

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SIVE
BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM
QUI
AB ÆVO APOSTOLICO AD INNOCENTII III TEMPORA
FLORUEBUNT;

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS,
PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA;
DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS LECTIONIBUSQUE VARIANTIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS, AUCTA;
INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI
SUBSEQUENTIBUS, DONATA;
CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM
DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA;
OPERIBUS CUM DUBIIS TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM
ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;
DUOBUS INDICIBUS GENERALIBUS LOCUPLETATA : ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID
UNUSQUIQUE PATRUM IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO
SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES
ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM
SCRIPTURÆ TEXTUS COMMENTATI SINT.
EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR : CHARACTERUM NITIDITAS,
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS
TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO OPERIS DECURSU CONSTANTER
SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSENTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,
SERCENTIORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM,
PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS AD OMNES ÆTATES,
LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES SECUNDA,

IN QUÆ : RODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE LATINÆ
A GREGORIO MAGNO AD INNOCENTIIUM III.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSE,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA BINA EDITIONE TYPIS MANDATA EST, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA. —
VENEUNT MILLE FRANCIS DUCENTA VOLUMINA EDITIONIS LATINÆ; OCTINGENTIS ET
MILLE TRECENTA GRÆCO-LATINÆ. — MERE LATINA UNIVERSOS AUCTORES TUM OCCIDENTALES, TUM
ORIENTALES EQUIDEM AMPLECTITUR; HI AUTEM, IN EA, SOLA VERSIONE LATINA DONANTUR.

PATROLOGIÆ TOMUS CLXVI.

BALDRICUS DOLENSIS ARCHIEP. HONORIUS II. ROM. PONT. COSMAS PRAGENSIS. ALBERICUS
AQUENSIS. DROGO CARD. PETRUS LEONIS ET GREGORIUS S. R. E. LEGATI. FRIDERICUS
COLON. ARCHIEP. S. HUGO GRATIAN., BRUNO ARGENTIN. EPISCOPI. S. STEPHANUS CISTERC. III.
FRANCO AFFLIGEM., PONTIUS CLUNIAC., ABBAUDUS, RICHARDUS PRATEI L., G., ABBATES.
DOMNIZO PRESB. CANUS. JOANNES MON. VIVIANUS PRÆMONST. JOANNES MICHAELENSIS.
GUALTERUS TARV. ET GALBERTUS BRUG. HUGO DE RIBODIMONTE.

EXCUEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM,
SEU PETIT-MONTROUGE.



1875, March 22.
Bequest of
James Walker, D.D., L.L.D.
(H.U. 1814.)
President of Harv. Univ.

Mal.

SÆCULUM XII

BALDRICI
DOLENSIS ARCHIEPISCOPI

us

*or Baldricus
(fr. Landry)*

OPERA OMNIA

ACCEDUNT

HONORII II ROMANI PONTIFICIS

EPISTOLÆ ET DIPLOMATA

NECNON

COSMÆ PRAGENSIS, ALBERICI AQUENSIS

CHRONICA

INTERMISCENTUR

DROGONIS CARDINALIS, PETRI LEONIS ET GREGORII S. R. E. LEGATORUM, FRIDERICI COLONIENSIS ARCHIEPISCOPI, S. HUGONIS GRATIANOPOLITANI, BRUNONIS ARGENTINENSIS, EPISCOPORUM, S. STEPHANI ABBATIS CISTERCIENSIS TERTII, FRANCONIS ABBATIS AFFLIGEMENSIS, PONTII ABBATIS CLUNIACENSIS, ABBAUDI ABBATIS, RICHARDI ABBATIS PRATELLENSIS, G. ABBATIS, DOMNIZONIS PRESBYTERI CANUSINI, JOANNIS MONACHI, VIVIANI PRÆMONSTRATENSIS, JOANNIS MICHAELENSIS, GUALTERI TARVANENSIS ET GALBERTI BRUGENSIS, HUGONIS DE RIBODIMONTE

OPUSCULA, DIPLOMATA, EPISTOLÆ

ACCURANTE J.-P. MIGNE

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE

TOMUS UNICUS

VENIT 8 FRANCIS GALLICIS

**EXCUDERATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM
SEU PETIT MONTROUGE**

1854

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CLXVI CONTINENTUR.

COSMAS PRAGENSIS.

Chronica Bohemorum. col. 9.

ALBERICUS AQUENSIS.

Historia Hierosolymitana, col. 389.

FRANCO ABBAS AFFLIGEMENSIS.

De gratia Dei, col. 715. — Epistolæ, col. 807. — Appendix. — Chronicon Affligemense, col. 813.

HUGO DE RIBODIMONTE.

Epistola ad G. Andegavensem, col. 833.

PONTIUS ABBAS CLUNIACENSIS.

Statuta, col. 839. — Donationes piæ, col. 841.

PETRUS LEONIS ET GREGORIUS S. R. E. LEGATI.

Epistolæ, co. 851,

JOANNES MICHAELENSIS.

Regula Templariorum, col. 855.

QUALTERUS TARVANENSIS ECCLESIAE CANONICUS ET GALBERTUS BRUGENSIS.

De Vita et martyrio B. Caroli Boni, Flandriæ comitis, col. 873.

BALDRICUS DOLENSIS ARCHIEPISCOPUS.

Historia Hierosolymitana, col. 1057. — Acta Translationis capitis S. Valentini, col. 1151. — Vita S. Hugonis Rothomagensis archiepiscopi, col. 1163. — Itinerarium, sive epistola ad Fiscannenses, col. 1173. — Vita B. Roberti de Arbrissello, col. 1181. — Carmina, col. 1181. — Acta S. Valeriani martyris, col. 1209. — De visitatione infirmorum, col. 1211. — Diploma, col. 1211.

HONORIUS II PONTIFEX ROMANUS.

Epistolæ et privilegia, col. 1217.

VIVIANUS PRÆMONSTRATENSIS.

Harmonia, col. 1319.

G. ABBAS.

Epistola ad A. priorem S. Victoris Massiliensis, col. 1335.

DOMNIZO PRESBYTER CANUSINUS.

Vita Mathildis comitissæ, col. 1339.

ABBAUDUS ABBAS.

Tractatus de fractione corporis Christi, col. 1341.

BRUNO ARGENTINENSIS EPISCOPUS.

Epistolæ, co. 1347.

FRIDERICUS COLONIENSIS ARCHIEPISCOPUS.

Epistolæ et diplomata, col. 1349.

RICHARDUS ABBAS PRATELLENSIS.

Prologus in Leviticum, col. 1357.

S. STEPHANUS ABBAS CISTERIENSIS III.

Censura de aliquot locis biblicorum, col. 1373. — Sermo in obitu prædecessoris sui, col. 1375. — Epistolæ, col. 1375. — Charta charitatis, col. 1177. — Usus antiquiores ordinis Cisterciensis col. 1383. — Exordium cœnobii et ordinis Cisterciensis, col. 1501.

JOANNES MONACHUS.

Epistola ad Adelberonem Trevirensen archiepiscopum, col. 1509.

DROGO CARDINALIS.

Sermo de passione Domnica, col. 1515. — Liber de creatione et redemptione primi hominis, col. 1547. — De septem donis sancti Spiritus, col. 1553. — Liber de divinis officiis, col. 1557.

S. HUGO GRATIANOPOLITANUS EPISCOPUS.

Excerpta e chartulario Gratianopolitano, col. 1565. — Epistolæ et diplomata, col. 1571.

7641
41-203
1-51

ANNO DOMINI MCXXV

COSMAS PRAGENSIS

COSMÆ CHRONICA BOHEMORUM

(Edidit D. RUDOLFUS KÖRPER ph. D., apud PERTZ, *Monum. Germ. hist. Script. t. IX, p. 1*)

PROLEGOMENA

COSMÆ PRAGENSIS ÆTAS, NATALES, RES GESTÆ

Cosmas Pragensis, quem patris Bohemicæ historiæ Herodotique splendidissimis nominibus jure ornarunt viri, de perscrutandis Bohemorum rebus gestis optime meriti, inter Germanicarum etiam rerum scriptores, sive rerum materiem quam libro suo inclusit, sive viam et rationem quam in conscribenda historia ingressus est respicis, locum obtinet non sane sua laude fraudandum. Et haud immerito nos quoque nostris eum videmur ascribere posse, qui, etsi Bohemica gente oriundus, et divinarum et humanarum rerum societate cum imperio Germanico erat conjunctus. Quamquam enim Slavicus ejus sanguis odio magis quam amore efferbuit erga Germanos, quos patriæ habebat inimicos atque oppressores (1), tamen neque Germanici imperatoris summum imperium, a Bohemis etiam servandum, rejicere, neque Moguntini archiepiscopi ecclesiasticam disciplinam in dubium vocare audebat. Neque Bohemorum historiam componere licebat, Germanicarum rerum ratione habita omnino nulla; nam vix unam quidem alteramve pagellam complere poterat, quin in res a Germanis et gestas et conscriptas incideret nominaque Germanica litteris mandanda essent. Sit igitur hæc Bohemorum gloria

A utilissimum rerum scriptorem sibi popularem datum esse, nobis vero hanc alteram relinquant Cosmam, quod ipse testatur, Germanorum eruditione et litteris imbutum atque ad altiores sensus capessendos excultum esse.

Sed alia est laus Bohemis minime eripienda. Germanus quidem erat qui primus Cosmæ chronicon luce publica donavit, at Bohemorum erant viri doctissimi qui in legendo eoque explicando summam operam atque diligentiam posuerunt eumque iterum iterumque novis curis perscrutantes, ita in interiores libri illius recessus penetrarunt ut Germanis viam præirent nobisque pene nihil relinquerent, quæ nova proferri possent. Primus enim Dobnerus (2), cui summa debet Bohemorum historiæ, sua doctrina Cosmæ vitam et librum illustravit, post Dobnerum Dobrowskius (3), — cui viro de historia Cechica meritissimo, quod Monumentis Germaniæ promiserat (4), novam Cosmæ editionem, utinam solvere licuisset! at fata obstabant; — post Dobrowskius qui in libro suo nova Bohemicæ historiæ fundamenta posuit Palackius (5). Post tot tantosque viros de rebus Bohemicis summe meritos, vix saniori consilio res nostra geri possit, quam si ea via quam tali

NOTÆ.

- (1) H, 8, 14.
- (2) Ad Hajecii Annales Bohemorum I, 172, sqq.
- (3) In præfatione ad scriptores Rerum Bohemicarum I, p. vii, sqq.
- (4) Archiv. IV, 35.
- (5) Würdigung der alten Böhemischen Geschichtschreiber, pag. 1. Minoris momenti sunt quæ priori tempore de Cosma dederunt Oudinus commen-

tar. De scriptor. eccles., II, 766; Fabricius, Bibliotheca Lat. mediæ et infimæ ætatis I, 331; Menkenius in præfatione ad tom. I script. Rer. Germ.; Ceillier XXI, 576, Hambergerus zuverlässige Nachrichten IV, 104; Pubitschka Geschichte von Böhmen IV, 225; Meinertus in Commentatione die Böhmschen Geschichtschreiber des ersten Zeitraums, Wiener Jahrbücher XV, Anzeigeblatt., pag. 27.

auctoritate præmunitam videmus incedentes, illa præsertim adnotamus quæ nobis aliter se habere videbantur.

Testimonia quæ nobis relicta sunt de vita Cosmæ, sunt quidem non ita pauca, sed, ut fere ubique accidere solet, ipsorum scriptoribus qui non rebus gerendis, sed scribendis gloriam sibi comparare conati sunt, ex ipsius auctoris libro sunt illa petenda; nam paucissima sunt quæ, postero tempore, casu magis quam consilio ab aliis addita esse videmus. At de se ipse testimonia largior sane manu libro inseruit quam apud alios fieri solet. Ex ipsius igitur verbis Vita ejus constituenda est.

Cosmas, circiter annum 1045 (6) haud ignobili loco (7) natus, ex gente quadam e Polonia adducta, ni fallor, originem traxit. Nam status ejus (8); presbyter qui paucis annis antequam Cosmas hanc lucem adeptus esset, adhuc erat inter vivos, a Bohemis qui cum S. Adalberti reliquiis in patriam victores redibant, cum nobilium Polonorum turma anno 1059 Pragam captivus ductus est. Scholis Pragensibus erudiendus traditus est Cosmas, ut mox clericorum numero ascriberetur, et an. 1074 adhuc in puerorum scholis deprehendimus eum hærentem.

Cum e litterarum rudimentis emerisset, Leodium se contulit Cosmas, quod tunc præ cæteris Lotharingiæ scholis lætissimis, auspiciis Franconis magistri florebat, ibique grammaticæ et dialecticæ operam assidue navavit. Quæ doctrinæ præsidia sibi compa-

A raverit testes sunt classicorum scriptorum litterarum quibus librum suum frequentavit ipsaque scribendi ratio. Quantum litterarum amorem ibi in viscera receperit et ad senectutis usque terminum servaverit, ipsius docet iusta ac plena laudatio, qua sub finem libri Franconi magistro monumentum condere conatus est (9). Quotum studiorum spatio decurso (10), in rerum publicarum luce eum videmus versantem. Vix dubitari potest qui in ducis aulam adscitus sit; publicis enim negotiis implicabatur quæ viro sapientem a duce probato committi posse videretur. Cum, anno 1086, Moguntia congregata esset synodus, intererat solemnibus illis quibus Heinricus imperator Wratislaum ducem Bohemiæ regem fecit, ipsumque vidit imperatorem, sua manu diploma signantem quod Pragensi diocesi Moravia adjudicabatur finesque antiqui illius episcopatus confirmabantur (11). Gebhardi enim Pragensis in hoc itinere comes in interiorum illius episcopi amicitiam videtur admissus esse, nam austeræ sanctæque ejus vitæ imaginem ea auctoritate nobis depinxit ut se hæc omnia vidisse affirmet (12). Anno 1091, miraculum quoddam SS. Wenceslai et Adalberti vidit (13) et paulo post in Italiam profectus est; anno enim 1092, in cohorte episcoporum Cosmæ Pragensis (14) et Andreæ Olomucensis, qui ad investituram capessendam in Italiam iter faciebant, Mantuam venit et Wratislaum regem mortuum esse Veronæ audivit (15). Neque minus cum anno 1094, eidem episcopi

NOTÆ.

(6) Testimonium quod de se ipse fecit Cosmas III, 59, ubi se, an. 1125, octogenarium fuisse dicit, secuti sunt Pelzelius, Dobrowskius, Palackius et omnes pene reliqui; quam sententiam, ut non omni dubio remoto amplectar, his rationibus adducor: Cum illo enim alterum quod II, 34, an. 1074, attulit testimonium conciliari videtur non posse; nam vix patet quomodo vir ille quem obvium habet Cosmas eo loco, auctorem, virum juvenem, undetragesimum annum ægentem, salutatione *bone puer* atque potuerit. Neque auctor se alium ac puerum eodem loco depinxit, ut satis apparet ex illis verbis: *nobis adhuc positis in scholis*, quod non ita ut videbatur Palackio interpretandum, Cosmam magistri munere in illa schola functum esse. Qui, an. 1074, puer erat, eumne an. 1045, natum esse credas? Solvendæ hujus difficultatis quam jam Dobnerus vidit ad Hajecium I, 174, unam viam videre mihi videor; non ita urgenda est loco III, 59, vox *octogenarius*; ita fortasse est explicanda ut statuamus quod aliis exemplis me probare non posse libere fateor, auctorem indicare voluisse septuagesimum vitæ annum se egressum jam octavum ætatis decennium intrasse. At ni fallor auctoribus cancellis hoc temporis spatium circumscribi potest. Adelungius, in Glossario manuali, exemplo quodam e diplomate petito probavit bonos pueros appellatos esse scholares. Itaque is sine dubio appellandus erat puer qui nondum id ætatis esset, ut ordinem sacrum adipisci posset, quo hoc effici videtur quod, an. 1074, Cosmas vigesimum quintam ætatis annum nondum attigerit. Quæ omnia si tenemus natalis annus neque ultra annum 1050 referendus, neque citra annum 1054 promovendus est.

(7) III, 54, adnotavit mortem Bertholdi clientis filii sui Henrici, quod sane non ferisset, si clientis ille e vulgo quidam famulus fuisset. Patet etiam

C aliunde cientes fuisse appellatos militum armigeros; si igitur Cosmæ filius inter milites referendus erat, ne pater quidem tam ignobili loco natus videtur esse posse.

(8) Pelzelius et Dobrowskius, loco II, 5, quo legimus: *Inter quos, heu! male captus, adductus est meus atavus, consors in clero, presbyter in officio*, non naturalem atavum, sed seniores tantum illorum clericorum indicari voluerunt, quorum numero ipso ascriptus erat Cosmas; quam sententiam exemplis non probant. Et sine dubio non de atavo, sed de proavo suo loquitur auctor; eodem fere modo eandem voce utitur II, 13, ubi Bracizlaus dux proavos suos S. Wenceslaum et Boleslaum appellat atavos. Cfr. quoque II, 26, et quod de hoc loquendi usu minus accurate observavit Puhlschka Chronologische Geschichte von Böhmen III, 157, 341. Itaque nihil repugnare videtur quin Cosmæ proavum illum captivitatis memoriam posteris suis reliquisse credamus.

(9) III, 59.

(10) Quod quo tempore factum sit non liquet. Confecerim intra annos 1075 et 1084, quos alto silentio in chronico prætermittit; valde quoque dolendum Franconis magistri mortis annum plane ignorari. Sigebertus eum jam an. 1047 clauisse scribit.

(11) II, 37, quod ego vidi ipsum Cæsarem suis manibus adnotantem.

(12) II, 47, *fari libet hæc quæ vidimus ipsi*.

(13) II, 48, *quæ ipsi vidimus*.

(14) Quod priore tempore nonnulli, e. g., Pontanus in Bohemia pia, p. 3, sibi persuaserunt Cosmam episcopum et Cosmam decanum unum eundemque esse, jam refutavit Balbinus in Epitomæ rerum Bohemicarum, p. 211.

(15) II, 49, 50, *rumor nostras diverberat aures*.

Moguntiam mitterentur ut sacro ordine ab archiepiscopo Moguntino initiarentur, Cosmas eos comitabatur, ut ipse his indicavit quæ de reditu in patriam litteris mandavit (16). Deinde, anno 1099, iterum sodalis factus est Hermannus novilepiscopi Pragensis in adipsendis sacris ordinibus; nam ambo et Hermannus et Cosmas a Seraphio archiepiscopo Strigoniensi ad eundem presbyteratus gradum in ipsa illius episcopi sede promoti sunt (17). Anno 1100, interfuit Pragæ consecrationi ecclesiæ S. Petri apostoli, et mirabili illi examini quod Hermannus episcopus fidem regularum S. Ludmillæ probari jussit (18), et, an. 1108, crudelissimæ cladi, qua gens Wrssowicorum deleta est, testis interfuit (19). Ex quibus locis satis patet eum inter illos sine dubio fuisse S. Viti Pragensis capituli clericos, quibus in rebus Ecclesiæ administrandis summa esset auctoritas. Illorum numero, an. 1100, jam erat ascriptus. Cum enim Otto dux Moraviensis forum, in Sekir Kostel villa a parentibus canonicis Pragensibus datum, his auferre conaretur, Cosmas legatus missus est ad Wladislaum ducem, ut suo labore et prudentia damnum repararet; quem conatum ad felicissimum exitum perduxit (20). Decani tandem dignitatem eum inter annos 1119 et 1122 adeptum esse ex his apparebit, quæ de tempore quo librum composuerit paulo infra dicemus. Vidit igitur Cosmas illa tempora quibus et Ecclesia et Romanum imperium vehementissimis quasi procellis conquassabantur, virilique vigeat ætate cum de sacerdotum matrimoniis acerbissima exorta esset quæstio; eo magis mirari subit eum hisce tempestatibus pene intactum retinuisse domi uxorem, eique ut fidelissimæ conjugii et omnium rerum suarum indimotæ comiti, ut ipsius verbis utar, anno 1117, post mortem versibus quibusdam in libro suo monumentum condidisse (21). Anno 1123, filii sui Heinrichi mentionem fecit (22). Anno demum 1125, quo dux Sobeslaus in thronum evehctus est, 21 Octob., diem obiit supremum Cosmas, ut alius in calce libri ejus adnotavit, cum vitam honoribus minime carentem ad octogesimum fere ætatis annum duxisset (23).

Eorum quæ apud populares et exteras gentes audierat Cosmas, vel viderat, vel denique ipse rerum

A gerendarum particeps egerat, Vitæ suæ quasi summam chronicon Bohemiæ confect, quod, senex demum scribendum aggressus, senectutis vigentia maturum fructum posteris reliquit. Satis accurate tempus indicavit quo calamum ad scribendum sumpsit, quod in litteris ad Gervasium ita circumscriptum est: « Est autem hæc chronica composita, regnante quarto Heinricho Romano Imperatore, et gubernante sanctam Ecclesiam Dei papa Calixto, sub temporibus ducis Bohemorum Wladislai simul et præsulis Pragensis Ecclesiæ Hermannus. » Calixtus II vero pontificalem sedem adeptus est anno 1119, et obiit Hermannus episcopus, quod Cosmas ipse litteris mandavit, anno 1122 (24), quod temporis spatium Heinrichi imperatoris et Bohemiæ ducis mentione facta probatur. Quo cum bene convenit quod uno loco libri primi res, anno 1110, gestas attigit (25).

Tres quibus constat chronicon libros non uno tenore conscripsit, certe eos non uno eodemque tempore in lucem emisit. Singulis enim singulos libros quasi donum dedicavit. Primum librum Gervasio magistro, quem archigerontæ nomine ornat, cum epistola dedicatoria transmisit, ut ejus judicium subiret, ex quo se totum pendere disertis verbis probat; illius jussu ad reliqua scribenda velle se præcingere aut gradum in calce libri primi sistere. Quod scripsit tempore quo nondum decanatus honorem adeptus erat, nam modesto titulo famuli sancti Wenceslai famulantium se appellat. Secundum illi dedicavit cujus hortatu hunc librum scribendum aggressus erat; eidem Clementi Brevnovensi abbati primum etiam librum quem « olim » Gervasio transmisserat, proposuit (26). At non ita longe post primum composuit secundum librum, et, ni fallor, ante mortem Hermannus episcopi, an. 1122. Tertium libri, quem præfatione tantum, non epistola dedicatoria munivit, ultimam partem post Hermannus obitum conscripsit (27), eumque usque ad an. 1125 deduxit. In morte Wladislai ducis calamum deponere voluit ut probatur versu illo:

Sit libri finis nostri ducis est ubi finis (28);

sed postea nonnulla alia quæ memoria digna videbantur addidit. Qua ex re apparet Cosmam verba supra laudata de tempore quo chronicon composi-

NOTÆ.

(16) III, 3, in media pernoctavimus campo.

(17) III, 9, et me. . . promovit.

(18) III, 11, uti ipsi vidimus.

(19) III, 24, vidimus enim eos miserabiliter in forum trahi.

(20) III, 33, ego missus ex parte fratrum.

(21) III, 43.

(22) III, 51. Idem est Heinrichus Zdik, qui postea an. 1126 - 1150 Olomucensis episcopi munere summa cum laude suorum functus, magna auctoritate in rebus publicis administrandis apud duces Bohemiæ pollebat. Nomen ejus illis temporibus fuisse clarissimum ex haud paucis quæ attulerunt Cosmæ continuatores testimoniis apparet. De hac Heinrichi origine, quam proposuit Palackius I, 440, dubitari non posse episcopi docet tabula donationis pro parentum animis factæ apud Boczekium cod. diplomat.

D Moraviæ I, pag. 264, in qua non quidem nomina, at Cosmæ et Bozetechæ dies supremi reperiuntur, qui accurate consentiunt cum illis apud Cosmam III, 43, 62. Quod sibi finxerunt de Heinrichi origine ducali Augustinus, et post eum alii, nihil esse ab aliis jam satis probatum est. Vid. Augustini series episcoporum Olomucensium, ed. Richter Olomucii 1831, p. 22.

(23) III, 62. Consentit necrologium Bohemicum apud Dobnerum in Monumentis histor. Bohem. III, 15, ubi legitur: xii Kal. Nov., Cosmas decanus Pragensis Ecclesiæ.

(24) III, 49.

(25) I, 35; III, 52.

(26) II, prol.

(27) III, 49.

(28) III, 58.

tum sit, litteris ad Gervasium non post totum opus absolutum addidisse (29); eodem sine dubio tempore quo liber primus ea conscripta sunt. Tres omnes denique libros Severo Melnicensi præposito cum litteris dedicatoriis transmisit, quas toti operi postea præfixit. Sed tam timido animo erat ut hoc potissimum a Severo peteret: « Sive enim vobis soli hæc seniles nugæ placeant sive displiceant, rogo, ne tertius eas oculus videat. » Itaque librum cum illo familiariter magis communicasse quam in lucem publicam misisse videtur. Scripsit has litteras, ut illas secundum librum præcedentes, cum jam ad S. Viti decanatum pervenisset. Quod igitur intra annos 1119 et 1122 factum sit necesse est. Res igitur ipsas, dum gerebantur, perscripsit, quod ad extremum vitæ tempus, donec morienti calamus excideret, fecisse videtur.

Præsidiorum genera quibus in scribendo usus est, diversa sunt; sunt enim scripta aut non scripta. Hæc etiam diversæ sunt naturæ; sunt enim ea quæ vel vidit auctor ipse, vel ab oculatis testibus audivit, vel denique quæ ex fama populari et senum relatione hausit. Scripta vero præsidia sunt tabulæ publicæ, epistolæ, libri. Ex ipsa rerum natura patet, prius fontium genus in fine libri, posterius in initio sæpius adhibitum esse. Locis jam supra memoratis, quibus quæ ipse viderit Cosmas disertis verbis indicavit, nihil est addendum; quæ vero posterioribus quinquaginta annis Pragæ gesta sunt, eorum sive ipse testis erat oculatus, sive tales auctores qui veras rerum causas et rationes cognoscerent, facillime sibi parare poterat. Itaque paucis hinc inde exceptis ab anno 1074 usque ad chronici finem ubique rerum æqualis et sæpiissime testis oculatus scripsit. Quæ ex testium aliorum narrationibus hauserit, minime silentio textit; sub finem enim libri primi hæc scripsit: « Nunc auxiliante Deo et sancto Adalberto ea fert animus dicere quæ ipsimet vidimus, vel quæ ab his referentibus qui viderunt veraciter audivimus. » Priora verba alteram partem libri secundi respicere videntur; quæ vero inde ab anno 1039, quo incipit liber secundus, gesta erant, sine dubio ex iis qui res ipsas viderant exquirere poterat. Laudat disertis verbis testium oculatorum narrationes ad annum 1109, de morte ducis Suato-

A pluci (30), de Bohemorum clade anno 1124 (31), in historiola illa De lascivo presbytero (32). Quibuscum testimoniis aliud historicæ auctoritatis genus conjungendum est, quo sæpiissime usus est auctor. Sunt hæc diversi generis monumenta vel reliquæ quæ usque ad Cosmæ tempora sive revera servabantur sive ab hominibus religiosa quadam superstitione servata credebantur. Talia monumenta sunt Croconis castrum (33), tumulus sepulchralis filiæ ejus Kazi (34), cothurni principis Primisl (35), tumulus sepulchralis Tyri fortissimi viri, qui Neclanis ducis exercitui præerat (36), alnus qua se laqueo suspendit Durinus (37), opus Romanum quo muniverat castellum Bunzlau Boleslaus dux (38), paramenta Sancto Adalberto ab Ottone imperatore donata (39), catena molendinaria quam Bracizlaus dux uno gladii ictu rupisse dicebatur (40), honores Dovoræ posterisque ejus dati et usque ad Cosmæ tempora servati (41), calix cujus consecratione salvata est anima Heinrichi II imperatoris (42), denique Sancti Wenceslai monasterium ad Albim situm (43).

His scribendi præsiidiis accedunt fabellæ et fama popularis, quæ ex antiquis temporibus tradita hominum ore circumferebatur; laudatur a Cosma modo « senum fabulosa relatio (44), » modo « vero fidelium relatio (45), » modo quod « vulgo dicitur (46), » modo quæ « fama referente (47) » audivit. Ex hisce fontibus quæ de Bohemorum originibus, quæ de primis incolis, de filiabus Croconis, de Primislao principe et de Libussa, de Praga urbe condita, de bello inter virgines et juvenes Bohemorum, de Wlatislavo et Neclane, de Duingo falso pædagogo litteris tradidit, inde igitur, ex parte fortasse ex carminibus popularibus (48), hausit quæ in priore parte primi libri perscripsit (49). Qua cum rerum materia, ex rumore populari desumpta, conjunxit Cosmas, ut rerum ordo poscere videbatur, ea quæ ex aliorum libris sibi comparaverat, quorum copia non est ista magna ut in docto viro exspectes. At cum in Bohemorum rebus describendis haberet nullum, cujus vestigia premeret, paucissima tantum ex libris petenda erant. Sunt hæc præsidia Reginonis et ejus continuatoris chronicon (50), cujus unum locum accurate ad verbum descripsit, Guinpoldi Vita sancti Wenceslai, quam laudavit potius quam exscri-

NOTÆ.

- (29) Ut videbatur Pelzelio et Dobrowskio, p. xiv.
 (30) II, 27, ut post audivimus a referentibus.
 (31) III, 56, solus presbyter evasit et nuntiavit.
 (32) III, 62, ipse enim clam mihi narravit.
 (33) I, 3, ex cujus vocabulo castrum jam arboribus obsitum in silva.... situm esse dignoscitur.
 (34) I, 4, usque hodie cernitur tumulus.
 (35) I, 7, servantur Wisegrad... usque hodie.
 (36) I, 12, et hodie nominatur... bustum Tyri.
 (37) I, 13, alnus illa... quia juxta viam erat dicta est, etc.
 (38) opere Romano, sicut hodie cernitur. I, 19.
 (39) I, 38, usque hodie in Pragensi Ecclesia honorifice habentur.
 (40) I, 40, quæ usque hodie cernitur.

- (41) I, 34, ex tunc et usque modo per generationes ejus possident nepotes.
 (42) I, 37, qui usque hodie... habetur Bamberg.
 (43) II, 7, in quo sicut et hodie cernitur.
 (44) I, prol.
 (45) I, 13.
 (46) I, 14.
 (47) I, 10; III, 43.
 (48) Hæc est sententia Palackii et Safarikii in libro Die ältesten Denkmale der Böhmisches Sprache p. 84; p. 179.
 (49) I, 1-15.
 (50) Etsi Palackio Würdigung, p. 22, aliter videbatur, attamen sine dubio loci I, 1. III, 14 ex Reginone, I, 19, 20, ex continuatore petiti sunt.

psit (54), sancti Adalberti vita prior (52), sancti Udalrici Vita, quam modo nominavit (53) et nonnulla necrologia (54). Libris denique accedunt tabulae publicae et epistolae, quas partim laudavit paucae ex iis desumpsit, partim integras in textum recepit. Sunt hæc: Privilegium Ecclesiae Moraviensis et epilogus Moraviae, quorum praesidiorum, quæ nunc deperdita dolemus, modo mentionem fecit (55); in textum recepit falsam bullam, Joanni XIII pontifici suppositam, de condendo episcopatu Pragensi et de monasterio S. Georgii æque condendo, quo diplomate auctor ipse deceptus est (56), Heinrichi IV imperatoris genuinum præceptum de restauranda Pragensis episcopatus diocesis (57). Litteræ vero sunt Boleslai I ducis ad Ottonem I imperatorem, de Bethmaro episcopo Pragensi constituendo (58), Boleslai ducis Polonorum ad Wladislaum ducem Bohemorum (59). Quibus num addere possim Mathildæ comitissæ epistolam ad Welfonem ducem valde dubito (60), quia ex parte homœoteleutis illis versibus conscripta est, quibus Cosmas utitur sæpissime. Neque aliter videtur statuendum de orationibus quas frequentissime reges et duces habentes fecit.

Jam altera exoritur quæstio, quomodo Cosmas tam amplam tamque uberem scribendi materiam digesserit, et quomodo fide historica usus in tanta rerum copia criticum judicium exercuerit. Neque hic sanum ejus consilium desiderabis, quo optime declaret se inter vera falsaque discernere posse, neque eum latere quantum aera lupinis distent. Omnem materiem satis apte in tres libros digessit, quorum primum usque ad Bracizlaum I ducem, alterum ducalis domus et Bohemorum gloriæ conditorem deduxit, id est usque ad annum 1039; secundum usque ad Bracizlaum II an. 1092, ita ut primo libro ea continerentur tempora, in quibus scribendis famam popularem vel aliorum libros secutus est; secundus liber quæ ab oculatis testibus audierat vel ipse juvenis viderat; tertius vero ea quæ vir et senex vel in patria vel apud exterarum gentes compererat. Bene scit antiquissima Bohemorum tempora ab omni scripta auctoritate esse destituta. Libere scribit ad Gervasium (61): « Annos autem Dominicæ Incarnationis idecirco a temporibus Borivoy primi ducis catholici ordinare cœpi, quia in initio hujus libri nec fingere volui nec chronicam reperire potui, ut quando vel quibus gesta sint temporibus scirem quæ ad præsens recitabis in sequentibus. »

A Alioque loco de iisdem addit temporibus (62): « Quia non erat illo in tempore qui stylo acta eorum commendaret memoriæ. » Itaque bene cavet ne quæ ante et paulo post Borivoy ducis baptismum gesta sint ad certos annorum numeros revocet vel tempus accuratius describat, quod fieri non posse proficitur. « Inter hos autem annos, scribit (63), quos infra subnotavimus, facta sunt hæc quæ supra prælibavimus; non enim scire potuimus quibus annis sint gesta sive temporibus. » Quibus in describendis ad senum recurrit fabulosam narrationem, quam « non humanæ laudis ambitione, sed ne omnino tradantur relata oblivioni pro posse et nosse, et prout scire licuerit (64), » litteris mandaturus est, sancteque affirmat in his omnibus a se nihil fictum esse. Quam narrandi legem secutus hanc etiam accuratam in libro suo adhibuit curam, ne quid pro certo daret quod non satis expertum haberet, vel quæ aliqua dubitatione convelli posse viderentur. Quod haud paucis locis disertis verbis expressit. Modo « magis placuit tacere quam rem inexperitam dicere (65), » modo confitetur ipsi incertum esse quomodo res se habuerint (66); quæque explorare penitus non poterat, se nescire aperte dicit (67). At neque ex iis quæ bene comperta habebat magnam rerum copiam quasi sacco fundere volebat, sed modesto consilio nimiam rerum ubertatem succidit. Ne jam dicta repeteret, mavult « prætermittere quam fastidium legentibus ingerere, quia jam ab aliis scripta legimus (68), » et interdum « ubi plura poterant dici relatu digna, » silentio ea tegenda videntur (69). Contra « nec transiliendum censet, quæ ab aliis prætermissimum videt (70). »

Prudens hoc et modestum scribendi consilium, quod præcipue in duobus prioribus libris secutus est, in libro tertio paulo mutavit, vel, ut verius dicam, justo plus pressit. Nimis enim cautum et quod vix exspectes timidum in rebus sui temporis litteris mandandis satis aperte se præbet. Difficillimum enim ei videbatur de suis æqualibus maxime, vero de recentioribus Bohemiarum ducibus ita referre, ut duplicem scopulum et adulationis et acerbitalis evitaret. Hisce curis premitur liber tertius, ut in ipso præmio latius exposuit his verbis: « Nam de modernis hominibus sive temporibus utilius est ut omnino taceamus quam loquendo veritatem, quia veritas semper parit odium, alicujus rei incurramus dispendium. Si autem a veritate deviantes aliter quam se

NOTÆ.

- (51) I, 15, 17, III, 55.
 (52) I, 26, 29, 30.
 (53) III, 42.
 (54) Quæ fuisse monasteriorum S. Viti, S. Georgii, Brewnovensis et Meluicensis conjectit Meinert l. i.
 (55) I, 15.
 (56) I, 22, 34.
 (57) II, 37.
 (58) I, 23.
 (59) III, 41.
 (60) II, 32.

- (61) I, prol.
 (62) I, 9.
 (63) I, 15.
 (64) I, prol.
 (65) I, 1.
 (66) I, 12, 19, 36.
 (67) I, 15, 18; II, 12, 40; III, 24, 58.
 (68) I, 15, 27, 30.
 (69) II, 26.
 (70) I, 29.

res audeant scripsimus, cum pene omnibus notæ sint causæ, nihilominus adulationis et mendacii notam incidimus. Horum nos si ad liquidum stylo exsequamur acta, quia quædam non sunt cum Deo facta, procul dubio offensas non effugiemus quorundam qui adhuc superstites sunt homines; — par namque est vitium atque iudicium seu tacuisse veritatem, seu concessisse falsitatem. » Ex his omnibus hanc sibi scribendi normam duxit, quæ etsi tutiorem reddat rerum scriptorem, tamen non æque salutaris est rebus quæ posteris tradendæ sunt. « Unde videtur nobis multo tutius narrare somnium, cui nemo perhibet testimonium, quam præsentium gesta scribere hominum, quapropter posteris latius explananda eorum relinquamus facta. » Aliis locis eodem timore occupatus narrationis flum intercedit. De gentis Wrssowicorum interitu plura addere non audeat, ne tragediam scripsisse videatur (71); de Wladislai ducis virtutibus et gloria libere loqui non vult, « dum in hac vita conversatur, ne aut adulationis notam incurrat, aut dum minus de laudibus suis scribat derogationis offensam incidat (72): » Herimanni Pragensis episcopi virtutes intactas reliquit, etsi plures relatu dignas proferre posset, « propter instantis temporis homines qui nihil boni ipsi operantes aliorum benefacta credere audita renuunt (73), » et cur dux Borivoius bis solio sublimatus et bis reprobatu sitei rimari non fas est (74). Quin eo usque adductus est, ut cum in primo libro se fingere nolle scripsisset, contraria pene de eodem Borivoio in hoc versu edixit.

Nunc, mea musa, tuum digito compesce labellum.

Si bene docta sapis, caveas ne vera loquaris (75).

Quæ gravissima verba ex ipsius Cosmæ indole ita videntur interpretanda, ut neque falsa fingere neque veras rerum causas, quas bene noverat, aperte edicere vellet. A saluberrimo vero, quod prius ingressus erat, consilio eum in libro tertio revera recessisse in eo etiam cernitur quod totius chronici naturam et indolem in altera parte illius libri mutata esse vix negabit quisquam. Si rationem quæ opus suum conscripsit paulo accuratius examina-veris, vel sponte apparebit eum Bohemorum Annales, in quibus simpliciter singulis procederet annis, conscribere voluisse. Sed paulo aliter res in duobus

A lebat, ipse largiore narrationis flumine quasi abruptus minus accurate arcuos illos annorum terminos servavit liberoque animo jucunda narratione res exposuit. In tertio autem libro, quo ne omnia quæ sciret proderet timor velabat, annorum seriem accuratius secutus, sæpius res minime inter se coherentes eodem calamo concepit, neque semel jejunam et aridam scribendi rationem iniit. Dilucide hoc apparet sub finem libri tertii, quem puerili pene de presbytero libidinoso historiola, tali libro plane indigna, conclusit (76).

At aliud restat quod silentio præteriri nequit. Non semper enim aut ubique Cosmas, quem tam providum scriptorem esse vidimus, ab erroribus gravioribus in rebus ipsis scribendis bene cavit, in quo sane venia ei danda est, cum in tam ampla rerum copia nusquam labi humanam indolem pene excedat. Sæpius in eum quem maxime vitare studebat incidit errorem, in temporibus enim accuratius describendis haud semel lapsus est, quod in antiquissimis temporibus, ubi probato carebat duce, non est sane mirandum, sed accidit etiam ubi jam clarius lux affulgebat. Falso, e. g., Borivoii ducis baptisma ad annum 894, S. Wenceslai ducis, qui obiit anno 935, mortem ad annum 929 revocavit (77); Pragensis episcopatus non anno 967, sed non ante annum 973 conditus est (78), Dethmarus primus episcopus Pragensis, non anno 969, quod vult Cosmas, sed a. demum 982 diem obiit supremum (79); tempora itinerum Romanorum S. Adalberti confundit (80); falso Ottonis II imperatoris mortem ad annum 984, S. Adalberti anno 996 retulit (81); Jaromirum a fratre Udalrico regno expulsum esse dicit anno 1002, quod demum anno 1012 factum esse scimus (82); Juditham anno 1021 a Bracizlao raptam esse scribit, quod ante annum 1029 factum esse nequit (83); non satis accurate descripsit tempus quo Henricus III imperator bellum contra Bohemos gessit (84), falso ad annum 1074 refert prælium, a Wratislao duce et Leopoldo Austriæ marchione an. 1082 apud Meilberg commissum (85); quibus si quæris alia exempla sine ullo negotio addere possis. Neque minus quam tempora confudit homines; S. Adalbertum tertii Ottonis amicum facit Ottonis II (86), Boleslaum ducem Poloniæ cur Mescone patre confundit (87); Pragam a Jaromiro an. 1002 expugnatam Udalrico fratri ejus false ascribit (88), Henricum II filium facit Ottonis III (89), Juditham falso nominat filiam Ottonis marchionis,

NOTÆ.

(71) III, 24.

(72) III, 28.

(73) III, 49.

(74) III, 54.

(75) III, 46.

(76) III, 62.

(77) I, 14, 17.

(78) I, 22.

(79) I, 24.

(80) I, 28, 29.

(81) I, 31.

(82) I, 36.

(83) I, 40.

(84) II, 12.

(85) II, 35.

(86) I, 28.

(87) I, 34.

(88) I, 36.

(89) I, 37.

cujus soror erat (90). Æque in errorem incidit in constituenda genealogia Jaromiri et Udalrici, quos Boleslai II, filios Boleslai III fecit (91); Wladibojum Polonium in serie ducum Bohemorum silentio prætermisit (92), et sæpius in enarrandis his temporibus lapsus est. Minus accurate exposuit bella Bracislai I ducis cum Polenis et Ungaris (93), falsa que retulit de Casimiro duce Polonorum (94). Quod vero summopere in viro tam modesto tamque temperato mirari subit, uno alterove loco in recentioribus describendis temporibus sine dubio erravit, quia aut ira aut studio se abripi passus est, quamvis tam bene sibi cavisse videretur. Summe enim, in enarranda contentione de episcopatibus Pragensi et Olomucensi partibus, favet Gebhardi Pragensis episcopi, temerari et sane crudelis viri, et quod jam observarunt Dobnerus et Palackius, in Wratislaum, ducem fortem ac strenuum, severiorem censuram ob id exercere videtur, quod hic Pragensibus episcopis in Olomucensibus amulos excitaverit (95). Quod in Germanos acerbius invehitur, viro patriæ amore pleno facilius condonabis. In miraculis enarrandis modestum sanctique se præbet, et quæ ex illorum temporum indole nata litteris mandavit, uno duobusve fortasse exceptis, neque fidem neque sanam mentem excedunt (96).

Haud paucis doctrinæ præsidis instructum, Cosmam ad scribendum venisse veterum scriptorum testimoniis satis probatur, quæ ita bene animo tenebatur calamo sponte exciderent. Poetas Latinos præ cæteris legit, Terentium (97), Virgilium (98), Horatium (99), Lucanum (100), Juvenalem (101), Statium (102), Prudentium (103); ex prosariis Sallustium (104) tantum et Boetium (105) deprehendere potuit. Rarius adhibuit auctores Christianæ antiquitatis, tamen Hieronymum (106) et Augustinum (107) uno alterove loco laudavit, neque ita sæpe Scripturæ sacræ locos attulit. Sermo neque purus neque

A emendatus est, multaque insunt illis temporibus quibus non omnia ad grammatices normam revocarentur condonanda quidem, at nihilominus a iudice etiam minus severo castiganda. Alias bene et dilucide res gestas enarravit hominesque haud raro ita vivido colore depinxit ut epicum quoddam carmen legere tibi videaris, ideoque eum Bohemorum Herodoti nomine non indignum censeas. Ipsumque haud raro narrationis flumen ita abripuit ut hexametris, versibus dactylicis, sermone rhythmico et homœoteleuto, quo sæculi duodecimi scriptores sæpissime usos esse scimus, non modo ducum et regum orationes, sed ipsam narrationem contexeret. De quibus versibus ad Clementem Brevnovensem abbatem ita scripsit: « Quod autem in quibusdam locis quasi metricos versus invenis, scias me scienter nescium fecisse, dum feci versus (108). » At vero cum pene totius operis dimidium sermone illo homœoteleuto compositum sit terminos nobis propositos excedere videbamur, si eum, quotiescunque occurrit, in textu nostro significarem; quod paucis tantum locis fecisse sufficiebat.

Non desunt posteriorum temporum scriptores, qui in rebus enarrandis Cosmam sibi ducem sumpserunt, ejusque librum plus minusve expilarunt. Inter quos num illos referam, quorum sunt carmina popularia codicis reginæ Aulæ, an potius tum carminum illorum auctores, tum Cosmas veteres fabellas in ore populi versantes, secuti sint dicere dubito, meque peritioribus libenter relinquo iudicandum; hoc unum persuasum habeo, Cosmam hanc quam nos habemus carminum recensionem secutum non esse (109). Reliquorum qui revera Cosmam exscripserunt nomina adnotavi in libro suo Palackius. Sunt vero annalista Saxo ex quo exempla afferre supervacaneum puto, Hildegardus Gradicensis qui scripsit annis 1127, 1127 (110), Annales Pragenses (111), monachus Opatovicensis (112),

NOTÆ.

- (90) I, 40.
 (91) I, 32.
 (92) I, 34.
 (93) I, 40.
 (94) II, 2, qui errores omnes a Palackio in libro suo Würdigung, p. 25, enarrati antequam recensiti sunt.
 (95) II, 24.
 (96) I, 37; II, 4, 34, 47; III, 11, 57.
 (97) I, 43. III, prol.
 (98) I, 1, 4, 10, 11, 40; II, 8, 42, 44, 33, 35, 59, 45; III, 3, 43, 17, 19, 20, 22, 25, 27, 29, 31, 49, 53, 59.
 (99) Odes I, 4, 9, 35; II, 10, 18, 35; sermones I, pr. 34, II, 4; epistolæ I, prol. 9, 25; II, 14, 33 III, 29.
 (100) II, 3, 10, 12, 14, 35, 39, 45; III, 12, 29.
 (101) I, 9, 40, 38.
 (102) I, 40.
 (103) III, 49.
 (104) I, 9, 11; II, 55, 59.
 (105) I, 3, II, 25.
 (106) I, 42.
 (107) I, 4.
 (108) II, pr.
 (109) I, 4, 10, 12, 13, 56. Safarik und Palacki die

ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache, p. 179.

(110) Vide quod dedit Boček cod. dipl. Moraviæ I, 114 sqq.

(111) Annales Pragenses inter Cosmæ fontes esse habendos persuadere mihi non possum, quin imo eos ex ipso Cosma promanasse credo. Ipse enim auctor disertis affirmat verbis chronicon, quo sit perscriptum quibus temporibus Bohemorum res antiquissimæ sint gestæ, se nusquam potuisse reperire. Falsas igitur notas chronologicas non ex sæculi decimi annalibus, in quibus vix essent ferendæ illæ, sed ex proprio edidit ingenio. At iidem errores chronologici, qui apud auctorem, unum alteriusque sæculi dimidium post origines Bohemicas scribentem, nemini sane scrupulum movebunt, et apud Cosmam et in annalibus deprehenduntur, verbaque ipsa hinc inde ita inter se consentiunt ut eorum, quæ Cosmas enarravit, copiosissime annales videantur esse argumentum

(112) Inde ab anno 894; cf. etiam annos 1028, 1068, et alias; eum secutum esse codicem cum interpolatione Sasavensi probavit Palackius, p. 68, exemplo an. 1091, quod e textu interpolato petivit.

Marignola (113), Neplaeh Opatovicensis (114), A Pulkawa (115), Dalimilus et Hajecius (116). Quibus equidem alium addam, auctorem Vitæ S. Adalberti versibus conscriptæ, quam Dobnerus ex Cosmæ codice Pragensi edidit (117), quam idem et post eum Dobrowskius et Palackius Cosmæ ipsi auctori ascribendam esse censuerunt. At exscripsit, quicumque est illius Vitæ auctor, Cosmæ chronicon, quem ipsum auctorem esse vix mihi persuadeam. Dobnerus professus est, neque Cosmæ nomen illi libello præfixum esse, neque ullum in Vita ipsa deprehendi indicium quod Cosmam respiciat, nisi locos quosdam e chronico desumptos versibusque adaptatos; quod sane facili opera alius facere poterat, cum ipse rhythmicus illius sermo ut in justos plenosque versus transferretur invitare videretur. Verba vero B quibus Cosmas Dobnero indicasse videbatur Vitam etiam S. Adalberti se conscripsisse, se bis dicta dicere nolle (118), ad vetustiores S. Adalberti Vitas sine ullo negotio referri posse nemo non videt. At non tanti momenti est scribendi generis similitudo quam in illis libris Dobnerus sibi investigasse videbatur, ut Cosmam et chronicon et vitam composuisse credam. Neque aliter statui videtur posse de continuatione Vitæ S. Wenceslai, quam in eodem codice repertam Pelzelius et Dobrowskius Cosmæ ascribendam esse censuerunt, at si codice ipso non inspecto talem sententiam ferre licet, nihil videtur esse nisi Cosmæ chronici fragmentum Vitæ illi affixum. Hæc hactenus.

Cum morientis Cosmæ de manibus, qui ad diem supremum usque ad Bohemorum res gestas animum verterat, calamus quasi excidisset, alius exstitit rerum scriptor, qui si non eadem felici historiæ

conscribendæ indole ornatus, non sane minore, cum posterorum gratia historiæque utilitate partes ab illo relictas excepit. Hic est ille « Wissegradensis canonicus » qui, primi Cosmæ continuatoris nomine satis amplo appellatus, Bohemiæ Annales ab anno 1125 usque ad annum 1142 confecit, temporaque et res gestas Sobeslai I ducis, qui per quindecim annos usque ad 1140 non sine gloria Bohemis præerat, libro suo inclusit. Cum hoc præcipue auctor ante oculos habuisse videretur, ut summis laudibus eundem Sobeslaum efferret, Palackius uno libelli loco (119) fretus hanc proposuit conjecturam, fuisse Annalium scriptorem eundem Vincentium ducis capellanum, quem fidelissimum ei fuisse auctorem toto pectore affirmantem audimus. Sententia etsi valde aridet, tamen in medio relinquenda. Ipse auctor nomen suum videtur latere voluisse; nusquam enim neque in libro neque apud alios scriptores nomen deprehenditur. Nazione est Bohemus, quod summo studio quo Bohemis contra Germanos favet (120), neque minus disertis verbis confirmavit (121) Wissegradensem eum fuisse canonicum, contra Pessinam (122) Dobrowskius (123) et Meinertum (124), qui Pragensem eum fuisse probare conati sunt, ex ipso libro evicit Palackius (125). Fusius enim loquitur auctor de condito Wissegradensi monasterio, sacraque ornamenta, quibus Sobeslaus ecclesiam illam ornaverat, is tantum tam accurate describere poterat qui ea suis oculis quotidie videret (126). Accedit denique studium quo Wissegradenses canonicos Pragensibus prætulit; acerbissime enim nonnullos ex illis perstrinxit, quam in vituperationem fratres et collegas ab eo adductos esse vix censeas (127). Ideoque minime est dubitandum,

NOTÆ.

mentum brevissimum. Sasavensem etiam continuationem, ut hæc hoc loco absolvam, ab annalium Pragensium auctore esse exscriptam probatur locis 990 de Nemei urbe, 1053 de S. Procopio, 1130 de Meinhardo episcopo Pragensi, 1132 de Pribislava, 1134 de Joanne episcopo Pragensi undecimo (ab hoc enim loco Pragenses episcopi numero signantur, ut in continuatione Sasavensi, quod antea neque apud Cosmam neque in annalibus factum est) 1139 de Silvestro, abbate Sasavensi, 1143 de matrimoniis clericorum. Annis 1160-1193 annalium scriptor Gerlacum, abbatem Muhlhusanum, videtur ante oculos habuisse, et ita ut nonnulla alia aliunde peteret quod etiam ex duplici de morte Friderici I imperatoris narratione apparet, et ex Heinrici ducis anno 1182 facta mentione, quem anno demum 1193 ducatum adeptum esse scimus. Cum eundem dominum episcopum, suppresso nomine, appellet auctor, annales ante Heinrici mortem in ipsis non adnotatam, id est, annis 1193 et 1197 esse conscriptos eo facilius exoritur conjectura, cum qui sequuntur anni 1216-1220 ab alia, at eorundem manu sunt adjecta, ut observavit Pertz, vir ill. Quæ omnia ideo hoc loco apponenda censuimus, quia in examinanda secunda Cosmæ continuatione, summi momenti, quod paulo infra patebit, sunt annales Pragenses.

(113) Pene ubique Cosmam exscripsit in antiquissimis fabellis. Cf. etiam locos de S. Adalberto, de raptu Judithæ, de bello Heinrici III contra Bohemos, in Dobneri Monument. hist. Bohem. II, 140, 157,

166, 169.

(114) Cf. annos 894, 984, 994, etc. Ibid. IV.

(115) Cf. fabellas antiquissimas, annos 967, 1002, 1021, etc. Ibid. tom III.

(116) Vide Palackii Würdigung, p. 115. Hajecius ipse Cosmam laudat auctorem.

(117) Monum. hist. Bohem. II, 1.

(118) I, 30.

(119) 1140, *noverat enim (Sobeslaus) referentibus sibi collateralibus suis capellanis B. Gregorium dixisse*, etc. Et paulo post: *Advocant Vincentium capellanum, quo alter fidelior sibi non erat.*

(120) E. g., 1126, in narrando bello Lotharii imperatoris et Sobeslai ducis.

(121) A. 1126 et 1136 recurring verba, *nec patres nostri nec avi nec atavi*; anno 1126 sunt ei Germani *hostes nostri*, et *nos, nostra gens*, 1137, sunt Bohemi.

(122) In glossa marginali ipsi codici metropolitano ascripta; vid. Pelzelii et Dobrowskii I, præf., p. xxxiii.

(123) L. I.

(124) Wiener Jahrbücher XV Anzeigebblatt. p. 31.

(125) Würdigung, p. 37.

(126) A. 1129. Illum locum, ubi verba quædam falsi præcepti de Ecclesia Wissegradensi recurring (vide Cosmam ad annum 1070), esse interpolatum argumentis nescio quibus sibi persuasit Meinert. l. I.

(127) A. 1131 et 1133. Anno 1130, se suosque (dicit nos) opponit Pragensibus canonicis, et an. 1131 episcopum Monasteriensem in Wissegradensi ecclesia missam legisse testatur.

quin verbis « hujus Ecclesiæ fautor » quibus anno 1137 usus est de Wissegradensi cogitaverit. Pauca tantum sunt dicenda de fontibus ex quibus hausit; pene ubique enim ex latissimo et limpidissimo ipsarum rerum gestarum flumine sua delibavit. Summæ enim veritatis speciem præ se fert narratio, et Annalium scriptor auctoritatem suam ipse disertis verbis indicavit. In rebus enarrandis pene nusquam quod equidem sciam erravit, ordinisque chronologici viam accuratissime insecutus, modesto temperatoque incedit gradu, et si non nativa sua venustate, ut Cosmas, lectorum animos allicit, minime tamen sua et diligentia et utilitatis laude fraudandus est. Non uno loco ipsarum rerum se fuisse testem aperte docet, ut in cœlestibus prodigiis describendis anno 1131 hæc verba « qualiter vidi » et « videntibus nobis » legimus. Neque minus oculorum testium narrationibus historiam suam munivit. De pugna Chlumensi an. 1126 qui interfuerant sine dubio audivit narrantes (128), deque cœlestibus apparitionibus quod alii viderint accurate refert (129). Quanta fuerit gratia Sobeslai apud Lotharium imperatorem, quæ dissensio fuerit inter Wratislaum ducem Brunensem et Heinricum episcopum Olomucensem « compertum habet (130). » Ex « veridicorum relatu (131) » alia hausit, et quæ ipsi probata non erant se nescire aperte fatetur, vel verbis « si famæ creditur, ut fertur (132), » suspicionis quasi nota signavit. Et, ni fallor, quod summæ auctoritatis momentum libro addit, rebus ipsis currentibus Annales suos conscripsit, neque quæ audierat aut viderat ullo modo oblivioni obscurari passus est. Testes sunt rerum naturalium descriptiones accuratissimæ ipsaque auctoris verba. Ut suppleret quæ anno 1130 de duabus stellis in cœlo visis scripserat, ad annum 1131 hæc verba addidit : « De ipsis postea nullo modo sermone meo aliquid explicare potui, quia diverse ibant. Sed interim dum ab aliis negotiis penitus otior — qualiter vidi explanabo. » Quo ex loco patet longius temporis spatium inter verba illa et hæc calamo concepta præterfuisse. Procerum consilia paulo ante Sobeslai mortem an. 1140 capta chartæ committere non audet, « ne odium incurrat; » preces pro ejusdem ducis animæ salute conscriptæ recentissimæ mortis dolorem produnt; quibus sunt ad-

denda quæ de Heinrici episcopi Olomucensis itinere contra Prussos leguntur 1141, deque ejus reditu. Sermone usus est satis puro et simplici; nonnulla, ut conjurationem contra Sobeslaum, dilucide exposuit. Neque scribendi caret præsiidiis; antiquarum litterarum cognitio non desideratur; ex annis 1134 et 1136, Horatium et Virgilium eum legisse patet.

Haud ita diu post canonicum Wissegradensem, quinquaginta fere annis post Cosmam, monachus Sasavensis quidam (133) ad annales conscribendos animum attendit, cujus neque nomen posteritati mandatum est, neque tempus quo librum composuerit accuratius circumscribi potest. Hoc unum ipsius verbis probatur eum illi monasterio S. Benedicti ordinis fuisse ascriptum (134), quod, a Sasavæ præterlabente fluvio qui in Moldavam effunditur, nomen traxit. Quod inter Bohemorum monasteria facile celeberrimum vel ideo mentione est dignissimum, quia quem anno 1038 (135) conditorem et auctorem invenit, S. Procopius sacra ritu ordineque Slavonico celebranda constituit, quæ usque ad sæculi undecimi finem, non sine summo monachorum periculo, ipso chronographo teste, servata sunt. Idemque erat Procopius, quem ex Bohemorum gente primum in sanctorum chorum pontifices Romani receperunt (136). Perduxit monachus Sasavensis chronicon usque ad annum 1162, sed minime hoc ipso anno calamum deposuit, sed circa annum 1170, ni fallor, librum videtur conscripsisse : Sobeslaum II enim anno 1161 vinculis « multo tempore macerandum » traditum esse testatur. At ille non prius ex carcere quam ad solium vocatus est, quod anno demum 1173 factum esse scimus. Utrum vero verba illa ante vel post hunc annum scripta sint, ex ipsis elici nequit. Multos sine dubio, annos ante annum 1173 apud Sasavenses monachus vitam degerat, Silvestri abbatis temporibus, qui 1134-1161 omnium summa cum laude monasterio præerat. Cujus laudes auctor tam plenis manibus fudit ut facile tibi persuadeas clarissimum abbatem nonnisi ab illo qui in consuetudinem ejus receptus fuerit, ita celebrari potuisse (137). Præterea quæ ad annum 1097 leguntur non ante annum 1134 esse scripta ipse docet auctor (138), eumque rebus anno

NOTÆ.

(128) *Nolo autem vos latere..... quod audiui.*

(129) A. 1128, 1139.

(130) A. 1135, 1136.

(131) A. 1137.

(132) A. 1133.

(133) Meinerti sententiam, l. I., p. 32, non ab uno auctore sed a pluribus hanc Sasavensem continuationem conscriptam esse, jure sine dubio refutavit Palackius Würdigung, p. 46. Eundem auctorem et scribendi ratio et ipsa verba prodant, cum ad superius dicta vel inferius dicenda sæpius respiciat; anno 1133 ad ea quæ anno 1097 dixit, 1123 et 1161 ad annum 1134.

(134) Reliquias sanctorum apud Sasavenses servatas locosque sanctos accuratissime descripsit anno

D 1095; an. 1155 legitur *fratres nostri*, an. 1156 *hoc in cænobio, apud nos.*

(135) Hunc annum ab ipso Sasavensi monacho traditum in constituendo tempore quo monasterium illud conditum sit excedere non possumus.

(136) Quod factum est anno 1204; vide, infra, Cosmæ continuationem secundam et Vitam S. Procopii in Act. SS. Jul. 2, 138, quæ, etsi Severo Pragensi episcopo dedicata, post Sasavensem monachum videtur esse conscripta. Palacky Würdigung, p. 51, 297.

(137) A. 1134.

(138) Accurate circumscripsit annos per quos Diethardus, qui obiit anno 1134, abbas Sasavensis munere functus sit.

1126 et 1132 gestis fuisse æqualem satis apparet. Ille enim loco de pace a Sobeslao et Ottone haud diu servata his usus est verbis: « Gaudia nostra contrarius excepit successus; » alteroque Groznata viduam, quæ illo anno obierat, se vidisse scribit. Ideoque eum æque ac Cosmam librum senectutis fructum nobis reliquisse, et res dimidio ferme sæculo postquam gestæ essent memoriæ posteritatis commendasse conjicere licet. Itaque non sane mirandum quod hinc inde, etsi rarissime factum est, in errorem inciderit (139). Duplex consilium, si quæris, in chronico conscribendo videtur inisse; unum ut Cosmæ chronico supplementa nonnulla adjiceret eaque adderet quæ ab illo prætermissa videret, alterum ut ad sua usque tempora Bohemorum historiam deduceret; quod duplex consilium non æque feliciter cessit. Interpolationum enim pars prior minimi est momenti, cum auctori ipsi usque ad annum 1038 debeamus prorsus nihil. Quæ ad Sasavense monasterium non spectant interpolationes ex Annalibus Hersfeldensibus sibi petivit, quos Quedlinburgensium esse Fontem docuit Waitz (140). Alii, si quid video, libri ab auctore in auxilium vocati non sunt; uno fortasse excepto necrologio Sasavensi (141). Ex tabulis Bracislai I foundationis præceptum monasterii Sasavensis ante oculos habuit ad annum 1038, tabulamque donationis Pribislavæ, femina nobilis, ad annum 1132. Qua in altera parte, ubi, proprio Marte, patriæ historiam monachus conscribere conatus est, virum cordatum et eruditum haud uno loco loquentem audis, quem haud impari Cosmæ esse continuatorem vix negabis. Quæ de origine monasterii litteris mandavit et rumori populari et seniorum monachorum debet narrationibus, quos auctor verbis « ut fertur » et « veridica fidelium relatione » an. 1038 laudasse videtur. Amplam etiam scribendi materiam præbebant monacho Sasavensis monasterii loca sancta, quæ digito quasi monstravit his elocutionibus: « Ut hodie cernitur, sicuti hodierno die apparet (142). » Quæ inde ab an. 1126 legimus, omnia pene ex propriis hausit, in quibus fidem ejus probatam esse dicere non dubito. Hoc unum doleas quod eodem modo

A quo Sasavensis monasterii originem 1038, Lotharii bellum cum Sobeslao duce 1126, Friderici I imperatoris expeditionem Italicam 1158, vitam moresque Silvestri abbatis 1134 descripsit, reliqua posteritati non tradiderit, sed pene ubique piniæ narrandi brevitati studuerit. In schismate ecclesiastico, ne hoc præteream, quod illis temporibus ingruerat, ut facere solebant Bohemi, Friderici I et Victoris IV partes contra Alexandrum III tuetur (143). Eruditionis præsidij satis munitus est; ex Latinis poetis Juvenalis occurrit (144), ex Patribus ecclesiasticis Gregorius Magnus et Pater stupendus (145). Scribendi ratio est plana et dilucida, ni forte hoc vituperes, quod quidem ab illa laude abhorret, quod voces rariores et nescio quomodo obsoletas sectatus est.

Longe majorem avertit dubitationem magna illa et ampla rerum Bohemicarum collectio ab anno 1140-1283, quam Cosmæ continuationem secundam ab editoribus appellatam « Pragensem canonicorum continuationis » communi nomine nos comprehendimus. Nam vel diligentissime excussio huic libello multi inhaerent nodi difficillime solvendi illi, et gravissimæ exoriuntur quæstiones de singulis annalium partibus, deque via et ratione, qua illa rerum congeries composita, de auctoribus a quibus conscripta sit, et quid unicuique sit tribuendum. Quarum difficultatum tollendarum eo minor nobis relicta est spes, cum uno tantum Pragensi codice metropolitano innitatur hæc continuatio, neque hoc autographo, sed potius sæculi XIV medij apographo. Post primam continuationem relicto unius lineæ spatio vacuo, ut testatur Dobrowski (146), amplior hæc continuatio secunda sine ulla inscriptione sequitur. Jam diu satis vexati sunt hujus libelli origine omnes qui rebus Bohemicis operam suam navarunt. Balbinus qui et vidit et legit hunc codicem, continuationis inde ab anno 1126 usque 1200 auctorem eundem esse sibi persuasit ac suspectum illum Jaroslauum, monachum Strahoviensem, quem Hajecius in indice auctorum suo libro præmisso inter fontes se habuisse affirmat. Quæ sequuntur usque ad annum 1283, Jaroslai appendicem appellavit. Quam

NOTÆ.

(139) Anno 1126, 1157.

(140) Neque annales Hildeshemenses esse Sasavensium interpolationum fontem cum Palackio, neque esse Quedlinburgenses cum Waitzio Archiv. VI, 690, mihi persuadere possum. Apud Sasavensem enim nonnulla leguntur quæ in illis, e. g., an. 989, 996, 998, alia quæ in his desiderantur; nam quæ desunt in nostro exemplari annalium Quedlinburgensium an. 963, 973, 975, apud Sasavensem hinc inde ad verbum cum annalibus Hildeshemensibus consentiunt. At quominus omnia ad Quedlinburgenses revocemus, variæ quædam lectiones, minimi quidem illæ momenti, obstant, quæ cum Hildeshemensibus continentes in illis locis deprehenduntur qui ad verbum in Quedlinburgensibus recurrunt. E. g., anno 958, eadem leguntur in annalibus Hildeshemensibus, Quedlinburgensibus et Sasavensibus, at in varia lectione illis autem consentiunt Sa-

Sasavenses cum Hildeshemensibus, in Quedlinburgensibus desideratur autem; an. 960, in verbis *paganico ritu*, ubi Quedlinburgenses exhibent *paganismo*; an. 986, in verbo *venit* contra Quedlinb. lectionem *perrexit*. At vero cum nemo facile optinetur monachum excripsis, et Hildeshemenses et Quedlinburgenses, hoc unum restare videtur, quod cum ex amborum fonte hausisse statuas.

(141) Cujus vestigia mihi deprehendisse videor annis 1045, 1053, 1126, 1127, 1150, 1152-1154, 1159, 1140, 1142, 1147, 1150, 1155.

(142) Anno 1038. cf. etiam 1070, 1095, 1097, 1146.

(143) A. 1159.

(144) A. 1058.

(145) A. 1097, 1102.

(146) I, p. xxxiv.

sententiam et in ipsius codicis margine indicavit (147), et hinc inde in Epitome rerum Bohemicarum induit (148). Eandem fere opinionem amplexus est Pessina de Czechorod, ita tamen ut in ipso codice, ad annum 1154, adnotaret reliqua a canonico Ecclesiae Pragenseis anonymo esse conscripta (149). At satis probarunt Pelzelius et Dobrowskius quæ ex fabuloso Jaroslao proposuerit Hajecius nusquam reperiri in hac continuatione, illamque Balbini conjecturam argumentis muniti posse plane nullis. Ipsis hæc placuit sententia, Pragensem canonicum rebus æqualem, ab an. 1249 usque 1283, res sui temporis scripsisse, quæ præcederent ex fontibus vetustioribus cum hausisse (150). Quod a Meinerta (151) ita est circumscriptum, coevo auctori illa tantum deberi quæ ab anno 1260 legantur. Primus denique qui vera acri ingenio perspexit est Palackins (152), qui diversissima scribendi ratione indoleque narrationum annos 1250-1283 a duobus Pragensibus canonicis esse conscriptos censuit et sæculo fortasse quarto decimo a compilatore quodam in unum librum esse conflatos (152).

Cum igitur in tanta rerum obscuritate ex codice nulla petenda sit lux, hæc una ineunda est via ut ipsum librum examinemus, num ex sermone coloreque narrationis singulisque quæ auctoris indolem produunt sententiis originis indicia fortasse elici possint. Quæ vero omnia in mediæ ævi scriptore quam sint dubia, in quo rarius tantum certa quædam sibi constans reperiatur scribendi ratio, nemo non videt; itaque minime me tenet hæc opinio, ut meam quam proponam in sequentibus sententiam ab omni dubitatione liberam aut minime esse convellendam putem.

Unicuique totam annalium collectionem obiter inspiciendi hoc unum vel sponte se offert, auctorem, quicumque ille est, omnia quæ ab a. 1140 leguntur proprio Marte minime conscripisse, quin imo apparet priorem partem, quam ab aliis mutatus est, ab hac questione prorsus esse removendam. Omnia enim quæ de annis 1140-1193 scripsit, ex fontibus sibi derivavit qui et hodie adiri possunt, cum vetustioris Bohemorum historici scriptores clarissimos sibi duces sumpserit. Paucissimis mutatis vel in

A compendium redactis ex Gerlaco abbate Muhlhusano (153), quod observarunt Pelzelius et Dobrowskius, annos 1140, 1171, 1176, 1182 sibi petivit, ex Vincentii, Danielis Pragenseis episcopi capellani, libro de Friderici I expeditione Italica annos 1154-1159, 1162 (154), ex obscurioribus Pragensibus annalibus annos 1160, 1164, 1168, 1172-1178, 1182-1186, 1189-1193 in suum usum vertit, unum denique locum, in anno 1159, primo Cosmæ continuatori debere videtur. Amplior etiam deprehenditur lacuna; ab anno enim 1140 progreditur auctor ad 1154, reliquosque quos supra non memoravimus annos vacuos reliquit (155). Quibus omnibus sæculo decimo tertio vergente cum vixisse apparet, cum Gerlacum Chronicon suum post annum 1214 composuisse constet (156). At accuratius examinanti restant nihilominus nonnulla, paucissima quidem, quæ apud illos auctores non leguntur. In Vincentio describendo sine ullo dubio melioris notæ codice ut ei licebat, quam is est quem typis reddidit Dobnerus, indeque haud pauca varia lectiones originem duxerunt; at alia ex aliis fontibus Vincentio adiecit, annos 1155, 1157, 1159. Longe majoris vero momenti sunt quæ Pragensibus annalibus interseruit, quæ de Sobeslao duce 1176 occurrunt, annos 1187, 1188, at a. 1192 de Wenceslao, Premislao et Heinricho ducibus paulo pleniorum narrationem. Hæc vero omnia illud quod in annalibus Pragensibus habes redolent scribendi genus, et tam arcte cum illorum textu cohererent, ut certa mihi exoritur persuasio ab uno eodemque auctore utramque historiarum particulam esse conscriptam, et sic demum ex Cosmæ continuatore annales Pragenses integros esse restituendos. Et illud quidem annalium exemplar, quod desinebat in anno 1193, ante oculos videtur habuisse, nam huc usque eos secutus est; quæ vero annis 1216-1220 in Pragensibus leguntur frustra apud auctorem quaeris. Quod si vera sunt quæ proposui, amplior quædam annalium Pragensium exstabat recensio, quam quæ in codice Casinensi exhibetur, et hoc loco fragmenta nonnulla servata sunt eo minus contemnenda, cum haud ita multa historici Bohemici sæculi xii exeuntis præsidia existant. Horum igitur ducum vestigia presso pede secutus

NOTÆ.

(147) Hic videtur chronicon suum inchoare Jaroslav Strahkoviensis.

(148) p. 224 sqq.

(149) Pelzel et Dobrowski I, p. xxxvii. Cfr. præterea Pessina Mars Maravius, Praga 1677, f., pag. 226 sqq. et eisdem Phosphorus septicornis, Prag. 1673, 4, p. 37, 552.

(150) I, p. xxxviii. At Pelzelius ipse priori tempore continuatori Jaroslai nomen dederat, in commentatione quæ est inscripta *Ob dem König Ottokar die Kaiserkrone angetragenen worden* in libro *Bernit Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen*. Prag. II, 74.

(151) Wiener Jahrbücher XV, Anz. p. 56.

(152) Würdigung p. 94, quod certe confirmavit in commentatione *der Mongoleninfall von 1241*, in libri *Abhandlungen der Königlich Böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften* ser. v, tom. II, 567.

(153) Dobner, Monumenta histor. Bohem. I, 79 sqq.

(154) Ibid. I, 29 sqq.

(155) Arridet conjectura quam Pelzelius et Dobrowskius I, p. xxxvii, proposuerunt, existisse a priori tempore codices in quibus ex Vincentii chronico completa erat annorum 1142-1154 lacuna. Legitur enim, illis testibus, in Lupacii et Woloslawine Calendariis, Hroznatana comitem Hierosolymis rediit, Cosma auctore, 46 Oct. 1152 obiisse. At in nulla continuationem, quas illi ipsius Cosmæ nomine complectebantur, tale quid legitur quod revera apud Vincentium occurrit. Unde hoc efficitur nostrum eodiceum vetustioribus qui exstabant non respondisse, sed in illo textum esse paulo mutatum, quod, ni fallor, illi quam propositurus sum sententiæ fidem paulo majorem videtur asserre posse.

(156) Palacky Würdigung p. 81.

descendit compilerator usque ad annum 1193, ubi ab illis eum destitutum esse et finis Pragensium annalium ipsæque res sequentes temere turbatæ certo certius probant.

At quæ tandem fuerunt in hac narrationis parte continuatoris præsidia? Et hæc est quæstio difficillime explicanda. Qui amplissimam rerum annis 1196-1283 gestarum perlustraverit materiem, hæc ab uno auctore scribi non potuisse facile apud animum constituet. Nam hoc primum mirari subit easdem res bis terve recurrere, modo aliis verbis expressas, modo alios ad annos revocatas (157). Omnia porro quæ ab anno 1279 leguntur tam turpiter disjecta sunt, ut via quasi inexplicabili incedere tibi videaris. Quæ maxima ex parte ita inter se discrepant ut paucissima tantum in librarii incuriam, minime quidem negandam illam, rejici possint. Quis enim credat auctorem, nisi temerarius est et inconsultus compilerator, uno quasi spiritu easdem res diversissime potuisse narrare? Sed aliud accedit argumentum, neque id levissimi momenti. In omnibus enim quæ circiter inde ab anno 1212 usque ad finem legimus, testis oculati vestigia certissima neminem facile fugiunt. Quæ, e. g., de excommunicatione Pragensibus ab Andrea episcopo imposita an. 1216 et 1217 habemus, temporis descriptione sunt munita tam accurata ut nemo, nisi æqualis, ita scripsisse censendus sit. Verba quæ ad annum 1261 leguntur « Cunigundam (reginam) recepimus » aperte produnt eum qui rebus ipsis interfuerat, et atrocissima anni 1283 fames ab eo tantum ita depingi potuit, qui nefanda horrendaque facta suis oculis viderat. At qui per septuaginta annos rerum gestarum memoriam posteris testis oculatus mandare potuerit, profecto nemo est. Id ipsum secundam etiam continuationis partem ex diversis partibus confectam esse certissime probat, et ex diversa

A scribendi ratione diversa auctorum ingenia manifeste elucet. Valde enim inter se differunt indole quæ ab anno 1196-1248, et quæ annis 1149-1283 narrantur; quinquaginta duo illi anni annalibus interdum brevissimis comprehenduntur, triginta quinque anni posteriores copiosissima narratione pene totum libellum sibi poscunt.

At singulas annalium partes paulo accuratius examinemus. Ab anno 1212-1249, ut in hac parte primum insistamus, auctoritatis non impugnandæ speciem præse ferunt annales, et in temporibus (158) et in locis sanctis Pragensibus accurate descriptis (159). A canonico quodam Pragensi eos esse compositos ex annis 1235 et 1241 patet, quibus Vitum canonicum, dein decanum capituli Pragensis B factum esse legimus, quod tum demum litteris mandatum esse potest, cum clarissimum nomen in decanatu administrando sibi Vitus comparasset. Ideoque hos annales ab illo auctore, cui sequentes debemus, non conscriptos, sed in suum tantum usum versos et cum propriis esse conjunctos crediderim. In sequentibus inde ab anno 1250, in quibus longe uberius promanat narrationis copia, hoc neminem facile fugiet usque ad annum 1278 circiter, quot qualesque singulis annis fuerint tempestates, quando ceciderit grando, quales fuerint messes, summa cum diligentia ab auctore litteris esse mandatum. Non facile unum prætermisit annum, quo de rebus his naturalibus accuratissime et pene iisdem ubique verbis non retulerit (160). In iis quæ in adnotatione proposuimus exemplis, nemo, opinor, ejusdem scribendi rationis vestigia desideret manifestissima, quibus usque ad annum 1278, eundem auctorem descendere satis certo probari videtur. Et non modo in tempestatibus et segetibus describendis eum sibi constantem deprehendis, sed aliis etiam rebus, quæ minoris sunt momenti in historia conscribenda, majorem quam rerum scriptorem decebat operam dedit.

NOTÆ.

(157) Duplex exstat nota de Heinrici episcopi morte annis 1196 et 1198, illic Heinricus, hic Bracislans appellatur; ad annos 1178 et 1199 Friderici episcopi mors adnotatur, 1183 et 1203 iisdem verbis Pragam a Moravia duce Conrado esse obsessam, item iisdem verbis an. 1184 et 1204 Bohemos cum Moravia bellum commisisse, 1190 et 1210 legimus Conradum in Apulia esse mortuum. Ubi hoc quoque compileratorem prodit quod anni singuli numeris inter se differunt vicinis. Bis legitur Premislaum ducem esse regem factum annis 1197 et 1199, Cyrinini camerarii exsilium an. 1211 et 1212 adnotatur; an. 1248 scribitur brevissime Wenceslaum regem esse solio pulsum, an. 1249, eum in seditione ab Otakaro filio mota minime solio esse pulsum, sed victorem exstitisse copiosissime narratur; victoria Otakari de Ungaris reportata an. 1260 primum obiter tantum memoratur, dein uberrima narratione exponitur. Bis leguntur anni 1182, 1199, 1249, 1256, 1264, 1266, 1271, 1278, 1281, ter vero recurrunt an. 1258 et 1282.

(158) A. 1216, 1217, 1227, 1228, 1230, 1236, 1240, 1248, 1249.

(159) A. 1226-1228, 1232, 1234, 1244, 1245.

(160) Anno 1251 legitur: *Annona male provenit et præcipue hiemalis*. Anno 1252: *Hiemalia medio-*

criter in plerisque partibus provenerunt, æstivalia fere penitus defecerunt excepto milio. 1254: *Male provenerunt annona autumnalis et fructus arborei, vinum penitus defecit*. 1266: *Annona, fructus arborei et vinum male in Bohemia provenerunt propter grandinis et siccitatis læsionem*. 1270: *Periit tota annona tam hiemalis quam vernalis fere per totam Bohemiam, fructus arborum provenerunt mediocriter*. An. 1251: *Nix magna in plerisque partibus Bohemiæ descendit, qualem non meminit ætas nostra*. 1252: *Nix in plerisque locis descendit*. 1254: *Cujus (vini) defectus quantitatem ætas nostra non meminit*. 1258: *Hoc anno gelu læsit fructus arboreos et vineas*. 1260: *Hoc etiam anno sata læsa sunt et vineæ et fructus arborei, quædam siccitate, quædam grandine in plerisque partibus*. 1262: *Sata diversi seminis tam hiemalia quam æstivalia, in plerisque Bohemiæ partibus fere penitus perierunt, tum a grandine tum a siccitate*. 1251: *Orta est magna vis ventorum... quorum gravi impulsu multa ædificia ruerunt*. 1256: *Magna vis ventorum*. 1264: *Magna vis ventorum orta est, quibus interpellentibus multa ædificia, multa granaria corruerunt*. 1250: *Ædificia et granaria plurima turbine diruta*. 1257: *Facta est maxima inundatio aquarum quæ gravia et grandia damna per totam Pragensem diocesem intulit*. 1264: *Facta est inun-*

Copiose enim scribit de clericorum, de ecclesiarum et ararum consecrationibus (161), de ecclesiis suo tempore ædificatis (162), de reliquiarum translatione (163). A rebus publicis non avertit quidem animus, sed maxime in Romanorum pontificum legatorum in Bohemiam hæret itineribus (164); reliqua leviter tantum tetigit. Nusquam enim hoc sibi proposuit, quod in quibusdam aliis annalium partibus factum esse videbimus, ut hominum singulas res gestas eorumque mores ob oculos poneret. Est potius stylus ejus rudis, confusus atque demissus; ut singula paulo arctius inter se conjungat minime curat, sed omnia sine ordine quasi sacco fundit. Si quæris ad quem usque annum hic annalium scriptor per tantam rerum molem viam nobis præierit, vestigia ejus ultima in Pragensium ædificiorum enumeratione anno 1278 deprehendisse mihi videor, inde ab illis verbis: « Eodem anno hiems, » etc. Nam in amplissima quæ sequitur narratione pene prorsus obmutescunt tandem constantes illæ de tempestatibus et de sægetibus adnotationes. Tempestatum vero anni 1280 et famis anni 1282 descriptiones minime cum prioribus illis consentiunt. Ex omnibus quæ proposui auctorem rebus fuisse æqualem luce clarius patere facile mihi persuadeo. Quis, quæso, prodigia longioris temporis spatio decurso posteritati tam accurate tradendas curasset? Pragensis capituli erat canonicus auctor qui in publicam etiam lucem se prodiisse disertis verbis ipse testatus est (165), multaque alia leguntur quæ nonnisi a canonico Pragensi cœvo scribi potuerunt (166). Accurate igitur et vere eas potissimum res perscripsit, quæ ad Pragæ urbem spectant, ideoque librum ejus annalium Pragensium partem primam merito appellasse nobis videmur. Hinc inde in chronologia constituenda eum errasse qui miretur nemo est; neque ubique liquet utrum ipsi an librario errores sint ascribendi (167).

Intra hos vero quos posuimus terminos haud pauca alia habentur, quæ indolem produnt ab illa tam alienam ut nemo sane hæc et tempestatum illos annales uni auctori ascribere velit. Primum teneamus amplam Wenceslai I regis historiam, quæ, annis 1248 et 1249 auctorem demonstrat æqualem qui res bene noverat beneque eas scribere callebat. Luculenta rerum narratio annales aridos et brevissimos excipit, et quæ leguntur inde a verbis: « I-

tur rex Wenceslaus — detrudi catenatos, neque cum præcedentibus, neque cum sequentibus ullo modo conjungi possunt. Deducti erant annales usque ad annum 1249, et jam usque ad primum Wenceslai annum, id est 1228, rejicimur; et quæ sequuntur tempora, non Christi nati, sed Wenceslai regnantis indicantur annis 15, 16, 20, 21; quam computandi rationem in toto libro alias frustra quæres. Præterea recurrunt in hac narratione nonnulla quæ annis 1226 et 1231 jam erant prolata. Est igitur hæc peculiaris quædam Wenceslai I historia, conscripta ab auctore æquali nescio quo, quæ a reliquis continuationis partibus sine ullo negotio segregari potest. Auctorem æque capitulo Pragensi ascriptum fuisse, iis quæ de privilegio a rege canonicis dato leguntur, probari videtur. Ne ipso anno 1249 hæc esse scripta coniciamus duplex illa vox « tunc » vetat, qua utitur auctor, sed ante regis obitum, mense Septembri 1253 litteris hæc sine dubio mandata sunt.

Majorem nobis movent dubitationem nonnullæ aliæ annalium partes. Ad annum enim 1260, habes victoriæ, quam de Ungaris Otakarum II reportavit, descriptionem dilucidam et accuratissimam. Vivido quasi colore hic depinguntur quæ jejunis quibusdam verbis a primo canonico Pragensi paulo supra adnotata sunt. Hoc præcipue auctor, cujus libellum ex reliquorum annalium congerie annalium Otakariorum nomine secernere conati sumus, ante oculos videtur habuisse, ut « talem ac tantam victoriam digne soli Deo et sanctis ejus cum condignis gratiarum actionibus et laudibus ascribendam » celebraret, illumque, a quo victoria erat reportata, Otakarum regem. Altiores etiam scribendi rationem sectatus est, nam servata quæ debetur regiæ dignitati reverentia pene ubique Otakarum vocat « dominum regni Bohemæ, » quem curialium, ut ita dicam stylum in aliorum etiam mentione accurate observat; sunt ei Karinthiæ et Silesiæ duces « illustres; » comites « spectabiles dignitate viri, » alii « incliti bellatores. » Neque minus luminibus vel suis vel aliunde petitis narrationem frequentavit, genioque suo sæpius ita indulsit ut exclamationibus et interjectionibus orationis cursum interrumpat. Quæ omnia prorsus abhorrent ab illa indole quam apud auctorem primum deprehendimus. Idem fere scribendi enus invenitur, ni fallor, an. 1264,

NOTE.

datio magna aquarum per totam Bohemiam, quarum inundatione insolita facta sunt damna plurima ædificiorum. Quibus multa alia addi possunt exempla, e. g. an. 1250, 1252, 1259, 1260.

(161) An. 1251, 1258, 1259, 1274.

(162) 1252, 1253, 1257, 1269, 1276, 1278.

(163) 1251, 1253.

(164) 1252 - 1254, 1256, 1267.

(165) 1260: *Quem revertentem (Otkarum) ab eadem expeditione recepinus.* 1261.

(166) 1253: *Quid cum rege fecerint (episcopi) manet incognitum.* 1258: *Conradus archiepiscopus Coloniensis... venit — ut credimus — tractaturus, etc.*

1261 de repudio Margarethæ reginæ dicit: *Quas ob causas Deus novit.* Quas pœnas Bartholomæus canonicus, anno 1251, solverit bene scit, et quantum pecuniæ a capitulo Pragensi Bernardo pontificis legato datum sit 1254, 1256. Capellas arasque in Pragensi Ecclesia singulis annis ædificatas vel obrutas accurate adnotavit, neque minus quando prædiis capituli damnum sit illatum 1265.

(167) Librarius vel compilator videtur esse lapsus in annis 1240, 1249, 1272; alias falsi annorum numeri inveniuntur 1239, 1245, 1274, qui, quod sæpius factum est, justo numero omnes uno sunt minores.

ubi non minus gloriose refertur de pace inter reges Bohemiam et Hungariam facta, talesque occurrunt Otakari regis laudes: « Quis autem non possit mirari de tam magnifico rege, qui ab utero matris vocalus est rex aureus? » Eidem auctori haud immerito has continuationis partes vindicare ausim, quibus sterilis angustique historiae compendii fines longe superat: quæ, annis 1254 et 1255, de Otakari expeditione contra Prutenos leguntur, quod et duplici huius belli mentione satis confirmari videtur, anno 1271 Viti decani laudes, quæ plena manu funduntur, 1272, narrationem de Germanorum imperio Otakaro oblato (168), 1278, quæ de moribus Joannis episcopi Pragensis habentur, et ibidem in Otakarum panegyricum, et ut ita dicam thronodiam, qua atrox ejus mors post magnificam vitam acerbe plangitur (169). At haud parvam scribendi generis similitudinem idemque fere auctori ingenium in illis etiam partibus reperisse mihi videor, ubi cum in quibusdam Otakarum auditus vituperantem an. 1276, 1278 (170). Hic Rudolfum etiam regem nobis depingit « virum providum et discretum, » longeque abest quin patriæ hostem suo odio insectetur, optime potius virum cautum sibi que constantem Otakaro, viro audacissimo et splendidissimo, opposuit. Est hic etiam auctor canonicus Pragensis (171). Viti enim decani mores et vitam is tantum ita accurate poterat exprimere, qui clarissimi viri collega decani munus per longum tempus eum viderat administrantem. In reliquis quoque rebus scribendis fontes limpidiores ei adire licebat. De Hungarorum clade anno 1260 Otakari epistolam ad papam datam habebat ante oculos, et captorum Hungarorum testimonia vel ipse ex iis quæsit vel ab aliis accepit (172). Quin imo Otakarum regem habet testem (173), et de miraculis eodem die factis Joannem militem « virum omnimodis fide dignum » multosque alios audit. Sæpius Otakarum vidit, ut testatur verbis de eo 1278: « Hæc vidimus et testi-

monium perhibemus. » Atrocissima regis cladis et inexpugnabiles patriæ miseræ intimum ejus pectus vehementissime movent. In narrandis rebus est modestus et providus, beneque sibi cavet ne forte veri fines temere excedat, quod talibus indicavit locutionibus: « ni fallor, utrum per industriam an per errorem nescio (174), ad enarrandum manet difficile (175); de Otakari morte « nihili certi dicere » potest, « quia diversi diversa dicunt (176). » Et quamquam, quod rerum scriptore est dignissimum, bene cavet ne odii aut adulationis notam incurrat (177), tamen uno alterove loco Otakari studio se abripi passus est, in eo quod regi Germanorum imperium « pluries » oblatum esse dicit, eumque, excepta clade ultima, ab hostibus nunquam victum esse affirmare ausus est (178). In chronologia interdum lapsus est; neque omnia quæ de pace anni 1276 inter reges constituta profert, ad veritatis normam exigi possunt.

Tertius, ni fallor, auctor conscripsit annos 1278-1281. Verum est, hinc inde reperiuntur locutiones quæ in prioribus etiam occurrunt partibus, at nihilominus aliud est scribendi genus, aliasque est quem sibi proposuit auctor finis. Primitus omnia quæ in hostiliam venerant annalibus suis complecti conatus est, alter ad res publicas et ad Otakari maxime sortem animum advertit, tertii, etsi suas habet laudes narratio, tamen a rebus publicis quæ uberrimam præbebant materiem se avertit, et in hoc uno potissimum videtur acquiescisse auctor, ut Tobie episcopi Pragensis electionem posteris quam accurate traderet. Hic etiam singularis ejus est mos, qui apud reliquos nusquam occurrit, ut Pragensium canonicorum mentionem facere non possit, quin honorifico quopiam titulo eos decoret (179), talibusque vocibus « humiliter, devote, benigne, gratiose » sermonem suum exornet. Non modo canonici Pragenses quid fecerint vel senserint conscripsit auctor, canonicus ipse, imo quid ederint vel biberint posteritati tradidit. Eodem fere tempore quo res sunt gestæ cas-

NOTÆ.

(168) Iterum summis laudibus effertur; est res serenissimus, rogatur ab electoribus quatenus dignaretur assumere apices imperatorie dignitatis; remunerat nuntios muneribus magnificis in auro, argento, etc.

(169) Eodem anno, xii Kal. Nov., fuit mensura. Ab uno eodemque hæc scripta esse ipsis auctoris verbis probari potest. De Vito decano 1271, scribit: Sed ne videar singularum virtutum ejus ipsi divinitus collatarum plenius facta prosequendo notam adulationis incurrere, stylo amoto malui posteris relinquere, etc.; de Otakaro 1278: stylo submoto, ne videar adulationis notam incurrere veritatem prosequendo, ejus facta... posteris relinquo; 1276: quæ ibidem... acta sunt malui subtere, ne forte singula us fuerunt prosequendo aliquorum odium incurram; 1271, de Vito: Illuminabat enim mentes hominum utpote lucerna lucens; 1278 de Joanne episcopo: Lucerna lucens... illuminabat corda hominum; 1271, de Viti veritate et justitie imitatione loquitur; 1278, est Joannes justitie sectator, veritatis imitator; Vitis dividebat etiam denarios pauperibus; 1278, Otakarum dividens cultibus solidum denarium; 1271 de Vito: Elemosynas illius enarrabit omnis Ecclesia; 1278: Quantum largus fuerit mens humana nec enarrare potest.

(170) Anno 1272: Talibus dicitur usus fuisse sermonibus; 1276: Tale fertur dedisse responsum; 1278: Sua fata hunc continuo nolentem ducunt, volentem trahunt; 1260: Fata nolentem ducunt, volentem trahunt; 1278: Et cecidit super militiam formido et pavor; 1260: Timor et tremor super impios cecidere.

(171) A. 1260: Jarosius... coram episcopo Pragensi et præposito et decano et canonicis in capitulo Pragensi retulit viva voce.

(172) Anno 1260: Hicdem infideles et ceteri... sicut ipsi postmodum retulerant.

(173) Nam sicut cepit dictus princeps Bohemie et alii principes, barones et milites communiter retulerunt. Auctorem ipsum prælio interfuisse ex verbis inter nos et se audio dicto Morava elicere nolum, est sine dubio vividius loquendi genus.

(174) A. 1260.

(175) A. 1277.

(176) A. 1278.

(177) A. 1271, 1276, 1278.

(178) A. 1279, 1278.

(179) Sunt et 1278: Viri utique honesti et providi; 1279: Viri providi et eminentioris discretionis, eorum

calamo exceptit, ut ex verbis apparet ad annum 1279 (180), de Brunone episcopo Olomucensi « nam moris ejus fuit semper et est, » qui, paulo post 18 Febr. 1281, diem supremum obiit (181). Annalium Pragensium partem secundam hanc continuationem inscripsimus.

Unus tandem restat auctor, itemque canonicus Pragensis, illum qui ad annum 1281 descenderat, excipiens; iterum recurrit usque ad annum 1279, ut illius annales quasi suppleret calamitatum et publicarum miseriarum narratione, quibus illo tempore pene obruta est Bohemia. Est hæc annalium Pragensium pars tertia. Talem infelicitissimæ terræ nobis depinxit imaginem disertissimis et acerrimis verbis, quam profecto non sine vera animi commotione inspexeris. Vix igitur mireris eundem auctorem summo penèque capituli Germanorum odio se abrupti passum esse (182), cuius apud priores vel levissimum vel penè nullum invenitur vestigium. Videtur fuisse auctor inter legatos capituli Pragensis ad episcopum Brandenburgensem missos, qui peterent ne penitus bona ejus diriperentur. « Quod quicumque audivit, » sunt verba ejus, « tinniverunt aures ejus. » Atrocissimas patriæ calamitates suis oculis vidit. « Et plura, inquit, et varia tormenta his temporibus audivimus et vidimus quam in codicibus legimus (183). » Est igitur scribendi ejus genus vehementissimum et violentum, flagratque quasi illis hostium patriæ odio. Et in hoc etiam suam ingressus est viam auctor quod sententias suas uberius exponere easque doctrina quadam ornare conatus est. Cujus rei testis est longa illa exemplorum ex Scriptura sacra positorum series atque testimonia quæ, quod apud priores scriptores frustra quaeris, ex Romanorum imperatorum legibus sunt depremissa. Eum et alias fuisse eruditum litterisque imbutum probatur Iliadi, Ovidii et aliorum Romanorum poetarum lumulbus, quæ eumque debeat me indagare non potuisse libere confiteor, locisque ex Gregorii Magni et Ekkehardi Urspergensis libris desumptis (184).

Restant denique pauca quædam historiæ Bohemicæ fragmenta, quæ ex parte a canonico Pragensi videntur conscripta, haud scio an ab uno illorum quos supra conscripsimus. Sunt hi loci: « 1253, consecratum est xvii Kal. Septembris, » et an. « 1286, iterum transeunt—siliiginis perferunt. » Ex parte monacho eisdem Strahoviensi videntur originem debere: an. « 1256, Dominus Conradus—montis Sion, 1258, xiv Kal. Novemb.—consummavit; » quas adnotationes is qui annalibus ultimam adjecit manum

A modo nescio quo corripuit aptisque locis inseruit.

Terminantur tandem annales in Cosmæ primis capitibus iterum repetitis, quæ catalogus principum Bohemorum inde a Primislao usque ad Wenceslaum II regem excipit. Quæ ab illo quem loco quarto posuimus auctore addita esse vix ac ne vix quidem mihi persuadere possum; cum laxioribus vel penè nullis cum præcedentibus conjungantur vinculis, verbaque ipsa compilatoris ingenium prodere videantur. Plenam quam nos habemus continuationem hujus, ut ita dicam, epitogi auctorem ante oculos habuisse ex his apparet verbis se velle principum catalogum proponere, « ea tamen emendatione relicta, ut ubique in his scriptis lectori nodus dubietatis occurreret, ad depellendum errorem recurrat superius ad scripta, ibi enim plenius inveniet adnotata. » Accedit ipse catalogus principum, qui totam Bohemiæ complectitur historiam quam Cosmæ et continuatores ejus descriperunt. Ultimis denique verbis compilator totam annalium molem paulo dilucidius digerere conatus est. Ex tribus enim quæ fecit historiæ partibus prima usque ad mortem Wratislai I regis 1092 deducta, Cosmæ duos priores libros comprehendit, altera usque ad Wladislaum II regem 1140, tertium Cosmæ librum et primam continuationem complectitur; tertia vero, usque ad Wenceslaum II regem 1285, amplissimæ secundæ continuationi accuratissime respondet. Cur talis libro finis sit impositus his indicatur verbis: « Quia multorum hominum animos turbat sollicitudo de investiganda serie et descensione propaginis ducum ac regum regni Bohemici qualiter, » etc. At profecto non sine graviore causa erant hominum animi sollicitati, nam antiquissimæ Premislidarum stirpis ultimus erat Wenceslaus ille puer, ejus alius Wenceslaus III, anno 1299 natus (185), hominum animis euras illustrissimæ regis domus mox interitura sine dubio paulo eximebat. Est igitur, si quid video, catalogus et tota, quam habemus, annalium moles inter annos 1285 et 1299 confecta. Adde denique priorum annalium membra turpiter esse disiecta, novumque quasi rerum ordinem esse constitutum, ita ut quæ ex singulis annalibus sibi responderent, ea demum continuo quasi calami ductu essent conscripta; quæ qui secum reputaverit quin omnia illa a compilatore tantum tam misero modo potuerint confari minime dubitabit. Idemque sine dubio est, quod compilatorem maxime convenit, qui magnam illam quam, annis 1142-1199, deprehendimus lacunam, lacinis ex Vincentio, Gerlaco et annalibus Pragensibus cur-

NOTE.

costus est honorabilis; Moguntinus archiepiscopus est reverentissimus, Olomucensis honorabilis, Tobias divina favente clementia episcopus.

(180) Vide etiam vota de Tobia novo episcopo oblata 1279, sine dubio paulo post electionem scripta, et quæ 1281 de Spkmanno ejusque sociis narratur.

(181) Richter, Ser. episcoporum Olomucensium, p. 67.

(182) Anno 1279: *Mos est Theutoniarum scla-*

nimo latere in Bohemias; 1281: Velut vesperationes in aurora die lucecente se abscondunt, ita Theutonici, tanquam fumus evanescit, evanuerunt.

(183) Anno 1279, ubi et hæc leguntur: *Hæc omnia hæc temporibus effluerunt in Bohemos, etc.* — Convertat jam luctum nostrum in gaudium ut videntes laudemus eum omni tempore.

(184) Annis 1279, 1282, 1283.

(185) Vide stemma apud Palackium II, 2.

reptis explevit. Quod eo tantum consilio factum est, ut primæ continuatio quodam societatis vinculo conjungeretur cum secunda, quod sane minime feliciter cessit. Eundem denique sapiunt auctorem verba illa post annum 1260, sine ullo cum reliquo textu vinculo, tanquam glossa inserta, de rebus adversis post illum annum ingruentibus, quæ verba postero demum tempore esse interjecta nemo non videt. Quæ vero ille in unam rerum congeriem confudit, nos digerere et extricare, et cuique quod ei debetur auctori restituere conati sumus.

Non deerant, ut hoc etiam paucis absolvam, posterorum temporum scriptores, qui has Cosmæ continuationes quasi uberrimum Bohemorum historiæ fontem adirent, suaque ex iis ducerent haustibus plenissimis. Quod mihi prius facile persuaseram, fore ut ex his fortasse annales integra qua essent ab auctoribus compositi forma, possent restitui, hanc spem ad effectum perducere non posse jam satis patet; omnes enim quos scio rerum scriptores hanc quam habemus annalium compilationem et legerunt et in suum usum verterunt. Sunt hi Franciscus canonicus Pragensis (186), qui secundam tantum continuationem exscripsit, Neplach abbas Opatovicensis, qui continuatores omnes duces secutus est (187), Mari-gnola, qui continuationem Wissegradensem et Pragenses ante oculos habebat (188), neque minus Pulkava et ante et post annum 1250 (189). At in parte priori nonnulla etiam alia apud hunc inveniuntur, quæ ita arcte videntur cohærere cum illis quæ ex continuatione Cosmæ desumpta sunt, ut hic fortasse genuinam annalium formam deprehendi conjicias, si quid certi statui posset de Pulkava ipso, antequam chronicon quod sub ejus nomine circumfertur, ad critices normam accuratius exigeretur.

Jam videamus qui sint codices quibus novo quasi firmoque fundamento hanc Cosmæ editionem superstruere possumus. Longe sane majorem codicum messem habuimus, quam in priorum editorum manus venerant; duos codices habebant Freherus et Menkenius, sex codices Pelzelius et Dobrowskius, octo enumeravit Palackius, nos tredecim novimus codices, ex quibus tres, eosque antiquissimos, Lipsiensem, Budiasinensem, Dresdensensem, contulimus ipsi,

A quatuor in favorem nostræ editionis vel contulerunt vel inspexerunt alii, reliquorum denique varias lectiones Pelzelii et Dobrowskii editio exhibebat vel notitiam saltem dabat Palackius. Quibus præsidii si Cosmæ textus non plane novus constitui poterat, longe tamen propius accedit ad genuinam chronici formam, qua auctor ipse librum in lucem publicam emisit. Non quidem autographum, sed gravissimos duos codices adepti sumus, qui singulari quodam casu virorum doctorum notitiam plane effugisse videbantur. Itaque quomodo Cosmæ liber paulatim quasi excreverit ante lectorum oculos ponere non possumus; at eo usque codicum auxilio pervenimus ut duplicem chronici recensionem factam esse dicamus. Non ita quidem in rebus ipsis differunt duæ illæ editiones, sed si scribendi rationem respicias, secundam paulo limatiorem esse vix negabis. Haud raro enim ipse sine dubio auctor prioris vocis loco aliam posuit quæ sententiæ melius respondere videbatur.

Duo codicum genera constituimus, quorum unum A, priorem; alterum B, posteriorem textus recensionem exhibet.

A genus uno tantum codice eoque antiquissimo constat Lipsiensi, sæc. XII, ex. membr. 8 (190), quem nobis gratiose transmisit conferendum vir ill. Gersdorf, bibliothecæ Lipsiensis præfectus. Codicem qui inscriptus est *Liber beatæ Mariæ virginis in Husborg* haud ita longe post Cosmæ obitum exaratum esse indicia nobis palæographica persuadent, et qui f. 136 adjectus est pontificum Romanorum catalogus, usque ad Adrianum IV, i. e. 1154 deductus. Ipsius auctoris mors ad annum 1125, ut in reliquis codicibus adnotata est. Codex plena et rotunda manu diligenter conscriptus est, lineæ subfusco colore ductæ, haud raro manus cœva falsa correxit aut verba quæ librarium fugerant in margine apposuit. Nulli reliquorum hunc codicem fundamento fuisse, lacunæ nonnullæ edocent (191) in reliquis minime obviæ, varietate lectiones quæ in uno Lipsiensi occurrunt satis probant (192). Neque ultimum accedit hoc argumentum, quod in eodem codice collocatio verborum tam sæpe tamque multum a reliquis codicibus abhorret omnibus, ut jam in hoc uno peculia-

NOTÆ.

(186) Annis 1265, 1278: vide apud Pelzelium et Dobrowskius, II.

(187) Canonicum Wissegradensem, annis 1129, 1130, monachum Sasavensem 1139, 1140, 1161, 1162, canonicos Pragenses annis 1199-1271. Quibus addere juvat ea verba quibus suum fontem ad annum 1265 descripsit: *Et usque ad hunc annum quæ acta fuerunt in chronica scribuntur, cætera autem quæ sequuntur de quibusdam quaternis recollecti.* Cum illis confer Meinerti monachum Opatovicensem, Weiner *Jahrbücher* XLVIII. Anzeigebl.

(188) Annis 1126, 1127, 1130, 1138, 1142 et annis 1141, 1283.

(189) Vide, e. g., apud Pulkavam annos 1201, 1204, 1214, 1216, 1224.

(190) Archiv. VIII, 282.

(191) Haud raro unum alterumve desideratur ver-

bum, neque rarius sex septemve voces; e. g. I, 6. verba: *Jam jamque appropinquabant villas ad quas ibant.* Ibid. versus:

Et monstrant vestes sternuntque caballum.

I, 13, verba: *Et vos vestrosque posteros a ventura clade quasi ex divino oraculo præmonitus protexi;* I, 29, verba: *Et hujus terræ ex dominis originem ducis.*

(192) I, pr. A habet *inbuto*, reliqui *delibuto*; I, 2, A *dolores*, reliqui *labores*; I, 4, A *rehabere*, reliqui *recuperare*; ibid. A *thoris*, reliqui *stratis*; I, 7, A *deditos*, reliqui *commissos*; I, 18, A *reperire*, reliqui *percipere*; I, 26, A *pastoralem curam*, reliqui *virgam*; I, 35, A *misericordiam*, reliqui *gratiam*; I, 38, A *pectora*, reliqui *corpora*; ibid. A *est*, reliqui *constituitur*; II, 15, A *negotia*, reliqui *iudicia*; III, 51, A *mansit*, reliqui *conversatus est*.

reim textus recensionem cognoscas. Codicis specimen A voce *item* minio scripta signata at non numerata sunt; in distinguendis capitibus certa quædam lex frustra quæritur. In primo folio exstat tabula quædam eodem sine dubio tempore quo codex exarata, qua Lecho et Cecho satis nitide depicti videntur. Librarius sæpe erravit (194-5), et hoc argumento negligentiae convincitur, quod glossas quas hinc inde in exemplo reperiebat, ita in textum recepit, ut priorem lectionem et glossam uno calami ductu scriberet; Bohemicæ etiam glossæ occurrunt manu paulo recentiori superscriptæ, quas suo loco apposuimus. Sed illæ ipsæ glossæ nobis persuadent melioris notæ hunc esse codicem. Hanc enim sententiam amplecti non dubitamus, post confectam codicis A recensionem, ubi non leguntur, ab ipso auctore additas esse illas glossas. Quæ ejus sunt naturæ, ut nemo unus dubitet quin ab ipso auctore, cum librum suum iterum iterumque limaret, sint appositæ; nam minime interpretationi inservituri, sed hærebant auctor num ita an aliter meliori stylo scriberet. In omnes pene reliquos codices transierunt glossæ illæ, in uno codice A non leguntur (196); quid igitur clarius quam duas illas codicum familias esse constituendas? Cum igitur ex his omnibus dubitare non posse nobis videremur, quin librarius B 1 codicem secutus sit, in quo servatæ erant secundæ curæ, quibus auctor librum suum emendavit, textus quasi fundamentum B 1 posuimus; præsidia accedunt codices reliqui, ante omnes A, quem Cosmæ pene cœvum in scribendis nominibus et Teutonicis et Bohemicis secuti sumus, quæ recentiorum Bohemorum more in reliquis scripta sunt. Reliquorum codicum origo in B 1 quærenda non est; haud ita paucæ enim exstant lectiones quæ in hoc uno B 1 tantum occurrunt (197). At proxime accedit illi codici 1 alius quem signavimus numero.

A* signavimus: est annalista Saxo, qui, paulo post annum 1137, ad verbum pene exscripsit Cosmam, sed non tam accurate ut ad textum restituendum adhiberi possit. Sed certissima deprehenduntur vestigia eum textum recensionis A ante oculos habuisse (193). Itaque paucis tantum locis lectionem annalistæ Saxonis apposuimus, ut in aperto sit quomodo duo illi codices inter se cohæreant.

B siglo omnes reliquos signavimus codices qui inter se consentientes recedunt a codice A, ex quibus primo loco habendus est:

1) Codex Budissinensis bibliothec. Gersdorf. msc. B 7 mbr., sæc. XIII, formæ altioris quam longioris, 73 foliis exaratus, quorum ultima putredine valde sunt corrupta. Neque quod maxime dolendum est integer est codex; excisum est folium primum in quo epistolæ dedicatiorie legebantur, dein post scriptum unum et dimidium alterius desideratur; desunt omnia quæ II, 46, a verbis *quare jam certi de misericordia*, etc., usque ad verba *quorum succenderat animum*, etc., III, 15, leguntur. Manus sæc. XVII adnotavit: *Hic multa desunt*. Iterum desunt duo folia in quaternione octavo, duo alia in latere exteriori squalore obsita vestigia manus bibliopegæ produnt; involucri alius libri ea jam inlæxisse videntur, et reliqua ejusdem quaternionis folia turpiter disjecta sunt. Quæ omnia hanc nobis probare videntur opinionem, codicem, jam sæculo XVII dilaceratum et dein ut repararetur damnum forte fortuna conquisitum esse. Scriptus est litteris minusculis haud parvis, satis pulchris; atramentum est subfuscum; haud ita frequentia sunt scribendi compendia; i littera semper caret linea superiori, at scribitur i f; sæpissime occurrit e in fine verborum: *lucq, apprimq, curiq*, eodem modo e loco æ, cœsus, penitencia, c et cc pro t et et: *porcio, electio*; accentus a non desideratur. Hinc inde capita

domini sui vitam; 1 addit vitam vel necesse, pro qua lectione sensu carente omnes reliqui codices exhibent vel necem; I, 30, A, *rapidis lupis*; 1, *rabidis vel cruentis lupis*, et reliqui omnes *rapetant cruentis*; I, 37, A, ad *venationem sæpe faciens*, 1 perversa, *venatum ire vellet ad venationem sæpe faciens*; ibid. A, *urgentes*; 1, *urgentes impingentes*; I, 37, A, in *caelestem patriam vel habitationem*, 1 omittit verbum *patriam vel*; I, 40, A, *cupidinis*; 1, *Veneris*, sed manu cœva superscriptum *telo læsa cupidinis*; I, 41, A, *ecclesiæ injuriā*; 1: *damnum vel injuriā*; II, 3, A, *intran*; 1, *adeunt intrant*; ibid. A, *ecclesiæ limina*; 1, *limina adita*; II, 39, A, *eventu prospero*; 1, *propicio vel prospero*.

2) Codex Pragensis metropolitanus, sæc. XIV, cujus uberrimam descriptionem dederunt Pelzelius et Dobrowskius in præfatione (198), quam hoc loco repetere liceat:

1 Codex membranaceus inter annos 1520 et 1543

NOTÆ.

(193) E. g., apud annalistam Saxonem invenitur lectio quæ in uno codice A occurrit: I, 26, *curam*; I, 29, in utroque desunt verba *et hujus-ducis*; ibid. illi legunt, *recedunt*, reliqui *redeunt*; ibid. illis deest *maximo*; II, 16, illi habent *negotia*; II, 49, consentiunt in lectione *in post suo tempore*; III, 26, habent *condunato iterum*; III, 51, *mansit*.

(194-5) E. g., I, 10, scripsit *vincie* pro *conditione*; I, 12, *mirabiles* pro *miserabiles*; I, 21, *sociuntur* pro *sortiuntur*; I, 34, *concilio* pro *condicto*; I, 39, *correcta* pro *corrupta*; ibid. *morte* pro *more*; I, 42, *concius* pro *tercius*; II, pr. *optari* pro *oplasti*, quibus accedunt alia.

(196) I, 11, unus A legit *magnus terror ingruerit*, B 1 habet *magnus post te vel fragor vel terror ingruerit*, cui reliqui aut consentiunt aut solam vocem *fragor* exhibent; I, 12, A habet *vincendi conditio*, B 1 et reliqui addunt *vel ratio*; ibidem lectio codicis A est *mausoleum in sæcula nominativum*, B 1 cum quibusdam aliis exhibet *vel memoriale*; I, 13, A, *sub glacie nitida*; 1, *sub glacie nova vel nitida*; ibid. A, *tradidit eam*; 1, *vel civitatem eam*; ibid. A, in

(197) E. g., habet B 1, I, pr. *placere cupio*, reliqui *glisco*; I, 14, 1, *pariter*, reliqui *parlim*; I, 30, 1, *deprecor*, reliqui *deprecamur*; I, 37, 1, *fulgurea*, reliqui *sulfurea*; I, 42, 1, *deceat*, reliqui *par est*; I, 38, 1, *fundant*, reliqui *sudant*; I, 37, *candelabra aurea*, reliqui *argentea*; I, 42, 1, *ferrentibus*, reliqui *referentibus*.

(198) P. xv.

exaratus grandiusculis characteribus, qui in bibliotheca capituli ecclesiae metropolitanae Pragensis servatur. In secundo folio, cui minio in inferiori margine numerus I ascriptus est, inter alia primae litterae variis coloribus atque auro decoratae ornamenta duo conspiciuntur insignia, alterum capituli Pragensis, alterum baronum de Drazicz, ramum virentem exhibens, e quorum familia fuerunt Joannes III († 1278), et Joannes IV († 1343), episcopi Pragenses. Descriptum vero fuisse codicem pro Joanne IV, episcopo Pragensi, qui etiam Francisco canonico conscribendae partis secundae chronici Pragensis auctor fuit, ex adnotato ad finem continuationis secundae obitu Wilhelmi Leporis, an. 1320, certum est. Sunt autem in codice metropolitano non levia indicia cum e duobus voluminibus compactum esse. Nam et scriptura, qua Francisci chronicon, quod secundam partem chronicae Pragensis appellat auctor, in eodem codice exaratum est, diversa est ab ea, qua prima pars, id est Cosmas cum continuatoribus Pragensibus, perscripta est. Folia etiam membranae aliter per lineas divisa sunt, ita ut quævis columna primae partis triginta octo, secundae vero partis quadraginta quatuor lineas contineat. Fasciculi quoque seu membranarum colligata, quorum sexdecim in primae parte numerantur, in secunda rursus a principio seu numero 1 computantur. Fuere tandem hæc duo volumina in unum collecta, quod nunc centum novaginta novem foliis minio notatis constat. — Cosmæ chronicon legitur a fol. 48 usque ad fol. 105. Sequuntur deinde continuatores ejus eadem manu et atramento usque ad fol. 148. In hujus folii utraque pagina manus priori recentior, vetusta tamen, alio atramento aliisque litteris seriem episcoporum Pragensium usque ad Arnestum primum archiepiscopum ascripserat. Post hæc vestigium folii serius excisi apparet, quod erat octavum decimi sexti colligati seu, ut typographi vocant, quaternionis. Videntur itaque numeri in inferiori margine minio exarati, quibus singula folia notata sunt, serius appositi; nam, non computato folio exciso, continua serie usque ad finem progrediuntur. Folium, n. 149 notatum, quod est primum quaternionis primi secundae partis, vacuum relictum est. A fol. 150 usque ad fol. 185, Francisci chronicon, seu secunda pars chronicae Pragensis, diversis characteribus alioque atramento perscriptum est. Folii 185 et 186, quæ-

dam memoriae recentiores sæculi xvi de archiepiscopis Pragensibus continentur; reliqua usque ad finem codicis vacua sunt. In initio codicis leguntur passionibus sancti Adalberti et S. Wenceslai. Proxime hunc codicem accedere ad 1, ex haud paucis locis patere videtur, ubi cum hoc uno et in veris et falsis consentit lectionibus (199). Sed aliud quoddam peculiare sui generis signum hic habet codex; sunt brevissima nonnulla notulae nullius sane momenti, quas Pelzelius et Dobrowskius cum meliores non haberent codices, Cosmæ ascripserunt, sed jam nemo unus dubitabit quin, cum in duobus antiquissimis codicibus non reperiantur, ab interpolatore quodam sæculi xiv ut videtur, insertæ sint; ideoque inter varias lectiones eas recepinus; leguntur autem ad annos 1008, 1011, 1014, 1015, 1026, 1032, 1041, 1053, 1061, 1081, 1081, ex annalibus nescio quibus descriptæ. In quibus notulis rejiciendis Palackium (200) minime fefellit iudicium; at omnes breves illas notas quibus largissimum narrationis flumen interruptum videmus esse resecandas, vel ideo non censemus, quia in codicibus leguntur antiquissimis, quorum auctoritatem in tali argumento excedere non licet. Quod eo minus fieri poterat, cum auctorem ipsum in libro suo componendo annalium viam ingressum esse jam supra probare conati sumus; itaque ubi alia quæ narraret non habebat brevissimas notas apponebat. Notulis illis supralaudatis probatissimum sane signum adepti sumus quo indicatur duos alios codices arctissime cum illo coherere.

2a) Codex Rudnicensis, sæc. xv, chart. in bibliotheca Lobkowitziana, quem anno 1826 in lucem protulit Palackius; in eodem primi etiam continuatoris textus legitur. Descriptionem et varias nonnullas lectiones dedit idem vir cl. in libro suo (201), quas suo loco in textum nostrum recepinus. Hunc codicem pene ubique repetere textum codicis 2 jam observavit Palackius; at etsi notulae illæ supradictæ omnes repetitæ et eadem lectiones in utroque codice obviæ (202) sint, eum nihilominus ex illo non fluxisse probatur verbis *respondit* — *præsulem* quæ an. 1140 in hoc uno, minime vero in codice 2 leguntur.

2b) Codex Brewnoviensis, in bibliotheca monasterii Brewnoviensis servatus, quem ita descripserunt Pelzelius et Dobrowskius (203): «Est in charta sæc. xvi scriptus in-fol. Hic codex, quamvis recentior, tamen eo summe æstimandus est, quod plurimas bonas lectiones continet. Neque dubitamus eum esse vetustissimo optimæ notæ codice transumptum esse, quod ex antiqua nominum scriptione aliisque

NOTÆ.

(199) I, 1, falso legunt 1 et 2 *historiaca* pro *historica*; I, 5, falso iidem *Herecynthiam* pro *Berecynthiam*; ibid. iidem *thalitarium* pro *thalarium*; I, 13, ambo falso *abscondens* pro *abscondens*. In cod. 1 et 2 tantum legitur glossa *telo lesa cupidinis*; II, 4, ambo *partam* pro *paratam*; II, 39, ambo *arripiunt* pro *corripiunt*.

(200) Wärdigung, p. 16.

(201) Wärdigung, p. 13-15.

(202) II, pr. ambo legunt *arvis* pro *armis*; II, 5, ambo falso *Foromatas* pro *Soromatas*; II, 40, hi soli legunt *fluvium* quæ est circa *Belinam* pro quæ est circa *fluvium Belinam*; III, 42, hi soli habent corruptum *sco* pro nomine; III, 60, ambo *incertum* pro *inceptum*.

(203) P. xxiii.

indicis certo cognovimus. Est quoque cum alio quoque antiquiore codice collatus a quodam diligenti homine qui olim hoc codice usus est. Præter integros tres chronici Cosmæ libros complectitur etiam codex iste Cosmæ continuatorem Pragensensem primum, a principio usque ad verba: *In crastino autem Moravienses cum profugis Bohemis* et in margine inferiori hæc verba: *In Vladislaum et fratrem*, quæ initium sequentis folii, quod cum omnibus reliquis desideratur, exhibent. Est autem hæc Cosmæ continuatio ab alia manu, ea nempe quæ lectiones variantes in Cosmæ libris apposerat, descripta. Titulum præfixum habet: *Paralipomena Cosmæ a monacho quodam, ut apparet, conscripta.* Notulæ brevissimæ codicis 2 repetuntur ad annos 1015, 1026, 1032, 1041, 1052, 1062, 1084; itaque in his non plane consentit cum 2, ex quo eum descriptum non esse et alia codicis probant lectiones (204).

3) Codex Holmiensis, membr. sæc. XIII, quem splendidissime exaratum — unam ulnam alteriusque dimidii altum giganteum codicem nominare solent — descripsit Debrowskius (205), nonnullasque dedit varias lectiones. Est fundamentum Freheri editionis anni 1607; cuius verba ex epistola dedicatoria ad Petrum Wok de Rosenberg hoc loco repetere liceat: *Hunc quoque fructum Bohemici et Polonici itineris, lustro superiore principis mei missu suscepti, tulisse gaudeo, quod dum in regia urbe Praga diversor, memorabile istud monumentum indigenæ vetustatis in manus meas bona fortuna detulit; idque integrum, cuius antea particulam cum Bohemicis meis vulgari in laude ponebam, utinam æque mendis nævisque liberum! Quamvis autem unico exemplari nitendum esset, coque non felicissima manu e veteribus membranis descripto; dedi tamen diligenti relectione operam, ut detersis maculis, quantum hoc quidem tempore licebat, æqui lectoris oculus quam minimum offendere posset daturus etiam porro magis, si quis me publicæ utilitatis studiosus, quod spero, aliis exemplaribus juvare voluerit.* Codex postea a Sueciæ deportatus hodie Holmiæ asservatur. Lectiones Freherianas, cum ipsum codicem inspicere non contingeret, siglo 3 signatas inter varias lectiones retinimus, sed non quidem omnibus locis, cum sæpius ex erroribus librarii vel typographi falsa lectio originem duxerit. De veris hujus codicis lectionibus sententiam ferre non est ita facile, quod non valde est dolendum, cum satis constet eum codicibus a

nobis adhibitis A et t antiquiorem non esse. Fundatio Wissegradensis in hoc codice non legitur, ut testatur Dobrowskius. At desideratur historia quinque fratrum martyrum in Polonia (206), et lasciva illa de presbytero (207). Codicem nihilominus familiæ B ascribendum esse, quæ plerisque locis inveniuntur glossæ probant (208). In haud paucis vero locis concinit cum duobus codicibus sequentibus, quos 4 et 4^a nominavimus.

5b) Codex Vindobonensis 7591, chart. sæc. XVI est apographum codicis 3 an. 1574 confectum, quod Vindobonæ inspexit Ill. Pertz; lectiones ubi textus poscere videbatur liberalissime nobiscum communicavit Imperialis bibliothecæ præfectus, Ill. Chmel.

4) Codex Dresdensis I, 43, fol. membr. in bibliotheca Regiæ Dresdensi asservatur (209), quem inspiciendum nobis liberalissime transmisit vir Ill. Falkenstein. Hunc codicem ante Menkenium qui varias dedit lectiones (210) et Dobrowskius, qui eum sæc. XIII, scriptum esse opinati sunt, jam viderant Lupacius, Georgius Fabricius et Albinus (211). At scriptus est ille codex sæc. XII. Binis columnis textus exaratus est splendidissime, lineæ ductæ sunt atramento, litteræ minusculæ pulcherrime scriptæ, litteræ initiales coloribus pictæ. Cosmæ textus 7 quaterniones et 6 folia complectitur. Breviationes neque frequentes neque insolitæ sunt, frequentissimus est usus *e* pro *a*, rarius *z*, simplex i lineola non signatum, syllaba in fine lineæ rupta tali signo i notatur. Compactus est Cosmæ textus cum Solini libro eoque Theophili de coloribus, qui eodem modo eadem fere manu scripti sunt, ethic adnotatur mann coeva litteris uncialibus librum esse monasterii Veterocellensis, indeque conjici posse videtur Cosmæ chronicon eodem loco scriptum esse. In ligneo libri involucrio, leguntur verba *Gesta* et quædam alia extincta quæ legisse mihi videor *Corb.* et nomen *Cosmas Pragensis*, scriptum manu sæc. XV, quo tempore ligneum etiam illud involucrium factum videtur. At gravissimi momenti est codex ob interpolationes et continuationem monachi anonymi, qui in monasterio ordinis S. Benedicti Sasaviensi tempore Sylvestri abbatis medio sæculo duodecimo vivebat. Descripta est hæc continuatio usque ad annum 1162, quasi liber quartus chronici Bohemorum, sed ita ut hic liber jam ab ipsius Cosmæ verbis quæ leguntur III, 59. initium sumat. Interpolationes neque paucæ, neque minoris sunt momenti; posteriores inde ab anno 1058, ubi fuse Sasaviensis monasterii fundatio nar-

NOTÆ.

(204) I, 1, legit 2^a. *lerra*, 2 et reliqui *orbis*; I, 3, *paupertatis amabilitatem*, 2 et reliqui *paupertatem amabilem*; I, 5, *cibis pro herbis*; I, 6, *præsciis pro insciis*; II, 4, *paratam*, 2 *partam*, II, 8, addit *Fractio* quod deest in reliquis, II, 40, et *resiliens* quod desideratur in 2.

(205) Litterarische Nachrichten von einer Reise nach Schweden und Russland im J. 1792, p. 35. Palacki: Würdigung p. 7.

(206) I, 38.

(207) III, 62.

(208) I, 11, 12, 13.

(209) Archiv. VI, 225.

(210) Scriptores rerum Germanic. III.

(211) Pelzel. et Dobrowski. in præf., p. XXVIII, Albinus in libro Neue Meissnische Chronik. Wittenberg 1580, p. 737.

ratnr, ipsum monasterium respiciunt; leguntur A vero interpolationes ad annos 958, 960, 962, 973, 975, 985, 986-990, 995, 998, 1038, 1045, 1053, 1070, 1088, 1089, 1093, 1097, 1116, 1122, 1123, 1125; quæ omnia e textu nostro removimus suoque loco una cum continuatione dabimus. Notulæ brevissimæ codicum 2 in his interpolationibus non inveniuntur, quo satis patet eum cum illis minime coherere. Ex alio codice interpolato eum descriptum esse vel inde apparet, quod quoties occurrit vox *dux, rex, episcopus*, nomen quod in suo exemplari sine dubio superscriptum legebat, librarius in textu addidit. Nihil omisit nisi versum unum 1, 6, duosque illos versus ad annum 1117, quibus Cosmas conjugem suam plangit, quorum loco duos alios in Hermannum episcopum Pragensem apposuit. Textus capita litteris rubris distincta, sed non numerata sunt, quæ in nostra editione retinuimus; magnam partem concordant cum illis capitibus quæ item non numerata dederunt Pelzelius et Dobrowskius, quos secuti sumus his locis ubi codex nos deseruit. Interpolationibus reclusis textus satis purus est et emendatus, optimasque interdum supplet lectiones (212), e. g., II, 8, codex 4 et unus cum eo 4^a habet verba *attavus meus*, quæ male in omnibus codicibus reliquis desiderata verum demum verborum sensum restitunt. Ex quo uno exemplo jam satis patet ex nullo eorum quos recensuimus codicum hunc esse descriptum. Cum Hoheniensi præ cæteris coherere videtur (213). Ex hoc codice descriptus est

4^a) Codex Vindobonensis 1544-508, membr., sæc. XIII, qui priori tempore Pragæ in collegio Clementino apud Patres societatis Jesu asservabatur, qua soluta a Petro Wokaun de Wokaunio anno 1780 bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensi oblatum est, ut referunt Pelzelius et Dobrowskius (214), qui varias attulerunt lectiones ipsumque codicem ita descriperunt: « Est hic in membrana forma quarta nictidis characteribus sæculo XIII, quantum ex indicis variis judicari potest, exaratus. Tractavimus et ipsi, quandiu Pragæ erat, hoc exemplar. Continet omnia illa additamenta; quæ monacho Sazaviensi in descriptione Dresdensis codicis tribuenda esse diximus. Dolendum est aliquot folia in hoc præstantissimo codice desiderari. Desunt enim ea

omnia, quæ ab a. 923 usque ad a. 994, et verba: « . . . *nores fugio, pompas sæculi despicio*, etc., leguntur. Singulare in eo est, quod nomina propria ducum aliarumque personarum superflue repetat. In plerisque enim locis, in quibus Cosmas pronomine aut appellativo nomine ducis, de quo sermo est, utitur, ille proprium ducis nomen adjicere solet. » Nuperrime Vindobonæ codicem, qui præter Cosmæ textum vitam S. Elisabethæ et quasdam pistolas continet, inspexit Ill. Pertzius. In omnibus pene lectionibus ita consentit cum codice 4, ut quod Pelzelius et Dobrowskius dicere dubitarunt, eum ex illo fluxisse jam mihi persuasum sit. Nova enim instituta Dresdensis codicis collatione pene rejicienda sunt exempla, quibus illi contrariam sententiam tueri posse sibi videbantur; nam ex Menkenii minus accurata collatione illa exempla originem duxerunt. Nostræ sententiæ exempla afferre supervacaneum putamus quæ unicuique legenti vel sponte se offerent.

C) Integris his Cosmæ codicibus accedunt nonnulli alii magna ex parte mutilati, idesque non ubi vis consultandi, at minime hanc ob causam rejiciendi, sunt enim ex parte antiquissimi.

5) Codex Brunnensis chart. fol. sæc. XV, hodie asservatus in museo Franciscano, quem Tribaviæ in Moravia anno 1819 detexit Meinertus (215), reliquis hujus notæ integrior est. In compendium redegit ille Cosmæ chronicon qui hunc codicem conscripsit; privilegia textui inserta poenitus recidit aut fragmenta ex his dedit, et alia quæ suo loco dedimus poenitus suppressit (216). Nonnullæ ex glossis manu recentiori superscriptæ sunt (217).

6) Codex Carlowiensis chart. sæc. XV, his annis numerandus est, quem contulit Bonaventura Piterus, præpositus monasterii Rayhradensis in Moravia, qui inter præsidia ad collectionem scriptorum rerum Bohemicarum quinque vetustissimos Cosmæ codices contulerat (218), probat hunc codicem canonicis monasterii S. Augustini in Carlow anno 1465 donatum esse (219). At oblivione obrutus codex in nescio cujus monasterii aut bibliothecæ latebris inventorem expectat. Sed non est quod amissum hunc codicem valde doleamus; erat enim mutilus. Refert D Palackius (220) præter alias nonnullas lacunas om-

NOTÆ.

(212) I, 30, addit vocem *possideam*, ubi unus 4 legit *habeam*, in reliquis omnibus desideratur verbum; cum A et 4 supplet lacunam II, 4, *moribus* — *placabiles*. Recte legit II, 16, cum A ire *properat*.

(213) I, 41, ambo legunt *urnas* pro *furvas*; I, 42, *ventris*, reliqui *noctis*, *corporis*, etc.; II, 39, soli legunt 3 et 4 *prospero* sine glossa; II, 42, in ambobus desideratur vox *dammum*; II, 47, addunt vocem *regis*.

(214) P. XXX.

(215) Descripsit variasque lectiones dedit in *Hornmayri archiv für Geographie, Historie* 1819, p. 65, quod repetiit Palackius *Vürdigung*, p. 11.

(216) E. g., I, 3, verba *ad stabula* — *habuere*,

I, 5, *vosipso* — *tollat*; I, 38, omittitur historia quinque martyrum in Polonia.

(217) I, 12, 13.

(218) Dobner ad Hajecium I, 176.

(219) Pelzel et Dobrowski præfat., p. XXXII.

(220) *Vürdigung*, p. 15, testatur eques de Schwabenau in commentatione quadam de Conrado II, duce Znaymensi in *Monatschrift des Böhmischen Museums*, Jahrgang I Octob. p. 49, se vidisse Piteri apparatus, variasque lectiones codicis Carlowiensis fuisse appositas; codicem ex parte fuisse mutilatum, ex parte interpolatum ex reliquis quæ referuntur satis patet. Nam diploma Wissehradense quod ibidem se invenisse testatur in Piteri tantum apparatus an revera in codice ipso exstiterit, dici non potest.

nia desiderari quæ post annum 1091 legantur, id est A (222). Constat 14 tantum foliis, diligenter exaralterum pene libri dimidium omisit librarius.

7) Codex Argentinensis membr. fol. sæc. XII (221), quem cum prima Freheri editione in nostrum usum jam anno 1825 contulit vir clarissimus Engelhard

tus est atramento subfusco, itemque lineæ atramento ductæ, minio scriptæ sunt inscriptiones, breviationes non ita frequentes. In folio primo hi leguntur versus :

Bawariæ gen-	}	tis	Dux Hainricus duode-	}	nus,
Vite laben-			(223) Generoso cemate ple-		
Nobilis ille pa-	}	tre	Duce famoso genera-	}	tus,
(224) Nobilis ex ma-			Regum de sanguine na-		
Emicat eximi-	}	a	Post illos nobilita-	}	te,
Plaudit ob hoc patri-			Felix hujus probita-		
Hic felix fue-	}	rat	Olum de conjuge cla-	}	ra,
(225) Filia regis e-			Ea quam mors dempsit ama-		
Heredes patri-	}	e	(226) Bis quatuor inde relic-	}	tos.
Dux habet eximi-			Cultu probitatis amic-		
Incola Bawari-	}	e	Dominorum gaudet hono-	}	ra.
Quas videt egregi-			Mire pollere deco-		
Gaudet et ipse pa-	}	ter	Sobolem dum scit fore le-	}	tam.
Gaudeat et ma-			Vitam ducendo quie-		
Pulchrior ut vari-	}	is	Rosa floribus addita pa-	}	ret.
Sic pater egregi-			Pueris vinculus bene cla-		
Et vita vete-	}	rum	Nosset per scripta prio-	}	rum.
Atque statum mise-			Per mores sciret eo-		

Quos versus ad Heinricum Leonem scriptos esse B recte coniecisse videtur vir clarissimus Engelhard; quæ si ita se habent codex paulo post annum 1189 conscriptus est. Variarum lectionum messis tenuissima primam Freheri editionem non ita negligenter factam esse probat. Valde mutilavit Cosmæ chronicon librarius, nam vix decimam totius operis partem servavit; leguntur capita I, pr. — 15, 21-23; II, 37, 38; reliqua desiderantur omnia. Accedit vero supposititia bulla Alexandri II papæ de fundatione ecclesiæ Wissehradensis, quam genuinam esse nemo sane putet, qui eam paulo attentius legerit; inter varias eam recepimus lectiones (227). Ubi 7 cum reliquis codicibus conferri potest, textus non est ita rejiciendus, familiæ B eum annumerandum esse probant glossæ I, 13. Ejusdem denique notæ ultimus C est quem habemus.

7* Codex Monacensis chart. sæc. xv, cujus descriptionem debemus viro clarissimo Föhringer. Est hic etiam codex valde mutilus falsamque Alexandri II bullam exhibet. Sed hic exstant nonnullæ aliæ chronici lacinie quæ desunt in codice Argenteratensi. Continet codex Monacensis capita I, pr. — 19, exceptis annorum 895-929, I, 21-26, 29-31 usque ad verba vii Kal. Mai. dein sequitur bulla Wissehradensis, reliqua desunt omnia. Itaque nemini, opinor, communis horum codicum origo dubia videbitur. Et satis, ni fallor, apertum est illius consilium qui Cosmæ chronico mutilato falsam Alexandri II bullam inseruit. In una hac supposita

tabula textus mutilus vertitur, quam falsarius quidam Wissehradensis haud ita longe post Cosmam intrusisse videtur eo consilio, ut vetustiori originæ ecclesiæ Wissehradensis Cosmam testem vindicaret. Cui proposito satis fecisse videbatur, si setum suum lacinias quibusdam e chronico temere direptis misere vestiret et quasi exornaret.

Codices quos jam recensuimus et haud parvus numerus eorum qui in notitiam Pelzelii et Dobrowskii venerant, sed ab iis inveniri non poterant, probant Cosmæ chronicon diligentissime a posteris lectum esse. Tres codices conscribi jussit Carolus IV imperator, quod his verbis testatur Neplach ad annum 1125 (228): « Eodem tempore migravit ad superos Cosmas Ecclesiæ Pragensis decanus, qui scripsit chronicas de Bohemia, quas Plych decanus Pragensis a tinea et antiquitate putrefactas illustrissimi regis Bohemorum Caroli instantia tribus vicibus in membranis descripsit. » Quos codices exteris principibus dono datos esse, ideoque in Bohemia non latere conjecerunt Pelzelius et Dobrowskii. Porro codicem exstitisse in bibliotheca Bohuslai ab Hassenstein catalogus ejus docet, quam anno 1570 incendio consumptam esse legimus.

Editiones chronici Cosmæ exstant quinque, quarum duæ priores a Marquardo Frehero in lucem missæ sunt :

1) In rerum Bohemicarum scriptoribus Hanoviae 1603, p. 1-14, quæ ut jam satis patet secundum codicem Argenteratensem data est, quamque codici

NOTÆ.

- (221) Archiv. I, 392, VIII, 404.
 (222) Archiv. V, 700, 701.
 (223) I. e. scheniate, hoc loco idem quod stemmate.
 (224) Heinrico Superbo duce Bawariæ et Gertruda filia Lotharii imperatoris.
 (225) Mathilda filia Henrici II, regis Angliæ, obiit

1189.

(226) Meibom. rer. German. III, 166.

(227) II, 26.

(228) Dobner monumenta hist. Bohem. t. IV. Qualis sit codex quem ante oculos habuit Simler in epitome bibliothecæ Conradi Gesneri Tiguri 1555 nescio.

ratur, ipsum monasterium respiciunt; leguntur A vero interpolationes ad annos 958, 960, 962, 973, 975, 985, 986-990, 995, 998, 1038, 1045, 1053, 1070, 1088, 1089, 1093, 1097, 1116, 1122, 1123, 1125; quæ omnia e textu nostro removimus suoque loco una cum continuatione dabimus. Notulæ brevissimæ codicum 2 in his interpolationibus non inveniuntur, quo satis patet eum cum illis minime coherere. Ex alio codice interpolato eum descriptum esse vel inde apparet, quod quoties occurrit vox *dux, rex, episcopus*, nomen quod in suo exemplari sine dubio superscriptum legebat, librarius in textu addidit. Nihil omisit nisi versum unum I, 6, duosque illos versus ad annum 1117, quibus Cosmas conjugem suam plangit, quorum loco duos alios in Hermannum episcopum Pragensem apposuit. Textus capita litteris rubris distincta, sed non numerata sunt, quæ in nostra editione retinuimus; magnam partem concordant cum illis capitibus quæ item non numerata dederunt Pelzelius et Dobrowskius, quos secuti sumus his locis ubi codex nos deseruit. Interpolationibus recisis textus satis purus est et emendatus, optimasque interdum suppledit lectiones (212), e. g., II, 5, codex 4 et unus cum eo 4^a habet verba *attavus meus*, quæ male in omnibus codicibus reliquis desiderata verum demum verborum sensum restituunt. Ex quo uno exemplo jam satis patet ex nullo eorum quos recensuimus codicum hunc esse descriptum. Cum Holmiensi præ cæteris coherere videtur (213). Ex hoc codice descriptus est

4^a) Codex Vindobonensis 1544-508, membr., sæc. xiii, qui priori tempore Pragæ in collegio Clementino apud Patres societatis Jesu asservabatur, qua soluta a Petro Wokaun de Wokaunio anno 1580 bibliothecæ Casaræ Vindobonensi oblatus est, ut referunt Pelzelius et Dobrowskius (214), qui varias attulerunt lectiones ipsumque codicem ita descripserunt: « Est hic in membrana forma quarta n-
« tidis characteribus sæculo xiii, quantum ex indi-
« clis variis judicari potest, exaratus. Tractavimus
« et ipsi, quandiu Pragæ erat, hoc exemplar. Con-
« tinet omnia illa additamenta; quæ monacho Saza-
« viensi in descriptione Dresdensis codicis tribuen-
« da esse diximus. Dolendum est aliquot folia in hoc
« præstantissimo codice desiderari. Desunt enim ea

« omnia, quæ ab a. 923 usque ad a. 994, et verba:
« . . . *nores fugio, pompas sæculi despicio*, etc.,
« leguntur. Singulare in eo est, quod nomina pro-
« pria ducum aliarumque personarum superflue re-
« petat. In plerisque enim locis, in quibus Cosmas
« pronomine aut appellativo nomine ducis, de quo
« sermo est, utitur, ille proprium ducis nomen ad-
« jicere solet. » Nuperrime Vindobonæ codicem,
qui præter Cosmæ textum vitam S. Elisabethæ et
quasdam pistolas continet, inspexit Ill. Pertzius. In
omnibus pene lectionibus ita consentit cum codice
4, ut quod Pelzelius et Dobrowskius dicere dubita-
runt, eum ex illo fluxisse jam mihi persuasum sit.
Nova enim instituta Dresdensis codicis collatione
pene rejicienda sunt exempla, quibus illi contra-
riam sententiam tueri possesibi videbantur; nam ex
Menkenii minus accurata collatione illa exempla
originem duxerunt. Nostræ sententiæ exempla af-
ferre supervacaneum putamus quæ unicuique legenti
vel sponte se offerent.

C) Integris his Cosmæ codicibus accedunt nonnulli alii magna ex parte mutilati, ideoque non ubi-
vis consultandi, at minime hanc ob causam reji-
ciendi, sunt enim ex parte antiquissimi.

5) Codex Brunnensis chart. fol. sæc. xv, hodie
asservatus in museo Franciscano, quem Tribaviz
in Moravia anno 1819 detexit Meinertus (215), re-
liquis hujus notæ integrior est. In compendium re-
degit ille Cosmæ chronicon qui hunc codicem con-
scripsit; privilegia textui inserta poenitus recidit
aut fragmenta ex his dedit, et alia quæ suo loco de-
dimus penitus suppressit (216). Nonnullæ ex glos-
sis manu recentiori superscriptæ sunt (217).

6) Codex Carlowiensis chart. sæc. xv, his 22
numerandus est, quem contulit Bonaventura Pite-
rus, præpositus monasterii Rayhradensis in Moravia,
qui inter præsidia ad collectionem scriptorum rerum
Bohemicarum quinque vetustissimos Cosmæ codices
contulerat (218), probat hunc codicem canonicis
monasterii S. Augustini in Carlow anno 1465 do-
natum esse (219). At oblivione obrutus codex in
nescio cujus monasterii aut bibliothecæ latebris in-
ventorem exspectat. Sed non est quod amissum hunc
codicem valde doleamus; erat enim mutilus. Refert
D Palackius (220) præter alias nonnullas lacunas om-

NOTÆ.

(212) I, 30, addit vocem *possideam*, ubi unus
1 legit *habeam*, in reliquis omnibus deside-
ratur verbum; cum A et 1 supplet lacunam II, 4,
moribus — placabiles. Recte legit II, 16, cum A *ire*
properat.

(213) I, 41, ambo legunt *furnas* pro *furvas*; I,
42, *ventris*, reliqui *noctis, corporis*, etc.; II, 39,
soli legunt 3 et 4 *prospero* sine glossa; II, 42, in
ambobus desideratur vox *dammum*; II, 47, addunt
vocem *regis*.

(214) P. xxx.

(215) Descripsit variasque lectiones dedit in Hor-
mayri archiv für Geographie, Historie 1819, p. 65,
quod repetiit Palackius Vürdigung, p. 11.

(216) E. g., I, 3, verba *ad stabula — habuere*,

I, 5, *vosipso — tollat*; I, 38, omittitur historia
quinque martyrum in Polonia.

(217) I, 12, 13.

(218) Dobner ad Hajecium I, 176.

(219) Pelzel et Dobrowski præfat., p. xxxii.

(220) Vürdigung, p. 15, testatur eques de Schwab-
enau in commentatione quadam de Conrado II,
duce Znaymensi in Monatschrift des Böhmischen
Museums, Jahrgang I Octob. p. 49, se vidisse Pi-
teri apparatus, variasque lectiones codicis Carlo-
wiensis fuisse appositas; codicem ex parte fuisse
mutilatum, ex parte interpolatum ex reliquis quæ
referuntur satis patet. Nam diploma Wisselradense
quod ibidem se invenisse testatur in Piteri tantum
apparatu an revera in codice ipso exstiterit, dici
non potest.

nia desiderari quæ post annum 1091 legantur, id est A (222). Constat 14 tantum foliis, diligenter exaratum alterum pene libri dimidium omisit librarius.

7) Codex Argentinensis membr. fol. sæc. XII (221), quem cum prima Freheri editione in nostrum usum jam anno 1825 contulit vir clarissimus Engelhard

tus est atramento subfusco, itemque lineæ atramento ductæ, minio scriptæ sunt inscriptiones, breviationes non ita frequentes. In folio primo hi leguntur versus :

Bawariae gen-	tis	Dux Hainricus duode-	nus,
Vite laben-		(223) Generoso cernate ple-	
Nobilis ille pa-	tre	Duce famoso genera-	tus,
(224) Nobilis ex ma-		Regum de sanguine na-	
Emicat eximi-	a	Post illos nobilita-	te,
Plaudit ob hoc patri-		Felix hujus probita-	
Hic felix fue-	rat	Olim de conjuge cla-	ra,
(225) Filia regis e-		Ea quam mors dempsit ama-	
Heredes patri-	e	(226) Bis quatuor inde relic-	tos,
Dux habet eximi-		Cultu probitatis amic-	
Incola Bawari-	e	Dominorum gaudet hono-	re,
Quas videt egregi-		Mire pollere deco-	
Gaudet et ipse pa-	ter	Sobolem dum scit fore le-	tam,
Gaudet et ma-		Vitam ducendo quie-	
Pulchrior ut vari-	is	Rosa floribus addita pa-	ret,
Sic pater egregi-		Pueris vinctus bene cla-	
Et vita vete-	rum	Nosset per scripta prio-	rum,
Atque statum mise-		Per mores sciret eo-	

Quos versus ad Heinricum Leonem scriptos esse B tabula textus mutilus vertitur, quam falsarius qu recte conjecisse videtur vir clarissimus Engelhard; quæ si ita se habent codex paulo post annum 1189 conscriptus est. Variarum lectionum messis tenuissima primam Freheri editionem non ita negligenter factam esse probat. Valde mutilavit Cosmæ chronicon librarius, nam vix decimam totius operis partem servavit; leguntur capita I, pr. — 15, 21-23; II, 37, 38; reliqua desiderantur omnia. Accedit vero supposititia bulla Alexandri II papæ de fundatione ecclesiæ Wissehradensis, quam genuinam esse nemo sane putet, qui eam paulo attentius legerit; inter varias eam recepimus lectiones (227). Ubi 7 cum reliquis codicibus conferri potest, textus non est ita rejiciendus, familiæ B eum annumerandum esse probant glossæ I, 13. Ejusdem denique notæ ultimus est quem habemus.

7a Codex Monacensis chart. sæc. xv, cujus descriptionem debemus viro clarissimo Föhringer. Est hic etiam codex valde mutilus falsamque Alexandri II bullam exhibet. Sed hic exstant nonnullæ aliæ chronici laciniae quæ desunt in codice Argenteratensi. Continet codex Monacensis capita I, pr. — 19, exceptis annorum 895-929, I, 21-26, 29-31 usque ad verba vii Kal. Mai. dein sequitur bulla Wissehradensis, reliqua desunt omnia. Itaque nemini, opinor, communis horum codicum origo dubia videbitur. Et satis, ni fallor, apertum est illius consilium qui Cosmæ chronico mutilato falsam Alexandri II bullam inseruit. In una hac supposita

dam Wissehradensis haud ita longe post Cosmam intrusisse videtur eo consilio, ut vetustiori origin ecclesiæ Wissehradensis Cosmam testem vindicaret. Cui proposito satis fecisse videbatur, si setum suum laciniis quibusdam e chronico temere direptis misere vestiret et quasi exornaret.

Codices quos jam recensuimus et haud parvus numerus eorum qui in notitiam Pelzelii et Dobrowskii venerant, sed ab iis inveniri non poterant, probant Cosmæ chronicon diligentissime a posteris lectum esse. Tres codices conscribi jussit Carolus IV imperator, quod his verbis testatur Neplach ad annum 1125 (228): « Eodem tempore migravit ad superos Cosmas Ecclesiæ Pragensis decanus, qui scripsit chronicas de Bohemia, quas Plych decanus Pragensis a tineis et antiquitate putrefactas illustrissimi regis Bohemorum Caroli instantia tribus vicibus in membranis descripsit. » Quos codices exteris principibus dono datos esse, ideoque in Bohemia non latere conjecerunt Pelzelius et Dobrowskii. Porro codicem exstitisse in bibliotheca Bohuslai ab Hassenstein catalogus ejus docet, quam anno 1570 incendio consumptam esse legimus.

Editiones chronici Cosmæ exstant quinque, quarum duæ priores a Marquardo Frehero in lucem missæ sunt :

1) In rerum Bohemicarum scriptoribus Hanoviae 1603, p. 1-14, quæ ut jam satis patet secundum codicem Argenteratensem data est, quamque codiciq

NOTÆ.

- (221) Archiv. I, 392, VIII, 404.
 (222) Archiv. V, 700, 701.
 (223) I. e. schemate, hoc loco idem quod stemmate.
 (224) Heinrico Superbo duce Bavarie et Gertruda filia Lotharii imperatoris.
 (225) Mathilda filia Henrici II, regis Angliæ, obiit

1189.
 (226) Meibom. rer. German. III, 166.
 (227) II, 26.
 (228) Dobner monumenta hist. Bohem. t. IV. Qualis sit codex quem ante oculos habuit Simler in epitome bibliothecæ Conradi Gesneri Tiguri 1535 nescio.

magis exemplar quam veram chronici editionem A nomines.

2) Secundam editionem dedit an. 1607, Hanoviae typis Wechellanis p. 1-172, ex codice nunc Holmiensi tunc Pragensi, quod satis probavit Dobrowskius. Sed ex Holmiensi codice priorem illam editionem supplevit magis quam novam secundum integram auctoritatem constituit, falsam enim Alexandri II bullam ex codice Argentoratensi retinuit. Ut supra vidimus, Freherus ipse monuit librarium non felicissima manu codicem descripsisse; itaque nomina propria turpiter corrupta sunt, et sexcenties, e. g., legitur *tamen* ubi codices exhibent *enim*. Suis etiam conjecturis Freherus hinc inde indulsit, quod ipse in praefatione editionis satis aperte indicavit.

3) Tertia editio nihil est nisi secunda repetita, at in fronte libri legitur anni 1620 numerus.

4) Freherianum chronici textum in collectionis scriptorum rerum Saxoniarum tomo primo p. 1967-2132 repetivit an. 1728 Menkenius, qui postea in tomo tertio varias lectiones et interpolationes monachi Sasaviensis dedit ex codice Dresdensi. Ornati praeterea editionem suam adnotationibus Christiani Theophili Schwarzii, Altorfensis professoris, ex quibus diligenter ex aliis chronicis conquisitis, paucas repetivimus, aliaque quae explicandis rebus inservire posse videbantur exscripsimus, cum adnotationes ipsae nostrarum et indolem et terminos excederent.

5) Quintam editionem eamque optimam quae vel hodie sua laude minime fraudanda est dederunt Pragae 1783 Pelzelius et Dobrowskius in tomo primo scriptorum rerum Bohemiarum, p. 1-282; quam fundamento critico et apparatu codicum satis angulo superstruxerunt. Nititur praecipue codice Pra-

gensi, cui Brewnoviensem et Freheri textus addiderunt editores, qui etiam summa diligentia omnia conquisierunt quae ad Cosmam pertinere videbantur. Quanto cum fructu variarum lectionum collectionem quam illi dederunt in nostram editionem ascivimus, unicuique vel obiter inspicienti apparebit. Ex illa enim editione eorum codicum lectiones desumpsimus qui, cum Pertzius v, ill. codicis metropolitani inspectione eam accuratissimam esse probasset, sine ullo fructu denique evoluti videbantur.

Primus, quod sciam, qui continuationem fragmenta maiora ex codice metropolitano publici juris fecit, erat Pessina de Czechorod, cui ad libros suos componendos hunc tum aliis ex tabulario capituli Pragensis in lucem protrahere licebat. Si ea quae in Phosphoro septicorni (229) et in Marte Moravico (230) typis exprimenda curavit, in uno loco colligis justam jam habes omnium continuationum partem; sed haud ita accurate haec edita sunt. Quod multo magis factum est in prima quam habemus editione integra, quae in lucem prodiiit hac inscriptione *Continuatio Chronici Bohemici olim conscripti a Cosma nunc e codice manuscripto Pragensi producta, ed. Joach. Krakovski de Kollovath, praeside Baptista Piker. Viennae 1752.* 4. Quam negligenter haec editio parata sit satis docuerunt Pelzelius et Dobrowskius, qui sedissimorum errorum catalogum confecerunt (231). Nos accuratam illorum virorum editionem secuti sumus, ascitis variis illis lectionibus quas ex codicibus aliis dedit Palackius, et vel sic priorum editorum repetenda est quaestio, minime omnibus locis verum auctoris sensum elici neque omnia librorum vitia emendari posse, quae fortasse alio quodam codice in bibliothecis adhuc latente sanabuntur.

Scribebam Berolini mense Maio 1847.

RUDOLPHUS KOEPKE.

NOTÆ.

(229) E. g., p. 536, an. 1140, p. 182, an. 1249, an. 1261-1265, p. 370, an. 1271, p. 381, an. p. 536, an. 1271, 1281-1283.

(230) P. 516, an. 1249, p. 361, an. 1254, p. 368,

(231) I, p. xxxix,

INCIPIT PROLOGUS

AD SEVERUM MELNICENSEM (234) PRÆPOSITUM ¹.

Domno Melnicensis ¹ ecclesiæ præposito Severo, tam litterali scientia ² quam spiritali intelligentia prædito, Cosmas Pragensis ecclesiæ solo nomine decanus, post hujus vitæ stadium in celesti regno bravium. Quanta mentis meæ devotione ac dilectione vestræ fraternitati ³ substernor, Deum testor, eloqui nequeo. Neque enim est magna dilectio, quam humana comprehendit ratio. Dilectio enim vera nichil proprium, nichil secretum aut occultum habere quit ⁴, quod non ei promat, quem sincero affectu diligit. Ea mihi nisi affuisset ⁵, nequaquam tantæ

auctoritatis viro hæc mea senilia deliramenta offerre præsumpsissem. Quærens enim quæsi, quid jocundum, quid ociosum vobis offerrem: set nichil tam ridiculosum quam opusculum meum inveni. Si enim quaviter ridemus, cum aliquem offendi pede ad lapidem videmus, quot ⁶ in hoc ⁷ opere meas offensiones, quot ⁸ grammaticæ artis synalimphas videbitis; de quibus si per ⁹ singula ridere velitis, ultra modum potestis uti proprietate hominis ¹⁰. Sive enim vobis soli ¹¹ hec seniles nugæ placeant sive displiceant, rogo ne tercius eas oculus ¹² videat ¹³.

ITEM

AD MAGISTRUM GERVASIVUM PRÆFATIO OPERIS SUBSEQUENTIS ¹⁴.

Liberalium arcium quibusque studiis pleniter in-
buto, et omnimodæ ¹⁵ scientiæ sapientiæ delibuto ¹⁶,
archigerontæ Gervasio (235), Cosmas, quod dicitur
haud ¹⁷ dici dignus, Deo tamen et sancto Wences-
lao ¹⁸ famulantium famulus, debitæ orationis munus
et mutuæ dilectionis pignus. Cum acceperis ¹⁹ hanc
scedulam ²⁰, scias ²¹ quod tibi transierim Boemo-
rum chronicam, quam ego nullo grammaticæ artis
lepore politam, set simpliciter et vix laziali-
ter digestam, tuæ prudentiæ singulari examinandam delibe-
ravi, quatinus tuo sagaci iudicio aut omnino abjiciatur
ne a quoquam legatur: aut si legi adjudicatur,
lima tuæ examinationis ad unguem ²² prius elimetur,
aut potius, quod magis rogo, per te ex integro
laziali-ter enucleetur ²³. Nam id solum operæ præ-
cium duxi in meo opere, ut vel tu, cui a Deo collata
est sapientiæ, vel ²⁴ alii potiores sapientiæ vel ²⁵
scientiæ, sicut Virgilius habuit Trojæ excidia ²⁶, et

Stacius Æacida, ita ipsi hoc meum opus habeant
pro materia, quo et suam scientiam posteris notif-
cent, et nomen sibi memoriale ²⁷ in secula magnifi-
cent. Igitur hujus narrationis sumpsit exordium a
primis incolis terræ Boemorum ²⁸, et perpaucas quæ
didici senum fabulosa relatione, non humanæ laudis
ambitione, set ne omnino tradantur relata oblivioni,
pro posse et nosse pando omnium bonorum dilec-
tioni. Bonis ²⁹ et peritis semper placere cupio ³⁰;
idiotis autem et discolis displicere non pertimesco.
Scio enim nonnullos affore æmulos, et eos emori
risu subsannationis, cum viderint scema, ³¹ hujus
operationis; qui tantummodo docti sunt aliis deroga-
re, et ipsi per se nichil ³² sapiunt erogare. De talibus
canit propheta: *Sapientes sunt ut faciant mala,*
bene autem facere nesciunt (Jerem. iv, 22). Hii namque
ea solummodo linceis oculis (236) inspiciunt ³³,
et in corde suo, velut in adamante, figunt memori-

VARIE LECTIONES

¹ Sic A. 1. *deest* Melnicensem 2. 4. 4^a. ad pr. Melnic. 2^a. Cosmæ Pragensis decani prologus in chronicam Boemorum ad Severum præpositum 3. Incipit prohemium in cronicam Bohemorum 5. Incipit prologus in chronicam Boemorum 7. prologus libri Boemorum 7^a. ² Mylocensis 4^a. ³ scientia *omissum* 5. 7. ⁴ paternitati *except.* A. et 1. rel. ⁵ quid *corr.* quit A. ⁶ affuissent 4. 4^a. ⁷ quod *corr.* quot A. ⁸ ita A. 1. 2^a. 4. *deest* rel. ⁹ *deest* 7. ¹⁰ addunt hic 2. 2^a. v. quod legendum vale sive valete. Vel 2^b. ¹¹ Vel sive vobis enim soli 7. ¹² oculus *deest* 4. 4^a. ¹³ Valete *addunt* 4. 4^a. ¹⁴ op. subseq. *desunt* 4. ¹⁵ omnino de 4. 4^a. ¹⁶ inbuto A. ¹⁷ aut *corr.* haud A. ¹⁸ Wenceslao 2^b. 4. 4^a. ¹⁹ accipi: s A. ²⁰ cedulam 2. schedulam 2^b. ²¹ scito 2^b. 3. 4^a. 7. ²² unge *addito* A. ²³ latiali-ter A. ²⁴ enudetur A. ²⁵ et 4^a. ²⁶ s. v. A. et 1. tantum. ²⁷ excidia A. ²⁸ mortale A. ²⁹ boemiorum A *hoc loco*. ³⁰ enim *except.* A et 1 *add. reliq.* ³¹ glisco *except.* A et 1. rel. ³² schema 2^b. scemata 4. 4^a. ³³ boni *except.* A et 1. *add. rel.* ³⁴ aspiciunt 4.

NOTÆ.

(234) Melnek.
(235) Sine dubio idem Gervasius canonicus et magister qui occurrit in Necrológio Bohemico apud

D Dobnerum in Monumentis historicis Boemæ II, 12.
(236) Hor. serm. I, 2, 90.

ter quæ dicta sunt inproprie, aut ubi mens mea dormitans titubavit. Quid mirum? *Quandoque bonus dormitat Homerus* (237). Horum ergo²² nec invidiosis derogationibus perterreor²³, nec yronicis adulationibus permulceor: qui volunt, legant, qui nolunt, abjiciant. Tu autem, frater karissime²⁴, si me tuum amicum diligis, si meis precibus tangeris, præcinge lumbos mentis et accipe in manum ratorium²⁵, calcem et calamum, ut quod superest radas, et quod non est desuper addas, inproprie dicta proprietate muta²⁶; ut sic mea inscientia²⁷ tua sublevetur²⁸ facécia. Non enim ab amico corrigi erubescō, qui etiam ab amicis²⁹ nimio affectu emendari exposco. Continet autem hic liber primus Boemorum gesta, prout mihi scire licuit, digesta usque ad tempora primi Bracislavi³⁰ filii ducis Odalrici³¹.

Annos autem dominicæ incarnationis³² idcirco a temporibus Borivoy³³ primi ducis catholici ordinare cœpi, quia in initio hujus libri nec fingere volui, nec cronicam reperire potui, ut, quando vel quibus gesta sint temporibus scirem, quæ ad præsens recitabis in sequentibus. Vale et tuo jussu aut me ad cetera evolvenda præcingam, aut ibi gradum sistam et meis ineptis modum figam cœptis.

Vive, vale, mea ne rennues optata, set imple.

Est autem hæc chronica composita regnante quarto Heiarico Romano³⁴ Imperatore, et gubernante sanctam ecclesiam Dei papa Kalisto³⁵ sub temporibus³⁶ ducis Boemorum Wladizlay³⁷, simul et præsulis Pragensis ecclesiæ Hermannī, ut in sequentibus datur omnibus scire volentibus, quibus sint acta annis Christi vel indictionibus.

INCIPIT PRIMUS LIBELLUS

IN CHRONICAM BOEMORUM

QUAM COMPOSUIT COSMAS PRAGENSIS ECCLESIAE DECANUS³⁸

1. Post diluvii effusionem, post virorum maligna mente turrim ædificantium confusionem, humanum genus, quod tum³⁹ fere constabat in 72 viris, pro tam illicitis et temerariis ausis⁴⁰ cum divina ultione quot⁴¹ capita virorum tot in diversa linguarum genera dividerentur, sicut historica⁴² relatione didicimus, unusquisque eorum vagus et profugus, longe lateque dispersi, per diversa spacia terrarum errabant, ac de die in diem corpore decrecentes, in generationes et generationes multipliciter crescebant. Unde humanum genus, Dei nutu omnia disponente, in tantum diffusum⁴³ est per orbem terræ, ut post multa secula tandem has etiam in partes deveniret Germaniæ: cum enim (238) omnis illa⁴⁴

B regio sub arcto⁴⁵ axe Thanaytenus⁴⁶ et usque ad occidentum⁴⁷ sita, licet in ea singula propriis loca nominibus nuncupentur, generali tamen vocabulo Germania vocitatur⁴⁸. Ad hoc ista retulimus, ut nostræ intentionis melius exequi possimus propositum. Veruntamen interim, priusquam ad exordium narrationis veniamus, situm terræ hujus Boemiæ⁴⁹, et unde nomen sit sortita, breviter exponere tempebimus.

2. In divisione orbis⁵⁰ secundum geometricos Asia nomine sub suo dimidium mundi obtinuit, et dimidium Europa et Africa⁵¹. In Europa sita est Germania, cujus in partibus versus aquilonalem⁵² plagam est locus late nimis diffusus⁵³, cinctus⁵⁴ un-

VARIAE LECTIONES.

²² g. A. ²³ p'eor A. ²⁴ charissime 2b. ²⁵ rosarium 7. ²⁶ mutam A. ²⁷ inscitia except. A et 1, rel. ²⁸ subvehatur 4. 4a. ²⁹ ita A. 1. 2. 2a. 2b. 7. amico 4. 4a. inimicis Fr. ³⁰ ita A. 1. Bracizlavi 2. Bracizlavi 2b. 7a. Bracizlai 4. 4a. Bratizlavi 7. ³¹ Odalrici A. Udaldrici 2b. 7. Oalrici 3. Odalrici apposito u super O 4. 4a. Udalrici 7a. ³² post incarnationis 2b. habet tres asteriscos. ³³ Borivoy 2b. Boriwoi 4. Borivoy 4a. Borivoli 7. Borivoi 7a. ³⁴ Romanorum 2b. 3. 4a. 7. ³⁵ papa Kalisto omissa in 4. 4a. secundo add. 5. ³⁶ tempore 2b. 3. 4a. 7. ³⁷ Wladislai 2. ³⁸ libellus in cronicam boemorum 1. Incipit liber primus chronicae Boemorum 3. Incipit primus libellus Cosme decani Pragensis ecclesie in chronica Boemorum 4. Incipit chronica Boemorum, quam composuit Cosmas 7. ³⁹ tamen 2a. ⁴⁰ ausibus 4. 4a. ⁴¹ quod 1. ⁴² ystorica A. hystoriaca 1. historiaca 2. 2b. deleta tamen a ante c. ⁴³ diffusum 1. ⁴⁴ illa omisum 4. 4a. ⁴⁵ arcto A. 2. 4. 4a. ⁴⁶ Thanaytenus 1. Tanaytenus 2b. ⁴⁷ occidentum 1. 4. 4a. ⁴⁸ vocatur A. ⁴⁹ Boemiæ 7. ⁵⁰ terræ pro orbis 2b. ⁵¹ Africa 1. ⁵² aquilonarem 4. et sic deinceps. ⁵³ diffusus 1. ⁵⁴ cinctusque 2b.

NOTÆ.

(237) Hor. ep. ad Pisones 559.

(238) Sunt verba Pauli Diaconi Hist. Langob. I, 1, ab auctore ex Regionis Chronico ad a. 880 desumpta.

diq̄e montibus per gyrum, qui mirum ⁶⁶ in modum A extenduntur totius terræ ⁶⁷ per circuitum, ut in aspectu oculorum quasi unus et continuus mons totam illam terram circueat ⁶⁸ et muniat. Illius terræ superficiem tunc temporis vastæ tenebant solitudines nemorum sine habitatore ⁶⁹ hominum; nimis tamen sonoræ erant examinibus apum et diversarum modulationibus volucrum.

Feræ silvarum innumeræ ceu maris harenæ ⁷⁰, vel quot sunt stellæ in æthere ⁷¹, nec ab ullo per territæ errabant per devia terræ, et bestiarum gregibus vix sufficiebat tellus. Ad numerum locustarum æstate per arva saltantium, vix poterant æquiparare ⁷² armenta jumentorum. Aquæ illic nimis perspicuæ et ad humanos usus sanæ; similiter et pisces, suaves et ad comedendum salubres. Mirares, et unde perpendere potes quam in alto aere ⁷³ hæc pendeat ⁷⁴ regio, cum nulla peregrina hanc influat aqua (239), set quotquot annes, parvi et immanes ex diversis montibus orti, a majori aqua quæ dicitur Labe recepti, usque aquilonale fluunt in mare. Et quia hæc ⁷⁵ regio tempore in illo intemptata jacebat aratro, et homo qui temptaret adhuc eam non intrarat, de fertilitate sive sterilitate ejus magis placuit tacere, quam inexpertam ⁷⁶ rem dicere. Has solitudines quisquis fuit ille hominum — incertum est ⁷⁷ quot in animabus — postquam intravit, quærens loca humanis habitationibus opportuna, montes, valles, tesqua, tempe visu sagaci perlustravit, et ut reor, circa montem Rip ⁷⁸ (240), inter duos fluvios, scilicet Ogram ⁷⁹ (241) et Wiltavam ⁸⁰ (242), primas posuit sedes, primas fundavit et ædes, et quos in humeris secum apportarat ⁸¹ (243), humisisti penates gaudebat. Tunc senior, quem alii quasi dominum comitabantur, inter cetera suos sequaces

sic affatur: O socii non semel mecum graves labores ⁸² per devia nemorum perpassi (244), sistite gradum (245), vestris penatibus litate libamen gratum, quorum opem ⁸³ per mirificam hanc vobis olim fato ⁸⁴ prædestinatam tandem venietis ad patriam. Hæc est illa, hæc est illa ⁸⁵ terra, quam sæpe me vobis promississe memini, terra obnoxia nemini, feris et volatilibus referta, nectare mellis et lactis humida, et ut ipsi ⁸⁶ perspicitis, ad habitandum aere jocunda. Aquæ ex omni parte copiosæ, et ultra modum piscosæ. Hic vobis nichil ⁸⁷ deerit, quia nullus vobis oberit ⁸⁸. Set cum hæc talis, tam pulchra ac tanta regio in manibus vestris sit, cogitate aptum terræ nomen quod sit. Qui mox quasi ex divino commoniti oraculo: Et unde, inquirunt, melius vel aptius nomen inveniemus, quam, B quia tu o pater diceris Boemus, dicatur ⁸⁹ et terra Boemia? Tunc senior motus sociorum augurio, coepit terram osculari præ gaudio, gaudens eam ex suo nomine nuncupari; et surgens ac utrasque palmas tendens ad sidera (246), sic orsus ⁹⁰ est loqui: Salve, terra fatalis, mille votis quasita nobis, olim diluvii tempore viduata homine, nunc, quasi montimenta ⁹¹ hominum, nos conserva incolomes, et multiplices nostram sobolem a progenie in progenies.

3. ⁹² Quorum autem morum, quam honestorum vel quantæ simplicitatis ⁹³ et quam admirandæ ⁹⁴ probitatis tunc temporis fuerint homines, quamque inter se fideles et in ⁹⁵ semetipsos misericordes, cujus etiam modestiæ, sobrietatis, continentiæ, si quis his modernis hominibus valde contraria imitantibus pleno ore narrare temptaverit, in magnum deveniret fastidium ⁹⁶. Propterea hæc prætermittimus, et pauca, ac quæ sunt vera, illius primæ ætatis de qualitate dicere cupimus. Felix (247) nimium erāt ætas illa,

modico contenta sumptu,
Cereris et Bachi munera laud norant
Sera prandia solvebant glande
Incorrupti ¹⁰⁰ latices
Ut solis splendor
sic arva et nemora, quin etiam et ¹⁰¹ ipsa connubia erant illis communia

nec tumido inflata fastu ⁹⁷.
quia neque erant.
vel ferina carne.
haustus dabant salubres.
vel aquæ humor,

VARLÆ LECTIONES.

⁶⁶ inim. 4. mirum deest 4^a. ⁶⁷ e. i. mundi (deletum) terræ 1. ⁶⁸ circuiat A. ⁶⁹ habitatione 2^b. ⁷⁰ arenæ 1. ⁷¹ heithere A. heteræ corr. heteræ 1. ⁷² equippare corr. - i A. æquiparari 7. ⁷³ æthere 2^b. scripto superius aere. ⁷⁴ penderat 7. ⁷⁵ pendeat addit 5. ⁷⁶ ineptam 4. 4^a. ⁷⁷ est addit secunda manus A. ⁷⁸ Rip 1. Rzip 2. Rip corr. Rzip 2^b. ⁷⁹ Ogram 7. ⁸⁰ ita A. 1. Wiltavam 3. Wiltavam 5. Wltavam rel. ⁸¹ aportarat A. ⁸² dolores A. ⁸³ ope 2^b. 4. ⁸⁴ fatum corr. fato A. ⁸⁵ h. e. i. secunda manu add. A. semel omissa 2^b. ⁸⁶ pspi corr. ipsi A. ⁸⁷ nihil 1. ⁸⁸ quia — oberit omissa 4^a. ⁸⁹ et d. corr. d. et A. ⁹⁰ ortus 1. ⁹¹ monum corr. monim A. ⁹² numeri capitum desunt in codicibus, quorum loco 1. nonnunquam ITEM scribit. In capitibus adornandis cod. 4. secuti sumus, in quo singula capita non numeris at litteris majusculis coloratis perpetuo signata sunt. ⁹³ simplicitudinis corr. simplicitatis A. ⁹⁴ ammir. A. ⁹⁵ inter 1. ⁹⁶ fastigium corr. fastidium A. ⁹⁷ festu corr. fastu 1. ¹⁰⁰ incorrupte 4. 4^a. incorrupti — somnos desunt 5. ¹⁰¹ quin et ipsa 3. quin etiam ipsa 7.

NOTÆ.

(239) Egram non ex eo quem noscimus fonte sed a Teplæ origine deduxit, qui paulo infra thermas Carolinas in Egram cadit. Vid. Dobneri comment. ad II jecii Annales II, 129.

(240) Mons Sancti Georgii inter ostia Egræ et Moldavæ fluviorum situs.

(241) Est fluvius Tepla et quæ eum excipit Egræ fluvii pars, Ogra ob calidas aquas voce Slavica nominata. Reliqua Egræ pars Cosmæ est Chub. Conf.

D infra II, 37, et Dobner II, 150.

(242) Moldau.

(243) Virg., Æn. IV, 598.

(244) Hor., Od. I, 7, 51.

(245) Virg., Æn. VI, 465.

(246) Virg., Æn. V, 253, 256.

(247) Felix — glande sunt paucis mutatis versus Boetii de consolatione philosophiæ II, metrum 5.

Nam more pecudum singulas ad noctes novos ineunt ¹⁰⁰ hymeneos ¹⁰¹, et surgente aurora trium gratiarum copulam et secreta ¹⁰² amoris rumpunt ¹⁰³ vincula; et ubi nox quemque occuparat ¹⁰⁴, ibi susus per herbam, frondosæ arboris sub umbra dulces carpebat somnos. Lanæ (248) vel lini eis usus ac ¹⁰⁵ vestis ignotus, hieme ferinis aut ovinis pellibus utuntur ¹⁰⁶ pro vestibus. Nec quisquam *meum* dicere norat ¹⁰⁷, set ad instar monasticæ vitæ, quicquid habebant, *nostrum* ore, corde et opere sonabant. Ad stabula ¹⁰⁸ non erant repagula, nec portam inopi claudabant, quia neque ¹⁰⁹ fur, neque latro, neque inops quisquam erat; nullum scelus apud eos furto gravius et latrocinio. Nullius gentis ¹¹⁰ arma videre, tantummodo sagittas, et has propter feriendas feras habere. Quid plura? Proh dolor! prospera in contraria, communia in propria cedunt; securam paupertatem olim amabilem ¹¹¹ quasi coenosam rotam vitant et fugiunt, quia amor habendi sævior ignibus Æthnæ (249) in omnibus ardet. His ac talibus malis emergentibus, de die in diem pejus et pejus injuriam, quam nemo prius inferre norat, alter ab altero sibi illatam patienter sufferebat, et cui querimoniam suam apploraret, judicem nec principem habebat. Post hæc quicumque in sua tribu vel generatione, persona, moribus potior et opibus honoratior habebatur, sine exactore, sine sigillo ¹¹², spontanea voluntate ad illum confluabant ¹¹³, et de ¹¹⁴ dubiis causis ac sibi illatis injuriis salva libertate disputabant ¹¹⁵. Inter quos vir quidam oriundus extitit nomine Crocep ¹¹⁶, ex cujus vocabulo castrum (250) jam arboribus obsitum in silva, quæ adiacet pago Stibrene ¹¹⁷, situm esse dinoscitur. Vir fuit hic in suis generationibus ad unguem perfectus, rerum secularium opulentia præditus ¹¹⁸, judiciorum in deliberatione discretus, ad quem tam de propriis tribubus quam ex totius provinciæ plebibus velut apes ad alvearia, ita omnes ad dirimenda convolabant ¹¹⁹ judicia. Hic tantus vir ac talis, expers virilis fuit prolis; genuit tamen ¹²⁰ tres natas, quibus natura

A non minores, quam solet viris, sapientiæ dedit divitias.

4. Quardm major natu nuncupata est Kazi, quæ Medæ Colchicæ herbis et carmine ¹²¹ nec Præonio ¹²² magistro arte medicinali cessit; quia sæpe Parcas cessare ¹²³ interminali ab opere

Ipsaque fata ¹²⁴ sequi fecit sua carmine ¹²⁵ jussa. Unde et incolæ bujus terræ, quando aliquid est perditum, et quod se posse rehabere ¹²⁶ desperant, tale proverbium de ea ferunt: *Illud nec ipsa potest recuperare* ¹²⁷ Kazi.

Ad Cereris natam hæc est ubi rapta tyrannam ¹²⁸, ejus usque hodie cernitur tumulus, ab incolis ¹²⁹ terræ ob memoriam suæ dominæ ¹³⁰ nimis alte congestus, super ripam fluminis Mse ¹³¹ (251), juxta B viam qua itur in partes provinciæ ¹³² Bechin ¹³³, per montem qui dicitur ¹³⁴ Osseca ¹³⁵ (252).

Laude fuit digna set natu Tetcka ¹³⁶ secunda,

Expers et maris, emunctæ fomina naris ¹³⁷,

quæ ex suo nomine Tethiu ¹³⁸ (253) castrum natura loci firmissimum, præruptæ rupis in culmine juxta fluvium Msam ¹³⁹ ædificavit. Hæc stulto et insipienti populo Oreadas ¹⁴⁰, Driadas ¹⁴¹, Amadriadas ¹⁴² adorare et colere, et omnem superstitionem sectam (254) ac sacrilegos ritus ¹⁴³ instituit et docuit; sicut hactenus ¹⁴⁴ multi villani velut pagani, hic latices seu ignes colit, iste lucos ¹⁴⁵ et arbores aut ¹⁴⁶ lapides adorat, ille montibus sive ¹⁴⁷ collibus litat, alius quæ ipse fecit ydola surda et muta rogat et orat, ut domum suam ¹⁴⁸ et se ipsum regant. Tertia

C natu ¹⁴⁹ minor set prudentia major, vocitata est Lubossa ¹⁵⁰, quæ etiam urbem tunc potentissimam juxta silvam quæ tendit ad pagum Stebecnam ¹⁵¹ construxit, et ex suo nomine eam ¹⁵² Lubossin ¹⁵³ vocitavit (255). Hæc fuit inter feminas una ¹⁵⁴ prorsus femina in consilio provida, in sermone strenua, corpore casta, moribus proba, ad dirimenda populi judicia nulli secunda, omnibus affabilis set plus amabilis, feminei sexus decus et gloria, dictans negotia providenter virilia. Set quia nemo ex omni

VARÆ LECTIONES.

¹⁰⁰ novas vel incu; : bant imineos 1. probant, ineunt 4. 4^a. promebant 7. ¹⁰¹ ymneos corr. hymneos A. ¹⁰² ita A. ferea 1. ferrea rel. ¹⁰³ rumpebant 7. ¹⁰⁴ occup. 1. occupaverat 4. ¹⁰⁵ actui f. A. ¹⁰⁶ utebantur 7. ¹⁰⁷ noverat 4. ¹⁰⁸ Ad stabula — habuere *desunt* 5. ¹⁰⁹ nec ter. A. ¹¹⁰ generis 3. ¹¹¹ paupertatis amabilitatem 2b. ¹¹² sygillo A. ¹¹³ confluebat A. ¹¹⁴ *deest* 1. ¹¹⁵ disputabat A. ¹¹⁶ Croh 3. Crecko 4. 4^a. ¹¹⁷ Zibecne 1. 7. Zibecne 4. 4^a. Stibene 5. Zithene 7^a. ¹¹⁸ r. s. o. p. *desunt* 7. ¹¹⁹ convolant 4^a. ¹²⁰ *im* corr. *in* A. ¹²¹ gramine 4. ¹²² ponio 4. ¹²³ cassare 2. ¹²⁴ facta 1. ¹²⁵ carmina 5. ¹²⁶ habere A. ¹²⁷ rehavere A. ¹²⁸ tyranam A. ¹²⁹ accolis 4. ab colis 4^a. ¹³⁰ done 2. ¹³¹ Mzie 2. Msæ 2b. Mse 4. 4^a. 5. 7^a. Alsæ 7. ¹³² *deest* A. ¹³³ Behin 1. 4. 4^a. ¹³⁴ montes q. dicuntur A. ¹³⁵ Ossiek 2. ¹³⁶ Tethka 1. 2b. 3. 7. Tetuka 4. 4^a. Thetka 5. Thechka 7^a. ¹³⁷ maris corr. naris A. ¹³⁸ Thethin 1. Thetin 2b. 4. 4^a. Tethin 7. Thechin 7^a. ¹³⁹ Mzam 2b. 4^a. Osam 7. ¹⁴⁰ Oriadas 4. 4^a. ¹⁴¹ *deest* 1. ¹⁴² Driadas, Hamadr. *omissa* 4. 4^a. ¹⁴³ ritus corr. usus 1. ¹⁴⁴ actenus A. ¹⁴⁵ locus 1. ¹⁴⁶ sen 7. ¹⁴⁷ et A. ¹⁴⁸ suam *omissum* 2. ¹⁴⁹ *deest* 4. ¹⁵⁰ ita A. 7. et sic *deinceps*. Libussie 2. Libussa 5. ¹⁵¹ Zibecnam 1. 2b. 5. Zibeczuam 2. Zubecnam 3. Zibecnam 4. 4^a. Zibecnam 7. Zcibecnam 7^a. ¹⁵² *deest* A. ¹⁵³ Lubossin 1. Libossin 2. Lubossam 7. 7^a. Lubossin rel. ¹⁵⁴ mira 1. 7.

NOTÆ.

(248) Elocutiones ex Reginone 887 desumptæ.
(249) Boethius l. 1.
(250) Krakow, haud procul ab urbe Rakonitz.
(251) Mies qui ad Zbraslaw in Moldavam se præcipitat; vid. Dobner ad Hai. II, §16.
(252) Wosek et Brdy. Vide commentationem Kropfi: Die älteste Einteilung des Landes Böhmen,

D in Jahrbucher des Bohmischen Museums II, 442.
(253) Tetin haud procul ab urbe Beraun murorum reliquias se vidisse testatur Dobner II, 417.
(254) l. e. vitæ rationem.
(255) Hanc urbem esse Libossin in dominio Smečna concepit Palackius in libro Würdigung, etc p 25.

parte beatus ¹⁸⁷ (256), talis ac tantæ laudis femina, A
heu dira conditio humana! fuit phitonissa ¹⁸⁸. Et
quia populo multa et certa prædixit futura, omnis
illa gens commune consilium iniens ¹⁸⁹, patris ejus
post necem hanc sibi præfecit in iudicem ¹⁹⁰. Ea ¹⁹¹
tempestate inter duos cives, opibus et genere emi-
nentiores et qui videbantur populi esse rectores,
orta est non modica litigio agri contigui de ter-
mino ¹⁹². Qui in tantum proruperunt in mutuam
rixam, ut alter alterius spissam unguibus volaret in
barbam, et nudis convitiis semetipsos turpiter digito
sub nasum confundentes, intrant bachantes curiam,
ac non sine magno strepitu adeunt dominam, et ut
ratione justitiæ dubiam inter eos dirimat ¹⁹³ causam
suppliciter ¹⁹⁴ rogant. Illa interim, ut est lasciva
mollities mulierum quando non habet ¹⁹⁵ quem ti-
meat ¹⁹⁶ virum, cubito subnixæ, ceu puerum enixa,
alte in pictis stratis ¹⁹⁷ nimis molliter accubabat ¹⁹⁸.
Cumque ¹⁹⁹ per callem justitiæ incedens ²⁰⁰, perso-
nam hominum non respiciens ²⁰¹, totius controversiæ
inter eos ortæ causam ad statum rectitudinis perdu-
ceret, tunc is, cujus causa in iudicio non ²⁰² ob-
tenuit palmam, plus justo indignatus terque ²⁰³ qua-
terque caput concussit, et more suo terram ter bac-
culo ²⁰⁴ percussit, ac barbam pleno ore saliva
conspersgens ²⁰⁵ exclamavit ²⁰⁶ (257): *O injuria viris
haud toleranda! femina rimosæ virilia iudicia mente
tractat dolosa. Scimus profecto quia femina sine
stans ²⁰⁷ seu in solio residens ²⁰⁸ parum sapit ²⁰⁹,
quanto minus cum in stratis accubat? Revera tunc
magis est ad accessum mariti apta, quam dicere
militibus jura. Certum est enim, longos esse crines
omnibus set breves sensus mulieribus. Satius est mori,
quam viris talia pati. Nos solos obprobrium nationibus
et gentibus destituit natura, quibus deest rector et
virilis censura, et quos premunt femineæ jura. Ad hæc
domina ²¹⁰ illatam sibi contumeliam dissimulans, et
dolorem cordis femineo pudore celans, subrisit et:
Ita est, inquit, ut ais; femina sum, femina vivo, set*

A ideo parum sapere vobis videor, quia vos non in virga
ferrea iudico (258), et ²¹¹ quoniam sine timore ²¹² viri-
tis, merito me despicitis. Nam ubi timor est, ibi ²¹³
et ²¹⁴ honor. Nunc autem necesse est valde, ut habeat-
is ²¹⁵ rectorem femina fortiolem ²¹⁶. Sic et columbæ
olim albicolum (259) milvum ²¹⁷, quem ²¹⁸ sibi eleg-
rant ²¹⁹ in regem, spreverunt, ut vos me spernitis, et
accipitrem multo fortiolem ²²⁰ sibi ducem præfecerunt,
qui fingens culpas tam nocentes quam innocentes cap-
it necare et ex tunc usque hodie rescitur columbis
accipiter. Itē nunc domum, ut quem vos cras eligatis
in dominum, ego assumam mihi ²²¹ in maritum. In-
terea prædictas advocat sorores, quas non impares
agitabant furores, quarum magica arte et propria
ludificabat populum per omnia; ipsa enim Lubossa
fuit, sicut prædiximus, phitonissa, ut Chumæa Sy-
billa, altera venefica ut Cholchis ²²² Medea, tertia
malefica ut Æææ ²²³ Circes ²²⁴. Illa nocte quid con-
siliū inierint illæ tres Eumenides, aut quid secreti
egerint, quamvis ignotum fuerit, tamen omnibus
luce clarius mane patuit, cum soror earum Lubossa
et locum ubi dux futurus latuit, et quis esset, nomine
indicavit. Quis enim crederet quod de aratro sibi
ducem prærogaret? Aut quis sciret, ubi araret qui
rector populi fieret? Quid enim phitonice furor
nescit? Aut quid est, quod magica ars non efficit ²²⁵?
Potuit Sybilla Romano populo seriem factorum fere
usque in diem iudicii prædicere, quæ etiam, si fas
est credere, de Christo vaticinata est, sicut quidam
doctor in sermone suæ prædicationis versus Virgi-
lii ²²⁶ (260) ex persona Sibyllæ de adventu Domini
compositos introducit. Potuit Medea herbis ²²⁷ et
carmine sæpe e cœlo Hyperionem ²²⁸ et Berecin-
thiam ²²⁹ deducere; potuit ymbres, fulgura et ²³⁰
tonitrua elicere ²³¹ de nubibus; potuit regem Eia-
cum ²³² de sene facere juvenem. Carmine Circes ²³³
socii Ulixis ²³⁴ conversi sunt (261) in diversas fera-
rum formas, et rex Picus in volucrem, quæ ²³⁵ nunc
dicitur picus. Quid mirum? Quanta egerunt artibus?

VARIE LECTIONES.

¹⁸⁷ et addit A. ¹⁸⁸ phitonissa 2. phytonissa 2b. phitonissa 4a. ¹⁸⁹ inigens deletio g A. ¹⁹⁰ Et quia populo
— in iudicem ommissa in 4. 4a. ¹⁹¹ Et 1. ¹⁹² continui determinio A. ¹⁹³ dirimat corr. dirimat A. ¹⁹⁴ su-
pliciter 1. ¹⁹⁵ hñ A. ¹⁹⁶ timeat A. ¹⁹⁷ thoris A. ¹⁹⁸ acubabat 1. ¹⁹⁹ cum A. ²⁰⁰ ita corr. al.
manus in 4. pro indecens; indecens 4a. ²⁰¹ aspiciens 2. ²⁰² manu secunda A. ²⁰³ ter 4. 4a. ²⁰⁴ bacu-
lis 2. ²⁰⁵ conspuens A. aspersgens 4. 4a. ²⁰⁶ exclamat 2. 3. 4. 4a. ²⁰⁷ stat 4. 4a. ²⁰⁸ resideat corr. al.
manus in 4. licet addunt 4. 4a. ²⁰⁹ sapiat 4. 4a. 7. ²¹⁰ domina 1. Lubossa add. 4. 4a. ²¹¹ sed 4.
²¹² sine dolore et timore 4. 4a. ²¹³ manu secunda A. ²¹⁴ est add. 3. 4a. ²¹⁵ deest 1. 2. ²¹⁶ ferociorem
4. 4. 7. ²¹⁷ milvum 7. ²¹⁸ que 1. ²¹⁹ elegerunt 3. ²²⁰ ferociorem 1. 4. 7. ²²¹ mihi deest A. 4. 4a.
²²² Cholchis A. Chechis 1. ²²³ ÆÆÆ 2. 2a 4a. ²²⁴ ita A. 1. ²²⁵ sufficit 2. ²²⁶ Virgili 1. Vigilii 2.
²²⁷ cibus 2b. ²²⁸ Yporionem A. ²²⁹ Herecintiam 1. 2. ²³⁰ et deest A. ²³¹ ducere 4. 4a. ²³² Egacum
4. 2. 4. 7. ²³³ Cirnis 4a. ²³⁴ Ulixes 1. 2. ²³⁵ qui 4. 4a.

NOTÆ.

(256) Hor., Od. II, 16, 27.
(257) In carmine populari Iudicium Libussæ (cfr.
Jibum quem ediderunt viri clarissimi, Safarik et Pa-
lacky: Die ältesten Denkmäler der Böhmischen
Sprache. Prag 1840), de cujus fide inter summos
viros maxima exorta est contentio, hæc leguntur
l. 1. p. 47:
Und vor Wuth erbehten alle Glieder,
Schwingt den Arm und brüllet gleich dem Ure.

D

— Weh den Mannern, wenn ein Weib gebietet!

(258) In carmine populari p. 48:

Wählt den Mann euch unter eures gleichen,
Der euch herrsche mit dem Eisen.

(259) Num legendum albidulum?

(260) Cf. Augustini exposit. ep. ad Roman. Opp. III,
2, p. 629, et Virg., Eclog. IV ad Pollionem.

(261) Virg., Eclog. VIII, 69, 70.

suis magi in Ægipto? qu. pene totidem mira carminibus suis fecerunt, quot Dei famulus Moyses ex virtute Dei exhibuisse³⁰⁶ perhibetur. Hactenus hæc.

5. Postera die, ut iussum fuerat, sine mora convocant cœtum, congregant populum; conveniunt simul omnes in unum, femina³⁰⁷ residens in sublimi solio concionatur ad agrestes viros³⁰⁸: *O plebs miseranda nimis, quæ libera vivere nescit, et quam nemo bonus nisi cum vita amittit, illam vos non inviti libertatem fugitis, et insuetæ servituti colla sponte submittitis. Heu tarde frustra vos pœnitebit, sicut pœnituit ranas³⁰⁹, cum³¹⁰ ydrus³¹¹, quem³¹² sibi fecerant regem, eas necare cœpit. Aut si nescitis, quæ sunt³¹³ jura ducis, temptabo vobis ea verbis dicere paucis. Inprimis³¹⁴ facile est ducem ponere, set difficile est positum deponere; nam qui³¹⁵ modo est sub vestra potestate, utrum eum constituatis ducem an non, postquam vero constitutus fuerit, vos et omnia vestra erunt ejus in potestate. Hujus in conspectu vestra febricitabunt³¹⁶ genua, et mûta sicco palato adhærebit lingua. Ad cujus vocem præ nimio pavore viæ respondebitis: « Ita domine, ita domine³¹⁷, » cum ipse³¹⁸ solo suo nutu sine vestro præjudicio hunc dampnabit, et hunc obtruncabit, istum in carcerem mitti, illum præcipiet in patibulo suspendi. Vos ipsos³¹⁹, et ex vobis quos sibi libet, alios servos, alios rusticos, alios tributarios, alios exactores, alios tortores, alios³²⁰ præcones, alios cocos seu pistores³²¹ aut³²² molendinarios faciet. Constituet etiam sibi tribunos, centuriones, villicos, cultores vinearum simul et agrorum, messorum segetum, fabros armorum, suttores pellium diversarum et coriorum. Filios vestros et filias in obsequiis suis ponet; de bubus etiam et equis sive equabus seu peccoribus vestris optima quæ-*

Vana volat fama, nec non et³²³ opinio falsa,
equitatu phantasmatico
solita sit ire illo,

quod Judæus credat³²⁴ Apella (267). Quid tamen³²⁵? Procedunt nuncii sapienter indocti, vadunt scienter nescii, vestigia sequentes equi. Jamque montes transierant, jam³²⁶ jamque ad-ropinquabant villæ ad

A que ad suum palatium³²⁷ tollet. Omnia vestra quæ sunt potiora³²⁸, in villis, in campis, in agris, in pratis, in vineis auferet, et in usus suos rediget. Quid multis moror? Aut ad quid³²⁹ hæc, quasi vos³³⁰ ut terream, loquor? Si persistitis in³³¹ incepto et non fallitis volo, jam vobis et nomen ducis et locum ubi est indicabo. Ad hæc vulgus ignobile confuso exultat³³² clamore; omnes uno ore ducem sibi poscant dari. Quibus illa: En, inquit, en ultra illos³³³ montes — et monstravit digito montes — est³³⁴ fluvius non adeo magnus nomine Belina³³⁵ (262), cujus super ripam dinoscitur esse³³⁶, villa, nomine Stadici³³⁷ (263). Hujus in territorio³³⁸ est novale unum, in longitudine et in latitudine³³⁹ 22³⁴⁰ passuum, quoa mirum in modum, cum sit inter tot³⁴¹ agros in medio positum, ad nullum tamen pertinet agrum (264). Ibi dux vester duobus variis bubus arat; unus bos præcinctus est albedine et albo capite³⁴², alter a fronte post tergum³⁴³ albus, et pedes posteriores habens albos. Nunc, si vobis placet, meum accipite thalarium³⁴⁴ et clamidem ac mutatoria (265) ducæ digna, et pergite ac mandata populi atque³⁴⁵ mea referite viro, et adducite vobis ducem et mihi maritum. Viro nomen est³⁴⁶ Premiz³⁴⁷, qui super colla et capita vestra jura excogitabit plura — nam hoc nomen latine sonat præmeditans vel superexcogitans (266) — Hujus proles postera³⁴⁸ hac³⁴⁹ in omni terra in æternum regnabit³⁵⁰ et ultra.

6. Interea destinantur qui jussa dominæ et plebis ad virum perferant nuncii; quos ut vidit domina quasi inscios de via cunctari: Quid, inquit, cunctamini? Ite securi, meum equum sequimini, ipse vos ducet³⁵¹ recta via et reducet, quia ab illo non semel illa via est trita.

quod ipsa domina
semper in noctis conticinio
et redire præ gallicinio:

quam ibant, tum³⁵² illis puer unus obviam currit, quem³⁵³ interrogantes aiunt³⁵⁴: *Illeus bonæ indolis puer, estne villa ista nomine Stadici³⁵⁵: aut si est in illa vir nomine Premiz? — Ipsa est, inquit, quam*

VARIÆ LECTIONES

³⁰⁶ hab. corr. exh. A. ³⁰⁷ Lubossa add. 4. ³⁰⁸ dicens add. 4. 4^a. ³⁰⁹ s. p. r. desunt 7. ³¹⁰ que corr. cum A. ³¹¹ ydrus corr. ydra A. ³¹² quam A. manu secunda. ³¹³ sint A. ³¹⁴ Inprime corr. Inprimo 1. ³¹⁵ namque 4. ³¹⁶ febricitata habet 1. febricitata labentur 3. 7. ³¹⁷ i. d. semet legit A. ³¹⁸ ipse deest 4. 4^a. ³¹⁹ deest A. vos ipsos — tollet desunt 5. ³²⁰ alios omissum 4. 4^a. ³²¹ piscatores 4. 4^a. ³²² alios 7. ³²³ placitum exceptis A. et 1. rel. ³²⁴ quæque pecora sunt 4. 4^a. ³²⁵ ad q. ad h. 1. ³²⁶ vos uterream 1. ³²⁷ in cepto 4. 4^a. ³²⁸ exaltante 4. 4^a. ³²⁹ vos A. ³³⁰ ubi 2. ³³¹ Belena 7. ³³² deest 4. 4^a. ³³³ Zladiczi 1. 3. 7. ³³⁴ Zladici 2. 4. ³³⁵ teritorio 1. ³³⁶ in deest 2^b. et in lat. desunt 4. 4^a. ³³⁷ XII. 1. 2. 7. ³³⁸ tantos 2. ³³⁹ et add. A. ³⁴⁰ tegrum 1. ³⁴¹ ita A. thalarium 1. ³⁴² ac A. 2^b. ³⁴³ est deest A. ³⁴⁴ ita A. ³⁴⁵ Premiz alii excepto 2. ³⁴⁶ Priemyst et sic porro. ³⁴⁷ postea 2^b. ³⁴⁸ hæc 1. ³⁴⁹ deest A. ³⁵⁰ adducet A. ³⁵¹ deducet 4. 4^a. ³⁵² deest 4^a. ³⁵³ deest 7. ³⁵⁴ tamen A. dum 7. ³⁵⁵ i. i. a. v. a. q. i. desunt A. ³⁵⁶ tunc 4. 4^a. dum 7. ³⁵⁷ deest 4. ³⁵⁸ ad illum addunt 4. 4^a. ³⁵⁹ ita A. Zladici alii. Zladiczi 7^a

NOTÆ.

- (262) Blin in regione Lutomericensi, qui apud D pulo vocatur. Cf. Palacky Geschichte von Böhmen I, 87.
(263) Scilicet indumenta.
(264) Cf. Dobner ad Hæcicium II. 158.
(265) Hor. serm. I, 5, 100.
(266) Campus nostris etiam diebus Königsfeld a po-
(267) Ausig in Albim exundat.
(268) Staditz.
(269) Campi nostri etiam diebus Königsfeld a po-

quæritis villa, et ecce vir Premiz prope in agro boves stimulat, ut, quod agit, citius opus ²⁵² peragat. Ad quem nuncii accedentes inquirunt:

Vir fortunate, dux nobis ²⁵⁷ diis generate!

Et, sicut mos est rusticis, non sufficit ²⁵⁸ semel dixisse, set inflata bucca ingeminant:

Salve dux, salve ²⁵⁹, magna dignissime laude,

Solve boves, muta vestes, ascende caballum!

Et ²⁶⁰ monstrant vestes sternuntque caballum. Domina nostra Lubossa et plebs universa ²⁶¹ mandat, ut cito venias, et tibi ac tuis nepotibus fatale regnum accipias. Omnia nostra et nos ipsi in tua manu sumus, te ducem, te iudicem, te rectorem, te protectorem, te solum nobis in dominum eligimus. Ad quam vocem vir prudens ²⁶², quasi futurorum inscius ²⁶³, substitit, et stimulum quem manu gestabat in terram fixit, et solvens boves: *Ite illuc inde venistis!* dixit; qui statim citius dicto ab oculis evanuerunt, et nusquam amplius comparuerunt. Corilos autem ²⁶⁴, quam humi fixit, tres altas propagines, et quod est mirabilis, cum foliis et nucibus produxit. Viri autem illi ²⁶⁵ videntes hæc talia ita ²⁶⁶ fieri, stabant obstupefacti. Quos ille grata vice hospitum invitat ad prandium, et de pera subere ²⁶⁷ contexta excutit ²⁶⁸ mucidum ²⁶⁹ panem et formatici partem, et ipsam peram in cespite pro mensa et super rude textum ponit et cætera ²⁷⁰. Interea dum prandium sumunt ²⁷¹, dum aquam de amphora bibunt, dux propagines sive ²⁷² virgulta duo aruerunt et ceciderunt, set tertia multo altius et latius ²⁷³ accrescebat. Unde hospitibus major excrevit admiratio ²⁷⁴ cum timore. Et ille: *Quid admiramini?* inquit. *Sciat is ex nostra progenie ²⁷⁵ multos dominos nasci, set unum semper dominari. Atqui ²⁷⁶ si domina vestra non adeo de hac re ²⁷⁷ festinaret, set ²⁷⁸ per ²⁷⁹ modicum tempus ²⁸⁰ currentia fata expectaret, ut pro me tam cito ²⁸¹ non mitteret: quot natos heriles natura proferret, tot dominos terra vestra haberet.*

7. Post hæc indutus veste principali et calciatus calciamento regali, acrem ascendit equum arator; tamen suæ sortis non inmemor, tollit secum suos coturnos ex omni parte subere consutos, quos fecit servari in posterum, et servantur Wissegrad ²⁸² in camera ducis usque hodie et in sempiternum. Factum est autem, dum per compendia ²⁸³ viarum irent, nec tamen ²⁸⁴ adhuc illi nuncii ceu ad novi-

atium dominum familiaris ²⁸⁵ loqui auderent, set sicut columbæ, si quando aliqua peregrina ad eas accedit, imprimis eam pavescunt, et mox in ipso volatu eam assuefaciunt ²⁸⁶ et ²⁸⁷ eam quasi propriam faciunt et diligunt; sic illi cum fabularentur equitantes et sermocinationibus iter abbreviarent, ac jocando ²⁸⁸ per scurilia verba laborem fallerent, unus, qui erat audacior et lingua promptior: *O domine, dic, inquit, nobis, ad quid hos coturnos subere consutos et ad nichilum nisi ²⁸⁹ ut projiciantur ²⁹⁰ aptos nos servare fecisti, non satis possumus admirari.* Quibus ille: *Ad hoc ²⁹¹ inquit eos feci et faciam in ævum servari, ut nostri posteri sciant, unde sint ²⁹² orti, et ut semper vivant pavidus et suspecti, nec ²⁹³ homines a Deo sibi commissos ²⁹⁴ injuste opprimant per superbiam, quia facti sumus omnes æquales per naturam. Nunc autem et mihi liceat vos vicissim ²⁹⁵ perconturi utrum magis laudabile est, de paupertate ad dignitatem provehi, an de dignitate in paupertatem redigi? Nimirum respondebitis ²⁹⁶ mihi, melius esse provehi ad gloriam, quam redigi ad inopiam. Atqui sunt nonnulli parentela geniti ex nobili, set post ad turpem inopiam redacti et miseri facti; cum suos parentes gloriosos fuisse et potentes aliis prædicant, haud ignorant, quod semetipsos inde plus confundunt et deturpant, cum ipsi per suam hoc amiserunt ²⁹⁷ gloriam, quod illi habuerunt per industriam. Nam fortuna semper hanc ludit aleam sua rota, ut nunc hos erigat ad summa, nunc illos mergat in ²⁹⁸ infima. Unde fit, ut dignitas terrena, quæ erat aliquando ad gloriam, amissa sit ad ignominiam. At vero paupertas per virtutem victa, non se celat sub pelle lupina, set victorem suum tollit ad sydera, quem olim secum traxerat ad infera ²⁹⁹.*

8. Postea vero quam ³⁰⁰ iter emensi fuerant, et jam jamque prope ad urbem venerant, obviam eis domina stipata suis satellitibus accelerat, et inter se consertis dextris cum magna lætitia lecta subeunt, thoris discumbunt, Cerere et Bacho corpora reficiunt, cetera noctis spatia Veneri ³⁰¹ et Himeræo ³⁰² indulgent. Hic vir, qui vere ex virtutis merito dicendus est vir, hanc effera gentem legibus freravit, et indomitum populum imperio domuit, et servituti qua nunc premitur subjugavit, atque omnia jura quibus hæc terra ulitur et regitur, solus cum sola Lubossa dictavit (268).

VARIÆ LECTIONES.

²⁵² opus omittit 2. ²⁵⁷ nobis deest 4. 4^a. ²⁵⁸ sufficiunt 1. ²⁵⁹ dux repetunt 4. 4^a. ²⁶⁰ Et—caballum in margine codicis A. scripta, desunt in 4. 4^a. sternutanteque omnes except. A. ²⁶¹ immensa 2. ²⁶² Præmiz add. 4. 4^a. ²⁶³ præscius subducto inscius 2^b. ²⁶⁴ autem deest A. ²⁶⁵ deest A. ²⁶⁶ ibi A. ²⁶⁷ subere 4. ²⁶⁸ excutit A. ²⁶⁹ ita A. 1. 2^b 5. nucidum in margine muscidum manu antiqua 2. muscidum 4. 4^a. muscidum vel muscidum 7. ²⁷⁰ 7^c A. ²⁷¹ dum prandium sumunt omissa 4. 4^a. ²⁷² sen 2^b sive virgulta duo desunt 5. ²⁷³ altius A. ²⁷⁴ ammir-constantem A. 4. ²⁷⁵ propagine A. ²⁷⁶ at 2. ²⁷⁷ re deest 4^a. ²⁷⁸ si 7. p. m. t. desunt 7. ²⁷⁹ per deest 4. 4^a. ²⁸⁰ dum addit 1. ²⁸¹ numeret 1. ²⁸² WISSEGRAD. A. Wisegrad 1. 4. 7. ²⁸³ compita in margine 2. ²⁸⁴ tamen deest 4. nec non 4^a. ²⁸⁵ familiaris 7. ²⁸⁶ assuefaciunt 1. ²⁸⁷ et e: tamquam A. 1. p. f. in margine addita A. ²⁸⁸ jocundo A. ²⁸⁹ nisi omissum 2. ²⁹⁰ propiciantur 1. ²⁹¹ hæc 1. ²⁹² st. A. ²⁹³ corr. ne 1. ita 2. 4. neu 7. ²⁹⁴ deditos A. ²⁹⁵ vos vicissim desunt 2 vos invicem percunctari 4. 4^a. ²⁹⁶ respondetis 4. 4^a. ²⁹⁷ ad A. 2^b. ²⁹⁸ infima 2. inferna 5. ²⁹⁹ cum 2^b. ³⁰⁰ veri A. ³⁰¹ imineo 1.

NOTÆ.

;) Eadem fabella in vetustissimis etiam legum Bohemicarum collectionibus reperitur.

9. Inter hæc primordia legum quadam die prædicta domina, phitone concitata, præsentem viro suo Premizl et aliis senioribus populi³⁰² astantibus, sic est vaticinata³⁰³:

*Urbem conspicio fama quæ sydera tanget,
Est locus in silva, villa³⁰⁴ qui³⁰⁵ distat ab ista³⁰⁶
Terdenis stadiis, quem Whitava³⁰⁷ terminat undis.*

Hunc³⁰⁸ ex parte aquilonali³⁰⁹ valde munit³¹⁰ valle³¹¹ profunda rivulus Brusnica³¹²; at australi ex latere latus mons nimis petrosus, qui a petris dicitur Petrin³¹³ (269), supereminet loca. Loci autem mons curvatur in modum delphini marini porci, tendens usque in³¹⁴ prædictum amnem. Ad quem cum³¹⁵ perveneritis, invenietis hominem in media³¹⁶ silva limen domus operantem. Et quia ad humile limen etiam magni domini se inclinanti, ex eventu rei³¹⁷ urbem quam ædificabitis, vocabitis Pragam (270). Hac in urbe olim in futurum binæ³¹⁸ aureæ ascendent olivæ, quæ cacumine suo usque ad septimum³¹⁹ penetrabunt cælum, et per totum mundum signis et miraculis coruscabunt. Has in hostiis et muneribus colent et adorabunt omnes tribus terræ Boemice nationes reliquæ. Una ex his vocabitur³²⁰ Major Gloria, altera³²¹ Exercitus Consolatio (271). Plura locutura erat, si non fugisset³²² spiritus pestilens et³²³ prophetans a plasmate Dei. Continuo itur in antiquam silvam, et reposito dato signo in³²⁴ prædicto loco urbem, totius Boemice dominam, ædificant³²⁵ Pragam. Et quia ea tempestate virgines hujus terræ sine jugo pubescentes, veluti Amazones militaria arma affectantes et sibi ductrices facientes, pari modo uti tirones³²⁶ militabant, venationibus per silvas viriliter insistebant, non eas viri, sed ipsæmet³²⁷ sibi viros, quos et quando voluerunt, accipiebant; et sicut gens Scitica Plauci³²⁸ sive³²⁹ Picenatici, vir et femina in habitu nullum discrimen habebant. Unde in tan-

tum feminea³³⁰ excrevit³³¹ audacia, ut in quadam rupe, non longe a prædicta urbe, oppidum³³² natura loci firmum sibi construerent, cui a virginali vocabulo inditum est nomen Divin³³³ (272). Quod videntes juvenes, contra eas nimio zelo indignantes, multo plures insimul conglobati non longius quam unius buccinæ³³⁴ in altera³³⁵ rupe inter arbusta ædificant urbem, quam moderni nuncupant Wissegrad, tunc autem ab³³⁶ arbustis traxerat nomen Hrasten³³⁷ (273). Et quia sæpe virgines solertiores ad decipiendos juvenes³³⁸ fiebant³³⁹, sæpe autem juvenes virginibus fortiores³⁴⁰ existebant, modo bellum, modo pax inter eos agebatur. Et dum interposita pace potiuntur, placuit utrisque partibus ut componerent³⁴¹ cibis³⁴² et potibus symbolum, et per tres dies sine armis sollempnem insimul agerent ludum in constituto loco. Quid plura? Non aliter juvenes cum puellis ineunt convivia, ac si lupi rapaces quærentes edulia³⁴³, ut³⁴⁴ intrarent ovilia. Primum diem epulis et nimis potibus hylarem³⁴⁵ ducunt.

Dumque volunt sedare sitim, sitis altera crevit, Lætitiamque suam juvenes³⁴⁶ noctis³⁴⁷ ad horam³⁴⁸ differunt:

Nox erat et cælo fulgebat luna sereno (274);

Infans tunc lituum, dedit unus eis ita signum, dicens:

Lusistis satis, edistis satis atque³⁴⁹ bibistis;

Surgite, vos rauco clamat Venus aurea sistro³⁵⁰.

Moxque³⁵¹ singuli singulas rapuere puellas. Mane autem facto, jam pacis inito pacto, sublatis Cerere et Bacho ex earum oppido³⁵², muros Lemniaco vacuos indulgent Vulcano. Et³⁵³ ex illa tempestate, post obitum principis Lubossæ, sunt³⁵⁴ mulieres nostrates virorum sub potestate. Sed³⁵⁵ quoniam omnibus

VARIÆ LECTIONES.

³⁰² populis 1. ³⁰³ vocitata 4, 4a. ³⁰⁴ villa 1. ³⁰⁵ quæ 4a. ³⁰⁶ illa 2b. ³⁰⁷ ita A. [Whitava 4a. Whitava rel. ³⁰⁸ Hanc 4, 4a. Nunc. 7. ³⁰⁹ aquilonari 4, 7. ³¹⁰ munitur 7. ³¹¹ valde 2, 2b. ³¹² ita A. Bruzinca 2. Bruznice 4, 4a. Bruznica rel. ³¹³ Paetrin 1. Petrin 2b, 4, 4a, 5. Petruu 7. ³¹⁴ ad A. dum 4, 4a. ³¹⁵ medii 1. ³¹⁷ regi corr. rei A. 1. ³¹⁸ colonne additum delet A. ³¹⁹ sempiternum A. ³²⁰ vocabitur deest 4. Wiceslaw et Wöytiech addit manus seculi XV in 1. Wechlava, latine inserit 3. Weceslava 3a. Weczlava corrigit D. ³²¹ Tressivoya, latine inserit 3. Tiesiwoya corr. D. ³²² fuisset 2, 2a, 7. ³²³ sed 7. ³²⁴ deest A. ³²⁵ ædificavit 3, 7. ³²⁶ thyornes A. ³²⁷ semet A. ³²⁸ ita A. 1, 2, 4, 7. Planci alii. ³²⁹ seu superscr. sive 2b. ³³⁰ femina addito rum 1. ³³¹ exercuit 2. in marg. manu antiqua excrevit. ³³² opidum A. ³³³ Devin 1, 7. Dewin 2b, 4, 4a. ³³⁴ bucinæ A. 1. ³³⁵ aliâ corr. alta 1. ³³⁶ ab deest in 7. ³³⁷ Huasten corr. Hrasten A. 5. Hurasten 1, 2, 2b, 7. Nurasten 3. Wrasten 4, 4a. ³³⁸ virgines corr. juvenes 1. ³³⁹ f. s. a. i. in margine addita A. ³⁴⁰ ferociiores 7. ³⁴¹ componeret 7. ³⁴² et cibis 4a. ³⁴³ edilia 2, ab antiqua manu u appositum. ³⁴⁴ ut in 2, erasum. ³⁴⁵ hilarem deest 4, 4a. ³⁴⁶ noctu A. 1, 2, noctu superscr. noctis 2b, noctis 4a. ³⁴⁷ ad horam deest A. ³⁴⁸ satisque 7. ³⁴⁹ sitro addito s A. ³⁵⁰ M. s. r. p. in margine addita A. ³⁵¹ opido 1. ³⁵² et A 1, 2, 4. ³⁵³ erant 2b. ³⁵⁴ et 7.

NOTÆ

(269) Hodie mons S. Laurentii; Dobner ad Ha- D 415. IV, 206.
jec. II, 119.

(270) Limen enim Bohemice sonat prag. cfr. Palacky I, 88. Vid. etiam Felzelii commentatio Ueber Ursprung und Namen der Stadt Prag. Neuere Abhandlungen der königl. Böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften II, 112.

(271) Innuat SS. Wenceslavum et Adalbertum; conf. de his etymologiis Dobnerum ad Hajec. III,

(272) Devin igitur Bohemice idem est quod apud nostrates Magdeburg i. e. Parthenopolis. In Fuldensibus Annalibus 864. hæc leguntur: *Rasticen in quadam civitate, quæ lingua gentis illius Dewin, id est puella, dicitur, obsedit.*

(273) A Bohemico Chrast. Dobrow.

(274) Ilor., Epod. 15, 1.

quæritis villa, et ecce vir Premis prope in agro boves A
stimulat, ut, quod agit, citius opus ²⁵² peragat. Ad
quem nuncii accedentes inquirunt:

Vir fortunate, dux nobis ²⁵⁷ diis generate!

Et, sicut mos est rusticis, non sufficit ²⁵⁸ semel di-
xisse, set inflata bucca ingeminant:

Salve dux, salve ²⁵⁹, magna dignissime laude,

Solve boves, muta vestes, ascende caballum!

Et ²⁶⁰ monstrant vestes sternuntque caballum.
Domina nostra Lubossa et plebs universa ²⁶¹ mandat,
ut cito venias, et tibi ac tuis nepotibus fatale regnum
accipias. Omnia nostra et nos ipsi in tua manu su-
mus, te ducem, te judicem, te rectorem, te protecto-
rem, te solum nobis in dominum eligimus. Ad quam
vocem vir prudens ²⁶², quasi futurorum inscius ²⁶³,
substitit, et stimulum quem manu gestabat in ter-
ram fixit, et solvens boves: *Ite illuc inde venistis!*
dixit; qui statim citius dicto ab oculis evanuerunt,
et nusquam amplius comparuerunt. Corilus au-
tem ²⁶⁴, quam humi fixit, tres altas propagines, et
quod est mirabilius, cum foliis et nucibus produxit.
Viri autem illi ²⁶⁵ videntes hæc talia ita ²⁶⁶ fieri,
stabant obstupefacti. Quos ille grata vice hospitum
invitat ad prandium, et de pera subere ²⁶⁷ contexta
excudit ²⁶⁸ mucidum ²⁶⁹ panem et formatici partem,
et ipsam peram in cespite pro mensa et super rude
textum ponit et cætera ²⁷⁰. Interea dum prandium
sumunt ²⁷¹, dum aquam de amphora bibunt, dux
propagines sive ²⁷² virgulta duo aruerunt et cecide-
runt, set tertia multo altius et latius ²⁷³ accresce-
bat. Unde hospitibus major excrevit admiratio ²⁷⁴
cum timore. Et ille: *Quid admiramini?* inquit. *Scia-
tis ex nostra progenie* ²⁷⁵ multos dominos nasci, set
unum semper dominari. Atqui ²⁷⁶ si domina vestra
non adeo de hac re ²⁷⁷ festinaret, set ²⁷⁸ per ²⁷⁹ mo-
dicum tempus ²⁸⁰ currentia fata expectaret, ut pro-
me tam cito ²⁸¹ non mitteret: quot natos heiles natura
proferret, tot dominos terra vestra haberet.

7. Post hæc indutus veste principali et calciatus
calciamento regali, acrem ascendit equum arator;
tamen siæ sortis non inmemor, tollit secum suos
coturnos ex omni parte subere consutos, quos fecit
servari in posterum, et servantur Wissegrad ²⁸² in
camera ducis usque hodie et in sempiternum. Fac-
tum est autem, dum per compendia ²⁸³ viarum
irent, nec tamen ²⁸⁴ adhuc illi nuncii ceu ad novi-

tium dominum familiaris ²⁸⁵ loqui auderent, set
sicut columbæ, si quando aliqua peregrina ad eas
accedit, imprimis eas pavescunt, et mox in ipso
volatu eas assuefaciunt ²⁸⁶ et ²⁸⁷ eas quasi pro-
prium faciunt et diligunt; sic illi cum fabularentur
equitantes et sermocinationibus iter abbreviarent,
ac jocando ²⁸⁸ per scurilia verba laborem fallerent,
unus, qui erat audacior et lingua promptior: *O do-
mine, dic, inquit, nobis, ad quid hos coturnos subere
consutos et ad nichilum nisi* ²⁸⁹ *ut projiciantur* ²⁹⁰
*aptos nos servare fecisti, non satis possumus admi-
rari.* Quibus ille: *Ad hoc* ²⁹¹ *inquit eos feci et faciam*
in ævum servari, ut nostri posterii sciant, unde sint ²⁹²
orti, et ut semper riant pavidus et suspecti, nec ²⁹³ *ho-
mines a Deo sibi commissos* ²⁹⁴ *injuste opprimant per*
*superbiam, quia facti sumus omnes æquales per na-
turam. Nunc autem et mihi liceat vos vicissim* ²⁹⁵ *per-
contari utrum magis laudabile est, de paupertate ad*
dignitatem provehi, an de dignitate in paupertatem
redigi? Nimirum respondebitis ²⁹⁶ mihi, melius esse
provehi ad gloriam, quam redigi ad inopiam. Atqui
sunt nonnulli parentela gentis ex nobili, set post ad
turpem inopiam redacti et miseri facti; cum suos pa-
rentes gloriosos fuisse et potentes aliis prædicant,
haud ignorant, quod semetipsos inde plus confundunt
et deturpant, cum ipsi per suam hoc amiserunt ²⁹⁷
viam, quod illi habuerunt per industriam. Nam for-
tuna semper hanc ludit aleam sua rota, ut nunc hos
erigat ad summa, nunc illos mergat in ²⁹⁸ infima.
Unde fit, ut dignitas terrena, quæ erat aliquandæ ad
glorium, amissa sit ad ignominiam. At vero paupertas
per virtutem victa, non se celat sub pelle lupina, set
victorem suum tollit ad sydera, quem olim secum tra-
xerat ad infera ²⁹⁹.

8. Postea vero quam ³⁰⁰ iter emensi fuerant, et
jam jamque prope ad urbem venerant, obviam eis
domina stipata suis satellitibus accelerat, et inter
se consertis dextris cum magna lætitia tecta sub-
eunt, thoris discumbunt, Cerere et Bacho corpora
reficiunt, cetera noctis spatia Veneri ³⁰¹ et Hime-
næo ³⁰² indulgent. Hic vir, qui vere ex virtutis mo-
rito dicendus est vir, hanc effera gentem legibus
freravit, et indomitum populum imperio domuit, et
servituti qua nunc premitur subjugavit, atque om-
nia jura quibus hæc terra utitur et regitur, solus
cum sola Lubossa dictavit (268).

VARIÆ LECTIONES.

²⁵⁶ opus omittit 2. ²⁵⁷ nobis deest 4. 4^a. ²⁵⁸ sufficiunt 1. ²⁵⁹ dux repetunt 4. 4^a. ²⁶⁰ Et—caballum in mar-
gine codicis A. scripta, desunt in 4. 4^a. sternutanteque omnes except. A. ²⁶¹ immensa 2. ²⁶² Præmisi
add. 4. 4^a. ²⁶³ præscius subducto inscius 2b. ²⁶⁴ autem deest A. ²⁶⁵ deest A. ²⁶⁶ ibi A. ²⁶⁷ subere
4. ²⁶⁸ excutit A. ²⁶⁹ ita A. 1. 2b. 5. mucidum in margine muscidum manu antiqua 2. muscidum 4. 4^a.
mucidum vel muscidum 7. ²⁷⁰ 7^c A. ²⁷¹ dum prandium sumunt omissa 4. 4^a. ²⁷² seu 2b sive
virgulta duo desunt 5. ²⁷³ altius A. ²⁷⁴ ammir-constanter A. 4. ²⁷⁵ propagine A. ²⁷⁶ et 2.
²⁷⁷ re deest 4^a. ²⁷⁸ si 7. p. m. t. desunt 7. ²⁷⁹ per deest 4. 4^a. ²⁸⁰ dum addit 1. ²⁸¹ numeret 1.
²⁸² WISSEGRAR. A. Wisegrad 1, 4, 7. ²⁸³ compita in margine 2. ²⁸⁴ tamen deest 4. nec non 4^a.
²⁸⁵ familiaris 7. ²⁸⁶ assuefaciunt 1. ²⁸⁷ et e: tamquam A. 1. p. f. in margine addita A. ²⁸⁸ jocundo
A. ²⁸⁹ nisi omisum 2. ²⁹⁰ propiciantur 1. ²⁹¹ hæc. 1. ²⁹² st. A. ²⁹³ corr. ne 1. ita 2. 4. neu 7.
²⁹⁴ deditos A. ²⁹⁵ vos vicissim desunt 2 vos invicem percunctari 4. 4^a. ²⁹⁶ responderetis 4. 4^a. ²⁹⁷ ad
A. 2b. ²⁹⁸ infima 2. inferna 5. ²⁹⁹ cum 2b. ³⁰⁰ veri A. ³⁰¹ imineo 1.

NOTÆ.

; Eadem fabella in vetustissimis etiam legum Bohemicarum collectionibus reperitur.

9. Inter hæc primordia legum quadam die prædicta domina, phitone concitata, præsentem viro suo Premizl et aliis senioribus populi²⁶⁹ astantibus, sic est vaticinata²⁷⁰:

*Urbem conspicio fama quæ sydera tanget,
Est locus in silva, rilla²⁷¹ qui²⁷² distat ab ista²⁷³
Terdenis stadiis, quem Wilitava²⁷⁴ terminat undis.*

Hunc²⁷⁵ ex parte aquilonali²⁷⁶ valde munit²⁷⁷ valle²⁷⁸ profunda rivulus Bruznica²⁷⁹; at australi ex latere latus mons nimis prutosus, qui a petris dicitur Petrin²⁸⁰ (269), supereminet loca. Loci autem mons curvatur in modum delphini marini porci, tendens usque in²⁸¹ prædictum amnem. Ad quem cum²⁸² perveneritis, invenietis hominem in media²⁸³ silva limen domus operantem. Et quia ad humile limen etiam magni domini se inclinant, ex eventu rei²⁸⁴ urbem^B quam ædificabitis, vocabitis Pragam (270). Hac in urbe olim in futurum binæ²⁸⁵ aureæ ascendent olivæ, quæ cacumine suo usque ad septimum²⁸⁶ penetrabunt cælum, et per totum mundum signis et miraculis coruscabunt. Has in hostiis et muneribus colent et adorabunt omnes tribus terræ Boemias nationes reliquæ. Una ex his vocabitur²⁸⁷ Major Gloria, altera²⁸⁸ Exercitus Consolatio (271). Plura locutura erat, si non fugisset²⁸⁹ spiritus pestilens et²⁹⁰ prophetans a plasmate Dei. Continuo itur in antiquam silvam, et reperto dato signo in²⁹¹ prædicto loco urbem, totius Boemias dominam, ædificant²⁹² Pragam. Et quia ea tempestate virgines hujus terræ sine jugo pubescentes, veluti Amazones militaria arma affectantes et sibi ductrices facientes, pari modo uti tirones²⁹³ militabant, venationibus per silvas viriliter insistebant, non eas viri, set ipsæmet²⁹⁴ sibi viros, quos et quando voluerunt, accipiebant; et sicut gens Scitica Plauci²⁹⁵ sive²⁹⁶ Picenatici, vir et femina in habitu nullum discrimen habebant. Unde in tan-

tum seminea²⁹⁷ excrevit²⁹⁸ audacia, ut in quadam rupe, non longe a prædicta urbe, oppidum²⁹⁹ natura loci firmum sibi construerent, cui a virginali vocabulo inditum est nomen Divin³⁰⁰ (272). Quod videntes juvenes, contra eas nimio zelo indignantes, multo plures insimul conglobati non longius quam unius buccinæ³⁰¹ in altera³⁰² rupe inter arbusta ædificant urbem, quam moderni nuncupant Wissegrad, tunc autem ab³⁰³ arbustis traxerat nomen Hrasten³⁰⁴ (273). Et quia sæpe virgines solertiores ad decipiendos juvenes³⁰⁵ flebant³⁰⁶, sæpe autem juvenes virginibus fortiores³⁰⁷ existerant, modo bellum, modo pax inter eos agebatur. Et dum interposita pace potiuntur, placuit utrisque partibus ut componerent³⁰⁸ cibis³⁰⁹ et potibus symbolum, et per tres dies sine armis sollempnem insimul agerent ludum in constituto loco. Quid plura? Non aliter juvenes cum puellis ineunt convivia, ac si lupi rapaces quærentes edulia³¹⁰, ut³¹¹ intrarent ovilia. Primum diem epulis et niviis potibus hylarem³¹² ducunt.

Dumque volunt sedare sitim, sitis altera crevit, Lætitiamque suam juvenes v. x. noctis³¹³ ad horam³¹⁴ differunt:

Nox erat et cælo fulgebat luna sereno (274);

Infans tunc lituum, dedit unus eis ita signum, dicens:

Insistis satis, edistis satis atque³¹⁵ bibistis;

Surgite, vos rauco clamat Venus aurea sistro³¹⁶.

Moxque³¹⁷ singuli singulas rapuere puellas. Mane autem facto, jam pacis inito pacto, sublatis Cerere et Bacho ex earum oppido³¹⁸, muros Lemniaco vacuos indulgent Vulcano. Et³¹⁹ ex illa tempestate, post obitum principis Lubossæ, sunt³²⁰ mulieres nostrates virorum sub potestate. Sed³²¹ quoniam omnibus

VARIE LECTIONES.

²⁶⁹ populis 1. ²⁷⁰ vocitata 4, 4a. ²⁷¹ willa 1. ²⁷² quæ 4a. ²⁷³ illa 2b. ²⁷⁴ ita A. [Wilitava 4a. Wilitava rel. ²⁷⁵ Ilanc 4, 4a. Nunc. 7. ²⁷⁶ aquilonari 4, 7. ²⁷⁷ munitur 7. ²⁷⁸ valde 2, 2b. ²⁷⁹ ita A. Bruznica 2. Bruznice 4, 4a. Bruznica rel. ²⁸⁰ Paetrin 1. Petrin 2b, 4, 4a, 5. Petruu 7. ²⁸¹ ad A. ²⁸² dum 4, 4a. ²⁸³ medii 1. ²⁸⁴ regi corr. rei A. 1. ²⁸⁵ colonne additum delet A. ²⁸⁶ sempiternum A. ²⁸⁷ vocabitur deest 4. Wiceslaw et Wdytiech addit manus seculi XV in 1. Wechlava, latine inserit 3. Weceslava 5a. Wechlava corrigit D. ²⁸⁸ Tressivoya, latine inserit 3. Ticsiwoya corr. D. ²⁸⁹ fuisset 2, 2a, 7. ²⁹⁰ sed 7. ²⁹¹ deest A. ²⁹² ædificavit 3, 7. ²⁹³ thyornes A. ²⁹⁴ semet A. ²⁹⁵ ita A. 1, 2, 4, 7. Planci alii. ²⁹⁶ seu superscr. sive 2b. ²⁹⁷ femina addito rum 1. ²⁹⁸ exercuit 2. in marg. manu antiqua excrevit. ²⁹⁹ opidum A. ³⁰⁰ Devin 1, 7. Dewin 2b, 4, 4a. ³⁰¹ bucinæ A. 1. ³⁰² aliâ corr. alta 1. ³⁰³ ab deest in 7. ³⁰⁴ Huasten corr. Hrasten A. 5. Hurasten 1, 2, 2b, 7. Nurasten 3. Wrasten 4, 4a. ³⁰⁵ virgines corr. juvenes 1. ³⁰⁶ f. s. a. i. in margine addita A. ³⁰⁷ ferociiores 7. ³⁰⁸ componeret 7. ³⁰⁹ et cibis 4a. ³¹⁰ edilia 2, ab antiqua manu u appositum. ³¹¹ ut in 2, erasum. ³¹² hilarem deest 4, 4a. ³¹³ noctu A. 1, 2, noctu superscr. noctis 2b, noctis 4a. ³¹⁴ ad horam deest A. ³¹⁵ satisque 7. ³¹⁶ sistro addito s A. ³¹⁷ M. s. r. p. in margine addita A. ³¹⁸ opido 1. ³¹⁹ et A 1, 2, 4. ³²⁰ erant 2b. ³²¹ et 7.

NOTÆ

(269) Hodie mons S. Laurentii; Dobner ad Ha- D 415. IV, 206.
jec. II, 119.

(270) Limen enim Bohemice sonat prag. cfr. Palacky I, 88. Vid. etiam Pelzelii commentatio Ueber Ursprung und Namen der Stadt Prag. Neuere Abhandlungen der königl. Böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften II, 112.

(271) Innuat SS. Wenceslavum et Adalbertum; conf. de his etymologiis Dobnerum ad Hajec. III,

(272) Devin igitur Bohemice idem est quod apud nostrates Magdeburg i. e. Parthenopolis. In Fuldensibus Annalibus 864. hæc leguntur: *Rauticen in quadam civitate, quæ lingua gentis illius Dewin, id est puella, dicitur, obsedit.*

(273) A Bohemico Chrast. Dobrow.

(274) Ilor., Epod. 15, 1.

Ire quidem restat, Numa quo devenit ²⁶⁶ et An-
[cus (275), 4
Premisl jam plenus dierum, postquam jura instituit
legum, quem coluit vivus ²⁶⁶ ut deum, raptus est ad
Cereris generum (276). Cui Nezamisl ²⁶⁷ successit
in regnum. Hunc ubi mors rapuit, Mnata principales
obtinuit fasces. Quo decedente ab hac ²⁶⁸ vita, Vo-
gen ²⁶⁹ suscepit rerum gubernacula. Hujus post fa-
tum Unezlau ²⁷⁰ rexit ducatum. Cujus vitam dum
rumpunt Parex, Crezomisl ²⁷¹ locatur sedis in
arce ²⁷². Hoc sublato e ²⁷³ medio, Neclan ²⁷⁴ ducatus
potitur solio. Hic ubi vita ²⁷⁵ decessit ²⁷⁶, Gostivit ²⁷⁷
throno successit. Horum igitur principum de vita ²⁷⁸
æque ²⁷⁹ et morte siletur, tum ²⁸⁰ quia ventri ²⁸¹ et
somno dediti, inculti et indocti assimilati sunt pec-
cori, quibus profecto contra naturam corpus volu-
ptati, anima fuit oneri (277); tum quia non erat illo
in tempore, qui stilo acta eorum commendaret ²⁸²
memoriæ. Set sileamus de quibus siletur, et redeam-
us unde paulo deviamus ²⁸³.

10. Gostivit autem genuit Borwoy ²⁷⁴, qui primus
dux baptizatus est ²⁷⁵ a venerabili Methodio ²⁷⁶ epi-
scopo in Moravia, sub temporibus Arnolfi ²⁷⁷ impe-
ratoris, et Zuatopluk ²⁷⁸ ejusdem Moraviæ regis (278).
Nec superfluum esse judicavimus ²⁷⁹, quod referente
fama audivimus, huic operi nostro hoc in loco sum-
matim literarum apicibus inserere bellum, quod-
que ²⁸⁰ olim antea retro dierum, tempore ducis

A Neclan ²⁸¹ in campo qui ²⁸² dicitur Turzco ²⁸³ (279)
consertum est inter Boemos et Luczanos ²⁸⁴ (280),
qui nunc a modernis ab urbe Satec ²⁸⁵ (281) vocan-
tur Satecenses ²⁸⁶. Unde autem antiquitus ²⁸⁷ nun-
cupetur ²⁸⁸ ea ²⁸⁹ natio Luczano, nolumus præter-
ire ²⁹⁰ sub silentio. Quippe illa distinguitur provin-
cia quinque regionibus locorum per compendia.
Prima regio est sita circa rivum nomine ²⁹¹ Gutna ²⁹²
(282). Secunda ex utraque parte est fluvii Uzka ²⁹³
(283). Tercia extenditur per circuitum torrentis
Brocnica ²⁹⁴. Quarta, quæ et silvana dicitur, sita est
infra terminos fluminis Msa ²⁹⁵. Quinta ²⁹⁶, quæ in
medio est, dicitur ²⁹⁷ Luka ²⁹⁸: pulcherrima visu et
utillima ²⁹⁹ usu ac uberrima satis, nec non habun-
dantissima pratis, unde et nomen ipsa regio traxit,
quia luka latine pratum dicitur (284). Et quoniam ³⁰⁰
hæc regio primum, longe antequam Satec ³⁰¹ urbs
condita foret, est inhabitata hominibus, recte ejus
incole sunt a ³⁰² regione Luczane ³⁰³ nuncupati ³⁰⁴.
Iis præfuit dux nomine Wlazizlav ³⁰⁵, vir bellico-
sus et in bellicis armis animosus ³⁰⁶, ac ³⁰⁷ consiliis
supra modum dolosus, satisque in præliis felix po-
tuisset dici, si sors suprema non clausisset eum fine
infelici. Nam contra Boemos frequenter susceperat
bellum, et semper Marte secundo atque diis auspi-
cibus prævaluerat, terramque eorum sæpe ingressus
cedibus, incendiis ac rapinis crudeliter devasta-
rat ³⁰⁸ (285), et ipsos populi primates in tantum

VARIÆ LECTIONES.

²⁶⁶ venit addito al. manu de A. venit 2b, 3, 4, nimia quo venit 4a, pervenit 7. ²⁶⁷ ita 1, 2b, 5, 4, 7, invisum deum A. nimis 2, unus 4a. ²⁶⁸ Nezamil 1, Nezamysl 2. ²⁶⁹ hac restituit alia manus 1. ²⁷⁰ Voyn 1, 2a, 3, 5, 7, Vogin 2, Moyen 4, 4a, Voin 7a. ²⁷¹ Unizlu 1, Winzlau 2b, Vitozlau 4, 4a, Uoizlan 5, 7. ²⁷² Crezomisl 1, 2b, 3, 7, Crezomysl 2, Kresomisl 4, 4a, Crezomiczl 7a. ²⁷³ s. i. a. l. A. ²⁷⁴ in 2b. ²⁷⁵ Neclan 2. ²⁷⁶ vira 1. ²⁷⁷ discessit corr. decessit A. discessit 1. ²⁷⁸ Hosti- vit 2, Gostivit 4. ²⁷⁹ de vita desunt 5. ²⁸⁰ æque deest 2b, 3, 4, 4a, 7. ²⁸¹ tuum 1. ²⁸² Veneri 4, 4a, ²⁸³ corr. 1. ²⁸⁴ paulo digressi sumus 4, 4a. ²⁸⁵ ita A. Borivoy 1, 3, 7, Borziwoy 2, Boriwoy 4. ²⁸⁶ e. b. A. ²⁸⁷ Methodio 3, Methodio 4, 4a. ²⁸⁸ Arnolfi 2b. ²⁸⁹ ita A. 4a, Zuatopluk 1, 2b, 7, Zwatopluk 2, Zvatopluc 4. ²⁹⁰ judicamus A. 7. ²⁹¹ quidem 4, 4a. ²⁹² Neclan 7. ²⁹³ quod 4a. ²⁹⁴ Turzco 1, 2, 2b, Jurzko 7. ²⁹⁵ Lu- tznos 7. ²⁹⁶ ita A. Satec 1, ita deinceps Sate 2, 2b, Satz 3, Sathec 4, 4a, Satx 7. ²⁹⁷ Satecenses 3, 7, Satecenses 4, 4a. ²⁹⁸ antiquius A. ²⁹⁹ nuncupentur 7. ³⁰⁰ hec A. ³⁰¹ volumus præteriri 4, 4a. ³⁰² deest A. ³⁰³ ita A. Buntua 2a, Guntna rel. ³⁰⁴ Uzka 1, Utka 3, 7, Uzca 4, 4a, Uzka 5. ³⁰⁵ Broczinka 2, Brocnisa 2b, Briznica 4, 4a, Brocnice 5. ³⁰⁶ Mzie 2. ³⁰⁷ quinta 1. ³⁰⁸ dicitur deest 4, 4a. ³⁰⁹ Luka 1, 2, 4. ³¹⁰ utilissima 3, ultima 7. ³¹¹ quando 7. ³¹² Satech 4a, reliqui ut supra. ³¹³ a deest 7. ³¹⁴ L. a. r. A. 2, Luczene 1. ³¹⁵ nuncupatæ 1, 4, 4a, 7, nunciati patere 2. ³¹⁶ Wlazizlav 2b, Wratizlav 3, 7, Wlatizlaus 4, 4a. ³¹⁷ et in — animosus desunt in 4, 4a, imbecillis armis animosus 7. ³¹⁸ hac 1. ³¹⁹ de- vastaverat 7.

NOTÆ.

- (275) Hor., Epp. I, 6, 27.
(276) Juvenal., X, 112.
(277) Sallust., Catil., c. 2.
(278) In chronologia constituenda erravit; obiit Methodius die 6 m. April. 885, Arnulfus regnum adeptus est a. 887, et Zuatopluk Marahensium dux mortuus est a. 894, testibus Fuldens. Annalibus. Eorundem auctoritate, qua confirmatur Bohemorum ducis filiam a Marahensibus in matrimonium ductam esse a. 871, haud immerito rerum Bohemica- rum scriptoribus efflci videbatur Borwoy ducem eod- em fere tempore baptizatum esse; etsi aliter vide- batur Dobnero III, 232. Cf. Dobrowski libellum Ver- suche die älteste böhmische Gesch., etc., p. 49.
(279) Haud procul a Praga urbe septentrionem versus Dobner ad Hajecium II, 68, hunc locum sibi reperisse visus est.
(280) Ex Cosmæ opinione Luczani igitur non orant Bohemi.

- C (281) Saaz urbs ad Egram in circulo Saazersti.
(282) Vix certi aliquid de his regionibus et fluvii afferri posse videtur; cf. tamen Dobner ad Hajecium III, 78. Gutna vel Guntia fluvium Dobner in præ- cepto quodam Joannis regis a. 1332 dato deprehendit.
(283) Si Dobnerum audis est Saa rivus qui paulo infra Satec in Egram exundat.
(284) Wlazizlavi terram in Sacensi, Raconicensi et Lutomericensi circulis quærendam esse conjicit Palacky.
(285) Haud superfluum videtur hoc loco apponere quosdam versus ex carmine populari, in codice regi- næ aulæ reperto, quo idem prælium Wlaslawi et Cestmiri (qui Cosmæ est Tiro) lingua Bohemica de- scribitur; nonnulli enim versus cum verbis auctoris nostri nescio quomodo concinere videntur. In lau- dandis versibus secutus sum librum: Königinhofer Handschrift aufgefunden und herausgegeben von W. Hauka, verdeutscht von Swoboda. Prag. 1839. Cum

præsidis attenuaverat ⁴⁰⁹, ut parvo clausi in oppido, A quod dicitur Levigradec ⁴¹⁰ (286), hostium incursiones timerent oppido. Hic condidit urbem, quam appellavit nomine suo Wlazitizlav ⁴¹¹, inter duos montes Meduez ⁴¹² (287) et Pripek ⁴¹³ (288), scilicet in confinio ⁴¹⁴ duarum provinciarum Belina (289) et ⁴¹⁵ Lutomerici ⁴¹⁶ (290), et posuit in ea viros ⁴¹⁷ iniquos, ob insidias utriusque populi, quia hii adjuvant partes Boemorum. Et sicut in omni vicissitudine rerum prosperitas elevat, adversitas humiliat cor hominum, ex nimia quam semper obtinuit in præliis prosperitate ⁴¹⁸, exaltatum est cor ducis et elevatum; ut mente feroci exardesceret omnem Boemiam ad obtinendum. Ah ⁴¹⁹! mens hominum ignara futurorum sæpe suo fallitur augurio, sæpe fit, quod ante ruinam ⁴²⁰ cor extollitur ⁴²¹, sicut ante leilitiam sæpe humiliatur. Mox tumido inflatus fastu ⁴²² superbiæ, scire volens virtus sua quantæ sit potentia, mittit gladium per omnes fines totius provinciae, hac conditione ⁴²³ principali sententiæ, ut quicumque ⁴²⁴ corporis statura præcellens gladii mensuram segnius jussu ⁴²⁵ egrederetur ad pugnam, procul dubio puniretur gladio. Quos ⁴²⁶ cecius ⁴²⁷ dicto ut vidit ⁴²⁸ in conducto coadunatos ⁴²⁹ loco, statim in medio agere, corona vulgi septus, clipeo ⁴³⁰ subnixus, manu ⁴³¹ ensem vibrans, sic est exorsus : O milites, quibus ultima in manibus est victoria ⁴³², olim non semel vicistis, jam actum agitis. Quid opus est armis? Arma ad ⁴³³ speciem militiæ portare faciat. Quin potius fulcones ⁴³⁴, nisos, herodios et omne ⁴³⁵ hujusmodi genus volatiliū, quod magis aptum est ad jocunditatem et ludum, tollite robiscum, quibus carnes ⁴³⁶ inimicorum, si forte sufficient, dabimus ⁴³⁷ ad rescendum. Teste Marte deo et mea domina Bellona, quæ mihi fecit omnia bona, per caput ensis mei juro quem manu teneo, quod pro infantibus eorum catulos canum ponam ad ubera matrum. Levate signa, tollite moras; semper nocuit differre paratis (291). Ite jam velocit-

et vincite feliciter. Exoritur clamor ad æthera ⁴³⁸ (292) utilis et inutilis ⁴³⁹, fortis et vilis ⁴⁴⁰; potens et impotens, perstrepunt arma ⁴⁴¹, saltat scabiosa ⁴⁴² equa, ut acer equus ⁴⁴³ in pugna.

11. Interea quædam mulier, una de numero Eumenidum, vocans ad se privinum ⁴⁴⁴, qui jam iturus erat ad prælium. Quamvis, inquit, non est naturale novercis, ut beneficiant suis privignis; tamen non immemor consortii tui patris, cautum te faciam; quæ ⁴⁴⁵ possis vivere si vis. Scias Boemorum strigas sive ⁴⁴⁶ lemures nostras prævaluisse votis Eumenides, unde nostris usque ad unum interfectis, dabitur Boemiis victoria ⁴⁴⁷.

Hanc tu, quo tandem valeas evadere cladem, quem in primo congressu interficies ⁴⁴⁸ tibi adversantem, utramque sibi abscidens ⁴⁴⁹ aurem, mitte in tuam ousam, et inter utrosque pedes equi in modum crucis evaginato ense terram lineabis. Hoc enim faciens invisibiles ligaturas laxabis, quibus ira deorum vestri equi obligati ⁴⁵⁰ deficient ⁴⁵¹ et cadent ⁴⁵², quasi ex longo itinere fatigati, moxque ⁴⁵³ insiliens equum, terya veries ⁴⁵⁴, et si magnus post te fragor ⁴⁵⁵ ingruerit, nunquam retro aspicias, fugam sed accelera, atque ita tu solus vix ⁴⁵⁶ effugies. Nam qui dii vobiscum ⁴⁵⁷ comitabantur ⁴⁵⁸ in prælium, versi sunt in auxilium inimicis vestris ⁴⁵⁹. A contra Boemis resistere non valentibus, hostibus quippe jam locient triumphantibus ⁴⁶⁰, una

Salus ⁴⁶¹ erat victis nullam sperare salutem (293). Sed sicut semper infideles homines, et eo ad malum proniores ⁴⁶², ubi deficiunt vires et bonæ artes, ilico ad deteriores pravitatis vertuntur partes: haud ⁴⁶³ aliter gens ista vanis ⁴⁶⁴ sacris dedita, plus mendaciis credula, jam desperantes viribus et armis militaribus, quandam adeunt sortilegam et consulunt eam atque instant ut edicat ⁴⁶⁵,

Quid opus sit facto in tali discrimine rerum, Aut quos eventus futurum obtineat bellum.

VARIAE LECTIONES

⁴⁰⁹ attenberat corr. eadem manu attenuaverat 1, attenuarat 2, 7. ⁴¹⁰ Levigradec 2. ⁴¹¹ Wlazitizlav 2, Wlazitizlav 2b, 4, 5, inserto tamen s ante t 4a, Wlazitizlav 3, 7. ⁴¹² Meduiz 1. Meduel 2. ⁴¹³ Pripek 2, Pripek 4, 4a. ⁴¹⁴ corr. 1, rubro atramento. ⁴¹⁵ deest 1. ⁴¹⁶ Luthomirici 4, 4a. ⁴¹⁷ muros corr. alia manu viros 1. ⁴¹⁸ prosperitatem 4a. ⁴¹⁹ Ah! ah! 4, 4a. ⁴²⁰ corr. 1, minio. ⁴²¹ exaltatur 4, 4a. ⁴²² fatu 4. ⁴²³ convincie 1. ⁴²⁴ qui 7. ⁴²⁵ jussu 4a. ⁴²⁶ quo 1. ⁴²⁷ totius 4, 4a. ⁴²⁸ ut vidit corr. alia manu A. ⁴²⁹ corr. alia manu 1. ⁴³⁰ quæ deest A. ⁴³¹ manu 1. ⁴³² v. i. m. e. A. ⁴³³ et 1. ⁴³⁴ corr. A. ⁴³⁵ omnis 2. ⁴³⁶ canes corr. carnes A. ⁴³⁷ dapibus 1, 7. corr. A. ⁴³⁸ hetbera 1. ⁴³⁹ corr. alia manu 1. ⁴⁴⁰ f. et v. ⁴⁴¹ ut 4, 4a. ⁴⁴² arte 1. sive deest 4a. ⁴⁴³ v. B. A. ⁴⁴⁴ corr. alia manu 1. ⁴⁴⁵ abscidens 2b, 3. 4a. 7. ⁴⁴⁶ invisibiles — obligati omissa 2. ⁴⁴⁷ invicient 2. ⁴⁴⁸ c. et d. A. ⁴⁴⁹ que deest 2b. ⁴⁵⁰ veriens corr. vertes 1. ⁴⁵¹ magnus terror ingruerit A. m. p. t. vel fragor vel timor 1. timor vel omissa in 2. 2b. m. p. t. timor vel fragor 3. 4. 7. ut fragor 5. ⁴⁵² vix deest 2. ⁴⁵³ nobiscum 7. ⁴⁵⁴ comitantur 4, 4a. ⁴⁵⁵ nostris 7. ⁴⁵⁶ triumphantis 1. ⁴⁵⁷ soli alia manu superscr. salus 1. ⁴⁵⁸ promiciores corr. alia manu 1. ⁴⁵⁹ aut corr. haud A. ⁴⁶⁰ vallis 1. ⁴⁶¹ et d. 1.

NOTÆ.

hoc loco hi conferendi sunt versus p. 91 :

Brach (scil. Wlazitizlav) mit Feuer und mit Schwert
Oft herein in Neklans Land.

(286) Lewy Hradek castrum in sinistra ripa Moldavæ fluvii, haud procul a Praga urbe. Cfr. Dobrowski Versuche p. 95.

(287) Hodie Netluk in circulo Lutomericensi; cfr. Schaller Topographie des Königreichs Böhmen

PATR. CLXVI.

86.

(288) Hodie Prisen; cf. ibid.

(289) Bilin ad Bilam in circulo Lutomericensi.

(290) Leitmeritz.

(291) Lucan., Phars. 1, 281.

(292) Virg., Æn. II, 315, 338.

(293) Virg., Æn. II, 354.

illa, ut erat plena Philome, ambigua⁴⁶⁶ non tenuit A. gloria, nos pro patria dimicamus et populi atque eos diu verborum ambage: Si raltis, inquit, triumphum victoriæ consequi, oportet vos prius⁴⁶⁷ iussa Deorum exsequi. Ergo litate⁴⁶⁸ diis vestris asinum, u. sint et ipsi vobis in asylum. Hoc votum fieri summus Jupiter, et ipse Mars sororque ejus Bellona, atque gener Cereris jubet. Queritur interium miser asellus et⁴⁶⁹ occiditur, et, ut jussum fuerat, in mille milites frustra conciditur, atque ab universo exercitu cicinus dicto consumitur⁴⁷⁰. Quibus ita esu animatis asinino⁴⁷¹—res similis prodigio—cerneres lætas phalanges et viros mori promptos ut silvaticus porcos; et sicut post⁴⁷² aquosam nubem sit sol clarior et visu jocundior, ita post nimiam incertiam exercitus ille fuit alacrior et ad pugnam audacior.

12. Interea dux eorum Neclan⁴⁷³, repore pavidior et pardo⁴⁷⁴ fuga velocior, pugnam imminuentem pertimuit, et ficta infirmitate in castro supradicto delituit. Quid facerent membra sine capite, aut milites in prælio sine duce? Erat ea tempestate quidam vir præcipuus honestate corporis, ætate et nomine Tyro, et ipse post ducem secundus inperio⁴⁷⁵, qui ad occursum mille obpugnantium in prælio nullum timere, nemini scivit cedere. Hunc dux clam ad se vocat et præcipit ut arma sua induat, et paucis clientibus id scientibus⁴⁷⁶, herilem equum jubet ut ascendat, atque vice sui⁴⁷⁷ milites ad pugnam præcedat, quæ non longe ab urbe, sed quasi duobus stadiis distabat. Ventum erat ad campum ab utrisque exercitibus conductum; sed prius Boemi præoccupant collem in medio campo eminentem, unde et hostes præviderent adventantes (294), et is qui⁴⁷⁸ æstimabatur⁴⁷⁹ dux, stans in eminentiori loco, concionaretur⁴⁸⁰ ad milites Tyro: Si fas, inquit, esset duci verbis addere virtutem militibus (295) multiplicibus vos tenerem sermonum⁴⁸¹ ambagibus. Sed quia hostis ad oculum stat, et breve tempus ad exortandum⁴⁸² extat

Fas mihi sit vos vel paucis succendere dictis.

Omnibus in bello dimicandi par est devotio, sed imper vincendi ratio⁴⁸³. Illi paucorum pugnant pro

nostra libertate (296) et salute ultima; illi ut rapinam aliena, nos ut defendamus dulcia pignera et cara connubia. Confortamini⁴⁸⁴, et estote viri. Nam deos vestros quos actenus habuistis offensos, placastis votis quibus placari voluerunt. Ergo timorem eorum ne timueritis, quia⁴⁸⁵, quibus in prælio⁴⁸⁶ timor⁴⁸⁷ officit⁴⁸⁸ animo, maximo⁴⁸⁹ versantur in periculo; audacia autem habetur pro muro (297), audacibus et ipsi dii⁴⁹⁰ auxiliantur. Credite mihi, ultra illa castra vestra⁴⁹¹ salus posita est et gloria. At si terga hostibus vertitis, mortem tamen non effugietis. Sed statim mortem! verum pejus morte agetur; conjuges vestras in conspectu vestro violabunt, et in sinu earum infantes ferro trucidabunt, et ad luctandum eis cutulos dæ-

B bunt, quia victis una est virtus, victoribus nil denegat. Interea dux Lucensis, ferocissimus mente, cum superbissima gente, quibus et hodie a malo innatum est superbire⁴⁹², veniens ex adverso, ut vidit hostes non cedere loco, jubet suos paulisper stare illico, et quasi condolens super fata⁴⁹³ inimicorum, his diebus acuit animos suorum⁴⁹⁴: O miserabiles⁴⁹⁵ timidorum hominum manes, frustra prestant⁴⁹⁶ colla, quibus desunt vires et bellicæ artes, nec jurat collis, si est virtus debilis. Cernitis, quia in planis vobis non audent occurrere⁴⁹⁷ campis, nimirum si non fallor, jam fugere parant. Sed vos, priusquam fugiant⁴⁹⁸, irruite super eos impetu repentino, et sub pedibus vestris ceu frivola stipularum ut conterantur, facite more solito. Parcite ne ignavorum sanguine polluat

C fortia tela, sed potius submitte⁴⁹⁹ quæ portulis volatilia, ut⁵⁰⁰ perterrefaciat⁵⁰¹ falconibus pavidas acies ut columbas. Quod ut factum est, tanta fuit densitas diversarum⁵⁰² avium, ut sub pennis earum obscuraretur aer velut sub aquosa nube, vel nigra tempestatis tempore. Hoc cernens intrepidus Tyro, coeptum interrumpens colloquium ad suos dixit⁵⁰³: Si forte contigerit me mori in prælio, sepelite me in hoc colliculo, et construite mausoleum mihi⁵⁰⁴ in secula⁵⁰⁵ memoriale. Unde et hodie nominatur militis acerrimi bustum Tyri (298). Moxque prosiliens ceu maxima moles rupis, quæ⁵⁰⁶ fulmine⁵⁰⁷ rupta

VARIAE LECTIONES.

⁴⁶⁶ ambiguitate omissa voce ambage 7. ⁴⁶⁷ prius deest 2b. ⁴⁶⁸ libate 4. 4a. ⁴⁶⁹ et deest A. ⁴⁷⁰ corr. 1. ⁴⁷¹ asineo 7. ⁴⁷² per 7. ⁴⁷³ Niclan 4. 4a. ⁴⁷⁴ corr. alia manu A. partho al. m. superscr. pardo 4. ⁴⁷⁵ i. s. A. ⁴⁷⁶ id scientibus desunt 4. 4a. ⁴⁷⁷ sua A. ⁴⁷⁸ his omisso qui 7. ⁴⁷⁹ corr. 1. ⁴⁸⁰ concionatur corr. al. manu concionaretur A. ⁴⁸¹ sermone 2. 4a. verborum 7. ⁴⁸² ad exhort. omissa 7. ⁴⁸³ conditio vel ratio addunt 1. 3. 7. In 2. 5. supra vocem conditio alia manus antiqua adscripsit vel ratio. conditio A. et rel. ⁴⁸⁴ et nolite addit 1. ⁴⁸⁵ quia deest 4. 4a. ⁴⁸⁶ t. i. pr. A. ⁴⁸⁷ timor omisum 2. ⁴⁸⁸ efficit. 2. ⁴⁸⁹ mox uno A. ⁴⁹⁰ deest 1. ⁴⁹¹ vestra deest 7. ⁴⁹² corr. al. manu 1. ⁴⁹³ superscr. A. ⁴⁹⁴ eorum 7. ⁴⁹⁵ mirabiles 1. ⁴⁹⁶ pendunt 4a. ⁴⁹⁷ occurre 4a. ⁴⁹⁸ corr. A. ⁴⁹⁹ submitte deest 4a. ⁵⁰⁰ in 2. ⁵⁰¹ perire faciat A. ⁵⁰² deest A. ⁵⁰³ d. a. s. A. ⁵⁰⁴ mihi deest 2. ⁵⁰⁵ i. s. nominativum A. vel in memoriale nominativum 1. n. vel m. 2. 3. 7. vel mem. desunt 2b. 4. 4a. manu recentiori adscripta in 5. nominatum 4. 4a. ⁵⁰⁶ rupisque 1. ⁵⁰⁷ corr. al. manu 1.

NOTÆ.

(294) In carmine populari, p. 103:

*Dort in weiter-Flache harret ihrer
Kriegesfreudig Wlaslaw.*

Et paulo infra verba Cestmiri:

*Hier vom Berge kann uns Wlaslaw sehen;
flach hinab rings um den Berg gezogen.*

(295) Sallust., Cat. 58.

(296) Sallust., ibid.

(297) Sallust., ibid.

(298) Ostenditur in hunc diem erudi et abrupti saxi moles super sterilibus campis ad Tursko, quæ in busti hujus memoriam huc advoluta dicitur, quæ et ipse spectavi oculis. Donaua ad Ilab. III, 108.

de summitate alti montis fertur per abrupta loca, A mus heros ³⁰⁰ Tyro in confertissimos hostium en-
sternens omnia obstacula, haud aliter ruit fortissi- neos (299).

Ac veluti, si quis in horto ³⁰⁰
ita obstantium
donec plenus astilibus,
in media strage super magnam

tenera papavera succideret ferro,
metit ense capita hostium;
quasi herinatus,
struem ³¹⁰ occisorum cecidit.

Incertum est, quis, a quo, vel quali vulnere quisque

ceciderit, nisi hoc solum scimus pro certo, quia ³¹¹
Boemi potiti sunt ³¹² triumpho, Lucensibus ³¹³ om-
nibus ³¹⁴ interfectis usque ad unum ³¹⁵, præter illum
videlicet quem noverca olim præmonuerat euntem
ad prælium. Isque dum jussa peregit novercæ præ-
peti ³¹⁶ elapsus fuga, dumque ³¹⁷ concitus venerit ad
domum, ecce uxor sua plangebatur defuncta. Quam
ut videret vir suus, dum discooperuisset faciem ejus
— res similes fictæ — visum est funus habere in fe-
mineo pectore vulnus et abscisas ³¹⁸ aures. Tunc
vir ³¹⁹ recolens quod factum fuerat ³²⁰ in prælio,
protulit aures de bursa cruentis ³²¹ cum inauribus,
atque recognovit hanc fuisse in specie illius ³²² quem
adversantem occidit in bello.

13. Post hæc intrantes Boemi in terram illam ³²³
et nullo resistente devastantes eam ³²⁴ civitates de-
struxerunt, villas combusserunt, spolia multa acce-
perunt (300). Inter quæ filium ³²⁵ herilem apud
quandam vetulam mulierem inveniunt latitantem.
Quem dux ut ³²⁶ vidit, quamvis paganus, tamen ut
catholicus bonus, misericordia super eum motus
ætaturæ ejus ³²⁷ et formæ pepercit, et novam urbem
in plano loco construens nomine Dragus ³²⁸ (301) su-
per ripam fluvii Ogri ³²⁹ juxta pagum Postoloprith
³³⁰ (302), ubi nunc cernitur sanctæ Mariæ cœno-
bium, tradidit ³³¹ civitatem et puerum pedagogo, cui
antea ³³² pater suus eum ³³³ commiserat, nomine
Duringo qui fuit de Sribia ³³⁴ genere (303), exce-
dens hominem scelere, vir veior pessimo ³³⁵ et omni

belua crudelior. Quod utique ³³⁶ factum est omnium
consilio comitum ³³⁷, ut populus ³³⁸ qui dispersus
fuerat ad filium herilem, suum quippe principem,
ceu apes ad suam materculam confluerent; tum si
quando resistere vellent in plano loco facile capi
possent ³³⁹, tum quia cum viro alienigena non tam
cito conspiraret plebs indigena ³⁴⁰. His ita ³⁴¹ dispo-
sitis repedant ad propria cum magna leticia, atque
B victrices aquitas in sua referunt stacia ³⁴². Interea
scelestus Zribin ³⁴³ ille, deterior infidele, perpetrat
scelus crudele. Nam quadam die piscatores nunciant
stationem piscium non modicam in placida aqua
sub glatie nitida ³⁴⁴; erat enim glacies perspicua,
quam nec adhuc ³⁴⁵ aura corruperat, nec pulvis ³⁴⁶
commaculaverat. Tunc ille Judas secundus ³⁴⁷ Du-
rinch ³⁴⁸, ratus esse congruum tempus ad exercen-
dam suam nequiciam, quam dudum mala mente,
malo ³⁴⁹ animo conceperat in domini sui ³⁵⁰ necem,
ait ad puerum: *Eamus* ³⁵¹ piscari, quem fraude pa-
rabat necare ³⁵². Quo cum ³⁵³ pervenissent, inquit ³⁵⁴:
*O mi dominelle, perspice natantes ecce sub glatie pi-
sces plus quam mille*. At ille, sicut erat puer, pueri
liter genua flectens, dum inspicit sub glatie pisces,
C securus securum tenero collo ³⁵⁵ excepit et cui hos-
tis pepercit, suus eum pedagogus ³⁵⁶ interfecit ³⁵⁷.
Diffugiunt omnes a tali spectaculo. At ille ³⁵⁸ plus
quam parricida, quod non potuit uno ictu securis
peragit cultello, caput suo dominello abscidens ut
porcello, quod abscondens ³⁵⁹ sub clauide velut do-

VARIE LECTIONES.

³⁰⁰ eres *superscr. al. mans* heros 1. ³⁰¹ orto 4. ³¹⁰ ita *corr. A. stragem A. strugem* 1. ³¹¹ quod
2b. 4. 4a. ³¹² *superscr. al. manu* A. ³¹³ Lucensibus 2. Lucensibus 2b. ³¹⁴ hominibus 1. ³¹⁵ hu-
num *corr. unum* 1. ³¹⁶ præpeti *corr. alia manu* præ ceteris 1. ³¹⁷ deletum *que A.* ³¹⁸ abscissas 2.
2b. 3. 7. ³¹⁹ deest 1. ³²⁰ erat 2b. ³²¹ cruentas 4. 4a. ³²² ejus 1. ³²³ B. intr. 1. 1. A. 4.
B. t. i. intr. reliq. ³²⁴ deest 1. ³²⁵ deest 4. 4a. ³²⁶ *superscr. 1.* ³²⁷ *omissum* 2. ³²⁸ Vragus
2a. Oragus 7. ³²⁹ Ogri 5. 7. ³³⁰ Postoloprith 2. Postoloprith 2b. 7. Postoloprith 4. Postoloprith
4a. Postolopert 5. ³³¹ vel civitatem eam 1. et civitatem eam 3. 7. eandem civitatem *omisso* eam
4. 4a. ³³² ante 4. 4a. ³³³ deest 1. ³³⁴ Zribia 1. 2. 2b. 3. 4a. 7. Zurbia 4. Ztribia 5. ³³⁵ pes-
simus 1. ³³⁶ itaque 1. ³³⁷ deest 4. 4a. ³³⁸ *recenti manu superscr. 1.* ³³⁹ tum si quando — capi
possent, *desunt* in 3. 4. 4a. 7. ³⁴⁰ *corr. A.* ³⁴¹ *hisque def. ita A.* ³⁴² stacia 2b. 4. 4a. spatia 5.
7. ³⁴³ Zirbin 4. 4a. Zribni 7. ³⁴⁴ nitida A. nova vel nitida 1. s. g. nova 2. 3. 7. in 2b. 5. a *corro-
ptore additum* nitida. n. nova 4. 4a. ³⁴⁵ deest 4. 4a. ³⁴⁶ *pluvia subducto pulvis* 2b. ³⁴⁷ *sceleratus corr.*
secundus 2b. ³⁴⁸ Durinch 2b. 5. Durinell 3. 7. During 4. Durinh 4a. ³⁴⁹ *que deest* in 1. 2. 3. 7. ³⁵⁰ vi-
tam A. vitam vel necesse 1. v. vel necem *rel.* ³⁵¹ domne *addunt* 4. 4a. ³⁵² necari 2b. 4. 4a. ³⁵³ omnes
2. ³⁵⁴ *inquit corr. ex inquit* 3. ait 4. 4a. ³⁵⁵ securi tenerum collum 4. 4a. ³⁵⁶ *pædagogus* 4a. ³⁵⁷ in-
terfecit 7. ³⁵⁸ Zirbin *addunt* 4. 4a. ³⁵⁹ abscidens A. 1. 2. 4.

NOTÆ.

(299) In carmine populari, p. 102.

*Tras bricht mit heros aus Waldenschatten,
Tras erfasst des Feinds zahllose Haufen.*

(300) In carmine populari, p. 107:

Und die reiche Beute

Blinkt vor Neklaus freudehellem Auge.

(301) Postero tempore Drabus nominata.

(302) Cfr. Dobner ad Haec. II, 302.

(303) Ex Soraborum, ut videtur, populo oriun-
dus.

mini sui pro honore, munda involvit sindone³⁶⁰, ut A ad ducem, qui sibi cum commiserat, infelix malo suo deferat. Ferti sine mora funesta dona, sperans pro tali facto³⁶¹ innumera³⁶² consequi munera, et invenit ducem in Pragensi palatio cum omnibus residentem comitibus in concilio; atque optimum ratus fore, ut in conspectu omnium facinus suum referat in medium, intrat et salutat ducem, et resalutatus stans expectat, et ut data est sibi copia fandi, dixit: En³⁶³ ego, en ego³⁶⁴ solus mea effeci securi, ut vos omnes dormiatis in utramque aurem securi (304). Sæpe enim una et minima scintilla³⁶⁵, quam incaute custos domus reliquit sub tenui favilla, excitat ignes magnos, et non solum domum, sed etiam involvit et comburit ipsos³⁶⁶ domus dominos. Hanc ego scintillam præcavens et prævidens in futurum vobis nocituram extinxi, et³⁶⁷ vos³⁶⁸ vestrosque³⁶⁹ posteros a ventura clade, quasi ex divino oraculo præmonitus,

Aufer ab aspectu nostro tua³⁷⁰ dona scelestæ,
tua scelera excedunt modum et veniam,

Ad hoc flagitium nec potest dignum excogitari præjudicium, nec par supplicium.

An putas, quod facere non potuissem

Michi autem fuit licitum occidere inimicum,

Hoc quod peccasti peccatum

Certe quicumque te occiderit

non solum peccatum

quia et peccatum

et peccatum

pro utroque peccato triplicatum

Verum si pro hoc tam scelere immmani aliquod a nobis donativum sperasti, scias tibi pro magno munere hoc dari, ut unam de tribus quam velis eligas mortem. Aut te præcipites ex alta rupe, aut te manibus tuis suspendas in quavis arbore, aut scelerosam vitam tuo finias³⁷⁰ ense. Ad hæc vir³⁶⁹ ingemiscens ait: Heu³⁶⁸! quam male virum³⁶⁷ habet, cum præter spem sibi evenit. Et statim abiens in alta³⁶⁶ alno se suspendit laqueo; unde alnus illa quamdiu non cecidit, quia juxta viam erat, dicta est alnus Durinci³⁶⁵. Et quoniam hæc antiquis referuntur evenisse temporibus, utrum sint facta an ficta, lectoris iudicij relinquimus. Nunc ea quæ vera fideliū re-

protexi. Vos autem, qui estis capita terræ, huic facto nomen invenite. Si est meritum, facite ut omnes sciant, quantum merui; aut si dicitis esse scelus, plus mihi debetis, quod vos ipsi non facitis scelus. An ideo debuistis infanti parcere, quia pater ejus vestros infantes interficere et catulos voluit ponere ad sugendum³⁷⁰ vestras conjuges? Certe nec carnes suaves³⁷¹ rabidi nec suave lupi jus. Ecce paterni sanguinis ultor, quibus quandoque³⁷²

nociturus jacet sine vestro sanguine victus³⁷³,

Quin ille potius, accipite regnum ocius, quod sine metu possidebitis in sempiternum felicius. Et statim protulit caput in disco tenellum, in quo nichil adhuc vivi hominis fuit exterminatum, nisi tantum quod erat voce privatum. Expavit dux, corda tremuerunt comitum, confusum inhorruit murmur. Tunc dux torsit caput a munere nefando et solvit ora talia fando:

nec dignam inveniant vinctam.

quod fecisti, si voluisssem?

sed non tibi dominum.

majus³⁷⁵ est, quam dici potest peccatum.

vel occidere te judicaverit³⁷⁶,

sed duplex incurrit peccatum,

quod occidaris³⁷⁷,

quod occidisti dominum,

portabit peccatum.

C latio commendat, noster stitit, licet obitus temen devotus, ad exarandum digna memoriae acuat³⁶³.

14. Anno dominicæ incarnationis 894, Borivoy³⁶⁸ baptizatus est, primus dux³⁶⁷ sanctæ fidei catholicos (305). Eodem anno Zuatopulch³⁶⁶, rex Moravie, sicut vulgo dicitur, in medio exercitu suorum delituit et nusquam comparuit (306). Sed revera tum³⁶⁵ in se ipsum³⁶⁴ reversus, cum recognovisset³⁶³ quod contra dominum suum imperatorem et compatrem Arnolphum³⁶² (307) injuste et quasi inmemor beneficii arma movisset—qui sibi non solum Boemiam, verum etiam alias regiones, hinc usque ad flumen³⁶¹

VARIE LECTIONES.

³⁶⁰ corr. A. ³⁶¹ corr. al. manu 1 ³⁶² deest 9 ³⁶³ en en 1. ³⁶⁴ semel 4a. ³⁶⁵ scintilla corr. A. scintilla corr. alia manu 1. ³⁶⁶ deest A. ³⁶⁷ et vos — protexi desunt A. ³⁶⁸ et vosque omisso vestros 4. 4a. ³⁶⁹ vestrosque superscr. al. manu vestrosque 1. ³⁷⁰ sugendas 1. ³⁷¹ deest A. ³⁷² nolus quoque 5. 7. ³⁷³ corr. A. ³⁷⁴ deest 4. 4a. ³⁷⁵ corr. A. ³⁷⁶ in syllaba alia manu superscr. A. ³⁷⁷ occideris 7. ³⁷⁸ corr. al. m. A. ³⁷⁹ finies A. ³⁸⁰ Zirbin add. 4. 4a. ³⁸¹ neu repetunt 4. 4a. ³⁸² vir 4. 4a. ³⁸³ alio 4. 4a. ³⁸⁴ Durinici 7. ³⁸⁵ Hic in inferiori marg. 2b. alia manu scripta leguntur: quæ hic desunt adscribere. Est autem in chartula separata narratio de Borzivogii baptismo ex Christiano adjecta a verbis: at vero homines Bohemi ipso sub, etc., usque ad verba populum Christo Domini acquirentes D. ³⁸⁶ Borivy 1. Borvoy 4. ³⁸⁷ Bohemix in margine 2. alia manu. Boemorum addunt 4. 4a. ³⁸⁸ Zuathopluk 1. Zuatoplick 2. 7. Zwatopluck 3. Zvatopluc 4. 4a. ³⁸⁹ tum linea confossum alio atramento in 2. dam 7. refertur 5. ³⁹⁰ deest A. ³⁹¹ cognov. A. ³⁹² Arnolphum 2. 2b. ³⁹³ fluvium 7.

NOTÆ.

(304) Terentii Heautont. II. 3, 101.

(305) Anno 895 Borivoy ducem inter vivos non fuisse probant Annales Fuldenses, in quibus legitur Solitigneum et Witizlam Boemorum duces ad Arnal-

sum regem Hadisbonam venisse.

(306) Nihil tale apud Reginonem aut Fuldensem scriptorem exstat.

(307) Cf. Regino 890.

Ogram³⁹¹, et inde versus Ungariam usque ad du-
vium³⁹² Gron (308) subjugarat³⁹³, — penitentia du-
ctus, medix noctis per opaca, nemine seuciente³⁹⁴,
ascendit equum, et transiens sua castra fugit ad
locum in latere montis Zober situm³⁹⁵, ubi olim
tres heremitæ inter magnam et inaccessibilem ho-
minibus silvam ejus ope et auxilio ædificaverant³⁹⁶
ecclesiam (309). Quo ubi pervenit, ipsius silvæ in
abdito loco equum interfecit³⁹⁷, et gladium suum
humo condidit, et ut lucescente die ad heremitas
ascendit³⁹⁸, quis sit illis ignorantibus, est tonsura-
tus et heremitico habitu indutus, et quamdiu vixit
omnibus incognitus mansit; ubi³⁹⁹ cum jam se⁴⁰⁰
mori cognovisset⁴⁰¹, monachis semetipsum, quis
sit, innotuit et statim obiit. Cujus (310) regnum filii
ejus parvo⁴⁰² tempore sed minus feliciter tenuerunt,
partim⁴⁰³ Ungaris illud diripientibus, partim Teu-
tonicis⁴⁰⁴ orientalibus, partim Poloniensibus solo-
tenus hostiliter depopulantibus.

15. Borivoy autem genuit duos filios Spiti-
gneum⁴⁰⁵ et Wratizlaum⁴⁰⁶ ex ea quæ fuit filia
Zlavoboris⁴⁰⁷ comitis de castello Psow⁴⁰⁸ (311)
nomine Ludmila⁴⁰⁹ (312). Quo feliciter universæ
carnis viam ingressus, successit paternum in princi-
patum Spitignei⁴¹⁰; post ejus obitum obtinuit
Wratizlav⁴¹¹ ducatum (313), qui accepit uxorem
nomine Dragonir de durissima gente Luticensi, et
ipsam saxi duriorem ad credendum, ex provin in
nomine Stodor⁴¹² (314). Hæc peperit binos natos⁴¹³,
Wencezlau⁴¹⁴ Deo et hominibus acceptabilem, et
Bolezlaum⁴¹⁵ fraterna cede execrabilem. Qualiter
autem gratia Dei semper præveniente et ubique
subsequente, dux⁴¹⁶ Borivoy adeptus sit sacramen-
tum baptis- i, aut quomodo per ejus successores his
in partibus de die in diem sancta processerit⁴¹⁷ re-
ligio catholice fidei, vel qui dux quas aut quot pri-
mitus ecclesias credulus erexit ad laudem Dei, ma-

himus⁴¹⁸ prætermittere quam fastidium legentibus
ingerere, quia jam ab aliis scripta legimus: quor-
dam in privilegio Moraviensis ecclesiæ, quædam in
epilogo⁴¹⁹ ejusdem⁴²⁰ terræ atque Boemiæ, quædam
in vita vel passione sanctissimi nostri patroni et
martiris⁴²¹ Wencezlai⁴²² (315); nam et esca exo-
crantur quæ sæpius sumuntur. Inter⁴²³ hos autem
annos quos infra subnotavimus⁴²⁴ facta sunt hæc,
quæ supra⁴²⁵ prælibavimus: non enim scire po-
tuimus, quibus annis sint gesta sive⁴²⁶ tempori-
bus⁴²⁷.

Addit cod. 7 sequentia: Interea deficiente no-
stra materia, quam nemo illius temporibus homi-
num, clericorum seu laicorum memoriæ commen-
davit posterorum, rursus ad nobilia facta Romano-
rum imperatorum recurramus.

16. Anno dominicæ incarnationis 893.

Anno dominicæ incarnationis 896.

Anno dominicæ incarnationis 897.

Anno dominicæ incarnationis 898.

Anno dominicæ incarnationis 899.

Anno dominicæ incarnationis 900.

Anno dominicæ incarnationis 901.

Anno dominicæ incarnationis 902.

Anno dominicæ incarnationis 903.

Anno dominicæ incarnationis 904.

Anno dominicæ incarnationis 905.

Anno dominicæ incarnationis 906.

Anno dominicæ incarnationis 907.

Anno dominicæ incarnationis 908.

Anno dominicæ incarnationis 909.

Anno dominicæ incarnationis 910.

Anno dominicæ incarnationis 911.

Anno dominicæ incarnationis 912.

Anno dominicæ incarnationis 913.

Anno dominicæ incarnationis 914.

Anno dominicæ incarnationis 915.

VARIE LECTIONES.

³⁹¹ ita A. Odram rel. ³⁹² flumen 4. 7. ³⁹³ subjugaverat corr. al. manu 1. ³⁹⁴ sciente corr. 4. 3. 7. ³⁹⁵ Z. A. ³⁹⁶ sy'labæ erant al. manu additæ 1. ædificaverat 2. 4a. ³⁹⁷ interfecit 4. 4a. ³⁹⁸ accessit 1. 2. 4. 7. ³⁹⁹ ita A. deest 1. nisi rel. ⁴⁰⁰ superscript. alia manu A. deest 1. addunt 4. 4a. ⁴⁰¹ et addit. A. ⁴⁰² paucos 1. 2. 4. ⁴⁰³ pariter 1. ⁴⁰⁴ Theutonis 4. ⁴⁰⁵ ita A. 2. Spitigneum rel. ⁴⁰⁶ Wratizlaum 2b. 4a. 7. ⁴⁰⁷ Zlavoboris 2b. 3. 7. Zlavoboris 4. 4a. ⁴⁰⁸ Psow 2, 2b, 4a, 5, 7. Pson. 3. ⁴⁰⁹ Ludmila 2b. Ludmilla 4. 4a. ⁴¹⁰ Spitignei 2b, 7. Spitignei 3. ⁴¹¹ Wratizlav 2. Wratizlav 3. Wratizlav 4. 4a. ⁴¹² Stodor 7. ⁴¹³ deest 1. ⁴¹⁴ Wenceslaum 2. ⁴¹⁵ Boleslaum 2. ⁴¹⁶ deest 2b, 3, 4, 4a. ⁴¹⁷ processit 2. ⁴¹⁸ malum. 3. ⁴¹⁹ epilogus 1. ⁴²⁰ dem addidit alia manu A. ⁴²¹ Christi addunt 4, 4a. ⁴²² Wencezlavi 1. ⁴²³ intra 7. ⁴²⁴ ita corr. al. manus 1, subnotamus 2, 4, 7. Omissis verbis quos inf. subnot. legit 2b, annum videlicet dom. incarn. 895, et annum 929. Inde annorum subnotationem omittit. ⁴²⁵ scripta 3. ⁴²⁶ sunt gesta vel 2b. ⁴²⁷ Deficiunt in 7, omnia quæ leguntur usque ad annum 961. Sequentium annorum numeri desunt 7a.

NOTÆ.

(308) Gran. Vide Dobneri commentationem Von den Grenzen Altmahrens in Bornii Abhandlungen. eigner Privatgesellschaft in Böhmen VI, 1. et Dobrowskii Bemerkungen über das alte Mährische Reich in Monatsschrift des Böhmischen Museums I. Febr., p. 64.

(309) Quo in monte postea conditum est monasterium S. Hippolyti. De eodem monte fusius disserat notarius Belæ, c. 57. Schwandner I, 24.

(310) Sequentia sunt verba Reginonis.

(311) Bsoov. eo loco situm quo hodie Melnik urbs exstat.

(312) Jussu Dragomiræ nurus die 15 Sept. 927,

ut creditur, martyrio obiit. Cf. Dobner ad Haec. III, 544.

(313) Tenebris vix dispellendis horum principum tempora premuntur. Dobner III, 502. Spitignei obitum ad a. 922, Wratizlavi ad a. 925 revocavit, quod vero conjectura magis quam certis argumentis innuitur.

(314) Quæ Hevallon dicuntur. Thietmar. IV, 20. Conf. quoque Adami Bremensis locum II, 18.

(315) Est Vita S. Wencezlavi quam conscripsit Gumpoldus episcopus Mantuanus Mon. Germ. SS. IV, 213.

Anno dominicæ incarnationis 916.
 Anno dominicæ incarnationis 917 ⁴⁰¹.
 Anno dominicæ incarnationis 918 ⁴⁰².
 Anno dominicæ incarnationis 919 ⁴⁰³.
 Anno dominicæ incarnationis 920.
 Anno dominicæ incarnationis 921.
 Anno dominicæ incarnationis 922.
 Anno dominicæ incarnationis 923 ⁴⁰⁴.
 Anno dominicæ incarnationis 924.
 Anno dominicæ incarnationis 925.
 Anno dominicæ incarnationis 926.
 Anno dominicæ incarnationis 927.
 Anno dominicæ incarnationis 928.
 Anno dominicæ incarnationis 929. 4 Kalend. Octo-
 bris sanctus Wencezlaus, dux Boemiorum, fra-
 terna fraude martirizatus Bolezlav (316) in ur-
 be ⁴⁰⁵,

intrat perpetuam eoli feliciter aulam ⁴⁰⁶ (317).
 Nam Bolezlaus, haud ⁴⁰⁷ dignus dici sancti viri ger-
 manus, quam ⁴⁰⁸ frauduleter fratrem suum invita-
 verit ad convivium, quem potius machinabatur ⁴⁰⁹
 ob regni retinendi gubernacula ⁴¹⁰ necandum, aut
 qualiter coram hominibus sed non apud Deum, dis-
 simulaverit fratricidii reatum, sufficienter dictum
 puto in passionis ejusdem sancti viri tripudio (318).
 Cujus post vitæ bravium alter Cain Bolezlaus heu !
 male adoptatum obtinuit ducatum. Hæc autem inter
 convivia quæ ⁴¹¹, ut supra retulimus, fraterna cede
 execrabilia, nascitur proles eximia ducis Bolezlai
⁴¹² ex conjugē egregia, cui ex eventu rerum nomen
 est inditum Ztrahquaz ⁴¹³, quod nomen sonat ter-
 ribile convivium. Quod enim terribilius potest esse
 convivium, quam in quo ⁴¹⁴ perpetratur fratri-
 cidium? Ergo dux Bolezlaus, sceleris patrati ⁴¹⁵ con-
 scius, timens penas Tartari, mente semper recolens
 sagaci quoquo modo possit Deus super hoc crimine
 placari, votum vovit Domino dicens : Si iste meus
 filius ⁴¹⁶, inquit, superstes fuerit, ex toto corde meo
 reo eum voveo, ut clericus sit et serviat Christo om-
 nibus diebus vitæ suæ, pro meo peccato et hujus
 terræ pro ⁴¹⁷ populo.

18. Post ⁴¹⁸ hæc genitor voti non inmemor, cum

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁰² DCCCCXII, 1. ⁴⁰³ DCCCCXIII, 1. ⁴⁰⁴ DCCCCXIV, 1. ⁴⁰⁵ Ab hoc loco desunt in codice 4^a, aliquot folia
 usque ad verba : honores fugio, pompas seculi despicio, quæ a. 994, I, 26, leguntur. ⁴⁰⁶ in urbem, omisso
 Boleslaw 3. ⁴⁰⁷ in aulam 2. ⁴⁰⁸ corr. al. manu A. ⁴⁰⁹ machinaretur. 1. ⁴¹⁰ gubernaculum 2b. ⁴¹¹
 omisum 3, ut deest 4. ⁴¹² Bolezlavi 1. ⁴¹³ ita A. 1. Ztrahkwaz 2. Strahquaz alii. ⁴¹⁴ i. q. superscr.
 alia manu A. ⁴¹⁵ c. sc. p. 1. ⁴¹⁶ Strahquaz addit 4. ⁴¹⁷ deest A. ⁴¹⁸ Pot f. ⁴¹⁹ discederet 3. ⁴²⁰ Ra-
 tisonam 2, hic et deinceps. ⁴²¹ disciplinis et addit collator 2b. ⁴²² ibi ecclesiasticis — imbutus desunt 4.
⁴²³ reperire A. ⁴²⁴ superscr. alia manu 1. ⁴²⁵ Boemorum addit 4. ⁴²⁶ impetrat 2b. ⁴²⁷ deest A. ⁴²⁸
 corr. alia manu A. 1. ⁴²⁹ beati addit 4. ⁴³⁰ cum 2. ⁴³¹ spiritalem 1, 4. ⁴³² deest A. ⁴³³ tum — Dei
 desunt 4. ⁴³⁴ timorem et amorem A. ⁴³⁵ per addunt A. 2. ⁴³⁶ in deest 2. ⁴³⁷ ita A. deest rel. ⁴³⁸ deest
 3. ⁴³⁹ corr. al. manu 1, repedabat 3. ⁴⁴⁰ incarnati. A. ⁴⁴¹ Henrici A. ⁴⁴² corr. A. Edgid rel deest 3.
⁴⁴³ quæ ad hunc et præcedentem annum leguntur, desunt 4.

NOTÆ.

(316) Bunzlau.
 (317) Cf. Gumpoldi Vita Wencezlavi c. 17-19.
 In constituenda chronologia longe a veritate aberravit Cosmas : S. Wenceslaus interfectus est a. 935.
 Conf. Jahrbücher des deutschen Reichs unter den
 Sachs. Kaisern. 1, 2, p. 7.
 (318) I. e. in libro quo mors ejus celebratur.
 (319) Michaeli, Ratisponensi episcopo et S. Em-
 merami abbati, qui munere suo functus est inde ab

Æ esset jam puer docibilis et multum parentibus ama-
 bilis, non ferens pater ut suis disceret ⁴⁴⁴ præ ocu-
 lis, misit eum Radisponam ⁴⁴⁵ tradens sub regulares
 alas abbati sancti Emmerami martiris (319). Ibi
 ecclesiasticis et regularibus ⁴⁴⁶ sanctionibus est im-
 butus ⁴⁴⁷, ibi monachico habitu indutus, ibi usque
 ad virile robur est enutritus ; de cætero ejus vitæ
 cursu in sequentibus sat manifestabitur. De actibus
 autem ducis Bolezlai nihil aliud dignum relatione
 percipere ⁴⁴⁸ potui nisi unum, quod vobis operæ
 precium pandere duxi. Nam servus Dei Wencezlaus
 ecclesiam in metropoli Praga sub honore sancti ⁴⁴⁹
 Viti martyris constructam non tamen consecratam,
 morte præventus, reliquit. Hanc ut consecrare di-
 gnaretur, qui tunc præerat Ratisponensi ecclesiæ præ-
 sul nomine Michael, dux ⁴⁵⁰ Bolezlaus supplex, mis-
 sis legatis cum magnis muneribus et majoribus pro-
 missionibus atque pollicitationibus, quo petitionem
 suam adimpleret, vix impetravit ⁴⁵¹ (320). Quod
 utique ⁴⁵² haud ⁴⁵³ annuisset præsul, nisi ob recor-
 dationem animæ et salutem ⁴⁵⁴ Wencezlai amici
 sui jam interfecti id deliberasset fieri, quia vir Dei
 Wencezlaus, dum carne viguerat, nimio eum ⁴⁵⁵
 affectu coluerat utpote patrem spirituales ⁴⁵⁶ et
 benignissimum præsulem. Nam et ⁴⁵⁷ præsul Mi-
 chael similiter hunc sibi adoptaverat in filium dile-
 ctissimum, tum ⁴⁵⁸ sæpe instruens timore et amore
⁴⁵⁹ Dei, tum sæpe mittens ei ⁴⁶⁰ sua donaria, quibus
 maxime illo in tempore indigebat nova ecclesia
 Christi. Mox ubi dux est factus compos voti, plebs
 universa et procures atque clerici obviam advenienti
 episcopo ruunt devoti, et cum magno honore et
 læticia recipiunt eum in ⁴⁶¹ metropolis Pragæ ædi-
 ficia. Quid multa ? 10 Kalend. Octobris dedicata
 est ⁴⁶² S. Viti martyris ⁴⁶³ ecclesia, lætus repedit
⁴⁶⁴ præsul ad propria.

19. [Rac.] Anno dom. inc. ⁴⁶⁵ 930. Quo filius
 Henrici ⁴⁶⁶ imperatoris, Eggid ⁴⁶⁷ filiam Anglorum
 regis, duxit uxorem.

Anno dom. inc. 931. Henricus imperator re-
 gem Abotridorum et regem Danorum effecit Chri-
 stianos ⁴⁶⁸.

anno 944. Conf. Annales S. Emmerami minores
 Mon. Germ. I, 94.

(320) Gumpoldus ecclesiam temporibus S. Wen-
 cezlai a Tutone consecratam esse tradit, c. 15. Tut-
 o vero obiit non post annum 932, quo successor ejus
 Isengrimus interfuit synodo Dingoltingæ; vid. Mansi
 XVIII, 361. Cæterum conf. quæ de hac re disseruit
 Dobner ad Haj. III, 624.

Anno dom. inc. 932 ⁷⁷³ 4 ⁷⁷⁴ Nonas Martii translatum est corpus S. Wencezlai martiris de Bolezlai ⁷⁷⁵ oppido in urbem Pragam invidi fratris odio (321). Siquidem frater ejus Bolezlaus de die in diem pejus faciens et pejus ⁷⁷⁶, nulla compunctus sui facinoris poenitentia, mente non ⁷⁷⁷ tulit ⁷⁷⁸ tumida, quod per martiris sancti ⁷⁷⁹ Wencezlai merita Deus declararet innumera ad ejus tumbam ⁷⁸⁰ miracula, clam sibi fidei clientibus mandat, quo eum in urbem Pragam transferentes, noctu in ecclesia sancti Witi humi condant, quatenus, si quæ Deus mira suis ostenderet ad gloriam sanctis, non ejus fratris, sed sancti Witi martiris ascriberetur meritis. Cætera ejus malefacta nec duxi relatione digna, nec pro certo habui comperta. Unum tamen ejus satis audax et memorabile facinus quod retro dierum in B juventute sua fecit, vestræ caritati referre cupimus. Fuit enim iste dux Bolezlaus—si dicendus est dux, qui fuit impius atque tyrannus sævior Herode, truculentior Nerone, Decium superans scelerum immunitate, Diocletianum crudelitate, unde sibi agnomen ⁷⁸¹ *ascivit savius Bolezlaus* ut diceretur ⁷⁸²—tantæ enim fuit severitatis, ut nichil consilio, nichil ratione regeret, sed omnia pro sua voluntate atque impetu animi ageret. Unde factum est ut in mente conciperet, quo sibi urbem Romano opere (322) conderet. Moxque populi primates ⁷⁸³ convocat in unum et usque ad unum, et deducens eos in lucum ⁷⁸⁴ juxta flumen Labe ⁷⁸⁵ (323) atque designans locum, aperit eis sui cordis secretum ⁷⁸⁶. *Hic, inquit, volo et jubeo ut mihi ⁷⁸⁷ opere Romano ædificetis murum urbis nimis altum per girum.* Ad hæc illi: *Nos qui sumus, inquit, populi fauces (324) et tenemus dignitatum fasces, nos tibi abrenuntiamus, quia neque scimus neque volumus facere quod præcipis, neque enim patres nostri tale quid antea fecere ⁷⁸⁸.* Ecce in tuis conspectibus ⁷⁸⁹ assistimus ⁷⁹⁰, et potius tuo gladio quam importabili servitutis jugo nostra colla submittimus. *Fac quod velis, non enim tuis obtemperabimus ⁷⁹¹ jussis.* Tunc dux ⁷⁹² diram exarsit in iram, et prosiliens stetit in putrido trunco, qui forte tunc ibi jacuit in luco ⁷⁹³, et evaginato gladio dixit: *O ignavi et patrum ignavorum filii. S'*

non estis semiviri aut ⁷⁹⁴ non viliores ⁷⁹⁵ peripsimate piri ⁷⁹⁶, factis dicta comprobate, et utrum gladio aservitutis ⁷⁹⁷ jugo sit levius ⁷⁹⁸ colla submittere template. Erat res spectaculo digna et audacis procacitate ducis ammiranda. Nam si mille dextras in una corpore ⁷⁹⁹ armatas haberet, non in tantum ⁸⁰⁰ tanta turba hominum trepidaret. Quos ut vidit dux ⁸⁰¹ buxo præ timore pallidiores, unum, qui fuit primus inter seniores, apprehendens per circinnos ⁸⁰² verticis ut fortius valuit, percuciens amputavit ⁸⁰³ ceu teneri papaveris caput, et inquit:

Sic volo, sic faciam, sit pro ratione voluntas (325). Cæteri hoc cernentes sero poenitentia ducti, ceciderunt ad genua ducis ⁸⁰⁴ veniam cum lacrimis postulantes. *Jam, inquit, domine, nostris parce culpis, jam per omnia tuis obtemperabimus jussis, jam ultra ⁸⁰⁵ facimus quæcunque velis, ne sis nobis ultra crudelis.* Et statim ad ducis voluntatem ædificant civitatem spisso et ⁸⁰⁶ alto muro, opere Romano, sicut hodie cernitur, quæ ex nomine sui conditoris Bolezlav ⁸⁰⁷ dicitur ⁸⁰⁸.

20. [CONT. REGIN.] Anno dom. incarn. 933 Ungari orientales Francos et Alamanniam atque Galliam ⁸⁰⁹ devastantes, per Italiam redierunt

Anno dom. inc. 934. Heinrichus ⁸¹⁰ rex Ungaros ⁸¹¹ multa cæde prostravit, pluresque ⁸¹² ex iis comprehendit

Anno dom. inc. 935. Heinrichus rex paralyti percutitur.

Anno dom. inc. 936. obiit Heinrichus rex, cui successit ⁸¹³ filius ejus Otto imperator.

Anno dom. inc. 937. Arnolfus dux Bavariorum ⁸¹⁴ obiit.

Anno dom. inc. 938. Ungari iterum a Saxonibus multa cæde devastantur, et ⁸¹⁵ filii ducis Arnolphi regi rebellant ⁸¹⁶ Ottoni.

Anno dom. inc. 939. Luduicus rex Gerpigam viduam Gisalberti ⁸¹⁷ duxit uxorem ⁸¹⁸.

Anno dom. inc. 940. [CONT. REGIN.] Heinricho, fratri regis, Lothariensis ducatus committitur, et eodem anno inde expellitur.

Anno dom. inc. 941 ⁸¹⁹. Heinrichus frater ⁸²⁰

VARIE LECTIONES.

⁷⁷³ DCCCXXXI. 4. ⁷⁷⁴ intra nonas 3. ⁷⁷⁵ Bolezlai 4, et deinceps. ⁷⁷⁶ prius A. ⁷⁷⁷ nam 4. ⁷⁷⁸ intulit 1. ⁷⁷⁹ sui A. 4. ⁷⁸⁰ tumultum 3. ⁷⁸¹ nomen 2, cognomen 2b. ⁷⁸² dr A. ⁷⁸³ prim. pop. A. ⁷⁸⁴ ita 4, locum rel. ⁷⁸⁵ Albe 1, alia manu adscriptum. Albim 2b. ⁷⁸⁶ secreta 4. ⁷⁸⁷ deest 4. ⁷⁸⁸ corr. 1. ⁷⁸⁹ aspectibus 3. ⁷⁹⁰ consistimus 1. ⁷⁹¹ obtemperamus 2, 2b. ⁷⁹² Bolezlaus addit 4. ⁷⁹³ luto 2, luco 2b. posito to super co. ⁷⁹⁴ non addunt A. 1, 2b. 4. ⁷⁹⁵ cultores 3. ⁷⁹⁶ pili corr. piri 2b. ⁷⁹⁷ corr. A. ⁷⁹⁸ levi 1. ⁷⁹⁹ ac addit 4. ⁸⁰⁰ i. t. alia manu 1. ⁸⁰¹ bolezlai addit 4. ⁸⁰² ita corr. 1. ⁸⁰³ cinninos A. circinos rel. ⁸⁰⁴ amputat 1. ⁸⁰⁵ bolezlai addit 4. ⁸⁰⁶ deest A. ⁸⁰⁷ superscr. A. ⁸⁰⁸ Bolezlaus 3. ⁸⁰⁹ Sequentia desunt in cod. 7a, usque ad annum 967. ⁸¹⁰ Calliam 2. ⁸¹¹ ita A. h. l. Heinrichus 3, et sic porro. ⁸¹² Ung. H. r. A. ⁸¹³ plerosque 3. ⁸¹⁴ in regnum add. 4. ⁸¹⁵ dux Bavariorum 2b, rex Bavarie 3. ⁸¹⁶ deest A. ⁸¹⁷ debellant 2. ⁸¹⁸ Gisalbam 3, Gisalberti 4. ⁸¹⁹ Eodem anno comes appa-ruit. addit 4. ⁸²⁰ dom. i. 941, desunt 1

NOTÆ.

(321) Gumpoldi Vita S. Wencezlai, c. 23. Quod a. 938 factum sit necesse est, si revera tribus annis post martyrium S. Wenceslai ossa ejus Pragm translata sunt.

(322) I. e. urbem muris lapideis munitam, cfr.

Thietmar. I., 40.

(323) Albi.

(324) I. e. caput, primates.

(325) Juvenal., sat. VI, 225.

gis ⁷¹⁰ cum quibusdam Saxonibus contra regem A
conspirat, sed nil nocere potuit.

Anno dom. inc. 942. sidus simile cometæ per 14
noctes visum est, et immensa mortalitas hominum ⁷²¹
secuta est.

Anno dom. inc. 943. Otto dux obiit, cui Con-
radus filius ⁷³¹ Werinperi ⁷²² in ducatum ⁷²³ suc-
cessit.

Anno dom. inc. 944. Hungaria Carantanis ⁷²⁵ multa
caede mactantur.

Anno dom. inc. 945. Bertholdus ⁷²⁶ dux Bawa-
riensis ⁷²⁷ obiit, cui Henricus frater regis suc-
cessit.

Anno dom. inc. 946. Ludovicus rex a suis ⁷²⁸ regno
expellitur ⁷²⁹.

Anno dom. inc. 947. Domna Edgid ⁷³⁰ regina B
obiit.

Anno dom. inc. 948. sinodus in Inglenheim ⁷³¹ a
34 numero ⁷³² episcopis habita est.

Anno dom. inc. 949. Liudolfo filio regis Machtil-
dis ⁷³³ filia nascitur.

Anno dom. inc. 950. dux Boemorum Bolezlaus
regi rebellabat ⁷³⁴, quem rex valida manu adiit suæ-
que per omnia dicioni subdidit ⁷³⁵.

Anno dom. inc. 951. rex Otto in Italiam per-
rexit.

Anno dom. inc. 952 ⁷³⁶.

Anno dom. inc. 953.

Anno dom. inc. 954.

Anno dom. inc. 955.

Anno dom. inc. 956.

Anno dom. inc. 957.

Anno dom. inc. 958.

Anno dom. inc. 959.

Anno dom. inc. 960.

Anno dom. inc. 961.

Anno dom. inc. 962.

Anno dom. inc. 963.

Anno dom. inc. 964.

Anno dom. inc. 965.

Anno dom. inc. 966.

21. Anno dom. inc. 967 ⁷³⁷. Idus Julii dux, cui

agnomen ⁷³⁸ sævus Bolezlaus, male mercatum fra-
terni sanguine ducatum cum vita amisit. Cui filius
ejus æquivocus in principatum successit, multum
dissimilis patri moribus bonis et conversatione spi-
rituali ⁷³⁹. O mira Dei clemencia ⁷⁴⁰ ! O quam in-
comprehensibilia ejus sunt judicia ! ecce de rubo
uva, de spinis rosa, de tribulis ficus gignitur ⁷⁴¹
generosa : videlicet de fraticida prodit christicola,
de lupo agnus, de tyranno ⁷⁴² modestus, de impio
Bolezlao pius nascitur secundus Bolezlaus dux, nulli
probitate secundus. Neque eum contaminat iniqui
patris æquivocatio, in quo verus ⁷⁴³ Christi servebat
amor et pura dilectio ⁷⁴⁴ ; nam sicut multi nomina
sanctorum sortiuntur ⁷⁴⁵, nec tamen sanctitatem ⁷⁴⁶
assequuntur, quoniam neque sanctitas neque iniqui-
tas ex nomine, sed pro merito hæc utraque dino-
scuntur ⁷⁴⁷ in homine ⁷⁴⁸.

22. Erat autem iste ⁷⁴⁹ princeps, secundus Bo-
lezlaus, vir christianissimus, fide catholicus, pater
orphanorum ⁷⁵⁰, defensor viduarum, gementium con-
solator, clericorum et peregrinorum pius suscep-
tor, ecclesiarum Dei præcipuus fundator. Nam ut ⁷⁵¹ in
privilegio ecclesiæ sancti Georii ⁷⁵² legimus, 20 ec-
clesias christianæ religioni credulus erexit, et eas
omnibus utilitatibus quæ pertinent ad ecclesiasticos
usus sufficienter ampliavit. Hujus fuit germana so-
ror nomine Mlada, virgo Deo devota, sacris litteris
erudita ⁷⁵³, christianæ religioni dedita, humilitate
⁷⁵⁴ prædita, alloquio blanda, pauperibus et orphanis
C sautrix larga, ac omni morum honestate decorata.
Quæ dum causa orationis Romam veniret ⁷⁵⁵, benig-
ne ab apostolico (326) suscipitur : ubi tempore
aliquanto degens, monasticis sat disciplinis im-
buitur, et ad ultimum dominus papa suorum car-
dinalium consilio ⁷⁵⁶, immo volens novæ ecclesiæ
benigno ⁷⁵⁷ subvenire ⁷⁵⁸ suffragio, consecrat
eam abbatissam ⁷⁵⁹, mutato nomine Mariam ⁷⁶⁰,
dans ei sancti Benedicti regulam et abbacialem vir-
gam. Post hæc nova abbatissa novam et sanctam
illatura ⁷⁶¹ Boemiæ terræ monachicam ⁷⁶² regulam,
accepta licentia et benedictione apostolica, equitat
in dulcem patriam cum suo comitatu valde lætib-

VARIE LECTIONES.

⁷³⁰ Ottonis addit supra textum 2b. ⁷³¹ bovum 1. ⁷³² filius — successit desunt 5. ⁷³³ Werinari
A. Veneri 3. ⁷³⁴ ducatu 2b, 3. ⁷³⁵ Carinthiis 3. ⁷³⁶ Beroldus 1, Bertoldus 2. ⁷³⁷ Bavarie
3. ⁷³⁸ a suis desunt A. assuis suo 1, 4. ⁷³⁹ exp. r. A. ⁷⁴⁰ Edid. omissa domina 3, domna Hedgyd
4. ⁷⁴¹ Ingelenheim 3, Inglinheim 4. ⁷⁴² numero deest A. XXXIV 2a, 2b, 4, sed in 2b, in margine : alii 30.
In 2, post Inglenheim omnia ommissa sunt, relicto rarisæ vestigio. ⁷⁴³ Mechtildis 3. ⁷⁴⁴ rebellat A. rebel-
lavit 3. ⁷⁴⁵ subjugavit 3. ⁷⁴⁶ Solos annorum 952-966 numeros exhibent antiquissimi duo codices A. 1,
desunt prorsus in reliquis. In cod. 2, verba quæ sequuntur ad a. 967, de rubo uva — patris æquivocatio
perverse distributa sunt per annos 952-957, quod miro errore inductus in textum recepit Dobrowski.
Anno dom. inc. 951, repetit 4. ⁷⁴⁷ DCCCCLXII. Sequuntur in 4, anni dom. inc. 968, 969, 970, 971 et ad
annum 972 legitur mors Bolezlai. Quæ ad annum 967 narrantur, leguntur etiam in 7, 7a. ⁷⁴⁸ cognomen 2b.
⁷⁴⁹ spiritali 7. ⁷⁵⁰ cl. D. A. ⁷⁵¹ corr. A. ⁷⁵² tyranno 1. ⁷⁵³ corr. A. ⁷⁵⁴ dilectio 1. ⁷⁵⁵ sociuntur 1.
⁷⁵⁶ sanctitate 7. ⁷⁵⁷ dinoscitur A. ⁷⁵⁸ nomine 4. ⁷⁵⁹ corr. A. ⁷⁶⁰ et addit A. ⁷⁶¹ uti 2b. ⁷⁶² Georgii 1.
⁷⁶³ s. l. e. desunt 5. ⁷⁶⁴ humilitati 2, humilitate — larga desunt 5. ⁷⁶⁵ ad limina sanctorum aposto-
lorum Petri et Pauli addit 4. ⁷⁶⁶ ex c. card. A. ⁷⁶⁷ benigniss. 3. ⁷⁶⁸ in margine A. appositum. ⁷⁶⁹ corr. 1.
⁷⁷⁰ Maria 3. ⁷⁷¹ alatura 1. ⁷⁷² monachicam 1.

NOTÆ.

(326) Joanne XIII.

cato. Ventum erat ad regiam urbem Pragā, et dux Bolezlaus diu desideratam honorifice recepit sororem amantissimam, et inter se manibus conseratis subeunt regalia tecta; ubi simul residentes diu mutuis alternatim sermonibus dum fruuntur, dum multa quæ vidit Romæ sive ⁷⁶² auditit relatione digna et admiratione ⁷⁶³, fratri suo refert ⁷⁶⁴, insuper litteras ex parte apostolici sibi directas obtulit ⁷⁶⁵, quarum formula huiusmodi fuit: *Johannes* ⁷⁶⁷, *servus servorum Dei* ⁷⁶⁸, *Bolezlao* ⁷⁶⁹ *catholicæ fidei alumno apostolicam benedictionem. Justum est benivolæ aures justis accommodare petitionibus: quia Deus est justitia, et qui diligunt Deum* ⁷⁷⁰ *justificantur, et omnia diligentibus Dei* ⁷⁷¹ *justiciam cooperantur in bonum. Filia nostra, tua relativa* (327), *nomine Mlada, quæ et Maria, inter cæteras haud* ⁷⁷² *abnegandas petitiones cordi nostro dulces intulit ex parte tui preces, scilicet ut* ⁷⁷³ *nostro assensu* ⁷⁷⁴ *in tuo principatu ad laudem et gloriam Dei* ⁷⁷⁵ *ecclesiæ liceret fieri episcopatum. Quod nos utique læto animo suscipientes, Deo gratias* ⁷⁷⁶ *retulimus, qui suam ecclesiam semper et ubique dilatat et magnificat in omnibus nationibus. Unde apostolica auctoritate et sancti Petri principis apostolorum potestate, cujus licet indigni, tamen sumus vicarii* ⁷⁷⁷, *annuimus et collaudamus* ⁷⁷⁸ *atque incanonizamus, quo ad* ⁷⁷⁹ *ecclesiam sanctæ Viti et Wenceslai martirum* ⁷⁸⁰ *fiat sedes episcopatus; ad ecclesiam vero sancti Georġi martiris, sub regula sancti Benedicti et obedientia filiæ nostræ, abbatissæ Mariæ, constituatur congregatio sanctimonialium* ⁷⁸¹. *Verumtamen non secundum ritus aut sectam Bulgariæ gentis vel* ⁷⁸² *Rusiar* ⁷⁸³ (328), *aut Sclavonicæ* ⁷⁸⁴ *linguæ, sed magis sequens* ⁷⁸⁵ *institutæ et decreta apostolica, unum vocio rem totius ecclesiæ ad*

placitum eligas in hoc opus clericum, Latinis adprime litteris eruditum, qui verbi vomere novalia cordis gentilium acindere et triticum bonæ operationis serere atque manipulos frugum vestræ fidei Christo reportare sufficiat. Vale. Et statim, ut jussum fuerat, consilio ducis et abbatissæ sancti Viti ⁷⁸⁶ *ecclesia* ⁷⁸⁷ *decernitur futuro episcopo* (329), *ecclesia vero sancti Georgii martiris* (330) *ad præsens datq̃ abbatissæ, ducis sorori, Mariæ.*

23. Igitur quidam de Saxonia vir miræ eloquentiæ et literalis scientiæ, nomine Dethmarus ⁷⁸⁸, presbyter promotione, monachus professione, olim in antea diebus causa orationis venerat Pragā: qui dum ducis secundi Bolezlai devenire ⁷⁸⁹ ad noticiam; in brevi tempore magnam ejus gratiam adeptus fuerat et amicitiam. Et quoniam Sclavonicam perfecte ⁷⁹⁰ linguam sciebat, hunc per suos legatos dux advocat, clerum, primates terræ et populum convocat, atque suis precibus et monitis efficit, ut eum sibi in episcopum omnes communi assensu ⁷⁹¹ eligant. Postera ⁷⁹² autem die ut duci placuit, favori ⁷⁹³ acclamatione ab omnibus in episcopum Dethmarus eligitur, ad imperatorem christianissimum Ottonem (331), filium Heinrici imperatoris ⁷⁹⁴, ex parte ducis et totius cleri atque plebis cum his transmittitur litteris ⁷⁹⁵.

O gloriosissime ⁷⁹⁶ imperator et Christianæ religionis maxime cultor ⁷⁹⁷, suscipe nostras clemens et totius cleri atque populi preces, et hunc virum per ⁷⁹⁸ omnia abprobatum ⁷⁹⁹, nomine Dethmarum ⁸⁰⁰, quem nobis in pastorem eligimus ⁸⁰¹, vestra sanctissima collaudatione ac ⁸⁰² jussione, ut ordinetur in episcopum, suppliciter exoramus.

Tunc imperator, sicut erat divini legis amator

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁶² seu 2b. ⁷⁶³ digna et admir. desunt 4. ⁷⁶⁴ corr. al. manu 1. ⁷⁶⁵ tradit 2b. supra vero obtulit. ⁷⁶⁷ episcopus addit 7. epistola mutilata in 5. ⁷⁶⁸ servorum Dei servus A. ⁷⁶⁹ duci addit 4. ⁷⁷⁰ eum 7. In 2b. notavit collator: alius enim. ⁷⁷¹ Dei dilig. A. ⁷⁷² corr. A. aud. 1, non 7. ⁷⁷³ in 1, corr. al. manu. ul. ⁷⁷⁴ assensu 1. ⁷⁷⁵ et addit 7. ⁷⁷⁶ grates 1, 4, 7. ⁷⁷⁷ v. s. A. ⁷⁷⁸ laudamus 2. ⁷⁷⁹ quod A 2b. ⁷⁸⁰ ita A. 1, sancti V. W. stat 2, sanctorum Viti et Wenceslai martyrum 2b. 3, 7, sanctorum Vit. Wenc. Adalberti 4. ⁷⁸¹ monialium A. ⁷⁸² et 2b. ⁷⁸³ Russiæ 3. Rusciæ 4. ⁷⁸⁴ Slavonicæ 2b. ⁷⁸⁵ sequentes 4. ⁷⁸⁶ eccl. s. Viti A. ⁷⁸⁷ in margine A, appositum. ⁷⁸⁸ Dietmarus 2, Diehtmarus 7. ⁷⁸⁹ veniret 3. ⁷⁹⁰ l. perf. A. perferre 1. ⁷⁹¹ affectu A. consensu 2b. ⁷⁹² r alia manu superscript. 1. ⁷⁹³ favorabili 2b. ⁷⁹⁴ primi regis manus rec. apposuit in margine 7. ⁷⁹⁵ corr. 1. ⁷⁹⁶ O gloriosissime—exoramus exciderunt 5. ⁷⁹⁷ superscr. alia manu A. ⁷⁹⁸ verba per omnia — nobis desiderantur in A. quem alia manu superscriptum, ⁷⁹⁹ probatum 3. ⁸⁰⁰ Dietmarum 1, et alias, ⁸⁰¹ eleginus 2b. ⁸⁰² deest 1

NOTÆ.

(327) Cum Dobnero IV, 173. supplendum esset filia, ita ut bulla non Bolezlao II, sed Bolezlao patri missa videri posset, nisi æque ac Cosmas Dobnerus etiam supposita hac epistola deceptus esset. Genuinam hujus epistolæ originem primus in dubium vocavit Assemanus Orig. eccles. Stud. t. III, p. II, p. 169, quod cum ille argumenta sua non attulisset satis mihi probasse videtur Pubitschka Gesch. von Bohmen III, 7; Palacky Wurdigung, p. 26, eorum sententiam amplexus est, quibus Cosmas verbis formula huiusmodi fuit indicasse videbatur, se non ex exemplari sed e memoria tantum textum reddidisse.

(328) His verbis tenet falsatorem Pubitschka nam temporibus Joannis XIII papæ Bulgari catholice Ecclesiæ addicti erant et Russi nondum profitebantur fidem Christianam.

(329) Minime anno 967, sed non ante annum 973 ope et consilio S. Wolfgangi, qui a. 972, sedem Ratisponensem adeptus est, cathedra episcopalis Pragensis constituta est, cujus rei testis est Heinricus IV in diplomate ab ipso Cosma II, 37 transcripto, quo legitur Pragensem episcopatum ab Ottone primo et a Benedicto papa (scilicet VI, qui sedit annis 972-974) confirmatum esse. Et large et acute de hac re disseruit Dobner IV, 213. Vide præterea Pubitschka III, 18. Othlone Vitam S. Wolfgangi, c. 29 Mon. German. SS. IV, et Ann. S. Emmerami Mon. Germ. I. (330) A Wratislawo I duce in arce Pragensi constituta.

(331) Othlone teste I. I. tempore Ottonis medii i. c. II, primus episcopus Pragensis electus est, quod Palackio I, 229, paschali festo a. 973, quod Otto I Quedlinburgi celebravit, factum esse videbatur; cfr. Ann. Quedlinb. Mon. Germ. SS. III.

consilio ducum et principum sed præcipue præsul-
lun, consulens salutem et novitati christianæ plebis,
iussit Maguntinum archiepiscopum (332) qui tunc
præerat curti, ut eum ordinaret in³³² episcopum.
Tunc præsul³³² mitra redimitus novus novam redit
latus locius Boemiæ in parrochiam, atque ut ven-
tum est metropolim Pragam, juxta altare sancti
Viti inronizatur ab omnibus³³² clero modulante:
Te Deum laudamus. Dux autem³³² et primates reso-
nabant: *Christe keinado*³³², *kirie eleison*, und di
haltigen alle helfuent unse, *kirie eleison* et cetera;
simpliciores autem et idiote clamabant *Kyrieleyson*
³³²: et sic secundum morem suum totam illam diem
hylarem sumunt³³².

Anno dom. inc. 968 obiit Vok comes³³².

24. Post hæc præsul Dethmarus ecclesias a Ade-
libus in multis locis ad Dei laudem constructas con-
secrat, et populum gentilem baptizans quam pluri-
mum facit Christo Adalem: nec post multos dies,
anno scilicet dom. inc. 969 (333), 4 Non. Jan. (334)
vinclis carnis absolutus, talentum sibi creditum
Christo reportavit centuplicatum³³².

25. Interea rediens philosophiæ de castris, ubi
(335) decem aut plus militarat³³² annis (336) secum
haud³³² modicam librorum copiam referens, aderat
spectabilis heros, nomine Wogtech³³², adhuc ordine
subdiaconus; qui velut tener agnus inter oves sui
pastoris super³³² morte morerens, sedulus exhibe-
bat exequias funebres; orationibus diurnis instans
simul et nocturnis, animum patris universalis ele-
mosinis commendabat: Deo largis et precibus sacris.
Quem dux Boleslaus et ejus optimates³³² in tam
bono opere devotum cernentes et in futurum devo-
torem fore sperantes, gratia Spiritus sancti inspi-
rante, juvenem³³² nimis renitentem rapiunt et
adducunt in medium, atque inquirunt: *Nolis,*
*velis, noster episcopus eris, et Pragensis*³³² vel in-

A *vitua episcopus vocaberis. Tua nobilitas, tui mores et*
actus optime concordant cum honore pontificatus.

Tu nobis talos a vertice notus ad imos (337).

Tu bene scis nobis pandere viam, qua itur ad cele-
stem patriam. Jussa tua nobis quam posse sequi, tam
velle necesse est. Te dignum omnis clerus, te uni-
versus idoneum episcopatu acclamat populus. Facta
est autem hæc electio non longe ab urbe Praga Le-
vigradec in oppido 11 Kal. Mart. eodem quo obiit
Dethmarus episcopus anno³³².

26. Ea³³² tempestate (338) rediens de Saraceno
bello adiit³³² Veronam urbem præcellentissimus im-
perator Otto secundus, pacis amator, justitiæ cul-
tor, gloriosissimo patre primo Otone gloriosior³³²,
qui in omnibus præliis exstitit victoriosissimus³³²
victor. Ad quem Selavonica³³² manus Boemiæ cum
electo pergit episcopo, ferens ex parte ducis lega-
tionem et locius cleri atque populi petitionem, qua
³³² imperiali nutu eorum communem confirmet³³²
electionem. Igitur serenissimus³³² imperator con-
scendens eorum dignæ³³² petitioni 3 Non. Junii³³²
dat ei anulum³³² et pastorem virgam³³²: et ejus
suffraganeus erat, Willigisus³³² Maguntinus archi-
præsul³³² qui³³² ibi³³² forte aderat, jussu impera-
toris consecrat eum in episcopum nomine Adalber-
tum. Nam archipræsul³³² Adalbertus Magidhurien-
sis³³² ecclesiæ olim confirmans crismale, hæc pro-
prio suo vocitatur³³² eum nomine, Consecratus³³²
autem 3 Kal. Julii³³² (339) cum suis sequacibus³³²
equitat in³³² dulcem patriam, et ut pervenit ad³³²
C civitatem Pragam nudo pede et humili corde, clero
et omni plebe præ læticia modulante³³², episcopa-
lem obsedit cathedram. Hujus tam præclari pastoris
Adalberti consilio et prædictæ atque dilectæ suæ
sororis abbatissæ Mariæ³³² interventu dux Boleslaus,
quicquid præsul Pragensis usque hodie in suo possidet
vel obtinet episcopio, vel quicquid abbatissa optavit

VARIÆ LECTIONES.

³³² deest A. ³³² venerandus Diethmarus addit 4. ³³² hominibus 7. ³³² Boleslaus addit 4. ³³² Xpo
keinando kiriel unddi gallihcenalle helfuent unse kiriel. Hæc est lectio antiquissimi cod. 1, Christe keinado
et cetera habent 2, 2^a, 3, Christe keinado desunt 2, sed in margine 2^b, Christe keinado. Christe kreynat
et cetera 4, C. Keynado e. c. 7, Christo keynado 7^a. ³³² In cod. 7, sequitur fundatio ecclesiæ Wissegradensis a. 1070; reliqua desunt omnia
usque ad II, 37. ³³² Wok comes A. 2^b, in margine, Wolkomes 3, comes Wok 4. ³³² centuplum A.
³³² militaverat 3, militavit 4. ³³² corr. A. ³³² ita A. Woytech 2, Woytech. alit. ³³² de A. A'. ³³² obli-
mantes 1. ³³² woytech addit 4. ³³² deest A. urbis addit 4. ³³² tempore et anno, omisso episcopus 3, anno
deest 4. ³³² vero addit 4. ³³² abiit 1. ³³² gloriosior 1. ³³² deest A. corr. al. man. 1. ³³² munifica 2.
³³² qui 2. ³³² ita A. 1. 3. confirmaret 2. rel. ³³² serenimus 1. ³³² deest A. ³³² deest 5. ³³² an. dat ei
A. ³³² curam A. A'. ³³² Willegisus 2^b. ³³² archiepiscopus 4. ³³² qui — archipræsul alia manu in margine
A. adscripta sunt. ³³² tunc add. 4. ³³² Magburgensis 1. 3. ³³² vocitaverat A. A'. ³³² est autem sanctus
Adalbertus addit 4. ³³² ita unus 4. reliqui omnes 3. Idus Junil. ³³² sequentibus 3. ³³² suam addit 3.
³³² sanctam addit 4. ³³² kyrieleyson addit 4. ³³² Mariæ ab. A.

NOTÆ.

(333) Ruotbertum.

(333) Iterum errat; Dethmarus episcopus usque
ad annum 982 vitam duxit, ut patet ex Vita S.
Adalberti c. 8, l. 1. quod pluribus argumentis
probavit Dobner ad Hai. IV, 284. Eundem erro-
rem jam annalista Saxo ad a. 982, Mon. Germ. SS.
VI, in auctore nostro reprehendit.

(334) De die consentit Necrologium Bohemicum
apud Dobnerum Monument. Bohem. II, 9.

(335) Magdeburgi Otrico magistro. Vid. Joan-

nis Canaparii Vita S. Adalberti c. 3. Mon. Germ. SS.
IV, 582.

(336) Quot annis studuerit incertum est. Ibid.,
c. 5.

(337) Cfr. Hor., ep. II, 2, 4.

(338) Ea tempestate — obsedit cathedram ex Vita
S. Adalberti c. 8 desumpta sunt, paucis ab auctore
de suo additis.

(339) Recte; consecratus est S. Adalbertus festo
SS. apostolorum Petri et Pauli i. e. III Kal. Jul.
confr. Vita Adalb., c. 8.

dari: fieri utilitatis in suo coenobio, gratuita utri-
que concessit pietate et canonum sacra confirmavit
auctoritate ⁸⁴⁴.

27. Anno dominicæ incarnationis 970.

Anno dominicæ incarnationis 971.

Anno dominicæ incarnationis 972 sanctus Oudal-
ricus migravit a seculo ⁸⁴⁷ (340).

Anno dominicæ incarnationis 973.

Anno dominicæ incarnationis 974.

Anno dominicæ incarnationis 975.

Anno dominicæ incarnationis 976.

Anno dominicæ incarnationis 977 ⁸⁴⁸ obiit Du-
brauca, quæ, quia nimis improba fuit, jam mulier
profectæ ætatis cum nupsisset Poloniensi duci (341),
peplum capitis sui deposuit, et puellarem coronam
sibi imposuit: quod erat magna dementia mulieris.

Anno dominicæ incarnationis 978.

Anno dominicæ incarnationis 979.

Anno dominicæ incarnationis 980.

Anno dominicæ incarnationis 981 obiit Slavnic ⁸⁴⁹,
pater sancti Adalberti ⁸⁵⁰, cujus de moribus et vita
licet plurima eniteant memoriæ ⁸⁵¹ digna, ex quib-
us tamen ut referamus ⁸⁵² pauca, coepta inter-
mittimus nostra. Erat enim ⁸⁵³ vir lætissimus ad
omnes facie, in consiliis serenissimus mente ⁸⁵⁴,
alloquellis blandissimus ⁸⁵⁵, locuples divitiis quam
secularibus tam spiritualibus. In domo ⁸⁵⁶ illius hon-
estas ⁸⁵⁷ fulgebat et sincera dilectio, judiciorum
rectitudo et procerum multitudo ⁸⁵⁸. In operibus
ejus erat legum cognitio, pauperum refectio, mœ-
rentium consolatio, peregrinorum receptio, vidua-
rum et orphanorum ⁸⁵⁹ defensio (342). Hujus ⁸⁶⁰ tam
insignis ducis metropolis fuit Lubio (343), sita loco

A ubi amnis Cydlina ⁸⁶¹ (344) nomen perdidit suum, in-
trans liberioris aquæ ⁸⁶² in fluvium Labe. Habuit
autem sui principatus hos ⁸⁶³ terminos. Ad occi-
dentalem plagam contra Boemiam rivulum Suri-
na ⁸⁶⁴ (345) et castrum quod est situm in monte
Oseca ⁸⁶⁵ juxta flumen Msam ⁸⁶⁶. Similiter plagam
ad australem contra Teutonicos orientales has ur-
bes habuit terminales: Hinov ⁸⁶⁷ (346), Duddle-
bi (347), Netolici ⁸⁶⁸ (348) usque ad mediam silvam.
Item solis ad ortum contra Moraviæ regnum castrum
sub silva situm, nomine Luthomist ⁸⁶⁹ (349), usque
ad rivulum Svitawa ⁸⁷⁰ qui est in media silva. Item
ad aquilonalem plagam contra Poloniam castellum
Cladzco ⁸⁷¹ (350), situm juxta flumen nomine Ni-
zam ⁸⁷² (351). Hic dux Slavnic, quamdiu vixit, feli-
citer vixit.

28. Anno dominicæ incarnationis 982.

Anno dominicæ incarnationis 983.

Anno dominicæ incarnationis 984 obiit (352) Ro-
ma cæsar Otto secundus. Huic imperatori ⁸⁷³ (353)
Adalbertus presul Pragensis adeo fuit familiaris et
carus obsequiis, ut in pascha Domini ⁸⁷⁴, quod cele-
bravit rex Aquisgrani in palatio coram omnibus
episcopis, hac eum ⁸⁷⁵ officii celsitudine sublimaret,
quo sibi coronam imponeret et majorem missam
celebraret, quod solum fas erat ut archiepiscopus
faceret (354). Post festum vero, cum jam accipe-
ret ⁸⁷⁶ a cæsare licentiam redeundi ad patriam
sevocat ⁸⁷⁷ eum cæsar in secretarium, et faciens
suorum confessionem peccaminum, commendat se
piis recordationibus ejus orationum. Insuper dat ei
paramenta, in quibus missam celebrarat ⁸⁷⁸ in pa-
scha, scilicet albam, dalmaticam, casulam, cappam

VARIE LECTIONES.

⁸⁴⁴ utrisque A. ⁸⁴⁵ Reliqua usque ad annum 994 desunt in 7a. ⁸⁴⁶ Hæc verba desunt A. 2a. 5.
⁸⁴⁷ Quæ sequuntur, ad priorem annum leguntur in Frehero. ⁸⁴⁸ Zlaunik 1. 2b. Slawnik 2. Zlaunik dux 4.
⁸⁴⁹ XV Kal. Apr. addit 4. ⁸⁵⁰ memoria 2b. ⁸⁵¹ referamus 1. ⁸⁵² deest A. ⁸⁵³ vitæ 3. ⁸⁵⁴ a. b. desunt
5. ⁸⁵⁵ in domo — defensio desunt 5. ⁸⁵⁶ honesta 4. et corrector 2b. ⁸⁵⁷ corr. al. man. 1. ⁸⁵⁸ et orph.
desunt 4. ⁸⁵⁹ hius 1. ⁸⁶⁰ Cidlina 1. 3. Cidlina 2. Cydlina 4. ⁸⁶¹ atque 1. ⁸⁶² os corr. al. manu hos 1.
⁸⁶³ Sirina corr. 1. Surma 3. ⁸⁶⁴ Ostieka 2. ⁸⁶⁵ Mzie 2. ⁸⁶⁶ Chinov. 1. 2b. 4. Hinov 3. ⁸⁶⁷ Netolici
1. Notolici 2. Notolici 2b. prius, sed correctum Netolici et deleta ultimo i supra scriptum e. Netolici 3.
⁸⁶⁸ Lutomis 1. 4. Lutomysl 2. Lutomysl 2b. Lutomis vel, omisso nomine 3. ⁸⁶⁹ Zuitava 1. 2b. Zuitawa 2.
Suttava 3. Zwitana 4. ⁸⁷⁰ Kladzcho 1. 2b. Kladsko 2. Kladsko 3. Glecz addit man. rec. 5. ⁸⁷¹ Nizam
corr. al. man. Nizam 1. Mzam 2. Nizzam 3. Nizan 4. ⁸⁷² secundus addit 4. ⁸⁷³ deest 3. ⁸⁷⁴ cum 2.
⁸⁷⁵ accepisset 3. ⁸⁷⁶ clam vocat 4. ⁸⁷⁷ celebravit 4. celebraret 3. cum correctore 2b.

NOTÆ.

(340) Obiit die 4 mens. Julii 973. Cfr. Gerhardi
Vita S. Udalrici, c. 27, Mon. Germ. SS. IV, p. 414.

(341) Miseconi; conf. quæ apud Thietmarum IV,
35, 36. de Dubrauca illa, Alia Bolezlavi I, ducis Bo-
hemorum, leguntur, et Roepell, Geschichte von Po-
len I, 622.

(342) Conf. Vita S. Adalberti c. . .

(343) Libicz in circulo Bidschowensi, cfr. Schal-
ler XVI, 21.

(344) Cidlina fluvius qui prope Libicz in Albim
cadit. Ibid.

(345) Bila qui prope Aussig in Albim exundat.
Ibid., V, 14.

(346) Cheynow.

(347) Daudleb.

(348) Netolitz.

(349) Leutomischl.

(350) Glatz.

(351) Neisse.

(352) Constat eum anno præcedenti obiisse.

(353) Potius Ottoni tertio; cf. Vita S. Adalberti,
c. 22.

(354) Minime de coronatione Ottonis III, sed de
impositione coronæ, quæ in diebus festis fieri sole-
bat, cogitandum esse, ex ipsis auctoris verbis satis
apparet; quod quo tempore factum sit non liquet.
Ottonem, a. 995, Pascha Aquisgrani celebrasse ta-
bulæ ejus probant ap. Boehmer reg., n. 746; codex
fere tempore S. Adalbertum in Germania fuisse, au-
ctor Vitæ ejus innuere videtur c. 19, 20.

e. *facit* ⁷⁷, quo ex hoc est sui ob memoriam. A est, inquit, quod tu frater nosceris esse ducis, et huius terre ex ⁷⁸ dominis ⁷⁹ originem ducis ⁸⁰ : te plebs ista marali ⁸¹ dominari, et tibi magis obedire quam mihi. Tu ⁸² consilio et auxilio tui ⁸³ fratris superbos comprimere, negligentes arguere, inobedientes corrigere, infideles increpare poteris. Tua dignitas et scientia, tui habitus sanctimonia multum ⁸⁴ concordant, ad pontificalia regimina. Quod ut fiat ego tibi cum ⁸⁵ Dei voluntate et mea potestate concedo, et ut liceat me vivente illic episcopus ut sis, apud apostolicum omnibus votis intercedam ⁸⁶. Et quem forte manu tenebat episcopalem baculum, posuit sibi in signum. Quem ille, quasi furibundus, in terram projecit, et hæc verba insuper adjecit : *Nolo ut ⁸⁷ aliquam dignitatem habeam ⁸⁸ in munda ⁸⁹, honores ⁹⁰ fugi ⁹¹, pompas seculi despicio : indigno me iudico episcopali festigio, nec tantum pondus pastoralis curæ ferre sufficio. Monachus sum, mortuus sum : mortuos sepelire non possum. Ad hæc præsul ⁹² respondit : Scias, frater ⁹³, scias, quod modo ⁹⁴ facia cum bono, facies autem postea, sed cum tuo maximo ⁹⁵ malo. Post hæc præsul ⁹⁶, ut proposuerat, Romam iter arripit, et gentem suis præceptis inobedientem relinquit ⁹⁷. Et quia tunc temporis dux non erat suæ potestatis, sed comitem ⁹⁸, comitesque versi in Dei odium, patrum iniquorum pessimi illi, valde malum operabantur facinus ⁹⁹ et iniquum. Nam sub quadam festiva die ¹⁰⁰ (359) factum irumpunt urbem Lubic, in qua fratres sancti Adalberti et milites urbis universi velut oves innocentes assistebant sacris missarum solemnibus festa celebrantes. At illi ceu lupi immanes urbis moenia irumpentes, masculum et feminam usque ad unum interficientes, quatuor ¹⁰¹ fratribus sancti Adalberti cum omni prole ante ipsum altare decollatis, urbem ¹⁰² comburunt, plateas sanguine perfundunt, et cruentis spoliis ac crudeli præda onerati ¹⁰³ hilares ad proprias ¹⁰⁴ redeunt ¹⁰⁵ lares. Interfecti sunt autem in urbe Lubic quinque fratres sancti Adalberti ¹⁰⁶ anno dom. incarn. 995, quorum nomina ¹⁰⁷*

Anno dominicæ incarnationis 985 ¹⁰⁸.

Anno dominicæ incarnationis 986.

Anno dominicæ incarnationis 987 obiit Striezislava ¹⁰⁹ (355), sancti Adalberti mater venerabilis et digne acceptabilis matrona, tantæ et tam sanctæ colitis ¹¹⁰ Dei mater et esse digna.

Anno dominicæ incarnationis 988.

Anno dominicæ incarnationis 989.

Anno dominicæ incarnationis 990 (356) sanctus Adalbertus Romæ ad sanctum Alexium, in scio abbate quis esset, factus est monachus.

Anno dominicæ incarnationis 991.

Anno dominicæ incarnationis 992.

Anno dominicæ incarnationis 993.

Anno dominicæ incarnationis 994.

29. Nec ¹¹¹ transiliendum censes quod ab aliis perterritum vides. Nam præsul Adalbertus videns, quod grex sibi commissus semper in præcipitum irret, nec eum ad rectam viam convertere quiret, timens ne et ipso cum pereunte ¹¹² plebe periret, non ausus est cum eis amplius stare, nec passus est suam ulterius incassum prædicandi operam dare ¹¹³. Sed cum jam jamque ¹¹⁴ Romam iter arripere vellet : (357), forte fortuna tempore in ipso Strahquaz ¹¹⁵, de quo supra retulimus, qui abbas cum licentia venerat de Radisbona ¹¹⁶, post multos annos videre patriam dulcem et cognatos atque fratrem suum Boemæ ducem. Cum quo vir Dei præsul Adalbertus secretum peciit et colloquium tenuit, multa conquestus de infidelitate et nequicia populi, de incesta copula et super illicita discidia ¹¹⁷ (358) inconstantis conjugii, de inobedientia et negligentia cleri, de arrogantia et intollerabili potestate comitum. Ad ultimum omnem intencionem sui cordis sibi aperuit ¹¹⁸, quod vellet Romam apostolicum (359) consultum ire, et ad gentem apostatricem ¹¹⁹ nunquam redire. Inter hæc et ad ¹²⁰ hæc hæc addidit : *Et bene*

VARIAE LECTIONES.

⁷⁷ facitersium corrector 2. faciterginni 3. ⁷⁸ Numerus alia manu in margine A. adscriptus. ⁷⁹ Zrezislava 1. 2b. 4. Striezislawa 2. Zrezislana 3. Zrehizislava 5. ⁸⁰ corr. 1. ⁸¹ Hic iterum incipit cod. 7a. ⁸² perheunte 1. ⁸³ corr. 1. ⁸⁴ jamque deest 1. 3. ⁸⁵ Ztrahquaz 1. 4. ⁸⁶ Radispona 1. ⁸⁷ dissidia 2b. 3. 4. ⁸⁸ aperit A. A'. ⁸⁹ apostaticam 3. ⁹⁰ superscr. 1. ⁹¹ et corr. ex 1. ⁹² dominis corr. domini 1. ⁹³ et huius—ducis desunt A. A'. ⁹⁴ magis vult 4. ⁹⁵ tu consilio—poteris desiderantur in 4. ⁹⁶ deest A. A'. ⁹⁷ in ultimum deest 2. ⁹⁸ deest 3. ⁹⁹ intendam 3. ¹⁰⁰ ita A. 1. 4. ¹⁰¹ deest in omnibus cod., alia manu superscr. 1. ¹⁰² possideam 4. ¹⁰³ A verbis nores fugio continuatur chronicon in cod. 4a. ¹⁰⁴ Adalbertus add. 4. 4a. ¹⁰⁵ Ztrahquaz add. 4. 4a. ¹⁰⁶ deest A. A'. ¹⁰⁷ Adelbertus addit 4. ¹⁰⁸ reliquit 2. ¹⁰⁹ ducum A. ducis A'. ¹¹⁰ scelus 4. 4a. ¹¹¹ die festivo A. A', festivitate 4. 4a. ¹¹² universis 3. ¹¹³ Lubic add. 4. 4a. ¹¹⁴ corr. al. manu 1. ¹¹⁵ ita A. 1. ¹¹⁶ recedunt A. A'. ¹¹⁷ præsul addit 4. 4a. ¹¹⁸ quorum nomina deest 2. Per verba : Anno dom. incarn. 995 linea alio atramento ducta est.

NOTÆ.

(355) Ex caro genere Sclavorum nobilissima; conf. Brunonis Vita S. Adalberti, c. 1.

(356) Jam tempore Nativitatis Christi, a. 988, S. Adalbertus Romæ commoratus esse videtur; conf. Wilmanus Otto III, p. 92.

(357) Primum erat S. Adalberti iter Romanum;

itaque cum Cosma minime ad annum 994 referri potest.

(358) Vita S. Adalberti, c. 12.

(359) Joannem XVI annis 985-996 seculentem.

(360) S. Wenceslai; cfr. Brunonis Vita S. Adalberti, c. 21; sed hoc post secundum ejus iter Romanum factum est anno 996.

sunt hæc : Sobehor, Spitimir³⁶¹, Dobrazlav³⁶², Po-
rey³⁶³, Caslav³⁶⁴.

30. His ita³⁶⁵ peractis, dux Bolezlaus inito con-
silio cum clericis, Maguntinum præsulē³⁶⁶ his
sollicitat verbis : *Aut nostrum pastorem Adalbertum
ad nos revoces, quod magis volumus, aut alium no-
bis in loco sui ordines, quod inviti poscimus*³⁶⁷.
*Nam Christi ovilia adhuc in hac gente fidei novi-
cia, nisi eis assit vigilans pastoris custodia, cruen-
tis lupis optima recta funt edulia*³⁶⁸. Tunc

A metropolita Maguntinus sollicitus ne populus ut-
per³⁶⁹ Christo adquisitus, relapsus in antiquos
pereat sacrilegos ritus, mittens legatos ad aposto-
licum clamat ut aut viduatæ Pragensi ecclesiæ ma-
ritum remittat (364), aut alium in loco sui ordinari³⁷⁰
permittat. Et quoniam servus Dei Adalbertus, jussu
apostolici factus liber a custodia gregis dominici,
in cœnobio sancti Alexii³⁷¹ cum senatoribus cœli
infra amœnam curiam terreni conversabatur³⁷²
Elisii,

Hunc domnus papa, suus et pius insimul abbas (362),

Talibus alloquitur³⁷³ mœstum solantur amicis :

<i>O fili dulcissime</i>	<i>et frater amantissime</i> ³⁷⁴ ,
<i>per caritatem Dei te deprecamur</i> ³⁷⁵	<i>et per amorem proximi obtestamur,</i>
<i>ut ad tuam parochiam</i> ³⁷⁶	<i>dignanter redeas</i>
<i>regimenque tuarum ovium</i>	<i>diligenter recipias.</i>
<i>Si te audierint, Deo gratias :</i>	<i>si te non audierint, fugientes te</i> ³⁷⁷ <i>fugas,</i>
<i>ne cum pereuntibus pereas,</i>	<i>et ad nationes externas prædicandi licentiam habeas.</i>
<i>Hæc præsul</i> ³⁷⁸ <i>valde</i>	<i>exhilaratus</i> ³⁷⁹ <i>sententia,</i>
<i>quod sibi sit</i> ³⁸⁰ <i>data docendū</i>	<i>exteris gentes licentia,</i>
<i>non sine magna mœsticia</i>	<i>fratrum dulcia linquit</i> ³⁸¹ <i>consortia.</i>

Et cum viro summæ discretionis præsule (363), nomine B urbis, in palatio rogat, quo per ejus missos scire
Nothario³⁸², adiens³⁸³ archiepiscopum Maguntinæ posset, si se suus grex³⁸⁴ recipere vellet³⁸⁵.

Quo facto, quid sibi suus grex responderit,
aut quam ob causam eum non receperit,
vel ad quas gentes inde transierit,
quantæ etiam frugalitatis omnibus diebus sui episcopi fuerit,
quanta morum honestate enituerit,
scire poterit, qui vitam ejus seu³⁸⁶ passionem legerit.
Nam mihi jam dicta bis³⁸⁷ dicere non placet ista.

Tunc Ztrahquaz³⁸⁸ frater ducis, de quo supra me-
minimus, videns episcopum quasi jure et regulari-
ter³⁸⁹ a sua plebe repudiatum, tumido fastu exarsit
in episcopatum. Et quia facile est volentem cogere,
protinus hunc ydiotam et sicophantam populus ne-
quam in episcopalem levat³⁹⁰ kathedram. Sic enim,
sic Deus sæpe³⁹¹ permittit per sui providentiam C malis iniquorum archigeronta³⁹².

pravorum hominum invalescere potentiam, sicut in
hac irregulari³⁹³ electione ludicra³⁹⁴ prævalere³⁹⁵
Cereris generi³⁹⁶ (364). Nam fuit hic Ztrahquaz vester
composites, mente tumidus, actibus dissipatus,
oculis vagus, verbis vanus, moribus ypocrita, et
toeius erroris mandrita, atque in omnibus operibus

Plura referre pudet Ztrahquaz de præsule pseudo.

VARIAE LECTIONES.

³⁶¹ olim Spitimir 2. Spitimir 4, 4a. ³⁶² Bobrazlau 1, 2b. Bobrazlau olim in 2. mutatum vero alterum hinc h,
deletum ra et suprascriptum u, et ita correctum Bohuslau. Bohrazlau collator 2b. Drovozlau 3. Pobrazlau 4,
4a. ³⁶³ Poreii 3. ³⁶⁴ Caslav 1. rel. Czaslau 2, Chazlaw 5. ³⁶⁵ itaque 2a. ³⁶⁶ deest A. ³⁶⁷ possumus
corr. alia manu posuimus 1. ³⁶⁸ nam — edulia desunt 5. ³⁶⁹ rapidis vel rabidis cruentis 1.
³⁷⁰ recte 2b, 4, 4a. ³⁷¹ sicut 2b, 3, 4, 4a. ³⁷² edilia 2. correctum alia manu edulia. ³⁷³ a. addii 2.
³⁷⁴ suo ordinare 4, 4a. ³⁷⁵ confessoris add. 4, 4a. ³⁷⁶ conversabantur corr. -batur 1. ³⁷⁷ loquutis
1. ³⁷⁸ Adalberte addit 4a. ³⁷⁹ deprecor 1. ³⁸⁰ littera c. al. manu superscr. 1. ³⁸¹ deest 4, 4a.
³⁸² Adalbertus add. 4, 4a. ³⁸³ alia man. superscr. 1. ³⁸⁴ est 1. ³⁸⁵ liquit 2b. ³⁸⁶ Notharino corrector
2b. Notario 4a. ³⁸⁷ deest 4, 4a. ³⁸⁸ Verba grex — suus alia manu in margine A. apposita. ³⁸⁹ corr.
al. man. 1. ³⁹⁰ sive 2. ³⁹¹ bis 1. ³⁹² Ztrahquaz 2 et sic deinceps. ³⁹³ regulariter 2a. ³⁹⁴ locat 3. ³⁹⁵ Deus
sic sæpe 3. sæpe deest 4, 4a, 5. ³⁹⁶ syllaba in al. manu superscr. A. regulari 4, 4a. ³⁹⁷ ludrica A. ludici-
tus 3. ³⁹⁸ prævalere corr. alia man. prævalere A. prævalere 4, 4a. ³⁹⁹ genere corr. -neri A. ⁴⁰⁰ ar-
chigeron 4

NOTÆ.

(361) Vita S. Adalberti, c. 18.

(362) Leo abbas monasterii S. Alexii.

(363) Leodiensi; cfr. Vita S. Adalberti, c. 21;

sed quod factum est in secundo itinere Romano;
a. 996; auctor duo illa itinera in unum confundit.

(364) l. e. diaboli.

Sufficiant ⁹⁶¹ pro multis pauca. Ventum erat Maguntinæ sedis ad ⁹⁶² archipræsulem ⁹⁶³ : ubi peractis omnibus quæ agenda erant per ordinem, sicut fieri solet, post examinationem episcopalem, choro le-

qui ordinandus erat Ztrahquaz dum ⁹⁶⁴ prosternitur in medio,
heu dira condicio, arripitur atroci dæmonio :
et quod servus ⁹⁶⁵ Dei ⁹⁶⁶ olim sibi prædixerat clanculo,
palam fit coram clero et omni populo.

Hactenus hæc inscriuisse sufficiat ⁹⁶⁷ (365).

31. Anno dom. inc. 996 (366) postquam insignis signifer Christi, præsul Adalbertus, retibus fidei cepit Pannoniam simul et Poloniam, ad ultimum, dum in Pruzia ⁹⁶⁸ seminat verbum Dei, hanc præsentem vitam pro Christo feliciter terminavit martiro 9 Kalendas Maii, feria 6 ⁹⁶⁹. Eo anno fuit pascha 7 Kalendas ⁹⁷⁰ Maii (367).

Anno dom. inc. 997 sæpe memoratus dux Bolezlaus videas Pragensem ecclesiam suo pastore viduatam, dirigit legatos suos ad imperatorem tercium Ottonem, rogans ⁹⁷¹, ut Boemiensi ecclesiæ sponsum meritis dignum daret, ne ⁹⁷² grex Christo noviter mancipatus redeat ad pristinos vanitatis ritus et ad iniquos actus; quippe profitetur non haberi in tota Boemia tunc temporis clericum episcopatu dignum. Mox cæsar ⁹⁷³ augustus Otto sicut ⁹⁷⁴ erat in divinis humanisque rebus prudentissimus, annuens petitioni eorum cœpit curiosius cogitare, quem de suis potissimum in hoc tam arduum opus dirigeret clericum. Forte aderat in regali curia (368) capellanus nomine Theadagus ⁹⁷⁵, actibus probis et moribus decoratus, liberalibus studiis adprime eruditus, genere de Saxonia, lingua perfecte ⁹⁷⁶ imbutus Sclavonica ⁹⁷⁷. Hunc quia sors obtulerat, omnis regiæ aula senatus et ipse cæsar valde lætificatus in pontificem Pragensis ecclesiæ eligit et collaudat, et mittens ad Maguntinum archipræsulem, quo eum celesiter in episcopum consecret, mandat.

Anno dom. inc. 998 Nonis Julii consecratus est Teadagus, honeste a clero et populo ⁹⁷⁸ Pragensis ec-

A taniam ⁹⁶⁴ modulante, dum procumbit super tapecia archipræsul infultus ante altare, et post eum inter duos suffraganeos

clesiæ recipitur, atque cum magno gaudio ad cornu altaris sancti Viti intronisatur. Dux valde congratulatur quia pastor bonus suo gregi arridet, et grex lætus pastori novo ⁹⁶⁹ alludit.

32. Rexit autem iste excellentissimus princeps Bolezlaus post patris obitum 32 annis ducatum, quia quæ justiciæ, quæ catholicæ ⁹⁷⁰ fidei, quæ christianæ religionis sunt, erat ardentissimus executor, apud quem ⁹⁷¹ nullus ecclesiasticam, nullus mundanam dignitatem obtinuit per pecuniam ⁹⁷². Fuit etiam ⁹⁷³, ut res probat, in præliis victoriosissimus victor, sed victis clementissimus indultor atque præcipuus pacis amator. Cui erant maximæ opes, bellica instrumenta et dulcia armorum studia. Nam plus diligebat ⁹⁷⁴ ferri rigorem, quam auri fulgorem, in cujus oculis nemo utilis displicuit, nunquam inutilis placuit, suis mitis, hostibus terribilis fuit. Habuit autem hic gloriosissimus dux ⁹⁷⁵ Hemmam sibi in matrimonio junctam, quæ genere fuit cæteris nobilior (369), sed, quod magis laudandum est, nobilitate morum multo ⁹⁷⁶ præstancior. Ex qua duos (370) filios suscepit elegantissimæ indolis, scilicet Wencezlaum et Bolezlaum; sed Wencezlaus ab ineunte ætate hanc ⁹⁷⁷ fragilem vitam mutavit æternitate. Bolezlaus autem post discessum patris sedis suscepit gubernacula principalis, ut in sequentibus declarabitur ⁹⁷⁸.

33. Factum est autem, cum appropinquarent ⁹⁷⁹ dies supra memorati ducis ⁹⁸⁰ Bolezlay, quo jam æternam commutaret morte vitam ⁹⁸¹, vocat æquivocum suum et superstitem natum ⁹⁸², et adstantem coniuge Hemma ⁹⁸³ (371), et multa procerum tur-

VARIE LECTIONES.

⁹⁶¹ sufficiant 2b, 3, 4. ⁹⁶² superscr. al. manu. A. ⁹⁶³ episcopum 3. ⁹⁶⁴ lætamini corr. lætaniam 2b. lætamina 3. ⁹⁶⁵ deest. A. ⁹⁶⁶ servus corr. al. man. servus 1. ⁹⁶⁷ Adalbertus addunt 4, 4b. ⁹⁶⁸ sufficiant 3. hactenus — sufficiat desunt 5. hactenus — 996 desunt 7a. ⁹⁶⁹ Brussia 2, 3. ⁹⁷⁰ Reliqua hujus libri pars penitus desideratur in 7a. Sequitur fundatio ecclesiæ Wissegradensis a. 1070. ⁹⁷¹ VI Cal. 3. ⁹⁷² deest 3. ⁹⁷³ ut — non redeat 2. ⁹⁷⁴ addid. al. manu. A. ⁹⁷⁵ deest 2. ⁹⁷⁶ Theadagus 1, 3 et deinceps; corr. Theadagus 2b. ⁹⁷⁷ proferre 1, 3. ⁹⁷⁸ Slavica 4, 4a. ⁹⁷⁹ et populo omittit 2b. ⁹⁸⁰ suo 2b. ⁹⁸¹ chatolice 1. ⁹⁸² christianæ repetit 1. ⁹⁸³ pro pecunia 2b, 3, 4, 4a. ⁹⁸⁴ et 2b, 3, 4, 4a. ⁹⁸⁵ diligebant corr. — bat. 1. ⁹⁸⁶ Bolezlaus addunt 4, 4a. ⁹⁸⁷ corr. al. man. 1. ⁹⁸⁸ hanc deest 2, 2b, 3. ⁹⁸⁹ declaratur A. ⁹⁹⁰ appropinquaret 3. ⁹⁹¹ ducis deest. 2, 2b, 3. ⁹⁹² conu. m. v. aet. A. ⁹⁹³ natu 4, 4a. ⁹⁹⁴ Hemina 2.

NOTÆ.

(365) Meram hoc sabellam esse Pubitschka probare conatus est III, 224.

(366) S. Adalbertus oblit anno 997; cfr. Palacky Wurdigung, p. 28.

(367) Vita S. Adalberti, c. 30. Pascha anni 996, die 12 mensis Aprilis celebratum est.

(368) Non in imperatoris sed in Bolezlavi II ducis aula versabatur Theadagus, qui monachus Novæ Corbeiz arte medica peritus, duci sanitatem restituerat; cfr. Thietmar VII, 41; qui vero confirmat

ab Ottone Theadagum sedem Pragensem regendam accepisse.

(369) Dobner IV, 432, eam filiam Conrad regis Burgundiz fuisse conjicit.

(370) Quatuor potius; præter nominatos Jaromirus et Udalricus, quos Bolezlavi III filios fuisse falso opinatur Cosmas, erant filii Bolezlavi II, teste Thietmaro V, 15.

(371) Valde vexavit Emmæ hujus origo satis obscura a rerum Bohemicarum indagatores. Vid. Pubitschka III, 153; Palacky I.

una ¹⁰⁰⁰, jam interrupte ¹⁰⁰⁰ singultu verba, prout A potuit, his dulcem affatur filium dictis: Si fas esset matri sui ¹⁰⁰⁰ uteri infanti, ut lactis ubera, sic sapientiae dare munera, non natura, sed homo creatus dominaretur in creatura. Attamen nonnulla Deus sua concessit hominibus dona, sicut Noe, Ysaac, Thobias atque Mafthias, ita duntaxat, ut quos illi benedixerunt ¹⁰⁰⁰, benedixit illis. Deus, et quos præordinaverunt ¹⁰⁰⁰ ad bonæ conversationis vitam, contulit et illis Deus perseverantiam. Sic et hodie, fili mi, si non assit sancti Spiritus clementia, parum prodest meorum verborum jactantia. Ducem te, inquit Deus, constitui ¹⁰⁰⁰: noli extolli, sed esto quasi unus ex illis ¹⁰⁰¹, id est ¹⁰⁰², si te cæteris sublimiorem sentias, mortalem tamen ¹⁰⁰³ te esse ¹⁰⁰⁴ cognoscat, nec ¹⁰⁰⁵ dignitatis gloriam, qua in seculo sublimaris, aspicias. sed B opus, quod tecum ad inferos deportes, intendas. Hæc præcepta Dei in corde tuo scribe, et hæc mandata patrii tui non omitte. Ecclesiæ limina frequenter visita, Deum adora, sacerdotes ejus honora, ne sis sapiens apud semetipsum, sed consule plures, si sapiant in id ipsum ¹⁰⁰⁶. Pluribus ut placeas, sed qualibus stude.

Omnia cum amicis, sed prius de ipsis tracta.
Juste judica, sed non sine misericordia. Viduam et advenam ne despice ad tuam ¹⁰⁰⁷ stantes januam.

Dilige denarium, sed parce ditige formam.

Res enim publica, licet sit ¹⁰⁰⁸ nimis adaucta, per formam ¹⁰⁰⁹ nummismatis falsam cito erit ad nihilum redacta. Est aliquid, fili mi, quod Karolus, rex sapientissimus et manu ¹⁰¹⁰, potentissimus, haud ¹⁰¹¹ æquiperandus ¹⁰¹² nobis hominibus valde humilibus, cum filium suum Pipinum post se in solio sublimandam disponderet, cur terribili eum ¹⁰¹³ sacramento constringeret, ne in regno suo subdola ¹⁰¹⁴ et prava taxatio ¹⁰¹⁵ ponderis ¹⁰¹⁶ aut monetæ fieret. Certe nulla clades ¹⁰¹⁷, nulla pestilentia ¹⁰¹⁸ nec mortalitas, nec non si ¹⁰¹⁹ hostes totam terram rapinis ¹⁰²⁰, incendiis devastarent ¹⁰²¹, magis populo Dei nocerent, quam frequens mutatio ¹⁰²² et fraudulenta pejoratio nummi. Quæ

pestis, aut quæ infernalis Herinis inclementis spoliatur, perdit et attenuat christicolæ, quam fraus in nummo herilis? Atqui ¹⁰²³ post hæc senescente justiciâ et invalescente nequicia surgent non duces, sed fures, non rectores populi Dei, sed nequam exactores, avarissimi sine misericordia homines, Deum omnia cernentem non timentes ¹⁰²⁴, qui ter vel quater in anno monetam mutando ¹⁰²⁵ erunt ¹⁰²⁶ in laqueum ¹⁰²⁷ diaboli ¹⁰²⁸ ad perdicionem populi Dei. Talibus enim nequam artibus et per legum insolentiam coangustabunt hujus regni terminos, quos ego dilatavi usque ad montes, qui sunt ultra Krakov ¹⁰²⁹ nomine Triti ¹⁰³⁰ per Dei gratiam ¹⁰³¹ et populi oppulentiam. Nam

Divitiæ plebis sunt laus et gloria regis,

Nec sibi sed domino gravis est, quæ servit ¹⁰³² ege-
[etas (372)]

Plura locuturus erat: sed extrema hora diriguerunt ¹⁰³³ principis ora, et cicius dicto obdormivit in Domino, atque magnus super eum factus est plangtus; dies autem sui obitus est 7 Idus Februarii anno Dom. inc. 999.

34. Eodem anno Gaudentius ¹⁰³⁴, qui et Radim ¹⁰³⁵, frater sancti Adalberti ordinatus est episcopus ¹⁰³⁶ ad titulum Gnezdensis ¹⁰³⁷ ecclesiæ (373). Hic gloriosissimus dux secundus Boleslaus, vere et hodie haud ¹⁰³⁸ plangendus satis ¹⁰³⁹, cujus memoria in benedictione est, in quantum ampliando dilataverit ¹⁰⁴⁰ ferro sui terminos ducatus, apostolica testatur auctoritas in privilegio ejusdem Pragensis episcopatus (374). Post cujus obitum filius ejus, tertius Boleslaus (375), ut supra relaturn est ¹⁰⁴¹, successit in ducatum; sed non eisdem rerum successibus, nec paternis auspiciis terminos adquisitos obtinuit. Nam dux Poloniensis Mesco ¹⁰⁴² (376), quo non fuit alter dolosior homo, mox urbem Krakov (377) abstulit dolo, omnibus quos ibi invenit Boemiis ¹⁰⁴³ extinctis gladio. Fuerunt autem duci ¹⁰⁴⁴ Boleslav ¹⁰⁴⁵ ex conjuge nobili duo fratres: ¹⁰⁴⁶, scæ. indæ ¹⁰⁴⁷ matris gloria nati (378) scilicet Udalricus ¹⁰⁴⁸ et Jaromir. Sed Jaromir juvenis patris est nutritus in aula, Udal-

VARÆ LECTIONES.

¹⁰⁰⁰ turna 2. ¹⁰⁰¹ interrupte A. ¹⁰⁰² suæ utri infantis 1. ¹⁰⁰³ benedixerit 2. corr. erunt 3. ¹⁰⁰⁴ præordinaverit 3. ¹⁰⁰⁵ alia manus addit 1. 2. ¹⁰⁰⁶ eis 4. 4a. ¹⁰⁰⁷ i. A. ¹⁰⁰⁸ tamen add. alia man. A. deest. 2b. 3. 4. 4a. ¹⁰⁰⁹ esse deest 4a. ¹⁰¹⁰ ne 2. 2b. 3. ¹⁰¹¹ sed — ipsum desunt A. ¹⁰¹² corr. al. mun. 1. ¹⁰¹³ deest 4. 4a. ¹⁰¹⁴ autem minio superscripsit recentior manus 1. ¹⁰¹⁵ deest 4. 4a. ¹⁰¹⁶ corr. A. Verbis haud — humilibus superscriptæ sunt in 2. hæ glossæ Bohemica gesto mi nizizi hilde nemuozem si geczin wronclati. ¹⁰¹⁷ ita corr. A. æquiperandus 1. ¹⁰¹⁸ cum terribili eum 2. 2b. eum terribili eum 3. ¹⁰¹⁹ superscripta glossa Bohemica chytra. ¹⁰²⁰ glossa Boh. czena. ¹⁰²¹ glossa Boh. promiena. ¹⁰²² gl. Boh. wahy-zahuba. ¹⁰²³ gl. Boh. mor. ¹⁰²⁴ si 4. 4a, non a correctore 2b, subductum. ¹⁰²⁵ et addunt 2b, 3, gl. Boh. lupezem. ¹⁰²⁶ devastantes 3. ¹⁰²⁷ In 2 difficilis lectio, ita ut potius invitatio quam immutatio legas. In margine vero mutatio. ¹⁰²⁸ aut qui 4, 4a. ¹⁰²⁹ metuentes 3. ¹⁰³⁰ deest 5. ¹⁰³¹ ruunt 3, eunt 4, 4a. ¹⁰³² gl. Boh. kosidla. ¹⁰³³ gl. Boh. diablowa. ¹⁰³⁴ Crakov 1, et sic deinceps. Krakov 3. ¹⁰³⁵ Triti A, Trytri 1, Tryn 2, Tryti 2b, sed corrector Truin. Triti 3, Triti 4, 4a. ¹⁰³⁶ misericordiam A. ¹⁰³⁷ premit superscr. recentior manus 1, quem gravat qui s. 3, 4. ¹⁰³⁸ diriguerat 3. ¹⁰³⁹ archiepiscopus addit 4a. ¹⁰⁴⁰ Radim 3. ¹⁰⁴¹ episcopus deest 4, 4a. ¹⁰⁴² Gnezdensis 1. ¹⁰⁴³ corr. A. ¹⁰⁴⁴ satis deest A, 1, 2, 2a, 4, 4a, 5, haud et satis desunt 2b. ¹⁰⁴⁵ dilatando ampliaverit 2b. ¹⁰⁴⁶ retulimus 4, 4a. ¹⁰⁴⁷ Mesko 1, et ita porro. ¹⁰⁴⁸ deest 3. ¹⁰⁴⁹ deest A. ¹⁰⁵⁰ Boleslav 1. ¹⁰⁵¹ dux, omisso fratres 3. ¹⁰⁵² secunde 2, 4a. ¹⁰⁵³ Udalricus 1, Udalricus 2b, Oalricus 3, et sic deinceps. Odelricus 4. Oudalricus 4a, Dedalricus 5.

NOTÆ.

(372) Lucan., Phars. III, 152.

(373) Jam in tabula anni 999 Gaudentii archiepiscopi mentio fit; cfr. Wilmans Otto III, p. 113.

(374) Dubio num Cosmas ex descriptione diocesis Pragensis in privilegio pontificis merito conjectura, Boleslavum ferro regni fines ampliasset.

(375) Cognomento Rufus, teste Thietmro V, 7.

(376) Imo. Boleslaus cognomine Ubraby, Bhs Mosconis.

(377) Krakau.

(378) Hoc falsum esse vide supra.

rius¹⁰⁷⁰ autem a pueri ia¹⁰⁸⁰ traditus erat imperatoris Henrici¹⁰⁸¹ in curiam, quod addisceret mores¹⁰⁸² et eorum¹⁰⁸³ astuciam ac Teutonicam linguam (379). Post hæc transacto non longo tempore (380) supradictus uterque dux Mesco et Bolezlaus in condito¹⁰⁸⁴ loco conveniunt ad colloquium, et data fide ac juramento firmata inter se pace, dux Mesco invitât Bolezlaum, quo dignaretur venire ad suum¹⁰⁸⁵ convivium. At ille, sicut erat vir columbinus et hinc felle (381), suorum consilio familiarium dixit se omnia facturum velle. Sed quæ pestis nocentior quam familiares inimici? Quorum quia non potuit contraire dolosis consiliis, immo jam suis satis, habens præsaça ducis! vocat ad se nobiliores, et quos relictiures erat in regno, qui videbantur sibi fideliores, et his eos affatur dictis: Si quid forte mihi, quod absit! alter et præter fidem atque spem in Polonia evenerit, hunc¹⁰⁸⁶ meum natum Jaromir vestra fidei committo, et mei in loco ducem vobis relinquo. Sicque dispositis regni negotiis it cariturus lumine, et intrat urbem Kracov sinistro omine¹⁰⁸⁷ perfidi ducis Mesconis ad¹⁰⁸⁸ convivium. Nam mox inter prandendum pax, fides, jus hospitale rumpitur, dux Bolezlaus capitur atque oculis privatur (382), suosque omnes alios trucidant¹⁰⁸⁹, alios obtruncant, alios carceri tradunt. Interea iducis Bolezlai domestici et familiares inimici, gens invisa, generatio mala, Wrisovici¹⁰⁹⁰ (383), operabantur¹⁰⁹¹ abhominabile malum et antea retro seculis inauditum (384). Quorum primus et quasi caput totius iniquitatis erat Kochan¹⁰⁹², vir sceleratissimus et omnium malorum hominum pessimus. Hic et sui propinqui, homines iniqui¹⁰⁹³, ducis cum filio Jaromir venientes venationis ad locum, qui dicitur Weliz¹⁰⁹⁴ (385), postquam referente fama perceperunt¹⁰⁹⁵ quæ facta sunt de duce in Polonia: Quis iste est, inquiunt, homuncio¹⁰⁹⁶

A *alga vilior* (386), qui super nos debent¹⁰⁹⁷ esse major et dominus vocari? An non invenitur inter nos melior, qui et dignior sit dominari? Ah! mala mens, malus animus! Quod ruminant sobrii, palam faciunt ebrii. Nam iniquitas eorum ut¹⁰⁹⁸ incaluit et assumpsit cornua mero, capiunt dominum suum et crudeliter ligant, atque nudum et resupinum per brachia et pedes ligneis¹⁰⁹⁹ clavis affigunt humi, et saltant saluti¹⁰⁹⁹ ludentes militari, saltantes in equis trans corpus sui¹⁰⁹⁹ heri¹⁰⁹⁹. Quod videns unus de conversis¹⁰⁹⁹ nomine Dovora¹⁰⁹⁹, velociter currens in Pragam, Quod factum fuerat ducis¹⁰⁹⁹ nunciavit¹⁰⁹⁹

[amicis:

et eadem hora¹⁰⁹⁹ deducit eos ad turpe bravium sine mora. Quos¹⁰⁹⁹ ubi¹⁰⁹⁹ viderunt iniquitatis operari¹⁰⁹⁹ armatos super se repente irruere, diffugiunt ut versperitilliones per silvarum latebras¹⁰⁹⁹. At illi, ut invenerunt¹⁰⁹⁹ ducem male muscis laceratum, seminecem, nam¹⁰⁹⁹ ut examen apum, sic ascendebat agmen muscarum super corpus nudum, solventes eum et vehiculo ponentes deferunt Wissegrad¹⁰⁹⁹ in urbem. Servo autem Dovora, omni laude digno ducis amico, talis gratia redditur¹⁰⁹⁹ pro merito. Nam voce¹⁰⁹⁹ præconica¹⁰⁹⁹ indicitur ubique per fora, ut quam ipse Dovora tam ejus proles postera, sit inter nobiles et ingenuos¹⁰⁹⁹ in æternum et ultra. Insuper dant ei et dignitatem venetoriam, quæ pertinet ad curtem Stebecnam¹⁰⁹⁹ (387), quam ex tunc et usque modo per generationes ejus possident nepotes.

C 35. Dum hæc geruntur in Boemia, dux Mesco veniens cum valida manu Polonica invasit urbem Pragam, et per duo spacia annorum, scilicet anno dom. inc. 1000, anno dom. inc. 1001 obtinuit eam (388). Sed Wissegrad¹⁰⁹⁹ urbs duci suo fidelis¹⁰⁹⁹ mansit imperterrita et inexpugnabilis. Hisdem

VARIAE LECTIONES

¹⁰⁸⁰ Odalricus 1. ¹⁰⁸⁰ a pueritia desunt A. ¹⁰⁸¹ Henrici A. ¹⁰⁸¹ ita corr. 1, morem A, rel. ¹⁰⁸² deest A. ¹⁰⁸³ concilio 1. ¹⁰⁸³ ad s. ven A. ¹⁰⁸³ erasum 1. ¹⁰⁸⁷ homine 1. ¹⁰⁸⁸ ad deest 4, 4a. ¹⁰⁸⁹ alios trucidant desunt 4, 4a. ¹⁰⁸⁹ Wirsovici 1, Wirseveci 2b, Versovici 3, Wrisovici 4, 4a. ¹⁰⁹⁰ operantur 4, 4a. ¹⁰⁹¹ c. superscr. al. man. A. Kochan 1, 2b, 4, 4a. Coban 3. ¹⁰⁹² homines iniqui desunt A, 1. ¹⁰⁹³ Veliz 2, Weliz 2b, 3. ¹⁰⁹³ perceperat 3. ¹⁰⁹⁴ h. superscr. al. manu 1. ¹⁰⁹⁷ debet A, 2, 4. ¹⁰⁹⁸ superscr. A. ¹⁰⁹⁹ ligneis deest 2b, 4, 4a. ¹⁰⁹⁹ deest 4, 4a. ¹⁰⁹⁹ omittunt 4, 4a. ¹⁰⁹⁹ eri corr. heri al. man. 1. ¹⁰⁹⁹ suis addit. 3. ¹⁰⁹⁹ Hovora 2a, et sic deinceps. Dowora 4. ¹⁰⁹⁹ duci 2. ¹⁰⁹⁹ nunciat A, 2, 2b, 3, 4, 4a. ¹⁰⁹⁹ ora corr. hora 1. ¹⁰⁹⁹ Quod 4. ¹⁰⁹⁹ deest 2. ¹⁰⁹⁹ tenebras A. ¹⁰⁹⁹ viderunt 4, 4a. ¹⁰⁹⁹ deest 2. ¹⁰⁹⁹ Wisegrad 1, Wissograd 2. ¹⁰⁹⁹ deest 2. ¹⁰⁹⁹ falso repetit 1. pro merito. ¹⁰⁹⁹ præconia A, 3, 4, 4a. ¹⁰⁹⁹ ducis anteliter 3. ¹⁰⁹⁹ Stebecnam 2, Stheccnam 3, Stbecnam, 4, 4a. ¹⁰⁹⁹ Wissehrad 4, 4a. ¹⁰⁹⁹ fidelis

NOTÆ.

(379) Aufugerant in Germaniam, quia Bolizlavus D Jaromirum evirari, Udalricum in balneis suffocari jusserat; cfr. Thietmar. V, 15. Ex ipso rerum ordine patet Henricum illo tempore minime imperatorem, sed Bavarie ducem fuisse.

(380) I. e. anno 1003; fugit Cosmam, Bolezlaum a. 1002 Bohemia expulsum et anno 1003 a Bolezlavo Polono restitutum esse, cum medio tempore Wladiboi Polonus et Jaromir regnum paucos menses obtinuissent. De his omnibus cf. Thietmar. l. 1.

(381) Thietmaro V, 7, est immensæ impietatis auctor; et merito; confer quod idem narrat V, 18.

(382) Obiit anno demum 1037, ut testantur Annales Pragenses.

(383) Est patronymicum, filii, posterii Wrs; cfr. Palacky Gesch. Bohmens, I, 163, 363.

(384) Quod quo tempore factum sit non satis aquet. Dobner V, 57 ad annum 1012 celus revocat.

(385) Postero tempore hoc loco præpositura exstabat S. Joanni Baptistæ dedicata, quæ haud procul a Rakoniez sita in bello Russico diruta est. Cfr. Pubitschka III, 205.

(386) Hor. serm. II, 2, 8.

(387) Zbecna in circulo Sacensi.

(388) Annis 1003 et 1004 tenuit Pragam dux Polonæ, vid. Annal. Quedlinburgenses et Thietmar. VI, 9.

¹⁰⁹¹ vero diebus idem ¹⁰⁹² dux Mesco mittit legatos A ad imperatorem, dans ei et promittens ¹⁰⁹³ infinitam pecuniam, quo filium ducis Boleslai, nomine Udalricum ¹⁰⁹⁴ qui erat ejus in obsequio, catenatum mitteret ¹⁰⁹⁵ in custodiam (389). O invictissima fames auri! ubi est potentissimum jus Romani imperii? Ecce possessor auri pressus ponderibus auri ducis obtemperat jussis, et tortor sit ac carceris mancipator auro corruptus imperator. Nec mirum, si ille paruit duci ¹⁰⁹⁶ : cum nostris temporibus (390) Wacek ¹⁰⁹⁷, sub mola rusticana natus, tertium Heinrichum (391) regem potentissimum — o indignum ¹⁰⁹⁸ facinus ¹⁰⁹⁹! — catena aurea ut molossum traxit in Boemiam; et quod jubet famulorum famulus, paret dominorum dominus, atque Borivoy ¹¹⁰⁰ ducem justitiam tenacem (392), virum veracem, usque ad genua compeditum rex mittit in custodiam, cum iniquum ¹¹⁰¹ hominem et mendacem. Sed hæc in suo ¹¹⁰² loco plenius exarabuntur stilo.

36. Factum ¹¹⁰³ est autem anno dom. in 1002 (393) jam Christo Boemos respiciente ¹¹⁰⁴, et sancto Wencezlao suis auxiliante, incertum est nobis, utrum clari Tuga elapsus an jussu imperatoris dimissus, dux Oudalricus (394) rediens in ¹¹⁰⁵ patriam, intrat munitissimum ¹¹⁰⁶ castrum, nomine Drevis ¹¹⁰⁷ (395), unde militem mittit ¹¹⁰⁸ sibi fidelem, et ammonet, quo intrans urbem Pragam per noctem clangore ¹¹⁰⁹ bucinæ perterrefaciat incautum hostem. Mox fidelis cliens jussa facit, et ascendens noctu in media urbe eminentiorem locum, qui dicitur ¹¹¹⁰ Zizi ¹¹¹¹ (396), tuba intonat et clara voce clamans ¹¹¹² ingeminat (397): *Fugiant* ¹¹¹³, *fugiant Poloni* ¹¹¹⁴ con-

fusi turpiter, irruite, irruite armati Doemi acriter. Ad quam vocem irruit super eos formido et pavor, quod erat mira Dei permissio et sancti Wencezlai intercessio. Diffugiunt omnes, alius oblitus sui, et ¹¹¹⁵ armorum, nudus nudum insilit ¹¹¹⁶ equum et fugit, alius ut dormivit, etiam ¹¹¹⁷ sine braciis ¹¹¹⁸ accelerat fugam. Fugientesque nonnulli præcipitantur de ponte, quia pons erat interruptus ad insidias hostibus: aliis fugientibus per ¹¹¹⁹ præruptam viam, viam, quod vulgo dicitur per caudam urbis, in arcta posterula præ angustia exitus ibi innumeris oppressis (398), vix ipse dux Mesco cum paucis evasit. Sicque fuit, ut solet fieri, quando homines fugiunt ¹¹²⁰ præ timore — etiam ad motum auræ pavent, et ipse pavor timorem sibi auget, — ita, hos ¹¹²¹ nemine persequente ¹¹²², videbantur eis saxa et parietes post se clamare et fugientes persequi. Postera luce dux ¹¹²³ Oudalricus ¹¹²⁴ intrat urbem Pragam, et isdem ¹¹²⁵ familiaribus inimicis, de quibus supra retulimus, fraudulenter suggerentibus (399), fratrem suum Jaromir tercia die privat lumine (400). Hæc ex legitimo matrimonio non est nata soboles propter infecunditatem conjugis; sed ex quadam femina nomine Bozena ¹¹²⁶, quæ fuit Cresinæ ¹¹²⁷, filium præstantissimæ formæ suscepit, quem Bratizlau ¹¹²⁸ appellari fecit (401). Nam quadam die de venatu cum ¹¹²⁹ rediret per villam rusticanam, hanc, quam prædiximus, feminam ad puteum lavantem pannos vidit, et intuitus eam a vertice usque ad talos, hausit pectore ignes amoris non modicos. Erat enim corporis ejus habitudo ¹¹³⁰ insignis, nive candidior, mollior cygno, nitidior ebore antiquo.

VARIAE LECTIONES.

¹⁰⁹¹ isdem 1. ¹⁰⁹² i, *superscr. al. manu* isdem A. ¹⁰⁹³ et promittens *desunt* A. ¹⁰⁹⁴ Oudalricum 1. ¹⁰⁹⁵ filius ducis Boleslai — catenatus mitteretur 4, 4a. ¹⁰⁹⁶ duci suasionibus *corr.* 2b, e *superscr. al. man.* ¹⁰⁹⁷ Wacek 1, Wack 2, 2a, Wak 2b, Vecck 3. ¹⁰⁹⁸ ob indignum 2, o dignum 4, 4a. ¹⁰⁹⁹ scelus 4, 4a. ¹¹⁰⁰ Udalricum *corr.* 2b *deest* 5. ¹¹⁰¹ inimicum *alia manu superscr.* iniquum A. ¹¹⁰² al *manu superscr.* A. ¹¹⁰³ actum 2b, 3. ¹¹⁰⁴ s s *superscr. al. manu* 1. ¹¹⁰⁵ ad A, 2, 2b, 3. ¹¹⁰⁶ invictissimum 3. ¹¹⁰⁷ Drevis 3, Drewic 4, 4a. ¹¹⁰⁸ mittit mil. A. ¹¹⁰⁹ clangorem 2. ¹¹¹⁰ qui dicitur *deest* 2. ¹¹¹¹ Zizi cum punctis *super z utrumque* 2. Sizi 2a, Zizi 2b. *Corr. in margine addit*: modo Strahow vocitatur. Ziris 4, 4. ¹¹¹² fugiant *semel* 4, 4a. ¹¹¹³ Poloni 2b, 3. ¹¹¹⁴ et *deest* 4, 4a. ¹¹¹⁵ in *addit* A. ¹¹¹⁶ et 2b, 3. ¹¹¹⁷ braciis *corr.* 2b, 3. ¹¹¹⁸ per *deest* 4a. ¹¹¹⁹ præ t, f, A. ¹¹²⁰ ita ut hos *eraso* ut A, ut hos 4, ita homines 2, ita hos *rell.* ¹¹²¹ prosequente 2, 2b, 3. ¹¹²² dux 1, A. ¹¹²³ Oudalricus 1. ¹¹²⁴ Hls 2b, 3. ¹¹²⁵ Bozena 2. ¹¹²⁶ Kresine 1, 2, Krezmac 3, Krizine 4, 4a. ¹¹²⁷ Bratizlau 2, Bratislau 2b, Brecislaum 3, Bratislau 4a, Bratislaw 5. ¹¹²⁸ *deest* 4a. ¹¹²⁹ abitudo *corr.* albitudo 1, habitudo *rell.*

NOTÆ.

(389) Aliter rem se habuisse narrat Thietmar. D V, 19; non a Polonorum parte stetit Heinrichus, sed exsules Bohemorum principes adjuvit.

(390) Anno 1110; cfr. infra III, 53.

(391) Quintus est Heinrichus.

(392) Hor., od. III, 3, 1.

(393) Anno 1004.

(394) Thietmaro teste V, 9, Jaromir erat qui Pragam expugnavit.

(395) Situs erat inter Rocow et Kornhaus, Palacky I, 259.

(396) Qui nunc Strahovia dicitur. Pulkawa.

(397) In carmine populari *Udalrich und Jarmir*, p. 155:

*Geht ein Hirt als früh der Morgen dämmert,
Ruft hinauf, dass man das Thor ihm öffne.
Hört des Hirten lauten Ruf die Wache,
Öffnet ihm das Thor am Moldaustrome.*

PATROL. CLXVI.

Auf die Brücke tritt der Hirt, laut bläst er, —
Teste Thietmaro campanis, Wissegradensibus seditionis signum datum est.

(398) In carmine populari, l. 1.

Schreck ergreift die Polenkrieger alle:

Ha, die Polen greifen nach den Waffen,

Ha, die Grafen führen mächtige Streiche!

Und die Polen sprengen hierhin, dorthin,

Rennen im Gedräng' zum Thor durch Gräben,

Rennen, rennen vor den tapfern Streichen.

(399) Gente Wrissovici, cfr I, 54.

(400) Octo annos Jaromir Bohemiæ regnum tenuit, anno demum 1012 a fratre expulsus, lumine a 1034 privatus est. Thietmar. VI, 45, et Ann. Hildesheim.

(401) Cum Cosmæ hoc post ducatum adeptum factum esse videretur, Udalrici nuptiæ cum Bozena sine dubio cum Dobruo post annum 1012 rejiciendæ sunt.

pulchrior saphiro. Hanc continuo mittens dux tulit in sua, nec tamen antiqua solvit conubia, quia tunc temporis, prout cuique placuit, binas vel ternas conjuges ¹¹³⁰ habere licuit: nec nefas fuit viro rapere alterius uxorem, et uxori alterius nubere marito. Et quod nunc ascribitur pudori, hoc tunc fuit magno dedecori ¹¹³¹, si vir una conjuge aut conjunx uno viro contenti viverent. Vivebant ¹¹³² enim quasi ¹¹³³ bruta animalia, conubia habentes communia.

37. Eodem anno

Cæsar ab hoc mundo migravit tercius Otto,

Vivat ut ¹¹³⁴ in cœlis, ubi vivit quisque fidelis.

Hic successit filius ejus ¹¹³⁵ (402) Heinricus imperator, qui inter cætera ¹¹³⁶ quæ fecit in vita sua pro Christi nomine magnalia, construxit claustrum ¹¹³⁷ in quodam monte, non modico sumptu empto a possessore loci, nomine Pabo, unde traxit romen ¹¹³⁸ Bamberg ¹¹³⁹, quod est Pabonis mons. Ibi etiam constituit ¹¹⁴⁰ episcopatum, quem in tantum ampliavit facultatibus et dignitatibus pontificalibus, ut in tota orientali Francia non ultimum, sed secundum post primum habeatur episcopium ¹¹⁴¹. Edificavit etiam ¹¹⁴² ibi et templum miræ magnitudinis

Post rediens per Constantinopolim,

Mi quidam erat ¹¹⁴³ heremita,

ad quem ille veniens Hierosolimita,

post multa et dulcia atque sancta colloquia,

suppliciter rogabat eum, ut pro incolomitate imperatoris Heinrici oraret Deum ¹¹⁴⁴.

Ad quem ille: *Non est, inquit, pro incolomitate orandum, quia ex hac convalle lacrimarum translatus est jam in requiem beatorum.* At ille instat et rogat, ut sibi dicat, unde hoc sciat. Et ille: *Hæc, inquit, proxima nocte, dum nec adeo vigilarem nec omnino dormire, sustulit me alta visio ad magnum campum valde planum et nimis latum atque jocundum; et vidi*

A in honore ¹¹⁴⁵ sanctæ Mariæ Virginis et sancti Georgii Christi martiris, quod similiter in tantum adauxit dotalibus ecclesiæ et ornatibus auri et argenti et cæteris regalibus ¹¹⁴⁶ aparatibus, ut mihi videatur de his tacere melius, quam dicere minus et quam habeatur in re.

Utile de multis factum referam tamen ¹¹⁴⁷ unum. Haud ¹¹⁴⁸ longe ab urbe prædicta quidam erat anchorita ¹¹⁴⁹, sanctarum virtutum archimandrita, ad ¹¹⁵⁰ quem imperator, sæpe fingens quasi venatum ire vellet, sæpe ¹¹⁵¹ faciens aliquam occasionem, clam cum solo cliente veniebat et se ejus orationibus commendabat. Hunc cum intellexisset cæsar ¹¹⁵² quia ¹¹⁵³ causa orationis Hierosolymam ¹¹⁵⁴ ire vellet, committit ei dominici corporis et sanguinis calicem aureum, qui pro sui magnitudine, ut facile possit a quoquam levari, duas ex utroque latere habuit ansas, quod nos vulgo dicimus aures, quem ut intingat ¹¹⁵⁵ sub trina ¹¹⁵⁶ mersione in Jordane, ubi ¹¹⁵⁷ Christus baptizatus est a Johanne, præcipit imperator et rogat, dans ei pecuniam quantum sufficeret ad viam. Quid multa? Homo Dei vadit Ierosolimam, jussa facit ter mergens calicem Jordanis in unda ¹¹⁵⁸.

transibat ¹¹⁵⁹ per Bulgariam.

sancta degens vita ¹¹⁶⁰,

C ibi malignos spiritus teterrimos, quorum ex ore et naribus exibat sulfurem ¹¹⁶¹ flamma, qui imperatorem Heinrichum per ¹¹⁶² barbam invitum et quasi ad judicium ¹¹⁶³ trahebant ¹¹⁶⁴: alii collum ejus furcis ferreis inpingentes ¹¹⁶⁵ læti clamabant ¹¹⁶⁶: « Noster est, noster est. » Quos a longe sequebatur sancta Maria et ¹¹⁶⁷ sanctus Georgius, quasi tristes et quasi eripere

VARIÆ LECTIONES.

¹¹³⁰ al. manu in margine A, appositum ¹¹³¹ ita 1, 2b, 3, decorari corr. decori A. decori 2, 4, 4a, sed in posterioribus de erasum. ¹¹³² videbant A. corr. al. man. vivebant. ¹¹³³ in margine A. alia manu appositum. ¹¹³⁴ deest 4, 4a. ¹¹³⁵ filius ejus desunt 2. ¹¹³⁶ cuncta 2. ¹¹³⁷ castrum 1, 2, 2b, 3, 4, 4a. ¹¹³⁸ n. tr. A. ¹¹³⁹ Babenberg 1, Pabenberg 3, Babenberg 4. ¹¹⁴⁰ construxit 1. ¹¹⁴¹ episcopatum 2. ¹¹⁴² edificavit etiam — monasterio desunt 5. ¹¹⁴³ honorem 2b, 3. ¹¹⁴⁴ ita 1. regaliter rel. ¹¹⁴⁵ deest A. ¹¹⁴⁶ corr. A. ¹¹⁴⁷ anchorita 1. ¹¹⁴⁸ at A. ¹¹⁴⁹ ita additis verbis ad venationem 1. sæpe ad venationem faciens A. 2, 2b. erronee advenationem 2. ad venationem iter 5. ad venatum ire vellet 4, 4a. ¹¹⁵⁰ Heinricus addit 4. ¹¹⁵¹ quod 2b. ¹¹⁵² Iherosolimam 1, 4a. Ierolimam 2, 4. ¹¹⁵³ intingat 2b, 3. ¹¹⁵⁴ terna 2b, 3, 4, 4a. ¹¹⁵⁵ Jesus addit 4. ¹¹⁵⁶ undam 4, 4a. ¹¹⁵⁷ transiebat A. 4. ¹¹⁵⁸ er. quidam A. ¹¹⁵⁹ sanctam gerens vitam A. sanctam degens vitam 3. ¹¹⁶⁰ dominum A. ¹¹⁶¹ fulgurea 1. ¹¹⁶² et 1. ¹¹⁶³ et — judicium desunt A. ¹¹⁶⁴ habebant 3. ¹¹⁶⁵ urgentes A. 4, 4a. inpingentes urgentes 1. ¹¹⁶⁶ dicentes addunt corrector 2b, 4, 4a. ¹¹⁶⁷ omissum 2.

NOTÆ.

(402) Quam longe Cosmas hic a veritate aberraverit, neminem latet. Unde sequentem fabellam hauserit nescio. Eandem paulo ante Cosmam Leo Ostiensis II, 47, non de S. Georgio sed de S. Laurentio narravit, et post eum Adalbertus in Vita S. Heinrici, c. 33. Ambo eandem fere rem longe aliis expresserunt verbis, ita ut nullum societatis vinculum inter tres hos auctores intercedere possit. At eandem narrationem iisdem ut apud Cosmam verbis legimus apud Crusium in Annali-

bus Suevicis II, 136, qui hæc testatur: *Hæc in illo magno volumine, quibus ecclesiastica et monastica gens non tantum pro summa liberalitate grata esse erga benefactorem voluit, sed etiam alios proceres et divites ad similem et parem beneficentiam invitare. Sed monasterium ubi hic libellus scriptus sit latet. At cum Cosmæ sermo rhythmicus in eodem fragmento legatur, sine dubio non genuinum sed ex ipsius Chronico est desumptum.*

omn volentes et cum eis litigantes, donec suspensa est in medio campo trutina, cujus capacitas laciore fuit quam duo milliaria ¹¹⁶⁸. Ad sinistram maligna pars magna et immensa pondera et innumerabilia, quæ sunt ¹¹⁶⁹ mala opera, imponebant. At contra sanctum Georgium vidi monasterium magnum cum toto clauastro imponere, vidi aureas cruces preciosis lapidibus grates, vidi tot plenaria gemmis et auro grandia, vidi candelabra ¹¹⁷⁰ aurea et turibula atque pallia innumera ¹¹⁷¹, et quicquid boni rex in vita fecerat. Sed adhuc maligna pars præponderabat et clamabat: « Noster est, noster est ¹¹⁷². » Tunc sancta Maria accepit aureum calicem magnum de manu sancti Georgii, et concutiens ter caput inquit: « Certe ¹¹⁷³ non verer, sed noster est ¹¹⁷⁴; » et cum magna indignatione projecit calicem ad parietem ecclesiæ, et ¹¹⁷⁵ fracta est una ¹¹⁷⁶ ansa calicis. Ad cuius tintillum ¹¹⁷⁷ mox evanuit agmen ignitum ¹¹⁷⁸, et accepit sancta Maria per manum dexteram et sanctus Georgius per sinistram imperatorem ¹¹⁷⁹, et eduxerunt ¹¹⁸⁰ secum, ut credo, in cælestem ¹¹⁸¹ habitationem. At ille Hierosolimita corde revolvens ea quæ dicta sunt, descendit ad sarcinas et invenit fractam calicis ansam, sicut prædixerat heremita. Qui usque hodie magni miraculi pro testimonio habetur Bamberk sancti Georgii ¹¹⁸² in monasterio ¹¹⁸³.

Anno dominicæ incarnationis 1003. Hic interfecti sunt Wrissovi ¹¹⁸⁴ (403).

38. Anno dominicæ incarnationis 1004 ¹¹⁸⁵. Benedictus cum sociis suis martirizatus est ¹¹⁸⁶. Temporibus ¹¹⁸⁷ Henrici ¹¹⁸⁸ imperatoris, qui post Ottonem

tercium rexit Romanum imperium, in partibus Poloniæ quinque fuere monachi et heremitæ, veri ¹¹⁸⁹ Israelitæ, Benedictus, Matheus, Johannes, Ysaac, Cristinus ¹¹⁹⁰, et sextus Barnabas: quorum non est inventus in ore dolus nec in manibus pravam opus. Horum de vita patrum scripturus multa, inveni pauca, quia semper dulcius sumitur quæ parcius apponitur esca (404). Erat enim eorum ¹¹⁹¹ conversatio laudabilis, Deo acceptabilis, hominibus admirabilis et eam sectari volentibus imitabilis ¹¹⁹². Nam ad ¹¹⁹³ hoc merita sanctorum ¹¹⁹⁴ ammiramur ¹¹⁹⁵, ut eos imitando ipsi ammirabiles reddamur. Hos quippe viros quinque non ¹¹⁹⁶ incongrue æquipparare possumus sive quinque porticibus probaticæ piscinæ, sive quinque prudentibus virginibus oleo habundantibus misericordiæ ¹¹⁹⁷, quia pauperes ipsi pauperibus Christi, quos in suis confovebant mansionibus ¹¹⁹⁸, prout poterant, subministrabant misericordiæ sumptibus. Ipsi autem virtus talis erat abstinentiæ, ut alius bis, alius semel in sabbato, nullus tamen dietim ¹¹⁹⁹ sumeret cibum. Cibus autem eis ¹²⁰⁰ holus propriis elaboratum manibus; panem raro habuere, sed piscem ¹²⁰¹ nunquam, legumina aut ¹²⁰² milium non ¹²⁰³ nisi in ¹²⁰⁴ pascha ¹²⁰⁵ sumere licuit, lympham incorruptam, et hanc libant ad mensuram, carnis esca eis abhominabilis ¹²⁰⁶; feminæ visus execrabilis. Vestis hyrta et aspera ¹²⁰⁷, contexta de cauda et equinis ¹²⁰⁸ jubis. In lectulo lapis pro sustentaculo capitis, et matta pro lectisterio, et hæc vetus nimis et singularis

Nec fuit ulla quies, stant tota nocte lugentes

Tam proprium quam plebiculæ scelus atque reatum.

Nunc sonant pectora

nunc ¹²⁰⁹ sudant ¹²¹⁰ corpora ¹²¹¹

nunc manibus expansis

vivat ut in cælis

Nunquam locuti sunt ad invicem,

crebris tunsionibus livida,

innumeris genuflexionibus ¹²¹² fessa,

et oculis erectis,

precibus unusquisque instat anhelis.

Nisi venientem ad hospitem.

et ad hunc paucis. Vere legis factores, non auditores erant, vere semetipsos cum viciis et concupiscentiis mundi crucifigentes, et crucem Christi mente et corpore bajulantes, gratum Deo sacrificium non

ex ¹²¹³ pecore alieno, sed ex corpore proprio offerrebant ¹²¹⁴, quia cottidie vicissim vapulabant. Talis enim

VARIE LECTIONES

¹¹⁶⁸ milia 1. ¹¹⁶⁹ quæ sunt desunt 4, 4a. ¹¹⁷⁰ ita 1. cand. argentea A. 2, 2b, 3, 4, 4a. ¹¹⁷¹ corr. 1. ¹¹⁷² noster est desunt 1. ¹¹⁷³ superscr. 1. ¹¹⁷⁴ omissum 4, 4a. ¹¹⁷⁵ ubi 3. ¹¹⁷⁶ pars add. 2. ¹¹⁷⁷ tremittum 3. ¹¹⁷⁸ superscr. 1. alia manu. ¹¹⁷⁹ Henricum add. 4, 4a. ¹¹⁸⁰ duxerunt A. 2, 2b, 3, 4, 4a. ¹¹⁸¹ patriam vel hab. A. ¹¹⁸² martiris 4. ¹¹⁸³ in ecclesia S. Georgii A. ¹¹⁸⁴ Wrissevi 1. rell. ut supra. ¹¹⁸⁵ sanctus add. 4, 4a. ¹¹⁸⁶ quinque fratres martyrizati sunt 3. ¹¹⁸⁷ sequentia omnia usque atque Johannes desunt 5. ¹¹⁸⁸ Heinridi 1. ¹¹⁸⁹ viri A. 2, 2b, 3. ¹¹⁹⁰ Crispinus 3. ¹¹⁹¹ in margine A. appositum. ¹¹⁹² quæ sequuntur, usque ad verba: Passi sunt autem desunt 3. Post verba tamen sectari volentibus imitabilis addit: Hactenus hæc. ¹¹⁹³ ob A. ¹¹⁹⁴ eorum A. ¹¹⁹⁵ ammiramur 4a. ¹¹⁹⁶ Hunc locum ita dedit cod. A. Hos quippe viros V prudentibus virginibus oleo habundantibus misericordiæ et eos (expunctum) non (alia manu superscriptum) incongrue æquipparare possumus sive V portionibus (onibus expunct. superscr. tibis) probaticæ piscine quia, etc. ¹¹⁹⁷ eis add 4, 4a. ¹¹⁹⁸ dietim 1. ¹¹⁹⁹ erat addunt 4, 4a. ¹²⁰⁰ pisces 4, 4a. ¹²⁰¹ autem 1. ¹²⁰² deest 2. ¹²⁰³ deest A. ¹²⁰⁴ aut pentecosten addunt 4, 4a. ¹²⁰⁵ habom. 1. ¹²⁰⁶ et addit A. ¹²⁰⁷ dequinis 1. ¹²⁰⁸ tunc corr. nunc 1. ¹²⁰⁹ fundant 1. ¹²¹⁰ pectora A. ¹²¹¹ corr. alia manu A. ¹²¹² superscr. al. manu A. ¹²¹³ offerrebant A.

NOTÆ.

(403) Sine dubio crudelissima est illa clades Boleslavi III jussu perpetrata, quam retulit Thietmarus V, 18.

(404) De iisem viris sanctis egit Petrus Damiani in Vita S. Romualdi supra SS. t. IV, p. 852.

Mos erat istorum simul unaquaque ¹²¹⁴ dierum ¹²¹⁵. A et stans cum flagello respondit: *Sicut*
 Post priman. dorsum mollirier ¹²¹⁶ usque deorsum. *Vis, fiat, Christumque rogat, fratremque flagellat,*
 In faciemque cadens ad fratrem frater ¹²¹⁷ aiebat:
Si pareis peccas, cum tangis, ne michi parcas, dicens:

Hæc per facta ¹²¹⁸ *pius solvat tua crimina* ¹²¹⁹ *Christus,*
 Atque cadens iterum præbet sua terga vicissim.
 Nec *Doluit, frater, dum* ¹²²⁰ *fratrem verberat alter,*
 Sed *Miserere mei Deus* aut *Benedicite* cantat.
 Nam suffert leviter patitur quod quisque libenter.
 Horum Deus ex alto prospectans patientiam
 et vitæ innocentiam, atque fidei et operis perseverantiam,
 cum iam laborum sanctorum suorum ¹²²¹
 mercedem reddere vellet et ut per viam mirabilem
 eos ad patriam reduceret ¹²²² exultabilem.
 Dux Mescio audiens bonam famam eorum et conversationem sanctam,
 venit cum paucis, ut se commendaret hominibus sanctis.
 Et ut eorum ¹²²³ cognovit inopiam, dat eis magnam census copiam (405),
 scilicet marsupium centum marcis plenum
 Et accipiens ab eis fraternitatem, et orationum communitatem,

lætus abiit ad suam aulam ¹²²⁴ multum ¹²²⁵ rogans et B quid nunquam habuerant. Stant stupefacti, et quia
 commendans se, ut sui habeant memoriam. At illi jam per dimidium annum nihil fuerant ad invicem
 nesciunt ¹²²⁶, quid faciant ¹²²⁷ de pecunia, quia tale locuti, unus ex illis aperuit os, et ait:

Est laqueus ¹²²⁸ *mortis argenti pondus et auri,*
 et quibus super ¹²²⁹ *habundat* *mordax crumena,*
 his non facile patebunt *loca elysey amœna,*
 sed horrore ¹²³⁰ *plena* *infernalis pœna*
 illos cruciabit ¹²³¹ *in Eihna* ¹²³².
 Nimirum hæc est temptatio *humani generis inimici,*
 ut nos faciat *inimicos Christi.*
 Nam qui amicus est mundi, *inimicus constituetur* ¹²³³ *Dei* ¹²³⁴.
 Deo namque ¹²³⁵ *contradicunt,* *qui ejus mandata non custodiunt.*
 Nam Deus dixit:
 et quasi exponens adjunxit: *« Nemo potest* ¹²³⁶ *duobus dominis servire, »*
 Jam mammonæ erimus servi, *qui hactenus fuimus parsymoniæ liberi*
 An non ad motum auræ portans aurum pavebit?
 An non cantabit vacuus coram latrone viator ¹²³⁷ (406).
 Nonne multociens ad nos latrones venerunt ¹²³⁸.

et ¹²³⁹ ob quam rem nos interficerent non inveniunt? C ¹²⁴⁰ potius ejiciatur cicius mortis ¹²⁴¹ fomentum, malis
 aliquando plagis nobis impositis, aliquando benedictionibus acceptis abierunt? Certe jam volat fama per mundum nos diligere mundum et ea quæ sunt mundi. Clamat contra nos et hæc ipsa, quæ nunquam scit tacere pecunia, et jam jamque aderit improba manus latronum: rat duci: Licet nos peccatores et indigni sumus ¹²⁴², tamen restitui memoriam in nostris orationibus habemus

VARIE LECTIONES.

¹²¹⁴ unaquæque 1, 2, 2b, 3, 4. ¹²¹⁵ die A. ¹²¹⁶ mollirier 2. in textu. Alia manus, ducta per vocem hanc linea, in margine adscripsit delegunt. Molliré 4, 4a. ¹²¹⁷ frater fratri omissa ad 2. ¹²¹⁸ perfecta 2b. præfata 4, 4a. ¹²¹⁹ tormina 2b. ¹²²⁰ cum A. ¹²²¹ ipsorum pro sanctorum suorum 4, 4a. ¹²²² perduceret 2b. ¹²²³ cum A. ¹²²⁴ aulam curiam 1. sed expuncta vox curiam. ¹²²⁵ multis 2b. ¹²²⁶ nescientes A. ¹²²⁷ facerent A. ¹²²⁸ laqueus est A. 2. ¹²²⁹ semper 4, 4a. ¹²³⁰ horrore 4, 4a. ¹²³¹ cruciabat 2. ¹²³² Eihna 1. ¹²³³ est A. constituitur 4, 4a. ¹²³⁴ loco erasi verbi 1. ¹²³⁵ autem corr. namque A. ¹²³⁶ Non potestis A. ¹²³⁷ cor. latr. viator A. ¹²³⁸ veniunt 4, 4a. ¹²³⁹ deest 2b. ¹²⁴⁰ etiam addit 2. ¹²⁴¹ mortes A. ¹²⁴² deest 4, 4a. ¹²⁴³ indignissimi A. simus 4.

NOTÆ

(405) Secundum Romualdum aurum eis datum erat, ut Romam profecti coronam regiam sibi a summo pontifice impetrarent. (405*) *Matth. vi, 24.*
 (406) *Juvenal., sat. X, 22.*

continuum. Argentum nunquam habuimus, nec habere A volumus. Dominus enim noster Jesus Christus a nobis non argentum, sed bonæ operationis duplex exigit talentum Monachus si habet obulum, non valet obulum. Ecce quod suum est accipe argentum, nobis illicita possidere non est licitum ¹²⁴⁴. Illo abeunte ducis ad curiam, mox in prima noctis vigilia affuit manus inimica, et irruentes valvas ¹²⁴⁵ domus subito, inveniunt eos cantantes et psallentes Domino. Quorum adactis jugulo gladii inquinat:

Vivere si vultis cum pace bona, quod habetis

Argentum nobis date nunc et parcite vobis.

Scimus enim vere vos censum regis habere.

At illi teste Deo jurant, censumque negant constanter et aiunt: *Pecunia, quam quæritis, jam est in camera ducis, quia non fuit necessaria nobis. Quod si non creditis, ecce domus nostra, quærite quantum placet vobis, tantummodo nolite male facere nobis* ¹²⁴⁶. At illi rigidiores saxi: *Non est opus*, inquit, *verbis, aut nobis reddite ducis pecuniam, aut* ¹²⁴⁷ *diram mortis subibitis sententiam*, et statim crudeliter eos ligaverunt et per totam noctem diversis pœnis affecerunt, ad ultimum in ore gladii simul omnes interfecerunt. Sicque furor impiorum transverxit eos ad regna polorum. Passi sunt autem hi fratres quinque, Benedictus, Matheus, Ysaac, Cristinus atque Johannes ¹²⁴⁸ anno dominicæ incarnationis 1004, 3 ¹²⁴⁹ Idus Novembris.

39. Anno dominicæ incarnationis 1005.

Anno dominicæ incarnationis 1006 ¹²⁵⁰ princeps Hemma, feminei sexus gemma, febre correpta ¹²⁵¹, a vinculis carnis est ¹²⁵² erepta. Cujus epitaphium his versiculis aut vidi, aut vidisse me ¹²⁵³ memini editum ¹²⁵⁴:

Quæ fuit ut ¹²⁵⁵ *gemma, vilis jacet en cinis Hemma.*

Dic, precor, Huic animæ da veniam, Domine.

Anno dominicæ incarnationis 1007.

Anno dominicæ incarnationis 1008. *

* Stephanus rex Ungarorum claruit. 2. 2^a.

Anno dominicæ incarnationis 1009.

Anno dominicæ incarnationis 1010.

Anno dominicæ incarnationis 1011. **

** Dedicatio Babinbergensis ecclesiæ 2. 2^a.

Anno dominicæ incarnationis 1012

Anno dominicæ incarnationis 1013.

Anno dominicæ incarnationis 1014. ***

*** Rex Henricus imperator consecratur. 2. 2^a.

Anno dominicæ incarnationis 1015. †

† Imperator Henricus Boleslaus Poloniæ ducem subegit. 2. 2^a. 2^b.

Anno dominicæ incarnationis 1016.

Anno dominicæ incarnationis 1017. 4 Junii

¹²⁵⁶ (407) obiit Teadagus, quartus episcopus ¹²⁵⁷ Pragensis ecclesiæ. Fuit autem hic ¹²⁵⁸ Teadagus sancti præsulis Adalberti successor ¹²⁵⁹ idoneus, corpore virgineus, moribus aureus, actibus purpureus, sui antecessoris sequens vestigia, commissæ plebis persequens flagicia, et si non corpore, mente tamen tulit martirium: nec obiit more ¹²⁶⁰ hominum, sed secutus Dominum in pace in idipsum dormit ¹²⁶¹ et requiescit, cui ¹²⁶² anno dom. inc. 1018 ¹²⁶³ successit Heccardus ¹²⁶⁴ præsul (408).

Anno dominicæ incarnationis 1019 ¹²⁶⁵.

Anno dominicæ incarnationis 1020.

40. Interea natus ducis Bracizlaus, de puericia transcendens in juventutem, ibat de virtute in virtutem; cui præ cæteris prosperitas operis ¹²⁶⁶, proceritas corporis et formæ pulchritudine, ac virium ¹²⁶⁷ sapientiarque magnitudo, in adversis fortitudo, in prosperis temperata inerat mansuetudo. Hisdem temporibus Teuthonicis in partibus fuit quidam comes valde potens, cognomine albus ¹²⁶⁸ Otto, sanguine de regio prodiens stemmate patrio. Unica huic erat gnata ¹²⁶⁹, nomine Judita (409), pulchritudine

Sub Phebo cunctis quæ sunt prælata puellis: quam bonus pater et ejus optima mater, quo addisceret psalterium, tradiderant in cænobium quod dicitur Zuinprod ¹²⁷⁰ (410), loci situ et mœnibus munissimum. Sed quæ ¹²⁷¹ turre, quamvis altissimæ, aut quæ mœnia firmissima ¹²⁷² amoris resistere et amantem possunt excludere ¹²⁷³?

Omnia vincit amor (411): rex et dux cedit amor. Igitur ¹²⁷⁴ Bracizlaus, juvenum pulcherrimus, heros acerrimus, multis referentibus audiens de nimia pulchritudine et morum probitate ac generositate parentelæ supra dictæ puellæ, ultra non habebat spiritum et intra semetipsum cœpit cogitare, utrum eam vi rapere ¹²⁷⁵ temptet, an dotalibus conubia pareat.

VARIAE LECTIONES.

¹²⁴⁴ licet A. ¹²⁴⁵ valvas 1. ¹²⁴⁶ quicquam addit A. ¹²⁴⁷ superscr. al. manu 1. ¹²⁴⁸ quinque hæc nomina propria desunt 3. ¹²⁴⁹ Il. 2. 2^b. Id. Nov. A. ¹²⁵⁰ quæ sequuntur, priori anno in 4. 4^a annexa sunt. ¹²⁵¹ correctio 1. ¹²⁵² deest 4^a. ¹²⁵³ me superscr. al. manu 1. omissum 2. ¹²⁵⁴ omissum 3. ¹²⁵⁵ in 1. ¹²⁵⁶ ita 4. 2. IV. Id Junii desunt 4. 4^a. ¹²⁵⁷ sanctæ add. 4. 4^a. ¹²⁵⁸ deest 4. ¹²⁵⁹ in margine 1. al. man. ¹²⁶⁰ morte 1. ¹²⁶¹ dormivit 4. 4^a. ¹²⁶² amen pro cui 2^b. eodem anno 4. 4^a. ¹²⁶³ mill. XIX. 1. ¹²⁶⁴ Eccardus 1. 4^a. a recentiori manu correctum Erhardus. Ekkardus 2. Eckardus 4. ¹²⁶⁵ desideratur hæc lin. 1. ¹²⁶⁶ opis 3. ¹²⁶⁷ virtutum 1. ¹²⁶⁸ Albertus 3. ¹²⁶⁹ nata A. 2. 4. 4^a. ¹²⁷⁰ Zuinprod 1. Zumbrod 3. Zuinprod 4. 4^a. ¹²⁷¹ deest 5. ¹²⁷² fortissima 4. ¹²⁷³ extrudere 2. 2^b. ¹²⁷⁴ interea 4. 4^a. ¹²⁷⁵ capere A.

NOTÆ.

(407) Consentit Thietmarus VII, 41, et Necrologium Bohemicum.

(408) Antea abbas Nienburgensis. Consecratus est die 6 Oct. Thietmar. VII, 48.

(409) Erat filia Heinrici et soror Otonis marchionis de Suinford. Vide stemma genealogicæ quod

dedit Schwarz in adnotatione 108 ad Cosmam. Vide etiam Pubitechka III, 265.

(410) I. e. Suinford, ubi sanctimonialium monasterium ab Eila, Judithæ avia, conditum fuisse probat Ann. Saxo ad a. 1015.

(411) Virg., eclog. X, 69.

et faciterium ⁷⁷⁹, quo ea habet sui ob memoriam. Quæ usque hodie in Pragensi ecclesia honorifice habentur et dicuntur paramenta sancti Adalberti.

Anno dominicæ incarnationis 985 ⁷⁸⁰.

Anno dominicæ incarnationis 986.

Anno dominicæ incarnationis 987 obiit Striezislava ⁷⁸¹ (355), sancti Adalberti mater venerabilis et Deo acceptabilis matrona, tantæ et tam sanctæ equalis ⁷⁸² dici mater et esse digna.

Anno dominicæ incarnationis 988.

Anno dominicæ incarnationis 989.

Anno dominicæ incarnationis 990 (356) sanctus Adalbertus Romæ ad sanctum Alexium, in scio abbate quis esset, factus est monachus.

Anno dominicæ incarnationis 991.

Anno dominicæ incarnationis 992.

Anno dominicæ incarnationis 993.

Anno dominicæ incarnationis 994.

29. Nec ⁷⁸³ transsiliendum censeo quod ab aliis prætermissum vides. Nam præsul Adalbertus videns, quod grex sibi commissus semper in præcipitium iret, nec eum ad rectam viam convertere quiret, timens ne et ipse cum pereunte ⁷⁸⁴ plebe periret, non ausus est cum eis amplius stare, nec passus est suam ulterius incassum prædicandi operam dare ⁷⁸⁵. Sed cum jam jamque ⁷⁸⁶ Romam iter arripere vellet (357), forte fortuna tempore in ipso Strahquaz ⁷⁸⁷, de quo supra retulimus, aui abbatis cum licentia venerat de Radisbona ⁷⁸⁸, post multos annos visere patriam dulcem et cognatos atque fratrem suum Boemiam ducem. Cum quo vir Dei præsul Adalbertus secretum peciit et colloquium tenuit, multa conquestus de infidelitate et nequitia populi, de incesta copula et super illicita discidia ⁷⁸⁹ (358) inconstantis conjugii, de inobedientia et negligentia cleri, de arrogantia et intollerabili potencia comitum. Ad ultimum omnem intencionem sui cordis sibi aperuit ⁷⁹⁰, quod vellet Romam apostolicum (359) consultum ire, et ad gentem apostatricem ⁷⁹¹ nunquam redire. Inter hæc et ad ⁷⁹² hæc hæc addidit: *Et bene*

*A est, inquit, quod tu frater nosceris esse ducis, et hujus terræ ex ⁷⁹³ dominis ⁷⁹⁴ originem ducis ⁷⁹⁵: te plebs ista maruli ⁷⁹⁶ dominari, et tibi magis obedire quam mihi. Tu ⁷⁹⁷ consilio et auxilio tui ⁷⁹⁸ fratris superbos comprimere, negligentes arguere, inobedientes corrigere, infideles increpare poteris. Tua dignitas et scientia, tui habitus sanctimonia multum ⁷⁹⁹ concordant, ad pontificalia regimina. Quod ut fiat ego tibi cum ⁸⁰⁰ Dei voluntate et mea potestate concedo, et ut liceat me vivente istic episcopus ut sis, apud apostolicum omnibus votis intercedam ⁸⁰¹. Et quem forte manu tenebat episcopalem baculum, ponit sibi in signum. Quem ille, quasi furibundus, in terram projecit, et hæc verba insuper adjecit: *Noto ut ⁸⁰² aliquam dignitatem habeam ⁸⁰³ in munda ⁸⁰⁴, honores**

B fugi ⁸⁰⁵, pompas sæculi despicio: indigno me judica episcopali fastigio, nec tantum pondus pastoralis curæ ferre sufficio. Monachus sum, mortuus sum: mortuos sepelire non possum. Ad hæc præsul ⁸⁰⁶ respondit: Scias, frater ⁸⁰⁷, scias, quod modo ⁸⁰⁸ faciam bono, facies autem postea, sed cum tuo maximo ⁸⁰⁹ malo. Post hæc præsul ⁸¹⁰, ut proposuerat, Romam iter arripit, et gentem suis præceptis inobedientem relinquit ⁸¹¹. Et quia tunc temporis dux non erat suæ potestatis, sed comitum ⁸¹², comites versi in Dei odium, patrum iniquorum pessimi illi, valde malum operabantur facinus ⁸¹³ et iniquum. Nam sub quadam festiva die ⁸¹⁴ (360) factum irumpunt urbem Lubic, in qua fratres sancti Adalberti et milites Lubici universi velut oves innocentes assistebant sacris missarum solempnibus festa celebrantes. At illi ceu lupi immanes urbis moenia irumpentes, masculum et feminam usque ad unum interficientes, quatuor ⁸¹⁵ fratribus sancti Adalberti cum omni prole ante ipsum altare decollatis, urbem ⁸¹⁶ comburunt, plateas sanguine perfundunt, et cruentis spoliis ac crudeli præda onerati ⁸¹⁷ hilares ad proprias ⁸¹⁸ redeunt ⁸¹⁹ lares. Interfecti sunt autem in urbe Lubic quinque fratres sancti Adalberti ⁸²⁰ anno dom. incarn. 995, quorum nomina ⁸²¹

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁷⁹ facitersium corrector 2. facitergium 3. ⁷⁸⁰ Numerus alia manu in margine A. adscriptus. ⁷⁸¹ Zrezislava 1. 2b. 4. Striezislava 2. Zrezislava 3. Zrehizislava 5. ⁷⁸² corr. 1. ⁷⁸³ Hic iterum incipit cod. 7a. ⁷⁸⁴ perheunte 1. ⁷⁸⁵ corr. 1. ⁷⁸⁶ jamque deest 1. 3. ⁷⁸⁷ Ztrahquaz 1. 4. ⁷⁸⁸ Radisbona 1. ⁷⁸⁹ dissidia 2b. 3. 4. ⁷⁹⁰ aperit A. A'. ⁷⁹¹ apostaticam 3. ⁷⁹² superscr. 1. ⁷⁹³ et corr. ex 1. ⁷⁹⁴ dominis corr. domini 1. ⁷⁹⁵ et hujus—ducis deest A. A'. ⁷⁹⁶ magis vult 4. ⁷⁹⁷ tu consilio—poteris desiderantur in 4. ⁷⁹⁸ deest A. A'. ⁷⁹⁹ in multum deest 2. ⁸⁰⁰ deest 3. ⁸⁰¹ intendam 3. ⁸⁰² ita A. 1. 4. ⁸⁰³ deest in omnibus cod., alia manu superscr. 1. ⁸⁰⁴ possideam 4. ⁸⁰⁵ A verbis mores fugio continuatur chronicon in cod. 4a. ⁸⁰⁶ Adalbertus add. 4. 4a. ⁸⁰⁷ Ztrahquaz add. 4. 4a. ⁸⁰⁸ deest A. A'. ⁸⁰⁹ Adelbertus add. 4. ⁸¹⁰ reliquit 2. ⁸¹¹ ducum A. ducis A'. ⁸¹² scelus 4. 4a. ⁸¹³ die festivo A. A', festivitate 4. 4a. ⁸¹⁴ universis 3. ⁸¹⁵ Lubic add. 4. 4a. ⁸¹⁶ corr. al. manu 1. ⁸¹⁷ ita A. 1. ⁸¹⁸ recedunt A. A'. ⁸¹⁹ præsul addunt 4. 4a. ⁸²⁰ quorum nomina deest 2. P. r. verba: Anno dom. incarn. 995 linea alio atramento ducta est.

NOTÆ.

(355) Ex caro genere Sclavorum nobilissima; conf. Brunonis Vita S. Adalberti, c. 4.

(356) Jam tempore Nativitatis Christi, a. 988, S. Adalbertus Romæ commoratus esse videtur; conf. Wilmanus Otto III, p. 92.

(357) Primum erat S. Adalberti iter Romanum;

itaque cum Cosma minime ad annum 994 refertur potest.

(358) Vita S. Adalberti, c. 12.

(359) Joannem XVI annis 985-996 sedentem.

(360) S. Wenceslai; cfr. Brunonis Vita S. Adalberti, c. 21; sed hoc post secundum ejus iter Romanum factum est anno 996.

sunt hæc : Sobehor, Spitimir³⁶¹, Dobrazlav³⁶², Po-

rey³⁶³, Caslav³⁶⁴.
30. His ita³⁶⁵ peractis, dux Bolezlaus inito consilio cum clericis, Maguntinum præsulē³⁶⁶ his sollicitat verbis : Aut nostrum pastorem Adalbertum ad nos revoces, quod magis volumus, aut alium nobis in loco sui ordines, quod inviti poscimus³⁶⁷. Nam³⁶⁸ Christi ovilia adhuc in hac gente fidei novicia, nisi eis assit vigilans pastoris custodia, cruentis³⁶⁹ lupis opima recia³⁷⁰ sunt³⁷¹ edulia³⁷². Tunc

A metropolita Maguntinus sollicitus ne populus nuper³⁷³ Christo acquisitus, relapsus in antiquos pereat sacrilegos ritus, mittens legatos ad apostolicum clamat ut aut viduatæ Pragensi ecclesiæ maritum remittat (361), aut alium in loco sui ordinari³⁷⁴ permittat. Et quoniam servus Dei Adalbertus, jussu apostolici factus liber a custodia gregis dominici, in cœnobio sancti Alexii³⁷⁵ cum senatoribus cœli infra amœnam curiam terreni conversabatur³⁷⁶ Elisii,

Hunc dominus papa, suus et pius insimul abbas (362),

Talibus alloquitur³⁷⁷ moestum solantur amicis :

<i> O fili dulcissime per caritatem Dei te deprecatur³⁷⁸ ut ad tuam parrochiam³⁷⁹ regimenque tuarum ovium Si te audierint, Deo gratias : ne cum pereuntibus pereas, Hæc præsul³⁸⁰ valde quod sibi sit³⁸¹ data docendū non sine magna moesticia </i>	<i> et frater amantissime³⁸², et per amorem proximi obtestamur, dignanter redeas diligenter recipias. si te non audierint, fugientes te³⁸³ fugias, et ad nationes exteras prædicandi licentiam habeas. exhilaratus³⁸⁴ sententia, exteras gentes licentia, fratrum dulcia linquit³⁸⁵ consortia. </i>
--	--

Et cum viro summæ discretionis præsule (363), nomine B. urbis, in palatio rogat, quo per ejus missos scire Nothario³⁸⁶, adiens³⁸⁷ archiepiscopum Maguntinæ posset, si se suus grex³⁸⁸ recipere vellet³⁸⁹.

Quo facto, quid sibi suus grex responderit, aut quam ob causam eum non receperit, vel ad quas gentes inde transierit, quantæ etiam frugalitatis omnibus diebus sui episcopi fuerit, quanta morum honestate enituerit, scire poterit, qui vitam ejus seu³⁹⁰ passionem legerit. Nam mihi jam dicta bis³⁹¹ dicere non placet ista.

Tunc Ztrahquaz³⁹² frater ducis, de quo supra meminimus, videns episcopum quasi jure et regulariter³⁹³ a sua plebe repudiatum, tumido fastu exarsit in episcopatum. Et quia facile est volentem cogere, protinus hunc ydiotam et sicophantam populus nequam in episcopalem levat³⁹⁴ kathedram. Sic enim, sic Deus sæpe³⁹⁵ permittit per sui providentiam C. malis iniquorum archigeronta³⁹⁶.

pravorum hominum invalescere potentiam, sicut in hac irregulari³⁹⁷ electione ludicra³⁹⁸ prævalere³⁹⁹ Cereris generi⁴⁰⁰ (364). Nam fuit hic Ztrahquaz vester compositus, mente tumidus, actibus dissipatus, oculis vagus, verbis vanus, moribus ypocrita, et tocius erroris mandrita, atque in omnibus operibus

Plura referre pudet Ztrahquaz de præsule pseudo.

VARIAE LECTIONES.

³⁶¹ olim Spitimir 2. Spitimir 4, 4a. ³⁶² Bobrazlau 1, 2b. Bobrazlau olim in 2. mutatum vero alterum h. in h. deletum ra est superscriptum u, et ita correctum Bohuslau. Bobrazlau collator 2b. Drohozlau 3. Pobrazlau 4, 4a. ³⁶³ Poreii 3. ³⁶⁴ Caslav 1. rel. Czaslau 2. Chazlaw 5. ³⁶⁵ itaque 2a. ³⁶⁶ deest A. ³⁶⁷ possumus corr. alia manu poseimus 1. ³⁶⁸ nam — edulia desunt 5. ³⁶⁹ rapidis vel rabidis cruentis 1. ³⁷⁰ recte 2b, 4, 4a. ³⁷¹ sicut 2b, 3, 4, 4a. ³⁷² edulia 2. correctum alia manu edulia. ³⁷³ a. addit 2. ³⁷⁴ suo ordinare 4, 4a. ³⁷⁵ confessoris add. 4, 4a. ³⁷⁶ conversabantur corr. -batur 1. ³⁷⁷ loquuntur 1. ³⁷⁸ Adalberte addit 4a. ³⁷⁹ deprecor 1. ³⁸⁰ littera c. al. manu superscr. 1. ³⁸¹ deest 4, 4a. ³⁸² Adalberte add. 4, 4a. ³⁸³ alia man. superscr. 1. ³⁸⁴ est 1. ³⁸⁵ liquit 2b. ³⁸⁶ Notharino corrector 2b. Notario 4a. ³⁸⁷ deest 4, 4a. ³⁸⁸ Verba grex — suus alia manu in margine A. apposit. ³⁸⁹ corr. al. man. 1. ³⁹⁰ sive 2. ³⁹¹ bis 1. ³⁹² Strahquaz 2 et sic deinceps. ³⁹³ regulariter 2a. ³⁹⁴ locat 3. ³⁹⁵ Deus sic sæpe 3. sæpe deest 4, 4a, 5. ³⁹⁶ syllaba in al. manu superscr. A. regulari 4, 4a. ³⁹⁷ ludicra A. ludici- tus 3. ³⁹⁸ prævalere corr. alia man. prævalere A. prævalere 4, 4a. ³⁹⁹ genere corr. -nefl A. ⁴⁰⁰ archigeron 4

NOTÆ.

(361) Vita S. Adalberti, c. 18.

(362) Leo abbas monasterii S. Alexii.

(363) Leodiensi; cfr. Vita S. Adalberti, c. 24;

sed quod factum est in secundo itinere Romano, a. 996; auctor duo illa itinera in unum confundit.

(364) l. e. diaboli.

Sufficiant⁹⁹¹ pro multis pauca. Ventum erat Magun-
tinæ sedis ad⁹⁹² archipræsulem⁹⁹³ : ubi peractis
omnibus quæ agenda erant per ordinem, sicut fieri
solet, post examinationem episcopalem, choro le-

qui ordinandus erat Ztrahquaz dum⁹⁹⁴ prosternitur in medio,
heu dira condicio, arripitur atroci dæmonio :
et quod servus⁹⁹⁵ Dei⁹⁹⁶ olim sibi prædixerat clanculo,
palam fit coram clero et omni populo.

A taniam⁹⁹⁷ modulante, dum procumbit super tapecia
archipræsul infulatus ante altare, et post eum inter
duos suffraganeos

Hactenus hæc inscriuisse sufficiat⁹⁹⁸ (365).

31. Anno dom. inc. 996 (366) postquam insignis
signifer Christi, præsul Adalbertus, retibus fidei
cepit Pannoniam simul et Poloniam, ad ultimum,
dum in Pruzia⁹⁹⁹ seminat verbum Dei, hanc præ-
sentem vitam pro Christo feliciter terminavit mar-
tiro 9 Kalendas Maii, feria 6¹⁰⁰⁰. Eo anno fuit pascha
7 Kalendas¹⁰⁰¹ Maii (367).

Anno dom. inc. 997 sæpe memoratus dux Bole-
zlaus videas Pragensem ecclesiam suo pastore vi-
duatam, dirigit legatos suos ad imperatorem tercium
Ottonem, rogans¹⁰⁰², ut Boemiensi ecclesiæ sponsum
meritis dignum daret, ne¹⁰⁰³ grex Christo noviter
mancipatus redeat ad pristinos vanitatis ritus et ad
iniquos actus; quippe profitetur non haberi in tota
Boemia tunc temporis clericum episcopatu dignum.
Mox cæsar¹⁰⁰⁴ augustus Otto sicut¹⁰⁰⁵ erat in divinis
humanisque rebus prudentissimus, annuens peti-
cloni eorum cœpit curiosius cogitare, quem de suis
potissimum in hoc tam arduum opus dirigeret cle-
ricum. Forte aderat in regali curia (368) capellanus
nomine Theadagus¹⁰⁰⁶, actibus probis et moribus
decoratus, liberalibus studiis adprime eruditus, ge-
nere de Saxonia, lingua perfecte¹⁰⁰⁷ imbutus Scla-
vonica¹⁰⁰⁸. Hunc quia sors obtulerat, omnis regiæ
aulæ senatus et ipse cæsar valde lætificatus in pon-
tificem Pragensis ecclesiæ eligit et collaudat, et mit-
tens ad Maguntinum archipræsulem, quo eum cele-
riter in episcopum consecret, mandat.

Anno dom. inc. 998 Nonis Julii consecratus est
Theadagus, honeste a clero et populo¹⁰⁰⁹. Pragensis ec-

clesiæ recipitur, atque cum magno gaudio ad cornu
altaris sancti Viti intronisatur. Dux valde congra-
tulatur quia pastor bonus suo gregi arridet, et
grex lætus pastori novo¹⁰¹⁰ alludit.

B 32. Rexit autem iste excellentissimus princeps
Bolezlaus post patris obitum 32 annis ducatum, quia
quæ justiciæ, quæ catholicæ¹⁰¹¹ fidei, quæ christianæ
religionis sunt, erat ardentissimus executor, apud
quem¹⁰¹² nullus ecclesiasticam, nullus mundanæ
dignitatem obtinuit per pecuniam¹⁰¹³. Fuit etiam¹⁰¹⁴,
ut res probat, in præliis victoriosissimus victor, sed
victis clementissimus indultor atque præcipuus pacis
amator. Cui erant maximæ opes, bellica instrumenta
et dulcia armorum studia. Nam plus diligebat¹⁰¹⁵
ferri rigorem, quam auri fulgorem, in cujus oculis
nemo utilis displicuit, nunquam inutilis placuit, suis
mitis, hostibus terribilis fuit. Habuit autem hic glo-
riosissimus dux¹⁰¹⁶ Hemmam sibi in matrimonio
junctam, quæ genere fuit cæteris nobilior (369),
sed, quod magis laudandum est, nobilitate morum
multo¹⁰¹⁷ præstancior. Ex qua duos (370) filios sus-
cepit elegantissimæ indolis, scilicet Wenczelaum et
Bolezlaum; sed Wenczelaus ab ineunte ætate hanc
fragilem vitam mutavit æternitate. Bolezlaus
autem post discessum patris sedis suscepit gubernacula
principalis, ut in sequentibus declarabitur¹⁰¹⁸.

33. Factum est autem, cum appropinquarent¹⁰¹⁹
dies supra memorati ducis¹⁰²⁰ Bolezlay, quo jam
æternam commutaret morte vitam¹⁰²¹, vocat acqui-
volum suum et superstitem natum¹⁰²², et adstante
coniuge Hemma¹⁰²³ (371), et multa procerum tur-

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁹¹ sufficiant 2b, 3, 4. ⁹⁹² superscr. al. manu. A. ⁹⁹³ episcopum 3. ⁹⁹⁴ lætamine corr. læta-
niam 2b. lætamina 3. ⁹⁹⁵ deest. A. ⁹⁹⁶ servus corr. al. man. servus 1. ⁹⁹⁷ Adalbertus addunt 4, 4a.
⁹⁹⁸ sufficiant 3. hactenus — sufficiat desunt 5. hactenus — 996 desunt 7a. ⁹⁹⁹ Brussia 2, 3. ¹⁰⁰⁰ Reliqua
hujus libri pars penitus desideratur in 7a. Sequitur fundatio ecclesiæ Wissegradensis a. 1070. ¹⁰⁰¹ VI Cal.
3. ¹⁰⁰² deest 3. ¹⁰⁰³ ut — non redeat 2. ¹⁰⁰⁴ addid. al. man. A. ¹⁰⁰⁵ deest 2. ¹⁰⁰⁶ Theadagus 1,
3 et deinceps; corr. Theadagus 2b. ¹⁰⁰⁷ proferre 1, 3. ¹⁰⁰⁸ Slavica 4, 4a. ¹⁰⁰⁹ et populo omittit 2b.
¹⁰¹⁰ suo 2b. ¹⁰¹¹ catholice 1. ¹⁰¹² christianæ repetit 1. ¹⁰¹³ pro pecunia 2b, 3, 4, 4a. ¹⁰¹⁴ et 2b, 3, 4, 4a.
¹⁰¹⁵ diligebant corr. — bat. 1. ¹⁰¹⁶ Bolezlaus addunt 4, 4a. ¹⁰¹⁷ corr. al. man. 1. ¹⁰¹⁸ hanc deest 2, 2b, 3.
¹⁰¹⁹ declaratur A. ¹⁰²⁰ appropinquaret 3. ¹⁰²¹ ducis deest. 2, 2b, 3. ¹⁰²² com. m. v. act. A. ¹⁰²³ natu 3.
4a. ¹⁰²⁴ Hemina 2.

NOTÆ.

(365) Meram hoc sabellam esse Pubitschka pro-
bare conatus est III, 224.

(366) S. Adalbertus oblit anno 997; cfr. Palacky
Würdigung, p. 28.

(367) Vita S. Adalberti, c. 30. Pascha anni 996,
die 12 mensis Aprilis celebratum est.

(368) Non in imperatoris sed in Bolezlavi II ducis
aula versabatur Theadagus, qui monachus Novæ
Corbeis arte medica peritus, duci sanitatem resti-
tuerat; cfr. Thietmar VII, 41; qui vero confirmat

ab Ottone Theadagum sedem Pragensem regendam
accepisse.

(369) Dobner IV, 432, eam filiam Conradi regis
Burgundiæ fuisse conjicit.

(370) Quatuor potius; præter nominatos Jaromi-
rus et Udalricus, quos Bolezlavi III filios fuisse falso
opinatur Cosmas, erant filii Bolezlavi II, teste Thie-
tmaro V, 15.

(371) Valde vexavit Emmæ hujus origo satis ob-
scu. a rerum Bohemicarum indagatores. Vid. Pu-
bitschka III, 163; Palacky I.

ma⁹⁹⁸, jam interrupte⁹⁹⁹ singulta verba, prout A potuit, his dulcem affatur filium dictis: Si fas esset matri sui⁹⁹⁷ uteri infanti, ut lactis ubera, sic sapientia dare munera, non natura, sed homo creatus dominaretur in creatura. Atamen nonnulla Deus sua concessit hominibus dona, sicut Noe, Ysaac, Thobias atque Maghatias, ita duntaxat, ut quos illi benedixerunt¹⁰⁰⁰, benedixit illis. Deus, et quos praeordinaverunt¹⁰⁰¹ ad bonae conversationis vitam, contulit et illis Deus perseverantiam. Sic et hodie, fili mi, si non assit sancti Spiritus clementia, parum prodest meorum verborum jactantia. Ducem te, inquit Deus, constitui¹⁰⁰²: noli exioli, sed esto quasi unus ex illis¹⁰⁰³, id est¹⁰⁰⁴, si te ceteris sublimiorem sentias, mortalem tamen¹⁰⁰⁵ te esse¹⁰⁰⁶ cognoscas, nec¹⁰⁰⁷ dignitatis gloriam, qua in seculo sublimaris, aspicias, sed B opus, quod tecum ad inferos deportes, intendas. Haec praecepta Dei in corde tuo scribe, et haec mandata patris tui non omitte. Ecclesiae limina frequenter visita, Deum adora, sacerdotes ejus honora, ne sis sapiens apud temetipsum, sed consule plures, si sapiant in id ipsum¹⁰⁰⁸. Pluribus ut placeas, sed qualibus stude.

Omnia cum amicis, sed prius de ipsis tracta.

Iuste judica, sed non sine misericordia. Viduam et advenam ne despice ad tuam¹⁰⁰⁹ stantes januam.

Dilige denarium, sed parce dilige formam.

Res enim publica, licet sit¹⁰¹⁰ nimis adaucta, per formam¹⁰¹¹ numismatis falsam cito erit ad nihilum redacta. Est aliquid, fili mi, quod Karolus, rex sapientissimus et manu¹⁰¹² potentissimus, haud¹⁰¹³ æquiparandus¹⁰¹⁴ nobis hominibus valde humilibus, cum filium suum Pipinum post se in solio sublimandam diserneret, cur terribili eum¹⁰¹⁵ sacramento constringeret, ne in regno suo subdola¹⁰¹⁶ et prava saxatio¹⁰¹⁷ ponderis¹⁰¹⁸ aut monetæ feret. Certe nulla elades¹⁰¹⁹, nulla pestilentia¹⁰²⁰ nec mortalitas, nec non si¹⁰²¹ hostes totam terram rapinis¹⁰²², incendiis devastarent¹⁰²³, magis populo Dei nocerent, quam frequens mutatio¹⁰²⁴ et fraudulenta pejoratio nummi. Quæ

pestis, aut quæ infernalis Herinis inclementius spoliât, perdit et attenuat christicolae, quam fraus in nummo herilis? Atqui¹⁰²⁵ post hæc senescente justitia et invalescente nequitia surgent non duces, sed fures, non rectores populi Dei, sed nequam exactores, avarissimi sine misericordia homines, Deum omnia cernentem non timentes¹⁰²⁶, qui ter vel quater in anno monetam mutando¹⁰²⁷ erunt¹⁰²⁸ in laqueum¹⁰²⁹ diaboli¹⁰³⁰ ad perdicionem populi Dei. Talibus enim nequam artibus et per legum insolentiam coangustabunt hujus regni terminos, quos ego dilatavi usque ad montes, qui sunt ultra Krakov¹⁰³¹ nomine Tripi¹⁰³² per Dei gratiam¹⁰³³ et populi oppulentiam. Nam

Divitiæ plebis sunt laus et gloria regis,

Nec sibi sed domino gravis est, quæ servis¹⁰³⁴ ege-

[stas (372)]

Plura locuturus erat: sed extrema hora dirigerunt¹⁰³⁵ principis ora, et citius dicto obdormivit in Domino, atque magnus super eum factus est plangens; dies autem sui obitus est 7 Idus Februarii anno Dom. inc. 999.

34. Eodem anno Gaudentius¹⁰³⁶, qui et Radim¹⁰³⁷, frater sancti Adalberti ordinatus est episcopus¹⁰³⁸ ad titulum Gnezdensis¹⁰³⁹ ecclesiae (373). Hic gloriosissimus dux secundus Bolezlaus, vere et hodie haud¹⁰⁴⁰ plangendus satis¹⁰⁴¹, cujus memoria in benedictione est, in quantum ampliando dilataverit¹⁰⁴² ferro sui terminos ducatus, apostolica testatur auctoritas in privilegio ejusdem Pragensis episcopatus (374). Post cujus obitum filius ejus, tercius Bolezlaus (375), ut supra relatam est¹⁰⁴³, successit in ducatum; sed non elsdem rerum successibus, nec paternis auspiciis terminos adquisitos obtinuit. Nam dux Poloniensis Mescio¹⁰⁴⁴ (376), quo non fuit alter dolosior homo, mox urbem Krakov (377) abstulit dolo, omnibus quos ibi invenit Boemiis¹⁰⁴⁵ extinctis gladio. Fuerunt autem duci¹⁰⁴⁶ Bolezlav¹⁰⁴⁷ ex conjuge nobili duo fratres¹⁰⁴⁸, scæcundæ¹⁰⁴⁹ matris gloria nati (378) scilicet Udalricus¹⁰⁵⁰ et Jaromir. Sed Jaromir juvenis patris est nunitus in aula, Udal-

VARIAE LECTIONES.

⁹⁹⁸ turba 2. ⁹⁹⁹ interrupte A. ⁹⁹⁷ suæ uti infantis 1. ¹⁰⁰⁰ benedixerit 2. corr. erunt 3. ¹⁰⁰¹ praeordinaverit 3. ¹⁰⁰⁰ alia manus addit 1. 2. ¹⁰⁰¹ eis 4. 4a. ¹⁰⁰² i. A. ¹⁰⁰³ tamen add. alia man. A. deest. 2b. 3. 4. 4a. ¹⁰⁰⁴ esse deest 4a. ¹⁰⁰⁵ ne 2. 2b. 3. ¹⁰⁰⁶ sed — ipsum desunt A. ¹⁰⁰⁷ corr. al. mun. 1. ¹⁰⁰⁸ deest 4. 4a. ¹⁰⁰⁹ autem minio superscripsit recentior manus 1. ¹⁰¹⁰ deest 4. 4a. ¹⁰¹¹ corr. A. Verbis haud — humilibus superscriptæ sunt in 2. hæ glossæ Bohemicæ gesto mi nizizi hido nembozem si geczin wronclati. ¹⁰¹² ita corr. A. equipperandus 1. ¹⁰¹³ cum terribili eum 2. 2b. eum terribili eum 3. ¹⁰¹⁴ superscripta glossa Bohemica chytra. ¹⁰¹⁵ glossa Boh. czena. ¹⁰¹⁶ glossa Boh. promiena. ¹⁰¹⁷ gl. Boh. wahy zahuba. ¹⁰¹⁸ gl. Boh. mor. ¹⁰¹⁹ si 4. 4a, non a correctore 2b, subductum. ¹⁰²⁰ et addunt 2b, 3, gl. Boh. lupezem. ¹⁰²¹ devastantes 3. ¹⁰²² In 2 difficilis lectio, ita ut potius invitatio quam immutatio legas. In margine vero mutatio. ¹⁰²³ aut qui 4. 4a. ¹⁰²⁴ metuentes 3. ¹⁰²⁵ deest 5. ¹⁰²⁶ ruunt 3, eunt 4. 4a. ¹⁰²⁷ gl. Boh. kosidla. ¹⁰²⁸ gl. Boh. diablowa. ¹⁰²⁹ Crakov 1, et sic deinceps. Krakou 3. ¹⁰³⁰ Tripi A, Trytri 1, Tryn 2, Tryti 2b, sed corrector Trnin. Tripi 3, Tripi 4. 4a. ¹⁰³¹ misericordiam A. ¹⁰³² premit superscr. recentior manus 1, quem gravat qui s. 3, 4. ¹⁰³³ dirigerat 3. ¹⁰³⁴ archiepi- scopus addit 4a. ¹⁰³⁵ Radim 3. ¹⁰³⁶ episcopus deest 4. 4a. ¹⁰³⁷ Gnezdensis 1. ¹⁰³⁸ corr. A. ¹⁰³⁹ satis deest A. 1, 2, 2a, 4, 4a, 5, haud et satis desunt 2b. ¹⁰⁴⁰ dilatando ampliaverit 2b. ¹⁰⁴¹ retulimus 4. 4a. ¹⁰⁴² Mescio 1, et ita porro. ¹⁰⁴³ deest 3. ¹⁰⁴⁴ deest A. ¹⁰⁴⁵ Bolezlao 1. ¹⁰⁴⁶ dux, omisso fratres 3. ¹⁰⁴⁷ secunda 2, 4a. ¹⁰⁴⁸ Udalricus 1, Udalricus 2b, Oulricus 3, et sic deinceps. Odelricus 4. Oudalricus 4a, Dedalricus 5.

NOTÆ.

(372) Lucan., Phars. III, 152.

(373) Jam in tabula anni 999 Gaudentii archiepi- scopi mentio fit; cfr. Wilmans Otto III, p. 113.

(374) Dubio num Cosmas ex descriptione dicece- sis Pragensis in privilegio pontificis merito conjec- ra, Bolezlavum ferro regni fines ampliasset.

(375) Cognomento Rufus, teste Thietmaro V, 7.

(376) Imo Bolezlaus cognomine Chrabry, dñs Moscovis.

(377) Krakau.

(378) Hoc falsum esse vide supra.

monis ¹⁰¹⁰ autem a pueri ia ¹⁰⁰⁰ traditus erat impera-
toris Henrici ¹⁰⁰¹ in curiam, quod addisceret mores
¹⁰⁰² et eorum ¹⁰⁰³ astuciam ac Teutonicam linguam
(379). Post hæc transacto non longo tempore (380)
supradictus uterque dux Mescō et Boleslaus in con-
dicto ¹⁰⁰⁴ loco conveniunt ad colloquium, et data
fide ac iuramento firmata inter se pace, dux Mescō
invitat Boleslaum, quo dignaretur venire ad suum
¹⁰⁰⁵ convivium. At ille, sicut erat vir columbinus et
hinc felle (381), suorum consilio familiarium dixit se
omnia facturum velle. Sed quæ pestis nocentior
quam familiares inimici? Quorum quia non potuit
contraire dolosis consiliis, immo jam suis satis, hah
mens præsaaga ducis! vocat ad se nobiliores, et quos
relicturus erat in regno, qui videbantur sibi fidelio-
res, et his eos affatur dictis: *Si quid forte mihi,*
quod absit! alter et præter fidem atque spem in Po-
lonia evenerit, hunc ¹⁰⁰⁶ meum natum Jaromir vestra
fidei committo, et mei in loco ducem vobis relinquo.
Sicque dispositis regni negotiis it cariturus lumine,
et intrat urbem Kracov sinistro omine ¹⁰⁰⁷ perfidi ducis
Mesconis ad ¹⁰⁰⁸ convivium. Nam mox inter pran-
dendum pax, fides, jus hospitale rumpitur, dux Boles-
laus capituratque oculis privatur (382), suosque om-
nes alios trucidant ¹⁰⁰⁹, alios obtruncant, alios carceri
tradunt. Interea iducis Boleslai domestici et familiares
inimici, gens invisā, generatio mala, Wrisovici ¹⁰¹⁰
(383), operabantur ¹⁰¹¹ abhominabile malum et
antea retro seculis inauditum (384). Quorum primus
et quasi caput tocius iniquitatis erat Kochan ¹⁰¹²,
vir sceleratissimus et omnium malorum hominum
pessimus. Hic et sui propinqui, homines iniqui ¹⁰¹³,
ducis cum filio Jaromir venientes venationis ad lo-
cum, qui dicitur Weliz ¹⁰¹⁴ (385), postquam refe-
rente fama perceperunt ¹⁰¹⁵ quæ facta sunt de duce
in Polonia: *Quis iste est*, inquirunt, *homuncio* ¹⁰¹⁶

A alga vilior (386), *qui super nos debent* ¹⁰¹⁷ *esse major*
et dominus vocari? An non invenitur inter nos melior,
qui et dignior sit dominari? Ah! mala mens, malus
animus! Quod ruminant sobrii, palam faciunt ebrii.
Nam iniquitas eorum ut ¹⁰¹⁸ incaluit et assumpsit cor-
nua mero, capiunt dominum suum et crudeliter li-
gant, atque nudum et resupinum per brachia et pe-
des ligneis ¹⁰¹⁹ clavis affigunt humi, et saltant saltu
¹⁰²⁰ ludentes militari, saltantes in equis trans corpus
sui ¹⁰²¹ heri ¹⁰²². Quod videns unus de conversis ¹⁰²³
nomine Dovora ¹⁰²⁴, velociter currens in Pragā,

Quod factum fuerat ducis ¹⁰²⁵ nunciavit ¹⁰²⁶
[amicis:]

et eadem hora ¹⁰²⁷ deducit eos ad turpe bravium sine
mora. Quos ¹⁰²⁸ ubi ¹⁰²⁹ viderunt iniquitatis operari
armatos super se repente irruere, diffugiunt ut ve-
spertilionem per silvarum latebras ¹⁰³⁰. At illi, ut
invenerunt ¹⁰³¹ ducem male muscis laceratam, se-
minecem, nam ¹⁰³² ut examen apum, sic ascende-
bat agmen muscarum super corpus nudum, solven-
tes eum et vehiculo ponentes deferunt Wissegrad
¹⁰³³ in urbem. Servo autem Dovoræ, omni laude
digno ducis amico, talis gratia redditur ¹⁰³⁴ pro
merito. Nam voce ¹⁰³⁵ præconica ¹⁰³⁶ indicitur ubi-
que per fora, ut quam ipse Dovora tam ejus proles
postera, sit inter nobiles et ingenuos ¹⁰³⁷ in æter-
num et ultra. Insuper dant ei et dignitatem vena-
toriam, quæ pertinet ad curtem Stebecnam ¹⁰³⁸
(387), quam ex tunc et usque modo per generationes
ejus possident nepotes.

C 38. Dum hæc geruntur in Boemia, dux Mescō
veniens cum valida manu Polonica invasit urbem
Pragā, et per duo spacia annorum, scilicet anno
dom. inc. 1000, anno dom. inc. 1001 obtinuit
eam (388). Sed Wissegrad ¹⁰³⁹ urbs duci suo fide-
lis ¹⁰⁴⁰ mansit imperterrita et inexpugnabilis. Hisdem

VARIÆ LECTIONES

¹⁰⁰⁰ Odalricus 1. ¹⁰⁰⁰ a pueritia desunt A. ¹⁰⁰¹ Henrici A. ¹⁰⁰² ita corr. 1, morem A, rel. ¹⁰⁰³ deest A.
¹⁰⁰⁴ concilio 1. ¹⁰⁰⁵ ad s. ven A. ¹⁰⁰⁶ erasum 1. ¹⁰⁰⁷ homine 1. ¹⁰⁰⁸ ad deest 4, 4a. ¹⁰⁰⁹ alios truci-
dant desunt 4, 4a. ¹⁰¹⁰ Wirsovici 1, Wirsevic 2b, Versovici 3, Wrssovici 4, 4a. ¹⁰¹¹ operantur 4, 4a.
¹⁰¹² c. superscr. al. man. A. Kohan 1, 2b, 4, 4a. Cohan 3. ¹⁰¹³ homines iniqui desunt A, 1. ¹⁰¹⁴ Veliz 2,
Weliz 2b, 3. ¹⁰¹⁵ perceperat 3. ¹⁰¹⁶ h. superscr. al. manu 1. ¹⁰¹⁷ debet A, 2, 4. ¹⁰¹⁸ superscr. A. ¹⁰¹⁹ ligneis
deest 2b, 4, 4a. ¹⁰²⁰ deest 4, 4a. ¹⁰²¹ omittunt 4, 4a. ¹⁰²² eri corr. heri al. man. 1. ¹⁰²³ suis addit. 5.
¹⁰²⁴ Hovora 2a, et sic deinceps. Dowora 4. ¹⁰²⁵ duci 2. ¹⁰²⁶ nunciat A, 2, 2b, 3, 4, 4a. ¹⁰²⁷ ora corr.
hora 1. ¹⁰²⁸ Quod 4. ¹⁰²⁹ deest 2. ¹⁰³⁰ tenebras A. ¹⁰³¹ viderunt 4, 4a. ¹⁰³² deest 2. ¹⁰³³ Wisegrad
1, Wissograd 2. ¹⁰³⁴ deest 2. ¹⁰³⁵ falso repetit 1. pro merito. ¹⁰³⁶ præconia A, 3, 4, 4a. ¹⁰³⁷ ducis ami-
cos addit corr. 2b. ¹⁰³⁸ Stebecznam 2, Stbecnam 3, Stbecnam 4, 4a. ¹⁰³⁹ Wissehrad 4, 4a. ¹⁰⁴⁰ fide-
liter 3.

NOTÆ.

(379) Aufugerant in Germaniam, quia Bolizlavus D
Jaromirum evirari, Udalricum in balneis suffocari
jussérat; cfr. Thietmar. V, 15. Ex ipso rerum or-
dine patet Henricum illo tempore minime imoera-
torem, sed Bavarie ducem fuisse.

(380) I. e. anno 1003; fugit Cosmam, Boleslaum
a. 1002 Bohemia expulsum et anno 1003 a Boleslavo
Polono restitutum esse, cum medio tempore Wla-
diboi Polonus et Jaromir regnum paucos menses
obtinuissent. De his omnibus cf. Thietmar. l. 1.

(381) Thietmaro V, 7, est immensæ impietatis
auctor; et merito; confer quod idem narrat V, 18.

(382) Obiit anno demum 1037, ut testantur An-
nales Pragenses.

(383) Est patronymicum, filii, posterii Wrs; cfr.
Palacky Gesch. Böhmens, I, 163. 365.

(384) Quod quo tempore factum sit non satis
ajquet. Dobner V, 57 ad annum 1012 celus re-
vocat.

(385) Postero tempore hoc loco præpositura ex-
stabat S. Joanni Baptistæ dedicata, quæ haud pro-
cul a Rakonitz sita in bello Hussitico diruta est.
Cfr. Pubitschka III, 205.

(386) Hor. serm. II, 2, 8.

(387) Zbecna in circulo Sacensi.

(388) Annis 1003 et 1004 tenuit Pragā dux Po-
lonie, vid. Annal. Quedlinburgenses et Thietmar.
VI, 9.

¹⁰⁹¹ vero diebus idem ¹⁰⁹² dux Mesco mittit legatos A ad imperatorem, dans ei et promittens ¹⁰⁹³ infinitam pecuniam, quo filium ducis Bolezlai, nomine Udalricum ¹⁰⁹⁴ qui erat ejus in obsequio, catenatum mitteret ¹⁰⁹⁵ in custodiam (389). O invictissima fames auri! ubi est potentissimum jus Romani imperii? Ecce possessor auri pressus ponderibus auri ducis obtemperat jussis, et tortor sit ac carceris mancipator auro corruptus imperator. Nec mirum, si ille paruit duci ¹⁰⁹⁶ : cum nostris temporibus (390) Wacek ¹⁰⁹⁷, sub mola rusticana natus, tertium Heinrichum (391) regem potentissimum — et indignum ¹⁰⁹⁸ facinus ¹⁰⁹⁹! — catena aurea ut molossum traxit in Boemiam; et quod jubet famulorum famulus, paret dominorum dominus, atque Borivoy ¹¹⁰⁰ ducem justitiam tenacem (392), virum veracem, usque ad genua compeditum rex mittit in custodiam, cum iniquum ¹¹⁰¹ hominem et mendacem. Sed hæc in suo ¹¹⁰² loco plenius exarabuntur stilo.

36. Factum ¹¹⁰³ est autem anno dom. ine 1002 (393) jam Christo Boemos respiciente ¹¹⁰⁴, et sancto Wencezlao suis auxiliante, incertum est nobis, utrum clavi Tuga elapsus an jussu imperatoris dimissus, dux Oudalricus (394) rediens in ¹¹⁰⁵ patriam, intrat munitionem ¹¹⁰⁶ castrum, nomine Drevis ¹¹⁰⁷ (395), unde militem mittit ¹¹⁰⁸ sibi fidelem, et ammonet, quo intrans urbem Pragam per noctem clangore ¹¹⁰⁹ bucinæ perterrefaciat incautum hostem. Mox fidelis cliens jussa facit, et ascendens noctu in media urbe eminentiorem locum, qui dicitur ¹¹¹⁰ Zizi ¹¹¹¹ (396), tuba intonat et clara voce clamans ingeminat (397): *Fugiant* ¹¹¹², *fugiant Poloni* ¹¹¹³ con-

fusi turpiter, irruite, irruite armati Boemi acriter. Ad quam vocem irruit super eos formido et pavor, quod erat mira Dei permissio et sancti Wencezlai intercessio. Diffugiunt omnes; alius oblitus sui, et ¹¹¹⁴ armorum, nudus nudum insilit ¹¹¹⁵ equum et fugit, alius ut dormivit, etiam ¹¹¹⁶ sine braciis ¹¹¹⁷ accelerat fugam. Fugientesque nonnulli præcipitantur de ponte, quia pons erat interruptus ad insidias hostibus: aliis fugientibus per ¹¹¹⁸ præruptam viam, viam, quod vulgo dicitur per caudam urbis, in arcta posterula præ angustia exitus ibi innumeris oppressis (398), vix ipse dux Mesco cum paucis evasit. Sicque fuit, ut solet fieri, quando homines fugiunt ¹¹¹⁹ præ timore — etiam ad motum auræ pavent, et ipse pavor timorem sibi auget, — ita, hos ¹¹²⁰ nemine persequente ¹¹²¹, videbantur eis saxa et parietes post se clamare et fugientes persequi. Postera luce dux ¹¹²² Oudalricus ¹¹²³ intrat urbem Pragam, et isdem ¹¹²⁴ familiaribus inimicis, de quibus supra retulimus, fraudulenter suggerentibus (399), fratrem suum Jaromir tercia die privat lumine (400). Huic ex legitimo matrimonio non est nata soboles propter infecunditatem conjugis; sed ex quadam femina nomine Bozena ¹¹²⁵, quæ fuit Cresinæ ¹¹²⁶, filium præstantissimæ formæ suscepit, quem Bracizlau ¹¹²⁷ appellari fecit (401). Nam quadam die de venatu cum ¹¹²⁸ rediret per villam rusticanam, hanc, quam prædiximus, feminam ad puteum lavantem pannos vidit, et intuitus eam a vertice usque ad talos, hausit pectore ignes amoris non modicos. Erat enim corporis ejus habitudo ¹¹²⁹ insignis, nive candidior, mollior cygno, nitidior ebore antiquo.

VARIAE LECTIONES.

¹⁰⁹¹ isdem 1. ¹⁰⁹² i, superscr. al. manu isdem A. ¹⁰⁹³ ei promittens desunt A. ¹⁰⁹⁴ Oaldricum 1. ¹⁰⁹⁵ filius ducis Bolezlai — catenatus mitteretur 4, 4a. ¹⁰⁹⁶ ducis suasionibus corr. 2b, o superscr. al. man. ¹⁰⁹⁷ Wacek 1, Wack 2, 2a, Wak 2b, Vecck 3. ¹⁰⁹⁸ ob indignum 2, o dignum 4, 4a. ¹⁰⁹⁹ scelus 4, 4a. ¹¹⁰⁰ Udalricum corr. 2b deest 5. ¹¹⁰¹ inimicum alia manu superscr. iniquum A. ¹¹⁰² al manu superscr. A. ¹¹⁰³ actum 2b, 3. ¹¹⁰⁴ s s superscr. al manu 1. ¹¹⁰⁵ ad A, 2, 2b, 3. ¹¹⁰⁶ invictissimum 3. ¹¹⁰⁷ Drevis 3, Drewic 4, 4a. ¹¹⁰⁸ mittit mil. A. ¹¹⁰⁹ clangorem 2. ¹¹¹⁰ qui dicitur deest 2. ¹¹¹¹ Zizi cum punctis super z utrumque 2. Sizi 2a, Zizi 2b. Corr. in margine addit: modo Strahow vocatur. Zizia 4, 4a. ¹¹¹² fugiant semel 4, 4a. ¹¹¹³ Poloni 2b, 3. ¹¹¹⁴ et deest 4, 4a. ¹¹¹⁵ in addit A. ¹¹¹⁶ et 2b 3. ¹¹¹⁷ braciis corr. 2b, 3. ¹¹¹⁸ per deest 4a. ¹¹¹⁹ præ l, f, A. ¹¹²⁰ ita ut hos eraso ut A, ut hos 1, ita homines 2, ita hos rel. ¹¹²¹ prosequente 2, 2b 3. ¹¹²² dux 1, A. ¹¹²³ Odalricus 1. ¹¹²⁴ Hs 2b, 3. ¹¹²⁵ Bozena 2. ¹¹²⁶ Kresine 1, 2, Krezmac 3, Krizine 4, 4a. ¹¹²⁷ Brieczislaum 2, Bracizlau 2b, Brecislaum 3, Brazizlau 4a, Bratislaw 5. ¹¹²⁸ deest 4a. ¹¹²⁹ abtudo corr. albitudo 1, habitudo rel.

NOTÆ.

(389) Aliter rem se habuisse narrat Thietmar. D V, 19; non a Polonorum parte stetit Heinrichus, sed exsules Bohemorum principes adjuvit.

(390) Anno 1110; cfr. infra III, 52.

(391) Quintus est Heinrichus.

(392) Hor., od. III, 3, 1.

(393) Anno 1004.

(394) Thietmaro teste V, 9, Jaromir erat qui Pragam expugnavit.

(395) Situm erat inter Rocow et Kornhaus, Palacky I, 259.

(396) Qui nunc Strahovia dicitur. Pulkawa.

(397) In carmine populari *Udalrich und Jarmir*, p. 155:

*Geht ein Hirt als früh der Morgen dämmert,
Ruft hinauf, dass man das Thor ihm öffne.
Hört des Hirten lauten Ruf die Wache,
Öffnet ihm das Thor am Moldauströme.*

PATROL. CLXVI.

*Auf die Brücke tritt der Hirt, laut bläst er, —
Teste Thietmaro campanis Wissegradensibus seditionis signum datum est.*

(398) In carmine populari, l. 1.

Schreck ergreift die Polenkrieger alle:

Ha, die Polen greifen nach den Waffen,

Ha, die Grafen führen mächtige Streiche!

Und die Polen sprengen hierhin, dorthin,

Rennen im Gedräng' zum Thor durch Gräben,

Rennen, rennen vor den tapfern Streichen.

(399) Gente Wrissovici, cfr l, 54.

(400) Octo annos Jaromir Bohemiæ regnum tenuit, anno denum 1012 a fratre expulsus, lumine a 1034 privatus est. Thietmar. VI, 45, et Ann. Hildesheim.

(401) Cum Cosmæ hoc post ducatum adeptum factum esso videretur, Udalrici nuptiæ cum Bozena sine dubio cum Dobuero post annum 1012 rejiciendæ sunt.

pulchrior saphiro. Hanc continuo mittens dux tulit in sua, nec tamen antiqua solvit conubia, quia tunc temporis, prout cuique placuit, binas vel ternas conjuges ¹¹³⁰ habere licuit : nec nefas fuit viro rapere alterius uxorem, et uxori alterius nubere marito. Et quod nunc ascribitur pudori, hoc tunc fuit magno dedecori ¹¹³¹, si vir una conjuge aut conjunx uno viro contenti viverent. Vivebant ¹¹³² enim quasi ¹¹³³ bruta animalia, conubia habentes communia.

37. Eodem anno

Cæsar ab hoc mundo migravit tercius Otto,

Vivat ut ¹¹³⁴ in cœlis, ubi vivit quisque fidelis.

Huic successit filius ejus ¹¹³⁵ (402) Henricus imperator, qui inter cætera ¹¹³⁶ quæ fecit in vita sua pro Christi nomine magnalia, construxit claustrum ¹¹³⁷ in quodam monte, non modico sumptu empto a possessore loci, nomine Pabo, unde traxit nomen ¹¹³⁸ Bamberg ¹¹³⁹, quod est Pabonis mons. Ibi etiam constituit ¹¹⁴⁰ episcopatum, quem in tantum ampliavit facultatibus et dignitatibus pontificalibus, ut in tota orientali Francia non ultimum, sed secundum post primum habeatur episcopium ¹¹⁴¹. *Ædificavit etiam* ¹¹⁴² ibi et templum miræ magnitudinis

Post rediens per Constantinopolim,

Ibi quidam erat ¹¹⁴³ heremita,

ad quem ille veniens Hierosolimam,

post multa et dulcia atque sancta colloquia,

suppliciter rogabat eum, ut pro incolomitate imperatoris Henrici oraret Deum ¹¹⁴⁴.

Ad quem ille : *Non est, inquit, pro incolomitate orandum, quia ex hac convalle lacrimarum translatus est jam in requiem beatorum.* At ille instat et rogat, ut sibi dicat, unde hoc sciat. Et ille : *Hac, inquit, proxima nocte, dum nec adeo vigilarem nec omnino dormire, sustulit me alta visio ad magnum campum valde planum et nimis latum atque jocundum ; et vidi*

A in honore ¹¹⁴⁵ sanctæ Mariæ Virginis et sancti Georgii Christi martiris, quod similiter in tantum adauxit dotalibus ecclesiæ et ornatibus auri et argenti et cæteris regalibus ¹¹⁴⁶ apparatibus, ut mihi videatur de his tacere melius, quam dicere minus et quam habeatur in re.

Utile de multis factum referam tamen ¹¹⁴⁷ unum. Haud ¹¹⁴⁸ longe ab urbe prædicta quidam erat anachoreta ¹¹⁴⁹, sanctarum virtutum archimandrita, ad ¹¹⁵⁰ quem imperator, sæpe fingens quasi venatum ire vellet, sæpe ¹¹⁵¹ faciens aliquam occasionem, clam cum solo cliente veniebat et se ejus orationibus commendabat. Hunc cum intellexisset cæsar ¹¹⁵² quia ¹¹⁵³ causa orationis Hierosolimam ¹¹⁵⁴ ire vellet, committit ei dominici corporis et sanguinis calicem aureum, qui pro sui magnitudine, ut facile possit a quoquam levari, duas ex utroque latere habuit ansas, quod nos vulgo dicimus aures, quem ut intingat ¹¹⁵⁵ sub trina ¹¹⁵⁶ mersione in Jordane, ubi ¹¹⁵⁷ Christus baptizatus est a Johanne, præciji it imperator et rogat, dans ei pecuniam quantum sufficeret ad viam. Quid multa ? Homo Dei vadit Ierosolimam, jussa facit ter mergens calicem Jordanis in unda ¹¹⁵⁸.

transibat ¹¹⁵⁹ per Bulgariam.

sancta degens vita ¹¹⁶⁰,

C ibi malignos spiritus terribissimos, quorum ex ore et naribus exibat sulfurea ¹¹⁶¹ flamma, qui imperatorem Heinrichum per ¹¹⁶² barbam invitum et quasi ad judicium ¹¹⁶³ trahebant ¹¹⁶⁴ : alii collum ejus furcis ferreis impingentes ¹¹⁶⁵ lati clamabant ¹¹⁶⁶ : « Noster est, noster est. » Quos a longe sequebatur sancta Maria et ¹¹⁶⁷ sanctus Georgius, quasi tristes et quasi eripere

VARIAE LECTIONES.

¹¹³⁰ al. manu in margine A, appositum ¹¹³¹ ita 1, 2^b, 3, decorari corr. decori A. decori 2, 4, 4^a, sed in posterioribus de erasum. ¹¹³² videbant A. corr. al. nian. vivebant. ¹¹³³ in margine A. alia manu appositum. ¹¹³⁴ deest 4, 4^a. ¹¹³⁵ filius ejus desunt 2. ¹¹³⁶ cuncta 2. ¹¹³⁷ castrum 1, 2, 2^b, 3, 4, 4^a. ¹¹³⁸ n. tr. A. ¹¹³⁹ Babenberg 1, Pabenberg 3, Babenberg 4. ¹¹⁴⁰ construxit 1. ¹¹⁴¹ episcopatum 2. ¹¹⁴² ædificavit etiam — monasterio desunt 5. ¹¹⁴³ honorem 2^b, 3. ¹¹⁴⁴ ita 1. regaliter rell. ¹¹⁴⁵ deest A. ¹¹⁴⁶ corr. A. ¹¹⁴⁷ anachorita 1. ¹¹⁴⁸ at A. ¹¹⁴⁹ ita additis verbis ad venationem 1. sæpe ad venationem faciens A. 2, 2^b, erronee adventationem 2. ad venationem iter 3. ad venatum ire vellet 4, 4^a. ¹¹⁵⁰ Henricus addit 4. ¹¹⁵¹ quod 2^b. ¹¹⁵² Iherosolimam 1, 4^a, Ierosolimam 2, 4. ¹¹⁵³ intingat 2^b, 3. ¹¹⁵⁴ terna 2^b, 3, 4, 4^a. ¹¹⁵⁵ Jesus addit 4. ¹¹⁵⁶ undam 4, 4^a. ¹¹⁵⁷ transiebat A. 4. ¹¹⁵⁸ er. quidam A. ¹¹⁵⁹ sanctam gerens vitam A. sanctam degens vitam 3. ¹¹⁶⁰ dominum A. ¹¹⁶¹ fulgurea 1. ¹¹⁶² et 1. ¹¹⁶³ et — judicium desunt A. ¹¹⁶⁴ habebant 3. ¹¹⁶⁵ urgentes A. 4, 4^a. impingentes urgentes 1. ¹¹⁶⁶ dicentes addunt corrector 2^b, 4, 4^a. ¹¹⁶⁷ omissum 2.

NOTÆ.

(402) Quam longe Cosmas hic a veritate aberraverit, neminem latet. Unde sequentem fabellam hanserit nescio. Eandem paulo ante Cosmam Leo Ostiensis II, 47, non de S. Georgio sed de S. Laurentio narravit, et post eum Adalbertus in Vita S. Henrici, c. 33. Ambo eandem fere rem longe aliis expresserunt verbis, ita ut nullum societatis vinculum inter tres hos auctores intercedere possit. At eandem narrationem iisdem ut apud Cosmam verbis legimus apud Crusium in Annali-

bus Suevicis II, 186, qui hæc testatur : *Hæc in illo magno volumine, quibus ecclesiastica et monastica gens non tantum pro summa liberalitate grata esse erga benefactorem voluit, sed etiam alios proceres et divites ad similem et parem beneficentiam invitare.* Sed monasterium ubi hic libellus scriptus sit tacet. At cum Cosmæ sermo rhythmicus in eodem fragmento legatur, sine dubio non genuinum sed ex ipsius Chronico est desumptum.

omnes volentes et cum eis litigantes, donec suspensa est in medio campo trutina, cujus capacitas laetior fuit quam duo miliaria ¹¹⁶⁸. Ad sinistram maligna pars magna et immensa pondera et innumerabilia, quæ sunt ¹¹⁶⁹ mala opera, inponebant. At contra sanctum Georgium vidi monasterium magnum cum toto clauastro inponere, vidi aureas cruces preciosis lapidibus grætes, vidi tot plenaria gemmis et auro grandia, vidi candelabra ¹¹⁷⁰ aurea et turibula atque pallia innumerabilia ¹¹⁷¹, et quicquid boni rex in vita fecerat. Sed adhuc maligna pars præponderabat et clamabat: « Noster est, noster est ¹¹⁷². » Tunc sancta Maria accepit aureum calicem magnum de manu sancti Georgii, et concutiens ter caput inquit: « Certe ¹¹⁷³ non ves'er, sed noster est ¹¹⁷⁴. » et cum magna indignatione projecit calicem ad parietem ecclesiæ, et ¹¹⁷⁵ fracta est una ¹¹⁷⁶ ansa calicis. Ad cuius tinnitum ¹¹⁷⁷ mox evanuit agmen ignitum ¹¹⁷⁸, et accepit sancta Maria per manum dexteram et sanctus Georgius per sinistram imperatorem ¹¹⁷⁹, et eduxerunt ¹¹⁸⁰ secum, ut credo, in cælestem ¹¹⁸¹ habitationem. At ille Hierosolimita corde revolvens ea quæ dicta sunt, descendit ad sarcinas et invenit fractam calicis ansam, sicut prædixerat heremita. Qui usque hodie magni miraculi pro testimonio habetur Bamberk sancti Georgii ¹¹⁸² in monasterio ¹¹⁸³.

Anno dominicæ incarnationis 1003. Hic interfecti sunt Wrissovici ¹¹⁸⁴ (403).

38. Anno dominicæ incarnationis 1004 ¹¹⁸⁵. Benedictus cum sociis suis martirizatus est ¹¹⁸⁶. Temporibus ¹¹⁸⁷ Henrici ¹¹⁸⁸ imperatoris, qui post Ottonem C

tercium rexit Romanum imperium, in partibus Poloniæ quinque fuerunt monachi et heremitæ, veri ¹¹⁸⁹ Israelitæ, Benedictus, Matheus, Johannes, Ysaac, Cristinus ¹¹⁹⁰, et sextus Barnabas: quorum non est inventus in ore dolus nec in manibus pravum opus. Horum de vita patrum scripturus multa, malui pauca, quia semper dulcius sumitur quæ parcius apponitur esca (404). Erat enim eorum ¹¹⁹¹ conversatio laudabilis, Deo acceptabilis, hominibus admirabilis et eam sectari volentibus imitabilis ¹¹⁹². Nam ad ¹¹⁹³ hoc merita sanctorum ¹¹⁹⁴ ammiramur ¹¹⁹⁵, ut eos imitando ipsi ammirabiles reddamur. Hos quippe viros quinque non ¹¹⁹⁶ incongrue æquipparare possumus sive quinque porticibus probaticæ piscinæ, sive quinque prudentibus virginibus B oleo habundantibus misericordiæ ¹¹⁹⁶, quia pauperes ipsi pauperibus Christi, quos in suis confovebant mansionibus ¹¹⁹⁷, prout poterant, subministrabant misericordiæ sumptibus. Ipsis autem virtus talis erat abstinentiæ, ut alius bis, alius semel in sabbato, nullus tamen dietum ¹¹⁹⁸ sumeret cibum. Cibus autem eis ¹¹⁹⁹ holus propriis elaboratum manibus; panem raro habuere, sed piscem ¹²⁰⁰ nunquam, legumina aut ¹²⁰¹ milium non ¹²⁰² nisi in ¹²⁰³ pascha ¹²⁰⁴ sumere licuit, lympham incorruptam, et hanc libant ad mensuram, carnis esca eis abhominabilis ¹²⁰⁵ et; feminæ visus execrabilis. Vestis hyrta et aspera ¹²⁰⁶, contexta de cauda et equinis ¹²⁰⁷ jubis. In lectulo lapis pro sustentaculo capitis, et matta pro lectisterio, et hæc vetus nimis et singularis

Nec fuit ulla quies, stant tota nocte lugentes

Tam proprium quam plebiculæ scelus atque reatum.

Nunc sonant pectora

nunc ¹²⁰⁸ sudant ¹²⁰⁹ corpora ¹²¹⁰

nunc manibus expansis

vivat ut in cælis

Nunquam locuti sunt ad invicem,

crebris tonsionibus livida,

innumeris genuflexionibus ¹²¹¹ fessa,

et oculis erectis,

precibus unusquisque instat anhelis.

nisi venientem ad hospitem.

et ad hunc paucis. Vere legis factores, non auditores erant, vere semetipsos cum viciis et concupiscentiis mundi crucifigentes, et crucem Christi mente et corpore bajulantes, gratum Deo sacrificium nob

ex ¹²¹² pecore alieno, sed ex corpore proprio offerrebant ¹²¹³, quia cottidie vicissim vapulabant. Talis enim

VARIE LECTIONES

¹¹⁶⁸ milia 1. ¹¹⁶⁹ quæ sunt desunt 4, 4a. ¹¹⁷⁰ ita 1. cand. argentea A. 2, 2b, 3, 4, 4a. ¹¹⁷¹ corr. 1. ¹¹⁷² noster e st desunt 1. ¹¹⁷³ superscr. 1. ¹¹⁷⁴ omissum 4, 4a. ¹¹⁷⁵ ubi 3. ¹¹⁷⁶ pars add. 2. ¹¹⁷⁷ tremittum 3. ¹¹⁷⁸ superscr. 1. alia manu. ¹¹⁷⁹ Henricum add. 4, 4a. ¹¹⁸⁰ duxerunt A. 2, 2b, 3, 4, 4a. ¹¹⁸¹ patriam vel hab. A. ¹¹⁸² martiris 4. ¹¹⁸³ in ecclesia S. Georgii A. ¹¹⁸⁴ Wrissevici 1. ¹¹⁸⁵ tell. ut supra. ¹¹⁸⁶ sanctus add. 4, 4a. ¹¹⁸⁷ quinque fratres martyrizati sunt 3. ¹¹⁸⁸ sequentia omnia usque atque Johannes desunt 5. ¹¹⁸⁹ Heinridi 1. ¹¹⁹⁰ viri A. 2, 2b, 3. ¹¹⁹¹ Crispinus 3. ¹¹⁹² in margine A. appositum. ¹¹⁹³ quæ sequuntur, usque ad verba: Passi sunt autem desunt 3. Post verba tamen sectari volentibus imitabilis addit: Hactenus hæc. ¹¹⁹⁴ ob A. ¹¹⁹⁵ eorum A. ¹¹⁹⁶ ammiramur 4a. ¹¹⁹⁷ Hunc locum ita dedit cod. A. Hos quippe viros V prudentibus virginibus oleo habundantibus misericordiæ et eos (expunctum) non (alia manu superscriptum) incongrue equipparare possumus sive V portionibus (onibus expunct. superscr. libris) probaticæ piscine quia, etc. ¹¹⁹⁸ eis add 4, 4a. ¹¹⁹⁹ dictum 1. ¹²⁰⁰ erat addunt 4, 4a. ¹²⁰¹ pisces 4, 4a. ¹²⁰² autem 1. ¹²⁰³ deest 2. ¹²⁰⁴ deest A. ¹²⁰⁵ aut pentecosten addunt 4, 4a. ¹²⁰⁶ habom. 1. ¹²⁰⁷ et addit A. ¹²⁰⁸ dequinis 1. ¹²⁰⁹ tunc corr. nunc 1. ¹²¹⁰ fundant 1. ¹²¹¹ pectora A. ¹²¹² corr. alia manu A. ¹²¹³ superscr. al. manu A. ¹²¹⁴ offerrebant A.

NOTÆ.

(403) Sine dubio crudelissima est illa clades Boleslavi III jussu perpetrata, quam retulit Thietmarus V, 48.

(404) De iisem viris sanctis egit Petrus Damiani in Vita S. Romualdi supra SS. t. IV, p. 852.

Mos erat illorum simul unaquaque ¹²¹⁴ dierum ¹²¹⁵, A et stans cum flagello respondit : *Sicut*
Post priman. dorsum mollirier ¹²¹⁶ usque deorsum. Vis, fiat, Christumque rogat, fratremque flagellat,
In faciemque cadens ad fratrem frater ¹²¹⁷ aiebat :
Si parcis peccas, cum tangis, ne michi parcas, dicens :

Hæc per facta ¹²¹⁸ pius solvat tua crimina ¹²¹⁹ Christus,
Atque cadens iterum præbet sua terga vicissim.
Nec Doluit, frater, dum ¹²²⁰ fratrem verberat alter,
Sed Miserere mei Deus aut Benedicite cantat.
Nam suffert leviter patitur quod quisque libenter.
Horum Deus ex alto prospectans pacientiam
et vitæ innocentiam, atque fidei et operis perseverantiam,
cum jam laborum sanctorum suorum ¹²²¹
mercedem reddere vellet et ut per viam mirabilem
eos ad patriam reduceret ¹²²² exultabilem.
Dux Mesco audiens bonam famam eorum et conversationem sanctam,
venit cum paucis, ut se commendaret hominibus sanctis.
Et ut eorum ¹²²³ cognovit inopiam, dat eis magnam census copiam (405),
scilicet marsupium centum mercis plenum
Et accipiens ab eis fraternitatem, et orationum communiatem,

lætus abiit ad suam aulam ¹²²⁴ multum ¹²²⁵ rogans et B quid nunquam habuerant. Stant stupefacti, et quia
commendans se, ut sui habeant memoriam. At illi jam per dimidium annum nihil fuerant ad invicem
nesciunt ¹²²⁶, quid faciant ¹²²⁷ de pecunia, quia tale locuti, unus ex illis aperuit os, et ait :

Est laqueus ¹²²⁸ mortis argenti pondus et auri,
et quibus super ¹²²⁹ habundat mordax crumena,
his non facile patebunt loca elysey amœna,
sed horrore ¹²³⁰ plena infernalis pœna
illos cruciabit ¹²³¹ in Ethna ¹²³².
Nimirum hæc est templatio humani generis inimici,
ut nos faciat inimicos Christi.
Nam qui amicus est mundi, inimicus constituetur ¹²³³ Dei ¹²³⁴.
Deo namque ¹²³⁵ contradicunt, qui ejus mandata non custodiunt.
Nam Deus dixit : « Nemo potest ¹²³⁶ duobus dominis servire, »
et quasi exponens adjunxit : « Non potestis Deo servire et mammonæ (405). »
Jam mammonæ erimus servi, qui hacenus fuimus parsymoniæ liberi
An non ad motum auræ portans aurum pavebit?
An non cantabit vacuus coram latrone viator ¹²³⁷ (406).
Nonne multociens ad nos latrones venerunt ¹²³⁸.

et ¹²³⁹ ob quam rem nos interficerent non invenientes? C ¹²⁴⁰ potius ejiciatur cicius mortis ¹²⁴¹ fontem, mæ
aliquando plagis nobis impositis, aliquando benedictio-
nibus acceptis abierunt? Certe jam volat fama per mun-
dum nos diligere mundum et ea quæ sunt mundi. Clam-
mat contra nos et hæc ipsa, quæ nunquam scit tacere
pecunia, et jam jamque aderit improba manus latronum
in janua, quia quod faciunt domini sciunt plurimi, quin
tamen restri memoriam in nostris orationibus habemus

VARIE LECTIONES.

¹²¹⁴ unaquæque 1, 2, 2b, 3, 4. ¹²¹⁵ die A. ¹²¹⁶ mollirier 2. in textu. Alia manus, ducta per vocem hanc
linea, in margine adscripsit delegunt. Molliré 4, 4a. ¹²¹⁷ frater fratri omisso ad 2. ¹²¹⁸ perfecta 2b. præ-
fata 4, 4a. ¹²¹⁹ tormina 2b. ¹²²⁰ cum A. ¹²²¹ ipsorum pro sanctorum suorum 4, 4a. ¹²²² perducere
2b. ¹²²³ cum A. ¹²²⁴ aulam curiam 1. sed expuncta vox curiam. ¹²²⁵ multis 2b. ¹²²⁶ nescientes A.
¹²²⁷ facerent A. ¹²²⁸ laqueus est A. 2. ¹²²⁹ semper 4, 4a. ¹²³⁰ horrore 4, 4a. ¹²³¹ cruciabat 2.
¹²³² Ethna 1. ¹²³³ est A. constituitur 4, 4a. ¹²³⁴ loco erani verbi 1. ¹²³⁵ autem corr. namque A.
¹²³⁶ Non potestis A. ¹²³⁷ cor. latr. viator A. ¹²³⁸ veniunt 4, 4a. ¹²³⁹ deest 2b. ¹²⁴⁰ etiam addit 2.
¹²⁴¹ mortes A. ¹²⁴² deest 4, 4a. ¹²⁴³ indignissimi A. simus 4.

NOTÆ

(405) Secundum Romualdum aurum eis datum
erat, ut Romani profecti coronam regiam sibi a
summo pontifice impetrarent.

(405*) Math. vi, 24.
(406) Juvenal., sat. X, 22.

continuam. Argentum nunquam habuimus, nec habere A
voluimus. Dominus enim noster Jesus Christus a nobis
non argentum, sed bonæ operationis duplex exigit ta-
lentum. Monachus si habet obulum, non valet obulum.
Ecce quod tuum est accipe argentum, nobis illicita
possidere non est licitum ¹²⁴⁴. Ille abeunte ducis ad
curiam, mox in prima noctis vigilia affuit manus
inimica, et irrucentes valvas ¹²⁴⁵ domus subito,
inveniunt eos cantantes et psallentes Domino. Quo-
rum adactis jugulo gladiis inquirunt:

Virtus si vultis cum pace bona, quod habetis

Argentum nobis date nunc et parcite vobis.

Scimus enim vera vox censum regis habere.

At illi teste Deo jurant, censumque negant con-
stanter et aiunt: *Pecunia, quam quæritis, jam est*
in camera ducis, quia non fuit necessaria nobis. Quod
si non creditis, ecce domus nostra, quærite quantum
placet vobis, tantummodo nolite male facere nobis ¹²⁴⁶.
At illi rigidiores saxis: *Non est opus*, inquirunt, *ver-*
bis, aut nobis reddite ducis pecuniam, aut ¹²⁴⁷ *diram*
mortis subibitis sententiam, et statim crudeliter eos
ligaverunt et per totam noctem diversis pœnis affe-
cerunt, ad ultimum in ore gladii simul omnes inter-
fecerunt. Sicque furor impiorum transvexit eos ad
regna polorum. Passi sunt autem hi fratres quinque,
Benedictus, Matheus, Ysaac, Cristinus atque Johan-
nes ¹²⁴⁸ anno dominicæ incarnationis 1004, 3 ¹²⁴⁹ Idus
Novembris.

39. Anno dominicæ incarnationis 1005.

Annō dominicæ incarnationis 1006 ¹²⁵⁰ princeps
Hemma, feminei sexus gemma, febre correpta ¹²⁵¹,
a vinculis carnis est ¹²⁵² erepta. Cujus epitaphium
his versiculis aut vidi, aut vidisse me ¹²⁵³ memini
editum ¹²⁵⁴:

Quæ fuit ut ¹²⁵⁵ *gemma, vilis jacet en cinis Hemma.*

Dic, precor, Huic animæ da veniam, Domine.

Annō dominicæ incarnationis 1007.

Annō dominicæ incarnationis 1008. *

* Stephanus rex Ungarorum claruit. 2. 2^a.

Annō dominicæ incarnationis 1009.

Annō dominicæ incarnationis 1010.

Annō dominicæ incarnationis 1011. **

** Dedictio Babinbergensis ecclesiæ 2. 2^a.

Annō dominicæ incarnationis 1012.

Annō dominicæ incarnationis 1013.

Annō dominicæ incarnationis 1014. ***

*** Rex Henricus imperator consecratur. 2. 2^a.

Annō dominicæ incarnationis 1015. †

† Imperator Henricus Boleslaus Poloniæ du-
cem subegit. 2. 2^a. 2^b.

Annō dominicæ incarnationis 1016.

Annō dominicæ incarnationis 1017. 4 Junii
¹²⁵⁶ (407) obiit Teadagus, quartus episcopus ¹²⁵⁷
Pragensis ecclesiæ. Fuit autem hic ¹²⁵⁸ Teadagus
sancti præsulis Adalberti successor ¹²⁵⁹ idoneus,
corpore virgineus, moribus aureus, actibus purpu-
reus, sui antecessoris sequens vestigia, commissæ
plebis persequens flagicia, et si non corpore, mente
tamen tulit martirium: nec obiit more ¹²⁶⁰ homi-
num, sed secutus Dominum in pace in idipsum dor-
mit ¹²⁶¹ et requiescit, cui ¹²⁶² anno dom. inc. 1018
¹²⁶³ successit Heccardus ¹²⁶⁴ præsul (408).

Annō dominicæ incarnationis 1019 ¹²⁶⁵.

Annō dominicæ incarnationis 1020.

40. Interea natus ducis Bracizlaus, de puericia
transcendens in juventutem, ibat de virtute in vir-
tutem; cui præ cæteris prosperitas operis ¹²⁶⁶, pro-
ceritas corporis et formæ pulchritudine, ac virium
¹²⁶⁷ sapientiæque magnitudo, in adversis fortitudo,
in prosperis temperata inerat mansuetudo. Hisdem
temporibus Teuthonicis in partibus fuit quidam com-
es valde potens, cognomine albus ¹²⁶⁸ Otto, sau-
guine de regio prodiens stemmate patrio. Unica huic
erat gnata ¹²⁶⁹, nomine Judita (409), pulchritudine

Sub Phebo cunctis quæ sunt prælata puellis:

quam bonus pater et ejus optima mater, quo addisce-
ret psalterium, tradiderant in cænobium quod di-
citur Zuinprod ¹²⁷⁰ (410), loci situ et mœnibus mu-
nitissimum. Sed quæ ¹²⁷¹ turres, quamvis altissimæ,
aut quæ mœnia firmissima ¹²⁷² amoris resistere et
amantem possunt excludere ¹²⁷³?

Omnia vincit amor (411): rex et dux cedit amor.

Igitur ¹²⁷⁴ Bracizlaus, juvenum pulcherrimus, heros
acerrimus, multis referentibus audiens de nimia
pulchritudine et morum probitate ac generositate
parentelæ supra dictæ puellæ, ultra non habebat spi-
ritum et intra semetipsum cœpit cogitare, utrum eam
vi rapere ¹²⁷⁵ temptet, an dotalibus conubia parci.

VARIE LECTIONES.

¹²⁴⁴ licet A. ¹²⁴⁵ valvas 1. ¹²⁴⁶ quicquam addit A. ¹²⁴⁷ superscr. al. manu 1. ¹²⁴⁸ quinque hæc nomina
propria desunt 3. ¹²⁴⁹ II. 2. 2^b. Id. Nov. A. ¹²⁵⁰ quæ sequuntur, priori anno in 4. 4^a annexa sunt. ¹²⁵¹ cor-
recta 1. ¹²⁵² deest 4^a. ¹²⁵³ me superscr. al. manu 1. omissum 2. ¹²⁵⁴ omissum 3. ¹²⁵⁵ in 1. ¹²⁵⁶ ita 1.
2. IV. Id Junii desunt 4. 4^a. ¹²⁵⁷ sanctæ add. 4. 4^a. ¹²⁵⁸ deest 4. ¹²⁵⁹ in margine 1. al. man. ¹²⁶⁰ morte
1. ¹²⁶¹ dormivit 4. 4^a. ¹²⁶² amen pro cui 2^b. eodem anno 4. 4^a. ¹²⁶³ mill. XIX. 1. ¹²⁶⁴ Eccardus
1. 4^a. a recentiori manu correctum Erhardus. Ekkardus 2. Eckardus 4. ¹²⁶⁵ desideratur hæc lin. 1.
¹²⁶⁶ opis 3. ¹²⁶⁷ virtutum 1. ¹²⁶⁸ Albertus 3. ¹²⁶⁹ nata A. 2. 4. 4^a. ¹²⁷⁰ Zuinprod 1. Zumbrod 3. Zuin-
brod 4. 4^a. ¹²⁷¹ deest 5. ¹²⁷² fortissima 4. ¹²⁷³ extrudere 2. 2^b. ¹²⁷⁴ interea 4. 4^a. ¹²⁷⁵ capere A.

NOTÆ.

(407) Consentit Thietmarus VII, 41, et Necrolo-
gium Bohemicum.

(408) Antea abbas Nienburgensis. Consecratus est
die 6 Oct. Thietmar. VII, 48.

(409) Erat filia Heinrici et soror Ottonis marchio-
nis de Suinford. Vide stemma genealogicæ quod

edit Schwarz in adnotatione 108 ad Cosmam. Vide
etiam Probitchka III, 265.

(410) I. e. Suinford, ubi sanctimonialium mona-
sterium ab Eila, Judithæ avia, conditum fuisse pro-
bat Ann. Saxo ad a. 1015.

(411) Virg., eclog. X, 69.

Sed maluit viriliter agere quam supplicando colla submittere. Perpendit enim innatam Teutonicis superbiam, et quod semper tumido fastu habeant despectui Sclavos et eorum linguam. Sed quanto sit semper difficilis aditus ad amorem, tanto amanti filius Veneris ignem ¹²⁷⁶ inculit validiorem. Fluctuat ¹²⁷⁷ mens juvenis igne succensa Veneris ¹²⁷⁸, velut ignibus aestuat Ethna. Et hanc ¹²⁷⁹ apostropham ¹²⁸⁰ eufonizat secum: *Aut ego conjugio fungar egregio, aut ego ¹²⁸¹ ludibrio mergar perpetuo, fieri non poterit ¹²⁸², ut mea non fuerit Juditha, nobilibus edita natalibus, virgo spectabilis, multum amabilis, solis luce ¹²⁸³ clarior, vita mihi carior; vivat ut superætes laus Deo sit perpes.* Et statim quos inter ¹²⁸⁴ suos novit manu promptiores et sibi fide- liores. jubet probatos et laboris patientiores aptari equos, et fingit se ad imperatorem cito iturum et cicius rediturum. Jussa viri faciunt, sed quid dominus suus molitur nesciunt. Mirantur inter se quod tam celeriter vadunt, et quasi septem dierum iter agentes, vice hospitum ¹²⁸⁵ intrant prædicti cœnobii atrium. Interdixerat enim suis omnibus duris natus, ne olicui eum, quis vel ¹²⁸⁶ unde esset, innotescerent, sed quasi unum ex ipsis se ipsum haberent. Cedat Ithacus callido ingenio investigasse natum Thethidis ¹²⁸⁷, (412) nec se jactet ¹²⁸⁸ Iliacus pa- stor Tyndaridem ¹²⁸⁹ rapuisse Amiclis, quia hic ju- venis Bracizlaus ambos it præ ¹²⁹⁰ et animositate et au laeis facti immanitate. Nam postquam data est eis ibi pernoctandi licentia, sicut lupus, quando obam- bulat ovilia, quærens qua parte irrumpat ut nitidam rapiat agnam; sic et ¹²⁹¹ heros Bracizlaus visu ¹²⁹² sagaci et animo illustri lustrans claustrum, vult vi irrumpere sed non audet, quia secum tantam co- piam militum ¹²⁹³ non habet. Forte fortuna affuit dies festa, et ecce mille votis optata cum suis co- ævulis de claustro exit ¹²⁹⁴ virgo Juditha, sicut puellæ solebant ¹²⁹⁵ tenellæ ad vespertas pulsare campanas

A in medio ecclesiæ. Quam ut vidit audacissimus raptor, sui præ gaudio factus ¹²⁹⁶ immemor, ceu lupus qui ex occulto irruit et rapit agnam, et con- scius facti fugit submittens caudam ¹²⁹⁷, petens ulteriorem latebram, sic et ille rapta virgine fugit: et ut venit ad portam, invenit eam catena ¹²⁹⁸ mo- tendinari fune grossiori ¹²⁹⁹ præstrictam et viam exeundi præclusam. Mox exemplo gladio ut festu- cam præcidit acuto, quæ usque hodie cornitur sectio fortissimi ictus pro testimonio. Cæteris autem sociis id minime scientibus et adhuc in papilionibus ma- nentibus, ab irruentibus inimicis comprehensis, aliorum erutis oculis et naribus absceis, aliorum ma- nibus et pedibus truncatis, lux cum paucis et virgine rapta per noctis vix evasit opaca. Rapta est B autem virgo Judita anno dominicæ incarnationis 1021 (413). Et ne daretur ¹³⁰⁰ Teuthonicis justa occasio calumpniandi Boemos, quasi, pro illata in- juria, ilico heros ¹³⁰¹ Bracizlaus cum nova ¹³⁰² nup- tia, patre salutato duce Ondalrico ¹³⁰³, recta via profisciscitur in Moraviam (414). Nam antea ¹³⁰⁴ pater sibi totam illam terram tradiderat in potesta- tem, fugatis cunctis de civitatibus ¹³⁰⁵ Poloniis ¹³⁰⁶ (415), ex quibus multos comprehensos, centenos et centenos ordinatim catenatos vendi jusserat in Ungariam et ultra; quia revera post obitum secundi Boleslai sicut urbem Pragam, ita totam Moraviam vi obtinuerant Polonii,

Anno dominicæ incarnationis 1022. in Polonia facta est persecutio christianorum ¹³⁰⁷ (416).

C Anno dominicæ incarnationis 1023. 6. Idus Au- gusti Oerardus ¹³⁰⁸ quartus episcopus ¹³⁰⁹ Pragensis ecclesiæ transivit ¹³¹⁰ ab hac luce victurus periete vita ¹³¹¹ (417). Fuit autem hic ¹³¹² præsul ¹³¹³ contra potentes erectus, erga humiles et mansuetos ¹³¹⁴ pius ¹³¹⁵ et modestus, facundissimus prædicator, largus elemosinarum dator, dominicæ familiæ in mensura tritici fidelis dispensator. Hic constituit ut

VARIÆ LECTIONES.

¹²⁷⁶ verba ignem—juvenis desiderantur 2; manu recenti in margine apposita sunt. ¹²⁷⁷ fluctuatque 2b. 3. ¹²⁷⁸ cupidinis A. in 1. verbis igne s. Ven. manu coava superscriptum est telo lesa cupidinis. Eodem modo in 2. 5. telo igne 4. telo igne, subducta tamen voce telo, legit 4a. ¹²⁷⁹ amic. 1. ¹²⁸⁰ apostropham 3. 4a. ¹²⁸¹ deest 1. ¹²⁸² poterit 3. ¹²⁸³ vice 3. ¹²⁸⁴ deest. 1. ¹²⁸⁵ hospitii 3. ¹²⁸⁶ et A. 2. ¹²⁸⁷ Thethidis 2b. Cheridis 3. Thechidis 4. Tchechidis 4a. ¹²⁸⁸ jactet corr. recentiori manu jactet 1. ¹²⁸⁹ i. Helenam superscr. A. al. manu. ¹²⁹⁰ præit 3. 4. 4a. ¹²⁹¹ sicut 2. sic omissio et 2b. 4. ¹²⁹² visu 4. 4a. ¹²⁹³ deest 2. ¹²⁹⁴ exit 4. 4a. ¹²⁹⁵ corr. 1. ¹²⁹⁶ omissum 4. 4a. ¹²⁹⁷ causam 2. sed s. erasum. ¹²⁹⁸ deest 3. ¹²⁹⁹ deest 3. ¹³⁰⁰ ante 2b. ¹³⁰¹ de civitati- bus desunt 4. 4a. ¹³⁰² Polonis 1. 3. ¹³⁰³ chr. pers. A. nihil ad hunc annum 4. 4a. ¹³⁰⁴ Oggardus 2. Ok- kardus 2b. Ekardus 3. Eccardus 4. Heccardus 4a. ¹³⁰⁵ sanctæ addunt 4. 4a. ¹³⁰⁶ transiit 4. 4a. ¹³⁰⁷ et deest 2. 2b. 3.

NOTÆ.

cum formosa sua conlectali coram choro terræ suæ nobilium numeroso.

(412) Cfr. Statii Achill. II, 44.

(413) Hunc annum a Cosma falso prolatum esse sequentibus ipse probabit, quibus apparet Juditham post Moraviam a Bohemis expugnatam raptam esse. Moravia vero sine dubio eodem anno 1029 recepta est, quo Conradus II imperator arma contra Polonos movebat, quod probavit Dobner V, 156, et post eum Roepell I, 166. De filio Bracizlai et Judithæ anno 1031 nato cfr. infra.

(414) Donatio quædam apud Boczek cod. dipl. Moraviæ I, 111, sine notis chronologicis scripta est tempore quo dominus noster B. dux venit Olomucie

(415) Non de Polonis solum, sed de Ungaris, qui illis Moraviam eripuerant, Bracizlaus victoriam reportasse, ipse testatur princeps ille in tabula quadam, qua se ducem Moraviensem appellat apud Boczek cod. dipl. Moraviæ I, 112; sed desunt notæ chronologicæ; actum est Olomuci. Quo loco Bracizlaus a, 1031 cum conjuge sua et filio Spitzneco habitasse probat alia tabula a. 1031 Boczek I, 114

(416) Confirmat Necrologium Bohemicum.

(417) Hoc factum est anno 1054. post mercurium Miscconis II; cfr. Annales Hildesheim.

pro decimatione unusquisque, sive ¹³¹⁶ potens sive ¹³¹⁷ A dives sive pauper, tantum qui de suo pheodo ¹³¹⁷ vel allodio ¹³¹⁸ araturam haberet, duos modios quinque palmarum et duorum digitorum, unum tritici et alterum avenæ episcopo solveret. Nam antea, sicut primo episcopo Dethmaro ¹³¹⁹ constitutum erat, pro decimatione duos messis acervos dabant; dicimus enim ¹³²⁰ acervum quinquaginta ¹³²¹ manipulos habentem. Hujus post obitum Izo ¹³²² obtinuit episcopium ¹³²³, qui ordinatus est ab eodem anno ¹³²⁴ 4. Kal. Januarii ab archiepiscopo Maguntino ¹³²⁵ (418).

41. Anno dominicæ incarnationis 1024. 4. Idus Julii obiit Heinrichus rex ¹³²⁶.

Anno dominicæ incarnationis 1025. 15. Kal. Julii obiit Boleslaus rex ¹³²⁷ (419).

Anno dominicæ incarnationis 1026.

(* Conradus rex Romæ consecratur. 2. 2a. 2b.

Anno dominicæ incarnationis 1027.

Anno dominicæ incarnationis 1028.

Anno dominicæ incarnationis 1029.

Anno dominicæ incarnationis 1030. Hoc anno dux Bracizlaus ¹³²⁸ magna cæde prostravit Ungaros et terram eorum usque ad urbem Strigoniam (420) devastavit. Eodem anno 3. Kal. ¹³²⁹ Februarii Izo (421), quintus episcopus Pragensis ecclesiæ,

Transit ¹³³⁰ ab hoc mundo bravio fruitur-
[que ¹³³¹ jocundo.

Hic fuit nobilis genere, sed nobilior oï ere, qui prior fecit quæ facienda præcepit. Nam nu'li magis est nota propria sedes, quam sibi carcer et infirmorum erant ædes. Nec eum ¹³³² latuit quot hominum capita vitæ sint reddita,

Vel quot mors animas ad furvas ¹³³³ mitteret
[umbras.

Præterea solitus erat cotidie quater denos paupères pascere, quibus habunde procurans cibum et potum ipse benedixit et ipse hilariter ¹³³⁴ distribuit. Erat enim et corporis ejus pulchritudo insignis, caput capillo albius cigno, unde cognomen obtinuit, ut diceretur albus atque blandus episcopus Izo. Post hunc

Sæverus præsul successit in ordine sextus,

VARIÆ LECTIONES.

¹³¹⁶ sive omissum 4. 4a. ¹³¹⁷ al. manu superscr. A. ¹³¹⁸ allidio 4a. ¹³¹⁹ Diethmaro f. ¹³²⁰ deest A. 4. ¹³²¹ vel pro quinquaginta 3. videtur in suo codice fuisse L. quod scriba legit vel. ¹³²² Izzo 1. 2. 2b 3. ¹³²³ episcopatum A. 2. 3. ¹³²⁴ al. manu superscr. A. ¹³²⁵ ab arch. Mog. desunt 4. 4a. ¹³²⁶ IV. Id. 1. — rex desunt 5. Theutonicorum add. 4. 4a. transpositis aliquantum reliquis vocibus. ¹³²⁷ XV. Kal. I. — rex desunt 5. In 2b. subducto rex supra adscriptum est dux. In 4a. rex recentius erasum. ¹³²⁸ Boleslaus 1. ¹³²⁹ ita 1. Kal. corr. Id. A. ¹³³⁰ transiit 4. 4a. ¹³³¹ frugiturque A. ¹³³² enim 4a. ¹³³³ furias A. furnas 3. 4. 4a. ¹³³⁴ hylarum 1. ¹³³⁵ et pro quia 4. 4a. ¹³³⁶ Iis al. manu superscr. 1. ¹³³⁷ individuus A. ¹³³⁸ deest A. ¹³³⁹ 1032 4a. ¹³⁴⁰ Zp. ligueu 1. 2b. Zp. tigneus 4. Spitigneus 4a. et sic porro. ¹³⁴¹ Ad sequentem annum 2b: Factum est initium e.c. ¹³⁴² Boleslaus 1. ¹³⁴³ Mesko 2. 4a. ¹³⁴⁴ privavit 4. 4a. ¹³⁴⁵ mem. Iaromir A. ¹³⁴⁶ destinavit 4. 4a. ¹³⁴⁷ expunct. et al. man. superscr. daretur A. ¹³⁴⁸ Licza 1. Lisza 2. 4. Lizza 3. ¹³⁴⁹ ita 4. 4a. vinculo rell. ¹³⁵⁰ monasterium A. ecclesiam al. manu in margine appositum. in eccl. desunt 2. 2b. sed corr. addidit ad monasterium ¹³⁵¹ martyris addunt 4. 4a. ¹³⁵² convertit 3

NOTÆ.

(418) Probant Annales Quedlinburg.
(419) Cfr. Roepell Gesch. Polens I, 162.
(420) Gran, ubi Grana in Danubium exundat. Illud videtur bellum esse de quo vide supra not. 17.
(421) Consentit Necrologium Bohum eu n.

qui tempore juventutis miræ enituit decore agilitatis : quia quotquot erant in curia ducis, omnes suis præcellens obsequiis, sedulum suo domino et magis gratum, quia ¹³²⁸ fidele, exhibebat servicium. Primus enim fuit officiis ¹³²⁹ clericorum, nec minus deditus studiis laicorum; semper aderat comes individus ¹³³⁰ duci in venationibus, primus enim affuit in occisione silvatici apri, et abscidens ejus ¹³³¹ caudam, purgat et parat, ut ducem velle norat, paratamque venienti domino ad vescendum donat, unde dux Oudalricus sæpe sibi fertur dixisse : *O Severe, dico tibi vere, pro hoc tam dulci edulio dignus es episcopo.* His atque hujusmodi studiis habuit gratiam ducis et placuit universis.

Anno dominicæ incarnationis 1031 ¹³³² sanctorum apostolorum Petri et Pauli in natalicio ordinatus est Severus episcopus a Maguntino archiepiscopo. Eodem anno natus est Spiltigneu ¹³³³ filius Bracizlai ducis.

Anno dominicæ incarnationis 1032. "

") Initium Szazaviensis ecclesiæ ¹³³⁴. 2. 2a

Anno dominicæ incarnationis 1033.

Anno dominicæ incarnationis 1034.

Anno dominicæ incarnationis 1035.

Anno dominicæ incarnationis 1036.

Anno dominicæ incarnationis 1037. obiit dux Boleslaus ¹³³⁵, quem Mesko ¹³³⁶ lumine orivarat ¹³³⁷.

42. Eodem anno 5. Idus Novembris (422) dux Oudalricus,

linquens terrena captat cœlestia regna (423). Sunc Iaromir, de quo supra meminimus ¹³³⁸, lumine orbus, cui dux Oudalricus destinaverat ¹³³⁹, ut degeret ¹³⁴⁰ Liza ¹³⁴¹ (424) in viculo ¹³⁴², audiens quod frater suus ab hoc migrasset seculo, surgit diluculo, et imperat ut se deducant ad urbem Pragm veiculo. Quo cum pervenit, jam fratrem suum ad ecclesiā delatum ¹³⁴³ sancti Georgii ¹³⁴⁴ invenit, ad cujus funus stans juxta feretrum, omnium circa astancium movit et concussit ¹³⁴⁵ corda hujusmodi elogii lamento :

(422) De turpi ejus morte vid. Annal. Hildesheim. 1034.

(423) Extrema Udalrici fata non oene nota fuisse Cosinæ docent Annales Hildeshemenses.

(424) Lysa castrum.

Ei mihi! quid dicam, nisi sapius: Heu mihi! dicam!
Hei ¹²⁸² mihi! germane, hey dira conditio mortis amara!
Mortuus ecce jaces, nec ego nec tu modo gaudes
Hujus terreni fugitivo ¹²⁸⁶ culmine regni.
Nudius tereius ¹²⁸⁸ dux nobilis, hodie truncus immobilis,
cras vermibus esca, post tenuis favilla ¹²⁸⁸ et inanis eris fabella.
Lumine privasti me, nec fratrem ut frater amasti,
Non fecisse modo quod fecisti mihi malles.
Nunc scia, si posses, mihi lumina reddere velles,
cum tua sunt ¹²⁸⁷ nuda et ¹²⁸⁸ aperta seu bene seu male facta.
Sed nunc ex toto tibi, frater, corde remitto,
Ut pietate sua Deus omnipotens tibi parcat,
Spiritus atque ¹²⁸⁹ tuus post hac in pace quiescat.

Post expletis ¹²⁸⁹ rite funebriis ¹²⁸¹ exequiis ¹²⁸⁵ ac-
 cipit ¹²⁸⁹ Bracizlaum fratrualem, et ducit eum ad
 sedem principalem: et sicut semper in electione ducis
 faciunt, per superioris ¹²⁸⁴ aulae cancellos decem
 milia nummorum aut plus per ¹²⁸⁵ populum spargunt,
 ne ¹²⁸⁶ ducem in solio comprimant, sed potius spar-
 sos nummos rapiant. Mox duce locato in solio et
 facto silentio, tenens dextram sui fratruelis Jaromir
 dixit ad populum: *Ecce dux vester!* At illi ¹²⁸⁷ suc-
 clamat t. ter ¹²⁸⁸: *Krilessu ¹²⁸⁹*, quod est Kyrieley-
 son ¹²⁷⁰. Et iterum Jaromir ad populum: *Accedant,*
 inquit, *de gente Muncia ¹²⁷¹! accedant de gente*
Tepta ¹²⁷²! (425); et vocat eos nominatim, quos no-
 rat armis potentiores, fide meliores, militia fortio-
 res et divitiis eminentiores. Quos ut sensit adesse,
 dixit: *Quoniam me mea facta non sinunt ut sim*
vester dux ¹²⁷³, hunc assignamus vobis in ducem ¹²⁷⁴
et collaudamus, quo ei obediat, ut dignum est duci,
et debitam fidelitatem exhibeat, ut decet ¹²⁷⁵ suo
principi. Te autem, fili, moneo, et repetens iterum ¹²⁷⁶
iterumque monebo, istos colas ut patres, hos diligas
ut fratres, et in omnibus negotiis tibi consiliarios
habeas. His urbes ¹²⁷⁷ et populum ad regendum com-
mittas, per hos enim Boemiae regnum stat et stetit
atque stabit in sempiternum ¹²⁷⁸. At illos, qui sunt
Wrissovici, iniquorum patrum nequam ¹²⁷⁹ filii, no-
stri generis ¹²⁸⁰ hostes domestici, familiares inimici,

A *ut cœnosam rotam dentis et consortia eorum declines,*
quia nobis nunquam fuerit fideles. Ecce me innocen-
tem et suum principem imprime ligaverunt et diversis
affecerunt ludibriis, post sibi innatis versuciis et frau-
dulentis consiliis id egerunt, ut frater fratrem me
hisce privaret oculis. Habeas, fili mi, semper in me-
moriam sancti Adalberti præconia, qui eorum ob facta
crudelia ter ut fiant super eos excidia sancto ore con-
firmavit (426), et excommunicavit eos in ¹²⁸¹ ecclesia.
Quæ nam Dei jam bis sunt facta, tercio ut fiant su-
per eos excidia ¹²⁸², adhuc sunt sollicita fata ¹²⁸³. At
illi audientes hæc dissecabantur ¹²⁸⁴ cordibus, et
fremebant dentibus in eum ut leones: nec post mul-
tos dies Kohan, de quo supra retulimus, misso lic-
 tore ¹²⁸⁵ suo, dum ille cæcus purgat ventrem in ne-
 cessario noctis ¹²⁸⁶ in hora, acutissima sica perforat
 eum in posteriora usque ad cordis ¹²⁸⁷ interiora.
 Sicque justus vir, velut ¹²⁸⁸ Dei martir, dux Jaromir
 obiit anno dominicæ incarnationis 1038. pridie ¹²⁸⁹
 Nonas Novembris (427).

Hactenus acta antiquitus liber continet primus.

Sed quia, sicut ait beatus Hieronimus (428), aliter
 visa, aliter audita ¹²⁸⁹, aliter narrantur ficta ¹²⁹⁰,
 quæ melius scimus, melius et ¹²⁹¹ proferimus, nunc
¹²⁹² auxiliante Deo et sancto Adalberto ea fert ani-
 mus dicere, quæ ipsimet vidimus, vel quæ ¹²⁹³ ab his
 referentibus ¹²⁹⁴ qui viderunt, veraciter audivimus.

EXPLICIT LIBER PRIMUS DE CHRONICIS BOHEMORUM.

VARIE LECTIONES.

¹²⁸² Heri 3. ¹²⁸⁴ fruturi 4. 4a. ¹²⁸⁵ concius 1. ¹²⁸⁶ et jam es inserunt 4. 4a. ¹²⁸⁷ sint 4. 4a. ¹²⁸⁸
 nuda et omissa 2b. ¹²⁸⁹ utque 2b. ¹²⁹⁰ hexpl. corr. expl. A. ¹²⁹¹ funebriis A 4. 4a. funebriis corr. fu-
 neris 1. ¹²⁹² obsequiis 2b. ¹²⁹³ accepit 2b. 3. 4. 4a. ¹²⁹⁴ superiores 4a. ¹²⁹⁵ in 2b. ¹²⁹⁶ ut — non 2.
¹²⁹⁷ isti 2b. 3. ¹²⁹⁸ subclamabant 4. 4a. ¹²⁹⁹ Krylesu 1. Kriesu 2b. Kirlessu 3. Kriesu 4. 4a. ¹³⁰⁰ de-
 sunt A. ¹³⁰¹ Muncina 4. 4a. ¹³⁰² Tepta 2b. ¹³⁰³ ducem corr. al. manu dux A. ¹³⁰⁴ judicem 3. ¹³⁰⁵ id
 1. manu corra in rasura. par est rell. ¹³⁰⁶ atque addit A. ¹³⁰⁷ corr. 1. ¹³⁰⁸ i. semp. desunt A. ¹³⁰⁹
 deest 2. ¹³¹⁰ generi 1. ¹³¹¹ ex corr. 2b. ¹³¹² ita 1. desunt in rell. omnibus. ¹³¹³ facta 1. ¹³¹⁴ discalea-
 hantur 2. ab antiqua manu deletum ei in margine scriptum dissecabantur. ¹³¹⁵ litore corr. lictore 1. ¹³¹⁶
 notis corr. al. man. noctis A. ¹³¹⁷ noctis A. 1. al. manu superscriptum A. cordis. deest 2. corporis 2b. ven-
 tris 3. 4. 4a. ¹³¹⁸ vel et pridie superscr. eadem man. pridie A. deest 1. ¹³¹⁹ mandata recent manu superscr.
 audita A. ¹³²⁰ alia manus in 2. supra i apposuit A. ¹³²¹ deest A. ¹³²² nam. 1. ¹³²³ quia 3. ¹³²⁴ seren-
 tibus 1.

NOTÆ.

(425) Ex Palackii sententia I, 168 scribendum
 est Muncici; sunt posteri Mun et Tepta.
 (426) Cf. Brunonis Vita S. Adalberti, c. 21.

(427) Confirmat Necrologium Bohemicum
 (428) Opera Hier., ed. Vallarsi II, 531.

INCIPIT PROEMIUM

AD CLEMENTEM BREUNOVENSIS ¹³⁰⁰ ECCLESIAE ABBATEM ¹³⁰⁰

Spirituali ¹³⁰⁷ Breunensis ¹³⁰⁰ cœnobli patri Cle- A vasio ¹³⁰⁰ scripseram, velles videre libenter. Ilac
menti, sic ex re nomen habenti, semper theoria ¹³⁰⁰ oblata occasione roboratus, immo cari amici per-
inhærenti, Cosmas, haud dignus dici decanus, an- suatione compulsus, non solum quod optasti ¹³⁰⁰,
gelici ¹³⁰⁰ consorcia ¹³⁰⁰ senatus. Cum multa mecum verum etiam secundum ejusdem narrationis, ut ita
revolvens supersederem, quid potissimum caritatis dicam, libellum, quem similiter prout scire licuit
viro tantæ sanctitatis transmitterem, quippe cui pon- ¹³⁰⁰ a tempore Bracizlai, filii ducis Oudalrici, usque
dera auri et argenti sordent, solaque quæ sunt spi- ad ejus æquivocum filium regis Wratizlay digestum,
ritualia placent, optimum fore ¹³⁰⁰ duxi tuæ tan- tuæ paternitati panderè præsumo. Licet enim, pater
tummodo voluntati obsequi. Intellexi enim per tuum et venerande, divinas non cesses epotare scripturas,
¹³⁰⁰ clericum nomine Deocarum, qui mihi clam inno- et profundos philosophiæ semper exhaurias fontes,
tuit familiariter, quod meas nœvias, quas olim Ger- tamen hoc tam tenui liquore

Non dedigneris tua sacra proluere labra.

Sæpe enim sit, ut post fortia vina et soporifera ¹³⁰⁷ pocula,
naturalis quandoque homini incidat ¹³⁰⁰ sitis,
sitque ¹³⁰⁰ haustus puri ¹³¹⁰ laticis suavior dulcibus poculis.

Sæpe sit ut Martis ¹³¹¹ miles qui sudat in armis ¹³¹²,

Gaudeat ¹³¹³ virgineis se commiscere ¹³¹⁴ choreis,

Aut juvat in circo ¹³¹⁵ puerili ¹³¹⁶ ludere throco ¹³¹⁷.

Sic tu, o sanctissime pater, jam grandia et sillogistica volumina linque,

et hæc mea opuscula sensu puerilia, stilo rusticalia, perlege :

ubi nonnulla subsannatione et derisione ¹³¹⁸ digna invenie

quæ utique idcirco memoriæ commendes,

ut ea tibi a Deo collata sapientia quandoque ad unguem ¹³¹⁹ emendes.

Quod autem in quibusdam locis quasi metricos versus invenis, scias me scienter nescium fecisse, dum feci versus. Vale.

INCIPIT LIBER SECUNDUS ¹³²⁰.

1. Igitur dux Bracizlaus jam in paterna sede vi- B occulit et ebetat ¹³²⁰, sic novus Achilles, novus
goratus, quam Deo tam hominibus beneplacitis ac- Thitides ¹³²⁰ Bracizlaus novis triumphis fortia acta
tibus calcans vestigia ¹³²¹ patrum, et eos præcellens et victoriosissimas atavorum palmas attenuat et
contigua arce ¹³²² virtutum, sicut sol in ¹³²³ virtute obscurat. Nam Deus talem sibi gratiam contulit, ut
sua sydereum ¹³²⁴ lumen et lunæ nimio splendore quas singulis hominibus particulariter, has quoque
huic indeficientes virtutes largitus est generaliter.

Quippe hanc virtutum

ut in rebus rebellicis

corporis viribus

quadam speciali prærogativa sapientiæ

Unde factum est, ut in omnibus præliis

auro et argento

et undique inexhaustis

atque in largiendis

obtinnit accumulationem,

strennitate præcelleret Gedeonem

exsuperaret Samsonem,

præiret Salomonem.

victor existeret cen Josue,

locuplecior esset regibus Arabiæ,

affluens divitiis,

muneribus non deficiens.

VARIE LECTIONES

¹³⁰⁰ Brenensis 1. ¹³⁰⁰ prohemium ad Clementem Breunensem abbatem 4. 4a. ¹³⁰⁷ Spirituali 2b. 3. 4. 4a.
¹³⁰⁰ Brennovensis 4. ¹³⁰⁰ theoriae A. ¹³⁰⁰ angelica 3. ¹³⁰¹ consortii 4. 4a. ¹³⁰² omissum 4. 4a. ¹³⁰³ tyrum 2.
¹³⁰⁶ magistro addunt 4. 4a. ¹³⁰⁶ optari 1. ¹³⁰⁶ debuit 1. ¹³⁰⁷ sopifera 4. 4a. ¹³⁰⁸ incidit 2. 2b. 3. ¹³⁰⁹ sicque
1. ¹³¹⁰ puræ 4. 4a. ¹³¹¹ mortis corr. fortis 1. ¹³¹² mis al. man. superacr. 1. arvis 2. 2a. 4. 4a. ¹³¹³ ita
4. gaudet rell. ¹³¹⁴ commiscens 1. ¹³¹⁵ in e. desunt A. idcirco 4. 4a. ¹³¹⁶ pueruli 4a. ¹³¹⁷ trocho 3.
¹³¹⁸ irrisione 2b. ¹³¹⁹ uem al. man. superacr. A. ¹³²⁰ l. s. in chronica Boemorum 4. ¹³²¹ vestigium 3.
¹³²² arte 3. ¹³²³ deat A. ¹³²⁴ syderum 4. 4a. ¹³²⁵ ebetat 1. hebetat 3. ¹³²⁶ Tithides 2. Tydides 2b.
Tychides 4. 4a. novus Tith. omitta 5.

etiamque omnesque in unum locum adducit.

Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Secundoque omnesque in unum locum adducit. Tercioque omnesque in unum locum adducit. Quartoque omnesque in unum locum adducit. Quintoque omnesque in unum locum adducit. Sextoque omnesque in unum locum adducit. Septimoque omnesque in unum locum adducit. Octavoque omnesque in unum locum adducit. Nonoque omnesque in unum locum adducit. Decimoque omnesque in unum locum adducit.

Idem autem et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit.

Idem autem et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit.

Idem autem et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit.

Idem autem et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit.

Idem autem et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit. Idem quoque et cunctis in unum locum adducit.

VARIE LECTIONES.

1197 Henricus 1. Henricus 4. 1198 moribus — placabiles desunt 2, 2b, 3. 1199 primus A. 1200 Chonradus 4, 2b. Cuonradus 4, 4a. 1201 Janimir 4a. 1202 quorum A. 1203 annis omisum 3. 1204 studere A. 1205 leta 1. 1206 pro'ectu 2b. 1207 vero addit 4. 1208 Cazimir 4, 4a. 1209 deest 1. 1210 nulla 4, 4a. 1211 igitur advertens 4, 4a. 1212 Bracizlaus erasum 1. 1213 quanto cicius A. 1214 dux Bracizlaus addunt 4, 4a. 1215 deest A. 1216 provincie A. 1217 subire 2, 2b, 4, 4a, corr. 1. 1218 se deest 4, 4a. 1219 vi pro in 4, 4a. 1220 si superscr. al. man. A. in rasura 1. 1221 ita corr. A. pro Gnezden. Gradec 1. Gdec 2, 2a. Glee 2b. Gdec 4, 4a. 1222 ni al. man. superscr. 2. 1223 corr. A. caeterum 4, 4a. 1224 duxit A. 1225 ad 2b. 1226 Cirum 2. quameis et legi possit Ciruin; Ciruin 2a, 4. Ciruin 2b. 1227 u. eis A. 1228 perfectum corr. pref. 1. 1229 Gedeane 2b, 3. 1230 non A. 1231 facile 4, 4a. 1232 ratis al. manu superscr. paucis 1. 1233 deest A. 1234 preciosissime 1.

NOTÆ.

(129) Hov., serm. II, 3, 243.

(130) Male confudit Cosmas res Polonorum; Kazimir obiit post Bracizlaum a. 1058, neque reliquit filios pueros, sed ipse relictus est puer a patre Micecone II; cfr. Martinus Gallus I, 48, ed. Baudkic.

(131) Præter hos duos alios habebat filios Kazimir Miceconem et Otonem. Cfr. Martin. Gall. I, 19.

(132) I. e. ex ipsius Cosmæ computatione a. 1011; cfr. supra I, 42; sed hoc loco errat, ut ex accuratioribus notis de translatione S. Adalberti II, 3, patet.

(133) Quod ubi situm fuerit non satis liquet; conjecerunt nonnulli esse Giecz, quam ducalem quandam arcem inter Gnesnam et Posenam sitam esse scribit Dlugosz. Cfr. Roepell I, 177.

(134) Quæ fuerit illa silva, non patet. Diversorum sententias vide apud Pubitschkam III, 301.

(135) Vel hodie duas exstare villas in circulo Raconicensi Hedečko et Hečdany observat Palacky I, 280.

(136) Gnesen.

thesaurus, scilicet beatissimi Adalberti martiris ¹⁴⁶⁸ corpus. Qua mox Boemii sine Marte ¹⁴⁶⁶ potiuntur urbe, et cum magna læticia intrant ¹⁴⁶⁷ sanctæ ecclesiæ adita ¹⁴⁶⁸, atque omni præda ¹⁴⁶⁹ posthabita, solam sibi poscunt dari pro Christo passam sacri corporis preciosam massam. Quorum præsul Severus ut vidit temeritatem, et ¹⁴⁷⁰ pronam in omne fas ¹⁴⁷¹ nefasque (437) sensit voluntatem, talibus alloquitur temptat eos revocare ab illicitis ausis ¹⁴⁷²: *Fratres mei et filii ecclesiæ Dei, non tam ex facili constat, sicut vos aestimatis, ut sacram corporis glebam, Dei virtutibus plenam, quis mortalium tam temere præsumat tangere. Timeo enim valde, ne percellamur aut mentis oblivione aut cæcitate aut aliqua membrorum debilitate, si id temere præsumperimus ¹⁴⁷³ agere. Quapropter ¹⁴⁷⁴ prius triduo jejunate, de peccatis vestris pœnitentiam agile, et ¹⁴⁷⁵ ab omnibus abominationibus, quas ipse abhominatus est in vobis, abrenunciate, et ¹⁴⁷⁶ ex toto corde, quod ens ultra non faciatis, promittite. Spero enim in misericordia Dei et nostri patroni sancti Adalberti, quod non privabimur spe petitionis nostræ, si persistimus fidei ¹⁴⁷⁷ in ¹⁴⁷⁸ devotione et precum assidua oratione. At illis visa sunt præsulis verba quasi deliramenta, et continuo aures suas continentes ¹⁴⁷⁹ fecerunt impetum ut raperent sacrum corpus, et quia post altare ¹⁴⁸⁰ juxta parietem conditum fuerat, et aliter evelli non poterat, nisi altare ¹⁴⁸¹ destrueretur ¹⁴⁸², manus ¹⁴⁸³ improba cum mente ferina operantur profana; sed non defuit ultio divina. Nam in ipso ¹⁴⁸⁴ opere suæ temeritatis steterunt sensibus obstupefactis ¹⁴⁸⁵, nec erat vox nec sensus nec visus per trium fere horarum spacia, donec iterum propiciante Dei gratia rehavere pristina officia. Moxque licet sero pœnitentia ducti faciunt jussa episcopi, et quanto erant divino nutu evidentius castigati, tanto devotius perstabant precibus infatigati, triduo jejunantes et veniam postulantes.*

4. Tercia nocte Severo episcopo post matutinalem synaxim quiescenti sanctus præsul in visione apparet Adalbertus ¹⁴⁸⁶: *Dic, ait, ista duci ¹⁴⁸⁷ et ejus comitibus: Pater de cælis dabit quod petitis, si non*

*A repetitis mala, quibus abrenuntiastis in fovea ¹⁴⁸⁸ baptismatis ¹⁴⁸⁹. Ille mane cum præsul ¹⁴⁹⁰ innotesceret duci et ejus comitibus, mox exhilarati intrantes ecclesiam sanctæ Mariæ, et ante sepulchrum ¹⁴⁹¹ sancti Adalberti ¹⁴⁹² humi ¹⁴⁹³ prostrati, diu fusa comuni oratione surgit dux ¹⁴⁹⁴, et stans in ambone ¹⁴⁹⁵, hac rupit silentia voce ¹⁴⁹⁶: Vultis prævaricationes vestras emendare, et a pravis operibus resipiscere? At illi obortis clamant ¹⁴⁹⁷ cum lacrimis ¹⁴⁹⁸: Emendare parati sumus quicquid in sanctum Dei ¹⁴⁹⁹ patres nostri vel nos ¹⁵⁰⁰ prævaricati sumus, et a pravo opere omni ¹⁵⁰¹ cessare. Tunc dux ¹⁵⁰² extendens manum suam super sacram tumbam, sic orsus ¹⁵⁰³ est ad populi turbam ¹⁵⁰⁴: *Extendite, fratres ¹⁵⁰⁵, simul ¹⁵⁰⁶ vestras ad Dominum ¹⁵⁰⁷ dexteras et ad meos attendite sermones, quos volo ut vestræ fidei sacramento confirmetis. Ergo hoc meum proximum ¹⁵⁰⁸ et primum sit decretum, ut vestra connubia, quæ actenus habuistis ut lupanaria, et cum ¹⁵⁰⁹ brutis animalibus communia, amodo juxta canonum scita sint legitima, sint privata, sint insolubilia, ita duntaxat ut ¹⁵¹⁰ una vir conjuge et conjunx viro uno contenti vivant. Si autem conjunx virum aut vir conjugem spreverit, et rixa inter eos usque ad discidium efferbuerit ¹⁵¹¹, qui ex eis ¹⁵¹² in priorum copulam legitime celebratam redire noluerit, nolo ut secundum ritum nostræ terræ hujus rei violator ¹⁵¹³ in servitutem redigatur, sed potius nostri immutabilis decreti per angariam, qualiscunque sit persona, redigatur in Ungariam, et nequaquam licent ut precise redimat aut in hanc terram redeat, ne unius contagio oviculæ totum Christi serpat per ovile. Severus episcopus dixit: Quicunque aliter fecerit, anathema sit. Eadem sententia sint plectendæ virgines et viduæ et adulteræ, quæ nomen bonum amisisse et pudorem corrupisse ac per scortum concepisse dinoscuntur. Nam cum liberum nubendi habeant arbitrium, cur comittunt adulterium et conceptus suos abortivant ¹⁵¹⁴, quod est pessimum scelus scelerum? Tunc dux ¹⁵¹⁵ subjungens inquit: Si vero mulier proclamaverit ¹⁵¹⁶ pari vice non amari, sed inclementer a viro suo ¹⁵¹⁷ affligi et profligari ¹⁵¹⁸, detur inter eos judicium Dei,**

VARÆ LECTIONES.

¹⁴⁶⁸ deest 2. ¹⁴⁶⁹ morte 1. ¹⁴⁶⁷ adeunt intrant 1. supra intrant manus alia scripsit adeunt 2. ¹⁴⁶⁸ limina adita 1. adita alia manu superscript. limina 2. adyta 2b. limina 4. ¹⁴⁶⁹ corr. al. manu 1. ¹⁴⁷⁰ et rasum 2. ¹⁴⁷¹ fasque 4. ¹⁴⁷² corr. A. pro causis. ¹⁴⁷³ præsumamus 2. ¹⁴⁷⁴ karissimi addunt 4, 4a. ¹⁴⁷⁵ et pœnitentiam agile ab omnibus 4, 4a. ¹⁴⁷⁶ deest 2. ¹⁴⁷⁷ federi 4, 4a. ¹⁴⁷⁸ deest 2. ¹⁴⁷⁹ continentes A. continentes 2. ¹⁴⁸⁰ litteræ ar al. manu superscr. 1. ¹⁴⁸¹ prius add 4, 4a. ¹⁴⁸² destrueret 2b, 3. ¹⁴⁸³ ita 1, 2. ¹⁴⁸⁴ ita corr. A. pro in pio. ¹⁴⁸⁵ obstupefacti 4, 4a. ¹⁴⁸⁶ sanctus Adalbertus in visione apparet 4, 4a. ¹⁴⁸⁷ Bracizlao add 4, 4. ¹⁴⁸⁸ fronte eraso r A. ¹⁴⁸⁹ in baptismo A. A'. ¹⁴⁹⁰ Severus add. 4, 4a. ¹⁴⁹¹ superscr. 1. ¹⁴⁹² martyris add. 4, 4a. ¹⁴⁹³ humo 4, 4a. ¹⁴⁹⁴ Bracizlaus pro dux 4, 4a. ¹⁴⁹⁵ ambone 3. ¹⁴⁹⁶ dicens add. 4, 4a. ¹⁴⁹⁷ clamant repetitum 1. sed erasum. ¹⁴⁹⁸ dicentes add. 4, 4a. ¹⁴⁹⁹ Adalbertum add. 4, 4a. ¹⁵⁰⁰ peccatores add. 4, 4a. ¹⁵⁰¹ animo 1. ¹⁵⁰² Bracizlaus add. 4, 4a. ¹⁵⁰³ exorsus A. A'. ¹⁵⁰⁴ tumbam corr. turbam 1. turmam 4, 4a. ¹⁵⁰⁵ karissimi addunt 4, 4a. ¹⁵⁰⁶ omisum 4, 4a. ¹⁵⁰⁷ Deum add. 4, 4a. ¹⁵⁰⁸ maximum A. A'. 2, 2b, 3, 4, 4a. ¹⁵⁰⁹ sunt inserunt 4, 4a. ¹⁵¹⁰ al. manu superscr. A. ¹⁵¹¹ al. man. superscr. A. efferuerit 2, 3. ¹⁵¹² his A. A'. ¹⁵¹³ prævaricator 4, 4a. ¹⁵¹⁴ avorciunt A. 3. ¹⁵¹⁵ Bracizlaus add. 4, 4a. ¹⁵¹⁶ perclama-verit 1. ¹⁵¹⁷ suo deest. 3. ¹⁵¹⁸ proaffligari corr. A. 1, 2.

NOTÆ.

(137) Lucan. Pharsal. V, 313; VI, 147.

assimiletur aqua, quæ nunquam deficit amno.

Hinc conjunx Juditha nobilissima genere, secundissima prolis germine,
genuit quinque juvenes, corpore insignes
et supereminentes, ceu Ehematiæ¹¹²⁷ montes,
sapientia singulares, probitate nulli comparabiles,
moribus acceptabiles, in delinquentes placabiles¹¹²⁸,
in universa virtutum honestate laudabiles.

Fuit autem primogenitus¹¹²⁹ nomine Spitignev, A
secundus natus Wratislav, tercius stemmate Conradus¹¹³⁰, quartus genitura Jaromir¹¹³¹, quintus et ultimus Otto pulcherrimus. Horum¹¹³² de vita et gloria, prout afflueret verborum copia, sufficienter in suis locis explicabitur. Quos adhuc positos annis¹¹³³ in puerilibus sed studiis pollere¹¹³⁴ virilibus pater valde miratur:

Cernens egregium decus et par nobile fratrum (429)
Nec minus angebant matrem sua gaudia lætam¹¹³⁵
de tanto propectu¹¹³⁶ filiorum et magnificæ gloriæ statu.

2. Ea¹¹³⁷ tempestate (430) Kazimir¹¹³⁸ Poloniensi nobilissimo duce ab hac subtracto luce, filijs ejus Boleslao et Wladizlao (431) adhuc in infantia positis ad ubera lactis¹¹³⁹, una¹¹⁴⁰ erat spes salutis in misera fuga fugientibus per diversa loca Poloniensibus. Quod animadvertens¹¹⁴¹ dux Bracizlans, quarto anno sui ducatus (432), optimum fore ratus ne differret oblatam occasionem calumpniandi suis inimicis, immo ulciscendi de illatis injuriis, quas olim dux Mescio¹¹⁴² intulerat Boemis, quantocius¹¹⁴³ potuit, inito consilio cum suis, eos invadere statuit, statimque¹¹⁴⁴ terribilem dictat sententiam, totius Boemiæ per¹¹⁴⁵ provinciam¹¹⁴⁶ mittens in signum suæ jussionis torquem de subere¹¹⁴⁷ tortum, ut quicumque exierit in castra segnius dato signaculo, sciret procul dubio tali torque se¹¹⁴⁸ suspendendum in patibulo. Quibus in momento, in ictu oculi congregatis in unum et usque ad unum,

intrat terram Poloniæ suo viduatam principe et eam
hostiliter invasit, ac velut ingens tempestas furit, sævit, sternit omnia; sic villas cædibus, rapinis, incendiis devastavit, in¹¹⁴⁹ munitiones irrupit. Krakov autem eorum metropolim ingressus a culmine subvertit, et spolia ejus obtinuit¹¹⁵⁰; insuper et veteres thesauros ab antiquis ducibus in ærario absconditos evolvit, scilicet aurum et argentum infinitum nimis. Similiter et cæteras urbes igne succendit et usque ad solum destruxit. Cumque pervenissent ad castrum Gedec (433)¹¹⁵¹, castellani et simul qui illuc confugerant villani¹¹⁵², non valentes ferre impetum ducis, exeunt ei obviam auream gestantes virgam, quod erat signum dedicionis, et ut eos pacifice cum suis peccoribus et cæteris¹¹⁵³ rerum appenditiis transferat in Boemiam, suppliciter rogant. Quorum dux petitionibus adquiescens, postquam perduxit¹¹⁵⁴ eos in¹¹⁵⁵ Boemiam, dat eis partem silvæ, quæ vocatur Crinin¹¹⁵⁶ (434), non modicam, constituens eis unum¹¹⁵⁷ ex ipsis prefectum¹¹⁵⁸ et judicem, et decernit, ut sub lege quam in Polonia habuerant, tam ipsi quam eorum posteri in sempiternum vivant, atque nomine ab urbe derivato usque hodie nuncupantur Gedecane¹¹⁵⁹ (435).

3. Nec¹¹⁶⁰ longe a prædicta urbe ventum erat ad metropolim Gnezden (436), natura loci et antemurali firmam, sed facilem¹¹⁶¹ capi ab hostibus, raris¹¹⁶² eam inhabitantibus civibus, ubi tunc temporis¹¹⁶³ in basilica sanctæ Dei genitricis Mariæ perpetuæ Virginis preciosissimus¹¹⁶⁴ quiescebat

VARIE LECTIONES.

¹¹²⁷ Hecatiæ 1. Hemacie 4. ¹¹²⁸ moribus — placabiles *desunt* 2, 2b, 3. ¹¹²⁹ primus A. ¹¹³⁰ Chonradus 1, 2b. Cuonradus 4, 4a. ¹¹³¹ Janimir 4a. ¹¹³² quorum A. ¹¹³³ annis *omissum* 3. ¹¹³⁴ studere A. ¹¹³⁵ læta 1. ¹¹³⁶ propectu 2b. ¹¹³⁷ vero *addit* 4. ¹¹³⁸ Cazimir 4, 4a. ¹¹³⁹ *deest* 1. ¹¹⁴⁰ nulla 4, 4a. ¹¹⁴¹ igitur advertens 4, 4a. ¹¹⁴² Bracizlaus *erasum* 1. ¹¹⁴³ quanto cicius A. ¹¹⁴⁴ dux Bracizlaus *addunt* 4, 4a. ¹¹⁴⁵ *deest* A. ¹¹⁴⁶ provincie A. ¹¹⁴⁷ subire 2, 2b, 4, 4a, *corr.* 1. ¹¹⁴⁸ se *deest* 4, 4a. ¹¹⁴⁹ si *pro in* 4, 4a. ¹¹⁵⁰ si *superscr. al. man. A. in rasura* 1. ¹¹⁵¹ ita *corr.* A. *pro* Gnezden. Gradec 1. Gdec 2, 2a. Glee 2b. Goe 4, 4a. ¹¹⁵² ni *al. man. superscr.* 2. ¹¹⁵³ *corr.* A. cæterum 4, 4a. ¹¹⁵⁴ duxit A. ¹¹⁵⁵ ad 2b. ¹¹⁵⁶ Ciruin 2. *quamvis et legi possit* Ciruin; Ciruin 2a, 4. Ciruin 2b. ¹¹⁵⁷ u. eis A. ¹¹⁵⁸ perfectum *corr. pref.* 1. ¹¹⁵⁹ Gedecane 2b, 3. ¹¹⁶⁰ non A. ¹¹⁶¹ facile 4, 4a, ¹¹⁶² raris *al. manu superscr.* paucis 1. ¹¹⁶³ *deest* A. ¹¹⁶⁴ preciosissime 1.

NOTÆ.

(429) Hqr., serm. II, 3, 243.

(430) Male confundit Cosmas res Polonorum; Kazimir obiit post Bracizlaum a. 1058, neque reliquit filios pueros, sed ipse relictus est puer a patre Mescione II; cfr. Martinus Gallus I, 48, ed. Bandtkie.

(431) Præter hos duos alios habebat filios Kazimir Mescionem et Ottonem. Cfr. Martin. Gall. I, 49.

(432) i. e. ex ipsius Cosmæ computatione a. 1041; cfr. supra I, 42; sed hoc loco errat, ut ex accuratioribus notis de translatione S. Adalberti II, 3, patet.

(433) Quod ubi situm fuerit non satis liquet; conjecerunt nonnulli esse Giecz, quam ducalem quondam arcem inter Gneznam et Posnamiam sitam esse scribit Dlugosz. Cfr. Roepell I, 177.

(434) Quæ fuerit illa silva, non patet. Diversorum sententias vide apud Pubitschkam III, 301.

(435) Vel hodie duas exstare villas in circulo Raticensis Hedežko et Heždany observat Palacky I, 280.

(436) Gnesen.

thesaurus, scilicet beatissimi Adalberti martiris ¹⁴⁶⁸ corpus. Qua mox Boemii sine Marte ¹⁴⁶⁸ potiuntur urbe, et cum magna læticia intrant ¹⁴⁶⁷ sanctæ ecclesiæ adita ¹⁴⁶⁸, atque omni præda ¹⁴⁶⁸ posthabita, solam sibi poscunt dari pro Christo passam sacri corporis preciosam massam. Quorum præsul Severus ut vidit temeritatem, et ¹⁴⁷⁰ pronam in omne fas ¹⁴⁷¹ nefasque (437) sensit voluntatem, talibus alloquitur temptat eos revocare ab illicitis ausis ¹⁴⁷²: *Fratres mei et filii ecclesiæ Dei, non tam ex facili constat, virtutem æstimatis, ut sacram corporis glebam, Dei virtutibus plenam, quis mortalium tam temere præsumat tangere. Timeo enim valde, ne percellamur aut mentis oblivione aut cæcitate aut aliqua membrorum debilitate, si id temere præsumpserimus ¹⁴⁷³ agere. Quapropter ¹⁴⁷⁴ prius triduo jejunate, de peccatis vestris pœnitentiam agite, et ¹⁴⁷⁵ ab omnibus abominationibus, quas ipse abhominatus est in vobis, abrenunciate, et ¹⁴⁷⁶ ex toto corde, quod eas ultra non faciatis, promittite. Spero enim in misericordia Dei et nostri patroni sancti Adalberti, quod non privabimur spe petitionis nostræ, si persistimus fidei ¹⁴⁷⁷ in ¹⁴⁷⁸ devotione et precum assidua oratione.* At illis visa sunt præsulis verba quasi deliramenta, et continuo aures suas continentes ¹⁴⁷⁹ fecerunt impetum ut raperent sacrum corpus, et quia post altare ¹⁴⁸⁰ juxta parietem conditum fuerat, et aliter evelli non poterat, nisi altare ¹⁴⁸¹ destrueretur ¹⁴⁸², manibus ¹⁴⁸³ improba cum mente ferina operantur profana; sed non defuit ultio divina. Nam in ipso ¹⁴⁸⁴ opere suæ temeritatis steterunt sensibus obstupefactis ¹⁴⁸⁵, nec erat vox nec sensus nec visus per trium fere horarum spacia, donec iterum propiciante Dei gratia rehabuere pristina officia. Moxque licet sero pœnitentia ducti faciunt jussa episcopi, et quanto erant divino nutu evidentius castigati, tanto devotius perstabant precibus infatigati, triduo jejunantes et veniam postulantes.

4. Tercia nocte Severo episcopo post matutinalem synaxim quiescenti sanctus præsul in visione apparetis Adalbertus ¹⁴⁸⁶: *Dic, ait, ista duci ¹⁴⁸⁷ et ejus comitibus: Pater de cælis dabit quod petitis, si non*

*A repetitis mala, quibus abrenuntiastis in sonitu ¹⁴⁸⁸ baptismatis ¹⁴⁸⁹. Ille mane cum præsul ¹⁴⁹⁰ innotesceret duci et ejus comitibus, mox exhilarati intrantes ecclesiam sanctæ Mariæ, et ante sepulchrum ¹⁴⁹¹ sancti Adalberti ¹⁴⁹² humi ¹⁴⁹³ prostrati, diu fusa comuni oratione surgit dux ¹⁴⁹⁴, et stans in ambone ¹⁴⁹⁵, hac rupit silentia voce ¹⁴⁹⁶: Vultis prævaricationes vestras emendare, et a pravis operibus resipiscere? At illi obortis clamant ¹⁴⁹⁷ cum lacrimis ¹⁴⁹⁸: Emendare parati sumus quicquid in sanctum Dei ¹⁴⁹⁹ patres nostri vel nos ¹⁵⁰⁰ prævaricanti sumus, et a pravo opere omni ¹⁵⁰¹ cessare. Tunc dux ¹⁵⁰² extendens manum suam super sacram tumbam, sic orsus ¹⁵⁰³ est ad populi turbam ¹⁵⁰⁴: *Extendite, fratres ¹⁵⁰⁵, simul ¹⁵⁰⁶ vestras ad Dominum ¹⁵⁰⁷ dexteras et ad meos attendite sermones, quos volo ut vestræ fidei sacramento confirmetis. Ergo hoc meum proximum ¹⁵⁰⁸ et primum sit decretum, ut vestra comitia, quæ actenus habuistis ut lupanaria, et cen ¹⁵⁰⁹ brutis animalibus communia, amodo juxta canonum scita sint legitima, sint privata, sint insolubilia, ita duntaxat ut ¹⁵¹⁰ una vir conjuge et conjunx viro uno contenti vivant. Si autem conjunx virum aut vir conjugem spreverit, et rixa inter eos usque ad discidium efferbuerit ¹⁵¹¹, qui ex eis ¹⁵¹² in priorum copulam legitime celebratam redire noluerit, nolo ut secundum ritum nostræ terræ hujus rei violator ¹⁵¹³ in servitutem redigatur, sed potius nostri immutabilis decreti per angariam, qualiscunque sit persona, redigatur in Ungariam, et nequaquam liceat ut precise redimat aut in hanc terram redeat, ne unius contagio oviculæ totum Christi serpat per ovile. Severus episcopus dixit: Quicunque aliter fecerit, anathema sit. Eadem sententia sint plectendæ virgines et viduæ et adulteræ, quæ nomen bonum amisisse et pudorem corripisse ac per scortum concepisse dinoscuntur. Nam cum liberum nubendi habeant arbitrium, cur comitunt adulterium et conceptus suos abortivant ¹⁵¹⁴, quod est pessimum scelus scelerum? Tunc dux ¹⁵¹⁵ subjungens inquit: Si vero mulier proclamaverit ¹⁵¹⁶ pari vice non amari, sed inclementer a viro suo ¹⁵¹⁷ affligi et profligari ¹⁵¹⁸, detur inter eos judicium Dei,**

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁶⁸ deest 2. ¹⁴⁶⁹ morte 1. ¹⁴⁶⁷ adeunt intrant 1. supra intrant manus alia scripsit adeunt 2. ¹⁴⁶⁸ limina adita 1. adita alia manu superscript. limina 2. adyta 2b. limina 4. ¹⁴⁶⁹ corr. al. manu 1. ¹⁴⁷⁰ et rasum 2. ¹⁴⁷¹ fasque 4. ¹⁴⁷² corr. A. pro causis. ¹⁴⁷³ præsumamus 2. ¹⁴⁷⁴ karissimi addunt 4, 4a. ¹⁴⁷⁵ et pœnitentiam agite ab omnibus 4, 4a. ¹⁴⁷⁶ deest 2. ¹⁴⁷⁷ fœderi 4, 4a. ¹⁴⁷⁸ deest 2. ¹⁴⁷⁹ continentes A. continentes 2. ¹⁴⁸⁰ litteræ ar al. manu superscr. 1. ¹⁴⁸¹ prius add 4, 4a. ¹⁴⁸² destrueret 2b, 3. ¹⁴⁸³ ita 1, 2. ¹⁴⁸⁴ ita corr. A. pro in pio. ¹⁴⁸⁵ obstupefacti 4, 4a. ¹⁴⁸⁶ sanctus Adalbertus in visione apparetis 4, 4a. ¹⁴⁸⁷ Bracizlao add 4, 4. ¹⁴⁸⁸ fronte eraso r A. ¹⁴⁸⁹ in baptismate A. A'. ¹⁴⁹⁰ Severus add. 4, 4a. ¹⁴⁹¹ superscr. 1. ¹⁴⁹² martyris add. 4, 4a. ¹⁴⁹³ humo 4, 4a. ¹⁴⁹⁴ Bracizlaus pro dux 4, 4a. ¹⁴⁹⁵ ambone 3. ¹⁴⁹⁶ dicens add. 4, 4a. ¹⁴⁹⁷ clamant repetitum 1. sed erasum. ¹⁴⁹⁸ dicentes add. 4, 4a. ¹⁴⁹⁹ Adalbertum add. 4, 4a. ¹⁵⁰⁰ peccatores add. 4, 4a. ¹⁵⁰¹ animo 1. ¹⁵⁰² Bracizlaus add. 4, 4a. ¹⁵⁰³ exorsus A. A'. ¹⁵⁰⁴ tumbam corr. turbam 1. turmani 4, 4a. ¹⁵⁰⁵ karissimissimi addunt 4, 4a. ¹⁵⁰⁶ omisum 4, 4a. ¹⁵⁰⁷ Deum add. 4, 4a. ¹⁵⁰⁸ maximum A. A'. 2, 2b, 3, 4, 4a. ¹⁵⁰⁹ sunt inserunt 4, 4a. ¹⁵¹⁰ al. manu superscr. A. ¹⁵¹¹ al. man. superscr. A. efferuerit 2, 3. ¹⁵¹² his A. A'. ¹⁵¹³ prævaricator 4, 4a. ¹⁵¹⁴ avorciunt A. 3. ¹⁵¹⁵ Bracizlaus add. 4, 4a. ¹⁵¹⁶ perclama-verit 1. ¹⁵¹⁷ suo deest. 3. ¹⁵¹⁸ proaffligari corr. A. 1, 2.

NOTÆ.

(157) Lucan. Pharsal. V, 313; VI, 147.

et qui inventus fuerit reus, solvat pœnas rei. Similiter et de his, qui homicidiis infamantur archipresbyter comiti illius civitatis nomina eorum ascribat, et comes eos conveniat; et si sunt ¹⁵¹⁹ rebelles, in carcerem redigat, donec aut pœnitentiam dignam agant, aut si negant, ignito ferro sive adjurata aqua, utrum culpabiles sint examinentur; fraticidas autem et parricidas sive sacerdotum interfectores et hujusmodi capitalibus criminibus irretitos, archipresbyter assigne. eos comiti vel duci, sive ¹⁵²⁰ per manus et ventrem ferratos de regno ejiciat, ut ad instar Cain ¹⁵²¹ vagi et profugi circueant ¹⁵²² terram. Severus episcopus dixit: Ista ducis deliberatio justa sit anathemate firma. Nam ad hoc vobis ducibus ¹⁵²³ mucropendit in femore, ut manus vestras sapius ¹⁵²⁴ lavetis peccatoris in sanguine. Iterum dux ¹⁵²⁵: Tabernam ¹⁵²⁶, inquit ¹⁵²⁷, quæ est radix omnium malorum, unde prodeunt furti, homicidia ¹⁵²⁸, adulteria ¹⁵²⁹ et cætera mala, et qui parat et qui paratum ¹⁵³⁰ comparat, Severus episcopus dixit: Anathema sit. Et dux ¹⁵³¹: Qui, inquit, comprehensus fuerit hujus violator decreti tabernarius, in medio foro ad palum suspensus, et usque ad fastidium præconis cæcus deprehendatur: res tamen ejus non infascentur ¹⁵³²; sed potius ¹⁵³³ tantum in terram projiciatur ¹⁵³⁴, ne quis ¹⁵³⁵ execrabili haustu ¹⁵³⁶ polluat. Potatores autem, si deprehensi ¹⁵³⁷ fuerint, non prius de carcere exeant, quam in fiscum ducis unusquisque 300 nummos componat. Severus episcopus dixit: Quæ dux judicat, nostra auctoritas firmat. Adhuc dux ¹⁵³⁸ prosequitur dicens: Foris autem dominicis diebus omnino ne fiant ¹⁵³⁹ interdiciamus, quæ ideo maxime in his celebrant regionibus, ut cæteris diebus suis vacent operibus. Si quis autem quam dominicis tam festis ¹⁵⁴⁰ diebus ¹⁵⁴¹ publice ad ecclesiam ferriari indictis in aliquo seculi opere inventus fuerit, ipsum opus et quod in opere est inventum archipresbyter tollat jumentum ¹⁵⁴², et 300 ducis ¹⁵⁴³ in fiscum solvat nummos. Similiter et qui in agris sive in silvis suos sepeliunt mortuos, hujus rei præsumptores archidiacono ¹⁵⁴⁴ bovem et 500 in fiscum ducis ¹⁵⁴⁵ solvant ¹⁵⁴⁶ nummos ¹⁵⁴⁷: mortuum tamen in poliandro ¹⁵⁴⁸ fidelium humi condant denuo. Hæc sunt quæ odit Deus, hæc sanctus Adalbertus

A pertesys ¹⁵⁴⁹, nos ¹⁵⁵⁰ suas deseruit oves et ad externas maluit ire docturus gentes. Hæc ut ultra non faciamus, nostræ simul et vestræ fidei sacramento confirmamus. Sic ait dux. Et præsul ¹⁵⁵¹ sanctæ Trinitatis nomine invocato et malleo assumpto, cæteris ¹⁵⁵² clericis septem ¹⁵⁵³ psalmos et alias huic sancto ¹⁵⁵⁴ operi competentes orationes ymnizantibus, copit molliiter destruere summa sepulchri, destruens eum usque ad ima thesauri sacri, et cum aperuissent sarcophagum, omnes qui in ecclesia aderant tanta fragrantia ¹⁵⁵⁵ (438) suavissimi odoris sunt referti, ut per tres dies quasi optimis ¹⁵⁵⁶ ferculis referri obliviscerentur cibo refecti, quin etiam et ¹⁵⁵⁷ infirmi sanati sunt eadem ora ¹⁵⁵⁸ quam plurimi. Tunc dux ¹⁵⁵⁹ et episcopus ¹⁵⁶⁰ et pauci comitum insipientes, ut viderent sanctum Dei ¹⁵⁶¹ ita vultu et habitu clarum, et sic corpore integrum per omnia, ac si eadem die sacra missarum celebrasset solemnitas, clerici Te Deum laudamus, laici Kyrieleyson ¹⁵⁶² modulantur, et resonant voces eorum usque ad ethera ¹⁵⁶³. His ita peractis dux præ gaudio faciem perfusus lacrimis, sic orat ¹⁵⁶⁴: O ¹⁵⁶⁵ Christi martir, beate Adalberte ¹⁵⁶⁶, nostri semper et ubique miserere ¹⁵⁶⁷, nunc solita nos respice pietate, et nobis peccatoribus propiciare, atque ad ¹⁵⁶⁸ tuam sedem ¹⁵⁶⁹ Pragensem ecclesiæ per nos quamvis peccatores referri non dignare. Mira res et valde stupenda, cujus tumbam nudius tertius contingere non poterant, continue dux et episcopus sine impedimento corpus ejus sarcophago levant et serico copperientes in superiori altari locant, ut plebs sua vota solvat ¹⁵⁷⁰, quæ Deo et ejus sancto voverat, atque eadem die ¹⁵⁷¹ compositæ sunt 200 marce altaris in arce ¹⁵⁷².

O Deus omnipotens, mundum per secula revolvens, Qui semper regnas, solus qui cuncta gubernas, Nil fit, nec fuit in mundo noc erit, bone Christe.

tuo sine nutu. Quisnam mortalis hoc unquam credere posset, ut ad gentes apostatrices jam in celesti regno laureatus corpus suum referri sineret, quarum ¹⁵⁷³ aspernatus facinora aufugit ¹⁵⁷⁴ consortia, cum adhuc viveret. Sed si majora Dei et antiqua miracula ¹⁵⁷⁵ perpendimus, quomodo populus Israeliticus sic

VARIAE LECTIONES.

¹⁵¹⁹ al' manu superscr. A. ¹⁵²⁰ vel — sive A. seu 2b. sive 3. ¹⁵²¹ canum 3. ¹⁵²² circueant 1, sed corr. ¹⁵²³ dulcibus corr. ducibus A. ¹⁵²⁴ omisum 2. ¹⁵²⁵ ait addit. 4a. ¹⁵²⁶ taberna A. ¹⁵²⁷ deest 4. 4a. ¹⁵²⁸ homicidia 4a. ¹⁵²⁹ fornicationes, ebrietates addunt. 4. 4a. ¹⁵³⁰ partam A. 1, 2. ¹⁵³¹ iterum add. 4. 4a. ¹⁵³² confiscentur 2b. ¹⁵³³ potius A. ¹⁵³⁴ seu potius — projiciantur 3. ¹⁵³⁵ de inserunt 4. 4a. ¹⁵³⁶ haustu corr. 1, pro bastu. ¹⁵³⁷ de presensi 1. corr. al. man. ¹⁵³⁸ Bracizlaus add. 4. 4a. ¹⁵³⁹ tam dominicis, quam festis 4. 4a. ¹⁵⁴⁰ dom. diebus t. f. A. ¹⁵⁴¹ deest A. A'. ¹⁵⁴² duci 4. 4a. ¹⁵⁴³ archidiaconus 4a. ¹⁵⁴⁴ duci 4. 4a. ¹⁵⁴⁵ solvat 4. ¹⁵⁴⁶ omisum 1, 2. ¹⁵⁴⁷ r al. manu superscr. A. 1 polyando 2. 4. ¹⁵⁴⁸ perosus 2. ¹⁵⁴⁹ vos 2b. ¹⁵⁵⁰ Severus add. 4. 4a. ¹⁵⁵¹ omittunt 4. 4a. ¹⁵⁵² VI. 4a. ¹⁵⁵³ deest 3. ¹⁵⁵⁴ fragrantia 1. 4. ¹⁵⁵⁵ optimis A. 4. 4a. ¹⁵⁵⁶ et deest 2. ¹⁵⁵⁷ ita 1. die rell. ¹⁵⁵⁸ Bracizlaus add. 4. 4a. ¹⁵⁵⁹ Severus add. 4. 4a. ¹⁵⁶⁰ Adalbertum add. 4. 4a. ¹⁵⁶¹ kriles A. kyrt 4. ¹⁵⁶² heia 1. ¹⁵⁶³ dicens addunt 4. 4a. ¹⁵⁶⁴ deest 1. ¹⁵⁶⁵ Adalberte 1. ¹⁵⁶⁶ miserere 3. ¹⁵⁶⁷ deest 3. ¹⁵⁶⁸ sanctæ addunt. 4. 4a. ¹⁵⁶⁹ solvant corr. solvat A. ¹⁵⁷⁰ deest 3. ¹⁵⁷¹ qit. in arce desunt A. ¹⁵⁷² ouorum 4. 4a. ¹⁵⁷³ aufugerat 2b. ¹⁵⁷⁴ superscr. al. manu A.

NOTÆ.

(438) I. q. fragrantia.

co vestigio transivit mare, qualiter de sicca rupe fluxerunt ¹³⁷⁵ aquæ, vel qualiter factor orbis apparuit in orbe natus ex Maria Virgine, non ammirari, sed potius Deo, qui fecit et facere potest quæ vult, nos decet humiliari et ejus gratiæ totum assignare; cujus gratia inspirante ascendit in cor ducis, ut similiter transferret ¹³⁷⁶ corpus archipræsulis ejusdem civitatis, nomine Gaudencii (439) qui in eadem forte ¹³⁷⁷ ecclesia quiescebat. Hic utique ¹³⁷⁸ superius retulimus, non solum carnali verum et spirituali ¹³⁷⁹ conjunctione ¹³⁸⁰ frater sancti Adalberti et comes individuus in omni labore et erumna fuit, et si cum eo non corpore martirium ¹³⁸¹, mentis tamen compassione tulit. Nec enim fieri poterat ut ¹³⁸² gladius animam ejus non petransiret, cum germanum suum rompheis paganorum in frusta ¹³⁸³ concidi videret, B et ipse pariter occidi valde optaret ¹³⁸⁴. Item ¹³⁸⁵ visum est ¹³⁸⁶ duci ¹³⁸⁷ et episcopo, ut ¹³⁸⁸ quinque fratrum reliquias sancto corpori adjunctas, quorum de vita ac passione satis supra retulimus ¹³⁸⁹ (440), qui ¹³⁹⁰ in eadem civitate sed in alia ecclesia quiescebant, pariter ¹³⁹¹ cum summâ diligentia transferant. Quid multa?

5. Ventum erat cum omni sacra sarcina in prosperitate et lætitia Boemiam, et in vigilia ¹³⁹² sancti Bartholomei apostoli prope metropolium Pragani

Consors in clero, presbiter officio.

O dies illa, dies ¹³⁹³ Boemis honoranda
sacris mysteriis frequentanda,
laudibus devotissime ¹³⁹⁴ veneranda,
divitibus lætabunda,

pauperibus jocunda,
et omnibus bonis ¹³⁹⁵ studiis excolenda,
refulgent accumulata.

olim sacro duce ¹³⁹⁶ sublimata,
a Domino Deo tibi collata
et per has binas

fama volas ¹³⁹⁷ ultra Soromatas ¹³⁹⁸ atque Sarigas ¹³⁹⁹.

Facta est autem hæc translatio beatissimi Christi 1039. (444) ¹⁴⁰⁰ Kal. Septembris ¹⁴⁰¹.
martiris Adalberti anno dominicæ incarnationis

6. Sed his prosperis a Deo ¹⁴⁰² concessi impro-

VARIÆ LECTIONES

¹³⁷⁵ fluxerint 2b. ¹³⁷⁶ transferat A. 2, 2b, 3, 4, 4a. ¹³⁷⁷ fere A. ¹³⁷⁸ ita 1. uti *rell.* ¹³⁷⁹ spiritali 1. ¹³⁸⁰ conjunctione 1. compunctione 4. ¹³⁸¹ sustinuit *addunt* 4, 4a. ¹³⁸² deest 1. ¹³⁸³ frustra *erasa* r. *littera* A. 1. ¹³⁸⁴ optarat *corr.* optaret A. ¹³⁸⁵ iterum 1. ¹³⁸⁶ nobilissimo *inserunt* 4, 4a. ¹³⁸⁷ Bracizlao *addunt* 4, 4a. ¹³⁸⁸ sanctorum martyrum *inserunt* 4, 4a. ¹³⁸⁹ Deo donante relaturi sumus 3. ¹³⁹⁰ non *at manu superscr.* A. ¹³⁹¹ par. q. A. ¹³⁹² vigiliis 4, 4a. ¹³⁹³ Kocitnicam 2, Rokitniczam 2b. ¹³⁹⁴ sanctorum *inserunt* 4, 4a. ¹³⁹⁵ XX, 4, 4a. ¹³⁹⁶ corpus 2. ¹³⁹⁷ deest 1. ¹³⁹⁸ to *superscr. al. man.* A. ¹³⁹⁹ positum *inserit* 2b. ¹⁴⁰⁰ astrictis 4, 4a. ¹⁴⁰¹ bagis 4. ¹⁴⁰² meus atavus *desunt* in A. 1, 2, 2a, 2b, 3. *legunt* 4, 4a. ¹⁴⁰³ dies *desunt* 4, 4a. ¹⁴⁰⁴ devotissime 1. ¹⁴⁰⁵ deest 3. ¹⁴⁰⁶ omnium A. *sed. corr.* 2. ¹⁴⁰⁷ Wenciezlao *addunt* 4, 4a. ¹⁴⁰⁸ Adalberto *addunt* 4, 4a. ¹⁴⁰⁹ volat 4, 4a. ¹⁴¹⁰ ita 1. Solamatas A. Foramatas 2, 2a. Sarmatas 2b, Sauromatas 3. Soramatas 4, 4a. ¹⁴¹¹ lazygas 3. ¹⁴¹² 1030. 9. K. Sept. 2b. VIII. 4, 4a. ¹⁴¹³ regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et imperium in secula seculorum. Amen. *addunt* 4, 4a. ¹⁴¹⁴ Domino A.

NOTÆ.

(439) Hujus ossa loco reliquiarum S. Adalberti a Polonis pia fraude data et a Bohemis translata esse probare conatus est Dlugosz et post eum alii; sed e parte Cosmæ Polonus stat auctor Martinus Gallus I, 19. Cfr. Balbini Epitome rer. Bohem. III, 4. Dobner ad Haic. V. 235. Meinert Wiener Jahrbucher

XLVIII. Anz., p. 48.

(440) Cf. I, 38.

(441) Rokytnice.

(442) l. e. rebus?

(443) l. e. circulis ferreis.

(444) Consentiant Annates Pragenses.

A castra metati sunt circa rivulum Rokitnicam ¹⁴⁰³ (441), ubi lucente die clerus et universa plebs cum processione occurrit, cujus longam seriem latius vix explicuit campus. Talis enim processio fuit: Dux ipse et episcopus humeris subnixi duces pondus portant martiris Christi Adalberti; post simul abbates ferebant reliquias quinque ¹⁴⁰⁴ fratrum, deinde archipresbiteri gaudent onere Gaudencii archiepiscopi, quos electi 12 ¹⁴⁰⁵ presbiteri, vix sustentantes pondus ¹⁴⁰⁶ aurei crucifixi, secuntur — nam dux Mesco ter ¹⁴⁰⁷ semetipsum hoc apponderarat auro, — quinto ¹⁴⁰⁸ loco ferunt tabulas tres graves auro quæ circa altare, ubi sanctam corpus ¹⁴⁰⁹ quievit, positæ fuerant. Erat enim major tabula quinque ulnarum in longitudine et decem palmaram in latitudine, valde adornata lapidibus preciosis et cristallinis saxis (442). Cujus inscriptus fuit hic in margine versus:

Ter centum libras apponderat hoc opus auri.

Postremo plusquam centum plaustis ducunt immensas campanas et omnes Poloniae gazas, quas sequitur innumera nobilium virorum turma, astricti ¹⁴¹⁰ manicis ferreis et contriti colla bagis ¹⁴¹¹ (443), inter quos, heu! male captus, adductus est meus atavus ¹⁴¹².

bus delator non defuit ¹⁶¹⁵, qui apostolico uti gesta hæc erant retulit ¹⁶¹⁶, divinas sanctiones et sanctorum patrum traditiones violasse ducem Boemiæ et episcopum promulgavit; et si hoc inultum dominus papa (445) prætermitteret, jura apostolicæ sedis per totum mundum observanda imminueret. Continuo sacer conventus celebratur, canones recitantur, sacræ Scripturæ scrutantur. Dux et episcopus, quamvis absens, de præsumptione arguitur: alii ducem omni dignitate privatum per tres annos in exilium decernunt, alii episcopum ab omni pontificali officio suspensum, quoad usque vivat, in claustris monachorum degere judicant, alii ambos gladio anathematis feriendos clamant.

7. Interea legati ducis et episcopi Boemorum ex parte totius populi et ipsorum Roman adveniunt, ferentes mandata magis muneribus oblita ¹⁶¹⁷ quam facundia verbis ¹⁶¹⁸ polita. Quibus ubi data est copia fandi, in conspectu ¹⁶¹⁹ apostolici et sacri concilii tali sermone causam suæ legationis sunt prosecuti ¹⁶²⁰. *O fidei catholicæ et sedis apostolicæ sanctissime rector, et o patres in libro vitæ ¹⁶²¹ conscripti, quibus a Deo collata est potestas judicandi simul et miserendi, miseremini peccasse confitentibus, parcite penitentibus simul et veniam postulantibus. Falemur enim quod illicita et contra canonum statuta egimus, quia de tam ¹⁶²² longinquis partibus ob tam breve temporis spacium ad tam sanctum negotium vestrum ¹⁶²³ nequivimus habere nuncium. Sed quicquid est illud, quod fecimus, sciatis, o patres, sciatis ¹⁶²⁴, conscripti, nos non ex temeritate, sed pro magna utilitate Christianæ religionis atque bona intentione id fecisse. Aut, si unquam bona intentio cadit in vitium, o sanctissimi patres, secundum vestrum iudicium parati sumus nos:rum emendare flagitium. Ad hæc apostolicus paucis: Si penitet, inquit, haud nocet error. Mox legati summoti a concilio ¹⁶²⁵ potiuntur hospicio, sequenti die reddituri rationem in iudicio. Illa autem nocte ducis missi et episcopi, circumnentes ¹⁶²⁶ corruperunt pecunia cardinalium astuciam, auro subplantant justiciam, mercantur precio clementiam, muneribus leniunt ¹⁶²⁷ iudicialem sententiam. Postera autem die iterum legatis sacri concilii in capitolio ¹⁶²⁸ præsentatis, dominus apo-*

stolicus os aperuit sacrum, ponderosis verbis et auctoritate plenum. Sicut, inquit, *pertinacibus in impietatis culpa ¹⁶²⁹ est sævior exerenda ¹⁶³⁰ vindicta, ita reatum suum recognoscentibus et penitentiam desiderantibus facilem præbemus assensum ¹⁶³¹, et ab hoste ¹⁶³² inflictis vulneribus misericordiæ adhibemus ¹⁶³³ antidotum. Magnum enim peccatum est aliena rapere, sed majus christianos non solum spoliare, rerum etiam captivare et captivos ¹⁶³⁴ cum bruta animalia vendere, nimis est abhominabile: quod vos perpetraste in Polonia, nobis relatum est per veridica nuncia. Quod autem nulli liceat sine nostra permissione de loco ad locum sacrum transferre corpus, testantur canones, prohibent ¹⁶³⁵ patrum decreta, et præsumptores hujuscemodi ¹⁶³⁶ rei divina jubent eloquia gladio anathematis ut feriantur. Sed quia vos sive per ignorantiam sive bonæ intentionis ob gratiam hanc rem fecistis, præcipimus ¹⁶³⁷ ut pro hac tam temeri ¹⁶³⁸ præsumptione dux vester et episcopus cœnobium omnibus ecclesiasticis usibus et honoribus sufficienter amplificatum in competenti ¹⁶³⁹ loco construant, probatasque personas ac officia servientium clericorum ex more constituent, ubi Deo sedulum servitium tam pro vivis fidelibus quam pro defunctis in sempiternum exhibeatur, ut saltem vel sic in conspectu Dei reatus vestri transgressio deleatur. Mox legati valde ¹⁶⁴⁰ exhilarati proficiscuntur et referunt duci jussa apostolici. Quibus dux, velut divinis jussis obtemperans, sub honore sancti Wenczelai martiris in urbe Boleslau ¹⁶⁴¹ juxta flumen Labæ (446), ubi idem sanctus ¹⁶⁴² olim feliciter consummavit martirium, veneratissimum fabricavit cœnobium, in quo, sicut et hodie cernitur, Deo servit caterva fratrum numerosa, et habetur præpositura et basilica valde religiosa (447).*

8. Anno domin. incarn. 1040. Fama, qua nullum pejus malum viget in mundo (448), et quæ men a ciliis pinguescit, et miscens plura paucis, falsa veris, volando crescit, perfert ad aures imperatoris secundi Heinrici (449) cencies plus, quam verum fuit, pondus auri et argenti Boemos de Polonia asportasse. Tunc imperator ¹⁶⁴³ cepit querere occasiones adversus eos, quoquomodo ¹⁶⁴⁴ ab eis quod sibi dictum fuerat ¹⁶⁴⁵ eriperet aurum. Et mandans per quæ-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶¹⁵ destitit 3. ¹⁶¹⁶ deest 3. ¹⁶¹⁷ oblata A. ¹⁶¹⁸ facundia verborum 3. ¹⁶¹⁹ conspectum 2, 4, 4a. ¹⁶²⁰ persecuti 3. ¹⁶²¹ deest A. ¹⁶²² terra 1. ¹⁶²³ omittunt 4, 4a. ¹⁶²⁴ ita 1. deest in rell. ¹⁶²⁵ ita A. ad concilio 1. nego. it. 2. concilio rell. ¹⁶²⁶ circumnentes A. ¹⁶²⁷ emunt corr. 1. ¹⁶²⁸ capitulo 4, 4a. ¹⁶²⁹ impietatibus pro culpa 4, 4a. ¹⁶³⁰ exercenda 2b, 4, 4a. ¹⁶³¹ assensum 1. ¹⁶³² hostibus 2b. ¹⁶³³ h. al. manu superscr. 1. ut sepius. ¹⁶³⁴ captivos 2b, 3. ¹⁶³⁵ perhibent 2b. ¹⁶³⁶ hujuscemodi 2b, 3. ¹⁶³⁷ per salutem obedientiam addunt 4, 4a. ¹⁶³⁸ temera 3. ¹⁶³⁹ compenti corr. al. man. competenti A. ¹⁶⁴⁰ deest 2. ¹⁶⁴¹ Boleslaw 2. Boleslai 3. Boleslai 4a. ¹⁶⁴² Wenczelas addunt 4, 4a. ¹⁶⁴³ Henricus addunt 4, 4a. ¹⁶⁴⁴ quomodo 2, 2b, 3, 4. ¹⁶⁴⁵ ut addit A.

NOTÆ.

(445) Benedictus qui sedit a. 1035-1048.

(446) Al-Bunzlau ad Albim.

(447) Hæc res anno demum 1046 diiudicata est.

(448) Virg. Æn. IV, 174, 175.

(449) Henricos imperatores numerat Cosmas.

stationarios, ut argentum, quod in Polonia rapuerant, A nisi infra statutum terminum usque ad unum obulum sibi mittant, minatur bellum. Ad hæc Sclavi inquit: *Semper salvo tenore nostræ legis fuimus et hodie sumus sub imperio Karoli regis et ejus successoribus, nostra gens nunquam extitit rebellis, et tibi in omnibus bellis mansit et semper manebit fidelis, si justiciam nobis tantum facere velis. Talem enim nobis legem instituit Pippinus (450), magni Karoli regis filius, ut annuatim imperatorum successoribus 120 boves electos et 500 marcas solvamus — marcæ nostræ monetæ 200 nummos dicimus (451) — hoc testatur nostratum ætas in ætatem; hoc omni anno sine refragatione tibi solvimus et tuis successoribus solvere volumus. At si aliquo præter solitum legis jugo nos aggravare volueris, mori potius prompti sumus, quam insuetum ferre onus.* Ad hæc imperator respondit: *Regibus hic mos est semper aliquid novi legi addere anteriori, neque enim omnia lex est constituta tempore in uno, sed per successores regum crevit series legum. Nam qui regum leges non reguntur legibus, quia lex, ut aiunt vulgo, cererum habet nasum, et rex ferream marum et longam, ut eam flectere queat, quo sibi placeat.* Pippinus rex fecit quod voluit; vos autem nisi quod volo faciatis, ostendum vobis, quot pictos habeam clipeos aut quid bello valeam.

9. Et statim mittens litteras per totum regnum, valde fortem colligit exercitum (452). Altera via qua itur per Zribiam, et est exitus de silva in istam terram per castrum Hlumec (453), jussit Saxones intrare Boemiam, quorum tunc temporis dux erat Occardus (454), cui omnis Saxonia tanquam regi paruit per omnia. Fuit enim vir magni consilii, et in ordinandis regni negotiis

A singulari solertia præditus et rebus bellicis a puericia deditus, sed nunquam belli felices obtinuit successus. Ipse autem cæsar castra metatus est ex utraque parte fluminis Rezne (455). Postera autem die pertransiens castrum Kanb (456) cum admovent aquilas silvæ quæ dirimit Bawariam atque Boemiam (457), ut cognovit quod obstruerent Boemii vias per silvam, indignatus parum tacuit, concuciensque caput ter concipit iras (458) cæsare dignas, atque in hæc verba solvit ora: *Licet exstruant auros silvis altiores, licet elevent turres sublimes usque ad nubes, uti frustra jacitur rete ante oculos pennatorum, sic nichil valent contra Teutonicos obpugnacula Boemorum.*

Aut si ascendent super nubila, aut si includant se inter sidera,

verditam et miseram gentem nihil ista juvabunt.

Sic ait et jussit cunctos irrumpere silvam, et ipse eos præcedens ascendit montem altum in media silva situm, sedensque in tripode dixit ad astantes locius regni principes:

Ilac in valle cohors ignava latet Boemorum,

quasi mus agrestis in suis receptaculis

antrorum. Sed fefellit cæsarem sua opinio, nam ultra alterum montem fuit illorum munitio. Tunc unumquemque cæsar appellans nomine, prius marchiones, dehinc quosque nobiliores armatos præmittens, jubet pedestres ire in pugnam, his verbis pollicitans eis victoriam: *Non est, inquit, vobis opus laborioso certamine; tantum descendite, certe ipsi fugient præ timore, nequeunt enim vestrum impetum ferre. Ite mei, ite, falcones, pavidas capite palumbes, et ut feroces leones, more luporum, qui dum irrumpunt ovilia ovium, non curant de numero, et non nisi toto grege mactato potiuntur edulio.*

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁴⁶ obulum 1. ¹⁴⁴⁷ t. n. A. tantummodo 2b. ¹⁴⁴⁸ nostrarum etas etatum A. ætate 2b, 3, 4, 4a. ¹⁴⁴⁹ reflagratione A. 1. ¹⁴⁵⁰ regis 4. ¹⁴⁵¹ respondens dixit 2b. ¹⁴⁵² quia ut — lex nasum desunt A. ¹⁴⁵³ Franciæ addit 2b. ¹⁴⁵⁴ quod corr. quot A. 1. quot super quod 2b. ¹⁴⁵⁵ ad 2b. ¹⁴⁵⁶ Zribiam 3. ¹⁴⁵⁷ Hlymec 1. Hlymee 2, 2b. Hlymer 3. ¹⁴⁵⁸ princeps 4, 4a. ¹⁴⁵⁹ Okkardus 2. Okardus 3. *semper.* ¹⁴⁶⁰ ordinandi 4, 4a. ¹⁴⁶¹ Rezne 1. ¹⁴⁶² vero A. ¹⁴⁶³ ita corr. A. Kanb 1, 2, 2b. Kamba 4, 4a. ¹⁴⁶⁴ quod inserit 2. ¹⁴⁶⁵ silvas 4, 4a. ¹⁴⁶⁶ cæsari 4, 4a. ¹⁴⁶⁷ hæc verba a correctore in A. ita mutata: cepit irasci, syllabis æon et sare erasis, vox dignas expuncta est. ¹⁴⁶⁸ corr. al. man. 1. ¹⁴⁶⁹ Boemii pugnare A. ¹⁴⁷⁰ includent A. ¹⁴⁷¹ super addit A. ¹⁴⁷² magnum et inserunt 4, 4a. ¹⁴⁷³ dux 1. dixit corr. man. recentior. ¹⁴⁷⁴ oppinio A. ¹⁴⁷⁵ fugiunt 4, 4a. ¹⁴⁷⁶ omnium 4, 4a.

NOTÆ.

(450) Carolus erat, Caroli Magni filius, qui a. 805 expeditionem in Boemos fecit teste Einhardo in Annalibus.

(451) Dobner ad Hæc. II, 433, docet nummum unum illorum temporum idem valuisse quod nostris diebus quatuor et dimidium nummos cruce signatos (Kreuzer), Bohemicum igitur censum fuisse 7500 denarios nostræ monetæ.

(452) Primam Bohemicam expeditionem Heinrich III, a. 1039, auctor silentio transiit, qua Bretislavus filium primogenitum obsidem dedit. Cfr. Hermann. Aug. a. 1039.

(453) Nomen servatum esse in odierne Kuml, castrique rudera in monte Geyersberg superess.

conjicit Dobner V, 256. Vide quoque commentationem Kropfi in Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen I, Decemb., p. 37.

(454) Marchio Misnensis.

(455) Regen.

(456) Kanb in Bavaria.

(457) De loco quo hæc Bohemorum victoria reportata sit fusius disseruit Dobner l. I. In limitibus Bavaricæ et provincicæ Pilsensis, haud procul ab urbe Tauss, prælium commissum esse putat.

(458) Cf. Ovid., Metamorph. 41, 50. 1 166; 181.

Sed maluit viriliter agere quam supplicando colla submittere. Perpendit enim innatam Teutonicis superbiam, et quod semper tumido fastu habebant despectui Sclavos et eorum linguam. Sed quanto sit semper difficilis aditus ad amorem, tanto amanti filius Veneris ignem ¹²⁷⁶ inculit validiorem. Fluctuat ¹²⁷⁷ mens juvenis igne succensa Veneris ¹²⁷⁸, velut ignibus aestuat Ethna. Et hanc ¹²⁷⁹ apostropham ¹²⁸⁰ eufonizat secum: *Aut ego conjugio fungar egregio, aut ego ¹²⁸¹ ludibrio mergar perpetuo, fieri non poterit ¹²⁸², ut mea non fuerit Juditha, nobilibus edita natalibus, virgo spectabilis, multum amabilis, solis luce ¹²⁸³ clarior, vita mihi carior; vivat ut superes laus Deo sit perpes.* Et statim quos inter ¹²⁸⁴ suos novit manu promptiores et sibi fide- liores, jubet probatos et laboris patientiores aptari equos, et fingit se ad imperatorem cito iturum et cicius rediturum. Jussa viri faciunt, sed quid dominus suus molitur nesciunt. Mirantur inter se quod tam celeriter vadunt, et quasi septem dierum iter agentes, vice hospitum ¹²⁸⁵ intrant prædicti cœnobii atrium. Interdixerat enim suis omnibus duris natus, ne olicui eum, quis vel ¹²⁸⁶ unde esset, innotescerent, sed quasi unum ex ipsis se ipsum haberent. Cedat Ithacus callido ingenio investigasse natum Thethidis ¹²⁸⁷, (412) nec se jactet ¹²⁸⁸ Iliacus pa- tor Tyndaridem ¹²⁸⁹ rapuisse Amiclis, quia hic ju- venis Bracizlaus ambos it præ ¹²⁹⁰ et animositate et au laeis facti immanitate. Nam postquam data est eis ibi pernoctandi licentia, sicut lupus, quando oham- lulat ovilia, quærens qua parte irrumpat ut nitidam rapiat agnam; sic et ¹²⁹¹ heros Bracizlaus visu ¹²⁹² sagaci et animo illustri lustrans claustrum, vult vi irrumpere sed non audet, quia secum tantam co- piam militum ¹²⁹³ non habet. Forte fortuna affuit dies festa, et ecce mille votis optata cum suis cœ- vulis de claustrum exit ¹²⁹⁴ virgo Juditha, sicut puellæ solebant ¹²⁹⁵ tenellæ ad vespertas pulsare campanas

A in medio ecclesiæ. Quam ut vidit audacissimus raptor, sui præ gaudio factus ¹²⁹⁶ immemor, ceu lupus qui ex occulto irruit et rapit agnam, et con- scius facti fugit submittens caudam ¹²⁹⁷, petens ulteriorem latebram, sic et ille rapta virgine fugit: et ut venit ad portam, invenit eam catena ¹²⁹⁸ mol- tendinari fune grossiori ¹²⁹⁹ præstrictam et viam exeundi præclusam. Mox exempto gladio ut festu- cam præcidit acuto, quæ usque hodie cernitur sectio fortissimi ictus pro testimonio. Cæteris autem sociis id minime scientibus et adhuc in papilionibus man- entibus, ab irruentibus inimicis comprehensis, aliorum erutis oculis et naribus abscisis, aliorum ma- nibus et pedibus truncatis, dux cum paucis et virgine rapta per noctis vix evasit opaca. Raptæ est B autem virgo Juditha anno dominicæ incarnationis 1021 (413). Et ne daretur ¹³⁰⁰ Teutonicis justa occasio calumpniandi Boemos, quasi, pro illa in- juria, illico heros ¹³⁰¹ Bracizlaus cum nova ¹³⁰² mu- pta, patre salutato duce Ondalrico ¹³⁰³, recta via proficiscitur in Moraviam (414). Nam antea ¹³⁰⁴ pater sibi totam illam terram tradiderat in potesta- tem, fugatis cunctis de civitatibus ¹³⁰⁵ Poloniis (415), ex quibus multos comprehensos, centenos et centenos ordinatim catenatos vendi jusserat in Ungariam et ultra; quia revera post obitum secundi Bolezlai sicut urbem Pragam, ita totam Moraviam vi obtinuerant Polonii,

Anno dominicæ incarnationis 1022. in Polonia facta est persecutio christianorum ¹³⁰⁷ (416).

C Anno dominicæ incarnationis 1023. 6. Idus Au- gusti Oerardus ¹³⁰⁸ quartus episcopus ¹³⁰⁹ Pragensis ecclesiæ transivit ¹³¹⁰ ab hac luce victurus per- pte vita ¹³¹¹ (417). Fuit autem hic ¹³¹² præsul ¹³¹³ contra potentes erectus, erga humiles et mansuetos ¹³¹⁴ pius ¹³¹⁵ et modestus, facundissimus prædicator, largus elemosinarum dator, dominicæ familiæ in mensura tritici fidelis dispensator. Hic constituit ut

VARIÆ LECTIONES.

¹²⁷⁶ verba ignem—juvenis desiderantur 2; manu recenti in margine apposita sunt. ¹²⁷⁷ fluctuatque 2b. 3. ¹²⁷⁸ cupidinis A. in 1. verbis igne s. Ven. manu coava superscriptum est telo lesa cupidinis. Eodem modo in 2. 5. telo igne 4. telo igne, subducta tamen voce telo, legit 4a. ¹²⁷⁹ alme. 1. ¹²⁸⁰ apostropham 3. 4a. ¹²⁸¹ deest 1. ¹²⁸² potuit 3. ¹²⁸³ vice 3. ¹²⁸⁴ deest. 1. ¹²⁸⁵ hospitii 3. ¹²⁸⁶ et A. 2. ¹²⁸⁷ Thethidis 2b. Cheridis 3. Thechidis 4. Tchechidis 4a. ¹²⁸⁸ jactet corr. recentiori manu jactet 1. ¹²⁸⁹ i. Helenam superscr. A. al. manu. ¹²⁹⁰ præit 3. 4. 4a. ¹²⁹¹ sicut 2. sic omissio et 2b. 4. ¹²⁹² visu 4. 4a. ¹²⁹³ deest 2. ¹²⁹⁴ exit 4. 4a. ¹²⁹⁵ corr. 1. ¹²⁹⁶ omissum 4. 4a. ¹²⁹⁷ causam 2. sed s. erasum. ¹²⁹⁸ deest 3. ¹²⁹⁹ deest 3. ¹³⁰⁰ Et ne justa A. ¹³⁰¹ deest 4. ¹³⁰² deest 4. 4a. ¹³⁰³ Odalrico 1. et sic deinceps. ¹³⁰⁴ ante 2b. ¹³⁰⁵ de civitati- bus desunt 4. 4a. ¹³⁰⁶ Polonis 1. 3. ¹³⁰⁷ chr. pers. A. nihil ad hunc annum 4. 4a. ¹³⁰⁸ Oggardus 2. Ok- kardus 2b. Ekardus 3. Eccardus 4. Heccardus 4a. ¹³⁰⁹ sanctæ addunt 4. 4a. ¹³¹⁰ transiit 4. 4a. ¹³¹¹ perperua v. A. perpetem vitam 3. ¹³¹² deest 4. ¹³¹³ Heccardus add. 4. 4a. ¹³¹⁴ mansuetus omissio et 4. 4a. ¹³¹⁵ et deest 2. 2b. 3.

(412) Cfr. Statii Achill. II, 44.

(413) Hunc annum a Cosma falso prolatum esse sequentibus ipse probabit, quibus apparet Juditham post Moraviam a Bohemis expugnatam raptam esse. Moravia vero sine dubio eodem anno 1029 recepta est, quo Conradus II imperator arma contra Polonos movebat, quod probavit Dobner V, 156, et post eum Roepell I, 166. De filio Bracizlai et Judithæ anno 1031 nato cfr. infra.

(414) Donatio quædam apud Boczek cod. dipl. Moraviæ I, 111, sine notis chronologicis scripta est tempore quo dominus noster B. dux venit Olomucie

NOTÆ.

cum formosa sua conlectali coram chore terræ sue nobilium numero.

(415) Non de Polonis solum, sed de Ungaris, qui illis Moraviam eripuerant, Bracizlaum victoriam reportasse, ipse testatur princeps ille in tabula qua- dam, qua se ducem Moraviensem appellat apud Boczek cod. dipl. Moraviæ I, 112; sed desunt notæ chronologicæ; actum est Olomuci. Quo loco Braciz- laum a, 1031 cum conjuge sua et filio Spitigneo habitasse probat alia tabula a. 1031 Boczek I, 114

(416) Confirmat Necrologium Bohemicum.

(417) Hoc factum est anno 1051, post mercuri- Miscronis II; cfr. Annales Hildeshcim.

pro decimatione unusquisque, sive ¹²¹⁶ potens sive ¹²¹⁷ A dives sive pauper, tantum qui de suo pheodo ¹²¹⁷ vel allodio ¹²¹⁸ araturam haberet, duos modios quinque palmarum et duorum digitorum, unum tritici et alterum avenæ episcopo solveret. Nam antea, sicut primo episcopo Dethimaro ¹²¹⁹ constitutum erat, pro decimatione duos messis acervos dabant; dicimus enim ¹²²⁰ acervum quinquaginta ¹²²¹ manipulos habentem. Hujus post obitum Izo ¹²²² obtinuit episcopium ¹²²³, qui ordinatus est ab eodem anno ¹²²⁴ 4. Kal. Januarii ab archiepiscopo Maguntino ¹²²⁵ (418).

41. Anno dominicæ incarnationis 1024. 4. Idus Julii obiit Heinrichus rex ¹²²⁶.

Anno dominicæ incarnationis 1025. 15. Kal. Julii obiit Boleslaus rex ¹²²⁷ (419).

Anno dominicæ incarnationis 1026.

(^{*} Conradus rex Romæ consecratur. 2. 2a. 2b.

Anno dominicæ incarnationis 1027.

Anno dominicæ incarnationis 1028.

Anno dominicæ incarnationis 1029.

Anno dominicæ incarnationis 1030. Hoc anno dux Bracizlaus ¹²²⁸ magna cæde prostravit Ungaros et terram eorum usque ad urbem Strigoniam (420) devastavit. Eodem anno 3. Kal. ¹²²⁹ Februarii Izo (421), quintus episcopus Pragensis ecclesiæ,

Transit ¹²³⁰ ab hoc mundo breviter fruitur-
[que ¹²³¹ jocundo.

Hic fuit nobilis genere, sed nobilior opere, qui prior fecit quæ facienda præcepit. Nam nulli magis est nota propria sedes, quam sibi carcer et infirmorum erant ades. Nec eum ¹²³² latuit quot hominum capita vitæ sint reddita,

Vel quot mors animas ad furvas ¹²³³ mitteret
[umbras.

Præterea solitus erat cottidie quater denos pauperes pascere, quibus habunde procurans cibum et potum ipse benedixit et ipse hilariter ¹²³⁴ distribuit. Erat enim et corporis ejus pulchritudo insignis, caput capillo albius cigno, unde cognomen obtinuit, ut diceretur albus atque blandus episcopus Izo. Post hunc

Severus præsul successit in ordine sextus,

VARIAE LECTIONES.

¹²¹⁶ sive omissum 4. 4a. ¹²¹⁷ al. manu superscr. A. ¹²¹⁸ allodio 4a. ¹²¹⁹ Diethimaro f. ¹²²⁰ deest A. 4. ¹²²¹ vel pro quinquaginta 3. videtur in suo codice fuisse L. quod scriba legit vel. ¹²²² Izzo 1. 2. 2b 3. ¹²²³ episcopatum A. 2. 3. ¹²²⁴ al. manu superscr. A. ¹²²⁵ ab arch. Mog. desunt 4. 4a. ¹²²⁶ IV. Id. 1. — rex desunt 5. Theutonicorum add. 4. 4a. transpositis aliquantum reliquis vocibus. ¹²²⁷ XV. Kal. I. — rex desunt 5. In 2b. subducto rex supra adscriptum est dux. In 4a. rex recentius erasum. ¹²²⁸ Boleslaus 1. ¹²²⁹ ita 1. Kal. corr. Id. A. ¹²³⁰ transiit 4. 4a. ¹²³¹ frugiturque A. ¹²³² enim 4a. ¹²³³ furias A. furnas 3. 4. 4a. ¹²³⁴ hylarum 1. ¹²³⁵ et pro quia 4. 4a. ¹²³⁶ Iis al. manu superscr. 1. ¹²³⁷ individuus A. ¹²³⁸ deest A. ¹²³⁹ 1032 4a. ¹²⁴⁰ Zp. ligneu 1. 2b. Zpitigneus 4. Spitigneus 4a. et sic porro. ¹²⁴¹ Ad sequentem annum 2b : Factum est initium e.c. ¹²⁴² Boleslaus 1. ¹²⁴³ Mesko 2. 4a. ¹²⁴⁴ privavit 4. 4a. ¹²⁴⁵ mem. Iaromir A. ¹²⁴⁶ destinavit 4. 4a. ¹²⁴⁷ expunct. et al. man. superscr. daretur A. ¹²⁴⁸ Licza 1. Lisza 2. 4. Lizza 3. ¹²⁴⁹ ita 4. 4a. vinculo rell. ¹²⁵⁰ monasterium A. ecclesiam al. manu in margine appositum. in eccl. desunt 2. 2b. sed corr. addidit ad monasterium ¹²⁵¹ martyris addum 4. 4a. ¹²⁵² convertit 3

NOTÆ.

(418) Probat Annales Quedlinburg.
(419) Cfr. Roepell Gesch. Polens I, 162.
(420) Gran, ubi Grana in Danubium exundat. Illud videtur bellum esse de quo vide supra not. 17.
(421) Consentit Necrologium Bolum cu n.

qui tempore juventutis miræ enituit decore agilitatis : quia quotquot erant in curia ducis, omnes suis præcellens obsequiis, sedulum suo domino et magis gratum, quia ¹²²⁸ fidele, exhibebat servitium. Primus enim fuit officiis ¹²²⁹ clericorum, nec minus deditus studiis laicorum; semper aderat comes individus ¹²³⁰ duci in venationibus, primus enim affuit in occisione silvatici apri, et abscidens ejus ¹²³¹ caudam, purgat et parat, ut ducem velle norat, paratamque venienti domino ad vescendum donat, unde dux Oudalricus sæpe sibi fertur dixisse : *O Severe, dico tibi vere, pro hoc tam dulci edulio dignus es episcopo.* His atque hujusmodi studiis habuit gratiam ducis et placuit universis.

B Anno dominicæ incarnationis 1031 ¹²³² sanctorum apostolorum Petri et Pauli in natalicio ordinatus est Severus episcopus a Maguntino archiepiscopo. Eodem anno natus est Spitigneu ¹²³³ filius Bracizlai ducis.

Anno dominicæ incarnationis 1032. "

"") Initium Szaviensis ecclesiæ ¹²³⁴. 2. 2a

Anno dominicæ incarnationis 1033.

Anno dominicæ incarnationis 1034.

Anno dominicæ incarnationis 1035.

Anno dominicæ incarnationis 1036.

Anno dominicæ incarnationis 1037. obiit dux Boleslaus ¹²³⁵, quem Mesko ¹²³⁶ lumine orivarat ¹²³⁷.

42. Eodem anno 5. Idus Novembris (422) dux Oudalricus,

C linquens terrena captat cœlestia regna (423). Sunc Iaromir, de quo supra meminimus ¹²³⁸, lumine orbis, cui dux Oudalricus destinaverat ¹²³⁹, ut degeret ¹²⁴⁰ Liza ¹²⁴¹ (424) in viculo ¹²⁴², audiens quod frater suus ab hoc migrasset seculo, surgit diluculo, et imperat ut se deducant ad urbem Pragm veiculo. Quo cum pervenit, jam fratrem suum ad ecclesiā delatum ¹²⁴³ sancti Georgii ¹²⁴⁴ invenit, ad cujus funus stans juxta feretrum, omnium circa astancium movit et concussit ¹²⁴⁵ corda hujusmodi elogii lamento :

Ei mihi! quid dicam, nisi sæpius: Heu mihi! dicam!
Hei ¹²⁰³ *mihi! germane, hey dira conditio mortis amaræ!*
Mortuus ecce jaces, nec ego nec tu modo gaudes
Hujus terreni fugitivo ¹²⁰⁶ *culmine regni.*
Nudius tercius ¹²⁰⁸ *dux nobilis, hodie truncus immobilis,*
cras vermibus esca, post tenuis favilla ¹²⁰⁹ *et inanis eris fabella.*
Lumine privasti me, nec fratrem ut frater amasti,
Non fecisse modo quod fecisti mihi malles.
Nunc scio, si posses, mihi lumina reddere velles,
cum tua sunt ¹²⁰⁷ *nuda et* ¹²⁰⁸ *aperta seu bene seu male facta.*
Sed nunc ex toto tibi, frater, corde remitto,
Ut pietate sua Deus omnipotens tibi parcat,
Spiritus atque ¹²⁰⁹ *tuus post hac in pace quiescat.*

Post expletis ¹²⁰⁰ rite funebriis ¹²⁰¹ exequiis ¹²⁰² accipit ¹²⁰³ Bracizlaum fratruelem, et ducit eum ad sedem principalem: et sicut semper in electione ducis faciunt, per superioris ¹²⁰⁴ aulæ cancellos decem milia nummorum aut plus per ¹²⁰⁵ populum spargunt, ne ¹²⁰⁶ ducem in solio compriment, sed potius sparsos nummos rapiant. Mox duce locato in solio et facto silentio, tenens dextram sui fratruelis Jaromir dixit ad populum: *Ecce dux vester!* At illi ¹²⁰⁷ succlamantur: *Krilessu* ¹²⁰⁸, quod est Kyrieley-scen ¹²⁰⁹. Et iterum Jaromir ad populum: *Accedant*, inquit, *de gente Muncia* ¹²¹⁰! *accedant de gente Tepca* ¹²¹¹! (425); et vocat eos nominatim, quos norat armis potentiores, fide meliores, militia fortiores et divitiis eminentiores. Quos ut sensit adesse, dixit: *Quoniam mea facta non sinunt ut sint vester dux* ¹²¹², *hunc assignamus vobis in ducem* ¹²¹³ et collaudamus, quo ei obediat, ut dignum est duci, et debitam fidelitatem exhibeat, ut docet ¹²¹⁴ suo principi. Te autem, fili, moneo, et repetens iterum ¹²¹⁵ iterumque monebo, istos colas ut patres, hos diligas ut fratres, et in omnibus negotiis tibi consiliarios habeas. His urbes ¹²¹⁶ et populum ad regendum committas, per hos enim Boemiæ regnum stat et stetis atque stabit in sempiternum ¹²¹⁷. Ast illos, qui sunt Wriassovici, iniquorum patrum nequam ¹²¹⁸ filii, nostri generis ¹²¹⁹ hostes domestici, familiares inimici,

ut cænosam rotam devites et consortia eorum declines, quia nobis nunquam fuere fideles. Ecce me innocen- tem et suum principem imprime ligaverunt et diversis affecerunt ludibriis, post sibi innatis versuciis et fraudulentis consiliis id egerunt, ut frater fratrem me hisce privaret oculis. Habeas, fili mi, semper in memoria sancti Adalberti præconia, qui eorum ob facta crudelia ter ut fiant super eos excidia sano ore confirmavit (426), et excommunicavit eos in ¹²²⁰ ecclesia. Quæ nuntia Dei jam bis sunt facta, tertio ut fiant super eos excidia ¹²²¹, adhuc sunt sollicita fata ¹²²². At illi audientes hæc dissecabantur ¹²²³ cordibus, et fremebant dentibus in eum ut leones: nec post multos dies Koban, de quo supra retulimus, misso licitore ¹²²⁴ suo, dum ille cæcus purgat ventrem in necessario noctis ¹²²⁵ in hora, acutissima sica perforat eum in posteriora usque ad cordis ¹²²⁶ interiora. Sicque justus vir, velut ¹²²⁷ Dei martir, dux Jaromir obiit anno dominicæ incarnationis 1038. pridie ¹²²⁸ Nonas Novembris (427).

Hactenus acta antiquitus liber continet primus.

Sed quia, sicut ait beatus Hieronimus (428), aliter visa, aliter audita ¹²²⁹, aliter narrantur facta ¹²³⁰, quæ melius scimus, melius et ¹²³¹ proferimus, nunc ¹²³² auxiliante Deo et sancto Adalberto ea fert animus dicere, quæ ipsamet vidimus, vel quæ ¹²³³ ab his referentibus ¹²³⁴ qui viderunt, veraciter audivimus.

EXPLICIT LIBER PRIMUS DE CHRONICIS BOEMORUM.

VARIE LECTIONES.

¹²⁰⁰ Heri 3. ¹²⁰¹ fruturi 4. 4^a. ¹²⁰² concius 1. ¹²⁰³ et jam es inserunt 4. 4^a. ¹²⁰⁴ sint 4. 4^a. ¹²⁰⁵ nuda et omissa 2b. ¹²⁰⁶ utque 2b. ¹²⁰⁷ hexpl. corr. expl. A. ¹²⁰⁸ funebriis A 4. 4^a. funebriis corr. funeriis 1. ¹²⁰⁹ obsequiis 2b. ¹²¹⁰ accepit 2b. 3. 4. 4^a. ¹²¹¹ superiores 4^a. ¹²¹² in 2b. ¹²¹³ ut — non 2. ¹²¹⁴ isti 2b. 3. ¹²¹⁵ subclamabant 4. 4^a. ¹²¹⁶ Kryelesu 1. Kriesu 2b. Kirlessu 3. Kriesu 4. 4^a. ¹²¹⁷ de sunt A. ¹²¹⁸ Muncia 4. 4^a. ¹²¹⁹ Tepca 2b. ¹²²⁰ ducem corr. al. manu dux A. ¹²²¹ judicem 3. ¹²²² ita 1. manu correpta in rasura. par est rell. ¹²²³ atque addit A. ¹²²⁴ corr. 1. ¹²²⁵ i. semp. desunt A. ¹²²⁶ deest 2. ¹²²⁷ generi 1. ¹²²⁸ ex corr. 2b. ¹²²⁹ ita 1. desunt in rell. omnibus. ¹²³⁰ facta 1. ¹²³¹ dissecabantur 2. ab antiqua manu deletum ei in margine scriptum dissecabantur. ¹²³² litore corr. corpore 1. ¹²³³ notis corr. al. man. noctis A. 1. al. manu superscriptum A. cordis. deest 2. corporis 2b. ventris 3. 4. 4^a. ¹²³⁴ vel et pridie superscr. eadem man. pridie A. deest 1. ¹²³⁵ mandata recenti manu superscr. audita A. ¹²³⁶ alia manus in 2. supra i apposuit A. ¹²³⁷ deest A. ¹²³⁸ nam. 1. ¹²³⁹ quia 3. ¹²⁴⁰ serenitibus 1.

NOTÆ.

(425) Ex Palackii sententia I, 168 scribendum est Munci; sunt posteri Mun et Tepa.
 (426) Cf. Brunonis Vita S. Adalberti, c. 21.

(427) Confirmat Necrologium Bohemicum
 (428) Opera Hier., ed. Vallarsi II, 521.

INCIPIT PROEMIUM

AD CLEMENTEM BREUNOVENSIS ¹³⁰⁰ ECCLESIAE ABBATEM ¹³⁰⁰

Spirituali ¹³⁰⁷ Breunensis ¹³⁰⁰ cœnobli patri Cle- A vasio ¹³⁰⁰ scripseram, velles videre libenter. Hac
menti, sic ex re nomen habenti, semper theoria ¹³⁰⁰ oblata occasione roboratus, immo cari amici per-
inhærenti, Cosmas, haud dignus dici decanus, an- suasione compulsus, non solum quod optasti ¹³⁰⁰,
gelici ¹³⁰⁰ consorcia ¹³⁰¹ senatus. Cum multa mecum verum etiam secundum ejusdem narrationis, ut ita
revolvens supersederem, quid potissimum caritatis dicam, libellum, quem similiter prout scire-licuit
viro tantæ sanctitatis transmitterem, quippe cui pon- ¹³⁰⁰ a tempore Bracizlai, filii ducis Oudalrici, usque
dera auri et argenti sordent, solaque quæ sunt spi- ad ejus æquivocum filium regis Wratizlay digestum,
ritualia placent, optimum fore ¹³⁰⁰ duxi tuæ tan- tuæ paternitati pœdere præsumo. Licet enim, pater
tummodo voluntati obsequi. Intellexi enim per tuum o venerande, divinas non cesses epotare scripturas,
¹³⁰⁰ clericum nomine Deocarum, qui mihi etiam inno- et profundos philosophiæ semper exhaustas fontes,
tuit familiariter, quod meas nœnias, quas olim Ger- tamen hoc tam tenui liquore

Non dedigneris tua sacra proluere labra.

Sæpe enim sit, ut post fortia vina et soporifera ¹³⁰⁷ pocula,
naturalis quandoque homini incidat ¹³⁰⁰ sitis,
sitque ¹³⁰⁰ haustus puri ¹³¹⁰ laticis suavior dulcibus poculis.

Sæpe sit ut Martis ¹³¹¹ miles qui sudat in armis ¹³¹²,

Gaudeat ¹³¹² virgineis se commiscere ¹³¹⁴ choreis,

Aut juvat in circo ¹³¹³ puerili ¹³¹⁶ ludere throco ¹³¹⁷.

Sic tu, o sanctissime pater, jam grandia et sillogistica volumina linque,

et hæc mea opuscula sensu puerilia, stilo rusticalia, perlege :

ubi nonnulla subsannatione et derisione ¹³¹⁸ digna invenie

quæ utique idcirco memoriæ commendes,

ut ea tibi a Deo collata sapientia quandoque ad unguem ¹³¹⁹ emendes.

Quod autem in quibusdam locis quasi metricos versus invenis, scias me scienter nescium fecisse,
dum feci versus. Vale.

INCIPIT LIBER SECUNDUS ¹³²⁰.

1. Igitur dux Bracizlaus jam in paterna sede vi- B occulit et ebetat ¹³²⁰, sic novus Achilles, novus
goratus, quam Deo tam hominibus beneplacitis ac- Thitides ¹³²⁰ Bracizlaus novis triumphis fortia acta
tibus calcans vestigia ¹³²¹ patrum, et eos præcellens et victoriosissimas atavorum palmas attenuat et
contigua arce ¹³²² virtutum, sicut sol in ¹³²³ virtute obscurat. Nam Deus talem sibi gratiam contulit, ut
sua sydereum ¹³²⁴ lumen et lunæ nimio splendore quas singulis hominibus particulariter, has quoque
huic indeficientes virtutes largitus est generaliter.

Quippe hanc virtutum

ut in rebus rebellicis

corporis viribus

quadam speciali prærogativa sapientiæ

Unde factum est, ut in omnibus præliis

auro et argento

et undique inexhaustis

atque in largiendis

obtinuit accumulationem,

strennitate præcelleret Gedconem

exsuperaret Samsonem,

præiret Salomonem.

victor existeret ceu Josue,

locupleciore esset regibus Arabiæ,

affluens divitiis,

muneribus non deficiens.

VARIAE LECTIONES

¹³⁰⁰ Breunensis 1. ¹³⁰⁰ prohemium ad Clementem Breunensem abbatem 4. 4a. ¹³⁰⁷ Spirituali 2b. 5. 4. 4a.
¹³⁰⁰ Brennovensis 4. ¹³⁰⁰ theorico A. ¹³⁰⁰ angelica 3. ¹³⁰¹ consortii 4. 4a. ¹³⁰² omissum 4. 4a. ¹³⁰³ tyrum 2.
¹³⁰⁴ magistro addunt 4. 4a. ¹³⁰⁵ optari 1. ¹³⁰⁶ debuit 1. ¹³⁰⁷ sopifera 4. 4a. ¹³⁰⁸ incidit 2. 2b. 3. ¹³⁰⁹ sicque
1. ¹³¹⁰ puræ 4. 4a. ¹³¹¹ mortis corr. fortis 1. ¹³¹² inis al. man. superscr. 1. arvis 2. 2a. 4. 4a. ¹³¹³ iia
4. gaudet rell. ¹³¹⁴ commiscens 1. ¹³¹⁵ in e. desunt A. idcirco 4. 4a. ¹³¹⁶ pueruli 4a. ¹³¹⁷ trocho 3.
¹³¹⁸ irrisione 2b. ¹³¹⁹ nem al. man. superscr. A. ¹³²⁰ l. l. s. in chronica Boemorum 4. ¹³²¹ vestigium 3.
¹³²² arte 3. ¹³²³ deest A. ¹³²⁴ syderum 4. 4a. ¹³²⁵ ebetat 1. hebetat 3. ¹³²⁶ Tithides 2. Tydides 2b.
Tychides 4. 4a. novus Tith. omitta 3.

assimiletur aqua, quæ nunquam deficit amne.

Hic conjunx Juditha nobilissima genere, fecundissima proles germinæ,
genuit quinque juvenes, corpore insignes
et supereminentes, ceu Ehematiæ¹⁴²⁷ montes,
sapientia singulares, probitate nulli comparabiles,
moribus acceptabiles, in delinquentes placabiles¹⁴²⁸,
in universa virtutum honestate laudabiles.

Fuit autem primogenitus¹⁴²⁹ nomine Spitignev, secundus natu Wratizlav, tercius steminate Conradus¹⁴³⁰, quartus genitura Jaromir¹⁴³¹, quintus et ultimus Otto pulcherrimus. Horum¹⁴³² de vita et gloria, prout affluet verborum copia, sufficienter in suis locis explicabitur. Quos adhuc positos annis¹⁴³³ in puerilibus sed studiis pollere¹⁴³⁴ virilibus pater valde miratur:

Cernens egregium decus et par nobile fratrum (429) Nec minus angebant matrem sua gaudia lætam¹⁴³⁵ de tanto propectu¹⁴³⁶ filiorum et magnificæ gloriæ statu.

2. Ea¹⁴³⁷ tempestate (430) Kazimir¹⁴³⁸ Poloniensi nobilissimo duce ab hac subtracto luce, filijs ejus Bolezlao et Wladizlao (431) adhuc in infantia positos ad ubera lactis¹⁴³⁹, una¹⁴⁴⁰ erat spes salutis in misera fuga fugientibus per diversa loca Poloniensibus. Quod animadvertens¹⁴⁴¹ dux Bracizlaus, quarto anno sui ducatus (432), optimum fore ratus ne differret oblatam occasionem calumpniandi suis inimicis, immo ulciscendi de illatis injuriis, quas olim dux Mesco¹⁴⁴² intulerat Boemis, quanto citius¹⁴⁴³ potuit, inito consilio cum suis, eos invadere statuit, statimque¹⁴⁴⁴ terribilem dictat sententiam, locius Boemiæ per¹⁴⁴⁵ provinciam¹⁴⁴⁶ mittens in signum suæ jussionis torquem de subere¹⁴⁴⁷ tortum, ut quicumque exierit in castra seguius dato signaculo, sciret procul dubio tali torque se¹⁴⁴⁸ suspendendum in patibulo. Quibus in momento, in ictu oculi congregatis in unum et usque ad unum,

A intrat terram Poloniæ suo viduatam principe et eam hostiliter invasit, ac velut ingens tempestas furit, sævit, sternit omnia; sic villas cædibus, rapinis, incendiis devastavit, in¹⁴⁴⁹ municiones irruit. Krakov autem eorum metropolim ingressus a culmine subvertit, et spolia ejus obtinuit¹⁴⁵⁰; insuper et veteres thesauros ab antiquis ducibus in ærario absconditos evoluit, scilicet aurum et argentum infinitam nimis. Similiter et cæteras urbes igne succendit et usque ad solum destruxit. Cunque pervenissent ad castrum Gedec (433)¹⁴⁵¹, castellani et simul qui illuc confugerant villani¹⁴⁵², non valentes ferre impetum ducis, exeunt ei obviam auream gestantes virgam, quod erat signum dedicionis, et ut eos pacifice cum suis peccoribus et cæteris¹⁴⁵³ rerum appenditiis transferat in Boemiam, suppliciter rogant. Quorum dux petitionibus adquiescens, postquam perduxit¹⁴⁵⁴ eos in¹⁴⁵⁵ Boemiam, dat eis partem silvæ, quæ vocatur Crinin¹⁴⁵⁶ (434), non modicam, constituens eis unum¹⁴⁵⁷ ex ipsis præfectum¹⁴⁵⁸ et judicem, et decernit, ut sub lege quam in Polonia habuerant, tam ipsi quam eorum posteri in sempiternum vivant, atque nomine ab urbe derivato usque hodie nuncupantur Gedecane¹⁴⁵⁹ (435).

3. Nec¹⁴⁶⁰ longe a prædicta urbe ventum erat ad metropolim Gnezden (436), natura loci et antemurali firnam, sed facilem¹⁴⁶¹ capi ab hostibus, rarioris¹⁴⁶² eam inhabitantibus civibus, ubi tunc temporis¹⁴⁶³ in basilica sanctæ Dei genitricis Mariæ perpetuæ Virginis preciosissimus¹⁴⁶⁴ quiescebat

VARIE LECTIONES.

¹⁴²⁷ Hematiæ 4. Hemacie 4. ¹⁴²⁸ moribus — placabiles *desunt* 2, 2b, 3. ¹⁴²⁹ primus A. ¹⁴³⁰ Chonradus 4, 2b. Conradus 4, 4a. ¹⁴³¹ Janimir 4a. ¹⁴³² quorum A. ¹⁴³³ annis *omissum* 3. ¹⁴³⁴ studere A. ¹⁴³⁵ læta 1. ¹⁴³⁶ propectu 2b. ¹⁴³⁷ vero *addit* 4. ¹⁴³⁸ Cazimir 4, 4a. ¹⁴³⁹ *deest* 1. ¹⁴⁴⁰ nulla 4, 4a. ¹⁴⁴¹ igitur advertens 4, 4a. ¹⁴⁴² Bracizlaus *erasum* 1. ¹⁴⁴³ quanto citius A. ¹⁴⁴⁴ dux Bracizlaus *addunt* 4, 4a. ¹⁴⁴⁵ *deest* A. ¹⁴⁴⁶ provinciae A. ¹⁴⁴⁷ subire 2, 2b, 4, 4a, *corr.* 1. ¹⁴⁴⁸ se *deest* 4, 4a. ¹⁴⁴⁹ vi pro in 4, 4a. ¹⁴⁵⁰ li *superscr. al. man. A. in rasura* 1. ¹⁴⁵¹ ita *corr.* A. pro Gnezden. Gradec 1. Gdec 2, 2a. Gdec 2b. Gdec 4, 4a. ¹⁴⁵² vi *al. man. superscr.* 2. ¹⁴⁵³ *corr.* A. cæterum 4, 4a. ¹⁴⁵⁴ duxit A. ¹⁴⁵⁵ ad 2b. ¹⁴⁵⁶ Cirum 2. *quavis et legi possit* Ciruin; Cirnin 2a, 4. Ciruin 2b. ¹⁴⁵⁷ u. eis A. ¹⁴⁵⁸ perfectum *corr. præf.* 1. ¹⁴⁵⁹ Gedeane 2b, 3. ¹⁴⁶⁰ non A. ¹⁴⁶¹ facile 4, 4a, ¹⁴⁶² ratis *al. manu superscr. paucis* 1. ¹⁴⁶³ *deest* A. ¹⁴⁶⁴ preciosissime 1.

NOTÆ.

(429) Hor., serm. II, 3, 243.

(430) Male confundit Cosmas res Polonorum; Kazimir obiit post Bracizlaum a. 1058, neque reliquit filios pueros, sed ipse relictus est puer a patre Misconem II; cfr. Martinus Gallus I, 48, ed. Bandtkie.

(431) Præter hos duos alios habebat filios Kazimir Misconem et Ottonem. Cfr. Martin. Gall. I, 49.

(432) i. e. ex ipsius Cosmæ computatione a. 1044; cfr. supra I, 42; sed hoc loco errat, ut ex accuratioribus, notis de translatione S. Adalberti II, 3, patet.

(433) Quod ubi situm fuerit non satis liquet; conjecerunt nonnulli esse Giecz, quam ducalem quandam arcem inter Gnesnam et Posnaniam sitam esse scribit Dlugosz. Cfr. Roepell I, 177.

(434) Quæ fuerit illa silva, non patet. Diversorum sententias vide apud Pubitschkam III, 301.

(435) Vel hodie duas exstare villas in circulo Raconicensi Hedečko et Hečdany observat Palacký I, 280.

(436) Gnesen.

thesaurus, scilicet beatissimi Adalberti martiris ¹⁴⁶⁸ corpus. Qua mox Boemii sine Marte ¹⁴⁶⁹ potiuntur urbe, et cum magna læticia intrant ¹⁴⁶⁷ sanctæ ecclesiæ adita ¹⁴⁶⁸, atque omni præda ¹⁴⁶⁹ posthabita, solam sibi poscunt dari pro Christo passam sacri corporis preciosam massam. Quorum præsul Severus ut vidit temeritatem, et ¹⁴⁷⁰ pronam in omne fas ¹⁴⁷¹ nefasque (437) sensit voluntatem, talibus alloquiis temptat eos revocare ab illicitis ausis ¹⁴⁷²: *Fratres mei et filii ecclesiæ Dei, non tam ex facili constat, sicut vos aestimatis, ut sacram corporis glebam, Dei virtutibus plenam, quis mortalium tam temere præsumat tangere. Timeo enim valde, ne percellamur aut mentis oblivione aut cæcitate aut aliqua membrorum debilitate, si id temere præsumpserimus ¹⁴⁷³ agere. Quapropter ¹⁴⁷⁴ prius triduo jejunate, de peccatis vestris pœnitentiam agite, et ¹⁴⁷⁵ ab omnibus abominacionibus, quas ipse abhominatus est in vobis, abrenunciate, et ¹⁴⁷⁶ ex toto corde, quod eas ultra non faciatis, promittite. Spero enim in misericordia Dei et nostri patroni sancti Adalberti, quod non privabimur spe petitionis nostræ, si persistimus fidei ¹⁴⁷⁷ in ¹⁴⁷⁸ devotione et precum assidua oratione. At illis visa sunt præsulis verba quasi deliramenta, et continuo aures suas continentes ¹⁴⁷⁹ fecerunt impetum ut raperent sacrum corpus, et quia post altare ¹⁴⁸⁰ juxta parietem conditum fuerat, et aliter evelli non poterat, nisi altare ¹⁴⁸¹ destrueretur ¹⁴⁸², manus ¹⁴⁸³ improba cum mente serina operantur profana; sed non defuit ultio divina. Nam in ipso ¹⁴⁸⁴ opere suæ temeritatis steterunt sensibus obstupefactis ¹⁴⁸⁵, nec erat vox nec sensus nec visus per trium fere horarum spacia, donec iterum propiciante Dei gratia rehabuere pristina officia. Moxque licet sero pœnitencia ducti faciunt jussa episcopi, et quanto erant divino nutu evidentius castigati, tanto devotius perstabant precibus infatigati, triduo jejnantes et veniam postulantes.*

4. Tercia nocte Severo episcopo post matutinalem synaxim quiescenti sanctus præsul in visione apparens Adalbertus ¹⁴⁸⁶: *Dic, ait, ista duci ¹⁴⁸⁷ et ejus comitibus: Pater de cælis dabit quod petitis, si non*

*A repetitis mala, quibus abrenuntiastis in fovea ¹⁴⁸⁸ baptismatis ¹⁴⁸⁹. Hoc mane cum præsul ¹⁴⁹⁰ innotesceret duci et ejus comitibus, mox ex hilarati intrantes ecclesiam sanctæ Mariæ, et ante sepulchrum ¹⁴⁹¹ sancti Adalberti ¹⁴⁹² humi ¹⁴⁹³ prostrati, diu fusa comuni oratione surgit dux ¹⁴⁹⁴, et stans in ambone ¹⁴⁹⁵, hac rupit silentia voce ¹⁴⁹⁶: *Vultis prævaricationes vestras emendare, et a pravis operibus resipiscere? At illi obortis clamant ¹⁴⁹⁷ cum lacrimis ¹⁴⁹⁸: Emendare parati sumus quicquid in sanctum Dei ¹⁴⁹⁹ patres nostri vel nos ¹⁵⁰⁰ prævaricati sumus, et a pravo opere omni ¹⁵⁰¹ cessare. Tunc dux ¹⁵⁰² extendens manum suam super sacram tumbam, sic orans ¹⁵⁰³ est ad populi turbam ¹⁵⁰⁴: *Extendite, fratres ¹⁵⁰⁵, simul ¹⁵⁰⁶ vestras ad Dominum ¹⁵⁰⁷ dexteras et ad meos attendite sermones, quos volo ut vestræ fidei sacramento confirmetis. Ergo hoc meum proximum ¹⁵⁰⁸ et primum sit decretum, ut vestra connubia, quæ actenus habuistis ut lupanaria, et cen ¹⁵⁰⁹ brutis animalibus communia, amodo juxta canonum scita sint legitima, sint privata, sint insolubilia, ita duntaxat ut ¹⁵¹⁰ una vir conjuge et conjunx viro uno contenti vivant. Si autem conjunx virum aut vir conjugem spreverit, et rixa inter eos usque ad discidium efferbuerit ¹⁵¹¹, qui ex eis ¹⁵¹² in priorum copulam legitime celebratam redire noluerit, nolo ut secundum ritum nostræ terræ hujus rei violator ¹⁵¹³ in servitutem redigatur, sed potius nostri inmutabilis decreti per angariam, qualiscunque sit persona, redigatur in Ungariam, et nequaquam liceat ut precioso redimat aut in hanc terram redeat, ne unius contagio oviculæ totum Christi serpat per ovile. Severus episcopus dixit: *Quicumque aliter fecerit, anathema sit. Eadem sententia sint plectendæ virgines et viduæ et adulteræ, quæ nomen bonum amisisse et pudorem corrupisse ac per scortum concepisse dinoscuntur. Nam cum liberum nubendi habeant arbitrium, cur comitunt adulterium et conceptus suos abortivunt ¹⁵¹⁴, quod est pessimum scelus scelerum? Tunc dux ¹⁵¹⁵ subiungens inquit: *Si vero mulier proclamaverit ¹⁵¹⁶ pari vice non amari, sed inclementer a viro suo ¹⁵¹⁷ affligi et profigari ¹⁵¹⁸, detur inter eos judicium Dei,*****

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁷⁸ deest 2. ¹⁴⁸⁶ morte 1. ¹⁴⁸⁷ adeunt intrant 1. supra intrant manus alia scripsit adeunt 2. ¹⁴⁶⁸ limina adita 1. adita alia manu superscript. limina 2. adyta 2b. limina 4. ¹⁴⁶⁹ corr. al. manu 1. ¹⁴⁷⁰ et rasum 2. ¹⁴⁷¹ fasque 4. ¹⁴⁷² corr. A. pro causis. ¹⁴⁷³ præsumamus 2. ¹⁴⁷⁴ karissimi addunt 4, 4a. ¹⁴⁷⁵ et pœnitentiam agite ab omnibus 4, 4a. ¹⁴⁷⁶ deest 2. ¹⁴⁷⁷ federi 4, 4a. ¹⁴⁷⁸ deest 2. ¹⁴⁷⁹ continentes A. continentes 2. ¹⁴⁸⁰ litteræ ar al. manu superscr. 1. ¹⁴⁸¹ prius add 4, 4a. ¹⁴⁸² destrueret 2b, 3. ¹⁴⁸³ ita 1, 2. ¹⁴⁸⁴ ita corr. A. pro in pio. ¹⁴⁸⁵ obstupefacti 4, 4a. ¹⁴⁸⁶ sanctus Adalbertus in visione apparens 4, 4a. ¹⁴⁸⁷ Bracizlaus add 4, 4. ¹⁴⁸⁸ fronte eraso r A. ¹⁴⁸⁹ in baptismo A. A'. ¹⁴⁹⁰ Severus add. 4, 4a. ¹⁴⁹¹ superscr. 1. ¹⁴⁹² martyris add. 4, 4a. ¹⁴⁹³ humo 4, 4a. ¹⁴⁹⁴ Bracizlaus pro dux 4, 4a. ¹⁴⁹⁵ ambone 3. ¹⁴⁹⁶ dicens add. 4, 4a. ¹⁴⁹⁷ clamant repetitum 1. sed erasum. ¹⁴⁹⁸ dicentes add. 4, 4a. ¹⁴⁹⁹ Adalbertum add. 4, 4a: ¹⁵⁰⁰ peccatores add. 4, 4a. ¹⁵⁰¹ animo 1. ¹⁵⁰² Bracizlaus add. 4, 4a. ¹⁵⁰³ exorsus A. A'. ¹⁵⁰⁴ tumbam corr. turbam 1. turbam 4, 4a. ¹⁵⁰⁵ karissimi addunt 4, 4a. ¹⁵⁰⁶ omisum 4, 4a. ¹⁵⁰⁷ Deum add. 4, 4a. ¹⁵⁰⁸ maximum A. A'. 2, 2b, 3, 4, 4a. ¹⁵⁰⁹ sunt inserunt 4, 4a. ¹⁵¹⁰ al. manu superscr. A. ¹⁵¹¹ al. max. superscr. A. efferuerit 2, 3. ¹⁵¹² his A. A'. ¹⁵¹³ prævaricator 4, 4a. ¹⁵¹⁴ avocivunt A. 3. ¹⁵¹⁵ Bracizlaus add. 4, 4a. ¹⁵¹⁶ proclamaverit 1. ¹⁵¹⁷ suo deest. 3. ¹⁵¹⁸ proaffigari corr. A. 1, 2.

NOTÆ.

(137) Lucan. Pharsal. V, 313; VI, 147.

et qui inventus fuerit reus, solvat pœnas rei. Similiter et de his, qui homicidiis infamantur archipresbyter comiti illius civitatis nomina eorum ascribat, et comes eos conveniat; et si sunt ¹⁵¹⁰ rebelles, in carcerem redigat, donec aut pœnitentiam dignam agant, aut si negant, ignito ferro sive adjurata aqua, utrum culpabiles sint examinentur; fraticidas autem et parricidas sive sacerdotum interfectores et hujusmodi capitalibus criminibus irretitos, archipresbyter assigne. eos comiti vel duci, sive ¹⁵¹⁰ per manus et ventrem ferratos de regno ejiciat, ut ad instar Cain ¹⁵¹¹ vagi et profugi circueant ¹⁵¹² terram. Severus episcopus dixit: Ista ducis deliberatio justa sit anathemate firma. Nam ad hoc vobis ducibus ¹⁵¹³ mucropendit in semore, ut manus vestras sæpius ¹⁵¹⁴ lavetis peccatoris in sanguine. Iterum dux ¹⁵¹⁵: Tabernam ¹⁵¹⁶, B inquit ¹⁵¹⁷, quæ est radix omnium malorum, unde prodeunt furta, homicidia ¹⁵¹⁸, adulteria ¹⁵¹⁹ et cætera mala, et qui parat et qui paratum ¹⁵²⁰ comparat, Severus episcopus dixit: Anathema sit. Et dux ¹⁵²¹: Qui, inquit, comprehensus fuerit hujus violator decreti tabernarius, in medio foro ad palum suspensus, et usque ad fastidium præconis cæcus depreletur: res tamen ejus non infiscantur ¹⁵²²; sed potius ¹⁵²³ tantum in terram projiciatur ¹⁵²⁴, ne quis ¹⁵²⁵ execrabili haustu ¹⁵²⁶ polluat. Potatores autem, si deprehensi ¹⁵²⁷ fuerint, non prius de carcere exeant, quam in fiscum ducis unusquisque 300 nummos componat. Severus episcopus dixit: Quæ dux judicat, nostra auctoritas firmat. Adhuc dux ¹⁵²⁸ prosequitur dicens: Foris autem dominicis diebus omnino ne fiant ¹⁵²⁹ interdictum, quæ ideo maxime in his celebrant regionibus, ut cæteris diebus suis vacent operibus. Si quis autem quam dominicis tam festis ¹⁵³⁰ diebus ¹⁵³¹ publice ad ecclesiam feriari indictis in aliquo serilli opere inventus fueris, ipsum opus et quod in opere est inventum archipresbyter tollat jumentum ¹⁵³², et 300 ducis ¹⁵³³ in fiscum solvat nummos. Similiter et qui in agris sive in silvis suos sepeliunt mortuos, hujus rei præsumptores archidiacono ¹⁵³⁴ bovem et 500 in fiscum ducis ¹⁵³⁵ solvant ¹⁵³⁶ nummos ¹⁵³⁷: mortuum tamen in poliandro ¹⁵³⁸ fidelium humi condant denuo. Hæc sunt quæ odit Deus, hæc sanctus Adalbertus

A pertesus ¹⁵³⁹, nos ¹⁵⁴⁰ suas deseruit oves et ad exterius maluit ire docturus gentes. Hæc ut ultra non faciamus, nostræ simul et vestræ fidei sacramentis confirmamus. Sic ait dux. Et præsul ¹⁵⁴¹ sanctæ Trinitatis nomine invocato et malleo assumpto, cæteris ¹⁵⁴² clericis septem ¹⁵⁴³ psalmos et alias huic sancto ¹⁵⁴⁴ operi competentes orationes ymnizantibus, corpit molliter destruere summa sepulchri, destruens eum usque ad ima thesauri sacri, et cum aperuissent sarcophagum, omnes qui in ecclesia aderant tanta fragrantia ¹⁵⁴⁵ (438) suavissimi odoris sunt referti, ut per tres dies quasi opimis ¹⁵⁴⁶ ferculis referti obliviscerentur cibo refici, quin etiam et ¹⁵⁴⁷ infirmi sanati sunt eadem ora ¹⁵⁴⁸ quam plurimi. Tunc dux ¹⁵⁴⁹ et episcopus ¹⁵⁵⁰ et pauci comitum inspicientes, ut viderunt sanctum Dei ¹⁵⁵¹ ita vultu et habitu clarum, et sic corpore integrum per omnia, ac si eadem die sacra missarum celebrasset solemnitas, clerici Te Deum laudamus, laici Kyrieleyson ¹⁵⁵² modulantur, et resonant voces eorum usque ad ethera ¹⁵⁵³. His ita peractis dux præ gaudio faciem perfusus lacrimis, sic orat ¹⁵⁵⁴: O ¹⁵⁵⁵ Christi martir, beate Adalberte ¹⁵⁵⁶, nostri semper et ubique miserere ¹⁵⁵⁷, nunc solita nos respice pietate, et nobis peccatoribus propiciare, atque ad ¹⁵⁵⁸ tuam sedem ¹⁵⁵⁹ Pragensis ecclesiæ per nos quamvis peccatores referri non dedignare, Mira res et valde stupenda, cujus tumbæ nudius tertius contingere non poterant, continue dux et episcopus sine impedimento corpus ejus sarcophago levant et serico cooperientes in superiori altari locant, ut plebs sua vota solvat ¹⁵⁶⁰, quæ Deo et ejus sancto voverat, atque eadem die ¹⁵⁶¹ compositæ sunt 200 marcæ altaris in arce ¹⁵⁶².

O Deus omnipotens, mundum per sæcla revolvens, Qui semper regnas, solus qui cuncta gubernas, Nil sit, nec fuit in mundo nec erit, bone Christe, tuo sine nutu. Quisnam mortalis hoc unquam credere posset, ut ad gentes apostatrices jam in celesti regno laureatus corpus suum referri sineret, quarum ¹⁵⁶³ aspernatus facinora aufugit ¹⁵⁶⁴ consortia, cum adhuc viveret. Sed si majora Dei et antiqua miracula ¹⁵⁶⁵ perpendimus, quomodo populus Israeliticus sic-

VARIE LECTIONES.

¹⁵¹⁰ al' manu superscr. A. ¹⁵¹⁰ vel — sive A. sen 2b. sive 3. ¹⁵¹¹ canum 3. ¹⁵¹² circueant 4, sed corr. ¹⁵¹³ ducibus corr. ducibus A. ¹⁵¹⁴ omisum 2. ¹⁵¹⁵ ait addit. 4a. ¹⁵¹⁶ taberna A. ¹⁵¹⁷ deest 4. 4a. ¹⁵¹⁸ homicidia 4a. ¹⁵¹⁹ fornicationes, ebrietates addunt. 4, 4a. ¹⁵²⁰ partam A. 1, 2. ¹⁵²¹ iterum add. 4, 4a. ¹⁵²² confiscantur 2b. ¹⁵²³ potius A. ¹⁵²⁴ seu potius — projiciantur 3. ¹⁵²⁵ de inserunt 4, 4a. ¹⁵²⁶ haustu corr. 1, pro bastu. ¹⁵²⁷ de presensi 1. corr. a. man. ¹⁵²⁸ Bracizlaus add. 4, 4a. ¹⁵²⁹ cum dominicis, quam festis 4, 4a. ¹⁵³⁰ dom. diebus t. f. A. ¹⁵³¹ deest A. A'. ¹⁵³² duci 4, 4a. ¹⁵³³ archidiaconus 4a. ¹⁵³⁴ duci 4, 4a. ¹⁵³⁵ solvat 4. ¹⁵³⁶ omisum 1, 2. ¹⁵³⁷ r al. manu superscr. A. 1 polyando 2, 4a. ¹⁵³⁸ perosus 2. ¹⁵³⁹ vos 2b. ¹⁵⁴⁰ Severus add. 4, 4a. ¹⁵⁴¹ omittunt 4, 4a. ¹⁵⁴² VI, 4a. ¹⁵⁴³ deest 3. ¹⁵⁴⁴ fragrantia 1, 4. ¹⁵⁴⁵ optimis A. 4, 4a. ¹⁵⁴⁶ et deest 2. ¹⁵⁴⁷ ita 1. die rell. ¹⁵⁴⁸ Bracizlaus add. 4, 4a. ¹⁵⁴⁹ Severus add. 4, 4a. ¹⁵⁵⁰ Adalbertum add. 4, 4a. ¹⁵⁵¹ kriles A. kyrt 4. ¹⁵⁵² heia 1. ¹⁵⁵³ dicens addunt 4, 4a. ¹⁵⁵⁴ deest 1. ¹⁵⁵⁵ Adalberte 1. ¹⁵⁵⁶ miserere 3. ¹⁵⁵⁷ deest 3. ¹⁵⁵⁸ sanctæ addunt. 4, 4a. ¹⁵⁵⁹ solvant corr. solvat A. ¹⁵⁶⁰ deest 3. ¹⁵⁶¹ alt. in arce desunt A. ¹⁵⁶² duorum 4, 4a. ¹⁵⁶³ aufugerat 2b. ¹⁵⁶⁴ superscr. al. manu A.

NOTÆ.

(438) l. q. fragrantia.

eo vestigio transiit mare, qualiter de sicca rupe fluxerunt ¹²⁷² aquæ, vel qualiter factor orbis apparuit in orbe natus ex Maria Virgine, non ammirari, sed potius Deo, qui fecit et facere potest quæ vult, nos decet humiliari et ejus gratiæ totum assignare; cujus gratia inspirante ascendit in cor ducis, ut similiter transferret ¹²⁷⁶ corpus archipræsulis ejusdem civitatis, nomine Gaudencii (439) qui in eadem forte ¹²⁷⁷ ecclesia quiescebat. Hic utique ¹²⁷⁸ superius retulimus, non solum carnali verum et spiritali ¹²⁷⁹ conjunctione ¹²⁸⁰ frater sancti Adalberti et comes individuus in omni labore et erumna fuit, et si cum eo non corpore martirium ¹²⁸¹, mentis tamen compassionem tulit. Nec enim fieri poterat ut ¹²⁸² gladius animam ejus non petransiret, cum germanum suum rompheis paganorum in frusta ¹²⁸³ concidi videret, et ipse pariter occidi valde optaret ¹²⁸⁴. Item ¹²⁸⁵ visum est ¹²⁸⁶ duci ¹²⁸⁷ et episcopo, ut ¹²⁸⁸ quinque fratrum reliquias sancto corpori adjunctas, quorum de vita ac passione satis supra retulimus ¹²⁸⁹ (440), qui ¹²⁹⁰ in eadem civitate sed in alia ecclesia quiescebant, pariter ¹²⁹¹ cum summa diligentia transferant. Quid multa?

5. Ventum erat cum omni sacra sarcina in prosperitate et lætitia Boemiam, et in vigilia ¹²⁹² sancti Bartholomei apostoli prope metropolium Pragani

Consors in clero, presbiter officio.

O dies illa, dies ¹²⁹³ Boemis honoranda
sacris mysteriis frequentanda,
laudibus devotissime ¹²⁹⁴ veneranda,
divitiis lætabunda,
pauperibus jocunda,
et omnibus bonis ¹²⁹⁵ studiis excolenda,
refulgent accumulata.
olim sacro duce ¹²⁹⁶ sublimata,
a Domino Deo tibi collata
et per has binas

fama volas ¹²⁹⁷ ultra Soromatas ¹²⁹⁸ atque Sarigas ¹²⁹⁹.

Facta est autem hæc translatio beatissimi Christi ¹³⁰⁰ 1039. (444) ¹³⁰¹ Kal. Septembris ¹³⁰².
martiris Adalberti anno dominicæ incarnationis

et per sæcula memoriæ commendanda,
dignis præconiis celebranda,

debilibus exoptanda,
datione elemosinarum decoranda,
in qua festis festa
O ninium ¹³⁰³ felix metropolis Praga,
nunc beato præsule ¹³⁰⁴ decorata,
excipis gaudia geminata,
misericordiæ olivæ

6. Sed his prosperis a Deo ¹³⁰⁵ concessis impro-

VARIÆ LECTIONES

¹²⁷² fluxerint 2b. ¹²⁷⁶ transferat A. 2, 2b, 3, 4, 4a. ¹²⁷⁷ fere A. ¹²⁷⁸ ita 1. uti rel. ¹²⁷⁹ spiritali 1.
¹²⁸⁰ conjunctione 1. compunctione 4. ¹²⁸¹ sustinuit addunt 4, 4a. ¹²⁸² deest 1. ¹²⁸³ frustra erasa r. i.
tera A. 1. ¹²⁸⁴ optaret corr. optaret A. ¹²⁸⁵ iterum 1. ¹²⁸⁶ nobilissimo inserunt 4, 4a. ¹²⁸⁷ Bracizlao
addunt 4, 4a. ¹²⁸⁸ sanctorum martyrum inserunt 4, 4a. ¹²⁸⁹ Deo donante relaturi sumus 3. ¹²⁹⁰ non al
manu superscr. A. ¹²⁹¹ par. q. A. ¹²⁹² vigiliis 4, 4a. ¹²⁹³ Kocitnicam 2, Rokitniczam 2b. ¹²⁹⁴ sancto-
rum inserunt 4, 4a. ¹²⁹⁵ XX, 4, 4a. ¹²⁹⁶ corpus 2. ¹²⁹⁷ deest 1. ¹²⁹⁸ to superscr. al. man. A. ¹²⁹⁹ posi-
tum inserit 2b. ¹³⁰⁰ astrictis 4, 4a. ¹³⁰¹ bogis 4. ¹³⁰² meus atavus desunt in A. 1, 2, 2a, 2b, 3. legunt 4,
4a. ¹³⁰³ dies deest 4, 4a. ¹³⁰⁴ devotissime 1. ¹³⁰⁵ deest 3. ¹³⁰⁶ omnium A. sed. corr. 2. ¹³⁰⁷ Wencezlao
addunt 4, 4a. ¹³⁰⁸ Adalberto addunt 4, 4a. ¹³⁰⁹ volat 4, 4a. ¹³¹⁰ ita 1. Solamatas A. Foramatas 2, 2a.
Sarmatas 2b, Sauro-matas 3. Soramatas 4, 4a. ¹³¹¹ lazygas 3. ¹³¹² 1030. 9. K. Sept. 2b. VIII. 4, 4a.
¹³¹³ regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et imperium in secula seculorum. Amen. addunt
4, 4a. ¹³¹⁴ Domino A.

NOTÆ.

(439) Hujus ossa loco reliquiarum S. Adalberti a Polonis pia fraude data et a Bohemis translata esse probare conatus est Dlugosz et post eum alii; sed e parte Cosmæ Polonus stat auctor Martinus Gallus I, 19. Cfr. Balbini Epitome rer. Bohem. III, 4. Dobner ad Haec. V. 235. Meinert Wiener Jahrbucher

XLVIII. Anz., p. 48.

(440) Cf. I, 38.

(441) Rokytnice.

(442) I. e. rebus?

(443) I. e. circulis ferreis.

(444) Consentiant Annates Pragenses.

bus delator non defuit ¹⁶¹⁵, qui apostolico uti gesta hæc erant retulit ¹⁶¹⁶, divinas sanctiones et sanctorum patrum traditiones violasse ducem Boemiæ et episcopum promulgavit; et si hoc inultum dominus papa (445) prætermitteret, jura apostolicæ sedis per totum mundum observanda imminueret. Continuo sacer conventus celebratur, canones recitantur, sacræ Scripturæ scrutantur. Dux et episcopus, quamvis absens, de præsumptione arguitur: alii ducem omni dignitate privatum per tres annos in exilium decernunt, alii episcopum ab omni pontificali officio suspensum, quoad usque vivat, in clauetro monachorum degere judicant, alii ambos gladio anathematis feriendos clamant.

7. Interea legati ducis et episcopi Boemorum ex parte locius populi et ipsorum Roman adveniunt, ferentes mandata magis muneribus oblita ¹⁶¹⁷ quam facundia verbis ¹⁶¹⁸ polita. Quibus ubi data est copia fandi, in conspectu ¹⁶¹⁹ apostolici et sacri concilii tali sermone causam suæ legationis sunt prosecuti ¹⁶²⁰. *O fidei catholicæ et sedis apostolicæ sanctissime rector, et o patres in libro vite ¹⁶²¹ conscripti, quibus a Deo collata est potestas judicandi simul et miserendi, miseremini peccasse contentibus, parcite penitentibus simul et veniam postulantibus. Fatemur enim quod illici a et contra canonum statuta egimus, quia de tam ¹⁶²² longinquis partibus ob tam breve temporis spacium ad tam sanctum negotium vestrum ¹⁶²³ nequivimus habere nuncium. Sed quicquid est illud, quod fecimus, sciatis, o patres, sciatis ¹⁶²⁴, conscripti, nos non ex temeritate, sed pro magna utilitate Christianæ religionis atque bona intentione id fecisse. Aut, si unquam bona intentio cadit in ritum, o sanctissimi patres, secundum vestrum iudicium parati sumus nos:rum emendare flagitium. Ad hæc apostolicus paucis: Si penitet, inquit, haud nocet error. Mox legati summoti a concilio ¹⁶²⁵ potiuntur hospicio, sequenti die reddituri rationem in iudicio. Illa autem nocte ducis missi et episcopi, circumfrentes ¹⁶²⁶ corruerunt pecunia cardinalium astuciam, auro subplantant justiciam, mercantur precio clementiam, muneribus leviunt ¹⁶²⁷ judicialem sententiam. Postera autem die iterum legatis sacri concilii in capitolio ¹⁶²⁸ præsentatis, dominus apo-*

stolicus os aperuit sacrum, ponderosis verbis et auctoritate plenum. Sicut, inquit, *pertinacibus in impietatis culpa ¹⁶²⁹ est savior exerenda ¹⁶³⁰ vindicta, ita reatum suum recognoscentibus et penitentiam desiderantibus facilem præbemus assensum ¹⁶³¹, et ab hoste ¹⁶³² inflictiis vulneribus misericordiæ adhibemus ¹⁶³³ antidotum. Magnum enim peccatum est aliena rapere, sed majus christianos non solum spoliare, verum etiam captivare et captivos ¹⁶³⁴ ceu bruta animalia vendere, nimis est abhominabile: quod vos perpetrasse in Polonia, nobis relatum est per veridica nuncia. Quod autem nulli liceat sine nostra permissione de loco ad locum sacrum transferre corpus, testantur canones, prohibent ¹⁶³⁵ patrum decreta, et præsumptores hujusmodi ¹⁶³⁶ rei divina jubent eloquia gladio anathematis ut feriantur. Sed quia vos sive per ignorantiam sive bonæ intentionis ob gratiam hanc rem fecistis, præcipimus ¹⁶³⁷ ut pro hac tam temeri ¹⁶³⁸ præsumptione dux rester et episcopus cœnobium omnibus ecclesiasticis usibus et honoribus sufficienter amplificatum in competenti ¹⁶³⁹ loco construant, probatasque personas ac officia servientium clericorum ex more constituent, ubi Deo sedulum servitium tam pro vivis fidelibus quam pro defunctis in sempiternum exhibeatur, ut saltem vel sic in conspectu Dei reatus vestri transgressio deleatur. Mox legati valde ¹⁶⁴⁰ exhilarati proficiscuntur et referunt duci jussa apostolici. Quibus dux, velut divinis jussis obtemperans, sub honore sancti Wencezlai martiris in urbe Boleslau ¹⁶⁴¹ juxta flumen Labe (446), ubi idem sanctus ¹⁶⁴² olim feliciter consummavit martirium, venustissimum fabricavit cœnobium, in quo, sicut et hodie cernitur, Deo servit caterva fratrum numerosa, et habetur præpositura et basilica valde religiosa (447).*

8. Anno domin. incarn. 1040. Fama, qua nullum pejus malum viget in mundo (448), et quæ men- acis pinguescit, et miscens plura paucis, falsa veris, volando crescit, perfert ad aures imperatoris secundi Heinrici (449) cencies plus, quam verum fuit, pondus auri et argenti Boemos de Polonia asportasse. Tunc imperator ¹⁶⁴³ cepit querere occasiones adversus eos, quoquomodo ¹⁶⁴⁴ ab eis quod sibi d'ctum fuerat ¹⁶⁴⁵ eriperet aurum. Et mandans per quæ-

VARIE LECTIONES.

¹⁶¹⁵ destitit 3. ¹⁶¹⁶ deest 3. ¹⁶¹⁷ oblata A. ¹⁶¹⁸ facundia verborum 3. ¹⁶¹⁹ conspectum 2, 4, 4a. ¹⁶²⁰ persecuti 3. ¹⁶²¹ deest A. ¹⁶²² terra 1. ¹⁶²³ omittunt 4, 4a. ¹⁶²⁴ ita 1. deest in reit. ¹⁶²⁵ ita A ad concilio 1. nego io 2. concilio reit. ¹⁶²⁶ circumfrentes A. ¹⁶²⁷ emunt corr. 1. ¹⁶²⁸ capitulo 4, 4a. ¹⁶²⁹ impietatis pro culpa 4, 4a. ¹⁶³⁰ exerenda 2b, 4, 4a. ¹⁶³¹ assensum 1. ¹⁶³² hostibus 2b. ¹⁶³³ h. al. manu superser. 1. ut sapius. ¹⁶³⁴ captivos 2b, 3. ¹⁶³⁵ perhibent 2b. ¹⁶³⁶ hujusmodi 2b, 5. ¹⁶³⁷ per salutem obedientiam addunt 4, 4a. ¹⁶³⁸ temera 3. ¹⁶³⁹ compenti corr. al. man. competenti A. ¹⁶⁴⁰ deest 2. ¹⁶⁴¹ Boleslaw 2. Boleslai 3. Boleslai 4a. ¹⁶⁴² Wencezlas addunt 4, 4a. ¹⁶⁴³ quomodo 2, 2b, 3, 4. ¹⁶⁴⁴ ut addit A.

NOTÆ.

(445) Benedictus qui sedit a. 1033-1048.

(446) Al-Bunzlau ad Albim.

(447) Hæc res anno demum 1046 dijudicata est.

(448) Virg. Æn. IV, 174, 175.

(449) Heinricos imperatores numerat Cosmas.

stationarios, ut argentum, quod in Polonia rapuerant, A singulari sollertia praeditus et rebus bellicis a puericia delectus, sed nunquam belli felices obtinuit successus. Ipse autem caesar castra metatus est ex utraque parte fluminis Rezne ¹⁶⁶¹ (455). Postera autem ¹⁶⁶² die pertransiens castrum Kanb ¹⁶⁶³ (456) cum admovent aquilas silvae quae dirimit Bawariam atque Boemiam (457), ut ¹⁶⁶⁴ cognovit quod obstruerent Boemii vias per silvam ¹⁶⁶⁵, indignatus parum tacuit, concuciensque caput ter concipit iras (458) caesare ¹⁶⁶⁶ dignas ¹⁶⁶⁷, atque in haec verba solvit ora: *Licet extruant auros silvis ¹⁶⁶⁸ altiores, licet elevent turres sublimis usque ad nubes, ut frustra jacitur rete ante oculos pennatorum, sic nihil valent contra Teutonicos obpugnacula Boemorum ¹⁶⁶⁹.*

Aut si ascendent super nubila, aut si includant ¹⁶⁷⁰, se inter sidera, verditam et miseram gentem nihil ista juvabunt.

Sic ait et iussit cunctos irrumpere silvam, et ipse ¹⁶⁷¹ eos praecedens ascendit montem ¹⁶⁷² altum in media silva situm, sedensque in tripode dixit ¹⁶⁷³ ad astantes totius regni principes:

Ilac in valle cohors ignava latet Boemorum, quasi mus agrestis in suis receptaculis antrocorum. Sed fefellit caesarem sua opinio ¹⁶⁷⁴, nam ultra alterum montem fuit illorum munitio. Tunc unumquemque caesar appellans nomine, prius marchiones, dehinc quosque nobiliores armatos praemittens, jubet pedestres ire in pugnam, his verbis pollicitans eis victoriam: *Non est, inquit, vobis opus laborioso certamine; tantum descendite, certe ipsi fugient ¹⁶⁷⁵ praeter timore, nequeunt enim vestrum impetum ferre. Ite mei, ite, falcones, pavidas capite palumbes, et ut feroces leones, more luporum, qui dum irrumpunt ovilia ovium ¹⁶⁷⁶, non curant de numero, et non nisi toto grege mactato potiuntur edulio.*

9. Et statim mittens litteras per totum regnum, valde fortem colligit exercitum (452). Altera via qua itur per ¹⁶⁶⁵ Zribiam ¹⁶⁶⁶, et est exitus de silva in istam terram per castrum Hlumec ¹⁶⁶⁷ (453), iussit C Saxones intrare Boemiam, quorum tunc temporis dux ¹⁶⁶⁸ erat Occardus ¹⁶⁶⁹ (454), cui omnis Saxonia tanquam regi paruit per omnia. Fuit enim vir magni consilii, et in ordinandis ¹⁶⁶⁹ regni negotiis

VARIAE LECTIONES.

¹⁶⁶⁰ obolum 1. ¹⁶⁶⁷ t. n. A. tantummodo 2b. ¹⁶⁶⁸ nostrarum etas etatum A. etate 2b, 3, 4, 4a. ¹⁶⁶⁹ reflagratione A. 1. ¹⁶⁶⁹ regis 4. ¹⁶⁶⁹ respondens dixit 2b. ¹⁶⁶⁹ quia ut — lex nasum de-
ant A. ¹⁶⁶⁹ Franciae addit 2b. ¹⁶⁶⁹ quod corr. quot A. 1. quot super quod 2b. ¹⁶⁶⁹ ad 2b. ¹⁶⁶⁹ Zribiam 3.
¹⁶⁶⁹ Hlymec 1. Hlymee 2, 2b. Hlymer 3. ¹⁶⁶⁹ princeps 4, 4a. ¹⁶⁶⁹ Okkardus 2. Okardus 3. semper. ¹⁶⁶⁹ or-
dinandi 4, 4a. ¹⁶⁶⁹ Rezne 1. ¹⁶⁶⁹ vero A. ¹⁶⁶⁹ ita corr. A. Kamb 1, 2, 2b. Kamba 4, 4a. ¹⁶⁶⁹ quod in-
serit 2. ¹⁶⁶⁹ silvas 4, 4a. ¹⁶⁶⁹ caesari 1, 4a. ¹⁶⁶⁹ haec verba a correctore in A. ita mutata: cepit irasci,
syllabis cor et sare erasis, vox dignas expuncta est. ¹⁶⁶⁹ corr. al. man. 1. ¹⁶⁶⁹ Boemii pugnare A. ¹⁶⁶⁹ in-
cludent A. ¹⁶⁶⁹ super addit A. ¹⁶⁶⁹ magnum et inserunt 4, 4a. ¹⁶⁶⁹ dux 1. dixit corr. man. recentior.
¹⁶⁶⁹ oppinio A. ¹⁶⁶⁹ fugiunt 4, 4a. ¹⁶⁶⁹ omnium 4, 4a.

NOTAE.

(450) Carolus erat, Caroli Magni filius, qui a. 805 expeditionem in Boemos fecit teste Einhardo in Annalibus.

(451) Dobner ad Haec. II. 435, docet nummum num illorum temporum idem valuisse quod nostris diebus quatuor et dimidium nummos cruce signatos (Kreuzer), Bohemicum igitur censum fuisse 7500 Florenos nostrae monetae.

(452) Primam Bohemicam expeditionem Heinrich III, a. 1059, auctor silentio transiit, qua Bretislavus filium primogenitum obsidem dedit. Cfr. Hermann. Aug. a. 1039.

(453) Nomen servatum esse in odierne Kuml, castrique rudera in monte Geyersberg superess.

conjecit Dobner V, 256. Vide quoque commentationem Kropfli in Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen I, Decemb., p. 37.

(454) Marchio Misnensis.

(455) Regen.

(456) Kamb in Bavaria.

(457) De loco quo haec Bohemorum victoria reportata sit fusius disseruit Dobner l. l. In limitibus Bavariae et provinciae Pilsensis, haud procul ab urbe Taus, praedium commissum esse putat.

(458) Cf. Ovid., Metamorph. 41, 50. 1 168; 181.

10. Mox secūdam jussū regis ruūt loricae A ut vidit adesse cruentos, insiliens tergo sonipedis
1077 agmina; de primo loco pugnae certant procerae,

Conspiciunt 1078 nitent acies ut lucida glacies,
et ut sol refulsit eorum in arma, resplendent frondes
silvarum ab eis et cacumina montium. Descendentes
autem in vallem neminem inveniunt, quia hinc et
illinc spissa silva et impenetrabilia sunt loca; et
sicut solet in omni certamine fieri, subsequentes
etiam invitos impellunt ad pugnam praecedentes, sic
jam fatigati proceres iterum compelluntur 1079 a
subsequentibus transcendere alterum montem. Sed
jam aestu 1080 et siti sicco 1081 lingua adhæret palato;
vires deficiunt, dexteræ languescunt; anhelitus
aëros de pectore trahunt, nec tamen sistere queunt
1082 gradum. Alii super scuta suas 1083 loricas deji-
ciunt, alii stant appodiat arboribus, frustra inanem
auram captantes, alii jacuere ut trunci, homines
crassi et insueta itinere certamine pedestri, et cum
applicuissent munitioni, exoritur undique clamor,
(459), ascendit ut nebula super silvam fatigato de
corpore vapor. Quod videntes Boemi ad breve tem-
pus hæsitaverunt, moxque, ut intellexerunt viribus
eos defecisse, audacter prosiliunt 1084 de munitione.
Audaciam

Dabat eis invicta soror fortunæ Bellona

O fors 1085 fortuna! nunquam es perpetua bona,

Instabillique rota magnates mergis in iura:

Fortunatorum en ora 1086 verenda virorum

Ungula ferrata 1087 saltantium fœdat equorum;
et ventres in deficiis ac lumbos baltheis his 1088 cocco
1089 tinctis 1090 præcinctos 1091 runcinus 1092 (460) pede
rumpit, et distrahit intestina et exta cœu 1093 fasciam
aut ligamina cruris.

Plura referre pudet de tantæ 1094 nobilitatis

Mortē repentina nec scriptis promere digna.

Tanta enim nobilitas ibi 1095 facta est strages viro-
rum, quanta nec in campis Emathia 1096 (461), nec
in tempore Sillæ, nec aliqua 1097 mortalium peste,
nec hostili unquam gladio 1098, fertur simul Tenta-
nicorum interisse nobilitas. Interea cæsar sedens
montis in supercilio, suæ mentis fallitur augurio.
Nam dum suos vinci non aestimat ab hoste, victores

1099, incumbit iubeis et

Admovet 1700 lumbis calcar quadrupedis cæsar;
quem nisi habuisset promptum, eadem hora descen-
diasset in orbem sine mora Romanus imperator (462).

11. Dum hæc ibi geruntur, Saxones cum duce
Okardo 1701 de quo supra dixi, Boemiam ingrediun-
tur et unam parvam regionem, quæ est circa flu-
vium 1702 Belinam 1703, hostiliter demoluntur. Interea
dux eorum famam ut percepit sinistram, Selavos
de cæsare habuisse victoriam, fixit 1704 gradum ad
pontem Gnevin 1705 (463) juxta fluvium Belinam
1706, valde sollicitus utrum bello fortunam temptaret,
an cum 1707 tanto dedecore 1708 repatriaret. Maluit
tamen prius experiri 1709 animum ducis, et per nun-
cios temptans eum verbis suadet amicis: *Qui te
modo pugnando 1710 vicisse gaudes, si supplicando vi-
cisses, melior multo 1711 victor 1712 fuisses; propterea
noli teipsum super te inaniter exaltare, quia durum
est tibi contra stimulum calcitrare. Nam qui modo,
quasi parcendo vobis et miserando, vestram terram
cum paucis intrabat, ejus interim gratiam nisi inte-
neritis 1713, cito cum tanta multitudine exercituum
superveniet, quibus nec fontes vestri sufficient, et quos
vestra terrula vix capiet; tunc erunt novissima pejora
prioribus. Unde iterum admoneo te et consilium do,
ne totum, quod possidere videris, amittas. Peginum
1714 pecuniam (464), quæ omnia superat, iratos pla-
cat, inimicos reconciliat, per tibi fideles amicos 1715
non modicam cæsari mittas, quatenus pro te ipsa
intercedat et ejus tibi 1716 gratiam acquirat. Ad hæc
dux Bracizlaus ira commotus salubres sprexit moni-
tus, et innixus manum capulo sic ait: *Dicite vestro
1717 Occardo 1718: Consilii satis 1719 est mihi, nec
1720 monendo profecisse putes. Audiant te 1721 Sus-
nes saxis rigidiores, et si qui sunt inconsulti 1722 he-
mines, qui te sapere aliquid putant. Ego autem, his
in tribus diebus hac de mea provincia sine omni
violencia exeat, hoc 1723 esse caput tuum abscondam,
et tua ora ponam tibi ad posteriora.**

Cæsaris in curte quid agatur, non mihi curæ
[est 1724].

VARIE LECTIONES.

1077 in alia manu superscr. 1. 1078 prospiciunt A. 1079 ita corr. 1, cognuntur rell. 1080 deest 3. 1081 sicca
2b. 1082 queunt alia manu superscript. A. deest 1, 2, 2b, 3; valent 4, 4a. 1083 sua A. 1084 unt al. manu
superscr. 1. 1085 sors 4, 4a. 1086 opera A. alia manu superscr. 1, ut sit operata. 1087 ferrea 4, 4a.
1088 his A. 1089 qq; superscr. al manu. A. 1090 tinctus 2. 1091 præcinctis 4, 4a. 1092 rancinus 2b.
1093 deest A. 1094 detente corr. al. man. detantæ 1. 1095 omittunt 2b, 3. 1096 Amathia 4, 4a. 1097 aquila
2. 1098 deest 3. 1099 semipetis A, 1, 2, 3. 1700 1 alia manus minio superscr. 1. 1701 Okardo 1.
1702 omittit 4a. 1703 fluvium quæ est circa Belinam 2, 2a, fluvium, qui est circa Belinam 2b. 1704 fecit
corr. al. manu fixit A. 1705 Gnevin 3. Gnevin 4, 4a. 1706 Bilinam 4a. 1707 de addit 4. 1708 dolore 2b.
1709 experire corr. experiri A. 1. 1710 pugnare 1. 1711 al. manu superscr. A. 1712 omittunt 4, 4a. 1713 ne
syllaba al. man. superscr. 1. 1714 regina 3. 1715 repetit fideles sed expunxit 1. 1716 omittunt 4, 4a.
1717 viro 4. 1718 Okardo 2, et deinceps. Okardo 4, 4a. 1719 satis cons. A. 1720 ne 2, ne me 4, 4a. 1721 se
4. 1722 inconsultu 4, 4a. 1723 corr. 1. 1724 superscr. al. manu. A.

NOTÆ

(459) Virg., Æn. XII, 756.

(460) Equus.

(461) Lucan., Pharsal. I, 1.

(462) De Heinrici clade die 22 m. Aug. 1040 facta,

cfr. Hermann Aug. et Ann. Sang. majores.

(463) Gnevin, Brax, ad Bilam in circulo Satzensi;

cf. Pubitschka III, 319.

(464) Hor., epp. I, 6, 37.

Quamdiu in semore Bracizlai pendet ensis, non luc
sed similis fluet sanguis ex latere cæsaris. Quæ cum
1728 duci 1728 relata fuissent, quamvis nimis ægre id
tulisset, tamen invitus ceu lupo, qui, 1727 cum amit-
tit prædæ et investigantibus canibus submittens
candam repetit silvam, sic dux Occardus cum magno
dedecore repedit in Saxoniam. Item relatum est
duci Bracizlao 1728 de Pricos 1728 comite, qui præ-
fuit 1728 Beline 1728 in urbe, quod corruptus Saxonum
pecunia non stetit ex adverso munitionis in cu-
stodia; sed, ubi sunt nemora hostibus pervia, ibi
posuisset 1728 præsidia (465). Hunc enim dux præ-
fecerat toti 1728 cohorti quæ fuit de Moravia, et tri-
bus legionibus quæ fuerant 1728 missæ in auxilium
de Ungaria (466). Quem statim 1728 dux 1728 iratus,
erutis oculis, manibus et pedibus abscisis, iussit
precipitari 1727 in abyssum 1728 fluminis 1728, anno
dominicæ incarnationis 1041.

Imperator Henricus pognat cum duce Bracizlao et turpiter fugatur. 2. 2^a. 2^o.

12. Anno dom. inc. 1042 (467). Henricus impe-
rator, semper magnificus triumphator, volens ulcisci
suorum ruinam inclitorum, intrat tribus itineribus
terram Boemorum, et eam fere totam hostiliter de-
vastat, ac multas civitates, quas illi defendere non
valentes deserunt, igne succendit. Et ut pervenit
ad urbem Pragam, ante ipsam ex adverso fixit aquila
Sibenica 1740 in monticulo (468). Ibi nichil actum
dignum relatu comperi 1744, nisi quod præsul Se-
verus

Cæsaris ad castra clam noctu fugit ab urbe,
timens, ut æstimo, ne quasi domino suo rebellis pri-
varetur sedis honore pontificalis. Quod videns dux
Bracizlaus

Nescit quid faciat, mentem dolor undique turbat.
Jam pœnitet eum olim pugnasse contra cæsarem
1761 jam pœnitet eum sprevisse 1762 monita ducis
Occardi, jam mavult 1763 precibus pugnare, et eum
1763 precibus superare 1764 quem olim pugnando su-
perarat; atque his verbis temptat diram deflectere

A cæsaris iram:

Bellageris, cæsar, nullus habitura triumphos (469).
Nostra 1767 terra tua est camera, nosque tui sumus,
et esse tui 1768 cupimus. Nam qui suos in subjectos
sævit,

Hoste crudeli crudelior noscitur esse;
si spectas ad robur tui exercitus, nos tibi nec mo-
ment rerum sumus. Cur ostendis potentiam tuam
quasi contra folium, quod a vento rapitur? Nam
ventus deficit ubi nichil sibi officit. Quod vis 1769 ut
sis, jam victor es,

Jam tua jam cinge victricia 1770 tempora 1771 lauro
[(470)].

Insuper ei promittit mille et quingentas marcas de-
B nariorum, quod erat tributum trium annorum jam
1781 præteritorum (471).

Mox velut insignis cum flammis æstuat ignis,
si quis nimiam desuper fundit 1782 aquam, paulatim
impetum ejus confundit, et prævalentibus undis de-
ficit ignis:

Haud secus 1783 extinxit regina pecunia cæsaris
[iram].

Nam qui olim hanc terram intraverat inmitis, acce-
pta pecunia revertitur mitis, pace interposita.

13. Anno dominicæ incarnationis 1043 tanta fa-
mes fuit in Boemia, ut tertia pars populi interiret
fame.

Anno dominicæ incarnationis 1044.

C Anno dominicæ incarnationis 1045. obiit Gunter
monachus 7 Idus Octobris (472).

Anno dominicæ incarnationis 1046. dedicatum est
monasterium in urbe Bolezlau 14 Kal. Junii 1785 a
Severo Pragensis 1785 ecclesiæ sexto episcopo (473)

Anno dominicæ incarnationis 1047.

Anno dominicæ incarnationis 1048.

Anno dominicæ incarnationis 1049.

Anno dominicæ incarnationis 1050.

Anno dominicæ incarnationis 1051.

Anno dom. inc. 1052. obiit Bozena 1786 conjunx

VARIÆ LECTIONES.

1728 dum 2, 3. 1728 deest A. Ockardo addunt 4, 4^a. 1727 deest 4. 1728 Bracizlavo 1. 1728 Pricos 1. Pricos
2, 2^b. Pricos 3. 1728 fuit 4, 4^a. 1731 Belin 1, 2, 4. Bolin 3. 1728 posuissent 1. 1728 tote 4, 4^a. 1728 fuerunt
4, 4^a. 1728 deest 4, 4^a. 1728 Bracizlaus addit 4^a. 1727 præcipitare 3. 1728 abissum 1. 1728 ad hanc rem
pertinet annus dom. incarn. MXLI, add. 4^a. 1740 Sibenice 1. Sybenice 4, 4^a. 1761 comperit 4, 4^a. 1763
jam pœnitet — cæsarem omissa 4, 4^a. 1763 verba sprevisse — eum in marg. A. apposuit alia manus 1764
maluit 2, 2^b, 3. 1764 exsuperare 4, 4^a. 1764 nam 2, 2^b, 3. 1767 deest A. 1768 deest A. 1769 vitrici 2^b, 3.
1770 tempora 2, 2^b, 4, tempora 3. 1781 deest 2^b, 3, 4, 4^a. 1782 fundat 2^b, 3. 1783 sexus corr. secus A.
1785 IV Calend. Januarii 3. 1785 a domino Severo sanctæ Pragensis 4, 4^a. 1786 Bona al. manu superscr.
ze A. Bozena 2.

NOTÆ.

(465) Anno 1043 Eppo est præfectus Bilinensis; D
vide tabulam Boczek I, 116.

(466) A Petro Ungarorum rege Bracizlai socio.
Quæ cum Annales Hildesh. ad annum 1041 referant,
dubitari non potest quin proditio comitis Pricos et
numerus anni 1041 in textu ad II, 11 revocandus
sit.

(467) Anno 1041 hæc gesta sunt; cfr. Herm. Aug.
et Ann. Sang.

(468) Mons Zizka postea nominatus.

(469) Lucan., Phars. I, 12.

(470) Virg., Æn. V, 539.

(471) Autumno in festivitate S. Michaelis Heinri-
cum ad Pragam cum Bohemis pacem fecisse testa-
tur annalista Saxo a. 1042.

(472) De Guntario eremita in silva Bohemica vide
Herm. Aug. 1045; Vitam S. Godehardi ep. Hildesh.
ap. Leibnizium I, 487, et præceptum Bratislai a.
1045. Boczek I, 120; Vitam S. Guntheri Act. SS.
Oct. IV, 1068.

(473) Vide supra II, 7, et præceptum Bratislai
Boczek I, 125.

Ei mihi! quid dicam, nisi sapius: Heu mihi! dicam!
Hei ¹³⁵³ mihi! germane, hey dira conditio mortis amara!
Mortuus ecce jaces, nec ego nec tu modo gaudes
Hujus terreni fugitivo ¹³⁵⁴ culmine regni.
Nudius tercius ¹³⁵⁵ dux nobilis, hodie truncus immobilis,
cras vermibus esca, post tenuis favilla ¹³⁵⁶ et inanis eris fabella.
Lumine privasti me, nec fratrem ut frater amasti,
Non fecisse modo quod fecisti mihi malles.
Nunc scia, si posses, mihi lumina reddere velles,
cum tua sunt ¹³⁵⁷ nuda et ¹³⁵⁸ aperta seu bene seu male facta.
Sed nunc ex toto tibi, frater, corde remitto,
Ut pietate sua Deus omnipotens tibi parcat,
Spiritus atque ¹³⁵⁹ tuus post hac in pace quiescat.

Post expletis ¹³⁶⁰ rite funebriis ¹³⁶¹ exequiis ¹³⁶² ac-
 cipit ¹³⁶³ Bracizlaum fratrualem, et ducit eum ad
 sedem principalem: et sicut semper in electione du-
 cis faciunt, per superioris ¹³⁶⁴ aulae cancellos decem
 milia nummorum aut plus per ¹³⁶⁵ populum spargunt,
 ne ¹³⁶⁶ ducem in solio comprimant, sed potius spar-
 sos nummos rapiant. Mox duce locato in solio et
 facto silentio, tenens dextram sui fratruelis Jaromir
 dixit ad populum: *Ecce dux vester!* At illi ¹³⁶⁷ suc-
 clamarunt ¹³⁶⁸ ter ¹³⁶⁹: *Krilessu ¹³⁷⁰*, quod est Kyrieley-
 sen ¹³⁷¹. Et iterum Jaromir ad populum: *Accedant,*
 inquit, *de gente Muncia ¹³⁷²! accedant de gente*
Tepea ¹³⁷³! (425); et vocat eos nominatim, quos no-
 rat armis potentiores, fide meliores, militia fortio-
 res et divitiis eminentiores. Quos ut sensit adesse,
 dixit: *Quoniam me mea facta non sinunt ut sim*
vester dux ¹³⁷⁴, hunc assignamus vobis in ducem ¹³⁷⁵
et collaudamus, quo ei obediat, ut dignum est duci,
et debitam fidelitatem exhibeat, ut decet ¹³⁷⁶ suo
principi. Te autem, fili, moneo, et repotens iterum ¹³⁷⁷
iterumque monebo, istos colas ut patres, hos diligas
ut fratres, et in omnibus negotiis tibi consiliarios
habeas. His urbes ¹³⁷⁸ et populum ad regendum com-
mittas, per hos enim Boemiae regnum stat et stetit
atque stabit in sempiternum ¹³⁷⁹. Ast illos, qui sunt
Wrissovici, iniquorum patrum nequam ¹³⁸⁰ filii, no-
sti generis ¹³⁸¹ hostes domestici, familiares inimici,

A *ut caecosam rotam derites et consortia eorum declines,*
quia nobis nunquam fuisse fideles. Ecce me innocen-
tem et suum principem imprime ligaverunt et diversis
affecerunt ludibriis, post sibi innatis versuciis et frau-
dulentis consiliis id egerunt, ut frater fratrem me
hisce privaret oculis. Habens, fili mi, semper in me-
moriam sancti Adalberti praconia, qui eorum ob facta
crudelia ter ut fiant super eos excidia saneto ore con-
firmavit (426), et excommunicavit eos in ¹³⁸² ecclesia.
Qua nutu Dei jam bis sunt facta, tercio ut fiant su-
per eos excidia ¹³⁸³, adhuc sunt sollicita fata ¹³⁸⁴. At
illi audientes haec dissecabantur ¹³⁸⁵ cordibus, et
fremebant dentibus in eum ut leones: nec post mul-
tos dies Koban, de quo supra retulimus, misso lic-
tore ¹³⁸⁶ suo, dum ille caecus purgat ventrem in ne-
cessario noctis ¹³⁸⁷ in hora, acutissima sica perforat
eum in posteriora usque ad cordis ¹³⁸⁸ interiora.
Sicque justus vir, velut ¹³⁸⁹ Dei martir, dux Jaromir
obijt anno dominicae incarnationis 1038. pridie ¹³⁹⁰
Nonas Novembris (427).

Hactenus acta antiquitus liber continet primus.

Sed quia, sicut ait beatus Hieronimus (428), aliter
 visa, aliter audita ¹³⁹¹, aliter narrantur facta ¹³⁹²,
 quae melius acimus, melius et ¹³⁹³ proferimus, nunc
¹³⁹⁴ auxiliante Deo et sancto Adalberto ea fert ani-
 mus dicere, quae ipsimet vidimus, vel quae ¹³⁹⁵ ab his
 referentibus ¹³⁹⁶ qui viderunt, veraciter audivimus.

EXPLICIT LIBER PRIMUS DE CHRONICIS BOEMORUM.

VARIÆ LECTIONES.

¹³⁵³ Ileri 3. ¹³⁵⁴ fruturi 4. 4a. ¹³⁵⁵ concius 1. ¹³⁵⁶ et jam es inserunt 4. 4a. ¹³⁵⁷ sint 4. 4a. ¹³⁵⁸
 nuda et omissa 2b. ¹³⁵⁹ utque 2b. ¹³⁶⁰ hexpl. corr. expl. A. ¹³⁶¹ funebriis A 4. 4a. funebriis corr. fu-
 neris 4. ¹³⁶² obsequiis 2b. ¹³⁶³ accepit 2b. 3. 4. 4a. ¹³⁶⁴ superiores 4a. ¹³⁶⁵ in 2b. ¹³⁶⁶ ut — non 2.
¹³⁶⁷ isti 2b. 3. ¹³⁶⁸ subclamarunt 4. 4a. ¹³⁶⁹ Kryelesu 4. Kriesu 2b. Kirllessu 3. Kriessu 4. 4a. ¹³⁷⁰ de-
 sunt A. ¹³⁷¹ Muncina 4. 4a. ¹³⁷² Tepea 2b. ¹³⁷³ ducem corr. al. manu dux A. ¹³⁷⁴ judicem 3. ¹³⁷⁵ ille
 1. manu corva in rasura. par est rell. ¹³⁷⁶ atque addit A. ¹³⁷⁷ corr. 4. ¹³⁷⁸ i. senip. desunt A. ¹³⁷⁹ ille
 deest 2. ¹³⁸⁰ generi 1. ¹³⁸¹ ex corr. 2b. ¹³⁸² ita 4. desunt in rell. omnibus. ¹³⁸³ facta 4. ¹³⁸⁴ discaleca-
 hantur 2. ab antiqua manu deletum ei in margine scriptum dissecabantur. ¹³⁸⁵ litore corr. lictore 1. ¹³⁸⁶
 notis corr. al. man. noctis A. ¹³⁸⁷ noctis A. 4. al. manu superscriptum A. cordis. deest 2. corporis 2b. ven-
 tris 3. 4. 4a. ¹³⁸⁸ vel et pridie superscr. eadem man. pridie A. deest 4. ¹³⁸⁹ mandata recenti manu superscr.
 audita A. ¹³⁹⁰ alia manus in 2. supra i apposuit A. ¹³⁹¹ deest A. ¹³⁹² nam. 1. ¹³⁹³ quia 3. ¹³⁹⁴ feren-
 tibus 4.

NOTÆ.

- (425) Ex Palackii sententia I, 168 scribendum (427) Confirmat Necrologium Bohemicum
 est Muncici; sunt posteri Mun et Tepla. (428) Opera Hier., ed. Vallarsi II, 521.
 (426) Cf. Brunonis Vita S. Adalberti, c. 21.

INCIPIT PROEMIUM

AD CLEMENTEM BREUNOVENSIS ¹³⁹⁹ ECCLESIAE ABBATEM ¹³⁹⁹

Spirituali ¹³⁹⁷ Breunensis ¹³⁹⁹ cœnobii patri Cle- A vasio ¹⁴⁰⁰ scripseram, velles videre libenter. Ilac
menti, sic ex re nonien habenti, semper theoria ¹³⁹⁹
inhærenti, Cosmas, haud dignus dici decanus, an-
gelici ¹⁴⁰⁰ consortia ¹⁴⁰¹ senatus. Cum multa mecum
revolvens supersederem, quid potissimum caritatis
viro tantæ sanctitatis transmitterem, quippe cui pon-
dera auri et argenti sordent, solaque quæ sunt spi-
ritualia placent, optimum fore ¹⁴⁰² duxi tuæ tan-
tummodo voluntati obsequi. Intellexi enim per tuum
¹⁴⁰³ clericum nomine Deocarum, qui mihi clam inno-
tuit familiariter, quod meas nœnias, quas olim Ger-

Non dedigneris tua sacra proluere labra.

Sæpe enim sit, ut post fortia vina et soporifera ¹⁴⁰⁷ pocula,
naturalis quandoque homini incidat ¹⁴⁰⁸ sitis,
sitque ¹⁴⁰⁹ haustus puri ¹⁴¹⁰ laticis suavior dulcibus poculis.

Sæpe sit ut Martis ¹⁴¹¹ miles qui sudat in armis ¹⁴¹²,

Gaudeat ¹⁴¹³ virgineis se commiscere ¹⁴¹⁴ choreis,

Aut juvat in circo ¹⁴¹⁵ puerili ¹⁴¹⁶ ludere throco ¹⁴¹⁷.

Sic tu, o sanctissime pater, jam grandia et sillogistica volumina linque,

et hæc mea opuscula sensu puerilia, stilo rusticalia, perlege :

ubi nonnulla subsannatione et derisione ¹⁴¹⁸ digna invenie

quæ utique idcirco memoriæ commendes,

ut ea tibi a Deo collata sapientia quandoque ad nnguem ¹⁴¹⁹ emendes.

Quod autem in quibusdam locis quasi metricos versus invenis, scias me scienter nescium fecisse,
dum feci versus. Vale.

INCIPIT LIBER SECUNDUS ¹⁴²⁰.

1. Igitur dux Bracizlaus jam in paterna sede vi- B occulit et ebetat ¹⁴²², sic novus Achilles, novus
goratus, quam Deo tam hominibus beneplacitis ac-
tibus calcans vestigia ¹⁴²³ patrum, et eos præcellens
contigua arce ¹⁴²⁴ virtutum, sicut sol in ¹⁴²⁵ virtute
sua sydereum ¹⁴²⁶ lumen et lunæ nimio splendore

Thitides ¹⁴²⁸ Bracizlaus novis triumphis fortia acta
et victoriosissimas atavorum palmas attenuat et
obscurat. Nam Deus talem sibi gratiam contulit, ut
quas singulis hominibus particulariter, has quoque
huic indeficientes virtutes largitus est generaliter.

Quippe hanc virtutum

ut in rebus rebellicis

corporis viribus

quadam speciali prærogativa sapientiæ

Unde factum est, ut in omnibus præliis

auro et argento

et undique inexhaustis

atque in largiendis

obtinnit accumulationem,

strennitate præcelleret Gedconem

exsuperaret Samsonem,

præiret Salomonem.

victor existeret cen Josue,

locuplecior esset regibus Arabiæ,

affluens divitiis,

muneribus non deficiens.

VARIAE LECTIONES

¹³⁹⁹ Breunensis 1. ¹³⁹⁹ prohemium ad Clementem Breunensem abbatem 4. 4^a. ¹³⁹⁷ Spirituali 2b. 3. 4. 4^a.
¹³⁹⁹ Brennovensis 4. ¹³⁹⁹ theoriae A. ¹⁴⁰⁰ angelica 3. ¹⁴⁰¹ consortii 4. 4^a. ¹⁴⁰² omissum 4. 4^a. ¹⁴⁰³ tyrum 2.
¹⁴⁰⁴ magistro addunt 4. 4^a. ¹⁴⁰⁵ optari 1. ¹⁴⁰⁶ debuit 1. ¹⁴⁰⁷ sopifera 4. 4^a. ¹⁴⁰⁸ incidit 2. 2b. 3. ¹⁴⁰⁹ sicque
4. ¹⁴¹⁰ puræ 4. 4^a. ¹⁴¹¹ mortis corr. fortis 1. ¹⁴¹² mis al. man. superacr. 1. arvis 2. 2^a. 4. 4^a. ¹⁴¹³ ita
4. gaudet rell. ¹⁴¹⁴ commiscens 1. ¹⁴¹⁵ in e. desunt A. idcirco 4. 4^a. ¹⁴¹⁶ pueruli 4^a. ¹⁴¹⁷ trocho 3.
¹⁴¹⁸ irrisione 2b. ¹⁴¹⁹ nem al. man. superacr. A. ¹⁴²⁰ l. l. s. in chronica Boemorum 4. ¹⁴²¹ vestigium 3.
¹⁴²² arte 3. ¹⁴²³ deest A. ¹⁴²⁴ syderum 4. 4^a. ¹⁴²⁵ ebetat 1. hebetat 3. ¹⁴²⁶ Tithides 2. Tydides 2b.
Tychides 4. 4^a. novus Tith. omisa 3.

assimiletur aquæ, quæ nunquam deficit amne.

Hic conjunx Juditha nobilissima genere, secundissima proles germinæ,
genuit quinque juvenes, corpore insignes
et supereminentes, ceu Ehematiæ¹⁴³⁷ montes,
sapientia singulares, probitate nulli comparabiles,
moribus acceptabiles, in delinquentes placabiles¹⁴³⁸,
in universa virtutum honestate laudabiles.

Fuit autem primogenitus¹⁴³⁹ nomine Spitignev, secundus natu Wratizlav, tercius stemmate Conradus¹⁴⁴⁰, quartus genitura Jaromir¹⁴⁴¹, quintus et ultimus Otto pulcherrimus. Horum¹⁴⁴² de vita et gloria, prout assuet verborum copia, sufficienter in suis locis explicabitur. Quos adhuc positos annis¹⁴⁴³ in puerilibus sed studiis pollere¹⁴⁴⁴ virilibus pater valde miratur:

Cernens egregium decus et par nobile fratrum (429) Nec minus augebant matrem sua gaudia lætam¹⁴⁴⁵ de tanto propectu¹⁴⁴⁶ filiorum et magnificæ gloriæ statu.

2. Ea¹⁴⁴⁷ tempestate (430) Kazimir¹⁴⁴⁸ Poloniensi nobilissimo duce ab hac subtracto luce, filiis ejus Bolezlao et Wladizlao (431) adhuc in infantia positis ad ubera lactis¹⁴⁴⁹, una¹⁴⁵⁰ erat spes salutis in misera fuga fugientibus per diversa loca Poloniensibus. Quod animadvertens¹⁴⁵¹ dux Bracizlaus, quarto anno sui ducatus (432), optimum fore ratus ne differret oblatam occasionem calumpniandi suis inimicis, immo ulciscendi de illatis injuriis, quas olim dux Mesco¹⁴⁵² intulerat Boemis, quanto citius¹⁴⁵³ potuit, inito consilio cum suis, eos invadere statuit, statimque¹⁴⁵⁴ terribilem dictat sententiam, totius Boemiæ per¹⁴⁵⁵ provinciam¹⁴⁵⁶ mittens in signum suæ jussionis torquem de subere¹⁴⁵⁷ tortum, ut quicumque exierit in castra seguius dato signaculo, sciret procul dubio tali torque se¹⁴⁵⁸ suspendendum in patibulo. Quibus in momento, in lectu oculi congregatis in unum et usque ad unum,

A intrat terram Poloniæ suo viduatam principe et eam hostiliter invasit, ac velut ingens tempestas furit, sævit, sternit omnia; sic villas cædibus, rapinis, incendiis devastavit, in¹⁴⁵⁹ munitiones irruit. Krakov autem eorum metropolim ingressus a culmine subvertit, et spolia ejus obtinuit¹⁴⁶⁰; insuper et veteres thesauros ab antiquis ducibus in ærario absconditos evolvit, scilicet aurum et argentum infinitum nimis. Similiter et cæteras urbes igne succendit et usque ad solum destruxit. Cumque pervenissent ad castrum Gedec (433)¹⁴⁶¹, castellani et simul qui illuc confugerant villani¹⁴⁶², non valentes ferre impetum ducis, exeunt ei obviam auream gessantes virgam, quod erat signum dedicionis, et ut eos pacifice cum suis peccoribus et cæteris¹⁴⁶³ rerum appenditiis transferat in Boemiam, suppliciter rogant. Quorum dux petitionibus adquiescens, postquam perduxit¹⁴⁶⁴ eos in¹⁴⁶⁵ Boemiam, dat eis partem silvæ, quæ vocatur Crinin¹⁴⁶⁶ (434), non modicam, constituens eis unum¹⁴⁶⁷ ex ipsis præfectum¹⁴⁶⁸ et judicem, et decernit, ut sub lege quam in Polonia habuerant, tam ipsi quam eorum posterii in sempiternum vivant, atque nomine ab urbe derivato usque hodie nuncupantur Gedecane¹⁴⁶⁹ (435).

3. Nec¹⁴⁷⁰ longe a prædicta urbe ventum erat ad metropolim Gnezden (436), natura loci et antemurali firmam, sed facilem¹⁴⁷¹ capi ab hostibus, rarior¹⁴⁷² eam inhabitantibus civibus, ubi tunc temporis¹⁴⁷³ in basilica sanctæ Dei genitricis Mariæ perpetuæ Virginis preciosissimus¹⁴⁷⁴ quiescebat

VARIE LECTIONES.

¹⁴³⁷ Hematiæ 1. Hemacie 4. ¹⁴³⁸ moribus — placabiles *desunt* 2, 2b, 3. ¹⁴³⁹ primus A. ¹⁴⁴⁰ Chonradus 1, 2b. Conradus 4, 4a. ¹⁴⁴¹ Janimir 4a. ¹⁴⁴² quorum A. ¹⁴⁴³ annis *omissum* 3. ¹⁴⁴⁴ studere A. ¹⁴⁴⁵ læta 1. ¹⁴⁴⁶ propectu 2b. ¹⁴⁴⁷ vero *addit* 4. ¹⁴⁴⁸ Cazimir 4, 4a. ¹⁴⁴⁹ deest 1. ¹⁴⁵⁰ nulla 4, 4a. ¹⁴⁵¹ igitur advertens 4, 4a. ¹⁴⁵² Bracizlaus *eratum* 1. ¹⁴⁵³ quanto citius A. ¹⁴⁵⁴ dux Bracizlaus *addunt* 4, 4a. ¹⁴⁵⁵ deest A. ¹⁴⁵⁶ provinciæ A. ¹⁴⁵⁷ subire 2, 2b, 4, 4a, *corr.* 1. ¹⁴⁵⁸ se *deest* 4, 4a. ¹⁴⁵⁹ si pro in 4, 4a. ¹⁴⁶⁰ si *superscr. ul. man. A. in rasura* 1. ¹⁴⁶¹ ita *corr.* A. pro Gnezden. Gradec 1. Gdec 2, 2a. Gdec 2b. Gdec 4, 4a. ¹⁴⁶² si *al. man. superscr.* 2. ¹⁴⁶³ *corr.* A. cæterum 4, 4a. ¹⁴⁶⁴ duxit A. ¹⁴⁶⁵ ad 2b. ¹⁴⁶⁶ Ciruin 2. *quavis et legi possit* Ciruin; Ciruin 2a, 4. Ciruin 2b. ¹⁴⁶⁷ u. eis A. ¹⁴⁶⁸ perfectum *corr. præf.* 1. ¹⁴⁶⁹ Gedecane 2b, 3. ¹⁴⁷⁰ non A. ¹⁴⁷¹ facile 4, 4a. ¹⁴⁷² ratis *ul. manu superscr.* paucis 1. ¹⁴⁷³ deest A. ¹⁴⁷⁴ preciosissime 1.

NOTÆ.

(429) Hor., serm. II, 3, 243.

(430) Male confundit Cosmas res Polonorum; Kazimir obiit post Bracizlaum a. 1058, neque reliquit filios pueros, sed ipse relictus est puer a patre Misccone II; cfr. Martinus Gallus I, 48, ed. Bandtkie.

(431) Præter hos duos alios habebat filios Kazimir Miscconem et Ottonem. Cfr. Martin. Gall. I, 49.

(432) i. e. ex ipsius Cosmæ computatione a. 1044; cfr. supra I, 42; sed hoc loco errat, ut ex accuratioribus notis de translatione S. Adalberti II, 3, patet.

(433) Quod ubi situm fuerit non satis liquet; conjecerunt nonnulli esse Giecz, quam ducalem quandam arcem inter Gnesnam et Posnaniam sitam esse scribit Dlugosz. Cfr. Roepell I, 177.

(434) Quæ fuerit illa silva, non patet. Diversorum sententias vide apud Pubitschkam III, 301.

(435) Vel hodie duas exstare villas in circulo Rconicensi Hedečko et Hečdany observat Palacky I, 280.

(436) Gnesen.

thesaurus, scilicet beatissimi Adalberti martiris ¹⁴⁶⁸ corpus. Qua innox Boemii sine Marte ¹⁴⁶⁹ potiuntur urbe, et cum magna læticia intrant ¹⁴⁶⁷ sanctæ ecclesiæ adita ¹⁴⁶⁸, atque omni præda ¹⁴⁶⁹ posthabita, solam sibi poscunt dari pro Christo passam sacri corporis preciosam massam. Quorum præsul Severus ut vidit temeritatem, et ¹⁴⁷⁰ pronam in omne fas ¹⁴⁷¹ nefasque (437) sensit voluntatem, talibus alloquiis temptat eos revocare ab illicitis ausis ¹⁴⁷²: *Fratres mei et filii ecclesiæ Dei, non tam ex facili constat, sicut vos aestimatis, ut sacram corporis glebam, Dei virtutibus plenam, quis mortalium tam temere præsumat tangere. Timeo enim valde, ne percellamur aut mentis oblivione aut cæcitate aut aliqua membrorum debilitate, si id temere præsumperimus ¹⁴⁷³ agere. Quapropter ¹⁴⁷⁴ prius triduo jejunate, de peccatis vestris penitentiam agite, et ¹⁴⁷⁵ ab omnibus abominationibus, quas ipse abhominatus est in vobis, abrenunciate, et ¹⁴⁷⁶ ex toto corde, quod eas ultra non faciatis, promittite. Spero enim in misericordia Dei et nostri patroni sancti Adalberti, quod non privabimur spe petitionis nostræ, si persistimus fidei ¹⁴⁷⁷ in ¹⁴⁷⁸ devotione et precum assidua oratione. At illis visa sunt præsulis verba quasi deliramenta, et continuo aures suas continentes ¹⁴⁷⁹ fecerunt impetum ut raperent sacrum corpus, et quia post altare ¹⁴⁸⁰ juxta parietem conditum fuerat, et aliter evelli non poterat, nisi altare ¹⁴⁸¹ destrueretur ¹⁴⁸², manus ¹⁴⁸³ improba cum mente ferina operantur profana; sed non defuit ultio divina. Nam in ipso ¹⁴⁸⁴ opere suæ temeritatis steterunt sensibus obstupefactis ¹⁴⁸⁵, nec erat vox nec sensus nec visus per trium fere horarum spacia, donec iterum propiciante Dei gratia rehavere pristina officia. Moxque licet sero penitentia ducti faciunt jussa episcopi, et quanto erant divino nutu evidentius castigati, tanto devotius perstabant precibus infatigati, triduo jejunantes et veniam postulantes.*

4. Tercia nocte Severo episcopo post matutinalem synaxim quiescenti sanctus præsul in visione apparetur Adalbertus ¹⁴⁸⁶: *Dic, ait, ista duci ¹⁴⁸⁷ et ejus comitibus: Pater de cælis dabit quod petitis, si non*

*A repetitis mala, quibus abrenuntiastis in fonte ¹⁴⁸⁸ baptismatis ¹⁴⁸⁹. Hæc mane cum præsul ¹⁴⁹⁰ innotesceret duci et ejus comitibus, mox exhilarati intrantes ecclesiam sanctæ Mariæ, et ante sepulchrum ¹⁴⁹¹ sancti Adalberti ¹⁴⁹² humi ¹⁴⁹³ prostrati, diu fusa comuni oratione surgit dux ¹⁴⁹⁴, et stans in ambone ¹⁴⁹⁵, hac rupit silentia voce ¹⁴⁹⁶: *Vultis prævaricationes vestras emendare, et a pravis operibus resipiscere? At illi obortis clamant ¹⁴⁹⁷ cum lacrimis ¹⁴⁹⁸: Emendare parati sumus quicquid in sanctum Dei ¹⁴⁹⁹ patres nostri vel nos ¹⁵⁰⁰ prævaricati sumus, et a pravo opere omni ¹⁵⁰¹ cessare. Tunc dux ¹⁵⁰² extendens manum suam super sacram tumbam, sic orans ¹⁵⁰³ est ad populi turbam ¹⁵⁰⁴: *Extendite, fratres ¹⁵⁰⁵, simul ¹⁵⁰⁶ vestras ad Dominum ¹⁵⁰⁷ dexteras et ad meos attendite sermones, quos volo ut vestræ fidei sacramento confirmetis. Ergo hoc meum proximum ¹⁵⁰⁸ et primum sit decretum, ut vestra conturbia, quæ actenus habuistis ut lupanaria, et cum ¹⁵⁰⁹ brutis animalibus communia, amodo juxta canonum scita sint legitima, sint privata, sint insolubilia, ita duntaxat ut ¹⁵¹⁰ una vir conjuge et conjunx viro uno contenti vivant. Si autem conjunx virum aut vir conjugem spreverit, et rixa inter eos usque ad discidium efferbuerit ¹⁵¹¹, qui ex eis ¹⁵¹² in priorum copulam legitime celebratam redire noluerit, nolo ut secundum ritum nostræ terræ hujus rei violator ¹⁵¹³ in servitutem redigatur, sed potius nostri inmutabilis decreti per angariam, qualiscunque sit persona, redigatur in Ungariam, et nequaquam liceat ut precio se redimat aut in hanc terram redeat, ne unius contagio oviculæ totum Christi serpat per ovile. Severus episcopus dixit: Quicumque aliter fecerit, anathema sit. Eadem sententia sint plectendæ virgines et viduæ et adulteræ, quæ nomen bonum amisisse et pudorem corripuisse ac per scortum concepisse dinoscuntur. Nam cum liberum nubendi habeant arbitrium, cur comittunt adulterium et conceptus suos abortiunt ¹⁵¹⁴, quod est pessimum scelus scelerum? Tunc dux ¹⁵¹⁵ subjungens inquit: Si vero mulier proclamaverit ¹⁵¹⁶ pari vice non amari, sed inclementer a viro suo ¹⁵¹⁷ affligi et profligari ¹⁵¹⁸, detur inter eos judicium Dei,***

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁶⁸ deest 2. ¹⁴⁶⁹ morte 1. ¹⁴⁶⁷ adeunt intrant 1. *supra intrant manus alia scripsit adeunt 2.* ¹⁴⁶⁸ limina adita 1. *adita alia manu superscript.* limina 2. adyta 2b. limina 4. ¹⁴⁶⁹ corr. al. manu 1. ¹⁴⁷⁰ et rasum 2. ¹⁴⁷¹ fasque 4. ¹⁴⁷² corr. A. pro causis. ¹⁴⁷³ præsumamus 2. ¹⁴⁷⁴ karissimi addunt 4, 4a. ¹⁴⁷⁵ et penitentiam agite ab omnibus 4, 4a. ¹⁴⁷⁶ deest 2. ¹⁴⁷⁷ federi 4, 4a. ¹⁴⁷⁸ deest 2. ¹⁴⁷⁹ continentes A. continentes 2. ¹⁴⁸⁰ litteræ ar al. manu superscr. 1. ¹⁴⁸¹ prius add 4, 4a. ¹⁴⁸² destrueret 2b, 3. ¹⁴⁸³ ita 1, 2. ¹⁴⁸⁴ ita corr. A. pro in pio. ¹⁴⁸⁵ obstupefacti 4, 4a. ¹⁴⁸⁶ sanctus Adalbertus in visione apparetur 4, 4a. ¹⁴⁸⁷ Bracizlao add 4, 4a. ¹⁴⁸⁸ fronte eraso r A. ¹⁴⁸⁹ in baptismo A. A. ¹⁴⁹⁰ Severus add. 4, 4a. ¹⁴⁹¹ superscr. 1. ¹⁴⁹² martyris add. 4, 4a. ¹⁴⁹³ humo 4, 4a. ¹⁴⁹⁴ Bracizlaus pro dux 4, 4a. ¹⁴⁹⁵ ambone 3. ¹⁴⁹⁶ dicens add. 4, 4a. ¹⁴⁹⁷ clamant repetitum 1. *sed erasum.* ¹⁴⁹⁸ dicentes add. 4, 4a. ¹⁴⁹⁹ Adalbertum add. 4, 4a: ¹⁵⁰⁰ peccatores add. 4, 4a. ¹⁵⁰¹ animo 1. ¹⁵⁰² Bracizlaus add. 4, 4a. ¹⁵⁰³ exorsus A. A. ¹⁵⁰⁴ tumbam corr. turbam 1. turmam 4, 4a. ¹⁵⁰⁵ karissimi addunt 4, 4a. ¹⁵⁰⁶ omisum 4, 4a. ¹⁵⁰⁷ Deum add. 4, 4a. ¹⁵⁰⁸ maximum A. A. 2, 2b, 3, 4, 4a. ¹⁵⁰⁹ sunt inserunt 4, 4a. ¹⁵¹⁰ al. manu superscr. A. ¹⁵¹¹ al. man. superscr. A. efferuerit 2, 3. ¹⁵¹² his A. A. ¹⁵¹³ prævaricator 4, 4a. ¹⁵¹⁴ avoreciant A. 3. ¹⁵¹⁵ Bracizlaus add. 4, 4a. ¹⁵¹⁶ perclama-verit 1. ¹⁵¹⁷ suo deest. 3. ¹⁵¹⁸ proaffligari corr. A. 1, 2.

NOTÆ.

(157) Lucan. Pharsal. V, 313; VI, 147.

assimiletur aqua, quæ nunquam deficit amne.

Hinc conjux Juditha nobilissima genere, secundissima prolis germina,
genuit quinque juvenes, corpore insignes
et supereminentes, ceu Ehenatiæ¹¹²⁷ montes,
sapientia singulares, probitate nulli comparabiles,
moribus acceptabiles, in delinquentes placabiles¹¹²⁸,
in universa virtutum honestate laudabiles.

Fuit autem primogenitus¹¹²⁹ nomine Spitignev, A
secundus natus Wratislav, tercius stemmate Conradus¹¹³⁰, quartus genitura Jaromir¹¹³¹, quintus et ultimus Otto pulcherrimus. Horum¹¹³² de vita et gloria, prout afflueret verborum copia, sufficienter in suis locis explicabitur. Quos adhuc positos annis¹¹³³ in puerilibus sed studiis polere¹¹³⁴ virilibus pater valde miratur:
Cernens egregium decus et par nobile fratrum (429)
Nec minus angebant matrem sua gaudia lætam¹¹³⁵
de tanto propectu¹¹³⁶ filiorum et magnificæ gloriæ statu.

2. Ea¹¹³⁷ tempestate (430) Kazimir¹¹³⁸ Poloniensi nobilissimo duce ab hac subtracto luce, filiis ejus Boleslav et Wladizlav (431) adhuc in infantia positis ad ubera lactis¹¹³⁹, una¹¹⁴⁰ erat spes salutis in misera fuga fugientibus per diversa loca Poloniensibus. Quod animadvertens¹¹⁴¹ dux Bracizlaus, quarto anno sui ducatus (432), optimum fore ratus ne differret oblatam occasionem calumpniandi suis inimicis, immo ulciscendi de illatis injuriis, quas olim dux Mesco¹¹⁴² intulerat Boemis, quanto citius¹¹⁴³ potuit, inito consilio cum suis, eos invadere statuit, statimque¹¹⁴⁴ terribilem dictat sententiam, locius Boemiæ per¹¹⁴⁵ provinciam¹¹⁴⁶ mittens in signum suæ jussionis torquem de subere¹¹⁴⁷ tortum, ut quicumque exierit in castra segnius dato signaculo, secreti procul dubio tali torque se¹¹⁴⁸ suspendendum in patibulo. Quibus in momento, in ictu oculi congregatis in unum et usque ad unum,

intrat terram Poloniæ suo viduatam principe et eam hostiliter invasit, ac velut ingens tempestas furit, sævit, sternit omnia; sic villas cædibus, rapinis, incendiis devastavit, in¹¹⁴⁹ munitiones irruit. Krakov autem eorum metropolim ingressus a culmine subvertit, et spolia ejus obtinuit¹¹⁵⁰; insuper et reteres thesauros ab antiquis ducibus in ærario absconditos evoluit, scilicet aurum et argentum infinitum nimis. Similiter et cæteras urbes igne succendit et usque ad solum destruxit. Cumque pervenissent ad castrum Gedec (433)¹¹⁵¹, castellani et simul qui illuc confugerant villani¹¹⁵², non valentes ferre impetum ducis, exeunt ei obviam auream gestantes virgam, quod erat signum dedicionis, et ut eos pacifice cum suis peccoribus et cæteris¹¹⁵³ reum appenditiis transferat in Boemiam, suppliciter rogant. Quorum dux petitionibus adquiescens, postquam perduxit¹¹⁵⁴ eos in¹¹⁵⁵ Boemiam, dat eis partem silvæ, quæ vocatur Crinin¹¹⁵⁶ (434), non modicam, constituens eis unum¹¹⁵⁷ ex ipsis prefectum¹¹⁵⁸ et judicem, et decernit, ut sub lege quam in Polonia habuerant, tam ipsi quam eorum posteri in sempiternum vivant, atque nomine ab urbe derivato usque hodie nuncupantur Gedecane¹¹⁵⁹ (435).

3. Nec¹¹⁶⁰ longe a prædicta urbe ventum erat ad metropolim Gnezden (436), natura loci et antenaturali firmam, sed facilem¹¹⁶¹ capi ab hostibus, rarior¹¹⁶² eam inhabitantibus civibus, ubi tunc temporis¹¹⁶³ in basilica sanctæ Dei genitricis Mariæ perpetuæ Virginis preciosissimus¹¹⁶⁴ quiescebat

VARIE LECTIONES.

¹¹²⁷ Henatiæ 1. Henacie 4. ¹¹²⁸ moribus — placabiles *desunt* 2, 2b, 3. ¹¹²⁹ primus A. ¹¹³⁰ Chonradus 1, 2b. Cuonradus 4, 4a. ¹¹³¹ Ianimir 4a. ¹¹³² quorum A. ¹¹³³ annis *omissum* 3. ¹¹³⁴ studere A. ¹¹³⁵ læta 1. ¹¹³⁶ propectu 2b. ¹¹³⁷ vero *addit* 4. ¹¹³⁸ Cazimir 4, 4a. ¹¹³⁹ deest 1. ¹¹⁴⁰ nulla 4, 4a. ¹¹⁴¹ igitur advertens 4, 4a. ¹¹⁴² Bracizlaus *erasum* 1. ¹¹⁴³ quanto citius A. ¹¹⁴⁴ dux Bracizlaus *addunt* 4, 4a. ¹¹⁴⁵ deest A. ¹¹⁴⁶ provinciæ A. ¹¹⁴⁷ subure 2, 2b, 4, 4a, *corr.* 1. ¹¹⁴⁸ se *deest* 4, 4a. ¹¹⁴⁹ vi pro in 4, 4a. ¹¹⁵⁰ si *superscr. ul. man. A. in rasura* 1. ¹¹⁵¹ ita *corr.* A. pro Gnezden. Gradec 1. Gdrec 2, 2a. Gdrec 2b. Gdrec 4, 4a. ¹¹⁵² si *al. man. superscr.* 2. ¹¹⁵³ *corr.* A. cæterum 4, 4a. ¹¹⁵⁴ duxit A. ¹¹⁵⁵ ad 2b. ¹¹⁵⁶ Ciruin 2. *quavis et legi possit* Ciruin; Ciruin 2b, 4. Ciruin 2b. ¹¹⁵⁷ u. eis A. ¹¹⁵⁸ perfectum *corr. præf.* 1. ¹¹⁵⁹ Gedecane 2b, 3. ¹¹⁶⁰ non A. ¹¹⁶¹ facile 4, 4a, ¹¹⁶² ratis *ul. manu superscr.* paucis 1. ¹¹⁶³ *deest* A. ¹¹⁶⁴ preciosissime 1.

NOTÆ.

(429) Hqr., scrip. II, 3, 243.

(430) Male confundit Cosmas res Polonorum; Kazimir obiit post Bracizlaum a. 1038, neque reliquit filios pueros, sed ipse relictus est puer a patre Misecone II; cfr. Martinus Gallus I, 48, ed. Bandtkie.

(431) Præter hos duos alios habebat filios Kazimir Miseconem et Ottonem. Cfr. Martin. Gall. I, 49.

(432) i. e. ex ipsius Cosmæ computatione a. 1041; cfr. supra I, 42; sed hoc loco errat, ut ex acerratoribus notis de translatione S. Adalberti II, 3, patet.

(433) Quod ubi situm fuerit non satis liquet; conjecerunt nonnulli esse Giecz, quam ducalem quandam arcem inter Gnesnam et Posnaniam sitam esse scribit Dlugosz. Cfr. Roepell I, 177.

(434) Quæ fuerit illa silva, non patet. Diversorum sententias vide apud Pubitschkam III, 301.

(435) Vel hodie duas exstare villas in circuli Bæconicensi Hedečko et Heždany observat Palacký I, 280.

(436) Gnesen.

thesaurus, scilicet beatissimi Adalberti martiris ¹⁴⁶⁸ corpus. Qua mox Boemii sine Marte ¹⁴⁶⁹ potiuntur urbe, et cum magna læticia intrant ¹⁴⁶⁷ sanctæ ecclesiæ adita ¹⁴⁶⁸, atque omni præda ¹⁴⁶⁹ posthabita, solam sibi poscunt dari pro Christo passam sacri corporis preciosam massam. Quorum præsul Severus ut vidit temeritatem, et ¹⁴⁷⁰ pronam in omne fas ¹⁴⁷¹ nefasque (437) sensit voluntatem, talibus alloquitur temptat eos revocare ab illicitis ausis ¹⁴⁷²: *Frates mei et filii ecclesiæ Dei, non tam ex facili constat, sicut vos aestimatis, ut sacram corporis glebam, Dei virtutibus plenam, quis mortalium tam temere præsumat tangere. Timeo enim valde, ne percellamur aut mentis oblivione aut cæcitate aut aliqua membrorum debilitate, si id temere præsumpserimus ¹⁴⁷³ agere. Quapropter ¹⁴⁷⁴ prius triduo jejunate, de peccatis vestris pœnitentiam agite, et ¹⁴⁷⁵ ab omnibus abominationibus, quas ipse abhominatus est in vobis, abrenunciate, et ¹⁴⁷⁶ ex toto corde, quod eas ultra non faciatis, promittite. Spero enim in misericordia Dei et nostri patroni sancti Adalberti, quod non privabimur spe petitionis nostræ, si persistimus fidei ¹⁴⁷⁷ in ¹⁴⁷⁸ devotione et precum assidua oratione. At illis visa sunt præsulis verba quasi deliramenta, et continuo aures suas continentes ¹⁴⁷⁹ fecerunt impetum ut raperent sacrum corpus, et quia post altare ¹⁴⁸⁰ juxta parietem conditum fuerat, et aliter evelli non poterat, nisi altare ¹⁴⁸¹ destrueretur ¹⁴⁸², manus ¹⁴⁸³ improba cum mente ferina operantur profana; sed non defuit ultio divina. Nam in ipso ¹⁴⁸⁴ opere suæ temeritatis steterunt sensibus obstupefactis ¹⁴⁸⁵, nec erat vox nec sensus nec visus per trium fere horarum spacia, donec iterum propiciante Dei gratia rehavere pristina officia. Moxque licet sero pœnitencia ducti faciunt jussa episcopi, et quanto erant divino nutu evidentius castigati, tanto devotius perstabant precibus infatigati, triduo jejunantes et veniam postulantes.*

4. Tercia nocte Severo episcopo post matutinalem synaxim quiescenti sanctus præsul in visione apparet Adalbertus ¹⁴⁸⁶: *Dic, ait, ista duci ¹⁴⁸⁷ et ejus comitibus: Pa'ter de cœlis dabit quod petitis, si non*

*A repetitis mala, quibus abrenuntiastis in fovea ¹⁴⁸⁸ baptismatis ¹⁴⁸⁹. Hæc mane cum præsul ¹⁴⁹⁰ innotesceret duci et ejus comitibus, mox exhilarati intrantes ecclesiam sanctæ Mariæ, et ante sepulchrum ¹⁴⁹¹ sancti Adalberti ¹⁴⁹² humi ¹⁴⁹³ prostrati, diu fusa comuni oratione surgit dux ¹⁴⁹⁴, et stans in ambone ¹⁴⁹⁵, hac rupit silentia voce ¹⁴⁹⁶: *Vultis prævaricationes vestras emendare, et a pravis operibus resipiscere? At illi obortis clamant ¹⁴⁹⁷ cum lacrimis ¹⁴⁹⁸: Emendare parati sumus quicquid in sanctum Dei ¹⁴⁹⁹ patres nostri vel nos ¹⁵⁰⁰ prævaricati sumus, et a pravo opere omni ¹⁵⁰¹ cessare. Tunc dux ¹⁵⁰² extendens manum suam super sacram tumbam, sic orsus ¹⁵⁰³ est ad populi turbam ¹⁵⁰⁴: *Extendite, fratres ¹⁵⁰⁵, simul ¹⁵⁰⁶ vestras ad Dominum ¹⁵⁰⁷ dexteras et ad meos attendite sermones, quos volo ut vestræ fidei sacramento confirmetis. Ergo hoc meum proximum ¹⁵⁰⁸ et primum sit decretum, ut vestra comitia, quæ actenus habuistis ut lupanaria, et cœu ¹⁵⁰⁹ brutis animalibus communia, amodo juxta canonum scita sint legitima, sint privata, sint insolubilia, ita duntaxat ut ¹⁵¹⁰ una vir conjuge et conjunx viro uno contenti vivant. Si autem conjunx virum aut vir conjugem spreverit, et rixa inter eos usque ad discidium efferbuerit ¹⁵¹¹, qui ex eis ¹⁵¹² in prætorum copulam legitime celebratam redire noluerit, nolo ut secundum ritum nostræ terræ hujus rei violator ¹⁵¹³ in servitutem redigatur, sed potius nostri immutabilis decreti per angariam, qualiscunque sit persona, redigatur in Ungariam, et nequaquam liceat ut precise redimat aut in hanc terram redeat, ne unius contagio oviculæ totum Christi serpat per ovile. Severus episcopus dixit: Quicunque aliter fecerit, anathema sit. Eadem sententia sint plectendæ virgines et viduæ et adulteræ, quæ nomen bonum amisisse et pudorem corrupisse ac per scortum concepisse dinoscuntur. Nam cum liberum nubendi habeant arbitrium, cur committunt adulterium et conceptus suos abortivant ¹⁵¹⁴, quod est pessimum scelus scelerum? Tunc dux ¹⁵¹⁵ subjungens inquit: Si vero mulier proclamaverit ¹⁵¹⁶ pari vice non amari, sed inelementer a viro suo ¹⁵¹⁷ affligi et profligari ¹⁵¹⁸, detur inter eos judicium Dei,***

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁶⁸ deest 2. ¹⁴⁶⁹ morte 1. ¹⁴⁶⁷ adeunt intrant 1. supra intrant manus alia scripsit adeunt 2. ¹⁴⁶⁸ limina adita 1. adita alia manu superscript. limina 2. adyta 2b. limina 4. ¹⁴⁶⁹ corr. al. manx 1. ¹⁴⁷⁰ et rasum 2. ¹⁴⁷¹ fasque 4. ¹⁴⁷² corr. A. pro causis. ¹⁴⁷³ præsumamus 2. ¹⁴⁷⁴ karissimi addunt 4, 4a. ¹⁴⁷⁵ et pœnitentiam agite ab omnibus 4, 4a. ¹⁴⁷⁶ deest 2. ¹⁴⁷⁷ federi 4, 4a. ¹⁴⁷⁸ deest 2. ¹⁴⁷⁹ continentes A. continentes 2. ¹⁴⁸⁰ litteræ ar al. manu superscr. 1. ¹⁴⁸¹ prius add 4, 4a. ¹⁴⁸² destrueret 2b, 3. ¹⁴⁸³ ita 1, 2. ¹⁴⁸⁴ ita corr. A. pro in pio. ¹⁴⁸⁵ obstupefacti 4, 4a. ¹⁴⁸⁶ sanctus Adalbertus in visione apparet 4, 4a. ¹⁴⁸⁷ Bracizlao add 4, 4. ¹⁴⁸⁸ fronte eraso r A. ¹⁴⁸⁹ in baptismate A. A'. ¹⁴⁹⁰ Severus add. 4, 4a. ¹⁴⁹¹ superscr. 1. ¹⁴⁹² martyris add. 4, 4a. ¹⁴⁹³ humo 4, 4a. ¹⁴⁹⁴ Bracizlaus pro dux 4, 4a. ¹⁴⁹⁵ umbone 3. ¹⁴⁹⁶ dicens add. 4, 4a. ¹⁴⁹⁷ clamant repetitum 1. sed erasum. ¹⁴⁹⁸ dicentes add. 4, 4a. ¹⁴⁹⁹ Adalbertum add. 4, 4a: ¹⁵⁰⁰ peccatores add. 4, 4a. ¹⁵⁰¹ animo 1. ¹⁵⁰² Bracizlaus add. 4, 4a. ¹⁵⁰³ exorsus A. A'. ¹⁵⁰⁴ tumbam corr. turbam 1. turmam 4, 4a. ¹⁵⁰⁵ karissimi addunt 4, 4a. ¹⁵⁰⁶ omissum 4, 4a. ¹⁵⁰⁷ Deum add. 4, 4a. ¹⁵⁰⁸ maximum A. A'. 2, 2b, 3, 4, 4a. ¹⁵⁰⁹ sunt inserunt 4, 4a. ¹⁵¹⁰ al. manu superscr. A. ¹⁵¹¹ al. man. superscr. A. efferuerit 2, 3. ¹⁵¹² his A. A'. ¹⁵¹³ prævaricator 4, 4a. ¹⁵¹⁴ avorcivant A. 3. ¹⁵¹⁵ Bracizlaus add. 4b, 4a. ¹⁵¹⁶ perclama-verit 1. ¹⁵¹⁷ suo deest. 3. ¹⁵¹⁸ proaffligari corr. A. 1, 2.

NOTÆ.

(157) Lucan.. Pharsal. V, 313; VI, 147.

et qui inventus fuerit reus, solvat pœnas rei. Similiter et de his, qui homicidiis infamantur archipresbyter comiti illius civitatis nomina eorum ascribat, et comes eos conveniat; et si sunt ¹⁵¹⁰ rebelles, in carcerem redigat, donec aut pœnitentiam dignam agant, aut si negant, ignito ferro sive adjurata aqua, utrum culpabiles sint examinentur; fraticidas autem et parricidas sive sacerdotum interfectores et hujusmodi capitalibus criminibus irretitos, archipresbyter assigne eos comiti vel duci, sive ¹⁵²⁰ per manus et ventum ferratos de regno ejiciat, ut ad instar Cain ¹⁵³¹ vagi et profugi circueant ¹⁵³² terram. Severus episcopus dixit: Ista ducis deliberatio justa sit anathemate firma. Nam ad hoc vobis ducibus ¹⁵³³ nucropendit in semore, ut manus vestras sapius ¹⁵³⁴ lavetis peccatoris in sanguine. Iterum dux ¹⁵³⁵: Tabernam ¹⁵³⁶, inquit ¹⁵³⁷, quæ est radix omnium malorum, unde prodeunt furta, homicidia ¹⁵³⁸, adulteria ¹⁵³⁹ et cætera mala, et qui parat et qui paratum ¹⁵⁴⁰ comparat, Severus episcopus dixit: Anathema sit. Et dux ¹⁵⁴¹: Qui, inquit, comprehensus fuerit hujus violator decreti tabernarius, in medio foro ad palum suspensus, et usque ad fastidium præconis cæsus depreletur: res tamen ejus non infiscentur ¹⁵⁴²; sed potius ¹⁵⁴³ tantum in terram projiciatur ¹⁵⁴⁴, ne quis ¹⁵⁴⁵ execrabili haustu ¹⁵⁴⁶ polluat. Potatores autem, si deprehenso ¹⁵⁴⁷ fuerint, non prius de carcere exeant, quam in fiscum ducis unusquisque 300 nummos componat. Severus episcopus dixit: Quæ dux judicat, nostra auctorius firmat. Adhuc dux ¹⁵⁴⁸ prosequitur dicens: Fora autem dominicis diebus omnino ne fiant ¹⁵⁴⁹ interdicimus, quæ ideo maxime in his celebrant regionibus, ut cæteris diebus suis vacent operibus. Si quis autem quam dominicis tam festis ¹⁵⁵⁰ diebus ¹⁵⁵¹ publice ad ecclesiam ferriari indictis in aliquo servili opere inventus fuerit, ipsum opus et quod in opere est inventum archipresbyter tollat jumentum ¹⁵⁵², et 300 ducis ¹⁵⁵³ in fiscum solvat nummos. Similiter et qui in agris sive in silvis suos sepeliunt mortuos, hujus rei præsumptiores archidiacono ¹⁵⁵⁴ borem et 500 in fiscum ducis ¹⁵⁵⁵ solvant ¹⁵⁵⁶ nummos ¹⁵⁵⁷: mortuum tamen in poliandro ¹⁵⁵⁸ fidelium humi condant denuo. Hæc sunt quæ odit Deus, hæc sanctus Adalbertus

A pertesus ¹⁵⁵⁹, nos ¹⁵⁶⁰ suas deseruit oves et ad exterius maluit ire docturus gentes. Hæc ut ultra non faciamus, nostræ simul et vestræ fidei sacramento confirmamus. Sic ait dux. Et præsul ¹⁵⁶¹ sanctæ Trinitatis nomine invocato et malleo assumpto, cæteris ¹⁵⁶² clericis septem ¹⁵⁶³ psalmos et alias huic sancto ¹⁵⁶⁴ operi competentes orationes ymnizantibus, corpi molliter destruere summa sepulchri, destruens eum usque ad ima thesauri sacri, et cum aperuissent sarcophagum, omnes qui in ecclesia aderant tanta fragrantia ¹⁵⁶⁵ (438) suavissimi odoris sunt referti, ut per tres dies quasi optimis ¹⁵⁶⁶ ferculis referti obliviscentur cibo refici, quin etiam et ¹⁵⁶⁷ infirmi sanati sunt eadem ora ¹⁵⁶⁸ quam plurimi. Tunc dux ¹⁵⁶⁹ et episcopus ¹⁵⁷⁰ et pauci comitum inspicientes, ut viderunt sanctum Dei ¹⁵⁷¹ ita vultu et habitu clarum, et sic corpore integrum per omnia, ac si eadem die sacra missarum celebrasset solemnities, clerici *Te Deum* laudamus, laici *Kyrieleyson* ¹⁵⁷² modulantur, et resonant voces eorum usque ad ethera ¹⁵⁷³. His ita peractis dux præ gaudio faciem perfusus lacrimis, sic orat ¹⁵⁷⁴: O ¹⁵⁷⁵ Christi martir, beate Adalberte ¹⁵⁷⁶, nostri semper et ubique miserere ¹⁵⁷⁷, nunc solita nos respice pietate, et nobis peccatoribus propiciare, atque ad ¹⁵⁷⁸ tuam sedem ¹⁵⁷⁹ Pragensis ecclesiæ per nos quamvis peccatores referri non dedignare. Mira res et valde stupenda, cujus lumbam nudius tertius contingere non poterant, continue dux et episcopus sine impedimento corpus ejus sarcophago levant et serico cooperientes in superiori altari locant, ut plebs sua vota solvat ¹⁵⁸⁰, quæ Deo et ejus sancto voverat, atque eadem die ¹⁵⁸¹ compositæ sunt 200 marcæ altaris in arce ¹⁵⁸².

O Deus omnipotens, mundum per secula revolvens, Qui semper regnas, solus qui cuncta gubernas, Nil sit, nec fuit in mundo noc erit, bone Christe, tuo sine nutu. Quisnam mortalis hoc unquam credere posset, ut ad gentes apostatrices jam in celesti regno laureatus corpus suum referri sineret, quarum ¹⁵⁸³ aspernatus facinora aufugit ¹⁵⁸⁴ consortia, cum adhuc viveret. Sed si majora Dei et antiqua miracula ¹⁵⁸⁵ perpendimus, quomodo populus Israeliticus sic-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁵¹⁰ al' manu superscr. A. ¹⁵²⁰ vel — sive A. sen 2b. sive 3. ¹⁵³¹ canum 3. ¹⁵³² circueant 1, sed corr. ¹⁵³³ dulcibus corr. ducibus A. ¹⁵³⁴ omissum 2. ¹⁵³⁵ ait addit. 4a. ¹⁵³⁶ taberna A. ¹⁵³⁷ deest 4. 4a. ¹⁵³⁸ homicidia 4a. ¹⁵³⁹ fornicationes, ebrietates addunt. 4. 4a. ¹⁵⁴⁰ partam A. 1, 2. ¹⁵⁴¹ iterum add. 4. 4a. ¹⁵⁴² confiscentur 2b. ¹⁵⁴³ potius A. ¹⁵⁴⁴ seu potius — projiciantur 3. ¹⁵⁴⁵ de inserunt 4. 4a. ¹⁵⁴⁶ haustu corr. 1. pro haustu. ¹⁵⁴⁷ de presensi 1. corr. a. man. ¹⁵⁴⁸ Bracizlaus add. 4. 4a. ¹⁵⁴⁹ tam dominicis, quam festis 4. 4a. ¹⁵⁵⁰ dom. diebus t. f. A. ¹⁵⁵¹ deest A. A. ¹⁵⁵² duci 4. 4a. ¹⁵⁵³ archidiaconus 4a. ¹⁵⁵⁴ duci 4. 4a. ¹⁵⁵⁵ solvat 4. ¹⁵⁵⁶ omissum 1, 2. ¹⁵⁵⁷ r al. manu superscr. A. 1 polyando 2. 4. ¹⁵⁵⁸ perosus 2. ¹⁵⁵⁹ vos 2b. ¹⁵⁶⁰ Severus add. 4. 4a. ¹⁵⁶¹ omittunt 4. 4a. ¹⁵⁶² VI. 4a. ¹⁵⁶³ deest 3. ¹⁵⁶⁴ fragrantia 1. 4. ¹⁵⁶⁵ optimis A. 4. 4a. ¹⁵⁶⁶ et deest 2. ¹⁵⁶⁷ ita 1. die rell. ¹⁵⁶⁸ Bracizlaus add. 4. 4a. ¹⁵⁶⁹ Severus add. 4. 4a. ¹⁵⁷⁰ Adalbertum add. 4. 4a. ¹⁵⁷¹ krilès A. kyrt 4. ¹⁵⁷² heia 1. ¹⁵⁷³ dicens addunt 4. 4a. ¹⁵⁷⁴ deest 1. ¹⁵⁷⁵ Adalberte 1. ¹⁵⁷⁶ miserere 3. ¹⁵⁷⁷ deest 5. ¹⁵⁷⁸ sanctæ addunt. 4. 4a. ¹⁵⁷⁹ solvant corr. solvat A. ¹⁵⁸⁰ deest 3. ¹⁵⁸¹ alt. in arce desunt A. ¹⁵⁸² ouorum 4. 4a. ¹⁵⁸³ aufugerat 2b. ¹⁵⁸⁴ superscr. al. manu A.

NOTÆ.

(438) I. q. fragrantia.

co vestigio transivit mare, qualiter de sicca rupe fluxerunt ¹²⁷⁷ aquæ, vel qualiter factor orbis apparuit in orbe natus ex Maria Virgine, non ammirari, sed potius Deo, qui fecit et facere potest quæ vult, nos decet humiliari et ejus gratiæ totum assignare; cujus gratia inspirante ascendit in cor ducis, ut similiter transferret ¹²⁷⁸ corpus archipræsulis ejusdem civitatis, nomine Gaudencii (439) qui in eadem forte ¹²⁷⁷ ecclesia quiescebat. Hic utique ¹²⁷⁸ superius retulimus, non solum carnali verum et spiritali ¹²⁷⁹ conjunctione ¹²⁸⁰ frater sancti Adalberti et comes individuus in omni labore et erumna fuit, et si cum eo non corpore martirium ¹²⁸¹, mentis tamen compassione tulit. Nec enim fieri poterat ut ¹²⁸² gladius animam ejus non petransiret, cum germanum suum rompheis paganorum in frusta ¹²⁸³ concidi videret, et ipse pariter occidi valde optaret ¹²⁸⁴. Item ¹²⁸⁵ visum est ¹²⁸⁶ duci ¹²⁸⁷ et episcopo, ut ¹²⁸⁸ quinque fratrum reliquias sancto corpori adjunctas, quorum de vita ac passione satis supra retulimus ¹²⁸⁹ (440), qui ¹²⁹⁰ in eadem civitate sed in alia ecclesia quiescebant, pariter ¹²⁹¹ cum summa diligentia transferant. Quid multa?

5. Ventum erat cum omni sacra sarcina in prosperitate et lætitia Boemiam, et in vigilia ¹²⁹² sancti Bartholomei apostoli prope metropolium Pragani

Consors in clero, presbiter officio.

O dies illa, dies ¹²⁹³ Boemis honoranda

sacris mysteriis frequentanda,

laudibus devotissime ¹²⁹⁴ veneranda,

divitibus lætabunda,

pauperibus jocunda,

et omnibus bonis ¹²⁹⁵ studiis excolenda,

refulgent accumulata.

olim sacro duce ¹²⁹⁶ sublimata,

a Domino Deo tibi collata

et per has binas

fama volas ¹²⁹⁷ ultra Soromatas ¹²⁹⁸ atque Sarigas ¹²⁹⁹.

Facta est autem hæc translatio beatissimi Christi 1039. (444) ¹³⁰⁰ Kal. Septembris ¹³⁰¹.

martiris Adalberti anno dominicæ incarnationis

A castra metati sunt circa rivulum Rokytne ¹³⁰² (441), ubi lucente die clerus et universa plebs cum processione occurrit, cujus longam seriem latus vix explicuit campus. Talis enim processio fuit. Dux ipse et episcopus humeris subnixi dulces pondus portant martiris Christi Adalberti; post similes abbates ferebant reliquias quinque ¹³⁰³ fratrum, deinde archipresbiteri gaudent onere Gaudencii archiepiscopi, quos electi 12 ¹³⁰⁴ presbiteri, vix sustentantes pondus ¹³⁰⁵ aurei crucifixi, secuntur — nam dux Mesco ter ¹³⁰⁶ semetipsum hoc apponderarat auro, — quinto ¹³⁰⁷ loco ferunt tabulas tres graves auro quæ circa altare, ubi sanctum corpus ¹³⁰⁸ quievit, positæ fuerant. Erat enim major tabula quinque ulnarum in longitudine et decem palmaram in latitudine, valde adornata lapidibus preciosis et cristallinis saxis (442). Cujus inscriptus fuit hic in margine versus:

Ter centum libras apponderat hoc opus auri.

Postremo plus quam centum plaustris ducunt immensas campanas et omnes Poloniæ gazas, quas sequitur innumera nobilium virorum turba, asstricti ¹³⁰⁹ mantis ferreis et contriti colla bagis ¹³¹⁰ (443), inter quos, heu! male captus, adductus est meus attavus ¹³¹¹.

et per sæcula memoriæ commendanda

dignis præconis celebranda,

debilibus exoptanda,

datione elemosinarum decoranda,

in qua festis festa

O ninium ¹³¹² felix metropolis Praga,

nunc beato præsulē ¹³¹³ decorata,

excipis gaudia geminata,

misericordiæ olivas

6. Sed his prosperis a Deo ¹³¹⁴ concessis impro-

VARIÆ LECTIONES

¹²⁷⁸ fluxerint 2b. ¹²⁷⁹ transferat A. 2, 2b, 3, 4, 4a. ¹²⁸⁰ fere A. ¹²⁸¹ ita 1. uti rell. ¹²⁸² spiritali 1. ¹²⁸³ conjunctione 1. compunctione 4. ¹²⁸⁴ sustinuit addunt 4, 4a. ¹²⁸⁵ deest 1. ¹²⁸⁶ frustra erasa r. itera A. 1. ¹²⁸⁷ optarat corr. optaret A. ¹²⁸⁸ iterum 1. ¹²⁸⁹ nobilissimo inserunt 4, 4a. ¹²⁹⁰ Bracizlao addunt 4, 4a. ¹²⁹¹ sanctorum martyrum inserunt 4, 4a. ¹²⁹² Deo donante relaturi sumus 3. ¹²⁹³ non al manu superscr. A. ¹²⁹⁴ par. q. A. ¹²⁹⁵ vigiliis 4, 4a. ¹²⁹⁶ Kocitnicam 2, Rokitniczam 2b. ¹²⁹⁷ sanctorum inserunt 4, 4a. ¹²⁹⁸ XX, 4, 4a. ¹²⁹⁹ corpus 2. ¹³⁰⁰ deest 1. ¹³⁰¹ to superscr. al. man. A. ¹³⁰² positum inserit 2b. ¹³⁰³ astrictis 4, 4a. ¹³⁰⁴ bogis 4. ¹³⁰⁵ meus atavus desunt in A. 1, 2, 2a, 2b, 3. legunt 4, 4a. ¹³⁰⁶ dies deest 4, 4a. ¹³⁰⁷ devotissime 1. ¹³⁰⁸ deest 3. ¹³⁰⁹ omnium A. sed. corr. 2. ¹³¹⁰ Wenczelao addunt 4, 4a. ¹³¹¹ Adalberto addunt 4, 4a. ¹³¹² volat 4, 4a. ¹³¹³ ita 1. Solamatas A. Foramatas 2, 2a. Sarmatas 2b, Sauro-matas 3. Soramatas 4, 4a. ¹³¹⁴ lazygas 3. ¹³¹⁵ 1030. 9. K. Sept. 2b. VIII. 4, 4a. ¹³¹⁶ regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et imperium in secula seculorum. Amen. addunt 4, 4a. ¹³¹⁷ Domino A.

NOTÆ.

(439) Hujus ossa loco reliquiarum S. Adalberti a Polonis pia fraude data et a Bohemis translata esse probare conatus est Dlugosz et post eum alii; sed e parte Cosinæ Polonis stat auctor Martinus Gallus I, 19. Cfr. Balbini Epitome rer. Bohem. III, 4. Dobner ad Haec. V. 235. Meinert Wiener Jahrbucher

XLVIII. Anz., p. 48.

(440) Cf. I, 38.

(441) Rokytnice.

(442) l. e. rebus?

(443) l. e. circulis ferreis.

(444) Consentiant Annates Pragenses.

bus delator non defuit ¹⁶¹⁵, qui apostolico uti gesta hæc erant retulit ¹⁶¹⁶, divinas sanctiones et sanctorum patrum traditiones violasse ducem Boemiarum et episcopum promulgavit; et si hoc inultum dominus papa (445) præternitteret, jura apostolicæ sedis per totum mundum observanda imminueret. Continuo sacer conventus celebratur, canones recitantur, sacræ Scripturæ scrutantur. Dux et episcopus, quamvis absens, de præsumptione arguitur: alii ducem omni dignitate privatum per tres annos in exilium decernunt, alii episcopum ab omni pontificali officio suspensum, quoad usque vivat, in claustris monachorum degere judicant, alii ambos gladio anathematis feriendos clamant.

7. Interea legati ducis et episcopi Boemorum ex parte totius populi et ipsorum Roman adveniunt, ferentes mandata magis muneribus oblita ¹⁶¹⁷ quam facundiarum verbis ¹⁶¹⁸ polita. Quibus ubi data est copia fandi, in conspectu ¹⁶¹⁹ apostolici et sacri concilii tali sermone causam suæ legationis sunt prosecuti ¹⁶²⁰. *O fidei catholicæ et sedis apostolicæ sanctissime rector, et o patres in libro vite ¹⁶²¹ conscripti, quibus a Deo collata est potestas judicandi simul et miserendi, miseremini peccasse contentibus, parcite penitentibus simul et veniam postulantibus. Fatemur enim quod illicita et contra canonum statuta egimus, quia de tam ¹⁶²² longinquis partibus ob tam breve temporis spacium ad tam sanctum negotium vestrum ¹⁶²³ nequivimus habere nuncium. Sed quicquid est illud, quod fecimus, sciatis, o patres, sciatis ¹⁶²⁴, conscripti, nos non ex temeritate, sed pro magna utilitate Christianæ religionis atque bona intentione id fecisse. Aut, si unquam bona intentio cadit in vitium, o sanctissimi patres, secundum vestrum iudicium parati sumus nosrum emendare flagitium. Ad hæc apostolicus paucis: Si pœnitel, inquit, haud nocet error. Mox legati summoti a concilio ¹⁶²⁵ potiuntur hospicio, sequenti die reddituri rationem in iudicio. Illa autem nocte ducis missi et episcopi, circueuntes ¹⁶²⁶ corruperunt pecunia cardinalium astuciam, auro subplantant justiciam, mercantur precio clementiam, muneribus leniunt ¹⁶²⁷ judicialem sententiam. Postera autem die iterum legatis sacri concilii in capitolio ¹⁶²⁸ præsentatis, dominus apo-*

stolicus os aperuit sacrum, ponderosis verbis et auctoritate plenum. Sicut, inquit, *perlinacibus in impietatis culpa ¹⁶²⁹ est sœvior exerenda ¹⁶³⁰ vindicta, ita reatum suum recognoscentibus et penitentiam desiderantibus facilem præbemus assensum ¹⁶³¹. et ab hoste ¹⁶³² inflicta vulneribus misericordiæ adhibemus ¹⁶³³ antidotum. Magnum enim peccatum est aliena rapere, sed majus christianos non solum spoliare, verum etiam captivare et captivos ¹⁶³⁴ ceu bruta animalia vendere, nimis est abhominabile: quod vos perpetraste in Polonia, nobis relatum est per veridicam nuncia. Quod autem nulli liceat sine nostra permissione de loco ad locum sacrum transferre corpus, testantur canones, prohibent ¹⁶³⁵ patrum decreta, et præsumptores hujusmodi ¹⁶³⁶ rei divina jubent eloquia gladio anathematis ut feriantur. Sed quia vos sive per ignorantiam sive bonæ intentionis ob gratiam hanc rem fecistis, præcipimus ¹⁶³⁷ ut pro hac tam temeri ¹⁶³⁸ præsumptione dux vester et episcopus cœnobium omnibus ecclesiasticis usibus et honoribus sufficienter amplificatum in competenti ¹⁶³⁹ loco construant, probatasque personas ac officia servientium clericorum ex more constituent, ubi Deo sedulum servicium tam pro vivis fidelibus quam pro defunctis in sempiternum exhibeatur, ut saltem vel sic in conspectu Dei reatus vestri transgressio deleatur. Mox legati valde ¹⁶⁴⁰ exhilarati proficiscuntur et referunt duci jussa apostolici. Quibus dux, velut divinis jussis obtemperans, sub honore sancti Wencezlai martiris in urbe Boleslau ¹⁶⁴¹ juxta flumen Labe (446), ubi idem sanctus ¹⁶⁴² olim feliciter consummavit martirium, venustissimum fabricavit cœnobium, in quo, sicut et hodie cernitur, Deo servit caterva fratrum numerosa, et habetur præpositura et basilica valde religiosa (447).*

8. Anno domini. incarn. 1040. Fama, qua nullum pejus malum viget in mundo (448), et quæ men acciis pinguescit, et miscens plura paucis, falsa veris, volando crescit, perfert ad aures imperatoris secundi Heinrichi (449) cencies plus, quam verum fuit, pondus auri et argenti Boemos de Polonia asportasse. Tunc imperator ¹⁶⁴³ coepit querere occasiones adversus eos, quoquomodo ¹⁶⁴⁴ ab eis quod sibi dictum fuerat ¹⁶⁴⁵ eriperet aurum. Et mandans per quæ-

VARIE LECTIONES.

¹⁶¹⁵ destitit 3. ¹⁶¹⁶ deest 3. ¹⁶¹⁷ oblata A. ¹⁶¹⁸ facundia verborum 3. ¹⁶¹⁹ conspectum 2, 4, 4a. ¹⁶²⁰ persecuti 3. ¹⁶²¹ deest A. ¹⁶²² terra 1. ¹⁶²³ omittunt 4, 4a. ¹⁶²⁴ ita 1. ¹⁶²⁵ deest in rell. ¹⁶²⁶ ita A. ad concilio 1. negotio 2. concilio rell. ¹⁶²⁷ circueuntes A. ¹⁶²⁸ emunt corr. 1. ¹⁶²⁹ capitulo 4, 4a. ¹⁶³⁰ impietatis pro culpa 4, 4a. ¹⁶³¹ exercenda 2b, 4, 4a. ¹⁶³² assensum 1. ¹⁶³³ hostibus 2b. ¹⁶³⁴ h. al. manu superscr. 1. ut sæpius. ¹⁶³⁵ captivos 2b, 3. ¹⁶³⁶ perhibent 2b. ¹⁶³⁷ hujusmodi 2b, 3. ¹⁶³⁸ per sanctam obedientiam addunt 4, 4a. ¹⁶³⁹ temera 3. ¹⁶⁴⁰ compenti corr. al. man. compententi A. ¹⁶⁴¹ deest 2. ¹⁶⁴² Boleslaw 2. Boleslai 3. Boleslai 4a. ¹⁶⁴³ Wencezlas addunt 4, 4a. ¹⁶⁴⁴ quomodo 2, 2b, 3, 4. ¹⁶⁴⁵ ut addit A.

NOTÆ.

(445) Benedictus qui sedit a. 1035-1048.

(446) Al-Bunzlau ad Albim.

(447) Hæc res anno demum 1046 dijudicata est.

(448) Virg. Æn. IV, 174, 175.

(449) Heinrichos imperatores numerat Cosmas.

stationarios, ut argentum, quod in Polonia rapuerant, nisi infra statutum terminum usque ad unum obolum sibi mittant, minatur bellum. Ad hæc Sclavi inquit : *Semper salvo tenore nostræ legis fuimus et hodie sumus sub imperio Karoli regis et ejus successoribus, nostra gens nunquam extitit rebellis, et tibi in omnibus bellis mansit et semper manebit fidelis, si justiciam nobis tantum facere velis. Talem enim nobis legem instituit Pippinus (450), magni Karoli regis filius, ut annuatim imperatorum successoribus 120 boves electos et 500 marcas solvamus — marcam nostræ monetæ 200 nummos dicimus (451) — hoc testatur nostratum ætas in ætatem; hoc omni anno sine refragatione tibi solvimus et tuis successoribus solvere volumus. At si aliquo præter solitum legis jugo nos aggravare volueris, mori potius prompti sumus, quam insuetum ferre onus.* Ad hæc imperator respondit : *Regibus hic mos est semper aliquid novi legi addere anteriori, neque enim omnis lex est constituta tempore in uno, sed per successores regum crevit series legum. Nam qui regum leges non reguntur legibus, quia lex, ut aiunt vulgo, cereum habet nasum, et rex ferream marum et longam, ut eam flectere queat, quo sibi placeat. Pippinus rex fecit quod voluit; vos autem nisi quod volo faciatis, ostendum vobis, quot pictos habeam clipeos aut quid bello valeam.*

9. Et statim mittens litteras per totum regnum, valde fortem colligit exercitum (452). Altera via qua itur per Zribiam, et est exitus de silva in istam terram per castrum Hlumec (453), jussit Saxones intrare Boemiam, quorum tunc temporis dux erat Occardus (454), cui omnis Saxonia tanquam regi paruit per omnia. Fuit enim vir magni consilii, et in ordinandis regni negotiis

A singulari sollertia præditus et rebus bellicis a puericia delitus, sed nunquam belli felices obtinuit successus. Ipse autem cæsar castra metatus est ex utraque parte fluminis Rezne (455). Postera autem die pertransiens castrum Kamb (456) cum admovent aquilas silvæ quæ dirimit Bawariam atque Boemiam (457), ut cognovit quod obstruerent Boemii vias per silvam, indignatus parum tacuit, concuciensque caput ter concipit iras (458) castræ dignas, atque in hæc verba solvit ora : *Licet exstruant auros silvis altiores, licet elevent turres sublimes usque ad nubes, uti frustra jacitur rete ante oculos pennatorum, sic nichil valent contra Teutonicos obpugnacula Boemorum.*

Aut si ascendent super nubila, aut si includant se inter sidera,

verditam et miseram gentem nihil ista juvabunt.

Sic ait et jussit cunctos irrumpere silvam.

et ipse eos præcedens ascendit montem altum in media silva situm, sedensque in tripode dedit ad astantes locius regni principes :

Hæc in valle cohors ignava latet Boemorum,

quasi mus agrestis in suis receptaculis

antrorum. Sed fefellit cæsarem sua opinio, nam ultra alterum montem fuit illorum munitio. Tunc unumquemque cæsar appellans nomine, prius marchiones, dehinc quosque nobiliores armatos præmittens, jubet pedestres ire in pugnam, his verbis pollicitans eis victoriam : *Non est, inquit, vobis opus laborioso certamine; tantum descendite, certe ipsi fugient præ timore, nequeunt enim vestrum impetum ferre. Ita mei, ite, falcones, pavidas capite palumbes, et ut feroces leones, more luporum, qui dum irrumpunt ovilia ovium, non curant de numero, et non nisi toto grege mactato potiuntur edulio.*

VARIE LECTIONES.

¹⁶⁶⁶ obolum 1. ¹⁶⁶⁷ t. n. A. tantummodo 2b. ¹⁶⁶⁸ nostrarum etas etatum A. ætate 2b, 3, 4, 4a. ¹⁶⁶⁹ reflagratione A. 1. ¹⁶⁷⁰ regis 4. ¹⁶⁷¹ respondens dixit 2b. ¹⁶⁷² quia ut — lex nasum de-
sunt A. ¹⁶⁷³ Franciæ addit 2b. ¹⁶⁷⁴ quod corr. quot A. 1. quot super quod 2b. ¹⁶⁷⁵ ad 2b. ¹⁶⁷⁶ Zribiam 3.
¹⁶⁷⁷ Hlymec 1. Hlymee 2, 2b. Hlymer 3. ¹⁶⁷⁸ princeps 4, 4a. ¹⁶⁷⁹ Okkardus 2. Okardus 3. *semper.* ¹⁶⁸⁰ or-
dinandi 4, 4a. ¹⁶⁸¹ Rezne 1. ¹⁶⁸² vero A. ¹⁶⁸³ ita corr. A. Kamb 1, 2, 2b. Kamba 4, 4a. ¹⁶⁸⁴ quod in-
serit 2. ¹⁶⁸⁵ silvas 4, 4a. ¹⁶⁸⁶ cæsari 1, 4a. ¹⁶⁸⁷ hæc verba a correctore in A. ita mutata : cepit irasci,
syllabis con et sare erasis, vox dignas expuncta est. ¹⁶⁸⁸ corr. al. man. 1. ¹⁶⁸⁹ Boemii pugnare A. ¹⁶⁹⁰ in-
cludent A. ¹⁶⁹¹ super addit A. ¹⁶⁹² magnam et inserunt 4, 4a. ¹⁶⁹³ dux 1. dixit corr. man. recentior.
¹⁶⁹⁴ oppinio A. ¹⁶⁹⁵ fugiunt 4, 4a. ¹⁶⁹⁶ omnium 4, 4a.

NOTÆ.

(450) Carolus erat, Caroli Magni filius, qui a. 805 expeditionem in Boemos fecit teste Einhardo in Annalibus.

(451) Dobner ad Hæc. II, 433, docet nummum unum illorum temporum idem valuisse quod nostris diebus quatuor et dimidium nummos cruce signatos (Kreuzer), Bohemicum igitur censum fuisse 7500 florenos nostræ monete.

(452) Primam Bohemicam expeditionem Heinrich III, a. 1059, auctor silentio transiit, qua Bretislavus filium primogenitum obsidem dedit. Cfr. Hermann. Aug. a. 1039.

(453) Nomen servatum esse in odierne Kuml, castrique rudera in monte Geyersberg superess.

conjecit Dobner V, 256. Vide quoque commentationem Kropfi in Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen I, Decemb., p. 37.

(454) Marchio Misnensis.

(455) Regen.

(456) Kamb in Bavaria.

(457) De loco quo hæc Bohemorum victoria reportata sit fusius disseruit Dobner l. l. In limitibus Bavarie et provincie Pilsensis, haud procul ab urbe Tauss, prælium commissum esse putat.

(458) Cf. Ovid., Metamorph. 41, 50. 1 168; 181.

40. Mox secundum jussum regis ruunt loricate A ut vidit adesse cruentos, insilions tergo sonipedis ¹⁶⁷⁷ agmina; de primo loco pugnae certant proceres, Conspicuae ¹⁶⁷⁸ nitent acies ut lucida glacies, et ut sol refulsit eorum in arma, refulgent froudes silvarum ab eis et cacumina montium. Descendentes autem in vallem neminem inveniunt, quia hinc et illinc spissa silva et impenetrabilia sunt loca; et sicut solet in omni certamine fieri, subsequentes etiam invitos impellunt ad pugnam praecedentes, sic jam fatigati proceres iterum compelluntur ¹⁶⁷⁹ a subsequentibus transcendere alterum montem. Sed jam aestu ¹⁶⁸⁰ et siti sicco ¹⁶⁸¹ lingua adhæret palato; vires deficiunt, dexteræ languescunt; anhelitus agros de pectore trahunt, nec tamen sistere queunt ¹⁶⁸² gradum. Alii super acuta suas ¹⁶⁸³ loricas dejiciunt, alii stant appodiat arboribus, frustra inanem auram captantes, alii jacuere ut trunci, homines crassi et insueti linere certamine pedestri, et cum applicuissent munitioni, exoritur undique clamor, (459), ascendit ut nebula super silvam fatigato de corpore vapor. Quod videntes Boemi ad breve tempus hæsitaverunt, moxque, ut intellexerunt viribus eos defecisse, audacter prosiliunt ¹⁶⁸⁴ de munitione. Audaciam

Dabat eis invicta soror fortunæ Bellona
O fors ¹⁶⁸⁵ fortuna! nunquam es perpetuo bona,
Instabilique rota magnates mergis in lina.
Fortunatorum en ora ¹⁶⁸⁶ verenda virorum
Ungula ferrata ¹⁶⁸⁷ saltantium fœdat equorum,
et ventres in deliciis ac lumbos baltheis his ¹⁶⁸⁸ cocco
¹⁶⁸⁹ tinctis ¹⁶⁹⁰ præcinctos ¹⁶⁹¹ runcinus ¹⁶⁹² (460) pede
rumpit, et distrahit intestina et exta cœu ¹⁶⁹³ fasciami
aut ligamina cruris.

Plura referre pudet de tantæ ¹⁶⁹⁴ nobilitatis
Mortē repentina nec scriptis promere dignā.
Tanta enim nobilium ibi ¹⁶⁹⁵ facta est strages viro-
rum, quanta nec in campis Emathiae ¹⁶⁹⁶ (461), nec
in tempore Sillæ, nec aliqua ¹⁶⁹⁷ mortalium peste,
nec hostili unquam gladio ¹⁶⁹⁸, fertur simul Teuto-
nicorum interisse nobilitas. Interea cæsar sedens
montis in supercilio, suæ mentis fallitur augurio.
Nam dum suos vinci non æstimat ab hoste, victores

¹⁶⁹⁹, incumbit júbis et

Admovet ¹⁷⁰⁰ lumbis calcar quadrupedis cæsar;
quem nisi habuisset promptum, eadem hora descen-
disset in orcum siue mora Romanus imperator (462).

41. Dum hæc ibi geruntur, Saxones cum duce
Okardo ¹⁷⁰¹ de quo supra dixi, Boemiam ingrediu-
tur et unam parvam regionem, quæ est circa flu-
vium ¹⁷⁰² Belinam ¹⁷⁰³, hostiliter demoluntur. Interea
dux eorum famam ut percepit sinistram, Sclavos
de cæsare habuisse victoriam, fixit ¹⁷⁰⁴ gradum ad
pontem Gnevin ¹⁷⁰⁵ (463) juxta fluvium Belinam
¹⁷⁰⁶, valde sollicitus utrum bello fortunam temptaret,
an cum ¹⁷⁰⁷ tanto dedecore ¹⁷⁰⁸ repatriaret. Maluit
tamen prius experiri ¹⁷⁰⁹ animum ducis, et per nun-
cios temptans eum verbis suadet amicis: *Qui te
modo pugnando ¹⁷¹⁰ vicisse gaudes, si supplicando vi-
cisses, melior multo ¹⁷¹¹ victor ¹⁷¹² fuisses; propterea
noli temetipsum super te inaniter exaltare, quia durum
est tibi contra stimulum calcitrare. Nam qui modo,
quasi parcendo vobis et miserando, vestram terram
cum paucis intrabat, ejus interim gratiam nisi inte-
neritis ¹⁷¹³, cito cum tanta multitudine exercituum
superveniet, quibus nec fontes vatri sufficient, et quos
vestra terrula vix capiet; tunc erunt novissima pejora
prioribus. Unde iterum admoneo te et consilium do,
ne totum, quod possidere videris, amittas. Peginum
¹⁷¹⁴ pecuniam (464), quæ omnia superat, iratos pla-
cat, inimicos reconciliat, per tibi fideles amicos ¹⁷¹⁵
non modicam cæsari mittas, quatenus pro te ipsa
intercedat et ejus tibi ¹⁷¹⁶ gratiam acquirat. Ad hæc
dux Bracizlaus ira commotus salubres sprevit moni-
tus, et innixus manum capulo sic ait: *Dicite vestro
¹⁷¹⁷ Occardo ¹⁷¹⁸: Consilii satis ¹⁷¹⁹ est mihi, nec
¹⁷²⁰ monendo profecisse putes. Audiant te ¹⁷²¹ Saxo-
nes saxi rigidiores, et si qui sunt inconsulti ¹⁷²² ho-
mines, qui te sapere aliquid putant. Ego autem, nisi
his in tribus diebus hac de mea provincia sine omni
violen tia ex eas, hoc ¹⁷²³ ense caput tuum absidem,
et tua ora ponam tibi ad posteriora.**

Cæsaris in curte quid agitur, non mihi curæ
[est ¹⁷²⁴.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶⁷⁷ in alia manu superscr. 1. ¹⁶⁷⁸ prospicuae A. ¹⁶⁷⁹ ita corr. 1, coguntur rell. ¹⁶⁸⁰ deest 3. ¹⁶⁸¹ siera
2b. ¹⁶⁸² queunt alia manu superscript. A. deest 1, 2, 2b, 3; valent 4, 4a. ¹⁶⁸³ sua A. ¹⁶⁸⁴ unt al. manu
superscr. 1. ¹⁶⁸⁵ sors 4, 4a. ¹⁶⁸⁶ opera A. alia manu superscr. 1, ut sit operia. ¹⁶⁸⁷ ferrea 4, 4a.
¹⁶⁸⁸ his A. ¹⁶⁸⁹ qq; superscr. al. manu. A. ¹⁶⁹⁰ tinctus 2. ¹⁶⁹¹ præcinctus 4, 4a. ¹⁶⁹² rancinus 2b.
¹⁶⁹³ deest A. ¹⁶⁹⁴ detente corr. al. manu. detantæ 1. ¹⁶⁹⁵ omittunt 2b, 3. ¹⁶⁹⁶ Amathia 4, 4a. ¹⁶⁹⁷ aquila
2. ¹⁶⁹⁸ deest 3. ¹⁶⁹⁹ semipedis A, 1, 2, 3. ¹⁷⁰⁰ alia manus minio superscr. 1. ¹⁷⁰¹ Okardo 1.
¹⁷⁰² omittit 4a. ¹⁷⁰³ fluvium quæ est circa Belinam 2, 2a, fluvium, qui est circa Belinam 2b. ¹⁷⁰⁴ ferit
corr. al. manu fixit A. ¹⁷⁰⁵ Gnevin 3. Gnevin 4, 4a. ¹⁷⁰⁶ Belinam 4a. ¹⁷⁰⁷ de addit 4. ¹⁷⁰⁸ dolore 2b.
¹⁷⁰⁹ experire corr. experiri A. 1. ¹⁷¹⁰ pugnare 1. ¹⁷¹¹ al. manu superscr. A. ¹⁷¹² omisum 4, 4a. ¹⁷¹³ ne
syllaba al. manu. superscr. 1. ¹⁷¹⁴ regina 3. ¹⁷¹⁵ repetit fideles sed expunxit 1. ¹⁷¹⁶ omittunt 4, 4a.
¹⁷¹⁷ viro 1. ¹⁷¹⁸ Okardo 2, et deinceps. Okardo 4, 4a. ¹⁷¹⁹ satis cons. A. ¹⁷²⁰ ne 2, ne me 4, 4a. ¹⁷²¹ se
4. ¹⁷²² inconsulti 4, 4a. ¹⁷²³ corr. 1. ¹⁷²⁴ superscr. al. manu. A.

NOTÆ

(459) Virg., Æn. XII, 754.

(460) Equus.

(461) Lucan., Pharsal. I, 1.

(462) De Heinrici clade die 22 m. Aug. 1040 facta,

cfr. Hermann Aug. et Ann. Sang. majores.

(463) Gnevin, Bräx, ad Bilam in circulo Satzensi;
cf. Pubitschka III, 319.

(464) Hor., epp. I, 6, 37.

Quamdiu in senore Bracizlai pendet ensis, non luc A cæsaris iram:

sed similis fluet sanguis ex latere cæsaris. Quæ cum ¹⁷²⁸ duci ¹⁷²⁸ relata fuissent, quamvis nimis ægre id tulisset, tamen invitus ceu lupus, qui, ¹⁷²⁷ cum amittit prædam et investigantibus canibus submittens candam repetit silvam, sic dux Occardus cum magno dedecore repedit in Saxoniam. Item relatum est duci Bracizlao ¹⁷²⁸ de Pricos ¹⁷²⁹ comite, qui præfuit ¹⁷²⁹ Beline ¹⁷³¹ in urbe, quod corruptis Saxonum pecunia non stetisset ex adverso munitionis in custodia; sed, ubi sunt nemora hostibus pervia, ibi posuisset ¹⁷²⁸ præsidia (465). Hunc enim dux præfecerat toti ¹⁷²⁸ cohorti quæ fuit de Moravia, et tribus legionibus quæ fuerant ¹⁷²⁸ missæ in auxilium de Ungaria (466). Quem statim ¹⁷²⁸ dux ¹⁷²⁸ iratus, erutis oculis, manibus et pedibus abscisis, iussit præcipitari ¹⁷²⁷ in abyssum ¹⁷²⁸ fluminis ¹⁷²⁹, anno dominicæ incarnationis 1041.

Imperator Henricus pugnat cum duce Brziezislao et turpiter fugatur. 2. 2^a. 2^b.

12. Anno dom. inc. 1042 (467). Henricus imperator, semper magnificus triumphator, volens ulcisci suorum ruinam inclitorum, intrat tribus itineribus terram Boemorum, et eam fere totam hostiliter devastat, ac multas civitates, quas illi defendere non valentes deseruerant, igne succendit. Et ut pervenit ad urbem Pragam, ante ipsam ex adverso fixit aquilas Sibenice ¹⁷⁴⁰ in monticulo (468). Ibi nichil actum dignum relatu comperi ¹⁷⁴⁴, nisi quod præsul Severus

Cæsaris ad castra clam noctu fugit ab urbe, timens, ut æstimo, ne quasi domino suo rebellis privaretur sedis honore pontificalis. Quod videns dux Bracizlaus

Nescit quid faciat, mentem dolor undique turbat. Jam pœnitet eum olim pugnasse contra cæsarem ¹⁷⁴² jam pœnitet eum sprevisse ¹⁷⁴³ monita ducis Occardi, jam mavult ¹⁷⁴⁴ precibus pugnare, et eum ¹⁷⁴⁴ precibus superare ¹⁷⁴⁵ quem olim pugnando superarat; atque his verbis temptat diram deflectere

Bellageris, cæsar, nullos habitura triumphos (459). *Nostra* ¹⁷⁴⁷ *terra tua est camera, nosque tui sumus, et esse tui* ¹⁷⁴⁸ *cupimus. Nam qui suos in subjectos sævit,*

Hoste crudeli crudelior noscitur esse;
si spectas ad robur tui exercitus, nos tibi nec moment rerum sumus. Cur ostendis potentiam tuam quasi contra folium, quod a vento rapitur? Nam ventus deficit ubi nichil sibi officit. Quod vis ¹⁷⁴⁹ *ut sis, jam victor es,*

Jam tua jam cinge victricia ¹⁷⁵⁰ *tempora* ¹⁷⁵¹ *lauro* [(470).

Insuper ei promittit mille et quingentas marcas denariorum, quod erat tributum triu annorum jam ¹⁷⁵¹ præteritorum (471).

Mox velut insignis cum flammis æstuat ignis, si quis nimiam desuper fundit ¹⁷⁵² aquam, paulatim impetum ejus confundit, et prævalentibus undis deficit ignis:

Haud secus ¹⁷⁵³ extinxit regina pecunia cæsaris [iram.

Nam qui olim hanc terram intraverat inmitis, accepta pecunia revertitur mitis, pace interposita.

13. Anno dominicæ incarnationis 1043 tanta famæ fuit in Boemia, ut tertia pars populi interiret fame.

Anno dominicæ incarnationis 1044.

C Anno dominicæ incarnationis 1045. obiit Gunter monachus 7 Idus Octobris (472).

Anno dominicæ incarnationis 1046. dedicatum est monasterium in urbe Bolexlau 14 Kal. Junii ¹⁷⁵⁴ a Severo Pragensis ¹⁷⁵⁵ ecclesiæ sexto episcopo (473)

Anno dominicæ incarnationis 1047.

Anno dominicæ incarnationis 1048.

Anno dominicæ incarnationis 1049.

Anno dominicæ incarnationis 1050.

Anno dominicæ incarnationis 1051.

Anno dom. inc. 1052. obiit Bozena ¹⁷⁵⁶ conjunx

VARIÆ LECTIONES.

¹⁷²⁸ dum 2, 3. ¹⁷²⁸ deest A. Ockardo addunt 4, 4^a. ¹⁷²⁷ deest 4. ¹⁷²⁸ Bracizlavo 1. ¹⁷²⁹ Pricos 1. ¹⁷²⁹ Prycos 2, 2^b. Picos 3. ¹⁷²⁸ fuit 4, 4^a. ¹⁷³¹ Belin 1, 2, 4. Bolin 3. ¹⁷²⁸ posuissent 1. ¹⁷²⁸ tote 4, 4^a. ¹⁷²⁸ fuerunt 4, 4^a. ¹⁷²⁸ deest 4, 4^a. ¹⁷²⁸ Bracizlaus addit 4^a. ¹⁷²⁷ præcipitare 3. ¹⁷²⁸ abissum 1. ¹⁷²⁹ ad hanc rem pertinet annus dom. incarn. MXLI, add. 4^a. ¹⁷⁴⁰ Sibenice 1. Sybenice 4, 4^a. ¹⁷⁴¹ comperit 4, 4^a. ¹⁷⁴² jam pœnitet — cæsarem omissa 4, 4^a. ¹⁷⁴³ verba sprevisse — eum in marg. A. apposuit alia manus ¹⁷⁴⁴ maluit 2, 2^b, 3. ¹⁷⁴⁵ exsuperare 4, 4^a. ¹⁷⁴⁶ nam 2, 2^b, 3. ¹⁷⁴⁷ deest A. ¹⁷⁴⁸ deest A. ¹⁷⁴⁹ vitrici 2^b, 3. ¹⁷⁵⁰ tempora 2, 2^b, 4, tempora 3. ¹⁷⁵¹ deest 2^b, 3, 4, 4^a. ¹⁷⁵² fundat 2^b, 3. ¹⁷⁵³ sexus corr. secus A. ¹⁷⁵⁴ IV Calend. Januarii 3. ¹⁷⁵⁵ a domino Severo sanctæ Pragensis 4, 4^a. ¹⁷⁵⁶ Bona al. manu superscr. ze A. Boziena 2.

NOTÆ.

(465) Anno 1043 Eppo est præfectus Bilinensis; D vide tabulam Boczek I, 116.

(466) A Petro Ungarorum rege Bracizlai socio. Quæ cum Annales Hildesh. ad annum 1041 referant, dubitari non potest quin proditio comitis Pricos et numerus anni 1041 in textu ad II, 11 revocandus sit.

(467) Anno 1041 hæc gesta sunt; cfr. Herm. Aug. et Ann. Sang.

(468) Mons Zizka postea nominatus.

(469) Lucan., Phars. I, 12.

(470) Virg., Æn. V, 539.

(471) Autumno in festivitate S. Michaelis Heinricum ad Pragam cum Bohemis pacem fecisse testatur annalista Saxo a. 1042.

(472) De Guntario eremita in silva Bohemica vide Herm. Aug. 1045; Vitam S. Godehardi ep. Hildesh. ap. Leibnitium I, 487, et præceptum Bratislai a. 1045. Boczek I, 120; Vitam S. Guntheri Act. SS. Oct. IV, 1068.

(473) Vide supra II, 7, et præceptum Bratislai Boczek I, 125.

Udalrici ¹⁷⁸⁷ ducis, mater Bracizlai ¹⁷⁸⁸.

Anno dominicæ incarnationis 1053.

Sanctus Procopius abbas (474) obiit. 2. 2^a. 2^b.

Anno dominicæ incarnationis 1054. ¹⁷⁸⁹ urbs Wratizlav ¹⁷⁹⁰ (475) et aliæ civitates a duce ¹⁷⁹¹ Bracizlao redditæ sunt Poloniis, ea conditione ut quam sibi tam suis successoribus quingentas marcas argenti et 30 auri annuatim solverent.

Anno dominicæ incarnationis 1055 ¹⁷⁹².

Dux Bracizlaus ¹⁷⁹³ virtutum culmine clarus

Gemma Boemorum ¹⁷⁹⁴, patrum lux clara suorum,

cum adjuvante Deo totam sibi subjugasset Poloniam, nec non bis victor, jam tertia vice proposuerat invadere Pannoniam (474), dumque præcedens suum exspectat exercitum, Hrudim ¹⁷⁹⁵ in urbe acri pulsatur ægritudine; quam ut sensit magis magisque ingravescere, et sui corporis vires evanescere, convocat eos qui forte aderant terræ ¹⁷⁹⁶ primates, quibus astantibus verbis satur talibus: *Quia mea fata vocant, et atra mors jam præ oculis volat, vole vobis assignare et vestræ fidei commendare, qui post me debeat rem publicam gubernare. Vos scitis quia nostra principalis ¹⁷⁹⁷ genealogia, partim sterilitate, partim pereuntibus in ¹⁷⁹⁸ imatura ætate, me usque ¹⁷⁹⁹ ad unum ¹⁸⁰⁰ fuit redacta. Nunc autem, ut ipsi cernitis, sunt mihi a Deo dati quinque nati, inter quos dividere regnum Boemicæ non videtur mihi esse utile, quia omne regnum in seipsum ¹⁸⁰¹ divisum desolabitur. Quia ¹⁸⁰² vero ab origine ¹⁸⁰³ mundi, et ab initio Romani imperii, et usque ad hæc tempora fuerit fratrum ¹⁸⁰⁴ gratia rara, testantur nobis exempla rata. Nam Cain ¹⁸⁰⁵ et Abel, Romulus et Remus, et mei atavi Boleslaus et sanctus Wenczelus, si spectes quid fecerint ¹⁸⁰⁶ fratres bini, quid facturi sunt quini? Hos ergo ¹⁸⁰⁷ quanto potiores ac potentiores intueor, tanto mente præsaga pejora augurio. Fleu mens ¹⁸⁰⁸ semper pavida genitorum de incertis satis natorum! Unde prævidendum ¹⁸⁰⁹ est ne post mea fata ¹⁸¹⁰ aliqua inter eos oriatur discordia propter*

A obtinenda regni gubernacula. Qua de re rogo vos per Dominum ¹⁸¹¹, et obtestor fidei vestræ per sacramentum, quatinus inter meos natos sive nepotes semper major ¹⁸¹² natu summum jus et solium obtineat in principatu, omnesque ¹⁸¹³ fratres sui, sive qui sunt orti herili de tribu, sint sub ejus dominatu (477). Credite mihi, nisi monarchos ¹⁸¹⁴ hunc regat ducatum, vobis principibus ad jugulum, populo ad magnum deveniet ¹⁸¹⁵ damnum (478). Dixerat, et inter astancium manus corporeos artus linquens petit ethera flatus ejus 4 Idus Januarii ¹⁸¹⁶ (479), ac magnus planctus est desuper illico factus ¹⁸¹⁷. Quantæ autem dux iste Bracizlaus frugalitatis ¹⁸¹⁸, vel quantæ discretionis in divinis legibus ¹⁸¹⁹ et humanis judiciis, aut quam largus dator ¹⁸²⁰ elemosinarum et quam pius fautor ecclesiarum sive viduarum fuerit, facundia Tullii prius defecisset, quam singula ejus quæque meriti explicuisset ¹⁸²¹.

14. Post ejus obitum filium ejus primogenitum nomine Spitignev ¹⁸²² omnes Boemicæ gentis, magni et parvi, communi consilio et voluntate pari eligunt sibi in ducem ¹⁸²³, cantantes kirieleison cantilenam dulcem. Erat enim vir valde speciosus, cæsariæ pice nigrior atra, barba ¹⁸²⁴ proluxa, facie læta ¹⁸²⁵, genæ ejus candidiores nive, et parum rubentes per medium. Quid plura?

Vir bonus et talos a vertice pulcher ad imos erat (480). Prima ¹⁸²⁶ die qua intronizatus est, hic inagnum et mirabile ac omnibus seclis memorabile fecit hoc sibi memoriale; nam quotquot inventi sunt de gente Teutonica, sive dives, sive pauper, sive ¹⁸²⁷ peregrinus, omnes simul in tribus diebus jussit eliminari de terra Boemia (481), quin etiam ei genitricem non tulit remanere suam, de qua supra meminimus (482), Ottonis natam, nomine Juditham. Similiter et abbatissam (483) sancti Georgii, Brunonis filiam, eliminat, quia hæc olim antea eum verbis offenderat acerbis. Nam dum pater ejus Bracizlaus recedificaret mœnia locius urbis Pragæ per girum,

VARLÆ LECTIONES.

¹⁷⁸⁷ Odalrici 2, Udalrici 2^b. ¹⁷⁸⁸ hæc ad 1050, A. ¹⁷⁸⁹ in margine superiore A. alia manu adscriptum sed falso MLIII. ¹⁷⁹⁰ Wratizlav 2, Wratizlai 3, Wratizlau 2^b, 4^a. ¹⁷⁹¹ Boemico add. 2^b, 4, 4^a. ¹⁷⁹² Mill. LIII, al. manu superscr. A. ¹⁷⁹³ Boemorum add. 4, 4^a. ¹⁷⁹⁴ Sclavorum 4, 4^a. ¹⁷⁹⁵ Hrudim 2, Hrudin 3. ¹⁷⁹⁶ sui 2. ¹⁷⁹⁷ erasum et superscr. A. ¹⁷⁹⁸ deest A. ¹⁷⁹⁹ deest 2, 3, 4, 4^a. ¹⁸⁰⁰ cor. al. man. A. ¹⁸⁰¹ imum 2. ¹⁸⁰² i. s. ipso al. man. in margine A. apposita. ¹⁸⁰³ quod 2^b. ¹⁸⁰⁴ oriente 1. ¹⁸⁰⁵ omissum A. 1, 2, 2^a, 4^a, legunt 3, 4, et in margine 2^b. ¹⁸⁰⁶ Chain 1. ¹⁸⁰⁷ fuerint pro fecerint 3. ¹⁸⁰⁸ quinterni 3. ¹⁸⁰⁹ ita 1, 4, ego rel. ¹⁸¹⁰ in al. man. superscr. 1. ¹⁸¹¹ providendum A. ¹⁸¹² facta corr. fata A. ¹⁸¹³ Deum 2^b, 3. ¹⁸¹⁴ minor 3. ¹⁸¹⁵ et omnes 4. ¹⁸¹⁶ monarchos al. manu superscr. solus 1, nec monarchos 2^b, si monarcha 3. ¹⁸¹⁷ deveniret eraso r 1. ¹⁸¹⁸ deest 4^a. ¹⁸¹⁹ est hoc loco superscr. A. ¹⁸²⁰ fragilitatis corr. frugilitatis A. ¹⁸²¹ regibus 1. ¹⁸²² dator repetit 1. ¹⁸²³ explicuissent A. ¹⁸²⁴ Spitignev 1, 2^b, Spitigneu 2, Zpingnen 3, Zpitigneum 4, Spitigneum 4^a, et sic porro. ¹⁸²⁵ judicem omissio in 4 4^a. ¹⁸²⁶ barbara corr. barba A. ¹⁸²⁷ lata 4. ¹⁸²⁸ autem inserunt 4, 4^a. ¹⁸²⁹ seu 4.

NOTÆ.

D (479) Consentit Necrologium Bohemicum.

(480) Hor., epp. II, 2, 4.

(481) Sed non omnes Teutonicos expulsi e Bohemia, potius Vitum abbatem Sazaviensem Slavica natione oriundum munere privavit, et abbatem Teutonicum in monasterium induxit, ut refert monachus Sazaviensis.

(482) l. 40.

(483) Dobner V, 329 ex diplomate quodam Ottocari I effecisse videtur ei nomen Adlaidæ fuisse

(474) Sazaviensis.

(475) Breslau.

(476) Dubitat Palacky I, 291, num Bratislaus revera bellum contra Ungaros tempore hiemali suscipere voluerit.

(477) Hanc legem Cosmas infra III, 13 vocat justitiam Bohemorum.

(478) Hunc rerum ordinem a Bratislao non in ipsa morte constitutum esse, docet tabula quædam a. 1654 scripta, in qua mentio fit Wratizlai, filii ejus, ducis Moraviensis; Boczek I, 130.

et hic ¹⁰⁰⁰ supradictus heros a patre sibi concessam A Satec ¹⁰⁰¹ haberet ¹⁰⁰² provinciam, forte ¹⁰⁰³ exiit ut cum suis circa sancti Georgii claustrum componeret murum. Et cum nullo modo recte poni posset murus, nisi destrueretur fornax abbatissæ qui ibi ¹⁰⁰⁴ forte stabat, jactata fune in media, tunc aliis hoc facere cunctantibus, accessit natus herilis, et quasi risum sibi faciens, cum magno cachinno ¹⁰⁰⁵ jussit eum dejicere subito in torrentem Bruzincam ¹⁰⁰⁶, dicens: *Hodie domina abbatissa calidas non gustabit placentas.* Quod agnoscens abbatissa exiit irata de claustro, et valde moleste ejus dicta ferens, sic eam yronicis aggreditur et confundit dictis:

*Nobilis, insignis, vir fortis et inclitus armis,
Quam magnas turres nunc expugnavit et urbes,
Et sibi famosum fert de fornace triumphum,
Timpore jam lauro victricia cingat et auro.
Clerus multimodas campanis ¹⁰⁰⁷ personet ¹⁰⁰⁸ odas,
Dux quia dejecit ¹⁰⁰⁹ fornacem miraque fecit.
Ah ¹⁰¹⁰ pudet effari ¹⁰¹¹ quæ non pudet hunc operari.
Corpore dirigit vir, vox et faucibus hæsit (484).
Indignansque ¹⁰¹² suam gemitu compescuit iram
[(485).]*

Hæc quoniam ¹⁰¹³ abbatissæ dicta dnx alta in mente reposita (486) reservarat ¹⁰¹⁴, postquam est intronizatus, priusquam ¹⁰¹⁵ sancti Georgii ecclesiam intraret ¹⁰¹⁶, abbatissam expellit ¹⁰¹⁷ mandans sibi talia ¹⁰¹⁸: *Nunc potius convenit clerum resonare odas et pulsare campanas, cum abbatissa foras et ¹⁰¹⁹ de terra hac ejecitur ¹⁰²⁰, quam cum fornace ejus dejecitur.* Ecce vir fortis et inclitus armis non turres, non urbes expugnando, sed te abbatissam ¹⁰²¹, illius fornacis ¹⁰²² dominam, hodie ejiciendo ¹⁰²³ fert ¹⁰²⁴ famosum triumphum, et cingat tempora lauro. Et ut jussum fuerat, super bigam imposita fertur velociter abbatissa, et cicius dicto ejecitur hujus terræ de consilio.

15. His ita ¹⁰²⁵ peractis, vadit novus dux novum disponere Moraviæ regnum, quod olim pater ejus inter filios suos dividens, partem dimidiam ¹⁰²⁶ Wratis-

lao ¹⁰²⁷ (487) partem alteram Chonrado ¹⁰²⁸, et Ottoni ¹⁰²⁹ dederat; Jaromir autem adhuc deditus studiis inter scolares versabatur alas. Præmisit autem dux Spigtigneu illius terræ ¹⁰³⁰ ad primates litteras, in quibus nominatim vocat trecentos viros, quos ipse novit ¹⁰³¹ meliores et nobiliores ¹⁰³² ex omnibus civitatibus, et ut sibi ad urbem Hrudim ¹⁰³³ occurrerent ¹⁰³⁴, per salutem capitis sui mandat. Jussa viri faciunt, et jam ¹⁰³⁵ ultra portam custodia in agris Grutov ¹⁰³⁶ (488) duci obviam veniunt, quos statim dux ¹⁰³⁷, iratus quia non ad conductum locum occurrerant, jussit comprehendere, et catenatos misit ad custodiendum, dividens eos per singulas civitates Boemiæ, equos autem et arma eorum inter suos distribuit, et tenuit viam in Moraviam. Quod audiens B frater ejus ¹⁰³⁸ Wratislaus valde eum timuit, et successit in partes Pannoniæ ¹⁰³⁹ (489), relicta conjuge Olomuc ¹⁰⁴⁰ (490) in urbe. Quem rex Andreas grantanter suscepit, et quandiu secum ¹⁰⁴¹ fuit, honorifice eum habuit. Ergo dux Spigtigneu, postquam ad suum placitum ¹⁰⁴² omnia ordinavit in Moravia, fratres suos accepit, ut essent secum in curia, Conradum ¹⁰⁴³ præficiens venatoribus, Ottonem vero posuit super pistores atque cocos magistrum ¹⁰⁴⁴. Nurus autem suam comprehensam misit in quoddam castrum ¹⁰⁴⁵ munitissimum nomine ¹⁰⁴⁶ Lescen ¹⁰⁴⁷ (491), commit- tens eam ad custodiendum comiti nomine ¹⁰⁴⁸ Mstis ¹⁰⁴⁹, quam ille, non ut decuit talem dominam, custodivit, nam omni nocte ejus pedem suo cum pede ¹⁰⁵⁰ munivit compede. Quod vir ejus audiens C agre tulit, et quid mercedis comiti pro tam teneri facto postea reddiderit, in sequentibus patebit (492).

16. Post unum vero mensem ¹⁰⁵¹ evolutum inter- ventu Severi episcopi et comitum nurum suam dimittit, et ¹⁰⁵² dans ei conductum, fecit eam ¹⁰⁵³ redire ad suum maritum. Quæ quoniam ¹⁰⁵⁴ vicina partui erat, dum ire properat ¹⁰⁵⁵, matricem viciat, et infra spacium trium dierum spiritum ¹⁰⁵⁶ exalat pulcherrima mulierum ¹⁰⁵⁷, quia non potuit ¹⁰⁵⁸ uteri expo-

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁰⁰ hæc 1. ¹⁰⁰¹ Sate 2, Satec 2. Sate 2b, Sathec 4, 4a. ¹⁰⁰² h superscr. al. man. 1. ¹⁰⁰³ sorte 2, 4. ¹⁰⁰⁴ corr. A. omittunt 4, 4a. ¹⁰⁰⁵ cachinno 1, 4a. ¹⁰⁰⁶ Bruznicam 1, Bruznicam 2b, 4, 4a Brucitucani 3. ¹⁰⁰⁷ campanas corr. campanis A. campanas 4, 4a ¹⁰⁰⁸ personat 3. ¹⁰⁰⁹ dejecit 4a. ¹⁰¹⁰ Ach 4. ¹⁰¹¹ ea fari 4, 4. ¹⁰¹² n superscr. 1, indignamque 3. ¹⁰¹³ quum 2b, 3. ¹⁰¹⁴ reservaret 1. ¹⁰¹⁵ p q 1. ¹⁰¹⁶ intrat A, intraret 4, 4a, ad addit 1. ¹⁰¹⁷ ita A. superscripsit alia manus et corvæ illa; deest in rell. ¹⁰¹⁸ 3. sic legit: abbatissæ mandat talia. ¹⁰¹⁹ omittunt 4, 4a. ¹⁰²⁰ ejecitur d. l. A. ¹⁰²¹ m superscr. al. manu A. abbatissa 3. ¹⁰²² n superscr. 1. ¹⁰²³ ejici ipio 1. ¹⁰²⁴ corr. 1. ¹⁰²⁵ corr. A. itaque 1. ¹⁰²⁶ corr. A. ¹⁰²⁷ Wratislavo 1. ¹⁰²⁸ Conrado A. 2, Chonrado 2b, 4a, Cunrado 4. ¹⁰²⁹ Ottoni 1. ¹⁰³⁰ al. man. superscr. A. ¹⁰³¹ vidit 2. ¹⁰³² et nobiliores omissa 4, 4a. ¹⁰³³ Grudim 1. ¹⁰³⁴ ita A. occurrant rell. ¹⁰³⁵ etiam 4, 4a. ¹⁰³⁶ Grutou 2, 2b. Chruton 3. Grothou 4, 4a. ¹⁰³⁷ Spigtigneu addunt 4, 4a. ¹⁰³⁸ suus A. ¹⁰³⁹ Polo- niæ 4, 4a. ¹⁰⁴⁰ Olomucz 2, 4, 4a. ¹⁰⁴¹ corr. A. ¹⁰⁴² palatium 4, 4a. ¹⁰⁴³ Conratum 1, Cunradum 4, 4a. ¹⁰⁴⁴ posuit pistorum atque cocorum magistrum 4, 4a. ¹⁰⁴⁵ castellum A. ¹⁰⁴⁶ omittit 3. ¹⁰⁴⁷ Lesczen 2. ¹⁰⁴⁸ omittit 4a. ¹⁰⁴⁹ Mstis 1, 2, 4. ¹⁰⁵⁰ cum pede desunt 2. ¹⁰⁵¹ messem, n superscr. al. man. 1. ¹⁰⁵² manu alia et corvæ superscr. A; deest in rell. ¹⁰⁵³ deest 4, 4a. ¹⁰⁵⁴ quia 4, 4a. ¹⁰⁵⁵ te al. man. corr. ire 1. dum te properat 2, 2b, dum properat 3. ¹⁰⁵⁶ spiritus 2. ¹⁰⁵⁷ corr. 1. ¹⁰⁵⁸ poterat 3.

NOTÆ.

- (484) Virg., Æn. III, 48.
(485) Lucan., Phars. IX, 166.
(486) Virg., Æn. I, 26.
(487) Wratislaus sedem habebat Olomuci, Con- radus Zuayni, Otto Brunæ; cfr. Boczek I, 429.
(488) Campi Grutavienses, ultra Chrudim oppi- dum sit; longius quam dux jusserat iter fecerunt

D Moravienses. Vid. Pubitschka III, 359.

(489) Die 20 mens. Aprilis 1055, Wratislaus adhuc residebat Olomuci, ut probat ejus tabula Boczek I, 432.

(490) Olmutz.

(491) Lesten.

(492) II, 19

nere pondus immaturum. Cujus de morte rex¹⁴⁴⁹ Andreas¹⁴⁴⁹ cum videret suum hospitem usque adeo iocundum,

His juvenem dictis maestum solatur amicis (493):
O mi care hospes, Deus faciat, ut sis sospes. De cætero, jaeta super Dominum¹⁴⁴¹ curam tuam, et spera in eum, et ipse faciet, ut hic mæror cicius¹⁴⁴² vertatur in gaudium. Sæpe enim fit ut, unde homo minus proficui¹⁴⁴³ sperat, inde plus commodi¹⁴⁴⁴ ferat. De obitu autem tuæ consortis esto vir fortis, nec dolendo excedas modum, quasi tibi soli aliquid contingerit novum, cum omnibus hominibus constet notum,

Omne redire¹⁴⁴⁵ suum humanum corpus ad hortum. Dixerat et tristem secum ducit¹⁴⁴⁶ ad mensam hospitem, ubi opimis ferculis reficiuntur¹⁴⁴⁷ atque mero leni efficiuntur læti. Forte fuit huic regi¹⁴⁴⁸ unica¹⁴⁴⁹ gnata¹⁴⁵⁰, nomine Adleyta¹⁴⁵¹ (494), jam¹⁴⁵² thoro maritali¹⁴⁵³ tempestiva, valde formosa et multis proci nimium spes invidiosa. Hanc hospes ut vidit misere adamavit, quod rex bonus non recusavit, atque¹⁴⁵⁴ post paucos dies matrimonio sibi eam copulavit. Quod cum audisset dux Spitigneu, sagaci ingenio præcavens ne forte invaderet frater suus totam¹⁴⁵⁵ cum Ungaris Moraviam, mittens nuncios revocatum de Ungaria, et reddidit sibi¹⁴⁵⁶ civitates, quas ei ante¹⁴⁵⁷ pater suus dederat in Moravia (495). Erat enim dux¹⁴⁵⁸ Spitigneu vir prudens¹⁴⁵⁹ rerum in discrimine, sciens arcum suum tendere et laxare in oportuno¹⁴⁶⁰ tempore. Cujus inter cæteras virtutes hoc præcipuum studium memoria dignum posteris vero imitabile exemplum proferimus¹⁴⁶¹ in medium. Talis enim mos suus erat, semper quadragesimali tempore¹⁴⁶² aut monachorum aut canonicorum degens in claustris, elemosinis vacabat, divinis officiis instabat, vigiliis et orationibus¹⁴⁶³ inhærebat, sic tamen, ut ante matutinalem melodiam aut cum extensione manuum aut cum genuflexionibus totam ruminaret psalmodiam. Post completorium vero ad instar monachorum servat¹⁴⁶⁴ silentium usque ad primæ statium¹⁴⁶⁵. Et quamdiu jejunos fuit, eccle-

siastica disponit¹⁴⁶⁶ negotia, post prandium autem secularia tractat¹⁴⁶⁷ judicia¹⁴⁶⁸. Pelliciam autem¹⁴⁶⁹ episcopalem et tunicam clericalem, quam desuper induens¹⁴⁷⁰ in capite jejunii per totam quadragesimam gestabat, in cœna Domini suo capellano cubiculario eam dabat, bene et religiose reputans, ut qui tempore pœnitentiæ particeps laboris¹⁴⁷¹ fieret, in die magnæ festivitatis¹⁴⁷² non immunis habiret.

17. Anno dominicæ incarnationis 1056.

Anno dominicæ incarnationis 1057.

Anno dominicæ incarnationis 1058. 4 Nonas Augusti (496) Judita conjux Bracizlavi, ductrix Boemorum, obiit, quam quia filius suus Spitigneus ejecerat de regno suo, cum non posset aliter ulcisci¹⁴⁷³ injuriam suam in filio, ad contumeliam ejus et omnium Boemorum nupserat Petro regi Ungarorum (497). Hæc postea¹⁴⁷⁴ a filio suo Wratizlao duce inde translata et sepulta est¹⁴⁷⁵ Pragæ juxta virum suum Bracizlaum, sanctorum martyrum Viti, Wenceslai, Adalberti¹⁴⁷⁶ in ecclesia honorifice¹⁴⁷⁷

Anno dominicæ incarnationis 1059.

Anno dominicæ incarnationis 1060. cum ad festum santi Wenceslai dux Spitigneu venisset Pragam, videns ecclesiam Sancti Viti non adeo magnam nec capessentem populum concurrentem ad festivitatem sanctam, quam videlicet ipse sanctus Wenceslaus construxerat¹⁴⁷⁸ ad similitudinem¹⁴⁷⁹ Romane ecclesiæ rotundam, in qua etiam ejusdem¹⁴⁸⁰ corpus sancti Wenceslai quiescebat; similiter et aliam ecclesiolam¹⁴⁸¹, quæ fuit contigua et quasi in porticu sita ejusdem ecclesiæ, cujus in medio nimis in¹⁴⁸² arto loco erat mausoleum¹⁴⁸³ sancti¹⁴⁸⁴ Adalberti; optimum ratus fore, ut ambas destrueret¹⁴⁸⁵ et unam utrisque patronis magnam¹⁴⁸⁶ construeret ecclesiam. Continuo per longum gyrum designat ecclesiæ locum, jactat fundamenta, fervet¹⁴⁸⁷ opus (498), surgit murus; sed ejus felicia cœpta in subsequenti mox anno intercipit mors inepta. Ejusdem anni tempore, quo legiones procedunt ad bella (499), cum jam levatis signis miliciæ dux¹⁴⁸⁸ quasi

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁴⁹ audiens ddd. 2. ¹⁴⁴⁹ deest 2. ¹⁴⁴⁹ Deum 2b, 3. ¹⁴⁴⁹ tuus 3. ¹⁴⁴⁹ profectus 3. ¹⁴⁴⁹ corr. 1. ¹⁴⁴⁹ redire A. ¹⁴⁴⁹ duxerat 3. ¹⁴⁴⁹ corr. 1. ¹⁴⁴⁹ regia A. ¹⁴⁴⁹ deest A. ¹⁴⁴⁹ nata A. ¹⁴⁴⁹ Adlegta A. ¹⁴⁴⁹ h superscr. al. man. 1. ¹⁴⁴⁹ deest 4, 4a. ¹⁴⁴⁹ atque-copulavit desunt 1. paucos omittunt A. 2. post dies aliquot 3. ¹⁴⁴⁹ totam terram M. c. U. A. ¹⁴⁴⁹ reddidit 1. reddit ei 4, 4a. ¹⁴⁴⁹ antea 2b 3. ¹⁴⁴⁹ deest. 3. ¹⁴⁴⁹ prudentissimus 4, 4a. ¹⁴⁴⁹ importuno 4. in portuno 4a. ¹⁴⁴⁹ proferemus 2, 2b, 3. ¹⁴⁴⁹ tempt 1. ¹⁴⁴⁹ jejuniis 4, 4a. ¹⁴⁴⁹ servabat 3. ¹⁴⁴⁹ spacium A. ¹⁴⁴⁹ exponit A. disponebat 3. ¹⁴⁴⁹ tractabat 3. ¹⁴⁴⁹ negotia A. ¹⁴⁴⁹ deest A. ¹⁴⁴⁹ indutus 3. ¹⁴⁴⁹ deest 2. ¹⁴⁴⁹ resurrectionis Jesu Christi domini nostri addunt 4, 4a. ¹⁴⁴⁹ ulciscisci A. sed corr. ¹⁴⁴⁹ post 4, 4a. ¹⁴⁴⁹ omisso et et est 4, 4a. ¹⁴⁴⁹ V. W. A. 1. ¹⁴⁴⁹ ita A. deest tell. ¹⁴⁴⁹ construxerat 1. ¹⁴⁴⁹ sanctæ add. 4. ¹⁴⁴⁹ deest A. ¹⁴⁴⁹ ecclesiam 2b, 3, 4, 4a. ¹⁴⁴⁹ in arto e. l. m. A. ¹⁴⁴⁹ manseolum 2b, 4, 4a. ¹⁴⁴⁹ beati 3. ¹⁴⁴⁹ construeret 1. ¹⁴⁴⁹ deest A. ¹⁴⁴⁹ corr. 1. accelerat 4, 4a. ¹⁴⁴⁹ Spitigneu add. 4, 4a

NOTÆ.

(493) Virg., Æn. V. 770.
(494) Erat soror Andreæ I regis Hungarorum, filia Ladislai; cfr. Pubitschka III, 361.
(495) Tabula quædam apud Boczek I, 135 probat Wratizlaum anno 1059 Olomuci commoratum esse.
(496) Probat Necrologium Bohemicum.
(497) Anno 1046 regno privato et cæcato; sed tunc vivebat prior ejus uxor; vid. Herm. Augiens.

D 1046. Nuptias illas in dubium vocat Pubitschka III, 330.

(498) Virg., Georg. IV, 169.

(499) Ni fallor, Andreæ regi Hungarorum cum exercitu Teutonicorum adversus Belam ex consilio Heinrichi regis auxilium laturnus erat, quod de quodam Boemorum anonymo, ejus adventum Teutonici non expectaverint, litteris mandavit Lambertus 1061.

unius¹⁰⁰⁰ diei iter ageret, obviam habuit¹⁰¹⁰ viduam, quæ flens et ejulans ac pedes ejus deosculans. currens¹⁰¹¹ post eum clamabat dicens :

Domine, vindica me de adversario meo.

Et ille, *Faciam*, inquit, cum de¹⁰¹² expeditione red-eum. Et illa : *Quid si*, ait¹⁰¹², *non redibis, cui me vindicandam*¹⁰¹⁴ *dimittis*¹⁰¹⁵ ? *Aut cur tuam mercedem a Deo accepturus omittis* ? Qui statim unius viduæ ad petitionem intermittit expeditionem, eamque justo judicio vindicavit de adversario. Quid ad hæc vos, o moderni principes, dicitis, qui tot viduarum, tot pupillorum ad clamores non respicitis, sed eos tumido fastu superbiendo despicitis ? Talibus, ut supra diximus, misericordiæ visceribus dux Spitignev hoc agnomen sibi ascivit, ut ab omnibus diceretur pater clericorum, defensor viduarum. Sed quia sæpius videmus occulto Dei judicio malos relinqui, honos subtrahi¹⁰¹⁶ de medio, hic vir tantæ¹⁰¹⁷ probitatis est¹⁰¹⁸ ab hac luce subtractus 5 Kal. Februarii (500), anno sui ducatus 6, anno vero¹⁰¹⁹ dominicæ incarnat. 1061¹⁰²⁰.

Obiit Spitigneus dux Bohemorum 2. 2^a.

18. Post cuius obitum frater ejus¹⁰²¹ Wratizlaus, omnibus Boemis faventibus, sublimatur in solium, qui confestim¹⁰²² Moraviæ regnum inter fratres suos dividit per medium, dans Ottoni orientalem plagam (501), quam ipse prius obtinuerat, quæ¹⁰²³ fuit aptior venatibus¹⁰²⁴ et abundantior piscibus, occidentalem vero (502), quæ est¹⁰²⁵ versus Teutonicos, dat Conrado, qui et ipse sciebat Teutonicam linguam. Regio¹⁰²⁶ autem illa est planior et campestris atque fertilior frugibus. Interea sole morante in prima parte piscium, bonæ indolis Jaromir juvenis, audita nece fratris sui Spitignev, quem non¹⁰²⁷ minus quam¹⁰²⁸ ut patrem timore et amore coluit, jam deposito perili metu rediit¹⁰²⁹ de studio, sperans aliquam portionem¹⁰³⁰ se habiturum hæreditatis in patrio regno. Quem dux Wratizlaus frater suus, ut sensit magis affectari¹⁰³¹ laicalem quam sacræ doctrinæ miliciam, his verbis castigat ejus pertinaciam : *Noli*, inquit, *frater*¹⁰³², *noli a capite, cujus effectus es membrum, per apostasiam*¹⁰³³ *abscidi*¹⁰³⁴ et¹⁰³⁵ *proijci in infernum. Olim divina gratia per sui provi-*

*dentiam*¹⁰³⁶ *elegit*¹⁰³⁷ *te in sacerdotii gradum, propterea et genitor noster tradidit te ad literarum exercitium, ut successor idoneus Severi episcopi habearis, tantummodo Deo favente si superstes fueris.* Moxque intrante Martio mense, prima sabbati die, quando celebrantur¹⁰³⁸ sacri ordines, quamvis invitum et coactum atque nimis renitentem totondit eum, et in presentia ipsius ducis ordinatus est usque¹⁰³⁹ ad diaconatus officium, legitque publice evangelium, et pontifici missam celebranti¹⁰⁴⁰ juxta morem ministravit¹⁰⁴¹. Post hæc novus diaconus, immo¹⁰⁴² antiquus dicendus¹⁰⁴³ apostata Julianus, parma¹⁰⁴⁴ sacræ miliciæ non bene abjecta (503), et gratia¹⁰⁴⁵ quam per inpositionem manus acceperat neglecta¹⁰⁴⁶, sumpsit militare cingulum, et cufugit cum suis sequacibus ad ducem Polonicum (504), mansitque secum usque Severi¹⁰⁴⁷ episcopi¹⁰⁴⁸ ad obitum.

19. Ea tempestate Mztis comes urbis Bellinæ¹⁰⁴⁹, filius Boris, vir magnæ audaciæ, majoris eloquentiæ, nec minoris prudentiæ, quamvis non inmemor quod suspectum ducem habuerit¹⁰⁵⁰, quia ejus conjugem sibi quandoque a domino suo commissam in custodia tenuerit¹⁰⁵¹ (505), tamen¹⁰⁵² audacter palatium ducis ingressus, rogaturus eum his verbis suppliciter est aggressus : *Fratris tui*, inquit, *per gratiam in honore sancti Petri apostoli edificavi ecclesiam, cujus ad dedicationis sollempnitatem quo dignemini adventare*¹⁰⁵³, *simul et urbem adventu tuo lætificare, supplices meas ne despice*¹⁰⁵⁴ *preces.* Ille quamvis non inmemor acceptæ injuriæ, quam olim sibi fecerat in conjugem¹⁰⁵⁵, tamen propter novitatem suam dissimulans in corde¹⁰⁵⁶ quam habuit iram¹⁰⁵⁷, dixit : *Ego veniam, civitatem lætificabo meam*¹⁰⁵⁸, *et quod res et justitia postulat, faciam.* Hoc verbum, quod locutus est princeps, non intelléxit comes¹⁰⁵⁹, et magnas duci agens grates¹⁰⁶⁰ lætus abiit, et parat quæ sunt necessaria ad magna convivia. Venerat dux et episcopus¹⁰⁶¹ et ecclesia, quæ est sita¹⁰⁶² in suburbio, mox dedicata, ascendit dux in urbem ad prandium¹⁰⁶³; episcopus vero et comes in sua curte, quæ fuit ante ecclesiam, similiter positis mensis epulis discumbunt. Et inter prandendum¹⁰⁶⁴ venit nuncius qui diceret in aure¹⁰⁶⁵ comiti : *Ablata est tibi urbis præfectura et data est Koyatæ*¹⁰⁶⁶, *filio Wæbo-*

VARIAE LECTIONES.

¹⁰⁰ corr. al. man. 1. ¹⁰¹⁰ quandam inserunt 4, 4^a. ¹⁰¹¹ superscr. al. man. A. ¹⁰¹² superscr. 1. ¹⁰¹³ deest 2. ¹⁰¹⁴ miseram add. 4, 4^a. ¹⁰¹⁵ remittis 2b. ¹⁰¹⁶ subthai 1. ¹⁰¹⁷ tale corr. tante 1. ¹⁰¹⁸ deest 2b, 3. ¹⁰¹⁹ ita A. deest rell. . ¹⁰²⁰ LXI deest 1. ¹⁰²¹ suus 2b. ¹⁰²² statim 4, 4^a. ¹⁰²³ qui 2. ¹⁰²⁴ venationibus 3. ¹⁰²⁵ omissum 4, 4^a. ¹⁰²⁶ corr. 1. ¹⁰²⁷ superscr. al. manu. A. ¹⁰²⁸ deest A. ¹⁰²⁹ redit A. ¹⁰³⁰ partem A. ¹⁰³¹ corr. 1 affectare A. 3, 4, 4^a. ¹⁰³² fr. inq. A. ¹⁰³³ apostasiam 1. ¹⁰³⁴ abscindi 3. ¹⁰³⁵ superscr. al. man. 1. ¹⁰³⁶ pro sui providentia 2b. ¹⁰³⁷ eligit 2. ¹⁰³⁸ celebrabantur 2b. ¹⁰³⁹ deest 3. ¹⁰⁴⁰ cel. miss. A. ¹⁰⁴¹ celebravit 2. ¹⁰⁴² corr. A. ¹⁰⁴³ omittunt 4, 4^a. ¹⁰⁴⁴ dict. ant. A. ¹⁰⁴⁵ ita A per arma rell. ¹⁰⁴⁶ gratiam A. 2b, 3, 4, 4^a. ¹⁰⁴⁷ neglectam 2b, 3, 4^a. ¹⁰⁴⁸ omittunt 4, 4^a. ¹⁰⁴⁹ deest A. ¹⁰⁵⁰ Relinæ 2. ¹⁰⁵¹ habuit 2b. ¹⁰⁵² tenuit A. tenuerat 4, 4^a. ¹⁰⁵³ deest 2b, 3. ¹⁰⁵⁴ advenire 4, 4^a. ¹⁰⁵⁵ superscr. 1. ¹⁰⁵⁶ sua add. A. ¹⁰⁵⁷ suo add. A. 4, 4^a. ¹⁰⁵⁸ suam A. ¹⁰⁵⁹ deest 4, 4^a. ¹⁰⁶⁰ Mztis add. 4, 4^a. ¹⁰⁶¹ gratias 2b. ¹⁰⁶² Severus add. 4, 4^a. ¹⁰⁶³ omissum 4, 4^a. ¹⁰⁶⁴ prandendum 4, 4^a. ¹⁰⁶⁵ in aurem A. 2b, 3. ¹⁰⁶⁶ Kovate corr. Koyate A. Koyato 1. Koiethe 4, Koietæ 4^a.

NOTÆ.

(500) Consentit Necrologium Bohemicum.
(501) I. e. O. omucensem.
(502) I. e. Brunnensem.

(503) Hor., od. II, 7, 10.
(504) Boleslaum II.
(505) II, 15.

118¹⁰⁶⁷, qui tunc temporis primus erat in palatio ducia. A Ad hæc comes respondit: *Dux est et dominus, de civitate sua faciat quod sibi placet. Quod autem mea ecclesia hodie habet, auferendi dux potestatem non habet.* Qui nisi illa nocte consilio præsulis¹⁰⁶⁶ et auxilio¹⁰⁷⁰ aufugisset, procul dubio¹⁰⁷¹ oculos et pedem suum, quem olim compedivit cum pede conjugis ducis, amisisset¹⁰⁷².

20. Anno dominicæ incarnationis 1062, 6 Kal. Februarii obiit ductrix¹⁰⁷³ Adleyth¹⁰⁷⁴ mater Judithæ et Ludmilæ, similiter et Bracizlai junioris et Wratizlai, qui in¹⁰⁷⁵ primo flore juventutis occidit¹⁰⁷⁶ 13 Kal. Decembris. Evoluta autem fere unius anni spatio (506) post obitum ductricis Adleythæ, Wratizlaus dux accepit uxorem nomine Zuatavam¹⁰⁷⁷ (507), Kasimir Poloniorum ducis natam, Bolezlai vero et Uladzislai germanam, ex qua habuit quatuor liberos, bonæ indolis viros, Bolezlavum, Borivoy, Wlatizlavum¹⁰⁷⁸, Sobezlavum¹⁰⁷⁹ (508). De quibus in suis locis, uti Deus dabit, satis copiose tractabitur.

21. Anno dominicæ incarnationis 1063.

Anno dominicæ incarnationis 1064.

Anno dominicæ incarnationis 1065.

Anno dominicæ incarnationis 1066.

Anno dominicæ incarnationis 1067. Idus Decembris Severus sextus Pragensis ecclesiæ episcopus.

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁶⁷ Wseboris 1, 4, 4^a, Vseboris 2^b, 3. ¹⁰⁶⁸ quid 2^b, 3. ¹⁰⁶⁹ Severi add. 4. ¹⁰⁷⁰ et auxilio desunt 4. ¹⁰⁷¹ procul dubio desunt 1. ¹⁰⁷² ita 1, pr. d. amisisset rell. ¹⁰⁷³ nomine A. ¹⁰⁷⁴ Adleyth 1. Adleyta 3. ¹⁰⁷⁵ deest. A. ¹⁰⁷⁶ cecidit 3. ¹⁰⁷⁷ Swatavam 2. ¹⁰⁷⁸ et add. 4, 4^a. ¹⁰⁷⁹ Zobzlavum 1. Sobieslavum 2. Zobezlavum 2^b, 4. Sobeslavum 3. Zobislavum 4^a. ¹⁰⁸⁰ ita A. 3, 4, migravit rell. ¹⁰⁸¹ de hoc seculo 4, 4^a. ¹⁰⁸² repetit sed expunxit 1. ¹⁰⁸³ refragatione A. 2, corr. reflagratione corr. 1. ¹⁰⁸⁴ episcopatum 2, 1^b. ¹⁰⁸⁵ Spingnei 3, Spitignei 4, 4^a. ¹⁰⁸⁶ deest 1. ¹⁰⁸⁷ ut expunct. 4, add. 4^a. ¹⁰⁸⁸ episcopatu 2, 2^b. ¹⁰⁸⁹ ad Sekirkostel — similiter desunt A. castel 1, Sekirkostel 2, Sekir costel 3, Sekyr-costel 4, 4^a. ¹⁰⁹⁰ ita A. 1, 2^b. Slivincam 2, ob defectum punctorum super i etiam aliter legi possit; Slivincam 3. ¹⁰⁹¹ Zuratka A. 1, 4, corr. Zuratka A. Zwarka addito c super r 2^b, Zuracka 3. ¹⁰⁹² in 2, legi potest Poduin et Podium. Podium 3. ¹⁰⁹³ Wracen 1, 2^b, 3, 4, 4^a. Wraczen 2.

NOTÆ.

(506) Anno 1063.

(507) I. e. Swatislawa.

(508) Cosmas præternisit commemorare Giliam Juditham, ex eodem matrimonio præcretam, quæ nupta fuit Viperto comiti Groicensi, qui postea marchio Misnæ et Lusatiæ fuit. Cum vero Juditha hæc una cum marito suo Viperto condidisset celebrem abbatiam Pegaviensem, parentum etiam et fratrum Judithæ anniversaria illi celebrata sunt. Sic enim in Calendario Pegaviensi legimus: 19 Kal. Febr. *Fratislaus rex, pater fundatricis, mille talenta. Et: Kalend. Sep. Swatislawa, regina, mater fundatricis nostræ.* SCHWARZ. Cfr. infra II, 40.

(509) De die et anno consentiunt monachus Gradicensis, series episcoporum Pragensium et Necrologium Bohemicum.

(510) Fortasse quia, duce relicto, ad imperatorem transierat, II, 12.

(511) I. e. Olomucensium. Haud immerito coniecisse videtur Palacky I, 301 consilium de constituendo Olomucensi episcopio initum esse Olomuci sub finem anni 1052; apud Boczek enim I, 138 exstat tabula quodam de concambio, in qua hæc leguntur: *Præsentibus fratribus meis (Ottonis) Wratizlao et Cunrado illustribus, venerabili episcopo Severo et pluribus comitibus de Boemia et Moravia. Actum in Olomuc anno dom. inc. 1062, 12 Kal. Jan. Anno 1065; iv Kal. Jul., ap. Boczek I, 139 Johannis primi episcopi de Olomuc primum facta est mentio.*

Migrat¹⁰⁸⁸ ab hoc mundo¹⁰⁸¹, bravio fruiturque jocundo (509).

Hic utramque fortunam prosperam et adversam satis expertus est; nam aliquando a duce Bracizlao captus, catenatus, carceri mancipatus (510), utrumque simul in occulto et in aperto¹⁰⁸² martirium tulit. Illic fere omni tempore sui præsulatus sine aliqua refragatione¹⁰⁸³ et sine omni contradictione Boemiarum et Moraviarum quasi unum et individuum episcopium¹⁰⁸⁴ rexit, et rexisset, si non post obitum Zpitignei¹⁰⁸⁵, nimia devictus efflagitatione Wratizlai ducis, consensisset promoveri Johannem episcopum in Moravia (511). Prius tamen multorum sub testimonio hujusmodi¹⁰⁸⁶ deliberato phecdo et allido sive concambio¹⁰⁸⁷, scilicet ut Pragensis præsul 12 villas quæ sunt in omni Boemia potiores pro illo episcopo¹⁰⁸⁸ eligat, insuper et centum marcas argenti annuatim de camera ducis accipiat; curtem autem quæ est in Moravia ad Sekirkostel¹⁰⁸⁹ cum suis appendiciis, ut antea sic et in posterum, possideat, similiter¹⁰⁹⁰ et villam Sliunicam cum foro, atque castrum ibidem situm in media aqua Zuratka¹⁰⁹¹ nomine, Podivin¹⁰⁹² (512) dictum a conditore suo Podiva, Judæo sæl postea catholico (513). Fertur autem quod fuisset in Moravia ante tempora Severi quidam episcopus, ut reor, nomine Wracen¹⁰⁹³ (514). De qua parrochia

C (512) Observat Dobner superesse hodie Podivin locum in Moravia, haud procul a Ludenburg, a quibusdam Kostel nominatum.

(513) Aut fallitur Cosmas aut studio Pragensis Ecclesiæ deductus a veritate aberravit, quod videbatur Palackio I. I. Apparet enim ex Hildegardi Gradiensis Chronico msc. Boczek I, 139 curtem illam Sekir-Kostel et castrum Podivin a Pragensi episcopo Olomucensi revera traditum esse. Anno demum 1068, Otto dux Moraviensis restituit (sunt verba alius tabulæ Boczek I, 140) *electo Pragensi episcopo, pro denegatis eidem per ducem centum marcis annuatim de camera solvendis, castrum Podivin in Moravia cum foro civitatis Sekure adjacentis, qualiter tempore b. Adalberti ex unione parochiarum cesserat in jus Pragensium.*

(514) Duorum episcoporum Olomucensium servata est memoria ante Severi tempora. Joannis archiepiscopi, qui missus est in terram Moravorum, mentio facta est in litteris Theotmari archiepiscopi Salisburgensis ad Joannem IX papam a. 900 circiter datis. Alius Silvester occurrit circa annum 940 in codice qui nominatur *Granum catalogi præsulum Moraviæ*. Anno 974 episcopus quidam Moraviensis, cujus nomen non servatum esse dolemus, interfuit synodo a Wiligiso archiepiscopo Moguntino habitæ (cfr. Gudeni cod. dipl. I, 352), quem episcopum Wracen illum fuisse coniecit Dobner IV, 245. Vide Richter scribam episcoporum Olomucensium, p. 5 sqq.

quantum conflictum cum prædicto præsule Johanne successor Severi Jaromir habuerit in loco suo declarabitur.

22. Tunc Conradus et Otto audientes Pragensem episcopum migrasse ad Christum, mittunt et revocant fratrem suum Jaromir de Polonia, et discingunt eum zona militari, et iterum recipit¹⁹⁹⁴ habitum et tonsuram clericalem. Interea dux Wratislaus præcavens sibi in futurum¹⁹⁹⁵, et¹⁹⁹⁶ timens ne germanus suus, cum præsul factus foret, cum prædictis fratribus contra se conspirarent¹⁹⁹⁷, cepit tacitus secum tractare quoquo modo posset eum episcopo defraudare. Erat autem tunc temporis in curia ducis quidam Lanczo¹⁹⁹⁸ capellanus, de Saxoniam nobili prosapia natus, vir personatus (515) et admodum literatus, ac præpositura Lutomericensis¹⁹⁹⁹ ecclesiæ sublimatus, moribus et vita non contradicens honori pontificatus; et quia duci semper fidelis mansit, omnibus modis dux elaborabat²⁰⁰⁰ his Pragensis præsul ut sit. Interim Conradus et Otto veniunt de Moravia fratrem suum Jaromir secum afferentes²⁰⁰¹ et subnixi²⁰⁰² ducem pro eo²⁰⁰³ postulantes, quo sit²⁰⁰⁴ memor germanitatis, memor paternæ institutionis²⁰⁰⁵, memor sacramentorum, quibus pater suus obligarat fidem comitum, quod post Severi præsulis obitum Jaromir sibi eligerent²⁰⁰⁶ in episcopum. At ille, sicut erat in simulandis et dissimulandis rerum causis vir ingeniosus atque dolosus, ut vulpecula quæ non²⁰⁰⁷ illuc fugit²⁰⁰⁸ quo suam jactavit caudam²⁰⁰⁹, ita dux aliud clausum retinens in pectore, aliud promittit²⁰¹⁰ suis fratribus ore. Non est, inquit, unius hominis tractare hoc negotium, quod postulat communis ratio omnium. Sed quoniam nunc interim jam pars²⁰¹¹ major populi et procerum miliciæ processit in castra, nusquam melius, ut reor, hac tractabitur de causa quam istius²⁰¹² terræ ad custodiæ claustra (516): ibi omnes²⁰¹³ majores natu hujus gentis, ibi proceres²⁰¹⁴ et comites, ibi qui sunt in clero meliores aderunt, quorum in arbitrio

A stat episcopalis electio. Hoc ideo dux fecit, ut ibi inter suos milites, septus arinis, munitus præsidis, posset contraire²⁰¹⁵ suorum voluntati fratrum, et hunc quem volebat Lanczonem²⁰¹⁶ sublimaret in episcopum. Sed frustratur²⁰¹⁷ sinistra intencio ducis, ²⁰¹⁸ quia omnis potestas a Deo est, et esse præsul non potest cui a Deo prædestinatum aut²⁰¹⁹ permissum²⁰²⁰ non est.

23. Quid multa²⁰²¹? Venum erat ad custodiæ portam qua itur in Poloniam, et in loco qui dicitur Dobenina²⁰²² (517) dux convocat populum et proceres²⁰²³ in cœtum, et fratribus suis²⁰²⁴ a²⁰²⁵ dextris et a sinistris assistentibus²⁰²⁶, clericis vero et comitibus per longum gyrum considentibus²⁰²⁷, et post eos cunctis militibus assistantibus, vocat Lanczonem, et stantem in medio laudat et commendat²⁰²⁸ eum populo, sic ei clara voce, dicens: *Egregia tua fides mihi spectata collidie exigit²⁰²⁹ hoc et cogit me ut faciam, quod facturus sum hodie, et ut per hoc discant posteri, quantum dominis suis debeant fideles fieri²⁰³⁰. Accipe en anulum et baculum, esto sponsus Pragensis ecclesiæ et pastor sanctarum ovium. Fit murmur in populis²⁰³¹, nec resonat vox congratulationis, sicut semper solet in tempore episcopalis electionis. Tunc Koyata²⁰³², filius Wsebor²⁰³³, palatinus comes, hoc nimis impatienter ferens, sicut erat verax in sermone et simplex in verbo, stans a dextris Otonis fratris ducis, fortiter impingit latus ejus, dicens: Quid stas? An ὄνος λύρας²⁰³⁴ (518)? Quare²⁰³⁵ non adjuvas fratrem tuum? An non vides quia²⁰³⁶ frater tuus, filius ducis, repudiatur, et proselit²⁰³⁷ atque advena, qui in hanc terram sine semoralibus²⁰³⁸ venit, in solium sublimatur? Atque ei²⁰³⁹ dux violat patris sui²⁰⁴⁰ sacramentum, absit a nobis²⁰⁴¹! ut manes²⁰⁴² nostrorum parentum apud Deum pro hoc²⁰⁴³ sacramento reddant rationem aut supplicium luant. Scimus enim²⁰⁴⁴, et ad hoc nitimur ut possumus, quod genitor vester Fracislaus nos et patres nostros sub fidei sacramento constrinxit, quo*

VARIE LECTIONES.

¹⁹⁹⁴ recepit 4. 4a. ¹⁹⁹⁵ in f. sibi A. ¹⁹⁹⁶ deest 2b. ¹⁹⁹⁷ conspiraret 3. ¹⁹⁹⁸ Lanczo 2. ¹⁹⁹⁹ Lucomiricensis 3. Lutomiricensis 4. 4a. ²⁰⁰⁰ elaborat A. ²⁰⁰¹ offerentes A. 1. 2b. 4. in 2. o correctum in a. ²⁰⁰² subnixi corr. subnixi A. ²⁰⁰³ pro eo desunt A. ²⁰⁰⁴ sic 1. ²⁰⁰⁵ instructionis 3. ²⁰⁰⁶ g superscr. 1. ²⁰⁰⁷ nisi 2b. ²⁰⁰⁸ fingit 1. ²⁰⁰⁹ caud. jact. A. ²⁰¹⁰ ita 1. 2. 4. promissit rell. ²⁰¹¹ par. 1. 2. ²⁰¹² illius 2b. ²⁰¹³ al. manu superscr. A. ²⁰¹⁴ proceres 1. ²⁰¹⁵ contravenire 2b. ²⁰¹⁶ n superscr. 1. ²⁰¹⁷ corr. 1. ²⁰¹⁸ duc. int. A. ²⁰¹⁹ et A. ²⁰²⁰ promissum 1. ²⁰²¹ quid plura 4. 4a. ²⁰²² Bobenina A. Dobevina 2b. Debonina 4. 4a. ²⁰²³ proceres et populum 3. ²⁰²⁴ deest 4. 4a. ²⁰²⁵ addextris A. 1. ²⁰²⁶ assistantibus 4. 4a. ²⁰²⁷ considentibus 2. residentibus 4. 4a. ²⁰²⁸ commentat corr. commendat 1. ²⁰²⁹ erit expuncto alia manu superscr. exigit A. ²⁰³⁰ fier corr. al. manu fieri 1. servi 4a. ²⁰³¹ populo A. ²⁰³² ita corr. A. pro Koyata; Coyata 1. Koyatha 4. Koytha 4a. ²⁰³³ Vsebor 3. Svebor 4. ²⁰³⁴ Ananocayapac A. ananoc aypac 1. A nanoc aypac 2b. ananocayapac 5 Ana. noc aipac 4. 4a. ²⁰³⁵ Cur 2b. 3. 4. ²⁰³⁶ quod 2b. ²⁰³⁷ proselita A. proselytans 2a. A pr. 2b. ²⁰³⁸ femoribus alia manu superscr. al. 1. ²⁰³⁹ si deest A. ac quasi 4a. ²⁰⁴⁰ deest 4. 4a. ²⁰⁴¹ vobis 2b. ²⁰⁴² inanes 2. in textu, sed in margine ab antiqua manu i. aie manes (id est animæ manes). manus 3. ²⁰⁴³ hac corr. hoc 1. ²⁰⁴⁴ 1. 2. pro enim habent magnum N, quod alias nomen significare solet.

NOTÆ.

(515) I. e. ut videtur, vir corporis dignitate et D decore præditus.

(516) Alias clusæ, montium angustię.

(517) Ex conjectura Palackii hodie Döberle, haud procul a Trautenau, in via qua itur in Silesiam.

(518) Ita legenda atque petita esse illa verba ex Doethio I, 4 primus vidit Dobrowaki, qui antea in

D corrupta illa lectione Bohemica verba sibi deprehendisse videbatur. Cfr. commentatio ejus in Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen I, 48, K. Vide Diogeniani cent. VII, 35 et Leutschii notam in paroemiographis Græcis, p. 291. GROTEFEND.

²⁰⁴⁸ post obitum Severi episcopi frater vester ²⁰⁴⁸ Jaromir præsul sit. Aut si tibi displicet frater tuus, cur mordet nostratum clerus non modicus, scientia æque præditus ut iste Teutonicus? O si tot habeas episcopatus quot cernis capellanos hac in terra progenitos episcopo ²⁰⁴⁹ dignos! An putas quod alienigena plus nos diligit et melius huic terræ cupiat quam indigena? Humana quippe sic est natura ²⁰⁴⁹, ut unusquisque, quacunque sit terrarum ²⁰⁴⁹, plus suam quam alienam non solum diligit gentem, verum etiam, si quirit, peregrina flumina in patriam verteret. Malumus ergo, malumus ²⁰⁵⁰ caninam ²⁰⁵¹ caudam aut asini merdam ²⁰⁵², quam Lanczonem locarier ²⁰⁵³ super sacram kathedram. Frater tuus, beatæ memoriæ Spiti-gneu, aliquid sapuit, qui una die omnes Teutonicos hac de terra extrusit. Vivit adhuc Romanus imperator Henricus, et vivat; quem tu temetipsum ²⁰⁵⁴ facis, cum ejus potestatem usurpans das baculum et anulum ²⁰⁵⁵ episcopalem famelico cani. Certe non inpune ²⁰⁵⁶ tu et tuus episcopus feret, si Koyata ²⁰⁵⁷ filius ²⁰⁵⁸ Wsebor vivet ²⁰⁵⁹.

24. Tunc Zmil filius Bozeni ²⁰⁶⁰, qui fuit præfectus in urbe Satec, simul et Coyata ²⁰⁶¹ accipientes per dextras Conradum ²⁰⁶², Ottonem et Jaromir ²⁰⁶³: Eamus, inquit, et videamus utrum unius versuscia et simulata æquitas prævaleat, an justitia et mira æquitas præcellat trium fratrum, quos par ætas, una voluntas, eadem potestas sociat, et major militum copiositas juvat. Fit per castra commotio non modica populi, Arma ²⁰⁶⁴, Arma clamant singuli, omnibus est odio illa inconsulta episcopalis electio. Ideoque major pars exercitus cessit ad illos tres dominos, metatque sunt castra oppidum Opocen ²⁰⁶⁵ (519) et infra. Et quia jam altera pars militum præcesserat in silvam, videns dux ²⁰⁶⁶ quasi se destitutum ²⁰⁶⁷, nec satis fratrum ab inpetu fore tutum, fugit quam celerius potuit, timens ne ipsi præoccuparent Pragani aut ²⁰⁶⁸ Wissegrad ²⁰⁶⁹ urbem. Mittit tamen de via ad fratres nuncium, dicens: Non propter Koyatæ

A filii ²⁰⁷⁰ Wsebor magniloquam linguam aut Zmil filium Bozen, cujus est in ore mel et in corde fel, quorum pravis atque dolosis consiliis quod factum est feceram — quos ego, si vixero! — Sed ²⁰⁷¹ reprimum me ²⁰⁷²; verum ²⁰⁷³ nunc magis paternæ traditionis memor, sacramentorum ejus, quod justitia, quod fraterna dilectio poscit, faciam. Tantummodo sequimini me ²⁰⁷⁴ ad urbem Pragam. Qui advenientes castra fixerunt in pratis juxta villam Gostivar ²⁰⁷⁵ (520) et mittunt ad duces ²⁰⁷⁶, si factis dicta comprobare velit. Quos ille pacifice suscipiens, fratrem suum Jaromir eligit ²⁰⁷⁷ in episcopum, Conradum vero et Ottonem, datis et acceptis inter se sacramentis, dimittit cum pace in Moraviam. At vero Zmil ²⁰⁷⁸ et Coyata, quamvis inter principes concionati sint vera et justa, tamen, nisi nocturni elapsi delinissent fuga ²⁰⁷⁹, sine omni audientia dux eos ut hostes ²⁰⁸⁰ rei publicæ ²⁰⁸¹ punisset. Facta ²⁰⁸² est autem electio hæc anno dom. inc. 1068, sole intrante vigesimam quintam ²⁰⁸³ partem Geminorum ²⁰⁸⁴ (521).

25. Nec mora, dux Wratislaus mittit comites Severum, Alexium, Marquardum Teutonicum cum fratre suo Jaromir jam electo ad imperatorem secundum Henricum (522). Qui venientes in vigilia sancti Johannis baptistæ adeunt cæsarem in ²⁰⁸⁵ urbe ²⁰⁸⁶ Maguntia ²⁰⁸⁷, tractantem cum episcopis et principibus imperialia negotia, et offerrentes electum suum rogant ex parte ducis et totius populi, quo sua auctoritate dignetur eorum electionem confirmare. C Quorum petitioni cæsar annuens, tertia die, id est ²⁰⁸⁸ 6 Kal. Julii, feria ²⁰⁸⁹ secunda, dat ²⁰⁹⁰ ei anulum et pastorem virgam, et in proximo die dominico 6 Nonas Julii ²⁰⁹¹ (523) a præsule Maguntino Jaromir, mutato nomine Gebhardus ²⁰⁹², ordinatus est in episcopum. Eodem die transfretantes ²⁰⁹³ Renum, cum post prandium quidam suis milites Willalmus ²⁰⁹⁴ super ripam ²⁰⁹⁵ sederet ²⁰⁹⁶ denissis ²⁰⁹⁷ pedibus in alveum, accessit retro clam novus episcopus,

VARIÆ LECTIONES.

²⁰⁴⁸ quod 13. ²⁰⁴⁸ frater vester desunt A. ²⁰⁴⁹ episcopatu 2. ²⁰⁴⁹ nat. sic est A. repetit 1. ²⁰⁴⁹ corr. 1. ²⁰⁴⁹ deest A. ²⁰⁵¹ rati inserit 2b. ²⁰⁵² a. asininam m. A. caninam merdam aut asininam caudam 4. 4a. ²⁰⁵³ locari A. 4. 4a. ²⁰⁵⁴ tu metipsum 2. tu met te ipsum 4a. ²⁰⁵⁵ et anulum desunt 4. 4a. ²⁰⁵⁶ impute corr. al. manu impune 1. ²⁰⁵⁷ corr. A. ²⁰⁵⁸ deest 4a. ²⁰⁵⁹ Certe — vivet omisa 2. ²⁰⁶⁰ fil B. Zmil A. Bozen 1. Bozen 4. ²⁰⁶¹ corr. A. ²⁰⁶² Conradum et A. 4. ²⁰⁶³ Jaromirum A. ²⁰⁶⁴ deest. 4. ²⁰⁶⁵ Opoczen 2. Opocen 2b. ²⁰⁶⁶ Wratislaus addunt 4. 4a. ²⁰⁶⁷ destitutum A. superscr. al. manu tu. ²⁰⁶⁸ et A. omissum 4. ²⁰⁶⁹ Wissegrad 1. ²⁰⁷⁰ filium 1. ²⁰⁷¹ superscr. al. manu A. ²⁰⁷² ne corr. al. man. me A. reperiam 4. 4a. ²⁰⁷³ in margine A. al. manu adscriptum; hæc omnia in rasura 1. ²⁰⁷⁴ al. man. superscr. A. ²⁰⁷⁵ Gostivar 1. 4. Gostivar 2b. 3. Gostivar 4a. ²⁰⁷⁶ aducem 1. corr. al. man. ad d. ²⁰⁷⁷ elegit 4. 4a. ²⁰⁷⁸ Kinyl 1. Smil 2. ²⁰⁷⁹ deest A. ²⁰⁸⁰ superscr. al. manu 1. ²⁰⁸¹ publicæ 4. 4a. ²⁰⁸² Acta A. ²⁰⁸³ quartam A. ²⁰⁸⁴ geminorum corr. al. man. geminorum A. genitorum corr. gemin. 1. ²⁰⁸⁵ superscr. 1. ²⁰⁸⁶ corr. 1. ²⁰⁸⁷ Magontia 1. Magontina 2. Magontia 2b. Maguntina 4. ²⁰⁸⁸ scilicet 2b. ²⁰⁸⁹ feria — Julii alia manu, sed cœvna in margine inferiore A. adscripta. ²⁰⁹⁰ da 1. ²⁰⁹¹ Gebbeardus 1. Gebhardus 2. Gebbeardus 2b, 3, 4, 4a. ²⁰⁹² transferantes corr. 1. ²⁰⁹³ Willehalinus 1, 2b 3. Willelmus 2. Wilehelmus 4, 4a et sic deinceps. ²⁰⁹⁴ fluminis inserit 4a. ²⁰⁹⁵ sedet 2b. ²⁰⁹⁶ dimissis 2, 4.

NOTÆ.

- (519) Opocno.
(520) Hostivar in circulo Kaurzimensi.
(521) Diem 15 esse mensis Junii, quo celebrabat S. Vitus, eruit Dobner V, 394.
(522) Neque imperatorem fuisse Henricum neque secundum, inter omnes constat.

(523) Neque dies vi Kal. Jul. in secundam feriam neque vi Non. Jul. in diem Dominicum incidit, quod observant rerum Bohemicarum indigatores Assemani, Pubitschka, Dobner, qui cum Assemanio feriam secundam et diem Dominicum secutus utroque loco restituere voluit 2 Kal. Jul. et 2 Non. Jul.

et nesciens quod ibi lateret profunda aqua, deiecit A eum ²⁰⁹⁷ in Reni ²⁰⁹⁸ fluenta, dicens : *Denuo te Baptizo, Willalme*. Qui ²⁰⁹⁹ diu submersus, tandem emersus, caput rotando et undas captando dixit : *Si sic baptizas, valde deliras, episcopo* ²¹⁰⁰. Ille nisi bene natare scisset, una die et sumpsisset episcopium ²¹⁰¹ et amisisset præsul Gebeardus.

26. Qui ²¹⁰² cum pervenisset Pragam, eo die quo juxta morem obsedit episcopalem kathedram, dat Marco capellano suo ejusdem ²¹⁰³ ecclesiæ præposituram, qui secundum hominis genituram nobili ortus erat altavorum prosapia, ducens originem de gente Teutonica, pollens sapientia præ cunctis quos tunc habuit terra Boemica ²¹⁰⁴. Nam in omnibus liberalibus artibus valde fuit ²¹⁰⁵ bonus scolasticus ²¹⁰⁶, qui potuit dici et esse multorum magistrorum didascalus, in divina vero pagina interpret mirificus, in fide catholica et in lege ²¹⁰⁷ ecclesiastica doctor magnificus. Quicquid enim religionis, quicquid regularis ²¹⁰⁸ institutionis ²¹⁰⁹, quicquid honoris hac est in ecclesia, hic sua erudit et ordinavit prudentia ²¹¹⁰. Prius enim erant irregulares et ²¹¹¹ nomine tantum canonici, inculti ²¹¹², indocti, et in habitu laic ali in choro servientes, velut acephali aut bestiales centauri ²¹¹³ viventes. Quos vir prudens Marcus suis verbis et exemplis instruens, et e multis meliores, quasi de prato excerpens flores, ope divina cooperante 25 fratres ordinavit, dans eis religionis habitum et secundum regulam æqualem cibi et potus mensuram. Sed cum sæpe aut negligentia ministrorum aut occasione aliqua magistrorum ²¹¹⁴ intermitteretur fratrum præbenda, et inde sæpe fratres eum ²¹¹⁵ affligerent sua quærimonia ²¹¹⁶, volens placere eis per omnia, decimationis illorum quartam partem sibi asscribens, tres inter fratres dividit, ita ut unusquisque frater annuatim 30 modios tritici et totidem avenæ, insuper et 4 denarios (524) ad septimanam pro carne ²¹¹⁷ sine intermissione habe-

ret. De cujus Deo placitis actibus plura poterant dici ²¹¹⁸ relatu ²¹¹⁹ digna, sed melius est ut de his sileam quam videar e multis dixisse paucæ. Ille beatæ memoriæ præpositus ²¹²⁰ post 30 annos (525), quibus hujus ecclesiæ rexit præposituram, jam in cœlesti regno beatam commissi talenti recepturus usuram 18 Kalend. Decembris.

Migrat ²¹²¹ ab his tenebris ad lucisamœna perhen-
[nis ²¹²² *.

* Anno ²¹²³ dom. inc. 1070 (526) dux Wratislaus in moribus Deo carus et hominibus, nec non in rebus bellicis miles præclarus, inspiratione divina commotus, monasterium in metropoli Boemiæ urbe, Wissegrad vocata, quæ omnium terre illius civitatum quasi mater et domina est, Deo juvante, construendum pia mente proposuit. Ad cujus propositi efficientiam non mediocri animo consilia pertractans, dignum duxit, quatenus monasterium, quod gratia Dei cooperante conficiendum devote promiserat, sanctæ Romanæ ecclesiæ pontifici regendum omnique ab adversitate diligenter protegendum, simul cum canonicis ejusdem ecclesiæ commendaret. Igitur Petrus, ecclesiæ sancti Georii præpositus, Romam missus devota nuncia sui ducis domino apostolico fideliter insinuavit (527). Quo audito, venerabilis papa Alexander II ²¹²⁴ Deo gratias pro tam felici præfati principis desiderio retulit, moxque synodum convocavit, in qua 72 episcopi fuerunt. Quibus postquam omnia prædicti ducis verba recitavit, cuncti unanimi corde et voce glorificantes Deum, qui sanctam suam ecclesiam in toto orbis terrarum dilatare non cessat, responderunt : *Amen*. Dominus ergo papa Petrum præpositum domino suo cum privilegio in hæc verba remisit :

C Alexander servus servorum Dei, urbis Romæ episcopis et papis suis successoribus (528), nec non catholicis episcopis sanctæque Romanæ ecclesiæ subjectis cunctis, utriusque vitæ prosperitatem et apostolicam benedictionem a summo Deo cum omnibus sanctis. Ea, quæ dominus Deus suam per clementiam ad augmentum apostolicæ sedis condonare dignatus est, ad agnitionem omnigenarum linguarum hoc sub chirographo propagari volumus, primum quidem misericordiam Dei super nos diffusam liquide annunciamus. Boemorum dux Wratislaus, vir christianus, fidei integerrimus amator, rebus in bellicis

VARIE LECTIONES.

²⁰⁹⁷ deest 2. ²⁰⁹⁸ Rhein 2. *prima manu* 2b. ²⁰⁹⁹ corr. A. ²¹⁰⁰ deest 3. ²¹⁰¹ episcopatum 2, 4, 4a. ²¹⁰² qua corr. qui A. ²¹⁰³ deum al. man. A. ²¹⁰⁴ Boemia 1. ²¹⁰⁵ al. manu superscr. A. ²¹⁰⁶ scolasticus al. aramento corr. scolast. 1. ²¹⁰⁷ in lege desunt 4, 4a. ²¹⁰⁸ singularis 4, 4a. ²¹⁰⁹ quicquid reg. inst. in margine A. alia manu adscripta. ²¹¹⁰ sapientia 3. ²¹¹¹ deest A. ²¹¹² et add. 4. ²¹¹³ ceu tauri 4, 4a. ²¹¹⁴ aut — magistrorum alia manu in margine A. adscripta. ²¹¹⁵ cum fr. A. ²¹¹⁶ ipse vero in Deo addunt 4, 4a. ²¹¹⁷ dabatur add. 1. ²¹¹⁸ poteram omisso dici 3. ²¹¹⁹ pelatu corr. relatu 1. ²¹²⁰ Marcus add. 4, 4a. ²¹²¹ migravit 2, 4, 4a. ²¹²² ad lucem amœna perhenus A. superscr. al. man. amœnaque p. paradisi. ²¹²³ Que hic de fundatione Wissegradensis ecclesiæ sequuntur, leguntur in duobus tantum codicibus 7, 7a. ²¹²⁴ numerus manu recentiori subscriptus 7.

NOTÆ.

(524) 4 denarios plus minus 20 cruciferos æquasse D observat Dobner.

(525) i. e. 1098.

(526) Num Wissehradensis ecclesia anno 1070 vera condita aut condi coepta sit, eo major exoritur dubitatio, cum omnes posterioris ætatis scriptores, quibus nulla ut Cosmæ interpolatori inhæret suspicio, ecclesiam anno demum 1088 fundatam esse uno ore profiteantur, et ipsum Wratislai præceptum fundationis apud Boczek I, 183, etsi chronologicis signis omnino caret, hoc eodem anno scriptum esse episcoporum nomina, quorum mentio facta est, probent. De quo vid. Dobner ad Haj. V, 510. Et hoc bene

D observavit Dobner, subsequenter Alexandri II bullam esse suppositam, neque ab eo tale privilegium dari posse satis apparere ex iis quæ Gregorius VII ad Wratislaum de ecclesia Wissehradensi a. 1074 scripserit : *De reliquiis et privilegio unde nos rogasti, cum nunciis tuis finita et perfecta ecclesia consecrationis consilium a nobis quæsierit, voluntati tuæ satisfacere benigne procurabimus*.

(527) De vera causa Petri legationis vide quæ Cosmas infra II, 29, narrat. Cfr. etiam Cosmæ primam continuationem ad annum 1129.

(528) Quam longe hoc exordium recedat a genuinis pontificum Romanorum bullis nemo non videt.

10. Mox secundum jussum regis ruunt loricata A ut vidit adesse cruentos, insilions tergo sonipedis
1077 agmina; de primo loco pugnae certant proceres, 1099, incumbit júbis et

Conspiciunt 1078 nitent acies ut lucida glacies,
et ut sol refulsit eorum in arma, resplendent frondes
silvarum ab eis et cacumina montium. Descendentes
autem in vallera neminem inveniunt, quia hinc et
illinc spissa silva et impenetrabilia sunt loca; et
sicut solet in omni certamine fieri, subsequentes
etiam invitos impellunt ad pugnam praecedentes, sic
jam fatigati proceres iterum compelluntur 1079 a
subsequentibus transcendere alterum montem. Sed
jam restu 1080 et siti sicco 1081 lingua adhæret palato;
vires deficiunt, dexteræ languescunt, anhelitus
agros de pectore trahunt, nec tamen sistere queunt
1082 gradum. Alii super scuta suas 1083 loricas deji-
ciunt, alii stant appodiati arboribus, frustra inanem
auram captantes, alii jacuere ut trunci, homines
crassi et insueti itinere certamine pedestri, et cum
applicuissent munitioni, exoritur undique clamor,
(459), ascendit ut nebula super silvam fatigato de
corpore vapor. Quod videntes Boemi ad breve tem-
pus hæsitaverunt, moxque, ut intellexerunt viribus
eos defecisse, audacter prosiliunt 1084 de munitione.
Audaciam

Dabat eis invicta soror fortunæ Bellona
O fors 1085 fortuna! nunquam es perpetuo bonâ,
Instabilique rota magnates mergis in ima.
Fortunatorum en ora 1086 verentia virorum
Ungula ferrata 1087 saltantium fœdat equorum,
et ventres in deficiis ac humbos baltheis his 1088 cocco
1089 tinctis 1090 præcinctos 1091 runcinus 1092 (460) pede
rumpit, et distrahit intestina et exta cœu 1093 fasciam
aut ligamina eruris.

Plura referre pudet de tantæ 1094 nobilitatis
Mortē repentina nec scriptis promere digna.
Tanta enim nobilium ibi 1095 facta est strages viro-
rum, quanta nec in campis Emathie 1096 (461), nec
in tempore Sillæ, nec aliqua 1097 mortalium peste,
nec hostili unquam gladio 1098, fertur simul Tenta-
nicorum interisse nobilitas. Interea cæsar sedens
montis in supercilio, suæ mentis fallitur augurio.
Nam dum suos vinci non æstimat ab hoste, victores

Admovet 1700 lumbis calcar quadrupedis cæsar;
quem nisi habuisset promptum, eadem hora descen-
disset in orcum sine mora Romanus imperator (462).

11. Dum hæc ibi geruntur, Saxones cum duce
Okardo 1701 de quo supra dixi, Boemiam ingrediun-
tur et unam parvam regionem, quæ est circa flu-
vium 1702 Belinam 1703, hostiliter demoliuntur. Interea
dux eorum famam ut percepit sinistram, Sclavos
de cæsare habuisse victoriam, fixit 1704 gradum ad
pontem Gnevin 1705 (463) juxta fluvium Belinam
1706, valde sollicitus utrum bello fortunam temptaret,
an cum 1707 tanto dedecore 1708 repatriaret. Maluit
tamen prius experiri 1709 animum ducis, et per nun-
cios temptans cum verbis suadet amicis: *Qui te
modo pugnando 1710 vicisse gaudes, si supplicando vi-
cisses, melior multo 1711 victor 1712 fuisses; propterea
noli temetipsum super te inaniter exaltare, quia durum
est tibi contra stimulum calcitrare. Nam qui modo,
quasi parcendo vobis et miserando, vestram terram
cum paucis intrabat, ejus interim gratiam nisi inve-
neritis 1713, cito cum tanta multitudinem exercituum
superveniet, quibus nec fontes vestri sufficient, et quos
vestra tellus vix capiet; tunc erunt novissima pejora
prioribus. Unde iterum admoneo te et consilium do,
ne totum, quod possidere videris, amittas. Pæginum
1714 pecuniam (464), quæ omnia superat, iratos pla-
cat, inimicos reconciliat, per tibi fideles amicos 1715
non modicam cæsari mittas, quatenus pro te ipsa
intercedat et ejus tibi 1716 gratiam acquirat.* Ad hæc
dux Bracizlaus ira commotus salubres sprevit moni-
tus, et innixus manum capulo sic ait: *Dicite vestro
1717 Occardo 1718: Consilii satis 1719 est mihi, nec
1720 monendo profecisse putes. Audiant te 1721 Saxo-
nes saxis rigidiores, et si qui sunt inconsulti 1722 ho-
mines, qui te sapere aliquid putant. Ego autem, nisi
his in tribus diebus hac de mea provincia sine omni
violen tia exeat, hoc 1723 ense caput tuum abscidam,
et tua ora ponam tibi ad posteriora.*

Cæsaris in curte quid agatur, non mihi curæ
[est 1724.

VARIÆ LECTIONES.

1077 in alia manu superscr. 1. 1078 prospiciunt A. 1079 ita corr. 1, cognator rel. 1080 deest 3. 1081 sicca
2b. 1082 queunt alia manu superscript. A. deest 1, 2, 2b, 3; valent 4, 4a. 1083 sua A. 1084 unt al. manu
superscr. 1. 1085 sors 4, 4a. 1086 opera A. alia manu superscr. 1, ut sit operta. 1087 ferrea 4, 4a.
1088 his A. 1089 q; superscr. al. manu. A. 1090 tinetus 2. 1091 præcinctis 4, 4a. 1092 rancinus 2b.
1093 deest A. 1094 detente corr. al. man. detantæ 1. 1095 omittunt 2b, 3. 1096 Amathie 4, 4a. 1097 aquila
2. 1098 deest 3. 1099 semipedis A, 1, 2, 3. 1700 1 alia manus minio superscr. 1. 1701 Okardo 1.
1702 omittit 4a. 1703 fluvium quæ est circa Belinam 2, 2a, fluvium, qui est circa Belinam 2b. 1704 fecit
corr. al. manu fixit A. 1705 Gneum 3. Gnevin 4, 4a. 1706 Bilinam 4a. 1707 de addit 4. 1708 dolore 2b.
1709 experire corr. experiri A. 1. 1710 pugnare 1. 1711 al. manu superscr. A. 1712 omissum 4, 4a. 1713 ne
syllaba al. man. superscr. 1. 1714 regina 3. 1715 repetit fideles sed expunxit 1. 1716 omittunt 4, 4a.
1717 viro 1. 1718 Okardo 2, et deinceps. Okardo 4, 4a. 1719 satis cons. A. 1720 ne 2, ne me 4, 4a. 1721 se
2. 1722 inconsultu 4, 4a. 1723 corr. 1. 1724 superscr. al. man. A.

NOTÆ

(459) Virg., Æn. XII, 756.

(460) Equus.

(461) Lucan., Pharsal. I, 1.

(462) De Heinrici clade die 22 m. Aug. 1040 facta,

cfr. Hermann Aug. et Ann. Sang. majores.

(463) Gnevin, Bräx, ad Bilam in circulo Satzensi;
cf. Pabitschka III, 319.

(464) Hor., epp. I, 6, 37.

Quamdiu in femore Bracizlai pendet ensis, non luc sed similis fuit sanguis ex latere caesaris. Quæ cum ¹⁷²⁸ duci ¹⁷²⁸ relata fuissent, quamvis nimis ægre id tulisset, tamen invitus ceu lupus, qui, ¹⁷²⁷ cum amittit prædā et investigantibus canibus submittens caudam repetit silvā, sic dux Occardus cum magno dedecore repedit in Saxoniam. Item relatum est duci Bracizlao ¹⁷²⁸ de Pricos ¹⁷²⁸ comite, qui præfuit ¹⁷²⁸ Belinæ ¹⁷²⁸ in urbe, quod corruptis Saxonum pecunia non stetit ex adverso munitionis in custodia; sed, ubi sunt nemora hostibus pervia, ibi posuisset ¹⁷²⁸ præsidia (465). Hunc enim dux præfecerat toti ¹⁷²⁸ cohorti quæ fuit de Moravia, et tribus legionibus quæ fuerant ¹⁷²⁸ missæ in auxilium de Ungaria (466). Quem statim ¹⁷²⁸ dux ¹⁷²⁸ iratus, erutis oculis, manibus et pedibus abscisis, jussit præcipitari ¹⁷²⁷ in abyssum ¹⁷²⁸ fluminis ¹⁷²⁸, anno dominicæ incarnationis 1041.

Imperator Henricus pugnat cum duce Bracizlao et turpiter fugatur. 2. 2^a. 2^b.

12. Anno dom. inc. 1042 (467). Henricus imperator, semper magnificus triumphator, volens ulcisci suorum ruinam inclitorum, intrat tribus itineribus terram Boemorum, et eam fere totam hostiliter devastat, ac multas civitates, quas illi defendere non valentes deseruerant, igne succendit. Et ut pervenit ad urbem Pragā, ante ipsam ex adverso fixit aquilas Sibenice ¹⁷⁴⁰ in monticulo (468). Ibi nichil actum dignum relatu comperi ¹⁷⁴⁴, nisi quod præsul Severus

Cæsaris ad castra clam noctu fugit ab urbe, timens, ut æstimo, ne quasi domino suo rebellis privaretur sedis honore pontificalis. Quod videns dux Bracizlao

Nescit quid faciat, mentem dolor undique turbat. Jam pœnitet eum olim pugnasse contra cæsarem ¹⁷⁴³ jam pœnitet eum sprevisse ¹⁷⁴³ monita ducis Occardi, jam mavult ¹⁷⁴³ precibus pugnare, et eum ¹⁷⁴³ precibus superare ¹⁷⁴³ quem olim pugnando superarat; atque his verbis temptat diram deflectere

A cæsaris iram:

Bellageris, cæsar, nullus habitura triumphos (459). Nostra ¹⁷⁴⁷ terra tua est camera, nosque tui sumus, et esse tui ¹⁷⁴⁸ cupimus. Nam qui suos in subjectos sævit,

Hoste crudeli crudelior noscitur esse;

si spectas ad robur tui exercitus, nos tibi nec moment rerum sumus. Cur ostendis potentiam tuam quasi contra folium, quod a vento rapitur? Nam ventus deficit ubi nichil sibi officit. Quod vis ¹⁷⁴⁹ ut sis, jam victor es,

Jam tua jam cinge victricia ¹⁷⁵⁰ tempora ¹⁷⁵¹ lauro [(470).]

Insuper ei promittit mille et quingentas marcas denariorum, quod erat tributum trium annorum jam ¹⁷⁵¹ præteritorum (471).

Mox velut insignis cum flammis æstuat ignis, si quis nimiam desuper fundit ¹⁷⁵² aquam, paulatim impetum ejus confundit, et prævalentibus undis deficit ignis:

Haud secus ¹⁷⁵³ extinxit regina pecunia cæsaris [iram.

Nam qui olim hanc terram intraverat inmitis, accepta pecunia revertitur mitis, pace interposita.

13. Anno dominicæ incarnationis 1043 tanta famæ fuit in Boemia, ut tertia pars populi interiret fame.

Anno dominicæ incarnationis 1044.

C Anno dominicæ incarnationis 1045. obiit Gunter monachus 7 Idus Octobris (472).

Anno dominicæ incarnationis 1046. dedicatum est monasterium in urbe Bolezlau 14 Kal. Junii ¹⁷⁶¹ a Severo Pragensis ¹⁷⁵⁸ ecclesiæ sexto episcopo (473)

Anno dominicæ incarnationis 1047.

Anno dominicæ incarnationis 1048.

Anno dominicæ incarnationis 1049.

Anno dominicæ incarnationis 1050.

Anno dominicæ incarnationis 1051.

Anno dom. inc. 1052. obiit Bozena ¹⁷⁵⁶ conjunx

VARIAE LECTIONES.

¹⁷²⁸ dum 2, 3. ¹⁷²⁸ deest A. Ockardo addunt 4, 4^a. ¹⁷²⁷ deest 4. ¹⁷²⁸ Bracizlavo 1. ¹⁷²⁸ Pricos 1. Pricos 2, 2^b. Picos 3. ¹⁷²⁸ fuit 4, 4^a. ¹⁷²⁸ Belin 1, 2, 4. Bolin 3. ¹⁷²⁸ posuissent 1. ¹⁷²⁸ tote 4, 4^a. ¹⁷²⁸ fuerunt 4, 4^a. ¹⁷²⁸ deest 4, 4^a. ¹⁷²⁸ Bracizlao addit 4^a. ¹⁷²⁷ præcipitare 3. ¹⁷²⁸ abissum 1. ¹⁷²⁸ a hanc rem pertinet annus dom. incarn. MXLI, add. 4^a. ¹⁷⁴⁰ Sibenice 1. Sybenice 4, 4^a. ¹⁷⁴¹ comperit 4, 4^a. ¹⁷⁴³ jam pœnitet — cæsarem omissa 4, 4^a. ¹⁷⁴³ verba sprevisse — eum in marg. A. apposuit alia manus ¹⁷⁴³ maluit 2, 2^b, 3. ¹⁷⁴³ exsuperare 4, 4^a. ¹⁷⁴³ nam 2, 2^b, 3. ¹⁷⁴⁷ deest A. ¹⁷⁴⁸ deest A. ¹⁷⁴⁹ vitrici 2^b, 3. ¹⁷⁵⁰ tempora 2, 2^b, 4, tempora 5. ¹⁷⁵¹ deest 2^b, 3, 4, 4^a. ¹⁷⁵² fundat 2^b, 3. ¹⁷⁵³ sexus corr. secus A. ¹⁷⁵⁶ IV Calend. Januarii 3. ¹⁷⁵⁸ a domino Severo sanctæ Pragensis 4, 4^a. ¹⁷⁵⁶ Bona al. manu superscr. ze A. Boziena 2.

NOTÆ.

(465) Anno 1043 Eppo est præfectus Bilinensis; D vide tabulam Boczek I, 116.

(466) A Petro Ungarorum rege Bracizlai socio. Quæ cum Annales Hildesh. ad annum 1041 referant, dubitari non potest quin proditio comitis Pricos et numerus anni 1041 in textu ad II, 11 revocandus sit.

(467) Anno 1041 hæc gesta sunt; cfr. Herm. Aug. et Ann. Sang.

(468) Mons Zizka postea nominatus.

(469) Lucan., Phars. I, 12.

(470) Virg., Æn. V, 539.

(471) Autumno in festivitate S. Michaelis Henricum ad Pragā cum Bohemis pacem fecisse testatur annalista Saxo a. 1042.

(472) De Guntario eremita in silva Bohemica vide Herm. Aug. 1045; Vitam S. Godehardi ep. Hildesh. ap. Leibnitium I, 487, et præceptum Bratislai a. 1045. Boczek I, 120; Vitam S. Guntheri Act. SS. Oct. IV, 1068.

(473) Vide supra II, 7, et præceptum Bratislai Boczek I, 125.

Udalrici ¹⁷⁰⁷ ducis, mater Bracizlai ¹⁷⁰⁸.

Anno dominicæ incarnationis 1053.

Sanctus Procopius abbas (474) obiit. 2. 2^a. 2^b.

Anno dominicæ incarnationis 1054. ¹⁷⁰⁹ urbs Wratizlav ¹⁷⁰⁰ (475) et aliæ civitates a duce ¹⁷⁰¹ Bracizlao redditæ sunt Poloniis, ea conditione ut quam sibi tam suis successoribus quingentas marcas argenti et 30 auri annuatim solverent.

Anno dominicæ incarnationis 1055 ¹⁷⁰².

Dux Bracizlaus ¹⁷⁰³ virtutum culmine clarus

Gemma Boemorum ¹⁷⁰⁴, patrum lux clara suorum, cum adjuvante Deo totam sibi subjugasset Poloniam, nec non bis victor, jam tertia vice proposuerat invadere Pannoniam (47^a), dumque præcedens snum expectat exercitum, 'Hrudim' ¹⁷⁰⁵ in urbe acri pulsatur ægitudine; quam ut sensit magis magisque ingravescere, et sui corporis vires evanescere, convocat eos qui sorte aderant terræ ¹⁷⁰⁶ primates, quibus astantibus verbis satur talibus: *Quia mea fata vocant, et atra mors jam præ oculis volat, volo vobis assignare et vestræ fidei commendare, qui post me debeat rem publicam gubernare. Vos scitis quia nostra principalis ¹⁷⁰⁸ genealogia, partim sterilitate, partim pereuntibus in ¹⁷⁰⁹ immatura ætate, me usque ¹⁷¹⁰ ad unum ¹⁷¹¹ fuit redacta. Nunc autem, ut ipsi cernitis, sunt mihi a Deo dati quinque nati, inter quos dividere regnum Boemiæ non videtur mihi esse utile, quia omne regnum in seipsum ¹⁷¹² divisum desolabitur. Quia ¹⁷¹³ vero ab origine ¹⁷¹⁴ mundi, et ab initio Romani imperii, et usque ad hæc tempora fuerit fratrum ¹⁷¹⁵ gratia rara, testantur nobis exempla rata. Nam Cain ¹⁷¹⁶ et Abel, Romulus et Remus, et mei atavi Boleslaus et sanctus Wenczelus, si spectes quid fecerint ¹⁷¹⁷ fratres bini, quid facturi sunt quini ¹⁷¹⁸? Hos ergo ¹⁷¹⁹ quanto potiores ac potenciores intueor, tanto mente præsaga pejora augurior. Heu meus ¹⁷²⁰ semper pavida genitorum de incertis satis natorum! Unde prævidendum ¹⁷²¹ est ne post mea fata ¹⁷²² aliqua inter eos oriatur discordia propter*

A obtinenda regni gubernacula. Qua de re rogo vos per Dominum ¹⁷²³, et obtestor fidei vestræ per sacramentum, quatinus inter meos natos sive nepotes semper major ¹⁷²⁴ natu summum jus et solium obtineat in principatu, omnesque ¹⁷²⁵ fratres sui, sive qui sunt orti herili de tribu, sint sub ejus dominatu (477). Credite mihi, nisi monarchos ¹⁷²⁶ hunc regat ducatum, vobis principibus ad jugulum, populo ad magnum deveniet ¹⁷²⁷ damnum (478). Dixerat, et inter astancium manus corporeos artus linquens petit ethera flatus ejus 4 Idus Januarii ¹⁷²⁸ (479), ac magnus planctus est desuper illico factus ¹⁷²⁹. Quantæ autem dux iste Bracizlaus frugalitatis ¹⁷³⁰, vel quantæ discretionis in divinis legibus ¹⁷³¹ et humanis judiciis, aut quam largus dator ¹⁷³² elemosinarum et quam pius fautor ecclesiarum sive viduarum fuerit, facundia Tullii prius defecisset, quam singula ejus quæque merita explicuisset ¹⁷³³.

14. Post cujus obitum filium ejus primogenitum nomine Spitignev ¹⁷³⁴ omnes Boemicæ gentis, magni et parvi, communi consilio et voluntate pari eligunt sibi in ducem ¹⁷³⁵, cantantes kirieleison cantilenam dulcem. Erat enim vir valide speciosus, cæsariæ pice nigrior atra, barba ¹⁷³⁶ proluxa, facie lata ¹⁷³⁷, genæ ejus candidiores nive, et parum rubentes per medii. Quid plura?

Vir bonus et talos a vertice pulcher ad imos erat (480). Prima ¹⁷³⁸ die qua intronizatus est, hic inagnum et mirabile ac omnibus seclis memorabile fecit hoc sibi memoriale; nam quotquot inventi sunt de gente Teutonica, sive dives, sive pauper, sive ¹⁷³⁹ peregrinus, omnes simul in tribus diebus jussit eliminari de terra Boemia (481), quin etiam et genitricem non tulit remanere suam, de qua supra meminimus (482), Ottonis natam, nomine Juditham. Similiter et abbatissam (483) sancti Georgii, Brunonis filiam, eliminat, quia hæc olim antea eum verbis offenderat acerbis. Nam dum pater ejus Bracizlaus reedificaret mœnia locius urbis Prægæ per girum,

VARIE LECTIONES.

¹⁷⁰⁷ Odalrici 2, Udalrici 2^b. ¹⁷⁰⁸ hæc ad 1050, A. ¹⁷⁰⁹ in margine superiore A. alia manu adscriptum sed falso MLIII. ¹⁷⁰⁰ Wratizlav 2, Wratizlai 3, Wratizlau 2^b, 4^a. ¹⁷⁰¹ Boemico add. 2^b, 4, 4^a. ¹⁷⁰² Mill. LIII, al. manu superscr. A. ¹⁷⁰³ Boemorum add. 4, 4^a. ¹⁷⁰⁴ Sclavorum 4, 4^a. ¹⁷⁰⁵ Hrudim 2, Hrudiu 3. ¹⁷⁰⁶ sui 2. ¹⁷⁰⁷ erasum et superscr. A. ¹⁷⁰⁸ deest A. ¹⁷⁰⁹ deest 2, 3, 4, 4^a. ¹⁷¹⁰ eor. al. man. A. ¹⁷¹¹ unum 2. ¹⁷¹² i. s. ipso al. man. in margine A. apposita. ¹⁷¹³ quod 2^b. ¹⁷¹⁴ oriente 1. ¹⁷¹⁵ omisum A. 1, 2, 2^a, 4^a, legunt 3, 4, et in margine 2^b. ¹⁷¹⁶ Chain 1. ¹⁷¹⁷ fuerint pro fecerint 3. ¹⁷¹⁸ quinterni 3. ¹⁷¹⁹ ita 1, 4, ego rel. ¹⁷²⁰ in al. man. superscr. 1. ¹⁷²¹ providendum A. ¹⁷²² facta corr. fata A. ¹⁷²³ Deum 2^b, 3. ¹⁷²⁴ minor 3. ¹⁷²⁵ et omnes 4. ¹⁷²⁶ monachos al. manu superscr. solus 1, nec monarchos 2^b, si monarcha 3. ¹⁷²⁷ deveniret eraso r 1. ¹⁷²⁸ deest 4^a. ¹⁷²⁹ est hoc loco superscr. A. ¹⁷³⁰ fragilitatis corr. frugilitatis A. ¹⁷³¹ regibus 1. ¹⁷³² dator repetit 1. ¹⁷³³ explicuissent A. ¹⁷³⁴ Zpitignev 1, 2^b, Spitigneu 2, Zpingnen 3, Zpitigneum 4, Spitigneum 4^a, et sic porro. ¹⁷³⁵ judicem omisso in 4 4^a. ¹⁷³⁶ barbara corr. barba A. ¹⁷³⁷ lata 4. ¹⁷³⁸ autem inserunt 4, 4^a. ¹⁷³⁹ seu 4.

NOTÆ.

D (479) Consentit Necrologium Bohemicum.

(480) Hor., epp. II, 2, 4.

(481) Sed non omnes Teutonicos expulit e Bohemia, potius Vitum abbatem Sazaviensem Slavica natione oriundum munere privavit, et abbatem Teutonicum in monasterium induxit, ut refert monachus Sazaviensis.

(482) I, 40.

(483) Dobner V, 329 ex diplomate quodam Ottocari I effecisse videtur ei nomen Adlaidæ fuisse

(474) Sazaviensis.

(475) Breslau.

(476) Dubitat Palacky I, 291, num Bratislaus revera bellum contra Ungaros tempore hiemali suscipere voluerit.

(477) Hanc legem Cosmas infra III, 43 vocat *justitiam Bohemorum*.

(478) Hunc rerum ordinem a Bratislao non in ipsa morte constitutum esse, docet tabula quedam a. 1354 scripta, in qua mentio fit Wratizlai, filii ejus, ducis Moraviensis; Boczek I, 130.

et hic ¹⁰⁰⁰ supradictus heros a patre sibi concessam A Satec ¹⁰⁰¹ haberet ¹⁰⁰² provinciam, forte ¹⁰⁰³ exiit ut cum suis circa sancti Georgii claustrum componeret murum. Et cum nullo modo recte poni posset murus, nisi destrueretur fornax abbatisse qui ibi ¹⁰⁰⁴ forte stabat, jactata fune in media, tunc aliis hoc facere cunctantibus, accessit natus herilis, et quasi risum sibi faciens, cum magno cachinno ¹⁰⁰⁵ jussit eum dejicere subito in torrentem Bruzincam ¹⁰⁰⁶, dicens: *Hodie domina abbatisa calidas non gustabit placentas.* Quod agnoscens abbatisa exiit irata de claustro, et valde moleste ejus dicta ferens, sic eum yronicis aggreditur et confundit dictis:

*Nobilis, insignis, vir fortis et inclitus armis,
Quam magnas turres nunc expugnavit et urbes,
Et sibi famosum fert de fornace triumphum,
Tempora jam lauro victricia cingat et auro.
Clerus multimodas campanas ¹⁰⁰⁷ personet ¹⁰⁰⁸ odas,
Dux quia dejecit ¹⁰⁰⁹ fornacem miraque fecit.
Ah ¹⁰¹⁰ pudet effari ¹⁰¹¹ quæ non pudet hunc operari.
Corpore dirigit vir, vox et faucibus hæsit (484),
Indignansque ¹⁰¹² suam gemitu compescuit iram
[(485).]*

Ilæc quoniam ¹⁰¹³ abbatisse dicta dux alta in mente reposita (486) reservarat ¹⁰¹⁴, postquam est intronizatus, priusquam ¹⁰¹⁵ sancti Georgii ecclesiam intrarat ¹⁰¹⁶, abbatisam expellit ¹⁰¹⁷ mandans sibi talia ¹⁰¹⁸: *Nunc potius convenit clerum resonare odas et pulsare campanas, cum abbatisa foras et ¹⁰¹⁹ de terra hac ejicitur ¹⁰²⁰, quam cum fornace ejus dejicitur.* Ecce vir fortis et inclitus armis non turres, non urbes expugnando, sed te abbatisam ¹⁰²¹, illius fornacis ¹⁰²² dominam, hodie ejiciendo ¹⁰²³ fert ¹⁰²⁴ famosum triumphum, et cingat tempora lauro. Et ut jussum fuerat, super bigam imposita fertur velociter abbatisa, et cicius dicto ejicitur hujus terræ de confinio.

15. His ita ¹⁰²⁵ peractis, vadit novus dux novum disponere Moraviæ regnum, quod olim pater ejus inter filios suos dividens, partem dimidiam ¹⁰²⁶ Wratis-

lao ¹⁰²⁷ (487) partem alteram Chonrado ¹⁰²⁸, et Ottoni ¹⁰²⁹ dederat; Jaromir autem adhuc deditus studiis inter scolares versabatur alas. Præmisit autem dux Spitzigneu illius terræ ¹⁰³⁰ ad primates litteras, in quibus nominatim vocat trecentos viros, quos ipse novit ¹⁰³¹ meliores et nobiliores ¹⁰³² ex omnibus civitatibus, et ut sibi ad urbem Hrudim ¹⁰³³ occurrerent ¹⁰³⁴, per salutem capitis sui mandat. Jussa viri faciunt, et jam ¹⁰³⁵ ultra portam custodiæ in agris Grutov ¹⁰³⁶ (488) duci obviam veniunt, quos statim dux ¹⁰³⁷, iratus quia non ad conductum locum occurrerant, jussit comprehendere, et catenatos misit ad custodiendum, dividens eos per singulas civitates Boemiæ, equos autem et arma eorum inter suos distribuit, et tenuit viam in Moraviam. Quod audiens B frater ejus ¹⁰³⁸ Wratislaus valde eum timuit, et secessit in partes Pannoniæ ¹⁰³⁹ (489), relicta conjuge Olomuc ¹⁰⁴⁰ (490) in urbe. Quem rex Andreas gratanter suscepit, et quandiu secum ¹⁰⁴¹ fuit, honorifice eum habuit. Ergo dux Spitzigneu, postquam ad suum placitum ¹⁰⁴² omnia ordinavit in Moravia, fratres suos accepit, ut essent secum in curia, Conradum ¹⁰⁴³ præficiens venatoribus, Ottonem vero posuit super pistores atque cocos magistrum ¹⁰⁴⁴. Nurus autem suam comprehensam misit in quoddam castrum ¹⁰⁴⁵ munitissimum nomine ¹⁰⁴⁶ Lescen ¹⁰⁴⁷ (491), commit- tens eam ad custodiendum comiti nomine ¹⁰⁴⁸ Mstis ¹⁰⁴⁹, quam ille, non ut decuit talem dominam, custodivit, nam omni nocte ejus pedem suo cum pede ¹⁰⁵⁰ munivit compede. Quod vir ejus audiens ægre tulit, et quid mercedis comiti pro tam teneri facto postea reddiderit, in sequentibus patebit (492).

16. Post unum vero mensem ¹⁰⁵¹ evolutum inter- ventu Severi episcopi et comitum nurum suam dimittit, et ¹⁰⁵² dans ei conductum, fecit eam ¹⁰⁵³ redire ad suum maritum. Quæ quoniam ¹⁰⁵⁴ vicina partui erat, dum ire properat ¹⁰⁵⁵, matricem viciat, et infra spacium trium dierum spiritum ¹⁰⁵⁶ exhalat pulcherrima mulierum ¹⁰⁵⁷, quia non potuit ¹⁰⁵⁸ uteri expo-

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁰⁰ hæc 1. ¹⁰⁰¹ Sate 2, Satez 2. Sate 2b, Sathce 4, 4a. ¹⁰⁰² h superscr. ai. man. 1. ¹⁰⁰³ sorte 2, 4. ¹⁰⁰⁴ corr. A. omittunt 4, 4a. ¹⁰⁰⁵ chachinno 1, 4a. ¹⁰⁰⁶ Brusnicam 1, Bruznicam 2b, 4, 4a Brucitucam 3. ¹⁰⁰⁷ campanas corr. campanis A. campanas 4, 4a ¹⁰⁰⁸ personat 3. ¹⁰⁰⁹ dejecit 4a. ¹⁰¹⁰ Ach 4. ¹⁰¹¹ ea fari 4, 4. ¹⁰¹² n superscr. 1, indignamque 3. ¹⁰¹³ quum 2b, 3. ¹⁰¹⁴ reservaret 1. ¹⁰¹⁵ p q 1. ¹⁰¹⁶ intrat A, intraret 4, 4a, ad addit 1. ¹⁰¹⁷ ita A. superscripsit alia manus et corva illa; deest in rell. ¹⁰¹⁸ 3. sic legit: abbatisse mandat talia. ¹⁰¹⁹ omittunt 4, 4a. ¹⁰²⁰ ejicitur d. t. A. ¹⁰²¹ m superscr. al. manu A. abbatisa 3. ¹⁰²² n superscr. 1. ¹⁰²³ ejici ipio 1. ¹⁰²⁴ corr. 1. ¹⁰²⁵ corr. A. itaque 1. ¹⁰²⁶ corr. A. Wratislavo 1. ¹⁰²⁷ Conrado A. 2, Chunrado 2b, 4a, Cunrado 4. ¹⁰²⁸ Otoni 1. ¹⁰²⁹ al. man. superscr. A. ¹⁰³⁰ vidit 2. ¹⁰³¹ et nobiliores omissa 4, 4a. ¹⁰³² Grudim 1. ¹⁰³³ ita A. occurrant rell. ¹⁰³⁴ etiam 4, 4a. ¹⁰³⁵ Gruton 2, 2b. Chruton 3. Grothou 4, 4a. ¹⁰³⁶ Spitzigneu addunt 4, 4a. ¹⁰³⁷ suus A. ¹⁰³⁸ Polo- n 4, 4a. ¹⁰³⁹ Olomucz 2, 4, 4a. ¹⁰⁴⁰ corr. A. ¹⁰⁴¹ palatium 4, 4a. ¹⁰⁴² Conratum 1, Cunradum 4, 4a. ¹⁰⁴³ posuit pistorum atque cocorum magistrum 4, 4a. ¹⁰⁴⁴ castellum A. ¹⁰⁴⁵ omittit 3. ¹⁰⁴⁶ Lesczen 2. ¹⁰⁴⁷ omittit 4a. ¹⁰⁴⁸ Mztis 1, 2, 4. ¹⁰⁴⁹ cum pede desunt 2. ¹⁰⁵⁰ messem, n superscr. al. man. 1. ¹⁰⁵¹ manu alia et corva superscr. A; deest in rell. ¹⁰⁵² deest 4, 4a. ¹⁰⁵³ quia 4, 4a. ¹⁰⁵⁴ te al. man. corr. ire 1. dum te properat 2, 2b, dum properat 3. ¹⁰⁵⁵ spiritus 2. ¹⁰⁵⁶ corr. 1. ¹⁰⁵⁷ poterat 3.

NOTÆ.

- (484) Virg., Æn. III, 48.
(485) Lucan., Phars. IX, 166.
(486) Virg., Æn. I, 26.
(487) Wratislaus sedem habebat Olomuci, Con-
radus Znayni, Otto Brunæ; cfr. Boczek I, 429.
(488) Campi Grutavienses, ultra Chrudim oppi-
dum siti; longius quam dux jusserat iter fecerunt

D Moravienses. Vid. Pubitschka III, 359.

(489) Die 20 mens. Aprilis 1055, Wratislaus adhuc
residebat Olomuci, ut probat ejus tabula Boczek I,
132.

(490) Olmutz.

(491) Lesten.

(492) II, 19

nere pondus inmatutum. Cujus de morte rex ¹⁰⁵⁹ Andreas ¹⁰⁶⁰ cum videret suum hospitem usque adeo moerentem,

His juvenem dictis moestum solatur amicis (493):
O mi care hospes, Deus faciat, ut sis sospes. De cætero, facta super Dominum ¹⁰⁶¹ curam tuam, et spera in eum, et ipse faciet, ut hic mæror cicius ¹⁰⁶² vertatur in gaudium. Sæpe enim fit ut, unde homo minus proficui ¹⁰⁶³ sperat, inde plus commodi ¹⁰⁶⁴ ferat. De obitu autem tuæ consortis esto vir fortis, nec dolendo excedas modum, quasi tibi soli aliquid contingerit novum, cum omnibus hominibus constet notum,

Omnis redire ¹⁰⁶⁵ suum humanum corpus ad hortum. Dixerat et tristem secum ducit ¹⁰⁶⁶ ad mensam hospitem, ubi optimis ferculis reficiuntur ¹⁰⁶⁷ atque mero leni efficiuntur kati. Forte fuit huic regi ¹⁰⁶⁸ unica ¹⁰⁶⁹ gnata ¹⁰⁷⁰, nomine Adleyta ¹⁰⁷¹ (494), jam ¹⁰⁷² thoro maritali ¹⁰⁷³ tempestiva, valde formosa et multis proci nimium spes invidiosa. Hanc hospes ut vidit misere adamavit, quod rex bonus non recusavit, atque ¹⁰⁷⁴ post paucos dies matrimonio sibi eam copulavit. Quod cum audisset dux Spitigneu, sagaci ingenio præcavens ne forte invaderet frater suus totam ¹⁰⁷⁵ cum Ungaris Moraviam, mittens nuncios revocatum de Ungaria, et reddidit sibi ¹⁰⁷⁶ civitates, quas ei ante ¹⁰⁷⁷ pater suus dederat in Moravia (495). Erat enim dux ¹⁰⁷⁸ Spitigneu vir prudens ¹⁰⁷⁹ rerum in discrimine, sciens arcum suum tendere et laxare in oportuno ¹⁰⁸⁰ tempore. Cujus inter cæteras virtutes hoc præcipuum studium memoria dignum posteris vero imitabile exemplum proferimus ¹⁰⁸¹ in mediam. Talis enim mos suus erat, semper quadragesimali tempore ¹⁰⁸² aut monachorum aut canonicorum degens in claustris, elemosinis vacabat, divinis officiis instabat, vigiliis et oracionibus ¹⁰⁸³ inhærebat, sic tamen, ut ante matutinalem melodiam aut cum extensione manuum aut cum genuflexionibus totam ruminaret psalmodiam. Post completorium vero ad instar monachorum servat ¹⁰⁸⁴ silentium usque ad primæ statum ¹⁰⁸⁵. Et quamdiu jejunos fuit, eccle-

siastica disponit ¹⁰⁸⁶ negotia, post prandium autem secularia tractat ¹⁰⁸⁷ judicia ¹⁰⁸⁸. Pelliciam autem ¹⁰⁸⁹ episcopalem et tunicam clericalem, quam desuper induens ¹⁰⁹⁰ in capite jejunii per totam quadragesimam gestabat, in cœna Domini suo capellano cubiculario eam dabat, bene et religiose reputans, ut qui tempore poenitentiæ particeps laboris ¹⁰⁹¹ fieret, in die magnæ festivitatis ¹⁰⁹² non immunis habiret.

17. Anno dominicæ incarnationis 1056.

Anno dominicæ incarnationis 1057.

Anno dominicæ incarnationis 1058. 4 Nonas Augusti (496) Judita conjux Bracizlavi, ductrix Boemorum, obiit, quam quia filius suus Spitigneus ejecerat de regno suo, cum non posset aliter ulcisci ¹⁰⁹³ injuriam suam in filio, ad contumeliam ejus et omnium Boemorum nuperat Petro regi Ungarum (497). Hæc postea ¹⁰⁹⁴ a filio suo Wratizlao duce inde translata et sepulta est ¹⁰⁹⁵ Pragæ juxta virum suum Bracizlavi, sanctorum martyrum Viti, Wenceslai, Adalberti ¹⁰⁹⁶ in ecclesia honorifice ¹⁰⁹⁷

Anno dominicæ incarnationis 1059.

Anno dominicæ incarnationis 1060. cum ad festum santi Wenceslai dux Spitigneu venisset Pragam, videns ecclesiam Sancti Viti non adeo magnam nec capessentem populum concurrentem ad festivitatem sanctam, quam videlicet ipse sanctus Wenceslaus construxerat ¹⁰⁹⁸ ad similitudinem ¹⁰⁹⁹ Romane ecclesiæ rotundam, in qua etiam ejusdem ¹¹⁰⁰ corpus sancti Wenceslai quiescebat; similiter et aliam ecclesiolam ¹¹⁰¹, quæ fuit contigua et quasi in porticu sita ejusdem ecclesiæ, cujus in medio nimis in ¹¹⁰² arto loco erat mausoleum ¹¹⁰³ sancti ¹¹⁰⁴ Adalberti; optimum ratus fore, ut ambas destrueret ¹¹⁰⁵ et unam utrisque patronis magnam ¹¹⁰⁶ construeret ecclesiam. Continuo per longum gyrum designat ecclesiæ locum, jactat fundamenta, fervet ¹¹⁰⁷ opus (498), surgit murus; sed ejus felicia cœpta in subsequenti mox anno intercipit mors inepta. Ejusdem anni tempore, quo legiones procedunt ad bella (499), cum jam levatis signis miliciæ dux ¹¹⁰⁸ quasi

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁵⁹ audiens *add.* 2. ¹⁰⁶⁰ *deest* 2. ¹⁰⁶¹ Deum 2b, 3. ¹⁰⁶² tuus 3. ¹⁰⁶³ profectus 3. ¹⁰⁶⁴ *corr.* 1. ¹⁰⁶⁵ redire A. ¹⁰⁶⁶ duxerat 3. ¹⁰⁶⁷ *corr.* 1. ¹⁰⁶⁸ regia A. ¹⁰⁶⁹ *deest* A. ¹⁰⁷⁰ nata A. ¹⁰⁷¹ Adlegta A, A. ¹⁰⁷² h *superscr. al. man.* 1. ¹⁰⁷³ *deest* 4, 4a. ¹⁰⁷⁴ atque-copulavit *desunt* 1. paucos *omittunt* A. 2. post dies aliquot 3. ¹⁰⁷⁵ totam terram M. c. U. A. ¹⁰⁷⁶ reddidit 1. reddit ei 4, 4a. ¹⁰⁷⁷ antea 2b 3. ¹⁰⁷⁸ *deest.* 3. ¹⁰⁷⁹ prudentissimus 4, 4a. ¹⁰⁸⁰ importuno 4. in portuno 4a. ¹⁰⁸¹ proferimus 2, 2b, 3. ¹⁰⁸² tempt 1. ¹⁰⁸³ jejuniis 4, 4a. ¹⁰⁸⁴ servabat 3. ¹⁰⁸⁵ spaciū A. ¹⁰⁸⁶ exponit A. disponebat 3. ¹⁰⁸⁷ tractabat 3. ¹⁰⁸⁸ negotia A. ¹⁰⁸⁹ *deest* A. ¹⁰⁹⁰ indutus 3. ¹⁰⁹¹ *deest* 2. ¹⁰⁹² resurrectionis Jesu Christi domini nostri *addunt* 4, 4a. ¹⁰⁹³ ulcisci A. *sed corr.* ¹⁰⁹⁴ post 4, 4a. ¹⁰⁹⁵ omissio et et est 4, 4a. ¹⁰⁹⁶ V. W. A. 1. ¹⁰⁹⁷ ita A. *deest* *rell.* ¹⁰⁹⁸ construxerat 1. ¹⁰⁹⁹ sanctæ *add.* 4. ¹¹⁰⁰ *deest* A. ¹¹⁰¹ ecclesiam 2b, 3, 4, 4a. ¹¹⁰² in arto e. l. m. A. ¹¹⁰³ mausoleum 2b, 4, 4a. ¹¹⁰⁴ beati 3. ¹¹⁰⁵ construeret 1. ¹¹⁰⁶ *deest* A. ¹¹⁰⁷ *corr.* 1. accelerat 4, 4a. ¹¹⁰⁸ Spitigneu *add.* 4, 4a

NOTÆ.

(493) Virg., Æn. V. 770.
(494) Erat soror Andreas I regis Hungarorum, filia Ladislai; cfr. Pubitschka III, 361.
(495) Tabula quædam apud Boczek I, 135 probat Wratizlavi anno 1059 Olomuci commoratum esse.
(496) Probat Necrologium Bohemicum.
(497) Anno 1046 regno privato et cæcato; sed tunc vivebat prior ejus uxor; vid. Herm. Augiens.

D 1046. Nuptias illas in dubium vocat Pubitschka III, 330.

(498) Virg., Georg. IV, 169.

(499) Nifallor, Andree regi Hungarorum cum exercitu Teutonicorum adversus Belam ex consilio Heinrichi regis auxilium laturus erat, quod de duce quodam Boemorum anonymo, cujus adventum Teutonici non expectaverint, litteris mandavit Lambertus 1061.

unius¹⁰⁰⁰ diei iter ageret, obviam habuit¹⁰⁰⁰ viduam, quæ flens et ejulans ac pedes ejus deosculans. currens¹⁰⁰¹ post eum clamabat dicens :

Domine, vindica me de adversario meo.

Et ille, *Faciam*, inquit, cum de¹⁰⁰² expeditione red-eam. Et illa : *Quid si*, ait¹⁰⁰³, *non redibis, cui me vindicandam¹⁰⁰⁴ dimittis¹⁰⁰⁵ ? Aut cur tuam mercedem a Deo accepturus umittis ?* Qui statim unius viduæ ad petitionem intermisit expeditionem, eamque justo judicio vindicavit de adversario. Quid ad hæc vos, o moderni principes, dicitis, qui tot viduarum, tot pupillorum ad clamores non respicitis, sed eos tumido fastu superbiendo despiciitis ? Talibus, ut supra diximus, misericordiæ visceribus dux Spitignev hoc agnomen sibi ascivit, ut ab omnibus diceretur pater clericorum, defensor viduarum. Sed quia sæpius videmus occulto Dei judicio malos relinqui, bonos subtrahi¹⁰⁰⁶ de medio, hic vir tantæ¹⁰⁰⁷ probitatis est¹⁰⁰⁸ ab hac luce subtractus 5 Kal. Februarii (500), anno sui ducatus 6, anno vero¹⁰⁰⁹ dominicæ incarnat. 1061¹⁰¹⁰.

Obiit Spitignev dux Bohemorum 2. 2^a.

18. Post ejus obitum frater ejus¹⁰¹¹ Wratizlaus, omnibus Boemis faventibus, sublimatur in solium, qui confestim¹⁰¹² Moraviæ regnum inter fratres suos dividit per medium, dans Ottoni orientalem plagam (501), quam ipse prius obtinuerat, quæ¹⁰¹³ fuit aptior venatibus¹⁰¹⁴ et abundantior piscibus, occidentalem vero (502), quæ est¹⁰¹⁵ versus Teutonicos, dat Conrado, qui et ipse sciebat Teutonicam linguam. Regio¹⁰¹⁶ autem illa est planior et campestris atque fertilior frugibus. Interea sole morante in prima parte piscium, bonæ indolis Jaromir juvenis, audita nece fratris sui Spitignev, quem non¹⁰¹⁷ minus quam¹⁰¹⁸ ut patrem timore et amore coluit, jam deposito puerili metu rediit¹⁰¹⁹ de studiō, sperans aliquam portionem¹⁰²⁰ se habiturum hæreditatis in patrio regno. Quem dux Wratizlaus frater suus, ut sensit magis affectari¹⁰²¹ laicalem quam sacræ doctrinæ miliciam, his verbis castigat ejus pertinaciam : *Noli*, inquit, *frater¹⁰²², noli a capite, cujus effectus es membrum, per apostasiam¹⁰²³ abscidi¹⁰²⁴ et¹⁰²⁵ projici in infernum. Olim divina gratia per sui provi-*

dentiam¹⁰²⁶ elegit¹⁰²⁷ te in sacerdotii gradum, propterea et genitor noster tradidit te ad literarum exercitium, ut successor idoneus Severi episcopi habearis, tantummodo Deo favente si superstes fueris. Moxque intrante Martio mense, prima sabbati die, quando celebrantur¹⁰²⁸ sacri ordines, quamvis invitum et coactum atque nimis renitentem totondit eum, et in præsentia ipsius ducis ordinatus est usque¹⁰²⁹ ad diaconatus officium, legique publice evangelium, et pontifici missam celebranti¹⁰³⁰ juxta morem ministravit¹⁰³¹. Post hæc novus diaconus, immo¹⁰³² antiquus dicendus¹⁰³³ apostata Julianus, parma¹⁰³⁴ sacræ miliciæ non bene abjecta (503), et gratia¹⁰³⁵ quam per inpositionem manus acceperat neglecta¹⁰³⁶, sumpsit militare cingulum, et cufugit cum suis sequacibus ad ducem Polonicum (504), mansitque secum usque Severi¹⁰³⁷ episcopi¹⁰³⁸ ad obitum.

19. Ea tempestate Mztis comes urbis Belinæ¹⁰³⁹, filius Boris, vir magnæ audaciæ, majoris eloquentiæ, nec minoris prudentiæ, quamvis non inmemor quod suspectum ducem habuerit¹⁰⁴⁰, quia ejus conjugem sibi quandoque a domino suo commissam in custodia tenuerit¹⁰⁴¹ (505), tamen¹⁰⁴² audacter palatium ducis ingressus, rogaturus eum his verbis supplicitor est aggressus : *Fratris tui*, inquit, *per gratiam in honore sancti Petri apostoli ædificavi ecclesiam, cujus ad dedicationis sollempnitatem quo dignemini adventare¹⁰⁴³, simul et urbem adventu tuo lætificare, supplices meas ne despice¹⁰⁴⁴ preces.* Ille quamvis non inmemor acceptæ injuriæ, quam olim sibi fecerat in conjuge¹⁰⁴⁵, tamen propter novitatem suam dissimulans in corde¹⁰⁴⁶ quam habuit iram¹⁰⁴⁷, dixit : *Ego veniam, civitatem lætificabo meam¹⁰⁴⁸, et quod res et justitia postulat, faciam.* Hoc verbum, quod locutus est princeps, non intelléxit comes¹⁰⁴⁹, et magnas duci agens grates¹⁰⁵⁰ lætus abiit, et parat quæ sunt necessaria ad magna convivia. Venerat dux et episcopus¹⁰⁵¹ et ecclesia, quæ est sita¹⁰⁵² in suburbio, mox dedicata, ascendit dux in urbem ad prandium¹⁰⁵³; episcopus vero et comes in sua curte, quæ fuit ante ecclesiam, similiter positus mensis epulis discumbunt. Et inter prandendum¹⁰⁵⁴ venit nuncius qui diceret in aure¹⁰⁵⁵ comiti : *Ablata est tibi urbis præfectura et data est Koyatæ¹⁰⁵⁶, filio Wessebo-*

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁰⁰ corr. al. man. 1. ¹⁰¹⁰ quandam inserunt 4, 4^a. ¹⁰¹¹ superscr. al. man. A. ¹⁰¹² superscr. 1. ¹⁰¹³ deest 2. ¹⁰¹⁴ miseram add. 4, 4^a. ¹⁰¹⁵ remittis 2b. ¹⁰¹⁶ subthai 1. ¹⁰¹⁷ tale corr. tante 1. ¹⁰¹⁸ deest 2b, 3. ¹⁰¹⁹ ita A. deest rel. . ¹⁰²⁰ LXI deest 1. ¹⁰²¹ suus 2b. ¹⁰²² statim 4, 4^a. ¹⁰²³ qui 2. ¹⁰²⁴ veniationibus 3. ¹⁰²⁵ omissum 4, 4^a. ¹⁰²⁶ corr. 1. ¹⁰²⁷ superscr. al. manu. A. ¹⁰²⁸ deest A. ¹⁰²⁹ redit A. ¹⁰³⁰ partem A. ¹⁰³¹ corr. 1 affectare A. 3, 4, 4^a. ¹⁰³² fr. inq. A. ¹⁰³³ apostaciam 1. ¹⁰³⁴ abscindi 3. ¹⁰³⁵ superscr. al. man. 1. ¹⁰³⁶ pro sui providentia 2b. ¹⁰³⁷ eligit 2. ¹⁰³⁸ celebrabantur 2b. ¹⁰³⁹ deest. 3. ¹⁰⁴⁰ cel. miss. A. ¹⁰⁴¹ celebravit 2. ¹⁰⁴² corr. A. ¹⁰⁴³ omittunt 4, 4^a, dict. ant. A. ¹⁰⁴⁴ ita A per arma rel. ¹⁰⁴⁵ gratiam A. 2b, 3, 4, 4^a. ¹⁰⁴⁶ neglectam 2b, 3, 4^a. ¹⁰⁴⁷ omittunt 4, 4^a. ¹⁰⁴⁸ deest A. ¹⁰⁴⁹ Relinæ 2. ¹⁰⁵⁰ habuit 2b. ¹⁰⁵¹ tenuit A. tenuerat 4, 4^a. ¹⁰⁵² deest 2b, 3. ¹⁰⁵³ advenire 4, 4^a. ¹⁰⁵⁴ superscr. 1. ¹⁰⁵⁵ sua add. A. ¹⁰⁵⁶ suo add. A. 4, 4^a. ¹⁰⁵⁷ suam A. ¹⁰⁵⁸ deest 4, 4^a. ¹⁰⁵⁹ Mztis add. 4, 4^a. ¹⁰⁶⁰ gratias 2b. ¹⁰⁶¹ Severus add. 4, 4^a. ¹⁰⁶² omissum 4, 4^a. ¹⁰⁶³ prandendum 4, 4^a. ¹⁰⁶⁴ prandium 2b. ¹⁰⁶⁵ in aurem A. 2b, 3. ¹⁰⁶⁶ Kovatæ corr. Koyatæ A. Koyatæ 1. Koietæ 4, Koietæ 4^a.

NOTÆ.

(500) Consentit Necrologium Bohemicum.
(501) I. e. Osmucensem.
(502) I. e. Brunnensem.

(503) Hor., od. II, 7, 10.
(504) Boleslaum II.
(505) II, 15.

1. s. ¹⁰⁰⁷, qui tunc temporis primus erat in palatio ducia. A Ad hæc comes respondit: Dux est et dominus, de civitate sua faciat quod ¹⁰⁰⁰ sibi placet. Quod autem mea ecclesia hodie habet, auferendi dux potestatem non habet. Qui nisi illa nocte consilio præsalis ¹⁰⁰⁰ et auxilio ¹⁰⁷⁰ aufugisset, procul dubio ¹⁰⁷¹ oculos et pedem suum, quem olim compedivit cum pede conjugis ducis, amisisset ¹⁰⁷².

20. Anno dominicæ incarnationis 1062, 6 Kal. Februarii obiit ductrix ¹⁰⁷² Adleyth ¹⁰⁷⁴ mater Judithæ et Ludmilkæ, similiter et Bracizlai junioris et Wratislai, qui in ¹⁰⁷² primo flore juventutis occidit ¹⁰⁷⁶ 13 Kal. Decembris. Evoluta autem fere unius anni spatio (506) post obitum ductricis Adleythæ, Wratislaus dux accepit uxorem nomine Zuatavam ¹⁰⁷⁷ (507), Kasimir Poloniorum ducis natam, Bolezlai vero et Uladzislai germanam, ex qua habuit quatuor liberos, bonæ indolis viros, Bolezlavum, Borivoy, Wlatislavum ¹⁰⁷⁸, Sobezlavum ¹⁰⁷⁹ (508). De quibus in suis locis, uti Deus dabit, satis copiose tractabitur.

21. Anno dominicæ incarnationis 1063.

Anno dominicæ incarnationis 1064.

Anno dominicæ incarnationis 1065.

Anno dominicæ incarnationis 1066.

Anno dominicæ incarnationis 1067. Idus Decembris Severus sextus Pragensis ecclesiæ episcopus.

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁰⁷ Wschoris 1, 4, 4^a, Vschoris 2^b, 3. ¹⁰⁰⁸ quid 2^b, 3. ¹⁰⁰⁹ Severi add. 4. ¹⁰⁷⁰ et auxilio desunt 4. ¹⁰⁷¹ procul dubio desunt 1. ¹⁰⁷² ita 1, pr. d. amisisset rell. ¹⁰⁷³ nomine A. ¹⁰⁷⁴ Adleyth 1. Adleyta 3. ¹⁰⁷⁵ deest. A. ¹⁰⁷⁶ cecidit 3. ¹⁰⁷⁷ Swatavam 2. ¹⁰⁷⁸ et add. 4, 4^a. ¹⁰⁷⁹ Zobzlavum 1. Sobieslavum 2. Zobezlavum 2^b, 4. Sobeslavum 3. Zobislaum 4^a. ¹⁰⁸⁰ ita A. 3, 4, migravit rell. ¹⁰⁸¹ de hoc seculo 4, 4^a. ¹⁰⁸² repetit sed expunxit 1. ¹⁰⁸³ refragatione A. 2, corr. refragacione corr. 1. ¹⁰⁸⁴ episcopatum 2, 1^b. ¹⁰⁸⁵ Spingnei 3, Spitignei 4, 4^a. ¹⁰⁸⁶ deest 1. ¹⁰⁸⁷ ut expunct. 4, add. 4^a. ¹⁰⁸⁸ ad Sekirkostel — similiter desunt A. castel 1, Sekirkostel 2, Sekir costel 3, Sekyr costel 4, 4^a. ¹⁰⁸⁹ ita A. 1, 2^b. Slivincam 2, ob defectum punctorum super i etiam aliter legi possit; Sliuincam 3. ¹⁰⁹⁰ Zwartka A. 1, 4, corr. Zuratka A. Zwartka addito c super r 2^b, Zuracka 3. ¹⁰⁹¹ in 2, legi potest Poduin et Podium. Podium 3. ¹⁰⁹² Wracen 1, 2^b, 3, 4, 4^a. Wracen 2.

NOTÆ.

(506) Anno 1063.

(507) I. e. Swatislawa.

(508) Cosmas prætermisit commemorare filiam Juditham, ex eodem matrimonio procreantem, quæ nupta fuit Viperto comiti Groicensi, qui postea marchio Misnie et Lusatiæ fuit. Cum vero Juditha hæc una cum marito suo Viperto condidisset celeberrimam abbatiam Pegaviensem, parentum etiam et fratrum Judithæ anniversaria ibi celebrata sunt. Sic enim in Calendario Pegaviensi legimus: 19 Kal. Febr. *Fratislaus rex, pater fundatrix, mille talenta. Et: Kalendar. Sep. Swatislawa regina, mater fundatrix nostræ.* SCHWARZ. Cfr. infra II, 40.

(509) De die et anno consentiunt monachus Gradicensis, series episcoporum Pragensium et Necrologium Bohemicum.

(510) Fortasse quia, duce relicto, ad imperatorem transiit, H, 12.

(511) I. e. Olomucensium. Haud immerito conjecisse videtur Palacky I, 301 consilium de constituendo Olomucensi episcopio initum esse Olomuci sub finem anni 1052; apud Boczek enim I, 138 exstat tabula quodam de concambio, in qua hæc leguntur: *Præsentibus fratribus meis (Ottonis) Wratislao et Cunrado illustribus, venerabili episcopo Severo et pluribus comitibus de Boemia et Moravia. Actum in Olomuc anno dom. inc. 1062, 12 Kal. Jan. Anno 1065; iv Kal. Jul., ap. Boczek I, 139 Johannis primi episcopi de Olomuc primum facta est mentio.*

Migrat ¹⁰⁰⁰ ab hoc mundo ¹⁰⁰¹, bravio fruiturque jocundo (509).

Hic utramque fortunam prosperam et adversam satis expertus est; nam aliquando a duce Bracizlo captus, catenatus, carceri mancipatus (510), utrumque simul in occulto et in aperto ¹⁰⁰² martirium tulit. Hic fere omni tempore sui præsalatus sine aliqua refragatione ¹⁰⁰³ et sine omni contradictione Boemiarum et Moraviarum quasi unum et individuum episcopum ¹⁰⁰⁴ rexit, et rexisset, si non post obitum Zpitignei ¹⁰⁰⁵, nimia devictus efflagitatione Wratislai ducis, consensisset promoveri Johannem episcopum in Moravia (511). Prius tamen multorum sub testimonio hujusmodi ¹⁰⁰⁶ deliberato pædo et allido sive concambio ¹⁰⁰⁷, scilicet ut Pragensis præsal 12 villas quæ sunt in omni Boemia potiores pro illo episcopo ¹⁰⁰⁸ eligat, insuper et centum marcas argenti annuatim de camera ducis accipiat; curtem autem quæ est in Moravia ad Sekirkostel ¹⁰⁰⁹ cum suis appendiciis, ut antea sic et in posterum, possideat, similiter ¹⁰¹⁰ et villam Sliuincam cum foro, atque castrum ibidem situm in media aqua Zuratka ¹⁰¹¹ nomine, Podivin ¹⁰¹² (512) dictam a conditore suo Podiva, Judæo sed postea catholico (513). Fertur autem quod fuisset in Moravia ante tempora Severi quidam episcopus, ut reor, nomine Wracen ¹⁰¹³ (514). De qua parochia

C (512) Observat Dobner superesse hodie Podivin locum in Moravia, haud procul a Ludenburg, a quibusdam Kostel nominatum.

(513) Aut fallitur Cosmas aut studio Pragensis Ecclesiæ deductus a veritate aberravit, quod videbatur Palackio I. I. Apparet enim ex Hildegardi Gradicensis Chronico msc. Boczek I, 139 curtem illam Sekir-Kostel et castrum Podivin a Pragensi episcopo Olomucensi revera traditum esse. Anno demum 1068, Otto dux Moraviensis restituit (sunt verba alius tabulæ Boczek I, 140) electo Pragensi episcopo, pro denegatis eidem per ducem centum maris annuatim de camera solvendis, castrum Podivin in Moravia cum foro civitatis Sekure adjacentis, qualiter tempore b. Adalberti ex unione parochiarum cesserat in jus Pragensium.

(514) Duorum episcoporum Olomucensium servata est memoria ante Severi tempora. Joannis archiepiscopi, qui missus est in terram Moravorum, mentio facta est in litteris Theotmari archiepiscopi Salisburgensis ad Joannem IX papam a. 900 circiter datis. Alius Silvester occurrit circa annum 940 in codice qui nominatur *Granum catalogi præsalum Moraviæ*. Anno 974 episcopus quidam Moraviensis, cujus nomen non servatum esse dolemus, interfuit synodo a Wiligiso archiepiscopo Moguntino habitæ (cfr. Gudent cod. dipl. I, 352), quem episcopum Wracen illum fuisse conjecit Dobner IV, 245. Vide Richter scrip. episcoporum Olomucensium, p. 5 sqq.

quantum conflictum cum prædicto præsule Johanne successor Severi Jaromir habuerit in loco suo declarabitur.

22. Tunc Conradus et Otto audientes Pragensem episcopum migrasse ad Christum, mittunt et revocant fratrem suum Jaromir de Polonia, et discingunt eum zona militari, et iterum recipit¹⁹⁹⁴ habitum et tonsuram clericalem. Interea dux Wratislaus præcavens sibi in futurum¹⁹⁹⁵, et¹⁹⁹⁶ timens ne germanus suus, cum præsul factus foret, cum prædictis fratribus contra se conspirarent¹⁹⁹⁷, cœpit tacitus secum tractare quoquo modo posset eum episcopo defraudare. Erat autem tunc temporis in curia ducis quidam Lanczo¹⁹⁹⁸ capellanus, de Saxoniam nobili prosapia natus, vir personatus (515) et admodum literatus, ac præpositura Lutomericensis¹⁹⁹⁹ ecclesiæ sublimatus, moribus et vita non contradicens honori pontificatus; et quia duci semper fidelis mansit, omnibus modis dux elaborabat²⁰⁰⁰ his Pragensis præsul ut sit. Interim Conradus et Otto veniunt de Moravia fratrem suum Jaromir secum afferentes²⁰⁰¹ et subnixi²⁰⁰² ducem pro eo²⁰⁰³ postulantes, quo sit²⁰⁰⁴ memor germanitatis, memor paternæ institutionis²⁰⁰⁵, memor sacramentorum, quibus pater suus obligarat fidem comitum, quod post Severi præsulis obitum Jaromir sibi eligerent²⁰⁰⁶ in episcopum. At ille, sicut erat in simulandis et dissimulandis rerum causis vir ingeniosus atque dolosus, ut vulpecula quæ non²⁰⁰⁷ illuc fugit²⁰⁰⁸ quo suam jactavit caudam²⁰⁰⁹, ita dux aliud clausum retinens in pectore, aliud promittit²⁰¹⁰ suis fratribus ore. Non est, inquit, unius hominis tractare hoc negotium, quod postulat communis ratio omnium. Sed quoniam nunc interim jam pars²⁰¹¹ major populi et procerum miliciæ processit in castra, nusquam melius, ut reor, hac tractabitur de causa quam istius²⁰¹² terræ ad custodiæ claustra (516): ibi omnes²⁰¹³ majores natu hujus gentis, ibi procures²⁰¹⁴ et comites, ibi qui sunt in clero meliores aderunt, quorum in arbitrio

A stat episcopalis electio. Hoc ideo dux fecit, ut ibi inter suos milites, septus armis, munitus præsidis, posset contraire²⁰¹⁵ suorum voluntati fratrum, et hunc quem volebat Lanczonem²⁰¹⁶ sublimaret in episcopum. Sed frustratur²⁰¹⁷ sinistra intencio ducis, ²⁰¹⁸ quia omnis potestas a Deo est, et esse præsul non potest cui a Deo prædestinatum aut²⁰¹⁹ permissum²⁰²⁰ non est.

23. Quid multa²⁰²¹? Venum erat ad custodiæ portam qua itur in Poloniam, et in loco qui dicitur Dobenina²⁰²² (517) dux convocat populum et procures²⁰²³ in cœlum, et fratribus suis²⁰²⁴ a²⁰²⁵ dextris et a sinistris assistentibus²⁰²⁶, clericis vero et comitibus per longum gyrum considentibus²⁰²⁷, et post eos cunctis militibus assistantibus, vocat Lanczonem, et stantem in medio laudat et commendat²⁰²⁸ eum populo, sic ei clara voce, dicens: *Egregia tua fides mihi spectata cottidie exigit*²⁰²⁹ hoc et cogit me ut faciam, quod facturus sum hodie, et ut per hoc discant posteri, quantum dominis suis debeant fideles fieri²⁰³⁰. Accipe en anulum et baculum, esto sponsus Pragensis ecclesiæ et pastor sanctarum ovium. Fit murmur in populis²⁰³¹, nec resonat vox congratulationis, sicut semper solet in tempore episcopalis electionis. Tunc Koyata²⁰³², filius Wsebor²⁰³³, palatinus comes, hoc nimis impatienter ferens, sicut erat verax in sermone et simplex in verbo, stans a dextris Ottonis fratris ducis, fortiter inpingit latus ejus, dicens: *Quid stas? An ὄνος λύπας*²⁰³⁴ (518)? Quare²⁰³⁵ non adjuvas fratrem tuum? An non vides quia²⁰³⁶ frater tuus, filius ducis, repudiatur, et proselitus²⁰³⁷ atque advena, qui in hanc terram sine semoralibus²⁰³⁸ venit, in solium sublimatur? Atque si²⁰³⁹ dux violat patris sui²⁰⁴⁰ sacramentum, absit a nobis²⁰⁴¹! ut manes²⁰⁴² nostrorum parentum apud Deum pro hoc²⁰⁴³ sacramento reddant rationem aut supplicium luant. Scimus enim²⁰⁴⁴, et ad hoc nitimur ut possumus, quod genitor vester Bracizlaus nos et patres nostros sub fidei sacramento constrinxit, quos

VARIE LECTIONES.

¹⁹⁹⁴ recepit 4. 4^a. ¹⁹⁹⁵ in f. sibi A. ¹⁹⁹⁶ deest 2^b. ¹⁹⁹⁷ conspiraret 3. ¹⁹⁹⁸ Lanczo 2. ¹⁹⁹⁹ Lucomiricensis 3. Lutomericensis 4. 4^a. ²⁰⁰⁰ elaborat A. ²⁰⁰¹ offerentes A. 1. 2^b. 4. in 2. o correctum in a. ²⁰⁰² subnixi corr. subnixi A. ²⁰⁰³ pro eo desunt A. ²⁰⁰⁴ sic 1. ²⁰⁰⁵ instructionis 3. ²⁰⁰⁶ g superscr. 1. ²⁰⁰⁷ nisi 2^b. ²⁰⁰⁸ fingit 1. ²⁰⁰⁹ caud. jact. A. ²⁰¹⁰ ita 1. 2. 4. promisit rel. ²⁰¹¹ par. 1. 2. ²⁰¹² illius 2^b. ²⁰¹³ al. manu superscr. A. ²⁰¹⁴ procures 1. ²⁰¹⁵ contravenire 2^b. ²⁰¹⁶ n superscr. 1. ²⁰¹⁷ corr. 1. ²⁰¹⁸ duc. int. A. ²⁰¹⁹ et A. ²⁰²⁰ promissum 1. ²⁰²¹ quid plura 4. 4^a. ²⁰²² Dobenina A. Dobovina 2^b. Debonina 4. 4^a. ²⁰²³ procures et populum 3. ²⁰²⁴ deest 4. 4^a. ²⁰²⁵ addextris A. 1. ²⁰²⁶ assistantibus 4. 4^a. ²⁰²⁷ considentibus 2. residentibus 4. 4^a. ²⁰²⁸ commendat corr. commendat 1. ²⁰²⁹ erit expuncto alia manus superscr. exigit A. ²⁰³⁰ fier corr. al. manu fieri 1. servi 4^a. ²⁰³¹ populo A. ²⁰³² ita corr. A. pro Koyata; Coyata 1. Koyatha 4. Koytha 4^a. ²⁰³³ Vsebor 3. Swebor 4. ²⁰³⁴ Ananocayapac A. ananoc aypac 1. A nanoc aypac 2^b. ananocaypac 5 Ana. noc aipac 4. 4^a. ²⁰³⁵ Cur 2^b. 3. 4. ²⁰³⁶ quod 2^b. ²⁰³⁷ proselita A. proselytaus 2^a. A pr. 2^b. ²⁰³⁸ femoribus alia manu superscr. al. 1. ²⁰³⁹ si deest A. ac quasi 4^a. ²⁰⁴⁰ deest 4. 4^a. ²⁰⁴¹ vobis 2^b. ²⁰⁴² inanes 2. in textu, sed in margine ab antiqua manu i. aie manes (id est animæ manes). manus 3. ²⁰⁴³ hac corr. hoc 1. ²⁰⁴⁴ 1. 2. pro enim habent magnum N, quod alias nomen significare solet.

NOTÆ.

(515) I. e. ut videtur, vir corporis dignitate et D

decore præditus.

(516) Alias clusæ, montium angustię.

(517) Ex conjectura Palackii hodie Döberle, haud procul a Trautenau, in via qua itur in Silesiam.

(518) Ita legenda atque petita esse illa verba ex Boethio I, 4 primus vidit Dobrowski, qui antea in

corrupta illa lectione Bohemica verba sibi deprehendisse videbatur. Cfr. commentatio ejus in Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen I, 48, K. Vide Diogeniani cent. VII, 33 et Leutschii notam in paroemiographis Græcis, p. 291. GROTEFEND.

²²⁰⁸ post obitum Severi episcopi frater vester ²⁰¹⁰ Jaromir præsul sit. Aut si tibi displicet frater tuus, cur sordet nostratum clerus non modicus, scientia æque præditus ut iste Teutonicus? O si tot habeas episcopatus quot cernis capellanos hac in terra progenitos episcopio ²⁰¹⁷ dignos! An putas quod alienigena plus nos diligit et melius huic terræ cupiat quam indigena? Humana quippe sic est natura ²⁰¹², ut unusquisque, quacunquē sit terrarum ²⁰¹⁹, plus suam quam alienam non solum diligit gentem, verum etiam, si quirit, peregrina flumina in patriam verteret. Malumus ergo, malumus ²⁰²⁰ caninam ²⁰²¹ caudam aut asini merdam ²⁰²², quam Lanczonem locarier ²⁰²³ super sacram kathedram. Frater tuus, beatæ memoriæ Spiti-gneu, aliquid sapuit, qui una die omnes Teutonicos hac de terra extrusit. Vivit adhuc Romanus imperator Henricus, et vivat; quem tu temetipsum ²⁰²⁴ facis, cum ejus potestatem usurpans das baculum et anulum ²⁰²⁵ episcopalem famelico cani. Certe non inpune ²⁰²⁶ tu et tuus episcopus feret, si Koyata ²⁰²⁷ filius ²⁰²⁸ Wsebor vivet ²⁰²⁹.

24. Tunc Zmil filius Bozeni ²⁰³⁰, qui fuit præfectus in urbe Satec, simul et Coyata ²⁰³¹ accipientes per dexteras Conradum ²⁰³², Ottonem et Jaromir ²⁰³³: Eamus, inquit, et videamus utrum unius versucia et simulata æquitas prævaleat, an justitia et mira æquitas præcellat trium fratrum, quos par ætas, una voluntas, eadem potestas sociat, et major militum copiositas juvat. Fit per castra commotio non modica populi, Arma ²⁰³⁴, Arma clamant singuli, omnibus est odio illa inconsulta episcopalis electio. Ideoque major pars exercitus cessit ad illos tres dominos, metatque sunt castra oppidum Opocen ²⁰³⁵ (519) et infra. Et quia jam altera pars militum præcesserat in silvam, videns dux ²⁰³⁶ quasi se destitutum ²⁰³⁷, nec satis fratrum ab inpetu fore tutum, fugit quam celerius potuit, timens ne ipsi præoccuparent Pragani aut ²⁰³⁸ Wissegrad ²⁰³⁹ urbem. Mittit tamen de via ad fratres nuncium, dicens: Non propter Koyatæ

A filii ²⁰¹⁰ Wsebor magniloquam linguam aut Zmil filium Bozen, cujus est in ore mel et in corde sel, quorum pravis atque dolosis consiliis quod factum est feceram — quos ego, si vixero! — Sed ²⁰¹¹ reprimam me ²⁰¹²; verum ²⁰¹³ nunc magis paternæ traditionis memor, sacramentorum ejus, quod justitia, quod fraterna dilectio pascit, faciam. Tantummodo sequimini me ²⁰¹⁴ ad urbem Pragam. Qui advenientes castra fixerunt in pratis juxta villam Gostivar ²⁰¹⁵ (520) et mittunt ad duem ²⁰¹⁶, si factis dicta comprobare velit. Quos ille pacifice suscipiens, fratrem suum Jaromir eligit ²⁰¹⁷ in episcopum, Conradum vero et Ottonem, datis et acceptis inter se sacramentis, dimittit cum pace in Moraviam. At vero Zmil ²⁰¹⁸ et Coyata, quamvis inter principes concionati sint vera et justa, tamen, nisi nocturni elapsi delitissent fuga ²⁰¹⁹, sine omni audientia dux eos ut hostes ²⁰²⁰ rei publicæ ²⁰²¹ punisset. Facta ²⁰²² est autem electio hæc anno dom. inc. 1068, sole intrante vigesimam quintam ²⁰²³ partem Geminorum ²⁰²⁴ (521).

25. Nec mora, dux Wratizlaus mittit comites Severam, Alexium, Marquardum Teutonicum cum fratre suo Jaromir jam electo ad imperatorem secundum Henricum (522). Qui venientes in vigilia sancti Johannis baptistæ adeunt cæsarem in ²⁰²⁵ urbe ²⁰²⁶ Maguntia ²⁰²⁷, tractantem cum episcopis et principibus imperialia negotia, et offerrentes electum suum rogant ex parte ducis et totius populi, quo sua auctoritate dignetur eorum electionem confirmare. Quorum petitioni cæsar annuens, tertia die, id est ²⁰²⁸ 6 Kal. Julii, feria ²⁰²⁹ secunda, dat ²⁰³⁰ ei anulum et pastorem virgam, et in proximo die dominico 6 Nonas Julii ²⁰³¹ (523) a præsule Maguntino Jaromir, mutato nomine Gebhardus ²⁰³², ordinatus est in episcopum. Eodem die transfretantes ²⁰³³ Renum, cum post prandium quidam suus miles Willalmus ²⁰³⁴ super ripam ²⁰³⁵ sederet ²⁰³⁶ denissis ²⁰³⁷ pedibus in alveum, accessit retro clam novus episcopus,

VARIÆ LECTIONES.

²⁰¹⁰ quod 13. ²⁰¹¹ frater vester desunt A. ²⁰¹² episcopatu 2. ²⁰¹³ nat. sic est A. repetit 1. ²⁰¹⁴ corr. 1. ²⁰¹⁵ deest A. ²⁰¹⁶ rati inserit 2b. ²⁰¹⁷ a. asininam m. A. caninam merdam aut asininam caudam 4. 4a. ²⁰¹⁸ locari A. 4. 4a. ²⁰¹⁹ tu metipsum 2. tu met te ipsum 4a. ²⁰²⁰ et anulum desunt 4. 4a. ²⁰²¹ impute corr. al. manu impune 1. ²⁰²² corr. A. ²⁰²³ deest 4a. ²⁰²⁴ Certe — vivet omisa 2. ²⁰²⁵ fil B. Zmil A. Boren 1. Bozen 4. ²⁰²⁶ corr. A. ²⁰²⁷ Conradum et A. 4. ²⁰²⁸ Jaromirum A. ²⁰²⁹ deest. 4. ²⁰³⁰ Opoczen 2. Opocen 2b. ²⁰³¹ Wratizlaus addunt 4. 4a. ²⁰³² destitutum A. superscr. al. manus tu. ²⁰³³ et A. omissum 4. ²⁰³⁴ Wissegrad 1. ²⁰³⁵ filium 1. ²⁰³⁶ superscr. al. manu A. ²⁰³⁷ ne corr. al. man. me A. reperiam 4. 4a. ²⁰³⁸ in margine A. al. manu adscriptum; hæc omnia in rasura 1. ²⁰³⁹ al. man. superscr. A. ²⁰⁴⁰ Gostivar 1. 4. Gostivar 2b. 3. Gostivar 4a. ²⁰⁴¹ aducem 1. corr. al. man. ad d. ²⁰⁴² elegit 4. 4a. ²⁰⁴³ Kinyl 1. Smil 2. ²⁰⁴⁴ deest A. ²⁰⁴⁵ superscr. al. manu 1. ²⁰⁴⁶ publice 4. 4a. ²⁰⁴⁷ Acta A. ²⁰⁴⁸ quartam A. ²⁰⁴⁹ gemorum corr. al. man. geminorum A. genitorum corr. gemin. 1. ²⁰⁵⁰ superscr. 1. ²⁰⁵¹ corr. 1. ²⁰⁵² Magontia 1. Magontina 2. Magontia 2b. Maguntina 4. ²⁰⁵³ scilicet 2b. ²⁰⁵⁴ feria — Julii alia manu, sed cœvna in margine inferiore A. adscripta. ²⁰⁵⁵ da 1. ²⁰⁵⁶ Gebbeardus 1. Gebhardus 2. Gebhardus 2b, 3, 4, 4a. ²⁰⁵⁷ transferantes corr. 1. ²⁰⁵⁸ Willehalinus 1. ²⁰⁵⁹ 2b 3. Willelmus 2. Willelmus 4, 4a et sic deinceps. ²⁰⁶⁰ fluminis inserit 4a. ²⁰⁶¹ sedet 2b. ²⁰⁶² dimissis 2, 4.

NOTÆ.

- (519) Opocno.
(520) Hostivar in circulo Kaurzimensi.
(521) Diem 15 esse mensis Junii, quo celebrabatur S. Vitus, eruit Dobner V, 394.
(522) Neque imperatorem fuisse Henricum neque secundum, inter omnes constat.

(523) Neque dies vi Kal. Jul. in secundam feriam neque vi Non. Jul. in diem Dominicum incidit, quod observant rerum Bohemicarum indigatores Assemani, Pubitschka, Dobner, qui cum Assemanio feriam secundam et diem Dominicum secutus utroque loco restituere voluit 2 Kal. Jul. et 2 Non. Jul.

et nesciens quod ibi lateret profunda aqua, deiecit eum ²⁰⁹⁷ in Reni ²⁰⁹⁸ fluente, dicens : *Denno te Baptizo, Willalme*. Qui ²⁰⁹⁹ diu submersus, tandem emersus, caput rotando et undas captando dixit : *Si sic baptizas, valde deliras, episcopo* ²¹⁰⁰. Ille nisi bene natate scisset, una die et sumpsisset episcopium ²¹⁰¹ et amisisset præsul Gebeardus.

—26. Qui ²¹⁰² cum pervenisset Pragam, eo die quo juxta morem obsedit episcopalem kathedram, dat Marco capellano suo ejusdem ²¹⁰³ ecclesiæ præposituram, qui secundum hominis genituram nobili ortus erat attavorum prosapia, ducens originem de gente Teutonica, pollens sapientia præ cunctis quos tunc habuit terra Boemica ²¹⁰⁴. Nam in omnibus liberalibus artibus valde fuit ²¹⁰⁵ bonus scolasticus ²¹⁰⁶, qui potuit dici et esse multorum magistrorum didascalus, in divina vero pagina interpret mirificus, in fide catholica et in lege ²¹⁰⁷ ecclesiastica doctor magnificus. Quicquid enim religionis, quicquid regularis ²¹⁰⁸ institutionis ²¹⁰⁹, quicquid honoris hac est in ecclesia, hic sua erudit et ordinavit prudentia ²¹¹⁰. Prius enim erant irregulares et ²¹¹¹ nomine tantum canonici, inculti ²¹¹², indocti, et in habitu laic ali in choro servientes, velut acephali aut bestiales centauri ²¹¹³ viventes. Quos vir prudens Marcus suis verbis et exemplis instruens, et e multis meliores, quasi de prato excerpens flores, ope divina cooperante 25 fratres ordinavit, dans eis religionis habitum et secundum regulam æqualem cibi et potus mensuram. Sed cum sæpe aut negligentia ministrorum aut occasione aliqua magistrorum ²¹¹⁴ intermitteretur fratrum præbenda, et inde sæpe fratres eum ²¹¹⁵ affligerent sua querimonia ²¹¹⁶, volens placere eis per omnia, decimationis illorum quartam partem sibi asscribens, tres inter fratres dividit, ita ut unusquisque frater annuatim 30 modios tritici et totidem avenæ, insuper et 4 denarios (524) ad septimanam pro carne ²¹¹⁷ sine intermissione habe-

ret. De cujus Deo placitis actibus plura poterant dici ²¹¹⁸ relatu ²¹¹⁹ digna, sed melius est ut de his sileam quam videar e multis dixisse pauca. Ille beatæ memoriæ præpositus ²¹²⁰ post 30 annos (525), quibus hujus ecclesiæ rexit præposituram, jam in cœlesti regno beatam commissi talenti recepturus usuram 18 Kalend. Decembris.

Migrat ²¹²¹ ab his tenebris ad lucisamœna perhen-
[nis ²¹²² *.

* Anno ²¹²³ dom. inc. 1070 (526) dux Wratizlaus in moribus Deo carus et hominibus, nec non in rebus bellicis miles præclarus, inspiratione divina commonitus, monasterium in metropoli Boemiæ urbe, Wissegrad vocata, quæ omnium terre illius civitatum quasi mater et domina est, Deo juvante, construendum pia mente proposuit. Ad cujus propositi efficientiam non mediocri animo consilia pertractans, dignum duxit, quatenus monasterium, quod gratia Dei cooperante conficiendum devote promiserat, sanctæ Romanæ ecclesiæ pontifici regendum omnique ab adversitate diligenter protegendum, simul cum canonicis ejusdem ecclesiæ commendaret. Igitur Petrus, ecclesiæ sancti Georii præpositus, Romam missus devota nuncia sui ducis domino apostolico fideliter insinuavit (527). Quo audito, venerabilis papa Alexander II ²¹²⁴ Deo gratias pro tam felici præfati principis desiderio retulit, moxque synodum convocavit, in qua 72 episcopi fuerunt. Quibus postquam omnia prædicti ducis verba recitavit, cuncti unanimi corde et voce glorificantes Deum, qui sanctam suam ecclesiam in toto orbis terrarum dilatare non cessat, responderunt : *Amen*. Dominus ergo papa Petrum præpositum domino suo cum privilegio in hæc verba remisit :

« Alexander servus servorum Dei, urbis Romæ episcopis et papis suis successoribus (528), nec non catholicis episcopis sanctæque Romanæ ecclesiæ subjectis cunctis, utriusque vitæ prosperitatem et apostolicam benedictionem a summo Deo cum omnibus sanctis. Ea, quæ dominus Deus suam per clementiam ad augmentum apostolicæ sedis condonare dignatus est, ad agnitionem omnigenarum linguarum hoc sub chirographo propagari volumus, primum quidem misericordiam Dei super nos diffusam liquide annunciamus. Boemorum dux Wratizlaus, vir christianus, fidei integerrimus amator, rebus in bellicis

VARIAE LECTIONES.

²⁰⁹⁷ deest 2. ²⁰⁹⁸ Rhein 2. *prima manu* 2b. ²⁰⁹⁹ corr. A. ²¹⁰⁰ deest 3. ²¹⁰¹ episcopatum 2, 4, 4a. ²¹⁰² qua corr. qui A. ²¹⁰³ item *al. man.* A. ²¹⁰⁴ Boemia 1. ²¹⁰⁵ *al. manu superscr.* A. ²¹⁰⁶ scolasticus *al. atramento corr. scolast.* 1. ²¹⁰⁷ in lege *desunt* 4, 4a. ²¹⁰⁸ singularis 4, 4a. ²¹⁰⁹ quicquid reg. inst. in *marginē* A. *alia manu adscripta.* ²¹¹⁰ sapientia 3. ²¹¹¹ deest A. ²¹¹² et *add.* 4. ²¹¹³ ceu tauri 4, 4a. ²¹¹⁴ aut — magistrorum *alia manu in margine A. adscripta.* ²¹¹⁵ cum fr. A. ²¹¹⁶ ipse vero in Deo *addunt* 4, 4a. ²¹¹⁷ dabatur *add.* 1. ²¹¹⁸ poteram *omisso* dici 3. ²¹¹⁹ relatu *corr.* relatu 1. ²¹²⁰ Marcus *add.* 4, 4a. ²¹²¹ migravit 2, 4, 4a. ²¹²² ad lucem amena perhen[nis] A. *superscr. al. man. amenaque p. paradisi.* ²¹²³ *Que hic de fundatione Wissegradensis ecclesiæ sequuntur, leguntur in duobus tantum codicibus* 7, 7a. ²¹²⁴ *numerus manu recentiori subscriptus* 7.

NOTÆ.

(524) 4 denarios plus minus 20 cruciferos æquasse observat Dobner.

(525) i. e. 1098.

(526) Num Wissehradensis ecclesia anno 1070 revera condita aut condi cepta sit, eo major exoritur dubitatio, cum omnes posterioris ætatis scriptores, quibus nulla ut Cosmæ interpolatori inhæret suspicio, ecclesiam anno demum 1088 fundatam esse uno ore profiteantur, et ipsum Wratizlai præceptum fundationis apud Boczek I, 183, etsi chronologicis signis omnino caret, hoc eodem anno scriptum esse episcoporum nomina, quorum mentio facta est, probent. De quo vid. Dobner ad Hlaj. V, 540. Et hoc bene

D observavit Dobner, subsequenter Alexandri II bullam esse suppositam, neque ab eo tale privilegium dari posse satis apparere ex iis quæ Gregorius VII ad Wratizlaum de ecclesia Wissehradensi a. 1074 scripserit : *De reliquiis et privilegio unde nos rogasti, cum nuncius tuus finita et perfecta ecclesia consecrationis consilium a nobis quæsierit, voluntati tuæ satisfacere benigne procurabimus.*

(527) De vera causa Petri legationis vide quæ Cosmas infra II, 29, narrat. Cfr. etiam Cosmæ primam continuationem ad annum 1129.

(528) Quam longe hoc exordium recedat a genuinis pontificum Romanorum bullis nemo non videt.

²²⁹⁸ post obitum Severi episcopi frater vester ²⁰¹⁰ Jaromir præsul sit. Aut si tibi displicet frater tuus, cur sordet nostratum clerus non modicus, scientia æque præditus ut iste Teutonicus? O si tot habeas episcopatus quot cernis capellanos hac in terra progenitos episcopo ²⁰¹¹ dignos! An putas quod alienigena plus nos diligit et melius huic terræ cupiat quam indigena? Humana quippe sic est natura ²⁰¹², ut unusquisque, quacunque sit terrarum ²⁰¹³, plus suam quam alienam non solum diligit gentem, verum etiam, si quirit, peregrina flumina in patriam verteret. Malumus ergo, malumus ²⁰¹⁴ caninam ²⁰¹⁵ caudam aut asini merdam ²⁰¹⁶, quam Lanczonem locarier ²⁰¹⁷ super sacram kathedram. Frater tuus, beatæ memoriæ Spiti-gneu, aliquid sapuit, qui una die omnes Teutonicos hac de terra extrusit. Vivit adhuc Romanus imperator Henricus, et vivat; quem tu temetipsum ²⁰¹⁸ facis, cum ejus potestatem usurpans das baculum et anulum ²⁰¹⁹ episcopalem famelico cani. Certe non inpune ²⁰²⁰ tu et tuus episcopus feret, si Koyata ²⁰²¹ filius ²⁰²² Wsebor vivet ²⁰²³.

24. Tunc Zmil filius Bozeni ²⁰²⁴, qui fuit præfectus in urbe Satec, simul et Coyata ²⁰²⁵ accipientes per dextras Conradum ²⁰²⁶, Ottonem et Jaromir ²⁰²⁷: *Eamus, inquit, et videamus utrum unius versucia et simulata æquitas prævaleat, an justitia et mira aquilas præcellat trium fratrum, quos par ætas, una voluntas, eadem potestas sociat, et major militum copiositas juvat.* Fit per castra commotio non modica populi, *Arma* ²⁰²⁸, *Arma* clamant singuli, omnibus est odio illa inconsulta episcopalis electio. Ideoque major pars exercitus cessit ad illos tres dominos, metatque sunt castra oppidum Opocen ²⁰²⁹ (519) et infra. Et quia jam altera pars militum præcesserat in silvam, videns dux ²⁰³⁰ quasi se destitutum ²⁰³¹, nec satis fratrum ab inpetu fore tutum, fugit quam celerius potuit, timens ne ipsi præoccuparent Pragani aut ²⁰³² Wissegrad ²⁰³³ urbem. Mittit tamen de via ad fratres nuncium, dicens: *Non propter Koyatæ*

A filii ²⁰⁷⁰ Wsebor magniloquam linguam aut Zmil filium Bozen, cujus est in ore mel et in corde fel, quorum pravis atque dolosis consiliis quod factum ex feceram — quos ego, si vixero! — Sed ²⁰⁷¹ reprimam me ²⁰⁷²; verum ²⁰⁷³ nunc magis paternæ traditionis memor, sacramentorum ejus, quod justitia, quod fraterna dilectio poscit, faciam. Tantummodo sequimini me ²⁰⁷⁴ ad urbem Pragam. Qui advenientes castra fixerunt in pratis juxta villam Gostivar ²⁰⁷⁵ (520) et mittunt ad dueem ²⁰⁷⁶, si factis dicta comprobare velit. Quos ille pacifice suscipiens, fratrem suum Jaromir eligit ²⁰⁷⁷ in episcopum, Conradum vero et Ottonem, datis et acceptis inter se sacramentis, dimittit cum pace in Moraviam. At vero Zmil ²⁰⁷⁸ et Coyata, quamvis inter principes concionati sint vera et justa, tamen, nisi noctu elapsi delitissent fuga ²⁰⁷⁹, sine omni audientia dux eos ut hostes ²⁰⁸⁰ rei publicæ ²⁰⁸¹ punisset. Facta ²⁰⁸² est autem electio hæc anno dom. inc. 1068, sole intrante vigesimam quintam ²⁰⁸³ partem Geminorum ²⁰⁸⁴ (521).

25. Nec mora, dux Wratislaus mittit comites Severam, Alexium, Marquardum Teutonicum cum fratre suo Jaromir jam electo ad imperatorem secutum Henricum (522). Qui venientes in vigilia sancti Johannis baptistæ adeunt cæsarem in ²⁰⁸⁵ urbe ²⁰⁸⁶ Maguntia ²⁰⁸⁷, tractantem cum episcopis et principibus imperialia negotia, et offerrentes electum suum rogant ex parte ducis et totius populi, quo sua auctoritate dignetur eorum electionem confirmare. Quorum petitioni cæsar annuens, tertia die, id est ²⁰⁸⁸ 6 Kal. Julii, feria ²⁰⁸⁹ secunda, dat ²⁰⁹⁰ ei anulum et pastorem virgam, et in proximo die dominico 6 Nonas Julii ²⁰⁹¹ (523) a præsule Maguntino Jaromir, mutato nomine Gebhardus ²⁰⁹², ordinatus est in episcopum. Eodem die transfretantes ²⁰⁹³ Renum, cum post prandium quidam suus miles Willalmus ²⁰⁹⁴ super ripam ²⁰⁹⁵ sederet ²⁰⁹⁶ demissis ²⁰⁹⁷ pedibus in alveum, accessit retro clam novus episcopus,

VARIÆ LECTIONES.

²⁰¹⁰ quod 13. ²⁰¹¹ frater vester *desunt* A. ²⁰¹⁷ episcopatu 2. ²⁰¹⁸ nat. sic est A. *repetit* 1. ²⁰¹⁹ corr. 1. ²⁰²⁰ deest A. ²⁰²¹ rati *inserit* 2b. ²⁰²² a. asininam m. A. caninam merdam aut asininam caudam 4. 4a. ²⁰²³ locari A. 4. 4a. ²⁰²⁴ tu metipsum 2. tu met te ipsum 4a. ²⁰²⁵ et anulum *desunt* 4. 4a. ²⁰²⁶ impute corr. al. manu impune 1. ²⁰²⁷ corr. A. ²⁰²⁸ deest 4a. ²⁰²⁹ Certe — vivet omnia 2. ²⁰³⁰ fil B. Zmil A. Boren 1. Bozen 4. ²⁰³¹ corr. A. ²⁰³² Conradum et A. 4. ²⁰³³ Jaromirum A. ²⁰³⁴ deest. 4. ²⁰³⁵ Opoczen 2. Opocen 2b. ²⁰³⁶ Wratislaus addunt 4. 4a. ²⁰³⁷ destitutum A. *superscr. al. manu* tu. ²⁰³⁸ et A. *omissum* 4. ²⁰³⁹ Wissegrad 1. ²⁰⁴⁰ filium 1. ²⁰⁴¹ *superscr. al. manu* A. ²⁰⁴² ne corr. al. manu. me A. *reperiam* 4. 4a. ²⁰⁴³ in margine A. al. manu *adscriptum*; hæc omnia in rasura 1. ²⁰⁴⁴ al. manu. *superscr.* A. ²⁰⁴⁵ Gostivar 1. 4. Gostivar 2b. 3. Gostivar 4a. ²⁰⁴⁶ adueem 1. corr. al. manu. ad d. ²⁰⁴⁷ elegit 4. 4a. ²⁰⁴⁸ Kinyt 1. Smil 2. ²⁰⁴⁹ deest A. ²⁰⁵⁰ *superscr. al. manu* 1. ²⁰⁵¹ publicæ 4. 4a. ²⁰⁵² Acta A. ²⁰⁵³ quartam A. ²⁰⁵⁴ gemorum corr. al. manu. geminorum A. genitorum corr. gemin. 1. ²⁰⁵⁵ *superscr.* 1. ²⁰⁵⁶ corr. 1. ²⁰⁵⁷ Magontia 1. Magontina 2. Magontia 2b. Maguntina 4. ²⁰⁵⁸ scilicet 2b. ²⁰⁵⁹ feria — Julii alia manu, sed cæva in margine inferiore A. *adscripta*. ²⁰⁶⁰ da 1. ²⁰⁶¹ Gebbehardus 1. Gebhardus 2. Gebbehardus 2b, 3, 4, 4a. ²⁰⁶² transferantes corr. 1. ²⁰⁶³ Willelhmus 1. ²⁰⁶⁴ 2b 3. Willelhmus 2. Willelhmus 4, 4a et sic deinceps. ²⁰⁶⁵ fluminis *inserit* 4a. ²⁰⁶⁶ sedet 2b. ²⁰⁶⁷ dimissis 2, 4.

NOTÆ.

(519) Opocno.
(520) Hostivar in circulo Kaurzimensi.
(521) Diem 15 esse mensis Junii, quo celebrabat S. Vitus, eruit Dobner V, 394.
(522) Neque imperatorem fuisse Henricum neque secundum, inter omnes constat.

(523) Neque dies vi Kal. Jul. in secundam feriam neque vi Non. Jul. in diem Dominicum incidit, quod observant rerum Bohemicarum indigatores Assemani, Pubitschka, Dobner, qui cum Assemanio feriam secundam et diem Dominicum secutus utroque loco restituere voluit 2 Kal. Jul. et 2 Non. Jul.

et nesciens quod ibi lateret profunda aqua, deiecit A cum ²⁰⁹⁷ in Reni ²⁰⁹⁸ fluentia, dicens : *Denuo te Baptizo, Willalme*. Qui ²⁰⁹⁹ diu submersus, tandem emersus, caput rotando et undas captando dixit : *Si sic baptizas, valde deliras, episcopo* ²¹⁰⁰. Ille nisi bene natare scisset, una die et sumpsisset episcopium ²¹⁰¹ et amisisset præsul Gebeardus.

26. Qui ²¹⁰² cum pervenisset Pragam, eo die quo juxta morem obsedit episcopalem kathedram, dat Marco capellano suo ejusdem ²¹⁰³ ecclesiæ præposituram, qui secundum hominis genituram nobili ortus erat altavorum prosapia, ducens originem de gente Teutonica, pollens sapientia præ cunctis quos tunc habuit terra Boemica ²¹⁰⁴. Nam in omnibus liberalibus artibus valde fuit ²¹⁰⁵ bonus scolasticus ²¹⁰⁶, qui potuit dici et esse multorum magistrorum didascalus, in divina vero pagina interpret mirificus, in fide catholica et in lege ²¹⁰⁷ ecclesiastica doctor magnificus. Quicquid enim religionis, quicquid regularis ²¹⁰⁸ institutionis ²¹⁰⁹, quicquid honoris hac est in ecclesia, hic sua erudit et ordinavit prudentia ²¹¹⁰. Prius enim erant irregulares et ²¹¹¹ nomine tantum canonici, inculi ²¹¹², indocti, et in habitu laicali in choro servientes, velut acephali aut bestiales centauri ²¹¹³ viventes. Quos vir prudens Marcus suis verbis et exemplis instruens, et e multis meliores, quasi de prato excerpens flores, ope divina cooperante 25 fratres ordinavit, dans eis religionis habitum et secundum regulam æqualem cibi et potus mensuram. Sed cum sæpe aut negligentia ministrorum aut occasione aliqua magistrorum ²¹¹⁴ intermitteretur fratrum præbenda, et inde sæpe fratres eum ²¹¹⁵ affligerent sua quærimonia ²¹¹⁶, volens placere eis per omnia, decimationis illorum quartam partem sibi ascribens, tres inter fratres dividit, ita ut unusquisque frater annuatim 30 modios tritici et totidem avenæ, insuper et 4 denarios (524) ad septimanam pro carne ²¹¹⁷ sine intermissione habe-

ret. De cujus Deo placitis actibus plura poterant dici ²¹¹⁸ relatu ²¹¹⁹ digna, sed melius est ut de his sileam quam videar e multis dixisse pauca. Ille beatæ memoriæ præpositus ²¹²⁰ post 30 annos (525), quibus hujus ecclesiæ rexit præposituram, jam in cœlesti regno beatam commissi talenti recepturus usuram 18 Kalend. Decembris.

Migrat ²¹²¹ ab his tenebris ad lucisamœna perhen-
[nis ²¹²² *.

* Anno ²¹²³ dom. inc. 1070 (526) dux Wratislans in moribus Deo carus et hominibus, nec non in rebus bellicis miles præclarus, inspiratione divina commoitus, monasterium in metropoli Boemiæ urbe, Wissegrad vocata, quæ omnium terre illius civitatum quasi mater et domina est, Deo juvante, construendum pia mente proposuit. Ad cujus propositi efficientiam non mediocri animo consilia pertractans, dignum duxit, quatenus monasterium, quod gratia Dei cooperante conficiendum devote promiserat, sanctæ Romanæ ecclesiæ pontifici regendum omnique ab adversitate diligenter protegendum, simul cum canonicis ejusdem ecclesiæ commendaret. Igitur Petrus, ecclesiæ sancti Georii præpositus, Romam missus devota nuncia sui ducis domino apostolico fideliter insinuavit (527). Quo audito, venerabilis papa Alexander II ²¹²⁴ Deo gratias pro tam felici præfati principis desiderio retulit, moxque synodum convocavit, in qua 72 episcopi fuerunt. Quibus postquam omnia prædicti ducis verba recitavit, cuncti unanimi corde et voce glorificantes Deum, qui sanctam suam ecclesiam in toto orbis terrarum dilatare non cessat, responderunt : *Amen*. Dominus ergo papa Petrum præpositum domino suo cum privilegio in hæc verba remisit :

† Alexander servus servorum Dei, urbis Romæ episcopis et papis suis successoribus (528), nec non catholicis episcopis sanctæque Romanæ ecclesiæ subjectis cunctis, utriusque vitæ prosperitatem et apostolicam benedictionem a summo Deo cum omnibus sanctis. Ea, quæ dominus Deus suam per clementiam ad augmentum apostolicæ sedis condonare dignatus est, ad agnitionem omnigenarum linguarum hoc sub chirographo propagari volumus, primum quidem misericordiam Dei super nos diffusam liquide annunciamus. Boemorum dux Wratizlaus, vir christianus, fidei integerrimus amator, rebus in bellicis

VARIÆ LECTIONES.

²⁰⁹⁷ deest 2. ²⁰⁹⁸ Rhein 2. *prima manu* 2b. ²⁰⁹⁹ corr. A. ²¹⁰⁰ deest 3. ²¹⁰¹ episcopatum 2, 4, 4a. ²¹⁰² qua corr. qui A. ²¹⁰³ dem *al. man.* A. ²¹⁰⁴ Boemia 1. ²¹⁰⁵ *al. manu superscr.* A. ²¹⁰⁶ scolasticus *al. avarento corr. scolast.* 1. ²¹⁰⁷ in lege *desunt* 4, 4a. ²¹⁰⁸ singularis 4, 4a. ²¹⁰⁹ quicquid reg. inst. in *marginē* A. *alia manu adscripta.* ²¹¹⁰ sapientia 3. ²¹¹¹ deest A. ²¹¹² et *add.* 4. ²¹¹³ cen tauri 4, 4a. ²¹¹⁴ aut — magistrorum *alia manu in marginē A. adscripta.* ²¹¹⁵ cum fr. A. ²¹¹⁶ ipse vero in Deo *addunt* 4, 4a. ²¹¹⁷ dabatur *add.* 4. ²¹¹⁸ poteram *omisso* dici 3. ²¹¹⁹ relatu *corr. relatu* 1. ²¹²⁰ Marcus *add.* 4, 4a. ²¹²¹ migravit 2, 4, 4a. ²¹²² ad lucem amena perhen[nis] A. *superscr. al. man. amenaque p. paradisi.* ²¹²³ Quæ hic de fundatione Wissegradensis ecclesiæ sequuntur, leguntur in duobus tantum codicibus 7, 7a. ²¹²⁴ numerus manu recentiori *subscriptus* 7.

NOTÆ.

(524) 4 denarios plus minus 20 cruciferos æquasse D observat Dobner.

(525) i. e. 1098.

(526) Num Wissehradensis ecclesia anno 1070 revera condita aut conditi cocepta sit, eo major exoritur dubitatio, cum omnes posterioris ætatis scriptores, quibus nulla ut Cosmæ interpolatori inhaeret suspicio, ecclesiam anno demum 1088 fundatam esse uno ore profiteantur, et ipsum Wratislai præceptum fundationis apud Boczek I, 183, etsi chronologicis signis omnino caret, hoc eodem anno scriptum esse episcoporum nomina, quorum mentio facta est, probent. De quo vid. Dobner ad Haj. V, 540. Et hoc bene

D observavit Dobner, subsequenter Alexandri II bullam esse suppositam, neque ab eo tale privilegium dari posse satis apparere ex iis quæ Gregorius VII ad Wratislavum de ecclesia Wissehradensi a. 1074 scripserit : *De reliquiis et privilegio unde nos rogasti, cum nunciis tuis finita et perfecta ecclesia consecrationis consilium a nobis quæsierit, voluntati tuæ satisfacere benigne procurabimus.*

(527) De vera causa Petri legationis vide quæ Cosmas infra II, 29, narrat. Cfr. etiam Cosmæ primam continuationem ad annum 1129.

(528) Quam longe hoc exordium recedat a genninis pontificum Romanorum bullis nemo non videt.

magnificus triumphator (529), quod serenissime ubique terrarum clarnit, limina apostolorum Petri et Pauli honesto: per nuncios cotidie visitans, nos ceterosque in Dei servitio devotissimos omni beneficio non minime præteritis piæ mentis devotione innouit: *Multa ante tempora rotum Deo vovi, quod adhuc nequaquam impleri. Ecclesiam in honorem Salvatoris nostri, cuius ubique protectione munitus, vestre pietatis auxilio edificare cupio.* Dictis talibus auditis, pontificalis apex ut ad cresceret, sanctorum Patrum (530) numero 72 communi consilio penitus collaudavimus. Igitur ad hæc perficienda Johannem episcopum Tusculanensem fundamentum dare misimus, cuius in præsentia ipse præfatus dux cophinos (531) terra onustatos 12 propriis humeris portasse videbatur (532). Locus ergo, in quo est erecta, Wissegrada cognominatur, quod sonat litteraliter altior civitatibus. Quam sacrosanciam ecclesiam totius provincie caput dici, venerari sanximus, prædiis, mancipiis, auro, argento cæterisque ornamentis decenter ditatam comperimus. Episcopi ejus sub dominio suis de decimis 300 homines ad eandem ecclesiam segregaverunt, præsul (533) Pragensis 200, Olomucensis 100, fratrum suorum Conradi, Ottonis consensu. Hoc itidem asylum tutamini beati Petri, principis apostolorum, cunctisque in ejus sede sessuris firmiter commendavit. Marcus 12 de eadem ecclesia ad pedes universalis papæ, quicumque erit, omni anno offerendas sub Christi testimonio destinavit. Hujus vero conditionis gratia cunctis celsior in eadem regione ut videretur ecclesiis, qualicumque apparamento septem cardinales altari sancti Petri ministrare student, mitra, sandaliis, simili modo ipsius ecclesiæ præpositum, presbyterum, diaconum, subdiaconum credere præcipimus. Laudes, quas sub diademate statutis diebus proclamare solemus, solummodo in ista ecclesia astante duce summa diligentia Christum collaudare permittimus. Chrisina baptizandi, consecrationem clericorum episcopus loci illius invidia diaboli attactus abnegare si præsumperit, nostri decreti judicio apud

A quemlibet episcopum inveniat et accipiat. Nemine autem præpediente onuem injuriam in Romanam synodo libere proclamet. Scripta istarum litterarum sigillo impresso supra venerandum corpus beati Petri apostoli posuimus, maxime ea pro causa, ut si quis Dei inimicus mandatorumque ejus contemptor hoc videre voluerit, sciat se ab omnipotenti Deo in perpetuum condemnatum, ac cum cæteris sanctorum nil commune fore, sed cum diabolo inextinguibili gehennæ incendio æternaliter concremari. Data hæc in manus Petri præpositi sancti Georgii in palatio Lateranensi sub Henrico rege, filio Henrici gloriosissimi imperatoris, 7 Idus Maii 1137.

Sed ecce 1136, dum nostra 1137 tractamus stipendia, longe digressi sumus ab incepto opere viarum per dispendia. Nunc autem 1138 ad ea quæ supra promissimus 1139 redeamus, et quæ causa tanti conflictus B inter duos angelicos viros effluerit videamus. O avaritia et ambitio seculi, pestis execrabilis et inimica humano generi, quæ etiam appetis tuis artibus sacerdotes Dei!

Anno dominicæ incarnationis 1069 1130.

27. Anno dominicæ incarnationis 1070. 6 Idus Junii præsul Gebeardus consecravim ecclesiam suam 1131 in nova curte quæ dicitur Zricinaves 1132.

Anno dominicæ incarnationis 1071 (534).

Anno dominicæ incarnationis 1072.

Anno dominicæ incarnationis 1073. Postquam præsul Gebeardus 1133 vidit quod labor suus cessit in cassum, quia 1134 nec precibus 1135 nec muneribus 1136 nec per amicos flectere quivit fratrem suum C Wratislaum, ut eum reciperet concanibium (535) et Johannem eliminaret episcopum, atque iterum utrumque 1137 coalunaret episcopum (536), vertit

VARIÆ LECTIONES.

1130 Hic desinit codex 7^a. In 7. ab hoc loco usque ad annum 1086 omnia deficiunt. 1136 in margine 4: 4 do WF qualiter construxerit Wissegrat ecclesiam. 1137 de nostra A. 1, 2, 2^a. 1138 deest 1. 1139 promissimus 1. præmissimus 3. 1140 ita A. 1. in rel. 1141 deest 3. 1142 Serczinaucz 2. Sercinauw 2b. Srenavez 3. Scircinaucz 4. 4^a. 1143 Gebardus 1. 1144 quod 2b. 1145 nec precibus desunt 4, 4^a. 1146 nec muneribus desunt 3. 1147 iterumque 3.

NOTÆ.

(529) Redeunt in papæ bulla verba interpolatoris quæ supra ad a. 1070 leguntur.

(530) Verba Patrum — collaudavimus descripta sunt ex Cosinæ continuatore primo ad a. 1129.

(531) Verba cophinos — videbatur indidem desumpta sunt.

(532) Bene observavit Dobner ridiculam esse contradictionem, quod ecclesiæ postero tempore concedendæ licentia data, etiam conditæ ecclesiæ fundamenti mentio facta sit in eodem diplomate.

(533) Verba præsul — destinavit quibusdam mutatis descripta sunt ex Wratislai foundationis litteris Wissehradensi ecclesiæ datis; cfr. Boczek I, 185.

(534) Prætermisit ad hunc annum adnotare gravem dissensionem, quæ inter Poloniæ et Bohemiæ duces tunc exorta fuit; de qua vide Lambertum ad h. a. SCHWARTZ.

(535) i. e. ea quæ data erant Gebhardo ob pensandum damnum, quod ex Olomucensi episcopatu condito acceperat Ecclesia Pragensis.

(536) Servata est Alexandri II ad Wratislaum directæ epistola, qua eum ut concordiam cum fratre suo ineat adhortatur, et se de lite illa comperenda iam sæpius scripsisse testatur, Boczek I, 141. Neque

minus probatur testimonio Hildegardi Gradicensis, cuius fragmentum dedit Boczek I, 142, ubi servatus anni 1071 numerus, initium contentionis illius revocandum esse ad annum 1071. Cui accedit epistola Sigefridi archiepiscopi Moguntini, quam ex codice Udalrici dederunt Dobner et Boczek I, 145; ex his enim litteris patet Alexandrum II papam Gebhardum excommunicasse. Hæc vero verba Sigefridi apponere juvat: Denique eidem sanctissimo patri (Alexandro) de fratre et suffraganeo nostro episcopo Pragensi sinistra relatione suggestum est, et me ignorante ob inimicis apud eum accusatus est; unum et hactenus insolitum ab eo exiit edictum, ut eundem fratrem et coepiscopum nostrum, nec inter fratres suos prius canonice auditum, nec canonice ad se vocatum, nec obedientiæ culpa denotatum, non solum ab officio suo suspenderit, sed etiam rebus et redditibus suæ ecclesiæ omnino spoliaverit et extraxerit, ita ut missis nunciis publice nuntiari fecerit in clero et populo, ut eum qui excommunicatum habentes, nihil quod episcopi esset vel quærerent vel acciperent ab eo. — Nunc autem frater noster et coepiscopus a sede sua vagus et profugus, etc. Wratislaum fratri suo præposituram et castrum S. Vinizlai eripuisse ex Gregorii litteris anno 1071 datis apparet.

sc ut Prometheus in alterius technæ formam : **A** *Quoniam quidem, inquit, jam per quatuor annos aut prius supplicando nequeo efficere quod volo, faciam quod queo, et teste Deo, aut utrumque coadunabo aut utroque carebo episcopo* ²¹⁵². Nec mora, disponit ire in curtem suam, quæ est ad Zekir costel ²¹⁵³ in Moravia, et deflectens iter jam jamque palam nociturus et quasi fratrem suum (537) visitaturus, adiit ²¹⁵⁴ Johannem præsulem Olomuc ²¹⁵⁵ in urbe. Quem ille suscipiens grata vice hospitis : *O si, inquit, scissem tuum adventum, parasset tibi episcopale pulmentum. Ille vero læna quam exagitat fames* ²¹⁵⁶, jam dudum scintillans torvis oculis in eum, respondit : *Aliud tempus est, dum sumitur esca, nunc aliud negotii agitur. Sed eamus, inquit, opus est, secretum colloquii* ²¹⁵⁷ *incamus locum* ²¹⁵⁸. Tunc præsul ²¹⁵⁹ nescius futurorum ducit eum in cubile suum; non ²¹⁶⁰ aliter videres ²¹⁶¹, ac si mitis agnus rabidum ²¹⁶² lupum duceret in stabulum, sponte semetipsum ²¹⁶³ offerens ²¹⁶⁴ ad mactandum. Ubi ante lectum ut vidit Jaromir formaticam semesam et serpilli particulam, et cepe super scutellam ac tostam panis buccellam, quæ forte superaverant ²¹⁶⁵ præsuli post hesternam genticulam ²¹⁶⁶, tanquam magna et cruce digna inventa sit culpa, nimis indignans ²¹⁶⁷ ait : *Cur visis parce? Aut* ²¹⁶⁸ *cui parcis, o miser et mendice? Me* ²¹⁶⁹ *hercle non decet episcopum vivere parce. Quid tum* ²¹⁷⁰? Oblitus sacri ordinis, oblitus fraternitatis, immemor humanitatis, ceu leopardus lepusculum aut leo agniculum rapit, ita ille furibundus hospes ambabus manibus per capillos fratrem suum episcopellum ²¹⁷¹ alte sustulit, et ut manipulum projecit in pavimentum. Repente, qui ad hoc facinus parati erant, alius super collum sedit, alius super pedes, tertius dum flagellat episcopum snbridens aiebat : *Disce pati, puer centum annorum, invasor alienarum* ²¹⁷² *ortum. Humilis at* ²¹⁷³ *monachus dum vapulat, sicuti in clauastro solitus erat, Miserere* ²¹⁷⁴ *mei, Deus, cantat* (538). Talia cernenti magnus erat risus plaususque maligno, qui nulli risit nisi quem male

agere vidit; et veluti si ²¹⁶⁹ quando miles acer noctu hostinum castra irrumpit audacter ²¹⁷⁰, et eos invadit dormientes hostiliter, ac ne capiatur ab eis aufugit celeriter, ita præsul Jaromir, fratre ²¹⁷¹ (539) dedecorato ²¹⁷² et felle suæ improbitatis dulcorato ²¹⁷³, relicta civitate ²¹⁷⁴ it in curtem suam ²¹⁷⁵, ad quam olim condixerat ire ²¹⁷⁶.

28. Hæc fuit ²¹⁷⁷ prima causa et ²¹⁷⁸ fomes atque initium locius discordiæ, quæ post ²¹⁷⁹ inter duas ²¹⁸⁰ columnas ecclesiæ orta est hujus ex occasione calumpniæ. Nam præsul Johannes, tanta suscepta injuria, mox dirigit nuncium suum, sollicitans ducem Wratizlaum tali querimonia : *Si contumeliam mihi a fratre tuo Gebeardo inhumanitus illatam* ²¹⁸¹ *aquo animo spectas, fac periculum* ²¹⁸² *ut omnes sciant non meam hanc esse* ²¹⁸³ *sed tuam injuriam* ²¹⁸⁴. Quid enim ego deliqui aut quia mervi, qui nil nisi quod placuit tibi ²¹⁸⁵ feci? Ecce ego licet indignus, tamen dictus per tuam gratiam episcopus, flagellis cæsus præconis usque ad fastidium, mallet nunquam attingisse pontificale fastigium. Certe ²¹⁸⁶ aut me meo abbati redde ²¹⁸⁷, quamvis tarde, aut mecum æquanimiter hanc contumeliam comportando divide, et me aut nuncium meum ad apostolicam sedem dirige. His auditis dux Wratizlaus zelo accenditur magno, nec se continet a lacrimis in discrimine rerum tanto. Mox mittitur militum legio pro Johanne episcopo, ut sine vitæ suæ dispensio posset adesse ducis in colloquio. Timuit enim dux ²¹⁸⁸ ne frater suus Jaromir per insidias tolleretur eum de medio. Fuit autem ²¹⁸⁹ in capella Johannis episcopi clericus nomine Hagno ²¹⁹⁰, vir Teutonicus, philosophiæ domesticus (540), Tullianæ eloquentiæ alumnus. Hunc dux seorsum vocat et multis promissis obligat, atque multa sibi super fratre suo Gebeardo ²¹⁹¹, multa super illata injuria Johanni episcopo, multa super statu ecclesiastico scriptis pariter et dictis, ut ea referat apostolico, commendat. Qui cum iter ageret, transiens per Ratisbonam ²¹⁹² sinistro omine ²¹⁹³ hospitatus est ²¹⁹⁴ apud quemdam civem nomine Kompoldum ²¹⁹⁵,

VARIE LECTIONES.

²¹⁵² episcopatu 2. ²¹⁵³ Zekircastel 1. Zekir Kostel 2b. quæ dicitur ad Sekir Costel 3. Sekircostel 4, 4a. ²¹⁵⁴ corr. 1. ²¹⁵⁵ Olomuze 1. Olomuz 4. ²¹⁵⁶ famas corr. fames 1. ²¹⁵⁷ deest A. ²¹⁵⁸ secr. loc. in A. ²¹⁵⁹ Johannes inserunt 4, 4a. ²¹⁶⁰ nam 1. ²¹⁶¹ videlicet 3. ²¹⁶² rapidum A. 4a. ²¹⁶³ semet 2b. ²¹⁶⁴ off. sem. A. ²¹⁶⁵ superfuerant 2b. ²¹⁶⁶ refectiunculam 4, 4a. ²¹⁶⁷ indignas 1. ²¹⁶⁸ t al. manu adscriptum A. ²¹⁶⁹ te 4. ²¹⁷⁰ tuum 1. ²¹⁷¹ Johannem add. 4, 4a. ²¹⁷² aligenarum g eraso A. ²¹⁷³ humiliatur A. ²¹⁷⁴ miserrere A. ²¹⁷⁵ deest A. ²¹⁷⁶ audaciter A. ²¹⁷⁷ suo Joanne inserunt 4, 4a. ²¹⁷⁸ decollato superscr. al. man. capillato A. ²¹⁷⁹ dulcoratus corr. al. man. A. ²¹⁸⁰ Olomuz inserit 4. Olomuc 4a. ²¹⁸¹ ad sua inserunt 4, 4a. ²¹⁸² superscr. A. ²¹⁸³ sunt 1. ²¹⁸⁴ deest A. ²¹⁸⁵ prius A. ²¹⁸⁶ eos ac si inter columnas A. ²¹⁸⁷ non superscr. al. man. A. ²¹⁸⁸ expunctum A. ²¹⁸⁹ causam A. ²¹⁹⁰ sciant hoc loco A. ²¹⁹¹ sibi 1. ²¹⁹² ecce 3. ²¹⁹³ redde a. A. ²¹⁹⁴ Wratizlaus inserunt 4, 4a. ²¹⁹⁵ Hagna 1. Abna 3. ²¹⁹⁶ multa — Gebeardo desunt 4, 4a. ²¹⁹⁷ Ratisponam A. 1. corr. Ratisbonam A. ²¹⁹⁸ homine 1. ²¹⁹⁹ cum 2. ²²⁰⁰ Kompoltum 1. Kompoldum 3. Kompoldum 4. Compoldum rel.

NOTÆ.

(537) Ottonem.
(538) Gregorius VII in epistola ad Wratizlaum die 16 m. Aprilis 1074 data Gebhardum Romæ hanc protulisse excusationem dicit : *quod ipse Johannem Moraviensem episcopum non percusserit, neque ser-*

vientes ejusdem episcopi decapillari aut barbas eorum abradi præceperit. Vide Boczek I, 152.

(539) i. e. Joanne.

(540) Scholæ, ut videtur, præfectus.

qui fuit miles Gebeardi²¹⁸⁷ episcopi, habens annuatim ab eo beneficium²¹⁸⁸ 30 marcas argenti. Hic post cœnam inter pocula, ut solet hospes ab hospite, inquirens quis aut unde esset, vel quæ causa sit viæ callida ab eo mente investigat. Et ut cognovit quod adversus præsulem Gebeardum ageret legationem, non tulit hanc deferri²¹⁸⁹ contra dominum suam delationem²¹⁹⁰, et mittit post illum altera die²¹⁹¹ latrunculos, ut²¹⁹² aliqua molestia impedirent viæ ejus intentionem. Qui comprehendentes eum in via, spoliant censu, detruncant naso²¹⁹³, et, nisi revertatur, adactis jugulo gladiis mortem minantur.

Qui timens quamvis turpem amittere vitam, reversus est ad præsulem suum²¹⁹⁴ in Moraviam.

29. Mox ex magna major crevit indignatio ducis²¹⁹⁵, et iterum decernitur Romam legatio, sed cauciori consilio et tuciori²¹⁹⁶ viæ subsidio. Erat enim ducis in capella quidam Petrus presbiter, patre genitus Podiwa, pollens sancti Georgii²¹⁹⁷ præpositura, et cæteros²¹⁹⁸ præcellens²¹⁹⁹ scientiæ litteraturæ²²⁰⁰, atque utramque linguam sciens æque Teutonicam simul et Romanam. Hunc²²⁰¹ dux cum comite nomine Preda²²⁰², filio Bys²²⁰³, non sine grandi pecunia Romam dirigit, primas et novissimas a fratre suo sibi et²²⁰⁴ episcopo Johanni illatas injurias literali compendio inclusas insinuans eis²²⁰⁵, quo eas ad apostolici aures deferant. Qui ut tucius iter agere possent, committit eos Romani imperatoris palatino comiti nomine Rapotæ²²⁰⁶, rogans eum nimio supplicatu; quo sui legati irent Romam et redirent sub ejus conductu. Nam tantæ potestatis hic comes erat, quod²²⁰⁷ usque Romam per continua loca proprias villas seu prædia et per castella milites sibi devotos habebat; qui etiam ex parte ducis prædicti 150 marcas argenti annuatim pro beneficio accipiebant. Cujus per conductum cum venissent²²⁰⁸ Romam legati, offerunt apostolico literas 200 marcis delibatas. Quæ cum a notario coram omnibus recitatae essent²²⁰⁹, interrogat Romanus pontifex eos, si verbis probant quod literæ sonant. Aiunt legati valde inconueniens fore, aliud literis, aliud ut²²¹⁰ promamus ore. Tunc is²²¹¹, qui post papam secun-

A dus erat sessione, consulens omnes qui aderant²²¹² in contione, judicat tale scandalum ab ecclesia existirandum apostolica jussione. Mox dirigitur in Boemiam Ruodolfus²²¹³ apocrisarius et consiliarius Gregorii papæ (541). quod, si ita res se habeat, uti summo pontifici relata fuerat, vice ipsius errata corrigat, inobedientes arguat, infideles increpet²²¹⁴, negligentes anathemate feriat; et si qua sint quæ modum excedant correctionis, ea²²¹⁵ differat et compellat ad majorem audientiam apostolicæ sedis.

30. Quo cum pervenisset missus apostolici, invenit ducem Wratizlaum in urbe Praga, cui offerens apostolicam benedictionem et universalis patris adoptivam²²¹⁶ filiationem (542), tanta auctoritate usus est et potestate, ac si idem²²¹⁷ summus pontifex ipse præsens fuisset Denique jussit ducem ut²²¹⁸ omnes principes terræ simul et abbates ac præpositos ecclesiarum²²¹⁹, nec non et Johannem episcopum Moraviensem ad sinodum convocaret sacram. Ad quam præsul Gebeardus senel et bis ex nomine vocatus renuit²²²⁰ venire, et ad ultimum tale fertur dedisse²²²¹ responsum: *Juxta canonum scita, salva pontificali dignitate et justicia, ad tua non venio placita, nisi ubi adfuerit meus magister Maguntinus metropolitæ²²²² (543) et aliorum coepiscoporum præsens frequentia.* Sciebat enim quod ibi²²²³ incideret in laqueum et in retributiones²²²⁴ et in scandalum. Videns autem Romanus missus se esse despectum et debonestatum, ira motus suspendit eum ab omni officio sacerdotali et dignitate privat episcopali. Quod audientes²²²⁵ non solum canonici, verum etiam per capellas clerici, omnes sciderunt sua oraria²²²⁶ (544) et denudaverunt²²²⁷ ut in parasceve altaria. Matris²²²⁸ ecclesiæ sulcatur frons²²²⁹ ruga non modica, quia²²³⁰ silent sacerdotalia officia, et nisi pastori suo restituatur pristinus²²³¹ honor et gradus, totus clerus mavult in perpetuum suos amittere gradus. Videns autem cardinalis magis tumultum in populo fieri, necessitate compulsus reddidit²²³² episcopo tantummodo sacerdotale officium; et nisi episcopus uterque eodem anno de inductis causis reddat²²³³ rationem pontifici Romano, ambos constringit²²³⁴ banno (545).

VARIE LECTIONES.

²¹⁸⁷ Jaromir 3. et sic porro. ²¹⁸⁸ deest b. ²¹⁸⁹ differri 2b. ²¹⁹⁰ deliberationem 2b. ²¹⁹¹ dia A. ²¹⁹² et superscr. ut 1. ²¹⁹³ nasu corr. naso 1. ²¹⁹⁴ Johannem inserunt 4, 4a. ²¹⁹⁵ Wratizlai addunt 4, 4a. ²¹⁹⁶ tutioris 4, 4a. ²¹⁹⁷ martyris addunt 4, 4a. ²¹⁹⁸ et cæteros omittunt 4, 4a. ²¹⁹⁹ cellens 4. ²²⁰⁰ scientia literarum 4, 4a. ²²⁰¹ nam corr. hunc A. ²²⁰² Podiwa A. ²²⁰³ Buz 3. ²²⁰⁴ sibi et desunt in 3 sibi omittit 2. ²²⁰⁵ deest A. ²²⁰⁶ Rapothæ 1, 4, 4a. ²²⁰⁷ qd 1. ²²⁰⁸ venissent A. ²²⁰⁹ erant 4. ²²¹⁰ ut superscr. al manu A. ²²¹¹ his 1. ²²¹² erant 4, 4a. ²²¹³ ita 1. Rudolphus A. 4. Rodolphus 3. ²²¹⁴ increpat 1. ²²¹⁵ ita 2b 4, 4a illa 3. ²²¹⁶ ad optimam 3. ²²¹⁷ eidem 2b. ²²¹⁸ deest 4. ²²¹⁹ Dei addunt 4, 4a. ²²²⁰ renuit 1. ²²²¹ dixisse A. ²²²² alia manu superscr. 1. ²²²³ deest 2. ²²²⁴ retributionem 4, 4a. ²²²⁵ audientes corr. alia manu audientes 1. ²²²⁶ deest 4a. ²²²⁷ dimidiaverunt 2. ²²²⁸ sanctæ add. 4, 4a. ²²²⁹ sons 2. ²²³⁰ quod A. et 4, 4a. ²²³¹ deest A. ²²³² reddit A. 2, 2b, 3, Gebeardo inserunt 4, 4a. ²²³³ reddant 4. ²²³⁴ constrinxit A. corr. alia manu confringit 1.

NOTÆ.

(541) Imo ab Alexandro II missus est Rudolphus a. 1072; Gregorii enim legati quorum jam in epistola die 8 m. Julii 1073 mentio fit, Bernardus erant et Gregorius. Boczek I, 143.

(542) Alexander II mitram Wratislao misit. Vide Gregorii epist. Boczek I, 144.

¶ (543) Quomodo Sigefridus archiepiscopus Moguntinus se his rebus immiscuerit vide supra et Gregorii VII ad eundem litteras, quibus valde eum increpuit, vide Boczek I, 150.

(544) Vestes sacerdotales.

(545) Hæc revocanda sunt ad annum 1074; Gr-

Nec mora, proficiscuntur episcopi prædicti²²²⁸ Romanam, et offerunt apostolico suarum literarum formam; quibus recitatis, nec admissa nec repulsa nec discussa eorum causa, jussi sunt ire ad hospicij²²²⁹ sua, quoad usque revocarentur²²²⁷ ad generalem sinodum die constituta.

31. Hisdem diebus venerat Romam Mathildis²²²⁸ potentissima domina, quæ post obitum patris sui Bonifacii totius Longobardiæ simul et Burgundiæ suscepit²²²⁹ regni gubernacula, habens potestatem eligendi et intronizandi sive eliminandi 120 super²²³⁰ episcopos (546). Hujus quasi propriæ dominæ²²³¹ ad nutum omnis²²³² senatorij ordo parebat, et ipse Gregorius papa per eam divina et humano negotia disponebat, quia erat sapientissima consilia²²³³ et in omnibus adversitatibus sive necessitatibus Romanæ ecclesiæ maxima faulrix. Cujus de genealogia²²³⁴ materno sanguine²²³⁵ præsul Gebhardus descendens²²³⁶ duxit affinitatem (547). Quo ipse²²³⁷ de se referente, ut recognovit prædicta domina quod suus esset consanguineus, cepit eum valde honorare et domino²²³⁸ apostolico commendare, ac quasi fratrem suum prout potuit honorifice tractare. Et²²³⁹ certe præsul Gebhardus nomen bonum et honorem cum gradu amisisset, si²²⁴⁰ hæc Romæ non adfuisset; qua interveniente et multis apostolicum precibus fatigante, facta est pax inter prædictos episcopos ea ratione, ut in pace quieti et propriis episcopatibus contenti vivant; sin autem, post 10 annos iterum ad apostolicam sedem²²⁴¹ hac de eadem causa judicium accepturi²²⁴² redeant (548). Et ita per

A Gregorium papam agente Mathilda²²²⁸ restitutus est præsul Gebhardus in pristinum gradum et honorem anno dominicæ incarnationis 1074. ²²²⁸ sole intrante 15 partem Virginis. Adhuc etiam et²²²⁹ hoc efficiente Mathilda, dominus papa²²³⁰ legatis Boemorum tradit²²³¹ apices literarum, in quibus mandat et præcipit duci²²³², ut fratrem suum²²³³ Jaromir honorifice suscipiat et ei quasi patri suo et pastori per omnia obediat, atque in pace cum Dei benedictione vivant.

32. Sed quoniam incidit nobis mencio de Mathilda²²²⁸, unum quod fecit femina viriliter, breviter²²²⁹ referam, ne lectori fastidium inferam. Igitur cum prædicta puella semper existens victrix²²³⁰ inter multa bella, patris (549) sui post mortem²²³¹ vitam ducens celibem (550), nimis amplum²²³² Longobardiæ²²³³ sola²²³⁴ regeret²²³⁵ regnum, visum est principibus terræ et comitibus atque episcopis, ut eam²²³⁶ persuaderent quo sibi acciperet virum, ne sine herede regalis celsitudo simul cum prole deficeret. Quæ²²³⁷ adquiescens eorum consiliis, misit ad ducem Sueviæ nomine²²³⁸ Welphum literas multa paucis continentes²²³⁹ verbis (551): *Non ego feminea levitate aut temeritate²²⁴⁰, sed totius regni mei pro comoditate dirigo tibi has literas, quas cum²²⁴¹ acceperis me accipe et totius regnum²²⁴² Longobardiæ²²⁴³. Dabo tibi tot civitates, tot castella, tot palacia inclita, aurum et argentum nimis infinitum²²⁴⁴; super omnia hæc habebis nomen præclarum²²⁴⁵, te si facies mihi carum²²⁴⁶. Nec tamen me notes audacitatis²²⁴⁷ elogio, quod nunc agredior te prior alloquio²²⁴⁸.*

VARIÆ LECTIONES.

²²²⁸ præd. ep. A. ²²²⁹ ospicia 1 ²²³⁰ corr. 1 ²²³¹ Mathildis 1, 2, 4 ²²³² suscipit 2b ²²³³ supra 4a ²²³⁴ superscr. alia manu A. ²²³⁵ deest 1 ²²³⁶ analogia A. 1 ²²³⁷ materno sanguine omittunt 4, 4a ²²³⁸ deest 1 ²²³⁹ ipso corr. A. ²²⁴⁰ Domino A. ²²⁴¹ deest A. ²²⁴² si — affuisset alia manu in margine adscripta A. fuisse 4, 4a ²²⁴³ fidem 1 ²²⁴⁴ accepuri 1 ²²⁴⁵ Mathilda 1 ²²⁴⁶ LXXIII, 2, 2^a ²²⁴⁷ quamvis in hoc vestigia rasuræ a recentiori manu appareant, quæ conata est ex illi efficere IV. ²²⁴⁸ deest A. 4, 4a ²²⁴⁹ Gregorius add. 4, 4a ²²⁵⁰ tradidit 2b, 3. ²²⁵¹ Wratislao add. 4, 4a ²²⁵² deest 1 ²²⁵³ Mathildis 4 ²²⁵⁴ deest 4 ²²⁵⁵ semper — vitam desunt 4, victrix deest 4a ²²⁵⁶ obitum A. ²²⁵⁷ ampliavit A. ²²⁵⁸ lines et add. A. ²²⁵⁹ rexerat 1 ²²⁶⁰ ei. 4, 4a ²²⁶¹ q add. 1. ²²⁶² deest 4a ²²⁶³ continentem 2. ²²⁶⁴ aut temeritate desunt 1 ²²⁶⁵ alia manu superscr. A. ²²⁶⁶ regni mei A. ²²⁶⁷ lines superscriptis alia manu A. ²²⁶⁸ et add. 4 ²²⁶⁹ clarum 2 ²²⁷⁰ casum corr. carum 1 ²²⁷¹ corr. A. ²²⁷² eloquio 3

NOTÆ.

gorius litteris d. 31 m. Jan. 1074 scriptis Gebhardum in ramis Palmarum apostolica limina adire jubet, Boczek I, 149.

(546) Hoc rumore populari exaggeratum esse nemo non videt.

(547) Quale fuerit illud affinitatis vinculum non satis liquet; aliam viam in eo probando iniiit Schwarz, aliam Pfeffel in commentatione sua in Abhandlungen der Bayer. Academie I, 185, aliam Dobner; Palacky secutus est Pfeffelium, qui hoc sibi reperisse videbatur, Mathildis aviam Mathildem et matrem anonymam Judithæ, uxoris Bracizlai ducis, fuisse filias Herimanni II ducis Sueviæ.

(548) Cosmas duo itinera Romana episcoporum illorum in unum confudit. Gebhardus jam anno 1074 coram papa se ab accensatione illa defendere conatus est, cfr. supra annot. 35. In alia quadam epistola Gregorii vi Non. Mart., ind. 13 (1075) data hæc legitur: *Hæc enim causa* (Gebhardi et Johannis) *cum in secundo pontificatus nostri anno, residentibus una nobiscum in basilica S. Salvatoris multis fratribus, convocatis etiam et coram positis supradictis episcopis, ad audientiam nostram et totius ibidem congregati concilij perlata sit, diu et multum inqui-*

sita atque rimata tanta ambiguitate et perplexionibus involuta videbatur, ut ad sinceram veritatis et justitiæ explorationem per ea quæ tum adhibita sunt judicia, perducere non posset. Verum ne illorum altercatio absque pacis interventu diutius aut fraternalia odia aut aliqua periculosa hinc vel illinc studia ascenderent, cum consilio fratrum nostrorum causam ita ex æquo dirimi constituimus, ut omnia, de quibus inter eos contentio foret, per medium dividerentur, et hic unam, ille alteram partem interim absque omni inquietudine tenerent, donec, si apertiora iudicia sive scripta aut congruis testibus invenire possent, diligentissime investigarent. Ad quod faciendum, ne forte suscitandæ litis infinita alterutri daretur occasio, terminum quoque decem annorum præfiximus, ut qui certis approbationibus ad justitiam se peringere posse confidit, intra prælibatum terminum proclamandi et consequendi jus ecclesiæ suæ licentiam et potestatem habeat, etc. Boczek I, 158. In Annalibus Pragensibus Gebhardi restitutio ad annum 1074 refertur.

(549) Bonifacii marchionis Tusciæ.

(550) Fugit Cosmam eam Gozeloni duci Lotaringiæ nupsisse.

(551) Welphum juniorem a. 1089 demum matris-

Licet enim tam virili quam femineo sexu²²⁰⁰ legitimum appetere conjugium. Nec differt²²⁰¹ utrum vir an femina primam amoris lineam tangat; tantummodo indissolubile contingat conubium. Quod aliter non fit, nisi utrorumque²²⁰² per consensum. Vale. Quid autem ad hæc dux Welfo responderit, aut qua ratione ei, consenserit, aut quot milia armata domina Mathildis ad suscipiendum ducem in fines Longobardiæ præmiserit, aut quam honorifice ipsa eum susceperit, vel quanto²²⁰³ apparatu convivium fecerit, si quis scire vellet²²⁰⁴, prius lux diurna deficeret quam hæc omnia perlegerit²²⁰⁵. Cedat rex Assuerus cum suis apparatibus, qui suis militibus fecit magnificum per 120 dies²²⁰⁶ convivium; cesset regina Saba admirari²²⁰⁷ mensam et cibos regios Salomonis; nam quod illic totum, hic centesima pars²²⁰⁸ major fuit toto. Quid multa? Nox aderat, cubiculum intrant, super alta strata gemini se locant, dux Welfo sine Venere cum Mathilda virgine. Ubi inter alia et post talia inter tales qualia sunt, dux Welfo ait: O domina, quid tibi voluisti, quare me rocasti, ut risum de me faceres, et me in sibilum populis et in commotionem capitis (552) poneres?

Plus te confundis, tu me confundere si vis.

Certe aut tuo jussu aut per tuas pedissequas aliquod maleficium vel in tuis vestimentis vel in lectisterniis latet. Crede mihi, si frigida natura fuisset, ad tuam voluntatem nunquam venissem. Hæc cum prima et secunda nocte dux²²⁰⁹ objiceret dominæ, tertia die sola solum ducit in cubiculum, ponit in medio tripodas et desuper mensalem locat tabulam, et exhibuit se sicut ab utero matris nudam et inquit: En quæcumque²²¹⁰ latent, tibi omnia patent, nec est, ubi aliquod maleficium lateat. At ille stabat auribus omissis, ut iniquæ mentis asellus (553), aut carnifex, qui longam accuens macheram stat in macello super pinguem vaccam excoriatam, cupiens exenterare eam. Postquam vero diu sedit mulier super tabulam, et velut anser cum facit sibi nidum, luc et illuc vertens caudam frustra, tandem indignata surgit femina nuda, et apprehendit manu sinistra anticipat²²¹¹ semiviri, atque exspuens²²¹² in dextram palmam dat sibi²²¹³ magnam alapam, et extrusit eum foras dicens:

I²²¹⁴ procul hinc, monstrum, regnum ne pollue nostrum.

Vilior es galba²²¹⁵, projecta vilior alga (554).

VARIÆ LECTIONES.

²²⁰⁰ sexu 1. ²²⁰¹ superscr. alia manus 1. ²²⁰² virorumque 1. ²²⁰³ quando 1. ²²⁰⁴ velit 4. ²²⁰⁵ perlegeret 2b, 3, 4, 4a. ²²⁰⁶ superscr. 1. ²²⁰⁷ admirati corr. admirari 1. ²²⁰⁸ maxima add. 2. ²²⁰⁹ Welfo add. 4, 4a. ²²¹⁰ en quæc. desunt 1. ²²¹¹ sinciput 4, 4a. ²²¹² deest 3. ²²¹³ ei A, ²²¹⁴ corr. A, id est vade omisso 1, 2. ²²¹⁵ I superscr. alia manu A, glaba 1. ²²¹⁶ Hæc sufficit — dixissem desunt 4, 4a. ²²¹⁷ ita A, deest in reli. ²²¹⁸ serit 1. ²²¹⁹ fuerat A. ²²²⁰ Belec 1, 4. ²²²¹ inq. placet A. ²²²² omen 3. ²²²³ reportas 1. ²²²⁴ deest 4, 4a. ²²²⁵ ita 1, deest A, ergo reli. ²²²⁶ est 2, fuerat 2b. ²²²⁷ ad me alia manu superscr. A. ²²²⁸ cano- nizat 4a. ²²²⁹ deest 3. ²²³⁰ quia deest A, 2, 2b. ²²³¹ Krakow 2. ²²³² lectisternia corr. fenestula 1. ²²³³ alba 3. ²²³⁴ deest 2b. ²²³⁵ in carc. m. A. ²²³⁶ corr. A. ²²³⁷ martyris add. 4, 4a. ²²³⁸ ex A. ²²³⁹ quod 2b.

NOTÆ.

nium cum Mathilda iniisse et a. 1095 divortium fecisse affirmantem se eam nunquam tetigisse testis est Bernoldus. Cfr. monachus Weingartensis p. 789; Stenzel fränk. Kaiser, I, 553. Longe itaque hoc loco Lerravit Cosmas a veritate rumore populari deceptus.

Si mihi visus eris cras, morte mala morieris.

Taliter confusus dux Welfo fugit et reportat omnibus suis confusionem in sempiternum. Hæc sufficit breviter dixisse, quæ utinam non dixissem²²⁴⁰!

33. Factum est autem, postquam præsul Gebardus reverteretur ab urbe Roma, procures quotquot erant sui clientes, de reditu ejus valde gratulantes, occurrunt ei obviam sub ipso exitu silvæ. Quibus in jocunditate susceptis²²⁴¹, dum refert²²⁴² quæ gesta fuerant Romæ, et qualiter sit²²⁴³ fretus ope Mathildæ dominæ, uni eorum, quem præ cæteris diligebat, nomine Belec²²⁴⁴, alludens ait: *Vide qualem barbam reporto*, et pernuncians eam manu: *Certe, dixit, est cæsare digna*. At ille: *Placet*, inquit²²⁴⁵, *omne²²⁴⁶ quod laudas, domine; sed plus laudarem, si animum mutatum cum barba reportares²²⁴⁷*;

Quem o²²⁴⁸ si mutasses, posthac in pace fuisses.

34. Nec tacere cupio quod eodem anno nobis adhuc positus in scolis contigit audire et videre. Quadam vero²²⁴⁹ die, dum psalmiculos ruminarem stans in cripta sanctorum martirum Cosmæ et Damiani, venit quidam vir portans cereum et filum argenteum, quo secundum jussu visionis metitus erat²²⁵⁰ sui corporis artus, et accedens ad me²²⁵¹: *Heus*, inquit, *indica mihi, bone puer, ubi jacet sanctus Radim, sancti Adalberti frater*. A. quæ ego dixi: *Quem tu dicis sanctum, adhuc non est per apostolicum incanonizatus²²⁵², adhuc²²⁵³ missum ejus ut pro defunctis celebramus*. Et ille: *Talia ego, inquit, nescio, sed unum scio, quia²²⁵⁴ cum essem Krakow²²⁵⁵ in urbe per tres annos positus in subterraneo carcere, in quo una fenestrella²²⁵⁶ desuper erat, qua mihi panem raro et aquam porrigebant, hac in angustia dum vita mea versabatur, quadam die assistit vir coram me, cujus vestes erant sicut nix albæ²²⁵⁷ et facies ejus ut sol fulgebat; tantum meminî, et statim fui in extasi, et quasi de somno gravi evigilans ante urbem stare me sensi. Et qui mihi²²⁵⁸ in carcere²²⁵⁹ apparuit, stans²²⁶⁰ juxta me dixit: «Perge Pragam, ne timeas quenquam, et intrans sancti Viti²²⁶¹ ecclesiam in cripta sanctorum martirum Cosmæ et Damiani, offer munus tuum ad meam tumbam, ego sum Radim sancti Adalberti frater.» Hæc mihi dixit, et statim ab oculis meis evanuit. Ecce isti crines et vultus mei macies testantur quia²²⁶² vera sunt quæ tibi referantur.*

Præterea sæpe in eadem cripta vident visiones custo-

(552) Capitis commotio est ludibrii et cavillationis signum.

(553) Hor., epp. 1, 9, 20.

(554) Virg., eclog. VII, 42.

des ecclesiæ, dum visitant candelam quæ ibi accenditur nocte (555).

35. Nec prætereundum censeo quod dux Wratizlaus et sui fratres Chounradus atque Otto contra orientalem marchionem Lupoldum ²²²⁰, filium Lucz (556), commiserunt bellum (557); sed prius videndum est unde ortæ sunt ²²²¹ tantæ inimicitie inter Lupoldum ²²²² et Chonradum diarcham Moraviæ, nam antea semper fuerant amici ad invicem (558). Cum enim utrarumque provinciarum terminos non silva, non montes, non aliqua obstacula dirimant, sed rivulus, nomine Dia ²²²³, fluens per plana ²²²⁴ loca vix eas disternat, semper noctibus mali homines alternatim latrocinant ²²²⁵, pecora ²²²⁶ diripientes, villas vastantes ex utroque populo prædam ²²²⁷ sibi faciebant. Et sicut sæpe parvula scintilla magnum excitat ignem, ita ²²²⁸ isti, de quibus diximus, domini, quia noluerunt nocivum ²²²⁹ extinguere fomitem, ex his minimis rebus ad magnam suorum ²²³⁰ deveniunt perniciem. Nam cum frequenter Chounradus ad marchionem ²²³¹ huiusmodi de ²²³² compescenda mitteret seditione ²²³³, et ille tumido fastu despiceret ejus verba, supplex adiit fratrem suum Wratizlaum ducem Boemorum, rogans cum sibi in auxilium contra superbiam Teutonicorum. Qui suis ²²³⁴ quamvis non diffidens viribus, tamen Ratisponensis episcopi (559) unam scaram ex electis militibus precio conducit ²²³⁵ sibi in auxilium. Nec celat marchionem dux adventum suum, sed ²²³⁶ mittens unum de satrapis quasi per antiphrasin loquens ei mandat, ut sibi paret grande convivium, seque ipsum pollicetur aleam Martis cito venire lusum. Ad hæc marchio efficitur lætus, et a subulco usque ad bubulcum ²²³⁷ armatos ²²³⁸ omni-gena specie ferri, a subula usque ad stimulum, omnes jubet paratos esse ad bellum. Venerat dux Wratizlaus cum Bohemis ²²³⁹ simul et Teutonicis qui erant præsulis Ratisponensis ²²⁴⁰; ast alia de parte Otto et Conradus adiungunt se cum suis omnibus

qui sunt in tota Moravia militibus. Quos ut vidit marchio longe in plano occurrere campo, præordinat suos lignei in modum cunei, et corroborat animos eorum huiusmodi monitis alloqui ²²⁴¹: O milites, quorum vires per multas satis expertus sum fortunæ pugnas, ne timeatis illas fugitivas umbras, de quibus valde doleo quod eis patet ²²⁴² campus in fugam. Scio enim quia non audent vobiscum committere pugnam. An non videtis quoniam ²²⁴³ illos arguit inertia virium, quos timor compulit in unum globum? Nulla species ibi apparet armorum; oves sunt, ut reor, et esca luporum. Quid statis, o lupi rapaces et captuli leonum feroces? Irruite in greges ovium et diripite corpora, quæ stant sine sanguine, prius casura quam bellum visura, atque cito milvos nostros et vultures pascitura. O inferne, quantas tibi hodie dabimus victimas! Relaxa tuas officinas ad suscipiendas Boemorum animas. Scio ²²⁴⁴ enim ²²⁴⁵ quod Deo et sanctis ejus sunt odibiles sine misericordia homines, qui ²²⁴⁶ ad hoc hanc terram intrant ²²⁴⁷, ut non solum nostra bona, sed et uxores nostras et earum soboles diripiant, quod Deus procul avertat. Atqui si alicui vestrum contigerit mori, una mors est hæc; ²²⁴⁸ beatior omni morte, dulci pro patria mori ²²⁴⁹ (560). Plura locuturus erat, sed ejus verba impetus Boemorum abbreviat. Nam dux Wratizlaus ut vidit hostes non cedere loco ²²⁵⁰.

Jussit Teutonicos ²²⁵¹ dextrum irrumpere cornu, fratres vero suos Chounradum et Ottonem ordinat pugnare in sinistra ala ²²⁵². Ipse autem ubi erat confertissima hostium acies (561), in ipsa fronte Martis (562) jubet exercitum suum descendere, et pedestri congressione cum adversariis decertare ²²⁵³. Qui cicius dicto ab equis dissilientes ²²⁵⁴ et clamore exhortationis ²²⁵⁵ dato, sicut ignis in siccam stipulam immissus furit (563) et in momento cuncta comburit, ita vires adversariorum ferro conterunt ²²⁵⁶ terræque ²²⁵⁷ eos prosternunt, et de tanta multitudine vix residuus fuit, qui cum ipso marchione aufugit.

VARIÆ LECTIONES.

²²²⁰ Leopoldum 2 Ludolphum 3. ²²²¹ sint 2^b, 3, deest 4, 4^a. ²²²² Lupoldum 1. ²²²³ Dya 2, 4, Dyia 3. ²²²⁴ deest 1. ²²²⁵ latronizantes 4, 4^a. ²²²⁶ pecora — vastantes desunt 1. ²²²⁷ deest A, alia manus superscr. dampnum. ²²²⁸ alia manus superscr. A. ²²²⁹ novicium A, nocuum 2, 2^b, 4, 4^a. ²²³⁰ deest 4, 4^a. ²²³¹ superscr. alia manu 1. ²²³² pro huiusmodi 4, 4^a. ²²³³ vel seditione vera 1, werra pro seditione 4, 4^a. ²²³⁴ deest A. ²²³⁵ conducti 2, 2^b, conduxit 3. ²²³⁶ deest 2^b. ²²³⁷ publicum 4, 4^a. ²²³⁸ armatos — subula desunt A. ²²³⁹ Polonis A. ²²⁴⁰ Radisponensis 1. ²²⁴¹ alloquendo corr. alia manu A. ²²⁴² paret 1. ²²⁴³ quomodo 2^b. ²²⁴⁴ sic alia manu superscr. cio 1. ²²⁴⁵ etenim 4. ²²⁴⁶ quod 2^b. ²²⁴⁷ intraverant 2, 4^a. ²²⁴⁸ deest 4. ²²⁴⁹ sua A. ²²⁵⁰ loca corr. loco 1. ²²⁵¹ Teutonicis 4. ²²⁵² alia 1, 2, 4, 5. ²²⁵³ decertare A, decertari 4, 4^a. ²²⁵⁴ dissilientes 4^a. ²²⁵⁵ exhortandi 4, 4^a. ²²⁵⁶ conter 1. ²²⁵⁷ comburit add. 1.

NOTÆ.

(555) Recte observavit Schwarz bella a Bohemis Heinrico auxilium laturis contra Saxones gesta, quæ uberius narrant Bruno, Lambertus, Bernhardus, a Cosma silentio hoc loco prætermissa esse.

(556) Imo erat filius Ernesti marchionis, qui in prælio ad fluvium Unstrut anno 1078 commissio occisus est.

(557) Hoc bellum anno demum 1082 commissum esse testatur Cosmas infra; vide Annales Hildeshemienses et Chron. Claustroeburgense. De anno

1082 cfr. etiam Dobner ad Haj. V, 495.

(558) Vera causa Cosmam fugit; Leopoldus marchio Heinrichi IV fautores expulerat, qua de re Wratizlaus consilio regis arma in illum movit, ut testatur auctor Vitæ Altmanni episcopi Passaviensis.

(559) Ottonis.

(560) Hor., od. III, 2, 13.

(561) Cfr. Sallust., Catil. 60.

(562) Lucan., Phars. VII, 220.

(563) Virg., Georg. III, 99.

Sicque greges ovium lactaverunt catulos leonum, et paucis ex suis amissis Boemi de plaga orientali famosum referunt triumphum. Ilac in eade occisi sunt Ztan cum fratre Radim, et Gridon filius Zane, et Dobrogost filius Hines, et alii non adeo multi (564) anno dominicæ incarnationis 1082, 4 Id. Mai.

* Rex Henricus Romam obsedit biennio 2, 2^a, 2^b.

36. Anno dominicæ incarnationis 1083.

Anno dominicæ incarnationis 1084.

* Rex Henricus fit imperator 2, 2^a, 2^b.

Anno dominicæ incarnationis 1085, 8 Kal. Jan. obiit Juditha (565) conjunx Wladizlai ducis Polonorum, quæ fuit filia Wratizlai ducis Boemorum. Hæc cum esset sterilis, semetipsam semper maculabat offerens vivam hostiam Deo cum lacrimis, vacans elemosinis, viduis subveniebat et orphanis, aurum et argentum nimis large dispartiens per monasteria, commendabat se orationibus sacerdotum, ut per suffragia sanctorum quam natura negaverat ex divina gratia prolem obtineat. Præterea mittit capellanum suum nomine Petrum, qui ut ejus vota sancti Egidii ad sepulchrum et alia munuscula abbati et fratribus suis deferat, quatenus per intercessionem eorum Deus exaudiat ejus petitionem (566). Qui mox, ut dominæ suæ implevit jussa, cum jam repatriare vellet, sic ei abbas quasi prophetico ore fertur dixisse: *Vade cum Dei benedictione et dic tuæ dominæ: «Spera in Deum et nichil in fide hæsites, quia concipies et paries filium.» Nullus est enim qui non obtinuit, quod sanctum Egidium fideliter petivit. Sed timeo ne forte Deum offendamus, cum contra fata precibus eum fatigamus, licet ipse per merita hujus nostri patroni nonnumquam potentibus annuat quod natura vetat.* Qui cum dominæ suæ hæc retulisset, tempore suo concepit, et postquam peperit filium, tertia die obiit in prima galli cantu supra prænotatæ diei. Filius autem

A ejus post in baptismate nomine sui patris Bolezlav est vocatus.

37. Anno dominicæ incarnationis 1086. jubente et peragente Romanorum imperatore tertio Heinricho augusto celebrata est synodus magna in urbe Moguntia (567), ubi 4 archiepiscopi et 12 præsules, quorum nomina post docuimus, simul cum abbatibus monasteriorum et ceteris fidelibus residentes, plurima decreta super statu sanctæ ecclesiæ scriptis roboraverunt. In quo conventu idem cæsar omnibus sui regni optimatibus, ducibus, marchionibus, satrapis et episcopis assentientibus, et collaudantibus, ducem Boemorum Wratizlaum tam Boemiæ quam Poloniæ (568) præfecit, et inponens capiti ejus manu sua regalem circulum, jussit archiepiscopum Treverensem nomine Egilbertum, ut eum in sede sua metropoli Praga in regem ungat et diadema capiti ejus inponat (569). In eodem concilio Pragensis præsul Gebeardus scripta suæ antiquæ querimoniæ repræsentat de Moravienſe episcopo Johanne supra memorato. Qui quamvis eodem anno jam ab hoc seculo migrarat (570), tamen valde præcavens in futurum prædictus præsul, et agens per amicos pulsat aures cæsaris, ne iterum in eodem loco alius subrogetur episcopus, replicat coram omnibus privilegium olim a sancto Adalberto episcopo, suo antecessore, confirmatum tam papa Benedicto quam a primo Ottone imperatore. Ad cujus justam querimoniam imperator motus precibus ducis Wratizlai, fratris ejusdem episcopi Gebeardi, et consilio archiepiscopi Maguntini Wezelonis et aliorum bonorum, qui justiciæ favebant, novum antiquo fere ejusdem tenoris addit privilegium et signo imperiali confirmat, ut in sequentibus patebit. Cujus privilegii formam si huic operi nostro inseramus, non superfluum fore æstimamus; continet enim aut hunc aut hujusmodi textum:

In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Hei-

VARIE LECTIONES.

²²⁵⁵ ferunt 4. ²²⁵⁶ Zdan 2, Zitan 4, 4^a. ²²⁵⁶ Radvim 1. ²²⁵⁶ Grydon 1, 2^b, Grdon 3. ²²⁵⁶ Zane: 1, Zauk 2^b, Janek 3. ²²⁵⁶ Dobrobost 2, filius Zane et Dobrogost omisa 4, 4^a. ²²⁵⁶ Hynes 1, 2, Hones 3. ²²⁵⁶ in tantum 2, 2^b, 3, et alii multi 4^a. ²²⁵⁶ ductrix inserunt 2^b, 4, 4^a. ²²⁵⁷ Polonorum 2, ²²⁵⁸ deest 2. ²²⁵⁹ dispensans. A dispartiens 2^b 3, 4, 4^a. ²²⁷⁰ quod 2^b. ²²⁷¹ propterea 4, 2^a. corr. præter ea A. ²²⁷² confessoris inserit 4^a ²²⁷³ defferat 1. ²²⁷⁴ deest 4. ²²⁷⁵ deest 4, 4^a, ²²⁷⁶ deest A. ²²⁷⁷ Egidii add. 4, 4^a. ²²⁷⁸ concepit A. ²²⁷⁹ notatæ 3. ²²⁸⁰ patris corr. al. man. patris A. patris 1. deest 3. ²²⁸¹ vocitatus 2^a, 2^b, 3. Filius autem ejus politus est in baptismate nomine sui patris Bolezlau 4, 4^a. ²²⁸² omittit 2. *Sequentia usque ad II, 38. leguntur etiam in cod. 7.* ²²⁸³ Maguntina A. Maguntia 4. Magoncia 7. ²²⁸⁴ deest A. ²²⁸⁵ deest A. Treverensem i expuncto 1. ²²⁸⁶ Egelbertum 2^b. ²²⁸⁷ Jaromir 3. Gebelhardus alii. ²²⁸⁸ deest 4. ²²⁸⁹ Wezzelonis 4. ²²⁹⁰ opere 1. ²²⁹¹ et individue desunt A.

NOTÆ.

(564) Die 12 m. Maii 1082 apud Mouriberch i. e. Mailberg; Vita S. Altmanni.

(565) Erat filia Adleythæ, vide supra II, 20.

(566) Eodem fere modo Martinus Gallus, p. 78; Kadlubek, p. 17 de hac re retulerunt.

(567) Hanc synodum nunc confundendam esse cum altera ab Heinricianis episcopis Moguntia anno 1085 habita probavit Dobner ad Haj. V. 515.

(568) Non satis patet quomodo Henricus illo tempore Wratizlaum Poloniæ præficere potuerit, cum

D eodem fere tempore Wladislaus, dux Poloniæ, Juditham imperatoris sororem in matrimonium duxerit. Vid. Roepell Gesch. v. Polen I, 208.

(569) Monachus Pegavensis narrat Wratizlaum regiam dignitatem 4000 marcis argenti ab Heinricho emisſe, eumque Wirziburgi, ab episcopis Maguntino, Constantiensi et Wirziburgensi coronatum esse.

(570) VII Kal. Dec. teste antiquo catalogo episcoporum Olomucensium in Richteri serie epp. Olomuc., p. 11.

ricus tercius divina favente clementia Romanorum A assensu laicorum, ducis Boemorum Wratislai, et imperator augustus. Regio nomini et imperatorie dignitati congruere novimus, ²²⁰³ ut ecclesiarum Dei utilitatibus ²²⁰³ ubique opitulantes, dampna vel ²²⁰⁴ injurias earum quacunque necesse fuerit propulemus. Quapropter ²²⁰⁵ universis ²²⁰⁶ Dei nostrique regni fidelibus, tam futuris quam presentibus, notum esse volumus, qualiter fidelis noster Pragensis episcopus Gebeardus saepe confratribus ²²⁰⁷ suis et coepiscopis ceterisque principibus nostris ac novissime nobis conquestus est, quod Pragensis episcopatus, qui ab initio per totum ²²⁰⁸ Boemiam ac Moraviam ducatum ²²⁰⁹ unus et integer constitutus et tam a papa Benedicto quam a primo Ottone imperatore sic confirmatus est, postea antecessorum suorum consensu, sola dominantium potestate subintronzato intra terminos ejus novo B episcopo, divisus esset et imminutus. Qui cum Maguncie coram legatis apostolicæ sedis, presentibus nobis ac plerisque regni nostri optimatibus, eandem querimoniam intulisset, ab archiepiscopis Wexlone Magantino, Sigewino ²²¹⁰ Coloniensi, Egilberto Treverensi, Liemaro ²²¹¹ Bremensi, ab episcopis quoque Tiedrico ²²¹² Virdunensi, Chounrado ²²¹³ Trajectensi, Ondalrico ²²¹⁴ Eistetensi ²²¹⁵, Ottone Ratisponensi, cum

assensu laicorum, ducis Boemorum Wratislai, et fratris ejus Chounradi, ducis ²²⁰⁶ Friderici ²²⁰⁷, ducis Lutoldi ²²⁰⁸, palatini comitis Rapotonis ²²⁰⁹, et omnium, qui ibidem convenerant, primitiva illa parochia cum omni terminorum suorum ambitu Pragensi sedi est adjudicata. Termini autem ejus occidentem versus hii sunt (571): Tugost ²²¹⁰ (572), qui ²²¹¹ tendit ad medium fluminis Chub (573), Zelza ²²¹² (574), Zedlica ²²¹³ (575) et Liusena ²²¹⁴ (576) et Dasena ²²¹⁵ (577) Lutomerici ²²¹⁶ (578), Lemuzi ²²¹⁷ (579) usque ad mediam silvam, qua Boemia liminatur. Deinde ad aquilonalem ²²¹⁸ hii sunt termini: Psovane ²²¹⁹ (580), Chrovati ²²²⁰ et altera Chrowati ²²²¹ (581), Slasane ²²²² (582), Trebowane ²²²³ (583), Bobrane ²²²⁴ (584), Dedosane ²²²⁵ (585), usque ad mediam silvam, qua Milcianorum ²²²⁶ (586) occurrunt termini. Inde ad orientem hos fluvios habet terminos: Bug ²²²⁷ (587) scilicet ²²²⁸ et Ztir ²²²⁹ (588) cum Cracova ²²³⁰ civitate provinciaque cui Vag ²²³¹ nomen est, cum omnibus regionibus ad prædictam urbem pertinentibus, quæ Cracova ²²³² est. Inde Ungarorum ²²³³ limitibus additis usque ad montes, quibus nomen est Triiri ²²³⁴ (589), dilatata ²²³⁵ procedit. Deinde in ea parte, quæ meridiem respicit, addita regione Moravia

VARIAE LECTIONES.

²²⁰² al. man. superscr. A. ²²⁰³ dignitatibus 2. ²²⁰⁴ dampnabiles injurias 4, 4^a ²²⁰⁵ quia propter 1. ²²⁰⁶ deest 4. ²²⁰⁷ cum fratribus 4, 4^a. ²²⁰⁸ per totum desunt 7. ²²⁰⁹ ducatum 7. ²²¹⁰ Sigewino 2. Sicevino 2^b. ²²¹¹ Lyemaro 4, 4^a. ²²¹² Tietrico 1. Liederico 3, Theoderico 4, Thyederico 4^a. ²²¹³ Cunrado 4, Cünrado 1. ²²¹⁴ Odalrico 1. Odalrico 1^a. ²²¹⁵ Cistetensi A. Heyslhetensi 4, 4^a. ²²¹⁶ Ch. ducis, 1. ²²¹⁷ al. man. in margine 1. adscriptum. ²²¹⁸ Lutholdi 4, 4^a. ²²¹⁹ Rapothonis 1, 2^b, 4, 4^a, 7. Rapote 5. ²²²⁰ Tugast 1, 2, 2^b, Iugast 3, Tugozc 4, 4^a, Cugast 7. ²²²¹ que 2^a, 2^b, 3, 4, 4^a, 7. ²²²² deest A. 3, Zeyza 4, 4^a. ²²²³ Zedlea 3, Zedlicane 4, 4^a. Omissum 2^a 7. Videnturque hæc duo nomina Zelza et Zedlica unius vocis lectiones variantes esse Dobner. ²²²⁴ In 2, legi potest Liusena et Luisena. Luisena 2^b. Liusena 3, 7. Lucsane omissum et 4, 4^a. ²²²⁵ ita A. 1, 2, 2^b, 3, 7. add. 1. Dacane, Decane 2, In 2^b corrector in margine adnotavit: aliter Dacane. Daciane 4, 4^a. ²²²⁶ Liutomerici 2, 3, 7. Luthomirici 4, 4^a. ²²²⁷ Lemuci 4. ²²²⁸ aquilonem 3, 4, 4^a, 7. ²²²⁹ Psovane 2. ²²³⁰ Chrovati 1, 2^b. Chowati 3, Crouati 4. Chowati 7. ²²³¹ deest A. 1, Chrowati 2, 4, 4^a. Hrovati 3. ²²³² Zlasane 1, 2, 4. ²²³³ Trebouane 2, 3, 4, 4^a. Trewobane 7. ²²³⁴ Boborane 1. Boborane 2, 2^b, 4, 4^a, 7. Poborane 3. ²²³⁵ Dedosane 1, 2, 2^b Dedossene 3, Dedosesi 4, 4^a. ²²³⁶ Milcanorum 4, 4^a. ²²³⁷ Buo 7. ²²³⁸ feliciter 1. ²²³⁹ Ztir 2^b. Zur 4^a. ²²⁴⁰ Krakova 1. Krakovia 2. Krakova 2^b, 7, Cracova 3. Chracova 4^a. ²²⁴¹ ita A. Wagrell. ²²⁴² Krakow 2, 2^b, 3. ²²⁴³ Ungariorum 4, 4^a. ²²⁴⁴ Tatri 2^a ²²⁴⁵ dilata 4^a.

NOTÆ.

(571) De geographica hac descriptione Pragensis C episcopatus vid. Dobner ad Hajec. IV, 217 — 229; Palacky 1, 227.

(572) Est saltus, qui vocatur Fichtelgebirge.

(573) Eger.

(574) Dobner in hoc nomine fines episcopatus Citiensis sibi deprehendisse videbatur. Kropf in commentatione supra laudata regionem Pilsensem.

(575) Elbogensis circulus.

(576) Idem esse videbatur viris doctis, quod Luczane vel Luczko, cujus sæpius mentionem fecit Cosmas, i. e. Satecensis regia, quod ego in medio relinquo.

(577) Tetschenensis circulus; Dobner dubitavit, num præferat dux, quod veteribus erat Duxan, medio inter Satecium et Lutomerichum situm.

(578) Leitmeritz.

(579) Quid sit, incertum est; Dobner num jure Zittaviensem regionem hic repererit dubito

(580) Num eadem regio de qua supra I, 15?

(581) Chrowatia.

(582) Silesia ad montem Zobten.

(583) Dobnero videbatur territorium Goerlicensæ. In nomine Trebowane latere opinabatur Drenow quo contin. Cosmæ ad 1131; quod num stare possit dubito. Kropfio est Triebel in Lusatia inferiori.

(584) Regio ad fluvium Bober.

(585) Inter Oderam et Boberam; cfr. Thietmar IV, 28.

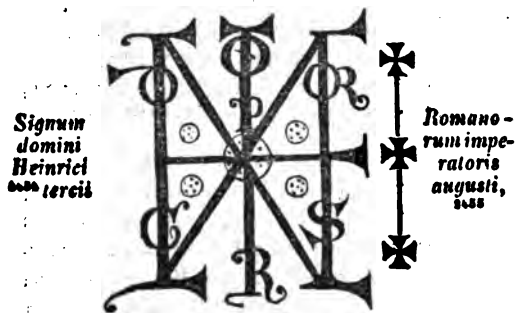
(586) In Lusatia superiori; cfr. Thietmar. I, 9.

(587) Bug.

(588) Styr qui in fluvium Bipetz exundat.

(589) Apud Dlugossum sæpius occurrens; montes Karpathici, Tatra.

usque ad finem cui nomen est Wag, et ad mediam silvam cui nomen est Moure¹¹³⁰ (590), et ejusdem¹¹³⁷ montis, eadem parochia tendit, qua Bavaria liminatur¹¹³⁸. Mediantibus itaque nobis et communi principium aspirante suffragio factum¹¹³⁹ est ut dux Boemiæ Wratislavi (591) et frater ejus Ghounradus supradicto Pragensi episcopo¹¹⁴⁰, fratri suo, parochiam judiciario ordine¹¹⁴¹ requisitam ex integro et¹¹⁴² reprofiterentur et redderent. Proinde nos rogatu ejusdem episcopi rationabiliter inducti, Pragensis episcopatus redintegrationem¹¹⁴³ nostræ imperiali auctoritatis edicto¹¹⁴⁴ illi et successoribus ejus confirmamus et stabilimus, inviolabiliter decernentes, ne ulla posthac cujuslibet conditionis persona, vel ulla societas hominum, Pragensi ecclesiæ quicquam sui juris in prænotatis terminis alienare præsumat. Cujus redintegrationis et confirmationis¹¹⁴⁵ auctoritas, ut omni ævo stabilis et inconvulsa permaneat, hanc cartam inde conscribi, quam, sicut infra apparet, manu propria laborantes¹¹⁴⁶ inpressione signi nostri jussimus insigniri¹¹⁴⁷. Data¹¹⁴⁸ 3. Kal. Maii anno ab¹¹⁴⁹ incarnatione Domini¹¹⁵⁰ 1086, indictione 9.¹¹⁵¹ anno autem¹¹⁵² domini Heinrichi regni quidem 32, imperii¹¹⁵³ vero 3.



A quod ego vidi ipsam cesarem aule, manibus annotantem in privilegio Pragensis episcopatus.

38. Similiter eodem anno Heinricho imperatore demandante et Maguntino archiepiscopo Wezelone¹¹⁵⁴ interveniente, per legatos¹¹⁵⁵ apostolici¹¹⁵⁶, qui eidem interfuerunt concilio, dominus Clemens¹¹⁵⁷ papa secundum prædictos terminos suo privilegio corroborat¹¹⁵⁸ Pragensem episcopatum, id efflagitante¹¹⁵⁹ et suggerente Gebehardo episcopo per suum capellanum nomine¹¹⁶⁰ Albinum, quem cum legatis apostolici ex Maguntia hac¹¹⁶¹ de eadem causa miserat Romam. Eodem anno 5 Idus Junii¹¹⁶² (592) obiit Otto dux Moraviæ, frater Wratislavi ducis Boemiæ¹¹⁶³. Interea Egilbertus¹¹⁶⁴ Treverensis archiepiscopus¹¹⁶⁵ jussis obtemperans imperatoris¹¹⁶⁶ adveniens metropolim Pragam, 17 Kal. Julii inter sacra missarum sollempnia regalibus fascibus indutum unxit¹¹⁶⁷ in¹¹⁶⁸ regem Wratislavi, et imposuit diadema super caput tam ipsius quam ejus conjugis Zuatawæ¹¹⁶⁹, ciclade regia amictæ, clericis et universis satrapis ter¹¹⁷⁰ acclamantibus: *Wratislavi regi tam¹¹⁷¹ Boemico tam¹¹⁷² Polonico* (593), *magnifico et pacifico, a Deo coronato, vita, salus¹¹⁷³ et victoria¹¹⁷⁴*. Post hæc tertia die archiepiscopus secundum regiam magnificentiam immenso pondere auri et argenti ditatus¹¹⁷⁵ et cæteris xeniis¹¹⁷⁶ ac¹¹⁷⁷ muneribus donatus, cum magno honore lætus¹¹⁷⁸ ad propria remeavit.

39. Anno dominicæ incarnationis 1087 rex Wratislavi collecto exercitu intrat Zribiam¹¹⁷⁹ (594), quam olim imperator Heinrichus in perpetuum sibi habendam tradiderat, et dum¹¹⁸⁰ quoddam castrum nomine Gvozdek¹¹⁸¹ (595) prope urbem Missen¹¹⁸² reedificavit¹¹⁸³, aliis insistentibus operi, mittit dux

VARIÆ LECTIONES.

¹¹³⁰ Mure signo contractionis appposito super d. 2, ita ut Mure legi possit Mudre. More 2^a. Mderet 2^b. Mure 4, 4^a. Mure 7. ¹¹³⁷ ejus A. More ¹¹³⁸ limitatur 2, 4. Hoc loco sequuntur in 5. Qualiter autem hec parochia dilatata fuerit et confirmata, qui vult melius scire, querat in privilegio ejusdem ecclesie. Reliqua desunt. ¹¹³⁹ per erasum factum A, per factum 1, pactum 3, factum 4, 4^a, 7. ¹¹⁴⁰ Gebehardo inserunt 4, 4^a. ¹¹⁴¹ Jure A. ¹¹⁴² ita A. ¹¹⁴³ reintegrationem 2, 4. ¹¹⁴⁴ adicto 1. ¹¹⁴⁵ et conf. al. manu superscr. A. ¹¹⁴⁶ deest 1. roborantes 4^a. ¹¹⁴⁷ insignari 4. ¹¹⁴⁸ date 2^b. ¹¹⁴⁹ deest 4. ¹¹⁵⁰ dominicæ incarnationis 3, 4, 4^a. ¹¹⁵¹ VIII, 2, 7. ¹¹⁵² deest 4, 4^a. ¹¹⁵³ imperatorii 2. ¹¹⁵⁴ Heinrichi 1. ¹¹⁵⁵ In monogrammati loco circulus flavo colore descriptus et vacuus. Ceterum monogrammati lineæ alternatim nigro, flavo, rubro colore descriptæ sunt. A. ¹¹⁵⁶ Wezelone 1, 2. Wezelone 3. Wezelone 4, 4^a. ¹¹⁵⁷ pro legatis A. ¹¹⁵⁸ ex Magontia addit 1. sed expunxit. ¹¹⁵⁹ deest 2. ¹¹⁶⁰ corroborat 4, 4^a. ¹¹⁶¹ flagitante 2^b. ¹¹⁶² n. 7. ¹¹⁶³ ac 1. ¹¹⁶⁴ Julii 4, 4^a. ¹¹⁶⁵ Boemorum 4, 4^a. ¹¹⁶⁶ Eilbertus 1. ¹¹⁶⁷ episcopus 1, 7. ¹¹⁶⁸ imperatori corr. A. Heinrichi add. 4, 4^a. ¹¹⁶⁹ duxit A. ¹¹⁷⁰ deest A. ¹¹⁷¹ Zuatawæ 2. Zuatawæ 4, 4^a. Zuatawæ 7. ¹¹⁷² deest 7. ¹¹⁷³ quam pro tam 1, 2^b, 3. omittunt 4, 4^a. ¹¹⁷⁴ corr. A. ¹¹⁷⁵ laus pro salus omisso sequenti et 7. ¹¹⁷⁶ hic desinit 7. ¹¹⁷⁷ est al. man. superscr. A. ¹¹⁷⁸ eximius. ¹¹⁷⁹ xenis ac desunt A. ac deest 1. ¹¹⁸⁰ deest 3. ¹¹⁸¹ Zribiam 3. ¹¹⁸² cum 1. ¹¹⁸³ Guozdek 2, 2^b, 4, 4^a. Gvozdek 3. ¹¹⁸⁴ Misem 1. Misnam 4. Missu 4^a. ¹¹⁸⁵ reedificat 1.

NOTÆ.

(590) Matra.

(591) Difficultas, quæ inde nascitur quod Wratislavi paulo ante regis nomine salutatus hoc in diplomate dux nominatur, Dobnero V, 517 ita solvi posse videbatur, ut diceret hoc factum esse ob Clementis papæ reverentiam, qui nondum regalem Wratislavi titulum agnoverat. Idem testatur diplomati foundationis Wissehradensis duplicem sigillum appensum esse, in quorum altero Wratislavi sex, in altero dux appellatur.

(592) Probat Necrologium Bohemicum.

(593) Ita nominatur quia pars Po'loniæ Oderanæ i. e. Silesiæ in potestate erat Wratislavi. In Wratislavi

D præcepto de foundatione ecclesiæ Wissehradensis a 1088 apud Boczek I, 183 hæc leguntur verba: (Confirmatio) domini etiam Egilberti Treverensis archiepiscopi a quo simul et unctionem regalis consecrationis accepit.

(594) I. e. marchiam Missenensem quam Heinrichus teste Lamberto a. 1076 Ecberto marchioni ademeral et Wratislavo ob spectatam fidem commiserat.

(595) Guoz Burzwardium in pago Niseni. Cf. etiam commentationem Pelzelii inscriptam: Ueber die Herrschaft der Böhmen in Meissen in collectione Abhandlungen der Böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften 1787, p. 39.

scaras ex electis militibus cum filio suo Bracizislavo ultum ire olim sibi illatæ injuriæ⁵⁹⁶. Nam quodam⁵⁹⁷ retro dierum tempore, dum redit imperatoris de corte, casu contigit in quadam villa nomine Kileb⁵⁹⁸ valde magna cum pernoctare, ubi noctu oria seditione inter suos et cives, occisi sunt a villanis duo fratres, primi inter primates, hujus patriæ immanes columnæ, virtutum clari lumine⁵⁹⁹, Nacar⁶⁰⁰ et Bznata⁶⁰¹, filii Taz⁶⁰² comitis. Mox secundum regis jussu qui missi fuerant festinantes die et noctu, tertia die⁶⁰³ summo diluculo invadunt cum magno impetu prædictam villam, et diripiunt omnia bona illorum, ipsos quoque et uxores eorum usque ad corrigiam⁶⁰⁴ calciamenti spoliant, et funditis ædificia subvertunt igne comburentes, atque equis et peccoribus simul abductis illasi viam tenuerunt. Facta autem meridie, dum transirent quoddam flumen, filius herilis nactus amœna loca fluminis, jussit cum præda scutarios⁶⁰⁵ præcedere, viros autem bello fortiores secum invitat ibi⁶⁰⁶ prandium sumere⁶⁰⁷. Et quia magnus æstus erat, filius ducis nimio calore exæstians, dum post prandium in aqua paulisper refrigeraretur natans, mittit⁶⁰⁸ ad eum Alexius comes ita mandans: *Non hic, ait, in Wiltava⁶⁰⁹ aut in⁶¹⁰ Ogra tua natus. Tolle moras* (598), *fortium portas virorum gasas. Ad hæc juvenis: Naturale est, inquit, senibus ad auræ⁶¹¹ motum semper trepidare, et quamvis sibi jam imminuentia, plus tamen quam juvenes, timere fata. Quod cum relatum esset Alexio, Deus, inquit, faciat, sed eventus prospero⁶¹², ut talis assit nunc et inevitabilis fortunæ occasio, ubi juvenes videant utrum senes an ipsi magis fata timeant. Dum hæc loquitur prædictus comes, ecce plus quam 20 apparent equites missi a Saxonibus, ut eos provocarent cimbello⁶¹³, sicut mustela hostem suum aspidem strangulare volens provocat umbra caudæ suæ de antro. Quos ut⁶¹⁴ viderunt nostrates, inconsulti homines, plus audaces quam perspicaces, Alexio nimium refutante et prohibente eos ac revocante, ruunt in sua fata persequentes⁶¹⁵ inimicos. Nam statim ferrea legio Saxonum⁶¹⁶ prosilit ex insidiis, et nec unus, qui*

A persecuti sunt hostes, evasit ex nostris. Cumque hi qui remanserant in castris, viderent in cœlum ascendere quasi per turbinem globum pulveris, et licet repentini et subitanei casus etiam fortissimos viros in bello conturbare⁶¹⁷ soleant⁶¹⁸, tamen arma quam⁶¹⁹ cicius arripiunt⁶²⁰, hostes viriliter excipiunt, pugna⁶²¹ summa vi conseritur, fragor armorum (597) et clamor virorum usque ad nubes exoritur (598), hastilia⁶²² in primo⁶²³ congressu franguntur, res gladiis agitur (599), donec Deo opem⁶²⁴ ferente Saxones versi sunt in fugam, nostrates habuere⁶²⁵ victoriam sed nimis cruentam. Quia vero secundi ordinis milites cum præda jam præcesserant⁶²⁶, in hac pugna soli tantum nobiles interierunt, Alexius⁶²⁷, Ratibor gener suus⁶²⁸, B Branis⁶²⁹ cum fratre Zlava et alii quam plurimi; Preda comes amisso pede vix mortem evasit. Filius vero ducis vulneratus est sub dextro pollice, et nisi capulus ensis, quem manu tenuit, ictui obstitisset, ex toto manum amisisset. Acta est autem hæc strages 6 Nonas Julii.

40. Anno dominicæ incarnationis 1088⁶³⁰.

Hisdem temporibus hæc acta quibus referuntur, Quidam miles erat qui Beneda nomen habebat, Magnanimus juvenis præstanti corpore talis, Hector erat⁶³¹ qualis pulcher vel Turnus in armis, Ex Jurata⁶³² natus, cui primus Taz⁶³³ fuit avus.

Nescio qua de re tunc offenso quoque rege Wratizlao, fugiens in Poloniam factus est miles domus Judithæ, conjugis ducis Wladizlai (600); jamque duobus annis evolutis⁶³⁴ remeans⁶³⁵ de Polonia, adiit Wigbertum generum regis (601) rogans⁶³⁶, ut per ejus suffragia pristinam domini sui⁶³⁷ possit redire in gratiam. Sed quia hic Wigbertus vir erat in rebus valde discretus, nolens⁶³⁸ ut in aliquo socerum suum offenderet, dat ei consilium, monens ut interiù apud Missensem⁶³⁹ episcopum nomine Benno-nem (602) tucius⁶⁴⁰ maneret, et eum sibi similiter⁶⁴¹ intercessorem pararet. Interea contigit ut iterum rex Wratizlaus Zribiam cum suo exercitu intraret⁶⁴², quo prædictum castrum Gvozdec in

VARIE LECTIONES.

⁵⁹⁶ illatam injuriam 4, 4a. ⁵⁹⁷ quoddam 1. ⁵⁹⁸ Kyleb 1, 2. ⁵⁹⁹ nomine 3. ⁶⁰⁰ Nakarat 2. Nacharat 4, 4a. ⁶⁰¹ Wznata 2. ⁶⁰² laz 3. Thaz 4, 4a. ⁶⁰³ ita corr. 1 luce vell. ⁶⁰⁴ alia manu superscr. A. ⁶⁰⁵ scrutarios 2, 2a. r eraso 2b, 3. ⁶⁰⁶ ad A. ⁶⁰⁷ deest A. ⁶⁰⁸ misit 2, 4a. ⁶⁰⁹ Wiltava 1, 2b. Wltavia 2. Wltava 3, 4, 4a. ⁶¹⁰ deest 3, 4, 4a. ⁶¹¹ adure 1. ⁶¹² propicio vel prospero 1, 2. prospero A. 3, 4, 4a. propitio 2a, 2b. in margine Alius prospero. ⁶¹³ ita A. cimpello f. cum bello 2, 2a, 2b. cum dolo 3. cymbello 4, 4a. ⁶¹⁴ expunct. et al. manu superscr. cum A. ⁶¹⁵ prosequentes 2. ⁶¹⁶ Saxonum 1. ⁶¹⁷ turbare A. ⁶¹⁸ solent 4, 4a. ⁶¹⁹ quanto 2b. ⁶²⁰ corripiant A. 2, 2b, 3. deinde correctum arripiunt. ⁶²¹ deest 4. ⁶²² astilia 1. ⁶²³ immo 2b. ⁶²⁴ superscr. h 1. ferente deest in margine al. manu ente Boemis. ⁶²⁵ hab. n. A. ⁶²⁶ præcesserunt 3. ⁶²⁷ comes inserunt 4, 4a. ⁶²⁸ gener suus deest A. ⁶²⁹ Bravis 2b. Bratus 3. ⁶³⁰ anni numerus sc. A. 1, 4. cum capite 40. viaetur conjungendus; hisdem A. 1, 4. H majuscula scriptum. his 3. ⁶³¹ deest 3. ⁶³² lurtata 2. ⁶³³ laz 3. Thaz 4, 4a. ⁶³⁴ evolutus corr. evolutis 1. ⁶³⁵ remanens corr. alio atramento remeans A. ⁶³⁶ omis-sum 5. ⁶³⁷ Wratizlai add. 4, 4a. ⁶³⁸ nollens 1. ⁶³⁹ Missensem 1, 2, 2b, 3, 4, 4a. ⁶⁴⁰ tutus A. ⁶⁴¹ sim. sibi A. ⁶⁴² t al. manu adscriptum 1.

NOTÆ.

(596) Lucan., Phars. 1, 281.

(597) Lucan., Phars. 1, 509.

(598) Virg., Æn. II, 313.

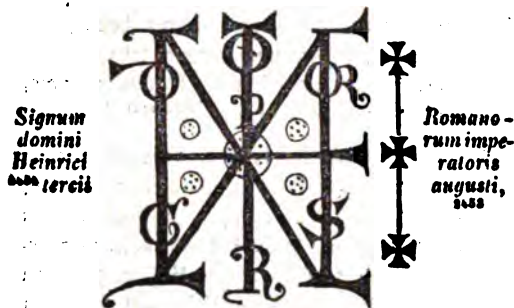
(599) Sallust., Catil. 60.

(600) Quæ obierat a. 1085. Vide supra II, 25.

(601) Cfr. supra II, 20. Quibus rebus motus in Bohemiam venerit Wipertus marchio, narrat auctor Vitæ Wiperti c. 2, in Hofmanni scriptol. rerum Lusaticarum.

(602) Sedi suæ restitutus anno 1088.

nusque ad finem cui nomen est Wag, et ad mediam silvam cui nomen est Mour⁵⁹⁰, et ejusdem⁵⁹⁷ montis, eadem parochia tendit, qua Bavaria liminatur⁵⁹⁸. Mediantibus itaque nobis et communi principium aspirante suffragio factum⁵⁹⁹ est ut dux Boemiæ Wratislavi (591) et frater ejus Choumradius supradicto Pragensi episcopo⁶⁰⁰, fratri suo, parochiam judiciario ordine⁶⁰¹ requisitam ex integro et⁶⁰² reprofiterentur et redderent. Proinde nos rogatu ejusdem episcopi rationabiliter induci, Pragensis episcopatus redintegrationem⁶⁰³ nostræ imperiali auctoritatis edicto⁶⁰⁴ illi et successoribus ejus confirmamus et stabilimus, inviolabiliter decernentes, ne ulla posthac cujuslibet conditionis persona, vel ulla societas hominum, Pragensi ecclesiæ quicquam sui juris in prænotatis terminis alienare præsumat. Cujus redintegrationis et confirmationis⁶⁰⁵ auctoritas, ut omni ævo stabilis et inconvulsa permaneat, hanc cartam inde conscribi, quam, sicut infra apparet, manus propria laborantes⁶⁰⁶ impressione signi nostri jussimus insigniri⁶⁰⁷. Data⁶⁰⁸ 3. Kal. Maii anno ab⁶⁰⁹ incarnatione Domini⁶¹⁰ 1086, indictione 9. 1081 anno autem⁶¹¹ domini Heinrichi regni quidem 32, imperii⁶¹² vero 3.



A quod ego vidi ipsam causam aule, manibus annotantem in privilegio Pragensis episcopatus.

58. Similiter eodem anno Heinricho imperatori demandante et Maguntino archiepiscopo Wezzone⁶¹³ interveniente, per legatos⁶¹⁴ apostolici⁶¹⁵, qui eidem interfuerunt concilio, dominus Clemens⁶¹⁶ papa secundum prædictos terminos suo privilegio corroborat⁶¹⁷ Pragensem episcopatum, id effugitante⁶¹⁸ et suggerente Gebehardo episcopo per suum capellanum nomine⁶¹⁹ Albinum, quem cum legatis apostolici ex Maguntia hac⁶²⁰ de eadem causa miserat Romam. Eodem anno 5 Idus Junii⁶²¹ (592) obiit Otto dux Moraviæ, frater Wratislavi ducis Boemiæ⁶²². Interea Egilbertus⁶²³ Treverensis archiepiscopus⁶²⁴ jussis obtemperans imperatoris⁶²⁵ adveniens metropolim Pragam, 17 Kal. Julii inter sacra missarum sollempnia regalibus fascibus indutum unxit⁶²⁶ in⁶²⁷ regem Wratislavi, et imposuit diadema super caput tam ipsius quam ejus conjugis Zuatawæ⁶²⁸, ciclade regia amictæ, clericis et universis satrapis ter⁶²⁹ acclamantibus: Wratislavi regi tam⁶³⁰ Boemico tam⁶³¹ Polonico (593), magnifico et pacifico, a Deo coronato, vita, salus⁶³² et victoria⁶³³. Post hæc tertia die archipræsul secundum regiam magnificentiam immenso pondere auri et argenti ditatus⁶³⁴ et cæteris xeniis⁶³⁵ ac⁶³⁶ muneribus donatus, cum magno honore lætus⁶³⁷ ad propria remeavit.

59. Anno dominicæ incarnationis 1087 rex Wratislavi collecto exercitu intravit Zribiam⁶³⁸ (594), quam olim imperator Heinrichus in perpetuum⁶³⁹ habendam tradiderat, et dum⁶⁴⁰ quoddam castrum nomine Gvozdek⁶⁴¹ (595) prope urbem Missen⁶⁴² reedificavit⁶⁴³, aliis insistentibus operi, mittit duci

VARIE LECTIONES.

⁵⁹⁰ Mure signo contractionis appposito super d. 2. ita ut Mure legi possit Mure. More 2^a. Mure 2^a. Mure 4, 4^a. Mure 7. ⁵⁹⁷ ejus A. More ⁵⁹⁸ limitatur 2, 4. Hoc loco sequuntur in 5. Qualiter autem hec parochia dilatata fuerit et confirmata, qui vult melius scire, querat in privilegio ejusdem ecclesiæ. Reliqua desunt. ⁵⁹⁹ per erasum factum A, per factum 1, pactum 3, factum 4, 4^a, 7. ⁶⁰⁰ Gebehardo inserunt 1, 4^a. ⁶⁰¹ Jure A. ⁶⁰² ita A. ⁶⁰³ reintegrationem 2, 4. ⁶⁰⁴ alio 1. ⁶⁰⁵ et cons. al. manu superscr. A. ⁶⁰⁶ deest 1. roborantes 4^a. ⁶⁰⁷ insignari 4. ⁶⁰⁸ date 2b. ⁶⁰⁹ deest 4. ⁶¹⁰ dominicæ incarnationis 3, 4, 4^a. ⁶¹¹ VIII, 2, 7. ⁶¹² deest 4, 4^a. ⁶¹³ imperatorii 2. ⁶¹⁴ Heinrichi 1. ⁶¹⁵ In monogrammati loco circulus flavo colore descriptus et vacuus. Ceterum monogrammati lineæ alternatim nigro, flavo, rubro colore descriptæ sunt. A. ⁶¹⁶ Wezzone 1, 2. Wezzone 3. Wezzone 4, 4^a. ⁶¹⁷ pro legatis A. ⁶¹⁸ ex Maguncia addit 1. sed expunxit. ⁶¹⁹ deest 2. ⁶²⁰ corroborat 4, 4^a. ⁶²¹ flagitante 2b. ⁶²² n. 7. ⁶²³ ac 1. ⁶²⁴ Julii 4, 4^a. ⁶²⁵ Boemorum 4, 4^a. ⁶²⁶ Egilbertus 1. ⁶²⁷ episcopus 1, 7. ⁶²⁸ imperatori corr. A. Heinrichi add. 4, 4^a. ⁶²⁹ duxit A. ⁶³⁰ deest A. ⁶³¹ Suatawæ 2. Zuatawæ 4, 4^a. Zuatawæ 7. ⁶³² deest 7. ⁶³³ quam pro tam 1, 2b, 3. omittunt 4, 4^a. ⁶³⁴ corr. A. ⁶³⁵ laus pro salus omissa sequenti et 7. ⁶³⁶ hic desinit 7. ⁶³⁷ est al. manu superscr. A. ⁶³⁸ excimius 1. ⁶³⁹ xenis ac desunt A. ac deest 1. ⁶⁴⁰ deest 3. ⁶⁴¹ Zribiam 3. ⁶⁴² cum 1. ⁶⁴³ Guozdek 2, 2b, 4, 4^a. Gvozdek 3. ⁶⁴⁴ Misen 1. Misnam 4. Missn 4^a. ⁶⁴⁵ redificat 1.

NOTÆ.

(590) Matra.

(591) Difficultas, quæ inde nascitur quod Wratislavi paulo autem regis nomine salutatus hoc in diplomate dux nominatur, Dobnero V, 517 ita solvi posse videbatur, ut diceret hoc factum esse ob Clementis papæ reverentiam, qui nondum regalem Wratislavi titulum agnoverat. Idem testatur diplomati fundationis Wissehradensis duplicem sigillum appensum esse, in quorum altero Wratislavi sex, in altero dux appelletur.

(592) Probat Necrologium Bohemicum.

(593) Ita nominatur quia pars Po'oniæ Oderanæ i. e. Silesiæ in potestate erat Wratislavi. In Wratislavi

D præcepto de fundatione ecclesiæ Wissehradensis a 1088 apud Boczek I, 183 hæc leguntur verba: (Confirmatio) domini etiam Egilberti Treverensis archiepiscopi a quo simul et unctionem regalis consecrationis accepit (594) L. e. marchiam Missenensem quam Heinrichus teste Lamberto a. 1076 Eckerto marchioni ademerat et Wratislavi ob spectatam fidem commiserat. (595) Guoz Burzwardium in pago Niseni. Ch. etiam commentationem Pelzelii inscriptam: Ueber die Herrschaft der Bohmen in Meissen in collectione Abhandlungen der Bohmischen Gesellschaft der Wissenschaften 1787, p. 39.

scaras ex electis militibus cum filio suo Bracizislavo ultimum ire olim sibi illatas injurias²⁴⁰⁰. Nam quodam²⁴⁰⁷ retro dierum tempore, dum redit imperatoris de corte, casu contigit in quadam villa nomine Kileb²⁴⁰⁰ valde magna cum pernoctare, ubi noctu orta seditione inter suos et cives, occisi sunt a villanis duo fratres, primi inter primates, hujus patriae immanes columnae, virtutum clari lumine²⁴⁰⁰, Nacar²⁴⁰⁰ et Bznata²⁴⁰¹, filii Taz²⁴⁰⁷ comitis. Mox secundum regis jussum qui missi fuerant festinantes die et noctu, tertia die²⁴⁰⁰ summo diluculo invadunt cum magno impetu praedictam villam, et diripiunt omnia bona illorum, ipsos quoque et uxores eorum usque ad corrigiam²⁴⁰⁰ calciamenti spoliunt, et funditus aedificia subvertunt igne comburentes, atque equis et peccoribus simul abductis illasi viam tenuerunt. Facta autem meridie, dum transirent quoddam flumen, filius herilis nactus amoena loca fluminis, jussit cum praeda scutarios²⁴⁰⁰ praecedere, viros autem bello fortiores secum invitat ibi²⁴⁰⁰ prandium sumere²⁴⁰⁷. Et quia magnus aestus erat, filius ducis nimio calore exaestuans, dum post prandium in aqua paulisper refrigeraretur natans, mittit²⁴⁰⁰ ad eum Alexius comes ita mandans: *Non hic, ait, in Wltava²⁴⁰⁰ aut in²⁴⁰⁰ Ogra tua natus. Tolle moras* (596), *fortium portas virorum gazas*. Ad haec juvenis: *Naturale est, inquit, senibus ad auram²⁴⁰⁰ notum semper trepidare, et quamvis sibi jam imminentia, plus tamen quam juvenes, timere fata*. Quod cum relatum esset Alexio, *Deus, inquit, faciat, sed ventu prospero²⁴⁰⁰, ut talis assit nunc et inevitabilis fortunae occasio, ubi juvenes videant utrum senes an psi magis fata timeant*. Dum haec loquitur praedictus comes, ecce plus quam 20 apparent equites missi Saxonibus, ut eos provocarent cimbello²⁴⁰⁰, stent nustela hostem suum aspidem strangulare volens provocat umbra caudae suae de antro. Quos ut²⁴⁰⁰ viderunt nostrates, inconsulti homines, plus audaces quam perspicaces, Alexio nimium refutante et rohilante eos ac revocante, ruunt in sua fata persequentes²⁴⁰⁰ inimicos. Nam statim ferrea legio Saxonum²⁴⁰⁰ prosilit ex insidiis, et nec unus, qui

A persecuti sunt hostes, evasit ex nostris. Cumque hi qui remanserant in castris, viderent in caelum ascendere quasi per turbinem globum pulveris, et licet repentini et subitanei casus etiam fortissimos viros in bello conturbare²⁴⁰⁷ soleant²⁴⁰⁰, tamen arma quam²⁴⁰⁰ cicius arripiunt²⁴⁰⁰, hostes viriliter excipiunt, pugna²⁴⁰¹ summa vi conseritur, fragor armorum (597) et clamor virorum usque ad nubes exoritur (598), hastilia²⁴⁰⁰ in primo²⁴⁰⁰ congressu franguntur, res gladiis agitur (599), donec Deo opem²⁴⁰⁰ ferente Saxones versi sunt in fugam, nostrates habuere²⁴⁰⁰ victoriam sed nimis cruentam. Quia vero secundi ordinis milites cum praeda jam praecesserant²⁴⁰⁰, in hac pugna soli tantum nobiles interierunt, Alexius²⁴⁰⁷, Ratibor gener suus²⁴⁰⁰, Branis²⁴⁰⁰ cum fratre Zlava et alii quam plurimi; Preda comes amisso pede vix mortem evasit. Filius vero ducis vulneratus est sub dextro pollice, et nisi capulus ensis, quem manu tenuit, ictui obstitiasset, ex toto manum amisisset. Acta est autem haec strages 6 Nonas Julii.

40. Anno dominicae incarnationis 1088²⁴⁰⁰.

Hisdem temporibus haec acta quibus referuntur, Quidam miles erat qui Beneda nomen habebat, Magnanimus juvenis praestanti corpore talis, Hector erat²⁴⁰¹ qualis pulcher vel Turnus in armis, Ex Jurata²⁴⁰⁰ natus, cui primus Taz²⁴⁰⁰ fuit avus.

Nescio qua de re tunc offenso quoque rege Wratizlao, fugiens in Poloniam factus est miles domus Judithae, conjugis ducis Wladizlai (600); jamque duobus annis evolutis²⁴⁰⁰ remeans²⁴⁰⁰ de Polonia, adit Wigbertum generum regis (601) rogans²⁴⁰⁰, ut per ejus suffragia pristinam domini sui²⁴⁰⁷ possit redire in gratiam. Sed quia hic Wigbertus vir erat in rebus valde discretus, nolens²⁴⁰⁰ ut in aliquo socerum suum offenderet, dat ei consilium, monens ut iterum apud Missensem²⁴⁰⁰ episcopum nomine Benno- nem (602) tucius²⁴⁰⁰ maneret, et eum sibi similiter²⁴⁰¹ intercessorem pararet. Interea contigit ut iterum rex Wratizlaus Zribiam cum suo exercitu intraret²⁴⁰⁰, quo praedictum castrum Gvozdec in

VARIAE LECTIONES.

²⁴⁰⁰ illatam injuriam 4, 4a. ²⁴⁰⁷ quoddam 1. ²⁴⁰⁰ Kyleb 1, 2. ²⁴⁰⁰ nomine 3. ²⁴⁰⁰ Nacar²⁴⁰⁰. Nacharat 4, 4a. ²⁴⁰¹ Wznata 2. ²⁴⁰⁰ laz 3. Thaz 4, 4a. ²⁴⁰⁰ ita corr. 1 luce vell. ²⁴⁰⁰ ga lia manu superscr. A. ²⁴⁰⁰ scrutarios 2, 2a. r eraso 2b, 3. ²⁴⁰⁰ ad A. ²⁴⁰⁷ deest A. ²⁴⁰⁰ misit 2a. ²⁴⁰⁰ Wlytava 1, 2b. Wltavia 2. Wltava 3, 4, 4a. ²⁴⁰⁰ deest 3. 4, 4a. ²⁴⁰¹ adure 1. ²⁴⁰⁰ propicio vel prospero 1, 2. prospero A. 3, 4, 4a. propitio 2a, 2b. in margine Alius prospero. ²⁴⁰⁰ ita A. cimpello f. um bello 2, 2a, 2b. cum dolo 3. cymbello 4, 4a. ²⁴⁰⁰ expunct. et al. manu superscr. cum A. ²⁴⁰⁰ prosequentes 2. ²⁴⁰⁰ Saxonum 1. ²⁴⁰⁷ turbare A. ²⁴⁰⁰ solent 4, 4a. ²⁴⁰⁰ quanto 2b. ²⁴⁰⁰ corripant A. 2b, 3. *deinde correctum* arripiunt. ²⁴⁰¹ deest 4. ²⁴⁰⁰ astilia 1. ²⁴⁰⁰ immo 2b. ²⁴⁰⁰ superscr. h 1. *rente deest in margine al. manu* ente Boemis. ²⁴⁰⁰ hab. n. A. ²⁴⁰⁰ praecesserunt 3. ²⁴⁰⁷ comes inserunt 4a. ²⁴⁰⁰ gener suus deest A. ²⁴⁰⁰ Bravis 2b. Bratus 3. ²⁴⁰⁰ anni numerus scc. A. 1, 4. cum capite 40. *iaetur conjungendus*; hisdem A. 1, 4. H majuscula scriptum. his 3. ²⁴⁰¹ deest 3. ²⁴⁰⁰ Jurata 2. ²⁴⁰⁰ laz Thaz 4, 4a. ²⁴⁰⁰ evolutus corr. evolutis 1. ²⁴⁰⁰ remanens corr. alio atramento remeans A. ²⁴⁰⁰ omis- um 3. ²⁴⁰⁷ Wratizlai add. 4, 4a. ²⁴⁰⁰ nollens 1. ²⁴⁰⁰ Misnensem 1, 2, 2b, 3, 4, 4a. ²⁴⁰⁰ totus A. ²⁴⁰⁰ sim. sibi A. ²⁴⁰⁰ t. al. manu adscriptum 1.

NOTE.

(596) Lucan., Phars. I, 281.

(597) Lucan., Phars. I, 509

(598) Virg., Aen. II, 313.

(599) Sallust., Catil. 60.

(600) Quae obierat a. 1085. Vide supra II, 65.

(601) Cfr. supra II, 20. Quibus rebus motus in Bohemiam venerit Wipertus marchio, narrat auctor Vitae Wiperti c. 2, in Hofmanni script. rerum Lusaticarum.

(602) Sedi suae restitutus anno 1088.

stium firmiorem locum transferret; et cognovit rex, A quod Beneda in urbe Missen²⁵²² esset, mittit pro eo, quo²⁵²³ veniat ad eum sub fidei²⁵²⁴ pacto. Quem statim venientem rex ut vidit, qualiter eum dolo caperet cogitare cepit. Ubi post multa verba promiscue dicta et quædam convenienter fecta, accepit eum fraudulentem rex manu dextra et ducit seorsum extra castra, quasi ibi secreta locuturus. Tunc videns²⁵²⁵ capulum et caput²⁵²⁶ ensis aureum, quo²⁵²⁷ erat miles²⁵²⁸ præcinctus, intra talia quærit ab eo, quanti²⁵²⁹ valeat gladius suus. Et ille; *Molam*, inquit, *si ponas super galeam, utramque²⁵³⁰ simul et caput atque corpus usque ad femur in uno ictu hoc ense dimidiabo*. Miratur rex dolo, et laudat ensen, atque rogat ut eum²⁵³¹ sibi ostendat. At ille nihil mali²⁵³² suspicans, dat regis in manum exemplum²⁵³³ de vagina gladium; quem rex arripiens²⁵³⁴ et manu vibrans: *Quid*, inquit, *ais²⁵³⁵ nunc, o fili mulieris ultro²⁵³⁶ virum appetentis?* Et stanti camerario, qui solus erat cum eo, homo peior pessimo, Vito Seliboric²⁵³⁷ ait: *Rape hunc, rapa sublimem et liga quadrupedem*. Sed quia semper in audaces audacia non est tuta, audax miles²⁵³⁸ mox arripiens de femore camerarii per capulum ensen, præcidit lumbos ejus per medium, qui calcitrans humum²⁵³⁹ jacuit semivivus. Nec fugit miles acer, quamvis aufugere poterat, sed velut Hercules circa Lerneam ydram assiliens et resiliens²⁵⁴⁰

Ter vili regem²⁵⁴¹ paulisper vulnerat ense, Ipse tamen nullum dextra ducis excipit ictum, donec ad clamorem de castris ruunt.

Cucata sed primus præ cunctis advolat unus, et ceu silvaticum porcum super se irruentem lato excipit venabulo²⁵⁴² militem. Tunc rex²⁵⁴³, quasi in mortuo²⁵⁴⁴ possit ulcisci, jussit eum²⁵⁴⁵ equi ad caudam per pedes ligari, et sic huc et illuc per tribulos trahi.

41. Anno dominicæ incarnationis 1089. *

*) Erectio ecclesiæ Vissegradensis 2^a. 2^b.

Anno dominicæ incarnationis 1090. Antiquus ille chelidrus²⁵⁴⁶ humani generis inimicus, qui nunquam

A dormitat, sed semper quietos inquietat, Non tulit ulterius pacatos vivere fratres, regem²⁵⁴⁷ scilicet Wratizlaum et præsulem²⁵⁴⁸ Gebeardem. Hunc vexat vana gloria et ambitio²⁵⁴⁹, illum exagitat arrogantia et tumido fastu superbia, ita tamen ut nec ille huic cederet nec hic illum exasperare quiret. Iste non vult fratrem sibi²⁵⁵⁰ habere parem²⁵⁵¹, ille non vult minor fratre haberi; iste vult præesse, ille non vult subesse; iste vult quasi rex dominari et præcellere, ille non vult jussis suis obtemperare, sed soli imperatori suum profiteri servicium, a quo acceperat episcopium²⁵⁵². Qui in tantum virili animositate inter se aliquando dissidebant, ut sæpe festis diebus rex episcopum non haberet, qui sibi coronam imponeret. Hac necessitate²⁵⁵³ simul²⁵⁵⁴ et ambitione rex compulsus, non ratum sed sola dominatione iterum subintrouizat capellum suum nomine²⁵⁵⁵ Weclonem²⁵⁵⁶ in territorio Moraviensi episcopum (603). Quo in²⁵⁵⁷ facto²⁵⁵⁸ palam se fecit notabilem²⁵⁵⁹, non solum²⁵⁶⁰ supervisse quod ipse coram imperatore et ejus episcopis collaudaverat, ut unus foret uterque episcopus, verum etiam papæ Clementis violasse privilegium, quo²⁵⁶¹ ejusdem terminos episcopii roboraverat²⁵⁶². Hanc ut apploraret²⁵⁶³ apostolico illatam ecclesiæ injuriam, præsul Gebhardus²⁵⁶⁴ iturus erat Romam, sed consilio cum suis familiaribus inito, prius adit antiquum amicum Wladizlaum regem Panonicum, et patefaciens ei suæ ecclesiæ injuriam²⁵⁶⁵, postulat ab eo ad Romanum iter²⁵⁶⁶ auxilium,

C Inscius heu fatum sibi jam superesse propinquum. Nam prima die qua regem adiit, nimiam corporis incidit molestiam, et quia prope urbem erat Strigoniam²⁵⁶⁷, illuc mittit eum rex navigio²⁵⁶⁸, committens curam ejus illius urbis episcopo.

Pertulit heu²⁵⁶⁹! quales sex lucibus²⁵⁷⁰ ipse doloris impedior lacrymis nec possum promere dictis²⁵⁷¹. Septima die jam advesperascente²⁵⁷²,

Sol Julii senas qua tangit luce Kalendas (604),

Gemma sacerdotum, cunctorum lux Romanorum,

Dogmate præclarus, pius antistes Gebeardus

Vivat ut in Christo mundo migravit ab isto (605).

VARIÆ LECTIONES.

²⁵²² Misen 4. ²⁵²³ ut A. 1. quod 4. 4^a. ²⁵²⁴ fidei 4^a. ²⁵²⁵ rex addit 4. ²⁵²⁶ et caput desunt A. ²⁵²⁷ B. neda add. 4. 4^a. ²⁵²⁸ quanta 4. ²⁵²⁹ utrumque 3. ²⁵³⁰ eam corr. eum 1. ²⁵³¹ omisum 4. 4^a. ²⁵³² A. ²⁵³³ dat regis — — arripiens omissa 4. 4^a. quæ tamen in margine 4^a. supplere tentavit manus recentior (putris Georgii Feri S. I.) ex 3. D. ²⁵³⁴ agis 1. 4. corr. ais 2. ²⁵³⁵ ultra 4. 4^a. ²⁵³⁶ Vseborio 3. ²⁵³⁷ Beneda addunt 4. 4^a. ²⁵³⁸ h. superscr. al. manu 2. ²⁵³⁹ deest 2. ²⁵⁴⁰ Wratizlaum add. 4. 4^a. ²⁵⁴¹ ex. 1. ²⁵⁴² Wratizlaum addunt 2. 2^b. 4. 4^a. ²⁵⁴³ corr. 2. ²⁵⁴⁴ deest 1. ²⁵⁴⁵ chelydrus 2^b. 3. ²⁵⁴⁶ deest 3. 4^a. ²⁵⁴⁷ deest A. ²⁵⁴⁸ ita 1. 4. 4^a. ambitione rel. ²⁵⁴⁹ c sibi 1. ²⁵⁵⁰ Sequentia usque virili in textu 1. ²⁵⁵¹ videtur manu scripta. ²⁵⁵² par. hab. A. ²⁵⁵³ episcopatum 2. et sic porro. ²⁵⁵⁴ necessitate corr. al. manu 1. ²⁵⁵⁵ deest 4. 4^a. ²⁵⁵⁶ deest 3. ²⁵⁵⁷ Weclonem 1. 2. Weclonem 1. 4^a. ²⁵⁵⁸ erasum A. ²⁵⁵⁹ pacto 3. qui 4. ²⁵⁶⁰ notabilem alia manu o superscr. 1. palam fecit notabile 3. ²⁵⁶¹ se addit 3. ²⁵⁶² qui 4. 4^a. ²⁵⁶³ corr. roboraverat 3. ²⁵⁶⁴ apploret A. approbaret 2. ²⁵⁶⁵ Jaromir 3. ²⁵⁶⁶ ita A. dampnum vel injuriam 1. 2. ²⁵⁶⁷ auxilium scriptum pecuniam. pecuniam et aux. 4^a. ²⁵⁶⁸ Trigoniam 4. ²⁵⁶⁹ magnigio A. remigio ²⁵⁷⁰ 1. 2. ²⁵⁷¹ 4. 4^a. ²⁵⁷² eu 2. ²⁵⁷³ in rasura alia manu scriptum 1. ²⁵⁷⁴ verbis 3. ²⁵⁷⁵ advesperante 2.

NOTÆ.

(603) Hoc discidium jam anno 1088 factum esse probat privilegium Ecclesiæ Wissehradensis, quod confirmarunt Jaromir episcopus Pragensis et Vecelo episcopus Olomucensis. Quod inde potius factum est, quia Wratizlaus rex Clementis papæ partibus relictis ad Urbanum II transierat.

(604) Consentit Necrologium Bohemicum, et in catalogo episcoporum Olomucensium legitur x kal Jul.

(605) Palacky Gebhardi mortem ad annum 1085 revocavit.

Moribus et vita de cujus dicere multa

Fert animus mihi, sed desunt in ²⁰⁰⁰ pectore sensus,
Pauca tamen fari libet hæc, quæ vidimus ipsi.

42. Tempore quadragesimali talis mos erat suus, semper cilicium habens subtus, desuper veste episcopali indutus, diebus pascit ²⁰⁰⁰ humanos obtutus, noctibus vero sacco vestitus, latenter ecclesiam ingressus et super pavementum humi ²⁰⁰³ prostratus, tamdiu perseverat in precibus, quoadusque largo ymbre lacrimarum madida fuit ²⁰⁰⁶ cui incubuit ²⁰⁰⁷ humus. Inde consurgens ad agapen ²⁰⁰⁸ faciendam ²⁰⁰⁹ (606), et priusquam ruminet psalmos, quotquot ante ecclesiam invenit miseros, boni operis ²⁰¹⁰ per copiam supplet ²⁰¹¹ eorum inopiam; finito psalterio idem facit. Post matutinas autem quadraginta panis quadrantes et totidem allecia, sive alicujus edulii partes dividit inter pauperes. Quarta autem vice jam adpropinquante luce, ad numerum apostolorum lavans ²⁰¹² pedes 12 peregrinorum,

Dividit his formas bis senas denariorum.

Quibus ad horam ²⁰¹³ prandij in abdita stuba vel casa positis habunde ipse necessaria apponit, et dextra sua cibum et potum eis benedicit, deinde ad publicam mensam ²⁰¹⁴ vadit, et secum 40 ²⁰¹⁵ egenos pavit. Similiter ad sedem suam Pragæ constituit cottidie 40 pauperes pascendos, et bis in anno vestiendos ²⁰¹⁶ a corrigia calcei usque ad mastigam ²⁰¹⁷ (607) pilei. Item nonnullos adventantes hospites et pauperes clericos nimis dationibus obligat, ut per totam quadragesimam secum manentes tam pro vivis quam pro defunctis psalteria legant ²⁰¹⁸. Ad singula quæque ²⁰¹⁹ missarum sollempnia, quotquot in capella quaque die fuerint celebrata,

Trina dari ²⁰²⁰ fecit nummismata denariorum.

Omnibus autem diebus dominicis 12 nummos, festis vero apostolicis et in aliis majoribus sollempnitatibus 200 offert ²⁰²¹ super pixidem sanctarum reliquiarum argenteos. Quamque fuerit largus, si te delectat, o prudens scire lector ²⁰²², pelliciam ²⁰²³

A episcopalem nunquam integrum per annum portabat, sed unam hiemalem ²⁰²⁴ in pascha, alteram æstivalem ²⁰²⁵ in festo sancti Wencezlai suis capellanis donat; sic et in cæteris donativis largum fuisse scias. Post cujus obitum anno dominicæ incarnationis 1091, 4 ²⁰²⁶ Nonas Marcii Cosmas electus est in episcopum tam a rege Wratislao quam ²⁰²⁷ omni clero ac populo Boemorum, tercio Heinricho imperante ²⁰²⁸ augusto, sed in Longobardia hisdem temporibus imperialia tractante negotia.

43. Eodem ²⁰²⁹ anno, 15 Kal. Maii, 4 feria in secunda ebdomada paschæ (608), combustum est monasterium sanctorum martirum Viti Wencezlai atque Adalberti ²⁰³⁰ in urbe Praga. Eodem anno ²⁰³¹ rex Wratislaus valde iratus est ²⁰³² contra fratrem suum Chounradum, quia his, non inmemor mutux dilectionis, favebat parti ²⁰³³ filiorum fratris sui Ottonis, Zuatopluc ²⁰³⁴ videlicet ²⁰³⁵ et Otlik ²⁰³⁶ (609), quibus expulsis de paterna hæreditate, filio suo Bolezlao rex urbem Olomuc et alias civitates tradiderat, ubi non longo post tempore in prædicta urbe innatura præventus est morte 3 Idus Augusti (610). Et quoniam illi ²⁰³⁷ tres fratres, scilicet ²⁰³⁸ Jaromir, Otto et ²⁰³⁹ Chounradus, quamdiu fuerunt vitales, ita erant unanimis, ut per nulla posset eos ²⁰⁴⁰ rex divellere artes, — et sicut fertur leu pertinuisse tres juvenecos inter se collatis cornibus stantes, ita nunquam ausus est rex invadere suos fratres ²⁰⁴¹, — postquam verò vidit solum Chounradum post obitum fratrum ex omni parte fraterno aminiculo privatum, ingressus est cum exercitu Moraviam, ut eum similiter expelleret de provincia, quæ sibi sorte ac ²⁰⁴² funiculo hæreditatis et per concessionem jure acciderat ²⁰⁴³ paternam. Ventum erat ad urbem cui nomen Brneu ²⁰⁴⁴ (611), ubi rex circumstantibus ²⁰⁴⁵ terræ magnatibus ²⁰⁴⁶ disponens obsidionem per girum, dum designat loca ubi quisque comes tentoria figat, Sderad ²⁰⁴⁷ villicus, sicut erat homo versipellis, ex

VARIE LECTIONES.

²⁰⁰⁰ deest 4. ²⁰⁰¹ pascis 1. ²⁰⁰² umi 1. ²⁰⁰³ madida corr. al. man. madida 1. ²⁰⁰⁷ incubuit A. ²⁰⁰⁸ ita corr. 1. agape faciendum A. ²⁰⁰⁹ vadit add. 4. 4a. ²⁰¹⁰ op. boni A. ²⁰¹¹ supplex 2. ²⁰¹² lavat 4. 4a. ²⁰¹³ oram 1. ²⁰¹⁴ missam A. 4. 4a. ²⁰¹⁵ XII. A. ²⁰¹⁶ vestigendos g. eraso A. 1. ²⁰¹⁷ mastigiam 2. 4. 4a. ²⁰¹⁸ perlegant ps. A. 4. 4a. ²⁰¹⁹ quoque 4. 4a. ²⁰²⁰ corr. al. atramento A. ²⁰²¹ r. al. manu superscr. 1. ²⁰²² lect. sc. A. ²⁰²³ pellicinam 1. ²⁰²⁴ genialem 1. ²⁰²⁵ festivalem 2. ²⁰²⁶ nonas omissio IIII. 4. ²⁰²⁷ a inserti 2. ²⁰²⁸ iniperatore 4. 4a. ²⁰²⁹ Eodem — Praga in margine inferiore A. adscripta. ²⁰³⁰ monasterium hoc loco A. ²⁰³¹ XV. Kal. Maii inserunt 4. 4a. ²⁰³² deest A. ²⁰³³ pati 1. ²⁰³⁴ Zuatopluk A. Zvatopluc 1. Zuatopluk 2. ²⁰³⁵ deest 4. ²⁰³⁶ Otic 2. Otik 2b. Otlik 3. ²⁰³⁷ Hi 4. 4a. ²⁰³⁸ deest 4. 4a. ²⁰³⁹ omittunt A. 3. ²⁰⁴⁰ rex eos posset. A. ²⁰⁴¹ fr. suos A. ²⁰⁴² aut A. al. man. superscr. ac. ²⁰⁴³ corr. 1. ²⁰⁴⁴ Brinen 1. Bruno 2. Brynen 2b. Bruen 3. Brneu 4. in ras. Brnen 4a. ²⁰⁴⁵ circumstantibus 3. ²⁰⁴⁶ primatibus 3. ²⁰⁴⁷ Sderad 1, 2b, 3, 4, 4a.

NOTÆ.

(606) I. e. ad elemosynam pauperibus præbendam.
(607) I. e. fibulam.
(608) Hæc signa chronologica minime inter se coherere observavit Palacky I, 321, ideoque delendum putavit numerum XV ante Kal. Maii. et S. Viti necendum ad annum præcedentem referendum esse, neque minus ea quæ sequuntur de Wratislavi bello Moravico. In Pragensibus annalibus S. Viti incensum anno 1091 adnotatur.
(609) Quibus addendus est tertius quidam filius

D Bracizlaus, ut patet ex donatione quadam Euphemie matris, quam fecit Gradicensi et Raygradensi monasteriis pro anima Ottonis in die sepulture charissimi mariti. Notæ chronologicæ desunt. Boczek I, 476.

(610) Bolezlauum filium regis jam anno 1089 obiisse testis est Hildegardus Gradicensis apud Boczek I, 183. Monachorum litteras consolatorias ad Wratislaum datas vide ibid., p. 184, 183.

(611) Brnen

alium firmiorem locum transferret; et cognovit rex, A dormitat, sed semper quietos inquietat, quod Beneda in urbe Missen²²³² esset, mittit pro eo, quo²²³³ veniat ad eum sub fidei²²³⁴ pacto. Quem statim venientem rex ut vidit, qualiter eum dolo caperet cogitare cepit. Ubi post multa verba promiscue dicta et quædam convenienter ficta, accepit eum fraudulenter rex manu dextra et ducit seorsum extra castra, quasi ibi secreta locuturus. Tunc videns²²³⁵ capulum et caput²²³⁶ ensis aureum, quo erat miles²²³⁷ præcinctus, intra talia quærit ab eo, quanti²²³⁸ valeat gladius suus. Et ille; *Molam*, inquit, si ponas super galeam, utramque²²³⁹ simul et caput atque corpus usque ad femur in uno ictu hoc ense dimidiabo. Miratur rex dolo, et laudat enssem, atque rogat ut eum²²⁴⁰ sibi ostendat. At ille nihil mali²²⁴¹ suspicans, dat regis in manum exemplum²²⁴² de vagina gladium; quem rex arripiens²²⁴³ et manu vibrans: Quid, inquit, ais²²⁴⁴ nunc, o fili mulieris ultro²²⁴⁵ virum appetentis? Et astanti camerario, qui solus erat cum eo, homo peior pessimo, Vito Seliboric²²⁴⁶ ait: *Rape hunc, rape sublimem et liga quadrupedem*. Sed quia semper in audaces audacia non est tuta, audax miles²²⁴⁷ mox arripiens de femore camerarii per capulum enssem, præcidit lumbos ejus per medium, qui calcitrans humum²²⁴⁸ jacuit semivivus. Nec fugit miles acer, quamvis aufugere poterat, sed velut Hercules circa Lerneam ydram assiliens et resiliens²²⁴⁹

Ter viii regem²²⁵⁰ paulisper vulnerat ense, Ipse tamen nullum dextra ducis excipit ictum, donec ad clamorem de castris ruunt.

Cucata sed primus præ cunctis advolat unus, et ceu silvaticum porcum super se irruentem lato excipit venabulo²²⁵¹ militem. Tunc rex²²⁵², quasi in mortuo²²⁵³ possit ulcisci, jussit eum²²⁵⁴ equi ad caudam per pedes ligari, et sic luc et illuc per tribulos trahi.

41. Anno dominicæ incarnationis 1089. *

*) Erectio ecclesiæ Visegradensis 2^a. 2^b.

Anno dominicæ incarnationis 1090. Antiquus ille chelidrus²²⁵⁵ humani generis iânicus, qui nunquam

Non tulit ulterius pacatos vivere fratres, regem²²⁵⁶ scilicet Wratizlaum et præsulem²²⁵⁷ G. beardum. Hunc vexat vana gloria et ambitio²²⁵⁸, illum exagitat arrogantia et tumido fastu superbia, ita tamen ut nec ille huic cederet nec hic illum exasperare quiret. Iste non vult fratrem sibi²²⁵⁹ habere parem²²⁶⁰, ille non vult minor fratre haberi; hic vult præesse, ille non vult subesse; iste vult quasi rex dominari et præcellere, ille non vult suis obtemperare, sed soli imperatori suum proficere servitium, a quo acceperat episcopium²²⁶¹. Qui tantum virili animositate inter se aliquando dissimulant, ut sæpe festis diebus rex episcopum non habere, qui sibi coronam imponeret. Hac necessitate²²⁶² simul²²⁶³ et ambitione rex compulsus, non rati²²⁶⁴ sed sola dominatione iterum subintronizat caputnum suum nomine²²⁶⁵ Wezlonem²²⁶⁶ in territorio Moraviensi episcopum (603). Quo in²²⁶⁷ facto²²⁶⁸ palam se fecit notabilem²²⁶⁹, non solum²²⁷⁰ apertisse quod ipse coram imperatore et ejus episcopo collaudaverat, ut unus foret uterque episcopus, verum etiam papæ Clementis violasse privilegium, quo²²⁷¹ ejusdem terminos episcopii roboraverat²²⁷². Hanc ut apploraret²²⁷³ apostolico illatam ecclesiæ injusticiam, præsul Gebhardus²²⁷⁴ iturus erat Bohemiam, sed consilio cum suis familiaribus inito, præadit antiquum amicum Wladizlaum regem²²⁷⁵ Pannonicum, et patefaciens ei suæ ecclesiæ injuriam²²⁷⁶, postulat ab eo ad Romanum iter²²⁷⁷ auxilium,

C Inacius heu fatum sibi jam superesse propinquum. Nam prima die qua regem adiit, nimiam corporis incidit molestiam, et quia prope urbem erat Strigoniæ²²⁷⁸, illuc mittit eum rex navigio²²⁷⁹, committens curam ejus illius urbis episcopo.

Pertulit heu²²⁸⁰ quales sex lucibus²²⁸¹ ipse dolore Inpedior lacrymis nec possum promere dicitis²²⁸². Septima die jam advesperascente²²⁸³,

Sol Julii senas qua tangit luce Kalendas (604). Gemma sacerdotum, cunctorum lux Boemorum, Dogmate præclarus, pius antistes Gebhardus Vivat ut in Christo mundo migravit ab isto (605).

VARIÆ LECTIONES.

²²³² Misen 4. ²²³³ ut A. 1. quod 4. 4^a. ²²³⁴ fidei 4^a. ²²³⁵ rex addit 4. ²²³⁶ et caput desunt A. ²²³⁷ neda add. 4. 4^a. ²²³⁸ quanta 4. ²²³⁹ utrumque 5. ²²⁴⁰ eam corr. eum 1. ²²⁴¹ omisum 4. 4^a. ²²⁴² dat regis — arripiens omisa 4. 4^a. quæ tamen in margine 4^a. ²²⁴³ supplere tentavit manus rerum (patris Georgii Feri S. I.) ex 3. D. ²²⁴⁴ agis 1. 4. corr. ais 2. ²²⁴⁵ ultra 4. 4^a. ²²⁴⁶ Vseborio 3. ²²⁴⁷ neda addunt 4. 4^a. ²²⁴⁸ h superscr. al. manu 2. ²²⁴⁹ deest 2. ²²⁵⁰ Wratizlaum add. 4. 4^a. ²²⁵¹ exc. 1. ²²⁵² Wratizlaus addunt 2. 2^b. 4. 4^a. ²²⁵³ corr. 2. ²²⁵⁴ deest 1. ²²⁵⁵ chelidrus 2^b. 3. ²²⁵⁶ deest A. ²²⁵⁷ ita 1. 4. 4^a. ²²⁵⁸ ambitione rell. ²²⁵⁹ c sibi 1. ²²⁶⁰ Sequentia usque virili in textu 1. 4^a. ²²⁶¹ videntur manu scripta. ²²⁶² par. hab. A. ²²⁶³ episcopatum 2. et sic porro. ²²⁶⁴ necesitate corr. al. ²²⁶⁵ deest 4. 4^a. ²²⁶⁶ deest 5. ²²⁶⁷ Weclonem 1. 2. Weclonem 1. 4^a. ²²⁶⁸ erasum A. ²²⁶⁹ pacto 3. qui 4. ²²⁷⁰ nabilem alia manu o superscr. 1. palam fecit notabile 3. ²²⁷¹ se addit 3. ²²⁷² qui 4. 4^a. ²²⁷³ corre horaverat 3. ²²⁷⁴ applotet A. approbare 2. ²²⁷⁵ Jaromir 3. ²²⁷⁶ ita A. dampnum vel injuriam 1. 2. ²²⁷⁷ damnum 2^a. 4. In 2^b. supra damnum scriptum est injuriam. ²²⁷⁸ pecuniam auxilium 1. 4. In 2^b. ²²⁷⁹ auxilium scriptum pecuniam. pecuniam et aux. 4^a. ²²⁸⁰ Ztrigoniæ 4. ²²⁸¹ maguigio A. remigio 2^b. 4. 4^a. ²²⁸² eu 2. ²²⁸³ in rasura alia manu scriptum 1. ²²⁸⁴ verbis 5. ²²⁸⁵ advesperante 2.

NOTÆ.

(603) Hoc discidium jam anno 1088 factum esse probat privilegium Ecclesiæ Wizehradensis, quod confirmavit Jaromir episcopus Pragensis et Vecelo episcopus Olomucensis. Quod inde potius factum eat, quia Wratizlaus rex Clementis papæ partibus relictis ad Urbanum II transierat.

(604) Consentit Necrologium Bohemicum, et a catalogo episcoporum Olomucensium legitur 1^a Jul.

(605) Palacky Gebhardi mortem ad annum 1089 revocavit.

Moribus et vita de cujus dicere multa

Fert animus mihi, sed desunt in ²⁵⁸² pectore sensus,
Pauca tamen fari libet hæc, quæ vidimus ipsi.

42. Tempore quadragesimali talis mos erat suus, semper cilicium habens subtilis, desuper veste episcopali indutus, diebus pascit ²⁵⁸⁴ humanos obtutus, noctibus vero sacco vestitus, latenter ecclesiam ingressus et super pavimentum humi ²⁵⁸⁵ prostratus, tamdiu perseverat in precibus, quoadusque large ymbre lacrimarum madida fuit ²⁵⁸⁶ cui incubuit ²⁵⁸⁷ humus. Inde consurgens ad agapen ²⁵⁸⁸ faciendam ²⁵⁸⁹ (606), et priusquam ruminet psalmos, quotquot ante ecclesiam invenit miseros, boni operis ²⁵⁹⁰ per copiam supplet ²⁵⁹¹ eorum inopiam; finito psalterio idem facit. Post matutinas autem quadraginta panis quadrantes et totidem allecia, sive alicujus edulii partes dividit inter pauperes. Quarta autem vice jam adpropinquante luce, ad numerum apostolorum lavans ²⁵⁹² pedes 12 peregrinorum,

Dividit his formas bis senas denariorum.

Quibus ad horam ²⁵⁹³ prandii in abdita stuba vel casa positis habunde ipse necessaria apponit, et dextra sua cibum et potum eis benedicit, deinde ad publicam mensam ²⁵⁹⁴ vadit, et secum 40 ²⁵⁹⁵ egenos pavit. Similiter ad sedem suam Pragæ constituit cotidie 40 pauperes pascendos, et bis in anno vestiendos ²⁵⁹⁶ a corrigia calcei usque ad mastigam ²⁵⁹⁷ (607) pilei. Item nonnullos adventantes hospites et pauperes clericos nimis dationibus obligat, ut per totam quadragesimam secum manentes tam pro vivis quam pro defunctis psalteria legant ²⁵⁹⁸. Ad singula quæque ²⁵⁹⁹ missarum sollempnia, quotquot in capella quaque die fuerint celebrata,

Trina dari ²⁶⁰⁰ fecit nummismata denariorum.

Omnibus autem diebus dominicis 12 nummos, festis vero apostolicis et in aliis majoribus sollempnitatibus 200 offert ²⁶⁰¹ super pixidem sanctarum reliquiarum argenteos. Quamque fuerit largus, si te delectat, o prudens scire lector ²⁶⁰², pelliciam ²⁶⁰³

A episcopalem nunquam integrum per annum portabat, sed unam hiemalem ²⁶⁰⁴ in pascha, alteram æstivalem ²⁶⁰⁵ in festo sancti Wencezlai suis capellaniq donat; sic et in cæteris donativis largum fuisse scias. Post cujus obitum anno dominicæ incarnationis 1091, 4 ²⁶⁰⁶ Nonas Marcii Cosmas electus est in episcopum tam a rege Wratizlao quam ²⁶⁰⁷ onni clero ac populo Boemorum, tercio Heinricho imperante ²⁶⁰⁸ augusto, sed in Longobardia hisdem temporibus imperialia tractante negotia.

43. Eodem ²⁶⁰⁹ anno, 15 Kal. Maii, 4 feria in secunda ebdomada paschæ (608), combustum est monasterium sanctorum martirum Viti Wencezlai atque Adalberti ²⁶¹⁰ in urbe Praga. Eodem anno ²⁶¹¹ rex Wratizlaus valde iratus est ²⁶¹² contra fratrem suum Chounradum, quia his, non inmemor mutux dilectionis, favebat parti ²⁶¹³ filiorum fratris sui Ottonis, Zuatopluc ²⁶¹⁴ videlicet ²⁶¹⁵ et Otlik ²⁶¹⁶ (609), quibus expulsis de paterna hæreditate, filio suo Bolezlao rex urbem Olomuc et alias civitates tradiderat, ubi non longo post tempore in prædicta urbe immatura præventus est morte 3 Idus Augusti (610). Et quoniam illi ²⁶¹⁷ tres fratres, scilicet ²⁶¹⁸ Jaromir, Otto et ²⁶¹⁹ Chounradus, quamdiu fuerunt vitales, ita erant unanimes, ut per nulla posset eos ²⁶²⁰ rex divellere artes, — et sicut fertur leo pertinuisse tres juvencos inter se collatis cornibus stantes, ita nunquam ausus est rex invadere suos fratres ²⁶²¹, — postquam verò vidit solum Chounradum post obitum fratrum ex omni parte fraterno aminiculo privatum, ingressus est cum exercitu Moraviam, ut eum similiter expelleret de provincia, quæ sibi sorte ac ²⁶²² funiculo hæreditatis et per concessionem jure acciderat ²⁶²³ paternam. Ventum erat ad urbem cui nomen Brneu ²⁶²⁴ (611), ubi rex circumstantibus ²⁶²⁵ terræ magnatibus ²⁶²⁶ disponens obsidionem per girum, dum designat loca ubi quisque comes tentoria figat, Sderad ²⁶²⁷ villicus, sicut erat homo versipellis, ex

VARIE LECTIONES.

²⁵⁸² deest 4. ²⁵⁸³ pascis 1. ²⁵⁸⁴ umi 1. ²⁵⁸⁵ madida corr. al. man. madida 1. ²⁵⁸⁷ incumbit A. ²⁵⁸⁸ ita corr. 1. agape faciendum A. ²⁵⁸⁹ vadit add. 4. 4a. ²⁵⁹⁰ op. boni A. ²⁵⁹¹ supplex 2. ²⁵⁹² lavat 4. 4a. ²⁵⁹³ oram 1. ²⁵⁹⁴ missam A. 4. 4a. ²⁵⁹⁵ XII. A. ²⁵⁹⁶ vestigendos g. eraso A. 1. ²⁵⁹⁷ mastigam 2. 4. 4a. ²⁵⁹⁸ perlegant ps. A. 4. 4a. ²⁵⁹⁹ quoque 4. 4a. ²⁶⁰⁰ corr. al. atramento A. ²⁶⁰¹ r. al. manu superscr. 1. ²⁶⁰² lect. sc. A. ²⁶⁰³ pellicinam 1. ²⁶⁰⁴ genialem 1. ²⁶⁰⁵ festivalem 2. ²⁶⁰⁶ nonas omisso III. 4. ²⁶⁰⁷ a inserit 2. ²⁶⁰⁸ imperatore 4. 4a. ²⁶⁰⁹ Eodem — Praga in margine inferiore A. adscripta. ²⁶¹⁰ monasterium hoc loco A. ²⁶¹¹ XV. Kal. Maii inserunt 4. 4a. ²⁶¹² deest A. ²⁶¹³ pati 1. ²⁶¹⁴ Zuatoplik A. Zvatoplic 1. Zuatoplik 2. ²⁶¹⁵ deest 4. ²⁶¹⁶ Otlic 2. Otlik 2b. Otlik 3. ²⁶¹⁷ Hi 4. 4a. ²⁶¹⁸ deest 4. 4a. ²⁶¹⁹ omitunt A. 3. ²⁶²⁰ rex eos posset. A. ²⁶²¹ fr. suos A. ²⁶²² aut A. al. man. superscr. ac. ²⁶²³ corr. 1. ²⁶²⁴ Brinen 1. Bruno 2. Brynen 2b. Bruen 3. Brneu 4, in ras. Brnen 4a. ²⁶²⁵ circumstantibus 3. ²⁶²⁶ primatibus 5. ²⁶²⁷ Sderad 1, 2b, 3, 4, 4a.

NOTÆ.

(606) I. e. ad elemosynam pauperibus præbendam. D Bracizlaus, ut patet ex donatione quadam Euphemie matris, quam fecit Gradicensi et Raygradensi monasteriis pro anima Ottonis in die sepulture charissimi mariti. Notæ chronologicæ desunt. Boczek I, 476.
(610) Bolezlauum filium regis jam anno 1089 obisse testis est Hildegardus Gradicensis apud Boczek I, 185. Monachorum litteras consolatorias ad Wratizlausum datas vide ibid., p. 184, 183.
(611) Brneu

(609) Quibus addendus est tertius quidam filius

obliquo innuens regi oculis, juvenem Bracizlaum A sum en abrenuncio tibi fidem meam, et averior equum, projecit in faciem ejus cirotecam ²⁶⁶⁰. Non aliter quam cum ²⁶⁶¹ iratus leo erexit jonas (614) et submittens caudam, nodo, qui est in extremitate: caudæ percuciens frontem suam, et stimulo, qui est sub cauda sua, pungens ²⁶⁶² posteriora ²⁶⁶³, fertur in omne quod obstat: ita prosiliunt illico ex agmine ardentis et armati juvenes, Nozizlau ²⁶⁶⁴ et frater ejus Drisikray ²⁶⁶⁵, filii Lubomir, et tercius Borsa, filius Olen, atque ²⁶⁶⁶ frustra fugientem ²⁶⁶⁷ Zderad ternis hastilibus alte in aera sustollunt et ut manipulum in terram deiciunt, et calcant equorum pedibus, et iterum atque iterum vulnerant et affigunt corpus humi ²⁶⁶⁸ telis. Tali morte suæ de Summitate rotæ fallax fortuna dejecit

amicum suum Zderad 3 Idus Julii. Comes autem Drisimir ²⁶⁶⁹ pallidus advolat in castra, et nunciat ²⁶⁷⁰ regi ²⁶⁷¹, quæ fuerant facta. Solus rex moeret et plorat, omnes juvenem ²⁶⁷² laudant ²⁶⁷³, quamvis ²⁶⁷⁴ aperte laudare ²⁶⁷⁵ non audeant. Bracizlaus autem non longe ultra unum monticulum separatim sua transfert ²⁶⁷⁶ castra, quem major pars exercitus et fortior ²⁶⁷⁷ bello ²⁶⁷⁸ est secuta.

43. Interea conjunx Chonradi nomine Wirpirk ²⁶⁷⁹ (615), una mulierum de numero prudentum, in scio marito suo venit in castra regis. Quæ cum nunciata esset regi, convocat ²⁶⁸⁰ rex procures in coetum, et Jussa venire stetit ²⁶⁸¹ coram rege, large perfusa ²⁶⁸² faciem ²⁶⁸³ lacrimis (616), et singultibus verba interruptum tandem eluctata in vocem sic est locuta ²⁶⁸⁴:

*Haud ²⁶⁸⁵ ego jam digna dici tua, rex pie ²⁶⁸⁶, nurus
Supplex ad genua nunc non ²⁶⁸⁷ temere tua veni.*

Et cecidit in faciem et adoravit regem.

Quæ jussa surgere stetit et ait: *Nullam ²⁶⁸⁸ domini
mi rex, his in partibus belli invenis materiam, nullam
de prælio hinc ²⁶⁸⁹ reportas victoriam, bellum plus
quam civile geris (617). At si nos et ²⁶⁹⁰ nostra bona
tuis militibus prædam esse decernis, in te tua virtus
tela, cum fratrem tuum, cui debeas ²⁶⁹¹ esse tutela,*

VARIE LECTIONES.

²⁶⁵⁸ elogio A, 2, 2b, 3, elogio vel carbone 1, elogio carbone 4, 4a. ²⁶⁵⁹ quandoquidem 4a. ²⁶⁶⁰ quia 4, 4a. ²⁶⁶¹ corr. al. atramento 1. ²⁶⁶² juvenis 1. ²⁶⁶³ ad 4, 4a. ²⁶⁶⁴ deest A. ²⁶⁶⁵ deest 4a. ²⁶⁶⁶ in aliquo 4, 4a. ²⁶⁶⁷ et — sit desunt A. ²⁶⁶⁸ extingue 4a. ²⁶⁶⁹ itentidem 2, 2b. ²⁶⁷⁰ deest A, corr. 1. ²⁶⁷¹ consilium 3. ²⁶⁷² Drisimir 1, Drisimir 3, Disimir 4, 4a. ²⁶⁷³ illi 4, 4a. ²⁶⁷⁴ al. manu superscr. A. ²⁶⁷⁵ prosilit A. ²⁶⁷⁶ ictus A. ²⁶⁷⁷ a verbis: a suis prosilit paulo aliter 4, 4a: a suis militibus secessit, ut signum possent cognoscere, quod facere se spouderat. ²⁶⁷⁸ Un A, in rasura alio atramento. ²⁶⁷⁹ ei A. ²⁶⁸⁰ cyrotecam 1, 4, cyrothecam 2, 4a. ²⁶⁸¹ deest A, erexerit 4. ²⁶⁸² pugnens 1. ²⁶⁸³ pectora A, sua add. 4, 4a. ²⁶⁸⁴ Nozizlaw 2, 4a. ²⁶⁸⁵ Nozizlaus 3. ²⁶⁸⁶ Drisimir 1, Dyrzkray 2, Drisikray 4, 4a. ²⁶⁸⁷ at 4. ²⁶⁸⁸ fugiente 3. ²⁶⁸⁹ deest 4, 4a. ²⁶⁹⁰ Dyrzimir 2, Drisimir 2b, Drisimir 3, Disimir 4, Drzimir 4a. ²⁶⁹¹ nunciant 1, n expuncto. ²⁶⁹² deest A. ²⁶⁹³ Bracizlaum addunt 4, 4a. ²⁶⁹⁴ et glorificant inserunt 4, 4a. ²⁶⁹⁵ vis al. manu superscr. A. ²⁶⁹⁶ laudant 1. ²⁶⁹⁷ transferet 1. ²⁶⁹⁸ ferocior 2b. ²⁶⁹⁹ deest 3. ²⁷⁰⁰ Wirpirk 3. ²⁷⁰¹ convocat — rege desunt 1. ²⁷⁰² et jussit eam venire. Stetitque 4, 4a. ²⁷⁰³ profusa 3. ²⁷⁰⁴ facie A, 4, 4a. ²⁷⁰⁵ dicens addunt 4, 4a. ²⁷⁰⁶ aut corr. al. atram. haud A. ²⁷⁰⁷ pie omissum 4. ²⁷⁰⁸ nec non 2b. ²⁷⁰⁹ nulla 4. ²⁷¹⁰ hic. 1. ²⁷¹¹ nos et desunt 1. ²⁷¹² debebas 3.

NOTÆ.

(612) Switawa.

(613) II, 39.

(614) Mox ubi se sævæ stimulavit verbera caudæ
Erexitque jubam (400).

(Lucan., Phars. I, 208.)

(615) Nomen ei erat Hilburg. ut patet ex diploma Conradi ducis, Bozek I, 188.

(616) Virg., Æn. XII, 64, 65.

(617) Lucan., Phars. I, 1.

spolias rapina cruenta. In Deum vadit, qui suos invadit. Nam quaecunque hic longe in tuis finibus spolia quaeris habenda, ostendam tibi potiora in medio tui regni posita. Nusquam enim melius ²⁶⁸² dilaberis ²⁶⁸³, nec amplius magnificaberis ²⁶⁸⁴, quam in suburbio Pragensi et vico Wissegradensi ²⁶⁸⁵. Ibi ²⁶⁸⁶ Judei auro et argento plenissimi, ibi ²⁶⁸⁷ ex omni gente negociatores ditissimi, ibi monetarii opulentissimi, ibi forum, in quo praeda habundans superhabundat tuis militibus. Aut si te delectat, qualiter Troja arserit (618) videre, nusquam magis Vulcanum videbis furentem (619), quam cum ²⁶⁸⁸ utramque urbem praedicam vides ardentem. Atqui: « Illa mea sunt, » dicas. Ista autem quae hostiliter devastas, cujus esse putas? Nonne nos et nostra tua sunt? Sin autem solummodo tua fulmina acuis in jugulum tui fratris, absit ut alter Kain ²⁶⁸⁹ habearis. Salva tui ²⁶⁹⁰ gratia fratri tuo patet Grecia, patet Dalmatia, ipse mavult peregrinari quam te fratricidio criminari. Quin potius accipe quae tibi mittit, jam non frater, sed quasi tuus ²⁶⁹¹ servus; et protulit de sinu forcipes ²⁶⁹² et faciem ex virgultis. Et si quid ²⁶⁹³, inquit ²⁶⁹⁴, frater in fratrem peccavit, emenda; terram autem ²⁶⁹⁵ quae tua est, cui mavis commenda. Dixerat, et ita cor regis tetigit et movit corda principum, ut nullus se continere posset ²⁶⁹⁶ a lacrimis. Quam rex ²⁶⁹⁷ ad latus suum jubet ut sedeat, sed priusquam sederet: Quandoquidem, inquit, inveni gratiam in oculis tuis, adhuc unam petitionem posco, ne confundas faciem meam quæso. Pro magno peccato filii paululum supplicii satis est patri. Tunc rex: Scio, ait, quo pergis. Sed perge potius, et adhuc ocius fratrem meum et filium ²⁶⁹⁸ ad me ²⁶⁹⁹ in osculo sancto et in ²⁷⁰⁰ vincula pacis. Et osculatus est eam. Timuerat enim rex valde ²⁷⁰¹ ne frater suus et filius conspirarent contra eum. Qui cum venissent ²⁷⁰² per conductum dominiæ Wirpirk ²⁷⁰³ ad regem, dans eis pacis osculum, rex ait ad filium suum: Fili mi, si bene egisti, nulli melius quam tibi erit: sin autem male, peccatum tuum in foribus aderit ²⁷⁰⁴.

46. Post hæc Bracizlaus intelligens, suum patrem non ex corde sed pro necessitate fecisse pacem, cum omnibus qui suam transierunt in aciem, secessit in

A partes urbis ²⁷⁰⁵ Gradec (620), et ibi morabatur frustra expectans incertam fortunæ vicissitudinem. Quotquot enim secuti eum fuerant, nullus ausus est proprios revisere ²⁷⁰⁶ lares, quia regem, quem offenderant, valde metuebant, ne captos aut ²⁷⁰⁷ in vincula mitteret aut capitali sententia dampnaret. Videns autem rex, quod non posset, uli volebat, iram suam ulcisci in filio nec in ejus sequacibus ²⁷⁰⁸, advocat fratrem suum Chounradum, et congregat terræ majores ²⁷⁰⁹ natu, atque corroborat omnium sacramento comitum ²⁷¹⁰, quod ²⁷¹¹ post suum obitum ²⁷¹² frater ejus Chounradus obtineat solium ac Boemiæ ducatum. Tunc rex roboratus fratris sui ²⁷¹³ consilio simul et auxilio, cepit aperte machinari, qualiter ulciscatur in filio. Nec ²⁷¹⁴ hoc ²⁷¹⁵ latuit Bracizlaus filium ejus ²⁷¹⁶, et sine mora congregati sunt ad eum plus quam tria milia fortium virorum, et accelerantes metati sunt castra circa Rokytnicam ²⁷¹⁷ rivulum (621), in crastinum parati contra regem committere prælium. Præmiserat enim ad patrem suum nuncium dicens: En ego, en assum longe quem quæsiturus ²⁷¹⁸ eras, quod facturus es posthac, hodie fac. Nec ²⁷¹⁹ prætereundum est sub silentio, quod ejusdem noctis in conticinio ²⁷²⁰ divina operari dignata est revelatio. Nam si acta hominum nostræ scientiæ pro modulo pandimus, indignum est, ut ea quæ ipsi ²⁷²¹ vidimus magnalia Dei taceamus.

47. Igitur nocte præfata dum inter principes ea quæ prædiximus geruntur, nostri patroni, videlicet sanctus Wenczelus et sanctus Adalbertus, visitant in carcere positos, et eos nimia afflictione contritos sua sanctissima dignatione taliter liberant. Postibus imprimis anterioribus simul cum janua erutis, ²⁷²² ipsius carceris velut ferream posterulam ²⁷²³ cum suis vectibus frangunt, nec non et cippum, in quo dampnatorum pedes crudeliter constringuntur, fractum forinsecus proiciunt ²⁷²⁴, statimque auribus dampnatorum vox pia insonuit dicens: *Haecenus vobis et huic patriæ nostra suffragia desuere, quia gratia Dei indigni* ²⁷²⁵ exististis ²⁷²⁶, ex quo bellum hoc plus quam civile inter Boemiam et Moraviam principes isti habuere. Sed quoniam ²⁷²⁷ gratia Dei et misericordia et respectus est in sanctos Dei ²⁷²⁸ et

VARIE LECTIONES.

²⁶⁸² deest 1. ²⁶⁸³ dilaberis corr. ditaberis 1. ²⁶⁸⁴ nec amp. magnif. 4, desunt 4a. ²⁶⁸⁵ Uisegr. 1, Wissegradensi 2. ²⁶⁸⁶ corr. A. al. manu. ²⁶⁸⁷ deest 4a. ²⁶⁸⁸ deest 3. ²⁶⁸⁹ Cain 1. ²⁶⁹⁰ tua 4, 4a. ²⁶⁹¹ omittunt 4, 4a. ²⁶⁹² forcipes A. ²⁶⁹³ exiquid superscripto s. 1. ²⁶⁹⁴ omittit 4a. ²⁶⁹⁵ tuam addit 1. ²⁶⁹⁶ se al. man. superscr. hoc loco A. ²⁶⁹⁷ WT addit 4. ²⁶⁹⁸ et filium desunt 4a, et filium meum 4. ²⁶⁹⁹ ad me desunt 1, 3. ²⁷⁰⁰ omittit 4. ²⁷⁰¹ ulde. 1. ²⁷⁰² convenissent corr. al. manu cum ven. 1. ²⁷⁰³ per — Wirpirk desunt A. Wirpirk 1, Wirpik 3. ²⁷⁰⁴ sin autem — aderit desunt 4, 4a. ²⁷⁰⁵ omittit 2. ²⁷⁰⁶ visitare A. ²⁷⁰⁷ atque 2, deest 3. ²⁷⁰⁸ sequatibus A. ²⁷⁰⁹ majores terræ A. ²⁷¹⁰ communi 2b. ²⁷¹¹ idem 4, 4a. ²⁷¹² quo 4, 4a. ²⁷¹³ ob, suum A. ²⁷¹⁴ deest A. ²⁷¹⁵ hec A. ²⁷¹⁶ deest A. ²⁷¹⁷ Rokytnicam 2, Rokytincam 3. ²⁷¹⁸ quæ in margine A. ²⁷¹⁹ deest 4a. ²⁷²⁰ concilio 1. ²⁷²¹ illi A. ²⁷²² portulam A. ²⁷²³ protegerunt 4a. ²⁷²⁴ al. manu impercr. A. ²⁷²⁵ existitis 2b. ²⁷²⁶ quia 2b. ²⁷²⁷ deest A, 3, 4, 4a

NOTÆ.

(618) Vir., Æn. II, 581.
(619) Ibid., V, 662.

(620) Königsgrätz.
(621) Haud procul a Fraga urbe.

Licet enim tam virili quam femineo sexui²²⁰⁰ legitimum appetere conjugium. Nec differt²²⁰¹ utrum rir an femina primam amoris lineam tangat; tantummodo indissolubile contingat conubium. Quod aliter non fit, nisi utrorumque²²⁰² per consensum. Vale. Quid autem ad hæc dux Welfo responderit, aut qua ratione ei, consenserit, aut quot milia armata domina Mahtildis ad suscipiendum ducem in fines Longobardiarum præmiserit, aut quam honorifice ipsa eum susceperit, vel quanto²²⁰³ apparatu convivium fecerit, si quis scire vellet²²⁰⁴, prius lux diurna deficeret quam hæc omnia perlegerit²²⁰⁵. Cedat rex Assuerus cum suis apparatus, qui suis militibus fecit magnificum per 120 dies²²⁰⁶ convivium; cesset regina Saba admirari²²⁰⁷ mensam et cibos regios Salomonis; nam quod illic totum, hic centesima pars²²⁰⁸ major fuit toto. Quid multa? Nox aderat, cubiculum intrant, super alta strata gemini se locant, dux Welfo sine Venere cum Mahtilda virgine. Ubi inter alia et post talia inter tales qualia sunt, dnx Welfo ait: *O domina, quid tibi voluisti, quare me rocasti, ut risum de me faceres, et me in sibilum populis et in commotionem capitis (552) poneress?*

Plus te confundis, tu me confundere si vis.

*Certe aut tuo jussu aut per tuas pedissequas aliquod maleficium vel in tuis vestimentis vel in lectisterniis latet. Crede mihi, si frigida naturæ fuisset, ad tuam voluntatem nunquam venissem. Hæc cum prima et secunda nocte dux²²⁰⁹ objiceret dominæ, tertia die sola solum ducit in cubiculum, ponit in medio tripodas et desuper mensalem locat tabulam, et exhibuit se sicut ab utero matris nudam et inquit: *En quæcunque²²¹⁰ latent, tibi omnia patent, nec est, ubi aliquod maleficium lateat.* At ille stabat auribus omissis, ut iniquæ mentis asellus (553), aut carnifex, qui longam accuens macheram stat in macello super pinguem vaccam excoriatam, cupiens exterrare eam. Postquam vero diu sedit mulier super tabulam, et velut anser cum facit sibi nidum, luc et illic vertens caudam frustra, tandem indignata surgit femina nuda, et apprehendit manu sinistra anticipt²²¹¹ semiviri, atque exspuens²²¹² in dextram palmam dat sibi²²¹³ magnam alapam, et extrusit eum foras dicens:*

I²²¹⁴ procul hinc, monstrum, regnum ne pollue nostrum.

Vilior es galba²²¹⁵, projecta vilior alga (554).

VARIE LECTIONES.

²²⁰⁰ sexui 1 ²²⁰¹ superscr. alia manus 1 ²²⁰² viorumque 1 ²²⁰³ quando 1 ²²⁰⁴ velit 4 ²²⁰⁵ perlegeret 2b, 3, 4, 4a ²²⁰⁶ superscr. 1 ²²⁰⁷ admirati corr. admirari 1 ²²⁰⁸ maxima add. 2 ²²⁰⁹ Welfo add. 4, 4a, ²²¹⁰ en quæc. desunt 1. ²²¹¹ sinciput 4, 4a. ²²¹² deest 3. ²²¹³ ei A, ²²¹⁴ corr. A, id est vade omisso 1, 2. ²²¹⁵ I superscr. alia manu A, glaba 1. ²²¹⁶ Hæc sufficit — dixissem desunt 4, 4a. ²²¹⁷ ita A, deest in reli. ²²¹⁸ serit 1. ²²¹⁹ fuerat A. ²²²⁰ Belec 1, 4. ²²²¹ inq. placet A. ²²²² owen 3. ²²²³ reportas 1. ²²²⁴ deest 4, 4a. ²²²⁵ ita 1, deest A, ergo rell. ²²²⁶ est 2, fuerat 2b. ²²²⁷ ad me alia manu superscr. A. ²²²⁸ cano- nizarus 4a. ²²²⁹ deest 3. ²²³⁰ quia deest A, 2, 2b. ²²³¹ Krakow 2. ²²³² fenestrella corr. fenestrella 1. ²²³³ alba 3. ²²³⁴ deest 2b. ²²³⁵ in carc. m. A. ²²³⁶ corr. A. ²²³⁷ martyris add. 4, 4a. ²²³⁸ ex A. ²²³⁹ quod 2b.

NOTÆ.

nium cum Mathilda iniisse et a. 1095 divortium fecisse affirmantem se eam nunquam tetigisse testis est Bernoldus. Cfr. monachus Weingartensis p. 789; Stenzel fränk. Kaiser, I, 553. Longe itaque hoc loco Lerravit Cosmas a veritate rumore populari deceptus.

Si mihi visus eris cras, morte mala morieris.

Taliter confusus dux Welfo fugit et reportat omnibus suis confusionem in sempiternum. Hæc sufficit breviter dixisse, quæ utinam non dixissem²²⁴⁰!

33. Factum est autem, postquam præsul Gebardus reverteretur ab urbe Roma, proceres quotquot erant sui clientes, de reditu ejus valde gratulantes, occurrunt ei obviam sub ipso exitu silvæ. Quibus in jocunditate susceptis²²⁴¹, dum refert²²⁴² quæ gesta fuerant Romæ, et qualiter sit²²⁴³ fretus ope Mahtildæ dominæ, uni eorum, quem præ cæteris diligebat, nomine Belec²²⁴⁴, alludens ait: *Vide qualem barbam reporto, et pernucleus eam manu: Certe, dixit, est cæsare digna.* At ille: *Placet, inquit²²⁴⁵, omne²²⁴⁶ quod laudas, domine; sed plus laudarem, si animum mutatum cum barba reportares²²⁴⁷;*

Quem o²²⁴⁸ si mutasses, posthac in pace fuisses.

34. Nec tacere cupio quod eodem anno nobis adhuc positus in scolis contigit audire et videre. Quadam vero²²⁴⁹ die, dum psalmiculos ruminarem stans in cripta sanctorum martirum Cosmæ et Damiani, venit quidam vir portans cereum et filum argenteum, quo secundum jussum visionis melius erat²²⁵⁰ sui corporis artus, et accedens ad me²²⁵¹: *Heus, inquit, indica mihi, bone puer, ubi jacet sanctus Radim, sancti Adalberti frater.* A quem ego dixi: *Quem tu dicis sanctum, adhuc non est per apostolicum incanonizatus²²⁵², adhuc²²⁵³ missum ejus ut pro defunctis celebramus.* Et ille: *Talia ego, inquit, nescio, sed unum scio, quia²²⁵⁴, cum essem Krakov²²⁵⁵ in urbe per tres annos positus in subterraneo carcere, in quo una fenestrella²²⁵⁶ desuper erat, qua mihi panem raro et aquam porrigebant, hac in angustia dum vita mea versabatur, quadam die assistit vir coram me, cujus vestes erant sicut nix albæ²²⁵⁷ et facies ejus ut sol fulgebat; tantum memini, et statim fui in extasi, et quasi de somno gravi evigilans ante urbem stare me sensi. Et qui mihi²²⁵⁸ in carcere²²⁵⁹ apparuit, stans²²⁶⁰ juxta me dixit: *Perge Pragam, ne timeas quenquam, et intrans sancti Viti²²⁶¹ ecclesiam in cripta sanctorum martirum Cosmæ et Damiani, offer munus tuum ad meam tumbam, ego sum Radim sancti Adalberti frater.* Hæc mihi dixit, et statim ab oculis meis evanuit. Ecce isti crines et vultus mei macies testantur quia²²⁶² vera sunt quæ tibi referuntur. Præterea sæpe in eadem cripta vident visiones custo-*

(552) Capitis commotio est ludibrii et cavillationis signum.

(553) Hor., epp. 1, 9, 20.

(554) Virg., eclog. VII, 42.

des ecclesiae, dum visitant candelam quae ibi accenditur nocte (555).

35. Nec prætereundum censeo quod dux Wratislaus et sui fratres Chounradus atque Otto contra orientalem marchionem Lupoldum ²²²⁰, filium Lucz (556), commiserunt bellum (557); sed prius videndum est unde ortæ sunt ²²²¹ tantæ inimicitiae inter Lupoldum ²²²² et Chounradum diarcham Moraviae, nam antea semper fuerant amici ad invicem (558). Cum enim utrarumque provinciarum terminos non silva, non montes, non aliqua obstacula dirimant, sed rivulus, nomine Dia ²²²³, fluens per plana ²²²⁴ loca vix eas disternat, semper notibus mali homines alternatim latrocinant ²²²⁵, pecora ²²²⁶ diripientes, villas vastantes ex utroque populo prædam ²²²⁷ sibi faciebant. Et sicut sæpe parvula scintilla magnum excitat ignem, ita ²²²⁸ isti, de quibus diximus, domini, quia noluerunt nocivum ²²²⁹ extinguere fomitem, ex his minimis rebus ad magnam suorum ²²³⁰ deveniunt perniciem. Nam cum frequenter Chounradus ad marchionem ²²³¹ huiusmodi de ²²³² compescenda mitteret seditione ²²³³, et ille tumido fastu despiceret ejus verba, supplex adiit fratrem suum Wratislaum ducem Boemorum, rogans eum sibi in auxilium contra superbiam Teutonicorum. Qui suis ²²³⁴ quamvis non diffidens viribus, tamen Ratisponensis episcopi (559) unam scaram ex electis militibus precio conducit ²²³⁵ sibi in auxilium. Nec celat marchionem dux adventum suum, sed ²²³⁶ mittens unum de satrapis quasi per antiphrasin loquens ei mandat, ut sibi paret grande convivium, seque ipsum pollicetur aleam Martis cito venire lusum. Ad hæc marchio efficitur lætus, et a subulco usque ad bubulcum ²²³⁷ armatos ²²³⁸ omnigena specie ferri, a subula usque ad stimulum, omnes jubet paratos esse ad bellum. Venerat dux Wratislaus cum Bohemis ²²³⁹ simul et Teutonicis qui erant præsulis Ratisponensis ²²⁴⁰; ast alia de parte Otto et Conradus adiungunt se cum suis omnibus

A qui sunt in tota Moravia militibus. Quos ut vidit marchio longe in plano occurrere campo, præordinat suos lignei in modum cunei, et corroborat animos eorum huiusmodi monitis alloqui ²²⁴¹: O milites, quorum vires per multas satis expertus sum fortunæ pugnas, ne timeatis illas fugitivas umbras, de quibus valde doleo quod eis patet ²²⁴² campus in fugam. Scio enim quia non audent vobiscum committere pugnam. An non videtis quoniam ²²⁴³ illos arguit inertia virium, quos timor compulit in unum globum? Nulla species ibi apparet armorum; oves sunt, ut reor, et esca luporum. Quid statis, o lupi rapaces et cactuli leonum feroces? Irruite in greges ovium et diripite corpora, quæ stant sine sanguine, prius casura quam bellum visura, atque cito milvos nostros et vultures pascitura. O inferne, quantas tibi hodie dabimus victimas! Relaxa tuas officinas ad suscipiendas Boemorum animas. Scio ²²⁴⁴ enim ²²⁴⁵ quod Deo et sanctis ejus sunt odibiles sine misericordia homines, qui ²²⁴⁶ ad hoc hanc terram intrant ²²⁴⁷, ut non solum nostra bona, sed et uxores nostras et earum soboles diripiant, quod Deus procul avertat. Atqui si alicui vestrum contigerit mori, una mors est hæc; ²²⁴⁸ beatior omni morte, dulci pro patria mori ²²⁴⁹ (560). Plura locuturus erat, sed ejus verba impetus Boemorum abbreviat. Nam dux Wratislaus ut vidit hostes non cedere loco ²²⁵⁰.

Jussit Teutonicos ²²⁵¹ dextrum irrumpere cornu, fratres vero suos Chounradum et Ottonem ordinat pugnare in sinistra ala ²²⁵². Ipse autem ubi erat confertissima hostium acies (561), in ipsa fronte Martis (562) jubet exercitum suum descendere, et pedestri congressione cum adversariis decertare ²²⁵³. Qui cicius dicto ab equis dissilientes ²²⁵⁴ et clamore exhortationis ²²⁵⁵ dato, sicut ignis in siccam stipulam immissus furit (563) et in momento cuncta comburrit, ita vires adversariorum ferro conterunt ²²⁵⁶ terræque ²²⁵⁷ eos prosternunt, et de tanta multitudine vix residuus fuit, qui cum ipso marchione aufugit.

VARIAE LECTIONES.

²²²⁰ Leupoldum 2 Ludolphum 3. ²²²¹ sint 2^b, 3, deest 4, 4^a. ²²²² Luppoldum 1. ²²²³ Dya 2, 4, Dyia 3. ²²²⁴ deest 1. ²²²⁵ latronizantes 4, 4^a. ²²²⁶ pecora — vastantes desunt 1. ²²²⁷ deest A, alia manus superscr. dampnum. ²²²⁸ alia manus superscr. A. ²²²⁹ novicium A, nocuum 2, 2^b, 4, 4^a. ²²³⁰ deest 4, 4^a. ²²³¹ superscr. alia manu 1. ²²³² pro huiusmodi 4, 4^a. ²²³³ vel seditione vera 1, werra pro seditione 4, 4^a. ²²³⁴ deest A. ²²³⁵ conducti 2, 2^b, conduxit 3. ²²³⁶ deest 2^b. ²²³⁷ publicum 4, 4^a. ²²³⁸ armatos — subula desunt A. ²²³⁹ Polonis A. ²²⁴⁰ Radisponensis 1. ²²⁴¹ alloquendo corr. alia manu A. ²²⁴² paret 1. ²²⁴³ quomodo 2^b. ²²⁴⁴ sic alia manu superscr. cio 1. ²²⁴⁵ etenim 4. ²²⁴⁶ quod 2^b. ²²⁴⁷ intraverant 2, 4^a. ²²⁴⁸ deest 4. ²²⁴⁹ sua A. ²²⁵⁰ loca corr. loco 1. ²²⁵¹ Teutonicis 4. ²²⁵² alia 1, 2, 4, 5. ²²⁵³ decertare A, decertari 4, 4^a. ²²⁵⁴ desilientes 4^a. ²²⁵⁵ exhortandi 4, 4^a. ²²⁵⁶ catter 1. ²²⁵⁷ comburrit add. 1.

NOTÆ.

(555) Recte observavit Schwarz bella a Bohemis Heinricho auxilium laturis contra Saxones gesta, quæ uberius narrant Bruno, Lambertus, Bernoldus, a Cosma silentio hoc prætermissa esse.

(556) Imo erat filius Ernesti marchionis, qui in prælio ad fluvium Unstrut anno 1078 commisso occisus est.

(557) Hoc bellum anno demum 1082 commissum esse testatur Cosmas infra; vide Annales Hildeshemienses et Chron. Claustroeburgense. De anno

1082 cfr. etiam Dobner ad Haj. V, 495.

(558) Vera causa Cosmam fugit; Leopoldus marchio Heinrichi IV fautores expulerat, quia de re Wratislaus consilio regis arma in illum movit, ut testatur auctor Vitæ Altmanni episcopi Passaviensis.

(559) Ottonis.

(560) Hor., od. III, 2, 13.

(561) Cfr. Sallust., Catil. 60.

(562) Lucan., Phars. VII, 220.

(563) Virg., Georg. III, 99.

Sicque greges ovium lactaverunt catulos leonum, et A ejus post in baptismo nomine sui patris ²²⁶⁰ Bolezlav est vocatus ²²⁶¹.
 paucis ex suis amissis Boemi de plaga orientali famosum referunt ²²⁶² triumphum. Hac in cæde occisi sunt Ztan ²²⁶³ cum fratre Radim ²²⁶⁴, et Grydon ²²⁶⁵ filius Zanek ²²⁶⁶, et Dobrogost ²²⁶⁷ filius Hynes ²²⁶⁸, et alii non adeo ²²⁶⁹ multi (564) anno dominicæ incarnationis 1082, 4 Id. Mai.

* Rex Henricus Romam obsedit biennio 2, 2^a, 2^b.

36. Anno dominicæ incarnationis 1083.

Anno dominicæ incarnationis 1084.

** Rex Henricus fit imperator 2, 2^a, 2^b.

Anno dominicæ incarnationis 1085. 8 Kal. Jan. obiit Juditha ²²⁷⁰ (565) conjunx Wladislai ducis Poloniorum ²²⁷¹, quæ fuit filia Wratislai ducis Boemorum. Hæc cum esset sterilis, semetipsam semper mactabat offerens ²²⁷² vivam hostiam Deo cum lacrimis, vacans elemosinis, viduis subveniebat et orphanis, aurum et argentum nimis large dispartiens ²²⁷³ per monasteria, commendabat se orationibus sacerdotum, ut per suffragia sanctorum quam ²²⁷⁴ natura negaverat ex divina gratia prolem obtineat. Præterea ²²⁷⁵ mittit capellanum suum nomine Petrum, qui ut ejus vota sancti Egidii ²²⁷⁶ ad sepulchrum et alia munuscula abbati et fratribus suis deferat ²²⁷⁷, quatenus per intercessionem eorum Deus exaudiat ejus petitionem (566). Qui mox, ut dominæ suæ implevit jussa, cum jam repatriare vellet, sic ei abbas quasi prophetico ore fertur dixisse: *Vade cum Dei benedictione et dic tuæ dominæ: « Spera in Deum et nichil in fide hæsites, quia concipies et paries filium. » Nullus est ²²⁷⁸ enim qui ²²⁷⁹ non obtinuit, quod sanctum Egidium fideliter ²²⁸⁰ petivit. Sed timeo ne forte Deum offendamus, cum contra fata precibus eum fatigamus, licet ipse per merita hujus nostri patroni ²²⁸¹ nonnumquam potentibus annuat quod natura vetat. Qui cum dominæ suæ hæc retulisset, tempore suo concepit, et postquam peperit ²²⁸² filium, tertia die obiit in prima galli cantu supra prænotatæ ²²⁸³ diei. Filius autem*

37. Anno dominicæ incarnationis 1086. jubente et peragente Romanorum ²²⁸⁴ imperatore tertio Heinricho augusto. celebrata est synodus magna in urbe Moguntia ²²⁸⁵ (567), ubi 4 archiepiscopi et 12 præsules, quorum nomina post docebimus, simul cum abbatibus monasteriorum et ceteris fidelibus residentes, plurima decreta super statu sanctæ ²²⁸⁶ ecclesiæ scriptis roboraverunt. In quo conventu idem cæsar omnibus sui regni optimatibus, ducibus, marchionibus, satrapis et episcopis assentientibus, et collaudantibus, ducem Boemorum Wratislaum tam Boemiæ quam Poloniæ (568) præfecit, et inponens capiti ejus manu sua regalem circulum, jussit archiepiscopum Treverensem ²²⁸⁷ nomine Egilbertum ²²⁸⁸, ut eum in sede sua metropoli Praga in regem ungat et diadema capiti ejus inponat (569). In eodem concilio Pragensis præsul Gebeardus ²²⁸⁹ scripta suæ antiquæ querimoniæ repræsentat de Moraviense episcopo Johannes supra memorato. Qui quamvis eodem anno jam ab hoc seculo migrarat (570), tamen valde præcavens in futurum prædictus præsul, et agens per amicos pulsat aures cæsaris, ne iterum in eodem loco alius subrogetur episcopus, replicat coram omnibus privilegium olim a sancto Adalberto episcopo, suo antecessore, confirmatum tam ²²⁹⁰ papa Benedicto quam a primo Ottone imperatore. Ad cujus justam querimoniam imperator motus precibus ducis Wratislai, fratris ejusdem episcopi Gebeardi, et consilio archiepiscopi Maguntini Wezelonis ²²⁹¹ et aliorum bonorum, qui justiciæ favebant, novum antiquo fere ejusdem tenoris addit privilegium et signo imperiali confirmat, ut in sequentibus patebit. Cujus privilegii formam si huic operi ²²⁹² nostro inseramus, non superfluum fore æstimamus; continet enim aut hunc aut hujusmodi textum:

In nomine sanctæ et individue ²²⁹³ Trinitatis. Hei-

VARIE LECTIONES.

²²⁵⁸ ferunt 4. ²²⁵⁹ Zdan 2, Zitan 4, 4^a. ²²⁶⁰ Radvim 1. ²²⁶¹ Grydon 1, 2^b, Grydon 3. ²²⁶² Zanek 1, Zauck 2^b, Janek 3. ²²⁶³ Dobrobost 2, filius Zanek et Dobrogost omissa 4, 4^a. ²²⁶⁴ Hynes 1, 2, Hones 3. ²²⁶⁵ in tantum 2, 2^b, 3, et alii multi 4^a. ²²⁶⁶ ductrix inserunt 2^b, 4, 4^a. ²²⁶⁷ Polonorum 2, ²²⁶⁸ deest 2. ²²⁶⁹ dispensans. A dispersiens 2^b, 3, 4, 4^a. ²²⁷⁰ quond 2^b. ²²⁷¹ propterea 4, 2^a. corr. præter ea A. ²²⁷² confessoris inserit 4^a ²²⁷³ defferat 1. ²²⁷⁴ deest 4. ²²⁷⁵ deest 4, 4^a, ²²⁷⁶ deest A. ²²⁷⁷ Egidii add. 4, 4^a. ²²⁷⁸ concepit A. ²²⁷⁹ notatæ 3. ²²⁸⁰ patris corr. al. man. patris A. patris 1. deest 3. ²²⁸¹ vocitatus 2^a, 2^b, 3. Filius autem ejus potius est in baptismo nomine sui patris Bolezlau 4, 4^a. ²²⁸² omittit 2. ²²⁸³ sequentia usque ad 11, 38. leguntur etiam in cod. 7. ²²⁸⁴ Maguntina A. Maguntia 4. Magancia 7. ²²⁸⁵ deest A. ²²⁸⁶ deest A. Treverensem i expuncto 1. ²²⁸⁷ Egilbertum 2^b. ²²⁸⁸ Jaromir 3. Gebeardus alii. ²²⁸⁹ deest 4. ²²⁹⁰ Wezzelonis 4. ²²⁹¹ opere 1. ²²⁹² et individue desunt A.

NOTÆ.

(564) Die 12 m. Maii 1082 apud Mouriberch i. e. D eodem fere tempore Wladislaus, dux Poloniæ, Juditham imperatoris sororem in matrimonium duxerit. Mailberg; Vita S. Altmanni.

(565) Erat filia Adleythæ, vide supra II, 20.

(566) Eodem fere modo Martinus Gallus, p. 78; Kadlubek, p. 17 de hac re retulerunt.

(567) Hanc synodum nunc confundendam esse cum altera ab Heinricianis episcopis Moguntia anno 1085 habita probavit Dobner ad Haj. V. 545.

(568) Non satis patet quomodo Henricus illo tempore Wratislaum Poloniæ præficere potuerit, cum

eodem fere tempore Wladislaus, dux Poloniæ, Juditham imperatoris sororem in matrimonium duxerit. Vid. Roepell Gesch. v. Polen I, 208.

(569) Monachus Pegavensis narrat Wratislaum regiam dignitatem 4000 marcis argenti ab Heinricho emisse, eumque Wirziburgi, ab episcopis Moguntino, Constantiensi et Wirziburgensi coronatum esse.

(570) vii Kal. Dec. teste antiquo catalogo episcoporum Olomucensium in Richter's serie epp. Olomuc., p. 11.

vicus tercius divina favente clementia Romanorum A imperator augustus. Regio nomini et imperatoris dignitati congruere novimus, ²²⁰² ut ecclesiarum Dei utilitatibus ²²⁰³ ubique opitulantes, dampna vel ²²⁰⁴ injurias earum quacunque necesse fuerit propulsemus. Quapropter ²²⁰⁵ universis ²²⁰⁶ Dei nostrique regni fidelibus, tam futuris quam presentibus, notum esse volumus, qualiter fidelis noster Pragensis episcopus Gebeardus saepe confratribus ²²⁰⁷ suis et coepiscopis ceterisque principibus nostris ac novissime nobis conquestus est, quod Pragensis episcopatus, qui ab initio per totum ²²⁰⁸ Boemiae ac Moraviae ducatum ²²⁰⁹ unus et integer constitutus et tam a papa Benedicto quam a primo Ottone imperatore sic confirmatus est, postea antecessorum suorum consensu, sola dominantium potestate subintronzato intra terminos ejus novo B episcopo, divisus esset et imminutus. Qui cum Kagunciae coram legatis apostolicae sedis, presentibus nobis ac plerisque regni nostri optimatibus, eandem querimoniam intulisset, ab archiepiscopis Wexlone Maguntino, Sigewino ²²¹⁰ Coloniensi, Egilberto Treverensi, Liemaro ²²¹¹ Bremensi, ab episcopis quoque Tiedrico ²²¹² Viridunensi, Chounrado ²²¹³ Trajectensi, Ondalrico ²²¹⁴ Eistetensi ²²¹⁵, Ottone Ratisponensi, cum

assensu laicorum, ducis Boemorum Wratislai, et fratris ejus Chounradi, ducis ²²¹⁶ Friderici ²²¹⁷, ducis Lutoldi ²²¹⁸, palatini comitis Rapotons ²²¹⁹, et omnium, qui ibidem convenerant, primitiva illa parochia cum omni terminorum suorum ambitu Pragensi sibi est adjudicata. Termini autem ejus occidentem versus hii sunt (571): Tugost ²²²⁰ (572), qui ²²²¹ tendit ad medium fluminis Chub (573), Zelza ²²²² (574), Zedlica ²²²³ (575) et Liusena ²²²⁴ (576) et Dasena ²²²⁵ (577) Lutomerici ²²²⁶ (578), Lemuzi ²²²⁷ (579) usque ad mediam silvam, qua Boemia liminatur. Deinde ad aquilonalem ²²²⁸ hii sunt termini: Psowane ²²²⁹ (580), Chruvati ²²³⁰ et altera Chrowati ²²³¹ (581), Slasane ²²³² (582), Trebowane ²²³³ (583), Bobrane ²²³⁴ (584), Dedosane ²²³⁵ (585), usque ad mediam silvam, qua Milcanorum ²²³⁶ (586) occurrunt termini. Inde ad orientem hos fluvios habet terminos: Bug ²²³⁷ (587) scilicet ²²³⁸ et Ztir ²²³⁹ (588) cum Cracova ²²⁴⁰ civitate provinciaque cui Vag ²²⁴¹ nomen est, cum omnibus regionibus ad praedictam urbem pertinentibus, quae Cracova ²²⁴² est. Inde Ungarorum ²²⁴³ limitibus additis usque ad montes, quibus nomen est Tritri ²²⁴⁴ (589), dilatata ²²⁴⁵ procedit. Deinde in ea parte, quae meridiem respicit, addita regione Moravia

VARIAE LECTIONES.

²²⁰² al. man superscr. A. ²²⁰³ dignitatibus 2. ²²⁰⁴ dampnabiles injurias 4, 4a ²²⁰⁵ quia propter 1. ²²⁰⁶ deest 4. ²²⁰⁷ cum fratribus 4, 4a. ²²⁰⁸ per totum ²²⁰⁹ desunt 7. ²²¹⁰ ducatum 7. ²²¹¹ Sigewino 2. Sicevino 2b. ²²¹² Lyemaro 4, 4a. ²²¹³ Tietrico 1. Liederico 3, Theoderico 4, Thyederico 4a. ²²¹⁴ Cunrado 4, Cünrado 7. ²²¹⁵ Odaldrico 1. Odalrico 1a. ²²¹⁶ Cistetensi A. Heysthetensi 4, 4a. ²²¹⁷ Ch. ducis, 1. ²²¹⁸ al. man. in margine 1. adscriptum. ²²¹⁹ Lutholdi 4, 4a. ²²²⁰ Rapothonis 1, 2b, 4, 4a, 7. Rapotæ 3. ²²²¹ Tugast 1, 2, 2b, Ingaß 3, Tugoze 4, 4a, Cugast 7. ²²²² que 2a, 2b, 3, 4, 4a, 7. ²²²³ deest A. 3, Zeyza 4, 4a. ²²²⁴ Zedlea 3, Zedlicane 4, 4a. ²²²⁵ Omissum 2a 7. Videnturque hæc duo nomina Zelza et Zedlica unius vocis lectiones variantes esse DOBN. ²²²⁶ In 2, legi potest Liusena et Luisena. Luisena 2b, Liusena 3, 7. Lucsane omissio et 4, 4a. ²²²⁷ ita A. 1, 2, 2b, 3, 7. add. 1. Dacane, Decane 2, In 2b corrector in margine adnotavit: aliter Dacane. Daciane 4, 4a. ²²²⁸ Liutomerici 2, 3, 7. Luthomirici 4, 4a. ²²²⁹ Lemuci 4. ²²³⁰ aquilonem 3, 4, 4a, 7. ²²³¹ Psowane 2. ²²³² Chrowati 1, 2b, Chowati 3, Crouati 4. Chowati 7. ²²³³ deest A. 1, Chrowati 2, 4, 4a. Hrouati 3. ²²³⁴ Zlasane 1, 2, 4. ²²³⁵ Trebowane 2, 3, 4, 4a. Trewobane 7. ²²³⁶ Boborane 1. Boborane 2, 2b, 4, 4a, 7. Poborane 3. ²²³⁷ Dedosene 1, 2, 2b Dedossene 3, Dedosesi 4, 4a. ²²³⁸ Milcanorum 4, 4a. ²²³⁹ Buo 7. ²²⁴⁰ feliciter 1. ²²⁴¹ Ztir 2b. Zur 4a. ²²⁴² Krakova 1. Krakovia 2. Krakova 2b, 7, Cracova 3. Chracova 4a. ²²⁴³ ita A. Wagrell. ²²⁴⁴ Krakow 2, 2b, 3. ²²⁴⁵ Ungariorum 4, 4a. ²²⁴⁶ Tatri 2a. ²²⁴⁷ dilata 4a.

NOTÆ.

(571) De geographica hac descriptione Pragensis C episcopatus vid. Dobner ad Hajec. IV, 217 — 229; Palacky I, 227.

(572) Est saltus, qui vocatur Fichtelgebirge.

(573) Eger.

(574) Dobner in hoc nomine fines episcopatus Citiensis sibi deprehendisse videbatur. Kropf in commentatione supra laudata regionem Pilsenensem.

(575) Elbogensis circulus.

(576) Idem esse videbatur viris doctis, quod Luczane vel Luczko, cujus saepius mentionem fecit Cosmas, i. e. Satecensis regia, quod ego in medio relinquo.

(577) Tetschenensis circulus; Dobner dubitavit, num praeferat dux, quod veteribus erat Daxan, medio inter Satecium et Lutomericium situm.

(578) Leitmeritz.

(579) Quid sit, incertum est; Dobner num Jure Zittaviensem regionem hic repererit dubito

(580) Num eadem regio de qua supra I, 15?

(581) Chrowatia.

(582) Silesia ad montem Zobten.

(583) Dobnero videbatur territorium Gnerlicensē. In nomine Trebowane latere opinabatur Drenow (do quo contin. Cosmæ ad 1131; quod num stare possit dubito. Kropfio est Triebel in Lusatia inferiori.

(584) Regio ad fluvium Bober.

(585) Inter Oderam et Boberam; cfr. Thietmar IV, 28.

(586) In Lusatia superiori; cfr. Thietmar. I, 9.

(587) Bug.

(588) Styr qui in fluvium Bipstæ exundat.

(589) Apud Dlugossium saepius occurrens; montes Karpathici, Tatra.

usque ad finem cui nomen est *Wag*, et ad mediam silvam cui nomen est *Moure* ¹¹³⁰ (590), et ejusdem ¹¹³⁷ montis, eadem parrochia tendit, qua Bavaria liminatur ¹¹³⁸. Mediantibus itaque nobis et communi principium aspirante suffragio factum ¹¹⁴⁰ est ut dux Boemiae *Wratislaus* (591) et frater ejus *Chounradus* supradicto *Pragensi* episcopo ¹¹⁴⁰, fratri suo, parochiam judiciario ordine ¹¹⁴¹ requisitam ex integro et ¹¹⁴² reprofiterentur et redderent. Proinde nos rogatu ejusdem episcopi rationabiliter inducti, *Pragensis* episcopatus redintegrationem ¹¹⁴³ nostrae imperiali auctoritatis edicto ¹¹⁴⁴ illi et successoribus ejus confirmamus et stabilimus, inviolabiliter decernentes, ne ulla posthac cujuslibet conditionis persona, vel ulla societas hominum, *Pragensi* ecclesiae quicquam sui juris in praenotatis terminis alienare praesumat. Cujus redintegrationis et confirmationis ¹¹⁴⁵ auctoritas, ut omni aeo stabilis et inconvulsa permaneat, hanc cartam inde conscribi, quam, sicut infra apparet, manu propria laborantes ¹¹⁴⁶ impressione signi nostri jussimus insigniri ¹¹⁴⁷. Data ¹¹⁴⁸ 3. Kal. Maii anno ab ¹¹⁴⁹ incarnatione Domini ¹¹⁵⁰ 1086, indictione 9. ¹¹⁵¹ anno autem ¹¹⁵² domini *Heinrici* regni quidem 32, imperii ¹¹⁵³ vero 3.



A quod ego vidi ipsam cesarem suis manibus annotantem in privilegio *Pragensis* episcopatus.

38. Similiter eodem anno *Heinrico* imperatore demandante et *Maguntino* archiepiscopo *Wezlonge* ¹¹⁴⁴ interveniente, per legatos ¹¹⁴⁷ apostolici ¹¹⁴⁸, qui eidem interfuerunt concilio, domnus *Clemens* ¹¹⁴⁹ papa secundum praedictos terminos suo privilegio corroborat ¹¹⁵⁰ *Pragensem* episcopatum, id efflagitante ¹¹⁵¹ et suggerente *Gebehardo* episcopo per suum capellanum nomine ¹¹⁵² *Albinum*, quem cum legatis apostolici ex *Maguntia* hac ¹¹⁵³ de eadem causa miserat *Romam*. Eodem anno 5 Idus Junii ¹¹⁵⁴ (592) obiit *Otto* dux *Moraviae*, frater *Wratislai* ducis *Boemiae* ¹¹⁵⁵. Interea *Egilbertus* ¹¹⁵⁶ *Treverensis* archiepiscopus ¹¹⁵⁷ jussis obtemperans imperatoris ¹¹⁵⁸ adveniens metropolim *Pragam*, 17 Kal. Julii inter sacra missarum sollempnia regalibus fascibus indutum unxit ¹¹⁵⁹ in ¹¹⁶⁰ regem *Wratislaum*, et imposuit diademam super caput tam ipsius quam ejus conjugis *Zuatavae* ¹¹⁶¹, ciclade regia amictae, clericis et universis satrapis ter ¹¹⁶² acclamantibus: *Wratislao regi tam* ¹¹⁶³ *Boemico tam* ¹¹⁶⁴ *Polonico* (593), magnifico et pacifico, a Deo coronato, vita, salus ¹¹⁶⁵ et victoria ¹¹⁶⁶. Post haec tercia die archipresul secundum regiam magnificentiam immenso pondere auri et argenti ditatus ¹¹⁶⁷ et caeteris xeniis ¹¹⁶⁸ ac ¹¹⁶⁹ muneribus donatus, cum magno honore laetus ¹¹⁷⁰ ad propria remeant.

39. Anno dominicae incarnationis 1087 rex *Wratislaus* collecto exercitu intrat *Zribiam* ¹¹⁷¹ (594), quam olim imperator *Heinricus* in perpetuum sibi habendam tradiderat, et dum ¹¹⁷² quoddam castrum nomine *Gvozdek* ¹¹⁷³ (595) prope urbem *Missen* ¹¹⁷⁴ reaedificavit ¹¹⁷⁵, aliis insistentibus operi, mittit duas

VARIÆ LECTIONES.

¹¹³⁰ Mure signo contractionis appposito super d. 2, ita ut Mure legi possit *Mudre*. More 2^a. *Mdre* 2^b. *Mure* 4, 4^a. *Mdre* 7. ¹¹³⁷ ejus A. *More* ¹¹³⁸ limitatur 2, 4. Hoc loco sequuntur in 5. Qualiter autem hec parochia dilatata fuerit et confirmata, qui vult melius scire, querat in privilegio ejusdem ecclesie. Reliqua desunt. ¹¹⁴⁰ per erasum factum A, per factum 1, pactum 3, factum 4, 4^a, 7. ¹¹⁴⁴ *Gebehardo* inserunt 4, 4^a. ¹¹⁴⁷ Jure A. ¹¹⁴⁸ ita A. ¹¹⁴⁹ reintegrationem 2, 4. ¹¹⁵¹ adicto 1. ¹¹⁵² et conf. al. manu superscr. A. ¹¹⁵³ deest 1. roborantes 4^a. ¹¹⁵⁴ insignari 4^a. ¹¹⁵⁵ date 2^b. ¹¹⁵⁶ deest 4. ¹¹⁵⁷ dominicae incarnationis 3, 4, 4^a. ¹¹⁵⁸ VIII, 2, 7. ¹¹⁵⁹ deest 4, 4^a. ¹¹⁶⁰ imperatorii 2. ¹¹⁶¹ *Heinrici* 1. ¹¹⁶² In monogrammati loco circulus flavo colore descriptus et vacuus. Ceterum monogrammati lineae alternatim nigro, flavo, rubro colore descriptae sunt. A. ¹¹⁶³ *Wezelone* 1, 2. *Wezelone* 3. *Wezzelone* 4, 4^a. ¹¹⁶⁴ pro legatis A. ¹¹⁶⁵ ex *Maguncia* addit 1. sed expunxit. ¹¹⁶⁶ deest 2. ¹¹⁶⁷ corroborat 4, 4^a. ¹¹⁶⁸ flagitante 2^b. ¹¹⁶⁹ n. 7. ¹¹⁷⁰ ac 1. ¹¹⁷¹ Julii 4, 4^a. ¹¹⁷² *Boemorum* 4, 4^a. ¹¹⁷³ *Eilbertus* 1. ¹¹⁷⁴ episcopus 1, 7. ¹¹⁷⁵ imperatori corr. A. *Henrici* add. 4, 4^a. ¹¹⁷⁶ duxit A. ¹¹⁷⁷ deest A. ¹¹⁷⁸ *Suatave* 2. *Zuathave* 4, 4^a. *Zuatawæ* 7. ¹¹⁷⁹ deest 7. ¹¹⁸⁰ quam pro tam 1, 2^b, 3. omittunt 4, 4^a. ¹¹⁸¹ corr. A. ¹¹⁸² laus pro salus omisso sequenti et 7. ¹¹⁸³ hic desinit 7. ¹¹⁸⁴ est al. manu. superscr. A. ¹¹⁸⁵ excimilis 1. ¹¹⁸⁶ xenis ac desunt A. ac deest 1. ¹¹⁸⁷ deest 3. ¹¹⁸⁸ *Zrbiam* 3. ¹¹⁸⁹ cum 1. ¹¹⁹⁰ *Guozdec* 2, 2^b, 4, 4^a. *Gnozdec* 3. ¹¹⁹¹ *Misen* 1. *Misnam* 4. *Misn* 4^a. ¹¹⁹² redificat 1.

NOTÆ.

(590) *Matra*.
(591) Difficultas, quæ inde nascitur quod *Wratislaus* paulo ante regis nomine salutatus hoc in diplomate dux nominatur, *Dobnero* V, 317 ita solvi posse videbatur, ut diceret hoc factum esse ob *Clementis* papæ reverentiam, qui nondum regalem *Wratislai* titulum agnoverat. Idem testatur diplomati foundationis *Wissehradensis* duplicem sigillum appensum esse, in quorum altero *Wratislaus* sex, in altero dux appellatur.
(592) Probat *Necrologium Bohemicum*.
(593) Ita nominatur quia pars *Po'loniæ* *Oderanae* i. e. *Silesiæ* in potestate erat *Wratislai*. In *Wratislai*

D præcepto de foundatione ecclesiæ *Wissehradensis* a 1088 apud *Boczek* 1, 183 hæc leguntur verba: (Confirmatio) domini etiam *Egilberti Treverensis archiepiscopi* a quo simul et unctionem regalis consecrationis accepi.
(594) I. e. marchiam *Missenensem* quam *Heinricus* teste *Lamberto* a. 1076 *Ecberto* marchioni ademerat et *Wratislao* ob spectatam fidem commiserat.
(595) *Guoz Burzwardium* in pago *Niseni*. Cfr. etiam commentationem *Pelzelii* inscriptam: Ueber die Herrschaft der Böhmen in Meissen in collectione *Abhandlungen der Bohmischen Gesellschaft der Wissenschaften* 1787, p. 39.

scaras ex electis militibus cum filio suo Bratizlavo A persequi sunt hostes, evasit ex nostris. Cumque ultimum ire olim sibi illatae injuriarum²⁴⁴⁶. Nam quoddam²⁴⁴⁷ retro dierum tempore, dum redit imperatoris de corte, casu contigit in quadam villa nomine Kileb²⁴⁴⁸ valde magna cum pernoctare, ubi noctu orta seditione inter suos et cives, occisi sunt a villanis duo fratres, primi inter primates, hujus patriae immanes columnae, virtutum clari lumine²⁴⁴⁹, Nacar²⁴⁵⁰ et Bazata²⁴⁵¹, filii Taz²⁴⁵² comitis. Mox secundum regis jussu qui missi fuerant festinantes die et noctu, tertia die²⁴⁵³ summo diluculo invadunt cum magno impetu praedictam villam, et diripiunt omnia bona illorum, ipsos quoque et uxores eorum usque ad corrigiam²⁴⁵⁴ calciamenti spoliant, et funditus aedificia subvertunt igne comburentes, atque equis et peccoribus simul abductis illasi viam tenuerunt. Facta autem meridie, dum transirent quoddam flumen, filius herilis natus amœna loca fluminis, jussit cum praeda scutarios²⁴⁵⁵ praecedere, viros autem bello fortiores secum invitat ibi²⁴⁵⁶ prandium sumere²⁴⁵⁷. Et quia magnus aestus erat, filius ducis nimio calore exastuans, dum post prandium in aqua paulisper refrigeraretur natans, mittit²⁴⁵⁸ ad eum Alexius comes ita mandans: *Non hic, ait, in Wiltava²⁴⁵⁹ aut in²⁴⁶⁰ Ogra tua natus. Tolle moras* (596), *fortium portas virorum gazas. Ad hæc juvenis: Naturale est, inquit, senibus ad auræ²⁴⁶¹ motum semper trepidare, et quamvis sibi jam imminuentia, plus tamen quam juvenes, timere fata. Quod cum relatum esset Alexio, Deus, inquit, faciat, sed eventu prospero²⁴⁶², ut talis assit nunc et inevitabilis fortunæ occasio, ubi juvenes videant utrum senes an ipsi magis fata timeant. Dum hæc loquitur praedictus comes, ecce plus quam 20 apparent equites missi a Saxonibus, ut eos provocarent cimbello²⁴⁶³, sicut mustela hostem suum aspidem strangulare volens provocat umbra caudæ suæ de antro. Quos ut²⁴⁶⁴ viderunt nostrates, inconsulti homines, plus audaces quam perspicaces, Alexio nimium refutante et prohibente eos ac revocante, ruunt in sua fata persequentes²⁴⁶⁵ inimicos. Nam statim ferrea legio Saxonum²⁴⁶⁶ prosiluit ex insidiis, et nec unus, qui*

hi qui remanserant in castris, viderent in cœlum ascendere quasi per turbinem globum pulveris, et licet repentini et subitanei casus etiam fortissimos viros in bello conturbare²⁴⁶⁷ soleant²⁴⁶⁸, tamen arma quam²⁴⁶⁹ cicius arripiunt²⁴⁷⁰, hostes viriliter excipiunt, pugna²⁴⁷¹ summa vi conseritur, fragor armorum (597) et clamor virorum usque ad nubes exoritur (598), hastilia²⁴⁷² in primo²⁴⁷³ congressu franguntur, res gladiis agitur (599), donec Deo opem²⁴⁷⁴ ferente Saxones versi sunt in fugam, nostrates habuere²⁴⁷⁵ victoriam sed nimis cruentam. Quia vero secundi ordinis milites cum præda jam præcesserant²⁴⁷⁶, in hac pugna soli tantum nobiles interierunt, Alexius²⁴⁷⁷, Ratibor gener suus²⁴⁷⁸, Branis²⁴⁷⁹ cum fratre Zlava et alii quam plurimi; Preda comes amisso pede vix mortem evasit. Filius vero ducis vulneratus est sub dextro pollice, et nisi capulus ensis, quem manu tenuit, ictui obstitisset, ex toto manum amisisset. Acta est autem hæc strages 6 Nonas Julii.

40. Anno dominicæ incarnationis 1088²⁴⁸⁰.

Hisdem temporibus hæc acta quibus referuntur, Quidam miles erat qui Beneda nomen habebat, Magnanimus juvenis præstanti corpore talis, Hector erat²⁴⁸¹ qualis pulcher vel Turnus in armis, Ex Jurata²⁴⁸² natus, cui primus Taz²⁴⁸³ fuit avus.

Nescio qua de re tunc offenso quoque rege Wratizlao, fugiens in Poloniam factus est miles domus Judithæ, conjugis ducis Wladizlai (600); jamque duobus annis evolutis²⁴⁸⁴ remeans²⁴⁸⁵ de Polonia, adiit Wigbertum generum regis (601) rogans²⁴⁸⁶, ut per ejus suffragia pristinam domini sui²⁴⁸⁷ possit redire in gratiam. Sed quia hic Wigbertus vir erat in rebus valde discretus, nolens²⁴⁸⁸ ut in aliquo socerum suum offenderet, dat ei consilium, monens ut intrin apud Missensem²⁴⁸⁹ episcopum nomine Benno-nem (602) tutius²⁴⁹⁰ maneret, et eum sibi similiter²⁴⁹¹ intercessorem pararet. Interea contigit ut iterum rex Wratizlaus Zribiam cum suo exercitu intraret²⁴⁹², quo prædictum castrum Gvozdec h

VARIAE LECTIONES.

²⁴⁴⁶ illatam injuriam 4, 4a. ²⁴⁴⁷ quoddam 1. ²⁴⁴⁸ Kyleb 1, 2. ²⁴⁴⁹ nomine 3. ²⁴⁵⁰ Nacar²⁴⁵⁰ 2. Nacharat 4, 4a. ²⁴⁵¹ Wznata 2. ²⁴⁵² laz 3. Thaz 4, 4a. ²⁴⁵³ ita corr. 1 luce rett. ²⁴⁵⁴ alia manu superscr. A. ²⁴⁵⁵ scrutarios 2, 2a. r. craso 2b, 3. ²⁴⁵⁶ ad A. ²⁴⁵⁷ deest A. ²⁴⁵⁸ misit 4, 4a. ²⁴⁵⁹ Wiltava 1, 2b. Wiltavia 2. Wiltava 3, 4, 4a. ²⁴⁶⁰ deest 3, 4, 4a. ²⁴⁶¹ adure 1. ²⁴⁶² propicio vel prospero 1, 2. prospero A. 3, 4, 4a. propitio 2a, 2b. in margine Alius prospero. ²⁴⁶³ ita A. cimpello f. cum bello 2, 2a, 2b. cum dolo 3. cymbello 4, 4a. ²⁴⁶⁴ expunct. et al. manu superscr. cum A. ²⁴⁶⁵ prosequentes 2. ²⁴⁶⁶ Saxonum 1. ²⁴⁶⁷ turbare A. ²⁴⁶⁸ solent 4, 4a. ²⁴⁶⁹ quanto 2b. ²⁴⁷⁰ corripiant A. 2, 2b, 3. deinde correctum arripiunt. ²⁴⁷¹ deest 4. ²⁴⁷² astilia 1. ²⁴⁷³ immo 2b. ²⁴⁷⁴ superscr. h 1. ferente deest in margine al. manu ente Boemis. ²⁴⁷⁵ hab. n. A. ²⁴⁷⁶ præcesserunt 3. ²⁴⁷⁷ comes inserunt 4, 4a. ²⁴⁷⁸ gener suus deest A. ²⁴⁷⁹ Bravis 2b. Bratus 3. ²⁴⁸⁰ anni numerus sc. A. 1, 4. cum capite 40. viaetur conjungendus; hisdem A. 1, 4. H majuscula scriptum. his 3. ²⁴⁸¹ deest 3. ²⁴⁸² Jurata 2. ²⁴⁸³ laz 3. Thaz 4, 4a. ²⁴⁸⁴ evolutus corr. evolutis 1. ²⁴⁸⁵ remanens corr. alio atramento remeans A. ²⁴⁸⁶ omisum 7. ²⁴⁸⁷ Wratizlai add. 4, 4a. ²⁴⁸⁸ nollens 1. ²⁴⁸⁹ Missensem 1, 2, 2b, 3, 4, 4a. ²⁴⁹⁰ tutus A. ²⁴⁹¹ sibi A. ²⁴⁹² t. al. manu adscriptum 1.

NOTÆ.

(596) Lucan., Phars. I, 281.

(597) Lucan., Phars. I, 509

(598) Virg., Æn. II, 313.

(599) Sallust., Catil. 60.

(600) Quæ obicitur a. 1085. Vide supra II, 45.

(601) Cfr. supra II, 20. Quibus rebus motus in Bohemiam venerit Wipertus marchio, narrat auctor Vitæ Wiperti c. 2, in Hofmanni script. rerum Lusaticarum.

(602) Sedi suæ restitutus annq 1088.

affum firmiorem locum transferret; et cognovit rex, A dormitat, sed semper quietos inquietat, quod Beneda in urbe Missen²²²² esset, mittit pro eo, quo²²²³ veniat ad eum sub fidei²²²⁴ pacto. Quem statim venientem rex ut vidit, qualiter eum dolo caperet cogitare cepit. Ubi post multa verba promiscue dicta et quædam convenienter ficta, accepit eum fraudulentem rex manu dextra et ducit seorsum extra castra, quasi ibi secreta locuturus. Tunc videns²²²⁵ capulum et caput²²²⁶ ensis aureum, quo erat miles²²²⁷ præcinctus, intra talia quærit ab eo, quanti²²²⁸ valeat gladius suus. Et ille; *Molam*, inquit, *si ponas super galeam, utramque²²²⁹ simul et enpuit atque corpus usque ad femur in uno ictu hoc ense dimidiabo*. Miratur rex dolo, et laudat ense, atque rogat ut eum²²³⁰ sibi ostendat. At ille nihil mali²²³¹ suspicans, dat regis in manum exemplum²²³² de vagina gladium; quem rex arripiens²²³³ et manu vibrans: *Quid*, inquit, *ais²²³⁴ nunc, o fili mulieris ultro²²³⁵ virum appetentis?* Et astanti camerario, qui solus erat cum eo, homo peior pessimo, Vito Seliboric²²³⁶ ait: *Rape hunc, rapa sublimem et liga quadrupedem*. Sed quia semper in audaces audacia non est tuta, audax miles²²³⁷ mox arripiens de femore camerarii per capulum ense, præcidit lumbos ejus per medium, qui calcitrans humum²²³⁸ jacuit semivivus. Nec fugit miles acer, quamvis aufugere poterat, sed velut Hercules circa Lerneam ydram assiliens et resiliens²²³⁹

Ter vili regem²²⁴⁰ paulisper vulnerat ense, Ipse tamen nullum dextra ducis excipit ictum, donec ad clamorem de castris ruunt.

Cucata sed primus præ cunctis advolat unus, et ceu silvaticum porcum super se irruentem lato excipit venabulo²²⁴¹ militem. Tunc rex²²⁴², quasi in mortuo²²⁴³ possit uclisci, fussit eum²²⁴⁴ equi ad caudam per pedes ligari, et sic huc et illuc per tribulos trahi.

41. Anno dominicæ incarnationis 1089. *

*) Erectio ecclesiæ Vissegradensis 2^a. 2^b.

Anno dominicæ incarnationis 1090. Antiquus ille chelidrus²²⁴⁵ humani generis inimicus, qui nunquam

Non tulit ulterius pacatos vivere fratres, regem²²⁴⁶ scilicet Wratizlaum et præsul²²⁴⁷ Gebeardum. Hunc vexat vana gloria et ambitio²²⁴⁸, illum exagitat arrogancia et tumido fastu superbia, ita tamen ut nec ille huic cederet nec hic illum exasperare quiret. Iste non vult fratrem sibi²²⁴⁹ habere parem²²⁵⁰, ille non vult minor fratre haberi; iste vult præesse, ille non vult subesse; iste vult quasi rex dominari et præcellere, ille non vult jussis suis obtemperare, sed soli imperatori suum proficere servitium, a quo acceperat episcopium²²⁵¹. Qui in tantum virili animositate inter se aliquando dissidebant, ut sæpe festis diebus rex episcopum non haberet, qui sibi coronam imponeret. Hac necessitate²²⁵² simul²²⁵³ et ambitione rex compulsus, non ratione sed sola dominatione iterum subintronzat capellenum suum nomine²²⁵⁴ Weclonem²²⁵⁵ in territorio Moraviensi episcopum (603). Quo in²²⁵⁶ facio²²⁵⁷ palam se fecit notabilem²²⁵⁸, non solum²²⁵⁹ spevisse quod ipse coram imperatore et ejus episcopi collaudaverat, ut unus foret uterque episcopus, verum etiam papæ Clementis violasse privilegium, quo²²⁶⁰ ejusdem terminos episcopii roboraverat²²⁶¹. Hanc ut applloret²²⁶² apostolico. illatam ecclesiæ injusticiam, præsul Gebhardus²²⁶³ iturus erat Romanam, sed consilio cum suis familiaribus inito, prius adit antiquum amicum Wladizlaum regem Panonicum, et patefaciens ei suæ ecclesiæ injuriam²²⁶⁴, postulat ab eo ad Romanum iter²²⁶⁵ auxilium,

C Inscius heu fatum sibi jam superesse propinquum. Nam prima die qua regem adiit, nimiam corporis incidit molestiam, et quia prope urbem erat Stripniam²²⁶⁶, illuc mittit eum rex navigio²²⁶⁷, committens curam ejus illius urbis episcopo.

Pertulit heu²²⁶⁸ quales sex lucibus²²⁶⁹ ipse dolores. Impedior lacrymis nec possum promere dictis²²⁷⁰. Septima die jam advesperascente²²⁷¹,

Sol Julii senas qua tangit luce Kalendas (604). Gemma sacerdotum, cunctorum lux Boemorum, Dogmate præclarus, pius antistes Gebeardus Vivat ut in Christo mundo migravit ab isto (605).

VARIÆ LECTIONES.

²²²² Misen 1. ²²²³ ut A. 1. quod 4. 4^a. ²²²⁴ fidei 4^a. ²²²⁵ rex addit 4. ²²²⁶ et caput desunt A. ²²²⁷ Beneda add. 4. 4^a. ²²²⁸ quanta 4. ²²²⁹ utrumque 3. ²²³⁰ eam corr. eum 1. ²²³¹ omissum 4. 4^a. ²²³² dat regis — arripiens omissa 4. 4^a. quæ tamen in margine 4^a. supplere tentavit manus recentior (patris Georgii Feri S. I.) ex 3. D. ²²³³ agis 1. 4. corr. ais 2. ²²³⁴ ultra 4. 4^a. ²²³⁵ Vseborio 3. ²²³⁶ Beneda addunt 4. 4^a. ²²³⁷ h superscr. al. manu 2. ²²³⁸ deest 2. ²²³⁹ Wratizlaum add. 4. 4^a. ²²⁴⁰ exe. 1. ²²⁴¹ Wratizlaus addunt 2. 2^b. 4. 4^a. ²²⁴² corr. 2. ²²⁴³ deest 1. ²²⁴⁴ chelidrus 2^b. 3. ²²⁴⁵ deest 3. 4^a. ²²⁴⁶ deest A. ²²⁴⁷ ita 1. 4. 4^a. ambitione rell. ²²⁴⁸ c sibi 1. ²²⁴⁹ Sequentia usque virili in textu 1. et videntur manu scripta. ²²⁵⁰ par. hab. A. ²²⁵¹ episcopatum 2. et sic porro. ²²⁵² necesitate corr. al. manu 1. ²²⁵³ deest 4. 4^a. ²²⁵⁴ deest 3. ²²⁵⁵ Weclonem 1. 2. Weclonem 1. 4^a. ²²⁵⁶ erasum A. ²²⁵⁷ pacto 3. qui 4. ²²⁵⁸ notabilem alia manu o superscr. 1. palam fecit notabile 3. ²²⁵⁹ se addit 3. ²²⁶⁰ qui 4. 4^a. ²²⁶¹ corr. boraverat 3. ²²⁶² applloret A. approbaret 2. ²²⁶³ Jaromir 3. ²²⁶⁴ ita A. dampnum vel injuriam 1. 2. ²²⁶⁵ damnum 2^a. 4. In 2^b. supra damnum scriptum est injuriam. ²²⁶⁶ pecuniam auxilium 1. 4. In 2^b. supra auxilium scriptum pecuniam. pecuniam et aux. 4^a. ²²⁶⁷ Trigoniam 4. ²²⁶⁸ magnitudo A. remigio nati 4. 4^a. ²²⁶⁹ eu 2. ²²⁷⁰ in rasura alia manu scriptum 1. ²²⁷¹ verbis 3. ²²⁷² advesperante 2.

NOTÆ.

(603) Hoc discidium jam anno 1088 factum esse probat privilegium Ecclesiæ Wissehradensis, quod confirmavit Jaromir episcopus Pragensis et Weclonem episcopus Olomucensis. Quod inde potius factum est, quia Wratizlaus rex Clementis papæ partibus relictis ad Urbanum II transierat.

(604) Consentit Necrologium Bohemicum, et in catalogo episcoporum Olomucensium legatur x Jul.

(605) Palacky Gebhardi mortem ad annum 1089 revocavit.

Moribus et vita de cujus dicere multa

Fert animus mihi, sed desunt in ²²⁸² pectore sensus,
Pauca tamen fari libet hæc, quæ vidimus ipsi.

42. Tempore quadragesimali talis mos erat suus, semper cilicium habens subtilis, desuper veste episcopali indutus, diebus pascit ²²⁸⁴ humanos obtutus, noctibus vero sacco vestitus, latenter ecclesiam ingressus et super pavimentum humi ²²⁸⁵ prostratus, tamdiu perseverat in precibus, quoadusque largo ymbre lacrimarum madida fuit ²²⁸⁶ cui incubuit ²²⁸⁷ humus. Inde consurgens ad agapen ²²⁸⁸ faciendam ²²⁸⁹ (606), et priusquam ruminet psalmos, quotquot ante ecclesiam invenit miseros, boni operis ²²⁹⁰ per copiam supplet ²²⁹¹ eorum inopiam; finito psalterio idem facit. Post matutinas autem quadraginta panis quadrantes et totidem allecia, sive alicujus edulii partes dividit inter pauperes. Quarta autem vice jam adpropinquante luce, ad numerum apostolorum lavans ²²⁹² pedes 12 peregrinorum,

Dividit his formas bis senas denariorum.

Quibus ad horam ²²⁹³ prandii in abdita stuba vel casa positis habunde ipse necessaria apponit, et dextra sua cibum et potum eis benedicit, deinde ad publicam mensam ²²⁹⁴ vadit, et secum 40 ²²⁹⁵ egenos pavit. Similiter ad sedem suam Pragæ constituit cotidie 40 pauperes pascendos, et his in anno vestiendos ²²⁹⁶ a corrigia calcei usque ad mastigam ²²⁹⁷ (607) pilei. Item nonnullos adventantes hospites et pauperes clericos nimis dationibus obligat, ut per totam quadragesimam secum manentes tam pro vivis quam pro defunctis psalteria legant ²²⁹⁸. Ad singula quæque ²²⁹⁹ missarum sollempnia, quotquot in capella quaque die fuerint celebrata,

Trina dari ²³⁰⁰ fecit nummismata denariorum.

Omnibus autem diebus dominicis 12 nummos, festis vero apostolicis et in aliis majoribus sollempnitatibus 200 offert ²³⁰¹ super pixidem sanctarum reliquiarum argenteos. Quamque fuerit largus, si te delectat, o prudens scire lector ²³⁰², pelliciam ²³⁰³

Δ episcopalem nunquam integrum per annum portabat, sed unam hiemalem ²³⁰⁴ in pascha, alteram æstivalem ²³⁰⁵ in festo sancti Wenczelai suis capellaniq donat; sic et in cæteris donativis largum fuisse scias. Post cujus obitum anno dominicæ incarnationis 1091, 4 ²³⁰⁶ Nonas Marcii Cosmas electus est in episcopum tam a rege Wratizlao quam ²³⁰⁷ onni clero ac populo Boemorum, tercio Heinricho imperante ²³⁰⁸ augusto, sed in Longobardia hisdem temporibus imperialia tractante negotia.

43. Eodem ²³⁰⁹ anno, 15 Kal. Maii, 4 feria in secunda ebdomada paschæ (608), combustum est monasterium sanctorum martirum Viti Wenczelai atque Adalberti ²³¹⁰ in urbe Praga. Eodem anno ²³¹¹ rex Wratizlaus valde iratus est ²³¹² contra fratrem suum Chounradum, quia his, non inmemor mutux dilectionis, favebat parti ²³¹³ filiorum fratris sui Ottonis, Zuatopluc ²³¹⁴ videlicet ²³¹⁵ et Otlik ²³¹⁶ (609), quibus expulsis de paterna hæreditate, filio suo Bolezlao rex urbem Olomuc et alias civitates tradiderat, ubi non longo post tempore in prædicta urbe innotata præventus est morte 3 Idus Augusti (610). Et quoniam illi ²³¹⁷ tres fratres, scilicet ²³¹⁸ Jaromir, Otto et ²³¹⁹ Chounradus, quamdiu fuerunt vitales, ita erant unanimis, ut per nulla posset eos ²³²⁰ rex divellere artes, — et sicut fertur lev pertinuisse tres juvenecos inter se collatis cornibus stantes, ita nunquam ausus est rex invadere suos fratres ²³²¹, — postquam verò vidit solum Chounradum post obitum fratrum ex omni parte fraterno amiculo privatum, ingressus est cum exercitu Moraviam, ut eum similiter expelleret de provincia, quæ sibi sorte ac ²³²² funiculo hæreditatis et per concessionem jure acciderat ²³²³ paternam. Ventum erat ad urbem cui nomen Brneu ²³²⁴ (611), ubi rex circumstantibus ²³²⁵ terræ magnatibus ²³²⁶ disponens obsidionem per girum, dum designat loca ubi quisque comes tentoria figat, Sderad ²³²⁷ villicus, sicut erat homo versipellis, ex

VARIE LECTIONES.

²²⁸² deest 4. ²²⁸³ pascis 1. ²²⁸⁴ umi 1. ²²⁸⁵ madida corr. al. man. madida 1. ²²⁸⁷ incumbit A. ²²⁸⁸ ita corr. 1. agape faciendum A. ²²⁸⁹ vadit add. 4. 4a. ²²⁹⁰ op. boni A. ²²⁹¹ supplex 2. ²²⁹² lavat 4. 4a. ²²⁹³ oram 1. ²²⁹⁴ missam A. 4. 4a. ²²⁹⁵ XII. A. ²²⁹⁶ vestigendos g eraso A. 1. ²²⁹⁷ mastigiam 2. 4. 4a. ²²⁹⁸ perlegant ps. A. 4. 4a. ²²⁹⁹ quoque 4. 4a. ²³⁰⁰ corr. al. atramento A. ²³⁰¹ r. al. manu superscr. 1. ²³⁰² lect. sc. A. ²³⁰³ pellicinam 1. ²³⁰⁴ genialem 1. ²³⁰⁵ festivalem 2. ²³⁰⁶ nonas omisso IIII. 4. ²³⁰⁷ a inserit 2. ²³⁰⁸ imperatore 4. 4a. ²³⁰⁹ Eodem — Praga in margine inferiore A. adscripta. ²³¹⁰ monasterium hoc loco A. ²³¹¹ XV. Kal. Maii inserunt 4. 4a. ²³¹² deest A. ²³¹³ pati 1. ²³¹⁴ Zuatopluc A. Zvatopluc 1. Zuatopluk 2. ²³¹⁵ deest 4. ²³¹⁶ Otlic 2. Otlik 2b. Otlik 3. ²³¹⁷ Ili 4. 4a. ²³¹⁸ deest 4. 4a. ²³¹⁹ omittunt A. 3. 4. ²³²⁰ rex eos posset. A. ²³²¹ fr. suos A. ²³²² aut A, al. man. superscr. ac. ²³²³ corr. 1. ²³²⁴ Brinen 1. Bruno 2. Brynen 2b. Bruen 3. Brneu 4, in ras. Brnen 4a. ²³²⁵ circumstantibus 3. ²³²⁶ primatibus 3. ²³²⁷ Zderad 1, 2b, 3, 4, 4a.

NOTÆ.

(606) I. e. ad elemosynam pauperibus præbendam. D Bracizlaus, ut patet ex donatione quadam Euphemie matris, quam fecit Gradicensi et Raygradensi monasteriis pro anima Ottonis in die sepulture charissimi mariti. Notæ chronologicæ desunt. Boczek I, 176.
(608) Hæc signa chronologica minime inter se coherere observavit Palacky I, 521, ideoque delendum putavit numerum XV ante Kal. Mai. et S. Viti incendium ad annum præcedentem referendum esse, neque minus ea quæ sequuntur de Wratizlao bello Moravico. In Pragensibus annualibus S. Viti incendium anno 1091 adnotatur.
(609) Quibus addendus est tertius quidam filius

(610) Bolezlauum filium regis jam anno 1089 obisse testis est Hildegardus Gradicensis apud Boczek I, 185. Monachorum litteras consolatorias ad Wratizlauum datas vide ibid., p. 184, 185.
(611) Brneu

obliquo innuens regi oculis, juvenem Bracizlaum A sum ex abrenuncio tibi fidem meam, et avertebat inter satrapas coram patre suo stantem denotat carbone²⁰²⁰ confusionis. Quoniam quidem²⁰²¹, inquiens. tunc, o domine rex, natus libenter æstate ludit in flumine et natat, si placet tuæ majestati, juxta fluvium (612) hac ex parte urbis cum suis papilionibus²⁰²² venit. Hæc ideo dixit, quod²⁰²³ olim²⁰²⁴ in partibus Saxoniarum, dum meridie natat prædictus juvenis in flumine, hostes ex adverso irruunt et eos invadunt, ut supra retulimus (613). Hoc verbum nimis alte in corde juvenis²⁰²⁵ sedit, et non minus doluit quam si toxicata sagitta cor ejus vulnerasset. Tristis abiit in²⁰²⁶ castra, et²⁰²⁷ non sumpsit cibum usque noctis²⁰²⁸ ad astra. Nocte autem sub opaca, turma suorum advocata, pandit cordis sui vulnera, consulens qualiter in villico ulcisci possit iniquo²⁰²⁹. B Eadem etiam nocte clam mittit ad patrum suum Choumradam, dedecus sibi et²⁰³⁰ a quo sit illatum exponens, quid opus sit facto, quærit ab eo consilium. At ille, Si te, inquit, quis sis cognoscis, ignem me non minus quam te urentem extinguere²⁰³¹ noli timere; negligere laudabile non est. Non enim latuerat Choumradam, quod rex hæc omnia ageret Zderad per consilium. Cuius nuncius dicta patrui Bracizlao retulisset, favent omnes et assentiunt, et quasi a Deo sibi datam laudant ducis sententiam, quoniam et ipsi identidem²⁰³² prius consuluerant. Quid multa? Tota nocte illa agitur quod mane peragitur.

41. Nam lucescente die Bracizlaus mittit ad prædictum villicum demandans ei, ut, ubi sibi²⁰³³ placeret, secretum consilii²⁰³⁴ simul ineamt. Qui nichil mali suspicans, accepto comite Drisimir²⁰³⁵, tantummodo soli²⁰³⁶ duo procedunt. Quos ut²⁰³⁷ vidit a longe juvenis, tantum a suis prosiliit²⁰³⁸ obviam eis quantum jactus²⁰³⁹ est lapidis; dederat enim suis militibus signum, ut quando suam cyroteram illius proiceret in sinum, facerent quod facere sponderant²⁰⁴⁰. Ubi²⁰⁴¹ pauca exprobrans illi²⁰⁴² quibus sæpe offenderat eum: Quam, inquit, pollicitus

equum, projecit in faciem ejus cyroteram²⁰⁴³. Non aliter quam cum²⁰⁴⁴ iratus leo erexit iubas (614) et submittens caudam, nodo, qui est in extremitate: caudæ percuciens frontem suam, et stimulo, qui est sub cauda sua, pungens²⁰⁴⁵ posteriora²⁰⁴⁶, fertur in omne quod obstat: ita prosiliunt ilico ex agmine ardentes et armati juvenes, Nozizlau²⁰⁴⁷ et frater ejus Drisikray²⁰⁴⁸, filii Lubomir, et tercius Borsa, filius Olen, atque²⁰⁴⁹ frustra fugientem²⁰⁵⁰ Zderad ternis hastilibus alte in aera sustollunt et ut manipulum in terram deiciunt, et calcant equorum pedibus, et iterum atque iterum vulnerant et affigunt corpus humi²⁰⁵¹ telis. Tali morte suæ de

Summitate rotæ fallax fortuna dejecit amicum suum Zderad 3 Idus Julii. Comes autem Drisimir²⁰⁵² pallidus advolat in castra, et nunciat²⁰⁵³ regi²⁰⁵⁴, quæ fuerant facta. Solus rex moeret et plorat, omnes juvenem²⁰⁵⁵ laudant²⁰⁵⁶, quamvis²⁰⁵⁷ aperte laudare²⁰⁵⁸ non audeant. Bracizlaus autem non longe ultra unum monticulum separatim sua transfert²⁰⁵⁹ castra, quem major pars exercitus et fortior²⁰⁶⁰ bello²⁰⁶¹ est secuta.

45. Interea conjunx Choumradi nomine Wirpik²⁰⁶² (615), una mulierum de numero prudentum, inscio marito suo venit in castra regis. Quæ cum nuntiata esset regi, convocat²⁰⁶³ rex proceres in cœtum, et

Jussa venire stetit²⁰⁶⁴ coram rege, large perfusa²⁰⁶⁵ faciem²⁰⁶⁶ lacrimis (616), et singultibus verba interruptimentibus tandem eluctata in vocem sic est locuta²⁰⁶⁷:

Haud²⁰⁶⁸ ego jam digna dici tua, rex pie²⁰⁶⁹, natus Supplex ad genua nunc non²⁰⁷⁰ temere tua veni.

Et cecidit in faciem et adoravit regem.

Quæ jussa surgere stetit et ait: Nullam²⁰⁷¹, domine mi rex, his in partibus belli invenis materiam, nullam de prælio hinc²⁰⁷² reportas victoriam, bellum plus quam civile geris (617). At si nos et²⁰⁷³ nostra bona tuis militibus prædam esse decernis, in te tua verba tela, cum fratrem tuum, cui debeas²⁰⁷⁴ esse tutela,

VARIE LECTIONES.

²⁰²⁰ elogio A, 2, 2b, 3, elogio vel carbone 1, elogio carbone 4, 4a. ²⁰²¹ quandoquidem 4a. ²⁰²² quia 4, 4a. ²⁰²³ corr. al. atramento 1. ²⁰²⁴ juvenis 1. ²⁰²⁵ ad 4, 4a. ²⁰²⁶ deest A. ²⁰²⁷ deest 4a. ²⁰²⁸ in aliquo 4, 4a. ²⁰²⁹ et — sit deest A. ²⁰³⁰ extingue 4a. ²⁰³¹ identidem 2, 2b. ²⁰³² deest A, corr. 1. ²⁰³³ consilium 3. ²⁰³⁴ Drisimir 1, Drisimir 3, Disimir 4, 4a. ²⁰³⁵ illi 4, 4a. ²⁰³⁶ al. manu superscr. A. ²⁰³⁷ prosiliit A. ²⁰³⁸ ictus A. ²⁰³⁹ a verbis: a suis prosiliit paulo aliter 4, 4a: a suis militibus secessit, ut signum possent cognoscere, quod facere se sponderat. ²⁰⁴⁰ Un A, in rasura alio atramento. ²⁰⁴¹ ei A. ²⁰⁴² cyroteram 1, 4, cyrothecam 2, 4a. ²⁰⁴³ deest A, erexerit 4. ²⁰⁴⁴ pugnens 1. ²⁰⁴⁵ pectora A, sua add. 4, 4a. ²⁰⁴⁶ Nozizlau 2, 4a. ²⁰⁴⁷ Drisimir 3. ²⁰⁴⁸ Drisimir 1, Dyrzkray 2, Drisikray 4, 4a. ²⁰⁴⁹ at 4. ²⁰⁵⁰ fugiente 3. ²⁰⁵¹ deest 4, 4a. ²⁰⁵² Dyrzimir 2, Drisimir 2b, Drisimir 3, Disimir 4, Drzimir 4a. ²⁰⁵³ nunciant 1, n expuncto. ²⁰⁵⁴ deest A. ²⁰⁵⁵ Bracizlaus addunt 4, 4a. ²⁰⁵⁶ et glorificanti inserunt 4, 4a. ²⁰⁵⁷ vis al. manu superscr. A. ²⁰⁵⁸ laudant 1. ²⁰⁵⁹ transferet 1. ²⁰⁶⁰ ferocior 2b. ²⁰⁶¹ deest 3. ²⁰⁶² Wirbirk 3. ²⁰⁶³ convocat — rege deest 1. ²⁰⁶⁴ et jussit eam venire. Stetitque 4, 4a. ²⁰⁶⁵ profusa 3. ²⁰⁶⁶ facie A, 4, 4a. ²⁰⁶⁷ dicens addunt 4, 4a. ²⁰⁶⁸ aut corr. al. atram. haud A. ²⁰⁶⁹ pie omissum 4. ²⁰⁷⁰ nec non 2b. ²⁰⁷¹ nulla 4. ²⁰⁷² hic. 1. ²⁰⁷³ nos et deest 1. ²⁰⁷⁴ debebas 3.

NOTÆ.

(612) Switawa.

(613) II, 39.

(614) Mox ubi se sæpe simulavit terbere caudam
Erexitque iubas (Hro).

(Lucan., Phars. I, 208.)

(615) Nomen ei erat Hilburg, ut patet ex diploma Conradi ducis, Bozsk 1, 128.

(616) Virg., Æn. XII, 64, 65.

(617) Lucan., Phars. I, 1.

spolias rapina cruenta. In Deum vadit, qui suos inva-
dit. Nam quaecunque hic longe in tuis finibus spolia
quaeris habenda, ostendam tibi potiora in medio tui
regni posita. Nusquam enim melius ²⁶⁸² dilaberis ²⁶⁸³,
nec amplius magnificaberis ²⁶⁸⁴, quam in suburbio
Pragensi et vico Wissegradensi ²⁶⁸⁵. Ibi ²⁶⁸⁶ Judei
auro et argento plenissimi, ibi ²⁶⁸⁷ ex omni gente ne-
gociatores diutissimi, ibi monetarii opulentissimi, ibi
forum, in quo praeda habundans superhabundat tuis
militibus. Aut si te delectat, qualiter Troja arserit
(618) videre, nusquam magis Vulcanum videbis fu-
rentem (619), quam cum ²⁶⁸⁸ utramque urbem prae-
dictam videas ardentem. Atqui: « Illa mea sunt, »
dicat. Ista autem quae hostiliter devastas, cujus esse
putas? Nonne nos et nostra tua sunt? Sin autem so-
lummodo tua fulmina acuis in jugulum tui fratris,
absit ut alter Kain ²⁶⁸⁹ habearis. Salva tui ²⁶⁹⁰ gratia
fratri tuo patet Grecia, patet Dalmatia, ipse mavult
peregrinari quam te fratricidio criminari. Quin po-
tius accipe quae tibi mittit, jam non frater, sed quasi
tuus ²⁶⁹¹ servus; et protulit de sinu forcipes ²⁶⁹² et
fascem ex virgultis. Et si quid ²⁶⁹³, inquit ²⁶⁹⁴,
frater in fratrem peccavit, emenda; terram autem ²⁶⁹⁵
quae tua est, cui mavis commenda. Dixerat, et ita
cor regis tetigit et movit corda principum, ut nullus
se continere posset ²⁶⁹⁶ a lacrimis. Quam rex ²⁶⁹⁷ ad
latus suum jubet ut sedeat, sed priusquam sederet:
Quandoquidem, inquit, inveni gratiam in oculis tuis,
adhuc unam petitionem posco, ne confundas faciem
meam quæso. Pro magno peccato filii paululum sup-
plicii satis est patri. Tunc rex: Scio, ait, quo pergis.
Sed perge potius, et adhuc oculus fratrem meum et fi-
lium ²⁶⁹⁸ ad me ²⁶⁹⁹ in osculo sancto et in ²⁷⁰⁰ vincula
pacis. Et osculatus est eam. Timuerat enim rex
valde ²⁷⁰¹ ne frater suus et filius conspirarent contra
eum. Qui cum venissent ²⁷⁰² per conductum dominiæ
Wirpirk ²⁷⁰³ ad regem, dans eis pacis osculum, rex
ait ad filium suum: Fili mi, si bene egisti, nulli me-
lius quam tibi erit: sin autem male, peccatum tuum
in foribus aderit ²⁷⁰⁴.

46. Post hæc Bracizlaus intelligens, suum patrem
non ex corde sed pro necessitate fecisse pacem, cum
omnibus qui suam transierant in aciem, secessit in

A partes urbis ²⁷⁰⁵ Gradec (620), et ibi morabatur
frustra expectans incertam fortunæ vicissitudinem.
Quotquot enim secuti eum fuerant, nullus ausus est
propriis revisere ²⁷⁰⁶ lares, quia regem, quem offen-
derant, valde metuebant, ne captos aut ²⁷⁰⁷ in vin-
cula mitteret aut capitali sententia dampnaret.
Videns autem rex, quod non posset, uti volebat,
iram suam ulcisci in filio nec in ejus sequacibus ²⁷⁰⁸,
advocat fratrem suum Chounradum, et congregat
terræ majores ²⁷⁰⁹ natu, atque corroborat omnium
sacramento comitum ²⁷¹⁰, quod ²⁷¹¹ post suum ob-
itum ²⁷¹² frater ejus Chounradus obtineat solium ac
Boemiæ ducatum. Tunc rex roboratus fratris sui
²⁷¹³ consilio simul et auxilio, cepit aperte machinari,
qualiter ulciscatur in filio. Nec ²⁷¹⁴ hoc ²⁷¹⁵ latuit
Bracizlaus filium ejus ²⁷¹⁶, et sine mora congregati
sunt ad eum plus quam tria milia fortium virorum,
et accelerantes metati sunt castra circa Rokitnicam
²⁷¹⁷ rivulum (621), in crastinum parati contra regem
committere prælium. Præmiserat enim ad patrem
suum nuncium dicens: En ego, en assum longe quem
quaesiturus ²⁷¹⁸ eras, quod facturus es posthac, hodie
fac. Nec ²⁷¹⁹ prætereundum est sub silentio, quod
ejusdem noctis in conticinio ²⁷²⁰ divina operari di-
gnata est revelatio. Nam si acta hominum nostræ
scientiæ pro modulo pandimus, indignum est, ut ea
quæ ipsi ²⁷²¹ vidimus magnalia Dei taceamus.

47. Igitur nocte præfata dum inter principes ea
quæ prædiximus geruntur, nostri patroni, videlicet
sanctus Wenceslaus et sanctus Adalbertus, visitant
in carcere positos, et eos nimia afflictione contritos
sua sanctissima dignatione taliter liberant. Postibus
inprimis anterioribus simul cum janua erutis, ²⁷²² cum
ipsius carceris velut forream posterulam ²⁷²³ cum
suis vectibus frangunt, nec non et cippum, in quo
dampnatorum pedes crudeliter constringuntur, fra-
ctum forinsecus proiciunt ²⁷²⁴, statimque auribus
dampnatorum vox pia insonuit dicens: *Haecenus*
vobis et huic patriæ nostra suffragia defuere, quia
gratia Dei indigni ²⁷²⁵ *exististis* ²⁷²⁶, *ex quo bellum*
hoc plus quam civile inter Boemiam et Moraviam
principes isti habuere. Sed quoniam ²⁷²⁷ *gratia Dei et*
misericordia et respectus est in sanctos Dei ²⁷²⁸ *et*

VARIE LECTIONES.

²⁶⁸² deest 1. ²⁶⁸³ dicaberis corr. ditaberis 1. ²⁶⁸⁴ nec amp. magnif. 4, desunt 4a. ²⁶⁸⁵ Uisegr. 1, Wisso-
gradensi 2. ²⁶⁸⁶ corr. A. al. manu. ²⁶⁸⁷ deest 4a. ²⁶⁸⁸ deest 3. ²⁶⁸⁹ Cain 1. ²⁶⁹⁰ tua 4, 4a. ²⁶⁹¹ omittunt 4, 4a.
²⁶⁹² forcipes A. ²⁶⁹³ exiquid superscripto s. 1. ²⁶⁹⁴ omittit 4a. ²⁶⁹⁵ tuam addit 1. ²⁶⁹⁶ se al. man. superscr. hoc
loco A. ²⁶⁹⁷ WT addit 4. ²⁶⁹⁸ et filium desunt 4a, et filium meum 4. ²⁶⁹⁹ ad me desunt 1, 3. ²⁷⁰⁰ omittit
4. ²⁷⁰¹ ulde 1. ²⁷⁰² convenissent corr. al. manu cum ven. 1. ²⁷⁰³ per — Wirpirk desunt A. Wirpirk 1,
Wirbik 3. ²⁷⁰⁴ sin autem — — aderit desunt 4, 4a. ²⁷⁰⁵ omittit 2. ²⁷⁰⁶ visitare A. ²⁷⁰⁷ atque 2, deest 3.
²⁷⁰⁸ sequatibus A. ²⁷⁰⁹ majores terræ A. ²⁷¹⁰ communi 2b. Idem 4, 4a. ²⁷¹¹ quo 4, 4a. ²⁷¹² ob, suum A.
²⁷¹³ deest A. ²⁷¹⁴ hec A. ²⁷¹⁵ deest A. ²⁷¹⁶ regis 4. ²⁷¹⁷ Rokytiniczam 2, Rokitincam 3. ²⁷¹⁸ quæ in mæ-
gine 1. ²⁷¹⁹ deest 4a. ²⁷²⁰ concilio 1. ²⁷²¹ illi A. ²⁷²² portulam A. ²⁷²³ proterunt 4a. ²⁷²⁴ al. manu su-
perscr. A. ²⁷²⁵ existitis 2b. ²⁷²⁶ quia 2b. ²⁷²⁷ deest A, 3, 4, 4a

NOTE.

(618) Vir., Æn. II, 581.
(619) Ibid., V, 662.

(620) Königgrätz.
(621) Ilud procul & Traga urbo.

electos illius, nosque eo dirigimur quo ipsa respexerit, pro certo nusquam nostri presentia suffragando adesse poterit, ubi illa prius miserando non affuerit ²⁷²⁰. Quare jam certi de misericordia Dei exsurgite ²⁷²¹, ad ecclesiam Dei ²⁷²² properate, nosque nominatim sanctum Wenczelau et sanctum Adalbertum vos absolvisse et pacem aportasse omnibus nunciate. Qui mox quasi de gravi somno excitati et ²⁷²³ a ²⁷²⁴ vinculis absoluti, adhuc custodibus dormitantibus ²⁷²⁵ liberi exeunt jussaque perficiunt. Hac etiam ipsa die aliud item miraculum enituit, quia ²⁷²⁶, ut supra sanctorum martirum revelatio retulit, Chounradus frater regis pacem inter ipsum regem et filium ejus composuit. Nam antea in tantum discordabant ²⁷²⁷, ut uterque ab utrimque ²⁷²⁸ suspecti, iste ne solio privaretur, ille ne a patre caperetur, valde invicem timerent. Sed illum par ætas juvenum et major pars procerum, manu quidem promptiores et bello forciores comitabantur ²⁷²⁹, istum vero episcopus Cosmas et præpositi ecclesiarum omnesque terræ magnates ætateque ²⁷³⁰ provectiores et consilio utiliores cum omni militia plebis favebant ²⁷³¹ et nimio affectu venerabantur. Et profecto illa tempestate post conditam urbem Pragam pessimum facinus patratum fuisset, si non ²⁷³² ad votum omnem principum et populi motum ²⁷³³ sancta dignatio beatissimi Wenczelay et magna miseratio omnipotentis Dei composuisset.

48. Quod videntes qui in castris remanserant ²⁷³⁴ comites, mittunt ad Bracizlaum dicentes: Si tu credulus patri tuo pristinam cum eo redis in gratiam, nos nequaquam credimus ei, quia callidam ejus sat ²⁷³⁵ nevimus astuciam. Plus enim ejus amicitias timeamus quam inimicitias. Nam veluti ursus nec minimum ²⁷³⁶ ictum patitur inultum, ita ille nunquam cessabit a vindicta, donec omnia quibus eum offendimus, usque ad unum iota non dimittet inulta. Qua de re ²⁷³⁷ aut nos quovis terrarum abire dimittas ²⁷³⁸ cum tui gratia, aut nobiscum ubicunque terrarum altiora quæras palacia. Nulli enim magis ²⁷³⁹ quam tibi nostro parati sumus servire domino. Videns autem Bracizlaus, quia sicut miles sine armis suo

A officio caret, sic dux sine militibus nec nomen ducis habet, mavult cum eis extraneum quærere panem, quam solus sine milite ²⁷⁴⁰ cum patre domesticam habere pacem. Nec mora, congregatis omnibus tam peccoribus quam mancipiis, plus quam duo milia militum cum Bracizlao duce profisciscuntur ad regem Pannonicum ²⁷⁴¹. Quem rex Wladizlaus ²⁷⁴² recognoscens cognatum sibi ²⁷⁴³ benigne suscepit, et concessit militibus ejus inhabitare locum qui dicitur Banoy ²⁷⁴⁴ juxta castrum nomine Trencin ²⁷⁴⁵ (622); locus in mediis silvis atque in montibus est situs ²⁷⁴⁶, et nimium ²⁷⁴⁷ aptus atque optimus ²⁷⁴⁸ venationibus. Victualia ²⁷⁴⁹ autem et cætera naturæ adminicula per præceptum regis (623) ab adjacentibus subministrabantur eis regionibus, ipsum autem B. Bracizlaum cum paucis secum rex habuit in deliciis aulae regalis ²⁷⁵⁰.

49. Anno eodem rege Wratizlao disponente Cosmas electus ²⁷⁵¹ ad Pragensem ecclesiam et Andreas similiter ad Olomucensem sedem (624) per conductum palatini comitis Rapothæ (625) veniunt Mantuam (626), et præsentantur imperatori tercio Heinricho augusto, inchoante anno dominicæ incarnationis 1092 in Kal. ²⁷⁵² Januarii. Secunda ²⁷⁵³ autem Nonas ejusdem mensis, mediante prædicto comite Rapotha, sedens in palatio Mantuano, episcoporum atque comitum ordine non modico ex utroque latere collocato ²⁷⁵⁴, et electis jam prædictis episcopis positis in medio, diu tacita pulcher cæsar pulchra labia aperit ²⁷⁵⁵ dicens: Hos fratres ad nos misit noster fidelis amicus Wratizlaus rex Boemicus, ut secundum canonicam et apostolicam institutionem nostra auctoritate eorum ²⁷⁵⁶ confirmemus electionem, quam sine vestro consensu nolumus ²⁷⁵⁷ facere diffinitionem. Tunc præsul Monasteriensis (627), qui isdem temporibus venerat de Hierosolimis, surgit et apodians se mensæ, in qua baculi, anuli episcopales atque reliquæ sanctorum erant positæ, ait: Periculosum est valde a patris destrui, quod multorum sanctione confirmatum est. Multi enim interfuimus episcopi, multi et principes imperii Romani atque apostolica sedis interfuere legati, quando vestro privilegio con-

VARIÆ LECTIONES.

²⁷²⁰ Desiderantur in extrema libri secundi et initium libri tertii usque ad verba quorum succenderat animum etc.; unus, si fallor, quaternio excidit et 4 folia, jam sæculo XVII, ut videtur, amissa; adscripti enim in margine sec. illius manus: hic multa desunt. ²⁷²¹ et addunt 4, 4a. ²⁷²² ita A. deest rel. ²⁷²³ ita corr. A. etiam a 2, 2b, 4. ²⁷²⁴ auctoribus 3. ²⁷²⁵ dormientibus 3, 4, 4a. ²⁷²⁶ quod 2. ²⁷²⁷ discordabantur 3, 4a, corr. 4. ²⁷²⁸ utroque 3. ²⁷²⁹ deest 4. ²⁷³⁰ ætate 2, ætate 4. ²⁷³¹ faciebant 3. ²⁷³² regis addunt 2b, 3, 4. ²⁷³³ votum 2. ²⁷³⁴ deest 2. ²⁷³⁵ satis 2, 2b, 4, 4a. ²⁷³⁶ nimium A. expunctum al. manu superscr. minimum. ²⁷³⁷ qua de re desunt A. ²⁷³⁸ omisum 2. ²⁷³⁹ deest A. ²⁷⁴⁰ militibus 3. ²⁷⁴¹ Wladizlaum inserunt 4, 4a. ²⁷⁴² Wratizlaus 3. ²⁷⁴³ sum 2, 2b, 4. ²⁷⁴⁴ Banow 2. ²⁷⁴⁵ Banon 2b, Banon 3, Banov 4, 4a. ²⁷⁴⁶ Trepczin 2, Orenem 3. ²⁷⁴⁷ consitus 3. ²⁷⁴⁸ at nimium 3. ²⁷⁴⁹ locus in insidiis silvarum (et 4a), in montibus est situs et nimium aptus atque optimus 4, 4a. ²⁷⁵⁰ deest 4a. ²⁷⁵¹ est inserunt 3, 4, 4a. ²⁷⁵² tertis Kal. 2b, III Kal. pro in Kal. 3. ²⁷⁵³ pridie 4. ²⁷⁵⁴ collato 4 4a. ²⁷⁵⁵ aperit lab. A. aperuit labra 3, aperuit 4. ²⁷⁵⁶ d et 2 4a. ²⁷⁵⁷ nolumus 2b, 3.

NOTÆ.

(622) Trencin.
(623) Ladislai.
(624) Wezelonis ultra nulla fit mentio apud scrip-
tores.

(625) Cfr. Ekkehardi et Bernoldi Chronicon 1092.
(626) Vide Heinrichi IV diploma apud Boehm.
1944.
(627) Erpo.

firmatus, ut uterque episcopatus, Pragensis simul et Moraviensis, sicut fuit ab initio, ita unus et integer permaneat. Ad hæc cæsar ait: *Sine modo, ut quod me²⁷⁶⁶ meus rogavit²⁷⁶⁷ amicus faciam; de his autem postea suo tempore in suo²⁷⁶⁸ discutiam.* Et statim desponsat eos anulis ad singulas ecclesias, dans eis pastorales virgas. His ita peractis, jussi sunt ambo episcopi redire Weronam (628) et ibi expectare, donec patris²⁷⁶⁹ regalibus negotiis palatinus comes Rapotha iterum reduceret eos secum²⁷⁷⁰ ad patriam.

50. Interea sinister rumor nostras diverberat aures, regem Wratislaum 19²⁷⁷¹ Kal. Februarii (629) migrasse ad Christum (630), et ejus fratrem Chounradum successisse in principatum. Qui statim cursorem mittit ad imperatorem, et promittens ei pecuniam rogat cassari²⁷⁷² episcoporum electionem, quorum supra fecimus mentionem. Sed cæsar magis consulens justiciæ quam iniquitatis consentiens pecuniæ: *Quod feci, inquit, feci, nec possum meum mutare factum.* Tristis abiit legatus nomine Woclin²⁷⁷³, quia non obtinuit quod petiit ex parte ducis. Episcopi vero secundum jussa cæsar²⁷⁷⁴ morati sunt Veronæ usque ad initium quadragesimæ (Febr. 7), expectantes reditum et conductum prædicti comitis Rapothæ²⁷⁷⁵. Post hæc advenientes Pragam in ipsa die palmarum (Mart. 21), suscepti sunt²⁷⁷⁶ a clero et populo honorifice, et adeunt ducem Chounradum in urbe Bolezlau²⁷⁷⁷ tertia feria ejusdem ebdomadæ. Quos dux²⁷⁷⁸ jam mutato animo benigne suscepit, et celebravit cum eis pascha (631) in urbe Wissegrad. Et in ipsa paschæ ebdomada circa Kalend. Aprilis descendit maxima nix, et tantum inhorruit frigus mixtum cum glacie, quantum raro in media contigit²⁷⁷⁹ hieme. Gesta autem hujus²⁷⁸⁰ ducis²⁷⁸¹ non habemus plurima ad scribendum²⁷⁸², quia post 7 menses et dies 17²⁷⁸³ eodem anno quo suscepit ducatum 8 Idus Septembris cum vita amisit (632). Cui successit junior (633) Bracizlaus²⁷⁸⁴, quem adveniente in urbem Pragam lætis choreis²⁷⁸⁵ per

A diversa compita dispositis tam puellarum quam juvenum modulantium²⁷⁸⁶ tibiis et tympanis, et per ecclesias pulsantibus campanis, plebs lætabunda suscepit²⁷⁸⁷. Ipse autem Cosmas episcopus²⁷⁸⁸ cum clero et magnifica processione suscipiens eum in porta civitatis ante templum sanctæ Mariæ (634), deducit²⁷⁸⁹ ad solium, et secundum ritum hujus terræ ab universis comitibus et satrapis est intronizatus dux junior Bracizlaus 18 Kal. Octobris.

51. Eodem anno facta est eclipsis solis 12 Kal. Octobris, 6 feria post meridiem (635). Ejus in Kal.²⁷⁹⁰ Octobris quidam pseudoeписcopus nomine Routpertus²⁷⁹¹, veniens in hanc terram referebat se in Vasconia provincia Kavellonam (636)²⁷⁹² multis annis rexisse ecclesiam; et quoniam recognovit eum²⁷⁹³ frater noster Ozel²⁷⁹⁴, qui et Asinus, et eum olim episcopizasse perhibuit²⁷⁹⁵, quando de Ungaria secum iter ageret²⁷⁹⁶ Hierosolimam, dux Bracizlaus et Cosmas electus gratanter eum recipiunt, et divinum officium sive cursum episcopali-ter agere permittunt. Quid multa? Multas ecclesias consecrat, multos mense Marcio clericos ordinat (637), [et in cœna Domini sacrosanctum²⁷⁹⁸ crisma exorcizat²⁷⁹⁹. Ad quem quidam in pascha venit clericus, nimirum sui erroris conscius, et nescio quid sibi clam innotuit. Mira res, nec dux, nec electus impetrare potuit, ut saltam parvo tempore ibi staret, quin in ipsa ebdomada paschæ cum festinatione²⁸⁰⁰ tenuisset viam versus Saxoniam. Postea vero cum innotuisset quod pseudoeписcopus fuisset, mittunt²⁸⁰¹ unum ex Latinis nomine Constantium²⁸⁰² in Vasconiam, per quem Kawallonæ ecclesiæ nomine Desiderius præsul demandat litteris, quod illa ecclesia nunquam habuisset episcopum nomine Routpertum. Miserunt etiam ad papam nomine²⁸⁰³ Clementem, ejus consulentes auctoritatem.

Quid sit opus facto²⁸⁰⁴ rerum in discrimine tanto? Quibus ille remandans jussit ecclesias ex integro reconsecrare, baptizatos crismate pseudoeписcopi non

VARIAE LECTIONES.

²⁷⁶⁶ deest 4. ²⁷⁶⁷ rogat 2, 3, 4, 4^a, nimis rogat amicus 2b. ²⁷⁶⁸ post suo tempore disc. A, A^a, postea t. in s. rel. ²⁷⁶⁹ peractis 4^a. ²⁷⁷⁰ deest A. ²⁷⁷¹ XVIII, 2. ²⁷⁷² cessari corr. al. manu cassari A. ²⁷⁷³ al. manu superscr. A, Wiclin 2. Wiczlin 4, 4^a. ²⁷⁷⁴ deest A. ²⁷⁷⁵ deest 3. ²⁷⁷⁶ Bolezlai 3. ²⁷⁷⁷ Cunradus inserit 4, Chounradus 4^a. ²⁷⁷⁸ cont. i. m. A, contingit 2b. ²⁷⁷⁹ deest A, 3. ²⁷⁸⁰ Conradi add. 2b, Cunradi add. 4, 4^a. ²⁷⁸¹ ad scr. p. A ²⁷⁸² XVI, 4, 4^a. ²⁷⁸³ successit al. manu superscr. hoc loco A, Bracizlaus 3. ²⁷⁸⁴ choris 3. ²⁷⁸⁵ in addunt 2, 4, 4^a. ²⁷⁸⁶ suscipit 2. ²⁷⁸⁷ electus, 2 omissum 2b. ²⁷⁸⁸ deduxit 2b, ducit 4. ²⁷⁸⁹ ejusdem anni in Kal. 4, 4^a, ejus tertius Calend. 2b, 3. Sed in illo deletis tertius supra adscriptum in. ²⁷⁹⁰ Rd'pertus, signo contractionis super d apposito, 2. Rupertus 2b, Rutpertus 3, 4, 4^a, et deinceps. ²⁷⁹¹ Kawalone 2^a, Cavellonam 3. ²⁷⁹² al. manu superscr. A. ²⁷⁹³ Ossel 2, Ozzel 3, 4, 4^a. ²⁷⁹⁴ prohibuit 3. ²⁷⁹⁵ perageret 2b. ²⁷⁹⁶ sacrosacrum 2b. ²⁷⁹⁷ contitit et exorc. 4, 4^a. ²⁷⁹⁸ festivitale corr. alia manu festinatione A. ²⁷⁹⁹ mittit 4, 4^a. ²⁸⁰⁰ Constantium 4, 4^a. ²⁸⁰¹ ita A. deest in rel. ²⁸⁰² factu 2b, 3.

NOTÆ.

(628) De hoc conventu vide Annales Augustanos D 1091.
(629) Consentiant Necrologium Bohemicum et Kalendarium Pegaviense.
(630) Eum in venatione ex equo lapsum esse, testantur monachus Pegaviensis et Annales Hildesheimenses.
(631) lucidit in die 28 mensis Martii.

(632) Probat Necrologium Bohemicum.
(633) l. e. secundus.
(634) Est ecclesia in Teyn.
(635) Errat; eclipsis facta est die 23 Sept. 1093, teste Bernoldo.
(636) Cavailon in Provincia situm.
(637) Quod factum est ut e superioribus patet anno 1093

rebaptizari ²⁰⁰⁰, sed tantum confirmare, similiter A ordinatos non reordinari, sed solummodo inter ordinandos stare ad ordinationem ²⁰⁰¹, et per solam manus inpositionem recipere benedictionem. Sicque inflicta ab hoste vulnera matri ecclesie curata sunt antidoto justicie, statum fidei catholice re-

gente ²⁰⁰² papa tercio Clemente, Jesu Christo domino nostro cum Patre et Spiritu sancto regnante per ²⁰⁰³ omnia ²⁰⁰⁴ secula seculorum. Amen ²⁰⁰⁵.

Siste gradum, Musa, chronicis es jam satis usa. Carmine completo dic lector amice ²⁰⁰⁶ valeto ²⁰⁰⁷.

EXPLICIT ²⁰⁰⁸ LIBER SECUNDUS DE CHRONICIS BOHEMORUM.

INCIPIT APOLOGIA

EJUSDEM DECANI SUPRA ²⁰⁰⁹ PRÆTITULATI ²⁰¹⁰ IN TERTIUM LIBRUM ITENTIDEM ²⁰¹¹ OPERIS ²⁰¹²

Jam pietate Dei promissa favente peregi
Me quæcunque reor fore pollicitum tibi ²⁰¹³, lector.
Jam de retro actis causis sive transcurtis ²⁰¹⁴ temporibus pauca ex multis commemorans, ystoriæ meæ narrationis usque ad tempora ²⁰¹⁵ ducis Bracizlai junioris perduxî. Quare autem operæ ²⁰¹⁶ precium dixi jam ab instanti opere cessare, non est ab re ²⁰¹⁷. Nam de modernis hominibus sive temporibus utilis est ut omnino taceamus, quam loquendo veritatem, quia veritas semper ²⁰¹⁸ parit odium (638), alienius rei incurramus ²⁰¹⁹ dispendium ²⁰²⁰. Si autem a veritate deviantes aliter quam se res habeant ²⁰²¹ scripserimus, cum pene omnibus notæ sint causæ, nichilominus adulationis et mendacii notam incidimus. Siquidem hujus temporis homines virtutibus nudi solis laudibus gestiunt vestiri ²⁰²², quorum ea est maxima ²⁰²³ dementia ²⁰²⁴, favoribus velle decorari ²⁰²⁵, et quæ sunt favore digna minime ²⁰²⁶ operari. Atqui non ita erat apud ²⁰²⁷ veteres, qui quamvis dignissimi laude suis-
sent, tamen fugiebant, quas ²⁰²⁸ moderni appetunt

B laudes, et quod illis extitit pudori, hoc istis habetur honori. Horum nos si ad liquidum ²⁰²⁹ stilo exequamur ²⁰³⁰ acta, quia quædam non sunt cum Deo facta, procul dubio offensam non effugiemus quorundam, qui adhuc superstites sunt homines neophiti ²⁰³¹ atque itaci ²⁰³² (639), qui ad vocem ducis nichil aliud tam promptum in ore habent quam *Ita, Domine*, alius ²⁰³³ *Ita est, Domine*, tercius *Ita fac, Domine*. At non ita olim fuit. Illum enim ²⁰³⁴ dux maxime coluit, qui ratione justicie ex adverso clipeum iniquitati opposuit, et qui malos consiliarios et a tramite deviantes æquitatis uno compescuit verbo veritatis. Tales nunc aut nulli aut pauci sunt: et si sunt, dum tacent, quasi non sunt. Par namque est viciū atque judicium, seu tacuisse veritatem seu concessisse falsitatem. Unde videtur nobis multo tucius narrare somnium, cui nemo perhibet testimonium, quam præsentium gesta scribere hominum. Quapropter posteris laciis explananda eorum ²⁰³⁵ relinquimus facta; sed tamen ne ab aliquo culpemur præterisse intacta, summam annotare curabimus pauca.

INCIPIT LIBER TERTIUS EJUSDEM OPERIS ²⁰³⁶.

1. Ergo novus dux Bracizlaus junior, sed maturus ²⁰³⁷ ætate, sensu maturior, postquam hujus terræ secundum ritum debitis obsequiis digne sancti Wencezlai sui patroni in urbe Praga celebravit ²⁰³⁸ natalicium (Sept. 28), et omnibus satrapis atque

comitibus magnificum per tres dies exhibuit convivium; ubi pro novitate ²⁰³⁹ sui quantum valuit quædam ad utilitatem ecclesie decernens, quædam ob comoditatem hujus terræ instituens, sicut olim ab ipso suæ ætatis tyrocinio omnem spem habuit in

VARIE LECTIONES.

²⁰⁰⁰ rebaptizare 3. ²⁰⁰¹ ordinem 4, 4^a. ²⁰⁰² regnante corr. al. man. regente A, 4. ²⁰⁰³ in A. ²⁰⁰⁴ deest A. ²⁰⁰⁵ deest 3. ²⁰⁰⁶ amico 4, 4^a. ²⁰⁰⁷ totus hic versus deest in 3. ²⁰⁰⁸ explicit — operis initio scripta A. 4. ²⁰⁰⁹ deest 2b. ²⁰¹⁰ titulati 4^a. ²⁰¹¹ itentidem A. hujus 2b. ejusdem 4^a. ²⁰¹² apologia ejusdem decani in tertium librum chronicorum 4 apologia ad lectorem 3. ²⁰¹³ tibi pollicitum pie lector, scripto super pie, bone, pro fore poll. tibi lector 2b. ²⁰¹⁴ transactis 4, 4^a. ²⁰¹⁵ ipsa corr. al. manu tempora A. ²⁰¹⁶ opere A. ²⁰¹⁷ abs re 2b, 4^a. ²⁰¹⁸ superscripta duo vel tria verba sed erasa A. ²⁰¹⁹ ignoramus A. expunctum in margine incurramus. ²⁰²⁰ stipendium A. 2, 2^a, 3. sed in 2, ab antiqua manu correctum dispendium. ²⁰²¹ habent 2, 4. ²⁰²² ditari 4, 4^a. ²⁰²³ deest 4, 4^a. ²⁰²⁴ clementia 4. ²⁰²⁵ dicorari 3, 4^a. ²⁰²⁶ corr. A. ²⁰²⁷ erant pro erat apud 4, 4^a. ²⁰²⁸ quasi corr. quas A. ²⁰²⁹ aliqui dum 2, aliquidem 2^a, aliquando 3. ²⁰³⁰ exoquimur 2b. ²⁰³¹ neophytici 3. ²⁰³² ytaci 4, vertaci 4^a. ²⁰³³ deest A. ²⁰³⁴ deest A. alius i. e. d. des. 4. ²⁰³⁵ deest 4. ²⁰³⁶ initio scripta A. unde supra 2, chronice 2b. Incipit liber tertius 3. Incipit liber tertius chronicorum 4, 4^a. ²⁰³⁷ maturis 2. ²⁰³⁸ samu add. 2. ²⁰³⁹ nativitate 3.

NOTÆ.

(638) Terent. Andria I, 1, 44.

(639) Quid sit itacus ipse Cosmas declarat.

solo Dei patrocinio, ita modo principatus sui in A exordio christianæ religionis zelo succensus nimio, omnes magos ²⁸⁴² ariolos ²⁸⁴³ et sortilegos extrusit regni sui e medio, similiter et lucos sive arbores, quas in multis locis colebat vulgus ignobile, extirpavit et igne cremavit. Item et supersticiosas institutiones, quas villani adhuc semipagani in pentecosten tertia sive quarta feria observabant, offerentes libamina super fontes mactabant victimas et demonibus immolabant, item sepulturas, quæ fiebant in sylvis et in campis, atque scenas ²⁸⁴⁴ (640), quas ²⁸⁴⁵ ex gentili ritu faciebant in biviis et in ²⁸⁴⁶ triviis, quasi ob ²⁸⁴⁷ animarum pausionem (641), item ²⁸⁴⁸ jocos profanos, quos super mortuos suos, inanes cientes manes ²⁸⁴⁹ ac induti faciem larvis bachando exercebant; has abhominaciones et alias sacrilegas adinventiones dux bonus, ne ultra fierent in populo Dei, exterminavit ²⁸⁵⁰. Et quia semper solum Deum et verum puro corde coluit et ejus zelum habuit, universis Dei amatoribus placuit. Erat enim princeps spectabilis, dux in castris acceptabilis ²⁸⁵¹, miles in armis inexpugnabilis. Hic quocienscunque Poloniam invasit, semper cum magno triumpho remeavit. Quam utique anno dominicæ incarnationis 1093, sui vero ducatus primo, ita ²⁸⁵² crebris incursionibus demolitus est; ut ex ista parte fluminis Odræ a castro Recen usque ad urbem Glogov ²⁸⁵³ (642) præter solum Nemei (643) oppidum, nullus habitaret hominum. Nec tamen cessavit ab ejus vastacione, donec princeps Poloniæ Wladizlaus cum magna supplicatione præteriti et præsentis anni tributum usque ad unum solveret obulum; cujus census hæc summa fuit: 1000 marceæ argenti et 60 ²⁸⁵⁴ auri (644). Qui etiam dux idelfeo civitates, quæ pertinent ad provinciam Kladsko ²⁸⁵⁵ nomine dictam, tradens filio ²⁸⁵⁶ suo Boleslavo, commisit eum per manus traditionem et fidei sponsonem duci Bracizlao, quatenus obsequendo suo avunculo a patre sibi creditam cum pace ²⁸⁵⁷ possideret provinciam. Ipse autem dux Wladizlaus dat sacramentum, quod tributum olim duce Bracizlao constitutum, 500 marcas argenti et 50 auri annuatim sibi pro concessa pace solveret determinato tempore.

2. Anno dom. inc. 1094, adhuc imperatore tercio Henrico ultra montes in Longobardia ²⁸⁵⁸ tractante imperialia ²⁸⁵⁹ negotia, indicta est generalis synodus ab universis episcopis et principibus Romani imperii infra mediam quadragesimam in urbe Maguntina ²⁸⁶⁰, ad quam dux Bracizlaus transmittit electos Cosmam et Andream episcopos, committens eos et tradens per manus palatino comiti jam sæpe dicto ²⁸⁶¹ Rapotæ, rogans ut eos offerat Maguntino archiepiscopo ²⁸⁶² ordinandos. Quo pro eis interveniente, et coram archiepiscopo et universali synodo testimonium perhibente, quod olim per imperatorem in urbe Mantua ²⁸⁶³ corroborata sit ²⁸⁶⁴ eorum electio, omnibus suffraganeis collaudantibus ordinati sunt Cosmas ²⁸⁶⁵ et Andreas episcopi 4 Idus Marcii ab archiepiscopo Moguntino nomine Routardo ²⁸⁶⁶.

3. Eodem anno fuit mortalitas hominum ²⁸⁶⁷, sed maxima ²⁸⁶⁸ in Teuthonicis partibus (645). Nam redeuntibus prædictis episcopis de Maguntia ²⁸⁶⁹, dum transirent per quandam villam nomine Amberk ²⁸⁷⁰, parochiam ecclesiam ²⁸⁷¹ quamvis satis amplam, quæ est sita extra villam, non poterunt intrare, ut audirent missam, quia totum ejus ²⁸⁷² pavimentum usque ad unum punctum erat cadavere plenum. Similiter in urbe Kaker non fuit domus, ubi non essent tria aut quatuor cadavera hominum, quam prætereuntes non longe ab urbe in medio pernoctavimus campo. Eodem anno dux Bracizlaus in mense Septembri quandam matronam de Bavaria nomine Lukardh ²⁸⁷³ (646). Alberti comitis sororem ²⁸⁷⁴, duxit in uxorem. Item eodem anno et eodem duce jubente Cosmas episcopus 5 Kal. Octobris consecravit altare sancti Viti martiris ²⁸⁷⁵, quia monasterium adhuc non erat perductum ad ultimam manum.

4. Anno dominicæ incarnationis 1095, aquilonalis ²⁸⁷⁶ plaga per multas noctes in cælo apparuit ruhicanda.

Anno dominicæ incarnationis 1096, 18 Kal. Maii ²⁸⁷⁷ jubente gloriosissimo duce Boemorum Bracizlao, a venerabili episcopo Cosma consecratum est monasterium sanctorum martirum Viti Wenczlai atque Adalberti. Eodem anno tanta fuit commotio ²⁸⁷⁸, immo divina compunctio in populo Hierosolimam proficiscendi, ut perpauci in Teuthonicis par-

VARIAE LECTIONES.

²⁸⁴² et add. 3. 4^a. ²⁸⁴³ corr. A. ²⁸⁴⁴ cenas 4. 4^a. ²⁸⁴⁵ quas deest 3. ²⁸⁴⁶ omisum 4^a. ²⁸⁴⁷ ad 4. 4^a. ²⁸⁴⁸ ut est 4. ²⁸⁴⁹ inanescentes manes 3, inanes cientes manes ac deest 4. 4^a. ²⁸⁵⁰ ex-terminat 2^b. ²⁸⁵¹ spectabilis A. expunct. al. manu superscriptum acceptabilis. ²⁸⁵² in 4. ²⁸⁵³ Glogou 2^b, 3. 4. ²⁸⁵⁴ quadraginta 1. 4^a. ²⁸⁵⁵ Kladsko 2, Kladzko 3, Kladzco 4. 4^a. ²⁸⁵⁶ in margine A. ²⁸⁵⁷ patre 2. ²⁸⁵⁸ posito A. sex expunctum. ²⁸⁵⁹ nuptialia 3. ²⁸⁶⁰ Magontia 2, 2^b, 4. 4^a. ²⁸⁶¹ al. man. in margine A. ²⁸⁶² episcopo 3. 4^a. ²⁸⁶³ Mantua 2, 4. ²⁸⁶⁴ esset 4. 4^a. ²⁸⁶⁵ episc. C. et And. A. Cosma 2^b, 4^a. ²⁸⁶⁶ Rdthardo 2. ²⁸⁶⁷ in Bohemia addunt 4. 4^a. ²⁸⁶⁸ maxime 4. ²⁸⁶⁹ Magutia A. ²⁸⁷⁰ Ainbeck 3, Hamberk 4, Bamberg 4^a. ²⁸⁷¹ deest 4. 4^a. ²⁸⁷² erat A. expunct. ²⁸⁷³ Lukardam 2, 2^b, 4. 4^a. ²⁸⁷⁴ omisum 3. 4. ²⁸⁷⁵ in urbe Praga addunt 4. 4^a. ²⁸⁷⁶ aquilonaris 4. ²⁸⁷⁷ Kal. Maii 3, deest 4. 4^a. ²⁸⁷⁸ christianorum addunt 4. 4^a.

NOTÆ

(640) I. e. apparatus, pompas; cfr. quæ leguntur D lit Martinus Gallus, p. 82. Cfr. Palacky I, 340 et apud Suetonium in Caligula, c. 15.

(641) I. e. requiem.

(642) Glogau.

(643) Nimsch.

(644) Vide supra II, 13 Aliiter de eadem re retu-

D lit Martinus Gallus, p. 82. Cfr. Palacky I, 340 et Rappell I, 217.

(645) Cfr. Bernoldi chronicon ad annum 1094. Mon. Germ. SS. V.

(646) De ejus origine satis obscuro vid. Pöhltschka IV, 72.

tibus et maxime in orientali Francia per urbes et villas remanerent ²²⁸⁰ coloni. Qui quoniam propter multitudinem exercitus una via simul ire non poterant, quidam ex eis per hanc nostram terram dum transirent, permittente Deo, irruerunt super Judeos, et eos invitos baptizabant, contradicentes vero trucidabant. Videns autem Cosmas episcopus contra statuta canonum hæc ita fieri, zelo justitiæ ductus frustra temptavit prohibere ne eos invitos baptizarent, quia non habuit qui eum adjuvarent. Nam dux Bracizlaus eo tempore cum omni exercitu suo in Polonia super ripam fluminis nomine Nizam ²²⁸¹, castro eorum destructo nomine Brido ²²⁸² (647), longe Inferius ejusdem fluvii similiter ædificabat firmissimum castrum super altum scopulum, unde nomen traxit Kamenec ²²⁸³ (648). Quod autem Judei non post multos dies rejecerunt a se jugum Christi, et spreverunt gratiam baptismi ²²⁸⁴ atque salutem fidei catholicæ, et iterum submiserunt colla iugo legis Mosaicæ, sed ²²⁸⁵ episcopi et prælatorum ecclesiæ poterat hoc ascribi negligentiae. Jamque condito prædicto castro Kamenec, priusquam inde abiret dux Bracizlaus, Mutinam filium Bosa ²²⁸⁶ suum collateralem et secretarium ²²⁸⁷ apprehendens seorsum et multa exprobrans sibi, quibus sæpe eum offenderat, dixit: *Ego si non Deum offendere matuerem ²²⁸⁸, uti meritis es, profecto oculos ²²⁸⁹ tibi eruerem ²²⁹⁰; sed nolo, quia grande nefas est corrumpere quod Dei digitus operatus est in homine.* Et permittens secum duos milites tantum ab aspectu suo et latere amovit eum, et mittens in Boemiam ²²⁹¹ omnem ejus jussit infiscari substantiam. Nec mora, dum rediret, misit dux ²²⁹² manus, ut apprehenderent ²²⁹³ Bosey ²²⁹⁴, filium Cac, cognatum Mutinæ; semper enim illam nationem Wrissovici ²²⁹⁵ habuit exosam, quia sciebat eam superbam esse valde et dolosam. Quem cum apprehendissent statim, ut jussum fuerat, inpositus puppi cum uxore et duobus filiis relegatus ²²⁹⁶ est in Zribiam ²²⁹⁷, et exinde perrexit in Poloniam, et ibi invenit fratrem suum Mutinam, quos dux Poloniæ satis recepit benigne.

5. Anno dominicæ incarnationis 1097, dux Bracizlaus vocans ad se Oudalricum filium Choñradi (649) jussit eum capere et misit in castrum Cladsko ad custodiendum.

A Anno dominicæ incarnationis 1098, delatum ²²⁹⁸ est duci Bracizlao, quod quidam ex Judeis lapsi fuga, nonnulli fortim divitias suas subtraherent partim in Poloniam, partim in Pannoniam. Unde dux valde iratus, misit camerarium suum cum aliquibus militibus, ut eos a vertice usque ²²⁹⁹ ad talos ²³⁰⁰ expoliarent. Qui veniens convocat ²³⁰¹ ad se majores natu Judeos, et sic exorsus est ad eos:

*O gens progenita manseribus ²³⁰² (650) Ismahelita,
Ut sibi dicatis dux mandat, cur fugiatis
Et partis ²³⁰³ gratis cur gazas attenuatis?
Interea quæcunque mea sunt, sunt mea cuncta.
Nullas de Solinis res divitiarum tulistis.
Uno pro nummo ter deni Vespasiano
Cæsare proscripti, sparsi sic estis in orbe.
Macri venistis, macri quo ²³⁰⁴ vultis eatis.
Quod baptizati sitis, Deus est mihi testis.
Non me ²³⁰⁵ sed domino sunt ista jubente ²³⁰⁶ pa-
[trata.*

*Quod autem iterum relapsi estis in Judaismum,
Cosmas episcopus videat, quid inde agere debeat*

Dixerat hæc ex parte ducis, et statim irrumpentes everterunt domos, acceperunt thesauros et quicquid suppellectilis optimum invenerunt. Nihil nisi ²³⁰⁷ quod solum ²³⁰⁸ pertinet ad victum granum frumenti eis reliquerunt. O quantum pecuniæ eis miseris Judeis illa die ²³⁰⁹ est sublatum, nec ex succensa Troja tantum divitiarum in Euboyco littore fuit collatum.

6. Eodem anno 4 Idus Decembris (651) Cosmas episcopus migravit ad Christum. Fuit autem iste præsul humilis, simplex, patiens et multum misericors et illatas a quovis homine injurias æquanimitè sustinens, recognoscentibus suas culpas pius indultor, viduarum non surdus auditor, orphanorum non tardus adjutor ²³¹⁰, infirmantium sedulus visitator, ultimæ sortis non inmemor, exequiarum promptus exitit executor.

7. Post ejus obitum dux Bracizlaus habens curam animarum, et perpendens collatam sibi a Deo potestatem eligendi ecclesiæ sponsum, coepit sollicitus et ²³¹¹ pervigil secum tacita mente suorum inspicere mores clericorum ²³¹², vitam et conversationem discutere singulorum, quem ex eis potissimum

VARIE LECTIONES.

²²⁸⁰ Permanerent 3. ²²⁸¹ Nizam 3. ²²⁸² Brydo 2^b. Byrdo 3. Bryd 4, 4^a. ²²⁸³ Kamenec 2. Kamene 2^b. Camener 3. ²²⁸⁴ beatissimi corr. al. man. baptismi A. ²²⁸⁵ sed omittunt A. 2^b, 3, 4, 4^a. ²²⁸⁶ Boza 2^b. ²²⁸⁷ consecrarium 4, 4^a. ²²⁸⁸ quia 2^b. ²²⁸⁹ si non — timerem A. ²²⁹⁰ oculos prof. A. ²²⁹¹ eruerem tuos A. ²²⁹² rex 2. ²²⁹³ apprehenderet 3. ²²⁹⁴ Boziey 2, Bosen 4, 4^a. ²²⁹⁵ Vrsseuicz 2, Wryssouic 2^b, Versouic 3, Wirssowie 4, 4^a. ²²⁹⁶ revelatus corr. al. man. revectus A. ²²⁹⁷ Zribiam 3, Zirbiam 4, Zrbiam 4^a. ²²⁹⁸ relatum 4, 4^a. ²²⁹⁹ in margine A. al. man. ²³⁰⁰ plantas 4, 4^a. ²³⁰¹ venientes vocat 4. ²³⁰² manseribus 2, mansoribus 3. ²³⁰³ partes 4, 4^a, et corrector 2^b. ²³⁰⁴ quoque 3. ²³⁰⁵ ne 2. ²³⁰⁶ jubente suat ista 2. ²³⁰⁷ deest 3. ²³⁰⁸ deest 2^b. ²³⁰⁹ al. man. in margine A. ²³¹⁰ adjutor corr. al. atrimento A. orphanorum n. l. a. desunt 3. In 4, 4^a. post verba sedulus visitator inserta sunt. Pro adjutor 4^a legit auditor. ²³¹¹ deest 2. ²³¹² et add. 3.

NOTÆ.

(647) Wartha in confiniis comitatus Glacensis et Silesiæ.
(648) Ad fluvium Nissam non procul a comitatu Glacensi castellum Camencium, postea crepobium

ordinis Cisterciensis. SCHWARZ.

(649) Ducis Brunnenensis.

(650) l. e. filius scorti.

(651) Probatè Necrologio Bohemico.

proveheret ad ²⁰¹³ summum ²⁰¹⁴ sacerdotii gradum. A ²⁰¹⁵ ducis, collaudante clero cuncto ²⁰¹⁶ populoque favente, Hermanus promotione diaconus, præpositura Bolezlavensi sublimatus, sublimiorem invitatus subrogatur ²⁰¹⁷ ad episcopatus honorem. Facta est autem hæc electio anno dom. inc. 1099 pridie Kalend. ²⁰¹⁸ Marcii.

8. Et quia eodem anno (Apr. 10) imperator tercius ²⁰¹⁹ Henricus celebravit pascha Ratisbonæ (653), jussus est dux Bracizlaus cum electo suo illuc venire, qui celebrato pascha in urbe Wissegrad, tertia die post octavam paschæ (Apr. 19) venit ²⁰²⁰ Ratisbonam. Qui quia ante festum caritativa præmiserat ²⁰²¹ donaria tam cæsari quam ejus satellitis ²⁰²², quotquot erant de ejus amicis in curia, obviam ei veniunt ad tria fere ²⁰²³ miliaria, et ita deducunt eum in ²⁰²⁴ civitatem cum ²⁰²⁵ magna honorificentia. Cujus ad primam ²⁰²⁶ petitionem cæsar confirmat Boemorum electionem, dans Hermannæ anulum et virgam episcopalem. Item et hoc ²⁰²⁷ obtinuit precibus ²⁰²⁸ apud cæsarem, ut ejus fratri Borivoy vexillum daret et eum Boemis omnibus qui cum eo venerant, assignaret, quo post obitum suum fratrem ejus ²⁰²⁹ Borivoy sublimarent ²⁰³⁰ in ²⁰³¹ solium (654).

9. Eodem anno idem ²⁰³² dux Bracizlaus veniens cum exercitu in Moraviam, reedificat castrum Podivin ²⁰³³, et reddit id ²⁰³⁴, sicut antea fuerat, in potestatem Hermannæ episcopi, atque ibidem in villa Zlaunica ²⁰³⁵ pentecosten (Mai. 29) celebravit. Deinde occurrens Pannonico regi Cholomanno ²⁰³⁶ in campo qui dicitur Luczko ²⁰³⁷, multa sunt ²⁰³⁸ invicem concionati, placitantes ²⁰³⁹ ad placitum utrarumque ²⁰⁴⁰ parciem. Ac inter se iamentis ²⁰⁴¹ mutuatum datis muneribus, renovant antiqua amicitia et pacis ²⁰⁴² fœdera et ea sacramentis confirmant. Ibi dux Bracizlaus suum electum Hermannæ diaconum ²⁰⁴³ comittit Seraphim ²⁰⁴⁴ archiepiscopo ordinandum. Qui veniens ad sedem suam urbis Strigoniæ tempore quo sacri ordines celebrantur, 3 Idus Junii ordinat eum presbiterum, et me, quamvis indignum, similiter ad eundem promovit gradum. Dux autem, post habitum concilium rediens, castra metatus est juxta urbem Brnen ²⁰⁴⁵; erat enim valde iratus filiis patris sui Con-

Hic ergo faciam Pragensis episcopus ut sit.
Nec mora, convocatis primatibus terræ simul et præpositis ecclesie Boleslau in urbe ad placitum

VARIÆ LECTIONES.

²⁰¹³ Al. manu superscr. A. ²⁰¹⁴ deest A. ²⁰¹⁵ inter suos alia manu in margine A. ²⁰¹⁶ quoque 2b. ²⁰¹⁷ hoc loco esset al. manu superscr. A. ²⁰¹⁸ deest 3. ²⁰¹⁹ et post factum non peniteberis add. 4. 4a. ²⁰²⁰ deest 2b. ²⁰²¹ deest 2b. ²⁰²² deest A. ²⁰²³ quem A. ²⁰²⁴ hominum mores 3. ²⁰²⁵ in margine A. ²⁰²⁶ corr. A. ²⁰²⁷ deest A. ²⁰²⁸ a mis. et amicitia desunt A. ²⁰²⁹ deest A. ²⁰³⁰ in margine A. ²⁰³¹ nec 2b. ²⁰³² violentus corr. vinolentus A. viol. 2b. ²⁰³³ corr. A. ²⁰³⁴ solum A. 2b, 3, 4. ²⁰³⁵ Bracizlaus addit 4a. ²⁰³⁶ aut corr. haud A. ²⁰³⁷ ita corr. A. et 2b despoliet. rel. ²⁰³⁸ palatium 4, 4a. ²⁰³⁹ cunctoque populo 2b. ²⁰⁴⁰ rogatur 3. ²⁰⁴¹ II, 3, 4, 4a. ²⁰⁴² deest 2b. ²⁰⁴³ in addunt 4, 4a. ²⁰⁴⁴ præmisit 2b. ²⁰⁴⁵ corr. A. ²⁰⁴⁶ omittunt 4, 4a. ²⁰⁴⁷ ad 2b. ²⁰⁴⁸ al. man. superscr. A. ²⁰⁴⁹ innam 2b. ²⁰⁵⁰ hic 2b. ²⁰⁵¹ deest A. ²⁰⁵² corr. A. suum. ²⁰⁵³ sublevarent 2, 2b, 3, 4, 4a. ²⁰⁵⁴ ad 2b. ²⁰⁵⁵ ibidem 3. ²⁰⁵⁶ Podwin 2, Podiwin 2b, 4a. ²⁰⁵⁷ eum A. 2, deest 4. ²⁰⁵⁸ Zliunica 2, 2b, Zliunica 3, Slivnica 4, Slaunica 4a. ²⁰⁵⁹ Cholomanno 2d, Colomanno 3, Colmanno 4. ²⁰⁶⁰ Luczo 4. ²⁰⁶¹ sibi in 2b. ²⁰⁶² deest A. ²⁰⁶³ utrumque 4. ²⁰⁶⁴ deest 2, 2b, 3. ²⁰⁶⁵ et pacis omittunt 4, 4a. ²⁰⁶⁶ episcopum A. diaconum rel. 1. ²⁰⁶⁷ Seraphyn 4. ²⁰⁶⁸ Brnen 2b, Brnen 3.

NOTÆ.

(652) Sallust., Catilina c. 47.

(653) Vide Henrici IV diploma Ratisbonæ datum apud Boehmerum 1959.

(654) Quod factum est contra legem ne regni successione a Bracizlao I constitutam, cfr. suora II, 13.

radi, Udalrico et Luitoldo ¹⁰⁶⁹. Qui fugientes a facie ejus oppilaverunt se in ¹⁰⁷⁰ munitis oppidis, et militantes tradunt ei cæteras civitates, timentes ne hostiliter devastaret terram. Interea dux Bracizlaus dispositis præsidiiis per civitates quas sibi tradiderant, et eas fratri suo Boriwoy comittens, reversus est in Boemiam, Ottonis (653) autem filii Suatopluc ¹⁰⁷¹ et Otto ¹⁰⁷² cum matrè sua Eufemia (656) multum obediens duci erant et fideles. Item eodem anno (Dec. 25) dux Bracizlaus in nativitate Domini Bolezlaum per sororem sibi propinquum invitat ad convivium quod erat in urbe Satec dispositum, ubi in ipso festo, consentientibus omnibus comitibus Bohemice, factus est Bolezlaus ensifer avunculi sui. Quem post festum dux remittens ad propria, dono ¹⁰⁷³ dat sibi et constituit quatenus ensiferæ dignitatis pro ministerio ¹⁰⁷⁴ ex tributo, quod pater suus Wladizlaus solvebat annuatim semper, 100 marcas argenti et 10 auri talenta habeat ¹⁰⁷⁵.

10. Anno dominicæ incarnationis 1100, dux Bracizlaus quibusdam referentibus habens compertum pro certo, quod imperator in urbe Maguntia pascha (Apr. 2) celebrare vellet, optimum ratus fore ut illuc electum suum ¹⁰⁷⁶ Hermannum mitteret, qui et munera sua cæsari deferret et quam expectabat a magistro suo benedictionem acciperet, et committens eum Wiberto, qui similiter debuit interesse cæsaris palatio, rogat ut in ¹⁰⁷⁷ omni suo faveret negotio tempore opportuno. Sed quoniam archipræsul Routhardus simoniaca hæresi infamatus, relicta Maguntia hisdem temporibus ¹⁰⁷⁸ morabatur in Saxonia, jubente imperatore et collaudantibus omnibus suffraganeis Maguntinæ ¹⁰⁷⁹ ecclesiæ, a cardinali Rouperto, Clementis papæ apocrisario, qui forte ibi aderat, ordinatus est ¹⁰⁸⁰ Hermannus ¹⁰⁸¹ episcopus in octavis paschæ 6 ¹⁰⁸² Idus Aprilis.

11. Eodem (657) anno admirabile et seclis commemorabile quod divina gratia per merita sanctissimæ ¹⁰⁸³ matris ¹⁰⁸⁴ Ludmilæ ¹⁰⁸⁵ dignata est revelare miraculum, uti ipsi vidimus, vestræ caritati

A pandimus. Nam domna abbatissa (658) Windelmuth, famula Deo devota, ecclesiam sancti Petri apostoli, sitam in territorio ejusdem monasterii cui præerat, ex vetustate a fundamento dirutam usque ad perfectionem deducens reedificavit. Quam ut consecraret præsul ¹⁰⁸⁶ cum impetrasset abbatissa, dum ex more reliquias sanctorum collocat in pixide, inter alia obtulit domina præsul pannum cuius palmæ latum, quem acceperat de populo sanctæ Ludmilæ, rogans ut similiter inter reliquias sanctas ponat eum in pixide. Tunc præsul quasi indignans ait: *Tace, domina, de ejus sanctitate! dimitte animum* ¹⁰⁸⁷ *aviam* ¹⁰⁸⁸ *quiescere in pace.* Ad hæc ¹⁰⁸⁹ abbatissa, *Noli, inquit* ¹⁰⁹⁰, *domine, noli* ¹⁰⁹¹ *talitæ dicere; multa enim Deus per ejus merita cottidie operatur* ¹⁰⁹² *magnalia.* Mox jussu præsulis sartago affertur ¹⁰⁹³ magna, prunis ardentibus plena, ubi invocato sanctæ Trinitatis nomine, præsul iniecit pannum super flammivomos carbonem. Mira res, fumiculus et flammicula circa pannum emicuit, sed minime nocuit. Et hoc etiam magni fuit in augmentum miraculi, quod propter nimium ardorem diu non potuit pannus de flammis eripi, et tandem ereptus sic visus est integer et firmus, ac si eadem die foret textus. Quo tam evidenti præsul et omnes nos percussi miraculo, lacrimas fundimus ¹⁰⁹⁴ præ gaudio, et gratias retulimus Christo. Dedicata est autem ecclesia in honore sancti Petri apostoli ¹⁰⁹⁵ 5 Non. Octobris.

12. Item ejusdem anni 15 Kalend. Novembris C Boriwoy, frater ducis Bracizlai, in urbe Znuogem ¹⁰⁹⁶ (659) faciens permagnificum convivium, duxit uxorem nomine Helbirk ¹⁰⁹⁷ (660), orientalis marchionis Lupoldi (661) sororem. Et quia hisdem diebus filius Conradi Lutoldus ¹⁰⁹⁸ per concessum Gotfridi ¹⁰⁹⁹ (662) admissus in castrum Rakouz (663), multas Boriwoy inferebat injurias, singulis noctibus devastans ejus villas, et refugium habens in prædictum castrum, unde dux Bracizlaus valde iratus iterum coadunato exercitu movit castra in Moraviam, volens ulcisci fratris injuriam. Sed prius mittit ad Gotfridum obtestans eum per anti-

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁶⁹ Luitoldo 2b, 3. ¹⁰⁷⁰ deest 3. ¹⁰⁷¹ Zwatoplik 2, Zuatoplyk 2b, Zuatopluk *rell.* ¹⁰⁷² ita A. Ottek 3, Ottik *rell.* ¹⁰⁷³ dona 2b, 3, 4, 4a. ¹⁰⁷⁴ ni *superscr. ul. man.* A. ¹⁰⁷⁵ habebat *corr.* habeat A. ¹⁰⁷⁶ suum el. A. ¹⁰⁷⁷ deest 4, 4a. ¹⁰⁷⁸ diebus 2, 2b 3, 4, 4a. ¹⁰⁷⁹ Maguncie A. ¹⁰⁸⁰ dominus *inserunt* 4, 4a. ¹⁰⁸¹ ermannus A. ¹⁰⁸² VII, A. ¹⁰⁸³ sanctissima 3. ¹⁰⁸⁴ mris 1. ¹⁰⁸⁵ Ludmilæ 3. ¹⁰⁸⁶ deest 4. ¹⁰⁸⁷ avum 3, dominam 4a, *deest* 4. ¹⁰⁸⁸ deest A. ¹⁰⁸⁹ desunt A. ¹⁰⁹⁰ abbatissa h. l. A. ¹⁰⁹¹ noli dom. A. ¹⁰⁹² offertur 2b. ¹⁰⁹³ lacrynis fundimur 2, fundimus 4. ¹⁰⁹⁴ VI, 3. ¹⁰⁹⁵ Zuoyem 3. ¹⁰⁹⁶ Helbyrk 2, Helleuck 3, Kerberk 4, 4a. ¹⁰⁹⁷ Luitoldus 2b, Lutholdus 4a. ¹⁰⁹⁸ Godfridi 3.

NOTÆ.

(655) Ducis Olomucensis.

(656) Erat filia Beke I regis Hungariæ.

(657) Patet ex sequentibus Ludmillam a. 1100 nondum inter sanctarum numerum sine ulla contradictione receptam fuisse.

(658) Monasterii S. Georgii.

(659) Znavm.

D (660) Cfr. Chron. Claustroneoburgense apud Pezium.

(661) Sancti, filia Leopoldi Putschri.

(662) Frater, ut videtur, Adalberonis episcopi Wirzburgensis, filius Arnoldi comitis qui castrum Lambacense ad Trunam tenebat. Cfr. Vita Adalberonis Pez. II, 7.

(663) Retz in Austria.

quæ amicitia²⁰⁰⁰ frœdera, quo²⁰⁰⁰ sibi Lutholdum A aut vincium mittat²⁰⁰¹, sine mora, aut de castello suo eum expellat eadem hora. Quod cum non lateret Lutoldum, castellanis per fraudem foras exclusis, ipse cum suis militibus vi obtinuit castrum. Tunc Godfridus²⁰⁰² cum legatis, qui ad eum missi fuerant, occurrit duci juxta oppidum Wranov, et coram omnibus clamat Lutoldum perfidum esse et reipublicæ inimicum; castrum vero sibi²⁰⁰³ sub fide amicabiliter²⁰⁰⁴ præstitum, jam hostiliter ad expugnandum postulat ducis²⁰⁰⁵ auxilium. Cujus petitioni dux non abnuens admovit exercitum urbis per circuitum, ubi per sex ebdomadas vi summa nocte et die consertitur pugna, donec fames, quas firmas expugnat urbes (664), prævaluit in castro. Ea²⁰⁰⁶ victus Lutoldus et bello fractus noctu clam elapsus vix solus aufugit, omissis²⁰⁰⁷ ibi²⁰⁰⁸ suis militibus²⁰⁰⁹, qui facto mane semetipsos et castrum tradunt in manum ducis. Interea dum hæc pugna geritur Paulic²⁰¹⁰, filius Marquardi²⁰¹¹, pædagogus Wladizlai, sagittatus moritur, item Dobes²⁰¹², filius Lstimir²⁰¹³, dum

Per vicem suam servat vigilias noctis, occiditur. His duobus amissis et reddita urbe Godfrido, dux victor cum suis remeat in Boemiam.

43. Jamque Christi nativitate adpropinquante, et propter venacionem in villâ Stibecna²⁰¹⁴ duce morante, quadam die inter prandendum fertur dixisse dux²⁰¹⁵ ad quendam venatorem²⁰¹⁶, qui non longe ab eo ad quartam sedebat mensam: *Hæus Cucata! putas me nescire, quis sit inter vos qui²⁰¹⁷ me querit interficere?* Et ille, sicut homo erat vehemens, in verbis, clamat²⁰¹⁸: *Procul Deus hoc avertat nec tuus oculus pareat, quin ipse cicinus occidatur qui talia machinatur.* Ad hæc dux: *Ah²⁰¹⁹! bone vir, ait, nulli fas est eritare inevitabile fatum.* Postera autem die (Dec. 21), quia sancti Thomæ apostoli erat vigilia, mane audita missa it venatum, et cum in nocte jam rediret, occurrunt ei ante villam apparitores cum laternis et facibus²⁰²⁰. Moxque Lork²⁰²¹, impius latro missus a diabolo, prosilit ex latibulo præcinctus gladio, et ut fortius valuit, inter ipsa illa ducem²⁰²² percussit venabulo²⁰²³. Non aliter dux²⁰²⁴ cadit in medio luco²⁰²⁵, ac,

Si clarus Lucifer cœlo cecidisset ab alto.

Advolat extemplo²⁰²⁶ lugubris turma suorum, et extracta hasta²⁰²⁷ seminecem levant ducem. Ille autem minister Satanæ, dum accelerat fugam per noctem opacam, præcipitatur cum equo in cisternam,

Quam præceps torrens decurrens fecerat ymbre.

Incertum est utrum ipse manu sua an gladius lapsus de vagina ita eum præcidit per²⁰²⁸ medium alvum, ut omnia sibi effluerent exta. Fit tumultus per villam, alii insiliunt equos, alii cum armis huc et illuc²⁰²⁹ discurrunt, investigantes tanti mali machinatorem. Mox quidam invenit eum semivivum, et quamvis satis ad mortem habuit²⁰³⁰ vulnus, tamen amputat ense caput ejus dicens:

Inferni furvas²⁰³¹ non insons ibis ad umbras,

Et Cereris²⁰³² genero mea facta referre memem-
[to (665)]

Dux autem²⁰³³, licet in tanto dolore sit positus et morore, illa nocte et insequenti die non relaxabat spiritum et ora a laude Dei, nunc lacrimosam poenitentiam offerendo, nunc²⁰³⁴ sua peccata confitendo tam episcopo Hermannō quam aliis sacerdotibus Dei. Tributum autem quod eo tempore fuit de Polonia allatum, et quicquid in sua invenit²⁰³⁵ camera, per manus episcopi fecit dari²⁰³⁶ per monasteria. Et cum disposuisset omnia quæ erant disponenda pro anima: *Date, inquit, filiolo meo lituum meum et jaculum, cætera non est meum sibi dare, quæ Deus posuit in sua potestate.* Et ita²⁰³⁷ in sequenti nocte post gallicinium inter manus sacerdotum 11 Kal. Januarii, velud bonus Dei²⁰³⁸ athleta, utramque hominis substantiam in sua divisit exordia, quem præcui dubio credimus aut jam²⁰³⁹ accepisse aut jam²⁰⁴⁰ accepturum cœlestia consortia. Cujus fere trum unus ex clero sequens usque ad sepulchrum, hujusmodi planctum²⁰⁴¹ iterabat dicens: *Ánima Bracizlái sabaoth adonáy rívdát éxpèra thanatón Bracizláu yskirot.*²⁰⁴² (666). Mira res, sic fletu suo clorum et populum concitabat²⁰⁴³ ad fletum, ut dum feres magis flere velles. Sepultus est autem cum maximo planctu suorum in polyandro²⁰⁴⁴ sancti Wenczelai ecclesiæ forinsecus ante portam a sinistris, uti ipse disposuerat. Ubi soror ejus Ludmila, Deo devota famula²⁰⁴⁵, supra testudines construxit ar-

VARIE LECTIONES.

²⁰⁰⁰ Fidel A. ²⁰⁰⁰ quod 4. ²⁰⁰¹ corr. A. ²⁰⁰² Godfridus 4. ²⁰⁰³ deest 3. ²⁰⁰⁴ amic. sub fide A. ²⁰⁰⁵ in addit 2. ²⁰⁰⁶ victa add; 4 victoria add. 4a. ²⁰⁰⁷ amissis 5. ²⁰⁰⁸ omnibus corr. ibi A. ²⁰⁰⁹ mil. suis A. ²⁰¹⁰ Paulik 2. 2b. 3. 4. 4a. ²⁰¹¹ Markwardi 2. ²⁰¹² Doles 3. ²⁰¹³ Lyttimir 2. Istimir 3. Latimir 3. 4a. ²⁰¹⁴ Stibeczna 2. Stebna 2b. Sebecna 3. Shenena 4. 4a. ²⁰¹⁵ dux duxisse A. ²⁰¹⁶ deest 4. 4a. ²⁰¹⁷ qui inter vos A. ²⁰¹⁸ proclamat 4. 4a. ²⁰¹⁹ Ach ach 4. ²⁰²⁰ fascibus corr. facibus A. et armis addunt 4. 4a. ²⁰²¹ Lork 2. Lark 4. 4a. ²⁰²² Bracizlaum add. 4. 4a. ²⁰²³ corr. A. ²⁰²⁴ Bracizlaus add. 4. 4a. ²⁰²⁵ luto A. 2. 2b. 4. ²⁰²⁶ extemplo A. ²⁰²⁷ asta A. ²⁰²⁸ in 2. ²⁰²⁹ et hoc loco A. i lucque 4. ²⁰³⁰ habuerit 2b. ²⁰³¹ furias A. furas 4. 4a. ²⁰³² ceris A. al. man. suspenscr. Cereris. ²⁰³³ Bracizlaus add. 4. 4a. ²⁰³⁴ nunc — confitendo al. manu in margine A. ²⁰³⁵ invenit in sua A. ²⁰³⁶ dare 3. 4a. ²⁰³⁷ sic 5. ²⁰³⁸ dei bonus A. ²⁰³⁹ deest 3. ²⁰⁴⁰ omittunt A. 4. 4a. ²⁰⁴¹ planctu 5. ²⁰⁴² yskyros 3. yschyros 4. 4a. ²⁰⁴³ ciebat 2. 2b. 3. 4. 4a. ²⁰⁴⁴ poliandro A. polyandrio 3. ²⁰⁴⁵ fam. Deo dev. A.

NOTÆ

(664) Cfr. Lucan., Phars. IV, 410.

(665) Virg., Æn. II, 549.

666) ἰσχυρὸς.

cuatam in honore sancti Thomæ apostoli capellam, et constituit ut cottidie ibi celebraretur missa pro defunctis. Et quoniam statim percerebuit fama in populo, ducem ³⁰¹⁰ esse interfectum Bosey ³⁰¹⁷ et Mutinæ consilio, quos antea expulerat dux ³⁰¹⁴ de regno suo, dubitari a quibusdam solet utrum sonior ³⁰⁰⁰ sit qui consilium dat, an qui consentit ut faciat; sed revera uterque reus, veruntamen sonior is est qui homicidium consiliatur, quia et se ipsum de alium [sic] criminatur. Ergo vos Bracizlaum occidistis, qui ut occideretur, consilium dedistis. Mittunt illico præsul et comites cum festinatione in Moraviam ad Borivoy legatum ³⁰⁰⁰, quo acceleret sibi a cæsare olim ³⁰⁰¹ datum totius Boemiæ accipere ducatum. Qui festinus veniens in ipsa die (Dec. 25) nativitatis Christi omnibus simul faventibus intro- mizatur. Tunc Cilleniam ³⁰¹¹ delet ³⁰¹¹ omnino sua ³⁰¹⁴ vestigia, quæ vix impressa reliquerat ³⁰⁰⁰ in Boemia, cum exosa terras peteret celestia. Justitia enim erat Boemorum, ut semper inter principes eorum major natus solio potiretur in principatu.

14. Anno dominicæ incarnationis ³⁰⁰⁰ 1104 ³⁰¹⁷, Uodalricus et Lutoldus, filii Conradi, expulsis præ- sidiis de ³⁰⁰⁰ Moravia, quæ ibi Borivoy abiens reli- querat ob custodiam, rehabuerunt civitates suas, similiter Iosey et Mutina redeunt de Polonia, quibus duce Borivoy non ex corde, sed pro necessitate tem- poris concedente gratiam suam, ³⁰⁰⁰, recipiunt civi- tates suas quas antea habuerant, Bosey Satec, et Mutina Lutomerice ³⁰⁰⁰.

15. Eodem anno Uodalricus adit ³⁰⁰¹ imperatorem in urbe Ratisbona, et eum per amicos sollicitat ³⁰⁰⁰ precibus et fatigat immensis promissionibus, quo sibi restituat injuste ³⁰⁰⁰ præreptum ³⁰⁰⁰ a fratre suo juniore (667) Borivoy Bohemiæ ducatum. A quo cæ- sar accepta pecunia dat sibi ³⁰⁰⁰ ducatus insignia et vexillum; sed in ducem eligendi obtemperantem ponit in arbitrio Boemorum. Tunc Uodalricus mittens lega- tum valde disertum ³⁰⁰⁰ virum, Neusse ³⁰⁰⁷ nomine, filium ³⁰⁰⁰ Dobremil, arguit fratrem suum Borivoy, increpat comites et minatur eis, jactat se esse ætate majorem, et secundum patriæ morem debitum, sibi

A injuste ³⁰⁰⁰ sublatum per fratrem juniorem (668) poscit principalis sedis honorem. Qui quamvis justam causam habeat ³⁰⁷⁰, tamen frustra caudam captat ³⁰⁷¹, cum cornua ³⁰⁷¹ amittat ³⁰⁷¹. Sic Udal- ricus fratrem ³⁰⁷⁰ suum Borivoy jam ³⁰⁷⁰ confirma- tum in solio tarde nititur pellere de regno. Postquam vero suo referente legato animadvertit Udalricus, nec fratrem suum cedere solio, nec comites acqui- escere suo consilio, hoc solum obtinuit precibus, ut cæsaris per licentiam liceat ³⁰⁷⁰ sibi debitam vi invadere ³⁰⁷⁰ provinciam; cujus ³⁰⁷⁰ mox associantur in contubernium viri in rebus bellicis strenui, Sigardus comes de oppido Sala, et ejus frater Fri- sensis ³⁰⁷⁰ episcopus nomine ³⁰⁷⁰ Udalricus (669), atque suus per sororem gener nomine Fridricus. Quorum succenderat animum ad belli studium pro- mittens eis aureos montes, et pollicens suos esse fautores omnes Boemiæ natu majores. Præterea ³⁰⁰⁰ undecunque potuit, non paucos sibi in auxilium ac- quirat Teutonicos, qui pro sui stulticia æstimabant in Boemia auri et argenti pondera fore in plateis sparsa et exposita. Quibus insimul coadunatis, Uodalricus cum fratre ³⁰⁰¹ Lutoldo ³⁰⁰⁰ Augusto mense intrant partes Boemiæ, sed sinistro homine. Nam Borivoy collecto exercitu occurrens eis castra metatus est ³⁰⁰⁰ supra duos colles juxta oppidum Malin (670) ³⁰⁰⁰, paratus in crastinum cum eis ³⁰⁰⁰ committere bellum. Teutonici vero non longe ex altera ³⁰⁰⁰ parte rivuli Vysplisa ³⁰⁰⁷ applicuerunt castra, ita ut uter- que ab utrisque possit ³⁰⁰⁰ videri exercitus. Qui post- quam animadverterunt unanimesse esse cum ³⁰⁰⁰ duce Borivoy, ³⁰⁰⁰ constanciam Boemorum, inquit Udalrico: *Ubi sunt illi Boemiæ natu majores, quos dicebas tuos esse fautores? Recte mentitus es in caput tuum, et nos decepisti atque in magnum deduxisti periculum.* Reverti volunt, sed nequeunt, quia eadem via post illos Suatopluk ³⁰⁰¹ cum fratre suo Ottone ducens secum duas scaras veniebat duci Borivoy in auxilium. Quid facerent? Magna undique ³⁰⁰⁰ coar- tati ³⁰⁰⁰ angustia, per angustam viam et nimis artam semitam, qua itur trans silvam ad Gabr ³⁰⁰⁰ (671), turpem noctu maturaverunt fugam. Ibi episcopus

VARIÆ LECTIONES.

³⁰⁰⁰ Bracizlaum 4. ³⁰⁰⁷ Bosey 2. et sic deinceps. ³⁰¹⁰ dux exp. A. ³⁰⁰⁰ deest 3. ³⁰¹⁰ sanctor 2. in textu, sed in margine manu antiqua correctum sonior. ³⁰⁰⁰ legatos 4. 4a. ³⁰⁰¹ olim sibi a cæsare A. 2b. 3. 4. 4a. ³⁰¹¹ Cylleniam 2b. 3. 4. 4a. ³⁰¹¹ delet A. ³⁰¹¹ deleta al. manu superscr. A. ³⁰¹¹ liquerat A. ³⁰¹¹ Christi 2. ³⁰¹⁷ Mül. CH. A. falso. ³⁰¹¹ in A. ³⁰¹¹ deest 4. 4a. ³⁰¹⁴ Lintomierzicze 2. Lutomerice 3. 4a. ³⁰⁰¹ adiit 4. 4a. ³⁰⁰⁰ salut 2. ³⁰⁰⁰ omissum 2. ³⁰⁰⁰ præ- ereptum corr. præreptum A. præreptum 2. 2a. 2b. 4a. ³⁰⁰⁰ sibi tradat in margine al. man. corr. tradit A. ³⁰⁰⁰ disertum valde omissio legatum 4. 4a. ³⁰⁰⁷ Neussa 4. 4a. ³⁰⁰⁰ deest 4. 4a. ³⁰⁰⁰ projuste 2. ³⁰⁷⁰ habeas 2b. 3. 4. ³⁰⁷¹ — tas rell. et A. corr. — tal. ³⁰⁷¹ cornu 3. ³⁰⁷¹ al. manu A. ³⁰⁷⁰ deest 3. ³⁰⁷¹ deest 4. 4a. ³⁰⁷⁰ invaderet omissio vi 4. 4a. ³⁰⁷¹ cui 2b. ³⁰⁷⁰ Frisingensis 2. ³⁰⁷⁰ et 3. ³⁰⁰⁰ propterea 4. 4a. ³⁰⁰¹ suo add. 2b. ³⁰⁰⁰ Lutholto 1. ³⁰⁰⁰ metati sunt 4. ³⁰⁰⁰ Malyn 4. ³⁰⁰⁰ illis 4a. ³⁰⁰⁰ alia 2. 2b. 4. 4a. ³⁰⁰⁷ Wyzplisa 1. 2b. Wyzplisa 2. Wzalsa 3. Wzlypsa 4. Wzlypsa 4a. ³⁰⁰⁰ pus- get A. ³⁰⁰⁰ deest 1. ³⁰⁰⁰ Boryvoy 4. ³⁰⁰¹ Zuatopluk 1. ³⁰⁰⁰ unde 3. ³⁰⁰⁰ coartari A. ³⁰⁰⁰ Adgaba 4.

NOTÆ.

(667) Eos fratres non fuisse nemo non videt. De quo loquendi usu vid. Pubitschka IV, 101.

(668) I. e. hoc loco juniorem filium patris.

(669) Inter Frisingenses episcopos illius temporis Udalricum non inveniri observavit Schwarz; illo munere Heinricum functum esse annis 1098 usque

1137, qui erat Friderici comitis de Pilstein frater, probat tabula quadam apud Meichelbeck Hist. Fri sing. I, 2 n. 1282.

(670) Ubi hodie sita est urbs Kutenberg.

(671) Habern quo itur in Moraviam.

Frisensis ²⁰⁰⁰ amisit capellam suam (672), ibi propter difficilem viam omnem ²⁰⁰⁰ exercitus cum rebus usualibus projecit sarcinam. Mane autem facto advenientes Boemi, hoste carentia ²⁰⁰⁷ diripiunt spolia. Erant autem illo tempore Borivoy et Suatopluk concordantes et ad invicem unanimes, sed unde orta sit inter eos discordia, parum superiora repetens exordia, referam pauca.

16. Anno dominicæ incarnationis 1102 ²⁰⁰⁰, Wladizlaus dux Poloniæ habens duos filios, unum de concubina progenitum, nomine Sbignev ²⁰⁰⁰, alterum ex Juditha Wratizlai regis filia editum, nomine Bolezlaus, hos inter ²¹⁰⁰ suum regnum ²¹⁰¹ dividit per medium (673); sed quoniam juxta vocem dominicam, *omne regnum in se ipsum* ²¹⁰² *divisum desolabitur* (Luc. xi, 17), et domus supra domum cadet, et sicut vulgo dicitur, duo cati uno ²¹⁰³ sacco capti ²¹⁰⁴ insimul esse non possunt, anno dominicæ incarnationis 1103 Sbignev post obitum patris mox contra fratrem suum sumit arma, et promittens pecuniam associat ducem Borivoy sibi ²¹⁰⁵ in auxilium. Qui statim misit post Zuatopluk ²¹⁰⁶ in Moraviam, et convenientes simul castra metati sunt juxta oppidum Recen (674). Quod audiens Bolezlaus mittit ²¹⁰⁷ pedagogum ²¹⁰⁸ suum Skribimir ²¹⁰⁹ (675), et rogat ducem Borivoy ut sit memor affinitatis, se ²¹¹⁰ sibi per Juditam, ejus sororem, dicit propinquiorum; et insuper offert ei ²¹¹¹ ad manum 10 marsupia 1000 marci plena. O pecunia tocius mali ²¹¹² regina, fraudis amica, fidei hostis et inimica! Tu justiciam comprimis, recta judicia subvertis. Te corrupti Grabissa et Protiven ²¹¹³, ducis Borivoy consilarii, compellunt ipsum ducem fidem ²¹¹⁴ Sbignev promissam abnuere. Qui statim accepta ²¹¹⁵ pecunia reversus est ad propria ²¹¹⁶, et quia nec unum obulum dedit Zuatopluk, indignatus valde et succensus ira discedens fertur dixisse: *Incendium meum ruina* ²¹¹⁷ *extinguam* (676).

17. Anno dominicæ incarnationis 1104, Johannes

(677) electus est in episcopum Moraviæ. Eodem anno mittit Suatopluk in Boemiam indagatores nequitiae, delatores justiciæ, seminatores ²¹¹⁸ discordiæ et omnium malarum arcium inventores, qui ²¹¹⁹

Possent unanimes armare in prælia fratres (678).

Hii fere universas Boemiæ civitates circuientes alios pecunia corrumpunt, alios muneribus, alios promissionibus obligant, et quos sciebant novarum rerum avidos, aut dignitatibus privatos, aut versatiles et animo Inconstantes, omnes ²¹²⁰ suis versuciis asciscunt ²¹²¹ in partes Suatopluk ducis. His ita patratu ²¹²², anno dominicæ incarnationis 1105, sole morante in decima parte Libræ, intra Zuatopluk cum suo comitatu ²¹²³ Boemiam, et occurrunt sibi perfidorum agmina, quidam vero ex eis expectant ut eum aperta janua urbis Pragæ recipiant infra moenia. Sed prius eadem die dux Borivoy valde diluculo veniens præoccupat urbem, et ponit in ea fortia præsidia atque episcopo Hermanno eam ²¹²⁴ committens, se cum suis ad Vissegrad contulit. Et ecce Zuatopluk ²¹²⁵ ordinatim ²¹²⁶ pulchre instructis cum sex legionibus apparet in castris, et quia nullus obviam sibi venit ab urbe, incertus et dubius parum substitit, et mox transvadantes ²¹²⁷ fluvium Wlitavam infra villam quæ dicitur Bubni ²¹²⁸ (679), applicuerunt urbi, sed inveniunt clausas portas et super muros fortiter resistentes milites. Ibi a quadam ancilla super muros astanti turpiter confusi, eadem via repedantes figunt tentoria inter utrasque urbes, in loco ubi sabbato sunt mercimonia (680), æstimantes quod ex utraque urbe sui conjuratores illa nocte confluerent ad eos. Quod cum minime fecissent, mane facto coetu convocato Suatopluk sic orsus est ad eos: *Quamvis non vacet modo ut prolixo utar alloquio, pro re tamen pauca loquar, ne mortis occasionem timere alicui videar. Timidis enim et ignavis, quibus misera vita* ²¹²⁹ *habetur* ²¹³⁰ *suavis, aptissima mors est, forti autem* ²¹³¹ *viro mortem subire in*

VARIÆ LECTIONES.

²⁰⁰⁰ Oudalricus inserunt 4. 4a. ²⁰⁰⁰ omnis 3. 4. 4a. ²⁰⁰⁷ carentes 2b. ²⁰⁰⁸ Mill. C. III. A. ²⁰⁰⁹ Izbingneu 1, ita et deinceps; Zbingnen 3, Zpitignen 4, 4a. ²¹⁰⁰ inter hos A. ²¹⁰¹ regnum s. A. ²¹⁰² ipso 2b. omittit 4a. ²¹⁰³ in uno A. ²¹⁰⁴ positi A. ²¹⁰⁵ al. manu superscr. A. ²¹⁰⁶ Zuatopluc 1. ²¹⁰⁷ ad inserunt 2, 4a. ²¹⁰⁸ legatum A. ²¹⁰⁹ Zribimir 1, Zkrybimir 2, Zkribimir 2b, Zkarbimir 3, Zkrbimir 4, 4a. ²¹¹⁰ sui corr. se A. ²¹¹¹ sibi 2b. ²¹¹² mundi 3. ²¹¹³ Prolyven 1, Protiwen 2, 2b, 3, 4, 4a. ²¹¹⁴ fidei 2. ²¹¹⁵ fide 1, expunctum. ²¹¹⁶ patriam A. ²¹¹⁷ rugina corr. ruina A. ²¹¹⁸ nequitiae et erasa A. ²¹¹⁹ quique 1. ²¹²⁰ omnibus corr. omnes 1. ²¹²¹ afficiunt 1. ²¹²² Zuatopluk repetit 1. ²¹²³ exercitu 4, 4a. ²¹²⁴ ea 2, 2b, 3, 4, 4a. ²¹²⁵ Hic desunt nonnulla annotavit sæc. XVII manus in margine 1, desiderantur duo, ut videtur, folia quæ continebant sequentia usque cap. 21, ad verba corruptus et avarus etc. ²¹²⁶ ornatim A. ²¹²⁷ transuadentes 3. ²¹²⁸ Bubni 2, 2b, 5. Burni 4, 4a. ²¹²⁹ captus oculis et mentula est privatus, hæc verba in textu A. sed expuncta. ²¹³⁰ videtur 4, 4a. ²¹³¹ alia manu superscr. A.

NOTÆ.

(672) Vasa et ornamenta sacra quibus sacerdotes ad sacra peragenda utuntur, itemque capsula quæ reliquæ sanctorum asservantur. SCHWARZ.

(673) Sbigneo a patre data erat Masovia, Bolezlao regni sedes principales in Cracovia, Sandomiria et Wratislavia, ut refert Martinus Gallus II, 8. De dissensione fratrum cfr. ibidem II, 24.

(674) Rützen, in regione Troppaviensi.

(675) Apud Martinum Gallum Skarbimirus palatinus.

(676) Sallust., Catil. 31.

(677) Tertius.

(678) Virg., Æn. VII, 335.

(679) Buben.

(680) In dextra ripa Moldavæ, in ea Pragæ urbis parte ubi hodie sunt sepulcra Judæorum. Palacky I. 353.

prælio dulcius est nectare liquido. Namego olimmecum A deliberavi aut potiri pane et honore potiori, aut pugnando honestæ succumbere morti. Sed (681) vobis sola nunc est mors ista cavenda, ne quis vestrum capius et manibus post terga ²¹²² ligatus ²¹²², atque spectaculum hostibus factus, veluti bos ad victimam ductus, cadat securi peremptus. Victis enim una ²¹²⁴ est victoria et digna laude memoria, ne incruenta hostibus contingat victoria ²¹²². Dixerat, et continuo cum suo comitatu vertens iter ²¹²⁶ Moraviam, sic satur Wacek ²¹²⁷ ad comitem: O miserabilis fortunæ conditio, qua ²¹²⁸ nunc cogor ²¹²⁹ humi residere ut noctua, qui visus ²¹³⁰ eram veluti agilis aquila ascendisse ²¹³¹ fere usque ad nubila. Cui Vacko: Non ²¹³² te, inquit, domine ²¹³³ mi, frangat ista adversitas, quam cicius felicius sequetur ²¹³⁴ prosperitas, quia et solis post aquæ ²¹³⁵ nubem magis nitet claritas. Talis enim vicissitudo omnium rerum est in mundo. Quos abeuntes dux Borivoy cum suis prosequitur ²¹³⁶, et quamvis septies plus de militibus habebat, tamen non audent eis committere prælium, quia timuit suorum ²¹³⁷ perfidiam, ne sua castra deserentes ad hostium se transferant miliciam. Prosecutus est autem eos a longe usque ad introitum silvæ (682).

18. Anno dominicæ incarnationis 1106, inventore discordiarum diabolo seminante discordias per universum ²¹³⁸ orbem terrarum, quidam sui cooperatores extiterunt ex Teutonicis proceres ²¹³⁹, qui seducuentes filium imperatoris, regem videlicet Henricum quartum, persuaserunt ut contra genitorem suum arma sumeret. Qui filii sui a facie fugiens, in urbe Ratisbona cum paucis munivit se armis, et mittit pro duce Borivoy, ut sibi in auxilium cum exercitu suo veniat. Nec mora, venientes Boemi non longe a Ratisbona metati sunt castra juxta fluvium Reznam; ex altera autem parte ejusdem fluminis erant castra filii imperatoris. Tunc qui videbantur esse fautores cæsaris, primus Lupoldus marchio orientalis lapsus fuga noctu repatriat cum suis, Depoldus ²¹⁴⁰ (683) autem et Berengernus ²¹⁴¹ (684) marchiones ²¹⁴² transferunt se ad castra regis

A Henrici junioris. Videntes autem Boemi se undique esse destitutos, nichilominus celerius ut potuerunt, simul noctu maturaverunt ²¹⁴³ fugam. Quod videns imperator deserit ²¹⁴⁴ Ratisponam, et transiens per australem plagam via qua itur ad Netolic ²¹⁴⁵ (685), intrat Boemiam, quem dux Borivoy honorifice suscipiens ²¹⁴⁶, sicut ipse cæsar disponebat, versus Saxoniam dat sibi conductum per terram suam cæsare dignum, deducens eum usque ad generum suum Wichbertum ²¹⁴⁷ (686). Inde per Saxoniam transiens et Renum perrexit Leodium, ubi non paucos multos dies cum vita amisit imperium 7 ²¹⁴⁸ Idus Augusti.

19. Eodem anno Suatopluk convocans eos qui secuti eum fuerant de Boemia, quid opus sit facto jam in incepto negotio querit consilia. Tunc Budivoy ²¹⁴⁹ filius Hren ²¹⁵⁰, cæteris ætate senior linguaque disercior ²¹⁵¹, in adversis et prosperis vir æquanimis ²¹⁵², et in talibus negotiis ab ineunte ætate vir eruditus ac plenus versuciis, his usus est alloquiis: Varius est eventus in prælio, et ²¹⁵³ nunc hi, nunc illi prævalere bello. Nos autem, fratres, nondum usque ad sanguinem pugnâvimus, nondum fecimus capitibus nostris ²¹⁵⁴ pontem, quo ²¹⁵⁵ itur ad solium, quem ²¹⁵⁶ utique et facturi sumus, si sors facere compulerit. Sed quoniam non semper armis, sed sapientia ad ardua honoris venit fastigia, nunc positis armis utamur dolis. Talibus enim artibus Troja ab Argis ²¹⁵⁷ est in decimo anno capta, et Prudentius refert in Psihomachia ²¹⁵⁸ dicens:

Nil differt armis contingat palma dolisve (687).

Nec mora, mittitur alter, ut ita dixerim, versipellis Sinon ²¹⁵⁹ in Boemiam, multimodis instructus dolis, nepos Gapatæ ²¹⁶⁰, qui paratus in ²¹⁶¹ utranque fortunam (688), casus ²¹⁶² non timuit mortis, ci apte sonat nomen virilis, quia viriliter egit. Nam sicut olim Sinon Argivos armatos equo inclusos per sua mendacia traxit Trojæ in mœnia, ita per istius falsidica commenta duci Suatopluk victa palam Boemia. Hic ut pervenit ad ducem Borivoy, genibus

VARIE LECTIONES.

²¹²² post terga manib. A. ²¹²³ deest A. ²¹²⁴ deest 4, 4a. ²¹²⁵ corr. A. ²¹²⁶ versus inserunt 4, 4a. ²¹²⁷ Wacek 2. Vecek 3. ²¹²⁸ quia A. 4. ²¹²⁹ color corr. al. manu cogor A. ²¹³⁰ usus A. 2, 4, 4a. ²¹³¹ ascendere A. ²¹³² omisum 4a. ²¹³³ dux 2b. ²¹³⁴ sequitur 2b. ²¹³⁵ corr. A. aquam 2, aqueam 2b, aquosam 3, aquam et 4, 4a. ²¹³⁶ persequitur 2b, 4. ²¹³⁷ deest 2, 2b, 3. ²¹³⁸ ita A. deest rel. ²¹³⁹ proceris 4a. ²¹⁴⁰ Lupoldus 2b, Diepoldus 4. ²¹⁴¹ Berengernus 2, 2b, Regnerus 3. ²¹⁴² deest A. ²¹⁴³ matur. simul noctu A. ²¹⁴⁴ urbem add. 4a. ²¹⁴⁵ Netolicz 2b, Necholic 3, Netholic 4, 4a. ²¹⁴⁶ suscepit A. corr. al. man. suscipiens ²¹⁴⁷ Wigbertum 2. ²¹⁴⁸ VI, 4, 4a. ²¹⁴⁹ Borivoy 3. ²¹⁵⁰ Chren 4, 4a. ²¹⁵¹ discretior 2. ²¹⁵² æquanimis 2, 2b, 3, 4. ²¹⁵³ omittit 4a. ²¹⁵⁴ vestris 2. ²¹⁵⁵ viam qua 4, 4a. ²¹⁵⁶ quam 4a. ²¹⁵⁷ Agris 2, ab Ar. est al. man. in margine A. falso in textu ab agris talibus enim. talibus est — Argis in rel. ²¹⁵⁸ Psicomachia 4. ²¹⁵⁹ Symon 4. ²¹⁶⁰ Gapati 2b, Sapacæ 3, Gapathe 4, 4a. ²¹⁶¹ ut 2. ²¹⁶² casum 2b.

NOTÆ.

(681) In sequentibus iterum Sallustium in oratione D in Chronico 1106. Catilinæ, c. 53, imitatus est.

(682) Hoc jam anno 1104, factum esse probant Ann. Hildesheim. et Ann. Saxo.

(683) Comes de Vohburg, marchio Nordgaviæ, qui jam priori tempore ad Henricum juniorem transierat. Cfr. Ann. Hildesheim. 1104.

(684) Sulzbacepsis. Consentit de his Ekkehardus

(685) Netoliz.

(686) Usque ad montes Wissechore i. e. montes Saxonie metalliferos. Cfr. monachum Opatoviceensem ad a. 1105 in Palacky Würdigung, p. 53.

(687) V. 550.

(688) Virg., Æn. II, 61.

provolutus, fictis lacrimis rigat pedes ducis, et tandem surgere jussus talia fatur: *O me miserum vix,*

Delituisse fuga, et ²¹⁷² vix evasisse scelestas manus impii Suatopluk, qui si me cepisset, procul dubio hosce oculos mihi eruisset. In quo quoniam me aliter ulcisci nequeo, o Deus omnipotens, fas mihi sit ejus secreta detegere, fas mihi sit omnes qui sunt in hac terra ejus familiares prodere. Sicque miscens vera falsis multis criminatur Suatopluk flagitiis, et ut sibi magis credatur, dicta sua confirmat sacramentis. Talibus artibus atque insidiis vir bonus et simplex dux ²¹⁷³ Borivoy deceptus et multum mendaciis credulus, ramos robustos quibus et ipse innixus sedit et honorem suus pendit ²¹⁷⁴, incaute praecidit, et ab alto culmine cecidit ²¹⁷⁵. Nam amicos suos fideles Bosey et Mutinam saepe capere et ut hostes rei publicae punire voluit, sed quia consiliarios suos Grabisam et Protiven ²¹⁷⁷ plenos rimarum habuit, velle suum praedictos comites non latuit. Qui statim transferunt se ad fratrem ejus Wladizlaum et jam ²¹⁷⁸ frementi et saevienti ²¹⁷⁹ addunt stimulos, ut magis saeviat contra germanum suum Borivoy, cui jam abrenuntiaverat fidelitatem et fraternitatem suam et amicitiam, et palam miserat ad ²¹⁸⁰ Suatopluk in Moraviam Vilalmi ²¹⁸¹ fratrem nomine Pulonem ²¹⁸². Quem advenientem Wladizlaus et ceteri comites ²¹⁸³, heu insensati! et quasi suimet hostes et patriae inimici, ad suam perniciem trahunt rabidum lupum in ovile ²¹⁸⁴ ovium, qui non solum oves, verum etiam ipsos dilaniaret ²¹⁸⁵ oppiliones. Ergo Borivoy mitis ut agnus, regno privatur, et Suatopluk saevior tigride, ferocior leone, intronizatur anno dominicae incarnationis 1107 (689) pridie Idus ²¹⁸⁶ Maii.

20. Hoc novum nec prius in Boemia factum circa ²¹⁸⁷ adjacentes mirantur gentes, et pejora in futurum Boemis vanae mentis per praesagia auguriantur ²¹⁸⁸. Hinc filii Pannoniae Cassandri laetantur, inde Poloniae nequam trapi (690) incircumcisis labiis gratulantur, quia, dum isti principes semetipsos inquietant, illi quiete potiuntur. Multi autem ex comitibus, quos ipse Borivoy de proselit (691) fecerat comites, comitabantur eum et secum in Poloniam proficiscuntur. Videns autem quae fiebant Sobezlaus ²¹⁸⁹, ter-

^A cius natu post Borivoy ²¹⁹⁰, jam bonae indolis juvenis, secutus est fratrem ²¹⁹¹ in Poloniam. Hisdem temporibus rex Henricus quartus forte aderat in Saxonia (692), ad quem Borivoy accelerat et illatum sibi injuriam applorat, et ut ei injuste sublatum restituat Boemiae ducatum, immensa auri et argenti pondera promittit se daturum (693). Protinus rex mittens unum de satrapis, sic mandat Suatopluk paucis: *Per coronam capitis mei mando tibi et praecipio ²¹⁹², ut sine dilatione ad me venias, aut si venire tardaveris, procul dubio ego ²¹⁹³ in justicia ²¹⁹⁴ te et tuam Pragum celeriter ²¹⁹⁵ visitabo.* Qui mox coadunato exercitu veniens, sub ipso introitu silvae juxta oppidum Hlumez ²¹⁹⁶ convocat proceres et satrapas, et proponit eis fratrem suum Ottonem dicens: *Ego ²¹⁹⁷ solus ibo, et mei capitis periculo scrutabor ancipites ²¹⁹⁸ amicos regis. Vos hic expectate dubios ²¹⁹⁹ casus incerti inventus; de caetero Deus omnipotens ²²⁰⁰ nostros ²²⁰¹ praevenerit et subsequatur actus.* Et assumptis secum paucis, ita temere in ²²⁰² apertum ruiturus laqueum. O stulta sapientia viri, immo audax audacia ducis! Vadit ²²⁰³ haud ²²⁰⁴ ignarus, quid sibi facturus rex auro corruptus ²²⁰⁵ et avarus ²²⁰⁶ ut infernus. Quem advenientem, sine omni audientia rex jussit retrudi in custodiam, et convocans eos qui secum venerant, tradit eis Borivoy ducem, ut reducentes eum in urbem Pragam iterum relevent ²²⁰⁷ in principalem cathedram. Qui remeantes cum eo, tertia die metati sunt castra juxta castellum ²²⁰⁸ Donin (694). Audiens haec Otto ²²⁰⁹, ait ad suos: *Quid expectamus hic? jam quod timebamus evenit, et quod verebamus accidit. Eamus et videamus novum ducem, si regis dextra eum nostra ²²¹⁰ defendat ab-* asta ²²¹¹ (695). Et ordinans ex electis militibus sex legiones ²²¹², noctu transcendens montes, mane diluculo irrumpit in castra Borivoy. Sed ille ²²¹³ praescius jam lapsus fuga delituerat, quia quidam profugus ex castris Ottonis causam sibi clam innotuerat.

^C 21. Praesul autem Hermanus, vir prudens et justus, inter varios casus utriusque ducis quasi inter Scillam et Caribdim positus, ne videretur utramvis partem eorum incertam secutus, secessit ad amicum suum Ottonem Babenbergensis ²²¹⁴ ecclesiae episcopum. Borivoy autem, licet quod pecierat non obti-

VARIAE LECTIONES.

²¹⁷² deest A. ²¹⁷³ deest 3. ²¹⁷⁴ honorem suspendit A. ²¹⁷⁵ excidit 2. ²¹⁷⁷ Protiven 3. ²¹⁷⁸ etiam 2. ²¹⁷⁹ sitiendi 3. ²¹⁸⁰ ita A. per 3. pro rell. ²¹⁸¹ Wilhelmi 2. Willelmi 2b. 3. Willalmi 4. 4a. ²¹⁸² Polonem 2. ²¹⁸³ omisum 4. 4a. ²¹⁸⁴ suarum addunt 4. 4a. ²¹⁸⁵ dilaniaverunt 4. 4a. ²¹⁸⁶ H. Idus 2b. 3. 4. 4a. ²¹⁸⁷ ita 3. ²¹⁸⁸ augurantur 2b. 3. ²¹⁸⁹ Sobieslaus 2. Zobeislaus 2b. 4. 4a. Zoheslaus 3. et sic deinceps. ²¹⁹⁰ tercius — Borivoy desunt A. ²¹⁹¹ suum inserunt 4. 4a. ²¹⁹² et praecipio omissa 3. ²¹⁹³ deest 3. ²¹⁹⁴ et judicio addunt 4. 4a. ²¹⁹⁵ deest 3. ²¹⁹⁶ Hlumez 2. Hlymec 2b. ²¹⁹⁷ ancipes corr. al. man. A. ²¹⁹⁸ expectat dubius 4. ²¹⁹⁹ deest A. ²²⁰⁰ vestros 2b. 3. 4. 4a. ²²⁰¹ deest 3. ²²⁰² omisum 2. ²²⁰³ corr. A. ²²⁰⁴ biblioepi errore sequentia folia in 1. disjecta sunt. ²²⁰⁵ aversus 1. ²²⁰⁶ relevant corr. al. atram. 1. eum add. 4. ²²⁰⁷ nomine inserit 3. ²²⁰⁸ audiens repetit 1. ²²⁰⁹ vestra 2b. ²²¹⁰ ista 2. 2b. 3. hasta 4. 4a. ²²¹¹ ordinatis — legionibus 3. ²²¹² ille jam A. horum inserit 4. ²²¹³ bbbg A. Bamberiensis 2. Bambergensis 3.

NOTÆ.

(689) Consentunt Annales Pragenses; cfr. quo- D que diploma apud Boczek I, 191.

(690) Trapus est pannus, igitur hoc loco homines subjectissimi.

(691) Advenis.

(692) Mense Julio Goslariae residebat Henricus, cfr. Boehmer n. 1981.

(693) Vide Annales Hildesheimenses 1107

(694) Dohna.

(695) I. e. hasta.

nuit, tamen quam promiserat regi pecuniam persolvit ²²¹⁵. Quia vero omnes homines, uti res se habent, ita ²²¹⁶ magni atque parvi sumus, ecce dux (696) magni nominis positus in custodia cujuslibet parvissimi hominis obtemperat jussis, et a minus ²²¹⁸ dignis laceratur ²²¹⁷ obprobriis.

Ach! secum quantas curas in pectore versat (697), quotiens per primos palatii iram regis flectere temptat? Sed quoniam manu vacua frustra pulsatur regum janua, manus vero uncta frangit adamantia, promittit regi ²²¹⁸ decies mille marcas argenti. Ah! quid non dabit homo imminente ²²¹⁹ cervicibus ²²²⁰ gladio? Quis in angustia constitutus ²²²¹ non libenter daret pro se ²²²² quicquid haberet? Atqui ²²²³ si rex ab eo cencies mille talenta exigeret, nichilo stulcius esset, si pro vita sua etiam montes aureos non promitteret? Hujus gratia rei accipiens ²²²⁴ ab eo rex ²²²⁵ sacramentum ²²²⁶ fidei, dimittit eum et mittit secum ex clientibus unum, qui acciperet censum denominatum. Qui cum venisset Pragam, continuo sacra spoliis delubra, ornamenta contrahit muliebria, et quicquid micabat auri et argenti in Boemia corrasit, et vix collegit 7 marcarum milia; de cætero fratrem suum ²²²⁷ Ottonem dat regi obsidem. Similiter et præsul Hermannus adveniens ²²²⁷, de dote sanctæ ecclesiæ præstitit duci ²²²⁸ 70 marcas obrizi auri; item ejusdem ecclesiæ 5 pallia cum limbis Ratisbonæ apud Judeos sunt posita in vadimonio pro 500 marcis argenti. Certe non abbas ²²²⁹, non præpositus, non clericus, non laicus ²²³⁰, non Judæus, non mercator, non trapezeta ²²³¹, non citarista fuit, qui non conferret invitatus aliquid duci ²²³² de sua apoteca. Post paucos vero dies Otto elapsus fuga, regressus ²²³³ est ad fratrem suum de curte regia, quod valde regi displicuit.

22. Anno dominicæ incarnationis 1108, sicut sæpe fit, ubi mas et femina uno lecto cubant duo,

Gignitur extemplo tercius ut sit homo, ita conjunx nobilis (698) Zuatopluc ducis

Edidit et tenerum suspendit ad ubera natum ²²³⁴. Pro quo rex Henricus post quinque menses misit, et de sacro fonte baptismatis eum levat, atque nomine suo Henricum vocat. Quem remittens ad

A patrem ²²³⁵, omne debitum, scilicet 3000 talentorum, compatri suo Suatopluk dimisit, et præcipit ut paratus sit secum in expeditionem contra sæviciam Ungarorum (699); quia rogatu quorundam Teutonorum illuc proposuerat ultum ire necem Hierosolimitanorum, quos illa gens ob crudelitatem ²²³⁶ suam alios gladio interemit, alios in servitutem ²²³⁷ redegit. Jamque mense Septembri, dum moratur Suatopluk dux cum rege in Pannonia juxta civitatem Possen (700), Borivoy cum Polonis hostiliter intrat Boemiam, Wackone ²²³⁸ et Mutina in fugam versis cum suis præsidiis ²²³⁹ de munitione, quæ fuit firmiter posita versus terminos Poloniæ; nam dux Suatopluk abiens duobus his omnem curam suam comiserat, et ut essent in tutelam Boemix cunctis eos præfecerat. Cumque Wacko socium ²²⁴⁰ Mutinam vidisset non acriter pugnare, nec viriliter hostibus resistere super munitionem, ex hac occasione ratus quod consilio ejus Borivoy Boemiam intraret, mox unum ex militibus clam misit, qui hæc omnia duci Suatopluk intimaret. Similiter alium militem instruxit dolis, et misit in castra Borivoy ducis; qui paratus in utrumque

Et versare dolos simul aut succumbere morti (701), veniens ad prædictum ducem Borivoy finxit se fugisse ²²⁴¹ de castris Zuatopluk ducis, et nunciat jam ²²⁴² de Ungaria eum redisse, atque in crastinum ²²⁴³ cum eis pugnaturum confirmat ²²⁴⁴ per suæ fidei sacramentum. His mendaciis illi ²²⁴⁵ perterriti, eadem nocte in Poloniam sunt reversi. Quibus auditis rex Henricus fertur dixisse compatri Zuatopluk: *Nisi tuas injurias in Poloniis ulciscar, projecta vilior alga* ²²⁴⁶ (702) *semper habear*. Interea Zuatopluk inflammatus ira, absens in absentem Mutinam dentibus stridet, oculis scintillat, et alte suspirat. Vix diem expectat quo in illum suam effundat iram, pro nichilo reputat, si unum Mutinam puniat, jam diris promissis ²²⁴⁷ cum juramento se obligat, quod illam totam generationem ut lucernam gladio extinguat, et quia quosdam ex illis in obsequio suo ²²⁴⁸ præ oculis habet, corde dolet, vultu autem ad omnes se hylarem ²²⁴⁹ exhibet. Cui post advenienti sub ipso exitu silvæ, juxta oppidum Lutomisl ²²⁵⁰, Wack

VARIÆ LECTIONES.

²²¹⁵ solvit 4. ²²¹⁶ ut inserunt 4. 4a. ²²¹⁷ ita 1. superscr. at. man. in illo a minimis. animus A. 2. 2b. 4. 4a. ²²¹⁸ lac. dig. A. ²²¹⁹ deest A. ²²²⁰ inmitente 1. ²²²¹ cervici 4a. ²²²² positus 4. ²²²³ pro se desunt 3. ²²²⁴ aut qui 1. atque 3. ²²²⁵ acceptis — sacramentis 3. 4. ²²²⁶ rex deest A. 2. 2b. 4a. ²²²⁷ deest A. ²²²⁸ advenientes 4. ²²²⁹ Zuatopluk addunt 4. 4a. ²²³⁰ habbas 1. ²²³¹ non laicus omittit 3. ²²³² trapezita 1. ²²³³ regi 1. deest 4. ²²³⁴ ita 1. reversus rell. ²²³⁵ nomine Wacezlaum addunt 4. 4a. ²²³⁶ suum addunt 4. 4a. ²²³⁷ crudelitatem corr. crudel. A. ²²³⁸ suam addit 4. ²²³⁹ Wackone 2. ²²⁴⁰ Veckone 3. et deinceps. ²²⁴¹ prædictis A. ²²⁴² suum addit 3. ²²⁴³ aufugisse 4. ²²⁴⁴ eum jam A. ²²⁴⁵ in castrum 3. ²²⁴⁶ confirmans 4. deest per. ²²⁴⁷ deest 4. ²²⁴⁸ deest 2. 2b. ²²⁴⁹ præmissis 4a. ²²⁵⁰ at. man. in margine A. se 2. se supra posito sibi, addito in margine forte suo 2b. sibi 3. suo 4. 4a. ²²⁵¹ ylaem 1. hila- 2b. ²²⁵² Liutomysl 2. Luconis 3. Lutomisl 4. 4a.

NOTÆ.

D auxilium petierat ab Henrico V; cfr. Ekkehard. Uraug.

(700) Presburg, vide diploma Henrici V die 29 mensis Septembris 1108 eodem loco datum, Boehmer 1991. Ekkehardo est Bresburg castrum, Ottoni Frisingensi VII, 13, Posenium.

(701) Virg., Æn. II, 62.

(702) Virg., Eclog. VII, 42

(696) Swatopluk.

(697) Virg., Æn. V, 702.

(698) Ex annalista Saxone nonnulli sibi persuaserunt uxori Zuatopluci nomen fuisse itæ, sed sine dubio annalistam in errorem duxit vocula ita, quam hoc loco apud Cosmam legimus, qua ille nomen indicari falsè opinatus est.

(699) Almus a fratre Colomanno rege expulsus

cum Mutina occurrunt. Nunciatumque est illa die A ter ab amicis suis Mutinæ, quod nisi aufugeret, procul dubio aut vitam aut oculos amitteret. Sed quia jam eum premebant sua fata, visa sunt sibi verba amicorum suorum quasi deliramenta ²²²¹. *Neque est, inquit, vir fortis, fatum qui timet mortis.*

23. Ut autem intraverunt castrum Wratislau ²²²² (703), postera luce summo mane convocat omnes proceres in cœtum; quibus congregatis in unum, sicut leo de sua emissus cavea in theatrum stat rugiens et erectis júbis expectat edulium, sic Zuatopluk intrans stubam, sedit in medio super truncum fornacis, plus succensus ira. Quam fornax, qui ²²²³ species succenditur flamma, et circumspectis omnibus, intuens torvis oculis Mutinam, taliter indignantia solvit ora (704) :

O gens invisæ propagoque Diis odiosa !

o nequam filii Vrisovici ²²²⁴, nostri generis familiares inimici! An unquam ²²²⁵ mihi excidet de memoria, quod super atavum ²²²⁶ meum Jaromir in monte Veliz ²²²⁷ vobis quidem ludicra, nobis autem ²²²⁸ fecistis æmptilerna ludibria (705)? An inmemor ero, quod fratrem meum ²²²⁹ Bracizlaum ²²³⁰, quasi eximium aydus in toto orbe ducum, tu et frater tuus Bosey fraude maligna ²²³¹ necastis (706)? Quid autem meruit frater meus Borivoy, qui sub vestra potentate regnabat, et per omnia vobis ut proprius emplicius parebat? Atqui per innatam vobis superbiam ducis non sustinulistis modestiam, et me quantum solitis versuciis inquietastis, donec vestris pravis acquiescens consiliis, peccans in fratrem meum Borivoy, valde peccavi, quia ²²³² solio eum privavi! Et hoc est unum mihi quod dolet atque dolebit in ævum. Adhuc etiam atque etiam audite, o mei proceres, quid filius iniquitatis et caput totius impietatis fecerit iste Mutina, quem ego nuper, cum vobiscum irem ²²³³ in expeditionem, post me secundum reliqui hujus terræ præsidem et præceptorem. Ille autem bonus vir fingens se ire ²²³⁴ renatum, non pertimuit noctu ire in Poloniam Zvini ²²³⁵ (707) ad oppidum, ut cum suo patruo Nemoy ageret consilio, quo me pelleret de solio. Fit murmur confusum ²²³⁶, et ardentem ira ducis animum magis magisque ut ardeat per suum succendunt assensum.

Tunc dux ²²³⁷ assanti et conscio sui conatus victori ex obliquo ²²³⁸ innuens, exiit ²²³⁹ foras. Qui statim super Mutinam nichil tale metuentem irrui. O mira patientia comitis! Ad duos ictus sedit immobilis, ad tertium vero cum surgere ²²⁴⁰ conatur ²²⁴¹, capite plectitur. Eadem hora et in eadem stuba capiti sunt Unezlav ²²⁴², Domasa ²²⁴³ et duo filii Mutinæ. Unus autem Neusa ²²⁴⁴, qui erat ex altera natione, valde tamen familiaris Mutinæ, videns quæ fiebant fugit; et ²²⁴⁵ aufugeret ²²⁴⁶ jam ²²⁴⁷ extra urbem fugiens ²²⁴⁸ per arbusta, si non eum notabilem redderet rubra tunica; qui ilico captus, oculis et mentula est privatus ²²⁴⁹. Et sicut sæpe fit cum irrumpit cruentus ²²⁵⁰ lupus in ovile ovium, sævit, mactat, nec prius rapiem suam ²²⁵¹ placat aut a cæde cessat, quam ²²⁵² omnibus mactatis ovibus : ita Zuatopluk oblitus unius cæde hominis, exarsit in iram et jussit ut omnis illa natio sine ætatis discretionem et sine temporis dilatione plecteretur capite, et astante comitem agmine dixit : *Qui non aborret mea implere jussa, dabitur ei crassa auri massa. Qui autem Bosey et ejus filium interficiet, centuplum accipiet et hæreditatem illorum possidebit.* Non ocus evolant venti, quando ²²⁵³ rex eorum Heolus ²²⁵⁴ perforat cuspide latera montis (708) sub quo inclusi ²²⁵⁵ tenentur, quam ²²⁵⁶ proceres Vacula ²²⁵⁷, Hermannus, Kirassa ²²⁵⁸ et alii quam plurimi insiliunt equos ²²⁵⁹, et volant præpeti ²²⁶⁰ cursu in fata Bosey et filii ejus; cæteri per terram discurrent et investigant, ut totam ²²⁶¹ gentem illam de medio tollant.

24. Interea Bosey in villa Lubie heu! ignarus fatorum dum se locat cum filio et uxore ad prandium ²²⁶², astitit puer qui diceret : *Ecce, domine, multi sine ordine accurrunt per campum festinando.* At ille : *Veniunt, inquit, de expeditione; veniant ad nos cum Dei benedictione ²²⁶³.* Dum hæc loquitur, ecce truculentus ²²⁶⁴ Kyrassa ²²⁶⁵ aperit ostia, et fulgurans evaginato gladio clamat ²²⁶⁶ : *Exi, scelestè, exi, male conciliate, qui meum cognatum Thoma occidisti sine causa in tempore quadragesimæ. Et surgens filius ejus Boruth ²²⁶⁷ : Quid, inquit, fratres, agitis? Si jussi sumus ut capiamur, sine armis et tumultu capi possumus, et excipit incautus gladium*

VARIE LECTIONES.

²²²¹ liramenta 3. ²²²² Vratizlu 1. Wratislai 3. ²²²³ quæ 3. ²²²⁴ Wrisowici 1. Wrissewici 2b. Wrisovici 3. Wrasowic 4, 4a. ²²²⁵ corr. A. ²²²⁶ repetit et delet 1. ²²²⁷ Weliz 1, 2. ²²²⁸ quidem 2. ²²²⁹ deest 3. ²²³⁰ superscr. al. manus A. loco Bolezlan. ²²³¹ malicia 1. ²²³² quod 2b. ²²³³ veni 3. ²²³⁴ se deest 3 ire deest A. 2, 2b, 4. ²²³⁵ Swidnicz 2. Zvini 2b, 4. Swini repetito noctu ire ante vocem Swini 4a. ²²³⁶ confisum A. ²²³⁷ Zwatopluk addunt 4, 4a. ²²³⁸ ex obl. desunt 2b. ²²³⁹ exit 2, 3, 4. ²²⁴⁰ fugere 3. ²²⁴¹ repetit et delet A. ²²⁴² Unizlav 2. Unizlan 2b. Unislau 3. Unizlau 4. Unizlaw 4a. ²²⁴³ Domassa 2, 4. Damassa 3. ²²⁴⁴ Neussa 1, 4. Neusse 3. ²²⁴⁵ et corr. al. manu ut A. ut inserunt 2, 4a. ²²⁴⁶ aufugerat 2b, 3, 4a. ²²⁴⁷ jamque A. ²²⁴⁸ fugerat A. ²²⁴⁹ qui — privatus desunt A. ²²⁵⁰ onitunt 4, 4a. ²²⁵¹ deest 2, 4a. ²²⁵² quomodo 4. ²²⁵³ cum 2b. ²²⁵⁴ eolus 1. ²²⁵⁵ deest 3. ²²⁵⁶ deest 2, 4a. ²²⁵⁷ Vac'l'a quod legendum Vacula 2. Wacula rell. ²²⁵⁸ Kyrassa 1, 2. Kraissa 4, 4a. ²²⁵⁹ eos 2. ²²⁶⁰ perpeti 3, 4, 4a. ²²⁶¹ deest A. ²²⁶² prandendum 4. ²²⁶³ veniant — benedictione desunt 2b. ²²⁶⁴ truculentus 2 4a. ²²⁶⁵ Kirassa 1, 4. ²²⁶⁶ dicens addunt 4, 4a. ²²⁶⁷ Boruth 3.

NOTÆ.

(703) Wratislaw haud procul ab urbe Hohen-D mant.
(704) Cf. Ovid., Met. VII, 190.
(705) 1, 34.

(706) III, 43.
(707) Schweidnitz.
(708) Virg., Æn. I, 81.

eapulotenus ³²⁰⁰ per mediam ³²⁰⁰ alvum. Nec mora, et adhuc nati Sanguine madentem ³²⁰⁰ jugulo pater excipit ense. At illi invasores, velut urbium ³²⁰¹ expugnatores ³²⁰¹, immensas diripiunt gazas, et, sicut ait Cato :

Labitur exiguo quod partum est tempore longo; namque ³²⁰³ de tantis divitiis nec unus superfuit pannus quo eorum tegeretur corpus. Sed sine sarchophago et obsequio funebri Bsey ³²⁰³ et ejus filius ³²⁰³ Boruth, velut jumenta sunt nudi in fossam præcipitati 6 Kal. Novembris (709). Scire mihi non licuit, quot capita ex gente ³²⁰⁶ illa leto sunt dedita, quia nec in una die nec uno in loco sunt perempti. Alii namque in forum ducti, ceu bruta animalia sunt mactati, alii in monte Petrin ³²⁰⁷ (710) decollati, multi in tectis sive in plateis sunt ³²⁰⁸ trucidati. Quid autem referam de morte natorum Mutinæ, quorum mors visa est omni ³²⁰⁹ crudelior morte? Erant enim bonæ indolis pueruli, vultu spectabiles, visu ³²¹⁰ amabiles, quales nec sagax artifex in albo ebore nec pictor in pariete valet exprimere. Vidimus enim eos miserabiliter in forum trahi et sæpius clamantes ³²¹¹, *Mater mi!* Mater mi! cum cruentus carnifex ³²¹² ambos ceu porcellos sub ascella interficeret cultello ³²¹².

Diffugiunt omnes sua pectora percutientes, ne viderent ³²¹³ carnificem tam crudele facinus operantem. Cæteri vero qui superstites fuerunt ex gente illa, delituerunt fuga; alii in Poloniam, alii fugientes in Pannoniam, de quorum excidio simul et discidio ³²¹⁵ licet amplam ³²¹⁶ habeamus ad scribendum materiam, sed ne videamur velut hircino ³²¹⁷ cantu explicuisse tragediam, redeamus unde paulo digressi sumus, ad chronicam (711).

25. Factum est autem, postquam rex Heinricus reverteretur soluta obsidione a civitate Possen, Colmannus ³²¹⁸ rex Ungariæ non longo post tempore volens sibi illatas a Zuatopluc duce ulcisci injurias, intrat Moraviam et eam hostiliter devastare cœpit. Nam cum rex Heinricus intentus bellicis armis ex omni parte cingeret obsidione ³²¹⁹ urbem Possen, dux prædictus cum suis Boemia, quicquid erat ex hac parte Vag ³²²⁰ fluminis a Trencinopoli ³²²¹ (712) quoad usque prædictus amnis influat ³²²² Danubium,

A nichil reliquerat incombustum. Sæpe etiam speculatores ³²²³ sive exploratores a rege Pannonico missos idem dux comprehensos naso privaverat et visu. Quadam similiter die plus quam mille viros ex ³²²⁴ electis ³²²⁵ militibus a prædicto rege ad hoc ³²²⁶ directos, quatenus per insidias aut pabulantes scutarios ³²²⁷ experient, aut super incautos Teutonicos noctu irruerent, duo Zuatopluc prægnoscens ubi inter paludes ³²²⁸ latitabant, repente irruens, omnes usque ad unum, velut pisces missa sagena captos, alios interfici, alios in euleo suspendi jusserat ³²²⁹, paucis vero, accepta magna pecunia, vitam concesserat. Talia ob facta et alia hujusmodi, quibus Ungaros affixerat ³²³⁰ dux Zuatopluc, ut audivit regem videlicet Colomannum invasisse Moraviam, confestim coadunavit ³²³¹ utrumque exercitum Boemiæ atque Moraviæ; cumque festinasset in opaca nocte per silvam, ardens latenter subire inimicum et cum eo in crastinum committere pugnam, inter tot milia militum ³²³² secum festinantium: mira res, ipsius ducis in pupilla ³²³³ oculi male prominens præcisus ramus tam fortiter fixus est, ut, surculo vix eruto simul et oculo, seminecem tollentes ducem, reversus est exercitus ad propria mœstus pridie Idus Novembris.

26. Anno dominicæ incarnationis 1109, 10. una mensis Februarii, quia grande inhorruerat frigus et omnes aquæ erant congelatæ valde, dux Zuatopluc jam eruti sanato vulnere oculi, continuo iterum coadunato ³²³⁴ exercitu, tribus diebus et tribus noctibus continuo festinans, intrat Ungariam, et nemine eorum præsciente, ex improvviso applicuit cum exercitu ad urbem Nitram (713); et irrupisset ³²³⁵ in eam, si non vigiles qui semper ibi sunt custodientes clausissent portam. Depopulato igitur et succenso ejus suburbio, redeuntibus occurrunt eis agmina multorum in curribus et in equis fugientium ad prædictam urbem. Quibus insimul, quasi manipulis in agro ³²³⁶ collectis, villis eorum combustis, omni illa regione ³²³⁷ devastata, maxima onustati jumentorum et cæterarum rerum copia ³²³⁸, hylares ad proprios reversi sunt lares.

27. Eodem anno excellentissimus rex ³²³⁹ Hein-

VARIÆ LECTIONES.

³²⁰⁰ deest 2b. ³²⁰⁰ medium 4. ³²⁰⁰ madantem 2. madente nati sanguine 4a. ³²⁰¹ in add. 1. ³²⁰⁰ impugnatores 2. ³²⁰³ ita 1. jamque rell. ³²⁰⁴ Bosei 1. ³²⁰⁵ fil. ejus A. ³²⁰⁶ gente ex A. ³²⁰⁷ Petrzin 2. ³²⁰⁸ deest A. ³²⁰⁹ omnium 2b. ³²¹⁰ just 2. ³²¹¹ ac plorantes addunt 4. 4a. ³²¹² artifex A. 1. ³²¹³ cutello A. ³²¹⁴ videant A. 2, 2b, 3, 4, 4a. ³²¹⁵ dissidio 2b. ³²¹⁶ apostolicam 1. ³²¹⁷ yrcino 1. ³²¹⁸ Colomannus 1, 2b, Cholomannus 3, Colmannus 4. ³²¹⁹ obsidionem 4. ³²²⁰ Wag 2. ³²²¹ Atrentinopolim 2, a Trentinopolim 2b, Atrenemopolim 3, a Trencinopolim 4. ³²²² influat 2, 3, 4, 4a. ³²²³ faculatores 2. ³²²⁴ deest 2. ³²²⁵ electos 2. ³²²⁶ ad hæc 2. ³²²⁷ ita corr. A. scurarios 1, 4a. scutarios 2, 2b, 3, 4. ³²²⁸ palludes 1. ³²²⁹ interfici jussit, alios in euleo suspensos 3. ³²³⁰ afflicxerat 1. ³²³¹ coadunat 2b, 3. ³²³² milium 1. ³²³³ pupilla 1. ³²³⁴ coad. iterum A.A. ³²³⁵ irruisset 3. ³²³⁶ agris 4. ³²³⁷ reg. illa A. ³²³⁸ copia corr. al. man. copia 1. ³²³⁹ rex exc. A.

NOTÆ.

(709) Probat Necrologium Bohemicum.
(710) Mons S. Laurentii prope Pragam.
(711) Cfr. quæ de ejusdem gentis crudelissima clade retulerunt Dodechinus ad 1108, qui tria millia virorum occisos esse testatur, et monachus Pega-

D viensis qui hoc consilio Heinrici V factum esse vult.

(712) Trenczin.
(713) Neitra.

ricus ²²⁴⁶, memor iræ suæ et indignationis contra A
ducem Poloniæ nomine Bolezlaum memor pollicita-
tionis quam pollicitus erat compatri suo Zuatopluc
²²⁴⁷ juxta urbem Possen ²²⁴⁸, uti supra retulimus,
iter agens per Saxoniam, duxit secum Bawaros ²²⁴⁹
simul et Alamannos ²²⁵⁰ atque Francos orientales,
et eos qui sunt circa Renum infra Agripinam Colo-
niam usque ad occidentales sui imperii terminos;
nec defuerunt ²²⁵¹ Saxones saxis rigidiores cum lon-
gis hastis ²²⁵². Quibus etiam Boemiis adjunctis mense
Septembri (714) intrat Poloniam (715), et circa
primum ejus oppidum Glogov ²²⁵³ disposita obsidio-

Aut partam ²²⁵⁴ magnis ausibus ²²⁵⁵ acquirere famam,
Aut cum morte ducis ²²⁵⁶ simul hanc amittere vitam,
stetit sub patula fago (718) juxta viam qua itur ad regalem curiam,
observans reditum ducis, dum rediret de curte regis.
Quem ut vidit primo jam noctis in crepusculo
stipatum ingenti ²²⁵⁷ caterva militum obsequentium,
insiluit equum, et paulisper se immiscuit agmen in medium.
et toto annisu virium. inter scapulas ducis ²²⁵⁸ vibrans ²²⁵⁹ jaculum,
Intima fatifero rupit præcordia (719) ferro.
Qui cicius quam tangeret humum exalavit spiritum,
Scilicet undenis Octobri mense Kalendis.
Corpus et examine ²²⁶⁰ sua non sine turba mœrore
Sublevat et plorat, flens ad sua castra reportat,
In castris multus per noctem fitque tumultus.

Nam huc et illuc palantes ²²⁶¹ diffugiebant et iterum B
redibant, donec a rege missus Purcardus ²²⁶² incer-
tos motus plebis vix compescuit. Mane autem facto
venit rex ²²⁶³ ut lugeret super compatre suo ²²⁶⁴, et
astantibus universis ²²⁶⁵ Boemis concessit, ut quem-
cunque voluissent ²²⁶⁶ suorum ex filiis principum
sibi in ducem eligerent. Tunc Wacko, sicut erat
lugubris, rogat ²²⁶⁷ obortis ²²⁶⁸ lacrimis, ut fratrem
interfecti principis Ottonem decernat ²²⁶⁹ eis ducem.
Quem illico rex collaudat, et populus insipientis
per castra ter *Kirieleison* clamat. Nec mora, paucis
scientibus filius Bugsa ²²⁷⁰ nomine Detrih ²²⁷¹ currit
curriculo ²²⁷², atque quarta die summo diluculo
adducit Pragam Ottonem, quem Vacko ²²⁷³ et ²²⁷⁴
universi qui erant de Moravia satagebant principalis
sedis provehere ad fastigia. Quod quia sine consensu C

ne, devastat eam ²²⁴⁵ ex utraque parte fluminis Od-
ræ, a prædicto oppido usque ad castrum Recen
(716), et iterum cum magna præda reversus est ad
castra. Ibi cum jam disposuisset, uti in crastinum
ducem Zuatopluk et ejus dimitteret exercitum, to-
tam in regalibus negotiis usque ad noctem dedux-
erunt ²²⁵⁰ diem. Affuit interim ²²⁵⁰ in castris qui-
dam miles audacissimis ²²⁵¹ audacior, et, ut post
a referentibus audivimus, missus a Johanne filio
Csta ²²⁵² de gente Wrissovici ²²⁵³ (717), qui in
utrumque ²²⁵⁴ paratus

Boemorum et episcopi efficere consabantur, frustra-
tur eorum temeritas, et sacramenta olim exhibita
in medio concilio recitantur. Nam cum Zuatopluk
ducem inthronizarent ²²⁷², cuncti Boemi sacramen-
tis confirmaverant, ut post ejus obitum Wladizlaus,
si superstes esset, proveheretur ad solium.

28. Hos inter tantos populi motus Hermannus
præsul et Fabianus comes, qui habuit in urbe Wis-
segrad præfecturam — hii quia cæteros sicut di-
gnitate, ita et sapientia præminebant — consilio
prævaluerunt et toto annisu effecerunt, ut et sa-
cramenta fierent ²²⁷⁶ inviolata, et Wladizlaus jura
principatus jure adoptata omnibus assentientibus
obteneret; elevatus est autem in solium sole mor-
ante in nona parte Libræ (Oct. 2). Cujus de virtuti-
bus et gloria mihi videtur ut interim sileatur, dum

VARIAE LECTIONES.

²²⁴⁶ Heinricus *deest* 3, rex *deest* 4a. ²²⁴⁷ Zuatoplyk 1. ²²⁴⁸ Bossen. 3. ²²⁴⁹ Bawarios 1, 2b, 3. ²²⁵⁰ Alamnnos, a *superscr. al. man.* A, Alamnnos 2, Alemannos 2b. ²²⁵¹ defuere 4, 4a. ²²⁵² austis *corr.* hastis 1. ²²⁵³ Glogow 2, Glogou 4. ²²⁵⁴ *deest* 2, 4a. ²²⁵⁵ duxerunt 2, 2b, 3, 4a. ²²⁵⁶ *deest* 4, 4a. ²²⁵⁷ audacissimus 1. ²²⁵⁸ Cysta 1, 2, 2b. ²²⁵⁹ Wrissovic 1, Vrssevicz 2, Werssevic 2b. Warsovic 3, Wrsowic 4. ²²⁶⁰ utroque 4, 4a. ²²⁶¹ aut partam *desunt* A. ²²⁶² ausis 2b; in *margin.* ²²⁶³ Zwatopluk *inserunt* 4, 4a. ²²⁶⁴ ingente 3, 4a. ²²⁶⁵ ita *corr.* A, et 3, 4, librans *rell.* ²²⁶⁶ exanimem 2, exanimum 2b, exanime, omisso et 3, 4, 4a. ²²⁶⁷ balantes 4. ²²⁶⁸ Purcardus 1. ²²⁶⁹ Heinricus *add.* 4. ²²⁷⁰ Zwatopluk *inserunt* 4, 4a. ²²⁷¹ immensis 3. ²²⁷² voluisset 1. ²²⁷³ t alia manu 1. ²²⁷⁴ exortis A, abortis 2. ²²⁷⁵ decernat *corr.* al. man. decernat 1. ²²⁷⁶ Bosa 1, Busa 2, 2b, 4, 4a, Bussæ filius 3. ²²⁷⁷ Detrisek 1, 2b, 4, 4a, Dietrzisek 2, Detrissik 3. ²²⁷⁸ clanculo *superscr. al. man.* 1. ²²⁷⁹ Uacek 1. ²²⁸⁰ exciderunt folia duo vel tria *cod.* 1, cum iis, de quibus supra, conjuncta; *desunt omnia usque ad III, 32, frater ejus Wladizlaus.* ²²⁸¹ *deest* A. ²²⁸² essent 3.

NOTÆ.

(714) Annales Hildeshem. 1109. At jam die S. D
Barthelonæ apostoli i. e. d. 24 Aug. Oderam trans-
iit Heinricus teste Martino Gallo.
(715) Vide Martini Galli Chron. III, 82, et de ex-
peditione Heinrici V in Poloniam excursus 10 apud
Roepell I, 669.

(716) Ritschen.
(717) Eam a Wiperto comite Groicensi missum
esse legitur in Chronico Pegaviensi.
(718) Virg., Eclog. I, 1.
(719) Virg., Æn. VII, 347.

in hac vita conversatur, ne aut adulationis notam incurramus, aut dum minus de laudibus suis³³⁷⁷ scribamus, derogationis offensam incidamus. Unde quidam admonet dicens: *Lauda virtutem ducis, sed post hujus bravium lucis*. Ut autem audivit Borivoy, quod frater ejus junior Wladizlaus post obitum Zuatopluk regni potiretur solio, continuo descendens a Polonia, perrexit in Zribiam ad Wigbertum suum per sororem generum. Cujus consilio fretus et auxilio, nec non et quorundam perfidorum ex nostris promisso confusus adminiculo, in vigilia natiuitatis Domini (Dec. 24) mane diluculo nemine resistente urbem³³⁷⁸ ingressus est Pragam, heu! ad perniciem et exhauriendam multorum crumenam.

29. Hoc inopinato rerum eventu urbani valde turbati trepidant³³⁷⁹ incerti, quas partes inter repentinos fortunæ casus sequi debeant. Multi eorum³³⁸⁰, quorum sors fortunatior erat,

Rebus in urbe suis cara cum prole relictis, Aufugiunt, nec scire queunt quæ castra sequantur. Multi novarum rerum cupidi gaudent et exultant fugientibusque³³⁸¹ insultant, quia bona eorum duce Borivoy permittente diripiebant. Præsul autem Hermannus in suo palatio deprehensus, quasi hostibus septus, ita a suis pacificis servabatur obclusus; sciebant enim quod libenter aufugeret, si aufugere quiret. Hos inter ancipites populi metus, Fabianus urbis Wissegrad præfectus³³⁸², quo se verteret³³⁸³ incertus,

Maluit habire³³⁸⁴ quam præsto nefanda videre,
Et sibi comissa discedens urbe relicta,
De re communi curæ sibi quæ fuit uni
Plurima conquestus, stans fatur talia mœstus:
Væ tibi Boemia, quæ non adeo nimis ampla,
Cum³³⁸⁵ sis communis dominis subjectaque multis,
Herili de stirpe sati sexuque virili
Jam sunt bis deni, nisi fallor ego, dominelli.
Unde poeta catus fertur dixisse Lucanus (720),
Non sibi sed populo gravis est nimis aucta potestas,
Nam quidcunque³³⁸⁶ duces delirant, plectitur hoc
[plebs (721)].

Dixerat et, ut supra dictum est, relicta³³⁸⁷ Wissegrad civitate,
morabatur per villas in ejus vicinitate,

A fortunæ suspensus ambiguitate,

Ociore interea ventis et fulmine fama (722)

Diversis omnes implet rumoribus urbes (723),

In populo multus per terram fitque tumultus.

Multi enim, quibus bonæ desunt artes, rerum novitate gaudentes, huc et illuc per villas palantes³³⁸⁸ et eas devastantes, expectabant ambiguos fortunæ casus; ast alii, quibus mens erat altior et fides purior, tendunt ad principalem sedem in urbem Pragam. Quid facerent? Haud inseci in apertam ruunt foveam, et³³⁸⁹ nolentes volentesque³³⁹⁰ accedunt ducis Borivoy ad fatorem aleam (724). Quos ille benigne suscipiens, obligat sacramentis et promissionibus multis, et committens eos Gabrissæ³³⁹¹ comiti, eadem die transfert se cum aliis ad tuciora urbis Wissegrad mœnia. Inde mane ad horam primam in ipso festo die (Dec. 25) regreditur Pragam, et cum magna cleri processione suscipitur, atque ibi audita missa iterum reversus est ad prædictam urbem.

30. Eadem nocte Otto, frater Suatopluc, et Wacek comes, venientes de castro Gradec³³⁹² cum tribus scaris militum, castra metati sunt circa Rokitnicam³³⁹³ rivulum. Mane autem facto Wissegrad oppido applicuerunt, et omnes vias circumquaque custodibus oppilaverunt³³⁹⁴, ita ut nec egredi posset nec ingredi quisquam³³⁹⁵ in auxilium Borivoy. Disposuerat enim antea dux Wladizlaus, quod in prædicta urbe Gradec ipse natale Domini celebraret. Sed quia interim regis Henrici vocatione³³⁹⁶ debuit in octavis³³⁹⁷ Domini (Jan. 1) interesse regali synodo Ratisbonæ (725), præceperat Wacek comiti, ut quam studiosius posset, Ottoni, quem invitavit ad festum, administraret convivium. Ipse autem propter jussum regis accelerans, in civitate Plizen³³⁹⁸ cum cæteris comitibus festis diebus mansit duobus, tertia autem die, ut cognovit ea quæ gerebantur in urbe Praga, distulit et postponit regis jussa, et in festo sancti Johannis apostoli et evangelistæ (Dec. 27), cum his³³⁹⁹ qui secum fuerant in curte³⁴⁰⁰, ad mœnia prædictæ urbis advolat, sed clausas invenit portas,

Vidit et armatos secum pugnare paratos.

D Ad quos excelsa per propugnacula stantes

sic orsus est dicens: *Pacificus ad vos venio, reco-*

VARIÆ LECTIONES.

³³⁷⁷ ejus 3, 4^a. ³³⁷⁸ omittit 2^b. ³³⁷⁹ trepidabant 4, 4^a. ³³⁸⁰ ita A, deest rel. ³³⁸¹ fugientibusque A. ³³⁸² præf. W. A. ³³⁸³ ita corr. A vertat rel. ³³⁸⁴ audire corr. habire A, audire rel. ³³⁸⁵ Heu 4. ³³⁸⁶ quodcunque 2, 4. ³³⁸⁷ deest 4. ³³⁸⁸ palantes 4. ³³⁸⁹ fide puriores add. A. deest. rel. ³³⁹⁰ volantes nolantesque A. ³³⁹¹ Grabissi 4, 4^a. ³³⁹² Gradeck 3. ³³⁹³ Rokyticzam 2. Bruznicam 3. ³³⁹⁴ oppilaverunt, eraso tu A. et omnes — oppilaverunt omissa 4, 4^a. ³³⁹⁵ nec egredi nec ingredi posset quisque 3 nec egredi quisquam posset, nec ingredi quisquam 4, 4^a. ³³⁹⁶ natione 2. ³³⁹⁷ natiuitatis inserit 2^b. ³³⁹⁸ Plizen 2, Plizen 3. ³³⁹⁹ Plizen 4, 4^a. ³⁴⁰⁰ eis 4^a. ³⁴⁰¹ urbe 2^b.

NOTÆ.

(720) Pharsal. III, 152:

Non sibi, sed domino gravis est, quæ servit, egestas.

(721) Hor., epp. I, 2, 14.

(722) Virg., Æn. V, 519.

(723) Virg., Æn. VII, 549.

(724) Lucan., Phars. V, 7.

(725) In Epiphania Domini Heinricum cum principibus colloquium Radisponæ habuisse testatur Ekkehardus.

gnoscite me, et aperite vestro ³⁴⁰¹ *januas domino.* Ad hæc verba ducis cum nullus respondisset, valde iratus ³⁴⁰² et multum eis minatus, flectit ³⁴⁰³ iter trans torrentem Bruznicam ³⁴⁰⁴, et ut ascendit supercilium montis, vidit a longe ³⁴⁰⁵ in campo longam seriem armorum, in quibus Wacezlau ³⁴⁰⁶ (726), filius Wigherti, veniebat in auxilium Borivoy. Et mittens unum de satrapis ³⁴⁰⁷ explorat, utrum ex adverso an pacifici veniant. Ut autem per internuncium ³⁴⁰⁸ utrique recognoverunt se adinvicem, prædictus juvenis expavit, et non aliter retorsit ³⁴⁰⁹ gradum ac si durum in vepribus latentem calcaret ydum, et convocans suos in unum manipulum ³⁴¹⁰ dixit: *Nullus nobis patet locus fugæ, nec latet nos invitos* ³⁴¹¹ *subire aleam pugnæ. Hoc solum facite, ne hanc pugnam illi* ³⁴¹² *impune ferant.* Dixit, et expandunt ³⁴¹³ vexillum, atque ³⁴¹⁴ clamant sanctam Mariam ³⁴¹⁵ sibi in auxilium. Dux autem ³⁴¹⁶ per innatam ³⁴¹⁷ sibi prohibitam semper exosus civilia bella, clamorem eorum et ipsos parvi pendens, volebat ³⁴¹⁸ præterire eos.

31. Tunc Detrisek, filius Busa ³⁴¹⁹, fomes mali, incensor ³⁴²⁰ sceleris, *Si te, inquit, non mordet nec tangit tua injuria a minus dignis tibi illata, saltem nobis ignoscas, ut cognoscas utrum* ³⁴²¹ *viva an mortua caro simus.* Ad hæc Wladizlaus dux, *Si, inquit, non gratiæ sed ignaviæ hoc ascribitur, hac hora videbis* ³⁴²²

Illic quot vicibus meus hic iterabitur ensis.

Et cicius dicto ³⁴²³, arrepto clypeo ³⁴²⁴, primus longe prosiliit ex agmine, primus in adversa fulminat acie, et veluti setiger sus turba canum septus, ita dux inimicis circumventus hos proterit, illos prosternit,

Donec humano perfusus sanguine totus, uno amisso comite Wacena ³⁴²⁵, victor venit in sua castra jam ad radicem urbis Wissegrad posita. Fit ingens clamor in castris præ gaudio, quia salvum ducem receperunt de prælio. Filius autem ³⁴²⁶ Wigherti, velut anguis ³⁴²⁷ quem pastor ³⁴²⁸ sua peda (727) medium fregit, ille ³⁴²⁹ attollens caput amissa cauda vix serpit, ita prædictus puer quibusdam amissis, quibusdam vero ³⁴³⁰ graviter vulneratis,

Corde mœrens valde subit ³⁴³¹ ardua mœnia (728)

[Pragæ.

A Res similis prodigio, quotquot vulnerati fuerunt, omnes interierunt. Quid admiramur ³⁴³² si propter unum scelus filiorum Pelonis ³⁴³³ sol suos oculuit et obumbravit radios super civitatem Argos, cum inter has contiguas urbes tot pejora sunt patrata scelera? Crudelius enim civili geritur bello, ubi filius patrem cinibello ³⁴³⁴ et pater filium provocat duello, alius cit ³⁴³⁵ suum germanum ad monomachiam, alius fratrem seu hostem captum ligat et expoliat, alius cognatum suum obtruncat, alius amicum quasi inimicum trucidat, ubique foeda res agitur ³⁴³⁶ et abhominabile scelus patrat. O Jesu, bone Domine! quæ pateris in homine? Quam patienter expectas quo minus habeas ³⁴³⁷ quos pro merito punire debeas ³⁴³⁸?

B 32. Interea dux Wladizlaus jam illudum præmiserrat ³⁴³⁹ Hermannum et Zezeman ³⁴⁴⁰ comites ad regem Henricum, qui forte in urbe Bamberg proximum celebrabat ³⁴⁴¹ natale Domini (Dec. 25), et promittens ei 500 ³⁴⁴² marcus argenti (729), rogat suplex quo dignaretur, aut per se aut per suos nuncios, a fratre Borivoy instinctu Wigherti sublatum sibi restituere ³⁴⁴³ ducatum. Rex autem, licet ³⁴⁴⁴ eo tempore valde iratus esset Wigherto, magis tamen succensus amore denominati census, continuo exercitu concitato, inchoante dominicæ incarnationis 1140 anno, in Kalendis ³⁴⁴⁵ Januarii ingressus est ³⁴⁴⁶ Boemiam. Et præmittens duos marchiones Depoldum ³⁴⁴⁷ et Berngerum ³⁴⁴⁸, mandat ut interposita pace Borivoy et frater ejus Wladizlaus, simul Hermannus præsul atque filius Wigherti ³⁴⁴⁹ cæterique Boemiæ majores natu, occurrant sibi ad curlem episcopi in villa Rokican ³⁴⁵⁰. Quo cum secundum regis jussum advenissent, sine omni audientia Borivoy et filius Wigherti capitur ³⁴⁵¹, præsulis autem causa probatur esse justa, manu ³⁴⁵² regis auro uncta. Post hæc omnes fautores Borivoy, jubente duce Wladizlao ³⁴⁵³, alii visu privantur et censu, alii tantum ³⁴⁵⁴ rebus substancialibus expoliantur, cæteri qui hanc cladem evadere valuerunt, ad Zoblezlaum filium regis in Poloniam fugerunt. Inter quos Johannes, filius Csta, de gente Wrissovic captus, de quo supra retulimus (750) jubente Vacek ³⁴⁵⁵ visu

VARIÆ LECTIONES.

³⁴⁰¹ vestros 4^a. ³⁴⁰² Borivoy inserunt 4 4^a. ³⁴⁰³ vertit 2^b. ³⁴⁰⁴ Bruzincam 2. ³⁴⁰⁵ a longe desunt 3. ³⁴⁰⁶ Waczlaw 2. Wacenslaus 3. ³⁴⁰⁷ de satrapis desunt A. ³⁴⁰⁸ nuncium A. ³⁴⁰⁹ retrorsit A. 1, 2. ³⁴¹⁰ manipulum 2. ³⁴¹¹ deest A. ³⁴¹² deest 2. ³⁴¹³ expoundunt 3. ³⁴¹⁴ nimis inserit 3. ³⁴¹⁵ et S. Wencezlaus add. 4, 4^a. ³⁴¹⁶ deest A. ³⁴¹⁷ ignatam corr. al. man. inn. A. ³⁴¹⁸ volebat 3. ³⁴¹⁹ Bussæ 3. ³⁴²⁰ inventor 5. ³⁴²¹ utram. 5. ³⁴²² videbitis A. ³⁴²³ dux Wladizlaus inserunt 4, 4^a. ³⁴²⁴ gladio 2 in textu, in margine clypeo. ³⁴²⁵ Wacena 2 Wecena 3. ³⁴²⁶ deest 4, 4^a. ³⁴²⁷ agnus A. 3. ³⁴²⁸ quem pastor desunt 2. ³⁴²⁹ omissum 4^a. ³⁴³⁰ deest 2^b. ³⁴³¹ subiit 4. ³⁴³² ammiramus 4^a. ³⁴³³ Pelei super Pelonis 2^b Pelopis 4. ³⁴³⁴ in bello A. cum bello 2^b bello 3 omissum 4^a. ³⁴³⁵ scit, eraso s A. citat 4^a. ³⁴³⁶ deest 2, 2^b, 3. ³⁴³⁷ habebas corr. habebas A. ³⁴³⁸ debebas corr. debeas A. ³⁴³⁹ ita superscr. al. man. A. expuncto proposuerat. ³⁴⁴⁰ Szemam 2^b, 3, 4^a. ³⁴⁴¹ celebrat 2, 2^b, 3, 4, 4^a. ³⁴⁴² X A. ³⁴⁴³ regnum vel addunt 4, 4^a. ³⁴⁴⁴ superscr. al. man. A. ³⁴⁴⁵ III Calend. 5. ³⁴⁴⁶ rex Henricus add. 4, 4^a. ³⁴⁴⁷ Diepoldum 2, 4, 4^a Diepoldum 2^b Dipoldum 3. ³⁴⁴⁸ Berngerum corr. Berng. A. Bereng. 2 Beringerum 4, 4^a. ³⁴⁴⁹ Wigherti 1. ³⁴⁵⁰ Rokyczan 2. Rokizan 3. ³⁴⁵¹ capiuntur 4, 4^a. ³⁴⁵² manus A. ³⁴⁵³ Wladizlu 1, Wladislaw 2, Wladislaw 3. ³⁴⁵⁴ antum A. ³⁴⁵⁵ Wack superscr. e alia manu 1

NOTÆ.

(726) In Vita Wiperti et in Calendario Pegaviensi duo tantum Wiperti filii occurrunt, Wipertus et Heinricus, ut observat Schwarz, qui conjicit Bohemorum Wacenslaum Misenensibus fuisse Wipertum Juniorem.

D (727) I. e. vestigio humani pedis, pede.
(728) Virg., Æn. XII, 745.
(729) Cfr. supra I, 35.
(730) III, 27.

privatus est et naso. Privitan²⁴⁵⁶ quoque similiter in eadem comprehensus seditione, qui videbatur senior esse in urbe Praga, cujus super humeros alligato²⁴⁵⁷ maximo cane scabioso et hesterno jure crapulato²⁴⁵⁸, raptus per barbani ter circa forum ductus est, cane reboante et suum demerdante²⁴⁵⁹ bajulum, et præcone acclamante: *Talem honorem portat, qui Wladizlao duci promissam fidem derogat.* Atque omni foro spectante, præcisa super tabulam ejus barba relegatus est versus Poloniam in exilium.

33. Nec tamen idcirco defuerunt infideles et discordiæ seminatores, qui inter unanimes fratres (731), Wladizlaum scilicet²⁴⁶⁰ et Ottonem, tantas discordiarum seminauerunt spinas²⁴⁶¹, ut ad invicem mutuas pertimescerent insidias. Unde Otto invitatus a fratre²⁴⁶² pertinuit venire ad festum paschæ (Apr. 10). Post pascha vero in Kal.²⁴⁶³ Maii ad terciam vocationem Otto, suorum militum munitus præsiidiis, venit ad fratrem suum Wladizlaum in conductam villam, quæ dicitur Tynec²⁴⁶⁴ (732) super monticulos. Ibi tota die de diversis causis concionati, datis et acceptis inter se sacramentis, uti visum est, sunt reconciliati. Sed quoniam idem Otto nobis interdixerat forum in villa Sekir Kostel²⁴⁶⁵, quod pater suus et mater pro remedio animarum suarum Deo et sancto Wenceslao nobis famulantibus²⁴⁶⁶ perpetuo habendum tradiderant, ego missus ex parte fratrum, coram duce et ejus comitibus conquestus sum super Ottone²⁴⁶⁷, quod²⁴⁶⁸ lucernam parentum suorum, quam debuerat accendere extinguerebat. Et ille, *Ego*, inquit, *lucernam genitorum meorum non extinguo, sed nolo²⁴⁶⁹ ut in potestate episcopi sit, quod vobis specialiter datum esse scio. Et nunc non episcopo, non²⁴⁷⁰ alicui personæ, sed Deo et sancto Wenceslao vobis famulantibus²⁴⁷¹ prædictum forum restituo.* Et ita coram duce²⁴⁷² et ejus comitibus restituto²⁴⁷³ nobis²⁴⁷⁴ foro, post diem alteram Otto reversus est in Moraviam.

34. Item ejusdem anni 3 Idus Julii indicta est generalis synodus cunctis principibus terræ Boemorum²⁴⁷⁵ ad curtem Saczkam²⁴⁷⁶, quæ sita est in medio pratorum. Ad quam similiter Otto vocatus, venit incaute cum paucis, confusus valde de nuper datis inter se et acceptis²⁴⁷⁷ sacramentis; ubi tertia die,

A jam definitis omnibus²⁴⁷⁸ negotiis, mane surgens Otto in castris præcipit²⁴⁷⁹ quæstionariis, ut sint parati cum suis necessariis ad repetendam viam. Ipse vero ascendit in curiam²⁴⁸⁰, accepturus a fratre suo licentiam. Quid multis moror? Cur non cicius quod sine mora factum est eloquor²⁴⁸¹? Illico reu ferocissimus²⁴⁸² leo capitur²⁴⁸³. Otto velut a mitissimo agno duce Wladizlao. Cui cum sui consiliarii instarent, ut eum lumine privaret: *Nequaquam*, inquit²⁴⁸⁴, *assimilabor²⁴⁸⁵ duci Poloniensi Boleslao, qui fratrem suum Sbigneu²⁴⁸⁶ sub fidei sacramentis advocavit dolis, et eum tertia die privavit oculis. Ego autem nolo cum fratre meo perpetuas inire discordias, sed volo castigare eum, ut castigatus resipiscat et cognoscat, atque sui posteri discant, quod terra Moravia et ejus dominatores semper Boemorum principis sint sub potestate, sicut avus noster piæ memoriæ Bracizlaus ordinavit, qui eam primus dominio suo subjugavit* (733). Sed quid fortius forti viro? Ecce vir fortis inter armatas manus Otto tripudiat, et vinculis mancipatus læta²⁴⁸⁷ facie et jocundo vultu, quasi ad epulas invitatus ibat²⁴⁸⁸, usque dum retrahitur urbis Vissegrad in custodiam²⁴⁸⁹. Ibi fertur dixisse ad eos qui erant eum observantes per vigilias milites:

Assimilantur²⁴⁹⁰ apî linguæ mendacis amici, Cujus ab ore fuit mel, cauda sed²⁴⁹¹ ultima pungit²⁴⁹².

Me fore per talem deceptum credite fraudem, Sed casus variæ fortunæ ferre necesse est. Nec facit ista meus frater mihi²⁴⁹³, sed vir iniquus Sic voluit Wacek, agitur sic iudice Prostep²⁴⁹⁴.

Quos ego! si vivam; me modo sed reprimam.

Post hæc tempore non longo, reëducato firmissimo castro Krivoplat²⁴⁹⁵ (734) in silva juxta fluvium Msam²⁴⁹⁶ traditus est ibi Otto armatis militibus ad custodiendum annis fore tribus.

35. Eodem anno duce Wladizlao et universa plebe Boemorum cum jocunditate et læticia sui patroni²⁴⁹⁷ Wenceslai celebrantibus natalicia (Sept. 28), nunciis affuit duci qui talia retulit: *Vobis hic in tranquillitate et securitate convivantibus, sed fratre tuo Sobezlao²⁴⁹⁸ et duce Poloniorum Boleslao terrarum*

VARLÆ LECTIONES.

²⁴⁵⁶ Priwitan 2 Priwithan 4 Priuithan 4a. ²⁴⁵⁷ allito 1 ²⁴⁵⁸ maximo — crapulato *desunt* 1, *see manu recenti in margine adscripta.* ²⁴⁵⁹ demerdare corr. demerdante A. imundante 4, 4a *sed in illo ab alia manu, quæ vetus vocabulum, ut videtur, pudoris causa erasit.* ²⁴⁶⁰ scilicet W. A. ²⁴⁶¹ sp. s. A. seminauerunt discordias omisso spinas 3. ²⁴⁶² Wladizlao inserunt 4, 4a. ²⁴⁶³ Ill Cal. 2b 3. ²⁴⁶⁴ Tynec 3 Teynec 3a Hurkach in margine addit explanationis causa 2b Tynec 4, 4a. ²⁴⁶⁵ Costel 1. ²⁴⁶⁶ familiaribus 1 ²⁴⁶⁷ Ottonem A. ²⁴⁶⁸ quia 4a. ²⁴⁶⁹ volo 3. ²⁴⁷⁰ nec episcopo, nec 4a. ²⁴⁷¹ familiaribus 1. ²⁴⁷² Wladizlao inserunt 4, 4a. ²⁴⁷³ restituo 1. ²⁴⁷⁴ nobis rest. A. vobis 1. ²⁴⁷⁵ Boemie A. ²⁴⁷⁶ Saczkam 1, 2b, 4, 4a Saczkam 2, Saczkam 3. ²⁴⁷⁷ et acceptis *desunt* A. ²⁴⁷⁸ omittit 2. ²⁴⁷⁹ præcepit 2b. ²⁴⁸⁰ curtem 4, 4a ²⁴⁸¹ cur — eloquor *desunt* 2b. ²⁴⁸² fortissimus A. ²⁴⁸³ dominus inserunt 4, 4a. ²⁴⁸⁴ deest A. ²⁴⁸⁵ assim ait A. assimilabor 2b, 3, 4, 4a. ²⁴⁸⁶ Izbigneir 1, 2, Zpigneum 4a. ²⁴⁸⁷ et a 3. ²⁴⁸⁸ gaudens add. 4, 4a ²⁴⁸⁹ custodia A. ²⁴⁹⁰ assimilantur 2b, 3. ²⁴⁹¹ ejus 4. ²⁴⁹² pungat 1. ²⁴⁹³ deest 4. ²⁴⁹⁴ Roscthey 1, 4. Roscthey 3, Wselhey 4a. ²⁴⁹⁵ Krziwoklat 2. Krivoklat 2b, 4a. ²⁴⁹⁶ Mzam 2. ²⁴⁹⁷ deest A. 1, sancti 2, 2b, 3, sanctissimi 4, 4a. ²⁴⁹⁸ vestro A. ²⁴⁹⁹ Sobieslao 2, Zobezlao 2b, 3, Zobezlao 4.

NOTÆ.

(731) Patruces erant.
(732) Teynec ad Albim.

D (733) Cfr. Martini Galli Chronicon et Roepel 1
260.

(734) Bürglitz.

hanc depopulantibus, et populum quasi viles messis acervos diripientibus, ego vix solus aufugi²⁸⁰⁰, ut hæc nuntiarem tibi. Accelerate²⁸⁰¹ viam, jam²⁸⁰² claudite vestra promptuaria, linquite convivium. Mars vocat vos ad prælia, cras aderunt hostium armata²⁸⁰³ mille²⁸⁰⁴ milia. Qui continuo surgentes de convivio, et celeriter exercitum collecto, occurrunt eis ex ista parte

Non nos hostilia
nec venimus pugnare,
Sin autem nostris monitis
cras transibimus flumen,

Ad hæc dux Wladizlaus paucis respondit :

Non erit hoc anno puto²⁸¹³ pax sine sanguine magno,
Ad sædus pacis²⁸¹⁴ quia nemo venit in armis.
Transibis²⁸¹⁵ flumen, post cætera non erit Amen;
lumen transibis, sed non inpune redibis²⁸¹⁶.
Cætera quæ dicis faciam, fac cætera quæ vis.

Et statim male credulus verbis
cum suis nocte illa transvadantes
ex adverso applicuerunt ripis²⁸¹⁷

portamus astilia²⁸¹¹,
sed te fratre²⁸¹² cum tuo pacificare.
acquiescere non vis,
et cætera post hæc. Amen.

Poloni²⁸¹⁸ autem ut viderunt dolos suos²⁸¹⁹ profecisse²⁸²⁰, fecerunt impetum super terram, et eam devastantes incendiis et rapinis, immensa²⁸²¹ præda onerati juxta pontes Criucy²⁸²² sunt castra metati. Nostrates autem, quia illa nocte nimis fatigati fuerant, nec tam cito retransvadare²⁸²³ poterant, stabant stupefacti.

36. Ut autem dux²⁸²⁴ Wladizlaus se dolo deceptum intellexit, et suorum quorundam desides animos ad pugnandum sensit, ira et indignatio et conscia virtus in duce²⁸²⁵ exarsit, et quasi tuba²⁸²⁶ vehemens, quæ ad bella milites concitat, ita ejus oratio torpentes suorum mentes excitat : O Boemi, inquit, olim fama terra marique incliti, virtutibus egregii, triumphis eximii! Nunc vestri tributarii, quibus semper fuistis timori, vobis adhuc spirantibus insultant et terram vestram devastant. An vobis tilienses²⁸²⁷ (736) pendent in femore enses? An soli Polonenses habent ferreos enses? Quo vobis²⁸²⁸ adhuc vivere? O sempiternum nobis et nostris posteris dedecus! Ecce Ceres vestra²⁸²⁹ favillat, Lares vestri usque ad nubila fumigant, Vulcanus tota terræ in superficie furit, et tamen adhuc corda vestra gelidiora glacie non urit? Aut si cor vestrum tabescit, saltem stomachus, qui zelo jam fame languescit²⁸³⁰, cur zelo justitiæ non exardescit? An non nœvet vos semineus planctus et ululatus,

Qui raucis clamoribus ardua sydera tangit?

VARIE LECTIONES.

²⁸⁰⁰ efugi 2b. ²⁸⁰¹ accelerat 4. ²⁸⁰² deest A. ²⁸⁰³ deest 2, 2b. ²⁸⁰⁴ deest A. ²⁸⁰⁵ Cidlina 1, 2. ²⁸⁰⁶ Luczica 2. ²⁸⁰⁷ est 2. ²⁸⁰⁸ incendentes A. ²⁸⁰⁹ Olokis 4, 4a. ²⁸¹⁰ deest 4. ²⁸¹¹ arma 4, a. ²⁸¹² fr. te A. fratrem 2. ²⁸¹³ deest 5. ²⁸¹⁴ superscr. A. ²⁸¹⁵ transibitis 4a. ²⁸¹⁶ abilis A. redibis superscr. abibis 1. ²⁸¹⁷ rupis 2. ²⁸¹⁸ Polonii 1. ²⁸¹⁹ non inserunt 4, 4a. ²⁸²⁰ perfecisse 2b. ²⁸²¹ universa 3. ²⁸²² Criuci 1, 3, Cryuezi 2, Criuci b, 2 Kruici 4, 4a. ²⁸²³ transvadare 1, 2b, transvadere 3. ²⁸²⁴ omisum 3. ²⁸²⁵ ducis 4, 4a. ²⁸²⁶ al. man. in margine A. ²⁸²⁷ tylienses 4. ²⁸²⁸ nobis A, 2, 3, 4, 4a. ²⁸²⁹ nostra 4, 4a. ²⁸³⁰ languescet 1, 2. ²⁸³¹ lactanijum 4, 4a. ²⁸³² pragnantium 3. ²⁸³³ temperet A. ²⁸³⁴ Wladizlaus add. 4, 4a. ²⁸³⁵ angelos 2. ²⁸³⁶ vaginantes A. ²⁸³⁷ matres 1. ²⁸³⁸ minis 4a. ²⁸³⁹ deest A. ²⁸⁴⁰ Detrisek 1, 4. ²⁸⁴¹ Bosa 1, Bussæ 3, Buza 4, 4a. ²⁸⁴² aperto 4, 4a. ²⁸⁴³ pugnare A. ²⁸⁴⁴ deest 1, 2, 2b, 4, 4a.

NOTE.

(735) In regione Chlumec.

(736) Tiliacei s. tiliaginei, i. e. strepentes tantum,

D acie carentes.

(737) Trautenau.

A amnis Cydlina²⁸⁰⁵ juxta pagum qui dicitur Lucica²⁸⁰⁶ (735). Ast²⁸⁰⁷ alia de parte ejusdem amnis sine rapinis et sine incendiis ibant incedentes²⁸⁰⁸ Poloniorum phalanges, quoad usque pervenientes juxta oppidum Oldris²⁸⁰⁹ applicuerunt ad undam Labe fluminis; inde mittunt ad ducem Wladizlaum dolo²⁸¹⁰ dicentes :

nunc ab agmine nostro discedat ³³⁵⁷. Nam vilior est A
 alga maris, qui nescit quam pulchrum sit ³³⁵⁸ mori in
 armis. Quorum ut vidit animos ad pugnam alacres,
 erant enim fere centum milites, velut lupus qui
 quærit clam ex latibulo irrumperet ³³⁵⁹ gregem, ita
 ille de ³³⁶⁰ improvise impetu cum magno ex nudo
 latere irruit in hostes. Ubi fere mille prostratis ad-
 versariis, fertur ut rabida tigris prædictus miles in
 confertissimos ³³⁶¹ hostium cuneos, et eos a ³³⁶² dex-
 tris et a sinistris obstantes, quasi spicas ³³⁶³ teneræ
 segetis, acuto metit ³³⁶⁴ gladio, donec immani ³³⁶⁵ vi
 telorum obrutus cecidit super ingentem occisorum
 struem. Boemi vero, qui in adversa fronte Martis
 pugnauerunt, heu! insueta lapsi fuga, terga dederunt.
 Sobezlau ³³⁶⁶ cum Polonis infausta, quia plus quam
 civili, potitus est victoria. Facta est autem hæc ³³⁶⁷
 strages 8 Idus Octobris, in qua Nosizlav ³³⁶⁸ et Dri-
 sicray ³³⁶⁹ fratres ³³⁷⁰, filii Lubomir ³³⁷¹, et alii quam
 plurimi ceciderunt.

37. Anno dominicæ incarnationis 1111 regina
 Svatava ³³⁷² inter natos suos satagente, et episcopo
 Hermanno mediante, atque Wacek palatino comite,
 licet contra suam salutem id favente ³³⁷³, dux
 Wladizlaus fratrem suum ³³⁷⁴ Sobieslaw ³³⁷⁵ revo-
 cavit de Polonia, et dedit ei civitatem Satec cum
 omni ad eam pertinente provincia.

38. Anno dominicæ incarnationis 1112 regum
 antiquorum juxta statutum ³³⁷⁶, regis Heinrici
 quarti ad unum dux Wladizlaus nepotem suum,
 Bracizlai filium et æquivocum, cum armata 300
 clypeis legione ³³⁷⁷ misit Romani (738). Sed quo-
 niam jam rex longe antea præcesserat, prædictus
 puer cum suis transiens Bawariæ alpes, invenit re-
 gem in urbe Werona, ibique cum eo celebravit pen-
 tecosten (739) (Mai. 21). In Augusto autem mense
 intravit rex Romam cum ³³⁷⁸ ingenti multitudine
 diversarum nationum atque linguarum, accepturus
 imperiales fasces juxta morem regum (740). Et quia
 idem rex olim surrexerat in suum patrem, idcirco
 Paschalis ³³⁷⁹ papa judicans eum infamem, nolebat
 ejus implere voluntatem; quem rex ilico jussit ca-
 pi, et adacto ense ³³⁸⁰ jugulo cœpit mortem minari.
 At ille timens mori, consensit ejus voluntati, atque
 tertia die adinvicem pacificati, totius Romani vo-

puli et cleri favorabili acclamatione imperator ³³⁸¹
 augustus vocatur et ordinatur (741). Altera autem
 die novus imperator tanta mittit apostolico dona
³³⁸², ut pro sui magnitudine humanæ crederetur
 sufficere cupiditati. His ita peractis reversus est
 imperator in Bawariam, et nostrates ad suam inco-
 lomes rediere patriam.

39. Anno dominicæ incarnationis 1113 ³³⁸³ qui-
 busdam hominibus qui vana et incerta libentius
 referunt, relatum est Sobezlau, quod frater suus,
 dux Wladizlaus, vellet eum capere, id suggerente
 et consiliante contra eum Wacek comite. Quibus
 ille respondit: *Aut ego moriar, aut qui talis moritur*
prius morietur quam ego capiar. Et unde rem re-
 latam magis opinaretur ³³⁸⁴ veram esse, eadem hora
 B ³³⁸⁵ venit nuncius vocans eum fratris ad curiam.
 Qui accipiens fere trecentos milites, adiit ³³⁸⁶ fratri
 curtem ³³⁸⁷ cum paucis, ceteros non longius quam
 unius stadii spacio fecit stare cum armis. Ubi fra-
 tre salutato et prandio sumpto dux præcessit, præ-
 cipiens fratri suo ut eum sequeretur ad civitatem
 Wissegrad. Non enim longe, sed quasi 10 stadia
 distabant ³³⁸⁸ ab urbe. Tunc Sobezlaus militens re-
 gat Wacek comitem, quo per viam simul ³³⁸⁹ gra-
 dientes sermocinarentur adinvicem. Quo facto,
 parum per viam ³³⁹⁰ sermone communicato, et
 utroque latere atque post tergum Wacek comiti in-
 cauto et innocenti

Rumpunt fatifero præcordia vulnere terno,
 C Mense quater denas Quintili intrante Kalendas

Statinque Sobeslau reversus ad suos, tenniit viam
 volens per Zribiam transire in Poloniam, valde
 enim timuit fratris sui præsentiam. Cumque transi-
 set silvam, occurrit ei Erkembertus ³³⁹¹, præfectus
 de castro Donin, fallacis Scribæ plenus ver-
 sutiis, fingens multa amicabiliter pollicetur ³³⁹² ei,
 quod cæsaris per gratiam omnem suam obtineret
³³⁹³ justiciam, si ad ejus perveniret præsentiam,
 atque supplex invitat eum dolis, quatenus cum pa-
 cis secum ad convescendum ³³⁹⁴ ascenderet in oppi-
 dum; erat enim ea tempestate prædictum castrum
 cæsaris sub potestate. Mox inter prandendum, ar-
 mata manu adhibita, super hospitem clausit ³³⁹⁵

VARIAE LLECTIONES.

³³⁵⁷ abscedat 3. ³³⁵⁸ est A. ³³⁵⁹ in addit. 4. ³³⁶⁰ ex A. 3, 4a. ³³⁶¹ confortissimos 4. ³³⁶²
 ad 1. ³³⁶³ deest 2. ³³⁶⁴ mittit 2. ³³⁶⁵ nimia 3. ³³⁶⁶ Sobezlav 1, et deinceps. ³³⁶⁷ omittit 4.
³³⁶⁸ Nozizlav 1, 4, Nozislav 2, Nozislau 2b, Nozislau 3. ³³⁶⁹ Drisykray 1, Driskray 2b, Drisk-
 omisso et 3, Drsicray 4, 4a. ³³⁷⁰ deest A. ³³⁷¹ Liubomir 2, Labomir 3. ³³⁷² Svatava 1, Svat-
 lava 2. ³³⁷³ ita A. 1, 4, faciente rell. ³³⁷⁴ fratrem s. W. A. dux inserit 2. ³³⁷⁵ Sobeslaum 3. So-
 bezlaum 4, 4a. ³³⁷⁶ tum al. man. superscr. A. ³³⁷⁷ regione 2. ³³⁷⁸ ita A. in rell. ³³⁷⁹ Paschalis corr. et
 man. 1, deest 3. ³³⁸⁰ ensis corr. al. man. 1. ³³⁸¹ et add. 1, 4. ³³⁸² ita 1, donaria rell. ³³⁸³ a add. 4.
³³⁸⁴ crederet A. crederetur 4, 4a. ³³⁸⁵ ora 1. ³³⁸⁶ adiit A. ³³⁸⁷ curiam 4, 4a. ³³⁸⁸ distabat A. 4, 4a.
³³⁸⁹ secum A. ³³⁹⁰ per viam desunt 4, 4a. ³³⁹¹ Erkembertus 4. ³³⁹² ita corr. 1, pellacis A. 2, 4. ³³⁹³
 pollicitus 4, 4a. ³³⁹⁴ contineret corr. obl. A. ³³⁹⁵ vescendum A. 2. ³³⁹⁶ clausum 2, 4a.

NOTÆ.

(738) Hoc jam anno 1110 factum esse constat; D
 cfr. Stenzel Fränk. Kaiser I, 630.

(739) Anno 1111 ut Annales Hildeshem. et tria
 Heinrici V præcepta probant, data Verone diebus
 19 — 22 Maii 1111. Cfr. Boehmer 1999 — 2001.

(740) Die 13 Aprilis Heinricus coronatus est im-
 perator.

(741) Jam mense Febuario anni 1111 hoc fe-
 ctum est. Vid. Annales Romani Mon. Germ. SS. I,
 474.

ostium, et post paucos dies vinculum mittit versus Saxoniam in quoddam firmissimum castrum, nomine...³⁸⁸⁷, tradens eum suo clerico, nomine Wondalrico³⁸⁸⁸, ad custodiendum. Videntes autem milicie³⁸⁸⁹ contubernales dominum suum fraude captum, diffugiunt alii in Poloniam, alii reversi sunt in Boemiam.

Post unum mensem, sed³⁸⁹⁰ Christi per pietatem, Sobeslau ab eodem clerico noctu sic absolvitur. Superioris domus inter cancellos ad columnam fune ligata³⁸⁹¹ dimissus est per murum in sporta, atque per eandem³⁸⁹² funem prædictus clericus similiter³⁸⁹³ dilapsus, cum quodam milite Counrado, filio Rivin³⁸⁹⁴, qui etiam et ipse conscius facti eadem nocte sub murum adhibuerat equos, et, sicut avicula emissa de cavea fugit et repetit silvam, ita illi lapsi celeri³⁸⁹⁵ fuga tendunt in Poloniam.

Eodem anno mense Decembri dux Wladizlaus fratrem suum Ottonem solvit a vinculis, et quam olim post obitum fratris sui Znatopluk habuerat, reddidit ei dimidiam totius Moraviæ cum suis civitatibus provinciam.

40. Anno dominicæ incarnationis 1114 mense Maio, jubente domno Ottone, Prostey³⁸⁹⁶ et ejus gener, qui cognominabatur³⁸⁹⁷ lenis Wacek, de quibus supra diximus (742), ambo privati sunt lumine³⁸⁹⁸.

Eodem anno Sobeslau quibusdam Polonis secum assumptis veniens ad castrum Kladsco³⁸⁹⁹, temptat precibus et promissionibus multis, quo³⁹⁰⁰ sibi cives aperirent portas urbis. Quibus non consentientibus, sed viriliter resistentibus, juvenis prædictus³⁹⁰¹ ira inflammatus succendit palacium quod prope murum situm erat. Vento autem incumbente ex adverso, inflammata sunt propugnacula in summitate turris, quæ forte in antemurali stabant³⁹⁰² propinqua muris. Unde urbani valde³⁹⁰³ turbati, jam desperantes saluti, rogant pacificam dari dextram pro vita tantummodo incolomi et singulari. Quibus concessa pace vix periculum³⁹⁰⁴ mortis evadentibus, combusta et funditus est eversa³⁹⁰⁵ civitas tota.

41. Anno dominicæ incarnationis 1115, mense

A Januario dux Poloniorum Bolezlaus³⁹⁰⁶ avunculo suo Wladizlao præcarias³⁹⁰⁷ mittit litteras, scriptas in hæc verba: Si valuerint penes te preces meæ, et obtinuerint fratri tuo germano Sobeslao locum indulgentiæ, credo quod firmum sit et stabile nostræ pacis vinculum et amicitia. Nam si pro inimicis te³⁹⁰⁸ exorarem, certe deberes facere, quanto³⁹⁰⁹ magis nunc liceat mihi intercedere, ut sis concordet, quos mater sub uno corde portavit ventre? Equidem³⁹¹⁰ sancto Petro sciicanti³⁹¹¹ utrum fratri dimittat septies in die peccanti, dictum est a Domino: « Non usque septicies, sed usque³⁹¹² septicies (Matth. xviii, 22). » Ergo hoc exemplo inbuimur, ut fratribus nostris totiens indulgemus quot illi in nos non³⁹¹³ possint³⁹¹⁴ peccare³⁹¹⁵ vicibus.

B His exemplis et precibus dux Wladizlaus compulsus, immo innata sibi super fratre suo³⁹¹⁶ commotus³⁹¹⁷ pietate, mense Marcio iterum pristinam revocat enim³⁹¹⁸ ad³⁹¹⁹ gratiam, et dat ei civitatem Gradec et totam circa adjacentem³⁹²⁰ cum quatuor castellis provinciam. Ejusdem anni mense Julio dux Wladizlaus et fratres ejus Otto et Sobeslau juxta fluentia amnis Nizam³⁹²¹ cum duce Poloniorum Bolezlau indictum³⁹²² conveniunt³⁹²³ ad placitum, atque inter se datis et acceptis sacramentis confirmant foedera pacis. Altera autem die immensis muneribus mutuatum adinvicem oblatis, hylares ad proprios remeant lares. Interea Wdalrico³⁹²⁴, ducis Cuonradi³⁹²⁵ filio, inevitabili fato e medio sublato (743), fratre vero ejus juniore Lutoldo olim antea similiter ab hac luce subtracto, filiis autem illorum³⁹²⁶ adhuc ætate parvulis, dux Wladizlaus germano suo Sobeslao dat totam illam³⁹²⁷ cum suis civitatibus provinciam (744), quam quondam pater prædictorum fratrum Cuonradus habuerat.

42. Anno dominicæ incarnationis 1116, Ungara gens viribus ingens, opibus pollens, armis bellicis præpotens³⁹²⁸, et cum quovis rege terrarum pugnare sufficiens, regis sui Colomauni post obitum (745) principes ejus mittunt³⁹²⁹ ad ducem Wladizlaum, quatenus cum rege novello nomine³⁹³⁰ Stephano³⁹³¹ (746) renovaret et corroboraret antiquam pacem et amicitiam. Quorum dux voluntati adque-

VARIAE LECTIONES.

³⁸⁸⁷ nomine *deest* A. 3, 4, *relictum vero est spatium vacuum in* 1, 2, 2^a, 2^b, 4^a. ³⁸⁸⁸ Odaldrico 1. ³⁸⁸⁹ nu-
liere 2. ³⁸⁹⁰ *deest* 4, 4^a. ³⁸⁹¹ ligatam 3, ligato 4^a. ³⁸⁹² eundem 3, 4^a. ³⁸⁹³ *deest* A. ³⁸⁹⁴ Ritan 2, *spatium*
vacuum 2^a, Kram 2^b. ³⁸⁹⁵ clerici *erasum superscr.* celeri A. ³⁸⁹⁶ Rosctey 1, Rosctey 2^b, Roscthey 4, Ro-
sethey 4^a. ³⁸⁹⁷ cognominatur 1. ³⁸⁹⁸ oculis 4, 4^a. ³⁸⁹⁹ Kladzko 1. ³⁹⁰⁰ quod 4^a. ³⁹⁰¹ Sobeslaus *add.* 4, 4^a.
³⁹⁰² stabat 2, 2^b, 4, 4^a. ³⁹⁰³ *deest* A. ³⁹⁰⁴ pro vita — periculum *desunt* 2^b. ³⁹⁰⁵ eversa est A. ³⁹⁰⁶ Belez-
laus 1. ³⁹⁰⁷ precatórias 4, 4^a. ³⁹⁰⁸ te pro A. ³⁹⁰⁹ non *add.* A. 2, 2^b, 3, 4. ³⁹¹⁰ et quidem 1, *corr.* 4. ³⁹¹¹
sciicanti A. 3, 4^a. ³⁹¹² *deest* A. ³⁹¹³ *deest* 4^a. ³⁹¹⁴ possunt 2^b, 3. ³⁹¹⁵ al. manu *superscr.* A. ³⁹¹⁶
ita 1, 4. *deest* *rell.* ³⁹¹⁷ *deest* A. ³⁹¹⁸ *deest* A. ³⁹¹⁹ ita 1, in *rell.* ³⁹²⁰ circumjacentem 4. ³⁹²¹ Nizzani
3. ³⁹²² in conductum A. In dictum locum 4, 4^a. ³⁹²³ veniunt A. ³⁹²⁴ Odaldrico 1. ³⁹²⁵ Conradi A.
³⁹²⁶ eorum 2^b. ³⁹²⁷ tot. illam prov. A. ³⁹²⁸ præponens *corr. al. man.* præpot. 1. ³⁹²⁹ intrant 3. ³⁹³⁰ ita
A. 4, 4^a, *sco id est* sancto 2, 2^a, scilicet 3. ³⁹³¹ et *add.* A.

NOTÆ.

(742) III, 34.

(743) Nonis Januarii, ut probatur Calendario
Pegaviensi.

D (744) Brunnensem et Znaymenscm.
(745) Obiit anno 1114.
(746) Stephanus secundus.

scens, ea quæ pacis sunt se facturum spondit ³⁶³². A Ventum erat Olzavam ³⁶³³ ad rivulum, qui tam Pannoniæ quam Moraviæ dirimit regnum. Et jam Ungara gens innumerabilis, velut harena maris aut ³⁶³⁴ pluvie stillæ ³⁶³⁵, in campo Lucsko ³⁶³⁶ (747) totam superficiem terræ cooperuerant sicut locustæ; dux autem alia ex parte prædicti amnis ³⁶³⁷ metatus est castra. Sed, ³⁶³⁸ sicut ait scriptura, *Væ terræ, cujus est puer rex* (Eccle. x, 16), principes ³⁶³⁹ ejus per inlatam sibi superbiam aberrantes, ad pacifica ducis verba remittunt ³⁶⁴⁰ responsa magis rixam provocantia quam pacis osculum ferentia; unde dux illa die ad placitum distulit ire. Illi autem hoc indigne ferentes et aliter fieri suspicantes, tres armatas quas vocant hospitum legiones jubent extra castra ire et pro defensione sua ³⁶⁴¹ stare ex adversa parte amnis. Dux autem ³⁶⁴² æstimans ³⁶⁴³ eos ad pugnam prorumpere, jussit suos arma capere ³⁶⁴⁴, et cicius dicto contra eos terminalem transiliunt amnem. Mox inopina et inprosperata ³⁶⁴⁵ nec præcogitata atrox et cruenta conseritur pugna, in qua filius Sihan ³⁶⁴⁶, cujus supra meminimus, nomine Iurik ³⁶⁴⁷, præfectus urbis Satec, miles acerrimus, cum aliis ejusdem civitatis proceribus acriter pugnando occubuit 3 Idus mense Maio ³⁶⁴⁸. Ast aliis terga vertentibus etiam ipse ³⁶⁴⁹ dux est in fugam compulsus ³⁶⁵⁰. Otto autem et Sobezlau, habentes robustas quatuor phalangas ³⁶⁵¹, et totidem de Boemis fortes ³⁶⁵² accipientes cohortes ³⁶⁵³, circueunt ³⁶⁵⁴ monticulum qui eos forte dirimebat, et repente irruperunt magno impetu super Ungarorum castra, ubi rex et sui proceres cum episcopis, nihil scientes de pugna ³⁶⁵⁵ quæ facta fuerat, sedebant et bibebant et epulabantur splendide. Quid multa? Nisi archiepiscopus Laurentius (748) cum rege cicius ³⁶⁵⁶ aufugisset, nec ipso periculum mortis evasisset. Certe tot nobiles et ignobiles ibi interierunt Ungari ³⁶⁵⁷, quot nec tempore sancti Oudalrici juxta fluvium Leh ³⁶⁵⁸ interisse referuntur (749). Illæ autem quas prædiximus hospitum ³⁶⁵⁹ legiones, quæ etiam contra nostrum ducem bello prævaluerant, revertentes a cæde, ut viderunt suos profugatos, alios coacervatim

prostratos et hostes in castris tripudiantes ³⁶⁶⁰, turpem inierunt fugam. Quos ut a longe aspexere ³⁶⁶¹ in castris ³⁶⁶² regis — jam enim ultra pontem Belin ³⁶⁶³ posita erant castra ³⁶⁶⁴ in campis, — æstimantes hostiles acies adhuc se insequi, multo plures submersi sunt in flumine Wag præ timore fugientes. Nostrates autem potiti victoria, in castris eorum nocte illa figunt tentoria, diripiunt milites Ungaricos gazas, scilicet ambiclaam in vasis aureis et argenteis habundantiam,

Inque suos vulgus bona cætera distrahit usus.

43. Anno dominicæ incarnationis 1117, 5 Nonæ Januarii (750), quinta existente feria, hora jam vespertinali, terræ motus factus est magnus, sed multo major in partibus Longobardiæ. Nam uti, ³⁶⁶⁵ referente percepimus, multa ibi ædificia ceciderunt, multa castella sunt diruta, multa monasteria sine delubra corruerunt ³⁶⁶⁶ et multos homines oppresserunt.

Eodem anno,

Rerum ³⁶⁶⁷ cunctarum comes indimota mearum, Bis ³⁶⁶⁸ Februi quinis obiit Bozetecha ³⁶⁶⁹ Kalendis.

Similiter ³⁶⁷⁰ eodem anno ³⁶⁷¹ et semper regnante domino nostro Jesu Christo, cujus in manu corda sunt regum, quo ³⁶⁷² etiam clementer inspirante, dux Wladizlaus recordatus est fratris sui Borivoy (751), cujus humilitatem jam Dominus ³⁶⁷³ prospectans ³⁶⁷⁴ arcis de throno ethere ³⁶⁷⁵, misertus erat afflictionis ejus et miseriæ, et quia cui ³⁶⁷⁶ Deus ³⁶⁷⁷ miseretur homo non potest non misereri, statim prædictus dux jam nutu instinctus divino et Hermanni episcopi faciens omnia consilio ³⁶⁷⁸, mittit et revocat ³⁶⁷⁹ Decembri fratrem suum Borivoy de exilio, et satisfaciens sibi ac semetipsum ³⁶⁸⁰ ejus submittit: ad dominio, iterum collocat eum in principali solio. Omira ducis benignitas, sed magis admiranda æquanimitas, quem nec secularis delectat dignitas, nec contristat posita honoris sublimitas!

Juvit sumpta ducem, juvit dimissa potestas.

Talia quis unquam ³⁶⁸¹ audit, dic rogo, facta! Utinam hæc audiret Colomannus ³⁶⁸² rex Pannonicus, si viveret! qui metuens ne germanus suus Almus

VARIE LECTIONES.

³⁶³² respondit 2, 4a. ³⁶³³ Olzavam 1, 2. Olzavam 3. Olzanam 4, 4a. ³⁶³⁴ ut 1. ³⁶³⁵ deest 3. ³⁶³⁶ Luzko 1, 2, Luzko 2b. ³⁶³⁷ annis corr. al. man. annis 1. ³⁶³⁸ in margine A. ³⁶³⁹ corr. 1. ³⁶⁴⁰ rem. verba resp. A. ³⁶⁴¹ corr. 1. ³⁶⁴² Wladizlaus add. 4, 4a. ³⁶⁴³ est. eos A. ³⁶⁴⁴ rapere 4. ³⁶⁴⁵ inprospera A. inopinata et inprosperata 4, 4a. ³⁶⁴⁶ Stan 1, 2. Sean 3. Szthan 4, 4a. ³⁶⁴⁷ Iurik 2. Turick 3. ³⁶⁴⁸ Junio 3: ³⁶⁴⁹ Wladizlaus inserunt 4, 4a. ³⁶⁵⁰ compunctus 1. ³⁶⁵¹ phalanges 2b, 3. ³⁶⁵² superscr. al. manu A. ³⁶⁵³ cohortes 1. ³⁶⁵⁴ circumierunt 3. ³⁶⁵⁵ depuna corr. de pugna 1. ³⁶⁵⁶ deest A. ³⁶⁵⁷ Pannonos A. Pan. superscr. vel Ungari 1. Pannonos rel. ³⁶⁵⁸ Lech 4, 4a. ³⁶⁵⁹ deest A. hospite 3. ³⁶⁶⁰ tripudiantes — castris desunt 2b. ³⁶⁶¹ apparuere A. ³⁶⁶² pontem Belin al. man. superscr. A. Belun corr. Belin 1. Bebin 3. Belin 4, 4a. ³⁶⁶³ regis add. A. ³⁶⁶⁴ corr. 1. ³⁶⁶⁵ hi duo versus desunt in 5. ³⁶⁶⁶ al. man. superscr. in 1. ³⁶⁶⁷ Bozetecha 1. Bozeteched 3. ³⁶⁶⁸ deest 4, 4a. ³⁶⁶⁹ volente omnipotente inserunt 4, 4a. ³⁶⁷⁰ qui 2. ³⁶⁷¹ Deus 3. ³⁶⁷² superscr. al. man. 1. ³⁶⁷³ etc 1. ³⁶⁷⁴ cujus 4, 4a. ³⁶⁷⁵ misertus — Deus desunt 3. ³⁶⁷⁶ cum cons. A. ³⁶⁷⁷ semet 4. ³⁶⁷⁸ deest A. ³⁶⁷⁹ Cholomannus 1. Kolmannus 4. Colmannus rel.

NOTÆ.

(747) Ut Palacky I, 380 conjicit, apud Hluk inter D erat eria quarta, nisi statuas Cosmam more Bohemico horam solis cadentis primam diei horam habuisse; cfr. infra c. 49 et Pubitschka IV, 187.

(748) Granensis.
(749) Vita S. Udalrici c. 12 Mon. Germ. SS. IV, 400.

(750) De terræmotu consentit Dodechinus; sed

erat eria quarta, nisi statuas Cosmam more Bohemico horam solis cadentis primam diei horam habuisse; cfr. infra c. 49 et Pubitschka IV, 187.
(751) In vinculis detinebatur in castro Hammerstein usque ad annum 1116.

post eum regnaret, ipsum et filium ejus mentula privavit et lumine (752). Borivoy autem non inmemor accepti beneficii, dat fratri suo dimidiam sui ducatus partem, quæ sita ultra fluvium Labe tendit ad aquilonem, eratque fratri suo licet juniori in omnibus obediens, et semper eum præveniens nichil sine suo consilio gessit.

44. Anno dominicæ incarnationis 1118, mense Septembri tanta fuit inundatio aquarum, quantam non reor fuisse post diluvium in orbe terrarum. Nam noster ille fluvius Wlitava repente præceps erumpens de alveo, ah! quot villas, quot in hoc suburbio domus, casas et ecclesias suo impetu rapuit! Aliis namque temporibus tametsi hoc raro evenit ut unda alluens vix tabulata pontis tangeret, hæc autem inundatio altius quam 10 ulnis super pontem excrevit.

45. Anno dominicæ incarnationis 1119, 3. Kal. Augusti, feria vero quarta, cum esset jam inclinatus dies, ventus vehemens, inmo ipse Satan in turbine ab australi plaga repente irruens super solarium ducis in urbe Wissegrad, antiquum murum et eo firmissimum funditus subvertit. Et inde magis est admirandum, ex utraque parte anteriori et posteriori integra et inconcussa manente, medietas palatii solotenus est eruta, et cicuius quam tu festucam frangeres, trabes inferiores et superiores simul cum ipsa domo impetus venti fregit in frusta et dispersit. Fuit autem hæc tempestas adeo valida, ut quacunque parte incubuit, hujus terræ silvas et arbores plantatas et cætera sibi obstantia suo impetu prostravit.

46. Anno dominicæ incarnationis 1120.

Nunc, mea Musa, tuum digito compesce labellum. Si bene docta sapias, caveas ne vera loquaris, Ut mecum sapias, breviter solummodo dicas: Est Borivoy rursus regni de culmine pulsus. Augusti quarta post Idus sunt ea facta.

47. Anno dominicæ incarnationis 1121, nimis attenuatæ sunt segetes propter nimiam siccitatem, quæ iuit per tres continuos menses, Marcium scilicet et Aprilem atque Maium.

Eodem anno dux Wladizlaus reedificavit

oppidum Donin, similiter et Podwin astrum, quod est in Moravia situm infra fluvium Zuratka.

48. Eodem anno quidam ex Teutonicis infra terminos Boemorum in silva, ad quam itur per villam Bela, in prærupta rupe ædificant castrum. Quod audiens dux Wladizlaus acceptis tribus scaris ex electis militibus, repente ex improvviso irruens obtinuit castrum, ubi in primo accessu missis de muro sagittis vulnerati sunt, non tamen ad mortem, duo milites ducis, Oudalricus filius Wacemil et Olen filius Borsa. Illos autem Teutonicos, qui erant in castro capti, nisi comes Albertus superveniens multis precibus et innata sibi sagacitate liberasset, procul dubio jam in eadem silva omnes suspendi jussisset.

Ejusdem anni fuit hiemps nimis ventosa et calida et aquarum inundatio magna.

49. Anno dominicæ incarnationis 1122, 9 Kal. Aprilis, fuit eclipsis lunæ media nocte, qua Judaicum erat pascha. Eodem anno

Vir sacer Hermannus, doctrinæ lumine clarus,

Ter subiit quinis Octobris fata Kalendis (753),

dominica jam illucescente die in festo sancti Lamberti episcopi et martiris, ejus dum vixit festum devotissime coluit, quia Trajectensi vico et ex eadem Lothrinia ortus fuit prosapia. Hic nonam vicem sedis pontificalis gerens, rexit hanc ecclesiam annis 22, mensibus 6, diebus 17. Erat enim spectabilis, incognitis formidabilis, domesticis affabilis, morum qualitate incomparabilis, lucerna lucens in mundo et ardens, nec sub modio sed super candelabrum posita, illuminabat corda non credentium verbo doctrinæ et exemplo, de cujus et aliis probis actibus, licet plura relatu digna eniteant, tamen ea intacta relinquimus propter instantis temporis homines, qui nichil boni ipsi operantes, aliorum benefacta credere audita renuunt. Verumtamen non videatur esse absurdum, si præpostero ordine referamus, quæ antea referre debuimus. Nam prædictus præsul cum suam ægritudinem invalescere sentiret, et paucos familiares circa lectum astare videret, ingemuit et ait: *Secretum meum mihi, secretum mihi, ve mihi!* et obtulit.

VARIE LECTIONES.

³⁶⁸⁰ deest A. ³⁶⁸¹ est al. man. 1. ³⁶⁸² et superscr. al. atram. 1. ³⁶⁸³ Wladizlaus inserunt 4. 4a. ³⁶⁸⁴ honore add. 4. 4a. ³⁶⁸⁵ deest 3. ³⁶⁸⁶ in Bohemia inserunt 4. 4a. ³⁶⁸⁷ ita 1. iste rell. ³⁶⁸⁸ ach acl. 4. ³⁶⁸⁹ domos 3. domos 4. ³⁶⁹⁰ ex margine antiquioris codicis add. 2. i. invadens; errore scribæ pro i. (id est) inundans; legit etiam inundans 2b in margine. ³⁶⁹¹ inclita A. ³⁶⁹² deest 4. ³⁶⁹³ delet A. ³⁶⁹⁴ ita A. deest rell. ³⁶⁹⁵ discerpit 4. 4a. ³⁶⁹⁶ plantas 2b. ³⁶⁹⁷ deest 3. ³⁶⁹⁸ falsa in margine ab alia manu 2. ³⁶⁹⁹ regis 2b. ³⁷⁰⁰ quarto 3. ³⁷⁰¹ nimio 3. ³⁷⁰² deest A. ³⁷⁰³ contiguos 1. ³⁷⁰⁴ ab hoc loco usque ad vocem Zuratka omnia desunt 4. 4a. ³⁷⁰⁵ reedificat 2b. ³⁷⁰⁶ Donin 3. ³⁷⁰⁷ Podwin 2. Podwin 2b. Podwin 3. ³⁷⁰⁸ deest A. ³⁷⁰⁹ Moravia A. ³⁷¹⁰ Zuratka 3. ³⁷¹¹ Theutoni. 2. ³⁷¹² interrupta 3. ³⁷¹³ ædificavit 2. 2b. 3. ³⁷¹⁴ Quod audiens — castrum desunt 4. ³⁷¹⁵ corr. A. ³⁷¹⁶ Odalricus 2. ³⁷¹⁷ Wacemil 2. Wacemil 2b. ³⁷¹⁸ Venenul omisso sequenti et 3. ³⁷¹⁹ Adalbertus 4. 4a. ³⁷²⁰ jam dux desunt 2. Wladizlaus inserunt 4. 4a. ³⁷²¹ eodem anno 4. 4a. ³⁷²² ventuosa 2. 4. 4a. ³⁷²³ deest A. 1. 2. 2b. 3. ³⁷²⁴ phase 1. 2. 4. pasche 2b. ³⁷²⁵ illuciente corr. al. man. illucescente A. ³⁷²⁶ deest 2. ³⁷²⁷ Lamberti 1. 2. 4. ³⁷²⁸ ita A. 1. corr. rec. manu A. Lotharingia 4. de Lothrimia 4a. ³⁷²⁹ VII, 3. ³⁷³⁰ deest 3. ³⁷³¹ pre al. man. superscr. 1. ³⁷³² Hermannus 4. ³⁷³³ suum add. 4. 4a. ³⁷³⁴ assistere A. ³⁷³⁵ viderat corr. al. man. videret 1. ³⁷³⁶ ita A. v. m. desunt rell.

NOTÆ.

(752) Cfr. Vita S. Ottonis ep. Bamberg, III, 42.

(753) Confirmat Necrologium Bohemicum.

capulotenus ³²⁰⁰ per mediam ³²⁰¹ alvum. Nec mora,

Sanguine madentem ³²⁰⁰ jugulo pater excipit ense.
At illi invasores, velut urbium ³²⁰¹ expugnatores ³²⁰¹,
immensas diripiunt gazas, et, sicut ait Cato :

Labitur exiguo quod partum est tempore longo;
namque ³²⁰² de tantis divitiis nec unus superfluit
pannus quo eorum tegeretur corpus. Sed sine sarcho-
phago et obsequio funebri Bosey ³²⁰³ et ejus filius ³²⁰⁴
Boruth, velut jumenta sunt nudi in fossam præcipi-
tati 6 Kal. Novembris (709). Scire mihi non licuit,
quot capita ex gente ³²⁰⁵ illa leto sunt dedita, quia
nec in una die nec uno in loco sunt perempti. Alii
namque in forum ducti, ceu bruta animalia sunt ma-
ctati, alii in monte Petrin ³²⁰⁷ (710) decollati, multi
in tectis sive in plateis sunt ³²⁰⁸ trucidati. Quid autem
referam de morte natorum Mutinæ, quorum mors
visa est omni ³²⁰⁹ crudelior morte? Erant enim bonæ
indolis pueruli, vultu spectabiles, visu ³²¹⁰ amabiles,
quales nec sagax artifex in albo ebore nec pictor in
pariete valet exprimere. Vidimus enim eos misera-
biliter in forum trahi et sæpius clamantes ³²¹¹, *Mater*
mi! Mater mi! cum cruentus carnifex ³²¹² ambos ceu
porcellos sub ascella interficeret cultello ³²¹³.

Diffugiunt omnes sua pectora percutientes,
ne viderent ³²¹⁴ carnificem tam crudele facinus ope-
rantem. Cæteri vero qui superstites fuerunt ex gente
illa, delinuerunt fuga; alii in Poloniam, alii fugientes
in Pannoniam, de quorum excidio simul et disci-
dio ³²¹⁵ licet amplam ³²¹⁶ habeamus ad scribendum
materiam, sed ne videamur velut hircino ³²¹⁷ cantu
explicuisse tragediam, redeamus unde paulo digressi
sumus, ad chronicam (711).

25. Factum est autem, postquam rex Heinricus
revolveretur soluta obsidione a civitate Possen, Col-
mannus ³²¹⁸ rex Ungariæ non longo post tempore
volens sibi illatas a Zuatopluc duce ulcisci injurias,
intrat Moraviam et eam hostiliter devastare coepit.
Nam cum rex Heinricus intentus bellicis armis ex
omni parte cingeret obsidione ³²¹⁹ urbem Possen,
dux prædictus cum suis Boemia, quicquid erat ex
hac parte Vag ³²²⁰ luminis a Trencinopoli ³²²¹ (712)
quoad usque prædictus amnis inquat ³²²² Danubium,

A nichil reliquerat incombustum. Sæpe etiam specula-
tores ³²²³ sive exploratores a rege Pannonico missos
idem dux comprehensos naso privaverat et visa.
Quadam similiter die plus quam mille viros ex ³²²⁴
electis ³²²⁵ militibus a prædicto rege ad hoc ³²²⁶ di-
rectos, quatenus per insidias aut pabulantes senta-
rios ³²²⁷ caperent, aut super incautos Tentonicos
noctu irruerent, duo Zuatopluc prægnoscens ubi in-
ter paludes ³²²⁸ latitabant, repente irruens, omnes
usque ad unum, velut pisces missa sagena captos,
alios interfici, alios in eculeo suspendi jusserrat ³²²⁹,
paucis vero, accepta magna pecunia, vitam conce-
serat. Talia ob facta et alia hujusmodi, quibus U-
garos afflixerat ³²³⁰ dux Zuatopluc, ut audivit regem
videlicet Colomannum invasisse Moraviam, confestim
coadunavit ³²³¹ utrumque exercitum Boemiæ atque
Moraviæ; cumque festinasset in opaca nocte per
silvam, ardens latenter subire inimicum et cum eo
in crastinum committere pugnam, inter tot milia mi-
litum ³²³² secum festinantium: mira res, ipsius du-
cis in pupilla ³²³³ oculi male prominens præcuius
ramus tam fortiter fixus est, ut, surculo vix eruto
simul et oculo, seminecem tollentes ducem, reversus
est exercitus ad propria mœstus pridie Idus Novem-
bris.

26. Anno dominicæ incarnationis 1109, 10. uni-
mensis Februarii, quia grande inhorruerat frigus et
omnes aquæ erant congelatæ valde, dux Zuatopluc
jam eruti sanato vulnere oculi, continuo iterum co-
adunato ³²³⁴ exercitu, tribus diebus et tribus nocti-
bus continuo festinans, intrat Ungariam, et nemine
eorum præsciente, ex improviso applicuit cum exer-
citu ad urbem Nitram (713); et irrupisset ³²³⁵ in
eam, si non vigiles qui semper ibi sunt custodie-
tes clausissent portam. Depopulato igitur et suc-
censo ejus suburbio, redeuntibus occurrunt ei
agmina multorum in curribus et in equis fugientium
ad prædictam urbem. Quibus insimul, quasi mani-
pulis in agro ³²³⁶ collectis, villis eorum combustis,
omni illa regione ³²³⁷ devastata, maxima onustati
jumentorum et cæterarum rerum copia ³²³⁸, hylares
ad proprios reversi sunt lares.

27. Eodem anno excellentissimus rex ³²³⁹ Hei-

VARIE LECTIONES.

³²⁰⁰ deest 2b. ³²⁰¹ medium 4. ³²⁰² madentem 2. madente nati sanguine 4a. ³²⁰³ in add. 1. ³²⁰⁴
impugnatores 2. ³²⁰⁵ ita 1. jamque rel. ³²⁰⁶ Bosei 1. ³²⁰⁷ fil. ejus A. ³²⁰⁸ gente ex A. ³²⁰⁹ Petrin 2.
³²¹⁰ deest A. ³²¹¹ omnium 2b. ³²¹² justis 2. ³²¹³ ac plorantes addunt 4, 4a. ³²¹⁴ artifex A. 1. ³²¹⁵ cultello
A. ³²¹⁶ videant A. 2, 2b, 3, 4, 4a. ³²¹⁷ dissidio 2b. ³²¹⁸ apostolicam 1. ³²¹⁹ yrcino 1. ³²²⁰ Colomannus
1, 2b, Cholomannus 3, Colmannus 4. ³²²¹ obsidionem 4. ³²²² Wag 2. ³²²³ Atrentinopolim 2, a Trentino-
polim 2b, Atrenemopolim 3, a Trencinopolim 4. ³²²⁴ influit 2, 3, 4, 4a. ³²²⁵ faculatores 2. ³²²⁶ deest 2.
³²²⁷ electos 2. ³²²⁸ ad hæc 2. ³²²⁹ ita corr. A. scurarios 1, a scrutarios 2, 2b, 3, 4. ³²³⁰ palludes 1.
³²³¹ interfici jussit, alios in eculeo suspensos 3. ³²³² afflicxerat 1. ³²³³ coadunat 2b, 3. ³²³⁴ milium 1.
³²³⁵ puplla 1. ³²³⁶ coad. iterum A.A. ³²³⁷ irruisset 3. ³²³⁸ agris 4. ³²³⁹ reg. illa A. ³²⁴⁰ copia corr. al.
man. copia 1. ³²⁴¹ rex exc. A.

NOTÆ.

(709) Probat Necrologium Bohemicum.

(710) Mons S. Laurentii prope Pragam.

(711) Cfr. quæ de ejusdem gentis crudelissima
clade retulerunt Idoechinus ad 1108, qui tria millia
virorum occisos esse testatur, et monachus Pega-

Diensis qui hoc consilio Heinrici V factum
vult.

(712) Trenczin.

(713) Neitra.

ricus ³³⁴⁰, memor iræ suæ et indignationis contra A
ducem Poloniae nomine Bolezlaum memor pollicita-
tionis quam pollicitus erat compatri suo Zuatopluc
³³⁴¹ juxta urbem Possen ³³⁴², uti supra retulimus,
iter agens per Saxoniam, duxit secum Bawaros ³³⁴³
simul et Alamannos ³³⁴⁴ atque Francos orientales,
et eos qui sunt circa Renum infra Agripinam Colo-
niam usque ad occidentales sui imperii terminos;
nec defuerunt ³³⁴⁵ Saxones saxis rigidiores cum lon-
gis hastis ³³⁴⁶. Quibus etiam Boemiis adjunctis mense
Septembri (714) intrat Poloniam (715), et circa
primum ejus oppidum Glogov ³³⁴⁷ disposita obsidio-

ne, devastat eam ³³⁴⁸ ex utraque parte fluminis Od-
ræ, a prædicto oppido usque ad castrum Recen
(716), et iterum cum magna præda reversus est ad
castra. Ibi cum jam disposuisset, uti in crastinum
ducem Zuatopluk et ejus dimitteret exercitum, to-
tam in regalibus negotiis usque ad noctem ded-
xerunt ³³⁴⁹ diem. Affuit interim ³³⁵⁰ in castris qui-
dam miles audacissimis ³³⁵¹ audacior, et, ut post
a referentibus audivimus, missus a Johanne filio
Csta ³³⁵² de gente Wrissovici ³³⁵³ (717), qui, in
utrumque ³³⁵⁴ paratus

Aut partam ³³⁵⁵ magnis ausibus ³³⁵⁶ acquirere famam,
Aut cum morte ducis ³³⁵⁷ simul hanc amittere vitam,
stetit sub patula fago (718) juxta viam qua itur ad regalem curiam,
observans reditum ducis, dum rediret de curte regis.
Quem ut vidit primo jam noctis in crepusculo
stipatum ingenti ³³⁵⁷ caterva militum obsequentium,
insiluit equum, et paulisper se immiscuit agmen in medium.
et toto annisu virum inter scapulas ducis ³³⁵⁸ vibrans ³³⁵⁹ jaculum,

Intima fatifero rupit præcordia (719) ferro.
Qui cicius quam tangeret humum exalavit spiritum,
Scilicet undenis Octobri mense Kalendis.
Corpus et examine ³³⁶⁰ sua non sine turba mœrore
Sublevar et plorat, flens ad sua castra reportat,
In castris multus per noctem sitque tumultus.

Nam huc et illuc palantes ³³⁶¹ diffugiebant et iterum B
redibant, donec a rege missus Purcardus ³³⁶² incer-
tos motus plebis vix compescuit. Mane autem facto
venit rex ³³⁶³ ut lugeret super compatre suo ³³⁶⁴, et
astantibus universis ³³⁶⁵ Boemis concessit, ut quem-
cunque voluissent ³³⁶⁶ suorum ex filiis principum
sibi in ducem eligerent. Tunc Wacko, sicut erat
lugubris, rogat ³³⁶⁷ obortis ³³⁶⁸ lacrimis, ut fratrem
interfecti principis Ottonem decernat ³³⁶⁹ eis ducem.
Quem illico rex collaudat, et populus insipiens
per castra ter *Kirieleison* clamat. Nec mora, paucis
scientibus filius Bugsa ³³⁷⁰ nomine Detrih ³³⁷¹ currit
curriculo ³³⁷², atque quarta die summo diluculo
adducit Pragam Ottonem, quem Vacko ³³⁷³ et ³³⁷⁴
universi qui erant de Moravia satagebant principalis
sedis provehere ad fastigia. Quod quia sine consensu C

Boemorum et episcopi efficere conabantur, frustra-
tur eorum temeritas, et sacramenta olim exhibita
in medio concilio recitantur. Nam cum Zuatopluk
ducem inthronizarent ³³⁷⁵, cuncti Boemi sacramen-
tis confirmaverant, ut post ejus obitum Wladizlaus,
si superstes esset, proveheretur ad solium.

28. Hos inter tantos populi motus Hermannus
præsul et Fabianus comes, qui habuit in urbe Wis-
segrad præfecturam — hii quia cæteros sicut di-
gnitate, ita et sapiencia præminebant — consilio
prævaluerunt et toto annisu effecerunt, ut et sa-
cramenta fierent ³³⁷⁶ inviolata, et Wladizlaus jura
principatus jure adoptata omnibus assentientibus
obteneret; elevatus est autem in solium sole mo-
rante in nona parte Libræ (Oct. 2). Cujus de virtuti-
bus et gloria mihi videtur ut interim sileatur, dum

VARIE LECTIONES.

³³⁴⁰ Heinricus deest 3, rex deest 4a. ³³⁴¹ Zuatoplyk 1. ³³⁴² Bossen. 3. ³³⁴³ Bavarios 1, 2b, 3. ³³⁴⁴
Alamnos, a superscr. al. man. A, Alamnos 2, Alemannos 2b. ³³⁴⁵ defuere 4, 4a. ³³⁴⁶ austis corr.
hastis 1. ³³⁴⁷ Glogow 2, Glogou 4. ³³⁴⁸ deest 2, 4a. ³³⁴⁹ duxerunt 2, 2b, 3, 4a. ³³⁵⁰ deest 4, 4a. ³³⁵¹
audacissimus 1. ³³⁵² Cysta 1, 2, 2b. ³³⁵³ Wrissovici 1, Vrssevicz 2, Werssevic 2b. Warsovic 3, Wrsowic
4. ³³⁵⁴ utroque 4, 4a. ³³⁵⁵ aut partam desunt A. ³³⁵⁶ ausis 2b; in margine. ³³⁵⁷ Zwatopluk inserunt 4,
4a. ³³⁵⁸ ingente 3, 4a. ³³⁵⁹ ita corr. A, et 3, 4, librans rel. ³³⁶⁰ exanimem 2, exanimum 2b, exanime,
omisso et 3, 4, 4a. ³³⁶¹ balantes 4. ³³⁶² Purcardus 1. ³³⁶³ Heinricus add. 4. ³³⁶⁴ Zwatopluk inserunt 4,
4a. ³³⁶⁵ immensis 3. ³³⁶⁶ voluisset 1. ³³⁶⁷ talia manu 1. ³³⁶⁸ exortis A, abortis 2. ³³⁶⁹ decertat corr.
al. man. decernat 1. ³³⁷⁰ Bosa 1, Busa 2, 2b, 4, 4a, Bussæ filius 5. ³³⁷¹ Detrissek 1, 2b, 4, 4a, Dietrzisek
2, Detrissek 3. ³³⁷² clanculo superscr. al. man. 1. ³³⁷³ Uacek 1. ³³⁷⁴ exciderunt folia duo vel tria cod.
1, cum iis, de quibus supra, conjuncta; desunt omnia usque ad III, 32, frater ejus Wladizlaus. ³³⁷⁵ deest
A. ³³⁷⁶ essent 5.

NOTÆ.

(714) Annales Hildeshem. 1109. At jam die S. D
Bartholomæi apostoli i. e. d. 24 Aug. Oderam trans-
iit Heinricus teste Martino Gallo.
(715) Vide Martini Galli Chron. III, 82, et de ex-
peditione Heinrici V in Poloniam excursum 10 apud
Roepell I, 669.

(716) Ritschen.
(717) Eam a Wiperto comite Groicensi missum
esse legitur in Chronico Pegaviensi.
(718) Virg., Eclog. I, 1.
(719) Virg., Æn. VII, 347.

in hac vita conversatur, ne aut adulationis notam incurramus, aut dum minus de laudibus suis³²⁷⁷ scribamus, derogationis offensam incidamus. Unde quidam admonet dicens: *Lauda virtutem ducis, sed post hujus bravium lucis*. Ut autem audivit Borivoy, quod frater ejus junior Wladizlaus post obitum Zuatopluk regni potiretur solio, continuo descendens a Polonia, perrexit in Zribiam ad Wigbertum suum per sororem generum. Cujus consilio fretus et auxilio, nec non et quorundam perfidorum ex nostris promisso confisus adminiculo, in vigilia natiuitatis Domini (Dec. 24) mane diluculo nemine resistente urbem³²⁷⁸ ingressus est Pragam, heu! ad perniciem et exhauriendam multorum crumenam.

29. Hoc inopino rerum eventu urbani valde turbati trepidant³²⁷⁹ incerti, quas partes inter repentinis fortunæ casus sequi debeant. Multi eorum³²⁸⁰, quorum sors fortunatior erat,

Rebus in urbe suis cara cum prole relictis, Aufugiant, nec scire queunt quæ castra sequantur. Multi novarum rerum cupidi gaudent et exultant fugientibusque³²⁸¹ insultant, quia bona eorum duce Borivoy permittente diripiebant. Præsul autem Hermannus in suo palatio deprehensus, quasi hostibus septus, ita a suis pacificis servabatur obclusus; sciebant enim quod libenter aufugeret, si aufugere quiret. Hos inter ancipites populi metus, Fabianus urbis Wissegrad præfectus³²⁸², quo se verteret³²⁸³ incertus,

Maluit habire³²⁸⁴ quam præsto nefanda videre,
Et sibi comissa discedens urbe relicta,
De re communi curæ sibi quæ fuit uni
Plurima conquestus, stans fatur talia mœstus:
Væ tibi Boemia, quæ non adeo nimis ampla,
Cum³²⁸⁵ sis communis dominis subjectaque multis,
Herili de stirpe sati sexuque virili
Jam sunt bis deni, nisi fallor ego, dominelli.
Unde poeta catus fertur dixisse Lucanus (720),
Non sibi sed populo gravis est nimis aucta potestas,
Nam quidcunque³²⁸⁶ duces delirant, plectitur hoc
[plebs (721).

Dixerat et, ut supra dictum est, relicta³²⁸⁷ Wissegrad civitate,
morabatur per villas in ejus vicinitate,

A fortunæ suspensus ambiguitate,

Ociore interea ventis et fulmine fama (722)

Diversis omnes implet rumoribus urbes (723),

In populo multus per terram fitque tumultus.

Multi enim, quibus bonæ desunt artes, rerum novitate gaudentes, huc et illuc per villas palantes³²⁸⁸ et eas devastantes, expectabant ambiguos fortunæ casus; ast alii, quibus mens erat altior et fides purior, tendunt ad principalem sedem in urbem Pragam. Quid facerent? Haut inscii in apertam ruunt foveam, et³²⁸⁹ nolentes volentesque³²⁹⁰ accedunt ducis Borivoy ad fatorum aleam (724). Quos ille benigne suscipiens, obligat sacramentis et promissionibus multis, et committens eos Gabrissæ³²⁹¹ comiti, eadem die transfert se cum aliis ad tuciora urbis Wissegrad mœnia. Inde mane ad horam primam in ipso festo die (Dec. 25) regreditur Pragam, et cum magna cleri processione suscipitur, atque illi audita missa iterum reversus est ad prædictam urbem.

30. Eadem nocte Otto, frater Suatopluc, et Wacek comes, venientes de castro Gradec³²⁹² cum tribus scaris militum, castra metati sunt circa Rokitnicam³²⁹³ rivulum. Mane autem facto Wissegrad oppido applicuerunt, et omnes vias circumquaque custodibus oppilaverunt³²⁹⁴, ita ut nec egredi posset nec ingredi quisquam³²⁹⁵ in auxilium Borivoy. Disposuerat enim antea dux Wladizlaus, quod in prædicta urbe Gradec ipse natale Domini celebraret. Sed quia interim regis Henrici vocatione³²⁹⁶ debuit in octavis³²⁹⁷ Domini (Jan. 4) interesse regali synodo Ratisbonæ (725), præcepit Wacek comiti, ut quam studiosius posset, Ottoni, quem invitarat ad festum, administraret convivium. Ipse autem propter jussu regis accelerans, in civitate Plizen³²⁹⁸ cum cæteris comitibus festis diebus mansit duobus, tertia autem die, ut cognovit ea quæ gerebantur in urbe Praga, distulit et postponuit regis jussa, et in festo sancti Johannis apostoli et evangelistæ (Dec. 27), cum his³²⁹⁹ qui secum fuerant in curte³³⁰⁰, ad mœnia prædictæ urbis advolat, sed clausas invenit portas,

Vidit et armatos secum pugnare paratos.

D Ad quos excelsa per propugnacula stantes

sic orsus est dicens: *Pacificus ad vos venio, reco-*

VARIE LECTIONES.

³²⁷⁷ ejus 3, 4a. ³²⁷⁸ omittit 2b. ³²⁷⁹ trepidabant 4, 4a. ³²⁸⁰ ita A, deest rel. ³²⁸¹ fugientibusque A. ³²⁸² præf. W. A. ³²⁸³ ita corr. A vertat rel. ³²⁸⁴ audire corr. habire A, audire rel. ³²⁸⁵ Heu 4. ³²⁸⁶ quodcunque 2, 4. ³²⁸⁷ deest 4. ³²⁸⁸ balantes 4. ³²⁸⁹ fide puriores add. A. deest. rel. ³²⁹⁰ volantes nolantesque A. ³²⁹¹ Grabissi 4, 4a. ³²⁹² Gradeck 3. ³²⁹³ Rokyticzam 2. Bruznicam 3. ³²⁹⁴ oppilaverunt, eraso tu A. et omnes — oppilaverunt omissa 4, 4a. ³²⁹⁵ nec egredi nec ingredi posset quisque 3 nec egredi quisquam posset, nec ingredi quisquam 4, 4a. ³²⁹⁶ natione 2. ³²⁹⁷ natiuitatis inserit 2b. ³²⁹⁸ Plizen 2, Plizen 3. ³²⁹⁹ Plizen 4, 4a. ³³⁰⁰ eis 4a. ³³⁰¹ urbe 2b.

NOTÆ.

(720) Pharsal. III, 452:

Non sibi, sed domino gravis est, quæ servit, egestas.

(721) Hor., epp. I, 2, 14.

(722) Virg., Æn. V, 319.

(723) Virg., Æn. VII, 549.

(724) Lucan., Phars. V, 7.

(725) In Epiphania Domini Heinrichum cum principibus colloquium Radisponæ habuisse testatur Ekkehardus.

gnoscite me, et aperite vestro ³⁴⁰¹ *januas domino.* Ad hæc verba ducis cum nullus respondisset, valde iratus ³⁴⁰² et multum eis minatus, flectit ³⁴⁰³ iter trans torrentem Bruznicam ³⁴⁰⁴, et ut ascendit supercilium montis, vidit a longe ³⁴⁰⁵ in campo longam seriem armorum, in quibus Wacezlau ³⁴⁰⁶ (726), filius Wigherti, veniebat in auxilium Borivoy. Et mittens unum de satrapis ³⁴⁰⁷ explorat, utrum ex adverso an pacifici veniant. Ut autem per internuncium ³⁴⁰⁸ utrique recognoverunt se adinvicem, prædictus juvenis expavit, et non aliter retorsit ³⁴⁰⁹ gradum ac si durum in vepribus latentem calcaret ydum, et convocans suos in unum manipulum ³⁴¹⁰ dixit: *Nullus nobis patet locus fugæ, nec latet nos invitos* ³⁴¹¹ *subire aleam pugnæ. Hoc solum facite, ne hanc pugnam illi* ³⁴¹² *impune ferant.* Dixit, et expandunt ³⁴¹³ vexillum, atque ³⁴¹⁴ clamant sanctam Mariam ³⁴¹⁵ sibi in auxilium. Dux autem ³⁴¹⁶ per innatam ³⁴¹⁷ sibi probitatem semper exosus civilia bella, clamorem eorum et ipsos parvipendens, volebat ³⁴¹⁸ præterire eos.

34. Tunc Detrisek, filius Busa ³⁴¹⁹, fomes mali, Incentor ³⁴²⁰ sceleris, Si te, inquit, non mordet nec tangit tua injuria a minus dignis tibi illata, saltem nobis ignoscas, ut cognoscas utrum ³⁴²¹ viva an mortua caro simus. Ad hæc Wladizlaus dux, Si, inquit, non gratiæ sed ignaviæ hoc ascribitur, hac hora videbis ³⁴²²

Illic quoque vicibus meus hic iterabitur ensis.

Et cicius dicto ³⁴²³, arrepto clypeo ³⁴²⁴, primus longe prosiliit ex agmine, primus in adversa fulminat acie, et veluti setiger sus turba canum septus, ita dux inimicis circumventus hos proterit, illos prosternit,

Donec humano perfusus sanguine totus, uno amisso comite Wacena ³⁴²⁵, victor venit in sua castra jam ad radicem urbis Wissegrad posita. Fit ingens clamor in castris præ gaudio, quia salvum ducem receperunt de prælio. Filius autem ³⁴²⁶ Wigherti, velut anguis ³⁴²⁷ quem pastor ³⁴²⁸ sua peda (727) medium fregit, ille ³⁴²⁹ attollens caput amissa cauda vix serpit, ita prædictus puer quibusdam amissis, quibusdam vero ³⁴³⁰ graviter vulneratis,

Corde mœrens valde subit ³⁴³¹ ardua mœnia (728)

[Pragæ.

A Res similis prodigio, quotquot vulnerati fuerunt, omnes interierunt. Quid admiramur ³⁴³² si propter unum scelus filiorum Pelonis ³⁴³³ sol suos oculuit et ohumbravit radios super civitatem Argos, cum inter has contiguas urbes tot pejora sunt patrata scelera? Crudelius enim civili geritur bello, ubi filius patrem cinibello ³⁴³⁴ et pater filium provocat duello, alius cit ³⁴³⁵ suum germanum ad monomachiam, alius fratrem ceu hostem captum ligat et expoliât, alius cognatum suum obtruncat, alius amicum quasi inimicum trucidat, ubique foeda res agitur ³⁴³⁶ et abhominabile scelus patrat. O Jesu, bone Domine! quæ pateris in homine? Quam patienter expectas quo minus habeas ³⁴³⁷ quos pro merito punire debeas ³⁴³⁸?

B 32. Interea dux Wladizlaus jam dudum præmiserat ³⁴³⁹ Hermannum et Zezeman ³⁴⁴⁰ comites ad regem Henricum, qui forte in urbe Bamberg proximum celebrabat ³⁴⁴¹ natale Domini (Dec. 25), et promittens ei 500 ³⁴⁴² marcas argenti (729), rogat supplex quo dignaretur, aut per se aut per suos nuncios, a fratre Borivoy instinctu Wigherti sublatum sibi restituere ³⁴⁴³ ducatum. Rex autem, licet ³⁴⁴⁴ eo tempore valde iratus esset Wigherto, magis tamen succensus amore denominati census, continuo exercitu concitato, inchoante dominicæ incarnationis 1110 anno, in Kalendis ³⁴⁴⁵ Januarii ingressus est ³⁴⁴⁶ Boemiam. Et præmittens duos marchiones Depoldum ³⁴⁴⁷ et Berengerum ³⁴⁴⁸, mandat ut interposita pace Borivoy et frater ejus Wladizlaus, simul Hermannus præsul atque filius Wigherti ³⁴⁴⁹ cæterique Boemiæ majores natu, occurrant sibi ad curlem episcopi in villa Rokican ³⁴⁵⁰. Quo cum secundum regis jussum advenissent, sine omni audientia Borivoy et filius Wigherti capitur ³⁴⁵¹, præsulis autem causa probatur esse justa, manu ³⁴⁵² regis auro uncta. Post hæc omnes fautores Borivoy, jubente duce Wladizlao ³⁴⁵³, alii visu privantur et censu, alii tantum ³⁴⁵⁴ rebus substancialibus expoliantur, cæteri qui hanc cladem evadere valuerunt, ad Zoblezlaum filium regis in Poloniam fugerunt. Inter quos Johannes, filius Csta, de gente Wrissovic captus, de quo supra retulimus (730) jubente Vacek ³⁴⁵⁵ visu

VARIÆ LECTIONES.

³⁴⁰¹ vestros 4^a. ³⁴⁰² Borivoy inserunt 4 4^a. ³⁴⁰³ vertit 2^b. ³⁴⁰⁴ Bruzincam 2. ³⁴⁰⁵ a longe desunt 3. ³⁴⁰⁶ Waczlaw 2. Wacslaus 3. ³⁴⁰⁷ de satrapis desunt A. ³⁴⁰⁸ nuncium A. ³⁴⁰⁹ retrorsit A. 1, 2. ³⁴¹⁰ manipulum 2. ³⁴¹¹ deest A. ³⁴¹² deest 2. ³⁴¹³ expandunt 3. ³⁴¹⁴ nimis inserit 3. ³⁴¹⁵ et S. Wencezlaus add. 4, 4^a. ³⁴¹⁶ deest A. ³⁴¹⁷ ignatam corr. al. man. inn. A. ³⁴¹⁸ volebat 3. ³⁴¹⁹ Busæ 3. ³⁴²⁰ inventor 5. ³⁴²¹ utram. 5. ³⁴²² videbitis A. ³⁴²³ dux Wladizlaus inserunt 4, 4^a. ³⁴²⁴ gladio 2 in textu, in margine clypeo. ³⁴²⁵ Wacena 2 Wecena 3. ³⁴²⁶ deest 4, 4^a. ³⁴²⁷ agnus A. 3. ³⁴²⁸ quem pastor desunt 2. ³⁴²⁹ omissum 4^a. ³⁴³⁰ deest 2^b. ³⁴³¹ subiit 4. ³⁴³² ammiramus 4^a. ³⁴³³ Pelci super Pelonis 2^b Pelopis 4. ³⁴³⁴ in bello A. cum bello 2^b bello 3 omissum 4^a. ³⁴³⁵ scit, eraso s A. citat 4^a. ³⁴³⁶ deest 2, 2^b, 3. ³⁴³⁷ habebas corr. habeas A. ³⁴³⁸ debebas corr. debeas A. ³⁴³⁹ ita superscr. al. man. A. expuncto proposuerat. ³⁴⁴⁰ Szeman 2^b, 3, 4^a. ³⁴⁴¹ celebrat 2, 2^b, 3, 4, 4^a. ³⁴⁴² X A. ³⁴⁴³ regnum vel addunt 4, 4^a. ³⁴⁴⁴ superscr. al. man. A. ³⁴⁴⁵ III Calend. 5. ³⁴⁴⁶ rex Henricus add. 4, 4^a. ³⁴⁴⁷ Diepoldum 2, 4, 4^a Diepoldum 2^b Dipoldum 3. ³⁴⁴⁸ Berengerum corr. Berng. A. Bereng. 2 Beringerum 4, 4^a. ³⁴⁴⁹ Wigherti 1. ³⁴⁵⁰ Rokyczan 2. Rokizan 3. ³⁴⁵¹ capiuntur 4, 4^a. ³⁴⁵² manus A. ³⁴⁵³ Wladizlu 1, Wladislaw 2, Wladislaw 3. ³⁴⁵⁴ antum A. ³⁴⁵⁵ Wack superscr. e alia manu 1

NOTÆ.

(726) In Vita Wiperti et in Calendario Pegaviensi duo tantum Wiperti filii occurrunt, Wipertus et Heinricus, ut observat Schwarz, qui conjicit Bohemorum Wacslau Misneusibus fuisse Wipertum juniorem.

D (727) I. e. vestigio humani pedis; pede.
(728) Virg., Æn. XII, 745.
(729) Cfr. supra I, 35.
(730) III, 27.

privatus est et naso. Privitan²⁴⁵⁶ quoque similiter in eadem comprehensus seditione, qui videbatur senior esse in urbe Praga, cujus super humeros alligato²⁴⁵⁷ maximo cane scabioso et hesterno jure crapulato²⁴⁵⁸, raptus per barbam ter circa forum ductus est, cane reboante et suum demerdante²⁴⁵⁹ bajulum, et præcone acclamante: *Talem honorem portat, qui Wladizlao duci promissam fidem derogat.* Atque omni foro spectante, præcisa super tabulam ejus barba relegatus est versus Poloniam in exilium.

33. Nec tamen idcirco defuerunt infideles et discordiæ seminatores, qui inter unanimes fratres (731), Wladizlaum scilicet²⁴⁶⁰ et Ottonem, tantas discordiarum seminaverunt spinas²⁴⁶¹, ut ad invicem mutuas pertimescerent insidias. Unde Otto invitatus a fratre²⁴⁶² pertinuit venire ad festum paschæ (Apr. 10). Post pascha vero in Kal.²⁴⁶³ Maii ad terciam vocationem Otto, suorum militum munitus præsidiis, venit ad fratrem suum Wladizlaum in conductam villam, quæ dicitur Tynec²⁴⁶⁴ (732) super monticulos. Ibi tota die de diversis causis concionati, datis et acceptis inter se sacramentis, uti visum est, sunt reconciliati. Sed quoniam idem Otto nobis interdixerat forum in villa Sekir Kostel²⁴⁶⁵, quod pater suus et mater pro remedio animarum suarum Deo et sancto Wenceslao nobis famulantibus²⁴⁶⁶ perpetuo habendum tradiderant, ego missus ex parte fratrum, coram duce et ejus comitibus conquestus sum super Otone²⁴⁶⁷, quod²⁴⁶⁸ lucernam parentum suorum, quam debuerat accendere extinguerebat. Et ille, *Ego*, inquit, *lucernam genitorum meorum non extinguo, sed nolo*²⁴⁶⁹ *ut in potestate episcopi sit, quod vobis specialiter datum esse scio.* Et nunc non episcopo, non²⁴⁷⁰ alicui personæ, sed Deo et sancto Wenceslao vobis famulantibus²⁴⁷¹ prædictum forum restituo. Et ita coram duce²⁴⁷² et ejus comitibus restituto²⁴⁷³ nobis²⁴⁷⁴ foro, post diem alteram Otto reversus est in Moraviam.

34. Item ejusdem anni 3 Idus Julii indicta est generalis synodus cunctis principibus terræ Boemorum²⁴⁷⁵ ad curtem Saczkam²⁴⁷⁶, quæ sita est in medio pratorum. Ad quam similiter Otto vocatus, venit incaute cum paucis, confusus valde de nuper datis inter se et acceptis²⁴⁷⁷ sacramentis; ubi tertia die,

A jam defunctis omnibus²⁴⁷⁸ negotiis, mane surgens Otto in castris præcipit²⁴⁷⁹ quæstionariis, ut sint parati cum suis necessariis ad repetendam viam. Ipse vero ascendit in curiam²⁴⁸⁰, accepturus a fratre suo licentiam. Quid multis moror? Cur non citius quod sine mora factum est eloquor²⁴⁸¹? Illico cea ferocissimus²⁴⁸² leo capitur²⁴⁸³. Otto velut a mitissimo agno duce Wladizlao. Cui cum sui consiliarii instarent, ut eum lumine privaret: *Nequaquam*, inquit²⁴⁸⁴, *assimilabor*²⁴⁸⁵ duci Poloniensi Bolezlao, qui fratrem suum Sbigneu²⁴⁸⁶ sub fidei sacramentis advocavit dolis, et eum tertia die privavit oculis. Ego autem nolo cum fratre meo perpetuas inire discordias, sed volo castigare eum, ut castigatus resipiscat et cognoscat, atque sui posteri discant, quod terra Moravia et ejus dominatores semper Boemorum principis sint sub potestate, sicut avus noster piæ memorie Bracizlaus ordinavit, qui eam primus dominio suo subjugavit (733). Sed quid fortius forti viro? Ecce vir fortis inter armatas manus Otto tripudiat, et viaculis mancipatus læta²⁴⁸⁷ facie e: jocundo vultu, quasi ad epulas invitatus ibat²⁴⁸⁸, usque dum retrahitur urbis Vissegrad in custodiam²⁴⁸⁹. Ibi fertur dixisse ad eos qui erant eum observantes per vigiliis milites:

*Assimilantur*²⁴⁹⁰ *api linguæ mendacis amici,*
*Cujus ab ore fluit mel, cauda sed*²⁴⁹¹ *ultima pungit*²⁴⁹²;

Me fore per talem deceptum credite fraudem,
Sed casus variæ fortunæ ferre necesse est.
C *Nec facit ista meus frater mihi*²⁴⁹³, *sed vir iniquus*
*Sic voluit Wacek, agitur sic iudice Prostey*²⁴⁹⁴.
Quos ego! si vivam; me modo sed reprimeam.

Post hæc tempore non longo, reamutato firmissimo castro Krivoplat²⁴⁹⁵ (734) in silva juxta fluvium Msam²⁴⁹⁶ traditus est ibi Otto armatis militibus ad custodiendum annis fere tribus.

35. Eodem anno duce Wladizlao et universa plebe Boemorum cum jocunditate et læticia sui patroni²⁴⁹⁷ Wenceslai celebrantibus natalicia (Sept. 28), nunciatus affuit duci qui talia retulit: *Vobis hic in tranquillitate et securitate convivantibus, sed fratre tuo*²⁴⁹⁸ *Sobezlao*²⁴⁹⁹ *et duce Poloniorum Bolezlao terras*

VARIE LECTIONES.

²⁴⁵⁶ Priwitan 2 Priwithan 4 Priuithan 4a. ²⁴⁵⁷ allito 1 ²⁴⁵⁸ maximo — crapulato *desunt* 1, *see manu recenti in margine adscripta.* ²⁴⁵⁹ demerdare corr. demerdante A. immundante 4, 4a *sed in illo ab alia manu, quæ vetus vocabulum, ut videtur, pudoris causa erasit.* ²⁴⁶⁰ scilicet W. A. ²⁴⁶¹ sp. s. A seminaverunt discordias omisso spinas 3. ²⁴⁶² Wladizlao inserunt 4, 4a. ²⁴⁶³ Illi Cal. 2b 3. ²⁴⁶⁴ Tynec 5 Teynec na Hurkach in margine addit explicationis causa 2b Tynec 4, 4a. ²⁴⁶⁵ Costel 1. ²⁴⁶⁶ familiaribus 1 ²⁴⁶⁷ Ottonem A. ²⁴⁶⁸ quia 4a. ²⁴⁶⁹ volo 3. ²⁴⁷⁰ nec episcopo, nec 4a. ²⁴⁷¹ familiaribus 1. ²⁴⁷² Wladizlao inserunt 4, 4a. ²⁴⁷³ restituo 1. ²⁴⁷⁴ nobis rest. A. vobis 1. ²⁴⁷⁵ Boemie A. ²⁴⁷⁶ Saczkam 1, 2b, 4, 4a ²⁴⁷⁷ et acceptis *desunt* A. ²⁴⁷⁸ omittit 2. ²⁴⁷⁹ præcepit 2b. ²⁴⁸⁰ curtem 4, 4a ²⁴⁸¹ cur — eloquor *desunt* 2b. ²⁴⁸² fortissimus A. ²⁴⁸³ dominus inserunt 4, 4a. ²⁴⁸⁴ *deest* A. ²⁴⁸⁵ assim ait A. ²⁴⁸⁶ assimulabor 2b, 3, 4, 4a. ²⁴⁸⁷ Izbigneu 1, 2, Zpigneum 4a. ²⁴⁸⁸ et a 3. ²⁴⁸⁹ gaudens add. 4, 4a ²⁴⁹⁰ custodia A. ²⁴⁹¹ assimulantur 2b, 3. ²⁴⁹² ejus 4. ²⁴⁹³ pungat 1. ²⁴⁹⁴ *deest* 4. ²⁴⁹⁵ Roscthey 1, 4. ²⁴⁹⁶ Roscthey 4a. ²⁴⁹⁷ Krziwoklat 2. Krivoklat 2b, 4a. ²⁴⁹⁸ Mzam 2. ²⁴⁹⁹ *deest* A. 1, sancti 2, 2b, 3, sanctissimi 4, 4a. ²⁵⁰⁰ vestro A. ²⁵⁰¹ Sobieslao 2, Zobeslao 2b, 3, Zobezlao 4.

NOTÆ.

(731) Patruales erant.
(732) Tynec ad Albim.

D (733) Cfr. Martini Galli Chronicon et Roepel 260.
(734) Bürglitz.

hanc depopulantibus, et populum quasi riles messis acervos diripientibus, ego vix solus aufugi³⁵⁰⁰, ut hæc nuntiarem tibi. Accelerate³⁵⁰¹ viam, jam³⁵⁰² claudite vestra promptuaria, linquite convivia. Mars vocat vos ad prælia, cras aderunt hostium armata³⁵⁰³ mille³⁵⁰⁴ milia. Qui continuo surgentes de convivio, et celeriter exercitu collecto, occurrunt eis ex ista parte

Non nos hostilia
nec venimus pugnare,
Sin autem nostris monitis
cras transibimus flumen,

Ad hæc dux Wladizlaus paucis respondit :

Non erit hoc anno puto³⁵¹³ pax sine sanguine magno,
Ad fœdus pacis³⁵¹⁴ quia nemo venit in armis.
Transibis³⁵¹⁵ flumen, post cætera non erit Amen;
lumen transibis, sed non inpune redibis³⁵¹⁶.
Cætera quæ dicis faciam, fac cætera quæ vis.

Et statim male credulus verbis
cum suis nocte illa transvadantes
ex adverso applicuerunt ripis³⁵¹⁷

portamus astilia³⁵¹¹,
sed te fratre³⁵¹² cum tuo pacificare.
acquiescere non vis,
et cætera post hæc. Amen.

Poloni³⁵¹⁸ autem ut viderunt dolos suos³⁵¹⁹ profecisse³⁵²⁰, fecerunt impetum super terram, et eam devastantes incendiis et rapinis, immensa³⁵²¹ præda onerati juxta pontes Criucy³⁵²² sunt castra metati. Nostrates autem, quia illa nocte nimis fatigati fuerant, nec tam cito retransvadare³⁵²³ poterant, stabant stupefacti.

36. Ut autem dux³⁵²⁴ Wladizlaus se dolo deciptum intellexit, et suorum quorundam desides animos ad pugnandum sensit, ira et indignatio et conscia virtus in duce³⁵²⁵ exarsit, et quasi tuba³⁵²⁶ vehemens, quæ ad bella milites concitat, ita ejus oratio torpentes suorum mentes excitat : O Boemi, inquit, olim fama terra marique incliti, virtutibus egregii, triumphis exhimiti! Nunc vestri tributarii, quibus semper fuistis timori, vobis adhuc spirantibus insultant et terram vestram devastant. An vobis tiltenses³⁵²⁷ (736) pendent in femore enses? An soli Polonenses habent ferreos enses? Quo vobis³⁵²⁸ adhuc vivere? O sempiternum nobis et nostris posteris dedecus! Ecce Ceres vestra³⁵²⁹ favillat, Lares vestri usque ad nubila fumigant, Vulcanus tota terræ in superficie furit, et tamen adhuc corda vestra gelidiora glacie non urit? Aut si cor vestrum tabescit, saltem stomachus, qui zelo jam fame languescit³⁵³⁰, cur zelo justitiæ non exardescit? An non movet vos semineus plactus et ululatus, Qui raucis clamoribus ardua sydera tangit?

VARIE LECTIONES.

³⁵⁰⁰ efugi 2b. ³⁵⁰¹ accelerat 4. ³⁵⁰² deest A. ³⁵⁰³ deest 2, 2b. ³⁵⁰⁴ deest A. ³⁵⁰⁵ Cidlina 1, 2. ³⁵⁰⁶ Luczica 2. ³⁵⁰⁷ est 2. ³⁵⁰⁸ incendentes A. ³⁵⁰⁹ Olokis 4, 4a. ³⁵¹⁰ deest 4. ³⁵¹¹ arma 4, a. ³⁵¹² fr. 10 A. fratrem 2. ³⁵¹³ deest 5. ³⁵¹⁴ superscr. A. ³⁵¹⁵ transibitis 4a. ³⁵¹⁶ abilis A. redibis superscr. abilis 4. ³⁵¹⁷ rupis 2. ³⁵¹⁸ Polonii 1. ³⁵¹⁹ non inserunt 4, 4a. ³⁵²⁰ perfecisse 2b. ³⁵²¹ universa 3. ³⁵²² Criulci 1, 3, Criuczi 2, Criuci b, 2 Kruici 4, 4a. ³⁵²³ transvadare 1, 2b, transvadare 3. ³⁵²⁴ omisum 3. ³⁵²⁵ ducis 4, 4a. ³⁵²⁶ al. man. in margine A. ³⁵²⁷ tylienses 4. ³⁵²⁸ nobis A, 2, 3, 4, 4a. ³⁵²⁹ nostra 4, 4a. ³⁵³⁰ languescit 1, 2. ³⁵³¹ lactantium 4, 4a. ³⁵³² prægnantium 3. ³⁵³³ tempertet A. ³⁵³⁴ angellos 1, angelos 2. ³⁵³⁵ vaginantes A. ³⁵³⁶ matres 1. ³⁵³⁷ minis 4a. ³⁵³⁸ deest A. ³⁵³⁹ Wladizlaus add. 4, 4a. ³⁵⁴⁰ atque add. 2b. ³⁵⁴¹ aperto 4, 4a. ³⁵⁴² pugnare A. ³⁵⁴³ Detrisek 1, 4. ³⁵⁴⁴ Bosa 1, Bussæ 3, Buza 4, 4a. ³⁵⁴⁵ apertus 3, deest 4a. ³⁵⁴⁶ ita 5, al. man. superscr. A. deest 1, 2, 2b, 4, 4a.

NOTÆ.

(735) In regione Chlumeec.

(736) Tiliacei s. tiliaginei, i. e. strepentes tantum,

D acie carentes.

(737) Trautenau.

A annis Cydlina³⁵⁰⁵ juxta pagum qui dicitur Lucica³⁵⁰⁶ (735). Ast³⁵⁰⁷ alia de parte ejusdem annis sine rapinis et sine incendiis ibant incedentes³⁵⁰⁸ Poloniorum phalanges, quoad usque pervenientes juxta oppidum Oldris³⁵⁰⁹ applicuerunt ad undam Labe fluminis; inde mittunt ad ducem Wladizlaum dolo³⁵¹⁰ dicentes :

nunc ab agmine nostro discedat ³⁵⁴⁷. Nam vilior est A alga maris, qui nescit quam pulchrum sit ³⁵⁴⁸ mori in armis. Quorum ut vidit animos ad pugnam alacres, erant enim fere centum milites, velut lupus qui quærit clam ex latibulo irrumpere ³⁵⁴⁹ gregem, ita ille de ³⁵⁵⁰ improvise impetu cum magno ex nudo latere irrumpit in hostes. Ubi fere mille prostratis adversariis, fertur ut rabida tigris prædictus miles in confertissimos ³⁵⁵¹ hostium cuneos, et eos a ³⁵⁵² dextris et a sinistris obstantes, quasi spicas ³⁵⁵³ teneræ segetis, acuto metit ³⁵⁵⁴ gladio, donec immani ³⁵⁵⁵ vi telorum obrutus cecidit super ingentem occisorum struem. Boemi vero, qui in adversa fronte Martis puguaverunt, heu! insueta lapsi fuga, terga dederunt. Sobezlau ³⁵⁵⁶ cum Polonis infausta, quia plus quam civili, potitus est victoria. Facta est autem hæc ³⁵⁵⁷ B strages 8 Idus Octobris, in qua Nosizlav ³⁵⁵⁸ et Driscray ³⁵⁵⁹ fratres ³⁵⁶⁰, filii Labomir ³⁵⁶¹, et alii quam plurimi ceciderunt.

37. Anno dominicæ incarnationis 1111 regina Svatava ³⁵⁶² inter natos suos satagente, et episcopo Hermannō mediante, atque Wacek palatino comite, licet contra suam salutem id favente ³⁵⁶³, dux Wladizlaus fratrem suum ³⁵⁶⁴ Sobieslaw ³⁵⁶⁵ revocavit de Polonia, et dedit ei civitatem Satec cum omni ad eam pertinente provincia.

38. Anno dominicæ incarnationis 1112 regum antiquorum juxta statutum ³⁵⁶⁶, regis Heinrici quarti ad nutum dux Wladizlaus nepotem suum, Bracizlai filium et æquivocum, cum armata 300 clypeis legione ³⁵⁶⁷ misit Romam (738). Sed quoniam jam rex longe antea præcesserat, prædictus puer cum suis transiens Bawariæ alpes, invenit regem in urbe Verona, ibique cum eo celebravit pentecosten (739) (Mai. 21). In Augusto autem mense intravit rex Romam cum ³⁵⁶⁸ ingenti multitudine diversarum nationum atque linguarum, accepturus imperiales fasces juxta morem regum (740). Et quia idem rex olim surrexerat in suum patrem, ideoque Paschalis ³⁵⁶⁹ papa judicans eum infamem, volebat ejus implere voluntatem; quem rex ilico jussit capi, et adacto ense ³⁵⁷⁰ jugulo cœpit mortem minari. At ille timens mori, consensit ejus voluntati, atque tertia die adinvicem pacificati, totius Romani vo-

puli et cleri favorabili acclamatione imperator ³⁵⁷¹ angustus vocatur et ordinatur (741). Altera autem die novus imperator tanta mittit apostolico dona ³⁵⁷², ut pro sui magnitudine humanæ crederentur sufficere cupiditati. His ita peractis reversus est imperator in Bawariam, et nostrates ad suam incolones rediere patriam.

39. Anno dominicæ incarnationis 1113 ³⁵⁷³ quibusdam hominibus qui vana et incerta libentius referunt, relatum est Sobezlau, quod frater suus, dux Wladizlaus, vellet eum capere, id suggerente et consiliante contra eum Wacek comite. Quibus ille respondit: *Aut ego moriar, aut qui talia molitur prius morietur quam ego capiar.* Et unde rem relatum magis opinaretur ³⁵⁷⁴ veram esse, eadem hora ³⁵⁷⁵ venit nuncius vocans eum fratris ad curiam. Qui accipiens fere trecentos milites, adit ³⁵⁷⁶ fratris curtem ³⁵⁷⁷ cum paucis, ceteros non longius quam unius stadii spacio fecit stare cum armis. Ubi fratre salutato et prandio sumpto dux præcessit, præcipiens fratri suo ut eum sequeretur ad civitatem Wissegrad. Non enim longe, sed quasi 10 stadiis distabant ³⁵⁷⁸ ab urbe. Tunc Sobezlaus mittens rogat Wacek comitem, quo per viam simul ³⁵⁷⁹ gradientes sermocinarentur adinvicem. Quo facto, parum per viam ³⁵⁸⁰ sermone communicato, ex utroque latere atque post tergum Wacek comiti incauto et innocenti

Rumpunt fatifero præcordia vultu terno,
C Mense quater denas Quintili intrante Kalendas

Statimque Sobezlau reversus ad suos, tenuit viam volens per Zribiam transire in Poloniam, valde enim timuit fratris sui præsentiam. Cumque transisset silvam, occurrit ei Erkembertus ³⁵⁸¹, præfectus de castro Donin, fallacis ³⁵⁸² Sribiæ plenus versutiis, fingens multa amicabiliter pollicetur ³⁵⁸³ ei, quod cæsaris per gratiam omnem suam obtineret ³⁵⁸⁴ justiciam, si ad ejus perveniret præsentiam, atque supplex invitat eum dolis, quatenus cum paucis secum ad convescendum ³⁵⁸⁵ ascenderet in oppidum; erat enim ea tempestate prædictum castrum cæsaris sub potestate. Mox inter prandendum, armata manu adhibita, super hospitem clausit ³⁵⁸⁶

VARIAE LECTIONES.

³⁵⁴⁷ abscedat 3. ³⁵⁴⁸ est A. ³⁵⁴⁹ in add. 4. ³⁵⁵⁰ ex A. 3, 4a. ³⁵⁵¹ confortissimos 4. ³⁵⁵² ad 1. ³⁵⁵³ deest 2. ³⁵⁵⁴ mittit 2. ³⁵⁵⁵ nimia 3. ³⁵⁵⁶ Zobezlav 1, et deinceps. ³⁵⁵⁷ omittit 4a. ³⁵⁵⁸ Nozizlav 1, 4, Nozislav 2, Nozzislav 2b. Nozislav 3. ³⁵⁵⁹ Drisykray 1, Driskray 2b, Driskray omisso et 3, Driscray 4, 4a. ³⁵⁶⁰ deest A. ³⁵⁶¹ Liubomir 2, Labomir 3. ³⁵⁶² Svatava 1, Svatava 2. ³⁵⁶³ ita A. 1, 4, faciente rel. ³⁵⁶⁴ fratrem s. W. A. dux inserit 2. ³⁵⁶⁵ Sobeslaum 3, Sobezlaum 4, 4a. ³⁵⁶⁶ tum al. man. superscr. A. ³⁵⁶⁷ regione 2. ³⁵⁶⁸ ita A. in rel. ³⁵⁶⁹ Paschalis corr. al. man. 1, deest 5. ³⁵⁷⁰ ensis corr. al. man. 1. ³⁵⁷¹ et add. 1, 4. ³⁵⁷² ita 1, donaria rel. ³⁵⁷³ a add. 4a. ³⁵⁷⁴ crederet A. crederetur 4, 4a. ³⁵⁷⁵ ora 1. ³⁵⁷⁶ adiit A. ³⁵⁷⁷ curiam 4, 4a. ³⁵⁷⁸ distabat A. 4, 4a. ³⁵⁷⁹ secum A. ³⁵⁸⁰ per viam desunt 4, 4a. ³⁵⁸¹ Erkembertus 4. ³⁵⁸² ita corr. 1, pellacis A. 2, 4. ³⁵⁸³ pollicitus 4, 4a. ³⁵⁸⁴ contineret corr. obt. A. ³⁵⁸⁵ vescendum A. 2. ³⁵⁸⁶ clausum 2, 4a.

NOTÆ.

(738) Hoc jam anno 1110 factum esse constat; D cfr. Stenzel Fränk. Kaiser I, 630.

(739) Anno 1111 ut Annales Hildeshem. et tria Heinrici V præcepta probant, data Veronæ diebus 19 — 22 Maii 1111. Cfr. Boehmer 1999 — 2001.

(740) Die 13 Aprilis Heinricus coronatus est imperator.

(741) Jam mense Februario anni 1111 hoc factum est. Vid. Annales Romani Mon. Germ. SS. V, 474.

ostium, et post paucos dies vinculatum mittit versus Saxoniam in quoddam firmissimum castrum, nomine....³⁵⁹⁷, tradens eum suo clerico, nomine Wondalrico³⁵⁹⁸, ad custodiendum. Videntes autem milicie³⁵⁹⁹ contubernales dominum suum fraude captum, diffugiunt alii in Poloniam, alii reversi sunt in Boemiam.

Post unum mensem, sed³⁶⁰⁰ Christi per pietatem, Sobeslau ab eodem clerico noctu sic absolvitur. Superioris domus inter cancellos ad columnam fune ligata³⁶⁰¹ dimissus est per murum in sporta, atque per eandem³⁶⁰² funem prædictus clericus similiter³⁶⁰³ dilapsus, cum quodam milite Counrado, filio Rivin³⁶⁰⁴, qui etiam et ipse conscius facti eadem nocte sub murum adhibuerat equos, et, sicut avicula emissa de cavea fugit et repetit silvam, ita illi lapsi celeri³⁶⁰⁵ fuga tendunt in Poloniam.

Eodem anno mense Decembri dux Wladizlaus fratrem suum Ottonem solvit a vinculis, et quam olim post obitum fratris sui Zuatopluk habuerat, reddidit ei dimidiam totius Moraviæ cum suis civitatibus provinciam.

40. Anno dominicæ incarnationis 1114 mense Maio, jubente domino Ottone, Prostey³⁶⁰⁶ et ejus gener, qui cognominabatur³⁶⁰⁷ lenis Wacek, de quibus supra diximus (742), anbo privati sunt lumine³⁶⁰⁸

Eodem anno Sobeslau quibusdam Polonis secum assumptis veniens ad castrum Kladsco³⁶⁰⁹, temptat precibus et promissionibus multis, quo³⁶¹⁰ sibi cives aperirent portas urbis. Quibus non consentientibus, sed viriliter resistentibus, juvenis prædictus³⁶¹¹ ira inflammatus succendit palacium quod prope murum situm erat. Vento autem incumbente ex adverso, inflammata sunt propugnacula in summitate turris, quæ forte in antemurali stabant³⁶¹² propinqua muris. Unde urbani valde³⁶¹³ turbati, jam desperantes salutem, rogant pacificam dari dextram pro vita tantummodo incolomi et singulari. Quibus concessa pace vix periculum³⁶¹⁴ mortis evadentibus, combusta et funditus est eversa³⁶¹⁵ civitas tota.

41. Anno dominicæ incarnationis 1115, mense

A Januario dux Polonorum Boleslaus³⁶¹⁶ avunculo suo Wladizlao præcarias³⁶¹⁷ mittit litteras, scriptas in hæc verba: Si valuerint penes te preces meæ, et obtinuerint fratri tuo germano Sobeslao locum indulgentiæ, credo quod firmum sit et stabile nostræ pacis vinculum et amicitia. Nam si pro inimicis te³⁶¹⁸ exorarem, certe deberes facere, quanto³⁶¹⁹ magis nunc liceat mihi intercedere, ut sitis concordēs, quos mater sub uno corde portavit ventre? Equidem³⁶²⁰ sancto Petro sciscitanti³⁶²¹ utrum fratri dimittat septies in die peccanti, dictum est a Domino: « Non usque septies, sed usque³⁶²² septuagies septies (Matth. xviii, 22). » Ergo hoc exemplo inbuimur, ut fratribus nostris totiens indulgeamus quot illi in nos non³⁶²³ possint³⁶²⁴ peccare³⁶²⁵ vicibus.

B His exemplis et precibus dux Wladizlaus compulsus, immo innata sibi super fratre suo³⁶²⁶ commotus³⁶²⁷ pietate, mense Marcio iterum pristinam revocat enim³⁶²⁸ ad³⁶²⁹ gratiam, et dat ei civitatem Gradec et totam circa adjacentem³⁶³⁰ cum quatuor castellis provinciam. Ejusdem anni mense Julio dux Wladizlaus et fratres ejus Otto et Sobeslau juxta fluentia amnis Nizam³⁶³¹ cum duce Polonorum Boleslao indictum³⁶³² conveniunt³⁶³³ ad placitum, atque inter se datis et acceptis sacramentis confirmant foedera pacis. Altera autem die immensis muneribus mutuam adinvicem oblati, hylares ad proprios remeant lares. Interea Wdalrico³⁶³⁴, ducis Cuonradi³⁶³⁵ filio, inevitabili fato e medio sublato (743), fratre vero ejus juniore Lutoldo olim antea similiter ab hac luce subtracto, filiis autem illorum³⁶³⁶ adhuc ætate parvulis, dux Wladizlaus germano suo Sobeslao dat totam illam³⁶³⁷ cum suis civitatibus provinciam (744), quam quondam pater prædictorum fratrum Cuonradus habuerat.

C 42. Anno dominicæ incarnationis 1116, Ungara gens viribus ingens, opibus pollens, armis bellicis præpotens³⁶³⁸, et cum quovis rege terrarum pugnare sufficiens, regis sui Colomauni post obitum (745) principes ejus mittunt³⁶³⁹ ad ducem Wladizlaum, quatenus cum rege novello nomine³⁶⁴⁰ Stephano³⁶⁴¹ (746) renovaret et corroboraret antiquam pacem et amicitiam. Quorum dux voluntati adque-

VARIÆ LECTIONES.

³⁵⁹⁷ nomine deest A. 3, 4, relictum vero est spatium vacuum in 1, 2, 2^a, 2^b, 4^a. ³⁵⁹⁸ Odaldrido 1. ³⁵⁹⁹ nu-
liere 2. ³⁶⁰⁰ deest 4, 4^a. ³⁶⁰¹ ligatam 3, ligato 4^a. ³⁶⁰² eundem 3, 4^a. ³⁶⁰³ deest A. ³⁶⁰⁴ Ritan 2, spatium
vacuum 2^a, Kram 2^b. ³⁶⁰⁵ clerici erasum superscr. celeri A. ³⁶⁰⁶ Rosctey 1, Rosctey 2^b, Rosctey 4, Ro-
sethey 4^a. ³⁶⁰⁷ cognominatur 1. ³⁶⁰⁸ oculis 4, 4^a. ³⁶⁰⁹ Kladsco 1. ³⁶¹⁰ quod 4^a. ³⁶¹¹ Sobeslaus add. 4, 4^a.
³⁶¹² stabat 2, 2^b, 4, 4^a. ³⁶¹³ deest A. ³⁶¹⁴ pro vita—periculum desunt 2^b. ³⁶¹⁵ eversa est A. ³⁶¹⁶ Belez-
laus 1. ³⁶¹⁷ precatórias 4, 4^a. ³⁶¹⁸ te pro A. ³⁶¹⁹ non add. A. 2, 2^b, 3, 4. ³⁶²⁰ et quidem 1, corr. 4. ³⁶²¹
sciscitante A. 3, 4^a. ³⁶²² deest A. ³⁶²³ deest 4^a. ³⁶²⁴ possunt 2^b, 3. ³⁶²⁵ al. manu superscr. A. ³⁶²⁶
ita 1, 4. deest rell. ³⁶²⁷ deest A. ³⁶²⁸ deest A. ³⁶²⁹ ita 1, in rell. ³⁶³⁰ circumjacentem 4. ³⁶³¹ Nizzani
3. ³⁶³² in conductum A. In dictum locum 4, 4^a. ³⁶³³ veniunt A. ³⁶³⁴ Odaldrico 1. ³⁶³⁵ Conradi A.
³⁶³⁶ eorum 2^b. ³⁶³⁷ tot. illam prov. A. ³⁶³⁸ præponens corr. al. man. præpot. 1. ³⁶³⁹ intrant 3. ³⁶⁴⁰ ita
A. 1, 4^a, sco id est sancto 2, 2^a, scilicet 3. ³⁶⁴¹ et add. A.

NOTÆ.

(742) III, 34.
(745) Nonis Januariis, ut probatur Calendario
Pegaviensi.

D (744) Brunnensem et Znaymenscm.
(745) Obiit anno 1114.
(746) Stephanus secundus.

scens, ea quæ pacis sunt se facturum spondit³⁶³². Ventum erat Olzavam³⁶³³ ad rivulum, qui tam Pannoniæ quam Moraviæ dirimit regnum. Et jam Ungara gens innumerabilis, velut harena maris aut³⁶³⁴ pluviz stillæ³⁶³⁵, in campo Lucseo³⁶³⁶ (747) totam superficiem terræ cooperuerant sicut locustæ; dux autem alia ex parte prædicti annis³⁶³⁷ metatus est castra. Sed, ³⁶³⁸sicut ait scriptura, *Væ terræ, cujus est puer rex* (Eccle. x, 16), principes³⁶³⁹ ejus per innotatam sibi superbiam aberrantes, ad pacifica ducis verba remittunt³⁶⁴⁰ responsa magis rixam provocantia quam pacis osculum ferentia; unde dux illa die ad placitum distulit ire. Illi autem hoc indigne ferentes et aliter fieri suspicantes, tres armatas quas vocant hospitum legiones jubent extra castra ire et pro defensione sua³⁶⁴¹ stare ex adversa parte amnis. Dux autem³⁶⁴² æstimans³⁶⁴³ eos ad pugnam prorumpere, jussit suos arma capere³⁶⁴⁴, et cicius dicto contra eos terminalem transiliunt amnem. Mox inopina et inprosperata³⁶⁴⁵ nec præcogitata atrox et cruenta conseruitur pugna, in qua filius Sclau³⁶⁴⁶, cujus supra meminimus, nomine Iurik³⁶⁴⁷, præfectus urbis Satec, miles acerrimus, cum aliis ejusdem civitatis proceribus acriter pugnando occubuit 3 Idus mense Maio³⁶⁴⁸. Ast aliis terga vertentibus etiam ipse³⁶⁴⁹ dux est in fugam compulsus³⁶⁵⁰. Otto autem et Sobezlau, habentes robustas quatuor phalangas³⁶⁵¹, et totidem de Boemis fortes³⁶⁵² accipientes cohortes³⁶⁵³, circumierunt³⁶⁵⁴ monticulum qui eos forte dirimebat, et repente irruperunt magno impetu super Ungarorum castra, ubi rex et sui proceres cum episcopis, nihil scientes de pugna³⁶⁵⁵ quæ facta fuerat, sedebant et bibebant et epulabantur splendide. Quid multa? Nisi archiepiscopus Laurentius (748) cum rege cicius³⁶⁵⁶ aufugisset, nec ipse periculum mortis evasisset. Certe tot nobiles et ignobiles ibi interierunt Ungari³⁶⁵⁷, quot nec tempore sancti Oudalrici juxta fluvium Leh³⁶⁵⁸ interiisse referuntur (749). Illæ autem quas prædiximus hospitum³⁶⁵⁹ legiones, quæ etiam contra nostrum ducem bello prævaluerant, revertentes a cæde, ut viderunt suos profugatos, alios coacervatim

A prostratos et hostes in castris tripudiantes³⁶⁶⁰, turpem inierunt fugam. Quos ut a longe aspexere³⁶⁶¹ in castris³⁶⁶² regis — jam enim ultra pontem Belin³⁶⁶³ posita erant castra³⁶⁶⁴ in campis, — æstimantes hostiles acies adhuc se insequi, multo plures submersi sunt in flumine Wag præ timore fugientes. Nostrates autem potiti victoria, in castris eorum nocte illa figunt tentoria, diripiunt milites Ungaricas gazas, scilicet ambiclaom in vasis aureis et argenteis habundantiam,

Inque suos vulgus bona cætera distrahit usus.

43. Anno dominicæ incarnationis 1117, 3 Nonas Januarii (750), quinta existente feria, hora jam vespertinali, terræ motus factus est magnus, sed multo major in partibus Longobardiæ. Nam uti, fama referente percepinus, multa ibi ædificia ceciderunt, multa castella sunt diruta, multa monasteria sive delubra corruerunt³⁶⁶⁵ et multos homines oppresserunt.

Eodem anno,

Rerum³⁶⁶⁶ cunctarum comes indimota mearum,

Bis³⁶⁶⁷ Februi quinis obiit Bozetecha³⁶⁶⁸ Kalendis.

Similiter³⁶⁶⁹ eodem anno³⁶⁷⁰ et semper regnante domino nostro Jesu Christo, (cujus in manu corda sunt regum, quo³⁶⁷¹ etiam clementer inspirante, dux Wladizlaus recordatus est fratris sui Borivoy (751), cujus humilitatem jam Dominus³⁶⁷² prospectans³⁶⁷³ arcis de throno ethere³⁶⁷⁴, misertus erat afflictionis ejus et miseræ, et quia cui³⁶⁷⁵ Deus³⁶⁷⁶ miseretur homo non potest non misereri, statim prædictus dux jam nutu instinctus divino et Hermanni episcopi faciens omnia consilio³⁶⁷⁷, mittit et revocat mense Decembri fratrem suum Borivoy de exilio, et satisfaciens sibi ac semetipsum³⁶⁷⁸ ejus submittns dominio, iterum collocat eum in principali solio. O mira ducis benignitas, sed magis admiranda æquanimitas, quem nec secularis delectat dignitas, nec contristat posita honoris sublimitas!

Juvit sumpta ducem, juvit dimissa potestas.

Talia quis unquam³⁶⁷⁹ audivit, dic rogo, facta? Utinam hæc audiret Colomannus³⁶⁸⁰ rex Pannonicus, si viveret! qui metuens ne germanus suus Almus

VARIÆ LECTIONES.

³⁶³² respondit 2, 4^a. ³⁶³³ Olzavam 1, 2, Olzavam 3, Olzanam 4, 4^a. ³⁶³⁴ ut 1. ³⁶³⁵ deest 3. ³⁶³⁶ Luzko 1, 2, 4, Luzko 2^b. ³⁶³⁷ annis corr. al. man. annis 1. ³⁶³⁸ in margine A. ³⁶³⁹ corr. 1. ³⁶⁴⁰ rem. verba resp. A. ³⁶⁴¹ corr. 1. ³⁶⁴² Wladizlaus add. 4, 4^a. ³⁶⁴³ est. eos A. ³⁶⁴⁴ rapere 4. ³⁶⁴⁵ inprospera A. inopinata et inprosperata 4, 4^a. ³⁶⁴⁶ Stan 1, 2. Sean 3. Szthan 4, 4^a. ³⁶⁴⁷ Iurzik 2. Turick 3. ³⁶⁴⁸ Junio 3: ³⁶⁴⁹ Wladizlaus inserunt 4, 4^a. ³⁶⁵⁰ compunctus 1. ³⁶⁵¹ phalanges 2^b, 3. ³⁶⁵² supersc. al. manu A. ³⁶⁵³ cohortes 1. ³⁶⁵⁴ circumierunt 3. ³⁶⁵⁵ depuna corr. de pugna 1. ³⁶⁵⁶ deest A. ³⁶⁵⁷ Pannonies A. Pan. supersc. vel Ungari 1. Pannonies rel. ³⁶⁵⁸ Lech 4, 4^a. ³⁶⁵⁹ deest A. hospite 3. ³⁶⁶⁰ tripudiantes — castris desunt 2^b. ³⁶⁶¹ apparere A. ³⁶⁶² pontem Belin al. man. supersc. A. Belun corr. Belin 1. Bebin 3. Belin 4, 4^a. ³⁶⁶³ regis add. A. ³⁶⁶⁴ corr. 1. ³⁶⁶⁵ hi duo versus desunt in 5. ³⁶⁶⁶ al. man. supersc. in 1. ³⁶⁶⁷ Bozetecha 1. Bozeteched 3. ³⁶⁶⁸ deest 4, 4^a. ³⁶⁶⁹ volente omnipotente inserunt 4, 4^a. ³⁶⁷⁰ qui 2. ³⁶⁷¹ Deus 3. ³⁶⁷² supersc. al. man. 1. ³⁶⁷³ ete 1. ³⁶⁷⁴ cuius 4, 4^a. ³⁶⁷⁵ misertus — Deus desunt 3. ³⁶⁷⁶ cum cons. A. ³⁶⁷⁷ semet 4. ³⁶⁷⁸ deest A. ³⁶⁷⁹ Cholomannus 1. Kolmannus 4. Colmannus rel.

NOTÆ.

(747) Ut Palacky I, 380 conjicit, apud Hluk inter D erat eria quarta, nisi statuas Cosmam more Bohemico horam solis cadentis primam diei horam habuisse; cfr. infra c. 49 et Pubitschka IV, 187.

(748) Granensis.

(749) Vita S. Udalrici c. 12 Mon. Germ. SS. IV, 400.

(750) De terræmotu consentit Dodechinus; sed

(751) In vinculis detinebatur in castro Hammerstein usque ad annum 1116.

post eum regnaret, ipsum et filium ejus mentula privavit et lumine (752). Borivoy autem ³⁶⁸⁰ non immemor accepti beneficii, dat fratri suo dimidiam sui ducatus partem, quæ sita ³⁶⁸¹ ultra fluvium Labe ³⁶⁸² tendit ad aquilonem, eratque fratri suo licet juniori ³⁶⁸³ in omnibus obediens, et semper ³⁶⁸⁴ eum præveniens nichil sine suo ³⁶⁸⁵ consilio gessit.

44. Anno dominicæ incarnationis 1118, mense Septembri tanta fuit inundatio aquarum ³⁶⁸⁶, quantum non reor fuisse post diluvium in orbe terrarum. Nam noster ille ³⁶⁸⁷ fluvius Wlitava repente præceps erumpens de alveo, ah! ³⁶⁸⁸ quot villas, quot in hoc suburbio domus ³⁶⁸⁹, casas et ecclesias suo impetu rapuit! Aliis namque temporibus tametsi hoc raro evenit ut unda alluens ³⁶⁹⁰ vix tabulata pontis tangeret, hæc autem inundatio altius quam 10 ulnis super pontem excrevit.

45. Anno dominicæ incarnationis 1119, 3. Kal. Augusti, feria vero quarta, cum esset jam inclinata ³⁶⁹¹ dies, ventus ³⁶⁹² vehemens, inmo ipse Satan in turbine ab australi plaga repente irruens super solarium ducis in urbe Wissegrad, antiquum murum et eo firmissimum funditus subvertit. Et inde magis est admirandum, ex ³⁶⁹³ utraque parte anteriori et posteriori integra et inconcussa manente, medietas palatii solotenus est eruta, et cicuius quam tu festucam frangeres, trabes inferiores et superiores simul ³⁶⁹⁴ cum ipsa domo impetus venti fregit in frusta et dispersit ³⁶⁹⁵. Fuit autem hæc tempestas adeo valida, ut quacunque parte incubuit, hujus terræ silvas et arbores plantatas ³⁶⁹⁶ et cætera sibi obstantia suo ³⁶⁹⁷ impetu prostravit.

46. Anno dominicæ incarnationis 1120.

Nunc, mea Musa, tuum digito compesce labellum.

Si bene docta sapias, caveas ne vera ³⁶⁹⁸ loquaris,

Ut tecum sapias, brevier solummodo dicas :

Est Borivoy rursus regni ³⁶⁹⁹ de culmine pulsus.

Augusti quarta ³⁷⁰⁰ post Idus sunt ea facta.

47. Anno dominicæ incarnationis 1121, nimis ³⁷⁰¹ attenuatæ sunt segetes propter nimiam siccitatem, quæ iuit per tres ³⁷⁰² continuos ³⁷⁰³ menses, Marcium scilicet et Aprilem atque Maium.

Eodem ³⁷⁰⁴ anno dux Wladizlaus reædificavit ³⁷⁰⁵

A oppidum Donin ³⁷⁰⁶, similiter et Podwin ³⁷⁰⁷ astrum, quod est in ³⁷⁰⁸ Moravia ³⁷⁰⁹ situm infra fluvium Zuratka ³⁷¹⁰.

48. Eodem anno quidam ex Teutonicis ³⁷¹¹ infra terminos Boemorum in silva, ad quam itur per villam Bela, in prærupta ³⁷¹² rupe ædificant ³⁷¹³ castrum. Quod ³⁷¹⁴ audiens dux Wladizlaus ³⁷¹⁵ acceptis tribus scaris ex electis militibus, repente ex improvviso irruens obtinuit castrum ³⁷¹⁶, ubi in primo accessu missis de muro sagittis vulnerati sunt, non tamen ad mortem, duo milites ducis, Oudalricus ³⁷¹⁷ filius Wacemil ³⁷¹⁸ et Olen filius Borsa. Illos autem Teutonicos, qui erant in castro capti, nisi comes Albertus ³⁷¹⁹ superveniens multis precibus et innata sibi sagacitate liberasset, procul dubio jam dux ³⁷²⁰ in eadem silva omnes suspendi jusserat.

Ejusdem anni ³⁷²¹ fuit hiemps nimis ventosa ³⁷²² et calida et aquarum inundatio magna.

49. Anno dominicæ incarnationis 1122, 9. Kal. ³⁷²³ Aprilis, fuit eclipsis lunæ media nocte, qua Judaicum erat pascha ³⁷²⁴. Eodem anno

Vir sacer Hermannus, doctrinæ lumine clarus,

Ter subiit quinis Octobris fata Kalendis (753),

dominica jam illucescente ³⁷²⁵ die in ³⁷²⁶ festo sancti Lamberti ³⁷²⁷ episcopi et martiris, cujus dum vixit festum devotissime coluit, quia Trajectensi vico et ex eadem Lothrinia ³⁷²⁸ ortus fuit prosapia. Hic nonam vicem sedis pontificalis gerens, rexit hanc ecclesiam annis 22, mensibus 6, diebus 17 ³⁷²⁹. Erat enim spectabilis, incognitis formidabilis, domesticis affabilis, morum qualitate incomparabilis, lucerna lucens in mundo et ardens, nec sub modio sed super candelabrum posita, illuminabat corda non ³⁷³⁰ credentium verbo doctrinæ et exemplo, de cujus et aliis probis actibus, licet plura relatu digna eniteant, tamen ea intacta relinquimus propter instantis temporis homines, qui nichil boni ipsi operantes, aliorum benefacta credere audita renuunt. Verumtamen non videatur esse absurdum, si præpostero ³⁷³¹ ordine referamus, quæ antea referre debuimus. Nam prædictus præsul ³⁷³² cum suam ægritudinem invalescere sentiret, et paucos familiares circa lectum ³⁷³³ astare ³⁷³⁴ videret ³⁷³⁵, ingemuit et ait : *Secretum meum mihi, secretum mihi, ve mihi* ³⁷³⁶ ! et obtulit.

VARIE LECTIONES.

³⁶⁸⁰ deest A. ³⁶⁸¹ est al. man. 1. ³⁶⁸² et superscr. al. atram. 1. ³⁶⁸³ Wladizlaus inserunt 4. 4a. ³⁶⁸⁴ honore add. 4. 4a. ³⁶⁸⁵ deest 3. ³⁶⁸⁶ in Bohemia inserunt 4. 4a. ³⁶⁸⁷ ita 1. iste rel. ³⁶⁸⁸ ach ach 4. ³⁶⁸⁹ domos 3. domos 4. ³⁶⁹⁰ ex margine antiquioris codicis add. 2. i. invadens; errore scribæ pro i. (id est) inundans; legit etiam inundans 2b in margine. ³⁶⁹¹ inclita A. ³⁶⁹² deest 4. ³⁶⁹³ delet A. ³⁶⁹⁴ ita A. ³⁶⁹⁵ deest rel. ³⁶⁹⁶ discerpit 4. 4a. ³⁶⁹⁷ plantas 2b. ³⁶⁹⁸ deest 3. ³⁶⁹⁹ falsa in margine ab alia manu 2. ³⁷⁰⁰ regis 2b. ³⁷⁰¹ quarto 3. ³⁷⁰² nimio 3. ³⁷⁰³ deest A. ³⁷⁰⁴ contiguos 1. ³⁷⁰⁵ ab hoc loco usque ad vocem Zlita raika omnia desunt 4. 4a. ³⁷⁰⁶ reædificat 2b. ³⁷⁰⁷ Donin 3. ³⁷⁰⁸ Podwin 2. Podwin 2b. Podwin 3. ³⁷⁰⁹ deest A. ³⁷¹⁰ Moravia A. ³⁷¹¹ Zuratka 3. ³⁷¹² Theutoni. 2. ³⁷¹³ interrupta 3. ³⁷¹⁴ ædificavit 2. 2b. 3. ³⁷¹⁵ Quod audiens — castrum desunt 4. ³⁷¹⁶ corr. A. ³⁷¹⁷ Odalricus 2. ³⁷¹⁸ Wacemil 2. Wacemi 2b. ³⁷¹⁹ Vecenul omissio sequenti et 3. ³⁷²⁰ Adalbertus 4. 4a. ³⁷²¹ jam dux desunt 2. Wladizlaus inserunt 4. 4a. ³⁷²² eodem anno 4. 4a. ³⁷²³ ventuosa 2. 4. 4a. ³⁷²⁴ deest A. 1. 2. 2b. 3. ³⁷²⁵ phase 1. 2. 4. pasche 2b. ³⁷²⁶ illuciente corr. al. man. illucescente A. ³⁷²⁷ deest 2. ³⁷²⁸ Lamberti 1. 2. 4. ³⁷²⁹ ita A. 1. corr. rec. manu A. Lotharingia 4. de Lothrinia 4a. ³⁷³⁰ VII, 3. ³⁷³¹ deest 3. ³⁷³² pre al. man. superscr. 4. ³⁷³³ Hermannus 4. ³⁷³⁴ suum add. 4. 4a. ³⁷³⁵ assistere A. ³⁷³⁶ viderat corr. al. man. videret 1. ³⁷³⁷ ita A. v. m. desunt rel.

NOTÆ.

(752) Cfr. Vita S. Ottonis ep. Bamberg, III, 42.

(753) Confirmat Necrologium Bohemicum.

Illi autem stabant stupefacti ²⁷²⁶, et intuebantur vultus suos adinvicem taciti. Et paulo post iterum præsul aperuit os suum et inquit: *Olim debueram, cum sanus fueram, hæc sari stando in ambone quæ nunc compellor suteri jam spiritus mei in agone. Fateor enim quia ²⁷²⁷ ego peccator ²⁷²⁸ compeccantes de peccato suo non redargui, et petentes inique agentes et delinquentes non solum honoravi, verum etiam amavi, quos increpare, et si non obedirent, excommunicare debui. Postquam enim occubuit Bracizlaus ²⁷²⁹ junior (753'), quo nec fuit nec erit dux melior, hac in terra floruit iniquitas, germinavit superbia, pululavit fraus, dolus et injusticia, et ego semper dolens dolui, quod mihi cum bono duce non licuit mori. Væ mihi ²⁷³⁰! quia ²⁷³¹ silui, quia ²⁷³² apostatricem gentem non revocavi, nec in gladio anathematis pro Christo dimicavi; sed me ipsum et populum christianum passus sum per tactum manus cum gente non sancta pollui, sicut scriptum est: « Qui tangit immunda ²⁷³³ immundus erit (Levit. xii, 4), et qui tetigerit picem, inquinabitur ²⁷³⁴ ab ea (Eccli. xiii, 1), » aut « quæ conventio Christi ad Belial? » (II Cor. vi, 15.) Apostatricem gentem dico Judeos, qui per nostram negligentiam post baptismum relapsi sunt in judaismum. Unde valde timeo ne Christus mihi ²⁷³⁵ hoc ²⁷³⁶ obijciat, et inferiorem me projiciat in orbem. Nam hujus intempesta noctis vox mihi audita est dicens: « Tu non ascendisti ex adverso, nec obposuisti murum pro domo Israel, ut stares in prælio in die ²⁷³⁷ Domini; et gregem dominicum non auro, non argento, verum Christi precioso ²⁷³⁸ sanguine redemptum, per unam morbidam oculum passus es contaminari et a cælesti regno exterminari. » Heu mihi misero! qualem me esse vellem, quam diversum ab illo qualis olim eram, et nunc ipsemet mihi displiceo, quia parum boni me fecisse video. Dixerat, et statim, ut supra retulimus,*

Spiritus in vacuas fugiens evanuit auras (754).

Post hunc Megnardus ²⁷³⁹ præsul in ordine denus.

50. Eodem anno mense Marcio comes Bznata ²⁷⁴⁰ de Jerosolimis ²⁷⁴¹ simul et de Galicia rediit, et ejusdem anni 17 Kal. Novembris obiit. Item in ²⁷⁴² eodem anno mel et vindemia pleno cornu habundavit: et segetes satis creverant, sed in aristis ²⁷⁴³ gra-

num non redundavit. Hunc annum secuta est hyemps calida, unde in sequenti æstate caruimus custodia glacie.

51. Anno dominicæ incarnationis 1123, mense Marcio comes Dlugomil ²⁷⁴⁴ et Gumprecht ²⁷⁴⁵ et Gilbertus ²⁷⁴⁶ et Heinricus qui et Sdic ²⁷⁴⁷, et ²⁷⁴⁸ cum eis alii Hierosolimam perrexerunt. ²⁷⁴⁹, ex quibus quidam mense Novembri ²⁷⁵⁰ redierunt, quidam ibi interierunt. Nam comes Dlugomil ²⁷⁵¹ jam ²⁷⁵² in ²⁷⁵³ revertendo 8 Idus Julii obiit; similiter et Bertholdus ²⁷⁵⁴ cliens Heinrici, filii mei, 8 Idus Augusti moritur ²⁷⁵⁵.

Impedior lacrimis nec possum promere scriptis.

Quis furor unanimes aut quæ discordia fratres

Ceu geminos apros ²⁷⁵⁶ in diram compulit iram,

B Nam dux Wladizlaus inmani motus ira, contra fratrem suum Sobezlaus mense Marcio movit arma, et eum ²⁷⁵⁷ cum suis omnibus expulit de Moravia, et reddidit Conrado filio Lutoldi hæreditatem suam (755).

Partem autem quartam illius regni, quam habuit tetrarcha Oudalricus (756), frater supradicti Lutoldi, addidit Ottoni, Suatopluk ducis fratri. Sobizlav autem fugiens a facie sui germani, adiit imperatorem in Maguntia urbe ²⁷⁵⁸, sed parum sua ²⁷⁵⁹ profecerunt negotia, quia sine pecunia apud omnes reges vanæ sunt cujuspiam preces, et legum obmutescit justicia. Tunc veluti lupus, qui inhians invadit ²⁷⁶⁰ gregem, et frustra captans cum nilprehendit ²⁷⁶¹, submittens caudam repetit silvam ²⁷⁶², sic Sobezlaus apud cæsarem infecta causa tendit ²⁷⁶³ ad Wicpertum, et apud eum ²⁷⁶⁴ per septem menses conversatus est ²⁷⁶⁵. Deinde mense Novembri transiit ²⁷⁶⁶ in Poloniam; quem dux Boleslaus honeste in sua recepit, conjugem (757) autem ejus Alinuse, ducis gnatam ²⁷⁶⁷, Stephanus rex Pannonicus grataiter recepit, recognoscens cognatam suam.

Item in quadragesima fere per universum orbem ²⁷⁶⁸ aeris potestates quasi plurimæ stellæ, etsi non ceciderunt, visæ sunt tamen cecidisse ²⁷⁶⁹ in terram, huic simile Dominus dicit in evangelio: *Videbam Satanam, quasi fulgur de cælo cadentem* (Luc. x, 18).

52. Eodem anno maxima fuit ubertas tam autumnæ quam vere seminatis in frugibus, nisi quod grande

VARIE LECTIONES.

²⁷²⁶ obstupefacti 3. ²⁷²⁷ quod 2b. ²⁷²⁸ et indignus inserunt 4, 4a. ²⁷²⁹ dux add. 4. ²⁷³⁰ væ mihi repetunt 4, 4a. ²⁷³¹ ita corr. A, quod 2b. ²⁷³² quod 2b. ²⁷³³ immundam 2, immundum 2b, 3, 4, 4a. ²⁷³⁴ inquinatur 3. ²⁷³⁵ mihi 1. ²⁷³⁶ deest 1. ²⁷³⁷ in die desunt A, domo 2. ²⁷³⁸ deest 3. ²⁷³⁹ ita A, 4, Megnardus 1, 2, et rell. ²⁷⁴⁰ Wznata 2, 4, 4a. ²⁷⁴¹ Hieros. 1. ²⁷⁴² a verbis Eodem anno usque ad hunc locum omnia desunt 4, 4a. ²⁷⁴³ ita corr. al. man. pro astris A. ²⁷⁴⁴ Dlygomil. 1, 2b, Dlubonil. 2. ²⁷⁴⁵ Gumprecht 1, Gumprecht 3. ²⁷⁴⁶ Gisilbertus 4, 4a. ²⁷⁴⁷ Zdik 2, Sdik 3, 4, 4a. ²⁷⁴⁸ atque A. ²⁷⁴⁹ per Hier. A. ²⁷⁵⁰ Septembri 2, in quo recentissima manus deleta Sept. supra scripsit Nov. ²⁷⁵¹ Dlygomil 1, 2, Dlygomil 2b. ²⁷⁵² deest 4, 4a. ²⁷⁵³ deest A. ²⁷⁵⁴ Bertoldus 1, 2, 4. ²⁷⁵⁵ obiit 3. ²⁷⁵⁶ ita A, tauros superacr. vel apros 4, tauros rell. ²⁷⁵⁷ deest 3, 4a. ²⁷⁵⁸ ita 1, in urbe Maguntina 4, deest rell. ²⁷⁵⁹ deest A. ²⁷⁶⁰ deest 4. ²⁷⁶¹ comprehendit 2, 4a, prendit 3, 4. ²⁷⁶² repetit silvam subin. caud. cum nil preh. A. ²⁷⁶³ tendit 4, 4a. ²⁷⁶⁴ mansit A, A', hoc loco. ²⁷⁶⁵ deest A. ²⁷⁶⁶ transit 2, 2b, 3. ²⁷⁶⁷ natam corr. A. ²⁷⁶⁸ urbana 1. ²⁷⁶⁹ recidisse 3.

NOTÆ.

(753') Cfr. supra III, 13.

(754) Virg., Æn. IV, 278.

(755) Provinciam Znaymensem.

D (756) Provinciam Brunnensem.

(757) Nomen ei erat Adelheidæ. Stephanus rex erat filius Colomanni, fratris Almi ducis.

locis nocuit in pluribus; mel autem in campestribus A fuit habundē, in silvestribus locis minime. Hiemps aspera fuit nimis ²⁷⁸⁶ et nivosa. Jamque eodem vergente ²⁷⁸¹ anno ²⁷⁸¹, marchionis Dedii ²⁷⁸³ (758) extrema stirpe fato extirpata (759), imperator quartus Henricus prædicti Dedii marchionatum ²⁷⁸⁴ putans hærede desolatum, dederat Wicperti sub potēciam. Sed erat in Saxonia quidam ²⁷⁸⁵ nomine Conradus (760); ex tribu ejusdem Dedii natus, ad cuius, manus jure pertinebat ille marchionatus; unde dux Lutera ²⁷⁸⁶ et alii Saxones valde indignantes contra imperatorem, susceperunt bellum adversus Wicpertum.

53. Hisdem diebus dux Wladizlaus et Otto, sicut præceperat eis imperator, tam Boemiæ quam Moravia coadunato exercitu transeuntes silvam, metati sunt castra ultra ²⁷⁸⁷ oppidum Guozdec ²⁷⁸⁸ ex adverso prædicti ducis. Præsul autem Maguntinus et comes Wicpertus citra ²⁷⁸⁹ fluvium Mlida ²⁷⁹⁰ (761) stabant gravi cum ²⁷⁹¹ multitudine armata; Saxones autem positi castra in medio dirimebant eos, nec sinebant ²⁷⁹² insimul coire adversarios suos ²⁷⁹³. Tunc dux Boemiæ et Otto miserunt ad Saxones dicentes: *Non nos per superbiam contra vos sumpsimus arma, sed jussu imperatoris venimus in auxilium Maguntino archiepiscopo* ²⁷⁹⁴ (762) *et Wicperto comiti. Sed, quoniam hii non assunt, qui adesse et primam committere pugnam debuerant, vos* ²⁷⁹⁵ *tantummodo cedite nobis loco, ut habeamus occasionem revertendi* ²⁷⁹⁶, *videlicet et vos cessisse, et nos stetisse* ²⁷⁹⁷ *et expectasse eos* ²⁷⁹⁸ *in condito loco.* Ad hæc Lutera ²⁷⁹⁹ dux respondit dicens: *Miror vos prudentes viros apertos non deprehendere* ²⁸⁰⁰ *animo dolos, quibus inducti frustra contra nos movistis arma innocuos. An ulla* ²⁸⁰¹ *putatis carere dolis consilia Maguntini archipræsulis Adalberti? An nondum ejus Atticam prudentiam satis experti estis? Sic* ²⁸⁰², *sic notus est vobis Wicpertus, alter Ulixes* ²⁸⁰³, *qui circa ejusdem præsulis callipodium informatus est. Cur ipsi non veniunt, nos* ²⁸⁰⁴ *ut saluent qui libenter eos resalutant?*

Sed tucius est a longe expectare, quam manu committere bellum, et alterius incommodo ²⁸⁰⁵ *suum comparare* ²⁸⁰⁶ *commodum. Certe, quivis* ²⁸⁰⁷ *lippis* ²⁸⁰⁸ *potest perspicere* ²⁸⁰⁹ *oculis* (763), *quid* ²⁸¹⁰ *ipsi machinantur suis dolis. Sciunt enim et bene sapiunt, quia, si vos vincitis, quod non* ²⁸¹¹ *sine magno vestri dampno* ²⁸¹² *dabitur vincere Saxones* ²⁸¹³; *sin autem vobis* ²⁸¹⁴ *potenter* ²⁸¹⁵ *prævalere poterimus, Boemiam suis defensoribus* ²⁸¹⁶ *viduatam facilius invadere* ²⁸¹⁷ *quibunt. Hoc vult imperator, hoc præsul Maguntinus consiliatur* ²⁸¹⁸. *Sic semper vester gener Wicpertus Boemis amicitur. Nam germanus suus* ²⁸¹⁹ *Sobezlaus, quem nuper Wicpertus ob* ²⁸²⁰ *voluntatem tuam* ²⁸²¹ *dolo abegit in Poloniam, nisi cito ad eundem Wicpertum revertatur, amplius mihi non credatur. Nos autem* ²⁸²² *sciatis magis paratos congregi prælio quam vobis cedere loco. His auditis male creduli verbis dolo compositis Boemi, depopulata regione quæ est circa urbem Misen, reversi sunt ad propria, sole morante in 15 Sagittarii parte* ²⁸²³ (Nov. 24).

54. Anno dominicæ incarnationis 1124, 2. Idus Februarii Hermannus, frater Willalmi, et Lutohor ²⁸²⁴, filius Martini, perrexerunt Hierosolimam. Eodem anno ²⁸²⁵.

Dux ²⁸²⁶ Borivoy Nonis bis binis mense Plutonis (764). Exul in Ungaria carnis compage ²⁸²⁷ soluta ²⁸²⁸. Ad Christum migrat pura quem mente colebat, Cum quo nunc ampla cœli lætatur in aula. Hujus post omnes ²⁸²⁹ vitæ mundique labores, Exul ter quinis quos ²⁸³⁰ degens pertulit annis, Et quibus est passus bis ternos ²⁸³¹ carcere clausus, Bis sublimatus solio, cur bis ²⁸³² reprobatus ²⁸³³. Non mihi rimari ²⁸³⁴ fas est vel talia fari; Scit qui cuncta creat Deus atque creata gubernat. Qui legit hæc dicat: *Borivoy dux nunc ibi vivat* ²⁸³⁵, *Est ubi sanctarum pars* ²⁸³⁶ *et requies animarum* ²⁸³⁷.

Sepultus est autem in Praga metropoli, anno tunc labenti ²⁸³⁸ bissextili ²⁸³⁹ pridie Idus Marcii, ad principalem ecclesiam sanctorum martirum Viti, Wen-

VARIÆ LECTIONES.

²⁷⁸⁰ deest 4, 4^a. ²⁷⁸¹ urgente 2, 3, vigente 2b. ²⁷⁸² an. verg. A. ²⁷⁸³ Deda 3. ²⁷⁸⁴ tum al. man. 1. ²⁷⁸⁵ quid in Sax. 1. ²⁷⁸⁶ Ludera corr. Lutera A. ²⁷⁸⁷ circa 2. ²⁷⁸⁸ Guozdecz 2. ²⁷⁸⁹ circa 3, 4. ²⁷⁹⁰ Multava 3, Mildeua 4, 4^a. ²⁷⁹¹ deest 3. ²⁷⁹² videbant 4, 4^a. ²⁷⁹³ nec — suos in margine 1. ²⁷⁹⁴ ita 4, archipræsuli rel. ²⁷⁹⁵ deest 1. ²⁷⁹⁶ referendi 3. ²⁷⁹⁷ et nos stetisse desunt 1. ²⁷⁹⁸ vos 4, 4^a. ²⁷⁹⁹ corr. A, Ludera 2, 4. ²⁸⁰⁰ reprehendere 1. ²⁸⁰¹ nulla 4, 4^a. ²⁸⁰² si sic 3. ²⁸⁰³ Ultres 2, Ulysses 2b. ²⁸⁰⁴ nos corr. hos A, nos 1, rel. ²⁸⁰⁵ incommodum corr. al. m. 1. ²⁸⁰⁶ parare 2b. ²⁸⁰⁷ ita A, corr. al. man. quis 1, rel. ²⁸⁰⁸ lippus est 4, 4^a. ²⁸⁰⁹ prospicere 3. ²⁸¹⁰ quod 2b. ²⁸¹¹ deest A. ²⁸¹² non A. h. l. ²⁸¹³ Saxones 1. ²⁸¹⁴ ita corr. 1, nos A. et rel. ²⁸¹⁵ poter 1. ²⁸¹⁶ corr. A. ²⁸¹⁷ inquirere 2. ²⁸¹⁸ consiliator 1. ²⁸¹⁹ tuus 4. ²⁸²⁰ ad A. ²⁸²¹ suam 2, 2b, 3. ²⁸²² arce 1. ²⁸²³ Liutober 2, 2a, 4, 4^a. ²⁸²⁴ a verbis II. Idus usque ad hunc locum omnia desunt 4, 4^a. ²⁸²⁵ Boemomorum inserunt 4, 4^a. ²⁸²⁶ compaga corr. al. man. compage 1. ²⁸²⁷ saluta corr. al. man. soluto 1. ²⁸²⁸ omnis 4^a. ²⁸²⁹ quo 1. ²⁸³⁰ ita 1, 4, 4^a. ²⁸³¹ supersc. eadem. m. 1. in textu sex annos; ita quoque A. et rel. ²⁸³² inrbis 2b. his 3. ²⁸³³ reprobatur 3. ²⁸³⁴ ita A. scrutari supersc. vel rimari 1. eadem manu scrutari rel. ²⁸³⁵ ita 1. supersc. ead. man. loco requiescat, quod A. et rel. ²⁸³⁶ super vocem pars adscriptum pax 2b. ²⁸³⁷ deest hic versus A. ²⁸³⁸ habenti 2. ²⁸³⁹ sextali A.

NOTÆ.

(758) De tribu Buzici cfr. Thietmar. VI, 34.
(759) Ultimus erat Henricus junior marchio Misnensis. Cfr. Vita Wiperti, c. 11.
(760) Comes Wettinensis.
(761) Mulde.

(762) Alberto.
(763) Ilor., serm. I, 3, 25.
(764) 4. Non. Febr. testibus Calendario Pegaviensi et Necrologio Bohemico. K. — Macrob. Saturn. I, 13: *Secundum (mensem) dicavit Februo deo,*

eczlay atque ³⁸³⁹ Adalberti in cripta sancti Martini episcopi et confessoris ³⁸⁴⁰.

55. Item ejusdem anni in quadragesima, 9 ³⁸⁴¹ Kal. Aprilis, præsul ³⁸⁴² Megnardus ³⁸⁴³ casu repens in sacrario ossa Podiwin ³⁸⁴⁴ condit humi in capella, quæ est sub turre inter altare sancti Nicolay episcopi et confessoris ³⁸⁴⁵ et tumulum Gebeardi episcopi. Hic fuit cliens et Individuus comes in labore et ærumpna sancti Wencezlai martiris, de cuius actibus in vita ipsius sancti ³⁸⁴⁶ satis declaratur scire volentibus. Tempore enim ³⁸⁴⁷ suo Severus sextus hujus sedis episcopus ampliorem dilatans ³⁸⁴⁸ capellam, circa sacram prædicti patroni tumbam ossa prædicti clientis effodiens, quia aliter non poterat fundari murus, et collocans ea in sarcophago, posuerat in camera, ubi ecclesiastica servabantur xenia. Item 8. Idus Aprilis in die paschæ cæsar Henricus quartus mittens epistolas ad omnes regni sui principes et episcopos, præcepit, quatenus omni occasione postposita 4 Non. Maii in urbe Bamberch ³⁸⁴⁹ ad suam coadunarentur curiam (765).

56. Interea Sobezlau, nostri ducis frater, linquens Poloniam, tenuit cum suis omnibus ³⁸⁵⁰ viam ad ducem Saxonie Luteram ³⁸⁵¹, sperans tanti viri consilio simul et auxilio potiri. A quo honorifice suscipitur hospicio, et optato ³⁸⁵² suæ spei potitur solatio. Nam prædictus dux, ut cognovit principem Boemie ³⁸⁵³ regali interesse curiæ ³⁸⁵⁴, misit legatum cum hospite suo ad cæsarem dicens: Regiæ potestati et imperatorie dignitati congruit, patientibus injuriam clementer subvenire, et eam facientibus justiciæ rigore regaliter obviare ³⁸⁵⁵. Cujus gratiæ experimentum et principalis censuræ nobis et cunctis ³⁸⁵⁶ gentibus dabilis ³⁸⁵⁷ documentum, si huic innocenti viro et injuriam patienti Sobezlao justiciam faciens, fratri suo eum reconcilies. Unde cæsar valde indignatus, respiciens ad omnem cœtum suum ³⁸⁵⁸ dixit ³⁸⁵⁹: Satis pro imperio iste ³⁸⁶⁰ locutus est marchio; ipse nobis facit injuriam, et ulcisci poscit injuriam. Nam si mihi congruit, ut ³⁸⁶¹ ipse fatetur,

A alienas ulcisci injurias, cur non prius ulciscar meas? Aut quænam major potest esse injuria, quam quod ipse vocatus non venit ad nostra concilia? Ergo quemcunque ³⁸⁶² zelus justiciæ et hæc mordet injuria, spondeat nunc fidem super sacra plenaria, quod sua tollat arma, et sequatur me post festum sancti Jacobi apostoli (Jul. 25) in Saxoniam. Assenciunt omnes et collaudant principes, atque conjurant bellum adversus Saxones secundum edictum cæsaris. Hisdem diebus (766) moritur gener Wratizlai regis Wicbertus, de quo supra satis meminimus ³⁸⁶³. Videns autem Sobezlav, quia fortuna et regis ³⁸⁶⁴ census ³⁸⁶⁵ magis juvat fratrem suum majorem natu, vertit iter ad Wiperti natum (767), quo consolaretur ³⁸⁶⁶ de obitu sui patris ³⁸⁶⁷ suum per sororem cognatum, et ³⁸⁶⁸ exinde misit ad Poloniæ principem ³⁸⁶⁹ Stephanum comitem: per hunc enim sua omnia disponebat consilia. Qui, cum transiret silvam quæ est inter Saxoniam et Poloniam, incidit in armatis latronum manus. Qui a longe stantes inquirunt ad eos: *Parcinus et miseresчимus vobis atque concedimus vitam, ille vestram cum pace viam; equos autem et omnia quæ portatis linquite nobis, neque enim pauci multis resistere aut fugere quitis.* Quibus Stephanus imperterritus: *Parvum, inquit, date nobis ³⁸⁷⁰ spacium inire consilium.* Illis autem concedentibus, dixit comes: *O fratres et o socii, ultima jam ³⁸⁷¹ sortis ne timeatis casum fortunæ mortis, quisnam nobis suum ³⁸⁷² franget panem versis ³⁸⁷³ in fugam turpem? Aut post continuatam turpiter vitam quis nobis tribuet necessaria vitæ? Et ³⁸⁷⁴ utrum hanc barbari ³⁸⁷⁵ nobis ³⁸⁷⁶ concedant ignoramus. Hæc frustra sero pœnitebit ³⁸⁷⁷ nos non occubuisse viriliter, cum diversis pœnis affectos, hunc naribus truncatum, alterum oculis privatum, dabunt nos ³⁸⁷⁸ in parabolam et fabulam cunctis gentibus.* At illi unanimiter inquirunt: *Moriamur, moriamur; sed videamus ne inulti moriamur.* Quos ut viderunt pagani magis ad pugnam quam in fugam aptare ³⁸⁷⁹ arma, repente irruunt ³⁸⁸⁰ super eos. Fit monstruosa pugna inter

VARIE LECTIONES.

³⁸³⁹ deest 3, 4a. ³⁸⁴⁰ episcopi et confessoris desunt A. ³⁸⁴¹ VIII. A. 2, 4. ³⁸⁴² deest 3. ³⁸⁴³ Meinnardus 1. Meynhardus 2. Meginhardus 2b. ³⁸⁴⁴ Podiuen 1. 2b, 4, 4a. ³⁸⁴⁵ Pediuem 3. ³⁸⁴⁶ et confessoris desunt A. ³⁸⁴⁷ deest A. 3, 4a. ³⁸⁴⁸ autem A. ³⁸⁴⁹ recentiori man. superscr. fabricans 1. ³⁸⁵⁰ in margine A. Bamberch 1. Bâbenberch 4. ³⁸⁵¹ omn. suis A. ³⁸⁵² ita 1. Luderam A. ³⁸⁵³ et op. erasa 1. ³⁸⁵⁴ deest A. ³⁸⁵⁵ Wladizlai addit A. deest in rell. ³⁸⁵⁶ corr. 1. ³⁸⁵⁷ omnibus 4. ³⁸⁵⁸ dabis 2b. ³⁸⁵⁹ suum coet. A. ³⁸⁶⁰ dicens corr. dixit A. 1. dicens 2. ³⁸⁶¹ deest 2b. ³⁸⁶² uti 2, 2b, 4. ³⁸⁶³ quæcunque 4, 4a. ³⁸⁶⁴ memini 3. ³⁸⁶⁵ corr. al. manu A. ³⁸⁶⁶ census 2b. ³⁸⁶⁷ censura 3. ³⁸⁶⁸ eum superscr. al. man. 1. ³⁸⁶⁹ fratris corr. alia manu in margine patris A. ³⁸⁷⁰ deest A. ³⁸⁷¹ princ. Pol. A. ³⁸⁷² deest 3. ³⁸⁷³ deest A. ³⁸⁷⁴ deest 4, 4a. ³⁸⁷⁵ inversis 1. sed corr. 3. ³⁸⁷⁶ en 1. ³⁸⁷⁷ babati 1. ³⁸⁷⁸ nobis hanc A. ³⁸⁷⁹ pœnitebit 1. ³⁸⁸⁰ vos 2. ³⁸⁸¹ aptarier 1. corr. aptarier 2. aptari 4. ³⁸⁸² corr. A.

NOTÆ.

qui lustrationum potens creditur; lustrari autem eo mense civitatem necesse erat, quo statuit, ut justa diis Manibus solverentur. Cf. Ovid., Fast. II, 35, sq.; Plut. Numa 20, Joanne Lydo auctore (de mens. p. 68.) Februus apud veteres Etruscos deus inferiorum erat, aut pater Plutonis, aut idem qui Pluto. GROTEFEND.

(765) Cfr. Ekkehardi Chronicon.
(766) xi Kal. Jun. Consentiunt Vita Wiperti, c. 12, et Kalendarium Pegaviense.
(767) Henricum. Wipertus filius major natu ante patrem obierat.

quinque ancilia et ³⁸⁸¹ quinquaginta fortium scuta. A Presbiter autem ex eis, cui animas suas commenda-
verant, habens arcum et faretram, fugit; quem
uxus ex latronibus, videns virum ³⁸⁸² inermem, in-
sequitur fugientem. At ille ³⁸⁸³ non valens evadere,
misit retro sagittam, et percussit equum in mediam
frontem, ceciditque equus et ascensor ejus retro.
Sicque solus presbiter evasit, et nunciavit in urbe
Glogov ³⁸⁸⁴ quæ facta fuerant. Præfectus autem il-
lius urbis nomine Nozizlav ³⁸⁸⁵, cum ³⁸⁸⁶ multis ³⁸⁸⁷
accelerans illuc armatis, invenit Stephanum semi-
vivum in media aqua Bozr ³⁸⁸⁸ (768) super frutices
hærentem — nam barbari, ut viderunt multos de
suis interfectos et alios vulneratos, irati valde præ-
cipitaverunt eum in ³⁸⁸⁹ prædictum fluvium —
quem præfatus præfectus suscipiens ³⁸⁹⁰ et ejus so-
cios adhuc semivivos tulit in castrum suum, ibi-
que ³⁸⁹¹ Stephanus in ³⁸⁹² Kal. Junii dominica die
moritur. Sobezlau autem hisdem temporibus apud
Wicpertii filium morabatur, quia post obitum patris
sui prædictus puer (769) atrociter ab inimicis undi-
que ³⁸⁹³ coartabatur.

Eodem anno mense Julio dux Wladizlaus natam
suam primogenitam nomine Suatavam (770), cum
magno muliebri cultu et nimio census apparatu, dat
nuptum cuidam inter Bavaros ³⁸⁹⁴ primates famo-
sissimo viro nomine Fridrico (771).

57. Eodem anno Christi ³⁸⁹⁵ Dei virtus et Dei ³⁸⁹⁶
sapientia, cuncta suo ³⁸⁹⁷ nutu gubernans subsi-
stencia, hanc terrulam dignatus est sua eruere clem-
encia a laqueo Satanæ ³⁸⁹⁸ et ejus filii Jacobi Apel-
læ ³⁸⁹⁹ (772). Cujus picea dextra quæcunque ³⁹⁰⁰
tetigerit, inquinat, et oris anelitus, ceu basilisci
foetidus, quos afflat, necat ³⁹⁰¹; de quo etiam plu-
rimi testantur veridici homines, quod sæpe visus
sit ³⁹⁰² Sathan in humana effigie ejus lateri adhæ-
rere atque sua obsequia exhibere. Unde eum in tan-
tam suis artibus extulit audaciam, immo demen-
ciam ut excedens suum modum tam sceleratissi-

mus homo post ducem vicedomini ³⁹⁰³ fungeretur
officio; quod erat magnum calos christiano populo.
Hic idem ³⁹⁰⁴ post baptismum factus apostata, altare
quod erat ædificatum et consecratum in sinagoga
eorum in nocte destruxit, et sumens sacras reli-
quias, non est veritus eas in suam mittere cloacam.
Hunc talem ³⁹⁰⁵ sacrilegum atque maleficium dux
Deo plenus Wladizlaus, zelum Christi zelans ³⁹⁰⁶,
11 Kal. Augusti tenuit atque sub arta jussit eum
constringi custodia. Ah ³⁹⁰⁷ quantum de mam-
mona iniquitatis ex domo ejusdem subplantatoris
sublatum est et in fascum ducis ³⁹⁰⁸ redactum! Præ-
terea sui compares in scelere Judei, ne prædictus
manzer capite plecteretur, tria milia argenti et
centum auri libras composuerunt duci ³⁹⁰⁹. Quod
autem ³⁹¹⁰ dux, gratia Dei instinctus, christiana man-
cipia ab omnibus Judeis redemit, et ut nullus ultra
christianus serviret eis ³⁹¹¹, interdixit, amen, amen,
inquam; quicquid unquam deliquit, totum in hoc
laudabilifaculo delevit et nomen sibi æternum ascivit,

O ³⁹¹² Christi famula pia Magdalena Maria,

Semper devota tibi promittit plebs sua vota,
quoniam in tuo festo eruta est ab hoste infesto.
Item eodem anno 3 Idus Augusti 11 hora diei solis
eclipsis fuit, et secuta est maxima pestilentia boum
ovium atque ³⁹¹³ suum; apes multæ interierunt, pe-
nuria mellis fuit nimia. Segetes ³⁹¹⁴ autumnales de-
fuerunt simul et vernaes, præter solum millum et
pisam.

Eodem anno dux Wladizlaus, vir ³⁹¹⁵ præclarus et
venerandus, natale Domini (Dec. 25) et epiphaniam
C (Jan. 6) in villa Stebecna celebravit. Deinde, quoniam
³⁹¹⁶ infirmabatur, transfert se ³⁹¹⁷ in urbem
Wissegrad, ibique ³⁹¹⁸ ad suum obitum mansit. Ejus-
dem hiemis intrante vere vehementissimi incubue-
runt venti per totam lunationem mensis Marcii ³⁹¹⁹.

58. Anno dominicæ incarnationis 1125. Sobezlau
audiens fratrem suum ³⁹²⁰ graviter infirmari, inito
consilio amicorum salubri, inmo sic jam disponente

VARIAE LECTIONES.

³⁸⁸¹ inter add. 3. ³⁸⁸² virum vid. A. ³⁸⁸³ deest 4. ³⁸⁸⁴ Gloglou 4. ³⁸⁸⁵ Voyzlav 1. Voyzlau 2b, 3. Woyzlaus
4, 4a. ³⁸⁸⁶ al. manu superscr. A. ³⁸⁸⁷ deest A. ³⁸⁸⁸ Boler 3. Borb 4, 4a. ³⁸⁸⁹ ipsum A. ³⁸⁹⁰ suspiciens
corr. al. m. suscip. 1. ³⁸⁹¹ ubi 4, 4a. ³⁸⁹² tertio 2b, III. 3. ³⁸⁹³ undique ab in. A. ³⁸⁹⁴ Bavaricos 1. in turba
varios 2. ³⁸⁹⁵ ita 1. X A. ³⁸⁹⁶ deest 3. ³⁸⁹⁷ sub 4. ³⁸⁹⁸ satanæ 1. ³⁸⁹⁹ oeroicnica vel tale quid super-
scr. al. man. 1. ³⁹⁰⁰ quemcunque 4, 4a. ³⁹⁰¹ afflaverat omisso necat 3. ³⁹⁰² est 2. ³⁹⁰³ vice Deum 3.
vicedomini 4, 4a. ³⁹⁰⁴ Jacobus inserunt 4, 4a. ³⁹⁰⁵ Judæum inserunt 4, 4a. ³⁹⁰⁶ zelatus 4, 4a. ³⁹⁰⁷ ah
repetunt 4, 4a. ³⁹⁰⁸ Wladizlai add. 4, 4a. ³⁹⁰⁹ deest 4, 4a. ³⁹¹⁰ quod accipiens 4, 4a. ³⁹¹¹ Judæis 4, 4a.
³⁹¹² o pia Chr. A. ³⁹¹³ deest 4, 4a. ³⁹¹⁴ Segetes pisam desunt A. ³⁹¹⁵ dux 3, omittunt 4, 4a. ³⁹¹⁶ quan-
doquidem 2b, quia 3. ³⁹¹⁷ transferri se jubet 4, 4a. ³⁹¹⁸ usque add. 2b, 4, 4a. ³⁹¹⁹ Marcii 1. In cod.
A. sequuntur hi versus uncis inclusi, qui desunt in rel.

Anno milleno sexageno quo deno,
Anglorum mele crinem sensere comete.
Anno milleno centeno quo minus uno
Hierosolima Franci capiunt virtute potenti.

³⁹²⁰ Wladizlaum add. 4, 4a.

NOTÆ.

(768) Bober.
(769) I. e. juvenis, ut observat Schwarz; inter-
fuit enim jam anno 1115 prælio Wolfesholzensi, cfr.
Vita Wiperti, c. 11.

(770) Germanis Luitgarda.
(771) Comiti Bogensi.
(772) I. e. Judæi, ex Horatiano: *Credat Judæus
Apella.*

Dei nuntii, cum omni suo comitatu de Saxonia rediit, et 4 Nonas Februarii prope urbem ³⁹¹¹ Pragam in silva, quæ est circa cœnobium Brevnov ³⁹¹², noctu applicuerat. Latet causa, quid ipse hac in re faciendum disposuerat; neque eniñ tantæ indolis heros tam temere hanc terram intrasset, si non aliqui ³⁹¹³ ex comitibus extitissent, quorum consilio id, ut reor, egerat. Namque eadem nocte retro pedem torquens, huc et illuc, nunc ³⁹¹⁴ per silvas, modo per villas latenter circuibat terram, nemini vim inferens aliquam, sed semper ³⁹¹⁵ fratris sui quæritans ³⁹¹⁶ gratiam. Omnes quidem Boemi primi et secundi ordinis ³⁹¹⁷ eum diligebant et ejus parti ³⁹¹⁸ savebant, sola autem ductrix (773) et pauci cum ea adjuvabant Ottonem. Qui, quoniam sororem ejus (774) sibi copularat ³⁹¹⁹, omnibus modis nitebatur, quo post virum suum Otto potiretur solio. Ducis autem magis magisque invalescens morbus nimis ejus exhaurebat corpus. Inter hæc primates terræ conturbati ³⁹²⁰ ceu pisces in turbida aqua, incerti dum mente titubarent ³⁹²¹ consternati, regina Suatava ³⁹²² mater ducis præmonita et instructa Sobezlai ³⁹²³ ab amicis venit, ut visitaret filium suum, et sic locuta est ad eum: *Mater ego tua cum sim et regina, supplex et timida ad tua venio genua, et quibus te tenerum excepi, pro* ³⁹²⁴ *fratre tuo* ³⁹²⁵ *coram te jam tremulis procumbo genibus. Nec enim ea quæ jure possint negari peto, sed quæ sunt et* ³⁹²⁶ *Deo placita et hominibus accepta. Placet enim Deo, sicut ipse dixit: «Honora patrem tuum et matrem», ut meas aniles placide suscipias preces, et hanc rugosam lacrimisque obortam* ³⁹²⁷ *precor ne confundas faciem. Liceat mihi vetulæ matri apud filium suum* ³⁹²⁸ *impetrare quod rogat et postulat prostratus laetn universus Boemiæ, liceat mihi decrepitæ vos videre pacatos, quos pari conditione ex meo utero generatos video, gratia* ³⁹²⁹ *Dei, bene educatos. Contingat mihi aniculæ cito mortuæ non prius mori* ³⁹³⁰ *quam huic incomparabili meo Deus conferat solamen mærori. Merito quidem mæreo* ³⁹³¹ *quia fera Herinis hac in terra regnat, et vos fratres, olim unanimes, nunc in prælia armat* (775). *Quis enim ignorat, quod camisia propior sit corpori*

quam tunica? Natura quippe quæ fecit propinquiorem genitura, facit ut sit suis propior et in omni rerum procurata. Ille autem, ille ³⁹³² *quem tibi fratrem facis, et cui modo tuæ sobolis et caræ conjugis curam injungis et in tutelam committis, crede mihi matri, ipse primus erit eis in laqueum et in foveam et in scandalum. Iste autem quem a te elongas et quasi alienum reputas, cum sit tuus germanus, multo clemencior in tuos* ³⁹³³ *erit, quam tui patrui natus, cui post te decernis patrem solum ducatus. Dixerat,*

Et flebat natumque ³⁹³⁴ suo ³⁹³⁵ angebat ploratu. Quem ut vidit simul collacrimantem, hæc adiecit dicens: *Non tua, fili mi, inevitanda homini deplorata* ³⁹³⁶ *fatalia, verum fratris tui miserabilioris morte vitam defleo, qui profugus, vagus et exul mallet* ³⁹³⁷ *nunc feliciter mori quam infelicitate vivere. Cui natus* ³⁹³⁸ *perfusum faciem lacrimis, Faciam, inquit, mater mea, faciam quod hortaris, non* ³⁹³⁹ *sum adamante vel execrabili* ³⁹⁴⁰ *genitus Caribdi, ut non reminiscar uterini fratris* ³⁹⁴¹. Interea rediens præsul ³⁹⁴² Bambergensis ³⁹⁴³ ecclesiæ Otto, miles Christi indolis ³⁹⁴⁴, victis et destructis Pomoranorum idolis, visitat ducem jam viribus præ infirmitate deficientem. Cui aux ³⁹⁴⁵ cum sese et animam suam per sanctam confessionem commisisset, non prius posse dari aut consequi indulgentia præsul ³⁹⁴⁶ spondit, quam fratri suo pacem veram et firmam promississet et ³⁹⁴⁷ gratiam. Moxque præsul prædictus curam animæ ejus et causam perficiendæ ³⁹⁴⁸ pacis Megnardo ³⁹⁴⁹ injungens episcopo, juxta principale munificentiam valde donis honestatus tenuit viam; festinabat enim, ut ante Domini cœnam ³⁹⁵⁰ perveniret ad sedem suam (776). Mittitur illico pro Sobezlao ³⁹⁵¹, jamque palam in populo agitur, quod olim clanculo machinabatur.

Talia ut sensit princeps Moraviæ Otto fieri, qui semper adhærebat ducis lateri ³⁹⁵², times ne forsitan ³⁹⁵³ caperetur, tristis revertitur in Morviam. Pacificatus est autem Wladizlaus cum fratre ³⁹⁵⁴ quarta feria majoris hebdomadæ (Mart. 25). Post octavas autem ³⁹⁵⁵ paschæ 2. Idus Aprilis (777), dominica die, quæ tunc fuit *Misericordia Domini*,

VARIAE LECTIONES.

³⁹¹¹ deest A. ³⁹¹² Brzewnow 2, Breunen 2^b, Breunou 3, Breunev 4, 4^a. ³⁹¹³ alii 2. ³⁹¹⁴ deest A. ³⁹¹⁵ deest A. ³⁹¹⁶ deest A. ³⁹¹⁷ ordines 1. ³⁹¹⁸ al. man. in margine A. in textu patri. ³⁹¹⁹ copulaverat A. ³⁹²⁰ turbati A. ³⁹²¹ titubarunt 3. ³⁹²² Zuatava 1, Zwatava 4. ³⁹²³ Sob. ab am. A. ³⁹²⁴ cum A. ³⁹²⁵ Zobezlao inserunt 4, 4^a. ³⁹²⁶ ex 1. ³⁹²⁷ abortam 2, obrutam 2^b. ³⁹²⁸ si non 3. ³⁹²⁹ corr. A. ³⁹³⁰ corr. A. ³⁹³¹ mereor 1, morior 4, 4^a. ³⁹³² deest 4, 4^a. ³⁹³³ inter vos 4, 4^a. ³⁹³⁴ namque 1. ³⁹³⁵ suum 3. ³⁹³⁶ facta 1. ³⁹³⁷ valet al. man. superscr. vellet 1, malit 3. ³⁹³⁸ Wladizlaus inserunt 4, 4^a. ³⁹³⁹ nec 3, 4. ³⁹⁴⁰ ita A. ex Caribdi rel. ex deest 3, 4^a. ³⁹⁴¹ mei add. 4, 4^a. ³⁹⁴² præsul red. A. ³⁹⁴³ Bamberiensis 1, Babenbergensis 4. ³⁹⁴⁴ inclytus 3, 4^a. ³⁹⁴⁵ Wladizlaus inserunt 4, 4^a. ³⁹⁴⁶ Otto add. 4. ³⁹⁴⁷ deest A. 2^b, 3, 4, 4^a. ³⁹⁴⁸ perficiente corr. perficiende 1. ³⁹⁴⁹ Megnardo 1. ³⁹⁵⁰ cœn. Dom. A. ³⁹⁵¹ Boleslao 2. ³⁹⁵² lat. duc. A. ³⁹⁵³ forte 2, forsitan 4, 4^a. ³⁹⁵⁴ suo Sobezlao add. 4, 4^a. ³⁹⁵⁵ deest A.

NOTÆ.

(773) Richsa filia Heinrici comitis Ber ensis. Vide Pubitschka IV, 157.

(774) Sophiam.

(775) Virg., Æn. VII, 335.

(776) Rediit in ipso sacros. ncto paschæ Sabbato, ut tradit Ekkehardus 1125.

(777) Probat Necrologium Bohemicum.

plus et misericors dux Wladizlaus non sine magno A
suorum planctu migravit ad Christum, et quam
semper pro nomine Christi in pauperes exhibuit,
nimirum jam ab ipso misericordi Domino consecutus
est misericordiam. Sepultus est autem in ecclesia
sanctæ Mariæ virginis, quam ipse ædificans Christo
et ejus matri omnibus ecclesiasticis veniis sufficien-
ter auxit, et satis honorificam monachorum ibidem
constituit abbaciam; loci nomen est Cladoru-
bi³⁹⁷⁷ (778)

Dux fuit hic quantus³⁹⁹⁸, rexit dum spiritus artus,
Ex ejus gestis jam scriptis scire potestis,
Qua dignus laude sit, quove colendus honore.
Sit libri finis, nostri ducis est ubi finis³⁹⁹⁹.

59. Quoniam quidem primi³⁹⁷⁰ in exordio libri B
memini me dixisse, hanc chronicam sub temporibus
Wladizlai ducis et Hermannii præsulis editam esse
³⁹⁷¹, quibus jam ex hac convalle³⁹⁷² lacrimosa³⁹⁷³
fato transvectis ad loca forsitan deliciosa, sed adhuc
gestarum rerum exuberante materia, utrum ibi³⁹⁷⁴
figam littori³⁹⁷⁵ anchoram, an etiam

Nunc eurentibus euris³⁹⁷⁶ in altum carbasa tendam,
Consule formosa mea doctrix nunc mihi Musa.

Tu enim, quæ nunquam senescis, me senem ad ju-
venilla studia³⁹⁷⁷ inquietare non quiescis, haud³⁹⁷⁸
ignoras, quod in uno³⁹⁷⁹ quocunque³⁹⁸⁰ sene, sicut
in me, puerilis est sensus et debilis animus. O si
mihi jam octogenario præteritis Deus referat annos
(779), quibus olim³⁹⁸¹ Leodii sub Francone³⁹⁸² ma-
gistro tum grammaticæ tum dialecticæ artis in vire-
tis³⁹⁸³ pratis inecum lusisti satis! Oninium³⁹⁸⁴ ama-
bilis juvenibus et suavis, semper pudica, sed nunquam
vetula, cur me repetis senem? Cur hebetem incitas
mentem? Jam mihi annosa ætas dorsum incurvat,
jam rugosa³⁹⁸⁵ cutis faciem deturpat, jam pectus
velut sonipes fessus anhelat, jam vox rauca ceu anser
sibilat, et morbida senectus meos enervat sensus.
Certe plus me delectat³⁹⁸⁶ mollis panis et tosta buc-
cella, quam tua sophismata, quæ quondam sub ve-
stra molliter cubantes asscella, suaviter ex tua tenera
suximus papilla. O sophistica cornupeta, ultro viris
sylogisticis appetenda, nobis autem jam satis ex-

perta, sine senes, pete juvenes tui similes, ingenio
acutos et in arcium artibus argutos, qui nuper ad
magnam mensam dominæ³⁹⁸⁷ philosophiæ³⁹⁸⁸ deli-
ciosis pasti epulis, et exhaustis locis Franciæ the-
sauris, novi philosophi redeunt! Tales oratores
inclita virtus ducis Sobezlai expectat, qui ejus mirifica
gesta stilo aureo mirifice deaurare queant³⁹⁸⁹; quibus
et ego senex, quicquid inepte deliro, usque ad unguem
elimandum³⁹⁹⁰ supplex comitto. Horum et omnium
ista legencium cum licentia, liceat mihi præfati
ducis.

Pluribus ex gestis aliquid contingere scriptis.

Et qui me senem vituperas, ipse cum sis sapiens,
thesaurum tuæ scientiæ in lucem proferas, et hunc
rudem textum pro materia habeas³⁹⁹¹.

60. Regnante domino nostro Jesu Christo, trino
et uno omnipotente Deo, uti supra retulimus, duce
Wladizlao ex hac luce subtracto, frater ejus Sobez-
zlau, ætate quidem³⁹⁹² junior, sed maturis³⁹⁹³ sa-
piencia maturior, manu largus, civibus acceptus,
plebi utriusque sexus et ætatis gratus, omnibus Boe-
mis insimul faventibus, 16 Kal. Maii jure hæreditario
in principatus solio³⁹⁹⁴ elevatus est avito.

O qui perpetua mundum ratione gubernas,
Quisnam³⁹⁹⁵ speraret vel quisnam credere posset,
Quod pax hoc³⁹⁹⁶ anno fieret sine sanguine magno,
præsertim cum dominus Otto, quorundam instru-
ctus³⁹⁹⁷ consilio, tali se obligaverat sacramento³⁹⁹⁸,
quod non prius ab urbe Wissegrad cederet, quam
C aut victus plecteretur capite, aut victor potiretur
principalis sedis culmine. Sed dominus noster Jesus
Christus, qui dissipat et reprobat consilia principum,
sanctissimi martyris Wencezlai³⁹⁹⁹ per meritum ita
misericorditer disposuit, uti me supra referente
satis caritas vestra novit. Quapropter jam bonus
dux desinat super fratre suo simul et Ottone irasci
et⁴⁰⁰⁰ indignari, credat omnia ratione Dei⁴⁰⁰¹ gu-
bernari, et nichil sine ipso posse fieri. Sed, quoniam,
Salomone testante, ira in sinu stulti quiescit (*Eccle.*
vii, 10), absit hoc a reverentissimo⁴⁰⁰² duce, ut per
iram et indignationem suas virtutes eximias com-
maculet, aut per impacientiam⁴⁰⁰³ probabiles suos
contaminet actus. Quos revera si quis⁴⁰⁰⁴ ob lau-

VARIE LLECTIONES.

³⁹⁸⁰ ibi 3. ³⁹⁸⁷ Kladruby 2, Kladaruby 3. ³⁹⁸⁸ quintus 3. ³⁹⁸⁹ Hic sequuntur in 2^a verba: In-
cipit prologus in quartum librum. In 4 legitur: Explicit liber IIIus. Incipit Illus de chronica Boemo-
rum, quæ 4^a in margine a manu tamen recentiori adscripta sunt ³⁹⁷⁰ deest 3. ³⁹⁷¹ esse ed. A. ³⁹⁷² vallo
A. ³⁹⁷³ lacrimarum A. ³⁹⁷⁴ sibi 2. ³⁹⁷⁵ lectori 2^a. ³⁹⁷⁶ curis 4. ³⁹⁷⁷ stadia corr. al. man. studia
1. ³⁹⁷⁸ aut corr. haud A. ³⁹⁷⁹ viro 3. ³⁹⁸⁰ unoquoque 2^b. ³⁹⁸¹ enim 2. ³⁹⁸² Francorum 4, 4^a
³⁹⁸³ virentibus A. virentis 1, 4. ³⁹⁸⁴ omnium 2. ³⁹⁸⁵ rugosæ 3. ³⁹⁸⁶ delectant 2^b. ³⁹⁸⁷ deonæ 4. ³⁹⁸⁸ phil-
osophie 1. ³⁹⁸⁹ quent corr. al. man. queunt 1. ³⁹⁹⁰ ita corr. al. man. 1. eliminandum 3. ³⁹⁹¹ In
2^a. sequuntur verba: Incipit liber quartus de sublimatione Sebeslay in ducem Bohemorum. ³⁹⁹² deest
2. ³⁹⁹³ deest 2. ³⁹⁹⁴ in pr. solio A. ³⁹⁹⁵ omissum 4^a. ³⁹⁹⁶ eo 4. 4^a. ³⁹⁹⁷ ita corr. 1. instinctus A. 2.
2^b. 4. 4^a. ³⁹⁹⁸ juramento 2^b. ³⁹⁹⁹ W. mart. A. ⁴⁰⁰⁰ non 4. ⁴⁰⁰¹ Dei rat. A. Dei omissum 4. 4^a.
⁴⁰⁰² reverentissimo 3. ⁴⁰⁰³ patientiam 3. ⁴⁰⁰⁴ si quis al. man. in margine A.

NOTÆ.

(778) Kladräu.

(779) Vig., Æn. VIII, 566.

dem ¹⁰⁰⁰ sui ¹⁰⁰⁰ singillatim ¹⁰⁰⁷ exprimere satageret, prius diurna lux et pagina deficeret, quam inceptum ¹⁰⁰⁰ opus perficeret. Verumtamen nos unum et et præcipuum ejus memoriale vestre caritati pandimus, in quo nimirum omnibus pene præferendus est acta, quod tantæ potestatis dux nunquam

Mentis prædione poluit ¹⁰⁰⁰ sua labra medone (780).

Certe non modica est virtus cuippiam potenti viro os suum refrenare, et naturalis potus non amurcam, sed ejus illecebras spernere.

61. Eodem anno 13 ¹⁰¹⁰ Kal. Junii, 4 existente feria, in hebdomada sacrosancta pentecosten (781), magna nix in quibusdam silvestribus locis descendit, et sequentibus diebus grande frigus inhorruit, atque omnigenis et maxime in autumno seminatis frugibus, simul ¹⁰¹¹ et vineis, nec non et ¹⁰¹² arboribus multum nocuit, ita ut ¹⁰¹³ in multis locis arbusta radicitus exaruisent, et minores gelu rigescerent ¹⁰¹⁴ amnes. Ejus hebdomadæ in sabbatho 3 ¹⁰¹⁵ Kal. Junii (782) imperator Heinricus quartus obiit, ibique ejus et ¹⁰¹⁶ imperialis genealogia desiit, partim sterilitate feminei ¹⁰¹⁷ sexus, partim ab ineunte ætate omni virili ¹⁰¹⁸ stirpe regali fato conclusa exiciali.

62. Interea per Dei gratiam inclito duce Sobezlao in toto suo composita pace regno, dum ¹⁰¹⁹ heroycis cessamus a chronicis ¹⁰²⁰, referamus qualiter presbiter quidam crudi per incendium holeris incentivas extinxerit ¹⁰²¹ flammam pectoris; ipse enim clam mihi narravit familiariter, et ut nulli eum nomine proderem per Christum me rogavit amicabiliter, cui ita ego uti mihi credo, quia vita ejus laudabilis fidem præbet verbis. Aiebat ¹⁰²² enim quod, postquam sibi presbiteram ¹⁰²³ Dominus tulerat, devota mente Deo voverat, quod nullam ultra cognosceret feminam. Sed, quoniam valde difficile est assueta ¹⁰²⁴ funditus a mente ¹⁰²⁵ evolvere, nescio quot ¹⁰²⁶ post annos tanta eum temptatio carnis invaserat, ut pene voti

A oblitus quod Deo voverat, victus libidine in laqueum diaboli fere ¹⁰²⁷ ceciderat. Quid enim ageret? quando legerat in dialogo, qualiter sanctus Benedictus per incendium ¹⁰²⁸ urticæ compescuit ardorem carnis inimicæ. Cum subito superna gratia respectus et ad semelipsam reversus, querens ¹⁰²⁹ ad simile opus, et non inveniens secretum locum, furtim collegit de urticis manipulum, clam peciit cubiculam et super se clausit ostiolum, atque omne suum usque ad unum filum abiecit vestimentum. Ah! si quis tum ¹⁰³⁰ presbyterum sanum insanientem vidisset, etiamsi ¹⁰³¹ eadem die carum parentem sepelisset, vellet nollet, utique rideret ¹⁰³². Certe non tantum sævus magister in discipulum, aut dominus iratus in servum sævit, quantum presbiter in se et contra se inflammatus, atque præ ira insensibilis factus, per genitalia sua simul et posteriora urticis sævit. Exinde ¹⁰³³ redit ad cor, et multo crudelius circa præcordia sæviens, aiebat: *Tu me, tu, pessimum cor* ¹⁰³⁴, *semper crucias* ¹⁰³⁵, *ego te sic* ¹⁰³⁶ modo *crucubo*. *Ex te enim exeunt cogitationes malæ, adulteria* ¹⁰³⁷, *fornicationes et libidines*. Sicque satisfaciens suo furori presbiter furibundus ¹⁰³⁸, tantis atrocibus ¹⁰³⁹ doloribus, per tres dies jacuit moribundus; nec satis se ¹⁰⁴⁰ fecisse reputans animæ remediis, colligens ¹⁰⁴¹ fasciculum de urticis, suspendit in sua camera, quatenus eas ¹⁰⁴² semper haberet præ oculis, quas quotienscunque seu pendentes seu succisas sive juxta viam pollentes conspexit, cor ejus intremuit mensque mala memor mali penitus ¹⁰⁴³ evanuit. Nos autem hujus presbiteri imitabilem sæviciam vertamus ad virtutum ¹⁰⁴⁴ custodiam, et quod ipse operatus est in corpore, nos operemur ¹⁰⁴⁵ mente. Sunt enim eloquia Domini eloquia veridica, quibus ait: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor* (Joan. v, 17). Ecce enim ¹⁰⁴⁶ presbiter, dum foris pœnaliter ¹⁰⁴⁷ arsit, quod illicite ardebat ¹⁰⁴⁸ intus per Dei gratiam extinxit, vicit peccatum, quia mutavit incendium ¹⁰⁴⁹.

Noverint omnes in Christo fideles, hujus chronicæ compositorem, scilicet ¹⁰⁵⁰ Cosmæ reverentissimum Pragensis ecclesiæ decanum, 12 Kal. Novembris obiisse eodem anno, quo ducem Sobezlao constat intrinatum fuisse ¹⁰⁵¹. Amen. Valete fratres ¹⁰⁵².

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁰⁰ lau. 1. ¹⁰⁰⁶ ob laudem sui omissa 2b. ¹⁰⁰⁷ singulatim 3. ¹⁰⁰⁸ incertum A. 2. 2a. ¹⁰⁰⁹ polluit A. proluit 2. ¹⁰¹⁰ ita 4a. XVI. 4. VI. vell. ¹⁰¹¹ similiter 2b. ¹⁰¹² deest 3. 4. 4a. ¹⁰¹³ ita ut superscr. A. ¹⁰¹⁴ g. ul. man. superscr. 1. et minores gelu rigescerent desunt 2. ¹⁰¹⁵ X. 4a. ¹⁰¹⁶ ejusdem 3. ejus omisso et 4. 4a. ¹⁰¹⁷ feminei — ineunte desunt 1. ¹⁰¹⁸ li al. man. superscr. A. ¹⁰¹⁹ deest 3. ¹⁰²⁰ codices 4. 4a. omisiss omnibus a verbis. Interea etc. usque ad hunc locum hæc inserunt: Hoc in loco licet extra ordinem nostræ sit narrationis, quoniam tamen ædificationi fidelium convenire credimus etc. ¹⁰²¹ extinxerat 1. extinxit 2. ¹⁰²² aiebat g. eraso A. ¹⁰²³ presbiteruram sed corr. A. presbyteratum 2b. ¹⁰²⁴ assueta A. ¹⁰²⁵ deest 2. ¹⁰²⁶ quod 1. 2. ¹⁰²⁷ vere 2b. ¹⁰²⁸ incentivum 4. 4a. ¹⁰²⁹ coherens A. ¹⁰³⁰ tuum corr. tum 1. ¹⁰³¹ etsi 4a. ¹⁰³² rediret 2. ¹⁰³³ exin 2b. ¹⁰³⁴ pessime cur 2b. ¹⁰³⁵ pess. cor s. cruc. spat. 9. ¹⁰³⁶ vacuo relicto desunt 5. ¹⁰³⁷ si corr. al. man. sic 1. ¹⁰³⁸ superbia add. 4. 4a. ¹⁰³⁹ deest 5. ¹⁰⁴⁰ attrahualis 2b. attractus 4. 4a. ¹⁰⁴¹ me corr. se 1. ¹⁰⁴² corr. 1. ¹⁰⁴³ corr. al. man. A. ¹⁰⁴⁴ deest 2b. ¹⁰⁴⁵ ad virt. vertamus A. ¹⁰⁴⁶ in add. 4. 4a. ¹⁰⁴⁷ omittunt 4. 4a. ¹⁰⁴⁸ peccaliter 2b. ¹⁰⁴⁹ ardebit corr. ardebat 1. ¹⁰⁵⁰ Desinit cod. 3. his verbis: Hucusque Cosmæ decani Pragensis editio. ¹⁰⁵¹ deest 2b. ¹⁰⁵² In 2. recentior manus addidit M. C. XXV. — 4. 4a. ita: Hoc eodem anno exemptus est vita hujus chronicæ compositor Cosmas reverentissimus Pragensis ecclesiæ decanus xii Kal. Nov. ¹⁰⁵³ ita 1. amen A.

NOTÆ

(780) Potio melle mista.

(781) Incidit in diem 17 mensis Maii.

(782) Obiit 25 Mai; cfr. Ekkehardus et annalista

Saxo 1125; qui dies incit in Sabbatum hebdomadæ Pentecostes. Non Cosmæ videtur esse error, sed omnium nostrorum codicum mendum.

CANONICI WISSEGRADENSIS CONTINUATIO COSMÆ.

Anno dominicæ incarnationis ¹ 1126. Sobezlaus A dictus venit in Moraviam, et ablata Ottoni provincia Dedalrici (1) restituit filium ejus Wratizlaum in paternam ² sedem. Otto dux Moraviæ convenit Luterum ³ in Ratispona (2). Sobezlaus vastavit ⁴ Moraviam, partem Ottonis.

Eodem anno 4. Non. Januarii lucescente die signum visum est fulguris ⁵. Sed quibusdam visum est ante natale Domini, quibusdam in vigilia natiuitatis Domini, sed plane visum est in nocte sancti Stephani protomartyris. Eadem hyeme tanta magnitudo nivis fuit, qualem nullus hominum se vidisse dicebat, in qua multi homines mortui sunt. 14 Kalendas Martii inundatio aquæ; glacies multis rebus nocuit. Hic Luterus ⁶ rex Saxonum ⁷, seductus ab Otone duce Moraviæ, inflatus magna superbia et avaritia pecuniæ atque malitia et iniquitate, cum suo exercitu venit contra Bohemos juxta oppidum nomine Chlumec, ubi Sobezlaus dux cum Dei adiutorio et suo comitatu 12^o Kalendas Martii prostravit quingentos primates illorum, exceptis scutiferis ⁸, inter quos ruit Otto dux memoratus. Et in tanto bello tres tantum Sclavi perierunt; regi autem Saxonum cum ceteris pepercit dimisitque eum in pace. Et sic dominus Sobezlaus et Bohemi cum magno honore et gloria illési redierunt. Factum est inenarrabile ⁹ gaudium tam clericis quam laicis per totam familiam sancti Wenceslai, quia ¹⁰ nec patres nostri nec avi nec atavi habuerunt talem honorem, qualem omnipotens Deus sua gratia concessit nobis, suæque dextera et justo judicio vicit eos. Amen. Nolo autem ¹¹ vos latere patres et matres quod audivi, annuncio vobis veritatem auxilii omnipotentis Dei, quæ visa est pene ab utroque exercitu, quod aquila volans ea die, antequam bellum fieret inter Saxones et Bohemos, sua voce clamabat super Saxones, præsciens nutu Dei cadavera eorum, et campanam sonantem auditum est. Iterum circum astantibus ¹² et custodientibus ¹³ primatibus Bohemiensi-

bus ¹⁴ et prepositis et capellanis pene centum hastam sancti Wenceslai, inter quos unus capellanus, probus, nobili genere, nomine Vitus, qui tenebat hastam ejusdem sancti prememorati ¹⁵, ut mos est, indutus lorica et galea, ut Achilles, lacrimans præ gaudio clamavit ¹⁶ ad suos: « O socii et fratres, constantes estote: video enim sanctum Wenceslaum sedentem in equo albo et indutum candida veste super cacumen ¹⁷ sacræ hastæ, pugnantem pro nobis, etiam et vos videte. » Illi autem stupefacti ¹⁸ aspicientes hac et illac nichilque videntes — quia non omnibus, nisi dignis datum est a Deo illud miraculum videre — tristantibus et lacrimantibus et ex toto corde gementibus ad Deum, et oculis et manibus expandentibus ad ¹⁹ cælum, et tandem clamantibus *Kyrie eleison* ²⁰, dum Deus omnipotens sua misericordia et suo sancto nuncio Wenceslao, nostro protectore, vicit nostros hostes. Amen ²¹. Hæc duce Sobezlao omnia agente, misit suum capellanus in villam quæ vocatur nomine Wirbcane ²², cui fuit nota res; qui invenit in pariete ecclesiæ vexillum sancti Adalberti pontificis, et suspensum est in hasta sancti Wenceslai martyris in tempore belli contra Saxones, ubi Deus ²³ vicit eos. Amen ²⁴.

Eodem anno 5 Nonas Octobris Zdik ²⁵ ad sedem Olomucensem episcopus ²⁶ secundum instituta canonum electus, ab archiepiscopo suo Magontino (3) ordinatur, et in ordinatione, ablato ²⁷ nomine barbaro, Henricus appellatur.

Eodem anno Sobezlaus dux et Ungarorum rex Stephanus (4) convenerunt ad colloquium, et munera dederunt ad invicem; rediens Sobezlaus ad sua, cepit Bracizlaum ²⁸ (5), kathenatumque duxit in ²⁹ castellum nomine ³⁰ Donin (6).

Eodem anno multi homines perierunt fame per totum mundum. Deinde transactis tribus mensibus Bracizlaus in arce Jaromir (7) retrusus est. Eodem tempore ³¹ quasdam munitiones Bohemi reædificaverunt, quæ Slavice ³² Primda ³³ (8), Yzcorelik ³⁴ (9),

VARIÆ LECTIONES.

¹ Anno Domini 2^b. et sic deinceps. ² patriam 2^a. ³ Luderium 2. 2^b. ⁴ vastabat 2^b. ⁵ visum est fulgur 2^b. ⁶ Lotharius 2^b. ⁷ Saxonis 2^b. ⁸ XVI, 2^b. ⁹ scutiferis 2. ¹⁰ mirabile 2^b. ¹¹ qua 2. sanctus Wenceslaus quam 2^a. quod 2^b. ¹² deest 2. 2^a. ¹³ a circumstantibus 2^b. ¹⁴ custodibus 2. 2^a. ¹⁵ Boemorum 2^b. ¹⁶ prænominati 2^b. ¹⁷ clamabat 2^b. ¹⁸ cacumina 2^b. ¹⁹ et add. 2^b. ²⁰ in 2^a. 2^b. ²¹ kyr. 2. ²² deest 2^b. ²³ ita 2^a. Wrbczane 2. in villam Wrbczany 2^b. ²⁴ Dominus 2^b. ²⁵ deest 2^b. ²⁶ Zdik 2^b. et sic deinceps. ²⁷ Olomucensis episcopatus 2. 2^a. ²⁸ deest 2^b. ²⁹ Brzecislaum 2^b. ³⁰ ad 2^b. ³¹ dictum 2^b. ³² anno 2^b. ³³ Slavice 2^b. ³⁴ Przimda 2. Przimda 2^b. ³⁵ Yzcorzelik 2^b.

NOTÆ.

(1) I. e. Udalrici, cfr. Cosm. III, 41.

(2) V. infra cont. Sazav. 1126.

(3) Adalberto.

(4) secundus.

(5) filium Bracizlai II ducis qui anno 1100 inter-

fectus est.

(6) Dolina.

(7) Jaromierz in circulo Königrätz

(8) Franenberg in circulo Czeslaviensi.

(9) Gortitz.

dem ⁴⁰⁰⁷ sui ⁴⁰⁰⁸ singillatim ⁴⁰⁰⁷ exprimere satageret, prius diurna lux et pagina deficeret, quam inceptum ⁴⁰⁰⁸ opus perficeret. Verumtamen nos unum et et præcipuum ejus memoriale vestræ caritati pandimus, in quo nimirum omnibus pene præferendus est actus, quod tantæ potestatis dux nunquam

Mentis prædone poluit ⁴⁰⁰⁹ sua labra medone (780).

Certe non modica est virtus cuippiam potenti viro os suum refrenare, et naturalis potus non amurcam, sed ejus illecebras spernere.

61. Eodem anno 13 ⁴⁰¹⁰ Kal. Junii, 4 existente feria, in hebdomada sacrosancta pentecosten (781), magna nix in quibusdam silvestribus locis descendit, et sequentibus diebus grande frigus inhorruit, atque omnigenis et maxime in autumnis seminatis frugibus, simul ⁴⁰¹¹ et vineis, nec non et ⁴⁰¹² arboribus multum nocuit, ita ut ⁴⁰¹³ in multis locis arbusta radicitus exaruisent, et minores gelu rigescerent ⁴⁰¹⁴ amnes. Ejus hebdomadæ in sabbatho 3 ⁴⁰¹⁵ Kal. Junii (782) imperator Henricus quartus obiit, ibique ejus et ⁴⁰¹⁶ imperialis genealogia desiit, partim sterilitate feminei ⁴⁰¹⁷ sexus, partim ab ineunte ætate omni virili ⁴⁰¹⁸ stirpe regali fato conclusa exicali.

62. Interea per Dei gratiam inclito duce Sobezlao in toto suo composita pace regno, dum ⁴⁰¹⁹ heroycis cessamus a chronicis ⁴⁰²⁰, referamus qualiter presbiter quidam crudeli per incendium holeris incentivas extinxit ⁴⁰²¹ flammam pectoris; ipse enim clam mihi narravit familiariter, et ut nulli eum nomine proderem per Christum me rogavit amicaliter, cui ita ego uti mihi credo, quia vita ejus laudabilis fidem præbet verbis. Aiebat ⁴⁰²² enim quod, postquam sibi presbiteram ⁴⁰²³ Dominus tulerat, devota mente Deo voverat, quod nullam ultra cognosceret feminam. Sed, quoniam valde difficile est assueti ⁴⁰²⁴ funditus a mente ⁴⁰²⁵ evolvere, nescio quot ⁴⁰²⁶ post annos tanta eum temptatio carnis invaserat, ut pene voti

A oblitus quod Deo voverat, victus libidine in laqueum diaboli fere ⁴⁰²⁷ ceciderat. Quid enim ageret? ab quando legerat in dialogo, qualiter sanctus Benedictus per incendium ⁴⁰²⁸ urticæ compescuit ardorem carnis inimicæ. Cum subito superna gratia respecta et ad semetipsum reversus, quærens ⁴⁰²⁹ ad simile opus, et non inveniens secretum locum, furtim collegit de urticis manipulum, clam pectus cubiculos et super se clausit ostiolum, atque omne suum usque ad unum filum abiecit vestimentum. Ah! si quis tum ⁴⁰³⁰ presbyterum sanum insanientem vidisset, etiamsi ⁴⁰³¹ eadem die carum parentem sepelisset vellet nollet, utique rideret ⁴⁰³². Certe non tantus sævus magister in discipulum, aut dominus intrus in servum sævit, quantum presbiter in se et contra se inflammatus, atque præ ira insensibilis factus, per genitalia sua simul et posteriora urticis sævit. Exinde ⁴⁰³³ redit ad cor, et multo crudelius circa præcordia sæviens, aiebat: *Tu me, tu, pessime cor* ⁴⁰³⁴, *semper crucias* ⁴⁰³⁵, *ego te sic* ⁴⁰³⁶ modo *crectabo*. *Ex te enim exeunt cogitationes male, adulteria* ⁴⁰³⁷, *fornicationes et libidines*. Sicque satisfaciens suo furori presbiter furibundus ⁴⁰³⁸, tantis attractus ⁴⁰³⁹ doloribus, per tres dies jacuit moribundus; nec satis se ⁴⁰⁴⁰ fecisse reputans animæ remediis, colligens ⁴⁰⁴¹ fasciculum de urticis, suspendit in sua camera, quatenus eas ⁴⁰⁴² semper haberet præ oculis, quas quotienscunque seu pendentes seu succisas sive juxta viam pollentes conspexit, cor ejus intremuit mensque mala memor mali penitus ⁴⁰⁴³ errant. Nos autem hujus presbiteri imitabilem sævitiam vertamus ad virtutum ⁴⁰⁴⁴ custodiam, et quod ipse operatus est in corpore, nos operemur ⁴⁰⁴⁵ mentis. Sunt enim eloquia Domini eloquia veridica, quales ait: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor* (Joan. v, 17). Ecce enim ⁴⁰⁴⁶ presbiter, dum fornicatorialiter ⁴⁰⁴⁷ arsit, quod illicite ardebat ⁴⁰⁴⁸ intus per Dei gratiam extinxit, vicit peccatum, quia ⁴⁰⁴⁹ non tavit incendium ⁴⁰⁵⁰.

Noverint omnes in Christo fideles, hujus chronicæ compositorem, scilicet ⁴⁰⁵¹ Cosmam reverentissimum Pragensem ecclesiæ decanum, 12 Kal. Novembris obiisse eodem anno, quo ducem Sobezlao constat initium ⁴⁰⁵² nizatium fuisse ⁴⁰⁵³. Amen. Valet fratres ⁴⁰⁵⁴.

VARIE LECTIONES.

⁴⁰⁰⁸ lau. 1. ⁴⁰⁰⁹ ob laudem sui *omissa* 2b. ⁴⁰⁰⁷ singulatim 3. ⁴⁰⁰⁸ incertum A. 2. 2a. ⁴⁰⁰⁹ poluit 1. proluit 2. ⁴⁰¹⁰ ita 4a. XVI. 4. VI. *rell.* ⁴⁰¹¹ similiter 2b. ⁴⁰¹² deest 3. 4. 4a. ⁴⁰¹³ ita ut *superscr.* 1. ⁴⁰¹⁴ g. *ul. man. superscr.* 1. et minores gelu rigescerent *desunt* 2. ⁴⁰¹⁵ X. 4a. ⁴⁰¹⁶ ejusdem 3. ejus *omissa* et 4. 4a. ⁴⁰¹⁷ feminei — ineunte *desunt* 1. ⁴⁰¹⁸ li *al. man. superscr.* A. ⁴⁰¹⁹ deest 3. ⁴⁰²⁰ codices 1. 4a. *omissis omnibus a verbis*. Interea etc. usque ad hunc locum hæc inserunt: Hoc in loco licet extra ordinem nostræ sit narrationis, quoniam tamen ædificationi fidelium convenire credimus etc. ⁴⁰²¹ extinxerat 1. extinxit 2. ⁴⁰²² aiebat g. *eraso* A. ⁴⁰²³ presbiteruram *sed corr.* A. presbyteratum 2b. ⁴⁰²⁴ assueti 1. ⁴⁰²⁵ deest 2. ⁴⁰²⁶ quod 1. 2. ⁴⁰²⁷ vere 2b. ⁴⁰²⁸ incentivum 4. 4a. ⁴⁰²⁹ coherens A. ⁴⁰³⁰ tuum *corr.* tum 1. ⁴⁰³¹ etsi 4a. ⁴⁰³² rediret 2. ⁴⁰³³ exin 2b. ⁴⁰³⁴ pessime cur 2b. ⁴⁰³⁵ pess. cor s. *cruc.* ⁴⁰³⁶ superbia add. 4. 4a. ⁴⁰³⁷ deest 5. ⁴⁰³⁸ aliternuatis 2b. attractus 4. 4a. ⁴⁰³⁹ me *corr.* se 1. ⁴⁰⁴⁰ corr. 1. ⁴⁰⁴¹ corr. *al. man.* A. ⁴⁰⁴² deest 2b. ⁴⁰⁴³ ad virt. vertamus A. ⁴⁰⁴⁴ in add. 4. 4a. ⁴⁰⁴⁵ omittunt 4. 4a. ⁴⁰⁴⁶ peccaliter 2b. ⁴⁰⁴⁷ ardebat *corr.* ardebat 1. ⁴⁰⁴⁸ Desinit *cod.* 3. *his verbis*: Hucusque Cosmæ decani Pragensis editio. ⁴⁰⁴⁹ deest 2b. ⁴⁰⁵⁰ In 2. *recentior manus addidit* M. C. XXV. — 4. 4a. *ita*: Hoc eodem anno exemplum est *viri* hujus chronicæ compositor Cosmas reverentissimus Pragensis ecclesiæ decanus xii Kal. Nov. ⁴⁰⁵¹ ita 1. amen A.

NOTÆ

(780) Potio melle mista.

(781) Incidit in diem 17 mensis Maii.

(782) Obiit 25 Mai; cfr. Ekkehardus et annalista

Saxo 1125; qui dies incit in Sabbatum hebdomadæ Pentecostes. Non Cosmæ videtur esse error, sed eorum nostrorum codicum mendum.

CANONICI WISSEGRADENSIS CONTINUATIO COSMÆ.

Anno dominicæ incarnationis ¹ 1126. Sobezlaus A dictus venit in Moraviam, et ablata Ottoni provincia Dedalrici (1) restituit filium ejus Wratizlaum in paternam ² sedem. Otto dux Moraviæ convenit Luterum ³ in Ratispona (2). Sobezlaus vastavit ⁴ Moraviam, partem Ottonis.

Eodem anno 4. Non. Januarii lucescente die signum visum est fulguris ⁵. Sed quibusdam visum est ante natale Domini, quibusdam in vigilia natiuitatis Domini, sed plane visum est in nocte sancti Stephani protomartyris. Eadem hyeme tanta magnitudo nivis fuit, qualem nullus hominum se vidisse dicebat, in qua multi homines mortui sunt. 14 Kalendas Martii inundatio aquæ; glacies multis rebus nocuit. Hic Luterus ⁶ rex Saxonum ⁷, seductus ab Ottone duce Moraviæ, inflatus magna superbia et avaritia pecuniæ atque malitia et iniquitate, cum suo exercitu venit contra Bohemos juxta oppidum nomine Chlumez, ubi Sobezlaus dux cum Dei adjutorio et suo comitatu 12^a Kalendas Martii prostravit quingentos primates illorum, exceptis scutiferis ⁸, inter quos ruit Otto dux memoratus. Et in tanto bello tres tantum Sclavi perierunt; regi autem Saxonum cum ceteris pepercit dimisitque eum in pace. Et sic dominus Sobezlaus et Bohemi cum magno honore et gloria illisi redierunt. Factum est autem inenarrabile ⁹ gaudium tam clericis quam laicis per totam familiam sancti Wenceslai, quia ¹⁰ nec patres nostri nec avi nec atavi habuerunt talem honorem, qualem omnipotens Deus sua gratia concessit nobis, suaque dextera et justo judicio vicit eos. Amen. Nolo autem ¹¹ vos latere patres et matres quod audivi, annuncio vobis veritatem auxilii omnipotentis Dei, quæ visa est pene ab utroque exercitu, quod aquila volans ea die, antequam bellum fieret inter Saxones et Bohemos, sua voce clamabat super Saxones, præsciens nutu Dei cadavera eorum, et campanam sonantem auditum est. Iterum circum astantibus ¹² et custodientibus ¹³ primatibus Bohemiensi-

bus ¹⁴ et prepositis et capellanis pene centum hastam sancti Wenceslai, inter quos unus capellanus, probus, nobili genere, nomine Vitus, qui tenebat hastam ejusdem sancti prememorati ¹⁵, ut mos est, indutus lorica et galea, ut Achilles, lacrimans præ gaudio clamavit ¹⁶ ad suos: « O socii et fratres, constantes estote: video enim sanctum Wenceslaum sedentem in equo albo et indutum candida veste super cacumen ¹⁷ sacræ hastæ, pugnantem pro nobis, etiam et vos videte. » Illi autem stupefacti ¹⁸ aspicientes hac et illac nichilque videntes — quia non omnibus, nisi dignis datum est a Deo illud miraculum videre — tristantibus et lacrimantibus et ex toto corde gementibus ad Deum, et oculis et manibus expandentibus ad ¹⁹ cælum, et tandem clamantibus *Kyrie eleison* ²⁰, dum Deus omnipotens sua misericordia et suo sancto nuncio Wenceslao, nostro protectore, vicit nostros hostes. Amen ²¹. Hæc duce Sobezlao omnia agente, misit suum capellanium in villam quæ vocatur nomine Wirbeane ²², cui fuit nota res; qui invenit in pariete ecclesiæ vexillum sancti Adalberti pontificis, et suspensum est in hasta sancti Wenceslai martyris in tempore belli contra Saxones, ubi Deus ²³ vicit eos. Amen ²⁴.

Eodem anno 5 Nonas Octobris Zdik ²⁵ ad sedem Olomucensem episcopus ²⁶ secundum instituta canonum electus, ab archiepiscopo suo Magontino (3) ordinatur, et in ordinatione, ablato ²⁷ nomine barbaro, Henricus appellatur.

Eodem anno Sobezlaus dux et Ungarorum rex Stephanus (4) convenerunt ad colloquium, et munera dederunt ad invicem; rediens Sobezlaus ad sua, cepit Bracizlaum ²⁸ (5), katheratumque duxit in ²⁹ castellum nomine ³⁰ Donin (6).

Eodem anno multi homines perierunt fame per totum mundum. Deinde transactis tribus mensibus Bracizlaus in arce Jaromir (7) retrusus est. Eodem tempore ³¹ quasdam munitiones Bohemi reædificaverunt, quæ Slavice ³² Primda ³³ (8), Yzcorelik ³⁴ (9).

VARIE LECTIONES.

¹ Anno Domini 2^b. et sic deinceps. ² patriam 2^a. ³ Luderium 2. 2^b. ⁴ vastabat 2^b. ⁵ visum est fulgur 2^b. ⁶ Lotharius 2^b. ⁷ Saxonis 2^b. ⁸ XVI, 2^b. ⁹ scuriferis 2^b. ¹⁰ mirabile 2^b. ¹¹ qua 2^a. sanctus Wenceslaus quam 2^a. quod 2^b. ¹² deest 2. 2^a. ¹³ a circumstantibus 2^b. ¹⁴ custodibus 2. 2^a. ¹⁵ Boemorum 2^b. ¹⁶ prænominati 2^b. ¹⁷ clamabat 2^b. ¹⁸ cacumina 2^b. ¹⁹ et add. 2^b. ²⁰ in 2^a. 2^b. ²¹ kyr. 2. ²² deest 2^b. ²³ ita 2^a. Wrbeane 2. in villam Wrbezany 2^b. ²⁴ Dominus 2^b. ²⁵ deest 2^b. ²⁶ Zdiko 2^b. et sic deinceps. ²⁷ Olomucensis episcopatus 2. 2^a. ²⁸ deest 2^b. ²⁹ Brzecislaum 2^b. ³⁰ ad 2^b. ³¹ dictum 2^b. ³² anno 2^b. ³³ Sclavonice 2^b. ³⁴ Przimda 2. Przimda 2^b. ³⁵ Yzcorzelik 2^b.

NOTÆ.

(1) I. e. Udalrici, cfr. Cosm. III, 41.

(2) V. infra cont. Sazav. 1126.

(3) Adalberto.

(4) secundus.

(5) filium Bracizlai II ducis qui anno 1100 inter-

fectus est.

(6) Dohna.

(7) Jaromierz in circulo Königsgrätz

(8) Frauenberg in circulo Czeslaviensi.

(9) Gorlitz.

Tachow (10) appellantur. Ejusdem etiam temporis curriculo capella ^{2b} in monte Rzip nuncupatur. Sobezlaus dux serenissimus destructam reconstruit, quam Zdik, sanctæ Olomucensis ecclesiæ venerabilis ²⁷ episcopus, pristino ²⁸ dotis juri restauratam cum summa reverentia consecravit.

Anno dominicæ incarnationis 1127, 7 Kalend. Martii, caput ²⁹ sancti Adalberti martyris et pontificis in civitate Gnezden ³⁰ repertum est, eo quidem loco ubi martyr idem martyrio ³¹ fuit coronatus et tumulatus. ³² Sobezlaus vero dux Bohemorum tunc temporis Lotario regi Teutonicorum fuit reconciliatus (11), ejusque gratia et dilectione inductus, castrum Normberk ³³ cum magna manu obsedit, et Bawariam fere ³⁴ usque ad Danubium vastavit et ³⁵ incendit. Decem hebdomadis expletis (12), perfecto negotio cum magna pompa et triumpho ad propria remeavit. Bawari vero et Swevi furore et indignatione accensi, ducem (13) Conradum sibi in regem constituerunt, sicque novissimum errorem priore pejorem, proh dolor! in regno effecerunt.

Anno dominicæ incarnationis 1128. Lutherius rex in die paschæ (Apr. 22) levavit de fonte baptismatis filium ducis Sobezlai, factique sunt intimi amici. Cui parvulo post confirmationem filius (14) Wigberti (15) in exitu vitæ suæ promisit totum pheodum suum, astantibus ibidem primatibus Saxonum.

Eodem anno expeditio facta est a Sobezlao in auxilium compatri suo Lutherio regi (16) contra regem Conradum, sequenti vero die rediit ad propria cum gratiarum actione. Non post multum vero temporis ³⁶ Conradus filius Liutoldi (17) captus est a Sobezlao, et inclusus est in claustro Wissegradensis ecclesiæ ³⁷. Æstas sicca.

Eodem anno multi principes ³⁸ Bohemorum capti et catenati atque inclusi sunt in custodia a duce Sobezlao. Bracizlaus ductus est in castellum Dacin ³⁹ (18), et Conradus ad Henricum filium Wigberti.

Eodem anno 5. Idus Novembris et Sclavonice Prosince ⁴⁰ eclipsis lunæ rubea; dicam quod quidam viderunt particulam quæ remanserat jactantem se huc et illuc, donec defecit, et multæ stellæ circumdederunt eam, quarum ⁴¹ una circumvolavit lunam,

altera projecit se ad aquilonem. Transactis decem diebus ad noctem rubea signa apparuerunt in cælo ab aquilone ⁴².

Anno dominicæ incarnationis 1129. Wratislaus filius Dedalrici captus est a Sobezlao, post hæc ⁴³ in exilium missus est. Kladsko castrum renovatum est atque firmatum a Sobezlao.

Eodem anno dux Sobieslaus renovavit Wissegradense monasterium, quod pater ejus beatæ memoriæ rex ⁴⁴ Wratislaus ædificavit pro anima sua et uxoris suæ prolisque suæ, collaudante et autoritate gloriosissimi papæ Alexandri atque 72 patrum. Qui sanctæ Romanæ ecclesiæ prænominatus pontifex ad corroborandam ejusdem sacræ institutionis dignatus (19) per Johannem Tuscolanensem episcopum et per Petrum præpositum sancti Georgii martyris prædictæ ecclesiæ ministris, videlicet presbytero ⁴⁵, diacono, subdiacono et etiam præposito ⁴⁶ transmisit, et ⁴⁷ ad insigne apostolicæ autoritatis eis perpetuo hiis uti concessit, sandalia et mitras. Hiis vero ita dispositis et ordinatis, idem rex supra memoratus hoc prædictum monasterium subdidit sanctæ Romanæ ecclesiæ, quod ⁴⁸ tali modo fundavit, portans propriis humeris 12 coplinos plenos lapidibus in honore Salvatoris, ut Constantinus imperator fundavit Romanam ecclesiam. Ideo fecit eam liberam esse, quam Sobezlaus, ut diximus, renovavit, et renovatam in melius auxit, quia parietes depingi fecit, coronam auream in ea suspendit, quæ ponderat 12 marcas auri, argenti vero 80, æs et ferrum sine numero, pavementum politis lapidibus exornavit, porticus in circuitu addidit, laquearia in lateribus duobus affixit, tegulis summitatem totam cum tectis cooperuit, claustrum et omnes officinas cooperiri jussit; insuper et canonicos ejusdem ecclesiæ multiplicavit, stipendiis, prædiis, aliisque bonis augmentavit.

Eodemque anno dominus Meynbardus episcopus Pragensis ecclesiæ renovat ⁴⁹ sepulcrum sancti Adalberti pontificis auro et argento et cristallo.

Eodem ⁵⁰ anno Wencezlaus (20) filius Suatopluk ⁵¹ missus est in Ungariam a duce Subezlao in auxilium regi ⁵² Stephano contra Græcos, sicque cum pace

VARIAE LECTIONES.

²⁸ Capellam — appellatam 2^b. ²⁷ deest 2^b. ²⁸ pristini 2. 2^a. pristino juri, omisso dotis 2^b. ²⁹ corpus 2^b. ³⁰ Gnizno 2^b. ³¹ id. mart. desunt 2^a. ³² 7 Kal. — tumulatus leni ductu calami transfixa sunt in 2. ³³ Nuremberk 2^b. ³⁴ deest 2^b. ³⁵ deest 2. ³⁶ spatium add. 2^b. ³⁷ castro Wissegradensi 2^b. ³⁸ primates 2^a. 2^b. ³⁹ Dacin 2. Dieczin 2^b. ⁴⁰ et Sclav. Prosince omisa 2^b. ⁴¹ ex quarum 2. 2^a. ⁴² ad aquilonem 2^a. ⁴³ posthac 2^b. ⁴⁴ dux 2^b. ⁴⁵ et add. 2^b. ⁴⁶ et etiam præposito omisa 2^b. ⁴⁷ et deest 2^b. ⁴⁸ ita 2^b. qui 2. 2^a. ⁴⁹ renovavit 2^a. 2^b. ⁵⁰ enim add. 2. ⁵¹ Suatopluk 2^a. 2^b. ⁵² duci 2^b.

NOTÆ.

(10) Dachau.
(11) die festo Pentecostes 22 Maii Martisburgii;
cfr. Jaffé Geschichte des Deutschen Reichs unter
Lothar, pag. 58.
(12) Die 18 Aug. 1127 Lotharius Babenbergæ
commorabatur. Böhmer 2100.
(13) Franconia, Staufensem.
(14) Heinricus.

(15) Groicensis.
(16) qui obsidebat Spiram.
(17) Cfr. Cosmas III, 41.
(18) Tetschen.
(19) Legendum videtur dignitatem. De hac fundatione cfr. Cosmas ad annum 1070.
(20) dux Olomucensis.

redit, sed vivens per quatuor menses quartanis febribus excocatus pridie Kalendas Martii expiravit (21).

Anno dominicæ incarnationis 1130. ipsa nativitas die (Dec. 25) surgente aurora Lucifer ortus est, quod nunquam visum vel auditum fuit. Hic dominus Megnardus episcopus Pragensis ecclesiæ profectus est Jerozolyam causa orationis.

Eodem etiam anno dux Sobezlaus proficiscens Ratisponam ad colloquium Lutheri regis, in quodam rivulo nomine Regen⁶² Dei gratia evasit mersionem, in illaque urbe manens per septimanam destruxit 20 munitiones, sicque sanus et lætus rediit ad sua. Hæc domino duce Sobezlao agente, et ante et adhuc per omnia incolomi existente, pervenit in castrum Cladsko⁶³ cum multo comitatu, quo solertius quam antea et robustius munito, in Moraviam proficisci disposuerat. Sed Dei misericordia revelante, ut ipse ait: « Nihil opertum, quod⁶⁴ non reveletur, neque absconditum, quod non sciatur (Matth. x, 26) et cætera, insidiæ et traditiones quæ longe ante in eum machinatæ erant, tunc in ipsa via patuerunt, sicque inceptum iter Moraviæ ad tempus impederunt. Proxima itaque die dominica 17 Kalendas Julii in ipso itinere cognoscens duos satellites vitæ ejus insidiantes, vocavit comites suos, Zdeslaum⁶⁵ filium Blahonis⁶⁶, alterum Divis, rogans ab eis fidem, ne voluntati suæ in quodam secreto contradicerent. Illi vero duci fidem pro velle dederunt. Quibus sub oculis traditores manifestans ait: « Hii sunt vitæ meæ traditores⁶⁷, insidiatores et interemptores. Sicut mihi paulo ante⁶⁸ promisistis, impunitos usque ad præsentiam nostram ducatis, quatenus omnis traditionis tam suspectæ quam manifestæ veritatem plenius et lucidius cognoscamus. » Quorum alter cum hasta et sicca toxicata deprehensus fuit ferme duorum cubitorum longitudine, alter vero fuga elapsus est. Tunc dominus Sobezlaus per Dei sapientiam⁶⁹, ut Salomon præmonitus, quibusdam venatoribus suis advocatis rem tamen dissimulans ait: « Cuidam ex meis armigeris furata est mantica (22), mittite indagatores canes, ut sequantur vestigia prædonis. » Illi non spernentes jussa domini, velociter insecuti sunt, atque in quadam villa ceperunt eum, vinctumque ad ducem adduxerunt habentem gladium infectum veneno. Qui præsentibus primatibus Bohemiæ interrogavit nefandos latrones dicens: « Quam ob causam et cujus consilio tale et tam⁷¹ nefarium scelus perpetrare voluistis? cujusve milites estis? » Qui filii iniquitatis tam nefandam rem celare non potuerunt, sicque alter se militem esse Miroslai, filii Johannis comitis, alterque fratris ejus junioris Strezimir⁷²

A professus est. Hæc autem verba fuerunt exordium maledictæ orationis: « O bone et pie princeps, si causam quæris et ordinem, omni nube mendacii remota hæc est: Miroslaus nos infelices misit ad perdendam vitam inclytam tuam. » At Miroslaus, qui in eodem itinere erat, vinculis durissimis est constrictus, Strezimir vero inito consilio cum fratre finxit matrem suam valde infirmam, licentiam domum eundi a duce de expeditione quæsivit. Qui similiter in quadam villa captus est, atque ambo cum fratre ducti sunt in Wissegrad. Hiis ita transactis dominus Sobezlaus proficiscitur in urbem Pragam metropolitanam causa orationis, discalciatis pedibus et vestibus mutatis, ut rex Ninivitarum, et ingredientem omnes lætantes⁷³ cum ingenti triumpho et honore eum suscipiunt, de ejus salute quidem ut merito gaudentes, hymnumque angelicum canentes, nec non et campanis sonantes. Factaque ibi oratione discessit in Wissegrad, ibique a canonicis patris sui, scilicet regis Wratizlai, cum inenarrabili gaudio susceptus est. Altera vero die, quemadmodum apes convolare solent ad ducem et ad matrem suam, ita Bohemienses primates rescientes suum principem evasisse tanta pericula, convenerunt in altiorem urbem Wissegrad, ibique inventientes⁷⁴ eum, gaudent de ejus salute, ut mater de unico filio. Sequenti vero die dux Sobezlaus congregavit nobiles et ignobiles in palatium Wissegradense, etiam Pragenses canonicos; atque nos ibidem fuimus. Fuit multitudo magna virorum in concilio illo pene tria millia. Ipseque monarcha Boemorum, stans in medio omnium nostrum, sicut filius supplicans patri de omni inobedientia sua, ita elevans vocem suam, sic cum lacrymis ait: « O Bohemienses proceres et scutum Bohemicæ terræ! non laudo neque extollo me, sed veritatem dico, quando fui profugus, Dei gratia ubique felix fui, et habui de hiis sufficienter quæ mihi necessaria fuerunt; nunc autem fletis dico, vivente fratre meo et duce Wladizlao, neque scuto neque alia vi istum ducatum et honorem percipi, sed Dei misericordia et electione fratrisque mei adhuc viventis vestrique omnium sum adeptus, hacque ratione et justitia me justo et rationabiliter arbitror possedisso. Quidam vero ex hujus provincia⁷⁵ nobiliores instinctu Sathanæ commoti⁷⁶, me, pro dolor! perimere voluerunt, veluti quondam illorum antecessores fratrem meum Bracizlao ducem prudentissimum occiderunt, Suatopluk quoque sine causa perimerunt. Me vero, qui ad utilitatem patriæ pariterque ad vestrum honorem enisus sum, nescio ob quam causam me perdere voluerunt, sed, Dei gratia auxiliante, perficere non valuerunt. Nonne

VARIE LECTIONES.

⁶² Omissum 2. 2^a. legi 2b. ⁶³ Kladsko 2. ⁶⁴ ut 2b. ⁶⁵ Sdeslaum 2. ⁶⁶ Blagonis 2. ⁶⁷ omissum 2, 2^a. paulo ante desunt 2^a. ⁶⁸ gratiam 2b. ⁶⁹ tantum 2, 2^a. ⁷⁰ ita 2^a. ⁷¹ omnes ecclesiæ lætantes 2. ⁷² convenientes 2b. ⁷³ provincie 2^a. ⁷⁴ commoniti 2, 2b.

NOTÆ.

(21) viii Kal. Mart. legitur apud anonymum Gradicensem; Richter, series epp. Olomucens., pag. 23.

(22) Vestis species.

videtis, quanta duritia quantaque impietas cordis eorum fuit? Quibus etenim uberiora dona meæ gratiæ impertiebar, et quos præ aliis cariori affectu venerabar, atque lateri meo decenter assidere faciebam, horum maligna voluntas mihi exitium molita est. Cæterum ne vel ambitiose vel pro invidia eos dampnare videar, proprii oris eorum alloquio dignitati vestræ audire complaceat. » Post hæc autem prædicti filii Sathanæ præsentati sunt principi simulque discumbentibus; illi vero qui vitam ducis a maioribus suis querere jussi fuerant, nefandam rem celare non potuerunt, sed Miroslaum filium Johannis in hiis omnibus accusaverunt, jussu cujus omnia quæ⁷⁷ facere voluerant sibi injuncta esse dicebant, nam et servientes ejus fuerant. Miroslaus autem conspectui ducis astare jussus est, præceptumque est ut unus de primatibus ab eo hanc causam inquireret, suane malitia an aliorum suggestionem tale crimen excogitare ausus esset, quisve hujus conjurationis magister fuisset. Ipse vero ad hæc respondit: « Princeps piissime, nullatenus grande peccatum meum celare possum, quod per maximum infortunium præmeditatus sum, sed in præsentia vestri atque simul discumbentium manifestare volo. Nam quodam tempore unus de militibus Bracizlai nomine Bolesla causa hujus mihi injungendi peccati ter me visitavit, cujus ego consilio consentire nolui. Ad ultimum vero venit ad me Bosik⁷⁸, noster⁷⁹ capellanus, atque tali modo me monere coepit: « Nonne, charissime fili, patre tuo in hac provincia nullus nobilior nullusque sapientior fuit? tu autem inter alios hujus terræ primates pro minimo haberi, insuper et germanum tuum tamdiu in vinculis pro nihilo multa mala perferre patéris. Ergo melius est, ut hoc duce superbissimo perempto, talem inthronizemus, a quo sine dubio cuncta quæ nobis placuerint habere poterimus. Quod si mihi non credis, ad talem te deducam cui indubitanter credere poteris. » Hoc sermone finito ego pro peccato meo admonitioni ejus acquievi, et ita perduxit me ad episcopum Megnardum, qui in quadam villa manebat quæ Selavice⁸⁰ Zircinaves⁸¹ appellatur. Hoc autem fecit ceu præsul me cupiens in ministerium commendare, ibique totum initium hujus conjurationis factum est. » Deinde a duce interrogatus de prædicta conjuratione, episcopum graviter in omnibus ita dicens accusavit: « Præsul Megnardus ob hanc causam, ut nos in hoc negotio constantes haberet, duos digitos super reliquias sanctorum posuit, verba hujusmodi mecum habuit: « Si vitam ducis perdideris, inter ista quinque, scilicet Satec, Lutomerici et inter cameram et men-

A sam et agazoniam⁸² (23); quodcumque elegeris, me promittente duceque Bracizlao donante, sine dubio cum honore possidebis. » Deinde, postquam se ipsum cum aliis proprio ore accusavit, de consilio cum sociis eductus est, sequentique die cum fratre Strezimiro et cum quodam medico omnibus membris in foro privati sunt. Duo autem prædicti filii Sathanæ inauditum tormentum subierunt, scilicet a rotam strictius implexi, oculis erutis, manibus cum lingua amputatis, cruribusque contractis super columpnas positi quæ interitui⁸³ eorum apparatus fuerant, miseram vitam finierunt. Kriwosud vero, qui patruus Miroslai fuerat, atque alii duo, quorum unus Wacemil⁸⁴ alter Henricus vocabatur — isti quidem qui a præfato Miroslao coram duce atque prædicto conventu accusati fuerant — ad iudicium destinati Pragæ per ferrum incesse-
B runt, et sic ab omnipotente Deo damnati, veraciter rei reperti sunt, ac proinde quatenus capitalem subeant sententiam decretum est. Tandem ducti ad forum 9 Kal. Julii cum securi decollati sunt. Bosik capellanus⁸⁵ inter cætera populi multitudine quasi ad spectaculum affuit. Illud autem nescio, an ad abolendum sibi met scelus impositum venerit, an sicut diabolus inventor hujus negotii fuit, atque ductor ipsius per omnia extitit, ita ad spectandum interitum sodalium suorum eum adduxit, volendo agonistam suum non distans a consortio sociorum vagari. Nam, qui antea conscius sibi met vagus et exul extiterat, modo per Dei gratiam manifestus omnibus apparuit; quem
C videns unus de primatibus tentum perduxit ad decem, et interrogatus de causa, sermoni sociorum in nullo discrepuit, sicque cathena ferrea constrictus ad custodiam villico⁸⁶ regis deputatus est. Sequenti vero septimana 2 Kal. Julii⁸⁷ Bracizlaus obcecatus est.

Eodem anno 8 Idus Octobris quoddam monstrum ad similitudinem serpentis uno momento, scilicet circa occasum solis, visum est volare per totam Bohemiam et per plurima alia loca. Post hæc autem aliud signum visum est a quibusdam nimis lucidum matutinali hora. Wratizlaus filius Dedalrici reductus est de exilio.

Anno dominicæ incarnationis 1131, 4 Kal. Aprilis (24), id est in dominica qua cantatur *Lætare*, Lutherius rex cum multo comitatu tam clericorum quam laicorum in civitate quæ Leodium vocatur convenit. In quo conventu Innocentium (25) profugum papam elegerunt, illum videlicet quem Petrus (26) Leonis filius cum clero et populo Romanæ ecclesiæ de pontificali sede pepulit. Quamobrem episcopum Monasteriensis ecclesiæ (27) miserunt⁸⁸,

VARIE LECTIONES.

⁷⁷ Deest 2, 2^a. ⁷⁸ Bozik 2, 2^b. ⁷⁹ vester 2^b. ⁸⁰ omisum 2^b. ⁸¹ Zercinaves 2^b. ⁸² agosoniam 2, gosinam 2^a. ⁸³ interitu 2. ⁸⁴ Vicemil 2^b. ⁸⁵ quoque inserit 2^b. ⁸⁶ illico 2^b. ⁸⁷ Junii 2. ⁸⁸ deest 2^a.

NOTÆ.

(23) Marescalci munus.
(24) Aliis testibus papa jam die 22 Mart. Leodium venerat. Jaffé, p. 97.

(25) Secundum.
(26) Anacletus II.
(27) Ekbertum.

qui Petro papæ⁹⁹ omnibusque Romanis regem Teutonicorum cum exercitu post quinque menses ad eos venturum nunciaret¹⁰⁰. Qui ob metum falsi regis Conradi una a recta via deviando venit in Bohemiam, et in Wissegrad metropolitana civitate missam de inventione sanctæ crucis (Mai. 3) magno cum honore nec non cum canonicis ejusdem ecclesiæ celebravit; tandem a duce Sobezlao decenter donatus, per regionem Racudsis¹⁰¹ marchionis transiit, sicque per multas provincias transiens rediit ad sua. Sed illa res¹⁰² ad nichilum redacta, quasi pulvis a vento raptus, deperit.

Interea transcurrente tempore dux Sobezlaus ad radicem cujusdam villæ nomine Tachow in finibus Mesko castrum ædificavit, quod ex nomine adjacentis villæ appellavit; aliud quoque ædificavit in partibus Milesko juxta flumen Niza, appellavitque nomine Yzhorelik, quod antea et Drenow¹⁰³ vocabatur. Hic dominus Megnardus episcopus sanus et incolumis ad sedem episcopatus sui remeavit, se duci Sobezlao cum omnibus¹⁰⁴ primatibus Bohemiæ causa expurgandi sibi impositi sceleris ad omnia judicia tradidit. Quam ob rem duo de canonicis Pragensis ecclesiæ, unus ex parte domini episcopi, videlicet ydiota qui vocabatur Heroldus, qui vicarius et capellanus Bambergensis episcopi et archipresbyter¹⁰⁵ Pilznensis, quod non decebat, fuit — quem Miroslaus filius Johannis in capella Zircinewsi, ubi juramentum inter episcopum Megnardum et Bozik et Miroslaum factum est, affuisse dicebat, — alter Tutha ex parte ducis; hi duo ad archiepiscopum Magontinum et episcopum Bambergensem (28) missi sunt, ut quaecunque judicium Megnardo episcopo imponerent¹⁰⁶, ipse æquanimiter susciperet.

De duabus stellis vobis, o Bohemi, ante 11 annos¹⁰⁷ (29) memoratis, de ipsis postea nullo modo sermone meo aliquid explicare potui, quia diverse ibant. Sed interim dum ab aliis negotiis penitus otior, quantum Spiritus sancti gratia sensui meo administraverit et qualiter vidi, explanabo. Stella, quæ surgente aurora 8 Kal. Martii instante vere orta est, quam vos, Bohemi, Luciferum esse dicebatis, quæ 7 Kal. Januarii in hyemali occasu¹⁰⁸ solis adveniente die occubuit.

Eodem autem anno altera stella lucidior 8 Kal. Augusti in ortu solis apparuit, quæ paulatim inferior descendendo 2 Idus Januarii non apparuit. Quæ igitur inter illas Lucifer diceretur¹⁰⁹, non credo homines esse qui sciant, sed Deus qui est creator omnium, per quem multa signa et prodigia

A videntibus nobis facta sunt, de quibus quædam superius prænotavi¹¹⁰, ipse scit. Eclipsis lunæ, sed parva pars remansit, donec tota impleta¹¹¹ est.

Redeamus ad superiora. 4 Kal. Octobris præsul Bamberiensis (30) et antistes Olomucensis (31) cum septem Bohemiensibus abbatibus, astante duce Sobezlao, cum populo et clero Megnardum sanctæ Pragensis ecclesiæ episcopum ab omni culpa, quæ prius illata sibi fuerat, per depositionem suarum stolarum expurgaverunt, profitendo videlicet Megnardum episcopum nihil adversi duci Sobezlao cogitasse, nisi ad hoc solummodo elaborasse, quomodo Bracizlaus a vinculis¹¹² possit liberari. Megnardus episcopus remissa causa ad concilium¹¹³ perrexit, in qua synodo (32) Innocentius papa¹¹⁴ profugus supra memoratus cum quinquaginta episcopis præter abbates fuit, ibique Petrum papam, qui tunc Romanæ ecclesiæ præerat, et¹¹⁵ Conradum regem extinguendo lumina excommunicaverunt.

Anno dominicæ incarnationis 1132. 19. Kal. Februarii rubea signa varie¹¹⁶ in cælo apparuerunt ad septemtrionalem plagam. 14 Kal. Februarii domino Megnardo in quadam villa Chuchel (33) manente, in cujusdam diei crepusculo inauditum horrendumque nimis accidit portentum. Cum enim jam sopore gravatus lectum conscenderet, et servientes sui coram eo starent, subito strepitus horribilis, quasi de spelunca veniens, domui in qua erat imminabat, auribus eorum insonuit; quo strepitu perterriti solo domino relicto¹¹⁷ fugierunt, ipse vero nescius quid faceret, saliens de lecto, velut in extasi positus, juxta murum camini constitit. Et ecce, lapis miræ magnitudinis de monte veniens, duos parietes simul cum lecto episcopi contrivit ibique resedit; et ita dominus episcopus illæsus evasit. Amen.

Eodem anno 4 Nonas Martii eclipsis lunæ, et tota sanguinea fuit¹¹⁸. Dux Sobezlaus ad concilium regis Lotari Bamberg (34) profectus est. Cumque conventus totius concilii in regale palatium convenisset, et rex Lotarius cum Sobezlao duce privatim in quadam camerula juxta palatium posita sedisset, ecce, nescio si vetustate loci vel aliquo malo homine, regii¹¹⁹ pavimento palatii cum omnibus intus manentibus corruit, in qua ruina multi Theutonicorum vulnerati sunt, alii graviter læsi interitum mortis vix evaserunt, Bohemi vero omnes incolomes extiterunt. Non multo post tempore rex Lotarius causa concilii in castro Plysn¹²⁰ cum mul-

VARIE LECTIONES.

⁹⁹ Propter 2^a. ¹⁰⁰ Nunciare. ¹⁰¹ Racd'sis 2. Vacilsis 2^a. Rædep 2^b. ¹⁰² illa re 2^a, 2^b. ¹⁰³ Orenow 2^a. Drzewniow 2^b. ¹⁰⁴ deest 2^a. ¹⁰⁵ archipresbyteri 2^a. ¹⁰⁶ imponeretur 2^b. ¹⁰⁷ deest 2. 2^b. ¹⁰⁸ annis 2^a. ¹⁰⁹ occasione 2. 2^a. ¹¹⁰ dicebatur 2. 2^b. ¹¹¹ notavi 2^a. ¹¹² repleta 2^b. ¹¹³ avunculus 2^a. ¹¹⁴ concilii 2. 2^a. ¹¹⁵ ita 2^a. ppter legitur in 2. papa deest 2^b. ¹¹⁶ deest 2. ¹¹⁷ varia 2^b. ¹¹⁸ relictus 2. ¹¹⁹ deest 2. 2^a. ¹²⁰ regis 2. 2^a. ¹²¹ Pilzn 2^b

NOTÆ.

(28) S. Ottonem.
(29) Legendum videtur menses, nam sine dubio hæc respiciunt ad annum 1130.
(30) Litteras ab Ottone de hac re ad Meinhardum datas vide Boczek I, 202

(31) Heinricus.
(32) Remis habita.
(33) Kuchel in circulo Beraunensi.
(34) Ubi rex, teste annalista Saxone, die festo Mariæ Purificationis i. e. 2 Feb. conimorabatur.

videtis, quanta duritia quantaque impietas cordis A eorum fuit? Quibus etenim uberiora dona meæ gratiæ impertiebar, et quos præ aliis cariori affectu venerabar, atque lateri meo decenter assidere faciebam, horum maligna voluntas mihi exitium molita est. Cæterum ne vel ambitiose vel pro invidia eos dampnare videar, proprii oris eorum alloquio dignitati vestræ audire complaceat. » Post hæc autem prædicti filii Sathanæ præsentati sunt principi simulque discumbentibus; illi vero qui vitam ducis a maioribus suis quærere jussi fuerant, nefandam rem celare non potuerunt, sed Miroslaum filium Johannis in hiis omnibus accusaverunt, jussu cujus omnia quæ 77 facere voluerant sibi injuncta esse dicebant, nam et servientes ejus fuerant. Miroslaus autem conspectui ducis astare jussus est, præceptumque est ut unus de primatibus ab eo hanc causam inquireret, suane malitia an aliorum suggestionem tale crimen excogitare ausus esset, quisve hujus conjurationis magister fuisset. Ipse vero ad hæc respondit: « Princeps piissime, nullatenus grande peccatum meum celare possum, quod per maximum infortunium præmeditatus sum, sed in præsentia vestri atque simul discumbentium manifestare volo. Nam quodam tempore unus de militibus Bracizlai nomine Bolesla causa hujus mihi injungendi peccati ter me visitavit, cujus ego consilio consentire nolui. Ad ultimum vero venit ad me Bosik 78, noster 79 capellanus, atque tali modo me monere cœpit: « Nonne, charissime fili, patre tuo in hac provincia « nullus nobilior nullusque sapientior fuit? tu autem « inter alios hujus terræ primates pro minimo habebis, insuper et germanum tuum tamdiu in vinculis pro nihilo multa mala perferre patéris. Ergo « melius est, ut hoc duce superbissimo perempto, « talem inthronizemus, a quo sine dubio cuncta « quæ nobis placuerint habere poterimus. Quod si « mihi non credis, ad talem te deducam cui indubitanter credere poteris. » Hoc sermone finito ego pro peccato meo admonitioni ejus acquievi, et ita perduxit me ad episcopum Megnardum, qui in quadam villa manebat quæ Slavice 80 Zircinaves 81 appellatur. Hoc autem fecit ceu præsul me cupiens in ministerium commendare, ibique totum initium hujus conjurationis factum est. » Deinde a duce interrogatus de prædicta conjuratione, episcopum graviter in omnibus ita dicens accusavit: « Præsul Megnardus ob hanc causam, ut nos in hoc negotio constantes haberet, duos digitos super reliquiis sanctorum posuit, verba hujusmodi mecum habuit: « Si vitam ducis perdideris, inter ista quinque, scilicet Satec, Lutomerici et Inter cameram et men-

« sam et agazoniam 82 (23); quodcumque elegeris me promittente duceque Bracizlao donante, in « dubio cum honore possidebis. » Deinde, postquam se ipsum cum aliis proprio ore accusavit, de consilio cum sociis eductus est, sequentique die cum fratre Strezimiro et cum quodam medico omnibus membris in foro privati sunt. Duo autem prædicti filii Sathanæ inauditum tormentum subierunt, scilicet a rotam strictius implexi, oculis erutis, manibus et lingua amputatis, cruribusque contractis super columpnas positi quæ interitui 83 eorum apparatus fuerant, miseram vitam finierunt. Kriwosud vero qui patruus Miroslai fuerat, atque alii duo, quorum unus Wacemil 84 alter Henricus vocabatur — is quidem qui a præfato Miroslao coram duce atque prædicto conventu accusati fuerant — ad judicium destinati Pragæ per ferrum incesserunt, et sic a omnipotente Deo damnati, veraciter rei reperti sunt, ac proinde quatenus capitalem subeant sententiam decretum est. Tandem ducti ad forum 9 Kal. Julii cum securi decollati sunt. Bosik capellanus 85 inter cætera populi multitudine quasi ad spectaculum affuit. Illud autem nescio, an ad abolendum sibi scelus impositum venerit, an sicut diabolus inventor hujus negotii fuit, atque ductor ipsius per omnia extitit, ita ad spectandum interitum sodalium eorum eum adduxit, volendo agonistam suum non diutius a consortio sociorum vagari. Nam, qui antea conscius sibimet vagns et exul extiterat, modo per Dei gratiam manifestus omnibus apparuit; quem videns unus de primatibus tentum perduxit ad decem, et interrogatus de causa, sermoni sociorum in nullo discrepuit, sicque cathena ferrea constrictus ad custodiam villico 86 regis deputatus est. Sequenti vero septimana 2 Kal. Julii 87 Bracizlaus obsecratus est.

Eodem anno 8 Idus Octobris quoddam monstrum ad similitudinem serpentis uno momento, scilicet circa occasum solis, visum est volare per totam Bohemiam et per plurima alia loca. Post hæc autem aliud signum visum est a quibusdam nimis lucidum matutinali hora. Wratizlaus filius Dedalrici reductus est de exilio.

Anno dominicæ incarnationis 1131, 4 Kal. Aprilis (24), id est in dominica qua cantatur *Leitart*, Lutherius rex cum multo comitatu tam clericorum quam laicorum in civitate quæ Leodium vocatur convenit. In quo conventu Innocentium (25) prolegum papam elegerunt, illum videlicet quem Petrus (26) Leonis filius cum clero et populo Romanæ ecclesiæ de pontificali sede pepulit. Quamobrem episcopum Monasteriensis ecclesiæ (27) miserunt 88.

VARIE LECTIONES.

77 *Deest* 2. 78 *Bozik* 2. 79 *vester* 2b. 80 *omissum* 2b. 81 *Zerzinawes* 2b. 82 *agoniam* 2. 83 *interitu* 2. 84 *Vicemil* 2b. 85 *quoque inserit* 2b. 86 *illico* 2b. 87 *Junii* 2. 88 *deest* 2a.

NOTÆ.

(23) Marescalci munus.
(24) Aliis testibus papa jam die 22 Mart. Leodium venerat. Jaffé, p. 97.

(25) Secundum.
(26) Anacletus II.
(27) Ekbertum.

qui Petro papæ⁹⁹ omnibusque Romanis regem Teutonicorum cum exercitu post quinque menses ad eos venturum nuntiaret⁹⁹. Qui ob metum falsi regis Conradi una a recta via deviando venit in Bohemiam, et in Wissegrad metropolitana civitate missam de inventione sanctæ crucis (Mai. 3) magno cum honore nec non cum canonicis ejusdem ecclesiæ celebravit; tandem a duce Sobezlao decenter donatus, per regionem Racudsis¹⁰¹ marchionis transiit, sicque per multas provincias transiens rediit ad sua. Sed illa res¹⁰² ad nichilum redacta, quasi pulvis a vento raptus, deperiit.

Interea transcurrente tempore dux Sobezlaus ad radicem cujusdam villæ nomine Tachow in finibus Mesko castrum ædificavit, quod ex nomine adjacentis villæ appellavit; aliud quoque ædificavit in partibus Milesko juxta flumen Niza, appellavitque nomine Yzhorelik, quod antea et Drenow¹⁰³ vocabatur. Hic dominus Megnardus episcopus sanus et incolumis ad sedem episcopatus sui remeavit, se duci Sobezlao cum omnibus¹⁰⁴ primatibus Bohemiæ causa expurgandi sibi impositi sceleris ad omnia judicia tradidit. Quam ob rem duo de canonicis Pragensis ecclesiæ, unus ex parte domini episcopi, videlicet ydiota qui vocabatur Heroldus, qui vicarius et capellanus Bambergensis episcopi et archipresbyter¹⁰⁵ Pilznensis, quod non decebat, fuit — quem Miroslaus filius Johannis in capella Zircinewsi, ubi juramentum inter episcopum Megnardum et Bozik et Miroslaum factum est, affuisse dicebat, — alter Tutha ex parte ducis; hi duo ad archiepiscopum Magontinum et episcopum Bambergensem (28) missi sunt, ut qualecunque judicium Megnardo episcopo imponerent¹⁰⁶, ipse æquanimitèr susciperet.

De duabus stellis vobis, ⁹⁷ o Bohemi, ante 11 annos⁹⁸ (29) memoratis, de ipsis postea nullo modo sermone meo aliquid explicare potui, quia diverse ibant. Sed interim dum ab aliis negotiis penitus otior, quantum Spiritus sancti gratia sensui meo administraverit et qualiter vidi, explanabo. Stella, quæ surgente aurora 8 Kal. Martii instante vere orta est, quam vos, Bohemi, Luciferum esse dicebatis, quæ 7 Kal. Januarii in hyemali occasu⁹⁹ solis adveniente die occubuit.

Eodem autem anno altera stella lucidior 8 Kal. Augusti in ortu solis apparuit, quæ paulatim inferius descendendo 2 Idus Januarii non apparuit. Quæ igitur inter illas Lucifer diceretur¹⁰⁰, non credo homines esse qui sciant, sed Deus qui est creator omnium, per quem multa signa et prodigia

A videntibus nobis facta sunt, de quibus quædam superius prænotavi¹⁰¹, ipse scit. Eclipsis lunæ, sed parva pars remansit, donec tota impleta¹⁰² est.

Redeamus ad superiora. 4 Kal. Octobris præsul Bamberiensis (30) et antistes Olomucensis (31) cum septem Bohemiensibus abbatibus, astante duce Sobezlao, cum populo et clero Megnardum sanctæ Pragensis ecclesiæ episcopum ab omni culpa, quæ prius illata sibi fuerat, per depositionem suarum stolarum expurgaverunt, profitendo videlicet Megnardum episcopum nihil adversi duci Sobezlao cogitasse, nisi ad hoc solummodo elaborasse, quomodo Bracizlaus a vinculis¹⁰³ possit liberari. Megnardus episcopus remissa causa ad concilium¹⁰⁴ perrexit, in qua synodo (32) Innocentius papa¹⁰⁵ profugus supra memoratus cum quinquaginta episcopis præter abbates fuit, ibique Petrum papam, qui tunc Romanæ ecclesiæ præerat, et¹⁰⁶ Conradum regem extinguendo lumina excommunicaverunt.

Anno dominicæ incarnationis 1132. 19. Kal. Februarii rubea signa varie¹⁰⁷ in cælo apparuerunt ad septemtrionalem plagam. 14 Kal. Februarii domino Megnardo in quadam villa Chuchel (33) manente, in cujusdam diei crepusculo inauditum horrendumque nimis accidit portentum. Cum enim jam sopore gravatus lectum conscenderet, et servientes sui coram eo starent, subito strepitus horribilis, quasi de spelunca veniens, domui in qua erat imminebat, auribus eorum insonuit; quo strepitu perterriti solo domino relicto¹⁰⁸ fugierunt, ipse vero nescius quid faceret, saliens de lecto, velut in extasi positus, juxta murum camini constitit. Et ecce, lapis miræ magnitudinis de monte veniens, duos parietes simul cum lecto episcopi contrivit ibique resedit; et ita dominus episcopus illæsus evasit. Amen.

Eodem anno 4 Nonas Martii eclipsis lunæ, et tota sanguinea fuit¹⁰⁹. Dux Sobezlaus ad concilium regis Lotari Bamberg (34) profectus est. Cumque conventus totius concilii in regale palatium convenisset, et rex Lotarius cum Sobezlao duce privatim in quadam camerula juxta palatium posita sedisset, ecce, nescio si vetustate loci vel aliquo malo homine, regii¹¹⁰ pavementum palatii cum omnibus intus manentibus corruit, in qua ruina multi Theutonicorum vulnerati sunt, alii graviter læsi interitum mortis vix evaserunt, Bohemi vero omnes incolomes extiterunt. Non multo post tempore rex Lotarius causa concilii in castro Plysn¹¹¹ cum mul-

VARIAE LECTIONES.

⁹⁹ Propter 2^a. ¹⁰⁰ Nunciare. ¹⁰¹ Racd'sis 2. Vacilsis 2^a. Rædep 2^b. ¹⁰² illa re 2^a, 2^b. ¹⁰³ Orenow 2^a. Drzewniow 2^b. ¹⁰⁴ deest 2^a. ¹⁰⁵ archipresbyteri 2^a. ¹⁰⁶ imponeretur 2^b. ¹⁰⁷ deest 2. 2^b. ¹⁰⁸ annis 2. ¹⁰⁹ occasione 2. 2^a. ¹¹⁰ dicebatur 2. 2^b. ¹¹¹ notavi 2^a. ¹¹² repleta 2^b. ¹¹³ avunculus 2^a. ¹¹⁴ concilii 2. 2^a. ¹¹⁵ ita 2^a. ppter legitur in 2. papa deest 2^b. ¹¹⁶ deest 2. ¹¹⁷ varia 2^b. ¹¹⁸ relicti 2. ¹¹⁹ deest 2. 2^a. ¹²⁰ regis 2. 2^a. ¹²¹ Pilzn 2^b

NOTÆ.

(28) S. Ottonem.

(29) Legendum videtur *menses*, nam sine dubio hæc respiciunt ad annum 1130.

(30) Liueras ab Ottone de hac re ad Meinhardum datas vide Boczek I, 202

(34) Heinricus.

(32) Remis habita.

(33) Kuchel in circulo Beraunensi.

(34) Ubi rex, teste annalista Saxone, die festo Mariæ Purificationis i. e. 2 Feb. commorabatur.

tis Theutonicis convenit, rursum ¹¹³ palatium in A quo convenerat cum omnibus corruit, sed gratia Dei omnes sani evaserunt.

Eodem tempore Goslarii concilium a rege factum est, ubi cum palatium cum omnibus ruisset, nullum Dei gratia vulneravit. Sequenti septimana post resurrectionem dominicam (Apr. 10) ¹¹³ thonitrua horribilia et inaudita fulmina apparuerunt, ex quibus turris sancti Wenceslai succensa est, sed Dei gratia protegente, et sanctorum martyrum Wenceslai, Adalberti oratione juvante, sola turris tantummodo combusta est, ecclesia autem tuta ab igne permansit. Beatus Gothardus confessor et episcopus insignibus virtutum miraculis, quæ per merita ejus in Hyldensi ¹¹⁴ urbe operata sunt, claruit (35). Quo facto per multas fidelium gentes diffuso, plures B propter videnda ejus miracula, et maxime ut ejus meritis et precibus universis criminum nexibus relaxatis, inter filios Dei computari mererentur, Hyldense ¹¹⁵ castrum petierunt.

Eodem tempore Ratispona civitas potentissima fere tota combusta est, præter quadraginta domos, quæ vix evaserunt. Multis etiam in locis ipso anno ignis maxime nocuit. Dux Sobezlaus regi Lotario Romam proficiscenti 300 milites in auxilium misit, Jaromirum filium Borivoy ducem (36) præfecit; qui de terra sua egressi, dum ad quendam locum Omberk (37) vocatum venirent, ibi cum Theutonicis foro prædicti loci pugnaverunt, quos Deo juvante devicerunt. Wratizlaus dux de parte Moraviæ quæ vocatur Brninzeo, filius Dedalrici, duxit uxorem de Rusia, pulchritudine sua Helenam Græcorum reginam superantem, quæ quoque ¹¹⁶ albi coloris specie nimium splendebat, ut rutilus fulgor auri albedinem corporis ejus quibusdam rubeis notis insiceret.

Eodem anno dux Polonorum cum infinito exercitu in Ungariam profectus est, volens filium (38) Colmanni, expulso rege cæco qui vocatur Bela (39), invitis Ungaris intronizare. Mater enim præfati juvenis a marito suo, rege videlicet Colmanno, repudiata, dum esset prægnans, rediit ad patrem (40), atque ibi puerum peperit. Hunc ergo dux Polonorum regem Ungaris præponere cupiebat, sed ejus propositum divina providentia destruxit; nam cæcus rex cum exercitu suo ei occurrit (41), et Boleslaus (42) cum suis perterritus, expectata nocte

fugam iniit; quem Ungari insecuti, Deo auxiliante multos in ipsa fuga interfecerunt. Interea dux Sobezlaus (43) Dei misericordia precibusque sancti Wenceslai munitus ¹¹⁷, Poloniam cum exercitu suo 15 Kal. Novembris intravit, totamque partem illius regionis quæ Slezsko ¹¹⁸ vocatur penitus igne consumpsit. Multos etiam captivos cum innumera pecunia nec non indomitæ equarum greges non paucos inde secum abduxit ¹¹⁹, et ita Dei gratia favente cum ingenti triumpho atque tripudio repatriavit.

Anno dominicæ incarnationis 1133, 8 Kal. Mar. luna passa est eclipsem, sed quarta pars ejus denigrata fuit, et ita imminente ortu solis occidit; hæc eclipsem nimia mortalitas hominum secuta est. 17 ¹²⁰ Kal. Februarii acer dux Sobezlaus secundus Poloniam invasit, eamque insigni trophæo devastavit, multos inde captivos abduxit, villas fere trecentas succendit, tandem cum victoria Deo præstante ad propria remeavit.

Eodem tempore legatus apostolici veniens, Megnardum episcopum in multis detestandis criminibus accusavit, et accusatum ad audientiam apostolici, de imposito sibi crimine se expiaret venire jussit, conjuraverant enim quidam ex ejus monasterio perversi fratres contra eum, quatenus privatum sine dignitate turpiter pellerent a sede. Horum execrabile iniquumque molimen gratia Dei ad effectum venire non permisit. Dux Sobezlaus Ungariam leviter suo regi Ungarorum proficiscens, cis pagum nomine Vag castra metatus est, ibique multo tempore moratus, tandem perfecto ¹²¹ negotio suo ad propria rediit.

4 Nonas Augusti eclipsis solis mirum in modum apparuit, qui paulatim deficiens in tantum diminutus est, ut corona quasi crescentis lunæ ad meridianam plagam perrexerit, quæ postea in orientem convertit, dehinc in occidentem, tandem in pristinum statum reformatus est. Per multa loca etiam in Theutonicis partibus, si famæ creditur, sanguis in hoc ipso die quasi imber defluere ¹²² visus est. Fertur quoque in quodam loco Theutonicarum partium in eadem hora particula ¹²³ carnea simul cum sanguineo imbre descendisse, quæ tantæ magnitudinis fuit, ut vix 12 viri eam levare quivissent.

Post hæc præsul Megnardus, sanctæ pietatis alum-

VARIÆ LECTIONES.

¹¹³ Rursumque 2b. ¹¹⁴ domini tam 2b. ¹¹⁵ Wildensi 2, 2b. ¹¹⁶ Hildessense 2b. ¹¹⁷ ita legendum videtur P. quoniam ed. ¹¹⁸ ita 2a, 2b. invitus 2. in margine munitus. ¹¹⁹ Slansko 2a. Slazko 2b. ¹²⁰ addunt 2. ¹²¹ XVIII. 2b. ¹²² profecto 2. ¹²³ plure 2b. ¹²⁴ patula, 2, 2b.

NOTÆ.

(33) Facta est hoc anno translatio S. Gotthardi. Cfr. Annal. Hildeshem. 1132.

(36) Olomucensem.

(37) Augsburg. Hæc clades facta die 28 Aug.

(38) Borich filium Anastasiæ, quæ e gente principum Russorum oriunda et a Colomanno in matrimonium ducta, ob perfidiæ suspicionem a rege repudiata erat. Obiit Colomannus anno 1114. Cfr. Ka-

tonæ Historia critic. regum Hungariæ tom. III.

(39) Secundus filius Almi.

(40) Wladimirum monomachum Russorum principem.

(41) Ad fluvium Saio.

(42) Tertius.

(43) Qui Adelheidam sororem Beæ regis in matrimonium duxerat.

nus, Maguntiam causa exensationis ad archiepiscopum suum profectus est, ubi etiam plures episcopi convenerant, in quorum audientia de imposito sibi crimine se decenter expurgavit ¹²⁴, et accusatoribus suis omne ¹²⁵ facinus, quo in se insurgere præsumpserant, misericorditer condonavit.

Eodem anno (Jun. 4) rex Lotarius imperatoria insignia adeptus, a papa Innocentio est in Laterano sancti Johannis Baptistæ in monasterio consecratus. Non enim ad ecclesiam sancti Petri apostoli pervenire præsumpsit, timens Petrum Leonis filium, qui tunc sanctæ Romanæ ecclesiæ præsidebat.

Eodem anno effrænæ indolis tyro Wladizlaus, egregii patris (44) æquivocus, multis Bohemice terræ inclytis cum tyronibus Bavarie in partes fugam inijt.

Anno dominicæ incarnationis 1134, Polonia male fortunata improvidi ¹²⁶ ducis Boleslai sub munimine constituta, jam sæpius a Bohemis nec non Moravis hostiliter depopulata, rursus depopulanda utrisque supradictis ab exercitibus, Bohemis videlicet et Moravis aditur atque hostili manu diripitur, penitusque igne et ferro usque ad flumen quod dicitur Odra devastatur; sed de Bohemis præter Gradicenses, Chrudimenses, Boleslavienses, Czaslavienses, Gladcenses, plures non fuerunt. Inclytus princeps Sobezlaus tam virtute animi quam vi corporis conspicuus et quo frequentibus prædicandus, in civitate quæ Plzen (45) vocatur, cum imperatore Lotario pro colloquio convenit, cujus rei causa quidem talis fuit. Rex ¹²⁷ Pannoniorum cæcus episcopum Albæ civitatis (46) nomine Petrum ad imperatorem magnis cum muneribus, et ut injurias a Polonico duce sibi illatas coram audientia imperatoris ejusque principum proclamaret, miserat. Sed quia, ut solet in talibus negotiis fieri, parum aut nihil legatio minoris apud majorem proficit nisi mediator intersit, præfatus episcopus ad Sobezlaum ducem in Bohemiam venit, quatenus eo mediatore ac intercessore legatio sua proficua fieret. Hanc igitur ob causam dux Sobezlaus profectus est ad imperatorem. Quo postquam pervenit benivole ac honorifice ab imperatore susceptus est, omnemque petitionem benigne consecutus est, videlicet ut de rege Ungarorum et duce Polonorum secundum voluntatem ducis Sobezlai imperatoria voluntas ¹²⁸ procederet. Dona autem Ungarorum imperatori oblata hæc sunt: duo albi ¹²⁹ equi decenter fallerati, quorum sellæ 26 marcas auri in se continebant, et alia quam

plurima. Prædictus ergo Petrus Albæ civitatis episcopus optata legatione potitus, insuper ab imperatore ac ab ejus confectionali ¹³⁰ (47) multis muneribus pretiosis donatus, lætus repatriavit.

Interea Bohemi, quieti subiacere nescii, 4 Kal. Martii, et forte quinquagesimæ ¹³¹ feria secunda evenerat, Poloniam intraverunt. Poloni vero jam propinquante initio quadragesimæ nullum hostem jam venturum æstimantes, de castris diversisque munitionibus exierant atque in villis suis morabantur. Cum ergo quasi securi ab hostium incursu secunda ¹³² cuperent ducere tempora pacis, subito ¹³³ ac impræmeditate hostes superveniunt, et velut oves de caulis nullo tutante diripiunt. Et licet Bohemi sine duce Sobezlao terram hostilem introissent, prædam tamen inde tantam reduxerunt, quæ omnia Bohemice ducum prædas, quas in Polonia fecerunt, exsuperat. O miserabilis regio duci subdita fatuo!

Quidquid enim delirant reges plectuntur Achivi (48). Sæpe dictus rex Pannoniorum ¹³⁴ Bola, impietate cæcatus fraterna (49), a genero suo duce scilicet Sobezlao petivit, ut infantem ejus de fonte sanctæ regenerationis levaret. Ob hoc autem mirari quispian non debet, cum hujusmodi compaternitas inter levirum et generum ejus, inter germanam et germanum componitur; adhuc enim posteri nostri mirabilius immo miserabilius secula procedere videntur, dum, ut ¹³⁵ jam in multis rerum eventibus claret, genitor nati sui compater efficitur. Nunc etenim alma fides, licet relictis mundialibus præsidiiis astra petierit, aliquantulum tamen de supernis terrena contuetur, sed post hæc, dum calamitosior perfidia ¹³⁶ pestis magis inoleverit; tunc altiora petens latibula, ne visum quidem ad nos ¹³⁷ convertere voluerit. Rex vero Bela generum suum de infante sollicitavit, cujus petitioni dux Sobezlaus non abnuens, venerandum Pragensis ¹³⁸ ecclesiæ præsulem Megnardum cæterosque primates quam plurimos cum infante in Ungariam misit. Quo postquam ventum est, non minori honorificentia præsul Megnardus a rege Ungarorum susceptus est, quam cum primum pontificalibus infulis decoratus ad principalem episcopatus sui sedem venisset. Baptizato itaque in die penthecostes (Jun. 5) infante, cum prædictus pontifex plurimis pretiosis muneribus a rege remuneratus ad propria remearet ¹³⁹, dumque servorum benignus remunerator fidelium Deus, imminente die, qua familiæ suæ fidelem ac idoneum

VARIE LECTIONES.

¹²⁴ Excusabat et purgabat 2b. ¹²⁵ deest 2. ¹²⁶ impavidi 2a. ¹²⁷ autem inserunt 2, 2a. ¹²⁸ dignitas 2b. ¹²⁹ deest 2a. ¹³⁰ conthorali 2a, 2b. ¹³¹ quadragesimæ 2b. ¹³² secuta 2b. ¹³³ deest 2a. ¹³⁴ Pannoniæ 2a. ¹³⁵ deest 2a. ¹³⁶ perfide 2. ¹³⁷ ad iras 2, 2a. ¹³⁸ Pragensem 2a. ¹³⁹ remeat 2, 2b.

NOTÆ.

(44) Wladislai I, fratris Sobeslai.

(45) Num hic locus Pilsen sit in Bohemia, ut quidam voluerunt, dubitatur; nam eodem fere tempore commemoratur Lotharius apud Saxones. Vid. Jaffé, pag. 153.

(46) Stuhlweissenburg.

(47) Richenza.

(48) Horatii, epp. I, 2, 14.

(49) I. e. a Colomanno, qui erat frater patruella Almi, patris Bela.

dispensatorem Megnardum hujus vitæ de angustiis educens, in gaudium transferre disposuerat perpetuum, in hoc ipso reditu infirmitate astrictus¹⁴⁰ est. Invalescente vero ægritudine longius progredi nequens, in villa ad episcopatum suum pertinente quæ Sekyr vocatur in lecto se deposuit.

Interea dux Sobezlaus levirum suum regem Ungarorum rogabat, quatenus sororem conjugis suæ (50), videlicet reginæ (51), principi Conrado Znoymensi in conjugium traderet, quo percussus fœdus invicem hujusmodi causis corroboratum firmitus perduraret. Qua desponsata, et audito antistite languore delento, primum quidem utpote visceribus pietatis redundans condoluit, dehinc quantocius redire festinavit, quatenus eum, quem intimo diligebat affectu, vivum invenire potuisset. Rediens igitur jam dictus princeps de Ungaria, venit ad episcopum suum, cui¹⁴¹ infirmitate laboranti solatia pietatis, prout competens erat, impendit. At episcopus imminente sui corporis dissolutionem præsentiens, cuncta quæ a rege Ungarico susceperat dona suo duci tradidit, quibus acceptis et visitato suo pastore dux ad sua rediit. Post hujus discessum venerabilis antistes Megnardus, pio amore semper recolendus, talenti sibi commissi lucra duplicato fructu cumulata summo creditori referens, de periculosis humanæ vitæ perturbationibus ad felices beatorum mansiones præmio lætaturus æterno migravit. Cujus venerandum funus postquam metropolim pontificatus sui adductum est, Henricus Olomucensis episcopus, qui exequiis ejus debitum exhibebat officium, lacrymabiliter obestatus est ducem Sobezlaum omnesque ibi astantes tam clericos quam laicos, ut si aliquid maligno potius instinctu quam aliquo jure veritatis commoti, cum misero alienigena, dum vixit, quamlibet dissensionem habuissent, saltem miserando funeri indulgerent. Expleto itaque funeris obsequio, in ecclesia sanctorum martyrum Viti, Wenceslai atque Adalberti decenter sepelivit eum. Hujus vitæ seriem et multiplices adversitates, quas, machinante generis humani adversario bonorumque omnium destructore diabolo, in episcopatu suo pertulit, si quis cognoscere desiderat, ad superiora recurat.

Interea præsule Megnardo, ut jam dictum est, de sæculo mortis lege sublato, perplures exstiter, occulti tamen, quorum quidam familiarium ac propinquorum interventu, quidam vero censu etiã sanctos corrumpente, ducem Sobezlaum et Letarium imperatorem sollicitavere, eorum concessu divina sine voluntate sancti martyris Adalberti sedem æstimantes obtinere. Horum omnium iniquos Deoque odibiles affectus Judex supernus, cunctorum inspector veris-

simus, occultorum vota destruendo injusta¹⁴², cujus providentia in sui dispositione non fallitur, cujus certa prædestinatio minime in quibuslibet frustratur, ducem Sobezlaum ab eorum molimine proci avertit, et ut suis fidelibus idoneum pastorem exquireret, suæ potentia deitatis compulit. Itaque prædictus princeps discretionis spiritu refertus¹⁴³, ne ultra suo pontifice proprio careret, 3 Kal. Octobris in sua metropoli Praga concilium facit, in quò cuncti Bohemiæ optimates tam clerici quam laici fuerunt; nam forte propter festum beati patroni nostri Wenceslai martyris, ibidem convenerant. Cum ergo rumor divinæ¹⁴⁴ contrarius rationi per concilium curreret, ut illi illum et illi illum pontificatu dignum clamarent, nullus ex hiis idoneum inveniret, tandem ante secula electus a Deo advocatur Johannes. Hic eo tempore sanctæ Wissegradensis ecclesiæ præpositam regebat, in persona cunctos præcellens, omnibus affabilitate complacens, et in cæteris moribus Deo acceptus et hominibus; merito itaque in culmen pontificatus eligi, atque subditorum pastor rectorque institui promeruit.

Hyems instabilis, ita ut nunc gelaret, nunc vernalis more temporis terra resolveretur, adeo ut Albis fluvius bis glacie astringeretur bisque liquesceret. Flumen vero Wltawa, quod metropolitana nostras urbes Pragam et Wissegrad alveo suo dedit, quater gelatum est, et quater glacies ejus dissoluta est; nivis autem penuria fuit. Hæc intemperies aeris a mense Novembri incipiens, per totum circulum sequentis anni nullum mensem præterivit, quia aut intrante aut exeunte unoquoque mense magno impetu sæviret. Tandem in altero anno 5 Kal. Novembris vespertina hora per totum mundum sævissima tempestas ventorum orta est, quæ ita sæviens usque ad noctem, in primo crepusculo noctis ecclesias tam lapideas quam ligneas, nec non ædificia, sepes, cumulos in horreis, ita ut nec manipulus super manipulum remaneret, dextruxit, arbores per sylvas funditus eradicavit.

Anno dominicæ incarnationis 1135 electus sanctæ Pragensis ecclesiæ Johannes ad imperatorem (52) profectus est, quatenus electio sua imperiali assensu et approbatione corroboraretur. Quo postquam ventum est, tanto culmine honoris honoratus est, ut imperator cum processione fecerit eum suscipi, dehinc ipse ei obviam exierit. Postquam vero pontificales dignitates, id est baculum et annulum sibi tradidit (53), ad archiepiscopum Magontinum misit illum, ut Deo dignum præsulem¹⁴⁵ ordinaret. Itaque præsul Johannes 13 Kal. Martii ab archiepiscopo suo ordinatus cum lætitia et gaudio magno remeavit.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁴⁰ Constrictus 2b. ¹⁴¹ in addit 2, jam addit 2b. ¹⁴² quippe addit 2a. ¹⁴³ ita corrigo P. refert edd. ¹⁴⁴ diversa 2b. ¹⁴⁵ dignum præsulem desunt 2a.

NOTÆ.

- (50) F. e. Colonmani; erat Maria de Serbia nata.
(51) Helenæ.
(52) Qui ineunte mense Februario Quedlinburgi

- erat. Jaffé, p. 277.
(53) Quod erat contra concordata Calixtina a. 1122.

Sed, antequam metropoliin episcopatus sui venisset, A
cujusdam de primatibus ecclesiam consecravit ¹⁴⁶,
quæ venienti forte in via erat. Peragente autem eo
ex more mystica dedicationis officia, Nonis ¹⁴⁷ Martii
signum in sole apparuit; erant enim quatuor ¹⁴⁸ cir-
culi quibusdam complexionibus invicem colligati,
unus in medio, qui erat aliis major, secundus ad
orientem, tertius ad occidentem, quartus ad aquil-
lonem, infra quos multa signa quasi falsi soles circa
verum solem apparebant, et ita fere trium horarum
spatio permanserunt; vestigia quoque signi usque
ad undecimam horam diei visa sunt. Præsul autem
Johannes prædicta ecclesia dedicata, dum ad sedem
sui pontificatus venit, cum magno cleri plebisque
tripudio susceptus est.

Eodem anno metropolis Bohemiæ Praga more
Latinarum (54) civitatum cœpit renovari. Perma-
nentibus itaque duce Sobezlao atque Bolezlao ¹⁴⁹ in
discordia, qua, machinante humani generis inimico,
invicem dissidere cœperant, cum nemo de compa-
ribus eorum inter eos congrue mediando pacem re-
formare potuisset, imperator Lotarius, utique Deo
inspirante compulsus, utrumque ad curiam suam
(55) venire statuto tempore fecit. Dum autem impe-
ratoria jussa peracturi, festino cursu unusquisque
suo cum ducatu pergeret, imperator multos per
legatos adhortatus est compatrem suum Sobezlaum
et fidelissimum regni fautorem, quatenus prius
quam Bolezlaus veniret. Id vero gratia hujus rei
præcipue faciebat, ut compertum habuimus, in suo
arbitrio ponere volens, quo vel quali honore ducem
Bolezlaum reciperet. Veniente itaque duce Bolezlao,
cum consilium de prædicta re ab imperatore ac
principibus ejus fieret, assurgens dux Sobezlaus ¹⁵⁰
cunctis qui aderant audientibus dixit: « Quia duci
Boleslao ¹⁵¹ nullus honor a Deo congruit, quam ut
lictor imperatoris efficiatur ¹⁵² (56). » Hæc cum dixisset,
cuncti principes Theutonici unanimiter respon-
derunt, nullum imperatori adeo fidelem et familia-
rem ut ducem Sobezlaum, et cum prius pro infideli
et inimico coram imperatore reputatus fuerit, in hoc
præsenti negotio amicissimus et fidelissimus ejus
fautor liquido patuerit. Venit ergo Bolezlaus, cum-
que in concilio sessum fuisset, dux Sobezlaus a dex-
tris imperatoris sedit, ac ¹⁵³ ex altera parte alii prin-
cipes, Bolezlao autem ante conspectum ejus sedes
posita est tamquam lictori; tandem de multis causis
multis consiliis ¹⁵⁴ ibi pertractatis, imperfecta pace,
sed positis induciis, unusquisque ad propria re-
meavit.

Eodem tempore legati regis Græciæ (57) ad impe-
ratorem venerunt, multa et magnæ ferentes dona,
hanc videlicet ob causam. Quidam enim dux nomine
Rocherius (58), manens ultra Siciliam, partes Græ-
corum infestabat, et ut hunc imperator compesce-
ret, rex Græcorum postulabat. Apud Daringiam,
in quodam plano campo lapis miræ magnitudinis, ad
modum magnæ domus, per aera descendit, cujus
sonitus præcedentium trium dierum spatio ab adja-
centibus circa locum illum hominibus auditus est;
hic, postquam deorsum decidit, dimidia pars sui in
ima terræ descendit, atque triduo servidus tanquam
chalebs ex igne retractus jacuit.

Anno dominicæ incarnationis 1136, festum sancti
Benedicti (Mart. 21) confessoris in die magno sab-
bati, hoc est in vigilia resurrectionis Domini cele-
brandum evenit, quod raro evenire solet. Rem de-
testabilem et raro auditam dicam, prout compertum
habeo. Quodam tempore episcopus Olonucensis
Henricus in villa quæ Blansko (59) vocatur ecclesiam
constructurus erat — hæc enim villa multo ante
tempore sub potestate prædecessorum ejus fuerat —
Wratizlaus autem, unus de ducibus Moraviæ (60),
bonum propositum boni pontificis ut cognovit, cu-
riose pertractare cœpit qualiter hoc propositum
destruere posset. Hoc autem maxime moliebatur,
quia plurima bona in apotheca sui pontificis in ea-
dem villa reposita esse cognoverat, quæ si quoquo
modo rapere quiret avidissime curabat. Factum est
C itaque ut præfatus præsul nec non dux Conradus et
dux Wratizlaus in quodam cœnobio, quod Reyhrad
vocatur, quælibet concilia contractaturi ¹⁵⁵, conve-
nient. Peractis autem negotiis dux Wratizlaus præ-
suli Henrico interdixit, ne ecclesiam in supradicta
villa construeret, asserens eam sibi magis quam
pontifici attinere; tandem, post multa concilia ibi
habita, positis induciis imperfecta pace unusquisque
ad propria redierunt.

Imperator Lotarius Romam iturus auxilium a So-
bezlao duce petiit. Ille imperatoriæ petitioni ar-
nuens, congregato exercitui Wladizlaw paulo ante
de exilio reductum præfecit, cumque donativum mi-
litibus erogaret, Wladislao nongentas marcas dena-
riorum tradidit, quibus ille acceptis cum suis com-
D plicibus fugam latenter iniit.

Eodem anno 17 Kal. Augusti (61) stella, quæ Lu-
cifer vocatur, ad hiemalen ortum solis apparuit,
quæ superius cursum tenens ad eum locum tandem
pervenit, quo sol 8 Kal. Julii oriri solet, ipso vide-
licet die quo dies decrescere, noctes incipiunt au-

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁶ dedicavit 2a. 2b. ¹⁴⁷ nono 2a. ¹⁴⁸ minores 2b. ¹⁴⁹ Poloniæ addit 2b. ¹⁵⁰ Boieslaus 2b. ¹⁵¹ Sobie-
slao 2b. ¹⁵² efficiebatur 2. ¹⁵³ at 2. 2b. ¹⁵⁴ conciliis 2. 2a. ¹⁵⁵ tractaturi 2a. 2b.

NOTÆ.

(54) i. e. Italicarum.

(55) Martisburgii, ubi concilium habitum est inde
a die 15 Augusti; cfr. Jaff., p. 164.

(56) Boleslaus imperatori fecit hominum, eum-
que gladium ferens in pompa præcessit, testibus
Ann. et Chron. Saxone.

(57) Joannis I Comneni.

(58) Secundus, filius Rogerii I, primus Siciliæ
rex.

(59) Blankenstein in circulo Leitmericensi.

(60) Dux Brunnensis, filius Udalrici ducis qui
obierat a. 1115. Cfr. Cosmas III, 41.

(61) Die 17 Augusti Wirciburgi adhuc hærebat.
Böhmer reg. 2159.

geri. Cum autem per aliquantulum temporis in eo loco A
moraretur, quondam nova stella post eam apparuit,
quæ nec nobis nec patribus nostris immo nec atavis
nostris visa est, et in brevi spatio temporis priorem
præcessit, et non multo post prior eodem itinere ad
locum suum regressa est ibique occidit, hæc vero
recto tramite ad partes occidentis perrexit. Hoc
ideo maxime tam modernis quam posteris recitan-
dum prænoto, quatenus qui minus studiosi ¹⁵⁴ sunt,
novam stellam apparuisse noverint; si quo vero id
ipsam stellam studio notaverint, noverint Deum
mirabilem in operibus suis et gloriosum prædicare,
simulque orant ut cuncta quæ visibiliter operatur,
sic ordinare dignetur, quatenus in omnibus omni-
potentiam ejus laudantes, promissæ ab eo salutis dona
percipere mereantur. Ipsius enim hæc opera sunt,
de quo ille egregius auctor dicit:

Qui stellas numeras quarum tu nomina solus,

Signa, potestates, cursus, loca, tempora nosti.

Anno dominicæ incarnationis 1037. Libet supra
¹⁵⁷ dictis paulisper omissis quoddam novum miran-
dum divinæ pietatis ac potentie opus inserere, quod
relatu veridicorum cognovi. In partibus Czelan ¹⁵⁸
est quædam villa Beztuina ¹⁵⁹ (62) vocata. In hac
mulier quædam a virginitate sua per plures annos
cum marito suo vixerat, fidem ei et dilectionem
prout decet observans; longo autem post tempore,
ætate videlicet sua jam in senectute ¹⁶⁰ vergente,
morbo invasa est adeo gravi, ut nullo modo erecta
procedere vel stare potuisset, sed manibus aliorum
efferebatur et referebatur in grabato. Quid multa?
Detenta est ab hac infirmitate per aliquot annos.
Factum est autem, ut solemnia dominicæ nativitatis,
atque uti moris nostræ gentis est communibus va-
care conviviis, prædicta mulier officio destituta, sola
domi jacebat. Igitur vicinæ mulieres convenientes
ad eam, rogaverunt ut delata ab eis, etsi sedere
nequiret, saltem in conventu eorum utcumque ¹⁶¹
accumberet. Ipsa vero petitioni eorum non abnuens
spopondit. Deportata ergo inter convivantes tamdiu
jacuit, donec murmur multus et strepitus, uti inter
convivas fieri solet, oriri cœpit. Advocans itaque
quendam sibi familiarem, petiit quatenus domum
deportaretur, quod et factum est. Ipsa die festum
erat beati Stephani (Dec. 26) protomartyris et dies
sabbati, cumque sola domi sederet, nec aliquis alius
cum ea, subito suavem sonum audivit quasi sonum
campanæ, et aliquantulum indignans, « Heu, inquit,
quantum, frater meus comensationibus inhiavit, quia
tam intempestive officium divinum peragit! » Nam
germanus suus parochianus ecclesiæ ibidem con-
structæ erat. Hæc dum dixisset, ecce, ostium domus in
qua sedebat apertum est, sonus autem quem audierat

quasi campana in domo ejus suspensa resonabat.
Unde pavescens cum ad ostium respiceret, vi-
dens viros nobiles pontificali vultu et habitu indus-
tastare, quorum unus tangens eam baculo quem ten-
bat, « Surge, inquit, da gloriam Deo, ego sum Johan-
nes Evangelista, cujus solennia per orbem terrarum
a fidelibus in crastinum celebranda sunt. Hic es
frater meus sanctus Gotthardus. Scias te nostra præ-
sanatam; » et elevantes eam eduxerunt, assen-
ptamque deduxerunt, ut divina virtus voluit. In
villam quæ vocatur Zlapi, in qua quidam mobilis et
potens nomine Mladota basilicam in honore beati
Gotthardi episcopi et confessoris construxerat. Quo-
postquam ventum est, deposuerunt eam ante tem-
plum, quæ ita firmiter stetit, ac si nunquam ab
infirmitate tacta fuerit. Tenentes itaque ipsam per
manuum introduxerunt intus, et ecce, viri prædian
facie candidis vestibus amicti Deo laudes canentes
dicebant. Sed quantum odorem quantumve splende-
rem ipsa dixerit se ibidem sensisse, humana lingu-
ællari nequit. Dum hæc geruntur, maritus suus ve-
niens de conventu vicinorum, non inventa uxore,
aliqua maligni temptatione seductam æstimavit, et
convocatis vicinis omnem circa villam per paludes
et frutices quærebant eam. Sed non inveniētes,
congregati domum lamentabantur sedentes. Inter
illa oratione facta acceptas in aures super altare
oblatura erat, quod sanctus Johannes Evangelista
prohibuit dicens: « Cras populo conveniente ad mis-
sam in loco ¹⁶², tunc ¹⁶³ offer has in aures super altare
in ecclesia tua, et narra magnalia Dei, quæ per nos
gratia Dei in te operata est, nec ulterius cum viro
maneat. » Illis ita gestis iidem sancti reduxerunt
eam, et ante portam domus suæ statuerunt, statim-
que evanuerunt. Illa vero læta domum suam ingressa
juvenit priores, narransque eis potentiam Dei,
ostendit quæ et quanta Deus in illa operatus fuisset.
At illi mutata vice ¹⁶⁴ non tantum de reditu suo,
quantum de sanatione gaudentes steterunt. Cum-
que crastina dies illuxisset, et tota vicinia myste-
ria missarum auditura concurreret, prædicta me-
lier, ut sibi a sanctis jussum fuerat, in aures
suas coram omnibus illic astantibus super altare
posuit, atque cuncta ordine quæ in ea divinitus gesta
fuerant enarravit. Qui hæc audientes, illamque
sanam videntes, immensas Deo et sanctis gratias
egerunt.

Venerabilis antistes Henricus ¹⁶⁵ ad sepulcrum
Domini ire disposuit, sed ¹⁶⁶ accepta a duce Soler-
lao licentia festum natalis Domini (Dec. 25) Praga
cum fratre suo præsule Johanne celebravit. Quo
peracto uterque eorum Moraviam adierunt, ibique
Olomuc in sede pontificatus festum epiphaniæ (Jan. 6)

VARIE LECTIONES.

¹⁵⁶ Custodiosi 2^a. ¹⁵⁷ super 2. ¹⁵⁸ ita 2^a. ¹⁵⁹ ita 2^a. ¹⁶⁰ senectutem? ¹⁶¹ utique 2^b. ¹⁶² ibi
addit 2^b. ¹⁶³ deest 2^a. ¹⁶⁴ voce 2^b. ¹⁶⁵ qui et Zdik add. 2^b. ¹⁶⁶ scilicet 2, 2^a.

NOTÆ.

9) Hodie Bestwin in circulo Czeslaviensi.

egerunt. Johannes quidem repatriavit, Henricus vero iter arripuit, cum quo pariter multi de utraque regione profecti sunt, inter quos et familiaris noster et fidelissimus huius ecclesiæ fautor erat Bolecay¹⁶⁷. Verum, quia Constantinopoli diu detenti sunt, nam forte imperator in longinquis partibus bella peragebat, ante sabbatum sanctum paschæ (Apr. 11) Jeruzolimam venire non potuerunt. Sed postquam ventum est, præsul quidem ibidem remansit, aliud festum paschæ expectaturus. Porro socii itineris adorato sepulcro Domini remearunt, multa pericula in mari propter tempestates passi sunt. Unde plures eorum per mare errantes obierunt, inter quos prædictus Bolecay¹⁶⁸ defunctus, in quadam deserta insula tumultus est, reliqui cum magno labore evaserunt.

Eodem anno dux Sobezlaus in quadragesima (Febr. 28) levirum suum regem Ungariæ convenit, cum quo, multis causis diversisque pertractatis, sanctum pascha in castro Olomuc celebravit, non enim in metropolim suam Wissegrad ante pascha venire potuit. Egregia ductrix Adleyta¹⁶⁹ ardentem cupiens festo beati Stephani (Sept. 2) regis et confessoris adesse, Pannoniam petiit, sed ibi diutius a fratre retenta est, donec patrem suum Almus sepelivit. Hic enim Almus a fratre suo Colmanno cæcatus, in partibus Græciæ exulando vitam finivit, sicque intumultum funus ejus per decennium mansit, donec rex Bela filius suus, ab eodem prædicto tyranno luminibus orbatus, in regnum suum ihu. l. asportavit. Sepulto autem patre¹⁷⁰ Adleyt ductrix, quia ad festum sancti martyris Wenceslai (Sept. 29) repatriare nequivit, in præfato castro Olomuc ejus festum egit. Princeps Sobezlaus et dux Bolezlai in castro Kladsko, quod est in confinio Bohemiæ, in festo pentecosten (Mai. 30) convenerunt, ibique fœdus pacis inierunt, quo peracto ad propria redierunt. Post festum autem filius Bolezlai Wladizlaw¹⁷¹ infantem filium ducis Sobezlai in castro Nemci de fonte susceperunt, cui Wencezlaus nomen indidit¹⁷².

Sed dum causas mortalium rerum seriatim describimus, restat ut de supernis aliquantisper subjungamus. Et quia præcedenti anno de duabus stellis diximus, nunc etiam de tribus dicemus. Nam tertia stella claritate similis duabus prædictis 3 Idus Septembris apparuit, quæ ante crepusculum diei orta est eo loco, quo sol in Leonis signo graditur. Secunda quæ Lucifer dicebatur 5 Kal. Januarii orta

est similiter ante crepusculum diei; tertia, quæ priori anno visa fuerat, cum istis non apparuit. Imperator Lotharius principi nostro Sobezlao compaternitate junctus, mortis jure de medio sublatus, in castello Rodburk (63) migravit ad superos¹⁷³, sepultusque in castello quodam nomine Brunsvik.

Anno dominicæ incarnationis 1138, 4 Kal. Martii quoddam signum ad modum serpentis post occasum solis per totam Bohemiam volare ad occidentalem plagam visum est, ipsumque subito evanescens, signa quasi rubea post se reliquit. Infra festum paschæ 5 Idus Maii in aquilonali plaga rubea signa in cœlo in modum columnarum apparuerunt, quæ in duas partes divisa, quasi certantia modo concurrere modo refugere videbantur.

B Electo itaque rege Conrado omnes principes et quique primates ac familiares regni sui statuerunt, quatenus in sancta sollemnitate penthecostes, quod erat 11 Kal. Junii¹⁷⁴, curiam et concilium Bamberg in civitate facerent, et ut omnes ad regnum suum spectantes ibidem in prædicta tempore conveniant (64), et ut electio sua pariter corroboretur ab omnibus, et insignia regalia coram cunctis principibus a Ratisponense duce (65) reciperentur. Cumque, ut statutum erat, cuncti simul convenirent, Ratisponensis dux inesse conventui ne ipse voluit nec regalia insignia reddidit. Habito igitur concilio multisque negotiis pertractatis, cum unusquisque ad propria repedaret, regem adhuc in eodem loco morantem, noster dux Sobezlaus infra jam dictum festum adiit eum, receptusque a rege magno cum honore per aliquot dies ibidem stetit. Gratia quoque regis sibi favente id obtinuit, ut filius suus Wladizlaus in regimen ducatus ei succederet. Cui licet puero vexillum præsentem patre a rege traditum est, ad quod confirmandum omnes Bohemi procures super reliquias sanctorum coram rege sacramenta fecerunt. Illis ito peractis, dux Sobezlaus gaudio pro velle repletus, cum suis repatriavit. Cum autem sollemnitas apostolorum Petri et Pauli (Jun. 29) celebranda fidelibus adventasset, dux Sobezlaus primæ et secundi ordinis militibus suis edicit, ut quanto citius Saczka ad se conveniant; quod cum factum fuisset, dux ipse partim rogat partimque imperat, quatenus fidem, quam filio suo post mortem ejus D servare velint, se præsentem sub sacramento confirmarent; quod et factum est.

Eodem anno imminente festo beati patroni nostri Wencezlai (Sept. 29), dux Sobezlaus filiam suam

VARIE LECTIONES.

¹⁶⁷ ita videtur legendum; Boleslai 1, Boleslaus 2b. ¹⁶⁸ Boleslaus 2b. ¹⁶⁹ Adelheit 2b. ¹⁷⁰ fratre in 2 primum scriptum erat, sed ab eadem antiqua manu correctum patre. ¹⁷¹ Wladislai 2a, 2b ¹⁷² in castro — indidit desunt in 2, legit autem 2b. ¹⁷³ superis 2, 2a. ¹⁷⁴ Julii 2b.

NOTÆ.

(63) Apud Breitenwang villam obiit; cfr. Mascov. comment. de Lothario, p. 340. Alia nomina ab aliis proferuntur. Cfr. Jaffé, p. 223.

(64) Qui fuerint principes, inter quos etiam Sobezlaus legitur, qui Conradi partibus faventes con-

venerint, vide in præcepto quod Conradus ibidem scribi jussit, apud Herrgott geneal. gent. Habsb. II, 158.

(65) I. e. Henricus Superbus dux Bavarie et Saxonie; gener Lotharii.

geri. Cum autem per aliquantum temporis in eo loco moraretur, quædam nova stella post eam apparuit, quæ nec nobis nec patribus nostris immo nec atavis nostris visa est, et in brevi spatio temporis priorem præcessit, et non multo post prior eodem itinere ad locum suum regressa est ibique occidit, hæc vero recto tramite ad partes occidentis perrexit. Hoc ideo maxime tam modernis quam posteris recitandum prænoto, quatenus qui minus studiosi¹⁵⁶ sunt, novam stellam apparuisse noverint; si quo vero id ipsum pervigili studio notaverint, noverint Deum mirabilem in operibus suis et gloriosum prædicare, simulque orent ut cuncta quæ visibiliter operatur, sic ordinare dignetur, quatenus in omnibus omnipotentiam ejus laudantes, promissæ ab eo salutis dona percipere mereantur. Ipsius enim hæc opera sunt, de quo ille egregius auctor dicit:

Qui stellas numeras quarum tu nomina solus,

Signa, potestates, cursus, loca, tempora nosti.

Anno dominicæ incarnationis 1037. Libet supra¹⁵⁷ dictis paulisper omissis quoddam novum mirandum divinæ pietatis ac potentiae opus inserere, quod relatu veridicorum cognovi. In partibus Cazlau¹⁵⁸ est quædam villa Beztuina¹⁵⁹ (62) vocata. In hac mulier quædam a virginitate sua per plures annos cum marito suo vixerat, fidem ei et dilectionem prout decet observans; longo autem post tempore, ætate videlicet sua jam in senectute¹⁶⁰ vergente, morbo invasa est adeo gravi, ut nullo modo erecta procedere vel stare potuisset, sed manibus aliorum efferebatur et referebatur in grabato. Quid multa? Detenta est ab hac infirmitate per aliquot annos. Factum est autem, ut solemnia dominicæ nativitatis, atque uti moris nostræ gentis est communibus vacare conviviis, prædicta mulier officio destituta, sola domi jacebat. Igitur vicinæ mulieres convenientes ad eam, rogaverunt ut delata ab eis, etsi sedere nequiret, saltem in conventu eorum utcumque¹⁶¹ accumberet. Ipsa vero petitioni eorum non abnuens spopondit. Deportata ergo inter convivantes tamdiu jacuit, donec murmur multus et strepitus, uti inter convivas fieri solet, oriri cœpit. Advocans itaque quendam sibi familiarem, petiit quatenus domum deportaretur, quod et factum est. Ipsa die festum erat beati Stephani (Dec. 26) protomartyris et dies sabbati, cumque sola domi sederet, nec aliquis alius cum ea, subito suavem sonum audivit quasi sonum campanæ, et aliquantulum indignans, « Heu, inquit, quantum, frater meus comensationibus inhiavit, quia tam intempestive officium divinum peragit! » Nam germanus suus parochianus ecclesiæ ibidem conscriptæ erat. Hæc dum dixisset, ecce, ostium domus in qua sedebat apertum est, sonus autem quem audierat

A quasi campana in domo ejus suspensa resonare. Unde pavefacta cum ad ostium respiceret, vidit duos viros nobiles pontificali vultu et habitu indue-
astare, quorum unus tangens eam baculo quem tenebat, « Surge, inquit, da gloriam Deo, ego sum Johannes Evangelista, cujus solemnia per orbem terrarum a fidelibus in crastinum celebranda sunt. Hic es frater meus sanctus Gotthardus. Scias te nostra præsanatam; » et elevantes eam eduxerunt, assumptamque deduxerunt, ut divina virtus voluit, in villam quæ vocatur Zlapi, in qua quidam nobilis et potens nomine Mladota basilicam in honore beati Gotthardi episcopi et confessoris construxerat. (Hic postquam ventum est, deposuerunt eam ante templum, quæ ita firmo gradu stetit, ac si nunquam infirmitate tacta fuerit. Tenentes itaque ipsam per manum introduxerunt intus, et ecce, viri præclaræ facie candidis vestibus amicti Deo laudes canentes dicebant. Sed quantum odorem quantumve splendorem ipsa dixerit se ibidem sensisse, humana lingua effari nequit. Dum hæc geruntur, maritus suus veniens de conventu vicinorum, non inventa uxore aliqua maligni temptatione seductam æstimavit, et convocatis vicinis omnem circa villam per paludes et frutices quærebant eam. Sed non inveniētes congregati domum lamentabantur sedentes. Inter illa oratione facta acceptas in aures super altare oblatura erat, quod sanctus Johannes Evangelista prohibuit dicens: « Cras populo conveniente ad missam in loco¹⁶², tunc¹⁶³ offer has in aures super altare in ecclesia tua, et narra magnalia Dei, quæ per gratia Dei in te operata est, nec ulterius cum me maneas. » Illis ita gestis iidem sancti reduxerunt eam, et ante portam domus suæ statuerunt, statimque evanuerunt. Illa vero læta domum suam ingressa invenit prorantes, narransque eis potentiam Deum ostendit quæ et quanta Deus in illa operatus fuisset. At illi mutata vice¹⁶⁴ non tantum de reditu suo quantum de sanatione gaudentes fleverunt. Cuiusque crastina dies illuxisset, et tota vicinia mysteria missarum auditura concurreret, prædicta mulier, ut sibi a sanctis jussum fuerat, in aures suas coram omnibus illic astantibus super altare posuit, atque cuncta ordine quæ in ea divinitus gesta fuerant enarravit. Qui hæc audientes, illamque sanam videntes, immensas Deo et sanctis gratias egerunt.

D Venerabilis antistes Henricus¹⁶⁵ ad sepulcrum Domini ire disposuit, sed¹⁶⁶ accepta a duce Solerlao licentia festum natalis Domini (Dec. 25) Præagum cum fratre suo præsule Johanne celebravit. Quo peracto uterque eorum Moraviam adierunt, ibique Olomuc in sede pontificatus festum epiphaniæ (Jan. 6)

VARIE LECTIONES.

¹⁵⁶ Custodiosi 2a. ¹⁵⁷ super 2. ¹⁵⁸ ita 2a. ¹⁵⁹ ita 2a. ¹⁶⁰ senectutem? ¹⁶¹ utique 2b. ¹⁶² addit 2b. ¹⁶³ deest 2a. ¹⁶⁴ voce 2b. ¹⁶⁵ qui et Zlisko add. 2b. ¹⁶⁶ scilicet 2, 2a.

NOTÆ.

*) Hodie Besiwin in circulo Czeslaviensi.

egerunt. Johannes quidem repatriavit, Henricus vero A
ter arripuit, cum quo pariter multi de utraque re-
gione profecti sunt, inter quos et familiaris noster
fidelissimus hujus ecclesiae fautor erat Bolecay¹⁶⁷.
Verum, quia Constantinopoli diu detenti sunt, nam
forte imperator in longinquis partibus bella perage-
bat, ante sabbatum sanctum paschae (Apr. 11) Je-
rozolimam venire non potuerunt. Sed postquam
ventum est, praesul quidem ibidem remansit, aliud
festum paschae expectaturus. Porro socii itineris
adorato sepulcro Domini remearunt, multa pericula
in mari propter tempestates passi sunt. Unde plures
eorum per mare errantes obierunt, inter quos praedi-
ctus Bolecay¹⁶⁸ defunctus, in quadam deserta
insula tumulatus est, reliqui cum magno labore eva-
serunt.

Eodem anno dux Sobezlaus in quadragesima
(Febr. 28) levirum suum regem Ungariae convenit,
cum quo, multis causis diversisque pertractatis, san-
ctum pascha in castro Olomuc celebravit, non enim
in metropolim suam Wissegrad ante pascha venire
potuit. Egregia ductrix Adleyta¹⁶⁹ ardentem cupiens
festo beati Stephani (Sept. 2) regis et confessoris
adesse, Pannoniam petiit, sed ibi diutius a fratre
retenta est, donec patrem suum Almus sepelivit.
Ilic enim Almus a fratre suo Colmanno coecatus, in
partibus Graeciae exulando vitam finivit, sicque intum-
ulatum funus ejus per decennium mansit, donec
rex Bela filius suus, ab eodem praedicto tyranno
luminibus orbatus, in regnum suum ihu. l. asportavit.
Sepulto autem patre¹⁷⁰ Adleyta ductrix, quia ad
festum sancti martyris Wenceslai (Sept. 29) repa-
triare nequivit, in praefato castro Olomucz ejus fes-
tum egit. Princeps Sobezlaus et dux Bolezlaus in
castro Kladsko, quod est in confinio Bohemiae, in
festo pentecosten (Mai. 30) conveniunt, ibique foedus
pacis inierunt, quo peracto ad propria redie-
runt. Post festum autem filius Bolezlai Wladiz-
law¹⁷¹ infantem filium ducis Sobezlai in castro
Nemci de fonte susceperunt, cui Wencezlaus nomen
indidit¹⁷².

Sed dum causas mortalium rerum seriatim descri-
bimus, restat ut de supernis aliquantisper subjunga-
mus. Et quia praecedenti anno de duabus stellis
diximus, nunc etiam de tribus dicemus. Nam tertia
stella claritate similis duabus praedictis 3 Idus Se-
ptembris apparuit, quae ante crepusculum diei orta
est eo loco, quo sol in Leonis signo graditur. Se-
cunda quae Lucifer dicebatur 5 Kal. Januarii orta

est similiter ante crepusculum diei; tertia, quae
priori anno visa fuerat, cum istis non apparuit. Im-
perator Lotharius principi nostro Sobezlao compa-
ternitate junctus, mortis jure de medio sublatus, in
castello Rodburk (63) migravit ad superos¹⁷³, se-
pultusque in castello quodam nomine Brunsvik.

Anno dominicae incarnationis 1138, 4 Kal. Martii
quoddam signum ad modum serpentis post occasum
solis per totam Bohemiam volare ad occidentalem
plagam visum est, ipsumque subito evanescens,
signa quasi rubea post se reliquit. Infra festum pa-
schae 5 Idus Maii in aquilonali plaga rubea signa in
caelo in modum columnarum apparuerunt, quae in
duas partes divisa, quasi certantia modo concurrere
modo refugere videbantur.

B Electo itaque rege Conrado omnes principes et
quique primates ac familiares regni sui statuerunt,
quatenus in sancta sollemnitate penthecostes, quod
erat 11 Kal. Junii¹⁷⁴, curiam et concilium Bamberg
in civitate facerent, et ut omnes ad regnum suum
spectantes ibidem in praedicta tempore conven-
niant (64), et ut electio sua pariter corroboretur ab
omnibus, et insignia regalia coram cunctis principi-
bus a Ratisponense duce (65) reciperentur. Cumque,
ut statutum erat, cuncti simul convenirent, Ratispo-
nensis dux inesse conventui nec ipse voluit nec rega-
lia insignia reddidit. Habito igitur concilio multisque
negotiis pertractatis, cum unusquisque ad propria
repedaret, regem adhuc in eodem loco morantem,
noster dux Sobezlaus infra jam dictum festum adit
C eum, receptusque a rege magno cum honore per
aliquot dies ibidem stetit. Gratia quoque regis sibi
favente id obtinuit, ut filius suus Wladizlaus in
regimen ducatus ei succederet. Cui licet puero vexil-
lum praesente patre a rege traditum est, ad quod
confirmandum omnes Bohemi proceres super reli-
quias sanctorum coram rege sacramenta fecerunt.
Ilic ita peractis, dux Sobezlaus gaudio pro velle
repletus, cum suis repatriavit. Cum autem sollem-
nitas apostolorum Petri et Pauli (Jun. 29) cele-
branda fidelibus adventasset, dux Sobezlaus primus
et secundi ordinis militibus suis edicit, ut quanto-
cias Saczka ad se conveniant; quod cum factum
fuisset, dux ipse partim rogat partimque imperat,
quatenus fidem, quam filio suo post mortem ejus
D servare velint, se praesente sub sacramento confir-
marent; quod et factum est.

Eodem anno imminente festo beati patroni nostri
Wencezlai (Sept. 29), dux Sobezlaus filiam suam

VARIAE LECTIONES.

¹⁶⁷ ita videtur legendum; Bolezlai 1, Boleslaus 2b. ¹⁶⁸ Boleslaus 2b. ¹⁶⁹ Adelheit 2b. ¹⁷⁰ fratre in 2 pri-
mum scriptum erat, sed ab eadem antiqua manu correctum patre. ¹⁷¹ Wladislai 2a, 2b ¹⁷² in castro —
indidit desunt in 2, legit autem 2b. ¹⁷³ superis 2, 2a. ¹⁷⁴ Julii 2b.

NOTAE.

(63) Apud Breitenwang villam obiit; cfr. Mascov.
comment. de Lothario, p. 340. Alia nomina ab aliis
proferuntur. Cfr. Jaffé, p. 223.

(64) Qui fuerint principes, inter quos etiam So-
bezlaus legitur, qui Conradi partibus faventes con-

venerint, vide in praeepto quod Conradus ibidem
scribi jussit, apud Herrgott geneal. gent. Habsb. II,
158.

(65) I. e. Henricus Superbus dux Bavarum et Sa-
xoniae; gener Lotharii.

nomine Marlam filio (66) Leopoldi (67) orientalis marchionis legitimo conjugio conjunxit, quam quingentis marcis argenti donavit. Factæ sunt autem hæ nuptiæ in Moravia in Olomuccensi parte. Prædie Idus Octobris primo erepsens noctis rubea signa ad æqualem apparuerunt. Secunda nocte hinc videlicet eadem hora similiter factum est. Tertia nocte 17 Kal. Novembris circa auroram eodem modo apparuerunt. Dux Boleslaus obiit (68).

Anno dominicæ incarnationis 1159, dux Sobezlaus ab uxore Wigherti aliquot castra 700 marcis argenti redemit. Adhuc ei præterea tertium denarium in castro Donin. Confirmatis ¹⁷⁶ igitur militibus qui castra custodierunt ¹⁷⁶, redente dux Sobezlaus cum exercitu suo quodam die, cum esset in introitu terre suæ in media sylva, vehementissimus flavit ventus, qui non solum ædificia seu quælibet obstacula, sed ¹⁷⁷ etiam grandes sylvarum arbores radicitus eruebat. Interea in ¹⁷⁸ magno periculo Bohemii constituti, ad eos territi fuerunt, ut unus de castellanis appropinquans duci diceret: « Ecce, domine dux, coram Deo et sanctis ejus, vestra quoque gratia lesa, promitto, si omnipotentia Dei ab hoc periculo vita comite eripere dignabitur, quantocius monasticæ professionis habitum me subiturnum noveritis. » Sed Deo protegente non nisi septem homines de toto exercitu eorum arborum interierunt, ceteris cum incolumitate remeantibus. Septimo (69) Nonas Martii rubea signa inæto loco a principio noctis usque ad finem visa sunt. Hæc anno solemniter sanctorum martyrum Adulberti atque Georgii 9 Kal. Maii a fidelibus celebrata sunt (70). Ipsa dies resurrectionis dominicæ solemnitate clarebat.

Eodem tempore dux Sobezlaus levirum suum, Bohemum regem Pannoniæ, convenit, nam idem rex Bela filium suum (71) filio (72) regis Theutonicorum Conradum traiebat. Hæ nuptiæ in festo penthecosten (Jun. 11) celebratæ sunt.

Quarto decimo Kal. Augusti obscuritas aeris facta est, summa enim inusitati fortioris quasi nebula exhalata, sed neque die neque nocte sumigare cessabat ea obscuritate sic per septimanam durante. 9 Kal. ejusdem mensis nigredo densior solito circa meridiem aerem obfuscavit putridissimo fetore, et velut ab inferis exrante odoratus hominum persuffante. Fuerunt etiam nonnulli qui dicebant se quasi Asuram in sole vidisse.

A Repugnantibus regi Conrado Saxonibus, neque electioni assensum et favorem præbere recusantibus, proposuit bellis templarum regno suo subjicere (73). Cumque per plures familiares supplementa exercitus colligeret, inter reliquos duces nostrum Sobezlaum expetivit, ut cum suis prædicto bello interesset: plurimum enim spei de victoria in fortitudine pugnantium ejus reponebat. Congregatis ⁷⁴ igitur rex et dux Sobezlaus diversis adhibus Saxoniam cum intrarent, illi vim adventurum non ferentes ad castra confugerunt, nec prævultui regis apparere præsumpserunt, quam mediante dux Sobezlaus se ditioni regis subdentes, per omnia pacem ejus adepti sunt. Sic salvo regis honore victoria sine armis peracta, inde redeuntes quendam locum vastaverunt et magnam præliis relicturum.

Ex tempestate Johannes Pragensis episcopus longè maceratus ægritudine, 6 hinc Augusti migravit ad superos ⁷⁵. Ille mense Martio languore tactus est. Sepultus est autem in capella sancti Gothardi episcopi et confessoris, quam ipse perforato pariete ecclesiæ sancti Wenceslai ad apostolice construi jusserat. Cui Silvester, abbas Saviensis, infuso omine successit. Hujus electio 3 Kal. Octobris facta est, sed quia consecratus non est prius quam dux vitam finiret, cujus voluntas fuerat electus, electio sua breviter duravit, ut in sequentibus clarebit. Post hæc Sobezlaus dux cortem suam adiit quæ Chwoyna ⁷⁶ (75) dicitur, ibique manens castrum renovare cepit quod Hostin Hradec ⁷⁷ (76) dicitur. Cogitabat enim si Deus voluisset inter se et duces Poloniæ dissensionem facere, et fortasse ex aliqua parte ut ⁷⁸ suo dominio eos subjugare posset, et ob hoc castra quæ sunt ex parte illorum firmabat. Sed aliter convenire providentia divina disposuerat, nam prius quam prædictum castrum ad perfectionem duxisset, proxima dominica ante natalem ⁷⁹ Domini (Dec. 17) infirmitate tactus letifera, lecto prosternitur.

Anno dominicæ incarnationis 1160, dum gravis graviusque infirmitas invalesceret, sublatus de Chwoyna ⁸⁰ portatus est in castrum jam supra dictum. D Interea quanti rumores, quanta consilia Bohemii proceres acutarent, silentio præterire sanioris consilii æstimavi, ne forte singula ut fuerunt prose-

VARIE LECTIONES.

¹⁷⁶ confirmans 2, 2^a. ¹⁷⁶ custodierunt 2, 2^a. ¹⁷⁷ et 2. ¹⁷⁸ deest 2. ¹⁷⁹ a superis 2, 2^a. ¹⁸⁰ Chwoyna 2. ¹⁸¹ Goscia 2^a. Hoscia Hradec 2^a. ¹⁸² et 2, 2^a. ¹⁸³ natale 2. ¹⁸⁴ Chwoyna 2^a.

NOTÆ.

(66) Mili 28 Oct. 1159. Cfr. Rœpell, I, 297.

(67) Leopoldo.

(68) Quart.

(69) Legendum fortasse sexto.

(70) Quæ incidunt in diem 23 Aprilis.

(71) Rophiam.

(72) H. qui ante patrem obiit.

(73) Q. qui ante patrem obiit.

torati die 28 Mai. habito constituta est. Cfr. Jaffé. Conrad III, p. 23. Ipsa expeditio coepit die 23 Jul. teste chronico S. Pantaleonis.

(74) Neque minus mediante Alberone archiepiscopo Trevirensi.

(75) Ex conjectura Palackii l. 413. Königinhof.

(76) Arnau.

quando odium fortasse alicujus incurram. Confluxerant enim cuncti primates Bohemi in urbem ¹²² Wissegrad, et die noctuque consilia tractantes, illi illud et illi illum eligere et inthronizare contendebant. Omnis tamen ille conventus solum Nacerat ¹²³ intendebant, ut cuicumque ipse faveret, huic omnes pariter unanimiter subjacerent. Dum hæc agerentur, hii qui circa ducem Sobezlaum erant, pariter cum domina conjuge ejus nullum signum recuperanda sanitatis in eo notantes, oleo perunxerunt eum. Deinde magis magisque debilitate corporis invalescente, percepto viatico 16 Kal. Martii migravit a seculo. Proh dolor! quanta anxietate, quanta commotione Bohemia fuerit tunc agitata, ad enarrandum difficile manet. Merito quidem agebatur amisso tanto defensore et patre, quippe tanto patriæ amore constrictus erat, ut omnium gerens curam paratissimus erat mori pro libertate subditorum et honore. Unde et lasciviam carnis omnibus modis ¹²⁴ devitabat, quæ plurimos virorum enervare ¹²⁵ solet. Sobezlaus acer dux ¹²⁶ præ omnibus in persona egregius, in loquela amabilis, in militia strenuus, in consilio providus, in eleemosyna largus — noverat enim referentibus sibi collateralibus suis capellanis beatum Gregorium dixisse: « Ad tribuendum ergo cur pigri estis, quando hoc quod jacenti in terra porrigitis, sedenti in cælo datis? » — pauperum quoque curam sollicitè et diligenter gerebat, quippe non surdus evangelici præcepti auditor erat: « Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis (Matth. xxv, 40). » Nam licet magna sollicitudine non solum sui principatus esset occupatus, verum etiam curam Moraviæ et Sirbiæ ¹²⁷ impenderet, regi quoque Pannoniorum, sicut supra satis ostendi, in plurimis consilium suum præstaret, sæpius tamen in semetipso retractabat, ne hujusmodi occupationibus anima irretita improvide ¹²⁸ periret: Quapropter, velut instructus verbis sapientis cujusdam dicentis:

Munera quæ donat moriens, hæc munera non sunt,
cum contactali ¹²⁹ sua domina Adleyta salutiferum aggreditur consilium, quatenus ante diem exitus sui summum judicem et inspectorem conscientiarum placare festinaret, præcipue reputantes post mortem suam nullum adeo fidelem, adeo familiarem sibi futurum, qui sic bona eorum pauperibus et Deo servientibus erogaret, ut ipsi viventes fecerunt. Quid plura? advocant ¹³⁰ Vincentium capellanum, quo alter fidelior sibi non erat, cui sanctæ cogitationis omne consilium ordine manifestant, et simul eundem jubent atque rogant, quatenus ex parte ipso-

rum sanctæ Wissegradensis et Pragensis ecclesiarum canonicos, nec non commilitones sancti Benedicti, moniales quoque rogaret cum omni clero intra urbem commorante, ut, sicut mos est, pro defunctis officia peragerent, scilicet prima et secunda et tertia et septima ¹³¹ die, et cætera usque ad anniversarium sic commemorationes facerent pro ipsis; alii missas pro salute vivorum, alii pro peccatis, alii pro fidelibus defunctis. Placuit itaque primum diem in festo omnium sanctorum (Nov. 1) statui. Ad comprobandum ergo quam affectuose quamque devote hanc eleemosynam laudabilis dux Sobezlaus faceret, veniente anniversario, ipsemet in claustrum Wissegradensi cum canonicis ejusdem monasterii et cum omni clero devoto ¹³² e suburbio collecto refectio-

B nem habuit, ibique in divite apparatu divitem ¹³³ voluntatem ostendit. Idem egregius dux Sobezlaus inter cætera gestorum suorum magnalia Lotario imperatori et regi Conrado Saxones et Bavaros nec non cæteros Romano imperio aliquando contrarios subjugavit. Hiis et pluribus hujusmodi ¹³⁴ honoribus circumfultus, 16 Kal. Martii dux prædictus est morte præventus. Retributor ergo omnium bonorum Deus, pro cujus amore hoc bonum opus prædictus dux operatus est, secundum largam hilaris datoris voluntatem nunc animam ejus confovere dignetur. Amen ¹³⁵. Cui Wladizlaus (77) successit. Silvester abbas amisit episcopatum. Wladizlaus cum suis convenit regem Conradum levirum suum (78) in urbe Bamberg (79), et ibi accepto vexillo a rege rediit ad sua.

Eodem anno Otto processit ad ordinationem episcopatus, quo accepto 5 Kal. Junii in metropolitana urbe Magontia ab archiepiscopo Alberto, cum magno honore et lætitiâ rediit ad sua.

Eodem anno ductrix Adleyta moribus honesta et præclara, non post multos hujus vitæ curriculos tacta cordis sui doloribus, siquidem vivens post obitum mariti sui septem mensibus, 17 Kal. Octobris migravit de hoc seculo.

Flumen Sazava 15 Kal. Decembris, quod vadit juxta cœnobium ejusdem nominis Sazawa, discruptionem ¹³⁶ passum est, plus quam 20 stadiorum longitudine a summo usque deorsum; molendinum ejusdem cœnobii, quod ab antiquo nunquam defecerat aquis, tunc stetit in sicco. Abbas et fratres illius cœnobii et servientes venerunt ad littus, et miraculum considerantes, ad majorem notitiam ejusdem miraculi, contra morem solitum magnos pisces et caneros in sicco fundo collegerunt. A

VARIAE LECTIONES.

¹²² urbe 2, 2a. ¹²³ ita 4. Nacerath 2, 2a, 2b. ¹²⁴ omnimodis 2, 2a. ¹²⁵ ita 2b. enervare 2. ¹²⁶ vir et dux sacer 2b. ¹²⁷ Scribiæ 2, 2a. ¹²⁸ improvida 2. ¹²⁹ conthorali 2b. ¹³⁰ advocat 2b. ¹³¹ sexta 2b. ¹³² decet 2, 2a. ¹³³ diviti 2. ¹³⁴ hujus mundi 2, 2a. ¹³⁵ digneris Domine 2b. ¹³⁶ disruptionem 2b.

NOTÆ.

(77) Secundus.

(78) Wladizlai uxor erat Gertrudis, filia Leopoldi IV marchionis Austriæ, ex matre Agnete soror

Conradi III. regis.

(79) Mense Aprili, ut videtur. Cfr., Jaffé, Conrad III, p. 47.

nomine Mariam filio (66) Leupoldi (67) orientalis A marchionis legitimo conjugio conjunxit, quam quingentis marcis argenti donavit. Factæ sunt autem hæ nuptiæ in Moravia in Olomucensi parte. Pridie Idus Octobris primo crepusculo noctis rubea signa ad aquilonem apparuerunt. Secunda nocte Idus videlicet eadem hora similiter factum est. Tertia nocte 17 Kal. Novembris circa auroram eodem modo apparuerunt. Dux Boleslaus obiit (68).

Anno dominicæ incarnationis 1139, dux Sobezlaus ab uxore Wigberti aliquot castra 700 marcis argenti redemit. Addidit ei præterea tertium denarium in castro Donin. Confirmatis ¹⁷⁶ igitur militibus qui castra custodierunt ¹⁷⁷, redeunte duce Sobezlao cum exercitu suo quodam die, cum esset in introitu terræ suæ in media sylva, vehementissimus flavit ventus, qui non solum ædificia seu quælibet obstacula, sed ¹⁷⁷ etiam grandes sylvarum arbores radicitus eruebat. Interea in ¹⁷⁸ magno periculo Bohemi constituti, adeo territi fuerunt, ut unus de castellanis appropinquans duci diceret: « Ecce, domine dux, coram Deo et sanctis ejus, vestra quoque gratia teste, promitto, si omnipotentia Dei ab hoc periculo vita comite eripere dignabitur, quantocius monasticæ professionis habitum me subiturum noveritis. » Sed Deo protegente non nisi septem homines de toto exercitu casu arborum interierunt, cæteris cum incolumitate remeantibus. Septimo (69) Nonas Martii rubea signa insueto loco a principio noctis usque ad finem visa sunt. Hoc anno solemnia sanctorum martyrum Adalberti atque Georgii 9 Kal. Maii a fidelibus celebrata sunt (70). Ipsa dies resurrectionis dominicæ sollemnitate clarebat.

Eodem tempore dux Sobezlaus levirum suum, Belam regem Pannoniæ, convenit, nam idem rex Bela filiam suam (71) filio (72) regis Theutonicorum Conradi tradebat. Ille nuptiæ in festo penthecosten (Jun. 11) celebratæ sunt.

Quarto decimo Kal. Augusti obscuritas aeris facta est, fumus enim inusitati fœtoris quasi nebula exhalabat, sed neque die neque nocte fumigare cessabat ea obscuritate sic per septimanam durante. 9 Kal. ejusdem mensis nigredo densior solito circa meridiem aerem obfuscavit putridissimo fœtore, et velut ab inferis exeunte odoratus hominum persufflante. Fuerunt etiam nonnulli qui dicebant se quasi fissuram in sole vidisse.

Repugnantibus regi Conrado Saxonibus, suæque electioni assensum et favorem præbere recusantibus, proposuit bellis temptatos regno suo subigere (73). Cumque per plures familiares supplementa exercitus colligeret, inter reliquos duces nostrum Sobezlaum expetivit, ut cum suis prædicto bello interesset; plurimum enim spei de victoria in fortitudine pugnatorum ejus reponebat. Congregatis (74) igitur rex et dux Sobezlaus diversis aditibus Saxoniam cum intrarent, illi vim adventantium non ferentes ad castra confugerunt, nec prævultui regis appropere præsumperunt, quam mediante duce Sobezlao se ditioni regis subdentes, per omnia pacem ejus adepti sunt. Sic salvo repere honore victoria sine armis peracta, inde redeuntes B quendam locum vastaverunt et magnam præliam reduxerunt.

Ea tempestate Johannes Pragensis episcopus longum maceratus ægitudine, 6 Idus Augusti migravit ad superos ¹⁷⁹. Illic mense Martio languore tactus neque ad 6 Idus Augusti, ut diximus, infirmitate detentus est. Sepultus est autem in capella sancti Gothardi episcopi et confessoris, quam ipse perforato pariete ecclesiæ sancti Wencezlai ad aquilonem construi jusserat. Cui Silvester, abbas Sazaviensis, infausto omine successit. Hujus electio 3 Kal. Octobris facta est, sed quia consecratus non est prius quam dux vitam finiret, cujus voluntas fuerat electus, electio sua breviter duravit, et a sequentibus clarebit. Post hæc Sobezlaus dux civitatem suam adiit quæ Chuoyno ¹⁸⁰ (75) dicitur, ibique manens castrum renovare cepit quod Hostia Hradec ¹⁸¹ (76) dicitur. Cogitabat enim si Deus voluisset inter se et duces Poloniæ dissensionem facere, et fortasse ex aliqua parte ut ¹⁸² suo dominio eas subjugare posset, et ob hoc castra quæ sunt ex parte illorum firmabat. Sed aliter convenire providentia divina disposuerat, nam prius quam prædictum castrum ad perfectionem duxisset, proxima dominica ante natalem ¹⁸³ Domini (Dec. 17) infirmitate letifera, lecto prosternitur.

Anno dominicæ incarnationis 1140, dum graviusque infirmitas invalesceret, sublatus de Choynow ¹⁸⁴ portatus est in castrum jam supra dictum. D Interea quanti rumores, quanta consilia Bohemii proceres actarent, silentio præterire sanioris consilii æstimavi, ne forte singula ut fuerunt pro-

VARIE LECTIONES.

¹⁷⁶ confirmans 2, 2^a. ¹⁷⁷ custodirent 2, 2^a. ¹⁷⁷ et 2. ¹⁷⁸ deest 2. ¹⁷⁹ a superis 2, 2^a. ¹⁸⁰ Choynow 2. ¹⁸¹ Goscia 2^a. Hoscza Hradek 2^b. ¹⁸² et 2, 2^a. ¹⁸³ natale 2. ¹⁸⁴ Chwoyna 2^b.

NOTÆ.

- (66) Obiit 28 Oct. 1139. Cfr. Rœpell, I, 297.
(67) Leopoldo.
(68) Quartii.
(69) Legendum fortasse sexto.
(70) Quæ incidunt in diem 23 Aprilis.
(71) Sophiam.
(72) Henrico qui ante patrem obiit.
(73) Quæ expeditio in concilio principum Argen-

- torati die 28 Mai. habito constituta est. Cfr. Jaffé, Conrad III, p. 23. Ipsa expeditio cœpta est die 31 Jul. teste chronico S. Pantaleonis.
(74) Neque minus mediante Alberone archiepiscopo Trevirensi.
(75) Ex conjectura Palackii I. 413. Königinhof
(76) Arnau.

quando odium fortasse alicujus incurram. Confluxerant enim cuncti primates Bohemi in urbem ¹²² Wissegrad, et die noctuque consilia tractantes, illi illum et illi illum eligere et inthronizare contendebant. Omnis tamen ille conventus solum Nacerat ¹²³ intendebant, ut cuicumque ipse faveret, huic omnes pariter unanimiter subjacerent. Dum hæc agerentur, hii qui circa ducem Sobezlaum erant, pariter cum domina conjuge ejus nullum signum recuperandæ sanitatis in eo notantes, oleo perunxerunt eum. Deinde magis magisque debilitate corporis invalescente, percepto viatico 16 Kal. Martii migravit a seculo. Proh dolor! quanta anxietate, quanta commotione Bohemia fuerit tunc agitata, ad enarrandum difficile manet. Merito quidemangebatur amisso tanto defensore et patre, quippe tanto patriæ amore constrictus erat, ut omnium gerens curam paralissimus erat mori pro libertate subditorum et honore. Unde et lasciviam carnis omnibus modis ¹²⁷ devitabat, quæ plurimos virorum enervare ¹²⁸ solet. Sobezlaus acer dux ¹²⁹ præ omnibus in persona egregius, in loquela amabilis, in militia strenuus, in consilio providus, in eleemosyna largus — noverat enim referentibus sibi collateralibus suis capellanis beatum Gregorium dixisse: « Ad tribuendum ergo cur pigri estis, quando hoc quod jacenti in terra porrigitis, sedenti in celo datis? » — pauperum quoque curam sollicitè et diligenter gerebat, quippe non surdus evangelici præcepti auditor erat: « Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis (Matth. xxv, 40). » Nam licet magna sollicitudine non solum sui principatus esset occupatus, verum etiam curam Moraviæ et Sibiæ ¹³⁰ impenderet, regi quoque Pannoniorum, sicut supra satis ostendi, in plurimis consilium suum præstaret, sæpius tamen in semetipso retractabat, ne hujusmodi occupationibus anima irretita improvide ¹³¹ periret: Quapropter, velut instructus verbis sapientis cujusdam dicentis:

Munera quæ donat moriens, hæc munera non sunt,
cum connectali ¹³² sua domina Adleyta salutiferum aggreditur consilium, quatenus ante diem exitus sui summum judicem et inspectorem conscientiarum placare festinaret, præcipue reputantes post mortem suam nullum adeo fidelem, adeo familiarem sibi futurum, qui sic bona eorum pauperibus et Deo servientibus erogaret, ut ipsi viventes fecerunt. Quid plura? advocant ¹³³ Vincentium capellanium, quo alter fidelior sibi non erat, cui sanctæ cogitationis omne consilium ordine manifestant, et simul eundem jubent atque rogant, quatenus ex parte ipso-

A rum sanctæ Wissegradensis et Pragensis ecclesiarum canonicos, nec non commilitones sancti Benedicti, moniales quoque rogaret cum omni clero intra urbem commorante, ut, sicut mos est, pro defunctis officia peragerent, scilicet prima et secunda et tertia et septima ¹³⁴ die, et cætera usque ad anniversarium sic commemorationes facerent pro ipsis; alii missas pro salute vivorum, alii pro peccatis, alii pro fidelibus defunctis. Placuit itaque primum diem in festo omnium sanctorum (Nov. 1) statui. Ad comprobandum ergo quam affectuose quamque devote hanc eleemosynam laudabilis dux Sobezlaus faceret, veniente anniversario, ipsemet in clauastro Wissegradensi cum canonicis ejusdem monasterii et cum omni clero devoto ¹³⁵ e suburbio collecto refectionem habuit, ibique in divite apparatu divitem ¹³⁶ voluntatem ostendit. Idem egregius dux Sobezlaus inter cætera gestorum suorum magnalia Lotario imperatori et regi Conrado Saxones et Bavaros nec non cæteros Romano imperio aliquando contrarios subjugavit. Hiis et pluribus hujusmodi ¹³⁷ honoribus circumfultus, 16 Kal. Martii dux prædictus est morte præventus. Retributor ergo omnium bonorum Deus, pro cuius amore hoc bonum opus prædictus dux operatus est, secundum largam hilaris datoris voluntatem nunc animam ejus confovere dignetur. Amen ¹³⁸. Cui Wladizlaus (77) successit. Silvester abbas amisit episcopatum. Wladizlaus cum suis convenit regem Conradum levirum suum (78) in urbe Bamberg (79), et ibi accepto vexillo a rege rediit ad sua.

Eodem anno Otto processit ad ordinationem episcopatus, quo accepto 5 Kal. Junii in metropolitana urbe Magontia ab archiepiscopo Alberto, cum magno honore et lætitia rediit ad sua.

Eodem anno ductrix Adleyta moribus honesta et præclara, non post multos hujus vitæ curriculos tacta cordis sui doloribus, siquidem vivens post obitum mariti sui septem mensibus, 17 Kal. Octobris migravit de hoc seculo.

Flumen Sazava 15 Kal. Decembris, quod vadit juxta cœnobium ejusdem nominis Sazawa, discruptionem ¹³⁹ passum est, plus quam 20 stadiorum longitudine a summo usque deorsum; molendinum ejusdem cœnobii, quod ab antiquo nunquam defecerat aquis, tunc stetit in sicco. Abbas et fratres illius cœnobii et servientes venerunt ad littus, et miraculum considerantes, ad majorem notitiam ejusdem miraculi, contra morem solitum magnos pisces et caneros in sicco fundo collegerunt. A

VARIE LECTIONES.

¹²² urbe 2, 2a. ¹²³ ita 4. Nacerath 2, 2a, 2b. ¹²⁴ omnimodis 2, 2a. ¹²⁵ ita 2b. enarrare 2. ¹²⁶ vir et dux sacer 2b. ¹²⁷ Scribiæ 2, 2a. ¹²⁸ improvida 2. ¹²⁹ conthorali 2b. ¹³⁰ advocat 2b. ¹³¹ sexta 2b. ¹³² deest 2, 2a. ¹³³ diviti 2. ¹³⁴ hujus mundi 2, 2a. ¹³⁵ digneris Domine 2b. ¹³⁶ disruptionem 2b.

NOTÆ.

(77) Secundus.

(78) Wladizlai uxor erat Gertrudis, filia Leopoldi IV marchionis Austriæ, ex matre Agnete soror

Conradi III. regis.

(79) Mense Aprili, ut videtur. Cf., Jaffé, Conrad III, p. 47.

tis Theutonicis convenit, rursum ¹¹² palatium in quo convenerat cum omnibus corruit, sed gratia Dei omnes sani evaserunt.

Eodem tempore Goslarii concilium a rege factum est, ubi cum palatium cum omnibus ruisset, nullum Dei gratia vulneravit. Sequenti septimana post resurrectionem dominicam (Apr. 10) ¹¹³ thonitrua horribilia et inaudita fulmina apparuerunt, ex quibus turris sancti Wenceslai succensa est, sed Dei gratia protegente, et sanctorum martyrum Wenceslai, Adalberti oratione juvante, sola turris tantummodo combusta est, ecclesia autem tuta ab igne permansit. Beatus Gothardus confessor et episcopus insignibus virtutum miraculis, quæ per merita ejus in Hyklensi ¹¹⁴ urbe operata sunt, claruit (35). Quo facto per multas fidelium gentes diffuso, plures propter videnda ejus miracula, et maxime ut ejus meritis et precibus universis criminum nexibus relaxatis, inter filios Dei computari mererentur, Hyldense ¹¹⁵ castrum petierunt.

Eodem tempore Ratispona civitas potentissima fere tota combusta est, præter quadraginta domos, quæ vix evaserunt. Multis etiam in locis ipso anno ignis maxime nocuit. Dux Sobezlaus regi Lotario Romam proficiscenti 300 milites in auxilium misit, Jaromirum filium Borivoy ducem (36) præfecit; qui de terra sua egressi, dum ad quendam locum Omberk (37) vocatum venirent, ibi cum Theutonicis foro prædicti loci pugnaverunt, quos Deo juvante devicerunt. Wratizlaus dux de parte Moraviæ quæ vocatur Brninzco, filius Dedalrici, duxit uxorem de Rusia, pulchritudine sua Helenam Græcorum reginam superantem, quæ quoque ¹¹⁶ albi coloris specie nimium splendebat, ut rutilus fulgor auri albedinem corporis ejus, quibusdam rubeis notis insiceret.

Eodem anno dux Polonorum cum infinito exercitu in Ungariam profectus est, volens filium (38) Colmanni, expulso rege cæco qui vocatur Bela (39), invitis Ungaris intronizare. Mater enim præfati juvenis a marito suo, rege videlicet Colmanno, repudiata, dum esset prægnans, rediit ad patrem (40), atque ibi puerum peperit. Hunc ergo dux Polonorum regem Ungaris præponere cupiebat, sed ejus propositum divina providentia destruxit; nam cæcus rex cum exercitu suo ei occurrit (41), et Bolezlaus (42) cum suis perterritus, expectata nocte

fugam iniit; quem Ungari insecuti, Deo auxiliante multos in ipsa fuga interfecerunt. Interea dux Sobezlaus (43) Dei misericordia precibusque sancti Wenceslai munitus ¹¹⁷, Poloniam cum exercitu suo 15 Kal. Novembris intravit, totamque partem illius regionis quæ Slezsko ¹¹⁸ vocatur penitus igne consumpsit. Multos etiam captivos cum innumera pecunia nec non indomitæ equarum greges non paucos inde secum abduxit ¹¹⁹, et ita Dei gratia favente cum ingenti triumpho atque tripudio repatriavit.

Anno dominicæ incarnationis 1133, 8 Kal. Martii luna passa est eclipsim, sed quarta pars ejus denigrata fuit, et ita imminente ortu solis occidit; hæc eclipsim nimia mortalitas hominum secuta est. 17 ¹²⁰ Kal. Februarii acer dux Sobezlaus secundo Poloniam invasit, eamque insigni trophæo devastavit, multos inde captivos abduxit, villas fere trecentas succendit, tandem cum victoria Deo præstante ad propria remeavit.

Eodem tempore legatus apostolici veniens, Megnardum episcopum in multis detestandis criminibus accusavit, et accusatus ad audientiam apostolici, et de imposito sibi crimine se expiaret venire jussit, conjuraverant enim quidam ex ejus monasterio perversi fratres contra eum, quatenus privatum suum dignitate turpiter pellerent a sede. Horum execrabile iniquumque molimen gratia Dei ad effectum venire non permisit. Dux Sobezlaus Ungariam leviter suo regi Ungarorum proficiscenti, cis pagum nomine Vag castra metatus est, ibique multo tempore moratus, tandem perfecto ¹²¹ negotio suo ad propria rediit.

4 Nonas Augusti eclipsis solis mirum in modum apparuit, qui paulatim deficiens in tantum diminutus est, ut corona quasi crescentis lunæ ad meridianam plagam perrexerit, quæ postea in orientem convertit, dehinc in occidentem, tandem in pristinum statum reformatus est. Per multa loca etiam Theutonicis partibus, si famæ creditur, sanguis in hoc ipso die quasi imber defluere ¹²² visus est. Fertur quoque in quodam loco Theutonicarum partium in eadem hora particula ¹²³ carnea simul cum sanguineo imbre descendisse, quæ tantæ magnitudinis fuit, ut vix 12 viri eam levare quiverent.

Post hæc præsul Megnardus, sanctæ pietatis alum-

VARIÆ LECTIONES.

¹¹² Rursumque 2b. ¹¹³ domini tam 2b. ¹¹⁴ Wildensi 2, 2b. ¹¹⁵ Hildessense 2b. ¹¹⁶ ita legendum videtur P. quoniam ed. ¹¹⁷ ita 2a, 2b. invitus 2. in margine munitus. ¹¹⁸ Slansko 2a. Slazko 2b. ¹¹⁹ addunt 2. ¹²⁰ XVIII. 2b. ¹²¹ profecto 2. ¹²² pluvie 2b. ¹²³ patula, 2, 2b.

NOTÆ.

(33) Facta est hoc anno translatio S. Gotthardi. Cfr. Annal. Hildeshem. 1132.

(36) Olomucensem.

(37) Augsburg. Hæc clades facta die 28 Aug.

(38) Borich filium Anastasiæ, quæ e gente principum Russorum oriunda et a Colomanno in matrimonium ducta, ob perfidiæ suspicionem a rege repudiata erat. Obiit Colomannus anno 1114. Cfr. Ka-

tonæ Historia critic. regum Hungariæ tom. III.

(39) Secundus filius Almi.

(40) Wladimirum monomachum Russorum principem.

(41) Ad fluvium Saio.

(42) Tertius.

(43) Qui Adelheidam sororem Beæ regis in matrimonium duxerat.

nus, Maguntiam causa exensationis ad archiepiscopum suum profectus est, ubi etiam plures episcopi convenerant, in quorum audientia de imposito sibi crimine se decenter expurgavit ¹²⁴, et accusatoribus suis omne ¹²⁵ facinus, quo in se insurgere præsumpserant, misericorditer condonavit.

Eodem anno (Jun. 4) rex Lotarius imperatoria insignia adeptus, a papa Innocentio est in Laterano sancti Johannis Baptistæ in monasterio consecratus. Non enim ad ecclesiam sancti Petri apostoli pervenire præsumpsit, timens Petrum Leonis filium, qui tunc sanctæ Romanæ ecclesiæ præsidebat.

Eodem anno effrænæ indolis tyro Wladizlaus, egregii patris (44) æquivocus, multis Bohemice terræ inclytis cum tyronibus Bavarie in partes fugam inijt.

Anno dominicæ incarnationis 1154, Polonia male fortunata improvidi ¹²⁶ ducis Boleslai sub munimine constituta, jam sæpius a Bohemis nec non Moravis hostiliter depopulata, rursus depopulanda utrisque supradictis ab exercitibus, Bohemis videlicet et Moravis adiutur atque hostili manu diripitur, penitusque igne et ferro usque ad flumen quod dicitur Odra devastatur; sed de Bohemis præter Gradicenses, Chrudimenses, Boleslavienses, Czaslavienses, Gladcenses, plures non fuerunt. Inclytus princeps Sobezlaus tam virtute animi quam vi corporis conspicuus et quo frequentibus prædicandus, in civitate quæ Pizen (45) vocatur, cum imperatore Lotario pro colloquio convenit, cujus rei causa quidem talis fuit. Rex ¹²⁷ Pannoniorum cæcus episcopum Albæ civitatis (45) nomine Petrum ad imperatorem magnis cum muneribus, et ut injurias a Polonico duce sibi illatas coram audientia imperatoris ejusque principum proclamaret, miserat. Sed quia, ut solet in talibus negotiis fieri, parum aut nihil legatio minoris apud majorem proficit nisi mediator intersit, præfatus episcopus ad Sobezlaum ducem in Bohemiam venit, quatenus eo mediatore ac intercessore legatio sua proficua fieret. Hanc igitur ob causam dux Sobezlaus profectus est ad imperatorem. Quo postquam pervenit benivole ac honorifice ab imperatore susceptus est, omnemque petitionem benigne consecutus est, videlicet ut de rege Ungarorum et duce Polonorum secundum voluntatem ducis Sobezlai imperatoria voluntas ¹²⁸ procederet. Dona autem Ungarorum imperatori oblata hæc sunt: duo albi ¹²⁹ equi decenter fallerati, quorum sellæ 26 marcas auri in se continebant, et alia quam

plurima. Prædictus ergo Petrus Albæ civitatis episcopus optata legatione potitus, insuper ab imperatore ac ab ejus conlectali ¹³⁰ (47) multis muneribus pretiosis donatus, lætus repatriavit.

Interea Bohemi, quieti subiacere nescii, 4 Kal. Martii, et forte quinquagesimæ ¹³¹ feria secunda evenerat, Poloniam intraverunt. Poloni vero jam propinquante initio quadragesimæ nullum hostem jam venturum æstimantes, de castris diversisque munitionibus exierant atque in villis suis morabantur. Cum ergo quasi securi ab hostium incursu secunda ¹³² cuperent ducere tempora pacis, subito ¹³³ ac impræmeditate hostes superveniunt, et velut oves de caulis nullo tutante diripiunt. Et licet Bohemi sine duce Sobezlao terram hostilem introissent, prædam tamen inde tantam reducerunt, quæ omnia Bohemice ducum prædas, quas in Polonia fecerunt, exsuperat. O miserabilis regio duci subdita fatuo!

Quidquid enim delirant reges plectuntur Achivi (48).

Sæpe dictus rex Pannoniorum ¹³⁴ Bela, impietate cæcatus fraterna (49), a genero suo duce scilicet Sobezlao petivit, ut infantem ejus de fonte sanctæ regenerationis levaret. Ob hoc autem mirari quispian non debet, cum hujusmodi compaternitas inter levirum et generum ejus, inter germanam et germanum componitur; adhuc enim posteri nostri mirabilis immo miserabilis secula procedere videntur, dum, ut ¹³⁵ jam in multis rerum eventibus claret, genitor nati sui compater efficitur. Nunc

etenim alma fides, licet relictis mundialibus præsidiiis astra petierit, aliquantulum tamen de supernis terrena contuetur, sed post hæc, dum calamitosior perfidia ¹³⁶ pestis magis inoleverit; tunc altiora petens latibula, ne visum quidem ad nos ¹³⁷ convertere voluerit. Rex vero Bela generum suum de infante sollicitavit, cujus petitioni dux Sobezlaus non abnuens, venerandum Pragensis ¹³⁸ ecclesiæ præsulem Megnardum cæterosque primates quam plurimos cum infante in Ungariam misit. Quo postquam ventum est, non minori honorificentia præsul Megnardus a rege Ungarorum susceptus est, quam cum primum pontificalibus infulis decoratus ad principalem episcopatus sui sedem venisset. Baptizato itaque in die penthecostes (Jun. 5) infante, cum prædictus pontifex plurimis pretiosis muneribus a rege remuneratus ad propria remearet ¹³⁹, dumque servorum benignus remunerator fidelium Deus, imminente die, qua familiæ suæ fidelem ac idoneum

VARIE LECTIONES.

¹²⁴ Excusabat et purgabat 2b. ¹²⁵ deest 2. ¹²⁶ impavidi 2a. ¹²⁷ autem inserunt 2, 2a. ¹²⁸ dignitas 2b. ¹²⁹ deest 2a. ¹³⁰ conthorali 2a, 2b. ¹³¹ quadragesimæ 2b. ¹³² secunda 2b. ¹³³ deest 2a. ¹³⁴ Pannonia 2a. ¹³⁵ deest 2a. ¹³⁶ perfida 2. ¹³⁷ ad iras 2, 2a. ¹³⁸ Pragensem 2a. ¹³⁹ remeat 2, 2b.

NOTÆ.

(44) Wladislai I, fratris Sobeslai.
(45) Num hic locus Pilsen sit in Bohemia, ut quidam voluerunt, dubitatur; nam eodem fere tempore commemoratur Lotharius apud Saxones. Vid. Jaffé, pag. 153.

(46) Stuhlweissenburg.
(47) Richenza.
(48) Horatii, epp. I, 2, 14.
(49) I. e. a Colomanno, qui erat frater patruelli Almi, patris Belæ.

dispensatorem Megnardum hujus vitæ de angustis educens, in gaudium transferre disposuerat perpetuum, in hoc ipso reditu infirmitate astrictus¹⁰⁰ est. Invalescente vero ægitudine longius progredi nequies, in villa ad episcopatum suum pertinente quæ Sekyr vocatur in lecto se deposuit.

Interea dux Sobezlaus levirum suum regem Ungarorum rogabat, quatenus sororem conjugis suæ (50), videlicet reginæ (51), principi Conrado Znoymensi in conjugium traderet, quo percussum fœdus invicem hujusmodi causis corroboratum firmitus perduraret. Qua desponsata, et audito antistite languore detento, primum quidem utpote visceribus pietatis redundans condoluit, dehinc quantocius redire festinavit, quatenus eum, quem intimo diligebat affectu, vivum invenire potuisset. Rediens igitur jam dictus princeps de Ungaria, venit ad episcopum suum, cui¹⁰¹ infirmitate laboranti solatia pietatis, prout competens erat, impendit. At episcopus imminente sui corporis dissolutionem præsentiens, cuncta quæ a rege Ungarico susceperat dona suo duci tradidit, quibus acceptis et visitato suo pastore dux ad sua rediit. Post hujus discessum venerabilis antistes Megnardus, pio amore semper recolendus, talenti sibi commissi lucra duplicato fructu cumulata summo creditori referens, de periculosis humanæ vitæ perturbationibus ad felices beatorum mansiones præmio lætaturus æterno migravit. Cujus venerandum funus postquam metropolim pontificatus sui adductum est, Henricus Olomucensis episcopus, qui exequiis ejus debitum exhibebat officium, lacrymabiliter obtestatus est ducem Sobezlaum omnesque ibi astantes tam clericos quam laicos, ut si aliquid maligno potius instinctu quam aliquo jure veritatis commoti, cum misero alienigena, dum vixit, quamlibet dissensionem habuissent, saltem miserando funeri indulgerent. Expleto itaque funeris obsequio, in ecclesia sanctorum martyrum Viti, Wenceslai atque Adalberti decenter sepelivit eum. Hujus vitæ seriem et multiplices adversitates, quas, machinante generis humani adversario bonorumque omnium destructore diabolo, in episcopatu suo pertulit, si quis cognoscere desiderat, ad superiora recurrat.

Interea præsule Megnardo, ut jam dictum est, de sæculo mortis lege sublato, per plures extitere, occulti tamen, quorum quidam familiarium ac propinquorum interventu, quidam vero censu etiã sanctos corrumpente, ducem Sobezlaum et Lotarium imperatorem sollicitavere, eorum concessu divina sine voluntate sancti martyris Adalberti sedem æstimantes obtinere. Horum omnium iniquos Deoque odibiles affectus Judex æternus, cunctorum inspector veris-

simus, occultorum vota destruendo injusta¹⁰², cuius providentia in sui dispositione non fallitur, cuius certa prædestinatio minime in quibuslibet frustratur, ducem Sobezlaum ab eorum molimine proci avertit, et ut suis fidelibus idoneum pastorem exquireret, suæ potentia deitatis compulit. Itaque prædictus princeps discretionis spiritu refertus¹⁰³, ne ukra suo pontifice proprio careret, 3 Kal. Octobris in sua metropoli Praga concilium facit, in quo cuncti Bohemiæ optimates tam clerici quam laici fuerunt; nam forte propter festum beati patroni nostri Wenceslai martyris, ibidem convenerant. Cum ergo rumor divinæ¹⁰⁴ contrarius rationi per concilium curreret, ut illi illum et illi illum pontificatu dignum clamarent, nullus ex hiis idoneum inveniret, tandem ante secula electus a Deo advocatur Johannes. Hic eo tempore sanctæ Wissegradensis ecclesiæ præpositam regebat, in persona cunctos præcellens, omnibus affabilitate complacens, et in cæteris moribus Deo acceptus et hominibus; merito itaque in culmen pontificatus eligi, atque subditorum pastor recterque institui promeruit.

Hyems instabilis, ita ut nunc gelaret, nunc vernalis more temporis terra resolveretur, adeo ut Albia fluvius bis glacie astringeretur bisque liqueretur. Flumen vero Wltawa, quod metropolitana nostras urbes Pragam et Wissegrad alveo suo dedit, quater gelatum est, et quater glacies ejus dissoluta est; nivis autem penuria fuit. Hæc intemperies aeris a mense Novembri incipiens, per totum circulum sequentis anni nullum mensem præterivit, quia aut intrante aut exeunte unoquoque mense magno impetu sæviret. Tandem in altero anno 5 Kal. Novembris vespertina hora per totum mundum sævissima tempestas ventorum orta est, quæ ita sæviens usque ad noctem, in primo crepusculo noctis ecclesias tam lapideas quam ligneas, nec non ædificia, sepes, cumulos in horreis, ita ut nec manipulus super manipulum remaneret, dextruxit, arbores per sylvas funditus eradicavit.

Anno dominicæ incarnationis 1135 electus sanctæ Pragensis ecclesiæ Johannes ad imperatorem (52) profectus est, quatenus electio sua imperiali assensu et approbatione corroboraretur. Quo postquam ventum est, tanto culmine honoris honoratus est, ut imperator cum processione fecerit eum suscipi, dehinc ipse ei obviam exierit. Postquam vero pontificales dignitates, id est baculum et anulum sibi tradidit (53), ad archiepiscopum Magontinum misit illum, ut Deo dignum præsulem¹⁰⁵ ordinaret. Itaque præsul Johannes 13 Kal. Martii ab archiepiscopo suo ordinatus cum lætitia et gaudio magno remeavit.

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁰ Constrictus 2b. ¹⁰¹ in addit 2, jam addit 2b. ¹⁰² quippe addit 2a. ¹⁰³ ita corrigo P. refert edd. ¹⁰⁴ diversæ 2b. ¹⁰⁵ dignum præsulem desunt 2a.

NOTÆ.

(50) F. e. Colonmani; erat Maria de Serbia nata.
(51) Helenæ.
(52) Qui ineunte mense Februario Quedlinburgi

erat. Jaffé, p. 277.

(53) Quod erat contra concordata Calixtina a. 1122.

Sed, antequam metropolim episcopatus sui venisset, A
cujusdam de primatibus ecclesiam consecravit ¹⁴⁶,
quæ venienti forte in via erat. Peragente autem eo
ex more mystica dedicationis officia, Nonis ¹⁴⁷ Martii
signum in sole apparuit; erant enim quatuor ¹⁴⁸ cir-
culi quibusdam complexionibus invicem colligati,
unus in medio, qui erat aliis major, secundus ad
orientem, tertius ad occidentem, quartus ad aquil-
lonem, infra quos multa signa quasi falsi soles circa
verum solem apparebant, et ita fere trium horarum
spatio permanserunt; vestigia quoque signi usque
ad undecimam horam diei visa sunt. Præsul autem
Johannes prædicta ecclesia dedicata, dum ad sedem
sui pontificatus venit, cum magno cleri plebisque
tripudio susceptus est.

Eodem anno metropolis Bohemiæ Praga more
Latinarum (54) civitatum cœpit renovari. Perma-
nentibus itaque duce Sobezlao atque Bolezlao ¹⁴⁹ in
discordia, qua, machinante humani generis inimico,
invicem dissidere cœperant, cum nemo de compa-
ribus eorum inter eos congrue mediando pacem re-
formare potuisset, imperator Lotarius, utique Deo
inspirante compulsus, utrumque ad curiam suam
(55) venire statuto tempore fecit. Dum autem impe-
ratoria jussa peracturi, festino cursu unusquisque
suo cum ducatu pergeret, imperator multos per
legatos adhortatus est compatrem suum Sobezlaum
et fidelissimum regni fautorem, quatenus prius
quam Bolezlaus veniret. Id vero gratia hujus rei
præcipue faciebat, ut compertum habuimus, in suo
arbitrio ponere volens, quo vel quali honore ducem
Bolezlaum reciperet. Veniente itaque duce Bolezlao,
cum consilium de prædicta re ab imperatore ac
principibus ejus fieret, assurgens dux Sobezlaus ¹⁵⁰
cunctis qui aderant audientibus dixit: « Quia duci
Boleslao ¹⁵¹ nullus honor a Deo congruit, quam ut
lictor imperatoris efficiatur ¹⁵² (56). » Hæc cum dix-
set, cuncti principes Theutonici unanimiter respon-
derunt, nullum imperatori adeo fidelem et familia-
rem ut ducem Sobezlaum, et cum prius pro infideli
et inimico coram imperatore reputatus fuerit, in hoc
præsenti negotio amicissimus et fidelissimus ejus
fautor liquido patuerit. Venit ergo Bolezlaus, cum-
que in concilio sessum fuisset, dux Sobezlaus a dex-
tris imperatoris sedit, ac ¹⁵³ ex altera parte alii prin-
cipes, Bolezlao autem ante conspectum ejus sedes
posita est tamquam lictori; tandem de multis causis
multis consiliis ¹⁵⁴ ibi pertractatis, imperfecta pace,
sed positis induciis, unusquisque ad propria re-
meavit.

Eodem tempore legati regis Græciæ (57) ad impe-
ratorem venerunt, multa et magna ferentes dona,
hanc videlicet ob causam. Quidam enim dux nomine
Rocherius (58), manens ultra Siciliam, partes Græ-
corum infestabat, et ut hunc imperator compesce-
ret, rex Græcorum postulabat. Apud Daringiam,
in quodam plano campo lapis miræ magnitudinis, ad
modum magnæ domus, per aera descendit, cujus
sonitus præcedentium trium dierum spatio ab adja-
centibus circa locum illum hominibus auditus est;
hic, postquam deorsum decidit, dimidia pars sui in
ima terræ descendit, atque triduo servidus tanquam
chalebs ex igne retractus jacuit.

Anno dominicæ incarnationis 1136, festum sancti
Benedicti (Mart. 21) confessoris in die magno sab-
bati, hoc est in vigilia resurrectionis Domini celsa-
brandum evenit, quod raro evenire solet. Rem de-
testabilem et raro auditam dicam, prout compertum
habeo. Quodam tempore episcopus Olonucensis
Henricus in villa quæ Blansko (59) vocatur ecclesiam
constructurus erat — hæc enim villa multo ante
tempore sub potestate prædecessorum ejus fuerat —
Wratislaus autem, unus de ducibus Moraviæ (60),
bonum propositum boni pontificis ut cognovit, cu-
riose pertractare cœpit qualiter hoc propositum
destruere posset. Hoc autem maxime moliebatur,
quia plurima bona in apotheca sui pontificis in ea-
dem villa reposita esse cognoverat, quæ si quoquo
modo rapere quiret avidissime curabat. Factum est
C itaque ut præfatus præsul nec non dux Conradus et
dux Wratislaus in quodam cœnobio, quod Reyhrad
vocatur, quælibet concilia contractaturi ¹⁵⁵, conve-
nient. Peractis autem negotiis dux Wratislaus præ-
suli Henrico interdixit, ne ecclesiam in supradicta
villa construeret, asserens eam sibi magis quam
pontifici attinere; tandem, post multa concilia ibi
habita, positis induciis imperfecta pace unusquisque
ad propria redierunt.

Imperator Lotarius Romam iturus auxilium a So-
bezlao duce petiit. Ille imperatoriæ petitioni ar-
nuens, congregato exercitui Wladizlaw paulo ante
de exilio reductum præfecit, cumque donativum mi-
litibus erogaret, Wladislao nongentas marcas dena-
riorum tradidit, quibus ille acceptis cum suis com-
D plicibus fugam latenter iniit.

Eodem anno 17 Kal. Augusti (61) stella, quæ Lu-
cifer vocatur, ad hiemalem ortum solis apparuit,
quæ superius cursum tenens ad eum locum tandem
pervenit, quo sol 8 Kal. Julii oriri solet, ipso vide-
licet die quo dies decrescere, noctes incipiunt au-

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁶ dedicavit 2a. 2b. ¹⁴⁷ nono 2a. ¹⁴⁸ minores 2b. ¹⁴⁹ Poloniæ addit 2b. ¹⁵⁰ Boieslaus 2b. ¹⁵¹ Sobie-
slao 2b. ¹⁵² efficiebatur 2. ¹⁵³ at 2. 2b. ¹⁵⁴ conciliis 2. 2a. ¹⁵⁵ tractaturi 2a. 2b.

NOTÆ.

- (54) I. e. Italicarum.
(55) Martisburgii, ubi concilium habitum est inde
a die 15 Augusti; cfr. Jaff., p. 164.
(56) Boleslaus imperatori fecit hominum, eum-
que gladium ferens in pompa præcessit, testibus
Ann. et Chron. Saxone.
(57) Joannis I Comneni.

- (58) Secundus, filius Rogeri I, primus Siciliæ
rex.
(59) Blankenstein in circulo Leitmericensi.
(60) Dux Brunnensis, filius Udalrici ducis qui
obierat a. 1115. Cfr. Cosmas III, 41.
(61) Die 17 Augusti Wirzburgi adhuc hærebat.
Böhmer reg. 2159.

geri. Cum autem per aliquantum temporis in eo loco moraretur, quædam nova stella post eam apparuit, quæ nec nobis nec patribus nostris immo nec atavis nostris visa est, et in brevi spatio temporis priorem præcessit, et non multo post prior eodem itinere ad locum suum regressa est ibique occidit, hæc vero recto tramite ad partes occidentis perrexit. Hoc ideo maxime tam modernis quam posteris recitandum prænoto, quatenus qui minus studiosi¹⁸⁸ sunt, novam stellam apparuisse noverint; si quo vero id ipsum pervigili studio notaverint, noverint Deum mirabilem in operibus suis et gloriosum prædicare, simulque orent ut cuncta quæ visibiliter operatur, sic ordinare dignetur, quatenus in omnibus omnipotentiam ejus laudantes, promissæ ab eo salutis dona percipere mereantur. Ipsius enim hæc opera sunt, de quo ille egregius auctor dicit:

*Qui stellas numeras quarum tu nomina solus,
Signa, potestates, cursus, loca, tempora nosti.*

Anno dominicæ incarnationis 1037. Libet supra¹⁸⁷ dictis paulisper omissis quoddam novum mirandum divinæ pietatis ac potentiae opus inserere, quod relatu veridicorum cognovi. In partibus Caslau¹⁸⁹ est quædam villa Beztuina¹⁹⁰ (62) vocata. In hac mulier quædam a virginitate sua per plures annos cum marito suo vixerat, fidem ei et dilectionem prout decet observans; longo autem post tempore, ætate videlicet sua jam in senectute¹⁹¹ vergente, morbo invasa est adeo gravi, ut nullo modo erecta procedere vel stare potuisset, sed manibus aliorum efferebatur et referebatur in grabato. Quid multa? Detenta est ab hac infirmitate per aliquot annos. Factum est autem, ut solemnia dominicæ nativitatis, atque uti moris nostræ gentis est communibus vacare conviviis, prædicta mulier officio destituta, sola domi jacebat. Igitur vicinæ mulieres convenientes ad eam, rogaverunt ut delata ab eis, etsi sedere nequiret, saltem in conventu eorum utcumque¹⁹² accumberet. Ipsa vero petitioni eorum non abnuens sponndit. Deportata ergo inter convivantes tamdiu jacuit, donec murmur multus et strepitus, uti inter convivas fieri solet, oriri cœpit. Advocans itaque quendam sibi familiarem, petiit quatenus domum deportaretur, quod et factum est. Ipsa die festum erat beati Stephani (Dec. 26) protomartyris et dies sabbati, cumque sola domi sederet, nec aliquis alius cum ea, subito suavem sonum audivit quasi sonum campanæ, et aliquantulum indignans, « Heu, inquit, quantum, frater meus comensationibus inhiavit, quia tam intempestive officium divinum peragit! » Nam germanus suus parochianus ecclesiæ ibidem conscriptæ erat. Hæc dum dixisset, ecce, ostium domus in qua sedebat apertum est, sonus autem quem audierat

A quasi campana in domo ejus suspensa resonare. Unde pavescens cum ad ostium respiceret, vidit duos viros nobiles pontificali vultu et habitu indue-
astare, quorum unus tangens eam baculo quem tenebat, « Surge, inquit, agnoscere Deo, ego sum Johannes Evangelista, cujus solemnia per orbem terrarum a fidelibus in crastinum celebranda sunt. Hic est frater meus sanctus Gotthardus. Scias te nostra præsanatam; » et elevantes eam eduxerunt, assumptamque deduxerunt, ut divina virtus voluit, villam quæ vocatur Zlapi, in qua quidam nobilis potens nomine Mladota basilicam in honore beati Gotthardi episcopi et confessoris construxerat. Postquam ventum est, deposuerunt eam ante templum, quæ ita firmo gradu stetit, ac si nunquam infirmitate tacta fuerit. Tenentes itaque ipsam per manum introduxerunt intus, et ecce, viri præclaræ facie candidis vestibus amicti Deo laudes canentes dicebant. Sed quantum odorem quantumve splendorem ipsa dixerit se ibidem sensisse, humana lingua effari nequit. Dum hæc geruntur, maritus suus veniens de conventu vicinorum, non inventa uxore aliqua maligni temptatione seductam æstimavit, et convocatis vicinis omnem circa villam per paludes et frutices quærebant eam. Sed non invenientes congregati domum lamentabantur sedentes. Inter illa oratione facta acceptas in aures super altare oblatura erat, quod sanctus Johannes Evangelista prohibuit dicens: « Cras populo conveniente ad missam in loco¹⁹³, tunc¹⁹⁴ offer has in aures super altare in ecclesia tua, et narra magnalia Dei, quæ per nos gratia Dei in te operata est, nec ulterius cum¹⁹⁵ maneat. » Illis ita gestis iidem sancti reduxerunt eam, et ante portam domus suæ statuerunt, statimque evanuerunt. Illa vero læta domum suam ingressa juvenis puerantes, narransque eis potentiam Deum ostendit quæ et quanta Deus in illa operatus fuisset. At illi mutata vice¹⁹⁶ non tantum de reditu suo quantum de sanatione gaudentes fleverunt. Crastina dies illuxisset, et tota vicinia mysteria missarum auditura concurreret, prædicta mulier, ut sibi a sanctis jussum fuerat, in aures suas coram omnibus illic astantibus super altare posuit, atque cuncta ordine quæ in ea divinitus gesta fuerant enarravit. Qui hæc audientes, illamque sanam videntes, immensas Deo et sanctis gratias egerunt.

Venerabilis antistes Henricus¹⁹⁷ ad sepulcrum Domini ire disposuit, sed¹⁹⁸ accepta a duce Sleslao licentia festum natalis Domini (Dec. 25) Pragæ cum fratre suo præsule Johanne celebravit. Quo peracto uterque eorum Moraviam adierunt, ibique Olomuc in sede pontificatus festum epiphaniæ (Jan. 6)

VARIÆ LECTIONES.

¹⁸⁸ Custodiosi 2a. ¹⁸⁷ super 2. ¹⁸⁹ ita 2a. ¹⁸⁹ ita 2a. ¹⁹⁰ senectutem? ¹⁹¹ utique 2b. ¹⁹² addit 2b. ¹⁹³ deest 2a. ¹⁹⁴ voce 2b. ¹⁹⁵ qui et Zlisko add. 2b. ¹⁹⁶ scilicet 2, 2a.

NOTÆ.

9) Hodie Bestwin in circulo Caslaviensi.

egerunt. Johannes quidem repatriavit, Henricus vero iter arripuit, cum quo pariter multi de utraque regione profecti sunt, inter quos et familiaris noster et fidelissimus hujus ecclesiae fautor erat Bolecay¹⁶⁷. Verum, quia Constantinopoli diu detenti sunt, nam forte imperator in longinquis partibus bella peragebat, ante sabbatum sanctum paschae (Apr. 11) Jeruzolimam venire non potuerunt. Sed postquam ventum est, praesul quidem ibidem remansit, aliud festum paschae expectaturus. Porro socii itineris adorato sepulcro Domini remearunt, multa pericula in mari propter tempestates passi sunt. Unde plures eorum per mare errantes obierunt, inter quos praedictus Bolecay¹⁶⁸ defunctus, in quadam deserta insula tumulatus est, reliqui cum magno labore evaserunt.

Eodem anno dux Sobezlaus in quadragesima (Febr. 28) levirum suum regem Ungariae convenit, cum quo, multis causis diversisque pertractatis, sanctum pascha in castro Olomuc celebravit, non enim in metropolim suam Wissegrad ante pascha venire potuit. Egregia ductrix Adleyta¹⁶⁹ ardens cupiens festo beati Stephani (Sept. 2) regis et confessoris adesse, Pannoniam petiit, sed ibi diutius a fratre retenta est, donec patrem suum Almum sepelivit. Hic enim Almus a fratre suo Colmanno caecatus, in partibus Graeciae exulando vitam finivit, sicque intumescens funus ejus per decennium mansit, donec rex Bela filius suus, ab eodem praedicto tyranno luminibus orbatus, in regnum suum ihud asportavit. Sepulto autem patre¹⁷⁰ Adleyt ductrix, quia ad festum sancti martyris Wenceslai (Sept. 29) repatriare nequivit, in praefato castro Olomuc ejus festum egit. Princeps Sobezlaus et dux Bolezlaus in castro Kladsko, quod est in confinio Bohemiae, in festo pentecosten (Mai. 30) convenerunt, ibique foedus pacis inierunt, quo peracto ad propria redierunt. Post festum autem filius Bolezlai Wladizlaw¹⁷¹ infantem filium ducis Sobezlai in castro Nemci de fonte susceperunt, cui Wencezlaus nomen indidit¹⁷².

Sed dum causas mortalium rerum seriatim describimus, restat ut de supernis aliquantisper subjungamus. Et quia praecedenti anno de duabus stellis diximus, nunc etiam de tribus dicemus. Nam tertia stella claritate similis duabus praedictis 3 Idus Septembris apparuit, quae ante crepusculum diei orta est eo loco, quo sol in Leonis signo graditur. Secunda quae Lucifer dicebatur 5 Kal. Januarii orta

est similiter ante crepusculum diei; tertia, quae priori anno visa fuerat, cum istis non apparuit. Imperator Lotharius principi nostro Sobezlao compaternitate junctus, mortis jure de medio sublatus, in castello Rodburk (63) migravit ad superos¹⁷³, sepultusque in castello quodam nomine Brunsvik.

Anno dominicae incarnationis 1138, 4 Kal. Martii quoddam signum ad modum serpentis post occasum solis per totam Bohemiam volare ad occidentalem plagam visum est, ipsumque subito evanescens, signa quasi rubea post se reliquit. Infra festum paschae 5 Idus Maii in aquilonali plaga rubea signa in caelo in modum columnarum apparuerunt, quae in duas partes divisa, quasi certantia modo concurrere modo refugere videbantur.

B Electo itaque rege Conrado omnes principes et quique primates ac familiares regni sui statuerunt, quatenus in sancta sollemnitate penthecostes, quod erat 11 Kal. Junii¹⁷⁴, curiam et concilium Bamberk in civitate facerent, et ut omnes ad regnum suum spectantes ibidem in praedicta tempore conveniant (64), et ut electio sua pariter corroboretur ab omnibus, et insignia regalia coram cunctis principibus a Ratisponense duce (65) reciperentur. Cunque, ut statutum erat, cuncti simul convenirent, Ratisponensis dux inesse conventui nec ipse voluit nec regalia insignia reddidit. Habito igitur concilio multisque negotiis pertractatis, cum unusquisque ad propria repedaret, regem adhuc in eodem loco morantem, noster dux Sobezlaus infra jam dictum festum adit C eum, receptusque a rege magno cum honore per aliquot dies ibidem stetit. Gratia quoque regis sibi favente id obtinuit, ut filius suus Wladizlaus in regimen ducatus ei succederet. Cui licet puero vexillum praesente patre a rege traditum est, ad quod confirmandum omnes Bohemi procures super reliquias sanctorum coram rege sacramenta fecerunt. Illis ito peractis, dux Sobezlaus gaudio pro velle repletus, cum suis repatriavit. Cum autem sollemnitas apostolorum Petri et Pauli (Jun. 29) celebranda fidelibus adventasset, dux Sobezlaus primus et secundi ordinis militibus suis edicit, ut quanticus Saczka ad se conveniant; quod cum factum fuisset, dux ipse partim rogat partimque imperat, quatenus fidem, quam filio suo post mortem ejus D servare velit, se praesente sub sacramento confirmarent; quod et factum est.

Eodem anno imminente festo beati patroni nostri Wencezlai (Sept. 29), dux Sobezlaus filiam suam

VARIAE LECTIONES.

¹⁶⁷ ita videtur legendum; Boleslai 1, Boleslaus 2b. ¹⁶⁸ Boleslaus 2b. ¹⁶⁹ Adelheit 2b. ¹⁷⁰ fratre in 2 primum scriptum erat, sed ab eadem antiqua manu correctum patre. ¹⁷¹ Wladislai 2a, 2b ¹⁷² in castro — indidit desunt in 2, legit autem 2b. ¹⁷³ superis 2, 2a. ¹⁷⁴ Julii 2b.

NOTAE.

(63) Apud Breitenwang villam obiit; cfr. Masceov. comment. de Lothario, p. 340. Alia nomina ab aliis proferuntur. Cfr. Jaffé, p. 223.

(64) Qui fuerint principes, inter quos etiam Sobezlaus legitur, qui Conradi partibus faventes con-

venerint, vide in praeepto quod Conradus ibidem scribi jussit, apud Herrgott geneal. gent. Habsb. II, 158.

(65) I. e. Henricus Superbus dux Bavariae et Saxoniae; gener Lotharii.

nomine Mariam filio (66) Leupoldi (67) orientalis A marchionis legitimo conjugio conjunxit, quam quingentis marcis argenti donavit. Factæ sunt autem hæ nuptiæ in Moravia in Olomucensi parte. Pridie Idus Octobris primo crepusculo noctis rubea signa ad aquilonem apparuerunt. Secunda nocte Idus videlicet eadem hora similiter factum est. Tertia nocte 17 Kal. Novembris circa auroram eodem modo apparuerunt. Dux Boleslaus obiit (68).

Anno dominicæ incarnationis 1139, dux Sobezlaus ab uxore Wigberti aliquot castra 700 marcis argenti redemit. Addidit ei præterea tertium denarium in castro Donin. Confirmatis ¹⁷⁵ igitur militibus qui castra custodierunt ¹⁷⁶, redeunte duce Sobezlao cum exercitu suo quodam die, cum esset in introitu terræ suæ in media sylva, vehementissimus flavit ventus, qui non solum ædificia seu quælibet obstacula, sed ¹⁷⁷ etiam grandes sylvarum arbores radicibus eruebat. Interea in ¹⁷⁸ magno periculo Bohemi constituti, adeo territi fuerunt, ut unus de castellanis appropinquans duci diceret: « Ecce, domine dux, coram Deo et sanctis ejus, vestra quoque gratia teste, promitto, si omnipotentia Dei ab hoc periculo vita comite eripere dignabitur, quantocius monasticæ professionis habitum me subitum noveritis. » Sed Deo protegente non nisi septem homines de toto exercitu casu arborum interierunt, cæteris cum incolumitate reincidentibus. Septimo (69) Nonas Martii rubea signa insueto loco a principio noctis usque ad finem visa sunt. Hoc anno solemnia sanctorum martyrum Adalberti atque Georgii 9 Kal. Maii a fidelibus celebrata sunt (70). Ipsa dies resurrectionis dominicæ sollemnitate clarebat.

Eodem tempore dux Sobezlaus levirum suum, Belam regem Pannoniæ, convenit, nam idem rex Bela filiam suam (71) filio (72) regis Theutonicorum Conradi tradebat. Hæ nuptiæ in festo penthecosten (Jun. 11) celebratæ sunt.

Quarto decimo Kal. Augusti obscuritas aeris facta est, fumus enim inusitati fœtoris quasi nebula exhalabat, sed neque die neque nocte fumigare cessabat ea obscuritate sic per septimanam durante. 9 Kal. ejusdem mensis nigredo densior solito circa meridiem aerem obfuscavit putridissimo fœtore, et velut ab inferis exeunte odoratus hominum persuffante. Fuerunt etiam nonnulli qui dicebant se quasi flammam in sole vidisse.

Repugnantibus regi Conrado Saxonibus, suæque electioni assensum et favorem præbere recusantibus, proposuit bellis temptatos regno suo subijcere (73). Cumque per plures familiares supplementa exercitus colligeret, inter reliquos ducem nostrum Sobezlaum expetivit, ut cum suis prædicto bello interesset; plurimum enim spei de victoria in fortitudine pugnatorum ejus reponebat. Congregatis (74) igitur rex et dux Sobezlaus diversis aditibus Saxoniam cum intrarent, illi vim adventantium non ferentes ad castra confugerunt, nec prius vultui regis apparere præsumperunt, quam mediante duce Sobezlao se ditioni regis subdentes, per omnia pacem ejus adepti sunt. Sic salvo regi honore victoria sine armis peracta, inde redeuntibus B quendam locum vastaverunt et magnam prædam reducerunt.

Ea tempestate Johannes Pragensis episcopus longè maceratus ægritudine, 6 Idus Augusti migravit ad superos ¹⁷⁹. Illic mense Martio languore tactus etque ad 6 Idus Augusti, ut diximus, infirmitate detentus est. Sepultus est autem in capella sancti Gothardi episcopi et confessoris, quam ipse perforato pariete ecclesiæ sancti Wencezlai ad aquilonem construi jusserat. Cui Silvester, abbas Sazviensis, infuusto omine successit. Hujus electio 3 Kal. Octobris facta est, sed quia consecratus non est prius quem dux vitam finiret, ejus voluntate fuerat electus, electio sua breviter duravit, ut in sequentibus clarebit. Post hæc Sobezlaus dux curtem suam adiit quæ Chuoyno ¹⁸⁰ (75) dicitur, ibique manens castrum renovare cœpit quod Hostin Hradec ¹⁸¹ (76) dicitur. Cogitabat enim si Deus voluisset inter se et duces Poloniæ dissensionem facere, et fortasse ex aliqua parte ut ¹⁸² suo dominio eas subjugare posset, et ob hoc castra quæ sunt ex parte illorum firmabat. Sed aliter convenire providentiæ divina disposuerat, nam prius quam prædictum construere ad perfectionem duxisset, proxima dominica ante natalem ¹⁸³ Domini (Dec. 17) infirmitate tactus letifera, lecto prosternitur.

Anno dominicæ incarnationis 1140, dum gravis graviusque infirmitas invalesceret, sublatus de Chuoynow ¹⁸⁴ portatus est in castrum jam supra dictum. D Interea quanti rumores, quanta consilia Bohemii procures actitarent, silentio præterire sanioris consilii æstimavi, ne forte singula ut fuerunt pro-

VARIAE LECTIONES.

¹⁷⁵ confirmans 2, 2^a. ¹⁷⁶ custodirent 2, 2^a. ¹⁷⁷ et 2. ¹⁷⁸ deest 2. ¹⁷⁹ a superis 2, 2^a. ¹⁸⁰ Chuoyno 2. ¹⁸¹ Goscia 2^a. Hosczin Hradek 2^b. ¹⁸² et 2, 2^a. ¹⁸³ natale 2. ¹⁸⁴ Chuoyna 2^b.

NOTÆ.

(66) Obiit 28 Oct. 1139. Cfr. Rœpell, I, 297.

(67) Leopoldo.

(68) Quarti.

(69) Legendum fortasse sexto.

(70) Quæ incidunt in diem 23 Aprilis.

(71) Sophiam.

(72) Heinrico qui ante patrem obiit.

(73) Quæ expeditio in concilio principum Argen-

torati die 28 Mai. habito constituta est. Cfr. Jaffé, Conrad III, p. 23. Ipsa expeditio cœpta est die 25 Jul. teste chronico S. Pantaleonis.

(74) Neque minus mediante Alberone archiepiscopo Trevirensi.

(75) Ex conjectura Palackii I. 413. Königinhof.

(76) Arnau.

quando odium fortasse alicujus incurram. Confluxerant enim cuncti primates Bohemi in urbem ¹⁸⁸ Wissegrad, et die noctuque consilia tractantes, illi illum et illi illum eligere et inthronizare contendebant. Omnis tamen ille conventus solum Nacerat ¹⁸⁹ intendebant, ut cuicumque ipse faveret, huic omnes pariter unanimiter subjacerent. Dum hæc agerentur, hii qui circa duce[m] Sobezlaum erant, pariter cum domina conjuge ejus nullum signum recuperandæ sanitatis in eo notantes, oleo perunxerunt eum. Deinde magis magisque debilitate corporis invalescente, percepto viatico 16 Kal. Martii migravit a seculo. Proh dolor! quanta anxietate, quanta commotione Bohemia fuerit tunc agitata, ad enarrandum difficile manet. Merito quidemangebatur amisso tanto defensore et patre, quippe tanto patriæ amore constrictus erat, ut omnium gerens curam paratissimus erat mori pro libertate subditorum et honore. Unde et lasciviam carnis omnibus modis ¹⁸⁷ devitabat, quæ plurimos virorum enervare ¹⁸⁸ solet. Sobezlaus acer dux ¹⁸⁹ præ omnibus in persona egregius, in loquela amabilis, in militia strenuus, in consilio providus, in eleemosyna largus — noverat enim referentibus sibi collateralibus suis capellanis beatum Gregorium dixisse: « Ad tribuendum ergo cur pigri estis, quando hoc quod jacenti in terra porrigitis, sedenti in celo datis? » — pauperum quoque curam sollicitè et diligenter gerebat, quippe non surdus evangelici præcepti auditor erat: « Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis (Matth. xxv, 40). » Nam licet magna sollicitudine

non solum sui principatus esset occupatus, verum etiam curam Moraviæ et Sibiæ ¹⁹⁰ impenderet, regi quoque Pannoniorum, sicut supra satis ostendi, in plurimis consilium suum præstaret, sæpius tamen in semetipso retractabat, ne hujusmodi occupationibus anima irretita improvide ¹⁹¹ periret: Quapropter, velut instructis verbis sapientis cujusdam dicentis:

Munera quæ donat moriens, hæc munera non sunt,
cum conlectali ¹⁹² sua domina Adleyta salutiferum aggreditur consilium, quatenus ante diem exitus sui summum judicem et inspectorem conscientiarum placare festinaret, præcipue reputantes post mortem suam nullum adeo fidelem, adeo familiarem sibi futurum, qui sic bona eorum pauperibus et Deo servientibus erogaret, ut ipsi viventes fecerunt. Quid plura? advocant ¹⁹³ Vincentium capellanium, quo alter fidelior sibi non erat, cui sanctæ cogitationis omne consilium ordine manifestant, et simul eundem jubent atque rogant, quatenus ex parte ipso-

rum sanctæ Wissegradensis et Pragensis ecclesiarum canonicos, nec non commilitones sancti Benedicti, moniales quoque rogaret cum omni clero intra urbem commorante, ut, sicut mos est, pro defunctis officia peragerent, scilicet prima et secunda et tertia et septima ¹⁹⁴ die, et cætera usque ad anniversarium sic commemorationes facerent pro ipsis; alii missas pro salute vivorum, alii pro peccatis, alii pro fidelibus defunctis. Placuit itaque primum diem in festo omnium sanctorum (Nov. 1) statui. Ad comprobandum ergo quam affectuose quamque devote hanc eleemosynam laudabilis dux Sobezlaus faceret, veniente anniversario, ipsemet in clauastro Wissegradensi cum canonicis ejusdem monasterii et cum omni clero devoto ¹⁹⁵ e suburbio collecto refectio-

B nem habuit, ibique in divite apparatu divitem ¹⁹⁶ voluntatem ostendit. Idem egregius dux Sobezlaus inter cætera gestorum suorum magnalia Lotario imperatori et regi Conrado Saxones et Bavaros nec non cæteros Romano imperio aliquando contrarios subjugavit. Hiis et pluribus hujusmodi ¹⁹⁷ honoribus circumfultus, 16 Kal. Martii dux prædictus est morte præventus. Retributor ergo omnium bonorum Deus, pro cujus amore hoc bonum opus prædictus dux operatus est, secundum largam hilaris datoris voluntatem nunc animam ejus confovere dignetur. Amen ¹⁹⁸. Cui Wladizlaus (77) successit. Silvester abbas amisit episcopatum. Wladizlaus cum suis convenit regem Conradum levirum suum (78) in urbe Bamberg (79), et ibi accepto vexillo a rege rediit ad sua.

Eodem anno Otto processit ad ordinationem episcopatus, quo accepto 5 Kal. Junii in metropolitana urbe Magontia ab archiepiscopo Alberto, cum magno honore et lætitia rediit ad sua.

Eodem anno ductrix Adleyta moribus honesta et præclara, non post multos hujus vitæ curriculos tacta cordis sui doloribus, siquidem vivens post obitum mariti sui septem mensibus, 17 Kal. Octobris migravit de hoc seculo.

Flumen Sazava 15 Kal. Decembris, quod vadit juxta cœnobium ejusdem nominis Sazawa, discerpionem ¹⁹⁹ passum est, plus quam 20 stadiorum longitudine a summo usque deorsum; molendinum ejusdem cœnobii, quod ab antiquo nunquam defecerat aquis, tunc stetit in sicco. Abbas et fratres illius cœnobii et servientes venerunt ad littus, et miraculum considerantes, ad majorem notitiam ejusdem miraculi, contra morem solitum magnos pisces et caneros in sicco fundo collegerunt. A

VARIE LECTIONES.

¹⁸⁸ urbe 2, 2a. ¹⁸⁹ ita 4. Nacerath 2, 2a, 2b. ¹⁹⁰ omnimodis 2, 2a. ¹⁹¹ ita 2b. enarrare 2. ¹⁹² vir et dux sacer 2b. ¹⁹³ Scribiæ 2, 2a. ¹⁹⁴ improvida 2. ¹⁹⁵ conthorali 2b. ¹⁹⁶ advocat 2b. ¹⁹⁷ sexta 2b. ¹⁹⁸ deest 2, 2a. ¹⁹⁹ diviti 2. ²⁰⁰ hujus mundi 2, 2a. ²⁰¹ digneris Domine 2b. ²⁰² disruptionem 2b.

NOTÆ.

(77) Secundus.
(78) Wladizlai uxor erat Gertrudis, filia Leopoldi IV marchionis Austriæ, ex matre Agnete soror

Conradi III. regis.

(79) Mense Aprili, ut videtur. Cfr., Jaffé, Conrad III, p. 47.

prima autem hora usque ad sextam hac in mutatione ²⁰⁰ prædictum flumen divina dispositione continebatur.

Anno dominicæ incarnationis (Dec. 25) 1141 Wladizlaus dux habuit festum natalis Domini in villa quæ vocatur Siwohost ²⁰¹, ubi puer Wladizlaus (80) ipso festo die, dum nox occupaverat totum mundum, inivit fugam ad avunculum suum nomine Bela, qui tunc regnabat in Ungaria. Hyems tunc varia fuit. Bela rex Ungarorum obiit, et nostrates profugi submissis capitibus doluerunt.

Hoc anno in quadragesima per totam regionem Bohemiæ multi suspensi sunt in patibulo, præcipui autem in monte Sibenica (81), ex quibus plures evaserunt et fugam inierunt. 17 Kal. Maii inundatio fluminis Wlatava, quæ fuit inter urbes Wissegrad et Pragam, nimia facta fuit, et vicinis rebus multum nocuit. 9 Kal. Maii novus Lucifer ortus est, sed dissimilis varietatibus priori Lucifero quem ante memoravi: ille 17 Kal. Augusti ortus est, iste 9. Kal. Maii visus est, et sic varios cursus peragit.

Hic præsul Zdico Olomucensis ecclesiæ accipiens crucem de sancto altari sancti Petri, lacrymans præ gaudio et cantans hanc antiphonam: « Qui vult venire post me, abneget semet ipsum et tollat crucem suam (Marc. II, 31), » etc., ascendit equum cum suis contra paganos qui vocantur Pruzy, ut fidem sanctæ Trinitatis eis insinuaret et baptizaret eos (82); quod tamen ²⁰² melius est silere de ejus itinere ²⁰³ in vanum laboravit, et de ejus reditu gaudere.

Anno dominicæ incarnationis 1142, regnante Conrado necdum imperatore Romano, inthronizato autem principe Bohemorum Wladizlao, qui patruo suo successerat illustri viro Sobezlao, oritur inter Bohemos vesana seditio, quæ eos perfidiæ stimulo turbatos in duas turmas divisit, et melior nobiliorque pars ad Conradum ducem Moraviæ perrexit (83), inferior vero et junior cum Wladizlao remansit. Hiis ita gestis subito pax abicitur, bellumque festinum indicitur; in conducto loco conveniunt, de Wladizlai depulsione et Conradi electione armati consulunt, et nullam concordie pacisque firmitatem statuunt. In crastino autem Moravienses cum profugis Bohemis in Wladizlaum et fratrem ²⁰⁴ Theobaldum et Henricum (84) ex improvise insurgunt, in fugamque cum omni exercitu compellunt. Quibus resistentibus quantum valuerunt, majores belli ductores Nacerat, Smil, Ben ²⁰⁵ et alii quam plures ex utraque parte

A ceciderunt (85). Tunc Bohemi videntes Moravos invalescere seque auxilio Dei carere, omnes in eruptione fugierunt, Pragam vero metropolim civitatem ingressi cum Theobaldo, munitiones firmaverunt, Wladizlaum propere ad regem Theutonicorum pro auxilio adipiscendo direxerunt. Igitur Conradus de catus concupiscentia accensus, fugitivos prosequens, Pragam obsidet, armatos circumquaque adhibet, machinas, balistas, sagittarios instruit, ad ultimum in monasteria, in claustra, in ædificia ignes mittit. Proh dolor! nefas invisum, inaudita angustia, tristitia insolita, curæ, timor et tremor cives suburbanos affinesque eorum invaserunt, et moniales dilectæ Dei et hominibus de cœnobio sancti Georgii martyris sanctæque Ludmilæ martyris, omnia sacra et

B habitacula sua combusta videntes, territæ cum gemitu gravique suspirio semivivæ, vix valentes oculis et manus ad cœlum levare clamaverunt: « Domine, miserere nostri et respice nos. » Et subito invento exitu de civitate fugientes, in locum unum sub Petrzin monte secesserunt, ac in ecclesia sancti Johannis Baptistæ, quoad restorationem proprii loci viderent, quasi exules, tristes et flebiles manserunt.

Evolutis igitur paucis diebus pro dolore et afflictione non computatis, regis Theutonicorum Centra conductorumque ejus Wladizlai ducis et episcopi Zdiconis, venerabilis et sanctæ memoriæ viri, adventus cum forti manu intonuit. Quo audito Conradus tetrarcha cum suis sequacibus in terram suam latenter effugit, et amplius comparuit. Veniens ergo rex Conradus ducem restituit firma pace (86), suscita promissa pecunia in propria profectus est. Tunc omnes qui in tristitia fuerant, quasi de gravi somno excitati, lætati sunt, coeperunt quæ violata erant reædificare, quæ vero omnino consumpta, renovare. Itaque dominæ moniales, sanctæ et fidei catholice filiæ, in loco prædicto conversantes, die nocteque flebili voce secundum desiderium justis Simeonis dicebant: « Quando hinc exibimus? quando in clastro manebimus? quando cum pleno gaudio Deum orabimus? » Mox exaudite a Domino audierunt relatione custodum murorum piscatorumque et pauperum in noctibus laborantium, vidisse flammam earum ²⁰⁶ ecclesia exiisse et usque in cœlum se protendisse. Hac auditione per Spiritum sanctum comitæ claustrum visitant, ecclesiam lustrant, altaria inspectant, et maxime reliquias sanctæ Ludmilæ patronæ suæ cum lacrymis querunt, accensio

VARIE LECTIONES.

²⁰⁰ immutatione 2, 2b. ²⁰¹ Cziyhossit' 2b. in margine. ²⁰² qui tum. 2. ²⁰³ quam 2. ²⁰⁴ Omnia que ²⁰⁵ quantur, in 2b. desiderantur. ²⁰⁶ Beneda 2. Ben. 2a. ²⁰⁷ eorum 2. 2b.

NOTÆ.

- (80) filius Sobezlai I defuncti ducia.
(81) Hodie mons Zizka.
(82) Vide de hac re litteras ab Innocentio II papa ad Henricum episcopum datas anno 1141; Boczek I, 212.
(83) Cui favebant reliqui Moraviæ ducis, Otto Olomucensis, Wratizlaus Brunnensis et alii. Cfr. Vincentius Pragensis ad h. a.

- (84) Aequè fratrem Wladizlai II.
(85) Quod factum est in pugna ad montem Wislam, in circulo Czaslaviensi inter Suchdol et Maleschau, die 25 April. Vid. Vincentium Pragensem I. et Palackium I, 419.
(86) Pragam intravit die festo Pentecostes, i. e. 1 Jun., teste Vincentio.

Wernhero lapicida et cæmentario, ut inter saxa et titiones requirat, sollicitant. Ecce volente Deo Wernherus sarcophagum incorruptum nec igne tactum reperit, ad dominas lætus rediit, et præ gaudio remunerationem postulans, lætitiā nuntiavit. O sancte Deus! o mirabilis in sanctis suis! o benedicte in operibus tuis! quanta exultatione famulas²⁹⁷ tuas dignatus es replere; quali visitationis solatio perfundere, quam magno gaudio præsentationis lætificare! In terram Deo gratificantes corruunt, lacrymis loca perfundunt, et oblitæ tristitiæ ad levandam thecam currunt, sed quasi stupefactæ præsumptionem reprimunt, et vocato sacerdote Pudone, cuius consilio et auxilio foras temptant efferre, et exeuntes ad portam civitatis inveniunt obstructam, seratam et quasi exitui oppositam, quam multo conenime quassatam nimisque laboribus temptatam nullo modo aperiunt. Et hoc miraculo compunctæ in locum unde exierant regressæ sunt, missoque nuncio ad episcopum Ottonem supplicant ut veniat, quid agendum sit, decernat. Qui respondit, se non audere facere,

A nisi prius mittat Romam. Iterum autem præsulem²⁹⁸ Moraviæ Zdiconem implorant, ut desiderium ipsarum impleat²⁹⁹. Qui se facturum promittit, si antistitis earum licentiam inveniat. Non cessantes ergo claustricolæ a proposito, domini decani Pragensis Henrici Petrique archidiaconi cæterorumque de conventu consilio sarcophagum relevant, aperiunt, et prævisum juxta altare lætanter recondunt. Nec hoc quoque prætereundum est, quod mirabile et in seculis prædicandum furtum Wernheri declaratur, qui ablata latenter parte corporis beatæ Ludmilæ, athletæ Christi, repatriat; ad construendum templum Deo duos conducit, qui cæpto opere mortui sunt, in sequenti enim alii duo, in tertio ipsemet defunctus est. Hiis visis filius ejus jussu vicinorum propinquorumque Bohemiam intrat, Gervasio cancellario, conganguineo suo, gesta replicat, per quem amonitus ablata ecclesiæ reddidit, in nomine domini nostri Jesu Christi, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

MONACHI SAZAVENSIS CONTINUATIO COSMÆ.

De chronica sancti Iheronimi et compositione annorum.

Beatus Ieronimus in chronica, quam propriis manibus contexuit, ita commemorat: Ab Adam usque ad diluvium anni 2242. A diluvio usque ad Abraham anni 942. Ab Abraham usque ad nativitatem Domini anni 2045. In quorum summa inveniuntur quinque milia et insuper centum nonaginta novem. Anni ab incarnatione Domini:

932. [Ann. Quedl.] Eodem anno Hinricus rex Abotritos subegit.

958. Signum crucis in vestimentis hominum apparuit, illis autem qui derisui illud habebant, mortem inferens, illis autem qui pie et religiose illud venerantur, nil mali intulit.

960. Isto anno venerunt legati Rusciz gentis ad regem Ottonem, et deprecati sunt eum, ut aliquem suorum episcoporum transmitteret, qui eis ostenderet viam veritatis, et professi sunt se velle recedere a paganico ritu et accipere nomen et religionem christianitatis. Et ille consensit petitioni eorum, et transmisit Adelbertum episcopum in fide catholicum. Illi per omnia mentiti sunt, sicut postea eventus rei probavit, quia ille prædictus episcopus non evasit letale periculum ab insidiis illorum.

962. [Ann. Quedl.?] Tuto episcopus Ratisponensis ecclesiæ obiit.

963. Magnum synodale concilium factum est Romæ in ecclesia sancti Petri apostoli, ibique præsidebat Otto imperator augustus cum magna multi-

tudine episcoporum, abbatum, monachorum, præpositorum, clericorum, illicque dejectus est Benedictus papa ab apostolica sede, et Adaldago episcopo commissus, in Saxoniamque est deductus, illicque vitam finivit. Et ipso in anno mortalitas invasit exercitum Ottonis imperatoris.

972. Sanctus Oudalricus episcopus Augustensis ecclesiæ migravit ab hoc sæculo 4. Non. Julii cujus corpus sepelivit sanctus Wolfrangus episcopus Ratisponensis.

973. Otto imperator primus Theutonicorum piaz, heu! prohi dolor! Non. Maii obiit, cui Otto filius ejus successit.

975. Hyems durissima et importune longa. Et Idus Mai nix magna noviter lapsa terram operiebat.

Eodem anno Rudbertus archiepiscopus obiit, cui Willigisus successit.

985. [Ann. Quedl.] Saxones Sclavoniam invaserunt, quibus ad supplementum Misacho dux cum magno exercitu venit, qui totam terram Sclavonicam incendiis et cædibus devastarunt.

986. Otto rex adhuc puerulus cum magno exercitu Saxonum venit in Sclaviam, et multis incendiis et cædibus devastarunt.

987. Eodem anno Saxones iterum Sclaviam invaserunt, et ad ultimum ipsi Sclavi regis ditioni subduntur, et castella juxta Albim flumen denuo restaurata sunt. Et ventus ingens ædificia multa stravit.

VARLÆ LECTIONES.

²⁹⁷ Familias 2. 2^b. ²⁹⁸ respondit — præsulem in uno 2^a. leguntur. ²⁹⁹ impleant 2.

988. Isto anno estatis fervor inhumanis pene cunctos fructus consumpsit, et mox grandis mortalitas hominum subsecuta est.

989. [Cosmas.] Eodem anno comete apparuerunt, quos pestilentia subsecuta grandis hominum et iumentorum, maxime boum.

990. Eclipsis solis facta est 12 Kal. Novembris, quinta hora diei. Eodem anno sanctus Adelbertus, episcopus Pragensis ecclesiæ sanctæ, Romæ ad sanctum Alexium confessorem et ad sanctum Bonifacium, inscio abbate quis esset, factus est monachus. Item eodem anno Nemci perditæ est (87).

995. Atque in ecclesia sancti Bonifacii martyris sepulti sunt 6. Idus Octobris (88).

[Ann. Quedl.] Anno dominicæ incarnationis 996 sanctus Adalbertus, episcopus Boemorum secundus de Praga civitate, a Pruzis glorioso martyrio 9 Kal. Maii coronatur, cui Theadagus successit.

998. Eodem anno, mense Julio terræ motus factus est horribilis per totam Saxoniam, duoque lapides igniti ex tonitru ceciderunt, unus in ipsa civitate Magdeburgensi, alter ultra Albiam fluvium.

999. Eodem anno obiit Bruno papa, qui Romano more Gregorius vocabatur.

1000. Cæsar vero Otto antequam patriam visiteret, humili devotione in Polonia sanctum Adalbertum episcopum et martyrem nuper Christo laureatum adiit, ejus interventum obnixius petiit, ibique summo conamine a duce Slavonico Boleslavone susceptus, xenils omnigeni census obsequialiter honoratur. Dehinc in patriam imperator Otto revertitur, ac Quidilburgensi loco dominicam resurrectionis diem debitæ venerationis obsequiis festive peregit.

1001. Dux Mescio Poloniensis obtinuit civitatem Pragam.

De exordio Zazovensis monasterii.

Hoc in loco congruum videtur non debere prætermitti, qualiter cenobium Zazavense divinæ dispositionis gratia exordium sumpserit, sub quibus principibus et qualiter ex tenui origine auctore Deo in tantam, ut hodie cernitur, amplitudinem excreverit, ut et in hoc, sicut in ceteris pietatis suæ operibus, divinæ bonitatis magnificentia ab omnibus fidelibus laudetur. Tempore siquidem præfati ducis Oudalrici, in divino cultu viri magnifici, fuit heremita Procopius nomine, natione Boemicus de villa Choton (89), Slavonicis litteris a sanctissimo Quirillo episcopo quondam inventis et statutis canonice admodum

A imbutus; in seculo presbyter eximius, honestæ vitæ et casta mysteria celebrans; postmodum infusa monasticæ parmatæ (90) professionis, solus cum solo Deo in fidei pignore inconvulsus deguit. Hic quippe pro amore Jesu Christi toto spiritus sui ardore fervens, vanitatem nequam hujus mundi contempsit, et domum uxoremque, agros, cognatos atque amicos, immo semetipsum sibi abnegans, versuciali seculo et pompis suis miserabilibus valedixit, a cujus tumultuoso turbine fugiens, secreta solitudinis petiit, atque superciolo cujusdam desertæ speluncæ (91), quam mille demonia, ut fertur, inhabitabant, celestibus armis loricated, consedit, ibique quibus se posset tueri obstaculis (92) virtutum constructis contra canes viciorum et impetum spiritualium nequiliarum ac suggestionum sagittas, ad petram quæ Christus est orationibus, vigiliis, jejuniis allidens, viriliter pugnare cepit. Dum igitur in dilecta sibi solitudine a naufragio secularis tumultus liber ac ab omnibus occultus, per multum tempus Deo indefessus agonizaret, pia divinitatis dispositio civitatem in monte positam latere et lucernam sub modio abscondi minime voluit, sed ad laudem et gloriam nominis sui in propatulo exemplo multorum fidelium lucere. Celesti namque gratia dictante, dum idem dux consueti more illum locum, quem ad venandum speciatim elegerat, quodam tempore venandi gratia adisset, interim dum venationi daret operam, unum ex multitudine cervum ad secretiora nemoris profugientem insecutus usque in verticem prædictæ speluncæ, reperit exili tugurio Procopium virum monachili sub habitu heremiticam excolere vitam. Primo igitur rei novitatem principalis celsitudinis modificato tenore, mentis alacritate, dulci verborum affabilitate singula ex ordine percunctatur, quis et quibus ab oris venerit, vel qua de causa vir talis tamque rursus eas solitudines incolere voluerit. Cujus ad interrogata Procopius breviter ac humiliter respondens, omnem sicut res erat veritatem seriatim exposuit, et ad ultimum subjunxit, se pro amore Dei et spe supernæ retributionis mundo funditus renunciasse, et in eodem deserto, si Deo placeret, finetenus velle persistere.

Princeps igitur prudens in Domino ammirans viri tam arduum propositum, et adtendens vultum sanctæ religionis gratia præditum, utrasque manus cælis tetendit, Deum lacrimis perfusus benedixit, deinde orationibus ejus sese attentius commendat, et in spiritualem patrem sibi adoptat, et larga manu

VARIE LECTIONES.

990 Quidilburgensi 4a.

NOTÆ.

(87) Nimsch in Silesia. Cfr. Annales Pragenses et Wilmans Otto III, Exc. VIII, p. 219.

(88) Scil. quinque fratres sancti Adalberti; est glossa ad Cosm. I, 29.

(89) In circulo Kaurzimensi. Vitam sancti Procopii versibus Bohemicis descriptam, quam ex fontibus pervetustis fluxisse conjiciebat Dobner ad

Hajec. IV. 246 ex Chronico Sazavensi eas derivatam docuit Palacky Würdigung, p. 51.

(90) I. e. munitus.

(91) Haud procul a Kaurzim ad fluvium Sazavam, qui in Moldavam exundat.

(92) I. e. propugnaculis.

subsidium exhibens, ad militum stationem regreditur gaudens. Exinde igitur cœlesti dictante gratia crescebat adeo longe lateque per cuncta compita fama virtutum illius, multiplici sermone discurrens, ut ad ejus opinionem catervatim provinciæ ejusdem homines xenia offerrent ipsiusque orationibus sese devote manciparent; qui caritatis flagrantia plenus, hospitalitate pie præditus, prudentia sancta decenter ornatus, castimonia purus, humilitatis misericordia providus, temperantia clarus, habundantia zeli fidei plenus, qui sermone prædicationis sanctæ pectora audientium, ut imber temporaneus oportuno tempore infusus irrigabat, ac doctrinæ suæ vomere mentes utilissime reformabat. Pauperes denique tanta pietatis largicione sibi divinitus ingenta suscipiebat, tanque prona et leta famulatus sollicitudine ministrabat, ac si manifestissime Christus adesset, ut omnis territorii ejus industria mendici atque pifaudi (93) pascerentur. Properabat equidem ad eum multitudo fidelium, habentes in desiderio animi sui seculi lucris renunciare, secum ænetenus commanere, quos benigne amplectans fovebat, sicut gallina pullos suos sub alis. Brevis itaque temporis dilapso interstitio, felix pater Procopius, coadunatis quibus potuit sumptibus, jecit fundamentum in nomine Domini, et basilicam in honore sanctissimæ Dei genitricis Mariæ et sancti Joannis baptistæ construxit, et aggregavit quosdam fratres vitæ et moribus religiosos, quibus spiritualiter concordantibus unanimi caritate monastica fieri moderamina et mysteria divina juxta exemplar almissi patris Benedicti constituit, ipse vero minimus in minimis effectus. Cujus quantum prudens et efficax diligentia mentis industriaque ac sollicitudo, et quam pia caritatis affluentia erga fratres extiterit, nullius facundia digne sufficit enarrare. Dux igitur prædictus et primatus curialis (94) patrem vocitare usui suo commendaverunt, quem etiam paterna veneratione diligere decenter affectabant. Unde idem dux magnanimitè cum satraparum suorum ingeniositate perspicaci prudentique consilio discretionis inito ²¹¹, eum ad abbatiae investituram debere promoveri decrevit, quædam cenobiali usui necessaria decenter coaptans, quædam pollicens, quæ tandem decenter complevit. Ille vero sese ceteris præferre pertimescens, summo mansuetudinis humilitatisque emolumento omnino recusabat, semet asserens imperitum hominem et indignum operam obedientiæ minime subjectis impendere valere, Deum, qui omnium occultorum solus cognitor est, intimæ suæ inspectionis testem præponens.

Interim piæ memoriæ duce Oudalrico ex hac luce subtracto, Bracizlaus, filius ejus, regni principatum optinuit, vir per omnia divinæ religionis cultum di-

ligens; opus, quod pater suus imperfectum reliquerat, omni sagacitatis diligentia ad perfectum consummare decrevit. Audiens namque beati viri sanctam opinionem, immenso tripudio ultra quam credi posset, cum optimatibus suis gavisus est, cujus sese gratulabundus commendans orationibus, seorsim assumpsit, et de suscipienda abbatiae infula commouit; deinde iterata vice in præsentia omnis curialis dignitatis verbis persuasoriis aggreditur, et, licet velit nolit, pastoralis curæ moderamina suscipere deberet. Sed vir Dei in sibi solita perdurans pertinacia, omnino sese asserens indignum, nullatenus ad consensum ducis flecti potuit. Sed divinæ ordinationi quis est qui contradicat? Victus namque omni instantia precum omnique dilectionis ammonitione atque affabilitate optimatum, violenter abbas ordinatur. Facta ergo celebri promotione, dux Bracizlaus primo quidem donationem, quam pater suus eidem patri adhuc ante susceptionem abbatiae fecerat, flumen videlicet subterfluens Amilobuz (95) usque ad speluncam, quæ vulgo Zacolnica dicitur, cum pratis et silva circumjacente, principali corroboravit auctoritate (96); dein etiam hanc eandem donationem supervenientibus heredibus ²¹² et eam suo juri usurpative vindicare molientibus, nolens paterna cassare statuta, semet opposuit, litem diremit, et eidem patri Procopio omnem utilitatem in aqua et silva a prædictis terminis redonavit, agros vero ²¹³ et prata ex utraque parte adjacentia sub testimonio et confirmatione filii sui Wratizlai et principum suorum 600 denariorum precio redemit, et abbati procopio scriptis et legitimis testibus recondignavit. Ad extremum quoque ex propria largitione terram quæ circa est usque ad silvam Strnounic, nec non villam Zcramnik et unum stagnum et structuram lignorum ad piscandum centum denariis comparatam eidem abbati et suis successoribus pro remedio animæ suæ in perpetuum possidenda contradidit.

Tam igitur felici processu jam factus abbas, non se super se extulit, sed firmiori virtutum soliditate fundatus, humilitatis quoque ac caritatis constanti excellentia stabilitus, tam hilaris et affectione benevolentiae continens extitit, ut a subjectis sibi plus amoris haberetur quam timori, quibus tam publicæ quam singillatim salutaria ministrare movita multaque exemplis priscorum dognata pigmentata (97) non desistebat. In tempore siquidem suo omnium rerum opulentia non defuit, qui tamen exercitio laboris manuum suarum sustentabatur, et pauperum inopiam relocillabat, atque in tristitia positorum curam supportans cunctorum, eos uti prudens medicus infirmos antidoto paterno et solatio recreabat.

VARIÆ LECTIONES.

²¹¹ initio 4. ²¹² heresibus erronee 4. ²¹³ vero deest. 4.

NOTÆ.

(93) Idem videtur quod Gallorum *pifre*, i. e. gulesus, famelicus.

(94) I. e. optimatum cohors.

(95) Schallero X, 128, est Sazava fluvius.

(96) Quæ desideratur.

(97) I. e. ornata, nam ita videtur tegendum pro pigmenta quod codex exhibet.

988. Isto anno estatis ferror immanis pene cunctos fructus consumpsit, et mox grandis mortalitas hominum subsecuta est.

989. [Cosmas.] Eodem anno comete apparuerunt, quos pestilentia subsecuta grandis hominum et iumentorum, maxime boum.

990. Eclipsis solis facta est 12 Kal. Novembris, quinta hora diei. Eodem anno sanctus Adalbertus, episcopus Pragensis ecclesiae sanctae, Romae ad sanctum Alexium confessorum et ad sanctum Bonifacium, in scio abbate quis esset, factus est monachus. Item eodem anno Nemci perdita est (87).

995. Atque in ecclesia sancti Bonifacii martyr is sepulti sunt 6. Idus Octobris (88).

[Ann. Quedl.] Anno dominicae incarnationis 996 sanctus Adalbertus, episcopus Boemorum secundus de Praga civitate, a Pruzis glorioso martyrio 9 Kal. Maii coronatur, cui Theadagus successit.

998. Eodem anno, mense Julio terrae motus factus est horribilis per totam Saxoniam, duoque lapides igniti ex tonitru ceciderunt, unus in ipsa civitate Magdeburgensi, alter ultra Albiam fluvium.

999. Eodem anno obiit Bruno papa, qui Romano more Gregorius vocabatur.

1000. Cæsar vero Otto antequam patriam visitaret, humili devotione in Polonia sanctum Adalbertum episcopum et martyrem nuper Christo laureatum adiit, ejus interventum obnixius petit, ibique summo conamine a duce Sclavonico Boleslavone susceptus, xenitis omnigeni census obsequialiter honoratur. Dehinc in patriam imperator Otto revertitur, ac Quidilburgensi loco dominicam resurrectionis diem debitæ venerationis obsequiis festive peregit.

1001. Dux Mesco Poloniensis obtinuit civitatem Pragam.

De exordio Zazavensis monasterii.

Hoc in loco congruum videtur non debere prætermitti, qualiter cenobium Zazavense divinæ dispositionis gratia exordium sumpserit, sub quibus principibus et qualiter ex tenui origine auctore Deo in tantam, ut hodie cernitur, amplitudinem excreverit, ut et in hoc, sicut in ceteris pietatis suæ operibus, divinæ bonitatis magnificentia ab omnibus fidelibus laudetur. Tempore siquidem præfati ducis Oudalrici, in divino cultu viri magnifici, fuit heremita Procopius nomine, natione Boemicus de villa Chotun (89), Sclavonicis litteris a sanctissimo Quirillo episcopo quondam inventis et statutis canonicè admodum

A imbutus; in seculo presbyter eximius, honeste vitam et casta mysteria celebrans; postmodum infusa monasticae parmatius (90) professionis, solus cum solo Deo in fidei pignore inconvulsus deguit. Hic quippe pro amore Jesu Christi toto spiritus sui ardore fervens, vanitatem nequam hujus mundi contempsit, et domum uxoremque, agros, cognatos atque amicos, immo semetipsum sibi abnegans, versuciali seculo et pompis suis miserabilibus valedixit, a cujus tumultuoso turbine fugiens, secreta solitudinis petiit, atque superciolo cujusdam desertæ speluncæ (91), quam mille demonia, ut fertur, inhabitabant, celestibus armis loriceatus, consedit, ibique quibus a posset tueri obaculis (92) virtutum constructis contra canes viciorum et impetum spiritualium nequiliarum ac suggestionum sagittas, ad petram quæ Christus est orationibus, vigiliis, jejuniis allidens, viriliter pugnare cepit. Dum igitur in dilecta solitudine a naufragio secularis tumultus liber ac ab omnibus occultus, per multum tempus Deo indefessus agonizaret, pia divinitatis dispositio civitatem in monte positam latere et lucernam sub modio abscondi minime voluit, sed ad laudem et gloriam nominis sui in propatulo exemplo multorum fidelium lucere. Celesti namque gratia dictante, dum idem dux consueto more illum locum, quem ad venandum speciatim elegerat, quodam tempore venandi grati adisset, interim dum venationi daret operam, unus ex multitudine cervum ad secretiora memoris proferentem insecutus usque in verticem prædictæ speluncæ, reperit exili tugurio Procopium virum monachilli sub habitu heremiticam excolere vitam. Primo igitur rei novitatem principalis celsitudinis modificato tenore, mentis alacritate, dulci verborum affabilitate singula ex ordine percunctatur, quis et quibus ab oris venerit, vel qua de causa vir talis tamque rursus eas solitudines incolere voluerit. Cuius ad interrogata Procopius breviter ac humiliter respondens, omnem sicut res erat veritatem seriatim exposuit, et ad ultimum subjunxit, se pro amore Dei et spe supernæ retributionis mundo funditus renunciasse, et in eodem deserto, si Deo placeret, finitimus velle persistere.

Princeps igitur prudens in Domino ammirans vitam tam arduum propositum, et adtendens vulnere sanctæ religionis gratia præditum, utrasque manus cælis tendit, Deum lacrimis perfusus benedixit, deinde orationibus ejus sese attentius commendat, et in spiritualem patrem sibi adoptat, et larga manu

VARIAE LECTIONES.

119 Quidilburgensi 4a.

NOTÆ.

(87) Nimtsch in Silesia. Cfr. Annales Pragenses et Wilmans Otto III, Exc. VIII, p. 219.

(88) Scil. quinque fratres sancti Adalberti; est glossa ad Cosm. I, 29.

(89) In circulo Kaurzimensi. Vitam sancti Procopii versibus Bohemicis descriptam, quam ex fontibus pervetustis fluxisse conjiciebat Dobner ad

Hajec. IV, 246 ex Chronico Sazavensi esse derivatam docuit Palacky Würdigung, p. 51.

(90) I. e. munitus.

(91) Haud procul a Kaurzim ad fluvium Sazava, qui in Moldavam exundat.

(92) I. e. propugnaculis.

subsidium exhibens, ad milium stationem regreditur gaudens. Exinde igitur cœlesti dictante gratia crescebat adeo longe lateque per cuncta compita fama virtutum illius, multiplici sermone discurrens, ut ad ejus opinionem catervatim provinciæ ejusdem homines xenia offerrent ipsiusque orationibus sese devote manciparent; qui caritatis flagrantia plenus, hospitalitate pie præditus, prudentia sancta decenter ornatus, castimonia purus, humilitatis misericordia providus, temperantia clarus, habundantia zeli fidei plenus, qui sermone prædicationis sanctæ pectora audientium, ut imber temporaneus oportuno tempore infusus irrigabat, ac doctrinæ suæ vomere mentes utilissime reformabat. Pauperes denique tanta pietatis largitione sibi divinitus ingenita suscipiebat, tamque prona et læta famulatus sollicitudine ministrabat, ac si manifestissime Christus adesset, ut omnis territorii ejus industria mendici atque pifaudi (93) pascerentur. Properabat equidem ad eum multitudo fidelium, habentes in desiderio animi sui sæculi lucris renunciare, secum finetenus commanere, quos benigne amplectans fovebat, sicut gallina pullos suos sub alis. Brevi itaque temporis dilapso interstitio, felix pater Procopius, coadunatis quibus potuit sumptibus, jecit fundamentum in nomine Domini, et basilicam in honore sanctissimæ Dei genitricis Mariæ et sancti Joannis baptistæ construxit, et aggregavit quosdam fratres vitæ et moribus religiosos, quibus spiritualiter concordantibus unanimi caritate monastica fieri moderamina et mysteria divina juxta exemplar almi fisci patris Benedicti constituit, ipse vero minimus in minimis effectus. Cujus quantum prudens et efficax diligentia mentis industriaque ac sollicitudo, et quam pia caritatis affluentia erga fratres extiterit, nullius facundia digne sufficit enarrare. Dux igitur prædictus et primatus curialis (94) patrem vocitare usui suo commendaverunt, quem etiam paterna veneratione diligere decenter affectabant. Unde idem dux magnanimitè cum satraparum suorum ingeniositate perspicaci prudentique consilio discretionis inito ¹¹¹, eum ad abbatiæ investituram debere promoveri decrevit, quædam cenobiali usui necessaria decenter coaptans, quædam pollicens, quæ tandem decenter complevit. Ille vero sese ceteris præferre pertimescens, summo mansuetudinis humilitatisque emolumento omnino recusabat, semet asserens imperitum hominem et indignum operam obedientiæ minime subjectis impendere valere, Deum, qui omnium occultorum solus cognitor est, intimæ suæ inspectionis testem præponens.

Interim piæ memoriæ duce Oudalrico ex hac luce subtrac-to, Bracizlaus, filius ejus, regni principatum optinuit, vir per omnia divinæ religionis cultum di-

ligens; opus, quod pater suus imperfectum reliquerat, omni sagacitatis diligentia ad perfectum consummare decrevit. Audiens namque beati viri sanctam opinionem, immenso tripudio ultra quam credi posset, cum optimatibus suis gavisus est, cujus sese gratulabundus commendans orationibus, seorsim assumpsit, et de suscipienda abbatiæ infula commouit; deinde iterata vice in præsentia omnis curialis dignitatis verbis persuasoriis aggreditur, et, licet velit nolit, pastoralis curæ moderamina suscipere deberet. Sed vir Dei in sibi solita perdurans pertinacia, omnino sese asserens indignum, nullatenus ad consensum ducis flecti potuit. Sed divinæ ordinationi quis est qui contradicat? Victus namque omni instantia precum omnique dilectionis ammonitione atque affabilitate optimatum, violenter abbas ordinatur. Facta ergo celebri promotione, dux Bracizlaus primo quidem donationem, quam pater suus eidem patri adhuc ante susceptionem abbatiæ fecerat, flumen videlicet subterfluens Amilobuz (95) usque ad speluncam, quæ vulgo Zacolnica dicitur, cum pratis et silva circumjacente, principali corroboravit auctoritate (96); dein etiam hanc eandem donationem supervenientibus heredibus ¹¹² et eam suo juri usurpative vindicare molientibus, nolens paterna cassare statuta, semet opposuit, litem diremit, et eidem patri Procopio omnem utilitatem in aqua et silva a prædictis terminis redonavit, agros vero ¹¹³ et prata ex utraque parte adjacentia sub testimonio et confirmatione filii sui Wratizlai et principum suorum 600 denariorum precio redemit, et abbati procopio scriptis et legitimis testibus re-consignavit. Ad extremum quoque ex propria largitione terram quæ circa est usque ad silvam Strnounic, nec non villam Zeramnik et unum stagnum et structuram lignorum ad piscandum centum denariis comparatam eidem abbati et suis successoribus pro remedio animæ suæ in perpetuum possidenda contradidit.

Tam igitur felici processu jam factus abbas, non se super se extulit, sed firmiori virtutum soliditate fundatus, humilitatis quoque ac caritatis constanti excellentia stabilitus, tam hylaris et affectione benevolentiae continens extitit, ut a subjectis sibi plus amoris haberetur quam timori, quibus tam publicæ quam singillatim salutaria ministrare movita multaque exemplis priscorum dogmata pigmentata (97) non desistebat. In tempore siquidem suo omnium rerum opulentia non defuit, qui tamen exercitio laboris manuum suarum sustentabatur, et pauperum inopiam relocillabat, atque in tristitia positorum curam supportans cunctorum, eos uti prudens medicus infirmos antidoto paterno et solatio recreabat.

VARIÆ LECTIONES.

¹¹¹ initio 4. ¹¹² heresibus erroneæ 4. ¹¹³ vero deest. 4.

NOTÆ.

(93) Idem videtur quod Gallorum *pifre*, i. e. gulesus, famelicus.

(94) I. e. optimatum cohors.

(95) Schallero X, 128, est Sazava fluvius.

(96) Quæ desideratur.

(97) I. e. ornata, nam ita videtur legendum pro pigmenta quod codex exhibet.

qui dum tam beatam vitam et illustrem duxit, virtutum signis in templo Dei cœu sol usque ad consummationem vitæ refulsit, quin immo sancti Pneumatis instinctu prophetiæ mysterio claruit præsagus futurorum. Ante biduum siquidem suæ terminationem resolutionis, revelante divinitatis gratia, præscivit, qui accersito bonæ qualitatis nepote Vito ut filio suo piæ indolis Emmerammo, seriatim exposuit eis futura, sicuti et postea rei comprobavit successus, singultuose tali verbi nobilitate inquires : « Karissimi mei filioli, quos utpote gallina pullos educavi, perpendite quia tempus meæ resolutionis adest; tertia certissime die Domino annuentē de hujus carnis tabernaculo migrabo, vos commendans Deo, sed vestræ circumspectioni innotesco quod post discessum meum fluctivagorum detractio-
 varietate impetuosa quassabimini, ac pestifero persecutionum tribulabimini naufragio, atque extorres efficiemini sex annis in terra aliena, et iste locus potestativa manu ducis tradetur possibilitati (98) alienigenarum. Vos autem, dilectissimi filioli, idcirco nolite a fide naufragare, fratres vestros confirmate, Deum expeditiliter (99) laudate, in prosperis benedicite, in adversis supplicate, in letis gratias agite, in tristibus querite eventibus, cujus pietatis magnificentia tandem consolabimini. Nam revolutis sex annis exilii vestri misertus, tranquillitatis reparabit vobis statum, ac detractoribus vestris talionem merito reddet, vosque ad portum consolationis reducet. Defuncto namque præsentē principe pio Bracizlao succedet Zpitigneus, qui vos persequetur; quo mortuo Wratizlaus regimen principatus Boemiæ suscipiet, vir timoratus (100), benivolutus. Hic reducet vos de exilio, et dabit vobis Jesus Christus dominus noster in loco pacem et securitatem omnibus diebus vitæ vestræ. Amen. » Jam verò decedente die sequente, dum finita canonice vespertinali sinaxi et completorio resideret in lectulo, infirmitate vehementi correptus est, qui in articulo mortis positus, quanquam ultimum anhelitum traheret, tamen antiquum hostem orationis mucrone viriliter brachio extenso jaculari non cessabat. Adesse extemplo fratres jubet, quos in meroris (101) afflictionem fletumque inconsolabilem conversos paternæ informatione consolationis corroborat, commonensque eos de corpore suo, de mundi hujus naufragio, migravit ad Dominum, de servitio ad regnum, de labore ad requiem, de morte ad vitam sempiternam, præstante domino nostro Jesu Christo, qui in Trinitate perfecta vivit et gloriatur Deus unus per infinita secula seculorum. Amen. Consummavit autem beatus abba Procopius cursum vitæ suæ feliciter in Domino anno ab incarnatione Domini 1053, et ejusdem anni 8. Kal. Aprilis; præsentē Severo Pragensi epi-

A scopo in ecclesia sanctæ Dei genitricis Mariæ, quam ipse construxit, honorifice et sepulturæ commendatus.

Post discessum igitur beatissimi patris Procopii consors societas propria voluntate de congregatione Vitum nepotem ejus elegit, qui electus sine dolo, sine venalitate ordinatus est: vir in humanis et divinis rebus idoneus, seculi hujus inimicus, inclite morigeratus, sapientia pervigil, reverendus in vultu, affabilis alloquio, lenitate placabilis. Quo in abbati expeditiliter degente, Bracizlaus dux ultimum mun-
 do valedixit, cujus loco Zpitigneus monarchiæ gubernacula suscepit. Quo tempore sancti patris Procopii vaticinii ordo completur. Instigante namque zelo Diaboli, multi emuli ficticia venenosa detractio-
 num conspirantes, laqueos cavillationum in curia ducis contra Vitum abbatem et fratres ejus astruere ceperunt, atque aures principis favorabiliter compositis mendaciis obfuscantes, eos multiplariis vituperiis publicabant; scilicet dicentes, per Slavonicas litteras heresis secta ypochrisisque esse aperte irretitos ac omnino perversos; quam ob rem ejectis eis, in loco eorum Latine auctoritatis abbatem et
 fratres constituere omnino esse honestum constanter affirmabant. O indivia, inextricabilis maliciæ zelus! O invidia detestanda, omnimoda malicia conglobata, ignis inextinguibilis! Sed revera sicut tinea vermentum consumitur, sic is qui illam zelatur, cui autem invidet, clariorem reddet. Vitus itaque abbas assumptis fratribus suis, quos unitas caritatis concordaverat, peregre profectus est in terram Hunorum. Nunc opere precium duximus unum ex multis læti viri miraculis compendio stili ac veridica relatione fidelium memoriæ caritati tradere, quod Domini nostri magnificentia per merita ejus post mortem declarare digna est. Memoratus namque dux, Vito abbate cum nepote suo Emmerammo et fratribus, quos unitas caritatis concordaverat, in terram Hunorum peregre proficiscentibus, propria fautorum suorum consiliaria diffinitione utens, in loco illo abbatem genere Teutonicum constituit (102), hominem turbida indignatione plenum. Ubi dum nocte prima adventus sui ex more ad matutinalem sinaxin pergens foribus ecclesiæ appropinquaret, apparuit vir sanctus Procopius infra januam oratorii appodians et dicens ei: « Unde tibi potestas hic degendi? Quid quæris? » At ille: « Potestativa, inquit, ducis majestas et ejus primatum inconvulsa sublimitas meæ possibilitatis regimini hoc cenobium usque ad finem vitæ meæ tradidit. » Cui sanctus pater: « Citissime, inquit, sine confusionis verecundia discede, quod si non feceris, ultio divinitus veniet super te. » Et hæc dicens evanuit. At ille estimans esse delusionem Sathanæ, omnino nichili pende-
 bat. Qui dum sequenti et tertiæ nocte miqacem parvipenderet, quarta nocte

NOTÆ

(98) I. e. potestati.

(99) I. e. animo ad laudes Dei semper expedito.

(100) Dei timidus.

(101) Ita legendum pro *memoris* codicis lectione.

(102) Qui fuerit Spitignei erga Germanos animus vide apud Cosmam II, 14.

apparuit ei ad matutinum obsequium. eunti sanctus A
 r, dicens : « Cur meis monitis amicabilibus obtem-
 perare recusasti? Filiis meis spiritualibus a domino
 impetravi hunc locum, non tibi qui supplantatum
 intrasti. Et si a domino tuo tibi duce hæc hæc
 potestas fuit inhibita, a me sit amodo prohibita. »
 Et hæc dicens, impetuose fortissimis ictibus can-
 butta (103), quam manu gestabat, illum ferire cepit,
 qui mox quasi Bellonæ percussus æstro (104) sine
 dilatione locum mutavit, et volatili cursu ad ducem
 terræ pervenit, ac omnem rei eventum illi patefecit.
 At ille attonitus vehementi admiratione vacillare
 cepit, et ambiguitatis laqueo irretitus usque ad fi-
 nem vitæ suæ permansit.

Defuncto igitur Zpitigneo duce, divinitas fidei suo
 servo Wratizlao memorali titulo ducatus governa-
 culum tradidit, qui cum divinum ecclesiæ diligeret
 unice cultum, etiam illum toto cordis affectu locum
 dilexit. Qui missis legatis Hunorum ad regem (105),
 de exilio Vitum abbatem et fratres ejus cum honore
 reduxit et in loco suo decenter restituit. Quibus per
 merita et orationes beati patroni Procopii omni-
 potentis Dei propicia consolatio affuit, quæ ipsum lo-
 cum omnium rerum profectibus abundantem redun-
 dantemque in pristinum, immo in ampliorem, hono-
 rem encephaliavit (106). Felix igitur abba Vitus, vir
 ingentis industriæ consilii, consensu fratrum
 appropinquante vitæ suæ termino, arcisterii (107) sui
 commisit jus regiminis abbatialis Emmerammo con-
 sanguineo suo, viro sanctitate conspicuo, in placito
 ducis (108) satrapumque ejus. Ipse denique postea, C
 brevi transacto dierum spacio, diem clausit extre-
 mum, cum Domino victurus in eternum. Cujus
 corpus juxta fores in sinistra parte, in ingressu ec-
 clesiæ sanctæ Dei genitricis Mariæ humatum est.

Post discessum igitur ejus, Emmeramnus ¹¹⁶ abba
 benignus, homo simplicitatis columbinæ, sanctæ
 vitæ meritis et virtutum gemmis effulsit; qui nequa-
 quam serpentis prudentiæ animum admittens, fidei
 catholicæ inconcussam dum vixit constantiam tenuit,
 ac multorum dubia corda in fide Christi stabiliter
 solidavit, vir per omnia perspicuæ felicitatis in om-
 nes et liberalitatis. Ille denique non aliter nisi ma-
 lum nominabat pecuniam, quam ex toto nichili pen-
 dens nec manu tangere volebat, immo gressibus
 calcandam adjudicabat, sanctorum apostolorum ve-
 stigia secutus, qui precia eorum quæ vendebantur
 sacris tangere dextris vitabant, sed pedibus gazam
 ut lutum calcandam fore nobis exempla reliquerunt.
 Igitur beatus abba cum jam monachilis militiæ or-
 dine apud homines pater egregiæ perfectionis sanctæ

conversationis prædicaretur, et affectione iusti amo-
 ris peroptime polleret — quia secundum Veritatem
 nec civitas in monte posita, nec lucerna sub modio
 latere potest (*Matth. v, 14*) — misit divinitatis dis-
 pensatio infirmitatum castigationes in omnia mem-
 bra ejus, ne laudantium extollentiam ei ingereret
 adulatio, ne mens ejus elationes per humanas lau-
 dationes incurreret, donec post periculum naviga-
 tionis hoc mari magno et spacio securus ad feli-
 citatis portum perveniret. Is ergo longo tempore,
 sicut Dominus noster voluit, multis calamitatum
 passionibus usquequaque afflictus, rebus humanis
 exemptus est, multis suis successoribus, quia disces-
 sit, flendus, sed quia ad regna cælestia pervenit,
 omni gaudio prosequendus. Hunc equidem fratrum
 unanimis dextra parte ingressus januæ supradictæ
 ecclesiæ sepelivit.

Hoc ita tempore rex Wratizlans, piæ memoriæ
 commendandus, qui jam dicti claustrum ecclesiæ li-
 benter ditabat, Boemiensis monarchiæ arcem ¹¹⁷ re-
 gebat. Hujus pia voluntate cum fratrum electione in
 loco patris Enimerammi Bozethecus abbatæ nactus
 est dignitatem, homo nimium circa omnes communis,
 liberalis in cunctos. Ille pingere venustissime me-
 minit, fingere vel sculperre ligno lapideque ac osse
 tornare peroptime novit. Vir ingentis facundiae et
 promptæ memoriæ, sed gloriæ popularis avidus,
 præsumptuosus, iracundus, aliquantulum vitii de-
 ditus. Ipse siquidem locum illum laudabiliter omni
 ornato, sicut moderna die apparet, decoravit; eccle-
 siam longitudine, latitudine, altitudine venustissime
 ampliando fundavit, imo palliis, campanis, crucibus
 et omnibus monasticis rebus adornavit, cenobium
 totum omni ex parte edificiis et omni suppellectili
 renovavit. Hujus siquidem studium ad omnia neces-
 saria monasticæ utilitatis vigilabat, unde magnus
 discordiarum fons, Diaboli invidia instigante et
 famulante, inter fratres monasterii contra eum ori-
 tur, et lamentabilis ira scaturire cepit, scilicet per
 miseros fratres Demetrium et Cananum et Golinso-
 nem presbyteros, homines tunc ineptos et injuriosos;
 et alios complices et fautores eorum, qui bachantes
 bachabantur, opere et sermone turpi contra eum
 truces existentes. Rex autem supradictus, homo
 christianissimus, unice diligebat eum, cujus gratia
 idem abbas in tantum sublimatus erat, ut fere omnes
 Boemienses abbates dignitate præcellere videretur.
 Quam ob rem idem abbas præsumptuose agens,
 episcopo suo officium præripuit quadam summa
 festivitate. Nam regis supra nominati capiti co-
 ronam imposuit; quod præsul suus Comas ¹¹⁸

VARIÆ LECTIONES.

¹¹⁶ Hemmeramnus 4^a. ¹¹⁷ aciem 4^a. ¹¹⁸ ita legunt 4, 4^a.

NOTÆ.

(103) Virga pastoralis.

(104) Juvenal., sat. 1^a, 123.

(105) Salomonem, ut videbatur Dobnero IV, 382,
 qui monachos a. 1064 revocatos esse censet.

(106) I. e. initiavit, restauravit.

(107) I. e. asceterii, monasterii.

(108) Itaque Vitus ante annum 1086, quo Wratiz
 laus regnum adeptus est, obiit.

(109) facere debuit. Igitur iratus est episcopus Comas ei furore inextinguibili, quare sibi calumpniis illatis, eum degradare conabatur, sed optimatum regaliū precibus continuis resistere non valens, vix debitori suo Bozethco abbati debitum iracundiæ licet non ex toto corde dimisit, eo tamen tenore, uti respondit ei idem ad ultimum episcopus: « Sed quia tu, abba, bene nosti sculpere et tornare, per sanctæ obedientiæ nostræ præceptum ob diluendam culpam tuam, quam ex contumacia tua præsumptuose perpetrasti, tibi præcipimus, quatenus tuæ longitudinis et latitudinis magnum mensuram crucifixum factum, cum cruce in dorso tuo usque Romam deferas, et in ecclesia metropolitana sancti Petri apostoli ponas. » Hæc ipse abbas lubenti animo cum cordis contritione perficere non tardavit et majestati præsulari satisfecit. Post aliquantum tempus quantum cenobii fratres, de quibus superius præmisimus, contra eum zelotipiæ venenum, velut mortiferi serpentes, conspiravere nullo more dicendum, nam unusquisque eorum accusationes querebat adversus eum, sed convenientia testimonia non inveniebantur. Nam idem fratres, membra Sathanæ, existimabant, si abbas jam nominatus quoquo modo expelleretur, sperabant aliquem ex eis eorum errorum complicem abbatæ jura suscepturum. Rex autem Wratizlaus jam migraverat ad Dominum, cujus tunc successor Bracizlaus sublimitate ducatus Boemiæ pollebat. Hujus aures cum supranotati fratres per se et per amicos multis ficticiis et innumeris vituperiis contra abbatem suum Bozethum compositis obpulsando multiplicarent, idem dux nominatum abbatem de loco superius dicto extirpavit et fratres ejecit. Ibi impleta sunt verba Veritatis: « Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis (Matth. xxvi, 31). » Abbate itaque ejecto, ejus fratres, qui prodicionis auctores contra eum extiterant, ex tunc erraverunt usquequaque per incerta loca girovagi, donec ad ultimum aliqui corde compuncti vix in loco proprio recepti, eidem loco inepti vitam finierunt, et libri linguæ eorum deleti omnino et dispersi, nequaquam ulterius in eodem loco recitantur.

1045. Obiit Guntherus monachus et heremita 7 Idus Octob., et sepultus est in monasterio sanctorum Adalberti atque Benedicti ante altare sancti Stephani prothomartyris.

1053. Procopius primus abbas Zazovensis monasterii felici fine cursum vitæ suæ consummans, 8 Kal. Aprilis hujus mundi exivit stadium, æternæ felicitatis percepturus bravium.

1070. Indictione 4. epacta 6. concurrente 2, tertio Kal. Julii præsul Gebhardus consecravit ecclesiam in Zazoa in honore sanctæ crucis, in cujus ara continentur reliquiæ sanctæ crucis, de vesti-

amento sanctæ Mariæ, sancti Petri apostoli, sancti Stephani prothomartyris sanctique Georgii martyris.

1088. Sicque (110) justus vir, veluti Dei martymiles Beneda, obiit 5 Idus Julii, et sepultus est in urbe Missin ante portam monasterii sancti Joannis apostoli et evangelistæ.

1089. Obiit dominus Megnhardus, abbas sancti Adalberti monasterii Breunovensis, a quo constructum est, cui successit Adalbertus.

1091. Et in hieme neque nix neque pluvia fuit.

1095. Eodem anno 2 Idus Octobris consecratum est oratorium in Zazoa a venerabili sanctæ Pragensis ecclesiæ octavo episcopo Cosma, quod Bozethus ejusdem loci abbas, cujus supra meminimus, sub regiminis tempore construxit, habens initium a dextera ab altari sancti Martini, a sinistris ab ara sancti Stephani prothomartyris usque in finem criptæ. In medio vero oratorii, quo situm est altare, continentur reliquiæ sancti Petri, sancti Pauli, sancti Andreæ, sancti Bartholomei, sancti Thomæ, sancti Jacobo, sancti Philippi, sancti Lucæ evangelistæ, sancti Barnabæ et omnium apostolorum. Sequenti vero die, quod est Idus Octobris, consecrata sunt tria altaria: unum super criptam, in quo continentur reliquiæ sudario Domini, de spinea corona ejus, de sepulchro ejusdem, de sancta cruce, sanctæ Mariæ, sancti Johannis Baptistæ, sancti Johannis apostoli et evangelistæ; aliud altare sub cripta, in quo continentur reliquiæ sanctorum Cosmæ fratrumque ejus; tertium capella, quæ est a sinistra parte ecclesiæ, altare quo continentur reliquiæ sanctæ crucis, sancti Laurentii martyris, sancti Blasii episcopi et martyris, sancti Maurilii martyris, sancti Pancratii martyris. Deinde tertia die, quod est 17 Kal. Novemb., consecrata sunt duo altaria, unum a dextris, in quo continentur reliquiæ sancti Martini, sanctorum hannis et Pauli, sancti Tyburcii martyris, sancti Glebii et socii ejus, sanctorum Benedicti, Johannis Ysaac, Matthei, Christiani, sancti Nykolai, sancti Jeronimi, sancti Uodalrici, sancti Fortunati, sancti Odolphii, sancti Lazarii; aliud altare a sinistris, in quo continentur reliquiæ sancti Stephani prothomartyris, sancti Andreæ, sancti Thomæ apostolorum, sancti Clementis papæ et martyris, sancti Georgii martyris, sancti Pantaleonis martyris.

1097. Dux Bracizlaus cunctorum primatum laudatione et pontificis Cosmæ electione cum magno gaudio titulum Zazovensis abbatæ Diebus Breunovensi præposito 3. Non. Jan. imposuit, viro Latinis litteris sufficienter imbuto, qui tunc in religione monachismi præclarus habebatur. Homo egregius, vultu decens, sollers ingenio, animi gravis, moribus gratus, sermone cultissimus, ad le-

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁹ sancti deest 4^a. ¹¹⁰ Fortunati 4. ¹¹¹ Dethardo 4^a. ¹¹² Breunovensis 4.

NOTÆ.

(109) Cui anno 1091 episcopus electus est. Cfr. Cosmas II, 12.

(110) Cfr. Cosmas II, 40.

uendum patens, infestus viciss; tranquillissimus adeo, A
 it nec vultum ex gaudio nec ex mœrore mutaverit.
 præsule igitur Pragensi Cosma abbas 8. Idus
 farcii ordinatus est. Ad locum igitur, ad quem
 abbas attulatus extitit, dum primitus advenit, re-
 us monasticæ suppellectilis omnimodis adnichilatis,
 ne commodum invenit in tantum, ut nec uno mense
 so victu quem illic invenit, cum fratribus sustentari
 potuerit, nisi supra nominatus dux adjumentum ex
 propria camera sua præbuisset. Divina autem pietas,
 eodem abbate vivente, in eodem loco non defuit,
 per quem eidem loco adjutoria adaugendo bonis om-
 nibus cum abundare redundareque fecit. Idem abbas
 libros, quos non invenit loco sibi commisso, præter
 Slavonicos ipsemet nocte et die immenso labore
 conscripsit, quosdam emit, quosdam scriptores scri-
 bere conduxit et omnibus modis acquisivit. Orato-
 rium tegulis et aliis ornatibus renovavit. Prædeces-
 sorum suorum auctoritate dotolica acquisita per
 hucum terræ præcepta et inconvulsa decreta roboran-
 do in perpetuum confirmavit, et per se aucta, scilicet
 mansiones, possessiones, mancipia, cartulatos, offer-
 los (111), servos et ancillas, terras et vineas, silvas
 cum montibus et planiciebus, aquis et aquarum dis-
 cursibus atque piscariis. Hic siquidem opere ma-
 nuum etiam ultra vires præsumebat laborans, maxime
 plantasiæ intentus et cultui vinearum, et ad omnes
 monasterii res omnino pervigil, mente semper revol-
 vens scripta patris stupendi: « Otiositas est inimica
 animæ. » Tota vita sua ingratum habuit eum fratrem,
 qui ad injunctum opus se impotem et pigritia hebe-
 tem fecit, dicens, esse quasi scelus ariolandi nolle
 obedientiæ succumbere. Hic quamdiu vixit, omnes
 fratres in bona voluntate complectens consolabatur,
 in eis pie vivendo, ut pater in filiis, eos ad cœlestia
 regna, sicut aquila provocans ad volandum pullos
 suos volitans, provocabat. In quo revera mutatio
 dextræ Excelsi est completa, dum vixit. Tandem
 ipso maturam jam ætatem subeunte misit Deus ca-
 stigantem languoris in membra ejus, prout ipse
 postularat, quia quem Dominus diligit corripit, unde
 fatigabatur in visceribus vexatione nimia nocte et
 die, donec universæ carnis viam ingressus est 15.
 Kal. Jan. Rexit autem locum eundem annis 37, men-
 sibus 9, diebus 11 ²⁸¹.

1116. Eodem anno

Dum viget Hermannus Pragensi pontificatu,
 Est sublimatus Silvester presbyteratu ²⁸².

1122. Eodem anno 3. Non. Jan.

Pater eximius et Christi cultor honestus,
 Koyatha mortalis subiit jus conditionis.

VARIÆ LECTIONES.

²⁸¹ continuant 4, 4^a. Eodem anno dux, etc. ²⁸² Uxor Cosmæ memoriam delere voluit monachus Saa-
 vensis, et versuum loco quos in eam Cosmas III, 43, composuit hos adscripsit. ²⁸³ Diethardi 4^a. ²⁸⁴ indi-
 gnationis 4.

NOTÆ.

(111) Qui se suaque omnia monasterio obtulerant
 vel subdiderant.

(112) qui Ottoni Frisingensi aliisque est Uldari-
 cis.

(113) Errat; anno 1125 exeunte Sobezlaus Mora-

1123. Eodem anno 12. Kal. Aprilis, Silvester, di-
 vina dictante miseratione, cenobialis vitæ succensus
 ardore, exicialibus mundi renunciavit versutis, et
 in monasterio Zazovensi sub regimine bonæ memo-
 riæ Diethardi ²⁸³ abbatis mutato sæculari habitu, to-
 tum se penitus divinis mancipavit studiis, post am-
 plexus videlicet lippientis Lyæ Rachelis delectatus
 pulchritudine, et post Marthæ laborem Mariæ con-
 sequi desiderans consolationem. Cujus quanta fue-
 rit diligentia in divinis et ecclesiasticis rebus ampli-
 ficandis, loco suo dicitur.

1125. 12. Kal. Aprilis, in festo scilicet sancti Be-
 nedicti abbatis, Sylvester fecit professionem, et mo-
 nachus effectus, in divinæ religionis exercitio in-
 tantum auctore Deo profecit, ut merito cunctis tam
 honorabilis quam amabilis haberetur. Unde postea
 factum est, ut tanquam secundus pater in congre-
 gatione decaniæ sublimaretur honore.

1126. Igitur glorioso duce Sobezlao (112) in so-
 lium paternæ gloriæ cum omnium Boemiæ principum
 exultatione sublimato, lit ingens omnium leticia,
 eo quod boni ducis principia superna, sicut cernere
 erat, comitabatur gratia, et quod eo anno, quod
 difficile credi potuit, inter ipsum ducem et Ottonem
 nulla fuit facta sanguinis effusio (113). Sed pro
 dolor! urgente vesania antiqui hostis discordiam
 et intestina bella ubique seminantis, gaudia nostra
 contrarius excepit successus. Succedente enim anno
 dux prætitulatus Otto ultra modum anxius, quia
 spei suæ voto fuerat frustratus, optimum ratus fore
 consilium, sed minus caute sibi providens in futurum
 accelerat viam cum suis ad regem Lotharium et ad
 totius Saxonie principes. Honore igitur condigno
 receptus (114), nacta loci temporisque oportu-
 nitate, causam sui itineris coram omnibus expo-
 suit, Sobezlaum scilicet ducem Boemiam furtivis
 intrasse vestigiis, et principalem tronum sibi
 hereditario jure debitum et ab omnibus Boemiæ pri-
 matibus designatum et sacramento confirmatum oc-
 cupasse per violentiam; et ad ultimum hæc breviter
 sub intulit: « Vestræ ergo dignationis ²⁸⁴, optime im-
 perator, super hac causa pietas providere non abnuat,
 vos ex omnibus totius regni principibus divinæ dis-
 positionis gratia imperatoris dignitatis ad hoc subli-
 mavit excellentia, quatinus a benignitate vestra om-
 nibus pro quibuslibet suis incommodis requirentibus
 misericordia exhibeatur et justitia. Scimus equidem
 nos vestræ majestatis imperiis in omnibus subja-
 cere debere, ideoque nichilominus justiciæ ratio-
 nem nobis ex vestra dignatione non esse denegandam. » Ad hæc rex benigna responsione mitigat

viam bellica expeditione devastaverat.

(114) Radisbonæ ubi Lotharius die 27. mens.
 Nov. 1125 commorabatur; Böhmer Reg. 2095. Otto
 regem jam anno præcedente convenerat.

ducis animum, et coram omnibus Saxonie principibus his verbis dicitur usus: « Boemie ducatus, sicut ab antecessoribus nostris didicimus, in potestate Romani imperatoris ab initio constitit, nec fas fuit unquam electionem aut promotionem cujusquam ducis in terra illa fieri, nisi quam imperialis majestas suae auctoritatis gratia iniiciaret, consummaret et confirmaret; unde qui contra hanc constitutionem praesumere nisus est, nostrae majestatis contemptorem esse satis evidens est, nec tibi soli sed et nobis totique regno contumeliam non modicam esse irrogatam, quod minime equanimiter ferendum est. » Quid plura? Rex et omnes principes et primi quique Saxonie duci Ottoni dant et confirmant fidem, quod non alias praeter ipsum in Boemia sit regnaturus. Interim callidus immo improvidus nimium dux singillatim quemque ex Saxonie optimatibus convenire satagit, dona infinita et, ut dicitur, auros montes promittit quatenus omnium animos ad ferendum sibi praesidium potuisset habere promptissimos.

Relatum est igitur duci Sobezlao, regem Lotharium minari Boemiis bella parare, regni devastationem machinari, nisi citius Sobezlao depulso Ottonem sibi ducem intronizari consentiant. Sed dux Sobezlaus nichil penitus his motus rumoribus, modificata voce breviter respondit: « Spero in Dei misericordia et in meritissanctorum martirum Christi Wenczelai atque Adalberti, quia non tradetur terra nostra in manus alienigenarum. » Ex hinc ergo prudentissimus dux jactans totum cogitatum suum in Domino, circumivit omnia monasteria, divina implorans in adversis eventibus sibi adminiculari praesidia. Postquam autem cognovit regem Lotharium cum valida Saxonum manu Boemicis appropriare terminis, festinavit ei occurrere ad castrum quod Hlumec dicitur. Sequenti die consedente duce Sobezlao cum suis ad prandendum, venerunt qui dicerant: « Optime dux, tu deliciis ciborum intendis et minus caute agis, quia jam ecce, nisi acius obvies eis, hostium enses cervicibus nostris dominabuntur. » Mox ergo fit clamor in castris, ut sit unusquisque paratus. Premittit interim dux Sobezlaus legatos Nazzerat, Mirozlaum, Zmilanem et alios ex primatibus suis ad regem haec verba deferentes: « Ille dicit Sobezlaus: Discretionem tuam, bone imperator, scire convenit, quod electio ducis Boemie sicut ab antecessoribus nostris accepimus, nunquam in imperatoris, semper autem in Boemie principum

constitit arbitrio, in tua vero potestate Boemie electionis sola confirmatio. Sine causa novae legi jugo nos constringere conaris. Scias, nos nullatenus ad id consentire, magisque pro justitia pie velle incumbere, quam injustis decretis cedere, et renu- nisi ab hac molitione desistas, in proximo est, tu nipotentis Dei judicium inter nos in posterum memorabile seculis ostendat prodigium. » Visa sunt autem haec dicta regi et omni exercitui ejus quasi deliramenta. Dux siquidem Otto regi omnem spem debebat securitatem, eo quod omnes sublimiores Boemie fidei suae firmam ei fecissent sponsonem nec dicebat armis opus esse, sed magis qui vellet cum falconibus et accipitribus (115) terram ingrediti absque ullo offendiculo possent. Ergo 12. Kal. Martii procedunt Saxonum male securi inter duces montes cuneorum globi (116), et quia densissima via difficultatem fecerat, plurimi armis depositis pedites incedebant. Sed cum inter angustia loci utriusque montis devenissent, ubi velut caecis eis inclusis omnis fugiendi sublata erat facultas, dux Sobezlaus dividens suos in tres scaras, subito impetu in eos proruit, et quotquot ex adversa parte constiterant, omnes in ore gladii excepit. Ibi et Otto hujus mali minister corruit (117), ibi plerique Saxonie optimates prostrati sunt (118), et nullus quisquam elabi potuit, nisi forte qui ad sarcinas tuendas eminus vel circa latus regis consisterent. Peracta ergo illa die tam miserabili cede, dux rex nuncios (119) pro Sobezlao duce, mandans rogans ut veniat ad se. Qui nichil adversi veritus assumptis secum paucis ex primatibus regem adiit, et stans (120) prior his enim verbis affatur: « Nos nostrae teneritatis insolentia nos, optime rex, tuas impulit injurias, non superba nos presumptio ad effusionem sanguinis tuorum commovit procerum. Nullum sane dampnum vel dedecus tuae majestati moliti fuimus, sed sicut saepius ante tibi per legatos nostros innotuimus, novae legis jugo, quod nec patres nostri portare potuerunt, nostras res vices subdere noluimus, et ecce, divinum iudicium utriusque nostrum justitiae manifestum dedit indicium, et indebitae dissensionis omnemque utramque partium ademittit occasionem. Cessent ergo jam causae omnis discordiae, redeat unitas concordiae. Omnis justitiae debitum, quam antecessores nostrae regiae majestati exhibuerunt, nos quoque nichilominus rebus et persona nostra, loco et tempore impendere parati sumus. » Ad haec rex: « Nisi, inquit,

VARIAE LECTIONES.

¹¹⁵ Chlumec 4a.

NOTAE.

(115) Imitatus videtur esse Cosmam in I 12 et II, 9.

(116) In Annalibus Hildeshemensibus 1126 legitur: *Sylvae quae Bohemiam a Saxonia determinant.*

(117) In praecepto quodam anno 1126 scripto apud Boczek I, 200 haec leguntur: *Kal. Martii 12. Otto dux Moraviae paterno nomine nuncupatus in*

prelio peremptus est. De die cfr. Jaffé *Geschichte des deutschen Reichs unter Lothar.*, p. 50.

(118) quos enumerat annalista Saxo.

(119) Henricum de Groitzsch, nepotem Sobezlai, ut tradit Otto Frising.

(120) ad Lotharii pedes provolutus, referente eodem Ottone.

1118. Otto summa vi precum tuo proposito nos ob-
iurare compulisset, nulla prorsus ratione cogente
nimus noster ad hoc flecti potuisset, ut cuiquam
principum nec digitum contra te extendere licuisset.
innuente ergo et favente Deo, ducatus honore et
olio fruere paterno, mutua dilectionis et amicitiae
vinculum nobis et toti regno conserves inconvul-
sum. » Et haec dicens transdidit ²²⁶ ei per manum
insigne ducatus vexillum, et ita datis invicem os-
culis Sobezlaus cum maxima gloria et honore suo-
rumque ingenti tripudio ad dulcem suam rediens
metropolim annis 46 optato potitus est solio.

Eodem anno 11 Kal. Marcii Johannes (121), epi-
scopus sextus sanctae Olomucensis ecclesiae, vinculis
carnis absolutus, talentum sibi creditum Christo
reportavit centuplicatum. Post hunc Sdico ²²⁷ pre-
sul successit in ordine septimus, et eodem anno
ordinatus est 6 Non. Octobris.

Eodem anno obiit Zvatava regina, mater Sobezlai
ducis Kal. Septembris.

1127. Obiit domnus Clemens abbas sanctorum
Adalberti atque Benedicti monasterii Breunovens, cui
successit Uodalricus.

Eodem anno Mileysi Deo devota famula, nulli pie-
tate secunda, placitis Dei moribus cordetenus in-
tenta, quatenus ex divina gratia excessum suorum
sibi daretur indulgentia, Romae sanctorum apostolo-
rum adiit limina, et eodem anno reversa, felici con-
summatione hujus vitae stadium est egressa 4 Idus
Julii.

1128.

1129.

1130. Meginhartus ²²⁸ episcopus Boemorum adiit
Jerosolimam. Item hoc anno Kal. Marcii obiit Wa-
cezlaus dux Moraviensis (122), totius christianitatis
pater et clericorum amator. Eodem anno 7 Kal.
Maii immensum signum apparuit, et tonitruum hor-
ribile auditum est. Eodem anno 11 Kal. Julii Sobez-
laus dux Boemorum insidiatores vitae suae quosdam
decollavit in foro Pragensi publice, quosdam pedibus
ac manibus ac linguis et visu privavit. Bracizlaus,
filius Bracizlai ducis, privatus est oculis.

1131. Elevatae sunt reliquiae sancti Godehardi ²²⁹
episcopi et confessoris, mirae sanctitatis viri. Eodem
anno Sylvester prior Zazovens monasterii adiit
Romam.

1132. Pribizlawa ²³⁰, conjux Groznatae, suae fecit
terminum vitae. De cujus pia conversatione quaedam
fidelium memoriae stili officio summam commen-
dare satis ad rem arbitramur pertinere. In cujus
moribus, dum in carne vivit, et Deo placuisse confi-
dimus, et hominibus Deum diligentibus omnigenae

A virtutis speculum constituisse vidimus. Totius nam-
que vitae suae tempore familiare studium habuit
cultum Dei intime diligere, nichil amoris ejus prepo-
nere, pauperum Christi ex visceribus pietatis matrem
se exhibere, personis quoque Dei servitio mancipatis
tota mentis sinceritate ac ²³¹ devotione honorem et
adjutorium, prout res exegisset, offerre. Bona qui-
dem legali juncta marito fuit, melior deinde in vi-
duitate permansit, optima post lacrimabilem dilecti
et unici filii sui Severi humationem effulsit. Haec
desiderio videndi sepulchrum Domini flagrans, cum
domno Megnhardo episcopo et cum aliis Jerosoli-
mam adiit, et prospero successu ad sua rediit. Post-
quam vero tempus decessionis suae ex hac vita
appropinquavit, et viribus corporis se destitui per-
sensit, convocatis ad se cunctis suae cognationis natu
et honore prioribus, villam Goztivar cum silva adja-
cente, agris et pratis et omni proprietate sua quam
inibi possidebat, necnon et omnem familiam suam,
villam etiam Bosakonic ad hospitale Deo et sancto
Johanni Baptistae in Zazou, omnibus suis affinibus
in id ipsum consentientibus, obtulit et sub legitimis
testibus confirmavit. Et sic paucis interpositis die-
bus in eodem cenobio generalis resurrectionis diem
expectatura, felici requie fruitura, 5 Non. Maii exiit
ex mundi hujus pressura.

1133. Diethardus ²³² abbas, cujus superius men-
tionem fecimus (123), in senectute bona 15 Kal. Jan.
felicem animam Domino commendavit. Eodem anno
Boemii vastaverunt Poloniam. Eodem anno eclipsis
solis fuit media die.

1134. Obiit Bogudar Kal. Februarii. Silvester prior
Zazovens monasterii post depositionem pii patris
Diethardi unanimi fratrum consilio et concordia voto
9 Kal. Maii in abbatem ejusdem monasterii electus
est; vir morum honestate cunctis amabilis, colloquio
plurimum affabilis, in abstinentia singularis, amicus
humilitatis, intimus verae caritatis alumnus, toti
fratrum congregationi adeo cum vinculo familiarita-
tis et dilectionis sese astringens, ut omnibus plus
amori quam timori haberetur. Revoluta ergo ejus-
dem anni circulo, item 9 Kal. Maii, metropoli ²³³ per
manum Sobezlai ducis abbatili suscepto haculo, a
Johanne venerabili episcopo ordinatus est. Divinitus
igitur tam decenti sublimatus honore, bonus pastor
ad suo moderamini commissa dulcia cum omnium
suorum exultatione revertitur ovilla. Hic locus sese
obtulit quod superius promisimus absolvere (124),
quanto scilicet in sanctae religionis studio flagraverit
amore, et quam diligens cura sibi fuerit in melioran-
dis et amplificandis rebus monasterii. In quantum
siquidem prevaluit et novit, omnem monasticam

VARIAE LECTIONES.

²²⁶ tradidit 4a. ²²⁷ Zlico 4a. ²²⁸ Meginbertus 4. ²²⁹ Gotthardi 4a. ²³⁰ Pbrzlava 4a. ²³¹ ad 4.
²³² Dethardus 4. ²³³ metropolim 4.

NOTAE.

(121) Tertius; secundum Necrologium Bohemici
cum obiit 19 Kal. Mart.

(122) Consentiit Necrologium Bohemicum.

(123) Anno 1097 quo apparet auctorem hoc loco

In anni numero scribendo errasse; obiit Diethardus
a. 1134.

(124) Ad annum 1123.

disciplinam fratrum suorum cordibus ^{sepius} ~~lucif-~~ care solitus fuit. Res superfluas ~~privatas~~ contra licitum possidere gravissimum ~~crimen~~ esse docebat, dicens monachum victum et vestitum habentem his debere esse contentum. Specialiter quoque humilitatis et patientiæ omnibus in se prætendebat exemplum, illud semper revolvens: « Quanto magnus es, humilia te in omnibus. » Illic tempore sui regiminis capellam sanctæ Dei genitrici construxit, monasterium sancti Johannis Baptistæ picturæ venustate decoravit, muros cum absidibus in medio oratorii ab altaribus sancti Stephani et sancti Martini interposuit, pavementum ecclesiæ lapidibus politis de Petrino monte advectis adornavit, dormitorium, refectorium, cellarium et coquinam atriumque claustrum per circuitum cum columpnellis et absidiculis venustissime construxit. In villa Mnichovici (125) nuncupata basilicam in honorem sancti Michaelis et omnium celestium virtutum edificavit. Quid plura? Omnis ejus intentio, omne studium, omnis sollicitudo, quoad vixit, in hoc precipue perstitit, quatenus domui Dei in omnibus utilem se exhiberet. Eodem anno obiit dominus Megnhardus, decimus episcopus sanctæ Pragensis ecclesiæ, 5 Non. Julii (126), monachorum et clericorum verus amator, pauperum et peregrinorum pius consolator, cui successit Johannes.

1135. 3 Kal. Marcii facta est ordinatio domni Johannis undecimi episcopi Pragensis. Eodem anno facta est confirmatio ordinis sancti Augustini ad Premonstratam ecclesiam per Innocentium papam in civitate Pysis 5 Non. Maii.

1136.

1137. Silvester abbas una cum domno Heinricho ¹¹³⁷ Olomucense episcopo et cum aliis instinctu divinæ inspirationis, orationis causa Jerosolymam perrexit, interim cenobii sui gubernacula domino Beroni, ejusdem loci decano, procuranda committens. In eodem anno 9 Kal. Jan. prosperis austri flatibus rediit, in quo itinere miles Deo devotus Ruzin defunctus est 3 Idus Octobris. Eodem anno 2 Non. Decembris (127) Lotharius Romanorum imperator, pauperum et peregrinorum pius consolator, migravit ab hoc mundo, cui successit Cuonradus ¹¹³⁸ Lupoldus ¹¹³⁸ dux (128) pulsus est de Moravia.

1138.

¹¹³⁸ Henrico 4^a. ¹¹³⁸ Chunradus 4^a. ¹¹³⁸ Leopoldus 4^a. ¹¹³⁸ Nazerat 4^a. ¹¹³⁸ interpunctionem 4^a ~~equimur~~; 4. verba in suburbio Pragensi ad antecedentia retulit. ¹¹³⁸ Kerbek 4^a.

VARIE LECTIONES.

NOTÆ.

- (125) Miechnow in circulo Kaurzimensi.
- (126) Probat Necrologium Bohemicum.
- (127) Num die 3 an. 4 mensis Decembris mortuus sit dubitatur. Vide Jaffe, p. 224.
- (128) Olomucensis, filius Borivoyi II.
- (129) Probat Necrologio Bohemico.
- (130) Ita videtur corrigendum pro Julii ex Cosmæ continuatione prima ad a. 1140; vid. sup., p. 146.
- (131) Necrologium exhibet xv Kal. Oct.
- (132) Secundi, qui obiit 1124.

1139. Dominus Heinrichus, episcopus Olomucensis reverentissimus, Romam causa orationis profectus est. Eodem anno dominus Johannes, episcopus decimus sanctæ Pragensis ecclesiæ, clericorum et monachorum verus amator, pauperum et peregrinorum pius consolator, 6 Idus Augusti (129) migravit ab hoc seculo, cui eodem anno Silvester, Zazovensis ecclesiæ abbas, vir vere Israelita, successit in episcopatum. Sed insequenti anno, Deo, a quo omnia bona procedunt, inspirante, sano usus consilio secum sepius retractans, semetipsum minus sufficiens ad tam grande pondus episcopalis regiminis et illud apostolicum: « Nemo militans Deo implicare se negotiis secularibus (II Tim. II, 4), » et cetera, eundem episcopatum cum bona voluntate dimisit suamque abbatiam recepit.

1140. Sobezlaus dux Boemicus 16 Kal. Marti exutus artubus, viam universæ carnis ingressus, cui eodem anno 13 Kal. Marcii Wladizlaus, filius Wladizlai ducis, successit in principatu. Eademque tempestate renuente domno abbate Silvestro episcopatum Boemicum, Otto, Pragensis ecclesiæ canonicus et prepositus, electus est in episcopum, et eodem anno ordinatus est 7 Kal. Junii (130). Eodem anno 17 Kal. Octobris obiit Adleyth ductrix (131).

1141. Spitigneus, filius Boriwoy (132) ducis, Morozlau, Mukar causa orationis Jerosolymam peregrinavit mense Januario. Eodem anno fuit inundatio aquarum in Boemia.

1142. Nacerat ¹¹⁴² comes et alii primates Boemii adversus ducem Wladizlaum conspiraverunt, et uniti Moraviensibus Boemiam magna manu hostiliter intraverunt. Deinde bello congressi, Boemis cedentibus, Pragam obsederunt et monasteria sanctorum Viti Wenczelai atque Adalberti sanctique Georgii incendio vastaverunt. Tandem superveniente rege Romanorum Cuonrado (133) depulsi ab obsidione urbis recesserunt et Moraviam redierunt, et interventu cardinalis Widonis (134) et episcoporum Ottonis, Heinrichi atque abbatum digna satisfactione in pacis fedus convenerunt. Eodem anno synagoga Judeorum et multa edificia combusta sunt ¹¹⁴². In suburbio Pragensi visus est serpens volare. Eodem anno 3 Idus Julii obiit Kerberk ¹¹⁴³ (135), conjunx Boriwoy.

1143. Wladislaus dux Boemorum Moraviam incendio vastavit (136). Eodem anno legatus apostolici separavit sacerdotes ab uxoribus (137). Eodem

(133) die Pentecostes, probante Vincentio Pragensi.

(134) Guidonem diaconum cardinalem—quem pro enormitatibus corrigendis ad partes illas de tunc nostro destinamus, scribit Innocentius II papa die 21 Aug. 1142; Boczek I, 215.

(135) Necrologio, in quo legitur 4 Id. Julii, est Gertrud; cf. Cosmas III, 12.

(136) Cfr. Vincentium ad h. a.

(137) Vide litteras a Guidone de hac re scriptas Boczek I, 1, 223.

anno inventio capitis sancti Adalberti episcopi et A martyris in urbe Praga in ecclesia sancti Viti martyris, et cilicium sancti Wenczelai inventum est. Eodem anno venerabilis dedicatio monasterii sanctorum Viti Wenczelai atque Adalberti 2 Kal. Octobris a tribus episcopis Ottone Pragensi et Heinrico Olomucensi et Babenbergense episcopo. Eodem anno religiosus papa Innocentius migravit ad Dominum.

1144. Gwido cardinalis et legatus apostolicæ sedis, cassis quorundam incitatus delationibus, Silvestrum abbatem suspendit ab officio, sed sequenti anno per dominum Heinricum Olomucensem episcopum redeuntem restituit.

1145.

1146. Dedicatio capellæ sanctæ Mariæ in Zazoa a B venerabili episcopo Ottone, quam construxit dominus Silvester abbas.

1147. Venerabilis abbas Clarevallensis Bernhardus, Deo et hominibus carus, audiens invasionem et persecutionem quam Sanguin (138) paganus fecit in confinio Jerusalem, sicuti Mathathias adhortabatur filios suos (139), sic adhortatus est regem Franciæ Ludovicum¹⁴⁰ omnesque Francigenas gentes armata manu in expeditione Dei ire Jerusalem, animasque pro fratribus ponere, nec non christianam gentem de gladio paganorum auxilio Dei liberare. Cujus admonitione Franciis gentes Francianæ, Anglicæ, Lotharingæ, Saxones, Boemienses, Suevienses, Bawarienses cum ferocibus Francis ad expeditionem Domini sunt paratæ. Commotio christianorum facta est in paganos. Eadem tempestate verbiger Sdico episcopus Moraviensis adiit Pruzos (140) cum Heinrico decano Pragensis ecclesiæ ad predicationem, et eodem anno est reversus. Eodem anno 2 Idus Junii obiit Izcizlaus¹⁴¹, quintus abbas Postolopertensis ecclesiæ, cui successit Bero Zazovens monasterii decanus, et eodem anno ordinatus est 7 Idus Decembris.

1148. 6. Idus Julii Otto duodecimus episcopus sanctæ Pragensis ecclesiæ obiit (141), cui successit Daniel prepositus ejusdem ecclesiæ.

1149. Ordinatus est Daniel episcopus a Maguntino archipresule.

1150. Vir clarus vita Sdico, septimus episcopus Olomucensis ecclesiæ, subtrahitur ab hoc mundo (142), victurus perpetue vite, cui successit Johannes (143) canonicus de monte Ztragov¹⁴⁴. Eodem anno obiit Gertrudis ducissa Boemiæ (144).

1152.

1153. Obiit papa Eugenius (145), vir vita magnificus, cui successit Anastasius (146).

1154. Jam die deficiente, crepusculoque noctis imminere incipiente, eclypsim luna passa est. Post hæc maxima mortalitas in homines irrepsit.

1155. Fratres nostri Arsenius, Sizna, Radosta, hac vita exempti sunt.

1156. Bero Postolopertensis abbas 5. Idus Maii, heu! immatura morte diem clausit extremum. Hic siquidem secunda etatis suæ vigilia, Domini aspirante gratia, semetipsum in ara crucis Christi hoc incenobio obtulit holocaustum Deo. Vir caritatis virtute plenus, simplex et castus in moribus, voluntariæ paupertatis specialis amicus, qui ob meritum sanctæ religionis primo apud nos honore decaniæ, deinde Postolopertensis in monasterio per dominum Ottonem episcopum abbatia est culmine sublimatus. Prefuit autem eidem ecclesiæ annis 8, mensibus 4, diebus 35.

1157. 5. Idus Januarii Spitigneus dux, immo flos et honor ducum, proh dolor! nimis intempestiva morte vitæ presentis accepit terminum, vir præ cæteris divinæ pietatis dote magnifice preditus, et, ut pace omnium dictum sit, totus ex omni virtutum elegantia compositus, cujus qui digne ineminit, dolore et lacrimis nequaquam carere poterit. Cecidit quippe aureus ecclesiæ Dei clypeus, clericorum pater, pupillorum mater, merentium intimus consolator, totius honestatis et bonitatis solertissimus indagator, cui virtus amor, vitium fuit horrori, cujus in iudicio arcem victoriæ misericordia et veritas semper obtinuit. Ad miserendum denique nullus eo facilius, ad irascendum et vindicandum in reos nemo difficilius. Quem etiam Deus virga benignæ suæ correctionis multo tempore in presenti flagellavit, sed baculum consolationis ad percipiendâ vitæ futuræ premia reservavit. Longa siquidem et difficilia apud exterâs nationes passus exilia, tandem tam preceptione quam petitione Friderici Romani imperatoris a Wladislao duce recipitur in patria, sed brevi temporis intersticio, fatis urgentibus, migrat ab hoc seculo, pro temporali dispendio felicitatis eternæ beandus solatio.

Eodem anno 13. Kal. Febr. Fridericus abbas Postolopertensis, vir in divinis et humanis rebus summæ discretionis, erga Deum et homines devotæ sinceritatis, intimæ ad omnes affabilitatis, peracto itinere cum domno Daniele pontifice in terram Hunorum abierat, quoniam videlicet idem antistes et Henricus, frater Wladislai ducis, cum aliis Boemiæ

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁰ Ludvicum 4^a. ¹⁴¹ Czcizlaus 4^a. ¹⁴² Zragor 4^a.

NOTÆ.

(138) Zenghi Mosnliæ princeps.

(139) Exemplum ex litteris Eugenii III papæ de auxilio terræ sanctæ ferendo datis desumptum est; Boczek I, 241; ibid. 255 vide epistolam S. Bernhardi ad ducem Wladislavum.

(140) Pomeranos, teste Vincentio.

(141) Consentiant Necrologium et Vincentius.

(142) vii Kal. Jul. probante Necrologio et catalogo epp. Olomac. apud Richter, p. 24.

(143) quartus.

(144) uxor Wladislai II, filia Leopoldi IV, ducis Austriæ.

(145) tertius.

(146) quartus.

terræ primatibus filiam (147) Ungarici regis (148) Friderico, filio ejusdem ducis desponsandam detulerunt. In reditu in quandam villam suam pausandi gratia deveniens, post trium dierum egritudinem ultimum exhalavit spiritum.

Ejusdem quoque anni 11. Marcii Kalendis Johannes Olomucensis ecclesiæ episcopus, qui de monasterio sancti Augustini Zragov assumptus fuerat, vitam terminavit presentem, medio sane juventutis constitutus flore, sed maturus morum nobilitate. Hic pro defensione justitiæ et statu ac honore sanctæ Dei ecclesiæ semper, quantum in ipso fuit, inconvulsus preliator perstitit, difficilis inobedientibus, facilis ac promptus et affabilis Deum diligentibus. Cui ex quo episcopalem suscepit insulam in corde, in habitu et sermone præcipua semper extitit humilitatis custodia, adeo ut plerumque etiam ab humilioribus personis venerari refugeret, dicens, non oportere se exigere honorem ab hominibus, utpote qui de eodem luto conditus esset.

*De probitate Wladislai regis et fratris ejus
Theobaldi ducis.*

Anno sub eodem Fridericus imperator, juncto sibi duce Wladislao et fratre ejus Theobaldo, Poloniam exercitu valido intravit (149), principes ejus Boleszlau (150) et Mesconem (151) suæ ditioni subjugavit, infinitam pecuniam in auro et argento accepit, et pro confirmatione et stabilitate deinceps pacis filios (152) eorum obsides suscipiens, victoria pro voto potitus rediit. Pro cujus sane pacis compositione præcipue ducis Wladislai institit illustris industria; tantum enim imperatoriæ voluntati se tunc benivolum exhibuit, ut per se tantum et suos vel ad deditionem prefatos principes flectere vellet, vel, si necessitas rei poposcisset, ipse primus cum illis pugnam anticiparet. Imperator vero (155), ut dictum est, cupito potitus honore, ad sedem suam reversus est. Jam, scilicet anno ab anno incarnat. 1158. initato, quid Boemico duci pro labore suo recompensationis exhibere debuisset, cum principibus regni consilium habuit (154). Dum ergo plures eorum assererent, dignum sibi videri optimis muneribus auri et argenti juxta imperatoriam munificentiam ipsum remunerari debere, imperator

A liberiori usus consilio, ducem ad se accersim hujus verbi nobilitate alloquitur: « Virtutis tuæ constantia nobis optime complacuit, nam et fidelitas tuæ erga nos sinceritas toti regno evidenter innote quam fideliter, quam devote, et quam intime nostrum, immo totius regni integrum secundum Deum diligas statum, cum in nostris necessitatibus et totius regni rei publicæ tui ipsius tuorumque vitam periculis obijcere nunquam hesitaveris. Hanc igitur egregiam virtutem in te considerantes ac diligentes, et cetero te erga nostram imperatoriam serenitatem fidelem et incommutabilem haberi cupientes, hoc quo ipse volueris te secundum nostram liberalitatem honorare decrevimus. Attamen quia terram tuam auro et argento et omnium preciosarum rerum copiam redundare, et nihil in talibus tibi ratione existere, accipe ex Dei gratia et nostra benevolentia tibi quam tradimus regni coronam et regis potestatis et honoris dignitatem in regno tuo. » Et hoc dicens, jussit proferri coronam auream gemis preciosis lapidibus mire adornatam, qua videlicet ipse imperator in summis festivitatis uti solebatur (155). Tali igitur divinitus honore sublimatus gloriosus dux Wladislaus cum ingenti tripulatio leticia suorum rediit ad sua.

Deinde ejusdem anni mense Maio (156) profectus sunt rex et frater ejus dux Theobaldus cum cæsar Friderico in Italiam adversus Mediolanenses, tunc imperatorem pro quadam seditione contra Laudunenses ac Nolanæ urbis cives (157) facta, et graviter offensum habebant. Decreverat siquidem imperator non prius se cum exercitu ab urbe discessurum (158), quam hostibus suis igne et ferro meritam rependeret ultionem. Ibi gloriosus rex vere glorificandus Wladislaus cum suis optimis veluti quondam Judas Machabeus, modo fronte adversariorum conterendo, modo a tergo insequens modo etiam a dextris et a sinistris acriter insistens quot prelia laudabiliter ac victoriose peregerat dictu longum est. Attamen quia in bellicis certaminibus victoriæ proventus plerumque sit incertus, et varii casus vices diversas et difficiles in talibus ludunt, fieri non potuit quin et ipse quosdam ex suis primatibus illic amitteret. Mediolani igitur cives egregiam ejus virtutem et industriam considerantes

NOTÆ.

(147) Elisabetham.

(148) Geisæ II.

(149) Die 22 mensis Augusti Fridericus Oderam transiit, teste Radevico, qui, ut Vincentius Pragensis, de hac expeditione fusius egit.

(150) quartum.

(151) tertium; sunt filii Boleslai III.

(152) Imo fratrem Casimirum aliosque nobiles, probante Radevico.

(153) Mense Octobri Bizuntii commorabatur. Cfr. Böhmer reg. 2376.

(154) Ratibonæ mensis Januarii die 16 data est Friderici I tabula de circulo aureo Wladislao et omnibus ejus successoribus concessa, quam vide apud Boczek I, 267.

(155) Errat; hoc Friderici præcepto Wladislaus permissum est, ut tisdem diebus festis quibus imperator corona, circulo ab episcopis Pragensi et Olomucensi publice ornaretur; sibi enim coronam et diadema, Wladislao circulum vindicat. Hunc circulum veram fuisse coronam Dobnerus peculiaris commentatione probare conatus est in libro *Böhm. Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen* V, 1.

(156) Die 14 Jun. 1158 Fridericus adhuc commorabatur Augustæ; Böhmer 2402.

(157) Nota est urbs Campaniæ; de urbe Cosentini cogitasse videtur.

(158) Inde a die 6 Augusti 1158 obsecrum est Mediolanum, teste Radevico.

et quia cesari foret acceptissimus, legatis ad ipsum et precibus directis, mediatorem eum inter se et cesarem esse pro offerenda digna satisfactione et pacis compositione deprecati sunt (159). Ipsius ergo annuente prudenti consilio et sedulitate, prelatæ cives urbis potiti sunt pace.

1159. Daniel episcopus Mediolanum ad cesarem Fridericum profectus est (160), a quo benigne et honorifice susceptus est, quem in obsequio suo suis et regni negotiis biennio implicatum retinuit. Interim Romæ defuncto Anastasio apostolicæ sedis pontificē, gravi exorta seditione, duo ex contrariis partibus apostolicæ sedi præficiendi electi sunt, Alexander (161) et Victor (162). Pro quæ dirimenda seditione Daniel presul Romam dirigitur, ut videlicet utraque persona cesaris et totius regni concilio interesse debeat, et juxta publicam et canonicam sanctionem ea quæ magis competeret apostolicæ sedis principatum obtineret. In eo sane concilio (163) coram cunctis regni principibus et 150 episcopis Victor justiciæ victoriam obtinuit, et concordii omnium voto et acclamatione archisterium apostolicæ sedis suscepit. His igitur rite terminatis, Daniel presul a cesare et apostolico multo sublimatus honore, excellentia quoque functus legationis apostolicæ, proficiscitur ad regem Hungarum (164), et exinde ad propriam Pragensem pontificatus sedem anno dominicæ incarnationis 1160, in omnibus auctore Deo prospere agens, regreditur.

1161. 4. Idus Februarii Sylvester Zazavensis abbas regiminis sui 28. anno exiit a tenebris hujus corporeæ regionis ad patriam perpetuæ mansionis, pro labore presentis vitæ recepturus bravium beatæ remunerationis. Vir omnium virtutum disciplina et elegantia decenter insignitus, atque adeo practicæ exercitiis ac theoriæ amor deditus, ut evidenter adverti potuisset, hominem licet adhuc in carne positum, totum tamen spiritus sui fervore jam in celestibus constitutum. Specialis enim erat amicus parsimonix, qui lauciores dapes vel vini pocula ceu quasdam mororum materias abhorrebat, sed cibo simplici et pura fluminis unda delectabatur, convivia potentum et quarumlibet secularium personarum detestabatur, propter quod etiam a pluribus minus diligebatur, quia in talibus nulli se communem exhibebat. De cujus vitæ laudabili qualitate multa quidem ad exemplum pie vivendi et honestatis formam dici possent, sed quia superius jam inde me ex parte dixisse memini, et maxime quomodo operum ejus in eodem monasterio magnalia, quanta

A fuerint et erga divini cultus honorem studia, evidenter extant testimonia perhibentia, hoc in loco ista sufficiant. Hoc tantum, salva omnium gratia, dixerim,

Quod locus ille patrem vix invenit sibi talem

Moribus et vita, ceu Silvester fuit abba.

Hujus post obitum Bozata, ejusdem loci prior, eodem anno per Wladislai regis et episcopi Danielis electionem in abbatiam successit, qui brevi tempore, exacto unius videlicet anni spacio, sui regiminis curam propria voluntate deposuit. Hic namque in cenobiali conversatione jam 30 compleverat annos, ac a tumultu secularium actionum adeo se alienum effecerat, ut nulla penitus ratione quid in seculo ageretur sese vel scire modicum pateretur, ideoque ad disponendas exteriores monasterii utilitates, vel ad popularium questionum examinanda judicia prorsus extitit ignarus. Preterea tot et tam gravium infirmitatum detinebatur molestiis, ut vix aliquando quantacunque necessitas exegisset, pro utilitate ecclesiæ extra monasterii septa procedere potuisset. His igitur et similibus devictus incommodis, post anni circulum onus deposuit suscepti regiminis.

Eodem anno ducellus Sobezlaus (165) noctu fecit irruptionem cum 60 armatis militibus in urbem Olomucz; omnes fere quos in ea reperit diversis obprobriis deonestari fecit. Quæ mox

C Fama volans Wladislai regis percutit aures, qui collecto exercitu dictam circumdedit urbem; sed cum cerneret forti custodia militum inaccessibilem sibi suisque fore urbis aditum, cautius arbitratus est magis ex ingenio quam bello juvenitem principis animum attemptare. Per internuncios ducem invitat ad pacem, immo spondet et firmat quam velit pacis accipere conditionem. Princeps igitur, ut simplicissimus agnus, nil adversi ratus, in regis in manus, pax et pacis conditio juramenti confirmatur sacramento. Ibi Johannes episcopus Moraviæ, illic jurat omnis primatus Boemiæ, sicut rex dictat pro pacis et fidei confirmatione. Sed ubi fides? Sacramenta violantur, pactio pacis exinanitur, rapitur, cathenatur princeps egregiæ probitatis, et in castro munitissimo Prinda (166) sub districtissima custodia multo tempore (167) macerandus retruditur.

1162. Divina annuente pietate, regisque Wladislai ac etiam domni Danielis pontificis industria procurante, Regnardus abbas Zazovensis monasterii gubernacula suscepit. Hic primo Syloense cen-

VARIE LECTIONES.

¹⁵⁹ In codice 4. in margine loci In eo — suscepit manus coarva adscripsit verbum mentiris, littera una sub altera posita.

NOTÆ.

(159) Constituta est pax die 3 mens. Septemb., de qua vide Vincentii Pragensis copiosam narrationem.

(160) Anno præcedenti cum rege in Italiam venerat.

(161) tertius.

(162) quartus.

(163) quod Ticini habitum est anno ineunte 1160.

(164) Geissm H.

(165) filius Sobezlai I.

(166) Frauenberg in Pilsensi circulo.

(167) usque ad annum 1173.

bium (168) admodum honeste rexit, proprioque labore in possessionibus diversi generis magnifice ampliavit. Primo autem anno ordinationis domini Danielis episcopi insurrexerunt quidam viri iniquitatis contra eundem abbatem, virum venerandum, et quæcunque criminosa de ipso potuerunt conflagere, viribus pontificis crebra et importuna delatione veriti non sunt inculcare, et quia, sicut beatus dicit Gregorius: *Animo in multis occupato facile ab adulatoribus subripitur*, rem ita ut conficta erat, episcopus esse credidit. Vix ita venerabilis Regnardus sine canonica audientia, nec accusatoribus seu testibus legitimis convictus, vel confessus de objectione criminis, abbatiæ privatur honore, rejicitur de monasterio cum universa sibi dilecta congregatione. Mirum sane de tanto viro, domno videlicet episcopo, quod tam crudelem et tam precipitem in pastorem simul et ovile potuit dare sententiam, et quod nulli prorsus parcendum ob unius accusationem iudicavit, nisi forte, ut quidam tunc conjiciebant, sicut et postmodum rerum probavit eventus, hac occasione id eum fecisse, ut quibusdam Augustiniani ordinis regularibus, de exteris ascitis nationibus, eundem locum commendaret. Predictus vero dominus Regnardus quarto decimo post depositionem sui regi-

minis anno, tribulationes ejus et patientiam Domini misericorditer respiciente, Zazovensis cenobii abbas constituitur, Metensis genere, discretissimus moderator vitæ monasticæ, dilectionis et affabilitatis gratia preditus, humilitatis et mansuetudinis virtute constantissimus, omni morum elegantia melioribus per omnia comparandus. Cui pro hominum suorum defensione stare vigilantissima semper cura fuit, cui pro assertionem veritatis nec regia majestas nec principum potestas terrorem vel ruborem unquam incutere valuit, cujus animum nec prosperitas inanem unquam emollivit leticiam, nec adversitas ad perniciosam dejecit mestitiam; vir in cunctis suis eventibus eundem leticiæ semper pretere vultum. Universæ congregationi plus amore quam terrore studebat preesse, tantum namque humilitatis se subdiderat, ut cum esset omnium in congregatione dignior et sublimior, in omnibus suis aciebus subjectione se exhiberet. Ad humilia etiam quæcumque opera nullus eo promptior, nullus agilior, nullus efficacior; fuit in eo peritia pingere vel sculptare, quaslibet imagines ligno vel osse vel etiam diversis generis metallo, fabrilis quoque non ignarus artis, et omnis quæ ex vitro fieri solet compositionis.

CANONICORUM PRAGENSIIUM CONTINUATIONES COSMÆ.

[GERLACH.] In diebus illis regnante in regno Romanorum rege Conrado, et in Bohemia principante duce Sobieslao, Zdisco qui et Henricus, bonæ memoriæ Olomucensis episcopus, habitum nostrum, quem Iherosolimis viderat, super sepulcrum vitæ suscepit cum multo, sicut tradunt, ymbre lacrymarum, et abdicatis ibi tam esu carniū quam cæteris vitæ blandimentis, reportabat memorato duci et Bohemis sicut novum hominem ita et novum ordinem. Quo duci in brevi defuncto, successor ipsius illustris Wladislaus, nec non et uxor sua nobilissima Gedrudis, soror prædicti regis Conradi, succensi exemplo et hortatione præfati episcopi, novam ecclesiam novo condunt ordini, erigentes fabricam venustissimam in monte Strahow, mutato nomine ipsius in monte Syon, anno Domini 1140, quibus optime cooperabatur idem episcopus, maxime in spiritualibus, coadunando undecunque posset religiosos fra-

tres, quibus et præfecit in primis quendam Blasium. Postquam vero liquido comperit de institutione Præmonstratensis ecclesiæ, quod inde esset iustior ordinis et magisterium vitæ regularis, illico habita deliberatione cum ipsis fundatoribus, unanimi consenserunt, et de Stenveldensi domo conventum postulaverunt. Et quidem tunc temporis ordo nascentis licet necdum dilatatus, magno tamen fervebat incipit in Præmonstrato tum in omnibus ecclesiis nostræ ordinis, et maxime in Stenveldensi ecclesia, quæ nullam habuit vel habet in religione secundam. Cuius tunc suavissimo tractu odore principes terrarum undecunque gaudebant ecclesias fundare novas, et personas ordinis evocare ad illustrationem provinciarum suarum. Inter quos et isti fundatores, de quibus modo sermo est, porrigentes petitionem superius capitulo, deinde Stenveldensi ecclesiæ, quæ pie postulanti pleno comprehendunt effectu.

VARIE LECTIONES.

¹⁶⁸ Finitur hic in utroque codice 4. 4^a. supplementum monachi Sazavensis. In 4. sequitur vita sanctæ Ludmilæ brevissima a Menkenio edita in cujus demum fine leguntur verba: Explicit liber IIIus in chronica Boemorum.

NOTÆ.

(168) Selau in circulo Czaslaviensi.

committitur Stenveldensi præposito, ut negotium eorum promoveat et desiderata concedat. Porro præpositus, vir Deo plenus, non tardat in hiis quæ in mandatis acceperat, sed assumptis secum fratribus et domino Godeskalco, qui postea abbas in Syloa factus est, proficiscitur in Bohemiam. Pragam venit, devote suscipitur, obligat se ad susceptionem loci, tandemque repatrians, dimittit ibi memoratum Godeskalcum a latere suo cum fratribus, qui conventui habitacula præpararent interim lignea. Quibus paratis, iterum post anni circulum idem præpositus revertitur, adducens secum conventum clericorum una cum abbate quem elegerant, cui nomen Gezo, qui dominum Godeskalcum libenter apud se retinisset, sed præpositus suus jubet eum redire in Stenvelt ad id expectandum quod ei divinitus fuerat præordinatum.

Nec absurdum puto, si paucis exprimam qualiter idem Gezo, primus abbas Strahoviensis, primum in Stenvelt ad conversionem venerit, in hoc enim constebuntur Domino misericordiæ ejus, qui miris modis prædestinatos suos vocat. Cum esset ipse in Colonia canonum custos et majoris ecclesiæ, vir dives et delicatus, quadam nocte per somnium putabat fratres suos concanonicos, tanquam in gyro consedere, seque in medio eorum, cum ecce adstitit ante eos quidam horribilis aspectu, qui virga quam manu gerebat percussit primum in capite, deinde alterum, tertio tertium, et ita flagellavit omnes hinc et inde a dextris ejus et a sinistris; postremo, cum vellet percutere et istum, declinavit ictum, et sic evigilavit. Quam visionem secuta est mors ipsorum, et omnes in brevi ex hac luce sunt subtracti, eo videlicet ordine, quo visione fuerant percussi; quod ille videns et mori timens, fugit tanquam unicornis, et confugit in Stenvelt ad portum monasterii, conversatus ibi juste atque regulariter usque in diem quo assumptus est in abbatem. Sane idem Gezo vir erat totius probitatis et industriæ, providus dispensator tam in spiritualibus quam temporalibus, magnus zelator disciplinæ, cujus institutione viget adhuc et regitur Strahoviensis ecclesia. Ita memoria ejus in benedictione est, cum post mortem non moritur, et opera ejus rediviva semper eum vivere protestantur.

[VINCENT.] Anno dominicæ incarnationis 1154. rex Conradus viam universæ carnis ingreditur, pro quo Fridricus suus patruelis, dux Sweviæ, miles armis strenuus, in regem eligitur, qui totius orbis gubernacula regere cœpit.

Anno dominicæ incarnationis 1155. dux Wladislaus a rege Fridrico in maximam recipitur gratiam. Filii autem Sobieslai exules domino regi Fridrico adherent fideliter, et ab ipso et principibus ejus honorifice tractantur.

Anno dominicæ incarnationis 1156. rex Fridricus collecta plurima principum et aliorum militum multitudine, Henrico duce Saxonie et Fridrico, filio regis Conradi, aliisque principibus sibi adjunctis,

A Romam ad papam Adrianum, ut eum ad cæsarem jure debito consecraret, iter cum forti manu militum arripit. Cum autem in exitu Alpium ante Veronam civitatem ad Gervardam castellum inexpugnabile perveniunt, Veronenses tanquam de suo jure transitum sibi et suis prohibent, dicentes eum non esse in cæsarem consecratum, propter hoc eum ex eorum jure eis debere pecuniam persolvere, si inde Romam transire velit; postquam autem eum in cæsarem consecratum receperint, ei tunc honorem ut cæsari debitum persolverent, non ante. Hæc rex Fridricus audiens iram reprimi, et eam dissimulans, verba dans bona, pecuniam quam exquirunt eis promittit, et tanquam super hoc securitate data, Veronam illæsis exercitibus suis transit. Regalibus itaque ultra positis exercitibus, mandat Veroniensibus ut pro debita pecunia veniant; qui verbis ejus credentes, 13 nobiliores, plurimis nobilibus eis adjunctis, pro pecunia eis promissa ad regem dirigunt. Quos rex hilari vultu suscipiens, de promissa pecunia verbis datis optimis, eos capi præcipit. Et cum quidam ex eis de propinquiore linea cognatum ejus se esse diceret, et hoc testimonio comprobaret, propter hoc eum altius tanquam nobiliorem suspendi præcipit, posteris suis hoc relinquens exemplum, et cæteris timorem incutiens, ne talia contra dominos suos agere præsumant.

[VINCENT.] Interea Papienses, Cremonenses ei tanquam domino suo carissimo cum multa electa militia occurrunt, et in servitium ejus regiam viam proficiscuntur. Tandem rex optatam ingreditur Romam, et in constituto tempore a domino papa Adriano in imperatorem consecratur. Cumque consecratione peracta in stationibus regalibus, in planitie pulcherrima ante regiam urbem Romam positis, de eorum jure cibos sumerent, Romani antiquum fastum somniantes, de domini imperatoris consecratione tanquam contra eorum voluntatem facta indignati, forti manu contra ipsum armantur. Quid plura? Armata acies contra Tyberim progrediuntur. Hæc dum imperator audit, contra armat exercitus, et nullum in eos insultum fieri præcipit, quo usque in planum progrediuntur. Lateranenses contra imperatoris exercitus in planum campum egrediuntur. a primis aciebus congrediuntur, fit pugna; verumtamen cum imperator Fridricus cum filio regis Conradi et aliis principibus eos in fronte viriliter cæderet, Henricus dux Saxonie eos a ponte Tyberis a tergo, ut vir bellicosus, armis fortiter invadit, et cum jam ad ferream portam, quæ in medio pontis est, fere pervenissent, Lateranenses hoc conspicientes, et inter duo mala minus malum eligentes, tam ab hostibus quam a suis ferream portam claudunt, et sic miserabiliter prostrati, quidam gladio, quidam naufragio interierunt, reliqui capti, domino imperatori numero 400 sunt præsentati. Quos dominus imperator Petro, Romanæ urbis præfecto, qui ei fideliter adhæserat, tradidit, cujus ipsi tam Romæ palatia quam alias munitiones destruxerant, ex

quibus præfectus urbis quosdam pro tanto ausu punivit suspendio, a quibusdam ad destructa sua reedificanda palatia plurimam accepit pecuniam, et sic imperator in planissimis campis optata potius est victoria. Post hanc itaque imperator victoriam, cum domino papa Adriano fœdere et pacto inito, quod Romanos, qui hostes imperii se fecerant, nec ipsum regem Siciliae, qui imperio non obaudiebat, sine consilio et voluntate domini papæ, nec e converso dominus papa sine consilio et voluntate domini imperatoris in gratiam eos reciperet, feliciter in Lombardiam revertitur. Mediolanensium itaque non immemor offensæ, Terdonam civitatem, Spoletum non longe ab urbe Roma jam destructo, quæ contra imperatorem cum Mediolanensibus juraverat, obsedit, et forti militia eam cingens, Papiensibus, Cremonensibus et aliis Lombardiæ civitatibus ei auxilium præbentibus, plurimis ex utraque parte peremptis, funditus destruit, victis solam salutem tribuens. Hæc ista regalis et fortissima civitas Terdonæ vicina, quæ cum ea juramentis Mediolanensibus assibilaverat, considerans, ad dominum imperatorem confugit, et secundum voluntatem ejus omnes turres et munitiones suas destruens, eum suo placat servitio.

Anno dominicæ incarnationis 1157. Fridricus imperator generalem curiam Wirzburg in festo pentecosten principibus suis indicit, ubi dominam Beatricem, filiam ducis Burgundiae, specie et decore quodammodo quasi humanas formas superantem, tanquam divinam sobolem sibi jungit matrimonio. Illis nuptiis inter alios principes dux Wladislaus cum domino Daniele Pragensi episcopo affuit; sicut tanti imperatoris decet, nuptiæ celebrantur feliciter. Ubi dominus imperator intolerabilem superbiam Mediolanensium aperit suis principibus, qui, hoc audito, ut tanquam hostes imperii digna corrigantur pœna, dant consilium.

Anno dominicæ incarnationis 1158. Fridricus imperator ducis Wladislai exulis Poloniæ et sororis suæ, quæ ei matrimonio juncta fuerat, misertus, ad eum ducatu suo restituendum in Poloniam parat exercitus, quam cum plurimis intrans exercitibus crudeliter devastat. Principes autem Poloniæ tantæ fortitudini ejus resistere non valentes, mediante duce Wladislao Bohemiæ, ad gratiam ejus veniunt, sic tamen, quod nudos gladios supra colla sua portantes, imperiali repræsentantur majestati; in gratiam domini imperatoris recipiuntur, pro satisfactione datis obsidibus, et juramentis receptis, quod contra Mediolanum 300 armatos milites in auxilium domino imperatori mittere debeant.

Anno dominicæ incarnationis 1159, dominus imperator solemnem curiam suis principibus in natali Domini Magdeburg indicit, ubi portatis regalibus et solemnitate feliciter peracta, ut regii sanguinis sui memores ad conterendam Mediolanensium superbiam, ei suum præbeant auxilium, eos commonet et exorat. Quod principes ejus unanimi voto ei fideliter pro-

mittunt. Wladislaus quoque dux Bohemiæ tantum tot principes contra Mediolanum in arma jam paratos esse considerans, in persona sua cum suis milibus ei in adiutorium se venire promittit. Dominus quoque Daniel Pragensis episcopus cum suo dace in laborem contra Mediolanum suscipere non recusavit. Ob tantum laborem imperator Wladislaus dux Bohemiæ regio exornat dyademate, de duce regem constituens. Fridrici imperialis sunt curia, contra Mediolanum parantur arma, undique Mediolanum sonat obsessio. In condito tempore ad obsidendum Mediolanum de diversis partibus mundi movetur exercitus; Fridricus imperator et sui duces, archiones et alii principes contra Mediolanum procedunt. Wladislaus rex Bohemiæ, prior Alpes superat, et Veronam feliciter transiens, ante Braciam civitatem regiam suos ponit exercitus. Briciæ contra eos exire nec tantæ militiæ se committere præsumentes, solummodo muros suos custodiunt. In Bohemis tota Brixiensis devastatur provincia. Post paucum tempore imperiales exercitus adveniunt, per adventu imperatoris omnes exercitus tripliciter gaudio. Super Oleam flumen regium imperiales ponunt exercitus. Ad Aduam flumen vehementer perveniunt, ubi pontes fractos inveniunt. Mediolanensis provinciae maximam multitudinem hominum, transitum aquæ eis prohibentium. Super ripam juxta præruptum pontem imperialia ponunt tentoria, quibus undique replentur campi; inter autem has stationes fere per milliare domini Wladislai regis Bohemiæ et domini Danielis Pragensis episcopi et aliorum principum Bohemiæ ponunt tentoria, post tot labores dulces capiuntur. Interea Odolen filius Zris, miles strenuus, cum multis militibus vadum invenire prætemptat, quod non inveniens mediis fluctibus se committit, uno tantum socio eum sequente, quos mediis fluctibus sic reperimus, quod nunc ipsi super equos, nunc super eos rotari videbantur. Tandem Deo eos adjuvante incolomes flumen transcut, tertius vero eorum socius, vel quia equum vel quia cor deperdidit, ad ripam revertitur. Hæc dum regi Bohemiæ referuntur, videlicet duos milites vadum intrensos abjiciuntur tabulæ, et tympanum, signum bellicum percussit, armantur milites, ipso Wladislao rege Bohemiæ, strenuo et illustri milite, eos præcedentes inter medios præcipientes fluctus suos impellunt contrarios, et sic divina pietatē eos conservante, ut duos, tam præcipientes superant fluctus, plurimos militibus naufragio perditis. Sic rex Bohemiæ peratis fluctibus suis forti armata militia suos intro in hostes, eos ex omni parte armata militia circumdans, cæduntur, ligantur, capiuntur plurimi. Et utraque parte ad cælum levantur clamores, Bohemorum læti de victoria, Mediolanensium fœdore de inopinata miseria. Imperatoris autem exercitus primo Mediolanenses putant suis in adiutorium venisse, verumtamen cum Bohemos suos adversarios viriliter cedere considerant, læti de tanta victoria

ketos ad cœlum clamores levantes, quomodo vel qua arte tam præcipientes fluctus superaverint, mirantur. [VINCENT.] Bohemi sic eis superatis castella, villas, prædam capientes, plurima quæ possunt igni committunt. Rex interea ad pontem imperatoris se transfert, pro reparando ponte sollicitus, ex utraque parte, tam imperatoris quam regis, trabes comportantur ponti utiles. Interea tantum laborem uox dirimit. Summo diluculo nuncius venit, Mediolanenses ad defendendum vadum suis in auxilium venisse.

Non sit mora, armatur militia, pugnatur acriter, Mediolanenses victi fugam ineunt; nec mirum, mors etenim in tali re vel ferro vel pedibus vitanda est. Bohemi, ex eis plurimis interfectis, 80 nobiliores de militia Mediolanensium capiunt, et eos regis tradunt potestati, quos rex Bohemice imperatoris ad ejus honorem tradidit majestati. Dominus imperator per reparatos pontes cum suis exercitibus flumen Aduam feliciter transit. Tenebris armisimum castrum Mediolanensium obsidet, quod in brevi capit. Inde venit ad Laudam civitatem quandam valde nobilem, quam Mediolanenses funditus destruxerant. In medio civitatis destructæ imperia lia ponuntur tentoria, cujus imperator destructionem considerans, magis ad destructionem laborat Mediolani. Dum hæc geruntur, Mediolanenses ad curiam domini imperatoris cum ejus conductu veniunt, de suis excessibus condignam satisfactionem domino imperatori offerentes. Principes hæc audientes, ut dominus imperator in gratiam suam eos recipiat, consulunt. Surgens autem Anselmus, Ravenatensis ecclesiæ archiepiscopus, contra hæc respondit: « Non est, inquit, vobis nota astutia Mediolanensium; dulcia quidem vobis verba et humilia offerunt, sed astutam vulpem sub pectore servant, mensura qua aliis mensi sunt remetiatur eis. Ecclesias Dei, civitates liberas imperatoris destruxerunt, et eorum destruatur Mediolanum; nullam in eis fecerunt misericordiam, nec eam consequantur.

Hoc dominus imperator cum suis principibus audiens, ejus acquievit consilio, et per suæ abjectionem cyrothecæ, ex more antiquorum imperatorum, eos publice in suum bannum mittit, per hæc eos ostendens esse manifestos hostes imperii. Hæc considerans læta juvenus fremit in arma. Versus Mediolanum armata progreditur militia, ut in arma ad signum domini imperatoris tota militia sit præparata, indicitur. Dies oritur, multis mortem, multis victoriam importans. In campis planissimis, jam ante Mediolanum exercitibus aptissimis, imperiales armantur exercitus. In prima itaque fronte militiae Ludovicus frater imperatoris, palatinus comes de Reno, in primo flore juventutis suæ, ex antiquorum suorum præcessorum²²⁵ dignitate Suevorum armata

A militia, Papiensium et Cremonensium, qui hujus expeditionis fabricatores exstiterant, sibi militia adhibita, in campestria progreditur. Secundum locum Fridricus, filius regis Conradi, in annis juvenilibus, dux de Rotmbuk²²⁶, cum sua forti militia possidet. Ad hunc exercitum augendum Hugo marchio Montis Ferrati cum Veronensium, Brixensium, Mantuanensium forti militia accedit. Tertium locum obtinet Wladislaus rex Bohemice cum suo exercitu, quem de tota militia sua in unum collecta collegarat, valde magno, forti possidet. Quarto loco Henricus dux Austriæ cum suo maximo exercitu ponitur. Quinto loco Otto palatinus comes de Ratispona et cum Fridrico et Ottone, fratribus suis, et plurima Bavarorum militia. Sexto loco ipse imperator B Fridricus cum suo exercitu, cujus longitudinem et latitudinem comprehendere difficillimum erat. Septimo loco Fridericus Coloniensis archiepiscopus, et exercitus Theutonicorum et Lombardiæ principum procedit, magna fortitudine collectus [CONR. I. COSMÆ 1136] Post hæc multitudo principum, quam dinumerare nemo poterat, quorum tu, Deus, Signa, potestates, cursus, loca, tempora nosti.

[VINCENT.] Sic tanti et tot exercitus, candore ferri horribiles, versum portam Mediolanensem — Romana porta dicitur — procedunt, et sic nullo impediante ad urbem diu optatam perveniunt. Mediolanenses autem in campis contra tot et tantos exercitus bello se committere non præsumentes, fossata sua et munitiones muniant, quas circa muros fecerant, armata manu custodiunt. Dominus autem imperator videns eos extra munitiones non audere procedere, ante prædictam portam, quæ Romana dicitur, nomine et re major, sua signa præcipit tentoria. Et ut circa alias portas Mediolanenses aliorum principum signantur tentoria præcipit, et in brevi sit quod præcipit, ad diversas portas diversorum principum signantur tentoria. Mediolanenses vero ex qua parte eos invadere possint considerant, et in prima militia exercitum Ludovici fratris imperatoris invadendum, qui ad portam sancti Dionisii suos posuerat exercitus, suum ponunt studium, et circa horam vespertinam armata manu ut fortius possunt ad bellum progrediuntur. Quibus prædictus princeps ut strenuus miles cum sua forti militia occurrat. Fit pugna ex utraque parte, fortissimi cæduntur milites, nunc hi vincunt, nunc illi. Hæc audiens Wladislaus rex Bohemice, tympanum, signum bellicum, percuti præcipit. Non sit mora, armatur militia, pugnantibus in auxilium progreditur. Ludovicus frater imperatoris Mediolanenses a se repellere fortius instat.

Interea Wladislaus rex Bohemice in suis splendidus armis, cum sua militia primam militiam Mediolanensium aggreditur, ipsum principem eorum et vexilliferum, Dacium, medium lancea perforat, qui

VARLÆ LECTIONES.

²²⁵ successorum *Dobr.* ²²⁶ Rotenburg *Vinc.*

ibi perfoſſus occubuit. Cæteri vero milites tam Bohemiz quam Theutoniz, qua qui poſſunt, irruunt in hoſtes. Umbo umboni alliditur, pes pede teritur, fortium virorum fortissimi reſonant ictus. Ex utraque parte fortissimi cæduntur milites, a veſpertina hora uſque ad crepuſculum durat prælium. Mediolanenses victi, plurimis interfectis et captis, intra muros ſe retrahunt. Tali a choræa militum Mediolanenses undique cinguntur. Dominus autem imperator ſingulis diebus cum exercitibus, ne aliqui inde exire poſſint, Mediolanum circuire non ceſſat, ſingulis diebus diverſi in eos ſunt inſultus; interfectionibus, captionibus artantur plurimis, quos intus pavor, foris vaſtabat gladius.

[Ann. Prag.] Anno dominicæ incarnationis 1160.

Hoc Mediolano Daniel præſul redit anno.

Anno dominicæ incarnationis 1161.

[VINCENT.] Anno dominicæ incarnationis 1162. Theobaldus proſectus eſt cum filio regis in auxilium imperatori, et Sobieſlaus captus eſt (169).

Anno Domini 1163.

1164. [Ann. Prag.] Wladislaus rex terram Hungarorum intravit, regem Græcorum ex ea perturbavit, Ungarorum optimates pacificavit.

1165.

1166.

1167.

1168. [Ann. Prag.] Theobaldus dux, et Daniel episcopus in Italia obiit, cui Fridericus quartus decimus episcopus ſucceſſit (170).

1169.

1170.

[GERLACH.] Anno dominicæ incarnationis 1171. ſanctus Thomas archiepiscopus Cantuarienſis martyrizatus eſt.

1172. [Ann. Prag.] Wladislaus rex cum cæsare Poloniam intravit (171).

1173.

1174. Sobieſlaus a vinculis dimittitur (172), et dux conſtituitur.

1175. Odalricus dux, frater Sobieſlai, proſectus eſt Mediolanum.

1176. Sobieſlaus dux vaſtavit incendio Austriam. Nimia ſiccitas attenuavit fruges. Sobieſlaus pugnavit contra Fridricum in Bohemia. [GERLACH.] Ipſo anno 15. Kal. Februarii obiit rex Wladislaus, fundator Strahoviensis (173).

A 1177. [Ann. Prag.] Odalricus dux a fratre Sobieſlao capitur. Ipſe Sobieſlaus a Bohemis de ſeipſo pellitur (174). Fridricus filius regis Wladislai inthronizatur. Sobieſlaus in exilio obiit (175).

1178. Fridricus episcopus obiit (176), cui Valentinus quintus decimus ſucceſſit.

1179.

1180.

1181.

[GERLACH.] Anno Domini 1182. Strahoviensis ecclesia ſecundario dedicata eſt, videlicet 7. ^{kal.} Maii a venerabili domino Adalberto, Salceburgenſi archiepiscopo, et hoc hac de cauſa, quia maius altare motum ^{est}, et chorus fuerat ſublevatus. Præſentes erant canonici Pragensis eccleſiæ fere omnes et abbates multi, quorum unus et præcipuus, licet ſuo iudicio humillimus, abbas Godescalcus, tantam ſollemnitatem ſermone ſuo adornans. Inter alia quæ locutus eſt hæc quoque dixit: « Assum, inquit, o fratres karissimi, en alteri dedicationi veſtræ, qui primæ quoque interfui, et videor mihi habere ſtatum domus huius valde diverſum ab eo quæ tunc erat. Tunc enim rebus pauper et meritis fui dives, modo verſa vice rebus crevit, et diſciplinæ deperiit. » Atque in hunc modum reprehendens et ad honeſta provocans, moniti ſalutis porrigebat eis.

1182. [Ann. Prag.] Valentinus episcopus obiit. Henricus ſextus decimus ſucceſſit, qui in episcopatu ducatum obtinuit poſtea.

C 1183. Conradus dux Moraviæ Pragam occidit (177).

1184. Bohemi cum Moravis bellum commiserunt (178).

1185. Wenceslaus dux Pragam coactus obſedi et ſpe fraudatus reſceſſit (179).

1186. Eclipsis ſolis fuit. Mortalitas hominum facta eſt.

1187. Fridricus dux cum omnibus primatibus terræ ſuæ, ſimiliter et dominus episcopus Henricus (180) cum abbatibus et univerſo clero vocati ſunt ad curiam cæsaris, et magna ſynodus habita eſt (181). Ipſo quoque anno Theobaldus a fratre suo (182) Fridrico juſſus eſt capi, ſed a quibusdam fautoribus præmonitus, fuga lapſus eſt.

D 1188. Hieroſolima a paganis obſeſſa eſt et tradita Saladino.

VARIÆ LECTIONES.

²⁴⁷ VI. Gerl. --²⁴⁸ novum, pro motum Gerl.

NOTÆ.

(169) Hoc factum eſſe a. 1161 vide apud monachum Sazavensem.

(170) a. 1167, teſte Gerlaco.

(171) Imo a. 1157 cfr. continuatio Sazavensis.

(172) Dimiſſus eſt a. 1173.

(173) Mortuus eſt a. 1174.

(174) Teſte Gerlaco, anno 1177.

(175) Eodem teſte 1180.

(176) Eodem teſte 1179.

(177) Anno 1182 factum eſt.

(178) Quod Gerlacus anno 1185 fuſe narrat.

(179) Anno 1184.

(180) Henricus episcopus, filius Henrici, ut Fridricus dux, nepos erat Wladislai I ducis Bohemiz.

(181) Ratisbonæ tempore quadrageſimali, teſte Gerlaco.

(182) Patrueli; Theobaldus filius erat Theobaldi I et nepos Wladislai I.

1189. Fridricus dux obiit. Conradus, Moraviæ laudabilis dux, successit. Theobaldus recepit provincias suas. Romanus quoque imperator cum innumerabili multitudine christianorum contra paganos pugnaturus, ultra mare viam tenuit, et ibi in naufragio vitam finivit, et in Antiochia sepultus quiescit. Quem etiam multi nobiles Bohemicæ terræ primates cum duce Theobaldo secuti inopinata morte sunt præventi.

1190. Dux autem Conradus cum filio imperatoris in Apuliam est profectus, ubi famosissimum de se referens triumphum, heu! immatura morte est præventus,

Ossaque delata sua Pragæ sunt tumulata,
Quique gemant flentes super hunc et corde dolentes:
« Ach! ach! Conrade dux crebro commemorande,
Vivas in Christo mundo translatus ab isto!»

1191. Wenceslaus dux in solio paterno (183) consedit, quod vix in tribus mensibus possedit.

1192. Wenceslaus dux de solio pellitur. Prziemysl dux efficitur. Civitas Praga obsidione circumdatur, nec capitur. Tandem post tres menses, ipso

A duce Wenceslao permittente, per internuncium imperatoris nunciatur, in manus domini episcopi traditur. Dux autem Wenceslaus, dum in confinibus Zribiæ iter ageret, per insidias versipellis¹⁸⁹ marchionis (184) ejusdem provinciæ capitur, et in minutissima custodia clauditur, solo Spitigneo (185) evadente. Eodem anno dux Prziemysl (186) quorundam Theutonum (187) provinciam vastavit, et imperatorem (188) ex hoc in iram concitavit. Dominus quoque episcopus ad limina sancti Jacobi apostoli causa orationis viam tenuit, quem imperator propter pecuniam sibi pollicitam detinuit, et sic impeditus, reversus est in Bohemiam.

1193. Intrante Martio dominus episcopus Henricus¹⁹⁰ ad imperatoris euriam regreditur, et intrante Augusto cum magna gloria et honore in Bohemiam cum ducello Spitigneo revertitur, gestans ab imperatore sibi tradita vexilla ducatus, non tamen obmittens nomen et dignitatem sui episcopatus.

1194.

1195.

I.

WENCESLAI I REGIS HISTORIA.

Igitur rex Wenceslaus anno primo et pluribus annis regni sui clerum secularem et religiosum multum dilexit, et ecclesias Dei ac ministros earum libentius honoravit. Procedente autem tempore, patre suo jam viam universæ carnis ingresso, civitatem Pragensem fecit murari, et alias villas forenses, quæ juxta vulgare nostrum dicuntur civitates, muniri præcepit lignis vel lapidibus, compellens religiosos et seculares clericos ad earundem civitatum munitiones vel fossata constituenda. Quo regnante pluribus annis pax bona viguit. Prædones et latrones ecclesiarumque infestatores et alii quam plures malivoli gravamina vel molestias inferre cessaverunt, vel qui inferebant, deprehensi sententiam capitis subierunt. Sub ejus etiam temporibus adinventus est in Bohemia ludus tournamentorum, 1245, regni autem regis Wenceslai 15¹⁹¹ — vel 16. Idem rex voluntati suæ carnis deditus, cœpit solitariam vitam amare, et castella vel domos ad hoc fabricatas cum paucis solus inhabitare, pace tamen bona et quiete per totum adhuc regnum ejus vigente.

Sub ejus etiam regni temporibus plures domus

C religiosorum fabricatæ sunt in civitate Pragensi, videlicet fratrum prædicatorum ad sanctum Clementem, fratrum minorum ad sanctum Jacobum, pauperum dominarum ad sanctum Franciscum, templariorum ad sanctum Laurentium, hospitaliorum vel stellariorum ad sanctum Petrum in vico Theutonorum, et plures domus earundem religionum in regno Bohemiæ, rege prædicto annuente, sunt fabricatæ.

Anno dominicæ incarnationis 1249 (189) regni autem Wenceslai regis 20, 2 Kal. Augusti nobiles terræ Bohemiæ et natu majores filium ejusdem regis Wenceslai nomine Premisl sibi in ducem vel in regem acceperunt, et sibi fidelitatem in claustrum Pragense ecclesiæ juraverunt, patre penitus ignorante (190). Quod dum pater audivit, ægre tulit, sed sibi innata discretione dissimulavit. Anno vero regis Wenceslai regni sui 21, prædictus rex cum copioso exercitu Bohemorum et Australium et Ungarorum Bohemiam intravit, et in Wissegrad castro suo cum exercitu resedit Idus Februarii. Octava autem die inde recessit, et flumen Wltavam

VARIE LECTIONES.

¹⁸⁹ versipellis 2. ¹⁹⁰ manu antiqua, non tamen cœva, supra scriptum est Brzyeczizlaus. ¹⁹¹ quinto 2

NOTÆ.

(183) Filius erat Sobezlai I.

(184) Misnensis Ottonis.

(185) Duce Brunnensi.

(186) Wladislai II regis filius.

(187) Bavarorum.

(188) Heinricum VI.

(189) Quæ sequuntur a. 1248 gesta esse ex ipsa

narratione apparet.

(190) De his temporibus Otakarus in tabula quadam scripta a. 1256, quam laudat Palackius II, 131 hæc refert: *Tempore afflictionis nostræ et miseriæ, quando videlicet dira et crudelis persecutio parentum nostrorum nos extra terminos terræ nostræ despecta pietate et sine culpa nostra voluit effugare, etc.*

ibi perfoſſus occubuit. Cæteri vero milites tam Bohemiam quam Theutoniæ, qua qui poſſunt, irruunt in hoſtes. Umbo umboni alliditur, pes pede teritur, fortium virorum fortiffimi reſonant ictus. Ex utraque parte fortiffimi cæduntur milites, a veſpertina hora uſque ad crepuſculum durat prælium. Mediolanenses victi, plurimis interfectis et captis, intra muros ſe retrahunt. Tali a choræ militum Mediolanenses undique cinguntur. Dominus autem imperator ſingulis diebus cum exercitibus, ne aliqui inde exire poſſint, Mediolanum circuire non ceſſat, ſingulis diebus diverſi in eos ſunt inſultus; interfectionibus, captionibus artantur plurimis, quos intus pavor, foris vaſtabat gladius.

[Ann. Prag.] Anno dominicæ incarnationis 1160.

Hoc Mediolano Daniel præſul redit anno.

Anno dominicæ incarnationis 1161.

[VINCENT.] Anno dominicæ incarnationis 1162. Theobaldus profectus eſt cum filio regis in auxilium imperatori, et Sobieſlaus captus eſt (169).

Anno Domini 1163.

1164. [Ann. Prag.] Wladislaus rex terram Hungarorum intravit, regem Græcorum ex ea perturbavit, Ungarorum optimates pacificavit.

1165.

1166.

1167.

1168. [Ann. Prag.] Theobaldus dux, et Daniel episcopus in Italia obiit, cui Fridericus quartus decimus episcopus ſucceſſit (170).

1169.

1170.

[GERLACH.] Anno dominicæ incarnationis 1171. ſanctus Thomas archiepiscopus Cantuariensis martyrizatus eſt.

1172. [Ann. Prag.] Wladislaus rex cum cæsare Poloniam intravit (171).

1173.

1174. Sobieſlaus a vinculis dimittitur (172), et dux conſtituitur.

1175. Odalricus dux, frater Sobieſlai, profectus eſt Mediolanum.

1176. Sobieſlaus dux vaſtavit incendio Austriam. Nimia ſiccitas attenuavit fruges. Sobieſlaus pugnavit contra Fridricum in Bohemia. [GERLACH.] Ipſo anno 15. Kal. Februarii obiit rex Wladislaus, fundator Strahoviensis (173).

A 1177. [Ann. Prag.] Odalricus dux a fratre Sobieſlao capitur. Ipſe Sobieſlaus a Bohemis de ſeſo pellitur (174). Fridricus filius regis Wladislai inthronizatur. Sobieſlaus in exilio obiit (175).

1178. Fridricus episcopus obiit (176), cui Valentinus quintus decimus ſucceſſit.

1179.

1180.

1181.

[GERLACH.] Anno Domini 1182. Strahoviensis ecclesia ſecundario dedicata eſt, videlicet 7. ^{av} Kal. Maii a venerabili domino Adalberto, Salceburgensi archiepiscopo, et hoc hac de cauſa, quia maius altare motum ^{av}, et chorus fuerat ſublevatus. Præſentes erant canonici Pragensis eccleſiæ fere omnes et abbates multi, quorum unus et præcipuus, licet ſuo iudicio humillimus, abbas Godescalcus, tantæ ſollemnitate ſermone ſuo adornans. Inter alia quæ locutus eſt hæc quoque dixit: « Assum, inquit, o fratres kariffimi, en alteri dedicationi reſtræ, qui primæ quoque interfui, et videor mihi redere ſtatim domus huius valde diverſum ab eo quæ tunc erat. Tunc enim rebus pauper et meritis ſiſ dives, modo verſa vice rebus crevit, et diſcipulus deperiit. » Atque in hunc modum reprehendens et ad honeſta provocans, monita ſalutis porrigebat eis.

1182. [Ann. Prag.] Valentinus episcopus obiit. Henricus ſextus decimus ſucceſſit, qui in episcopatum ducatum obtinuit poſtea.

C 1183. Conradus dux Moraviæ Pragam occidit (177).

1184. Bohemi cum Moravis bellum commiserunt (178).

1185. Wenceslaus dux Pragam coactus obſedi et ſpe fraudatus reſceſſit (179).

1186. Eclipſis ſolis fuit. Mortalitas hominum facta eſt.

1187. Fridricus dux cum omnibus primatibus terræ ſuæ, ſimiliter et dominus episcopus Henricus (180) cum abbatibus et univerſo clero vocati ſunt ad curiam cæsaris, et magna ſynodus habita eſt (181). Ipſo quoque anno Theobaldus a fratre suo (182) Fridrico juſſus eſt capi, ſed a quibusdam D fautoribus præmonitus, fuga lapſus eſt.

1188. Hieroſolima a paganis obſeſſa eſt et tradita Saladino.

VARIE LECTIONES.

^{av} VI. Gerl. —^{av} novum, pro motum Gerl.

NOTÆ.

(169) Hoc factum eſſe a. 1161 vide apud monachum Sazavensem.

(170) a. 1167, teſte Gerlaco.

(171) Imo a. 1157 cfr. continuatio Sazavensis.

(172) Dimiſſus eſt a. 1173.

(173) Mortuus eſt a. 1174.

(174) Teſte Gerlaco, anno 1177.

(175) Eodem teſte 1180.

(176) Eodem teſte 1179.

(177) Anno 1182 factum eſt.

(178) Quod Gerlacus anno 1185 ſuſe narrat.

(179) Anno 1184.

(180) Henricus episcopus, filius Henrici, ut Fridricus dux, nepos erat Wladislai I ducis Bohemiarum.

(181) Ratiſbonæ tempore quadrageſimali, teſte Gerlaco.

(182) Patrneli; Theobaldus filius erat Theobaldi I et nepos Wladislai I.

1189. Fridricus dux obiit. Conradus, Moraviae A laudabilis dux, successit. Theobaldus recepit provincias suas. Romanus quoque imperator cum innumerabili multitudine christianorum contra paganos pugnaturus, ultra mare viam tenuit, et ibi in naufragio vitam finivit, et in Antiochia sepultus quiescit. Quem etiam multi nobiles Bohemicae terrae primates cum duce Theobaldo secuti inopinata morte sunt praeventi.

1190. Dux autem Conradus cum filio imperatoris in Aptliam est profectus, ubi famosissimum de se referens triumphum, heu! immatura morte est praeventus,

Ossaque delata sua Pragae sunt tumulata,

Quique gemant flentes super hunc et corde dolentes: B
« Ach! ach! Conrade dux crebro commemorande,
Vivas in Christo mundo translatus ab isto! »

1191. Wenceslaus dux in solio paterno (183) consedit, quod vix in tribus mensibus possedit.

1192. Wenceslaus dux de solio pellitur. Prziemysl dux efficitur. Civitas Praga obsidione circumdatur, nec capitur. Tandem post tres menses, ipso

duce Wenceslao permittente, per internuncium imperatoris nunciatur, in manus domini episcopi traditur. Dux autem Wenceslaus, dum in confinibus Zribiae iter ageret, per insidias versipellis²⁰⁰ marchionis (184) ejusdem provinciae capitur, et in munitissima custodia clauditur, solo Spitigneo (185) evadente. Eodem anno dux Prziemysl (186) quorundam Theutonum (187) provinciam vastavit, et imperatorem (188) ex hoc in iram concitavit. Dominus quoque episcopus ad limina sancti Jacobi apostoli causa orationis viam tenuit, quem imperator propter pecuniam sibi pollicitam detinuit, et sic impeditus, reversus est in Bohemiam.

1193. Intrante Martio dominus episcopus Henricus²⁰⁰ ad imperatoris curiam regreditur, et intrante Augusto cum magna gloria et honore in Bohemiam cum ducello Spitigneo revertitur, gestans ab imperatore sibi tradita vexilla ducatus, non tamen obmittens nomen et dignitatem sui episcopatus.

1194.

1195.

I.

WENCESLAI I REGIS HISTORIA.

Igitur rex Wenceslaus anno primo et pluribus C annis regni sui clerum secularem et religiosum multum dilexit, et ecclesias Dei ac ministros earum libentius honoravit. Procedente autem tempore, patre suo jam viam universae carnis ingresso, civitatem Pragensem fecit murari, et alias villas forenses, quae juxta vulgare nostrum dicuntur civitates, muniri praecepit lignis vel lapidibus, compellens religiosos et seculares clericos ad earundem civitatum munitiones vel fossata constituenda. Quo regnante pluribus annis pax bona viguit. Praedones et latrones ecclesiarumque infestatores et alii quam plures malivoli gravamina vel molestias inferre cessaverunt, vel qui inferebant, deprehensi sententiam capitis subierunt. Sub ejus etiam temporibus adinventus est D in Bohemia ludus tournamentorum, 1245, regni autem regis Wenceslai 15²⁰¹ — vel 16. Idem rex voluntati suae carnis deditus, coepit solitariam vitam amare, et castella vel domos ad hoc fabricatas cum paucis solus inhabitare, pace tamen bona et quiete per totum adhuc regnum ejus vigente.

Sub ejus etiam regni temporibus plures domus

religiosorum fabricatae sunt in civitate Pragensi, videlicet fratrum praedicatorum ad sanctum Clementem, fratrum minorum ad sanctum Jacobum, pauperum dominarum ad sanctum Franciscum, templariorum ad sanctum Laurentium, hospitaliorum vel stellariorum ad sanctum Petrum in vico Theutonorum, et plures domus earundem religionum in regno Bohemiae, rege praedicto annuente, sunt fabricatae.

Anno dominicae incarnationis 1249 (189) regni autem Wenceslai regis 20, 2 Kal. Augusti nobiles terrae Bohemiae et natu majores filium ejusdem regis Wenceslai nomine Premisl sibi in ducem vel in regem acceperunt, et sibi fidelitatem in clastro Pragensis ecclesiae juraverunt, patre penitus ignorante (190). Quod dum pater audivit, aegre tulit, sed sibi innata discretionem dissimulavit. Anno vero regis Wenceslai regni sui 21, praedictus rex cum copioso exercitu Bohemorum et Australium et Ungarorum Bohemiam intravit, et in Wissegrad castro suo cum exercitu resedit Idus Februarii. Octava autem die inde recessit, et flumen Vltavam

VARIAE LECTIONES.

²⁰⁰ versipellis 2. ²⁰⁰ manu antiqua, non tamen coeva, supra scriptum est Brzyeczizlaus. ²⁰¹ quinto 2

NOTAE.

(183) Filius erat Sobezlai I.

(184) Misnensis Ottonis.

(185) Duce Brunnenensi.

(186) Wladislai II regis filius.

(187) Bavarorum.

(188) Heinricum VI.

(189) Quae sequuntur a. 1248 gesta esse ex ipsa

narratione apparet.

(190) De his temporibus Otakarus in tabula quadam scripta a. 1256, quam laudat Palackius II, 131 haec refert: *Tempore afflictionis nostrae et miseriae, quando videlicet dira et crudelis persecutio parentum nostrorum nos extra terminos terrae nostrae despecta pietate et sine culpa nostra voluit effugare, etc.*

sub villa Buben cum omni exercitu suo secure transvadavit; et veniens in claustrum in monte Syon (191), aliquot diebus ibi mansit, exercitu suo circa et ultra montem et in claustro Brzewnow commorante. Unde sexto die profectus, ad civitatem Zatecz accessit, et eam suo dominio sine Marte subjugavit, alias autem plures villas vastavit, prædavit, incendit. Circa finem anni prædicti et initio anni sequentis, in hyeme tamen, multa facta sunt incendia in regno Bohemie.

Composita itaque pace et firmata juramentis concordia, ac confectis super hoc instrumentis, rex viam tenuit versus Liutomierzicz, mandans universis ecclesie Pragensis diocesis prælatis et canonicis, ut infra octo dies sibi occurrant, pro viribus suis sibi assistere non obmittant, dato super eodem negotio a domino papa Innocentio IV exsecutore domino Misnensi episcopo (192), quod si prælati ecclesiarum Bohemie et canonici non curassent regi occurrere, et eadem pro viribus suis assistere, excommunicatione plecterentur et suis beneficiis tandem privarentur. Super eodem etiam negotio litera novi regis Almanorum (193) similem poenam continens fuit oblata, et canonicis et aliis clericis in ecclesia Pragensi publice fuit recitata. Filius autem regis credens illam pacem esse veram et non simulatoriam, veniens cum suis Pragæ habitavit, urbi et civitati firmissimam adhibens custodiam, ac deinde ad alia quæ sibi in sortem evenerant transivit oppida et castella.

Interea rex moram faciendo in Liutomierzicz infra aliquot septimanas copiosum congregavit exercitum, ubi plures prælatorum ecclesiarum et quidam canonicorum eidem occurrerunt, ac suas eidem personarum et xenia rerum varia cum servitio fideli præsentaverunt. Rege interim suam cum suis fidelibus curiam in eadem civitate celebrante, mittitur edictum et per omnia fora vicina proclamatur sub obtentu gratiæ regali ac poena sententiæ capitalis evitanda, quatenus omnes injuriarum molestiæ, spolia villarum et rapinæ cessare debeant, et omnes tam nobiles quam pauperes pace tranquilla gaudeant. Celebrata igitur curia et consilio valde secreto habito, rex cum suo exercitu iter arripuit procedens versus Saczska, in qua processione plures peregrin-

noctes, quibus plurima gravamina pauperibus imillata, et plures villæ omnibus rebus spoliata, et varia et inaudita commissa sunt facinora. Tandem perveniens Saczska in sua pausavit munitione, dicens se processurum versus Moraviam, deinde versus Ungariam; sed alter rei probavit eventus.

Imminente siquidem festo assumptionis gloriæ Virginis (Aug. 15), filio regis interea in castro Pragæ commorante, rex missis militibus suis Novæ Augusti civitatem (194) cœpit, ut creditur, quibdam civibus eam sibi tradentibus, et eodem die post meridiem eandem cum suis intravit. Cuique senopus Nicolaus cum fratribus minoribus solemniter occurrit, ac eum cum processione et magna utriusque sexus turba, signis per omnes ecclesias civitatis sonantibus, honorifice suscepit, et in ecclesia sancti Francisci cum magno populi gaudio debeat. Filius autem regis, qui tunc manebat in castro, intelligens placitum patris sui penitus violatum, et civitatem videns esse captam contra suam voluntatem, castro Pragensi fidelibus suis ad custodiendum commisso, se ad loca transtulit tutiora. Quibus vero de fidelioribus suis, quibus episcopalis curiæ (195) defensio erat commendata, videntes vires suas ad ejus tutelam non posse sufficere, omnibus in ea rebus noctu sublati, eadem noctem eam incenderunt, et onusti variis rebus ad castrum confugerunt. Sequenti vero die (Aug. 6) rex missis militibus suis turrin, quæ sita est circa portum pontis, et curiam episcopalem adhuc fumantem cepit nullo resistente, et in eis præsidium fortis virorum. Inde cum suis consilio habito et placito suo jam secundario violato, quod filio suo et nobilibus terræ bona fide promiserat, ordinavit exercitum ad expugnandam urbem (196) Pragensem, disponens viros bellicosos versus orientem, versus occidentem et versus aquilonem, qui prædictam urbem impugnarent²²², ac neminem urbem intrare vel exire permetterent. Viros etiam impios de Galaw (197) duxit, et machinas plures contra urbem erexit; dominas etiam de claustro (198) exire mandavit. Nobiles autem quidam cum suis ministris, qui ad custodiam urbis prædictæ fuerant relictis, modis omnibus resistebant, et muros urbis viriliter defendebant arcibus et balistis. Superveniente

VARIÆ LECTIONES

²²² impugnarant 2

NOTÆ.

(191) Id est Strahoviense.

(192) Innocentii IV litteræ ad Conradum episcopum Misnensem, datæ die 22 April. 1249, exstant apud Boczek III, 106, in quibus hæc leguntur: *Sed idem (Otakar) quorundam baronum regni Boemie — ductus iniquis persuasionibus et seductus una cum ipsis — crudeliter prædictum regem persequitur et hostili persecutione impugnat, in detrimentum personæ ac status ipsius regni cum Conrado, nato Friderici quondam imperatoris, duce Bavariæ, et aliis ecclesiæ persecutoribus sedus amicitie ac societatis dampnabiliter intendendo, in quibus omnibus episcopi Pragenses et quorundam aliarum personarum ecclesiasticarum*

ejusdem regni dicitur esse manus. Quibuscum conjungenda epistola sequens de rege absolvendo iurejurando quod filio de regni cessione fecerat.

(193) Willelmi.

(194) Veterem, die Altstadt.

(195) Ea urbis pars quæ appellatur hodie Kleinseite.

(196) Arcem.

(197) Sunt metallici qui Iglaviæ fodinis operam dabant, qui machinarum extruendarum erant periti.

(198) S. Georgii.

tem gloriosæ Virginis assumptione, rex militibus suis et castri defensoribus treugas imposuit, ut nullus de suis vel adversariis tam solemnī die aliquid molestiæ vel alicujus dolorem læsionis pateretur. Nemini tamen de habitatoribus castri ad civitatem veniendi licentiam indulsit. Fuit itaque nimia aquæ penuria hominibus in castro obsessis, et pabuli defectus equis et pecoribus in tantum, ut si plures dies obsessio castri protraheretur, homines et equi ac pecora simul præ nimia aquæ carentia ac pabuli defectu mori cogerentur. Transacta igitur solemnitate beatæ Virginis secure et pacifice rex sequenti die (Aug. 16) suam festivitatem celebravit, et magnificum suis²²² principibus, clericis ac laicis præparare fecit convivium. Quoniam ipso die omnibus indutus ornamentis regalibus ad ecclesiam sancti Francisci venit, et coronam regalem per manus episcoporum, Pragensis videlicet et Olomucensis, capiti suo impositam suscepit, et sic clamide regali indutus ac pomum et sceptrum in manibus gestando, sacra missarum solemnia ecclesiam intravit auditurus, et audivit devotius quam missam Olomucensis episcopus celebravit, et ad ejus officium plurimos cereos pro gratia vel favore regis procuravit. Quibus finitis, ventum est ad convivium, quod erat secundum magnificentiam regiam præparatum, cui episcopi supradicti et aliarum ecclesiarum prælati interfuerunt. Nobiles vero Bohemiæ, secundum suorum officia beneficiorum, diverso gloriæ apparatu ornati, decenter ad illud ministraverunt. Missum est etiam a rege pro filio suo et baronibus sibi adhærentibus, ut ad ejus præsentiam quantocius venirent, ac de reformatione pacis et statu terræ meliore secum tractarent. Filius denique ad patrem veniens, se per omnia patri subdidit, et pro omnibus nobilibus, qui se offenderant, applicavit. Ad ejus precum humilitatem filium et nobiles in plenitudinem suæ gratiæ suscepit, ac ipso die omnibus cum lacrymis oscula pacis porrexit. Interea filius ex ammonitione suorum, vel ut melius dicam, necessitate, castrum Pragense et alia castra in manus patris resignavit, et se penitus subdendo

A patri cum suis omnibus suæ gratiæ commendavit, dicens se libentissime fore contentum, quibus largitas ipsius ipsum esse contentum voluisset. Super quo rex multo tractatu habito, marchiam Moraviæ cum omnibus attinentiis filio concedit, media duntaxat moneta Giglaviæ sibi retenta, et sic eum a se recedere gratuita licentia permisit. Postea rex cum suis fidelibus salubri inito consilio, feria sexta circa crepusculum diei, quæ tunc occurrebat 13 Kal. Septembris, castrum Pragæ pedester intravit, ejectis tamen prius omnibus, qui fuerant ejusdem castri custodes, ubi in porta castri a prælati et clero ecclesiæ cum processione receptus est, et honorifice ad ecclesiam deductus cum hymnis et laudibus, signis majoribus ecclesiæ majoris resonantibus, ac populo et nobilibus terræ qui tunc aderant *Hospodim promilny ny* resonantibus. Rege tunc temporis infra castrum commorante, privilegium de omni libertate quam petierant domino episcopo et canonicis majoris ecclesiæ conceditur, et scriptum ac sigillis regalibus confirmatum, in manus episcopi donatur duplicatum. Rex autem tribus diebus in castro commoratus, et ad suæ beneplacita voluntatis rebus ordinatis, quarto die, quæ tunc occurrebat 9 Kal. Septembris, primò mane castrum est egressus, et ad castella sua viam arripuit, in quibus prius solitus fuerat habitare. Post evolutionem vero quatuor septimanarum rege in quodam castello Tyrow (199) nominato commorante, illius ejus cum quibusdam nobilibus ad eum accessit, petiturus sibi et fidelibus suis gratiam ampliorem, quam per plures nuncios eidem filio et nobilibus promiserat, si ad ejus in præfato castello veniret præsentiam. Tunc rex nacta opportunitate, quam animo suo diu conceperat, filium suum et quosdam nobiles in eodem castello detinuit, ac penitus immemor suæ promissionis, filium suum in quandam munitionem firmissimam (200) transmisit custodiendum. Nobiles autem terræ remisit ad castrum Pragæ districtissime præcipiens eos binos et binos in singulis carceribus detru di cathenatos.

II.

ANNALIUM PRAGENSIIUM PARS I.

1196. 17 Kal. Julii obiit Henricus²²³ episcopus (201), qui fuit dux Bohemiæ.

1197. Dux Spitigneus superavit Prziemysl ducem. Eodem anno cæcatus est. Hic Prziemysl a Philippo imperatore coronatus est.

VARIÆ LECTIONES.

²²² ita 2 posito erronee super u signo contractionis ex, quasi legendum sit servis. ²²³ eadem manu hic supra scriptum Brzeczislaus

NOTÆ.

(199) in circulo Pilsensi situm, quindecim miliaria a Praga distans, Pubitschka IV, 2, p. 238.

(200) Frauenberg.

(201) Obiit a. 1197, teste Gerlaco et bulla confirmationis a Coelestino III pontifice cœnobio Teplensi 7 Aug. 1197 data, ubi legitur: *Bonæ memoriæ Hen-*

ricus Pragensis episcopus dum curam ducatus Bohemiæ gereret. Cujus bullæ mentionem fecit continuatoris editor Viennensis, p. 62. Diem 14 Junii Henrici supremum exhibet Kalendarium Doxancense Balbin., Epit. hist. Boh., p. 247

sub villa Buben cum omni exercitu suo secure transvadavit; et veniens in claustrum in monte Syon (191), aliquot diebus ibi mansit, exercitu suo circa et ultra montem et in claustro Brzewnow commorante. Unde sexto die profectus, ad civitatem Zatecz accessit, et eam suo dominio sine Marte subjugavit, alias autem plures villas vastavit, prædavit, incendit. Circa finem anni prædicti et initio anni sequentis, in hyeme tamen, multa facta sunt incendia in regno Bohemiæ.

Composita itaque pace et firmata juramentis concordia, ac confectis super hoc instrumentis, rex viam tenuit versus Liutomierzicz, mandans universis ecclesiæ Pragensis diocesis prælati et canonicis, ut infra octo dies sibi occurrant, pro viribus suis sibi assistere non obmittant, dato super eodem negotio a domino papa Innocentio IV exsecutore domino Misnensi episcopo (192), quod si prælati ecclesiarum Bohemiæ et canonici non curassent regi occurrere, et eadem pro viribus suis assistere, excommunicatione plecterentur et suis beneficiis tandem privarentur. Super eodem etiam negotio littera novi regis Almanorum (193) similem pœnam continens fuit oblata, et canonicis et aliis clericis in ecclesia Pragensi publice fuit recitata. Filius autem regis credens illam pacem esse veram et non simulatoriam, veniens cum suis Pragæ habitavit, urbi et civitati firmissimam adhibens custodiam, ac deinde ad alia quæ sibi in sortem evenerant transivit oppida et castella.

Interea rex moram faciendo in Liutomierzicz infra aliquot septimanas copiosum congregavit exercitum, ubi plures prælatorum ecclesiarum et quidam canonicorum eidem occurrerunt, ac suas eidem personas et xenia rerum varia cum servitio fideli præsentaverunt. Rege interim suam cum suis fidelibus curiam in eadem civitate celebrante, mittitur edictum et per omnia fora vicina proclamatur sub obtentu gratiæ regali ac pœna sententiæ capitalis evitanda, quatenus omnes injuriarum molestiæ, spolia villarum et rapinæ cessare debeant, et omnes tam nobiles quam pauperes pace tranquilla gaudeant. Celebrata igitur curia et consilio valde secreto habito, rex cum suo exercitu iter arripuit procedens versus Saczska, in qua processione plures peregrit

noctes, quibus plurima gravamina pauperibus illata, et plures villæ omnibus rebus spoliata varia et inaudita commissa sunt facinora. Tunc perveniens Saczska in sua pausavit munus dicens se processurum versus Moraviam, et versus Ungariam; sed aliter rei probavit even

Imminente siquidem festo assumptionis glæ Virginis (Aug. 15), filio regis interea in Pragæ commorante, rex missis militibus suis N Augusti civitatem (194) cœpit, ut creditur, quidam civibus eam sibi tradentibus, et eodem post meridiem eandem cum suis intravit. Cui scopus Nicolaus cum fratribus minoribus solem occurrit, ac eum cum processione et magna turba sexus turba, signis per omnes ecclesias civitatis sonantibus, honorifice suscepit, et in ecclesia sancti Francisci cum magno populi gaudio deinde Filius autem regis, qui tunc manebat in castro, intelligens placitum patris sui penitus violatum, civitatem videns esse captam contra suam voluntatem, castro Pragensi fidelibus suis ad custodiendum commisso, se ad loca transtulit tutiora. Quibus vero de fidelioribus suis, quibus episcopalis curiæ (195) defensio erat commendata, videre vires suas ad ejus tutelam non posse sufficere, omnibus in ea rebus noctu sublati, eadem urbem incenderunt, et onusti variis rebus ad castra confugerunt. Sequenti vero die (Aug. 6) rex cum militibus suis turrim, quæ sita est circa pontis, et curiam episcopalem adhuc summas cepit nullo resistente, et in eis præsidium fortis virorum. Inde cum suis consilio habito et populo suo jam secundo violato, quod filio suo et nobilibus terræ bona fide promiserat, ordinavit exercitum ad expugnandam urbem (196) Pragensem disponens viros bellicosos versus orientem, versus occidentem et versus aquilonem, qui prædictam urbem impugnarent, ac neminem urbem latere vel exire permetterent. Viros etiam impios de Galaw (197) duxit, et machinas plures contra urbem erexit; dominas etiam de claustro (198) exire prædavit. Nobiles autem quidam cum suis ministeriis, qui ad custodiam urbis prædictæ fuerant relictis, modis omnibus resistebant, et muros urbis viribus defendebant arcibus et balistis. Superveniente

VARIÆ LECTIONES

¹⁹² impugnant 2

NOTÆ.

(191) Id est Strahoviense.

(192) Innocentii IV litteræ ad Conradum episcopum Misnensem, datæ die 22 April. 1249, exstant apud Boczek III, 106, in quibus hæc leguntur: *Sed idem (Otakarus) quorundam baronum regni Bohemiæ — ductus iniquis persuasionibus et seductus una cum ipsis — crudeliter prædictum regem persequitur et hostili persecutione impugnat, in detrimentum personæ ac status ipsius regni cum Conrado, nato Friderici quondam imperatoris, duce Baviaræ, et aliis ecclesiæ persecutoribus fedus amicitie ac societatis dampnabiliter inendo, in quibus omnibus episcopi Pragensis et quarundam aliarum personarum ecclesiasticarum*

ejusdem regni dicitur esse manus. Quibuscumque jungenda epistola sequens de rege absolvenda iurejurando quod filio de regni cessione fecerat.

(193) Willelmi.

(194) Veterem, die Alstadt.

(195) Ea urbis pars quæ appellatur hodie Kletse.

(196) Arcem.

(197) Sunt metallici qui Iglavæ fodinis operam dabant, qui machinarum extruendarum profecti.

(198) S. Georgii.

n gloriosæ Virginis assumptione, rex nihilibus is et castri defensoribus trengas imposuit, ut illud de suis vel adversariis tam solenni die aliquid uestitiæ vel alicujus dolorem læsionis pateretur: mini tamen de habitatoribus castri ad civitatem niendi licentiam indulsit. Fuit itaque nimia aquæ nuria hominibus in castro obsessis, et pabuli fectus equis et pecoribus in tantum, ut si plures es obsessio castri protraheretur, homines et equi pecora simul præ nimia aquæ carentia ac pabuli fectu mori cogerentur. Transacta igitur solemnitate atæ Virginis secure et pacifice rex sequenti die (Aug. 16) suam festivitatem celebravit, et magnificum is²²² principibus, clericis ac laicis præparare fecit onvivium. Quoniam ipso die omnibus indutus or- namentis regalibus ad ecclesiam sancti Francisci nit, et coronam regalem per manus episcoporum, ragensis videlicet et Olomucensis, capiti suo im- potam suscepit, et sic clamide regali indutus ac omum et sceptrum in manibus gestando, sacra issarum solennia ecclesiam intravit auditurus, et udivit devotius quam missam Olomucensis episcopus elebravit, et ad ejus officium plurimos cereos pro gra- a vel favore regis procuravit. Quibus finitis, ventum st ad convivium, quod erat secundum magnificentiam egiam præparatum, cui episcopi supradicti et alia- um ecclesiarum prælati interfuerunt. Nobiles vero ohemiæ, secundum suorum officia beneficiorum, iverso gloriæ apparatu ornati, decenter ad illud inistraverunt. Missum est etiam a rege pro filio uo et baronibus sibi adhærentibus, ut ad ejus præ- entiam quantocius venirent, ac de reformatione acis et statu terræ meliorem secum tractarent. Filius enique ad patrem veniens, se per omnia patri sub- idit, et pro omnibus nobilibus, qui se offenderant, applicavit. Ad cujus precum humilitatem filium etobiles in plenitudinem suæ gratiæ suscepit, ac ipso lie omnibus cum lacrymis oscula pacis porrexit. nterea filius ex ammonitione suorum, vel ut melius licam, necessitate, castrum Pragense et alia castra n manus patris resignavit, et se penitus subdendo

A patri cum suis omnibus suæ gratiæ commendavit, dicens se libentissime fore contentum, quibus largi- tas ipsius ipsum esse contentum voluisset. Super quo rex multo tractatu habito, marchiam Moraviæ cum omnibus attinentiis filio concedit, media dun- taxat moneta Gíglavie sibi retenta, et sic eum a se recedere gratuita licentia permisit. Postea rex cum suis fidelibus salubri inito consilio, feria sexta circa crepusculum diei, quæ tunc occurrebat 13 Kal. Septembris, castrum Pragæ pedester intravit, ejectis tamen prius omnibus, qui fuerant ejusdem castri custodes, ubi in porta castri a prælati et clero ec- clesiæ cum processione receptus est, et honorifice ad ecclesiam deductus cum hymnis et laudibus, signis majoribus ecclesiæ majoris resonantibus, ac populo et nobilibus terræ qui tunc aderant *Hospodin promiluy ny* resonantibus. Rege tunc temporis infra castrum commorante, privilegium de omni libertate quam petierant domino episcopo et canonicis ma- joris ecclesiæ conceditur, et scriptum ac sigillis regalibus confirmatum, in manus epi- copi donatur duplicatum. Rex autem tribus diebus in castro com- moratus, et ad suæ beneplacita voluntatis rebus ordinatis, quarto die, quæ tunc occurrebat 9 Kal. Septembris, primò mane castrum est egressus, et ad castella sua viam arripuit, in quibus prius solitus fuerat habitare. Post evolutionem vero quatuor septimanarum rege in quodam castello Tyrow (199) nominato cominorante, illius ejus cum quibusdam nobilibus ad eum accessit, petiturus sibi et fidelibus suis gratiam ampliorem, quam per plures nuncios eidem filio et nobilibus promiserat, si ad ejus in præfato castello veniret præsentiam. Tunc rex nacta. opportunitate, quam animo suo diu conceperat, fi- lium suum et quosdam nobiles in eodem castello detinuit, ac penitus immemor suæ promissionis, filium suum in quandam munitionem firmissi- mam (200) transmisit custodiendum. Nobiles autem terræ remisit ad castrum Pragæ districtissime præ- cipiens eos binos et binos in singulis carceribus de- trudi catenatos.

II.

ANNALIUM PRAGENSIIUM PAR

1196. 17 Kal. Julii obiit Henricus²²² episco- pus (201), qui fuit dux Bohemiæ.

1197. Eodem Imper

superavit Przemysl ducem. est. Ille Przemysl a Philippo st.

²²² ita 2 posito erronee super u sig supra scriptum Brzeczislaus

lit servis. ²²³ eadem manu hic

(199) in circulo Pilsensi situ- liaria a Praga distans, Pulita- (200) Frauenberg. (201) Obiit a. 1197, test- mationis a Celestino III 7 Aug. 1197 data, ubi lo

scopus dum exor- tus Bohe- a bolia ment- continua- scus, p. Henri- abbat. ka- se Bal-

1199. rex ²⁰² Przemysl sublimatur in regem (202), A et dimissa uxore sua (205) duxit Constantiam sororem regis Ungariæ (204).

1198. Brzeczislaus dux et episcopus ab hoc loco migravit (205).

1199. Fridricus episcopus quartus decimus et Daniel secundus eligitur in episcopum. Wladislaus de ducatu cedit fratri Przemysl, et hic ibidem cepit ducatum (206).

1200.

1201. terræ motus fuit ubique.

1202.

1203. Conradus dux Moraviæ Pragam obsedit ²⁰⁷. Rex Przemysl rebellans Philippo regi, Ottoni imperatori fecit hominum (207).

1204. sanctus Procopius canonizatus est. Eodem anno Bohemi cum Moravis bellum commiserunt.

1205. rex Przemysl in gratiam Philippi rediit, et obsides pro 7000 marcarum dedit.

1206. dux Lesiko (208) cum fratre Conrado (209) occiderunt Romanum regem Prutenorum (210). Philippus cepit Coloniensem episcopum (211), et Ottonem fugavit.

1207. sol eclipsim passus est. Eodem anno Gunegundis, filia regis Philippi, data est in matrimonium Wenceslao (212) filio regis Przemysl.

1208. Philippus occisus est imperator ab Ottone palatino.

1209. Otto Romæ imperator efficitur.

1210. Conradus dux in Apulia obiit. Otto excommunicatur.

1212. allatio reliquiarum Thomæ, Jacobi, et B Thaddæi apostolorum, et sancti Mauriti de Theutonia in Pragam. Cyrinus (213), camerarius regis Bohemiæ, pellitur de provincia a rege et ab universis primatibus. Fridricus rex Siciliæ venit in Theutoniam.

1213. regina Ungariæ interfecta est (214).

1214. Daniel secundus, Pragensis ecclesiæ episcopus, obiit; cui Andreas succedit.

1215. Andreas ordinatus in episcopum Pragensem Romæ in die sanctæ Cæcilie (Nov. 22) concilium Romanæ celebratur.

1216. fratres sancti Adalberti portati sunt in Pragam. Eodem anno 4 Idus Aprilis Andreas episcopus posuit interdictum in Bohemia a divinis et a sepultura (215), deinde Romam declinavit (216).

1217. 4 Kal. Junii archiepiscopus Magontinus (217) Bohemiæ interdictum relaxavit (218). Eodem multitudo christianorum ultra mare profecta est.

1218. episcopus Wratislaviensis Laurentius cum Theobaldo (219) duce Bohemiæ in Prussiam peracti sunt.

1219. hyems calida fuit et pluviosa. Eodem anno episcopus Andreas Pragensis secunda vice posuit Bohemiam sub interdicto.

VARIE LECTIONES.

²⁰² in margine 2. manu paulum recentiori dux. ²⁰⁵ Wadislaus 2. ²⁰⁷ Verba Conradus — obsedit in calami ductu transfixa sunt in 2.

NOTÆ.

(202) Moguntia eodem tempore quo Philippus rex C domir sugarunt; de quo fusius disseruit Roepell coronatus est, vide Gerlaci ultima verba. 407.

(203) Adela filia Ottonis marchionis Misnensis; de quo divortio Innocentius III papa litteras dedit, ad archiepiscopum Magdeburgensem d. 4 Oct. 1199, Boczek II, 353.

(204) Andreas.

(205) De duplici hoc Heinrichi nomine ex tabulis testimonia attulit editor Viennensis, p. 61.

(206) Imo anno 1197 hæc facta sunt.

(207) De quo vide litteras Innocentii III datas 11 Dec. 1203; Boczek III, 49 et Ottonis IV epistolam ad pontificem Rom. ibid., et nomen regale Bohemis papa eodem anno 1204 confirmavit; vide Palacki II, 67.

(208) I. e. Leszek dux Cracoviæ et Sandomiriæ.

(209) Duce Masoviæ.

(210) Errat; legendum est Ruthenorum; Romanus est dux Wladimiræ et Halicie, quem fratres illi anno 1205 apud Zarichost laud procul a Sen-

(211) Brunonem, de quo Arnoldus Lubec. VII, 3.

(212) Qui natus erat 1205.

(213) Cernin qui Wratislai, Otakari filii majores partibus fuisse videtur, quem Otto IV anno 1212 Norimbergæ regem Bohemiæ fecerat; Palacki II, 73.

(214) Gertrud, a Benedicto bano Croatia.

(215) Ob libertatem ecclesiæ negatam et investituram a laicis factam.

(216) Quam intravit mense Martio 1217. Cf. Ann. Pragens.

(217) Sigefridus.

(218) Cfr. litteræ Honorii III, xiii Kal. Augusti 1214 scriptæ, Boczek II, 93 et sequentes annis 1215, 1219 datæ.

(219) Tertio. Vid. Voigt Geschichte von Preussen I, 445.

220. Poloni a Pruzis occisi sunt, et a Ruthenis furore gladii interfecti, et a fossoribus auri mactati milibiter interierunt.
221. Gregorius cardinalis (220) a rege Przemysl et ab universo clero honorifice susceptus, ecclesiam uit et interdictum relaxavit. Honorius (221) papa confirmavit ordinem prædicatorum.
222. Wladislaus dux Moraviæ, frater regis Przemysl, obiit (222). Eodem anno stella insolite claritatis occidente mundo apparuit.
- 223.
224. Andreas episcopus Pragensis Romæ existens in exilio obiit. Eodem anno Peregrinus electus est in episcopum Pragensem.
225. Conradus cardinalis (223) Bohemiam intravit. Wladislaus marchio Moraviæ (224), frater regis nceslai, obiit.
226. Prædicatores receperunt domum in civitate Pragensi.
227. 14^{ma} Kal. Januarii Johannes (225) episcopus consecratus est (226). 17 Kal. Septembris consecutum est altare sanctæ Katherinæ virginis.
228. Wenceslaus rex consecratus est cum uxore sua Cunegunde regina in ecclesia Pragensi a venerabilissimo Maguntino archiepiscopo in dominica qua cantatur : *Esto mihi*. 16 Kal. Julii consecrata est casa sancti Thomæ (227).
229. Legatus apostolici, Symon dictus, omnium proventuum decimam quæsit ab ecclesia. Idem Symon res conventuales ecclesias a divino suspendit officio.
230. Przemysl dux obiit 18 Kal. Januarii.
- 231.
232. fratres minores receperunt domum Pragæ. Sancta Elyzabeth canonizata est.
233. Agnes, filia regis Przemysl, assumpsit habitum pauperum dominarum.
234. claustrum ecclesiæ Pragensis reparatum est de lapidibus et testudinatum
235. Vitus factus est canonicus ecclesiæ Pragensis 2 Kal. Januarii.
236. Johannes episcopus Pragensis 21, obiit 16 Kal. Septembris, cui Bernhardus successit.
- 237.
- 238.
239. Bernhardus episcopus Pragensis obiit (228), cui Nicolaus successit.
240. timor Tartarorum magnus irruit super Bohemos. Eodem anno Nicolaus episcopus Romæ consecutus rediit, in sede sua receptus 5 Kal. Augusti (229). Constantia regina obiit Idus Decembris (230).
241. pagani qui Tartari dicuntur multa regna christianorum destruxerunt (231); et Vitus decanus electus in ecclesia Pragensi 10 Kal. Octobris. Illidem Colmannum, fratrem regis Ungariæ, sagittaverunt et gariam totam depopulaverunt, et Henricum ducem (232) Poloniæ in bello occiderunt cum exercitu ejus pso Polonia (233) 3 Nonas Octobris eclipsis solis facta est post meridiem, ita ut putaretur crepusculum hominibus.
242. Fridricus dux Austriæ Moraviam vastavit, et eam cum magno damno confusus exivit, intrante nceslao rege Bohemiæ in ipsam Moraviam causa experiendi belli fortunam (234).

VARIE LECTIONES.

²² Scriptum fuerat 23, sed correctum a coeva manu 14.

NOTÆ.

(220) Gregorius de Crescentio S. Theodori diaconi ordinatus, qui legatus in terras septentrionales usus est. Vide Honorii III litteras annis 1220 et 21 datas; Boczek II, 119.

(221) Tertius.

(222) in præcepto vii Kal. Sept. 1222 dato mentis rex fratris Wladislai piæ recordationis; Boczek 142.

(223) Portuensis episcopus et S. Rufinæ cardinalis, qui mense Maio Pragæ commorabatur. Ibid., II, 5.

(224) filius Otakari regis, successor illius Wladislai, quo supra.

(225) secundus.

(226) Peregrinus, quem Andreas episcopus excommunicaverat, Honorii III jussu anno 1225 munere se dicaverat.

(227) De coronatione Otakarus et Wenceslaus res anno 1228 præceptum scribi jusserunt, quod vide Boczek II, 186.

(228) anno 1240. Cfr. Palacki Italienische Reise, p. 28.

(229) quod factum est a. 1241.

(230) Excidisse videtur numerus; nam Nonis Decemb. 1240 scriptum est Constantiæ testamentum, et vii Idus Dec. dicit Wenceslaus rex, matrem iter universæ carnis ingressam esse. Cfr. Boczek II, 380, 381.

(231) De clade a Tartaris confecta cfr. litteras Wenceslai regis et Gregorii IX papæ apud Boczek III, 8-20 et Palackii commentationem Ueber den Mongoleneinfall von 1241 in Abhandlungen d. k. k. nigl. Böhm. Gesellschaft der Wissenschaften V, 2, p. 371.

(232) Vratislaviæ.

(233) haud procul a Lignitia in campis Wahlstadiensibus.

(234) Cfr. Chronic. Garstense ad h. a. ap. Rauch. SS. rerum Austriæ. I, 32.

1243. soldanus Babylonie cum maxima multitudine paganorum qui Corozini dicuntur terram sanctam intravit, et civitatem sanctam Jerusalem et templum cum sancto sepulchro Domini totaliter destruxit, vi et feminas cum pueris indifferenter occidit. Longa via claustrum versus aquilonem depicta est.

1244. ecclesiam sancti Jacobi fratrum minorum consecravit. Eodem anno claustrum Pragense consecratum est.

1245. reconsecratum est altare sancti Wenceslai, et altare sanctorum evangelistarum consecratum: 2 Nonas Octobris. Innocentius papa Lugduni concilium celebravit, in quo Fridricum imperatorem per definitivam sententiam deposuit, ipsum a communione fidelium separando propter hæresim contra eum probatam. Et loco ipsius lancravius Duringie Henricus nomine electus est in regem Almaniae (235). In eodem concilio Conradus depositus est, qui fuerat in Olomucensem episcopum per laycalem potentiam intrusus (236), cui dominus Brinno substitutus (237).

1246. Fridricus dux Austriae ab Ungaris in bello occisus est (238), et filia (239) fratris sui senioris Henrici quondam ducis Austriae, cum Wladislao, filio regis Bohemiae, matrimonium contraxit, et per hoc Wladislaus habebat Austriae ducatum. Mortuo etiam tunc Mescone duce Poloniae (240) sine liberis, fratres ejusdem ducatus Wladislaum prædictum sibi in ducem accipiunt, se et sua jurisdictioni suae omnia subdendo.

1247. Wladislaus obiit, filius regis Wenceslai, qui Fridrico successerat in Austriae ducatu.

1248. rex Wenceslaus de solio pellitur. Regina Cunegundis obiit Idus Septembris. Studium Pragense perit (241). Multae domus in civitate Pragensi et in toto regno Bohemiae plurimae villae combustae sunt. Custodes ab ecclesia Pragensi recesserunt. Rex Franciae cum exercitu suo transfretavit feria sexta ante penthecosten (242). Bohemi et Moravi in Ponte (243) victi fugerunt.

1249. 11 Kal. Aprilis episcopus Nicolaus suspendit ecclesias in sua diocesi constitutas a pulsatione campanarum et omni ornatu ecclesiae sollemni, duabus tantum campanis minimis ad pulsandum et ornatu per dragesimali pro festo ad officium concessis, in festo quantumlibet magno occurrente (244). Eodem anno Wissegradensis ecclesia combusta est.

1250. 6 Non. Julii grando magna cecidit post meridiem, quae multa damna intulit segetibus autumnalibus et vernalibus, vineis, arboribus pomiferis et aliis, multamque stragem fecit pecorum, volucrium diversis generis, silvestria etiam animalia plura peremit; in plerisque locis regni Bohemiae et maxime circa Pragam homines quoque et jumenta multa submersa, et aedificia et granaria plurima turbine diruta. Quae grando duravit indissolubilis infra septem dies, et mirae fuit magnitudinis et triangula, et quaedam muscae permixtae, quam etiam nimia pluviae secuta est inundatio.

Eodem anno rex Wenceslaus collegit collectum per universum regnum suum de singulis araturis accipiens.

Eodem anno 16 Kal. Januarii hora tertia, dum miles Pertoldus eques transiret per pontem, et venisset ad turrim quae est in fine pontis, duo corvi moverunt lapidem de summa carceris arce, qui veniens cecidit super caput ejusdem Pertoldi, a cujus ictu cadens de equo illico expiravit. Eodem anno 16 Kal. Decembris Vitus decanus Pragensis, mandato regis Wenceslai accepto, venit ad eum in castellum Tyrow, et sequenti die ad mandatum regis cinxit gladio Ursum, villicum regis in Velis, in ecclesia sancti Johannis Baptistae coram quibusdam Bohemiae nobilibus. Eodem anno Cxtihor judex 4 Kal. Januarii in Petrzin monte gladio decollatus est, et filius ejus Jaros extra muros civitatis rotatus est (245).

1251. 18 Kal. Februarii receptae sunt reliquiae cum totius fere populi concursu, et cum totius civitatis cleri processione extra muros civitatis versus Wissegrad, quas dominus papa (246) misit Agneti, sorori regis Wenceslai, et aliis quas minores fratres attulerunt; et delatae sunt in ecclesiam sancti Francisci.

Eodem anno Wenceslaus rex Bohemiae processit ad expeditionem versus Bavariam (247) cum multis exercitu Bohemorum et Moravorum, a quibus transeuntibus multa mala, spolia, incendia et alia damna infinita perpetrata sunt in Bohemia, pluribus in villis lacrymantibus usque misellis. Rege interim cum suis

NOTÆ.

(235) quod factum est in loco Hochheim die 22 m. Maii 1246. Cfr. Böhmer reg. imperii 1246-1315, p. 1.

(236) Conradus canonicus Hildeshemensis et frater Friderici imperatoris, cui opposuerant Willelmum magistrum, de quo vide Gregorii IX litteras l. lib. April. 1241 datas ap. Boczek III, 1 et Innocentii IV, a. 1243, ib., p. 29.

(237) antea præpositus Lubecensis, e domo comitum Holsatiae oriundus, qui electus est cum Willelmus a munere sponte se abdicasset. Epist. Innocentii IV dat. 20 Sept. 1243. l. c. et sqq.

(238) in prælio ad Leitham commisso die 15 Jun. 1246.

(239) Gertrud; cfr. Pernoldus ad a. 1246.

(240) Est dux Opoliensis.

(241) Quid sibi velint hæc verba Balbinus Palacki, Palacki frustra quæsierunt.

(242) mense Junio quo celebrabatur Pentecostes festus Parisios reliquit Ludovicus IX; die 25 a. Aug. 1248 in altum mare evectus est.

(243) l. e. apud Brux castellum fugati sunt illi qui contra Wenceslaum regem seditionem morantur. Cfr. Pulkava ad h. a.

(244) Favebat enim episcopus primum praelis inimicorum regis.

(245) De his vide Palackium II, 136.

(246) Innocentius IV.

(247) Quod factum est quia Bavariae duces Austriam recuperare nitebantur.

sua castra revertente, filius ejus cum omni exercitu intravit Bavariam, et magnam partem ejus vastavit, endit et diversis malis affixit. Tandem trengis interpositis cum duce Bavarie (248) supplicante ad Kal. ii, reversus est ad propria; Bohemi vero revertentes multa pecora traxerunt secum de Bavaria, praeue Pilznenses. In purificatione vero sanctae Mariae (Febr. 2) episcopo praedicante magna vis ventorum orta est, et aer obscuratus est, ita ut vix poterant hominum vultus dignesci; postea nix magna in plerisque partibus Bohemiae descendit, qualem non meminit aetas nostra. 5 Idus Martii episcopus Nicolaus celebravit ordines in Tyn (249), in ecclesia sancti Christophori, et ibidem electum Pataviensem (250) in diaconum ordinavit.

Eodem anno Gallus factus est sacrista. Kalend. Aprilis episcopus Nicolaus celebravit ordines in ecclesia sancti Francisci, ubi Salzburgensem electum. (251) in diaconum, et Pataviensem electum in presbyterum ordinavit. 5 Idus Aprilis (252) et die palmarum electus Pataviensis Bertholdus promotus est in episcopum ecclesia Pragensi, praesentibus quinq[ue] episcopis et benedicentibus eum, et sexto Salzburgensi electo; 10 die data est indulgentia 7 annorum et 280 dierum, singulis episcopis et electo indulgentibus annum et 40 dies. 8 Idus Augusti primo crepusculo orta est magna vis ventorum et choruscationum et totuum. Item 19 Kal. Septembris similia orta fuerunt et terribilia. Iterum 15 Kal. ejusdem mensis media nocte similia orta fuerunt, de quorum gravi impulsu multa aedificia ruerunt, horrea funditus eversa sunt, omnes plerique fulminati, fruges grandine percussae, fructus arborei excussi, vineae laesae per totam diocem Pragensem. Annona male provenit et praecipue hyemalis. Papa exegit mille marcas argenti a clero bohemiae eodem anno. Item eodem anno prope festum sancti Wenceslai (Sept. 29) pecunia in auro ad valorem mille marcarum argenti in pondere Polonico (253) ab universo clero regni Bohemiae collecta, in Poloniam est delata et domino Thomae Wratislaviensi episcopo assignata.

Eodem etiam anno pulli equarum nati sunt, signa videntibus praetendentes, ac si fuerint triennes. Nimia iam si ceitas fuit, propter quam homines seminare non valuerunt in Augusto, in Septembri et Octobri medio. Hoc etiam anno male provenerunt annona, vinum, fructus arborei. Presbyter quidam de Bernarticz nomine Martinus capitur, et in carcere publico ad pedem pontis spoliatus miserabiliter retruditur, et 13 Kal. Decembris de carcere absoluitur. Pridie Kal. Decembris excommunicati et denunciati sunt in ecclesia Pragensi abbas de Milewsk (254), praepositus, prior, supprior, ecclesiasticus, plebanus de Czeruen, magistri uriarum ejusdem monasterii, et omnes ecclesiae eorum positae sub interdicto propter querimoniam Martini.

Eodem anno 11 Kal. Decembris Austria subdidit se regi Bohemorum Wenceslao, ad cuius possessionem habendam missus est filius regis Przemysl, qui intravit civitatem Viennam et alias civitates et urbes et castella (255).

Eodem anno Bartholomaeus canonicus Pragensis privatus est praebenda sua per capitulum Pragense, episcopo Nicolao consentiente et confirmante sententiam capituli, quam idem Bartholomaeus in anno praeterito contra se ipsum tulerat et in scripto redegerat, propter varios excessus et continuam absentiam chori. Hyems temperata fuit, nec nimis aspera neque lenis.

1252. Przemysl, filius regis Wenceslai, celebravit nuptias in Henburk (256) 3 Idus Februarii (257), ducens in matrimonium dominam Margaretham viduam (258), filiam Leupoldi ducis Austriae jamdudum defuncti.

Eodem anno in quadragesima, quae occurrebat 13 Kal. Martii, frater Hugo, presbyter cardinalis tituli sanctae Sabinae, apostolicae sedis legatus (259), accepit procuraciones nomine legationis suae a clero Bohemiae, tam religioso quam seculari, licet in Almania constitutus.

Eodem anno tempore veris et ante initium aestatis erectus est chorus in ecclesia Pragensi, et capella sancti Michaelis dilatata, et etiam palatium a parte occidentali est constructum. Eodem anno 14 Kal. Junii

NOTAE.

(248) Ottone.

(249) Tyn Horsswicz in circulo Pilsensi.

(250) Bertholdum.

(251) Philippum, filium Bernhardi ducis Karinthiae, nepotem Wenceslai regis.

(252) Ita legendum est, non Id. Apr., ut habet codex, nam palmarum dies incidit in 9 Apr.

(253) De pondere Polonico, quod minoris erat pretii quam Bohemicum, vide Pubitschkain IV, 2, p. 217.

(254) Mühlhausen.

(255) Ipse Otakarus in praecepto scripto 29 Apr. 1253 ita testatur: *Cum post obitum nobilium principum Austriae et Styriae propter insolentem nimisurbationem iidem principatus sic anxie vexarentur, ut jam — iustitia et par extra easdem provincias*

exalarent, nosque in occursum tanti discriminis pietatis innatae molis clementia, et per nobiles ducatus eorumdem, comites et barones provide invitati, etc. Cfr. Hormayr Archiv. 1828, n. 61. At jam diu 16 Nov. Otakarus ducem Austriae se appellat ap. Boczek III, 144.

(256) Hainburg.

(257) Pernoldo teste, nuptiae celebratae sunt die 8 m. Aprilis 1252.

(258) Heinrici VII regis, filii Friderici II imperatoris, quae Friderici, ultimi Austriae ducis, soror nata erat annos 46, cum Otakaro juveni nuberet. Cfr. de Margaretha Lambacher Oesterreichisches Interregnum, p. v, 45.

(259) Qui jam anno 1251 exeunte Prage commorabatur, ut probant litterae ejus ap. Boczek III, 154.

occurrit festum penthecosten; tunc in vigilia penthecosten et in die sancto magnum frigus inhorruit, et in plerisque locis descendit, a quorum asperitate multa jumenta, oves et pecora mortua sunt. Eodem capella sancti Michaelis in ecclesia Pragensi 12 Kal. Junii dedicata est a venerabili patre, domino Ne episcopo Pragensi. Pabuli sive straminum magnus defectus fuit. Ver fere totum siccum fuit, cujus finis humidus erat; fames satis dura in fine veris et in initio æstatis.

Eodem tempore multitudo Comanorum (260) de finibus Ungariæ prorumpens, multa millia christianorum in Moravia peremit, nulli penitus sexui parcens vel ætati. Inter quos multi clericorum perierunt.

Idus Junii profluxit sanguis de pede crucifixi in ecclesia sancti Georgii Pragæ, Pomieno, iudice Bohemorum, adorante et manu sanguinem de pede crucifixi detergente.

Eodem anno hyemalia mediocriter in plerisque partibus provenerunt, æstivalia fere penitus defecerunt excepto milio.

Eodem anno 12 Kal. Junii fundatum est hospitale ad pedem pontis, in ripa fluminis Vltavæ, a fratribus stelliferis ad honorem sancti Spiritus. Hoc anno hyems aspera fuit et glacies grossa ad duas ulnas. Eodem anno turres Pragensis castri et ad pedem pontis munitæ sunt.

1253. prope festum annunciationis (Mart. 25) plures episcopi convenerunt ad regem Bohemæ in regno castello, inter quos adfuit Salzburgensis electus, et Bambergensis episcopus (261), Ratisponensis (262), Misnensis, Pataviensis, Olomucensis et alii episcopi, quos omnes rex Wenceslaus benigne suscepit, et plures dies magnis expensis honeste pertractavit. Quare autem venerint vel quid cum rege fecerint, incognitum.

Legatus etiam apostolicæ sedis, frater Hugo, per fratrem Gerhardum ordinis prædicatorum per secunda vice et accepit 50 marcas a clero Pragensis diocesis. Quarto autem Idus Junii cereus baptisimus in ecclesia Pragensi circa medium noctis corrui et in plures partes contritus est, ejus summitas basi portica.

Eodem quoque anno civitas Pragensis murata est versus aquilonem et occidentem, et curia episcopalis ad pedem pontis posita alienata est ab episcopo Nicolao Pragensi, et munita vallis et propugnaculis. Eodem quoque sanctæ Mariæ cruciferorum munita est vallo, muro et propugnaculis. Timor etiam magnus Comanorum et aliorum extraneorum irruit super Bohemos, quorum impetum rex Wenceslaus præcavens, redigens expensas in frumento, vino, melle, pernis, sale et caseis ab omnibus religiosis Pragensis diocesis villicis suis et a quibusdam civitatibus, certam summam cuilibet assignans reddendam in numero et mensura, et reposuit easdem in ecclesia sancti Georgii in castro Pragæ, cujus ecclesiæ sanctimoniales conati sunt exire de claustro et in civitate commorari, quod factum est 16 Kal. Julii. Chomani etiam erumpentes de Ungaria, seu alii latrunculi cum eisdem 7 Kal. Julii multa millia christianorum occiderunt in Moravia circa Olomucz, infinitique sunt submersi fugientes a facie eorum. Rex etiam Ungariæ eodem tempore superveniens cum infinita multitudine suorum et aliarum nationum, multa damna intulit Moraviæ, quosdam occidens gladio, quosdam captivans misit in exilium, nulli sexui vel ætati parcens, fere totam Moraviæ rapinis et incendiis vastavit (263). Munitiones etiam plerasque quas obtinere potuerunt vastaverunt et incenderunt, campanas ecclesiarum et reliquias de altaribus fractis rapuerunt et secum asportaverunt ecclesiis in favillam reductis, sacramenta ecclesiæ profanaverunt, homines plures crucifixerunt in opprobrium crucifixi. Interea legatus domini papæ (264) superveniens ad regem Ungariæ, compescuit eum et ad propriam redire coegit.

Eodem anno rex Wenceslaus obiit (265) 10 Kal. Octobris, anno regni sui 24 et 8 mensium, cujus filius Prziemysl unicus rediens de Austria, receptus est honorifice in sede regni sui a prælatibus ecclesiarum et clero 16 Kal. Novembris.

Eodem anno depictum est sanctuarium majoris ecclesiæ, procurante episcopo Nicolao, 3 Kal. Aprilis. Eodem anno allatæ sunt reliquiæ sancti Stanislai martyris de Cracovia, 11 Kal. Novembris, et receptæ in ecclesia Pragensi cum processione sollemni.

Anno incarnationis Domini 1254, 8 Kal. Februarii Borso nobilis vir detentus est, et Pragæ vincularum carceri est retrusus (266). Eodem anno, 6 Idus Julii Prziemysl, filius regis Wenceslai, reddidit capellam

NOTÆ.

(260) Cumani, gens Turcica, Slavis sunt Polowci et Germanis Falones et Valvæ, ut apud Ottonem Fris. VI, 10, et Arnoldum Lubec. VI, 5, qui ob immanissimam crudelitatem hominibus occidentalibus summum terrorem inficiebant. Cfr. Zeuss, die Deutschen u. die Nachbarstämme. p. 743. Inimicabantur a Bela IV rege Hungariæ, qui Heinricum, Bavarie ducem, generum, in Austria occupanda contra Otakarum adjuvabat, sibi ipsi Styriam provinciam petebat.

(261) Heinricus.

(262) Albertus.

(263) De hac clade vide Otakari et Brunonis episcopi litteras a. 1255 ap. Boczek III, 197, 200.

(264) Et poenitentiarius ejus Walascus.

(265) In castro Pocapl.

(266) Ex conjectura Pubitschka IV, 2, p. 268, idem Borso de Opek, alias de Riesenbourg, qui belli civis tempore Brux castrum contra Otakarum ejusque amicos fortiter defenderat. Cfr. Pulikava ad a. 1248.

ncti Bartholomæi ecclesiæ Pragensi, quam pater ejus adhuc vivens contulerat eidem ecclesiæ pro quibusdam possessionibus ablatis.

Item eodem anno 12 Kal. Julii venit Pragam Bernhardus Neapolitanus electus, apostolicæ sedis legatus (267), et receptus est in ecclesia Pragensi cum solempni processione. Commoratus est autem in monte Zion cum tota familia sua usque ad 12 Kal. Septembris, in quo spatio temporis exegit a clero Pragensis cæcesis et recepit 200 marcas argenti puri pro procurationibus suis, de qua summa pecuniæ capitulum ragense solvit 18 marcas. Alteri vero nuncio cardinalis Petri Capucii solvit 3 marcas. Præfatus autem gatus Bernhardus fecit stationes in plerisque ecclesiis, et indulgentias largas dedit. In quibusdam ecclesiis um celebravit dedit indulgentiam annum unum et 40 dies, in aliis vero ecclesiis singulis diebus usque ad clavam annum unum et 40 dies et quartam partem venialium.

Eodem anno obierunt canonici Pragenses Hermannus præpositus Liutomiricensis 5 Nonas Martii, Johannes Nonas Julii, Georgius 12 Kal. Septembris. Hoc etiam anno male provenerunt annona autumnalis et uclius arborei, vinum penitus defecit. Cujus defectus quantitatem, quod antea contigerit, ætas nostra non meminit. Hoc etiam anno Kal. Maii pax reformata est inter regem Ungariæ et principem Bohemiæ, filium regis Wenceslai (268). Princeps vero prædictus rediens ab Austria duxit secum quandam archam, quam clerici ejus curiæ vocaverunt archam Noë, in qua reservantur diversorum oblationes xeniorum. Eodem anno obiit magister Dionysius 4 Nonas Octobris in Foro Julii.

Anno Domini 1255. princeps Bohemiæ et marchio Branburiensis intrantes Prussiam, vastaverunt eam poliis, incendiis et rapinis, et multimodis mortibus plurimos occiderunt, nulli sexui vel ætati parcentes. Et hujus anni fere totum fuit frigidum, ventosum et humidum.

Procedente tempore Margareta regina, uxor Prziemysl, filii regis Wenceslai, exiens de finibus Austriæ travit Bohemiam, et 5 Idus Julii recepta est ante muros civitatis Pragensis ab omni clero et populo usdem civitatis cum processionibus et magno jubilo diversisque musicis instrumentis. Sequenti vero die recepta est in porta castri Pragensis ab episcopo et canonicis Pragensibus cum processione solempni, cui processioni adfuit Martinus abbas Brzewnoviensis, et Johannes abbas montis Syon cum toto conventu suo, appis solempnibus induti. Eodem anno organa nova facta sunt in ecclesia Pragensi, quæ constiterunt 6 marcas argenti, sed perfecta sunt futuro anno tempore quadragesimæ. 3 Kal. Januarii sol eclipsim assus est.

Anno Domini 1256. in prima vigilia noctis 5 Kal. A februarii magna lux orta est in diversis partibus bohemiæ, fulgura micuerunt, tonitrua audita sunt. lyems asperior fuit solito, sed interpolata. Magna is ventorum, sed frigus magnum inhorruit 7 Kal. lovembris anni præteriti.

Eodem anno 3 Idus Maii Petrus de Ponte turvo (269), nuncius domini papæ (270), venit Pragam et procurationem a clero totius Pragensis (271) xegit, de qua summa capitulum Pragense tres maras et dimidiam persolvit. Idem nuncius 5 Idus unii posuit civitatem Pragensem sub interdicto, onsentientibus tamen episcopo Pragensi et aliis rælatis, pro quodam monacho de Porta, apostolo- um in civitate Pragensi detento, spoliato et turpiter ehonestato, hoc suis adjiciens mandatis, quod offi- B ium divinum submissa voce ageretur, exclusis inter- dictis et excommunicatis, præcipiens etiam quod ora vespertina singulis diebus ter pulsarentur omnes

Anno Domini 1256, dominus Conradus archiepi- scopus Coloniensis accepit fraternitatem in ecclesia montis Syon, videlicet in die beatæ Mariæ Magdalene, et alii nobiles viri cum eo, scilicet dominus præposi- tus Henricus de Seffica, Philippus comes de Falken- steyn, Henricus comes de Wirrenburc, Wernherus comes de Bolant, Dietrich nobilis de Milendunk, Gottfridus notarius archiepiscopi, et alii nobiles. Ipso anno prædictus Conradus archipræsul contulit prænominato monasterio Stragoviensi in die beati Laurentii hanc indulgentiam, videlicet in die dedica- tionis ecclesiæ, in omni sollempnitate beatæ Mariæ virginis, in die beati Augustini episcopi et beatæ Mariæ Magdalene, ac infra octavas ipsarum sollemp- nitatum annum unum et 40 dies, et hoc de licentia domini Nicolai Pragensis episcopi, et ista indulgentia in perpetuum durabit. Eodem anno allatum est cor- pus unum integrum sanctarum virginum 11000 de Colonia, et collocatum est in ecclesia montis Syon²⁶⁶.

VARIÆ LECTIONES.

²⁶⁶ Dominus Conradus — Syon non leguntur hoc loco in 2, sed ante initium primi continuatoris Cosmæ.

NOTÆ.

(267) Litteras ei a papa datas de componenda pace inter reges Bohemiæ et Hungariæ vide ap. Boczek III, 183.

(268) Budæ feria vi ante Palmarum 1254 a regum legatis pax facta est, cujus conditiones in tabula quadam conscriptæ sunt, quam vide ap. Boczek III, 181. Stiria, de qua præcipue bellum exarserat, inter Bohemos et Hungaros divisa est. Cfr. etiam Joannem Victoriensem I, 4.

(269) De hoc vide litteras Urbani IV, 3 Mai. 1262 datas, Boczek III, 536, et alias anno sequenti scriptas ibid., 560. Erat Petrus ille archidiaconus Gradi- censis.

(270) Alexandri IV.

(271) Supplendum diocesis.

ibi perossus occubuit. Cæteri vero milites tam Bohemiam quam Theutoniæ, qua qui possunt, irruunt in hostes. Umbo umboni alliditur, pes pede teritur, sortium virorum fortissimi resonant ictus. Ex utraque parte fortissimi cæduntur milites, a vespertina hora usque ad crepusculum durat prælium. Mediolanenses victi, plurimis interfectis et captis, intra muros se retrahunt. Tali a choræa militum Mediolanenses undique cinguntur. Dominus autem imperator singulis diebus cum exercitibus, ne aliqui inde exire possint, Mediolanum circuire non cessant, singulis diebus diversi in eos sunt insultus; interfectionibus, captionibus artantur plurimis, quos intus pavor, foris vastabat gladius.

[Ann. Prag.] Anno dominicæ incarnationis 1160.

Hoc Mediolano Daniel præsul redit anno.

Anno dominicæ incarnationis 1161.

[VINCENT.] Anno dominicæ incarnationis 1162.

Theobaldus profectus est cum filio regis in auxilium imperatori, et Sobieslaus captus est (169).

Anno Domini 1163.

1164. [Ann. Prag.] Wladislaus rex terram Hungarorum intravit, regem Græcorum ex ea perturbavit, Ungarorum optimates pacificavit.

1165.

1166.

1167.

1168. [Ann. Prag.] Theobaldus dux, et Daniel episcopus in Italia obiit, cui Fridericus quartus decimus episcopus successit (170).

1169.

1170.

[GERLACH.] Anno dominicæ incarnationis 1171. sanctus Thomas archiepiscopus Cantuariensis martyrizatus est.

1172. [Ann. Prag.] Wladislaus rex cum cæsare Poloniam intravit (171).

1173.

1174. Sobieslaus a vinculis dimittitur (172), et dux constituitur.

1175. Odalricus dux, frater Sobieslai, profectus est Mediolanum.

1176. Sobieslaus dux vastavit incendio Austriam. Nimia siccitas attenuavit fruges. Sobieslaus pugnavit contra Fridricum in Bohemia. [GERLACH.] Ipso anno 15. Kal. Februarii obiit rex Wladislaus, fundator Strahoviensis (173).

1177. [Ann. Prag.] Odalricus dux a fratre Sobieslao capitur. Ipse Sobieslaus a Bohemis de solio pellitur (174). Fridricus filius regis Wladislai inthronizatur. Sobieslaus in exilio obiit (175).

1178. Fridricus episcopus obiit (176), cui Valentinus quintus decimus successit.

1179.

1180.

1181.

[GERLACH.] Anno Domini 1182. Strahoviensis ecclesia secundario dedicata est, videlicet 7. ²⁴⁷ Kal. Maii a venerabili domino Adalberto, Salceburgensi archiepiscopo, et hoc hac de causa, quia maius altare motum ²⁴⁸, et chorus fuerat sublevatus. Præsentibus erant canonici Pragensis ecclesiæ fere omnes et abbates multi, quorum unus et præcipuus, licet suo iudicio humillimus, abbas Godescalcus, tantam sollemnitatem sermone suo adornans. Inter alia quæ locutus est hæc quoque dixit: « Assum, inquit, o fratres karissimi, en alteri dedicationi vestræ, qui primæ quoque interfui, et videor mihi videre statum domus hujus valde diversum ab eo qui tunc erat. Tunc enim rebus pauper et meritis fuit dives, modo versa vice rebus crevit, et disciplina deperit. » Atque in hunc modum reprehendenda reprehendens et ad honesta provocans, moniti salutis porrigebat eis.

1182. [Ann. Prag.] Valentinus episcopus obiit. Henricus sextus decimus successit, qui in episcopatu ducatum obtinuit postea.

C 1183. Conradus dux Moraviæ Pragam obsedit (177).

1184. Bohemi cum Moravis bellum commiserunt (178).

1185. Wenceslaus dux Pragam coactus obsedit, et spe fraudatus recessit (179).

1186. Eclipsis solis fuit. Mortalitas hominum facta est.

1187. Fridricus dux cum omnibus primatibus terræ suæ, similiter et dominus episcopus Henricus (180) cum abbatibus et universo clero vocati sunt ad curiam cæsaris, et magna synodus habita est (181). Ipso quoque anno Theobaldus a fratre suo (182) Fridrico iussus est capi, sed a quibusdam fautoribus præmonitus, fuga lapsus est.

D 1188. Iherosolima a paganis obsessa est et tradita Saladino.

VARIE LECTIONES.

²⁴⁷ VI. Gerl. --²⁴⁸ novum, pro motum Gerl.

NOTÆ.

(169) Hoc factum esse a. 1161 vide apud monachum Sazavensem.

(170) a. 1167, teste Gerlaco.

(171) Imo a. 1157 cfr. continuatio Sazavensis.

(172) Dimissus est a. 1173.

(173) Mortuus est a. 1174.

(174) Teste Gerlaco, anno 1177.

(175) Eodem teste 1180.

(176) Eodem teste 1179.

(177) Anno 1182 factum est.

(178) Quod Gerlacus anno 1185 fuisse narrat.

(179) Anno 1184.

(180) Henricus episcopus, filius Henrici, ut Fridricus dux, nepos erat Wladislai I ducis Bohemiz.

(181) Ratisbonæ tempore quadragesimali, teste Gerlaco.

(182) Patrueli; Theobaldus filius erat Theobaldi I et nepos Wladislai I.

1189. Fridricus dux obiit. Conradus, Moraviæ laudabilis dux, successit. Theobaldus recepit provincias suas. Romanus quoque imperator cum innumerabili multitudine christianorum contra paganos pugnaturus, ultra mare viam tenuit, et ibi in naufragio vitam finivit, et in Antiochia sepultus quiescit. Quem etiam multi nobiles Bohemicæ terræ primates cum duce Theobaldo secuti inopinata morte sunt præventi.

1190. Dux autem Conradus cum filio imperatoris in Apuliam est profectus, ubi famosissimum de se referens triumphum, heu! immatura morte est præventus,

Ossaque delata sua Pragæ sunt tumulata,

Quique gemant fientes super hunc et corde dolentes:
« Ach! ach! Conrade dux crebro commemorande,
Vivas in Christo mundo translatus ab isto! »

1191. Wenceslaus dux in solio paterno (183) consedit, quod vix in tribus mensibus possedit.

1192. Wenceslaus dux de solio pellitur. Prziemysl dux efficitur. Civitas Praga obsidione circumdatur, nec capitur. Tandem post tres menses, ipso

A duce Wenceslao permittente, per internuncium imperatoris nunciatur, in manus domini episcopi traditur. Dux autem Wenceslaus, dum in confinibus Zribiæ iter ageret, per insidias versipellis¹⁸⁹ marchionis (184) ejusdem provinciæ capitur, et in minutissima custodia clauditur, solo Spitigneo (185) evadente. Eodem anno dux Prziemysl (186) quorundam Theutonum (187) provinciam vastavit, et imperatorem (188) ex hoc in iram concitavit. Dominus quoque episcopus ad limina sancti Jacobi apostoli causa orationis viam tenuit, quem imperator propter pecuniam sibi pollicitam detinuit, et sic impeditus, reversus est in Bohemiam.

1193. Intrante Martio dominus episcopus Henricus¹⁹⁰ ad imperatoris euriam regreditur, et intrante Augusto cum magna gloria et honore in Bohemiam cum ducello Spitigneo revertitur, gestans ab imperatore sibi tradita vexilla ducatus, non tamen obmittens nomen et dignitatem sui episcopatus.

1194.

1195.

I.

WENCESLAI I REGIS HISTORIA.

Igitur rex Wenceslaus anno primo et pluribus annis regni sui clerum secularem et religiosum multum dilexit, et ecclesias Dei ac ministros earum libentius honoravit. Procedente autem tempore, patre suo jam viam universæ carnis ingresso, civitatem Pragensem fecit murari, et alias villas forenses, quæ juxta vulgare nostrum dicuntur civitates, muniri præcepit lignis vel lapidibus, compellens religiosos et seculares clericos ad earundem civitatum munitiones vel fossata constituenda. Quo regnante pluribus annis pax bona viguit. Prædones et latrones ecclesiarumque infestatores et alii quam plures malivoli gravamina vel molestias inferre cessaverunt, vel qui inferebant, deprehensi sententiam capitis subierunt. Sub ejus etiam temporibus adinventus est in Bohemia ludus tournamentorum, 1245, regni autem regis Wenceslai 15¹⁹¹ — vel 16. Idem rex voluntati suæ carnis deditus, coepit solitariam vitam amare, et castella vel domos ad hoc fabricatas cum paucis solus inhabitare, pace tamen bona et quiete per totum adhuc regnum ejus vigente.

Sub ejus etiam regni temporibus plures domus

C religiosorum fabricatæ sunt in civitate Pragensi, videlicet fratrum prædicatorum ad sanctum Clementem, fratrum minorum ad sanctum Jacobum, pauperum dominarum ad sanctum Franciscum, templariorum ad sanctum Laurentium, hospitaliorum vel stellariorum ad sanctum Petrum in vico Theutonicorum, et plures domus earundem religionum in regno Bohemiæ, rege prædicto annuente, sunt fabricatæ.

Anno dominicæ incarnationis 1219 (189) regni autem Wenceslai regis 20, 2 Kal. Augusti nobiles terræ Bohemiæ et natu majores filium ejusdem regis Wenceslai nomine Premisl sibi in ducem vel in regem acceperunt, et sibi fidelitatem in clauastro Pragensis ecclesiæ juraverunt, patre penitus ignorante (190). Quod dum pater audivit, ægre tulit, sed sibi innata discretionem dissimulavit. Anno vero regis Wenceslai regni sui 21, prædictus rex cum copioso exercitu Bohemorum et Australium et Ungarorum Bohemiam intravit, et in Wissegrad castro suo cum exercitu resedit Idus Februarii. Octava autem die inde recessit, et flumen Wltavam

VARIÆ LECTIONES.

¹⁸⁹ versipellis 2. ¹⁹⁰ manu antiqua, non tamen coarva, supra scriptum est Brzyeczizlaus. ¹⁹¹ quinto 2

NOTÆ.

(183) Filius erat Sobezlai I.

(184) Misnensis Ottonis.

(185) Duce Brunnensi.

(186) Wladislai II regis filius.

(187) Bavarorum.

(188) Heinricum VI.

(189) Quæ sequuntur a. 1248 gesta esse ex ipsa

narratione apparet.

(190) De his temporibus Otakarus in tabula quadam scripta a. 1256, quam laudat Palackius II, 134 hæc refert: *Tempore afflictionis nostræ et miseræ, quando videlicet dira et crudelis persecutio parentum nostrorum nos extra terminos terræ nostræ despecta pietate et sine culpa nostra voluit effugare, etc.*

sub villa Buben cum omni exercitu suo secure transvadavit; et veniens in claustrum in monte Syon (191), aliquot diebus ibi mansit, exercitu suo circa et ultra montem et in claustro Brzewnow commorante. Unde sexto die profectus, ad civitatem Zatecz accessit, et eam suo dominio sine Marte subjugavit, alias autem plures villas vastavit, prædavit, incendit. Circa finem anni prædicti et initio anni sequentis, in hyeme tamen, multa facta sunt incendia in regno Bohemie.

Composita itaque pace et firmata juramenti concordia, ac confectis super hoc instrumentis, rex viam tenuit versus Liutomierzicz, mandans universis ecclesie Pragense diocesis prælati et canonicis, ut infra octo dies sibi occurrant, pro viribus suis sibi assistere non obmittant, dato super eodem negotio a domino papa Innocentio IV exsecutore domino Misnensi episcopo (192), quod si prælati ecclesiarum Bohemie et canonici non curassent regi occurrere, et eadem pro viribus suis assistere, excommunicatione plecterentur et suis beneficiis tandem privarentur. Super eodem etiam negotio litera novi regis Almanorum (193) similem pœnam continens fuit oblata, et canonicis et aliis clericis in ecclesia Pragensi publice fuit recitata. Filius autem regis credens illam pacem esse veram et non simulatoriam, veniens cum suis Pragæ habitavit, urbi et civitati firmissimam adhibens custodiam, ac deinde ad alia quæ sibi in sortem evenerant transivit cippida et castella.

Interea rex moram faciendo in Liutomierzicz infra aliquot septimanas copiosum congregavit exercitum, ubi plures prælatorum ecclesiarum et quidam canonicorum eidem occurrerunt, ac suas eidem personas et xenia rerum varia cum servitio fideli præsentaverunt. Rege interim suam cum suis fidelibus curiam in eadem civitate celebrante, mittitur edictum et per omnia fora vicina proclamatur sub obtentu gratiæ regali ac pœna sententiæ capitalis evitanda, quatenus omnes injuriarum molestiæ, spolia villarum et rapinæ cessare debeant, et omnes tam nobiles quam pauperes pace tranquilla gaudeant. Celebrata igitur curia et consilio valde secreto habito, rex cum suo exercitu iter arripuit procedens versus Saczska, in qua processione plures peregit

noctes, quibus plurima gravamina pauperibus imillata, et plures villæ omnibus rebus spoliata, et varia et inaudita commissa sunt facinora. Tandem perveniens Saczska in sua pausavit munitione, dicens se processurum versus Moraviam, deinde versus Ungariam; sed aliter rei probavit eventus.

Imminente siquidem festo assumptionis gloriæ Virginis (Aug. 15), filio regis interea in castro Pragæ commorante, rex missis militibus suis Novæ Augusti civitatem (194) cœpit, ut creditur, quibdam civibus eam sibi tradentibus, et eodem die post meridiem eandem cum suis intravit. Cuius scopus Nicolaus cum fratribus minoribus solemniter occurrit, ac eum cum processione et magna utriusque sexus turba, signis per omnes ecclesias civitatis

sonantibus, honorifice suscepit, et in ecclesiam sancti Francisci cum magno populi gaudio deduxit. Filius autem regis, qui tunc manebat in castro, intelligens placitum patris sui penitus violatum, et civitatem videns esse captam contra suam voluntatem, castro Pragensi fidelibus suis ad custodiendum commisso, se ad loca transtulit tutiora. Quibus vero de fidelioribus suis, quibus episcopalis curiæ (195) defensio erat commendata, videntes vires suas ad ejus tutelam non posse sufficere, omnibus in ea rebus noctu sublati, eadem nocte eam incenderunt, et onusti variis rebus ad castrum confugerunt. Sequenti vero die (Aug. 6) rex missis militibus suis turrim, quæ sita est circa pedem

pontis, et curiam episcopalem adhuc fumantem cepit nullo resistente, et in eis præsidium fortium virorum. Inde cum suis consilio habito et placio suo jam secundario violato, quod filio suo et nobilibus terræ bona fide promiserat, ordinavit exercitum ad expugnandam urbem (196) Pragensem, disponens viros bellicosos versus orientem, versus occidentem et versus aquilonem, qui prædictam urbem impugnarent²², ac neminem urbem intrare vel exire permetterent. Viros etiam impios de Gallow (197) duxit, et machinas plures contra urbem crexit; dominas etiam de claustro (198) exire mandavit. Nobiles autem quidam cum suis ministerialibus, qui ad custodiam urbis prædictæ fuerant relictis, modis omnibus resistebant, et muros urbis viriliter

defendebant arcubus et balistis. Superveniente

VARIE LECTIONES

²²² impugnant 2

NOTÆ.

(191) Id est Strahoviense.

(192) Innocentii IV litteræ ad Conradum episcopum Misnensem, datæ die 23 April. 1249, exstant apud Boczek III, 106, in quibus hæc leguntur: *Sed idem (Otakar) quorundam baronum regni Bohemie — ductus iniquis persuasionibus et seductus una cum ipsis — crudeliter prædictum regem persequitur et hostili persecutione impugnat, in detrimentum personæ ac status ipsius regni cum Conrado, nato Friderici quondam imperatoris, duce Bavarie, et aliis ecclesie persecutoribus sedus amicitie ac societatis dampnabiliter intendit, in quibus omnibus episcopi Pragenses et quorundam aliarum personarum ecclesiasticarum*

ejusdem regni dicitur esse manus. Quibuscum conjungenda epistola sequens de rege absolvendo iurejurando quod filio de regni cessione fecerat.

(193) Willelmi.

(194) Veterem, die Altstadt.

(195) Ea urbis pars quæ appellatur hodie Kleinseite.

(196) Arcem.

(197) Sunt metallici qui Iglavie fodinis operam dabant, qui machinarum extruentiarum erant periti.

(198) S. Georgii.

tem gloriosæ Virginis assumptione, rex militibus suis et castri defensoribus treugas imposuit, ut nullus de suis vel adversariis tam solemnî die aliquid molestiæ vel alicujus dolorem læsionis patèretur. Nemini tamen de habitatoribus castri ad civitatem veniendi licentiam indulsit. Fuit itaque nimia aquæ penuria hominibus in castro obsessis, et pabuli defectus equis et pecoribus in tantum, ut si plures dies obsessio castri protraheretur, homines et equi ac pecora simul præ nimia aquæ carentia ac pabuli defectu mori cogerentur. Transacta igitur solemnitate beatae Virginis secure et pacifice rex sequenti die (Aug. 16) suam festivitatem celebravit, et magnificum suis²²³ principibus, clericis ac laicis præparare fecit convivium. Quoniam ipso die omnibus indutus ornamentis regalibus ad ecclesiam sancti Francisci venit, et coronam regalem per manus episcoporum, Pragensis videlicet et Olomucensis, capiti suo impositam suscepit, et sic clamide regali indutus ac pomum et sceptrum in manibus gestando, sacra missarum solemnia ecclesiam intravit auditurus; et auditavit devotius quam missam Olomucensis episcopus celebravit, et ad ejus officium plurimos cereos pro gratia vel favore regis procuravit. Quibus finitis, ventum est ad convivium, quod erat secundum magnificentiam regiam præparatum, cui episcopi supradicti et aliarum ecclesiarum prælati interfuerunt. Nobiles vero Bohemiæ, secundum suorum officia beneficiorum, diverso gloriæ apparatu ornati, decenter ad illud ministraverunt. Missum est etiam a rege pro filio suo et baronibus sibi adhærentibus, ut ad ejus præsentiam quantocius venirent, ac de reformatione pacis et statu terræ meliore secum tractarent. Filius denique ad patrem veniens, se per omnia patri subdidit, et pro omnibus nobilibus, qui se offenderant, supplicavit. Ad cujus precum humilitatem filium et nobiles in plenitudinem suæ gratiæ suscepit, ac ipso die omnibus cum lacrymis oscula pacis porrexit. Interea filius ex ammonitione suorum, vel ut melius dicam, necessitate, castrum Pragense et alia castra in manus patris resignavit, et se penitus subdendo

A patri cum suis omnibus suæ gratiæ commendavit, dicens se libentissime fore contentum, quibus largitas ipsius ipsum esse contentum voluisset. Super quo rex multo tractatu habito, marchiam Moraviæ cum omnibus attinentiis filio concedit, media duntaxat moneta Giglaviæ sibi retenta, et sic eum a se recedere gratuita licentia permisit. Postea rex cum suis fidelibus salubri inîto consilio, feria sexta circa crepusculum diei, quæ tunc occurrebat 13 Kal. Septembris, castrum Pragæ pedestèr intravit, ejectis tamen prius omnibus, qui fuerant ejusdem castri custodes; ubi in porta castri a prælatis et clero ecclesiæ cum processione receptus est, et honorifice ad ecclesiam deductus cum hymnis et laudibus, signis majoribus ecclesiæ majoris resonantibus, ac populo et nobilibus terræ qui tunc aderant *Hospodin promiluy ny* resonantibus. Rege tunc temporis infra castrum commorante, privilegium de omni libertate quam petierant domino episcopo et canonicis majoris ecclesiæ conceditur, et scriptum ac sigillis regalibus confirmatum, in manus episcopi donatur duplicatum. Rex autem tribus diebus in castro commoratus, et ad suæ beneplacita voluntatis rebus ordinatis, quarto die, quæ tunc occurrebat 9 Kal. Septembris, primò mane castrum est egressus, et ad castella sua viam arripuit, in quibus prius solitus fuerat habitare. Post evolutionem vero quatuor septimanarum rege in quodam castello Tyrow (199) nominato commorante, filius ejus cum quibusdam nobilibus ad eum accessit, petiturus sibi et fidelibus suis gratiam ampliorem, quam per plures nuncios eidem filio et nobilibus promiserat, si ad ejus in præfato castello veniret præsentiam. Tunc rex inacta opportunitate, quam animo suo diu conceperat, filium suum et quosdam nobiles in eodem castello detinuit, ac penitus immemor suæ promissionis, filium suum in quandam munitionem firmissimam (200) transmisit custodiendum. Nobiles autem terræ remisit ad castrum Pragæ districtissime præcipiens eos binos et binos in singulis carceribus detru di catheatos.

II.

ANNALIUM PRAGENSIIUM PARS I.

1196. 17 Kal. Julii obiit Henricus²²⁴ episcopus (201), qui fuit dux Bohemiæ.

1197. Dux Spiligneus superavit Prziemysl ducem. Eodem anno cæcatus est. Hic Prziemysl a Philippo imperatore coronatus est.

VARIÆ LECTIONES.

²²³ ita 2 posito erronee super u signo contractionis er, quasi legendum sit servis. ²²⁴ eadem manu hic supra scriptum Brzeczislaus

NOTÆ.

(199) in circulo Pilsensi situm, quindecim miliaria a Praga distans, Pubitschka IV, 2, p. 238.

(200) Frauenberg.

(201) Obiit a. 1197, teste Gerlaco et bulla confirmationis a Cælestino III pontifice cœnobio Teplensi 7 Aug. 1197 data, ubi legitur: *Bonæ memoriæ Hen-*

ricus Pragensis episcopus dum curam ducatus Bohemiæ gereret. Cujus bullæ mentionem fecit continuatoris editor Viennensis, p. 62. Diem 14 Junii Henrici supremum exhibet Kalendarium Doxancense Balbin., Epit. hist. Boh., p. 247

1199. rex ²²⁵Przemysl sublimatur in regem (202). A 1198. Brzeczislaus dux et episcopus ab hoc anno migravit (205).
et dimissa uxore sua (205) duxit Constantiam sororem regis Ungariæ (204).

1199. Fridricus episcopus quartus decimus de Daniel secundus eligitur in episcopum. Wladislaus de ducatu cedit fratri Przemysl, et hic ibidem cepit ducatum (206).

1200.

1201. terræ motus fuit ubique.

1202.

1203. Conradus dux Moraviæ Pragam obsedit ²²⁷. Rex Przemysl rebellans Philippo regi, Ottoni imperatori fecit hominum (207).

1204. sanctus Procopius canonizatus est. Eodem anno Bohemi cum Moravis bellum commiserunt.

1205. rex Przemysl in gratiam Philippi rediit, et obsides pro 7000 marcarum dedit.

1206. dux Lesiko (208) cum fratre Conrado (209) occiderunt Romanum regem Prutenorum (210). Philippus cepit Coloniensem episcopum (211), et Ottonem fugavit.

1207. sol eclipsim passus est. Eodem anno Gunegundis, filia regis Philippi, data est in matrimonium Wenceslao (212) filio regis Przemysl.

1208 Philippus occisus est imperator ab Ottone palatino.

1209. Otto Romæ imperator efficitur.

1210. Conradus dux in Apulia obiit. Otto excommunicatur.

1212. allatio reliquiarum Thomæ, Jacobi, et B 1211. rex Przemysl rebellat imperatori, et Cyrinus ejicitur de Bohemia.
Thaddæi apostolorum, et sancti Mauriti de Theutonia in Pragam. Cyrinus (213), camerarius regis Bohemiæ, pellitur de provincia a rege et ab universis primatibus. Fridricus rex Siciliæ venit in Theutoniam.

1213. regina Ungariæ interfecta est (214).

1214. Daniel secundus, Pragensis ecclesiæ episcopus, obiit; cui Andreas succedit.

1215. Andreas ordinatus in episcopum Pragensem Romæ in die sanctæ Cæciliæ (Nov. 22) concilium de mæ celebratur.

1216. fratres sancti Adalberti portati sunt in Pragam. Eodem anno 4 Idus Aprilis Andreas episcopus posuit interdictum in Bohemia a divinis et a sepultura (215), deinde Romam declinavit (216).

1217. 4 Kal. Junii archiepiscopus Magontinus (217) Bohemiæ interdictum relaxavit (218). Eodem anno multitudo christianorum ultra mare profecta est.

1218. episcopus Wratislaviensis Laurentius cum Theobaldo (219) duce Bohemiæ in Prussiam profecti sunt.

1219. hyems calida fuit et pluviosa. Eodem anno episcopus Andreas Pragensis secunda vice posuit Bohemiam sub interdicto.

VARIE LECTIONES.

²²⁵ in margine 2. manu paulum recentiori dux. ²²⁶ Wadislaus 2. ²²⁷ Verba [Conradus — obsedit] de calami ductu transfixa sunt in 2.

NOTÆ.

(202) Moguntia eodem tempore quo Philippus rex C domir sugarunt; de quo fusius disseruit Roepell 407.

(205) Adela filia Ottonis marchionis Misnensis; de quo divortio Innocentius III papa litteras dedit, ad archiepiscopum Magdeburgensem d. 4 Oct. 1199, Boczek II, 353.

(204) Andræ.

(205) De duplici hoc Heinrici nomine ex tabulis testimonia attulit editor Viennensis, p. 61.

(206) Imo anno 1197 hæc facta sunt.

(207) De quo vide litteras Innocentii III datas 11 Dec. 1203; Boczek III, 49 et Ottonis IV epistolam ad pontificem Rom. ibid., et nomen regale Bohemis papa eodem anno 1204 confirmavit; vide Palacki II, 67.

(208) I. e. Leszek dux Cracoviæ et Sendomiriæ.

(209) Duce Masoviæ.

(210) Errat; legendum est Ruthenorum; Romanus est dux Wladimiræ et Haliciæ, quem fratres illi anno 1205 apud Zawichost laud procul a Sen-

(211) Brunonem, de quo Arnoldus Lubec. VII, 3.

(212) Qui natus erat 1205.

(213) Cernin qui Wratislai, Otakari filii majores partibus fuisse videtur, quem Otto IV anno 1212 Norimbergæ regem Bohemiæ fecerat; Palacki 73.

(214) Gertrud, a Benedicto bano Croatia.

(215) Ob libertatem ecclesiæ negatam et investituram a laicis factam.

(216) Quam intravit mense Martio 1217. Cf. Ann. Pragens.

(217) Sigefridus.

(218) Cf. litteræ Honorii III, xiii Kal. Aug. 1214 scriptæ, Boczek II, 93 et sequentes annis 1218.

1219 datæ.

(219) Tertio. Vid. Voigt Geschichte von Preussen I, 445.

220. Poloni a Pruzis occisi sunt, et a Ruthenis furore gladii interfecti, et a fossoribus auri mactati mlabiliter interierunt.
221. Gregorius cardinalis (220) a rege Prziemysl et ab universo clero honorifice susceptus, ecclesias ruit et interdictum relaxavit. Honorius (221) papa confirmavit ordinem prædicatorum.
222. Wladislaus dux Moraviæ, frater regis Prziemysl, obiit (222). Eodem anno stella insolite claritatis occidente mundo apparuit.
- 223.
224. Andreas episcopus Pragensis Romæ existens in exilio obiit. Eodem anno Peregrinus electus est in scopum Pragensem.
225. Conradus cardinalis (223) Bohemiam intravit. Wladislaus marchio Moraviæ (224), frater regis enceslai, obiit.
226. Prædicatores receperunt domum in civitate Pragensi.
227. 14^{ma} Kal. Januarii Johannes (225) episcopus consecratus est (226). 17 Kal. Septembris consecutum est altare sanctæ Katherinæ virginis.
228. Wenceslaus rex consecratus est cum uxore sua Cunegunde regina in ecclesia Pragensi a venerabilifrido Maguntino archiepiscopo in dominica qua cantatur : *Esto mihi*. 16 Kal. Julii consecrata est cala sancti Thomæ (227).
229. Legatus apostolici, Symon dictus, omnium proventuum decimam quæsit ab ecclesia. Idem Symon nes conventuales ecclesias a divino suspendit officio.
230. Prziemysl dux obiit 18 Kal. Januarii.
- 231.
232. fratres minores receperunt domum Pragæ. Sancta Elyzabeth canonizata est.
233. Agnes, filia regis Prziemysl, assumpsit habitum pauperum dominarum.
234. claustrum ecclesiæ Pragensis reparatum est de lapidibus et testudinatum
235. Vitus factus est canonicus ecclesiæ Pragensis 2 Kal. Januarii.
236. Johannes episcopus Pragensis 21, obiit 16 Kal. Septembris, cui Bernhardus successit
- 237.
- 238.
239. Bernhardus episcopus Pragensis obiit (228), cui Nicolaus successit.
240. timor Tartarorum magnus irruit super Bohemos. Eodem anno Nicolaus episcopus Romæ consetus rediit, in sede sua receptus 5 Kal. Augusti (229). Constantia regina obiit Idus Decembris (230).
241. pagani qui Tartari dicuntur multa regna christianorum destruxerunt (231); et Vitus decanus electus in ecclesia Pragensi 10 Kal. Octobris. Illidem Colmannum, fratrem regis Ungariæ, sagittaverunt et gariam totam depopulaverunt, et Henricum ducem (232) Poloniæ in bello occiderunt cum exercitu ejus ipsa Polonia (233) 3 Nonas Octobris eclipsis solis facta est post meridiem, ita ut putaretur crepusculum hominibus.
242. Fridricus dux Austriæ Moraviam vastavit, et eam cum magno damno confusus exivit, iutrante enceslao rege Bohemiæ in ipsam Moraviam causa experiendi belli fortunam (234).

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁰ Scriptum fuerat 23, sed correctum a cæva manu 14.

NOTÆ.

- (220) Gregorius de Crescentio S. Theodori diaconis ordinatus, qui legatus in terras septentrionales ssus est. Vide Honorii III litteras annis 1220 et 21 datas; Boczek II, 119.
- (221) Tertius.
- (222) in præcepto vii Kal. Sept. 1222 dato menti rex fratris Wladislai piæ recordationis; Boczek 142.
- (223) Portuensis episcopus et S. Rufinæ cardinalis, qui mense Maio Pragæ commorabatur. Ibid., II, 5.
- (224) filius Otakari regis, successor illius Wladislai, quo supra.
- (225) secundus.
- (226) Peregrinus, quem Andreas episcopus excommunicaverat, Honorii III jussu anno 1225 munere se dicaverat.
- (227) De coronatione Otakarus et Wenceslaus res anno 1228 præceptum scribi jusserunt, quod vide czek II, 186.
- (228) anno 1240. Cfr. Palacki Italienische Reise, p. 28.
- (229) quod factum est a. 1211.
- (230) Excidisse videtur numerus; nam Nonis Decemb. 1240 scriptum est Constantiæ testamentum, et vii Idus Dec. dicit Wenceslaus rex, matrem iter universæ carnis ingressam esse. Cfr. Boczek II, 380, 381.
- (231) De clade a Tartaris confecta cfr. litteras Wenceslai regis et Gregorii IX papæ apud Boczek III, 8-29 et Palackii commentationem Ueber den Mongoleneinfall von 1241 in Abhandlungen d. k. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften V, 2, p. 371.
- (232) Vratislaviæ.
- (233) haud procul a Lignitia in campis Wahlstendensibus.
- (234) Cfr. Chronic. Carstense ad h. a. ap. Rauch. SS. rerum Austriæ. I, 32.

1243. soldanus Babylonie cum maxima multitudine paganorum qui Corozini dicuntur terram sanctam intravit, et civitatem sanctam Jerusalem et templum cum sancto sepulcro Domini totaliter destruxit, in et feminas cum pueris indifferenter occidit. Longa via claustrum versus aquilonem depicta est.

1244. ecclesiam sancti Jacobi fratrum minorum consecravit. Eodem anno claustrum Pragense claustrum est.

1245. reconsecratum est altare sancti Wenceslai, et altare sanctorum evangelistarum consecratum 2 Nonas Octobris. Innocentius papa Lugduni concilium celebravit, in quo Fridricum imperatorem per definitivam sententiam deposuit, ipsum a communione fidelium separando propter hæresim contra eum probatam. Et loco ipsius lancravius Doringie Henricus nomine electus est in regem Almaniae (235). In eodem concilio Conradus depositus est, qui fuerat in Olomucensem episcopum per laycalem potentiam intrusus (236), cui dominus Brinno substitutus (237).

1246. Fridricus dux Austrie ab Ungaris in bello occisus est (238), et filia (239) fratris sui senioris Henrici quondam ducis Austrie, cum Wladislao, filio regis Bohemie, matrimonium contraxit, et per hoc Wladislaus habebat Austrie ducatum. Mortuo etiam tunc Mescone duce Polonie (240) sine liberis, proceres ejusdem ducatus Wladislaum prædictum sibi in ducem accipiunt, se et sua jurisdictioni sue omnia subdendo.

1247. Wladislaus obiit, filius regis Wenceslai, qui Fridrico successerat in Austrie ducatu.

1248. rex Wenceslaus de solio pellitur. Regina Cunegundis obiit Idus Septembris. Studium Pragense perit (241). Multæ domus in civitate Pragensi et in toto regno Bohemie plurimæ villæ combustæ sunt. Custodes ab ecclesia Pragensi recesserunt. Rex Francie cum exercitu suo transfretavit feria sexta in penthecosten (242). Bohemi et Moravi in Ponte (243) victi fugerunt.

1249. 11 Kal. Aprilis episcopus Nicolaus suspendit ecclesias in sua diocesi constitutas a pulsatione campanarum et omni ornatu ecclesie sollempni, duabus tantum campanis minimis ad pulsandum et ornatu quadragesimali pro festo ad officium concessis, in festo quantumlibet magno occurrente (244). Eodem anno Wissegradensis ecclesia combusta est.

1250. 6 Non. Julii grando magna cecidit post meridiem, quæ multa damna intulit segetibus autumnalibus et vernalibus, vineis, arboribus pomiferis et aliis, multamque stragem fecit pecorum, volucrum divergentis, silvestria etiam animalia plura peremit; in plerisque locis regni Bohemie et maxime circa Pragam homines quoque et jumenta multa submersa, et ædificia et granaria plurima turbine diruta. Quæ grando duravit indissolubilis infra septem dies, et miræ fuit magnitudinis et triangula, et quædam musco permixta, quam etiam nimia pluvie secuta est inundatio.

Eodem anno rex Wenceslaus collegit collectum per universum regnum suum de singulis araturis accipiens.

Eodem anno 16 Kal. Januarii hora tertia, dum miles Pertoldus eques transiret per pontem, et venisset ad turrim quæ est in fine pontis, duo corvi moverunt lapidem de summa carceris arce, qui veniens corrus super caput ejusdem Pertoldi, a cujus ictu cadens de equo illico exspiravit. Eodem anno 16 Kal. Decembris Vitus decanus Pragensis, mandato regis Wenceslai accepto, venit ad eum in castellum Tyrow, et sequenti die ad mandatum regis cinxit gladio Ursum, villicem regis in Velis, in ecclesia sancti Johannis Baptistæ coram quibusdam Bohemie nobilibus. Eodem anno Cztibor judex 4 Kal. Januarii in Petrzin monte gladio decollatus est, et filius ejus Jaros extra muros civitatis rotatus est (245).

1251. 18 Kal. Februarii receptæ sunt reliquie cum totius fere populi concursu, et cum totius civitatis cleri precessionem extra muros civitatis versus Wissegrad, quas dominus papa (246) misit Agneti, sorori regis Wenceslai, et aliæ quas minores fratres attulerunt; et delatæ sunt in ecclesiam sancti Francisci.

Eodem anno Wenceslaus rex Bohemie processit ad expeditionem versus Bavariam (247) cum magno exercitu Bohemorum et Moravorum, a quibus transeuntibus multa mala, spolia, incendia et alia damna infinita perpetrata sunt in Bohemia, pluribus in villis lacrymantibus usque misellis. Rege interim cum suis

NOTÆ.

(235) quod factum est in loco Hochheim die 22 m. Maii 1246. Cfr. Böhmer reg. imperii 1246-1313, p. 1.

(236) Conradus canonicus Hildeshemensis et frater Friderici imperatoris, cui opposuerant Willelmum magistrum, de quo vide Gregorii IX litteras l. lib. April. 1241 datas ap. Boczek III, 1 et Innocentii IV, a. 1243, ib., p. 29.

(237) antea prepositus Lubecensis, e domo comitum Holsatie oriundus, qui electus est cum Willelmus a munere sponte se abdicasset. Epist. Innocentii IV dat. 20 Sept. 1245. l. c. et sqq.

(238) in prælio ad Leitham commisso die 15 Jun. 1246.

(239) Gertrud; cfr. Pernoldus ad a. 1216.

(240) Est dux Opoliensis.

(241) Quid sibi velint hæc verba Balbinus Palacki frustra quæsierunt.

(242) mense Junio quo celebrabatur Pentecostes festus Parisios reliquit Ludovicus IX; die 25 a. Aug. 1248 in altum mare evectus est.

(243) l. e. apud Brux castellum fugati sunt qui contra Wenceslaum regem seditionem moverant. Cfr. Pulkava ad b. a.

(244) Favebat enim episcopus primum partibus inimicorum regis.

(245) De his vide Palackium II, 136.

(246) Innocentius IV.

(247) Quod factum est quia Bavarie ducem Austriam recuperare nitebantur.

ad sua castra revertente, filius ejus cum omni exercitu intravit Bavariam, et magnam partem ejus vastavit, incendit et diversis malis afflixit. Tandem trengis interpositis cum duce Bavarie (248) supplicante ad Kal. Maii, reversus est ad propria; Bohemi vero revertentes multa pecora traxerunt secum de Bavaria, præcipue Pilsnenses. In purificatione vero sanctæ Mariæ (Febr. 2) episcopo prædicante magna vis ventorum exorta est, et aer obscuratus est, ita ut vix poterant hominum vultus dignesci; postea nix magna in plerisque partibus Bohemiæ descendit, qualem non meminit ætas nostra. 5 Idus Martii episcopus Nicolaus celebravit ordines in Tyn (249), in ecclesia sancti Christophori, et ibidem electum Pataviensem (250) in diaconum ordinavit.

Eodem anno Gallus factus est sacrista. Kalend. Aprilis episcopus Nicolaus celebravit ordines in ecclesia sancti Francisci, ubi Salzburgensem electum (251) in diaconum, et Pataviensem electum in presbyterum ordinavit. 5 Idus Aprilis (252) et die palmarum electus Pataviensis Bertholdus promotus est in episcopum in ecclesia Pragensi, præsentibus quique episcopis et benedicentibus eum, et sexto Salzburgensi electo; quo die data est indulgentia 7 annorum et 280 dierum, singulis episcopis et electo indulgentibus annum unum et 40 dies. 8 Idus Augusti primo crepusculo orta est magna vis ventorum et choruscationum et tonitruum. Item 19 Kal. Septembris similia orta fuerunt et terribilia. Iterum 15 Kal. ejusdem mensis media nocte similia orta fuerunt, de quorum gravi impulsu multa ædificia ruerunt, horrea funditus eversa sunt, homines plerique fulminati, fruges grandine percussæ, fructus arborei excussi, vineæ læzæ per totam diocesim Pragensem. Annona male provenit et præcipue hycinalis. Papa exegit mille marcas argenti a clero Bohemiæ eodem anno. Item eodem anno prope festum sancti Wenceslai (Sept. 29) pecunia in auro ad valorem mille marcarum argenti in pondere Polonico (253) ab universo clero regni Bohemiæ collecta, in Poloniam est delata et domino Thomæ Wratislaviensi episcopo assignata.

Eodem etiam anno pulli equarum nati sunt, signa videntibus prætendentes, ac si fuerint triennes. Nimia etiam siccitas fuit, propter quam homines seminare non valuerunt in Augusto, in Septembri et Octobri medio. Hoc etiam anno male provenerunt annona, vinum, fructus arborei. Presbyter quidam de Bernarticz nomine Martinus capitur, et in carcere publico ad pedem pontis spoliatus miserabiliter retruditur, et 13 Kal. Decembris de carcere absolvitur. Pridie Kal. Decembris excommunicati et denuntiati sunt in ecclesia Pragensi abbas de Milewsk (254), præpositus, prior, supprior, ecclesiasticus, plebanus de Czeruen, magistri curiarum ejusdem monasterii, et omnes ecclesiæ eorum positæ sub interdicto propter querimoniam Martini.

Eodem anno 11 Kal. Decembris Austria subdidit se regi Bohemorum Wenceslao, ad cujus possessionem habendam missus est filius regis Przemysl, qui intravit civitatem Viennam et alias civitates et urbes et castella (255).

Eodem anno Bartholomæus canonicus Pragensis privatus est præbenda sua per capitulum Pragense, episcopo Nicolao consentiente et confirmante sententiam capituli, quam idem Bartholomæus in anno præterito contra se ipsum tulerat et in scripto redegerat, propter varios excessus et continuam absentiam chori. Hyems temperata fuit, nec nimis aspera neque lenis.

1252. Przemysl, filius regis Wenceslai, celebravit nuptias in Henburk (256) 3 Idus Februarii (257), ducens in matrimonium dominam Margaretham viduam (258), filiam Leupoldi ducis Austriæ jamdudum defuncti.

Eodem anno in quadragesima, quæ occurrebat 13 Kal. Martii, frater Hugo, presbyter cardinalis tituli sanctæ Sabbinæ, apostolicæ sedis legatus (259), accepit procuraciones nomine legationis suæ a clero Bohemiæ, tam religioso quam seculari, licet in Almania constitutus.

Eodem anno tempore veris et ante initium æstatis erectus est chorus in ecclesia Pragensi, et capella sancti Michaelis dilatata, et etiam palatium a parte occidentali est constructum. Eodem anno 14 Kal. Junii

NOTÆ.

(248) Ottone.

(249) Tyn Horsswicz in circulo Pilsensi.

(250) Bertholdum.

(251) Philippum, filium Bernhardi ducis Karinthiæ, nepotem Wenceslai regis.

(252) Ita legendum est, non Id. Apr., ut habet codex, nam palmarum dies incidit in 9 Apr.

(253) De pondere Polonico, quod minoris erat pretii quam Bohemicum, vide Pubitschkam IV, 2, p. 247.

(254) Mühlhausen.

(255) Ipse Otakarus in præcepto scripto 29 Apr.

1253 ita testatur: *Cum post obitum nobilium principum Austriæ et Syriæ propter insolentem nimisurbationem iidem principatus sic anxie vexarentur, — ut jam — justitia et par extra easdem provincias*

exularent, nosque in occursum tanti discriminis pietatis innatæ moti clementia, et per nobiles ductus eorumdem, comites et barones provide invitati, etc. Cfr. Hormayr Archiv. 1828, n. 61. At jam diu 16 Nov. Otakarus ducem Austriæ se appellat ap. Boczek III, 144.

(256) Haimburg.

(257) Pernoldo teste, nuptiæ celebratæ sunt die 8 m. Aprilis 1252.

(258) Heinrichi VII regis, filii Friderici II imperatoris, quæ Friderici, ultimi Austriæ ducis, soror nata erat annos 46, cum Otakaro juveni nuberet. Cfr. de Margaretha Lambacher Oesterreichisches Interregnum, p. v, 45.

(259) Qui jam anno 1251 exeunte Pragæ commorabatur, ut probant littere ejus ap. Boczek III, 154.

occurrit festum penthecosten; tunc in vigilia penthecosten et in die sancto magnum frigus inhorruit, et in plerisque locis descendit, a quorum asperitate multa jumenta, oves et pecora mortua sunt. Eodem in capella sancti Michaelis in ecclesia Pragensi 12 Kal. Junii dedicata est a venerabili patre, domino Nono episcopo Pragensi. Pabuli sive straminum magnus defectus fuit. Ver fere totum siccum fuit, cujus finis humidus erat; fames satis dura in fine veris et in initio æstatis.

Eodem tempore multitudo Comanorum (260) de finibus Ungariæ prorumpens, multa millia christianorum in Moravia peremit, nulli penitus sexui parcens vel ætati. Inter quos multi clericorum perierunt.

Idus Junii profluxit sanguis de pede crucifixi in ecclesia sancti Georgii Pragæ, Pomieno, iudice re Bohemorum, adorante et manu sanguinem de pede crucifixi detergente.

Eodem anno hyemalia mediocriter in plerisque partibus provenerunt, æstivalia fere penitus defecta excepto milio.

Eodem anno 12 Kal. Junii fundatum est hospitale ad pedem pontis, in ripa fluminis Wltavæ, a fratribus stelliferis ad honorem sancti Spiritus. Hoc anno hyems aspera fuit et glacies grossa ad duas ulnas. Eodem anno turres Pragensis castri et ad pedem pontis munitæ sunt.

1253. prope festum annunciationis (Mart. 25) plures episcopi convenerunt ad regem Bohemiæ in vercastello, inter quos adfuit Salczburgensis electus, et Bambergensis episcopus (261), Ratisponensis (262) Misnensis, Pataviensis, Olomucensis et alii episcopi, quos omnes rex Wenceslaus benigne suscepit, et plures dies magnis expensis honeste pertraxit. Quare autem venerint vel quid cum rege fecerint, incognitum.

Legatus etiam apostolicæ sedis, frater Hugo, per fratrem Gerhardum ordinis prædicatorum per secunda vice et accepit 50 marcas a clero Pragensis diocesis. Quarto autem Idus Junii cereus baptis in ecclesia Pragensi circa medium noctis corruit et in plures partes contritus est, ejus summitas hæsi portica.

Eodem quoque anno civitas Pragensis murata est versus aquilonem et occidentem, et curia episcopalis ad pedem pontis posita alienata est ab episcopo Nicolao Pragensi, et munita vallis et propugnaculis. Eodem quoque sanctæ Mariæ cruciferorum munita est vallo, muro et propugnaculis. Timor etiam magnus Comanorum et aliorum extraneorum irruit super Bohemos, quorum impetum rex Wenceslaus præcaveas, et egit expensas in frumento, vino, melle, pernis, sale et caseis ab omnibus religiosis Pragensis diocesis villicis suis et a quibusdam civitatibus, certam summam cuilibet assignans reddendam in numero et mensura, et reposuit easdem in ecclesia sancti Georgii in castro Pragæ, cujus ecclesiæ sanctimonialia coacti sunt exire de claustro et in civitate commorari, quod factum est 16 Kal. Julii. Chomani etiam erumpentes de Ungaria, seu alii latronculi cum eisdem 7 Kal. Julii multa millia christianorum occiderunt in Moravia circa Olomucz, infinitique sunt submersi fugientes a facie eorum. Rex etiam Ungariæ eodem tempore superveniens cum infinita multitudine suorum et aliarum nationum, multa damna intulit Moraviæ, quosdam occidens gladio, quosdam captivans misit in exilium, nulli sexui vel ætati parcens, fere totam Moraviæ rapinis et incendiis vastavit (263). Munitiones etiam plerasque quas obtinere potuerunt vastaverunt, incenderunt, campanas ecclesiarum et reliquias de altaribus fractis rapuerunt et secum asportaverunt, ecclesiis in favillam reductis, sacramenta ecclesiæ profanaverunt, homines plures crucifixerunt in opprobrium crucifixi. Interea legatus domini papæ (264) superveniens ad regem Ungariæ, compescuit eum et ad profectum redire coegit.

Eodem anno rex Wenceslaus obiit (265) 10 Kal. Octobris, anno regni sui 24 et 8 mensium, cujus filius Przemysl unicus rediens de Austria, receptus est honorifice in sede regni sui a prælatis ecclesiarum et clero 16 Kal. Novembris.

Eodem anno depictum est sanctuarium majoris ecclesiæ, procurante episcopo Nicolao, 3 Kal. Aprilis. Eodem anno allatæ sunt reliquiæ sancti Stanislai martyris de Cracovia, 11 Kal. Novembris, et receptæ in ecclesia Pragensi cum processione sollempni.

Anno incarnationis Domini 1254, 8 Kal. Februarii Borso nobilis vir detentus est, et Pragæ vinculis carceri est reclusus (266). Eodem anno, 6 Idus Julii Przemysl, filius regis Wenceslai, reddidit capellam

NOTÆ.

(260) Cumani, gens Turcica, Slavis sunt Polowci et Germanis Falones et Valvæ, ut apud Ottonem Fris. VI, 10, et Arnoldum Lubec. VI, 5, qui ob immensissimam crudelitatem hominibus occidentalibus summum terrorem injiciebant. Cfr. Zeuss, die Deutschen u. die Nachbarstämme. p. 743. Inimicabantur a Bela IV rege Hungariæ, qui Heinricum, Bavaricæ ducem, generum, in Austria occupanda contra Otakarum adjuvabat, sibi ipsi Styriam provinciam petebat.

(261) Heinricus.

(262) Albericus.

(263) De hac clade vide Otakari et Brunonis episcopi litteras a. 1255 ap. Boczek III, 197, 200.

(264) Et poenitentiarius ejus Walascus.

(265) In castro Pocapl.

(266) Ex conjectura Pubitschkæ IV, 2, p. 268, idem Borso de Opek, alias de Riesenburg, qui belli civilis tempore Brux castrum contra Otakarum ejusque amicos fortiter defenderat. Cfr. Pulkava ad a. 1254.

ancti Bartholomaei ecclesiae Pragensi, quam pater ejus adhuc vivens contulerat eidem ecclesiae pro quibusdam possessionibus ablatis.

Item eodem anno 12 Kal. Julii venit Pragam Bernhardus Neapolitanus electus, apostolicae sedis legatus (267), et receptus est in ecclesia Pragensi cum solemnī processione. Commoratus est autem in monte Syon cum tota familia sua usque ad 12 Kal. Septembris, in quo spatio temporis exegit a clero Pragensis dioecesis et recepit 200 marcas argenti puri pro procuracionibus suis, de qua summa pecuniae capitulum Pragense solvit 18 marcas. Alteri vero nuncio cardinalis Petri Capucii solvit 3 marcas. Praefatus autem legatus Bernhardus fecit stationes in plerisque ecclesiis, et indulgentias largas dedit. In quibusdam ecclesiis lum celebravit dedit indulgentiam annum unum et 40 dies, in aliis vero ecclesiis singulis diebus usque ad octavam annum unum et 40 dies et quartam partem venialium.

Eodem anno obierunt canonici Pragenses Hermannus praepositus Liutomiricensis 5 Nonas Martii, Johannes Nonas Julii, Georgius 12 Kal. Septembris. Hoc etiam anno male provenerunt annona autumnalis et ructus arborei, vinum penitus defecit. Cujus defectus quantitatem, quod antea contigerit, aetas nostra non neminit. Hoc etiam anno Kal. Maii pax reformata est inter regem Ungariae et principem Bohemiae, filium regis Wenceslai (268). Princeps vero praedictus rediens ab Austria duxit secum quamdam archam, quam clerici ejus curiae vocaverunt archam Noe, in qua reservantur diversorum oblationes xeniorum. Eodem anno obiit magister Dionysius 4 Nonas Octobris in Foro Julii.

Anno Domini 1255. princeps Bohemiae et marchio Branburiensis intrantes Prussiam, vastaverunt eam locis, incendiis et rapinis, et multimodis mortibus plurimos occiderunt, nulli sexui vel aetati parcentes. Per hujus anni fere totum fuit frigidum, ventosum et humidum.

Procedente tempore Margareta regina, uxor Przemysl, filii regis Wenceslai, exiens de finibus Austriae intravit Bohemiam, et 5 Idus Julii recepta est ante muros civitatis Pragensis ab omni clero et populo iudei civitatis cum processionibus et magno jubilo diversisque musicis instrumentis. Sequenti vero die recepta est in porta castri Pragensis ab episcopo et canonicis Pragensibus cum processione solemnī, cui processioni adfuit Martinus abbas Brzewnoviensis, et Johannes abbas montis Syon cum toto conventu suo, appis solemnibus induti. Eodem anno organa nova facta sunt in ecclesia Pragensi, quae constiterunt 6 marcas argenti, sed perfecta sunt futuro anno tempore quadragesimae. 3 Kal. Januarii sol eclipsim passus est.

Anno Domini 1256. in prima vigilia noctis 5 Kal. A februarii magna lux orta est in diversis partibus Bohemiae, fulgura micuerunt, tonitrua audita sunt. Tempus asperior fuit solito, sed interpolata. Magna vis ventorum, sed frigus magnum inhorruit 7 Kal. Novembris anni praeteriti.

Eodem anno 3 Idus Maii Petrus de Ponte Arvo (269), nuncius domini papae (270), venit Pragam et procuracionem a clero totius Pragensis (271) exegit, de qua summa capitulum Pragense tres marcas et dimidiam persolvit. Idem nuncius 5 Idus maii posuit civitatem Pragensem sub interdicto, consentientibus tamen episcopo Pragensi et aliis relictis, pro quodam monacho de Porta, apostolorum in civitate Pragensi detento, spoliato et turpiter inhonestato, hoc suis adjiciens mandatis, quod officium divinum submissa voce ageretur, exclusis interdictis et excommunicatis, praecipiens etiam quod ora vespertina singulis diebus ter pulsarentur omnes

Anno Domini 1256, dominus Conradus archiepiscopus Coloniensis accepit fraternitatem in ecclesia montis Syon, videlicet in die beatae Mariae Magdalene, et alii nobiles viri cum eo, scilicet dominus praepositus Henricus de Semlica, Philippus comes de Falkenstein, Henricus comes de Wirrenburc, Wernherus comes de Bolant, Dietrich nobilis de Milendunk, Gottfridus notarius archiepiscopi, et alii nobiles. Ipso anno praedictus Conradus archiepiscopus contulit praenominato monasterio Stragoviensi in die beati Laurentii hanc indulgentiam, videlicet in die dedicationis ecclesiae, in omni solemnitate beatae Mariae virginis, in die beati Augustini episcopi et beatae Mariae Magdalene, ac infra octavas ipsarum solemnitatum annum unum et 40 dies, et hoc de licentia domini Nicolai Pragensis episcopi, et ista indulgentia in perpetuum durabit. Eodem anno allatum est corpus unum integrum sanctarum virginum 11000 de Colonia, et collocatum est in ecclesia montis Syon²⁶⁶.

VARIAE LECTIONES.

²⁶⁶ Dominus Conradus — Syon non leguntur hoc loco in 2, sed ante initium primi continuatoris Cosmae.

NOTAE.

(267) Litteras ei a papa datas de componenda pace inter reges Bohemiae et Hungariae vide ap. Boczek III, 183.

(268) Budae feria vi ante Palmarum 1254 a regum regatis pax facta est, cujus condiciones in tabula quadam conscriptae sunt, quam vide ap. Boczek III, 81. Stiria, de qua praecipue bellum exarserat, inter Bohemos et Hungaros divisa est. Cfr. etiam Joannem Victoriensem I, 4.

(269) De hoc vide litteras Urbani IV, 3 Mai. 1262 datas, Boczek III, 536, et alias anno sequenti scriptas ibid., 360. Erat Petrus ille archidiaconus Gradiensis.

(270) Alexandri IV.

(271) Supplendum dioecesis.

campanæ per singulas ecclesias, cum extinctione candelarum super omnes detentores et spoliatores clericorum. Quod interdictum duravit usque ad 9 Kal. Julii; quod relaxatum est eodem die propter juramentum et satisfactionem promissam civium Pragensium.

Eodem anno 16 Kal. Augusti Conradus archiepiscopus Coloniensis Pragam venit, et in monte Syon hospitatus est pluribus diebus, et a principe terræ decenter receptus et in expensis procuratus est, et, ut credimus, cum principe Bohemiz de imperio tractaturus (272). Tandem pluribus ac variis xeniis ab eodem principe remuneratus copiose, 4 Idus Augusti ad sua reversus est. Qui tamen archiepiscopus in ecclesia Pragensi noluit recipi cum processione sollemni, sed humiliter venit in habitu seculari sanctis martyribus reverentiam exhibiturus.

Eodem anno ubertas annonæ in plerisque partibus fuit, sed vini et pomorum carentia. Eodem anno in quadragesima dominus papa Alexander confirmavit quandam novam religionem, quæ dicitur beatorum martyrum (273), cujus fratres Pragæ apparuerunt ante festum beati Wenceslai (Sept. 29).

Anno dominicæ incarnationis 1257. Prziemysl, dominus regni Bohemorum, filius regis Wenceslai, 2tio (274) anno sui ducatus, in principio veris pepulit Bohemos de suburbio et locavit alienigenas.

Eodem anno dominus Ehrhardus Kal. Aprilis emit quandam possessionem in villa quæ dicitur Belok; contulit eam altari beatæ Virginis; aliam possessionem prius emptam in villa Draskowe eidem altari assignavit. Eodem anno in medio veris dominus Nicolaus episcopus Pragensis tabulatum quod vulgari ter dicitur cælum, veteri destructo, renovavit.

Eodem anno intrantibus Kal. Augusti facta est maxima inundatio aquarum, quæ gravia et grandia damna per totam Pragensem diocesim intulit in hortis, in seminatis campis et ædificiis, quæ juxta ripas posita fuerunt; plures etiam homines suffocavit.

Eodem etiam anno princeps Bohemiz, assumptis secum quibusdam Bohemis, Moravis et Austriis profectus est versus Baviarum (275), ubi multas villas et ecclesias vastavit, prædavit ac incendit; sed eodem cum magno dedecore et damno suorum nobilium ac militum et rerum reversus est ad propria. Quodam enim eorum interfecti, quidam submersi (276), quidam rebus omnibus et equis amissis pedibus magna paupertate ad propria redierunt. Hyems valde aspera fuit hoc anno.

Anno gratiæ 1258. Nicolaus episcopus obiit 16 Kal. Februarii, et eodem anno in Kalendis Februarii Johannes (277) electus est in episcopum Pragensem, et eodem anno confirmatus est in ecclesia Pragensi per dominum Brunonem Olomucensem auctoritate Maguntini 6 Idus Martii. Hoc anno hyems et veris principium et medium valde aspera et frigida fuerunt, glacies Wiltavæ grossa nimis, et duravit usque pascha, quod tunc occurrit 9 Kal. Aprilis. Johannes consecratus est in episcopum Viennæ in Austria 4 Idus Maii, quia tunc occurrebat dies penthecostes die dominico. Receptus est autem in sede sua Pragæ 7 Kal. Junii, cum magno júbilo cleri et populi in cathedra sua collocatus; ipso etiam die missam primam de gloriosa Virgine celebravit. Hoc anno gelu læsit fructus arboreos et vineas, et mortalitas ovium fuit. Eclipsis lunæ fuit 14 Kal. Junii, et tunc agebatur festum sanctæ Trinitatis die dominico. Idem Johannes reconsecravat altare sanctorum Andree apostoli et Stephani protomartyris 2 Kal. Julii; post hæc aliud altare fabricavit et consecravat in honore sanctorum Nicolai confessoris et beatæ Ludmilæ martyris 18 Kal. Septembris.

Anno Domini 1258, 14 Kal. Novembris in prædicta vigilia noctis, quæ intempesta vocatur, ecclesiæ claustrum montis Syon, quod et Strahow dicitur, candelam, quam frater quidam inibi dormire solitus circa lectum suum noctu incaute locaverat, est accensa, ac Domino permittente, cujus providentia ipsam prævideri pulchriori scemate venustandam cum omnibus ædificiis, quæ per gyrum ambitui dispositique claustrali contigue adiacebant, ignis impetu devastata. Horum autem ruinam, quæ ob magnitudinem vix longo annorum curriculo posse restitui putabatur, venerabilis domni Johannis, qui tunc ipso loco abbas præfuit, sagax industria, qui, licet alia efficax, tamen in hoc efficacior claruit, infra quinquennium in statum priorem, imo multo venustiore inopinabiliter restauravit. Denique præter alia quæ melius reformavit ecclesiam quasi a fundamentis exstructam testudinans, eique capellam beatæ Trinitatis de novo a latere adjiciens, quinto anno post incendium 15 Kal. Octobris satis præclaro opere consummavit.

Anno Domini 1258 consecratum est altare sanctorum Andree apostoli, Stephani protomartyris, et

NOTÆ.

(272) Willelmus enim rex a Frisonibus erat interfectus die 28 Jan. 1256. Cfr. Bohmer Regest. p. 56. Joannes Victoriensis 1, 5, narrat Ottokarum a principibus electum respondisse: *Se data sibi divinitus gloria contentari.* Vide etiam Pelzelii dissertationem de hac re in libro Bornii *Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen* II, 74.

(273) Est ordo fratrum crucigerorum B. martyrum a penitentia, quibus regulam vivendi dederat anno 1179 Alexander III papa.

(274) Quarto.

(275) Quod factum est, ut Philippum, archiepiscopum Salisburgensem, amitinum, cujus loco Ulrichum Secoviensem episcopum elegerant, contra Henricum Baviaræ ducein adjuvaret.

(276) Quibus Olenum transeuntibus pons constructus est; quam Otakari cladem accurate descripsit Hermannus Althensis apud Bohmerum *Epochen* II. Apud Mühlendorf die 25 Aug. Otakarus hanc cladem perperussus est.

(277) Tertius.

A ctorum Gervasii et Protasii martyrum 2 Kal. Julii. Eodem anno consecratum est altare sanctorum Nicolai confessoris, et Ludmilæ 17 Kal. Septembris.

Anno dominicæ incarnationis 1259 consecratum est altare sanctorum Stanislai et Oswaldi martyrum 2 Nonas Junii. Vinum miri valoris provenit in tota Bohemia. Ebrhardus institutor bonfantorum obiit Nonas Augusti.

Anno dominicæ incarnationis 1260 4 Nonas Martii Przemysl princeps terræ, collecta grandi multitudine, processit versus Ungariam ad expeditionem, a cujus exercituum transitu Bohemia multum læsa est spoliis rapinis. Hoc etiam anno sata læsa sunt et vineæ fructus arboræ, quædam siccitate, quædam granne in plerisque partibus. In aliis autem partibus num copiose provenit.

1260. Hoc etiam anno princeps terræ, congregatis multis exercitibus diversarum nationum, processit versus Ungaros, et pacem factam pridem violaverant; ubi et triumphum obtinuit, et multa millia Ungarorum et aliorum Sarracenorum prostravit, divino et manifesto sibi subveniente adjutorio; quem revertentem ab eadem expeditione recepimus cum

B sollemni processione 11 Kal. Septembris.

Eodem anno consecrata est Judita abbatissa sancti Georgii in ecclesia Pragensi a Johanne III episcopo ragensi vicesimo quarto 18 Kal. Septembris. Eodem anno dominus Thobias, præpositus Pragensis ecclesiæ, a propriis bonis instituit et dotavit unam perpetualem vicariam in choro Pragensi.

Anno dominicæ incarnationis 1261 mense Aprili facta est concordia et pax inter reges Ungariæ et principem Bohemiæ, et vallata pœna pecuniaria, videlicet 11000 marcarum argenti (278). Regina Margareta civit de Bohemia versus Austriam 15 Kal. Novembris, quas ob causas Dominus novit (279). Eodem anno 8 Kal. Novembris princeps regni Bohemorum duxit in uxorem Cunegundem (280), filiam Hostislai ducis ulgarorum, in castello Ungariæ quod vulgari Ungarico Fossen (281) nuncupatur, quam venientem Pragam cum sollemni processione recepimus in ecclesia Pragensi 10 Kal. Januarii. In die nativitatæ Domini princeps Bohemorum dictus Przemysl consecratus est in regem (282) cum eadem Cunegunde in ecclesia Pragensi a venerabili patre Maguntino Vernhero nomine (283), præsentibus sex episcopis, Pragensi Johanne, Toraviensi, Pataviensi (284) et duobus de Prussia (285), præsentibus etiam marchione Branburiensi cum uxore et filiis et filiabus, præsentibus etiam ducibus Poloniæ et aliis multis nobilibus, comitibus, purcravitis, apamis, et aliis extraneis et infinita multitudine Bohemorum, quibus omnibus prædictis permagnificum

NOTÆ.

(278) Cessit Hungariæ rex Styriam et Petovium castellum, et præterea constitutum est ut Belæ IV filius Bela Cunegundim, filiam Ottonis Brandenburgensis marchionis et Otakari neptem, in matrimonium duceret; quod factum est anno 1264. Vide Chronicon Brandenburgicum apud Pulkavam. De reliquis Chronicis vide Lambacher interregnum p. 10 et præcepta Pataviensis, Olomucensis et Pragensis episcoporum, scripta 31 Mart. et 7 Apr. 1264, Ioczek III, 307, quibus probatur in ipsa pace constituenda fuisse Ludovicum commendatorem de domo Neuktonica, Jarosium Pragensem burgravium et Neuktonem marscalcum regni Bohemici legatos.

(279) Urbanus IV in litteris ad Otakarum anno 1264 datis hæc scribit: *Ex parte siquidem tua fuit propositum coram nobis, quod olim nobilis mulier Margareta, quondam Romanorum regina, in provinciali capitulo fratrum prædicatorum apud Trevirim congregato sollemni voto castitatis emisso, ordinem sororum secundum instituta fratrum prædicatorum viventium se servaturam, ac obediens iam in manibus H., nunc in Alamannia prioris provincialis eorundem fratrum prædicatorum, promittens, habitum religionis sibi assumere; sit, et tandem ad monasterium sororum sancti Marci Herbipolensis secundum instituta predicta viventium, cujus curam et regimen prior ipse gerebat, se transferens, per annum et amplius sub eodem habitu in dicto monasterio moram traxit.* Boczek III, 332. Cfr. etiam Pubitschka IV, 2. 312; Palacky II, 187.

(280) Erat neptis Belæ IV regis ex filia Anna, quam Rostislav Maslawa, Halicensis princeps, in matrimonium duxerat. Vide stemma quod dedit Palacky in commentatione Ueber Formelbücher in libro

C Abhandlungen der Königl. Böhmisches Gesellschaft V, 2, p. 232.

(281) Pressburg.

(282) Inde ab hoc tempore Otakarus regem Bohemorum se appellavit in præceptis, cum antea regni Bohemiæ dominum se nominasset.

(283) Ex Gudeni codice diplomatico dedit Boczek III, 323 tabulam quandam, quam Godefridus de Eppenstein, Fridericus de Bicheligen, Heinrichus de Willenowe, Dietherus de Cazenellenbogen, Guntherus de Schwarzburg et Wernerus de Bolandia scribi jusserunt, qua iidem testantur: *Quod nos cum venerabili patre domino et consanguineo nostro, domino Vernhero, sanctæ Moguntinæ sedis archiepiscopo, fuimus præsentibus in ecclesia Pragensi a. D. 1262 in dominica die natalis Domini, ubi ipse dominus archiepiscopus unxit et coronavit in regem dominum Otakarum, hæredem regni Bohemiæ, et uxorem ejus Kunegundim in reginam. Idem etiam rex, qui et fuit dux Austriæ ac Styriæ marchioque Moraviæ, assumpserat Erfordiam in expensas et conductum suum in eundo Pragam, ubi procuravit nos 18 diebus et in reditu usque Erfordiam, nos et dominum, archiepiscopum memoratum et totam ipsius familiam cum personis et rebus eorum. Ministravit quoque nobis omnibus copiosas expensas. Dedit etiam domino archiepiscopo pro jure suo 100 marcas auri, item pro jure curiæ 64 marcas capitulo Moguntino pro jure suo ad emendum ecclesiæ aliquid in ornatum. Insuper honoravit nos in spadonibus et xeniis pulchre satis et taliter ut decebat eundem. Quocum conjungenda sunt duo alia præcepta ab Otakaro Moguntino archiepiscopo data, quæ vide eodem loco.*

(284) Ottone.

(285) Warmiensi et Samiensi ut videtur.

campanæ per singulas ecclesias, cum extinctione candelarum super omnes detentores et spoliatores clericorum. Quod interdictum duravit usque ad 9 Kal. Julii; quod relaxatum est eodem die propter juramentum et satisfactionem promissam civium Pragensium.

Eodem anno 16 Kal. Augusti Conradus archiepiscopus Coloniensis Pragam venit, et in monte Syon hospitatus est pluribus diebus, et a principe terræ decenter receptus et in expensis procuratus est, et ut credimus, cum principe Bohemiarum de imperio tractaturus (272). Tandem pluribus ac variis xeniis ab eodem principe remuneratus copiose, 4 Idus Augusti ad sua reversus est. Qui tamen archiepiscopus in ecclesia Pragensi noluit recipi cum processione sollemni, sed humiliter venit in habitu seculari sanctis martyribus reverentiam exhibiturus.

Eodem anno ubertas annonæ in plerisque partibus fuit, sed vini et pomorum carentia. Eodem anno in quadragesima dominus papa Alexander confirmavit quandam novam religionem, quæ dicitur beatorum martyrum (273), cujus fratres Pragæ apparuerunt ante festum beati Wenceslai (Sept. 29).

Anno dominicæ incarnationis 1257. Przemysl, dominus regni Bohemorum, filius regis Wenceslai, etio (274) anno sui ducatus, in principio veris populum Bohemos de suburbio et locavit alienigenas.

Eodem anno dominus Ebrhardus Kal. Aprilis emit quandam possessionem in villa quæ dicitur Belok. contulit eam altari beatæ Virginis; aliam possessionem prius emptam in villa Draskowe eidem altari assignavit. Eodem anno in medio veris dominus Nicolaus episcopus Pragensis tabulatum quod vulgare dicitur cælum, veteri destructo, renovavit.

Eodem anno intransitibus Kal. Augusti facta est maxima inundatio aquarum, quæ gravia et grandia damna per totam Pragensem diocesim intulit in hortis, in seminatis campis et ædificiis, quæ juxta ripas posita sunt; plures etiam homines suffocavit.

Eodem etiam anno princeps Bohemiæ, assumptis secum quibusdam Bohemis, Moravis et Austriis profectus est versus Bavariam (275), ubi multas villas et ecclesias vastavit, prædavit ac incendit; sed eodem cum magno dedecore et damno suorum nobilium ac militum et rerum reversus est ad propria. Quodam enim eorum interfecti, quidam submersi (276), quidam reclusi omnibus et equis amissis pedibus magna paupertate ad propria redierunt. Hyems valde aspera fuit hoc anno.

Anno gratiæ 1258. Nicolaus episcopus obiit 16 Kal. Februarii, et eodem anno in Kalendis Februarii Johannes (277) electus est in episcopum Pragensem, et eodem anno confirmatus est in ecclesia Pragensi per dominum Brunonem Olomucensem auctoritate Maguntini 6 Idus Martii. Hoc anno hyems et veris principium et medium valde aspera et frigida fuerunt, glacies Vltavæ grossa nimis, et duravit usque pascha, quod tunc occurrit 9 Kal. Aprilis. Johannes consecratus est in episcopum Viennæ in Austria 4 Idus Maii, quia tunc occurrebat dies penthecostes die dominico. Receptus est autem in sede sua Pragæ 7 Kal. Junii, cum magno júbilo cleri et populi in cathedra sua collocatus; ipso etiam die missam primam de gloriosa Virgine celebravit. Hoc anno gelu læsit fructus arboreos et vineas, et mortalitas ovium fuit. Eclipsis lunæ fuit 14 Kal. Junii, et tunc agebatur festum sanctæ Trinitatis die dominico. Idem Johannes reconsecravit altare sanctorum Andree apostoli et Stephani protomartyris 2 Kal. Julii; post hæc aliud altare fabricavit et consecravit in honore sanctorum Nicolai confessoris et beatæ Ludmilæ martyris 18 Kal. Septembris.

Anno Domini 1258, 14 Kal. Novembris in primæ vigilia noctis, quæ intempesta vocatur, ecclesiæ claustrum montis Syon, quod et Strahow dicitur, candelam, quam frater quidam inibi dormire solens circa lectum suum noctu incaute locaverat, est incensa, ac Domino permittente, cujus providentia ipsam prævideri pulchriori scemate venustandam cum omnibus ædificiis, quæ per gyrum ambitui dispositæ claustrali contiguae adiacebant, ignis impetu devastata. Horum autem ruinam, quæ ob magnitudinem vix longo annorum curriculo posse restitui putabatur, venerabilis domni Johannis, qui tunc in loco abbas præfuit, sagax industria, qui, licet non efficax, tamen in hoc efficacior claruit, infra quinquennium in statum priorem, imo multo venustius inopinabiliter restauravit. Denique præter id quod melius reformavit ecclesiam quasi a fundam. exstructam testudinans, eique capellam beatæ Juliane de novo a latere adjiciens, quinto anno post incendium 15 Kal. Octobris satis præclaro opere consummavit.

Anno Domini 1258 consecratum est altare sanctorum Andree apostoli, Stephani protomartyris, et

NOTÆ.

(272) Wilhelmus enim rex a Frisonibus erat interfectus die 28 Jan. 1256. Cfr. Bohmer Regest. p. 56. Joannes Victoriensis I, 5, narrat Ottokarum a principibus electum respondisse: *Se data sibi divinitus gloria contentari*. Vide etiam Pelzelii dissertationem de hac re in libro Bornii *Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen* II, 74.

(273) Est ordo fratrum crucigerorum B. martyrum a penitentia, quibus regulam vivendi dederat anno 1179 Alexander III papa.

(274) Quarto.

(275) Quod factum est, ut Philippum, archiepiscopum Salisburgensem, amittinum, cujus loco locum Secoviensem episcopum elegerant, contra Henricum Bavarie ducem adjuvaret.

(276) Quibus OEnum transeuntibus pons constructus est; quam Otakari cladem accurate descripsit Hermannus Althensis apud Bohemerum *Epochen* II. Apud Mühlendorf die 25 Aug. Otakarus hanc cladem perperessus est.

(277) Tertius.

A ctorum Gervasii et Protasii martyrum 2 Kal. Julii. Eodem anno consecratum est altare sanctorum Nicolai confessoris, et Ludmilæ 17 Kal. Septembris.

Anno dominicæ incarnationis 1259 consecratum est altare sanctorum Stanislai et Oswaldi martyrum 2 nas Junii. Vinum miri valoris provenit in tota Bohemia. Ebrhardus institutor bonfantorum obiit No- s Augusti.

Anno dominicæ incarnationis 1260 4 Nonas Martii ziemysl princeps terræ, collecta grandi multitudine, ccessit versus Ungariam ad expeditionem, a cujus ercituum transitu Bohemia multum læsa est spoliis rapinis. Hoc etiam anno sata læsa sunt et vineæ fructus arbori, quædam siccitate, quædam gran- te in plerisque partibus. In aliis autem partibus um copiose provenit.

1260. Hoc etiam anno princeps terræ, congregatis multis exercitibus diversarum nationum, processit versus Ungaros, et pacem factam pridem violave- rant; ubi et triumphum obtinuit, et multa millia Un- garorum et aliorum Sarracenorum prostravit, divino et manifesto sibi subveniente adiutorio; quem re- vertentem ab eadem expeditione recepimus cum

B sollemni processione 11 Kal. Septembris.

Eodem anno consecrata est Judita abbatissa sancti Georgii in ecclesia Pragensi a Johanne III episcopo agensi vicesimo quarto 18 Kal. Septembris. Eodem anno dominus Thobias, præpositus Pragensis ecclesiæ, propriis bonis instituit et dotavit unam perpetualem vicariam in choro Pragensi.

Anno dominicæ incarnationis 1261 mense Aprili facta est concordia et pax inter reges Ungariæ et prin- em Bohemiæ, et vallata pœna pecuniaria, videlicet 11000 marcarum argenti (278). Regina Margareta vit de Bohemia versus Austriam 15 Kal. Novembris, quas ob causas Dominus novit (279). Eodem anno 8 l. Novembris princeps regni Bohemorum duxit in uxorem Cunegundem (280), filiam Hostislai ducis lgarorum, in castello Ungariæ quod vulgari Ungarico Fossen (281) nuncupatur, quam venientem Pragam m sollemni processione recepimus in ecclesia Pragensi 10 Kal. Januarii. In die nativitatis Domini prin- ps Bohemorum dictus Prziemysl consecratus est in regem (282) cum eadem Cunegunde in ecclesia Pra- nsi a venerabili patre Maguntino Vernhero nomine (283), præsentibus sex episcopis, Pragensi Johanne, raviensi, Pataviensi (284) et duobus de Prussia (285), præsentibus etiam marchione Branburiensi cum ore et filiis et filiabus, præsentibus etiam ducibus Poloniæ et aliis multis nobilibus, comitibus, purcraviis, panis, et aliis extraneis et infinita multitudine Bohemorum, quibus omnibus prædictis permagnificum

NOTÆ.

(278) Cessit Hungariæ rex Styriam et Petovium stellum, et præterea constitutum est ut Belæ IV ius Bela Cunegundim, filiam Ottonis Brandenbur- nsis marchionis et Otakari neptem, in matrimo- um duceret; quod factum est anno 1264. Vide ironicon Brandenburgicum apud Pulkavam. De liquis Chronicis vide Lambacher iuterregnum p. et præcepta Pataviensis, Olomucensis et Pragen- s episcoporum, scripta 31 Mart. et 7 Apr. 1261, czek III, 307, quibus probatur in ipsa pace consti- enda fuisse Ludovicum commendatorem de domo utonica, Jarosium Pragensem burgraviatum et okkonem marscalcum regni Bohemici legatos.

(279) Urbanus IV in litteris ad Otakarum anno 162 datis hæc scribit: *Ex parte siquidem tua fuit opositum coram nobis, quod olim nobilis mulier argareta, quondam Romanorum regina, in provin- ali capitulo fratrum prædicatorum apud Trevirin ngregato sollemni voto castitatis emisso, ordinem so- rum secundum instituta fratrum prædicatorum vi- ntium se servaturam, ac obediens iam in manibus H., ne in Alamannia prioris provincialis eorumdem fra- um prædicatorum, promittens, habitum religionis item assumi; sit, et tandem ad monasterium sororum uncti Marci Herbipolensis secundum instituta predi- ta revertentium, cujus curam et regimen prior ipse ge- bat, se transferens, per annum et amplius sub eodem abitu in dicto monasterio mcrum traxit.* Boczek II, 332. Cfr. etiam Pubitschka IV, 2 . 312; Pa- acky II, 187.

(280) Erat neptis Belæ IV regis ex filia Anna, quam Rostislav Mstislawic, Halicensis princeps, in matrimonium duxerat. Vide stemma quod dedit Pa- lacky in commemoratione Ueber Formelbücher in libro

C Abhandlungen der Königl. Böhmisches Gesellschaft V, 2, p. 232.

(281) Pressburg.

(282) Inde ab hoc tempore Otakarus regem Boe- morum se appellavit in præceptis, cum antea regni Bohemiæ dominum se nominasset.

(283) Ex Gudeni codice diplomatico dedit Boczek III, 325 tabulam quandam, quam Godefridus de Eppenstein, Fridericus de Biehelingen, Heinrichus de Willenowe, Dietherus de Cazenellenbogen, Gunthe- rus de Schwarzburg et Wernerus de Bolandia scribi jusserunt, qua iidem testantur: *Quod nos cum vene- rabili patre domino et consanguineo nostro, domino Wernhero, sanctæ Moguntinæ sedis archiepiscopo, fuimus præsentibus in ecclesia Pragensi a. D. 1262 in dominica die natalis Domini, ubi ipse dominus archi- episcopus unxit et coronavit in regem dominum Otha- carum, hæredem regni Bohemiæ, et uxorem ejus Kune- gundim in reginam. Idem etiam rex, qui et fuit dux Austriæ ac Styriæ marchioque Moraviæ, assumpserat Erfordiam in expensas et conductum suum in eundo Pragam, ubi procuravit nos 18 diebus et in reditu usque Erfordiam, nos et dominum, archiepiscopum memoratum et totam ipsius familiam cum personis et rebus eorum. Ministravit quoque nobis omnibus co- piosas expensas. Dedit etiam domino archiepiscopo pro jure suo 100 marcas auri, item pro jure curiæ 64 marcas capitulo Moguntino pro jure suo ad emendum ecclesie aliquid in ornatum. Insuper honoravit nos in spadonibus et xeniis pulchre satis et taliter ut de- cebat eundem. Quocum conjungenda sunt duo alia præcepta ab Otakaro Moguntino archiepiscopo data, quæ vide eodem loco.*

(284) Otione.

(285) Warmiensi et Samiensi ut videtur.

fecit convivium biduo in campo Letne nominato, qui jacet inter villas Owencz (286), Holisovica (287) et Buben nominatas, in ædificiis sollemniter ad hoc præparatis.

Anno dominicæ incarnationis 1262 sata diversi seminis tam hyemalia quam æstivalia in plerisque Bohemice partibus fere penitus perierunt, tum a grandine, tum a siccitate, tum ab exercitu transeunte in Ungariam, excepto sole milio, ita ut nec homines victualia nec jumenta et pecora poterant habere pabuli sufficientia. Verum in paucissimis ejusdem terræ partibus copia frumenti crevit in habundantia, vini quoque et fructuum arborum exigua fuit ubertas. Hoc etiam anno incendia multa fuerunt in civitatibus et viciis in Moravia, Bohemia et Austria.

Anno gratiæ domini nostri Jesu Christi 1263, maxima fuit caristia frumenti, fœni et pabuli in Bohemia et Moravia, ita ut mensura regalis siliginis venderetur 120 denariis quandoque plus quandoque minus monetæ Pragensis, tritici autem multo amplius, et pisæ 150. Tunc et maxima fames fuit in populo, ita ut multi agricolæ et artifices varii, venditis pecoribus et rebus aliis, nec se sustentare valentes, cogerentur hostiatim eleemosynam petere; plures etiam, domibus suis in rure relictis, cum uxoribus et liberis iverunt mendicatum; multa etiam pecora et jumenta mortua sunt propter maximum pabuli defectum et hyemis asperitatem, quæ plus solito hoc anno inhorruerat.

Anno domini nostri Jesu Christi 1264, magna vis ventorum orta est 5 Kal. Februarii, quibus impellensibus multa ædificia, multa granaria corruerunt in civitate Pragensi et per totum regnum Bohemice; multæ etiam arbores in sylvis et nemoribus radicitus sunt evulsæ, fenestræ etiam Pragensis ecclesiæ vitreæ sunt confractæ.

Item eodem anno 11 Kal. Martii ædificium turris Pragensis ecclesiæ, quod vulgariter dicitur campanarium, corruit, et alia multa ædificia ecclesiarum corruerunt.

Hoc anno consecrata est capella omnium sanctorum 3 Nonas Februarii a venerabili episcopo Pragensi Johanne tertio, sub rege Prziemysl, filio Wenceslai regis, quæ fuit fabricata anno gratiæ 1263.

Eodem anno mense Decembri facta est inundatio magna aquarum per totam Bohemiam, quam inundatione insolita facta sunt damna plurima ædificiorum, annonæ diversi generis, et aliarum plurimarum rerum.

Anno gratiæ 1265, rex Prziemysl permagnificum celebravit convivium pro baptismo filie suæ primogenitæ (288), quam levaverunt tres episcopi de fonte Pragensis, Olomucensis et Bamberiensis (289), et hoc in festo beatæ Mariæ purificationis (Febr. 2), vocatis ad hoc festum omnibus nobilibus Bohemice, Moraviæ et Austriæ. Ipso die idem rex, coronatus regia corona, venit ad processionem, et missam ad altare sanctæ Mariæ in ecclesia Pragensi, et biduo celebravit prandium cum prædictis episcopis et nobilibus terrarum præfatarum in aula regia in castro Pragensi.

Eodem anno facta est magna dissensio inter regem Bohemice et ducem Bavaricæ (290), qua necessitate rex compulsus misit nobiles ad metas Bohemice custodiendas, qui transeuntes multa damna intulerunt villis episcopi Pragensis et aliarum ecclesiarum canonicorum. Moravi etiam transierunt ad metas Bohemice defendendas, et plurima damna intulerunt in Bohemia tantum villis ecclesiarum et extra metas in Bavaria.

Anno vero 1266, iterum transeuntes et Bohemi et Moravi circa purificationem sanctæ Mariæ (Febr. 2) et in quadragesima, rursus plurima damna intulerunt villis episcopi et aliarum ecclesiarum diversæ religionis. Hiems et ver in principio humida fuerunt, et multa sata siliginis perierunt.

Anno dominicæ incarnationis 1266, 7 Idus Augusti Bohemorum rex Otakarus nomine, qui Prziemysl, processit versus Bavariam cum multitudine copiosa Bohemorum, Moravorum, Austriarum, Karynthianorum, Polonorum, quorum quidam eorum prævenierunt regem, quidam comitati secuti eum, quidam vero subsecuti; in quo itinere plurima damna fecerunt in regno Bohemice, rapinis et spoliis ac incendiis pauperes et villas ecclesiarum graviter affligentes (291). Bavariam vero intrantes multo graviora damna intulerunt, rapinis et spoliis ac incendiis partem ejus quæ jacet usque Ratisnam crudeliter devastantes, et viros ac mulieres plurimos concremantes. Hoc etiam anno augusti

NOTÆ.

(286) Verder-Bubeneč in circulo Rakonicensi.

(287) Holéšchowitz.

(288) Kunigundis.

(289) Num legendum Brandeburgensis? Vide infra ann. Otakar. 1164.

(290) De Salisburgensi archiepiscopatu, qui Wladislaw, præposito Wissegradensi, filio Heinrici IV

ducis Silesiæ et Annæ, nepoti Otakari I datus est. Cfr. Chron. Salisburg. ad h. a.

(291) Expugnavit castra Chamb, Regensburg et Nitau; cfr. Hermannum Altahensem ad h. a. apud Böhmerum Fontes II. Vide etiam Heinrici ducis litteras in Patackii comment. Ueber Formelbücher. p. 277.

A fructus arborum et vinum male in Bohemia proveniunt propter grandinis et siccitatis lesionem.

Anno Domini 1267, 6 Idus Aprilis apostolicæ sedis legatus, scilicet frater Guido ordinis Cisterciensis, tituli basilicæ sanctorum 12 apostolorum presbyter cardinalis (292), venit Pragam, et moratus est Pragæ usque ad 5 Kal. Maii (293), et recepit pro expensis a clero Bohemiæ 150 marcas argenti. Inde veniens Austriam moratus est Viennæ, et ibidem fecit concilium 6 Idus Maii, cui concilio Johannes Pragensis episcopus interfuit et plures canonici cum eo (294).

Anno dominicæ incarnationis 1268, præcepit rex Otakarus fieri foveas in singulis villis, quibus foveis superponeretur anser vel porcellus ad capiendos lupos. Et eodem anno præcepit renovari pondera et mensuras et insigniri signo suo, quod antea non fuerat (295).

Anno dominicæ incarnationis 1269, nata est regi Otakaro filia (296) Nonas Septembris, et erectum est pulpitum et altare in ecclesia Pragensi, quod dedicavit Johannes episcopus in die sancti Martini ad honorem sancto Matthiæ apostolo et sanctis confessoribus Ambrosio, Jeronimo, Augustino, Gregorio et aliis quam plurimis sanctis.

Anno dominicæ incarnationis 1270, periiit tota annona tam hiemalis quam vernalis fere per totam Bohemiam, fructus arborum proveniunt mediocriter, vinum abundans fuit. Turris Pragensis ecclesiæ, quæ ante multos annos corruerat, reparata est domino Johanne venerabili episcopo procurante. Multa aeris intemperies hoc anno fuit, et multa inundatio pluviarum in autumnus. Rex Otakarus multas domos et castella in regno suo in diversis locis fabricavit hoc anno. Hoc etiam anno turris lapidea erecta est in medio claustris Pragensis ecclesiæ ad lumen ponendum in ea, Gregorio milite regis et reginæ procurantis eam in expensis.

Anno Domini 1272, 6 Kal. Decembris Rudolphus electus est in imperatorem (297). Eodem anno pons contractus est Pragensis in medio fluminis Wltavæ 4 Idus Martii.

Anno Domini 1273, 15 Kal. Septembris inundatio aquarum facta est magna in flumine Wltaviæ, ita ut capella lignea quæ sita erat ante pontem in Pesek²⁹⁸ totaliter cum fundamento defluxit, et alia ecclesia lapidea, quæ erat sub ponte in insula, pars ejus media collisa est, et omnia molendina, quæ erant circa civitatem Pragensem, cum aqua contracta defluerunt; homines plurimos suffocavit, ædificia subvertit. In campis annona et fœnum de pratis cum alluvione descenderunt; ortos olerum vitiavit, per civitatem Pragensem fluxit, extendens meatus suos usque ad ecclesiam sancti Egidii et ecclesiam sancti Nicolai, fluens per totum vicum Judæorum usque in ecclesiam sancti Francisci.

Anno Domini 1274, nobilis vir Borsso recessit a rege, amissa gratia regis sine culpa, æmulis ipsius sinistra regi referentibus (298).

Anno Domini 1275, Kal. Maii Gregorius papa X, celebravit concilium Lugdono (299). Quod concilium idem Gregorius indixerat ante biennium universarum terrarum pontificibus ubi fides christiana viget et nomen Domini invocatur, quatenus convenirent ad concilium celebrandum in termino supradicto. Quod concilium duravit infra septem ebdomadas (300); et eidem concilio interfuit Johannes Pragensis episcopus cum quibusdam canonicis, et reversus ad suam sedem Pragensem, injunxit per totam suam dioccesim, ut juxta mandatum apostolicum trunci concavi locarentur per universas ecclesias, ad colligendas oblationes fidelium in subsidium terræ sanctæ.

VARIE LECTIONES.

²⁹⁸ Paulo recentior manus correxit Piesek.

NOTÆ.

(292) In tabula quadam data 15 Jun. 1267, Boczek III, 395, ipse se cardinalem t. S. Laurentii in Lucina nominat.

(293) Ita legendum est pro v Kal. Apr. quod habet codex; vid. Pubitschka IV, 2, p. 353.

(294) Et alii episcopi, Petrus Pataviensis, Bruno Brixensis, Conradus Frisingensis, Leo Ratisponensis; cfr. Mansi XXIII, 1169.

(295) Pubitschka IV, 2, p. 362.

(296) Agnes. Cfr. litteræ Cunigundæ in Palackii commentatione Ueber Formelbücher, p. 293.

(297) Et in anni et in diei numero errat auctor; electus est Rudolphus Francofurti d. 29 Sept. 1273; testes vide apud Böhmerum Reg., p. 51. Quod factum est Otakari legatis repugnantibus, de qua re ipse rex ita scribit ad papam Gregorium X: *Principes Alemannie, quibus est potestas cæsaris eligendi, — concorditer in quandam comitem minus idoneum, solemnibus nostris nuntiis, quos Frankensurt, ubi celebrari debebat electio, nostros procuratores miseramus,*

B contradicentibus et reclamantibus, evidenter vota sua direxerunt, et eundem in gravamen imperii nostrumque prejudicium — sacri diadematis insigniverunt majestate. Cfr. Dolliner cod. epistol. Otakari regis, p. 17, et Kurz Oesterreich unter Otakar, p. 27. Otakari legatus erat Bertholdus episcopus Bambergensis; cfr. Rudolphi præceptum a. 1275, quod ap. Lambacher legitur Urkundenb, p. 76.

(298) 5 Nov. 1275 Borsso dominus de Rysemburg in castro suo Rysemburg donationis tabulam conscribi jussit, quam vide apud Boczek IV, 166, quem Otakari proditorem Rudolphi partibus clam fuisse, illius docent litteræ apud Bodmannum 12, 30, 44, in quarum primis hæc leguntur: *Quamquam igitur ad præsens aliqua transitoria breviter patiaris discrimine, patienter quæque sustine.*

(299) Congregatum est hoc concilium anno 1274, initiumque habuit Nonis Maii.

(300) Finitum est xvi Kal. Aug.; itaque decem pene hebdomadas ductum est.

In eodem etiam concilio Gregorius papa electionem Rudolphi confirmavit (301), et decimas quæ exactæ fuerant per Almanniam in subsidium terræ sanctæ, Rudolfo electo in utilitatem assignavit.

Anno Domini 1276. Johannes episcopus Pragensis cooperuit ecclesiam sancti Viti kathedralem pulchre et durabilis operis lapideis tegulis. Fecit etiam duas fenestras magnas de subtili opere et pretioso, et vitæ eas clausit, in quibus materia depicta continebatur veteris et novi testamenti. Erexit etiam ibidem in pulpita decori et magnifici operis, unum ad altare beati Dyonisii, et aliud ad altare beatæ Mariæ Magdalene, quod opus toto sequenti anno vix poterat terminari. Eodem anno Vitkonides (302) cum ingente militia recesserunt a rege, et multa mala per regnum Bohemiæ pauperibus et claustralibus intulerunt. eo tempore rex nimium eorum auxilio indigebat. Sæpe enim fit ut, dum principes inter se discordant, inimici victoria potiuntur. Visa est etiam hoc anno luporum maxima multitudo ante valvas castri Pragensis ex utraque parte clamore multo ululantium, per quem sinistrum eventum genti Bohemorum presagio auguriati sunt.

1278. Eodem anno Henricus Pragensis canonicus et notarius aulæ reginæ 18 Kal. Octobris detentus est ad mandatum Cunegundis reginæ, et multis rebus et pecunia in domo sua est spoliatus, pro qua detentione episcopus Johannes posuit interdictum in ecclesia Pragensi 11 Kal. Octobris, quod interdictum cessavit circa festum beati Wenceslai (Sept. 28) et infra. Idemque Henricus 3 Kal. Octobris a custodia liberatus est, et divina officia in ecclesia Pragensi relaxantur. Eodem anno hyems et autumnus calidi fuerunt et nebulosi, humidi et cum magno impetu ventorum, et transitus per glaciem haberi non poterat. Et etiam anno duo fossata facta sunt ante Pragense castrum, unum cum lapidibus et aliud majus sine lapidibus in latitudine 40 cubitorum, in profunditate 30, longitudo utriusque protendebatur a rivulo Bruska usque in Oboram. Renovatum est et antiquum, quod est propius muro castri, ab una parte muro cinctum erectum est; alia pars ejus non est renovata, latitudo ejus 40 cubitorum, et altitudo 54 erat. Et alia parte castri, quod dicitur ad minorem portam, fossatum effosum a rivulo Bruska, et ductum per viam ad curiam domini episcopi trans flumen Vltavam.

III.

ANNALES OTAKARIANI.

1254. 19 Kalend. Januarii Przemysl, filius regis A venerunt ad eundem principem, se cum suis Wenceslai, profectus est in Pruziam signo crucis accinctus, pugnaturus contra Prutenos, quem multa turba nobilium Bohemiæ, Moraviæ et Austriæ secuta est et aliorum militum generis inferioris (303). Veniens ergo Wratislaviam nativitatem Domini (Dec. 25) celebravit, et cum magno honore a ducibus Poloniæ (304) et nobilibus ac episcopo Wratislaviensi (305) decenter susceptus, et per aliquot dies cum omni exercitu suo decentissime procuratus est. Eo igitur in Wratislavia commorante, accessit ad eum marchio Branburiensis (306) cum exercitu suo, et ambo pariter profecti sunt in Prussiam, ducentes secum multitudinem copiosam.

1255. Interea potentes et majores terræ Prussiæ divino, ut credimus, timore perterriti ac nomine principis Bohemiæ audito, cum omni humilitate

bus ejus ditioni ac fidei christianæ dedentes. Principissimus princeps benigne suscipiens, ad baptismum gratiam invitavit, et unum potentiorum ex illis principes de sacro fonte levavit, et eum suo nomine vocavit, appellans eum Otakarum; alium marchio Branburiensis de fonte levavit, et eum suo nomine nominavit. Inde plures nobiles de utero matris ecclesiæ levaverunt, et eosdem nominibus suis nuncupaverunt, ac eisdem vestimenta sua, quamvis pretiosa donaverunt. Inde ad quendam montem venientes quem Montem Regalem appellaverunt, fecerunt munitionem ad majorem fidei christianæ corroborationem (307). Inde plurimis Prussorum populis domino episcopo Olomucensi et ab aliis episcopis baptizatis, princeps terræ Bohemiæ et marchio Branburiensis, confortatis in fide Christi Jesu etc.

NOTÆ.

(301) Paucissimis his verbis de rebus Bohemorum regi gravissimis refert; die 26 Sept. 1274 Gregorius papa Otakaro scripsit, se Rudolphi electionem confirmasse. Cfr. Boczek IV, 133, 136, 141 et præcedentes Otakari ejusque legati Brunonis Olomucensis episcopi litteras.

(302) Est gens Witkovicorum nobilissima, ex qua Zawis de Rosenberg, regis inimicus, originem duxerat. Quæ hic leguntur, confirmat Heinricus de Heimburg, auctor sæculi xim exentis, cujus Chronicon adhuc ineditum suo loco edituri sumus.

(303) Cruciferorum exercitum sexaginta millia hominum excessisse scribit Petrus de Dusburg in Chron. Prussiæ III, 70, reliquosque Germanorum

B principes enumerat, qui Sambiam terram expugnaturi hanc expeditionem faciebant. Alexander (1) Bartholomæus ordinis fratrum minorum ut verum crucis in Polonia, Boemia, Moravia et Austria contra Lithuanos prædicaret imperavit, Boczek III, 132. Vid. etiam Voigt Geschichte von Preussen III, 76.

(304) Henrico III et Conrado II, ducibus Wrataviæ et Lignitiæ. Erant filii Annæ, filię Otakari I.

(305) Thoma.

(306) Otto III, qui Beatricem filiam Wenceslai a. 1244 in matrimonium duxerat. Cfr. Chron. Branburiensis apud Pulkavam.

(307) Königsberg, Borussia regni caput.

tis, et obsidibus ab eisdem receptis, commissa A
erra et populo in manus cruciferorum de domo
eutonica, redierunt ad propria cum omni prospere
tate et lætitia. Princeps ergo Bohemiæ venit Opa-
arn (308) 8 Idus Februarii, inde properavit ad
ustriam, ubi totam manendo transegit quadragesi-
mā. Postea in octava paschæ (Mart. 24) venit
Bohemiā, et cum magno tripudio cleri ac populi
ivitatis Pragensis, cum processionibus susceptus
st honorifice 6 Idus Aprilis et in ecclesia cathedrali
b episcopo et ejusdem ecclesiæ canonicis. Principe
utem exeunte de castro Pragensi magna vis vento-
um cum turbine exorta est. Unde quendam equi-
em sequentem principem dejecit de ponte ante
astrum, cujus equus mortuus est ex casu, ipse vero
anus evasit. Campanarium etiam ligneum cum
ampanis infra muros sanctæ Mariæ corruit eadem
ora vi ventorum magna impellente, et aliæ plures
uinæ factæ sunt in civitate et per villas.

Anno dom. inc. 1260 inter principes et proximos
lti sanguinis, Przemysl scilicet dominum et here-
lem regni Bohemiæ, ducem Austriæ et Styriæ et
narchionem Moraviæ ex parte una, et Belam et
atum ejusdem Stephanum, Ungariæ reges, ex al-
era, data prius ante aliquot annos occasione, im-
ausa ex parte ipsorum Ungarorum regum, rursus
riore acrior est discordia suscitata. Siquidem se-
ior Ungarorum rex Bela contra initam compositio-
nis olim formam cum nepote suo (309), dicto do-
mino regni Bohemiæ, et utrimque¹¹ sacramentis
corporaliter præstitis et publicis instrumentis ex-
nde confectis firmatam, mox eodem anno veniens,
quo ipsa compositio celebrata, Moraviæ, Austriæ et
artis Styriæ, quæ per præhabitam compositionem
n sortem præfati nepotis sui ceciderat, visus est
onfinia occupare (310). Sed et natus ejusdem rex
Stephanus, progenitorum suorum tyrannidis et cæ-
lie in¹² innoxium Christi gregem habundantior
emulator existens, contra illustrem Karinthiæ du-
cem Ulricum et fratrem ejusdem Philippum, quon-
dam Salburgensem electum (311), dicti regis Bohe-
niæ consobrinos (312) paci prænotatæ inclusos,
exercitum infidelium, inhumanorum scilicet homi-
um Comanorum producens, in gravi et indifferenti
drage monachorum, clericorum et simplicium lay-

corum cum parvulis eorundem, raptu et violatione
sanctimonialium et matronarum, et abductione
huiusmodi et juvenum transformandorum in ritum
alterum, et conflagratione monasteriorum et alia-
rum ecclesiarum et magnæ partis terræ Karinthiæ,
stupenda nimium flagitia perpetrata¹³ perperam
perpetravit (313). Pro quibus forefactis contra jus-
jurandum et aliis, quæ compendii gratia prætermitto,
quia nulla satisfactio est secuta, ad instantiam Sty-
riensium nobilium et civitatum, de consilio incliti
comitis Ottonis de Hardek et quorundam Austr-
lium et perpaucorum admodum de Moravia, dictus
dominus regni Bohemiæ Styrienses in suam pro-
tectionem recepit (314). Licet igitur in potestate
regis Stephani tunc pene fuisset Styria universa, et
B Ungari in ea quæque castrorum et civitatum præ-
sidia obtinerent, tamen cum dicto comite de Hardek
et quibusdam Australibus et Styriensibus brevi
tempore dictum regem Stephanum et Ungaros de
ipsa Styria supra opinionem humanam valide ejece-
runt, civitates et castra inibi capientes. Petovia
tamen castrum, in quo dicti regis Stephani uxor
natione Comana (315), sacramentis tamen fidei
initata, personaliter tunc manebat, cum civitate et
paucis quibusdam aliis castris ad tempus remanse-
runt in dicti regis Stephani potestate. Unde (316)
in injuriam præfati domini regni Bohemiæ per Mo-
raviam et Austriam, immo in offensam Christi pa-
tratarum, et livor odii atque zeli exinde concepti,
et plaga doloris dolosa, tumens spiritu indignatio-
nis, quasi rupta cicatrice foras in publicum proru-
perunt. Nam anno Domini 1260 inchoante inter
principes prænotatos denuo sunt inimicitia publi-
catæ, adeo quod eodem anno sacro quadragesimali
tempore (Febr. 21) validos utrinque contra se invi-
cem exercitus produxerunt. Verum cum ex utraque
parte necessaria exercitiis deessent, præsertim
pro equis, coacti sunt principes memorati usque ad
festum beati Johannis Baptistæ (Jun. 24) proximo
venturum treugas paci, ut sperabatur, præambulas
prorogare. Sed in contrarium, prohi dolor! res evenit
Nam ni fallar, quod ante, et postmodum initia sunt
dolorum quæ gesta sunt.

Igitur constituto treugarum tempore accedente,
D Junior rex Ungariæ Stephanus cum robustioribus

VARIÆ LECTIONES.

¹¹ utrumque 2. ¹² deest 2. ¹³ perpetratum 2.

NOTÆ.

(308) Troppau.

(309) Ex Constantia uxore Otakari I, de qua vide
supra.

(310) Jam anno 1257 Otakarus contra terminos
Ungarorum munitionem unam seu oppidum pro ne-
cessitate ac conservatione terræ præparari et edificari
ussit, ut testatur in præcepto ap. Boczek III, 246;
quod erat oppidum Hradisch in insula situm, quæ
ad Welegradensem monasterium pertinebat.

(311) Postea Aquileiensem patriarcham.

(312) Sunt filii Bernhardi ducis Carinthiæ, qui
Juttam filiam Otakari I in matrimonium duxerat.
Cfr. Johannes Victor I, 5.

(313) Quod factum est anno 1259.

(314) Quod, teste Pernoldo, Viennæ anno 1259
factum est, qui Stiriensium seditionem ab Otakaro
motam esse scribit.

(315) Elisabeth.

(316) Exciderunt nonnulla verba. Num legendum
patratorum?

et electis bellatoribus Ungaris et Comanis ad insidiandum passim et separatim venienti de Bohemia et Polonia se paravit exercitui, disponens irruere super incautos, quicunque sibi occurrerent priores. Qui cum venerabilis domini Brunonis Olomucensis episcopi et Henrici Sleziæ et Wladislai Opoliensis illustrium ducum castra in pratis circa Pohorlitz (317) notata clam invadere et percutere decrevisset, et ad hoc peragendum tota nocte pluviosa et nubila processisset, errante ductore prope Walkenstein et Stozecz (318) præter propositum in ortu diei devenit, ubi e vicino circa præsidium quod Lawa (319) nominatur in pratis fuit locus, in quo juxta conditum universus domini regni Bohemiæ exercitus mox circa festum beati Johannis Baptistæ debuit congregari. Ad quem locum ingenui genere, incliti probitate ac spectabiles dignitate viri, uterini fratres Otto et Conradus, comites de Hardek et Playn, primi cum suis omnibus advenere. Quibus cum suaderetur, ut usque ad adventum exercitus se intra Lavensem reciperent civitatem, ne forte Comanorum et Ungarorum insidiis ipsos præoccupari contingeret immunitos; verum tanquam viri animo et viribus fortes, immo ultra modum audaces id facere recusarunt, quin post extensis in campo tentoriis, licet pauci, diebus et noctibus ibi perdurarunt. Exinde cum die sabbati, quæ fuit tertia dies post festum beati Johannis Baptistæ (Jun. 26), ad locum conditum in pratis circa Lavam a diversis partibus confluentem utcumque cœpisset exercitus domini regni Bohemiæ apparere, et concurrentes armis pressi et laboribus fatigati, hii de Bohemia et Moravia cum suo domino principe, alii de Saxonia cum marchione de Brandeburg, quidam vero cum venerabili domino Olomucensi episcopo et illustribus Zlesiensi et Opoliensi ducibus memoratis castra inibi metarentur, subito rumor insonuit in castris, quod Comani nimium prope forent, vicinam juxta regionem pollis et strage vastantes et incendiis conflagrantes. Proinde universalis commotio fit in castris, et mirum in modum animo voluntarii et armis instructi per ordinatas acies ad pugnandum exeunt universi. Quibus taliter egressis in campum, utrum ex industria an per errorem nescio, Deus scit, subito nunciatur paucos infidelium hostes prædicta fecisse, sed jam eosdem esse in fugam conversos. Tunc cunctorum ad id assensione fallaci securitatem ipsis pessimam generante ad castra singuli revertuntur, prænotati vero comites de Phleyu et strenuus miles Cadoldus Orphanus cognomine cum paucis aliis, quasi pro custodia exercitus remanserunt in campo (320). Qui licet frequenter experti dolos in certamine Comanorum vel cæterorum, tamen, ut ait auctori-

tas: « Fata volentem ducunt, volentem trahere in præceps dederunt ad hostes fugam simul longius persequendum. Quos aliqui ex nostris gni et nobiles passim sine ordine prosecuti, eisdem per insidias latentes a tergo conclusi et ter postmodum interempti^{***}, et ipsi quidam qui mortis, quidam vero captivitatis tunc simul et terunt laqueis irretiti. Quod cum licet tam è quam varie insonuisset in castris, nuntiandibus busdam, quod prædicti comites et Cadoldus et teri qui cum ipsis erant adversariis occupatis perarent succursum, aliis vero e contra referentibus quod ipsi ab hostibus potius præoccupati fuissent quod et fuisse verius rei postmodum probavit et tus— mox a mensis surgunt principes, ad festini anheliunt milites et clientes, et contra eos loricati, scutati et galeati, et nonnulli in copis equis properarunt sine modo. Qui cum paulo ante dictos bellatores, scilicet Cadoldum comites et quosdam alios reperissent in via, inle pugnæ absque anima humi prostratos, et etiam plerosque prorsus nudatos, nonnulli fortes ipso pavore concussi, obruerunt prima facie lapidis, plurimis etiam ad hostes terga vertentibus nihilominus dominus regni Bohemiæ cum parva dominus Olomucensis episcopus priores omnia et marchio Branburiensis cum suis fugientes adversarios prosequuntur. Quibus cum dictus dominus regni Bohemiæ et Olomucensis episcopus priores proximassent, marchione Brandenburgensi ad remotis sequeute, alii visi sunt subsistere et ex verso acies suas ordinare. Verum eodem marchionem propius accedente, facta tunc magna obscuratio aeris, et a commotione et voce tonitruum et sociis grandis pluvie cum fulgure choruscante, licet neque persequente, eo quod supra modum defecissent insati equi christiani exercitus, in fugam sunt conversi. Et cum fluvius Morawa (321), quasi apertis cœli katharactis et velut facto desuper katharactis, tunc nimium inundasset, in eodem hostes plurimi veraciter feruntur periisse submersi. Nihilominus tamen propter Kadoldi et comitum et aliorum lugubrem casum pene usque ad desperationem exercitus dejicitur christianus. O quantus locus et o quanta Lavensium lamenta fratrum minorum quando ad ipsos cum ejulatu et planctu cunctorum fere qui ceciderant passim funera differuntur! Accedo quid facturus esset dominus regni Bohemiæ tanti exercitus caput ex dolore languidum, dubitantes Aspirant plures ad reditum, sed notam prohibentem vitantes, tanquam filii hujus sæculi prudentiores lucis, præsertim principes et majores barones quoniam per alios satagunt id fore et videri persuasum.

VARIE LECTIONES.

^{***} ita legendum; codex habet et. ^{***} ita legendum; conclusis — interemptis 2.

NOTÆ.

(317) Porlitz.

(318) Staats.

(319) Laa.

(320) De his vide Hermannum Allahensem h. a.

(321) March.

Oritur exinde dissensio, per occasionem salubris unitatis et victoriae demum paritura salutem.

Nam cum imponeretur dictis Henrico Zlezia³²² et Opoliensi ducibus, quod ipsi primum a loco castrorum ad propria intenderent remeare, confusibiliter solvendo exercitui causam taliter tunc daturi, hiidem tanquam viri strenui et prudentes inficiantur dictum de ipsis, et huiusmodi consilii portum seu radicem in Branburgensem referunt marchionem. Ex tunc omni controversia cessante, communi consilio et pari voto illuc tendit exercitus universus, ubi nunciatur rex Ungariae sua castra fuisse metatus. Itaque concurrentibus simul ad idem domino Philippo, quondam Salburgensi electo, et fratre suo Ulrico, illustri Karinthiae duce et Styriensi, cum die dominica infra octavas apostolorum Petri et Pauli (Jul. 4), post auditas in aurora missas, ex communi conducto et principis qui caput erat et aliorum principum edicto, ad plenum, ut opus erat, armis instructus, et per ordinatas acies incedens, et montana atque plana operiens, apparuisset hostibus fidelium exercitus copiosus, saepe dicto domino regni Bohemiae sub vexillo gloriosissimi martyris Wenceslai cum suis de quadam montis declivi in suprema³²³ tamen plani altitudine castra adversariorum spectante³²⁴, hiidem infideles et caeteri qui cum ipsis erant, sicut ipsi postmodum retulerunt statim tunc in fugam fuissent conversi, nisi in faciente chaos inter nos et se fluvio dicto Morawa fiduciam habuissent; nec mirum, quia timor et tremor super impios cecidere, cum Manaym, id est castra Dei, contra se viderent venire. Siquidem domini regni Bohemiae et aliquorum principum, quam tunc conceperant devotio et pia proposita et vota, quibus domino se astrinxerant, spondentes vitam suam et terrarum suarum status suos in monelis et aliis in melius commutare, et plurimorum baronum et militum aliorum ad confessionem et signaculum sanctae crucis confugientium forsitan exorta conversio ex timore; magnae autem a magna parte christianitatis usque ad Coloniam magnam et ultra orationes pro ipsis sollemniter ad Deum fuisse ipsi, immo multo populo christiano divina praesidia et angelici

belli processum et exitum (322) legat subjectam epistolam ex parte domini regni Bohemiae sanctissimo in Christo patri ac domino Alexandro, Dei gratia papae quarto, exinde directam, quae talis est (323).

« Sanctissimo in Christo patri ac domino Alexandro, Dei gratia sacrosanctae Romanae ecclesiae summo pontifici, Otakarus eadem gratia dominus regni Bohemiae, dux Austriae et Styriae, et marchio Moraviae et caetera. Quia pium pastorem suarum a lupis liberatio ovium delectat, ac benignum patrem jocundum reddit cum salute prosperitas filiorum, gravis belli, quod adversus Belam et natum ejusdem Stephanum, Ungariae reges illustres, et Daielem regem Russiae (324) et filios ejus (325) et caeteros Ruthenorum ac Tataros, qui eidem in auxilium venerant, et Boleslaum Cracoviensem (326) et Lestkonem juvenem, Lusiciae duces (327), et innumeram multitudinem (328) inhumanorum hominum Comanorum et Ungarorum et diversorum Sclavorum, Siculo- rum (329) quoque et Valachorum, Bezzerminorum (330) et Hysmahelitarum, scismaticorum etiam, utpote Graecorum, Bulgarorum, Rusciensium et Bosnensium haereticorum, auctore Deo gessimus, et victoriae nobis datae coelitus, et post victoriam inter nos ex parte una et dictos reges ex altera concordiae reformatae processum non ab re paternitati vestrae duximus praevia veritate praesentibus declarandum. Sane cum ad flumen qui Morawa dicitur circa locum a castro et oppido Hemburk duobus miliaribus distantem, Ungariae ac Austriae confinia inibi terminantem, cum nostris exercitibus venissemus, dictos reges et exercitus eorundem illic castra metatos in opposita parte ripae invenimus ex adverso. Sicque factum est, ut nostra (331) et adversariorum castra solus duntaxat divideret fluvius memoratus. Cumque sic loci positio se haberet, ut ad adversarios sine irremediabili nostrorum jactura votivum non possemus consequi accessum, et pro reformanda inter nos et eosdem reges pace fuisset utrimque aliquoties multipliciter attemptatum, ipsis vero regibus de die in diem et de hora in horam suas in diversas variantibus voluntates, non restaret aliquis paci locus, haud dubium ad instar Pha-

VARIÆ LECTIONES.

³²² H. Zeliz 2. ³²³ supremo 2. ³²⁴ spectantem 2.

NOTÆ.

(322) Hic quaedam desiderantur. Accuratior praelii descriptio petenda est ex sequente Otakari regis epistola ad Alexandrum papam, ex qua quae hic desunt suppleri possunt. De aliis scriptoribus, a quibus splendidissima illa victoria narratur, vide Palackium II, 182.

(323) Ob nimiam gloriam in hac epistola Bohemis ascriptam de fide ejus historica dubitationes moverunt Pray Ann. Hung. I, 309 et Katona histor. critica Hung. VI, 312.

(324) Est Daniel Romanowic princeps Halicensis qui, Innocentio IV permittente, regalem dignitatem adeptus erat. Roepell Gesch. v, Polen I, 522.

(325) Quorum unus Leo Bela IV filiam Constantiani in matrimonium duxerat, alter Romanus Ger-

trudim, viduam Wladislai, fratris majoris Otakari II regis; cfr. supra 1246.

(326) Qui item erat Bela IV gener, cujus filia Cunigunda Boleslao nupsit.

(327) Dux de Lencie.

(328) Anonymus Leobienensis refert Bela exercitum centum quadraginta millibus equitum fuisse compositum, Otakarum vero numerasse centum milia equitum, inter quos septem milia fuerint cataphractorum.

(329) Sunt alutae acoche Sekler nominati.

(330) Turcica gens, aliis Bessi vel Bisseni, fidem etiam Pacinaci. Zeuss, p. 742.

(331) Palacky observat Otakari castra inter villas Wagram et Gross-Enzersdorf posita fuisse.

raonis corda illorum indurante Domino ultionum; novissime unius duorum parti adversæ obtulimus optionem, ut videlicet vel illa nobis cederet, quatenus ad eandem gerendi belli causa transire possemus, vel nos id parti adversæ concederemus. E quibus disjuncte partibus alteram pars adversa elegit, ut videlicet nos cederemus et nostra cessione eisdem locum transeundi daremus. Et ut id posse fieri videretur quovis impedimento cessante, dicti reges et eorum bani et comites trengas constitutas et suis juramentis firmatas per totum diem beatæ Margaretæ festum (Jul. 12) proximo præcedentem et medietatem ipsius festi diei (Jul. 13) nobis mediantibus idoneis nunciis remiserunt. Verum huiusmodi sua pacta et juramenta soliti violare, per vada inventa et sibi aptata olim noctu ad nostram partem cum omni suo exercitu transierunt. Et cum diceremus: « Pax et securitas! » subito cum inenarrabili multitudine contra nos improvisos apparuerunt in campo (332). Et cum in spe treugarum vix decima pars nostri exercitus penes nos pro nostræ personæ custodia remansisset, eo quod plures de nostris transito Danubio oppidum Hemburk intraverunt, alii vero cum curribus descenderant ad stationes et loca castrorum, hostes nostri fraude pleni in modum semicirculi per ordinatas acies nos cingentes, nisi Dominus adjuvisset, nos vivos forsitan deglutissent. Igitur in tani inevitabili necessitatis articulo constituti, attendentes potestatem esse cœlestem, et quoniam non multitudine exercitus sed de cœlo victoria datur munere magni Dei, totam in adiutorio Altissimi spem ponentes, nostros adiutores et commilitones primitus adhortati, in plurimos adversariorum cuneos, data nobis de cœlo fiducia, irruimus confidenter. Quos Deus per manus nostras et nostrorum immo suorum militum exterruit et prostravit et in fugam convertit, ita ut fugientibus cum impetu et sese invicem comprimentibus dictus fluvius Morava juxta sui præsagi nominis ethymologiam, tanquam mare Rubrum Ægyptiis, multo cæsorum sanguine rubricatus, factus, sic in se submersis et intereuntibus mortis via (333). Siquidem in eodem fluvio fugientium a facie Dei peccatorum tanta perit multitudo, quod per cadavera hominum et equorum quasi per factos pontes nonnulli ex nostris adversariorum castra intrarent, et occupantes currus, tentoria et expensas, quæque pretiosa spolia acceperunt. Quamvis igitur post triumphum divinitus nobis datum, quemadmodum communiter videbatur, regnum Ungariæ nostræ ditioni potuerimus subjugare, et ei-

dem in perpetuum premere servitutem adven-
tamen, quod melius sit bonum vicinum habere o-
cordem, quam superare et exterminare rebellem, p-
santes etiam quoniam imperator Constantinus:
« Crebro suaviores sunt amicitie post inimici-
rum causas ad concordiam restitute, » cum p-
cipibus et proximis akt sanguinis nostri, dictis x-
et Ungariæ regibus et domina regina (334) et
vene rege Bela (335), secundum oblatam nobis
magno comite Rulando et Posonio formam, ma-
nus pacis fœdera reformare, quam vastando et
bilitando magnum Ungariæ regnum ad idem
nostri terras domini Tataris aditum aperire. In
notatæ itaque compositionis formam prædictam
regum, reginæ et ducis Beke sigillis signatam
apostolatui transmittentes, suppliciter petimus
dem a sede apostolica confirmari, et ut operam
tium est, apostolica in ævum patrocinio com-
niri (336). »

Itaque talis ac tanta victoria digne soli De-
sanctis ejus est cum condignis gratiarum actio-
bus et laudibus ascribenda, quod etiam ex quæ-
dam revelationibus comprobatur. Siquidem a-
tis fertur, quod quidam viri, qui a tergo ad ces-
diam exercitus fuerant deputati, imminente præ-
referunt se vidisse quandam avem in lineam
ad modum aquilæ figuratam, sed in colore
candidiorem, habentem aureum caput et col-
vexillum beati Wenceslai quondam ducis, et
vero patroni Bohemorum, incliti martyris, in-
rabiliiter prosequentem; quæ passim visa est, et
dem crescere, quoad usque ad pugnam procedens
universum corpore et plumis coeperit exercitum
christianum. Eodem etiam die vir nobilis et deu-
tus et omnimodis fide dignus Johannes miles, filius
Swoyslai, cum in domo propria ægrotaret, circa
horam tertiam vidit in extasi se quasi in certamine
cum exercitu suo constitutum. Quod cum cerneret esse modicum et inordinatum, vidit
patronos Bohemiæ gloriosos ad quandam campum
lucidum tali ordine procedentes: primum
conspicit procedentem: sanctum Wenceslaum
rica indutum, habentem galeam suam in capite
gestantem gladium suum in vagina auro et gemis
ornata sub ascella sinistra, in dextra vero ma-
propriam vexillum præferentem; quem immediate
sanctus Adalbertus, veluti vir magnus et robustus
decenter ornatus pontificalibus, sequebatur. Post
hæc vidit beatum Procopium, quasi abbatem cum
suo baculo pastoralis sanctum pontificem e reli-

NOTÆ.

(332) Ad locum Kresenbrun prælium commissum est.

(333) Secundum Chronicon Augustanum quatuordecim millia hostium perierunt.

(334) Maria, Theodori imperatoris Nicæensis filia.

(335) Filio Beke IV.

(336) Hoc loco desinit Otakari epistola; quæ

sequuntur canonici Pragenses sunt verba, quæ in
quam epistolæ partem cum præcedentibus prius
falso conjunxit Hájecins aliosque in suum errorem
traxit, Balbinum, Pubitschkam, quos etiam Bocu-
secutus est. Cfr. Dobrowskii commentatio Erlau-
ternde Bemerkungen über die Geschichte Otakars
in Monatschrift des Böhmischen Museums II
Januar., p. 41.

comitantem; novissime cernit sequi quinque fratres martyres, quasi propriis tunicis vestitos. Tunc idem miles audit sanctum Wenceslaum prædictis gloriæ suæ consortibus sic clara voce dicentem: « Debilis est noster exercitus, ad Dei præsentiam mox tendamus. » Quo dicto vexillum suum contra hostes extendit, qui statim in fugam universaliter visi sunt converti. Exterioribus quoque oraculis interior consolatio concordavit. Nam, sicut sæpèdictus princeps Bohemiæ et alii principes, barones et milites communiter retulerunt, quod, quamvis paulo ante pene emortui et totis viribus destituti, in ipsa tamen hora conflictus in experta spiritus et corporis lætitia intra semetipsos de assequenda victoria fore universi et singuli acceperunt responsum, parati non solum irruere, verum etiam muros ferreos audacter irrumpere. Jarosius etiam purcravius Pragensis, vir fide dignus, coram episcopo Pragensi et præposito et decano et canonicis in capitulo Pragensi retulit viva voce, quod exercitus ejus, in cujus medio ferebatur vexillum sancti Wenceslai martyris, nullam læsionem aut jacturam sustinuit in equis et hominibus, sed, quovis locorum se divertebat, adversarii a facie eorum terga vertebant fugientes. Ferrum etiam hastilis ejus, in quo dependebat prædicti martyris vexillum, visum est a pluribus splendere velut radius solis prælucidus. Nuncii regis Ungariæ, qui missi fuerant ex parte ejus ad principem Bohemiæ, retulerunt coram eodem principe et baronibus ejus, quod hora congressionis exercituum ad invicem, Bohemi valido clamore in cælum exaltato canentes hymnum a sancto Adalberto editum, quod populus singulis diebus dominicis et aliis festivitibus ad processionem cantat, equi adversariorum invitis sessoribus fugam arripuerunt.

Quidam scripturarum scrutator et in eislem prophetico præsertim sensu circa numerorum mysteria curiosior indagator sic ait: « Post annos 1260 suspecta sunt mihi amodo tempora et momenta. — Hanc interpolatoris glossam e textu removendam censuimus. »

Anno dominicæ incarnationis 1234 4 Kal. Octobris in festivitate gloriosi patroni sancti Wenceslai idem rex Przemysl curreus ad ecclesiam majorem, devotissime recommendans se orationibus tam clericorum quam laycorum, occurrit genero suo Ottoni marchioni et sorori suæ dilectissimis de Bramburk, Czeslaw, qui filiam eorum secum duxerant, quam dominus rex, ne aliqua scintilla discordiæ inter eum et regem Ungariæ, patrum ejus, remaneret, pro treugis retro habitis et pro pace perpetua terrarum suarum, dictam puellam filio regis nomine Belæ, ante Posonium (337) coram tribus episcopis, Pragensi, Olo-

mucensi, Bramburgensi, matrimonio destinavit copulandam. Nec est prætermittendum qualiter sumptus epularum ducibus et marchionibus diversarum terrarum nec non terrigenis per suas terras, Bohemiam, Moraviam et Austriam, usque ad consummationem festivitatis fuerint ministrati. Quid plura? Venit rex Ungariæ, portans aureas murennulas (338) juxta tempora dependentes, paucis comitantibus, videre sponsam filii sui ad tentoria regis Bohemiæ, et ordinat dotem propter nuptias. Quo recedente filius suus Bela, speciosus forma præ filiis plurium, auditis missarum sollemniis, capiti puellæ matrimonialiter sibi traditæ coronam auream superponit, quam quidam suorum nobilium, evaginato gladio et vibrato de capite sponsæ, abstrahit juxta ritum suæ gentis. Deinde navigio ducit ad propria non sine maximo parentum ejulatu. Eodem die rex Bohemiæ in quodam tentorio novo, ad modum ecclesiæ præparato et diversis pannis quasi de lateribus tecto, fecit milites quatuor marchiones et quintum ducem Poloniæ, præter alios comites et nobiles nobiliter decoratos; cum quibus exercens ludos militares et diversos, ponit ad mensam Ungariæ regem seniore in thabernaculis ad hoc sumptuose præparatis cum diversis principibus, gratiose ministrans et habunde 3. Non. Octobris. Quis autem non possit mirari de tam magnifico principe, qui ab utero matris suæ vocatus est rex aureus (339), qui auro et argento nec non sibi desuper data sapientia pontem trans Danubium jam altera vice suis exercitibus transeundum et redeundum mirabiliter super naves magnas artificiose fabricavit. Sic autem festo consummato, rex Otakars Pragam revertitur sanus et incolatus cum suis omnibus.

Anno Domini 1271. obiit Vitus decanus Pragensis Kal. Maii. Hic verbum vitæ prædicando et docendo fideles Christi salutarem disseminavit scientiam, spe uberioris fructus suis pro meritis et laboribus, cœlestia pro terrenis comparando. Illuminabat enim mentes hominum utpote lucerna lucens, et confluebant ad ecclesiam Pragensem occasione sermocinationis ipsius singulis diebus dominicis et festivis nobiles terræ et burgenses, ceteri etiam artifices et operarii, ut possent in arcella memoriæ suæ ad laudem et honorem Dei et profectum ipsorum verbum salutis conservare. Contulerat enim sibi Dominus gratiam non modicam eloquentiæ proponendi verbi sui, spiritu sapientiæ repleverat eum et intellectus, et ipse tamquam imbres misit eloquia sapientiæ suæ, per quos arida corda hominum irrigabat. Iste vir totum exposuit se ad opus ecclesiæ, et sua pro nomine Jesu Christi. Compilavit lectionarium quod matutinale appellatur cum magnis laboribus et vigiliis. Nam antea singuli libri, quibus

NOTÆ.

(337) Nuptiæ celebratæ sunt in campis qui dicuntur Vízze, ubi Fischa in Danubium exundat, haud procul a Vindobona, ut probant Austriacarum rerum scriptores. Palacky II, 192.

(338) Sunt catenæ ex auro factæ, vide Adelungii glossarium s. h. v.

(339) Ferreus rex nominabatur a Tartaris, teste Chronico Sanctpetrino Erfurtensi ap. Menken III, 291.

ecclesia nititur per circulum anni, in voluminibus singillatim conscripti exhibebantur ad matutinas juxta distinctionem temporum et determinationem; videlicet Isaias in adventu Domini, post octavas epyphaniz epistolæ Pauli, tempore quadragesimali omiliz sive Genesis, in passione Domini Jeremias, et sic de singulis, per quam mutationem dispendium et error circa minus officiatos generabatur. Procuravit etiam libros plures musicos scribi, ad officium divini cultus pertinentes, suis propriis sumptibus, invigilans ne quid omitteretur, adjiciens epistolas et evangelia, quæ in sollempnibus festivitatibus cantantur. Erant enim libri antiqui usuales et simplices, quidam etiam jam vetustate consumti, inutiles, nullum fructum proferentes, per quos error et confusio frequens in officio divino accidebat. Sunt autem hi libri qui conscripti sunt Viti decani pretio et expensis, missalia, gradualia, antiphonaria musica, psalteria, ymnaria, collectaria, baptisteria, breviaria et alii plures sermonum libri, per quos illuminavit Pragensem ecclesiam in officio divino. Multæ etiam et aliæ ecclesiæ conventuales et parochiales emendatæ sunt in officio divino per transscriptionem librorum Pragensium et illuminatæ, quod domino Vito decano, auctori hujus operis, meritorium etiam et animæ ipsius proficuum esse non hesitamus. Ampliavit etiam Pragensem ecclesiam construendo altaria. Erexit enim pulpitem facultatibus propriis testudinatam, et locavit altare sanctorum evangelistarum ad latus chori sanctæ Mariæ a sinistris. Erexit etiam et aliud pulpitem, ubi solent vicarii cantare in cœna Domini « Domine, miserere, » in matutinis parasceve et vigilia paschæ; et construxit altare sancti Matthiæ, provisione competenti ministro altaris deputata. Per ipsum etiam consummatum est opus claustrum in longa via versus aquilonem, in columnis sculptis et testudinibus et pictura totius claustrum. Capellam sancti Michaelis, in qua vestiuntur ministri ad missas celebrandas, amplificavit subtus cameris testudinatis et supra, et locavit altare sancti Michaelis; quam etiam et depingi procuravit, competentique provisione dotavit, assignans terram in villa Horneticz et aliam in Przieboy, quas propria pecunia comparavit. Instituit etiam vicarium perpetuum decaniz Pragensis, assignans terram in villa Bicos, de qua idem vicarius possit commode sustentari. Induxit etiam idem dominus decanus Czieczonem, judicem totius regni Bohemiæ, ad construendam ecclesiam omnium sanctorum, quæ sita est in exitu claustrum versus curiam regalem, quæ ecclesia ædificata est, procurante et conducente lapicidas et alios operarios eodem decano usque ad perfectionem operis prænotati. In qua instituti sunt duo presbyteri ad officium. Quibus etiam provisorum est in agriculturis et in dote mobili et immobili, et hominibus censualibus in duabus villis, vi-

delicet Dyrhokow et Visin. Iste vir Vitus affectu largitate prodiga fervebat in eleemosynis eroganda stabilita enim erant bona ipsius in Domino, et mosynas illius enarrabit omnis ecclesia sancta. Colligebat enim ad mensam suam singulis dies tres pauperes scolares, aliquando quatuor, qui et abunde præcipiebant ministrari. Dividebat et denarios pauperibus laicis viris et feminis in questro et in angulis ecclesiæ in obscuriori locis visitando altaria pro veneratione reliquiarum, et mor verbi evangelici: « Nesciat sinistra tua, quæ faciat dextera tua (Matth. vi. 3). » Non quæ laudes humanas juxta illud philosophicum: « Virtus fructum sapiens in conscientia ponit, et perfectus in gloria; nam sapiens contentus contentiæ præmio gloriam non quærit. » Hic vir non tantum scholaribus Pragensi ecclesiæ deseruiens subveniebat, verum etiam in generali studio studentibus pro possibilitate suarum facultatum dextuose, ut in plurimis patuit, providebat. Cognoscebat et consanguineos et quoslibet propinquos speculamine dilectione amplectebatur, defectibus et necessitatibus ipsorum competenter subveniendo, non immerito auctoritatis:

« Cum tibi divitiæ superant in fine senectus.

Munificus esto, vivas non parcus amicis. »

Hic, qui sui memores alios fecit esse merendo, et ætas quippe sibi matura inerat et vicina senectuti competeat sibi illud Sapientiz: « Senectus venerabilis est, non diuturna, neque numero annorum computata; cani sunt enim sensus ejus, et albis et neclutis vita immaculata (Sap. iv. 9), » ista multa pia officia peregit in domo Domini, ad hæc ejus perferens pondera diei et æstus, et non immerito comparatur prophetæ Samueli, qui postquam ablactatus fuit, oblatus est in domum Domini tribus modis farinæ et anfora vini ad serviendum Domino omnibus diebus vitæ suæ. Iste etiam a periculis suis nullo cogente, quia coacta servitia exercebat Deus, sed proprii motus voluntate obtulit se in templum Domini, videlicet Pragensi ecclesiæ, ad serviendum indefessa mente, virili et constanti assiduitate, præsentia continua ad serviendum laudem et gloriam Jesu Christi et beatorum sanctorum Viti, Wenceslai atque Adalberti omnibus diebus vitæ suæ, et ad finem usque complevit. Ex quo de Samuel dictum est: « Cognoverunt omnes a facie usque Bersabee, quod fidelis Samuel propheta esset Domini (Judic. xx. 4). » Viro vero de isto prædicto virtutum quæ micabat in ipso divulgavit nomen ejus occasione exercitationis operum ipsius in laudem domus Dei per totam Pragensem dyoccesim et in omnibus finibus ejus cunctisque terminis totius regni Bohemiæ. Effulsit enim in templo Dei refulgens cerna, non sub modio sed super candelabrum posita. Consurgebat etiam media nocte de strato suo ad

NOTÆ

(540) Cfr. Virg., Æn. VI, 664.

mpus matutinarum, lustrans omnia altaria pro generatione reliquiarum cum veniis et orationibus. liquando etiam perlegebat tertiam partem psalterii, nam nos quinquagenam vocamus, si tantæ proli- tatis tempus ante pulsationem matutinarum se- neret. Deinde suscitabat campanarios ad pulsan- as matutinas, et infra pulsationem campanarum gressus de ecclesia, girabat circumquaque pulsando d cameras clericorum, excitando ipsos ad matuti- arum officium. Postmodum intrans ecclesiam ve- ie- bat ad chorum, et si ebdomadarium sacerdotem ernebat, annuebat eidem ut inciperet matutinas; bsente vero ebdomadario, officia ipsius personali- er perferre non dedignabatur. Delectabatur enim in illicio divino omnem defectum ecclesiæ per mini- tros neglectum personaliter supportare. Hic vir B unquam audiebat iudicia secularia suorum subdi- orum, sed aliis commitebat audienda. Culpas vero orum qui per determinationem iudicum damnaban- ur ad poenam solvendam nunquam exegit nec obla- am recepit, sed paterna pietate tanquam filios cor- ipuit, quandoque etiam asperioribus verbis, ne imilia committant, acrius increpavit. Attendebat nim illud evangelicum: « Nolite iudicare, ut non iudicemini (Matth. vii, 1), » etc. Secularibus nego- iis ne se immisceret, omnibus modis evitabat. In illa quæ vulgariter dicitur Velikawes, in qua Ebr- ardus felicitis memoriæ canonicus Pragensis (341) comparavit quædam bona pro remedio animæ suæ, et assignavit ecclesiæ Pragensi pro nutriendis et vestiendis 12 scolariis, qui bonifanti sive C noni pueri appellantur, qui continue tenentur a ecclesia memorata deservire in cantu, legenda et psalmodia, idem Vitus decanus erexit in altum ecclesiam in honore sancti Laurentii, in qua et tur- rim exstruxit decori operis propriis sumtibus et expensis. Obtinuit etiam ab episcopo Johanne in- dulgentiam 40 dierum, fidelibus Christi advenienti- bus in dedicatione ecclesiæ et aliis summis festivi- tatibus largiendam. Erexit et aliam ecclesiam in Cogieticz villa suis sumtibus in honore sancti Viti, in parietibus lapideis et tectura, et turrim exstruxit in altum. In villa Sluhach (342) fama volante intel- lexit quod esset ecclesia totaliter diruta et desolata, ita quod nec ostia remanserant in ipsa; porci, lupi, canes frequentem ingressum et patulum habebant D in ipsa. Hanc dominus Vitus decanus Pragensis a fundamento reedificavit de nobilissimi operis stru- ctura propriis facultatibus, et turrim pulcherrimam exstruxit in ea ob venerationem sancti Adalberti martyris. Construxit etiam altare in ecclesia Stra-

hoviensi sub turri in honore sancti Matthiæ apo- stoli. Idem decanus melioravit dimidiam præben- dam in Strachkow ³⁰⁰ villa comparando pecunia propria curiam et hæreditatem cujusdam militis nomine. . . . ³⁷⁰, per quem multa mala infereban- tur eidem dimidiæ præbendæ. Multa dicenda essent de virtutibus ipsius, quæ digna sunt relatione, de castitate, de continentia, de observantia jejuniorum, de sobrietate, fidelitate ac pietate, de compassibili- tate proximorum, de divinorum mandatorum obser- vatione, veritatis et justitiæ imitatione. Sed ne vi- deat singularum virtutum ipsi divinitus collatarum plenius facta prosequendo notam adulationis incur- rere, stylo amoto, malui posteris relinquere, quia sunt nonnulli, quorum memoriæ ipsius facta im- pressa sunt multo meliora. Omnia quippe dona vir- tutum confluerant in ipsum omnipotenti Domino largitore, nec inde gloriabatur; erat enim ei mun- dus mortuus, et ipse mundo. Nam mundus dicitur ei mortuus, quem suis illecebris non astringit, et ille dicitur mundo mortuus, qui nihil mundi concu- piscit. Non inhiabat vaniloquiis, non spectaculis, non hystriionibus. Epitaphium ipsius:

Da, Deus, æthereos Vito conscendere cælos,

Astrigerumque sacro sub nomine noscere cælum,

Perpetuoque frui sine mortis legibus avo. Amen.

Hoc etiam epitaphium lapidi ipsius tumbæ super- posito scriptum erat.

Nomen sortitus fuit a vita vere Vitus,

Cujus erat vita morum fidei redimita.

Anno domini cæ incarnationis 1272 (343), mense Augusto missus est Coloniensis archiepiscopus (344), et alii cum eo plures nobiles ad regem Otakarum, rogantes ipsum ex parte electorum, qui habebant potestatem et jus eligendi in imperatoriam dignita- tem, quatenus dignaretur assumere apices impera- toriæ dignitatis. Quos Otakar rex serenissimus benigne et gratiose recipiens, honestissime tractat infra aliquot dierum spatia, et convocans nobiliores milites Bohemorum et maturiores ætate ac sapien- tia fulgentiores, quid opus sit facto in hujusmodi negotio studiosus inquirat. Congressis itaque in unum locum magnatibus et primis juxta mandatum regium, consilio habito unus ex ipsis eminentior dignitate, qui eo tempore erat camerarius regni et facundior, Andreas (345) nomine, et talibus dicitur usus fuisse sermonibus: « O rex invictissime et ex- cellentissime, quis mortalium tuæ potest in terris æquiparari potentia! Deus in cælis regnat, tu in terris ex permissione ejus, et ducibus et terrarum principibus dominaris, et non est qui resistat tuæ

VARIE LECTIONES.

³⁰⁰ scriptum erat Strahow, sed manu antiqua correctum est Strachkow. ³⁷⁰ spatium vacuum in codice.

NOTÆ.

(341) Cfr. supra 1257, 1259.

(342) Sluch in circulo Kaurzimensi.

(343) Ita legendum esse, minime 1271, ut habet codex, quem rerum Bohemicarum scriptores secuti sunt, observavit Böhmer Reg., p. 52. Richardus die 2, mens. April. ejusdem anni obierat; vid. ibid.

pag. 51.

(344) Engelbertus, quem Pessina III, 7, in loco quem dedit ex hoc Chronico Conradum nomi- navit.

(345) Quem de Ricsano nominat Franciscus I, 3, Pelzel et Dobrowski scr. rer. Boh. II.

voluntati. Incognitæ enim tibi sunt ad quas invitari diversarum gentium nationes, et rerum dubius eventus. Sede in solio patrum tuorum; tuum regnum et potestas per climata mundi famosius dilatatur, et ad mare (346) nomen tuum insonuit, jam et nutibus tuis cuncti terrarum principes famulantur. Ipse etiam, si necesse fuerit, imperator tuis parebit mandatis scuto et clypeo in auxilium tuæ necessitatis. Rex itaque Otakarum auditis his sermonibus, consideransque potentiam suam extolli et magnificari, acquievit sermonibus, et recusans ad tantæ dignitatis fasces assurgere, remunerat nuncios muneribus magnificis in auro, argento, gemmis pretiosis, annulis, dextrariis, palefridis et diversis ac variis clenodiis, vestiens ipsos et totam curiam eorum, remisit ad electores cum uberiori gratiarum actione. Venerunt et pluries (347) nuncii simillima deferentes, quos rex benigne suscipiens petitionibus ipsorum nullo modo acquievit, sed muneribus ornatos ad electores remisit, gratiarum actiones referens pro evocatione tantæ dignitatis.

276. Anno quinto (348) electionis suæ Rudolfus misit nuncios ad Otakarum regem Bohemiarum, petens sibi restitui terras, videlicet Stiriam, Austriam, Carinthiam, Portum Naonis (349), Fioletum, Forum Julii, asserens eas ad imperium pertinere et suo dominio subjacere. Rex autem Otakarum, vir magni cordis, in ordinandis regni sui negotiis singulari solertia præditus, et rebus bellicis a pueritia deditus, cui audaciam dabat invicta soror fortunæ Belona et felix bellorum successus, confidens potentie suæ affectansque semper bellare et præliari, tale

A fertur nunciis Rudolphi electi in imperatorem responsum: « Terras quas Rudolfus repetit quam possedit nec possidebit; sed mihi quæ datæ sunt in dote, ratione matrimonii cum Margareta, filia Leupoldi ducis Austriæ quasdam etiam manu victrici et gladio ac et dominio meo subjugavi. Unde in terris imperii imperet, terris autem quas a me nunquam imperabit (350). » Videns itaque Rudolfus, considerans se verbis non posse profici post primam et secundam monitionem (351) iracundiæ succensus (352), concepit in animæ armis vincere regem Otakarum, et præparat celerius potest ad bellum (353). Comperiens rex Bohemorum, quod Rudolfus attemptaret terminos suos (354), misit exercitus in occursum ejus versus Tepla ad repugnandum, ne intraret in terras ejus; ipse autem rex morabatur in venationibus deditus ludis et aliis curialium delectationibus. Sciens itaque rex Rudolfus, quod Otakarum occursum suum exercitus Bohemorum armatos intraret terram Bohemorum, venire decrevit aliorum divertit gressus suos, et processit ex parte Danubii (355) versus Austriam, occupans castella et quæque oppida, civitates et villas, subiiciens ditioni suæ, transiens per Pataviam et que Lincum (356), et ibi castra metatus est exercitibus suis. Quod audiens rex Otakarum, quanto citius possunt, veniant usque in Drosendorf vicz (357). Transeuntes itaque de Tepla, per provincias Pilznensem, Bechinensem, Prachensem

NOTÆ

(346) Adriaticum; post mortem enim Ulrici ducis Carinthiæ a. 1269. Otakarum Carinthiam, Istriam et partem Fofojulii occupaverat. Vid. anon. Leob. Veronenses etiam, Feltrenses, Tarvisini Otakari patrocínio se subdiderant. Cfr. Æneæ Silvii hist. Bohem. c. 27.

(347) Quod in dubitationem vocari videtur posse.

(348) Erat; primum de his rebus actum est Norimbergæ in curia d. 19 m. Nov. 1274 a Rudolfo habita, cui Otakarum, cum de feodis ab ipso inter regni tempore occupatis ageretur, non interfuit. Cfr. Mon. Germ. Legg. II, 399 et Rudolphi epist. 60 apud Bodmannum.

(349) Portenau castellum, Pordenone, in provincia Forojuliensi situm, feodum erat Aquileiensis Ecclesiæ. Apud Boczek IV, 41 deprehendimus Otakarum quoddam præceptum 12 Jan. 1270 datum, quo se Bohemiarum regem, ducem Austriæ et Styriæ, et Moraviæ marchionem nominat, quod sequitur aliud 16 Febr. 1270 scriptum, in quo ducis Carinthiæ, domini Carniolæ, Marchiæ et Egræ titulos addit, et die 28 Aug. 1270 domini Portus Naonis. De his provinciis vide Otakarum pacem cum Stephano Hungariæ rege a 1271 factam Boczek IV, 45.

(350) Duabus litteris ad papam 9 Mai. 1275 scriptis Otakarum pontificis arbitrio se submittere velle confirmat petique, ut et sibi et Rudolfo hoc injungatur ne alter alterum aggrediatur, dum ipse terræ sanctæ auxilium ferre ex voto se præparet. In altera vero epistola de Rudolfo hæc leguntur: *In curia apud Nurenberch celebrata quedam de facto in nostri honoris dispensationem et terrarum nostrarum non*

modicum detrimentum attemptare per suas sententias nitetur, et adhuc nititur, et per sua placata omni juri contraria malum nobis multipliciter et injustitiam machinatur, tamquam hostis publici et adversarii manifestus. Cfr. Boczek IV, 142.

(351) Secunda vice Otakarum invitatus est Henricus polim, ubi 23 Jan. 1275 curia habebatur, tertia Mai. ejusdem anni Augustam. Böhmer Regest. 68. Anno demum 1276 ad Otakarum missus est Fridericus burgravius Norimbergensis, ut inter eos habito affectum ad pacem ultimo revocaret. Anon. Leob. 1274 et Böhmer I. I.

(352) Quod verum esse dicis, si talia in Rudolphi epistola 8 apud Bodmannum legis: *Nostrum et imperii publicum inimicum, patris et patrie infandissimum traditorem, quem tota Austria tanquam inveteratum in perfidiæ malitia patenter eromunt.*

(353) Quod cœptum est die 24 Jun. 1276 Böhmer pag. 77.

(354) Belli gerendi consilium, quod primum Rudolfus ceperat, descripsit Fridericus episcopus Salisburgensis in epistola 15 apud Bodmannum: *Præinfestis regem Bohemiæ, circa partes Bohemiæ ut ab Austria discedere compellatur.* Quod vero inter eos consilium, pace cum Bavariorum duce facta, non Bohemiam, quod et ipse Otakarum opinabatur, sed Austriam aggressus est.

(355) Quem Ratisbonæ trajecerat.

(356) Linz, ubi in castris erat die 10 Oct. L. bacher II, 110.

(357) Idem quod paulo infra Drosendorf ad Teyz in sinistra Danubii ripa in Austria inferiori.

r sylvas ac nemora, multa mala perpassi sunt, rantes in invio et non in via; tamen a spoli-
one pauperum per innatam malitiam non ces-
bant, nulli omnino sexui parcentes vel ætati,
od melius experti sunt illarum provinciarum
ri Australes (358). Tandem venientes ad con-
ctum locum Drozdorf, occuparunt fines provin-
arum consinii illius in longitudine et latitudine
atnor milliariorum, et ibi tentoria tetenderunt et
stra metati sunt, rege Otakaro inter ipsos jam
mmorante, et rege Rudolfo ex alia parte Danubii
im exercitibus suis circa Clinez existente. Cumque
m septem hebdomadis morarentur prædicti princi-
es cum exercitibus suis in locis ante dictis (359) ex
traque parte Danubii, videntes homines debilitari
deficere præ nimia anxietate et carentia victua-
um atque nimio defectu pabuli equorum (360), per
uncios ab utroque principe hinc inde missos treu-
s interpositis et securitate data sub juramenti in-
rpositione, elegerunt locum insulam quandam
ctam Kamberk ad tractandum pro amicabili com-
sitione et reformatione pacis (361), nutrice con-
ordia mediante. Deinde statuto die intrante insula
pradictam utroque principe cum paucis ad hoc
pecialiter evocatis, tractatu prolixiori habito, tale
edus interunt in contractu sponsalium: videlicet
Wenceslaus, filius regis Bohemiæ, filiam (362)
udolfi electi accipiat in uxorem sibi, et e converso
ius Rudolfi (363) filiam (364) Otakari accipiat
bi in uxorem. Hic contractus confirmatus fuit per
riusque principis juramenti interpositionem in
æsentia multorum episcoporum (365) et aliorum
urium nobilium ecclesiasticarum et secularium
ersonarum. Fuerunt etiam instrumenta super eodem
tractu confecta et multorum principum pro te-
monio sigillis insignita (366). Videns itaque rex
akarus tali confederatione et amicitia Rudolfi

A electo se junctum, ad instantiam ipsius et petitio-
nem, quorundam etiam suorum consilio inductus,
sub spe uberius gratiæ obtulit sibi vexilla quinque
in signum subjectionis, sperans sibi eadem vexilla
cum terris quas resignaverat incontinenti restitui.
Rudolfus vero, ut vir providus et discretus, cum
suis primatibus interlocutoria habita, usns maturiori
consilio regi Otakaro vexilla duo restituit cum terris
Bohemiæ et Moraviæ, ponens eum sub spe restitu-
tionis et aliarum terrarum, asserens se necessitati-
bus et indigentis ac rerum carentia esse prægrava-
tum (367). His ita peractis vinculo pacis firmissime
inter ipsos durante, inconvulsis radicibus amicitiae
ad proprios lares læti remeant. Acta sunt hæc
anno Domini 1276. 12. Kal. Septembris usque ad
B Kalendas Decembris (368). Quædam autem, quæ
ibidem in Kamberk acta sunt, malui subticere, ne
forte singula ut fuerunt prosequendo aliquorum
odium incurram.

Anno Domini 1277. 6. Idus Septembris rex Ota-
karus, immemor sponsionis suæ, filiam suam (369),
quam desponsaverat N. filio Rudolphi electi Roma-
norum, reclusit eam in monasterium sancti Fran-
cisci (370), subjiciens regulæ et religioni, quæ vo-
catur religio pauperum dominarum. Intraverunt et
aliæ cum ipsa decem virgines sub eadem regula
victuræ, cupientes coelibem vitam ducere, et omni-
potenti Deo pro viribus et sicut regula ejusdem con-
ventus præcipit deservire. Hujus puellæ ingressus
et assumptio monasticæ vitæ non solum a sapienti-
bus, verum etiam a simplicibus rurensibus laicis
reputabatur initium fuisse totius mali et ruina re-
gni Bohemiæ (371). Cujus instinctu seu consilio rex
Otakarus alleclus ista fecerit vel facienti consense-
rit, quia inter sublimes personas versatur factum
(372), ad enarrandum difficile manet. Nec in aliis
defuit hostis antiquus, qui fraudis suæ fomenta sub-

NOTÆ.

(358) De hac devastatione cfr. Chron. Cläustro-
oburg. ap. Rauch I.

(359) Observandum hoc tempore Rudolfum a Linz
be usque ad Viennam progressum esse, quam die
Oct. obsideri ceptam per quinque hebdomades
sessam tenuit Rudolfus. Vide Chron. Austriæ apud
Mach II.

(360) De hac fame vide Chron. Salisburgense.

(361) In castris ante Viennam pax facta est, ut
obtestatur Fridericus Salisburgensis in litteris ad papam
Pabitschka IV, 2, 420. Otakarus in epist. 30
ad Dollinerum dicit concordiam apud Danubium
itam esse.

(362) Gulam.

(363) Hartmannus.

(364) Cunegundis.

(365) Werneri archiepiscopi Moguntini, Friderici
disburgensis, Bertholdi Babenbergensis, Leonis
disbonensis, Petri Pataviensis, Conradi Frisingen-
sis, Brunonis Brixiensis, Dietrici Gurcensis, Joannis
ymensis, qui exstant in regum præcepto dato 26
Nov. 1276, M. G. Legg. II, 408.

(366) Pacis leges conscriptæ sunt in tabula in
stris ante Viennam 21 Nov. 1276, mediantibus
episcopis Bertholdo Herbipolensi, et Brunone Oto-
ucensis, et Ludovico comite palatino Rheni, et Ot-

tone marchione Brandenburgensi. In quo præcepto
leguntur hæc: *Dominus O. rex Boemiæ cedit simpli-
citer et precise omni jure quod habebat vel habere vi-
debatur in terris et hominibus cujuscumque conditio-
nis existant, Austria videlicet, Styria, Carinthia,
Carniola, Marchia, Egra et Portu Nahonis.* Mon.
Germ. Legg., II, 408.

D (367) Quæ omnia in una eademque pacis tabula
composita sunt, itaque huic auctoris narrationi
minime videtur fides habenda.

(368) Litteræ quibus Rudolfus investiebat Otaka-
rum Bohemia et Moravia datæ sunt Viennæ 25 Nov.
1276, Boczek IV, 183.

(369) Anno 1265 natam; cfr. supra.

(370) Quod sponte fecit Cunegundis, si Franciscum
audis ap. Pelzel et Dobrowski II, 29.

(371) Quod vix credendum, cum diebus 6 Mai et
12 Sept. 1277 mutatis quibusdam conditionibus inter
Rudolfum et Otakarum pax denuo firmata est; cfr.
Böhmer, p. 84, 88. Quam belli causam a nostro
falso allatam esse jam probarunt Lambacher I, 208;
Palacky II, 267.

(372) Cunegundis reginam innuere videtur, quam
belli auctorem fuisse monachus Fürstenfeldensis
et post eum multi alii narrarunt.

ministrans et semina discordiarum spargens, irritare non desinit humanum genus, qui etiam in tantum succendit animum regis Otakari ad belli studium, ut obliviscens omnium promissionum suarum, quas pollicitus est electo Romanorum, vix diem expectat, quo in ipsum suam possit effundere iram. Mittit ad eum literas (375) magis rixam provocando, quam pacis osculum offerendo. Eodemque anno molendinum ventosum est erectum in orto Strahoviensi.

Anno Domini 1278. 5. Kal. Julii rex Otakarus profectus est ad expeditionem contra Rudolfum electum versus Moraviam, reseditque in Brunna, expectando duces Poloniæ (374) et militiam ipsorum, nobiles etiam Bohemiæ atque Moraviæ, quorum auxilio sperabat se victoriam obtinere, et terras sibi ablatas iterum dominio suo subjugare. Non attendebat intra se dubium esse eventum bellorum, varius est enim eventus in prælio, et nunc isti, nunc illi prævalent bello, et quem premunt sua fata, hunc continuo nolentem ducunt, volentem trahunt. Collectis itaque exercitibus processerunt ad Lavam, ibique immorati sunt, quamdiu poterant pabulum pro equis et victualia per spoliaciones pauperum habere (375). Deinde venientes applicuerunt munitioni quæ dicitur Drozdorf, et ibi metati sunt castra, et vallaverunt prædictam munitionem, et locaverunt machinas et alia varia instrumenta ad expugnandum. Videns quoque hæc quæ fiebant Messover (376) miles strenuus, qui præerat eidem munitioni, quod resistere nequiret, subdidit civitatem, se etiam ipsum et omnia quæ possidebat dominio regis. Cumque hæc innotescerent electo Rudolfo, jam enim dudum collegerat multitudinem copiosam Ungarorum, Comanorum, Suevorum, Saxonum, Austriarum, Stiriensium, Coloniensium, Renensium (377) et aliarum diversarum nationum, et transfretato Danubio (378) venit in occursum ejus. Rex autem Otakarus jam erat circa eum locum, qui dicitur vulgariter Usadwora Lova Lovistie, et est mons nemorosus circa flumen Moravam [Cosmas]. Interea electus Rudolfus, ut vir providus et prudens in re-

rum discrimine, sciens arcum suum tendere et laxare tempore opportuno, comperiens per exploratores suos, quod rex cum exercitibus suis nullam spem haberet de adventu inimicorum, et esse dispersi huc atque illuc, sicut consuetudo Bohemorum est, causa prædæ rapiendæ, et rege cum paucis commorante, repente irrumpit cum exercitibus super improvisos et inermes, et in modum semicirculi per ordinatas acies circumcingens eos multitudine innumerosa, contrivit tentoria ipsorum exercitum eorum, et cecidit super militiam regis Otakari formido et pavor in magnitudine brachii electi Romanorum, et perterriti ac nimium superfacti non valentes resistere potentie ipsorum, cingunt, sicque fieri solet, ut quando homines paucis timore fugiunt, etiam ad motum auræ pavent, ipse pavor timorem eis auget; in Rudolphi exercitum fugientes insecuterunt forti et armata militia, quosdam interfecerunt, quosdam vulneraverunt. Nobiliores vero multi Bohemiæ, Moraviæ et Poloniæ capiuntur ab eis, circumdati ex omni parte et velut oves in stabulo conclusi; eliguntur potiores, divites et meliores, et deducuntur ad oppida et munitiones et reclusi in carceribus, in manicis ferreis et pedibus, gravissimis cruciatibus et poenis torquebantur, ut darent pecuniam non modicam argenti et auri detentoribus suis. Captivi vero tendentes se undique angustiis et tribulationibus cruciatibus magis magisque affici, nec aliquo remedio vel auxilio evadere manus persecutorum, quibus pecunia deposita deerat, vendentes bona progenitorum suorum, redemerunt se ipsos cupientes vitam conservare. Et quid est, quod non daret homini imminente cervicibus gladio? Quis in angustia constitutus non libenter daret pro se quicquid haberet? Nonnulli etiam fugientium sperantes se præcipitaverunt in flumen Moravam, quia circa ipsum locum conflictus pugna gerebatur (379), et mox subacti sunt (380). De interitu autem regis Otakari nihil certi dicere possumus, quia diversi diversa dicunt, et sic multis hæsitantibus vulgo proclamatur, quod

NOTÆ.

(375) Quas scripsit Podiebradi die 31 Oct. 1277 de Witgonidibus, quos Rudolfus sua cum Otakaro pace comprehensos esse statuerat. Cfr. Dolliner., p. 79.

(374) Vide Otakari litteras ad Poloniæ duces apud Dollinerum, p. 93, quibus eos ut sibi auxilium ferant invitat. Sed suppressa sunt nomina. Cfr. quod ibidem de Otakari sociis observavit Dolliner.

(375) Circa festum S. Jacobi i. e. 25 Jul. intravit Otakarus Austriam, teste Heinrico de Heimbürg.

(376) Stephanus de Mizow apud Heinricum de Heimbürg.

(377) Minime ex imperii principibus tam multos, quam auctor videtur opinatus esse et Lambacher ex tabula quadam sibi persuadebat, Rudolfo in auxilium venisse probavit Böhmer, p. 93. Præter episcopos Salisburgensem et Basiliensem et comitem Zollerensem fuisse paucissimos Salisburgensis Chron-

D nici auctor docet

(378) Quod factum est Heimbürgi die 14 mensis Augusti, teste eodem Chronico.

(379) Hanc pugnam satis accurate descripsit Johannes Victoriensis II, 4. Locus quo prælium commissum est ab aliis aliter est descriptus; oppidum Marchæ, campus Gansserfeld, Stülfril, campus Ydungspeugen circa Marchiam, campus Marchfeld modo ab hoc modo ab illo rerum scriptore affectus, quorum testimonia accurate collegit Böhmer Reg. p. 95. Commisum est prælium die 26 m. Aug. 1278; ut ipse Rudolfus ad papam scripsit crastino die Bartholomæi castra posuit haud procul ab Otakari exercitu; mane feriæ sextæ subsequens ad arma ventum est, in die Veneris, ut habet Heinricus de Heimbürg.

(380) Quod probat Rudolfus litteris ad papam

fra exercitus delituit et amplius non comparuit (381). Apta est autem praeda innumerabilis a parte regis Rudolfi in curribus partis adversæ, in auro, argento, fideis, scutellis argenteis, balkinis (382) et aliis ctenosis et diversis rebus, ornata capellæ regis, armis, obilium dextrariis et aliis equis majoris et minoris doris, cujus damni et iacturæ rerum ratio humana estimationem computare non valet. Factus est autem mor magnus et turbatio per universam Bohemiam. Moraviam, qualis non fuit ex eo, ex quo regnum Bohemix sumpsit initium. Nam spolia multa et innumera excussiones ecclesiarum perpetratæ sunt in monasteriis monachorum, cruceferorum, sanctimonialium, in domibus fratrum minorum et aliarum diversarum religionum¹⁷¹ collegiis. Theutonici, exclusi et ejecti atque per colla extrusis de Insula monachis, commorati sunt in claustris (383) sex septimanis, et omnia victualia, quæ comparata fuerunt ad usus monachorum, qui ibidem Deo sedulum exhibebant officium, et orationes suas incessanter ob benefactoribus et salute vivorum Deo non desinebant fundere atque defunctorum, expenderunt. 24 illas eidem monasterio spothaverunt in mobilibus et immobilibus, ita ut nec pilus nec granum posset inveniri. Quid dicam de aliis religiosorum domibus? In Corona (384), quæ erat nova ædificatio domus, nec signa possunt ubi domus monasterii constructa erat inveniri. Quid dicemus de griseis in Ossiek, in Brzewnów ordinis sancti Benedicti, de dominabus in Teplicz et in Swietecz (385)? Omnes in dolore et maritudine paribus cruciatibus et similibus doloribus afflicti sunt. De remotioribus monasteriis a ciuitate Pragensi quod similia perpassi sunt loqui non ideo, quia multa graviora. Ex quibus Wylemow (386) notissimum læsum est, quia circa ipsum rex Rudolus cum omni sua potentia his stetit (387), et Braniburgensis marchio et duces Poloniæ conveniunt. Incendia etiam innumera per totam Bohemiam facta sunt per villas et urbes, pauperum spoliaciones in decuribus, iumentis et cæteris animalibus ac altibus diversi generis, in vestibus, in frumento et panno quadrupedum. Facta est autem distractio regni Bohemix et divisio juxta placitum et voluntatem

regis Rudolfi electi Romanorum. Branburiensis marchio obtinuit Pragense castrum cum majori parte Bohemix, dux Poloniæ (388) Kladsko provinciam, regina partem cum filio Wenceslao. Et impletur illud evangelicum: « Omne regnum divisum desolabitur (Matth. xii, 25). » Adhuc Bohemis pejora in futurum vanæ mentis præstigiâ auguriantur. Moravia etiam in plures partes fertur esse distracta (389). Proh dolor! quanta anxietate, quantaque commotione Bohemia et Moravia agitata sunt, nec ego nec pluralitas facundiorum hominum valet explicare. Eodem anno 12. Kal. Novembris obiit Johannes Pragensis episcopus vicesimus quartus. Hic vicem sedis pontificalis gerens rexit ecclesiam Pragensem annis 22 (390). Erat enim forma spectabilis, incognitis formidabilis, domesticis affabilis, veritatis imitator, justitiæ sectator indefessus, in iudicio providus, in universa morum honestate præclarus et qualitate incomparabilis, mœrentium pius consolator, hospitum et peregrinorum benignus susceptor et visitator. Facundissimus in eloquentia utriusque idiomatis Bohemici et Latini, lucerna lucens in inundo et ardens non sub modio, sed super candelabrum posita, illuminabat corda hominum verbo veritatis, factis et exemplis. De cujus et aliis claris actibus, licet plura digna relatu eniteant, tamen ea intacta relinquimus, quia quidam ipsi nihil boni operantes aliorum benefactis invidere non desistunt. Usus sibi maximus erat quærere et amplecti consortia peritorum, per quorum eloquentiam lætificabat animum suum, et hauriebat colores sententiarum dulcius nectare liquido. Micabat namque et aliud lumen quasi sol meridianus præcellens fulgore omnes reges, duces et principes suæ magnificæ potentix, videlicet Otakarus serenissimus rex Bohemorum. Hic Otakarus ab ipso ætatis suæ tyrocinio omnem spem ponens in solius Dei patrocínio, virili animositate sui regni rexit dominium. Erat enim princeps spectabilis, rex inexpugnabilis, dux in castris acceptabilis. Hic quotiescunque contra quemlibet regum vel ducum aciem belli movit, semper cum magno triumpho lætus ad propria remeavit (391). Erat etiam in sui principatus regimine zelo pietatis suc-

VARIE LECTIONES.

¹⁷¹ conjectura Dobrowskii, legionum 2.

NOTÆ.

(381) Apud monachum Fürstenfeldensem ap. Bömerum Fontes rer. German. I, 8, legimus Otakari cadaver positum esse in loco edito, ne fiat anceps de eo opinio presentibus et futuris et dicant eum esse sublatum. Rudolphi in litteris ad papam datis 92 ap. Boduan. hoc de inimico posteritati reliquit testimonium: *Mors et animo giganteo, virtute mirabili se defendit, donec quidam ex nostris militibus ipsum mortaliter vulneratum una cum dextrario dejecerunt; tunc demum ille rex magnificus cum victoria vitam perdidit.* Vide etiam vitam Wilbirgis apud Pez II, 263.

(382) I. q. haldekinus, stragula vestis pretiosissima ex auri filis et serico facta.

(383) Ostroviensi.

(384) Guldenkron.

(385) Schwatz in circulo Lautmericensi.

(386) Monasterium Sancti Benedicti Willimow in circulo Czaslaviensi.

(387) Quod sine dubio factum est a. 1278 mense Sept. vel Oct. cum Moraviam et Bohemiam intrasset.

(388) Henricus IV, dux Vratislaviæ.

(389) Ad res publicas administrandas Moravia a Rudolfo rege inter Olomucensem et Basileensem episcopos divisa est, quod probat Annalium scriptor Zabredowicensis cœvus, ex cujus libro fragmenta dedit Boczek in commentatione Mähren unter König Rudolf I. Abh. der königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften. Neue Folge IV, 25.

(390) Annus vicesimus primus non est expletus, vide supra ad a. 1258.

(391) Quod minime semper factum esse vide supra ad a. 1257.

census nimio, culpas suas recognoscentibus plus indulget, viduarum non surdus auditor, orfanorum non tardus adiutor. Tempore quadragesimali nocturno, solo servo contentus, latenter ecclesiam ingressus, et super pavimentum humi prostratus tandem perseverat in precibus, quoad usque largo imbrevolacrymarum madida fuit cui incubuit humus. Inde surgens ad agapen faciendum ante ortum solis vocat officialem, cui commiserat curam pauperum, et requirit an parata habeat omnia pro pauperibus enutriendis. Erat enim mos ejus omni quadragesimali tempore quingentos pauperes pascere, et in parascève eosdem vestire. Lavabat etiam et pedes pauperum in cœna Domini juxta numerum 12 apostolorum, dividens illis cuilibet solidum denariorum. Veniens etiam ad ecclesiam Pragensem tempore quadragesimali personaliter aggreditur sacerdotes, inducens eos petitionibus suis, ut missas cantent pro salute vivorum, alias pro animabus fidelium defunctorum, nec non et missas votivas de sancta Trinitate, de sancto Spiritu, de Domina, de patronis, de sancto Nicolao et alias quam plures, dum tantummodo tot possent inveniri sacerdotes. Ad manum autem cujuslibet sacerdotis missam dicentis offerebat duos aureos vel duodecim argenteos denarios. Hæc vidimus, et testimonium perhibemus. Iste princeps quantum fuerit largus, mens humana apprehendere nec enarrare potest. Quam innumera

dedit extraneis ducibus, principibus, in auro, argento, equis, annulis, vestibus, exprimere non valeo. Qualis comitatus sequebatur eum cotidie militum, principum, ballistariorum dinumerari non poterat. Nobiles terræ, in amaritudine cordis a regem vestrum, qui vestiebat vos coccino in deliciis et præbebat ornamenta aurea cultui vestro, accion velamine ornamentorum pretiosissimorum, quibuscum etiam fucatis ostro sifmbriis radiantia fila pendebant quibus seculi arridebat pompa et altitudo munditumescerebat. Ornatus capellæ regis non nisi de pretiosissimis balkinis purpura et bysso contextus erat in casulis, dalmaticis, cappis et aliis ornatibus; milices quidam aurei, argentei, et alia vasa, quæ officium divinum destinata sunt, usque ad pedes omnia in auro confecta sunt; scutellæ etiam mensæ ejus ex auro puro et argento subtili opere fabricatæ ad omnia fercula licet infinita mensæ ejus decubantur. Quid plura? a solis ortu usque ad occasum inter reges eo tempore non inveniebatur, qui tantalargitate et potestate atque moram fulgeret honestas. Quam largus fuerit et prodigus in suis donativis meritis, stylo submoto, ne videar adulationis peccatoincurrere veritatem prosequendo, ejus facta res et verius explananda posteris relinquo. Largitionum enim ejus immensitas fuit ⁷⁷² mensura (392)

IV.

ANNALIUM PRAGENSIIUM PARS II.

Anno Domini 1278. episcopo Johanne viam universæ carnis ingresso, Thobias præpositus Pragensis, vir nobili prosapia ortus, ætatis legitimæ, in nomine sanctæ et individue Trinitatis, divina favente clementia, favorabili et concordii canonicorum assensu in episcopum sedis Pragensis, se nimium refutante, 17. Kal. Septembris (395) est electus. Idem in officio præposituræ adhuc existens, non solum clericos Pragensis ecclesiæ seu civitatis, immo quacunque terrarum parte advenientes sub alacri munificentia grata Christi vice recipiebat, et eis caritativo affectu necessaria vitæ ministrabat. Canonici itaque Pragensis ecclesiæ, cupientes electionem suam omnium virorum suarum nisu ad effectum perducere, compilato decreto juxta formam electionis præhabitam, et sigillis omnium canonicorum munito, per solemnes nuncios, Gregorium magistrum et decanum Pragensem, Alexium præpositum Olomucensem ac Theodricum canonicos Pragenses, viros utique honestos et providos, præsentarunt metropolitano, sedis Ma-

guntinæ archiepiscopo (394), petentes multa prestantia humiliter et devote, quatenus electionem per capitulum Pragense celebratam, excusantes etiam absentiam electi, tum propter viarum discrimina quia eo tempore commotio maxima et turbatio existeret per totum regnum Bohemiæ pro interitu regis in spoliis et oppressionibus, tum etiam propter distantiam locorum; solita pietate dignaretur misericorditer confirmare. Effuderunt et alias ejusdem negotii necessarias petitiones coram reverendissimo archiepiscopo, humiliter exorantes, quatenus vices suas dignaretur committere honorabili viro Bruno Olomucensi episcopo, ut in presbyterii gradum electum ipsorum promoveret, et cum aliis duobus rebus episcopis vicinioribus sibi adjunctis ad episcopatus gradum dignitatem consecraret. Metropolitanus itaque, sicuti vir prudens et discretus, studiosius cum suis canonicis et aliis peritis in jure canonico tractatim examinatis et canonice decreto, nullaque comperta in eo reprehensionis nota, sciens miser-

VARIE LECTIONES.

⁷⁷² recentissima manus hic superflue apposuit sine.2.

NOTÆ.

(392) Aliorum testimonia et fautorum et adversariorum collegit et examinavit Palacky II, 207.

(395) Librarii videtur error, nam ex ipsa narra-

tione Thobiam mense Novembri electum esse patet, quod observavit Pessina in Phosphoro

(394) Werner.

aliter compati necessitatibus subditorum, quia am constabat sibi alias de malo statu terræ Bonorum, et etiam propter viarum discremina non se commode venire ad præsentiam suam electum pragensem, petitionibus ipsorum justis acquiescens, considerans etiam, quod absenti electo confirmatio si iam faceret invalida fieret, Olomucensi episcopo ista formam petitionum committit vices suas, quas requisitis et inspectis omnibus articulis et articolorum circumstantiis, quæ ad negotii qualitatem continent, confirmationis et in gradum sacerdotii promotionis atque consecrationis electo in Pragensem episcopum munera seu beneficia largiatur. Sic namque nuncii capituli Pragensis assecuti circa archiepiscopum Maguntinum complementum petitionum earum, juxta propositum voluntatis suæ exhibitis abunde gratiarum actionibus, benedictione accepta et in Bohemiam remearunt. Venientes autem in Pragensem, ab electo et ab honorabili cœtu monachorum et clericorum 11 Kal. Januarii cum studio sunt recepti.

Anno Domini 1279, Nonis Januarii Thobias electus pragensis, præmissis nunciis cum litteris commissoriis ad honorabilem virum Olomucensem episcopum super confirmatione suæ electionis ex parte archiepiscopuli Maguntini, proficiscitur versus Moraviam cum honorabilibus viris Gregorio magistro et decano pragensi, Alexio præposito Olomucensi atque Theodorico, canonicis Pragensibus, sequentibus ipsum et aliis etiam capellanis minoris et majoris gradus, et secularium nobilium virorum cum multo comitatu, veneruntque Olomucensem in civitate episcopali nomine Ostrava (395), quæ est sita ultra Opaviensem provinciam in metis Poloniæ et Moraviæ. Quos Olomucensis intelligens adventasse, honorifice suscepit, et gratiose tractat ac benigne (396). Nam moris ejus fuit semper et est adventu hospitum congaudere; imitatur enim auctoritatem quæ dicit: « Nobilium virorum speciale solatium est, quacunque terrarum parte advenientes hospitio recipere et benigne tractare, et si quis motus zelo pietatis recipiat extraneos, succensus amore caritatis magis fervescit in propinquos. » Apertis itaque negotiis suis et oblatis litteris commissoriis, petivit (397) humiliter, quatenus juxta formam in commissione sibi traditam procederet in promissis. Olomucensis autem justis petitionibus ipsorum et honestis aures patulas accommodans, sciens lassus in labore compati, mœstis solatium inferre, quantocius possit promittit mandatum sibi injunctum effectui mancipare. Habebat autem eo

A tempore collegam episcopum Basiliensem (398) sibi junctum ad peragendas regales legationes Rudolphi electi Romanorum. Eodem namque Basiliensi episcopo ad executionem commissi assumpto, secundum formam sibi traditam processit ad examinationem, et de circumstantiis diligenter ac studiose inquisitionem faciens, de contingentibus, quæ ad executionem hujus negotii pertinent, nihil obmittens, perduxit ad effectum. Hiis ita rite omnibus peractis, invocato Jesu Christi nomine, confecto et dato privilegio confirmationis, auctoritate sui metropolitani 15 Kal. Februarii electionem Thobias in episcopum Pragensem regulariter et canonice per capitulum Pragense celebratam confirmavit. Eodem anno 9 Kalendas Martii (399) profectus est Thobias electus, assumptis ex honorabili cœtu Pragensis ecclesiæ viris providis et eminentioris discretionis atque literaturæ peritioris ²⁷³, videlicet magistro Gregorio, decano Pragensi, Thoma præposito, Gotfrido præposito, Vernhero, Ulrico, Alexio, Theodorico, Petro, Sdeslao, Benessio, canonicis Pragensibus, et aliis capellanis episcopalis curiæ, omnibus, pretiosissimo indumento vario subducto, vestitis plenarie et pelli- bus magdurinis — nobiles etiam, milites domicellosque curiæ suæ superiores, mediocres et infimos vestivit ex integro cujuslibet vestimentis, videlicet sagitta circumflexa in auribus signo primogenitorum suorum insignito — in Moraviam, in Brunnam civitatem ad venerabilem virum Brunonem Olomucensem episcopum, ibique promotus est in gradum sacerdotii per honestissimum virum, multa laude dignum, Secoviensem episcopum Kal. Martii (400). In crastino namque consecratus est in episcopum Pragensem tituli a venerabilibus viris Brunone Olomucensi, Secoviensi, Basiliensi episcopis in dominica (19 Febr.) qua cantatur *Reminiscere*, in domo prædicatorum et ecclesia sanctæ Mariæ virginis. Indulgentia autem die ipso data est annus et 40 dies. Eodem die dedit omnibus advenientibus tam invitatis quam ex propria voluntate advenientibus refectionem sollemnem, et permagnificum celebravit convivium, ita ut merito dies iste ejus natalitius debeat in anni cujuslibet circulo vocitari. Recepto itaque consecrationis caractere pontificalis dignitatis, et peracto magnifico sui natalitii convivio, omnibus sanitate et incolumitate perseverantibus, lætum ad propria reversum cum magno tripudio totus conventus Pragensis ²⁷⁴ et aliorum, tam claustralium quam secularium tam civitatis clericorum, cum ingenti

VARIÆ LECTIONES.

²⁷³ peritiores 2. ²⁷⁴ ita legendum: a toto conventu Pragensi 2.

NOTÆ.

(395) Ostrau.

(396) Vide laudes Brunonis plenissimas quas ex codice Carthusiano Olomucensi dedit Richter, p. 84.

(397) Tobias.

(398) Heinricum, quem una cum Brunone Moravia præfecerat Rudolphus.

(399) Error; hoc ante diem 18 Febr. factum esse ex sequentibus patet.

(400) Observavit Pubitschka IV, 2, p. 471 legendum esse xii Kal. Mart. cum dies dominica *Reminiscere* incidit in diem 19 Febr.

gaudio, utpote filii tristes adventum desiderantes sui patris, cantantes: « Ecce sacerdos, » clerici, seculares: « Hospodm pomiluy ny, » in ecclesia montis Syon cum vexillis et processionibus receperunt 4 Kal. Martii durante adhuc pro dolor! malo statu regni Bohemiae, qua de causa purchgravi, qui praeerant urbi Pragensi, non praesumpserunt dominum Thobiam episcopum volentem ingredi intromittere, magna multitudo ipsius comitante. Omnipotens conditor et gubernator totius orbis, qui vos ad pontificale decus vestris meritis conscendere statuit, ipse vobis pro reportato lucro de creditis ovibus coronam gloriae impertiri dignetur. Eodem anno sabato ante palmas, quo die tunc occurrebat annuntiatio beatæ Mariæ virginis, domino Thobias Pragensi episcopo, volenti celebrare missam primam post sui episcopatus consecrationem in cathedrali ecclesia sancti Viti, denegatus fuit introitus castri Pragensis per purchgravi, qui rem publicam terrarum Bohemorum a simplicioribus et ratione tardioribus gubernare videbantur, sed ut verius dicam, destruere ipsam nitentur. Sollemnia missae annuntiationis gloriosae Virginis celebravit in ecclesia montis Syon non sine solcatione frontis ruga non modica; ratione tamen iusta et pia movebatur, ut ibidem officia beatæ Virginis perageret, quia eadem ecclesia in honore beatæ Mariæ consecrata, et ecclesiae amplitudo, latitudo, atque longitudo, nec non et operis ut Salomonis templi pulchritudo, sed et hominum copiosa venientia ad primæ missae celebrationem clericorum, nobilium, baronum, militum, civium, laycorum, ruonsum, mulierum maritatarum, begynarum, viduarum, infantum, juvenum et virginum congregata fuerit, si eadem multitudo armis vestita fuisset, confederata omnium voluntate in unam, Pragensis civitas durante sessionis voluntate inexpugnabilis per multa temporum momenta inconversa permaneret. Ipso namque die beatæ Virginis canonicis Pragensibus et omnibus clericis in abundantia piscium, vini et medonis fuit in domo domni episcopi ministratum.

Anno Domini 1280 (401) autumnus calide exivit, sed hyems aspera fuit et nivosa, quæ asperitas duravit usque ad annuntiationem beatæ Mariæ (25 Mart.), et post dissolutionem nivis, aquarum magna

inundatio facta fuit infra 20 dies, ita quod non diu non peterant præ nimia abundantia aquæ in dies prædictos ad propria loca reduci et debito colloca. Eodem etiam anno magna caristia omnium rerum, in annonâ, in carnibus, in piscibus, in caseis, in ovibus, ita quod non nisi duo ova gallinæ vix poterant pro denario comparari, multis tamen adhuc recolentibus, quia non multum retro temporibus 50 ova pro denario emebantur in Pragensi civitate. Eodem anno 7 Kal. Decembris trepositæ sunt inter Ottōnem, marchionem Brandenburgensem; et nobiles terræ (402), sed a multis desperabatur pax facta fuisse, quia ab eo tempore saepe malefactores a gravaminum illatione, spoliatione, ab ecclesiarum violatione, a pecorum iumentorum abductione, ab hominum detentione tormentorum affectione, a saccorum, matrarum lecticarum vestitione. Nec fuit hoc anno semina ad hyemalia, nisi in remotis partibus a Pragensi civitate, et si fuit seminatum, tamen modicum, et valida fames cruciabat pauperes, et multi egeni fame oppressi decesserunt. Eodem anno Pragenses summo coeperunt omnes campanæ pulsari in 1. Januarii (403), quæ infra biennium non pulsabuntur multis de causis, cum nec custodes nec campanæ ecclesiæ Pragensis intromitterentur in castrum peragendum in ecclesia officium suum. Imo quæ magis est, nec vicariis, nec etiam ipsis canonicis Pragensibus, volentibus Deo debitum officium persolvere, introitus castri prædeliatur, exceptis paucis videlicet Andrea solo sacrista et canonico Pragensi Chvalcico cantore; Georgio subsacrista patre maestro altaris sanctæ Mariæ et vicario, magistro Gregorio licet decanus ejusdem ecclesiæ extitisset, tamen frequenter fuit sibi introitus urbis denegatus.

Anno Domini 1281, (404) 8 Idus Martii Thobias Dei gratia Pragensis episcopus celebravit ordines in ecclesia Pragensi primos a sui episcopatus ordinatione. Erat autem consecrandorum multitudo copiosa, quæ consecratio initiata a mane vix potuit toto die finire, ita tamen quod in crastinum exedotibus tunc consecratis communicatio eucharistia est transacta. Eodem die magister Gregorius, Pragensis decanus, in presbyterum est ordinatus. Felicit contra eundem dominum episcopum mota

VARIE LÉCTIONES.

²⁷⁶ recensio manus hic imperit, non 2. ²⁷⁶ videbantur 2. ²⁷⁷ permanerent 2.

NOTÆ.

(401) Legendus est anno 1280; vide infra. Codex, numerum 1282 falso exhibet.

(402) Quæ pax tum demum constituta est, cum alteram in Bohemiam expeditionem Rudolfus fecisset anno 1280, qua tandem effecit ut Otto marchio ab armis discederet, quod probat Henricus de Heimbürg. Cfr. Chron. Osterhov. ap. Rauch. I, 516, et Chron. Austriac. ib., II, 276. Ipse Rudolfus die 18 Nov. 1280 adhuc in castris erat in circulo Cuschiensi positus. Böhmer Reg., p. 404. Quibus etiam probatur, quæ hic leguntur minime a. 1282, sed a. 1280 facta esse, quod observavit Palacky II, 529.

(403) Quod minime eodem sed sequente anno 1281 fieri potuisse ex ipsa narratione satis patet, et

vel inde apparet, quod Thobiam episcopum Pragensem Ecclesiam adire mense Februario 1279 vetitum esse supra legitur; quod exilium biennium durasse loco videmus.

(404) Quæ hinc usque ad finem sequuntur, si ad chronologiam spectes, turbata et librarium et parte incuria disjecta sunt; at quæ hoc loco usque ad verba copia abundanti leguntur revera ad annum 1281 esse referenda, hoc potissimum mihi persuadetur quod annis tertius Thobias episcopi numeratur (cfr. 1278) et quod episcopus et canonicus quominus ecclesiam Pragensem intrarent usque ad 3 Jan. 1281 fuisse impeditos auctor paulo supra narrat.

increverunt his temporibus curæ sæculi et diversarum turbarum fluctuationes, alienationes possessionum episcopaliurum et spoliationes bonorum episcopatus et pauperum suorum innumeræ, ita ut sustentationem suam et curæ suæ ab aliquibus et putaretur victualibus posse sufficere, tamen in asilio post promotionem clericorum in dominica cantatur *Reminiscere*, in die anniversario consecrationis suæ, non parcens laboribus suis, nos perpersus fuerat in consecratione clericorum, expensis, juxta consuetudinem antecessorum eorum posuit cereum episcopalem in ecclesia Pragensi, continentem 220 libras cereæ, ad honorem et eundem beatorum martyrum Viti, Wenceslai atque dalberti, pontificatus sui anno tertio. Celebravit et heia missæ personaliter eodem die, ministravitque perfectionem largissime canonicis Pragensibus et his quibuscunque advenientibus in abundantia pium diversis generis, vini et medonis copia abundanti.

8. Kal. Julii anni præteriti (405), hoc est in vigilia sancti Johannis Baptistæ, pluvia descendit post heridlem in maxima quantitate, quæ multa et grandia damna intulit, subvertendo funditus ædificia murorum in Pragensi castro circa ecclesiam sancti Georgii, murum castri versus aquilonem funditus vulsit et in Bruscam rivulum impetu suo dejecit. Item in ecclesia Pragensi testudines claustrum in longa la versus aquilonem omnes confractæ et dimidia arte ambitus claustrum et rectorium cum muro castri mota sunt de loco suo, et omnia ruinam minantur. In sylvis circa rivos decurrentes per pluviam impetu arbores infinitæ radicitus evulsæ sunt, in montes et speluncas innumeræ corruerunt ex abundantia et vehementia aquæ pluvialis, quot ædificia — muri vinearum, domus in civitate Pragensi infra muros extra computari non possunt cum traxit et deduxit in flumina. Vias publicas et alias stratas in decursu suo erasit et effodit tanquam ossata circa munitiones castrorum, afflicti in profunditate sex cubitorum, in latitudine 12, et sic de singulis secundum majus et minus. In campis ante mœnia civitatis in loco qui dicitur *na Skitine* tanta

fuit congregatio aquarum, quod naves tanquam in Tiberi vel Danubio possent a nautis deduci, et hæc aqua defluens ad ecclesiam sancti Petri in vicu Theofonleorum, intulit multa damna, subvertit muros curiæ ipsorum, defluens in ecclesiam dejecit magnam copiam annonæ, quam reservaverant parochiales metu guerræ, quæ eo tempore gerebatur inter Ortonem marchionem Bramburgensem et barones regni Bohemiæ et cives Pragenses. Inde descendens fluvius pluvialis traxit secum duodecim domos, et deduxit in flumen Vltavæ; et quam plura mala contigerunt ex ejusdem pluvie decursu, longa serie verborum non possent explanari. Nec est etiam obmittendum de impetu ventorum, qui eodem anno 3. Non. Decembris, hoc est in die beate Barbaræ, orti, sua vi et impetu veloci dejecerunt de turribus gravissima et firmissima ædificia. In turri quæ dicitur ad majorem portam Pragensis castri primum ædificium, secundum ædificium contra domum domini episcopi et curiam, quæ vocabatur antiquitus turris episcopalis, ædificata in fronte castri opere firmissimo et artificioso, decedit in terram. Tertium ædificium in turri circa pedem pontis de nobili et fortissimo opere vi ventorum detrusum corruit in terram. De aliis minoribus ædificiis in turribus munitionum ædificatis seu propugnaculis specificare non possumus, sed secundum quod veridica relatione cognovimus, 24 ædificia turrium infra castrum Pragense et muros civitatum per vim ventorum corruerunt. Quot domus in civitate Pragensi vi ventorum ceciderunt et extra, numero non est opus. In ruræ horrea vi ventorum diruta, arbores fructuum et sylvarum, qualia ab antiquis diebus et similia non dicuntur accidisse. Sub decursu temporis impacati quid boni sive mali fecerint in stationibus suis sub monte Petrzin, Spakmannus, Syberk et Sazema cum suis comitatibus, stylo explanari non est necesse, quia sufficienter notata creduntur, apud illos, qui molestias diversarum passionum et jacturam rerum pertulerunt. Molendinum in Strahow ventosum vi ventorum funditus corruit et eodem anno reædificatum est.

V.

ANNALIUM PRAGENSIVM PARS III.

Anno Domini 1279⁷⁹ (406). Otto marchio Brandenburgensis, tutor Wenceslai ducis, filii Otakari sere-

nissimi regis Bohemorum, et totius regni (407), 7. Idus Januarii misit aliquot canonicos Pragenses,

VARIE LLECTIONES.

⁷⁹ rectorio 2. ⁷⁹ 1282. 2.

NOTÆ.

(405) I. e. 1280 quem inundationibus et tempestatibus abundasse docet Chron. Austriac. ap. Rauch. II.

(406) Cum a. 1279 hanc narrationem esse conjugendam, cum Otto marchio jam a. 1278 in Bohemiam venerit, testantur anonymus Zabrdovicensis in libro Brukkii Mähren unter Kaiser Rudolf I, Chron.

Salzburgense, Austriacum. Si Pulkavam audis ex Otakari ipsius dispositione Otto regni tutelam suscepit.

(407) In præceptis Otto illustris domini Wenceslai in regno Bohemiæ tutorem et capitaneum generalem se nominavit. Vid. Palackii comment. Ueber Formelbücher, p. 315.

capellanos suos, pro inquirendis quibusdam privilegiis regis Otakari. Misit etiam, stimulo cupiditatis et avaritiæ tactus, milites et plures Theutonicos sub fraude et dolo, immemor salutis æternæ, injungens eis occulte, quatenus requirant et experiantur, ubi deposita sit pecunia Prosinconis, vulerii (408) et gratiarii regis Otakari et aliorum plurium. Adhuc enim terra Bohemiæ eo tempore in malo statu erat, turbabatur spoliis, rapinis, incendiis, ideoque multi seculares et clerici comportaverant res suas, et deposuerant in armario Pragensi, in auro et argento, in cistis, annulis, monilibus et aliis quibuslibet vestibus pretiosis; quia melior et firmitior tutiorque recursus non inveniatur quam sanctuarium Pragensis ecclesiæ ad conservationem rerum depositarum²⁰⁰. Intrantes itaque sanctuarium Jesu Christi et beatorum martyrum, conculcaverunt ornamenta sacerdotalia, et reliquias sanctorum contaminaverunt et everterunt, attractantes manibus impiis, quærentes pecuniæ thesauros, putantes licere, quod eis propter loci sanctitatem non licuit. Rapuerunt scrinia, aponderantes cistas graviores, in securi et ascia eas confregerunt. Videntes itaque canonici Pragenses et alii ministri ecclesiæ perpetrari tam grave nefas, et profanari ita inhumaniter sancta sanctuario filii Dei, nimio dolore tacti cum genuflexionibus et gemitu dixerunt: « Domine Jesu Christe, sancta tua conculcata sunt et contaminata, sacerdotes tui in luctu et humilitate jacent, et ecce, nationes congregatæ sunt, ut nos disperdant (I Mac. III, 54). » At illi saxis rigidiores, sicut est sævissima natura Theutonicorum, calore iracundiæ succensi, proclivo cursu ad malum prompti, dehonestaverunt ministros ecclesiæ, timore Dei postposito, probri et contumeliosis verbis et verberibus, trudentes pugno sub barbam; alios percutientes et incomposite trahentes ejecerunt, et a sacrista violenter clavibus sacristæ receptis, clausis seratisque ostiis, positis custodibus, exiverunt. Deinde intrantes capellam sancti Wenceslai, irruerunt ad sepulcrum ejus, perspicientes et palpantes ab omni parte superius et infra, quærentes pecuniam, cum vix vel nunquam possit inveniri ubi non ponitur. Unus tum ex ipsis Theutonicis, minister dyaboli, instinctu ejus subtraxerat furtim thuribulum argenteum in capella sancti Wenceslai, sed divina gratia favente et beatorum martyrum auxilio, nimio timore perculsus, iterum sanum et incolome ministris ecclesiæ repræsentat. Deinde tanquam canes indagatores intrantes criptam sanctorum Cosmæ et Damiani, currunt per angulos huc atque illuc, et non invenientes numerarunt scrinia quæ ibidem deposita erant, ponderantes per elevationem ponderosiora, signantes studiose, ne mutarentur et leviora locarentur, habita delibe-

A ratione pro clavibus, utrum deberent tolli claves præsentari marchioni aut penes sacristam relinqui. Ad ultimum receptis clavibus a sacrista per tricriptæ et capellæ positis custodibus intra et extra ecclesiam ex omni parte, injungentes eis, quatenus diligenter et studiose custodiant, sicut diliguntur mina capitum suorum servare recesserunt. Et nec libri nec candelæ nec aliquis apparatus, qui cultum divini officii pertinebat, infra biduum et octem poterat ab eis obtineri. In crastino namque radice propositi non digressi, juxta mandatum: injunctum, aperientes ostia, intrant sanctuarium beatorum martyrum, rapiunt infinitam pecuniam quantitatem, et eam illico suo domino repræsentant. Nec erat eis horrendum tale facinus perpetrare, quæ jam traxerant in usum in multis monasteriis et ecclesiis similia faciendo, et nisi compescantur per Jesu Christi potestatem a tam sceleratissimis presumptionibus, humano pudore et correctione non poterunt refrenari. Licet alias dicatur: « Non poterit in desertorum propagationibus aboleri licentia nisi fuerit in eis propter correctionem discipulorum subsecuta censura. » Et in legibus imperatorum promulgatum neminimus: « Diffinimus, ut remissionem veniæ crimina non semel commissa non teneant, nec in eos augustæ liberalitatis referatur humanitas, qui impunitatem veteris commissi emendationi potius quam consuetudini deputarunt. » O pecunia totius mali regina, fraudis et doli amica, fidei ac animæ hostis et inimica, tu justitiam comprimis, justitia subvertis, tu es ignis urens, fomes seditiosus, tu hominem a Dei cultura revocas et errare facis ponens eum in loco erroris et animæ perditionis. Te instigante, stimulo cupiditatis et avaritiæ accenso Bramburienses rapuerunt aliena, scientes non esse sua, non attendentes, quod in veteri testamento non rapina tantum, imo etiam tenacitas mulctetur, sicut beatus Gregorius exponit Lucæ evangelium dicens: « Qua pœna mulctandus est, qui aliena diripit, inferni damnatione percutitur, quia propria non largitur? » Nam et legibus seculi et divalibus constitutionibus prospectum est, nemini per vim licere rapere rem alienam; quia qui aliquo errore ductus rem suam esse putans et imprudens juris eo animo rapuerit, quasi domino liceat suam rem etiam per vim auferre a possessoribus, cum etiam, ne talia cogitentur, statuta sit pœna, per quam raptores non impune suam exerceant avaritiam. Hoc intelligendum est de re commodata, sive locata, sive impignori vel deposita. Novimus et canonem latæ sententiæ in omnes violatores ecclesiarum esse promulgatum, per quem et infamiæ nota resperguntur et a legitimis actibus repelluntur, nisi prius satisfactione competenti exhibita a Romano pontifice absolvantur.

²⁰⁰ dispositarum 2.

VARLÆ LECTIONES.

NOTÆ.

(408) Idem videtur esse ac *bladerius*, *wladarius*, i. e. bladi venditor, villicus.

Eodem anno 11 Kal. Octobris Paulus Beruth occupavit potentialiter munitionem domini Thobiae episcopi in Rudnicz et civitatem, et eam suo dominio subjugavit. Occupavit etiam curiam domini episcopi in civitate Pragensi, in qua deposita erat magna copia frumenti, vini, pernarum, caseorum, et suo dominio applicavit. Idem marchio Bramburiensis nulla compunctus pro tam gravi facinoris perpetratione poenitentia, mente adhuc ferina a suo proposito concepti mali non resiliens, dominam reginam serenissimam Bohemorum cum filio Wenceslao unico ac tenello in tempesta noctis, dum cuncta sunt silentia, sopori deditos inquietare non expavit, mandans militibus suis et clientibus, ipsam cum puerulo invitos et renitentes paucis vestimentis indutos deferri ad vehiculum, et deduci in Bezdyez castrum (409) per abrupta viarum et latibula tenebrarum, cum nec sine ingenti timore et pavore competat etiam serenissimo die tam delicatis hominibus huiusmodi vectura prae nimia itineris velocitate. Qualis turbatio cum moestitia cordium, qualis planctus ac gemitus a domina-regina et a filio ejus ac universa curia et familia reginae, maxime tamen a dominabus eo tempore habitus fuerit, non credo quod in caede innocentum et filiorum Rachelis similis ejulatus factus fuisse memoretur. Deducentes itaque dominam reginam cum filio sibi karissimo, locaverunt eam juxta mandatum marchionis in Bezdyez munitione firmissima, in arto loco sub custodia alienigenarum saevissimorum Theutonicorum, omnibus Bohemis ad ipsos introitum penitus denegando, exceptis paucis vix tribus personis, qui victualia et alia necessaria, quae ad sustentationem humanae vitae competunt, eis ministrabant. Et ex illa hora curia dominae reginae et familia ejus, quae ad magnam numerositatem creverat tam in domicellis nobilium quam in domicellabus et aliorum militum servorum officialium, imminuta est et dispersa. Videntes itaque barones et natu majores Bohemiae, dominam reginam cum filio suo ex nimia moeroris anxietate et ingenti doloris afflictione turbatos, cupientes eis aliquod remedium inferre, in colloquio generali celebrato ex parte Ottonis marchionis Bramburiensis, in quo exigebantur ab universis nobilibus juramenta pro fidelitate servanda, inter ceteros tractatus iidem nobiles petitionibus suis obtinuerunt a marchione, quatenus dominam reginam cum filio suo reductos de Bezdyez castro, locaret eos in urbe Pragensi, ubi sedes regis Bohemorum et totius regni esse non dubitatur, ubi etiam puer ducellus natus est et educatus. Majori enim solatio pueri gaudent in loco nativitatis suae commorantes. Dominus marchio petitionibus nobilium acquiescens, licet liberaliter promiserit, tamen

A minime adimplevit. Comperta itaque domina regina de fraude et dolo marchionis et violatione promissionum suarum, quod nulla ipsarum fuisset effectui mancipata, quod etiam nec petitionibus nobilium consensit, nec aliquo remedio tam in arto loco reclusa molestias et angustias graves evadere posset, quas singulis diebus patiebatur, tacitis cogitationibus concepit in animo suo, qualiter huiusmodi afflictiones amarissimas evadere posset (410). Metuebat enim de tam sinistro principio, ne pejor fortuna sequeretur. quia et auctoritas dicit: « Major calamitas in futuro de tam sinistro principio metuitur, quam felix exitus speratur; » et iterum: « Vix bono peraguntur exitu, quae malo principio sunt inchoata. » Coepit itaque domina regina per intervalla temporum petere licentias a purcravio Hermanno, qui praerat eidem castro in Bezdyez, quatenus posset visitare civitatem Vristad, in qua est ecclesia sita in honore sancti Georgii martyris, causa orationis. Occurrerat enim ipso die festum beati Georgii. Idem purcravius Hermannus consentiens petitionibus dominae reginae, dedit liberam facultatem veniendi quocunque placeret ei, tamen sub ea conditione, relictis pueris in castro, et quod peractis negotiis suis ad pueros revertatur. Et ita juxta formam praemissam factum est, venit et revenit. Iterum post aliquot dies petivit licentiam visitandi griseos monachos in Hradist, obtentaque venit, et ipso die in eadem civitate comedit, monasterio sibi victualia procurante. Tertia vice accepta licentia venit in Mielnik civitatem, quae specialis ejus erat, et ibi mansit tribus diebus in expensis burgensium, et rediit in Bezdyez. Adiecit adhuc petere licentiam veniendi in Pragam ad sororem (411) Agnetem, et ea obtenta venit, et ibi de rebus suis dispositis finxit se velle venire in Moraviam ad exequias mariti sui, regis Otakari. Et arrepto itinere, cum deberet venire in Moraviam, divertit gressus suos in Opaviam (412), et sic astute et sapienter angustias et molestias, quas patiebatur ex parte Theutonicorum, evasit. Interdum enim mendacia prosunt, nam falli in hiis quae ad fidem non pertinent, aut nullum aut parvum peccatum est. Post paucos vero dies Otto marchio Bramburiensem episcopum (413) toti regno praeficiens, et dans sibi omnem auctoritatem et potestatem tamquam vero patrono, ut regat, protegat et defendat, malefactores puniat, in Saxoniam, dicens se arduissimis necessitatibus praepeditum, profectus est. Episcopus itaque Bramburiensis positus ad curam aliorum, qui tenebatur ex officio potestatis sibi traditae a rapinis, a spoliis, ab inquietationibus omnium oppressorum cum caeteris, qui secum ad hoc deputati erant, per poenas, quae legibus seculi statutae sunt, huiusmodi

NOTAE.

(409) Besig in districtu Boleslaviensi. Vide Petri abb. Aulæ regiae Chron., c. 9, ap. Dobnerum tom. V.

(410) Vide Cunegundis litteras ad Rufoldum de marchione Ottone scriptas, Bodmann. 96.

(411) Otakari.

(412) Ad Nicolaum, ducem Troppaviensem, Otakari regis filium spurium. Vide Pulkavam ad h. a.

(413) Eberhardum. Vide Petrum Aulæ reg. c. 9-11.

transgressores punire debitas ultiones sonibus intelligendo, surda aure et oculo cæco transiens, consensit operibus malefactorum, qui per opera manuum suorum et sceleratissimorum actuum inferno sine omni hæsitazione summi deputati, non attendens decreta sanctorum Patrum, qui dicunt: *Consensire convincitur, qui cum possit, perversis negligit obviare.* Nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare. Eo tempore spoliata sunt omnia claustra monachorum, Cisterciensium, griseorum, nigrorum, cruciferorum, sanctimonialium et canonicorum cæterorumque clericorum per totum regnum Bohemiæ, pauperum etiam rusticorum possessiones non semel, sed pluries, imo innumerabiliter in equis, in pecoribus et omnibus rebus quæ inveniri poterant, usque ad favillam igne sunt consumpta. Nec pertransivit dies sine spolio.

Interea dominus Gregorius, Pragensis decanus, accessit cum cæteris canonicis, quorum copiam poterat habere, ad præsentiam episcopi Bramburiensis, petens humiliter ne præposituræ Pragensis bona spoliarentur; quia eo tempore fere tota possessio præposituræ Pragensis spoliata est, tam in civitate Pragensi — in cura præposituræ ultra trecentas regales frumenti in diverso grano sunt ablatae — per villas non tantum in equis, pecoribus diversi generis et frumento, imò in plerisque locis in favillam reductis, quibusdam vero ædificiis deductis, in universis altibus nec pilus nec penna poterat inveniri. Episcopus vero Bramburiensis, precibus magistri Gregorii decani Pragensis et aliorum canonicorum petibilibus et tam humilibus non consentiens, nec misertus jacturæ et damno ecclesiastico, turpe nimio succensus, sicuti mos est Theutonicoz zelo nimio sævire in Bohemos, verbum horribile protulit, ita quod quicunque audivit, innuerunt aures ejus. Erat autem verbum hujusmodi: *Non tantum bona Gotfridi præpositi spoliabuntur, sed et cæterorum canonicorum, maxime autem eorum qui dominam reginam Cunegundem sequuntur et capellanizant.* Adjuvamus etiam et antistitis bona, non solum in rebus, sed et in persona ubicunque persequi poterimus, faciemus. Utinam sagitta eorum reflecteretur in ipsos! quia

....Non est lex justior ulla,

Quam necis artificem arte necare sua (414).

Sed heu! quia adhuc afflictis afflictio adjicitur, quia ex eo tempore tanta indignatio Domini extitit in Bohemos, maxime rurenses, ut dictum est:

Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi (415), punivit eos Deus per diversarum gentium nationes, sicut aliquando populum Israeliticum delinquentem punivit et afflixit. Errabant autem in montibus et speluncis et cavernis terræ, in sylvis et nemoribus abscondentes res suas et corpora in locis vastæ solitudinis, donec tempore hyemali nix descendit, et non poterant loca inveniri eorum habitationi opportuna, in quibus possent se ipsos cum rebus et pecudibus con-

A soscere, quia ab inimicis persequentibus, tanquam canibus indagatoribus, per rursus nivi involuti feræ sylvestres inventi capiebantur. rebus exspoliabantur, vestibus deponantur, tormentis, ut se pecunia redimerent, afficiuntur. bus et rebus exspoliati, quibus pecunia deerat, hulabant in saccis et lecticis et matris suæ pedes legentes (416), diversarum poenarum aculeis. In Mielnik multi in rotis extenti, in flume præcipitati sunt de monte et suffocati, alii tum alii gladio occisi, alii vineis mancipati, alii cremati, nonnulli etiam fame valida et frigoris ritate afflicti, et innumerabilibus aliis ac diversis sionibus affecti spiritum exhalabant. Et plura tormenta his temporibus audivimus et vidi-

B quam in codicibus legimus. Et licet temporibus cletiani et Maximiani imperatorum persecutione legatur fuisse in christianos, hic major videtur inspecta exuisse. Illic homines disparis cultus gentiles et Saraceni contra christianos, hic non baptisati; illic perdidit gentilitium et hereticum pullulante, hic fide christiana in sui roboris firmi durante; illic ut a fide et rite christiana religione cederent, hic super his nulla mentione habita, aliis nec vestigio culpe apparente, tanquam oppressis opprimebantur, et venit super eos illud propheticum: *Minabit rex Assyriorum captivitatem eorum et transmigrationem Babiloniæ, juvenem et eum audam et discalceatam et discouperatam natis per miniam Egypti (Isa. xx, 4), etc.* Multi etiam con-

C rum, tam secularium, quam religiosorum et laicorum, qui hospitibus conveniant in munitis civitatibus, teri iniqui rebus exspoliati sunt, turbationibus triti, tribulationibus affecti, variis persecutionibus afflicti, doloribus gravibus et gemitibus inenarrabilibus arefacti, opprobriis lacerati, variis temporibus doloribus in profundum miserie demersi, multis asperitatibus arefacti, quidam extra mentis cruditibus vulneribus exanimati, spiritum superdididerunt. Et impletum est illud propheticum: *Et vastabit eos gladius et in eis poterit (Deut. xxxii, 24).*

Qualiter etiam in Pragensi castris, in palatio galii plurimi diversarum poenarum tormentis, et his pecunia sperabatur haberi, mortificati et malui sub silentio transire, quam tam turpia in quæ ibi sunt perpetrata stylo descriptionis eorum ne tam sollemnis locus, omni laude dignus, immo disseminari sordium spurcitibus et reproborum in prolatione polluat. In multis locis librorum nimis, quod pro peccato aliquis tota familia vincia debeat puniri, imò et exemplis plurimum apparet. Peccato Achab posteri ejus regni amisserunt; peccato David gladius Domini cecidit in populum, sed in gente lata gloria regis est in minutione plebis contritio principis, qui ergo numerositate suæ gentis superbiit, jure in ejus minutione punitus est, sicut legitur in libro

NOTE.

(414) Ovid., *Ars amator*, l. 655.

(415) Horat., *epp.* l. 2, 14.

(416) Ad hæc respiciunt quæ supra ad a. 3 leguntur.

regum, ubi David dolore tactus lamentabatur dicens: « Ego sum: quid peccavi, ego inique egi, isti qui opes sunt quid fecerunt? » (II Reg. xxv, 17.) Peccato namque Sodomitarum parvuli eorum, qui beneficio matris paterna flagitantes nesciebant, coacti igne sunt consumpti; peccato Amalechitarum non solum parvuli eorum, sed et bruta animalia jussa sunt a Domino deleri; peccato Balan et Ahyron, qui auctores acisurationis suaepti contra Moysen, non tantum soli, sed et omnes sanctitatis eorum cum ipso et liberis morum ad inferos descendit; peccato civium Chanaanitarum anathematizati sunt, unde Acher, qui regiam auream et quidam alia pretiosa furatus est, de anathemate dicitur talase; peccato Aegyptiorum possessiones eorum grandine trahit, jumenta eorum et primogeniti eorum morte consumpta sunt; peccato Israhelitarum archa Domini Phylisteis tradita est; peccato Acher pietas Israhelica manu hostium devicta est; peccato Moyses et populus in manu Philistinorum corruit; peccato Cham filius ejus Chanaan mulcetur; peccato Yesi, qui gratiam sanitatis Naaman vendidit, caudam gratiam sanitatis Eliaco vindicare deprecibus factus, amittit. Legitur in libro Regum et de aliis regibus, qui ex voluntate divina permissum fuit, ut populum Israhelicum et alias gentes effugerent, captivarent et bellando devincerent. Tamen qui victorias potentie sue et non divinae, quae ascensu fuerant, attribuerunt, divinitus sunt puniti. Nabuchodonosor, qui obtinuerat Aegyptum et Aethiopiam, cum superbiens diceret: « Nonne haec est Babylon, quam ego condidi in throno regni mei » (Dan. iv, 27), etc., et statim Deus immutavit mentem ejus rationabilem, et induit eum foras bestialitate, ita ut ab hominibus fugiens cum bestiis viveret. Contra superbiam Sennacherib, qui gloriabatur de victoria quam ascensus fuerat ascribens potentiae suae et non divinae, Dominus dixit: « Nunquid gloriabitur servus contra eum qui sedet in ea? Nunquid exaltabitur securis contra eum qui credit in ea? » (Isa. x, 45.) De Antiocho et de aliis regibus, qui ex delectis suis corruerunt, sicut legitur, quod per filios Israel punivit Deus Amorheos, Chanaanites et alias gentes, quarum terras de Egyptiada servitute Israhelitis ex omnibus tradidit possidendam. Legitur etiam in libro Iudicum de Jabin rege Chanaanitarum et de Madiachitis, quod propter idololatriam populi oscitavit eos Deus, ut Israhel affligeret et terram eorum occuparet. Cum autem populus Dei sub manibus eorum diutius afflictus peccatum suum recognosceret, et per penitentiam Domini placaret, ex Dei precepto Baruch comitatus de Borsam prophetissimam uxorem Lapidoch, Jabin regem Chanaanitarum

et Zikaram ducem exercitus sui contrivit, Gedeon Zebeam et Salama reges Madianitarum, Orep et Zeb duces eorum morti tradidit. Haec omnia quae promissa sunt hiis temporibus effluerunt in Bohemos, sed utrum ex delicto regio an principum vel mediocrium sive infimarum personarum Dei iudicio ignoratur. Sed scimus, quia cibavit nos pane lacrymarum, et potum nobis dedit in lacrymis in mensura, tamen laeti sumus pro diebus quibus nos humiliavit, et annis quibus vidimus mala. Ipse misertus est Syon, quia tempus miserendi ejus, quia venit tempus; convertat jam luctum nostrum in gaudium, ut viventes laudemus eum omni tempore. Divina vindicta principem cum populo peccante corripit, et quantitatem offensiois qualitas ostendit ultionis.

B. Anno Domini 1281¹²¹, Otto marchio Bramburiensis, tutor Weuceslei ducis Bohemorum, infra natiuitatem Domini (Dec. 25) (417) et circumcisionem (Jan. 1) celebravit colloquium cum Thobia episcopo Pragensi et nobilibus terrae, militibus, baronibus nec non civibus munitarum civitatum, in quo colloquio idem marchio de consensu omnium praefecit Thobiam episcopum Pragensium toti terrae principalem, ad quem recursus haberent omnes oppressi violentiis, spoliis et quibuscunque iniuriis praegravati. Adjunxit etiam eidem Domino episcopo Theobaldum¹²² (418) iudicem totius regni, et alios beneficiarios ad corrigendos excessus et culpas seculares, ut criminosos et quoslibet malefactores per sententias legum mundanarum coherceant, et si culpa id meruerit, etiam capitali sententia depurarent puniendos. Hijs enim temporibus tanta multitudo Theutoniarum in terram Bohemiam influxerat diversarum nationum, nobilium, mediocrium et infimarum personarum, ut numerus ipsorum a multis aestimabatur plurimitatem masearum superare. Sed dominus episcopus, sicut vir providus et discretus volens proinde succurrere indigentiae rei publicae, considerans summe malum tantam multitudinem alienigenarum nationum in terram Bohemorum irrepsisse, per quam depopulabatur in rebus et personis, hoc primum concepit in animo suo de immutatione ipsorum, inducens nobiles terrae, quatenus petitionibus ejus perrecturis (419) Ottoni marchioni debeant assistere, et pro viribus suis quantum possunt, ut totaliter de Bohemia radicitus evellerentur, invigilent, ad hoc dominum marchionem inducendo. Promiserunt etiam omnes nobiles terrae mandatis domini marchionis iussis velle obedire, ipsi tamquam vero domino debitam reverentiam in omnibus exhibendo. Dominus itaque marchio auditis et visis innumeris malis, quae per Theutonice alienigenarum nationum

VARIAE LECTIONES

¹²¹ manus antiqua in margine notavit annum 1282. ¹²² Theobald' 2.

NOTAE

(417) 1280.

(418) de Riesenb. Palacky II, 333.

(419) Inest mendum; legendum videtur ejusmodi porrigendis.

commissa fuerant, considerans etiam de obedientia et subiectione nobilium, quam promiserant se præstatu-
 rous, petitionibus ipsorum acquievit, promittens
 quantocius posset perduceret ad effectum. Et
 sic moram parvam, vel ut ita dicam, nullam
 faciens, jussit mitti nuncios per civitates et fora ad
 edicendum et proclamandum voce præconia, quate-
 nus omnes Theutonici extranei, qui intraverunt Bo-
 hemiam causa prædæ rapiendæ, infra triduum omni
 mora postposita exirent libere sine omni impedi-
 menta, adjiciens poenam, quod si infra triduum ali-
 qui eorum non exiverint, sententia gravi, quæ præ-
 dones, fures et latrones vel nocturni hostiorum ex-
 cussos puniuntur, et ipsi puniantur. Theutonici
 hiis auditis nullo spatio moræ usi, tamquam jaculo
 toxicato sauciati, vehementer itinere arrepto exeunt,
 et velut vesperationes in aurora die lucente se
 abscondunt; ita Theutonici, tamquam fumus eva-
 nescit, evanuerunt. Ab illo tempore incolæ terræ,
 cognito exitu Theutonicorum, spiritu alacriori re-
 creati, qui habitabant in sylvis et nemoribus, regressi
 sunt ad proprios lares, et ex illa hora homo misit
 manum ad opera, bubulcus cœpit laborare in aratro,
 faber in fabrica, carpentarius in architectura, semina
 in colo et fuso, et quilibet artifex cœpit suo operi
 insudare, de concordia principum et pacis incre-
 mento fiduciam gerens pleniorum. In eodem autem
 colloquio inter dominum marchionem et nobiles terræ
 fœdus fuit initum sub hac forma, videlicet quod in
 festo apostolorum Philippi et Jacobi (Mai. 1) ejus-
 dem anni nobiles Bohemiæ de collecta generali to-
 tius terræ deberent dare marchioni Bramburiensi
 15000 marcarum argenti ponderis Pragensis, et
 dominus marchio, reducto ducello Wenceslao (420)
 in Pragense castrum ad sedem patris sui regis Otta-
 kari, committat ipsum ad custodiendum domno Tho-
 biæ Pragensi episcopo et aliis nobilibus terræ, ad-
 junctis quibusdam Bramburiensibus, quibusdam
 etiam civibus Pragensibus fide dignis, quatenus eum
 foverent sub custodia diligenti juxta formam, quam
 dominus marchio et nobiles terræ statuere decrevis-
 sent. Adveniente termino præfato, videlicet festo
 apostolorum Philippi et Jacobi, dominus marchio
 misit nuncios suos et litteras ad excusandam absen-
 tiam suam, dicens se arduissimis negotiis esse occu-
 patum, et ob hanc causam termino præfixo non
 posse interesse, nec ducem Wenceslaum pollicetur
 se conspectui ipsorum præsentare, sed alium termi-
 num, videlicet nativitatem sancti Johannis Baptistæ
 (Jun. 24) petivit sibi assignari, in quo sine omni
 scrupulo simulationis juxta formam superius anno-
 tatam ducem Wenceslaum pollicetur se conspectui
 nobilium debere præsentare. Quod audiens nobilium
 caterva Bohemorum, licet frustratione suæ spei ni-
 mium turbata fuisset, et multis voluntatibus motus

A animi ejus discreparet, tamen nè majus malum
 quatur, contenta proverbio quod dicit: «
 principum pollui figmento mendacii non debet
 termino præfixo acquievit.

Anno Domini 1282 fames validissima omnium
 rum, quæ usibus humanis ad vescendum competi-
 multarum terrarum homines interemit (421).
 obmissis extraneis ad Bohemorum pressuras et
 limitatum angustias progrediar, quia circum-
 runt Bohemiam ex omni parte mala, quorum
 est numerus; oppressionibus, spoliis, excussi-
 bus nocturnis et incendiis, consumptionibus om-
 rerum inimici induxerant famem in medium
 rum, persequentes animas ipsorum comprehen-
 runt in terra vitam eorum, et gloriam eorum
 pulverem redegerunt. Unde cor Bohemorum
 turbatum est intra eos, et formido mortis
 super eos, quia exaltavit Deus dexteram depri-
 mendum regem Bohemorum, lætificavit inimicos
 evertit gladium adjutorii ejus, et non est auxilium
 ei in bello, destruxit eum, et sedem throni ejus
 terram collisit, minoravit dies temporis ejus,
 fudit eum confusione, sed et ad inferos deduxit,
 cum mortuis deputatus est. Et quia pro deliciis
 gum non tantum ipsi reges sed et populi puniuntur
 teste propheta, qui videns angelum cœdem
 populum, dicebat: «
 que egi, isti qui oves sunt, quid fecerunt? (II Is.
 xxiv, 17) » et in Pharaone, qui non tantum
 persequendo Israeliticum populum submersus est
 mari Rubro, sed nec unus ex eis superavit, et
 aliis multis regibus similia contigerunt. Unde
 dicendum de pauperioribus Bohemiæ, qui rebus
 divitiis multis affuebant, et hiis omnibus per
 dationes et spolia amissis, cum egenis hostiam
 mendicando esurie in mortem corruerunt. Cir-
 abant itaque pauperes fame nimia compulsi civitates
 Pragenses vicos, plateas et domos civium, petentes
 elemosynam. Et quia jam nimia multitudo pau-
 rum excreverat, ditiores in distributione eleme-
 narum eis sufficere non poterant. Convertentur
 itaque ad vespertam, et famem patiebantur ut com-
 et esurie pressi murmurabant, et impletum est illi
 Davidicum: «
 si vero non fuerint saturati, murmurabunt (Ps.
 lxx, 16). » Mendicabant etiam infiniti artifices et
 diversarum artium operarii, ex quibus nonnulli
 habuere de facultatibus rerum suarum ad valorem
 centum marcarum argenti; et hiis omnibus
 exspoliati, aliqui in familia sua consumptis vesti-
 bant de uxoribus suis armillas, inanes, monilia et
 omnem ornatum, qui cultui femineo compete-
 vestitu, cupientes salutem vitæ depulsa esurie con-
 servare, et tamen multi ex hiis, consumptis omni-
 bus quæ habebant, cum egenis hostiam men-

NOTÆ.

(420) Quem teste Petro Aulæ reg. in Saxoniam,
 e. Brandenburgensem terram abduci iusserat.

(421) De sævissima hac fame vide etiam
 eum Furstenfeldensem ap. Bohemum l.

ando vitam miserabili fine terminarunt. Habebant quidem omnes pauperes favorem civium ingredi domos ipsorum ad expetendam eleemosynam, inrantibus autem villanis mendicis civitatem Pragensem, quorum non erat numerus, præ nimia multitudine coeperunt furari ollas circa ignem cum cibis qui ad vescendum civibus parabantur, alias etiam res domesticas, quasunque poterant rapere, subtrahabant in damnum suum et odium universorum. Et ita ab eo tempore denegatus fuit omnibus pauperibus introitus domorum, nec recipiebantur ad pernoctationes infra civitatem et extra, quia multa mala ex eorum obscenis actibus civibus proveniebant. Quidam pauperes recepti ad pernoctandum extra moenia civitatis, nocte surgentes, necato hospite et familia ejus perempta, ablatiis rebus melioribus, recesserunt. Talia et hiis similia in plerisque ocis contigerunt.

Una mendica mulierem pauperem ad pernoctandum in Obora collegit in tugurio suo, quæ non habebat de substantia sua, nisi quinque frustella panis in sacco, tegumentum vero corporis ejus duo ova valere non poterant, tamen hospita domus instinctu diaboli et famis nimie esurie impellente, ipsam dormientem in tempore noctis cum securi tanquam porcum mactando crimen homicidii perpetravit. Habebat etiam eadem hospita domus filium duodecim annorum, qui hujus criminis cooperante fomento iustus maligni cooperatore extiterat. Sed quia divina providentia hujusmodi crimina non sinit inulta pertransire — erat quippe dies parasceve (Mart. 27) quo crimen tam horribile perpetratum est, quo etiam die toto fideles Christi pro devotione circueunt per ecclesias — fortuitisque casibus quædam mulieres in transitu suo viderunt funus ligatum vine et trahi in sarcophagum circa ecclesiam sancti Iohannis, ubi eo tempore corpora humana humanantur. Sed quia filius turpis nequissimæ matris corpus trahere non poterat, præfatæ mulieres cientes pro nomine Christi officio exequiarum se immiscere, accesserunt ad funus, et auxilio suæ possibilitatis nitebantur ceptum opus effectui manipare. Quædam vero ex eis discretioris animi aspiens corpus sanguinolentum, mirabatur vehementer in animo suo revolvens, quia corpora humana naturali morte decedentia a sanguinis perfusione venitus sunt aliena. Prædictæ mulieres cum super hiis tractatu prolixiori separatim quid esset faciendum deliberarent, interim auctrix sceleris, mater pueri, qui corpus fune trahebat, fugæ præsidio moriem evasit, puer vero a dictis mulieribus detentus, judici traditur civitatis. Judex autem cognita veritate ex confessione pueri, per leges seculi ipsum suspendio deputavit.

Quædam femina, pulchris fructibus arborum exhibitis cuidam puero quatuor annorum bene vestito, sicut in ea ætate patres magis consueverunt diligere filios suos et vestire, fraudulentè pulchris sermonibus blandiendo deduxit eum in domum suam,

A claudensque ostia domus oppressit eum, spoliatoque ipso corpus sepelivit, statimque sine moræ spatio cum vestibus pueri oppressi cucurrit ad forum ad vendenda vestimenta, sperans de malitia sua lucrum reportare, cum fraus et dolus vix vel nunquam alicui valeant patrocinium impertiri. Considerans itaque quidam maccellarius mulierem deferentem vestimenta in humeris, sicut mos est deferri vestes venales juxta consuetudinem fullonum, aggressus eam, coepit quærere ab ea, quanti pretii essent vestimenta. Erat enim vicinus ejus cujus filius peremptus erat, et cognitis vestibus duxit eam ad maccellariam suam, dicens se velle emere et incontinenti solvere; at illa secuta est eum. Venientes autem ad locum prædictum, maccellarius acceptis vestibus diligentius coepit intueri an filii vicini ipsius sint, sicut suspicabatur. Cumque plenius cognovisset, quæsivit ab ea ubi vestes accepisset. At illa respondit: « Domina quædam dedit mihi ad vendendum eas. » At ille: « Furtim sublatae sunt vestes; » et denegatis vestibus, suspendit eas in maccellaria sua supra perticam, et in prolixiori sermone, infra quem deferri possit negotium ei cujus interest, detinebat eam. Muliere vero jam serventius certante pro restitutione vestimentorum, mox apparuerunt famuli, quærentes puerum, et cognitis vestibus detinuerunt feminam, et præsentaverunt patri cum vestibus pueri occisi. Pater, cognita veritate præsentavit judici, judex patibulo.

C Femina quædam, sepulto viro suo et familia tota, sola filia superstitè, ambæ miserabilem vitam ducebant, nutrimenta per eleemosynam conquirendo, jam tanquam semivivæ, quia multi pauperum toto die mendicando hostiatim, non dico buccellam panis vel morsellum, imo micam panis vel fragmentum poterant expetere, quo possent vitam miserabilem recreare. O si adessent siliquæ porcorum! Contigit quædam die post vacuos labores exhibitos pro eleemosyna circa noctem fatigatam matrem et esurientem intrare domum. Postmodum veniens filia pulsavit ad ostium, cupiens intrare hospitium, sicut consueverat singulis diebus. Mater prohibuit sibi introitum domus, dicens: « Ad quid venisti? Nonne jam in morte es tanquam mortua? Vultum corrugatum et palidum defers, morieris in tugurio, et non erit qui te efferat busto; » et non intromisit eam. Contigit itaque matrem ipsam eadem nocte mori, et filia in crastino veniens in foveam projecta matre, longo tempore supervixit.

Hiis temporibus præ nimia famis asperitate pater filio nullum remedium consolationis sciebat impendere, et a converso filius patri, mater filiae notitiam non habebat, nec filia matris, frater fratri incognitus; subtrahabatur enim eis cognitio naturalis cognationis ex causa rerum carentiæ, et impletur illud propheticum: « Extraneus factus sum fratribus meis et peregrinus filius matris meæ (Psalm. lxxviii, 4). » Et sic nocere propinquos sæviens subtraxit egestas.

Plerumque contigit contrarium dicente auctore :

*Ferina, sapor populi, serpor juvenum opesque
Subripuere tibi nascere, quid sit homo!*

et iterum :

*Bis duo sunt, quibus extollit se quis sine norma,
Luxus opum, proles generosa, scientia, forma.*

[COSMÆ 1, 3.] Apud veteres erant omnibus omnia communia, nec aliquis quod possidebat suum esse dicebat. Sed jam radice cupiditatis et avaritiæ putulatis, et inedia famis impellente, frater fratrem videns nimis depressum egestate, et in articulo mortis constitutum, propter carentiam victualium, non dico alimenta tribuere, imò buccellam panis non verecundatur sibi denegare, cum sint una caro et idem sanguis, utpote palmes ex eodem stipite propagati; non attendebat Joannem dicentem : « Si quis habuerit substantiam mundi hujus, et viderit fratrem suum necessitatem patientem, et clauerit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in eo? » (1 Joan. III, 17) et iterum : « Omnis qui odit fratrem suum, homicida est; et omnis homicida non habet vitam in se manentem » (1 Joan. III, 15). « Haec ita dicetur : die, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est vobis ab initio seculi; hospes fui, et non collegistis me, esurivi, et non dedistis mihi manducare » (Matth. XXV, 41). « Antiquitus toti orbi vitæ spiritus salubres auras ministrabat, quorum affluentia aeris perusti intemperiem permiscens semina temperantis, corporibus humanis sanitatem infundebat, et junctis generis vel naturæ species fructificabat et ideo non immerito dicta sunt primis ævæ secula fuisse. Erant enim rudes et simplices homines, et inter eos mali nascia et adhuc astutia inexperta simplicitas, quæ nomen æuri primis seculis præstiterat, sed postmodum natura per metalli viliora degenerans, ferro secula postrema suæ impravidiæ incuria condavit; ideoque nostris temporibus pestem diram commercis mortalium minando, anhelos ignes tulit torpentis frigoris venena, et in affligendum meare cogebant orbem, quia quo magis ad cultum rerum atque artium usus humanus processit, tanto facilius in animos serpsit æmulatio. Quæ primum bene incipiens, in invidiam latenter evadit natura instruat, et ex hac jam nascitur quicquid genus humanum post sequentibus seculis experitur.

Cumque pauperibus denegaretur ingressus domorum civitatis Pragensis, nec ad pernoctandum reciperentur propter furti perpetraciones, quæ ab ipsis committebantur, jacebant in nocte in vicis et plateis, tanquam sues fimo involuti, qui efficiebatur in vicos de stabulis equorum, propter corporis nuditatem et frigoris asperitatem. Erat itaque tempus hyemale et aura frigidissima et continua; et ita tempore æstivati non nisi occasione famis moriebantur, tempore vero hyemali geminatum est malum, quia mors non per fenestram, sed per ostium irrepit in orbem, inedia parcere humano generi;

A habebat quippe fortes comites, famem, nuditatem frigoris asperitatem, quorum robur celeriter trayit omnia consilia totius Bohemiæ, Interem jorem partem mortalium, et non erat qui sepeliat. Oh! ubi erant viri religiosi his temporibus? alias fingunt eximiam devotionis, qui ecclesiasticis sacramenta in tantis periculis et afflictionibus in hora mortis, vel ut apertius dicam, in mortis constitutis saltem paucis exhibuissent, cum deputati sint sacerdotes ex officio sui ordinis constitutionibus sanctorum patrum. Quis pro negligentis culpabilis existat, cum tot millia hominum sine sacramentis ecclesiasticis decesserint putandum est, determinandum vero cum filiis hominis in sua majestate.

B Congregati sunt itaque omnes consules et civitatis, et diutius habito consilio super his, esset faciendum ad purgandam hujusmodi turpitudinem, tandem de consilio et voluntate communis creverunt convenire operarios ad effodienda sepulchra maxima, in quibus multa corpora non possent collocari, quorum profunditas erat ad fastrosum, latitudo ab omni parte decem cubitis et quodlibet sepulchrum capiebat corpora multo paulo magis vel minus. Hæc sepulchra horrenda sui magnitudine erant octo : unum apud sancti Petrum in vico Theutonicorum, in quo projecta 2000 corporum, apud ecclesiam sancti Lazarii leprosos duo fossata, apud ecclesiam sancti Joannis in piscina duo sepulchra, in Psarz duo sepulchra.

C apud ecclesiam sancti Johannis in Obora una. Hæc omnia sepulchra repleta sunt corporibus humanis in spatio sex mensium. Diebus vero vernalibus, jam terra resoluta fuisset, brumalibus recedentibus auris, sepeliabantur funera in insulis arenosis campis ante moenia civitatis. Erant etiam ad ecclesiam sepulchra deputati aliquot viri, qui laborantes insudantes toto die vix poterant deferre ad sepulchra omnia corpora, quæ occubuerant ipso die ante occasum. Sed quia ex alia parte pontis civitas, qua populosior est, in currum vectura trabebat corpora ad humandum. Et si in una civitate millia hominum in brevi spatio scribantur desisse, quot millia hominum per totum regnum Bohemiæ respectu unius civitatis computabantur desisse, cum nec tricesima pars totius regni Bohemiæ sola civitas Pragensis esse comprobetur? Et indubitanter fertur per totum regnum major pars hominum occubuisse. Multi etiam agonizantes dicebant : « O si nati non fuisset, nec oculos capere quam nos vidisset! O utinam translati fuisset in utero matris ad tumulum, saltem manus propinquorum officio interessent sepulchra; quia

Dulcius ossa cubant manibus tumulata suorum.
Melius enim erat nos bene mori, quam male vivere, cum et auctoritas dicat :

*Non bene pensantur læti dispendia luctus,
Plus moritur vivens, quam valet esse miser.*
Quidam homines miserrimi et infelices, egesti.

maia depressi, naturam corporis sui fovere nutritis consuetis non valentes, devorabant cadavera mentorum, pecorum et quorumlibet animalium, atque canum. Imo etiam — quod horribile est aditui et nefandum, tamen quia auditui multorum isonum, sub silentio transire non possumus — quod uidam more canum latrantium homines perimendo huius miseræ naufragio pro sustentaculo corporis devorabant. Quidam autem suspensos patibulo octe furtim ablatis tempore quadragesimali non eserentes, timore Dei avulso, comedere non formidabant, hominum abjecto pudore. Præterea eodem uno contigit in villa dicta Horaz, spectante ad ecclesiam Saczensensem, etenim quædam filia omni pietate deposita, et immemor maternæ dilectionis, matrem suam incisam in partes decoquens manducavit.

Et quia hæc tempestate multa mala effluerint in ohemos, et qualiter diversarum pœnarum aculeis sint stimulati, ut patrit in præmissis procurante axonum industria, sed ne videamur digredi a tramite veritatis ipsam patiendo, ut verius dicamus, Saxonum malitia principaliter et deplorante, ut autem appareant lucidius actum et dolositatum, ipsorum originem describendo circa opera ipsorum in apertum producemus.

[ERENHARD.] Etenim super origine gentis Saxonum tria opinio est, affis æstimantibus de Danis Northmannisque originem duxisse, alii vero, quibus et Græci dicuntur consentire, eos reliquias Macedonici exercitus, qui secutus magnum Alexandrum ost mortem ipsius per totum orbem sit dispersus. invenimus etiam in scriptis cuiusdam historiographi, quod antiquitate tradente ab Anglis, Britanniae incolis, sint egressi, et per oceanum navigantes, Germaniæ littoribus studio et necessitate quæsarum sedum²⁴⁹ sint appulsi in loco qui vocatur latholuga, et tempore quo Theodericus rex Francorum contra Irminfridem ducem Thuringorum militans, terram eorum crudeliter ferro vastavit et ini. Cumque primum terre applicuissent, incolæ usius terræ qui Thuringi dicuntur adventum eorum raviter ferentes, arma contra eos moverunt. Saxones vero acriter resistentes portum obtinuerunt. Iu denique inter se dimicantibus, et multis hinc iter se cadentibus, tandem utrisque placuit de pactare, initumque est fœdus eo pacto, quo habent Saxones vendendi emendique copiam, ceterum h agris, a cede hominum atque rapinis abstinere. Tetique idem fœdus inviolabile multis diebus. Iumque Saxonibus jam defecisset pecunia, quod merent aut venderent non habentes, inutilem sibi acem esse arbitrati sunt. Ea igitur tempestate ontigit adolescentem quemdam egredi de navibus meratum multo auro, torque aurea, simulque armillis aureis. Cui obviis quidam Thuringorum: Quid sibi vult, inquit, tam ingens aurum circa

tuum famelicum colunt? Emptorem, inquit, quero, ad nihil aliud istud aurum gero, qui enim spæ premor, quid auro delector? At ille qualitate quantitatemque pretii interrogante ait: Nihilum mihi discrimen est in pretio, quidquid dederis gratum habeo. Subridens Thuringus ait: Quid si de pulvere isto sinum tibi implebo? Brut autem in eodem loco congesta humus plurima. Saxo nihil cunctatus aperit sinum, et accipit humum, illico Thuringo tradens aurum, et lætus atque ad aures aluit. Thuringi Thuringum laudibus ad castra telunt, qui nobili fraude Saxonem decepit, fortunatumque eum inter omnes mortales fuisse dixerunt, qui vni pretio tam ingens aurum possederit. Interea Saxo privatus auro, oneratus vero multa humo appropriat navibus. Sociis igitur ei occurrentibus et quid ageret amirantibus, alii amicorum eum irridere coeperunt, alii arguere, omnes pariter eam mentem crediderunt. At illo postulato silentio: Sequimini me, inquit, optimi Saxones, et moxam vobis amentiam probabilis utilem. At illi licet dubii, sequuntur tamen; ille autem sumpta humo per vicinos agros quam subtilius potuit, dispersit, et castrorum loca occupavit. Ut autem viderunt Thuringi a Saxonibus castra occupari, intolerabilis ei res res visa, et missis legatis conquisiti sunt de fœdere violato et rupto pacto ex parte Saxonum. Saxones responderunt se hactenus fœdus inviolabiliter servasse, terram vero proprio auro compensam cum pace velle obtinere, aut certe armis defendere. His auditis incolæ Thuringiæ aurum Saxonum maledicunt, et quam paulo ante felicem prædicabant, auctorem perditionis suæ atque regniis fatebantur. Ita deinde accensi omnes Marie, sine ordine et sine consilio irrumpunt in castra. Saxones voto parati hostes exalpiunt sternuntque, et rebus præbere gestis, proxima circumvicina loca junc belli obtinent. Diu itaque cum ab alterutra pugnam foret, et Thuringi a Saxonibus se superatos viderent, per intermuntius pacificati eum eis querunt, atque in terra quam acceperant sedera concedunt. Hæc iteo inserimus, ut prudens lector agnoscat, quanta perfidia, dolo, fraudeque uni sint. Ignorantes Deum creatorem celi et terre, mens et in hiis degentium, coluerant eos qui natura non prout dii maximeque Mercurium, cui capris diabus humanis quoque hostiis utabant. Deos autem neque templis includere, neque ullæ humane speciei assimilare pro magnitudine et dignitate divinitatis licitum arbitrati sunt, lucos ac nemora consecrantes deorumque nominibus appellantes, secretum illud solo reverentia contemplabantur. Auspicia et portes quam maxime observabant, quarum sortium consuetudo simplex erat. Virgam frutiferam arbori decissam in surculos amputabant, eosque notis quibusdam discretos super candidam vestem temere ac fortuito

VARIE LECTIONES.

²⁴⁹ sed vi 2.

spargebant. Mox, si publica consultatio fuit, sacerdos populi, si privata, ipse paterfamilias precatus deos cœlumque suspiciens ter singulos tulit, sublatisque secundum impressam antea notam²⁸⁵, si permissum est, eventum adhuc fides exigebatur. Avium voces volatusque interrogare proprium gentis illius erat, equorum quoque præsentia ac motus experiri, hinnitus hac fremitus observare, nec illi auspicio major²⁸⁶ fides adhibebatur, non solum apud plebem sed etiam apud proceres. Erat et alia observatio auspiorum, quo solebant eventus gravium explere bellorum; ejus scilicet gentis, cum qua bellandum fuit, captivum quoquo modo interceptum; cum electo popularium suorum patriis quoque armis committere, et victoria hujus vel illius in providentia habere. Frondosis arboribus fontibusque venerationem exhibebant. Truncum quoque ligni non parvæ magnitudinis in altum erectum sub divo colebant, patria eum lingua Irminsul appellant, quod latine dicitur universalis columna, quasi sustinens omnia. Quomodo autem certis diebus, cum aut luna inchoatur aut impletur, agendis rebus auspiciatissimum initium crediderunt, et alia innumerabilia vanarum superstitionum genera, quibus impliciti tenebantur, observaverunt, hæc ideo scripto commendavimus, quo prudens lector agnoscat, a quantis errorum tenebris per Dei gratiam sunt liberati, qui erant cultui dæmonum dediti veræque religioni contrarii, neque divina neque humana jura illicitum vel inhonestum transgredi putantes. Quotiescunque ab aliquo rege superati sunt, eidem supplices sese dederunt, imperata facturos polliciti sunt, obsides qui imperabantur absque dilatione dederunt, legatos, qui mittebantur, susceperunt. Quandoque ita domiti et emolliti fuerunt, ut etiam cultum dæmonum dimittere et christianæ religioni se subdere per omnia promitterent; sed sicut ad hæc facienda aliquoties proni, sic ad eadem pervertenda semper fuere præcipites.

Anno Domini 1283, 7 Kal. Januarii, hoc est in die beati Stephani, contigit quod raro contingere solet. Apparuit iris miræ pulchritudinis, quæ circumdabat totam civitatem Pragensem, extendens sinem unum ultra muros civitatis versus meridiem, alterum super flumen Waltavæ ab alia parte civitatis versus aquilonalem plagam, per quam quidam Judæorum, quædam etiam semine christianorum eventum futurum bonæ fortunæ toti regno Bohemiæ fato præstigiis prædixerunt, asserentes ut quemadmodum iris opponens se ymbribus tempestatum turbines restringit, sic Domino Deo gubernatore totius orbis concedente, incolas regni Bohemiæ a pressuris et variis passionibus conservabit. Sicut et in alio signo, videlicet in stella quæ visa est Nonas Aprilis super

A cornu lunæ lucidissimo splendens fulgore, quæ pientes et literati viri adventum sui principis hæredis regni Bohemici Wenceslai, qui mori apud Ottonem marchionem Bramburiensem, rem suam, prædixerunt. Cui adveniendi 9 Kal. occurrerunt barones cæterique milites ad milliaria. Clerici vero totius civitatis cum concurrentes ei, processionibus susceperunt honorifice ante valvas castri decantantes: «*Enisti desiderabilis*, » cum aliis hymnis et cæteri populo etiam, decantante: «*Hospodin pro ny*, » cui processioni interfuit Thobias episcopus cum canonicis ecclesiæ suæ, et cæteri claustrales conventus, Brzewnoviensis, Strahoviensis, prætores, fratres minores, et omnium ecclesiarum ceteros, seculares viri et feminae, cæterique operum artifices.

Idem marchio Bramburiensis finito officio cum deberet secundum normam legalem rationem de administratione sui officii, ut tractantes imperiales in instituta de Atiliano tunc dicitur (Just. instit. 1, 20, 7): «*Cum tutores* » pillorum pupillarumve negotia gerunt, post elapsum terminum tutelæ iudicio rationes reddunt. » Idem marchio, dudum accepta pecunia 15000 marcarum argenti de collecta generali, adhuc stimulo cupiditatis accensus, pudore hominum abjecto, exoptante absolute suæ tuitionis, non attendens, quod eisdem legibus promulgatum esse reperitur, non solum tutores vel curatores pupillis vel cæterisque personis ex administratione tenentibus sed etiam in eos qui satisfactiones accipiunt secundariam actionem esse ipsis pupillis, quæ ad id eisdem eis præsidium possit afferre. Detinuit itaque idem marchio pro eadem summa pecuniæ pignoris munitiones firmissimas, videlicet Dux Ustie (422), Pontem, Ronow (423), Bezdichevstrum, cum civitatibus, donec prædictæ pecuniæ summa solveretur ex integro. Eodem anno verum siccum fuit. Hoc etiam anno 4 Idus Maii triplivineas et fructus arborum ita enormiter læsi, quæ penitus nullos fructus protulerunt; læsi etiam fruges frumenti hyemales et æstivales per totam Bohemiam tritici, siliginis, ordeï, pisæ cæterorumque seminum, ita quod in plurimis locis defalcate sunt propter suam infructuositatem, quia nutrimento parva vel nulla humanis usibus conferre videbantur. Eodem anno consecrata est ecclesia sancti Nicolai suburbio Pragensi a venerabili patre et domino Thobia, Dei gratia Pragensi episcopo, 2 Idus Januarii, in qua consecratione quidam contractus creatus est meritis et precibus sancti Nicolai. Eodem anno 18 Kal. Februarii stillicidia sanguinis mana rerum

VARIE LECTIONES.

²⁸⁵ norat 2. *Festinate calamo descripsit; desunt nonnulla verba.* ²⁸⁶ correctum ab eadem manu minor.

NOTÆ.

(422) Aussig.

(423) Ronnow in circulo Caslavienensi.

pede crucifixi, locati circa tumbam sanctæ Ludæ in ecclesia beati Georgii, et super hiis, quæ tingerunt et altera vice, viri fide digni testimonio perhibent dicentes se talia vidisse.

Nec prætermittendum puto, cum sit memoria commendabili dignum, quod dominus Thobias, Dei gratia Pragensis episcopus, licet ex officio sui regionis teneatur omnes ecclesias suæ diocesis fovere, nec ecclesiam Pragensem, cujus sponsus et dominus est, speciali dilectione confovendo, providit in ornatus pretiosis et libris ecclesiasticis ad honorem et laudem divini cultus, nec non et beatorum martyrum Viti, Wenceslai atque Adalberti. harum rerum collatio talis est: Casula, dalmatica et btille (424) de axamito (425) albo cum limbis (426) agnis, item contulit alium apparatus nigrum in auro textum, item pallam altaris de albo balneo, sarratum de ruffo cendato (427), item aliam illam, in qua est leu et aquila de plumario operata (428), item tria mensalia altaris cum latis præxtis, item strifeum axamitum, qui ponitur in parave sub reliquias, et quartum mensale longum, id etiam ponitur sub reliquias. Contulit etiam issale magnum cum omnibus epistolis et evangelis, tam ferialibus quam festivis, cum cantu per usicam scriptis, cum graduale et sequentiis, item returnale magnum cum rubricis et cantu in ipso et musicam annotato per totum antifonarium. Contulit etiam breviarium de magna litera juxta usum Pragensem, ecclesiæ modo et consuetudine antiqua conservata. Talis quippe provisor dicitur utroque pede calciatus esse, qui non tantum sibi, sed ecclesiæ suæ judicatur competenter providisse. recepit quippe de suspitione auctoritatis illius, hæc dicit: « Quicumque percepto principatus officio perfui seculariter coeperit, libenter obliviscitur utiquid religiose cogitavit. »

Quia (429) multorum hominum animos turbat sollicitatio de investiganda serie et descensione propaginis ducum ac regum regni Bohemici, quater primo duce Prziemysl usque ad hæc tempora, non fuerint, et quis cui in ducatu successerit, ubi tiam regis majestatis dignitas exordium sumpserit, ommissa prolixitate verborum, quæ sapientibus dilicere, nonnullis etiam et fastidium generare conuevit, prout compendiosius potero, nitar explicare, a tamen emendatione relicta, ut, ubicunque in hiis scriptis lectori nodus dubietatis occurrerit, ad deellendum errorem recurrat superius ad scripta, ibi enim plenius inveniet annotata.

[Cosmas I, 2.] In divisione orbis secundum geographicos Asia sub nomine dimidium mundi obtinet, et dimidium Africa et Europa. In Europa sita Germania, cujus in partibus versus aquilonalem plagam

A invenitur locata esse Bohemia, quam fertur introisse homo nomine Bohemus cum paucis animabus, a quo tota terra vocata est Bohemia. Hic homo Bohemus circa montem Rzip inter duos fluvios, scilicet Ohram et Wltavam primas posuit sedes. [I, 3.] Postmodum labentibus temporibus vir quidam nomine Crochko inter ipsos oriundus extitit, ad quem tam de propriis tribubus quam etiam ex tota plebe omnes ad dirimenda judicia confluiebant. Hic vir carens virili prole, genuit tamen tres filias phitonissas, quarum prima Kasy, secunda Tetka, tertia Liubussie sunt nuncupatæ. [I, 4.] Hæc Liubussie, licet fuisset natu minor, sed prudentia multo major emicuit. Hanc sibi omnis populus, commune consilium iniens, post decessum patris ejus præfecit judicem. Orta est

B autem eisdem temporibus in populo discordia non modica, et deferentibus querelis ad dominam et petentibus ut citius sententias diffinitivas pronunciaret, fertur respondisse: « Ad dirimenda judicia cognitio causarum necessaria est, nam sine cognitione multotiens justi damnarentur. » Et non poterat in continenti petitionibus eorum satisfacere. Tunc populus sprexit dominam suam et judicia ejus, dicens, quamlibet feminam magis virilibus amplexibus aptam, quam dictare militibus jura. Ad hæc Libussie cernens a populo tantam illatam contumeliam, femineo pudore celans ac pallians injuriam ait [I, 5.]: « Si digna non sum præesse vobis, ite et eligite vobis dominum, et quem elegeritis, erit dux vester et mihi maritus. » [I, 6.] Et continue dans eis

C indumenta regalia, nominans villam nomine Stadiez, quæ sita est circa fluvium Belina, misit eos, dans eis et equum suum, cui equo cognita erat via quæ perduxit eos usque ad præfatam villam, dicensque ad eos [I, 5.]: « Invenietis hominem circa villam nominatam nomine Prziemysl in agro arantem variis bobus, ipsumque adducite, et erit vester dux et mihi maritus. » [I, 6.] Qui pergentes compleverunt omnia juxta mandatum dominæ suæ. [I, 7.] Hic vir, qui vere ex virtutis merito dicendus est vir, qui omnia jura excogitavit et dictavit, quibus hæc terra utitur et regitur, hic est primus dux Bohemiæ.

Primus dux Prziemysl.

M. Nezamysl.

MI. Mnata.

IV. Vogin.

V. Unislav.

VI. Crezomysl.

VII. Neklan.

VIII. Hostivit.

IX. Borziwoy, primus christianus, baptizatus est a Metudio episcopo Moraviensi anno dominicæ incarnationis 894 (430).

X. Spltigneu.

XI. Vratislav.

NOTÆ.

(424) Vestis subdiaconorum.

(425) l. q. exametum, germanice *Sammt*.

(426) Fimbriis.

(427) l. e. pannus sericus erat subscutatus.

(428) Acu erat pictum opus.

(429) Ephogus interpolatoris.

(430) Cosm. I, 10.

spargebant. Mox, si publica consultatio fuit, sacerdos populi, si privata, ipse paterfamilias precatus deos cœlumque suspiciens ter singulos tulit, sublatisque secundum impressam antea notam²⁴⁵, si permissum est, eventuum adhuc fides exigebatur. Avium voces volatusque interrogare proprium gentis illius erat, equorum quoque præsentia ac motus experiri, hinnitus hac fremitus observare, nec illi auspicio major²⁴⁶ fides adhibebatur, non solum apud plebem sed etiam apud proceres. Erat et alia observatio auspiorum, quo solebant eventus gravium explere bellorum; ejus scilicet gentis, cum qua bellandum fuit, captivum quoquo modo interceptum; cum electo popularium suorum patriis quoque armis committere, et victoria hujus vel illius in providentia habere. Frondosis arboribus fontibusque venerationem exhibebant. Truncum quoque ligni non parvæ magnitudinis in altum erectum sub divo colebant, patria eum lingua Irminsul appellantes, quod latine dicitur universalis columna, quasi sustinens omnia. Quomodo autem certis diebus, cum aut luna inchoatur aut impletur, agendis rebus auspiciatissimum initium crediderunt, et alia innumerabilia vanarum superstitionum genera, quibus impliciti tenebantur, observaverunt, hæc ideo scripto commendavimus, quo prudens lector agnoscat, a quantis errorum tenebris per Dei gratiam sunt liberati, qui erant cultui dæmonum dediti veræque religioni contrarii, neque divina neque humana jura illicitum vel inhonestum transgredi putantes. Quotiescunque ab aliquo rege superati sunt, eidem supplices sese dederunt, imperata facturos polliciti sunt, obsides qui imperabantur absque dilatione dederunt, legatos, qui mittebantur, susceperunt. Quandoque ita domiti et emolliti fuerunt, ut etiam cultum dæmonum dimittere et christianæ religioni se subdere per omnia promitterent; sed sicut ad hæc facienda aliquoties proni, sic ad eadem pervertenda semper fuere præcipites.

Anno Domini 1283, 7 Kal. Januarii, hoc est in die beati Stephani, contigit quod raro contingere solet. Apparuit iris miræ pulchritudinis, quæ circumdabat totam civitatem Pragensem, extendens finem unum ultra muros civitatis versus meridiem, alterum super flumen Waltavæ ab alia parte civitatis versus aquilonalem plagam, per quam quidam Judæorum, quædam etiam feminæ christianorum eventum futurum bonæ fortunæ toti regno Bohemiæ fato præstigiis prædixerunt, asserentes ut quemadmodum iris opponens se ymbribus tempestatum turbines restringit, sic Domino Deo gubernatore totius orbis concedente, incolas regni Bohemiæ a pressuris et variis passionibus conservabit. Sicut et in alio signo, videlicet in stella quæ visa est Nonas Aprilis super

A cornu lunæ lucidissimo splendens fulgore, quæ pientes et literati viri adventum sui principis hæredis regni Bohemici Wenceslai, qui mox apud Ottonem marchionem Bramburiensem rem suam, prædixerunt. Cui advenienti 9 Kal. occurrerunt barones cæterique milites ad milliaria. Clerici vero totius civitatis cum occurrentes ei, processionibus suscepimus honorifice ante valvas castri decantantes: « nisti desiderabilis, » cum aliis hymnis et c. populo etiam, decantante: « Hospodin prny; » cui processioni interfuit Thobias episcopus cum canonicis ecclesiæ suæ, et cæteri clausi conventus, Brzewnoviensis, Strahoviensis, priores, fratres minores, et omnium ecclesiarum B ctores, seculares viri et feminæ, cæterique operum artifices.

Idem marchio Bramburiensis finito officio tum cum deberet secundum normam legalem rationem de administratione sui officii, ut et leges imperiales in instituta de Atiliano tunc dicitur (Just. instit. 1, 20, 7): « Cum tutorum pillorum pupillarumve negotia gerunt, post elapsi terminum tutelæ judicio rationes reddunt. » la marchio, dudum accepta pecunia 15000 marcarum argenti de collecta generali, adhuc stimulo tatis accensus, pudore hominum abjecto, excedu Bohemorum 20000 marcarum argenti absolute suæ tuitionis, non attendens, quæ eidem legibus promulgatum esse reperitur. non solum tutores vel curatores pupillis vel cæterisque personis ex administratione teneant sed etiam in eos qui satisfactiones accipiunt diariam actionem esse ipsis pupillis, quæ ad eum eis præsidium possit afferre. Detinuit etiam idem marchio pro eadem summa pecuniæ rationis pignoris munitiones firmissimas, videlicet Diez Ustie (422), Pontem, Ronow (423), Bezdiek et strum, cum civitatibus, donec prædictæ pecuniæ summa solveretur ex integro. Eodem anno verum siccum fuit. Hoc etiam anno 4 Idus Maii liquineas et fructus arborum ita enormiter læsit, quæ penitus nullos fructus protulerunt; læsit etiam getes frumenti hyemales et æstivales per totam hemiam tritici, siliginis, ordeï, pisæ cæterorumque seminum, ita quod in plurimis locis defalcate propter suam infructuositatem, quia nutrimenta parva vel nulla humanis usibus conferre videbantur. Eodem anno consecrata est ecclesia sancti Nicolai suburbio Pragensi a venerabili patre et domino Thobia, Dei gratia Pragensi episcopo, 2 Idus Iulii, in qua consecratione quidam contractus erectionis est meritis et precibus sancti Nicolai. Eodem anno 18 Kal. Februarii stillicidia sanguinis manaverunt.

VARIE LECTIONES.

²⁴⁵ norat 2. Festinante calamo descripsit; desunt nonnulla verba. ²⁴⁶ correctum ab eadem manu minor.

NOTÆ.

(422) Aussig.

(423) Ronnow in circulo Caslavienensi.

ede crucifixi, locati circa tumbam sanctæ Lud-
in ecclesia beati Georgii, et super hiis, quæ
igerunt et altera vice, viri fide digni testimo-
perhibent dicentes se talia vidisse.

Ac prætermittendum puto, cum sit memoria
mendabili dignum, quod domnus Thobias, Dei
ia Pragensis episcopus, licet ex officio sui regi-
is teneatur omnes ecclesias suæ diocesis fovere,
en ecclesiam Pragensem, cujus sponsus et do-
us est, speciali dilectione confovendo, providit
n ornatis pretiosis et libris ecclesiasticis ad
orem et laudem divini cultus, nec non et beato-
martyrum Viti, Wenceslai atque Adalberti.
rum rerum collatio talis est: Casula, dalmatica et
tile (424) de axamito (425) albo cum limbis (426)
gnis, item contulit alium apparatus nigrum
a auro textum, item pallam altaris de albo bal-
o, farratum de ruffo cendato (427), item aliam
lam, in qua est leo et aquila de plumario ope-
(428), item tria mensalia altaris cum latis præ-
tis, item strifeum axamitum, qui ponitur in para-
ve sub reliquiis, et quartum mensale longum,
ad etiam ponitur sub reliquiis. Contulit etiam
ssale magnum cum omnibus epistolis et evange-
liis, tam ferialibus quam festivis, cum cantu per
sicam scriptis, cum graduali et sequentiis, item
turnale magnum cum rubricis et cantu in ipso
musicam annotato per totum antiphonarium.
tulit etiam breviarium de magna litera juxta
sum Pragensem, ecclesiæ modo et consuetudine
liqua conservata. Talis quippe provisor dicitur
roque pede calciatus esse, qui non tantum sibi,
l ecclesiæ suæ judicatur competenter providisse.
æcavit quippe de suspicionem auctoritatis illius,
æc dicit: « Quicumque percepto principatus officio
rfrui seculariter cœperit, libenter obliviscitur
icquid religiose cogitavit. »

Quia (429) multorum hominum animos turbat
licitatio de investiganda serie et descensione
opaginis ducum ac regum regni Bohemici, qua-
er primo duce Prziemysl usque ad hæc tempora,
ot fuerint, et quis cui in ducatu successerit, ubi
am regiæ majestatis dignitas exordium sumpserit,
missa prolixitate verborum, quæ sapientibus dis-
cere, nonnullis etiam et fastidium generare con-
evit, prout compendiosius potero, nitar explicare,
tamen emendatione relicta, ut, ubicunque in hiis
riptis lectori nodus dubietatis occurrerit, ad de-
llendum errorem recurrat superius ad scripta, ibi
im plenius inveniet annotata.

[Cosmas I, 2.] In divisione orbis secundum geome-
icos Asia sub suo nomine dimidium mundi obtinet,
dimidium Africa et Europa. In Europa sita Ger-
mania, cujus in partibus versus aquilonalem plagam

A invenitur locata esse Bohemia, quam fertur introisse
homo nomine Bohemus cum paucis animabus, a quo
tota terra vocata est Bohemia. Hic homo Bohemus
circa montem Rzip inter duos fluvios, scilicet Ohram
et Wltavam primas posuit sedes. [I, 3.] Postmodum
labentibus temporibus vir quidam nomine Crochko
inter ipsos oriundus exiit, ad quem tam de pro-
priis tribubus quam etiam ex tota plebe omnes ad
dirimenda judicia confluebant. Hic vir carens virili
prole, genuit tamen tres filias phitonisaas, quarum
prima Kasy, secunda Tetka, tertia Liubussie sunt
nuncupatæ. [I, 4.] Hæc Liubussie, licet fuisset natu-
minor, sed prudentia multo major emicuit. Hanc
sibi omnis populus, commune consilium iniens, post
decessum patris ejus præfecit judicem. Orta est
autem eisdem temporibus in populo discordia non
modica, et deferentibus querelis ad dominam et
petentibus ut citius sententias diffinitivas pronun-
ciaret, fertur respondisse: « Ad dirimenda judicia
cognitio causarum necessaria est, nam sine cogni-
tione multotiens justi damnarentur. » Et non poterat
in continenti petitionibus eorum satisfacere. Tunc
populus sprexit dominam suam et judicia ejus, di-
cens, quamlibet feminam magis virilibus amplexibus
aptam, quam dictare militibus jura. Ad hæc Libus-
sie cernens a populo tantam illatam contumeliam,
femineo pudore celans ac pallians injuriam ait
[I, 5]: « Si digna non sum præesse vobis, ite et eli-
gite vobis dominum, et quem elegeritis, erit dux
vester et mihi maritus. » [I, 6.] Et continue dans eis
indumenta regalia, nominans villam nomine Sta-
dicz, quæ sita est circa fluvium Belina, misit eos,
dans eis et equum suum, cui equo cognita erat via
quæ perduxit eos usque ad præfatam villam, dicens-
que ad eos [I, 5]: « Invenietis hominem circa villam
nominatam nomine Prziemysl in agro arantem va-
riis bobus, ipsumque adducite, et erit vester dux et
mihi maritus. » [I, 6.] Qui pergentes compleverunt
omnia juxta mandatum dominæ suæ. [I, 7.] Hic vir,
qui vere ex virtutis merito dicendus est vir, qui
omnia jura excogitavit et dictavit, quibus hæc terra
utilitur et regitur, hic est primus dux Bohemiæ.

Primus dux Prziemysl.

M. Nezamysl.

MI. Mnata.

IV. Vogin.

V. Unislaw.

VI. Crezomysl.

VII. Neklan.

VIII. Hostivit.

IX. Borziwoy, primus christianus, baptizatus est
a Metudio episcopo Moraviensi anno dominicæ incar-
nationis 894 (430).

. Spiltigneu.

XI. Vratislav.

NOTÆ.

(424) Vestis subdiaconorum.

(425) l. q. exametum, germanice *Sammt*.

(426) Fimbriis.

(427) l. e. pannus sericus erat subcutas.

(428) Acu erat pictum opus.

(429) Ephogus interpolatoris.

(430) Cosm. I, 10.

XII. Wenceslaus sanctus, fraterna fraude marty-
rizatus 4 Kal. Octobris (431).

XIII. Boleslaus ferus, fratricida.

XIV. Boleslaus pius, creator episcopatus Pra-
gensis (432).

XV. Boleslaus mitis.

XVI. Wladiwoy.

XVII. Jaromir (433).

XVIII. Odalricus.

XIX. Brzeczislaus.

XX. Spitigneus, fundator ecclesiae Pragensis.

XXI. Wratislaus dux et primus rex Bohemiae.

XXII. Conradus dux.

XXIII. Brzeczislaus dux.

XXIV. Borziwoy dux.

XXV. Swatoplik dux.

XXVI. Wladislaus dux.

XXVII. Sobieslaus dux.

XXVIII. Vadislaus dux et secundus rex Bohemiae,
fundator Strahoviensis ecclesiae.

XXIX. Fridricus dux.

XXX. Sobieslaus dux.

XXXI. Conradus dux.

XXXII. Henricus dux et episcopus.

XXXIII. Wladislaus dux.

XXXIV. Przemysl dux et tertius rex Bohe-
mi qui et Otakarus dictus est.

XXXV. Wenceslaus rex.

XXXVI. Przemysl rex.

XXXVII. Wenceslaus rex ¹³⁸.

Et quia numerum ducum ac regum et ordi-
breviter hoc loco descripsimus, dignum duximus
numerum annorum et distantiam temporum
ipsos describamus. A primo igitur duce christi-
ani Borziwoy usque ad Wratislaum, primum
regem Bohemiae, leguntur successive fuisse 12 du-
ces ^B infra quod tempus computantur lustra 40. A
Wratislao primo rege usque ad Vadislaum secun-
dum regem fuerunt duces sex, infra quorum tempus
subputavi. ¹³⁷.

Chronica finitur, qui mortuus est sepelitur.

VARIÆ LECTIOES.

¹³⁸ ex margine velustioris codicis textui inserta sunt sequentia : Anno Domini 1320, obiit Wilhelmus
pus, fidelissimus regni Bohemorum et gentis tutor Bohemice. ¹³⁷ Ultima verba desunt.

NOTÆ.

(431) Cosm. I, 17.

(432) Chr. Cosm. I, 21.

(433) Hi duces apud Cosmam desiderantur.

CIRCA ANNUM MCXXV

ALBERICUS AQUENSIS

NOTITIA

(FABRIC. Biblioth. med. et inq. Lat., tom. I.)

Albertus, sive Albericus, Aquensis in Gallia Ecclesiae custos, scripsit: ex fide eorum qui presentes inter-
fuere (1), Historiam accuratam Hierosolymitanæ expeditionis, sive *De passagio Godefridi de Bullion*
aliorum principum usque ad annum secundum Balduini II, sive ab anno C. 1095 ad 1121 libris XII, q.
sine nomine auctoris primum editi, cum Chronologia Henrici Meibomii a Reinero Reineccio, Helmst.
1584, 4, sub titulo: *Chronici Hierosolymitanti de bello sacro. Unde auctori suo restituit*, in Jacobi Ber-
garsii *Gesis Dei per Francos*, tom. I, p. 184-318, Hanov. 1611, fol. Nomen auctoris primum prodidit Ber-
Hoeschelius prefat. ad Annæ Comnenæ Alexiadem scripta an. 1610.

(1) Vide libri I cap. 1, 24, 25; libri II cap. 33; libri III cap. 2, 65; libri IV cap. 53, 55; libri V cap.
24, 50; et libri VII cap. 21.

INCIPT HISTORIA HIERSOLYMITANÆ EXPEDITIONIS,

EDITA

AB ALBERICO

CANÓNICO ET CUSTODE AQUENSIS ECCLESIAE.

Super passagio Godefridi de Buftone et aliorum principum.

(Burgund. Gesta Dei per Francos, I, 485.)

LIBER PRIMUS.

CAP. I. — Proœmium sequentis operis.

Incipit liber primus Expeditionis Hierosolymitanæ, his, ubi clarissimi ducis Godefridi inclita gesta, rantur, cuius labore et studio civitas sancta ab idelibus liberata, sanctæ Ecclesiæ filia est resti- a. Div multumque, his usque diebus, ob inaudita plurimum admiranda, sæpius accensus sum desirio ejusdem expeditionis et faciendæ orationis e, dum ferverem. Sed cum minime, ob diversa pedimenta, intentioni meæ effectus daretur, temerario ausu decrevi saltem ex his aliqua memoriæ commendare, quæ auditu et revelatione nota fierent his qui presentes adfuissent, ut vel sic non in o, sed quasi in via, si non corpore, at tota mente animo consocius essem, elaborare. Quapropter labore et miseriis, de firmata fide, de robusto- B principum cæterorumque hominum conspiratione bona in amore Christi quomodo scilicet liquerint patriam, cognatos, uxores, filios, filias, e, urbes, castella, agros, regna et omnem hujus mundi dulcedinem, certa pro incertis, et in nomine su exsilia quæsierint, quomodo in manu forti et ercitu robusto iter Hierosolymam fecerint, et ille millies Turcorum Saracenorumque legiones adaci assultu triumphantes occiderint, quomodo troitum et accessum sacri sepulcri Domini nostri su Christi patefecerint, census ei tributa peregrinorum, huc intrare cupientium, ex toto remiserint, o viribus nostris exiguis, pueri et incauto stylo ribere præsumpsi.

CAP. II. — Quomodo Petrus eremita primus auctor exstitit expeditionis in Jerusalem.

Sacerdos quidam, Petrus nomine, quondam ere- dita, ortus de civitate Aniensi, quæ est in occi- ente de regno Francorum, omni instinctu, quo oluit, hujus viæ constantiam primum adhortatus st, in Beru regione præfati regni factus prædicator, n omni admonitione et sermone. Hujus admonitione ssidua et vocatione, episcopi, abbates, clerici et

A monachi, deinde laici nobilissimi, diversorum regnorum principes; totumque vulgus, tam casti quam incesti, adulteri, homicidæ, fures, perferi, prædones, universum ad hoc genus Christianæ professionis, quin et sæpe femine, prostitute ducti ad hanc lætante concurrunt via. Qua occa- sione et intentione hanc viam idem eremita prædi- caverit, et ejus primas ductor exstiterit, præfatus pagina declarabit.

CAP. III. — Quomodo patriarcham adierit.

Hic sacerdos, aliquot annis ante hujus viæ illi- tiam causa orationis, Hierosolymam profectus est; ubi in oratorio Domini sepulcri (propheta 7) visi- quædam illicita et nefanda tristis animo accepit; ab ipsoque spiritu; ipsumque Dominum judicem super istis injuriis appellat. Tandem super nefario- operibus motus, patriarcham sapientem Hierosolymi- tanæ Ecclesiæ expetit, et, cur pateretur gentiles et impios sancta inquinare, et ab his fidelium obla- tiones asportare, item ecclesia uti pro prostibulis, Christianos colaphizari, peregrinos sanctos injusta mercede spoliari et multis oppressionibus angustari requirit.

CAP. IV. — Quid patriarcha Petro responderit, et quomodo auxilia Christianorum invitaverit.

Patriarcha vero et venerabilis sacerdos sepulcri Domini, his auditis, pia et fidelis profert responsa: « O fidelissime Christianorum, quid super his com- pellas et inquietas paternitatem nostram, cum ne- stræ vires vel potentia non magis quam formica exigua adversus tantorum superbiam computentur? Vita enim nostra aut assidue redimuntur tributis; aut mortiferis deputatur suppliciis. Et majora aspe- ramus de die in diem adfore pericula, nisi Chris- tianorum adfuerint auxilia, quæ tua legatione invita- mus. » Cui Petrus in hunc modum respondit: « Ve- nerande Pater, satis comperimus, et nunc intelli- gimus ac videmus quam invalida manus Christiano- rum sit tecum hic inhabitantium, et quantis subja-

centis oppressionibus gentilium. Qua de causa, ob Domini gratiam, et vestram liberationem et sanctorum emundationem, Domino comite, vita sospite rediens imprimis dominum apostolicum requiram, deinde omnes primates Christianorum reges, duces, comites, et principatum regni tenentes, servitutis vestræ miseriam, et angustiarum tolerantiam cunctis insinuans. Jam omnia inter se hæc nuntia æque videntur ut fiant. »

CAP. V. — *Quomodo majestas Domini Jesu in somnis Petro apparuerit, eumque allocuta sit.*

Interim tenebris cœlo circumquaque incumbentibus, Petrus orandi causa ad sanctum sepulcrum redit, ubi sub vigiliis et orationibus fatigatus, somno decipitur. Cui in visu majestas Domini Jesu oblata est, hominem mortalem et fragilem sic dignata alloqui: « Petre, dilectissime fili Christianorum, surgens visitabis patriarcham nostrum, et ab eo sumes cum sigillo sanctæ crucis litteras legationis nostræ, et in terram cognitionis tuæ iter quantocius accelerabis, calumnias et injurias populo nostro et loco sancto illatas reserabis, et suscitabis corda fidelium ad purganda loca sancta Jerusalem, et ad restauranda officia sanctorum. Per pericula enim et tentationes varias, paradisi portæ nunc aperientur vocatis et electis. »

CAP. VI. — *Quomodo Petrus Romam venerit, legationem apostolicam retulerit, et de terræmotu.*

Ad hanc itaque miram et dignam Domino revelationem, subtracta visione. Petrus somno expergefactus est. Qui in primo diei crepusculo processit a limine templi, patriarcham petiit, visionem Domini sibi ex ordine aperuit, litteras legationis divinæ cum signo sanctæ crucis requirit. Quas ille dare non recusavit, sed cum gratiarum actione accommodavit. Accepta hinc licentia, in obedientia legationis ad natales oras regressus est. Non modica anxietate navigio per mare regressus, ad civitatem Barum revehitur. Ubi terris redditus, Romam sine mora proficiscitur. Ibi, reperto apostolico, quam audivit et accepit a Deo et patriarcha legationem retulit super immunditiis gentilium et injuriis sanctorum et peregrinorum. Hæc autem apostolicus mente voluntaria et intenta ut accepit, in omnibus se promisit mandatis parere sanctorum precibus. Qua de causa sollicitus venit ad civitatem Vercellas transactisque Alpibus, conventum totius occidentalis Franciæ, et concilium apud Podium, civitatem sanctæ Mariæ fieri decrevit. Deinde ad Clarummontem in Arvernens proficiscitur. Ubi audita legatione divina et admonitione apostolica, episcopi totius Franciæ, duces ac comites, magnique principes cujusque ordinis ac gradus, expeditionem ex proprio sumptu ad ipsum sepulcrum Domini averterunt. Ipso etenim in regno amplissimo conspiratio et conjuratio sancta hujus viæ, datis dextris, inter potentissimos exivit. In quorum affirmatione terræmotus magnus factus est, nil aliud portendens quam diversorum regnorum iter moturas legiones,

A tam ex regno Franciæ quam Lotharingæ Teutonicorum simul et Anglorum et ex Danorum.

CAP. VII. — *De quodam Waltero eunte Hierosolimam quid egerit, vel quid pertulerit.*

Anno Dominicæ Incarnationis millesimo primo quinto, indictione quarta, Henrico, rege ac tertio imperatore Romanorum Anno regni sui quadragesimo tertio, imperi decimo tertio, Urbano secundo qui et Othone stolico, octavo die mensis Martii, Walterus, comento Senzavehor, miles egregius, cum societate Francigenarum peditum, solummodo habens equites, ex admonitione prædicti eremitæ, in initio viæ Hierosolymitanæ in regnum Hungariæ. Ubi cognita virtute, et animi illius intentione et causa assumptæ domino Calomano, rege Christianissimo Hungarum, benigne susceptus est, et concessus est pacifice transitus per universam terram regni et emendi licentia. Hic itaque sine offensione aliquo adverso incursu, usque ad Bellegravam, civitatem Bulgarorum, profectus est, transiens villam, ubi terminantur fines regni Hungarum. Illic pacifice fluvium Maroc navigio trajecit. Sed eodem loco Malevillæ sedecim de comitatu reinvitati sunt, ut emerent arma, ignorante Waltero qui jam diu fluvium transierat. Hungari vero tam perversæ mentis videntes procul absentiam et illius exercitus, manus sedecim iniecerunt; quos armis, vestibus, auro et argenteo spoliaverunt, et sic nudi et vacui abire permissi sunt. Hi vero dolentes, rebus et armis vacui, ad prædictam Beleggravam, quo Walterus cum manu sua extra muros ad hospitandum tenuerant, iter acceleraverunt, omne infirmum quod eis acciderat sibi referentes. Sed Walterus æquo animo, quia relictus ad vindictam tardio accepit. In ipsa denique nocte qua socii nudi et vacui recepti sunt, Walterus emendi viæ necessaria requisivit a principe Bulgarorum et magistrum civitatis; qui, fraudes et exploratores terre circumstantes, omnia venalia eis interdixerunt. Quapropter Walterus et omnis illius comitatus animo graviter motus armenta, boves et oves illorum, quæ per agros ad pabula herbarum emissæ passim vagabantur, coeperunt vi rapere et abducere, quousque gravis seditio inter peregrinos, et Bulgaros, quousque suum excutientes, accrescere coepit et misceri. Dum tandem virtute Bulgarorum invalescere usque ad centum et quadraginta millia, de peregrinis exercitu a multitudine societatis quidam divisi, a quoddam oratorium fugientes devenerunt. Bulgaro vero, accrescente suorum manu et Waltero deficiente ac cum tota societate diffugium faciente oratorium obsidentes, sexaginta ex inclusis comprehenserunt; cæteros, vix ab hostibus et oratione pro defensione vitæ elabentes, plurimos graviter nec percusserunt. Post hanc calamitatem et alii

mem suorum. Walterus, relictis circumquaque castris, fugitivus silvas Bulgarorum per octo dies superans, ad civitatem ditissimam, quæ vocatur czh in medio Bulgarorum regno secessit. Ubi czh et principi terræ reperto injuriam et damnum illatum referens, justitiam de omnibus clementer de eo consecutus est, quin et arma et pecuniam illi in reconciliatione largitus est, ac ei conductum omnino terræ per civitates Bulgariae Sternitz, hinopolim atque Adrianopolim pacifice dedit, et mendi licentiam, quousque ad imperatoriam urbem constantinopolim, quæ est caput totius regni ræcorum, cum omni manu sua descendit. Ut item descendit, omni instantia humillimæ petitionis, qua potuit, ab ipso domino imperatore exoratus, quatenus in regno suo pacifice moram obtineret, mendi licentia emendi vitæ necessaria, donec Petrus remita, cujus admonitione et instinctu viam hanc choaverant, socius haberetur; et sic conjunctis milibus suis, brachium maris S. Georgii navigio ansmearent, et sic tutius Turcis, cunctisque gentium cunctis resistere valerent. Quod et actum est, et a domino imperatore, Alexio nomine, benigne de omnibus petenti responsum et concessum est.

AP. VIII. — *Quomodo Petrus, cum copioso exercitu tendens Jerusalem, vindictam sociorum in Hungaria fecerit.*

Post hæc, nec longi temporis intervallo, Petrus prædictus, et exercitus illius copiosus, ut cœna maris innumerabilis, quia diversis regnis i conjunctus convenerat, scilicet Francigenæ, ævi, Bajoarii, Lotharingi, continuabat pariter ad Jerusalem. Qui in itinere suo in Hungariæ ascendens regnum, ante portam Cyperon tabernacula sua fixit cum omni exercitu, quem eduxerat. Is localis, protinus regnatori Hungariæ nuntios rexit, quatenus sibi suisque consociis pateret litus et transitus per medium regni ejus. Quod illi inaccessum est, ea conditione interposita ne in irra regis prædam contingeret, sed pacifice viam teneret, omnia vero, quibus indigeret exercitus, ne jurgiis et lite pretio mutuarent. Petrus ergo, edita erga se suosque regis benevolentia, gavisus est, et pacifice regnum Hungariæ transivit, dans accipiens omnia usui necessaria in numero, justitia et mensura, et sic sine turbine usque ad Malevillam cum omni legione sua profectus est. Ut item appropinquavit terminis loci prædicti, fama auribus suis suorumque allata est, quomodo comes regionis illius, nomine Guz, unus de primatibus regis Hungariæ, avaritia corruptus, adunationem rmariorum contraxisset militum, et pessimum consilium inisset cum prædicto duce, Nichita nomine, principe Bulgarorum et præside civitatis Belegrove quatenus et ipse collecta virtute satellitum, anteriores agmina Petri debellaret et occideret; ipse vero postremos insecutione suorum militum detruncaret, ut sic universa spolia tanti exercitus in equis,

auro et argento ac vestibus, diriperent et dividerent. Petrus hæc audiens, quia Christiani erant Hungari et Bulgari, omnino de illis tantum facinus credere noluit, quousque ad Malevillam venientes, consocii illius arma et spolia sedecim sociorum Walteri, in mœnibus et muris pendentia, aspexerunt, quos paulo ante retardatos Hungari in dolo spoliare præsumpserant. Petrus autem, hac confratrum injuria comperta, visisque illorum armis et spoliis, socios ad vindictam admonet. Qui fortiter signis cornicinum intonant, erectis signis ad mœnia convolant, muros grandine sagittarum oppugnant, quos tam incessabili et incredibili densitate oculis in mœnibus assistentium intorquebant, ut nequaquam virtutem Gallorum impugnantium Hungari sufferre valentes, a muro declinarent, si forte intra civitatem ante vires illorum remanere valerent. Ad hæc Godefridus quidam cognomen habens Burel, de Stampis civitate ortus, magister et signifer ducentorum peditum, qui et ipse pedes erat, fortis viribus, intuens fugam adversariorum procul a mœnibus, muros scala, quam forte ibidem reperit, transvolat. Reinoldus de castro Breis, eques insignis, opertum habens caput galca, et lorica indutus, pariter mœnia post Godefridum ascendit, donec universi tam equites quam pedites intrare contendunt. Hungari vero videntes animæ suæ angustias et imminuens periculum, ad septem millia conglobantur ad defensionem, ac per aliam portam, quæ respicit ad orientem, egressi super verticem præcelsæ silicis quam præterfluit Danubius, et qua ex parte insuperabile erat munimentum, constiterunt. Quorum plurima pars, quæ præ angusto aditu per portam velociter effugere nequiverant, ante ipsam januam in ore gladii ceciderunt. Alii, qui in vertice montis liberari sperabant, ab insequentibus peregrinis trucidati sunt, alii, a cacumine montis præcipitati, in ipsius Danubii undis absorpti sunt, sed plures navigio elapsi sunt. Ceciderunt illic circiter quatuor millia Hungarorum; peregrinorum centum tantum, præter vulneratos, ibidem occisi sunt. Hanc Petrus adeptus victoriam, cum universis suis in eodem castello Malevillæ diebus mansit quinque, propter abundantiam alimentorum quæ ibi reperit in frumento, gregibus ovium et armentis, et poculorum plenitudine et infinito numero equorum.

CAP. IX. — *Quomodo Marcom fluvium cum difficultate transierit.*

Comperta hac victoria et Hungarorum cæde cruenta, et visis ferro cæsis corporibus illorum, quæ plurima extincta atroci vulnere Danubius suis procellis advexerat Belegrove, ubi reflexo alveo iter et cursum continuat, a Malevilla distans milliari, dux præfatus Nichita, suos convocat, et, consilio ab omnibus accepto, metu concussus, Belegrove Petrum ultra expectare recusat, sed Nichita, spe defensionis adversus vires Francigenarum, Romanorum et Teutonicorum, quia robore minorum civitas hæc non unita habebatur, migrare disposuit, secum asportatis uni-

versis thesauris Belegrave; concives vero illius, per silvas et montana ac deserta loca cum armentis suis in fugam misit, quousque accersito auxilio imperatoris Constantinopolitani, sociis Petri resisteret, et vindictam Hungarorum sumeret propter amicitiam et fœdus, quod cum Guz, comite et principe Malevillæ, percussisset. Transactis abhinc sex diebus, nuntius quidam de villa advenarum Francorum Petro celeriter mittitur, qui hanc minarum certam legationem illi indicaret, dicens: « Rex Hungariæ, collecto exercitu universi regni sui, in ultionem suorum ad vos descensurus est, de quibus ne unum quidem certum est ab armis illius evadere; nam dolor occisorum et lamenta regem et universos parentes et amicos illorum commoverunt. Quapropter quantocius fluvium Maroam superantes, viam vestram hinc maturate. » Petrus, intelligens iram regis et illius gravissimam adunationem, cum universis sociis Malevillam deserens, sed cuncta spolia gregesque ac prædam equorum abducens, Maroam transire disposuit. Sed paucas naves, numero tantum centum quinquaginta in toto littore invenit, quibus tanta multitudo subito posset transire et evadere, propter timorem regis in fortitudine gravi supervenientis. Unde quamplurimi, quibus naves defecerant, junctura lignorum et copulatione viminum transire certabant. Sed a Pincenariis, qui Bulgariam inhabitabant, plurimi in ipsa lignorum et viminum copulatione fluctuantes sine gubernaculo, et a societate interdum divisi, sagittis confixi interierunt. Videns autem Petrus interitum et submersionem suorum quæ flebat, Bajoariis, Alemannis cæterisque Teutonicis ex promissione obedientiæ imperavit, ut Francigenis fratribus subvenirent. Qui illico septem ratibus inveci, septem naviculas Pincenariorum submerserant cum inhabitantibus, septem tantum vivos captivantes, quos in præsentiam Petri adductos ex præcepto illius trucidaverunt. Hac ultione suorum facta, et Maroam fluvio transito, ingentia et spatiosissima nemora Bulgarorum Petrus ingreditur cum vehiculis cibariorum et omni apparatu, et spoliis Belegrave. Et septem diebus in saltu spatiosissimo expletis, ipse cum suis urbem Nicz muris munitissimam applicuit ubi flumen quoddam per lapideum pontem ante civitatem transeuntes, pratum, viriditate et amplitudine voluptuosum, et ripam fluminis fixis tentoriis occupaverunt.

CAP. X. — *Quomodo duci Bulgarum obsides dantur: quibus receptis, gravis contentio cum Bulgaris oritur.*

Hospitalis itaque peregrinis legionibus, ex providentia Petri et majorum consilio fit legatio ad ducem Nichitam, principem Bulgarorum, qui in eadem civitate præsens habebatur, quatenus licentiam emendi cibos acciperent. Quod benigne annuit, sub hac tamen conditione ut obsides ei darentur, ne aliqua injuria aut vis, sicut Belegrave, a tanta multitudine fieret Walterus filius Waleramni de Bretoil castello, quod est juxta Belvatium, et Gode-

A fridus Burel de Stampis, duci obsides constituti sunt. His missis et a duce receptis, omnium rerum sufficientia ad emendum undique illis accessit, et non habentibus unde emerent, plenam largitio elemosynarum a civitate largita est. Igitur nocte cum omni tranquillitate peracta, obsidibus Petro a principe fideliter restitutis, cum viri Alemannorum propter contentionem viam, cum quodam Bulgaro vespere habili venditione et emptione, paulisper subtracti a agminis Petri, septem molendinis, quæ sub prælo ponte in flumine debebant, ignem submiserunt, et favillam redegerunt, quin et domos quasdam, extra urbem erant, simili incendio in ultionem fratri sui succenderunt. Cives autem videntes ad suorum igne conflagrare, unanimi conventu ad ducem Nichitam adeunt, Petrum et universos quaces illius falsos Christianos asserentes, capere tantum esse et non homines pacificos, qui Pincenarios ducis Belegrave, et Malevillæ tot flumines occiderint; et nunc incendium hoc præsumptum nequaquam pro benefacto remunerationem re-tuentes.

CAP. XI. — *Quomodo dux exercitum inermium rima diripuerit.*

Dux, audita hac injuria et querimonia, præcepit ut universi ad arma contenderent et omni equitatu quem illic adunaverat, cognita occasione Malevillæ, et absque mora ut peregrinos quaerentur, in caput eorum reddentes universas quæ sibi illata sint. Ad hoc denique ducis imperium Bulgari, Comanitæ, Hungari plurimi cum Pincenariis, qui conventionem solidorum ad urbis defensionem convenerant, arcus corneos et osseos armiloricis induunt; et, vexillis hastæ innexis, Petrum cum exercitu suo secure gradientem insequuntur ac tardos et extremos exercitus detruncant et transigere non parcentes, currus et plaustra in gressu subsequencia retinuerunt, matronas, pueros teneros abducentes, qui exules et captivi in terra Bulgaricæ usque in præsentem diem in universis rebus et armentis inventi sunt. Proinde in hac repentina peregrinorum disturbance occasione, quidam, Lambertus nomine, relictus equi elapsus, ad Petrum pervenit: cui rem hanc ignoranti et omnia quæ acciderant retulit, et quoniam hæc initia malorum et dolorum ab Alemannis extiterint propter incendium quod fecerant. Petro vero milliari remotus hæc omnia ignorabat; quoniam hæc verba nuntii graviter turbatus, convocat sapientiores et magis sensatos de exercitu, quibus loquitur, dicens:

CAP. XII. — *Quomodo, Petro cum exercitu pacis obviam duci regresso, plurima juvenum strata sit.*

« Grave et durum nobis infortunium, ex latente insipientium Teutonicorum ortum, imminet. Nec quam plurimi cum ipsis Alemannis, a duce Nichita et suo satellito, in arcu et gladio ceciderunt in ch-

one incendii quod in prorsus latebat; nostra autem plaustra omnia, cum opibus et armentis relictis sunt. Nihil aliud super his video utilius quam ut breviam duce redeamus, pacem cum illo componamus, quia injuste nostri cum eo egerunt, cum omnia nobis necessaria pacifico cives sui subministraverint. Ad hanc vocem et sententiam Petri repetito itinere, exercitus reversus est ad ipsam civitatem Niczh, et in prato prefato tentoria sua relocaverunt, ut excusaret se Petrus et universam legionem quæ præcesserat, ut sic, mitigato duce, captivos suos et plaustra recuperarent. In hac itaque intentione et consilio Petrus cum prudentioribus dum satageret, a verbis cautis excusationem suam ordinaret, mille insensatorum hominum juvenus, nimis levitatis et furæ cervicis, gens indomita et effrenis, sine causa, sine ratione, trans prædictum pontem lapideum ad nocentia et portam civitatis in gravi assultu vadunt: quibus mille ejusdem levitatis juvenus, trans vada et ipsum pontem concurrentes, ingenti vociferatione et furore in auxilium junguntur, Petrum, ductorem eorum hæc prohibentem et pacem fieri volentem, cum omnibus sensatis audire recusantes. In hac igitur dissensione gravissima discordantium legionum, totus cum Petro, hanc seditionem prohibente, præter hæc duo millia, remansit exercitus, qui nullo modo ad opem his se contulerunt. Bulgari, videntes hoc schisma in populo et facile hæc duo millia posse operari, e duabus eruperunt portis in sagittis, et anceis et gravi vulnere; et sic in virtute magna oppressis universos in fugam verterunt. Quorum viginti, a ponte corruentes, undis immersi ac suffocati sunt. Alii vero in latere pontis trecenti ad vada acogita fugam inierunt, quorum alii armis, alii undis perierant. Tandem qui in altera parte fluvii ab hac insania revocati cum Petro in viridario remanserant, videntes quia sui tam sævo martyrio consumebantur, non ultra se potuerunt continere ab auxilio, sed induti loriceis et galeis, nolente volente Petro, ad ipsum pontem convolant. In quo crudeliter sine et hinc bellum exoritur, in sagittis, gladiis et lanceis. Sed a Bulgaris vado et ponte prævento, equaquam transire potuerunt, sed fortiter in fugam emissi sunt. Petrus visa hæc suorum contritione et fuga, legationem per quemdam Bulgarum, qui sanctam viam decreverat in Jerusalem, duci prefato misit quatenus colloquium secum paulisper habere ignaretur, et pacem in Domini nomine utrinque componerent. Quod et actum est.

CAP. XIII. — *Qualiter exercitus ex magna parte dispersus sit, et iterum ad triginta millia adunatus.*

Pace hac divulgata in populo Petri, et turbine edato, quousque omnia redirent in concordiam, vedestre vulgus rebelle et incorrigibile, currus et plaustra reparans et onerans, viam instabant. Quibus Petrus, Folckerus, Reinoldus interdicentes, donec viderent, si colloquium procederet in concordiam, nequaquam insensatos et rebelles ab incœpio avertere poterant. Cives autem, videntes quia Petrus

A et majores exercitus obstaculo viæ euntibus erant et plaustris ac curribus obstabant, arbitrati sunt quod cum vulgo fugam aptassent. Quapropter a porta urbis exsistentes cum militibus ducis, insecuti sunt eos in manu forti; et ad duo millia gravis occisio et captivatio facta est ab his retardati exercitus. Plaustrum, super quod erat scrinium Petri, plenum innumerabilis auri et argenti, captum et retentum est, et ad Niczh una cum captivatis reductum, et in arario ducis repositum; cætera spolia militibus divisa sunt, viri sine numero cæsi sunt, pueri cum matribus abducti, mulieres nuptæ et inuuptæ, quarum ignoratur numerus. Petrus vero et omnis manus illius, quæ evadere potuit, per opacum et spatiosum nemus, pars per abrupta montium, pars per B deserta loca dispersi, ut oves a lupis fugam maturabant. Tandem Petrus, Reinoldus de Breis, Walterus filius Waleramni de Bretoil, Godefridus Burel, Folckerus Aureliensis, omnes hi cum quingentis solummodo post hanc fugam in vertice cujusdam montis casu convenerunt. Nec exim de quadraginta millibus plures remansisse visi sunt. Tunc vero Petrus considerans quia gens et exercitus ejus graviter imminutus est, anxie in diversa meditatur, et vehementi suspicio dolet dissipatas legiones, et tot millia suorum cecidisse, Bulgarorum autem unum solummodo periisse, miratus, si adhuc quispiam de quadraginta millibus profugis ac dispersis viveret. Unde ex ipsius sententia et visione, hi qui secum in montis cacumine constiterant fugientes, signis et cornibus perstreperunt, ut peregrini, quacunque dispersi essent per montes et silvas ac loca deserta, audito signo Petri suorumque, in unum revertentes coadunarentur, et iter quod cœperant iterarent. Nec primum dies inclinata fuit, quod audito signo ad septem millia collecta sunt. Sic adunati, et a dispersione reversi, viæ iterato insistent, et ad civitatem quandam, rebus vœcuam et civibus, applicuerunt; ubi castra figentes, socios profugos ac dispersos præstolati sunt. Sed minime alimenta in locis desertis reperire aut investigare potuerunt, nimiam ibi tolerantes penuriam, quia plaustra et currus, frumentum, hordeum, carnesque ferentes ad edendum, supra duo millia amiserant, neminem videntem aut aliquid offerentem invenientes. In mense D itaque Julio hæc adversa illis contigerant, quando hac in regione frumenta et segetes maturæ jam ad messem flavescunt. Angustiato itaque fame populo, visum est viris consilio cautissimis, ut segetes maturas repertas in campestribus desertæ et vacuæ civitatis igne torrerent, et torrida grana excuterent, quibus populus jejunos sustentari posset. Hoc etenim sustentaculo annonæ tribus diebus vixit populus, quousque profugi et dispersi ad triginta millia readunati sunt, præter decem millia quæ perierant.

CAP. XIV. — *Quomodo imperator Petro legatos direxerit, ut veniret Constantinopolim.*

Interea nuntii ducis ad dominum imperatorem Constantinopolim præcesserunt, qui sibi universa ite-

malo de actibus et infortunio retulerunt, nempe qualiter exercitus Hungaros Malevillæ occiderit, et quomodo ad civitatem Niczh veniens, pro benefactis mala civibus reddiderit, sed non tamen hoc impune præsumserit. Imperator hæc audiens, Petro legatos dirigit; qui Petrum, vacua et deserta civitate relicta, in urbem Sternitz cum omni comitatu suo profectum reppererunt, ex edicto imperatori hæc illi nuntia ferentes: « Petre, domino imperatori graves de te tuisque querimonie allatæ sunt, eo quod in regno ipsius prædam et seditionem tuas fecerit exercitus. Quapropter ex imperio ipsius interdicitur tibi ne ultra tres dies moram facias in aliqua regni sui civitate, donec urbem Constantinopolim ingrediaris. Civitatibus autem omnibus, per quas transiturus es, ex imperatoria jussione præcipimus ut pacifice tibi omnia tuisque vendant, et quia Christianus es, Christianique tui consocii, non ultra iter tuum impedian. Et quidquid in superbia et furore satellites tui adversus ducem Nichitam deliquerunt, prorsus tibi remittit; scit enim quod pro hac injuria graviter poenas exsolvistis. » Petrus, hac audita domini imperatoris legatione pacifica, non modicum gavisus et præ gaudio lacrymatus, gratias Deo retulit, qui, post nimiam et severam correptionem, nec immeritam, sibi suisque dedit gratiam in conspectu tam magnifici et nominatissimi imperatoris.

CAP. XV. — *Quomodo Petrus secundam imperatoris legationem acceperit, ut Constantinopolim maturaret iter.*

Igitur mandatis illius obediens, a Sternitz civitate processit, et ad urbem Phinopolim cum omni populo suo secessit. Ubi universo casu et infortunio suo recitato in audientia omnium Græcorum civium, plurima Byzantium, argenti, equorum et mulorum munera suscepit pro nomine Jesu et timore Dei, omnibus super eum misericordia motis. Deinde post tertiam lucem hilaris et lætus in largitate rerum necessariarum migrans, Adrianopolim secessit. Ubi duobus solummodo diebus hospitio remoratus extra muros urbis, tertia luce exorta inde recessit. Nam secunda legatio imperatoris sollicitabat eum, ut Constantinopolim maturaret iter, quia fervebat imperator desiderio videndi eundem Petrum, propter famam quam de illo audierat. Ut autem ventum est Constantinopolim, exercitus Petri jussus est procul a civitate hospitari, quibus emendi licentia pleniter concessa est.

CAP. XVI. — *Quomodo Petrus et exercitus ab imperatore benigne susceptus sit, et deinde mare transierit.*

Petrus vero statura pusillus, sed sermone et corde magnus, in præsentiam imperatoris cum solo Folkero introducit a legatis ipsius imperatoris, uti videret si esset sicut de illo fama erat. Petrus vero introiens ad imperatorem confidenter, in nomine Domini Jesu Christi, salutavit, et quia in ipsius Christi amore et gratia ad visitandum sanctum ejus sepulcrum ex patria sua secesserit, recitat per singula, et adversitates quas jam in brevi pertulerit commemorat, viros potentissimos, comites et duces

A nobilissimos, eo post modicum subsecuturos dentiat, qui causa visendi Dominicum sepulcrum, dentissimo desiderio pariter viam insistere Jerlem decreverint. Imperator autem, viso Petri animi illius intentione ex ipsius verbis cognita, vellet aut quid de suo cupiat requirit. Qui ut misericorditer accipiat precatur, unde sustentationem cum suis habeat, asserens quanta et quam innumerabilia bona ex imprudentia et rebellionem amiserit. Imperator, hac Petri humilitate ad motus misericordia, ducentos byzantios aureos dari jussit; de moneta vero quæ dicitur tartar modium unum exercitui illius erogavit. Post Petrus, a colloquio et palatio imperatoris regressus et benigne ab eo commendatus, solummodo quinque diebus requievit in campis et prædio ad Constantinopolim, ubi simul Walterus Senzavehor suscevit tentoria, socius factus ab ipso die et deinceps admistis copiis, armis et universis usui necessariis. Deinde diebus quinque completis, tentoria suas vendentes, brachium maris S. Georgii navigio et auxilio imperatoris superant, et terminos Cappadociae intrantes, per montana ingressi sunt Nicomediam ibidem pernctantes. Et post hæc ad portum vocatur Civitot castrametati sunt. Illuc assidue mercatores admovebant naves onustas cibariis frumenti, olei et hordei, caseorumque abundantia vendentes omnia peregrinis in æquitate et mensura. In hac itaque necessariorum plenitudine gaudentes et corpora fessa curantibus, adsunt nuntii Christianissimi imperatoris, qui Petro exercituique interdixerunt iter versus montana Nicææ ubi propter insidias et incursus Turcorum, donec amplior numerus adfuturorum Christianorum illis cresceret. Petrus vero audiens, legationi et consilio imperatoris acquievit, ut et universus populus Christianorum. Et curriculo duorum mensium illi pace et lætitia epulati, moram fecerunt, secure omni hostili impetu dormientes.

CAP. XVII. — *Quomodo in terra urbis Nicææ prædam fecerit, et castellum quoddam Solymani cepit.*

Post duos itaque menses, lascivi et effrenati præ otio et inestimabili copia ciborum, vocem Petri non audientes, sed contra voluntatem illius, in terram Nicææ urbis et regni Solymani, docis Turcorum, per montana ingressi sunt, depredati armenta, boves, oves, hircos, greges Græcorum Turcis vallantium, et ad socios deferentes. Petrus hæc innotescens, tristi animo accepit, sciens quia non impune ferret. Unde sæpius admonuit ne ulterius prædam hæc juxta consilium imperatoris contingerent; sed frustra insipienti et rebeli populo locutus est. Illis itaque prospere succedentibus et nullam adhuc prædam excussionem metuentibus, visum est animosis et ventosis juvenibus, quatenus, assumpta manu exercitu, prædam in pratis et pascuis ante murum civitatis Nicææ in conspectu Turcorum raperent abducerent. Quapropter ad septem milia pedum

conglobati, cum equitibus tantum trecentis loriceis, et vexillorum suorum elevatione et tumultu nimio profecti, septingentos boves cum cæteris pecoribus pratis Nicææ urbis abduxerunt; et ad tabernacula Petri remeantes, plenum et pingue fecerunt convivium; plurimum vero gregis vendiderunt Græcis et lautis imperatori subditis. Videntes autem Teutonici quia Romanis Francigenis res prospere successit, et quod sine impedimento toties cum præda sua reversi sunt, accensi et ipsi rapinarum avaritia, ad via millia in unum conferuntur peditum, equites ucenti tantum, et in signis ostreis et purpureis senitum per eadem montana ingressi, ad castellum quoddam Solymani, viri magnifici, ducis et principis Turcorum, pervenerunt, ubi montana terminantur et silva, distans a Nicæa spatio trium milliarum. Aggressi sunt autem omni virtute armorum et frenitu bellico præfatum castellum, quousque habitatores illius expugnatos percusserunt in ore gladii, Græcis Christianis solummodo parcentes; cæteri omnes in ipso præsidio inventi, aut cæsi aut ejecti sunt. Expugnato itaque præsidio et habitatoribus suis expulsis, in abundantia alimentorum illic repleta lætati sunt. Et victoria hac jucundati, consilium invicem dederunt, ut in præsidio hoc remanentes, terras Solymani et principatum ejus facile in virtute sua obtinerent, prædas et escas undique importarent, et secure Solymanum debilitarent, quousque magnorum principum promissus exercitus propinquaret.

CAP. XVIII. — *Quomodo Solymanus dux, congregatis Turcis, prædictum castrum expugnaverit, quosdam captivos duxerit, reliquos occiderit.*

Solymanus autem, dux et princeps exercitus Turcorum, adventu Christianorum audito, tum præda et rapinis, suorum quindecim millia ab omni Romania et regno Corrozan contraxit, viros peritissimos belli in arcu corneo et osseo, et sagittarios agillimos. Quibus congregatis, post duos dies Teutonicorum victoriæ, ad urbem Nicæam revertitur de terra longinqua cum adunatione validissima: ubi amplior ira et dolor illi auctus est ex fama Alemannorum et invasione præsidii, quod miserat, et strage ac ejectione virorum suorum. Deinde tertiæ diei sole orto, Solymanus cum omni comitatu suo castrametatus, Nicæa, præsidio, quod Teutonici invaserant, appluit. Quod signiferi illius in virtute sagittariorum fortiter assillentes, Teutonicos in mœnibus atrociter resistentes sagittis crudeliter indigunt ac fatigant, quousque ad defensionem ultra stare non valentes, muro et mœnibus immoderato grandine sagittarum retrusi sunt, infra præsidium protectionem aculis nudi et angustiiati quærentes. Turci vero viuentes quia Alemannos a muris et mœnibus representant, trans muros et mœnia transcendere parant. Sed Alemanni, qui infra præsidium erant, vitæ solliciti et studiosi, penetrare volentibus lanceas opposebant; alii gladiis et bipennibus in faciem illis resistebant, quousque non ultra conscendere ausi

sunt. Turci igitur, hac sagittarum impugnatione et nimio grandine Alemannos abstertere non valentes, comportaverunt omnia lignorum genera ad ipsam januam præsidii. Quæ igne submisso combusta est, et plurima ædificia, quæ erant in arce, donec flamma et calore invalescente, alii exusti sunt, alii a muris salutem sperantes desiliunt. Sed Turci, qui foris erant, exeuntes et fugientes ense trucidabant; alios, vultu et corpore juvenili venustos, circiter ducentos abduxerunt captivos; cæteri omnes gladio et sagitta consumpti sunt.

CAP. XIX. — *Quomodo exercitus per dies octo Petrum expectaverit, et quomodo quosdam Turci de exercitu decollaverunt.*

Ultione hac gravi Solymano cum suis et cum Alemannis captivis, regresso, fama tam crudelissimæ necis Teutonicorum perlata est in castris Petri. Unde animi et corda cunctorum, vehementi consternata sunt dolore super interitu confratrum suorum. Hoc ergo infortunio suorum moti, sæpius consiliis inter se utuntur, utrum recenter in ultionem illorum insurgerent, an Petrum operirentur. Ante hos enim dies Petrus Constantinopolim ad imperatorem migraverat, pro exercitu suo rogaturus, ut illis venditionem necessariorum alleviaret. Consilium autem inter se habentibus, Walterus Senzavehor omnino se in ultionem fratrum ire contradixit, donec eventus rei planius innotesceret, et præsentia Petri adesset, cujus consilio omnia acturi essent. Hoc consilio Walteri sedatus est populus octo diebus, præstolans adventum Petri. Sed nequaquam adhuc potuit ab imperatore redeundi licentiam habere. Octavo dehinc die Turci, viri militares et arte belli illustres, surrexerunt ab urbe Nicæa, numero centum, regionem et urbes in montanis sitas perlustrantes, scire et intelligere volentes de præda et rapinis quas Galli abduxerant. Ibi ipsa die plurimos peregrinos, hac et illac vagantes, diversis in locis, interdum decem, interdum quindecim, aut eo amplius, decollasse perhibentur. Hoc denique rumore in castris Petri rursus ventilato, scilicet Turcos adesse et suos circumvagos decollasse, omnino ex-eusant credere tam longe eos a Nicæa descendisse. Sed tamen aliqui consilium dederunt ut eos persequerentur, si adhuc in finibus illis reperiri possent.

CAP. XX. — *Quomodo exercitus, ad ultionem sociorum armatis, Solymanus cum multa manu occurrerit pugnaturus.*

Interea veritate comperta, exoritur tumultus in populo et unanimiter pedites conveniunt Reinoklum de Breis, Walterum Senzavehor, Walterum quoque de Breitol et Folckerum Anreliensem, qui erant principes exercitus Petri, quatenus ad vindictam fratrum consurgerent adversus Turcorum audaciam. Sed hi prorsus ituros se negant, donec Petri præsentiam et consilium haberent. Godefridus autem Burel, magister peditum, illorum responsa auditis timidos minime in bello valere tam egregios milites asserens, sæpius sermone aspero improperat

malo de actibus et infortunio retulerunt, nempe qualiter exercitus Hungaros Malevillæ occiderit, et quomodo ad civitatem Nicæ veniens, pro benefactis mala civibus reddiderit, sed non tamen hoc impune præsumserit. Imperator hæc audiens, Petro legatos dirigit; qui Petrum, vacua et deserta civitate relicta, in urbem Sternitz cum omni comitatu suo profectum reppererunt, ex edicto imperatori hæc illi nuntia ferentes: « Petre, domino imperatori graves de te tuisque querimonie allatæ sunt, eo quod in regno ipsius prædam et seditionem tuas fecerit exercitus. Quapropter ex imperio ipsius interdicitur tibi ne ultra tres dies moram facias in aliqua regni sui civitate, donec urbem Constantinopolim ingrediaris. Civitatibus autem omnibus, per quas transiturus es, ex imperatoria jussione præcipimus ut pacifice tibi omnia tuisque vendant, et quia Christianus es, Christianique tui consocii, non ultra iter tuum impedian. Et quicquid in superbia et furore satellites tui adversus ducem Nichitam deliquerunt, prorsus tibi remittit; scit enim quod pro hac injuria graviter poenas exsolvistis. » Petrus, hæc audita domini imperatoris legatione pacifica, non modicum gavisus et præ gaudio lacrymatus, gratias Deo retulit, qui, post nimiam et severam correptionem, nec immeritam, sibi suisque dedit gratiam in conspectu tam magnifici et nominatissimi imperatoris.

CAP. XV. — Quomodo Petrus secundam imperatoris legationem acceperit, ut Constantinopolim maturaret iter.

Igitur mandatis illius obediens, a Sternitz civitate processit, et ad urbem Phinopolim cum omni populo suo secessit. Ubi universo casu et infortunio suo recitato in audientia omnium Græcorum civium, plurima Byzantium, argenti, equorum et mulorum munera suscepit pro nomine Jesu et timore Dei, omnibus super eum misericordia motis. Deinde post tertiam lucem hilaris et lætus in largitate rerum necessariarum migrans, Adrianopolim secessit. Ubi duobus solummodo diebus hospitio remoratus extra muros urbis, tertia luce exorta inde recessit. Nam secunda legatio imperatoris sollicitabat eum, ut Constantinopolim maturaret iter, quia fervebat imperator desiderio videndi eundem Petrum, propter famam quam de illo audierat. Ut autem ventum est Constantinopolim, exercitus Petri jussus est procul a civitate hospitari, quibus emendi licentia pleniter concessa est.

CAP. XVI. — Quomodo Petrus et exercitus ab imperatore benigne susceptus sit, et deinde mare transierit.

Petrus vero statura pusillus, sed sermone et corde magnus, in præsentiam imperatoris cum solo Folkero introducit a legatis ipsius imperatoris, uti videret si esset sicut de illo fama erat. Petrus vero introiens ad imperatorem confidenter, in nomine Domini Jesu Christi, salutavit, et quia in ipsius Christi amore et gratia ad visitandum sanctum ejus sepulcrum ex patria sua secesserit, recitat per singula, et adversitates quas jam in brevi pertulerit commemorat. viros potentissimos, comites et duces

A nobilissimos, se post modicum subsecuturos de-
tiat, qui causa visendi Dominicum sepulcrum,
dentissimo desiderio pariter viam insistere Jer-
lem decreverint. Imperator autem, viso Petri
animi illius intentione ex ipsius verbis cognita,
velit aut quid de suo cupiat requirit. Qui ut mi-
corditer accipiat precatur, unde sustentationem
cum suis habeat, asserens quanta et quam iam
rabilia bona ex imprudentia et rebellione sua
amiserit. Imperator, hac Petri humilitate tam
motus misericordia, ducentos byzantios aureos
dari jussit; de moneta vero quæ dicitur tanta
modium unum exercitui illius erogavit. Post
Petrus, a colloquio et palatio imperatoris regressus
et benigne ab eo commendatus, solummodo quatuor
diebus requievit in campis et prædio ad Constau-
nopolim, ubi simul Walterus Senzavehor suus
vit tentoria, socius factus ab ipso die et deinceps
admistis copiis, armis et universis usui necessariis
Deinde diebus quinque completis, tentoria sua
ventes, brachium maris S. Georgii navigio et ad
lio imperatoris superant, et terminos Cappadociae
intrantes, per montana ingressi sunt Nicomedia
ibidem pernctantes. Et post hæc ad portum
vocatam Civitot castrametati sunt. Illuc
mercatores admovebant naves onustas cibariis
frumenti, olei et hordei, caseorumque abundantibus
vendentes omnia peregrinis in æquitate et mensura
In hac itaque necessariorum plenitudine gaudentes
et corpora fessa curantibus, adsunt nuntii Chris-
tissimi imperatoris, qui Petro exercituique
interdixerunt iter versus montana Nicæ præ-
propter insidias et incursus Turcorum, donec
plurior numerus adfuturorum Christianorum illi
cresceret. Petrus vero audiens, legationi et consilio
imperatoris acquievit, ut et universus populus Chri-
stianorum. Et curriculo duorum mensium illi
pace et lætitiis epulati, moram fecerunt, secum
omni hostili impetu dormientes.

CAP. XVII. — Quomodo in terra urbis Nicæ imperator prædam fecerit, et castellum quoddam Solymani cepit.

Post duos itaque menses, lascivi et effrenati
præ otio et inæstimabili copia ciborum, vocem Pe-
tri non audientes, sed contra voluntatem illius, in ter-
ram Nicæ urbis et regni Solymani, ducis Turcorum,
per montana ingressi sunt, deprædati armenta
boves, oves, hircos, greges Græcorum Turcis lan-
lantium, et ad socios deferentes. Petrus hæc intus
tristi animo accepit, sciens quia non impune foris
Unde sæpius admonuit ne ulterius prædam hæc
juxta consilium imperatoris contingerent; sed hæc
insipienti et rebelli populo locutus est. His itaque
prosperè succedentibus et nullam adhuc prædam
excussionem metuentibus, visum est animosioribus
ventosis juvenibus, quatenus, assumpta manu
exercitu, prædam in pratis et pascuis ante muros
civitatis Nicæ in conspectu Turcorum rapere
abducerent. Quapropter ad septem milia pedum

inglobati, cum equitibus tantum trecentis loricatis, A vexillorum suorum elevatione et tumultu nimio cuncti, septingentos boves cum cæteris pecoribus prætis Nicææ urbis abduxerunt; et ad tabernacula tri remeantes, plenum et pingue fecerunt convivium; plurimum vero gregis vendiderunt Græcis et autis imperatori subditis. Videntes autem Teutonici via Romanis Francigenis res prospere successit, et quod sine impedimento toties cum præda sua reversi sunt, accensi et ipsi rapinarum avaritia, ad via millia in unum conferuntur peditum, equites ucenti tantum, et in signis ostreis et purpureis secutitum per eadem montana ingressi, ad castellum uoddam Solymani, viri magnifici, ducis et principis urcorum, pervenerunt, ubi montana terminantur silva, distans a Nicæa spatio trium milliarium. B ggressi sunt autem omni virtute armorum et fremitu bellico præfatum castellum, quousque habitatores illius expugnatos percusserunt in ore gladii, Græcis Christianis solummodo parcentes; cæteri omnes in ipso præsidio inventi, aut cæsi aut ejecti sunt. Expugnato itaque præsidio et habitatoribus jus expulsi, in abundantia alimentorum illic reerta lætati sunt. Et victoria hac jucundati, consilium invicem dederunt, ut in præsidio hoc remanentes, terras Solymani et principatum ejus facile a virtute sua obtinerent, prædas et escas undique comportarent, et secure Solymanum debilitarent, quousque magnorum principum promissus exercitus propinquaret.

CAP. XVIII. — *Quomodo Solymanus dux, congregatis Turcis, prædictum castrum expugnaverit, quosdam captivos duxerit, reliquos occiderit.*

Solymanus autem, dux et princeps exercitus Turcorum, adventu Christianorum audito, tum præda et rapinis, suorum quindecim millia ab omni Romania et regno Corrozan contraxit, viros peritissimos belli in arcu corneo et osseo, et sagittarios agillimos. quibus congregatis, post duos dies Teutonicorum victoriæ, ad urbem Nicæam revertitur de terra longinqua cum adunatione validissima: ubi amplior ira et dolor illi auctus est ex fama Alemannorum et invasione præsidii, quod amiserat, et strage ac ejectione virorum suorum. Deinde tertiæ diei sole orto, Solymanus cum omni comitatu suo castrametatus, Nicæa, præsidio, quod Teutonici invaserant, applicuit. Quod signiferi illius in virtute sagittariorum orthiter assilientes, Teutonicos in mœnibus atrociter resistentes sagittis crudeliter insigunt ac fatigant, quousque ad defensionem ultra stare non valentes, a muro et mœnibus immoderato grandine sagittarum retrusi sunt, infra præsidium protectionem a aculis nudi et angustiatii quærentes. Turci vero videntes quia Alemannos a muris et mœnibus repræserant, trans muros et mœnia transcendere parant. Sed Alemanni, qui infra præsidium erant, vitæ solliciti et studiosi, penetrare volentibus lanceas opponabant; alii gladiis et bipennibus in faciem illis resistebant, quousque non ultra conscendere ausi

sunt. Turci igitur, hac sagittarum impugnatione et nimio grandine Alemannos abstertere non valentes, comportaverunt omnia lignorum genera ad ipsam januam præsidii. Quæ igne submisso combusta est, et plurima ædificia, quæ erant in arce, donec flamma et calore invalescente, alii exusti sunt, alii a muris salutem sperantes desiliunt. Sed Turci, qui foris erant, exeuntes et fugientes ense trucidabant; alios, vultu et corpore juvenili venustos, circiter ducentos abduxerunt captivos; cæteri omnes gladio et sagitta consumpti sunt.

CAP. XIX. — *Quomodo exercitus per dies octo Petrum expectaverit, et quomodo quosdam Turci de exercitu decollaverunt.*

Ultione hac gravi Solymano cum suis et cum Alemannis captivis, regresso, fama tam crudelissimæ necis Teutonicorum perlata est in castris Petri. Unde animi et corda cunctorum, vehementi consternata sunt dolore super interitu confratrum suorum. Hoc ergo infortunio suorum moti, sæpius consiliis inter se utuntur, utrum recenter in ultionem illorum insurgerent, an Petrum operirentur. Ante hos enim dies Petrus Constantinopolim ad imperatorem migraverat, pro exercitu suo rogaturus, ut illis venditionem necessariorum alleviaret. Consilium autem inter se habentibus, Walterus Senzavehor omnino se in ultionem fratrum ire contradixit, donec eventus rei planus innotesceret, et præsentia Petri adesset, cujus consilio omnia acturi essent. Hoc consilio Walteri sedatus est populus octo diebus, præstolans adventum Petri. Sed nequaquam adhuc potuit ab imperatore redeundi licentiam habere. Octavo dehinc die Turci, viri militares et arte belli illustres, surrexerunt ab urbe Nicæa, numero centum, regionem et urbes in montanis sitas perlustrantes, scire et intelligere volentes de præda et rapinis quas Galli abduxerant. Ibi ipsa die plurimos peregrinos, hac et illac vagantes, diversis in locis, interdum decem, interdum quindecim, aut eo amplius, decollasse perhibentur. Hoc denique rumore in castris Petri rursus ventilato, scilicet Turcos adesse et suos circumvagos decollasse, omnino ex-eusant credere tam longe eos a Nicæa descendisse. Sed tamen aliqui consilium dederunt ut eos persequerentur, si adhuc in finibus illis reperiri possent.

CAP. XX. — *Quomodo exercitus, ad ultionem sociorum armatis, Solymanus cum multa manu occurrerit pugnaturus.*

Interea veritate comperta, exoritur tumultus in populo et unanimiter pedites conveniunt Reinoldum de Breis, Walterum Senzavehor, Walterum quoque de Bretoll et Folckerum Aureliensem, qui erant principes exercitus Petri, quatenus ad vindictam fratrum consurgerent adversus Turcorum audaciam. Sed hi prorsus ituros se negant, donec Petri præsentiam et consilium haberent. Godefridus autem Burel, magister peditum, illorum responsis auditis timidos minime in bello valere tam egregios milites asserens, sæpius sermone aspero improperat

viris his qui Turcos persequi in ultionem fratrum ceteros socios prohiberent. Econtra primores legionis contumelias et impropria illius suorumque sequacium ultra ferre non valentes, ira et indignatione graviter moti, ituros se pollicentur adversus Turcorum vires et insidias, etiamsi mori contingat illos in prælio. Nec mora, surgente primo diluculo quartæ diei, per universa castra jubentur armari universi equites et pedites, et signis cornicinum intonare, et bellum congregari. Soli inermes et infirmi cum semineo sexu innumerabiles in castris relictæ sunt. Armati vero, et universi congregati ad viginti quinque millia peditum et quingentos equites loricatorum, viam insistent ad urbem Nicæam, ut duces Solymanum et ceteros Turcos, bello lacescentes, in ultionem confratrum cum eis prælium committerent. In sex acies itaque divisi et ordinati, et quibusque vexillis attitulati, in dextro et in sinistro incedebant. Vix tria milliaria a portu et statione Civitot processerant, absente et omnia ignorante Petro, per prædictam silvam et montana in vociferatione et tumultu vehementi gloriantes et intonantes, et ecce Solymanus cum omni comitatu suo intolerabili eadem silvam ex fronte altera intraverat, a Nicæa urbe descendens, ut repentino tumultu Gallos in castris incurreret, et nescios ac improvisos in ore gladii universos consumeret atque deleret. Hic audito adventu et vehementi strepitu Christianorum, miratur nimium quidnam tumultus is voluerit; nam latebant eum universa, quæ Christiani decreverant. Statimque peregrinos adesse intelligens, suos sic alloquitur: « Ecce Franci ad quos tendimus adsunt. Certum autem sit vobis quia adversum nos pugnaturi veniunt. Sed quantocius a silva et montanis recedamus in apertam camporum planitiem, ubi libere cum eis prælia conseramus, et nullum invenire possint refugium. » Quod ita ad vocem Solymani actum est, et in silentio magno a silvis et montanis egressi sunt.

CAP. XXI. — Quomodo Turci cum Christianis graviter confixerint.

Francigenæ autem, Solymani ignorantes adventum, a silvis et montanis in clamore et alta vociferatione procedebant, tunc primum Solymani acies mediis campis intuentes et eos ad prælium operientes. Quibus visis, invicem se confortare in nomine Domini cœperunt, duasque acies præmittunt, quæ quingentos equites habebant. Solymanus autem duas acies præmissas intuens, frena sine tardatione laxat equi, laxantque sui et inaudita atque intolerabili vociferatione reddunt attonitos et stupefactos milites catholicos. Dehinc sagittarum grandine per medias irruunt acies, quæ, graviter attritæ et dissipatæ, a subsequente sua multitudine divisæ sunt. Audita hac armorum concussionem, et vociferantium Turcorum crudeli insecutione, postremi exercitus, qui nondum a silva processerant, in unum conglobantur in angusta semita, per quam venerant, ad resistendum et prohibendum semitæ angustiam et montana; præ-

verò acies, per quas Turci a societate divisæ inperant, ad silvam et montana reditum non habentes, versus Nicæam iter arripiunt. De qua templo reversi, fortiter inclamantes per meturcos revolant, et sese tam equites quam ped invicem commonentes, ducentos milites Turcorum in momento peremerunt. Turci autem vident quia virtus equitum prævaluisse in concertatione suorum, equos eorum transmissis sagittis vulnerat et sic in pedibus fortissimos athletas Christi nudant.

CAP. XXII. — Quomodo Turci infinitam multitudinem Christianorum peremerint.

Ubi Walterus Senzavehor trans loricam et per cordia septem sagittis inflixus occubuit, Reisdus de Breis et Folcherus Carnutensis, viri devotissimi in terra sua, simili martyrio ab hostibus consumpti ceciderunt, sed non sine magno strage Turcorum. Walterus vero de Bretoil, Walramni, et Godefridus Burel, magister peditum inter vepres et dumeta fuga elapsi, per angustam semitam, qua tota manus subtracta a prælio et a unum collecta habebatur, reversi sunt. Quæ fuga ac desolatione cognita, universi in fugam versunt, accelerantes iter versus Civitot, eadem qua venerant, parum se defendentes ab hostibus. Turci itaque, gaudentes prospero successu victorie, detruncabant miseram manum peregrinorum, et spatio trium milliarii cædendo usque ad tentoria Petri persecuti sunt. Tentoria vero intrantes, quot repererunt languidos ac debiles, clericos, monachos, mulieres grandævæ, pueros sugentes, et nemque ætatem gladio extinxerunt, solummodo puellas teneras et moniales, quarum facies et foroculis eorum placere videbatur, juvenesque imberbes et vultu venustos abduxerunt, pecuniam, vestes, mulos, equos et omnia pretiosiora cum ipsis loricis Nicæam asportarunt. Est autem supra litas maris, juxta prædictum Civitot, præsidium quoddam antiquum et desertum, ad quod, tria millia peregrinorum, fugam arripiantes, ingressi sunt dirutum præsidium pro spe defensionis. Sed portas et obsecra nulla reperientes, clypeos pro porta, sic ut ante auxilio destituti, cum ingenti mole saxorum et advolverunt, lanceis tantum et arcu ligneo et micilibus saxis viriliter pro vitæ necessitate se defendentes ab hostibus. Turci vero, videntes se parum proficere in cæde inclusorum, undique circum præsidium, quod erat sine tecto, sagittas in altum intorquentes, ut ab æthere revertentes in verum et in corpora inclusorum corruentes, missiles extinguerent cæterique hoc viso in deditionem recerentur. Plurimi sic læsi et extincti illic fuisse referuntur, sed crudeliorem ab impiis prænam metuentibus, non armis, non vi exire coacti sunt.

CAP. XXIII. — Quomodo tria millia Christianorum qui evaserant, a Turcis obsessi, imperatoris auxilio liberabantur.

Jam sol mediam diem peregerat, quando hæc ita

Ilia præsidium ingressa a Turcis obsessi sunt. Sed celeriter pro vitæ necessitate se defendentes, nullo ingenio, aut in ipsius noctis umbra ab hoc assidio potuerunt divelli, donec nuntius quidam æreus fidelis et catholicus, noctu navigio mare ansiens, Petro in civitate regia reperto, omnia pericula eorum retulit, et cæterorum casum et consumptionem. Petrus agnito periculo suorum et fortunio consumptorum, lugens ac dolens, impetorem humiliter deprecatur, quatenus misellis peregrinis paucis, tot millium reliquiis, in nomine Iesu Christi subveniat, et non a tantis carnificibus isolatos et anxios consumi patiatur. Imperator edito Petro de casu et obsidione suorum, motus a misericordia, et undique Turcopolis accitis, et incitis nationibus regni sui, præcepit sub omni conditione trans brachium maris fugitivis et obsessis Christianis subvenire, et Turcos ab obsidione repugnatos effugare. Turci autem imperatoris edicto imperto, media nocte cum captivis Christianis et solis plurimis a præsidio se moverunt, et sic inclusi et obsessi peregrini milites ab impiis liberati sunt.

AP. XXIV. — *Quomodo quidam Codescalcus magnam manum in eandem expeditionem contraxerit.*

Non multo temporis intervallo post Petri transitum, quidam presbyter Codescalcus nomine, Teutonicus natione, incola fluminis Rheni, ejusdem viæ in Jerusalem amore et desiderio succensus ex Petri admonitione, plurimorum corda ex diversis nationibus ad instandum pariter viam suo excitavit sermone, et ex diversis regionibus Lotharingæ, orientalis Franciæ, Baviaræ, Alemanniæ supra quindecim millia contraxit, tam militaris quam pedestris vulgi, qui pecunia ineffabili cum cæteris rebus necessariis collecta, iter suum pacifice usque in regnum Hungariæ continuasse perhibentur. Ad portam vero Meseburg et ejus præsidium, gratia regis Cammani venientes, honorifice introducti sunt. Quibus tiam concessa est licentia emendi vitæ necessaria; et pax utrinque indicta ex præcepto regis, ne qua editio a tanto exercitu oriretur. Sed dum per aliquot dies moram illic facerent, et vagari cœpissent, Savi vero et Suevi, gens animosa, et cæteri fatui modum potandi excederent, pacem indictam violant, Hungaris vinum, hordeum et cætera necessaria paucis auferentes, ad ultimum oves et boves per viros rapientes occiderunt, resistentes quoque et excutere volentes peremerunt; cæteraque plurima lagitia, quæ omnia referre nequimus, perpetrarunt sicut gens rusticano more insulsa, indisciplinata et indomita. Juvenem quemdam Hungarum, ut aiunt qui præsentem fuerunt, pro vilissima contentione panno per secreta naturæ transfixerunt in fori platea. Cujus rei, et cæterarum injuriarum querimoniæ, usque ad aures regis suorumque principum perlata est.

AP. XXV. — *Qualiter omnis exercitus Codescalci insolenter agens in Hungaria peremptus sit.*

Rex, hac inquietatus infamia, totaque illius domo turbata, præcepit satellitibus suis se armare et signo totam Hungariam in ultionem hujus facinoris cæterarumque contumeliarum commoveri, et nulli peregrinorum parcere, eo quod sceleratam rem perpetrassent. Mox exercitus Codescalci tam crudele mandatum regis ad internecionem eorum intelligentes, signis intonnerunt per universas societates, et in campo Belegrove secus oratorium S. Martini conglobati sunt. Nec mora, regia virtus totius regni Hungariæ in armis adfuit, ut populum conglobatum disturbaret. Sed fortiter resistentes, sicut anxios et vitæ sollicitos, in gladiis et lanceis et sagittis Teutonicos reppererunt. Quapropter et ipsi minus eos aggredi ausi sunt. Ut ergo viderunt quia illis res erat pro anima, et non sine inestimabili damno cum Gallis committere possent, blande eis in dolo locuti sunt in hunc modum: « Pervenit querimonia ad dominum nostrum regem de injuriis, quas regno suo intulistis. Sed arbitratur vos non omnes hujus facinoris reos, eo quod plurimi inter vos sensati habeantur, et non minus vos molestaverit pax violata, quam ipsum regem et suos. Unde, si domino regi satisfacere vultis, et principes terræ placare, oportet et necesse est ut omnia arma vestra in manum domini regis reddatis, et ex consilio nostro pacificos vos exhibeatis, in ditionem vero regis cum omni pecunia, quam habetis, intrantes, iram ejus mitigetis, et sic gratiam in oculis ejus inveniat. Sin autem aliud egeritis, nec unus quidem vestrum aut faciem ejus suorumque vivere poterit, quia contumeliam et injuriam nimiam in regno ejus exercuistis. » Codescalcus igitur et cæteri viri sensati hoc audientes, et puram fidem ex his credentes verbis, et quia Hungari Christianæ erant professionis, universo cœtui consilium dederunt quatenus juxta hunc sermonem, ad satisfaciendum regi arma redderent, et sic omnia in pacem et concordiam redirent. Acquieverunt universi huic consilio, et loricas, galeas et omnia arma totamque pecuniam (stipendium vitæ suæ scilicet in Jerusalem) in manus magistratus regis reddiderunt, ac humiles et tremefacti colla sua regi subdiderunt, totius misericordiæ et humanitatis certi erga regem consequendæ. Ministri vero regis et milites universa arma palatio regis intulerunt in conclavi, pecuniam et cætera pretiosiora, quæ tantus congesterat exercitus, in ærarium regis deputaverunt. Sic armis universorum in conclavi repositis, omnem clementiam, quam polliciti sunt regem in populo habiturum, mentiti sunt, quin potius crudeli strage irruentes in eos, inermes ac nudos detuncabant ac cadem inmanissimam in eos exercebant, adeo ut, sicut hi pro vero affirmant qui præsentem vix evaserunt, extinctis et occisis corporibus et sanguine tota planities Belegrove occuparetur, et pauci ab hoc martyrio liberarentur.

CAP. XXVI. — *Quomodo ex diversis regnis copiosa gens in eandem expeditionem adunata sit.*

Eodem anno, ætatis tempore inchoante quo Petrus et Godescalcus congregato exercitu præcesserant, postmodum ex diversis regnis et terris scilicet e regno Franciæ, Angliæ, Flandriæ, Lotharingiæ gens copiosa et innumerabilis Christianorum, igne divini amoris flagrans, et crucis signo suscepto, undique incessanter per turmas suas confluebant cum omni supellectile et substantia rerum et instrumentis armorum, quibus Jerusalem proficiscentes indigebant. His itaque per turmas ex diversis regnis et civitatibus in unum collectis, sed nequaquam ab illicitis et fornicariis commistionibus avertis, immoderata erat commessatio, cum mulieribus et cum puellis sub ejusdem levitatis intentione egressis assidua delectatio et in omni temeritate sub hujus viæ occasione gloriatio.

CAP. XXVII. — *De strage Judæorum Coloniae.*

Unde, nescio si vel Domini judicio, aut aliquo animi errore, spiritu crudelitatis adversus Judæorum populum surrexerunt per quascunque civitates dispersum; et crudelissimam in eos exercuerunt necem, et præcipue in regno Lotharingiæ, asserentes adesse principium expeditionis suæ et obsequii contra hostes fidei Christianæ. Hæc stages Judæorum primum in civitate Coloniensi a civibus acta est; qui subito irruentes in modicam manum illorum, plurimos gravi vulnere detruncaverunt, domos et synagogas eorum subverterunt, plurimum pecuniæ inter se dividentes. Hac ergo crudelitate visa, circumter ducenti in silentio noctis Nussiam navigio fugam inierunt, quos peregrini et cruce signati comperientes, nec unum quidem vivum reliquerunt, sed simili multatos strage rebus omnibus spoliaverunt.

CAP. XXVIII. — *De simili strage facta Moguntia.*

Nec mora, post hæc viam insistentes, sicut devoverant, in multitudine gravi Moguntiam pervenerunt. Ubi comes Emicho, vir nobilissimus et in hac regione potentissimus, cum nimia Teutonico-rum manu præstolabatur adventum peregrinorum, de diversis locis regia via illic confluentium. Judæi vero civitatis illius intelligentes necem confratrum suorum, nec manus tantorum se posse evadere, ad episcopum Rothardum spe salutis confugiunt, thesauros infinitos in custodiam et fidem illius reponentes, multumque de protectione ejus, quia civitatis ejusdem erat episcopus confidentes. Hic autem summus sacerdos civitatis pecuniam inauditam ab eis receptam caute reposuit, Judæos in spatiosissimo domus suæ solerio a specie comitis Emichonis et ejus sequacium constituit, ut illic in tutissimo ac firmissimo habitaculo salvi et sani remanerent. Verum Emicho et cætera manus habite consilio, orto sole diei in sagittis et lanceis in solerio Judæos assiliunt, quos, fractis seriis et januis, expugnatos ad septingentos peremerunt, frustra resistentes contra tot millium vires et assultus; mulieres pariter trucidaverunt, pueros teneros cujusque ætatis et sexus in ore gladii percusserunt. Judæi vero videntes Christianos hostes

in se suosque parvulos insurgere et nulli ætati parere, ipsi quoque in se suosque confratres natum mulieres, matres et sorores irruerunt, et in eadem peremerunt. Matres pueris lactentibus (quod dictu nefas est), guttura ferro secabant, et transforabant volentes sic potius manibus propriis perire quam incircumcisorum armis extingu.

CAP. XXIX. — *Quomodo exercitus, negato transitu cum Hungaris conflizerit.*

Hæc Judæorum cæde tam crudeliter peracta paucisque elapsis, et paucis timore potius quam amore Christianæ professionis baptizati cum plurimis illorum spoliis comes Emicho, Clareboldus de Vinduil, Thomas, et omnis illa intolabilis societas virorum ac mulierum viam Jerusalem continuarunt, tendentes versus regnum Hungariæ ubi transitus regia via universis peregrinis minime negari solebat. Sed his ad præsidium regis Hungariæ burg venientibus, quod fluvii, Danubius et Lintax paludibus firmant, pons et porta præsidii clausa reperitur, ex præcepto regis Hungariæ, quia iam magnus invaserat universos Hungaros pro eis quam exercuerant in confratres eorum, et ad fesebant corpora occisorum, cum tantus subsecutus est exercitus. Erant enim ducenta millia equorum et peditum, sed equitum vix ad tria millia computabatur numerus. Clausa itaque janua, et universi transitu per regnum negato, locaverunt castra in camporum planitiem, et nuntios regi dirigentes pacemque quærentes, minime in pace et propositione sua auditi sunt. Hinc Emicho, Thomas, Clareboldus, viri militari actione illustres, cum ceteris iniquioribus ineunt consilium, ut regis terras ex utraque parte jacentes vastarent, nec hinc recederent, donec trans paludem et fluvium Lintax pons locaretur, per quem muro præsidii aliqua arte appropinquare et transforarent, ut vel sic transitus in virtute suorum pateret. Qui diebus multis a medio mensis Januarii ante præsidium residentes, et pontem componentes sæpius inclusos expugnabant, defensores vero præsidii fortiter resistentes hinc et hiuc jacula intorquebant, et plurimam stragem utrinque faciebant. Interdum hi ex arce erumpentes in virtute loricatorum, fortiter Gallos citra fluvium et pontem urgebant, interdum Galli prævalentes, Hungaros bello et vulnere aggravatos usque in præsidium remittebant. Die autem quodam circa nonam, Thomas, Clareboldus et Willhelmus cum trecentis lorica et galea indutis, et equo doctis milibus descendunt ad insidias, ubi transitus Hungarorum navigio sæpius fiebat ad tuendam terram, si forte cum illis configere, et bellum committere opportunitas daretur, aut armenta illorum inventa depredari possent. Illis ergo hac in spe descendebant septingenti milites regis ad explorandum exercitum Christianorum occurrerunt in equis militariibus et armis. Qui videntes, ab eis se nequaquam posse effugere, subito Gallorum turmas incurrerunt; et prælia committentes, superati et vulnerati graviter

At sunt, fugam per nota loca facientes, et suam terram tristes et dolentes navigio remeantes. In cōflictione Willhelmus principem exercitus Ungarorum et collateralem regis aggressus, virum assem et niveis crinibus reuidentem, decollavit.

Hac victoria universæ legiones totam noctem in lætitia vigilem duxerunt, et multos Hungarum captivos habuerunt.

AP. XXX. — *Qualiter subito disturbato exercitu innumerabilis multitudo perierit.*

Postquam huiusmodi plurimas congressiones, et quotidianas strages per longum temporis spatium, exercitus lædio victus, et escarum defectione attenuatus, die constituto in virtute loricatorum transmontem, quem firmaverant, alii conferuntur, alii per paludes diffusi præsidium Meseburg fortiter agrediuntur. Et applicitis ingeniis, duobus in locis viros perforant, Hungaros non parce angustiant, nec fere omnibus, in crastino si persisterent, periretur. Rex autem Calomanus et omnis comitatus ejus mature equos ascenderunt, parati ad fugam versus regnum Russiæ, si tantam vim Gallorum, superato præsidio, terram ingredi viderent. Pontes nim longa vetustate dirutos reparaverant, per quos transire possent paludes et fluvijs in terram Russiæ, si necessitate cogerentur. Sed dum fere omnia prospere successissent Christianis, et muros grandis aramine penetrassent, nescio quo casu aut infortunio tantus timor universum exercitum invasit, ut in fugam pariter redderentur, ut quasi oves a lupis fruentibus dispersi et concussi, hac et illac diffusum quærentes, sociorum obliviscerentur, Hungari vero, videntes tam subito, athletas fortes deficere et fugam maturare, in virtute magna e portis cum ege exsiliunt, sine tardatione fugientes persequuntur, plurimam cædem exercentes et plurimos captivantes, ac plerumque noctis in persecutione consumentes. Pedestris vulgi utriusque sexus tanta facta est occisio ut aquæ Danubii et Lintæ in sanguineas mutarentur undas. Plurimi vero et numero incomparabiles per aquas liberari sperantes, præ timore imminentis occisionis Danubii undis cæco ausu inferuntur, et aquis vehementibus suffocantur. Mira-

bile dictu! tanta fugitivorum submersio facta est ut tam spatiosi fluminis aquæ præ tot millium corporibus per aliquantum tempus videri non possent. Emicho autem, Thomas, Clareboldus, Willhelmus, et alii pauci, quorum equi cursu adhuc valebant, incolumes evaserunt, et aliqui, qui in palustri herba frutetisque latuerunt, aut in opaca nocte fugere potuerunt. Emicho et quidam suorum, via qua venerant, reditum fugiendo tenuerunt; Thomas, Clareboldus et plures suorum versus Carinthiam et Italiam fuga elapsi sunt. Sic manus Domini contra peregrinos esse creditur, qui nimis immunditiis et fornicario concubitu in conspectu ejus peccaverant; et exsules Judæos, licet Christo contrarios, pecuniæ avaritia magis quam pro justitia Domini gravi cæde mactaverant, cum justus iudex sit Dominus, et neminem invitum aut coactum ad jugum fidei catholicæ jubeat venire.

CAP. XXXI. — *De superstitione anseris et capellæ.*

Fuit et aliud scelus detestabile in hac congregatione pedestris populi stulti et vesanæ levitatis, quod Domino odibile et omnibus fidelibus, incredibile non dubitatur. Anserem quemdam divino Spiritu asserebant afflatum, et capellam non minus eodem repletam, et has sibi duces hujus secundæ viæ fecerant in Jerusalem, quas et nimium venerabantur, ac bestiali more his intendeabant ex tota animi intentione. Quod absit a fidelibus cordibus, ut Dominus Jesus a brutis animalibus et insensatis sepulcrum sui sanctissimi corporis visitari velit, et hæc fieri duces Christianarum animarum, quas pretio sanguinis sui ab idolorum spurcitiis revocatas redimere dignatus est, cum cælos ascensurus duces et rectores populi sui sanctissimos et Deo dignos præsules et abbates præordinaverit, non bruta insensata animalia! Sed quid mirum, si modernis temporibus hujusmodi abominaciones, et tam fœda scelera, inter aliquas societates tot millium inventa sunt, quæ Dominus in caput eorum reddiderit, cum temporibus Moysi et Josue et cæterorum servorum Domini in medio justorum inventa sit iniquitas, et ab eo, qui est Dominus ultionum, virga suæ majestatis correpta et purificata?

LIBER SECUNDUS.

CAP. I. — *Cum quibus et quo tempore dux Godfridus secundam inierit profectionem.*

Igitur post Petri Eremitæ profectionem, post Waltheri Senzavehor militis egregie occisionem ejusque exercitus gravissimum casum, dehinc modico intervallo post crudelem stragem Godescalci presbyteri, et ejus exercitus, post infortunium comitis Alemanniæ, Emichonis, cæterorumque fortium virorum et principum de terra Galliæ, scilicet Drogonis

de Nahella, Clareboldi de Vinduil, ac contritionem sui exercitus crudeliter factam in regno Hungariæ ad portam Meseburg, Godfridus, dux Lotharingiæ, vir nobilissimus, fraterque ejus uterinus, Baldewinus, Wernerus de Greis, cognatus ipsius ducis, Baldewinus pariter de Burg, Reinardus comes de Tul, Petrusque frater ejus, Dudo de Cons, Henricus de Ascha, ac frater illius Godfrides, fortissimi milites ac principes clarissimi, eodem anno medio mensis Au-

gust, viam recto itinere in Jerusalem facientes, in A
 terram Österreich ad civitatem Tollenburg, ubi flu-
 vius Lintax regnum Gallie terminat et dividit hospi-
 tio resederunt curriculo trium hebdomadarum
 mensis Septembris, ut audirent et intelligerent qua
 occasione exorta seditione, peregrinorum exercitus
 paulo ante hos dies perierit, et a proposito eundi
 Jerusalem cum suis principibus et ductoribus aversus
 fuerit, jamque eis obviam desperatus redierit.

CAP. II. — *Principes per internuntios conveniunt
 Pannonie regem, quare perdidit populum Do-
 mini.*

Tandem post plurimum mali rumoris, quid pri-
 mum, quid cautius et consultius agerent ad explo-
 randam rem et crudelitatem Hungarorum, quam
 fecerant adversus Christianos confratres, dum sæpius
 tractarent, visum est omnibus utile consilium, ut
 neminem ex nominatissimis et capitaneis viris ad
 inquisitionem tam nefandi homicidii et sceleris
 præmitterent, præter Godefridum de Ascha, eo quod
 notus esset Calomano, regi terræ, ante multum
 tempus hujus viæ in legationem ducis Godefridi
 missus ad eundem regem Hungarorum. Alios vero
 duodecim electos ex familia ipsius ducis, Balderi-
 cum, inquam, Stabelonem et quorum nomina latent,
 una cum illo direxerunt, ut legationem tantorum
 principum hoc modo aperirent: «Regi Hungarorum
 CALOMANO GODEFRIDUS, dux Lotharingorum, et cæ-
 teri comprimores Gallie, salutem et omne bonum in
 Christo. Mirantur domini et principes nostri, cum
 Christianæ professionis sitis, cur tam crudeli mar-
 tyrii exercitum Dei viventis interemistis, terram
 vero et regnum pertransire interdixistis, et variis
 calumniis eos affectistis. Quapropter nunc timore et
 dubietate concussi, Tollenburg moram facere decre-
 verunt, donec ex ore regis intelligant cur tam
 crudele factus a Christianis, persecutoribus Chri-
 stianorum, commissum sit.»

CAP. III. — *Responsio regis, quomodo ducem accersierit.*

Respondit rex, universo cœtu suorum audiente:
 «Non Christianorum persecutores sumus, sed quicquid
 crudelitatis ostendimus aut in illorum interitu com-
 misimus, nimia necessitate compulsi fecimus. Cum
 enim primo exercitui vestro, quem Petrus Eremita
 contraxit, omnia accomodaremus, emendi licentia
 concessa in mensura et pondere æquitatis, et pacifice
 illis per terram Hungarie transitum constitueremus,
 malum pro bono nobis reddiderunt, non solum in
 auro et argento, equis et mulis et pecore regionis
 nostræ auferentes, sed et civitates et castella ever-
 tentes, hominesque nostros ad quatuor millia mor-
 tificantes, rebus et vestibus expoliaverunt. Post
 has a comitatu Petri nobis tam innumerabiles, sed
 injuste illatas injurias, subsequens exercitus Gode-
 scalci, et nunc recenter attritus, quem in fugam
 conversum obviam habuistis, castellum ac munitio-
 nem regni nostri Meseburg obsederunt, in superbia
 et impotentia virtutis suæ ad nos intrare volentes,

ut nos punirent et exterminarent, de quibus
 auxiliante vix defensi sumus.» Rex autem ut
 respondit, jussit eosdem legatos ducis honoribus
 palatio suo hospitari in loco qui dicitur Pannœ
 ubi per dies octo omnia illis necessaria in ipsa re-
 mensa affluenter ministrata sunt. Post dies
 octo rex super legationem ducis consilio primarum
 suorum accepto, remisit legatos cum legatis de
 sua, ut duci et primis exercitus in hunc modum
 sponsa portarent: «Rex CALOMANUS duci GODEFRIDO
 omnibus Christianis, salutem et dilectionem si-
 simulatione. Audivimus de te quia vir potens
 princeps tua sis in terra, et fidelis inventus
 universis qui te noverunt. Idcirco te semper
 diligens ex sola bona fama, nunc te videre et ap-
 scire optavi. Et exinde consilium accepi, ut descere-
 ad nos in castellum Cyperon sine opinione aliqui
 periculi, et utraque ripa paludis residentes, tam
 colloquium teneamus de omnibus quæ a te
 requiris, et quorum nos reos arbitraris.»

CAP. IV. — *Dux Pannoniam ingrediens quam dero-
 susceptus sit, et quid inter eum et regni prin-
 cipes conveniit.*

Hoc regis nuntio audito, dux universo cœtu re-
 ex consilio majorum trecentis tantum militibus
 assumptis, ad regem profectus est in loco presig-
 Et utrinque hinc et hinc omisso comitatu suorum
 dux solummodo Wernero de Greis, viro nobilissimo
 et propinquo ejus, Reinardo de Tul et Petro evoca-
 pontem qui paludi imminet ascendit, in quo regem
 reperiens, benignissime salutavit, et humiliter de-
 tione osculatus est eum. Dehinc inter se diversimodis
 habuere colloquia de concordia et reconciliatione
 Christianorum, quousque ratio hæc pacis et de-
 tationis adeo firmiter processit, ut se dux fidei ex-
 credens duodecim ex trecentis suscepit; cum
 quibus cum rege in Pannoniam et terram Hunga-
 rum descendit; fratrem vero Baldewinum, relicto
 Tollenburg populum regere et procurare, remansit
 exercitu trecentorum, constituit. Dux itaque Panno-
 niam ingressus, honorifice ab ipso rege et primarum
 suis susceptus est, ei que benigne et copiose omnia
 necessaria parata sunt de domo regis et mensa, quæ
 tam egregium virum decebant. Dehinc rex per dies
 octo plurimum conventum suorum habens, qui eum
 ad videndum tam nominatissimum principem con-
 fluxerant, quærebat consilium qua fide et fiducia
 salvo regno suo rebusque suorum tam copiosus exer-
 citus fortiter armatus intrmitteretur. Tandem reperi-
 tum est consilium et duci declaratum quomodo, nisi
 darentur obsides viri egregii et primores exercitus,
 nullus sibi suisque concederetur transitus, ne aliquo
 occasione assumpta, in virtute tam innumerabili
 gentis terram et regnum amitteret. His auditis, dei
 voluntati regis in omnibus cessit, et obsides quæ
 petebat dari non abnuvit, hac tamen conditione ut
 ultra peregrinorum exercitus, tam præsens quam
 futurus, per terram ejus transiret sine aliquo obsta-
 culo, et pacifice mutaret vitæ necessaria. Nec mora,

reussit rex foedus cum duce, percusserunt et universi principes regni sui in iurejurando non ultra de peregrinis transituris. His ergo sic utrinque vera fide firmatis, rex ex consilio suorum requirit Baldewinum, fratrem ipsius ducis, obsidem erit, uxorem quoque ac familiam ejus. Quod dux ne ulla contradictione adimpleri concessit, statimque post dies octo missa legatione, dux universum exercitum praecepit properare ad castellum Cyperon, et tabernacula sua hac altera in ripa fluminis et aludis collocari.

CAP. V. — Ubi exercitus jussu ducis castra posuerit.

Ad hanc ducis legationem coepit exercitus nuntium hilarescere, et gavisi sunt universi, qui antea ex diutina ducis absentia haesitabant, existimantes enim in falsa fide traditum et extinctum, sed nunc, quasi de gravi somno expergefati, surrexerunt, et juxta ducis mandatum venientes, in ripa fluminis et paludis castrametati sunt. Collocatis itaque tentoriis, dux de regno Hungariae reductus, et suis restitutus est, referens quantam ei rex curam et honorem exhibuerit, et omnia, quae cum rege et principibus ejus pactus sit, et quomodo frater ejus Baldewinus a rege in obsidem cum uxore et familia requisitus sit, donec populus cum silentio et pace transeat, alio qui nullam sibi dari licentiam trans-eundi. Et post pauca statim admonuit fratrem suum Baldewinum, obses fieret pro populo, sicut decretum erat. Qui vehementer coepit reniti et contradicere, donec dux haesitatione illius turbatus, constituit, ut ille curam exercitus Dei gereret, et ipse pro fratribus obses fieri non dubitaret. Tandem Baldewinus omni mentis suae fluctuatione exclusa, concessit obses fieri, et exilio pro salute fratrum suorum transferri.

CAP. VI. — Obsidibus datis, qualiter Hungariam transierint.

igitur tam praeclearo principe jam obside facto, et rege una cum illo in Pannoniam regresso, universus exercitus ex jussu et concessu regis per pontem trans paludem intromissus est, et ad fluvium Lintax castrametatus est. Castris vero positis, et universis hospitio sedatis, Godefridus dux praefatos per singulas domos ac tentoria acclamare constituit sub judicio mortis, ne quidquam contingerent, aut violenter in regno Hungariae raperent, et nullam seditionem moverent, sed omnia aequo pretio mutarentur. Similiter et rex per universum regnum acclamari praecepit, ut omnem copiam rerum necessarium reperiret exercitus in pane, vino, frumento, hordeo, in bestiis agri et volatilibus coeli; jussumque sub judicio vitae, ne injusta venditione Hungari gravarent exercitum aut conturbarent, sed potius omnia venalia illis alleviarent. Sic et sic per singulos dies in silentio et pace, in mensura aequa, et justa venditione dux et populus regnum Hungariae pertransiens, ad Drowa fluvium pervenerunt. Ubi congerie lignorum composita, et plurima viminum copula-

tionem facta, eundem fluvium traiecerunt, assidue rege cum validissima manu equitum a sinistris gradiente una cum Baldewino et caeteris obsidibus, quousque ad locum, qui dicitur Francavilla, perventum est. Illic per tres dies remorati, vitae necessaria, et quibus indigebat exercitus, pretio mutantes, cum omnibus Malevillam descenderunt, in littore Sowa diebus quinque pernoctantes. Illic duci caeterisque principibus exercitus innotuit quam intolerabilis virtus militiae imperatoris Constantinopolis adfuisset ad prohibendam peregrinis viam per regnum Bulgariae. Quapropter dux et universi consilium inierunt, ut partem exercitus in armis trans fluvium praemitterent ad reprimendos hostes milites imperatoris, quousque populus enavigaret. Non amplius enim quam tres naves illic repertae sunt, cum quibus mille equites loricati ad praecupandum litus transmissi sunt. Caetera multitudo, copulatione lignorum et viminum, fluminis alveum superaverunt.

CAP. VII. — Ubi rex obsides reconsignat, et qualiter rex Graeciae ducem per internuntios interpellaverit.

Vix enavigavit populus et eorum princeps, et ecce rex cum omni apparatu suo, et fratre ducis Baldewino, ejusque uxore et cunctis obsidibus adfuit, quos ibidem in manu ducis restituit. Ac dehinc nimia dilectione commendato duce fratreque ejus in donis plurimis et osculo pacis, in terram regni sui reversus est. Dux vero et omnis exercitus illius altera in ripa constituti, in villa Belegrave Bulgarorum hospitio pernoctarunt, quam Petrus et illius exercitus non longe ante depradati combusserant. Mane autem facto, dux et exercitus illius exsurgentes, silvas immensas et inauditas regni Bulgarorum ingressi sunt. Ubi legati imperatoris illis occurrerunt, in haec verba nuntia deferentes: « ALEXIUS, imperator Constantinopolis regni Graecorum, duci GODEFRIDO suisque sequacibus, integram dilectionem. Rogo te, dux Christianissime, quatenus regnum et terras meas, quas ingressus es, gentem tuam vastare et depradari non patiaris, sed emendi licentiam obtineas, et sic omnia sufficienter ex nostro imperio emenda et vendenda tui reperiant. » Hanc itaque imperatoris legationem dux intelligens, in omnibus se imperatoris parere pollicetur mandatis. Unde universis indictum est ne deinceps quidquam aliqua injusta vi contingant, praeter pabula equorum. Sic vero pacifice ex rogatu imperatoris pertranscunt, pervenerunt Niczhi praesidium ejus. Ubi mira affluentia ciborum in frumento, hordeo, vino et oleo plurimaeque venatione ex imperatoris dono duci oblata est, caeteris licentia vendendi et emendi concessa. Illic siquidem per dies quatuor in omni opulentia et jucunditate recreati sunt. Post haec dux cum omni exercitu Sternitz profectus est: ubi non minori pinguedine donorum imperatoris sibi satisfactum est. Dehinc post aliquot dies discedens, ad Phinopolim, civitatem praeclearam, descendens, illic similiter ex imperatoris dono omnem abundantiam

necessariorum habuit per dies octo. Ubi nuntia illi allata sunt, quomodo imperator Hugonem Magnum, fratrem regis Franciæ, Drogonem et Clareboldum, in vinculis et carcere tenuisset.

CAP. VIII. — *Quid dux resalutato regi mandaverit, et pro retentis principibus quid egerit.*

Hoc audito, dux imperatori legationem misit, quatenus hos principes terræ suæ, quos tenebat captivos, libertati restitueret, alioqui se fidem illi et amicitiam non posse servare. Baldewinus, Hamaicorum comes, et Henricus de Ascha, intellecta ducis legatione ad imperatorem destinata, primo diluculo, duce ignorante, viam anticipaverunt in Constantinopolim, ut legatos prævenientes ab imperatore majora dona consequerentur. Dux vero audiens graviter accepit; sed tamen dissimulans iram, Adrianopolim profectus est: ubi quodam flumine natatu equorum superato, tentoriis positus pernoctavit. Pons denique, qui trans fluvium per mediam civitatem porrigitur, sibi et suis ab incolis interdicatur. Deinde exsurgentes, et Salabriam properantes, tentoria posuerunt per amœna loca pratorum. Ubi reversi nuntii ducis ab imperatore, retulerunt, quomodo captivos principes minime reddidissent. Unde dux et omnis societas in iram exarserunt, et ultra illi fidem et fœdus pacis servare noluerunt. Statimque ex præcepto ducis omnis terra illa in prædā data est peregrinis et advenis militibus, qui per dies octo illic moram facientes, totam regionem illam depopulati sunt.

CAP. IX. *Rex Græcorum quomodo captivis principibus absolutis, regno suo consuluerit, ducem simul accersens.*

Imperator autem, intelligens regionem depopulari, Rudolfum Peel de Lan et Rotgerum, filium Dagoberti, viros disertissimos, de terra et cognatione Francigenarum, duci misit, rogans ut a prædā regni sui et vastatione cessaret exercitus, et captivos quos petebat sine dilatione redderet. Dux vero, invito consilio cum cæteris principibus, acquievit legationi imperatoris, et amovens castra, prædā interdicta, secessit ad ipsam urbem Constantinopolim cum universo comitatu peregrinorum. Ubi fixis tentoriis, hospitati sunt in manu robusta et intolerabili, loriceis et omni bellica armatura muniti. Et ecce in occursum Hugo, Drogo, Willhelmus Carpentarius et Clareboldus, laxati ab imperatore, duci adfuerunt, gaudentes illius adventu et suæ multitudinis, et in amplexum ducis cæterorumque plurimo osculo corruentes. Similiter et prædicti legati imperatoris duci occurrerunt, rogantes eum, ut intraret palatium imperatoris cum aliquibus primis de exercitu, ut audiret verbum regis, cætera multitudo extra muros civitatis remaneret. Vix hanc legationem dux accepit, et ecce quidam advenæ de terra Francorum occulte in castris duci adfuerunt, qui plurimum eum monuerunt, ut caveret versutias et venenatas vestes ipsius imperatoris ac verba dolosa, et nequaquam ad eum intraret aliqua blanda promissione, sed extra muros sedens omnia quæ sibi

A offerret secure susciperet. Dux igitur, sic pernitus ab advenis et Græcorum deceptiones edux ad imperatorem minime introivit. Quapropter imperator indignatione vehementer motus adversus ducem et omnem ejus exercitum, vendendi et emendicentiam illis interdixit. Baldewinus vero frater agnita hac imperatoris indignatione et videns perindigentiam nimiamque defectionem necessariū egit cum duce et magnificis exercitus quatuor rursus per regiones et terras Græcorum percontraherent, escas comportarent, donec imperator his cladibus coactus, rursus emendi vendendicentiam concederet. Imperator ergo videns in regni sui prædā et mala ingruere, licentiam vendendi et emendi omnibus iteravit.

B CAP. X. — *Post aliquantas utrinque animos tandem dux cum imperatore pacem composuit.*

Erat Natalis Domini, ideoque in tam solenne tempore et diebus pacis et gaudii, visum est ut utroque bonum et laudabile et acceptum coram imperatore et ducem ac universos præpōnentes exercitus. Et sic pace composita, continuerunt manus ab omni prædā et injuria. His ergo quatuor diebus sanctis, in omni quiete et jucunditate resedente ante urbis moenia Constantinopoli.

CAP. XI. — *Causa imperatoris dux castrorum mutat, benevolentie nuntios ad eum mittit, rogans venire dissimulat.*

Post quatuor vero dies legatio imperatoris percessit ad ducem, quatenus castra moveret ejus castris et precibus, et intra palatia, quæ in littore maris sita erant, cum exercitu suo hospitaretur propter medios algores nivis et hiemis, qui pluvio tempore imminabant, ne tentoria eorum maderet et attrita deperirent. Cessit tandem dux et ceteri comprimores imperatoris voluntati, et amotis tentoriis, per palatia et turritas domos, quæ spatium triginta miliarium in littore maris comprehenderent, hospitati sunt cum omni exercitu Christianorum. Quod ea die et deinceps omnem plenitudinem cibaria et rerum necessariorum ex imperatoris jussu repererunt et emerunt. Post paululum dehinc rursus imperatoris legatio duci adfuit, quæ eum admonuit ad eum ingredi et ejus verba intelligere. Quod de domino reuult, præmonitus ab advenis civibus de versutia illius, sed viros egregios direxit illi nuntios. Cunonem comitem de Monte acuto, Baldewinum de Burg, et Godefridum de Ascha, qui excusarent eum, et in hunc modum loquerentur: « GODEFRIDUS de imperatori fidem et obsequium. Libenter et optate ad te ingrederem, honores et divitias domos tuas considerarem, sed terruerunt me plurima mala, quæ auribus meis de te innotuerunt. Nescio tamen si vel invidia aut odio tui hæc adinventæ et vulgata sint. Imperator hæc audiens, plurimum de omnibus excusavit, dicens nunquam oportere ducem vel aliquem de societate, quidquam fallaciæ de eo timere, sed eum suosque quasi filium et amicos servare et honorare. Regressi autem nuntii ducis, omnia, quæ

promissa et fideliter ex ore imperatoris audire in bonum retulerunt. Verum dux adhuc mellifluus illius promissis credens, prorsus colliam ejus refutavit. Et sic inter hæc nuntia hinc nec, quindecim dies evoluti sunt.

XII. — *Imperator alimenta emenda subtrahit, exercitus partes Græciæ invadit.*

Imperator itaque cognoscens ducis constantiam, que ad suam præsentiam invitari non posse, atque moleste accepit, et hordeum et pisces ad vendendum subtraxit, deinde panis alimentum, ut vel coactus dux imperatoris præsentiam non recuset. Sed nec sic imperatore proficiente, ut animus ducis emolliret, quadam die ex instinctu imperatoris quingenti Turcopoli navibus inveci per archium maris, armati arcu et pharetra, matutinos dies ducis sagittis infixerunt, alios mortificatos, ut sauciatos a littore arcentes, ne illic emere ex alto alimenta liceret. Continuo hæc crudelis fama solio ducis allata est. Qui illico jussit cornua perrepere, populum universum armari, et ante ipsam urbem Constantinopolim redire, tentoriaque relocare. Ad hanc ducis jussionem signo dato cornicium, eruperunt universi ad arma, et palatia et domus, in quibus hospitio manserant, alia incendio staverunt, alia comminuerunt, damnum irrecurabile Constantinopoli inferentes.

XIII. — *Inter ducis cum periculo populum ducis transduxit, dimicantes inter se partes dirimit.*

Exorta denique jam in palatio fama tam vehementis incendii et exterminii, dux nimium expavit, metuens ne flamma ædificiorum et strepitu moti exercitus percepto, pontem, per quem transierant a civitate Constantinopoli ad palatiorum mansiones, subito in manu robusta præoccuparent milites et agittarii imperatoris. Ideoque sine mora præmisit Baldwinum fratrem suum cum quingentis loricatis militibus ad obtinendum pontem, ne aliqua vis imperatoris præcurrrens, illum corrumperet; et sic peregrinis transitus et reditus ultra negaretur. Baldwinus vix medio ponte constiterat, et ecce a dextris et sinistris Turcopoli, milites imperatoris, navigio inveci circumquaque in transeuntes sagittis irruunt, et fortiter impugnant. Quibus Baldwinus a ponte resistere nullam habens copiam, sagittas illorum effugere properavit; et sic superato ponte, velociter in aliam partem pontis sicco littore se contulit, pontem obtinens et observans versus moenia domine et magistræ civitatis, quousque totus per pontem migraret exercitus. Dux vero a tergo cum suis custodiam agebat. Interea a portis versus Sanctum Argemum infinita manus Turcopolorum et totius generis militum prosiluit in sagittis et varia armatura ad expugnandum Baldwinum, et universam gentis Christianæ comitatum. Sed Baldwinus immobilis et insuperabilis ab omni illorum assultu in loco constituto perstitit, donec a mane usque ad vesperam populo trans pontem ante urbis moenia relato, et castris positus hospitato, eosdem

A Turcopolos, a portis egressos, et populum impugnantem cum quingentis loricatis fortiter incurrit; et utrinque graviter commisso prælio, plurimi hinc et hinc ceciderunt, et plurimi equi Francorum sagittis interierunt. Sed ad ultimum Baldwinus prævalens, milites hos imperatoris gravatos ac fugitivos in portas ire compulit, camposque et victoriam potenter obtinuit. Verum Turcopoli et milites imperatoris indignantes se victos, et bello fugitivos, iterato crebrius a portis eruperunt, ad lacestandum et expugnandum exercitum: quousque dux adveniens, quia nox erat, omnia pace composuit; commonens fratrem suum cum universis in castra redire, et a pugna hac in noctis umbra manus et arma continere. Similiter imperator, metuens amplius et validius hanc belli tempestatem ingruere, et vespere umbrato suos delicere et perire, pacem et ipse fieri imperat, lætatus ducem suos a bello pacare voluisse.

CAP. XIV. — *Imperator, promissis obsidibus, ducem ad se invitat, et quid ipse dux legati Boemundi responderit.*

Crastina vero luce exorta, ex præcepto ducis exurgens populus, terram et regnum imperatoris perlustrans, curriculo dierum sex graviter prædatus est; ut vel sic saltem imperatoris suorumque superbia humiliari videretur. Quo cognito, imperator tristari et dolere cœpit, quod terra et regnum sua dissiparetur. Qui statim accepto consilio, duci legationem misit, quatenus prædam et incendium prohiberet, et in omnibus illi satisfaceret, in hæc verba loquens: « Cessent inter nos et vos inimicitie, et dux ad me ingrediatur, fiduciam et obsides sine aliqua dubietate a me recipiens, quod incolumis veniat et redeat, certus de omni honore et gloria, quam sibi suisque facere poterimus. » Quod benigne dux annuit, si tales darentur obsides, quibus credere possit de vita et salute sua; et sic procul dubio ad eum descendens, libenter sibi et viva voce et ore ad os loqueretur. Vix post hanc ducis responsionem legati imperatoris recesserant, et ecce quidam alii legati ad eundem ducem venientes ex parte Boemundi salutaverunt eum, sic loquentes: « Rogate Boemundus, princeps ditissimus Siciliæ et Calabriæ, ut nequaquam cum imperatore in concordiam redeas; sed in civitates Bulgarorum Adrianopolim et Phinopolim secedas, et tempus hyemale illuc peragas; certus quod mense Martio inchoante, idem Boemundus cum universis copiis in auxilium tibi est affuturus, ad expugnandum hunc imperatorem, et illius regnum invadendum. » Audita hac Boemundi legatione, dux omne responsum econtra fieri distulit, dum luce proxima exorta, ex consilio suorum respondit: « Se non causa quæstus, aut pro destructione Christianorum, a terra et cognatione sua exilisse, sed in Christi nomine viam instituisse Jerusalem; hancque velle perficere et adimplere consilio imperatoris, si ejus gratiam et bonam voluntatem recuperare et observare possit. » Hanc autem ducis intensionem et responsionem nuntii Boemundi intel-

ligentes, benigne a duce commendati, in terram A
Apulie reversi sunt, omnia sicut ex ore ducis didi-
cerant, referentes.

CAP. XV. — *Filio imperatoris obside accepto, dux
curiam ingreditur.*

Imperator vero Boemundi hanc novam legationem
et suggestionem intelligens, ducem ac ejus amicos
amplius de concordia sollicitabat, quatenus, si ei
placari vellet, et terram ejus pacifice pertransire,
sibi vero facie ad faciem presentari in colloquio,
dilectissimum filium suum, Joannem nomine, sibi
obsidem daret; et omnia necessaria cum emendi
licentia sibi suisque accommodaret. Hæc impera-
toris promissa decreta et firmata dux intelligens, ex
consilio suorum castra movit a muro civitatis, et
iterum trans pontem hospitandi gratia in brachio B
maris in muratis ædificiis secessit, universum po-
pulum admonens, ut pacifici essent, et sine sedi-
tione necessaria emerent. Crastina vero luce exorta,
Canonem comitem de Monte acuto, et Baldewinum
de Burg, viros nobilissimos, et in omni verbo diser-
tissimos, jussit coram adesse, quos ad suscipiendum
obsidem filium imperatoris confidenter direxit:
quod actum est. Abducto ergo jam obside filio im-
peratoris, ac in potestatem ducis suorumque fideli
custodia constituto, dux sine dilatione navigio per
brachium maris Constantinopolin advectus est. Et
assumptis egregiis viris, Wernero de Greis, Petro
de * et cæteris principibus, audacter curiam impera-
toris ingressus, facie ad faciem sibi astitit, ut
audiret verbum ejus; et viva voce responderet ei
super omnibus quæ requireret, aut eum interpellaret.
Baldewinus vero nequaquam tunc palatium impera-
toris introivit, sed in litore cum multitudine remansit.

CAP. XVI. — *Quam gloriose dux ab imperatore sus-
ceptus sit et exhibitus, et quid inter eos convenerit.*

Imperator autem, tam magnifico et honorifico
duce viso, ejusque sequacibus, in splendore et orna-
tu pretiosarum vestium tam ex ostro quam auri-
frigio, et in nive opere harmelino et ex mardrino
grisioque et vario, quibus Gallorum principes præ-
cipue utuntur, vehementer admirans honorem ac
decorem illorum, primum ducem in osculo benigne
suscepit, dehinc universos primates et collaterales
illius eodem pacis osculo honorare non distulit. Se-
debat autem imperator more suo potenter in throno
regni sui, non duci, non alicui assurgens ad porri-
genda oscula, sed flexis genibus dux incurvatus est,
incurvati sunt et sui ad osculandum tam gloriosissi-
mum imperatorem et potentissimum. Osculatis
denique omnibus ex ordine, duci in hæc verba lo-
cutus est: « Audivi de te, quoniam miles et prin-
ceps potentissimus tua sis in terra, et vir pruden-
tissimus ac perfectæ fidei. Quapropter te in filium
adoptivum suscipio; et universa quæ possideo, in
potestate tua constituo; ut per te imperium meum
et terra mea a facie præsentis et adfuturæ multitu-
dinis liberari ac saluari possit. » His pacificis et
piis imperatoris sermonibus dux placatus, et illectus

non solum se ei in filium, sicut mo-
etiam vassallum junctis manibus re-
versis primis, qui tunc aderant, et
sunt. Nec mora, aliqua ex ærario in-
sunt dona inestimabilia duci, et cu-
nerant, tam in auro quam argento,
generis, in mulis et equis, et in om-
suis habebat. Sic vero imperatore a
fidei et amicitie vinculo insolubili in
pore Dominicæ Incarnationis, quo
contigit, usque ante paucos dies
singulas hebdomadas quatuor viri,
onerati, cum decem modis monet
domo imperatoris duci mittebantur,
sustentari possent! Mirabile dictu! u
dono imperatoris dux militibus distri-
tatione alimentorum ad ærarium regi
bant; et non solum hæc, sed etiam qu
orbe illuc congestis exercitus. Nec m
lius præter imperatoris merces tam
quam in frumento et hordeo, omniq
batur in toto regno. Et ideo regis æ
pecunia abundans, nulla datione et

CAP. XVII. — *Monitu imperatoris p
in Cappadociam migrat. Dux im
necessariis rebus sæpius interpellat.*

Pace et concordia inter imperatorem
conditione firmata quam diximus, dux i
ficiorum in brachio maris relatus, hæc
filium imperatoris honorifice remisit, ce
de et amicitia ab imperatore suscepta.
die, acclamatum est ex jussu ducis
exercitum, ut pax et honor imperato
suis deinceps exhiberetur, et justitia
omni mensura venditionis et emption
similiter interdixit in omni regno su
vitæ, ne quis noceret aut defraudaret
exercitu, sed omnia æquo pondere et
grinis venderentur, pretium vero alle
hæc quadragesimali tempore inchoan
ducem admonuit suæ adesse præse
per amicitiam et fidem datam illum
deprecans, quatenus transfretaret, et
Cappadociæ tabernacula collocare, pro
quæ populus incorrigibilis destruebatur
benigne annuit, ac trajecto flumine, a
in pratis Cappadociæ, ipse et unive
castris positus commorati sunt. Ab hinc
paulatim peregrinis chare omnia vende
tamen munera imperatoris nequaquam
nuta sunt; metuebat enim eum valde
venditionis penuriam rerum necessaria
et populi clamorem moleste accipiens,
sæpius navigio conveniebat, et de gra-
tionis eum arguebat. Sed imperator, quas
fieri nolens, rursus peregrinis omnia

CAP. XVIII. — *Boemundus adveniens,
suasus est imperatoris homo p*

Interea dum ad hæc ducem cum impera

et sancta Pascha, jam tribus septimanis evolutis, accessisset, Boemundus decem millia habens equitum, plurimas copias peditum, per Valonam et Durax et alias civitates regni Bulgarorum descendens, in virum magna ante muros civitatis Constantinopolis erat. Cui dux ex rogatu imperatoris cum viginti hominibus de suo assumpto exercitu occurrit, ut eum imperatoris praesentiam sub firma fide introduceret, priusquam arma reponerent, aut tentoria collocarent. Tandem vero cum se invicem salutassent, dux diu cum ipso Boemundo ageret, plurimisque consiliis ei persuaderet, ut verbum imperatoris auribus curiam intraret, Boemundus vero prorsus arguit, ac referret, nimium se imperatorem perturbare, eo quod vir callidus et subdolus haberetur, extremum victus bona promissione ducis et allocatione, fiducialiter palatium imperatoris introivit, osculo pacis, et in omni gratia et honore susceptus. Deinde diversis colloquiis et consiliis inter se habitis, Boemundus homo imperatoris factus est, in iuramento et fide data pactus cum eo quod nihil de regno ejus sibi retineret, nisi ex ejus gratia consensu. Statimque allata sunt Boemundo sicut defructo munera, miri et inauditi thesauri in auro, argento, vasa quoque pretiosa opere et decore, atque ampliora quam ab aliquo possit aestimari.

cap. XIX. — Nepos Boemundi clanculo digreditur : dux cum suis decenter ab imperatore dimittitur : Robertus comes.

Cum hac concordia et foedus inter imperatorem et Boemundum fieret, Tankradus, sororius Boemundi, brachium maris cum universo comitatu et apparatu tam suo quam Boemundi transevit, clam imperatore, duce ac Boemundo, ne et se subditus illi fieret. Hac igitur Tankradi praeremptione imperator audita, moleste accepit, eo quod ejus colloquium vitaverit. Sed tamen prudenter dissimulans, Boemundum atque ducem cum honore et immenso honore munerumque largitione commendatos, trans fluvium ad exercitum remisit, brevi dehinc intervallo adfuit Robertus Flandrensis cum immensis copiis, qui et ipse audita concordia ducis et Boemundi cum imperatore, foedus iniit, homo illius factus. Unde ipse quoque sicut et illi, gentia munera de manu imperatoris meruit accipere. Dehinc post aliquot dies ab imperatore benigne commendatus est, et flumine praedicti maris transito, in regione et pratis Cappadociae sociis et Christianis principibus admistus, armis et copiis associatus est.

cap. XX. — Exercitus versus Nicæam iter dirigit : de Reymundo comite et Petro Eremita et de quibusdam aliis principibus.

Non multo dehinc tempore tam egregiis viris in unum collatis, placuit, ex communi consilio, quatenus jam congruum tempus expeditionis operis, sicut devoverant, deinceps viam continuarent versus civitatem Nicæam, quam gentilis virtus Turcorum, imperatori injuste ereptam,

A suo subjugavit dominio. Eadem siquidem die, quae castra moverunt, Rufinel applicuerunt. Et ecce legatio Reymundi, comitis Sancti Aegidii adfuit, quomodo et ipse in civitatem Constantinopolim ingressus cum imperatore foedus percussisset, rogans et obtestans, quatenus eum et episcopum de Podio, Reimerum nomine, praestolari vellent. Hi vero se minime eum praestolari, aut longius his partibus immorari astruxerunt, sed paulatim se praecedere, ipsum vero comitem recto et non nimium maturato calle posse subsequi, rebus suis caute et diligenter cum imperatore ordinatis. Ibidem Rufinel, Petrus Eremita, praestolatus principes, cum paucis reliquis suae attritae multitudinis adjunctus est. Comitibus vero Reymundi legati, accepto ducis responso, Constantinopolim reversi sunt. Dux siquidem et Boemundus et Robertus Flandrensis, donis a rege pretiosis donati et nimium commendati, iter suum continuant. Reymundus graciosus et dilectus factus imperatori, diebus quindecim Constantinopoli moram fecit, plurimum honoris et doni ab imperatore consecutus, sub fide et sacramento homo illius factus.

cap. XXI. — De obsidione urbis Nicæae.

In his itaque diebus Robertus, Nortmannorum comes, Stephanus Blesensis, Eustachius, frater praedicti ducis cum ingenti manu equitum et peditum similiter adfuerunt : qui et ipsi cum imperatore foedus et amicitiam ineuntes, hominesque illius in fidei iuramento facti, nimis donis ab eo honestati sunt. Dux vero et qui cum eo erant, interea Nicæam urbem adierunt, quo ipse dux primum obsidionem, ante majorem portam urbis positis castris, constituit fieri. Subsecutis vero principibus, paucissima requies in terminis Cappadociae fuit trans praedictum brachium maris S. Georgii, sed festinato itinere et ipsi castrametati, circa Nicæam urbem conederunt ; quae mœnibus, muris, munitionibus turrium insuperabilis videbatur. In hac urbe antiqua et robustissima, Solymanus, unus ex principibus Turcorum, vir nobilissimus, sed gentilis, dominio praerat. Qui, audito Christianorum intentionis adventu, omni armatura fortium virorum civitatem munivit, quin et alimenta copiosa, undecunque collecta, intulit, portas vere undique seris firmissimis obstruxerunt. Ut enim circa Nicæam et ejus mœnia in equis velocissimis praedicti principes convenerunt, alii in assultibus et discursibus equorum delectabantur, turres et fortissima mœnia admirantes, murosque duplices. Sed neque his circumspectis, aliqua formidine concuti potuerunt ; verum omni virtute et militari habitu animati, urbem assiliunt et oppugnant ; alii vero pedestri aggreasu, non minus arcu et sagittis defensores urbi bello lacerant, sed plures gravissimis ictibus et jaculis desuper repugnantium attriti sunt, qui incaute et caeco impetu ac fragore subito praelia juxta muros tentare ausi sunt.

cap. XXII. — Item dispositio obsidionis ; quibus principibus quae partes civitatis delegatae sint.

Principes vero exercitus, videntes sic frustra et

inutiliter bello populum perire; nec quidquam inclusis huic praesidio posse nocere, nil melius senserunt quam ut, obsidione circumquaque posita, urbem cogerent et custodes murorum. Unde in prima obsidione Godefridus, dux Lotharingiae, princeps ac dominus de castello Bullionis, cum universo comitatu Lotharingorum constitutus est; Boemundus princeps Siciliae et Calabriae, natione Northmannus, vir alti cordis et miri ingenii, ac omni militari virtute in rebus bellicis aptissimus, et opibus ditissimus, vicinus sedem collocavit; Tankradus, tiro illustris, juxta eundem Boemundum, avunculum suum, cum suis sodalibus considere decernitur; Tatinus quidam truncati nasi, familiaris imperatoris Constantinopolis, et ejus secretorum conscius, ductor Christiani exercitus, eo quod loca regionis rota sibi essent, cum auxiliari manu militum ejusdem imperatoris, urbem in decreta sibi parte premebat. Robertus, comes Flandrensis, nulli illorum dispar in armis, divitiis et viribus, et comes Robertus, princeps Northmanniae, filius regis Anglorum ferocissimus, armis rebusque militaribus ditissimus, juxta praedictos in obsidione ejusdem urbis in ordine locati sunt. Wernerus de Greis castro, miles irreprehensibilis in arte bellica, Eustachius, frater praedicti ducis Godefridi, cum Baldewino fratre eorum, viro clarissimo, et bello invictissimo, pariter in ordine consederunt. Baldewinus de Montecastello, Hamalcorum comes et princeps, vir illustrissimus in omni militari actione, Thomas de Feria castro, Francigena, miles acerrimus, una cum Baldewino de Burg, Drogo de Nabella, Gerhardus de Keresicastello, Anselmus de Riburgismonte, Hugo comes de S. Paulo, Engilradus ejusdem Hugonis filius, miles egregius, Wido de castro Porsessa, tiro in armis fortissimus, Baldewinus de castello Gant, Baldewinus quoque vir bello nominatissimus, cognomine Calderin comes, una Willhelmus de Foreis castello, omni virtute et potentia bellica praeclarus, ad observandam urbem, vix humanis viribus superabilem, omnes viri fortissimi, in decreta sibi parte consederunt.

CAP. XXIII. — *Item de eodem.*

Episcopus vero de Podio, Reymerus nomine, omni bonitate repletus, non modica manu et apparatu circa urbem vires augebat. Stephanus, comes Blesensis, et caput et primus consilio in omni exercitu, in multitudine gravi uno in latere urbem tuebatur. Hugo, cognomine Magnus, frater regis Franciae, illustrissimus socius, ad custodiendam urbem suo sedit in ordine. Robertus, filius Gerardi, Reymundus cognomine Pellez, Bonwankerus de Capis castello, Milo quoque cognomine Lover miles fortissimus, Stephanus de Albemarla, filius Udonis comitis de Campania, Waltherus de Dromedart, et ejus filius Bernardus dilectissimus, in omni facto et forma delectabilis; Gerardus de Gorna, Gothardus, filius Godefridi, juvenis clarissimus, Rudolfus, ditissimus copiarum, dominus Alenus, cognomine

A Ferrans, Conanus quoque, ambo principes Benorum, Reinoldus de civitate Belvaciae, Walcalmont, Willhelmus de Montpelir, viri imperatris fixis papilionibus cum caeteris praefatis in circurbis consederunt. Castus quoque de Berdeiz civitas Gebardus de Roselon civitate, Giselbertus de Tinnus de principibus Burgundiae, Oliverus de Jussi, miles audax et pugnax, Achar de Motiacandidus capite, Reimholdus, comes de Ori civitate, quo non alter valentior, Lodowicus Monzons, mirabilis in opere militari, filius eius Dirici de Monthiliart, Dudo de Cons, rufus capibello doctissimus; Gozelo et frater ejus Lambertus bello peritissimus, cum patre suo Canone de Maacuto, viro illustrissimo, juxta praedictorum papiliones tabernacula collocaverunt. Petrus de Stadent Reinardus de Tul civitate, Walterus de Verra Arnolfus de Tyr, Joannes de Namecca, Heribrandus de Boillon, hi omnes ad omne bellorum incendium indefessi urbem cingebant.

CAP. XXIV. — *De viris sacri ordinis et vulgo inter et de lacu civitatis.*

Nec dubitandum est, cum tot capitaneis praefatis non paucos adfuisse sequaces et inferiores, servos ancillas, nuptas et innuptas, cujusque ordinis et molieres. His omnibus, episcopi, abbates, monachi, canonici et presbyteri praerant ad instruendum et corroborandos. Obsessa ab his copiis tota constituta civitas praeter locum, quem ad tuendum vacuum relictum, comiti Reymundo decreverunt. Victum, et omne quod necesse est corpori, inimiti portis tam copiosus sinebat exercitus. Lacus quidam mirae latitudinis et longitudinis, a modum maris altus, aptus remis et navigio, in quodam latere murorum civitatis habebatur, per quem saepius ingressus et egressus viris Solymani, necessaria inferentibus, ipsique Solymano, patere solent. Nondum vero Reymundus, praefatus comes de S. Egidii, quae dicitur Provincia, vires et quae contulerat. Nam cum imperatore Constantino cum suis cuneis moram faciebat, multum ei solentis praedonibus magnificis, quibus de die in diem domo regis augebatur.

CAP. XXV. — *De principe urbis Nicariae et de capitaneis eius.*

Solymanus audita tantorum virorum belligerarum adunatione, a praesidio Nicariae egressus et propter auxilium caeterorum Turcorum et gentium spatio plurimorum dierum desudans, quousque quingenta millia virorum pugnatorum et ferratorum equitum ex omni Romania contraxit. Quibus adque collectis et admonitis, fama obsidionis Nicariae exercitus Christianorum ad aures ejus perlata est et quia numerus tot millium supra quadringenta millia illic consedissee referatur. Fama autem haec attonitus, cum universa collectione suorum exercitus suum per montana movit versus moenia Nicariae, si forte e specula rupium posset oculis deprehendere, si tot, ut audierat, illuc millia convenissent, et quae

rite hos sanius aggredi posset. Tandem ex consilio A orum, quarta die obsidionis transacta, idem Solymanus duos ex suis sub falsa specie Christiana in orem peregrinorum ad explorandam virtutem et aus Christiani exercitus direxit, qui custodibus cis, et defensoribus Nicææ urbis, in hunc modum intia deferrent: « Scitote quia princeps et dominus urbis nostræ, Solymanus, mittit nos ad vos, ut rem firmissimam in suo iuvamine teneatis. Nil omnidinis vobis ab his circumsedentibus inuentiatur, ut longinquo fatigati itinere, et huc in exsilium regressi, pro stultis computabuntur, quos simili cœna et martyrio, ut Petri agmina ante hos dies, tactabit, et in proximo vobis succurrere in manu robusta et in millibus influitis paratus est. » Hac Solymani legatione accepta, viri duo præmissi per ca nota et devia versus locum quo urbs inobessera rat, viam insistant, si forte enavigare occulte ad os urbis defensores valerent, et nota facere quæ lis a Solymano injuncta erant, qualiter Solymanus, ictis cuneis, in brevi peregrinos aggredieretur, et omnis virtus Turcorum a portis erumperet, et sic fortitudine admista populum Domini deleteret. Sed c Domini voluntate a custodibus Christianis, circumquaque diffusis ad tuenda loca et semitas, ne ra fraus aut vis ex adverso noceret, hi duo præmissi Solymano, capti et retenti sunt, quorum alter in apetu occisus est, alter ad præsentiam Christiano- rum principum adductus est.

AP. XXVI. — *Item de uno exploratorum illorum, C et quam sollici e populus Domini gentilium præstolaretur adventum.*

Virum itaque apprehensum Godefridus dux et oemundus, et cæteri minis suppliciorum coegerunt, ut cuius rei causa missus venerit, sola veritate explicaret. Ille autem tot electorum principum minas xpavescens, et vitam suam in articulo mortis positum agnoscens, flebili voce, humili vultu lacrymarumque continua inundatione de vita et salute sua vultum precatur, omnibus trepidans membris, et rei eritatem pollicetur aperire, et quod utile et salubre universo populo futurum esset. Fatetur enim se a Solymano missum, quem jugis montium cum innu- merabili gente hospitatum, et adeo vicinum asserit, t in crastino die circa horam tertiam eum ad pu- ham credant adfuturum, et ejus dolos ac repentinos ictus sua relatione posse præcavere. Rogabat nim se in custodiam usque ad prædictam horam teneri, quousque rei veritas et Solymani probare- ur adventus; sin autem aliquando his se-fellisset, nequaquam sibi vitam donari, sed collo amputato elle perire. Instabat etiam multa et humili prece, quatenus Christianitatis professione baptismum acciperet, et Christiano jure Christianis communi- taret. Sed hoc potius petebat timore susceptæ mor- is quam aliquo catholicæ fidei amore. Tandem miserabili fletu illius et nimia Christianitatis pro- missione, primorum exercitus mollitæ sunt corda, ac illius miserti, vitam sibi donaverunt, sed tamen

A mittitur in custodiam quam petebat. Ab hinc et deinceps pervigili cura totus sollicitatur exercitus Christianorum, die ac nocte, armis et apparatu pro- vidus, usque ad hanc horam, quam ex captivi pro- missione Solymani copias ab Alpibus innnumerabiles ebullire didicerant. Dux Godefridus, Boemundus, Robertus Flandrensis et universi qui aderant, comiti Reymundo tota nocte hac legationem direxe- runt, quatenus plus solito viam maturaret, si cum Turcis bellum committere vellet, et sociis subvenire. Sciebant enim eum in proximo jam ab imperatore laxatum, et multis honoribus et divitiis commenda- tum. Qui tantorum principum legatione cognita, et Solymani tam maturata adventatione, nihil moræ ul- tra faciens, toto hujus noctis tempore acceleravit iter; ac prima hora diei, jam sole mundum replente, cum Podiensi episcopo in signis varii coloris et de- coris adfuit, in loriceis et galeis, in fortitudine vehe- mente equestris et pedestris exercitus.

CAP. XXVII. — *Adventus Solymani et exhortatio Po- diensis episcopi: confictus et victoria populi Chri- stiani.*

Itaque ipsius comitis vix tentoria ponebantur, cum Solymanus circa horam tertiam ab altitudine mon- tium descendebat, et omnis comitatus ejus, ut arena maris per diversas semitas factis aciebus exundans, omnes viri fortissimi, et bello cautissimi, loriceis et galeis et clypeis aureis valde armati, signaque plu- rima miræ pulchritudinis in manibus præferentes. Horum in prima acie ad decem millia, viri omnes sagittarii, in convallem Nicææ præcucurrerant, arcus corneos et osseos, ad feriendum rigidissimos manu fe- rentes; et universi equis insidentes cursu veloci- simis et bello aptissimis. Sic Solymanus et sui de- scendentes, per portam urbis irrumpere in impetu nitebantur, quam Reymundus, prædictus comes, ad tuendum obsederat. Sed ab ipso comite et a Balde- wino, fratre ducis, illis ex adverso cum Baldewino Calderim occurrentibus plurima manu, graviter re- trusi et expugnati sunt. In hoc horrore crudelissimi belli inter manus festinantes, sermo episcopi sic populum consolatur: « O gens Deo dicata, omnia pro Dei amore Dei reliquistis, divitias, agros, vineas et castella; nunc in promptu vita perpetua est ei cui contigerit hoc in prælio martyrio coronari. Indubi- tantly hos inimicos, Deo viventi contrarios, adite, Deo donante hodie victoriam suscipietis. » Hac admo- nitione Paganus de Garlanda, dapifer regis Fran- corum, Wido de Porsessa, Tankradus et Rotgerus de Barnavilla, Robertus Flandrensis, Robertus Northmannorum princeps, confratribus in Christo sine mora subveniunt, per medias acies fulmineis ictibus et equorum celeritate discurrentes. Dux Go- defridus et Boemundus, non equo tardantes, laxis frenis per medios hostes advolant, hos lanceis per- forantes, hos ab equis deficientes et socios sepe hortantes, ad trucidandos hostes virili admonitione consolantur. Illic non modicus fragor hastarum, tinnitus gladiatorum et galearum in hoc luctamine

belli est auditus; non modica Turcorum ruina ab his egregiis viris eorumque sociis facta est. Hac victoria Dei gratia in populo catholico habita, Solymanus et sui in montana fuga reversi sunt, nulla ulterius pugna in hac obsidione populum Dei aggredi audentes. Ab illo die omnem clementiam erga captivum legatum Solymani fideles Christi exhibebant, quia eum verum et fidelem in sua promissione experti sunt, et privatus inter familiares summorum principum diligebatur. Occisorum vero et vulneratorum capita Christiani amputantes, secum in signum victoriae deferenda in sellarum suarum corrigiis ad tentoria sua detulerunt, et ad societatem, partim in tabernaculis relictam circa urbem ad prohibendum exitum inclusorum, cum gaudio reversi sunt. At hujus primi belli turbine sedato circa Nicæam, capita Turcorum amputata intra urbis mœnia jactabant, ad terrendos magistros arcis et custodes murorum. Deinde mille capita Turcorum collecta, in curribus et saccis plaustrisque reposita, detulerunt usque ad portum qui Civitot dicitur, et sic navigio imperatori Constantinopolim missa sunt.

CAP. XXVIII. — De munificentia imperatoris in principes, et de Turco falsi nominis Christiano.

Imperator, visis tot capitibus adversariorum suorum et militum Solymani, cujus injusta vi urbem Nicæam in dolo amiserat, plurimum in hoc fidelium triumpho exilarescit, ac disponit ut pro labore bellico magnam recipiant remunerationem. Unde pecuniam non modicam, ostra diversi generis, et omnia necessaria ad remunerandum quemque potentem in vehiculis mulorum et equorum direxit, victus innumerales pariter attribuit, vendendi et emendi undique suo in regno largissima facultas concessa est. Nautæ et mercatores certabant ex imperatoria jussione navibus plenis cibariis frumenti, carnis, vini, olei et hordel per mare discurrere, quousque ad portum Civitot anchoras jaciunt, ubi fidelium turmæ ad refocillandum corpus, ante jejuniis aggravatum, omnia venalia reperiebant. Hac frequentia escarum fruenter et gaudentes, conspirant et affirmant se non recessuros, quousque urbs superata et capta imperatoris potestati restituatur. Promiserant enim juramento nihil de regno imperatoris, non castra, non civitates, nisi ex ejus voluntate aut dono, retinere. Hoc comperto et investigato, et visa Christianorum victoria et Turcorum cæde cruentissima, captivus ille, quem prædiximus, diffusus vitæ, et Christianitatis jugum effugere cogitans, quadam die visa opportunitate clarissima et custodiæ negligentia, facilis saltu pedis, vallum murorum urbis transvolat; Turcos per mœnia præsentés, et tunc belli otio vacantes, ad subveniendum sibi incessabili voce admonet ac precatur. Qui siue mora funiculo a mœnibus dimisso inter manus fallacis et fugitivi, pereni mox in ipso pendentem et manibus hærentem, intra mœnia non parvo clamore ac fragore facto, interius et exterius, levaverunt. Nullus tamen Chri-

stianorum fugientem sequi aut retinere præsumptus propter Turcorum jacula desuper infestantium.

CAP. XXIX. — De viris capitaneis in eadem obside occumbentibus.

Cum in decreto firmissimo obsidionis et destructionis urbis, curricula septem hebdomadarum circa mœnia ejus versarentur, et principes jactus et tormenta lapidum ad minuendos muros turres aptarent, alii arietes ferratos componere et diversa ingenia quærerent assultusque perferrent, Baldewinus Calderin incessanter impugnans, nimisque temerario et audaci præcurrens, in ictu præmissi lapidis fractis viribus vita exspiravit. Baldewinus de Gant dum in assultu urbis desudaret, et incaute muros teret, vertice transixit in impetu sagittæ, vitæ balavit. Post hæc dum ex consilio et decreto populi rursus exercitus iteraret assultum, comes Foreis et alter de insula Flandriæ, Walo nomine eodem assultu nimium ferventes et bello veloces, dum hostes lacerarent, sagittis infixi sunt. Wido de Porsessa, illustris eques ibidem mitate occupatus, vitæ decessit. Flevit super omnis populus Catholicorum, quoniam fortes liarii et auctores rerum capitalium habebantur. Totos etenim viros nobilissimos cum omni libertate religione episcopi et abbates sepelierunt, non tam elemosynarum largitionem pro salute animarum illorum dividendes egenis et mendicis.

CAP. XXX. — Item de aliis ibidem perentibus. Debinc quadam die, dum plurimorum principum strues, et machinæ muro Nicææ applicarentur, quedam non in vanum, quedam frustra laborant. Henricus de Ascha et Hartmanus comes, cum majoribus Alemanniæ, vulpem ex proprio quercinibus trabibus composuerunt, cujus intextos intexuerunt parietes, ut gravissimos Turcos sufferret ictus armorum, omniumque jaculorum, ac sic in ea manentes, tuti et illasi fortiter impugnando perforarent. Hoc tandem instrumentum, dum ad unguem opere et ligamentis perduceretur, milites prædictorum principum vocati ad viginti in eadem vulpis protectione sunt constituti. Sed magna virosum inundatione et conatu juxta muros applicata, non æquo subsecutæ non recto impulsu aut æquo conductu moderato sic trabes, postes, universæque ligaturæ contra viros in ea latentes in momento oppræsserunt. Hartmanus ac Henricus dolentes, et magnum de consuetudine luctum habentes, sepultura extinctos honorifice condiderunt, sed non parum gaudere poterunt, quod cum suis non in hac momentanea solutione perierunt.

CAP. XXXI. — De murorum et præcipue cuiusdam turris oppugnatione.

Aliâ post hæc die, dum creberrimi assultus principum in vanum consumerentur, comes Reynardus currim quendam duobus tormentis lapideis, quæ vulgo dicuntur Manganæ, fortiter quassavit.

pugnavit. Sed minui et dissolvi vel lapis unus ab antiquo opere, et cemento vix solubili, robustissimo tam jacta non potuit, dum ad extremum plura laucta sunt lapidum quassantium instrumenta, quibus tandem muri concussi rimas per loca pertulerunt, et aliqui lapides præ creberrima jactatione in cemento minui ac labi coeperunt. Quod videns circius Dei viventis, adunata manu, et facta testudine viminea vallum superans, audaci transitu muris impetunt, turrim muris eminentem uncis ligonibus perfrangere et perforare moluntur, quam Turci prius coacervatione lapidum compleverant, ut valius stare densitate lapidum, et si forte exterior murus a Gallis corrumpere, volentibus penetrare impedimento esset congeries infinitorum lapidum. opulus autem Dei vivi, accensa magis ac magis, et strage suorum commotus, turrim percurrit cumine mordacis ferri, quousque foramen transiit tanta virtute reddunt ut hiatus cavati muri eos insimul penetrare præsumentes capere viderentur, qui coacervationem lapidum singulatim eruerent, minuerent, viamque ad hostes patenter aperirent. Sed nec sic proficere potuerunt.

AP. XXXIII. — *Populus Domini supradictum lacum navali obsidione circumdat.*

Nocte vero quadam ab hac colluctatione, et plurima stragis conamine, circa urbem populo vexato interdum in castris relato, deprehensum est, Turcos navigio per lacum ab urbe sæpius exire, viros coadiutores arma et omnia necessaria clam inferre, mercatores usquequaque illuc convenire, et a Turcis omnia venalia in eodem lacu reperire. Ex hoc enique principes plurimis usi sunt consiliis, quid gerent vel insisterent, qualiter lacus his interdiceretur, et inclusis exitus et introitus ultra navigio ne-ter, dicentes non aliter suos assultus vel laborem posse perficere. Tandem inter plurimas discussiones de reperto est consilium, quia nisi navali custodia tam spatiosus observaretur lacus, nequaquam hostes posse reprimi, nec urbem alimentis posse acuari. Unde magnis et parvis in unum vocatis, secretum est communi consilio ut ad portum Civitot numerabiles copie equestris et pedestris vulgumitterentur, qui naves a domino imperatore imperatas, ejusque dono concessas, a mari per siccum ter vehiculis, arte lignorum aptatis funibus canabulis, et loris taureis humero et collo hominum et quorum impositis, usque ad lacum Nicææ perducere valerent. Quod actum est, et noctis in silentio viam septem milliarum trabentes, has naves miri ponderis et magnitudinis, quæ numerum centum virorum capere poterant, orto sole, ad predictum locum applicuerunt, has in littore et undis reponentes. Nec mora, principes exercitus exsurgentes undique pervenerunt ad lacum, videre et scire de navibus, gavisique sui incolumes et sine hostili infestatione, et naves sine læsione receptæ sunt.

A CAP. XXXIII. — *Profani resistentes valde Christianos defutigant. Ubi dux ipse Turcorum bellicosissimum sagitta trajecit.*

Navibus itaque receptis sanis et illæsis, fortissimi milites Gallorum in eis sunt constituti, qui ultra exitu Turcis interdicto obstarent, et nihil prorsus necessarium eis inferri paterentur. In una autem nave de Turcopolis imperatoris viri sagittarii habebantur, qui navali certamine in aquis multum prævalere solebant. Turci vero, et universi custodes præsidii, circa lacum tumultum populi, et principum tam matutinos conventus intelligentes, ad mœnia versus fluvium concurrunt, multum de noviter ad ductis navibus admirati, quas procul dubio suas æstimassent, nisi quod suæ adhuc altero in littore juxta muros et mœnia catenatæ ferro et seris stare videbantur. Sic lacu navali obsidione præoccupato, et militum illic in flumine lorica manu, in lanceis, arcu et sagittis armata, relictæ, comes Reymundus et sui satellites, ac plurima manus de exercitu iterato, prædictam turrim conveniunt; assultus et lapidum jactus multiplicat, Turcos non parce vexant et impugnant, ariete ferrato muros crebra hominum vociferatione impellentes. Turci siquidem videntes crebro ariete muros impelli et concuti, et turrim ligonibus perfodi, adipem, oleum picemque stuppis et facibus ardentissimis commistam fundebant a mœnibus, quæ instrumentum arietis et crates vimineas prorsus assumpserunt; alii sagittis et corneo arcu plurimos interimebant, alii saxorum lesione secus muros et turrim laborantes opprimebant. In hac Turcorum defensione et reluctatione, quidam miles illorum ferocissimi animi et cordis non parce desudabat arcu et jaculis, et (quod dictu mirabile est) in vulnere sibi illato diffusus vitæ, procul abjecto clypeo, manifeste opposuit pectus telis cunctorum, et rupea saxa in medium vulgus ambabus manibus torquebat. Hic quamvis, ut aiunt pro vero qui adfuerunt, viginti sagittis adhuc hærentibus in præcordiis premeretur, non continebat manus a jactura lapidum et percussione Gallorum, sed amplius et sævius damnum exercebat in populo. Dux vero Goddefridus, videns tam ferocissimum et crudelissimum sævire, nec tot sagittarum in fixatione deficere, scilicet plures fidelium illius jaculatione perire, arrepto arcu baleari, et stans post scuta duorum sociorum eundem Turcum trans vitalia cordis percussit, sicque mortuum ultra a cæde horrenda compescit. Tandem fatigato populo Christianorum, et sole declinato, et assultu tam horribili sedato, Turci angustiat præ foramine turris, rursus saxorum acervos comportant interior noctis in silentio, ne facilis aditus in crastino reperiretur.

CAP. XXXIV. — *De occiso Christiano bellatore qui ad ludibrium fidelium in muro suspenditur.*

Mane autem sole relato, populus Dei ad iterandum assultum, et ampliandum turris penetrale, animatur et armatur. Sed visa et agnita rursus lapidum collatione opposita, in recenti foramine,

et delectis, quam prius luce percellat, cupit animo mollescere et quisque alium e muneribus et pretiis. Tandem miles quidam de exercitu predicti Roberti Northmannorum comes exiliatus, galea operis et lorice, et multis clypeo, traxit validam muros imperterritus usque, ad murum properat, et acervos lapidum a foramine eruere nititur, et alium saxis occupatum variare. Sed gradine saxorum, et ossium inundatione janulorum incepti obliviscitur. Videns autem ille non miles omni auxilio se destitutum et pre oppressione immensorum lapidum nihil posse proficere, cominus muro se astringit, ad devitanda jacula Turcorum, quæ sine intermissione fatigabant virum egregium. Sed nec sic evadendi munus illorum alia via aut facultas illi monstratur. Tandem tot millium lapidibus a collo et capite illius scuto avulso, fractis cervicibus juxta muros obruitur et in ipsa lorica et galea moritur in aspectu omnium fidelium, nequaquam illi subvenientium. Turci ergo videntes virum inviolabilem jam obisse, ab ipsa nefanda turri calcem projiciunt, ungues ferreos aculissimos et rapidissimos ex fabrilis ingenio et opere habentem quasi hamos, quæ annulo lorice extincti militis infixi, ensilem arripient ac retinent, cum cadavere mortuo intra mœnia levatur. Dehinc corpus militis apprehensum, licet extinctum, in laqueo funis ad mœnia suspenderunt, ut Christianos per hanc inhumanitatem amplius offenderent. Offensus igitur et tristes universi lamentabantur confratrem tam crudeli necesse et vilis tractatu obisse. Quem post hanc diutinam illusionem nudum a mœnibus projectum, honorifice susceptum cum cæteris præfatis et ibidem occisis fidelibus, in elemosynarum distributione, sacerdotumque commendatione sepelierunt.

Cap. XXXV. — Quomodo Longobardus quidam novum genus machinæ operatus sit.

Hæc ruina virorum fortium, et ereberrimis damnis Christianorum, quæ in assultu urbis per singulos dies patiebantur, duce Godefrido et Roemundo cunctisque principibus turbatis, et quia nullo conamine machinarum et balistarum aut impetu virium muris aliquam lesionem inferre poterant, sed omnis labor, et virtus eorum incassum consumebatur, quidam Longobardus genere, magister et inventor magnarum artium et operum, videns miseras et strages Christianorum, ultro se obtulit præfatis principibus, quorum animum hujuscemodi solatione et promissione relevat dicens: « Video quia omne opus machinarum nostrarum in vanum laborat, vestras crebra morte circa muros minuuntur, et magnis periculis vita residuorum adhuc subjacet. Nam Turci inclusi confidenter et securi a turribus et mœnibus repugnant, incautos et nudos sagittis et saxis obruunt; quin murus, antiquorum astutia fundatus, non ferro aut aliquo robore potest recludi. Unde quia omnem virtutem vestram sic frustrari perspexi, majestatem vestram adire et

A compellere discipuli, exortans, si consiliis acquiescat et aliquo laboris mei premium consequatur, Deo auxiliante, turrim hanc, quæ vel insuperabilis videtur, homini cogam proci sine damno et vestrorum periculo committere per quam aditus patebit ad inimicos, vel contrarios. Tantam necessaria arti meæ et corporis sumptus et juvenine administrantur. » Audiu viri promissione, cum omni benevolentia potius ei dare quindectim libras Cartanensis monete, et alium laboris sui, et quicquid necessarium requireret, indesinenter administrare, grati confidentes in spe præmissi artificii. Magister artis, facta prædicta conventioni, ingenia aptat, parietes declives connectit, et virgas ad assultu mirifico instrumento; sub cuius protectione ipse ac secum desudantes capita sua tota a Turcorum, desuper resistentium, habereat.

Cap. XXXVI. — De eversione immensis turris et domus civitatis quomodo capta sit.

Ad unguem vero instrumento suæ protectione perducto, viri Christianorum loricali et clypeo circa machinam conglobantur. Quam in virtute trans vallum impulerunt trahentes, et juxta mœnia invitit et prohibentibus desuper omnibus Turcominus adjunctam statuerunt. Hæc quæ magister artis cum cæteris opificibus suis tutus reliquos regressus sine magna læsione fidelium turris. Turci vero, videntes hujus ingenii instrumentum in monumento urbis posse prævalere, faculas ardentes pice et adipe jactant super machinam, et super moles convolvunt a mœnibus, si sic aliqua arte muro illata destruat, et inclusi in ea abstergeant. Sed frustra omnia jactant aut eorum, qui parietes declives nil ingestum ignis aut lapidis reprobant. Magister vero artis fiducialiter latens in machina cum sociis secum habitis, sub fundamentis turris lignis et acutissimo ferro cavare terram non desinit, donec trabes, postes et cætera immensa robera lignorum in ipsa cavatione sub fundamento componeret, quibus muri, ablata terra, subito super adhuc fodientes ruerent, inniterent. Jam vero cavatione permaxima facta in latitudine et longitudine, ex admonitione magister artis, omnes de exercitu, parvi et magni, sarmenta, stipulas, tegulas, calamosque aridos, stippas et omniaamenta ignis conferunt, et inter postes, et traliam magnificas arbores eoqervant, undique his lignis cavatione occupata. Post hæc ignis, a magister operis immisus, magno spiramine suscitatur, quousque perstrepens et discurrens flamma insuperabilis magis ac magis invaluit; quæ postes, trabes et omnia ligna supposita in cinerem redegit. Hæc ita in favillam redactis et fundamentis sustentibus deficiente, tam terræ quam lignorum ædificium vetustissimæ turris resupinatum in momento, notio medio, corruens, tantum reddidit sonitum et tonitruum fragor, omnibus somno excitatis, videretur. Igitur tam intolerabile pondus collapsæ turris luit

repentino casu procumberet, non cæmentorum aut ætærarum collisione, in plurimas partes dissiliit, sed massi et corrupti per loca muri ipsius arcis jacentes inarum læsione hiabant, aditumque, sed tamen difficilem, exhibebant. In hac itaque turris ruina et contritione, uxor nobilissima Solymani vehementer æsterrita, non ultra in urbis confisa præsidio, noctis silentio, a suis in lacus flumine immissa est, ut sic navigio Christianos evaderet. Sed percepto ejus abscessu, a militibus lacum tuentibus remigio coviter adductarum navium capta, et in custodiam principum cum duobus tenellis filiis reposita est.

AP. XXXVII. — *Deditio civitatis Nicææ et de quadam sanctimoniali femina captiva.*

Turci et arcis defensores pariter, turri humiliter procumbente perterriti, ac matronæ hujus captivitate stupefacti, et lacus enavigatione amodo desperati, suorum occisorum interius gravi immutatione desolati, longa obsidione fatigati, nec se evadere posse videntes, consilio invicem habito de vita et salute membrorum, precantur sibi parci ab exercitu Christiano, claves urbis polliciti reddere in manus imperatoris Constantinopolis, sub quibus conditione urbis primitus hæreditario jure serviens habebatur, quousque injusta vi Solymanus sibi subjugatam invasit. Tatinus vero truncatæ naris, amiliaris imperatoris, consilio majorum exercitus assisfaciens, precibus illorum, suscepta utrinque inde et reddita, apud Christianos proceres pro eis intercessit, hac conditione ut ab urbe incolumes exeat, et in imperatoris deditiorem veniant, cum uxore Solymani nobilissima, quæ nuper capta, in custodia principum Francorum habebatur cum duobus filiis suis tenellis. Sic utrinque sedato assultu, tum diversa consilia reddendæ civitatis agerentur, et plures captivi Christianorum redderentur, quædam sanctimonialis femina de conobio S. Mariæ ad portam Trevirensis Ecclesiæ cum cæteris restituta et absoluta est in manus Christiani exercitus, quæ e de attrito Petri agmine captam et abductam professa est, parumque intermissionis a fœda et hominabili cujusdam Turci et cæterorum commitione habuisse conquesta est. Dum vero super his injuriis miserabiles gemitus in audientia Christianorum proferret, inter proceres et milites Christiani Henricum de Ascha castello recognovit. Quem ex nomine lacrymabili et humili voce compellans, ad auxilium suæ emendationis adesse commonuit. Qui statim hac recognita, super infortunio ejus motus est, omni que industria et misericordia, qua potuit, apud ducem Godefridum obtinuit, quatenus ei a homine Reymero, venerabili episcopo, consilium poenitentiae daretur de hujusmodi incestu. Tandem consilio accepto a clero, facta est ei remissio illicitæ copulationis cum Turco, et alleviata poenitentia, eo quod vi et nolens ab impiis et sceleratissimis hominibus hanc fœdam pertulit oppressionem. Post hæc modico intervallo solius noctis, per internun-

tium ejusdem Turci, qui eam violaverat, et cæteris abstulerat, plurima snasione et blanda promissione ad illicitos et incestos thalamos reinvitatur. Exarsit enim idem Turcus in illius inæstimabilem pulchritudinem, unde nimium ægre ferebat ipsius absentiam, cui adeo præmia promiserat, quæ illius animo sic insederant ut ad nefandum maritum rediret. Promittebat enim se idem Turcus in brevi Christianum fieri, si forte a captivitate et vinculis imperatoris exiret. Tandem misella, si vi ante deliquit, nunc blanditiis et vana spe decepta ad impium sponsum et adulterinas nuptias recurrit, universo ignorante exercitu, quæ astutia et lascivia ab eis substracta est. Post hæc a relatoribus innotuit quod ad eundem Turcum reversa sit in exilio quo erat, non alia de causa, nisi propter libidinis intolerantiam. Jam sic turbine sedato belli, et Christianis captivis ab urbe restitutis, Turcisque in deditiorem imperatoris susceptis et transmissis, exercitus Dei viventis hanc diem in magno gaudio et exultatione ibidem in castris exegit, quia pro spe illis adhuc omnia contingebant.

CAP. XXXVIII. — *Qualiter ex consultu principum populus Dei in duas partes divisus sit.*

Crastino vero die illucescente, usui sumptis necessariis, movit omnis populus, iter faciens per mediam Romaniam securus, et nihil metuens ad futuræ adversitatis. Biduo autem communi agmine gradientes per juga montium, et angustas fauces viarum, decreverunt tanti exercitus divisionem fieri ut liberius et spatiosius in castris populus habitaret, sicque divisus, plenius escis et pabulo equorum abundaret. Convenerunt quidem inter duos montium apices, ubi per pontem flumine quodam superato, Boemundus prorsus cum suis sequacibus turmis a duce Godefrido dissociatur. Quem quidam magnifici primores sunt secuti, Robertus comes Northmannorum, et Stephanus Blesensium princeps, sic semper viam ad dexteram insisteret ac moderantes ut amplius milliari a confratribus non elongarentur. Dux suique contubernales cum episcopo Podiensi et Reymundo comite semper ad dexteram tendebant. Hac ergo divisione facta, Boemundus cum omni exercitu suo in vallem Dogorganhi, quæ a modernis Ozellis nuncupatur, hospitandi gratia circumquaque sociis in gramine diffusis, circa horam novam descendit, ut alimentis, cæterisque necessariis, in locis, aptis rivis et pratis, castra locarent.

CAP. XXXIX. — *De immanissima cæde Christianorum per insidias principis Nicæni.*

Vix vero Boemundus et cæteri viri fortissimi ab equis descenderant, et ecce Solymanus, qui ab eo tempore, quo in fugam ab urbe Nicæa versus est, auxilium et vires contraxit ab Antiochia, Tarso, Alapia et cæteris civitatibus Romanicæ, a Turcia sparsim positis, adfuit in impetu vehementi et multitudine gravi. Nec mora, nec requies ulla cædendi et expugnandi exercitum, ac discurrendi

per castra fuit, aliis sagittis transfixis, aliis gladio detruncatis, nonnullis a tam crudeli hoste captivatis; ad hæc undique clamor magnus et tremor in populo excitatur, mulieres nuptæ et innuptæ una cum viris et infantulis detruncantur. Robertus vero Parisiensis miseris volens succurrere, sagitta volatili confixus et exstinctus est. Boemundus hac strage gravissima attonitus cæterique priores equos reparant, ad loricas et arma festinantes in unum conglobantur, ac plurimum se ex improvise defendentes, diu prælia cum hostibus committebant. Willhelmus juvenis audacissimus, et tiro pulcherrimus, frater Tankradi, dum multum in armis resisteret, Turcos hasta sæpius perforaret, in conspectu ipsius Boemundi sagitta percussus corruit. Tankradus viriliter in gladio defensus, vix viveus evasit, sed signum decoris, quod in hasta prætulerat, ibidem cum fratre reliquit. Turci, cum principe suo Solymano magis ac magis invalescentes fortiter irrumpunt in castra, sagittis et corneo arcu ferientes et mortificantes pedites, peregrinos, puellas, mulieres, parvulos ac senes, nulli parcentes ætati. Hac crudelitate atrocissimæ mortis stupefactæ teneræ puellæ et nobilissimæ vestibus ornari festinabant, se offerentes Turcis, ut saltem amore honestarum formarum accensi et placati, discant captivarum misereri.

CAP. XL. — *De nuntio fidelium Christi ad ducem.*

Cum sic afficerentur fidelium greges, et Boemundi virtus jam minus resistere valeret, eo quod ex improvise in se suosque armis exutos irruissent, jamque ad quatuor millia de exercitu Christianorum in manu hostili cecidissent, nuntius per abrupta montium sine mora equo transvolat, quousque ad castra ducis tristis et exhaustus spiritu venit. Quem ut Godefridus dux, ab ostio tabernaculi aliquo spatio transgressus ad considerandos socios, a longe perspexit rapido cursu festinantem et mesto vultu pallentem, qua de causa viam acceleraverit requirit ut sibi cæterisque primoribus referat et exponat. Hic amara et gravia nuntia retulit dicens: « Nostri principes cum ipso Boemundo gravissimum belli laborem sustinent, vulgusque sequens jam totum capitalem subiit sententiam, qua et domini principes nostri sunt casuri in præsens, nisi festinato manus vestra subveniat. Turci quidem castra nostra irruerunt, et per vallem, quæ dicitur Ozellis vel terribilis, descendentes ad vallem Degorganhi peregrinos trucidare non cessant. Robertum Parisiensem capite deciso jam interemerunt, Willhelmum juvenem egregium, sororis Boemundi filium, dignum planctu, percusserunt. Et idcirco vos omnis invitat societas ad ferendum auxilium, nulla vos mora aut dilatio impediatur aut retardet. »

CAP. XLI. — *Ubi dux et qui cum eo erant subveniunt pereuntibus.*

Hæc audita miseria et Turcorum audacia, dux per universa agmina jussit cornua perstreperè, socios commonere universos et arma capere, signa erigere,

A sociis sine ulla dilatione aut requie ambire. Tanquam si ad convivium omnium deliciarum carentur, festinant arma capere, loricas inde gladios recingere, equis frena referre, sellas imponere, clypeos resumero, et ad sexaginta equitum e castris procedunt cum cætera manu destri. Jam dies clarissima illuxerat, sol radiis gebat lucidissimus: cujus splendor in clypeos et vestes ferreas refulsit, signa et vexilla, et ostro fulgida erecta et hastis infixæ, coruscant. Caballi celeres calcibus urgebantur, nullus se aut fratrem expectabat, sed quisque, quo telus poterat, ad auxilium et vindictam Christianam viam insistebat. Hos denique Turci ex improvispersenserant ad auxilium sociorum omni velocitate et belli instantia animatos esse tam robusta manu et in armis et veste ferrea, et in signis luculentis bella erectis, fugam arripiunt, et timore concussa cæde horrenda declinant, alii per devia, alii semitas notas diffugium facientes. Sed Solymanus cum ampliori manu et densioribus cuneis in cacumine fuga elapsus consistens, Christianis consequentibus occurrere ibidem et in faciem res disposuit.

CAP. XLII. — *Ubi dux et alii quidam proceres nomine notantur, qui tunc fortiter pro Deo egissent.*

Dux autem Godefridus, qui solus cum quingenta sodalibus in equi velocitate præcesserat subequentis populi in brevi adunatis viribus, habitanter ad ardua mentis conscendit, cum conferre et armis committere, quos conglobatos immobiles ad resistendum in montis vertice respiciebat. Jamque undique suis receptis et adiunctis hostes immobiles incurrit, hastas in eos dirigens sociosque, ut constanter eos adeant, virili voce adhortatur. Turci vero cum duce suo Solymano ductis Godefridi et suorum constantiam nequaquam animo ad præsens bellum deficere videntes, in montis summitate laxis frenis equorum velociter fugam parant. Quos dux via sex miliarium interceptus, alios in ore gladii percussit, nonnullos capitis cum suis tenuit, prædas et spolia illorum non parci cepit, puellas et juvenes et omne quod aspexit vel abducere sperabant ab hostibus excussit. Gerardus de Keresi, in equo laudabili residens, eadem hostium insecutione, in supercilio montis adhuc Turcum manentem et nimium audentem visibus respiciens, acuto ictu fortiter hasta incutit. Quem sagitta illius emissa et clypeo excusso, iussu jecur et pulmonem perforat, equumque mortuus et labentis abduxit. Baldewinus comes Hamatiorum, vir et largitor magnarum eleemosynarum, cum Roberto Flandrensi Turcos fugientes sterat hortatur socios, circumquaque concurrentes interficiant et trucident, et ab insecutione illorum quam retardari aut manus continere videbantur. Baldewinus de Burg, Thomas de Fera cesari, Reinoldus Belvacio, Walo de Calmont, Gothardus filius Godefridi, Gastus de Berdeis, Rudolphus

nam, hi omnes unanimes in luctamine belli de-
clabant, Turcorum agmina in virtute militari
insequentes ac scindentes. Equorum ilia gravis
anhelitus pulsat, fumus ab ipso anhelitu per me-
dias acies in nubem densabatur. Turci vero inter-
dum recuperatis viribus, in virtute multitudinis
sue freti, viriliter resistebant in grandine sagittarum
denso volantium et cadentium. Sed hujus grandinis
tempestate cito transmissa, fidelium turmæ, tela
manu retinentes, illorum globos attenuant et mor-
tificant, victosque tandem cogunt in diffugium per
devia viarum et abrupta montium, quorum semitas
notas habebant.

CAP. XLIII. — *Post victoriam quid inter fideles Do-
mini convenerit, et quomodo sacer ordo curaverit
cadavera prostratorum.*

Christiani ergo victores, quidquid in stipendio sue
expeditionis Turci conduxerant, frumentum, vinum
non modicum, buſſos, boves et arictes, camelos,
asinos, equos et mulos, et præterea aurum pretio-
sum et argentum infinitum, papilionum mirifici de-
coris et operis abstulerunt. In hujus victoriæ pro-

A spero successu omnes unanimiter, Boemundus sci-
licet et cæteri principes præfati, qui erant ductores
et columnæ exercitus, in concordiam et consilium
redeunt, et ab illo die commistis cibariis cunctisque
rebus necessariis, omnia communia habere decre-
verunt. Quod et actum est. In hoc conflictu belli
Turcorumque diffugio, nonnulli Christianorum mi-
llium sagittis vulnerati perierunt; Turcorum autem
tria millia cecidisse referuntur. Hoc tam crudeli
certamine finito, circa flumen quoddam et ejus ca-
rectum Christiani milites spatio trium dierum quie-
verunt, curantes corpora nimis fessa ex abundantia
escarum, quas Turci occisi reliquerant. Episcopi
vero, presbyteri, monachi qui aderant, corpora
occisorum terræ tradiderunt, animas fideles illorum
B in manu Jesu Christi precibus et psalmis commen-
dantes. Solymanus jam denuo victus, Alpes Roma-
niæ vix evadens condescenderat, nihil ultra spei
habens urbis Nicææ, uxoris filiorumque, ac nimium
luctum faciens suorum, quos ante hos dies in campo
Nicææ extinctos a Gallis amiserat, et nunc eorum
quos in valle Gorgonia captos et peremptos reliquit.

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM. — *Post victoriam Christi fideles ubi
castra locaverint, et miserabili siti cruciati, quan-
ti expiraverint.*

Postquam hostilis impetus abscessit, quartæ im-
minente lucis crepusculo, Francigenæ, Lotharingi,
Alemanni, Bawari, Flandrenses et universum genus
Teutonicorum castra moverunt cum omnibus rebus
sibi necessariis et spoliis Turcorum, et in vertice
Nigrorum montium castra metati, hospitio perno-
ctaverunt. Mane autem facto, Northmanni, Burgun-
diones, Britanni, Alemanni, Bawari, Teutonicæ,
omnis videlicet exercitus, abhinc descenderunt in
valle nomine Malabyumas, ubi propter difficultates
locorum et angustiarum faucium inter rupes iter per
dies abbreviabant, et ob innumerabilem multitudi-
nem, et nimios calores mensis Augusti. Sabbati
dehinc die cujusdam instantis ejusdem mensis,
defectus aquæ magnus accrevit in populo. Quapro-
pter satis anxietate oppressi, utriusque sexus quam-
plurimi, ut dicunt, qui adfuerunt, circiter quingenti
ipsa die spiritum exhalaverunt. Propterea equi, asini,
cameli, muli, boves, multaque animalia eodem fine
gravissimæ sitis extincti sunt.

CAP. II. — *Item de eodem.*

Comperimus etiam illic non ex auditu solum, sed
ex veridica eorum relatione qui et participes fuere
ejusdem tribulationis, in eodem sitiis articulo viros
et mulieres miseros cruciatus pertulisse, quod mens
horrescat, auditus expavescat, et de tam miserabili
infortunio in sua contremiscat. Quamplurimæ nam-

C que sæpè mulieres exsiccatis faucibus, arefactis
visceribus, venisque omnibus corporis, solis et tor-
ridæ plagæ ardore inæstimabili exhaustis, media
platea in omnium aspectu fetus suos enixæ relin-
quebant. Aliæ, miseræ juxta fetus suos in via com-
muni volutabantur, omnem pudorem et secreta sua
oblitiæ præ memoratæ sitis difficillima passione. Nec
ordine mensium aut hora instanti parere compelle-
bantur; sed solis æstuatione, viarum lassitudine, sitiis
collectione, aquarum longa remotione ad partum
cogebantur: quarum infantes alii mortui, alii semi-
vivi, media platea reperiebantur. Viri autem quam-
plurimi sudore et calore deficientes, aperto ore et
faucibus hiantes, aerem tenuissimum captabant ad
medicandam sitim: quod nequaquam prodesse po-
tuit. Nam plurima pars, ut prædiximus, illic periisse
hac die perhibetur. Nisi vero et accipitres, aves
domitæ et gratissimæ procerum et nobilium, calore
eodem et siti moriebantur in manibus eas feren-
tium. Sed et canes in venatoria arte laudabiles inter-
manus magistrorum exstinguebantur. Jam sic om-
nibus in hac pestilentia laborantibus, optatus quæ-
situsque aperitur fluvius. Ad quem festinantes, præ-
hinc desiderio quisque alium in magna pressura
prævenire studebat, nullum modum bibendi habentes,
quousque infirmati plurimi ex nimia potatione
tam homines quam jumenta perierunt.

CAP. III. — *Ultra progrediuntur; exercitus in geminas
partes dividitur; primores venatui vacant.*

Post hæc egressis ab angustis rupibus; decretum

est communi benevolentia, propter nimietatem populi, exercitum in partes dividi. De quibus Tankradus et Baldewinus, frater ducis Godefridi, cum suis recedentes, per medias valles Ozellis transibant. Sed Tankradus cum suis præcedens, ad urbes finitimas Relei et Stancona descendit, in quibus Christiani cives habitabant, Turcis, viris Solymani, subjugati. Baldewinus cum suis montanis semitis perplexis inuenerat, gravi cibariorum defectione cum omni manu sua aggravatus, quin equi pabulo deficiente vix sequi, nedum viros portare poterant. Dux vero Godefridus, Boemundus, Robertus, Reymundus, regia via a longe sequebantur, et Antiochiam minorem reclinantes, quæ in latere Relei sita est, hospitio nona diei hora moram facere decreverunt. Vespere autem facto, Godefridus dux cæterique primores juxta montana per amœna loca pratorum tentoria locaverunt, aptam et voluptuosam regionem considerantes et venationibus secundissimam, quibus mobilitas delectari et exerceri gaudet. Illic accubantes, armis cunctisque exuviis repositis, silvam præmissam venatibus reperientes, sumpto arcu et pharetra, gladiis accincti, saltus montanis contiguos ingreditur, si forte obveneret quod configere et persequi catulorum sagacitate valeret.

CAP. IV. — *Dux cum urso configens, graviter sauciatur; sed auxilio alterius militis perempta bestia vivus eripitur.*

Tandem diffusis per opaca nemoris singulis in sua semita ad insidias ferarum, dux Godefridus ursum immanissimum et horrendi corporis, peregrinum inopem, sarmenta congerentem, invasisse respicit, et in circuitu arboris fugientem ad devorandum persequi, sicut solitus erat pastores regionis aut silvam intrantes devorare, juxta illorum narrationem. Dux vero, sicut solitus erat et promptus ad omnia adversa Christianis fratribus subvenire, educto raptim gladio, et equo fortiter calcaribus admonito, misello homini advolat; eripere a dentibus et unguibus lanionis anxiatum festinat; et clamore vehementi per mediâ fruteta accelerans, obvius crudeli hosti offertur. Ursus utaque, viso equo ejusque sessore se celeri cursu premente, ferocitati suæ fidens et rapacitati unguium suorum, non segnius facie ad faciem duci occurrens, fauces ut jugulet, aperit; totum se ad resistendum, imo ad invadendum, erigit; ungues suos acutissimos exerit ut laniet; caput et brachia ab ictu gladii diligenter cavens subtrahit, ac sæpe volentem ferire decipit; quin murmure horrido totam silvam et montana commovet, ita ut omnes mirarentur qui hoc audire poterant. Dux ergo, astutum et pessimum animal considerans in feritate audaci resistere, motus animo, vehementer indignatur, et verso mucronis acumine, temerario et cæco impetu propinquat bellum ut secur ejus perforaret. Sed infelici casu ictum gladii effugiens bellua, subito curvos ungues tunice ducis infixit, ac complexum brachii, equo devolutum, terræ applicans dentibus jugulare prope-

rabat. Dux itaque angustatus, reminiscens murmur suorum insignium factorum, et de omni per se adhuc nobiliter ereptum, nunc vero vili mortuæ bestia se suffocari dolens, recuperatis viribus in momento resurgit in pedes, gladiumque in repentino lapsu ab equo, et cum insana bellicæ luctamine, propriis cruribus implicitum, celeriter ejusdem feræ jugulum rapient et capulo retinens et nervos proprii cruris gravi incisione percavit. Sed tamen licet sanguis incessabili unda fluere, viresque ducis minueret, iniquæ bellæ cessit, ad defensionem stans asperissimus, quæ audito inopis rustici, et ab urso liberati clamore ingenti, et murmure lanionis vehementi, quæ Husechinus nomine ex consociis, per silvam diem velocitate equi, duci in auxilium adfuit: qui secum mucrone horribilem feram impetivit, et una cum dūce jecur et costas illius transfixit. Sic tandem ferocissima fera extincta, dux primum rubore dolore, deinde nimia sanguinis effusione caput deficere, vultu pallescere, ac totum exenatæ impia fama conturbare. Concurrunt universi locum ubi athleta et vir consiliorum, caput periculis, læsus ferebatur. Quem principes exaggestatorio imponentes, ad castra cum ingenti cum planctu virorum et ululatu mulierum decurrunt, medicos peritissimos ad sanandum ei adhibentes; feram vero inter se dividentes, nullam magnitudine similem antea se vidisse fatebantur.

CAP. V. — *Tankradus, fixis juxta Tarsum civitatis tentoriis, apud cives de urbis traditione minimis nunc blanditiis agit.*

Duce vero sic gravi vulnere impedito, exenatentiore gradu subsequente, Tankradus, qui præcesserat, et regiam viam tenebat versus maritima, per Baldewino fratre ducis, per vallem Buetrenton super ratis rupibus, per portam quæ dicitur Juda, ad civitatem quæ dicitur Tarsus, vulgari nomine Tarsus, descendit, quam etiam Turci, primates Solymani, subjugatam cum turribus suis retinebant. Illic Armenius quidam, qui cum Tankrado aliquandiu moras fecerat, et ejus notitiam habuerat, promissum se civibus urbis, gravi Turcorum jugo depressis suggerere, ut in manu ejusdem Tankradi urbem caute et Turcis nesciis redderent, si forte locum et opportunitatem reperirent. Sed timidis civibus, ex consiliis Armenii fratris acquiescentibus propter Turcorum præsentiam et custodiam, Tankradus, qui præcesserat, finitimas oras prædictæ urbis deprædatus est, ac contractis infinitis copiis prædictarum in usum obsidionis, in circuitu murorum tentoria sua extendit. Locatis ergo tentoriis, Tankradus plurimum minarum Turcis, per moenia et turres diffusis, ex adventu Boemundi, et subsequentis exitus virtute intulit, nisi exenates, portas urbis aperirent, asserens, non prius subvenientem exercitum ab hujus obsidione recedere, quam ut Nicara cum omnibus inhabitantibus caperetur superata. Si vero voluntati ejus acquiescerent, urbem apertam

1, non solum in oculis Boemundi gratiam et A
um invenirent, sed et præmia multa accipientes,
em civitati et aliis præesse præsidii mererentur.

VI. — *Cives deditionem pollicentur; viri exerci-*
us Dei longe a se divisi, hostes adesse de alterutris
suspiciantur.

His blanditiis et promissis, interdum nimis magni-
is, Turci molliti, Tankrado hac conditione urbem
illicentur, ne quid periculi aut seditionis ab ulla
bsequent manu ultra eis inferatur, donec Boe-
mudi potestati cum urbis præsidio subderentur.
Iod Tankradus minime recusans, fœdus in hunc
odum cum illis inuodari instituit, quatenus vexil-
m ipsius Tankradi in cacumine magistræ arcis in
num erigerent, quod Boemundo præcurrrens,
ne Tankradus vindicaverit civitatem, et sic in-
cta deinceps ab omni hostili impetu haberetur.
Baldewinus vero frater ducis Godfridi, Petrus
comes de Stadeneis, Reinardus comes de Tul civi-
e, vir magnæ industriæ, Baldewinus de Burg,
renis præclarus, conjuncti per amicitiam, alio
nere divisi, per dies tres ab exercitu egredientes
r loca deserta montium et ignota, gravi afflictio-
nio necessariorumque penuria, tandem per er-
rem perplexarum viarum in cujusdam montis
cumine casu constiterunt. De quo tentoria Tan-
radi speculantes, per camporum planitiem in ob-
dionem Tarsi locata, timuerunt timore magno,
distinantes Turcorum hunc apparatus fore. Nec
inus Tankradus viros in montis cacumine a longe
contemplatus expavit, Turcos adesse arbitratus,
ui sociis urbi inclusis ad subveniendum properas-
ent. His tandem descenditibus, vitæ diffisus, fame
mivivis, Tankradus ut miles acerrimus socios ad-
onet ut eis res sit pro anima defendenda.

AP. VII. — *Obsides fœdus rumpunt; Tankradus et*
Baldewinus mistis copiis obsidionem reparant, et de
situ urbis.

Turci autem, qui in turribus et mœnibus ad spec-
taculum et defensionem ad quingentos convene-
ant, et ipsi pariter Baldewinum ejusque comita-
um acies Turcorum existimantes esse, Tankrado
uproperantes in hunc modum minabantur: « Ecce
ianus auxiliari nobis properantium: nos non in-
ra, ut existimabas, sed tu tuique in manu nostra
t virtute hodie conterendi estis. Quapropter te-
oc in fœdere, quod frustra pepigimus, jam deca-
tum credas. Nec aliam ob causam te morari in-
astris fecimus, nisi quia spes auxilii in his, quas
ides, aciebus in tuam tuorumque perditionem præ-
tolabamur. » Tankradus, juvenis imperterritus, Tur-
corum minas parvipendit, et brevi responso impro-
perantibus resistit: « Si hi vestri milites aut prin-
cipes habentur, in Dei nomine eos parvipendimus;
idire non timemus. Qui si a nobis, Deo opitulante,
victi fuerint, superbia vestra et jactantia pœnas non
evadet. Quod si peccato nostro adversante stare
nequiverimus, nequaquam tamen manus Boemundi
et sui exercitus subsequenter evadetis. » Hoc dicto,

A Tankradus cum universa sua adunatione, quam
secum confluxerat, insignis armis, galeis et loricis,
et equis rapidissimis Baldewino in occursum pro-
perat. Turci vero tubis et cornibus horrissonis ad
terrendum ipsum Tankradum a muris fortiter in-
tonant. Sed utrinque Christianitatis signis recogni-
tis, et visis amicis compatriotis, præ gaudio in la-
crymas defluunt, quod sic Dei gratia a pœnis et
periculis nunc liberati sint. Nec mora, deinceps
commistis copiis, tentoria communi consensu pa-
riter ante urbis mœnia reponunt, et ex præda, quam
contraxerant ex montanis et regione in bobus et
armentis, cibos mactant, et parant, ignique appo-
nunt: quos sine sale coctos diutina fames mandu-
care coegit, prorsus pane illic cunctis deficiente.
B Erat enim civitas ex omni parte munita, habitato-
ribus, rivis et pratis apta et commoda, sita in cam-
pis fertilibus: cujus mœnia adeo admirantur for-
tissima, ut nullis vinci humanis viribus, nisi Deo
annuente, credatur.

CAP. VIII. — *De mutua quorundam principum alter-*
catione, ubi et Tarqenses Tankradum sibi præcess
desiderunt.

Crastina vero luce exorta, Baldewinus exsurgens
sique sequaces atque ad urbis mœnia tendentes,
signum Tankradi, quod erat notissimum, in emin-
tiore turris arce, ex consensu et fœdere percusso
Turcorum, positum contemplantur. Unde nimia
indignatione et ira accensi, in verba amara et se-
ditiosa adversus Tankradum suosque eruperunt,
C Tankradi et Boemundi jactantiam et principatum
floccipendentes, luto et fœci æquiparantes. His et
hujuscemodi verbis amaris fere ad arma ventum est,
nisi viri pacifici et prudentes tali consilio interve-
nissent, ut ab ipsis civibus Armeniis ex amborum
legatione cognosceretur, sub cujus dominio et di-
tione urbem magis subeasse intenderent, cujusque
parti meliori optione faverent. Continuo responsum
est ab omnibus, magis velle subijci et credere Tan-
krado quam alterius principis ditioni. Dicebant
enim hoc non ex cordis devotione, sed ex Boemun-
di, quam semper habebant, invasionis suspitione.
Nec mirum, cum longe ante hanc expeditionem in
partibus Græciæ, Romanicæ, Syriæ, Boemundi rem-
per fama claruit, bellum inhorruit; Godfridi vero
ducis nunc primum nomen scintillabat.

CAP. IX. — *De eadem re.*

His auditis, Baldewinus ferventioris animo ad-
versus Tankradum in iram extollitur, et gravioribus
verbis in ejus præsentia tam cives quam Turcos
per verba interpretis sic allocutus est: « Boemun-
dum et hunc Tankradum, quos sic veneramini ad
formidatis, nequaquam magistros majores et poten-
tiores Christiani exercitus credatis; nec fratri meo
Godfrido, duci principique militiæ totius Gallicæ,
nullique sui generis istos esse comparandos. Princeps
enim idem frater meus, dux Godfridus, regni ma-
gni et primi imperatoris Romanorum Augusti hæ-
reditario jure suorum antecessorum nobilium, ab

omni honoratur exercitu, cuius voci et consiliis ad omnia magni parvique obtemperare non desinunt, cum caput et dominus ab omnibus sit electus et constitutus. Scitote quidem vos et omnia vestra, urbem quoque ab eodem duce in ore gladii et flammis deleri et consumi; nec Boemundum, nec hunc Tankradum stare vestros propugnatores, aut defensores. Sed nec is Tankradus, ad quem intenditis, hodie manus nostras evadet, nisi vexillum, quod nobis in contumeliam, sibi ad gloriam erexit, a culmine turris jactetis, portasque nobis aperiri faciat. Si vero nostrae voluntati in hujus vexilli ejectione et urbis redditione satisfeceritis, vos exaltabimus super omnes in terminis his consistentes, et gloriosi in conspectu domini et fratris mei ducis, vosque dignis muneribus honorati, semper eritis. Hac spe bonae et blandae promissionis cives et Turci illecti, Tankrado penitus ignorante, foedus et amicitiam cum Baldewino firmaverunt, et sine mora vexillum Tankradi de culmine turris est amotum, et procul a mœnibus in loco palustri viliter ejectum; Baldewini vero signum in ejusdem turris apice promotum est.

CAP. X. — *De eodem, et qualiter Tankradus urbem Azaram intraverit.*

Tankradus viso signo Baldewini promotum, suo vero remoto, licet tristis, patienter tulit. Qui seditionem oriri inter suos et Baldewini satellites ex hac vexilli mutatione percipiens, et quia pars sua numero et armis erat inferior, ultra hac in discordia morari noluit, sed ad vicinam civitatem, nomine Azaram, munitam et locupletem, transivit: ejus portas clausas reperiens, minime introire permisus est. Obtinuit enim hanc civitatem quidam Welfo, ortus de regno Burgundiae, miles egregius, qui, ejectis et attritis Turcis, urbem possederat, aurum et argentum, pallia pretiosa, cibaria, oves, boves, vinum, oleum, frumentum et hordeum, et omnia necessaria illic reperientes. Praecesserat enim idem Welfo cum cæteris ab exercitu sequestratis. Tankradus portas civitatis inveniens clausas, et principem Christianum urbem tenere intelligens, missis nuntiis fide data, introumitti hospitandi gratia, precatur, et alimenta justa venditione et emptione sibi impertiri. Qui petentem exaudiens, jussit urbem aperiri, virum cum suis sociis induci, et cuncta vitae necessaria illis administrari.

CAP. XI. — *Ubi Baldewinus, princeps civitatis factus, Christianos partis Tankradi introumittere non vult.*

Post hujus Tankradi abscessum, Baldewinus iterato Turcos admonet, instat et promittit honores et præmia a duce consequi ingentia, et non solum illi, sed cæteris civitatibus præferri, si urbem aperiant, si se suosque datis dextris in fidei obligatione introumittant. Turci autem et Armenii videntes Tankradi fugam et absentiam, Baldewini vero prævalere potentiam, utrinque fide data et firmata, portas urbis aperiant, Baldewinum suosque introumittunt; sed in omnibus munitionibus turrilis man-

tionem retinere decreverunt, donec dux Godfridus et subsequens exercitus propinquaret, et tunc a et gratia ipsius ducis de eadem civitate et cæteris rebus juxta promissum Baldewini cum eis agerent, sive in promissione Christiana, sive in ritu illius persistere delegissent. Duas tantum turris: gistras Baldewino contulerunt, in quibus secum et fiducialiter manere et quiescere posset: cetera multitudo exercitus per domos et loca civitatis similis diffusa est. His itaque cum principe suo Baldewino introumissis, et hospitii quiete recreatis, proxima dehinc die jam vespere instante, trecenti exercitu peregrinorum sequestrati, ac vestigiis Tankradi secuti, de familia et populo Boemundum, urbis mœnia in armis et clypeis astiterunt, quod ex jussu Baldewini et consilio majorum urbis sua interdixit. Hi vero longo fessi itinere, rebus necessariis vacui et exhausti, multum periturbati urbis hospitalitatem et rerum necessarium venalitatem: precati sunt etiam plebei orationibus comitatu Baldewini, eo quod confratres et Christiani essent professionis. Sed nequaquam preces eorum Baldewino exaudita sunt, hac de causa sequens quod in auxilium Tankrado descendissent et propter fidei firmationem, quam cum Turcis et Armeniis fecerat, nullum præter suos ante Godfridi adventum in urbem recipi aut introumittere.

CAP. XII. — *Christiani extra portam civitatis mœnibus, noctu a gentilibus extincti sunt.*

Confratres autem et peregrini societatis Baldewini, videntes sic exclusos nullo modo potuerunt introumissionem, miserti sunt eorum, et fame videbant eos periclitari: quibus in portis mœnibus et per funes pecora ad vescendum portantes decreverunt. Illis ergo ita refocillatis, et nocturno silentio præ itineris lassitudine gravi sopore oppressis, Turci, qui erant in præsidiis turrium in fidei tutamine, prorsus desperati, nec Baldewini suisque conchristianis perfecte se credentes, occulto habito inter se consilio, trecenti, thesaurum omnibus suis secum et cæteris rebus avectis, per vada cujusdam fluminis, eis non incognita, per media urbe præfluebat, Baldewino et universis in somno deditis clam egressi sunt, ducentis saltem modo ex sua humili clientela et familia in præsidio relictis, ne fugæ eorum suspicio aliqua apud Christianos oriretur. Egressi autem in viros Christianos qui per prata ante urbem membra fessa sopore deciderant, subito irruunt, alios decollantes, alios occidentes, alios sagittis transfigentes, neminem aut paucos de omnibus vitae relinquentes.

CAP. XIII. — *Hujus necis populus Dei Baldewinum insimulans, ad arma ruit, cui satisfaciens, ceteros reliquos Dei inimicos vehementer insurgit.*

Mane dehinc facto, Christiani, qui intra urbem erant, somno exsurgentes, et ad mœnia tendentes scire et videre, si adhuc moram in pratis Christiani fratres haberent, viderunt universos armis Tur-

im detruncatos, et sanguine illorum prata sœdata
mum redundare. Sicque Turcorum perfidia et
aquitas propalata est. Nec mora, per universam
vitatem tumultus in populo catholico exoritur,
ma ab omnibus capiuntur, et in ultionem sangui-
is confratrum, in fraude mortificatorum, turres
fringere, et Turcos illic inventos extinguere festi-
ant, tubis et ingenti clamore non modicam seditionem
concitantes. Tam vehementi strepitu populique
amultuoso concursu Baldewinus attonitus, a turris
præsidio per median⁷ urbem equo advolans, turmas
rmatas a bello cessare, et in sua commonebat
ellire hospitia, ne tam subito sœdus mutuo datum
orrumperetur, donec cædes Christianorum illi ple-
ius notificarentur. Sed magis ac magis tumultu in-
ruente, et populo necem Christianorum ægre fe-
ente, et Baldewinum huius occisionis, tanquam
mortiferi consilii, reum acclamante, talis ac tantus
n eum sit concursus sagittarumque emissio, ut tur-
rim, refugii causa et vitæ suæ necessitate compul-
sus, subire cogeretur. Qui illico ad se reversus,
nimi sui ferocitate deposita, populo satisfaciendo
exensat se de omnibus et crudelitatis Turcorum se
nescium asserit; nec populum Dei vivi aliam ob
causam exclusisse, nisi quia iurejurando Turcis et
Armeniis promiserat neminem præter suos ante
ducis adventum urbi intromitti. Sic Baldewinus excu-
satus, populoque suo reconciliatus, Turcos in singulis
turribus, qui de humili familia et clientela reman-
serant, assilit et expugnat; expugnant et sui, dum
in ultionem suorum ferme ducenti decollati sunt.
Accusabant enim eosdem Turcos plurimæ illustres
feminae civitatis, ostendentes eis aures et nares quas
sibi detruncaverant, eo quod stupri sui eas consen-
taneas invenire nequiverunt. Hac infamia et hor-
renda accusatione magis populus Jesu Christi in
odium Turcorum exarserat, eorumque stragem eo
amplius multiplicabat.

CAP. XIV. — *Ubi viri Baldewini cum piratis Christianis sœdus ineunt, et Tarsum simul petunt.*

Post hæc diebus paucis elapsis, viri Baldewini per
moenia diffusi, a longe navium diversi generis et
operis multitudinem in medio maris trans tria mil-
liaria ab urbe contemplantur, quarum mali miræ
magnitudinis et altitudinis auro purissimo operti,
in radiis solis refulgebant; et viros ab iisdem navi-
bus in litus maris descendentes, et plurima spolia,
quæ longo tempore seu annis ferme octo contraxe-
rant, inter se dividentes. His visis, hostiles vires
accitas ab his qui noctu, cæde Christianorum facta,
effugerant, existimabant. Unde ad arma contendentes,
equo alii, pede alii usque ad ipsum litus con-
currunt, cur advenerint vel ex qua natione proe-
serint intrepido ore perquirentes. Illi se Christianæ
professionis milites esse respondent: e Flandria et
ab Antverpia et Frisia cæterisque Galliæ partibus se
venisse fatentes, et piratas annis octo usque ad hanc
diem se fuisse. Requirebant etiam qui advecti fue-
rant, qua de causa ipsi a Romanis et Teutonicis

A partibus descendissent, et in longinquum exilium
inter tot barbaras nationes advenissent. Qui causa
peregrinationis, et ad adorandum in Jerusalem,
venisse se testati sunt. Et sic utrinque lingua et
sermone suo recognito, sœdus dextris datis inierunt
pariter cundi Jerusalem. Erat in hoc navali collegio
quidam Winemarus nomine, caput et magister uni-
versorum consodalium, de terra Bulonæ et de domo
comitis Eustachii, magnifici principis ejusdem terræ.
Jam hinc et hinc fide ad invicem firmati, cum spo-
liis et universis sarcinis, relictis navibus, cum Bal-
dewino urbem Tarsum subierunt, per aliquot dies
in omnibus bonis terræ ibidem jucundati et epulati.
Dehinc habito inter se consilio, in custodiam et
defensionem urbis trecenti ex navali exercitu sunt
electi, sicut et ex legione Baldewini ducenti attitu-
lati. His ordinatis et constitutis, profecti sunt a
Tarso Baldewinus et sui, conjunctis armis et viribus
in tubis et cornibus et potentia magna regia via
gradientes.

CAP. XV. — *Tankradus Mamistram civitatem armis capit, et de instinctu cujusdam Richardi castra Baldewini hostiliter invadit.*

Interea Tankradus ab Azara civitate et Welfone
civitatis principe migrans, Mamistram civitatem, a
Turcis possessam et munitam, descendit. Quam re-
sistentem et contradicentem sibi fortiter cum lori-
cata manu assilit; humi in brevi muros illius de-
jecit, portas et vectes ferreos diruit; Turcorum
superbiam, quæ in hac dominabatur, crudeli strage
C attrivit. Tali modo ejectis hostibus, Tankradus tur-
res suorum custodia munivit, alimoniam, vestes,
aurum et argentum grande in ea reperiens, Christia-
nis consodalibus divisit, ibidem per aliquot dies
remoratus. Dumque illic secure moram faceret, et
de urbis custodia sollicite ageret, Baldewinus, fra-
ter ducis, cum armis et sociis regia via incedens,
in terminos ejusdem civitatis descendit, et in virida-
rio quodam spatioso arboribus consito, quod erat
juxta urbem, tentoria ipse suique fautores et com-
primores in ordine locaverunt. Hæc quidam Richar-
dus, princeps Salerni civitatis Italiæ, de genere
Northmannorum, proximus Tankradi, intuens, mo-
leste accepit; et verbis amarissimis super hoc Tan-
kradum compellat, dicens: « Ah! Tankrade, hodie
vilissimus omnium factus es. Baldewinum præsen-
tem aspicias, cujus injustitia et invidia Tarsum ami-
sisti. Ah! si nunc aliquid virtutis in te haberes, jam
tuos commoveres, et tibi illatam injuriam in caput
ejus rependeres. » His auditis, Tankradus infremuit
spiritu; et illico arma et milites requirens, sagitta-
rios suos in virtute magna præmisit ad lacerandos
hostes in tentoriis, et ut læderent equos, per
pascua et prata vagantes. Ipse quoque cum quin-
gentis loricatis equitibus repente in ejusdem Bal-
dewini castra et satellites ruit, ut in omnibus injuriis
quas sibi intulerat, dignam sumeret ultionem.

CAP. XVI. — *Baldewinus et Tankradus bellum conserunt, in quo Tankradus inferior inventus est.*

Baldewinus sine mora, Baldewinus quoque de

belli est auditus; non modica Turcorum ruina ab his egregiis viris eorumque sociis facta est. Hac victoria Dei gratia in populo catholico habita, Solymanus et sui in montana fuga reversi sunt, nulla ulterius pugna in hac obsidione populum Dei agredi audentes. Ab illo die omnem clementiam erga captivum legatum Solymani fideles Christi exhibebant, quia eum verum et fidelem in sua promissione experti sunt, et privatus inter familiares summorum principum diligebatur. Occisorum vero et vulneratorum capita Christiani amputantes, secum in signum victoriae deferenda in sellarum suarum corrigiis ad tentoria sua detulerunt, et ad societatem, partim in tabernaculis relictam circa urbem ad prohibendum exitum inclusorum, cum gaudio reversi sunt. At hujus primi belli turbine sedato circa Nicæam, capita Turcorum amputata intra urbis moenia jacebant, ad terrendos magistros arcis et custodes murorum. Deinde mille capita Turcorum collecta, in curribus et saccis plaustrisque reposita, detulerunt usque ad portum qui Civitot dicitur, et sic navigio imperatori Constantinopolim missa sunt.

CAP. XXVIII. — De munificentia imperatoris in principes, et de Turco falsi nominis Christiano.

Imperator, visis tot capitibus adversariorum suorum et militum Solymani, cujus injusta vi urbem Nicæam in dolo amiserat, plurimum in hoc fidelium triumpho exilarescit, ac disponit ut pro labore bellico magnam recipiant remunerationem. Unde pecuniam non modicam, ostra diversi generis, et omnia necessaria ad remunerandum quenuque potentem in vehiculis mulorum et equorum direxit, victus innumerabiles pariter attribuit, vendendi et emendi utriusque suo in regno largissima facultas concessa est. Nautæ et mercatores certabant ex imperatoria jussione navibus plenis cibariis frumenti, carnis, vini, olei et hordei per mare discurrere, quousque ad portum Civitot anchoras jaciunt, ubi fidelium turmæ ad refocillandum corpus, ante jejuniis aggravatum, omnia venalia reperiebant. Hac frequentia escarum fruenter et gaudentes, conspirant et affirmant se non recessuros, quousque urbs superata et capta imperatoris potestati restituatur. Promiserant enim juramento nihil de regno imperatoris, non castra, non civitates, nisi ex ejus voluntate aut dono, retinere. Hoc comperto et investigato, et visa Christianorum victoria et Turcorum cæde cruentissima, captivus ille, quem prædiximus, dissus vitæ, et Christianitatis jugum effugere cogitans, quadam die visa opportunitate clarissima et custodiæ negligentia, facilis saltu pedis, vallum murorum urbis transvolat; Turcos per moenia præsentem, et tunc belli otio vacantes, ad subveniendum sibi incessabili voce admonet ac precatur. Qui sine mora funiculo a moenibus dimisso inter manus fallacis et fugitivi, pereni mox in ipso pendente et manibus hærentem, intra moenia non parvo clamore ac fragore facto, interius et exterius, levaverunt. Nullus tamen Chri-

stianorum fugientem sequi aut retinere præsumptus, propter Turcorum jacula desuper instantium.

CAP. XXIX. — De viris capitaneis in eadem obside occumbentibus.

Cum in decreto firmissimo obsidionis et destructionis urbis, curricula septem hebdomadarum circa moenia ejus versarentur, et principes jactus et tormenta lapidum ad minuendos muros turres aptarent, alii arietes ferratos componere et diversa ingenia quærerent assultusque perferrent, Baldewinus Calderin incessanter impugnans, nimisque temerario et audaci præcurrens, in ictu præmissi lapidis fractis vitæ vita exspiravit. Baldewinus de Gant dum in assultu urbis desularet, et incaute muros teret, vertice transfixo in impetu sagittæ, vitam perdidit. Post hæc dum ex consilio et decreto principum rursus exercitus iteraret assultum, comes Foreis et alter de insula Flandriæ, Walo nomine eodem assultu nimium ferventes et bello vacantes, dum hostes lacesserent, sagittis infixi ceciderunt. Wido de Porsessa, illustris eques ibidem militate occupatus, vita decessit. Flevit super omnis populus Catholicorum, quoniam fortes viri et auctores rerum capitalium habebantur. Mortuos etenim viros nobilissimos cum omni honore religione episcopi et abbates sepelierunt, non tantam elemosynarum largitionem pro salute animarum illorum dividendes egenis et mendicis.

CAP. XXX. — Item de aliis ibidem perentibus.
Dehinc quadam die, dum plurimorum principum strues, et machine muro Nicææ applicarentur, quedam non in vanum, quedam frustra laborabant. Henricus de Ascha et Hartmanus comes, majoribus Alemanniæ, vulpem ex proprio quercinibus trabibus composuerunt, cujus intus intexuerunt parietes, ut gravissimos Turcos sufferret ictus armorum, omniumque jaculorum, ac sic in ea manentes, tuti et illæsi fortiter impugnando perforarent. Hoc tandem instrumentum dum ad unguem opere et ligamentis perduceretur, milites prædictorum principum vocati ad viginti in eadem vulpis protectione substituti. Sed magna virofum inundatione et conatu juxta muros applicata, non æquo subsedit, sed non recto impulsu aut æquo conductu moderata sic trabes, postes, universæque ligaturæ cum viros in ea latentes in momento oppresserunt. Hartmanus ac Henricus dolentes, et magnum de suorum luctum habentes, sepultura extinctos honorifice condiderunt, sed non parum gaudere poterunt, quod cum suis non in hac momentanea satisfactione perierunt.

CAP. XXXI. — De murorum et præcipue cujusdam turris oppugnatione.

Alia post hæc die, dum creberrimi assultus plurimorum in vanum consumerentur, comes Bertramus turrem quandam duobus tormentis lapideis quæ vulgo dicuntur Mangelæ, fortiter quassavit.

agnavit. Sed minui et dissolvi vel lapis unus ab antiquo opere, et cemento vix solubili, robustissimo tam jactus non potuit, dum ad extremum plura iuncta sunt lapidum quassantium instrumenta, bus tandem muri concussi rimas per loca pertunt, et aliqui lapides præ creberrima jactatione in cemento minui ac labi coeperunt. Quod videns exercitus Dei viventis, adunata manu, et facta testu- e viminea vallum superans, audaci transitu in- impetunt, turrim muris eminentem uncis ligoni- s percurrere et perforare moluntur, quam Turci erius coacervatione lapidum compleverant, ut va- ius staret densitate lapidum, et si forte exterior irus a Gallis corrumpetur, volentibus penetrare pedimento esset congeries infinitorum lapidum. pulus autem Dei vivi, accensa magis ac magis , et strage suorum commotus, turrim percurrit amine mordacis ferri, quousque foramen trans- rim tanta virtute reddunt ut hiatus cavati muri os insimul penetrare præsumentes capere videre- , qui coacervationem lapidum singulatim eruerent minuerent, viamque ad hostes patenter aperirent. d nec sic proficere potuerunt.

P. XXXII. — *Populus Domini supradictum lacum navali obsidione circumdat.*

Nocte vero quadam ab hac collectatione, et plu- na stragis conamine, circa urbem populo vexato interdum in castris relato, deprehensum est, Tur- s navigio per lacum ab urbe sæpius exire, viros co- jutores arma et omnia necessaria clam inferre, ercatores usquequaque illuc convenire, et a Tur- s omnia venalia in eodem lacu reperire. Ex hoc nique principes plurimis usi sunt consiliis, quid erent vel insisterent, qualiter lacus his interdica- r, et inclusis exitus et introitus ultra navigio ne- tur, dicentes non aliter suos assultus vel laborem sse perficere. Tandem inter plurimas discussiones e repertum est consilium, quia nisi navali custo- i tam spatiosus observaretur lacus, nequaquam stes posse reprimi, nec urbem alimentis posse cuari. Unde magnis et parvis in unum vocatis, cretum est communi consilio ut ad portum Civitot numerabiles copiarum equestris et pedestris vulgi tterentur, qui naves a domino imperatore impe- atas, ejusque dono concessas, a mari per siccum r vehiculis, arte lignorum aptatis funibus canabi- s, et loris taureis humero et collo hominum et uorum impositis, usque ad lacum Nicæe perducere derent. Quod actum est, et noctis in silentio viam ptem milliarum trabentes, has naves miri ponderis magnitudinis, quæ numerum centum virorum pere poterant, orto sole, ad prædictum locum ap- iuerunt, has in littore et uadis reponentes. Nec ora, principes exercitus exsurgentes undique per- nerunt ad lacum, videre et scire de navibus, ga- si quod sui incolumes et sine hostili infestatione, i naves sine læsione receptæ sunt.

Cap. XXXIII. — *Profani resistentes valde Christi- colas defutigant. Ubi dux ipse Turcorum bellicosissimum sagitta trajecit.*

Navibus itaque receptis sanis et illæsis, fortissimi milites Gallorum in eis sunt constituti, qui ultra exitu Turcis interdicto obstarent, et nihil prorsus necessarium eis inferri paterentur. In una autem nave de Turcopolis imperatoris viri sagittarii ha- bebantur, qui navali certamine in aquis multum prævalere solebant. Turci vero, et universi custodes præsidii, circa lacum tumultum populi, et principum tam matutinos conventus intelligentes, ad mœnia versus fluvium concurrunt, multum de noviter ad- ductis navibus admirati, quas procul dubio suas æsti- marent, nisi quod suæ adhuc altero in littore juxta muros et mœnia catenatæ ferro et seris stare videbantur. Sic lacu navali obsidione præoccupato, et militum illic in flumine lorica manu, in lanceis, arcu et sagittis armata, relicta, comes Reymundus et sui satellites, ac plurima manus de exercitu iterato, prædictam turrim conveniunt; assultus et lapidum jactus multiplicat, Turcos non parce vexant et impugnant, ariete ferrato muros crebra ho- minum vociferatione impellentes. Turci siquidem videntes crebro ariete muros impelli et concuti, et turrim ligonibus perfodi, adipem, oleum piceumque stuppis et facibus ardentissimis commistam fundebant a mœnibus, quæ instrumentum arietis et crates vimineas prorsus assumpserunt; alii sagittis et cor- neo arcu plurimos interimebant, alii saxorum le- sione secus muros et turrim laborantes opprimebant. In hac Turcorum defensione et reluctance, quidam miles illorum ferocissimi animi et cordis non parce desudabat arcu et jaculis, et (quod dictu mirabile est) in vulnere sibi illato diffusus vitæ, procul abje- cto clypeo, manifeste opposuit pectus telis cunctorum, et rupea saxa in medium vulgus ambabus manibus torquebat. Hic quamvis, ut aiunt pro vero qui ad- fuerunt, viginti sagittis adhuc hærentibus in præ- cordiis premeretur, non continebat manus a jactura lapidum et percussione Gallorum, sed amplius et sævius damnum exercebat in populo. Dux vero Go- defridus, videns tam ferocissimum et crudelissimum sævire, nec tot sagittarum in fixatione deficere, sed plures fidelium illius jaculatione perire, arrepto arcu baleari, et stans post scuta duorum sociorum eundem Turcum trans vitalia cordis percudit, sicque mortuum ultra a cæde horrenda compescit. Tandem fatigato populo Christianorum, et sole declinato, et assultu tam horribili sedato, Turci angustiati præ foramine turris, rursus saxorum acervos com- portant interioris noctis in silentio, ne facilis aditus in crastino reperiretur.

Cap. XXXIV. — *De occiso Christiano bellatore qui ad ludibrium fidelium in muro suspenditur.*

Mane autem sole relato, populus Dei ad iteran- dum assultum, et ampliandum turris penetrale, animatur et armatur. Sed visa et agnita rursus la- pidum collatione opposita, in recenti foramine,

venit periculi et anxietatis, quam priori luce pertulerat, cepit animo mollescere et quisque alium commovere ut praeiret. Tandem miles quidam illustris, de tabernaculis praedicti Roberti Northmannorum comitis exsiliens, galea opertus et lorica, et tectus clypeo, trans vallum muros imperterritus invadit, ad turrim properat, et acervos lapidum a foramine eruere nititur, et aditum saxis occupatum vacuare. Sed grandine saxorum, et assidua inundatione jaculorum incepti obliviscitur. Videns autem idem miles omni auxilio se destitutum et praepressione immensorum lapidum nihil posse proficere, continus muro se asringit, ad devitanda jacula Turcorum, quae sine intermissione fatigabant virum egregium. Sed nec sic evadendi manus illorum illa via aut facultas illi monstratur. Tandem tot millium lapidibus a collo et capite illius scuto avulso, fractis cervicibus juxta muros obruitur et in ipsa lorica et galea moritur in aspectu omnium fidelium, nequaquam illi subvenientium. Turci ergo videntes virum immobilem jam obisse, ab ipsa nefanda turri catenam projiciunt, ungues ferreos acutissimos et rapidissimos ex fabrilis ingenio et opere habentem quasi hamos, quae annulo loricae extincti militis infixi, eundem arripens ac retinens, cum cadavere mortuo intra moenia levatur. Dehinc corpus militis apprehensum, licet extinctum, in laqueo funis ad moenia suspenderunt, ut Christianos per hanc inhumanitatem amplius offenderent. Offensi igitur et tristes universi lamentabantur confratrem tam crudeli nece et villi tractatu obisse. Quem post hanc diutinam illusionem nudum a moenibus projectum, honorifice susceptum cum ceteris praefatis et ibidem occisis fidelibus, in eleemosynarum distributione, sacerdotumque commendatione sepelierunt.

CAP. XXXV. — *Quomodo Longobardus quidam novum genus machinae operatus sit.*

Hac ruina virorum fortium, et creberrimis damnis Christianorum, quae in assultu urbis per singulos dies patiebantur, duce Godofrido et Roemundo cunctisque principibus turbatis, et quia nullo conamine machinarum et balistarum aut impetu virium muris aliquam lesionem inferre poterant, sed omnis labor, et virtus eorum incassum consumebatur, quidam Longobardus genere, magister et inventor magnarum artium et operum, videns miseras et strages Christianorum, ultro se obtulit praefatis principibus, quorum animum hujuscemodi solatione et promissione relevat dicens: «Video quia omne opus machinarum nostrarum in vanum laborat, vestrae crebra morte circa muros minuantur, et magnis periculis vita residuorum adhuc subjacet. Nam Turci inclusi confidenter et securi a turribus et moenibus repugnant, incautos et nudos sagittis et saxis obruunt; quin murus, antiquorum astotia fundatus, non ferro aut aliquo robore potest rescindi. Unde quia omnem virtutem vestram sic frustrari perspexi, majestatem vestram adire et

A compellare dispositi, quatenus, si consiliis acquiescat et aliquod laboris mei praemium consequar, Deo auxiliante, turrim hanc, quae valet et insuperabilis videtur, humi cogam procerum sine damno et vestrorum periculo committere, per quam aditus patebit ad inimicos, vel contrarios. Tantum necessaria arti meae et consumptu et juvamine administrentur. » Audientes viri promissione, cum omni benevolentia parati ei dare quindecim libras Cartanensis monetae, praemium laboris sui, et quidquid necessarium requireret, indesinenter administrare, gaudentes confidentes in spe promissi artificii. Magister vero artis, facta praedicta conventionem, ingenia aptat, parietes declives connectit, et virgas brassasque mirifico instrumento; sub cuius protectione ipse ac secum desudantes capita sua tuta praeterea Turcorum, desuper resistentium, habere.

CAP. XXXVI. — *De everatione immanissime et domina civitatis quomodo capta sit.*

Ad unguem vero instrumento suae protectione perducto, viri Christianorum loricati et circa machinam conglobantur. Quam in virtute trans vallum impulerunt trahentes, et juxta moenibus et prohibentibus desuper omnibus Turcominus adjunctam statuerunt. In qua natione artis cum ceteris opificibus suis tutus relictus, regressis sine magna lesione fidelium turris. Turci vero, videntes hujus ingenii instrumentum in monumento urbis posse praevallere, faculas ardentis pice et adipe jactant super machinam, et summo convolvunt a moenibus, si sic aliqua arbor muro illata destruat, et inclusi in ea absterrent. Sed frustra omnia jactant aut eorant, quia parietes declives nil ingestum ignis aut lapidis timebant. Magister vero artis fiducialiter hanc machinam cum sociis secum habitis, sub fundamentis turris lignibus et acutissimo ferro cavare terra non desinit, donec trabes, postes et cetera immanissima robera lignorum in ipsa cavatione sub monumento componeret, quibus muri, ablata terra, subito super adhuc fidentes ruerent, inmitterent. Jam vero cavatione permaxima facta in latitudine longitudine, ex admonitione magistri artis, miles de exercitu, parvi et magni, sarmenta, stipulas, tegulas, calamosque aridos, stuppas et omniaamenta ignis conferunt, et inter postes, et trabes magnificas arbores eoqervant, undique hanc cavatione occupata. Post haec ignis, a magistro operis immissus, magno spiramine succensatur, quousque perstrepens et discurrens flamma insuperabilis magis ac magis invaluit; quae postes, trabes et omnia ligna supposita in cimerem redegit. Ita in favillam redactis et fundamentis sustentibus deficiente, tam terrae quam lignorum aedificium vetustissimae turris resupinatum in momento, nec medio, corruens, tantum reddidit sonitum et tonitruum fragor, omnibus somno excitatis, videretur. Igitur tam intolerabile pondus collapsae turris

entino casu procumberet, non cæmentorum aut A
rarum collisione, in plurimas partes dissiliit, sed
assi et corrupti per loca muri ipsius arcis jacentes
rarum læsione hiabant, aditumque, sed tamen
ficilem, exhibebant. In hac itaque turris ruina et
tritione, uxor nobilissima Solymani vehementer
terrata, non ultra in urbis confusa præsidio, noctis
silentio, a suis in lacus flumine immissa est, ut
navigio Christianos evaderet. Sed percepto ejus
secessu, a militibus lacum tuentibus renigio
viter adductarum navium capta, et in custo-
um principum cum duobus tenellis filiis repo-
a est.

Cap. XXXVII. — *Deditio civitatis Nicææ et de
quadam sanctimoniali femina captiva.*

Turci et arcis defensores pariter, turri humi B
ocumbente perterriti, ac matronæ hujus captivi-
le stupefacti, et lacus enavigatione amodo despe-
ti, suorum occisorum interius gravi immi-
tione desolati, longa obsidione fatigati, nec
evadere posse videntes, consilio invicem ha-
to de vita et salute membrorum, precantur sibi
arci ab exercitu Christiano, claves urbis polliciti
reddere in manus imperatoris Constantinopolis, sub
ujus conditione urbis primitus hæreditario jure ser-
iens habebatur, quousque injusta vi Solymanus sibi
abjugatam invasit. Tatinus vero truncatæ naris,
miliaris imperatoris, consilio majorum exercitus
atisfaciens, precibus illorum, suscepta utrinque
de et reddita, apud Christianos proceres pro eis
nterecessit, hac conditione ut ab urbe incolumes
xeant, et in imperatoris deditiōnem veniant, cum
xore Solymani nobilissima, quæ nuper capta, in
ustodia principum Francorum habebatur cum duos
filiis suis tenellis. Sic utrinque sedato assultu,
um diversa consilia reddendæ civitatis agerentur,
t plures captivi Christianorum redderentur, quæ-
am sanctimonialis femina de connubio S. Mariæ ad
orra Trevirensis Ecclesiæ cum cæteris restituta
t absoluta est in manus Christiani exercitus, quæ
e de attrito Petri agmine captam et abductam
rofessa est, parumque intermissionis a fœda et
hominabili cujusdam Turci et ceterorum commi-
tione habuisse conquesta est. Dum vero super his
ujiciis miserabiles gemitus in audientia Christiano-
um proferret, inter proceres et milites Christi
lenricum de Ascha castello recognovit. Quem ex
omine lacrymabili et humili voce compellans, ad
uxilium suæ emendationis adesse commonuit. Qui
tatim hac recognita, super infortunio ejus motus
st, omniq; industria et misericordia, qua potuit,
upud ducem Godefridum obtinuit, quatenus ei a
homino Reymero, venerabili episcopo, consilium
pœnitentiæ daretur de hujusmodi incestu. Tandem
consilio accepto a clero, facta est ei remissio illicitæ
copulationis cum Turco, et alleviata pœnitentia, eo
quod vi et nolens ab impiis et sceleratissimis ho-
minibus hanc fœdam pertulit oppressionem. Post
hac modico intervallo solius noctis, per internun-

tium ejusdem Turci, qui eam violaverat, et cæteris
abstulerat, plurima suasionem et blanda promissione
ad illicitos et incestos thalamos reinvitatur. Exar-
serat enim idem Turcus in illius inestimabilem
pulchritudinem, unde nimium ægre ferebat ipsius
absentiam, cui adeo præmia promiserat, quæ illius
animo sic insederant ut ad nefandum maritum
rediret. Promittebat enim se idem Turcus in brevi
Christianum fieri, si forte a captivitate et vinculis
imperatoris exiret. Tandem misella, si vi ante deli-
quit, nunc blanditiis et vana spe decepta ad impium
sponsum et adulterinas nuptias recurrit, universo
ignorante exercitu, quæ astutia et lascivia ab eis
subtracta est. Post hæc a relatoribus innotuit quod
ad eundem Turcum reversa sit in exilio quo erat,
non alia de causa, nisi propter libidinis intoleran-
tiam. Jam sic turbine sedato belli, et Christianis
captivis ab urbe restitutis, Turcisque in deditiōnem
imperatoris susceptis et transmissis, exercitus Dei
viventis hanc diem in magno gaudio et exultatione
ibidem in castris exegit, quia pro spe illis adhuc
omnia contingebant.

Cap. XXXVIII. — *Qualiter ex consultu principum
populus Dei in duas partes divisus sit.*

Crastino vero die illucescente, usui sumptis ne-
cessariis, movit omnis populus, iter faciens per
mediam Romaniam securus, et nihil metuens ad-
future adversitatis. Biduo autem communi agmine
gradientes per juga montium, et angustas fauces
viarum, decreverunt tanti exercitus divisionem fieri
ut liberius et spatiosius in castris populus habitaret,
sicque divisus, plenius escis et pabulo equorum
abundaret. Convenerunt quidem inter duos mon-
tium apices, ubi per pontem flumine quodam supe-
rato, Boemundus prorsus cum suis sequacibus tur-
mis a duce Godefrido dissociatur. Quem quidam
magnifici primores sunt secuti, Robertus comes
Northmannorum, et Stephanus Blesensium princeps,
sic semper viam ad dexteram insistentes ac mode-
rantes ut amplius milliari a confratribus non elon-
garentur. Dux suique contubernales cum episcopo
Podiensi et Reymundo comite semper ad dexteram
tendebant. Hac ergo divisione facta, Boemundus
cum omni exercitu suo in vallem Dogorganhi, quæ
a modernis Ozellis nuncupatur, hospitandi gratia
circumquaque sociis in gramine diffusis, circa
horam novam descendit, ut alimentis, cæterisque
necessariis, in locis, aptis rivis et pratis, castra
locarent.

Cap. XXXIX. — *De immanissima cæde Christianorum
per insidias principis Nicæni.*

Vix vero Boemundus et cæteri viri fortissimi ab
equis descenderant, et ecce Solymanus, qui ab eo
tempore, quo in fugam ab urbe Nicæa versus est,
auxilium et vires contraxit ab Antiochia, Tarso,
Alapia et cæteris civitatibus Romanicæ, a Turcia
sparsim positis, adfuit in impetu vehementi et
multitudine gravi. Nec mora, nec requies ulla
cædendi et expugnandi exercitum, ac discurrendi

per castra fuit, aliis sagittis transfixis, aliis gladio detruncatis, nonnullis a tam crudeli hoste captivatis; ad hæc undique clamor magnus et tremor in populo excitatur, mulieres nuptæ et innuptæ una cum viris et infantulis detruncantur. Robertus vero Parisiensis miseris volens succurrere, sagitta volatili confusus et exstinctus est. Boemundus hac strage gravissima attonitus cæterique priores equos reparant, ad loricas et arma festinantes in unum conglobantur, ac plurimum se ex improvise defendentes, diu prælia cum hostibus committebant. Willhelmus juvenis audacissimus, et tiro pulcherrimus, frater Tankradi, dum multum in armis resisteret, Turcos hasta sæpius perforaret, in conspectu ipsius Boemundi sagitta percussus corruit. Tankradus viriliter in gladio defensus, vix vivens evasit, sed signum decoris, quod in hasta prætulerat, ibidem cum fratre reliquit. Turci, cum principe suo Solymano magis ac magis invalescentes fortiter irrumpunt in castra, sagittis et corneo arcu ferientes et mortificantes pedites, peregrinos, puellas, mulieres, parvulos ac senes, nulli parcites ætati. Hac crudelitate atrocissimæ mortis stupefactæ teneræ puellæ et nobilissimæ vestibus ornari festinabant, se offerentes Turcis, ut saltem amore honestarum formarum accensi et placati, discant captivarum misereri.

CAP. XL. — *De nuntio fidelium Christi ad ducem.*

Cum sic afficerentur fidelium greges, et Boemundi virtus jam minus resistere valeret, eo quod ex improvise in se suosque armis exutos irruissent, jamque ad quatuor millia de exercitu Christianorum in manu hostili cecidissent, nuntius per abrupta montium sine mora equo transvolat, quousque ad castra ducis tristis et exhaustus spiritu venit. Quem ut Godefridus dux, ab ostio tabernaculi aliquo spatio transgressus ad considerandos socios, a longe perspexit rapido cursu festinantem et mœsto vultu pallentem, qua de causa viam acceleraverit requirit ut sibi cæterisque primoribus referat et exponat. Hic amara et gravia nuntia retulit dicens: « Nostri principes cum ipso Boemundo gravissimum belli laborem sustinent, vulgusque sequens jam totum capitalem subiit sententiam, qua et domini principes nostri sunt casuri in præsens, nisi festinato manus vestra subveniat. Turci quidem castra nostra irruerunt, et per vallem, quæ dicitur Ozellis vel terribilis, descendentes ad vallem Degorganhi peregrinos trucidare non cessant. Robertum Parisiensem capite deciso jam interemerunt, Willhelmu juvenem egregium, sororis Boemundi filium, dignum planctu, percusserunt. Et idcirco vos omnis invitat societas ad ferendum auxilium, nulla vos mora aut dilatio impediat aut retardet. »

CAP. XLI. — *Ubi dux et qui cum eo erant subveniunt pereuntibus.*

Hac audita miseria et Turcorum audacia, dux per universa agmina jussit cornua perstrepere, socios commonere universos et arma capere, signa erigere,

A sociis sine ulla dilatione aut requie subire. Tanquam si ad convivium omnium deliciarum carentur, festinant arma capere, loricas induturi, gladios recingere, equis frenas referre, sellas imponere, clypeos resumere, et ad sexaginta equitum e castris procedunt cum cætera manu destri. Jam dies clarissima illuxerat, sol radiis gebat lucidissimus: cujus splendor in clypeos et vestes ferreas refulsit, signa et vexilla, genæ et ostro fulgida erecta et hastis infixa, coruscant. Caballi celeres calcatibus urgebantur, nullus se aut fratrem expectabat, sed quisque, quo velocius poterat, ad auxilium et vindictam Christianam viam insistebat. Hos denique Turci ex improvisis persenserunt ad auxilium sociorum omni velocitate et belli instantia animatos esse tam robustos, et in armis et veste ferrea, et in signis lucidioribus bella erectis, fugam arripiunt, et timore concussa a cæde horrenda declinant, alii per devia, alii per semitas notas diffugium facientes. Sed Solymanus cum ampliori manu et densioribus cuneis in montis cacumine fuga elapsus consistens, Christianis persequentibus occurrere ibidem et in faciem resisteret disposuit.

CAP. XLII. — *Ubi dux et alii quidam proceræ nomine notantur, qui tunc fortiter pro Deo egissent.*

Dux autem Godefridus, qui solus cum quingenta sodalibus in equi velocitate præcesserat, subsequens populi in brevi adunatis viribus, intrepidanter ad ardua montis conscendit, cum Turcis ferire et armis committere, quos conglobatos immobiles ad resistendum in montis vertice respiciebat. Jamque undique suis receptis et adiutoribus hostes immobiles incurrit, hastas in eos dirigit, sociosque, ut constanter eos adeant, viriliter adhortatur. Turci vero cum duce suo Solymano ducis Godefridi et suorum constantiam nequaquam animo ad præsens bellum deficere videntes, in montis summitate laxis frenis equorum velociter fugam parant. Quos dux via sex milliarius interceptus, alios in ore gladii percussit, nonnullos capite cum suis tenuit, prædas et spolia filiorum non parci cepit, puellas et juvenes et omne quod aspexerat vel abducere sperabant ab hostibus excussit. Gerardus de Keresi, in equo laudabili residens, eadem hostium insecutione, in supercilio montis adhuc Turcum manentem et nimium audentem respiciens, scuto tectus fortiter hasta incurrit. Quem sagitta illius emissa et clypeo excussa, trans jecur et pulmonem perforat, equumque morientis et labentis abduxit. Baldewinus comes Hanoveriorum, vir et largitor magnarum elemosynarum, cum Roberto Flandrensi Turcos fugientes sternit, hortatur socios, circumquaque concurrentes interficiant et trucidant, et ab insecutione illorum quam retardari aut manus continere videbant. Baldewinus de Burg, Thomas de Fria casus, Reinoldus Belvacio, Walo de Calmont, Gothardus filius Godefridi, Gastus de Berdeis, Rodolphus

tiam, hi omnes unanimes in luctamine belli dedabant, Turcorum agmina in virtute militari insequentes ac scindentes. Equorum ilia gravis melchitus pulsat, fumus ab ipso anhelitu per melias acies in nubem densabatur. Turci vero interitum recuperatis viribus, in virtute multitudinis uae freti, viriliter resistebant in grandine sagittarum lenso volantium et cadentium. Sed hujus grandinis empestas cito transmissa, fidelium turmæ, tela manu retinentes, illorum globos attenuant et mortificaut, victosque tandem cogunt in diffugium per devia viarum et abrupta montium, quorum semitas notas habebant.

CAP. XLIII. — *Post victoriam quid inter fideles Domini convenerit, et quomodo sacer ordo curaverit cadavera prostratorum.*

Christiani ergo victores, quidquid in stipendio suæ expeditionis Turci conduxerant, frumentum, vinum non modicum, buſſos, boves et arictes, camelos, asinos, equos et mulos, et præterea aurum pretiosum et argentum infinitum, papilionones mirifici decoris et operis abstulerunt. In hujus victoriæ pro-

A spero successu omnes unanimiter, Boemundus scilicet et cæteri principes præfati, qui erant ductores et columnæ exercitus, in concordiam et consilium redeunt, et ab illo die commistis cibariis cunctisque rebus necessariis, omnia communia habere decreverunt. Quod et actum est. In hoc conflictu belli Turcorumque diffugio, nonnulli Christianorum militum sagittis vulnerati perierunt; Turcorum autem tria millia cecidisse referuntur. Hoc tam crudeli certamine finito, circa flumen quoddam et ejus caecum Christiani milites spatio trium dierum quieverunt, curantes corpora nimis fessa ex abundantia escarum, quas Turci occisi reliquerant. Episcopi vero, presbyteri, monachi qui aderant, corpora occisorum terræ tradiderunt, animas fideles illorum in manu Jesu Christi precibus et psalmis commendantes. Solymanus jam denuo victus, Alpes Romanicæ vix evadens condescenderat, nihil ultra spei habens urbis Nicææ, uxoris filiorumque, ac nimium luctum faciens suorum, quos ante hos dies in campo Nicææ extinctos a Gallis amiserat, et nunc eorum quos in valle Gorgonia captos et peremptos reliquit.

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM. — *Post victoriam Christi fideles ubi castra locaverint, et miserabili siti cruciati, quanti exspiraverint.*

Postquam hostilis impetus abcessit, quartæ imminente lucis crepusculo, Francigenæ, Lotharingi, Alemanni, Bawari, Flandrenses et universum genus Teutonicorum castra moverunt cum omnibus rebus sibi necessariis et spoliis Turcorum, et in vertice Nigrorum montium castra metati, hospitio pernoctaverunt. Mane autem facto, Northmanni, Burgundiones, Brianni, Alemanni, Bawari, Teutónici, omnis videlicet exercitus, abhinc descenderunt in valle nomine Malabyumas, ubi propter difficultates locorum et angustiarum faucium inter rupes iter per dies abbreviabant, et ob innumerabilem multitudinem, et nimios calores mensis Augusti. Sabbati dehinc die cujusdam instante ejusdem mensis, defectus aquæ magnus accrevit in populo. Quapropter satis anxietate oppressi, utriusque sexus quamplurimi, ut dicunt, qui adfuerunt, circiter quingenti ipsa die spiritum exhalant. Propterea equi, asini, cameli, muli, boves, multaque animalia eodem fine gravissimæ sitis extincti sunt.

CAP. II. — *Item de eodem.*

Comperimus etiam illic non ex auditu solum, sed ex veridica eorum relatione qui et participes fuere ejusdem tribulationis, in eodem sitis articulo viros et mulieres miseros cruciatus pertulisse, quod mens horrescat, auditus expavescat, et de tam miserabili infortunio in sua contremiscat. Quamplurimæ nam-

C que sæpè mulieres exsiccati faucibus, arefactis visceribus, venisque omnibus corporis, solis et torridæ plagæ ardore inæstimabili exhaustis, media platea in omnium aspectu fetus suos enixæ relinquebant. Aliæ, miseræ juxta fetus suos in via communi volutabantur, omnem pudorem et secreta sua oblitæ præ memoratæ sitis difficillima passione. Nec ordine mensium aut hora instanti parere compellebantur; sed solis æstuatione, viarum lassitudine, sitis collectione, aquarum longa remotione ad partum cogebantur: quarum infantes alii mortui, alii semivivi, media platea reperiebantur. Viri autem quamplurimi sudore et calore deficientes, aperto ore et faucibus hiantes, aërem tenuissimum captabant ad medicandam sitim: quod nequaquam prodesse potuit. Nam plurima pars, ut prædiximus, illic periisse hac die perhibetur. Nisi vero et accipitres, aves domitæ et gravissimæ procerum et nobilium, calore eodem et siti moriebantur in manibus eas ferentium. Sed et canes in venatoria arte laudabiles inter manus magistrorum exstinguebantur. Jam sic omnibus in hac pestilentia laborantibus, optatus quæsitusque aperitur fluvius. Ad quem festinantes, præ nimio desiderio quisque alium in magna pressura prævenire studebat, nullum modum bibendi habentes, quousque infirmati plurimi ex nimia potatione tam homines quam jumenta perierunt.

CAP. III. — *Ultra progrediuntur; exercitus in geminas partes dividitur; primores venatui vacant.*

Post hæc egressis ab angustis rupibus; decretum

est communi benevolentia, propter nimietatem populi, exercitum in partes dividi. De quibus Tankradus et Baldewinus, frater ducis Godefridi, cum suis recedentes, per medias valles Ozellis transibant. Sed Tankradus cum suis præcedens, ad urbes finitimas Relei et Stancona descendit, in quibus Christiani cives habitabant, Turcis, viris Solymani, subjugati. Baldewinus cum suis montanis semitis perplexis incesserat, gravi cibariorum defectione cum omni manu sua aggravatus, quin equi pabulo deficiente vix sequi, nedum viros portare poterant. Dux vero Godefridus, Boemundus, Robertus, Reymundus, regia via a longe sequebantur, et Antiochiam minorem reclinantes, quæ in latere Relei sita est, hospitio nona diei hora moram facere decreverunt. Vespere autem facto, Godefridus dux cæterique primores juxta montana per amœna loca pratorum tentoria locaverunt, aptam et voluptuosam regionem considerantes et venationibus secundissimam, quibus mobilitas delectari et exerceri gaudet. Illic accubantes, armis cunctisque exuviis repositis, silvam aptissimam venatibus reperientes, sumpto arcu et pharetra, gladiis accincti, saltus montanis contiguos ingrediantur, si forte obveneret quod configere et persequi catulorum sagacitate valerent.

CAP. IV. — *Dux cum urso configens, graviter sauciatur; sed auxilio alterius militis perempta bestia vivus eripitur.*

Tandem diffusis per opaca nemoris singulis in sua semita ad insidias ferarum, dux Godefridus ursum immanissimum et horrendi corporis, peregrinum inopem, sarmenla congerentem, invasisse respicit, et in circuitu arboris fugientem ad devorandum persequi, sicut solitus erat pastores regionis aut silvam intrantes devorare, juxta illorum narrationem. Dux vero, sicut solitus erat et promptus ad omnia adversa Christianis fratribus subvenire, educto raptim gladio, et equo fortiter calcantibus admonito, misello homini advolat; eripere a dentibus et unguibus lanionis anxiatum festinat; et clamore vehementi per mediâ fruteta accelerans, obvius crudeli hosti offertur. Ursus utaque, viso equo ejusque sessore se celeri cursu promente, ferocitati suæ fidens et rapacitati unguum suorum, non segnius facie ad faciem duci occurrens, fauces ut jugulet, aperit; totum se ad resistendum, imo ad invadendum, erigit; ungues suos acutissimos exerit ut laniet; caput et brachia ab ictu gladii diligenter cavens subtrahit, ac sæpe volentem ferire decipit; quin murmure horrisso totam silvam et montana commovet, ita ut omnes mirarentur qui hoc audire poterant. Dux ergo, astutum et pessimum animal considerans in feritate audaci resistere, motus animo, vehementer indignatur, et verso mucronis acumine, temerario et cæco impetu propinquat belluæ ut secur ejus perforaret. Sed infelici casu ictum gladii effugiens bellua, subito curvos ungues tunicæ ducis infixit, ac complexum brachiis, equo devolutum, terræ applicans dentibus jugulare prope-

rabat. Dux itaque angustatus, reminiscens multorum suorum insiguium factorum, et de omni per se adhuc nobiliter ereptum, nunc vero vili mortuæ cruenta bestia se suffocari dolens, recuperatis viribus in momento resurgit in pedes, gladiumque in repentino lapsu ab equo, et cum insana beluæ luctamine, propriis cruribus implicitum, celeriter ejusdem feræ jugulum rapiens et capulo retinens, et nervos proprii cruris gravi incisione incavit. Sed tamen licet sanguis incessabili unda perflueret, viresque ducis minueret, iniquæ belluæ cessit, ad defensionem stans asperrimus, quousque audito inopis rustici, et ab urso liberati clamor ingenti, et murmure lanionis vehementi, qui Husechinus nomine ex consociis, per silvam diffusam velocitate equi, duci in auxilium adfuit: qui strumucrone horribilem feram impetit, et una cum duce secur et costas illius transfixit. Sic tandem ferocissima fera extincta, dux primum vulnere dolore, deinde nimia sanguinis effusione caput coælescere, vultu pallescere, ac totum exentia impia fama conturbare. Concurrent universi locum ubi athleta et vir consiliorum, caput periculi, læsus ferebatur. Quem principes exercitus gestatorio imponentes, ad castra cum ingenti haecum planctu virorum et ululatu mulierum decurrunt, medicos peritissimos ad sanandum ei adhibentes; feram vero inter se dividentes, nullam magnitudine similem antea se vidisse fatebantur.

CAP. V. — *Tankradus, fixis juxta Tarsum civitatis tentoriis, apud cives de urbis traditione nimis nunc blanditiis agit.*

Duce vero sic gravi vulnere impedito, exentia lentiore gradu subsequente, Tankradus, qui præcesserat, et regiam viam tenebat versus maritima, per Baldewino fratre ducis, per vallem Buetrenton super ratis rupibus, per portam quæ dicitur Juda, civitatem quæ dicitur Tarsus, vulgari nomine Tarsus, descendit, quam etiam Turci, primates Solymani, subjugatam cum turribus suis retinebant. Illic Armenius quidam, qui cum Tankrado aliquandiu moras fecerat, et ejus notitiam habuerat, promissum se civibus urbis, gravi Turcorum jugo depressis suggerere, ut in manu ejusdem Tankradi urbem caute et Turcis nesciis redderent, si forte locum et opportunitatem reperirent. Sed timidis civibus, et consiliis Armenii fratris acquiescentibus, Turcorum præsentiam et custodiam, Tankradus qui præcesserat, finitimas oras prædictæ urbis deprædatus est, ac contractis infinitis copiis prædictarum in usum obsidionis, in circuitu murorum tentoria sua extendit. Locatis ergo tentoriis, Tankradus plurimum minarum Turcis, per mœnia et turres diffusis, ex adventu Boemundi, et subsequenter exercitus virtute intulit, nisi exenntes, portas urbis aperirent, asserebat, non prius subvenientem exercitum ab hujus obsidione recedere, quam ut Nicæ cum omnibus inhabitantibus caperetur superata. Si vero voluntati ejus acquiescerent, urbem apertam

at, non solum in oculis Boemundi gratiam et A
am invenirent, sed et præmia multa accipientes,
lem civitati et aliis præesse præsidii mererentur.

P. VI. — *Cives deditionem pollicentur; viri exerci-
tus Dei longe a se divisi, hostes adesse de alterutris
suspiciuntur.*

His blanditiis et promissis, interdum nimis magni-
cis, Turci molliti, Tankrado hac conditione urbem
ollicentur, ne quid periculi aut seditiosis ab ulla
subsequenti manu ultra eis inferatur, donec Boe-
mundi potestati cum urbis præsidio subderentur.
quod Tankradus minime recusans, fœdus in hunc
modum cum illis innotari instituit, quatenus vexil-
lum ipsius Tankradi in cacumine magistræ arcis in
ignem erigerent, quod Boemundo præcurrens, B
anc Tankradus vindicaverit civitatem, et sic in-
acta deinceps ab omni hostili impetu haberetur,
aldewinus vero frater ducis Godefridi, Petrus
comes de Stadeneis, Reinardus comes de Tul civi-
tate, vir magnæ industriæ, Baldewinus de Burg,
juvenis præclarus, conjuncti per amicitiam, alio
inere divisi, per dies tres ab exercitu egredientes
per loca deserta montium et ignota, gravi afflicti
junio necessariorumque penuria, tandem per er-
rorem perplexarum viarum in cujusdam montis
acumine casu constiterunt. De quo tentoria Tan-
radi speculantes, per camporum plantitiem in ob-
idionem Tarxi locata, timuerunt timore magno,
existimantes Turcorum hunc apparatus fore. Nec
sinus Tankradus viros in montis cacumine a longe
contemplatus expavit, Turcos adesse arbitratus, C
qui sociis urbi inclusis ad subveniendum properas-
sent. His tandem descendentiis, vitæ diffidis, fame
emivivis, Tankradus ut miles acerrimus socios ad-
monet ut eis res sit pro anima defendenda.

AP. VII. — *Obsides fœdus rumpunt; Tankradus et
Baldewinus mistis copiis obsidionem reparant, et de
situ urbis.*

Turci autem, qui in turribus et mœnibus ad spec-
taculum et defensionem ad quingentos convene-
ant, et ipsi pariter Baldewinum ejusque comita-
um acies Turcorum existimantes esse, Tankrado
improperantes in hunc modum minabantur: « Ecce
manus auxiliari nobis properantium: nos non in-
ua, ut existimabas, sed tu tuique in manu nostra
virtute hodie conterendi estis. Quapropter te
hoc in fœdere, quod frustra pepigimus, jam deca-
tum credas. Nec aliam ob causam te morari in
nostris fecimus, nisi quia spes auxilii in his, quas
fides, aciebus in tuam tuorumque perditionem præ-
solabamur. » Tankradus, juvenis imperterritus, Tur-
corum minas parvipendit, et brevi responso impro-
perantibus resistit: « Si hi vestri milites aut prin-
cipes habentur, in Dei nomine eos parvipendimus;
adire non timeamus. Qui si a nobis, Deo opitulante,
victi fuerint, superbia vestra et jactantia penas non
evadet. Quod si peccato nostro adversante stare
nequiverimus, nequaquam tamen manus Boemundi
et sui exercitus subsequenti evadentis. » Hoc dicto,

A Tankradus cum universa sua adunatione, quæ
secum confluerat, insignis armis, galeis et loricis,
et equis rapidissimis Baldewino in occursum pro-
perat. Turci vero tubis et cornibus horrissonis ad-
terrendum ipsum Tankradum a muris fortiter in-
tonant. Sed utrinque Christianitatis signis recogni-
tis, et visis amicis compatriotis, præ gaudio in la-
crymas defluunt, quod sic Dei gratia a pœnis et
periculis nunc liberati sint. Nec mora, deinceps
commistis copiis, tentoria communi consensu pa-
riter ante urbis mœnia reponunt, et ex præda, quam
contraxerant ex montanis et regione in bobus et
armentis, cibos mactant, et parant, ignique appo-
nunt: quos sine sale coctos diutina famēs manda-
care coegit, prorsus pane illic cunctis deficiente.
Erat enim civitas ex omni parte munita, habitato-
ribus, rivis et pratis apta et commoda, sita in cam-
pis fertilibus: cujus mœnia adeo admirantur for-
tissima, ut nullis vinci humanis viribus, nisi Deo
annuente, credatur.

CAP. VIII. — *De mutua quorundam principum alter-
catione, ubi et Tarquenses Tankradum sibi præces
desiderunt.*

Crastina vero luce exorta, Baldewinus exurgens
suique sequaces atque ad urbis mœnia tendentes,
signum Tankradi, quod erat notissimum, in emin-
tiore turris arce, ex consensu et fœdere percusso
Turcorum, positum contemplantur. Unde nimia
indignatione et ira accensi, in verba amara et se-
ditiosa adversus Tankradum suosque eruperunt,
Tankradi et Boemundi jactantiam et principatum
floccipendentes, luto et fœci æquiparantes. His et
hujusmodi verbis amaris fere ad arma ventum est,
nisi viri pacifici et prudentes tali consilio interve-
nissent, ut ab ipsis civibus Armeniis ex amborum
legatione cognosceretur, sub cujus dominio et di-
tione urbem magis subesse intenderent, cujusque
parti meliori optione faverent. Continuo responsum
est ab omnibus, magis velle subijci et credere Tan-
krado quam alterius principis ditioni. Dicebant
enim hoc non ex cordis devotione, sed ex Boemun-
di, quam semper habebant, invasionis suspitione,
Nec mirum, cum longe ante hanc expeditionem in
partibus Græciæ, Romanæ, Syriæ, Boemundi sem-
per fama claruit, bellum inhorruit; Godefridi vero
ducis nunc primum nomen scinillabat.

CAP. IX. — *De eadem re.*

His auditis, Baldewinus ferventiore animo ad-
versus Tankradum in iram extollitur, et gravioribus
verbis in ejus præsentia tam cives quam Turcos
per verba interpretis sic allocutus est: « Boemun-
dum et hunc Tankradum, quos sic veneramini ac
formidatis, nequaquam magistros majores et poten-
tiores Christiani exercitus credatis; nec fratri meo
Godefrido, duci principique militiæ totius Galliæ,
nullique sui generis istos esse comparandos. Princeps
enim idem frater meus, dux Godefridus, regni ma-
gni et primi imperatoris Romanorum Augusti hæ-
reditario jure suorum antecessorum nobilitum, ab

omni honoratur exercitu, cuius voci et consiliis ad omnia magni parvique obtemperare non desinunt, cum caput et dominus ab omnibus sit electus et constitutus. Scitote quidem vos et omnia vestra, urbem quoque ab eodem duce in ore gladii et flammis deleri et consumi; nec Boemundum, nec hunc Tankradum stare vestros propugnatores, aut defensores. Sed nec is Tankradus, ad quem intenditis, hodie manus nostras evadet, nisi vexillum, quod nobis in contumeliam, sibi ad gloriam erexit, a culmine turris jactetis, portasque nobis aperti faciat. Si vero nostræ voluntati in hujus vexilli ejectione et urbis redditione satisfeceritis, vos exaltabimus super omnes in terminis his considerantes, et gloriosi in conspectu domini et fratris mei ducis, vosque dignis muneribus honorati, semper eritis. Hac spe bonæ et blandæ promissionis cives et Turci illecti, Tankrado penitus ignorante, fœdus et amicitiam cum Baldewino firmaverunt, et sine mora vexillum Tankradi de culmine turris est amotum, et procul a mœnibus in loco palustri villiter ejectum; Baldewini vero signum in ejusdem turris apice promotum est.

CAP. X. — De eodem, et qualiter Tankradus urbem Azaram intraverit.

Tankradus viso signo Baldewini promotum, suo vero remoto, licet tristis, patienter tulit. Qui seditionem oriri inter suos et Baldewini satellites ex hac vexilli mutatione percipiens, et quia pars sua numero et armis erat inferior, ultra hac in discordia morari noluit, sed ad vicinam civitatem, nomine Azaram, munitam et locupletem, transivit: ejus portas clausas reperiens, minime introire permittus est. Obtinuit enim hanc civitatem quidam Welfo, ortus de regno Burgundiæ, miles egregius, qui, ejectionis et attritis Turcis, urbem possederat, aurum et argentum, pallia pretiosa, cibaria, oves, boves, vinum, oleum, frumentum et hordeum, et omnia necessaria illic reperientes. Præcesserat enim idem Welfo cum cæteris ab exercitu sequestratis. Tankradus portas civitatis inveniens clausas, et principem Christianum urbem tenere intelligens, missis nuntiis fide data, intromitti hospitandi gratia, precatur, et alimenta justa venditione et emptione sibi impertiri. Qui petentem exaudiens, jussit urbem aperiri, virum cum suis sociis induci, et cuncta vitæ necessaria illis administrari.

CAP. XI. — Ubi Baldewinus, princeps civitatis factus, Christianos partis Tankradi intromittere non vult.

Post hujus Tankradi abscessum, Baldewinus iterato Turcos admonet, instat et promittit honores et præmia a duce consequi ingentia, et non solum illi, sed cæteris civitatibus præferri, si urbem aperiant, si se suosque datis dextris in fidei obligatione intromittant. Turci autem et Armenii videntes Tankradi fugam et absentiam, Baldewini vero prævalere potentiam, utrinque fide data et firmata, portas urbis aperiunt, Baldewinum suosque intromittunt; sed in omnibus munitionibus turritis man-

sionem retinere decreverunt, donec dux Godefridus et subsequens exercitus propinquaret, et tunc de et gratia ipsius ducis de eadem civitate et castris juxta promissum Baldewini cum eis agerent, sive in promissione Christiana, sive in ritu christianum persistere delegissent. Duas tantum turris agistras Baldewino contulerunt, in quibus secretum et fideliter manere et quiescere posset: cetera multitudo exercitus per domos et loca civitatis similis diffusa est. His itaque cum principe suo Baldewino intromissis, et hospitii quiete recreatis, proxima dehinc die jam vespere instante, trecenti exercitu peregrinorum sequestrati, ac vestigia Tankradi secuti, de familia et populo Boemundi urbis mœnia in armis et clypeis astiterunt, quod ex jussu Baldewini et consilio majorum urbis et nova interdicta est. Hi vero longo fessi itinere rebus necessariis vacui et exhausti, multum perterriti urbis hospitalitatem et rerum necessarium venalitatem: precati sunt etiam plebei ordinis comitatu Baldewini, eo quod confratres et Christiani essent professionis. Sed nequaquam preces eorum Baldewino exaudite sunt, hac de causa scilicet quod in auxilium Tankrado descendissent et propter fidei firmationem, quam cum Turcis et Armeniis fecerat, nullum præter suos ante ducis Godefridi adventum in urbem recipi aut intromitti.

CAP. XII. — Christiani extra portam civitatis mœnibus, noctu a gentilibus extincti sunt.

Confratres autem et peregrini societatis Baldewini, videntes sic exclusos nullo modo potestatem intramissionem, miserti sunt eorum, quod fame videbant eos periclitari: quibus in portis fœnes et per funes pecora ad vescendum portum decreverunt. Illis ergo ita refocillatis, et noctis silentio præ itineris lassitudine gravi sopore oppressis, Turci, qui erant in præsidii turrium fidei tutamine, prorsus desperati, nec Baldewinisque conchristianis perfecte se credentes, occulto habito inter se consilio, trecenti, thesaurum omnibus suis secum et cæteris rebus avectis, per vada cujusdam fluminis, eis non incognita, per media urbem præfluebat, Baldewino et universis somno deditis clam egressi sunt, ducentis solummodo ex sua humili clientela et familia in præsidio relictis, ne fugæ eorum suspicio aliqua apud Christianos oriretur. Egressi autem in viros Christianos qui per prata ante urbem membra fessa sopore decedant, subito irruunt, alios decollantes, alios occidentes, alios sagittis transfigentes, neminem paucos de omnibus vitæ relinquentes.

CAP. XIII. — Hujus necis populus Dei Baldewinum insimulans, ad arma ruit, cui satisfaciens, ceteros reliquos Dei inimicos vehementer insurgit.

Mane dehinc facto, Christiani, qui intra urbem erant, somno exsurgentes, et ad mœnia tendentes scire et videre, si adhuc moram in pratis Christiani fratres haberent, viderunt universos armis Tur-

rima detruncatos, et sanguine illorum prata foedata inanium redundare. Sicque Turcorum perfidia et iniquitas propalata est. Nec mora, per universam civitatem tumultus in populo catholico exoritur, rima ab omnibus capiuntur, et in ultionem sanguinis confratrum, in fraude mortificationum, turres infringere, et Turcos illic inventos extinguere festinant, tubis et ingenti clamore non modicam seditionem concitantes. Tam vehementi strepitu populique tumultuoso concursu Baldewinus attonitus, a turris praesidio per mediani urbem equo advolans, turmas armatas a bello cessare, et in sua commonebat tollere hospitium, ne tam subito foedus mutuo datum corrumpetur, donec caedes Christianorum illi plenius notificarentur. Sed magis ac magis tumultu ingruente, et populo necem Christianorum aegre ferente, et Baldewinum hujus occisionis, tanquam mortiferi consilii, reum acclamante, talis ac tantus in eum sit concursus sagittarumque emissio, ut turrim, refugii causa et vitae suae necessitate compulsus, subire cogeretur. Qui illico ad se reversus, animi sui ferocitate deposita, populo satisfaciendo excusatur se de omnibus et crudelitatis Turcorum se nescium asserit; nec populum Dei vivi aliam ob causam exclusisse, nisi quia jurejurando Turcis et Armeniis promiserat neminem praeter suos ante ducis adventum urbi introumitti. Sic Baldewinus excusatus, populoque suo reconciliatus, Turcos in singulis turribus, qui de humili familia et clientela remanserant, assiluit et expugnat; expugnant et sui, dum in ultionem suorum ferme ducenti decollati sunt. Accusabant enim eosdem Turcos plurimae illustres feminae civitatis, ostendentes eis aures et nares quas sibi detruncaverant, eo quod stupri sui eas consentaneas invenire nequiverunt. Hac infamia et horrenda accusatione magis populus Jesu Christi in oilium Turcorum exarserat, eorumque stragem eo amplius multiplicabat.

CAP. XIV. — *Ubi viri Baldewini cum piratis Christianis foedus ineunt, et Tarsum simul petunt.*

Post haec diebus paucis elapsis, viri Baldewini per moenia diffusi, a longe navium diversi generis et operis multitudinem in medio maris trans tria miliaria ab urbe contemplantur, quarum mali mirae magnitudinis et altitudinis auro purissimo operti, in radiis solis refulgebant; et viros ab iisdem navibus in littus maris descendentes, et plurima spolia, quae longo tempore seu annis ferme octo contraxerant, inter se dividentes. His visis, hostiles vires accitas ab his qui noctu, caede Christianorum facta, effugerant, existimabant. Unde ad arma contententes, equo alii, pede alii usque ad ipsum littus concurrunt, cur advenerint vel ex qua natione proecesserint intrepido ore perquirentes. Illi se Christianae professionis milites esse respondent: e Flandria et ab Antverpia et Frisia caeterisque Galliae partibus se venire fatentes, et piratas annis octo usque ad hanc diem se fuisse. Requirebant etiam qui advecti fuerant, qua de causa ipsi a Romanis et Teutonicis

A partibus descendissent, et in longinquum exilium inter tot barbaras nationes advenissent. Qui causa peregrinationis, et ad adorandum in Jerusalem, venisse se testati sunt. Et sic utrinque lingua et sermone suo recognito, foedus dextris datis inierunt pariter cuncti Jerusalem. Erat in hoc navali collegio quidam Winemarus nomine, caput et magister universorum consodalium, de terra Bulonae et de domo comitis Eustachii, magnifici principis ejusdem terrae. Jam hinc et hinc fide ad invicem firmati, cum spoliis et universis sarcinis, relictis navibus, cum Baldewino urbem Tarsum subierunt, per aliquot dies in omnibus bonis terrae ibidem jucundati et epulati. Dehinc habito inter se consilio, in custodiam et defensionem urbis trecenti ex navali exercitu sunt electi, sicut et ex legione Baldewini ducenti attributi. His ordinatis et constitutis, profecti sunt a Tarso Baldewinus et sui, conjunctis armis et viribus in tubis et cornibus et potentia magna regia via gradientes.

CAP. XV. — *Tankradus Mamistram civitatem armis capit, et de instinctu cujusdam Richardi castra Baldewini hostiliter invadit.*

Interea Tankradus ab Azara civitate et Welfone civitatis principe migrans, Mamistram civitatem, a Turcis possessam et munitam, descendit. Quam resistantem et contradicentem sibi fortiter cum lorica manu assiluit; humi in brevi muros illius dejecit, portas et vectes ferreos diruit; Turcorum superbiam, quae in hac dominabatur, crudeli strage attrivit. Tali modo effectis hostibus, Tankradus turres suorum custodia muovit, alimoniam, vestes, aurum et argentum grande in ea reperiens, Christianis consodalibus divisit, ibidem per aliquot dies remoratus. Dumque illic secure moram faceret, et de urbis custodia sollicite ageret, Baldewinus, frater ducis, cum armis et sociis regia via incedens, in terminos ejusdem civitatis descendit, et in viridario quodam spatioso arboribus consito, quod erat juxta urbem, tentoria ipse suique fautores et comprimores in ordine locaverunt. Haec quidam Richardus, princeps Salerni civitatis Italiae, de genere Northmannorum, proximus Tankradi, intuens, moleste accepit; et verbis amarissimis super hoc Tankradum compellat, dicens: « Ah! Tankrade, hodie vilissimus omnium factus es. Baldewinum praesentem aspicias, ejus injustitia et invidia Tarsum amisti. Ah! si nunc aliquid virtutis in te haberes, jam tuos commoveres, et tibi illatam injuriam in caput ejus rependeres. » His auditis, Tankradus infremuit spiritu; et illico arma et milites requirens, sagittarios suos in virtute magna praemisit ad lacerandos hostes in tentoriis, et ut laederent equos, per pascua et prata vagantes. Ipse quoque cum quingentis loriceis equitibus repente in ejusdem Baldewini castra et satellites ruit, ut in omnibus injuriis quas sibi intulerat, dignam sumeret ultionem.

CAP. XVI. — *Baldewinus et Tankradus bellum conserunt, in quo Tankradus inferior inventus est.*

Baldewinus sine mora, Baldewinus quoque de

Burg, æquiyocus eius, et Giselbertus de Claromonte, omnisque illius comitatus, agnito tam repentino assultu et impetu Tankradi, ferro induuntur, signa erigunt, sociisque virili voce admonitis, obviam Tankrado in multa vociferatione barbarum et cornuum raptim exhibentur, utrinque praelia graviter committentes et gravi vulnere corruentes. Sed magnus Tankradi, dispar numero et viribus, terga vertit, belli pondus sustinere non valens, ac in urbis præsitium vix trans arcum pontem aquæ cum ipso Tankrado fugam faciens, a belli turbine elapsa est. In hujus pontis angustia Richardus princeps Salerni, proximus Tankradi, et Robertus de Ansa civitate, milites acerrimi, nimirum retardati, capti ac retenti sunt; plurimi equites et pedites de societate Tankradi, alii extincti, alii vulnerati, perierunt. Solus Giselbertus de Claromonte nimium insecutus, et in mediis hostibus involutus, in ipsius pontis angustia captus et abductus est: quem Baldewinus et sui peremptum existimantes planctu magno lamentabantur.

CAP. XVII. — Tankradus et Baldewinus pacem inter se reformunt.

Crastina vero die octa, utrinque de absentia captivorum virorum nobilium dolentes, ac recordati quia ambo deliquissent, tam sacræ viæ Jerusalem devotione violata, ex consilio majorum suæ legionis pacem firmam composuerunt, captos pro captivis sibi invicem restituentes. Hac pace composita, et universis spoliis cum captivis restitutis, Baldewinus cum suis septingentis equitibus divisus concilio cujusdam Armenii militis, Pancratii nomine, terram Armeniæ ingressus, præsidium mirifici operis et roboris, nomine Turbaysel, obsedit. Quod Armenii cives, viri Christianæ professionis, videntes, consilio clam cum ipso principe Baldewino habito, Turcis expulsis, qui arcem præerant, in manus ejus tradiderunt, volentes magis sub Christiano duce servire quam sub gentili ditione. Hac itaque civitate cum arce præsidii subjugata, et viris suis in hac repositis, Ravenel præsidium humanis viribus inexpugnabile, similiter obsedit et apprehendit. De quo Turci, captione Turbaysel exterriti, fugisse et abisse referuntur. Apprehendit et multas civitates cum castellis quæ in circuitu erant, exterritas a facie exercitus Antiochiam tendentis: quas illidem Turci diu subjugatas custodientes, nunc formidine concussi fugitivi noctu relinquebant. Ravenel itaque apprehensum Pancratium Armenio prædicto commisit, viro instabili et magnæ perfidiæ, quem a vinculis imperatoris Græcorum elapsam Nicææ retinuit, eo quod audisset cum virum bellicosum esse et multiformis ingenii, et quia omnis Armenia et Syria et Græcia illi notæ haberentur. Pancratiis, ut erat perfidus et astutus, Turcis apprime notissimus, æstimans robore commissi sibi præsidii hujus Ravenel terram se posse obtinere, nullum de comitatu Baldewini intromittens, filium suum adolescentem illustrem in eo constituit: et tamen hoc fraude fieri, cum Baldewino ambulans et manens, dissimulabat.

CAP. XVIII. — De prospero eventu Baldewini in pugnandis munitionibus, et de perfidia capiti Armenii. Jam invitatus idem Armenius contra sibi præsidium reddit.

Tandem quidam principes qui, audita Baldewini industria et nobilitate, sociis cum eo pepigerant viri Armenii, quorum alter Fer, præpositus Turbaysel, alter Nicusus nomine dictus est, a castra et præsidia spatiosa Turbaysel adiacentem intellecta perfidia Pancratii, quam cum in moliebatur, scientes eum virum noxium et inletem, Baldewino retulerunt, asserentes si talis et tam facinoroso, imperatoris perjurio, locum præsidium Ravenel crederet, in brevi terram subdiderat posse amittere. Baldewinus hæc dicto ab his viris credulis et fidelibus, scripsit suas illius ipse expertus, præsidium illi coactum requisivit: quod Pancratiis obstinato aut manu vel custodia Gallorum reddere recusat. Postremo Baldewinus post plurimam requisitionem præsidii indignatus, quadam die sibi assistentem contradicentem teneri jussit, vinculis astringi, mensis affigi, quousque præsidium coactus redderet. Sed nec sic adhuc reddere ullius tormenti hoc aut vitæ necessitate compulsus est. Baldewino tandem tormentorum illius victus, ad ultimum per ut vivus membratim discerperetur, nisi præsidium redditione sibi satisfaceret. Qui hanc alteri membrorum et nervorum discerptionem in manu Fer litteras direxit filio, ut præsidium nato pro vitæ suæ et membrorum suorum liberum Baldewino redderet. Quod actum est; et Pancratiis a vinculis absolutus, et deinde a collegio Baldewini dissociatus. Baldewinus ergo susceptum præsidium custodiæ ac fidei suorum contulit Gallorum. Turbaysel, quod dicitur Bersabee, discessit, terram et regionem undique expugnans suæque potestati subjiciens.

CAP. XIX. — Dux civitatis Rohas Baldewinum in auxilium vocat; Baldewinus vocatus, in partem a Turcis vetitus iterato repropertat.

Post hæc diebus aliquot evolutis, et fama Baldewini longe lateque crebescente, et bellorum suorum virtute super omnes hostes suos divulgata, dux civitatis Rohas, quæ dicitur Edessa, sita in regione Mesopotamiæ, episcopum ejusdem urbis cum duodecim majoribus civitatis, quorum consilio omnis status regionis ferebat, ad ipsum Baldewinum misit, quatenus cum Gallis militibus ad urbem discederet, terram adversus Turcorum infestationem defenderet, et cum duce communi potentia in dominio universos redditus et tributa obtineret. Quod tandem consilio accepto acquievit, et decessit. Solum cum quingentis equitibus; cætera multitudine dimissa ac relicta Turbaysel ac Ravenel, et multis in locis quæ, Turcis expulsis, nunc suæ suberat potestati. Dum autem via maturata usque ad Euphratem fluvium magnum transiret, pariter sent, Pancratii consilio et instinctu, quem solvere avinculis, Turci et cæteri hostiles copie educit.

undique conglobatae, ad viginti millia adfuerunt etiam transire volentibus. Sed vim et equitatum cum comperiens, et minime nunc tot millia enserrens et debellare, via, qua venerat, Turbaysel reversus est. Dehinc Turcis dispersis, ac in suamina reversis, Baldwinus iterato ducentis militibus assumptis, Rohas profectus est conductuorum fidelium, sine impedimento et hostili cursu itinere suo peracto, et Euphrate flumine cum in prosperitate enavigato.

cap. XX. — *Baldwinus qualiter in urbe Rohas exceptus sit, et quam magnanime ducis illius dona respuerit: et petitio seniorum.*

Huius tam egregii et nominatissimi principis adventus fama, ut aures senatorum urbis penetraret, iudium et jucunditas facta est in universis qui aderant, ac in tubis et omni genere musicorum in majores quam minores in occursum ejus confluxerunt omni honore et gaudio, sicut tantum exibat virum, urbi introducentes. Inducto tam honorifice viro, et gloriose portis civitatis et hospitio in suis constituto, dux, qui cum consilio duodecim senatorum ad resistendum adversariis civitatis eum acciverat, indignatus super laudibus et honoribus, quos illi populus et senatus exhibuerat, sub arcano ordi sui graviter cepit ei invidere; sed et eum e civitate civitati et regioni praesse interdixit, nec arcem sibi ad aliquos fore redditus vel tributaria. Icebat enim, illi plurimum auri, argenti, ostrorum, ulorum et equorum armorumque copiam se statum, si sibi et civibus ac regioni contra Turcorum insidias et assultus propugnator et auxiliator in rebus sibi constitutis esse non negaret. Qui omnino uctis haec munera sub tam vili conventionem suscipienda refutavit, rogans ut tantum conductus sui ducia sine periculo et iniquo machinamento ad arcem Godefridum et confratrem suum sanus et incolumis redire possit. Hoc duodecim procures senatores et primi civitatis caeteraque multitudo audientes, quia non auro vel argento vel ullis pretiosis muneribus possit retineri, ducem adierunt, omnimodis modis et precibus instantes ut virum tamobilem et propugnatorem fortissimum recedere non pateretur, nec a se alienaret; sed de regno et civitate socium sibi faceret, cujus protectione et militari ope civitas et terra semper posset defendi, et nequaquam de promisso virum molestaret.

cap. XXI. — *A duce urbis Rohas Baldwinus in filium adoptatus, petitione ipsius Samusart civitatem impugnat; sed in facto negotio reversus est inanis.*

Dux quidem duodecim praefectorum et omnium concivium constantiam et benevolentiam erga Baldwinum videns, eorum molens petitioni satisfecit, ac Baldwinum sibi filium adoptivum fecit, sicut mos regionis illius et gentis habetur, nudo pectori suo illum astringens, et sub proximo carnis suae indumento semel hunc investiens, fide utrinque data et accepta. Sic utrisque firmatis paternitate et filiatione, dux Baldwinum die quadam loco filii

A admonuit, ut omni militia et solidorum conventionem convocatis suis, pariterque civibus Rohas assumptis, ad munitionem Samusart, quae erat juxta Euphratem, proficiscens, expugnaret Balduc, principem Turcorum, qui eandem arcem ad Rohas pertinentem intraserat injuste, et obtinebat. Intulerat enim idem Balduc civibus intolerabile malum: nam filios majorum civitatis non paucos obsides sibi dari minis extorserat, propter annuos redditus et tributa byzantium, quae illi ad redimendas vineas et sata dare convenerant. Baldwinus primam petitionem hanc duris et majorum civitatis non refutans, assumptis ducentis sociis et omni civitatis pedestri et equestri comitatu, castrum Samusart est aggressus, multam vim in virtute suorum hostibus inferens. Sed **B** Balduc et suis occurrentibus in grandine sagittarum et tubarum stridore graviter repressi sunt. Nam illic infinita manus civium Armeniorum effeminatorum, incaute et segniter dimicantium, cornui, saxi tantum strenui et probi milites Baldwinus sagittis confixi perierunt: quorum exsequiis Christiano more completis, planctus et dolor magnus per universam civitatem factus est. Baldwinus videns arcem praesidii Samusart insuperabilem, et in ea Turcos bello fortissimos et indefessos, apud S. Joannem, quod erat in praesidio non longe ab arce, suos in lorica, galea et equo reliquit, qui semper Turcis ad resistendum occurrerent, et belli assiduitate vexarent: ipse solus cum duodecim Gallis Rohas reversus est.

C **cap. XXII.** — *Conspiratae plebis consilium in ducem suum Baldwinus volens reprimere, nihil proficit.*

Post haec paucis diebus evolutis, omnis senatus et universi cives considerantes Baldwinus prudentiam et constantiam adversus Turcorum insidias, multumque sub manu ejus civitatem et ejus munitiones posse salvari ac defendi, in unum conveniunt, Constantino de montanis accito ad commune consilium, viro potentissimo, quatenus ducem suum interimerent, et Baldwinum loco ejus ducem et dominum exaltarent. Erat enim idem dux valde eis contrarius: nam multis eos calumniis affecerat, aurum et argentum incomparabiliter cunctis abstulerat: si quis vero resistebat, Turcorum inimicitias et odium non solum in periculum vitae suae, verum etiam in vineis et in satis suis succidentis, et in praeda gregum suorum suscitabat. Hoc audito consilio, die quadam universi parvi et magni civitatis ad arma convolant; armati et loricati Baldwinum conveniunt, ut cum eis ad interitum ducis sui contendant, asserentes eum loco suo dominum et ducem communi consilio fieri se decrevisse. Qui tale facinus praesumere omnino contradixit, cum vice filii sibi sit constitutus, et nihil causae vel mali adhuc in eo repererit, unde perditionis ejus consecutaneus et socius fiat. Ait enim: « Inestimabile coram Deo peccatum esset, ut in hunc virum manum sine causa mitterem, quem in patrem assumpsi, cui etiam fidem contuli. Sed precor vos, ne sanguine et morte ejus

pollui me sinatis, et nomen meum inter principes Christiani exercitus vilesce faciat. Peto etiam vos, ut sibi ore ad os loqui mihi liceat in solio turris, super quam usque in præsens habitare vestro dono exaltatus consuevit. Quod mox ei annuerunt. Et ecce turrim ascendens, sic ei locutus est: « Omnes cives et præfecti civitatis hujus in necem tuam conspirati, in omni genere armorum ad turrim hanc in furore et impetu animi properant: quod doleo et moleste ferò. Sed ut aliqua ratione liberari possis, vel rerum tuarum datione prævenire non neglexi. » Vix dux colloquentem sibi audivit, et ecce in circuitu turris multitudo civium in obsidione et impugnatione confluit, incessabili manganarum et sagittarum jactu muros et turris ostia quatientes.

CAP. XXIII. — Quam misere idem dux interfectus sit.

Dux videns animæ suæ angustias, thesauros suos incomparabiles in ostro, in vasis aureis et argenteis, in bysantiis copiosis Baldewino aperuit, rogans ut suscipiat, quatenus apud cives pro vita et salute sua interveniat, et nudum ac vacuum a turri exire et abire patiantur. Baldewinus preces illius exaudiens, misericordia motus super desperato, præfectos populi obnixâ suasionem adhortatur et instat ut duci suo parcentes non occidant, et thesauros innumerabiles, quos viderat, inter se partiri non refutent. Senatus et universi cives ad Baldewini et promissionem thesaurorum minime auscultant, non vivum, non sanum pro ulla rerum commutatione aut datione illum evadere unanimiter exclamantes, injurias et calumnias sibi objicientes, quas sub eo et a Turcis ejus instinctu sæpe sustinuerant. Dux itaque vitæ suæ diffusus, nec precibus suis aut ullis pretiosis donis videns se quidquam proficere, Baldewinum a turri remisit, se per fenestram funiculo a solio laxans exivit: quem mille sagittis in momento confixum mortificantes, media platea projecerunt caputque ejus amputantes, ad ludibrium omnibus hastæ præfixum per omnes vicos civitatis detulerunt.

CAP. XXIV. — Occiso duce, Baldewinus subrogatus venalem arcem Samusari emere primo contempsit, postmodo consilio suorum rebus pretiosissimis comparavit.

Crastina vero die Baldewinum, plurimum renitentem et contradicentem, ducem ac principem civitatis statuerunt; turrim insuperabilem cum universis thesauris extincti ducis in ea repertis illi contulerunt, jurejurando subjecti illi facti et fideles, Baldue hac Baldewini nova promotione audita, timore magno percussus est, ne in virtute Gallorum, virorum belligerorum, obsidione facta prasidium Samusari amitteret. Unde legatione ad Baldewinum facta, arcem illi venalem pro numero decem millium byzantium obtulit, et quia abhinc et deinceps illi pro solidorum conventionem fideliter militaret. Qui ad ejus verba nequaquam attendit, eo quod injuste Christianis hanc arcem abstulisset, quondam ad civitatem Rhas non longe ante hoc tempus perti-

nentem. Baldue, videns feritatem et constantiam Baldewini, dixit se arcem incendio consumere, obsides civium et præfectorum, quos plurimos habebat, decollare, et semper insidias adversus Baldewinum nocte ac die moliri. Tandem, ut plerumque temporis processit, Baldewinus audito consilio auro, Baldue talentum auri et argenti et ostrea pretiosa cum purpura, equos et mulos non modico pretio dignos contulit, et sic præsidium Samusari ab eo manu et potestate redemit. Ab ea denique deinceps Baldue Baldewino sublitus facit, domo ejus condomicus et familiares inter eos constituit. Baldewinus arcem susceptam suorum custodia munivit, obsides illic repertis moribus quibusque et civibus restituit. Postea quia æque gentilibus et Christianis non conveniens invicem sibi semper sunt suspecti, Baldue uxorem Baldue et filios pro fidei stabilitate recepit: qui benigne annuit; sed de die in diem occasione adiuncta, obsides hos dare differebat.

CAP. XXV. — Prasidium Sororgia in manus Baldewini non sine labore traditur, et Baldue fractura notatur.

Baldewino duce sic exaltato et militari auctoritate divulgato, Balas, qui et ipse princeps et invasor prasidii civitatis Sororgiæ erat, duci Baldewino legationem misit, quatenus exercitum adunato, ad civitatem, quæ a prasidio et montanis distabat et reor adhuc resistebat, descenderet, et prasidium in manu, civibus et urbe superatis, absque dilatione reponeret: erant enim cives Sarraceni, qui resistebant, et tributa dare contemnebant. Baldewinus promissis illius credens, fœdere ad invicem percussio, cum omni apparatu suo urbem obsidere expugnare disposuit, donec cives victi cederent, deinceps tributarii fierent. Verum cives Balas adventum et indignationem ex Balas suggestum intelligentes, Baldue conventionem solidorum et rosque Turcorum milites multis præmiis sibi ad verum, sperantes sub eorum tutamine morari posse retineri ac defendi. Baldue miles, et unus principibus Turcorum, avaritia byzantium corruptus, cum suis ad urbem accessit, sperans eam urbi adhuc præesse et dominari. Baldewinus, hoc comperto, in manu forti die statuto ad obsidionem urbis Sororgiæ proficisci disposuit cum manganis et omni apparatu armorum, quibus urbs scindi et expugnari posset. Cives vero et Sarraceni milites apparatus intolerabilem audientes, formidine percussi, nuntia illi miserunt ut pacifice ad illos descenderet, urbem sine contradictione reciperet, redireque singulis annis suæ ditioni non negarent. Baldewinus precibus eorum cessit; diem statuit, quo omnia hæc cum pace et fide rata et credula complerentur. Baldue videns quia cives a defensione defecerant, et timore porterriti resistere tanto principi nequiverant, urbem cum suis egressus, Rhas ad ipsum Baldewinum simulata fide in his verbis descendit: « Nequaquam credas, ut arbitris me

no urbem Sororgiæ intrasse, ut civibus auxilium versus se ferrem, sed veni, ut eos quolibet consilio incepto rebellionis suæ revocarem, tibi que sub-
 tos facerem ac tributarios. » Quod Baldewinus
 tienter accipiens, Baldue in excusatione hac ma-
 re secum ab illo die concessit; sed tamen minime
 lei illius se credebat. Nec mora in manus ejus urbs
 et reddita, cives tributarii facti; præsidium Balas,
 ius in montanis præeminebat, in manum ejus et
 eorum custodiam reposuit. Baldewinus civitate cum
 æsidio suscepta, Folkorum Carnutensem, virum
 militarem et belli peritissimum, ad procuranda et
 menda mœnia in eis reliquit; ipse Robas in magna
 oria reversus est.

AP. XXVI. — *Tankradus damnosa Christianis præ-
 sidia destruit, et oblata sibi ab hostibus munera
 prudenter reponit.*

Tankradus, qui a Baldewino divisus, Mamistræ ad
 aritima remanserat, cum adauctis sibi viribus de
 vali exercitu, quem Baldewinus advexerat, castrum
 tellarum quod vulgari ter appellatur de Bateses,
 sed et expugnavit; similiter castrum pastorum
 pugnatum diruit; castrum quoque adolescentum,
 uod dicitur de Bakelers, quæ in montanis erant
 æsidia, in manu robustorum militum, dejecit et
 trivit. Alexandriam minorem portis et muris diru-
 s subjugatam obtinuit. Turcos in eis repertos in
 re gladii percussit. Omnia autem castella et præsi-
 dia hactenus peregrinis nocentia, aut cepit aut in-
 endit; hostes gentiles in eis inventos alios occidit,
 hos captivos tenuit. Hostes vero, qui, Christianis
 ubjugatis, per montana dispersi Christianorum præ-
 dia et loca injuste invaserant, audita illius virtute
 militari, alii fugam capiebant, alii missis equis et
 ulis, auri argentique donis pretiosis amicitia illius
 mgebantur, quatenus eum pacificum in omnibus,
 uæ obtinebant, reperirent. Tankradus de omnibus
 uæ offerebantur nihil refutabat; sed sicut cautus
 et providus omnia suscipiens reponebat, memor
 aratitarum angustiarum, et majorum adhuc cre-
 ulus futurarum.

AP. XXVII. — *De civitate Maresch, ubi et uxor
 Baldewini obiit.*

Interea totus apparatus et virtus grandis exercitus
 accelerabat, rectitudine itineris per mediam Roma-
 niam, per abrupta montium et declivia vallium ince-
 lens, quem Godefridus dux, Boemundus, Reymundus
 omes, Robertus Flandrensis, Reymerus episcopus
 le Podio, Robertus de Northmannia, communi con-
 silio et pari conductu moderabantur. Illi ad civitatem,
 quæ Maresch dicitur, in manu forti descendentes,
 hospitio pernoctaverunt, tabernacula in locis viren-
 tibus ante urbis mœnia extendentes, nullam vim
 Christianis illic civibus inferentes, sed pacifice ab
 urbe vitæ necessaria venalia suscipientes. Turci, qui
 adventum tantorum ac tot principum intellexerant,
 ab urbis præsidio aufugerunt, quam iniqua vi et
 injustis tributis ante multos hos annos oppresserunt.
 Ille in regione Maresch, uxor Baldewini nobilissima

A quam de regno Angliæ eduxit, diutina corporis mo-
 lestia aggravata et duci Godefrido commendata, vitam
 exhalavit, sepulta catholicis obsequiis, cuius nomen
 erat Godwera. Udelrardus, similiter de Wizan infir-
 mitate correptus, ibidem obiit, honorifice sepulcro
 illic conditus; nullus irreprehensibilis et in omni
 bellorum consilio et actione utilis, de domo ducis
 Godefridi, semper secretorum illius ante omnes
 conscius.

CAP. XXVIII. — *De civitate Arthesia, ubi Christiani
 Armenii secum manentibus Turcis capita desecantes
 fratres benigne recipiunt.*

Egressi a montanis et regione Maresch prædicti
 principes cum omnibus sequacibus legionibus, com-
 pererunt a quibusdam Christianis Syriæ sibi occur-
 rentibus civitatem Arthesiam non procul abesse
 rebus necessariis vitæ locupletem, sed a Turcis pos-
 sessam. Hoc comperto, Robertus de Flandria as-
 sumptis secum viris captivissimis, Rotgero de Roscit,
 Gozelone filio comitis Cunonis de Monte acuto, cum
 mille loricatis ab exercitu exurgens ad Arthesiam
 descendit, civitatem muro, mœnibus et præsidio
 turrato munitissimam, in qua Turci manentes Ar-
 menios Christianos servili jugo subegerant. Urbi
 itaque et ejus mœnibus appropinquantes in signis
 erectis cujusque colore pulcherrimis, in galeis xneis
 auro lucidissimis, totam regionem fama adventus
 sui concusserunt. Turci in mœnibus Arthesiæ et præ-
 sidio, causa defensionis et repugnationis, repentina
 hac Gallorum congressione perterriti, æstiterunt,
 portas civitatis obice et seris munitentes. Verum
 cives Armenii, quos iidem Turci longa servitute
 depresserant, secum in eisdem munitionibus consti-
 tuti, reminiscens injuriarum suarum quas ab
 eisdem Turcis diu pertulerant in raptu uxorum et
 filiarum, in actione cæterorum nefariorum, in ex-
 actione tributorum injustorum, nunc freti auxilio et
 adventu Christianorum eosdem Turcos invadentes,
 in ore gladii peremerunt, et capita eorum ampu-
 tantes e fenestris et mœnibus ejecerunt, portasque
 urbis confratribus Christianis aperientes, aditum
 reddiderunt tutum in occisione gentiliū, in eje-
 ctione extinctorum corporum: benigne etiam et
 omni pia susceptione fideles fratres inducunt, armis
 et sarcinis familiariter exonerantes; cibis diversis
 et amicis potibus recreant, equis et mulis eorum
 pabula sufficienter subministrantes.

CAP. XXIX. — *Populus Dei profana multitudo cir-
 complexi, ferro sibi viam aperiunt, et vix evadunt,
 obsessi fiducialiter agunt.*

Ab hac urbis statione usque ad Antiochiam decem
 milliaria computantur et fama novæ cædis Turcorum
 veloci pede transvolans, Tureos ab Antiochia et de
 cunctis finibus ejus ad viginti millia congregatos
 accivit usque ad prædictam civitatem Arthesiæ. Ex
 his millibus Turcorum astutiores et agiliores tri-
 ginta, equis in modum venti currantibus insidentes,
 in dolo præcesserunt, post terga relictis insidiis totius

legionis, quatenus in ared corneo et osseo Gallos e praesidio lacessere et protrahere valerent. Galli equidem fraudes et latentes insidias ignorantes, pede et egno, armis muniti et loricis induti, illis mediis occurrerunt campis, ut cum hostibus committerent. Sed non aliquis successus illis ullo conflictu potuit contingere. Nam Turci, qui erant in insidiis, transverso itinere viam in gravi multitudine anticipant, ne Galli reditum aut refugium ad urbem haberent, sed momentaneos interitu suffocarentur. Hoc viso repentino impetu et improvise, Robertus de Flandria et Rogerus ceterique capitales exercitus, fortiter sociis admonitis, et in unum conglobatis, per medias densas acies Turcorum a campi planitie frenis reductis transvolantes, rigidis hastis hostes irruerunt. Iermit et omnis societas virili audacia, quousque incolumes a manibus inimicorum intra portas et moenia illapsi sunt. Turci vero elapsos in portis grandine mille sagittarum insequuntur, portas cum eis intrare conantes. Sed retrusi a limine in manu valida, licet exigua, portas intrare cum Gallis nequaquam permissi sunt. Multi tamen in repentinis sagittarum ictibus hinc et hinc armigeri, equites et pedites, muli quoque et equi gravati sunt. Turci ergo videntes se nihil profecisse, et adhuc in copiis suis confidentes, obsidionem circa praedictam urbem constituerunt. Sed fideles inclusi ex sufficientia ciborum in arce reperta murali robore firma et inexpugnabili, tuti et quieti resederunt. Illic in praesidio Arthesiae Gozelo filius comitis Cunonis, languore gravissimo occupatus, post dies aliquot vita discessit, et a confratribus Christianis debitum sepulturae honorifice et catholice suscepit.

CAP. XXX. — *Profanti Arthesiam obsidentes, de adventu Christiani exercitus per exploratores edocti, nequaquam, usque in noctem, obsidionem solvunt.*

Interea non longo intervallo maturabat viam magnus exercitus Christianorum, inter quos latenter exploratores degebant, qui ab exercitu occulte, visa opportunitate subtracti, Turcis referebant quae audierant de adventu et consiliis catholicae legionis. Delatores praedicti audientes quia ab Arthesia fama obsidionis suorum ad principem Godefridum, Boemundum ceterosque pervenerat, et quia ad subveniendum consilium inierant, festinato ad castra Turcorum redierunt, jam Romanos Francigenas et Tentonicos in proximo adventare nuntiantes; nec vires eorum sustinere posse, nec a manibus eorum cripi, nisi cito, civitate relicta, in sua remearent tutamina. Nequaquam tamen his sinistris nuntiis admoniti expavescunt, freti nimium in suis praedictis millibus; sed per integras unius diei horas urbem impugnant, et in assultibus plurimis, laborant. Sed laborem suum in cassum consumunt, Gallis ab arce et moenibus non parce resistentibus.

CAP. XXXI. — *Exercitu Dei adveniente, Arthesia fidelium tuitione munitur; Baldewinus triumphus clarus noctis nuptiis illustratur.*

Dehinc nocte relata et tenebris incumbentibus,

A plurimis consiliis invicem habitis, consilium receptum est, ut, primo diluculo apparente, ad portum fluminis Fernae reditum pararent, et Antiochiam urbem turribus munitam et fundatam et bonis viribus insuperabilem, securi intrarent, ne praevento et flumine ab exercitu Christianorum, periculum vitae expugnati paterentur. Vix Antiochia praedicta Turci subierant, cum sequentis lucis periculo magnus exercitus Catholicorum in terra Arthesiae castra applicuit, ibidem pernocians in titia et jucunditate. Illic ex decreto majorum et quingenti viri loricati electi, ad Arthesiam directi ad auxilium confratrum, qui erant in arce ut sic sani et incolumes copiis et viribus convia, minus de hostili impetu solliciti, ad exercitum repedarent. Civitate Arthesia fidei Christianarum tuitione munita, ad exercitum sine ulla offensa sunt reversi. Relit et Tankradus ab Alexandria: noce et maritimis regionibus; redierunt et milites quibusque locis ad subjungendam terram et castra et civitates praemissi et dispersi, praeter Baldwinum, fratrem ducis Godefridi. Qui ad meridiam plagam profectus in terram Armeniae, expugnavit Turcos, Turbaysel et Ravrael et cetera praesentis ditioni subjecerat. Idem vero Baldewinus die in diem bellis ac triumphis magis ac magis crescens, ex consilio duodecim praefectorum civitatis, uxorem nobilissimam de genere Armeniarum gnificis et legalibus duxit nuptiis, filiam cuius principis et fratris Constantini, nomine Taphnaz qui in montanis praesidia et plurimas montium obtinebat, quorum universorum haereditatem Baldwinus constituit. Sexaginta etiam millia byzantinorum illi dare spondidit, de quibus conventio solidorum militibus suis solvens, terram potius adversus Turcorum incursus retineret. Spondidit quidem, sed tantum septem millia illi dedit: cetera vero restabant, de die in diem differebat. Nuptiae Baldewini inestimabili apparatu celebratis, de consilio communi et majorum civitatis regionis, ut idem Taphnaz eum genero suo de salute terrae et utilitate civitatis tractaret, eo quod esset propecta aetatis et sanioris consilii, se invicem mutuo praevenirent honore: quod ad actum est.

CAP. XXXII. — *Christi populus adunatus non dividitur, quem Podiensis episcopus circumspiciens, paterne alloquitur.*

Postquam in unum convenerunt congregati, ne ultra ab hac die divisi sunt propter copias Turcorum inestimabiles, qui a montanis et omni Romania profugi, ad urbem Antiochiam, quae erat inestimabilis murorum firmitate et inexpugnabilis, pro defensione properaverant. Nec mora, episcopus Podiensis Keymerus sermonem ad populum faciens huiusmodi exhortatione universos paterne admonuit et docuit, iuxta quod instans necessitas, et creberrima fama vicinae nimium Antiochia exigebat: fratres et filii charissimi, Antiochiam civitatem

um vicinam, ut compertum habemus, scitote A
datam murali munitione firmissimam, quæ ferro
jactu lapidis rescindi non potest, inauditi et in-
ubilis cæmenti opere, et mole magnorum lapidum
structa. In hac omnes hostes Christiani nominis,
rcos, Sarracenos, Arabes e montanis Romanæ et
omni parte a facie nostra fugientes, convenisse
ocul dubio cognovimus. Unde cavendum summo-
re nobis est ultra aliquos ex nostris divisionem
cere, nec temere præcurrere; sed in communi et
animi virtute in crastino usque ad pontem Fer-
enos commicare, consilio cautissimo definivimus.)

AP. XXXIII. — *Relicta Romania, præelectos se-
quentes signiferos ad pontem usque fluvii Farfar
perveniunt, ubi a Turcis bellicosos excepti sunt.*

Omnis ergo populus venerabilis sacerdotis admo- B
tioni acquievit; et crastino sole exorto, cum sociis
Arthesia receptis, cum Tankrado et Welfone
loniensi, maritimisque Gallorum sociis universis
latis, cum camelis et asinis omnibusque vehiculis
rcinarum rerumque necessariarum, in uno comi-
tu et armorum fiducia usque ad pontem fluminis
ernæ, quod dicitur Farfar, profecti sunt, relictis
peris Alpibus vallibusque gravissimæ Romanæ.
ac enim die Robertus Northmannorum comes
æelectus est cum suis militibus exercitum præire,
cut mos est in omni exercitu militari: quatenus
aliqua vis adversariorum latusset, nuntiaretur
tholicæ legionis ducibus et principibus, ut ad ar-
a, loricas et parados cuneos quantocius propera-
ent. Hujus inter millia Rotgerus de Barnevilla,
verhardus de Poisat, milites in omni negotio mili-
ri laudabiles, signa præferentes, equitatum rege-
ant, quousque ad ipsum pontem prænotatum sine
ilatione constituerunt. Pons denique iste mirabili
rte et antiquo opere in modum arcus formam acce-
it, subter quam Farfar fluvius Damasci, Fernæ
ulgariter dictus, cursu rapidissimo alveum perluit.
utraque pontis fronte duæ prominebant turres
erro insolubiles, et ad resistendum aptissimæ, in
uibus Turcorum semper erat custodia. Subsecuta
st societas duum millium peditum virorum egre-
iorum, qui etiam ad pontem consistentes, minime
ransire permissi sunt. Nam Turci, qui in turribus
ontis ad centum defensionis causa constituti erant,
ortiter in arcu et sagittarum grandine transire vo-
entibus resistebant; equos crebris vulneribus læ-
lebant, sessores equorum trans loricarum tegmina
volatili sagitta plurimos transigebant.

CAP. XXXIV. — *Dura conflictio fidelium et Turco-
rum pro transitu pontis.*

Orta hinc et hinc tam gravi contentione, his
transire volentibus, illis econtra transitum prohi-
bentibus, et adhuc prævalentibus, septingenti Turci,
qui ab Antiochia acciti exierant, videntes constan-
tiam et defensionem suorum in ponte, in equis ce-
lerrimis nimium bello animati advolantes, vada
præoccupant, ne quispiam Christianorum transeundi
licentiam obtineat. Equites et pedites Christianorum

videntes copias Turcorum loricatorum in fluminis
ripa ad resistendum diffusas, diffunduntur et ipsi
spatiose altera in ripa; et utraque parte sagittis
virili conatu intortis et immissis, longa sit concertatio,
hominesque et equi quamplures confixi in utraque
ripa moribundi cadentes deficiebant. Turcis tandem
plurimum prævalentibus, et sagittarum notitia et
luctamine præeuntibus et perdurantibus, exercitus
fidelium armis et equis paratus, ad subveniendum
præmissis sociis undique accelerabat. Sed nec Turci
a ripa tunc quidem recedentes, maluerunt mori
quam cedere, incessanti conatu sagittarum transmi-
tere volentibus obstantes.

CAP. XXXV. — *Monitu Podiensis episcopi pontem
superant; commisso praelio bellatores Christi victo-
res redeunt; principem Antiochiæ nuntia dura per-
cellunt.*

Episcopus Podiensis, qui audita tam gravi con-
tentione magnum præcessit exercitum, videns corda
suorum metu fluxa aliquantulum deficere læsione
equorum, pectorumque suorum transfixione, ser-
monem iterat, populumque Dei vivi nomine sic robo-
rat ad defensionem: « Ne timueritis impetum adver-
sariorum; state viriliter, insurgite contra hos canes
remordaces. Jam enim hodie pro vobis pugnabit
Deus. » Ad hæc verba et monita tam præclari ponti-
ficis facta scutorum testudine, tectis galea capitibus,
et indutis lorica pectoribus, fortiter pontem pene-
trant, hostes a ponte retrudentes in fugam conver-
tunt. Alii totam videntes auxilio sibi convenisse
exercitum, nimium freti, vada intrantes equis trans-
natant; alii, pedibus vadis repertis, transire aquas
properant ex desiderio belli committendi, et ictus
percussorum et fundibularios sustinentes, cæcoque
aggressu Turcos impetentes, et a statione effugantes,
in altero fluminis litore sicco consistunt. Wido,
dapifer regis Franciæ, equo et lancea Turcos incur-
rit; Reinoldus Belvacensis, tiro asperrimus, minime
jacula sagittarum curans, in medio hostium lancea
et gladio præcurrrens, sævissimas strages operatur;
miscentur utrinque vehementi impetu agmina fide-
lium et infidelium et belli sudore fervescunt, cædes
et strages operantur. Boemundus, Godefridus, Rey-
mundus, Robertus, Rotgerus, acies et signa bellica
diversi coloris pulcherrima moderantur, donec
D Turci equis celerrimis fugam incuntes Antiochiam
reversi sunt, per devexa montium et loca sibi nota
viam accelerantes. Christiani victores ab insecutione
et plurima strage inimicorum revertentes, neque
ulterius hostem insequentes, eo quod nimium genti-
lium vires in ea confluiscent, juxta fluvium Fernæ
pernoctarunt; prædas et spolia usquequaque contra-
xerunt, plurimos de exercitu Petri, quos Turci per
Antiochiæ regionem diviserant, a vinculis exclus-
erunt. Hæc nuntia sinistra, eventumque suorum in
contraria versum, Darsianus princeps et caput civi-
tatis comperiens, vultu dejecto, corde metu contrito,
magnis arctatur doloribus; quid acturus sit mente
involvens, si sibi eveniat, quod et Solymano iam

legionis, quatenus in arce cornu et osseo Gallos e praesidio lacessere et protrahere valerent. Galli equidem fraudes et latentes insidias ignorantes, pede et equo, armis muniti et lorice induti, illis mediis occurrerunt campis, ut cum hostibus committerent. Sed non aliquis successus illis ullo conflictu potuit contingere. Nam Turci, qui erant in insidiis, transverso itinere viam in gravi multitudine anticipant, ne Galli reditum aut refugium ad urbem haberent, sed momentaneo interitu suffocarentur. Illos viso repentino impetu et improvise, Robertus de Flandria et Rotgerus ceterique capitales exercitus, fortiter sociis admouitis, et in unum conglobatis, per medias densas acies Turcorum a campi planitie frenis reductis transvolantes, rigidis hastis hostes irruerunt. Irruit et omnis societas virili audacia, quousque incolumes a manibus inimicorum intra portas et moenia illapsi sunt. Turci vero elapsos, in portis grandine mille sagittarum insequuntur, portas cum eis intrare conantes. Sed retrusi a limine in manu valida, licet exigua, portas intrare cum Gallis nequaquam permissi sunt. Multi tamen in repentinis sagittarum ictibus hinc et hinc armigeri, equites et pedites, multi quoque et equi gravati sunt. Turci ergo videntes se nihil profecisse, et adhuc in copiis suis confidentes, obsidionem circa praedictam urbem constituerunt. Sed fideles inclusi ex sufficientia ciborum in arce reperta murali robore firma et inexpugnabili, tati et quieti resederunt. Illic in praesidio Arthesiae Gozelo filius comitis Cunonis, languore gravissimo occupatus, post dies aliquot vita discessit, et a confratribus Christianis debitum sepulturae honorifice et catholice suscepit.

CAP. XXX. — *Profani Arthesiam obsidentes, de adventu Christiani exercitus per exploratores edocti, nequaquam, usque in noctem, obsidionem solvunt.*

Interea non longo intervallo maturabat viam magnus exercitus Christianorum, inter quos latenter exploratores degebant, qui ab exercitu occulte, visa opportunitate subtrahit, Turcis referebant quae audierant de adventu et consiliis catholicae legionis. Delatores praedicti audientes quia ab Arthesia fama obsidionis suorum ad principem Godefridum, Boemundum ceterosque pervenerat, et quia ad subveniendum consilium inierant, festinato ad castra Turcorum redierunt, jam Romanos Francigenas et Teutonicos in proximo adventare nuntiantes; nec vires eorum sustinere posse, nec a manibus eorum cripi, nisi cito, civitate relicta, in sua remearent tentamina. Nequaquam tamen his sinistris nuntiis admoniti expavescunt, freti nimium in suis praelictis millibus; sed per integras unius diei horas urbem impugnant, et in assultibus plurimis, laborant. Sed laborem suum in cassum consumunt, Gallis ab arce et moenibus non parce resistentibus.

CAP. XXXI. — *Exercitus Dei adveniens, Arthesia fidei tuitione munitur; Baldewinus triumphis clarus notis nuptiis illustratur.*

Dehinc nocte relata et tenebris incumbentibus,

A plurimis consiliis invicem habitis, consilium receptum est, ut, primo diluculo apparente, ad possuminis Fernae reditum pararent, et Antiochiam urbem turribus munitam et fundatam et beatorum viribus insuperabilem, securi intrarent, ne praevento et flumine ab exercitu Christianorum, riculum vitae expugnati paterentur. Vix Antiochia praedicta Turci subierant, cum sequentis lucis pusculo magnus exercitus Catholicorum in terra Arthesiae castra applicuit, ibidem pernocians in titia et iucunditate. Illic ex decreto majorum et quingenti viri loricali electi, ad Arthesiam directi ad auxilium confratrum, qui erant in via, ut sic sani et incolumes copiis et viribus comperirent. Civitate Arthesia fidei Christianae tuitione munita, ad exercitum sine ulla offensa sunt reversi. Rediit et Tankradus ab Alexandria nore et maritimis regionibus; redierunt et multi quibusque locis ad subjugandam terram et castra et civitates praemissi et dispersi, praeter Baldewinum, fratrem ducis Godefridi. Qui ad meridiem plagam profectus in terram Armeniam, expugnavit Turcos, Turbaysel et Ravenel et cetera praesentis suae ditioni subjecerat. Idem vero Baldewinus die in diem bellis ac triumphis magis ac magis crescens, ex consilio duodecim praefectorum militum, uxorem nobilissimam de genere Armeniarum, gnificis et legalibus duxit nuptiis, filiam imperatoris principis et fratris Constantini, nomine Taphnuz, qui in montanis praesidia et plurimas munitiones obtinebat, quorum universorum haereditatem Baldewinum constituit. Sexaginta etiam millia byzantinorum illi dare spondit, de quibus conventionis solidorum militibus suis solvens, terram potius adversus Turcorum incursus retineret. Spondit quidem, sed tantum septem millia illi dedit; quo vero restabant, de die in diem differebat. Natus Baldewini inestimabili apparatu celebratis diebus, tum consilio communi et majorum civitatis Christianae, ut idem Taphnuz eum genero suo de salute terrae et utilitate civitatis tractaret, eo quod esset propecta aetatis et senioris consilii, ut se invicem mutuo praevenirent honore: quod factum est.

CAP. XXXII. — *Christi populus adunatus non dividitur, quem Podiensis episcopus circumspiciens, fore, paterne alloquitur.*

Postquam in unum convenerunt congregati, ac ultra ab hac die divisi sunt propter copias Turcorum inestimabiles, qui a montanis et omni Romania profugi, ad urbem Antiochiam, quae erat inestimabilis murorum firmitate et inexpugnabilis, pro defensione properaverant. Nec mora, episcopus Podiensis Heymerus sermonem ad populum faciens, huiusmodi exhortatione universos paterne admonuit, et docuit, iuxta quod instans necessitas, et creberrima fama vicinae nimium Antiochia exigebat: fratres et filii charissimi, Antiochiam civitatem

nam vicinam, ut compertum habemus, scitote A datam murali munitione firmissimam, quæ ferro jactu lapidis rescindi non potest, inauditi et inibilis cæmenti opere, et mole magnorum lapidum structa. In hac omnes hostes Christiani nominis, reos, Sarracenos, Arabes e montanis Romanie et omni parte a facie nostra fugientes, convenisse ocul dubio cognovimus. Unde cavendum summore nobis est ultra aliquos ex nostris divisionem ere, nec temere præcurrere; sed in communi et animi virtute in crastino usque ad pontem Fernos commutare, consilio cautissimo definivimus.)

P. XXXIII. — *Relicta Romania, præelectos sequentes signiferos ad pontem usque fluvii Farfar perveniunt, ubi a Turcis bellicose excepti sunt.*

Omnis ergo populus venerabilis sacerdotis admo- B

Arthesia receptis, cum Tankrado et Welfone loniensi, maritimisque Gallorum sociis universis atis, cum camelis et asinis omnibusque vehiculis acinarum rerumque necessariarum, in uno comitu et armorum fiducia usque ad pontem fluminis ernæ, quod dicitur Farfar, profecti sunt, relictis peris Alpibus vallibusque gravissimæ Romanie. ac enim die Robertus Northmannorum comes reelectus est cum suis militibus exercitum præire, ut mos est in omni exercitu militari: quatenus aliqua vis adversariorum latuisset, nuntiaretur tholicæ legionis ducibus et principibus, ut ad arma, loricas et parados cuneos quantocius properant. Hujus inter millia Rotgerus de Barnevilla, verhardus de Poisat, milites in omni negotio militari laudabiles, signa præferentes, equitatum regunt, quousque ad ipsum pontem prænotatum sine latione consisterunt. Pons denique iste mirabilite et antiquo opere in modum arcus formam accipit, subter quam Farfar fluvius Damasci, Fernalgariter dictus, cursu rapidissimo alveum perluit. utraque pontis fronte duæ prominebant turres pro insolubiles, et ad resistendum aptissimæ, in quibus Turcorum semper erat custodia. Subsecuta est societas duum millium peditum virorum egriorum, qui etiam ad pontem consistentes, minime transire permissi sunt. Nam Turci, qui in turribus pontis ad centum defensionis causa constituti erant, arriter in arcu et sagittarum grandine transire voluntibus resistebant; equos crebris vulneribus læebant, sessores equorum trans loricarum tegmina olatili sagitta plurimos transfigebant.

CAP. XXXIV. — *Dura conflictio fidelium et Turcorum pro transitu pontis.*

Orta hinc et hinc tam gravi contentione, his transire volentibus, illis econtra transitum prohibentibus, et adhuc prævalentibus, septingenti Turci, qui ab Antiochia acciti exierant, videntes constantiam et defensionem suorum in ponte, in equis celererrimis nimium bello animati advolantes, vada præoccupant, ne quispiam Christianorum transeundi licentiam obtineat. Equites et pedites Christianorum

videntes copias Turcorum loricatorum in fluminis ripa ad resistendum diffusas, diffunduntur et ipsi spatiosæ altera in ripa; et utraque parte sagittis virili conatu intortis et immissis, longa sit concertatio, hominesque et equi quamplures confixi in utraque ripa moribundi cadentes deficiebant. Turcis tandem plurimum prævalentibus, et sagittarum notitia et luctamine præeuntibus et perdurantibus, exercitus fidelium armis et equis paratus, ad subveniendum præmissis sociis undique accelerabat. Sed nec Turci a ripa tunc quidem recedentes, maluerunt mori quam cedere, incessanti conatu sagittarum transmittere volentibus obstantes.

CAP. XXXV. — *Monitu Podiensis episcopi pontem superant; commisso pralio bellatores Christi victores redeunt; principem Antiochiæ nuntia dura percellunt.*

Episcopus Podiensis, qui audita tam gravi contentione magnum præcessit exercitum, videns corda suorum metu fluxa aliquantulum deficere læsione equorum, pectorumque suorum transfixione, sermonem iterat, populumque Dei vivi nomine sic roborat ad defensionem: « Ne timueritis impetum adversariorum; state viriliter, insurgite contra hos canes remordaces. Jam enim hodie pro vobis pugnabit Deus. » Ad hæc verba et monita tam præclari pontificis facta scutorum testudine, tectis galea capitibus, et indutis lorica pectoribus, fortiter pontem penetrant, hostes a ponte retrudentes in fugam convertunt. Alii totum videntes auxilio sibi convenisse exercitum, nimium freti, vada intrantes equis transnatant; alii, pedibus vadis repertis, transire aquas properant ex desiderio belli committendi, et ictus percussorum et fundibularios sustinentes, cæcoque aggressu Turcos impetentes, et a statione effugantes, in altero fluminis littore sicco consistunt. Wido, dapifer regis Franciæ, equo et lancea Turcos incurrit; Reinoldus Belvacensis, tiro asperrimus, minime jacula sagittarum curans, in medio hostium lancea et gladio præcurrens, sævissimas strages operatur; miscentur utrinque vehementi impetu agmina fidelium et infidelium et belli sudore fervescunt, cædes et strages operantur. Boemundus, Godefridus, Reymundus, Robertus, Rotgerus, acies et signa bellica diversi coloris pulcherrima moderantur, donec D Turci equis celererrimis fugam incuntes Antiochiam reversi sunt, per devexa montium et loca sibi notam viam accelerantes. Christiani victores ab insecutione et plurima strage inimicorum revertentes, neque ulterius hostem insequentes, eo quod nimium proxima mœnia Antiochiæ viderentur, et omnium gentilium vires in ea confluxissent, juxta fluvium Fernæ pernoctarunt; prædas et spolia usquequaque contraxerunt, plurimos de exercitu Petri, quos Turci per Antiochiæ regionem diviserant, a vinculis excluderunt. Ilæc nuntia sinistra, eventumque suorum in contraria versum, Darsianus princeps et caput civitatis comperiens, vultu dejecto, corde metu contrito, magnis arctatur doloribus; quid acturus sit mente involvens, si sibi eveniat, quod et Solymano iam

amissione verbis Nicææ evenit. Nec mora, consiliis creberrimis invigilans, esseas comportare, arma et vires sociorum congregare sine intermissione studet; portas et mœnia fideli custodia munire non cessat.

CAP. XXXVI. — *Iter Antiochiam indicitur; antistes populum alloquitur et per eum qui principes exercitus præcedere, qui extremas custodias observare debeant, ordinantur.*

Præterea illucescente die, dux Godefridus, Boemundus et universi capitanei exercitus exsurgentes, armis et loriceis atque galeis rursus induti, iter intermissum ad urbem Antiochiam iterare universos jubent cum omni necessario apparatu, et omni genere armentorum vehiculisque cibariorum, quibus tantus opus habeat exercitus. His in unum conglobatis, et viæ præparatis, providus antistes in hunc modum loquitur, dicens: « Viri fratres, et filii dilectissimi, verba, quæ ad vos refero, diligenter audite, et attendere vos non pigeat. Urbs Antiochia proxima est, nobisque vicina: quatuor inter hanc et nos sunt milliaria. Hæc urbs mirifica, et opus nobis inauditum regis Antiochi immanissimis saxis et turribus fundata est, quarum numerus trecentum et sexaginta computantur. In hac Sansadoniam filium regis Darsiani, principem fortissimum, dominari scimus et ammiraldos quatuor nobilissimos et potentissimos, ac si reges essent, ex imperio Darsiani accitos convenisse comperimus, et se suosque præ timore adventus nostri in manu forti prævidisse et armasse. Horum nomina sunt: Adorsonius, Copatrix, Rosseleon, Carcornutus, quorum omnium rex et caput et dominus Darsianus esse refertur. Hi quatuor ammiraldi ex triginta civitatibus, quæ in circuitu longe lateque ad Antiochiam pertinentes, regi Darsiano tributariæ suberant, quatuor ditiores dono et gratia Darsiani in beneficio tenent, singuli singulas centum castellis. Qua de causa nunc admoniti ab ipso Darsiano, rege Syriæ et totius Armeniæ, non in modica virtute ad resistendum, et defendendam urbem, dominam harum omnium urbium et regnorum, advenisse perhibentur. Unde et nobis necesse est ut caute et ordinate ambulemus. Sero, ut nostis, commisimus bellum; fatigati sumus; equi exhausti viribus sunt. Godefridus dux, Boemundus, Reinardus de Tul, Petrus de Stadeneis, Everhardus de Poisat, Tankradus, Wernerus de Greis, Henricus de Ascha, ad conducendum exercitum in fronte præcedant, factis aciebus; Robertus Flandrensis, Robertusque comes Northmannorum, Stephanus Blesensis, Reymundus comes, Tatinus familiaris imperatoris Constantinopolitani, Adam filius Michaelis, Robertus de Barnavilla, si gratum vobis est consilium, extremas acies equitum et peditum moderantes tueantur. »

CAP. XXXVII. — *Antiochiam pervenientes quid egerint, et quantus æstimatus sit exercitus Dei.*

Hoc itaque consilio cunctis ab antistite et cæteris viris astutis ordinatis, regia via usque ad ipsos mu-

ros horribiles Antiochiæ unanimiter in speculpeorum coloris aurei, viridis, rubei, cyane generis, et in signis erectis auro distinctis omnino ostreo visu decoris, in equis bello aptissimis, loriceis et galeis splendidissimis proficiscuntur, turricula potenter extendentes juxta locum, qui dicitur Altalon. Illic pinnaria et arbores diversi generis securi et ascia succisas exstirpaverunt, terrarum tentis papilionibus occupantes. His locatis, cum indulgent operi ciborum, cornibus mille et mille strepentes, prædis et pabulis equorum undique sistentes, quorum fragor et strepitus usque ad minimum milliaria ferme posse audiri referebatur mirum, cum numerus tanti exercitus sexcentis virorum pugnatorum ab universis procul computetur, absque sexu femineo et pueris scilicet, quorum millia plurima esse videbantur hoc Christianorum adventu et obsidione recessu die tanto silentio urbs conquievit, ut nec sonus strepitus ab urbe audiretur et vacua civitas defensoribus crederetur, cum feta nimis armis et filium copiis in omnibus turribus et prædiis dasset.

CAP. XXXVIII. — *Descriptio qualiter obsideretur urbs.*

Dies quartæ feriæ illuxit, quando ingressi terram Antiochiæ, et muros ejus obsederunt die Tankradus primus secus Altalon sedem. Juxta hunc Rogerus de Barnavilla socius est; Adam, filius Michaelis, juxta cum suis secus ordinatur, ne in hac parte Turcis aliqua saria inferrentur. Ad portam vero quæ respicit Persidem plagam, ubi juga montium deficiunt, Boemundus cum robustorum manu occupat, ibique firmato præsidio, tutus moratur Tatinus vero familiaris imperatoris, aliquantulum remotus ab urbe, in campo, Combrus tentorium fixit, semper fugæ intentus. Ante castrum Tatinum Baldewinus, comes Hamaicorum, posuit cum sua manu. Robertus dehinc Northmannorum comes, et Robertus Flandrensis ad obsidendum muros cum omni sua militia ordinantur. Stephanus Blesensis pariter ad cingendam urbem juxta prædictos principes suo aedit in ordine. Hugo Magnus regis Franciæ Philippi frater, similiter cum sociis ad hanc obsidionem consedit. Urbs hæc Antiochia, ut aiunt, ad plenum duo milliaria continet longitudine, unum et semis in latitudine: præfluit amnis præfatus Farfar, muris et turribus occupatus, quorum quarumque munitio et opus usque in supercilium montis extenditur, ubi princeps arx et magistra urbis et omnium torrium famæ præeminet. In circuitu hujus arcis quatuor inæquales turres positæ ob custodiam mediæ arcis medio sedentis referuntur, quarum præfati ammiraldi semper custodes et defensores regis Darsiani constituti sunt.

CAP. XXXIX. — *Item de eadem re.*

Adhuc ad ipsam Antiochiam obsidendam, quæ

spatiosam audistis, ad portam, quæ dicitur a A
ernis Warfaru, quæ insuperabilis est, ipse anti-
assidet, sociato sibi comite Reymundo, cum
us provinciales et Vascones, et omnes sequaces
im considerunt. In loco ulteriore, ubi postea
s ex navium copulatione constructus est, Gode-
us dux super ripam fluminis, portam unam civi-
s cum universis milibus Lotharingis, Saxonibus,
mannis, Bawaris gladio sævissimis obsidet. Cum
e eodem Reinardus de Tul, Petrus de Stadeneis,
Mamistræ a Baldewino, fratre ducis, sequestrati,
exercitum et ducem redierant; Cuno etiam de
nte acuto, Henricus de Ascha, fraterque ejus
deiridus, milites semper hostibus infestissimi, ad
shibendum Turcis introitum et egressum pariter
nsederunt. His ferventior et major incumberebat B
or.

P. XL. — *De ponte fluminis, ad cujus destructionem machinæ exquisitæ componuntur.*

Super hunc amnem prædictum, qui longissimo
veo usque in mare protenditur, præterlabens mu-
is, ab ipsa urbe pons porrigitur lapideus, opus
tiquum, sed minime turritum, qui prorsus termi-
ata legione, hac ex parte inobsessus remansit. Per
unc siquidem pontem sæpius Turci egrediebantur,
necessaria, vidente exercitu, cum suis erumpentes
t remeantes inferebant, et populum Jesu Christi
er regiones et montana dispersum ad quærendum
ictum vel pabula equorum, eodem ponte emissi C
equenter, illius dispersione comperta, trucidabant.
imiliter ab ipsa porta Warfaru, quam præsul Rey-
verus Reymundusque observabant, pons alius etiam
ifestus, ingenio antiquorum fundatus, porrigitur
rans paludem quamdam, satis lutulentam et pro-
undissimam ex impetu et inundatione assidui fontis,
uxta urbem extra muros emanantis. Per hunc pon-
em interdum exercitui insidiarum oblito, aut in die
ut in noctis obscuro egredientes Turci sagittas
ntorquebant, aut in impetu aliquos gladio percutie-
rant, subitoque recursu per eundem pontem in
urbis præsidium evadebant. Cujus pontis infestatio-
nem episcopus et omnis primatus conquerentes, inito
onsilio, ad ejus destructionem conspiraverunt, ac
lie statuto cum instrumento malleorum ferreorum,
cum ligonibus et securibus a castris exierunt. Sed D
æquaquam vis eorum in hujus pontis destructione
prevaluit. Erat enim opus insolubile antiquorum cæ-
mentis et ingeniis fundatum. Hinc frustrato in cona-
mine malleorum exercitu, machinam, ex strue
lignorum et vimineo opere intextam, componere
principes decreverunt: cujus ligaturas ferro fabri-
catas et connexas, coriis equinis, taurinis, cameli-
nis operuerunt, ne igne cum pice et sulphure injecto,
a Turcis combureretur. Hanc vero perfectam usque
ad medium pontem ad portam Warfaru vi loricato-
rum deducentes, Reymundum comitem, custodem et
magistrum machinæ constituerunt.

CAP. XLI. — *Congressio valida pontis, ubi machina Christianorum in favillam redigitur, et instaurantur alia instrumenta.*

Turci, hac visa structura, ad mœnia contententes,
sagittis et manganarum jactu in ponte luctantes
feriunt Gallos, quatenus percussos a ponte et ma-
china arcere valerent. Similiter ex adverso Christiani
in sagittis et baleari arcu resistentes, fortiter hostes
in mœnibus impugnant, quousque filium cujusdam
ammiraldi sagitta transjecur perfodiunt. Illis vero
interitu et fidelium repugnatione Turci indignati,
ampliore ira fervescunt; et tandem in unum collecto
roliore suorum, repente portam aperientes, egressi
viriliter machinam assiliunt, custodibus subito in-
stant et expugnant; ignem piceasque fæces et sul-
phureum fomentum fortiter machinæ ingerunt,
totam eam in favillam redigentes. Custodes autem
machinæ periculum vitæ suæ metuentes, licet in-
viti, exire coguntur in fugam præcipientes, vix de-
fensi et elapsi. Peregrinorum itaque milites et
principes hac arte nihil se proficere videntes, se-
quenti die instrumenta trium manganarum (Franci
barbicales vocant) opponunt ponti, quæ portam
Warfaru et turrin portæ ejusque mœnia crebro
jactu et impetu saxorum quaterent et atterent,
murosque exteriores, qui erant ante murale, in
plurima frustra minnerent. Sed nec sic in contri-
tione portæ valuerunt. Cum vero nihil proficerent,
quadam die ex communi consilio robora arborea
ingentia vixque mobilia, et saxa mobilia miri pon-
deris ac magnitudinis, in virtute et conatu mille
loricatorum trans pontem portæ advolverunt, im-
pedimento Turcis exire et nocere volentibus.

CAP. XLII. — *De navali ponte fidelium ad evitandas Turcorum insidias.*

Ex his ambobus pontibus cum plurima damna et
incursiones exercitui Christianorum ingruerent,
sed nunc porta et ponte Warfaru robore lignorum
et saxis immanissimis occupato et obstructo, fre-
quentius ex eo ponte, quem in altera parte civitatis
trans fluvium Farfar locatum diximus, de quo Tur-
corum egressus erat, et qui præ urbis amplitudine
inobsessus remanserat, insidiæ fierent ad perdendos
fideles, pontem ex navibus componi constituerunt
in funium retinaculis, per quem ad portum Simeonis
eremitæ liberum iter haberent: nam antea lento na-
vigio ex utraque ripa expectantes singulatim et
tarde transibant. Nunc vero hac de causa pons
iste navalis constructus est, ut egressis Turcis per
pontem lapideum Farfar in insidias Christianorum,
per hunc ligneum pontem Galli festinanter occurren-
tes, suis subvenirent a portu maris escas, afferen-
tibus, et Turcos sine mora repellerent. A ponte la-
pideo prædicti fluminis usque ad pontem navium
funibus vimineis cratibus aptatum, dimidium mil-
liare computatur.

CAP. XLIII. — *Qualiter Turci Christianos, ad equorum pabula missos, clam invaserint.*

Ponte autem ex navium collectione et conjun-

ctione perfecto, Christiani tam milites quam pelites quadam die trecenti transmeant fluvium Farfar ad quaerenda pabula equorum et victui necessaria. Quod Turci agnoscentes, et a mœnibus speculantes, per pontem urbis lapideum raptim sociis collectis, armis et pharetris sumptis, in equo pariter exeuntes, ex improvise adsunt Christianis in tergo ad pabula missis, quorum plurima corpora, amputatis capitibus, humi prostrata reliquerunt; ceteros vero, quibus fugiendi facultas erat, usque ad novum pontem insequuntur: felices, qui tam crudeles hostes evadere potuerunt. Alii ad vada contententes, undis involuti suffocantur a facie Turcorum fugientes, quibus pons novus præ multitudine transeuntium negabatur.

CAP. XLIV. — *Fideles, in ultionem suorum consurgentes, post mutuam cadem partim gladiis consumpti, partim in flumine submersi sunt.*

Hoc tam grave infortunium ad proceres exercitus ut est perlatum, ad quinque fere millia armati, complures lorica induti, et equis insidentes e tenitoriis advolant ad reprimendos hostes temerarios. Henricus filius Fredelonis de Ascha castello, avidus hostes insequi, sicut erat bello et actis nominatissimus, trans fluvium equo natavit, licet e lorica et galea clypeoque gravatus: nam transitum navalis pontis præ longa mora expectare nequiverat; caput vero huius temere vada intrantis cum equo, fluctus profundissimi operuerunt. Attamen, Deo protegente, cuius gratia vitam opponebat periculo, vivens et sospes in equo adhuc residens, cum cæteris transnatis siccum littus recepit, et in persecutione Turcorum nimium perdurans, usque ad ipsum pontem socios equites et pedites impeterritus insequi adhuc tatur. Turci itaque alii retenti, alii vix elapsi, socios qui erant ad pontem Farfar et in porta conglobati, ad auxilium sibi magno fragore vociferantes, exierunt, equosque ad frena in exitu et fremitu subvenientium rejicientes, Gallos hactenus se infestantes in fugam gravissimam retulerunt usque ad ipsum pontem, quem ex navibus composuerunt. Ilac remordatione et inundatione Turcorum gravissima, et celeri fuga et reversione Christianorum ad pontem, plurimi pedites interierunt, a Turcis sagitta confixi. Plures post terga mortem momentaneam videntes, sola aqua liberari sperantes, undis profundi fluminis inferuntur: quorum non modica pars ab anine submersa et suffocata periclitari et mori visa est. Alii vero e ponte præ pressura fugientium cum ipsis equis et galeis ac loriceis corruiebant, qui submersi undis et extincti, non ultra reperti sunt.

CAP. XLV. — *Custodia portæ pacto pecuniæ Tankrado mandatur.*

Sic Turcis sæpe a ponte hoc et a porta per quam postea urbs est tradita, quæ sursum in montanis sita exitum præhebat, ad nocendum populis egredientibus, principes exercitus consilium iniierunt, quatenus Tankradus illic locato præsidio

A custodiam ageret, et ab utraque porta Turcos egredientes repente reprimeret; hacque pro eis per singulos menses in conventionem quadragmarum marcas argenti ab exercitu reciperet. Qui dum quadam in præsidio in montanis locato, juxta Turcorum custodiam ageret trans fluvium Farfar eo scilicet in loco, quo longe ab urbe fere milliare profuit, Turcos, sicuti erant soliti, transeuntes fortiter incurrit, atque cum eis per commissio, tandem prævalens, quatuor ex his gladio occidit, ceteros trans flumen in fugam vertit usque ad locum, quo armenta illorum pascebantur. His ultra flumen fugatis, præ armentis cum camelo uno abduxit, et ad præsidium novum, quod firmaverat, in victoria hac re-

B est.

CAP. XLVI. — *De clerico et matrona, qui duos luderent, insidiosè perempti sunt.*

His duabus portis, una versus montana ad pontem lapideum Tankradi custodia obsidebatur et Christiano exercitu sedato, atque a rebus aliquantulum securo, aliquibus sociis interludum præ otio intendentibus, contigit quodam die comitis Conradi de Lutzelemburg, Adellero nomine, clericum et archidiaconum Metensis diocesis, juvenem nobilissimum de regio sanguinis proximum Henrici III Romanorum Augusti, ad ludum pariter recreari et occupari cum matrona, quæ magnæ erat ingenuitatis ac formosæ in viridario pomiferis arboribus et herbarum abundantia plenissimo, et silva quæ juxta sedem eandem portam urbis habebatur, quam dux bofridus et Teutonicorum comitatus obsidione tenebat. His, ut dictum est, otio et ludo interludum Turci solliciti insidiarum et necis Christianorum clam e porta procedunt; et caute se abscondunt inter altam et supereminentem herbam atque densitatem, archidiaconum et sibi collucens matronam, subito clamore nescios et obstupfactos incurrunt, sagittis insistentes, sociosque judices ad ludum convenerant, jam præ timore alearum, dispergunt et vulnerant. Et ipsius archidiaconi caput amputatum per portam, in momento hoc facto, repedantes servum detulit. Matronam vero vivam et intactam armis traxerunt in urbem, per totam noctem immoderata libidinis suæ incesto concubitu eam vexantes, atque humanitatis in eam exhibentes. Tandem abominabili et sceleratissima plurimorum consensione abusam ad mœnia deducentes, capitali sententia peremerunt; caput vero illius continuo genellis suis imponentes, una cum capite archidiaconi procul a muris in medios projecerunt. Amborum itaque capita inventa duci Godefrido allata sunt et monstrata, qui archidiaconi caput sepulcrum corporis illius jam inhumatum aperiri, et caput proprio loco restitui, ne tam illustri viri membra remanerent insepulta.

AP. XLVII. — *De milite propria incuria prostrato, et de pomario, quod fidelibus nocuum succiditur.*

De tunc alio die Turci successu suæ fraudis gaudentes, et similem deceptionem adhuc Christianis inferre arbitantes, a porta egressi, et inter stirporum densitatem fragilesque calamos palustris ci clanculum accedentes, peregrinis quibusdam in cædicto pomario insurrexerunt solita feritate et occisione; sed a militibus subvenientibus re-rusi et in fugam coacti sunt. Nullus quidem ab his percussus tunc aut vulneratus est præter Arnolphum et Tyrs castello, qui eques semper bello servidus ait et providus; licet nunc incautus sine tegmine cuti et indumento ferri ad clamorem peregrinorum subito in pomarium contenderit. Ubi a cæco et vortili telo sagittæ ejusdam Turci lethali vulnere transfixus, mortuus est. Dux ergo suique contubernales moleste ferentes a pomario hoc Turcos insidias Christianis moliri, et tam egregios viros illic a dolo cecidisse, decreverunt ut in ferramentis et securibus Christiani de exercitu convenientes, hoc radicitus exstirparent, herbas, scirpos et calamos meterent, ne qua fraudulenta manus illic ultra latere aut nocere posset. Turci enim dolositates suas hæc in porta, et ab hac porta populum Dei viventis præcavere videntes, rursus per portam Farfar exeuntes, invigilabant perditioni peregrinorum per pontem navium transmeantium, lignorum sarmenta comportantium, herbas et pabula equorum quærentium; et quotquot a specula montis hæc et illac pro necessariis rebus vagari conspicerent, illico insequentes gladiis et sagittis interemerunt.

CAP. XLVIII. — *De Hugone comite, qui fidelium neces dolens, Turcorum fraudibus prudenter occurrit.*

Cum vero hæc cædes, insidiæ, incursiones, mane, meridie, vespere, singulis diebus fierent, et quotidiana lamenta super occisis audirentur in castris, nec Tankradus toties hostibus occurrere valeret præ diversis opinionibus hostilis fraudis, et eo ignorante sæpe ab urbe per pontem erumperent, Hugo comes de S. Paulo ex regno Franciæ, motus est pietate super hac quotidiana strage fidelium, sibi cæterisque potentibus famulantiis, et res necessarias afferentiis. Unde filium suum Engelradum, tironem armis agilem, paterna suggestione admonuit ut et cæteros sibi familiares, quatenus in una voluntate secum accensi, pauperes suos atque confratres Christianos a tot Turcorum cædibus et assultibus liberare et ulcisci velint, et abstertere toties insequentes hostes. His factis, et voluntariis inventis, ipse grandævus pater primus arma et equum requirens, ascendit, pontemque navium in noctis umbra transiens, juxta montana in latibulo vallis cum dilectissimo filio et secum assumptis sociis occultatus, summo mane peditem Christianum reliquit in campestri planitie, ubi Turcorum oculis manifeste pateret. Turci itaque non inmemores suæ crudelitatis et cædis Christianæ, ab urbe per

A pontem fluvii Farfar rursus procedentes, in montis vertice, sicuti soliti erant, consistunt, de quo a montanis ad montana per camporum planitiem longe spectacula ferme ad duo milliarja dantur, illic solum peregrinum vagantem, et sarmenta legentem, contemplantes, ad ejus interfectionem velocitate equorum convolant, et subito clamore exterritum usque ad montana et fruteta profugum insectantes, insidias latentium cominus Christianorum præterierunt. Peregrino vero jam in montibus abscondito, viam remensi sunt hi quatuor Turci juxta Christianorum insidias, fiducialiter redire sperantes. Sed extemplo comes et sui a valle exsurgentes, in eosdem irruerunt equorum velocitate, duos in momento attritos solo relinquentes, equis et armis eorum abductis; alios vero duos vitæ reservantes vinctos ad exercitum perduxerunt. Concurrunt undique peregrini, nobiles et ignobiles, ad videndos Turcos captivos, gloriam Deo dantes super hoc prospero eventu, laudesque multiplicant comiti Hugoni et filio ejus Engelrado, quorum prudentia et virili audacia tam noxii adversarii capti et attriti sunt.

CAP. XLIX. — *Ubi comitis ejus filius Turcorum sævissimum post nonnulla vitæ discrimina prostravit, victorque regreditur.*

Primores vero Turcorum, et omnis manus eorum, audita suorum contritione, doloribus acuat iras; consilia ineunt, quibus in brevi rependant crudeliora damna Christianis in ultione suorum. Unde quidam audaciores, animoque ferociores, ex millibus suis electi ad lacescendos Christianos usque ad pontem navium, viginti præmissi sunt in equis vento velocitate similibus. Qui multis et propinquis discursibus in littore juxta pontem præludentes et sagittas intorquentes, totum post se commovere conati sunt exercitum, ut vires sociorum raptim ex urbe inundantes gravi martyrio aliquos, sicut soliti erant, conturbarent. Fideles autem Christi satis et sæpius experti fallacias illorum, compescuerunt ab insecutione temeraria populum. Sed ne eos tædio belli victos assererent, Engelradum filium prædicti Hugonis cum quibusdam sociis obviam Turcis præmiserunt, qui etiam suo more equos in discursionibus flectentes, dolosos hostes mutuo conflictu fallere tentarent. Nec mora, pontem transcentes, equos vexant huc et illic diversis inter se discursibus; et hi alterna infestatione hastas dirigunt ad feriendum, hi sagittas intorquent ad configendum. Postremo post plurimam cursum contentionem, honor et laus victoriæ Engelrado, Deo auxiliante, collata est. Nam Turcum cæteris insigniorem et sæviorem cursu exsuperans, in conspectu patris sui et omnium, qui convenerant ad perspicendum rei eventum, altero in littore constituti, equo dejiciens, hasta perfodit, cæterosque illius casu et infortunio concussos, et mox in fugam versos, cum Christianis sodalibus acriter insecutus est, sed non longe a ponte idque propter insidias sæpius ab urbe occurrentes et insequentibus resistentes. Salvo

abbine filio recepto animisque consociis, cor longævi patris in nimiam erigitur lætitiā, omniumque favore et plausu majorum et minorum, gloriosus juvenis attollitur una cum suis adiutoribus et convictoribus.

CAP. L. — *Deficientibus victui necessariis, principes in hoc electi de circumpositis terris prædas innumeras abducunt.*

Inter hæc assiduitatis ludibria, et creberrimas incursiones, mora aliquanti temporis transacta, populus Dei rebus et escis attenuari cœpit, præ defectione urbium et regionum, quas in circuitu tantus exhauserat exercitus. Unde quotidie fame invalescente, et exercitu præ indigentia moriente, præcipue humili populo, miserabiles gemitus et dolores piissimum antistitem et universos principes legionis pulsant et sollicitant, quatenus super his miseriis consulant quomodo populus posset sustentari. Nulla tamen via reperta, qua populo subveniretur, visum est omnibus ut in terram Sarracenorum opulentissimam, adhuc præda intactam, Boemundum, Tankradum et Robertum Flandrensem cum comitatu equitum et peditum mitterent ad contrahendas prædas et necessaria, quibus fames exstingui, et populus ab inopia posset relevari. Tankradus, jam tunc custodia peracta, a montanis ad exercitum reversus f. erat. Boemundus vero et Robertus idemque Tankradus, sicut decretum erat in principio neminem magnum aut parvum contradicere debere, quæcunque imperaret exercitus, quindecim millia peditum, duo equitum electorum, in armis assumptes, regna gentilium sub spatio dierum trium ingressi, prædaram et pecorum universique generis armentorum copias inauditas contraxerunt, quas sine impedimento bi-duo abduxerunt: Sed die tertia vespere superveniente fatigati itinere, et onere rapinarum gravata omnis societas, in campestri planitie juxta montana quiescere decreverunt.

CAP. LI. — *Ubi a gentilibus præda excutitur.*

Interea fama et clamor omnium in circuitu regionum ad atres gentilium primatum festinans, a diversis partibus et montanis sedibus tot millia exegit ad persequendum Boemundum, Robertum et populum eorum, et prædas excutiendas, quod dictu et auditu mirabile est. Boemundo siquidem hæc ignorante, nihilque adversitatis ad futurum existimante, sed æcure cum Roberto somniantes, prima diei aurora prædicta inimicorum adfuerunt millia, a quibus se suosque sic obsessos viderunt, ac si silvam densissimam ex omni parte decrevisse mirarentur. His visis stupefacti et vitæ diffisi, subito in unum convocatis equitibus ad latus suum, bellum se committere, et tot millium vires non posse sustinere profitentur. Unde facta scutorum testudine, et densata militum fronte, aditum et fugam explorant, quo rarior et debilior coadunatio visa est. Mox districtis mucronibus et frenis impetu laxatis unanimiter irruentes, obstantes penetrant acies; ac solam fugam meditantes, celeriter ad montana contendunt, relictis desolatis peditibus cum omni collectione prædaram ac spolio-

rum. His per abrupta montium et devia ereptis, rimis tamen ex eorum sequacibus retentis et attingentilium acies miseros et profugos pedites invenerunt, quos gladiis et sagittis consumere non poterunt: plures tamen captivantes, armisque exhalantes, prædas et omnia sibi suisque ablata reiebant.

CAP. LII. — *De præda Roberti comitis, et invalescente fame, minores quid egerint, vel quis sint.*

Hac miserrima contritione Boemundo distent et ad exercitum et confratres in humilitate lætæ vultus relato, luxit populus vehementer, mox juvenes, pueri, patres, matres, fratres et sorores dilectissimos amicos, filios et cognatos amicos Robertus quidem Flandrensis, qui cum ipso Boemundo in terram Sarracenorum descendens, deprædandum, et tunc Boemundo cum copio attrito ei in fugam misso, ab eo divisus nec licet invitatus, sequenti die ducentis equitibus natis, Turcis Sarracenisque dispersis et secundis diutius ex adverso occurrit: cum quibus indimicans, victoriam gloriose, his in fugam contrahit, atque cum immensis copiis prædas quas illic Turci fugientes reliquerant, ad Antiochiæ est reversus, multo solamine tantum populum in hac Boemundi calamitate desperantem. Modico dehinc tempore transacto et paucis præda Roberti consumpta, nec ultra audente longe ab exercitu prædam quærere præcedente Boemundi sociorum, amplior et invalescente fame in populo cœpit multiplicari, et inextinguibilis humilis plebis fieri, et exercitus minuari. Nec mirum. Nam solus paniculus, qui denario Luculensis monetæ poterat mutuari, et duobus solidis vendebatur indigentibus. Bos decem marcis vendebatur, qui paulo ante decem poterat comparari; agniculus quinque solidis pretiabatur. Sic itaque gravissima penuria populum Dei vivi, plurimi vagabantur se salubentes in omnem regionem Antiochiæ ad quærescas, trecenti aut ducenti conspirati ad defensionem contra Turcorum insidias, et ad aquam dividendam omnium rerum, quas reperire aut rapere possent. Turci, audita et intellecta populi angustia famæ, et Boemundi recenti contritione quæroxima et exercitus vagatione assidua, per vicinas exsiliunt a porta ex ea parte urbis quæ in monte prominebat in montanis, grandi differente inter a porta, quam Boemundus observabat, per dirupium descendentes, et fideles Christi circumque diffusos insequentes, et atroci cæde cæcamentes.

CAP. LIII. — *Mors atrocissima cujusdam archidiaconi et comitum ejus.*

Quadam die invalescente inedia, et urgente peres nobiles et ignobiles, quidam Tullensis archidiaconus, nomine Ludowicus, defectione stipendii compulsus, et famis gladio expugnatus.

m cæteris clericis et laicis numero trecentis, incoactus, ab exercitu secessit in loca ubertate mentorum diffamata, sita in montanis Antiochiæ intervallo trium milliarum, ubi secure prædari et orari arbitrabantur. Turci autem comperto illum abscessu per delatores, qui assidue inter polos fraternitate habitabant falsa, ad sexaginta milites armatos ab eadem prædicta parte urbis et orta clam per notas semitas montium egressi, percuti sunt Christianos ad locum quo viam constiterant spe recuperandi alimenti. Quos ferociter clamantes aggrediuntur, sagitta perforantes transput et latus et viscera, universos, ut lupi oves, niantes et fuga dispergentes. Archidiaconum vero, equidquam fugam ad montana conantem, quidam urcus velocissimo equo insecutus sagitta celeris ansfixit, eductoque ense ex utraque parte colli gravissimo vulnere illius secuit scapulas; et sic inguinis rivo in terram defluente, spiritum vitæ misit. Hanc crudelissimam famam primores exercitus ut compererunt, spiritu mœroris conturbati, indignati tot cædes a Turcis per portam inobessam singulis diebus fieri, et nunc amplius docentes necem tam nobilissimi archidiaconi, et crederimus ululatus in perditione quorumque amicorum audiri.

CAP. LIV. — *De morte filii regis Danorum, et Florinæ cujusdam matronæ, et eorum qui in balneis occisi sunt.*

Inter hæc plurima adversa adhuc recentia, imius rumor aures totius sacræ legionis percudit, qualiter post devictam et captam Niceam filius regis Danorum, Sueno nomine, nobilissimus et forma pulcherrimus, per aliquot dies retardatus, et benigne ab imperatore Constantinopolis susceptus et commendatus, per mediam Romaniam securus iter agebat, audita Christianorum victoria: qui socios mille et quingentos viros belligeros secum in auxilium obsidionis Antiochiæ adducebat. Sed a Solymano, qui in montanis victus, Gallos evaserat, intra Finiminis et Fernæ, urbes Romanicæ, hospitatus, in media densissima silva vicorum et calamorum recubans, in grandine sagittarum occisus est, totusque comitatus illius eodem martyrio ab iniquis carnificibus consumptus est. Nec mirum, si universi Turcorum viribus oppressi interierunt. Nam quorundam iniquorum Christianorum, Græcorum scilicet, prodicione propalati sunt, et improvise a Solymani manu e montanis adunata, circumventi sunt. Atamen filius regis, Sueno, multa armorum defensione resistens, multos Turcorum gladio stravit, straverunt et sui. Sed ad ultimum fessi et armis exuti, ineffabilem adversariorum multitudinem sufferre non valentes, pariter sagittis confixi, interierunt. Ibidem matrona quædam, Florina nomine, filia ducis Burgundicæ, Philippensium principi copulata, nunc vero miserabiliter viduata, in eodem comitatu Danorum erat sperans post triumphum fidelium tam magno tantoque sociari marito. Sed hanc spem Turcorum

A abruptis ferocitas. Nam eandem in mulo sedentem sex confixerunt sagittis, versus montana fugientem. Quæ, licet percussa, non tamen a mulo elapsa est, semper mortem evadere credens dum, tandem cursu superata, cum filio regis capitali sententia extincta est. Turci ergo milites Solymani, gaudentes suo victrici eventu et cæde Christianorum immanissima, ad lacus calidorum fontium, qui ibidem juxta Finiminis fumabant, celeriter advolant. Qui mendicos et febricitantes peregrinos in his ad curandum debile corpus reperientes, sagittis infixerunt, totam undam sanguineam reddentes, aliosque sub unda caput ab ictu ferientes abscondentes, sævo fine demersionis suffocari cogeant.

B CAP. LV. — *Porta Christianis mortifera; Reymundus comes profanos aliquantum a fidelium invasione coercet.*

Illis creberrimis Turcorum insidiis et assiduis a porta prædicta exitibus, suorumque miseris casibus primores exercitus conturbati, acuntur ira ampliori, et portam præfatam, quæ ex difficultate montium et inæqualitate scopulorum obsideri non poterat, hoc obstaculo impediri consulunt: videlicet, ut munitionem quamdam in dorso cujusdam silicis stantis ad radicem montium locarent, obstaculum, inquam, firmissimum valle et congerie lapidum. Nam penuria illic erat lignorum. In hac ergo custodiam quisque primorum statuto tempore agebat Turcorumque exitum a porta per montana et vallium notas semitas e specula silicis et munitione contemplabatur, et per planitiem regionis descendentes extemplo persecuti, a Christianorum cæde arcebant. Facta denique ipsa prædicta munitione a comite Reymundo in ordine vicis suæ custodiam in ea faciente, quadam die collocatis in abscondito insidiis suorum militum, Turci equites ferme ducenti armati et loricati in prima aurora diei exsurgentes a solita porta egressi, et per devexa montium descendentes, repente assultu ad munitionem contendunt, custodes in ea impugnantes, et murorum congeriem destruere moliantur, quia egressioni eorum, et insidiis contraria erat. Illis tandem frustra circa novam munitionem laborantibus, insidiæ comitis Reymundi surrexerunt, in equis velocissimis ad auxilium sociorum qui erant in præsidio contententes et Turcos jam diem ultimum metuentes, et regredi sursum ad portam præparantes vehementi insecutione oppresserunt, solumque juvenem de nobili parentela procreatum retinuerunt; cæteri fuga elapsi sunt. Capto autem juvene, cæteris fugatis, milites comitis Reymundi in castra ad exercitum regressi sunt in lætitia et victoria. Turci quoque in tristitia ad suos remeantes aliquot diebus quieverunt, non timere ab illo die Christianos circumvagos insequi præsumentes.

CAP. LVI. — *Pro redemptione cujusdam captivi juvenis, parentes ejus volentes turrim suam Christianis tradere, expulsi sunt, et juvenis a Christianis occisus est.*

Crastina die Christiani principes hunc ortum ex

nobilibus Turcorum cooperientes, et plurimo dolore infligere corda suorum eundem juvenem carnalibus cognatis suis in una arce turrium ad defensionem a rege Darsiano constitutis presentaverunt: si forte pietate moti in redemptionem illius, arcem, cui præerant, redderent, et Christianos clanculum intrmitterent. Illis vero omnino arcem negantibus, sed pecuniam nimiam pro redemptione et vita illius offerentibus, Christianæ autem omnia contradicentibus præter urbem et arcem, quia sciebant eum ex altis parentibus corda cognatorum molescere ceperunt, et privata colloquia inter se et Christianos haberi: quousque res propalata ad aures Sensadoniæ, filii regis Darsiani, pervenit, quod in redemptione capti juvenis inter cognatos illius et Christianos concordia fieret, per quam urbs, nisi præcaverent, cito posset amitti. Darsianus itaque rex et filius ejus Sensadonias hæc præsentientes, habito cum suis privatibus consilio, universos cognatos capti juvenis fratresque illius, et universos familiares, ab illa turri, cui præerant, jussit expelli, ne per eandem turrim pro redemptione propinqui urbs Christianis intronmissis traderetur. Illis expulsis, consiliis eorum patefactis, Christiani nullam spem ultra reddendam turris habentes, eo quod nimium in palam omnia egerint, post longam fatigationem et diversos illi cruciatus illatos, fere sub unius mensis spatio vexatum in aspectu omnium Turcorum ante murus mœnia trahentes misellum, vixque palpitantem præ tormentis, amputato collo peremerunt: et præcipue ex accusatione Græcorum fidelium occisus est, qui referebant hunc plus quam mille Christianorum propriis mortificasse manibus.

CAP. LVII. — *Decretum populi Dei, et denotatio duorum, qui in adulterio deprehensi sunt.*

His finitis, et Christianorum aliquantulum persecutione ex nova munitione et istius decollatione repressa, Christiani principes adversitates suorum Boemundique societatis attritæ recolentes, ac famis pestilentiam elademque mortalitatis in populo recensentes, ex peccatorum multitudine hæc fieri asserebant. Qua de causa consilio habito cum episcopis et omni clero qui aderant, decreverunt omnem injustitiam et sceditatem de exercitu abscindi, videlicet, « ut nullus in pondere aut mensura, nec in auri vel argenti ambitione, nec in alicujus rei mutatione aut negotio confratrem Christianum circumveniret; nullus furtum præsumeret; nullus fornicatione sive adulterio contaminaretur. Si quis vero hoc mandatum transgrederetur, deprehensus ævissima pœna affligeretur: et sic populus Dei ab iniquitate et immunditiis sanctificaretur. » Hoc quidem decretum plurimi transgredientes severe a iudicibus constitutis correpti sunt, alii vinculati, alii virgis cæsi, alii tonsi et cauteriati ad correctionem et emendationem totius legionis. Deprehensi ibidem in adulterio vir et femina, coram omni exercitu denudati, et post terga manibus revinctis, a percussoribus graviter virgis verberati, totum

A circuire exercitum coguntur, ut, sævissimis plagis visis, a tali et tam nefario scelere absterreantur.

CAP. LVIII. — *Dux Godefridus jam recuperat lute, et Reymundus comes, per regiones duas contrahendas prædæ copias destinantur.*

Hæc justitia in populo Dei corroborata et rum sententia, quatenus ira Domini placaretur, Godefridus jam a vulneris sui infirmitate convalescit. Quem in terram Sarracenorum et Turcorum exercitus ad repetendas prædas et spolia, quæ Boemundus attritus et profugus deseruit, ut patet ex infortunio jejunæ et attritæ plebi reportaret, Deo annuente, actum est; sed non prædæ contraxit copias. Nam Sarraceni et Turci ab eo tempore, quo Boemundus terram intravit prædasque abduxit, provisi, armati cum universis rebus et pecuniis per montana et investigabilia absconderunt. Reymundus similiter ceteri principes ex decreto exercitus missi. Sed paucas prædas contraxerunt, propter diffidenciam, quod Sarraceni cum rebus, armentis et pecunia per montana et longinquam regionem faciebant.

CAP. LIX. — *Legatio Babylonici regis ad perit Dei, et quomodo Winemarus Laodiceam suscepit, et stulte amisit.*

Hujus autem longæ obsidionis aliquo tractu curriculo, et gravissimis pœnis afflicto populo laboribus vigiliarum, famis et pestilentia, ac quantia incursantium Turcorum, Admirabilis Babylonie rex, quoniam inter se et Turcos graviter ante expeditionem hanc Christianorum erat discordia et odium, per abbatem quemdam Christianæ legatione et intentione cognita, de pacis et regni ad invicem confœderatione quindecim linguæ diversi generis peritos, ad exercitum viventis direxit, hæc ferentes nuntia: « Rex Antiochie Babylonie gavisus adventu vestro, et sperare adhuc vos egisse, salutem principibus nostris et humilibus Christianorum. Turci, gens exalta mihi et regno meo infesti, sæpe terras nostras invasere, urbem Jerusalem, quæ nostræ ditionis retinentes. Sed nunc viribus nostris hanc adventum vestrum recuperavimus, Turcos ejecimus, foedus et amicitiam vobiscum inimus, genti Christianorum urbem sanctam et turrim David montemque Sion restituemus; de fidei Christianæ provisione discutiemus, qua discussa, si placuerit, apprehendere parati sumus; si autem in lege et gentilitatis perstiterimus, foedus tamen, quod ad invicem habuerimus, minime rumpetur. Precor et monemus ne ab hac civitate Antiochie recedatis, quousque in manu vestra restituatur, imperatori Græcorum et Christianis injuste ablata. » Winemarus, qui Mamistræ a Baldewino et Tancredis recesserat ad maritima, iterato navigio Laodiceam cum omni armatura navalis exercitus properavit. Quam vallatam navali obsidione et expugnatam a virtute suorum apprehendit, nil auxilii et respectu de omnibus quæ acquisierat, Christianis contulit.

, Antiochiæ considentibus, conferens aut imper-
s. Laodiceam denique apprehensam dum secure
ineret, suique commilitones et conspirati otio
arent, ac bonis terræ et civitatis fruerentur, a
reopolis et militibus regis Græcorum ex industria
si sunt et exsuperati, arx civitatis recuperata,
e Winemarus captus et in custodia carceris con-
atus est, duce Godefrido cæterisque principibus
e Antiochiæ adhuc ignorantibus.

P. LX. — *Consilium obsessæ Antiochiæ catholicis
proditur; episcopus Podiensis et dux Godefridus
populum Dei verbis consolatoriis adhortantur.*

Interea Turei obsessi in Antiochia, opem quærere
n tardantes et amicos admonere, a montanis et
itimis regionibus magnas et copiosas vires Tur-
rum contraxerunt, quorum in brevi triginta millia
agregata sunt in unum. Disposuerant enim in
imo suo et consulto obsessi, ab ipsis exterioribus
imo diluculo assultum fieri in populum sanctum
i; deinde interiores urbis ad roborandum et au-
ndum assultum ex impetu adfore; Christianos
mis et sagittarum grandine fatigare, quousque
sis collis consumerentur in ore gladii. Tam nefan-
rum consiliorum et sceleratæ conspirationis dela-
pervent in castra catholicorum virorum, Gode-
di ducis et episcopi Podiensis, cæterorumque pri-
atum quibus præ inopia annonæ et diuturna lassa-
me, diversaque clade, non amplius quam mille
lentes equi habebantur. Nunc ad hanc curam et
gustiam profertur sententia episcopi, quæ in hoc
odo fuit: « Viri Christianissimi, et qui estis flos
ectus Galliæ, quid modo sit utilius in consilio,
dere nescio, nisi ut spem in nomine Domini Jesu
ibentes, illis ex improvviso occurratis. Gentiles
tamvis usquequaque adunati in tot millibus, ut
ndistis, superveniant, nullis aggravati laboribus,
e longo itinere a terra sua egressi et fatigati, et
usque Barich civitatem profecti, tamen non est
ficile in manu Dei tot millia concludi, et a vestris
ucis copiis consumi. » Ad hæc verba pontificis
ax Godefridus, in officio belli semper indeficiens,
auditu et præsentia convocatæ legionis sic respon-
it: « Dei vivi et Domini Jesu Christi sumus cultor-
es, cujus nomini militamus. Hic in virtute sua, nos
ero in nomine Dei viventis adunati sumus. In cujus
ratia confidentes impios et incredulos impetere non
ubitemus; quia sive vivimus, sive morimur, Do-
mini sumus. Sicut enim salutem et vitam diligi-
mus, sic oportet, ne in palam verbum istud fiat, ne
ostes solliciti et providi de adventu et impetu
ostro, nimis exterreantur, et nobiscum præliari
non expavecant. »

Cap. LXI. — *Electi milites hostilia castra invadere,
multitudine gravi superveniente, non terrentur.*

Hæc duce monente et exhortante, septingenti
equites viri præliatores eliguntur, quos tamen res
prorsus latebat præter aliquos primores exercitus:
defecerant enim plerisque equi, præ diversis plagis,
ut prædiximus, et paucissimi valentes fuere equi:

A unde alii jumentis, alii mulis et asinis, prout ne-
cessitas exhibebat, insidentes, intempestæ noctis
silentio iter moverunt, per pontem navium trans-
euntes, Turcis his ignorantibus, qui in præsidio An-
tiochiæ fuerunt ad defensionem. Boemundus, Tan-
kradus, Robertus Flandrensis, Robertus de North-
mannia, una cum duce Godefrido in loco decreto
pariter convenerunt. Rotgerus de Barnavilla pariter
convocatus adfuit, qui insidiis Turcorum assiduus
et strages sæpius exerceus, apud eosdem Turcos no-
tissimus et famosissimus laudem eam obtinuit, ut
sæpius inter Christianos et ipsos de omni conven-
tione utrinque captivorum et cujusque rei internun-
tius audiretur. Ipse pariter antistes, socius in omni
admonitione sancta, sequebatur ad confortandos
B viros Dei. Illis vero per noctem jam superata via, et
ad castra Turcorum properantibus, Boemundus
quidam de genere Turcorum qui, veritate cognita,
quæ Christus est, baptisui gratiam percepit, et a
Boemundo principe recenter de sacro fonte levatus,
nomine ejus est vocatus, et Walterus de Droymed-
dard præmittuntur cautissime gradientes, quousque
primo diluculo gentem innumerabilem, ad auxilium
Antiochenorum venientem, inspectant a silva et
frutetis undique properare. Illi autem, ut hostes a
longe speculantur, reditum parant, ad septingentos
socios laeis frenis revolant, rem ut erat aperientes,
sed omnem terrorem bono solamine adimenes.

Cap. LXII. — *Pontificis sermone peregrini roborati,
septingentos hostium palam triumphanti, sectisque
cervicibus dehonestant.*

C Annistes vero egregius, auditis verbis Walteri et
Boemundi, admonet socios metu et anxietate ali-
quantulum hæsitantes, ne dubitarent mori pro ejus
amore, cujus vestigia cum signo sanctæ crucis sunt
secuti, et cujus gratia patriam, cognationem et om-
nia reliquerunt, certi quia cum Domino Deo Ze-
baoth, quem hodie hic mori contigerit, cælos possi-
debit. In hac beata admonitione roborati, decreve-
runt unanimiter malle mori quam inimicis viliter
terga dare. Ad hæc comes Reymundus hilari animo
vibrata hasta, clypeoque pectori obducto, et Gode-
fridus dux non minus restuans desiderio conserendi
prælia, cæterique septingenti viri bellicosi, ex im-
proviso per medios advolantes infringunt, et eorum
D multitudinem copiosam disturbantes, palmam Deo
donante victores accipiunt, Turcis attritis et in fu-
gam conversis. Dei etiam auxilio et misericordia
nervi arcuum eorum, præ pluvia molliti ac defecti,
nil poterant: quod illis fuit magno impedimento, et
fidelibus in triumpho augmento. Victores ergo Chri-
stiani facti, videntes se prævaluisse et paucos suo-
rum cecidisse, ab equis descendentes, capita occi-
sorum amputant, sellis alligant, sociis nonnullis in
castris Antiochiæ rei eventum expectantibus, in
magna lætitia afferunt cum mille equis valentibus
et spoliis multis, quæ devictis hostibus acceperunt.
Adfuerunt in eodem prælio nuntii regis Babylonice,
qui etiam capita Turcorum amputata in sellis ad

exercitum detulerunt. Contigit autem hæc victoria Christianis in manu paucorum præcedente die capitis jejunii. Ipsis etiam fidelibus in magna gloria repedantibus ad populum suum, et tentoria in pratis Antiochiæ relicta, Turci, qui obsessi auxilium attritæ multitudinis operiebantur, in mœnibus suis stantes, contemplabantur a longe victrices aquilas fidelium. Quas suæ expectatæ gentis æstimantes, subito fragore clamantium et cornicinum strepitu, ad arma convolant; e portis fortiter exundant, putantes ab intus et deforis in momento omnem illam sacram consumere legionem. Sed cominus appropinquantibus Christianis, et visis capitibus Turcorum, exuviis quoque et caballis eorum recognitis, fragorem et tubarum sonitum compresserunt; gaudere cessaverunt, et in munitionem celeri fuga relati sunt. Christiani vero ad augendum Turcis dolorem, capita Turcorum trans mœnia et muros jactaverunt, cætera ferme ducenta hastis et palis infixæ in conspectu omnium astantium ad mœnia contulerunt.

CAP. LXIII. — *Boemundus et comites ejus dum pontem hostibus incommutabilem facere nituntur, partim cæsi partim læsi sunt, et hoc duci Godefrido flebiliter nuntiat.*

Crastina autem die illucescente, principes fidelium consiliis invigilant læti de recenti victoria, quatenus presidium cujusdam machinæ locarent juxta præfatum pontem civitatis, qui porrigitur trans fluvium Farfar: ut sic auferrent, locata machina, introitum et exitum ab urbe commeantibus, et escas inferentibus, et insidias per eundem pontem Christianis molientibus. Tandem reperto consilio, Boemundum, principem Siciliæ, et Everhardum de Poissat, Reymundum comitem de Provincia, Wernerum de Greis ad portum maris, qui dicitur Simeonis eremitæ, propter emendos cibos cum plurimis pedibus dirigunt, et ut vocarent socios ad opem construendi præsidii, qui in ipso litore maris propter naves quæ escas adducebant morabantur. Reduxerunt etiam in eodem comitatu legatos regis Babylonæ, quos magnificis muneribus honoratos in bona fide salvos navigio remiserunt. Tam egregiorum virorum consilio et discessu per delatores comperto et manifestato, Turci gavisus sunt gaudio magno. Qui assumptis quatuor millibus electorum militum, per pontem prædictum ab urbe egressi, viros prædictos, ductores exercitus, per notas sibi semitas insecuti sunt, hoc magno exercitu ignorante, in montanis insidias ponentes inter vepres et fruteta, quousque missi principes a portu maris repedarent. Repedantibus autem sociis tam in equis quam in pedibus, ex admonitione Boemundi, cæterorumque primorum jam quatuor millia confluerant. Turci improvisos et cibariis onustos, raptim ab insidiis exsurgentes, incurrunt sagittis trans pectus et viscera confodientes, alios gladio trucidantes. Et quia a dextris illis erat victoria, manus suas a fidelium martyrio non ante continuerunt quam per silvas et campos, quin-

Agentos amputatis capitibus exstinxerunt. Torum quidem et captivorum non erat am- Boemundus igitur, qui retro agebat custodiam: cæteris viris magnificis, intellecta hac cæde lissima, vidensque suos semineces per abruptum per opaca loca latere, celeri fuga hactenus tendere: et perspicuens se fugitivis ac victis quam prodesse, sed sibi in promptu esse mortem, ductis frenis cum sociis equo insidentibus, se exiit, et ad maritima, via relecta, tendens celeris repedabat. Nec mora, quidam, qui viitate equi per devexa collum elapsus ab arce clinaverat, Godefridum ducem, qui ab exercitu pontem navium veniens, mediis assistens ex pontificis monitu Turcos et armenta urbem redire coegerat, gravi inquietavit faciens, quomodo Boemundus cæterique compati in mortis articulo positi intra inimicorum arctarentur, et quanta crudelitate populus repedans sit attritus.

CAP. LXIV. — *Fidelibus in ultionem suorum surgentibus, anceps utrinque pugna diutius.*

Dux vero his auditis, nuntios per universa tentoria nuntiare famam tam crudelem, et ut essent ad omnia nunc sibi adversantia. Cæteri et exterriti universi fideles, omnibus e tentoriis dilatione confluant, humerisque squamosis ferri ingerunt, hastis vexilla præfigunt, fessos equos frenis et sellis reparant, ordinant acies: pontis et urbis celeri via disponunt appetentes inimicos ad præsidium urbis redituros spectantes. His sine ulla tardatione pontem navium transibunt, et duce Godefrido mediis campis transierunt, et tristi vultu de sociorum necem nuntiant. Adest alter nuntius, qui ex legione Boemundi mundi, Wernerique cæterorumque per montana facientium, ducem in campo aliosque primores consistentes commonuit, quatenus in tentoria erant propter insidias Turcorum et assultus, quæ vires et multitudinem intolerabiliorem arbitrabantur quam fuisset. Dux vero imperterritus et vindictæ attritorum fidelium sitiens, prorsus hinc abiit: aliqua formidine locum hunc deserere, contra sed cum juramento asseruit se aut hodie morte quo firmatum erat præsidium conscendere, aut eodem cum suis vitam amittere. Hac in ducis repetitione et affirmatione, et cunctorum ordinatione adsunt præfati principes incolumes Boemundus, Reymundus, Wernerus, de quorum adventu et universi lætati et confortati, contendunt ad locum montis prædicti ante pontem urbis, decemque ex multitudine electos præmisere in illius cacumine ad videndum si quæ insidiæ Turcorum altera in valle montis juxta montana haberent. Vix decem in equo præmissi milites in montis arce constiterunt, et ecce totam manum Turcorum illorum scilicet qui a recenti cæde Christianorum in circum per montana et notas semitas clam redierant, contemplantur. De quibus adversus se viginti equi

currere intuentur, qui decem a montis cacumine A
erant. Christianis vero decem cedentibus propter
ium vicinas Turcorum insidias, et his viginti
tis cacumen obtinentibus, subvenere triginta
istiani confratres, qui illos viginti fortiter incur-
tes de montis apice usque ad ipsas Turcorum
dias in fugam reddiderunt. His viginti fugam
societatem maturantibus, sexaginta Turci equites
insidiis erumpunt, viri fortissimi et in equis
tissimi, qui mox triginta Christianos equites in
u et sagitta amoventes, in eodem permanserunt.
ia siquidem illorum audacia et incursu, sexaginta
riter equites Christiani, sexaginta occurrere Turcis
monte, interim toto exercitu Christianorum
propiaute, qui eos repente de monte fugatos, in
lle, quo Turcorum manus et virtus juxta montana B
uncta erat, celeri fuga remiserunt. Ad hæc tota
Turcorum ab insidiis consurgit, et sexaginta
uites Gallorum jam praviuum montis tenentes,
avissima cœperunt insecutione urgere, ac per
adum montis cacumen usque ad ipsam vallem,
iam appropians Christianus exercitus occupavit,
tulit.

cap. LXV. — *Ubi dux lorica tum Turcum uno ictu
medium diridit; et post cruentam pugnam fideles
victoria comitatur.*

Turci quidem videntes se nimium processisse, et
hristianum exercitum immobilem permanere, nec
liqua formidine posse averti a proposito, sed adver-
um se festinato contendere, frustra fugam arripiunt.
alli nihilominus ad persequendum instant; qui in
mento permisti, quia continus ad invicem conflu-
erant, cruenta cæde in Turcos sæviunt in ultionem
orum attritorum, et a portu Simeonis redeuntium.
Iac in fuga Turcorum et proximatione Christiano-
um, non parce eos cædentium, plurimæ copię, quæ
moenibus undique ad portam confluerant, Tur-
orum cæterorumque reditum operientes, sed non
videntes fortunam illorum eversam et casus eorum
miserrimos, patefaciunt januam, et in patulis campis
armati procedunt, ut suis augerent vires et fiduciam
darent urbem intrandi. Jam ex utraque parte fide-
lium et infidelium permisti erant equites et pedites.
Dux vero Godefridus, cujus manus bello doctissima
erat, plurima capita, licet galea tecta, ibidem am-
pulasse, refertur ore illorum qui præsentibus oculis
perspexerunt. Dum sic plurimo belli labore desuda-
ret, mediisque in hostibus plurimam stragem exer-
ceret, Turcum, mirabile dictu! sibi arcu importu-
num acutissimo ense duas divisit in partes lorica
indutum: cujus corporis medietas a pectore sursum
sabulo cecidit, altera adhuc cruribus equum com-
plexa, in medium pontem ante urbis moenia refertur,
ubi lapsa remansit. Hoc prospero eventu lætati,
Robertus Flandrensis, Robertus comes Northman-

orum, Cuno de Montescuto, comes Reymundus et
omnis nobilitas Galliæ quæ aderat, hostes impetu
equorum perrumpunt, multos hasta et gladio perfo-
rant, in pontem moribundos cogunt tendere. Ubi præ-
nimia pressura, quam pons sustinere nequiverat
(quia tot fugientibus sua latitudo non sufficiebat),
plurimi e pontē cadentes undis Fernæ involvuntur.
Boemundus, qui per juga rupium, solis ibicibus per-
via elapsus cum cæteris comparibus ad societatem
gratia Dei salvus redierat, in eodem sanguinis opere
atrociter desudans, socios commonet et consolatur;
a ponte vero labentes hostes hasta perforatos gladio
trucidat. Pedites denique jucundati hoc triumpho,
corruentes et densatos in pontis margine et alvei
crepidine lanceis impetunt, ab occisione non ante
manum continentes, donec sanguine occisorum totus
immutaretur fluvius. His itaque prosperè finitis
Christianisque readunatis, et Turcos adhuc inse-
quentibus in ponte, et portam cum eisdem intrare
conantibus, porta ab interioribus extemplo obstrui-
tur, sociosque misere exclusos inter percussorum
manus relinquunt. Hæc certamina, et Christiano-
rum recens victoria una die acta sunt mense Martio:
et viri Turcorum, tam qui in bello ceciderunt quam
qui in undis perierunt, mille et quingenti computati
sunt.

cap. LXVI. — *Quidam obsessorum Antiochiæ ad
Christianos clanculo confugerunt, et præsidium
juxta pontem exstructum custodiæ Reymundi de-
legatum est.*

Victis in nomine Domini Jesu Christi tam ferocia-
simis Turcorum cuneis, et crudeli cæde fugaque in
portam urbis coactis, atque Christianis cum magna
victoriæ gloria in tentoria relatis, ab ipsa die et
deinceps gentilium animi cœperunt mollescere, et
assultus eorum ante creberrimi prorsus deficere,
insidiæ quiescere, virtus eorum languescere; timor
quamplurimos eorum adeo invadere, ut aliqui a
civitate et suorum societate subtracti in noctu mi-
grarent, et Christianos se velle fieri constantes Chri-
stianorum se principibus commendarent. Commen-
dati vero et Christianorum turbis sociati, retulerunt
quanta suorum pertulissent damna, et quanta de
casu illorum per totam urbem exercuissent lamenta.
D Admirandos etiam duodecim potentissimos regis
Darsiani vespere illo in eodem prælio cecidisse as-
serebant, de quorum nece planctus et gemitus totam
conturbabat Antiochiam. Quarta dehinc orta die,
dux et universi principes exercitus Dei a tentoriis
egressi in virtute magna, præsidium quod decreve-
rant, in vertice prædicti montis ante pontem et por-
tam urbis congerie lapidum et bitumine fragilis luti
ædificantes, tutissimo vallo munierunt, comitis Rey-
mundi custodiam in ea constituentes cum quingentis
viris militaris audaciæ et industriæ.

LIBER QUARTUS.

CAPUT PRIMUM. — *Audiens princeps Antiochiæ Christianorum victoriam, quid facto opus sit a suis fidelibus sciscitatur.*

Tandem a duce Godefrido, populoque fidelium, triumphatis et obtutis in gurgitis flumine adversarii Christianæ plebis, et præsidio firmato nemine obistente, quidam nuntius ex Turcis festinus ad turrim et palatium Darsiani, regnatoris Antiochiæ, quod est in montanis, transvolat, quanta sint damna suorum indicans, et nisi diligenter et sollici e provideat, Antiochiam cæterasque finitimas oras illius in brevi eum amissurum. Rex Darsianus, homo grandævus, audiens præsidium firmatum suorumque ruinam irrecuperabilem, hactenus in omni conflictu et eventu diversarum rerum securus, inque solio dormiens, nunc primum suspirio angustiat, et filium suum Sansadoniam cunctosque sibi subditos primores ad suum invitat consilium.

CAP. II. — *Innotatio nuntiorum Darsiani, et qui sint quos ad auxilium invitat.*

Aderat in conspectu ejusdem sceptrigeri Solymanus, de Nicæa urbe expulsus et Romanicæ finibus, quem præfatus Darsianus compellans, nuntium sue legationis fieri obnixè petit, sciens eum virum facundum, et omnibus regnis gentilium notissimum, dicens ad eum: « Tu generis mei proximus cum duodecim legatis meis, et filio meo Sansadonia, Corrozan, in terram et regnum nativitatæ nostræ profecturus es. Compatrix et Odorsonius, duo ex principibus meis fidelissimi, in hac legatione tecum erunt ad faciendam querimoniam injuriarum nostrarum. Vos vero transeuntes, Brodeam de civitate Alapia, confratrem et amicum, ad auxilium nostrum commonete. Pulait, cujus milites et arma sunt copiosa, ad opem nobis conferendam similiter admonete, eo quod nobis sit semper fœdere conjunctus. Sceptrigero autem de Corrozan Soldano, qui caput et princeps est Turcorum, adversitates et calamitates nostras exponite; Corbahaque familiari ejusdem sceptrigeri suggerite ut mihi familiares opes exhibeat et copias. Vocetur ergo nobis scriptor et notarius meus, ut sigillum meum et litteras vobiscum deferatis, quatenus confidentius credant necessitates nostras. Plurimi enim dies transierunt, ex quo in initio obsidionis hujus urbis filius meus Buldagis, Corrozan vos præcessit, ut adventum Christianæ gentis confratribus et principibus nostris notum faceret, et adversus eam ut nobis subveniant universos commoneret. »

CAP. III. — *Allegatio causæ apud regem Corrozan.*

Hac regis audita voluntate et imperio, ipsiusque acceptis cum sigillo litteris, ex urbe et palatio regis procedentes, in terram Corrozan profecti sunt. Ve-

nerunt siquidem in apparatu et sumptu nimio gloria magna ad civitatem magnam Samnand quæ erat de regno Corrozan: in qua ipsum opem magnum et sceptrigerum Soldanum super nes reges et principes orientalis plagæ, Corbah principem, et secundum a rege, in gloria reppererunt. Quem Solymanus, quia ætate erat et industria nominatissimus ac facundia, salutato autem rege, antequam legationem aper sicut mos est Turcorum, de infortunio et conquerentium, in conspectu ejusdem magni tentissimi regis et præsentia suorum, pileos et humi jacentes, barbas unguibus sævissimis expunt et in magnis lamentationibus suspiria trahunt. Rex Corrozan, his Turcorum discissionibus visis, superbia magna sic respondit: « Solymane, et frater noster, quid vobis contigerit expectate vobis illatas injurias aperi: vivere nequaquam terit a facie nostra, quicumque est ille, qui conturbare præsumperit. » Solymanus gaudens in responsis tam potentissimi regis virtute illius, amaritudinem, quam graviter intenebat, et omnem rem ex ordine retulit, quæ viva voce non poterat, litterarum assertione ratrabat: « Nicæam, inquit, quam nosti nominatissimam, et terram, quam dicunt Romanicam, de Græcorum, quam auxilio tuisque viribus ex tuo et gratia nobis collatam acquisivimus, quædam superveniens, quam dicunt Christianos, de Franciæ, in manu forti et exercitu vehementer abstulerunt, et captam cum uxore et duobus meis imperatori Constantinopolis tradiderunt, et autem in fortitudine sua attritum et fugam urbem Antiochiam, in qua sperabam remanere, persecuti sunt: ubi non solum me meosque, sed et regem Darsianum de genere nostro virum nobilissimum, tibi subjectum et amicum, tuoque meo urbem et terras tenentem, armata manu obsederunt. Misit ergo nos ad te idem princeps et tibi subjectus Darsianus, major et conaanguineus noster, ut auxiliari digneris in virtute multa, qua potes: premium enim, et supra quam credimus, necessitas exposcit. Populus et exercitus noster attritus terra et regio nostra dissipata est; nostra vix omnia nostra nunc in manu tua; spem aliam se in te, non habemus. »

CAP. IV. — *Qualiter ipse rex accepit verba nuntiorum.*

In risu et deliramento verba et querimonias hujus rex Corrozan accepit, leviter in aures misit; et nime has calamitates ab ulla mundi plaga posse Turcis inferri se credere fatetur; virtutem Solymani hactenus nominatissimam, militiæque illius etiam pro parvo reputans, audiente suorum cetera

ymanus, sicut is, qui nuper expertus erat virtutis Christianorum, non levi animo sententiam regis cepit. Unde quia inequiverat omnia viva voce dicare, litteras cum sigillo Darsiani aperit, in his nomina regnorum et nomina principum universorum Christianorum Turcos expugnantium, inlata erant, et quanti eorum sint exercitus et res. Rex vero et omnis primatus gentilium, qui cum erant, agnitis litteris et rebus viribusque illorum, consternati sunt animo; et vultu in terram misso, non ultra super querimoniis Solymani astra mirati sunt. Ad hæc sine intermissione in diversas terras regni sui missa legatione, omnes imates et ammiraldos suos in unum jubet convenire, die determinata, quæ tunc aptior videbatur. In die adveniente, unanimiter ex decreto et jussu regis conveniunt, quibus rex verba et querimonias Solymani, et calumnias a Christianis illatas aperuit, cens: « Universi, qui convenistis, pensate ut consandum est; quia Christiani, qui supervenerunt, cum fecerunt cæteris civitatibus et amicis et contrariis nostris, sic nobis facient, ut reprimantur. »

CAP. V. — *Insultatio Corbahan contra populum Dei in conspectu vocatorum regis.*

Corbahan vero familiaris, et primus in aula regis et secundus a rege in regno Corrozan, vir contumax et plenus superba feritate, virtutes Christianorum parvipendens, in hæc verba spiritu superbiæ erupit: Miror verba et querelam Solymani, Sansadonia et Buldagis, filiorum regis Darsiani, super infestatione Christianorum, quorum obsidione Solymanus erras et urbes suas amisit, de quibus non facilius possent defendi, quam si a tot miseris et brutis animalibus fuissent obsessi. Olim centum millia Christianorum stravi, amputatis capitibus, juxta Civitot, ubi montana terminantur, in auxilium Solymani accitus contra imperatorem Græcorum, dissipato illius exercitu et fugato ab obsidione urbis Nicææ. Post hæc Petri Eremitæ agmina innumerablem satellites mei, in auxilium Solymani missi, attriverunt, quorum cadavere et ossibus campi regionis nunquam poterunt vacuari. »

CAP. VI. — *Expugnata Nicææ princeps virtutem prædicat Christiani exercitus.*

Solymanus, qui erat vir miræ et magnæ industriae, audita illius superbia, et verborum jactantia, æquo animo hæc illi respondit: « O frater et amice noster Corbahan, quare sic nos parvipendis, et parum audentes astruis, nosque tuo auxilio vicisse, et imperatorem Constantinopolis et Petri Eremitæ inaudita millia attrivisse? Imperatoris exercitus, gens Græcorum mollis et effeminata, bellorumque exercitiis raro vexata, facile in virtute robustorum potuit superari, superata decollari. Petri similiter Eremitæ agmina, pusillam manum et mendicam, et iners vulgus seminarum, pedites omnes longa via fatigatos, quingentosque solummodo equites revera

A comprobavi: quos levi incursu et cæde consumero nobis non multum erat difficile. Hos vero, quorum nomina et virtutes et bella et industrias litterarum notitia didicistis, et adversum quos difficile est bellum committere, scitote viros fortissimos, miro equorum volumine doctos, in prælio non morte, non aliquo genere armorum posse absterreri. Horum feræ vestes, clypei auro et gemmis inserti, variisque coloribus depicti. Galeæ, in capitibus eorum splendentes super solis splendorem, coruscant. Hastæ fraxineæ, in manibus eorum ferro acutissimo præfixæ, sunt quasi grandes perticæ. Equi eorum cursu et bello doctissimi. Vexilla in hastis eorum nodis aureis et fimbriis argenteis montes in circuitu nimio lucis decore coruscare faciunt. Audaciam eorum tantam scitote quod nulle equites illorum, si ad pugnam processerint, non dubitent viginti millia nostrorum adire, sicut leones et apri mortiferis ictibus armorum fulminantes. Ego autem vestres illorum pro minimo duxi, nec stare adversum me eos aestimavi, congregata fortitudine meorum, sed sic virtutem illorum conterere speravi ut paulo ante Petri Eremitæ exercitum delevi. Sperabam etiam eos ab urbe Nicæa me posse absterrere in virtute meorum, uxorem meam filiosque meos, milites et principes meos, qui infra urbis mœnia erant, liberare; denuo cum his bellum commisi, sed frustra consumpto labore, vix per juga montium manus illorum evasi, non paucos meos occisos reliqui. Illi, meis attritis, et cædem suorum non æque ferentes, Nicæam redeunt, obsidionem iterant firmiter et tutius quam antea, quousque meos victos cum uxore et filiis meos in deditione tenentes, cum clavibus urbem imperatori Constantinopolis reddiderunt. Præterea oppida et castella Romanæ, quæ meæ ditionis erant, devicta et subjugata eidem imperatori restituentes, plurimas munitiones nostras invaserunt. Non amplius de omnibus terris et civitatibus et præsidiis, quæ tenui, mihi relictum est, quam Foloraca arx, quæ est juxta mare et confinia regni Russiæ. Ad hæc hi Christiani milites, quos tu credis invalidos, Tursoli, Azaram et Mamistræ, civitates Romanæ, cum plurimis præsidiis expugnatas obtinent. Civitates vero Armeniæ et castella Dandronuch et Harimnu et Turbaysel et montana Constantini, Armeniæ principis, et Paneratii, terramque ducis Corrovassilli, ferro et viribus coacta sibi subdiderunt. Civitatem vero Rohas, mœnibus et murali edificio munitissimam, fertilitate quidem famosissimam, obtinent. Sed et princeps quidam Baldwinus, caput et ductor hujus Christiani populi, filiam principis terræ uxorem duxit, et vice ducis extincti a civibus promotus, terrain totam et regionem sibi tributariam fecit, et sic usque ad Malatinam omnia loca et regna iidem Christiani invaserunt. Nunc Antiochiam, his a dextris et sinistris subjugatis, obsident. Gentes hæc miri laboris sunt et exercitii, non curant corpora ulla mora aut requie, sed inimicos sibi contrarios de die in diem

requirunt, quos inventos et expugnatos mittunt in A perditionem. »

CAP. VII. — *Corbahan in superbia magna minatur se in brevi Christianam fortitudinem experturum.*

Corbahan superbus, hac Solymani audita narratione, amplius in elationem et jactantiam os suum aperuit, dicens : « Si, inquit, vita sospes fuerō, non sex mensium pertransibant dies, et hos Christianos experiar, utrum sic fortes sint ut asseris, quos (in deo meo juro) sic delebo, ut omnis hoc eorum posteritas doleat. »

CAP. VIII. — *Rex Corrozan de belli eventu magos consultit, et Turcorum principes ex nomine vocantur.*

Rex autem Corrozan in verbis horum ad invicem contendentium, Corbahan et Solymani, magos, ariolos, aruspices deorum suorum invitat, de victoria futura requirit. Qui omnia prospere succedere, Christianos triumphare, facili bello superare regem promiserunt. Hoc audito Corbahan responso divinorum suorum, in quo cor et consilium regis intendebat, multiplici legatione diffusa per universum regnum Corrozan, ex magnifica regis jussione omnes primores et nobilissimos invitat, quatenus in armis et sagittis vehiculisque cibariorum expeditionem maturarent. Fabros, qui in omni regione commorabantur, eatenas et vincula fabricare constituit, in quibus vincti et captivati peregrini in barbaras terras abducerentur. Pulait, qui erat unus Turcorum potentissimus, qui juxta flumen Euphratem habitabat, Brodoam de Alapia civitate præclara, qui et ipse abundabat satellitio, in ultionem Turcorum et injuriarum quæ a Christianis illatæ erant Solymano Darsianoque regi Antiochiæ, amicis et cognatis Turcorum, unanimes regis Corrozan invitatio, res explicat, et instantes denuntiat necessitates. Damascenorum quoque principem eadem fama et legatio pulsata et admonet, qui et ipse terram Syriæ magna ex parte subjugaverat, et potens erat ubertate glebæ et equitum robore. Amasam etiam de Niz regione, sita in latere Corrozan, qui nimium divulgabatur fama militiæ et audaciæ, regis pariter sollicitabat legatio, eo quod ipse in fronte aciei semper in quocunque periculo signifer haberetur. Ejusdem Amasæ hasta et sagitta omnium Turcorum sagittis incomparabilis erat, arcu omnes præibat in sagittando ; ad omnem expeditionem non minus centum equis, cursu velocissimis, munitus erat, ut uno sagitta percusso, aut aliquo adverso casu pereunte, alii sufficerent in belli assiduitate, quo semper prævolans et infestus hostibus ferebatur. Boesas ex eadem secta Turcorum, et non dispar apparatu et armis, invitatur. Amasa alter de Curzh terra amplissima et ditissima, virisque sagittariis abundans, similiter ex regi mandato adesce commonetur. Badas de præsidio Amacha et Sororgia civitate, Baldus de Samusart, Turci dolosi, milites vero armis et bello famosi,

Karageth de Karan, civitate mœnibus et firmissima ad eandem expeditionis diem commonentur. Hi in regno Corrozan ex regum monitione, aut aliis in regnis quicunque præerant, ad hanc expeditionem sunt convocati initio obsidionis Antiochiæ, et a die qua legatio regis Darsiani per Solymanum facta. Et in Corrozan rebus necessariis operam milites armabant, et in omni apparatu belli intermissione intenti fervebant.

CAP. IX. — *De munificentia Baldewini in pæ et de tentorio duci transmissio.*

Exercitus Christianorum et universi principes qui in obsidione et labore erant circa Antiochiam prorsus de hac re ignorabant expeditionem, sed die in diem non solum escarum, sed equorum morumque defectione arctabantur, et anxietas curas gravis inopia universos reddebatur. Dum hæc longo tempore indigentia magis accresceret, et plurimi præ imminutione rerum desperarent, Baldewinus, qui eam civitatem vel Rholas dux promotus sublevarat, plurima talenta auri et argenti fratri suo Godefrido, Roberto Flandrensi, Roberto Norwicum comiti, Reymundo, cæterisque principibus, per Gerardum, nimium sibi familiare, ad instaurandam defectionem, quam tales et nobiles principes comperit tolerare. Equos cursu laudabiles et præstantis corporis cum sellarum et frenorum honorifico, eidem fratri cæteris principibus. Misit etiam arma viri honesti decoris. Deinde post aliquot dies Nicusus, per Armenium, de regione Turbayssel, tentorium operis et decoris Godefrido duci misit, ut gratiam et amicitiam illius inveniret. Sed a Pancratii diis positus, pueris ipsius Nicusi tentorium dedit, et ex ejus dono Boemundo transmissum. Godefridus dux et Robertus Flandrensis ad invicem dilectissimi amici et consocii fuerant, ex verbis Nicusi sibi allatum intellexit Boemundum, ut redderet quod injuste acceptis verbis pacificis admonuerunt. Qui omnino actioni eorum contradixit et petitioni. Indignati principes prædicti, rursus ex consilio majorum ablatum requirunt tentorium. Qui nequaquam reddere asserit, sed gravi responsione animos dictorum principum adversus se concitavit. Cauti vero Boemundum, convocata manu suorum, egredi in castris statuerunt, nisi quod injuste acceptum cito remitteret. Tandem Boemundus, ex consilio primorum exercitus, ne dissidium fieri populo, tentorium duci restituit, et pace composuit rursus ad invicem amici facti sunt. Dehinc invalescente, et copia escarum deficiente circa regionem Antiochiæ, Baldewinus duci et fratri uterino Godefrido omnes redditus Turbayssel constituit in frumento, vino, hordeo et oleo, in annis singulis annis quinquaginta millia Byzantiorum.

X. — De conventu nationum, ad obsidionem christianorum festinantium, et de accusatione Baldewini.

Am dies determinata expeditionis regis de Corban, a longo tempore indictæ et procuratæ, proquavit. Et ecce universæ nationes regni illius, principes prædicti, per regionem Armeniæ, Syriæ, Romanicæ, dispersi, in armis et copioso apparatu ad castrum Sooch convenerunt, habentes ducenta millia equitum bellatorum absque exiguo vulgo emineo sexu, absque jumentis et camelis, et feris animalibus, quæ nullo numero poterant conari. Adfuit et Corbahan, princeps et caput mixer, qui in veliculis cibariorum, qui in copiis et armis militum, qui in tentoriis et nimio apparatu per omnes affinebat; quem universi principes et principes, quæ convenerant, tanquam dominum venerantur, et in omnibus magistrum ac præceptorem audiebant. Hic suo in unum collecto exercitu, viam juxta onera curruum et sarcinas jumentum et camelorum diebus multis morabatur, donec terram et civitatem Rohas ingressus est, ubi aliquot dies remoratus, pernoctavit. Hanc per regionem descendens, dum iter per dies præ nimia essura gentis et jumentorum abbreviaret, plurimi diversis locis accurrerunt, plurimæque de exercitu et obsidione Antiochiæ retulerunt. Inter hæc alia Baldewinus apud eum est accusatus eo quod, rebus attritis et extinctis, non solum civitatem has, sed et omnia in circuitu præsidia suo subgasset dominio.

P. XI. — Profanis Rohas obsidere parantibus Baldewinus obviat, dimicat et triumphat.

Hoc audito, Corbahan et comprimores sui exercitus ad invicem consuluerunt, ut civitatem Rohas assidentes et expugnantes, Baldewinum et suos christianos captivarent atque punirent, et civitatem regionem Turcorum restituerent ditioni. Sed Baldewinus, quem nec minæ, nec aliqui terrores terant movere, comperto adventu Corbahan et consilio ejus adversum se et civitatem Rohas, convocata et armata universa manu suorum, in equis, viris valentibus, occurrit militibus Corbahan, præmissis ab obsidione Rohas. Quos fortiter assiliens, cum eis in arcu Armeniorum et lancea Gallorum imicans, usque ad castra Corbahan in fugam remisit, spolia, nempe camelos et jumenta cum rebus necessariis præmissa, in civitatem Rohas adducens. Corbahan vero Baldewinum hoc adversum se præsumpsisse, cum præsens fuerit, ne dum absens, vehementer admiratur. Et indignatus super ejus audacia, obsidionem circa Rohas nunquam se præternittere in deo suo jurat, sed, admonito exercitu suo, tunc in momento irrumpere, et Baldewinum captivum abducere.

CAP. XII. — Corbahan triduo Rohas frustra obsidet; Baldewinus recedentem bellicosè insequitur.

Vix Corbahan, princeps et homo metuendus, socios admonuit, et ecce universi exsurgentes civitatem

A Rohas obsederunt in tubarum et cornicinum stridore et tumultu, plurimam vim et assultus triduo circa urbis moenia et portas inferentes. Sed et a defensoribus et custodibus civitatis videntes sibi valide repugnari, nec se in momento vel brevi spatio posse proficere, quia urbs muris et turribus esset inexpugnabilis, Corbahan consilium dederunt, ut nunc castra ab obsidione moveret, viam quam decreverat ad Antiochiam maturaret, Antiochia vero devicta reditum faciens, ad obsidionem circa Rohas reitaret, donec Baldewinum suosque tanquam oves in ovili trucidaret. Corbahan hujus rei consiliariis acquiescens, iter suum versus Antiochiam continuans, propter montium difficultates, exercitus inaudita millia divisit in partes. Et quia navigio longum erat tot millia flumen magnum Euphratem transmeare, Baldewini et eorum, qui cum eo erant in civitate, non immutati sunt vultus præ angustia tantæ multitudinis, sed Corbahan recedente a statione urbis, equos ascendentes, postremos exercitus insecuti sunt, si forte aliqua pars tardaret, cui possent adversari. Sed dum parum eis succederet propter providentiam et custodiam Turcorum, Rohas reversi sunt, Dominum cœli exorantes, ut ducis Godefridi, Roberti, Reynmundi, Boemundi, et omnium Christianorum miseretur, et de manu inimicorum, in tanta fortitudine supervenientium, defendat et sua gratia tucatur. Nec mora, a delatoribus Syris et Armeniis cepit crebrescere fama adventus Corbani suorumque militum per aures Christiani exercitus. Sed alii credere renuebant, alii credentes ducem ad providendam rem sollicitabant.

CAP. XIII. — Christiani exercitus quidam castris se subtrahunt, et viri industrii in occursum gentilium exploratum pergunt.

Inter has diversas opiniones, nescio qua de causa, Stephanus Blesensis infirmitate occupari se plurimum testatus est, nec se posse ultra moram facere in obsidione, fratresque commendans, et ab eis recedens, hac infirmitatis occasione versus maritima ad Alexandriam minorem profectus est. Eo itaque recedente, quatuor millia virorum belligerorum eum insecuti sunt, qui de ejus fuerant comitatu. Godefridus dux, Boemundus, Robertus, Reynmundus, capitanei exercitus, magis ac magis fama gentilium supervenientium attoniti, unanimiter decreverunt viros industrios de exercitu eligere et ad explorandam rei veritatem per montana et loca difficilia, unde tutius specularentur, præmittere. Præmissi sunt ergo Drogo de Nahella, Clareboldus de Vinduil, Ivo de regno Francorum, Reinardus de Tul, viri clarissimi: ut si quæ de adventu gentilium pro vero comperta in aures eorum sonuissent, aut oculis eorum deprehendissent, absque mora ad exercitum referrent, ut provisi principes minus jacula infestantium timerent. Præmissi milites et rei exploratores, quidam ad Arthesiam, quidam versus Rossam, quidam versus viam Romanicæ sunt diffusi ad intelligendam rei veritatem; qui exercitum undique ebullire a mon-

tanis et diversis viis et arenam maris perspexerunt, A infinita millia eorum admirantes, et minime dinumerare valentes.

Cap. XIV. — *Percepto nationum apparatu, quod principes inierat consilium.*

Visis autem tot millibus et armatura Corbahan incomparabili, et gloria rerum suarum, sub omni festinatione Antiochiam reversi sunt, diebus septem priusquam Corbahan et suae acies terminus et campos regionis Antiochiae attingerent. Reversi denique, sicut didicerant, et oculis viderant, adventum et omnem apparatum Corbahan, et omnem militiam quam eduxerat, duci et ceteris principibus clam retulerunt, ne populus exterritus, eo quod longa obsidione et gravi penuria affectus esset, desperaret minusque resisteret, ac diffugium, tenebris ingruentibus, praepararent. Dux Godfridus, Robertus, Reymundus, Boemundus, Eustachius, Tankradus, omnisque primatus proxima die, postquam reversi sunt praemissi milites ad explorandum exercitum Corbahan, in unum convocati conveniunt, quid melius agerent, quod sanius consilium inirent discussissent, ne subito preoccupati, ab irruentibus millibus inimicorum in gladio et arcu consumerentur. Godfridus dux, Robertus et alii multi contendebant, ut exsurgentes in loriceis, in galeis et clypeis, in signis erectis, in aciebus ordinatis occurrerent Corbahan in millibus supervenienti; et in Domino Jesu omnem spem suam ponentes, cum eis bella committerent, et in Dei nomine illic martyrio vitam finirent. Alii consilium dabant, quatenus pars in obsidione remaneret, ne Turci ab urbe ad auxilium Corbahan erumperent, et fortior pars, juxta consilium ducis et Roberti Flandrensis, non longius quam trans duo miliaria obviam hostibus irent.

Cap. XV. — *Mysterium arcani consilii Boemundi de traditione Antiochiae.*

His in consiliis dum quilibet suam proferret sententiam, Boemundus, vir apprime prudens et astutus, Godfridum, Robertum Flandrensem et Reymundum seorsim a conventu sororum abduxit in loco secreto, quibus omnia, quae habebat in corde suo, in hunc modum loquens, professus est: « Domini et fratres mei dilectissimi, secretum habeo quod nunc vestrae fidei aperiarn, in quo, Deo annuente et opitulante, omnis exercitus et principes nostri liberari et salvari poterunt. Civitas Antiochia, ex quo mihi promissum est quod in manum meam tradatur, jam septem transierunt menses. Et sic firmata inter me et traditorem haec est conventio sub fidei illius alligazione, quod nequaquam solvi aut mutari possit, sed in quacunque hora monuero, una ex turribus, quae ducit in civitatem et in qua idem traditor habitat, in manum meam reddatur. Multum enim pro hac re laboravi, videns urbem humanis viribus insuperabilem. Multam et innumerabilem pecuniam pactus sum illi dare; et non minus illum exaltare et ditare, inter amicos meos, quam Tankradum, filium sororis meae, sub fidei firmitate spondi.

Hujus secretae conventionis et traditionis licet aquivoce mens, vir de genere Turcorum. Factus est a principio Christianitatis sue. Et eo processit ratio ut nequaquam de omnibus traitor potestus est, fallat, et in eo quod per magnum sui praemium conferre me paratum sit. Unde quia non parvum talentum debeo illi, huius rei totum pondus sustineo, unum volens aperire, qui estis columbae et capitanei eius, videlicet ut si vestrae fuerit voluntatis et ceteri ubi civitas capta fuerit, in manu mea re. Hanc conventionem et consilium ad finem per hanc, et quod pactus sum traditori, ex me dilatione conferre paratus sum. » Haec autem principes, magno gaudio gavisi sunt, et benevolentia Boemundo civitatem annuente, rosque comprimores pariter ejusdem doni et cessionis voluntarios reddiderunt.

Cap. XVI. — *Quam prudenter ipsum consilium primates venturum sit ceteris ignorare.*

Factis omnibus capitaneis voluntariis, solutione summae fidei ad invicem datis dextris, factum est ne istud verbum palam fieret, sed pressum silentio nulli pateret. Ait enim etiam quod in conflictu et assultu hinc et abhinc duntium adolescens filius ejusdem Turci ex manum Boemundi pervenerit, cujus redemptio causa, pater pueri Boemundi cepit privatus. Et ad ultimum malens vitam filii, quam inhabitantium salutem, perfidiam adversus ipsum regem assumpsit, et fidem in restitutionem cum Boemundo iunxit, et sic in civitatem Antiochiae Christi milites intromisit. Boemundo, si capta civitas concessa est. Unde vespere jam terram riente, ex ipsius consilio decretum est ut Godfridus et Robertus Flandrensis septingentos milites de exercitu assumerent, et, Turcis per se diffusis nuncque domesticae curae intentis, in noctis versus montana iter insisterent, quae insidias profecturi aliquorum de exercitu Corbahan ad urbem praecedentium. His vero septingentis obscuro noctis jam versus montana gradientibus loca invia et vix commeabilia, per angustas conductu Boemundi, nuper facti Christiani, Godfridus dux universis haec firmiter injunxit, dicens: « Viri fratres et peregrini, Deo devoti, Turcis hostilibus aliis, nobis prope hospitalis, decrevit in occursum ire, et cum illis confingere, si aliquis eventus victoriae nobis detur. Tumore vero et strepitum aliquem in nobis fieri sub iustitia vitae prohibemus. » Sed aliud erat ei in mente quod cum populo loquebatur. Nam in montanis sociis solummodo rei conscis contendens, hanc licet in partem qua urbs et praesidium Darsium summo situm est cacumine, valles et abrupta montium superat, ac longo in recessu ab urbe, et secreto, in valle consistens una cum Roberto Flandrensi, cuncta ordinat quae caute de urbis traditione agenda erant et sollicitae.

XVII. — *Quam caute sibi convenerint fidelium A
interpretis et traditor civilis.*

ordinatis itaque universis cauto consilio, quem-
interpretem linguarum, genere Longobardum,
domesticis Boemundi præmiserunt ad turrim,
non traditor tuebatur, quatenus de conventionem
missionis Christianorum ex parte Boemundi
admoneret, et super hoc ejus responsa audiens,
cipibus renuntiaret. Qui ad muros perveniens,
itorem, qui in ipsa nocte constituta in turris
stra Gallos præstolabatur pervigil, Græco ser-
re appellat; si solus sit, requirit ut fiducialius
eo sermonem de legatione Boemundi haberet.
verbis et signis certissimis Boemundi recognitis,
annulum videlicet, quem Boemundus ab eo
reptum nunc in signum illi remiserat, verba in-
retis abhinc credula non refutavit, sed si
mundus aut sui adessent, diligenter percontatus
Interpres vero audiens quod traditor non in dolo
loquebatur, Boemundi milites non longe abesse
stetur, et ad omnia paratos, quæ ex ejus consilio
e deberent. Qui eos appropinquare sine dubio
metu commonet, murosque secure ascendere,
aliqua mora hoc differre propter breve spatium
tis et lucem diei appropinquantis. Sollicitabat
um eos hac maxime de causa, ne custos muro-
n, suæ vicis in ordine, faculam in manu ferens,
enia urbis muros et turres perlustrans ad provi-
dum, ascendentes propalaret, sicque in periculo
æ suæ, expergefactis hostibus, haberentur.

P. XVIII. — *Godefridus et Robertus electos in hoc
bellones, ne primum murorum ascensum horreant,
adhortantur.*

Interpres, audito hoc consilio traditoris, ad prin-
ces in montanis relictos celeri gressu tendit,
nia quæ audierat referens, et vehementer eos
licitans ut quos velint audaciores eligant, qui
re intermissione muros ascendentes civitati im-
ttantur. Continuo viri electi sunt ad ascensionem
morum; sed metu et dubietate corda eorum con-
ssa sunt, singulique hæsitantes de prima ingres-
sione et ascensione murorum plurimum reniteban-
r. Godefridus vero dux et Robertus, viros sic
dentes expavescere, nec qui præcederent invenien-
s, eo quod diffidebant de promissione Turci,
æc machinamenta dolum arbitantes, nimium
irtu infremuerunt, sic universos solamine refl-
entes: « Mementote in cujus nomine a terra et
gnatione vestra existis, et quomodo terrenæ vitæ
renuntiastis, nulla pericula mortis pro Christo
ire metuentes. Nec mora, credere debetis scilicet
liciter cum Christo vivere, ideoque ejus gratia et
nore, quæcunque occurrerint in via hac, æquo et
oenti animo suscipere. Eia, dilectissimi Christi
miles, non pro terrena remuneratione hoc pericu-
m incurritis, sed illius meritum expectatis, qui
est mortem præsentem æternæ vitæ præmia suis
onferre novit. Mori enim habemus quocunque
odo. Jam quidem lux matutina diei manifestat

consilium nostrum; jam si cives et Turci nos per-
senserint, non unus saltem ex nobis vivus evadet.
Ite, et ascendentes vitam vestram Deo offerte, cha-
ritatem Dei scientes vitam pro amicis ponere. »

CAP. XIX. — *Viri cordati qualiter per coriaceam
scalam intramissi sint.*

Ad hæc tam magnanimatorum principum verba et
solatia, plurimorum mentium dubietas deteresa est.
Et scala assumpta, quæ ex corio erat taurino, ad id
negotium aptissima, paulatim muro appropinquant
cum interprete suo, ubi ad mœnia traditor viros
adventantes operiebatur. Ut ergo præmissi aliqui
adfuerunt, alii ex domesticis ducis, alii ex comitatu
Roberti; quidam ex familia Boemundi, Turcum eos
ad mœnia præstolantem interpretem compellat ut
B funem a mœnibus jaciat, qua scala innodata in
mœnia sublevetur, per quam milites ascendentes
intromittantur. Turcus, sicut devoverat, scalam
fune sublevat, circa mœnia fortiter alligat, et sub-
missa voce viros confortans, monet ut indubitanter
ascendant. Nec mora, lorica et galea induti, gla-
dio accincti, hastis innitentes, et manu se trahen-
tes, scalam ascenderunt viri audaces, quos alii
subsequentes in dubia spe vivendi, jam ad viginti
quinque immissi sunt. His immisissis, et nimio silen-
tio conquiescentibus, confratres juxta muros existen-
tes, et eventum rei expectantes, sed neminem
audientes, viros immissos jugulatos et in fide falsa
subito suffocatos existimabant: unde ascendere et
subsequi retardabant.

C **CAP. XX.** — *Scala dirupta nonnulli perierunt; sed
denuo reparata fiducialiter ascendunt.*

Milites vero inmissi, intelligentes quod socios
Christianos adeo timor invaserat, ut se subtrahendo
a scala abirent, trans mœnia a muro se inclinantes,
submissa voce socios ascendere hortabantur,
asserentes se nihil illic periculi passuros. Hi fra-
trum voce audita adhuc viventium, certabant vehe-
menti studio scalam ascendere et urbem intrare,
donec præ nimia pressura et pondere, mœnia anti-
qua et inveterata, dissolutis saxis cum cæmento,
scissa sunt et diruta, sicque scala, retinaculo ca-
rens, prorsus humi corruit cum viris adhuc in ea
consistentibus. Erant autem juxta muros lancea-
rum hastæ positæ et erectæ, in quibus confixi qui
D corruerant, alii a saxis de muro cadentibus oppressi
et semineces facti, aliqui mortui sunt. Quod multum
populus Dei inhorruit, existimans omnia hæc in
dolo a Turcis contigisse, et nunc universos immis-
sos pulso dubio iniqua morte deperiisse. Non sonus,
non fragor aliquis, licet a corruentibus et infixis
maximus exstiterit, in urbe aut in mœnibus est au-
ditus. Dominus enim Deus ventum valide spiran-
tem hac suscitavit nocte. Turcus fidem, quam
Boemundo in urbis traditione devoverat, servans,
funem iterato ad relevandam scalam dimittit. Qua
rursus mœnia fortiora in eodem loco circumdans,
desolatos et perterritos per interpretem revocat,
ascensumque repetere universos fideliter admonet.

Non ultra viri hæsitantes, sed ex interpretis verbis A roborati, et confratrum agnita salute, rursus scalam ascendunt, et mœnibus inferuntur, donec ferme sexaginta super muros inveci constiterunt.

CAP. XXI. — *Immissi stragem custodum operantur; gentiles alii somno expergefacti Christianos impugnant.*

Interea custos murorum in gyro civitatis, perlustratis mœnibus, ad visitandos vigiles Turcorum et commonendos, faculam manu ferens, viris immissis occurrit. Sed in momento ictu gladii capite illius amputato, transeuntes turrim vicinam ingressi sunt. In qua universos reperientes, adhuc sopore gravatos, in ore gladii percusserunt, ac in eodem impetu in alias turres irruentes, stragem plurimam operati sunt, donec fere decem turrium custodes, in ea parte urbis gravi somno immersos, sine ulla vociferatione peremerunt. His ita in gladio prostratis, per posticum quoddam, quod in montanis erat juxta eundem locum quo ascenderant, subito fractis seris plurima manus ex septingentis immissa est, cornibusque fortiter intonantes, Godefridum, Robertum et cæteros comprimores advocant, quatenus ad auxilium intronmissis quantocius properantes urbem penetrent. Hi cornibus auditis, et pro signo dato recognitis, quia secretorum omnium consocii erant, in manu robusta advolant, ad portam, quæ sursum in montanis proeminebat, contententes ut intrarent. A magistra autem arce Darsiani, quæ huic portæ proxima erat, Turci exsurgentes audito tumultu, lapidum jactu Gallos abegerunt, sociosque eorum qui immissi erant minime ad portam pervenire, ut hanc aperirent, passi sunt. Unde ad posticum prædictum revertentes milites, qui scala urbem intraverant, penetrare hujus postici ferro acutissimo, ingeniis Turcorum parato, fractis muris ampliaverunt, et sic principes ac socii eorum equo et pedibus spatiose intronmissi sunt.

CAP. XXII. — *Tumultuantibus hinc inde partibus, principes primum traditam esse civitatem multitudini indicant.*

Turci itaque, hac subita vociferatione et tumultu buccinarum cornuumque stridore expergefacti, ad arma festinant, arcus et sagittas arripiunt, turres defensant, utrinque ad invicem gravia certamina a sursum et deorsum conserentes. In hac clamosa hinc et hinc contentione milites Darsiani, qui in montis cacumine et eminentiore arce erant, cornibus fortiter insonuerunt, quatenus Turci qui in civitate erant et turrium prædiis, et adhuc in summo diluculo stertebant, evigilantes, ad auxilium sociis exsurgerent, sicque immissis Christianis resistere valerent. Quod exercitus magnus, qui adhuc extra muros altera in parte spatiosæ urbis consederat, de adventu et ingressione Corbahan hos in montanis et in arcæ voces exaltare, cornibus strepere et congregari arbitrati sunt, penitus ignorantes quomodo urbs tradita et capta in manu Gallorum sit. Boemundus, Reymundus et Tankradus, quibus res tota innotuit, quique in obsidione remanserant, ioricas

induti, armis accincti, vexillis elatius impugnandam advolant, plurimum confortantes in urbis illis rem enucleantes.

CAP. XXIII. — *Fideles portas urbem Boemundi in arce prægeritur bellicosissimus Mars.*

Interea dum sic interiore et Turci nimium arctarentur, Græci cives, et viri Christianæ professi aperendas et seras scindendas lætæ per quas Boemundus et universus missus est. Signum nempe Boemundi erat coloris, primo diei crepusculi, quo urbis facta est traditio, super nis rutilabat, ut pateret omnibus quod opitulatione urbs, ab homine insensatus Boemundi et omnium fidelium capta sit. Sic seris avulsis et undique clatis, universi admirati et gavisissimi istud non omnibus patebat, celeriter arma rapiunt, alius alium ad cursu omnes armati urbem et portam dunt. Milliare quispiam transcurrere quam universa multitudo Christianorum est. Mox intrantium tot millium fremitu et strepitu, tubarumque sonitu loricarum rima vexillorum elevatione, armatorum more, equorum hinnitibus Turci adhuc in strato suo quiescentes immixti evigilant. Quorum pars subito adunatur, arcus et arma arripiente et prædiis persistentes, plurimos Christianos inertis vulgi, viros et mulieres. Concursum et diversi conflictu et cæco Marte aguntur. Christiani et copiarum magis ac magis affluunt per domos, et plateas et vicos confusos et errantes in ore gladii periclitati parcebant aut sexui de genere terra sanguine et cadaveribus occiso est, pluribus etiam cæsis exanimis corporibus tam Gallorum quam Germanorum, Armeniorum admistis. Nec luce agnita adhuc super terram es

quibus parcerent et quos ferirent perire. Nam voce et signo Christianæ profecti Sarraceni timore mortis acclamantes peregrinos fallebant, et ideo committunt. Decem millia fuere occisa corpora per vicos et plateas civitatis a Gallis extincta sunt.

CAP. XXIV. — *Pagani, quo quisque ineunt: aliqui de altissimis rupibus sunt et extincti.*

Plurimi Turcorum videntes eadem quæ fiebat, et quia tota urbs armatorum redundabat, vitæ diffidentes prædiis civitatis fugientes, ad montem notitia viarum perplexarum, ubi p

arcis intrantes, arma insequentium Gallorum arripuit. Hæc autem arx et palatium in montanis, nulla arte, nulla vi superari potest; nullus inianentibus adversari aut nocere potest. Alii, circum mille, a longinquis partibus acciti auxilio et missi, tubarum ac cornuum stridore exterriti, aque suorum occisione desperati, quos prorsus via viarum et fugæ latebat, pariter et ipsi ad montana, superiusque præsidium festinantes, ut christianorum manum evaderent, in angustam et ignitam semitam cæco errore inciderunt. Ubi rursus via deficiente, in sublimi colle nequaquam a revertendi facultas esse poterat, sed a sursum declivia et scopulos arctissimos et incommuniabiles cum equis et mulis corruentes, fractis collis, rupibus, et brachiis universisque membris, inæstibili et admirando casu universi perierunt.

XXV. — *De opibus inventis in civitate, et qua die capta sit urbs.*

opulus autem Dei vivi reversus a cæde et insecutione gentilium in præsidium et montana fugientem, sole jam altius radiante et die plurima adulta, eum perflu straxit, victus quæritant, sed paucos repperunt. Ostrea tantum diversi generis et coloris, er quoque et pigmenta plurima, vestes, et papiræ gentilium, tesseras et aleas, quin et peniam, sed non multam invenerunt. Nec min, quia diuturna obsidione novem mensium illata, tot gentilium millia illic congregata totum assumpserunt. Feria quinta erat dies serenissima, quando tertio Non. Junii mensis tradita et capta est Antiochia in manu Christianorum, Turcis ostratis et effugatis.

CAP. XXVI. — *De fuga et nece regis Antiochiæ.*

Darsianus autem rex Antiochiæ, intelligens fugam orum et totum jam præsidium et arcem fugitivis pletam, timens ne Gallorum manus, capta urbe, præsidium vallans expugnaret, mulo ascenso egressus est ut lateret in deviis montium, dum finem et exitum rei plenius cognosceret et an arx a facie aliorum a suis retineri posset. Hic dum solus per devia montium diffugio erraret, quidam de Syria, christianæ professionis, qui causa rerum necessarum ite: per montana carpebant, ipsum principem a longe intuentes et agnoscentes, plurimum admirati sunt cur solus ab arcis præsidio per devia declinaverit. Unde ad invicem locuti sunt: « Ecce ominis et rex noster Darsianus, non sine causa, ex hæc deserta loca montium iter facit: forsitan rbs capta est, sui occisi, ipse nimirum fugæ intentus est. Qui ne manus nostras effugiat videamus a quo tot damna, injurias et calumnias pertulimus. » Hoc modo fidei tres Syri de morte illius tractantes, sed omnia dissimulantes, submissis cervicibus illi alsam reverentiam exhibentes, et in dolo salutantes, quominus ad eum accedebant donec, ipsius gladio accepto et educto, eum a mulo præcipitaverunt, caput illius amputantes, et in sacculo suo reponentes. Quod mox in urbem Antiochiam in conspectu

A omnium Christianorum et principum attulerunt. Caput vero miræ grossitudinis erat, aures latissimæ et pilosæ, capilli cani cum barba, quæ a mento usque ad umbilicum ejus profuebat.

CAP. XXVII. — *De Rotgero, qui gentiles, exercitum præcedentes, bellator excipiens, insperata morte præventus est.*

Comperito deinde jam proximo adventu Corbahan et suorum quia in Antiochia pauca alimenta reperta sunt, ad portum Simeonis eremitæ festinato mittentes, pecunia escas navigio allatas mutuaverunt, singuli prout sua erat possibilitas, quas Antiochiæ vesperi mane sequenti intulerunt. His ita expletis et Turcis partim occisis, partim in præsidium fugatis, et Gallis circumquaque in turribus, domibus, palatiis mœnibusque diffusis, sequenti die, quæ est sexta feria, trecenti equites Turcorum de gente Corbahan armati arcu, pharetra et sagitta, insignes ostreis, totum gentilium præcesserunt exercitum ad aliquorum fidelium repentinum interitum, si quoslibet improvisos extra muros reperirent. Ex his vero trecentis, triginta præcedentes, viri belli peritissimi, et equo agillimi, ad muros et portas civitatis frena laxant, post terga sociis in valle quadam relictis ad insidias et incursus fidelium, si forte præmissos triginta usque in vallem insequerentur, et in impetu irruerent super latentes viros. His itaque triginta muro civitatis appropinquantibus, et in arcu fideles Christi per mœnia diffusos, acriter lacessentibus, Rotgerus de Barnavilla, cum quindecim probatissimis sociis equo residens, armis et lorica indutus, in occursum ab urbe properat, ut aliquid insigne cum eis ageret. Sed sine mora in fugam equos triginta præmissi Turci rejiciunt, et ad insidias contendunt, Rotgerum rapido eos cursu prementem usque ad insidiarum locum perducentes. Insidiis ergo a valle exsurgentibus, Rotgerus frena rejicit, ad urbem cum sociis viam velociter relegit. Turci non parcius equorum cursibus urgent fugientem, quousque muro civitatis appropians cum suis fere trans vada Farfar elapsus est. Sed, adversante fortuna, in conspectu omnium in mœnibus astantium, nobilissimus athleta cursu velocioris equi a Turco milite superatus est, cujus tergo sagitta infixajecur et pulmonem ejus penetravit, et sic ab equo labens mortuus expiravit. Mortuo itaque tam egregio viro, et suorum auxilio destituto, Turci crudelissimi carnifices, ab equis descendentes, caput illius amputantes a collo, et ad Corbahan et ejus exercitum repedantes, caput hastæ præfixum in ostensione recentis et nunc primæ victoriæ detulerunt. Hoc denique prospero successu gloriantes, multum legiones gentilium ex hoc confortabant quod juxta muros sic audacter egissent, et neminem ex peregrinis ad opem Rotgeri occisi et decollati ab urbe egredi, aut audere vidissent.

CAP. XXVIII. — *Excusatio fratrum, quare non subvenerint coram se pereunt.*

Non mirum alicui videatur, nec quisquam Gallos

hebetudine mentis, aut timore supervenientis multitudinis concussos mollescere arbitretur, et ideo tardatos ad opem et vindictam confratris ante omnium ora percussi et decollati, cum nulla plaga mundi ante Galliam audaciores et in bello promptiores nutriat. Verum equorum defectione eos fuisse retardatos procul dubio credat, quos aliquando pestilentia, aut diuturna fame, aut interdum fallaci Turcorum sagitta amiserunt. Vix enim Gallis centum quinquaginta equi remanserant, et ipsi attenuati fame pabulorum; Turcis vero pingues et non fatigati erant: quapropter celeri cursu evadere, et Gallieos nequaquam prævertere potuerunt. Quadringenti tantum equi Turcorum in Antiochia reperti et capti sunt, quos minime adhuc suo more ad equitandum domuerant, aut in persecutione hostium flectere, et calcaribus urgere didicerant. Dehinc post Turcorum discessionem, peregrini tristes et dolentes extinctum corpus Rotgeri urbi intulerunt, cum ejulatu magno et fletu, ingemiscientes quomodo unus fortiorum de populo cecidisset, qui semper erat pervigil in insidiis et strage gentilium, cujusque facta insignia ampliora fuere quam noster stylus queat explicare. Fama quidem ejus apud Turcos omnes antecessit, et libenter eum videre et audire solebant in omni negotio quod cum Christianis agebant, aut in restitutione utrinque captivorum, aut cum aliquando pacem inter se componebant. Sepultus est autem in Antiochia idem miles fortissimus in vestibulo basilicæ B. Petri apostoli a principibus Christianorum, et a Domino episcopo Podiensi, et ab omni clero catholico qui aderat, animaque commendata Christo Domino orationum victimis et psalmorum hymnis, cujus amore et honore exsul factus, mori non dubitavit.

CAP. XXIX. — *Obsidio nationum circa Antiochiam.*

Vix inclyti militis expletæ sunt exequiæ, et ecce in ipso mane Sabbati, quod illuxit tertia die postquam urbs capta est, adsunt universæ barbaræ nationes et legiones gentilium in apparatu copioso, quas Corbaban ex universis regnis, terris et locis orientalis plagæ contraxerat, in campis et planitie tentoriis locatis, obsidionem faciens circa spatiosæ urbis muros et mœnia. Tertia dehinc die postquam fideles Christi obsedit longe a muris residens, inito consilio, ut propius civitati hospitaretur, sustulit castra, et in multitudine virtutis suæ in montana in circuitu magistræ arcis, et in ea parte qua urbs capta est, in excelso rupium sedem posuit, ut Sensadoniæ et Buldagi, filiis Darsiani, cæteris in præsidio manentibus, esset solatio, utque locum videret per quem urbs tradita et Christiani immissi sunt. Similiter ex iisdem montanis alii ex populo Corbaban in dextro latere præsidii, quo dux Godefridus turrim et portam hanc infra tuebatur, qua Boemundus ante urbis captionem extra consederat, tentoria vi locaverunt per devexa montium, ne aliqua licentia et opportunitas exeundi Christianis ulla parte concederetur.

A CAP. XXX. — *Dux Godefridus bellans in summittitur, et plurimi comitum ejus diversis modis profugantur.*

Dux autem Godefridus virtutem et consilium illorum nimium adversus se videns excrevisse, tim cum ingenti manu suorum per portam præsit adversus hostes, ut tentoria, quæ a foris muros locata erant, invaderet ac terreret, Turci que inde expugnatos arceret. Sed ecce Turci cingunt in occursum ducis ad defendenda loca. Ubi diu prælio utrinque commisso, gravissimum incubuit, dum dux et sui, viribus exhausti bellessi, in fugam conversi, vix per portam, quæ tui, aut vulnerati aut capti sunt. Sic duce re et retruso, plurimisque suis in porta attritis, et a præsidio et a porta præsidii erumpentes, et adversus ducem prævaluissent, per seniles et vallem perplexam accedentes in mœnia, scilicet ciferatione Christianos vagantes incurrebant, et in impetu lædentes, et sine mora ad arcem et montana recurrentes. Dum sic mane, meridie et vespere a montanis et valle exsistentes, Christianos tererent, Boemundus et Reymundus ira modice dilatione vallo immenso, quod dicitur fossa montanis et civitati deorsum interposito et per quodam murali ædificio desuper firmato, cum suis sic fieri constituerunt, ne subito a montanis adversarii erumpentes, peregrinos milites, in per urbis spatia vagantes, armis et sagittis detruncarent. Turci vero, qui in præsidio adhuc obtinebant, sæpius ad id præsidium erumpebant, assultus faciebant, et et graviter custodes ac defensores novi præsidii sagittarum grandine et armorum virtute venientes et perimentes. Christiani vero milites Waltherus Ivo, Rudolphus de Fontanis, Everhardus de Paderborna, Reiboldus Creton, Petrus filius Gisizæ, et cæteri magistri novi præsidii, non minus Turcis in latere et omni armatura cum suis resistebant, viam eis contradicebant, interdum hinc et hinc strage et vulnera peregunt.

D CAP. XXXI. — *Boemundus acriter impugnat: et auxilio fratrum superior efficitur: et qua necesse profani remotius castra locarint.*

Dum hi creberrimi assultus a Turcis adversus novum præsidium fierent, et Turci acriter a Boemundis reprimerentur, milites Corbaban pedestri facto per portam insuperabilem præsidii ingressi, et montana ac devia deserentes, Boemundis compertum habentes in novo præsidio esse, locum eum assiliunt. Ubi gravis belli contentio exortus est et plurimorum occisio facta. Et fere Boemundus victus ac sui fuisset, nisi ab omni urbe Christianis confluentibus, comes Robertus Flandrensis dux Godefridus, licet primo assultu victus, et Robertus Northmannorum princeps, cæterique magni principes vires et opes contulissent, et Turcos in novum

atorum ab urbe et novo præsidio retrussissent. **A** **si** ergo retrusi cum principe suo Corbahan, **am** extra portam et muros abhinc per duos dies montanis constituerunt, arbitantes adhuc Christianis nocere. Sed pabulo herbarum in collibus mi-
e reperto quod equis eorum sufficeret, castra **ver**erunt, et vadum fluminis Farfar transeuntes, **se** ab urbe, spatio semimilliaris tentoriis positissederunt. Altero vero die Corbahan, ex sententiarum, exercitum suum copiosum sic in multislibus in gyro civitatis ad obsidionem omniumtarum divisit, ut ex omni parte inclusis pere-
nis nec a dextris, nec a sinistris ullus introitus **eret**, aut exitus aliquis daretur.

AP. XXXII. — *Ubi Corbahan hos et illos per singulas portas distribuit, et Tankradus mœnia oppugnantes aggreditur.*

hic ex omni parte locata obsidione, et paucibus transactis, quadam luce clarissima aliqui **rcorum** milites e castris procedentes, et ad mœ-
Antiochiæ equo advolantes, sagitta et arcu cor-
Gallos provocant, sperantes pari successu præ-
ere, quo antea in Rotgeri decollatione gloriati **it**, et insigni fama in castris Corbahan præire.
apropter amplius et validius in assultu mœnium **udantes**, ab equis descendērunt, ut liberius et
e læsione equorum in muro stantes expugnarent, **nunc** pedites facti, facilius peregrinis jacula in-
querent. Tankradus autem miles acerrimus, et **nquam** Turcorum sanguine satiat, sed semper
di eorum inbians, comperta illorum insania, fre-
tu et audacia, artus ferro assuetos lorica vestivit, **ump**lisque consociis equo et lancea doctissimis,
a porta quam Boemundus, cum adhuc fieret ob-
lio, tuebatur, inter muros et antemurale, quod **lgo** Barbicanas vocant, clam egrediens, Turcos
gnæ intentos ex improvviso inclamans, fortiter as-
sit, incautos atterit et perforat. Illis verò, viso **ortis** periculo, non prius ad equos recurrendi ulla
it facultas, quam sex percussi in ultionem capitis **otgeri**, ante muros decollati, sua capita gladio ami-
runt. Tankradus in gloria magna et lætitia in **rbem** ad confratres regressus est, qui Turcorum
pita secum in testimonium victoriæ detulit.

AP. XXXIII. — *Christiani præsidium se retinere posse desperantes demoliuntur incendio.*

Alio deinde die, post castra Corbahan locata et **rdinata** suæ cujusque congregationis, post obsessos
ndique viarum exitus et introitus, decretum est
omuni consilio gentilium, ut Turcorum milites
d duo millia eligantur ad expugnandum et proster-
endum præsidium, quod Godefridus dux cæterique
omprimores firmaverant in victoria et virtute
magna, quam audistis, quando attriti Turci, in unda
ternæ fluminis submersi sunt sub ipso ponte qui
rans fluvium ab urbe dirigitur, et in quo firmato
præsidio Reymundus egit custodiam, quousque a
Christianis capta est. Nunc vero quia neglectum et
vacuum erat, comes Robertus Flandrensis, accitis

quingentis viris belligeris, adventu gentilium audito, **ipsum** præsidium ingressus, tueri disposuit, ne vir-
tus Turcorum illud subito occupans, peregrinis pon-
tem et aquam transire volentibus magno esset im-
pedimento. Præfata itaque duo millia Turcorum,
destinata ad ruinam præsidii, in virtute magna et
armorum tumultu confluxerunt ad locum præsidii,
undique irruentes et impugnantes jaculis et arcu.
Qui tandem pedites facti, trans vallum moliebantur
currere, in ingenti turbarum stridore, et solita vo-
ciferatione rugientes, a mane usque ad inclinatham
diem defensores præsidii graviter vexantes. Sed
Robertus sui que consodales, videntes sibi angustias
imminere ab hostibus, et scientes se crudelibus
modis consumi, si victi eorum ditioni subderentur,
viriliter pro anima inimicis resistebant, lanceis et
balistis, hostes fortiter impetentes, et vi a vallo
arcentes, qui graviter ea die hinc et hinc vulnerati
fuisse referuntur. Turci vero videntes se nihil profi-
cere, sed omnem laborem suum incassum consumi,
hos in præsidio vix defensos deserentes, ad Corbahan
principem multitudinis regressi sunt, vires sibi ho-
minum augeri adhuc poscentes, et sic in crastinum
præsidium ejusque tutores deleri posse astruentes.
Robertus autem et qui cum eo erant, videntes
Turcos recessisse, recordati sunt quod prop-ter
majus auxilium socios adissent. Quare consilio
inito, in noctis caligine exierunt a munimine præ-
sidii, eo quod invalidum contra tot militum vires
videretur, et ideo præsidium totum igne succende-
runt, vallumque illius diruentes, in urbem Antio-
chiam a confratribus recepti sunt.

CAP. XXXIV. — *De magnitudine famis in populo Dei, et quam care vendebantur vilissima.*

Crastino deinde sole orto, duo millia gentilium,
jussu Corbahan duobus prædictis millibus addita,
præsidium in manu robusta, in tubis et cornibus
adierunt, sperantes illud repentino aggressu proster-
nere, inclusosque hesternæ die in defensione fati-
gatos celeri interitu consumere. Sed vallum diru-
tum et munimen præsidii combustum reperientes,
delusi et frustrati ad tentoria sua repedaverunt. Sic
undique urbe vallata, et de die in diem gentilium
copiis accrescentibus, et omni parte exitum prohi-
bentibus, tanta inter Christianos invaluit fames, ut
pane deficiente non solum camelos, asinos, equos
et mulos comedere non abhorrerent, sed etiam cor-
ria, quæ indurata et putrefacta per tres et sex annos
in domibus erant reperta, nunc calidis aquis made-
facta et mollificata, tum ea quæ recenter ab ar-
mentis avulsa, pipere, cumino aut quolibet pigmento
condita, manducabant: tam gravi fame ardebantur!
Scio quod horrescunt aures mala et tormenta inau-
ditæ famis auscultantes, quibus populus Dei inclusus
opprimebatur. Pro uno namque ovo gallinæ, si in-
veniri pòterat, sex denarii Lucensis monetæ nume-
rabantur; pro decem fabis, denarius; pro capite
unius asini, equi, bovis, cameli, byzantius unus
dabatur; pro pede vel aure, sex denarii; pro viscere

ribus cujuslibet horum animalium, quinque solidi accipiebantur mutuo. Iners denique et modicum vulgus calceos suos ex corio, præ famis angustia devorare cogebatur, plures vero radicibus urticarum ac quarumlibet silvestrium herbarum, igne coctis et mollitis miserum ventrem impleverunt, et sic infirmati, quotidie moriendo minuebantur. Dux vero Godefridus, ut aiunt qui adfuerunt, quindecim marcas argenti pro carnibus vilissimi cameli expendit; pro capra procul dubio dapifer ejus Baldricus tres marcas venditori dedisse perhibetur.

CAP. XXXV. — Turci urbem latenter recuperare volentes, dejecti sunt : qui post diutinam collucationem muro depulsi, misere perierunt.

Post aliquot dies, postquam Corbahan firmavit obsidionem in circuitu Antiochiæ, et omnem exitum ac introitum urbis clauserat, populumque Dei diversis assultibus vexaverat, cibosque inferri omni parte interdixerat, clade longaque abstinencia et bellico labore Christiani afflicti et fessi, minus vigiles esse coeperunt in tuitione urbis et moenium. Ergo turris quædam incustodita remansit versus montana, eo videlicet in loco quo munitio ex bitumine fragilis luti fundata est ad reprimendos hostes, ab obsessa porta egredientes per montana, et peregrinos diffusos persequentes, et ubi a Provincialibus ille juvenis captus est, in cujus redemptionem turri quadam requisita, sed a cognatis et amicis ejus denegata, idem capitali sententia peremptus est. Hanc itaque turrim prædictam vaeuam ab inhabitatoribus quidam audacissimi milites ex Turcis præsentientes, scalas et ingenia sua latenter muro applicuerunt, sperantes in silentio noctis per eam aliquot gentiles inducere, et sic urbem amissam recuperare. Interea quidam, qui urbem lustrabat ob negotia sibi necessaria, elevans oculos, contemplatur Turcos in medio cacumine ejusdem turris incaute deambulantes : nec mora, alta vociferatione perstrepsens, socios qui in vicina turri commorabantur sollicitat, Turcos urbem invasisse asserit, et sic commotionem magnam in populo suscitavit. Ad hæc Henricus de Ascha castello, miles sua in terra nominatissimus, filius Fridelonis, unus de collateralibus ducis Godefridi, audito clamore et strepitu, scutum et gladium arripens, velociter ad arcem turris properat, duobus sibi adjunctis probis tironibus, Franeone scilicet et Sigemaro carnaliter cognatis, incolis villæ quæ dicitur Mechela super Mosam fluvium, ut inimicos immissos a turri repellerent, existimantes se cum urbe ab aliquibus fratribus auro vel argento corruptis, venditos fuisse. Turci vero cognoscentes se detectos, nec aliquo ingenio a manibus peregrinorum posse liberari, in sola spe defensionis in limine turris occurrunt, et atroci ictu gladium resistunt. Nam Franconem, multam vim inferentem, in cerebro percusserunt vulnere gravi et vix sanabili; Sigemarum vero cognato suo subvenire volentem, ense per alvum transfixerunt, capulo tenuis, miroque et inaudito conamine fideles Christi a limine

arcebant. Tandem fidelium circumquaque auxilio, et additis viribus, Turci, fessi et exhausti præ nimio labore, coeperunt in defensione deficere, arma et brachia remittere : quorum quatuor in gladio ceciderunt; alii ab altitudine cervicibus, cruribus et brachiis fractis mortui.

CAP. XXXVI. — De quibusdam Christianis extra muros quærentibus, et de necesse obsessis alimenta vendentium.

Post hæc peregrinis famis angustia, produrvis et multo amplius, coactis, nec ad quem reperirentibus ad inferendos vel accipiendos cibos, præ obsidione undique constituta, quidam humili vulgo vitam periculo destinantes, in ambiguitate et formidine clam procedebant ab in umbra noctis, ad portum Simeonis, quondam in montanis eremitæ, descendentes et dato pauperibus et mercatoribus victum accipientes, proprias et fruteta in tenebris ante lucem reperebant. Qui vero frumentum attulerant, octavas tantum Laodicensis monete, tribus marcis vel caseum Flandrensem, quinque solidis; pauciores vel olei, vel quodlibet vitæ sustentaculum quicunque, gravi et inaudita comparatione auri argenti mutuabant. Ex his aliqui, die quadam solito retardati, et quia nox erat brevis, in locissimæ diei manifestati, a Turcis cruciati et polati fuisse referuntur : pauci dumis et frutetibus, vix liberati urbi restituti sunt. Cuius occasione assumpta, Turci, ad duo millia conati et ad portum prædictum profecti, universos ibi reperiendos repentino aggressu disturbantes, gemitibus eos confodientes, navesque injecto igne burentes, escas et omnia allata navigio vi rapta asportaverunt. Sicque deinceps vendentes et emptes a portu absterruerunt, ne ultra a Christianis qua escarum sustentatio illic reperiri posset. itaque, ubi fama crudelissima in aures Christianorum inaudita famis gravitate laborantium per jam illis diversæ Turcorum infestationes occurrerunt, multorumque animi in diversa diversè qualiter ab hac obsidione et ab imminentibus periculis evadere possent. Sic denique plurimi, quæque conamine vel occasione exitum quærentes exercitu se nocte subtraxerunt.

CAP. XXXVII. — Quomodo primorum quidam ratione vivendi de civitate clam fugerunt.

Talis formido vivendique desperatio, dum tantius invalesceret, atque cogitationes in multorum ascenderent præ pondere quotidianæ tribulationis, quidam principales viri de exercitu, Ithelmus Carpentarius, Willhelmusque alter, tam familiaris et domesticus imperatoris Constantinopolitani, qui et sororem Boemundi, principis illæ, uxorem duxerat, adeo magnis concussis terroribus ut in silentio noctis concordii consilio subtracti a sociis, versus montana convenirent a moenibus et muro in funium depositione laxare. Laxati vero per devia montium, propter Tur-

s, *Et* sine requie habuerant, quousque in A
 adriam minorem profecti sunt, ubi Stephanus
 is, ab obsidione Antiochiæ sequestratus
 infirmitatis, morabatur, eventum rei et finem
 um illic auditurus. In eodem siquidem loco
 Stephanus, intelligens ab iisdem viris, peri-
 confratrum de die in diem magis accrevisse
 e famis intolerantiam, Turcorum jactantiam et
 us, virorum et equorum cladem diffusus est
 minime se tutum credens in hoc loco, nec sic-
 iter insistere ausus, navigio reditum suum ac-
 gium cum prædictis principibus parat. Ventilato
 le rumore per Antiochiam tam egregios proce-
 ab urbe exisse propter timorem infestantium
 orum, plurimi pariter fugam meditabantur et
 storum pectora metu defluebant, nec sic B
 ulti erant in defensione, ut solebant, præsidium-
 novum, quod in medio urbis adversus arcem,
 est in montanis, firmaverant, lentius defende-
 , desperati et fugæ intendentes.

XXXVIII. — *Verba consolatoria clerici cujus-
 dam ad populum.*

Id hæc quidam frater fidelissimus, genere Longo-
 lus, vita et ordine clericus, juxta præfatum no-
 n præsidium consistens, desolatis Christi militi-
 omnibus, qui illic aderant clericis, laicis, nobi-
 is et ignobilibus, magnum exhibuit solatium, quo
 ia corda cunctorum metuque fluxa relevavit,
 ens : « Fratres universi, qui laboratis fame et
 silentia, qui Turcorum et gentilium turbis val- C
 i mortem temporalem speratis incurrere, non hunc
 atis sufferre vos credatis laborem, sed audite et
 nsate præmium quod Dominus Jesus omnibus his
 dditurus est qui ejus amore et gratia hac in via
 orituri sunt. In initio enim hujus viæ quidam sacer-
 s vir boni testimonii et eximie conversationis, in
 aliæ partibus manens, mihi a pueritia notus, quadam
 e mores solito missam celebraturus, ad diocesim sibi
 ommissam solus carpebat iter trans spatium cujus-
 am agelli; cui in affabilitatis obsequium quidam
 eregrinus adfuit, de viæ hujus instantia requirens
 uid super hac audierit, aut quid primum sibi de
 oc videatur quod tot regna, tot principes et uni-
 ersum genus Christianorum sub una intentione et
 esiderio ad sepulcrum Domini nostri Jesu Christi, D
 d sanctam confluerint civitatem Jerusalem. » Qui
 espondit : « Diversi diversa super hac sentiunt via.
 Alii dicunt a Deo et Domino nostro Jesu Christo
 hanc in omnibus peregrinis suscitam fuisse volun-
 tatem; alii pro levitate animi hanc Francigenas
 primores plurimumque vulgus insistere, et ob hoc in
 regno Hungariæ et aliis regnis tot peregrinis occur-
 risse impedimenta; nec ideo intentionem illorum
 ad effectum posse pertingere putant. Unde meus
 adhuc hæsit animus, aliequi diu hujus viæ deside-
 rio tactus et totus in ipsa intentione occupatus. »
 Cui protinus prædictus peregrinus ait : « Non levi-
 tate aut gratis hujus viæ credatis fuisse exordium,

sed a Deo, cui nihil impossibile est, dispositum; et
 procul dubio inter martyres Christi in aula cæli no-
 veris esse computatos, ascriptos et feliciter coronatos
 quicumque in hac via morte præoccupati fuerint, qui
 in nomine Jesu exsules facti, puro et integro corde
 in dilectione Dei perseveraverint, et sine avaritia,
 furto, adulterio, fornicatione se continuerint. » Pre-
 sbyter vero, admirans in verbis et promissione
 peregrini, quis fuerit aut de qua ortus regione per-
 quirit, vel unde hoc certum didicerit quod gloria
 cælesti cum beatis sint coronandi qui in hac expe-
 ditione vita decesserint. Protinus sciscitanti sacer-
 dote totius rei veritatem in hunc modum detexit,
 dicens : « Ego sum Ambrosius, Mediolanensium
 episcopus, servus Christi. Et hoc tibi sit signum, et
 universis populis catholicis, viam hanc insistentibus,
 quia non fallo de omnibus quæ de ore meo audisti.
 Ab hodierno tribus annis evolutis scias Christianos,
 qui superfuerint, post multos labores civitatem
 sanctam Jerusalem, et victoriam de cunctis nationi-
 bus barbaris feliciter obtinere. » His dictis sine
 mora evanuit, nec ultra post hæc visus est. Hæc se
 vidisse et audisse a sancto Dei episcopo idem egre-
 gius presbyter cum veritate summa asseruit et nunc,
 ex quo visio et promissio illa facta est, duo completi
 sunt anni; tertium adhuc restare omnibus certum
 est. Posthæc, sicut prædixit B. Ambrosius, episco-
 pus Mediolanensium, in tertio anno Christi milites
 peregrini et eorum principes obtinuerunt Jerusalem
 et mundaverunt illic sancta, Sarracenis fugatis et
 attritis.

CAP. XXXIX. — *Item exhortatio principalium viro-
 rum, et fugitivi principes quomodo Constantinopolim
 navigare cœperint.*

Audita hac visione et promissione ex veraci fra-
 tris relatione, universi timore amittendæ præsentis
 vitæ hactenus hæsitantes, ac fugitivorum principum
 amissione turbati, spe et desiderio vitæ cælestis
 accensi, animo fiunt stabiles nec ultra aliquo metu
 mortis a confratribus et urbe se recedere fatentur,
 sed cum eis vivere et mori, et omnia pro Christo suf-
 ferre. Godefridus dux pariter et Robertus Flandren-
 sis fere universos principes, tanta formidine concus-
 sos, ut jam fugam conspirassent, humili vulgo
 nesciente, miro revocaverunt solamine, et constantos
 ad omne reddiderunt periculum, in hunc modum
 loquentes : « Cur desperatis, de Dei auxilio diffi-
 dentes in tot adversis quæ superveniunt, et contra-
 tres, hnmile et pedestre scilicet vulgus, fide vestra
 deficiente, deserere aut fugam inire disposuistis?
 State, et virili animo vobis adversantia pro Christi
 nomine sufferte, fratresque vestros nequaquam in
 tribulatione deseratis, nec Dei iram incurratis,
 cujus gratia et misericordia non deficiet in se confi-
 dentibus. » Hæc dum cum lacrymis magnisque
 suspiriis ad comprimores desolatos loquerentur,
 universorum revixit spiritus, et deinceps stabiles
 cum eis in omni angustia permanserunt nullam ab-
 hinc fugam meditantes. Willhelmus et itidem Wil-

Ihelmus, Stephanus et eorum consocii formidolosi et profugi aptant naves, remos et vela alto mari inferuntur, Constantinopolim remeare disponentes, relictis fratribus in obsidione, quos nunquam a manibus Corbaban liberari posse existimabant.

CAP. XL. — *Quomodo praedicti viri Græcum imperatorem ab auxilio fratrum revocaverint.*

Aliquanto autem tempore cum navigassent, in quibusdam insulis de regno Græcorum pernctantes, vel propter motum maris commorantes, intellexerunt Christianum imperatorem Græcorum ad urbem Finiminis pervenisse, in comitatu magno et apparatu copioso, ad succurrendum peregrinis, sicut fide promiserat, quando sacramento et fœdere percusso juncti sunt illi in amicitiam. Is Turcopolos, Pincenarios, Comanitas, Bulgaros, arcu doctos et sagitta, Danaosque bipennium armatura dimicare peritissimos, Gallos exsules, exercitum simul conductitium, populum diversi generis a desertis locis et montanis et a maritimis insulis, ab omni scilicet regno suo spatiosissimo, ad quadraginta millia contraxit. Hunc praedicti principes in hac fortitudine armatorum virorum, equorum atque in copiis cibariorum, tentoriorum, mulorum ac camelorum invenerunt et cum eo novum exercitum Gallorum, circiter quadraginta millia, per longam hiemem congregatum, Tatinum quoque truncatæ naris, qui similiter timore attonitus, in falsa fide a sociis recesserat ad ipsum imperatorem, propter promissum auxilium legationem laturus, quam minime fideliter peregit, non ultra Antiochiam reversus. Imperator ingressos ad se principes recognoscens, miratur valde quomodo a sociis divisi habeantur, ac percontatur de statu fidelium Christi commilitonum, de salute ducis Godefridi, Reynmundi comitis et episcopi Podiensis, utrum in prospero vel adverso eorum res sita sit. Respondent eos minime in prosperitate et salute esse, sed sic obsessos a Corbaban, principe Corrozan, et a nationibus gentilium, ut ne unus quidem pateat aditus vel exitus a tam spatiosa urbe, et quod nunquam manus illorum, nisi furtim aliqui possint evadere. Deferebant autem quanta fame ardeantur, quomodo mercatores et naves odio illorum Turci attrivissent. Nullum vero ex omnibus vivere posse fatebantur a facie tantæ multitudinis, seipsum vix in astutia sua liberatos, suggerentes imperatori ut rediret, nec frustra suum exercitum vexaret ad tantas hostium copias.

CAP. XLI. — *Alii quidam principes fugam meditates bonorum virorum exhortationibus retinentur.*

Imperator his Christianorum auditis periculis, et gentilium copiis compertis, cum primatibus suis habito consilio, tremens ac stupefactus, protinus totum redire præcepit exercitum. Quin terram Romanicæ, quondam injuste a Solymano sibi ablatam, sed nunc peregrinorum viribus restitutam, incendio et præda vastavit, urbes et præsidia universa subvertit, ne forte a Solymano recuperata illi servitio prodessent. Tantus ergo rumor imperatoris regressi, et sui exer-

citatus dispersi, mœnia Antiochiæ transvolans, peregrinorum corda magno dolore inflixit, et mollior daciæ ab eorum excussit animis. Ideo sæpius principes exercitus Christi consilium conferebant, quoniam si aliqua arte valerent, clam ab urbe recedens humile vulgus illic in periculo relinqueret. Godefridus, Robertus Flandrensis et episcopus Podiensis intelligentes, iterum eos confortare ceperunt, sic ad universos loquentes: « Non timere neque formidet cor vestrum in hac imperatoris gata reversione. Potens est Deus de manu illorum nos liberare. Tantum stabiles estote in se Christi, et nunquam fraudem hanc in fratres faciatis, ut fugam, clam ab eis subtrahat. Procul dubio enim si fugam inieritis præ timore micorum, Corbaban et omnis multitudo illius persequentur; et nequaquam manus illorum elatis, cum primum fama vestræ fugæ ad aures pervenerit. Stamus igitur, et in proposito vestro in nomine Domini moriamur. » Ad hæc verba omnes stabiles facti sunt, et cum fratribus vivere statuerunt.

CAP. XLII. — *De milite Christiano, cujus equus fugiente cecidit.*

Corbaban et omnes legiones gentilium, audientis imperatoris recessu, amplius assultu invalescentes in globis suis e castris procedentes, insidiantes si quis ab urbe procederet, quem solito more decipere possent. Quadam igitur die quosdam Turcos sub eadem intentione in globo quadraginta milium ab hospitio tabernaculorum egressos, Christianorum mœnibus urbis speculantur. Quibus, licet times exterriti de adversis sibi rebus, protinus trans Fennæ aliqui armati occurrerunt, sed extempore ipsis Turcis repressi, trans vadum fugientes steterunt in littore, videntes se famelicorum equis cursibus non posse contendere. Tandem post pernam sagittarum grandinem, Turcos procul abire remeantes quidam robusti pectoris miles, adhuc equi fidens virtute, et sociorum vires post se sequi existimans, immoderato cursu persequens sed nemine sociorum ad auxilium sequi præsumens, duo atrocissimi equites ex globo in faciem persequens equos laxis frenis rejiciunt, et in fugam rediunt. Loca equorum urgent levitate, remensis eadem loca socios novalibus: cui in impetu et offensione per equus humi totus corruit, et sic fere in extremo loci sue constitutus est. Lapsus itaque et auxilio perditus, cum jam prope ad feriendum additus carnifices, sic equi eorum immobiles persisteret calcaria obliti, ac si in fronte percussi, retrorsum compellerentur, donec peregrinus miles equum pedibus resurgentem ascenderet, et Deo ac Domini Jesu Christo donante, fugam ad sociorum stationem iteraret. Universi in littore et mœnibus ad spectantem præ gaudio lacrymati sunt, sic incolam loci tre recepto, in cuius liberatione manifeste dignus Dei adfuisse experti sunt.

CAP. XLIII. — *De inventione Dominicæ lanceæ.*

In hac itaque famis afflictione quam audistis, et ore obsidionis, et sollicitudine insidiarum assulmque quos a foris Turci adhuc assidue infereant, populoque Dei humiliato ac desperato, clericus clam de terra Provinciæ per visionem sibi lanceam revelatam asseruit, qua Dominus noster Jesus Christus in latere perforatus est. Hic enim clericus scopo Podiensi, domino Reymero, et Reymundo niti locum, quo pretiosum thesaurum lanceæ reperiunt, retulit, videlicet in ecclesia B. Petri apostolorum principis, visionem suam sub omni veritate, qua tulit, attestatus. Qui verbis illius credentes, ad eum quem clericus assererat, communi decreto perierunt. In quo fodientes, lanceam, sicut a clerico licerant, invenerunt; inventam autem in præsentem omnium Christianorum principum in ipso oratio protulerunt, plurimum hanc divulgantes et pro pretioso involventes. In hujus denique invenne spes et lætitia magna facta est in populo Christianorum, qui non modica celebritate et oblatione numerabilis auri et argenti hanc venerati sunt.

P. XLIV. — *Ubi Petrus legatione fungitur apud Corbahan, principem obsidionis.*

Transactis deinde aliquot diebus, omnis primatus duces Christiani exercitus adhuc hæsitantes et læ diffidentes in tot adversitatibus, et famis pestilentia, bellumque cum tot nationibus committere etuentes, eo quod viribus hominum et equorum letudine exhausti essent, consilio inito, decreverunt legationem mittere Corbahan magistro et principi exercitus et obsidionis. Sed neminem invenerunt qui tam ferocissimo et superbo loqui auderet, ousque Petrus, qui principium hujus viæ exstitit, iturum indubitanter obtulit, et homini magnificientia dicturum. Sine mora injuncta sibi legatione duce Godefrido, Boemundo et aliis principibus, Petrus prædictus statura pusillus, sed meritis magnus, ad tentorium Corbahan, in medio gentilium er præsumens, Deo protegente solus pervenit. Cui er interpretes nuntia Christianorum in hunc modum tulit: « Corbahan, princeps clarissime et gloriosissime in tuo regno, nuntius sum Godefridi ducis, oemundi et principum totius Christianæ multitudinis: decreta et consilium eorum, quod porto, ne edigneris accipere. Ductores Christiani exercitus ecreverunt, si Christo Domino, qui verus est Deus Dei Filius, credere concesseris, et gentilium spuritiis abrenuntiaveris, tui fieri milites, et Antiochiam ivitatem in manu tua restituentes, tibi sicut domino et principi servire parati sunt. » Quod audire, e dum facere, contempsit. Petrum vero Eremitam acrilogos ritus suos et sectam gentilium edocet, asserens se nunquam ab hac recedere.

CAP. XLV. — *Item de eodem, et quam tumide princeps verba legationis acceperit.*

Petrus, audito Corbahan, nempe quod in derisum nomen et admonitionem Christianæ fidei acciperet, alia ei aperuit nuntia: « Visum est, inquit, adhuc

A Christianis principibus, quandoquidem tam egregios homines tibi subdi recusas, et Christianus fieri renuntias, ut viginti tirones de tua eligas multitudine, quod etiam Christiani facient, et datis utrinque obsidibus, et facto juramento utrinque tu in deo tuo, ipsi in Deo suo, singulari certamine in medio confligant. Et si Christianis victoria non contigerit, ipsi in terram suam pacifice et sine damno redeant, Antiochiam tibi reddentes; si vero tui triumphare nequiverint, pacifice tu tuique ab obsidione repedes, urbem et terram nobis relinquentes, et non patiaris tantum exercitum perire mutuo confligentem. Si autem hoc a Christianis decretum contempseris, certus sis quia crastina luce universi tecum prælia conserent. » Corbahan, his auditis, Petro in superbia magna respondit: « Unum, Petre, te scire volo quod Christiani eligant, scilicet ut omnis imberbis juvenis ad nos transeant, mihi et domino meo, regi Corrozan, servientes, quos magnis beneficiis et muneribus ditabimus; puellæ adhuc intactæ similiter ad nos accessum habeant et vivendi licentiam; barbati vero et aliquam canitiem habentes cum mulieribus nuptis decollandi sunt. Alioqui nulli parcam ætati, sed omnes delebo in ore gladii; quos autem voluero, in catenis et vinculis ferreis abducam. » Hoc dicto ostendit ei omnis generis catenarum et vinculorum copiam innumerabilem et inauditam.

CAP. XLVI. — *Petrus revertitur, responsio majoribus aperitur, et quid facto opus sit in commune discutitur.*

C Petrus ad hæc a Corbahan accepta licentia redeundi, urbem Antiochiam introivit, renuntiaturus jactantiam quam audiverat a Corbahan. Et ecce universi principes in circuitu Petri conglobantur cum cæteris Christianis militibus, quid Corbahan responderit, auscultare desiderantes et scire utrum bellum attulerit, aut aliquod sædus pacis constituendæ. Petrus circumfusus fidelium turbis, Corbahan bellum desiderare indicat, nihilque nisi in superbia magna et fiducia multitudinis suæ locutum fuisse asserit, et cætera minarum, quæ audierat, referre incipit. Sed eum procedere ulterius dux Godefridus non patitur; sed seorsum ductum monuit, ne quidquam de omnibus quæ audierat ulli indicet, ne populus, præ timore et angustia deficiens, a bello subtraheretur. Jam trium hebdomadarum et totidem dierum processerat tempus quo populus Christianus obsessus cepit angustari penuria necessariorum et defecti-one panis. Unde non ultra sufferre hæc valentes, invicem consultum vadunt magni et parvi, dicentes utilius esse mori in bello quam fame tam crudeli perire, et de die in diem populum attenuari et mori.

CAP. XLVII. — *Bellum indicitur, omnes quasi morituri in crastinum præparantur, et distributæ acies sub ducibus ordinantur.*

Ad hanc vocem conquerentis populi indicitur bellum crastina die futurum: omnibusque jubetur ut in orationibus pernoctent, et delictorum suorum

confessionibus purgati, Dominici corporis et sanguinis sacramento muniuntur, sicque in primo diei diluculo armis accingantur. Mane autem facto, omnes in armis, loriceis et galeis, Christiani milites convenerunt quarta Kal. Julii, et acies ordinant adhuc intra urbem commorantes. Hugonem Magnum, fratrem regis Franciæ, præfecerunt primæ aciei ductorem, et signiferum constituerunt equitum et peditum. Robertus, comes Flandriæ, et Robertus, princeps Northmanorum, duabus præficiuntur aciebus, et sic juncti hi duo propinqui in uno latere constituuntur. Episcopus vero Podiensis suam per se aciem versus montana dirigebat, erecta in medio illius cuneo lancea, quam repperant, et in manibus cujusdam clerici constituta. Petrus de Stadeneis, Reinardus de Tul, frater ejus Wernerus de Greis, Henricus de Ascha, Reinardus de Hemersbach, Walterus de Dromedart, suum cuneum regere disponuntur versus hæc montana et viam quæ ducit ad portum maris Simeonis prædicti quondam eremitæ. Comes Reinboldus de Oringis, Lodewicus de Monzons, Lambertus filius Canonis de Monte acuto, unus aciei ordini præesse destinantur. Dux Godelfridus cum Teutonicis, Alemanis, Bawaris, Saxonibus, Lotharingis, ex duobus millibus equitum et peditum suam aciem composuit, quorum manus et gladius solet esse sævissimus in cervicibus inimicorum. Tankradus, solus suam aciem ex equitibus et peditibus constituit. Hugo de S. Paulo, et filius ejus Engelradus, Thomas de Feria castro, Baldewinus de Burg, Robertus filius Gerhardi, Reymundus de Peleiz, Reinoldus Belvacensis, Walo de Calmont, Everhardus de Poisat, Drogo de Monzei, Rudolfus filius Godelfridi, Conans Britannus, Rudolfus similiter Britannus, hi omnes duas acies regere eliguntur. Gastus de Berdeiz, Gerhardus de Rosselon civitate, Willhelmus de Montpelir, acie tantum una contenti sunt. Boemundus de Sicilia in extrema acie, quæ erat densissima, equitibus et peditibus ductor attulatur, ut cæteras acies tueretur, et forte auxilio indigentibus subveniret.

CAP. XLVIII. — *Relicto in urbe Reymundo comite, fideles portis erumpunt, quibus gentiles a magistra arce signo accepto occurrunt.*

Sic omnibus istis ordinatis et dispositis, comitem Reymundum, aliquantulum infirmitate laborantem, ad tuendam urbem propter Turcos, qui erant in eminentiore arce cum Sansadonia, filio Darsiani, reliquerunt cum plurima virtute Christianorum. Hoc expleto, omnes unanimiter, sicut ordinati erant, et principes singuli cum suis aciebus aperta porta qua porrigitur trans Fernam pons lapideus, adversus Barbarorum legiones procedere decreverunt, in vexillis mille variis et decoris, in loriceis et galeis. Corbahan similiter et Solymanus in dextro et sinistro cornu, in fronte et a tergo, multiplices statuunt acies, arcus osseos et corneos in manibus ad pugnandum tenentes, celerique pede a castris proce-

Ad dentes, Christianis obviam invehuntur, ut in grandine sagittarum certamen ineant, buccina et cornibus intolerabili clamore intonantes. Puderant enim sibi non solum ex legatione Petri bellum in crastino eis prædixerat affuturum, quotidie suspecti et solliciti erant ne Christiani inproviso bellum cum eis committerent. Ubi arcem Sansadoniæ nuntios assidue dirigebant, tenus si quando persentiret Christianos armari, hortari ad pugnam, eis nuntiaret, eo quod ab eis in supercilio montis sita, spectaculum rerum versarum undique in urbe habuerit: quo et ipsi rati et cuneati occurrere possent, et minus per Galli nocerent. Sansadonia nuntia mittere per sed pannum latissimum nigerrimi et horridi loris, in summitate hastarum præfixum, in cuius arcis erigere pollicetur, deinde horrida voce vehementer perstreperet et ita gentiles certos dedere de apparatu belli Christianorum. Hunc in pannum fuscum in signum conserendi Martis erigunt in montanis, super ipsam prædictam arcem in eadem hora qua Christianorum apparatus super diluculo fieri cœperunt, et acies ordinabantur. Viso hoc signo, etiam gentiles ad resistendum viderent, arma et acies ordinarent. Protinus per bujus signo et fragore buccinæ, horribiliter tonitruum præmoniti, densantur et cuneantur, et Christiani in occursum tendunt, ab equis circiter millia descendentes, ad prohibendum pontem quæ fluvii transitum.

CAP. XLIX. — *Christi populus in prima acie gentilium fumo impeditur.*

Christiani autem principes in eadem porta nati et conglobati, suspicantes ac præscientes Turcos in arcu et sagitta sibi in exitu suo adversum omnem manum sagittariorum pedestris vulgum miserunt a porta trans pontem et fluvium. Qui Deo favente pontem anticipantes, in Turcorum sagitta infestos irruerunt, scuto tectis petentes resistentes, et a loco amoventes, quousque ad stationem equorum ipsorum sagitta Christianorum transvolante, perventum est. Turci itaque, qui pontem ab equis descendentes pede præcurrentes videntes se non posse obsistere, nec viros Christianos a ponte abigere, sed equos suos posse se tantarum grandine perire, versi in fugam et ad equos quantocius properantes, ipsos ascenderunt: et liberum exitum Christianis, licet inviti, concesserunt. Ad hæc Anselmus de Riburgis monte, qui in prima hac acie constitutus cum Hugone Magno gaudens prospero successu et prima victoria fideliter vibrata basta medio Turcorum involvitur; qui deiecit, hos perforat, alios resupinat, et in illorum occisione laborat. Hugo siquidem Magnus videns quod Anselmus sine aliquo timore nec hostes represserat, sine mora advolat, simili cœtum mulctans inimicorum catervas. Robertus Flandrensium princeps, Baldewinus Northmannorum comes, Eustachius quoque, ambobus

titer cum hostilibus cuneis luctabantur, quos **A** nodica strage interemerunt. Solymanus vero Turcorum, miles sævissimus, et Rossilion cons ejus, unus ex quatuor capitalibus Antiochiæ Darsiano rege, cum suis cuneis circiter quin millibus a cætera multitudine sequestrati, rsus hæc montana et viam, quæ respicit ad am Simeonis, festinato contendunt: ut si Christi victi forte illuc fugam meditarentur ad mari-, eis occurrerent, et incautos attererent. Hoc in posito avide ferventes, properata via plus solito, r aciem Reinardi comitis, Petri de Stradeneis, teri de Dromedari, Henrici de Ascha, Reinardi lemersbach, militis illustrissimi, Weneri de s casu irruerunt; quibus subito ad impedimen- **B** ignem projecerunt ab ollis in faciem terræ, eorum transitus erat ad societatem Christianam. Ignis itaque ut hæsit terræ, arreptis herbis is et frondibus siccis veprium, statim vires in udine et amplitudine acquisivit, et sic a vento citata nebula, fumus concrevit tenebrosus, solum- to oculos fidelium obumbrans, et aspectum im- lens.

. L. — *Peregrini multifarie dissipantur; acies Boemundi in mortis articulo posita Godefrido duci runtiatur.*

gitur Turci callide eos post fumi nebulam inse- ntes, errore caliginis dissociatos alios trucidat, alios sagittis transfigebant. Solummodo equis identes velocitate equorum evaserunt, sed non mino illæsi a sagittis: peditum vero trecenti **C** cisi, et pars in vinculis retenta est. Karieth autem reus de civitate Caran, viso Solymani prospero ccessu in contritione aciei Reinardi, Petri, Werri et cæterorum, confidentius iter accelerans, in reuitu una cum principe Damascenorum a montas juxta civitatem et Fernam fluvium descendit, propinquante simul Brodoan de Alapia civitate urcorum, ad coronandam aciem Boemundi, quæ at extrema, peditibus et Francigenis plurimum nsata: quam incurrentes, sagittis et virtute suom irrumpere ac dispergere conati sunt. Oppressi quidem viribus Turcorum, et fraude astutorum ominum circumventi, comitatus Boemundi in mi- rum et auxium globum, quasi oves inter lupos erituræ, cogeantur, nec ultra reniti valebant, sed **D** proximo erat, ut morituri undique ab infidelibus armis involverentur. At Godefridum ducem cum uldagi, Amasa, Boesa et Balduc atrociter dimi- antem, et in nomine Jesu, Filii Dei vivi, trium- dantem, nuntius trans spatium viæ unius, vocis ercurrrens, flebili rogatu pulsatur et admonet, ut respiciat et cognoscat quam in arcto res Boemundi suæque societatis sit sita: quibus, ni cito subveni- ret, omnes in breviæ Turcis consumi asserebat.

CAP. LI. — *Dux hostes fugat et proterit, fratres a porta mortis educit.*

Godefridus dux, ex relatione velocis nuntii Boe- mundi intellecta invasione suæque aciei a Turcis

A fere coronatæ, elevans oculos, jam intuetur quo- modo virtus Boemundi et cohortes illius pondere belli fatigabantur, et vix inimicorum vires suffere- bant. Unde festinus in faciem adversariorum cum Alemanis, Bawaris, Saxonibus, Lotharingis, Teuto- tonicis, et Romanis, qui in sua erant acie, advolat in vexillis ostreis variis et decoris, ut vires genti- lium repelleret, et in angustia positis subveniret. Hugo vero Magnus, qui in exitu primæ aciei a ponte, qui ab urbe trans Farfar porrigitur, fugatis Turcis et attritis, spatium campi cum Christianorum præ- missis sagittariis victor obtinebat, videns quod ducis Godefridi acies et vexilla revertebantur via quæ ducit ad fluvium Farfar, una ipse festinus eod- em itinere ad aciem ducis cum sua legione ad vires et arma augenda refertur, sciens quia hæc parte major angustia belli ingruerat. Moderabantur ambo principes cursus suorum equitum, secundum quod pedites appropinquare poterant. Quos ubi Turci indubitanter in se tendere viderunt ad subve- niendum Christianis consociis, paulatim ab inva- sione et assultu coeperunt subtrahi; et dato dorso remensi viam, ad tabernacula sua fugam arripiunt, duce cum Christianis tironibus atrociter insequente et cædente

CAP. LII. — *Item de eodem.*

Tandem superato quodam humili et modico tor- reute, a montanis defluente, paululum Christianis militibus in valle retardatis, Turci in vertice ejus- dam montis consistentes, ad defensionem frena reji- ciunt, et sagittis suis Gallos insequentes absterre- nituntur. Ad hoc peregrini Teutonici, corda intro- pida habentes, altis vocibus Christi ciomentia invo- cata, obsistentes Turcos indubitanter incurrunt, quos tunc et deinceps sic in fugam continuam mit- tunt, ut non aliquis eorum stare aut remordere in eodem conflictu præsumeret. Boemundus ergo prin- cept magnus, et Adam filius Michaelis, visa virtute Godefridi resistentis, et populum alleviantis, et quia cæde cum suis inter hostium agmina fulminabat, cum omni acie et fortitudine quam ultimus regebat, abruptis moras, et in impetu ac vociferatione per medias Turcorum acies infertur. Quorum immanis- sima strage facta sic campi operiebantur corpori- bus occisorum, quasi grandine hinc et hinc sævis- sime commistis cuneis. Sed, Deo auxiliante, Ingra- vaturn est bellum gentibus; totumque prælii pondus versum est illis in contrarium. Corbahan autem superbus, qui ampliores sibi retinuerat vires et co- pias, et a sinistris Christianorum stationem occu- paverat, nequaquam suis fugitivis et attritis socia ad opem contendere poterat. Nam illi Podiensis epi- scopus cum omni manu Provincialium fortiter in faciem resistebat, eique lanceam Dominicam semper opponebat. Unde colligendum est quod, Deo et Do- mino nostro Jesu operante, virtus illius, divinitus sibi timore immixto, clanguit, et corda suorum fro- muerunt: quia sic immobilis permanebat in obsta- culo et visione cælestis armaturæ, ac si omnis

pugnae immemor cum infinito suo satellite habere-
retur.

CAP. LIII.—*Corbahan, victis suis, spem vivendi ponit
in fuga, quem Podiensis episcopus insectatur.*

Sic, Deo volente, in stupore et extasi posito quidam adfuit, sinistra illi portans nuntia, et dicens: « Corbahan, princeps illustrissime, quid longius moram protrahis adversus hanc Christianorum aciem? annon vides quomodo tuus, quem eduxisti, exercitus, victus et atrox fuga dilapsus est? ecce in castra tua tuorumque Galli diffusi spolia auferunt, et res universas colligunt, et ecce sine mora ad te perventuri sunt. » Corbahan hac tristi et dura legatione pulsatus, elevatis oculis videns acies suas fuga defluxisse, continuo ipse cum omni comitatu suo dorsa vertit in fugam, via qua venerat, ad regnum Corrozan et flumen Euphratem insistens. Quem sacer episcopus cum omni acie sua persecutus est, non longe tamen, præ defectione equorum et peditum lassitudine. Defecerant enim Christiani equi quos a Gallia eduxerant, præ diversis plagis, ut affirmant ex veritate qui aderant. Nam vix ducenti supererant equi bello apti, in die qua prælium cum tot nationibus gentilium commiserunt.

CAP. LIV. — *Ubi notantur principes qui præ inopia mendicant.*

Plurimi siquidem egregii milites et nobilissimi, quorum latet numerus, equis mortuis et præ famis inopia consumptis, in numero peditum computati, pedites prælia discebant, qui a pueri ævo semper equis assueti et invecti certamen inire solebant. Ex his vero egregiis viris, qui mulum aut asinum, vel vile jumentum, vel palefridum tunc acquirere poterat, pro equo utebatur: inter quos fortissimi et ditissimi sua in terra principes asino insidentes certamen inierunt: nec mirum. Nam diu deficiente illis proprio sumptu, egentes mendicaverant, et suis armis venditis propter inopiam, armis Turcorum insuetis et incongruis in bello utebantur. Horum in numero Hartmanus, dives et nobilissimus, unus de præpotentibus in terra Alemaniarum fuisse, asinoque insidens, umbonem Turci et gladium tantum in die illo ad pugnam habuisse perhibetur: nec mirum. Nam rebus omnibus exhaustus, lorica, galea et armis venditis, diu mendicaverat, et eo fere pervenerat, quod nec mendicando vivere poterat. Pervenerat una Henricus de Ascha, miles nobilis et laude militari dignus. Sed dux Godefridus gloriosus, illorum misertus, panem unum cum portione carnis vel piscis ex proprio sumptu Hartmano constituit; Henricum vero, quia miles et homo suus multis sibi servierat annis et bellorum periculis, convivam et mensæ suæ socium attulavit.

CAP. LV. — *De eadem re, et fuga et cæde hostium.*

Super his miseriis et attenuationibus nobilium procerum, mirantur solummodo hi qui nunquam huic simile audierunt, nec mala viderunt, quæ in tam longo exilio contigerunt tam egregiis viris, sed non mirantur qui ipsum ducem Godefridum et

A Robertum, principem Flandriæ, ad ultimæ rebus et equis se vidisse testati sunt. Eadem dux Godefridus, qui equum, in quo de bello sedit, dono comitis Reymundi suscepit, prece extortam. Nam defecerat illi per angustia memoratæ famis, et nimia largitione mosynarum et rerum, quas in mendicis et militibus expendit. Egit pariter Robertus similis et potentissimus princeps pinguis Flandriæ quem sæpius in exercitu mendicasse assertum affuerunt et oculis inspexerunt; ipsamque quem in die belli ascenderat, mendicando visse, multorum relatione didicimus. His et equis, labore acquisitis, nunc tam egregii in die belli invicti adversus infidelium acies **B** derantes Corbahan cum omni comitatu se vertisse, veloci cursu post eum frena decedendoque et sternendo fuga deficientes et testes, in spatio trium milliarium sine intermissione insecuti sunt. Tankradus, qui etiam Christianorum aciem dirigebat, ut fugam persensit adversam una cum equestri manu in cæde illorum accitit, quos via sex milliarium fugientes visit est. Corbahan, viso snorum diffugio et extrema dispersione, semper intendebat fugæ, quousque Euphratem, fluvium magnum, perveniens, cæcis navigio elapsus est.

CAP. LVI. — *De direptione castrorum et diripiendis vinculis.*

C Illis præfatis Christianorum principibus et micorum cædi et insecutioni intendentibus, comitis Reymundi et episcopi Reymeri præhians, et spoliis Turcorum, in loco eodem quæria data est, parum persequens, permansit; et spolia auri, bysantiorum, frumenti, vinorum et papilionum deprædata est. Alii qui pugnae intenti erant, videntes illos spoliis inferre, eadem avaritia corrupti, manus prædæ injicientes, cum spoliis copiosis et in laude et lætitia et voce exsultationis Antiochi reversi sunt: et qui ante inopes erant et famem nunc omnibus bonis satii sunt. Codices vero in iisdem castris gentilium reperiuntur quibus sacrilegi ritus Sarracenorum et Turcorum inscripti erant, et nefanda crimina ariolorum aruspicum cum characteribus execrabilibus, vinculorum, laqueorum ex funibus et coriisque taurinis et equinis diversa genera in tentoriis reperta sunt ad vinculandos Christianos quæ omnia Antiochiam allata sunt, plurimo numero infinita, cum plurimis rebus et tentoriis, et tentorio ipsius Corbahan, quod in modum circi turribus et mœnibus diversi coloris et pretiosis ricis adificatum erat. Habebat idem mirabile tentorium vicos a se defluentes, in quibus duo homines millia spatiose habitasse referuntur. Mulieres pariter teneri et adhuc lactantes, quotquot in castris capti sunt, alii trucidati, alii equorum pedibus calcati, misero et lacero cadavere campos implete

, destituti suorum auxilio gentilium de bello A etiam in obsidione urbis Antiochiæ mira et inaudita
 i vertentium. Cætera quæ in hoc bello acta gesta sunt, nullius stylo, nullius memoria æstimo
 , tam in populo Christiano quam gentili, quæ retinenda, tot tamque diversa fuisse referuntur.

LIBER QUINTUS.

UT PRIMUM. — *De divinorum mysteriorum restitutione, et de patriarchæ recollatione.*

ccepta hac victoria in campo Antiochiæ, magnæ egie civitatis Syriæ, episcopus Podiënsis et cæ principes, a fuga et cæde exercitus Corbahan ersi in præfatæ urbis mœnia, basilicam B. Petri stoli, quam Turci suis sacrilegis ritibus profa- B erant, ab omni inquinamento mundantes, altaria eta, quæ subversa erant, in omni honestate edificaverunt, imaginem vero Domini nostri Jesu isti et figuras sanctorum, quas in modum viven- personæ obcæcatas et obductas cœmento obscu- erant, summa reverentia renovabant, cultores olicos in exsequendis ibidem divinis mysteriis tituentes in omni clero tam Græcorum quam tinorum. Deinde ex ostro purissimo et serico etioso et reliquis ornamentis, quæ in Antiochia nt reperta, infulas, dalmaticas, cappas et omnem corem ad usus ecclesiarum Dei vivi fieri consti- erunt, quibus divina officia in templo B. Petri lebraturi sacerdotes et ministri ornarentur, vel ando in processione Dominicarum dierum, aut in C lebri festo, ad oratorium S. Mariæ, matris Domini stri Jesu Christi, in psalmis et hymnis migrarent. De idem oratorium brevi intervallo distans ab ec- esia B. Petri, adhuc ab iisdem Turcis inviolatum intactum permansit, et Christianis, inter se post bi subjugatam urbem dono et licentia eorum com- orantibus, solummodo concessum est. Patriarcham ro urbis, virum clarissimum et Christianissimum, æm Turci, cum adhuc Christianorum obsidione recundarentur, sæpius funibus astrictum vivum ad oenia suspenderunt in oculis omnium, ad augendas hristiano populo molestias, et cujus pedes frequenter ompedum læsione attriverant, decenter in cathedra a relocaverunt, et principem Antiochiæ cum omni bjectione et religione præfecerunt.

AP. II. — *Quibus principibus subjecta sit Antiochia.*

His itaque divinis rebus prælatis et præordinatis, Boemundum dominum et advocatum urbis consti- uerunt, eo quod multum in traditione urbis ex- endisset, plurimumque laboris pertulisset, ut ustodias per turres et mœnia adversus Turcorum nsidias faceret. Boemundus assumpta potestate et omio urbis, in præsidio quod in eminentiore loco in montanis habetur, sedem et custodiam suorum posuit, nulla illic Turcorum defensione sibi adversante. Nam audita fuga et contritione suorum, Sansadonias, et qui in arce erant, pariter etiam

ipsi per montana fugerunt, vacuum et immunitum relinquentes præsidium. Verum Reymundus comes de regione Provinciæ, semper insatius desiderio acquirendi, turrim eam, quæ ponti Fernæ inminet versus portum S. Simeonis, invadens, suo munivit satellitio, partemque hanc urbis suæ ditioni subesse coegit. Cæteri vero principes, Godefridus dux, Ro- bertus Flandrensis, Robertus, princeps Northman- norum, cunctique qui non minus laboris circa urbem pertulerant, minime urbi præesse, aut ejus redditus vel tributa sibi impertiri quæsiverunt, uolentes fidem et sacramentum, imperatori Constau- tinopolis factum, violare. Juraverant enim sibi, ut si caperetur Antiochia, quia de regno ejus erat, sicut Nicæa cum omnibus castellis et urbibus, ad regnum ejus pertinentibus, sibi reservarent, suæque majestati restituerent. Ex tunc et deinceps Boemun- dus comiti Reymundo cœpit invidere, sed tamen occulte.

CAP. III. — *De duobus principibus directis, quorum unus perit, alter vix evasit.*

Prædicti vero principes, quibus curæ erat fidem et jusjurandum servare, Baldewinum Hamaicorum comitem, una cum Hugone Magno, fratre regis Franciæ, paulo post victoriam a Deo collatam dî- rerunt in legationem ad ipsum imperatorem Græ- corum, ut causam ab eo investigarent, cur tam impie se gesserit erga populum Dei; et auxilium, quod pollicitus esset, cur in tanta necessitate exhi- bere neglexerit, cum in aliquo eos fallaces aut se- ductores adhuc invenire nequiverit. Injunctum est etiam illis ut eidem imperatori dicerent quomodo ab omni promissione et sacramento principes exercitus soluti haberentur, eo quod omnia quæ promiserat auxilia ex timidorum et fugitivorum suggestione mentitus esset. Sic quidem duo prædicti principes, assumpta sociorum confratrum legatione, ad ipsum imperatorem viam insistant per mediam Romaniam. Ubi in confinio Nicææ in insidias Turcopolorum forte inciderunt, non a dextris vel a sinistris declinare valentes. Turcopoli itaque, gens impia et dicta Chri- stiana nomine non opere, qui et Turco patre et Græca matre procreati, videntes viros sibi inter manus oblatos, subito irruerunt in eos, Baldewi- numque, qui Hugonem aliquantulum præcesserat, ut aiunt, sagittis confixerunt; quidam vero asserunt quod vivum illum et captivum abduxerint; sed latet usque in hodiernum diem, quo fine tam nobilissimus

pugnæ immemor cum infulto suo satellite habetur.

CAP. LIII. — *Corbahan, victis suis, spem vivendi ponit in fuga, quem Podiensis episcopus insectatur.*

Sic, Deo volente, in stupore et extasi posito quidam adfuit, sinistra illi portans nuntia, et dicens: « Corbahan, princeps illustrissime, quid longius moram protrahis adversus hanc Christianorum aciem? annon vides quomodo tuus, quem eduxisti, exercitus, victus et attritus fuga dilapsus est? ecce in castra tua tuorumque Galli diffusi spolia auferunt, et res universas colligunt, et ecce sine mora ad te perventuri sunt. » Corbahan hac tristi et dura legatione pulsatus, elevatis oculis videns acies suas fugâ defluxisse, continuo ipse cum omni comitatu suo dorsa vertit in fugam, via qua venerat, ad regnum Corrozan et flumen Euphratem insistens. Quem sacer episcopus cum omni acie sua persecutus est, non longe tamen, præ defectione equorum et peditum lassitudine. Defecerant enim Christianis equi quos a Gallia eduxerant, præ diversis plagis, ut affirmant ex veritate qui aderant. Nam vix ducenti supererant equi bello apti, in die qua prælium cum tot nationibus gentilium commiserunt.

CAP. LIV. — *Ubi notantur principes qui præ inopia mendicant.*

Plurimi siquidem egregii milites et nobilissimi, quorum latet numerus, equis mortuis et præ famis inopia consumptis, in numero peditum computati, pedites prælia discebant, qui a pueri ævo semper equis assueti et invecti certamen inire solebant. Ex his vero egregiis viris, qui mulum aut asinum, vel vile jumentum, vel palefridum tunc acquirere poterat, pro equo utebatur: inter quos fortissimi et ditissimi sua in terra principes asino insidentes certamen inierunt: nec mirum. Nam diu deficiente illis proprio sumptu, egentes mendicaverant, et suis armis venditis propter inopiam, armis Turcorum insuetis et incongruis in bello utebantur. Horum in numero Hartmanus, dives et nobilissimus, unus de præpotentibus in terra Alemaniarum fuisse, asinoque insidens, umbonem Turci et gladium tantum in die illo ad pugnam habuisse perhibetur: nec mirum. Nam rebus omnibus exhaustus, lorica, galea et armis venditis, diu mendicaverat, et eo fere pervenerat, quod nec mendicando vivere poterat. Pervenerat una Henricus de Ascha, miles nobilis et laude militari dignus. Sed dux Godefridus gloriosus, illorum misertus, panem unum cum portione carnis vel piscis ex proprio sumptu Hartmano constituit; Henricum vero, quia miles et homo suus multis sibi servierat annis et bellorum periculis, convivam et mensæ suæ socium adiulavit.

CAP. LV. — *De eadem re, et fuga et cæde hostium.*

Super his miseriis et attenuationibus nobilium procerum, mirantur solummodo hi qui nunquam huic simile audierunt, nec mala viderunt, quæ in tam longo exilio contigerunt tam egregiis viris, sed non mirantur qui ipsum ducem Godefridum et

A Robertum, principem Flandriæ, ad ultimum rebus et equis se vidisse testati sunt. Egit enim dux Godefridus, qui equum, in quo die belli sedit, dono comitis Reymundi suscepit, prece extortum. Nam defecerat illi pecunia angustia memoratæ famis, et nimia largitione mosynarum et rerum, quas in mendicis et armatis militibus expendit. Egit pariter Robertus, simul et potentissimus princeps pinguis Flandriæ, quem sæpius in exercitu mendicasse asserere affuerunt et oculis inspexerunt; ipsumque a quem in die belli ascenderat, mendicando ad visse, multorum relatione didicimus. His de equis, labore acquisitis, nunc tam egregii prælii in die belli invicti adversus infidelium acies, derantes Corbahan cum omni comitatu suo, vertisse, veloci cursu post eum frena dimitte cædendoque et sternendo fuga deficientes et testes, in spatio trium milliarium sine intermissione insecuti sunt. Tankradus, qui etiam Christianorum aciem dirigebat, ut fugam persensit adversarius, una cum equestri manu in cæde illorum afflicter, quos via sex milliarium fugientes insecutus est. Corbahan, viso suorum diffugio et exercitus dispersione, semper intendebat fugæ, quousque Euphratem, fluvium magnum, perveniens, cum navigio elapsus est.

CAP. LVI. — *De direptione castrorum et dirivinculorum.*

C His præfatis Christianorum principibus armatorum cædi et insecutioni intendentibus, comitis Reymundi et episcopi Reymeri prælians, et spoliis Turcorum, in loco eodem quæ prælia data est, parum persequens, permansit; et præda spolia auri, bysantiarum, frumenti, vinorum et papilionum deprædata est. Alii qui pugnae intenti erant, videntes illos spoliis inferre, eadem avaritia corrupti, manus sine prædæ injicientes, cum spoliis copiosis et in laude et lætitia et voce exsultationis Antiochie reversi sunt: et qui ante inopes erant et famem nunc omnibus bonis satiati sunt. Codices vero in iisdem castris gentilium reperiuntur quibus sacrilegi ritus Sarracenorum et Turcorum inscripti erant, et nefanda crimina ariolorum aruspicum cum characteribus execrabilibus, canum, vinculorum, laqueorum ex funibus et coriisque taurinis et equinis diversa genera in tentoriis reperta sunt ad vinculandos Christianos quæ omnia Antiochiam allata sunt, plurimo numero infinita, cum plurimis rebus et tentoriis, et in tentorio ipsius Corbahan, quod in modum circi turribus et mœnibus diversi coloris et pretiosis rici ædificatum erat. Habebat idem mirabile tentorium vicos a se defluentes, in quibus duo homines millia spatiose habitasse referuntur. Mulieres, per teneri et adhuc lactantes, quotquot in castris capti sunt, alii trucidati, alii equorum pedibus calcati, misero et lacero cadavere campos imple-

, destituti suorum auxilio gentilium de bello A etiam in obsidione urbis Antiochiæ mira et inaudita
 i vertentium. Cætera quæ in hoc bello acta gesta sunt, nullius stylo, nullius memoria æstimo
 , tam in populo Christiano quam gentili, quæ retinenda, tot tamque diversa fuisse referuntur.

LIBER QUINTUS.

UT PRIMUM. — *De divinorum mysteriorum restitutione, et de patriarchæ recollatione.*

ccepta hac victoria in campo Antiochiæ, magnæ
 egie civitatis Syriæ, episcopus Podiensis et cæ-
 principes, a fuga et cæde exercitus Corbahan
 ersi in præfatæ urbis mœnia, basilicam B. Petri
 stoli, quam Turci suis sacrilegis ritibus profa-
 erant, ab omni inquinamento mundantes, altaria
 eta, quæ subversa erant, in omni honestate
 edificaverunt, imaginem vero Domini nostri Jesu
 isti et figuras sanctorum, quas in modum viven-
 personæ obcæcatas et obductas cœmento obscu-
 erant, summa reverentia renovabant, cultores
 holicos in exsequendis ibidem divinis mysteriis
 tituentes in omni clero tam Græcorum quam
 tinorum. Deinde ex ostro purissimo et serico
 etioso et reliquis ornamentis, quæ in Antiochia
 nt reperta, infulas, dalmaticas, cappas et omnem
 corem ad usus ecclesiarum Dei vivi fieri consti-
 erunt, quibus divina officia in templo B. Petri
 lebraturi sacerdotes et ministri ornarentur, vel
 ando in processione Dominicarum dierum, aut in
 lebri festo, ad oratorium S. Mariæ, matris Domini
 stri Jesu Christi, in psalmis et hymnis migrarent.
 ce idem oratorium brevi intervallo distans ab ec-
 esia B. Petri, adhuc ab iisdem Turcis inviolatum
 intactum permansit, et Christianis, inter se post
 bi subjugatam urbem dono et licentia eorum com-
 orantibus, solummodo concessum est. Patriarcham
 ro urbis, virum clarissimum et Christianissimum,
 æm Turci, cum adhuc Christianorum obsidione
 recundarentur, sæpius funibus astrictum vivum ad
 mœnia suspenderunt in oculis omnium, ad augendas
 hristiano populo molestias, et cujus pedes frequenter
 impedum læsione attriverant, decenter in cathedra
 ia relocaverunt, et principem Antiochiæ cum omni
 ibjectione et religione præfecerunt.

AP. II. — *Quibus principibus subjecta sit Antiochia.*

illis itaque divinis rebus prælatis et præordinatis,
 Boemundum dominum et advocatum urbis consti-
 uerunt, eo quod multum in traditione urbis ex-
 endisset, plurimumque laboris pertulisset, ut
 custodias per turres et mœnia adversus Turcorum
 nsidias faceret. Boemundus assumpta potestate et
 lominio urbis, in præsidio quod in eminentiore
 loco in montanis habetur, sedem et custodiam
 suorum posuit, nulla illic Turcorum defensione sibi
 adversante. Nam audita fuga et contritione suorum,
 Sansadonias, et qui in arce erant, pariter etiam

ipsi per montana sugerunt, vacuum et immunitum
 relinquentes præsidium. Verum Reymundus comes
 de regione Provinciæ, semper insatiatus desiderio
 acquirendi, turrim eam, quæ ponti Fernæ inminet
 versus portum S. Simeonis, invadens, suo munivit
 satellitio, partemque hanc urbis suæ ditioni subesse
 coegit. Cæteri vero principes, Godefridus dux, Ro-
 bertus Flandrensis, Robertus, princeps Northman-
 norum, cunctique qui non minus laboris circa urbem
 pertulerant, minime urbi præesse, aut ejus
 redditus vel tributa sibi impertiri quæsiverunt, no-
 lentes fidem et sacramentum, imperatori Constantinopoli factum, violare. Juraverant enim sibi, ut
 si caperetur Antiochia, quia de regno ejus erat,
 sicut Nicæa cum omnibus castellis et urbibus, ad
 regnum ejus pertinentibus, sibi reservarent, suæque
 majestati restituerent. Ex tunc et deinceps Boemundus
 comiti Reymundo cœpit invidere, sed tamen occulte.

CAP. III. — *De duobus principibus directis, quorum unus perit, alter vix evasit.*

Prædicti vero principes, quibus curæ erat fidem
 et jusjurandum servare, Baldewinum Hamaicorum
 comitem, una cum Hugone Magno, fratre regis
 Franciæ, paulo post victoriam a Deo collatam dî-
 rexerunt in legationem ad ipsum imperatorem Græ-
 corum, ut causam ab eo investigarent, cur tam
 impie se gesserit erga populum Dei; et auxilium,
 quod pollicitus esset, cur in tanta necessitate exhi-
 bere neglexerit, cum in aliquo eos fallaces aut se-
 ductores adhuc invenire nequiverit. Injunctum est
 etiam illis ut eidem imperatori dicerent quomodo ab
 omni promissione et sacramento principes exercitus
 soluti haberentur, eo quod omnia quæ promiserat
 auxilia ex timidorum et fugitivorum suggestionem
 mentitus esset. Sic quidem duo prædicti principes,
 assumpta sociorum confratrum legatione, ad ipsum
 imperatorem viam insistant per mediam Romaniam.
 Ubi in confinio Nicææ in insidias Turcopolorum forte
 inciderunt, non a dextris vel a sinistris declinare
 valentes. Turcopoli itaque, gens impia et dicta Chri-
 stiana nomine non opere, qui et Turco patre et
 Græca matre procreati, videntes viros sibi inter
 manus oblatos, subito irruerunt in eos, Baldewi-
 numque, qui Hugonem aliquantulum præcesserat,
 ut aiunt, sagittis confixerunt; quidam vero asserunt
 quod vivum illum et captivum abduxerint; sed latet
 usque in hodiernum diem, quo fine tam nobilissimus

et Christianissimus princeps perierit. Hugo autem Magnus, qui modico intervallo viam post Baldwinum continuabat, cernens angustias animæ illius, celeri cursu iter remensus est ad silvam quamdam, montibus contiguam, cujus absconsione protectus, manus impiorum invasit.

CAP. IV. — De plaga mortalitatis, quæ facta est in populo Dei.

Post hæc, ex omni parte crebro affluente navigio in cibariis ad portum S. Simeonis, et peregrinis in victoria Dei ab obsidione harbarorum liberatis, felici abundantia cibariorum, omniumque necessarium fructibus, plaga maximæ mortalitatis facta est intra urbem Antiochiam, qua plurima et innumeralis multitudo Christiani exercitus tam nobilium procerum quam humilis vulgi absumpta est. Hac clade mortifera primum venerabilis præsul de Podio percussus, vitam finivit Kal. Augusti: quem nimia lamentatione nobiles et ignobiles descentes, in ipsa basilica S. Petri sepulturæ contulerunt, in eodem loco quo lancea Dominica reperta est. Sepulto itaque tam venerabili sacerdote, amplior et gravior invaluit hæc plaga sævissima, et morte minui adeo Christianorum coepit exercitus, ut per spatium ferme sex mensium vix aliqua oriretur dies, quin centum et quinquaginta vel triginta ad minus, tam nobiles quam ignobiles spiritum vitæ exhalarent. Ejusdem cladis atrocitate Henricus de Ascha, miles nobilis genere, moriens occubuit in castello Turbaysel, illic catholice sepultus. Reinardus pariter de Hemersbach, miles clarissimus opere et genere, vitam amisit, sepultus in atrio basilicæ B. Petri apostolorum principis. Præterea multi tam equites quam pedites, nobiles et ignobiles, monachi et clerici, parvi et magni, quin et sexus femineus, supra centum millia sine ferro morte vastati sunt.

CAP. V. — De insidiis Turcorum, et de quodam Folkeri et uxore ejus.

Interea multi gaudentes pace et victoria, mortalitatemque hanc vitantes, et causa necessariorum dum viam frequenter Rohas insisterent, sperantes aliquid accipere de manu Baldwin, plurimas insidias et cædes a Turcis, qui habitabant in præsidio Hasart, patiebantur, et sæpius capti aliqui abducebantur. Quadam autem die quidam Folkerus, miles egregius, de castro Bullon ortus, dum cum uxore sua, quæ erat formæ elegantis, Rohas cum cæteris fratribus iter faceret, forte in Turcorum insidiantium manus incidit: qui illico cum cæteris, post multam defensionem victus ac decollatus est. Uxor vero illius quia multum præ honestate vultus sui placuit in oculis eorum, capta in præsidium Hasart abducta est. Princeps ergo et dominus præsidii hanc honorifice tractari jussit, dum videret in ejus redemptione aliquid magni pretii consequeretur. Nec diu post, quidam Turcorum miles illustrissimus, qui ad dominum præsidii Hasart in conventionem solidorum venerat, in concupiscentia formæ uxoris Folkeri captus, immoderato amore exarsit, ac

nimum pro eo dominum præsidii efflagit eam dono ejus pro conventionem solidorum jugium accipere mereretur. Quod et acium.

CAP. VI. — De inimicitia inter Brodoan de Alapia principem Hasart.

Miles itaque Turcus nuptiis his lætatus, amplius quam solebat insidias et bellum be domini Hasart inferebat; et prædam de Alapia tate magna Brodoan, cujusdam principis Tur sæpius abduxit, insequentes ad excutienda frequenter captivabat, aut victos detruncebat. Enim ad invicem, inter Brodoan de Alapia principem de Hasart, odium et graves inimicitie actis dehinc aliquot diebus, Brodoan indic quia miles prædictus manusque militum de sæpius sibi adversarentur, de universis civitatis Alapia Turcos suæ ditionis collegit, decreto, Hasart in manu valida obsidens, eret. Hoc comperto, princeps Hasart anxie melius qualiter vires auxiliares acciret, cum quibus congregatis tot millibus Brodoan valeret.

CAP. VII. — Consilium Turci Christianæ adipiscenda Christianorum amicitia.

Ad hæc inter diversa colloquia quæ habebat Turcus, qui Christianam duxerat uxorem, ejusdem conjugis sic principem Hasart adhibens: « An vides, quomodo Brodoan Turcorum manum contrahat et vires, atque millibus te et præsidium quod habes, expugnare disponit? Nunc, si meo vis consilio, Godefridum, ducem Christiani exercitus Antiochiam, fugato Corbahan, potenter amicum, datis dextris, tibi facere non tardabis universam Christianorum opem et comitum hac instanti necessitate scias te adeptum. Enim quod hæc gens Christiana cuncta militari actu et audacia præfertur, et nulli et honore comparantur. Unde nequaquam hoc parvipendas, sed sine dilatione ejus tibi tiam apprehendas; et sic eo fœderato, universos Christianos ad omne tibi scias auxilium volunt. Hic vero princeps, sciens hoc sanum esse consilium, Brodoan ejusque copiis innumeris sic resistere, nuntium Christianæ professionis, Syrum, hominem mire discretum, Godefrido Antiochiam misit, in hæc verba loquentem:

CAP. VIII. — Legatio principis Hasart ad Godefridum ducem, et quomodo dux hæsitat cum Turcis inire.

« Princeps Hasart, Godefrido magno principi duci Christianorum, salutem, et omne quod optari potest. Consilio nostrorum ad te ducem pacem et concordiam inter nos componere, fidem amicitiam statuere, atque ad omnem bellicam necessitatem arma nostra esse communia. Comperimus enim quomodo vir et princeps potens es viribus, et quod auxilium ferre vales tibi confederatis, et levitate a fidei tuæ vinculo poteris resolveri. Unde per omnibus te elegimus, te convenimus, opem et

rimus, fœdus pereutimus, fiducia hac qua
us nostræ fidei semper habeatis. Brodoan de
tate Alapia nobis factus inimicus, Turcorum
ique contraxit auxilia, in brevi ad præsidium
trum Hasart in virtute magna et copioso exercitu
venturus. Cui non in alio auxilio Turcorum prin-
um occurrere et resistere decrevi, sed in manu
, si credere mihi et succurrere non recuses.
lefridus dux, audita hac legatione, consilio suorum
bito, fiduciam statuendæ pacis requirit, hæsitans
Turcorum perfidia sibi suisque aliquo iniquo
chinamento obesse possit, corrupto fœdere sub
qua prave occasionis industria.

P. IX. — *Mahumet, filius principis, duci Godefrido
latur obses: columbæ fœderis nuntiæ emittuntur.*

Audiens vero princeps de Hasart ex legati sui
atione, quia dux et sui de hac concordia hæsi-
t, et non multum in Turcorum promissis confi-
rent, duci filium suum, Mahumet nomine, quem
vere diligebat, obsidem misit, ut certior inter æ-
tuendæ pacis ac fœderis abhinc et deinceps
aderetur. Dux, filio illius obside accepto, fidem et
icitiam cum illo pepigit, et se ad omnia adver-
tia sibi auxiliari et nunquam deficere, stabili
ramento promisit. His ita promissis, diem certam
atuit, qua ad auxilium contra Brodoan Christianum
induceret exercitum, et Turcorum legiones ab
sidiione Hasart, Domino Deo suo Jesu Christo
xiliente, effugaret. Hæc dux dum constanter polli-
atur, legati de præsidio Hasart vehementer jucu-
nti et lætati sunt; et sine mora columbas duas, aves
atas ac domitas, secum allatas eduxerunt a sinu
ro, ac charta, ducis responsis promissisque fideli-
is inscripta, caudis illarum filo innodata, e manibus
is has ad ferenda læta nuntia emiserunt. Dux et
niversi, qui cum eo aderant, de hac avium emissionem
irantur. Sed illico, cur per aves hæc fiant nuntia,
lis a legatis responsum est: « Non dominus noster
ux, ejusque fideles super emissis mirentur columbis,
nas non pueriliter, non frustra, præmisimus; sed
ac de causa præmissæ sunt, ut rapido et incessabili
olatu legationem fidei, quam erga eum habes,
accelerent, et de auxilio tuo certificent, qualiscunque
vobis in via fortuna vel impedimentum occurrerit.
Est et aliud quare hæc aves cum chartulis præmit-
untur, ne si in sinu nostro repertæ fuerint ab ali-
quibus fratribus nostris Turcis, rei mortis damne-
mur. » Jam cum chartis sibi commissis aves avola-
verunt, in solum et mensam ducis Hasart fideliter
reversæ. Princeps autem de Hasart ex more solito
aves domesticas pie suscipiens, chartas intulatas a
caudis earum solvit, secreta ducis Godefridi perlegit,
diem adventus sui ad auxilium, et in quantis milli-
bus Christiani exercitus subveniret, pernoscit.

CAP. X. — *Brodoan Hasart obsidet, Christianorum
supervenit exercitus.*

His perlectis et agnitis, et Godefridi certus ami-
citæ et fidei, præsidium Hasart plurimis militum
munivit armis et copiis Turcorum sibi auxiliantium,

A quas e diversis accivit loca. Et ecce Brodoan la-
manu forti et numero quadraginta millium virorum
Turcorum descendit in campos Hasart, sedemque
in circuitu murorum illius fixis tentoriis locavit,
gravi assultu mœnia et turres de die in diem oppu-
gnans. Vix quinque sederat diebus, et ecce dux
Godefridus in fortitudine multa ab Antiochia est
egressus in vexillis miræ pulchritudinis, in loriceis et
galeis, in sagittisequitum et peditum, spatio dierum
trium iter faciens. Peracta via unius diei, Baldewi-
nus, frater ipsius, a Rohas proficiscens cum tribus
millibus virorum pugnatorum, occurrit in vexillis
per aerem coruscantibus, ex ducis legatione accitus.
At Boemundus et Reymundus vehementi invidia
indignati sunt, quod ipse princeps de Hasart prin-
um ad Godefridum mittens, fœdus inierit, filium-
que suum sibi obsidem mutæ fidei dederit: et ideo
omnino se in hanc ducis expeditionem proficisci
recusarunt.

CAP. XI. — *Boemundus et Reymundus duci Godefrido
associantur: obsidio solvitur, sed per insidias qui-
dam de Christianis occiduntur.*

Dux, jam itinere unius diei expleto, videns quod
principes hi præ invidia remanserant, nec blandis
monitis nec humili prece flecti poterant ut veni-
rent, iterato eis legationem misit, in hunc modum
locutus: « Non decet vos, qui estis columnæ et
ductores Christiani exercitus, ut vos fratres vestros
conchristianos auxilii vestri immunes relinquatis,
occasionem falsam adversum nos sumentes, cum
adhuc in nulla angustia vel necessitate vobis defue-
rimus; sed semper in via hac etiam pro vobis mori
parati fuerimus. Credite procul dubio quod si hodie
remanseritis, nec opem nobis ad id negotium tuleri-
tis, hostes vestri erimus, nec ad ullam causam
ad vos pertinentem ultra pes noster movebitur. »
Boemundus et Reymundus videntes quod manus
universa Christianorum ad vocem ducis Godefridi
viam Hasart insistebat, et quod dux cæterique
confratres eis in ira loquerentur, recordati sunt
quod injuste egissent erga fratres suos; ac compun-
cti, sociis suis tam equitum quam peditum circiter
quatuor millia adunatis, Godefridum via regia secuti,
in regione Hasart associati sunt. Erat numerus
congregatorum principum et eorum exercitus tri-
ginta millia virorum pugnatorum. Brodoan et qui
cum eo in obsidione Hasart convenerant, cognos-
centes quia agmina Christianorum campos vicinos
introissent, a longe e castris eorum ignes in nocte
relucere, et nebulam fumorum ascendere iatuentes,
ex consilio et pari mente castra ab obsidione move-
runt, scientes quod tot millibus resistere minime
valerent. Ex his ad decem millia in circuitu longæ
remotione viæ per notas semitas et montana gra-
dientes, tardatos et subsequentes peregrinos ac
postremos exercitus sagittis a tergo incurrerunt, et
sexcentos subito expugnatos et exterritos, clam
duce et eis, quilongo spatio duorum milliarum præ-
cesserant, in ore gladii percusserunt.

CAP. XII. — *A principe Hasart cum magna gratiarum actione suscipitur dux Godefridus : fœdus renovatur.*

Hanc famam crudelem dux et sui comperientes, equorum velocitate inveci, Turcis a cæde hac revertentibus in valle montium regionis Hasart prope-rata via occurrerunt, non modicam stragem illorum lanceis et gladiis illic facientes. Illis atritis, et fuga per montana et veprium condensa dilapsis, dux et cæteri comprimores ad præsidium Hasart applicuerunt. Quibus princeps illius cum trecentis, galea et lorica fulgenti opertis, occurrit, multas gratiarum actiones referens duci super omnibus quæ ejus auxilio adversus inimicorum vires victrices illis contigerunt. Moxque renovato fœdere, amicitia duci inviolabili conjunctus est in aspectu omnium qui aderant, promittens se stabilem et nunquam alienari a societate ipsius ducis et Christianorum familiaritate ac dilectione. Dux ex consilio suorum viro sibi confœderato galeam, auro et argento mire insertam, et lorica magnæ honestatis contulit, qua Herebrandus de Bullon, miles nobilis et bellico actu insignis, prælia commissurus semper induebatur. Brodoan igitur ab obsidione Hasart fugato, et principe ejusdem præsidii a duce et omnibus primoribus benigne commendato, ac pacifico in sua relato, exercitus Antiochiam repedavit, et in victoria ac pace magna universi principes in ea consederunt.

CAP. XIII. — *Dux, invalescente pestilentia, coactus necessitate temporis, recessit ab Antiochia.*

Post hæc, prædictæ pestilentiae tempestate amplius et validius ingruente, multisque principibus cum plebeia manu morientibus, dux Godefridus, memor quomodo persimili clade olim est Romæ tactus in expeditione quam egit cum Henrico, rege quarto, imperatore Romanorum tertio; et quomodo illic in pestifero mense Augusto quingenti fortissimi milites pluresque nobiles obierint, et plures exterriti, cum ipso Cæsare ab urbe recesserint, nunc idem malum metuens, ab Antiochia recedens, secessit versus montana Pancratii et Corovassillii; et habitavit in urbibus Ravenel et Turbaysel, a fratre Baldewino ante obsidionem Antiochiæ subjugatis, et post transmigrationem suam in Rohas eidem fratri et duci relictis.

CAP. XIV. — *Dux ipse cum paucis Christianis præsidia inimica subvertit.*

In eisdem siquidem præsidiis quidam Armenii fratres, monachico habitu Deo servientes, multas passi calumnias a militibus Pancratii habitantibus in præsidio, præfatis locis Ravenel et Turbaysel contermino, ipsum ducem, videntes virum esse pacificum et amatorem justitiæ, sunt aggressi, querimoniam super illatis sibi injuriis facientes, et super arce Pancratii semper eisdem castellis eorumque habitatoribus infesta. Dux vero Christianissimus querimoniis pauperum Christi pulsatus, et harum injuriarum non immemor, quas sibi idem Pancratius fecerat, cum adhuc a Christianis obsidio circa muros Antio-

chiæ fieret, moleste tulit, omnibus modis de-
tionem sumere meditans. Spoliaverat enim
tius legatos Baldewini, fratris ejusdem ducis
gnis et honorificis donis jam pecuniæ quam e-
rum rerum, dum iter per terram et patriam
agerent, quæ omnia Boemundo principi ad-
nendam cum eo amicitiam mittere non expe-
itaque injuriis et pauperum querimoniis, non
commotus, quinquaginta milites suorum se-
elicens, in lorice, clypeis et lanceis, in latis
lanceis Armeniacis profectus est ad vicinam
in qua noxii prædones Pancratii morabantur.
omni virtute instans, oppugnat repentino
expugnatam flamma et igne humi cogit proce-
viginti ex militibus, quos in ea reperit, ejus
excæcatis in retributionem et vindictam super
injuriarum quas Pancratius sibi Christique pa-
bus inferre præsumpsit. Similiter arx et præ-
Corrovassillii assultu et virtute militum ducis
versis calumniis et injuriis, quas Christianis
rat, crematum, expugnatum, humique pro-
est.

CAP. XV. — *Baldewinus confluentes ad se Chris-
donis plurimis munerat, Turcos edom-
at.*

Duce itaque Godefrido ab Hasart in Anti-
verso, dehinc obside Mahumet in manu
dia suorum Antiochiæ relicto, Turbaysel et
nel profecto, Baldewino vero ab Hasart
Rohas reverso, plurimi de exercitu viri
ignobiles, Drogo de Nabella, Reinardus de
stus de Berdeiz, Folkerus Carnutensis, et
primates et commilitones per centenos et
genos alii equo, alii pede, venerunt ad
Rohas, ut a Baldewino, duce et principe in
et regione facto, pro obsequio militari præmi-
rentur, moram aliquam apud eum facientes.
enim summa necessitate gravati, et longa
tione rebus exhausti necessariis. Affluebant
et accrescebant singulis diebus in numero
tute, dum fere tota civitas obsessa a Gallis
rum hospitalitate occupata est. Baldewinus
de diè in diem in byzantiis auri, in talentis et
argenteis dona plurima conferebat; regionem
cuncta sibi adversantia congressione belli edom-
Turcos et omnes in circuitu subjugabat, donec
dus nobiliores et præpotentes terræ cum eo
serunt.

CAP. XVI. — *Baldewinus conspirantes adversum
proscribit, et custodiæ mancipat.*

Hanc Francorum gentem ab Antiochia et e
locis sic elullire et prævalere in omni actu et
duodecim principes et indigenæ civitatis Rohas
Edessæ intuentes, eorumque consilia suis præpo-
et cum eis de omni re et negotio terræ Baldewini
agere, eosque et eorum decreta plus solito neglig-
vehementi indignatione adversus eum suosque ex-
serunt. Et omnino ab his exterminari metuen-
niminim penituit eos quod Baldewinum ducem
dominum civitati præfecissent. Unde facta est

ratione et missa turcis legatione, traditionem A
us Baldewinum machinabantur, qualiter cum
it occidi aut ab urbe posset depelli. Quod dum
e frequenti et secreto conventu aptarent, qui-
x eis, Enxhu nomine, fidem puram intimo
et mente erga Baldewinum servans, fraudis
entores et consentaneos sibi ex ordine aperuit,
se se suosque et civitatis introitus nocte et die
rum traditione necesse esse tueri, ne impro-
et incautos Turcorum vires et insidias reperire
nt. Baldewinus talem tantamque perfidiam eos
inari nunc veraci relatione, nunc tristis vultus
m imutatione expertus, missa familiari et
a sibi manu Gallorum, unigeros jussit teneri
ceris custodiæ mancipari; omnem vero sub-
iam et pecuniam illorum inauditam suo inferri
io, quam non parce suis sequacibus pro mili-
obsequio expendit.

XVII. — *Baldewinus nimia datione exhaustus,
redemptione captivorum munera suscipit,
osdam excruciat, et urbe depellit.*

inde pluribus diebus evolutis, et multum illis
vita et membrorum salute precantibus, pluri-
que se excusantibus, dona vero non modica per-
atores pro sua redemptione offerentibus, Balde-
us suorum semper consilio ad altiora tendebat,
ns ex ore delatorum quod per vicina castella et
ditiones thesanros ampliores, quodque pretiosius
ebant, a facie Christiani exercitus absconderant.
tremo ex nimia datione et solidorum conven-
e, et magnitudine donorum, quæ non solum
orum primatibus, sed et inferiori manui contu-
t, Baldewinus exhaustus, munera pro relem-
ne captivorum suscipienda concessit. Duorum
um munera recensavit, quos nimium culpato et
s traditionis jussit excæcari. Plures vero vulgi
socios sceleris, amputatis naribus, manibus
pedibus, condemnatos urbe jussit expelli. Non
us a singulis redemptis quam viginti millia by-
tiorum aut triginta aut sexaginta in ærarium
is Baldewini illata sunt, præter mulos et equos,
a argentea plurimamque ornamenta pretiosa. Ab-
die et deiaceps dux Baldewinus in civitate Rohas
tus est metuendus et nomen ejus usque ad ex-
mum terræ divulgatum est virtute præclarus
stems.

P. XVIII. — *De socero Baldewini et de dolo Balas
in præsidio Amacha.*

Socer autem Baldewini, Taphnuz nomine, videns
ia sic de viris perfidiæ ultionem sumpsit, eosque
mnis rerum et tormentis membrorum afflixit, oc-
sione assumpta in munitiones suas in montana
territus fugit, nec ultra revocari potuit, metuens
pro pecunia, quam adhuc debebat, capitalem sub-
et sententiam. Balas quoque de Sororgia civitate,
e recuperandæ civitatis frustratus de manu Bal-
ewini vel quidquam accipiendi propter affluentiam
allorum, et quia cor illius omnino ad eos intende-
at dolos, in secreto cordis sui aptare cœpit quali-

ter Baldewinum ad interitum callido consilio perdu-
ceret. Tandem via reperta iniquæ fraudis, qua eum
decipere aut perdere posset, die quadam, ac si in
puritate fidei, eum circumveniens, sic locutus est :
« Scio quia vir magnæ potentæ es et industriæ, et
non parce eos remuneras, qui tibi in obsequio mili-
tari voluntarii habentur. Unde devovi tacite mecum
ut non solum me, filiosque et uxorem meam in manu
tua commendem, sed et præsidium meum Amacha,
quo terram plurimam subjugare potes, tibi tradam
die quam melius aptam ad id suscipiendum elegeris. »
Baldewinus vero tam benigne et sibi fideliter lo-
quenti, gavisus de susceptione præsidii, apprimè cre-
dedit; et diem statuit, qua secundum verbum Balas
sibi traditio præsidii sine aliquo fieret impedi-
mento.

CAP. XIX. — *Quomodo quidam viri sensati Balde-
winum contra perfidiam Turci muniunt.*

Jam die appropinquante, Balas doli sui non im-
memor, Turcos centum armis et loricis munitos ca-
stro Amacha induxit et per mansiunculas præsidii
hac et illac insidias inclusit, ut sic Baldewinum cum
suis ingredientem vivum comprehenderent, suæque
ditioni submitterent. Baldewinus fraudis hujus ne-
scius, sumptis ducentis militibus strenuis ad omne
belli opus, usque ad præsidium Amacha profectus
est, et Balam, juxta quod promiserat, paratum ad
reddendum præsidium invenit. Balam vero multum
rogantem, et in dolo mellito ore adulantem, ut cum
aliquibus de societate electis præsidium intraret ac
susciperet, et in ejus custodia fideliores, quos vellet,
relinquere ordinaret, ille fere audit et credidit; so-
cicsque secum ascensuros et intraturos jam assumere
parabat, et qui extra remanerent disponebat. Sed
ecce quidam viri sensati Gallorum nihil fidei in hujus
verbis et promissis esse astruentes, Baldewinum
seorsim ducunt et vehementer arguunt quod verbis
hujus Turci gentilis tam subito crediderit, et sine
obside fiducialiter ejus præsidium cum modica manu
intrare concesserit.

CAP. XX. — *Quomodo Baldewinus perfidiam Turci
in captione suorum experitur.*

Tandem de hoc diu dubitantibus plurimumque
consilii habentibus, et Baldewinum ab ingressu præ-
sidii ex toto avertentibus, decretum est utrinque ut
Baldewinus cum sociis in valle præstolaretur, et
duodecim ex sociis, in quibus consideret, ad arcem
susciendam præmitteret, qui eam eam ditioni,
clavibus serisque sumptis, potenter subjicerent. Nec
mora, viri duodecim ad arcem susciendam electi,
armis et loricis induti, præsidium et turrim Amacha
intraverunt. Qui mox ut mediis insidiis astiterunt,
centum Turci ex mansiunculis in impetu exsistentes,
viros armis et sagittis circumdederunt, et parum
adversus tantos in defensione valentes comprehen-
derunt. Duo solummodo ex duodecim se virili et
multa repugnatione a manibus hostium extorquentes,
subito in solium, quod fenestratum in vallem respi-
ciebat, evaserunt, gladiis eductis se ab insequentibus

hostibus valide adeo defendentes, dum caput a fenestris exerentes, Baldewinum ad radicem montis cum suis stantem admonuerunt ut se a dolis observaret, asserentes decem in fide falsa captos, et se in periculo mortis evidenter constitutos.

CAP. XXI. — *Baldewinus graviter torquetur de captione suorum militum.*

Baldewinus, intelligens ex illorum anxia vociferatione rem universam in adversitate positam, et dolos Balas manifestos, magnis doloribus de captivitate suorum torquetur. Sed quid ageret aut quid insisteret ad liberandos viros nullo consilio invenire potuit. Erat enim praesidium situm in excelso rupium humanis ingeniis aut viribus insuperabile. Tandem Baldewinus de infortunio tam egregiorum virorum condolens, Balam multum de iniqua fraude redarguit, de jurejurando admonet, et quatenus captos suos restituat, pondus auri et byzantium pro eorum redemptione recipiat. Sed is omnia refutat, et solam Sororgiam civitatem requirit. Baldewinus nequaquam civitatem sibi reddere in Deo jurat, etiamsi membratim in conspectu ejus omnes, quos ceperat, detruncaret. Sic nequaquam Balas Baldewini preces et admonitiones audiente, nec ejus munera curante, praeter Sororgiam, Baldewinus moestus et graviter conquerens de captivis suis, Rohas reversus est. Ab eo die Turcos eorumque consilium et auxilium ac frequentationes vehementi odio habere coepit.

CAP. XXII. — *Baldue capite truncatur; sex de sociis Baldewini restituntur.*

Post haec non multi praeteriere dies, cum Baldue de Samusart, qui uxorem et filios Baldewino obsides daturus erat, sed plurimis diebus in dolo distulerat, palatium Baldewini in adulatione ingressus, jussu ejus a Gallis tentus ac capite truncatus est. Baldewinus in civitate Sororgiae Folkerum Carnutensem cum centum probis et bello assuetis militibus constituit, ut semper Amacha vexarent assultu, et Balas in ulionem captivorum suorum fratrum dignam vicem rependere conarentur. Die ergo quadam Folkerus cum suis egressus est ad capiendas praedas in Amacha terra. Qui, praemissis aliquibus sociis, Turcos ab arce usque ad locum, ubi Folkeri erant insidiae, pertraxerunt. Tum commisso praelio, sex ex Turcis et militibus Balas capti et abducti sunt. His captis et abductis, Balas sex de sociis Baldewini in redemptione suorum restituit; sex usque ad diem illius in Jerusalem in sua retinuit custodia. Post haec quatuor evaserunt ob negligentiam et praeter longum tedium custodum. Balas vero Gerhardum, privatum et secretarium Baldewini, una cum Piscello, filio sororis Ubelhardi, praefari militis et nobilissimi de Wizam, decollari jussit.

CAP. XXIII. — *Multitudo Teutonicorum superveniens praedicta mortalitate consumitur.*

Godelfrido ob cladem diffusam tam gravi mortalitate per Antiochiam, in Ravenel et Turbaysel moram faciente, eodem tempore pestifero mille et

A quingenti viri de gente Teutonicorum ex Regni civitate fluvii Danubii, et ex aliis civitatibus fluminis, conspirati et electi, ad urbem Antiochiae navigio maris advecti, ad portum S. Simeonis decesserunt ut Christianorum turmis in Jerusalem solatio et auxilio augerentur. Sed sic illa coacta center victoriosi peregrinis in Augusto inter admista eadem mortalitatis clade consumpta vastata est, ut de mille et quingentis nec ultra dem superesse usquam videretur.

CAP. XXIV. — *Sansadonias matrem cum fratre mit; Winemarus reducit; Mahumet gentem custodit; navigia reparantur.*

Eodem tempore, post victoriam Christianam Sansadonias, filius Darsiani regis Antiochiae, matrem suam cum duobus filiis redemit pretio millium byzantium de manu Willehelmi nobilissimi, commilitonis et compatriote eius Reynundi de Provincia, quos idem Willelmus prima invasione et ingressione Antiochiae gravatos primo diluculo captivavit. Eodem tempore de terra Buloniae Winemarus, Laodiceae Turcopolis regis Graecorum, rogatu ducis post longa vincula, et diutinas carceris moras solutus, sed gravi poena afflictus, Antiochiam reversus est. Puer autem Mahumet, filius principis de obses Godelfrido datus, sub diligenti custodia servorum suorum duodecim quam sub soler clientelae Godelfridi Antiochiae remansit, cum necessarium de domo ducis ullis horis decessit. Jam enim quamplures, ducem et ceteros per loca ab Antiochia ob imminentem cladem grassae videntes, alii ex loci infirmitate, mense pestifero Augusto hanc mortalitatem morientes, mense Septembri inchoante ad portum S. Simeonis causa morandi profecti sunt. Ubi post Turcorum stragem et fugam Corbaganum iterabant, vitae necessaria afferentes et gentibus omnia sufficienter vendentes.

CAP. XXV. — *De prodigio caelitus ostensum, variis super hoc conjecturis.*

Mediato deinde mense in silentio cujusdam noctis quando omnia somni requie solent refoveri, et qui aderant in custodia vigiliarum visio mirae caeli culmine ostensa est, quasi ex omni coelo in unum collectae, strictimque densatae, in spatio latitudinis unius atrii tria jugera continentis, fulgore, sicut prunae in camino ardentes et in contractae scintillabant; et post hanc diutina terribilem flagrantiam rescentes, in modum cenae cinxerunt polum sub spatio civitatis munitae; et sic in gyro persistentes indivisae, aditum ad urbem et viam in uno latere sui circuli scissae exhibuerunt. Hujus signi ostensione vigiles Christianorum exhorriti, tumultuosa vociferatione universos sopore oppressos suscitavit ad videndum portentum hujus miraculi. Universi sunt mirati, et quid portendens diversas protulere sententias. Alii civitatem Jerusalem Turcorum gentium turmis densam per-

e asserebant, et eam a suis viribus et densitate rarescere et attenuari, ut aditum tandem iam exhibere filiis videretur. Alii Christiani exercitum, adhuc in virtute sua conglobatum eque devotionis ardore flagrantem asserebant, deum divisum per terram et civitates, a gentibus e possessoribus, in circuitu Jerusalem et Antiochiæ ter prævalere et dominari. Quidam vero designificare hanc præsentem mortalitatem et unum copiosum peregrinorum, qui in unum ut densata attenuaretur minuereturque. Et sic versas contendebant sententias. Sed Deo volente, ut aiunt, in melius mutata est sententia visio-
tam cum duce Godefrido cunctisque Christianis sociis de universis locis accitus et regressus Antiochiam in mense Octobri, caloribus Augusti erat, comes Reymundus, Robertus Flandrensis, Robertus Northmannorum princeps, Boelusus cæterique principes, qui adhuc in ipsa Antiochia conglobati morabantur, unius voluntatis potes effecti, per terras et civitates in circuitu Antiochiæ sitas diffusi migraverunt, et resistentes belles obsidione argentes suæ ditioni subdide-

XXVI. — *De gestis principum, et Boemundi dominio in Antiochia.*

Ad Albariam itaque civitatem divitiis opulentissimam cum cuneis armatis primum ascenderunt: non multo labore expugnatam apprehendentes, eos et Sarrazenos in ea repositos in ore gladii cussuerunt. Deinde vero succedente victoria, comes Reymundus, Robertus Northmannorum princeps, Eustachius frater Godefridi ducis, Robertus Flandrensis, Boemundus princeps Antiochiæ factus, Godefridus dux, ad Marram civitatem Turcorum sociis et robore fetam declinaverunt. Sed tantum undecim diebus Godefridus, Boemundus, Robertus Flandrensis illic moram in obsidione fecerunt. Unde hi tres Antiochiam reversi sunt, comitem Reymundum et Robertum Northmannorum principem, Eustachium et Tankradum circa urbem Marram cum suis milibus reliquerunt. Post aliquot dies Godefridus dux, assumptis quadraginta sociis, in armis et equo valentibus, versus Robas civitatem, quæ itinere dierum septem ab Antiochia remota, profectus est. Ubi frater ejus Baldewinus, in eandem civitatem cum omnibus appendiciis sociis definebat, mediato itinere trans Euphratem viam magnum occurrit ei ad agendum ad invicem colloquium. Boemundus ergo, cujus cor quamvis maxima invidia et indignatio animi adversus comitem Reymundum mordebat, videns opportunitatem Godefridi discessionis et Reymundi absentia, signo amicitie sociis suis admonitis et conglobatis, in urbem, quæ ponti Farnæ imminet, in virtute magna assiluit, comitisque Reymundi milites, qui in ea remanserant, bello et sagittariis gravatos, ab urbe et urbe eiecit, sicque solus dominium Antiochiæ obtinuit.

CAP. XXVII. — *Qualiter dux Godefridus Turcorum deprehendit insidias, et in vauis prostravit plurimos.*

Post hæc Godefridus dux cum fratre habito colloquio et eidem valedicto, Antiochiam, ad confratres et principes rediturus cum quadraginta prædictis sociis, iter festinus movit, Turbaysel, Ravenel aliisque locis pacifice et prospere hospitio susceptus. Deinde via maturata in regionem veniens, quæ Episcopatus nominatur, quadam die juxta fontem quemdam in loco prati herbosi ad prandium cum sociis discubuit, utres vino repletos deposuit et cætera, quæ vitæ necessaria secum in mulis et equis detulerant. Illic vero dum secure pranderet cum sociis, a pueris, quos ad speculandum Turcorum insidias miserat, intellexit centum Turcos in carecto et palustri loco grandis piscosique lacus secus montana ab Antiochia urbe quinque milliaribus distante latere, qui ejusdem ducis reditum illic occultati operiebantur. Mox illorum insidiis patefactis, dux, dilato prandio, cum adhærentibus sibi subito equos ascendit, qui arma arripientes et loricas induentes, viam contendunt in hostem. Turci haud segnius adversus hos frena vertentes, sagittis et arcu fortiter commiserunt prælium. Sed duci suisque numero paucis pro vita pugnantibus sors victoriæ collata est. Tandem dux et sui prævalentes Turcos fugaces lanceis transfodiunt, aliosque decollantes, capita eorum in sellis suis dependentia secum usque ad civitatem Antiochiæ portaverunt cum spoliis et equis illorum. Ubi idem dux Boemundum, totius urbis principem factum, inveniens, omnia sibi cæterisque principibus ac fratribus retulit, et quomodo in manu paucorum tot Turci victi et attriti sunt.

CAP. XXVIII. — *De murmure Christianorum et colloquio principum*

Reverso autem duce Godefrido hac victoria, post aliquod spatium temporis murmuraverunt unanimiter Christianorum populi quomodo in hac urbe Antiochia sola mora eorum haberetur, et quod nullo modo Jerusalem viam insisterent, cujus desiderio natales oras relinquentes tot adversa pertulerint. Et facta est dissensio magna in populo, ac subtraxerunt se multi de populo ducis Godefridi, Roberti Flandrensis et Boemundi, qui in responsis et verbis eorum nullam habuere fiduciam ante multum tempus eundi in Jerusalem. Tandem prædicti principes cognoscentes quomodo jam populus tædio affectus paulatim dilaberetur, ne ultra aliquis navigio pararet reditum interdixerunt, undique in portis maris custodiam ponentes. Conventum vero et colloquium super hac populi querela quarta Non. Februarii decreverunt habere. Collatis itaque in unum, et colloquio habito ibidem intra Antiochiam, decretum est ab omnibus, magnis et parvis, ut in Kal. Martii Laodiceam, quæ Christianæ erat potestatis, pariter convenirent; et illic collecto circumquaque robore, nil periculi vitæ posthac considerantes, minime ultra differrent viam insistere in Jerusalem.

CAP. XXIX. — *De horrenda famis angustia in obsidione Marræ.*

Interea comes Reymundus longa obsidione quinque hebdomadarum circa Marram civitatem vexabatur, universique in comitatu suo ibidem commorantes. Qui circa urbem diu sedentes et a Turcis vehementer repressi, magnæ famis angustias pertulerunt. Nec mirum; quia præ longa obsidione Antiochiæ, et nunc harum civitatum, plurimæ in circuitu regiones exhaustæ erant cibariis, et plurima pars habitatorum cum rebus et armentis suis per montana fugam fecerant. Erant enim decem millia exercitus comitis Reymundi et suorum primorum. Mirabile dictu et auribus horrendum! tanta ipsa famis angustia has urbes invainit, quod nefas est dicere, nedum facere. Nam Christiani non solum Turcos vel Sarracenos occisos, verum etiam canes arreptos et igni coctos comedere non abhoruerunt præ inopia, quam audistis. Sed quid mirum? « Non est ætior gladius, quam a longo contracta fames. »

CAP. XXX. — *Quomodo comes Reymundus castellum dejecerit, et Marram cepit.*

Comes ergo Reymundus videns afflictionem et populi dolorem fame deficientis, assumpto robore equitum in montana profectus, interdum copias infinitas prædarum et cibariorum attulit, quibus Dei populus sæpe refocillatus est. Ibidem per deserta et montana Libani plurimi Christiani, qui victum querebant, præfata necessitate compulsi, a Turcis trucidati reperti sunt. A Damasco denique, quæ præcipua virtus erat Turcorum, sæpe procedebant insidiæ; dispersisque ac circumvagis de exercitu et obsidione occursabant, alios trucidantes, alios sagittis mortiferis transfigentes. Sed comes Reymundus, intelligens mala, quæ suis circa sedentibus ac insidiis Turcorum inferiebantur, moleste accepit, et hoc malum omnibus modis finire meditabatur. Unde Talariam, castellum in montanis situm, aggreditur. quo in manu virorum fortium expugnato et attrito cum Turcis in eo repertis, materiam lignorum de eodem castro attulit, ex quibus machinam composuit ad superandam urbem prædictam Marram, quæ muris et moenibus munitissima erat. Facta autem machina et ingeniis ordinatis, urbs post non multum tempus a comite Reymundo et cæteris principibus, Roberto, Tankrado et Eustachio superata et capta dejicitur, ac Christiani milites scutati et loricati in virtute magna media urbe assistentes, Turcos acriter repugnantes, seque defensantes, gladio percusserunt; alios vero ad arcem fugientes insecuti, combusserunt, et pacifice per tres hebdomadas in ea remanserunt, paucos illic cibos præter olei abundantiam reperientes. Engelradus, filius Hugonis comitis, juvenis miræ audaciæ, in hac urbe ægritudine detentus, vita discessit, et in basilica B. Andrea apostoli corpus ejus humatum est.

CAP. XXXI. — *Quomodo Reymundus, Turci Sarracenorum præsidis expugnatis, per Archas obsederit, et de difficultate ejus dionis.*

Prædicta autem Marra civitate victa et atque vallem quamdam, quam nominarunt Gaudia ditorum principum descendit exercitus. Ubi abundantia rerum necessariorum, per corpora fessa et fame attenuata recreaverunt præsidia in montanis expugnantes in quibus et Sarraceni habitabant. Deinde, civitate expugnata, et non multo labore capta, et a comitis Reymundi ejusque custodiæ manente vallem, quæ dicitur Camelorum, iter suum nuantes applicuerunt. Ubi prædam et escas contrahentes, præsidium quoddam ingenitum manibus viribus insuperabile, nomine Archas sunt. Illic tentoria sua figentes, moram sub quod tempus fieri statuerunt, donec capta expugnatis ejus defensoribus, caperetur. Illi machinas fecerunt et instrumenta magnæ moles lapidum in impetu jactantium per antiqua muralia, quibus inclusos milites præsidii absterrent et effugarent. Sed cæsores indefessos repererunt et invictissimos enim simili jactu manganarum et impetum resistebant, damnumque Christianæ sagittis quam lapidibus faciebant. Anselmus Riburgis monte, virum nobilissimum et bellicam vim defensoribus arcis inferentem saxi ab eadem arce volantis fracto cerebello serunt. Dolentes et turbati principes de fratris et commilitonis viri clarissimi, atque tione inclusorum Sarracenorum, disponentes montes sub fundamento murorum castri cavare, ut sic fundamento cum moenibus corruebat, gentiles, qui in his vel arce consessimul obruti lapidum tectorumque ruina perierunt. Sed frustra hic labor consumitur. Nam, qui erant, econtra fodientes, instrumenta Christianis suis ingeniis retinebant, et opus eorum ad pervenire non sinebant.

CAP. XXXII. — *Quomodo questio facta est de lancea Dominica, et quomodo puer Mahumet obtinuit, et a Godefrido duce patri honorifice restituitur.*

Illic in eadem obsidione facta est contestatio de lancea Dominica; utrum ea fuerit vel non. Nam plures habitabant, et schisma erat in eis. Quare accensus proditor ejusdem inventionis per ignem tractatus ut aiunt, illæsus abivit, quem ipse Reymundus et comes de Provincia et Reymundus Pellex a moribus et pressura invidorum abduxerunt, lanceam cum omni comitatu suo ab ea die venerunt. Post hæc a quibusdam relatum est, eundem cum hac examinis exustione adeo fuisse aggratum ut in brevi mortuus et sepultus fuerit. Unde nos in veneratione a fidelibus lancea cepit haberi, dentibus magis avaritia et industria Raymuni

liqua Deitatis veritate omnia fieri. Dum hæc Archas bellum constituere, et jam universos in apparatu magno et copioso in terminos illius convenisse. Hac itaque adinventione aptata direxit nuntios ad præfatos principes, in circuitu Gybel jam per hebdomadam residentes, quatenus sibi festinato ad auxilium Archas properarent, alioqui se et confratres, qui secum erant, a facie gentilium non posse mortis evadere periculum, eosque dehinc simile posse sperare martyrium.

A cunctisque gentibus in proximo adversus se apud Archas bellum constituere, et jam universos in apparatu magno et copioso in terminos illius convenisse. Hac itaque adinventione aptata direxit nuntios ad præfatos principes, in circuitu Gybel jam per hebdomadam residentes, quatenus sibi festinato ad auxilium Archas properarent, alioqui se et confratres, qui secum erant, a facie gentilium non posse mortis evadere periculum, eosque dehinc simile posse sperare martyrium.

CAP. XXXIV. — *Quomodo principes ab obsidione Gybel castra moverunt, et Reymundo in auxilium properaverunt.*

Legatis vero comitis Reymundi auditis, et periculo ac formidipe, quæ ex multitudine gentilium supervenire dicebatur, unanimiter dux cæterique comprimores consultum vadunt, omniumque cor et lingua in hanc erigitur sententiam: « Magnus Christianorum exercitus, cum adhuc integer esset simul et indivisus Antiochiæ, vix ab innumeris gentilium nationibus et armis est defensatus: nunc autem partim Antiochiæ est relictus, partim in hac obsidione Gybel, partim ad Archas est divisus, partim ad expugnanda hostium præsidia et urbes migravit: sic vires nostrorum imminutæ, nequaquam stare poterunt nunc adversus tot millia gentilium, ut nobis ex relatione comitis Reymundi innotuit; sed si, casu adversante, nostrorum virtus apud Archas attrita fuerit, idem sperare procul dubio nos certum est. Unde Gybel, quam subito percutere et vincere nequimus, necesse est ut hoc tempore intactam relinquamus; et ad opem nostrorum Archas castra et exercitum applicemus, atque gentibus una cum sociis nostris in bello occurramus. Sicut fuerit voluntas in cælo, sic fiat. » Hoc omnibus consilium bonum et utile perspicientibus ac proferentibus, amota sunt castra ab obsidione Gybel. Dux vero Godefridus, Robertusque Flandrensis cum cæteris omnibus viam insistent in armis omnique apparatu bellorum; et spatio dierum circiter trium Archas convenerunt ad augendas vires et opem Christianorum consodaliū. Verum a Tankrado et compluribus aliis nullas copias vel minas gentilium adesse didicerunt; sed comitem Reymundum non alia de causa hanc collectionem adversariorum fecte asseruisse, et ipsos nunc ad auxilium invitasse, nisi ut pecunias acciperet, quas in liberationem suam polliciti sunt habitatores Gybel, ut Christianos cautela sua ab obsidione murorum averteret.

CAP. XXXV. — *Prædicti principes falsa legatione seducti, a societate Reymundi se separant, quos ille blanditiis et donis revocat ad concordiam.*

Hoc itaque dolo et falsa legatione se a comite frustratos prædicti principes intelligentes, molesta ac graviter acceperunt. Quare a societate et communione illius se subtrahentes, spatio duorum miliarium ab eo sequestrati, tentoria sua fixerunt, nullo modo in assultu Archas illi ferentes auxilium,

XXXIII. — *Quomodo dux Godefridus et Robertus Flandrensis civitatem Gybel obsederunt, et modo Reymundus comes, pecunia corruptus, dem principes dolosa legatione ab obsidione revocavit.*

terea Kalend. Martii suis in ordine relatis, Godus dux, Robertus Flandrensis, Boemundus et ceteri principes adhuc Antiochiæ commorantes, decreverant, collecto Laodiceæ exercitu suo ad viginti millia equitum et peditum, ad civitatem Gybel, in litore maris sitam, divitiis locupleta castra applicuerunt, in circuitu obsidionemantes, ut Sarracenos cunctosque gentiles in ea defensionem constitutos expugnare valerent et terminare. Boemundus vero Laodicea regressus, Antiochiam cum suis repedavit, semper sollicitus aspiciens ne urbem ipsam, humanis viribus inextinguibilem, aliqua fraude vel odio amitteret. Nec mora, audita Albariæ et Marzæ destructione et habitantium Turcorum occisione, et nunc Archas a Sarracenis obsidione ejusque expugnatione, Sarraceni inuito consilio cum civibus, infinitam pecuniam duci Godefrido et Roberto Flandrensi obtulerunt, quatenus urbs Gybel a facie eorum cum civibus suis, vineis et omnibus frugibus, intacta pererneret, et alio eorum migraret exercitus: quod a predictis principibus omnino refutatum est, nisi cum potestati civitas cum clavibus redderetur. Intelligentes ergo cives et urbis magistratus, quod non pecunia, non aliquibus pretiosis numeribus erumpi possent præfati principes, ut castra amoverent, nuntios clam ad Archas comiti Reymundo, potentis et potentia inter primores gentilium diffamato, miserunt ut pecuniam a duce cæterisque refutatam acciperet, quatenus ab obsidione Christianos principes prece aut aliqua arie recedere suaderet. Comes autem super auro et argento insatiatus, dolos et ingenia versat, qualiter eosdem præpotentes ab obsidione Gybel removeret, atque pro pecunia accipienda cives et eorum vineas ac fruges liberaret: nam precibus eos ab incepto avertere prorsus infidebat. Unde hanc finxit occasionem, videlicet, quod Turci, quorum copia multa erat in Damasco, consilium iniissent cum Sarracenis, Arabibus,

aut aliquod colloquium amoris secum habentes. Erant enim illic apud Archas graves exortæ inimicitiae inter comitem Reymundum et Tankradum propter conventionem solidorum et byzantium, quæ sibi idem comes pro militari debebat obsequio; sed minime solvebat juxta laborem et militum copiam, quam idem Tankradus procurabat ac ducebat. Ab ipso denique die, quo dux Godefridus se cum cæteris præpotentibus eo contulit, Tankradus sæpius comitem de conventionem sua commouit; sed nihil in spe aliqua sibi responso, cum duce remanens, fideliter illi in omni militari subjectione constrictus, comitem prorsus exfestucavit. Abhinc injurias sibi a comite illatas ulciscens, insidiis omnibusque modis sociis et amicis ejusdem comitis nocere non parcebat. Comes igitur Reymundus videns quia dux Godefridus et Robertus Flandrensis cunctisque qui cum eis erant odium grave adversus se haberent, quod eos falsa legatione seduxerat, avaritia corruptus, cepit animum ducis lenire blanditiis suis et astutia, qua doctus erat, et a puerili ævo imbutus. Sicque ad extremum Tankradi omnem mitigavit iracundiam. Deinde equum magni pretii formosique corporis misit comes duci, ut sic perfectius animum ejus placaret ac secum his donis revocaret ad assultum Archas, sciens eum virum magnæ patientiæ et amoris: quo placato et reconciliato, cæteros in benevolentia posse redire ad concordiam. Novissime autem principes hinc inde, præter Tankradum, concordes effecti, pari assultu et obsidione circa præsidium Archas vim inferentes, a die qua dux illic descendit curriculo quatuor hebdomadarum consederunt.

CAP. XXXVI. — *Qualiter crevit murmur in populo Dei, quod tam diu differrent viam in Jerusalem.*

Omnibus tandem in assultu præsidii tædio affectis et cavatione montis deficientibus, præ labore intolerabili et defensione ab intus inæstimabili, atque inopia necessariorum vitæ, murmur crevit in populo ducis et Roberti Flandrensis, asserentibus cunctis se illic ultra in obsidione non posse persistere, et hoc præsidium vi et arte insuperabile vix per anni spatium capi etiamsi tunc gladio famis queat expugnari. Unde attentius instabant duci omnes, parvi et magni, quatenus castra ab obsidione amoverent, et viam, sicut decreverant, Jerusalem insisterent, cujus desiderio et causa visendi sepulcrum Domini nostri Jesu Christi, a natalibus oris processerant. Econtra comes Reymundus omnibus modis et promissionibus meditatur ut adhuc per aliquantum tempus secum moram facerent, donec aliqua vi vel arte arx et gentiles in ea conclusi caperentur, recensens quomodo Anselmus de Riburgis monte illic occisus ceciderit, et quod plures commilitones sui sint ab iisdem Sarracenis alii morte, alii plagis damnati sævissimis. Sed nequaquam a desiderio et proposito suo eos aliquo blanditiarum inolimine vel promissione valens retinere, se suosque in co-

dem loco remanere affirmat quousque arx in ultionem suorum attritorum ruina coacta retur.

CAP. XXXVII. — *Obsidio ab Archas solvitur: cives procul ab urbe Tripolis figunt calamellos mellitos per plana repertos sicut per-*

In hac itaque intentione comite perseverante, multa arte discessionem confratrum avertentem, jam die dux Godefridus, Robertus Flandrensis Tankradus etiam cum universis sequacibus igne castris suis immisso, profecti sunt ad obsidionem Archas, pluribus adjunctis sibi comitatu Reymundi, qui diutino tædio inivit apud Archas remorabantur, præcipue desiderium semper eundi Jerusalem. Per duos menses et dimidium in circuitu præsidii antea principio cum ipso comite consederant. Comes videns quod post ducem omnis tendebat pro et sua manus defluerat, paucique secum auxilio retenti, nolens volens simul secum ducis vestigia et cæterorum, et in terminis Tripolis, vel Triple, in littore maris sitis, cæteris suum applicuit comitatum. Ubi praecivitate universi tabernacula sua extendentes frugibus terræ et vineis habitatorum urbis noceret exercitus. Intercessores enim et eadem urbe sæpius Archas ad præfatos prædescenderant, plurima dona afferentes et promittentes si urbi rebusque suis parcerent huic facerent sicut Albariæ et Marriæ aliisque civitatibus. Hac de causa procul ab urbe resedit et omnis primatus, donec viderent quod et fœdere vel donorum oblatione placarentur invicem amicitia firmarentur. Calamellos mellitos per camporum planitiem abundanter repertos, quos vocant Zucra, sicut populus, in salubri succe lætatus; et vix ad saturitatem dulcedine expleri hoc gustato valebant. Hoc genus herbæ summo labore agricolarum periculosos excolitur annos. Deinde tempore messeturum mortariolis indigenæ contundunt, collatum in vasis suis reponentes, quousque collatus indureseat sub specie nivis vel salis. Quem rasum cum pane miscentes, aut cunctiterentes, pro pulmento sumunt, et supra mellis gustantibus dulce ac salubre videtur. Quidam genus mellis esse quod reperiens Juchan filius Saul regis super faciem terræ, inebriatus gustare præsumpsit. His ergo calamellis saporis populus in obsidione Albariæ, Marriæ Archas multum horrenda fame vexatus est et cillatus.

CAP. XXXVIII. — *Ad fœdus, præses Tripolis ductorem via populo Dei concessit, ad ductu loca difficillima pertransiit.*

Præses autem civitatis Triple gloriæ atque pietosæ, intelligens legiones fidelium ante portas civitatis multo intervallo consedissee, ad exercitus Godefridum ducem. Robertum comitem

Irensem, Reymundum comitem, Robertum A
mannorum principem, misit, quatenus dona
reciperent, et pacifice terram suam obtineret
cie ipsorum, tum etiam terram Gybiloth et
idiurn Archas. Tandem inito consilio, præses
magna amicitia processit ad tentoria ducis. Et
cipibus satisfaciens donis et verbis pacificis,
orem viæ per montana juxta littora maris, ubi
semitarum perplexa et ignota erant, virum
e senem concessit, qui eos a littore maris via
xa per angustas fauces montis tam arcta semita
it, ut vix homo post hominem, animal post
ual incederet. Illic mons a montanis procera
itudine usque in mare porrigitur. In hujus
mitate turris, per portam quamdam imminens,
is viam ædificata erat, cujus in habitaculo
sex consistere poterant, quorum defensione
ibus qui sub cælo vivunt via contradici poterat;
a facie exercitus et præsidis Triple conductu
io tunc transeuntibus resistebat. His faucibus
tis et difficillimis superatis notitia ductoris et
viatoris sui Sarraceni, viam ad littora maris
etentes, ad civitatem Gybiloth, pro qua præses
is Tripolis intercesserat, pervenerunt. Qua
cta juxta promissionem suam ne ei exercitus
eret, peracto tantum ab hac milliari, super flu-
m cujusdam dulcis aquæ pernoctaverunt: ubi
sequenti die remanserunt, operientes debile
lgus præ lassitudine viæ per avia et scopulosa fa-
atum.

P. XXXIX. — *De difficultate itineris, et quomodo
fœdus inierint cum incolis urbis Baurim.*

Delinc tertia die castra amoventes et viam
rsus in littore maris continuantes, in semitam cu-
sdam montis miræ et inauditæ angustiae referun-
r: quæ repentina imbrum in præceps ruentium
undatione et cavatione exstitisse perhibetur et
r hanc iter esse illuc transeuntium. Illic itaque
ons tam vicinis et creberrimis maris undis tunditur,
non a dextris vel sinistris liceat ullo modo declina-
r, ne forte in offensione habeat quispiam in profun-
am maris cadere promptum. Hoc angustiarum itinere
nito, et rursus quodam turris præsidio, ut præfatæ
irris, inexpugnabili, per Alpes transito, quod utrum-
ue vacuum omni defensione remanserat, timore a
leo, non ab homine Sarracenis custodibus incusso,
d vespere applicuerunt juxta urbem Baurim vel
faruthi hospitati, semper comite Sarraceno convia-
ore præcedente ac eos ducente. Incolæ autem
aurim, cognoscentes adventum Christianorum, et
am exercitum per campos civitatis hospitatum,
munera acceptabilia cum verbis pacificis miserunt
prædictis principibus in hunc modum: « Precamur,
ut arbores, vites ac sata nostra non vastantes,
pacifice transeat: et si propositum vestrum ca-
piendi Jerusalem, prosperante fortuna, adimpleve-
ritis, vobis cum omnibus rebus nostris servituri
sumus. » His precibus et promissionibus donisque
incolarum Baurim præfati principes placati, sur-

rexerunt cum universo exercitu Christianorum et
rursum in littore maris viam insistunt per easdem
fauces et asperitates scopulorum qui vrocellis maris
semper illiduntur.

CAP. XL. — *Quomodo a serpentibus multi perierunt
in regione Sidonis, et de amissione cujusdam
Walteri.*

De quibus egressi, in planitiem quæ urbem,
Sagitta nomine, continet, descenderunt, ubi super
ripam cujusdam dulcis fluvii hospitio remanserunt.
Illic plurimos acervos lapidum reppererunt, inter
quos infinita manus debilis et pauperis vulgi dum
fessa quiesceret et accubaret, a serpentibus, quos
vocant Tarenta, quidam percussi, interierunt timore,
et præ intolerabili siti inaudita inflatione membris
eorum turgentibus. Ibi quoque Sarraceni in virtute
sua confidentes et ab urbe Sidone euntes, lacessere
præsumebant exercitum, cæsis peregrinis in urbis
hujus regione victum et necessaria quærentibus. Sed
ab equitibus Christianis graviter repressi, quidam
armis, aliqui spem salutis ab armis inter undas
astimantes, submersi sunt ac suffocati fluctibus
perierunt. Hanc itaque civitatem procul dubio in
ultionem suorum Christiani obsidione compressis-
sent; sed desiderio eundi Jerusalem aversi sunt.
Hac in regione Sidonis dum plures a prædictis et
ignitis serpentibus periclitarentur, et gemitus plan-
ctusque magnus super pereuntibus haberetur, medi-
cinam hanc ab indigenis edocti sunt, ut omnis a
serpentibus percussus nobiliorem ac præpotentem
exercitus adiret; quia dextera manu illius aculei
vulnere tacto ac circumplexo, non ultra venenum
per membra diffusum nocere videri. Similiter et
aliam edocti sunt medicinam, ut vir percussus sine
mora coiret cum muliere, cum viro mulier: et sic
ab omni timore veneni liberari utrumque. Didicit
etiam populus Christianus ab incolis, quatenus
lapides ad invicem assiduis ictibus manu quaterent,
vel in clypeis crebra percussione sonitum facerent:
et sic serpentibus, hoc sonitu et strepitu exterritis,
secure socii dormire valerent. Altera deinde luce-
scente die, quidam confrater Christianorum, vir et
miles nobili editus parentela, Walterus nomine,
de Verna castello, assumptis quibusdam complibus
suis de comitatu, in montana profectus est. Ubi
ingentes prædarum contraxit copias, quas armigeris
et aliquibus ex sociis commissis misit ad exercitum;
ipse vero ampliores explorare undique in loco mon-
tibus septo concupivit, per arctum et difficilem
aditum ad nimia armenta et res Sarracenorum in-
gressus: ubi ab eis circumventus, latet in hodiernum
diem quo sine perierit.

CAP. XLI. — *Quomodo transierint civitates Tyrum,
Ptolemaida, Cayphas, Cæsaream sicque Pente-
costen celebraverint.*

Principes autem prædicti et omnis comitatus
eorum ignorantes cur miles egregius ultra termi-
num faceret moras, adhuc tertia die in regione
urbis Sidonis remanserunt, si forte miles honorificus

redierit a montanis, vel aliquid de ejus adventu intelligerent. Sed minime eo in prima nec in altera luce reperto, a statione urbis, migraverunt. Ab hinc ergo camporum planitiem habentes usque Tyrum, quam nunc Sur vocant, cum præductore suo descenderunt, castris illic per agrorum planitiem ad hospitandum collocatis. Manat enim illic fons, murato et arcuato opere sic exaltatus ut impetu et abundantia aquarum rivum in origine sua tantum proereet, ut omnis exercitus illum exhaurire nequiveret. Sequenti vero die Sur relicta, ad civitatem, Ptolemaidem nominæ, quam nunc moderni Accaron vocant, eo quod sit urbs Dei Accaron, ventum est. Quam ad dextram in littore maris relinquentes, super flumen dulcis saporis, quod ibidem mari influit, biduo pernoctaverunt. Illic duæ dividuntur viæ, una quæ ducit per Damascum et fluvium Jordanis a sinistris in Jerusalem, altera quæ a dextris juxta littus prædicti maris continuatur in Jerusalem. Unde quia inter quinquaginta millia viro- rum vix viginti millia in bello valentium reperiri poterant, consilium inierunt ut per Damascum nequaquam transirent, propter copiam Turcorum qui Damascum inhabitabant, et propter apertam illic camporum planitiem, ubi eis in omni latere spatiosum videbatur ab hostibus incursari. Quare inter mare et montana in littore viam insistentes, ubi fiducialiter transire poterant, protecti mari a dextris et a montana altitudine incommuniabili, civitatem Caiphæ, dictam a Caipha, quondam principe sacerdotum, præterierunt; eademque die in terminis Cæsareæ, quam quondam urbem, turrim Stratonis dictam, Herodes postea in honorem Cæsaris reedificatam, Cæsaream appellavit, castrametati hospitio remanserunt. Ibidem ad radicem montis fons manat, qui ibidem urbi influit per camporum apertam planitiem, ubi dux Godefridus et Robertus Flandrensis, positus tentoriis, hospitati sunt. Comes vero Reymundus, Robertus Northmannorum princeps, post illos interposita ejusdem fluminis amplissima palude, procul abhinc in eodem flumine castra posuerunt. Per quatuor quippe dies ibidem commorantes, Sabbatum sanctum Pentecostes ipsumque diem adventus Spiritus sancti devotissime celebraverunt.

CAP. XLII. — Quomodo civitatem Ramam invenerunt et possederunt, ac episcopum in ea constituerunt.

Has itaque urbes præfatas prætereuntes intactas, secunda, tertia et quarta feria in terminis et spatiosa planitie prænominata Cæsareæ Cornelii in regione Palæstinorum iter suum continuantes, quinta feria ad fluvium civitatis Rama vel Rames castra applicuerunt, et in crepidine alvei ejusdem fluvii tentoria ponentes pernoctare decreverunt. Robertus vero Flandrensis et Gastus, militaris homo de Bordeiz, assumptis quingentis sociis tironibus, a societate præmissi, ad portas et explorandos muros præcesserunt. Quas apertas et reseratas subierunt, neminem in urbe reperientes, quod, audita tribulatione et infortunio gentilium in circuitu et captione Antiochiæ,

A universi cives per montana et deserta loca fuge a facie Christianorum cum pueris, uxoribus, armis et gazis suis se absconderunt. Sic civitatem hanc civibus, et armis vacuum invenientes, lesi nuntium miserunt ad populum catholicum, quicquid metatus erat in ripa fluminis, ut universos arre- ret ad intrandam et possidendam urbem armis recreandos, quos magnis et longis affixerant moribus. Quod peregrini audientes, ad urbem mora profecti sunt; et in ea per tres dies repositi fecerunt, vino et oleo plurimoque repa- ramento refocillati. Episcopum etiam illic quem Robertum constituerunt, Christianos incolæ relinquentes, qui terras colerent et justitias facerent agrorum vinearumque fructus redderent.

B CAP. XLIII. — Dum ad montana progredimur, nocte eclipsis lunæ apparuit.

Quarta vero dehinc exorta luce pariter per- procedentes viam insistent, relicta civitate Ramæ, qui usque ad locum quo hæc montana incipit, quæ urbem Jerusalem in medio sitam undique circumstant, proficisci statuerunt. Sed in loco penuria aquæ nimia reperta est. Unde ad casum Emmaus trans tria milliaria, cisternis et fontibus compertis ex relatione convivitoris et a- ris sui Sarraceni, plurima manus armata transmissa est, qui non solum aquarum curam, verum etiam pabula equorum attulere per- Ibidem eclipsis lunæ, quæ decima quinta ex ipsa nocte facta est, ita ut ex toto a claritate deficeret, et in sanguineum colorem tota usque medium noctis commutata, omnibus id perspic- bus timorem non modicum afferret, nisi a- dam, quibus patebat astrorum notitia, hoc scire- redderetur. Dicebant enim hoc portentum mon- omen Christianis esse adfuturum, sed longè o- tionem sanguineamque ejus obscuritatem inter Sarracenorum procul dubio ostendere. Sol- eclipsin noxium esse Christianorum portum affirmabant.

CAP. XLIV. — Quomodo Christiani incolæ Bethlehem duci Godefrido legatos dirigerunt, et turaret ad subveniendum, et de gratuita susceptione sociorum.

Hospitatis denique Christianis in eodem loco in montana Jerusalem cum universo exercitu, jam advesperascente, legatio catholicorum in eam urbem Bethlehem duci Godefrido innotuit, et præ- illorum, quos Sarraceni suspectos traditionis adventu Christianorum ab Jerusalem ejec- minas mortis adhuc inferentes, quatenus in auxilium Domini Jesu Christi sine aliqua retardatione et subveniendum viam maturarent. Gentiles enim omni plaga regni Babylonis, audito adventu Christianorum, confluebant in Jerusalem, ad defensionem urbis et occisionem eorum. Dux vero, audita legatione cum precibus compertoque Christianorum periculo, in eadem nocte centum circiter equos loricatorum, de castris et comitatu suo electos, per-

it ad subveniendum desolatis et congregatis isti fidelibus in Bethlehem. Qui juxta imperium istiani ducis equis insidentes, cum festinatione miliaribus per totam noctem superatis, in primo ortu in Bethlehem pervenerunt. Cives vero istiani, cognito eorum adventu, cum hymnis et libus et aspersione sanctificati fontis obviam cedentes, latanter eosdem equites Christianorum ceperunt, oculos et manus eorum deosculantes hæc ad illos referentes : « Deo gratias ! quia poribus nostris nunc ea videmus, quæ nobis nper erant in desiderio : videlicet vos Christiani confratres ad excussionem jugi servitutis nostræ esse ; et ad loca sancta Jerusalem instauranda , et auferendos gentilium ritus eorumque immundis a loco sancto. »

P. XLV. — *Qualiter exercitus maturaverit Jerusalem compertu legatione a Bethlehem, et de præda a finitimis urbis abducta, et qualiter ante muros Jerusalem in laudibus et hymnis constiterint.*

Vix a castris præmissi equites processerant, et ce fama ad anres primorum universique exercitus perlata, legationem duci a Bethlehem esse allan. Qua de causa vix medium noctis processit, et continuo omnes pusilli et magni castra sustulerunt, r angustias viarum arctasque fauces collium etiam viam insistentes. Abinde præire et iter aturare quique fervebant equites, ne, in arctis mitarum faucibus multitudine peditum inundante, agnum fieret equitibus impedimentum. Maturabant quidem magni et parvi iter sub pari intentione in rusalem. Cum quibus præmissi milites, a Bethlehem revertentes, in via associati sunt, cum primum lis calore matutini rores in gramine solent exsiccari. Gastus de civitate Bordeiz cum triginta viris, aris certaminis et insidiarum, clam subtractus ab tercio, sicut erat providus, scient vires appropinquantium peregrinorum adhuc latere cives et milites Jerusalem, per confinia ejusdem urbis cum tis frena laxat, prædas undique contrahit et abicit. Sed comperta illius audacia, a civibus et arracenis militibus præda excussa est ; Gastum ero sociosque ejus usque ad ascensum rupis cusdam insecuti sunt. Ab eadem autem rupe Tankrado descendenti ex adverso, qui et ipse exercitum recessit, causa quærendi necessaria, idem Gastus bviam factus est. Qui Sarracenorum ab urbe egresionem et prædæ suæ excussionem manifestans, ad insectandos eosdem hostes ipsius Tankradi animum vehementer accendit. Unde ambo, admistis sociorum opibus, fortiter in terga adversariorum equos laxant, isque ad portam urbis Jerusalem eos in fugam emittentes ; prædam vero retinentes ad subsequentem Christianorum exercitum perduxerunt. Visis autem prædarum gregibus ac reversis fratribus, requirunt universi unde has prædarum copias abduxerint. Illi eas a campo Jerusalem rapuisse et abduxisse professi sunt. Jerusalem vero nominari audientes, omnes præ lætitia in fletum lacrymarum

A fluxerunt, eo quod tam vicini essent loco sanato desideratæ urbis, pro quo tot labores, tot pericula, tot mortis genera perpessi sunt. Mox pro auditæ urbis desiderio et amore videndi sanctam civitatem obliti laborem suamque fatigationem, amplius quam solebant iter maturant. Nec mora ulla intermissa est, quousque ante muros Jerusalem in laudibus hymnorumque vociferatione præ gaudio lacrymantes sexaginta circiter millia utriusque sexus constiterunt.

CAP. XLVI. — *Qualiter et a quibus principibus civitas obsessa sit.*

His itaque in locis Christianissimo exercitu in variis signis et armis collato, portæ urbis a militibus regis Babylonice clausæ sunt ; turris David satellitio B armato munita, et universi cives in mœnibus ad prohibendum et resistendum populo catholico diffusi sunt. Ruperat enim rex Babylonice foedus quod legati ejus Antiochiam missi cum Christianis principibus pepigerant, nihil causæ adversus eos habens præter quam quod Reymundus comes Tortosam civitatem apprehendit, et præsidium Archas plurimis diebus obsedit. Christiani vero videntes regis militiam, urbis munitionem, gentilium contradictionem, muros in circuitu locata obsidione vallant, ducemque Godefridum, quia erat potens consiliis et viribus, cum Teutonicis bello ferocissimis, in latere turris David, ubi major vis defensionis redundabat, ordinant, et una cum eo Tankradum comitem, et Reymundum cum duobus episcopis Italie ante januam C ejusdem turris cum suo comitatu sedere decreverunt. Deinde Robertus Flandrensis, et Hugo grandævus de S. Paulo cum suis sodalibus ad obsidendos muros civitatis in declivi parte camporum sedere delegerunt. Robertus vero Northmannorum princeps, et comes Britannus, juxta muros, ubi est oratorium protomartyris Stephani, in ordine sociorum tabernacula extenderunt. Comes Reinboldus de civitate Oringis, Lodewicus de Monzun, Cuno de Monte acuto, filiusque ejus Lambertus, Gastus de Bordeiz, Gerhardus de Rosselon, Baldewinus de Burg, Thomas de Feria castro undique in circuitu urbis consederunt. Reymundus vero comes videns quia alias posset proliferare, castra sua ab obsidione D portarum turris David sustulit, relictis quibusdam sociis ad custodiam portarum ; et super montem Sion ilxis tentoriis, urbem obsidere profectus est. Hac itaque in circuitu obsidione locata a primoribus Gallorum, exploratisque locis, ne quid vacuum aut opportunum pateret insidiis, ad montem Oliveti ventum est, ubi etiam virorum fortium custodiam posuerunt, ne aliquis assultus ab hac parte fieret ex improvise, et gentilium insidiæ per juga descenditium Christianos incautos deciperent. Vallis vero Josaphat, super quam erat urbs et ejus imminebant ædificia, remansit inobsessa propter locorum difficultatem et vallium profunditatem. Erant tamen illic, nocte et die, assidua vigilæ et custodiæ Christianorum.

LIBER SEXTUS.

CAPUT PRIMUM. — *Prima die congressionis diversi A varie affliguntur.*

Sancta autem civitate sic undique vallata, quinto die obsidionis ex consilio et jussione prædictorum principum, loriceis et galeis Christiani induti facta sentorum testudine, muros et mœnia sunt aggressi, viros Sarracenos fortiter bello lacescentes in jaculis saxorum, fundis et sagittis trans muros volantibus, ab intus et de foris per longum dici spatium dimicantes. Multi ex fidelibus sauciati, et lapidibus quassati attritique sunt: quidam sagittarum infixione oculos amiserunt. Sed primorum nullus, Deo donante, illa die percussus est. Christiani moleste ferentes populi contritionem, labori et bello amplius incumbabant; et muros exteriores, quos Barbicanas vocant, valide impugnantes, ferreis malleis et lignibus partim sciderunt. Sed tamen non multum hac die profecerunt.

CAP. II. — *Consilium primorum, quomodo civitas capi possit.*

Sedato tandem hoc belli turbine, videns dux et primi exercitus quod urbs armis et assultu foret insuperabilis, in castra ab assultu sunt relati, communi consilio usi, quia nisi ingenii machinæ et manganarum urbs acquiratur, nunquam aliqua vi armorum possit superari. Quod omnibus utile visum est consilium, machinas et manganas arietesque fabricari. Sed deficiebat materia lignorum, quorum in illis regionibus magna est penuria. Ad hæc quidam frater conchristianus, natione Syrus, peregrinis locum indicat, ubi ligna ad construendas machinas possent reperiri, videlicet in quibusdam montibus versus plagam Arabiæ. Revelato autem loco lignorum, Robertus Flandrensis, Robertus Northmannorum dominus, Gerhardus quoque de Keresi, assumpta manu equitum et peditum, trans quatuor milliaria profecti sunt. Ubi ligna inventa tergis camelorum imponentes, ad sedem sociorum reversi sunt sine damno.

CAP. III. — *De instrumentis vincendæ urbi apposis.*

Crastina vero luce primum terris immissa, universi artifices operi machinæ manganarum et arietis instant, alii securibus, alii terebellis, quousque sub spatio quatuor hebdomadarum opus machinæ arietis et manganarum ad unguem perductum est ante turrin David, in aspectu omnium qui in eodem præsidio morabantur. Deinde moniti sunt juvenes, senes, pueri, puellæ ac mulieres ut convenirent in vallem Bethlechem, omnes virgulta in mulis ac asinis aut humeris suis allaturi, de quibus crates triplices contexerentur, ex quibus machina vestita Sarracenorum parvipenderet jacula. Quod et actum est: virgulta et virgulta plurima allata sunt, quibus crates consertæ, coriis equinis et taurinis ac camelorum

opertæ sunt, ne facile hostili incendio maretur.

CAP. IV. — *Quidam e populo dum victu quærent, mortem incurrunt.*

Interea in hac mora longæ obsidionis operosaque machinarum structura, compendiosa indigentia rerum necessariarum a surgere, et victum quærerere. Sed dum casus oras Rames, prænominatæ urbis, prædas comportarent, greges cogèrent, Sarracenorum, qui ab Ascalone, civitate hyloniæ, descenderant, attriti sunt, et tenta est. Giselbertus de Treva et Acharnerla, fortes Christianorum duces et viri illie post plurimum certaminis detruncant; reliqui vero ex sociis eorum in fugam per montana viam accelerant in Jerusalem. Baldewinus de Burg, ad idem negotium comes, cum Thoma de Feria castro, assum equitum, progressus, obviam fugitivis et fratribus factus est. Qui rem et casum intelligens, consolatus est universos ut redire in ultionem suarum calumniarum. Contingenti, consolatione virorum fortium reversi sunt unanimiter et recenter in persinimicorum, et cum eis diu prælia cohinc et hinc plures occisi ac vulnerati sunt. Baldewinus de Burg adverso telo in pectore vuln-

CAP. V. — *Ubi unus gentilium illustris, et de Christianorum trucidantur.*

Tandem Christiani invalescentes et Sarracenos cogentes, quemdam eorum militem nobilissimum calva fronte, statura procerum, graminis corpulentum captum tenuerunt. Quem Jerusalem, in prædicti Baldewini tentorio compingaverunt: sed is nobiliter in throno Baldewini quod ostro pretiosissimo opertum erat. Vidit Christiani principes, quia vir prudens et strenuus, idem foret Sarracenus, de viribus ejus sæpius inquirentes ac disputantes Christianitatis fidem eum vocare conabantur. Modis omnibus huic professioni abrenuntiatur turrin David productus, ad terrendos arcis in conspectu omnium ab armigero Baldewini latus est. Præfati vero principes, Giselbertus et Achar, insidiis gentilium trucidati, ad locum obsidionis in magna lamentatione referuntur. Christiani sacerdotes catholicas exsequias ei in sepulcro Christianorum confratrum, quæ extra civitatem, ossa eorum posuerunt.

CAP. VI. — *Quando obsessa sit urbs, et de potus.*

Obsessa est autem civitas sancta, et multum

rusalem, quam adulterini filii invaserunt, et legi-
nis filiis negaverunt, tertia feria in secunda heb-
mada mensis Julii, qui calore et solis ardore in-
lerabilis habetur, et præcipue in his orientalibus
agis, ubi etiam non solum rivi deficiunt aquarum,
sed et fontes vivi et modici solum trans tria milliaria
periuntur. Hoc solis ortu flagrantissimi, hoc de-
ctu aquarum intolerabili et ariditate inæstimabili,
Christianorum populus in obsidione hac graviter
tortus est. Quorum socii ad hauriendos et inve-
igandos fontes cum sparsim mitterentur, interdum
columen hausto fonte redibant; interdum amputa-
capitibus, insidiis gentilium periclitabantur.
quam vero turbidam et lutulentam factam in con-
tione multitudinis haurientium, cum lubricis
sermibus hirudinum in foliis caprinis afferebant.
qua, quantum os cuiusque a foramine angusto
illis capere poterat, licet vetus et putrida fuit, aut
foedis sumpta paludibus vel antiquis cisternis,
vobus nummis vendebatur. Plurimi autem inertis
algæ, qui sitis intolerantia arcebantur, dum sic
centiam bibendi acciperent, lubricos vermes et
putiles deglutiebant, et sic tumefacto gutture aut
entre exstinguiebantur. Tantum de monte Sion
rivulus perexiguus manat, cujus subterraneus
eductus a palatio Salomonis est jactu sagittæ,
aque ad eum locum quo ædificium in modum
austri maratum et quadratum habetur: cujus
medium per noctem rivulus congregatus aduna-
tur, de quo in die cives utuntur et animalia adu-
antur.

AR. VII. — *Consilium inclusi cujusdam super negotio
incepto.*

Ex hoc creberrimo haustu exercitus refocillaba-
tur, licet hac parte in obsessa sæpius cives haurien-
bus jacula intorquerent, et a stillicidio hoc pro-
ris Christianos absterre laborarent. Uvarum copia
iniquæ affluentia primoribus semper abundabat, et
retium habentibus; egenis vero, rebus exhaustis,
etiam aquæ, ut audistis, nimia erat defectio. Unde
ac sitis pestilentia ingravescente, populoque ca-
rolico diu in obsidione laborante, visum est pri-
vatibus populi ex consilio episcoporum et cleri qui
lerant, ut consulerent quemdam virum Dei, qui
erat in antiqua turri proceræ altitudinis in monte
livarum solitarius, quid agerent, quid primum in-
sterent, revelantes ei quanto desiderio ad ingre-
iendam urbem et sepulcrum Domini videndum
estarent, et quanta in via pro hac fide et voto
pericula sustinuisent. Vir autem Dei, audita eo-
rum intentione et desiderio, consilium protulit,
quatenus primum in afflictione jejuniorum et conti-
natione orationum devote insisterent; et post hæc
necis et Sarracenis Deo auxiliante tutius inferrent
assultus.

AP. VIII. — *De indicta processione, et quæ tunc aesta-
sint.*

Jam ex viri Dei consilio ab episcopis et clero tri-
luantum indicitur jejunium, et sexta feria processio-

nem universi Christiani circa urbem facientes,
deinde ad montem Oliveti, venientes in loco, ubi Domi-
nus Jesus cælos ascendit, ac deinde procedentes alio
in loco, ubi discipulos suos orare docuit, in omni
devotione et humilitate constiterunt. Illic in eodem
loco montis Petrus Eremita et Arnulfus de Robes
castello Flandriæ, clericus magnæ scientiæ et facun-
diæ, ad populum sermonem facientes, plurimam dis-
cordiam, quæ inter peregrinos de diversis causis ex-
creverat, exstinxerunt. Dissensionem vero, quæ inter
conitem Reymundum et Tankradum diu invaluit
propter conventionem solidorum, quos ei injuste
comes negaverat, ex admonitione spirituali ambobus
principibus compunctis, concordie amore placaverunt.
Placatis autem his, et in concordiam cum aliis multis
Christianis confratribus reductis, tota illa Christia-
norum processio a loco prædicti montis Oliveti
descendens, ad proximum montem Sion in ecclesiam
sanctæ Dei Genitricis collata est. Ubi clerici albis
induti, et reliquias sanctorum cum reverentia su-
mentes, complures idonei laici a sagittis Sarraceno-
rum, qui in mœnibus urbis observabant transeuntes,
perculsi sunt. Est autem civitas proxima huic
ecclesiæ Sion, quantum jactus habet sagittæ. Hoc
autem loco ad suscitandam iram Christianorum, in
derisum etiam et opprobrium, cruces fixerunt, super
quas aut spuebant, aut in oculis omnium mingere
non abhorrebant.

CAP. IX. — *Machinis muro applicitis, ingenia partium
inter se configunt.*

De hinc jejuniis cum processione sancta, litania
orationeque finita, cælum jam tenebris operientibus,
noctis in silentio deportata est machina per partes,
et universa strues manganarum, ad ipsum locum
civitatis, ubi situm est oratorium S. Stephani proto-
martyris versus vallem Josaphat, in die Sabbati,
collocatis tabernaculis in circuitu machinæ ab hac
statione sublatis. Ubi machina et omnia instrumenta
manganarum et arietis ad unguem fabricata sunt.
Verum ex consilio majorum instrumenta trium
manganarum ordinata eriguntur, quarum priori
assultu et impetu Christiani Sarracenos cives a
muris et mœnibus arcetes absterrent et muralia
repentino jactu, silicis quoque tactu, perstringere
valerent. Tandem Sarraceni hoc impetu et jactu
perspicientes muros graviter concuti et minui,
saccos stipula paleaque refertos, ac navium funes
magnæ grossitudinis, strictim densatos, maris et
mœnibus affigentes, opposuerunt, quatenus impe-
tum et jactum manganarum molliter exciperent, et
nequaquam muris mœnibusque nocerent. Dux vero
videns hoc impedimentum suis ingeniis oppositum,
funibus et saccis sagittas ardentes illico ab igne edu-
ctas, baleari arcu intorsit; et sic igne infixos et aridæ
materiei inhærentes, a levi aura tenuis flamma susci-
tabatur, quousque vires acquirens, saccos fanesque
consumpsit, et rursus impetus muros et mœnia
minuebat.

CAP. X. — *Arietem muros perforantem obsessi dissipare moluntur.*

Inter hæc, ad augendam ruinam et stragem murorum allatus est præfatus aries horrendi ponderis et operis, vestitus vimineis cratibus. Qui virtute et inæstimabili virorum inundatione impulsus, Barbicanas, exteriores scilicet muros, oppositos æquato vallo urbis, a viris arietem impellentibus gravi impetu in momento comminuit atque dejecit et viam machinæ ad interiores muros et antiquos aptavit, foramenque pergrande et horrendum jam ad urbem pertransiens, infregit. Hoc itaque foramen trans muros urbis defensores intuentes, nec ultra id periculum sufferre valentes, igne sulphureo pice cæreoque suscitato, arietem, nimium muris vicinum, succenderunt, ne deinceps muros ferrata fronte impelleret, aut foramen ampliaret. Tunc subito clamore Dei populus commotus, undique tentoriis et tuguriis aquam convehunt qua tandem aries ab igne restitutus est.

CAP. XI. — *Qui undique machinæ præsent, disponuntur.*

Interea, dum aries exstinguitur, mangenarum jactus et impetus assidue muros minuebat, et custodes ac defensores a mœnibus arcebat. Nec mora, inter hæc, machina cum omni structura sua erecta est, parietes, cœnicula, cratesque illius operæ coriis taurinis, equinis et camelinis, in quibus constituti sunt milites, qui urbem impugnarent, et resistentes facilius certamine fatigarent. A die autem Sabbati hujus machinæ operi et compagi insudantes, usque ad quintam feriam protractum opus in vespere consummaverunt et ducem Godefridum, ejusque fratrem Eustachium, similiter fratres duos, Ludolfum et Engelbertum, ortos civitate Tornaco, ad tuendam machinam, et urbem bello concitandam ordinaverunt. Ducem ergo suosque in superiore cœnaculo Ludolfum cum fratre suo, et cœteris eorum sequacibus, medio cœnaculo immorari decreverunt; in inferiore vero, qui machinam trabentes urbi applicarent. In arce vero machinæ ejusque cœnaculis his constitutis, arietem, post deletas Barbicanas et æquatum vallum, quia tam difficile onus lædium erat amovere, ultro Christiani suo igne combusserunt, ne tanti roboris magnitudo conductili machinæ esset impedimento.

CAP. XII. — *Quanta instantia cives a machinis forinsecus fatigantur.*

Dehinc autem in sexta feria mane facto, Saraceni milites, et qui urbis erant cives, machinam erectam intuentes, et in ea habitantes loricos, stupefacti et tremefacti, mirantur tam matutinos et bello paratos milites in machina apparere; omnesque per urbem gradientes sagittis et arcu infligere, ac pugna incessabili quosque per urbem visos a machina desuper muros prominente, jaculis et saxis urgere. Unde unanimiter intra civitatem gentiles conglobati, volatili telo sagittarum nocere duci et resistere non abstinere et per mœnia dispersi peregrinos læde-

bant. Perigrini vero fortiter ex adverso resistebant.

Ad hanc denique nimiam contritionem ab intera, a machina, quæ altitudine hæc ferat urbem et mœnia superabat, viri et milites ad immanissimos contorquebant ad lædendos muros absterrendos cives defensione mœnium, unum per urbem circumvagos in sagittis et lapide peritentes. Alii vero in latere urbis supra mœnia, una machina comitis Reymundi milites contorquebant lapides et jacula, lædentes muros et mœnia assistentes, huicque machinæ comitis frater nocere quærentes: quæ eadem nocte et heri et ducis, erecta et muris applicata est

CAP. XIII. — *Ubi portæ, quæ Babylonicis nuntiis viæ erant, custodiæ depulantur.*

Cum hæc obsidio sanctæ civitatis jam triduo studiosè in ejus captione modis omnibus et viribus ferverent, atque plurima de minis et de regis Babyloniæ innotescerent, pervenit ad principum exercitus per delatores eosdem qui Tankrado pecuniam et ornatum templi Domini captionem urbis propalaverunt, quod ad Jerusalem per eam portam montis Oliveti et Josaphat, quæ inobessa erat, assidua legati Babylónico mitteretur de omnibus quæ fiebant susque regis nuntia et consilia per eandem portam et occulte reportarentur urbis defensoribus Christianis leviter posse fieri magnum impedimentum. Quare habito caute super hoc consilio, principes Christianorum collocaverunt latenter insidias ante et retro munitis viarum semitis vigiliæ ne forte aliquis ab Ascalone vel Babylonia aliqua parte regni hujus descenderet, vel a Babylonia solito more in legationem procederet in insidias incidens, subito caperetur, nulloque negotio ante latera occultatus, a manibus vigiliæ elaboraretur.

CAP. XIV. — *De duobus regis Babyloniæ diversis moris genere pereuntibus.*

Sic tandem ordinatis viarum custodiis, loco prædicti montis Oliveti constitutis, duo Saraceni ab Ascalone properantes, et regis Babyloniæ nuntia defensoribus urbis deferentes, jam silentio incumbente, medio custodum venientes intraverunt, urbem sine aliquo obstaculo sperantes ingredi. Sed subito a militibus et custodibus percipi inobessæ capti sunt et retenti: quorum alter a juveni immoderato hasta confixus, mox spiritum exhalavit, alter vero vivus et sanus in præsentiam Christianorum principum adductus est, ut ab eo minis exquirerent, aut promissione vitæ, cujus rei nuntii venissent: quatenus sic jacula prævisa minus nocere possent. Is denique multum vitæ suæ sollicitus et anxius, plurimum de regis Babyloniæ consilio et legatione aperuit, et quomodo nunc per eos advenisset fideles sibi milites una cum civibus, ne aliquo terrore et oppressione fatigati, deficerent, ad se invicem consolando, stabiles in defensione per-

erent, scientes quia post quindecim dies ad A
ilium in virtute magna Jerusalem venire decre-
ret ad exterminandos Gallos, et suos liberandos.
a hanc cæterasque relationes militibus restitutus,
mento cujusdam mangelæ, ligatis manibus et
libus est immissus, ut sic post primam et se-
ndam inundationem trans muros jactaretur. Sed
nio ejus pondere pellis mangelæ gravata, non
ge miserum projecit : qui mox juxta muros cor-
ens super asperos silices, fractis cervicibus, ner-
is et ossibus, in momento extinctus fuisse re-
tur.

P. XV. — *De instrumentis profanorum contra ma-
chinas fidelium.*

Cives autem et milites regis Babylonix videntes
: legationem regis dissipatam, et audacious Chri-
anos urbem expugnare, et quia hinc et hinc
achinæ nimium urbi infestæ adversarentur, appo-
erunt et ipsi instrumenta quatuordecim mangena-
m erigere, quarum virtute et impetu assidue in
achinas lapides jactarentur, quorum crebris icti-
is attonitæ quassarentur ac perirent, et in eis
siti una earum ruina periclitarentur. Ex his vero
atuordecim mangelis novem comitis Reymundi
achinæ opponuntur, cum innumerabili manu et
irtute civium : quarum intolerabili et crebro im-
etu graviter machina concussa et attrita est, ejus-
ne compagine dissolutæ. Quare universi in ea
ri belligeri nimium attriti, et obstupefacti inopi-
ato excidio, vix a mortis elapsi sunt periculo.
nde quia tot creberrimos lapidum ictus sustinere
on poterant, et machinæ protectio defecerat, pro-
a a mœnibus machina reducta est, nec ultra in-
entus, qui hanc iterato ascenderet, ac cives im-
ugnando laceraret. Quinque vero residuæ contra
achinam ducis eriguntur, ut eam pari impetu et
ictu percuterent et attererent; sed, Deo protegente,
cet crebro ictu tacta et quassata ruinam mina-
etur, integra permansit et intacta, vimineisque cra-
tibus protecta, miro impetus lapidum molliter ex-
ctos fortiter tolerabat.

P. XVI. — *De crucifixo, cui perfidorum insania
nocere non potuit.*

Erat crux in summitate ejusdem machinæ, figu-
am continens Domini Jesu auro fulgidissimam, D
quam iidem Sarraceni jactu mangelarum assidue
noliebantur percutere; sed nulla eis ferendi facul-
as aut amovendi concessa est. Illis vero sæpius
acturam lapidum adversus crucem hanc molienti-
us, lapis fortuito advolans militem quemdam, assi-
stentem lateri duci, in caput fortiter percussit, qui,
fracto cerebro et effusis cervicibus, momentaneo
sine extinctus est. Dux vero vix ab ictu tam repen-
tino observatus, multum baleari archi civibus man-
genasque intorquentibus, insistebat; et crates a
machina impetu avulsas interdum reparabat et funi-
bus religabat.

P. XVII. — *Item de diversis perfidorum machinis.*

Sarraceni milites videntes quia impetus mangelæ

narum crates vimineas penetrare non poterat, inter-
dum ollas flammivomas jactabant in crates machi-
nam protegentes, ut prunæ aut scintillæ aridæ
materiæ adhærentes, levi aura auscitæ ampliaren-
tur, et machina consumeretur : sed industria Gal-
lorum artem arte prævenit. Nam coriis lubricis
machinæ et crates opertæ flammæ aut prunas
injectas minime retinebant; sed subito a coriis
ignis labens humique cadens deficiebat. Tandem ha-
rum quinque mangelarum assiduis ictibus dux suique
gravati, applicuerunt machinam in virtute Christia-
norum cominus mœnia et muros, ut sic tutior
adversus machinas obsisteret; et mangelæ, propter
ædificia domorum turrium abduci in loco spatioso
non valentes, minus jacerent et machinam ferire
non possent. Jani vero juxta muros abducta ma-
china, et quinque mangelis ab illa spatiosum reces-
sum non inventientibus, lapis intortus et in impetu
emissus, nimium vicinam transvolat machinam aut
interdum volatu suo deficiens, juxta muros cadens,
Sarracenos opprimebat. Sarraceni tandem intelli-
gentes quia viri imperterriti in machina starent, qui
mangelarum arte non possent lædi, turrim quam-
dam, quæ in vicino erat machinæ, saccis stipula et
feno vel palea impletis, item vimineis cratibus et
densitate navalium funium adversus Christianorum
mangelas undique tectam, munierunt, viros pugna-
tores in ea constituentes, qui assidue moles lapidum
fundibulis aut parvis mangelis in machinam
jacerent, et ejus habitatores diversis armorum ter-
roribus arctarent. Sed nec sic machina ducis Gode-
fridi cedente, nec ejus custodibus ab assultu repres-
sis, sed amplius et sævius invalescentibus, Sarrace-
norum artifices aliud aptant ingenium, quo machina
ejusque possessores sine recuperatione consume-
rentur.

P. XVIII. — *Ubi ignis aceto sopitur, et catena
gentilium vi extorquetur.*

Contulerunt enim immanissimum magnique pon-
deris robur arborum, quod totum clavibus ferreis et
uncis conflixerunt, clavosque stoppis, pice, cera
oleoque infusus et impinguatis impleverunt, et omni
fomentorum ignis genere. Catenam quoque ferream
et onerosam in medio robore affixerunt, ne curvis
et ferreis hamis peregrinorum leviter posset auferri
et amoveri, dum ad comburendam machinam trans
muros et mœnia præfatum lignum jactaretur.
Aptato perfectoque hujus roboris ædificio, quadam
die universi cives ac milites regis Babylonix intra
urbem adunati, circa id opus conferuntur. Qui sca-
lis, hastis et apparatibus suis grave lignum, incen-
sum igne omni aqua inextinguibili, trans muros
in virtute magna et in momento deposuerunt, inter
muros et machinam hoc jacentes, ut ab illius vali-
dissimo ardore postes, quibus tota innitebatur ma-
china, correpti, cremarentur ruinamque in ea
habitantes paterentur; nec ulla aqua tam vehemens
ignis restingeretur, quousque tota machina cum
præfato robore in cineres redacta corruisset. Verum

Christianis ab indigenis christianis res innotuit, et qualiter hic ignis, aqua inextinguibilis, solo aceti liquore restingui valeat. Unde in utribus intra machinam acetum, ex providentia impositum super injectum et effusum est : sic grande incendium restinctum, ultra machinæ nocere non potuit. Ad hujus denique roboris extinctionem concursus peregrinorum factus est : qui catenam arripientes, totis viribus luctamen inierunt, hi exterius trahendo, hi interius retinendo. Sed Christianorum virtus, Deo favente, prævaluit; et sic Sarracenis catena erepta, a fidelibus retenta est.

CAP. XIX. — *Qui sanctam civitatem obtinuerint primi.*

In ejusdem vero catenæ contentione ab intus et foris, ac quinque manganarum defectione frustra jam deintus jactantium, dux, qui in eminentiore cœnaculo arcis obtinuerat mansionem, omne genus jaculorum saxonumque in medium vulgus conglobatorum cum suis intorquebat, et stantes in muro sine intermissione a mœnibus arcebat. Tres siquidem Christianorum mangenzæ sine requie, incessabili jactu mœnia transvolabant, et custodes hinc et hinc a mœnibus longo recessu obsterreabant. Adhæc, fratres prænominati, Ludolfus et Engelbertus, videntes Sarracenos otio torpere et manus a defensione continere, atque ex utroque latere mœnium procul absistere propter manganarum cæterorumque impetum, sine mora, sicuti muro erant propiores, a secundo cœnaculo, in quo manebant, porrectis arboribus et in mœnia missis, primum in urbem cum virtute armorum descenderunt, universis murorum custodibus in fugam versis. Dux vero fraterque ejus Eustachius, hos urbem jam ingressos intelligentes, extemplo a superiore arce descendentes, mox et ipsi in mœnibus consistentes ad opem illorum descenderunt. Omnis populus hæc intuens, et principes jam obtinere civitatem inestimabili clamore intonantes, scalis undique muro applicitis, ascendere et intrare festinant.

CAP. XX. — *De diffugio et interitu perditorum.*

Cives autem ac defensores urbis contemplantes capta mœnia et muros, ac media urbe viros Christianos sistere, totamque civitatem armis Gallorum inundare, correpti sunt formidine et mentis hebetudine; ac repente diffugium facientes, plurima multitudo spe protectionis ad palatium regis Salomonis, quod erat spatiosum atque firmissimum, fugam arripuit. Quos Galli fortiter insecuti lanceis et gladiis, cum ipsis fugitivis pariter portas palatii ingrediuntur, et in nimia gentilium occisione perseverant. Equites vero circiter quadringenti, qui a rege Babylonizæ missi, urbem assidue perlustrabant in admonitione defensionis et consolatione civium, visa angustia et fuga suorum, ad præsidium turris David veloci cursu equorum diverterunt. Sed Gallis eos gravi insecutione prementibus, vix portæ immissi, equos, ante januam unanimiter descendentes, reliquerunt;

A quos Christiani arripientes, cum frenis et seditibus, duxerunt, habentes ea.

CAP. XXI. — *Quid factum sit, per portas introeunte populo.*

Interea quidam peregrinorum ad portas contententes, seras et vectes ferreos atque tunique vulgus ad auxilium intromittunt. Sed pressura et anxietas ingreditur in pressuram et anxietatem, ut etiam ipsi equi, seditibus gravati, plurimos dentibus, aperto ore dentium, nolente sessore, invaderent, seditibus defluerent. Quare viri circiter sedentes equorum, mulierum, hominumque concordes, disceptati et suffocati, spiritum vitæ exierunt. Per foramen etiam murorum, quod aries a fronte infregerat, plurima millia virorum intromissa sunt. Hi omnes conglobati, conlatione et strepitu magno ad palatium præconcursum facientes, fratribus præmissis contulerunt, Sarracenos per domum, quæ erat, crudeli funere sternentes : quorum sanguinis facta est effusio, ut etiam rivi per ipsa mœnia regie aule defluerent, et usque ad usum cruor accresceret. Sarraceni, interdum recedentes spiritu et viribus, in defensionem frustra erant, sed tamen plures fidelium incautos mutua caecitate foderunt.

CAP. XXII. — *De cisterna regii palatii.*

In cisternam autem regiam, quæ ante fores palatii in modum lacus amplitudinem et testudinem cavatione continet, testudinem operis desuper habens, marmoreis undique columnis, plures Sarracenorum per gradus hauriendam aquam introeuntes perducunt, et ingerunt : quorum alii aquis suffocati sunt, insequentibus Christianis in ipsis gradibus defuncti perempti sunt. Per ea vero foramina, quæ testudinem ora in modum putei habebant, Christiani quam Sarraceni præcipiti fuga, cursu cadentes, non solum submersione periebantur, sed et fractis collis et cervicibus, aut visceribus exstinguebantur. Hujus quippe cisternæ regie aqua in omni obsidione urbis ad mensuram civibus indigentibus et militibus dari solebat, aquandos equos, greges et universa jumenta, et omnes usus necessarios. Ex omni stillicidio palatii, ab ipsius tecti palatii canalibus, templi Domini testudine, et a tectis multorum ædificiorum confluente, hæc cisterna adimpletur, per circiter annu frigidam ac salubrem aquam abunde canalis illic urbem inhabitantibus administrans.

CAP. XXIII. — *Item de generali cæde civium et de reptione templi Domini.*

Egressi autem Christiani victores a palatio per nimiam et cruentam cædem Sarracenorum, quorum decem millia in ipso loco occiderunt, plures capientes gentilium, per vicos civitatis errantes diffuge per timore mortis, in ore gladii percusserunt. Mulieres quæ in turritis palatii et solis confugerant, per-

confoderunt; infantes, adhuc sugentes, per am pedis e sinu matris aut cunabulis arreptos vel ostiorum liminibus allidentes, fractis ceruis, alios armis trucidabant, alios lapidibus ebant; nulli prorsus ætati aut generi gentilium entes. Quicunque ergo domum aut palatium r invadebat, cum omni suppellectile, frumento, hordeo et vino, pecunia aut veste, vel qualire pacifice obtinebat. Et sic possessores totius tatis facti sunt. Intromissis vero Christianis intatem et longa strage in palatio et urbe sævientispoliis atque divitiis Sarracenorum inhiantibus, Tankradus, qui festinus in primo urbis ingressu templum præcurrit, et avulsis seris intravit, pecuniam et argenti incomparabilem cum robore et ope satellitum a muris deauratis in circuitu, columnis pilariis avulsis, biduo in raptione hujus thesauri ureis oratorio decorando collati desudans. Quem saurum duo Sarraceni, ab urbe in obsidione essi, eidem Tankrado, ut gratiam et salutem ex suæ in oculis ipsius invenirent, propalasse untur. Postprædictum vero tempus dierum templi rtas aperiens, et secum pecuniam asportans, duci defrido, cujus erat miles, fideliter divisit, quam t, ut aiunt, quibus tota massa innotuit, sex celi aut muli portare poterant.

CAP. XXIV. — *Relatio de templo Domini.*

Hoc Templum, quod dicitur Domini, non illud tiquum ac mirabile opus regis Salomonis intellindum est, cum tota urbs Jerusalem a rege Nabodonosor, deinde a rege Antiocho ante multos nos Dominicæ Incarnationis destructa fuerit, templumque Salomonis a fundamento dirutum, ornamentis et vasis sacris spoliatum sit. Rursus post incarnationem, ex prænuntiatione Domini Jesu, a incipibus Romanorum, Vespasiano et Tito, fundis cum suis habitatoribus sic Jerusalem deleta est, secundum vocem Domini lapis super lapidem non linqueretur. Verum templum hoc postea a moders et Christianis cultoribus reædificatum, plures testantur; nempe eo loco, quo Salomon pacificus lignis cedrinis et Pario lapide pristinum Dei tabernaculum collocavit, et in ea Sancta sanctorum. In medio autem hoc moderno tabernaculo mons lapideus, natura fundatus, præminet, fere in latitudine continens tertiam partem jugeri, in altitudine habens duos cubitos. Cujus in uno latere gradus collocati, ad cava loca descendentes perducunt; alio vero in tere, ut in veritate referunt, qui tunc considererunt, ostiolum habet lapideum, sed semper signatum. Illic ex quorundam opinione quædam Sancta sanctorum adhuc servari perhibentur. In media siquilem testudine ejusdem templi moderni, quod nunc mirifico opere signorum desuper murorum parietes in circuitu continet, rotundam calcenam infixam esse asseverant, in qua vas aurei fulgoris et operis, ponderis vero circiter ducentarum marcarum, pendere semper solet. Quod urnam auream alii affirmant, alii sanguinem Domini, alii manna in eo abscondi

tum; et sic in varias sententias diversa opinione eriguntur

CAP. XXV. — *De oratoriis sanctæ civitatis, et quam devote dux sepulcrum Domini visitaverit.*

Hoc itaque vas et promunctorium, quod in medio templi præminere prædiximus, intactum a Tankrado permansit, quin Turci omni devotione utrumque venerantes, inviolatum reservabant. Unde et tabernaculum omni honore et decore thesaurizabant, soli, omnibus gentibus cæteris exclusis, in illo suarum cæremoniarum observationi vacantes. Sic vero ipsum præfatum templum ad exsequendos ritus sui erroris summa reverentia et custodia venerantes, soli etiam Dominici sepulcri templo, ejusque cultoribus Christianis parebant, propter tributa, quæ ex oblatione fidelium assidue eis solvebantur, una cum ecclesia S. Mariæ ad Latinos, quæ etiam tributaria erat. In reliqua vero oratoria urbis sanctæ tam Turci quam Sarraceni suam tyrannidem nimia strage exercuerunt, prorsus ab eis catholicos cultores exterminantes. Ad hoc denique templum Domini, ut prædictum est, iter suum Tankrado convertente præ avaritia sibi propalatæ pecuniæ; aliis vero ad præsidium turris David fugitivos velociter insequentibus, cunctisque principibus rebus et ædificiis Turcicis inhiantibus, universoque vulgo ad palatium Salomonis tendente, et eandem nimiam crudeliter in Sarracenos operante, dux Godefridus ab omni strage se abstinens, mox tribus tantum suorum secum retentis, Baldrico, Adelbolfo et Stabulone, exutus lorica, et lanea veste indutus, nudatis pedibus muros egressus, in circuitu urbis cum humilitate processit, et per eam portam quæ respicit ad montem Olivarum introiens, Sepulcro Domini nostri Jesu Christi, Filii Dei vivi, præsentatus est, in lacrymis, orationibus et divinis persistens laudibus, et Deo gratias agens quia videre meruit quod illi semper fuit summo desiderio.

CAP. XXVI. — *Visio cujusdam de duce.*

Nam pio ducis proposito impleto, somnii hujus visio completa veraciter comprobatur. Ante viæ hujus initium cum sæpe idem dux suspiria traheret, suique animi optio ante omnia esset visitare sanctam civitatem Jerusalem, et videre sepulcrum Domini Jesu, ac sæpe privatis famulis cordis sui aperiret intentionem, cuidam de familiaribus suis, Stabeloni videlicet, in hunc modum ostensa est visio. Videbat idem scalam auream a cælesti axe proceræ longitudinis usque ad terram porrectam, quam ipse dux, nimio desiderio fervens, cum quodam poculi sui provisore, Rothardo nomine, lucernam in manu ferente, conscendere conatus est. Sed provisor jam media scala consistente, lucerna, quam gestabat in manu illius, exstinguitur, et medius gradus scalæ, per quam ad supernum cæli solium scandeat, graviter læsus et attritus est. Sic provisor poculi ad inferiora reversus, præ formidine ultra ad cælestem portam cum duce pervenire non potuit ac pulsare. At Stabulo, cujus est ista visio, lucernam extinctam reaccendens, sca-

lam, qua pincerna indignus attolli non meruit, fiducialiter conscendit, et lucernam ultra indeficientem ferens, cum ipso duce cœli penetravit ad aulam, ubi mensa illis parata, et omni deliciarum dulcedine cumulata reperta est. Ad hanc denique dux cum electis et ea dignis recumbens, de omni quæ aderat dulcedinis suavitate partitus est.

CAP. XXVII. — *Interpretatio somnii.*

Quid per hanc scalam ad cœli palatium ducentem, nisi via quam dux tota mentis intentione apprehendit ad urbem Jerusalem, quæ porta est cœlestis patriæ, significatur? Ex auro enim purissimo erat scala; quia ad hanc viam et cœli portam puro corde et perfecta humilitate veniendum. Media autem scala provisoris poculi lucerna exstinguitur, gradus læsus deficit, ascensus negatur, quia opus et onus viæ sanctæ, quod bona et pura voluntate una cum ducē devovit, medio labore deseruit cum plurimis, sicut audivistis. Propter diffidentiam enim et imminentes angustias a duce subtractus est Antiochiæ, et sic apostata factus, ad aratrum reversus est miseriarum, nec ultra per scalam cum duce cœli introiens januam, sanctorum mensa dignus fuit participari. Stabulo vero ducis camerarius, lucernam ab ipsius manu suscipiens, reaccendit, quia voluntatem bonam viæ hujus quam primum assumpsit fortiter retinuit, et inter diversas mentis vacillationes lampade benevolentiae reaccensa, reflagranti voto firmiter hæsit; sicque insolubili gradu scalam cum duce superavit. Insuper illius in omni tribulatione socius stabilis, et famulus existens fidelis Dei, eo usque in Jerusalem pervenit, et ad sepulcrum Domini, quod mensa est et desiderium totius dulcedinis sanctorum, intrare meruit et orare.

CAP. XXVIII. — *De avaritia Reymundi et Tankradi, et de nece quorundam gentilium.*

Post hæc duce a sanctuario Dominici sepulcri regresso in lætitia cordis et exultatione post peractam ibi victoriam, et hospitio quiescendi causa declinato, jam toto exercitu sedato a gentilium occisione, et nocte ea oculos universorum præ labore aggravante, quia Jerusalem, civitas Dei viventis, et mater nostra, filiis restituta est in victoria magna sexta feria, in die solemni divisionis apostolorum, quæ est Idus Julii, comes Reymundus avaritia corruptus, Sarracenos milites, quos in turrim David fuga elapsos obsederat, accepta ingenti pecunia, illæsos abire permisit; omnia autem arma, escas et exuviæ eorum cum eodem præsidio retinuit. Proxima ab hinc die Sabbati clarescente, quidam Sarracenorum spe vite in summitatem tecti domus præcelsæ Salomonis ab armis elapsi, circiter trecenti confugerant. Qui multa prece pro vita flagitantes, in mortis articulo positi, nullius fiducia aut promissione audebant descendere, quousque vexillum Tankradi, in signum protectionis vivendi susceperunt. Sed minime misellis profuit. Nam plurimis super hoc indignantibus, et Christianis furore commotis, ne unus quidem illorum evasit.

CAP. XXIX. — *Ubi consilio majorum ira Tankradi sedatur.*

Tankradus, miles gloriosus, super hac sibi injuria vehementi ira succensus est, nec sine diadema et gravi ultione furor illius quievisset, nisi consilium et sententia majorum ac prudentium animum his mitigasset verbis: « Jerusalem Dei excelsi, ut universi nostis, magna difficultate non sine damno nostrorum recuperata, propriis hodie restituta est, et liberata de manu regis Ioniæ, jugoque Turcorum. Sed modo cavendum ne avaritia aut pigritia vel misericordia erga eos habita, hanc amittamus, captivis, et adhuc res in urbe gentilibus, parentes. Nam si forte in Babyloniæ in multitudine gravi occupati fuerint subito ab intus et extra impugnabimur; sique perpetuum exilium transportabimur. Unde per et fidele nobis videtur consilium, quatenus per Sarraceni et gentiles, qui captivi tenentur, per redimendi aut redempti, sine dilatione in gladium ruant, ne fraude aut ingenio illorum nobis aliquid currant adversa. »

CAP. XXX. — *Interneccio superstitium gentium.*

Consilio hoc accepto, tertio die post victoriam egressa est sententia a majoribus: et ecce multi arma rapiunt, et miserabili cæde in omne gentilium, quod adhuc erat residuum, exstinguunt alios producentes e vinculis et decollantes, alios vicos et plateas civitatis inventos trucidantes, et antea causa pecuniæ aut humana pietate percurrunt. Puellas vero, mulieres, matronas necesse feras cum puellis tenellis detruncabant aut lapidibus obruebant, in nullis aliquam considerantes. Contra puellæ, mulieres, matronæ metu mortis angustiatæ et horrore gravissimæ concussæ, Christianos in jugulum utriusque debacchantes ac sævientes, medios pro liberanda vita amplexabantur, quædam pedibus eorum calcabantur, de vita et salute sua illos nimium curando fletu et ejulatu sollicitantes. Pueri vero quæquennes aut triennes matrum patrumque cruciatum casum intuentes, una miserum clamorem et laceris multiplicabant. Sed frustra hæc pietatis et misericordiæ signa fiebant. Nam Christiani sic deo laxaverant animum, ut non sugens masculum et femina, nedum infans unius anni vivens manum percussoris evaderet. Unde plateæ totius civitatis lacerisque membris infantium adeo stratz et operuisse referuntur, ut non solum in vicis, sed et in palatiis, sed etiam in locis desertæ solitudinis occisorum reperiretur innumerabilis.

CAP. XXXI. — *De anteriore Turcorum dominio in urbe Jerusalem.*

A die autem, qua urbs sancta a Sarracenis deserta, munita ac defensa fuit, usque ad hanc diem qua capta et victa suisque restituta est, nullus Turcorum in ea repertus est, qui paulo ante hæc evadentes, multo tempore obtinuerant, et gratia

tam a Sarracenis quam peregrinis Christianis fidelibus exigebant. Trecenti Turci erant, civitatem sanctam captivaverant, longo tempore dominati, plurimis in circuitu urbibus Syriæ læstinæ regionis illis tributariis factis, quas Babyloniam cum Jerusalem quondam subditas et o suo appendentes potenter obtinere solebat. ut audistis, Christianorum exercitu in obside Antiochiæ post captam Nicæam ordinato, idem Babyloniam, audita gloria, virtute ac victoria stianorum principum, et Turcorum humiliatione, rbe Jerusalem, quam amiserat, trecentos Turcos pparatu et exercitu copioso obsedit. Quos plussu assultu et mangenarum impetu expugnatos gavit, inultum obsistentes ac repugnantes, sed sine magno saorum detrimento.

XXXII. — *Quomodo Turci eliminati sint. et de mendosa Babylonici regis promissione.*

erat autem Solymanus, princeps et caput horum eorum, miles ferocissimus, semper regi Babyloniam et ejus regno adversarius. Tandem Turci cum rege suo, videntes manum suorum exiguum pontis belli et tot millium assultus tolerare non posse, a mutuo fide et dextris de vita et salute sua, intraverunt, quatenus urbem reditentes, pacifice rent, et conductum ipsius regis usque in Damascum haberent, in qua princeps magnificus Domini frater dominari perhibetur, qui nunc cum praeceptis Turcis ab urbe Jerusalem ejectus est. His actis et conductum regis usque in Damascum habitibus, rex Jerusalem ingressus, templum Domini et ritum gentilium summa reverentia et humiliter subit. Deinde templum Domini sepulcri cum mi habitu religionis gentilis introivit, omnia pace perstrans, et nullum Christianorum a fide et line sui ritus avertens. Dehinc reversus, civitatem fidei custodia disposuit; turrum vero David suo tellitio munivit, palatium Salomonis et cætera reliqua ædificia et defensoria suo juri mancipavit. Hacque civitate ejus subditiore relocata post Turcorum ejectionem, nimium gavisus, sed adhuc Turcos si a Damasco metuens adversari, direxit legatos Christianorum principes, circa urbem Antiochiam sidentes, referens quomodo ab urbe Jerusalem et gno suo Turcos ejecerit, et quia in omnibus eorum stantati de urbe sancta satisfacere voluerit, et de le Christi Christianitatisque professione consiliis rum acquiescere. Sed omnia mentitus et in dolo cutus est. Nam urbis introitum peregrinis negavit omni armorum defensione et militum virtute, quaterat, donec caelestis Regis auxilio, Sarracenis, ut audistis, crudeli necesse peremptis, nunc intromissi unt.

XXXIII. — *Promotio gloriosi ducis in Jerusalem.*

Hac vero miserranda strage Sarracenorum commota, in proximo die Dominico fideles et primores Christianorum, inito consilio, dominium urbis et custodiam Domini sepulcri comiti Reymundo dare

decreverunt. Quo renuente, et cæteris universis capitaneis ad id officium electis, Godefridus dux tandem, licet invitatus, ad tuendum urbis principatum promovetur. Promotus ergo consilio et benevolentia omnium Christianorum, turrum David regis quam ipse Reymundus, laxatis fugæ Sarracenis, invaserat, requisivit. Sed Reymundus prorsus reddere negavit, donec minis ipsius ducis et Christianorum restituere coactus est. Hujus vero ducis electio et promotio nequaquam humana voluntate facta fuisse credatur; sed totum Dei ordinatione et gratia factum, cum procul dubio ex visione cujusdam boni et veridici militis didicerimus, ante decem annos hujus viæ hunc a Deo electum et constitutum ductorem, principem atque præceptorem Christiani exercitus, ut præ omnibus primatibus actu, victoria et consiliis beatiorum, et fide ac veritate integriorem.

CAP. XXXIV. — *Somnium cujusdam militis de duce.*

Quadam ergo nocte præfatus miles, Hezelo nomine, de Kinwilre villa, quæ est in rubuario, cum eodem duce in silva quadam quæ vocatur Kettena, venatoria arte fatigatus, facili sopore occupatus est, statimque in spiritu ad montem Sina translatus est, ubi Moyses, famulus Domini, jejuniis quadraginta dierum expleto, claritatem gloriæ Dei meruit videre et legem de manu Dei accipere. Super hujus denique montis cacumen videbat prædictum cum timore et mansuetudine facili ascensu attolli, et duos ei in vestibus albis et pontificali ornatu obviam festinare, dicentes: « Qui servo suo et fidei Moysi contulit benedictionem et gratiam, ejusdem benedictionibus Dei viventis replearis, et gratiam in oculis ejus invenias; dux ac præceptor populi sui Christiani in omni fide et veritate constitueris. » Hoc dicto, miles expergefactus a somno, surrexit, et visio subtracta est.

CAP. XXXV. — *Solutio somnii.*

Quid in hac visione considerandum, nisi quod in spiritu et lenitate Moysi surgeret dux spiritualis Israel, a Deo præordinatus et princeps populi constitutus? Unde hanc visionem et benedictionem vere et manifeste in eo adimpletam cognoscimus; quia revera, cum plurimi principes ac potentes, episcopi et comites, filiique regum, viam hanc ante illum et post eum institerint, Christianorumque exercitus ductores fuerint, nequaquam prosperum iter fecit illis Deus, aut sui desiderii compotes facti sunt; verum a regibus et barbaris nationibus multa illis adversa, et universo illorum exercitui, illata sunt; quia non erant illi per quos salus veniret in Israel. At, duce Godefrido post universos præmissos viam insistente, desperatique exercitus duce ac principe existente, omnia adversa in prospera sunt mutata; nec fuit quod impediret viam, aut quæ noceret adversitas, nec nisi in sceleratis et transgressoribus inventa fuit iniquitas; inventa vero iniquitate, ex justitia vera Dei subsecuta est ultio, qua et sanctificata est legio. Et sic filii castigati nunc fame, nunc gladio, tandem felices et mundi ab inquinamenta

cum ducē et principe suo beatum desiderium ex-
plentes, urbem sanctam Jerusalem intrare merue-
runt, ac Domini sepulcrum adoraverunt; moenia
etiam possidentes ex Dei providentia et voluntate,
hunc urbis rectorem ac populi præceptorem glorio-
sissime præfecerunt.

CAP. XXXVI. — *Item visio cujusdam Aquensis clerici
de ducē.*

Præterea revelatum est eidem fratri catholico et
canonico S. Mariæ Aquisgrani, Giselberto nomine,
in septimo mense discessionis ac peregrinationis
eiusdem ducis, quod caput omnium et princeps futu-
rus esset in Jerusalem a Deo præstitus et consti-
tutus. Videbatur enim fratri adhuc somno dedito
quod præfatus dux in sole potenter sedere accepis-
set, et ex omni genere avium quæ sub cælo sunt, in
circuitu illius infinitæ copię confluiscent, quarum
pars paulatim avolando minui cœpit; amplior vero
pars fixa et immobilis a dextris et sinistris rema-
nebat: post hæc sol a radiis suæ claritatis maxima
ex parte obscuratus est, sedesque ducis brevi inter-
vallo prorsus deleta, et tota fere avium multitudo
quæ remanserat avolavit.

CAP. XXXVII. — *Explanatio visionis.*

In sole sedem dux accepit, cum in solio regni Je-
rusalem promoveretur, quæ omnes mundi superat
civitates nomine et sanctitate, sicut sol sua claritate
universas cæli stellas: quam Jesus Christus, Dei
vivi Filius, qui verus est sol justitiæ, sua illustravit
et exaltavit Deitate, quando in ea crucifixus, pas-
sus, mortuus et sepultus, tertia die resurrexit a
mortuis, suisque dilectoribus apparuit vivus. Con-
gregatæ sunt aves cæli circa sedentem, cum de
universis regnis Christianorum parvi et magni, no-
biles et ignobiles, illi associati et subditi facti sunt.
Avolaverunt aves, cum plurima peregrinorum mul-
titudo ad terram cognationis suæ ex illius consensu
et licentia reversa est. Sed plurimæ aves fixæ et im-
mobiles permanserunt, cum multi pio amore illius
innodati et familiari ejus allocutione delectati, cum
eo ultra remanere decreverunt. Post hæc brevi in-
tervallo sol obscuratur, sedes ducis aufertur, cum
Jerusalem post paululum temporis viduata, tam
magnifico principe mortuo, multum obscurata est a
fama et gloria sua, multisque militibus et belligeris
viris in illius casu attenuata.

CAP. XXXVIII. — *Qualiter inventa sit portio ligni
salutaris.*

Horum somniorum præsignatione ex Dei ordina-
tione populi Christiani benevolentia, Godefrido
ad principem et rectorem suorum confratrum in
solio regni Jerusalem exaltato, quidam fidelissimus
Christianus, urbis indigena, lege Christi pleniter
instructus, crucem quamdam semiulæ auro vesti-
tam, cui Dominici ligni particula in medio erat in-
serta, sed fabrilis operis expertus et nuda, indicavit
se abscondisse in loco humili et pulverulento desertæ
domus, propter metum Sarracenorum, ne in hoc
turbine obsidionis inventa eadem crux auro spolia-

A retur, et lignum Dominicum ab his indigne
retur. Hæc sancta revelatione ligni Dominici
lætati fideles qui aderant, in omni abstinentia
et disciplina, sexta feria, quæ est dies Domini-
sionis, processione honorifica clerici et populi
venerunt ad locum, ubi absconditum fuit
venerabile. Quod cum timore et reverentia
perunt, ad templum Dominici sepulcri cum
devotione hymnorumque modulatione ferre,
dem collocare decreverunt.

CAP. XXXIX. — *De obitu patriarchæ Biva-
lani.*

Post hæc placuit universo cœtui fidelium,
sum est utile acceptionumque coram Deo, quæ
universitas gentilium ab urbe sancta exten-
B est et sacrilegi ritus; Godefridus quoque pro
Christianorum in throno Jerusalem exaltato
protegendam urbem ejusque habitantes, ut
etiam et patriarcha restitueretur, qui gregi
sanctæque præesset Ecclesiæ. Nam viduam
pastore suo, patriarcha, viro sanctissimo, in
Cypro tempore obsidionis Jerusalem, ex hac
substracto. Migravit idem patriarcha ab Jerusalem
sepulcro Domini, audito adventu et sede Car-
norum circa moenia Anthiochiæ, profectus ad
Cyprum propter minas Turcorum et importunitatem
Sarracenorum. Fuit quippe vir grandævus et
Christi servus, qui a prædicta insula plurimam
tatis dona duci Godefrido cæterisque privatis
C misit in initio obsidionis Jerusalem, inter
cæta arboris, qui dicitur malum granatum,
dum pretiosa poma cedrorum Libani, in-
pavones saginatos aut laudabile vinum, et
que juxta possibilitatem suam consequi
sperans, sub eodem principibus adhuc sancta
sua restaurata, pacifice et secure ad sepulcrum
mini nostri Jesu Christi, Filii Dei vivi servit
præesse. Sed recuperata a fidelibus urbe Jeru-
et sacra illius ecclesia renovata, Christianus
patriarcha e vita discessit, sicque ecclesia
store viduata remansit. Quapropter consilio
Christianorum principes habito et sæpius dis-
ut prædictum est, quis tanto viro succedere
aliquis repertus est tanto honore et divino reg-
dignus. Ideoque dilatio facta est donec inven-
aliquis qui ad hoc pontificale officium foret idoneus
et tantum Arnolfum de Rohes, clericum auro
dentis et facundiæ, cancellarium sanctæ Ec-
Hierosolymitanæ, procuratorem sanctorum reli-
rum et custodem eleemosynarum fidelium consti-
runt.

CAP. XL. — *De clericis et campanarum signis
Dominici sepulcrum instituit.*

Promoto nunc Arnolfo ad hanc dignitatem
et novæ ecclesiæ, donec eligeretur patriarcha
et populo acceptabilis, placuit summo principi Je-
rusalem, duci Godefrido, necnon et cæteris
bus, ut templo Dominici sepulcri viginti fratribus
Christo divini cultores officii constituerentur,

Domino Deo viventi in laudibus et hymnis A
ant, hostiam corporis et sanguinis Jesu
devote immolarent, deinde quotidianam
actionem de oblatione fidelium constitutam
erent. Sic divino decenter obsequio restaurato
catholico Christianisque principibus, campa-
t ære cæterisque metallis fieri jusserunt,
n signum fratres dum caperent, mox ad ec-
n laudes psalmodum missarumque vota cele-
i festinarent, et populus hæc auditurus una-
aret. Non enim hujusmodi soni aut signa
el audita sunt ante hos dies in Jerusalem.

XLl. — *Quomodo dux copias hostium occurrerit.*
inc curriculo quinque hebdomadarum trans-
lux Godefridus, audita fama gentilium, mu-
be et turri David fideli custodia, assumptis B
sociis, Roberto Flandrensi et Tankrado, pro-
est in campestria Ascalonis, audire et intel-
de rebus et consiliis gentilium. Ubi fortuito
untius occurrit, referens quod Meravis, se-
s a rege Babylonie, et universa multitudo
ium, ut arena maris innumerabilis, ex mandato
jam ad Ascalonem navigio descenderunt, arma,
et armenta infinita adduxerunt, omnemque
apparatum copiosum, et quod urbem Jerusa-
et exsules Christianos obsidere decreverunt.
enim publicanorum, et gens nigerrimæ cutis
erra Æthiopie, dicta vulgariter Azepart, et
s barbaræ nationes que erant de regno Babylo-
lic ad urbem Ascalonem conventum habere
erunt. Dux vero Godefridus et qui cum eo erant,
rtus Flandrensis, Tankradus et Eustachius,
ducis, comperta fama adventantium copiarum
rumque gentilium, juxta montana quæ proce-
ab Jerusalem hospitati sunt. Deinde, missa
one comiti Reymundo Jerusalem et Roberto
mannorum principi, omnia aperiri jubent :
ta scilicet collectio gentilium Ascalonem occu-
it, et viam usque Jerusalem habere constitue-
nde eosdem principes cum omni manu equitum
editum ad resistendum infidelibus accersunt.
um vero Eremitam et Arnolfam, quem cancel-
n ac custodem sepulcri Domini constituerant,
ligno Domini adesse monuerunt ad Ascalonem
cursum turmis infidelium sine aliqua dilatione;
D
aucos tamen fideles in tuitione ac defensione
remanere decreverunt.

XLll. — *Populus a præda gentilium præmunitus
abstinet.*

s ita dispositis et exercitu per urbem diffuso,
oniti ex legatione ducis et comprimorum, quos
ma brevi intervallo deposita reparant et resu-
t, et iter in cornibus, et tubis, et musicis, et
ris omni que voce exultationis et lætitia per
tana insistentes, duci Godefrido in terminis
lonis residenti conjuncti sunt, per prata et loca
pestria hospitati. Solus comes Reymundus, adhuc
ulo invidiæ sæviens adversus ducem Godefridum,
quod turrin David amiserat, invitatus venire

noluit cum omni manu suorum sequacium, donec
denuo a duce cunctisque principibus minis pulsatus
et admonitus, tandem et consilio suorum et blandi-
tiis fidelium virorum, exsurgens atque per montana
regia via incedens, cum ingenti manu suorum duci
et prædictis principibus in campestribus associatus
est. Armenta, cameli, asini, boves, buffi et omne
genus domestici pecoris a Sarracenis in iisdem
campestribus in multitudine gravi dolose præmissa
erant et dispersa, ut populus Christianus ex concu-
piscencia raperet et cogeret, prædæque animum ad-
verteret, ut, sic rapinis impeditus, facilius ab hoste
superaretur. Sed quidam nobilissimus ex Sarrace-
nis, quondam urbis Rametis præfectus, qui pacem et
fœdus, superata Jerusalem, cum duce init, nunc
in auxilium ipsius ducis Godefridi, licet gentilis,
fidei intentione adveniens, dolositatem Babylonio-
rum enucleat, dicens : Armenta non aliam ob causam
Sarracenos, Arabes cunctosque gentiles præmisisse
nisi ut peregrinos impedirent, quo magis prædæ
quam defensionis studerent. Hac præmonitione gen-
tilis principis dux et universi rectores Christiani
exercitus rem præcavescentes, edictum in omni catho-
lica legione statuunt, ut, quicumque de peregrinis
prædam ante prælium contigerit, auribus et naribus
truncatus puniatur. Juxta verbum et edictum istud
omnes a vetito manus continuerunt, solum quod
victui hac nocte sufficeret contraxerunt.

CAP. XLIII. — *Præfecto gentili dux exponit cur
populus pergat ad prælium.*

C Altera autem die, prima aurora radiante, univer-
sus populus Dei vivi bello armatur, in voce exulta-
tionis et omni dulci modulatione jucunditatis, citha-
ris et musicis, tanquam ad convivium pergentes,
lætati sanctæ crucis signaculo ab Arnolfo, Petro
cæterisque sacerdotibus muniti et signati, confes-
sionis puritate confortati sunt, sub quorum anathe-
mate rursus præda et aliqua rapina ante agonem
interdicta est. Præfectus autem civitatis Rametis
videns populum in tibiis, citharis, musicarumque
sonis, ac voce exultationis jucundari et psallere,
tanquam ad epulas omnium deliciarum invitati es-
sent, admiratus est vehementer, et ducem super his
sciscitatur, dicens : « Miror, et sufficienter mirari
nequeo, unde populus hic in tanta lætitia in voce
exultationis gloriatur, quasi ad convivium iturus,
cum hodie mors illi præsens sit, et præsens marty-
rium universos præstoletur, et variis sit eventus
belli; atque multa nunc et intolerabilis virtus ad-
versariorum congregata, non procul hinc castra sua
locaverit. » Ad hæc dux, fide Christi plenus et spi-
rituali responsione instructus, sciscitanti viro super
his sapienter exposuit, cur in spe hodiernæ mortis
præsentisque prælii, ingenti gaudio dulcique me-
lodia Christianus populus delectaretur. Dicebat
enim : « Populus hic, quem vides et audis in voce
exultationis adversus inimicos properare, et prælium
in nomine Domini Jesu Christi, Filii Dei vivi, com-
mittere, scito quod certus est hodie de corona regni

codorum: et quia ad meliorem transibit vitam, in qua primum feliciter incipiet vivere, si pro ejus nomine et gratia in hoc praelio mori meruerit. Ideo in gaudium et jubilationem cor nostrum erigitur; quia si forte corruerimus in manu inimicorum, potestatem habet Dominus Jesus, Deus noster, animas nostras in paradiso gloriæ suæ collocare. Idcirco non timeamus mortem ante inimicorum impetum; quia certum est post temporalem mortem, de certa illius retributione. Hoc vero signum sanctæ crucis quo munimur et sanctificamur, procul dubio spirituale nobis scutum est contra jacula inimicorum, et in eodem sperantes, tutius adversus pericula cuncta stare audemus. In hoc utique ligno sanctæ crucis redempti sumus de manu mortis et inferni ac potestate angeli nequam. Et in sanguine Domini nostri Jesu Christi, Filii Dei vivi, ab omni inquinamento veteris erroris emundati, fiduciam habemus vite æternæ.

CAP. XLIV. — *Plebs Christianorum cruce signata in occursum pergit armatis.*

Ducis responsione audita, rogatur per perennis vite instructionem supra dictus gentili, ut cum et ipse causa Christianissimi ducis et catholici populi contra gentem et confratres suos pugnaturus esset, eodem sanctæ crucis signaculo muniatur et sanctificetur, quatenus fide et spe ejusdem sanctæ crucis et crucifixi incolumis ab armis et inimicorum insidiis conservaretur. Utrum autem statim aut post bellum baptismum suscepit incertum habemus, præter quod quidam profitentur quod, visa virtute et victoria Christianorum, baptismi gratiam perceperit. Hujus vero sanctæ crucis signaculo de manu Arnolphi universo coetu Christianorum una cum gentili principe sanctificato, ad arma sumenda, loricas induendas, acies ordinandas et vexilla in hastis extollenda omnium sit labor et intentio. Nulla armentorum et veluti gregis sit concupiscentia, sed præmissi greges et armenta ad decipiendos fideles Christi, splendore armorum, galearum clypeorumque stupescunt, et vehementi strepitu ac clamore exercitus attoniti, admirantur. Unde erectis auribus stupefacti, et immobiles diu persistentes, tandem sociantur equitibus et peditibus, et sic armatis permisti cuneis, cum euntibus ibant, et cum stantibus stabant, atque nubem pulveris multiplicantes, Sarracenis rem ignorantibus et cum sua multitudine copiosa a longe stantibus, timorem asperserunt.

CAP. XLV. — *Qualiter fuerit eorum acies ordinata.*

Christianis deinde a montanis egressis et in valle ac loco campestri consistentibus, ubi Sarracenorum, Arabum, Maurorum, publicanorum tentoria fixa erant et acies ordinatæ, greges et universa armenta, quæ nemo dinumerare poterat, sponte segregata et directa sunt sine rectoribus et sine magistris ad locum satis vicini pascui, ac si divino nutu præmonita et jussa ultro cuneis catholicis cederent, ne forte eis impedimentum fierent, sed ut ibidem in loco pascui persistentes a Christianis post victoriam repe-

riri possent. Nec mora, segregatis perodibus infidelium turmis, acies Gallorum, sicut eos erant, hæ in fronte, hæ a dextris et sinistris ad extremum pugnaturæ, bello aptantur. Ubi vero equites et pedites circa sua signa et catervatim conferuntur. Godefridus dux, et post Dominum dominatorum Jerusalem, cum millibus equitum et tribus peditum in omnia loricarum, galearum, clypeorum, lancearum, gittarum, portas Ascalonis obsecit, ne ceteri habitantium ab urbe hac parte erumperet, sed retro post terga improvisos impugnaret. Comes Reymundus a dextris versus portaria densissima quæ extra muros erant coniecit suorum aciem suam dirigebat ut, bello sociis vires et opes augetet, cordaque non ab instanti sublevaret angustia. Robertus mannorum princeps et Robertus Flammensis de Jussi, Gerhardus de Keresi, Reynardus Tul, densata fronte acies a sinistris contra et omne genus gentiliū in campestribus bantur ad committendum prælium. Universi equites et pedites Christianorum conglobati et vexillis ad resistendum illic pari animo con-

CAP. XLVI. — *Post altera discrimina pars diffugit.*

Sic utrinque facie ad faciem obsistentibus bellum inhorruit. Nam Azopart, qui flexis genibus amore bellum solent committere, præmissi, belli graviter sagittarum grandine Gallos impulerunt, tubis et tympanistris intonantes, mirabili sonitu equos et viros perterritos a locis campestribus absterrent. Habebant iidem Azopart, viri horridi et tetrici, ferrea et ævisissima, quibus loricas et clypeum ictu penetrabant, equos in frontibus percutiebant et sonitum terribilem per universa agmina faciebant. Gens vero Arabum, et Sarracenorum publicanorum nunc lanceis, nunc sagittis, fundibus et omni genere armorum in milia accedentes, adversus Christianorum acies stabant, prælia multiplicantes et plurimum dissummantes. Econtra Christianorum acies adversus tot millia innumerabilia medio certamine, incessanter prælia conserens et acies atterens et attenuans. Tandem bello ingente gentiliū cuneis Deo opitulante, contritus exercitus regis Babylonie fugam iniit; et per agrum planitiem versus maritima dispersus, a facie cædenti et persequentis.

CAP. XLVII. — *De nece et spoliis occisorum.*

Godefridus dux, Reymundus comes, Eustachius Tankradus, Cuno de Monte acuto et filius ejus Robertus, videntes quod gentiliū exercitus et virtus deficiens cedebat, in impetu equorum vehementi concursu ac clamore pedestris turmis advolant hostibus; et nimia cæde inter sævientes, plurimum auxilii fratribus contra Arabes vero cæteræque gentes, ut persequerentur quod deinceps bellum sufferre non possent, duxerunt.

atriti, per campos et angustas semitas fugam
int. Sed undique ab insequentibus victoriosi-
silitibus ut misera pecudes passim perimuntur.
In infinita pars cum victa cederet, insecutione
Christianorum oppressa, spe salutis et causa effu-
git, ad naves et maritima contendit. Ubi comes
mundus casu illis occurrit, quos crudeliter cæ-
et insequens, in profundum maris fugientes
ergo ad tria millia crebra armorum percussione
vit. Sarracenorum autem cohortibus sic atroci
perterritis, et aliis ad mare fugam meditantia-
lis ad pomaria, plurimis vero portam Ascalo-
nitrare querentibus, universi victores Christia-
ni diffusi sunt per tentoria gentilium, alii ra-
res pretiosam purpuram, alii vestes et vasa
area plurimamque massam utriusque metalli
osioris, alii camelos, mulos, equos, dromeda-
cum asinis fortissimis; et cuique prædæ, sicut
si et longa abstinentia macerati, nunc totius
inmemores, manus suas inferebant.

XLVIII. — *Populus rapinis inhians sternitur,
manus continens superior efficitur.*

gentiles, quorum innumerabilis multitudo ad-
in littore maris et campestribus locis abunda-
videntes quomodo populus Gallie rapinis et
dis totus inhiebat et ab insecutione cessaverat,
nequaquam relictis sociis, et signo tubarum et
necnon readunatis viribus suorum, viros prædæ
autos et belli oblitos, viriliter incurrunt, gravi
age perimentes incautos, totamque victoriam
Christianorum cruentam reddidissent, nisi dux Go-
ridus, princeps summus Jerusalem, qui versus
ntana extremas acies dirigebat, periculum illo-
n considerans, et quia avaritia essent cæcati,
e mora in faciem inimicorum advolans, prædam
dibuisse universosque cum iurgio ad defensionem
sic hortatus fuisset, dicens: « O viri rebelles
incorrigibiles, quis vos fascinavit, ut ad prædam
litam et illicitam manus vestre converterentur,
nec inimici vestri, Deo auxiliante, in gladio cor-
issent! Eia, relinquitte prædam, et hostibus insi-
te, et nolite cedere nunc insurgentibus, et amaram
vobis vindictam querentibus. » Dixit, et medias
rumpens acies strictis mucronibus, in manu suo-
m sequentium grave hostium reddidit exterminium;
et tunc universos a prædæ revocatos secum
ecivit in opus belli repetiti. Rursus superati gen-
tes terga vertunt, ab armorum creberrimis ictibus
Ascalonis urbem fugam maturantes.

Cap. XLIX. — *Item de nece perditorum.*

Dux vero et qui cum eo erant, fugientes persequen-
antur tam equites quam pedites, et nullo inter-
allo a tergo adversariorum abfuerunt; sed in cæde
ravissima persequentes, usque ad portam Ascalo-
is eos persecuti sunt. Fortunati qui in portam
recepti sunt, aut intronitum potuerunt. Nam tanta
pressura fugiendi et intrandi Sarracenis in ipsis
oribus urbis fuisse refertur, ut duo millia et am-
plius occisorum et suffocatorum sub pedibus intran-

Atium hominum, equorum et mulorum in foribus et
ante fores extincta perierint. Postremi vero et in
fuga tardiores, videntes hinc et hinc angustias ani-
mæ suæ et difficilem portarum introitum, et in hoc
horrore armorum januis clausis se ab urbe exclusos,
arbores palmarum, alii ramos olivarum aut ficorum
conscendere properabant, ut saltem ramorum folio-
rumque densitate latere vel liberari possent. Sed
pedites Christiani nimium propinqui, miseros in arbo-
ribus visos et patefactos subito sagitta transfigebant,
et quasi aves volatili telo percussas, ab ipsis arbo-
rum ramis moribundos humi procumbere, pluri-
mumque terræ cogebant operire.

Cap. L. — *Quando prælium hoc commissum sit, et de
ibidem gestis.*

Sexta feria, pridie Idus Augusti mensis, commis-
sum est hoc prælium a viginti millibus Christiano-
rum adversus trecenta millia gentilium, Sarraceno-
rum, Arabum, publicanorum, Maurorum de terra
Æthiopie. Quorum triginta millia in aperta cam-
porum planitie cecidisse nobis retulerunt, qui in
eodem certamine præsentibus adfuerunt, præter duo
millia suffocatorum et occisorum in porta urbis, et
absque his qui, armorum pericula vitare existi-
mantes, undis abyssi maris submersi sine numero
perierunt. Nulli vero Christianorum viri nominati
illic ceciderunt, præter paucos pedestris vulgi, et
procul dubio a veridicis fratribus compertum est.
Illa fuga et contritione gentilium ac Christianorum
victoria, longissima hasta argento operta per totum,
quod vocant Standart, et quæ regis Babylonie exer-
citus signum præferebatur, et circa quam præcipua
virtus densabatur, ad quam victi et dissipati rever-
tebantur, capta est a Roberto Northmannorum prin-
cipe, et in templum Dominici sepulchri transmissa, et
usque in hodiernum diem ob memoriam victoriæ
Christianorum attitulata est. Nunc ergo hac bello-
rum tempestate sedata, atque Meravi, qui secundus
a rege in omni decreto et consilio habetur, cum tota
gente sua triumphato, Christianis lætitia prædæ tam
in tentoriis quam armentis, camelis, bullis,
asinis, ovibus, hircis, bobus, cunctisque rebus tri-
buitur. Quibus plurimi onusti et refocillati, tota
nocte gradientes, in gaudio cordis et voce exulta-
tionis Jerusalem reversi sunt, ante sepulcrum san-
ctissimum Deo laudes et gratias super omnibus re-
ferentes quæ eis prospere et gloriose acciderunt.

Cap. LI. — *Comes Reymundus Ascalonem et Asur
contra Christianos consilio suo obfirmat.*

Dux Godefridus, readunatis sociis equitum et
peditum circiter duo millia, urbis Ascalonis portas
in omni latere obsedit, ut cives et milites ex nova
cæde et recenti victoria stupefacti ac tremantes
civitatem redderent, ultra desperantes regis Babylo-
nie auxilium; cum totius regni sui virtus congregata
vehementer nunc attrita fuerit et dissipata. Verum
ubi aliquid noctis processit, plurimumque consilii
Ascalonitæ de urbis redditione et vitæ intercessionem
inissent, comes Reymundus, invidus omnis gloriæ
ducia Godefridi propter turrim David, quam amise-

rat, Sarracenorum civibus occultam in hunc modum misit legationem : « Estote viri fortissimi, et minis ducis Godefridi ne terreamini, urbem in manus ejus reddentes; quia universi principes nostri reditum in terram cognationis suæ post peractum bellum habere decreverunt; et exiguum manuum pugnatorum hac nocte circa urbem cum illo remanere scitis. » Hac comitis legatione et solamine cives ac milites animati, et a redditione urbis et dandis dextris aversi, orto sole, in mœnibus ad defensionem constitierunt, sagittis, fundibulis, omnique armorum genere ducent cum suis ab obsidione urbis arcentes. Dux autem visa illorum audacia et repugnatione, et quia de omnibus suis non amplius quam septingenti equites secum remanserant, et quia instinctu et suasu ejusdem comitis universi principes abierant, in litore maris viam continuantes, movit et ipse castra ab obsidione, via regia secus maritima usque ad civitatem Assur præcedentes comprimores consecutus. Illic comes Reymundus per diei unius et noctis spatium obsidionem circa civitatem Assur egerat, arbitrans ex nova cæde et recenti victoria cives concussos urbem in manu ejus reddituros. Plurimas etiam minas et terrores civibus inferens, interdum vitam et salutem et omnem gratiam ab eo consequi, si redderent urbem, promittebat. Sed ducis Godefridi adventu comperto, conscius doli adversus eum quem per invidiam fecerat, cum omni comitatu suo ab obsidione Assur recessit, hortatus cives ne Godefridum expavescerent, et ne aliqua minarum illatione aut bellico impetu urbem illi aperirent, plurimum contestans quia nullus principum qui præcesserant, illi ad auxilium rediret.

CAP. LII. — Dux et comes Reymundus pacificentur.

Taliter cives adhortatus ad impedimentum ducis, iter maturavit, et in regione, quæ est inter Cæsaream et urbem Caiphæ, juxta fluvium quemdam dulcis aquæ, Roberto Flandrensi, et æquivoco suo, Roberto Northmannorum principi, cæterisque primoribus associatus est. Godefridus dux ad Assur veniens, civitatem per diem obsedit, si forte aliquo eventu aut timore Assyriis incusso, in manu ejus traderetur. Sed Reymundi suasionem et attestationem hos sicut Ascalonitas rebelles ac resistentes inveniens, tristi animo divertit ab urbe, et admonivit socios ut Reymundum in castris impeterent, et omne nefas, quod adversus se egerat, in caput illius redderent. Qui statim loriceis induti, dum vexillis erectis in castra veniunt, et in comitem animo irato tendere disposuissent, Reymundus vero pariter ex providentia armatus ad resistendum illi occurrere decrevisset, Robertus Flandrensis et cæteri viri magnifici intervenerunt, viros graviter arguerunt, quos tandem utrinque multo conatu placatos in concordiam reduxerunt.

CAP. LIII. — Principibus repatriare cupientibus dux valedicit, et cives Assur duci confederantur.

Jam Deo et Domino nostro Jesu Christo favente, his in concordiam reductis, Robertus Flandrensis,

A Robertus princeps Northmannorum, et pariter de Provincia et universi principes sui intentionem duci aperiant, ac bene omnibus quæ habebant in animo humiliter et habito colloquio invenerunt. Dux vero voluntati fratrum satisfaciens, Jerusalem decrevit, eo quod potestas urbis in defensione ipsius collata sit; et diu comitatus amplectans, et omnes benigne deosculans, cum lacrymis precatur eos in bono communi sui memores existant, et confratres Christiani moneant, quatenus ad Domini sepulcrum non dubitent, ac sibi cæterisque consociis remanentibus, auxilio de die in diem ad barbaras nationes concurrant. Viri vero B Assur, audito quod dux remeabat, et cum cæterisque in concordiam redierat, de se et pace fœdus cum duce pepigerunt, obsidentium et civitatis constituentes illi. Ipse eodem duce pro stabilitate fidei et pacis sibi devotum militem, ortum de castello obsidem susceperunt.

CAP. LIV. — De cæteris fidelibus repatriantibus.

Et ecce tot præliis, tot laboribus omnes inauditis in victoria et bono fine completis quoque et universis sociis mutuo commensurati et pusilli, primores et subditi, in terrarum suarum reditum parant a diutino exilio, et victoriæ in manu sua referunt, prælim lacrymis affluentes super fratribus in exiliis. Quibus, osculo dilectionis dato, ratiæ viam remensi sunt per easdem civitates et difficultates juxta mare Palestinum, quæ etiam in Jerusalem: ubi illis ab omnibus prædictis civitatibus, Ptolemaide, Tyro, Sidone, Triple, et reliquis civitatibus, licentia concessa est ad emendandam vitam necessaria. Ab omni denique et insidiis a facie eorum omnes gentes extricarum quieverunt, pavidæ et tremefactæ perditione regis Babyloniarum et victoria quæ ipsi a Deo vivente collata est. Sic igitur pacifice loca hæc transeuntes, pauca quidem habentes, sed palmas in signum victoriæ portantes, in regionem civitatis Gybel fræ vineis opulentissimam declinaverunt: ubi primoribus urbis propter loca rivas et pascuis communi aperta camporum planitie, tabernacula extendentes duobus diebus bonis uberrimis terræ illius utuntur.

CAP. LV. — Boemundus Laodiceam, Christianam urbem, obsedit.

His itaque in locis dum moram facerent, notum est illis quomodo Boemundus, avaritia agendi et acquirendi insaturatus, Laodiceam, urbem et habitationem catholicorum Græcorum, quæ obsidione occupasset; turresque duas civitatis in mari sitas, magistras urbis a nautis tributa capientis, jam captas invasisset auxilio et navali assensu Pisanorum et Genuensium; custodesque calidius

trucidasset, alios visu excæcatos ab ipsarum A
jecisset. Sed Pisani et Genuenses non nimium

his injuriis criminandi sunt : nam ex ore
audi longe aliter quam res esset intellexerunt,

falsa illius adhortatione ducentis navibus præ-
turbes vallaverunt, et malis navium procera

itudine nubes tangentibus et sportas vimineas
minuitate affixas continentibus, custodes præsi-

um graviter oppresserunt, creberrimis lapidum
gittarum ictibus a superveniente arbore turres

ros impugnant. Audito enim Pisanorum et
iensium adventu, Boemundus, princeps sublo-

et frater avarus, ab Antiochia sex milliaribus
liceæ vicina illis occurrens, omne malum et

de nefas de civibus Laodiceæ referrebat : hos
noxios esse Christianorum calumniatores, ut

omnium animos in odium civium et urbis obsi-
em facilius hoc concitaret instinctu. Quare

un est ut creduli verbi illius primum turres
dentes, custodes earum in deditionem cogerent ;

ne turribus sua arte vel vi superatis, urbem
erent. Qui gravi et longo assultu cives vexan-

jam trans vallum murorum pontes duos poten-
locaverunt, per quos usque ad mœnia facilius

s pateret accessus, et sic urbs angustata in
vi Boemundo redderetur. In proximo enim fuit

civitas applicitis hujusmodi ingenitis caperetur,
es punirentur, et Boemundo omnia injuste tra-

entur. Injuste quidem, nam in obsidione Antio-
e eadem Laodicea navali obsidione et assultu

nemari de Bulonia, piratarum magistri, et quon-
dam Christianorum, cum præfatis turribus su-

ata et capta est. Illi, collectione navium e diversis
ris et regnis contracta, scilicet ab Antwerpia,

la, Frisia, Flandria, per mare Provincialibus in terra
Ægidii, de potestate comitis Reymundi, associati,

viginti in circuitu orbis terræ usque ad ipsam ur-
m Laodiceæ appulsi sunt. Quam occupantes et

pugnantes, Turcos et Sarracenos, injustos domi-
tores, in ea repertos gladio percusserunt, urbem

ro et ejus mœnia apprehendentes, comiti Rey-
mundo cum ipsis turribus post obsidionem Antiochiæ

ntulerunt. Winemarus, magister et ductor pirata-
m, post hæc a Turcopolis et militibus regis Græ-

rum captus et carceri deputatus est ; sed ducis D
odefridi interventione post plurimum temporis a-

rcere et vinculis eductus est. Comes vero Rey-
undus post captionem Antiochiæ, decreto itinore

no in Jerusalem cum cæteris, imperatori Constan-
nopolis Laodiceam civitatem Turcis et gentibus

reptam restituit et sic fidem inviolatam illi reser-
avit. Juraverat enim sibi, foedusque percusserat

um eo una cum Godefrido et principibus cæteris,
le cunctis urbibus, castellis et terris ad regnum

psius pertinentibus, nihil quidquam de omnibus
retinere aut mentiri. Hac de causa Boemundum prin-

ripes, ab Jerusalem regressi et in terminis civitatis
Cybel hospitali, comperientes Laodiceam injuste

obsediisse, ac imperatori comitique Reymundo inju-

riam fecisse, nuntios constituunt, qui eum amica-
biliter et pacifice ex legatione et rogatu Christiano-
rum confratrum, ab Jerusalem in victoria Dei re-
deuntium, compellarent, quatenus ab urbis obsidione
recederet, nullamque ultra Christianis calumniam
inferret.

CAP. LVI. — *Episcopus Pisannus redeuntes peregrinos
humiliter salutat.*

Interea dum ad hoc nuntii eligerentur, episcopus
Pisanorum, Dagobertus nomine, cognito adventu et
reditu Christianorum peregrinorum ab Jerusalem,
quorum per plurimum tempus fama nota fuit aut
memoria usque ad diem hanc, assumptis aliquibus
viris de comitatu suo egregiis, fratres adire et visi-
tare contendit. Quibus inventis in regione prædicta,
nullo modo a fletu præ gaudio se continere potuit ;
sed in omnium majorum atque minorum colla ruens,
cepit cum lacrymis universos deosculari, dicens :
« Vere et absque ulla ambiguitate fateor vos filios
et amicos Dei viventis, qui non solum rebus vestris,
urbibus, castellis, prædiis, uxoribus, filiis ac filiabus
abrenuntiavistis, sed etiam animabus vestris non
pepercistis, cum hanc Dei et Domini nostri Jesu
Christi expeditionem, in tam longinquas et barbaras
nationes facere non dubitastis ; totque adversa,
ut compertum habemus, pro Redemptoris nostri
gratia sustinulistis. Non est auditum a Christi nativi-
tate, ut aliquis Christianorum exercitus, per tot
regna et pericula transiens, Jerusalem, in potentia
et virtute, expugnatis et ejectis adulterinis filiis et
incolis, obtineret, ac loca sancta mundaret, atque in
ea post victoriam ad tuendam magnificum Christia-
norum principem Godefridum exaltaret, sicut de
gloria et virtute ejus et vestra nunc accepimus.
Propter quod gavisus desiderio videndi vos, et salu-
tandi ac colloquendi huc venire decrevimus.

CAP. LVII. — *Mutua collocutio episcopi et peregrinorum.*

Ad hæc a fidelibus peregrinis venerabili episcopo
sic responsum est : « Si Christianorum prosperitati
congaudetis, et saluti arridetis, cur Christianis civi-
bus, videlicet urbis Laodiceæ injuste vim intulistis,
turres eorum cepistis, custodes trucidastis, et adhuc
urbem obsidione vastastis ? » His auditis, episcopus
benigne et patienti animo excusavit se, ac se suos-
que in omnibus ignoranter deliquisse profitetur,
dicens : « Mundi a sanguine hoc sumus. Nam cum
rudes ac totius guerræ ignari navigio ad has partes
venissemus, Boemundus ab Antiochia nobis obviam
factus est, qui cives Laodiceæ falsos Christianos esse
asseruit ; eosdem etiam semper Christianis contra-
tribus adversari, et traditores peregrinorum apud
Turcos et Sarracenos fuisse illos summopere refere-
bat. Ad hoc ulciscendum, opem et virtutem nostram
precatus est. Nos vero verbis et assertionibus illius
credentes, hosque cives sceleratissimos æstimantes,
vires et opem sibi ad obsidendam urbem et ejus
habitatores contulimus, et obsequium nos præstare
Deo in occasione illorum arbitrati sumus. Sed nunc

veritatem ex ore vestro novimus, quomodo invidia et avaritia, non Dei gratia, hos Boemundus persequitur; et nos misere decepit ad obsidendum et puniendos Christianos. Et ideo sine mora ad nostros reditori, rem aperiemus, et sic ab urbe eos et ab omni impugnatione cohibebimus.

CAP. LVIII. — *Boemundus, nolens obsidionem solvere, deseritur ab omnibus.*

Hoc dicto, nuntii ab exercitu Hierosolymitarum cum Pisanorum episcopo profecti sunt. Sed Boemundum in nimia avaritiæ suæ pertinacia reperientes, legationem confratrum et comprimorum benigne sibi aperuerunt quatenus ab urbe Laodicea arma et vires suas amoveret, ne erga imperatorem Græcorum fidem promissam mentirentur, et reditus sui impedimentum gravissimum in regno illius paterentur. Boemundus vero, auditis nuntiorum verbis, petitionem et admonitionem fidelium prorsus sprexit, et nunquam se recessurum a muris et mœnibus Laodiceæ asseruit, donec urbs et cives suæ manciparentur ditioni. Nuntii autem omnia responsa et aspera verba Boemundi ejusque impatientiam ad exercitum referentes, primoribus indicant, ac iras omnium vehementer acuentes, eo animos illorum commovent, ut arma acquiri et bello aptari universi, parvi et magni, monerentur. Ad hæc episcopus, Boemundi intentione et responsione cognita, in castra et classes suorum descendens, universos qui in suo erant comitatu causam edocuit et commotionem Christiani exercitus. Sic cunctos Pisanos et Genuenses, in Domino Deo compunctos, ab obsidione urbis et auxilio Boemundi revocavit, ne ultra ad subveniendum manum in cives mittere præsumpsissent. Boemundus ergo videns se auxilio destitutum, viresque suas nimium attenuatas, et quod fideles Christi ac principes bello et vi armorum eum amovere conspirassent, vespere cœlos terrasque obumbrante, ab obsidione murorum procul cum omni manu sua secessit, et confratrum voluntati, nescio amore an timore, nolens volensque, obtinperavit.

CAP. LIX. — *Armati fideles Laodiceam pervenientes, Boemundum fugisse reperiunt.*

Crastina vero die per universum mundum relata, omnis multitudo peregrinorum armis et loriceis induuntur; et iter insistentes, plurimumque diei peracto, Laodiceam pervenerunt in vexillis ostreis tubarumque multitudine. Sed nullam contradictionem sibi resistentium invenientes, pacifice portas

civitatis ultro sibi a civibus patefactas intro omni susceptione benigna. Boemundum enim abstulisse, et abhinc usque ad dimidium consedissee, eis nuntiatum est. Comes ergo Laodiceam cum quingentis fratribus suæ societationem urbis ingressus, suum vexillum, et notissimum, in eminentioris turris crexit et custodia suorum per universas Laodiceæ locata. Cæteri vero fratres et comprimores in adificia domorum extra et infra be gratia divisi sunt. Circiter viginti milia militum erat numerus, quando ab urbe reversi, Laodiceæ confinia intraverunt, quoniam rerum vitæ necessariarum copia a veni concessa est. Mensis enim September et tempus erat, quando Laodiceam pervenerat præcipua ubertate frumenti, uvarum, musti, hordei fruentes, quindecim dierum spatium peregrerunt, civibus urbis et peregrinis Paganis Genuensibus omnem familiaritatis et mutuam gratiam exhibentibus.

CAP. LX. — *Boemundus Laodicensibus reat, et quibusdam aliis.*

Inter hæc mutue charitatis gaudia utriusque recordati Christiani nominis et communiter tribulationis, passionis et pristinæ dilectionis nuntios constituerunt, qui Boemundum de sua arguerent et de concordia interpellarent. Compunctus fratribus reconciliari non ret, fratres quoque eum satisfaciendam concordiam et charitatem reciperent. Boemundus his auditis nuntiis, compunctus super occasionem unitatem et dilectionem festinanter rediit. Et statuto die in campestribus Laodiceæ colloquio, præcipue inter duos comites Reymundum et Robertum, dehinc inter alios pax et amicitia conclusa est, et omne vetus odium penitus extirpata. Sicque triduo cum illis Boemundus moram fecit in obsequio charitatis victoriam Jerusalem statutus est: post hæc Antiochiam cum suis recessit. Robertus vero Flandrensis, Robertus Northmannorum princeps, Gastus de Burdega, de Monte-Acuto et cæteri compares, post aliquod tempus reditum navigio constituerunt ad terram nativam suam. At comes Reymundus, metuens Laodiceam Tortosam urbes, quas difficili labore subjugaverat ex Boemundi avaritia et instabilitate amittere, plurima manu suorum sequacium remansit.

LIBER SEPTIMUS.

CAPUT PRIMUM. — *Cives Assur, transgressores fœderis, dux obsides iterato.*

Postquam cives Assur, vulgariter Arsidi, ex consilio invidorum, urbem et reditus, quos pepigerant

duci Godefrido singulis annis conferre, communi timore victoriæ quam acceperat juxta Assuram prorsus negaverunt, obsides illius pro pacto amicitie datos, inique retinentes, et suis gaudentes

qui in fide male servata ducis evaserant cus-
 , ultra se a facie ducis forti munere tutela.
 ppter rex ira motus, cæterique nobiles et
 es, qui secum remanserant, nempe Willhel-
 : Montpelir, Wernerus de Greiz, Geldemarus
 t., Wickerus Alemanus, universi equites et
 s Christiani cum tribus millibus urbem cinxe-
 in circuitu ejus tabernacula sua extendentes.
 satis ergo undique tentoriis, aptaverunt machi-
 t instrumenta manganarum, spatio septem
 madarum summo studio ea fabricantes.

II. — *Lacrymosa narratio de Gerharδο milite.*
 plicitis tandem muro ingeniis, fortiter cives
 uabant. Illi vero non segnius pro vita resiste-
 a turrata arce et mœnibus. Sed frustra viden-
 : in defensione desudare, malum navalem pro-
 altitudinis, qui in media urbe jacebat, funibus
 lenis astrictum levaverunt in altum, in quo
 de obsidibus ducis, Gerhardum prædictum,
 de genere Hamaicorum de præsidio Avennis,
 m egregium, affixerunt in modum crucifixi,
 s et pedes illius extendentes funibus, quem
 iu pœnis consumptum a carnificibus arbitra-
 ir Christiani. Sed erectus et affluxus in culmine
 idem Gerhardus, in hanc miserabilem vocem
 lacrymis erupit, ac ducem alloquitur : *O dux*
trissime, nunc reminiscere quomodo tuo præ-
huc obses et exsul inter barbaras nationes et
impios transmissus sum. Ideoque peto, ut aliqua
ricordia vel humanitate super me movearis, et
gravi et sævo martyrio me perire non patiaris.
lux : Nequaquam, o Gerharde, miles acerrime,
nisereri possum, et tot homines avertere a vin-
civitatis hujus. Et ideo, si frater meus utrinus
, ut Eustachius, hac conditione liberari non pos-
at urbs illarsa permaneat. Mori siquidem habes,
tilius est, ut solus moriaris, quam decretum et
urandum nostrorum violetur, et urbs hæc semper
grinis habeatur infesta. Si enim præsentī vita
iaris, vivere habes cum Christo in cælestibus.
 Gerhardus intelligens, et nulla se lacrymarum
 e videns proficere, summo opere ducem exorat
 quum et arma sua sancto præsentaret sepulcro,
 illic Deo famulantibus pro remedio animæ suæ
 iatur. Ad hæc dux et universa multitudo Chri-
 norum fortiter assiliunt urbem, in confratre Ge-
 rdo totius pietatis et misericordiæ obliti, urbis
 ensores in sagittis et fundibulis et manganellis
 umquaque impugnantes. Et jam inter plurimas
 itas incaute remissas, decem sagittis ejusdem
 hardi corpus confixum et vulneratum est.

III. — *Ubi, ducis machina procumbente, plurimi*
Christianorum pariter conflagravit.

Gentiles autem cernentes quia vir strenuus, omni
 tale a cordibus suorum exclusa, vulneraretur, sic
 ei et omni populo Christiano magnis blasphemis
 properabant, dicentes : *Gens impia et crudelis, qui*
nime fratri et conchristiano vestro parcere curastis,
et acius, illo viso et ejus perditione, urbem atque cives

A oppugnastis ! Hoc dicto, ab intus manganellis, bali-
 stis et sagittis viriliter resistentes, urbem in ma-
 china expugnantes ducis milites nitebantur repellere.
 Palos enim ferreos et acutos, oleo, stuppis, pice,
 ignis fomite involutos, et omnino aqua inextingui-
 biles creberrima jaculatione a mœnibus intorque-
 bant machinæ trans taurina cornua, quibus vimineæ
 crates opertæ erant ad excutiendos injectos ignes.
 Sed tandem paulatim flamma suscitata, et vires
 undique in arida materia rapiente, tota machina
 combusta humi procumbens corruit cum tribus
 cœnaculis : in quibus viri bellatores amplius quam
 quinquaginta, a duce et cæteris primoribus consti-
 tuti, nunc undique flammarum invasione occupati,
 cum ipsa machina ruinam perpassi sunt. Alii fractis
 cervicibus et collo, alii semiputatis cruribus eorum
 aut brachiis, quidam ruptis visceribus ab intolerabili
 massa lignorum, nec ulla ope liberandi, una cum
 lignis in favillam et cineres redacti sunt. In quibus
 Franco de Mechela villa, quæ est super Mosam flu-
 vium, miles imperterritus, ab ardentissima trabe
 occupatus, eodem igne inextinguibili incendio
 concremari ab omnibus visus est.

CAP. IV. — *Exhortatio ducis ad milites.*

Continuo sine mora Rotholdus, miles acerrimus,
 videns quia ars et flamma Sarracenorum invaluit,
 machinæque cum inhabitatoribus suis humi procu-
 buit, a mœnibus urbis, in quæ a machina descen-
 derat ante incendium una cum Petro Longobardo,
 milite præclaro, celeri pede desiliit, quod nullum eis
 auxilium ferebatur, et in vallo juxta muros consti-
 terunt illæsi. Sarraceni autem videntes eos juxta
 muros corruisse, ferratis sudibus et immensa mole
 lapidum viros opprimere certabant; sed Deo pro-
 tegente, et galea fortissima crebros ictus sustinente,
 vivi et incolumes ad societatem Christianorum re-
 versi sunt. Dux itaque cernens sic suos audacissi-
 mos milites gravi interitu et ruina corruisse, alios
 extinctos et combustos, alios enervatos, et omne
 opus machinæ celeri strage et edaci flamma con-
 sumptum, ac plurimos Christianæ societatis animo
 deficere fugamque meditari, inæstus et dolens, uni-
 versos desperatos revocare cœpit ad assultum urbis,
 ad interitum adversariorum, ad firmandam obsidio-
 nem, dicens : *Ah! miseri et inutiles, ad quid de terra*
et cognatione vestra existitis, nisi ut animas vestras
usque ad mortem pro nomine Jesu daretis, et redem-
ptione sanctæ Ecclesiæ et liberatione confratrum
vestrorum? Ecce civitas hæc, et universæ nationes
in circuitu, Jerusalem urbi inimicantur, et insidian-
tur salutī nostræ: quarum hæc una est, quam obse-
distis. Videte ne deficiatis a proposito vestro, et tam
viliter effeminati, hanc urbem insuperatam relin-
quatīs. Agite ergo pœnitentiam luxuriæ vestræ sædis-
simæ, quam in hac via sancta incesti exercuistis, et
omnium iniquitatum vestrarum, quibus gratiam Dei
offendistis; et sic Dominum cæli, apud quem non est
iniquitas, venia et confessione delictorum vestrorum.

purgati, facite vobis placabilem; quia sine illo nihil potestis facere.

CAP. V. — *Populo penitentia indicitur, sed concreta simili machina, iterum plectitur.*

Ad hanc ducis vocem et admonitionem universi fugæ intenti et timore concussi, tunc solatio roborati, obsidionem circa Assur amplius et validius quam antea firmaverunt, donec et altera machina iterato fabricata muris applicaretur, per quam civitas capta redderetur. In hac tandem repertis omnibus, crastina luce primum exorta, Arnolfus cancellarius sepulcri Dominici, clericus illustris et Deo devotus, ipsum ducem et universos magnos et parvos capit redarguere de perfidia et duritia cordis qua in fratres suos, Gerhardum et Lambertum, malo affixos et apud Assyrios obsides derelictos, præcaverunt. Idcirco omnes de hac impietate cunctorumque scelerum delictorum ad confessionem et correctionem paterne cohortatus est. Sic itaque eo adhortante ad compunctionem cordis, et veniam culparum suarum, lacrymis profusis in unam eriguntur voluntatem ad urbis obsidionem, rursusque componentes machinam et tormenta lapidum, longa tempora circa muros expleverunt. Ad instar vero magnitudine prioris machinæ altera hæc machina facta et composita, muris civitatis in virtute loricarum ac multitudine virorum et mulierum trans vallum applicata est, et in ejus cœnaculis viri fortissimi et audaces ad pugnam civibus inferendam constituti sunt. Hæc autem machina dum sic trans vallum trahebatur, ut muros civitatis plurimum sublimitate superaret, virique ex ea arcu, jaculis ac lanceis mœnia oppugnarent, cives etiam in mœnibus consistentes graviter vexarent, simili jaculatione palorum ignitorum, ut priorem machinam, Sarraceni eam infixerunt, quousque flamma suscitata invalescens crates, postes, trabes intravit ac combussit. Mox ad exstinguendam machinam de omni exercitu et tentoriis concurrunt viri ac mulieres, aquam singuli in singulis vasis afferentes. Sed minime profecit tanta aquarum suffusio. Nam hujus ignis genus aqua erat inextinguibile, et flamma magna et insuperabilis, ideoque machina nequaquam potuit exstingui, donec penitus combusta ruinam magnam faciens, quamplurimos virorum ac mulierum circumstantium diversis plagis attrivit. Alii ibidem mortui, alii membrorum lesione enervati jacebant, quidam semineces quascatis visceribus purpureum sanguinem vomebant; alii flammis suffocati, a nemine liberari valentes, misere periclitabantur. Unus erat dolor pereuntium, nulla quies.

CAP. VI. — *Soluta obsidione Assur, Boemundus et Baldwinus sanctam civitatem ingrediuntur.*

Nihil his ingeniis duce proficiente, consilio suorum accepto, eo quod civitas Assur, hoc tempore gravissimæ hiemis inchoante, præ frigore et nive insuperabilis haberetur, Jerusalem Decembri mense mediato rediit; sed centum equites cum ducentis pedibus Rames vel Ramæ attulavit, qui assidue

A cives Assur impugnarent, ac bello Cives vero præcavescentes, ne aliquis insidiæ illorum ex improvise nocerent, longe a muris procedebant. Unde milites et vineta illorum per singulos dies depulsi. Tandem iidem milites Christiani videntes insidiis aut assultu proficerent, Jerusalem versi, per spatium duorum mensium impetu et infestatione continerunt. Sic viri Assur et adversitatis nihil ultra negotiis suis paulatim ab urbe procedebant et vites agrosque excolebant. Boemundum Antiochiæ audita Christianorum Godefridi ducis gloria et exaltatione in ex verbis et relatione Roberti Flandre Northmannorum principis et cæterorum Baldewino ejusdem ducis fratre admonitos, viam Jerusalem insistere decrevit dum locum Domini sepulcri. Quibus Dagobertus episcopus cum omni comitatu sanctorum (trium mensium) in regione commorante, nunc in via hac adjunctus est; datibus, cum utrisque pactus est amicitiam, diem in omni sermone et actione simul, cunctis nimium acceptus. Natali autem in proximo facto, præfati principes eunore et comitatu Christianorum Jerusalem gressi, duce Godefrido gloriose eis occurrenti gaudio nimioque desiderio eos videndicula faciente.

CAP. VII. — *De ambitione patriarchatus scopi.*

Aliquot deinde diebus transactis, episcopus, multum fautoribus Baldewino et sibi conquisitis, duci adeo gratus et digne cœpit, quousque ad patriarchatus dignitatem veli meruit, collatione potius pecuniæ et cessione novæ ecclesiæ. Idem vero Dagobertus Pisanus esset episcopus, ab Urbano summo pontifice in Hispaniam delegationem Christiani cultus et religionis ab rege, Alfonso nomine, suscipere exhibitis episcopis et archiepiscopis regni obedientia et charitate quin et muneribus magnificis, tam in auro quam in argento ipso rege cunctisque primoribus ditatus est. Innotuit etiam plurimis quomodo aureum miri decoris et operis idem rex manum ejusdem Dagoberti domino apostatis causa dono miserit: quem ille undecunque collecta pecunia inardescens celando retinuit. Et, ut pro vero aiunt, patuit, hanc massam grandis talenti et a mortuo Urbano pontifice, Jerusalem Boemundum Baldwinumque corrumpens duci arietem et cætera munera contulit: patriarchatus honore sublimatus est.

CAP. VIII. — *Principes cum duce Jordanum Jam Dagoberto in cathedra Hierosolymæ sedis patriarcha constituto, et consecrato*

copo civitatis Rama, quam vulgariter nominant **A** res, et Natali Domini in omni jucunditate et lætitia viris catholicis et principibus celebrato, mundus, Baldwinus et ipse patriarcha a duce etraverunt ut sic iter moderarentur, quatenus Jordanis flumen in vigilia Epiphaniæ Domini venirent, ubi Dominus Jesus a Joanne baptizari iatus est. Qui voluntati et desiderio eorum satiens, in omni apparatu et virtute peditum et itum cum eis ad ipsum flumen descendit : in quo gaudio loti sunt et delectati. Post hæc Baldwinus et Boemundus in omni hilaritate et mutua gratum duce lætati, illic in regione Jordanis, dato lacrymis osculo, ad invicem dissociati sunt : lefridus cum patriarcha reversus Jerusalem, Boemundus vero et Baldwinus Antiochiam et Robasersi sunt.

IX. — Ubi cives Assur gravi membrorum abscissione multantur.

Dehinc mense Februario mediante, cives Assur, non secure de die in diem in omnibus negotiis dederunt et pacifice ad excolendas vineas et agros cederent, quidam Saracenus ex civibus urbis sur, ut gratiam inveniret in oculis ducis, omnia spalavit, quam securi et nullius mortis respectum habentes, ab urbe cives exirent ad omnia quæ eis essent necessaria. Dux autem, Saraceno audito, signo illi in omnibus aurem adhibuit, et curam suscepit ut sic magis viro blandiretur : unde ab illo ditore dies designata est qua illos in vineis agrisque laborantes alios occidere, alios posset comprehendere. Eadem itaque die illucescente, Godefridus ex quadraginta milites armatos juxta Rames in insidiis constituit. Qui Saracenos ad mille egressos repentino impetu equorum aggressi sunt, et eos saevo cinere interimentis, supra quingentos naribus amputatis et manibus aut pedibus in campo semivivis reliquerunt, ipsi vero victores cum captivis corporibus eorum et pueris Jerusalem reversi sunt. Cognita hac strage gravissima, tota civitas Assur dolore et lamentis commota est et universi in ea habitantes : qui sine dilatione regi Babylonie tam fidelis famæ et damni nuntios miserunt.

X. — Milites decem Christiani triginta equites gentilium fugant et necant.

Audito quidem tam crudeli nuntio Meravis, qui post regem secundus imperat, et cujus voci omnes cives et universæ civitates de regno Babylonie obediunt, turbatus est vehementer statimque centum equites Arabes et ducentos Azopart mittere se promissit ad subveniendum civibus urbemque tuendam : non enim passus est ad aures domini regis Babylonie Ammirabilis tam gravem legationem pervenire, ne cor ejus nimium gravaretur. Intellecto hoc solamine, quod promiserat Meravis, multum gavisi sunt cives Assur, et ab illo die portis apertis, ipsi et omnia armenta secure in agros procedebant, sed non tamen longe ab urbe. Deinde octo diebus transactis

A auxilium et vires regis Babylonie illis adfuerunt, centum equites Arabes et ducenti Azopart : quorum jussione et consolatione longius quam solebant ab urbe et porta procedere præsumebant. Audito tandem in Jerusalem adventu illorum, surrexerunt clam duce decem milites Christianorum, et in termino Rametis constitierunt ad explorandam rei veritatem, utrum milites Babylonie adfuissent in auxilium urbis Assur. Qui protinus quinque armigeros direxerunt ante mœnia urbis ad lacessendos et producendos viros, quorum fama erat ; ipsi vero decem in campestria Assur descenderunt. Armigeris autem discurrentibus in equis ante mœnia urbis ex decreto decem militum, triginta equites Arabum ab urbe subito exierunt armati, eosque graviter insecuti sunt, post tergum relictis insidiis. Armigeri vero quantocius equorum velocitate ad decem equites Christianorum fugam inierunt. Quibus ad subveniendum decem domini sui illico in equis et armis adfuerunt ; et triginta Arabes in fugam remittentes, usque ad portas et mœnia Assur eos persecuti sunt, tres illorum in momento perimentes ; quorum capita ab armigeris amputata, cum equis et spoliis eorum afferentes, Jerusalem cum gaudio reversi sunt.

Cap. XI. — Apud Assur iterum Babylonici a ducis militibus detruuntur.

Comperta hac victoria, et tam laudabili audacta decem equitum, dux et universi sui lætati sunt. Unde centum et quadraginta equites convocans, in insidiis versus Rames conductu Werneri de Greia, ac Roberti probi militis de Apulia, ituros constituit, ut Arabes milites aliqua arte laceassent, et ab urbe Assur productos circumvenientes, aliquid insigne cum eis molirentur. Manserunt itaque hi milites Christiani ducis juxta Rames in insidiis duobus diebus donec cives Assur tertia die egressi fiducia suorum militum per agros cum gregibus suis, ignari totius infestationis, vagari secure coeperunt. Illis vero sine respectu periculi vagantibus, viginti milites continuo ab insidiis et societate Christianorum egressi, prædam undique contraxerunt, vi etiam abducentes ; sed mox a militibus Assur excussa est. Ad hæc tota manus Christianorum consurgens ab insidiis fortiter assillierunt ; milites quoque Arabum et Azopart omnesque pedites illorum idem fecerunt et utrinque grave commissum est prælium. Tandem Christiani prævalentes, plurimam partem illorum occiderunt prædamque retinentes cum plurimis equis et captis ibidem militibus in gloria et jucunditate Jerusalem reversi sunt. Residui autem Saraceni, qui pauci vix evaserant, cum fama luctuosa Babyloniam reversi sunt, et regis iram Babyloniorumque metum adauxisse nulli dubium habetur. Dux denique Godefridus de prospero eventu suorum non ad modicum lætatus est.

Cap. XII. — Assur civitas facta est tributaria, et Joppe instauratur.

Sic tandem civitas Assur lælio affecta, nec regis

sui auxilio videns se posse resistere, pacem composuit, claves portarum et turrium duci obtulit, facta ei tributaria. Cujus tributa Roberto, militi preclaro de Apulia, pro conventionem solidorum a duce concessa sunt. Post hæc dux volens adhuc amplius urgere et subjugare civitatem Ascalonem, et cæteras urbes sub regno Babylonie deprimere et debellare Joppen, quæ vulgariter Japhet dicitur, antiquo ex termino dirutam reedificari murisque muniri constituit, quatenus illic portus navium fieret, et ab hac cæteris gentiliū civitatibus locus esset resistendi ac nocendi. Firmata ac munita civitate Japhet, ab omnibus regnis et insulis Christianorum mercatores vitæ necessaria afferentes ad ejus portum accedebant; peregrini quoque adventantes usquequaque secure illuc descendebant, corpora sua hospitio et quiete curantes.

CAP. XIII. — *Principes circumjacentium civitatum munerarios se duci sponte offerunt.*

Sarraceni autem dolentes et tristes facti sunt, eo quod ab hac civitate reedificata et instaurata universæ civitates gentiliū in circuitu subjungan- tæ, debellandæ ac devastandæ essent, Christianorumque vires per mare adventantes de die in diem angerentur. Quid adversus hoc facerent, gentiles nihil melius senserunt in omni consilio, nisi ut legatio ab Ascalone, Cæsarea et Ptolemaide vel Accaron ad salutandum ducem maturaretur ex parte ammiral- dorum prædictarum urbium. Nec mora, legatio ad aures ducis et omnium primatum suorum Jerusalem in hunc modum delata est : *Ammiraldus Ascalonis, ammiraldus Cæsareæ, similiter ammiraldus Ptole- maidis, duci Godefrido in omnibus salutem. Exoramus te, ducem gloriosissimum ac magnificum, quatenus gratia et concessu tuo cives nostri securi et pacifice ad negotia sua procedant. Et decem valentes equos mulos- que tres, corpore elegantes, tibi mitemus; ac singulis mensibus quinque millia byzantium in ratione tribu- torum reddituri sumus. Hoc pacto nimium pax facta et firmata est, quin abhinc amicitia fieri cœpit de die in diem, precipue inter ducem et ammiraldum civitatis Ascalonis, et donorum copiarum duci accres- cebant in frumento, vino, hordeo et oleo plus quam dici et memorari possit. Similiter Cæsarea et Ac- caron, datis muneribus auri et argenti, pacem et securitatem obtinebant. Incubuit enim timor Chri- stianissimi ducis universas terras et regiones gen- tium.*

CAP. XIV. — *De eodem, et quod dux pacem statuerit per terram.*

Principes dehinc Arabiæ famam ducis tam glorio- sissimam intelligentes, pacem et ipsi pariter et ami- citiam cum eo componebant, sub hac conditione, ut pacifice Jerusalem et Joppen sui mercatores, omnia corpori necessaria afferentes, sine interdictione cum Christianis pretio mutuarent. Quod sic actum est : et allata sunt abundanter universa tam Joppen quam Jerusalem in armentis, bobus, ovibus et equis, ves- tibus et annona, et omnia æquo pretio cum Chri-

stianis mutuabant : et sic lætitia magna in pa- facta est. Omnem vero commutationem et eg- nem per mare omnibus gentilibus interdicta. Enim custodes et insidiæ diffusæ per mare, et a- quam gentiles navigio suis civitatibus inferre- civitates, necessariis opibus abundantes et re- factæ, rebelles superbirent, et foedere negleg- eum duce pepigerant, exaltatæ resisterent. S- vero ab Alexandria, Damietta vel Africa ve- niebant, cum opibus suis a militibus duci- detruncabantur. Similiter Sarraceni Chri- nullam in mari pacem servabant; sed etiam pacem et foedus utrinque statuerunt super- Hæc pax nimium adeo inter ducem et amir- Ascalonis esse cœpit, ut cives illius pacis- rebus venalibus penetrarent, et viri Chri- militer Ascalonem sine impedimento pen- rentur.

CAP. XV. — *Supra dictus Gerhardus inco- missus beneficiis honoratur.*

Cum hæc pax tantum cresceret, et amicitia ac magis jungerentur, quadam die idem pr- ammiraldus Ascalonis Gerhardum de pr- Avenis, ab omni plaga curatum, honorific- indutum et equo optimo impositum, duci G- nissimo Jerusalem dono remisit : quem m- diebus in Assur obisse dux et universi Ch- existimabant, nescientes quod a malo de- Assur eidem ammiraldo missus fuisset. D- viso et incolumi recepto Gerardo, dilect- suo et egregio adolescente, gavisus est re- Cui statim in remunerationem sui magni- maxima terræ beneficia centum marca- castello, quod dicitur ad S. Abraham, in pr- omnium fidelium qui aderant, largitus est. denique ab ea die super terram magis ac mar- hinc et hinc multiplicari, donec lædio facta- litibus Galliæ pugnacibus.

CAP. XVI. — *De pertinacia Grossi Rustici.*

Post hæc non multa mora Tankradus duc- salem occurrit in adventu Natalis Domini a pr- Tabariæ, quod dux idem vallo et insuperabili- tione in montis arduo reedificaverat, et Tank- dono ducis ad tuendum susceperat : valde tur- questus et auxilium petens, eo quod terra ei- Grossi Rustici, regno Ægypti adjacentes, sibi- larent et redditus reddere dedignarentur. Hæ- audito et moleste accepto, post dies octo pr- Tankradi satisfaciens, ducentis equitibus et pr- pediibus terram regionesque Grossi Rustici ingre- est, et præda innumerabili undique con- homines gentiles alios trucidari, alios jussit cap- cætera vero omnia in flammis et cædes usque- que redegit. Moram itaque in regione hac duc- dies octo strage et incendio faciente, Grossi- ticus, princeps regionis, legationem direxit pr- auxilium Turcorum, si forte viribus illorum duci occurrens, resistere posset. Hic princeps pellatus est a Gallis Grossus Rusticus pr-

que corpulentia vilique persona in qua totus A vel vivere vellet; alioquin propter aerum vel argentum vel cætera dona se illi amicitiam servare non posse. His igitur auditis, princeps Damascenorum vehemente ira motus est, apprehensosque viros quinque decollari iussit; sextum autem quia Turcorum sectam arripuit, vitæ reservari præcepit. Istorum tam egregiorum legatorum corde cruentissima ducis ad aures perlata, vehementer una cum Tankrado et omni Ecclesia turbatus est. Qui continuo accitis undique viribus equitum et peditum, in terram Damascenorum adversus interfectores fratrum descendit, per dies quindecim terram et regiones depopulatus, nomine sibi resistente. Videns ergo princeps regionis, Grossus Rusticus, quia a facie Christianorum nil sibi nil Turcis intactum remanebat, volens volens fœdus cum duce et Tankrado percussit; Turcos vero renuit, quorum auxilio stare ante faciem Christianissimi ducis prorsus non valebat.

Quibus Tankradus non segnitè occurrens, illis prælium commisit. Utrunque hæc die bello sunt, alii occisi, alii vulnerati; Tankradus capsus est. Vespere autem facto, dux et tota s illius per campestria, positis armis, pernoctavit et ignorans quomodo Tankradus cum Turcis miserat bellum, totus adhuc de eventu illius erat sollicitus, quousque ea nocte media incolumis ereptus cum suis sodalibus, quorum aliqui sagittis gravati sunt. Dux vero ut intellexit quomodo Turci Tankradum a Damasco persecuti fuerint et cum eo in commiserint, iussit summo mane diei sequentes fieri, et Turcis eorum persecutoribus occidere. Sed nec unus in regione hæc repertus est.

egregii ducis præsentiam nimium vicinam sentientes, per totam noctem in sua reversi sunt, ab insecutione Tankradi cessantes. Post hæc in Jerusalem rediit. Tankradus Tabariam cum pariter regressus, sexaginta milites secum habens, illic moram fecit, singulis diebus Damascum municipia Turcorum expugnans, et prædas a et regione eorum abducens. Arx autem hæc tria sita est iuxta locum, quem appellant mare riadis, duo miliaria habens in longitudine et in latitudine. Hanc a duce Christianissimo subitam cum præsidio restructo Tankradus obtinuit beneficio, eo quod gratiam in oculis ipsius invenit, in officio militari probus, et quia adversariis Christianorum infidelis ad resistendum videbatur.

XVII. — Tankradi nuntius princeps Damascenus rediit; terram ejus dux invadens, Grossum Rusticum ad fœdus coegit.

Turci vero Tankradum de die in diem videntes læscere, ducisque Godefridi vires illi semper debere, per aliquod tempus pacem cum eo decreverunt componere sub hac conditione, ut post hujus terminum, communi consilio inito, aut sibi essent subesse, aut omnino fœdus cum illo refutaret subire. Tankradus super his cum duce sumpto consilio, acquievit Turcorum precibus, et plurimam pecuniam byzantium, auri et argenti et ostri ab eis Grosso Rustico suscipiens, terram minime post bello commovit. Deinde transactis aliquantibus, Tankradus sex milites, viros disertos et fortissimos, direxit ad principem Turcorum Dasci, quatenus urbem sibi redderet et Christianiis professionem assumeret, si tamen ejus dono consensu in aliqua parte regionis illius habitare

vel vivere vellet; alioquin propter aerum vel argentum vel cætera dona se illi amicitiam servare non posse. His igitur auditis, princeps Damascenorum vehemente ira motus est, apprehensosque viros quinque decollari iussit; sextum autem quia Turcorum sectam arripuit, vitæ reservari præcepit. Istorum tam egregiorum legatorum corde cruentissima ducis ad aures perlata, vehementer una cum Tankrado et omni Ecclesia turbatus est. Qui continuo accitis undique viribus equitum et peditum, in terram Damascenorum adversus interfectores fratrum descendit, per dies quindecim terram et regiones depopulatus, nomine sibi resistente. Videns ergo princeps regionis, Grossus Rusticus, quia a facie Christianorum nil sibi nil Turcis intactum remanebat, volens volens fœdus cum duce et Tankrado percussit; Turcos vero renuit, quorum auxilio stare ante faciem Christianissimi ducis prorsus non valebat.

CAP. XVIII. — Ubi dux gloriosus cepit agrotare.

Hoc fœdere cum principe prædicto confirmato sub ratione tributorum, dux per Ptolemaidem, Cæsaream et Caiphæ regredi disposuit: cui ammiraldus Cæsareæ in occursum veniens benigne prandium obtulit. Sed ille cibum contradicens, tantum de pomo cedri gustans cum omni mansuetudine et gratiarum actione, post modicum gravi infirmitate correptus est, divertensque Joppen episcopum et ducem Venetorum in apparatu copioso et armorum multitudine reperit. Cognito autem quod conchristiani essent et non hostilis collectio, secreto hospitium, quod sibi novum construxerat, cum paucis subintravit. Nam molestia corporis accrescente premebatur. Cui quatuor ex suis collateralibus assistentes, alii pedes illius in gremio accipiebant, alii capiti ejus ad reclinandum pectus suum supponebant; quidam vero super ejus dolore nimium ac dolenter flebant, eo quod tanto principe destitui in hoc longo exsilio pertimescebant.

CAP. XIX. — Venetorum munoribus dux honoratur, ac deinde vehementius agriitudine premitur.

Audientes ergo Christiani peregrini quomodo tantus princeps agrotaret, gravi mœrore et luctu concussi sunt, crebro visitandi gratia ad eum venientes: inter quos ipse dux et episcopus Venetiarum, et eorum primates, introducti sunt ad salutandum ipsum ducem, videndum et colloquendum. Lutromissi ergo, in vasis aureis et argenteis, ostro et veste pretiosa, mira et insolita dona duci obtulerunt ac dederunt, propter dilectionem et desiderium quod videndi eum semper habebant. Dux quidem Godefridus summa cum charitate ea quæ obtulerant suscepit, et benigne eos allocutus, navali hospitio remisit, asserens se aliquantulum infirmitate detentum; sed in crastino, si ei quidquam remissius fuerit, in aspectu omnium se præsentare qui eum videre et cognoscere cupiebant, et tunc libenter velle perfrui eorum communi affabilitate. Nocte denique eadem, dolore ac languore corporis illius invale-

sciente, a suis, propter nimietatem tumultus navalis exercitus, Jerusalem se deferri jussit; quoniam hoc tempore, sicut pollicitus fuerat, peregrinis Venetiarum nulla affabilitate potuit communi-care.

CAP. XX. — Consilio ducis castelli Caiphas obsidio præparatur.

Cognita hac ducis valida ægritudine, dux et principes Venetorum Wernerum de Greis et Tankradum aggressi sunt, videlicet ut duci loquerentur quid acturi sint: seu an civitatem aliquam in littore maris obsidentes debellarent priusquam Jerusalem descendant, seu expectarent quousque, Deo donante, dux sanitatem reciperet? Ascenderat autem tunc festinanter Tankradus Tabaria in Japhet, vehemente ducis comperta infirmitate. Dehinc ducem ambo principes super his quæ a Venetis audierant convenerunt; et consilio cum eo facto, licet ægro-tante, et cæteris primoribus, decretum est ut ca-stellum, Caiphas dictum, peregrini Veneti navali obsidione circumdarent; Tankradus vero vice ducis cum Wernero obsidionem in sicco locarent, videli-cet ut ab utroque latere maris et terræ urbs ob-sessa et oppressa caperetur. Aptatis siquidem in-geniis, quibus Caiphas vinceretur in terra et in mari, fama luctuosa allata est in Joppen ducem Godefri-dum summum principem jam obiisse. Quapropter conturbati universi tam Veneti quam Galli, relicto omni apparatu obsidionis, festinato Jerusalem vene-runt, ducemque sic occupatum infirmitate et ag-gravatam invenerunt ut vix verbum reddere vale-ret. Sed tamen quantumcunque primores conso-latus, se ab hac infirmitate fatabatur convalescere. Ad hanc ducis consolationem, adorato a Venetis sepulcro Dominico et locis sanctis visitatis, Tankra-dus et Wernerus una cum patriarcha Dagoberto in Joppen reversi sunt, apparatus suum sine otio ad unguem iterantes. Et post dies quindecim cum omni opere machinarum et balistarum profecti, mari et terra Caiphas applicuerunt. Sed Wernerus Ja-phet remansit, eo quod subito infirmitate fuerit correptus, et abhinc in gestario Jerusalem advectus est.

CAP. XXI. — Obitus gloriosi ducis et Werneri mi-litis.

Post quatuor dies, allato Wernero in Jerusalem, dux vehementius infirmitate corpit laborare. Qui confessione delictorum suorum in vera cordis com-punctione et lacrymis peracta, Dominici quoque corporis et sanguinis communione percepta, sic spirituali scuto munitus et protectus, ab hac luce substractus est. Mortuo igitur tam egregio duce et nobilissimo Christi athleta, maxima lamenta et nimis ploratus omnibus illic Christianis, Gallis, Italicis, Syris, Armeniis, Græcis et gentilibus pleris-que, Arabibus, Sarracenis, Turcis fuere per dies quinque. Wernerus deinde, cognatus ducis et miles illustris, pariter obiit, et in valle Josaphat in porticu basilicæ S. Mariæ Virginis et matris Domini nostri

A Jesu Christi honorifice et catholice humi-tate octava die obitus nobilissimi ducis et principis civitatis Jerusalem.

CAP. XXII. — Obsidio castelli Caiphas.

Gloriosissimo duce infirmitate curricula et hebdomadarum Jerusalem laborante, sicut tum erat ante ejus obitum, patriarcha, Tusi et omnis apparatus Venetorum cum duce et illorum ab Joppe profecti sunt per mare et ad civitatem quæ dicitur Caiphas. Quam in sicco obsederunt in machina miræ et proci-tudinis et in tormentis lapidum septem, quæ mangenas, ad expugnandos urbis defensores et habitatores. Applicitis itaque maro ingens ingenti machina, et undique gravi assultu Gallie oppugnantibus, cives, qui ex genere eorum inhabitabant dono et consensu regis in redditione tributorum, in mœnibus urbes gentes, multum in defensione urbis obsi- quousque Christiani variis plagis gravati, per quindecim prorsus diffusi, manus suas ab impetu continuerunt. Nec mirum; Tankradus non ut solebat viriliter auxilium cum suis fidele, præ invidia quæ præcordia illius habebat eo quod dux Godefridus dum adhuc viveret, habito æger cubaret, Geldemaro, cognomine egregio militi et nobili, urbem in beneficio æserit, si forte caperetur.

CAP. XXIII. — Tankradi hortatu obsidio paululum reparatur.

Patriarcha vero cognita illius invidia et amaritudine, omni instinctu et suasione, f-terat, ipsum Tankradum aggressus est, quæ mulcere cœpit et iram ejus lenire, quatenus quæ fortiter defensa a Judæis habebatur, viriliter in statu suo permaneret ad conso-lationem Christianorum quorum non modica pars alligata. Hanc etiam conditionem patriarcha intorse- ut si, Deo annuente, urbs caperetur, consili- lium ei, qui plus in ejus strage laboraverit, tra-tur. Dicebat enim: *Vides, o frater charissim- krade, quomodo dux Venetorum cum tota mea bello victus et fatigatus abscessit, nec ultra adhibet; sui quoque perterriti, jam classem in medium maris procul a civitate reduxerunt.* Tankradus autem audiens hæc verba patriarchæ et ejus exhortationem in Christi nomine, omni de amaritudine, respondit: « Non ultra se occasione ab urbis assultu et invasione ab- licet alius donum ejusdem civitatis susceper- nondum obsessa vel capta fuerit, et cum Gel- Carpenel virtus et manus sibi æquiparari non po- Hoc dicto, festinanter cornua sonnit, mi- signo dato admonuit quatenus assultum circa intermissum repeterent, et Judæorum expugnarent qui fortiter urbem defensabant.

CAP. XXIV. — Quanta pertulerint illi parvi milites.

Audito itaque signo Tankradi, universi

qui aderant, tam ducis quam Tankradi, ad intendunt, armati confluunt, machinam sine scandentes. Ascendit autem Winricus, pincis, miles egregius, Wickerus Alemanus, in dii et Turci lectione laudabilis, et Milo de monte, milites ducis. Sed de omnibus Venetis is neminem præter unum in machina reperi, quem nulla mortis pericula ab ejus potuerunt ere custodia. Videns vero idem Venetus tiro in auxilium concurrisset, in nimio gaudio minuenti angustia respiravit, in hanc vocem apens: *Recesserunt a me omnes viri nostri: solus ex omnibus remansi; sed non ultra, Deo te, a vobis dissociabor, quousque nostri assulrei eventum aut in urbis aut in nostri ruinam. Stemus igitur in nomine Domini nuncti, etsi pauci, virtus Dei magna ad omnia, qui lus gratia parati sumus instare et sustinere la.* Nec mora, his quatuor conjunctis et cons in Christi nomine ex admonitione Venetum nem assultum urbis, viginti milites Tankradi mento eis adjuncti sunt, unanimiter sic consili, ut ex machina hac compositam turrin urbis rare, aut certe ante eandem turrin in eodem vellent deperire. Et subito arreptis bipennibus, ipsis et ferreis ligonibus, oppositam turrin er cavantes infregerunt. Quibus Judæi cives, nistis Sarracenorum turinis, sine dilatione ter resistentes, a turri oleum, picem ferventem, n et stuppas opposuerunt: grande videlicet idium, per quod Christiani milites fumo et e in machina exstinguerentur, et urbs ejusque s invicta cum incolis suis remaneret. Christiani em milites, pro Christo mori non diffidentes, pteritum stabant, omnem angustiam suffes per diem et noctem, donec scuta eorum nis concremata, fundibulis conquassata, ferreis bus perforata, grandi læsura pervideri potue-

CAP. XXV. — Oppidum Caiphas expugnatur.

chine die altera radiante, et Domino Jesu snominiserante, Judæi et Sarraceni videntes Chirnos insuperabiles, nec suis flammis aut armis se reprimi a turri et ejus assultu, ipsam turrin relinquentes, nec eam amplius retinere valensugam inierunt: post quos universa civitas iter in sugam conversa est. Ad hæc militesristiani cives hostiles per mediam urbem insecuti, eos crudeliter perimentes, victoresque facti, as civitatis aperientes, totum Christianum exercitum intromiserunt. Qui universa in ea re-cta, nempe pecuniam innumerabilem tam in auro am in argento, cum vestibus, equis et mulis, rdeo, oleo et frumento, illic deprædati sunt. meti autem adhuc in mari flexis anchoris consientes, nunc Gallorum cognita victoria et urbis vasionem, festinanter levatis anchoris adfuerunt, liquos gentiliū occidentes, sed nihil pecuniæ icprehenderunt.

CAP. XXVI. — Geldemar expulsum, et Tankradus castellum Caiphas obtinuit.

Capta autem civitate Caiphas, Geldemar Carpenel, quia eandem, si caperetur, dono ducis susceperat, quem obiisse nondum sciebat, milites et pedites suos convocat ad civitatem retinendam ac muniendam. Sed copiarum Tankradi ampliores et validiores urbis mœnia et ejus turres obtinentes, Carpenel et ejus gentem ex urbe expulerunt. Carpenel quid ageret non melius hac hora sensit, quam ut a civitate cum omnibus suis migraret, et ad castellum validissimum ac ditissimum, quod dicitur ad S. Abraham, versus montana et civitates Sodomæ ac Gomorrhæ hoc tempore declinaret. Hoc equidem castellum dux non longo assultu effugatis gentilibus subjugavit, quod ab Jerusalem sex milliaribus remotum, quondam primus patriarcha Abraham ædificasse et inhabitasse, eundemque sepultus fuisse perhibetur. Hoc præsidium Turci et cæteri gentiles et Judæi nimia devotione honorantes venerabantur, nec minore celebritate a catholicis cultoribus observatur et colitur.

CAP. XXVII. — Consilio majorum Boemundus ad regnandum in Jerusalem vocatur, sed in itinere capitur.

Patriarcha autem Dagobertus et Tankradus ibidem mortem ducis audientes, in unum conspiraverunt, nihil de civitate Caiphas Geldemaro Carpenel se daturus, sed de ea ad velle acturos; de Jerusalem quoque, regno Godefridi ducis, similiter per omnia pro velle deinceps licenter consulere ac disponere. Unde consilium inierunt in civitate Caiphas, quatenus avunculo Tankradi Boemundo legationem Antiochiam mitterent, ut in terram Jerusalem proficisceretur cum omni apparatu suo, regnumque illic obtineret, priusquam aliquis hæres Godefridi ducis thronum ejus præoccuparet. Legatio hæc denique patriarchæ et Tankradi sine mora directa est. Verum ejusdem legationis portitor, Morellus nomine, secretarius patriarchæ, quia in dolo missus est, et contra jusjurandum quod idem patriarcha cum Tankrado duci fecerat, si forte obiret, nulli regnum Jerusalem se redditurum nisi fratribus suis, aut uni de sanguine ejus, ira Dei adversante, Laodiceæ in manus Reymundi comitis irruit: et sic tota legatio litterarum irrita fuit, et perfidia ubique patefacta Boemundus siquidem eo tempore, divino Judicio, in mense Augusto adonatis trecentis equitibus, versus Malatinam urbem descenderat, invitatus ad auxilium Christianorum ex litteris et legatione Gaveras, Armeniæ ducis, principis et domini ejusdem civitatis, eo quod Donimanus, princeps Turcorum, urbem hanc in manu gravi angustiatam obsedisset. Ille itaque audito adventu Boemundi et ejus copiarum, nec illum longe ab urbis obsidione abesse, quingentibus militibus ab exercitu suo assumptis, illi in planitie regionis occurrit; prælium cum eo commisit intolerabili grandine sagittarum, donec Boemundi virtus atrita, et uni-

versa societas succubuit interempta, aut fugitiva facta ac dispersa. Ex hac alii subito sunt detruncati, alii vivi capti et retenti una cum principe suo Boemundo, et in exsilium in Nixandria civitate ejusdem Turci abducti, et ferreis vinculis alligati sunt.

CAP. XXVIII. — *Donimannus, princeps Turcorum, obsessis Malatinæ Christianis contemnitur.*

Capto itaque Boemundo, ejusque propinquo Richardo, et cæteris majoribus domus suæ, Donimannus ad urbem Malatinam cum spoliis eorum et capitibus decollatorum in magna gloria regressus, ad Gaveras legationem præmisit, quatenus civitatem in manu ejus redderet, sciens quia Boemundum captivum tenerit, et omnem equitatum illius attriverit, in quo omnis Christianorum spes et summa fiducia pendebat: alioqui non posse eum vivere a facie Turcorum. Gaveras vero jactantiam Donimani intelligens, nequaquam his minis civitatem se illi aperire fatetur, ne ullis ejus obedire mandatis, dum adhuc vitam Baldewini principis Edessæ vel Rohas incolumem sciret, nec aliquid adhuc infortunium illius narraretur. Donimannus, magnificus princeps Turcorum, hæc audiens, in superbia magna locutus, hæc viro responsa dedit: *Noli modo nimiam in eo habere spem aut fiduciam. Nam ipsum Baldewinum sicut Boemundum post paululum temporis spero me habiturum.*

CAP. XXIX. — *Baldewinus liberare volens Boemundum, nihil proficit.*

Inter hæc nuntia, Boemundus, totius vitæ et salutis diffusis, particulam capillorum capitis sui, signum captivitatis suæ et doloris, clam per Syrum cuempnam Baldewino misit, omnibus hoc Turcis ignorantibus, quatenus sine dilatione sibi subveniens, a manibus Turcorum eum eriperet, priusquam ad ignotas et barbaras nationes illorum perveniret. Baldewinus, jam tertia luce captivitatis Boemundi transacta, assumptis centum et quadraginta lorica-
tis equitibus, descendit in campos Malatinæ civitatis ad excutiendum Boemundum, confratrem in Christo si, prosperante Deo, aliquo nisu in loco opportuno cum Turcis committere valeret. Sed Donimannus Baldewini adventantis audacia et plurima virtute illius militari territus, sine mora ab obsidione castra movit, et versus mare Russiæ in terram suam fugiendo cum omni equitatu suo divertit, gaudens se Boemundum, tam nominatissimum principem et caput Christianorum, arripuisse, ac metuens ne viribus aut arte Christianorum illum amitteret. Baldewinus vero fugam ejus intelligens, persecutus est spatio trium dierum: quem tamen longius persequi dubitans propter dolos falsorum Christianorum, aut insidias hostium, et quia non multos habebat milites, Malatinam reversus est. Gaveras itaque princeps civitatis, benigne eum suscipiens et in fide, in manu et tutamine illius urbem reddidit, ac universum thesaurum civitatis cum

plurima veste pretiosa illi præsentans, ut remuneraretur, exoravit; sed de omnibus præsentatis, nihil suscipiens, retinuit. Cogitavit Baldewinus illius benevolentia et fidei causa quinquaginta milites in urbe cum illo esse manere, ad tuenda et retinenda mœnia civitatis ipse vero cum cæteris Rohas regressus est. Hæc Donimannus, comperto tam metuendi præ ac militis recessu, readunatis viribus, ad urbem Malatinam obsedit diebus multis. Scilicet a quinquaginta prædictis tironibus, a Baldewino ibidem constitutis, urbs defensa ab hostibus intacta atque invicta remansit; dum tandem Baldewinus bello fatigatus, et longæ obsidionis affectus, Christianorum territus auxilio, deseruit, et sic deinceps ab obsidione illius civitatis.

CAP. XXX. — *Baldewinus per legatos concessit fratri loco regnum Hierosolymitanum suum.*

Interea Baldewino Rohas a Malatina regrediens legatio ad eum facta est, scilicet quod ejus uterinus, Godefridus princeps magnificus Jerusalem obierit, et omne regnum terræ morte tam pii dominatoris in populo Christiano desolatum fuerit. Hæc tristi legatione animos ploratus et lamenta cor Baldewini commoverunt, sed tamen, ut vir miræ abstinentiæ, longè simulavit ex charissimi fratris occasu, quæ corde e. set. Robertus episcopus Ramesis et Robertus miles, Gunterus similiter, legationis fuere nuntii, missi a Geldemaro Roberto filio Gerhardi, Rudolpho de Mozon, camerario ducis, Wicrico Flandrense, dapifero illius, Wickero Alemano, et Arnolfo lato templi Domini in hunc modum nuntiantes: *Milites et principes regni Jerusalem, sub Christianissimo duce servientes, salvere in nomine Jesu Christi, Filii Dei viri, quorum et consilio huc directi sumus, ut tibi noster frater tuus Godefridus dux et princeps Jerusalem hac luce subtractus est. Quapropter te invitamus ut festinato venias, et loco fratris suscipias, et in throno ejus sedens. Conspicimus enim se non alium recipere, nisi fratrem aut sanguine, et propter inestimabilem ejus bonitatem largitatem, et propter iusjurandum, non maverunt se nunquam pati alienigenum aut sedere in throno Jerusalem.* Baldewinus legationi et verbis eorum aurem adhibuit, putans se post non multum temporis, rebus suscitatis, Jerusalem velle descendere et, Deo præparante, regnum consilio eorum suscipere disponere.

CAP. XXXI. — *Baldewinus Jerusalem præfecit æquivocum suum civitati Rohas præfecit.*

Legatis dehinc in omni amoris dulcedine commotis, et Jerusalem repedantibus, Baldewinus civitatis Rohas, in brevi omnium fidelium conventum habuit, cujusque voluntatem eum Jerusalem singulatim requirens, cujusque etiam

li in regione Rohas. Similiter Baldewino de A loco mecum pedem non moventes, quo lutum illis videtur, revertantur. Hoc dicto, et universis de via inquisitis, unanimes et viæ concordēs omnes qui aderant inveniit. Sed, cum ad Gybel descenderet ibique pernoctaret; de quadringentis equitibus et mille peditibus vix centum et quadraginta equites et quingenti pedites cum eo remanserunt; cæteri vero omnes præ angustia auditi adventus Turcorum ab eo dilapsi sunt et dispersi. Nihil tamen formidinis habens Baldewinus, a campis et regione Gybel pacificè processit, eo quod honorifice et cum mansuetudine a civibus sit susceptus in omni copia rerum necessariorum.

XXXII. — Baldewinus, diro imminentis prælii nuntio pulsatus, cum paucis obviam pergit.

Quarta vero die ab Antiochia procedens in omni auditate, Laodiceam pacificè cum omni apparatu descendit, ubi biduo requie fruens, retardati et sequentis populi præstolabatur adventum. Adversus ipsius perlata est, quomodo copiosa gentilitas Turcorum quam Sarracenorum e diversis locis terris congregata ad resistendum illi in facie aditura esset, et quomodo illi viam ulterius procedendi prohibere decrevisset. Ex sola enim Damascus civitate, viginti millia Turcorum illuc in arces convenisse ferebantur; cæterorum vero gentium numerus nequaquam investigari potuit præ rerum multitudine inæstimabili. Quapropter pars exercitus Baldewini formidine concussa viteque missa, in silentio noctis fugam inivit, alii simulata timore, minime se abhinc sequi posse asserebant. Mane autem facto, Baldewinus intelligens eum defluxisse exercitum, dolore nimio motus, nihil tamen expavescens, universos quos voti sui impotes reperit sic adhortatur, dicens: *Video, quomodo præ timore mortis, et novi rumoris, populus inter imminutus ac dilapsus est. Sed nihil congregatas nationes metuens, iter inceptum continuare non abito; ideoque eos, qui remanserunt, in fide Christi admonéo, ut mecum ituri Jerusalem, nullo mortis interirent periculo; verum constanti profisciscantur animo, totam spem suam ponentes mecum in Domino Deo. Qui vero dubitant, et formidolosi sunt, de*

PATROL. CLXVI.

CAP. XXXIII. — De eodem.

Dehinc Tortosam civitatem præteriens, Tripolim pervenit: quem princeps urbis fideliter et jucunde suscepit in omni administratione ciborum, quibus indigebat exercitus. Illic innotuit ei quomodo Damasce-norum rex et Geneadoil Sarracenorum princeps de regione amplissima, quam a camelis vocant Camollam, cui idem præerat Geneadoil, et de universis civitatibus quæ in littore maris Palæstini erant, et a montanis diversisque locis convenissent ad resistendum sibi in angustis faucibus et asperrimis scopulis civitatis Baruth vel Baurim. Baldewinus, his nimis et tam sævo rumore imperterritus, omnia in Christi nomine se tolerare profitetur, et nunquam pro tot nationum millibus in unum collectis iter suum in Jerusalem velle differre, sed usque ad sanguinem et mortem cum illis dimicare. Hoc dicto viam per diem insistens, nocte imminente ad radicem difficilium montium hospitandi gratia pernoctavit: ubi nuntiatum est illi, omnes procul dubio illic convenisse adversarios ad prohibendum transitum, et in crastino ad committendum prælium. Quapropter aliquantum cor ejus immutatum est, et renes ejus dissoluti, eo quod pauci viri secum remansissent. Attamen crastina luce exorta, dux Baldewinus in Domino Jesu confortatus, iter inceptum pergit, quousque ad locum multitudinis adversariorum perventum est, ubi omnes vires illorum, sicut audierat, in occursum sibi paratæ erant. Has inter profisciscendum comperiens non procul abesse, media die flagrante, armis, loriceis, galeis induuntur; lanceis vero strictis et vexillis erectis, obviam per angustas fauces gentilibus turmis contendunt, diu cum illis prælia conserentes in locis arctissimis. Tandem virtute Turcorum intolerabili et Sarracenorum invalescente, Christianos cum principe suo Baldewino a faucibus in arcu et jaculis abegerunt. Post hanc diutinam contentionem, quoniam nox incumbebat, utrinque manus a prælio continuerunt. Eadem nocte Baldewinus a radice montis aliquantulum remotus, paucis fixis tentoriis pernoctavit, ac parce illic epulatus, suis inibi dedit consilium ne aliqui eorum ullo modo a se dividerentur, donec omnis subsequens peregrinorum manus conveniret; sicque crastina die solerti providentia quodque periculum tutius inirent, ac pro nomine Jesu mar-

tyrium recipientes, nihil tolerare dubitarunt ad- A
versi.

CAP. XXXIV. — *Ipsa fugam simulans, reversa glorio-
sam adeptus est victoriam.*

Hic ita decretis, et populo Christiano juxta ver-
bum Baldewini consentiente, in ipsa nocte per mon-
tana mille ignes Turci et Sarraceni suscitaverunt,
multo, scilicet plures quam eorum indigeret exer-
citus, ad exterrendos Christianorum populos. Genea-
doli, princeps de Camolla, post suscitatos ignes,
Intelligens a relatoribus exiguas vires Baldewini,
convenit ducem Damascenorum, quatenus in castris
fessos et somno occupatos, invaderet. Sed displi-
cuit cæteris principibus, econtra referentibus: *Non
est utilis et salubre consilium nobis Turcis, ut in um-
bra noctis prælium conseramus, ne a Sarracenis, qui
nos semper odio habuerunt, subito circumventi occi-
damur, et tam spolia Francorum quam nostrorum
auferantur. Sed si placet, dum aurora diem orta fuerit,
differamus, qua nobis providere usquequaque possimus.*
Et sic consilium Geneadoil dissipatum est. Altera
autem die orta, Baldewinus sollicitus ac pervigil,
Intelligens Turcos jam matutinos adesse, in quam-
dam planitiem post tergum relictam totum fidelium
reduxit exercitum, ac si fugam iniisset. Quod gen-
tilis universi videntes, et eum fugientem ac treme-
factum astimantes, graviter eos equis secuti sunt
eum quingentis præmissis equitibus et quindecim
millibus peditum. At Baldewinus semper miles im-
perterritus, cernens hostes se graviter insequi, et
jam per totam planitiem plurimum exercitus descen-
disse, sine mora cum universis catholicis militibus
in freno equis reductis, Turcos velociter incurrit,
duroque certamine commisso, circiter quadringenti
Turcorum illic in gladio, lancea et sagitta occisi
sunt. Cætera multitudo, quæ adhuc in faucibus
subsequebatur, nec auxilio suis prodesse poterat præ
angustia semitarum, nunc vitæ diffusa, in fugam
conversa est. Baldewinus sic victoriam, Dei gra-
tia, adeptus, quadraginta octo ex majoribus Turco-
rum in eodem captivavit prælio, nihil prædæ præ-
terquam equos probatissimos contrahens, quod in
altero latere angustarum faucium omnia armenta
cum spoliis et tentariis gentilium remansissent. Fi-
nito autem hora nona tam gravi prælio, Baldewinus in
prædicta planitie remanens, tentoria fixit, eo quod
fons aquæ dulcis illic esset mellitique saporis cala-
melli quibus refocillati sunt. Non amplius quam
duo milites, Walterus Tannus et Baldewinus Tannus,
illic occidisse reperti sunt, pauci vero vulnerati. Mi-
dem in tentoriis captivi constituti, ac in custodiam
missi sunt. Vespere autem facto, Baldewinus cum
suis recreatus, in medio captivorum resedit ad in-
quisitionem de qua origine aut parentibus essent:
inter quos princeps et tetrarcha Damascenorum re-
pertus est, qui plurimum thesaurum pro vitæ re-
demptione perhibetur obtulisse.

Rex vero Damascenorum, Geneadoil, et
principes gentilium, audita suorum contritione,
rimorumque captione et Baldewini glorificatione
tota nocte diffugium fecerunt, metuens ne
facto, altero in latere montis reperti, et a Christianis
audaci incursum impetiti, capitali sententia pater-
entur, aut superati a Sarracenis regionis præ-
computati decollarentur. Est enim mos Sarra-
cenorum gentis, ut quoslibet novos victores timere
obediant eis, victos parvipendant et persequantur.
Baldewinus igitur fugam universorum iniecit
orto sole cum præda equorum, cum captivis et
et spoliis, castra movit ad Sidonem civitatem
beloth: quo pertransiens sine obstaculo et periculo
Sur, quæ est Tyrus, declinavit, ubi communi
spitio et alimonia cum suis refectus est. Post
Ptolemaidem, quæ est Acra vel Accaron, præter
nihil contradictionis aut adversitatis ab eorum
urbibus illis pertulit propter victoriam et præ-
quam de illo audierant. Sic pacifico Caiphas per-
nicens, in ea diebus aliquot moratus est.

CAP. XXXVI. — *Tankrado solo advenit hinc
perterrito, Baldewinus sanctam ingressus est
ciuitatem.*

Nescius quippe doli totius, Tankradum ille
riri et alloqui servebat, ejusque consilio de
suis ubique agere. Sed Tankradus omnia
de adventu Baldewini, Jerusalem profectus
ad corrumpeudos principes et custodes turri-
bus quatenus avunculus ejus Boemundus aut ipse
obtinere; omnia autem instinctu, auxilio et
sensu patriarchæ faciebat. Audito itaque illius
urbe Caiphas, dolo et versutia Tankradi, qui
bat consensu Dagoberti patriarchæ, Baldewinus
illustis et providus, Hugonem de Falchun-
Robertum episcopum civitatis Ramca vel la-
super his compellat, eosque ex consilio sanctæ
rusalem sine dilatione direxit, ut præventum
versum dolum, metuens ne turrim David et re-
Jerusalem aliqua perfidia seu promissione per-
amitteret.

Hic itaque perfectis, quidam prohi milites et
duces Godefridus, Rudolfus, Geldemar, Walterus
Alamanus, Rudolphus de Montpinon, in via circa
Cæsarem, qua Sarracenos persequerentur, adven-
Baldewini penitus ignerantes, tunc primum a
misela fratrum rem cognoverunt, quemodo
Baldewinus locus fratris sui Jerusalem obtinere
venisset, atque Caiphas adhuc hospitio manere.
Nec mora, audita tam egregii principis adventu,
digna hinc Jerusalem, gavisus sunt universi
mistique sociis et armis, Japhot, quæ est Jope
contenderunt. Ubi Tankradum ab Jerusalem a
reversum, quis urbem intrare non potuit, in via
dione reperientes, numeraverunt ei Baldewinus

ie, et regnum Jerusalem velle obtinere. Tankra- A
audito tam proximo adventu Baldewini, statim
sidione Joppe surrexit; per aliam viam Caiphas
sus, nolens recto itinere Baldewino a Caiphas
tenti occurrere. Baldewinus vero a Caipha
edens, prædictos milites de domo ducis Gode-
in occursum habuit, qui omnia sibi de Tan-
o retulerunt; et post hæc cum eo Joppen acce-
tes, duobus diebus continuis illic remorati sunt.
de ordinatis rebus in Joppe, cum omni clientela
æria, quam abduxit de Baruth, quæ est Baurim,
qua draginta quinque captivis militibus Turco-
Jerusalem descendit, quos in præsidio turris
d repositos caute jussit custodiri.

XXXVII. — *Perquisitis rebus defuncti fratris, a viris fortibus tentare fortia suadetur.*

Quarta denique die postquam ascendit Jerusalem, B
gregatis universis, magnis et parvis, de universo
Christianorum, requisivit de suppellectile fra-
sui Godefridi, de armatura ejus, de pecunia, de
efficiis ejusque militis ac præpotentis. Qui nihil
rebus fratris ejus se habere testati sunt, sed eas
elemosynas pauperum et solvendis debitis esse
persas; beneficia vero, prout unienique statuta
nt de redditibus civitatum, protulerunt. Ipse au-
omnia responsa illorum patienter accipiens, de
us et armis aliquibus discussis, sed excusatis,
icuit singulis singula reddens beneficia. Unde ab
nibus jurejurando armatus, in throno Jerusalem
enter exaltatus gloriose resedit. Erat tempus
nsis Novembris circa festum B. Martini Turonici
itificis, quando Baldewinus Jerusalem veniens,
omnibus parvis et magnis rex et dominus est
stitutus. Sic collocato Baldewino gloriose in
ono Jerusalem, universi principes et milites de
mo ducis Godefridi convenientes in præsentiam
is, hoc modo ei locuti sunt: *Frater ducis Gode-*
di es, principis gloriosissimi ac nominatissimi, et
eo universæ nationes gentilium in circuitu famam de
comperientes, adventu tuo tremefactæ sunt; quia te
agnum, bellique famosissimum intellexerunt. Qua-
opter te decet insigne facere, quo stupescant genti-
um terræ, et admirari eis non sufficiat: sicque no-
en fratris tui, principis Jerusalem, in te revivisset,
magificabitur.

AP. XXXVIII. — *Urbem Ascalonem obsidens, post aliquot dies infecto negotio obsidionem solvit.*

Consiliis suorum auditis, Baldewinus terram Jeru-
salem et civitatis in circuitu muniens custodia fidei,
entum et quinquaginta militibus et quingentis pe-
itibus assumptis, ab urbe Jerusalem processit nona
ora diei; et vespere facto, hospitatus est juxta fon-
em recentis aquæ, ubi montana terminantur. Post
æc quinta die abhinc exurgens, ad urbem Ascalo-
nem cum omni virtute suorum descendit: in qua
nille equites Arabes a Babylonia missi habitabant
ad tuenda mœnia ejus, ne novi principis virtus su-
bito irumperet improvisam. Ibi milites Baldewini in
tentoria ante urbem mœnia fixa duobus diebus sine

assultu consederant. At die tertia milites Arabes
cum civibus erumpentes, crebra cum eis prælia con-
seruerunt, donec tandem utrinque non modicam con-
tritionem suorum pertulerunt. Post duos dehinc dies,
et plurimam stragem Sarracenorum, gravemque
vulnerationem Gallorum, rex Baldewinus ab urbis
obsidione prudenti consilio se suos revocavit, di-
cens: *Hi adversarii nostri in murorum protectione*
confisi, et plurima manu civium, facile, adversante
fortuna, creberrimis suorum auxiliis possunt præva-
lere; nostrates vero incauti sagittis perire; ideo utile
est consilium, ut ab hac civitate castra moveamus.

CAP. XXXIX. — *Quam ingeniose vicerit gentem Azopart sub terra latentem.*

Cum hæc consilia inter se fierent, innotuit Balde-
wino, quomodo inter deserta Ascalonis et Babylo-
niæ in caveis subterraneis Azopart, gens foedissima
latens accubisset ad disturbandos et perimendos
peregrinos, qui Hierosolyman proficisci desidera-
bant. Qui mox hac gentis impietate cognita, castra
movit ab Ascalone, et cava suo exercitu obsedit:
quibus flamma immissa experiri voluit utrum præ-
nimia angustia sumi et caloris prodiret a tetris et
inauditis antris. Sed de omnibus nulli egressi sunt
præter duos, qui et coram eo steterunt, si forte mise-
ricordiam et vitam invenirent. Baldewinus hos in-
tuens viros horridos et squalidos, amica affabilitate
eos compellat super omnibus quæ de eis audierat,
et vestibus pretiosis eos adornans de gente et cogna-
tione eorum requirit. Qui, secundum quod inter-
rogati fuerant, universa sibi aperientes, et miseri-
cordem eum sibi arbitantes, obnixè deprecantur ut
alter eorum cum Baldewino maneret, alter ad cava
et nota loca rediret, quatenus socios de perplexa
domo, mirabili arce, ac investigabili fossa inclusos,
produceret in conspectum principis, si forte et ipsi
gratiam in conspectu ejus invenirent. Ingressusque
foveam, veates et munera regis ostendens et de
ejus benigna susceptione loquens, illico decem de
consociis eduxit in præsentiam regis et ejus optima-
torem. Interea is, qui cum Baldewino remanserat, dum
in foveam rediit alter, decollatus est a pueris regis.
Similiter socius, qui vana spe et promissione hene-
starum vestium decem produxerat ex cavernis
B clanculum amotus, in momento decollatus est cum
novem. Decimus vitæ reservatur, quem tota strages
sodalium latebat. Hunc Baldewinus seorsum tollens,
et honorificis ac mollibus indumentis opertum sac-
sermone demulcens, protinus illexit eum, quatenus
rediens ad subterraneos sodales, eos prodire horta-
retur, asserens se illos benigne tractare, et donis
magnificis honorare; quin omnia loca regionis illius
in beneficiis concedere, et eorum consiliis universa
agere velle. His promissionibus miser seductus et
illectus, ad cava reversus cum vasto pretiosa, omnia
complicibus suis retulit de principis affabilitate ac
largitate, et ampliora quam audisset, credens socios
amotos et decollatos vivere, et missos ad tuendas
ipsius Baldewini civitates.

CAP. XL. — *De eadem re.*

Azopart inestimabili et investigabili cavatione subterrati, bonam promissionem socii audientes, minas quoque, deinde promissa magnifica, ad triginta processerunt. Qui coram ipso principe assistentes, benigne ex ore ejus suscepti sunt; statimque a conspectu illius abducti, quasi munera accepturi, omnes capitalem subiere sententiam, præter unum, qui solus cum Baldewino ex omnibus triginta remansit. Hunc solum mirifico honore tractavit, nescium cædis complicum, quem etiam ad antra prædicta remisit, quatenus honores et munera ipsius subterratis viris referret, eosque ipse captus a suo præsidio exire hortaretur. Sic et sic illi vanis spebus, ducenti et triginta processerunt, omnes sine dilatione jussu principis decollati, eo quod maxima mala peregrinis, Hierosolymam transeuntibus, intulissent, alios exspoliantes, alios trucidantes: tantumque scelus semper inultum remansisset, eo quod nullus de specu hoc eos antea vi, seu qualibet arte potuisset ejicere. His ducentis et triginta decollatis, ac nequitia sua in capita eorum reddita ingenio Christianissimi principis in ultionem peregrinorum; solummodo feminae et pueri eorum in caveis eorum remanserunt cum spoliis plurimorum. Qui necem eorum intelligentes, quoniam nullus ad eos ultra rediret, minime exire ausi sunt. Quapropter Baldewinus vehementer adversus eos indignatus, ligna, stipulas ac stuppas ante os cujusque specus comportari jussit et incendi, quousque calore et fumo cogerentur exire. Tandem hac fumi et caloris nimietate unanimiter oppressæ matres cum pueris, quibus virorum solamen defecerat, licet inviti, processerunt, ac statim militibus in prædam dati sunt et divisi: quorum cum matribus alii pretio redempti, alii vero pariter de collati sunt.

CAP. XLI. — *Cum per difficultia loca militem agit, plures frigore extinguuntur.*

Baldewinus post ista profectus ad castellum quod dicitur ad S. Abraham, juxta flumina setentia Sodomæ et Gomorrhæ hospitio remansit, in cibo et equorum pabulo magnam illic sustinens indigentiam. Ibidem dum montana perlustrarent ad investiganda necessaria, intimatum est eis a quibusdam incolis, quomodo, si paulo procederent ad locum qui dicitur Palmarum, plurimas opes et copias ciborum reperirent, quibus cum equis suis recreari possent. Quod juvenes quidam audientes, circiter quadraginta ab exercitu clam subtrahi præcurrerunt ut pecuniam et prædas contraherent. Sed nihil præter alimenta et plurimam venationem invenerunt, quibus ventrem impleverunt; nihil vero vini aut alicujus poculi præter fontes aquarum dulcium biberunt. Illic quidem in loco Palmarum refocillati, exsurgentes ad montana Arabiæ pervenerunt. Quibus superatis, inter duos apices montium hospitati sunt, ubi nocte necessariis cibis, quos vehiculis mulorum, camelorum, asinorum attulerant, sufficienter recreati sunt,

A nihil prorsus reperientes illic præter aquas res. Hæc montana, eorumque difficiles scopulos ac fauces, spatio quinque dierum superaverunt, et inestimabili labore. Sexta vero die naxpermensis, in extremo illorum cacumine pertulerunt pericula in grandine horribili, in terribili, in pluvia et nive inaudita, quorum manitate et horrore ingruente, ad triginta pedestes præ frigore mortui sunt.

CAP. XLII. — *Civitas Susumus igne deleta.*

Post montium ac scopulorum difficultia per vallem descendentes, per diem continuum in residentes, planitiem pertransierunt, et vespere villa quadam opulentissima castrametati, cui cepe suo Baldewino hospitio rebusque necessariis refecti sunt. Ibi quidam exploratores de Sarracenis ad promerendam gratiam tanti et tam magni principis, et vitam impetrandam, adfuerunt, qui civitatem juxta sitam, Susumus nomine, rebus nimium completam ipsi propalaverunt principi, et hoc occupari posse et expugnari. Baldewinus, ex lectis, quigta die a villa prædicta exiens, ad civitatem Susumus vespere descendit. Sed domos et loca civitatis vacua reperiens, ibidem potestatis spatio quievit. Audito namque adventu illius, versi gentiles a regione et civitate hac fugerunt, quod sine muro hæc civitas infirma haberet: hac siquidem per octo dies sine impedimento aliquo incursu inimicorum secunda quiete sua curaverunt, singulis diebus gentiles in ea persequentes, et plurimos repertos trucidantes. Denique die clarescente, ex præcepto Baldewini Susumus attrita est et combusta. Spolia vero militum in armentis et cæteris rebus ubique, dispersa per aliam regionem quæ est in montanis diversis loca propalata Sarracenorum depopulati sunt, quodas ab universis locis contrahentes. Tandem octo dies, diversis angustiis et difficultatibus interduci etiam fame gravati, ad præfata loca flumina reditum paraverunt. Et ad villam Palmarum venientes, nihil alimoniarum præter fructum dactylorum repererunt, quibus corpora fessa et escis recreaverunt.

CAP. XLIII. — *In natali Domini apud Bethleem Baldwinus unctus est in regem.*

Dehinc per castellum, quod dicitur ad S. Abraham, repedantes via qua venerant Jerusalem reversi sunt tertia die ante Natalem Domini nostri Jesu Christi. Illic cum patriarcha et cunctis optimis suis habito consilio, Bethleem Natalem Domini celebrare decrevit. Ubi eadem die sancta et sacrosanctus et in regem Jerusalem unctus, in præfata magna coronatus est. Noluit enim, nec præsumptuosius exaltari, adornari et in regem promovere. Dominus Jesus, Rex regum et Dominus dominorum humiliatus et obediens usque ad mortem, pro nostra redemptione spinis horridis et acutis coronatus est. Proxima autem die a Bethleem migrans, Jerusalem

sus, curiam ac consilium suum cum omni A
atu suo in palatio regis Salomonis.tribus diebus
em solemnitatis tenuit, honorifice quindecim
is illic in civitate regia moram faciendo. In his
e diebus potenter sedit rex in throno suo, ut
et iudicium et justitiam inter Christianos con-
es, si cui illata fuisset injuria, vel si qua accre-
t discordia, volens omnia cum æquitate tractare
in ficta pace componere.

XLIV. — *Prima sessione regis, Tankradus ac-
cusatur, vocatur et ndesse dedignatur.*

eldemarus ergo videns dominum regem consedis-
ustitiam, assistensque coram eo, graviter con-
tus est super injuriis de civitate, quæ sibi a
krado inferebantur, quam dono et ex manu ducis
efridi suscepit, ac militari obsequio promeruit, B
peretur, quamque nunc Tankradus, audita ducis
te, vi et injuste retinebat. Hac itaque Geldemari
apta querimonia, rex ex consilio suorum primum
krado legationem direxit, quatenus Hierosoly-
n ascendens, responsionem super querimoniis
demari et injuriis ei illatis faceret. Tankradus
em, nullam se de his responsionem coram illo
iturum, respondit eo quod nesciret eum regem
tatis et iudicem regni Jerusalem. Rex autem ite-
consilio suorum illi secundo ac tertio legationem
xit, quatenus justitiam non devitaret, ne post
aliquis incusaret regem, nec fateretur aliter
m juste et patienter regem adversus confratrem
unum de principibus Christianorum fecisse. Tan-
a Tankradus anxius quid ex tertia admonitione
eret, consilium cum suis iniit, qualiter inter Ja-
et Assur altera ex ripa fluminis, quod has duas
itates dividit, regi responderet ac loqueretur, si
gratum foret; quoniam Jerusalem venire metue-
t. Rex autem responsum ac petitionem Tankradi
elligens, consilio majorum suorum voluntati illius
quievit; et die statuto ad eundem locum fluminis
er Japhet et Assur ad colloquium profectus est.
c diversis inter se consiliis habitis, rursus post
indecim dies Caiphas convenire decreverunt, eo
od nihil hoc tempore potuissent definire: et sic
nkradus cum patriarcha Caiphas, rex Jerusalem
versus est.

P. XLV. — *Rege cum Tankrado pacificato, Tan-
kradus, dux electus, Antiochiam proficiscitur.*

Interea modico intervallo legatio ab Antiochia
nkrado directa est ab optimatibus Boemundi,
iatenus ad eos descendens, loco Boemundi quia
eres ejus esset, regnum Antiochiæ possideret. Tan-
radus, super hoc inito consilio, Antiochiam pro-
fiscisci decrevit; sed tamen diem statutam præstolari
isposuit quo cum rege colloquium Caiphas habitu-
as esset, ne, si ante diem proficisceretur, in oppro-
rium fuge sibi imputaretur. Itaque die statuto ibi-
em Caiphas rex et Tankradus ad colloquium con-
enerunt, ubi ambo concordēs et amici facti sunt,
omni querimonia exclusa. Et Tankradus non solum
eram et civitatem Caiphas, sed etiam arcem et

turrim Tabariæ, quam dono ducis Godefridi obti-
nuit, in manu ipsius reddidit, eo quod essent de
regno Jerusalem, aperiens ei legationem Antiochiæ.
Verumtamen hæc conditio in omni concordia a Tan-
krado firmiter indicta est, ut si post annum et men-
ses tres ab Antiochia rediret, in beneficio terras et
civitates obtineret; si autem sibi non esset redditus
intra prædicti temporis terminum, nequaquam ultra
terras et civitates has a rege vellet repetere. His
utrinque in magna charitate concessis, rex sub ea-
dem conditione terras et civitates suscipiens, Hugoni
de præsidio Falckenberg Tabariam in custodiam et
beneficium tradidit, Caiphas Geldemaro Carpenel
reddidit: sic tamen fide servata, ut Tankrado post
præfatum terminum revertenti omnia in manu ejus
B dono regis redderentur. Post hæc decreta et pacem
compositam, rex Jerusalem secessit; Tankradus
vero cum omni suo equitatu et manu quingentorum
peditum per aridam usque in Antiochiam descendit
ut eam susciperet.

CAP. XLVI. — *Rex contra patriarcham sedem apo-
stolicam appellat.*

Non aliqua dehinc mora, rex Jerusalem patriar-
cham de perfidia, qua egerat cum Tankrado adversus
eum, ne dignus hæres Godefrido succederet, sed
Boemundus externi sanguinis regnum possideret,
coram omni Ecclesia interpellavit, eo quod de hoc
scelere multum a suis optimatibus crimineretur,
objiciens ei, jam ipsam fraudem esse detectam in
litteris, per Morellum, qui secretarius ipsius erat, C
Boemundo transmissis, sed in via ablatiis. Hæc con-
tentio et discordia inter regem et patriarcham adeo
de die in diem cœpit magis ac magis invalescere, ut
tandem rex Baldewinus illius feritate et pertinacia
indignatus, apostolicum ac Romanum pontificem
Paschalem ad iudicium et justitiam appellaret, atque
ad discussionem tam nefandæ traditionis, et susci-
tandi homicidii ac discordiæ, quam deprehensis lit-
teris, inter Christianorum primores et novam tene-
ramque Ecclesiam idem patriarcha fieri modis
omnibus elaboraret.

CAP. XLVII. — *Dominus apostolicus cardinalem
Mauritium cognitorem Hierosolymam mittit.*

Paschalis vero pastor S. Romanæ Ecclesiæ, et in
toto orbe terrarum Christianæ fidei ac religionis
examinator, Baldewini precibus et S. Hierosolymita-
næ Ecclesiæ satisfaciens, consilio fidelium fratrem,
Mauritium unum de duodecim cardinalibus, legatum
S. Romanæ Ecclesiæ Hierosolymam proficisci des-
tinavit, ut vice domini apostolici ipsum patriarcham,
pro merito et culpa discussum aut excusatum, in
cathedram episcopalem sanciret, aut victum et juste
condemnatum de apostolica sententia deponeret ac
feriret. Itaque jussu domini apostolici frater Mauri-
tius Hierosolymam profectus, Baldewinum regem
universamque Ecclesiam in verbo domini apostolici
salutavit, benedictionem dedit, et audire in omni
justitia et veritate regem et filios sanctæ Ecclesiæ
Deo obedientes se asseruit, et mala omnia in bonum

apostolica auctoritate velle commutare. Baldewinus A et omnis Ecclesia fidelium gratias Deo super his retulerunt, et se in omni iustitia et veritate apostolicis mandatis obedire responderunt.

CAP. XLVIII. — *Patriarcha multis et gravibus a rege capitulis impetitus, ab officio suspensus est.*

Nulla deinceps mora die statuto, et concilio fidelium episcoporum abbatumque collecto, in audientia omnium qui aderant et præsentia legati S. Romanæ Ecclesiæ, patriarcham assistentem Baldewinus rex reum perjurii, traditionis regni Jerusalem, homicidii, ut a Boemundo occideretur in via, qua a Rohas Hierosolymam ascenderet, deprehensis litteris criminando et imputando astruxit. sub testimonio totius S. Hierosolymitanæ Ecclesiæ; et ideo non posse eum ultra episcopari, nisi valeat ab his expurgari. Qui minime de omnibus sibi illatis calumniis valens excusari, et præcipue de sacrilegio ligni sanctæ crucis, de qua partem minuit ac dispersit, suspensus est a divino officio, datæque sunt ei adhuc induciæ, si forte aliquam excusationem posset reperire.

CAP. XLIX. — *In cæna Domini dolens patriarcha se eo die officio suo privari, regem deus promissis placat.*

Inter hæc diversa negotia mensis Martius suo ordine cœpit referri, jejuniū quadragesimale observari, dies sollemnis Paschæ propinquare, in quo chrisma et oleum infirmorum necesse est sanctificari. Hac igitur die recordationis et sanctificationis olei et chrismatis exorta, qua Dominus Jesus cum discipulis cœnavit, cardinalis in montem Oliveti, in quo id sacramentum chrismatis et olei compleri solet, ascendit alba stola et idoneis vestibus ad tam deificum opus peragendum indutus, et in nullo patriarcham adesse consentiens. Verum patriarcha Dagobertus videns se officio suo privari, quo eo die universi patriarchæ, sui antecessores in eodem monte Olivæ solito more utebantur, chrisma et oleum consecrantes, humilis et supplex cum lacrymis regem conveniens, instare cœpit, ne hac die tam leviter ac viliter ab officio suo expelleretur, et sic in ore onuntium peregrinorum haberetur. Rege autem multum resistente, et plurima illi objiciente quæ idem adversus se præsumperat, sicut anxius ei magis ac magis precibus instabat, rememorans qualiter ab eo unctus et in regem consecratus sit. Sed nec sic rege eum audiente, talenta ei trecentorum byzantium obtulit in secreto auris suæ. Quo corruptus rex, in omnibus deinceps petitioni patriarchæ acquievit: et ideo tam grandis pecuniæ promissione rex gavisus, quia plurimum defectione angustius, hac modo indigebat ad remunerandum suorum militum laborem, illico surrexit, fratrem Mauritium convenit, sic ei in hæc verba locutus:

CAP. L. — *Rex cardinalem alloquitur de restituendo patriarcha.*

Frater Maurici, hæc Ecclesia nostra rudis adhuc tenera habetur. Quapropter nolumus, nec placet prudentioribus nostris, neque in consilio nostro reperimus,

ut Jerusalem tam subito iustitia sua prius patriarcha tam celebri die a suo officio devin sicque discordia paschalis diebus in conspectu peregrinorum et gloriationem gentilium inoriatur. Idcirco constanter te petimus, ut nostro sanguine hanc sanctam Ecclesiam amemus, et usque ad mortem pro eo dimicemus. non recuses neque rem de patriarcha a nobis tam hoc tempore graviter accipias, donec requorsum tendat illius excusatio, vel quem faciat. Tempus enim non effugiet, quin saltem talem iudicii de omnibus redeamus. Et hac de qua placet universis fidelibus, rogamus te, concedas ei, ut hoc tempore officio suo episcopatus, chrisma et oleum ipse sanctificet, peregrinis longinquis regionibus huc profectis indulgentiam reconciliationem ipse faciat juxta ritum S. Hierosolymitanæ Ecclesiæ. Post solemnitatem vero hæc quod in summa charitate et concordia nunc celebrari, tuo consilio decrevimus de illo episcopo aut purgatus in statu suo permaneat, aut episcopali dignitate privetur.

CAP. LI. — *De amicitia inter cardinalem et patriarcham, et regis concordia et de conventum eorum cum rege.*

Cardinalis his et his flexus blanditiis, in voluntatis regis optatumque cessit. Et officiali indumento, patriarcham permissis chrisma et oleum, ac solemne Pascha in omni celebrare officio. Ab illo aiquidem die cardinalis patriarcha in summa amicitia conjuncti scientes sibi cumulos ex oblationibus fidelium rum vinique ac potus plenitudine nocte locis remotis perfuentes, omnia tamen ignorant. Interea hæc concordia in eodem Martio inter regem et patriarcham dum in terra silvæque, amota hieme, reviviscere prolongari inciperent, serenitas aeris magis in dies claresceret, eccununtia universarum gentilium in palatio regis adfuerunt, quædam in puritate, regem salutantia in tributis, pacem cum eo querentes componere. tenus sine respectu periculi et metus in agros secure terram perambulant, et agros sine formidine excolerent. Rex, sicut novus generat, et multis indigebat thesauris in contrahendis solidorum militum suorum, omnia quæ sibi habebantur a civitatibus gentilium, Ascalone, Ptolemaide, Sur, quæ est Tyrus, suscipere voluit; sed Assur ejusque munera refutavit. Usque post terminum sanctæ Pentecostes et securitatem a se suisque largitus est.

CAP. LII. — *De multis legationibus gentium.*
Vix termino pacis hujus mediato, prædictæ gentes regi Babyloniorum hæc nuntia dederunt: quod nisi in brevi eis subveniret, Francorum regno Jerusalem ejiceret, se in manu regis ex summa necessitate reddi debere, eo quod Christianis resistere non possent. Rex vero duxit

rum summa necessitate urbium suarum intellexit, et universis civibus et ammiraldis hanc legationem iunxit, quod sine mora aliqua collectis omnibus copiis, universis civitatibus subveniret.

autem nuntia et consillis omnia Baldewinum in latebant, et universos fideles qui in regno isalem habitabant.

CAP. LIII. — De redemptione Turcorum.

Iterea a Damasco frequens legatio Turcorum isalem ad regem venit, pro redemptione captivum suorum, quos in artissimis fascibus Baurim eratos captivavit, et Jerusalem abductos reclusit custodia turris David. Qui consilium habuit cum irritamentis suis, ut pro captivis pretium susciperet, quod in terra aliena, nova et ignota, plurima ineret pecunia in conventionibus solidorum. Sieque versis quadraginta quinque capitulis, quibus amputata colla decreverat, nunc peperit, et pecuniam aditam supra quinquaginta millia byzantium, i suscipiens, omnes vivos et incolumes a manibus tenebris solutos, ac de turri David ejectos, pacifice terram Damascenorum remisit.

AP. LIV. — Quomodo civitas Assur subjugatur.

Eodem tempore mensis Martii classes Genuensium Pisanorum navigio appulsa Joppen, anchoras erunt, et illic Pascha Domini opporientes, tandem Jerusalem venerunt ad celebrandum ipsam diem resurrectionis Dominicæ. Qua cum omni devotione ebrata regem adierunt summo opere deprecantes, quam vellet civitatem gentiliam occupare et exugnare eis liceret. Rex igitur desiderium illorum colligens, Assur obsidere per mare et aridam contulit. Ipse vero et omnis virtus ejus ab Jerusalem veniens, in sicco urbem et moenia ejus cinxit; Pisani Genuenses in littore maris navigio exitum illorum servabant. Vix tertia die obsidionis expleta, cives isor pacem cum rege querebant componere, quatenus salva vita sanisque membris, cum rebus suis urbe eis liceret exire; civitatem vero in manu regis reddere ac relinquere. Rex quidem consilio illorum pepercit viris, pacifice eos prodire promittens cum omnibus quæ collo deferre possent et usque in Ascalonem conductum eis sine respectu sortis largitus est. Ipse vero civitatem ingressus cum universa multitudine equitum et pedum, per dies octo illic requievit, et consilia de reliquis civitatibus cum domino patriarcha et optimatibus regni sui egit.

CAP. LV. — Cæsarea civitas obsidetur.

Placuit tandem cunctis ut Cæsaream mitteretur legatio regis ammiraldo et primis civitatis, ut regi redderetur urbs, alioquin obsidere eam certum haberent, ut si vi caperetur, universos in ea repositos in ore gladii occidi debere. Ammiraldus cunctique habitatores civitatis responderunt in hæc verba: *Abiit a nobis, ut nos et civitatem nostram in manu regis Christianorum tradamus, cum in manu regis Babyloniorum in brevi liberandi simus, et non diu sit, ex quo litteras ejus suscepimus.* Rex autem illorum jactantiam comperiens, in ira magna una cum domino

A patriarcha ab Assur egressus, reliquis in ea custodiis, Cæsaream occupavit, undique circa eam suorum viribus collocatis. Erant illic inaudita pompæ in circuitu murorum, ac si silva densissima omni decore et fructuum abundantia inestimabilia: quæ rex in securi jussu extirpari, ne inter densitates frondium aliquando insidias Saracenorum exercitui, sagittis in occulto emiculis, nocere valeret. His extirpatis, in circuitu murorum firmavit obseidionem per dies quindecim, machinam componens qua urbem expugnare et cives abterrere valeret. Ad unguem tandem machina perducta et ab exercitu super muros erecta, in sublime porrecta est, ac fortissimi pugnatores in ea constituti ad expugnanda moenia urbisque defensores. Deinde jussu regis omnibus in-

B dictum est ut summo mane coram patriarcha et rege convenirent e euntyis locis et tabernaculis, ejusque caperent admonitionem ad assiliendam urbem et implerent. Mane autem facto, ecce adsunt ex mandato regis universi Christianorum equites et pedites coram patriarcha et rege: qui delictorum suorum confessione facta, indulgentia accepta, et Dominici corporis communiione, urbem fortiter assiliunt in mari et in terra cum Pisanis et Genuensibus. Hi Laodicæ tota hieme otio torpentes, tempore Martii, ut supra relatam est, ad sacrum et solemne Pascha celebrandum Jerusalem ascenderant, viduati suo episcopo Pisano, cum clam ab eis subtractus, cum Boemundo ac Baldewino, post captionem Jerusalem, in eam descendit, et a Godofrido duce in thesaurum patriarchatus est constitutus.

CAP. LVI. — Tandem civitas Cæsarea superatur.

Eodem die dominus patriarcha crucem Dominicam prætulit ad protectionem et defensionem gentis catholicæ, stola sancta et candida pro thorace indutus, quem usque ad muros tota manus pugnatorum sequi non dubitavit. Qui duro et gravi assultu cives disturbatos a moenibus repulerunt, ac sie subito scallis muro appulsi, urbi medius vi intrinseci sunt. Saraceni vero per urbem Gallos diffusos intrantes, nec eis resistere valentes, ad aliud munimen urbis quod muro spatiosissimo ac robustissimo civitatem dividebat introrsum versus mare conglobati fugam inierunt. Ille aliquantulum in moenibus resistentes, ad defensionem constituerunt, frustra sagittis, palis igneis et fundibullis consumentes diem. Non tandem hora diei facta, gravati cives crebris et nunquam intermissis assultibus, ac tam mangonellis quam sagittarum grandine fessi et vioti, per vias et diversa loca civitatis tremebundi fugerunt. Quos Galli insequentes et hos muros scallis similiter transcurrentes, grave illorum exterminium fecerunt, alios trucidantes, alios captivantes, tum undique spolia plurima auri, argenti et ostris pretiosos rapientes. Sacerdos quoque civitatis homo grandævus ibidem captus est, et Azopart quingenti decollati, illius misit a rege Babyloniorum in conventionem solidorum. Sacerdos itaque prædictos regi præsentatus, jussu ipsius in nervo relligatus est; mulieres quoque ejus

captæ, et in compedibus positæ, ad discutendum talentum innumerabilis argenti, quod idem sacerdos propter metum Christianorum subterraverat. Hac civitate attrita et expugnata, rex a diebus Pentecostes usque in Natali S. Joannis Baptistæ in omni plenitudine necessariorum requievit in ea. In his diebus sacerdotem prædictum a civibus urbis Ptolemaidis, quæ est Acra, mille byzantiis redemptum, sine læsione membrorum dimisit.

CAP. LVII. — *Quomodo rex audita fama Babyloniorum, eorum præstolatur adventum.*

Post hæc rex Joppen in magna gloria secessit, Arpinum de Bodvordis civitate, principem magnificum, ad custodiendos muros et portas civitatis relinquens. Joppe itaque regi commoranti, legatio et fama Meravis a Babylonia innotuit, quatenus Babylonii omnes arma confluxissent, et post octo dies cum eo bellum committere decrevissent. Hæc rex audiens, universo cœtu suorum in unum convocato, ex consilio illorum exivit a Joppe, atque inter Ascalonem et Rames, tribus hebdomadibus evolutis, in planitie amplissima resedit una cum patriarcha et omni apparatu suo, ac universa domo fratris sui ducis Godefridi. Hoc vero in loco dum diu præstolarentur adventum inimicorum, nec quisquam illorum adhuc in jactantia sua descendisset, rex quemque suorum in sua remisit; ipse vero civitates in circuitu sitas, tam Caiphæ quam Assur et cæteras, pacifice perlustravit.

CAP. LVIII. — *Quomodo rex patriarcham convenit, ut vel ipse milites procuraret, vel ad procurandum eos, sibi aliquid pecuniæ impertiret.*

Nec longo post hæc intervallo rex a militibus suis in urbe Japhet pro pecunia angustiatius est, quam illis debebat pro conventione solidorum, qui etiam fratri ejus Godefrido, principi Jerusalem multum obsequii impenderant, et nunc ejus causa et honore non minore studio militare laborabant. Quapropter Hierosolymam profectus, patriarcham compellat, quatenus sibi aliquid pecuniæ de oblatione fidelium impertiret, quam militibus dividens, voluntarios eos sibi redderet, ac secum teneret; alioqui eps in terminis Jerusalem non velle remanere et Sancta sanctorum defensare. Patriarcha regis audita petitione, induciis per noctem susceptis, in crastino reversus ducentas marcas argenti se ad usus fratrum inibi Deo famulantium, habuisse et non amplius, profitetur, et easdem benigne in ejus mandato distribuere concessit. Creditit rex in verbis quæ a Patriarcha referebantur, et oblatum argentum suscepit. Sed Arnolfus, sancti sepulcri cancellarius, et cæteri complures, quibus tota massa innotuit, et oblatio Dominici sepulcri, nequaquam verum patriarcham profiteri asserebant, sed inestimabilem pecuniam clanculum suis locellis reposuisse eum. Hac Arnolphi assertionem et populi opinionem super thesauro abscondito, rex nimium iratus vehementer patriarcham urgere cœpit, ut ex oblationibus fidelium milites procuraret ac retineret in conventionem

A solidorum, qui paganorum viribus resistere regnos et universam Ecclesiam ab eorum et assultibus protegerent ac defenderent.

CAP. LIX. — *Qualiter orta sit contentio inter patriarcham et patriarcham.*

Patriarcha vero vinculo privatæ dilectionis Mauritio S. Romanæ Ecclesiæ legato innotuit, ut simul affluenter de bonis terræ epulante conclavi oblationem sancti sepulcri proberent, prorsus audire Baldewinum regem prædixit, spem et fiduciam in promissis cardinalis stolici pretio corrupti habens et in eo quod precatu aurique munere, regem corrumpere et placare. Rege itaque patriarcham sapienter nante ut milites quadraginta procuraret, patriarcha ei argento benevolos in opus belli reddere. Patriarcha vero in nullo eum super his auctoritatem factum est, ut idem patriarcha cum Mauritio solito more in domo sua accubentibus cibus splendide epularetur, vinum non modice biberet, ac secure in comessationem diem duceret. Nuntiatum est tandem regi Baldewino quod hujusmodi luxu singulis diebus comessationis fidelium vota vorarent sine modo et numero. ipsum regem non solum auditu, sed etiam visu posse experiri.

CAP. LX. — *Contentio inter regem et patriarcham præsentem cardinale Mauritio.*

Nec mora, dum in eodem comessationis silentio mensam discubissent, rex cum quibusdam amicis suis pulsato ostio intromissus adfuit, et patres dure arguens, in hæc verba aspera pergit: *Vos in comessationibus, nos in tribulationibus ac nocte pro confratrum nostrorum salute versamur. Vos gratis vota fidelium in deliciis applicatis, angustiam et penuriam nostram non contemnitis. Sic vivit Dominus, amodo de omni oblatione non contingetis, nec de hac ventrem vestrum delicate implebitis, nisi milites in conventionibus suscepitis. Unde enim vobis, ut oblationum munera fidelium tam libere et potenter a sancti sepulcro tollatis, in cibos delicatos componere minime fidelium necessitati subveniatis? Nos in sanguine nostro redemimus, et assidue sanctorum defensione pondera laborum et teportamus; vos oblationis fidelium nos exsortitis. Absit, ut tale facinus patiar, et ultra manus de his repleatur. Certe aut vos calicem, quem bibimus, et bibimus hoc tempore angustiarum, cum bibetis, aut videte, ne quidquam de rebus sanctæ ultra suscipiatis. Hoc dicto, patriarcha minus in verba iracundiæ erupit, dicens: recte consultus fecisti, ut tum temere nos res et res Ecclesiæ interdiceres, cum nos iustitiæ, ut qui altari serviunt, de altari tributariam et ancillariam facere sanctam Ecclesiam? quam Dominus Jesus Dei Filius sanguine liberam ex ancilla faciens custodire con-*

reliqui. Vide ne ultra præsumas de his loqui re, cum ad te minime pertineat, et Domini ici maledictionibus de talibus ausibus iudicio incurrere. Frater Maurilius ad invicem contes solummodo auscultabat; sed de pace et dia illos admonebat.

LXI. — *Patriarcha ratione victus, milites se curare promisit, quod tamen implere contem-*

um rex non ultra patriarchæ responsionem et itatem ferens, et ipse dure et impatienter is fuisse perhibetur. *Videte, ne facile hanc scæpius officialia occasionem, ut qui altari ut de altari vivant, cum summa necessitas t ut de altari potius Christiani milites par- r, quam Sarraceni vi de sepulcro munera um asportent et dividant, et non miles r vel sacerdos contingat. Visit Dominus: non n oblationes fidelium comedam, militibusque is dividam; sed etiam aurum de sepulcro Domini tati evellam, quo milites et defensores Chri- tæ plebis regni que Jerusalem sustentari possent. t hæc cum Domino Deo placuerit, et superbia minæ de regno Babylonie cessaverint, et terra erit, cuncta restaurabimus; ecclesiam etiam ejus- sepulcri, sicut dignum est, thesaurizare nos pigebit, et auro ditiore, gemmis vel opere exal-* His dictis, tandem patriarcha rege a viro litte- erudito convictus, ex consilio fratris Mauriti- ipta milites in conventionem solidorum se pro- are promisit. Sed in brevi eorum tædio affectus entum inestimabilis pecuniæ sustulit, milites uos et immunes reliquit. Rex autem hypocrisim us de die in diem cognoscens, vehementius eum gebat, et de militari officio sollicitabat. Ille e con- rrio aures surdas ad omnia faciebat; ita animo stinatus erat.

IP. LXII. — *Patriarcha potestate et oblatione se- pulcri Domini privatur. Pecunia patriarchæ regi aperitur.*

Igitur patriarcha dolens et tristis secessit Japhet, si ex consensu regis, quia sacerdotii gradum obnebat, pacifice autumnus et hiemis tempus adim- levit. Deinde mense Martio inchoante, anno primo igni ipsius Baldewini Antiochiam ad Tankradum D avigio profectus est. Camerarii autem illius capti t retenti, minis verberumque terroribus coacti ecuniam patriarchæ subterratis professi sunt ad igitur millia Byzantium auri; argenti autem antum esse referebant, quod adhuc pondere et nu- mero cunctos lateret. Fratrem vero Mauritium, quia Romani pontificis legatus erat, in omni quo potuit honore rex secum retinuit, ac diligenter pro- curatum benigne in omnibus tractavit.

CAP. LXIII. — *Rex pecuniam militibus dividit, cru- delis legatio a Babylonia venit.*

Interea dum rex ex his et aliis diversis rebus ageret, propalatamque pecuniam suis egregiis mili- tibus divideret et cuique pro labore suo rependeret,

A crudelis legatio a Babylonia descendit, scilicet quod Meravis, qui est secundus in regno, cum tota virtute et apparatu regis Babylonie properaret, bellum in brevi cum eo habiturus. Rex autem Bal- dewinus tam crudelia nuntia intelligens, non se- cure, non facile auribus immisit; sed a Jerusalem in Septembri mense in solenni Nativitate matris ac virginis Mariæ anno primo regni descendens, urbem Joppen cum omni virtute peditum et equi- tum introivit, ejusque mœnia plurima suorum mu- niens fiducia, cum trecentis tantum equitibus et mille peditibus in occursum inimicorum festinavit, ut cognosceret, si vera belli legatio sibi innotuisset. Mane ergo dehinc facto, in campestribus Rames con- sistens, vires, copias et arma intolerabilia Ba- byloniorum vidit per terras et fines Ascalonis occur- rere, circiter ducenta millia tam equitum quam peditum. De quibus rex et omnes qui cum eo erant non solum admirati, sed et terrore concussi sunt.

CAP. LXIV. — *Tres regis acies a Babyloniis attritæ deficiunt.*

Verumtamen rex persciens se non posse vitare periculum, nec effugere inimicos haud procul absi- stentes, quinque acies ordinavit tam ex manu mili- tum quam peditum. In prima acie fuit Belvoldus, miles nobilissimus, qui primum prælio commisso, ac gentilibus cum universis suis preemptus est abs- que solo milite, qui ibidem manu detruncata, vix a periculo mortis elapsus est. Ad hæc Geldema- rus Carpenel, miles ferocissimus, secundam aciem regens, dum per medios hostes erumpens, periculi- tantibus sociis subvenire moliretur, cum omnibus sequacibus et coadjutoribus suis sub intolerabili manu inimicorum occubuit. Solummodo Willehel- mus et Erkenboldus vivi evaserunt. Hugo vero de Tabaria, juvenis bellicosus, in tertia acie constitu- tus, per medios hostes equo veloci advolans et cum illis diu graviter pugnans, ad extremum certaminis pondere fatigatus et victus, vix e medio turbinis evasis, omnibus de comitatu suo ibidem occisis et attritis. Rex ergo tam grave exterminium suorum fieri videns, vehementer cum duabus aciebus quæ secum remanserant timore concussus est. Nec mi- rum. Nam idem mortis iudicium in momento subire æstimabant.

CAP. LXV. — *Rex a pontificibus admonitus, coram cruce dominica prosternitur.*

Ad hæc duo catholici pontifices, Gerhardus et Baldewinus, quorum alter Gerhardus crucem Do- minicam præferebat ad confusionem et obexcatio- nem Sarracenorum, et liberationem Christianorum, regi in mansuetudine et correctione sic locuti sunt: *Timemus, domine rex, ne ob discordiam, quæ inter te et dominum patriarcham orta est, hodie nostris vi- ciorie fiat impedimentum. Ideo monemus te, ut cum illo in concordiam redeas, et sic Domino Deo pacis satisfacias, quatenus a præsentis periculo eruamur.* Quibus rex: Recte, inquit, monuistis et hæc

dicens ab equo desiluit, et coram Dominica cruce A
procidens in terram, adoravit Dominum coeli,
et hæc pontificibus responsa dedit: *Patres et
fratres in Christo charissimi, pastores et do-
ctores peritissimi, iudicium mortis nobis præsto est;
inimici innumerabiles obstant in arcu, in hastia, in
gladiis fulmineis, quos penetrare et expugnare pro
imperio Romanorum, pro regno Franciæ et Angliæ,
non hodie apponerem, nisi per gratiam Domini nostri
Jesu Christi de quorum manibus sic me Dominus
Deus eruat, ut non cum illo pacem componam, nisi
primum coram apostolico et omni Ecclesia de perfida
quam egit, canonice fuerit expurgatus.*

CAP. LXVI. — *Post confessionem delictorum, epi-
scopo Gerharδο crucem Domini præferente, rex per
medios hostes irrupit.*

Et hoc dicto cum iurejurando, confessionem de-
lictorum suorum coram eadem episcopis fecit;
deinde corporis et sanguinis Domini percepta com-
munionem, decem milites loricos cum Gerharδο
episcopo, ligam sanctæ crucis præferente, reliquit.
Ipse vero ascendens equum, qui lingua Sarracenicā
gasela appellatur, eo quod cæteris equis sit cursu
potentior, præmisit quartam aciem quam ordinave-
rat de militibus Jerusalem, viris bello assuetis ac
robustissimis, quatenus cum hostibus in impetu
ferirent ac dimicarent. Hæc autem quarta acies ex
jussu regis fortiter irruens, cum committeret cum
adversariis, præ multitudine illorum pondus belli
non sustinens, coepit fugiendo declinare. Sed a rege
ejus fuga et contritione percepta, magno solamine
relevata est. In momento enim cum sua quinta acie
adfuit, agens grave prælium cum hostibus ac repe-
tens, cædes et strages non modicas operatus est.

CAP. LXVII. — *Mira Domini Jesu et sanctæ crucis
ejus victoria*

Cum sic rex per medios hostium globos irrumpe-
ret, campos occisorum cadaveribus sterneret, qui-
dam nominatissimus ammiraldus episcopo, crucem
ferenti, occurrit in furore vehementi, ut raptim
caput ejus detruncaret; sed, divina ultione et per-
cussione præventus, subitanea morte suffocatus ex-
spiravit. Deinde alter ammiraldus, dum subito ipsum
regem Christianorum impeteret, mox equus illius
trans cervices hasta regis confixus est, quæ ipsum
etiam ammiraldum eodem ictu et impetu trans
pectus et jecur viriliter perforavit; sicque ambo,
equus scilicet et assessor ejus a Christiano rege occisi
sunt. Mortuus itaque duobus ammiraldis, exercitus
Babylioniorum magnis duobus, primo divina ul-
tione, altero hastæ regis transfixione, rex et universi
sui recuperatis viribus per medias acies Sarraceno-
rum in multitudine densatas irruerunt in virtute
Domini nostri Jesu Christi, et sanctæ crucis, inauditam
illorum occisionem facientes usque ad vespertum,
donec hinc et hinc fatigati, utrinque se a bello con-
tinuerunt. Verum rex et reliquiæ fidellam obtinentes
camporum planitiem, in castris inimicorum perno-
ctaverunt. Sarraceni vero desperati in montis cacu-

mine ea nocte remanserunt. Patet hic prole-
modo virtus S. crucis non solum contra ini-
jacula prævalet inimicorum, sed etiam in
arma visibilia; quia in prima, secunda, et
quarta acie superbia et fortitudo gentiliū vi-
præcessit; in quinta vero acie, in qua ligam
ac venerandæ crucis ante regem et ejus me-
ferebatur, tota virtus infidelium coepit in-
humiliari et conculcari. Sed et principes no-
rociissimi, Deo gloriam non dantes nec sacce-
sed in eam sibi oppositam audacter et im-
irruentes, subitanea morte præoccupati per-
CAP. LXVIII. — *Renovato bello, catholici
suos hortatio.*

Igitur post hanc victoriam Christianorum
B mense Septembri ipso vespere Nativitatis
genitricis Mariæ accepta est, crastino sole
quidam Gallorum adhuc viventes et incohes-
rege suo rursus armari præparant, suspensi
bellum a gentilibus ingruere. Sed in omni
regionis non sunt reperti aut visi. Reverentia
rege cum quadraginta tantum militibus et pa-
ducentis, qui vix evaserant, viginti milia Sa-
norum qui Japhet obsederant, et vespere
hæc prælio non intererant, sed civitatem
cepto Meravis nimio assultu vexaverant, in
camporum adfuerunt ex improviso. Quibus
locus divertendi ab eis non erat, resistere
et universos magna et audaci voce sic com-
C *Ecce inimici nostri obviam nobis integris armis
niant: nos autem nuper bello fatigati, aeri
adversariorum, solo Deo protegente, evasimus
ratis hostibus: optimates nostri et equites
nos ceciderunt: quid igitur pauci adversus
adhuc bello intacti asturi sumus? pauci
sero bello fatigati; locus et possibilitas ob-
tendi non est: et ideo quid consulam, nisi
ut in nomine Domini Jesu, et in virtute S. crucis
universi stemus adversus incredulos pugnantem.
enim est Deus etiam de istorum manibus nos
sicut heri de manu plurimorum et fortiorum
viti. Si autem mortui et contritioni destinati sumus,
clam et apertim habeamus, quia, si corpus nostrum
nomine Jesu et sanctis Jerusalem nunc in præ-
D saculo occidi permissum, in futuro animam
in vitam æternam una cum fratribus nostris, hæc
prælio pro Christo jugulatis et attritis, conser-
terimus.*

CAP. LXIX. — *De gloriosa regis victoria et
in Jerusalem.*

Hæc regis exhortatione milites omnes et pauci
roborati in spe vitæ æternæ, inimicorum
operientes visas a longo, armis proprio in-
lignumque Dominicum semper ante faciem
habentes, grave prælium cum hostibus commiserunt.
Obcæcati itaque et infirmati Sarraceni, in ob-
tam venerabilis ligni timore illis immisso, non
perseverarunt in bello. Visa quippe Christianorum
audacia, et suorum nimia ruina, alii verum
CAP.

in fugientes, alii versus montana Jerusalem, victi a spersi diffugium fecerunt, rege eos in gravi exitio crudeliter insequente. Rex autem reversus de hostium, paucissimis in unum receptis sociis,

spoliis recentibus auro et argento, equis et s opibusque plurimis Japhet declinavit. Ubi a ferrea et veste ostrea exutus est, quæ revera procul dubio tota tabe et sanguine hostium inepta fuisse, ibidem visa est. Noctem illam rex illuc et hilaritate ciborumque abundantia exegit. Is vero exsurgentes, et in campis Ascalonis festales, tentoria, aurum et argentum et multa præa spolia occisorum gentilium, quæ rex sui que cissimi deferre nequiverant, asinorum et camellorum vehiculo in civitatem Joppen attulerunt. De crastina luce affulgente, rex in gloria magna Ierosolymam ascendit, ubi de omnibus spoliis et da inimicorum decimas hospitæ Christianique pauperibus erogavit.

CAP. LXX. — *De obitu Wickeri, militis Alemanni egregii.*

Wickerus autem Alemannus eodem anno paulo ante hoc prælium validis febribus correptus, in mense Augusto obiit, sepultus in civitate Joppe. Qui gladio suo, quo Turcum trans lorica et vestes super pontem Antiochie medium secuit, non modicam regi opem hic contulisse, nisi morte interveniente vitam fuisset. Hic miles magnificus leonem magnum et horribilem, viros et armenta sæpius juxta montana devorantem, in regione Joppe die quadam equum pascentem invadere volentem, munitus clypeo aggressus est : quem facili pede et saltu facie ad faciem sibi occurrentem ejusdem gladii acutissimi ictu percussit, ac fortiter cerebro ejus in partes diviso, crudele et intrepidum animal in campestribus mortuum reliquit.

LIBER OCTAVUS.

PRIUS PRIMUM. — *Quod primo Baldewini regis anno innumera Longobardorum multitudo per Bulgariam profecta sit Ierosolymam.*

Eodem tempore, quo bellum hoc mense Septembrium est, et cruenta victoria a rege Baldewino habita, anno regni ejus primo, gens Longobardorum computabilis de regno Italiae, post captionem Anachiae et Jerusalem, audita insigni Christianorum victoria, e diversis regionibus Italiae collecta, per gnum Hungariæ prospero itinere transeuntes, profecti sunt usque in regnum Bulgarorum, volentes in christianis fratribus auxilio augeri et prodesse. Adfuerunt in eodem voto et comitatu viri nobilissimi, episcopus Mediolanensis, Albertus comes illustris et Blandraz, Wido frater ipsius, miles egregius, Hugo de Montbeel, Otho, filius sororis prædicti Alberti, cognomine Altaspata, Wigbertus comes civitatis Farnæ, ceterique comprimores Italiae, viri viræ nobilitatis et ductores exercitus : qui circiter viginta millia conglobati, terram et regnum Bulgarorum, ut prædiximus, in manu forti ingressi sunt.

CAP. II. — *Ubi Constantinopolitanus imperator eosdem Longobardos vendere et emere per castella Bulgarorum permittit, et eis rapinam interdixit.*

Ingressi autem, direxerunt nuntia imperatori Constantinopolitano, quatenus ejus gratia et dono in terra Bulgarorum, quæ de ejus regno erat et potestate, necessaria vitæ pretio mutarent, sicque pacifice terram ejus pertransirent. Accepta itaque tam egregii et catholici exercitus legatione et petitione, rex Græcorum benigne omnia quæ rogabant concessit, hac scilicet interposita conditione, ne tanta adu-

natio aliqua violentia ea loca, quæ sui juris essent, vastaret, seu facta temere seditione conturbaret. Hac igitur conditione contulit eis emendi et vendendi licentiam in ejusdem regni Bulgarorum castellis, pane, vino, carne et omni pinguedine opulentissimis, castello videlicet Panidos, Rossa, Rosto, Dedamis, et castello nomine de Natura, et Sasalabria, Adrianopoli et Phinopoli, ut per hæc hospitati, pacifice bonis terræ sustentarent vitam affluenter.

CAP. III. — *Longobardi regis edictum negligentes, Græcos et Bulgaros invadunt : sed mox ab imperatore convocati, Constantinopolim tendunt.*

Hanc denique in terram venientes, mandatum regis transgressi sunt, nec audierunt ductores et principes exercitus ; sed omnia sine modo et sine ratione depredati sunt, sine aliqua mutatione Bulgaris et Græcis sua auferentes, pecora et volatilia eorum diripientes, quodque nefas est de populo catholico dicere, Quadragesimali tempore et jejuniis ea devorantes. Fregerunt etiam in prædictis locis et civitatibus ipsius pii imperatoris oratoria, propter ambitionem rerum, quæ in eis erant recondita a facie tantæ multitudinis. Item, quod auditu est horrendum, mamillas cujusdam mulieris sua defendentia quidam ex parasitis impie detruncavit. Audita hæc infamia crudeli et devastatione intolerabili, quæ regno Bulgarorum ab his inferebatur, et querimonia suorum, imperator ad primates et magistratus legionis direxit nuntia, quatenus in his non ultra morarentur regionibus, castellis et civitatibus ; sed festinato ad se in civitatem Constantinopolim, quæ caput totius est Græciæ, regia via contenderent. Venerunt ergo ad eandem civitatem Constan-

tinopolim, et ex ipsius regis ordinatione et decreto in littore maris, quod vocant Brachium S. Georgii, ex hac parte tabernacula sua locaverunt in crepidine alvei spatio trium miliarium. Duobus autem mensibus a veris tempore illic consederunt, priusquam aliqua societas de regno Franciæ aut Alemanniæ illis jungeretur: ubi etiam plurimis injuriis, sicuti erant soliti, ipsi imperatorem ad iram et odium commoverunt.

CAP. IV. — *Imperator a Longobardis injuriatus, vendere eos et emere inibi prohibet: illi palatium ejus unanimiter obsident.*

Imperator vero plurimis injuriis sæpius concitatus, timens ne tot ac tantis copiis vis diversarum nationum augetur, et sic audaciores facti, aut avaritia aut aliqua occasione assumpta, insurgentes in civitatem Constantinopolim rebellarent, admonuit eos ne ultra in locis his aut littore remanerent, sed quantocius abhinc migrantes, in terminis Cappadociæ et Romanicæ apud portum Civitot et Rufinel hospitati moram facerent, donec adfuturæ legiones et copię cum eis simul in unum confluerent. Sed responderunt unanimiter se minime brachium maris transiuros, donec ampliores vires tam Francorum quam Alemannorum obtinerent. Audita hac Longobardorum obstinata responsione, nolle eos a statione occupati maris se amovere ante adventum futuræ societatis, imperator illis emendi et vendendi licentiam interdixit; et statim penuria necessariorum vitæ per triduum in populo facta est. Videntes autem Longobardi regis iram, et interdictionem necessariorum vitæ, et sic famis angustiam in populo fieri, subito universi tam equites quam pedites armis induuntur, et ad portam et muros majoris palatii civitatis in ligonibus, uncis ferreis, malleisque conferuntur ad locum qui dicitur ad S. Argenium. Ubi in duobus locis infringentes et intrantes, imprimis juvenem de sanguine ipsius imperatoris peremerunt, deinde leonem domitum, qui erat gratissimus in palatio imperatoris, occiderunt.

CAP. V. — *Imperatore tandem per episcopum Mediolanensem pacificato, Longobardi Constantinopolim relinquentes, Nicomediam applicuerunt civitatem.*

Episcopus vero Mediolanensis, et Albertus comes de Blandraz, et Hugo de Montbeel, et cæteri prudentiores primique exercitus, cognoscentes seditionem hanc pessimam sibi suisque plus nocere quam prodesse, in medio populi exsurgentes, hoc malum ultra fieri prohibuerunt. Tandem, nunc minis nunc blanditiis populum compescentes, quemque in sua remiserunt. Sedata itaque hac lite gravissima, episcopus et comes navigio venerunt ad ipsum imperatorem per brachium maris ejusdem, eo quod milliari et amplius a civitate et regis palatio essent hospitati. Qui confidenter ad eum ingressi, animum illius mitigare et ab ira indignationis revocare conabantur, cum juramento affirmantes se ab hoc facto innoxios, et ab insensatis et incorrigibilibus hominibus hæc mala suscitata et orta fuisse.

Contra imperator præteritarum injuriarum molestiam inferebat; deinde contumelias, recentem nunc in ejus præsentia fecisset, in palatii sui destructione, in proximi sui mortione, in leonis sui occisione. Sed prædicti cives astuti, et in responsis moderati ac leni molestiam animi imperatoris omnibus modis tentabant, primum se cum juramento erescendo quod minime sua voluntate aut consensu hæc sint acta. Tandem imperator humili eorum petitione placatus, omnia quæ sibi fuerant intercessionem tantorum principum cum benevolentia cordis peregrinis laxavit. Attamen consilio suorum disposuerat, iterum eos de brachii maris admonebat, adeo de regni solutione et impedimento sollicitus, ut magnis auri, argenti, ostri datis, ac majoribus prece apud istos obtinere et impetrare conaretur. nus multitudinem hanc redderent voluntarie eundi brachium maris. His magnis donis et suis imperatoris corrupti, Albertus de Brachium ei credens, decem equos cum alio pretiosis suscepit; sed episcopus solerti re omnia hæc sibi oblata refutat, timens ne si transiret, a Græcis molestatus Turcomanus occidendus traderetur. Videns autem imperatoriam episcopi, omnibus modis redit concordiam, et ejus petitioni acquiescens, concessit peregrinis vendendi et emendi licentiam utrinque foedere pacis conservanda. scenderat autem eodem tempore comes Regis a Luodicea in civitatem Constantinopolim multum peregrinis in reconciliatione imp profuit, primus et collateralis illi in omni decreto factus præ omnibus, qui Hierosolym ascendunt. Tandem Pascha Domini celebrata aliquot dies Longobardi brachium maris transes, ad civitatem Nicomediam pervenerunt.

CAP. VI. — *Conradus, imperator Henrici prius, cum nonnullis occidentalis Francie principibus Nicodemie Longobardis associatur.*

Conradus similiter, stabularius Henrici imperatoris, cum duobus millibus Germanorum Constantinopolim perveniens, imperator Alexio notificatus, gratiam in oculis ejus præ cunctis dilectus et magnificis donis honoratus. Qui et ipse brachio maris trajecto, Longobardis principibus sociatur. Dehinc Stephanus Blesiacus comes, poenitentia ductus, Hierosolymam parat, Stephanus quoque dux Burgundie, etiam de Braio, Wido pariter rufus capite, Bardolfus de Breis, Engelradus episcopus de Lauduni, Viscones de Firmamento, Reinoldus de Suessones, Baldewinus de Grandpre, pulcherrimus, Dudo de Claromonte, Wallerius stellarius Lauduni. Ii omnes de regno Franciæ cum omnibus copiis suis ibidem in civitate et regione Nicomedie Longobardis associati sunt, et diversis terris et regionibus profecti, in ea-

tem convenisse, et in ejus finibus moras referuntur.

VII. — *Quod in diebus Pentecostes innumerabiles Christianorum ab urbe Nicomedia exercitus missus, versus regionem Flaganiam iter suum direxit.*

c appropinquante die sanctæ Pentecostes, de his mundi partibus in unum congregati circiter sexaginta millia, cum filiis et uxoribus nostrorum, cum clericis et monachis et plurima

inertis vulgi, conductum imperatoris Constantinopolitani quæsierunt. Qui precibus eorum acciens, comitem S. Ægidii, qui erat ei privacum quingentis Turcopolorum equitibus illis iussit, quatenus ejus conductu et ordinatione suum continuantes, provide agerent universa. Ita dispositis, et comite Reymundo consiliario rectore exercitus facto, Stephanus Blesensis, qua dux Godefridus et Boemundus ac primus sit exercitus, per terram Nicomediæ et Romaroficisci disposuit; quia sic tutum et prosperum illi videbatur et plurimis de societate. Sed Longobardi de multitudine sua confidentes, per tana et regionem Flaganiam, se ituros in magno studio firmaverunt, dicentes se etiam regnum Constantiniam intrare ac Boemundum de captivitate Turcum aut extorquere et liberare, aut in virtute suam athenam Baldach, quæ est caput regni Corrozan, dere et destruere, sicque potenter confratrem in a manibus eripere. Stephanus autem Blesensis Reymundus cæterique comprimores intelligentes Longobardorum contentionem sævissimam et nimis jactantiam liberationis Boemundi, non valentes ab errore suo avertere, via, quam petebant, lecti sunt, præcedente ipso comite Reymundo Turcopolis, et magno imperatoris apparatu.

VIII. — *Ubi populus in itinere suo illicite luxuriatur, præsidium Ancras funditus diruens, sata et segetes vicinas Turcorum succidens.*

tribus dehinc septimanis evolutis, et adhuc in ere suo prospero et abundanter peregrinis epulis, et plurimis de populo illicite luxuriantibus, multum incesta commissione agentibus, in ipsa illa S. Joannis Baptistæ, præcursoris Domini, tum est ad montes ascensu difficilis et valles fundissimas, deinde ad castellum, quod dicitur cras. Ubi Turcos repertos assilientes, et in altu usque in medium mane perdurantes, munitionem funditus diruerunt, ducentis ibidem Turcis runcatis. Sex tamen ex his capitales latitantes, silentio noctis periculum mortis evaserunt. Hoc que castellum militibus imperatoris restituentes, quod de regno ejus fuerit, et injusta invasione nostrorum amiserit, profecti sunt ad præsidium Argara, segetes et omnia sata regionis depopulantes, eo quod præsidio nocere nequiverant propter ejus munitionem, situ et natura locorum validum et insuperabilem. Hoc præsidio illæso et non operato ab universa legione relicto, Turci vehementer lætati sunt, quoniam munitione sua frustra a

Christianis turmis vallata, nunc illæsa et invicta remansit. Ab ea igitur die et deinceps exercitum persecuti, minus sequi valentes præ lassitudine incursabant, et crebra cæde sagittarum mortificabant.

CAP. IX. — *Reymundus comes, donis Turcorum corruptus, exercitum duxit per viam solitudinis: et Christiani per vires agunt custodiam in exercitu.*

Pervenerunt deinde Christianorum populi ad plurimas civitates et castella, quorum nomina latent. De quibus Turci dona et multa cibaria mittentes, comitem Reymundum præcedentem et milites imperatoris avertebant. Sic corrupti, per desertam et in via et solitudines locaque arida totum deducebant exercitum, ubi assidue Turcorum insidiæ occurrentes eis, universos de exercitu negligentia aut lassitudine retardatos trucidabant. Perceptis igitur insidiis, et gravissima insecutione et populi contritione, principes exercitus decreverunt retro et ante suæ gentis custodiam fieri, ac Francigenas milites circiter septingentos semper in fronte præire et præcavere; Longobardos similiter ad septingentos, a tergo lassos et subsequentes fratres tueri et expectare. Turci vero comperta Longobardorum custodia post tergum sui exercitus, supra quingentos in arcu et equis conglobati, subito clamore intonantes, eos a tergo incurrerunt, sagittarum grandine velociter vexantes et vulnerantes. Tandem terrore mortis attoniti Longobardi, celeritate eorum in fugam conversi sunt, miseros pedites et itinere fessos deserentes: quos Turci gravi occisione circiter mille in hac prima custodia peremerunt. Crastina autem die exorta, et crudeli fama attritæ gentis perlata in castra, conturbati sunt omnes primores exercitus, multum Longobardis improperantes quod molitie et pigritia eorum contritus et imminutus fuerit exercitus; unde alios decreverunt custodes statuere fessi et a longe subsequentis populi; sed nemo se obtulit ad custodiam præter ducem Burgundiæ. Qui cum quingentis loricatis equitibus sic tuebatur exercitum, ut nec unus in custodia suæ diei de populo periret.

CAP. X. — *Turci cum Reymundo prælio decertant, et turmæ Christianorum propter hostes in unum conglobatæ mistim per solitudinem gradiuntur.*

Sequenti vero die post Stephani custodiam, comes Reymundus suæ diei egit custodiam, quem Turci, ad septingentos in unum collati, nona diei hora in locis aretissimis fortiter incurrentes, cum eo grave prælium in sagittis commiserunt. Sed comes viriliter resistens, non amplius quam tres suorum amisit, præter aliquos gravi sagittarum inflexione ibidem vulneratos. Comes ergo Reymundus videns quia bellum difficile sibi suisque ingruerat, et Turcorum copiarum accrescentes sibi vim inferebant, septem equites veloci cursu remisit ad exercitum, qui jam spatio septem milliarium præcesserat, quatenus sibi aliqua manus mitteretur, quæ sibi suisque nimium et diu angustatis ab hostium impugnatione subveniret. Audita hac comi-

lis legatione, decem milia equitum in momento sequestrati, loriceis induti, galeis operiti, clypeis pectori obductis, eadem die viam romenai sunt ad ferendum comiti auxilium, existimantes omnes Turcorum copias convenisse. Turci ad hæc septingenti, vix comitis constantia, et reversæ multitudinis audaci succursu, fugam velociter arripuerunt, in montanis se abscondentes. Ab illa denique die commisit copis, Reymandus et universi ductores et capitanei decem millium cum omni manu equitum, et comitatu fatigatorum peditum, ad multitudinem exercitus redeuntis convenerunt: qui deinceps dividi, aut ullatenus aliquibus in locis spatium, nulla fiducia præsumperunt, propter assiduos Turcorum assultus et nimias illorum copias.

CAP. XI. — Qualiter exercitus in solitudine quindecim diebus vagando, sitis et inedia miserias pertulerit gravissimas.

Dehinc per quindecim continuos dies viam suam continuantes, amplius in solitudines et loca inhabitabilia et horrida, per montana asperissima incedebant: ubi nihil reperientes, non hominem, non pecudem, gravi fame comperunt coarctari, quin aurum nulli prodere pateret nec argentum; quia nullius generis cascæ reperiebatur, quæ pretio posset mutuari. Si qui vero de Provincialibus præcurrebant, quingenti iniquam seu ducenti vel trecenti ad investigandos cibos, circumventi a Turcis, in momento occidebantur, quos subsequens exercitus quotidie detruncatos reperisse perhibetur. Hæc enim Provincialium gens amplius prædæ et rapinis inhabitat præ omnibus, et ideo ampliori casu præ cæteris periclitabatur. Tantum divitibus et magnificis viris, qui vehiculis a portu Civitot et a Nicomedia civitate farinam, panes, carnes siccas vel baccones attulerant, sustentatio vitæ erat; cæteros gravis inopia frendens, cortices arborum ac radices herbarum corrodere, et sic ventrem implere cogebat.

CAP. XII. — De mille peditibus Christianorum, qui in valle hordeum colligentes, circumventi sunt et combusti igne Turcorum.

Hac arctati inopia, mille pedites de exercitu in confinio civitatis, Constantines nomine, explorato novello hordeo, sed nondum maturo, eadem tamen causti annona, in quamdam vallem descendentes de arbutis et myricis ignem suscitaverunt, ipsa grana immaturi hordei flammis exusta et torrida de culmis excutere ad implendos ventres statuentes. Similiter pomula cujusdam miri et inauditi generis, fructum amarum quorundam frutetorum, ibidem in desertis reperta et collecta, ad mitigandam famem coquere didicerunt; sed propeleti a crudelibus Turcis martyrio coronati sunt. Nam, cum ad eos præ difficultate locorum, vallium et montium nullus hostium pateret accessus, nec ulla esset facultas aut ars in sagittis necandi, copioso igne ex ramis frutetorum et arida materia herbarum suscitato, vallem circumquaque impleverunt, ex quo mille homines perusti sunt. Tam atroci fama combustionis et perditionis catholice

legionis in castris divulgata, exterriti sunt principes Christianorum. Unde ab illo die se continuis semper in unum conglobati, sic moderati sunt, ut pedites inter equites ad periculum et defersionem pariter adesse viderentur. **CAP. XIII. — Turci in viginti millibus cum suis, Donimano et Solymano, cum Christianis micantes, ad septingentos corruerunt.**

Igitur sex dies completi sunt, et ecce Turci manus, Solymanus, Carageb, Brodoan de A et a montanis Flaganix, et omni regno Armeniæ cum viginti millibus, viris sagittariis in arcibus et osseo obviam Christianorum turmis ad. Qui omnem rem et angustias illorum expectantes, sexta eos feria bello aggredi statuerunt. Scilicet enim eadem die exercitus fidelium Christiani et laboriosas fauces Flaganix, et in planitie peditum applicantes, ejusdem diei, scilicet sexta hora nova ad quiescendum castra posuerunt. Turci appropinquant, et more suo altis inclamantes, totum coronaverunt exercitum, quo grave prælium commiserunt. Interdum castra repentino impetu advolantes, et Christianos milites lacecentes, sagittis eos conflixerunt. dum Galli et Longobardi, licet fossi et itinervati, exsurgentes et adversus tot creberrimos et indignantes, frequenter eos remittebant, quos septingenti Turcorum corruerunt; Christiani vero nulli percussi sunt: nam in unum conglobati, nequaquam irrumperere et dispergere eis deditur potuerunt. Turci autem videntes, se nihil ex castris Christianorum proficere, sed plurimum cecidisse, tristes ac dolentes in castris vespere terras operiente, regressi sunt. Sic Christianus exercitus hac nocte statutus in custodia in circuitu castrorum, omni bellorum sedato quievit.

CAP. XIV. — Ubi Christiani quoddam prælium Turcorum commiserunt, sed insidiis circumventi, ad septingentos perierunt.

Sequenti vero die Sabbati tria milia Christianorum, et principes eorum Conradus Bruno filius sororis ejus, cæterique viri fortissimi castris et planitie exeuntes, et in regionem Marech applicantes, jam sui itineris milibus duobus peractis, præsidium quoddam Turcorum assilierunt: quod frustra a Turcis defensus aliqua mora comminuentes, omnia viam necesse quæ in eo erant diripuerunt, et Turcos multos in ore gladii percusserunt. Hoc prospero Christiani gaudentes, et spolia Turcorum multa ad tentoria secum deferentes, per quos montium fauces asperissimas et scopulosas decurrunt. Ubi insidiis Turcorum circumventi et laceciti ac confixi, parum repugnantes prædine et onere prædæ angustique locorum septingentos perierunt, spolia omnia et prædæ eorum, licet invili, illic relinquentes. Hi vero eorum manu evaserunt, singulati et spem victi et nutriti, vespere ad castra reliati sunt.

antes. Et ea die ultra, ab omni assultu exercitus de casu suorum, in tentoriis requievit. Inter Dominica die tam Turci quam Christiani in infestatione et belli turbine cessaverunt.

[V. — *Episcopus Mediolanensis omnem exercitum ad confessionem delictorum suorum cohortatur, et universa multitudo ad bellandos hostes inique acies cum ducibus suis ordinatur.*

Unda autem feria jam primo sole radiante, pater Mediolanensis in medio exercitus exsursum divino tactus spiritu, hac die bellum adfuturum edixit, et sermonem ad populum Dei vivificantem, omnes ad confessionem delictorum admonuit, quos in nomine Jesu apostolice a peccatorum nexibus absolvit, universos datam indulgentiam brachio B. Ambrosii Mediolanensis episcopi sanctificans et benedicens; et lancea Dominica, quam Reymundus secum rat, est aucta ad sanctificandum et benedicens populum. Post hanc benedictionem, et sumptu confessionem, Stephanus dux Burgundiarum, clarissimus, ex suo populo sibi aciem constituit Reymundus Turcopolos et Provinciales in sua retinuit. Conradus vero, stabularius Imperatoris Ici III Alemanos, Saxones, Bojarios, Lotharios et universos Teutonicos in aciem sibi ascevit. Opus Laudun, Engelradus, Milo, Wido, Hugo, Olfus de Breis, Walbertus de civitate Laudun, hi ex manu Francigenarum aciem ordinaverunt.

Episcopus vero Mediolanensis, Albertus de Iraz, Wido frater illius, Otho de Altaspeta, Hugo Outbeal, Wigbertus de Parma et universi Londri equites et pedites densissimam sibi aciem constituerunt. His vero aciebus sic ordinatis, Londri in fronte constituti sunt, eo quod illorum in intolerabiles haberentur, ut adversus Turcos acies, quae illis viciniae erant, fixae et impenetrabiles ad faciem obstantes, eas oppugnarent. De singulis acies Christianorum unaquaeque a ris et sinistra posita, singulis gentium aciebus abant, saepius eos in fugam remittentes, et saepius versus eos bellum iterantes. Sed Turci callidi et lio docti, post aliquantulum fugae subito frenasientes ac sagittarum grandine remordentes, si vulnere tum homines quam equos perimebant.

[XVI. — *Longobardi, in prima fronte pugnantes, efficiunt, post quos reliquae acies cum ducibus succedentes, diffugiunt.*

Longobardi igitur, qui in prima fronte constituti erant, graviter et diu cum Turcis commiserunt pugnam. Sed Albertus duos eorum, post aliam et jam reluctatorem pondus belli suffere non valens, praecipue aquorum defectione, qui fame attenuati il poterant, cum signo belli quod dextra ferebat, amittunt et sic tota illa Longobardorum adunacum ducibus et principibus suis in fugam usque tentoria remissa est. Conradus vero, miles imperatoris, videns bellum ingravescere, et Longobardos ducere ac fugam inire, repente advolans, cum a acie irrupit, Turcos expugnans et dissipans a

A prima hora diei usque post meridiem. Tum tandem vicus praenimia jaculorum assiduitate, fugam arripuit cum manu diu fame macerata et viribus exhausta, et ipse in tentoria reversus est. Stephanus item cum Burgundionibus volens subvenire attritis et fugitivis fratribus, cum sua acie irruens vehementer hostes expugnabat. Sed ad ultimum post longam contentione cum omnibus suis terga vertit, innumerabili multitudine suorum ibidem occisa et a Turcorum armis extincta, et simili fuga ad tentoria repedavit. Stephanus vero Blesensis respiciens omnia tam Longobardis quam Gallis verti in malum, cum omnibus Francigenis qui in sua erant acie, ad subveniendum fratribus et Turcos reprimendos advolat, ac bellum committere usque ad vesperum non abstinuit. Tandem Turcorum manu intollerabili sagittis et arcu osseo invalescente, comes Blesensis victus et attritus, simili fuga qua et socii in castra relatus est, multis nobilibus viris de comitatu ejus, victis et extinctis. Ceciderunt in ejus acie viri illustrissimi, Baldewinus de Grantpreit, Dudo de Claromonte, Wigbertus de Monte Laudun, custos et defensor ejusdem civitatis, Dei amicus, miles ferocissimus, corpore altus, et plurimi potentes ac primi exercitus, quorum nomina omnia scire et investigare nequimus. Comes vero Reymundus cum militibus imperatoris Turcopolis et suis Provincialibus cunctis socios relevare in eodem certamine festinans, multos Turcorum repente prostravit. Sed dehinc nimium casu adversante, multis suorum prostratis ac sagittis imminutis, bellum Turcorum nimis invaluit, donec tota manus Turcopolorum exterrita, et fuga dilapsa ad loca tabernaculorum diverit, comitem in mediis periculis deserens, ejus Provinciales milites fere omnes detruncati sunt.

Cap. XVII. — *Reymundus comes praeterea victus, versus montana fugiens cum decem militibus, silicem quandam praecelsam occupat: de qua per socios liberatus, media nocte cum suis omnibus fugam iniiit.*

Videns ergo comes fugam Turcopolorum et casum irrecoverabilem suorum, non ultra in mortis periculo sibi imminente remanens, sed vix ab armis effugiens, versus montana et per angusta loca declinans, in summitate ejusdem praecelsi silicis ascensum difficili astitit cum decem tantum sociis de quo, quantum poterat, Turcis insequentibus et eum obsidentibus, resistere cum suis conabatur. Regressis itaque omnibus ad tentoria, qui Turcorum arma effugerant, Stephanus, comes Blesensis de omnibus primoribus requisivit qui a bello redissent aut armis occubissent: cui statim innouit Reymundum in summitate silicis fecisse diffugium, et nisi sibi subveniretur, nunquam eum manus Turcorum posse evadere. Ad haec Stephanus comes, ducentis sociis in lorica et galea readunatis, Reymundum ab invasione Turcorum liberare festinans, Turcis fugatis, qui eum insecuti fuerant, et ad triginta viris repente attritis, comitem suum de silice recepit, et inco-

aginta millia illic in gladio et sagitta ferocium
rum ceciderunt : facile ab hostibus superati
truncati præ fame diuturna, qua nimium af-
et viribus exhausti, nulla virtute resistere
runt. Tanta enim illis fames in desertis Fla-
incubuit, ut corium bovis viginti solidis
tur ; paniculus, qui palmo concludi poterat,
solidis Lucensis monetæ venderetur ; cadaver
mulæ, asini, sex marcis appretiaretur. In hac
ævisissima duo probi equites de populo Ste-
Blesensis, dum viam maturarent a facie Tur-
in insequentium, quidam cervus ex adverso de
anis clamore et tumultu Turcorum et Christia-
n attonitus eis occurrit, impedimentum illis
actus : trans quem ambo casu corruentes, in
ento ab hostibus decollati sunt.

XXII. — *Qualiter residuus Christianorum popu-
vagus et profugus cum ducibus suis Constanti-
nopolim repedaverit.*

tur exercitus sic attritus et profugus equo vel
evadere festinans, ad civitatem Synopium,
milites imperatoris tuebantur, sparsim fu-
lo pervenit ; et sic semper fugiens, usque ad
in urbem Constantinopolim partim reversus
Stephanus autem dux Burgundiæ, Stephanus
ensis, Conradus stabularius imperatoris Ro-
morum, episcopus Mediolanensis, episcopus
Iuni, episcopus de Suessones, Wido Rufus,
Bardolfus et cæteri comprimores, et uni-
i qui gravissima Turcorum arma poterant effu-
Constantinopolim, per montana et invia fu-
tes regressi sunt. Comes vero Reymundus per
ipta montium et ima convallium Synopium cum
copolis imperatoris Græciæ, omnibus sociis et
cipibus prætermisissis, ingrediens pernoctavit,
lie crastina navem ascendens, per mare Con-
stantinopolim advectus est.

XXIII. — *De quadringentis Christianis qui
Turcos insequentes conserunt, et de aliis mille mi-
lilibus qui, in regressione Turcorum, gladiis eorum
vulnati ceciderunt.*

Merica tantillum exercitus, quod remanserat,
versæ videlicet Christianorum reliquiæ, dum
ligia comitis Reymundi et cæterorum eadem via
erent, et ad quadringentos a diversa fuga in
im colligerentur, Solymanus, Donimanus, Balas
Sororgia nondum cæde satiati, a tertia feria
ue in quartam eos persequuntur, eodem tramite
tendebant post principes fugitivos ad Synopium,
eos detruncarent et captivarent. Sed nimium
longatos ultra persequi non audentes propter
es et civitatem imperatoris, reversi sunt. Re-
rientes vero de dispersis et retardatis, qui eis
viam fuere, eadem die mille amputatis collis
arsim peremerunt. Ubi impiis tyrannis vir nobilis
aldus obviam factus, sagitta illorum occubuit,
tus de civitate Cadellim. Engelradus pariter de
idem patria, Dudo miles egregius, Arnoldus, filius
illic, Walterus de Castelens, et plurimi potentis-

A simi milites, quibus equorum cursus minime prod-
esse poterat, eisdem carnificibus obviam facti,
sagittis occisi sunt.

CAP. XXIV. — *Quomodo duces ac comites exercitus
dispersi, ad se Constantinopolim fugientes, impera-
tor benigne suscepit : et quod Reymundo infestus,
postea eidem amicus exstiterit, et quod ibi Medio-
lanensis episcopus obierit.*

Comes vero de S. Ægidio et cæteri comprimores
Constantinopolim ingressi, a domino imperatore
benigne suscepti sunt. Sed adversus Reymundum
cepit aliquantulum indignari, eo quod a cæteris
sociis, Stephano et Conrado, fugiendo subtractus
sit et alienatus. Qui, occasione assumpta, respondit
hæc ideo se fecisse, quoniam timuisset, ne in eum
B insurgerent, eo quod primus fugam cum Turcopolis
a castris inierit ; et quia eum in dolo, et ex consilio
imperatoris, fugisse existimassent. Dehinc in brevi
imperatoris indignatione cessante, misertus est
universorum, et cunctis opibus spoliatis et vacuos
magnificis donis in auro, argento, armis, equis,
mulis et vestibis relevavit ; et toto autumn
et hiemis tempore universos secum habitare et re-
foecillare concessit in omni affluentia et largitate
rerum necessariarum. His itaque moram illic fa-
cientibus, episcopus Mediolanensis vita discessit,
cui episcopi et universi fideles catholicas exsequias
exhibuerunt.

CAP. XXV. — *Qualiter eodem tempore nobilissimus
princeps Wilhelmus, de regno occidentalis Franciæ
egressus, quindecim millibus pedum adjunctis, per
aridam Bulaariam descenderit.*

Eodem quoque tempore, et anno primo regni
Baldewini regis, comes et princeps potentissimus
de civitate Ninive, quod vulgo dicitur Navers, Wil-
helmus nomine de terra et regno occidentalis Fran-
ciæ egrediens, et iter per Italiam faciens, ad por-
tum, qui vocantur Brandiz, navigio alto mari in-
vectus est cum quindecim millibus equitum et pe-
ditum virorum pugnatorum, absque sexu femineo
innumerabili, et ad civitatem nomine Vallona se-
cessit. Ubi in arido restitutus, ad civitatem Salo-
nicam, sitam in regione Macedoniæ et terra Bul-
garorum, descendit, pacifice hospitio susceptus ab
incolis in omni iustitia et benignitate ; furto, ra-
pina, præda et injusta contentione sub iudicio mor-
tis interdicta, ne imperatoris Constantinopolitani
terram aliqua injuria exercitus, sicut paulo ante
Longobardi, suscitant.

CAP. XXVI. — *Quod idem comes cum omni apparatu
suo Constantinopolim veniens, susceptus ab impera-
tore donariis multis sit honoratus.*

Deinde post plurimum itineris et diversa hospitia
idem egregius comes cum omni manu et apparatu
suo Constantinopolim profectus, ab imperatore
benigne et honorifice susceptus, in littore maris S.
Georgii tentoria sua ponere ad hospitandum extra
muros civitatis iussus est. Post tres deinde dies ex
præcepto imperatoris comes et totus exercitus bra-

chium maris trajecit, et ad columnam marmoream, quæ in summitate arietem obtinet deauratum, non longe a brachio maris tentoriis fixis, per quatuordecim dies, qui sunt circa natalem B. Joannis Baptistæ, illic moram fecit; et per singulos dies imperatori navigio præsentatus, non paucis muneribus ab eo honoratus et commendatus redibat; peregrinis vero et humili populo cujusdam generis monetam quam vocant Tartaron, ad sustentationem vitæ sæpius idem imperator mittebat.

CAP. XXVII. — Quomodo comes et exercitus ejus Constantinopolim relinquentes, ad Stanconam, civitatem Turcorum, pervenerint.

Denique post B. Joannis nativitatem Civitot profecti sunt. Ubi non diu moram facientes, relicto itinere, quod ducis Godefridi et Boemundi prior incessit exercitus, saltus densissimos itinere duorum dierum perambulantes, Ancras pervenerunt, ad eandem videlicet, quam comes Reymundus et manus Longobardorum recenter expugnaverant, Turcis in ea repertis decollatis, volentes exercitui Longobardorum, modico intervallo præmisso, admistis armis et copiis sociari. Per diem autem unum illic in prædictæ civitatis loco moram facientes, et nequaquam Longobardorum societatem assequi valentes: qui per Flaganiam iter continuabant; a sinistris illos relinquentes, a dextris viam arripiunt, quæ ducta ad civitatem Stanconam, in ea aliquandiu moram habituri, et de eventu Longobardorum audituri aliquid.

CAP. XXVIII. — Ubi Turci eis occurrentes, bello eos vexabant, comitem unum Longobardorum sagitta perimentes.

Ad hæc, cum nondum civitati appropinquassent, Solymanus et Donimanus cum copiis et armis Turcorum, a recentis cæde Longobardorum vix diebus octo peractis, reversi, et comitis de Navers subsecutione comperta, festinato per notas semitas collium et vallium accelerantes illic occurrerunt; ac sagittis crudeliter assillentes, per triduum exercitum, ante et retro positis insidiis, bello gravissimo et acerbis plagis fatigabant. Sed nondum in his locis obtinuerunt victoriam, licet plurimæ copię peregrinorum incaute et lento gressu præ lassitudine subsequentes, creberrimo assultu ceciderunt; et quidam Henricus, genere Longobardus, comes sua in terra magnificus, inter socios sagitta transfixus obierit.

CAP. XXIX. — Christiani Turcis resistentes, et Stanconam frustra oppugnantes, Relei urbem applicuerunt, ubi siti æstuantes ad trecentos perierunt.

Nam Christiani milites viriliter adhuc resistentes Turcis, plurimos perinebant, alios in fugam sæpius remittebant; et facile quidam remittere poterant, cum nondum illis aquę penuria fuisset, nec equorum virtus defecisset. Sic tandem Christiani milites in itinere a plurima Turcorum infestatione defensi, Stanconam pervenerunt. Ubi Turcorum custodiam et viros in præsidio reperientes, mœnia fortiter assiliunt, et dum hostes ab intus pro anima eis

resistant, utrinque plurimi occisi sunt. Nihil in hac præsidii oppugnatione proficientes, hinc amoventes, ad civitatem Relei applicuerunt. Ubi triduo siti adeo intolerabili oppressas exercitus, ut supra trecentos extincti morte præsimam illic periclitarentur; cæteri vero viribus exhausti, et necessariorum defectione demati, parum ad resistendum valerent. Hæc intolerantia anxii, quidam ex sociis super præcelsæ rupis gradientes constiterunt, alicubi aquam specularerentur. Sed tantum ad civitatem vacuum habitatoribus et diruta spexerunt, aquam in ea esse existimantes; minime reperta est: nam cisternæ et putei Turcis recenter subversi erant et obruti.

CAP. XXX. — Turci cum Christianis decemque fugientemque Willhelmum insecuti de fuga Roberti et alterius Willhelmi.

Turci autem post paululum temporis comperto exercitum jam siti gravi passione defectum posse resistere, extempio eos insecuti, aggressi sunt per diem integram prælium: hinc et hinc committentes; et utrinque in arcu et lancea corruentes, totam latissimam sanguine suo repleverunt, ac densis corporum cisorum, virorum ac mulierum, terra regione occupata est. Tandem hoc ingruente bello, et Christianorum virtute siti debilitato, ideo minus valente et resistente, Turcorum exaltata cœpit invalescere, et Christianos atrociter in fugam cogere. Comitem quidem victum, ac de bello fugientem, usque ad Germanicopolam insecuti sunt. Robertus vero, ejusdem comitis, et Willhelmus de civitate, qui signifer erat exercitus, et primus tempore una cum omnibus equitibus a Turcorum elapsus, ad prædictam civitatem Germanicopolam fugam facientes pervenerunt, miseros pedibus manus ferocium hostium relinquentes.

CAP. XXXI. — Quomodo post fugam deici residuos Christianos occiderint: uxores servantes.

Turci autem fugam gentis Christianæ et principum videntes, crudeli cæde furescunt in populo et toto Christianorum comitatu, quorum modo septingenti per abrupta montium et silvarum densitatem fugientes, vitæ reservati sunt. Post hæc Turcorum victoriam et Christianorum stragem ctuosam, uxores militum Christi ad mille captivæ et ab horridis hostibus abductæ sunt in locum ignotam et alienam. Equi vero et muli, argentum, aurum, vestes cujusque generis pretiosissime reptæ et asportatæ, terram et regnum Coram divitiis nimis et spoliis auxerunt et impleverunt. Acta sunt crudelissima hæc bella, et Christianorum strages Christianorum in mense Augusto, quando calore solis et siccitate æstas gravior solet.

XXXII. — *Qualiter Willhelmus comes a Turco-
lis deceptus, cum magno discrimine Antiochiam
reuerit.*

comes igitur de Navers, qui vix periculum mortis erat, adhuc aliquid de opibus et stipendiis suis, a Turcorum fugiendo, retinuerat, et vix ad aatem Germanicopolam declinaverat. Is duodecim Turcopolos milites imperatoris Græciæ, inibi ad da mœnia constitutos, multa prece et plurima cede collata, ductores viæ acquisivit ejus, quæ t ad castellum S. Andreæ ex hac parte civitatis iochiæ; videlicet ut sic per Antiochiam transiens, suum continuaret Jerusalem. Verum Turcopoli, perfidi, minima illi fidem servaverunt; sed vitia excæcati, comitem et socios ejus rebus poliaverunt, nudos et pedites eos relinquentes in deserto et invio, et acceptis spoliis Germanicon per notas semitas repedantes. Comes vero lis et dolens, et præcipue Christiani exercitus tritione anxius, viam, sicut devoverat, sub paup et vili tegmine, patienter omnia adversa accisis, perfecit, et in diversis angustiis tandem Antiochiam pervenit.

XXXIII. — *Tankradus, novus princeps Antio-
chiæ, Willhelmu profugum remunerat.*

Tankradus autem post captivitatem Boemundi nceps Antiochiæ factus, eundem comitem, virum vilissimum, sic ab impiis Turcis attritum et rebus titulum ingemiscens, optimis et honorificis renouit vestibus, et magnificis eum in equis et mulis avit muneribus, per aliquot dies secum retinens, in membra siti, jejunie, vigiliis, lassitudine viam, squalida et exhausta, bonis terræ in vino, oleo carniū dulcedine abundanter refoveret; et post c alleviata molestia et amaritudine animæ et cor- ris, viam in Jerusalem, sicut devoverat, expecta- ibidem et relictis aliquibus de dispersis sodalibus npre veris insisteret.

XXXIV. — *Quomodo Willhelmus, princeps Pic-
taviæ, et Welfo dux Bawariorum, et Ida comitissa,
cum militia Bulgariam intraverint.*

Modico dehinc intervallo, dierum scilicet octo, st hanc recentem stragem, Willhelmus comes et inceps Pictaviensium, de sanguine Henrici III peratoris Romani pacifice transito regno Hunga- rum, cum duce Bawariorum Welfone, et cum mitissa nobili, nomine Ida, de marchia Oisterrich, ingenti manu equitum et peditum et feminei xus supra centum et sexaginta millia, in apparatu pioso terram Bulgarorum est ingressus. Ubi, sicut cile sit ab indomito et incorrigibili populo, discor- a exorta, et duce Bulgarorum, Guzh nomine, riis injuriis molestato, ad urbem Adrianopolim, expugnatus in virtute suorum, descendit. Sed eis ons, qui ducit in civitatem, a duce præoccupatus interdictus est.

AP. XXXV. — *Quod in prælio pontis Rudolfus obie-
rit, et quod dux Bulgarorum se dediderit.*

Quapropter hinc Pincenariis, et cæteris militibus romaniis de regno imperatoris, graviter pontem

A in arca et sagitta prohibentibus, Christianis vero pontem transire non minus contententibus, aden crudele utrinque commissum est prælium, ut Rudol- fos, vir magnæ nobilitatis, de Scegonges ortus, co- gnatus ipsius Willhelmi principis, illic sagitta per- cussus, interiret; Hartwigus de Sancto Medardo captus teneretur, et plurimi, quos singulatim longum esset narrare. Illic siquidem in eodem prælio, dum hinc et hinc varia et ingenti contritione diversus fieret eventus, contigit ipsum ducem Bulgarorum in manus Willhelmi et suorum incidere et teneri capti- vum: donec ipsa die hinc et hinc habitis consiliis, in concordiam universi redierunt; captivis quoque restitutis, Pincenarii et Comanitiæ sedati sunt.

CAP. XXXVI. — *Bulgarorum duce placato, Willhel-
mus Constantinopolim rediens, ab imperatore donis
sublimatus est.*

Post hæc concordia, placato duce et suis, in tan- tum processit, ut non solum dux Christianis pere- grinis per pontem pacifice transitum concederet, licentiam emendi necessaria non negaret; sed etiam conductum omnibus usque ad Constantinopolim at- tribueret sine dolo et aliquo impedimento. In hac civitate idem princeps Willhelmus, Welfo dux, et Ida comitissa quinque hebdomadarum curriculo commorantes, domino Alexio imperatori inno- tuerunt cum omni voto, quod devoverant in Jeru- salem; et idcirco fidei sacramento sibi astricti, plurima necessariorum rerum dona, et licentiam enendi necessaria, suscipere meruerunt.

CAP. XXXVII. — *Exercitu Willhelmi Stanconam ur-
bem veniente, Turci fontes et cisternas obstruunt.*

C Post hæc messis tempore imminente, brachium maris S. Georgii ex jussione et suasionem imperatoris navigio superantes, in terram civitatis Nicomediæ descenderunt et iter suum continuantes per amœna loca, quibus hæc abundat regio, tentoria locaverunt duobus ibi diebus moram facientes. Inde vero pro- fecti Stanconam secesserunt, ubi ex longo itinere necessariis vitæ consumptis, gravi inedia, tum siti intolerabili affecti, tam homines quam jumenta in- firmati sunt. Nec mirum. Nam universas segetes, a facie hujus multitudinis, Turci, via anticipata, com- busserant; puteos, cisternas, fontes obstruxerant, ut sic ultima necessitate famis et sitis attenuati, D facili bello superarentur.

CAP. XXXVIII. — *Willhelmus et Welfo cum ducibus
Turcorum ante urbem Reclæ præliantur et Chri-
stiani fugam ineunt.*

Videntes itaque Willhelmus et Welfo, et sui con- sodales has Turcorum nequitias et dolos, urbes, quæ de eorum erant potestate, scilicet Phoinimum et Salamiam, assilientes plurimo conatu stragis di- ruerunt; sed et omnia loca circumquaque illis sub- dita vastare minime pepercerunt. Abhinc civitatem Reclæ, ubi fluvius torrens, diu et longo desiderio optatus, cunctis sufficeret, descenderunt. Sed Soly- manus, Donimanus, Carati, Agunich, principes Tur- corum, cum infinitis copiis et armis in occursum ex improvise peregrinis his incautis adfuerunt al-

tero ex littore, homines, equos et omnia jumenta adaquari in arcu et sagittarum grandine prohibentes, dum a longe fatigati et sic exhausti Christiani ultra vim sufferre non potuerunt. Unde unanimiter post plurimam et diutinam sævissimamque contentionem, quæ ex littore utroque palustri et profundo fiebat, universi Christiani fugam arripientes, strage inaudita ab impiis persecutoribus attriti sunt. Quidam autem æstimantes tam crudele martyrium evadere, divisi a multitudine quoddam in pratum concedentes, feno latere et abscondi quærebant; sed nequaquam vitæ reservati, ad trecentos ibidem sagittis confixi interierunt.

CAP. XXXIX. — *De fuga Arvernensis episcopi et ducis Welfonis, et de interitu Idæ comitissæ.*

Episcopus vero de Arvernensis et universi comitatus illius, videntes Christi exercitum sic fuga dilapsam et ab impiis carnificibus attritum, ad radices montis ubi fluvius Reclei oritur, et ipsi fugam inierunt, equos et omnia relinquentes, et tamen pauci evadentes. Similiter etiam dux Welfo lorica et omnibus exutus, et per montana fugiens, vix ab hostili manu ereptus est. Plurima autem millia Alemannorum, Francorum, Wasconum, qui procul erant a montanis, illic extincta fuisse referuntur. Comitissa vero Ida utrum capta et abducta, aut pedibus tot millium equorum membratim discerpta fuerit, usque in hodiernum diem ignoratur; nisi quod, aiunt, eam inter tot millia matronarum in terram Corrozan æterno exilio deportatam.

CAP. XL. — *Quomodo Willihelmum per montana fugientem Tankradus, princeps Antiochiæ, receperit.*

Comes autem cum solo armigero per montana et ignotas vias arma inimicorum fugiens, ad urbem nomine Longinach, juxta Tursolt, quam Bernardus cognomine Extraneus rogebat, tandem pervenit, benigne ab eo susceptus, omnibus sibi vitæ necessariis administratis. Paucis deinde transactis diebus, audiens Tankradus, Antiochiæ princeps, tam egregium principem illic spoliis et omnibus rebus amissis, pauperem vitam ducere et nimis humiliatum, misertus est conchristiani fratris et principis: et ideo accepto consilio, militibus ab Antiochia in occursum ejus missis, honorifice eum suscepit, et pretiosis vestibus per aliquot dies secum commorantem et bonis terræ convivantem renovavit.

CAP. XLI. — *Quomodo principes bello dispersi, collecto exercitu Antiochiæ convenerint.*

Post contritionem Longobardorum et Willhelmi principis de Navers, Willhelmi quoque comitis Pictaviensis, Welfonis ducis Bawariorum, quicumque dispersi fuerant, aut Constantinopoli seu alibi hiemaverant, e cunctis locis singillatim quique principes Christiani, relictis suis reliquiis, Antiochiam mense Martio inchoante convenerunt: Albertus scilicet de Blandraz, Conradus stabularius, Stephanus Blesensis; item Stephanus dux Burgundiæ, Reymundus comes, Willihelmus Pictaviensis comes, Welfo dux Bawariorum; episcopi Engelradus de Lauduno,

A Manasses de Barcinona, alique episcopi Iuliz, vigio ad portum Simeonis eremitæ pariter nientes, Antiochiæ aliquanto tempore rem sunt.

CAP. XLII. — *Reymundus precibus principis Tankrado vinculis absolvitur, et expugnat Tortosæ præficitur.*

B Bernardus autem Extranensis, eo tempore cum Reymundum apud eundem portum captum nunt, eo quod imputabatur ei necis traditio Longobardorum et cæterorum qui in eadem fuerat petitione: quem Tankradus Antiochiæ sibi tradidit reposuit in custodia. Principes igitur Christiani qui convenerant, post dies paucos recordati cunctis et principis Christiani, eumque sic indicant Tankrado in vinculis teneri, obnixè precantur ut in nomine Christi tam magnificum principem veret ac suis restitueret. Tankradus vero sciens precibus confratrum peregrinorum, hæc posita conditione, a carcere eductum restituit quidquam terræ hac ex parte civitatis Acræ haberet, et id sacramento obligatus observaret. Post recepto eodem principe Reymundo, unanimiter consultato Tankrado, ab Antiochia regressi sunt ad civitatem Tortosam. Quam obsidentes et agnantes subdiderunt: in qua ipse Reymundus communi consilio ad tuenda ipsius mœnia restituit eo quod vir cautus et doctus ad resistendum minus videretur. Cæteri viam Jerusalem commoverunt decreverunt.

CAP. XLIII. — *Welfo dux Hierosolymis ad adorandum pulcro Domini, in Cyprum reversus obit.*

C Welfo autem dux obsidionem hanc devictam Hierosalem ad adorandum descendit una cum Reymundo dux Burgundiæ, fratre Stephani, vice ipsius Burgundiam regentis, qui ante expeditionem Longobardorum Jerusalem tendens, Antiochiæ usque hiemaverat. Sed infirmitate correptus, in viâ tuus est idem Reinoldus et sepultus. Welfo Jerusalem perveniens, adorato Jesu Domino et sepulcro, post aliquot dies navigio usque ad insulam Cyprum reversus est, ubi et ipse infirmitate detentus, mortuus et sepultus est.

CAP. XLIV. — *Quomodo principes, devicta Antiochia, cum Baldewino rege Palmas Joppæ celebraverint.*

Cæteri autem principes præfati, post captam civitatis Tortosæ, recto itinere usque ad civitatem Baurim cum decem millibus profecti sunt, ubi Reymundus Baldewinum, ex præmissa legatione admonitum, in occursum sibi in ingenti manu repererunt. Transire regiones et civitates gentilium absque nominati et potentis novi regis conductu dubitantes. Deinde habita per noctis spatium cum eo repositi, crastino admistis copiis profecti sunt; et per quatuordecim dies ante sanctum Pascha Joppen remorati sunt. Postea autem die Palmarum egressi, Hierosolymam ascenderunt. In qua

commorantes, et Sabbato sancti Paschæ ignem A
coelo operientes, sanctam civitatem in orationi-
et eleemosynis perlustraverunt. Conradus quo-
stabularius, et Engelradus episcopus Lauduni,
lulum retardati, subsecuti sunt confratres usque
met: qui et ipsi in Pascha Domini cæteris adjuncti
l.

XLV. — *Principes, Pascha Hierosolymis cele-
rato, inter imperatorem et regem pacem compo-
nunt.*

Convenientes igitur de omnibus locis in Jerusa-
hac secunda hebdomada paschali, et gloriose ac
unde sanctam solemnitatem cum rege peragentes,
la et pericula peregrinorum rememorantes, con-
um regi Baldewino dederunt, quatenus in humili-
e ampliore, qua posset, et precibus mansuetis B
peratorem Constantinopolitanum compellaret su-
miseriis Christianorum: videlicet ut a perditio-
et traditione Christianorum cessaret, et Ecclesiæ
rosolymitanæ subveniret, Turcos et Sarracenos
audiret; sed pleniter ac fideliter omnem mu-
tionem necessarium a præsiis et locis regni
fieri usque in Jerusalem non negaret.

XLVI. — *Fama volat in populo, imperatoris
consilio Longobardos fuisse occisos.*

Fuit enim fama in populo catholico, quod ipsius
peratoris occultis et perfidis consiliis, a comite
ymundo et militibus Turcopolis, deductus sit exer-
us Longobardorum per desertia et invia et solitu-
nes Flaganix, ut illic a Turcis facile præ fame et
i exhaustus superatus occideretur. Verum ut a C
ridicis et nobilibus viris relatum est, nequaquam
c nefando scelere culpandus erat. Nam sæpius
ereitum præmonuit, et edocuit solitudines et de-

fectiones et Turcorum insidias in inviis Flaganix,
et ideo eos non secure et tutos per hanc viam posse
incedere.

CAP. XLVII. — *Baldewinus imperatori munera mittit
se de perfidia excusanti.*

Acquievit benigne rex Baldewinus consiliis uni-
versorum; ac leones duos domitos et sibi gratissi-
mos, imperatori pro munere misit per Gerhardum
archiepiscopum, et episcopum de Barcinona, ad
confirmandum fœdus et amicitiam. Imperator uni-
versam petitionem regis cum muneribus sibi præsen-
tatis in bona accepit, et de omni suspicione necis
Longobardorum, quam adversus eum Christiani ha-
bebant, iusjurandum in Dei nomine faciens, se
excusavit: promittens se deinceps omnibus miseri-
cordiam fieri, regem Baldewinum se velle honorare
et amare. In eadem legatione ab imperatore decre-
tum est, ut episcopus de Barcinona eum apud Ro-
manum pontificem Paschalem de traditione sibi
imposita excusaret.

CAP. XLVIII. — *Imperator regi Baldewino dona diri-
gens, Romæ de perfidia sua apud papam incusatur*

Engelradus autem miles quidam in Jerusalem
repedans, muneribus magnis ab imperatore honora-
tus, bono nuntia reportavit, et amicitiam et fidem
regi Baldewino imperatorem velle observare, et
peregrinos non ultra offendere. Sed episcopus ali-
quantulum renisus est imperatori, propter infidelita-
tem erga Gallos, quam ab eo extorsit. Quapropter
in amaritudine animi Romam tendens, ipsum impe-
ratorem criminatus est in Ecclesia Beneventana: et
ideo assumptis litteris ipsius apostolici, querimonia
gravis apud omnes principes Gallix super ipso im-
peratore facta est.

LIBER NONUS.

PUT PRIMUM. — *Quod quidam de Christianis prin-
cipibus ad propria repedaverint, quibusdam cum
rege in Jerusalem remanentibus.*

Postea conventu Christianorum de die in diem
minuto, aliis redeuntibus navigio, aliis per di-
rsas regiones in reditu suo dispersis, Conradus, D
abularius imperatoris Romanorum, Albertus de
andraz, Stephanus Blesensis, Stephanus princeps
argundix, Otho cognomine Alaspata, Arpinus de
duordis, Hugo de Falckenberg, Hugo de Lezenais,
aldewinus de Hestrut, Gutmanus de Brussela, Ru-
olfus de castello Alos, quod est in Flandria, Hugo
e Botuns, Gerbodo de castello Wintine, Rotgerus
e Roscit, et cæteri quamplurimi nobiles et egregii
ri, qui ad sanctum Pascha celebrandum tunc de
niversis locis convenerant, et in omni devotione
e charitatis plenitudine feliciter sanctum tempus
elebraverant, in civitate Jerusalem cum rege re-
manserunt.

CAP. II. — *De incenso a Babylonii templo S. Geor-
gii, et de fuga Roberti, episcopi urbis Rames.*

Appropinquante dehinc festo sanctæ Pentecostes,
et collectione Christianorum nimium attenuata, aliis
navigio, aliis per siccum regressis, exercitus regis
Babyloniæ innumerabilis, et nunquam antea copio-
sior factus, ab Ascalone alii navigio, alii per aridam
in equis et copioso apparatu armorum descendentes,
templum S. Georgii, distans milliari a civitate
Rames, combusserunt cum universis, quos in eo
repererunt fugientes a facie eorum cum armentis et
gregibus; quin etiam sata regionis depopulati sunt,
novum laborem peregrinorum, et spem totius anni.
At Robertus, civitatis episcopus, vir christianissi-
mus, videns tam copiosum exercitum tam repen-
tinis flammis et prædis regioni incumbere, et post
captam urbem Rames in civitatem Jerusalem velle
descendere ad expugnanda ejus mœnia et obsiden-
dum regem cum populo Christiano, subito equum

ascendens, et ab hostium incurra elapsus præcucurrit Jerusalem ut nuntiaret regi quantus exercitus descendisset a Babylonia, et quomodo omnia sata et vicina loca civitatis Rames jam flamma et præda consumpsisset.

Cap. III. — Rex Baldwinus contra Babylonios militiam congregat.

Rex itaque et universa domus ducis Godefridi fratris ipsius et cæteri nobiles, qui adhuc cum illo remanserant, audientes supervenisse tot millia adversariorum ad delendos catholicos populos, sine mora ad arma festinant; et jam ad septingentos adunati et loricati, cum rege versus hostiles impetus in tubis et cornibus et vexillis ostreis regia via ferebantur. Vix a montanis Jerusalem rex et sui egressi sunt, et ecce in valle et amplissima planitie Rames inimica agmina Sarracenorum, Arabumque et Azopart appropinquabant cum infinitis millibus equitum et peditum, volentes in virtute hac Jerusalem recuperare, regem et fideles Christi expugnare.

Cap. IV. — Rex Baldwinus contra Babylonios congregitur, quibusdam ex suis optimatibus in bello occumbentibus.

Rex igitur et omnis comitatus illius videntes tam propinquas acies inimicorum astitisse, omni timore mortis deposito, et animæ suæ parcere non curantes, atrociter et unanimiter per medios hostes ad eorum millia irruunt, acies penetrantes in virtute militari, et nimiam cædem suis armis multiplicantes. Dum vero hi solum septingenti, pauca quidem manus, sed milites egregii et fortissimi, sic cædendo et hostium muros diruendo, penetrare conarentur, gens intolerabilis Azopart, quæ in mediis millibus gentilium constituta erat, cum fustibus, in modum malleorum ferro et plumbo compositis, occurrerunt regi et suis, et non solum milites, sed etiam equos illorum in fronte et cæteris membris fortiter ferientes, gravi ictu eos a prælio absterrebant. Alii vero sagittis et fundibulis viros egregios, coronantes, incessanter affligebant, tanquam grando indeficiens quæ de cælo cadit, quousque vim ultra sufferre non valentes rex et universi in fugam conversi sunt. Rudolfus de Alos, Gerbodo de Wintino, Gerhardus de Avennis, Gosfridus brevis in statura, Stabulo camerarius ducis Godefridi, comes Host de castello Rura, Hugo de Hamach de terra Pictaviensi, Hugo Botuns, Gerhardus Barson et cæteri omnes mediis in hostibus interierunt. Ex his quinquaginta versus Rames fugam arripientes, portæ urbis immissi sunt. Lithardus vero Cameracensis, Rotgerus de Roseit, Philippus de Bulon, Baldwinus de Hestrut, Walterus de Berga, Hugo de Burg, Addo de Keresi versus Japhet fugam interunt, ubi decem millia illis occurrerunt, qui regi ad auxilium festinabant. Sed ab his audito regis infortunio, et suo interitu, ad eandem civitatem fuga reversi sunt.

Cap. V. — De obsidione urbis Rames, et de fuga vel salvatione regis Baldwinii

Hic itaque civitati cum fugitivis militibus immis-

sis, et portis clavis, Sarraceni qui eos habebant ad societatem reversi sunt, et urbem undique positis castris, obsederunt. Rex autem diffusus, propter urbis infirmitatem, per quam muri fracturam cum solo Hugone de Brusa zela residens, cum armigero suo versus Jerusalem diffugium fecit, et tota die æsterrans, frustra iter peregit, donec maxime Sarracenorum erranti, et Jerusalem tendente, currit: à quibus illi fuga per montana inter graviter insecutione illorum oppressus est, quo vagari cœperit. Rex itaque intelligens montana evadere non posse, jam crastino orto, et via aliquantulum recognita, versus civitatem Christianorum secessit, licet subsequentium trans loricam paulisper sauci per diem et noctem in montanis et devils laboravit, donec tandem in campi planitie requie et cibo vel equi pabulo assistens, et viarum cœpit reminisci. Mane autem Assur intravit. Ubi Rorgius, qui civitatem beneficio acceperat et obtinebat, in lætitia magis suscepit: existimabat enim eum cum cæteris ruisse. Sic rex ab obsidione Rames et maxime Sarracenorum elapsus, venit Assur. Cæteri vero Conradus, Arpinus, Stephanus Blesensis, Sigfridus de Burgundia et alii milites egregii, turris civitatis ejusdem causa protectionis adfuerunt.

Cap. VI. — Ubi Sarraceni, expugnata turri Rames, quosdam Christianorum principum inter quos Conradum stabularium captivantes.

Altera autem die Sarraceni, nec non Arabi repleti muris civitatis in virtute magna, turrim infringere et expugnare fortiter cupientes, ferreis uncis et ligonibus, donec tandem turris vata, ignem et fumum in ea suscitaverunt, calore et fumo arcuati et suffocati milites, aut irent aut prodirent. Sed milites egregii, potius honesta defensione consumi, quam morte suffocari et extingui, tertia die in nomine Jesu, confisi ejus gratia egressi plurimum cum Sarracenis facie ad faciem cantes, plurimo sanguine et strage illorum suas ulti sunt. Conradus vero audacia et incomparabilis, gladio præcipuas Sarracenorum strages exercuit, quoad omnes admirati qui astant et exterriti, procul ab eo absistentes, continuè manus suas, rogantes eum ut cessaret a caede inhumana, et eorum dextras susciperet pro misericordia, et sic in regis Babylonie deditionem dederetur donec placata regis ira tam famose mirabilis miles in oculis ejus gratiam inveniret et post vincula præmia mereretur. Quod et accidit. Arpinus pariter captus et vitæ reservatus est eo quod miles imperatoris Grecorum veridicis testibus illic innotuisset. Cæteri vero Conradus cum Stephano et altero Stephano, summis principibus, ibidem decollati sunt.

VII. — *Quomodo cives Jerusalem propter fugam Baldewini regis conterriti, consolationem receperunt.*

Interea rex Baldewinus hoc triduo Assur resedit adiret eventum rerum. Sed fama hæc crudelis salem transvolans, omnes eam inhabitantes menter perterrituit, et in luctum ac ploratum civitas conversa est. Ceperunt enim adeo itum corda metu fluxa descere, ut noctu et inbris a civitate recedere pararent, nisi Gutmaquidam ortus de Brussela, qui vix evaserat, imum eis consolationis attulisset et sæpius monuisset ne facile a civitate recederent, donec diligerent si rex Baldewinus adhuc superesset. dem post paululum, fama allata est regem ac esse incolumem : quod audientes universi Bti sunt et confortati. Et ideo abhinc diebus pulis per mœnia diffusi, urbem defensabant ab hostibus Sarracenorum, qui huc in superbia oriæ suæ per turmas ad lacessendos cives Christianos assidue conveniebant.

VIII. — *Ubi, Conrado stabulario carcerato, Babylonii Japhet civitatem et Baldewini regis uxorem obsidione terruerunt.*

his itaque decollatis, sed Conrado et Arpino in tris eorum susceptis et in urbem Ascalonem in cerem transmissis, Meravis et cuncti potentes yloniæ in virtute magna, et manu robusta, aditatem Japhet profecti sunt ac plurimo assultu, trumento et tormentis lapidum ac bellico apparatu et impetu viros in ea repositos vexaverunt. Caut vero Gerbodonis et ejus crura pretioso ostro ceata et induta amputantes, defensoribus urbis tenderunt, asserentes regis esse Baldewini, eo ad similis ejus esset : et ideo eos ab urbe exire, in potestatem regis Babylonici sanis membris et a incolumi venire plurimum arctabant. Christiani ro arbitantes verum, et regis caput et crura ocul ostentari, nimia desperatione correpti sunt in omnibus rebus suis egredi, sibi invicem conelentes, et sic navigio liberari. Erat his diebus gina et uxor Baldewini in ipsa civitate Japhet, æ etiam terroribus attonita et dolore mortis ectissimi regis, pariter fugam cum cæteris medibatur inire.

P. IX. — *Baldewinus rex navigio applicans Japhet, cum gaudio suscipitur a civibus.*

Verum dehinc septem diebus evolutis, rex abssur exiens, navem, quæ dicitur buza, ascendit, cum eo Godericus pirata de regno Anglia, ac xillo hastæ præfixo et elato in aere ad radios ilis usque Japhet cum paucis navigavit : ut hoc us signis cives Christiani recognito, fiduciam vitæ regis haberent, et non facile hostium minis pavecti, turpiter diffugium facerent, aut urbem redere cogerentur : sciebat enim eos multum de vita salute ejus desperare. Sarraceni autem viso ejus igno et recognito, ea pars, quæ navigio urbem ingebat, illi in galais viginti et carinis tredecim,

A quas vulgo appellant Cazh, occurrerunt volentes buzam regis coronare. Sed Dei auxilio, undis maris illis ex adverso tumescentibus ac reluctantibus, buza autem regis facili et agili cursu inter procellas labente ac volitante, in portu Joppe, delusis hostibus, subito adfuit, sex ex Sarracenis in arcu suo e navicula percussis ac vulneratis. Intrans itaque civitatem, dum incolumis omnium pateret oculis, revixit spiritus cunctorum gementium, et de ejus morte hactenus dolentium, eo quod caput et rex Christianorum et princeps Jerusalem adhuc vivus et incolumis receptus sit.

CAP. X. — *Sarraceni Baldewinum regem regressum paululum declinantes, ad obsidionem Japhet denuo revertuntur.*

Jam dies media flagrabat, et rex mox equum ascendens, portas civitatis cum sex tantum illustrissimis militibus egressus est ut lacesseret tantum Sarracenos circumsidentes, et pateret omnium aspectui quomodo adhuc vivus et sospes haberetur. Cognito autem rege vivo et salvo, universa multitudo gentilium, ablatis tentoriis a Joppe, in campos Ascalonis descenderunt, illic per tres septimanas commorantes donec intelligerent si aliqua virtus regi Baldewino ad subveniendum augeretur. Legatio enim regis ad universos confratres per castella et civitates ac regiones propter auxilium directa est. Sed minime hoc tempore auxilium ferentibus Tankrado, Reymundo, Baldewino de Burg, eo quod nimium remoti essent, Sarraceni ab Ascalone venientes, obsidionem circa Japhet iteraverunt, donec quindecim dies evoluti sunt.

CAP. XI. — *De classe Christianorum.*

Interea dum hæc obsidio ageretur, ducentæ naves Christianorum navigio Joppen appulsæ sunt, ut adorarent in Jerusalem. Horum Bernhardus Witrath de terra Galatiz, Hardinus de Anglia, Otho de Roges, Hadewerck, unus de præpotentibus Westfalorum, primi et ductores fuisse referuntur. Sarraceni quidem, qui ex adverso urbem in superiore parte navigio obsederant, videntes tot Christianorum acies adesse, constituerunt cum eis navali impetu configere. Sed Christianorum naves velis et remis

D ac prosperiore vento clementia Dei prævalentes, valide repressis gentilium viribus, in arido constiterunt, et additis civibus cum ipso rege sibi in adjutorium, urbem ingressi sunt; amplior vero pars in aperta camporum planitie ex adverso pariter fixis tentoriis hospitio resedit. Erat autem tertia feria Julii mensis, quando hæ Christianorum copiæ, Deo protegente, huc navigio angustatis et obsessis ad opem collatæ sunt. Sarracenorum autem turmæ, videntes quia Christianorum virtus audacter facie ad faciem vicino sibi hospitio proxime jungebatur, media nocte orbi incumbente, amotis tentoriis, amplius milliari subtractæ consederunt, dum luce exorta consilium inirent utrum Ascalonem redirent, aut cives Japhet crebris assultibus vexarent.

lis legatione, decem milia equitum in momento sequestrati, loriceis induti, galeis operti, clypeis pectori obductis, eadem die viam remensi sunt ad ferendum comiti auxilium, existimantes omnes Turcorum copias convenisse. Turci ad hæc septingenti, viam comitis constantia, et reversæ multitudinis audaci succursu, fugam velociter arripuerunt, in montanis se abscondentes. Ab illa denique die commisit copis, Reymundus et universi ductores et capitanei decem millium cum omni manu equitum, et comitatu fatigatorum peditum, ad multitudinem exercitus redeuntes conveniunt: qui deinceps dividi, aut ullatenus aliquibus in locis spatium, nulla fiducia præsumperunt, propter assiduos Turcorum assultus et nimias illorum copias.

CAP. XI. — *Qualiter exercitus in solitudine quindecim diebus vagando, sitis et inedia miserrime pertulerit gravissimas.*

Dehinc per quindecim continuos dies viam suam continuantes, amplius in solitudines et loca inhabitabilia et horrida, per montana asperissima incedebant: ubi nihil reperientes, non hominem, non pecudem, gravi fame comperunt coarctari, quin aurum nulli prodesset poterat nec argentum; quia nullius generis esca reperiebatur, quæ pretio posset mutuari. Si qui vero de Provincialibus præcurrebant, quingenti iniquam seu ducenti vel trecenti ad investigandos cibos, circumventi a Turcis, in momento occidebantur, quos subsequens exercitus quotidie detrumectos reperisse perhibetur. Hæc enim Provincialium gens amplius prædæ et rapinis inhabitat præ omnibus, et ideo ampliori eam præ ceteris periclitabatur. Tantum divitiis et magnificis viris, qui vehiculis a porta Civitot et a Nicomedia civitate farinam, panes, carnes siccas vel baccones attulerant, sustentatio vitæ erat; ceteros gravis inopia frondes, cortices arborum ac radices herbarum corrodere, et sic ventrem implere cogebat.

CAP. XII. — *De mille peditibus Christianorum, qui in valle hordeum colligentes, circumventi sunt et combusti igne Turcorum.*

Hæc arctati inopia, mille pedites de exercitu in confinio civitatis, Constamnes nomine, explorato novello hordeo, sed nondum maturo, eadem tamen coacti anno, in quandam vallem descendentes de arbutis et myrtis ignem suscitaverunt, ipsa grana immaturi hordei flammis exusta et torrida de culmis exutere ad implendos ventres statuentes. Similiter pomula cujusdam miri et inauditi generis, fructum amarum quorundam frutetorum, ibidem in desertis reperta et collecta, ad mitigandam famem coquere didicerunt; sed propeleti a crudelibus Turcis martyrio coronati sunt. Nam, cum ad eos præ difficultate locorum, vallium et montium nullus hostium pateret accessus, nec ulla esset facultas aut ars in sagittis necendi, copioso igne ex ramis frutetorum et arida materia herbarum suscitato, vallem circumquaque impleverunt, ex quo mille homines perusti sunt. Tam atroci fama combustionis et perditiæ catholice

legionis in castris divulgata, exterriti sunt principes Christianorum. Unde ab illo deinceps continuis semper in unum conglobati, sic moderati sunt, ut pedites inter equites periculum et defersionem pariter adesse viderent.

CAP. XIII. — *Turci in viginti millibus cum suis, Donimano et Solymano, cum Christianis micantes, ad septingentos corruerunt.*

Igitur sex dies completi sunt, et ecce Tomanus, Solymanus, Carageth, Brodoan de a et a montanis Flaganis, et omni regno Asie cum viginti millibus, viris sagittariis in arcibus et osseo obviam Christianorum turmis advenit. Qui omnem rem et angustias illorum expectans, sexta eorum feria bello aggredi statuerunt. Deprensi enim eadem die exercitus fidelium Christiani et laboriosas fauces Flaganis, et in planitiebus applicantes, ejusdem diei, scilicet feræ hora nova ad quiescendum castra posuerunt. Turci appropinquant, et more suo alacri inelamantes, totum coronaverunt exercitum: quæ grave prælium commiserunt. Interdum castra repentine impetu advolantes, et Christianos milites laceßentes, sagittis eos confecerunt dum Galli et Longobardi, licet fessi et invati, exsurgentes et adversus tot creberrime indignant, frequenter eos remittebant, septingenti Turcorum corruerunt; Christiani vero nulli percussi sunt: nam in unum coacti nequaquam irrumpere et dispergere cepuerunt. Turci autem videntes, se nihil ex eorum Christianorum proficere, sed plurimum cecidisse, tristes ac dolentes in castris vespere terras operiente, regressi sunt. Sæpe Christianus exercitus hac nocte statulis in custodia in circuitu castrorum, omni bellatibus sedato quievit.

CAP. XIV. — *Ubi Christiani quoddam prælium Turcorum commiserunt, ad insidias recepti, ad septingentos perierunt.*

Sequenti vero die Sabbati tria milia Christianorum, et principes eorum Bruno filius sororis ejus, ceterique viri fortissimi castris et planitie exeuntes, et in regionem Marcesh applicantes, jam sui itineris a duobus peractis, præsidium quoddam Turcorum assilierunt: quod frustra a Turcis defensum aliqua mora comminuentes, omnia viæ nece quæ in eo erant diripuerunt, et Turcos multos in ore gladii percusserunt. Hoc prospero Christiani gaudentes, et spolia Turcorum multa ad tentoria secum deferentes, per montium fauces asperissimas et scopulosas discurrunt. Ubi insidiis Turcorum circumventi et alacri laceßiti ac confixi, parum repugnantes præcædine et onere prædæ angustiasque locorum, septingentos perierunt, spolia omnia et præda eorum, licet inviti, illic relinquentes. Hi vero, eorum manu evaserunt, singulati et sparsim vieti et auri, vespere ad castra relictæ sunt.

tes. Et ea die ultra, ab omni assultu exercitus de casu suorum, in tentoriis requievit. Et Dominica die tam Turci quam Christiani in infestatione et belli turbine cessaverunt.

V. — *Episcopus Mediolanensis omnem exercitum ad confessionem delictorum suorum cohortatur, et universa multitudo ad bellandos hostes in omnes acies cum ducibus suis ordinatur.*

Quarta autem feria jam primo sole radiante, exercitus Mediolanensis in medio exercitus exsaurivino tactus spiritu, hac die bellum adfuturum cœdixit, et sermonem ad populum Dei viventem, omnes ad confessionem delictorum admonuit, quos in nomine Jesu apostolice a peccatorum nexibus absolvit, universos gratiam indulgentiam brachio B. Ambrosii atheniensis episcopi sanctificans et benedicens; et lancea Dominica, quam Reymundus secum attulit, est aucta ad sanctificandum et benedicens populum. Post hanc benedictionem, et suam confessionem, Stephanus dux Burgundie, clarissimus, ex suo populo sibi aciem constituit Reymundus Turcopolos et Provinciales in sustinuit. Conradus vero, stabularius imperatoris et III Alemanni, Saxones, Bojarios, Lotharii et universos Teutonicos in aciem sibi ascevit. Episcopus Landani, Engelradus, Milo, Wido, Hugo, Rufus de Breis, Walbertus de civitate Lauduni, et alii ex manu Francigenarum aciem ordinaverunt. Episcopus vero Mediolanensis, Albertus de Ratis, Wido frater illius, Otto de Altaspata, Hugo de Lutbeol, Wigbertus de Parma et universi Londi equites et pedites densissimam sibi aciem constituerunt. Hæc vero aciebus sic ordinatis, Londi in fronte constituti sunt, ea quod illorum intolerabiles haberentur, et adversus Turcos, quæ illis vicine erant, fixæ et impenetrabiles ad faciem obstantes, eas oppugnarent. In singulis acies Christianorum usquequaque armis et gladius positum, singulis gentiliū aciebus habebant, sæpius eos in fugam remittentes, et sæpius eos bellum iterantes. Sed Turci callidi et o docti, post aliquantulum fugam subito frenantes ac sagittarum grandine remordentes, vulnere tam homines quam equos perimebant.

XVI. — *Longobardi, in prima fronte pugnantes, ceciderunt, post quos reliqua acies cum ducibus suis, diffugiunt.*

Longobardi igitur, qui in prima fronte constituti erant, graviter et diu cum Turcis commiserunt prælium. Sed Albertus duces eorum, post nimiam et longam relaxationem pondus belli sufferre non valens, accipere aquorum defectionem, qui fame atque siti poterant, cum signo belli quod dextra ferebat, in fugam: et sic tota illa Longobardorum adunata multitudo et principibus suis in fugam usque ad montem remissa est. Conradus vero, miles imperatoris, videns bellum ingravescere, et Longobardos a fugam inire, repente advolans, cum acie irruit, Turcos expugnans et dissipans a

A prima hora diei usque post meridiem. Tum tandem victus præ nimia jaculorum assiduitate, fugam arripuit cum manu diu fame macerata et viribus exhausta, et ipse in tentoria reversus est. Stephanus item cum Burgundionibus volens subvenire attritis et fugitivis fratribus, cum sua acie irruens vehementer hostes expugnabat. Sed ad ultimum post longam contentionem cum omnibus suis terga vertit, innumerabili multitudo suorum ibidem occisa et a Turcorum armis extincta, et simili fuga ad tentoria repedavit. Stephanus vero Blesensis respiciens omnia tam Longobardis quam Gallis verti in malum, cum omnibus Francigenis qui in sua erant acie, ad subveniendum fratribus et Turcos reprimendos advolat, ac bellum committere usque ad vesperum non abstinuit. Tandem Turcorum manu intollerabili sagittis et arcu osseo invalescente, comes Blesensis victus et attritus, simili fuga qua et socii in castra relatus est, multis nobilibus viris de comitatu ejus, victis et extinctis. Ceciderunt in ejus acie viri illustres, Baldewinus de Grantpreit, Dudo de Claromonte, Wigbertus de Monte Lauduni, custos et defensor ejusdem civitatis, Dei amicus, miles ferocissimus, corpore altus, et plurimi potentes ac primi exercitus, quorum nomina omnia scire et investigare nequimus. Comes vero Reymundus cum militibus imperatoris Turcopolis et suis Provincialibus cunctis socios relevare in eodem certamine festinans, multos Turcorum repente prostravit. Sed dehinc nimium casu adversante, multis suorum prostratis ac sagittis imminutis, bellum Turcorum nimis invaluit, donec tota manus Turcopolorum exterrita, et fuga dilapsa ad loca tabernaculorum diverit, comitem in mediis periculis deserens, ejus Provinciales milites fere omnes detruncati sunt.

CAP. XVII. — *Reymundus comes prælio victus, versus montem fugiens cum decem militibus, silicem quandam præcelam occupat: de qua per socios liberatus, media nocte cum suis omnibus fugam inivit.*

Videns ergo comes fugam Turcopolorum et casum irrecoverabilem suorum, non ultra in mortis periculo sibi imminente remanens, sed vix ab armis effugiens, versus montem et per angusta loca declinans, in summitate ejusdem præcelæ silicis ascensu difficili astitit cum decem tantum sociis de quo, quantum poterat, Turcis insequentibus et eum obsidentibus, resistere cum suis conabatur. Regressis itaque omnibus ad tentoria, qui Turcorum arma effugerant, Stephanus, comes Blesensis de omnibus primoribus requisivit qui a bello redissent aut armis occubuisse: cui statim innotuit Reymundum in summitate silicis fecisse diffugium, et nisi sibi subveniretur, nunquam eum manus Turcorum posse evadere. Ad hæc Stephanus comes, ducentis sociis in lorica et galea readunatis, Reymundum ab invasione Turcorum liberare festinans, Turcis fugatis, qui eum insecuti fuerant, et ad triginta viris repente attritis, comitem salvum de silice recepit, et inco-

lumem ad tentoria reduxit. Victis et attritis Christianorum fortissimis aciebus, et usque ad tentoria de crudeli prælio effugatis, Turci victores cum spoliis Gallorum et Longobardorum pariter in sua castra sunt regressi, vix duobus milliariibus a mansione Christianorum, satis tamen luctuosam et cruentam victoriam hac die obtinentes. Ceciderunt enim societatis eorum tria millia virorum pugnatorum in eodem prælio quo Christiani milites delictorum suorum pondere impediti, divino iudicio traditi sunt incredulis viris et impiis ad puniendum. Eadem vero nocte qua comes Reymundus a cacumine silicis et Turcorum obsidione, subveniente Stephano Blesensi ac Conrado stabulario, liberatus et reductus est, in castra ad confratres, coeperunt focos et victus necessarios universi parare, qui a cæde et bello in tabernacula confugerant; ligna quoque et sarmenta ad coquendos cibos componere, quibus fessa et jejunia corpora recrearent. Et ecce, primo noctis facto silentio, idem comes Reymundus, nescio qua formidine correptus et vitæ diffusus, cum omnibus suis et cunctis Turcopolis imperatoris, equos frenis ac sellis stravit, fugamque iniit, ac tota nocte illa fugiendo, iter per montana et invia loca accelerans, ad castellum imperatoris, Pulverat nomine, venisse perhibetur.

CAP. XVIII. — *Post fugam Reymundi universi duces exercitus, cum reliqua multitudine tentorii et uxoribus suis in via delictis, celerem fugam arripiunt.*

Igitur hac illius fuga cognita, et in populo divulgata, universos tantus metus invasit, ut nec unus de principibus remaneret, sed omnes vitæ diffidentes diffugium maturarent, magni et parvi, nobiles et ignobiles, usque ad Synopium imperatoris præsidium, ignorantes quod et Turcorum corda non minus formido fugiendi sollicitabat. Tentoria autem et omnem apparatus suum Christiani cum omnibus vehiculis, cum uxoribus teneris et charissimis, cum omni suppellectile, qua tot nobiles et tam magnus indigebat exercitus, reliquerunt. Nec mora, per exploratores fama tam subitæ fugæ ad aures Turcorum pervenit, qui non longe post contritionem Christianorum, et acceptam victoriam, sua etiam in castra recesserant, ut et ipsi ea nocte cibis et somno sua refoverent membra, in cæde catholicorum militum fessa et gravata.

CAP. XIX. — *Quomodo Turci fugientium tentoria diripuerint, et uxores eorum quasdam jugularint, quasdam captivarint.*

Turci quidem hæc audientes et continuo exsurgentes, omnibus suis in tubis et buccinis expergefactis et convocatis, sicut sunt viri semper vigiles in cæde inimicorum, primo diluculo adfuerunt in tentoriis Christianorum. Ubi mulieres nobilissimas et matronas egregias, tam Gallorum quam Longobardorum crudeliter aggressi, impie raptas et vinculatas tenuerunt, in barbaras nationes et ignotam linguam, supra mille transmittentes, ac si pecora muta deprædati essent, et perpetuo exilio in ter-

ram Corrozan quasi in carcere et condani astituentes; cæteras aliquantulum protectæ gladio interemerunt. Terra autem et regnum Corrozan sic montans et aquarum paludibus est, ut quicumque captivi illuc semel intra non ultra hinc magis quam pecus a cavea valeant, nisi licentiâ et permissione Turcorum. quantus dolor! quantæ illic videri poterant ubi tam tenerrimæ et nobilissimæ matronæ piis et horridis hominibus in prædam raptæ ductæ sunt: quorum capita ante et retro, et et sinistris, in modum colli rasa sunt; et rari capilli, ab his quatuor collis dependentia tonsa coma perhorrescunt, cum barba et tonsa et proluxa, et qui solum tetrâ et in spiritibus similes esse in suo habitu referunt. non modicus dolor illic erat, non parvus licatas matronas invaserat, non parvi lenius latius auditi sunt in castris, ubi dulces carni alii occisi, alii fugitivi, ultima necessitate miseræ ac desolatæ inter manus percussorum querunt. Aliæ illicita et fœda commistione vexatæ, et post plurimam vexationem sunt; aliæ hilari vultu et decora facie cœles placentes, in barbaras nationes, ut diximus, missæ sunt.

CAP. XX. — *Quod post deprædationem Turci fugientes Christianos insecuti, cæde laceraverint, plurima eorum spolia relictæ colligentes.*

Repertis itaque et captis tot honestis militibus in tentoriis fugientium Christianorum, Turcitate equorum insecuti sunt tam equites equitantes, tam clericos quam monachos et totum neum sexum, qui fuga evaserant de castris non aliter gladio metebant, quam messor, maturas segetes metere solet. Nulli ætati parcebant; solos juvenes imberbes, viros officii, captivabant, quos etiam in exilio ætronis honorificis Corrozan abduci desunt. Pecuniam quidem inauditam a fugitivis et medio itinere relictam sustulerunt; ad hæc vestes, pelliceos varios, grisios, harnelinos, drinos, ostra innumerabilia auro texta, coris, operis et coloris, equos quoque et plus quam numero vel littera alicujus referri quæ omnia tandem illis tædio fuerunt asportare.

CAP. XXI. — *Quod Christiani exercitus sexaginta millia siti ac fame, fuga et serpens Turcis in bello occisa sunt.*

Terra autem et montana, ut aiunt propter hæc oculis viderunt, et vix illic iudicium evaserunt, byzantiis, auro incommutabili, æstimabili et denariorum dispersione sic operentur in contritione et fuga tam magni exercitus, tribus milliariibus super aurum, gemmas, gentea et aurea, ostra mirifica et pretiosa, subtiles ac sericas, incedere fugientes et per vias defluebat. Nec mirum; quoniam supra

aginta millia illic in gladio et sagitta ferocium
orum ceciderunt: facile ab hostibus superati
truncati præ fame diuturna, qua nimium af-
et viribus exhausti, nulla virtute resistere
runt. Tanta enim illis fames in desertis Fla-
incubuit, ut corium bovis viginti solidis
etur; paniculus, qui palmo concludi poterat,
solidis Lucensis monetæ venderetur; cadaver
muli, asini, sex marci appretiaueretur. In hac
sævisissima duo probi equites de populo Ste-
i Blesensis, dum viam maturarent a facie Tur-
insequentium, quidam cervus ex adverso de
anis clamore et tumultu Turcorum et Christia-
m attonitus eis occurrit, impedimentum illis
actus: trans quem ambo casu corruentes, in
vento ab hostibus decollati sunt.

XXII. — *Qualiter residuus Christianorum popu-
lus vagus et profugus cum ducibus suis Constanti-
nopolim repedaverit.*

ur exercitus sic attritus et profugus equo vel
evadere festinans, ad civitatem Synopium,
n milites imperatoris tuebantur, sparsim fu-
do pervenit; et sic semper fugiens, usque ad
am urbem Constantinopolim partim reversus
Stephanus autem dux Burgundiæ, Stephanus
ensis, Conradus stabularius imperatoris Ro-
orum, episcopus Mediolanensis, episcopus
duni, episcopus de Suessones, Wido Rufus,
o, Bardolfus et cæteri comprimores, et uni-
si qui gravissima Turcorum arma poterant effu-
s, Constantinopolim, per montana et invia fu-
ntes regressi sunt. Comes vero Reymundus per
upta montium et ima convallium Synopium cum
opolis imperatoris Græciæ, omnibus sociis et
cipibus prætermisiss, ingrediens pernoctavit,
die crastina navem ascendens, per mare Con-
antinopolim advectus est.

XXIII. — *De quadringentis Christianis qui
Turcos insequentes evaserunt, et de aliis mille mi-
lilibus qui, in regressione Turcorum, gladiis eorum
ugulati ceciderunt.*

nterea tantillum exercitus, quod remanserat,
persæ videlicet Christianorum reliquæ, dum
dignia comitis Reymundi et cætorum eadem via
erent, et ad quadringentos a diversa fuga in
um colligerentur, Solymanus, Donimanus, Balas
Sororgia nondum cæde satiiati, a tertia feria
que in quartam eos persequuntur, eodem tramite
o tendebant post principes fugitivos ad Synopium,
eos detruncarent et captivarent. Sed nimium
olongatos ultra persequi non audentes propter
res et civitatem imperatoris, reversi sunt. Re-
ntentes vero de dispersis et retardatis, qui eis
viam suere, eadem die mille amputatis collis
arsim peremerunt. Ubi impiis tyrannis vir nobilis
raldus obviam factus, sagitta illorum occubuit,
rtus de civitate Cadellim. Engelradus pariter de
idem patria, Dudo miles egregius, Arnoldus, filius
illici, Walterus de Castelens, et plurimi potentis-

A simi milites, quibus equorum cursus minime prod-
esse poterat, eisdem carnificibus obviam facti,
sagittis occisi sunt.

CAP. XXIV. — *Quomodo duces ac comites exercitus
dispersi, ad se Constantinopolim fugientes, impera-
tor benigne suscepit: et quod Reymundo infestus,
postea eidem amicus exstiterit, et quod ibi Medio-
lanensis episcopus obierit.*

Comes vero de S. Egidio et cæteri comprimores
Constantinopolim ingressi, a domino imperatore
benigne suscepti sunt. Sed adversus Reymundum
cœpit aliquantulum indignari, eo quod a cæteris
sociis, Stephano et Conrado, fugiendo subtractus
sit et alienatus. Qui, occasione assumpta, respondit
hæc ideo se fecisse, quoniam timuisset, ne in eum
B insurgerent, eo quod primus fugam cum Turcopolis
a castris inierit; et quia eum in dolo, et ex consilio
imperatoris, fugisse existimassent. Dehinc in brevi
imperatoris indignatione cessante, misertus est
universorum, et cunctis opibus spoliatis et vacuos
magnificis donis in auro, argento, armis, equis,
mulis et vestibus relevavit; et toto autumnii
et hiemis tempore universos secum habitare et re-
focillare concessit in omni affluentia et largitate
rerum necessariarum. His itaque moram illic fa-
cientibus, episcopus Mediolanensis vita discessit,
cui episcopi et universi fideles catholicas exsequias
exhibuerunt.

CAP. XXV. — *Qualiter eodem tempore nobilissimus
princeps Willhelmus, de regno occidentalis Franciæ
egressus, quindecim millibus pedum adjunctis, per
aridam Bulaariam descenderit.*

Eodem quoque tempore, et anno primo regni
Baldewini regis, comes et princeps potentissimus
de civitate Ninive, quod vulgo dicitur Navers, Wil-
helmus nomine de terra et regno occidentalis Fran-
ciæ egrediens, et iter per Italiam faciens, ad por-
tum, qui vocantur Brandiz, navigio alto mari in-
vectus est cum quindecim millibus equitum et pe-
ditum virorum pugnatorum, absque sexu femineo
innumerabili, et ad civitatem nomine Vallona sa-
cessit. Ubi in arido restitutus, ad civitatem Salo-
nicam, sitam in regione Macedoniæ et terra Bul-
garorum, descendit, pacifice hospitio susceptus ab
incolis in omni iustitia et benignitate; furto, ra-
pina, præda et injusta contentione sub iudicio mor-
tis interdicta, ne imperatoris Constantinopolitani
terram aliqua injuria exercitus, sicut paulo ante
Longobardi, suscitant.

CAP. XXVI. — *Quod idem comes cum omni apparatu
suo Constantinopolim veniens, susceptus ab impera-
tore donariis multis sit honoratus.*

Deinde post plurimum itineris et diversa hospitia
idem egregius comes cum omni manu et apparatu
suo Constantinopolim profectus, ab imperatore
benigne et honorifice susceptus, in littore maris S.
Georgii tentoria sua ponere ad hospitandum extra
muros civitatis jussus est. Post tres deinde dies ex
præcepto imperatoris comes et totus exercitus bra-

chium maris trajecit, et ad columnam marmoream, quæ in summitate arietem obliquet deauratum, non longe a brachio maris tentoriis fixis, per quatuordecim dies, qui sunt circa natalem B. Joannis Baptistæ, illic moram fecit; et per singulos dies imperatori navigio præsentatus, non paucis muneribus ab eo honoratus et commendatus redibat; peregrinis vero et humili populo cujusdam generis monetam quam vocant Tartaron, ad sustentationem vitæ sæpius idem imperator mittebat.

CAP. XXVII. — Quomodo comes et exercitus ejus Constantinopolim relinquentes, ad Stanconam, civitatem Turcorum, pervenerint.

Denique post B. Joannis nativitatem Civitot profecti sunt. Ubi non diu moram facientes, relicto itinere, quod ducis Godefridi et Boemundi prior incessit exercitus, saltus densissimos itinere duorum dierum perambulantes, Ancras pervenerunt, ad eandem videlicet, quam comes Reymundus et manus Longobardorum recenter expugnaverant, Turcis in ea repertis decollatis, volentes exercitui Longobardorum, modico intervallo præmissis, admistis armis et copiis sociari. Per diem autem unum illic in prædictæ civitatis loco moram facientes, et nequaquam Longobardorum societatem assequi valentes: qui per Flaganiam iter continuabant; a sinistris illos relinquentes, a dextris viam arripiunt, quæ ducta ad civitatem Stanconam, in ea aliquandiu moram habituri, et de eventu Longobardorum audituri aliquid.

CAP. XXVIII. — Ubi Turci eis occurrentes, bello eos vexabant, comitem unum Longobardorum sagitta perimentes.

Ad hæc, cum nondum civitati appropinquassent, Solymanus et Donimanus cum copiis et armis Turcorum, a recenti cæde Longobardorum vix diebus octo peractis, reversi, et comitis de Navers subsecutione comperta, festinato per notas semitas collium et vallium accelerantes illic occurrerunt; ac sagittis crudeliter assillentes, per triduum exercitum, ante et retro positis insidiis, bello gravissimo et acerbis plagis fatigabant. Sed nondum in his locis obtinere victoriam, licet plurimæ copię peregrinorum incaute et lento gressu præ lassitudine subsequeutes, creberrimo assultu ceciderunt; et quidam Henricus, genere Longobardus, comes sua in terra magnificus, inter socios sagitta transfixus obierit.

CAP. XXIX. — Christiani Turcis resistentes, et Stanconam frustra oppugnantes, Relei urbem applicuerunt, ubi siti æstuantibus ad trecentos perierunt.

Nam Christiani milites viriliter adhuc resistentes Turcis, plurimos perimebant, alios in fugam sæpius remittebant; et facile quidem remittere poterant, cum nondum illis aquæ penuria fuisset, nec equorum virtus defecisset. Sic tandem Christiani milites in itinere a plurima Turcorum infestatione defensi, Stanconam pervenerunt. Ubi Turcorum custodiam et viros in præsidio reperientes, mœnia fortiter assiliunt, et dum hostes ab intus pro anima eis

resistant, utrinque plurimi occisi sunt. Nihil in hac præsidii oppugnatione proficientes, hinc amoventes, ad civitatem Relei applicuerunt. Ubi triduo siti adeo intolerabili oppressas exercitus, ut supra trecentos extincti morte præsimam illic periclitarentur; cæteri vero viribus exhausti, et necessariorum defectione premati, parum ad resistendum valerent. Hæc intolerantia anxii, quidam ex sociis super præcelsæ rupis gradientes consisterunt, alicubi aquam specularerentur. Sed tantum ad civitatem vacuum habitatoribus et diruta spexerunt, aquam in ea esse existimantes; minime reperta est: nam cisternæ et putei Turcis recenter subversi erant et obruti.

CAP. XXX. — Turci cum Christianis decertantem fugientemque Willhelmum insecuti de fuga Roberti et alterius Willhelmi.

Turci autem post paululum temporis compertum exercitum jam siti gravi passione defectum parum posse resistere, extempio eos insecuti, aggressi sunt per diem integram prælium hinc et hinc committentes; et utrinque in arcu et lancea corruentes, totam latissimam sanguine suo repleverunt, ac densis corporum cisorum, virorum ac mulierum, terra regione occupata est. Tandem hoc ingruente bello, et Christianorum virtute siti delicta ideo minus valente et resistente, Turcorum exaltata cœpit invalescere, et Christianos atrociter in fugam cogere. Comitem quidem victum, ac de bello fugientem, usque ad Germanicopolam insecuti sunt. Robertus vero ejusdem comitis, et Willhelmus de civitate, qui signifer erat exercitus, et primus tempore una cum omnibus equitibus a Turcorum elapsus, ad prædictam civitatem Germanicopolam fugam facientes pervenerunt, miseros pedibus manus ferocium hostium relinquentes.

CAP. XXXI. — Quomodo post fugam duci reliquos Christianos occiderint: uxores et filios captivantes.

Turci autem fugam gentis Christianæ et principum videntes, crudeli cæde furescunt, populo et toto Christianorum comitatu, quorum modo septingenti per abrupta montium et silvarum densitatem fugientes, vitæ reservati sunt. Post hæc Turcorum victoriam et Christianorum stragem ctuosam, uxores militum Christi ad mille captas, et ab horridis hostibus abductæ sunt in terram ignotam et alienam. Equi vero et muli, argentum aurum, vestes cujusque generis pretiosissime reptæ et asportatæ, terram et regnum Christianorum divitiis nimis et spoliis auxerunt et impleverunt. Acta sunt crudelissima hæc bella, et strages Christianorum in mense Augusto, quando calore solis et sitis intolerantia æstas gravis solet.

XXXII. — *Qualiter Willhelmus comes a Turco is deceptus, cum magno discrimine Antiochiam venerit.*

ines igitur de Navers, qui vix periculum mortis erat, adhuc aliquid de opibus et stipendiis suis, a Turcorum fugiendo, retinuerat, et vix ad item Germanicopolam declinaverat. Is duodecim opolos milites imperatoris Græciæ, inibi ad la moenia constitutos, multa prece et plurima ede collata, ductores viæ acquisivit ejus, quæ ad castellum S. Andræ ex hac parte civitatis ochiæ; videlicet ut sic per Antiochiam transiens, suum continuaret Jerusalem. Verum Turcopoli, perfidi, minime illi fidem servaverunt; sed itia excæcati, comitem et socios ejus rebus soliauerunt, nudos et pedites eos relinquentes in deserto et invio, et acceptis spoliis Germanico- per notas semitas repedantes. Comes vero is et dolens, et præcipue Christiani exercitus ritione anxius, viam, sicut devoverat, sub pau- et vili tegmine, patienter omnia adversa acci- s, perfecit, et in diversis angustiis tandem An- hiam pervenit.

XXXIII. — *Tankradus, novus princeps Antio- chia, Willhelmu profugum remunerat.*

Tankradus autem post captivitatem Boemundi ceptus Antiochiæ factus, eundem comitem, virum illissimum, sic ab impiis Turcis atritum et rebus titutum ingemiscens, optimis et honorificis reno- it vestibibus, et magnificis eum in equis et mulis ivit muneribus, per aliquot dies secum retinens, n membra, siti, jejunio, vigiliis, lassitudine via- n, squalida et exhausta, bonis terræ in vino, oleo carniū dulcedine abundanter refoveret; et post c alleviata molestia et amaritudine animæ et cor- ris, viam in Jerusalem, sicut devoverat, expecta- ibidem et relictis aliquibus de dispersis sodalibus n- p- nore veris insisteret.

XXXIV. — *Quomodo Willhelmus, princeps Pictavii, et Welfo dux Bawariorum, et Ida comitissa, cum militia Bulgariam intraverint.*

Modico dehinc intervallo, dierum scilicet octo, st hanc recentem stragem, Willhelmus comes et inceps Pictaviensium, de sanguine Henrici III peratoris Romani pacifice transito regno Hunga- rum, cum duce Bawariorum Welfone, et cum mitissa nobili, nomine Ida, de marchia Oisterrich, ingenti manu equitum et peditem et feminei xus supra centum et sexaginta millia, in apparatu pioso terram Bulgarorum est ingressus. Ubi, sicut ile sit ab indomito et incorrigibili populo, discor- a exorta, et duce Bulgarorum, Guzh nomine, riis injuriis molestato, ad urbem Adrianopolim, expugnatus in virtute suorum, descendit. Sed eis ns, qui ducit in civitatem, a duce præoccupatus interdictus est.

XXXV. — *Quod in prælio pontis Rudolfus obie- rit, et quod dux Bulgarorum se dederit.*

Quapropter hinc Pincenariis, et cæteris militibus lomanis de regno imperatoris, graviter pontem

A in arcu et sagitta prohibentibus, Christianis vero pontem transire non minus contententibus, aden crudele utrinque commissum est prælium, ut Rudol- fus, vir magnæ nobilitatis, de Scegenges ortus, co- gnatus ipsius Willhelmi principis, illic sagitta por- cussus, interiret; Hartwigus de Sancto Medardo captus teneretur, et plurimi; quos singulatim longum esset narrare. Illic siquidem in eodem prælio, dum hinc et hinc varia et ingenti contritione diversus fieret eventus, contigit ipsum ducem Bulgarorum in manus Willhelmi et suorum incidere et teneri capti- vum: donec ipsa die hinc et hinc habitis consiliis, in concordiam universi rellierunt; captivis quoque restitutis, Pincenarii et Comanitæ sedati sunt.

CAP. XXXVI. — *Bulgarorum duce placato, Willhel- mus Constantinopolim rediens, ab imperatore donis sublimatus est.*

Post hæc concordia, placato duce et suis, in tan- tum processit, ut non solum dux Christianis pere- grinis per pontem pacifice transitum concederet, licentiam emendi necessaria non negaret; sed etiam conductum omnibus usque ad Constantinopolim at- tribueret sine dolo et aliquo impedimento. In hac civitate idem princeps Willhelmus, Welfo dux, et Ida comitissa quinque hebdomadarum curriculo commorantes, domino Alexio imperatori inno- tuerunt cum omni voto, quod devoverant in Jeru- salem; et ideo fidei sacramento sibi astricti, plurima necessariorum rerum dona, et licentiam enendi necessaria, suscipere meruerunt.

CAP. XXXVII. — *Exercitu Willhelmi Stanconam ur- bem veniente, Turci fontes et cisternas obstruunt.*

Post hæc messis tempore imminente, brachia maris S. Georgii ex Jussione et suasionem imperatoris navigio superantes, in terram civitatis Nicomedæ descenderunt et iter suum continuantes per amœna loca, quibus hæc abundat regio, tentoria locaverunt duobus ibi diebus moram facientes. Inde vero pro- fecti Stanconam secesserunt, ubi ex longo itinere necessariis vitæ consumptis, gravi inedia, tum siti intolerabili affecti, tam homines quam jumenta in- firmati sunt. Nec mirum. Nam universas segetes, a facie hujus multitudinis, Turci, via anticipata, com- busserant; puteos, cisternas, fontes obstruxerant, ut sic ultima necessitate famis et sitis attenuati, D facili bello superarentur.

CAP. XXXVIII. — *Willhelmus et Welfo cum ducibus Turcorum ante urbem Reclei præliantur et Chri- stiani fugam ineunt.*

Videntes itaque Willhelmus et Welfo, et sui con- sodales has Turcorum nequitias et dolos, urbes, quæ de eorum erant potestate, scilicet Phinimum et Salamiam, assillentes plurimo conatu stragis di- ruerunt; sed et omnia loca circumquaque illis sub- dita vastare minime pepercerunt. Abhinc civitatem Reclei, ubi fluvius torrens, diu et longo desiderio optatus, cunctis sufficeret, descenderunt. Sed Soly- manus, Donimanus, Carati, Agunich, principes Tur- corum, cum infinitis copiis et armis in occursum ex improvise peregrinis his incautis adfuerunt al-

tero ex littore, homines, equos et omnia jumenta adaquari in arcu et sagittarum grandine prohibentes, dum a longe fatigati et sic exhausti Christiani ultra vim sufferre non potuerunt. Unde unanimiter post plurimam et diutinam sævissimamque contentionem, quæ ex littore utroque palustri et profundo fiebat, universi Christiani fugam arripientes, strage inaudita ab impiis persecutoribus attriti sunt. Quidam autem æstimantes tam crudele martyrium evadere, divisi a multitudine quoddam in pratium concedentes, feno latere et abscondi quærebant; sed nequaquam vitæ reservati, ad trecentos ibidem sagittis confixi interierunt.

CAP. XXXIX. — *De fuga Arvernensis episcopi et ducis Welfonis, et de interitu Idæ comitissæ.*

Episcopus vero de Arvernensis et universi comitatus illius, videntes Christi exercitum sic fuga dilapsam et ab impiis carnificibus attritum, ad radices montis ubi fluvius Relei oritur, et ipsi fugam inierunt, equos et omnia relinquentes, et tamen pauci evadentes. Similiter etiam dux Welfo lorica et omnibus exutus, et per montana fugiens, vix ab hostili manu ereptus est. Plurima autem millia Alemannorum, Francorum, Wasconum, qui procul erant a montanis, illic extincta fuisse referuntur. Comitissa vero Ida utrum capta et abducta, aut pedibus tot millium equorum membratim discerpta fuerit, usque in hodiernum diem ignoratur; nisi quod, aiunt, eam inter tot millia matronarum in terram Corrozan æterno exilio deportatam.

CAP. XL. — *Quomodo Willhelmum per montana fugientem Tankradus, princeps Antiochiæ, receperit.*

Comes autem cum solo armigero per montana et ignotas vias arma inimicorum fugiens, ad urbem nomine Longinach, juxta Tursolt, quam Bernardus cognomine Extraneus regebat, tandem pervenit, benigne ab eo susceptus, omnibus sibi vitæ necessariis administratis. Paucis deinde transactis diebus, audiens Tankradus, Antiochiæ princeps, tam egregium principem illic spoliis et omnibus rebus amissis, pauperem vitam ducere et nimis humiliatum, misertus est conchristiani fratris et principis: et idcirco accepto consilio, militibus ab Antiochia in occursum ejus missis, honorifice eum suscepit, et pretiosis vestibus per aliquot dies secum commorantem et bonis terræ convivantem renovavit.

CAP. XLI. — *Quomodo principes bello dispersi, collecto exercitu Antiochiæ convenerint.*

Post contritionem Longobardorum et Willhelmi principis de Navers, Willhelmi quoque comitis Pictaviensis, Welfonis ducis Bawariorum, quicumque dispersi fuerant, aut Constantinopoli seu alibi hiemaverant, e cunctis locis singillatim quique principes Christiani, relictis suis reliquiis, Antiochiam mense Martio inchoante convenerunt: Albertus scilicet de Blandraz, Conradus stabularius, Stephanus Blesensis; item Stephanus dux Burgundiæ, Reymundus comes, Willhelmus Pictaviensis comes, Welfo dux Bawariorum; episcopi Engelradus de Lauduno,

A Manasses de Barcinona, alique episcopi Italiæ, vigilio ad portum Simeonis eremitæ pariter convnientes, Antiochiæ aliquanto tempore remanserunt.

CAP. XLII. — *Reymundus precibus principis Tankrado vinculis absolvitur, et expugnata Tortosæ præficitur.*

Bernardus autem Extranens, eo tempore cum Reymundum apud eundem portum captivum tenuit, eo quod imputabatur ei necis traditio Longobardorum et cæterorum qui in eadem fuerant expeditione: quem Tankradus Antiochiæ sibi tradidit reposuit in custodia. Principes igitur Christiani qui convenerant, post dies paucos recordati comitis et principis Christiani, eumque sic indocilem ut in nomine Christi tam magnificum principem veret ac suis restitueret. Tankradus vero sciens precibus confratrum peregrinorum, inposita conditione, a carcere eductum restituit, quidquam terræ hac ex parte civitatis Acræ arret, et id sacramento obligatus observaret. Post recepto eodem principe Reymundo, unanimiter consultato Tankrado, ab Antiochia regressi sunt ad civitatem Tortosam. Quam obsidentes et cognantes subdiderunt: in qua ipse Reymundus communi consilio ad tuenda ipsius mœnia relictus eo quod vir cautus et doctus ad resistendum videretur. Cæteri viam Jerusalem committere decreverunt.

CAP. XLIII. — *Welfo dux Hierosolymis ad pulcro Domini, in Cyprum reversus est.*

Welfo autem dux obsidionem hanc derelictam Jerusalem ad adorandum descendit una cum Reinoldo dux Burgundiæ, fratre Stephani, vice ipsius Burgundiam regentis, qui ante expeditionem Longobardorum Jerusalem tendens, Antiochiæ usque hiemaverat. Sed infirmitate correptus, in itinere tuus est idem Reinoldus et sepultus. Welfo Jerusalem perveniens, adorato Jesu Domino in sepulcro, post aliquot dies navigio usque ad insulam Cyprum reversus est, ubi et ipse infirmitate correptus, mortuus et sepultus est.

CAP. XLIV. — *Quomodo principes, devicta Antiochia, cum Baldewino rege Palmas Joppæ celebraverint.*

Cæteri autem principes præfati, post captam civitatis Tortosæ, recto itinere usque ad civitatem Baurim cum decem millibus profecti sunt, ubi reperi Baldewinum, ex præmissa legatione admonitum, occursum sibi in ingenti manu repperunt, pertransire regiones et civitates gentilium absque nominati et potentis novi regis conductu dubitantes. Deinde habita per noctis spatium cum eo repositum crastino admistis copiis profecti sunt; et per quatuordecim dies ante sanctum Pascha Joppen remanserunt per dies octo, et ipsa solemnitate Palmarum commorati sunt. Postea autem die Palmarum egressi, Hierosolymam ascenderunt. In qua septimo

commorantes, et Sabbato sancti Paschæ ignem aëlo operientes, sanctam civitatem in oratione et eleemosynis perlustraverunt. Conradus quostabularius, et Engelradus episcopus Laudunululum retardati, subsecuti sunt confratres usque hiet: qui et ipsi in Pascha Domini cæteris adjuncti

XLV. — *Principes, Pascha Hierosolymis celebrato, inter imperatorem et regem pacem componunt.*

Convenientes igitur de omnibus locis in Jerusalem hac secunda hebdomada paschali, et gloriose ac inde sanctam solemnitatem cum rege peragentes, la et pericula peregrinorum rememorantes, comam regi Baldewino dederunt, quatenus in humilior ampliore, qua posset, et precibus mansuetioratore Constantinopolitanum compellaret sumiseriis Christianorum: videlicet ut a perditione et traditione Christianorum cessaret, et Ecclesiæ Hierosolymitanæ subveniret, Turcos et Sarracenos audiret; sed pleniter ac fideliter omnem mutationem necessariorum a præsiidiis et locis regni fieri usque in Jerusalem non negaret.

XLVI. — *Fama volat in populo, imperatoris consilio Longobardos fuisse occisos.*

Fuit enim fama in populo catholico, quod ipsius peratoris occultis et perfidis consiliis, a comite synundo et militibus Turcopolis, deductus sit exercus Longobardorum per deserta et invia et solitudines Flaganizæ, ut illic a Turcis facile præ fame et exhaustus superatus occideretur. Verum ut a ridicis et nobilibus viris relatum est, nequaquam e nefando scelere culpandus erat. Nam sæpius exercitum præmonuit, et edocuit solitudines et de-

fectiones et Turcorum insidias in invlis Flaganizæ, et ideo eos non secure et tutos per hanc viam posse incedere.

CAP. XLVII. — *Baldewinus imperatori munera mittit se de perfidia excusanti.*

Acquievit benigne rex Baldewinus consiliis universorum; ac leones duos domitos et sibi gratissimos, imperatori pro munere misit per Gerhardum archiepiscopum, et episcopum de Barcinona, ad confirmandum fœdus et amicitiam. Imperator universam petitionem regis cum muneribus sibi præsentatis in bona accepit, et de omni suspicione necis Longobardorum, quam adversus eum Christiani habebant, iusjurandum in Dei nomine faciens, se excusavit: promittens se deinceps omnibus misericordiam fieri, regem Baldewinum se velle honorare et amare. In eadem legatione ab imperatore decretum est, ut episcopus de Barcinona eum apud Romanum pontificem Paschalem de traditione sibi imposita excusaret.

CAP. XLVIII. — *Imperator regi Baldewino dona dirigens, Romæ de perfidia sua apud papam incusatur*

Engelradus autem miles quidam in Jerusalem repedans, muneribus magnis ab imperatore honoratus, bono nuntia reportavit, et amicitiam et fidem regi Baldewino imperatorem velle observare, et peregrinos non ultra offendere. Sed episcopus aliquantulum renisus est imperatori, propter infidelitatem erga Gallos, quam ab eo extorsit. Quapropter in amaritudine animi Romam tendens, ipsum imperatorem criminatus est in Ecclesia Beneventana: et ideo assumptis litteris ipsius apostolici, querimonia gravis apud omnes principes Gallizæ super ipso imperatore facta est.

LIBER NONUS.

APUT PRIMUM. — *Quod quidam de Christianis principibus ad propria repedaverint, quibusdam cum rege in Jerusalem remanentibus.*

Postea conventu Christianorum de die in diem diminuto, aliis redeuntibus navigio, aliis per diversas regiones in reditu suo dispersis, Conradus, D stabularius imperatoris Romanorum, Albertus de Flandraz, Stephanus Blesensis, Stephanus princeps Burgundizæ, Otho cognomine Alaspata, Arpinus de Auduordis, Hugo de Falckenberg, Hugo de Lezenais, Baldewinus de Hestrut, Gutmanus de Brussela, Ruolfus de castello Alos, quod est in Flandria, Hugo de Botuns, Gerbodo de castello Wintine, Rotgerus de Roscit, et cæteri quamplurimi nobiles et egregii viri, qui ad sanctum Pascha celebrandum tunc de universis locis convenerant, et in omni devotione ac charitatis plenitudine feliciter sanctum tempus celebraverant, in civitate Jerusalem cum rege remanserunt.

CAP. II. — *De incenso a Babylonis templo S. Georgii, et de fuga Roberti, episcopi urbis Rames.*

Appropinquante dehinc festo sanctæ Pentecostes, et collectione Christianorum nimium attenuata, aliis navigio, aliis per siccum regressis, exercitus regis Babylonizæ innumerabilis, et nunquam antea copiosior factus, ab Ascalone alii navigio, alii per aridam in equis et copioso apparatu armorum descendentes, templum S. Georgii, distans milliari a civitate Rames, combusserunt cum universis, quos in eo repererunt fugientes a facie eorum cum armentis et gregibus; quin etiam sata regionis depopulati sunt, novum laborem peregrinorum, et spem totius anni. At Robertus, civitatis episcopus, vir christianissimus, videns tam copiosum exercitum tam repentinis flammis et prædis regioni incumbere, et post captam urbem Rames in civitatem Jerusalem velle descendere ad expugnanda ejus mœnia et obsidendum regem cum populo Christiano, subito equum

ascendens, et ab hostium incurso elapsus præcucurrit Jerusalem ut nuntiaret regi quantus exercitus descendisset a Babylonia, et quomodo omnia sata et vicina loca civitatis Rames jam flamma et præda consumpsisset.

CAP. III. — Rex Baldwinus contra Babylonios militiam congregat.

Rex itaque et universa domus ducis Godefridi fratris ipsius et cæteri nobiles, qui adhuc cum illo remanserant, audientes supervenisse tot millia adversariorum ad delendos catholicos populos, sine mora ad arma festinant; et jam ad septingentos adunati et lorcati, cum rege versus hostiles impetus in tubis et cornibus et vexillis ostreis regia via ferebantur. Vix a montanis Jerusalem rex et sui egressi sunt, et ecce in valle et amplissima planitie Rames inimica agmina Sarracenorum, Arabumque et Azopart appropinquabant cum infinitis millibus equitum et peditum, volentes in virtute hac Jerusalem recuperare, regem et fideles Christi expugnare.

CAP. IV. — Rex Baldwinus contra Babylonios congregitur, quibusdam ex suis optimatibus in bello occumbentibus.

Rex igitur et omnis comitatus illius videntes tam propinquas acies inimicorum astitisse, omni timore mortis deposito, et animæ suæ parcere non curantes, atrociter et unanimiter per medios hostes ad eorum millia irruunt, acies penetrantes in virtute militari, et nimiam cædem suis armis multiplicantes. Dum vero hi solum septingenti, pauca quidem manus, sed milites egregii et fortissimi, sic cædendo et hostium muros diruendo, penetrare conarentur, gens intolerabilis Azopart, quæ in mediis millibus gentilium constituta erat, cum fustibus, in modum malleorum ferro et plumbo compositis, occurrerunt regi et suis, et non solum milites, sed etiam equos illorum in fronte et cæteris membris fortiter ferientes, gravi ictu eos a prælio absterrebant. Alii vero sagittis et fundibulis viros egregios coronantes, incessanter affligebant, tanquam grando indeficiens quæ de cælo cadit, quousque vim ultra sufferre non valentes rex et universi in fugam conversi sunt. Rudolphus de Alos, Gerbodo de Wintino, Gerhardus de Avennis, Gosfridus brevis in statura, Stabulo camerarius ducis Godefridi, comes Host de castello Ruræ, Hugo de Hamach de terra Pictaviensi, Hugo Botuns, Gerhardus Barson et cæteri omnes mediis in hostibus interierunt. Ex his quinquaginta versus Rames fugam arripientes, portæ urbis immissi sunt. Lithardus vero Cameracensis, Rotgerus de Roseit, Philippus de Bulon, Baldwinus de Hestrut, Walterus de Berga, Hugo de Burg, Addo de Keresi versus Japhet fugam inierunt, ubi decem millia illis occurrerunt, qui regi ad auxilium festinabant. Sed ab his audito regis infortunio, et suo interitu, ad eandem civitatem fuga reversi sunt.

CAP. V. — De obsidione urbis Rames, et de fuga vel salvatione regis Baldwinus

His itaque civitati cum fugitivis militibus immis-

sis, et portis clausis, Sarraceni qui eos habebantur ad societatem reversi sunt, et urbem hanc undique positis castris, obsederunt. Rex autem diffusus, propter urbis infirmitatem, per quædam muri fracturam cum solo Hugone de Bralis et zela residents, cum armigero suo versus montem Jerusalem diffugium fecit, et tota die ac nocte errans, frustra iter peregit, donec maxime Sarracenorum erranti, et Jerusalem tendenti occurrit: à quibus illi fuga per montana inter graviter insecutione illorum oppressus est, et quo vagari cœperit. Rex itaque intelligens montana evadere non posse, jam crastino matutino orto, et via aliquantulum recognita, versus civitatem Christianorum secessit, licet sequentium trans loricam paulisper sauciatus per diem et noctem in montanis et devotis laboravit, donec tandem in campi planitie requie et cibo vel equi pabulo assistens, et viarum cœpit reminisci. Mane autem cum Assur intravit. Ubi Rorgius, qui civitatem Christianorum beneficio acceperat et obtinebat, in lætitia magis suscepit: existimabat enim eum cum cæteris milibus ruisse. Sic rex ab obsidione Rames et maxime Sarracenorum elapsus, venit Assur. Cæteri vero Conradus, Arpinus, Stephanus Blesensis, Stephanus de Burgundia et alii milites egregii, turrimusdam civitatis ejusdem causa protectionis impatiuntur.

CAP. VI. — Ubi Sarraceni, expugnata turrimusdam, quosdam Christianorum principum inter quos Conradum stabularium captivantes.

Altera autem die Sarraceni, nec non Arabi repleti muris civitatis in virtute magna, turrimusdam infringere et expugnare fortiter conati ferreis uncis et ligonibus, donec tandem turrimusdam vata, ignem et fumum in ea suscitaverunt, et calore et fumo arctati et suffocati milites, aut irent aut prodirent. Sed milites egregii, elapsi potius honesta defensione consumi, quam morte suffocari et exstingui, tertia die in nomine Jesu, confisi ejus gratia egressi plurimum cum Sarracenis facie ad faciem cantes, plurimo sanguine et strage illorum suas ulti sunt. Conradus vero audacia et incomparabilis, gladio præcipuas Sarracenorum strages exercuit, quoad omnes admirati qui ad eum et exterriti, procul ab eo absistentes, continuè manus suas, rogantes eum ut cessaret a cæde terribili, et eorum dexteras susciperet pro misericordia gratia, et sic in regis Babylonie dedicationem dederetur donec placata regis ira tam famose mirabilis miles in oculis ejus gratiam inveniret et post vincula præmia mereretur. Quod et factum est. Arpinus pariter captus et vitæ reservatus eo quod miles imperatoris Græcorum fuisse veridicis testibus illic innotuisset. Cæteri vero Conradus cum Stephano et altero Stephano, armis percipibus, ibidem decollati sunt.

VII. — *Quomodo cives Jerusalem propter fugam A quas vulgo appellant Cazh, occurrerunt volentes*
dewini regis conterriti, consolationem recepe-

area rex Baldewinus hoc triduo Assur resedit direct eventum rerum. Sed fama hæc crudelis alem transvolans, omnes eam inhabitantes nenter perterrituit, et in luctum ac ploratum civitas conversa est. Cœperunt enim adeo um corda metu fluxa descere, ut noctu et in ris a civitate recedere pararent, nisi Gutma- quidam ortus de Brussela, qui vix evaserat, mum eis consolationis attulisset et sæpius nuisset ne facile a civitate recederent, donec igerent si rex Baldewinus adhuc superesset. lem post paululum, fama allata est regem e esse incolumem : quod audientes universi B ti sunt et confortati. Et ideo abhinc diebus ulis per mœnia diffusi, urbem defensabant ab litibus Sarracenorum, qui huc in superbia oris sue per turmas ad lacessendos cives Chri- nos assidue conveniebant.

VIII. — *Ubi, Conrado stabulario carcerato, Ba- plonii Japhet civitatem et Baldewini regis uxorem*
obsidione terruerunt.

lis itaque decollatis, sed Conrado et Arpino in tris eorum susceptis et in urbem Ascalonem in terem transmissis, Meravis et cuncti potentes yloniæ in virtute magna, et manu robusta, ad tatem Japhet profecti sunt ac plurimo assultu, rumento et tormentis lapidum ac bellico appa- t et impetu viros in ea repertos vexaverunt. C ut vero Gerbodonis et ejus crura pretioso ostro ceata et induta amputantes, defensoribus urbis enderunt, asserentes regis esse Baldewini, eo ad similia ejus esset : et ideo eos ab urbe exire, in potestatem regis Babylonis sanis membris et a incolumi venire plurimum arctabant. Christiani o arbitantes verum, et regis caput et crura ocul ostentari, nimia desperatione correpti sunt n omnibus rebus suis egredi, sibi invicem con- entes, et sic navigio liberati. Erat his diebus gina et uxor Baldewini in ipsa civitate Japhet, æ etiam terroribus attonita et dolore mortis ectissimi regis, pariter fugam cum cæteris medi- batur inire.

IX. — *Baldewinus rex navigio applicans Japhet,*
cum gaudio suscipitur a civibus.

Verum dehinc septem diebus evolutis, rex ab ssur exiens, navem, quæ dicitur buza, ascendit, cum eo Godericus pirata de regno Anglia, ac ex illo hastæ præfixo et elato in aere ad radios ulis usque Japhet cum paucis navigavit : ut hoc us signo cives Christiani recognito, fiduciam vitæ agis haberent, et non facile hostium minis pave- acti, turpiter diffugium facerent, aut urbem red- ere cogerentur : sciebat enim eos multum de vita salute ejus desperare. Sarraceni autem viso ejus igno et recognito, ea pars, quæ navigio urbem ingebat, illi in galeis viginti et carinis tredecim,

buzam regis coronare. Sed Dei auxilio, undis maris illis ex adverso tumescentibus ac reluctantibus, buza autem regis facili et agili cursu inter procellas labente ac volante, in portu Joppe, delusis hosti- bus, subito adfuit, sex ex Sarracenis in arcu suo e navicula percussis ac vulneratis. Intrans itaque civitatem, dum incolumis omnium pateret oculis, revixit spiritus cunctorum gementium, et de ejus morte hactenus dolentium, eo quod caput et rex Christianorum et princeps Jerusalem adhuc vivus et incolumis receptus sit.

CAP. X. — *Sarraceni Baldewinum regem regressum paululum declinantes, ad obsidionem Japhet denno revertuntur.*

Jam dies media flagrabat, et rex mox equum ascendens, portas civitatis cum sex tantum illustri- simis militibus egressus est ut lacesseret tantum Sarracenos circumsidentes, et pateret omnium aspectui quomodo adhuc vivus et sospes haberetur. Cognito autem rege vivo et salvo, universa multi- tudo gentilium, ablatis tentoriis a Joppe, in campos Ascalonis descenderunt, illic per tres septimanas commorantes donec intelligerent si aliqua virtus regi Baldewino ad subveniendum angeretur. Legatio enim regis ad universos confratres per castella et civitates ac regiones propter auxilium directa est. Sed minime hoc tempore auxilium ferentibus Tan- krado, Reymundo, Baldewino de Burg, eo quod nimium remoti essent, Sarraceni ab Ascalone ve- nientes, obsidionem circa Japhet iteraverunt, do- nec quindecim dies evoluti sunt.

CAP. XI. — *De classe Christianorum.*

Interea dum hæc obsidio ageretur, ducentæ na- ves Christianorum navigio Joppen appulæ sunt, ut adorarent in Jerusalem. Horum Bernhardus Witrath de terra Galatiæ, Hardinus de Anglia, Otho de Ro- ges, Hadewerck, unus de præpotentibus Westfalo- rum, primi et ductores fuisse referunt. Sarraceni quidem, qui ex adverso urbem in superiore parte navigio obsederant, videntes tot Christianorum acies adesse, constituerunt cum eis navali impetu configere. Sed Christianorum naves vetis et remis D ac prosperiore vento clementia Dei præsvalentes, valide repressis gentilium viribus, in arido consti- terunt, et additis civibus cum ipso rege sibi in adjutorium, urbem ingressi sunt; amplior vero pars in aperta camporum planitie ex adverso pariter fixis tentoriis hospitio resedit. Erat autem tertia feria Julii mensis, quando hæ Christianorum copiæ, Deo protegente, huc navigio angustatis et obsessis ad opem collatæ sunt. Sarracenorum autem turmæ, videntes quia Christianorum virtus audacter facie ad faciem vicino sibi hospitio proxime jungebatur, media nocte orbi incumbente, amotis tentoriis, amplius milliari subtractæ consederunt, dum luce exorta consilium inirent utrum Ascalonem redirent, aut cives Japhet crebris assultibus vexarent.

CAP. XII. — *Qualiter Baldewinus rex cum Sarracenis dimicans, tria millia ex eis prostravit.*

Ab ipso vero die tertiæ feriæ dum sic in superbia et elatione suæ multitudinis immobiles Sarraceni persisterent, et multis armorum terroribus Christianum populum vexarent, sexta feria appropinquante, rex Baldewinus in tubis et cornibus a Japhet egrediens, in manu robusta equitum et peditum virtutem illorum crudeli bello est aggressus, magnis hinc et hinc clamoribus intonantes. Christiani quoque qui navigio appulsi sunt horribili pariter clamore cum rege Baldewino et gravi strepitu vociferantes, Babylonios vehementi pugna sunt aggressi, sævissimis ac mortiferis plagis eos affligentes, donec bello fatigati et ultra vim non sustinentes fugam, versus Ascalonem inierunt. Alii vero ab insecutoribus eripi existimantes et mari se credentes, intolerabili procellarum fluctuatione absorpti sunt. Et sic civitas Joppe cum habitatoribus suis liberata est. Ceciderunt hac die tria millia Sarracenorum; Christianorum vero pauci periisse inventi sunt.

CAP. XIII. — *Quomodo Baldewinus cum triumpho Jerusalem redierit, et post primam suorum interfectionem auxilia Christianorum principum per legatos impetraverit.*

Rex ergo Baldewinus triumphum de inimicis gloriose adeptus, noctem hanc in Joppe in lætitia magna exegit cum universis peregrinis qui convenerant, habentibus spolia multa. Altera vero die clarescente, Jerusalem cum omnibus peregrinis profectus est, pacifice et potenter omnia disponens, et peregrinis ad adorandum Christum et vota sua reddenda in Jerusalem templum Dominici sepulcri aperiri jubens. Ante hæc omnia, cum nondum auxilium novi et peregrini exercitus adfuisset, Baldewinus rex anxius et nimium desperatus ob interitum suorum, legationem Antiochiam Tankrado et Baldewino de Burg in civitatem Rohas misit, quatenus festinanter sibi auxilio adessent, aut totam regionem Syriæ et regnum in Jerusalem in brevi amitteret, Sarracenorum audaciam et contumacem victoriam annuntians, et quantum casum suorum egregiorum militum nuper ab hostibus passus sit. Qui statim collecto exercitu, Tankradus quidem in circuitu Antiochiæ, Baldewinus Rohas ad septingentos equites et pedes mille, die statuto, unanimiter ad ipsam Antiochiam convenerunt, Willhelmo Pictaviensi principe in eodem comitatu assumpto, qui nuper post Pascha Domini a Jerusalem adorato sepulcro Dominico ad Tankradum redierat: et nunc per convallem, Damasci et Camollam descendentes, sed Tabariam prætermittentes ad Cæsaream Cornelii pervenerunt, illic positis tentoriis pernoctantes. Mane itaque facto, ad flumen Assur castrametati sunt, non amplius quam solo milliari ab Japhet hospitari constituentes. Descenderant autem tempore autumnii in mense Septembri, quando omnium frugum plenitudo redundare solet.

CAP. XIV. — *Quod Baldewinus rex ad principibus necessaria subministrans, eis proberto patriarcha intercedentibus annuit.*

Baldewinus itaque rex in civitate Joppe moram faciens, ac tam fortium virorum acie intelligens, nuntios egregios illis in occursum stituit, qui omnia vitæ necessaria illis procer in pane, carne, vino, oleo et hordeo ad rediens milites et eorum equos longo itinere facerent. Erat autem Dagobertus in eorumdem egregiorum virorum comitatu, reprobatus ab eodem rege, qui patriarchatus dignitatem recuperare nitebatur cum Tankrado Japhet descendere disposuisset. Tankradus et Baldewinus de Burg, Willhelmo quoque comes Pictavii, pariterque Willhelmus Bertrarius, consilio inito qualiter patriarchatus tuatur, regi legationem direxerunt, videntem patriarcham in suam sedem relocaret, aliter quaquam eos in ultionem suorum Ascalonem descendere. Rex horum audita legatione, eorum precibus acquievit, nimium indignatus versus patriarcham propter subterrata precepta. Attamen consilio suorum victus, concessit: ut fidei illius intercessoribus: ut primum Ascalonem descendant adversus arma et milites regis Babylonie; dehinc se omnia de patriarcha recipere et consilio ipsorum acturum. Decrevit etiam omnia fieri examine Roberti parisiensis cardinis episcopi et legati; qui Mauritio aliquo tempore mortuo, a Paschali, Romano pontifice missus fuerat ad discussionem et correctionem reuelitarum sanctæ et orientalis Ecclesiæ in talibus plagis.

CAP. XV. — *Qualiter Baldewinus rex cum primis ab eo susceptis Ascalonem obsidens, Annam Babyloniorum bello exstinxerit.*

Tankradus autem et Baldewinus de Burg, Willhelmus itemque Willhelmus, hac regis amissione, sub obtentu fidei in armis et comissione suorum cum rege Ascalonem profecti sunt, per octo ejus moenia obsidentes, vineas et salicem universam spem anni illius devastantes, et cum assultu muros impugnantes. Dum tandem cum multis assultibus illic sævirent, turres et moenia pugnarent, quidam Ammiraldus Babylonie nobilissimus, Merdepas nomine, qui ad moenia cives remanserat, subito in virtute magna in urbem erupit, et viros Christianorum ferro et sagittis grandine in manu suorum laceravit; sed Dei gratia et virtute repente a Christianis occisus et interfectus est. Merdepa tam nominatissimo Ammiralo Babylonie sic extincto, et universis gentibus civibus Ascalonis repressis, et ultra repugnare confidentibus, portas vero in faciem Christianorum claudentibus, rex assultus et labores suorum imperium fieri intuens, ex consilio majorum ab eo cessit, et Joppen una cum Tankrado et Baldewino de Burg, Willhelmo et altero Willhelmo duxit.

in omni gloria et lætitia simul epulati sunt. **A** CAP. XVIII. — *Qualiter principibus cum centum et*

XVI. — *De investitura Dagoberti patriarchæ, et de concilio super ipso Hierosolymis habito.*

hinc consilio ibidem habito cum episcopis, atibus et universis ordinatis clero, et ex judicio ium Patrum qui aderant, omni honore et digni- , qua erat privatus patriarcha a rege, reinvesti- ac Jerusalem reductus, honorifice in cathedram copalem relocatus est. Reducto itaque sic pa- rcha Dagoberto Jerusalem ac in sede suæ ma- atis relocato, proxima die in templo Domini- alcri concilium statutum est, ubi idonei testes et usatores in præsentia et audientia domini cardi- as ac totius Ecclesiæ conveniunt, Baldewimus sareæ urbis episcopus, et episcopus de Bethlehem, Bertus episcopus de Rama, Arnolfus cancellarius archidiaconus Domini sepulcri et clerici multi.

alii hunc ex Simonia; alii ex homicidio Chri- morum Græcorum in insula Cephali ejus instinctu tenuensibus perpetrato; alii ex traditione regis dewini; quidam vero ex oblatione et pecunia elium subterrata constanter et obnixè criminati at. Adfuerunt pariter in eodem concilio Engel- rdus episcopus Lauduni, similiter et episcopus acentia, episcopus de Tarsa, episcopus de Ma- stras alique episcopi et archiepiscopi ad decem octo computati; abbas etiam de sancta Maria tina, abbas de valle Josaphat, abbas de monte aabor; et alii de terra Galliæ circiter sex illic disse referuntur.

P. XVII. — *De depositione patriarchæ præfati, et de ordinatione Evermeri, in locum ejus subrogati.*

Ibidem vero in medio tantorum probabiliū viro- rum conventu, cardinale prædicto residente et æquo dicio rem examinante, patriarcha, victus et onfusus ab idoneis testibus de perfidia et cæteris, bmutuit. Qui in satisfactione Deo et cardinali ebellis et inobediens existens, et in perunacia suæ ravæ excusationis permanens, sub judicio omnium delium depositus ac anathemate percussus est. ankradus vero et cæteri principes, videntes rem x puro judicio veritatis finem accepisse, non ultra erasi sunt; sed rege salutato, in terram Antiochiæ t Edessæ, patriarcha abjecto, utque aiunt, precibus antorum procerum absoluto, secum abducto reversi unt. Rex quidem in lætitia et gloria magna reman- it Jerusalem. Nec mora, consilio ejusdem Roberti ardinialis, cleri quoque ac totius populi electione, Evermerus quidam, vir et clericus boni testimonii, præclarus ac hilaris distributor eleemosynarum, vice et loco Dagoberti patriarcha constitutus suc- cessit, omni studio religionis ac bonæ conversatio- nis, in amore fraternitatis et charitate, illic in templo Domini sepulcri Deo serviens, et regi Baldewino contra Sarracenos et incredulos fidelis adjutor existens.

quadraginta millibus Christianorum in sua de Je- rusalem renavigantibus, trecentæ ex ipsis naves partim ab hostibus, partim fluctibus interierunt.

Regresso itaque Tankrado cum cæteris prin- cipibus supra centum et quadraginta millia virorum peregrinorum, qui Jerusalem hoc anno adorare convenerant, tædio diutinæ moræ affecti, navigio nunc velis et remis aptato, rege vero salutato, alto mari invecti sunt ut ad terram nativitatis suæ redirent, æquore ab omni fervore et turbine vento- rum sedato. Sed illis vix duobus diebus in tranquillo navigantibus, circa æquinoctium hiemale serenitas cœpit turbari, venti horribiles suscitari, naves us- quequaque gravi turbine inquietari, et sævis pro- cellis dejici et quassari, dum tandem nautæ et ho- mines peregrini fessi, et tumidis fluctibus oppressi, alii attritis velis et remis in profundum ferebantur; alii validis ventorum flatibus dispersi, ac per igno- tum jactati mare et vagi facti, Accaron pervenerunt; alii apud Sagittam, alii Ascalonem, civitates genti- lium consistentes, aut capti, aut trucidati, aut undis suffocati sunt. Fuerunt autem naves Christianorum, qui perierunt, trecentæ, quarum decima pars vix salvata fuisse perhibetur. Audito tantæ multitudinis casu in Jerusalem, rex et universi viri et feminæ civitatis in nimiam lamentationem et comploratio- nem versi sunt, eo quod tam amara morte tot millia confratrum suorum non solum undis, sed et armis gentiliū extincti sunt.

C CAP. XIX. — *Qualiter tertio regni sui anno Balde- winus rex urbem Accaron obsederit, sed minime devicerit.*

Post hæc anno tertio regni sui rex Baldewinus vehementer indignatus adversus civitatem Accaron, eo quod sæpius insidiæ et assultus ab ea peregrinis accrevissent, jam hiemis gravi frigore deersa et veris temperie aspirante, post octavas Paschæ anni illius præcedentis, quo in campestribus Rames prælia commisit, et omnibus suis attritis, cum pau- cis reliquis suorum militum vix Sarracenorum vires evasit, exercitum congregans ad quinque millia virorum, ad præfatæ civitatis applicuit mœnia. Quam, undique posita obsidione, curriculo quinque hebdomadarum sic manganarum jactu et machina- rum sublimitate oppugnavit, ut ultra vim et difficiles militum lapidumque creberrimos ictus cives suf- ferre non valentes, jam in manu regis, impetrata vita, urbem reddere cogerentur. Jam enim tres ab urbe exierant Sarraceni, quod cæteros prorsus latuit, ut sibi regem placarent et parcere animæ suæ impetra- rent; omnem casum et defectionem fortium virorum et civium illi referentes, et universos interius adeo metu concussos ut si semel adhuc valide urbem impugnarent, procul dubio portis apertis, in manu regis traderetur. Vix hi tres sermonem et consilium cum rege expleverant, et ecce vespere facto, de Sur quæ est Tyrus, et a Tripla quæ est Tripolis, civi- tatibus de regno Babylonæ, duodecim galeidæ de- scenderunt cum multis armatis militibus, et cum

quæ iam ingente arve quingentos viros pugnatores A
emulante, qui eadem loca acie civitatem intro-
mista per montia et urbem diffusi sunt. Nec mora,
minime dum expectantes, sed rapidum ignem
suppare, id est, pueri, stuppiis suscitantes, machinæ
regis a nullo intercepti, ut viros sagittas assidue
deinger intorquentes et urbem valde impugnantes
ab ea absterrent.

CAP. XX. — *Quod Reynoldus sagittario regis, in bello
perente, ipse rex ab obsidione urbis Accaron re-
cedens.*

Verum illorum adventu cognito, et igne jam circa
machinam sæpius advolante, Reynoldus quidam
miles regis, arte sagittandi peritissimus et magister
sagittariorum, socios ad defensionem admonet;
ipse vero arcu Baleari arrepto, supra centum et
quingenta Sarracenos mortifero vulnere extin-
ctos percussit. Mane autem facto, bellum utrinque
cepit vehementius ingruere et invalescere, ac sæpius
a portis erumpentes Sarracenorum milites lanceis
peregrinos Christi, alios gravi vulnere percusse-
runt, alios momentanea morte exstinxerunt. Eadem
denique die Reynoldus plurimum belli et cædis
dum a machina adversus hostes exerceret, incautus
et intrepidus nimium in aperto assistens, subito
manganellæ impetu lapis emissus illi in verticem
venit; et sic mortuus jussu regis sublatu, in monte
Thabor a religiosis monachis sepultus est. Videns
autem rex, quia virtus Sarracenorum prævalebat
præ intolerabili multitudine, quæ noviter a prædic-
tis civitatibus huic urbi ad auxilium navigio con-
fluxerat, et quia manu suorum non solum bello
gravata, sed et longa obsidione ad resistendum
deficiebat, ex consilio magnatum suorum ignem
machinæ jussit immitti, nimium turbatus et dolens
inde recedens, eo quod prosperum successum hoc
tempore nequiverit habere.

CAP. XXI. — *Baldewinus rex venationi aliquantulum
vacans cum decem sociis Sarracenos sexaginta ag-
greditur.*

Eodem vero anno, quo rex Acram invictam dese-
ruit, et a Joppe Jerusalem ascendit, ut illic aliquan-
tulum bellis intermissis quiesceret, quadam die circa
tempus Julii mensis cum decem tantum militibus
in venationem profectus, dum saltus civitati Casaræ
contiguos a montanis intraret et hujus recrea-
tionis studio vacaret, Sarraceni circiter sexaginta
ab Ascalone et Acra descenderunt ad insidias
Christianorum, ut tam in plano quam in montanis
deprehensos detruncarent ac rebus exspoliarent.
Tunc quidam forte Christianæ professionis illis
obviam facti sunt, quos nimia audacia freti gentiles
præfati, persequi, occidere et rebus exspoliare de-
creverunt, ut sic in gloria et victoria cum spoliis
fidelium ad suas civitates repedarent. Hac itaque
crudeli intentione Sarracenis Christianorum vesti-
gia insequentibus, universa vero regione fama
eorum commota ac tremefacta, eo quod vires illo-
rum ampliores quam fuissent æstimarentur, Balde-
wino regi, omnium horum ignaro, et solummodo

venationi intentu, nuntiatum est, quod
centi regionem ingressi fuissent ad insi-
ducandam populum Dei vivi, et ipse
oportere in hac necessitate subvenire. Quod
audito, decem socios, qui secum erant,
admonet ut sine intermissione hostes
et nunquam eos impone a regione extir-
pet, sed fortiter cum eis dimicantes, præter
et rapinas confratrum suorum. Mox vero
obliti, Otho Altaspata, Albertus de Buer-
teri, qui cum rege venationi intererant, in
scuto, lancea inermes, sed tantum gladio
et pharetra procul omni timore mortis
calcaribus urgent, et recto vestigio Sarra-
cenas sequentes, forte jam visos, sagittis et gladiis
subito incurrerunt, et atrociter huic et huic
commiserunt.

CAP. XXII. — *Baldewinus rex a quodam
latenter inter fruteta vulneratur, et Joppam
portatus, curatur.*

Baldewinus vero rex præ cunctis acris
hostes irruens, et eadem gladio multo
improvisi juxta fruteta humilis silvæ
cursu volantis equi astitit: ubi a quodam
Sarraceno, qui inter ramos et opaca
tuit, furtiva lancea trans semur et renes
est. Nec mora, a tam crudeli vulnere
regis rivi sanguinis graviter eruperunt,
illius pallescere; animus et virtus delicere;
gladii percussione cessare coeperunt, donec
in terra ab equo corruens, ac si mortuus et
expirasse crederetur. Quod sui commu-
niter viderunt, statim dolore inestimabili
amplius et validius coeperunt hostes
persequi, quousque alii occisi, alii in fugam
per montana et invia dispersi et elapsi.
Dehinc regem circumstantes ac plurimum
gestatorioque eum imponentes, Jerusalem
lamentatione virorum ac mulierum detulen-
dicos peritissimos illi acquirantes, quorum
peritiam ab hac mortifera plaga rex et fortis
posset convalescere.

CAP. XXIII. — *Qualiter a Babylonis obside
Japhet, et quod Christiani navigio appulsi
Sarracenos præliati sunt.*

Audita hac regis Baldewini vulneratione
vatione, rex Babylonis et Meravis, congrega-
omni regno exercitu, navali expeditione Jop-
ascenderunt, quam fixis anchoris versus mare
obsederunt. Ascalonitæ vero ex præcepto regis
aridam ad auxilium venientes, et pariter huic et
et ab intus et de foris prælia committentes,
assultibus eam expugnare moliti sunt. Inter
hæc obsidio fieret, et diuturnis præliis ad Jop-
cives Joppe et hostes Ascalonitæ contenderunt
naves, quarum altera minor, quam vocant Gale-
et altera major, quam vocant Dromonem, et im-
viso cum Christianorum coetu advectæ sunt
rarent in Jerusalem. Ex his major navis, quæ
supra quingentos viros absque matronis con-

te exercitu gentiliū, clam in obscura nocte
 to remigio advecta, illis custodibus vigilia-
 etis, in portu et littore urbis Japhet resedit.
 assata ex impetu nimio et celeri fuga, et
 rerum et hominum, in partes dissiliens et
 , sabulo infixā est. Videntes autem hanc
 ni invio cursu et nimium maturata fuga
 , ac in limo littoris arenosi infixam, veloci-
 gio advenerunt ut viros naufragantes per-
 it, et res illorum et omnia quæ vitæ erant
 ari diriperent, ac inter se dividerent. Verum
 ani, qui in ipso urbis Japhet littore consi-
 , ad eventum rei perspicendum, et ut subve-
 naufragantibus concurrerant, viso conchri-
 um periculo, nimia impugnatione resistentes,
 unam multitudinem abegerunt, donec Dei
 repulsis gentilibus in liberatione fratrum
 n prævaluerunt.

XXIV. — *De altera nave Christianorum, quæ
 fragium faciens, penitus ab hostibus consumpta*

ra autem minor navis non recto gubernaculo
 is, sed ignaro magistro in vecta errans, cæca
 repentino et facili cursu super naves hostium
 . Quo agnito, magister navis cum septem sociis
 clam exigua navicula evasit, et navem inter
 s destitutam reliquit. Erant enim in eadem
 homines centum et quinquaginta præter semi-
 sexum; equites vero septem cum equis
 et plurima armatura. Gentiles vero sentientes

Christianorum puppim inter se stulto errore
 sam, eam undique coronantes, tota nocte ejus
 itatores pravi impugnatione vexaverunt, et illi
 tra fortiter restiterunt, donec orto mane, non
 tot millium jacula et vim sufferre valentes, et a
 sione cessantes, universi cum septem equitibus
 metis mulieribus capti et decollati sunt, præter
 m armigerum, qui temerario ausu inter undosas
 ellas vix nando evasit. Omnia autem spolia
 sorum seu submersorum diripientes, inter se
 iti sunt gaudentes et exsultantes hanc fortunam
 oris suæ sic ex improvise suis manibus inci-
 e.

XXV. — *Quomodo Sarraceni, adveniente Bal-
 ewino, obsidionem urbis Japhet dimiserint, et
 tringue agros suos excoluerint.*

et Baldwinus rex intellecta hac longa obsidione
 ca urbem Japhet, et suorum confratrum con-
 ceptione, jam paulisper sanitate recuperata, ad
 het descendere disposuit, ut audito ejus adventu
 nus Christianos cives Sarraceni terrerent et in
 his obsidione manerent. Sarraceni autem tam
 lentis regis adventum et vitam incolumem ope-
 ntes, et illi copias adfuturas æstimantes, nequa-
 am illic ultra remanere præsumpserunt; sed
 sumpta occasione Octobris mensis et temporis
 emalis, quo maris procellæ amplius intumescunt,
 ditum suum sine intermissione paraverunt. Rex
 ro et Christiani urbis Joppe velocibus buxis et
 mis eos insequi constituerunt, si forte aliqui

A secure et tarde navigantes possent comprehendi.
 Sed minime opportunitas hoc tempore, aut ulla
 vindicta sanguinis confratrum Christianorum con-
 cessa est. Ipse quidem rex et universi fideles Christi
 qui Joppe habitabant gavisī sunt super universis
 quæ sibi gloriose acciderant, et exaltati sunt secure
 dormientes et abhinc agros et vineas excolentes.
 Ascalonitæ vero rege convalescente, minus ultra
 ausi sunt viros Japhet bello lacessere, sed et ipsi
 pace gaudentes, et quia manus regis bello vacabat,
 pariter et ipsi in satis ac vineis hoc anno non parce
 elaborantes, quieverunt.

CAP. XXVI. — *Quod civitas Gibelot, a Pisanis expu-
 gnata, Reymundo comiti subjugata sit*

B Proximo dehinc anno, mensis Martii tempore
 aspirante, anno scilicet quarto regni ipsius Bal-
 dewini, rursus Pisani et Genuenses, qui causa
 adorandi in Jerusalem convenerant, a Laodicea
 ubi hiemaverant, amoventes, Gibelot navali ap-
 paratu applicuerunt. Ubi comes Reymundus illis a
 Tortosa civitate occurrit, auxilium et vires illorum
 ad expugnandam ipsam Gibelot quærens ut, Sarra-
 cenis civibus exterminatis, urbs Christianorum ha-
 beretur. Qui facile precibus ejus acquiescentes,
 urbem multitudine copiosa navium obsederunt,
 fortiter eam oppugnantes. Comes vero in arido eam
 obsidens, creberrimis assultibus et machinarum
 ingeniis debellavit, quo usque capta et victa cum
 civibus suis in manu ipsius Reymundi tradita et sub-
 jugata est.

CAP. XXVII. — *Pisani regis precibus evocati, cum
 eo urbem Accaron obsidione vexant.*

Nec diu post urbis illius captionem ipsis Genuensi-
 bus et Pisanis legatio regis Baldewini adfuit, qua
 nimium ex parte ipsius salutati sunt. Deinde per-
 magna regis precatio ad universos facta est, quate-
 nus causa Dei et sanctorum Jerusalem, civitatem
 Ptolemaidem, quam nunc vocant Acram, exercitu
 navali in mari obsidentes oppugnarent; ipso autem
 auxilio Dei et copiis fidelium Christi in sicco obsi-
 dionem locaret. Audita hac regis precatone et
 admonitione, gavisī universi continue navigio et
 manu robusta Acram vel Accaron applicuerunt. Rex
 autem in arido in circuitu murorum castrametatus
 D est. Illic vero aliquot diebus tormenta lapidum et
 machinas fabricantes, deinde urbem et cives sine
 modo viriliter et non parce assilientes, usquequaque
 oppugnabant, donec Sarracenorum et vires et manus
 ad resistendum fessæ nihil ultra ausi sunt.

CAP. XXVIII. — *Ammiraldus urbis Accaron consu-
 lens civibus suis, Baldewino regi urbem tradere
 decrevit; rex et patriarcha de obsessis et dextris
 potentibus, consultant.*

Videns ergo Ammiraldus urbis, quia sui a defen-
 sione defecerant, et quoniam nulla spe auxilii freti
 non ulterius adversus virtutem regis stare audebant,
 pacem et belli dilationem fieri rogavit, ut sic consi-
 lium ageret quatenus urbs in regis potestate, civibus
 salvatis, traderetur. Pax denique ex petitione Am-

miraldi, utrinque datis dextris, firmata est ac populus ab omni impugnatione quievit. Tunc Ammiraldus universo cœtu Sarracenorum in unum convocato, consilium anxie tenuit, et in hunc modum coram omnibus locutus est: *Diu hanc civitatem etiam usque ad sanguinem defendimus. Sed nunc nullum nobis auxilium a rege nostro Babylonia, vel ab illius civitatibus, ut solitum erat fieri, speramus, propter navalis obsidionis infestationem. Quapropter si omnibus nostris nunc foret gratum, in hac ultima necessitate regi Baldewino urbem reddi et aperiri oportet, priusquam armis illius pereamus, et perennes nec vitam nec urbem ad extremum teneamus. Unde si utile consilium meum videtur, nec sanius modo reperiri valet, antequam urbs illi aperiatur, si fœdus inter nos et ipsum firmetur, ut incolumes cum uxoribus et filiis nostris et universis rebus exeamus, ubique viam pacifice, et sine impedimento, insidiisque suorum habentes.* Concesserunt universi hoc Ammiraldi consilium: quod et regis auribus sine mora innotuit, scilicet ut sub pura fide datis dextris pacificus exitus civibus daretur, et sic non ultra regi resistentes, portas urbis aperirent. Rex igitur et patriarcha Evermerus consilium cum suis super hoc inierunt quoniam, si petitioni illorum contradicentes, fidem et pactum negarent; cives vero urbem nisi cum salute exire metuerent, non sine interitu et periculo Christianorum eam posse expugnari. Unde et petitioni illorum sic annuerunt ut, urbe reddita et patefacta, cum universis rebus pacifice migrantes, nihil periculi dubitarent. Verum Pisani et Genuenses avaritia rerum gentilium inflammati, nequaquam sic fieri responderunt ut divitiæ urbis et ejus inestimabiles thesauri pacifice differrentur. Tandem ab hac contradictione a rege et domino patriarcha correcti et placati, assensum in universis præbuerunt quæ illis ad salutem Christianorum potiora videbantur. Et sic iurejurando a rege Sarracenis promissa pace et firmata, urbs et portæ ejus in ipsa sancta et celebri die Dominicæ Ascensionis patefactæ sunt.

CAP. XXIX. — *Qualiter Pisani Sarracenos urbe egredientes injuste occiderint.*

Rex autem et exercitus ejus intronissus est; principes vero civitatis et cæteri inhabitatores pacifice cum uxoribus et filiis, cum pecoribus et omni substantia egressi sunt. Sed Pisani et Genuenses, videntes eos cum omni supellectile egredi, et gazam illorum inauditam efferri, avaritiâ vehementer excæcati, fidemque et pactum quod cum rege pepigerant obliti, subito per mediam urbem irruentes cives occiderunt, aurum, argentum, ostra diversi generis et plurima pretiosa rapientes. Populus autem Galilææ qui ab arido cum rege urbem intraverat videns Pisanos per urbem discurrere, cives occidere, thesauros inauditos diripere, pariter et ipsi avaritiæ flammis æstuant et iurejurandi obliti, circiter quatuor millia civium in ore gladii percusserunt, gazam, vestes, pecora, et omnes divitias illorum incomputabiles diripientes. Hac injusta seditione ad extre-

Amum sedata, rex vehementer indigne sibi injuria a Pisanis et Genuensibus irascendum. Et ideo ne in dolo et consilio et pactum prævaricari crederentur ac domesticis suis, hoc scelus gravius nisi domino patriarcha interveniente frequenter advolutus, prudenti cunctatione reddidisset, et utrinque reparasset.

CAP. XXX. — *De quingentis Arabibus bello aggressi, Othonem jugiter.*

Eodem vero anno post captiunculam quæ et Accaron dicitur, vulgariter mense Septembri jam mediato, ipsi S. crucis, milites Arabes circiter centum et armis ab Ascalone exsurgentes, et jam sole flagrante medicorum urbis januam assistentes, milites facessere conati sunt. Et ecce Otho spata, filius sororis Alberti de Blasi imperterritus, tantum cum viginti custodiendam urbem, galea et lance gentis occurrit militibus. Quos plurimum etamine provocantes, et temerarium impetentes, novissime medicorum gentis permisti, nequaquam ab his redire potuerunt, quousque Otho interfectus cum quinque fratribus inhibetur. Continuo Sarraceni ac descendentes, capitaque occisorum cum Ascalonem in signum victoriae his visis, cives ad quidpiam audendum.

CAP. XXXI. — *De sexaginta Arabibus prædantibus, quos Baldewinus occidit.*

Abhinc diebus septem vix evolutis, viri militares, nomen pariter gloriose aliquo insigni facto sibi acquirere volentes iter versus civitatem Casaream in die et evangelistæ Matthæi, si forte in aliqui incauti ex Christianis. Sed non facto, prædam boum oviumque Christianorum urbis mœnia in pascuis repertam ab hac occasione Christiani ab urbe egredientes, ex hostili industria persequentes, ex hostili industria persequentes, itaque prædam illis abducentibus, urbis Casareæ ira commoti, ab urbe sunt progressi cum solo equite, qui correptus, vehementer elanguit, et animæ recuperaverat, ac milites Arabes sagitta et lancea sunt persecuti, ut perirent et reducerent. Econtra Arabes fortes, ac prædam abducentes, pedites prius in fugam remittebant, quin etiam languidum proximo cursu eos urgente ipsius capite amputato, et secum depolitis armigerorum suorum, in quibus et ferre consueverant. Nec mora, regi phet vel Joppe commoranti, divulgatum Ascalonitæ milites sexaginta Casaream

vertissent. Qui solum quadraginta equites habens, divisit eos per triginta ac direxit per a ut universas semitas praevenirent, per quas eos reversuros. Ipse quidem, decem assumpto tramite quo ab Joppe itur Caesaream est is, si forte sibi obvenirent praefati sexaginta ut eis malum quod fecerant Caesareae digna essent rependere. Igitur dum aliquantulum rex et sui peregrissent, in armis et lorica arret servi Arabum, praemissi cum praeda et castris militis, rege nescio ac regis nescii, facti sunt, sexaginta vero milites eadem via et armati a longe subsequebantur. Rex autem armigeros apprehendentes ac consulente illis iter sit, sarcinasque eorum aperientes, eo unius illorum caput Christiani militis invenit. Quo viso et cognito, Ascalonitarum crudeliter palata est: et rex statim apprehensus armis coegit minis et terroribus suppliciorum ut rem gestam aperirent; quod si nollent, casententia universos ibidem comminatus est. Qui illico professi sunt dominos suos subeodem itinere quo et ipsi venerant, ac per mon-Japhet reditum suum constituisse. Rex, hoc, protinus obducto pectori clypeo et hasta, cum decem sociis via cepta ac nimium ata, in hostes tetendit, metuentes ne forte fama ab hac via declinarent. Nec multo abspatio sexaginta Arabes appropinquantes, super n et suos incaute irruerunt, regem nequaquam liquas insidias illic in via suspicantes. His vero manus regis tam incaute oblatis, rex fortiter ens latera equi sui que non minus tundentes, subito clamore ac impetu aggressi, per medios erunt, alios lancea perforantes, alios ab equis entes, et non parce in caede illorum gladio saes. Tandem omni virtute rege invalescente, et es ut stipulas penetrante ac dispergente, hostes pondus certaminis sustinere non valentes terga runt. De quibus decem capti et retenti sunt de his qui armis interierunt. Equi etiam illorum minus quadraginta capti sunt, tum arma et spolia cum quibus rex Joppen in gloria magna et ne sui decollati militis reversus est. Japhet vero nes civitates fidelium quae haec audierunt ab ea etate et confortatae sunt. Exaltatum est itaque en regis in universis finibus Ascalonitarum et ium gentilium, non parum timentium et admium quod rex cum decem sociis sexaginta Aratam felici congressu alios attriverit, alios captiduxit.

. XXXII. — *Quod Reymundus contra Tripolinum praesidium extruxerit, in quo moriens sepultus sit.*

Eodem quoque tempore et anno comes Reymundus, adunata manu Christianae gentis a diversis is et regnis, civitatem Tripolin, quam vulgo ipiam vocant, obsedit multis diebus et annis, in machinis et armis expugnare molitus. Sed longo

A tempore dum circa hanc et ejus moenia incassum laboraret, nec famis angustia eos compellere valeret in ejus redditionem, eo quod a Babylonia, Ascalone, Sagitta et Sur auxilium illis frequenter adesset, et navigio rerum abundantia superesset, comes Reymundus, consilio cum suis habito, novum praesidium fieri decrevit, a quo semper urbi adversaretur, et ad quod sui assidue protectionis causa ab hostili impetu repedarent. Appellatum est idem praesidium mons peregrinorum, eo quod peregrinis et Christianis militibus illic munimen contra gentilium vires semper haberetur. Verum biennio evoluta post captionem Ptolemaidis, et aedificationem hujus praesidii novi, quod dicitur mons peregrinorum, comes post Purificationem sanctae Dei genitricis B Mariae obiit mense Februario, in eodem novo praesidio quod extruxerat, catholice sepultus.

CAP. XXXIII. — *Ubi Alexius imperator pro redemptione Boemundi copiosam promisit pecuniam.*

Interea dum praefata longa negotia circa Acram, quae et Ptolemais, in civium redemptione et urbis ditione agerentur, Alexius imperator Constantinopolis, cui semper Boemundus suspectus erat ne eum a regno expelleret, pecuniam ducentorum et sexaginta millium byzantium creberrimis legationibus epistolarum obtulit Donimano magnifico principi Turcorum, quatenus Boemundum principem Siciliae, quem adhuc tenebat in vinculis, suae manciparet ditioni, volens eum aut aeterno exilio aut perpetua damnatione perire, ne ultra regno ejus aliqua machinatione nocere posset.

CAP. XXXIV. — *Solymanus propter pecuniam ab imperatore promissam Donimanum bello fatigat.*

Hujus itaque tam grandis pecuniae massam Solymanus, ante hos annos princeps Nicæ civitatis, intelligens pro redemptione Boemundi imperatorem polliceri, cauta et privata epistolarum legatione compellat comprimorem suum Donimanum ut eum tantae pecuniae participem faceret, eo quod amici et socii in bellis et plurimis praediis semper fuissent; sed universum hujus thesauri talentum Donimanus inhians indivisum retinere, callida occasione sibi assumpta id fieri prorsus interdixit. Hoc Solymanus graviter accipiens, amicitiam et foedus quod cum eo percussisset abrumpens, coepit ei assiduis infestationibus adversari, ac depopulari quae illius erant; quin assumptis copiis jam tertio bello lacessitum, plurimisque insidiis vexatum superavit, ac in fugam misit. Sic calumniatus et humiliatus Donimanus ex industria Solymani, coepit multis lamentationibus ac crebris suspiriis hoc infortunium suum rememorari in audientia universorum amicorum suorum, quatenus eorum adjutorio aliquam vindictam de illatis sibi injuriis consequeretur.

CAP. XXXV. — *Ubi Boemundus de omnibus his consilium dedit.*

Has itaque Donimani principis urbis Nixandriae, querimonias Boemundus paulatim callida aure auscultans, dum adhuc teneretur in vinculis, coepit

clanculum a custodibus et procuratoribus requirere quidnam esset, quod Donimanus tam magnificus princeps triste ferret ac tota domus ejus plus solito turbata nunc esset. Tandem die quadam dum res Donimano innotuit, quomodo Boemundus de injuriis et calumniis ejus requisivisset, et quomodo nimium super his ingemisset, ad ipsum locum carceris in quo catenis ferreis astrictus servabatur descendit: quas pertulerit insidias et adversitates a Solymano sibi recensens pro pecunia in ejus redemptione ab imperatore sibi oblata, sed Solymano ejus divisione negata; sciens eundem Boemundum virum astutum et magni consilii adinventorem ut, eo audito, forte Solymano dignam vicem injuriarum rependere addisceret. Cui Boemundus prudentiori, quo potuit, consilio de universis, quæ ab eo intellexerat, sic respondit: *Ex his omnibus quæ tibi adversantur satis sanum consilium capere potes, quo Solymano facile in caput reddes cuncta quæ tibi tuisque intulit, si non tam leviter cum imperatore Alexio sedus pepigisses pro hac ingenti pecunia et mei venditione.* Ad hæc Donimanus nimis æstuans eurus in ultione suæ injuriæ, Boemundum constantius rogat ut, quod sanius sentiret consilium, edoceret. Qui protinus respondit: *Quoniam si imperatoris volueris resutare pecuniam, et tam grandis talenti dimidium a me suscipere, me pristinae libertati restituere, a manicis his absolvere in omni, qua placuerit, conditione, in Deo meo jurans, tibi inseparabilis dilectionis et fidelitatis vinculo astringar, imo universi principes Christianorum. Amici vero mei et cognati tam qui sunt Antiochiæ quam qui Rohas, et qui habitant Jerusalem, et universis locis, sub ejusdem tibi vinculo fidei sociabuntur, semper de honore tuo et salute consulentes et agentes. Si autem pecuniæ, quæ tibi causa meæ perditionis offertur, magis intenderis, quam meæ et confratrum fidei, amicitiae et servituti, certus sis, quoniam pecunia de die in diem minuetur ac dividetur, odia, inimicitias, noxia consilia cognatorum et confratrum meorum nunquam dum unus in partibus his ulvet et prævalebit, scias tibi et terræ tuæ posse deesse. Si vero ad me et ad servitutem meorum et amicitiam animadverteris, pecuniam imperatoris recusaveris, et quantum devovi, licet minus talenti, a me reeperis, certus sis amicitiae cunctorum confratrum meorum; et militare obsequium eorum in omnibus negotiis tuis procul dubio crede semper tibi in omni fide et subjectione paratum: nam sic foederati utrinque et amici sub jurejurando facti, non solum ipsum Solymanum qui sic adversum te exiollitur et inflatur, et te calumniari meditatur, in virtute tua et nostra facile expugnabimus, terram vero, quam possidet, eo expugnato et expulso, subjugabimus; sed etiam imperatoris regnum et terras, quantocius decruveris, nostræ ditioni subiciemus.*

CAP. XXXVI. — Donimanus, accepto consilio amicorum, Boemundum sub pecunia pristinae restituit libertati.

Donimanus his Boemundi verbis et promissis

A acceptis, non parum mente in diversa loca angustari cepit quid primum eligeret, quæ taret. Unde et hæc responsa illi dedit: *Pecunia universa, quæ de ore tuo audivi, si dicla scilicet violabilis fidei compleveris. Sed dextram meam non absque meorum consiliis docet: et ideo in consilium cum illis faciens, omne tuum interit et suggestionem aperiens, aut cito faciem, quæ taretis; aut meorum consiliis acquiescam, utilitatem non relinquens.* Dehinc post aliquot dies in habitu, placuerunt universa quæ Donimanus in mundo audierat et suis retulerat, et idcirco petitionem et consilium non ultra debere nec sed fieri omnibus bonum et utile visum est tamen rata et firma conditione, ut quique se et professione utentes, amicitiam et foedus servarent. Quod sic actum est: ac dimidium talenti, quod imperator spononderat, Boemundus sum est; et solummodo centum millia byzantii persolvi et recipi concessa sunt. Hoc itaque et concessa, Donimanus imperatori sepe direxit ad contradicendum auri talentum obtulerat. Boemundus igitur nimium pro quod jam per biennium vincula et carceres nunc autem quod gratiam in oculis Donimani miserante, invenisset, et plurimam suæ redemptio clementiam, ad universos cognatos et amicos tam Antiochiam quam Rohas et in Sicilia congreganda pecunia misit, et ut coepta designata die afferrent in regionem urbis Antiochiæ, ubi reducendus et restituendus erat, quoque et foedus cum Donimano firmum fieret, ubi universi de redemptione ejus audientes, per exultatione repleti sunt, ejusque mandata diose adimplentes, pecuniam undecunque collectam et compositam ad locum prænotatam determinata die deferentes convenerunt. Elapsis manu et Boemundum, sicut decretum erat, rientes, in numero et pondere pecuniam ipsi Solymano suisque reddentes, utrinque pariter amicitiam et foedere percusso, ad invicem reconciliati amici facti sunt. Hæc itaque pecunia a principibus cubiculariis Donimani suscepta et reposita, Boemundus datis dextris in vinculo summe dilectionis commendatus, liber ab omni deditione cum Antiochiam remittitur. In qua non modico pro ab universis conchristianorum civibus suscepto honorificatus et inductus est.

CAP. XXXVII. — Solymanus propter redemptionem Boemundi inimicas Donimano litteras mittit.

Hæc Solymanus intelligens, moleste non accepit eo quod pecuniæ particeps esse nequebat. Unde adversus Donimanum loquens, Solymanum regem Corrozan et Baldach, quæ est civitas caput regni Turcorum, cum universis principibus gentium commovit ut ei adversarentur, et ut auxilio et gratia regis privaretur, quod Boemundus hominem bellicum et tam astutum in omnibus negotiis rei militaris, et qui semper Turcis re-

Turcorum et Græcorum malum et insidias mor-
ir, ignorante rege absolvisset. Nec diu, dum
inistræ legationes ex accusatione Solymani ad
n Turcorum factæ essent, ex his vero regis ira
indignatio cunctorum procerum Turcorum in
Donimani insonuissent, et varlis minis cum
que perterruissent, et plurimum sollicitassent,
am die Solymanus in hunc modum epistolam
sit : *Donimane, frater et fili de gente Turcorum,*
usque vir illustris et acceptus regi et omni
Turcorum fuisi in bellis et victoriis, quas ges-
Sed ecce nomen tuum vehementer imminutum
et nunc apud regem Corrozan, et universam
m tuam, plurimum vitulisti, exosus omnibus
s, eo quod Boemundum tam leviter redimi
isisti, et consilium nostrum in hac conventione
temptatione vile et pro nihilo habuisti. Verum si
agitum commutare volueris regisque iram et
rum Corrozan placare, eundem Boemundum,
præ omnibus Christianis magis suspectum ha-
sis, in locum, quem signaveris, quasi ad auxilium
abis, et tunc positis insidiis nostris subito cir-
ventus rapietur. Alioqui scias te nunquam regis
am recuperare, et effugere manus et indignatio-
Turcorum. Cui Donimanus nequaquam acquie-
ne fides sua et omnium Turcorum apud Chri-
os et cæteros gentiles viliscere videretur.

XXXVIII. — *Ubi, Boemundo Antiochiam reverso,*
Turci Rohas urbem obsidere conantur.

Est hæc eodem anno, quo Ptolemaide vel Aera ca-
in mense Maio, Boemundus Antiochiam ab exsilio
nensis reversus est, Geigremlech, magnificus prin-
Turcorum, cognatus Corbahan, frater Socho-
i, qui regno Jerusalem, quod injuste invasit, nunc
virtutem regis Babylonie amisso, in primo adventu
Christiani exercitus Damascum aufugit, ut illic a
is protegeretur, unus de præpotentibus regni
ozan, collecto exercitu sexaginta millium Tur-
um profectus est in superbia et virtute magna
obsidendos muros et mœnia civitatis Rohas,
et Edessa nuncupatur.

XXXIX. — *Baldewinus comes, Boemundus et*
Tankradus peccata sua confitentes, exercitum con-
egant, et contra Turcos acies ordinant.

Hujus igitur infinitæ multitudinis adventu et su-
rumore Baldewinus de Burg attonitus, princeps
iem civitatis a rege Baldewino constitutus, uni-
os, qui secum crant in conventionem solidorum,
efendenda mœnia convocat ac disponit; quin ab-
egrediens Boemundum et Tankradum ad opem
ires augendas, missa legatione, invitavit; rogans
ac deprecans in nomine Domini, ne Turcorum
rbianis Christianis confratribus dominari pate-
ur. Hujus vero legatione accepta, et prætinus
actione facta de omnibus locis et castellis Antio-
e, circiter tria millia equitum, septem vero pedi-
applicuerunt ad locum præsignatum, in campos
icet civitatis Aran vel Caran, ubi Baldewinus ad-
tum eorum cum omni populo, quem contraxerat,

A præstolabatur. Ille a quodam Arabe innotuit comiti
Baldewino, Boemundo, Tankrado, quomodo illa ad-
unatio Turcorum festinanter appropinquaret ad obsi-
dendos muros et expugnandas munitiones civitatis
Rohas. Audientes itaque hæc nuntia tot superven-
ientium adversariorum, moverunt castra et omnem
apparatum suum ad flumen Cobar, quod a partibus
regni Babylonie usque ad has partes alveo diri-
gitur: ubi tentoriis locatis, in crepidine alvei per-
noctasse perhibentur. Dehinc primo diluculo castra
amoventes, in planitie civitatis Racha constiterunt,
ubi de omnibus culpis et commissis apud patriarcham
Antiochie, et Benedictum episcopum civitatis Rohas
confessionem facientes, discordiam omnem in charita-
tem revocantes, et acies viginti componentes, a dextris
B et sinistris constituerunt ad resistendum inimicis, et
subveniendum sociis Christianis, et quo sic levius
belli onus sustinerent. Vix acies ordinatæ erant, et
ecce Sochomanus in dextrum latus cum triginta mil-
libus fortium pugnatorum ac sagittariorum bellum
committere audaci impetu, et tubarum horrido stre-
pitu appropinquabat. Boemundus vero, Tankradus et
omnis militia Antiochie non segnus illi in faciem
armis, lorica et galea ac scutorum testudine ad ob-
sistendum in tubis et cornibus fortiter exclamantes
properabant. A sinistris vero Baldewinus de Burg,
Gozelinus de Cortona, quæ et Turbaysel quod dono
ipsius Baldewini in beneficio tenebat, loricati oc-
currerunt in lanceis et gladiis et equis rapidissimis,
hinc et hinc fortiter tubis et cornibus intonantes, et
C prælia committentes. Boemundus vero et Tankradus,
qui in dextro latere cum hostibus luctabantur, Deo
miserante, cœperunt prævalere, hostes invadere et
sternere, donec virtus eorum imminuta est, et ipsi
fugam inierunt. Ceciderunt Turcorum quingenti
milites in eodem prælio, quod in dextro Boemundus
agebat; Christiani ferme ducenti interempti sunt.
Baldewinus vero de Burg, Gozelinus de Cortona et
cæteri egregii milites plus millia a Boemundo cum
sua acie remoti, audientes Boemundum et Tankra-
dum jam bellum committere et prævalere, velocitate
equorum densatas et obsistentes acies rapido im-
petu irrumpere et atterere conati sunt, inter aciem
Boemundi et Tankradi sociari, et misceri ad auxi-
lium, ferventes; sed subito decem millia Turcorum
ab insidiis surgentes, arcu et sagittis ferociter eis
in faciem occurrerunt, graviter ens assilientes, et
sagittis figentes, donec tota manus in fugam versa
est. Ex his alii captivati et occisi sunt, et plures ex-
silio æterno abducti.

CAP. XL. — *De decollatione octodecim clericorum et*
de captivitate Baldewini comitis, principis Rohas.

In hoc tem crudeli diffugio clerici octodecim,
monachi vero tres, qui ad corroborandos milites
Christi spiritualibus armis convenerant, decollati
sunt; Benedictus vero episcopus captus et abductus
est; quin ipse Baldewinus, princeps Rohas, nimium
avidus cædis et incaute accelerans, nec victrices
aquilas Boemundi opportune præstolatus, victus,

urcorum et Græcorum malum et insidias mo-
ignorante rege absolvisset. Nec diu, dum
istræ legationes ex accusatione Solymani ad
Turcorum factæ essent, ex his vero regis ira
dignatio eunetorum procerum Turcorum in
Donimani insonuissent, et varils minis cum
ac perterruissent, et plurimum sollicitassent,
in die Solymanus in hunc modum epistolam
it : *Donimane, frater et fili de gente Turcorum,*
usque vir illustris et acceptus regi et omni
Turcorum fuisti in bellis et victoriis, quas ges-
Sed ecce nomen tuum vehementer imminutum
et nunc apud regem Corrozan, et universam
n tuam, plurimum vilutis, exosus omnibus
eo quod Boemundum tam leviter redimi
sisti, et consilium nostrum in hac conventione
emptione vile et pro nihilo habuisti. Verum si
igitium commutare volueris regisque iram et
um Corrozan placare, eundem Boemundum,
præ omnibus Christianis magis suspectum ha-
s, in locum, quem signaveris, quasi ad auxilium
ibis, et tunc positus insidiis nostris subito cir-
entus rapietur. Alioqui scias te nunquam regis
rem recuperare, et effugere manus et indignatio-
Turcorum. Cui Donimanus nequaquam acquie-
ne fides sua et omnium Turcorum apud Chri-
os et cæteros gentiles vilesceere videretur.

XXXVIII. — *Ubi, Boemundo Antiochiam reverso,*
Turci Rohas urbem obsidere conantur.

et hæc eodem anno, quo Ptolemaide vel Acra ca-
n mense Maio, Boemundus Antiochiam ab exsilio
iculis reversus est, Geigremich, magnificus prin-
Turcorum, cognatus Corbahan, frater Socho-
, qui regno Jerusalem, quod injuste invasit, nunc
irtutem regis Babylonie amisso, in primo adventu
stiani exercitus Damascum aufugit, ut illic a
is protegeretur, unus de præpotentibus regni
ozan, collecto exercitu sexaginta millium Tur-
um profectus est in superbia et virtute magna
obsidendos muros et mœnia civitatis Rohas,
et Edessa nuncupatur.

XXXIX. — *Baldewinus comes, Boemundus et*
ankradus peccata sua confitentes, exercitum con-
egant, et contra Turcos acies ordinant.

nus igitur infinitæ multitudinis adventu et su-
rumore Baldewinus de Burg attonitus, princeps
dem civitatis a rege Baldewino constitutus, uni-
os, qui secum crant in conventionem solidorum,
lefendenda mœnia convocat ac disponit; quin ab
egrediens Boemundum et Tankradum ad opem
ires augendas, missa legatione, invitavit; rogans
ac deprecans in nomine Domini, ne Turcorum
erbiâ Christianis confratribus dominari pate-
tur. Hujus vero legatione accepta, et protinus
ectione facta de omnibus locis et castellis Antio-
e, circiter tria millia equitum, septem vero pedi-
a applicuerunt ad locum præsignatum, in campos
licet civitatis Aran vel Caran, ubi Baldewinus ad-
itum eorum cum omni populo, quem contraxerat,

A præstolabatur. Illic a quodam Arabe innotuit comiti
Baldewino, Boemundo, Tankrado, quomodo illa ad-
nnatio Turcorum festinanter appropinquaret ad obsi-
dendos muros et expugnandas munitiones civitatis
Rohas. Audientes itaque hæc nuntia tot superven-
ientium adversariorum, moverunt castra et omnem
apparatum suum ad flumen Cobar, quod a partibus
regni Babylonie usque ad has partes alveo diri-
gitur: ubi tentoriis locatis, in crepidine alvei per-
noctasse perhibentur. Dehinc primo diluculo castra
amoventes, in planitie civitatis Racha constiterunt,
ubi de omnibus culpis et commissis apud patriarcham
Antiochiæ, et Benedictum episcopum civitatis Rohas
confessionem facientes, discordiam omnem in charita-
tem revocantes, et acies viginti componentes, a dextra
et sinistris constituerunt ad resistendum inimicis, et
subveniendum sociis Christianis, et quo sic levius
belli onus sustinerent. Vix acies ordinatæ erant, et
ecce Sochomanus in dextrum latus cum triginta mil-
libus fortium pugnatorum ac sagittariorum bellum
committere audaci impetu, et tubarum horrido stre-
pitu appropinquabat. Boemundus vero, Tankradus et
omnis militia Antiochiæ non segnius illi in faciem
armis, lorica et galea ac scutorum testudine ad ob-
sistendum in tubis et cornibus fortiter exclamantes
properabant. A sinistris vero Baldewinus de Burg,
Gozelinus de Cortona, quæ et Turbaysel quod dono
ipsius Baldewini in beneficio tenebat, loricati oc-
currerunt in lanceis et gladiis et equis rapidissimis,
hinc et hinc fortiter tubis et cornibus intonantes, et
prælia committentes. Boemundus vero et Tankradus,
qui in dextro latere cum hostibus luctabantur, Deo
miserante, cœperunt prævalere, hostes invadere et
sternere, donec virtus eorum imminuta est, et ipsi
fugam inierunt. Ceciderunt Turcorum quingenti
milites in eodem prælio, quod in dextro Boemundus
agebat; Christiani ferme ducenti interempti sunt.
Baldewinus vero de Burg, Gozelinus de Cortona et
cæteri egregii milites plus milliari a Boemundo cum
sua acie remoti, audientes Boemundum et Tankra-
dum jam bellum committere et prævalere, velocitate
equorum densatas et obsistentes acies rapido im-
petu irrumpere et atterere conati sunt, inter aciem
Boemundi et Tankradi sociari, et miscari ad auxi-
lium, serventes; sed subito decem millia Turcorum
ab insidiis surgentes, arcu et sagittis ferociter eis
in faciem occurrerunt, graviter eos assilientes, et
sagittis figentes, donec tota manus in fugam versa
est. Ex his alii captivati et occisi sunt, et plures ex-
silio æterno abducti.

CAP. XL. — *De decollatione octodecim clericorum et*
de captivitate Baldewini comitis, principis Rohas.

In hoc tam crudeli diffugio clerici octodecim,
monachi vero tres, qui ad corroborandos milites
Christi spiritualibus armis convenerant, decollati
sunt; Benedictus vero episcopus captus et abductus
est; quin ipse Baldewinus, princeps Rohas, nimium
avidus cædis et incaute accelerans, nec victrices
aquilas Boemundi opportune præstolatus, victus,

captus et abductus est. Ad hæc Tankradus a presenti cæde Turcorum gloriose descendens, sed sinistro nuntio consternatus, sine mora cum suis advocans, Turcos in Baldewini suorumque strage factos victores insequitur ut captivos excuteret; sed maturata via elapsi sunt. Solus episcopus cum tribus tantum militibus liberatus et reductus est. Nocte denique instante, et die jam recedente, Boemundus et Tankradus in castra sua relati sunt cum universo comitatu suo ad refocillandos artus, nimio bellorum pondere hoc die fatigatos.

CAP. XLI. — *Boemundus et Tankradus, captivo Baldewino, fugiunt, et Tankradus in locum Baldewini præficitur.*

Dehinc primo galli cantu absentia Baldewini comperta, momentaneo metu correpti, ad civitatem Rohas omnes celeri fuga contenderunt, quatenus ad defendendos muros et mœnia prævenirent, ne Turcis in victoria sua præcurrentibus civitas traderetur. Cives autem Rohas, qui et ipsi Christiani, casum et interitum suorum audientes, et tam magnifici principis abductionem, in lamenta et complorationem sunt versi, sed ad protegendum universos milites Christianos plurimum consolati sunt. Erat enim dies illa Dominica populo Christianorum celeberrima. Altera autem die exorta, Armenii cives ejusdem urbis, inito consilio cum universis, qui convenerant ad lamentandum tam illustrem principem, Tankradum loco ejus restituerunt, dum viderent, si Baldewinus redimi aut liberari posset. Boemundus dehinc sic Tankrado ad obtinendam urbem et ejus principatum, loco Baldewini constituto, Antiochiam cum suis reversus est.

CAP. XLII. — *Turci Rohas urbem obsidione cingunt, quibus Tankradus pro viribus resistit.*

Post hæc, octo diebus evolutis, et Tankrado præsidium Rohas et ejus mœnia vigili custodia procurante, Geigremich et sui, successu victoriæ suæ et Baldewini captione gloriantes, et adhuc altiora sperantes conari, Tankradum vero et ejus dominium nunc ab urbe Rohas, et omnem Gallorum potentiam facile posse exterminari, nimium adversus eundem Tankradum indignati, longe majores prioribus contraxerunt copias ab universis locis et regno Turcorum, cum quibus in manu forti in campum Rohas ad obsidendas portas et ejus mœnia descenderunt, D spatiosè tentoria sua locantes. Tot itaque millibus et tentoriis, tot diversis hostium armaturis visis, Tankradus non modica angustia coepit æstare, eo quod tenuis sibi virtus esset militum Gallorum ad occurrendum et resistendum tot Turcorum adunatis et innumeris legionibus. Quapropter accepto consilio, urbem fideli custodia munivit, ac cives confortans, sine diutina mora se cum his adversariorum turmis configere et viriliter agere promisit. Qui ejus verba consolatoria intelligentes, et eum virum esse grandis fiduciæ et audaciæ, per muros et mœnia diffusi universi urbis cives et milites, hostes excipiebant ac procul repellebant, seras quoque et portas omni solertia munire non differebant,

A CAP. XLIII. — *Tankradus litteras Boemundo pro redemptione Rohas, ad quem ille cum turris properat.*

Sed dum hinc et hinc diu prælia consererent, Tankradus, vir astutus in omni opere militari, cum legationem Antiochiam direxit in hunc sensum: *Domino et avunculo suo, Boemundo, magnifice cipi Antiochiæ a Deo constituto, Tankradus rogat, ut eum ad agere et vivere. Ex quo a nobis recessisti, et meum ac defensorem civitatis Rohas, loco fidelis fratris Baldewini, præfecisti, Geigremich et Sochem readunatis viribus et copiis suis repentina civitatem Rohas et ejus muros occupaverunt, et pugnatis turribus et mœnibus, cives trucidantes exspolient, et me, sicut Baldewinum, captum tenent.*

B barbaras nationes abducant. Quapropter charitatem tuam, quam semper erga fideles Christi habuisti, considerantes, tribulationes et pericula nostra in facere decrevimus; quatenus mala et angustias intelligens, citius accitis sociis et amicis ab Antiochia et cæteris locis, festinato ad subveniendum missis et oppressis viam insistas; Turcorum jactantiam minuas, et in nomine Christi a pressione repellas. Considerare enim te oportet, quod hac terra peregrinationis pauci sumus et idcirco consilii causa est, ut facile ullo tedio laborum bellorum adversus hostes deficiamus, qui omni studio invigilant ut nos expugnent et deinde opportune et importune alter alterius oneri portantes, unum sustineamus, in uno proficimus, C versa et prospera tolerando. Si autem nos preceperit, aut aliquid indignationis tardaverit ne properantes ad confratrum auxilium effecerit, nihil super hoc prospicio, quam ut a terra exeamus, et vobis sine intermissione insurgentibus cedamus. aliquando patet, cum pauci sumus, si diutius affecti defecerimus, vivere et stare ante virum micorum nequeamus. His auditis, Boemundus centis raptim equitibus collectis, et quingenis peditibus, profectus est ad liberationem nepotis catholicorum inhabitatorum civitatis Rohas. Difficultate locorum et montium, vel itinere septem plurimum tardasse his videbatur, qui per diem Turcorum assultibus et oppugnationibus laborabant.

CAP. XLIV. — *Tankradus, nondum veniens Boemundo, ante solis ortum castra Turcorum omnibus suis in fugam vertit.*

Unde Tankradus et cæteri confratres circumspecti dum de die in diem multis suspiriis eum expectarent, sed Boemundo tempore opiato non reventi, prorsus desperarent, devoverunt unanimiter perire, quam Corrozan in exilium deportari. Et ceteris diversis pœnis impie ab impiis cruciari. Et ceteri convocati in unum cives et milites, considerantes periculum; et ab urbe primo diluculo in armis turmis procedere, ad castra cum silentio properantes donec appropriantes fortiter in tubis et cornibus tumultuarentur, hostes adhuc sopore depressos

sonnantes, subito improvisos invaderent; minime ad arma contendere valentes, celerstrage detruncarent. Quod juxta hoc constiadimplentes, mox prima luce orta, egressibe in omni armatura et virtute, qua poterant, lino fragore et clamore vehementi aggressicastra adversariorum: quos adhuc hesternosepultos et incautos usquequaque in ore gladiisserunt, donec corporibus extinctis et sanis rivis præsentes campi inundarent. Ut autemique diei processit, manus et virtus Tankradius coepit prevalere, immanior metus hosteslere, donec præ nimia strage exterriti, usqueentoria principum exercitus in fugam cogerur. Geigremich tandem et Sochomanus videntesia castra suorum attrita et in fugam conversa, in equis cum his omnibus, qui juxta se castraverant, residentes, relictis cunctis tentoriis aniscæteris rebus, spoliis et stipendiis, fugam acraverunt, semper eos Tankrado multa occasionequente.

. XLV. — *Ubi Boemundo Turcis fugientibus viam facto, nobilissima matrona a sociis Tankradi capta est.*

lis itaque dispersis et profugis factis, Tankrado per eos a tergo cædente, Dei nutu et clementia mundus ipsa eadem die fugientibus cum omnitatu suo obviam factus est, sciens quidem, imodo adhuc in nocte potenter campos occupant; sed quomodo Tankradus, cum eis tam vicino prælio confixisset, penitus ignorabat. Nunc tem velut homo cautus et gnarus bellicæ artis, Turcorum superbiam et virtutem intellexit dehisce, et nihil præter fugam meditari, Christianorum vero victrices aquilas cum magna vociferatione insequi plurimum gavisus est; et pariter imistia viribus et copiis suis eosdem fugientes in-cutus, per totam diem in cædo et captione illorum deficiente laborasse perhibetur. In hoc diffugio et avi contritione Turcorum, Geigremich et Sochomanis vix cum paucis evaserunt. Sed matrona quidamobilissima de regno Corrozan, quæ non modico paratu opem et vires contulerat, ibidem a Tankrado et sociis ejus capta et retenta est. Dehinc victoria hac Dei et Domini Jesu Christi clementia sic abita, Boemundus et Tankradus et universi Christiani milites spolia multa Turcorum pacifice sumserunt, cum quibus civitatem Rohas in lætitia et gloria magna ingressi sunt.

. XLVI. — *Qualiter Turcorum principes et rex Baldwinus pro matrona interpellaverint Boemundum et Tankradum et quid responderint illi.*

Transactis aliquot post hæc diebus, legatio Geigremich et præpotentium regni Corrozan Boemundum et Tankradum in civitate Rohas de redemptione matronæ interpellavit, quatenus Baldwinum de Burg, quem tenebant in carcere, pro ejus restitutione remitterent, aut quindecim millia byzantium in ejus redditione ab eis mitterentur. Hac legatione

Geigremich et tam nobilissimæ matronæ captione usque in Jerusalem divulgata, regis Baldwinus simplex legatio cum multa prece adfuit, ad exorandum Boemundum et Tankradum ut Baldwinus confrater et princeps Rohas per captam matronam restitutam restitueretur, et nullam ante hoc pecuniam bonum esse, nec debere eos concupiscere. Qui regis petitioni benigne super his in hunc modum responderunt: *Domino suo Baldwinus, regi Christianissimo Jerusalem, Boemundus et Tankradus obsequium sine intermissione. Libenter per omnia tuis parere maneat de redemptione Baldwinus, amici et consocii nostri, decrevimus, et hæc sollicitudo nostra semper fuit et est. Sed hoc tempore de hac re dissimulare, et silentio suppressere necesse est, si forte aliquid pecuniæ cum ipso fratre Baldwinus pro hac matrona res illud extorquere possimus, qua nimium anxie indigemus ad remunerandos milites, assidue laboribus nobiscum inundantes. Sic blanda et bona satis hæc illorum fuere responsa; sed nequaquam in eis fides fuit aut veritas, aut aliqua voluntas virum redimendi, propter ambitionem civitatis et ejus tributorum; quæ diversis negotiis et rerum commutatione, quæ tantum infra mœnia aguntur, ad quadraginta millia byzantium singulis annis computantur, absque his redditibus, quos plurima castella et regiones ad eandem civitatem pertinentes largiuntur. Sic regi amica responsione et promissione satisfaciens, Boemundus quidem Antiochiam rediit, Tankradus vero ad tuendam et muniendam civitatem Rohas remansit.*

. XLVII. — *Quomodo Boemundo contra regem Græcorum in Italiam profecto, Tankradus Turcos bello devicerit.*

Anno dehinc sequenti post captiōem Baldwinus de Burg, anno vero Baldwinus regis quinto, Boemundo non solum in Italiam sed et Galliam profecto ad exquirendas vires, et commovendos principes adversus regem Græcorum Alexium, Tankrado autem Antiochiæ vice avunculi sui relicto ad tuendam civitatem, ejusdemque Tankradi custodia in Rohas disposita, Brodoan, princeps magnificus civitatis Alapiæ et frater Turcorum, occasione assumpta, ab amicitia et fœdere Tankradi in dolo recedens, loca et civitates ad urbem Antiochiam appendentes graviter deprædatus est; quin episcopo civitatis Albariæ effugato, et plurimis ecclesiis Dei annihilatis, non tamen præda ac strage hac saturari potuit; sed ad ultimum decem millia equitum et viginti peditum de terra sua producens ad assiliendam urbem Antiochiam et expugnandum Tankradum in superbia et jactantia magna profectus est. Tankradus autem virtutem et exercitum ejus intolerabilem et copiosum accrevisse intelligens, quantumcunque cum suis perterritus est. Sed tamen sine dilatione Turbaysel, Rohas, et Maresch nuntios dirigens, universos scilicet catholicos viros qui erant in circuitu ad auxilium vocavit, quorum conventum Antiochiæ fieri decrevit. Ut autem convenerunt ad mille equitum, et novem millia peditum, sermo episcopi factus est

ad universos, ne in multitudine adversariorum dubitent; sed in nomine et virtute Dei confidenter hostibus resistent, de victoria certi, Deo auxiliante. Triduano dehinc jejunio indicto et peracto ex pontificis admonitione, Tankradus usque ad pontem Farfar cum decem millibus equitum et peditum descendit, ubi hospitio per noctem remorati sunt. Crastina autem die radiante, Tankradus et sui, factis aciebus et erectis vexillis, Artesiam in loricis, scutis et lanceis profecti sunt, ubi Brodoan cum inæstimabili equitatu et apparatu occupaverat regionem universam. Hic itaque comperto Christianorum et principis illorum Tankradi adventu, acies et cuneos fieri disposuit, ac tertia diei hora insistente, utrinque prælium commissum est. Perdurante autem bello et nimia occisione in gladio usque in horam nonam, auxilio Domini Jesu, Christianorum acies invictissimæ perstiterunt; gentiles vero attritæ et dispersæ in fugam pariter versæ sunt. Tankradus vero et sui eas insequentes, alios occiderunt, alios captivos et vinctos cum spoliis armorum et equorum tenuerunt. Altera autem die Tankradus spoliis et armis inimicorum acceptis et divisis, in gloria magna et lætitia victoriæ Antiochiam reversus est. Universi vero fideles Christi et cives Antiochiæ una cum domino patriarcha et episcopo civitatis ejusdem gavisi sunt gaudio magno, Deo et Domino Jesu Christo gratias agentes, cujus pietate et protectione ab hostium multitudine salvatus tam catholicus princeps triumphavit.

CAP. XLVIII. — *De præparatione belli inter Baldwinum regem et ammiraldum Babyloniorum.*

Anno dehinc secundo postquam Acra civitas capta est, virtus et apparatus magnus regis Babylonix mense Augusto tam in mari quam in arido profectus est ut urbem Japhet vel Joppe obsideret, et abhinc navali exercitu expugnaret; a campestribus vero civitatis Ascalonis castrametati sunt ut hinc et hinc a terra et mari subito regionem invaderent, et sic ex improviso regem Baldwinum suosque facilius debellarent. Rex Baldwinus interdum Japhet moram faciebat: qui statim viso navali exercitu, dolos et machinamenta Babyloniorum intellexit; nempe hac de causa a parte maris eos urbem præoccupasse, ut ipso rege cum suis contra hos ad defensionem versus aquam laborante et intento, cæteræ copię gentilium a campestribus Ascalonis irruentes, urbem Japhet subito expugnarent. Sed rex fraudem illorum cognoscens, ac virtutem illorum in campis Ascalonis curriculo trium hebdomadarum accubuisse, adventum vero et pugnam adversus Japhet dissimulare, ac minime diffamare, nec ipse socios invitare ac arma congregare obdormivit, quatenus per totum id temporis spatium paratus et munitus haberetur; et illis quocunque die descendentibus, et ipse cum suis copiis ad resistendum occurrere valeret. Hugo de Tabaria, Rorgius de Caiphas, Gunfridus de turri David, Hugo de S. Abraham, Eustathius Granarius, Gutmanus de Brussella castello Brabantix, Lithar

A dus de Cameraco civitate Gallix, Pisellus de T. Baldwinus de Hastrut, castellis Flandrix, a rege invitati ad auxilium, undique contrariis equitum et peditum Christianorum, coacti. Adfuit in eodem regis comitatu quidam Tan- adolescens strenuus, Mahumet nomine, in numero centum sagittariorum Turcorum, qui sui avaritia et industria a paterna sede et Damascenorum expulsus, nunc cum rege percussit, quatenus in omni militari auxilio et promptus illi haberetur. Videntes autem Sarracenorum quomodo regi doli et insidie tuissent, et nunc se prævidens manum Christianum undecunque ad opem contraxisset, castra a campis Ascalonis, et usque ad locum dicitur Abilin, in superbia multitudinis suæ sunt.

CAP. XLIX. — *Quod advocato patriarcha Jerusalem Baldwinus in Domino confortatus de his triumphaverit.*

Quorum adventum rex ut pensavit, et pro- bio jam eos appropriasse, direxit legationem patriarchæ in Jerusalem, ut sine mora cum manu fidelium, ad augendas vires et opem inimicos properaret. Hic denique regis auditum pedites centum et quinquaginta colligens, apertavit, iter versus Rames insistens, sicut et dato regis illi constitutum erat. Post hæc reversi fideles ad id belli negotium adunati, munione Dominici corporis et sanguinis sex millia in sexta feria urbem Japhet egressi. Lithardo Cameracensi, quia prudens et fidelis cum viris trecentis contra virtutem navalem civitate relicto. Rex itaque cum omni comitatu et signis ad Rames descendens, Sabbathi moram fecit, præstolatus dominum Evermunt patriarcham cum omni manu Jerusalem. Patri vero jam suscepto et cæteris fidelibus Jerusalem mane Dominicæ diei, rex quinque milibus et peditibus ordinavit, ad committendum cum hostibus; ipse vero rex in extrema acie equites ad corroborandos et exhortandos se perterritus mansit. Pauci quidem equites, scilicet centum et sexaginta circumsteterunt. Nec mirum si pauci, propter assiduam equorum terra hac defectionem. Illis ita a rege ordinatis signo S. crucis cunctis Christianis a domino patriarcha sanctificatis, signa et vexilla tolluntur; cornua incessanter perstrepunt, rex et sui adversariorum contendere parant; quatenus incipientes bellum, non ultra infidelium terrore puna descendere paterentur. Gentiles quoque regem tam proximum adesse et ejus copias terrentes, pariter et ipsi a castris in armis, signis, equis, et intolerabili stridore tubarum processerunt in multitudine gravi quadraginta millium occurrentes, nec minus et ipsi bellum committere festinantes. Nec mirum, dum sic uterque exercitus in appareret, tubæ hinc et hinc fortiter insonabant.

gmina hoenium ac infidelium atrociter commisere. A primo mane Dominicæ diei, quæ est extrema mens Augusti usque ad horam nonam. Tunc Dei ia et misericordia Sarraceni infirmati, fugam pientes a facie Christianorum cadentium se et sequentium, Ascalonem repedare et intrare tenderunt.

L. — *De septem millibus gentilium cæsis, et de Willhelmo comite.*

hoc quidem prælio ceciderunt septem millia tilium; cecidit et ammiraldus Ascalonis: ammiraldus vero Acræ et ammiraldus Assur qui vita a e impetrata et civitatibus deditis, Ascalonem e hunc annum confugerant, cum omnibus ex suis capti sunt. Rex autem, hac Dei et Domini u Christi opitulatione victoria accepta, cum unis spoiliis inimicorum in gloria magna Joppen ressus est. De cujus comitatu tantummodo centi perierunt cum milite egregio Reinardo Verduse, quem rex et universa Ecclesia planxerunt actu magno, catholicas illi exsequias exhibentes. At vero navalis exercitus in latere urbis: qui loriam suorum adfuturam sperantes et peregrinorum fugam atque contritionem, urbem subito umpere devoverant. Sed viso capite decollati miraldi et primi Ascalonis, et fuga et strage calonitarum et Babyloniorum comperta, tristes et sperati a statione urbis Japhet velocibus remis roverunt, Triplamque in spe refugii navigantes ac bi pernoctantes, facto mane, Ascalonem et Babyloniam navigio reversi sunt. Comes autem de rtengis, Willhelmus nomine qui, mortuo Reynardo comite et avunculo suo, terram et civitates Camolla hæreditario sanguine possidens, successit; et nunc post avunculi obitum plurimo assultu mdem urbem Triplani vel Tripolin debellabat de ro præsidio, quod dicitur Mons peregrinorum, od et ipse Reymundus multo robore firmaverat: nil huic navali exercitui, Triplæ hospitato, adversari aut contradicere potuit, propter aquarum fidum quam habebant, et urbis intolerabilem multitudinem quæ illis in littore ad auxilium semper fluebat. Plurimo tamen conatu et infestatione retum illorum idem comes impediri moliebatur nunc ndibulariis, nunc sagittariis, sed hi aquis nimis eti, sine contradictione et læsione Ascalonem nenter applicuerunt.

cap. LI. — *Quomodo rex Baldwinus, devictis Babylonitis, sata Ascalonia succenderit, bestiis silvarum clamore exercitus perterritis.*

Igitur post bellum et victoriam quam rex ad Abin, quæ est inter Ascalonem et Rames, adeptus est, luit terra regis, et metus magnus corda Ascalonitum et Babyloniorum concussit; quoniam toties a ge in manu paucorum victi ceciderunt ac fugerunt, et nulla eis spes ultra resistendi et vivendi conspectu ejus fuit. In hoc itaque mœrore et deperatione dum sederent, et jam curriculo octo mensium quiescerent, vineas excolerent, regemque

interdum cessare ab armis gauderent, et ipsum mutua pace et donis placare reverent, sed omnia frustra tentarent, nisi urbem Ascalonem in manu ejus redderent: verni menses processerunt quando sata, fruges, vineæ et omnis spes anni in florem et fructus parturiunt, et messem adfuturam in proximo promittunt. His ita in commodum et plenitudinem omnibus apparentibus, atque in campis omnibus Ascalonis jam ad messem properantibus, rex a Jerusalem et omnibus locis sibi auxiliantibus milites atque arma copiosa contraxit, ac tempore Rogationum, quo illis in regionibus omnia sata festinant ad messem, occupavit terram Ascalonitarum, vineas, ficus et cujusque generis arbores succidens in manu robusta; quin et sata, quæ equorum, camelorum cæterorumque armentorum pabulo non sufficere, flamma combussit, ut vel hoc saltem incommutabili damno gens dura et indomabilis ad subdenda colla molliretur. Sic universa regione non solum populari manu, sed et incendio vastata, rex reditum Jerusalem cum parte exercitus aptavit; viamque per montana universi insistentes, qui erant in comitatu, immenso stridore tubarum et cornuum intonantes, universa loca montium et vallium non parvo terrore concusserunt, per quæ in virtute sua transituri erant. Hoc inæstimabili fragore tanti exercitus plurimæ feræ ab antris suis et a desertis montium stupefactæ et exterritæ insolito errore viarum hæc et illac vagabantur. Nec mirum: cum nec avium volatus tumultum populi vociferantis sufferret, sed altis vocibus attonitæ ac lapsæ ab aere in medium vulgus a volatu deliciebant. Itaque, dum sic ab antris diversæ feræ pavidæ errarent et hanc vociferationem inauditam mirarentur, contigit infelici casu quamdam timidam damulam de montanis exire, et cæco errore inter populum fugam maturare: quam vox anteriores exercitus ut viderunt, graviter eam circumquaque equorum velocitate oppresserunt, hi ut præventam caperent, hi ut participes venationis haberentur.

Cap. LII. — *De Arnolfo, nobilissimo juvene, in montibus interempto, cujus caput Ascalonitæ cum litteris regi Baldwinus remisit.*

Inter hos dum feram hanc ad montana festinantem armiger nobilissimi juvenis Arnolfi, probi equitis ac principis de castello Aldenardis, acrius urgeret et feram assequi serveret, cingula equi illius in eadem cursus contentione rupta sunt, et sic ab equo corruens prostratus humi ab insecutione quievit. Egnus vero illius circum vociferantium strepitu attonitus, ad montana rapido cursu et immoderato tetendit, nullius approximationem aut comprehensionem patiens, donec inter fauces montium evadens, non ultra comparuit. Ad hæc contenderunt complures ad querendum caballum fugitivum, contendit et Arnolfus. Sed diu quæsito et minime reperto, tædioque per montium difficultates affecti, repedaverunt universi. Solus Arnolfus, quem cura caballi sollicitabat, et qui armigeri administratione et offi-

cio carere non potuit, longius prosecutus est ad quærendum equum, ut inventum forte reduceret. Sed gravi fortuna adversante, equus quidem reperi- tus est; sed juvenis gloriosus non ultra ad suos rediit. Adfuerunt enim illic latentes Arabum insidiæ, qui ab Ascalone descenderant in montium latebrosa cacumina videre et intelligere de combustione et populatione regionis, et aliquibus adversari sibi incaute de exercitu occurrentibus in ultione prædarum et flammarum quas passi sunt. Hi nobilissimum juvenem per montium juga ac declivia solum ac inermem vagari considerantes, subitis clamoribus et armis sunt aggressi. Quem frustra diu, gladio educto, resistere ac se defensare conantem, tandem longa et assidua impugnatione vexatum ac defatigatum trans jecur et præcordia lanceis et sagittis confixum, et in multo sanguine ab equo cadentem, peremerunt; et caput ejus in signum victoriæ Ascalonem intulerunt. Caballus denique illius per fauces et abrupta montium discurrens, nequaquam comprehendi a gentilibus potuit, donec montana egressus ad exercitum regis repedavit, domini ac sessoris sui sanguine foedatus, patenter mortis illius omnibus indicio factus. Hunc enim ut rex et universi de cœtu Christianorum viderunt sanguine madentem, Arnolfum procul dubio armis Ascalonitarum incaute cecidisse retulerunt. Nec mora, per montana diffusi ad persequendos et investigandos hostes, solum

Arnolfum mortuum ac sine capite jacentem viderunt, Arabes nequaquam persentire potuerunt corpus exanime suscipientes, Jerusalem delatæ catholicas illi exsequias exhibentes in valle Josaphat apud ecclesiam Latinam S. Mariæ, matris beati Jesu, ubi et honorifice sepultus est. Flevisse eum rex fletu magno in die exsequiarum; flevisse et universi principes exercitus; flevit et amaret lacrymis super eum nobilis uxor comitis Balduini Hamaicorum, eo quod socius et convivor de longinqua Galliæ descendisset ad adorandum in Jerusalem. Non sit mirum, si tot magnorum luctus planctum hic adolescens meruerit, qui omnibus nobilibus et notus habebatur, et qui nunquam ab militari actione sinistra laude declinavit. Tertia hinc die orta, postquam tam illustris miles sepulture traditus est, Ascalonitæ per internuntios reseratum caput illius Jerusalem reniserunt, cum in uno crine illius dependentibus, et verba in modum continentibus: *Ascalonitæ regi Balduino caput extincti, militis et viri nobilissimi, nec amoris causa remittunt, nisi ut dolor ejus intuentium renovetur et augeatur; et ut recuperatio quomodo tanti viri perditio omni eorum dolore combustioni nequaquam possit comparari et estimari, et in tanti militis decollatione non ultra civitas damna sua velle recordari aut dolere.*

LIBER DECIMUS.

CAPUT PRIMUM. — *Quater anno septimo regni Baldewini regis gens multo Hierosolymam navigans conductum ejusdem regis petierunt.*

Eodem quoque tempore in anno septimo regni Baldewini, regis catholici Jerusalem, plurima multitudo navalis exercitus catholicæ gentis Anglorum circiter septem millia navibus, quas Buzas appellant, cum cætera manu de regno Danorum, Flandriæ et Antverpiæ advecta, ad portum civitatis Japhet anchoras fixerunt, moram ibi facere constituentes, donec regis licentia et conductu accepto in Jerusalem eos secure licuisset adorare. Ex his illustriores et facundiores regem adeuntes in hunc modum locuti sunt: *Vivat rex in Christo, et prosperetur regnum ipsius de die in diem. De terra longinqua regni Anglorum, Flandriæ ac Danorum viri ac milites Christianæ professionis, per aquam nimiam immensi maris huc adnavigavimus Dei opitulatione, causa adorandi in Jerusalem et videndi sepulcrum Domini. Et ideo clementiam tuam super hoc precatari convenimus, quatenus tua gratia et conductu Jerusalem pacifice possimus ascendere, adorare et reverti.*

CAP. II. — *Rex cum magno gaudio peregrinos suscipiens, cum suis consultit, qualiter eorum auxilio contra Sarracenos utatur.*

Rex clementer universum precatum eorum au-

diens, concessit eis conductum virorum fortium et matorum, qui eos secure ab omni impetu et irru gentilium per notas semitas perduxerunt usque ad Jerusalem et universa loca sancta. Perducti peregrini et novi advenæ Christi, illic in templo Domini sepulcri vota sua Domino reddentes, gaudio magno sine aliquo obstaculo Joppen reversi sunt. Ubi regem reperientes, auxilio sibi adhibere omnibus devoverunt ad quæcunque animas converteretur. Qui benigne viros commendans et hospitari præcipiens, nequaquam de hoc tam sublimi posse respondere profertur, donec, convocatis matibus suis, a domino patriarcha, consilium inquirat quid utilius et opportunius insistere valeret, et non frustra tam voluntarium vexaret exercitum. Quod post paucos dies domino patriarcha, Hugone Tabaria, Gunfrido custode ac præposito turris David, accitis, et cæteris majoribus militibus suis, conventum in civitate Rames habere disposuit, et consuleret cum eis quid utilius agere debuisset.

CAP. III. — *Rex suorum usus consilio, ad obediendum Sidonem Anglos in Japhot jubet exspectare.*

Quibus statuto die collatis, et diversis referendis ac sententibus, tandem visum est universis esse consilium, quatenus urbs Sagitta, quæ

on, obsideretur, si forte Dei auxilio et viribus A
i exercitus terra et mari superari posset. Dehinc
versi qui aderant, et hanc obsideri poscebant,
quod esset una ex his civitatibus gentilium quæ
due rebellabant, a rege commendati et admoniti
ut quisque in sua rediret, et se ad hanc expe-
onem rebus necessariis et armis providerent.
esserunt singuli in sua, recessit et Hugo de Ta-
a, vir bellator præcipuus adversus hostiles
etus, qui bellis et insidiis non die, non nocte,
terra gentilium fatigari potuit, quandiu vita
lumis fuit. Dehinc quoque statim imperavit
tio regis universæ multitudini Anglorum, ne
loria vel classes amoverent a civitate Japhet, sed
is mandatum illic sine tædio expectarent. Ape-
quoque eadem legatio universis quomodo rex B
mnis primatus ipsius decreverint urbem Sagit-
terra marique obsidere et expugnare, et illic
um opem et vires necessarias haberi: et hac de
sa regem et patriarcham ad civitatem Acram
cendere, machinas et mangelas ædificare ad
ugnanda moenia et ejus habitatores; eos vero
erim Japhet debere habitare, dum regis jussio
olescat. Sic fieri juxta regis mandatum universi
cesserunt, et ejus legationem in portu Japhet
estolari, et per omnia obedire usque ad sanguinem
ponderunt.

P. IV. — *Ubi rege machinas præparante, Sidonii regi copiosam pecuniam, ne obsiderentur, promiserunt.*

Rex Acram cum patriarcha et omni domo sua
scendit, machinas et plurima tormentorum genera
dies quadraginta fabricans et componens, ordi-
nsque omnia ad unguem fieri quæ ad assultum
is videbantur aptiora. Hoc regis studium et in-
itio ut sonuit in auribus habitatorum urbis Sa-
tæ, et intolerabiles copias armatorum Japhet ad
kiliū regis confluisse, vehementer exterriti
ut, metuentes sic in ore gladii regis consumi et
jugari, quemadmodum aliæ civitates Cæsarea,
ur, Acra, Caiphas, Tabaria attritæ sunt et sub-
atæ. Et ideo inito consilio, pecuniam plurimam
antiorum regi per secretarios intercessores
ponderunt, sed et in singulis annis grande ta-
tum dare, si modo non civitatem obsidens et D
ugnans parceret vitæ eorum. Hæc igitur negotia
die in diem inter regem et cives agebantur; et
gem de redemptione civitatis et salute sua solli-
abant, ampliora nunc et nunc dona offerentes.
x vero, sicut homo anxius et sollicitus de con-
tione solidorum quos debebat militibus, totus
tuniæ intendebat. Verumtamen quia fideles Chri-
metuebat ne sibi objicerent, minime hanc adhuc
tingere audebat.

P. V. — *Quod Hugonis comitis regionem Suet deprædante, Sarraceni prædam sociis ejus excusserunt: et qualiter Hugo eadem cæde sagittatus, animam exhalaverit; et de obitu fratris ejus.*

Interea Hugo de Tabaria, accitis copiis ducentis

torum equitum, peditum vero quadringentorum,
secessit in terram Grossi Rustici, nomine Suet, di-
tissimam auro et argento, armentis secundissimam,
conterminam regioni Damascenorum, ubi inauditas
opes et armenta deprædatus est, quæ sibi ad obsi-
dionem Sagittæ sufficerent, de quibus etiam regi et
sociis largiter impertiret. Præda autem hac usque-
quaque contracta et abducta usque ad civitatem
Belinas, quam dicunt Cæsaream Philippi, Turci qui
Damasci habitabant pariterque Sarraceni, incolæ
regionis, hoc comperto, undique per turmas affluen-
tes, Hugonis comitatum insecuti sunt ad excuti-
dani prædam, et usque ad montana, per quæ Hugo-
nis pedites prædam ducebant, profecti sunt. Illic
gravis tumultus utrinque exortus est: hi ut prædam
retinerent, obsistebant; hi ut excutere, conaban-
tur totis viribus, donec tandem Turcis et Sarracenis
prævalentibus, præda excussa et reducta est. Quod
subito Hugo et sui equites intelligentes, qui in latere
montium erant, sine mora inter angustas et sco-
pulosas fauces laxis frenis revolant, plurimum cum
hostibus committentes et suis peditibus subvenien-
tes; sed casu infelici male pugnatum est. Nam
Hugo lorica exutus, mox mediis periculis illatus,
et solito more gentiles impugnans et multans, sa-
gitta a tergo trans pectus et jecur illius infixæ,
inter manus suorum vitam exhalavit. Ad hæc gen-
tilium turmis cum præda excussa regressis ac divis-
is per obscuras ac difficiles semitas asperorum col-
lium, milites Hugonis corpus extinctum gestario C
impositum in civitatem Nazareth, quæ est juxta
Thabor, attulerunt, ubi in multo fletu et planctu
tam egregius princeps et fortis athleta honorifice et
catholice sepultus est. Frater vero ejusdem Hugo-
nis, Gerhardus nomine, gravi infirmitate tunc labo-
rabat. Qui fratris audito interitu, præ dolore vali-
dus molestia corporis illi adacta, et ipse post dies
octo morte occubuit, et juxta fratris speluncam
more fidelium appositus est.

CAP. VI. — *Quomodo rex pecuniam a Sidoniis percepit, et Anglicum exercitum ad propria remisit.*

Post tam nominatorum principum lacrymosas
exsequias, rex occasione assumpta mortis horum
virorum et primorum sui exercitus, pecuniam pro
dilatione obsidionis Sagittæ urbis oblatam, clam
omnibus suscipere consensit, dissimulans tamen
pacem cum Sarracenis facere, sed opus quod cœpit
velle perficere. Unde missa legatione Japhet, Anglicos
milites admonuit ut navigio Acram descenderent,
atque secum de obsidione et assultu urbis Sagittæ
agerent et tractarent. Qui ad regis jussionem
exsurgentes, velis purpureis et colore diversi ge-
neris insignitis, protinus in altis malis Buzarum
expansis, ac vexillis suis ostreis et sericis erectis,
venerunt, et in littore urbis anchoras jactantes ho-
spitati sunt. Rex vero crastina die, secretariis et
consociis suis accitis, Anglorum Danorumque pri-
moribus dolorem suum aperuit de Hugonis interitu

et fratris illius occasu, et quantam in illis bellicarum rerum fiduciam habuerit: et ideo nunc eis defectis et mortuis, necessario oportere obsidionem urbis Sagittæ differre, et hoc tempore exercitum convocatum relaxare. Hac regis sententia in populo jam divulgata, dilapsus est exercitus; et Angli, Dani, Flandrenses velis et remis iterato navigio, salutato rege in terram nativitatis suæ reversi sunt.

CAP. VII. — Rex pecunia Sidoniorum sublevatus, Tabariam rediit, et Gervasium loco Hugonis restituit.

Rex vero a Sagitta quindecim millia byzantiorum pro salute urbis accipiens, cum omni equitatu domus suæ Tabariam divertit, ut in ea custodiam fortium virorum disponderet, qui terram, quam Hugo cono regis obtinuit magnisque et assiduis præliis acquisitam subjecit, simili virtute tuerentur, hostes arcerent, et transire eos montana nullo modo sustinerent. Quapropter Gervasium virum illustrem et nobilissimum, de regno occidentalis Franciæ ortum, belli gnarum et assuetum, loco Hugonis restituit, ac præficit Tabariæ et universæ regionis, sciens eum fidelem et bello acerrimum contra omnes gentilium, Sarracenorum, Turcorum, Damascenorum incursus.

CAP. VIII. — Rege Tabariæ commorante, Ascalonitæ quingentos Christianos juxta flumen Rames peremerunt.

Interea dum rex in his negotiis illic moram ageret, viri Ascalonitæ ejus absentiam comperientes et novi exercitus recessum, Hugonis ac fratris ejus interitum, legationem Sur, quæ est Tyrus, et Sagittam, quæ est Sidon, Baruth quoque, quæ est Baaurim, cum festinatione dirigunt, ut in armis et copiis in unum die statuto conferantur; et sic Rames, quæ est Rama, et Japhet in impetu assilientes, viros Christianorum incautos aggrediantur, alios interimentes, alios captivos abducentes. Qui usquequaque juxta legationem Ascalonitarum convenientes, ad septem millia equitum annumerati, in fortitudine vehementi in planitie camporum Assur et Rames, subitis clamoribus irruerunt, ubi peregrinos incautos et tantæ multitudinis nescios juxta flumen, quod Assur et Rames interfuit, reperientes mense Octobri feria quarta, ipso natali B. Dionysii martyris, lanceis et sagittis fortiter incurrerunt, quorum non pauciores quam quingenti detruncati et decollati sunt.

CAP. IX. — Ubi Ascalonitis Rames expugnantibus Rotgerus cum militibus obvium in pugnam.

Hac in potentia et virtute armorum suorum tot peregrinis attritis, nimium gloriantes Ascalonitæ et cæteri gentiles regis Babylonis, mox adfuerunt in campestribus Rames ut expugnarent urbem, ejus habitatores bello læsserent, si forte aliqui prodirent ex ea, prout solitum semper eorum audacia habebat resistere. Erant hac die Christiani cives et milites improvisi et immunes; equites vero non

amplius octo in urbis defensione et tuitione reperti sunt. Qui cum defensore suo quodam, Laber nomine, perterriti, omnes vires et apparatus Babylonis adesse arbitrantur, sine mora in eam celerrimis octo equites urbem egressi sunt, ac Japhet introeuntes, nuntiaverunt Rotgero de casu Rasset, qui urbi Japhet præerat, et cæteris christianis quomodo Ascalonitæ et tota virtus Babylonis campestris urbis Rames occupassent, et pro dubio sine intermissione ad urbis Japhet properare. Hoc audito, quotquot erant equites urbe Japhet et pedites, ex subita admonitione Rotgeri a porta urbis accincti armis processerunt in viam, appropinquantibus hosti, ut mœnia et introitum inimicis omni armorum genere et prohiberent.

CAP. X. — De insidiis Ascalonitarum, et de Rotgeri et militum ejus in prælio.

Verum Ascalonitæ et Arabes ex industria latibulis montium qui ex adverso sunt copias abscondentes, præmiserunt viros in equis, et sagittis peritissimos, ut cursu rapidissimo ad urbis januam advolantes viros urbis protraherent, donec in insidias incidentes eos circumvenirent, et a latibulis erumpentes socios et incautos alios trucidarent, alios captivos. At Rotgerus sui que commilitones in armis obviam exeuntes, cum Arabibus colligere abstinerunt, ac plurimum dici equestri actione et discursu consumentes, gravi vulnere et multo labore exhausti sunt. Tandem Christiani ex prospero successu longius insequentibus, Arabibus vero ex industria interdum cedentibus, copias a montanis progressæ usquequaque innumerabiles apparere et appropinquare ceperunt. Sed Christiani licet hoc bellum a Babylonia missum æstimaverunt, nequaquam formidine recuti potuerunt, fortiter resistentes, et in Domini Jesu spem vitæ ponentes, pro cujus nomine amore omnem cognationem carnis et sanguinem reliquerunt.

CAP. XI. — De Gerhardo equite, cujus fuga pervenit ad urbem Japhet Christiani erant.

Ad hæc Gerhardus quidam eques de domo Baldewini, qui partem redituum civitatis Japhet pro militari obsequio obtinebat, mediis Christianorum turmis equo velocissimo adfuit, virtutem copias innumerabiles inimicorum et adeo invincibiles asserens, ut nunquam præsens Christianorum manus has sufferre possit: et ideo consiliis equites et pedites in urbis tutamina redire et defendensare. Hujus itaque verba diffidentia alii vehementer indignabantur, et formidolosos facere ad vocem Gerhardi arguebant, stare et repugnare adhortantes; alii vero consiliis Gerhardi acquiescentes, nunc absente rege, acclamabant, nimio terrore percussi. Hoc enim dissidio in momento sic cæcus Christianorum disturbati ac diffusi, communem iniquitatem

n contra Japhet, quemadmodum apes a facie A
nis avolare et dispergi solent.

XII. — *Sarraceni Rotgerum fugientem inue-
i, quadraginta Christianos ante urbem necave-
runt.*

Sarraceni autem et Arabes videntes viros formi-
defecisse, fugamque arripuisse, non parce equos
ites fugitivos insequuntur. Quos atrociter lan-
et sagittis infligunt, præter eos, qui in porta
tis evaserunt. Rotgerus vero et Gerhardus cæ-
re Christianorum milites, equorum velocitate
i, in impetu fugæ tardos ac miseros pedites
ilcabant; nec erat fas ulli aut spatium freni
endi a facie insequentis eos et persecuti. Sola
vivendi porta urbis erat, eam intrare conten-
bus. Sic tandem his gravi insecutione urgenti-
his vero in grandi pressura portam obtinenti-
quidam Christianorum lento cursu tardioresq;
isi, ante januam et urbis muros armis impiorum
illium occubuerunt et ad quadraginta ibidem
llati sunt.

XIII — *Quomodo Sarraceni castellum Arnolphi
sidione diruerunt, præpositum ipsius arcis capti-
vum.*

Uinc itaque victoriam Ascalonitæ adepti, nulla
i urbis mœnibus vim inferre conati sunt; sed
a decollatorum auferentes, gavisī prospero
tu belli, in terminos Rames reversi sunt in tubis
ocinis, et in superbia magna castellum Arnolphi
dentes quod versus Jerusalem in montanis ad
onem tuendam, jussu catholici regis muris et C
nibus ædificatum prominebat. Illic biduo obsi-
em facientes, et minas mangenarum et machi-
ni, adeo viros inhabitantes exterruerunt, ut
fridus, custos ac præpositus arcis et turris Jeru-
m, qui et huic Arnolphi præsidio nunc præerat,
vita impetrata, dexteras Sarracenorum quæreret,
u deditionem redderet, ac præsidii januam hosti-
aperiret: qui ingressi, muros præsidii statim
erunt, inventos in ore gladii percusserunt, solum
fridum reservantes captum Ascalonem deduxe-
runt.

XIV. — *Ubi Sarraceni victoria potiti, cum octo
aleidis navibus unam navem Dromonem Christia-
norum in portu Japhet invaserunt.*

Dehinc ab hac quarta feria post natalem S. Die-
i martyris sexta feria inchoante, Ascalonitæ
mpho suo lætati et exaltati, octo Galeidas aptan-
in eis viros sagittarios ac robustissimos, consti-
unt, qui usque Japhet applicarent, æstimantes
istianorum vires vel naves sibi occurrere, quibus
arsari captione aut submersione valerent. Et ecce
impetu magno et tubarum sonitu, orto mane,
de applicantes, navem immanissimam, quam
ellant dromonem, diversis rebus et vitæ neces-
is onustam, in portu urbis a longe speculantur:
m undique aggressi, nimia impugnatione expo-
erunt; duos solummodo viros tum ad custodiend-
eam relictos sagittis confixerunt. Cives vero
istiani urbis Japhet, considerantes Sarracenos

prævalere, et custodes dromonis mortificasse, eam-
que rebus exspoliasse, subvenire in lancea, arcu et
fundibulis properaverunt, quousque navis illa per-
grandis excussa et retenta est. Eam vero naviculam,
quæ dromoni ad levandum semper adhærebat, Sar-
raceni in virtute sua abruperunt, quam etiam multis
divitiis oneratam abduxerunt.

CAP. XV. — *Quod rex istorum malorum fama excita-
tus, cum sex millibus de Tabaria contra Ascalonitas
profectus est.*

Igitur tam grandi casu et infortunio bis et ter
Christianis fratribus et eorum civitatibus disturba-
tis, subito fama per omnia volitans auribus regis
Baldewini in regione et civitate Tabariæ graviter
insonuit, quæ vehementer eum de omnibus quæ
acciderant commovit, eo quod dimissis sociis et co-
piis, urbibus et locis Sarracenorum pepercisset, et
quoniam sic eum in fraude prædictæ pecuniæ cir-
cumvenire præsumpsissent. Unde sine mora Japhet
reversus, quingentis equitibus in lorica et galea
contractis, peditibus vero ad sex millia, Ascalonem
in ultione suorum proficisci voluit, et usque ad locum
Palmarum, quia est terminus castello Beroart, quod
duobus miliaribus distat a civitate Ascalone, pro-
fectus est.

CAP. XVI. — *Quod rex suorum consiliis sine bello
Jerusalem redierit, et Rorgius de Caiphas obie-
rit.*

Illic in loco eodem consilio cum suis habito, con-
siderabat quia in hoc tempore nihil contra Ascalo-
nem assultus ei proficerent, vel in satis, vel in vineis
sive in arboribus depopulandis, eo quod radiectus
regione ante hos dies sæpius vastata igne et præda,
nihil intactum extra urbem reliquisset. Cives vero
et milites Arabes nequaquam a mœnibus urbis ullos
suorum procedere permiserunt. De quibus rex in
vindicta suorum acceptam iram animi sui mitigavit;
et ideo Jerusalem cum domino patriarcha, ultione
suorum dilata, reversus est. Eodem anno Rorgius,
qui dono regis Caiphas præerat, infirmitate valida
occupatus, longo tempore languit, donec tandem
molestia corporis adaucta finem vitæ fecit, et in
stillicidio porticus ecclesiæ Dominici sepulcri hono-
rifice et catholice sepultus est.

CAP. XVII. — *De quodam principe urbis Femie
occiso per socium suum Botherum, quem cives
sui persequuntur.*

Eodem anni tempore, quo rex Baldewinus Sagit-
tam obsidere distulit, Anglicosque milites remisit,
et Hugo de Tabaria in arcu et sagitta Turci occidit,
quidam princeps civitatis, nomine Femie, qui longe
lateque immensa potestate terræ in circuitu præerat,
eo quod Christianis et peregrinis satellitibus largus et
propitius habebatur, a quodam Sarraceno, Bothero
nomine, qui secum in militari obsequio et conven-
tione solidorum morabatur, plurimum invidiæ et
indignationis pertulit; donec tandem die quadam
visa opportunitate suæ malitiæ in falsa fide ab eodem
Bothero cœnandi gratia invitatus, fraude et abscon-
ditis in domo insidiis circumventus, ab illius com-

plicibus interemptus est. Eo autem sic in dolo perempto, cives civitatis tam crudelis facinoris ignari, nimis ira adversus Botherum exarserunt, saepe animati in ultionem sui principis, et illorum contritionem, qui in eam manum mittere ausi sunt.

CAP. XVIII. — *Bothero auxilium Brodoan implorente, Tankradus a civibus invitatus non tamen intromissus est.*

Botherus igitur in una turrium civitatis firmissima hospitatus, cives habens suspectos, eo præcipue quod Christiani essent, Brodoan principi civitatis Alapiæ occulto nuntio direxit, ut subito congregatis copiis descendens, civitatem Femiam occuparet et expugnavet, atque dextris invicem datis, civitatem et regionem obtinerent. Hæc Christiani et Armenii cives intelligentes, exterriti sunt vehementer, eo quod rursus dominio gentilis tyranni Brodoan subderentur. Et sub manu traditoris Botheri constituti, Tankrado nuntios dirigunt, eo quod vir Christianus et bellator præcipuus fuerit, quatenus assumptis viribus et sociis, ad eos transiens, primatum civitatis et regionis apprehenderet ac deinceps obtineret. Qui illico septingentis collectis equitibus, mille vero peditibus ad ipsam civitatem profectus, minime intromissus est. Universos enim cives et primos urbis Botherus, traditor sceleratus, blandis promissis et magnis numeribus corrumperat; ac minis et terroribus animos et corda cunctorum infregerat.

CAP. XIX. — *Tankradus ad tempus recedens, post Pascha urbem Femiam obsidione vallavit.*

Tankradus quidem videns sibi cives aversos, ante urbis moenia tentoria locavit; ac trium hebdomadarum spatio illic consummato, in universis assultibus suis nequaquam proficere potuit. Sic omnes traditor averit. Jejunium quadragesimale jam mediatum processerat. Igitur Tankradus videns quia nihil hoc tempore proficeret, amotis castris Laodiceam et Antiochiam reversus est. Non longe ante hoc Laodiceam obsederat, ac superatam sibi subiectam de manu regis Græcorum et suorum custodia in suam redegit potestatem. Post hæc celebratis octo diebus sancti Paschæ ritu et honore Christianorum, Tankradus readunatis sociis et viribus, Femiam descendit, undique machinas et mangenas applicans, ut sic forte superata civitas in manu sua, et non in manu Brodoan, redderetur, et cives cum traditore punirentur.

CAP. XX. — *Quomodo Tankrado Femiam expugnante, duo filii principis occisi auxilium illi dederunt contra Botherum.*

Interea dum frustra assultibus et machinis circa hanc laboraret et minime cives absterret, diesque plerumque jam præterirent, duo filii principis civitatis in fraude occisi, qui, patris morte audita, vix de manu Botheri in umbra noctis elapsi, Damascum effugerant apud cognatos suos illic moram facientes propter metum Brodoan et Botheri; nunc audientes quia denuo Tankradas Femiam obsederat, et Brodoan nihil adversus eum poterat, nuntios Tankrado miserrunt quomodo sibi in auxilium et ultionem san-

A quisque patris sui venirent, si utile et acceptum suisque videretur. Tankradas autem, nuntios auditis et benigne remissis, libenti animo eum in auxilium adfuturos annuit, sedus concutiens de omnibus quæ circa urbem et civem et Botherum acturus esset. Hi vero quod devoverant, centum milites Arabes assumentes, Femiam usque in castra Tankdrarunt, cui in hunc modum locuti sunt: *Temptas hæc sedes et patris et antecessorum vestra fuit; sed invidia et avaritia Botheri ab hac sumus facti exsules: et ideo nunc apud te et auxilium querimus, fidem querimus. Si hæc mœnia apprehenderimus, non in nihil spei in ejus recuperatione quarimus. Benevolentia tibi concedimus; nobis post te tibi in animo videntur, pro militari obsequio rependes. Sic dextris datis, super his omnibus Tankradus benevolam et sibi satisfaciendam runt.*

CAP. XXI. — *Ubi a Christianis urbe vallata, rus cum civibus suis se tradidit manibus Tankdræ.*

Nec mora, assultus assidui et jactus lapide intermissione a foris sunt; sed frustra caduntur fieri, donec tandem vallo tota circum civitas, ne cui deintus aliquo patente exitu sic arctati, et traditor, qui in ea habebat manum et traditionem Tankdræ redderetur, et actum est. Cives enim et idem traditor facile oppressi, et vim Tankdræ ultra sustinentes, sibi parci rogaverunt, dextrisque civitatis portas promittentes aperire. Deinde Tankradus a suis consilio accepto, eo quod locutionis tædio fatigati essent, et jam usque ad dimensem consediassent, petitioni Botheri acquievit, videlicet ut Bothero dextram datus parceret, urbem pacifice intraret, reddere obtineret. Et ita factum est, tradita civitate.

CAP. XXII. — *Ubi filii principis occisi Tankdræ rogant ut Botherus occidatur.*

Filii autem principis occisi hæc indicibus Tankdræ obnixè precatum convenerunt, *Quod tam nefarium hominem, et tam nequam traditorem non debere recipi aut vitam reservari, sed oportere terra deleri. Quibus Tankradus in omni maxime sic respondit: Fidem, quam promissimus quem satis perversum scio ac perjurum, non tantum tantum moris violare, sed nostram est, omni fidem et veritatem servare: ideoque huic concessam vitam cum salute membrorum; complices vero quibus non indulsumus, in manu vestra sicut etiam, sive ad vitam habeantur in ultionem patris, cum ab hac obsidione primum pedem erimus, et noster exercitus in sua reditu pergit. Vobis autem in omnibus commodis vestris mea non deficit.*

XXIII. *Quomodo Tankradus victore Antiochiam verso, filii principis occisi persecuti sint amicos nheri.*

Est hæc verba Tankradus, civitate sibi tradita, stela suorum in ea constituta, Antiochiam cum iero et cæteris obsidibus remeavit in fide data et epta; filios vero in dolo occisi principis in re e civitatis plurimis præfecit locis. Hi autem filii agione hac post discessum Tankradi commoran- complices Botheri iuteremerunt, reos patris nteritus, aliosque conscios et reos ejusdem necis ris insidiis comprehensos, aut membris debili- runt, aut laqueo jugulatos suffocaverunt.

XXIV. — *Qualiter Baldewinus rex exercitum urcorum contra se venientium cum quindecim matris exploraverit.*

Dehinc post mortem Hugonis rex Baldewinus a aria et terra Suet eodem anno, celebrato ibidem ali Domini, Ptolemaidem reversus est anno regni octavo ut quiesceret a labore itineris. Ibi statim s innotavit auribus quomodo princeps et rex latis Damasci, de genere Turcorum, arma et aratum contraxisset ad obsidendam Tabariam bervasium loco Hugonis restitutum expugnare revisset, et regis virtutem non ultra timere. audito, rex subito paucis assumptis copiis, iter quadraginta milites, ad resistendum Turcis xeravit; et maritima relinquens, quindecim sociis lescentulis in armis et equo peritissimis et cele- lectis, ad montana tendens, totum exercitum et s Turcorum explorare audacter præcessit. Erat na virtus Turcorum ad tria millia virorum pu- torum. Jam quidem omnibus exploratis copiis isis tentoriis, caute per devia et notas semitas ocietatem suorum reversus est.

XXV. — *De quinque Turcis a rege Baldewino omorificatis, quorum instinctu tria millia Turcorum in fugam versa sunt.*

ix arma sunt deposita, vix equi frenis et sellis iati, et ecce quinque Turci adsunt in castris regis o vespere. Qui legati cæterorum, de diversis otiis et pace componenda loquentes plurimum igentes, tandem benigne suscepti; muneribus que pretiosæ vestis, vasorum argenteorum by- tiorumque onerati, et amicis verbis a rege com- dati, post plurimum sermonis ad castra redie- t. Hac igitur gratia et honore hi quinque a rege estati, ex tunc et deinceps parti illius nimium ere cœperunt; virtutem quoque et apparatus is septies magnificare, et inter cælum Turcorum ollere quam vidissent, volentes illi reddere dignam am omnium bonorum et donorum quæ eis rex gitus est. Turci itaque et eorum ductores hæc a s intelligentes, et multum eis de omnibus quæ rebant credentes, magna formidine concussi am inierunt, undique cælum et terram nocte riente.

CAP. XXVI. — *Rex, Turcis fuga dispersis, convocato exercitu, Hierosolymam tendit, et in cavite jejunii morem cineris implevit.*

Hoc a delatoribus rex comperto insecutus est eos prima diei aurora exsurgente, donec per regionem et muros Damascenorum fugiendo elapsi sunt. Hic vero in sua tutamina elapsis et clausis, rex reditum suum fieri abhinc constituit, donec per dies aliquot Bethlehem veniret, ubi in die Epiphaniæ solemniter coronatus est. Ibi diebus octo moram faciens in diversis negotiis rei militaris, Japhet, deinde Naplis, quam dicunt Samariam, quam idem rex Baldewinus sine apparatu bellico subjecit, profectus est ad disponendas has civitates, ne aliqua versutia et dolus his adversari posset. Exinde post dies novem, de universis locis per circuitum sociis convocatis, rediit Jerusalem mense Februario, ubi capite jejunii inchoante, in monte Sion Christiano more cinere asperso capiti de manu Baldewini, episcopi Casareæ Cornelli, ritum quadragesimalem peregit.

CAP. XXVII. — *Quomodo rex contra tria millia Turcorum properans, conductum habuerit sacerdotis Christianorum Syrorum.*

Sic itaque initiato tempore quadragesimali, proxima die, quingentis militibus assumptis ex consilio cuiusdam Syri, nomine Theodori, cui innotuit quomodo Turci a Damasco descendissent ad tria millia in antiqua valle Moysi, ad quoddam præsidium firmandum, ne cui de gente regis illic negotiandi causa via pateret: iter movit ad destruendum præsidium, quod Turci rogatu et consensu Arabum illic collocaverant, ad interdicendum transitum universis Christianis. Dehinc octo diebus per fetentia flumina Sodomæ et Gomorrhæ, et deserta loca, et per montium difficultates gradiens, cum universis sociis suis gravi defectione oppressus, ad habitationem quorundam Syrorum Christianorum pervenit. Ubi hospitio demoratus, ac satie refocillatus et ipse et universi ipsius sequaces fuere. Intelligens itaque quoniam Christiani essent, sacerdotem illorum accersivit sciscitaturus ab eo de novo præsidio et Turcorum intentione, ac de omnibus ab eo consilium requisivit. Qui dilaculo exsurgens cum rege, in fide et veritate triduo iter fecit, ductor viæ et regionis illi factus, donec tandem rex conductu ipsius in loco tuto non longe a præsidio et Turcis hospitio requievit.

CAP. XXVIII. — *Quomodo sacerdos Syrorum in castra veniens Turcorum, suasionibus suis omnes fugere compulerit.*

Altera vero die illucescente, idem sacerdos et conviator surgens castra Turcorum intravit, aliterque omnia eis referens quam essent, in hunc modum locutus est: Rex Baldewinus, cum ingenti manu a Jerusalem descendens, tantillum mansionis, quod nobis erat, devastavit; nos dispersi sumus, de quibus solus ego ad vos perveniens, via aufugi, ut nuntianem vobis, ne ejus arma et copias exspectetis: non enim amplius ejus comitatus et apparatus a vobis habetur, quam militaris unius intervallo. Hoc denique audito nuntio, metus tantus universorum

corda ex Dei voluntate invasit, ut sine mora tentoria sua ibidem relinquentes, universam fugam maturarent. Vix tenebrae sunt remotae, vix mane illuxit, et ecce rex Balilewinus in sonitu tubarum et armorum strepitu vallem descendit; sed Turcorum neminem reperit, neminem occidit, neminem cepit: nam tota nocte illa non lente fugam inierunt.

CAP. XXIX. — *De Arabibus in cavernis montium absconditis, quos rex igne et fumo exire coegit.*

Arabes autem, quorum consilio Turci a Damasco illuc convenerant, vitae diffidentes, in cavernis montium et crevis latebris, subito ut mures absconditi a facie regis, disparuerunt cum armentis et supellectile, quae in auxilium aedificandi praesidii illuc congesterant. Rex vero cum exercitu suo vallem descendens, cavationes totius regionis perlustrans, ora cavernarum fixis tentoriis obsedit. Sed nec sic viros cogere valens ut prodirent, tandem igne et fumo suscitato ante ora cavernarum, universos exire arctavit: quorum mox alii armis extincti, alii capti et ad sexaginta abducti sunt, omnibus spoliis eorum de antro sublatis, cum asinis plurimis, bobus, ovibus et hircis.

CAP. XXX. — *Rex adeptus victoriam, praeda onustus Jerusalem revertitur, et loca regni sui visitans consolatur.*

Rex igitur his prospere gestis, cum omni manu sua et praeda, quam acceperat, regressus est usque ad torrentem Jordanis, Syros confratres et conchristianos e cunctis locis regionis congregans, et ad sexaginta secum abducens propter metum Arabum: ubi praeda inter regem et milites divisa est. Deinde transacto biduo, rex cum praeda sua, quae sibi in tertiam partem divisionis contigerat, Jerusalem ascendit, cui in iucunditate et laetitia universi Christianorum peregrini et cives occurrerunt. Post haec quatuor diebus evolutis, a Jerusalem Japhet descendens, ibidem aliquam moram fecit. Sed et Acram veniens, plurimum illic de negotio regni sui tractans, Pascha propinquante, in ipsa Coena Domini Jerusalem repedavit, ubi in hac sacra solemnitate Dominicae Resurrectionis gloriose et catholice coronatus est. Post dies vero octo, iterato itinere, per castella et civitates Ptolemaidem descendit; quin et Tabariam profectus est ut suos adversus Turcorum insidias et minas militari solatio corroboraret.

CAP. XXXI. — *Quomodo Ascalonitis Joppen obsidentibus, cives urbis a tege consolati, contra eos portis egressi praevaluerunt.*

Et ecce Ascalonitae gaudentes ejus absentia, ad tria millia exierunt in planitiem camporum civitatis Rames. Sed nihil in facto suo proficientes illic, in ira magna venientes, Joppen obsederunt. Haec fama tam crudelis in auribus regis jam de Tabaria Ptolemaidem reversi, ut innotuit, sexaginta viros armis et bello strenuos, navigio Japhet ad subveniendum civibus direxit, et ut eis nuntiarent, quomodo sine mora rex adunata manu eos subsequeretur. Audientes autem cives quoniam auxilium regis praevenisset

et rex in brevi subsequeretur, aperiens egressi sunt ad resistendum inimicis; ac uti committentes, Sarracenorum octodecim ceciderunt, Christianorum vero tredecim occisi sunt. Rex vero Sarracenorum aestimantes regis praesentia ideo cives audacius nunc resistere, Dominum suos prosperante, fugam inierunt. Quos Christiani fortiter insequentes, solummodo sexaginta eorum in sagitta et lancea percusserunt; nam tamen ex his apprehenderunt. Nec mora, sicut promiserat, Japhet venit in magno armorum; sed victoria, Deo opitulante, a civibus antioipata, optata requie illic usus est.

CAP. XXXII. — *Ubi Ascalonitas, contra Christiani praesidium aedificare volentes, rex in fugam coegit.*

Quatuor deinde diebus transactis, rex Jerusalem rediit ut diserneret regnum, et sic aliqua frueretur. Cum subito ad aures illi pervenit quod rursus Ascalonitae, Turcis in conventionem a Damasco accitis, praesidium firmare decreverant ad expugnandum castellum, quod dicitur ad Silam, et destruendum quod tunc quidam Vaz, cognomine Mahumet, post mortem Rorgii regis susceptum, tuebatur. Hoc rex sinistris comperiens, septuaginta probis militibus electis assumptis, illuc festinus via secessit, et ad Abraham nocte hospitio quievit. Mane vero sexta feria exorto, laxatis equis et frenis, petu magno et cornuum stridore vociferantibus tumultu Ascalonitarum castra invadit: quos ac tam repentino turbine stupefactos praeviam fugam coegit.

CAP. XXXIII. — *Christianis praeda intentis, hostibus pene praeventis, rex adfuit auxilio iussu plurimum spoliatis.*

At sui Christiani, avaritia rerum hostilium capti, et in tentoriis inimicorum nimium stantes ad congreganda spolia et asportanda, belli et armorum obliti sunt. Ascalonitae et Turci haec cogitantes, quomodo magis praedae quam fugitivis hostibus intenderunt, usquequaque readunati praedam cum eis committentes, quinque de egregis militibus peremerunt, inter quos Hugo de Caserta, Albertus, Apostolius cognomine, armis celsissimus; verum rex, Deo auxiliante, vix receptis viribus suorum invalescens, victoriam adeptus est. Nam triginta ex inimicis in gladio ceciderunt, et sexaginta abducti, alii diffugio sunt. Rex vero et sui camelos triginta tres, et sexaginta octo, cum praeda et tentoriis multis Jerusalem abduxerunt in laetitia et exultatione super hac victoria jucundati.

CAP. XXXIV. — *Ascalonitae ante Jerusalem castra facientes, ad quinque corruerunt.*

Interea Ascalonitae suae contentiois minime abstinere, Jerusalem in armis et copiis confluerunt, perinde ac si illuc in equorum discursibus cum pueris congererentur. Sed quinque illorum, post plurimum con-

æ, cum equis et spoliis illic capti fuisse refertur. Christiani vero pedites, qui illic ad resistenteroesserant, septem decollati fuisse perhibentiam terrores et minæ gentilium multum sæ sunt.

XXXV. — *Quod rex Baldwinus negotiatores yloniæ juxta Jordanem invaserit et exspulserit.*

Hæc diebus aliquot transactis, nuntiatum est uomodo negotiatores Babylonii adfuturi essent flumen Jordanem in umbra et silentio noctis, censuri ad Sur, Baurim et Sagittam ad mittenderces Damascum, et multum prædæ posse eum capere, et gentis suæ inopiam sublevare. Quis ex ordine auditis, sexaginta milites assumet de nocte consurgens, ad oram fluminis idit. Sed mercatorum copias videns esse infacie ad faciem cum eis configere distulit; eis clam nunc declinans, nec mora, extremos r inclamans et incurrens, undecim gladio t, quadraginta captivos tenuit, camelos undelucra, quatuor onustos et cæteris pigmentis que pretiosis, decem et septem vero oleum et sortantes Jerusalem captos abduxerunt. Quoabundantia tota regio peregrinorum relevata stotata est.

XXXVI. — *Ubi Baldwinus comite per Gozelin de captivitate redempto, Tankradus inimicus factus est.*

si hæc in anno octavo regni regis Baldwinus, linus de Turbaysel, milos fidelissimus, Baldwinus de Burg, cujus dono pro militari obsequio m et regionem obtinebat, de manu Geigremich, i potentissimi, centum millia byzantiorum dans uit : quæ ab omnibus principibus et viris Chris, parvis et magnis, et universis locis et civiis fidelium plurima prece impetrata collegit. itaque Baldwinus redempto, et in civitatem Rocum omni honore relato, Tankrado autem ab in civitate quam susceperat in custodiam exce, semper inimicitia et invidia inter ambos cipes adeo excreverunt, ut congregata manu alteri præda et insidiis nocere et adversari non ineret.

XXXVII. — *Baldwinus a Tankrado victus obsidetur, sed Gozelini industria, et Geigremich, principis Turcorum, instantia liberatur.*

andem quadam die, hic ab Antiochia, hic a Roto, in apparatu et armis cum copiis egressi, grave bellum commiserunt. Sed ex Baldwinus socioplurimi cæsi et exsuperati sunt, ac plures capti; vero Baldwinus vix a campo effugiens, in civitate Tuluppe a Tankrado et suis obsessus est. Gozelis vero, qui a campo et hostibus vix evaserat, ens Baldwinum a Tankrado obsessum, profectus ad Geigremich, multum instans et obsecrans ut veniret sibi mutua gratia confederato, et a Tankradi obsidione tam nominatissimum et cognatum is Jerusalem liberaret. Qui statim quadraginta libus Turcorum accitis, ad Tuluppam se ventu-

rum in Baldwinus liberationem statuta die, per omnem regionem notum fieri decrevit, qua undique ad eum copiarum suarum illic convenirent. Tankradus hanc Turci constantiam in liberatione Baldwinus intelligens, castra amovit ab obsidione; et Baldwinus in civitate Rohas, præteritorum immemor malorum, in lætitia et exultatione ingressus est.

CAP. XXXVIII. — *Qualiter Henricus, Romanorum imperator, Conradum stabularium suum per regem Græcorum receperit.*

Eodem quoque tempore Conradus stabularius Henrici tertii Romanorum imperatoris, vir præclarus in omni actione militari, ex legatione et petitione ipsius imperatoris facta ad regem Græcorum, regis vero facta ad regem Babyloniarum, a carcere et vinculis eductus est, et ob causam dilectionis et mutuarum retributionis, Alexio, regi magno Græcorum, restitutus. Rex Alexius, Conrado vivo et incolumi recepto, plurimum gavisus est : quem magnificis donis honoratum, Henrico imperatori Romanorum super omne aurum et argentum, super ostris et lapides pretiosos acceptum remisit, nihil dulcius et pretiosius videlicet in auro et argento, in ostro et lapidibus pretiosis arbitrans illi posse sufficere.

CAP. XXXIX. — *Quod Boemundus de Italia cum exercitu reversus, Dyrrhachium, Græcorum urbem, obsederit.*

Post hæc in anno secundo restitutionis Conradi, Boemundus a diversis regnis Galliarum et Italiarum, collecto exercitu Christianorum navigio Valonam descendens, hanc subito occupavit, universaque loca, quæ in circuitu erant de regno Græcorum, superata subjugavit. His subjugatis, Dyrrhachium, civitatem magnam, rebus et omni virtute civium ac militum potentissimam divertit; et in circuitu murorum tabernacula extendens in multitudine gravi obsedit. Erant enim illi duodecim millia equitum pugnatorum, et sexaginta millia peditum virorum bellatorum.

CAP. XL. — *Qualiter Conrado in Italia commorante, Boemundus, mœnia Dyrrhachii urbis impugnaverit.*

Conradus ab imperatore Græcorum remissus, tunc in Italia moram fecit propter graves discordias, quæ inter dominum imperatorem Henricum filiumque ejus Henricum V regem invidia et iniquorum consilio exortæ erant, ne in aliquo eorum favore intendens, alterutrum graviter molestarat. Obsidione itaque tempore veris undique locata, Boemundus machinas et tormenta lapidum fieri instituit quibus urbs oppugnaretur. Sic diebus multis mœnia et turres crebro ictu lapidum minuebat, civesque et omnes inhabitantes vehementi assultu vexabat. Cives vero econtra ollas igneas aqua inextinguibiles fomite refertas machinis intorquebant, ac diversa genera incendiorum in omne opus machinarum illius jactantes, sagittis et fundibulis in omni virtute resistebant : nam res illis pro anima erat.

CAP. XLII. — *Quomodo regi Græcorum advenienti Boemundus in bello occurrerit, Dyrrhachium amplius impugnans.*

Tandem cum plurimo assultu et arte bellica urbem civesque vexaret, et jam omne tempus æstatis in rebus bellicis consumpsisset, rex Græcorum adunato innumerabili exercitu, in campos urbis Bothiliæ descendit ut urbi Dyrrhachio subveniret, et Boemundum ab obsidione et universum comitatum illius effugaret. Locatis itaque imperatoris tentoriis in præfatis locis et campis, qui itinere diei unius distant a regione Dyrrhachii, milites imperatoris, non solum advenæ Galli, qui conventionem solidorum imperatori militabant, sed et Turcopoli, Comanitiæ et Pincenarii, ad decem millia conglobati, armati et loricati in lancea et sagitta, Boemundum et suos in castris aggredi statuerunt. Sed Boemundus, a delatoribus re comperta, supervenientibus in aperta camporum planitie occurrit; et prælia in impetu committens, mille in gladio et lancea et sagitta peremit, cæteros in fugam usque ad tentoria imperatoris remisit. Post hæc Boemundus gravius assultum ad urbis Dyrrhachii ruinam iteravit, machinas et tormenta applicans ut custodes territi ex nova victoria quam adeptus erat portas sibi aperirent. Sed urbis defensores minime adhuc minis et assultibus his mollescere aut absterreri poterant; sed omni conamine et bellica arte vim inferentibus resistebant.

CAP. XLIII. — *De trecentis militibus Boemundi occisis a Turcopolis.*

Dehinc die quadam cum Boemundi copiis victualia et equorum pabula defecissent, milites trecenti, pedites septingenti ad contrahendas prædas in regione Græcorum directi sunt. Quibus infinita multitudo Turcopolorum, Comanitarum et Pincenariorum, militum imperatoris in occursum adfuit; et bello graviter commisso, milites Boemundi ad trecentos illic occisi sunt, plures vero abducti.

CAP. XLIII. — *Ubi principes Italiæ, donis Græcorum corrupti, Boemundum ab obsidione avertunt.*

Cum hæc contentiones, insidiæ, quotidianæ incursiones, gravissimæ cædes jam fere per annum hinc et hinc fierent, et Boemundi exercitus diutina obsidionis tædio gravaretur, plurimi subtraherentur, navalisque collectio attenuata præ panis et cæterarum rerum inopia in Italiam navigasset; imperatoris vero navalis virtus in omni ciborum et armorum abundantia immitteretur, Wido, filius sororis Boemundi, Willhelmus Claret et cæteri primores exercitus, pecunia et blanditiis imperatoris corrupti, Boemundo diversas et graves opiniones opposcentes, nunc ex ciborum inopia, nunc ex populi et navalis exercitus dispersione, nunc ex imperatoris urbi immissa opulentia, eum ab obsidione avertere conati sunt et amicitia imperatori confederari.

CAP. XLIV. — *De reconciliatione Boemundi et Græcorum, data per ipsum licentia Jerusalem.*

Ad ultimum vero videns Boemundus fluxisse, plurimos ad auxilium imperatoris miserat et minus ac minus in assultu urbis eos licentia consilio suorum credidit; et sic imperatori magnitudine et pondere ineffabilis auri, præstiosi pretiosi reconciliatus est. Reconciliatus donis et thesauris infinitis susceptis, navem ascendens in Apuliam regressus est, omnibus de rebus minime remuneratis qui secum longos belli pondera circa Dyrrhachium pertulerant. Reversus agnita Boemundi fraudulentia et ejus recessu imperatoris exoravit clementiam, ut pacem inter regnum ejus usque in Jerusalem viam conuenire permitteret. Imperator vero post hæc pacem Constantinopolim reversus, per regnum suum transeundi viam sine ullo memento concessit, sicut Boemundo et cunctis principibus Galliæ et Italiæ, illic tunc temporis presentibus, jurejurando promisit et affirmavit quæ fœderati sunt.

CAP. XLV. — *Baldewinus rex, contra Sidonem obsedit.*

Eodem quoque anno, autumnali tempore, Baldewinus rex, contractis undique copiis et terra ex diversis nationibus regni Italiæ, Pisanorum, Genuensium, Venetorum, Malactarum omniumque eorum qui more prædonum et exspoliare solent navigantes, civitatem Sidonem obsedit tam mari quam terra in mense Juliano manganellis et machinis muro a terra in oppugnatis; malis vero navium turritis bellis, ratis, versus aquas in manu forti erectis, eam diebus multis, et in virtute multa sumptibus eam fortiter assiliens.

CAP. XLVI. — *De nobilissima matrona quam Baldwinus rex per milites suos quatuor millibus camelorum.*

Hæc facta et ordinata obsidione, post aliquod tempus regi per delatores innotuit qualiter matrona nobilis et locuples nimis de regno Arabiæ cum mirabili grege camelorum, boum, ovium, trans Jordanem secus montana propter pascua accubisset, et cum ea viros circiter septingentos, divites in armentis et pecore, illic clientela sua in tuto conedisce. Qui illius nuntium, filium Roberti Northmannorum principis, clam ascitum Jerusalem remisit, ut militibus in civitate tuenda reliquerat, assumptis, cum pascuis trans Jordanem festinaret, atque Arabes incenos incautos et in tuto gregem pascentes repperet, et viros ac feminas cum universo grege captivaret. Ille vero juxta edictum regis Jerusalem levas, ducentos equites simul quingentos pedites assumpsit, cum quibus vada Jordanis præterito subito irruit cum omni manu sua in custodes camelarum. Sed resistentes plurimum, et se

defendentes in arcu et sagitta Sarracenos unt. Tandem Willhelmus et sui prævalentes, luobus viris egregiis ex suis peremptis, pluribus gentilibus exstinxerunt, plures captivantes iellis et pueris teneris et matrona nobilissima rinata. Camelos vero ad quatuor millia cum armentis, prædam scilicet inæstimabilem, em adduxerunt, quorum mutatione plurimum acceptum, jussu regis militibus divisum est.

LVII. — *De duabus turribus Sidonis, quarum altera divino nutu subversa est.*

ea rex turrim quamdam civitatis Sagittæ vi assultu et crebro ictu lapidum dum irrumonaretur et fere perforasset, consilio Arnolphi et cancellarii animus regis repressus est, ne ulterius lapidum jactu toties quassatam attererebat enim tam egregium opus minime duobus illibus byzantium posse reædificari, et hanc una et lapidum jactu post paucos dies in manu traditam reservari. Erat et alia turris, in qua itæ et prævaricatores fidei ex Provincia deatu Reymundi ad defensionem positi resistere ligno Dominico, quod rex a Jerusalem erat ad protegendum populum Dei, deridentes bant, et sibi contrario crucem facientes et in ne ejusdem turris figentes, spulo et urina ipsientes et maligni inhonorare præsumebant. pius rex et omnis populus deplorantes, Deum flebili voce invocant, ut, fontem misericordiæ aperiens, apostaticis viris et stultis Sarracenis monstrare velit quod non recte agentes divinæ stati blasphemiam irrogare præsumpissent, eorum precibus exauditis, absque hominum re sic turris illa concussa et diruta est, jam ere mundo imminente, ut lapis super lapidem remaneret, et increduli homines ruina illius leati obruerentur. Rex et sui hanc potentiam videntes, per hanc turrim intrare civitatem disabant. Sed quia nox incumberebat, vespere coninter se habito, dilatum est dum dies illusce-

XLVIII. — *Quod Christiani navale certamen ierunt contra Babylonios, in auxilium Sidoniis issos.*

erum nocte eadem a regno Babylonie viri et la copiosa in multitudine quinquaginta navium et emium octo, quos dicunt Catos, adfuerunt civi-Sagittæ in tubis et cornibus Ptolemaidum apantes; sed per diem a turbine venti sibi contra-aliquantulum impeditum est eorum iter. Quod xpositus civitatis Accaron intelligens, regi noctu linata legatione fecit innotescere quominus pro- hostilis turba nocere posset. Mane vero orto, ripoli civitate pariter multitudine navium in manu et intolerabili armatura Babylonii vires addi, quatenus portum vi obtinentes stationem fide m navium et regis obsidionem amoverent. Chriani vero videntes a longe in manu forti et intolobili gentes applicare, a porta egressi sunt ut re-

A sisterent, ac plurimo navalis belli impetu cum eis configentes, diu alternis incursibus immorati sunt. Sed vim tantorum non valentes sufferre Christiani, vix ad aridam et nequaquam ad portum fugam inierunt, tribus suorum navibus superatis et captis, ac universis in ea repertis cæsis et decollatis. Sarraceni vero in manu robusta portum obtinuerunt.

CAP. XLIX. — *Rex cum Babylonii dimicans, victoriam obtinuit, plurimis sociorum occisis.*

Dehinc proxima die Sarraceni milites loricati et armati portas urbis egressi cum suis copiis, usque ad tentoria régis in virtute sua astiterunt, regem expugnare et effugare arbitantes. Verum rex præsciens populi in se irruentis, occurrit cum quingentis solum equitibus, quatuor vero millibus peditum, bellumque crudele committens circiter mille quingentos occidit ex eis in ore gladii; cæteram vero multitudinem, quadraginta scilicet millia, fugientem ad præsidia civitatis insecutus est. Ex regis autem exercitu ipsa die quingenti cecidisse referuntur. Cecidit et Giselbertus de castello quod dicitur Cuin, vir illustris et valde militaris, post plurimum hæc die certaminis sui laborem: quem rex et sui plauxerunt plurimum, more fidelium eum sepelientes. Vespere jam facto, et Sarracenis in præsidium fugatis, rege vero adhuc incolumi campum in victoria obtinente, fidelis legatio sibi ignotuit ut nequaquam lucem futuræ diei operiretur, propter Turcos, quos mercedo triginta millium byzantium a Damasco sibi Sidonii acceperant. Erat autem numerus eorum ferme ad quindecim millia.

CAP. L. — *Rex propter Turcos tentoria sua incendens et ab obsidione recedens, venationi paulisper indulsit.*

Rex ergo credulus fidei legationi, cessit salubri consilio, ac cunctos vulnere gravatos Ptolemaidem præmittens, immisso igne propriis navibus cunctisque machinis ac tentoriis, vespere imminente, dum in cinerem et favillam redigerentur ipso in campo diem præstolatus est. Die vero agnita, rex castra movit ab obsidione, et Accaron tendens, in montanis hac die moram fecit, ac arte venatoria recreatus, solito more et cursu canum apros vexans, circiter quinque cepit, curas et casum suorum interim oblivioni dans.

D CAP. LI. — *Populus Christianus de reditu regis lætitia perfunditur.*

Interea in urbe Accaron gravis luctus et desolatio erat inter viros et mulieres, eo quod de vita et salute regis universa eos latebant adhuc, et multes suorum occidisse, ac omnem apparatus navium castrorumque in flammam redactum audierant. Post hæc aliqua mora habita, rex a venatione et montanis egressus, Ptolemaidem intravit. Quem omnis populus Christianorum quasi redivivum in voce exultationis suscipiens, præ nimio gaudio lacrymans, caput et manus illius plurimum deosculatus est.

CAP. LII. — *Requisitio Tureorum a Sidonis de promissione pecuniarum laxatarum.*

Et ecce, rege ab obsidione regresso, et Acræ in

gloria et lætitia suscepto, urci a Damasco cum nimio apparatu equitum ante portas et mœnia Sagittæ adfuerunt; sed foribus clausis, minime intro-missi sunt. Tunc quidam, Dochinus nomine, præses Damasci ac princeps militiæ Turcorum, triginta millia bysantiorum a primis et incolis civitatis requisivit, eo quod in auxilium eorum accersiti fuissent, et Baldewinus rex, audito eorum adventu, obsidionem distulisset. Verum cives et primi civitatis nequaquam assequi se tantam posse pecuniam asserentes, omnem prorsus pactionem illis negaverunt, dicentes timore vitæ tot millia byzantium illis se promisisse ut magis ad auxilium eorum animarentur, dum tanta illis pecunia offerretur. Hæc Turci et eorum principes audientes, vehementer in ira exarserunt, urbemque per dies decem oppugnare non cessantes, nunc vim, nunc minas inferebant, regem Baldewinum ad internecionem eorum se revocare affirmantes. Tandem Sidonii Turcorum assultibus gravati, minis eorum desperati, novem millia byzantium obtulerunt. Quæ sæpius Turci refutantes ad extremum tædio victi, regisque vires et impetum metuentes, hoc tantillo recepto, Damascum regressi sunt.

CAP. LIII. — *De quatuor millibus Turcorum, quos Gervasius, princeps Tabariæ, cum octoginta loricatis insecutus est.*

Ante hanc obsidionem civitatis Sagittæ, tempore Rogationum instante, scilicet ante dies Pentecostes, iidem Turci in equitatu quatuor millium loricatorum a Damasco egressi, et in regionem Tabariæ profecti, hinc et hinc insidiis positis, trecentos viros in equis velocissimis præmiserunt, qui solito impetu et assultu viros a munitione abstraherent usquedum ad locum insidiarum perveniretur. Gervasius, vir nominatissimus et nobilissimus de regno Franciæ, qui tunc dono regis præerat civitati et præsidio Tabariæ, Turcos advolasse comperiens, sine mora suis commilitonibus circiter octoginta ascitis in equis, armis, lorica, peditibus vero ducentis nimium pugna audentibus, insecutus est Turcos præmissos cursu velociore quam solebat, nec pedites subsequentes ullius consilio præstolatus est.

CAP. LIV. — *Gervasius, suis in bello cæsis, vivus capitur, rege Baldewino multum mœrente.*

Turci quidem simulata fuga ad locum insidiarum repedantes, Gervasium in medium inimicorum per scopulosa et devia loca montium perduxerunt, plurimum equis et peditibus illius cursu immoderato aggravatis. Ad hæc Turci ab insidiis erumpentes, Gervasium et suos ex omni parte coronantes, gravi cursu oppresserunt, arcum et sagittam in eos incessanter intorquentes, quos nequiquam in fugam missos ad montana redire passi sunt. Gervasius tanta multitudo exterritus, cum exigua manu per quamdam planitiem limosæ terræ fugam iniit. Sed quia fessi et flatu exhausti, præ longa insecutione et aquatilis terræ mollietate, cursu defecerunt, dum Turci undique viros circumdantes in illos nimium

sagitta et gladio prævaluerunt, Gervasius et sui et vitæ diffusi et Turcos jam circa latus stantes conspicientes, frena equorum fortiter stes rejiciunt; et licet perpauci, tamen plurimo se in dextra sua ulti sunt, plurimum sternerentes, et ibidem honesta morte interfeceros procumbentes. Ex omnibus his nulli præter duos armigeros, qui rei eventum retulerunt; sed alii occisi, alii capti sunt. Gervasius quoque captus et abductus est in Damascum, astrictus, et solerti custodia mancipatus. Ita delem famam universi qui audierunt, de tantum milite et interitu suorum vehementi dolore exultant et ejulatu magno planxerunt diebus multis. Baldewinus rex, licet feritate leonis et apertissima adversa semper inflexus, nunc consternatus animo, læto tamen vultu omnino dolore solatus.

CAP. LV. — *Legatio Turcorum ad regem Baldewinum pro Gervasio, et pro civitatibus Caipha et Lemaide.*

Deinde post dies aliquot nuntii Turcorum Baldewino Accarone in hunc modum locuti sunt: *Gervasium captum adhuc vivum tenemus, sanum et incolumem vis recipere, tres civitates, Lemaide, Caiphas et Tabariam in manu nostras tuas; alioqui, nequaquam eum periculum nostrum posse evadere. Illis rex auditis, habito consilio, sic in hæc verba respondit: Si Gervasium vel aliqua pretiosa pro salute et reditu Gervasii quaereretis, supra centum millia byzantium a nobis assequi procul dubio possetis. Sed quod requiritis, si fratrem meum uterumque parentelam, et cunctos primores Christiani in vinculis vestris teneretis, nunquam has pro salute vitæ illorum redderemus, nedum pro solo eum quem si occideritis, nequaquam virtus nostra hoc erit imminuta; sed quandoque ut vicem illius vobis rependamus, non est impossibile Deum et Dominum nostrum.*

CAP. LVI. — *Damasceni, non impetratis a rege Baldewino, Gervasium in medio urbis illudendi tradunt.*

Illis itaque a rege responsis, et Turci iam habentibus spem de prænominatis civitatibus, Gervasius productus est in medio civitatis Damasci post plurimam illusionem sagittis Turcorum circumdatus, spiritum vitæ exhalavit. Mortuo sic Gervasio milite egregio, Sohoas, unus ex præpotentibus Turcorum, caput illius jussit amputari; cuius capitis cum crinibus ejus albis et floridis, multo tempore intonsis, abstrahi et siccare, eo quod essent decoris, ut in signum et memoriam revocaret ad suscitandum dolorem Christianorum, semper hasta sublimi tollerentur.

CAP. LVII. — *Qualiter Evermerus a Romano imperatore litteras apostolice pro restitutione sua detulit ad Baldewinum.*

Eodem anno, quo rex Baldewinus a Sagittæ obsidione distulit, domipus Evermerus, patriarcha

m, a Romana synodo rediit, quam causa ex-
li se de omni querela et culpa sibi a rege et
o cancellario illata adiit; et eundem iniqua
us se loquentem in medio Romanæ Ecclesiæ,
homini apostolici audientia, obstructo ore fecit
escere; et ex sententia S. Romanæ Ecclesiæ
lteris et signo ipsius domini apostolici Pascha-
regem remissus est, quatenus honorifice et
tensione sedem patriarchatus ultra retineret.
nequaquam legationem aut litteras cum
Romani pontificis de illius restitutione au-
patriarcha in civitate Accaron remansit, dum
t si regis animus erga se adhuc, Deo adju-
mitigari posset.

LXVIII. — *Rege suam sententiam confirmante, Evermerus deponitur, Gobelino sedem illius obtinente.*

idem rege ex Arnolphi instinctu amplius patriarchatus
versante, nec eum in sedem patriarchatus
consentiente, actum est multorum consilio
us Evermerus sine conciliis et iudicio patriar-
sui dignitatem ultro absque ulla spe relin-
t, nec sancta ac novella Ecclesia Jerusalem in
dio et contentione tot diebus pastoris vigilantia
et. Jam sic Evermero ultro et absque spe ulla
e patriarchatus privato, tam regis quam Ar-
cancellarii et totius Ecclesiæ electione clericus
m, Gobelinus nomine, subrogatur, et Everme-
Cæsareæ Cornelii, quæ nuper pastore viduata
archiepiscopum fieri ab omnibus acclamatum

A est. Quod quamvis injustum sit, ut hæc fiat alter-
catio, nisi ex canonum decreto et sententia alter
eorum fuerit condemnatus; tamen quia rudis et
tenera adhuc Hierosolymitana erat Ecclesia, id fieri
concessit apostolicus. Et sic regis dono, et omnium
fidelium assensu, uterque honore sublimatus est.

CAP. LIX. — *De patriarchæ peculatu*

Cum hæc negotia inter regem et patriarcham age-
rentur, isto negante pecuniam, illo autem pecuniam
aut milites requirente, quidam Christianus, legatus
Rotgeri fratris Boemundi, profectus de Apulia, co-
ram rege astitit, qui talentum auri mille byzantio-
rum ante paucos dies patriarchæ se attulisse conte-
status est in audientia totius Ecclesiæ, ut illud pro
peccatis suis, et pro requie animæ ipsius suorumque,
et æqua et fideli portione inita divideret, unum
videlicet in oblatione Dominici sepulcri ad usus fra-
trum, Deo inibi famulantium; alterum in sustentatione
hospitalis languidorum cæterorumque invalidorum;
tertium regi ad confortandos et remunerandos milites
rebus et armis destitutos. Hæc patriarcha, avaritia
excæcatus, omnia soli sibi restituit, et nihil de ta-
lento his vel illis, sicut injunctum vel dispositum
cum eo fuerat, distribuit. De hac ingenti fraude et
infidelitate coram rege convictus a testibus idoneis,
non ultra se valens excusare, conticuit. Quapropter
statim sine dilatione privatus est potestate et obla-
tione Dominici sepulcri; camerarii vero ac privati
et consilii illius capti et in custodiam missi sunt

LIBER UNDECIMUS.

T PRIMUM. — *Quod Willhelmus, comes de Sartangis, rege Damascenorum devicto, præsidium Archas obsederit.*

dem tempore, quo rex Baldewinus ab obsidione
tæ rediit, Willhelmus comes de Sartangis,
nisso prælio cum rege Damascenorum, Hertol-
nomine, et eodem cum copiis suis attrito in
po castelli Montis peregrinorum, in victoria et
a cum mille loricatis equitibus et in spoliis mul-
egressus præsidium Archas, quod dux Godefridus
ia expeditione multis ingeniis aut viribus supe-
non potuit, nunc post plurimam vastationem
tum ac frugum, quam singulis annis circa
onem intulit, consilio cujusdam Sarraceni in
ite magna obsedit, eo quod penuria alimentum ha-
loribus loci nimia inesset.

II. — *Quod idem præsidium fame superatum Willhelmus obtinuerit.*

ui tribus septimanis plurimam impugnationem
binis et balistis custodibus præsidii inferens,
um introitum aut exitum alicui concedebat,
ec præsidium, quod natura munitum et humanis
bus insuperabile erat, fame arctaretur et in ejus
itionem redderetur. Quod ita actum est. Nam

C tribus septimanis transactis, tanta universi habita-
tores inedia sunt oppressi, ut versus montana, ubi
obsidio fieri non potuit, muris perforatis, præsidium
armentis vacuum, armis plenum, sed pecunia et
pretiosis quibusque jam asportatis, reliquerint. Quod
quidam de exercitu Willhelmi percipiens, eo quod
nulla fieret a mœnibus præsidii defensio, trans
Barbicanas et muros ad explorandam rem clam
ascendens, neminem vidit aut persensit, idque sine-
mora domino et principi retulit Willhelmo et uni-
versis sociis. Qui statim fractis seris et portis im-
missi, turres et mœnia obtinuerunt et munierunt,
ac præsidium ultra retinentes, totam regionem
usque Damascum expugnantes de die in diem inva-
serunt.

D CAP. III. — *Qualiter Bertrannus cum Pisanis Amiroth, urbem Græcorum, occupaverit.*

Eodem anno tempore quadragesimali, Martio
mense inchoante, Bertrannus, filius comitis Rey-
mundi, undique sua in terra contractis copiis virorum
bellatorum et equitum loricorum, cum quadra-
ginta galeidis, quatuor millia continentibus, in
singulis galeidis centum viris pugnatoribus consti-

tutis, absque nautis, navigio a loco et urbe S. Ægidii egressus, Pisas urbem Italiæ applicuit. Ubi Genuensibus, qui in eodem voto Jerusalem eundi conspiraverant, assumptis, et mutua fide firmatis sibi, octoginta vero galeidis eorum sibi associatis, ad Amiroth, civitatem imperatoris Græcorum, navigio pervenit, ubi escas et vitæ necessaria vi undique conferebant.

CAP. IV. — *Quomodo Bertrannus a rege Græcorum evocatus, homo illius factus, et ab eo remuneratus sit.*

Nec mora imperatoris auribus innotuit, quomodo Bertrannus, filius comitis Reymundi, terram Græcorum in virtute magna occupasset, et eam graviter depopulari non timuisset. Qui illico illi misit nuntios, ut ad se ingrederetur, in fide a suis susceptus primoribus, et habito secum pacis colloquio, quantum vellet pecuniæ dono imperatoris reciperet; et loco patris sui sibi in amicitia et fidelitate restitueretur, terram vero suam cum suis pertransiret. Qui statim regis imperio acquievit, et de mari per Brachium S. Georgii descendens cum quibusdam de comitatu electis, imperatori in palatio suo locutus, sacramento ei conjunctus et subjectus factus est. Deinde donis plurimis auri, argenti, ostri ab imperatore susceptis, navigium iterans, usque ad portum S. Simeonis vela direxit, quem Tankradus nunc sub sua potestate retinebat.

CAP. V. — *Tankradus a Bertranno invitatus, ad colloquium illius festinavit.*

Qui continuo nuntiis Tankrado missis ex consilio suorum, ut virum salutarum, et adventum suum apparatusque suorum consodalium illi indicarent, jussit, obnixè precantes, quatenus secum habere colloquium non refutaret. Tankradus in virtute magna hunc intelligens advenisse, accitis usquequaque viris suis, ab urbe Antiochia illic occurrit, ad eundem portum; et oscula ad invicem dantes, noctem illam in lætitia magna pariter deduxerunt. Mane autem facto, requisivit Tankradus, qua de causa advenisset.

CAP. VI. — *Postulatio Bertranni pro restitutione partis Antiochiæ, et responsio Tankradi.*

Bertrannus post plurima verba benigne inter se habita, Tankradum in omni admonitione humilitatis precatus est, ut hanc partem Antiochiæ, quam pater suus in introitu civitatis prior invaserat, sibi restituere non refutaret. Tankradus ejus petitionem non abnuvit, hac tamen conditione apposita, ut ad Mamistram civitatem obsidendam et recuperandam ejus opem et vires haberet, quam nuper traditione Armeniorum imperatori redditam amiserat; alioqui sibi nihil super his velle respondere. Bertrannus vero precibus Tankradi nequaquam in obsidione hujus civitatis acquievit, propter fidelitatem, quam imperatori se promisisse non negabat. Verum si gi in animo sederet, Gybel se obsidere et apprehendere promittebat, eo quod civitas esset Sarracenorum. Tankradus vero rursus de Mamistra admonuit, de

A Gybel prorsus tacuit. Sed Bertrannus pro sacramento, nihil se adversus imperatorem, aut ejus tatem, actorum respondit.

CAP. VII. — *Tankradus Bertranno indigne, et cum quantocius ab Antiochia discederet.*

Ad hæc Tankradus graviter indignatus spreto admonens ut cum suo comitatu terram, quæ erat potestate, cito pertransiret, ne grande ei sibi suisque congregata manu inferret. Et præceptum est in omni hac regione, ne aliquis qui Bertranno aut suis vitæ necessaria præsumeret, si membrorum salutem diligenter audito Bertrannus et sui, navigium a portibus, usque ad civitatem Tortosam applicaret. comes Reymundus de novo expugnatam cepit. nunc Willhelmus de Sartangis suam retinebat. sibi nequaquam contradicte patuit; sed in eadem tatus et sui, bonis terræ epulati sunt.

CAP. VIII. — *Quomodo Bertrannus pro terra sui Willhelmi interpellaverit, et quomodo Tankradus Willhelmum adjuverit.*

Die autem facta, cognato suo Willhelmo dirigit, ut terram de Camolla, quam pater primordio viæ hujus invaserat, sibi non negaret ejus obsequium et amicitiam retinere curaret. respondit, non facile se hoc verbum posse adimplere cum Reymundo mortuo terra sibi in hereditatem constituta sit, et eam multis diebus per manum et labores ab hostibus defendisset. Tankradus de hac legatione sollicitus, comitis sui inito, Tankrado nuntios dirigit, quibus subveniret adversus Bertrannum, cognatum suum illius copias, et terram ex ejus manu suis illique ultra et miles suus serviret. Hoc Tankradus, annuit omne auxilium comiti Willhelmo constituens, quatenus ad Tortosam iret, et sic adjunctis armis suis et viribus, Tankradum et ejus adunationem de terra et civitate garet.

CAP. IX. — *Legatio Bertranni ad Baldewinum contra præfatos principes, et quod obsederit.*

Bertrannus horum decreto et confederatione perta, a Tortosa discessit, et festinato terram navigio civitatem Tripolin in virtute magnam marique obsedit. Obsidione itaque locata, Bertranni regi Jerusalem nuntios misit, quomodo Tankradus obsederit; et quia Willhelmus de Sartangis Tankrado sibi negatis urbibus patris sui reparati et confederati fuerint; et ideo multum his injuriis ejus auxilio indigere, seipsum obsequio asserens velle manere.

CAP. X. — *Quod rex Baldewinus Willhelmo Tankradum apud Tripolim occurrere mandavit.*

Cujus legatos rex benigne audiens, opem præstare ac statim Paganum de Cayphas acceitum, et Willhelmum, cognomine Granarium, Tankrado et Willhelmo legatos in hæc verba direxit: Bertrannus fratrem et conchristianum, filium comitis Reymundi a nobis auxilium scilicet quantissime super injuriis

inc infertis de terra et urbibus patris sui, quod A
quaquam fiat. Placet enim universæ Ecclesiæ
item, ut ad nos Tripolin descendentes, injuste
s civitates restituantis, tam Bertranno quam
vidno de Burg et Goselino de Turbaysel, et sic
m concilio et conventu habito, in concordiam
mus. Alioqui terram, quam nuper intravimus,
ius inimicos hos in circuitu, Turcos et Sarrace-
lequaquam poterimus retinere.

XI. — Ibi rex Tripolin adveniens, Bertrannum suscepit in hominem.

erea rex cum quingentis equitibus totidemque
 ibus Tripolin descendit, Sur, Sagittam, Bau-
 pacifice pertransiens, propter pacem quam post
 ionem Sagittæ ad excolendas fruges et vineas
 m et inviolabilem multo auro ab ipso rege im-
 verunt. Bertrannus viso rege et ejus apparatu,
 ius est, et homo ejus ibidem jurejurando factus.
 tres septimanæ hujus obsidionis et expugnatio-
 nte regis adventum transierunt, cum nec ma-
 is aut aliquibus manganarum quassationibus
 erroribus urbis adeo concuti aut superari potuit,
 ortæ Bertranno aperirentur, nisi regis præsentia
 isset.

XII. — Qualiter apud Tripolin rex quatuor principes pacificaverit.

ankradus regis voluntate et nuntiis auditis, Wil-
 mus ab ira et omni assultu compescuit, donec
 ore ad os loquerentur, et ad eum Tripolin pro-
 cerentur. Qui statim adunatis septuaginta viris,
 itibus egregiis, Tripolin diverterunt; quos post
 ulum Baldwinus de Rohas et Goselinus de
 rbaysel, juxta mandatum regis, in equitatu magno
 secuti sunt. His omnibus illic collocatis, et cunctis
 uris utrinque coram rege et fidelibus suis reci-
 is, Baldwinus de Burg et Tankradus reconciliati
 nt, Baldewino, quæ injuste obtinuerat, a Tankrado
 gne remissis. Bertrannus etiam et Willhelmus
 cordes facti sunt, ea tamen conditione, ut Wil-
 lmus Archas, et cætera quæ acquisierat, obtine-
 ; Bertranno vero acquisita patris sui nemo im-
 diret. Rex autem Tankrado Gaiphas civitatem
 nplumque Domini, Tabariam simul et Nazareth
 m omnibus redditibus, accepta ab eo fidelitate,
 didit, quatenus deinceps in ejus obsequio et dile-
 one stabilis permaneret.

XIII. — Quod Tripollitæ post reconciliationem principum se manibus regis dederunt.

Tantum principum comperta concordia, Sarrani,
 non ultra vim ferre valentes, pacemque quæ-
 ntes, urbem præterquam regi nemini dare conspi-
 unt, eo quod vita et salute membrorum impetrata,
 ius fidei se præcipue credebant, ne a Pisaniis et
 enuensis fœdere violato, armis impeterentur,
 ient Ptolemaidenses, et non pacifico ab urbe exi-
 ent. Rex itaque urbe suscepta, dextram illis dedit,
 ab urbe incolumes exirent, non amplius, nisi quod
 numero valerent, offerentes. Et ecce, aperta civitas
 ab ejus portæ; quas Pisani et Genuenses et omnis

exercitus intrantes, mœnia et turres munientes
 usquequaque diffusi sunt.

CAP. XIV. — De quingentis Babylonis subterraneo specu absconditis, et a muliere detectis.

Quingenti milites in armis et lorica a rege Baby-
 loniæ missi, qui urbem cum civibus defensarent,
 audito facto fœdere de urbis traditione in manu
 Christianorum, subterraneo habitaculo, quod miro
 opere murali ædificatum erat, absconditi sunt
 a facie introeuntium et urbem perlustrantium :
 devoverant enim se ac conspiraverant, in ipso primæ
 noctis silentio nullo somno sopiri, quousque pro-
 gressi de latibulo subterraneo, universos somno
 deditos, et secure quiescentes, in impetu et vocife-
 ratione ex improvise armis detruncarent. Sed mulier
 quædam, quæ a Christianis in prima apprehensione
 civitatis capta graviter torquebatur pro danda pecu-
 nia, tandem nimium anxiosa, et in articulo mortis
 posita, in hunc modum tortoribus suis locuta est :
Si vitæ meæ parcere velletis, et a pœnis, quibus me
vexatis, manus continentes, me liberam a catenis exire
permitteretis, salutis vestræ et confratrum vestrorum
procul dubio consulerem; et tale quid vobis propalarem,
unde vita vestra incolumis persisteret, quæ post mo-
dicum vobis securis in dolo et mira arte exstinguetur.
Quod si de his quidquam fefellerit, difficiliore cruci-
atus quos didicistis in me inferte, et vitam meam
non ultra super terram una hora esse patiamini.

Illi autem milites, mulieris verba et constantiam
 admirati, consilio clam inter se habito, in fide illi
 firmata sibi parcere sponderunt, si juxta verba
 ejus veritatem de his experirentur. Ad hæc mulier
 rem et omnes dolos, sicut erant, universis aperuit,
 dicens : *Decreverunt cives calido et occulto consilio*
ante urbis hujus captionem, et salutis suæ pactionem,
ut milites quingenti loricati a fœdere Christianorum
excepti, quoddam subterraneum habitaculum intran-
tes, cum armis occultarentur infra urbis hujus habi-
tationem, qui tenebris incumbenibus, et vobis secure
dormientibus, pariter cum impetu et tumultu prodire-
nt; et vos improvisos, ac hujus rei nescios, armis
mortificarent. Hoc machinamento in exitium Chri-
stianorum a muliere quibusdam militibus catholicis,
a militibus vero regi Baldewino et cæteris primori-
bus detecto, sine dilatione rex et universi in armis
conglobati, ad eos, cæcati et subterranei habitaculi
undique concurrentes, locum in circuitu obsederunt,
et viros ab intus parum resistentes ad extremum vi
et plurima impugnatione victos et eductos, in ore
gladii percusserunt, nulli eorum parcentes. Mulier
vero juxta promissionem fidei, quæ ei facta est a
fidelibus, a carcere et vinculis deinceps libera fuit,
ac universa sua sibi sine contradictione tam in ædi-
ficiis quam cæteris rebus restituta sunt.

CAP. XV. — Ubi Willhelmus comes ab armigero suo occiditur, et urbs Baurim a rege obsidetur.

Dehinc post paululum temporis Willhelmus de
 Sartangia, pro villi injuria et contentione, qua armige-
 sum suum molestavit, occulta infestatione ab eo

trans eor sagitta confixus expiravit, et sic Bertrannus præsidium Archas et universa quæ de illius erant potestate, solus obtinuit subjugata. Capta itaque et subjugata civitate Tripla, rex Baldewinus consilio Bertranni, filii comitis Reymundi, quem præfecerat eidem civitati, in anno sequenti convocatis universis viris Christiani nominis, in mense Decembri mediis algoribus civitatem Baurim, quam vocant Baruth, obsedit; quæ in angusta fauce montium sita, et vix commeabili, a montanis viam exhibet juxta litus abyssi maris descendentibus. Navigio Bertranni et Pisanorum a Tripla versus mare applicato in urbis obsidionem, ad planitiem camporum cum ingenti manu Gallorum, equo et pede ad omnem assultum paratorum, regis et suorum tentoria locata sunt. Obsedit denique eam diebus multis, ac tormentis lapidum tarres et muros singulis diebus non parce assiliens et quatiens, nulla intermissione cives ac defensores respirare sustinebat: sed et vineas et sata succidens et vastans, urbem non modice perterrebat.

CAP. XVI. — *Legatio Baldewini comitis ad regem Baldwinum, quod Edessa urbs consilio Tancredi fuerit obsessa.*

Post hæc cum dies aliquot obsidionis evolverentur, et veris tempora jam aspirarent, legati Baldewini de Burg a civitate Rohas venientes adfuerunt, nuntiantes regi quod ex instinctu et suggestione Tancredi principes Turcorum, Arangaldus scilicet; Armigazi, et Samarga de regno Corrozan, in multitudine gravi civitatem Edessam obsedissent; et regionem undique graviter depopulati sint, Baldewinum assiduis oppugnationibus lacessentes, civitatem quoque plurimis assultibus aggravantes. Asserebant etiam iidem nuntii, ultima necessitate famis ac defensionis Baldewinum et universos cives compulso: et ideo in brevi eos regis ope indigere adversus tot millia Turcorum, ne urbs capta et subjugata cum rebus et civibus periclitetur, et non Baldewinus suique, capitali sententiæ subdantur. Rex, ut hæc audivit, legatos sub judicio mortis hunc ingratum rumorem tacere jussit: quem et ipse dissimulans miro silentio suppressit, ne hominum corda, audita hæc Turcorum superbia et audacia, pavescere minus ad urbis ruinam laborarent. Siluit igitur rex, siluerunt et nuntii. Nec modo alio intendit, nisi ut machinæ, jactus lapidum assultusque circa urbis moenia fierent, quousque Sarracenorum interiore virtute edomita, urbs reddita aperiretur, cives gladio punirentur, aut victi caperentur.

CAP. XVII. — *Rege Baldewino Baurim fortiter oppugnante, cives ultro se dederunt.*

Tandem portis cum seris suis et muris graviter quassatis, ammiraldus civitatis in insulam Cyprum nomine, quæ est de regno Græcorum, navigio noctu aufugit cum multis desperatis, eo quod in urbis præsidio non aliquam fiduciam vivendi aut manendi haberent; quoniam dierum curriculum nulla a rege Babylonis auxilia mitterentur. Cives autem videntes

A quomodo ammiraldus et omnes capitanei essent et urbs a facie Christiani regis retinere posset, et quod terra marique tam longo tempore undique bellum intolerabile ingrueret, ultra ferre non valentes, dextras sibi dari et viam parcere rogabant ut sic, portis apertis, urbem egrederentur. Quod et actum est. Nam, datis de civibus cum pace egressis, capta et patefacta civitas, sexta feria, quæ est ante Sabbatum Pentecostes. Sed eorum, qui adhuc in urbe infœdere facto non exeuntes stulte permanserant, Bertranno et Pisanis circiter unum et viginti occisi sunt. Parum quidem pretiosorum vestitus aut alienius ornatus reppererunt. Nam cives rati, quod pretiosius erat illis in medio comportantes igni conflaverunt; aurum verum, tum, vasa pretiosa clanculum ac paulatim per aditus in Cyprum insulam noctu translata sunt.

CAP. XVIII. — *Rex, capta urbe Baurim, Jerusalem proficiscitur, et pro liberatione Rohas principatus.*

Capta autem civitate, rex, custodibus in natis, Jerusalem reversus est. Ubi celebratis Pentecostes, obsidionem Edessæ vel Rohas et nias Baldewini de Burg, sicut a legatis edictum, tunc primum Bertranno et universis de domo de domo Jerusalem aperuit, in hunc modum verba omnes adhortatur: *Gratia Dei et Domini nostri Jesu Christi voluntas nostra ac victoria est de Baruth, licet longo tempore eam expugnemus. Sed nunc ad Rohas civitatem et Baldewinum, obsesso, subveniamus, omnium vestrum quæ voluntiam: nec sit, qui avertat, cum confutemur in omni necessitate nobis subvenire parati. Ex inviolabilis charitas ut subveniamus, et cunctis fratribus et amicis ponere non dubitemus.*

CAP. XIX. — *Ubi exhortante rege Bertranno reliquis ad urbem Rohas profectus est.*

Ad hæc verba regis universi qui aderant de Jerusalem sunt voluntarii ad expeditionem agenda, et conferendam opem obsessis Christianis, ut cum Turcis bellum inirent, et pro fratribus darent, iterant apparatus, pecunia et adhuc recentium laborum circa Baruth inter res, viam Rohas in initio mensis Junii insulam galeis et loriceis, in cuneis septingentorum electorum, in manu trecentorum peditum, lancea apprime valentium. Profectus est igitur profectus Bertrannus cum copiis suis a Jerusalem, vigili et solerti providentia militum munitis et cæteris civitatibus, quæ suæ erant per statis. Descenderunt itaque in campos et regiones Armeniæ ad civitatem Rohas diebus mensis Junii in itinere peractis. Quibus regis audito adventu diversis locis et præsiidiis per centenos, septuaginta et quinquagenos plurimi: tam Galli quam Armeni Christiani concurrentes, auxilio juncti sum. Et flumen Euphratem perventum est, et multiplex est ejus exercitus ad quindecim millia virorum quatuor.

AP. XX. — *Quomodo rege adveniente, Turci Rohas dimiserunt, et quomodo Baldewinus comes Tankradum incusaverit.*

Ut autem intravit terminos et confinia civitatis in manu forti, in splendore signorum et galearum serenissimis radiis æstivi solis, in grandi sonitu barum et tumultuosa populi adventione, Turci imperta per exploratores illius approximatione, ulsis tentoriis ab obsidione recesserunt, et in terminis civitatis Caran, quæ sex milliaribus distabat a Rohas, relocatis castris consederunt, donec scirent intelligerent, si regis viribus et copiis possent currere et resistere. His vero diei unius spatio a ratione obsidionis Rohas remotis, Baldewinus deurg lætatus fama adventus regis, cum quadringentis militibus viris bellicosis et decem millibus Armæacæ gentis, obviam illi ab urbe festinans, Turcos versus Caran divertisse notificavit; sed in castris adhuc præstolari, et audire de ejus proposito, cum quadringentis equitum millibus nimium contentes. Hos Tankradi consilio et instinctu ad obsidionem Rohas convenisse referebat, et in omnibus Tankradum sibi contrarium et infestum esse.

AP. XXI. — *Legatio regis Baldewini ad Tankradum et collatio.*

Hac Baldewini sper injuriis Tankradi audita querimonia, rex consilio suorum Tankrado legationem Antiochiæ misit, ut ad eum et primos exercitus Christianorum descenderet; et si quæ ei injuste essent illata Baldewino, omnia aut æquo judicio aut concordia consilio majorum in præsentia Christianorum se velle finire. Qui multum renisus est venire; tandem consilio suorum cum mille quingentis militibus loriceis descendit, ut de omnibus his quibus a Baldewino Burg accusaretur audiret ac responderet; et si quæ haberet adversus eum, in audientia omnium demonstraret. Ergo veniens regem salutavit, et a rege susceptus est benigne. Dehinc rex, præsentem cœtum fidelium, rationem cum eo habuit quare adversus fratres et conchristianos Turcos eduxerit, cum potius Christianis subvenire debuerit. Qui se minime excusans, tac de causa se illis non subvenisse respondit, quod Baldewinus, præses civitatis Rohas, nullum sibi respectum fecerit, cum ante hos dies ipsa civitas Rohas et multæ aliæ civitates de regno fuerint Antiochiæ, et illi subditæ annuos redditus dominatori Antiochiæ dederint.

AP. XXII. — *Allocutio regis ad Tankradum de reconciliationis gratia cum principibus.*

Ad hæc rex Baldewinus Tankradum cum omni mansuetudine de hac querimonia compescuit, dicens: *Frater mi Tankrade, non justam rem exigis; nec adversus Baldewinum justam habens molestiam de aliquo loqui debes tributo, quod Antiochiæ hactenus reddebant civitates, cum nihil inter nos de jure gentium simus habituri in omnibus, quæ Deus nostra subjiciet ditioni. Nosti, et universis notum est Christianis qualiter cum a terra et cognatione exivimus, pro nomine Jesu exsilia quærentes, patrimonia*

A deserentes, decreverimus ut quicquid in terra hæc peregrinationis nostræ quisque de regno et terris gentilium expugnatil apprehenderet, pacifice et libere obtineret; nullus ad injuriam in eum manum mitteret, nisi ut subveniret, et animam pro fratribus singulis ponerent. Et ideo scias, quia non justam adversus Baldewinum habes querelam, cum gentilium decreta et nostra non convenient; et stabili consilio de hoc in unum consenserimus, si res Christianorum adeo sublime procederent ut regem constitueremus, eum cum caput, rectorem ac defensorem ad nostra retinenda ac propaganda subjecti sequeremur. Unde ex timore Dei et justo judicio omnium, qui nunc adsunt Christianorum, oportet te in concordiam redire et ab omni molestia, quam habes adversus Baldewinum animum revocare. Alioqui si gentilibus vis sociari, et nostris moliri insidias, nequaquam frater Christianorum poteris remanere. Nos quoque confratri Christiano juxta decretum nostrum coadjutores et defensores ad omnia parati sumus. Tankradus regem se juste arguentem ex judicio omnium intelligens, nec se justam adversus hujus dicta habere excusationem, in concordiam et amicitiam rediit; ac pœnitentia ductus, quod cum gentilibus quidquam adversus confratrem machinatus fuerit, promisit se ultra purum ac fidelem, sicut a principio viæ devoverat, coadjutorem confratrum velle persistere indeficientem.

CAP. XXIII. — *Ubi rex principibus pacificatis, Turcos effugavit, Christianos omnes in circuitu reconcilians.*

Hac pace composita, mistis copiis et armis, rex et Tankradus Turcos inter Caran insecuti sunt ut pugnarent cum eis. Sed audita eorum reconciliatione, fugam inierunt per devia et montana diffusi, plurimis tamen de comitatu suo attritis, armentis et cibariis non parum retentis et abductis. Baldewinus rex ab insecutione et contritione inimicorum regressus, in terra Edessæ paucis diebus moram fecit, reparans et componens undique odia et dissidia inter Christianos reperta.

CAP. XXIV. — *Rex et Tankradus flumen Euphratem enavigant, quinque millibus Christianorum ex altera parte ab hostibus occisis.*

D Vix rex et Tankradus sub festinatione scilicet, diei et noctis horis continuis ad flumen Euphratem pervenerant, et ecce Turci, collectis undique viribus et copiis, velociter eos insecuti sunt ut eos in terga crederent, et sagittis in impetu et solita vociferatione expugnarent. Verum rex, comperto adventu et audacia eorum, flumen navigio tantum duarum navium transire properavit cum omni manu quam eduxerat. Sed infelici casu rege et Tankrado cum plurima manu exercitus sui transmissi, utraque navis, nimis cumulata armis et militibus, mediis fluctibus cœpit periclitari et submergi: et sic cætera manus, quæ altero in stagno ad quinque millia remanserat, nequaquam ultra aut remis aut aliquo auxilio transvehi potuit. Nec mora, Turci in ipso

fervore mediæ diei adfuerunt in multitudine gravi, A qui miserum vulgus inventum, nec transitum fluminis evadere valens, fortiter incurrentes, crudeliter in arcu et sagitta peremerunt, vidente rege et Tankrado et universis hac parte fluminis consistentibus. Rex tristis et dolens nimium factus est eo quod naves periissent, et nequaquam suis in aspectu ejus cadentibus subvenire potuisset.

CAP. XXV. — *Quod rex Baldwinus comitem, de bello fugientem, sanum in Rohas reduxerit.*

Turcis post tam cruentam cædem in terram Edessæ revertentibus, Baldwinus de Burg, qui regem cum trecentis equitibus sequebatur, illis obviam factus, nequaquam divertere valens, bellum eum eis committere præsumpsit. Sed Turci in multitudinis suæ virtute prævalentes, universos sagittis confixerunt. Solus Baldwinus ad montana fugiendo contendens, vix a manibus eorum elapsus est. Altera die crudelis fama tam gravis eventus in auribus regis ac Tankradi innotuit. Qui statim navigio aptato, flumen cum suis trajecerunt, ut in Turcis dignam poenam rependerent loco aliquo repertis. Sed minime repertis aut visis, Baldwinus de Burg desolatum et moestum ac flebilem de strage suorum repertum, in manu robusta Gallorum Rohas vivum et incolumem perduxerunt.

CAP. XXVI. — *De Magno, rege Norwegiæ, qui venit adorare Jerusalem.*

Interea frater regis de Norwegia, Magnus nomine, in plurimo apparatu, in multa armatura, in manu robusta, in buzis quadraginta, in decem millibus virorum pugnatorum, per biennium in circuitu spatiosi maris a regno suo enavigans, in portu Ascalonis civitatis anchoram integris horis diei ac noctis fixit, ut videret, si aliqui viri a civitate terra vel mari sibi occurrerent, cum quibus ex industria aut eventu aliquid certamen iniret. Sed Ascalonitis silentio compressis, et minime prodire audentibus, postera die Japhet applicuit, desiderio adorandi in Jerusalem.

CAP. XXVII. — *De Babyloniis contra Baurim navigantibus, et de navibus Christianorum cum eis decertantium.*

Dehinc post dies aliquot incomparabilis navalis exercitus a regno Babylonie in galeidis, in biremibus et triremibus dictis vulgariter cattis, turritis et bello compositis, advectus est in civitatem Baruth vel Baurim, ad recuperandam urbem, si aliqua daretur opportunitas. Et spatio diei illic considerantes, custodes Christianorum lacessentes, nullo eis ingenio nocere aut prævalere potuerunt. Nulla siquidem virtute aut industria hic prævalentem, sed spatiose ambitu urbem obsidentes, naves a longe e fastigio mali speculati sunt: quarum tres a Flandria et Antuerpia venerunt, quibus præerant Willhelmus, Starcolphus et Bernhardus, causa adorandi in Jerusalem adnavigantes; quarta de regno Græcorum diversas merces et cibaria portans, causa negotiationis huc viam maris pariter profecta est. His visis

et Christianitatis signo recognito, undique ce-
bant remis, buzis et galeidis, ut eas coracæ
captivarent, ac plurimo conatu remorum ad re-
festinantes, gravi eas insecutione coegerunt a
fugam. Sed, Dei gratia opitulante, velocius
velo et remis viam maturantes, una ad cir-
tem Caiphas evasit, civibus Christianis auxiliis:
terra in arcu et sagitta illi ferentibus: alie de
inter Caiphas et Acram pondere suæ molis quas-
tæ, aquarum profundo deficiente, civibus Chris-
tis pariter illis ad auxilium festinantibus elap-
sunt: quarta de regno Græcorum, nimidem tanta
capta et retenta est, ac rebus omnibus expoliata.

CAP. XXVIII. — *Qualiter Ascalonitæ Jerusalem debellantes, a Christianis superati sunt.*

Eodem quoque tempore ejusdem mensis B
gesti, quo hec fiebant, Ascalonitæ gavisus ab-
et diutina expeditione regis Baldwinus, æstimans
medicas vires militum Jerusalem remansisse, quæ
gentis equitibus ascitis, decreverunt civitatem
obsidere et expugnare et viros qui erant in tur-
tarris David bello lacessere. Verum fideles Chris-
cognito decreto et adventu illorum, Rames, Joppa,
Joppen, Caiphas, Cæsaream undique miserunt
universos regi Baldwinus obediens, ut sine mor-
die ac nocte Jerusalem festinarent, urbem et
aream ab hostili assultu defenderent. Qui omni
omni parte festinantes, civitatem intraverunt
in silentio, et portas vigili custodia tam clericali
quam mulierum, turresque fidei militum dilige-
munientes; cæteri armis et sagittis conglobati
tes trecenti, equo et pede per montana descendentes
quo Ascalonitarum via adfutura erat. Et ecce in
calonitæ adsunt in equitatu magno et appar-
obviam facti Christianis in campo. Ubi prælium
commisso armis et sagittis, ad extremum Asca-
nitæ terga verterunt. Quos Christiani insequen-
ducentos peremerunt, equos et spolia multa cum
captivis multis Jerusalem abducentes in lætitia
victoria inopinata.

CAP. XXIX. — *Ubi navalis exercitus Babyloniæ Ptolemaidem impugnat, rege civibus succurrente.*

Navalis vero exercitus, qui a Babylonia erupit,
et Christianis per mare insidias parabat, a Baurim
Ptolemaidem divertit. Et plurima vi in malorum
tudine præeminentes, adeo urbis defensores ag-
vantes bello vexaverunt, ut totum portum fere per
dies octo in navium multitudine et fortitudine in-
dentes obtinuerint. Interem dum in hac urbe Pto-
maide magna fieret desolatio, et vix catena portum
hostibus obsisteret ne urbem apprehendissent, rex
Baldwinus, et Bertrannus ab Antiochia et Rohas
cum omni manu adhuc indivisa reditum parabant.
Qui, audita Babyloniæ adunatione et oppug-
tione adversus Accaron, velociori via accelerantes
ut suis subvenirent, et ab hostili impugnatione
liberarent.

CAP. XXX. — *Ubi rex Baldwinus regem Magnum A valerent. At Baby.oniis minime successit: unde Baldewini regis audaciam et industriam metuentes, romensis aquis Babyloniam reversi sunt.*

Verum rex parte sui exercitus in auxilium Ptolemaideis civibus Christianis relicta, ex consilio rudentium virorum primum Joppen ad regem de Norwegia divertit, ut ex ore illius audiens sciret quid primum instare et adimplere posset. Mox omni moris vinculo foederatis rex nomine Magnus, Baldwinum regem obnixè precatur ut viam secum ad adorandum in Jerusalem insistat ex Domini Jesu uxoritate, qui jubet fideles suos primum quærere regnum Dei, et postea omnia profutura quærentibus invenire; deinde agere quæcunque eligeret, aut civitatem suo navali exercitu obsidere. Baldwinus ex votis regis Magni et suorum primatum cum omni benevolentia satisfacit; et Jerusalem, sicut B evoverat, se cum eis iturum non negavit. Ascendentibus itaque utrisque regibus in sancta civitate, universus clerus in albis et in omni cultu divinae religionis, in hymnis et canticis cum universis civibus et populis occurrerunt, et reges cum omni omittatu suo usque ad Dominicum sepulcrum in voce exultationis abduxerunt. Rex siquidem Baldwinus egeim Magnum manu honorifice ac familiari amore lucebat, juxta Apostoli vocem, qui ut *honore inicem præveniamus* (Rom. xii, 10) nos adhortatur. Ducebat quidem eum, ac docebat omnia loca sancta, et ea quæ nota habebat, ac multo obsequio et regali apparatu per dies aliquot eundem procurabat. Deinde ut magis ac magis amore et fide firmarentur, ad flumen Jordanis in manu forti cum eo descendit: C ubi catholico ritu in nomine Domini Jesu peracto, Jerusalem ipsum regem Magnum in gloria et jucunditate sanum, et ab omni turbine tutum reduxit.

CAP. XXXI. — *Qualiter hi duo reges Sidonem obsederint, Babylois in sua reversis.*

Post hæc Jerusalem reversi, convocata ecclesia, lecreverunt communi consilio Sagittam vel Sidonem, juxta multa peregrinis damna et calumnias inferens regi sæpius restiterat, obsidere terra marique et nunquam ab ea recedere donec urbs capta in manu Christianorum traderetur. Nec multa mora, rex Baldwinus et Bertrannus, acceptis copiis, in apparatu copioso castrametati sunt in obsidionem urbis Sagittæ, machinas et tormenta lapidum instituentes D quibus urbs per singulos dies oppugnaretur. Movit pariter ab Joppe rex Magnus navales copias, et applicuit ad urbem Sagittam, ut eam a mari obsidens et expugnans nullum introitum aut exitum hac in parte pateretur. Horum tam fortium virorum et magnorum regum apparatus et vires terra marique adesse intelligens navalis exercitus Babylonie, a portu Ptolemaidis et ejus impugnatione secessit ad portum Sur, quæ est Tyrus, illic moram faciens, ne rex Magnus repertos in obsidione Ptolemaidis navall certamine disturbaret. Sed tamen aliqui ex Babylois buzis velocissimis freti, hac et illac mediis aquis plurimo inferuntur conamine, si forte aliquo eventu catholicos viros superare et abducere

CAP. XXXII. — *Rex Baldwinus et sui Sidonios coronantes machinas plures apposuerunt.*

Baldewinus rex et Bertrannus, accitis copiis, obsidionem a terra statuerunt; rex de Norwegia cum omni manu sua anchoras figens, versus mare sedem in circuitu urbis firmavit. Sic locata obsidione, toto conamine in assultu et crebris ruinis muros et turres urbis angustiantes, civibus econtra in armis et tormento lapidum ab intus fortiter resistentibus, machinam multis diebus compositam applicantes, viros in arcu Baleari in ea posuerunt, qui altitudine soliarum machinæ eminentes, desuper muros per urbem et turres et ejus mœnia specularentur: et sic per vicos et plateas gradientes plaga intolerabili arctarunt.

CAP. XXXIII. — *Sidonii obscura cavatione machinam regis moluntur incendere, et ab ipso callide præveniuntur.*

Cives autem videntes machinam altitudine urbem superare et civibus nocere, noctis in obscuro cavationem sub murorum fundamento plurimo conatu, et mira industria fecerunt: ut facta cavatione trans muros usque, ad stationem machinæ, ligna arida, et ignis fomitem comportarent et his subito in favillam redactis, cum humo machina rueret, et viros in ea positos in momento suffocaret. Sed rex hanc artem præcavens iniquam ex quorundam relatione, machinam a loco cavationis amovit: et sic labor Sidoniorum frustra consumptus est.

CAP. XXXIV. — *Sidonii post longam obsidionem regi Baldewino se dedentes, ad quinque millia urbem egressi sunt.*

Tandem curriculo sex hebdomadarum Sidonii videntes se nihil adversus machinam prævalere, et tormentis lapidum assidue urbem et ejus portas concuti, quin et navali assultu non minus gravari; navalem vero exercitum Babylonie abesse, dextras sibi dari poscunt, et urbem cum turribus et clavibus in regis manibus reddi, sub hac tamen conditione ut ammiraldus præses civitatis, et quibus esset animo, cum rebus suis, quantum valerent collo et humeris deferre, pacifice egrederentur. Rex vero longa obsidione et assultu defatigatus, consilio cum rege Norwegie, cum Bertranno comite et cæteriis viris sensatis habito, petitioni Sidoniorum cessit: et sic, urbe in potestate suorum reddita ac patefacta, Sidonii cum ammiraldo suo circiter quinque millia cum rebus suis in pace egressi sunt, usque ad Ascalonem proficiscentes: cæteri qui remanserant, sub jugo regis et in ejus servitutum redacti sunt.

CAP. XXXV. — *Quomodo ammiraldus Ascalonem occulte Jerusalem venerit, et Ascalonem tradiderit.*

Rex Baldwinus post hæc in manu et custodia suorum civitate constituta, Jerusalem accendit in gloria et victoria ipso natali S. Thomæ apostoli; ibique Natali Domini gloriose et catholice celebrato, exaltatum est in victoria nomen ejus per universionem

urbes gentilium; et timor omnes invasit qui audierunt prospere illi omnia evenisse; et quieverunt ab omni impetu et assultu diebus plurimis. Dehinc solemniter a rege Baldewino et ab omni Ecclesia Pascha Domini celebrato, ammiraldus, id est princeps Ascalonis, nescio spiritu timoris tactus an amoris divini, dominum regem per secretarios coepit appellare, et cum eo agere de urbis traditione, donec Jerusalem idem ammiraldus, fide data et accepta, ad regem intravit, omnia ei elocutus, sicut in corde et animo devoverat de urbis traditione, et ipsius regis et suorum intromissione, de fidelitatis devotione erga regem et suos habenda. Tandem, cognita et inventa ipsius pura devotione et animi intentione, fide utrinque confederatis, decretum est primum ex consilio regis et suorum principum regem Jerusalem remanere; trecentos vero ex suis viros militares et bellicosos cum ammiraldo Ascalonem descendere, urbem intrare, et ejus turres obtinere, et universos cives regi subjugare. Descendentes itaque sicut decretum erat, portas intraverunt auxilio et consensu ammiraldi, moenia apprehendentes, cives regis ditioni subijcientes.

CAP. XXXVI. — *Legatio Baldewini comitis ad regem Baldewinum de adventu Turcorum, et fama filii Babylonii regis, Ascalonem descendit.*

Nec mora, cum praedicti milites urbem obtinuisent, et regis potestate ex manu ammiraldi omnia contulissent, rex vero in Jerusalem in potentia et gloria magna resideret, legati Baldewini de Burg ad regem introeuntes, in haec verba locuti sunt: *Turci a regno Corrozan, egressi in virtute magna ducentorum millium robustorum equitum, praesidium Turbaysel obsederunt, terram praeda et omni exterminio Christianorum depopulantes. Qui assumptis viribus equitum et peditum, usque ad locum, qui dicitur Solomo, descendit. Ubi, cum diebus aliquot moram ageret propter copias Turcorum, qui a Damasco convenerant ad obsistendum sibi, crudelis fama innotuit quomodo filius regis Babyloniae Ascalonem descendisset, ut in ea repertos milites Christianos expugnaret et urbem suae potestati relocaret.*

CAP. XXXVII. — *Rege Baldewino Ascalonem descendente, regis Babylonii filius a civibus intromissus, Christianos ibi repertos occidit.*

Quibus rex auditis, iter distulit et Ascalonem rediit, si forte suis subvenire posset. Verum cives qui urbem inhabitabant, virtutem Babyloniae adesse intuitentes, et regis Baldewini absentiam, quadam die convenientes, ammiraldum in ore gladii percusserunt, et filium regis Babyloniae, apertis portis, urbi immiserunt. Qui intromissus, priusquam rex Baldewinus fines Ascalonis attingeret, milites catholicos, qui per moenia diffusi erant, exterritos et subito expugnatos, universos in ore gladii occidit; civitatem vero, seris et omni custodia Sarracenorum minuit. Rex igitur Baldewinus, accelerata via, ut interitum suorum comperit, et urbem ex perfidia civium amissam, Ammiraldum quoque in fraude peremptum, Jerusalem repedavit; quia nulla tunc

A erat opportunitas urbem assiliendi, et suos decollare, ulciscendi.

CAP. XXXVIII. — *Qualiter ducenta milia Turcorum Turbaysel obsidentes, et Antiochiam tendens Gozelinus comes insecutus sit.*

Interea Malducus, Arongaldus, Armigaz et Samarga, qui, collecto exercitu ducentorum millium equitum, Turbaysel obsederant, duobus mensibus montes ipsius praesidii in virtute nimia suffoderunt, ut sic putei oborientes et cisternae aqua deficerent, et Gozelinum loci defensorem et cum eo inhabitantes captivarent. Sed post nimium laborem Turci videntes quomodo nihil proficiebant in demolitione et excitatione montium, abhinc Antiochiam profecti sunt cum centum millibus; centum vero millia propere nimietatem et diuturnam moram, in qua necessarii vitae minuebantur, in terram Corrozan redire decernerunt. Gozelinus reditum et divisionem illorum intelligens, insecutus est remeantes cum centum quinquaginta equitibus et centum peditibus; et impetu subsequentes ac retardatos, et vehemens cibariis impeditis incurrens, mille detruncis praedam magnam cum spoliis in praesidium abduxit.

CAP. XXXIX. — *De centum millibus Turcorum, in filium Brodoan, principis Alapiæ, obsidem neque jugulaverunt.*

Cætera vero multitudo centum millium Turcorum Alapiam pervenientes, Brodoan principem civitatis precati sunt, ut uxores filiosque teneros ac filias ad tuendum susciperet, donec eventum victoriae viderent. Sed his refutatis, quia pax inter eam et Tankradum erat, hoc tantum promisit eis quod eam parti hinc vel hinc auxilio haberetur, et hac de causa filium suum obsidem eis fecit. Turci vero filium illius tenentes, post paululum pactum hinc praevaricantes, filium illius se decollare consueverunt attestati sunt, nisi eis foret auxilio et filios ac uxores cum sarcinis suis intra moenia reciperaret, propter dubium belli eventum. Quod cum ille negaret propter foedus quod pepigerat cum Tankrado, filium ejus in oculis patris et omnium suorum aspectu, capitali sententia interimere non abhorruerunt. Decollato itaque tam impie et debere filio Brodoan, Caesaream Philippi profecti sunt, quae sita est juxta montana Gybel, ab Antiochia ad unius itinere: ubi fixis tentoriis super fluvium Farfar, hospitati sunt.

CAP. XL. — *Congregatio Baldewini regis et Christianorum principum facta Antiochia contra Turcos.*

Gozelinus audiens Turcos a Turbaysel, quae est Bersabee, Antiochiam divertisse, cum centum equitibus et quinquaginta peditibus ad auxilium Tankradi Antiochiam sine aliqua dilatione acceleravit. Accelleravit et Baldewinus de Burg cum ducentis equitibus et centum peditibus; Paganus etiam de Soroggia cum quinquaginta equitibus et triginta peditibus; praeterea Hugo de Cantalar, scilicet de praedio Hunnine, cum suis sociis auxilio adjuvatus est. Venit et Richardus, praefectus civitatis Marasch,

in sexaginta equitibus et centum peditibus; item Audo de Gresalt, Willhelmus de Albin, Wido cognomine Capreolus, princeps civitatum Tarsi et Maristae. Venit et episcopus Tarsensis, episcopus Paul de Albaria; Willhelmus pariter filius comitis orthmannorum, dominum habens civitatis Torsae, quam Tankradus Bertranno abstrulerat, cum his sequacibus sociatus est. Engelgerus, praefectus civitatis Femiae, cum ducentis equitibus venit. Vetus et Bonaplius, civitatem tenens Sarmit; venit et Audo cognomine Fraxinus, tenens civitatem Harich; Robertus simul de Sidon, Rotgerus de Montmarin, nens praesidium Hap; Piractus Talaminiam tenens. Emerunt et Pancras et Corrovasilius de civitate rason; Ursinus quoque de montanis Antiochia; Ntevellus etiam et Leo frater ejus. Venit et Martius comes Laodiceae, quam Tankradus, ejectis et repugnatis militibus imperatoris Graecorum, suo regi mancipaverat. Venit et Robertus de Veteri monte, qui miles egregius et indefessus, saepius teris gentilium militari manu depradatus est. Hi omnes milites Tankradi, de regno Antiochiae universi congregati sunt in civitate regia. Illic pariter ex Baldwinus festinato itinere post contritionem nostrum in civitate Ascalone ab Jerusalem descendente; et cum eo Bertranhus, Eustachius Granarius, Valterus de S. Abraham, dominus quoque patriarcha Gobelinus, et caetera multitudo fidelium, qui ad quatuor millia in loco eodem in manu forti conponentes, pernoctaverunt usque ad mane. Mane autem facto, usque ad castellum de Giril profecti sunt.

CAP. XLI. — *Quod sedecim millia Christianorum contra Turcos acies direxerint, multa fame periclitati.*

Tertio vero die postquam ex omnibus locis et castris in unum convenerant, ordinatis aciebus, caesaream viam instituerunt, ubi Turcorum copiae, sicut arena quae est in littore maris, congregatae sunt. Erat autem exercitus Christianorum ad viginti ex millia equitum et peditum, virorum bellatorum. Videntes Turci quia Christianorum virtus appropinquasset, alteram in ripam fluminis Farfar transierunt, et tentoria illic in spatioso loco reposuerunt. Quo in loco sedecim diebus utrinque moram decerunt. Sed Christiani minime cum Turcis stabili bello committere poterant, propter illorum miram riac et illac per agros discursionem et circumvagationem, quam in Christianos equorum velocitate nolebantur. Et cogeabant idem Turci universas urbes et munitiones, in circuitu magnis minis et erroribus, ne quid venale Christianis afferretur. Quapropter sex diebus tanta penuria panis, et praecipue equorum pabuli sunt arctati, ut amplius millia fame et pestilentia periclitari viderentur.

CAP. XLII. — *Quod saepius utrinque ordinatis aciebus Turci fugam inierint.*

Quinta decima vero die rursus Christiani agmina ordinarunt; ordinarunt et Turci. Ordinatis itaque

utrinque tres acies Christianorum nimium avidae caedis hostium, supra modum viam acceleraverunt adversus hostiles cuneos. Sed nimis a societate prolongatae, immoderato grandine sagittarum vexatae, in fuga ad exercitum sunt reversae, plurimis vulneratis, pariter plurimis cum equis et mulis et omnibus spoliis retentis. Videntes autem Baldwinus et Tankradus suos bello defecisse, et usque ad exercitum in fugam remissos, prolato signo sanctae crucis, contra inimicos in spe salutis et victoriae laxis frenis Turcos impetu adeunt. Sed Turci solito more equorum cursu per centum et centum, per mille et mille, nequaquam bellum secum committere passi sunt. Quadam vero luce exorta, Turci consilio inito, in terram Corrozan reversi sunt, eo quod nihil Antiochia nocere potuerunt, et Christianorum virtus illis obviam facta sit, nec bello nec sagittis absterri potuerit. Acta sunt haec in festo S. Michaelis archangeli tempore autumnii, quando universae fruges meti et colligi solent.

CAP. XLIII. — *Ubi Tankradus post discessum Turcorum praesidium Gerez multis diebus obsedit.*

Hoc eodem anno Tankradus post discessum regis et caeterorum magnorum qui sibi in auxilium confluxerant, vires suas resipiens, in mense Octobri praesidium Gerez, quod dicitur Sarepta Sidoniorum, eo quod subjectum regi Sidonis quondam fuisset, in manu potente obsedit. Sed Turcorum armis et custodia munitum reperit; turrium quoque et murorum aedificiis firmissimum undique repertum est. Distabat enim hoc praesidium vix expugnabile sex miliaribus a civitate Alapia, quam Brodoan suis armis tuebatur. Tankradus videns praesidium firmissimum et defensione Turcorum tutissimum, per dies plurimos machinas et tormenta lapidum fieri constituit, quibus undique in duodecim partes suos circa praesidium constituens, nocte ac die turres et muros comminuens oppugnabat. Circumsedit etiam idem Tankradus suos vallo tutissimo, quod et vigili custodia munivit, ne subito hostes callide ad eum vel suos in obsidione divisos irrumpentes, bellum cum eis committerent, et sic facile expugnant.

CAP. XLIV. — *Ubi Tankradus urbe Gerez tandem multis artibus devicta, regionem illius totam obtinuit.*

Sic Tankradus ingeniis suis muro et turribus applicitis, et in tutamine valli suis constitutis diebus multis, ruinam praesidio intulit, dum quodam die Dominico post Natalem Domini, magistra arx crebro ictu lapidum quassata corruit; et ab alto cadens turres duas, quae illi erant collaterales, casu suo et pondere intolerabili comminuit; et sic Tankradus suisque sequacibus aditum patefecit. Tankradus nunc amplius et validius quam solebat hostes in praesidio urgebat, et scutorum testudine ad eos introrsus venire facie ad faciem contendebat; sed adhuc praemagnitudine lapidum, qui aditus occupabant, ingredi confidenter nequibat, et propter

infesta jacula quæ a Turcis emissa obsistebant. Turci defensores præsidii, videntes ruinam suarum turrium, et quomodo Tankradus eos longo tempore obsedisset et adhuc obsidere decrevisset, donec præsidium caperetur, dextras sibi dari poscunt; et ostro cæterisque pretiosis in auro et argento ab eo sumptis, a præsidio exeuntes in ejus potestatem reddunt. Et sic Tankradus hujus præsidii et totius regionis possessor et dominator factus est.

CAP. XLV. — *Qualiter Tankradus aliud præsidium, nomine Vetule, obsederit, ammiraldo quodam sibi confederato.*

Eodem anno tempore Quadragesimali Sarepta capta, muris et turribus reædificata et custodibus munita, castellum, quod dicitur Vetule, situm in montanis in regione Gybel, Tankradus collectis viribus obsedit spatio trium mensium; sed in uno latere inobessum reliquit propter difficultatem locorum et copias Saracenorum, qui hac parte abundantius morabantur. Obsidione igitur locata, prædas circumquaque contrahabant, gentiles captivabant et plurima damna inferebant. Tandem quidam ammiraldus, videns regiones graviter ab exercitu Tankradi vastari, pepigit fœdus cum eo ne sua deprædandi causa ingrederetur; et ideo inobessum locum præsidii obsideret, eo quod notas haberet semitas, quæ investigabiles a Gallis nulla possent arte deprehendi. Quod et actum est. Nam Tankradus cum illo fœdere inito, decem equites, centum pedites illi in auxilium constituit, quatenus ejus conductu et notitia locum inobessum præoccuparet, nullum illic exitum aut introitum fieri patientes.

CAP. XLVI. — *Ammiraldus idem cum Tankrado Vetule obsidione cingens, civibus urbe erumpentibus, vix fuga elapsus est.*

Ammiraldus militibus Tankradi secum assumptis, quingentis vero suorum ascitis, difficilia obsedit loca, ubi hospitia et mansiones ædificantes, ut in

A eis moram diebus aliquot obsidionis facerent, plurimum opere et labore gravati sunt. Fessis itaque et exhaustis via difficili et opere et somno gravi immersis, in prima noctis vigilia Turci ac Saraceni cum multis millibus in castris eorum ex improviso adfuerunt, pariterque universi defensores e præsidio erumpentes, signo et vociferatione audita, et usque mane dimicantes centum pedites detruncaverunt. Ammiraldus vero graviter vulneratus, vix evasit cum decem militibus, sed quingenti milites in falsa fide præsidium cum Saracenis intrantes, a duce et ammiraldo suo sequestrati sunt.

CAP. XLVII. — *Quod Tankradus obsidione longa urbem Vetule et omnem illius regionem obtinuit.*

Tankradus semper imperterritus obsidionem magis firmans, manganas duodecim ad urbis moenia applicuit, donec barbicanas et turres, spatio unius mensis quassatas, usque ad interiora præsidii perforavit. Videntes autem defensores quia jactus lapidum nequaquam sustinere possent, in cujusdam noctis silentio ignem quibusdam ligneis ædificiis immittentes, diffugio elapsi sunt. Tankradus videns præsidium igne conflagrare jam vespere facio, viros vero aufugisse comperiens, cum sociis audacter ingressus est, et turres suo satellitio muniens, regionem cœpit expugnare et subjugare.

CAP. XLVIII. — *De obitu Boemundi ducis.*

Hoc in anno Boemundus avunculus Tankradi, ægritudine correptus, vita discessit apud Bare civitatem, ad ecclesiam B. Nicolai catholice sepultus, tempore quo Henricus V rex, imperator IV, Romæ plurimos sibi resistentes hostili impetu in ore gladii crudeliter edomuit; regnumque et imperium ex hæreditario jure antecessorum potenter et gloriose retinuit.

LIBER DUODECIMUS.

CAPUT PRIMUM. — *Qualiter rex Baldwinus super obsidione Tyri consilium inierit.*

In anno secundo postquam Sidon capta est, et Tankradus Sareptam percussit et obtinuit, rex Baldwinus convocata omni Ecclesia Jerusalem ab universis locis quæ sub inapū ejus erant, iniit consilium quatenus obsideret Sur, quæ adhuc rebellabat et conchristianis fratribus terra marique calumnias inferebat, et a tributis et pacto recesserat in omnibus quæ regi promiserat mentita. Universis vero admonitis, ac voluntariis ad hanc obsidionem inventis, dies statuta est qua convenirent, et ex decreto regis positis tentorii moenia vallarent et coangustarent.

D CAP. II. — *Quod Tyrii contra regem cum principibus Damascenorum fœdus inierunt et præpigerunt.*

Talis autem fama ut in auribus Tyriorum insonavit, vehementer perterriti inierunt fœdus cum quodam Dochino principe Damascenorum, ut tutelam et solatium ab eo consequerentur, et thesauros civitatis, et quæ habebant pretiosiora in custodia et conclavi Damasci ejus consensu et licentia deportarent. Rogaverunt etiam ut eis viros sagittarios et defensores urbis in auxilium mitteret in conventionem solidorum, viginti millium byzantium sibi suisque dare promittentes.

CAP. III. — *De Reinfrido milite Christiano, cujus conductu nobiles Tyriorum a rege catenati sunt.*

Hoc itaque pacto utrinque sub fide data accepto et firmato, Tyrii cives quemdam Reinfridum nomine, virum Christianum et illustrem militem regis, mille byzantium præsio promisso et dato convenerunt, quatenus ejus conductu in Damascum sarcinas thesaurorum suorum pacifice transferrent, et sine impedimento cum camelis et vehiculis repederent. Reinfridus vero vir levis et non multum pensans, si fidem erga gentiles et incredulos violaret, universa regi detulit, ac diem qua transitori erant in Damascum cum universis copiis et rebus pretiosis propalavit, asserens regem hæc omnia posse capere ac retinere sine contradictione. Hoc rex audiens, sine mora peditibus ac militibus ducentis accitis, jussit viam obsidere et caute observare per quas semitas viri Damascum cum sarcinis profecturi erant. Et ecce in silentio noctis, cum omnia solent quiescere, Tyrii cum camelis suis, incomputabili auro, argento, ostro et quibusque aliis pretiosis ornatis, conductu præfati Reinfridi viam Damasci venerunt. Cum subito regis insidiæ in eos irruentes alios occiderunt, alios tenuerunt, et thesauros infinitos cum purpura pretiosa et serico varii coloris et operis rapientes, cum ipso Reinfrido, in vehiculis camelorum et mulorum abduxerunt.

CAP. IV. — *Quomodo princeps Damasce norum Tyriis subvenerit, et qualiter eosdem rex obsederit.*

Thesauri miri et inauditi illic capti sunt, quos rex liberali manu militibus longa nunc indigentia oppressis benigne largitus est. His ita captis, his occisis, paucis vero elapsis, Dochinus, apud quem sperabant refugium, valde molestatus, sine mora quingentos milites in sagitta et arcu peritos ad urbem Tyriorum direxit ut prævenirent regis obsidionem, et regi suisque ab urbe resistentes, in conventionem solidorum civibus subvenirent. Rex itaque Baldwinus in virtute et apparatu decem millium a Jerusalem descendens in vigilia S. Andreæ apostoli, civitatis mœnia in arido positis castris occupavit; a mari vero in ipso urbis latere et portu navalis obsidio non magnæ virtutis et armaturæ fuit. Promiserat enim rex Græcorum, illic per aquas copias adfuturas; sed hieme incumbente, minime collatæ sunt.

CAP. V. — *Quod rege urbem vallante, Tyrii portis egressi, sed mox mirabiliter a rege repressi, quosdam secum intrantes occiderunt.*

Rex autem, postquam obsidionem firmavit et munimine valli se suumque exercitum circumfodit, ne impetus adversariorum ex improvise irrueret, aggressus vi urbem, turres et mœnia omni genere bellico oppugnavit, de die in diem crebris assultibus iteratis. Turci vero, qui in grandine sagittarum confundunt et resistunt, econtra per mœnia et turres diffusi, strages et gravia vulnera Christianorum non parce multiplicabant, et ad portas et veces ferreos concurrentium multitudinem, lapidum incessabili jactu, sulphuris quoque ac picis ferventis

A effusione suffocabant. Quodam denique die post plurimos assultus et diutinos labores, dum paulisper a foris respiraret exercitus manusque contineret a belli opere, deintus vero Tyrii et eorum Turci milites silentium tenerent, sed tamen consilium inlissent quatenus in momento a portis in impetu castra regis irrumperent; mox armis resumptis, lorica et galea induti, subito quasdam portas apertientes, in multitudine gravi in apertam camporum planitiem, quam rex et exercitus nunc belli immemor habitabat, usque ad loca tentorium concurrere ausi sunt, plurimos sagittis transfigentes, et clamore magno et horrissono totum exercitum commoventes. Et ecce sine mora universi milites Christianorum attoniti, e cunctis castris in armis et lanceis loricati in faciem illis advolant, et hinc et illinc plurima fortitudine contendentes; sed tandem Christiani prævalentes, Tyrios in fugam versos in portam coegerunt, sicut utrique, hi fuga veloci, hi celeri insecutione permisti, potenter urbem ingressi sunt. Turci Tyriique Gallos jam secum urbem intrasse contuentes, reversi sunt in faciem se a tergo prementium; et fortiter obsistentes ac mœnia ascendentes, exercitum adhuc intrare contententem omni armatura jaculorum reprimebant, quousque in virtute sua prævalentes portas clausurunt et circiter ducentos intra muros retinuerunt. Illic Wilhelmus de Wanges, miles gloriosus et nobilis, itemque Wilhelmus miræ audaciæ et militaris famæ cum egregiis sociis equitibus et peditibus capti, sententia capitali perierunt; cæteri complures vinculis catenarum astricti sunt.

CAP. VI. — *Tyrii duas machinas Christianorum picis et sulphure mirabiliter combusserunt.*

Deinde post dies aliquot videns rex assultu et lapidum tormento se civibus et muris prorsus non nocere, duas fieri constituit machinas muros plurima altitudine supereminentes, ac componi ordine duorum coenaculorum: quarum una ex sumptu et labore Eustachii Granarii, præclari militis et primi de domo et consilio regis, ad unguem constructa et erecta est. In hac ergo idem Eustachius cum electis manens tirouibus, Tyrios mane, meridie, vespere per urbem gradientes omni genere jaculorum alios interimebant, alios vulnerabant, per turres, mœnia et omnia urbis loca speculantes. Non minus ab altera machina milites regis inibi constituti, Turcos Tyriosque impugnabant, et sic eos ab ostio progressos arcu Baleari ferientes perimebant. Tyrii quoque econtra lapides aptabant ad quassandas machinas et eas inhabitantes; sed machinæ coriis taurinis, camelinis, equinis, cratibus vimineis vestitæ, jactas lapidum palosque ferreos et ignitos illicæ et immobiles sustinebant. Tyrii, cernentes quia hoc modo machinis nocere nequibant, alia arte machinas atterere conati sunt. Arborem proceræ altitudinis funibus erigentes, circulum quemdam amplum et spaciosum in modum coronæ ex grandi liguo componentes, summitati arboris catenis ferreis affixe-

runt; ac eundem lignem: circulum in circuitu pice, sulphure, cera, adipe, permistis stuppis impinguentes, ignique aqua inextinguibili succedentes, usque ad locum murorum, quo machina Eustachii sita erat, squibus pertraxerunt. Qui subito nimium flammivomus ab arbore in machinam laxatur, quam undique flammæ intolerabiles ciuentes, grandi et insuperabili incendio combusserunt, cum plurima parte virorum, qui ignem excutere et extinguere conati nequaquam evadere potuerunt. Eodem modo et arte regis machina combusta et in nihilum reducta est. Sic machinis his pariter combustis, tamen rex in obsidione mansit imperterritus, volens urbem aut fame aut aliqua arte adhuc edomare.

CAP. VII. — *Legatio Tyrionum ad principem Damascenorum, et reversio regis in Jerusalem post adventum eorum.*

Ad hæc denique regis constantiam et animum immobilem Tyrii cognoscentes, direxerunt clam legationem Damascum, quatenus Dochinus magnus princeps eis subveniret, magnam illi spondentes pecuniam et jurantes se semper in ejus auxilio et obsequio permanere. Qui illico viginti millibus equitum ascitis, per montana descendit usque ad confinia Tyri, ut in crastino regem suosque in castris incurreret, et sic urbem de manu regis et ejus obsidione liberaret. Eodem vero die, quo idem Dochinus, vel Duodechinus, confinia Tyri per montana intravit, armigeri septingenti cum sexaginta probis equitibus de exercitu regis, ad quærenda pabula equorum egressi, irruerunt casu et ignoranter super arma et vires Turcorum: qui universi in sagitta et gladio ab hostibus perempti ac detruncati, perierunt, præter paucos, qui vix evadentes, retulerunt quæ gesta sunt. Hoc denique comperto, quod tot millia jam juxta convenissent et armigeros militesque regis peremissent, rex ex consilio optimatum suorum, qui diutina obsidione vexati erant, et rebus et cibariis exhausti, tentoria sustulit, ac die Dominica, quæ est ante Dominicam Palmarum, Ptolemaidem et cæteras civitates pertransiens, ipsa sancta et celebri die Palmarum per portam, quæ respicit ad montem Olivarum, per quam et Dominus Jesus asello insidens intravit, ipse cum suis et una cum quibusdam magnificis legatis Græcorum, qui ad eum supervenerant, dum adhuc in obsidione esset, intromissus est. Egit denique illam sanctam hebdomadam sancta loca perlustrans, in oratione et elemosynarum largitione et delictorum confessione. Diem vero sancti Paschæ in omni honore et gloria propter legatos regis Græcorum jussu domini patriarchæ coronatus solemniter ac regaliter celebravit.

CAP. VIII. — *Qualiter rex Baldwinus Idumæos mercatores spoliaverit, et quod Tankradus princeps Antiochiæ obierit.*

Celebratis itaque illic per dies octo sancti Paschæ solemnibus, assumptis ducentis equitibus, centum vero peditibus, ad vallem Moysi profectus est in partes Arabiæ, ut prædarum aliquid abinde contra-

A heret, quibus inopes milites et rebus vacuos ditaret et deficientes animaret. Legati vero regis Græcorum benigne commendati, donisque magnificis ampliat, Constantinopolim remissi sunt. Vix vero partes Arabiæ intraverat, et ecce Idumæi, quos moderni vocant Bidumos, viri mercatores cum immensis copiis diversarum mercium in mulis et camelis, inter manus regis et suorum adfuerunt, qui nullatenus effugere valentes, omnibus rebus divitiarum suarum tam in auro quam in argento, generis pretiosis, ostro diversi generis et operis, pariterque pigmentis expoliati sunt, pluresque capti, Jerusalem abducti in custodiam mancipati sunt, præda vero et spolia eorum inter milites divisa sunt. Eodem anno Tankradus, qui Antiochiæ præerat, vehementi infirmitate correptus, in Adventu Domini Jesu Christi morte occubuit, et in basilica B. Petri apostoli catholice sepultus, planctum magnum reliquit, omnibus prope positis mortem ejus audientibus.

CAP. IX. — *De adventu Turcorum contra Jerusalem, et quod rex e contrario militiam adunavit.*

Post mortem tam famosi et bellicosi viri Turcorumque undique fortissimi expugnatoris, mense Martio novo vere aspirante, præfatus Malducus, qui et ipse unus de præpotentibus regni Corrozan erat, ascitis fortissimis copiis Turcorum circiter triginta millia, disposuit transire usque ad Damascum, ut assumpto Dochino, qui et ipse Turcus et princeps injuste erat Damascenorum, expugnaret civitates quas rex obtinebat; deinde Jerusalem, si ejus voluntati prospere succederet, ad debellandos et expugnandos Christianos perveniret. Divulgata autem tam famosi principis adunatione per regionem civitatis Edessæ, nuntii Armenii regi Baldewino diriguntur, qui omnem rem et apparatus illius decernerent, quatenus prævisis et suis convocatis, hostibus tutius et facilius ad resistendum occurreret. Per autem, auditis nuntiorum verbis, illico aptata legatione Antiochiam ad Rotgerum, illustrissimum juvenem et militem, filium sororis Tankradi, qui et loco ejus repositus principatum obtinebat Antiochiæ, direxit, ut siue intermissione ad auxilium ejus venire operam daret in parata armorum et copiis, sicut decretum fuerat a principio Christianos christianis fratribus subvenire. Rotgertus sine mora, accepta regis legatione, septingentis equitibus, quingentis vero peditibus assumptis, ad ipsum regem venire disposuit; sed aliquantulum propter colligenda arma retardatus est. Turci vero viam Damascum accelerantes, ad mare Galitiæ castrametati sunt, et præsidium Tabariæ obsidentes, hæc parte fluminis Jordanis plurimum temporis ceperunt, montem Thabor occupantes, et undique Christianorum habitationem delere studentes. Jam enim in calumniis et prædis et aggravatione Christianorum curriculo trium mensium potenter obsederant, omnia vastantes, nulli parcentes, nocte ac die insidiis invigilantes, milites Tabariæ crebris assultibus et bello laceascentes.

CAP. X. — *De mille quingentis peregrinis Christianorum, propter quos rex attrivit in puena ducentos Turcorum.*

His diebus mille quingenti peregrini, qui Paschali solemnitate Jerusalem moram fecerant, reditum parantes, sed per regionem Sur transire metucentes, regem supplicii prece convenerunt, quatenus conductum ejus trans Sur habere mererentur, ne ab inhabitatoribus urbia impugnarentur, parum resistere valentes, sicut fessi et plurima inopia gravati. Rex, videns illorum redeundi constantiam, trecentis ascitis militibus, viam cum eis usque ad montana Sur tenuit. Sed in latibulo montium paulisper remoratus, peregrinos præmisit ut sic experiri posset si qua virtus civium Sur ad insecutionem Christianorum peregrinorum appareret. His vero præmissis, milites civitatis Sur ad quingentos egressi, peregrinos procul ab urbe transeuntes, ad trucidandum et captivandum insecuti sunt multa vociferatione et tubarum strepitu ad perterrendos illos intonantes. Verum rex, audita hac vociferatione, a latibulo et insidiis velociter exurgens, militibus in tergo adfuit, plurimam cædem exercuit, quousque Sarraceni victi et attriti fugam arripientes, Sur viam remensi non prius portas introierunt quam ducenti ex eis capti et attriti sunt. Peregrini hac sola die via continuata, altera autem die audita Turcorum præsentia cum tot millibus, inito consilio, Ptolemaidem reversi sunt, illic cum rege moram facientes.

CAP. XI. — *Rex cum Turcis congregiens, fuga dilabatur, quibusdam suorum in bello cadentibus.*

Rex igitur intelligens Turcorum audaciam nimium aggravasse, longe lateque prædam contraxisse, ab assultu raro quiescisse, vehementer indignatus convocat universos qui erant in circuitu Jerusalem et omnium civitatum quas possidebat, et ad septingentos congregans equites, peditum quatuor millia, peregrino exercitui jurat et contestatur non ultra Rotgerum et remotos conchristianos principes præstolari, nec longius pati Turcorum arrogantiam et calumnias. Et statim a Ptolemaide tam novis peregrinis quam cæteris ascitis, trans Jordanem castra figi statuit, ipso natali apostolorum Petri et Pauli, eo videlicet in loco, quo iactenus Turcorum per prata amœna et voluptuosa ponebantur tentoria. Turei vero astuti hoc peratores comperto, tentoriis sublati, in montem Thabor secesserunt, ac si regem metucentes et fugam naturantes, cum eo bellum committere non audent. Sed vix ponebantur tentoria, et ecce Mالدحس دodechinusque cum universo comitatu suorum ruperunt a montanis Thabor, ut arena maris fortiter irruentes arcu et sagitta in castra regis et suorum, gravi bello et vulnere atroci præliantes et Christianis acies impugnantes, donec rex et tota nanus suorum vim tot millium sustinere non valentes, sed fugam ineuntes, ad mille quingentos ceciderunt, præter equites, quorum triginta inte-

repti sunt. Cotidie illis Scionus de Brus, miles impeterritus; Hugo, juvenis nobilis et miles illustis; alique quorum actus et bella laude et memoria dignissima sunt.

CAP. XII. — *Rex sedecim millibus congregatis, in secundo congressu Turcos a Jordane potenter effugavit.*

Vix itaque rege elapso, et Turcis loca campestria victorioso obtinentibus, altera die Rotgerus, successor et hæres Antiochiæ, filius sororis Tankradi, cum quadringentis equitibus et sexcentis peditibus adfuit, mire molestatus de regis infortunio et suorum casu, et quia itineris tardatione hesterno prælio ei ad opem esse non potuit. Adfuit et princeps civitatis Tripolis, non minus animo consternatus, quoniam sic a Turcis castra regis cæsa sunt. Et post pauca adfuerunt plurimæ acies Christianorum navigio usque ad Ptolemaidem advectæ; quorum ex omni parte tam mari quam terra affluentium sedecim millia in unum collecta sunt. Rex tot millibus in brevi congregatis, Turcos adhuc trans Jordanem in sua feritate persistentes aggredi statuit ex consilio omnium qui aderant, quatenus in capite eorum, Deo auxiliante, redderet malum, quod sibi suisque et universæ regioni inferre conati sunt. Verum Turci audito regis adventu et voluntate, a loco et regione Jordanis recedentes, Romaniam ingressi sunt, regis Græcorum castella et civitates plurimas obsidentes et expugnantes.

CAP. XIII. — *Quomodo conjux ducis Siciliæ ad thalamum regis Baldequini cum magno apparatu properavit.*

Rege dehinc cum omni manu sua ab insecutione hostium Ptolemaidem reverso, mense Augusto inchoante, pervenit ad aures regis quomodo nobilissima conjux Rotgeri ducis Siciliæ, fratris Boemundi magnifici principis, post obitum et exsequias præfati mariti ad thalamum regis magnopere properaret in apparatu copioso magnarum divitiarum et plurimo militum comitatu. Fuerunt ei duæ triremes, singulæ cum quingentis viris bello doctissimis, cum navibus septem, auro, argento, ostro, gemmarum vestiumque pretiosarum multitudine onustis; præter arma, loricas, gladios, galeas et clypeos auro fulgidissimos, et præter omnem armaturam, quam ad defensionem navium solent viri potentissimi comparare. In ipsa denique nave, in qua prædicta matrona manere decreverat, malus auro purissimo tectus, procul radios ad solis claritatem exerebat, et utraque navis cornua auro et argento fabrilis opere vestita, spectaculo admirationis omnibus erant ea intuitibus. In una de septem navibus viri Sarraceni et sagittarii, viri fortissimi et claritate pretiosarum vestium fulgentes inerant, dono regi adducti, et qui nullis in regione Jerusalem sagittandi arte inferiores haberentur. Hujus itaque matronæ adventu et gloria audita, rex tres naves, quas vocant galeidas fetas viris egregiis et marino certamine peritissimis, misit illi in occursum; sed ventorum turbine mari intumescente, nequaquam illi occurrere aut sociari

potuerunt. Ventorum enim potentia naves longe A jactatae, tandem portu sinuque Ascalonis vespere sunt receptae circa horam nonam, nequaquam nautis valentibus aut frustra couantibus iter per aquas tenere, propter ventum qui eis nimium contrarius repugnabat.

CAP. XIV. — *Cum quali gloria rex eandem matronam sibi copulaverit, militibus ab ea largiter remuneratis.*

Ascalonitæ, viris Christianis semper infesti, mox Christianorum signis recognitis, in galeidis ferratis et armis occurrere et configere cum eis accelerant. Sed, post plurimam contentionem, et utrinque sæpius factam incursionem, una ex galeidis Ascalonitarum, quinquaginta milites continens attrita et submersa est, ceteræ expugnatae et repulsæ sunt. Nec mora, Christiani ex omni parte prævalentes in victoria, et in anum coadunati, Deo prosperante, tranquillo ventorum flamine relato, et omni furore maris sedato, in virtute magna a portu et statione Ascalonis sunt egressi; sicque pacifico navigio Ptolemaidem perventum est. Nec mora, rex adventu tam gloriosæ matronæ cognito, cum omnibus primoribus regni sui et universis pueris domus suæ, in vestitu diversi generis et pulchritudinis, in regio cultu, in equis et mulis, ostro et argento fulgentibus, in tubis et in omni dulcedine musicorum e navi egredienti adfuit. Sed et plateæ mirificis et variis tapetibus stratae, viei purpureis velis adornati in honorem tam nobilissimæ, et thesauris famosissimæ matronæ, rutilabant, sicut decet reges in omni gloria et pompa exaltari. Cum hac itaque jucunditate et laude ea inducta, et regi stabili connubio copulata, nuptiarum magnus apparatus ornatusque factus est in regio palatio civitatis per dies aliquot; thesauri plurimi ab ea in ærarium regis translati, quibus multum rex et universi, qui bellis Turcorum arma amiserant, nunc inæstimabiliter relevati et ditati sunt. His jam nuptiis finitis, et rege Jerusalem cum sponsa sua ascendere disponente, Rotgerus in Antiochiam, benigne a rege commendatus, viam insistere disposuit, cui nova regina mille marcas argenti cum ostris pretiosis, cum byzantiis quingentis, cum mulis et equis egregiis dono contulit, præter gregarios milites, qui a longinquo regi ad opem confluerunt, quibus non modica præmia auri et argenti pariter collata sunt.

CAP. XV. — *Ubi post reditum Christianorum Turci, devastantes terram Græcorum, urbem Stamiriam subverterunt.*

Sic quibusdam ad sua redire ferventibus, quidam viam per Romaniam in arido insistentes, civitatem Stamiriam applicuerunt, qui a Græcis, viris Christianis, in omni administratione necessariorum clementer hospitio suscepti sunt. Nec mora, Turci, qui a rege ex Galilæa fugati, civitates et municipia regis Græcorum expugnata et attrita, præda et spoliis in nihilum redelegerant, ejusdem civitatis mœnia aggressi, obsidionem in circuitu locaverunt, plurimam vim, minas et terrores civibus inferentes. Hinc

non post multos dies, et post terribiles assulas, magistratam portam urbis in virtute nimia assilentes, militibus Græcorum, viris effeminatis parum resistentibus, in securi et ascia januam comminantes, defensoribus tandem fessis, unanimiter irruerunt; et in universos tam cives quam peregrinos sagittis et arcu irruentes, non modicam cædem operati plurimos abduxerunt, universaque pecunia et quæ ibi pretiosa reperta sunt, ab his sævis prædonibus transportata sunt. In eadem vero civitate quidam de exercitu Christianorum hospitalitatis gratia moram facientes, ad quadraginta capti et decollati sunt; sed non sine plurima sui sanguinis ultione, quia insimabili virtute et bello a porta, ad quam defendendam locati erant, multis Turcis repulsis et occisis, B invicti persisterunt, quousque ad portam quam Græci tuebantur adversarii immissi sunt.

CAP. XVI. — *De septem millibus Christianorum, qui mare transeuntes, omnes navigio pèterunt.*

Quidam autem circiter septem millia, reditum per viam maris continuantes, et prosperis velis ac sine turbine navigantes, in festo S. Martini ad portum et stationem insulæ Cypri applicuerunt, anchoras suas in profundum jacentes, et in aridum ab ipsis navibus descendere festinantes. Nec mora, ventus fortis ac vehemens, qualis per annos plurimos non est auditus a nautis, mari incubuit, motum et fervorem intolerabilem reddidit, naves quassavit, funes navium suo impetu attrivit, anchoras a profundo sustulit, procellas sic contra naves amplavit, et C navis in navem discurrens siue remige mutuan dissolutionem pateretur, et sic tota illa congregatio Christianorum cum universa suppellectile misere submersione absorberetur. Nulli evaserunt præter duas buzas, quæ de numero tredecim navium erant. Crastina autem, mari a feritate sua sedato, tot millia corporum nobilium et ignobilium crebra illius inundatione in aridum sunt ejecta, ut vix trium belodamadarum curriculo sepultura per camporum finitiam illic a fidelibus conderentur.

CAP. XVII. — *Quod milites Baldewini regis navis prælio contra Babylonios gloriose decertaverunt.*

In anno secundo post nuptias regis Baldewini exercitus regis Babylonie copiosus navali adventu usque Sur allapsus est in Assumptione B. Mariæ. Ubi insidias Christianorum alii molientes, alii rerum mercationem facientes, post tertium diem Navitatis ipsius Virginis jam mora facta, reditum paraverunt. Ptolemaidi vero appropriantes, ordinarunt navales acies, omni armatura adversus Christianorum vires munitas: quarum duæ majoris virtutis et multitudinis post tergum custodiam agentes, sed nimium rebus et hominibus occupatae, a longe plus milliari subsecutæ sunt. Cives vero et regis milites Ptolemaide, qui solito more quotidie per mœnia diffusi erant, intuentes vela et malos gentilium Babyloniam remigantium, statim loriceis et galeis induti, tribusque galeidis circiter quadringenti invectis, undis inferuntur ut naves subsequentes aliquæ bel-

lica arte vexatas captivarent. Navis vero ex duabus, quæ nimis onusta erat armis et populis, effugere minime valens, plurima defensione armorum cepit resistere ab hora diei nona usque ad vesperam: Sed tandem post nimiam eadem utrinque illatam cepit viribus deficere, captaque usque ad portum civitatis Caiphas perducta est. Apud Caiphas quidam Sarraceni capti et vulnerati, custodiæ mancipati relinquuntur; incolumes vero usque Ptolemaidem cum sua nave capta transmissi sunt cum pariter vulneratis Christianis quibusdam. Sed vulneratis Christianis a tribus galeidis expositis, cæteri adhuc incolumes Christiani, aliis assumptis secum sociis in duabus galeidis, navem, quæ amplius rebus, militibus et armis onerata et impedita, tardior ibat, insecuti, jam quinque galeidis valide assilientes cinxerunt. His econtra non minus valide se defendentibus, ac omni genere armorum sagittarumque jaculatione viriliter pro anima pugnantibus, postremo post nimium bellicum laborem a mane usque ad medium diem utrinque gravatis, fere gentilium navis, quæ dicitur cattus, ab eorum manibus defensa et elapsa est. Quod viri et milites Ptolemaide a mœnibus speculantes, et Christianorum galeidas defecisse, consilio facto, ducentos ad subveniendum illis mittere constituerunt. Et sic navis undique crebro assultu illarum sine intermissione fatigata ac superata, vespere Ptolemaidem vi perducta est. De Sur, quæ Tyrus dicitur, duæ galeidæ illis in auxilium processerant; sed videntes Gallorum constantiam et suorum defectionem, fugiendo in sua reverte sunt. Erant hac in nave mille viri pugnatores fortissimi, quos tota nocte ex jussu regis ad custodiendum cives multis vigiliis et armis obsederunt; et res eorum innumerabiles militibus divisæ sunt. Ex Sarracenis alii decollati, alii innumerabili pretio redempti et laxati sunt.

Cap. XVIII. — *Quomodo princeps Damascenorum fraude occiderit alium principem Turcorum.*

Post hæc anno sequenti præfatus Malducus, unus de præpotentibus Turcorum, post plurimam stragem et eadem Christianorum a partibus Romanæ in Damascum rediens, apud Turcos et omnes gentiles nomine et fama exaltatus est, eo quod præ omnibus ampliore tyrannidem in fideles Christi exercuisset. Unde Dochinus, princeps Damascenorum, gravi invidia et indignatione tactus, omni versutia qua novit interitum illius moliebatur; sed tamen occulte, ne odium suorum incurreret, a quibus idem Malducus propter nimiam dationem suam et militiæ strenuitatem valde charus habebatur. Quapropter, dum sæpe circa mortem illius dolosa machinatione satageret, nec inter plurimas versutias locus hunc perimendi daretur, tandem hanc suæ fraudis reperit viam, qua virum mortificaret, nomenque ejus deleteret. Quatuor enim milites ex genere Azopardonis ac magnificis promissis convenit, quatenus clam eum in armis fortivis in die solemnî in secreto oratorii sui, dum in cæremoniis ritus gen-

tilis intentus haberetur, subito transfoderent; et sic ab eo dona recipere mererentur. Immissi igitur clam oratorio Malducum intrantem et cæremoniis secure insistentem repentinè impetu invaserunt: quem acutissimo ferro pariter trans præcordia figentes, hæc prorsus ignorantem exstinxerunt, fugaque elapsi sunt. Dochinus hujus perfidiæ et homicidii conscius, licet tum dissimularit, dum a suis rem actam comperisset, fictis lacrymis et planctu maximo sine cordis affectione de morte tam magnifici principis cepit conqueri, et mortis illius auctores usquequaque persequi jussit et investigare. Sed fraus illius post modicum apud Turcos cepit præpalari; et ex eo die in odia et inimizias illorum incidit, multas insidias pro sua perfidia prorsus inexcusabili perpessus.

Cap. XIX. — *De copioso apparatu gentilium versus Antiochiam, quem Baldwinus rex disperdidit per suam militiam.*

In anno secundo post necem Malduci Burgoldus de regno Corrozan egressus, Brodoan rex Alapiæ, et Cocosander de civitate Lagabria, cum quadraginta millibus Turcorum in terram Antiochiæ cum apparatu magno et intolerabili armatura profecti sunt, tentoria sua locantes in campestribus civitatum Rossa, Royda et Femie, quarum suburbia tormentis lapidum atterentes et expugnantes, Femie vero nullatenus nocere valentes, totam regionem inibi præda et igne depopulati sunt. Tommosani, Turgulani, Montfargiamque civitates in virtute magna et manu robusta expugnantes, Willhelmum principem Christianum de Perce, horumque præsidiorum præsidem, captum et vinctum abduxerunt; cæteros in eis repositos alios capitali sententiâ peremerunt, alios captivos tenuerunt. Illis in regionibus diebus hebdomadarum undecim consedissee perhibentur. Rex vero Baldwinus Jerusalem tunc moram faciebat. Qui invitatus ad auxilium militum Christi, cum quingentis equitibus et mille peditibus, et cum eo princeps Damasci Dochinus, nunc ipsi regi fide alligatus, in plurimo equitatu versus Antiochiam iter accelerant. Punctus, filius Bertrami de Tripla, quæ est Tripolis, adfuit in eodem comitatu cum ducentis equitibus et duobus millibus peditum usque ad civitatem Taramriam regia via profectus. Ubi Rotgerus de Antiochia et Baldwinus de Rohas cum decem millibus equitum et peditum illis occurrentes, et hac in terra octo diebus moram facientes castrametati sunt. Turci regia audita præsentia et suorum copiis, versus civitatem Malatinam in montana fugam constituerunt; quia cum eo configere diffidebant. Rex igitur, comperto recessu Turcorum, redire cum suis disponens, uxorem Tankradi, quæ filia erat regis Franciæ, secum duxit, quæ ex regis consilio eidem Puncto copulata est, nuptiis gloriose et in omni plenitudine ac piin-guedine celebratis Tripla, quæ sibi hæreditario jure a parentibus relicta est.

CAP. XX. — *Ubi Baldewino rege redeunte Hierosolymam, Turci readunatis viribus funduntur.*

Post reversionem regis, Turci sine mora ad Gastum, Harech et Synar, civitates Gallorum in fortitudine sua reversi sunt, terram invadentes omniaque illic reperta non parce depopulantes. Rotgerus et Baldewinus hoc audientes, plurimum de reditu regis turbati sunt, eo quod procul jam abiens revocari non posset. Et ideo consilio habito, ne ei nuntios in vanum dirigerent, suos tantum ad quindecim millia collegerunt ex omni genere tam Francorum quam Armeniorum. Erant autem Turci in tres divisi societates super fluvium Farfar, qui inter duas civitates, Cæsaream Stratonis et Femiam, facit alveum. Primo denique diluculo in die Exaltationis sanctæ crucis, Rotgerus et Baldewinus factis aciebus ipsos Turcos aggressi sunt: ubi, prælio commisso, quindecim millia Turcorum ceciderunt, pauci Christianorum occubuisse reperti sunt. Primo exercitu sic attrito, Rotgerus ad alterum dum tenderet vociferatione magna, universi hostes metu attoniti, fugam ineunt ad vada prædicti fluminis, et undis involuti et suffocati perierunt. Tertius dehinc exercitus hac catholicorum victoria stupefactus, dum viarum errore diffugium faceret, forte applicaverunt in regione Camellæ, in valle quadam juxta castrum Malbech. Ubi Dochinus cum octo millibus occurrens graviter cum eis præliatus est, tribus millibus illorum occisis, et mille abductis captivis. Erant enim inter hos Turcos fugitivos multi de progenie et sanguine Malduci, qui plurimum sibi sæpe adversabantur, de ejus perfidia et nece iniqua, ut propinqui illorum, in terra Corrozan apud majores et minores querimoniam facientes, et de nece propinqui ultionem exsequentes. Hac de causa Dochinus semper sollicitus et suspectus, nunc regi Baldewino et fidelibus Christianis fœderatus integrius adhærebat; Turcis usquequaque nocere non desistebat.

CAP. XXI. — *Quod Baldewinus rex cum manu parva profectus sit in montem Sina.*

In anno tertio postquam rex Baldewinus nuptias supra dictas regaliter celebravit, tempore autumnu ducentis equitibus et quadringentis assumptis pedibus, profectus est ad montem Oreb, qui vulgo appellatur Orel, ubi præsidium novum curriculo dierum decem et octo firmavit, ut sic potentius terram Arabum expugnaret, et non ultra mercatoribus transitus hinc et hinc daretur, nisi ex regis gratia et licentia; vel ullæ insidiæ aut vires inimicorum subito adessent, quin fidelibus regis in arce constitutis paterent: et sic ei regia arx impedimento esset. Sic hujus præsidii munimine undique firmato ad resistendum inimicis, rex, ut novarum rerum semper erat avidus, sexaginta equitibus illustribus secreto convocatis, viam suam aperuit versus regnum Babyloniam, si forte in captione Sarracenorum et Idumæorum, aut invasione civitatum aliquid insigne agere valeret. Etiam deserta loca vastæ solitudinis exsuperans, in abundantia escarum, quæ

A mulorum tergo ferebantur, ad mare Rubrum venisse perhibetur, in quo ipse et sui a caloribus, qui in terra hac gravissimi sunt, balneando recreati sunt, ac piscibus hujus maris refocillati. Ibi in monte Sina monachos Deo servientes audiens commorari, ad eos per devexa montis causa orationis et allocationis accelerare decrevit. Sed rogatus eorum nuntius ad se præmissis, minime ascendit, ne scilicet monachi suspecti propter catholicum regem a gentilibus de montis habitatione pellerentur. Abhinc enim usque ad Babyloniam civitatem intra quatuor dies veniri posse referebatur.

CAP. XXII. — *Rex Baldewinus suorum monitionibus a monte Sina revertitur Jerusalem proventus.*

Verum, quia sibi vires erant exiguæ, cum quibus usque per loca solitudinis in silentio descenderat; et quia nunc cœpit propter moras aliquas plene adventus ejus propalari, datum est ei ab amicis consilium ut nequaquam ulterius viam perageret; sed quancumque Jerusalem in silentio securus repedaret. Si enim introitus aut exitus ipsius regis innotuisset, supra centum millia cujusque generis gentiles et in occursum confluentes in armis undique vias occupassent. Nunc vero suorum consiliis acquiescens et a terra egrediens in cautela qua noverat, per vallem Hebron et præsidium S. Abrahamæ redire disposuit. Ubi cum suis pernoctans, corpora fessa cibariis terræ illius copiose refecit. Dehinc viam quæ ducit Ascalonem insistens, universam prædam, quæ per campestræ Ascalonis vagabatur, in pascuis contraxit camelos ducentos, armenta boum plurima, greges ovium caprarumque: cum quibus potenter et sine persequutione Jerusalem reversus est.

CAP. XXIII. — *Quomodo rex Baldewinus Ptolemaidem aggravatus, per multas eleemosynas de infirmitate sit alleviatus.*

Post dies aliquot Ptolemaidem descendens, mox Martio inchoante graviter cœpit agrotare, et de die in diem corporis molestia aggravari. Quare thesauros, quos habuit in vasis aureis et argenteis multisque millibus byzantium, pauperibus jussit parum erogari pro peccatis suis et animæ suæ salutē; vinum, frumentum, oleum et hordeum, quod habebat in Jerusalem et aliis in locis plurimis, item pauperibus et orphanis et viduis sine dilatione jussit distribui, vitæ suæ nimium incertus. Domui quidem suæ partem contulit; militibus quoque domesticis et advenis, et cunctis, qui sibi in auxilio militari servierant in conventionem solidorum, byzantium, aurum, argentum et ostrâ plurima largitus est. Omnia debita sua persolvere præcepit, et constanter admonuit ne animæ suæ essent impedimentum. Sed, Deo volente, qui omnibus poenitentibus dat vitam et mortem transfert, huic jam nullam spem vivendi habenti, precibus et lacrymis popillorum et viduarum sanitas redditur, et corporis sui debilitate alleviata, ex toto athleta Christi convaleuit. Jam enim antea tam valida illius ægitudine divulgata, navales exercitus Babyloniorum, qui Sur applicerant, at

in ipsius regis morte civitates Christianorum oppugnant, nunc illius salute et sanitatis reparatione audita, sine aliqua mora viam aquarum in regionem suam remensi, absque ullius contradictione discesserunt.

CAP. XXIV. — *Qualiter eundem regem patriarcha corripuit, et quod ipsas illicitas nuptias repudiavit.*

Dehinc rege a languore suo relevato, Arnolfus cancellarius sepulcri Dominici, nunc antistite Gobelino mortuo, patriarcha electus et constitutus est. Deinde Romam profectus, a Paschali pontifice Romano benigne commendatus, et reversus, et de omnibus objectis excusatus, dominum regem ex admonitione et jussione ipsius apostolici cepit arguere et monere, ut prædictam matronam, quam duxit uxorem, a thalamo suo amoveret propter adulterium, quo in prima conjugio, orta de principibus Armeniæ, peccavit, eo quod legitimas nuptias adulterinis illius fœdavit connubiis. Interdixit etiam illi hac de causa quod consanguinitatis ejusdem matronæ, ortæ de sanguine Gallorum, reus haberetur. Ex hac admonitione constituto consilio in urbem Ptolemaidem in ecclesia S. crucis, rex ab uxore sua sequestratus est, Arnolfo patriarcha hoc agente, et omni clero et ipso judicante. Illa vero tristis et dolens, ab hoc vinculo maritali synodali lege soluta, in Siciliam navigio est reversa, rex vero ab ipsa die et deinceps in observantia indictæ poenitentiae persistens, mira abstinentia et castimonia ab omnibus illicitis corpus edomuit a Deo tactus et monitus.

CAP. XXV. — *Quomodo Pharamia civitas capta sit.*

Post aliquantum deinde temporis, audita querimonia super omnibus adversitatibus quæ ab Ascalonitis fiebant peregrinis Jerusalem venientibus aut redeuntibus, rex Baldwinus. accepto consilio suorum ipsum regem Babylonie expugnare decrevit; ut si forte terra et regnum divitiarumque illius dissiparentur, minus Ascalon superbire et rebellare valeret, quæ sæpius opulentia regni et copiis armorum relevari et extolli solebat. Et jam veris tempore aspirante assumptis ducentis et sedecim equitibus, quadringentis vero peditibus bellico opere doctis et assuetis, viam insistit per loca arida et solitaria cum vehiculis cibariorum non prædæ aut quidquam contingentes de universis locis Arabiæ, quæ illi aut familiaritate confederata erant, aut aliquem respectum faciebant. Undecim denique diebus jam via continuata cum omni manu prædicta, aperitur ei fluvius Nilus, qui perfluit regionem terræ Egypti: in quem descendentes, a sudore loti sunt. Inde castra moventes, die quadam feriæ quintæ ante mediam Quadragesimam mense Martio applicuerunt in terminos cujusdam civitatis, quæ vocatur Pharamia; muris, portis et mœnibus munitissima. Et hæc de regno Babylonie erat urbs speciosissima, non amplius quam trium dierum itinere a Babylonia distans. Sexta vero feriæ, quæ proxima erat dies, ordinatio

A aciebus et signis tantilli exercitus, lorice et galeis induti, aggredientes ipsam civitatem vacuum defensoribus, portas ejus patentes ingressi sunt in virtute et assultu et clamore magno: ubi necessariorum rerum copiam inauditam repperunt in vino, frumento, oleo et hordeo, in carne et piscibus, in omnibus quæ vesci possunt. Auri et argenti et totius pretiosi ornatus multus erat numerus, quod ibi repertum est. Universi enim inhabitatores civitatis, repente audita fama tam proximi adventus regis, omnis defensionis et rerum suarum oblitæ, fugæque tantum intenti, procul ab urbe recesserunt, solum de vita et salute curantes. Rex et sui curriculo novem dierum, itinere et inestimabili calore torridæ plagæ corpora fessa et gravata recreantes, cibis et potibus abundanter repertis, sexta feriæ Sabbato et ipsa Dominica quieverunt, juxta voluntatem suam omnia facientes.

CAP. XXVI. — *Rex Baldwinus, capta Pharamia, usque ad mortem ægrotavit.*

Dominica vero, die qua mediatur jejunium, viri sensati et de sua salute solliciti, convenerunt regi, in hunc modum loquentes: *Pauci sumus, et jam civitati et regno Babylonie virtus nostra innotuit, et hæc Babylonia non amplius hinc quam via trium dierum remota esse perhibetur: ideo consilium ad invicem conferamus, ut ab hac civitate exeuntes, viam, sicut devovimus, continuemus et non moram hic faciamus.* Rex itaque suorum consiliis satisfaciens, summo diluculo sociis admonitis, muros civitatis diruens, ignes universis ædificiis turrium et ædium immisit, totis viribus ante omnes præcipue stragi illius incumbens, ne Babylonis ultra vires et opem conferret. Hanc vero stragem, ut dictum est, dum rex præcunctis validius ac attentius exerceret in ruina murorum, in ædificiis incendendis, ultra modum mentis calore et labore vexatis, vehemente infirmitate corripitur, et magis ac magis molestia corporis cœpit angere. Jam vero tenebris relatis et prorsus solo sublato, vitam desperans, primores sui exercitus convocans, debilitatem sui corporis detexit, nec se posse mortem nunc evadere attestatur. Hac audita desperatione et desolatione regis, universi a minimo usque ad maximum cœperunt ingemiscere, flatus niui ac lacrymæ ab oculis erumpere, et magna in cunctis facta est desolatio: nulli quippe spes aut fiducia redeundi ultra Jerusalem erat, sed arbitrabantur se hoc in exilio capitali sententia esse perimendos.

CAP. XXVII. — *Consolatio et jussio regis ad milites, habita de morte et sepultura ejus.*

Ad quos corroborandos rex, licet mire aggravatus esset, ait: *Quare sic, viri fortissimi et sæpius in periculis probati, animus vester in mei solius imminutione disturbatur, fletus, desolatio et dolores geminantur? Non, fratres mei dilectissimi et commilitones dulcissimi, mors mei solius corda vestra sic mollescere et deficere faciat, et infirmare etiam in terra peregrina et inimicorum. Mementote in Dei nomine, quia mea*

virtus unius est hominis et quia adhuc inter vos quamplurimi habeantur, quorum virtus et consilium parum aut nihil a meo distat. Et idcirco viri estote fortissimi, et in dolore mortis meae tristes nequaquam effeminari incipiat; sed decet vos sollicitos esse quomodo caute redeatis in virtute armorum vestrorum et regnum Jerusalem retineatis, sicut a principio Deo devovistis.

Et hoc dicto, summa prece et in fide atque observantia admonuit universos qui aderant, ut si obiret, nunquam corpus ejus exanime in terra hac Sarracenorum sepulcro recondere, ne ludibrio et derisui gentibus haberetur; sed cum omni arte et labore, quo valerent, ad terram Jerusalem cadaver suum reportarent, et juxta fratrem suum Godefridum sepelirent. Hoc audientes, et vix se a fletu cohibentes, responderunt, quod grave et importabile onus illis imponeret, cum etiam impossibile esset in diebus gravissimi et æstivi caloris aliquid cadaver reservare, tangere et portare. Ad hæc rex magis instat, et admonet universos ut causa directionis suæ hunc laborem non recusarent. Et post hæc dicta sic precatur, dicens: *Statim cum mortuus fuero, precor ut alvum meum ferro aperientes, interiora mea tollatis, corpus vero sale et aromatibus conditum corio aut tapetibus involvatis, et sic ad catholicas exsequias Jerusalem juxta sepulcrum fratris mei referatur et sepeliatur.* Nec mora, Addonem cocum, qui erat de domo sua, accersitum sacramento alligavit in alvi sui sectione et viscerum ejectione. Cui et ait: *Scias, me in brevi moriturum, et idcirco sicut me diligis, aut viventem atque incolumem dilexisti, et modo mortuo fidem serves, me ferro extentera, sale interius et exterius me apprime frica; oculos, nares, aures et os meum non parce imple, et cum cæteris me reportare non desinas: et sic desiderium meum scito te adimplere, et in hoc fidem mihi te crede servare.* Et hoc disposito, feria tertia vehementius infirmitate usque ad interitum cœpit torqueri in oculis suorum primatum et fidelium.

CAP. XXVIII. — *Inquisitio militum, quis post eum debeat tenere coronam: et corporis ipsius reportatio in Jerusalem.*

Illi vitæ ejus defectionem intuentes, quia vir magnæ erat sapientiæ, dum adhuc incolumis esset, requirunt quem post mortem suam velit heredem regni Jerusalem locari aut coronari; quatenus ex ejus consilio et decreto certius et sine lite coronandus posset constitui. Qui fratri Eustachio regnum destinavit, si forte venerit; si vero ætate nequiverit, Baldwinus de Burg eligatur, aut talis, qui populum Christianum regat, ecclesias defendat, qui stabilis in fide maneat, quem nulla adversariorum virtus terreat, aut merces leviter corrumpat. Et hoc dicto, vir in terra nativitatis suæ de Lotharingia ex nobili sanguine nobilissimus, rex in regno Jerusalem gloriosissimus ac victoriosissimus, Dei athleta fortissimus, spiritum vitæ exhalavit, in fide Christi stabilis et in confessione Domini purgatus, Domini corporis et sanguinis perceptione munitus. Jam sic defuncto principe clarissimo in terra barbara, egregii

A principes et commilitones, equites et pedites, pra dolore in lacrymas cum magno ululatu et planctu fluxere nimias; et amplius fletum congeminascent, nisi timor esset, quem in terra undique hostili apprehenderunt in tanti principis amissione. Quapropter dissimulata illius morte et omni tristitia, sicut obnixè rogavit, sectus est alvus illius, viscera exposita et sepulta, corpus vero salsum intus et exterius, in oculis, ore, naribus et auribus aromatibus quoque ac balsamo conditum, corio contextum ac tapetibus involutum, equis impositum, ac firmiter alligatum est; ita ut nulla gentilium astutia percipi posset eum obiisse, et sic in audaciam persequendi exercitum desolatam, undique ebullientes, animaretur. Hac arte ubi corpus exanime compositum, hoc

B que vehiculo caute per terram peregrinam, per loca deserta et invia deductum, per regionem vallis Hebron, ubi castellum et sepultura sanctorum patriarcharum, Abraham, Isaac et Jacob usque in hodiernum diem a fidelibus honoratur, reditam fecerunt, per dies continuos a dextris et a sinistris semper custodiam armatorum equitum et pedum habentes. Dehinc cum extincto corpore regis in campestria Ascalonis applicantes, erectis signis et cuneis ordinatis, in sola virtute militari confidentes, sine impedimento et aliquo adversariorum incursu transisse perhibentur, quousque montana Jerusalem ipso die sancto celebri Palmarum unanimiter cum regio cadavere ingressi sunt.

CAP. XXIX. — *Quod regali sepulcro regem condierunt, et quod statim dominus patriarcha infirmus obierit.*

Eadem denique die a monte Olivarum dominus Patriarcha cum clero suo post Palmarum consecrationem descenderat: cui de templo Domini et de universis ecclesiis fratres occurrentes, ad diem festum convenerunt in hymnis et laudibus in celebratione diei sancti, quo et Dominus Jesus in Ascalonia residens, civitatem sanctam Jerusalem ingredi dignatus est. Sic vero omnibus conventiculis Christianorum ad id solemne in laudibus Dei congregatis, ecce rex defunctus in medio psallentium allatus est: in cujus visione voces suppressæ et laudes humilitate sunt; fletus tam cleri quam populi plurimus auditus est. Verumtamen Palmarum expleto officio, et omnibus per portam, quæ dicitur Aurea, per quam Dominus Jesus ad passionem veniens immissus est, cum rege defuncto intromissis: decretum est communi consilio ut statim corpus exanime sepulture traderetur, quod diu reservatum etiam fetidum diutius reservari, grave et inconveniens ab omnibus forebatur. Nec mora, catholicis exsequiis expletis, a domino patriarcha terræ commendatus, juxta fratris eterni Godefridi sepulcrum in loco Calvarie, in vestibulo templi Domini sepulcri mausoleo, sicut decet regem, in memoriam et honorem sui nominis, magno et mirifico opere, et marmore candido polito, inter cæteros sepultos promotus est; sicut et frater ejus Godefridus eodem mausolei honore sublimatus est. Jam sepulto tam clarissimo principe Jerusalem, Ar-

nolus patriarcha venerabilis præ dolore mortis tanti regis et athletæ Christi, vehementi infirmitate corripitur; et spatio trium hebdomadarum male habens vitam finivit, juxta patriarcharum sepulturam appositus.

CAP. XXX. — *Quomodo, sepulto rege Baldewino, nepos illius, Baldwinus de Burg, ab omnibus in regem sit electus et unctus, Germundo novo patriarcha consecrato.*

Eodem die quo rex Baldewinus humatus est, et Arnolfus patriarcha coepit ægrotare, clerus et populus tam rudis Ecclesiæ tanto rege ac defensore viduatus, de regis restitutione agere coeperunt, dicentes non utile esse consilium ut rege ac defensoris solatio locus et gens diu careret, et locus et terra a nullo defensa periret. Cumque diversi diversa dicerent, tandem omnibus acceptum fuit ut Baldewinus de Burg in throno regni Jerusalem locaretur, eo quod miles imperterritus multa pericula in præsiidiis pro salute Christianorum sæpe sustinisset, et terram Rohas strenue ab omni assultu hostili defensam retinisset. Et statim acclamatum est illum coronam regni jure recipere, et dominum patriarcham cum in regem procreare et promovere. Venerat enim idem Baldewinus ad diem festum adorare in Jerusalem, de omnibus quæ acciderant nescius. Patriarcha autem adhuc vivens, licet ægrotus, videns populi devotionem et constantiam erga Baldewinum, quantumcunque renitentem, et divitias Rohas sibi sufficere protestantem, ipse assensum benigne attribuens, in regem et dominum Jerusalem unxit et consecravit. Unctus autem Baldewinus et consecratus in regem, et in sanctæ resurrectionis die præclara honoratus, honorifice est exaltatus in lætitia, his diebus sacris jucundatus, et justitiam Dei in omnibus deytissime operatus. Die vero statuta, sicut justum est et leges docent, universis primoribus regni in palatium Salomonis regis convocatis, singulis beneficia contulit, fidem et sacramentum ab his suscipiens, et honorifice quemque in sua remisit. Civitates vero, Neapolin, Samariam, Joppen, Caiphas, castellum S. Abrahamæ, Ptolemaidem, Sagittam, Tabariam et cæteras civitates et loca quæ erant de regno Jerusalem suo subiecit imperio, quosdam reliquos eorum suis constituens primatibus, quosdam vero suæ mensæ attulavit. Mortuo Rege Baldewino Arnolfo patriarcha, Baldewino quoque in regem electo, Germundus, vir bonæ conversationis, ab uni clero et populo in patriarcham eligitur; et consecratus a sanctis pontificibus, cathedram episcopalem Jerusalem meruit obtinere, ad regendum opulum Dei vivi, et corroborandam novam et sanctam Ecclesiam Jerusalem.

CAP. XXXI. — *De quatuor millibus Idumæorum pastorum, quos in die sancto Paschæ Christiani milites, dum insequuntur, passim occiduntur.*

In anno secundo regni Baldewini de Burg, novis Jerusalem, principis Rohas civitatibus, quidam rraceni de regno Arabiæ, quidam etiam de gente Idumæorum, quos moderni Bidumos vocant, ar-

menta camæorum super triginta millia, boum centum millia, greges ovium et caprarum inaudita millia de terra et regione sua educentes, et ad pascua cogentes in latere regni Damascenorum, illuc prosecuti sunt herbarum copiam, licentia et consensu principis terræ Damasci, pro pacto byzantium, quod ipse dominus terræ ab eis accepturus erat. Cum tot millibus, equites et pedites supra quatuor millia ad custodiendos greges, sunt egressi de terra Egypti et Arabiæ in lancea et gladio, et omni pinguedine cibariorum necessariorum. Ili dum pacifice in latere regni Damasci super gregem suum custodiam agerent solliciti, nec quidquam metuerent fiducia Dochini principis Damasci, cujus gratia et licentia per pascua diffusi erant cum uxoribus et pueris, sicut mos est gentium: fama tantorum pastorum a terra longinqua huc progressorum attingit aures Gozelini de Curcenay, qui dono regis Baldewini, fratris Godefridi, terram et redditus Tabariæ in beneficio obtinuit, eo quod altis parentibus ortus, filius esset amitiæ Baldewini de Burg facti regis Jerusalem. Hic ergo Gozelinus tam innumerabili gregum compta multitudine in loco remoto et solitudinis, Godefrido de Burs et de terra civitatis Parisiorum, viro egregio et militi clarissimo in omni opere bellico, fratrique ejus Willhelmo indicare non distulit, et ad invadendum prædam utrosque fratres adhortatus est. Qui illius adhortationi acquiescentes, centum et sexaginta equitibus, viris bello audacissimis et prædarum avidissimis, peditibus vero sexaginta in arcu, lancea et gladio ferocissimis, admonitis et congregatis, profecti sunt in regionem eandem qua pastores et pastorum custodes, fortissimi milites Arabes, Egyptii, Idumæi accubabant, et armenta cum ovibus et capris spatiose in longitudine et latitudine vagabantur. Ut vero ad locum pervenit, Gozelinus cum quinquaginta equitibus in una acie a dextris attutatus est ad subveniendum. Willhelmus totidem in suo cuneo ordinatis equitibus, galea et lorica indutis, sinistra ex parte procul positus remansit, ut vires auxiliatrices sociis bellum insistentibus conferret. Godefridus de Burs sexaginta equites in sua acie retinens, cum omni comitatu robustorum peditum in medio constitutus, audacter pastores pastorumque magistros impetit, prædam abducere conatus, et omnibus viribus rapiuæ insistens, nimium processit inter manus defensorum gregis. Quatuor millia, cornibus et signis auditis, in momento adhaerunt ad excutiendos greges: qui Godefridum cum suis coronantes, graviter cum eis commiserunt, donec Godefridus et sui paucissimi tantorum vim suffere non valentes, ad quadraginta in arcu, lancea et gladio ceciderunt: viri fortissimi, et usque ad hanc diem in omnibus præliis invictissimi; singuli redditibus terrarum et locorum possessionibus ditati, in obsequio militari et ipsi equites sub se habentes, alius viginti, alius decem, alius quinque aut duo ad minus. Octo tantum captivi abducti sunt, reliqui armis inimicorum interie-

runt. Willhelmus audita vociferatione ad invicem fortiter dimicantium, ascenso equo suo cum suis, dum subvenire vellet angustatis, per fruteta et loca arida errore viarum retardatur; et sic sociis in magno positio periculo nequaquam succurrere valuit. Gozelinus vero intelligens casum et interitum suorum fortium, et ipse inter manus crudelium audacter involat, nullo tamen auxilio jam occisis sociis et attritis poterat prodesse. Referuntur autem supra ducentos Sarracenorum in eodem prælio occisi esse. Pedites vero Christianorum de sexaginta vix decem per devia et opaca loca elapsi sunt. Contigerunt hæc damna gravissima egregiorum militum ipso die Dominicæ Resurrectionis, quando omnes viri catholici solent quiescere a laboribus et cunctis seditionibus, vacare eleemosynis et orationibus. Existimo igitur quia hac de causa dati sunt in manibus inimicorum, quod tam sanctissima die rapinis inhiant; et ideo suorum auxilio per invia errantium destitutos fuisse.

CAP. XXXII. — *Rex Baldwinus secundus in ultionem inimicorum militiam congregavit, quem Idumæi pecunia placant.*

Tam lacrymabili strage fortissimis viris peremptis, crudelis rueret ad regem Baldwinum ab Jerusalem profectum, et Ptolemaide commorantem, transvolat de nece et infortunio nominatorum principum, quorum auxilio et consilio Ecclesia Jerusalem confortata, multum de die in diem proficiebat. Quæ audito, et morte Godofridi dilectissimi militis agnita, concussum est cor illius dolore vehementi, et vultus ejus ab omni hilaritate decidit, ac universorum corda, qui his paschalibus feriis lætitia affluebant, in luctum et gemitum per omnes vicos et plateas civitatis Ptolemaidis commutata sunt. Nec mora, universis incolis civitatis Jerusalem convocatis in ultionem confratrum occisorum, et de universis locis Christianorum habitationis rex contraxit exercitum, et usque Bethan cum sex millibus veniens, tentoria sua per campestria locari jussit. Nocte eadem cepit tædere exercitum Jerusalem et cæteros qui convenerant, via et ultionis hujus, eo quod Damascenorum civitas nimium vicina et Tureorum armis munita erat. Interea dum sic hæsitarent, Idumæi, exterriti fama

A adventus novi regis diffisque de ope Turcorum et illorum fidei levitate, decreverunt regi dare quatuor millia byzantium pro cæde suorum, ut sic ejus gratia et consensu deinceps secure et pacifice gregem suum custodiant, et nulla eis vis inferatur. Quod rex consilio suorum fieri concessit, videns populi sui proficisci volentis constantiam. Accepta rex hac auri massa, Ptolemaidem rediit, pro anima Godofridi et pro animabus cæterorum occisorum eleemosynas fieri constituens et plurimas missarum celebrationes.

CAP. XXXIII. — *De septingentis Christianis peregrinis, qui post visitationem Dominici sepulcri in Idumæo deundo occisi sunt a nequissimis Sarracenis.*

B Item ipso in anno secundo regis Baldwinus secundo in Sabbato sancto ejusdem resurrectionis, qua Godofridus et prædicti milites in crastino sunt ab Idumæis trucidati, quando juxta de celo gratia Dei ad corroborandam fidem Dominicæ resurrectionis, in lampade olei in sepulchro Dominico reposita, flammam in momento suscitavit ad incendendum hac nocte paschalem cereum, quidam peregrini circiter septingenti qui, adorato Domino Jesu ante sepulchrum ipsius venerabile, et qui, viso miraculo ignis cœlitus accensi, in gaudio et hilari corde a Jerusalem descenderant ut fluentia Jordania visitarent juxta ritum fidelium, ubi jam a montanis usque ad castellum Cuschet et de Burgewius processissent in solidinis loco, ecce Sarraceni de Sur et Ascalone adsunt, armis fortissime peregrinos incurrentes et cum eis prælia conserentes. Peregrini sicut intermes, et multis diebus via aggravati, cibis pro nomine Jesus attenuati, cito superati in fugam versi sunt: quos impii carnifices insecuti, trecentos in ore gladii peremerunt, sexaginta captivos tenuerunt. His miseriis et cædibus auditis in Jerusalem et circuitu ejus, rex et dominus patriarcha Germundus, cum omnibus viris, magnis afflicti sunt doloribus. Quare milites in ultionem fidelium interfectorum sine mora dirigunt. Sed frustra hi ad arma contendunt, vaneque insistunt. Nam Sarraceni post stragem hanc fugitivi facti sunt, et in mœnibus Sur et Ascalonis cum captivis Christianis, cum spoliis Christianorum immissi sunt.

ANNO DOMINI MCXXV

FRANCO ABBAS AFFLIGEMENSIS

NOTITIA

(FABRIC. Bibliotheca med. et inf. Lat., II, 199)

Franco, abbas secundus Affligemensis in Brabantia ab anno 1109 ad 1130, scripsit adhuc monachus ad decessorem suum Fulgentium, abbatem Affligemensem, libros XII *De gratia seu beneficentia Dei*. Prodiere Autwerpæ 1565, Friburgi 1620, qui præmissa Fulgentii, qua cum rogat, epistola, leguntur in Bibliotheca

Patrum Coloniensi tomo XII, et Lugdunensi tomo XXI, pag. 293-327. Sub extremum libri XII, pag. 326, exstat carmen elegiacum, quod signavit Henricus Gandavensis, cap. 39, ac Trithemius cap. 387, et II, 104, illustr. Benedictin. cum Franconem *De statu futuræ gloriæ* metricè scripsisse perhibent, et Caveus præter rem putabat intercidisse: Leyserus versus libris de Gratia Dei subjectos ab illo scripto præter rem distinguit.

Exstat præterea Franconis hujus *epistola* duplex tomo XXI Bibliothecæ Patrum, pag. 327: *Quod monachus abjecto habitu non possit salvari*. Et pag. 328, *ad moniales ac sorores in Bigardis ad forestum, consolatoria*. Tractatum *De cursu vitæ spiritualis* per distinctiones XII sive tomos digestum, quem Oudinus tomo II, pag. 959, memorat, non puto diversum a libris XII *De gratia*. Sed apud eundem Oudinum laudantur etiam Franconis mss. Incubationes duæ, una *De jejuniis Quatuor Temporum*, et altera *De laudibus B. Mariæ Virginis*. [Ad quem potissimum hujus nominis scriptorem referendus sit liber *De institutione eucharistiæ* ignoro. Reperit illum P. Martene in oenobio de *Agonia Christi* Canonicorum Regularium S. Augustini prope urbem Tungrensem cum hac inscriptione: *Franco humilis monachus De institutione eucharistiæ*. Vide Itineris litterarii tom. II, pag. 198. Mansi.¹

FRANCONIS

ABBATIS AFFLIGEMENSIS

DE GRATIA DEI

LIBRI XII.

(Bibl. Patr. Lugd. Sæc. XII, pars II, p. 293.)

EPISTOLA ABBATIS FULGENTII AD FRANCONEM MONACHUM.

FULGENTIUS Affligeniensis Ecclesiæ humilis minister et abbas dictus, charissimo fratri, et filio suo FRANCONI, cum salute, et paterna dilectione sanctæ et secundæ resurrectionis gaudia perenniter possidere.

Rogaveram te, amantissime frater et fili, et morte tuo solito sponderas te obediturum, ut de Gratia Dei tractatum quantumcunque scriberes cæcitati meæ et aliorum mei similitum profuturum, qui de gratia Dei habuisse solemus: cum, quid sit gratia Dei, sat ignoremus. Iterum ergo rogo te, et per obedientiam jubeo, ut, expansis velis sensus tui flatui Spiritus sancti, in nomine Domini scribere incipias, indubitanter sciens quia vires, quas imperitia tibi denegat, sacrosancta charitas et obedientia nunquam irremunerata subministrabunt. Incipies vero ab initio creationis Dei, usque ad ultimum diem, quando videbitur Deus Deorum in Sion, et erit omnia in omnibus, et usque ad tempus illud, quando-

A dicturus est electis suis: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab initio sæculi*, cujus regni nos participes facere dignetur, qui nos vocavit in gratiam et gloriam suam Dominus Jesus. Quando autem veneris ad sacramentum Dominicæ passionis ubi ait: *Accipite et comedite. Hoc est corpus meum*, precor ut immorari velis, attentius commendando illam miram erga nos ejus dilectionem, et ineffabile illud privilegium, et gratiam charitatis, ut sacrosancto suo corpore et sanguine nos dignaretur reficere, cujus corrigiam calceamenti eximie sanctitatis Baptista Joannes se fassus est indignum solvere. Spiritus ergo sanctus, qui completis diebus Pentecostes replevit corda discipulorum Christi, simili virtute et ardoris dulcedine repleat animam et cor tuum, ad eructandum verbum bonum acceptum Deo, et cœlesti remuneratione dignum, fratribusque, et omnibus sanctæ matris Ecclesiæ filiis gratum. Vale in Christo.

REGISTRUM FRANCONIS MONACHI AD ABBATEM FULGENTIUM.

FULGENTIO domino, et Patri venerando, et ex summi patris nomine et officio jure honorando, FRANCO ille suus tanto patre indignus filius, filialem cum debita obedientia charitatem.

Pater amabilis, cum ingratus Gratiæ Dei non inveni desiderio laudabili desideratis, cui jure omnis

creatura tanquam Creatori suo sua quæque voce gratias agit, et ad inveniendam illam pretiosissimam margaritam, thesaurum divitiarum gratiæ Dei instar avidi negotiatoris sancta aviditate scrutamini, onus importabile infirmæ cervici nostræ imponitis: viribus nostris æqua nequaquam lance, quod salva

reverentia prudentiæ vestræ dixerim oneri comparatis. Petitis enim, imo illa vestra modestia et humili auctoritate præcipitis, ut tractatum quantumcunque de Gratia Dei componam infantibus et adhuc lactiflua sancta matris Ecclesiæ ubera sugentibus profuturum; qui adhuc de gratia Dei (ut dicitis) balbutiunt, qui gratiam ipsam plena nondum voce loquuntur; qui præ immaturitate sensus, et gratiæ utilitatem, et ipsum gratiæ Auctorem ad integrum necdum agnoscunt. Opus quidem sanctum, opus vere divinum, opus omni utilitate plenum, opus omni laude prosequendum, donum vere supercæleste, omnibus linguis humanæ paupertatis, imo ipsi angelicæ sacundiæ inenarrabile. Quid enim aliud gratiam Dei quam ipsum Deum dixerim? Si enim virtus Dei, sapientia Dei, decor ejus et gloria ejus nihil aliud quam ipse Deus creditur, nihilominus et gratia Dei Deus ipse creditur, si recte creditur: Et de Deo dignè quis loqui sufficiat? Perpendite ergo obsecro, Pater mi, quam grave sit pondus jussionis vestræ, et ad sublevandum sanctæ inter-

cessionis vestræ humerum supponite. Orationum itaque vestrarum patrocinio sultus aggrediar quod jubetis, considerans quod ille benignissimus donorum suorum distributor Deus, donis sublimioribus sic divites magnificat, ut pauperes nequaquam alijciat: et qui a divitibus aurum, argentum, lapides pretiosos, et cætera offerri sibi mandat, quæ facilius manus divitum invenire potest, a pauperioribus oblatos et pilos caprarum gratos habet: qui duo etiam minuta Evangelicæ viduæ prætulit donis omnibus superbientis synagogæ. Ac ne quis forte opusculum hoc pauperis ingenii qualecunque futurum præsumptioni imputet, et propriæ eruditionis confidentiæ, titulum obedientiæ in ipso præfugo limite, epistolam vestram quasi quoddam edictum Imperatorum calumniatoribus opponens, ut excusatum me habeant, qui imperatis obediam. Incolumem vos pervigil ille custos custodiat: et usque ad senectutem et plenitudinem dierum Abraham, ipsa, quam diligitis, gratia provehat.

FRANCONIS ABBATIS AFFLIGEMENSIS DE GRATIA DEI LIBRI XII.

LIBER PRIMUS.

De Gratia Dei scripturus, ipsum gratiæ Auctorem invoco, quatenus quod jubente eo tractandum suscepì; qui enim vos audit, ait, me audit, digne hoc finè et catholico sensu ipso opitulante compleam: ut sicut in principio operis, mox in titulo gratia præfulget, sic et in fine pro completo opere gratiarum actio resonet. Universa itaque quasi in quodam cordis sinu colligens, et singula quæque diligentius intuens, quæcunque condita novimus, aut credimus; visibilia autem novimus, invisibilia credimus, nihil in omnibus invenio, quod non jure gratias referat Conditori suo; quia et sapientia ejus conditum est, cum non esset, et ut in accepta conditionis suæ dignitate persistat, ab ipso habet. Nam et illa in creaturis Dei summa, beata beatorum spirituum agmina, in ministerium conditoris sui miro et ineffabili nobis ordine distincta, nihilominus, imo multo magis et ipsa Conditori suo procidunt, quod sunt, quod sapiunt, et quod possunt, totum gratiæ ejus ascribunt, atque attestante sacro eloquio, incessabili ei voce gratias referunt et pro conditionis suæ

excellentiæ, et pro beatitudinis perseverantia. Unde et Isaias propheta prophético spiritu subleatus, invisibilem se vidisse testatur, super solium excelsum sedentem, ac duo seraphin, quæ sunt agmina divinæ majestati proxima, et ex flamma amoris ejus secundum nomen suum validius ardentia, Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus exercituum, mutuo sibi audisse inclamantia. Summa autem illa potestas et incomparabilis virtus, creatrix omnium et gubernatrix cunctorum, universa continens et nullius indigens, sola est quæ sic gratis omnia omnibus præstat, ut a nemine mutuum quid recipiat. In eodem namque propheta reprobatis victimis Judaicæ superstitionis, ubi ait: Quid mihi multitudinem victimarum vestrarum, quia nullius indigeat, evidenter insinuat, subjiciens, Plenus sum. Quidquid autem plenum est, juxta id quod plenum est, nullius indiget. De qua plenitudine et ille in natis mulierum major Joannes hauserat, qui dicebat: De plenitudine ejus nos omnes accepimus gratiam pro gratia. Cum ergo plena sit in seipsa, et non aliunde impleta

divina essentia, restat ut universa quæ condidit, ex nulla sui indigentia, sed ex sola bonitatis suæ gratia creaverit. Jure igitur ei ab omni conditione et ab omni ordine tam angelico quam humano servitur, et quidquid in universa creatura dignitatis et utilitatis, honoris fulget et gloriæ, jure totum gratiæ Creatoris ascribitur. Et hæc est vera beatitudo omnium, quæ facta sunt, ut ad laudem ipsius omnia referant a quo habent et ipsum quod sunt. Quod quia apostata angelus ex decoris sui magnitudine tumidus facere noluit, et super altitudinem nubium ascendere, id est, ipsam angelicæ dignitatis gloriam superba præsumptione transcendere voluit, et divinæ illi majestati omni creaturæ inaccessiblei, similis fieri; tantæ impietatis molimine contritus, de medio lapidum ignitorum ejectus, in terreni pulveris villitatem, justa justî judicis sententia est dejectus. Nec hoc fine pertingendi scilicet usque ad similitudinem Altissimi, superbus ille et superbiæ inventor spiritus contentus esset, nisi hic finis infinitus esset. Super cujus infelicem ruinam sub typo principis Tyri jubetur Ezechiel propheta propheticum planctum assumere ac plangens dicere: *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia et perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti. Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, sardius, topazius, et jaspis, chrysolitus et onyx, et berillus, saphirus, et carbunculus, et smaragdus, aurum opus decoris tui; et foramina tua in die qua conditus es præparata sunt. Tu Cherub extentus et protegens, et posui te in monte sancto Dei in medio lapidum ignitorum. Ambulasti perfectus in viis tuis a die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas in te. O quam mira est Creatoris principis Tyri potentia! O quam larga largitoris bonorum omnium in creaturam suam donorum effusio! qui ex nihilo creatum tantæ dignitatis principem, et plenitudine sapientiæ illustravit, et perfecto decore adornavit, atque omni lapide pretioso, id est multiplici gloria virtutum operuit. Hic est Lucifer ille qui mane oriebatur, qui præ nimio claritatis suæ splendore intuentium in se ora convertebat; quem Sol verus, astrorum omnium illuminator Deus, incomparabilis splendoris magnitudine, solus præibat. O Lucifer, Lucifer, quam clare fulsissem, si illuminatorem tuum agnoscere voluisses; si collatam tibi claritatem ad eum retulisses, qui contulerat! Heu! quam perniciosa es, et ipsis supernis virtutibus superbia, bonorum omnium inimica, totius pulchritudinis et integritatis vermis et tinea! Congregamini, reges terræ, et obstupescite; attendite, populi omnes, et admiramini, et tu, terra et cinis, exemplo terrete. Cave, o homo, attactum superbiæ: ecce stella illa matutina, quæ ab ortu ascendebat rutilans et fulgida, nebula superbiæ ex proprii cordis consurgente, putredine subito offunditur; et quæ super astra Dei se ascensuram tumida jactaverat, in faculam repente, proh dolor! conversa sulphuream, ignebris abyssi turbine majestatis acta immergitur. Ubi modo tumor ille inanis princeps*

A miserabilis? Siccine ascenditur super altitudinem nubium? siccine conscenditur, quod super astra Dei te exaltaturum jactaveras solum? Hocne est Altissimo similem esse? An ignoras, miser, quod et in excelsis humilitas regnet? Sed superbia tua advertere non potest vel quid sit humilitas, vel ubi regnet. Audi itaque, terra, audi et contremisce, quia et firmamentum infirmatum est, et cælum conscissum, perdidit tot millia angelorum. Hæc est causa doloris, et planctus prophetici, quem prophetico spiritu edoctus levat super principem Tyri. *Aurum, inquit, opus decoris tui, et foramina tua in die qua conditus es, præparata sunt.* Timens autem ac tremens, in hæc invisibilia foramina digitorum infero, sed trementem manum gratia divina regente, obscura quasi tentans palpo. Signaculum aut margarita non ab intus, sed extrinsecus perforatur. Hujus ergo signaculi foramina in die conditionis non a seipso, sed manu conditoris sunt præparata; per quæ divinitus infusa sapientia, Tyrium principem erudiret, divina sibi gratia collatum esse quod ad similitudinem Dei refulgeret. Quia vero aurum pro sensu accipimus, aurum opus decoris principis hujus erat, quando luce sapientiæ illustratus, quid inter Creatorem et creaturam interesset, discernebat; quando consortibus naturæ æqualitatem servabat, quando obsequium Creatori tanquam creatura deferebat. Hæc scientiæ multitudinem et donorum amplitudinem factus Cherub extentus, et subjecta dignitatis suæ eminentia protegens, in medio lapidum ignitorum, in monte Dei est positus, videlicet cum electis spiritibus igne divini amoris ardentibus, in altissimum divinæ contemplationis culmen, gratia non merito evectus. Audivimus unde et quo Tyrium principem gratia eveherit; audiamus nunc quo ingrata superbia detraxerit. *Ambulasti, inquit, perfectus in viis tuis a die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas in te.* In te, ait, inventa: non aliunde inspirata, non ab alio persuasa. *In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate, et peccasti, et ejeci te de monte Dei, et perdidisti te, o cherub protegens, de medio lapidum ignitorum. Elevatum est cor tuum in decore tuo, perdidisti sapientiam tuam in decore tuo. In terra projecisti te, ante faciem regum dedi te, ut cernerent te.* Principem projectum et abjectum ante faciem regum Dominus dabat, quando discipulis de prædicatione revertentibus, et de expulsionem demonum atque ostensione signorum humanum quid gloriantibus, dicebat: *Videbam Satanam sicut fulgur de cælo cadentem. In multitudine iniquitatum tuarum, et in iniquitate negotiationis tuæ, polluisti sanctificationem tuam.* Iniqua prorsus et injusta negotiatio, ut creatura dono creatoris sui ad tantam gloriam provecta ex nihilo, similitudinem conditoris sui tyrannica invasione sibi raperet. Sed quia per rapinam invadere voluit, et temerare divinam sanctitatem, polluit et ipsam, quam per naturam habebat angelicam sanctificationem. *Producam, ergo ait, ignem de medio tui qui comedat te. Et juste, ut unde:*

santa impietas prodierat, inde et ultrix flamma producat, quæ paniat. *Et dabo te in cinerem super terram, in conspectu omnium videntium te*; non quod spiritus dissolvatur in cinerem, sed quod angelica spoliatus gloria, redactus sit quasi in cineris vilitatem. *Omnes, qui viderint te in gentibus, obstupescunt super te, nihil factus es, et non eris in perpetuum*; non quod substantialiter esse desierit, sed quod a Deo apostatando, beate esse perdidit. Nec inutiliter, licet paulo prolixius miserabilem hujus apostatæ lapsum, et prophetæ super eo lamentum ex ordine digresserim, sed ut evidentius e diverso insinuem quantum gratiæ Dei beati spiritus debitores exi-

stant: cujus munere aliis e tanto culmine dignitatis impulsu superbiæ ruentibus, ipsi in æterna beatitudinis suæ soliditate perstiterint. Si autem spiritus, quid caro? si angelus, quid homo? si cælum, quid terra? Ideo et in terram projicitur, et terrigenis in exemplum proponitur, ut ruina tanti principis terreamur, et acceptæ gratiæ non ingrati, ipsi quoque cum beatis spiritibus beatitudine sua æternaliter perfruantur. His de illa excellentiore creatura secundum tenuitatem sensus nostri digestis, paululum respiremus: ut reparatis viribus, prævio Spiritu sancto, coeptum de Gratia Dei iter conficiamus.

PRÆFATIO IN LIBRUM SECUNDUM.

Mare hoc magnum et spatiosum imperio vestro, Pater venerande, navigaturus, fateor non sine formidine exiguum pauperis ingenti cymbam, incertis credo fluctibus: ne forte gubernatoris oculo sinistro aliquo sidere decepto, aut in Syrtis impingam, aut voragine Charybdis absorbear, aut in Scyllæos cœnes devorandus incidam. Et vereor ne dum margaritam in profundo latentem, incaute perquiro, aquis Ægyptiis suffocatus, vitali anhelitu intercluso, ipse

peream in profundo. Levate ergo, obsecro, infatigabiles manus cum Moyse ad cælum, et imprecamini naviganti prospera, ut orationibus vestris revelata mihi divinitus margarita quam quæritis, salva navi et mercibus portum salutis lætus obtineam. Expansis igitur ad imperium vestrum velis, ei, qui spirat a meridie, in altum ferar, et quocunque impetus Spiritus sancti me impulerit, gaudens et gratias agens sequar.

LIBER SECUNDUS.

Sapientia Dei a fine usque ad finem attingens, omnia implens, omnia complectens, cui nihil latere, nihil potest perire, numerosam illam angelorum multitudinem in eam, quæ in oculis ejus placuerat, integritatis summam concluserat: quæ et si ruina superbientium immunita erat, sua tamen Deo summa deperire non poterat. Ne ergo videretur aliquid creationis suæ incurrisse detrimentum, iunxit secum reparationis mirabile consilium: ut viliores quamdam materiam, arte sapientiæ suæ in eandem transformaret gloriam. De ejus conditione et dignitate antequam disseram, oculos cordis per elementorum mundi latitudinem paululum evagari sinam, ut magna hæc domo perlustrata, et mirifica structura ejus decore et ornato, ac varia suppellectile diligentius inspecta, ex magna gloria domus æstimare possim, quantæ sit gloriæ dominus domus. Quæ utraque gloria tam domus quam domini, et artem prædicat, et gratiam commendat conditoris sui. Sapientia itaque Dei ad restaurationem cœlestis ruinæ, terrenum, ut ita dixerim angelum, factura hominem, primum ei domum in qua conditus habitaret, condidit, cujus fundamenta in terræ soliditate collocavit, cujus longitudinem ab oriente ad occidentem extendit, cujus latitudinem ab Austro ad Aquilonem dilatavit: cujus altitudinem ad cælum usque exaltavit, quod et universæ fabricæ in modum cameræ quasi culmen quoddam protegens imposuit. Et ut magnæ domui sufficiens lumen adesset, solem,

lunam, ac sidera magna et præclara luminaria cœlo infixit: quæ a superioribus universæ domui infulgerent, ac domino domus indeficiens obsequium gratiæ vicissitudine exhiberent. Vestitur ager floribus, vestiuntur arbores frondibus, ac fecundantur fructibus, ut novo domino de secreto sapientiæ Dei ad publicum processuro, novos fructus offerant, atque jucundum ei de varietate pulchritudinis suæ spectaculum præbeant. Festiva se exhibent elementa omnia, cælum hilaritate vultus omnia lætificat, aer melodia avium tripudiat; terra dominum suum exceptura splendido cultu et multicoloribus se ornat, mare se flumina crispantibus aquis et piscibus suis more letantium sibi invicem natando occurrentibus gratulantur et ipsa plausu suo. Nec quasi ludicra quedam ista commemoraverim, ut vel aures audientium demulceam, aut plausum mihi excitem: sed et consideratione istorum homo ut colligat, quantum Deo debitor existat: qui sola eum bonitatis suæ gratia ad hanc gloriam creaverit, ut in ministerium ejus elementa tam præclara ordinaverit: et usui ejus deputaverit, et quod in aquis natat, et quod in terra ambulat, quod in aere volitat, et quod in cœlo rutilat. Væ autem homini, qui in novissimo die tante gratiæ ingratus repertus fuerit: aut male vivendo, aut quod bene vixit, si tamen bene vixisse recte dici potest, propriis meritis ascribendo. Præparatis igitur in usum hominis necessariis copiis, *Faciamus*, inquit, *hominem ad imaginem et similitudinem nostram*. O

dignatio! o gratia! Quis eam digne cogitet? quis verbis explicet? quis ut dignum est amet? Non ait, Faciamus hominem ad imaginem angeli, ad imaginem archangeli, ad similitudinem cherubim aut seraphim. Sed quid? *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*. Quid est homo nisi lutum? Nam de limo factus est homo. Et quid est aliud dicere: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*, quam Compingamus lutum, et faciamus Deum? *Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes*, ait Scriptura; quæ testante Veritate solvi non potest. Divinitas in luto, tanquam imago in speculo refulget, et lutum in Deum solidatum est. O lutum quam vile, quam abjectum eras! ecce quam solidum, quam gratum, quam gloriosum factum es, postquam in manus cælestis figuli assumptum es. Recole ergo quid fueris, perpende quid sis, recole materiæ vilitatem, perpende plasmantis dignitatem: et ut tantæ solidati stabili semper pede innitaris, de manu figuli tui cave ne quando labaris. Hujus figuli artem et artis potentiam vas electionis commendabat: cum vasa figulo suo ingrata apostolica auctoritate corripiens, dicebat. *Annon habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere vas, aliud quidem in honorem, aliud vero in contumeliam?* In hujus domum figuli Jeremias propheta, Deo cognitus antequam formatus, ante sanctificatus quam natus, jubetur prophetæ intellectum ascendere, et in typo figuli illius, in cuius domum iussus est descendere, istius artem, istius opus, istius potentiam admirari, et exemplo vasis dissipati et reformati lugentem populum lata promissione consolari. Sed quia figulus ille dissipata reformans, tempori illi serviebat, nos ad figulum nostrum revertamur: qui in principio temporis non dissipata reformabat, sed quod non erat formabat: quando ex luto suo non aliud vas in honorem, aliud in contumeliam, seu vas unum perfecto decore in honorem tantum formabat et gloriam. Ad hanc conditionis gloriam et imaginis Dei speciale donum, et celeste privilegium, collatum est homini munere conditoris et liberum arbitrium, ut qui et ratione et intellectu inter bonum et malum discernere posset, haberet et potestatem eligendi quod vellet: ut hoc ad laudem tribuentis et gloriam bene utentis altius cresceret, quod non ex necessitate divinæ jussionis, sed ex affectu propriæ electionis mala fugeret, bona appeteret. Neque enim vero nomine bonum appellatur, quod timore pœnæ, non amore sit justitiæ. *Timor autem non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem*. Falso ergo nomine bonum vocatur quod non in radice charitatis solidatur. Et hoc quanta est gratia! Quis enim dominus servo suo dicat, Fac quod vis, serve, si vis? Quis dominus servum suum liberum dimittat, ut si nolit non serviat? Quis figulus fingit lutum, et non in usum suum? At figulus noster figmento suo omnia conferens, et in nullo prorsus illius egens, creato homini liberum sui arbitrium derelinquit, optionem ei tribuit eligendi quod voluerit. Quid vero magis congruum imagini

A Dei, quam foeda horrere, honesta amplecti? Quid magis conveniens rationi quam virtutes eligere, vitia detestari? Utrumque autem ei, bonum scilicet et malum proponitur, hujus usus suadetur, illius prohibetur: stipendium et finis utriusque prædicatur, hujus vita æterna, illius mors, nihilominus et ipsa æterna. Omni itaque decore vestitum atque omni ex parte præmunitum in paradisu voluptatis quem ab initio plantaverat, introducit: omnium ei lignorum paradisi usum indulget, ab uno prohibet. In quo enim servus dominum se habere sciret, nisi mandatum acciperet? *Ex omni, inquit, ligno paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni et mali ne comedas; in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris*. Proh dolor! ab illo hoste invisibili, ab illo inventore totius malitiæ et doli, qui plus dolis quam viribus perficit, nec in paradiso homo tutus esse potuit: quia tantæ gratiæ ingratus exstitit. Spiritu namque superbiæ afflatus, et fallacia serpentis antiqui supplantatus, dum sicut conditor esse voluit, nec quod conditus erat permanere potuit. Dum enim seipsum regere, quod solius Dei est, per tyrannicam affectat potentiam, mansuetissimi sessoris, sub cuius regimine tutus erat superbia effrenatus, contumaci cervice rejecit obedientiam, et dum quærit falsam, quam diabolus promiserat, divinitatem, peccato infrenatus, veram perdidit, quam gratia contulerat, et corporis et animæ immortalitatem. Tunc ligent illud saluberrimum tanquam a Deo creatum, et in paradiso plantatum, quod obedienti erat lignum scientiæ boni, factum est inobedienti lignum scientiæ et mali, quia gloria immortalitatis spoliatus, et nuditatis suæ turpitudine confusus, didicit quantum malum esset hominem Deo reluctari, creaturam non obedire Creatori. O crudelis et crudelitatis mater superbia! o pessimæ matris crudelis filia invidia! Nunquid tu beatior facta es, quia hic tecum miser effectus est? Ne læteris, ne extollaris, quia nec perditus periit, nec malitiæ tuæ muerone interemptus, funditus interiit. Nunc videbis figuli nostri potentiam, nunc miraberis, ino dolebis artis illius industriam: quod qui in veteri homine pulverem cælesti rore infusum, in angelicam gloriam formaverat, eandem in novo homine formam super omnem virtutem et principatum ac potestatem ad Dei patris dexteram, mira ac miranda artis suæ sapientia evehat. Fracti itaque vasis fragmenta recolligit, *Adam, ubi es*, dicit: ut amoris sit indicium, et consolationis subsidium, quod requirit perditum. De prævaricatione prævaricator arguitur, reo pœnitentia indicitur, sudor vultus ac penuria victus infligitur, in hanc vallem lacrymarum paradisi exsul detruditur, spinis et tribulis cruenta conscientia compungitur. Sed ne abundantiore tristitia absorbeatur, et desperatione penitus conteratur: mox in ipsa primæ generationis humanæ sobole opus redemptionis humanæ in mysterio celebratur. Nam Abel justus et in typo summi sacerdotis primus, sacerdoti officio functus, de primogenitis et electis ovium oblatam.

hostiam Deo commendat per vitæ innocentiam. Cujus hostiam Cain frater fraternæ charitatis exsors, ut acceptam vidit, invidit : et stimulante invidia, malitiæ suæ mucrone, primus ipse confessus, innoxium occidit : cui non aliud crimen fuit, nisi quia innocens fuit. Ecce jam in mysterio sanguis veri Abel pro paternæ inobedientiæ delicto, ad Deum patrem cla-

mat, transgressori veniam postulat : culpam innocentia excusat, peccatum mundi sanguinis sui pretio æstimat. De cujus sanguinis utilitate, ac pretii dignitate, quia adhuc in umbra futuri caligamus, et ad ortum veri Solis nondum loquendo processimus, usque in plenitudinem temporis et adventum veritatis differamus.

PRÆFATIUNCULA IN LIBRUM TERTIUM.

Sermo Dei instar aromatum, quo plus teritur plus redolet, et quanto subtilius cribro spiritali discernitur, tanto suavior in eo gustus invenitur. Quod in hoc opusculo, præstante gratia ipsa de qua loquor, aliqua ex parte in memetipso experior, quia quanto eam pilo linguæ fortius tero, tanto suavitatem illius

plus sapio, plus diligo. Prægustato itaque quam suavis sit fructus laboris, coepto lætus instabo operi illam de cælo unctionem invocans, quæ fessos laborantium artus perungendo recreat, et necessariis operantibus vires subministrabit.

LIBER TERTIUS.

In superiori operis hujus parte cum propheta planxi lapsum de cælo Luciferum, quem tenebris abyssi immersum, constat nulla miseratione Dei requisitum, aut aliquando requirendum. Deinde in hominis conditione admiratus sum gratiæ conditoris magnitudinem, quod luti vilitatem ad imaginem suam creaverit et similitudinem. Quem astutia serpentis circumventum, et de paradiso projectum, inolita bonitate miseratus est, et qui tantæ claritatis angelum perire passus est, pro reparatione luti sui pie sollicitus est. Agnosce ergo, o homo, quantum debeas benignissimo domino qui nec pereuntem perire patitur, nec ab adverso avertitur, sed fugientem paterna charitate insequitur, revocat, blanditur et reverso non solum crimen ignoscit, sed et regnum repromittit. O larga bonitas, o ineffabilis benignitas, o gratia omni gratiarum actione prosecuenda; quæ nulli te subtrahis, nullius facinoris enormitate vinceris; quæ ubique præsto es, omnia foves, omnia confortas, omnia protegis, omnia conservas. O contumax serve, o ingratus, cur Dominum non diligis; quem tam piæ, tam benignum ubique experiris? Quæ est ista duritia cordis tui, quæ tanto igne charitatis non potest confari? Sed ad gratiæ jucunditatem redeamus, et in ejus contemplatione læcundemur. Hæc justo Noe tempore tribulationis non defuit, quando universam terram peccatorum sordibus infectam, omnis quippe caro corruerat viam suam, diluvio quasi baptismo abluit. Hæc ei lignum in quo salvaretur et salvaret, ostendit; hæc ut arcam in suam suorumque salutem aptaret, præmonuit : quomodo fabricaret, quomodo compingeret, unde liniret, ipsa edocuit. Ac ne ullo tempore otiosa caset, in mysterio resurrectionis in octo animabus humanum genus, imo semen humani generis reservavit : de quibus paucis granis fertilis-

lima illa messis generis Abrahamæ pullulavit. Hæc justum Lot de incendio Sodomorum eduxit, quanto ardentibus facinorosis sub umbra manus suæ protegit eum; sicut a flamma libidinis, sic et a flamma sulphuris. Jam vero Abraham de Hur Chaldaeorum educto, et in terram repromissionis gratia vocatis iaducto, paulatim evanescentibus ignorantiae tenebris, lumen fidei cæco se mundo infundit, et testamento cum Abraham disposito, lugentibus Sion benignissimus consolator Deus, ipsum gratiæ auctorem et testamenti mediatorem repromittit. *In semine tuo*, inquit, *benedicentur omnes cognationes terræ*. Unde hæc tam læta promissio? Unde hæc nova benedictio? Quo merito tuo, o homo? Tibi dictum fuerat, hoc certe promerueras, *maledicta terra in opere tuo*. Nunquid de radice maledictionis ascendit flos benedictionis, vere beatum semen, vere sanctum germen quod totam massam fermento peccati corruptam conspersione sanguinis sui sanctificat? Quod est ergo hoc semen? *Non dicit et seminibus, quasi in multis*, ait Apostolus, *sed quasi in uno et semine tuo qui est Christus*. Ecce semen Abrahamæ, ecce de quo ad Abraham facta est repromissio, ecce gentium expectatio, gentium benedictio. Hoc est illud semen verum, hoc granum illud evangelicum, quod saeculis fidei injectum, fructum affert uberrimum. Jam radicem in altum mittit, jam in ipsa fide Abrahamæ radicem infigit, quæ nullo unquam æstu areferi, nulla prorsus possit manu hæretica evelli. Jam in fide unius Abrahamæ radix illa sancta coalescit, quæ postea in ramorum multitudine per totam mundi latitudinem dilatabitur, quæ tempore messis fide gentium quasi fructuum ubertate multiplicabitur. Ecce qui gratiam diligis, qui de gratiæ magnitudine inquiris, oculos mentis attolle, et in gratiæ auctorem respice. Considera, quod et in ipsa

umbra futurorum gratia operetur : et quod sine gratia salus humani generis nec adumbratur. Senex erat Abraham, uxorem sortitus infecundam, jam vetulam : quæ et si infecunda non esset, quia tempus pariendi jam excesserat, nonagenaria quippe erat, parere non poterat. Ætas, infecunditas, pariendi excusabat officium, ut, cessante lege naturæ, fides haberet meritum. Eduxit autem foras Deus Abraham Scriptura commemorat, et astrorum claritate ac multitudine ostensa, *Stellas*, inquit, considera, has si potes numera, ipsis semen tuum coequabitur, quod de uno filio repromissionis tanquam de grano benedictionis ad orientem et occidentem, ad aquilonem et meridiem dilatabitur. Et bene Abraham repromissionem accepturus, foras educitur, quia fides intra angustias humanæ impossibilitatis non includitur. *Credidit autem Abraham Domino, et reputatum est ei ad justitiam.* Non diffidit Abraham, non dubitat, non suam, non uxoris senectutem considerat; Omnipotentem attendit qui promittit, et certissime credit, quod qui dignatus est promittere potens est et facere. De fide itaque Patris nascitur Filius repromissionis, gaudium utriusque parentis, spes multiplicandi seminis. De gaudio nomen sortitur, quia nativitas suæ gaudium universæ domui imperatur, imo in illius typum vocatur Isaac, in cujus nativitate gaudium non uni domui, sed universo mundo cœlestis nuntius annuntiat. Parvulum hæredem lactat mater gratulabunda, sedulæ nutricis officium tremula gerit anicula. Senex pater exultat, convivium instituit, festivitatem celebrat, non tam quia filium ipse suscepit, quam quia in filio repromissionis, totius mundi salutem et humani generis redemptionem repromitti, ut propheta intelligit. In cujus redemptionis mysterio, tentatus et jussus ut immolet filium suum quem diligit, Isaac, ut tot nominibus charitatis paterni exardescat flamma amoris, lætus obtemperat. Gladio accingitur, filium assumit, ligna præparat : nec tunc de repromissione hæsitans, quando gladium in jugulum filii evaginat. Vincit paternum affectum affectus in Deum : et quia Deum Patrem agnoscit, patrem se esse nescit. Stat itaque exserto brachio, ad obediendum promptus, fidelis famulus : stat super victimam suam sacerdos devotus, certissime confidens quod hostia sua tanto esset Deo acceptior, quanto sibi unici filii affectus dulcior. O beate Abraham, quibus te laudibus efferram? Quo te præconio magnificem? Merito constitutus es pater multarum gentium, in cujus fide fundata est multitudo credentium. Quid innocens Isaac? Quid acceptabilis Deo victima? Non reluctatur, non recalcitrat, non contradicit, non remurmurat. Exultat se electum Deo victimam, gaudet in se probatam patris obedientiam. Sed quia immortalis mori non poterat, et unigeniti Dei figuram unicus patri Isaac præferbat, fidei famulo angelus de cœlo in-clamat, ne in puerum manum extendat. Sed propheta prophetica post tergum in futuras retro generationes reductis oculis, arietem inter vepres,

A hærentem cornibus videt et intelligit, et quia sine sanguinis effusione non sit remissio, ipsum offert pro filio. Hæc de fide patris nostri Abraham et Jesu Christi Domini repromissione, et in Christo gentium benedictione breviter perstrinxi, in quibus præcipue gratia emicat, quam commendandam suscepi; de quibus nihil humana sapientia, nihil humana sibi vindicat industria. Idcirco etiam (ut arbitror) et steriles conjuges secreto Dei consilio sortiti sunt sancti patriarchæ, Abraham Saram, Isaac Rebeccam, Jacob Rachelem, in quorum actu, conjugio ac sobole, adumbratum est sacramentum Christi et Ecclesiæ; ut, deficiente naturæ adminiculo, intelligat homo ex sola ac gratia salvatum, et non ex merito. Jam vero filio repromissionis ad propagandam promissam sobolem, uxor digna inquiritur, de domo sapientis servus sapiens, ætate et consilio maturus eligitur, manu subter femur domini imposita per Deum cœli jurat, et de femore Abraham Dominum cœli nasciturum mysterio prophetat. Ad terram itaque et cognationem domini servus dirigitur, prudenti consilio utitur, accumbit propter fontem aquæ, ut in limpidis aquis sapientiæ, contempletur pulchritudinem formæ uxoris desponsandæ. Et quia sacramentum desponsationis hujus forsitan et ipse intelligit, orationem fundit, de cœlo auxilium petit, sortem mittit, electionem Deo committit. Sortem autem signum voco, quod sibi ipse posuit, quod pro sorte habuit, quod puella quæ ad hauriendam aquam procederet, et in hauriendo tam sedula esset, ut et sibi et camelis adequandis sufficeret, digna esset quæ in conjugium patriarchæ transiret. Ecce et in hoc mysterio gratia affuit; ipsa servum spiritu consilii imbuit, ipsa genus sortis instituit, uxorem ipsa elegit. Sed in sortem thalami ascita Rebecca, sterilis permanet, uxoris officium non implet, ut et in repromissione necessariam esse gratiam patriarcha intelligat, et fecunditatem uxori precibus obtineat. Sed nec in certamine parvulorum in utero gratia defuit, qui nondum editi, certamen duorum populorum præludunt, et de primatu contendunt: et gratiæ est, quod alter alterum superat, qui nec boni, nec mali quidquam egerat. Quorum qui posterius nascitur, priori præfertur: quorum alter domi habitat, et sub culmine protegentis gratiæ tutatur, alter foris vagatur, dum de semine Abraham, de observatione acceptæ legis, de diverso ritu caeremoniarum, de victimis hostiarum, ut evangelicus ille Phariseus apud se tumidus gloriatur. De quorum alterius electione, alterius reprobatione, Apostolus apostolicæ eloquentiæ fluvio inundans, latius exsequitur: cujus super his sententiam qui nosse desiderat, in ipsum quod gloriam Dei enarrat, apostolicum cœlum intenda: et ipsum verba sua intonantem audiat. Esau foris venatui, quasi propriæ justitiæ insudantem, paterna charitate Isaac amat: Jacob autem nihil de se præsumentem Rebecca materna dulcedine intus fovet, Isaac in typum Judaici populi primogenitum benedicere disponit, sed

hostiam Deo commendat pervitæ innocentiam. Cujus hostiam Cain frater fraternæ charitatis exsors, ut acceptam vidit, invidit : et stimulante invidia, malitiæ suæ mucrone, primus ipse confessus, innoxiam occidit : cui non aliud crimen fuit, nisi quia innocens fuit. Ecce jam in mysterio sanguis veri Abel pro paternæ inobedientiæ delicto, ad Deum patrem cla-

mat, transgressori veniam postulat : culpam innocentia excusat, peccatum mundi sanguinis sui pretio æstimat. De cuius sanguinis utilitate, ac pretii dignitate, quia adhuc in umbra futuri caligamus, et ad ortum veri Solis nondum loquendo processimus, usque in plenitudinem temporis et adventum veritatis differamus.

PRÆFATIUNCULA IN LIBRUM TERTIUM.

Sermo Dei instar aromatum, quo plus teritur plus redolet, et quanto subtilius cribro spirituali discernitur, tanto suavior in eo gustus invenitur. Quod in hoc opusculo, præstante gratia ipsa de qua loquor, aliqua ex parte in memetipso experior, quia quanto eam pilo linguae fortius tero, tanto suavitatem illius

plus sapio, plus diligo. Præ gustatio itaque quam suavis sit fructus laboris, ocepto lætus instabo operi illam de cœlo unctionem invocans, quæ fessos laborantium artus perungendo recreat, et necessarias operantibus vires subministrabit.

LIBER TERTIUS.

In superiori operis hujus parte cum propheta planxi lapsum de cœlo Luciferum, quem tenebris abyssi immersum, constat nulla miseratione Dei requisitum, aut aliquando requirendum. Deinde in hominis conditione admiratus sum gratiæ conditoris magnitudinem, quod luti vilitatem ad imaginem suam creaverit et similitudinem. Quem astutia serpentis circumventum, et de paradiso projectum, in solita bonitate miseratus est, et qui tantæ claritatis angelum perire passus est, pro reparatione luti sui pie sollicitus est. Agnosce ergo, o homo, quantum debeas benignissimo domino qui nec pereuntem perire patitur, nec ab adverso avertitur, sed fugientem paterna charitate insequitur, revocat, blanditur et reverso non solum crimen ignoscit, sed et regnum repromittit. O larga bonitas, o ineffabilis benignitas, o gratia omni gratiarum actione prosequenda; quæ nulli te subtrahis, nullius facinoris enormitate vincis; quæ ubique præsto es, omnia foves, omnia confortas, omnia protegis, omnia conservas. O contumax serve, o ingratus, cur Dominum non diligis; quem tam pium, tam benignum ubique experiris? Quæ est ista duritia cordis tui, quæ tanto igne charitatis non potest conflari? Sed ad gratiæ jucunditatem redeamus, et in ejus contemplatione jucundemur. Hæc justo Noe tempore tribulationis non defuit, quando universam terram peccatorum sordibus infectam, omnis quippe caro corruperat viam suam, diluvio quasi baptismo abluit. Hæc ei lignum in quo salvaretur et salvaret, ostendit; hæc ut arcam in suam suorumque salutem aptaret, præmonuit : quomodo fabricaret, quomodo compingeret, unde liniret, ipsa edocuit. Ac ne ullo tempore otiosa esset, in mysterio resurrectionis in octo animabus humanum genus, imo semen humani generis reservavit : de quibus paucis granis fertilis-

B sima illa messis generis Abrahæ pullulavit. Hæc justum Lot de incendio Sodomorum eduxit, quando ardentibus facinorosis sub umbra manus suæ protexit eum; sicut a flamma libidinis, sic et a flamma sulphuris. Jam vero Abraham de Hur Chaldaeorum educto, et in terram repromissionis gratia vocatis inducto, paulatim evanescentibus ignorantia tenebris, lumen fidei cæco se mundo infundit, et testamentum cum Abraham disposito, lugentibus Sion benignissimus consolator Deus, ipsum gratiæ auctorem et testamenti mediatorem repromittit. *In semine tuo*, inquit, *benedicentur omnes cognationes terræ*. Unde hæc tam læta promissio? Unde hæc nova benedictio? Quo merito tuo, o homo? Tibi dictum fuerat, hoc certe promerueras, *maledicta terra in opere tuo*. Nunquid de radice maledictionis ascendit flos benedictionis, vere beatum semen, vere sanctum germen quod totam massam fermento peccati corruptam conspersione sanguinis sui sanctificat? Quod est ergo hoc semen? *Non dicit et seminibus*, quasi in multis, ait Apostolus, *sed quasi in uno et semini tuo qui est Christus*. Ecce semen Abrahæ, ecce de quo ad Abraham facta est repromissio, ecce gentium expectatio, gentium benedictio. Hoc est illud semen verum, hoc granum illud evangelicum, quod sulcis fidei injectum, fructum affert uberrimum. Jam radicem in altum mittit, jam in ipsa fide Abrahæ radicem insigit, quæ nullo unquam aestu areferi, nulla prorsus possit manu hæretica evelti. Jam in fide unius Abrahæ radix illa sancta coalescit, quæ postea in ramorum multitudine per totam mundi latitudinem dilatabitur, quæ tempore messis fide gentium quasi fructuum ubertate multiplicabitur. Ecce qui gratiam diligis, qui de gratiæ magnitudine inquiris, oculos mentis attolle, et in gratiæ auctorem respice. Considera, quod et in ipsa

umbra futurorum gratia operetur : et quod si-
ne gratia salus humani generis nec adumbre-
tur. Senex erat Abraham , uxorem sortitus in-
fecundam , jam vetulam : quæ et si infecunda non
esset , quia tempus pariendi jam excesserat , nonage-
naria quippe erat , parere non poterat. Ætas , infecun-
ditas , pariendi excusabat officium , ut , cessante lege
naturæ , fides haberet meritum. Eduxit autem foras
Deus Abraham Scripturæ commemorat , et astrorum
claritate ac multitudine ostensa. *Stellas*, inquit , con-
sidera , has si potes numera , ipsis semen tuum coæ-
quabitur , quod de uno filio repromissionis tanquam
de grano benedictionis ad orientem et occidentem , ad
aquilonem et meridiem dilatabitur. Et bene Abraham
repromissionem accepturus , foras educitur , quia fides
intra angustias humanæ impossibilitatis non includi-
tur. *Credidit autem Abraham Domino , et reputatum
est ei ad iustitiam*. Non diffidit Abraham , non dubi-
tat , non suam , non uxoris senectutem considerat ;
Omnipotentem attendit qui promittit , et certissimo
credit , quod qui dignatus est promittere potens est
et facere. De fide itaque Patris nascitur Filius re-
promissionis , gaudium utriusque parentis , spes
multiplicandi seminis. De gaudio nomen sortitur ,
quia nativitas suæ gaudium universæ domui imperi-
tur , imo in illius typum vocatur Isaac , in cujus
nativitate gaudium non uni domui , sed universo
mundo cœlestis nuntius annuntiat. Parvulum hære-
dem lactat mater gratulabunda , sedulæ nutricis
officium tremula gerit anicula. Senex pater exultat ,
convivium instituit , festivitatem celebrat , non tam
quia filium ipse suscepit , quam quia in filio repro-
missionis , totius mundi salutem et humani generis
redemptionem repromitti , ut propheta intelligit. In
cujus redemptionis mysterio , tentatus et jussus ut
inimolet filium suum quem diligit , Isaac , ut tot
nominibus charitatis paterni exardescat flamma
amoris , lætus obtemperat. Gladio accingitur , filium
assumit , ligna præparat : nec tunc de repromissione
hæsitans , quando gladium in jugulum filii evaginat.
Vincit paternum affectum affectus in Deum : et quia
Deum Patrem agnoscit , patrem se esse nescit. Stat
itaque exerto brachio , ad obediendum promptus ,
fidelis famulus : stat super victimam suam sacerdos
devotus , certissime confidens quod hostia sua tanto
esset Deo acceptior , quanto sibi unici filii affectus
dulcior. O beate Abraham , quibus te laudibus effe-
ram ? Quo te præconio magnificem ? Merito constitu-
tus es pater multarum gentium , in cujus fide fun-
data est multitudo credentium. Quid innocens Isaac ?
Quid acceptabilis Deo victima ? Non reluctatur , non
recalcitrat , non contradicit , non remurmurat. Ex-
ultat se electum Deo victimam , gaudet in se pro-
batam patris obedientiam. Sed quia immortalis mori
non poterat , et unigeniti Dei figuram unicus patri
Isaac præferebat , fidei famulo angelus de cœlo in-
clamat , ne in puerum manum extendat. Sed pro-
pheta prophetis post tergum in futuras retro ge-
nerationes reductis oculis , arietem inter vepres ,

A hærentem cornibus videt et intelligit , et quia sine
sanguinis effusione non sit remissio , ipsum offert
pro filio. Hæc de fide patris nostri Abraham et Jesu
Christi Domini repromissione , et in Christo gentium
benedictione breviter perstrinxi , in quibus præcipue
gratia emicat , quam commendandam suscepi ; de
quibus nihil humana sapientia , nihil humana sibi
vindicat industria. Idcirco etiam (ut arbitror) et
steriles conjuges secreto Dei consilio sortiti sunt
sancti patriarchæ , Abraham Saram , Isaac Rebec-
cam , Jacob Rachelem , in quorum actu , conjugio
ac sobole , adumbratum est sacramentum Christi
et Ecclesiæ ; ut , deficiente naturæ adminiculo , intel-
ligat homo ex sola æ gratia salvatum , et non ex
merito. Jam vero filio repromissionis ad propagan-
dam promissam sobolem , uxor digna inquiritur , de
domo sapientis servus sapiens , ætate et consilio ma-
turus eligitur , manu subter femur domini imposita
per Deum cœli jurat , et de femore Abraham Domi-
num cœli nasciturum mysterio prophetat. Ad terram
itaque et cognationem domini servus dirigitur , pru-
denti consilio utitur , accumbit propter fontem aquæ ,
ut in limpidis aquis sapientiæ , contempletur pulchri-
tudinem formæ uxoris desponsandæ. Et quia sacra-
mentum desponsationis hujus forsitan et ipse intel-
ligit , orationem fundit , de cœlo auxilium petit ,
sortem mittit , electionem Deo committit. Sortem
autem signum voco , quod sibi ipse posuit , quod
pro sorte habuit , quod puella quæ ad hauriendam
aquam procederet , et in hauriendo tam sedula es-
set , ut et sibi et camelis adequandis sufficeret , digna
esset quæ in conjugium patriarchæ transiret. Ecce
et in hoc mysterio gratia affuit ; ipsa servum spiritu
consilii imbuit , ipsa genus sortis instituit , uxorem
ipsa elegit. Sed in sortem thalami ascita Rebecca ,
sterilis permanet , uxoris officium non implet , ut et
in repromissione necessariam esse gratiam patriar-
cha intelligat , et fecunditatem uxori precibus obti-
neat. Sed nec in certamine parvulorum in utero
gratia defuit , qui nondum editi , certamen duorum
populorum præludunt , et de primatu contendunt :
et gratiæ est , quod alter alterum superat , qui nec
boni , nec mali quidquam egerat. Quorum qui po-
sterius nascitur , priori præfertur : quorum alter
domi habitat , et sub culmine protegentis gratiæ
tutatur , alter foris vagatur , dum de semine Abraham ,
de observatione acceptæ legis , de diverso ritu ca-
remoniarum , de victimis hostiarum , ut evangelicus
ille Phariseus apud se tumidus gloriatur. De quo-
rum alterius electione , alterius reprobatione , Apo-
stolus apostolicæ eloquentiæ fluvio inundans , latius
exsequitur : cujus super his sententiam qui nosse
desiderat , in ipsum quod gloriæ Dei enarrat , apo-
stolicum cœlum intendant : et ipsum verba sua into-
nantem audiat. Esau foris venatui , quasi propriæ
justitiæ insudantem , paterna charitate Isaac amat :
Jacob autem nihil de se præsumentem Rebecca
materna dulcedine intus fovet , Isaac in typum Ju-
daici populi primogenitum benedicere disponit , sed

gentium populum mater gratia dexteræ benedictis supponit. Fraudem subripiendæ benedictionis ipsa suadet, artem simulandæ ipsa docet, et trepidante filio coci officium ipsa implet. Vere pia mater, quæ ut filio benedictionem lucrifaciat, ministerium ancillulæ non recusat. Vere sapiens mulier, quæ sic novit hædos coquere, sic condire, ut gratiam caprearum et cervorum coæquant, aut etiam superent. Proposita enim Pastor bonus parabola, de ove centesima et dragma decima, utraque perdita et inventa, *Gaudium est*, inquit, *angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentia*. Novit Rebecca, tanquam a viro instructa, tanquam viro officiosa, quis cibus Isaac plus placeat, quod genus condimenti suavius et sapiat. Non est alia in mulieribus similis Rebecca: tam sapiens, tam strenua, tam officiosa, tam sedula. Ipsa arte sapientiæ suæ sic hædo pellem detrahit, ut nudum non dimitat; sic sanguinem fundit, ut vitam non auferat. Senex igitur suavitate condimenti Rebecca delectatus, et haustu vini lætior redditus, filium benedicturus, osculum petit, osculum porrigit, quia nulla est benedictio sine charitatis osculo. Benedicens itaque imprecatur filio de rore cœli et de pinguedine terræ abundantiam, ut rore sapientiæ desuper infusus

A spiritualiter examinet spiritalia, et de pinguedine terræ faciat fructus misericordiæ. Sic sic semper gratia mater satagit pro filio quem diligit, sic mansuetos, sic humiles provehit: sic filios adoptionis Deo patri, quasi caliganti, et prioris ignorantie delicta non imputanti, quotidie benedicendos offerre non desinit. Simile quid et in nobis geritur, quando qui prior in nobis nascitur, rufus est et sanguinarius, et vitiorum asperitate totus hispidus; carnalia sectans, spiritalia nihili æstimans, plus lentis edulium quam primogenita diligens, primogenitorum dignitatem lentis vililitate, rem tam magnam, tam vili pretio distrahens. At vero qui posterior nascitur, simplex est et lenis, spiritalia sectans, carnalia nihili æstimans, instar rotæ terræ ad momentum vix hærens, ad cœlestia, toto se adnisi attollens; qui ut benedictionem paternam hæreditet, primogenita fratris lentis edulio, rem tam magnam, tam vili pretio comparat. Sed ut minor majorem superet, et posterior priorem supplantet, non est meriti, sed gratiæ: cum ille ordine nascendi princeps sit, et in corpore nostro regnum peccati primus obtineat. De quo regno gratia Dei nos eripuit, et in regnum Filii sui transtulit: in quo, quia omnium nobis laborum requies æterna promittitur, ab hoc interim opere fessi requiescamus.

PRÆFATIO IN LIBRUM QUARTUM.

Sicut color tunc magis nites, et pulchrior apparet, quando subjectæ tabulæ manu pictoris inducitur, colorque a colore grata varietate inducentis distinguitur, ita scriptura quælibet legentibus gratior esse solet, quæ libris aut tomis distinguitur, exemplisque figuris ac testimoniis convenienter inductis, quasi multiplici eorum varietate intextitur. Unde et ego per amœnissimum antiquorum Patrum paradisum transiens, quosdam inde flores decerpo, et præsentis opusculo infero: ut ex nitore et decore

C cœlestium florum quantulamcunque gratiam apud auditores suos sermo rusticanus inveniat. Ad hoc enim exempla sanctorum Patrum induco, et eorum gesta mira et humanæ infirmitati impossibilia, ut in eorum gestis eo magis perspicua divina sit gratia, quo in his humana virtus succubuisse, et humanum cernitur consilium defecisse. A peregrinatione ergo ac ob tomus iste sumat exordium: in cujus electione et benedictione narrationis suæ præcedens posuit terminum.

LIBER QUARTUS.

Jacob igitur fratrem timens sævientem, et pro subrepta sibi benedictione mortem intentantem, a matre persuasus, atque Evangelicum illud jam edoctus, *Si persecuti vos fuerint in civitate ista, fugite in aliam*, et illud apostolicum: *Date locum iræ*, benedictione patris comitatus, peregre proficiscitur. Parentum autem solatio destitutus, miserationis Dei sinu fovendus excipitur, ipsa disponente iter dirigitur, ipsa præcurrente nocturna mansio conviatori providetur. Cum itaque ad quenidam locum devenisset, post solis occubitum posito ad caput lapide obdormivit. Corpore quidem mundo dormiebat, spiritu vero Deo vigilabat, et illud sponsæ: *Ego dormio, et cor meum vigilat*, tanquam

D amicus sponsi spiritu decantabat. Beato itaque exsultant tam beate soporato cœli panduntur, arcana Dei produntur, et pacis inter summa et ima, inter Deum et hominem charitate mediante reformandæ mysteria ostenduntur. Sublevatis enim oculis terrenæ supervolat, cœlestia penetrat, et scalam charitatis duobus præceptis, quasi duobus lateribus innitentem, et in his duobus legem ac prophetas indissolubili compage continentem, de terra videt ad cœlum usque protensam, et angelos Dei ascendentes et descendentes per eam. Videt et dominum desuper tanquam principium charitatis, scabæ innixum, et dicentem sibi: *Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui et Deus Isaac. Terram in qua dormis tibi dabo*

et semini tuo, eritque germen tuum quasi pulvis terræ. Dilataberis ad occidentem et orientem, septentrionem et meridiem, et benedicentur in te et in semine tuo cunctæ tribus terræ; et ero custos tuus quocunque perrexeris, et reducam te in terram hanc: nec dimittam, nisi complevero universa quæ dixi. In parentum domo constitutus, et parentum custodia septus, servulorumque obsequio delinitus, nihil divinum audit, nihil divinum aspicit, sed exsul et profugus, atque omni humano auxilio destitutus, Deum custodem, Deum protectorem invenit: et re-promissionem in semine suo benedicendas esse tribus terræ, Deo promittente, accipit. At vero Jacob mysterium visionis intelligens, et tempus gratiæ oculis spiritualibus jam intuens, lapidem, in quem tanquam in auctorem gratiæ caput fidei reclinaverat, erigit in titulum, et desuper oleum fundens, quasi de cælo spiritum deducens, per lapidem prophetica manu inunctum, locandum prophetat in fundamento Ecclesiæ Christum. *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere*, ait Apostolus, *præter id quod positum est, quod est Christus Jesus*. Et magnitudinem tantæ gratiæ admirans, *vere Dominus est*, ait, *in loco isto*. Sed quid magnum, quid mirum, quod in illo loco Dominus est? Et in quo loco Dominus non est? Imo omnium locorum locus est, omnium temporum tempus est, ex quo omnia oriuntur, intra quem omnia currunt, in quem omnia revolvuntur. Sed lapis Christus de Spiritu sancto conceptus, de Virgine natus, atque oleo exultationis præ participibus suis unctus, locus est, in quo vere Dominus est. *Et ego nesciebam*, inquit. Simile quid, imo idipsum alius propheta et etiam plus quam propheta, Spiritum sanctum de cælo super dominum descendentem, et manentem videns, loquitur, *et ego nesciebam eum*. *Pavenaque Jacob, quam terribilis est*, inquit, *locus iste; non est hic aliud, nisi domus Dei, et porta cæli*. Vere lapis in titulum erectus, et cælesti unctione insus domus est Dei, quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. Est et porta cæli: quia per clavem fidei ejus cælestia reserantur, et per ipsum Mediatorem ad Deum Patrem ingredimur.

Nunc ad Joseph, narrationis ordine transeamus, et cum contra faciem nostram quasi perlucidum gratiæ speculum intendamus: qui zelo malignantium fratrum in servum venundatus, divina se conservante gratia ingenuæ mentis libertatem non amisit; qui in typo Christi impudicæ dominæ, tanquam adulteræ Synagogæ manu tentatus, relicto pallio, tanquam corpore in manus impiorum tradito, pudicitia palmam victor obtinuit. Hic patris præsentia malitia fratrum subductus, et a terra nativitatis in terram alienam abductus, divinæ providentiæ gratiam ubique præsentem habuit: quæ nec adulterii crimine infamato, nec carcere incluso defuit. Et in carcere enim secunda est innocentia, et in vinculis libera. Joseph igitur carceris angustia clausus, in atrio cordis cum Deo deambulat, cum Deo loquitur, cum Deo philosophatur; et qui homines non aspicit,

A somniorum mysteria intelligit, et in pincernæ restitutione et pistoris damnatione, vocationem gentium, et reprobationem Judæorum prophetico spiritu præ-nuntiat. Uterque autem, tam pincerna scilicet quam pistor, post trium dierum sacramentum ventura sibi Joseph prædicente prænoscebat: quia uno eodemque tempore, uno eodemque sacramento diversa meritorum stipendia uterque populus excipit. Cum enim ad ministerium æterni regis per fidem sanctæ Trinitatis gentium populus assumitur, ut de vinea que dicit: *Ego sum vitis vera, et pater meus agricola est*, vinum exprimat, cujus gustu suavissimo conviventis Dei cor jucundum reddat. Tunc Judæorum perfidia, quæ in Trinitate deficit, quia Filium non recipit, capite plectitur, ut qui in sanctis Patribus caput fuerant, in generatione adultera et degeneri, cauda fiant. Sed quia gratia divinæ miserationis tunc magis præsto est, cum humanæ consolationis spes jam nulla est, exsul ille et ignotus, levi pretio in servum emptus, qui ut criminis et tanti criminis in dominum reus, in supplicium carceri includitur, repente divino nutu de carceris injuria ad principatum totius Ægypti assumitur, in providentiam tanti regni universis præponitur, et qui in carcere fame forsitan laboraverat, spiritu consilii prædictus, a fame non solum Ægyptum, sed et mundum universum liberat. At Joseph mansuetus, et in ipsa gloria sua humilitatis suæ custos fortissimus, et illud legis: *Non eris memor injuriæ civium tuorum*, licet nondum editum, spiritu jam edoctus, fratres agnoscit, non agnitus: quia qui fraterna viscera perdiderant, merito fraternos vultus non agnoscebant. Sed quia putrida vulnera ferro et cauterio indigent, contra reos columbina distractione sævit, geminis alis charitatis noxios percutit, et disciplina salubri eruditos, violatæ charitatis commonescit. Merito, aiunt, hæc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum, videntes angustiam animæ ejus, dum deprecaretur nos, et non audivimus, idcirco venit super nos tribulatio. Nec tamen sæviens sævit, imo sæviens plus diligit, melius consult, ut cathartico medicinali, felle decocto invidia, induant et ipsi viscera misericordiæ: et irrorato melle fraternæ dulcedinis, et ipsi quoque fraternos vultus agnoscant in speculo charitatis. Ecce curiose speculator gratiæ, in hoc perlucidum speculum oculos desige, et magnitudinem claritatis ejus irreverberatis si potes oculis contemplare: quæ et qualis, et quanta hæc gratia fuerit, quæ venditum, servum, inopem, extorrem, damnatum, carcere inclusum, in potentis regni principem subita immutatione exaltaverit.

Eadem gratia et Moysen parvulum, ab aquis Ægyptiis, ab aquis hæreticis, ne suffocaretur, salvavit, ipsa eum in filium filia Pharaonis adoptavit, imo per filium matrem sibi in filiam adoptavit, atque prophetica ei voce inelamavit: *Audi, filia, et ride, et inclina aurem tuam, obliviscere populum tuum, et domum patris tui, et concupiscet rex decorem tuum*. Hæc parvulum Moysen, quem Synagoga mater in

virum perfectum educare non potuit, ad virile robur perduxit, in tantum, ut Ægyptium cum Hebræo contendente, et quasi pugno perversi dogmatis eum cædentem, gladio confoderit, et sabulo absconderit, ac terreno pulvere terrenum operuerit. Super quo ab eo quem pro inflicta fratri injuria, ut justus in misericordia corripiebat, proditus, et a Pharaone ad mortem expetitus, de manu quærentium animam ejus fuga elabatur, ipsum habens viæ ducem, et salutis protectorem, quem mox editus, et a patre temporali derelictus, sicut et a matre expositus, habuit susceptorem. O pietas, o clementia, o gratia, quæ et cum pater derelinquit, non deserit, et quem mater exponit, colligit, atque cum parentum arescit charitas, ipsa magis exuberat. Nunquid oblivisci potest mulier infantem suum? ait Isaias; imo per Isaiam ad Sion Dominus, ut non misereatur filio uteri sui? Et si illa oblita fuerit: ego tamen non obliuiscar tui. Nam licet fidelibus suis divina consolatio nunquam desit, tunc tamen copiosior adest, copiosius protegit, quando persecutorum rabies amplius sævit, amplius exardescit. Hinc est quod Moyses in deserto rubum ardere, et non comburi miratur, quia nube clementiæ Dei in medio rubi consistentis obumbratur. Domino enim in medio Ecclesiæ consistente, quocunque igne persecutionis inflammetur, non comburitur: sed in similitudinem auri camino tribulationis decocta, auro purior redditur. At Moyses qui humano, ut homo, metu perterritus, a facie Pharaonis fugerat, gratia divinæ allocutionis confortatus, constantior redit, Ægyptios oppressores populi Dei decem plagis in virga legis erudit, sed non correctos fluctibus maris puniendos obruit, per quod ad terram repromissionis novo itinere filios repromissionis transmittit. Quid in his, et ex his omnibus tibi vindicas, humana imbecillitas? Quid te, o pulvis inanis, per inania jactas? Et rubi enim inflammata ignis obumbratio, et maris divisio, Ægyptiorum submersio, atque filiorum Israel transmissio, gratiæ Dei est, non meriti tui. Jam vero ubi his et aliis gestis atque signis, quorum plurima studio brevitatis prætereo, splendor gratiæ cæcis infulsit, legalis quoque tuba surdis insonuit: ut in antiquum homo primæ conditionis statum divina miseratione restituendus, multis primum documentis disceret quod nulla sapientia sua, nulla virtute sua, nullis meritis suis, sed sola Conditoris sui gratia recuperandi aditum invenisset. Audi, Israel, inquit legislator, legis tuba insonans; tu transgredieris hodie Jor-

danem, ut possideas nationes maximas, et fortiores te, civitates ingentes et ad cælum usque muratas, populum magnum atque sublimem, filios Enachim, quos ipse vidisti et audisti, quibus nullus potest ex adverso resistere. Scies ergo hodie quod Dominus Deus tuus ipse transibit ante te ignis devorans atque consumens, qui conterat eos et deleat, atque disperdat ante faciem tuam. Ne dicas in corde tuo: cum deleverit eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo: Propter justitiam meam introduxit me Dominus, ut terram hanc possiderem: cum propter impietates suas iste deletæ sint nationes. Neque enim propter justitias tuas, et æquitatem cordis tui ingredieris, ut possideas terram eorum: sed quia illæ egerunt impie, introcens te, deletæ sunt: et ut compleret verbum suum Dominus, quod sub juramento pollicitus est patribus tuis, Abraham, Isaac, et Jacob. Scito igitur quod non propter justitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc optimam in possessionem, cum dare cervicis sis populus. Quid evidentius, quid manifestius? Ecce quia neque in gladio, neque in arcu tuo, o homo, gentes ferocissimas, et ex antiquo ad bella doctissimas, quibus nemo ex adverso resistit, obtinuisti, et terram bonis omnibus affluentem possedisti. Et ne forte dicas: Et si viribus meis victoriam non obtinui, vel justitia mea promerui, audi, durissimæ cervicis te esse populum, et quod: terram, quæ rivis lactis et mellis fluit, introisti, non tam tibi quam justitiæ patrum propter jusjurandum Dei præstitum. Ne sis ergo ingratus tantis beneficiis, nihil amoris illius præferas, qui hæc omnia gratis tibi præstitit, cujus amor omni suavitate suavior, omni cæcedine est dulcior, cui comparata dulcedo temporalium, felle invenitur amarior. O quanto dispendio intimæ suavitatis nos ipsos afficimus, quando adulterinis oculis in similitudinem prævaricatoris Adæ exteriora concupiscimus, quando in contemptum Creatoris plus creaturam quam Creatorem diligimus, quando propter vilia quædam et Christianis oculis, ne aspectu quidem digna, fraternos animos offendimus, et fraternam charitatem, quæ est vinculum perfectionis, contentiosa animositate dissolvimus. Nihil enim Christianis oculis præter Christum pulchrum apparere, nihil debet Christiano cordi præter Christum dulce sapere: qui ut affectus animarum nostrarum sapore divinæ suavitatis condiat, noxios carnalium affectuum humores igne charitatis suæ ipse decoquat, qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum, Amen.

PRÆFATIUNCULA IN LIBRUM QUINTUM.

Abyssus abyssum invocat, in voce cataractarum Dei. Ut ergo perspicua nobis fiat abyssus evangelica, primum per cataractas suas abyssum inspi-

ciamus prophetica, et aure diligenter apposita auscultemus quid Evangelio prophetia invocata respondeat.

LIBER QUINTUS.

Primus itaque nobis David propheta prophetica tuba intonet : et quid ex antiquo a patribus suis de gratia Dei cognoverit annuntiet. Tu enim, inquit, Domine, manu tua gentes delesti et plantasti eos ; affixisti populos, et emisisti eos. Non enim in gladio suo possederunt terram, neque brachium eorum salvavit eos. Sed dextera tua, et brachium tuum, et lux vultus tui, quia placuisti tibi. Non enim in salvandis nobis nostra Deo merita, sed sua ei bonitas placet : nec tam obsequio nostro delinitus, quam inolitata bonitate placatus, et dextera sua nos protegit et brachio defendit, atque illuminatione vultus sui, spiritu consilii nos instruit. Sed sicut de præterito, ita inquit et de futuro : Rex meus Deus, præcipe pro salubus Jacob. In te hostes nostros ventilabimus, in nomine tuo conculcabitur adversarius nostros. Non enim in arcu meo confidam, neque gladius meus salvabit me. Ecce eodem sensu, quia et eodem spiritu legislator atque propheta, quasi duo cherubim intentis vultibus in propitiatorium sibi concinunt : et possessionem repromissæ hæreditatis, non labori suo, non industriæ, non virtuti, non bellicæ strenuitati, non denique armis aut meritis suis, sed gratiæ Dei, cujus et vere donum est, ascribunt. Sed sicut de fortissimo illo Scriptura commemorat, cujus iste fortis manu typum gerebat, cepit Jesus facere et docere, gratiam quam voce David prædicat, factæ quoque commendat. Nam cum esset in oculis suis humilis et modicus ; in oculis domini magnus inventus, divino est ad regnum iudicio electus : atque in firmamentum regni non lenticula, sed cornu olei manu prophetica unctus. Populi itaque providentiæ, et regni administratione suscepta, infestantibus allopholis, pace turbata, discriminini se sponte objicit, et ut bonus rex plus communi utilitati quam propriæ salutis consulit, atque immanem illum Goliath, monstrum potius dicendum quam hominem, corpore enormem, animis trucem, bellis assuetum, victoriis elatum, scuto fidei munitus, solus illo in tempore non expavit. Quis enim monstrum tam terribile non expavesceret ? Quis bellator a facie ejus se non absconderet ? At David noster fratrum suorum statura quidem minimus, sed fide maximus, aspectu pulcherrimus, atque roseo rubore in mysterio sanguinis Christi suffusus, expavescere non novit populi Dei inimicum, nominisque sancti blasphemum : sed intrepidus, et nec corporis nec armorum immanitate territus, ulcisci parat, et populi sui injuriam, et nominis Dei viventis blasphemiam. Persuasus itaque a Saule, lorica ipsius induitur, galea tegitur, gladio æcingitur, sed his omnibus oneratus potius quam instructus, impeditus quam munitus, ne videretur spem victoriæ in armis regis et non in Deo posuisse, regia rursus lorica exiit ; galea detegitur, gladio discingitur. Quid aliud in hoc tibi facto videtur propugnator populi Dei innuere, quam gestis canere ;

^A non enim in arcu meo sperabo, et gladius meus non salvabit me ? Ad nota igitur se confert, et invicta præsidia, armatura munitur apostolica, lorica fidei, galea spei, ac gladio verbi Dei, sciens inimicum Dei superari non posse, nisi per verbum Dei. Bellica autem arma nulla requirit, baculum pastorem ut pastor accipit, quinque lapides limpidissimos, tanquam manu Dei limatos, atque digito Dei inscriptos, de torrente colligit, in pera pastoralis abscondit ; hosti superbo ex adverso occurrit, unum impudoratæ fronti infligit : et immanem illam belluam ad singulare certamen singulos provocantem uno tantum ictu conterit, atque blasphemum caput proprio mucrone victor præcidit. Ecce quomodo David et imbellis homini de gratia Dei potius quam de viribus suis vel armis præsumendum, tam facto quam voce prædicat, quomodo regia se lorica spoliat, ut gratia melius se vestiat ; nec ad immanissimum hostem conterendum arma alia inquit, nisi virgam pastorem et lapidem, quibus adversariæ potestatis principem a Christo perimendum, ut propheta intelligit. Perempto itaque Dei potius quam sua virtute populi Dei inimico, et gloriose in commune de adversariis triumphato, subactis deinde hostibus in regnum stabilitus, ad ædificandam domum domino, impensas regia munificentia præparat, dignam Deo domum facere secum deliberat : et quia sapiens consilio omnia gubernat, consilium cum propheta communicat, Domini voluntatem super devotione voluntatis suæ sciscitans. Sed quia dignam Deo domum ædificare humana paupertas non sufficit, devotionem quidem laudat, opus autem divina censura non approbat, sed de utero ejus egressurum, et super thronum ipsius æterno imperio regnaturum denuntiat, adeo dilectum, in tantum de filiis hominum singulariter præelectum, ut et Deus, illi in patrem, et ipse æquo honore sit Deo in filium. Ipse inquit, quando completis diebus tuis quasi cæremoniis legalibus jam expletis, cum patribus tuis dormieris, ecclesiasticæ domus, in fide Evangelii fundamenta jacet, ipse in columnis spei parietes excelsos extruet ; quos etiam ne aliquo ventorum aut imbrium impetu dissolvantur, sicut illam quondam in diluvio arcam bitumine spiritali interius et exterius liniet, ipse ad decorem tantæ domus rite consummandum, cuthen charitatis imponet, in qua universa legis ac prophetarum insignia dependent. Filius autem qui David, imo in David universo mundo repromittitur, solus in filiis hominum dignus invenitur, tam sapiens, tam dives, ac tanta rerum omnium abundantia affluens, ut dignam Deo domum ædificet. Solus namque ex antiquo, et ab æterno edoctus, novit de quibus lapidibus domus Dei debeat construi, ad quam normam lapides singuli quadrari, qui in fundamento sterni, qui debeant in columnas erigi, qua qualitate alter alteri sociari, qua colorum varietate domus ornari ;

qua demum debeat laudem celebritate atque modorum dulcedine dedicari. Hujus ad ædificandam domum Domini adventus præstolatur, hujus sapientia tanto operi idonea prædicatur: hujus repromissione, David magis quam regio solio gloriatur. In qua repromissione admiranda sermonis Dei dispensatio, quod homini quamvis magno, quamvis sancto, tamen homini, tanta et tam magna promissurus, quæ meritum hominis excederent, ad quæ nec ipsa angelicæ dignitatis excellentia attingeret, primo eum ad seipsum revocat, et unde assumptus, qua et quo et per quem adductus sit commemorat. Commemoratur humilitatem pastoralis officii, fastigium imperii, inde gratia assumptum, huc potentia adductum: se comitem fuisse itineris, se protectorem narrat in periculis: quod nomen ejus regno, divitiis, bellis, victoriis extulerit, atque nomini fortium terræ cœquaverit. Primo itaque comminatione humilitatis contra venenum elationis, quasi quodam antidoto spiritali humani animi fragilitate præmunita, postquam in testimonium magnæ gratiæ, quæ contulerat, bona enumerat, ad cumulum beneficiorum regno repromissi filii ipsius quoque in æternum stabiliendum promittit solium. *Ingressus est autem rex David, Scriptura ait, et sedit coram Domino et dixit: Quis ego sum, Domine Deus meus, et quæ domus mea, quod adduxisti me huc usque? Sed et hoc parum visum est in conspectu tuo, Domine Deus meus, nisi loquereris etiam de domo servi tui in longinquum.* Et paulo post: *Propter verbum tuum, et secundum cor tuum fecisti omnia magnalia hæc, ita ut notum faceres servo tuo.* Ingressus est inquit. Et quo ingressus est? Prophetico scilicet ore ex verbis Domini super tot ac tantis beneficiis admonitus, et repromissis insuper multo majoribus, secretum cubiculi penetralia cordis sui ingreditur, seipsum coram se statuit, hinc merita sua, hinc divina pensat beneficia; et quia merita beneficiis longe sunt imparia, sedet coram Domino, humiliatur coram Domino, atque illius gratiæ omnia adscribit, a quo universa gratis sibi collata meminit. *Propter verbum tuum,* inquit, non propter meritum meum; *secundum cor tuum,* non secundum aliquod humanæ adinventionis consilium. Ecce quomodo rex potens, rex sapiens, et ideo vere potens, quia sapiens, gratiam factis commendat, gratiam voce prædicat, nullumque homini tutius esse præsidium, quam gratiæ Dei subsidium.

Isaias autem humanæ fragilitati divinam gratiam intelligit, et asserit adeo per omnia necessariam, ut, remota gratia, sordidissimo panno menstruæ comparare non vereatur omnem hominis justitiam. *Facti sumus,* inquit, *ut immundus omnes nos; quasi pannus menstruæ universæ justitiæ nostræ.* At contra David reum se ingemiscens, et reatum suum humiliter confitens, precemque devotissimam reis omnibus perutilem supplicandi peritus componens, de indulgentissimi Domini bonitate spem veniæ jam præsumens: *Asperges me,* inquit, *Domine hyssopo et mundabor, lavabis me, et super nivem dealbabor.* Quid

autem panno menstruæ immundius, aut quid nive mundius? Quis igitur abyssum istam divitiarum gratiæ Dei omni humanæ curiositati investigabilem, omni philosophicæ perspicacitati impenetrabilem, quantacunque sensus altitudine attingere poterit, quæ menstruas sordes, imo iniquitates nostras menstruis adhuc sordibus sordidiores, humilis herbe hyssopi tenui aspersione, tam celeriter, tamque potenter, sic ad perfectum abluit, ut multitudino candoris vincat et candorem nivis. Nec ita humilis hyssopi tenuem aspersionem dixerim, ut impotentem intelligi velim; sed tenuem, subilem, divinam, adeoque potentem, ut sine ejus aspersione, nulla sit prorsus menstruæ ablutio, nulla vel tabernaculi sancti, vel ipsius libri, aut populi, aut cujuslibet rei sanctificatio. Quæ et quanta est ista o filii gratiæ gratia? Unde obsecro cœpi! ubi desinit? Imo nec coepit, nec desinit, sed ab æterno fonte æternaliter fluit, opportunoque in tempore quadrifido electorum cordibus flumine influit, atque ad proferenda virtutum germina, areolam aromatum sponsi, temporanea atque serotina inundatione ubertim irrigat. Hæc est illa gratia, hæc est, inquam, gratia, quæ Æthiopem, qui juxta Jeremiam pellem suam mutare non potest, nativa nigredine dicto citius exuere potest, quæ pardum hæretici dogmatis varietate respersum, solo rursus immutat in unius fidei candorem gratissimum. Libet adhuc in admirationem tantæ gratiæ oculos desigere, et piissimi conditoris in humanam animam ferventissimum zelum et affectum benignissimum ex ipsis verbis suis colligere. Arguit in Jeremia Dominus Hierusalem fornicantem cum idolis, et in Hierusalem humanam animam fornicantem cum vitiis, et more clementissimi mariti uxorem adulteram zelantis, et conscientia admissi exterritæ blandientis, et ad thorum legitimum indulta incesti venia revocantis, sic zelatur, sic blanditur, sic revocat, ac contra consuetudinem virorum se facturum denuntiat, ut incestæ, ut meretrici, ut adulteræ, tantum revertatur, et thori consortium et nominis dignitatem, et pristini affectus integram charitatem restituat. *Vulgo,* inquit, *dicitur: Si dimiserit vir uxorem suam, et recedens ab eo duxerit alterum virum, nunquid revertetur ad eam ultra? Nunquid non polluta et contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, tamen revertere ad me, dicit Dominus, et ego suscipiam te. Leva oculos tuos in directum, et vide ubi non prostrata sis. In viis sedebas, expectans eos, quasi latro in solitudine; et polluisti terram in fornicationibus tuis, et in malitiis tuis. Quamobrem prohibita sunt stellæ uterentur et serotinus imber non fuit. Eros matris meretricis facta est tibi; non visisti erubescere. Ergo saltem amodo voca me: Pater mi, dux virginis meæ tu es. O pietas, o benignitas, o mira, o miranda charitas! Quid unquam clementius, quid unquam dulcius? Nos miseri, nos sepulcra dealbata, qui de nomine singularitatis, qui de habitu humilitatis, sanctitatem speciemus præten-*

dimus, ab intus autem de cadaveribus mortuorum putredinem et fetorem exhalamus, si peccatorem, si similem nobis viderimus, dedignamur, despiciamus : quia peccata nostra post dorsum nostrum rejecimus, et in festucam alterius trabe nostra neglecta, oculos intendimus. Si lapsum cernimus, si sauciatum a latronibus non miseremur, non compatimur : vulnera non alligamus, jacentem manu consolatoria non allevamus, et quia viscera misericordiae non habemus, miseri miserum præterimus. Non dignamur huiusmodi osculo, non dignamur alloquio : pauper ipsum cibarium, quem cum sordicibus communem habemus, quem et de mensa canibus projicimus, cum consorte naturæ nostræ, cum consorte vocabuli Christiani participare Pharisæico fastu, ut nefas, abhorremus. Non remiscimur præcepti, quod accepimus, quod frequenter audivimus, frequenter legimus : *Non abominaberis Ægyptium, quia advena fuisti in terra ejus*. Nemo nostrum est, qui in Ægypto non exsulaverit, qui Pharaoni non servierit, qui paleas illi materiam ignis non collegerit, qui sub onere ejus incurvus non ingemuerit. Quod si de domo servitutis, et de fornace ferrea, Christo duce, educti sumus : non abominemur Ægyptium, in cujus terra advenæ fuimus. Si Hebræum ad terram repromissionis suspirantem, sed adhuc sub Ægyptio onere gementem, audimus, et vociferantem misereamur, concurramus : et ut legem Christi sic implicamus, fraterno oneri fraternæ charitatis humerum supponamus. Sed, quod absque dolore eloqui non possum, timorem Domini oblitus, et præcepta ejus surda aure, et necessitatem fratris aridis visceribus præterimus. At vero ut ad superiora revertamur, ille singulariter mundus, ille in filiis hominum solus mundus, in quem nihil inquinatum incurrit, cui angelica munditia collata nec ipsa sordes effugit, non dedignatur nos, non aspernatur nos, in foedissimo illo et foeditissimo cordis lupanari. Proh dolor ! proh pudor ! Quod dictu quoque horribile est, corruptori animarum diabolo prostitutos, et ut foeda foedis eloquar, a planta pedis usque ad verticem, a mimimo scilicet cogitatu, usque ad perfectum operis, tota actione constupratos : tales, tam sordidos, tam viles, tam abjectos, humillimos et benignissimos Dominus non abhorret, non despicit, non abjicit ; tales sibi in conjugium adsciscit, talibus tanti reatus sibi consciis et conscientia exterritis blanditur, atque ut redire ad se debeant, ore placidissimo deprecatur. Mittit et legatos reconciliationis peritos, perfidiam non imputat, adulterium non im-

A properat, et legationis seriem ipse ordinans. *Loquimini*, inquit, *ad cor ejus*, id est, blandimini ei *et advocate eam : quoniam completa est malitia ejus, dimissa est iniquitas illius*. Commemorat primæ desponsationis fidem, dotis magnitudinem, unam duorum in uno spiritu conjunctionem, communis thalami ornatum, et pulchritudinem, osculi jucunditatem, amplexus dulcedinem. His et huiusmodi demulcet trepidam, diffidenti reformat fiduciam, ac demum revertenti non servos, non amicos obviam mittit, primus ipse occurrit, prior in amplexus, prior in oscula ruit, atque tanti gaudii festivitate digna exultatione celebrata, in cellam aromatum dilectam introducit. Cujus dulci præsentia, amplexu, et osculis mirum in modum, imo ultra omnem humanum modum oblectata, jam præ nimio æstu amoris sui impotens, seipsam vix sustinet, imo nec sustinet ; sed in collum dilecti languida relabens, amoris magnitudinem vocis ac jubili testatur magnitudine. *Filiæ Hierusalem*, exclamat, *filiæ Hierusalem, falcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo*. Quem languorem omni sanitate jucundiores æstimo, quem morte ipsa validiores non dubito, quem regnis ac sedibus præferendum conseo, in cujus comparatione aurum et lutum æqualiter penso. Quem quidem cum pro scintillula exigui amoris, corde amem, ore prædicem, fateor necdum novi, quis sit languor sponsæ, de amore sponsi. Hanc ergo cellam aromatum, in qua sponsus et sponsa mutua amoris sui suavitate pascuntur, tu quisquis ille es avidus ciborum gratiæ, et insatiabilis desiderii suavitatis intimæ, hanc inquam vel improbitate evangelica irrumpe, vel furtivo silentio clanculum ingredi, et captato secreto sponsi et sponsæ, ibi quære, ibi disce quæ sit magnitudo gratiæ, non a me, qui hæc ipse ignoro, pauperrimo homine. His tamen interim si libet paupertatis nostræ ferculis vescere, atque dulci medulla evangelici frumenti cribro obedientiæ utcumque excussa, atque charitatis oleo conspersa, pascere. Si quis autem paleam plus amat, quaquaversum per Ægyptum ipse sibi colligat, et si ita voluerit, civitatem Pharaoni exstruat : ego charitatem, rem tanti pretii, vili palea nec venalem habeo, nec ipse emo. Sanctum caput vestrum, Pater venerande, Vetustus dierum, in quo omnia matura sunt, nulla senescunt, quod enim antiquatur et senescit, prope interitum est, benedicat, et sub pedibus vestris communem omnium nostrum adversarium velociter conterat. Amen.

PRÆFATIO IN LIBRUM SEXTUM.

De gratia Novi Testamenti.

Solent navigantes navigandi periti pro qualitate ventorum sinum veli aut extendere, aut contrahere, obliquare, aut in directum tendere, et quo magis pertransire accelerant, eo largius velum vento relaxant, ut tanto celerius navis onusta cursum expleat, quanto currentem impetus venti a tergo

D incumbens plus adjuvat. Mihi igitur sequor tanti mysterii carina obedientiæ sulcanti, velum pauperis ingenii video non contrahendum, sed dilatato sinu pii desiderii, totum Spiritu sancto expandendum, ac totis medullis, veni, Spiritus, a quatuor ventis, cum propheta exclamandum. Si enim propheta:

mandatur, ut potentiam Spiritus invocet, ad vivificanda ossa arida, in typum unius tunc populi; quanto magis mihi pertenui spiritu, de vita omnium in Christo gentium scribenti necessitas incumbit suppliciter invocandi et exorandi digne septiformem gratiam Spiritus sancti, ut ab ipso doctus possim pro capiti humanæ angustiae eloqui magnitudinem gratiæ vivificatrici, atque modum vivificationis? Ipsum ergo voce, ipsum corde, ipsa votis, ipsum iuvoco desideris, ut sicut sub umbra ejus gloriosus ille gloriöse Virginis uterus intumuit, atque ipso deducente de sinu Patris per ejusdem uteri thalamum cælestis ad nos sponsus processit; ita ex ipsius

A visitatione catholicum de incarnatione verbi Dei sensum concipiam, atque pro effatu balbutientis infantiae condigno verbo ipsum quod in principio erat verbum in mundum efferam. Et valde oro ut nequaquam usque adeo benignissimus ille consolator immundi tugurii sordes abhorreat ut servulum suum offensus pertranseat, atque in hoc sudore vultus sui pauperem suum inconsolatum prætereal. Sicut autem in sacramento Veteris Testamenti transactionem hujus operis partem numero distincti quinario, ita residuam in honorem septiformis spiritus, dignum duxi numero insignire septenario.

LIBER SEXTUS.

Cum innumera sapientiæ Dei consilia adessent, quibus quod adversum nos erat peccati chirographum abolere posset, hoc potissimum elegit, unde redemptus homo redemptoris sui mirum erga se affectum disceret, atque æmulandæ virtutis ab ipsa Dei virtute documentum caperet. Neque enim omnipotentiam Dei in illam quasi necessitatis causam coarctandam æstimo, nec idcirco a Deo, et in Deum assumptum hominem, quia homo aliter redimi non posset. Fatcor, aliter homo redimi non potuit, quia redemptor aliter noluit. Voluntas ergo bonitatis ejus, consilii sui causa fuit, non necessitas aliqua impossibilitatis, omnipotentem manum eo usque contraxit, ut si homo non fieret, redimere hominem nequaquam posset. Mira autem et ineffabilis atque omni sensui incomprehensibilis dignatio, ut Deus homo fieret, plenitudo se exinaniret, panis esuriret, virtus lassaretur, vita moreretur. Sed cur hoc? Ut a Deo assumptus homo Deus fieret, ut exinanitus exinanitos impleret, esuriens jejunos pasceret, lassus dissolutos confortaret, mortuus mortuos vivificaret. Magna plene gratia, mira dignatio tanta tantæ majestatis exinanitio. Quantum putas exinanitus erat immensus brevissimo atque mundissimo unius virgunculæ utero inclusus? Quantum exinanitus erat Omnipotens, in teneris infantiae annis, et membris, etiam sui impotens? Quantum exinanitus erat ille singulariter dives, et solus sibi sufficiens: ut qui cælos luce induerit, pannis involutus sit? Quantum exinanitum erat illud angelorum ineffabile gaudium, cum in cunis vagiret, ac primi parentis ærumnæ causam deferret? Quantum demum exinanita erat majestas illa virtutibus adoranda, potestatibus tremenda, a peccatoribus irrita, ac facie sputis illita? Ne quis autem existimet ita exinanitam in assumpto homine divinæ majestatis potentiam, quasi in infirmitate nostra omnipotentia Dei defecerit aut ex aliqua sui parte imminuta sit. Ita vero in eadem persona utriusque naturæ proprietatem distinguat, ut infirma homini, divina Deo attribuenda intelligat. Ipsa igitur Filii Dei exinanitio nihil aliud esse credenda est

B quam dispensatoria in Filio hominis divinæ majestatis occultatio. Cum ergo ad requirendam ovem perditam, hanc potissimum, ut diximus, viam pastor bonus prælegisset, in creando novo homine, novo usus est creationis genere. Et dignum erat ut qui corruptam in Adam massam sanare veniebat, non de semine corruptionis, sed de potentia Spiritus sancti nasceretur. Quæsitæ ergo sponsa speciosissima inter filias hominum, de cujus utero *tamquam sponsus de thalamo* ad nos *procederet speciosus pater filius hominum*. Quæsitum est dignum sapientiæ Dei signaculum sub quo signaret mysterium a sæculis absconditum. Quæsitum est vitrum mundissimum atque solidissimum, per quod igneos radios transmitteret sol justitiæ ad effugandas tenebras gentium; ex quibus puritas vitri et claritatis augmentum conciperet, et integritatis detrimentum non sustineret. Quænam hæc sponsa tam elegans, tam decora? Ubinam terrarum tam speciosa quæ Filium Dei de sinu Patris alliceret, et in amplexus suos vinculis charitatis pia violentia captivum traheret? Diu quæsitæ, multis sanctorum votis exspectata, tandem inventa est specialis illa specialiter digna, singulariter pulchra virgo Maria. Sed a quo inventa? Nunquid ab homine? Nunquid ab aliquo vel cælestis exercitus principe? Imo ab ipso angelorum atque hominum conditore: ab ipsa sapientiæ Dei, quæ æternaliter ab ore procedit Altissimi; quæ penetrabilior est omni gladio ancipiti, quæ usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum ac medullarum pertingit, quæ cogitationes et affectus singulorum, ipsas quoque cogitationum et affectuum origines sola investigare sufficit. Ipsa Mariam sibi in sponsam ab æterno ordinavit, ipsa in plenitudine temporis castissimum Mariæ uterum in tabernaculum sibi sanctificavit, ipsa templum suum in Maria omni gloria et decore super omnium creaturarum visibilium atque invisibilium pulchritudinem adornavit: quantum voluit, et quantum nasciturum de ea decuit. *Sapientia enim, ait Sapiens, ædificavit sibi domum, excidit columnas septem. Ipsa sibi ipsa plane sine viri*

ad nunculo domum in Maria edificavit, ipsa columnas excelsas domui suae excidit, quibus suffultus castissimus sacratissimae virginis uterus, in aeterna pudoris sui stabilitate permanet inconcussus. Inventa itaque virgine casta, virgine sancta, et tam casta tamque sancta, ut Filio Dei desponsanda, in officina Spiritus sancti, industria summi artificis, tantae virginis tantaeque prolis futurae matris, praeparantur ornamenta. Quo studio, qua diligentia, quanta ambitione, quanto cultu, non est paupertatis mæxe eloqui: sed quibus decuit matrem Christi, umbraculum Spiritus sancti, reginam coeli, reginarum imperatricem adornari. Eligitur et nuntius unus ex multis milibus tanto rege dignus, tanto mysterio idoneus, tam amicae legationis peritissimus, ad deferendam virgineo pudori reverentiam mitis ac placidus, Gabriel dictus, quia fortitudinis Dei nuntius. Mittitur itaque ut celerius eat, quia plenitudo temporis jam aderat, ut dilectae sponsae condigna sponsalia perferat, ut gloriosae Virgini ornamenta non minus gloriosa offerat; atque post munerum exhibitionem, novam et inauditam mundo salutationem consequenter inferat: *Ave, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus*. O quanta gratia plena erat, quam et ipsa dignitas angelica tam devote, tam officiose salutabat! *Ave*, inquit, *gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus*. *Ave, gratia plena*, Spiritu sancto implenda, ac totius mundi exinanitionem, plenitudine ventris tui implebunda! O quanta gratia, quanta Mariae benedictio, per quam sanata est Evæ maledictio! *Dominus tecum*. Miro ac stupendo modo idem cum sponsa sponsus; idem ex matre filius. Cum sponsa sponsus, novum creando hominem; ex matre filius, novum seipsum exhibendo hominem. *Dominus tecum*, non generali tantum benedictionis gratia, qua et cum cæteris sanctis est, ita et tecum; verum etiam et singularis prerogativa gratiae sicut cum matre filius, dominus tecum; *Dominus tecum*, ut viscera tua sanctificet; *Dominus tecum*, ut in carne tua humanam sibi naturam associet; *Dominus tecum*, ut areolam ventris tui nova benedictione irriget; *Dominus tecum*, ut ex paradiso uteri tui divini germinis fructum producat, qui solus ex cunctis fructibus filiorum hominum, vermem corruptionis nesciat. *Benedicta tu in mulieribus*. *Benedicta* in mulieribus, *benedicta* praecunctis mulieribus, decus mulierum, benedictio virorum ac mulierum. Jure, inquam, *benedicta* in mulieribus, quæ opprobrium antiquae deceptionis manu reconciliationis a cunctis abstersit mulieribus. Quid enim? si reatus per Evam, et justitia per Mariam; si reatus poena per Evam, et reatus venia per Mariam; si maledictio antiqua per Evam, et benedictio nova per Mariam. Ad extremum si mors per Evam, nihilominus et vita per Mariam. Jure igitur Mariam omnis conditio, omnis aetas, omnis gradus angelica salutatione honorat; jure Mariae omnis vox, omnis lingua, omnisque conscientia cum angelo proclamatur: *Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum; benedicta tu in mulieribus*. Qua

A salutationis insueta formula territa nobilis illa virguncula, vultu demisso, tacita aestuat, tacita secum cogitat atque priusquam salutanti se, officium responsionis rependat, qualitatem ac modum salutationis in libracordis ut prudens examinat. Maria pudoris sui custos fidelissima, sicut turtur erat solitaria elongans et fugiens, atque in solitudine cordis secum commanens, nidulo castitatis insidens, ac sanctae meditationis pullos ad robur consummatae virtutis fructibus contemplationis enutrens. Maria secreti amica, quietis studiosa, in cubiculo assidua, in publico rarissima, tumultus oderat, occursus fugiebat, ne saepius visa, etsi non conscientiae vel famae maculam contraheret, quam raro effugit, qui se turbis hominum ultro immergit. Audiant virgines, audiant coenobialis palaestrae professores: qui professionis immemores, et quietis impatientes, per provincias, per castella, per oppida discurrunt: et simulata utilitate Ecclesiae suae, sed revera prodita salute animae suae, tumultibus hominum, et caeno saecularium actionum contra habitus sui reverentiam impudenter se immergunt. Sed quid servis Christi cura caeno mundi? Quid civibus coeli, cum inquilinis saeculi? Quid margaritae, cum sterquilinio? Quid solitarius in populo? Nec ista dixerim, ut suggillum ministrorum Christi, ac ministros servorum Christi: quæ impietas longe sit a sensu pauperis Christi. Absit a me, ut quos Deus laudat, ego vituperem, quos Deus commendat, ego reprohem, quos laude potius et honore dignos judico, quibus reverentiam et ipse libenter defero! Ministri enim Christi sunt imitantes Dominum suum, qui de sinu Patris in hanc vallem lacrymarum exivit, et in sudore vultus sui requiem nobis providit. Ejus itaque imitatores existunt, qui, ut fratribus suis intus quietem provideant, in labore et ærumna, cum Apostolo foris desudant: ut in tabernaculo Dei byssus et hyacinthus, purpura et coccus, quæ quidem injuriam imbrium ferre non possunt, intacta permanent, impetus tempestatum ipsi portant. Solliciti sunt cum Martha et turbantur erga plurima: et ut fratribus suis vacare liceat, et gustare quam suavis est Dominus, de calice felle misto, ipsi gustant quam amarus est mundus.

His itaque in commonitionem mei ac simillium mei quasi per excessum dictis, ad purissimum virginitalis speculum Mariam, oculos reflectamus: et quomodo salutantem se angelum exceperit videamus. Salutationis novitatem stupet, salutata interim silet: ut in respondendo procacior appareret, quod virginem dedecet. At legatus prudens virgineo pudori consulens, ac trepidanti blandiens: *Ne timeas*, inquit, *Maria: ne timeas; invenisti gratiam apud Dominum, ne timeas*. Apud Deum gratiam invenisti, ideo te gratia plenam dixi. Apud Deum gratiam invenisti: et ideo Filium Dei parere incruisti. *Ecce enim concipies in utero, et paries filium*, non quemcunque, sed magnum; non terreni patris, sed Altissimi Filium. Ne mireris, ne incredula sis verbis meis, quia salva consistere vides virginici claustra pudoris. Uterus tuus implebitur, sed si-

gnaculum uteri non dissipabitur. Tu filium paries, sed ille honorem matris non minuet. Virgo es, mater eris; beata, quia virgo, beatior, quia mater; sed hoc privilegium in aeternum sola possidebis. Sicut enim in partu nec habuisti, nec habitura es similem, ita et in privilegio dotis alteram non habebis comparem. Nec ideo te diffidas futuram matrem, quia nec tuum virum, nec illius nosti patrem. Qui enim te in tempore sibi elegit matrem, ab aeterno jam habet patrem. Patrem habet, matrem nondum habet; ideoque missus sum ad te, fide te ei desponsare. Accomoda ergo fidem, et suscipe prolem, et beata mater eris, quia Deum et hominem generabis. Mira sunt quæ dico, mira et inaudita, sed non sunt Omnipotentis impossibilia. Hortus conclusus, fons signatus uterus, sed ideo bene conclusus, ideo firmiter signatus, quia soli Deo pervius. Ne timeas pudori tuo, columba sine felle domina mea, quia Domini mei mater et sponsa, quia claustra tua sicut in conceptu, ita nec in partu sunt resolvenda. Sol per vitrum intrans et exiens, vitrum non solvit, creator solis, matrem suam illibatam conservare non poterit? Si autem causam adventus mei et utilitatem partus tui inquiris, audi nomen filii tui, et intelliges fructum ventris tui. Jesus enim vocabitur, salvator erit, ad salvandum venit. Gaude ergo, domina mea; gaude ad tantam gratiam te esse electam matrem, ut totius mundi generes Salvatorem. His et aliis hujusmodi imo longe aliis, et si non ab angelo dictis, a superventuro tamen Spiritu sancto mundissimo cordi Mariæ inspiratis fidem adhibet dictis, nihil hasitat, nihil dubitat; implenda fideliter credit, quæ ventura Omnipotens repromittit. Confert ut arbitror cum verbis angeli verba prophetae, cum his quæ audit, ea quæ legerat, et auditis eo melius credit, quod a propheta angelus non dissentit. *Ecce virgo concipiet, propheta ait, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel. Ecce virgo concipiet et pariet filium* Isaias præcinit. *Ecce concipies in utero, et pariet filium* Gabriel succinit. *Et vocabitur nomen ejus Emmanuel, id est nobiscum Deus* Isaias prophetat; et *Filius Altissimi* vocabitur Gabriel Mariæ annuntiat. Hæc, ut arbitror, utrumque pensat, confert, examinat, atque tanto uberius novis fidem accommodat, quanto cum antiquis concordius consonant. Jam se igitur imprægnandam, jam se parituram incunctanter credit, modum tamen quo id fieri debeat inquit, quia hoc nec in propheta legerat, nec ab angelo audierat. *Quomodo, inquit, fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quomodo fiet istud?* Vir non est mihi agnitus, unde mihi filius? Virgo sum, mater quomodo ero? *Quomodo fiet istud?* Non est filiorum Adam ista lex, ut sine viro concipiat mulier, sine patre nascatur puer. Hac lege, hoc ordine, omnia ab initio ad nos usque sæcula decurrerunt, ut de viro mulier imprægnetur atque de patre puer generetur. Ista quæ astruis, quis vidit, quis audit? Insueta sunt usu, incognita visu, incomperta auditu. *Quomodo ergo fiet istud? Spiritus sanctus, inquit, superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Divina sunt quæ nuntio, magnalia

A sunt Omnipotentis quæ prædico. Ita Omnipotens voluit, ita Omnipotens disposuit, qui in cælo et in terra omnia fecit quæ voluit. Voluntas Dei naturæ ordine non regitur, sed pro arbitrio voluntatis Dei, ordo naturæ dirigitur. Nec dicendum est extra cursum naturæ fieri, quod Dominus naturæ ita decrevit fieri. *Spiritus sanctus superveniet in te.* Spiritus sancti potentia in utero tuo creabitur, qui duobus naturis in eadem persona in unum convenientibus, Spiritui sancto æqualis habebitur. Et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ne timeas pudicitie speculum, æstum libidinis; virtute Altissimi adumbraberis. Sicut umbra fervorem removet, refrigerium præstat, sic interposita virtus Altissimi excludet æstum peccati, ac rore divino infundet secreta ventris tui. B Ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei. Merito sanctum nascetur, quod de Spiritu sancto concipietur. Juste vocabitur Filius Dei, qui virtute creabitur Altissimi. Hic est ordo, hic est modus conceptus et partus virginæ, voluntas atque omnipotentia Dei. His convenienter instructa, his sufficienter edocta, *ecce, inquit Maria, ecce ancilla Domini: fiat mihi secundum verbum tuum.* Ancilla sum Domini; ancilla sua, licet ei ut libet uti. Conditionem attendo, ancillam me recognosco, devotæ servitutis voluntatem Domino meo offero; obsequium ad quod de me exigor, prompta devotione exsequor. Multum est mihi et valde multum, quod ancilla reveror vocari: ad illud tam excellens vocabulum paritas mea non occurrit, ut mater Domini debeam appellari. C Fiat mihi secundum verbum tuum, ut iam me caro fiat, quod in principio erat, Verbum. Fiat mihi ut digna inveniar, per quam mundus gratiam reconciliationis inveniat. Fiat mihi ut in terris ei præbeam corporis mei hospitium, qui me postmodum in cælis in regni sui assumat consortium. Hæc de plenitudine gratiæ, quæ in utero gloriöse Virginis divinitus influxit, et inde in universum mundum profluxit prolixius exsequenda credidi, ad ostendendam magnitudinem gratiæ Dei, quæ nullis præcedentibus meritis per Mariam collata est homini. Quidquid enim Mariæ speciali licet prærogativa, gratia Dei contulit, hoc in salutem totius mundi miseraio divina providit. Mariæ bonum commune est omnium, et de plenitudine Mariæ impleta est solitudo gentium. Quisquis ergo avidis faucibus sit dulcedinem gratiæ, cum debita reverentia accede ad plenitudinem ventris Mariæ. Tanta inde ubertas pietatis, tanta fuit pietatis suavitas, ut nec ubertas defectum, nec suavitas noverit fastidium. Bibe ergo, bibe de hoc fonte pietatis: bibe, ut avidas fauces impleat, sed ne putes quod bibendo sitim extinguas. Amor æternorum hoc habet proprium ut amantium semper inflammnet desiderium, nunquam amantibus aliquod sui ingerat fastidium. Nulla mens æstimare, nulla sufficit lingua enarrare quantum per virginum decus Mariam Deus homini contulerit gratiam. Maria stella maris, lumen errantium, spes desperantium, consolatio mœre-

tium, commune gaudium omnium Christi fide-
lium. De cujus laude nondum desiderio satisfacimus,
nec aliquando in defectu corruptibilis hujus vitæ
satisfieri posse credimus. Præ gustata autem suavi-
tate laudis ejus, desiderium nostrum magis ac
magis accenditur, sed quotidiana memoria ejus ac
frequenti iteratione dulcissimi nominis ipsius, quasi
divino quodam rore pii desiderii æstus refrigeratur.
Neque enim post illud singulare dilecti filii sui
nomen, quod est super omne nomen, aliud nomen
cælum aut terra nominat : unde tantum gratiæ,
tantum spei, tantum suavitatis, tantum consolatio-
nis, piæ mentes concipiant. Quotiescunque enim
dulcissimum nomen illud Maria, amatores illius
audiunt, toties ex pio auditu et suavitate auditi
nominis, nescio quid inenarrabilis jucunditatis intus
trahunt. Nomen namque Mariæ mirum quid suave
ac divinum in se continet, ut, cum sonuerit, ami-

A cis cordibus amicæ suavitatis odorem spiret. Et
mirum illud est de nomine Mariæ et valde mirum,
ut millies auditum, semper audiat quasi novum.
Maria virgo sancta, mater Deo digna, benignissima
consolatrix, piissima reconciliatrix, potentissima
suorum advocatrix. Videbor cuilibet in laude Mariæ
nostræ, nostræ, inquam, nostræ, videbor forsitan
nimius; sed nemini, nisi qui fuerit et matri ingra-
tus, et in filium impius. Libet adhuc, et in æternum
libebit gloriosæ dominæ, gloriosæ Virginis, et glo-
riosissimæ matris immorari laudibus, sed quia in
longum sermonem produximus, in laudem Mariæ
sermonem de Maria terminemus, pro universis
beneficiis per piam matrem nobis collatis, gra-
tias agentes piissimo et unico Filio ejus, qui cum
Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus,
per omnia sæcula sæculorum. Amen.

PRÆFATIO IN LIBRUM SEPTIMUM.

Moris est Scripturæ sanctæ, ut se invicem testi-
monia suis, quasi columnis quibusdam fulciat, et
res difficiles atque humanæ diffidentiae incredibiles,
alterius rei æque difficilis exemplo astruat. Con-
descendit enim sermo divinus auditoribus suis, et
quos solido cibo nondum videt idoneos, teneritu-
dine lactis interim nutrit. Unde in Ezechiele Domi-
nus cum laxandam captivitatem populi Judæorum
promitteret, et illi potentiam Dei ex sua imbecilli-
tate metientes, præ magnitudine calamitatis hoc
etiam Deo impossibile crederent proponit similitu-
dinem, et ex comparatione magis difficilis ac magis
insueta ad credendum suadet incredulos. Proponit

enim prophetæ ossa multa nimis, carnibus nudata,
nervis dissoluta, et in tantum arida, ut utrum vivi-
ficari possint etiam prophetæ fides diffidat; quæ ad
imperium Domini vaticinante propheta dicto velo-
cius carnibus vestita, nervis sunt compacta: et a
quatuor ventis flante Spiritu vivificata, et in anti-
quum vitæ statum super pedes suos sunt restituta.
Sicut autem proposita sunt hæc domui Israel in
portentum, ita etiam gloriosæ ac perpetuæ Virgini
Mariæ infecunda anus Elizabeth proposita est in
exemplum, ut tum in Elizabeth, quam in se omni-
potentiam Dei disceret, qua quando vellet, et quo-
modo vellet, naturæ cursum retro converteret.

LIBER SEPTIMUS.

Et ecce, inquit Gabriel, ecce Elizabeth cognata
tua, et ipsa concepit filium in senectute sua, quia non
erit impossibile apud Deum omne verbum. Si ordinem
naturæ respicis, in Elizabeth non invenis. Ab annu et
sterili partum natura non exigit, quæ et si sterilis
non esset, nihil hujusmodi naturæ vetula deberet. Si
autem et vetula et sterilis, qua lege naturæ concepit?
Sed deficiente natura, prævaluit gratia: quia apud
Deum non est impossibile omne verbum. Verum quia
hujus opusculi mei causa est obedientia, materia,
gratia, absurdum est silentio præterire qui præco
est gratiæ. Præco enim gratiæ de gratia concipitur,
per gratiam nascitur, gratia matris adhuc in utero
perfunditur, de gratia nomen sortitur Joannes, id
est Dei gratia dicitur. Libet itaque ad superiora
respicere, et hæc paulo latius ex ordine digerere.
Judex æternus prætorium mundi ingressurus, subi-
tus et improvisus reis supervenire noluit, sed di-
gitum se præconem ante faciem suam præmittere

studuit, qui reis poenitentiam indiceret, et venienti
judici clementiæ viam sterneret. Proprium est enim
benigni judicis ut sicut obstinatis, districtus et terri-
bilis, ita poenitentibus appareat clemens et mitis. Et
dignum profecto erat, ut præco tanti judicis, magnis
et ipse commendaretur præconiis, ut in dignitate
præconiis mundus disceret, quantæ excellentiæ judex
esset. Mittitur itaque de cælo nuntius, non quilibet,
sed Gabriel archangelus, in tempore sacrificii ad
Zachariam sacerdotem Domini, ut dum ille de ara
cordis in cælum dirigit incensum orationis, per
cælestem nuntium lætificetur de exauditione precis.
Et bene tempus mysterio atque mysterium tempori
congruit, ut, dum sacerdos intus cum odore incensi
Deo offert vota populi, et populus ipse foris pro
salute sua Deo supplicat, tunc sacerdos intus in se-
creto cordis de nativitate præcursoris Domini et
salute populi, secreta consilii Dei ab angelo edoctus
intelligat. At Gabriel archangelus legatiquis hujus-

modi peritissimus, a dextris altaris incensi astat, quasi positione sua clamans, quia dextera sint, quæ nuntiat. Pulchre a dextris altaris incensi, quia exauditam esse indicat per sacerdotem orationem populi. Pulchre, inquam, a dextris altaris incensi, quia fortitudinem annuntiat dextera Dei. Qua visione sacerdos devotus, divinis totus intentus, eo magis quia angelica perterritus, tacita secum cogitatione æstuat, quis sit, unde adsit, quid sibi velit, secum mirans. Non hominem credit: qui in tempore illo et in secreto illo, in hora scilicet incensi, et intra secretum veli, subito se sanctis ingesserit. Eo magis miratur, eo magis trepidat, et divinum aliquid esse credens, reverentiamque divinis exhibens, reverenter expectat, donec ipse qui venerat, adventus sui causam aperiat. *Ne timeas*, inquit, benignus ille trepidantium consolator; *ne timeas*, quia ad nostrum ingressum timere eos non convenit, qui hostiam laudis in odorem suavitatis Deo offerunt. *Ne timeas*, quia tristitia non sunt quæ nuntio, grata sunt, jucunda sunt, et plena gaudio. *Exaudita est oratio tua*, tanquam pro salute populi, tanquam pro redemptione totius mundi, Deo grātanter oblata. *Exaudita est oratio tua*, ejus merito jam accepta, qui futurus est sacerdos et hostia. *Exaudita est oratio tua, et Elizabeth uxor tua pariet tibi filium*, non filium tantum carnis, sed et repromissionis; non naturæ, sed gratiæ, quia lippientis Liæ utero partu sex filiorum effeto, tempus jam instat quo Rachel magis dilecta, gratia secundata, filios dexteræ parere jam incipiat. Et ut cuncta te edoceam, *Joannes vocabitur*, quia magnæ gratiæ, magni apud Deum meriti habebitur. *Magnus enim erit coram Domino*, in opus magnum jam præelectus, in opus magnum postea assumendus a Domino. *Magnus erit*, quia præco illius erit, cujus magnitudinis non est finis. *Magnus erit*, quia *Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris*. *Spiritu sancto matris adhuc ex utero replebitur*, cujus potentia in utero creabitur. Nam cum in patre generandi, in matre pariendi officium jam sit emortuum, cujus hoc, nisi Spiritus sancti est donum? *Spiritu sancto replebitur*, Spiritus sancti suavitate præcetur, ideoque nec in mundo vescetur, nec vino, aut sicera potabitur. Qui enim palato cordis, quam *suaavis est Dominus* gustat, exteriores saporis non magnopere curat, qui vero ab interiori dulcedine jejuna, porcorum siliquis inhiat. *Et multi in nativitate ejus gaudebunt*, quia gaudium suum mundo annuntiabit. *Multi in nativitate ejus gaudebunt*: sed post eum venturus est, de cujus nativitate cælestia simul et terrena exultabunt. His angelicæ assertionis oraculis sacerdos incredulus, et cum sacerdote suo perfidus ille populus, silentio plectitur, donec pugillari fidei nomen Joannis ascribat, et in fine mundi de corde ejus perfidiæ ablato velamine, tempus gratiæ jam pene præterisse, ac diem judicii instare ex Scripturis sanctis intelligat, ac veræ fidei confessione, cum officio linguæ mereatur et donum prophetiæ. Interea Zacharia justa incredulitatis suæ pœna mulctatus, non tardat divina promissio; concipit Elizabeth,

A concipisse se miratur ac stopet; quid novitatis, quid miraculi secum agatur nondum intelligens. Occultat se annus pudibunda, celare contendit. Magnalia, ignorans quam celebris mundo futurus esset, qui nasciturus erat. Adest festina devota virgo, adest Maria de conceptu Elizabeth edocta ab angelo; et illud Sapientis: *Quanto magnus es, humilia te in omnibus*, secum forte revolvens, cognatam cum festinatione visitat, et matrem servi ipsa domini mater, officiosa cum devotione, prima salutat, ubique palmam præferens, sicut virginitatis, ita et humilitatis. Eia non discussa crassa nube, intende, si potes, ipsum purissimum splendorem gratiæ, et commodata acie aquilæ diligens speculator diligenter speculari. Sed fortassis dices: Quid ad me ista? quid ad in-

B quum justitia? quid ad peccatorem sanctorum merita? quid ad humilitatem servi, insignia domini? quid demum ad hominem, magnalia Dei? Multum plane: nempe ut servum gloria sua indueret, habitum servi Dominus induit; et quod in assumpto homine Deus egit, homini contulit. Consolare ergo, o homo, consolare, et hanc quoque gratiam ex Domini tui benignitate tuam esse præsume, et ultimum quoque membrum cum capite suo glorificandum indubitanter crede.

Audita salutatione matris Domini, repleta est Spiritu Domini, ancilla Domini: et quia magnam per Spiritum gratiam agnovit, magna voce, quia magna fide, exclamavit. *Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui*. Benedicta tu in mulieribus, quæ privilegium hujus benedictionis sola præcunctis meruisti mulieribus. *Benedictus fructus ventris tui*, et quo conficitur panis cæli. *Benedictus fructus ventris tui*: cujus suavitate pellitur amarissima fames sæculi. *Benedictus fructus ventris tui*, sine quo nec in cælo vivunt angeli. *Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?* Unde hoc indignæ ancillulæ, ut digna habeatur visitatione tantæ dominæ? Unde hoc uxori militis, ut a matre visitetur imperatoris? *Ecce enim ut vox salutationis tuæ auribus meis insonuit, infans in utero meo præ gaudio exsultavit*. O gratia, o miracula! Imperatrix ancillam visitat, imperator militem lætificat. Domina famulam officio salutationis honorat, dominus servum spiritu prophetali donat. Mater

D judicis se ancillæ obsequendo submittit, iudex præconem dato mandato ante faciem suam præmittit. Ancilla vero dominam debita cum veneratione excipit, et quanto benigniorem experitur, plus diligit. Non superbit, non inflatur, ut illa Agar, nec cervicem erigit, sed de officio gratias agens, adventu dominæ suæ indignam asserit. Et quia matri Domini sui se humiliter sternit, pro honore matri delato, a filio spiritum prophetiæ, dono accipit. Nec parvulus in utero cessat ab officio, sed et ipse dominum suum agnoscentiens, tripudiat gaudio. Maternos vultus nequam agnoscit, et virgineo clausum utero, dominum suum recognoscit. Agnoscit servus dominum, miles regem, præco judicem, et quia videt judicem jamjam incipientem ingredi, qua interim potest voce, exulta-

tione videlicet gaudii, mundo inlclamat adventum judicis sui. O novitas! o miraculum! o pulcherrimum et theatro mundi incognitum spectaculum! Parvuli nostri in utero ludo suo sibi invicem alludunt, sed non sicut Ismael Isaac, alter alteri illudit. Alludit benignissimus dominus devoto famulo, gratiam infundendo; alludit humilis servulus pio domino, quas interim potest gratias referendo. Alludit dominus cervo, adventum suum manifestando; alludit servus domino, adventum ipsius gestu corporis prophetando. Ecce parvuli nostri, sicut illi in utero Rebecæ contendunt: sed non ut alter alterum supplantet, sed ut alter alterum mundo commendet. Commendat Christus Joannem, tanquam fidelissimum famulum: commendat Joannes Christum mundo, tanquam agnum Dei, qui tollit peccata mundi. Commendat Christus Joannem, dicens: *Inter multos mulierum non surrexit major Joanne Baptista*; commendat Joannes Christum, dicens: *Qui post me venit ante me factus est, cujus non sum dignus corrigiam calceamenti solvere*. Hæc amica mutæ commendationis officia præcludunt in utero parvulorum gaudia, dum et servi dominus congaudet sanctitati, et ille exsultat se dignum inventum vocari servum sanctorum Sancti. Hæc est illa mira et sæculis omnibus inaudita gratia, quam neque sensu concipimus, neque lingua effari queam. Mira gratia, quia qui vita mundi nondum libere fruuntur, libertatem ac vitam mundi pariter operantur, alter gestu prophetando, alter gratia vivificando. Mira, inquam, gratia, quia qui sibi nondum prodesse possunt, jam mundo consulunt. His itaque de exultatione parvulorum consideratis, quia superius de Elizabeth quantum exultaverit, quomodo gloriosæ matri ac fructui ventris ejus benedixerit, paucis egimus: nunc jam de matris Domini gaudio, laude et cantico, quæ filius ejus revelare dignabitur consideremus. Inveniuntur autem diversa in Scripturis sanctis cantica, pro rerum gestarum magnitudine, aut mysteriorum gravitate, a se invicem distantia: quorum omnium rationem non est parvitas nostræ aut intelligere aut exponere. Invenitur enim in Exodo canticum a filiis Israel, Maria cum tympano præcemente, pro submerso Pharaone Deo decantatum, quod et omnium, ut arbitror, canticorum invenitur primum. Prima enim nobis Deo pugnante pro nobis de Pharaone conceditur victoria: quando in baptismo cujus mare illud figura erat, totum regnum peccati cum diabolo rege suo destruitur, ut ne unus quidem Ægyptiorum residuus sit, qui populum Dei a tergo insecutus sit. Et hoc notandum in Pharaonis submersione, amatoribus gratiæ, quod populus Dei immanissimæ illi bellæ atque omni humanæ virtuti inexpugnabili, nec occurrit, nec congredditur: sed sola Dei gratia, fortis ille armatus, omnia sua in pace eo usque possidens, populo tantum spectante, submergitur. Est et aliud in libro Judicum pro interfecto Sisara Deborah canticum, quem adversariam aliquam potestatem intelligimus,

A quæ et ipsa populum Dei premit ac persequitur: et de potestate Pharaonis dextera Dei liberatis iterum atque iterum tentat peccati imponere tributum. Est et aliud in libro Regum Annæ nostræ, id est, gratiæ canticum, quæ oratione ad Deum non pro morte inimicorum, sed pro fructu ventris sui fusa et exaudita, hostiam laudis Deo offerens, canticum exultationis edidit: et unius filii dignitate super numerosam æmulæ suæ sobolem gratia Dei se esse dilatatum, gloriabunda cecinit. Sed quia propositum mihi non est omnia veteris historiæ nunc cantica revolvere, veniam ad illud Salomonis in canticis famosissimum, et propter quandam, imo magnam sui excellentiam non solum canticum, sed et Canticum canticorum appellatum, ubi nullus de hoste metus, de concluso utero dolor nullus: ubi nulla sterili permanente, omnes de lavacro ascendunt cum gemellis felibus, ubi a filiabus Hierusalem dulcibus modulis theoricum illud sponsi et sponsæ decantatur epithalamium. His et aliis omnibus divinis ac mysticis canticis, unum illud ac speciale Mariæ canticum, quod de primitiis ventris sui domino obtulit, qui benedictionem dedit, præferendum censeo, nec fallor judicio, quia sicut fructus ventris Mariæ inter omnes fructus principatum obtinet, ita et canticum Mariæ inter omnia cantica primam æquo jure sedem possidet. Illa enim horum figura erant, atque veritati, quæ in Evangelio loquitur: *Ego sum veritas*, serviebant, et multo majore gaudio perfuitur sponsa nostra dilectum amplexans atque deosculans, et amatoria illa, quæ sensus atque affectus hominis effugiant, amicis auribus decantans, quam illa Salomonis desiderio æstuans, atque moræ impatiens, præ impatientia amoris, *Osculetur me osculo oris sui* exclamans.

His in commendationem cantici gloriosæ Virginis prælibatis, aurem cordis obstrepenti mundo instar aspidis obturemus: et quomodo tympanistria nostra de supernis concrepet, diligentius auscultemus. Celebrato itaque de adventu matris Domini tanto gaudio, quantum illi noverunt, qui interesse meruerunt, beata mater, præsentia divinitatis filii tota perfusa, magna videns, magna sentiens, *Magnificat anima mea Dominum*, inagno cordis jubilo decantat. Magna sunt, nostra sunt, divina sunt quæ geruntur, et in valle lacrymarum angelorum gaudia celebrantur. In angustia unius uteri latet, qui cælum continet, et quia omnia notu portat, unius puellæ venter bajulat. Ad hæc tanta dona, tam immensa beneficia digna laude prædicanda, quæ lingua carnis sufficiat? Quis sensus ea comprehendat? Imbecillitas carnis tantæ majestatis pondus non sustinet, sensus deficit, lingua non sufficit. Magnificet ergo anima mea Dominum, non quo vel ipsa sufficiat, sed ut digniorem aliquam gratiarum actionem tanquam conditione carne dignior, in excessu sui inveniat. Labia dolosa in corde et corde dolum perficiunt, quando aliud lingua sonat, aliud cor desiderat. Qui autem in laude Dei vel de laude Dei aliud quilibet quam Deum

querit, anima ejus Dominum non magnificat : sed quod in corde suo magni facit, quod magis quam Deum diligit, illud potius magnificat. Sed beata mater, quia amor dilecti filii nihil creaturarum præferre poterat, pro incomparabili illo dono singulariter sibi attributo, sicut ex lege didicerat, ex toto corde, et ex tota anima, et ex omni mente sua Dominum magnificat. *Et exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo.* Merito spiritus ejus in Deo fiducialiter exsultat, cujus anima Dominum magnificat. Alius in honoribus, alius in divitiis, alius in filiis, iste isto, ille illo modo exsultat; Mariæ spiritus in Deo tantum exsultat. Merito sic magnificat, merito sic exsultat, quæ humilitatem suam a Deo respectam, et ex ancilla in maternæ dignitatis gloriam humiliter assertionem assumptam pronuntiat. *Respexit, inquit, humilitatem ancillæ suæ; ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Quia humilem me vidit, gloriosam me fecit; quia in oculis meis humilis fui, oculis ipsius complacui. Humilitas enim decor est animæ, elegantia formæ, decus virginis, custos pudoris. Humilitas faciem ornat, vitam commendat, sensus illustrat, actus conservat. Hanc in Maria Dominus respexit, hanc probavit, hanc adamavit; hanc in Maria tanta mercede donavit, ut nulla generatio prætereat, quæ Mariæ non benedicat. Generatio præterit et generatio advenit, laus Mariæ nulla unquam generatione deficit. Laus Mariæ solum est indeficiens, qui quanto longius extenditur, tanto amplius impletur, et quanto amplius impletur, tanto latius dilatatur. Jure ergo Mariæ omnis generatio benedicit, per quam omnis generatio benedictionem promeruit. Beata est enim, non solum generali cum cæteris electis beatitudine, sed et speciali præ cunctis mortalibus munere. Jure, inquam, Mariæ omnis generatio benedicit, quia magna et valde, magna cum ea fecit qui potens est facere quæcunque voluerit. *Fecit inquit, mihi magna, qui potens est, et sanctum nomen ejus.* Et vide quomodo mater gratiæ, opus gratiæ totum ascribat gratiæ. Non ait, *fecit mihi magna*, quia virgo sum, quia sancta, quia digna sum; sed quia *potens est*, quia sanctus, quia misericors est. Quia potens est, magna potenter peragit; quia sanctus est, sanctitatem diligit, sanctitatem restituit; quia misericors est, misericorditer ignoscit. Quia potens est, potest virgini et matri conferre honorem, et virginitatis conservare pudorem. Quia potens et sanctus est, potest pellem Æthiopis immutare, et nativa nigredine omnipotente manu detergere, super nivem dealbare. Quia potens est, fortem anigabit; quia sanctus est inquinatos sanctificabit; quia misericors est latroni quoque paradisi januam reserabit. Neque enim in infirmitate mea virtus ejus infirmabitur, nec in similitudine peccati sanctitas ipsius inquinabitur, nec in erogando misericordiam justitiæ obliviscetur censuram. *Misericordia namque ipsius in progenies et progenies, timentibus eum*, non desperantibus, non contemnentibus, non subsannantibus, non peccata peccatis

A cumulantibus, et gehennæ flamma de die in diem magis ac magis sibi inflammantibus. Ideo et Dominus ut misericordiam subroget, peccatoribus penitentiam suadet, et quos blanditiis trahere non potest, terroribus pulsatur, ut quos amor promissi regni non emollit, vel malleus timoris de metu gehennæ conterat. Mater ergo misericordiæ ergo mundo salubriter consulens, postquam olei lenitatem ad mitigandum dolorem vulneribus infudit, vini quoque mordacitatem ad consumendam putredinem miscuit, atque dulcedinem misericordiæ timoris amaritudine temperavit : ut nec timor in desperationem premat, nec misericordia in libertatem peccandi extollat. *Misericordia, inquit, ejus in progenies et progenies timentibus eum.* Sed filia David a patre suo edocta, misericordiam et judicium Domino decantare, ubi in consolationem humilium, misericordiam Domino cecinit, judicii quoque ad terrendum superbos meminit. *Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui.* Hoc est brachium illud excelsum, in quo Deus Pater semper pugnat, in quo semper gloriose triumphat. Hæc manus illa extensa, quæ in prophetis legitur, quæ ad comminandum virga parvulis adhuc suspenditur, quæ in fine mundi super Assur, id est diabolum ac sequaces ejus nulla unquam manu, nullius miseratione, nullius unquam auxilio sublevanda, Isaia teste fundabitur. Heu! quam gravi, heu! quam immobili tunc super impios mole fundabitur, quæ, quia modo pietate alleviante levis sentitur, facile contemnitur. Tunc superbia, quæ modo cælum vertice pulsatur, de sede altitudinis suæ in profundum inferni præcipitabitur; tunc grata illa Deo humilitas, quæ modo uti infirma humi repit, usque ad consessum dexteræ Dei exaltabitur. *Deposuit enim de sede potentes, et exaltavit humiles.* Quæ licet generaliter possint de superbis omnibus interpretari, tamen et super Judæis, de observatione legis superbientibus, ac de nobilitate generis Abrahæ gloriantibus, possunt intelligi, qui cum suam, quæ ex lege est justitiam statuere volunt, justitiæ Dei, quæ est in Christo Jesu subijci nolunt. Reputatus est enim Carmelus in saltum, et saltus in Carmelum; reprobata perfidia Judæorum et electa fide gentium, et deserta Synagoga in ubertatem versa, advenæ comedunt Ecclesiæ. Esuriens ergo gentium populus bonis impletur, et dives quondam Judæorum populus, inanis dimittitur. *Suscepit enim Israel puerum suum*, et latissimus ille misericordiæ Dei sinus collegit multitudinem gentium. Ipse est enim vere Israel, qui oculis fidei Deum contuetur, qui in fide non claudicat, qui firmo gressu, rectoque post Dominum tenere ingreditur. Israel enim non solum vir videns Deum, sed et rectus Dei rectius interpretatur. Illum autem Israel secundum carnem, latitudo sinus Dei non colligit, qui dignitatem primogenitorum suorum villi lenticula vendidit, qui occidentem sequens litteram, vivificantem spiritum non requirit. Sed sicut ille Israel secundum carnem, merito perfidia

justitia dictante expulsus, ita noster Israel sola manu gratiæ Dei in locum illius est introductus. *Recordatus est enim misericordiæ suæ: sicut locutus est ad patres nostros, Abraham, et semini ejus in sæcula.* Locutus est enim Deus ad Abraham, quod Israel puerum suum susciperet, cum semen illius stellis cœli cœquandum prædiceret. Locutus est ipsi ad Abraham, quando ei benedicendas esse in semine suo omnes gentes repromisit. Locutus est item ad David: quando ei de fructu ventris sui super sedem suam sessurum esse prædixit, quem placito in tempore, speciali adoptione sibi in filium assumeret, quem ante omnia tempora cœqualem sibi gmisset. Similiter et ad alios patres nostros

locutus est, quando in oblatione Isaac, in venditione Joseph, et aliis innumeris hujusmodi figuris, incarnationis suæ et redemptionis humanæ mysteria figuravit. Hæc de nobili illo gloriosæ virginis cantico dixisse sufficiat, non pro cantici dignitate, sed pro sensus nostri tenuitate. Hoc canticum tam dulce, tam suave, tamque omni spirituali jucunditate refertum, sancta mater Ecclesia degustavit, atque tam celebre instituit, ut nulla per omne hoc sæculum jam dies decurrat, quo non illud vespertina laude decantet, ad laudem gloriosæ matris, ac gloriosissimi filii ejus Domini nostri Jesu Christi, qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

PRÆFATIO IN LIBRUM OCTAVUM.

Magna et magnifica gratiæ Dei dona jussu vestro, Pater venerande, obtuso exarans stylo, per singula pene verba ad eandem semper respiro gratiam, ut inolita bonitate, per linguam inereditam revelare dignetur amatoribus suis ipsa seipsam. Nescio autem quomodo eam amabilius commendem, quam ut mira illa charitatis Christi præconia commemorem, quæ in hominis assumptione, pro hominum redemptione, vel ut Deus potenter egit, vel ut homo dignanter pertulit. Quorum omnium multitudinem

quisquis ad integrum nosse desiderat, sanctorum Evangeliorum atque apostolicæ bibliothecæ volumina revolvat, nobis propositum est in ornamentum coronulæ nostræ pauca de multis deflorare. Ipsæ autem pauca, quæ insero, non qua decet, sed qua novi varietate distinguo, lectorem humiliter obsecrans ut sudori meo ignoscat, qui cum ipse ballutiam, cogor ut alios de gratia Dei loqui doceam. Sed cœpta prosequamur

LIBER OCTAVUS.

Instante jam plenitudine temporis, et nocte illa, quæ omnes ab initio dies illustrat, promissus legalibus cæremoniis, promissus et prophetarum oraculis sponsus Ecclesiæ de thalamo suo egreditur, Christus de Maria nascitur. In via, via nascitur, decor animarum pannis involvitur, locus salvatori in diversorio synagogæ non invenitur, pabulum vitæ in præsentī Ecclesiæ reconditur, ut quia misericordiam suam multiplicaverat, homines et jumenta ad vitam enutriat. Congruus profecto mysterio locus, ut enim præsepe reclinaretur, qui panis erat vivus. Ad consueta præsepia animalia fessa recurrunt, debita labori stipendia requirunt, ut largitate domini relecta, rursum se usui procuratoris sui officiosa vicissitudine impendant. Ecce parvulus noster laborantes relecturus in præsepis sui medio est positus, et quia magister de cœlo advenerat, in præsepi sibi cathedram collocat, et qui nondum, ut parvulus voce potest, jam quasi vagitu clamat: *Venite ad me, omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos.* Sed ne vel ipsum tempus infantie a gratia otiosum pertransiret, auctor gratiæ, juxta oraculum propheticum et nominis sui præsagium, adhuc quasi sui impotens, principi mundi bellum indicit, ac magis radiante stella ad agnitionem veri luminis perductis, fortis illius, qui eo usque atrium suum in pace possederat, velociterspo-

lia detrahit. Iste est enim bellator ille egregius, qui Isaiâ vaticinante de prophetissa, id est de intemerata semperque virgine Maria nasciturus prædicitur; cui a propheta: *Accelera spolia detrahere, festina prædari,* præsagio futuri nomen imponitur. Multum enim bellator iste accelerat, multum festinat: qui in cunis vagiens, arma robustorum, in eo robustorum robustissima corripit, bellum non cuilibet gregario, sed ipsi spiritualium nequitiarum principi indicit, ac ducibus exercitus ejus solo lumine adventus sui nuntio territis, dum magos in castris suis militare imperat, electis tyrannum armis spoliât. Magna et incomparabiliter magna ista est gratia perditio homini ac nihil nisi supplicium merito gratis præstita, ut parvulo vagienti cœlum in stella serviat, laudes angeli concinant, et venenatissimum caput, quod primi hominis calcaneum dente vipereo perfoderat, pes sibiipsi adhuc invalidus conterat. Magna plane ac condigna præconiorum laude prosequenda et illa fuisset gratia, si in forma Dei manens, serpentinum caput majestatis suæ pede contrivisset, ac de spiris illius colligatum hominem absolvisset. Illam autem, illam, inquam, quis vel digne miretur gratiam, quod immensa illa bonitas dignata est miseriæ nostræ non solum tam pio compati, sed humanitate nostra assumpta, miseri-

quoque nostram et ipsa pati? Quis tam gloriosam digne stupeat victoriam: in qua rex noster de antiquo illo et inveterato dierum malorum principe, non in maiestate sua, sed in infirmitate nostra tam gloriose triumphat, ut adhuc pannis involutus, non jam extremos, sed primos exercitus sui duces captivos trahat? Hæc tam insignis regis nostri victoria: hostis confusio, nostra est gloria. Ne enim de hominis deiectione tumidus ille conditori eius insultet, in eodem, quem vicerat, victum se dolet. Illis interim de primitiis gratiæ in priuitias gentium magos effuse prælibatis, ad incunabula regis nostri articulum reflectamus, et quomodo Judaicum quoque vellus pastor bonus gratiæ suæ rore infuderit, videamus. Pastoribus gregi suo pastoralis sollicitudine invigilantibus, angelus angelica claritate coruscus astat, Salvatorem mundi natum annuntiat, et quia omni populo antiquæ sententiæ abolita tristitia, æternæ lætitiæ auctor futurus sit, insinuat: *Annuntio, inquit, vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus in civitate David.* Dignum plane tanti regis ortu præconium, ut mœrenti populo et Babylonis atque Romanæ servitutis iugo attrito, mox in ortu regis sui pax prædicetur et gaudium. Tales sunt fructus gratiæ, talia de radice illa divina pullulant germina, exorta nobis a Deo patre in Christo gratia, et pacis simul oritur abundantia. Nato enim principe pacis, paries inimicitarum solvitur, auctor seditionis victus trahitur; et captivitas ad regis sui soluta imperium, potestate accepta, tumidam superbi illius cervicem super altitudinem nubium se extollentem, libero jam pede calcat, atque redemptori suo gratulabunda decantat: *Dirupisti vincula mea; tibi sacrificabo hostiam laudis.* Et miranda in hoc quoque Jesu Christi Domini gratia: quod non Herodi, non principibus sacerdotum, sed pastoribus, hominibus rusticanis, sed simplicibus, sed justis, primum nuntianda censuit nova nativitatibus suæ gaudia. Sicut enim de pauperibus nasci voluit, ita et pauperibus nativitatibus suæ gaudia primum innotescere dignum duxit. Luca autem attestante didicimus, quia *cæpit Jesus facere et docere.* Qui ergo primum facere, et sic docere venerat, quam docturus erat, primo in seipso humilitatis atque paupertatis formam exprimebat. De pauperibus itaque nasci voluit, alienum nativitatibus suæ hospitium prævidit; et quia in perfidia Judæorum ubi caput reclinaret non invenit, ad desertum gentium, a lege et testamento, a notitia et cultu Dei alienum transivit. Hæc itaque huiusmodi divinæ pietatis opera, non tui meriti, o homo! sed gratiæ Dei sunt insignia. Quæ tanto tibi charius amplectenda, atque devotius est semper veneranda, quo et gratis omnia præstitit, et mutuum nihil exigit. Nam quod obsequium a te quasi necessarium districto videtur exigere, et hoc ipsum inenarrabilis est gratiæ. Quid enim summæ illi beatitudini, quæ augmentum non capit, et defectum non novit contuleris, si obsequium

A et honorem detuleris? Quid autem detraxeris, si non obtuleris? Tibi ergo præstat quod ut servias, imperat, ut ex devotionis tuæ merito quasi iuste cogatur immensa illa pietas, æterno fideliter obsequentem remunerare præmio. Dignum est etiam ut athletas gloriosissimos regi suo cœtaneos, silentio non præteream, qui et inaudito pugnandi modo decertant, et modo vincendi genere triumphant. In quibus cum nec ætas nosse bellandi studium, nec victoriæ poterat voluntas affectasse, bravium, sola in his hostem expugnat gratia, sola meretur palmam innocentia. Dico autem beatos illos ac vere innocentes, qui per Christi gratiam, martyrii prius adepti sunt gloriam: quam possent nosse martyrii causam. Felices parvuli, qui nomen Christi meruerunt, aie sanguine quam lingua constiteri. Felices parvuli, qui de stadio mundi meruerunt ante ad regnum victores ingredi, quam scirent cum hoste congredi. Beati martyres, qui nivea innocentiae stola candentes, atque roseo cruore vernantes, merentur sequi quocunque ierit, Agnum Dei. Ipse enim fuit eis causa pœnæ, ipse est et corona gloriæ. Audiens enim natum Christum Herodes cruentus carnifex, audiens cum et Judæorum regem futurum, turbatur, atque impiæ mentis furis agitur, tremat, palleat; metu concutitur, animo dissolvitur. Nomen regis expavescit, quia regnandi modum non intelligit. Regnum quippe Judæorum nec nobilitate obtinuerat, nec probitate meruerat, sed nobile illud regnum regiæ stirpi Judæ, patriarchæ Jacob vaticinio debitum tyrannide invaserat, crudelitate retinebat. Nato ergo regi iustitiæ, iniustitia tremat, regnatura pietate crudelitas fremit. Sed cur impie sævis? Quid livore torqueris? Cur adventum Salvatoris formidas? Quid ad nomen mitissimi atque humillimi regis trepidas? Non venit ut temporalia tollat, qui æterna militibus suis stipendia erogat. Terreno regno non indiget, qui cœlo præsidet. Depone ergo inanem formidinem, exagitata compone mentem, et ut sub eo feliciter regnes, fideliter perage, quod simulas, regem, vdis nolis, tuum subjecta cervice adorans. At dolosa volpes intra tenebrosas perfidæ mentis latebras interrim se celat, lætitiæ vultu simulat, corde dolos fabricat, et adoratum ire respondens inventum necare parat. Sed frustra tentat sapientiæ Dei humanæ mentis malitia illudere, sicut et frustra nititur in petra duritia lubricus coluber molli tractu vestigia figere. Nam Dominus, qui aliud nativitati, aliud passioni suæ congruum utrique mysterio tempus præscripsit, non dedignatur in Ægyptum alienis manibus tolli, qui passus est proprias manus cruci configi, non tam Herodem fugiens, quam mysterium peragens. Significabat enim jam tunc, nomen suum a principibus sacerdotum et conclamantis populi insania, rege suo videlicet diabolo instigante, de Judæa effugandum, et in fines gentium ore Apostolico deportandum. At cruenta bella, torridis faucibus sanguinis avida, dum illudere putat illos, quia nati regis guttur ex voto invadere non potuit,

In innoxium parvulorum exercitum rabiem effudit, ut, dum coetaneos regi suo parvulos strangulat, prostrato toto exercitu, is qui solus vel maxime appetitur, furentis bestiae morsum non evadat. Sternuntur ergo gladiis carnificum corpora parvulorum, sed deportantur ad æthera manibus angelorum. Sævit in terra atrocissimus carnifex, sed coronat in cælo serenissimus iudex. Vere felices, vere beati, qui ante meruerunt vita æterna, quam præsentis perfrui; quibus vitæ præsentis ingressus fuit ad æternam transitus. Libet in hac sanctorum parvulorum tam magna gloria, gratiæ largitoris contemplari magnitudinem, in quibus cum imbecilla et immatura ætas, nec mortis timere supplicium, nec fidei nosset sperare præmium, pro se tamen passis non patitur martyrii gloriam, et mercedis minui plenitudinem, quia et in matura ætate, testante B. Hieronymo, causa, non poena facit martyrem. Simili modo et in nobis natum Christum, qui in Herode præsidebat, diabolus persequitur, si forte possit eum dum adhuc parvulus est in nobis, dolo perimere, nosque sub antiquo dominationis suæ iugo, captivos retinere. Nato enim in nobis Christo, et ad virile usque robur perducto, omnia in templo cordis nostri Ægypti idola corruunt, regnumque peccati, et universa, in quibus diabolus regnat confusionis opera, pariter intereunt. Hoc sciens, hoc præcavens, sævit, fremit, et tanquam leo rugiens circumit, et ut incautos supplantet, se in angelum lucis transfiguratur, ac natum regem adoraturum se simulat, oram calicis melle linens, et venenum in fundo celans. Nobis enim quiescentibus, et viam Domini securo pede ingredientibus, velut angelum lucis callidus insidiator a dextris se ingerit, atque alia pro aliis fraudis suæ commenta suggerit, nihil emolumenti in loco nostro, et ex his quæ conquirere agimus, plurimumque detrimenti ex societate et negligentia eorum, cum quibus vivimus contrahere. Calumniatur prælatos, immisericordes, elatos, irreligiosos, sæculares, curam suam obnixè agere, aliorum negligere, lapsis manum non porrigere, infirmis neque compassionis affectum, neque consolationis opem impendere. Fratres autem alium notat superbia, alium invidia, hunc loquacitatis, illum arguit vanitatis, postremo rarum quempiam esse, cui tuto se possit credere. Ad illum ergo vel illum locum secedendum, vel certe cum nusquam reperturus sit sui similes, tam boni studii, tam pii desiderii, ad remotiora, et ad solitudinem emigrandum, ibi pio desiderio ex importunitate malorum impedimentum nullum incurrere; ibi quietem, ibi silentium, ibi continuæ orationis studium, frequens jejuniium; ibi conversationem sanctam, vitam angelicam; ibi lacrymas, et suspiria, postremo omnia ex voto succedere. Hæc et alia huiusmodi cordi nostro serpens antiquus insibilans, tentat de grege Dominico incautum quemque ac simplicem abducere, ut professionis sanctæ transgressorem cum sustentantem non habuerit, facile possit spiris suis involutum dejicere, et cum sublevantem non

A invenierit, libere dejectum suffocare. Sic sic totius doli inventor dum quasi sancta et utilia suadeat, Christum adorare se simulat, ut inventum occidat, eoque necato, regnum peccati, quod in nobis eo usque possedit, liberius de cætero possideat. ed licet parvulos Christi, de quibus ipse loquitur: *Sinite parvulos venire ad me*, carne perinat, arcem fidei non expugnat, et quamvis accepta potestate electos cribret, mundissima similia ad mensam superni regis transmissa, immundum sibi surfur dolo suo ipse delusus retinet. Simile quid et de impio Pharaone legimus: quod jusserit parvulos Hebræorum trucidari, feminas vero, quæ virtutem bellatorum evanescant reservari. Ait enim ad populum suum: *Ecce populus filiorum Israel multus et fortior nobis est; venite sapienter, opprimamus eum, ne forte multiplicetur. Et si ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis nostris expugnatique nobis egrediatur e terra.* Præcepit itaque obstetricibus Hebræorum, ut masculos interficerent, feminas autem reservarent. Sciebat quidem jam tunc, qui in Pharaone sæviebat hostis antiquus, bellum sibi ingruere, sciebat et formidabat, ideoque ad concitandos contra populum Dei Ægyptiorum animos, bellum eis ab ipso inferendum, ex domestico sibi ore prophetabat. Præfigurabat autem tempus gratiæ Christi, et victoriæ populi Christiani, quando ab eo, qui in Evangelio loquitur, *non veni pacem mittere sed gladium*, ubique terrarum bellum contra eum suscitatur, et ab ipsis parvulis, quos in flumine suffocandos censebat, quotidie tanquam inermis et invalidus Christo duce expugnatur. Additur namque inimicis Ægyptiorum populus Hebræorum, quando in unitate fidei populo gentium Judæus se sociat, et communem hostem æqualibus animis in commune debellant, ac Christo concedente victoriam uterque populus de mari Rubro victor ascendens, lætabundus decantat: *Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus est; equum et ascensorem projecit in mare.* Ubi vero populo Dei ad terram repromissionis liber datur transitus, ibi adversariis insequentibus paratur interitus; et unda, quæ viam dirigit humilium, ut superbium ascensorem pariter involvat, hostilium subvertit rotas curruum. Solet autem divina miseratio tunc magis protectionis suæ impendere subsidium, cum omne humanæ virtutis et industriæ defecerit auxilium, ut ubi sub falce tribulationis imbecillitas humana succumbit, non virtutis suæ, non meriti, sed gratiæ Dei noverit esse quod evadit. In hoc enim vel maxime humanæ saluti benignissimus ille animarum medicus consulit, quod interdum hominem sibi derelinquit, et qua infirmum sustentabat, manum subtrahit, ut dum sibi dimissus labitur, quodque sine ipso stare non possit, lapsu suo experitur, protectori suo firmiter inhæreat, et ad illius laudem, cujus et dona sunt cuncta referat. Manifeste enim in Deum impius est, qui meritis suis ascribit, quod gratiæ Dei est. In his omnibus perpende, o homo, quantas debeas liberatori tuo gratias: qui te stante,

ac spectante inimicos tuos insensibili insensibiles A expugnat elemento, atque hoste tuo dextera sua prostrato, te victorem pronuntiat, te victorem collaudat, et coronam capiti tuo, victoriæ signum, et præmium condonat. Et ut amplius mireris et diligas protectoris tui benignitatem, atque potentiam, attende hostis tui immanitatem atque superbiam. Quis enim vel solo auditu immanissimi hujus non terreatur, qui fortitudinem populorum, quasi nidum invenisse et universam terram, quasi ova derelicta tumido fastu magnifici cordis se congregasse gloriatur? Ait enim: *In fortitudine manus meæ feci, et in sapientia mea intellexi, et abstuli terminos populorum, et principes eorum deprædatus sum, et detraxi quasi potens in sublime residentes, et invenit quasi n'idum manus mea fortitudinem populorum. Et sicut colliguntur ova, B quæ derelicta sunt, sic universam terram ego congregavi et non fuit, qui moveret pennam, et aperiret os et ganniret. Quis tantam hostis sui fortitudinem audiat, et aures ejus non tinniant? Quis alios de sublimi corruentes vident, et ipse in imo positus non contremiscat? Quid autem throno Petri sublimius: quid vero gradu Stephani firmitus? Et tamen Judam in apostolico throno residentem, unco avaritiæ detrahit: Nicolaum vero in gradu Stephani stantem, luxuriæ illecebris illectum, subvertit. Quis etiam crudelissimi hujus terrorem non stupeat: qui cum universam terram congregaverit, neminem inventum gloriatur, qui pennam moveat, qui os aperiat et ganniat? Nec mirum. Qui enim terrena sectatur, et terrigena est, et pennas animæ, visco cupiditatis C obligatas habet, cum a diabolo ad numerum perditorum congregetur, pennam movere et avolare non potest: et a dæmone possessus, sicut et ille in Evangelio*

mutus, nec os aperire, nec captivanti se libera potest voce contradicere. Qui vero cælestis est et assumptis pennis columbæ, ad cælestia contendit, de laqueis diaboli libere evolat, et aperto ore deceptorum antiquo libera voce insultat. *Frustra jacitur rete ante oculos pennatorum.* Quid igitur hac pugna mirabilis, et victoria ista quid gloriosius? Quando enim ex corruptionis suæ defectu invalidus homo congregatur diabolo, quid aliud dixerim, quam vermiculum pedem conferre cum angelo? Pulcherrimum plæue, pulcherrimum, et angelis, et hominibus de duello tam dissimili spectaculum. Siat hostis antiquus frendens et indignans ac rabido ore spumas contorquens, evomit minas, et quia præsentem Christo virum nihil possidet, tentat vel fraude circumvenire et incautum, vel terrore effugare pavidum. Mille ergo spiris involvitur, mille dolis instar molæ circumagitur, tantaque subtilitate ac velocitate de dolo in dolum lubricus se colligit, ut celeritate plerumque oculos fallente, homo nesciat, coluber tortuosus ubi incipiat, aut ubi desinat. At contra vermiculus Christi sub umbra alarum ejus securus, hostem suum rabido seipsum ore laniantem videt et ridet, et ore tacito ac corde devoto cum Moyse clamans ad Dominum, oratione expugnat adversarium. Adest Christus spectator certaminis, et protector sui militis; quo de cælo præstante victoriam, apostata angelo uno superbæ in infernum detracto, vermiculus, Christi gratia subvehente, cælestia conscendit coronandus. Tua est hæc, Christe triumphator æternæ, tua est hæc victoria, tibi gratiarum actio, tibi laus et gloria, qui vivis et regnas per infinita sæcula. Amen.

PRÆFATIO IN LIBRUM NONUM.

Non molestum debet esse lectori, si paucis pro me respondeam eis qui me forte in eo reprehendendum putent, quod cum de gratia Dei scribere cœperim, effuso gressu per Veteris ac Novi Testamenti latitudinem evagatus sim. Dum enim latissimum utriusque Testamenti campum cursim transeo, pauca quæ festinanti se offerunt, divinæ pietatis exempla contingo, ut ex his lector intelligat, quid de gratia Dei, et in aliis sentiat. Penset autem qui hæc reprehendenda putat, ex aliis alia, et ex visibilibus æstimet invisibilia, quia color panno ligatus non eam ore laudantis gratiam obtinet, quam cum subjectis tabulis decenti varietate inductus, ipse suum nitorem oculis intuentium exhibet. Ita et ipsa, de qua loquimur gratia, quæ sermone ineffabilis, cogitatu est incomprehensibilis, tanto legentibus plus placet, quanto ex ipsa Scripturæ sanctæ serie exemplis quasi quadam pingentis manu inductis, clarius fulget. Possem quidem breviter dicere, et quasi colorem optimum vili panno stringere, quidquid in creaturis omnibus dignitatis eminet et gratiæ ex ipso summæ bonitatis fonte procedere. Sed mel cœlestis gratiæ, nisi per ipsa pietatis suæ opera, quasi per quædam favi sui foramina de labiis sponsæ distillet, nequaquam palato nostri cordis tam dulcem sui gustum exhibet. Igitur quod cœpimus exsequamur, et accinctis lumbis quod residuum est cœpti itineris, gratia duce conficiamus.

LIBER NONUS.

Superiore tractatu cum de sævitia Pharaonis ageremus, transitum quoque filiorum Israel memoravimus, quando liquens elementum ad populi

Dei munimentum, natura stupente, sed Dominum naturæ jubente, dextera lævaque in muri se subrexit firmamentum. Vidcamus nunc quomodo dux noster acci-

ctus fortitudine aquas Jordanis, illius maris Rubri, A mysterium consummaturus ingreditur, et quomodo, qui in principio divisit aquas ab aquis firmamento interposito, aquas quoque Jordanicas sicut quondam Josue, ita nunc spirituali ab invicem examinatione se dividat interposito, ut superiores aquas in muri soliditatem statuatur, inferiores vero a se defluentes, usque in mare solitudinis et mare Mortuum, et a vita prorsus alienum justo iudicio perfluere sinat, quousque penitus deficient. Sed primum videamus quid causæ sit, quod aquas baptismi adire voluerit, utrum indigentia sui, an gratia nostri. Aquis sordes lavantur, et inquinata aquis mundantur. Ut quid igitur aquis lavari voluit, qui sordes non habuit? Quid ergo dicemus? Otiose adiit lavacrum, in quo inquinatum nihil erat, quod mundaretur per lavacrum? Nobis itaque baptizari voluit, nobisque sanctificandis, sanctissimi corporis sui intinctu aquas sanctificavit. Veneno enim vipereæ persuasionis, in Adam infecta erat et inquinata omnis humana natura, nec erat aliud quo mundari posset lavacrum, nisi baptismatis Christi sacramentum. Et quod peccato mortuum erat, non nisi per vivificatricem aquam vivificari poterat. Primum enim quod spiraret ac viveret, attestante sacro eloquio, ex aquis prodiit, et quod vivens aqua produxit, benedictionem Dei primum meruit. Moyses enim sacræ scriptor historiæ, cum creationem cæli et terræ describeret, et sex dierum opera singulorum sigillatim diligenter exprimeret, de die prima, tertia, et quarta, *et vidit, inquit, Deus quod esset bonum*, nec tamen aliquod collatæ benedictionis memorat sacramentum. De secunda vero, quæ inter aquas dividit, non refert sermo divinus, quod hoc bonum esse Deus pronuntiaverit, hoc ipsum forte silentio indicans, quod quidquid unitatem dividit, censura divina non approbet. De die autem quinta sic loquitur: *Dixit etiam Deus: Producant aquæ reptile viventis animæ, et volatile super terram, sub firmamento cæli*; et paulo post: *Et vidit Deus quod esset bonum, benedixitque eis dicens: Crescite et multiplicamini, et replete aquas maris, avesque multiplicentur super terram*. Ecce quomodo ex aquis mortuo mundo vita nascitur, et vivificato, benedictionis Dei sanctificatio tribuitur, ac consequenter crescendi et multiplicandi gratia superinpenditur. Neque enim dextræ Dei otiosa potest esse benedictio, sed ex benedictionis Dei gratia, bonorum omnium semper exuberat copia. Ita et ante adventum et baptismum Salvatoris, totius mundi latitudinem mors occupaverat, et universos filios Adam lethalis sopor oppresserat: in tantum, ut nec legislatore inclamante, nec prophetica tuba insonante, excitari posset, qui mortuus jacebat. Sed cum videret Eliseus noster, neque per præmissum puerum, neque per baculum superpositum, jacentem puerum exsurgere, miserandam matrem miseratus, dignatus est ad jacentem accedere, et ad mensuram parvuli se contrahens, atque os ori, oculos oculis, manusque manibus componens,

A divino calore confotum, jacentem suscitavit, qui nullo humanæ infirmitatis auxilio suscitari poterat. Ecce quantum se verus Eliseus, Dominus noster Jesus Christus, ecce quantum se contrahit, quando et peccati formam assumit, et inter peccatores peccatorum baptismum expetit, et aquas ipse contingens nos abluit. Sed inter hæc et illud percunctari libet, cur omnipotens Deus peccata mundi laxaturus, hoc visibile elementum, quasi ad quoddam supplementum, in opus invisibilis gratiæ judicaverit assumendum. Quis enim hoc vel incredulus crediderit, quod sine ipso peccata nostra laxare Omnipotens non possit? Quis autem hoc vel insanus dicere audeat, vel a Deo otiose aliquid præcipi, vel in ministerium salutis nostræ, aliquid quod non ipsi saluti cooperetur adhiberi? Assumptum est ergo ut arbitror ipsum visibile elementum, ad redemptionis nostræ sacramentum, tanquam necessarium; necessarium autem dico, non ipsius omnipotentis, sed tarditati nostræ. Qui enim ea, quæ oculis cernimus, manibus attractamus, infidelitatis nostræ errore abducti vix credimus, quomodo radiis invisibilis solis irreverberata fidei acie lippitudo nostra intenderet, nisi oculos cordis nostri ad contuenda invisibilia quasi quodam collyrio visibilibus, cœlestis medicus inungeret? Unde ad prædicandum discipulos mittens aiebat: *Euntes prædicate, dicentes, quia appropinquavit regnum cœlorum. Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, dæmones ejicite*. Doctori namque, qui ad prædicandum mittitur, curandi languores animarum cura committitur. Sed frustra medicus curam adhibet, si ægrotus de sanitate desperet. Ut ergo peccator ad penitentis remedia indubitata fide confugiat, ex alienæ carnis visibili curatione discat quid de invisibili ægritudine animæ, ab omnipotente medico sperare debeat. Similiter et qui lethali somno peccati in mortem obdormierit, per hanc visibilem ad invocationem nominis Christi corporum resurrectionem discat invisibilem quoque credere ex fide Christi animæ resurrectionem. Sed et qui se hæretici dogmatis immundo, et a seipso diverso colore respersum dolet, Dominum genu flexo adoret, et ex corporum emundatione, de recuperanda fidei puritate non desperet. Qui vero a dæmone possessus per facinorosa atque flagitia præceps agitur, si toto corde ac plena ad Dominum fide convertatur, non ambigat malignum, quamvis infestum, quamvis violentum, imperio Domini de penetranti cordis sui effugandum. Sicut ergo signa atque mirabilia visibilibus fiunt, ut credantur ea quæ videri non possunt, ita ad roborandam fidem credentium, in opus cœlestis gratiæ assumptum est ipsum quoque visibile elementum. Et valde congruit elementum mysterio, quia sicut hoc sordes corporum, ita illud, remittendo peccata, sordes abluit animarum. Nostri igitur causa, ut diximus fluente Jordanis sanctificaturus Salvator ingreditur, ut siccatis venis peccati, decursum nostrum sisteret, et in acceptæ gratiæ dulcedine perseverantes, nulla nos denuo tentationum violentia in mare Mor-

tuum, id est in profundam et amarissimam vitiorum voraginem invitos devolveret. Qui enim post restitutam sibi a Christo libertatem, antiquæ immundorum spirituum sponte se mancipat servituti, in mare solitudinis, a gratia videlicet supernæ visitationis omnimodo solitarius, et mare Mortuum, anima enim, quæ peccaverit, ipsa morietur, non tam hostis sui violentia impellitur, quam propriæ cupiditatis illecebris illectus devolvitur. Baptizato itaque Domino columa patuit, Spiritus sanctus in columba adfuit, Pater in voce de cælo sonuit : *Hic est Filius meus dilectus in quo mihi bene cemplacui*. Hæc est illa baptismatis Christi gratia, hæc virtus, hæc sanctificatio, per hanc S. Trinitatis fidem baptizatis tribuitur peccatorum omnium remissio. O quam gloriosum de præsentia Patris, et Filii, et Spiritus sancti concilium ! o quam lætum ipsis supernis virtutibus spectaculum ! Felix Baptista, qui hæc videre ; felix, qui hæc audire meruit ; felix et ille qui audita fideliter credit, sed felicior, qui semel baptizatus Christi lotam, a sordibus mundi de cætero servat conscientiam. *Apertum est*, inquit B. Lucas, *apertum est cælum*. Et quando clausum fuit ei cælum ? quando ei clausum fuit, sine quo nec esse potuit ? Quomodo se ei firmamentum reseraret, quo nisi præsidente infirmum nutaret ? Nobis itaque reseratum est clave baptismatis Christi, quibus antea clausum erat vecte originalis delicti. Opportune autem tunc cælum apertum est, ut homo disceret, quæ ei clavis cælestia reserasset. *Et descendit Spiritus sanctus sicut columba in ipsum, et mansit super eum*. Domestica semper avis columba Spiritui, simplex simplici, sine felis amaritudine ipsi dulcedini, ramusculi olivæ ærjula, pacis amica, pacis nuntia. O quam jucunda in pectore purissimo, puritatis amatori mansio ! O dignatio Domini et gratia ! o honor servi et gloria ! o si in pectore nostro hæc avis mansuetissima requiem inveniat, quæ lenissimo lapsu circumvolans humilem et quietum quærit, in quo requiescat felix anima, quæ peregrino Christo præbet hospitium. Felix conscientia quæ circumvolanti et æstuanti Spiritui, in umbra pii desiderii præstat refrigerium. Sed hæc sanctorum sunt ; in nostro autem pectore utinam vel ad momentum requiem inveniat, qui stabilem et æternam mansionem non nisi in illo purissimo et affectuosissimo pectusculo Domini nostri Jesu Christi aliquando invenire potuit. Hic est enim, hic est vir ille unus, singularis et unus, diu expectatus, multum desideratus, cujus amore languentes septem ille prophetiæ mulieres, dilecto suo ex dilectionis nimie quasi impatientia inclamant, dicentes : *Panem nostrum comedemus, et vestimentis nostris operiemur ; tantummodo invocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum. Aufer opprobrium nostrum !* Proh dolor ! Qui factus erat ad factoris sui imaginem, qui conditus ad conditoris sui honorem et gloriam, non factoris sui imago et speculum, sed vivificatoris sui perverso nomine vocatur opprobrium. Proh dolor ! *Quis dabit*

capiti meo aquam, et oculis meis fontes lacrymarum, et plorabo non interfectos unius populi, sed opprobrium totius generis humani ? In omni genere humano nullus invenitur, cujus nomen super has mulieres digne invocetur, qui mulieribus his honori sit et gloriæ, qui auferat, imo qui non augeat earum ignominie. Unde hæc septem mulieres, septem videlicet gratiæ spirituales, flebili voce queruntur dicentes : *Panem nostrum comedemus, et vestimentis nostris operiemur ; tantummodo invocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum*. Ab initio genus humanum circumviximus, patriarchas, justos et prophetas inspeximus : *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum ;* in te ergo requiescimus. *Invocetur itaque nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum*. Tu es quem semper optavimus, tu, de quo in organis nostris cantavimus : *Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet, et requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis, Spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum Spiritus timoris Domini*. Nos radicem confovimus ; nos virgulam eduximus ; nos parturientem adumbravimus, nos florem prodiximus ; jure ergo in eo requiescimus. Hæc septem mulieres, septiformis est Spiritus, qui diversis in donis dividens ea pro arbitrio singulis, in seipso idem semper manet et indivisus. Quod vero nullo indigeat, nullus est fidelium qui ambigat. Hoc solum postulat, ut invocatio nominis Christi opprobrium suum de medio auferat, ut æterni tabernaculi raris aspersione sanguinis ejus mundata, digna existant, quibus gratiarum suarum benedictionem infundat. Descendente igitur in Jordanem Domino, descendit et Spiritus de cælo ; et in ejus pectore eo fidelius requiescit, quo nihil in eo quod quiescentem turbet invenit. Sed quid est quod nunc in eum descendisse cernitur, a quo ab ipsa conceptionis hora nunquam recessisse creditur ? Nunquid nunc primum templum suum visitat, quod in utero virginali dedicaverat ? Quod ergo corporali specie Spiritus sanctus super baptizatum Dominum apparuit, fidei nostram instruit baptismatis videlicet in Christo cælestia reserari, et per acceptam Spiritus sancti gratiam in filios Dei adoptari. Per Spiritum enim datur peccatorum remissio, per Spiritum filiorum adoptio, ita testificante ad Romanos Apostolo : *Non accepistis Spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus : Abba pater. Ipse enim Spiritus reddit testimonium spiritui nostro : quod sumus filii Dei*. Descendente itaque Spiritu sancto ac manente super Dominum, ne imperfectum remaneret fidei nostræ sacramentum, Patris quoque adesse præsentiam, vocis auditæ indicat testimonium. Audita est enim vox paterna, et vere paterna, vox pia pietatis nuntia, quæ veterem sententiam damnaret, et novam gratiam subrogaret : *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui ; ipsam audite. O notum, o*

inauditum de homine Dei Patris testimonium! Multiplicata quondam malitia hominum, quando omnis caro viam suam corruerat, et cuncta cogitatio cordis omni tempore ad malum intenta erat: *Delebo, ait Dominus, do'ore cordis tactus intrinsecus, delebo hominem, quem creavi a facie terræ; pœnitel enim me fecisse eos.* Digna quidem et justa in reum justî iudicis sententia, sed lugenda misero homini tam pii conditoris super conditione sua pœnitentia. Nunc autem in Jordanis alveo, hominem illum intuens, super quo divinam providentiam nunquam pœnitet, blanda super eum voce insonat, eumque tam ex amoris et sanctimonix quam ex dignitatis privilegio commendat. Commendat enim eum ex dignitate Filii adorandum, ex singulari amoris sui privilegio venerandum, atque ex speciali sanctitate, in qua Deo Patri semper bene placuit imitandum. *Hic est, inquit, Filius meus dilectus, in quo bene complacui.* Ecce quid nobis sacramentum baptismatis, ecce quid contulit dignitatis, gratiæ et utilitatis. Dignitatis, ut nos in filios Deus Pater adoptet; gratiæ, ut paterna adoptatos charitate foveat atque sanctificet; utilitatis, ut sanctificatos ita de virtute in virtutem provehat, ut ex nobis ipse sibi semper bene placeat. Recordemur itaque quid fuerimus, intueamur quid simus, et ex his facile colligamus quid per gratiam Dei adepti simus. Sed utinam vel nescire liceat, vel non iterare libeat quod fuimus, et dignitatem adoptionis filiorum Dei, quam nos adeptos esse gloriamur, morum dignitate defendamus. Rebelles Deo fuimus, mandati ejus prævaricatores facti sumus, et ex sententia damnationis nostræ paradisi exsules constituti, hosti antiquo ludibrio habiti sumus. Et re vera quod majus poterat esse hostis antiqui ludibrium, et generis nostri improprium, quam ut fortitudinem nostram, sicut supra memoravimus quasi nidum superba manu detraheret, nec in nobis esset qui vel pennam moveret, et aperto ore ganniret? Nec poterat semel moto pede nutabundo gressu imbecillitas humana, in lubrico illo peccati subsistere, sed diabolo quotidie ad deteriora propellente, eo devoluta est, ut *insipientes in corde suo: Non est Deus* diceret, et ignorantix suæ tenebris obcæcatus homo, ligno et lapidi genua flecteret. Proh pudor! rationalem hominem insensibili ligno cervicem inclinare, et lapidem, qui se adorari nesciat, adorare. Proh pudor! ab illo auxilium petere qui sibi auxiliari nesciebat, eumque super statu suo consulere, qui nisi clavis confixus stare non poterat. Ubi erat tunc, o homo, dignitas conditionis tuæ? Ubi splendor imaginis divinæ tibi manu impressæ? Quomodo immemor factus es potestatis tuæ? Quomodo irrationabilibus tam degeneri servitute subesse voluisti, quibus et nobilitate conditionis et moderamine rationis dominari debueras? Quomodo, qui ad imaginem Dei factus eras, imaginem canis et serpentis adorabas? Tales de radice illa putrida paternæ corruptionis pullulavimus, tale lac de ubere matris gentilitatis suximus, ita a patre diabolo edocti sumus. Sed ubi verum Patrem audivimus inclamantem:

Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obli-scere populum tuum, et domum patris tui, et concupiscet rex decorem tuum, ubi Deum Patrem agnovimus, in filios Dei adoptati sumus. Non impropere reverentibus benignissimus Pater spurcitiam idolorum, non siliquas porcorum, sed paternæ charitate commotus, in amplexus ruit, et in signum reconciliationis osculum pacis porrigit. Deputantur nobis tanquam filiis servorum ministeria, exhibentur in ornamentum nostrum omnia, stola, annulus, calceamenta, paternæ nobilitatis insignia. Pristinæ dignitatis locus restituitur, et pro exaltatione nostra scatum congaudentibus amicis convivium instruitur. Quis tantæ pietatis viscera non obstupescat? Quæ cordis humani duritia hoc igne conflagrata non liquecat?

B Quis enim dives ac præpotens, servum suum natalibus degenerem, vita infamem, adoptare sibi dignetur in filium? Et quid magnum, si homo hominem, mortalis mortalem, corruptibilis corruptibilem, adoptet in filium? Cum vero Deus hominem, omnipotens infirmum, æternus temporalem, tam degenerem, tanque indignum adoptat in filium, quis digne miretur, quis digne prædicet, quis condignam adoptanti se debitæ servitutis, ne dicam dilectionis vicissitudinem recompenset? Ego enim, ut loquar quod sentio, gratiam istam per vestigia sua anhele persequens cursu, apprehendere nequeo, sed quo magis, magisque propinquo, eo clarius quia incomprehensibilis sit aspicio. Sed et hoc considerandum in his pietatis nominibus, quod ille summæ bonus, summæque pius, blanditijs maluerit spontaneos invitare, quam minis ac terroribus invitos cogere, dum se patrem, se nutritorem, se matrem, et gallinam appellat, nos filios, nos parvulos, nos pullos ex affectu pietatis nominans. Loquitur quodam loco Dominus ad Hierusalem, tanquam si parvulo filio blanditur pater benignissimus. *Nunquid oblivisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui.* Et si fieri potest, ait, ut mulier calcato jure naturæ, et neglecta pietate, ad viscera sua non moveatur, nec filio uteri sui misereatur, nullo tamen pacto fieri potest, ut ego, qui naturæ sum conditor, obliviscar eorum, quos condidi. Invenies et alia quam plura in Scripturis sanctis his similia, quibus addiscere poteris mirum in creaturam suam piissimi creatoris affectum. Quocirca, o homo, tot ac tantis beneficiis, ex ipso commonitus nomine pietatis, satage collatam tibi moribus adornare dignitatem, ne si vacua in te fuerit et otiosa, sit et infructuosa. Considera diligenter quanto labore desudent homines, quanto studio, quanto demum non ipsius vitæ tantum, sed et animæ periculo, ut temporalia adipiscantur et peritura congregent, ubi diu permanere non possunt, nec quæ possidentur, nec qui possideat. Pudeat itaque filium regni minoris studii in retinenda adoptionis suæ gloria inveniri, quam filium perditionis in coacervandis perituris, et cumulandis sibi supplicijs semper mansuris. Pudeat eum serenisimum illum

patris sui vultum vel leviter contristare, qui in tantam dignatus est eum gloriam adoptare. Pudeat, inquam, eum incomparabiles paternæ mensæ delicias deserere, et os paterno osculo sanctificatum immundis porcorum siliquis polluere. Cogitet semper magnitudinem paternæ dilectionis, reformidet quonque, si ingratus repertus fuerit, intolerandam severitatem paternæ indignationis. Appendat ante oculos exigui laboris inestimabile præmium, et e contrario momentaneæ voluptatis ineluctabile supplicium. Timeat tremendi iudicii futuram discussionem, in qua cum memorata fuerint prærogatæ nobis dona pietatis, districta animadversione exigendum est a nobis, et debitum condignæ servitutis. Commemorabuntur ante tribunal iudicis dignitas conditionis, gloria divinæ similitudinis, charitas redemptionis, effusio pretiosi sanguinis, adoptio filiorum, promissa beatitudo regni cœlorum. Commemorabuntur et ad implenda præcepta collata subsidia, hostis imbecillitas, nostra desidia. O quanta tunc erit confusio trepidante conscientia! heu quam amara! heu quam æra! heu quam infructuosa tunc erit de præterito torpore poenitentia! O si modo liceret vultum illum confusionis nostræ inspicere; o si modo liberet distractionem illam emendatiore vita mitigare. Tunc accusante conscientia, nullus erit excusator, nunc correctæ vita, nullus tunc invenietur accusator. Vos igitur genus electum, progenies sancta, stirps

A regia, ut filii Dei, ut filii charissimi, digni e Deo, digne tanto patre conversamini, ut tunc læti eum sicut patrem excipiat, cui nunc filiali affectu deservitis. Non est filiorum adveniente patre trepidare aut latebras quærere, sed exultante spiritu certatim in occursum ruere, singulos ut primus ipse occurrat anhelare, cupide amplecti, affectuosissime deosculari, atque immensum de dulcissimi patris adventu gaudium, occursum, gestu, plausu, osculis, atque amplexu testari. Tales filios, tam pios, tam devotos, tam sedulos, benignissimus ac serenissimus pater, paternæ hilaritate excipit, et in unum innumeros amplexum, inflexis latius uluis colligit, dulcesque filios ad sacratissimum pectus est astringens, blanda manu, blandoque affatu demulcet. Nunc filii mei, nunc charissimi mei, nunc benedicti Patris mei, gloria regni mei mecum perfrui mini; nunc adoptionis vestræ quanta sit dignitas agnoscite, et quæ fens seminastis, gaudentes metite. Jam laboris vestri et luctus tempora cursore velocius abierunt, sed refrigerii vestri et gaudii tempora me manente, abire non poterunt. Quia igitur hilariter implestis quæ præcepti, percipite liberaliter quæ promisi. In illa die divini vultus splendore illustratus homo, agnoscere poterit, gratia Dei quæ et quanta circa se fuerit. Et quoniam nihil in se dignum tanta largitate inveniet, æternas Largitori gratias referet, qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

PRÆFATIO IN LIBRUM DECIMUM.

Ardum est atque laboriosum iter virtutum, nec facile a quoquam hominum scanditur, nisi gratia de qua loquimur, gressus ascendentis dirigatur. Unde et ego utroque pene pede claudus, in hunc altissimum non dicam montem, sed montem montium conscendere iussus, difficultate rei territus, valde trepido, quia et si gloriosum est ad summa contendere, ignominiosum satis est inefficaci gressu deorsum ruere. Non est difficile per plana quemlibet incedere, ubi nec anxie anhelat qui graditur, nec penitus conteri formidat, qui labitur. Cum vero sicut, quod in limine libelli pendet, edictum obedientiæ continet, de sacramentis corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi jubeor disserere, cogor ipsum fidei nostræ verticem ascendere, quo ascensu nihil

C expertus sum laboriosius, nec casu quidquam periculosius. Et qui ad radicem montis descensum et attactum pii medici cum leproso operior, cogor cum Joanne et Jacobo excelsa subito conscendere, et squamis cæcitatis meæ nondum detractis, transfigurati Domini gloriam contemplari. Sed hoc solum habeo in difficultate operis hujus solatium, quod ad hoc temerario nequaquam ausu prosilui, sed impellebat obedientia, necessitate compulsus sum tentare, si forte queam inoffenso pede fidei præeuntis gratiæ vestigia sequi. Melius enim arbitratus sum quamvis infirmo gressu pedetentim progredi, quam nec tentando quæ jussa sunt, inobediens inveniri. Ea igitur quæ restant, ipso qui jussit opitulante aggrediamur.

LIBER DECIMUS.

Dominus noster Jesus Christus sciens radicem superbiæ ab humano genere, nisi per manum cœlestis agricolæ extirpari non posse, sarculo verbi ubique eam persequitur, ne si hæc effossa non fuerit, de veneno radices omnis fructus corrumpatur, et quod sana radice salubre esse poterat, corrupta mortiferum fiat. Sciens itaque humanum animum gloriæ cupidum, et in tantum altiora se

D quærere, ut et ipsius gratiæ Dei dona interdum sibi velit ascribere, noxio tumori emplastrum humilitatis imponit, humiliandum docens, qui se exaltaverit, et e contrario exaltandum, qui se humiliaverit. In tantum autem divina beneficia ad laudem Dei cesset esse referenda, ut doctrinam suam non suam esse asserat, et nihil a seipso se posse, humiliter bene perhibeat. Quod si Dei virtus, et Dei sa-

pientia doctrinae atque operis sui gloriam Deo Patri assignat, quanto magis humana imbecillitas? Si vitis radicis suae pinguedinem irrigatori Deo tribuit, quanto magis palmites? Quid enim palmes haberet, nisi, ut ita dixerim, de amplexu radicis, secreto quodam naturae uterogemmam conciperet, et uivam pareret? *Ego sum, inquit, vitis, vos palmites. Sicut palmes non potest fructum facere, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis.* Ad hoc enim coelestis agricola palmitem inserit, ad hoc subrigit, ad hoc fodit, ad hoc colit, ut radici inhaereat et unum cum radice fiat; ut de radice vivat, de radice fructum afferat, et fructum qui maneat, gloriam tamen totius fructus vitis esse sciat. Tunc enim vere vivit, quando humiliter agnoscit, de quo vivit. Ut ergo pessimam illam superbiae radicem de agro cordis nostri pius cultor extirpet: *mea, inquit, doctrina non est mea, et, non possum ego a meipso facere quidquam.* Et cum Corozaim, Bethsaidæ, Gapharnaocivilatibus, in quibus frequenter docuerat, et virtutes multas fecerat, obstinatae mentis duritiam, et incredulitatis suae perfidiam exprobrasset, Tyro et Sidon, ac terræ Sodomorum in die iudicii remissius esse futurum pronuntians, de fide apostolorum atque credentium ita Patrem glorificat: *Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et terræ, qui abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Ita Pater, quoniam sic placitum fuit ante te.* Et vide, quomodo ubique gratiam commendat, ubique gloriam patris prædicat. *Confiteor, inquit, tibi, Pater, Domine cæli et terræ.* Nihil sibi de fide credentium assignat, nihil de institutione discipulorum sibi arrogat, qui elegerat, qui vocaverat, qui instituerat, qui justificaverat. Ipse vasa iræ discernit a vasis misericordiae, ipse alios, atque alios, in illud atque illud ministerii sui opus distribuit, duodecim speciali gratia eligit, quos et seorsum familiariter instruit, foris parabolas turbis proponit, domi discipulis proposita disserit. Nec tamen quidquam horum sibi tribuens, sed ad gloriam Patris omnia referens, pro abiectione superbiorum atque electione humilium, gratias agit, dicens: *Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et terræ, qui abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis.* Diligens lector, diligenter attende quomodo Dei Unigenitus æterno Patri coæternus, cum quo illi una substantia, eadem est gloria, unum, idemque consilium, opusque indivisum, quomodo ad solius Patris gloriam omnia sua referat, ut te purum hominem, infirmum et impotentem doceat, quo tua omnia, si tamen Deo digna fuerint, referre debeas. Nec enim, ait, abscondimus hæc et revelavimus, sed *abscondisti et revelasti.* Ac si diceret: Ego vocavi, tu inspirasti; ego librum tenui, tu aperuisti; ego legem proposui, tu exposuisti; ego insenui auribus, tu cordibus. O gratia, o pietas, o prudentia! Sic sic ægro suo pius medicus consulit, ita humores noxios per membra diffusos, salutaris cathartico decoquit, ut et ipsum fontem venena manantem exsiccare contendat, et causas

A atque origines morbi, quod in ipso est, de melle auferat, ne si rursus antiqua venena fons ebullire incipiat, ipse et laboris sui industriam et impensas perdat. Ex hac ergo Domini nostri confessione, amator gratiae discat, quomodo, et cui confiteri debeat, et quantum in singulis quibusque boni invenerit, tantam et in singulis gratiam Dei esse noverit. Nam quanta in seipsa sit, nemo unquam quantolibet sensus acumine investigare poterit, nisi qui forte quantus sit immensus mensus fuerit. Item de quinque panibus quinque millia, et de septem quatuor millia refecturus, accipiens panes in manibus, gratias egit, benedixit, ac fregit, et turbis erogandos discipulis tradidit. Miraculum facturus, primum quidem gratias agit de tradita sibi potestate, ac sic demum accepta potestate utitur in miraculi exhibitione. Tanta autem post gratiarum actionem subsecuta est ubertas benedictionis, ut de paucis panibus, tot millibus satiatis, fragmenta quæ supererant, in duodecim et septem cophinos exuberarent. Et miranda in hac turbæ refectioe dispensatio gratiæ, quomodo alii panibus hordeaceis, alii reficiantur triticeis. Sed valde plus miranda in refectioe verbi, cuius typum præferebant panes illi, divisio gratiarum, quomodo idem verbum pro palato et gustu comedentium, aliis hordeum, aliis sapiat triticum. Est enim hordeum palea grossius, gustu austerius, cibo servorum, pabulum unentorum; triticum vero tactu mollius, gustu suavius, mensæ infertur dominorum. Qui ergo adhuc spiritu servitutis, et timore servili Domino serviunt, gustum hordei in verbo Dei inveniunt. Qui vero spiritu charitatis Domino deserviunt, et timore casto, qui permanet in sæculum sæculi, Deum diligunt, longe alium gustum, melle et favo dulciorem de verbo Dei eliciunt. Mira igitur et ineffabili verbi suavitate refecti, duritiam hordei, et cibum servilem, tanquam liberi, tanquam filii ac delicati, stomacho nauseante rejiciunt, et degustatam semel dulcedinem insatiabili gutture ruminantes, et verbum bonum corde jucundo eructantes, læti concinunt: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, Domine, super mel et favum ori meo.* Est et aliud de verbo Dei, quod adhuc amplius miror, quod idem verbum quasi nullum interdum saporis sui gustum legenti aut psallenti generat, interdum vero omnem mellis dulcedinem gustatum superat. Sæpe namque tanta mellifluæ suavitatis abundantia exuberat, ut animæ sitienti, atque æstu desiderii sui torride instar torrentis influat, totumque post se hominem pia quadam violentia trahat, ut plerumque homo toto ad coelestia animo suspensus, atque in oblivionem sui a verbo Dei abductus, nihil præter eum cuius amore pascitur cogitet. Tunc pallio terrenæ sollicitudinis rejecto, curru cum Helia sublevatur igneo, et in eo vere completur, quod de Enoch scribitur, *et non inveniebatur, quia transtulit eum Deus.* Qui enim alias sancti desiderii libero ad coelestia volatu sustollitur, in sæcibus terrenis, a Deo translatus, non invenitur, sed quo magis in purissimo

æthere assuescit, eo amplius cœnæ ac fetentes terre paludes horrescit. Cum vero necessitate carnis more aquilæ ad terrena descendere cogitur, tunc vere peregrinum se esse lamentatur, tunc gemitus rumpunt, tunc suspiria pectus quatunt, tunc lacrymarum imbres profluunt, et defectu corruptionis suæ affectus, non tam cantat, quam gembundus ejulat: *Hæu mihi! quia incolatus meus prolongatus est; habitavi cum habitantibus Cedar; multum peregrinata est anima mea.* Sed quod hac dulcedine homo pro voto non fruitur, nec semper eam in verbo Dei invenit, frequenter ex vitio palati interioris, et pœna præteriti torporis accidit, nonnunquam vero ex dispensatione gratiæ Dei, mirabiliter omnia dispensantis provenit. Si quidem si pro voto semper adesset, tanto eam desiderio homo non quæreret, aut forte, quod perniciosius est, domestica sibi præsumptione deceptus, laboris sui fructum, et non Dei donum crederet. Novit autem Dominus quomodo dona sua dispense, quid cui et quando eroget; sicque talentum verbi inter servos secundum virtutem cuiusque dividit, ut lucro neminem vacare velit. His de panibus mysticis, pro loco et modo ingenioli nostri dissertis, ad panem verum qui de cœlo descendit transeamus: ipsum toto cordis affectu obsecrantes, ut de se scribenti inolita bonitate adesse dignetur, ut ipso inspirante se digna et legentibus scribam proficua. Instituto itaque sacrosanctæ cœnæ convivio, ubi legalibus cæremoniis celebrato Pascha typico, finem imposuit, verum et æternum Pascha veri Agni oblatione substituit; in ejus immolatione charitas ipsa et gratia de qua agimus, oculis nostris quasi visibiliter se contuendam exhibuit. *Majorem enim charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Si autem animam ponere pro amicis, tam magna est charitas, ut major esse non posset, quæ et qualis, aut quanta est charitas, animam ponere pro inimicis? Nam cum pro amicis anima ponitur, vicissitudo amicitiae redditur; cum vero pro inimicis anima ponitur, recte gratia vocatur. *Commendat autem suam charitatem Deus in nobis,* ait Apostolus: *quoniam cum adhuc peccatores et inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est.* Hæc est commendatio illius immensæ, et Deo dignæ charitatis. Hæc est ostensio gratiæ inscrutabilis, cum pro peccatoribus gratuita bonitate Christus moritur, cum Filius Dei ostentui habetur, et injuriis hominum Deus exponitur. Typici itaque agni carnibus assumptis, et legalibus, ut dixi, cæremoniis consummatis, verus ipse Agnus, qui tollit peccatum mundi, accepit panem in manibus, et benedicens ac frangens, discipulis in hæc verba tradidit: *Accipite et comedite, hoc est corpus meum.* Pastor bonus pro ovibus suis animam positurus, atque dispensationis suæ cursu expleto, ac redemptionis nostræ mysterio completo, ad Patrem rediturus, quia gregi suo indissolubili vinculo charitatis connexus erat, nec præsentia corporali diu ab eo abesse poterat. Qui ergo maternam carnem assumpsit in

manibus, et assumptam redemptionis nostræ convertit in opus, eadem verbi potentia assumit panem in manibus, et divinæ benedictionis ac verbi, quod ipse est effectu vertit in corpus suum, salutis nostræ sacramentum. Frangit autem panem, tanquam potestatem habens ponendi animam suam, et iterum sumendi eam. Licet enim persecutor comprehensat, liget, cædat, irrideat, conspuat, crucifigat, ipse enim qui panem frangit, ipse qui mysterium passionis peragit. Nisi enim panem ipse frangeret, nisi Judæ tradendi, Judæis crucifigendi potestatem permitteret, inaniter iste insidias tenderet, inaniter illi manus extenderent. Nompe dicente Pilato: *Nescis quia potestatem habeo dimittere te, et potestatem habeo crucifigere te,* ut ostenderet potestatem hanc concessam esse, non propriam: *Non haberes,* inquit, *in me potestatem, nisi tibi datum esset de super.* Hoc ipsum et ad ministros, qui ad comprehendendum se venerant, rebus loquitur, cum verbo uno et blando, dicendo: *Quem quæritis?* scævientes in terram dejecit. Fructum ergo Evangelicum Judæorum manibus molitur, igne passionis coquitur, et verbum vitæ panis vivum effectum, vitale fidelibus efficitur alimentum.

Et accipiens calicem gratias egit, et dedit discipulis dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Accipiens calicem gratias egit. Ubique gratias agit, ubique ad agendas Deo gratias non instruit, maxime tamen in articulo passionis, ubi quanto magis ex infirmitate sua caro nutat ac trepidat, tanto magis manu divinæ consolationis indiget, quæ nutantem sustentet. *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma,* ait conditor et cognitor carnis et spiritus. Quia igitur infirmitatem nostram novit, qui nos condidit, fortique et armato, nisi fortiore nos protegente, fragiles et luermes non posse resistere, contra implacabile hostis antiqui odium, panis quotidiani inexpugnabile nobis constituit præsidium. Novit Dominus adversarium nostrum felle invidiæ ab antiquo infectum, insatigabili adversum nos malitia scævire: nec posse inter discordantes absque detrimento salutis nostræ fœdus aliquod intervenire. Novit etiam pius inspector corium iter corruptionis nostræ tenebrorum esse et lubricum, nec illæsum pertransire posse quemquam hominem. Quia igitur quotidie periclitamur, quotidie labimur, quotidie ægrotamus, quotidianam sui in mysterio corporis et sanguinis sui dignatus est nobis exhibere præsentiam, qua liberemur, qua erigamur, qua convalescamus. Et quia panis cor hominis confirmat, vinum quoque lætificat, recte in panis ac vini specie celebrandum instituit mysterium passionis suæ. Ipse est enim verus panis, qui corda fidelium confirmat, ne in solitudine hac vasta deficiant, qui lumen mortis praviæ fugat, qui lumen nocturnum in bonis satiat non satietate pœnali quæ erexit et fastidium generat, sed satietate, quæ vires semper recreat, et fastidium nunquam creat. Cibus enim iste de quo ait: *Caro mea vere est cibus, vere est mî-*

bilis, et esus cibi hujus insatiabilis, qui quo magis sumitur, eo magis esuritur, et quanto edentem plus satiat, tanto esurientem ad edendum amplius incitat. Non est autem alius calix calici Domini similis, qui sic bibentem divina et inenarrabili jucunditate lætificat, ut omnem pristini doloris memoriam absorbeat. Non solum autem, sed et bibentem ita ingenua sibi suavitate inebriat, ut eum in excessum mentis mittat, adeo ut patri et matri, *nescio vos dicat*, ut semetipsum sibi abneget, et quodammodo se ipsum nesciat, ut quam frequenter ingressus est viam sæculi, non videat, et vacillantes præ ebrietate gressus, in lubrico amore immundi mundi figere jam non valeat, imo jam non libeat. Sic sic, imo longe aliter, quia et ineffabiliter panis Christi, qui est vere caro ejus, fidelium corda confirmat; sic calix Domini, qui est vere sanguis ejus, bibentium corda lætificat. Et apte quidem in his speciebus mysterium redemptionis nostræ recolitur, in quibus unum aliquid ex multis efficitur. Ex multis enim granis panis efficitur, et ex multis acinis vinum exprimitur. In tantam namque unionem grana contrita, conspersa, atque compacta conveniunt, et ita unum omnia sunt, ut granum a grano discernere nequeas; et quid cujus fuerit, non visus, non tactus, non gustus indicio deprehendere valeas. Asperitate enim paleæ cribri judicio discussa, ita in eandem speciem, ut eundem sorem, atque in eandem omnia transeunt lenitatem, ut nihil in specie appareat dissimile, nihil in gustu sibi sapiat contrarium, nihil in tactu a seipso sentiat diversum. Si ergo ita uniuntur atque individua fiunt, quæ de terra criuntur, quanto magis ea quæ de grano evangelico et semine divinæ benedictionis nascuntur. Ad hoc enim granum illud Evangelicum in terram cecidit, ut mactuum in altum radices mitteret, atque in totam mundi latitudinem extenderet, et quod solum ceciderat, fide gentium multiplicatum surgeret. Hoc itaque granum mola passionis tritum, et fide populorum velut aqua conspersum, tam indissolubili nobis affectu charitatis unitum est, ut ex multis granis unus panis fieret, et ex membris singulis capiti suo ejusdem charitatis compage coherentibus, unum corpus. Propter hoc, ut Scriptura ait, factus homo patrem et matrem reliquit, et uxori suæ adhæsit, ut essent duo in carne una, sponsus et sponsa, Christus et Ecclesia. Patrem quippe reliquit, quando minoratus paulo minus ab angelis semetipsum exinanivit, quando traditus non egrediebatur, patiens non comminabatur, intra infirmitatis nostræ claustra se continens, et paternæ virtutis potentiam non exuens. Reliquit et matrem, matrem carne non spiritu synagogam; mater enim carnis caro, mater verbi, fides, quæ quia non agnovit quem genuit, et quem prædixit non credidit, maternæ pietatis et affectum perdidit et vocabulum. Adhæsit autem uxori suæ congregatæ de gentibus Ecclesiæ, quæ quia invitanti sponso dotem fidel exhibuit, et unius spiritus et unius carnis consortium meruit. Similis et in vino consideranda est unitatis communio, quod ex multis

acinis in unum liquorem torculari premente confluit. Et pulchre in his memoria Dominicæ passionis agitur, quorum utrumque quodammodo patitur, teritur, premitur, quia sicut grana teruntur, ut panis fiat, sic et uvæ calcantur, ut vinum fluat. *Omnes enim qui volunt vivere in Christo Jesu, ait Apostolus, persecutionem patiuntur.* Et beato Petro testante, ad hoc Christus passus est, ut præcedens vestigia passionis imprimeret, quæ nos sequentes, et patienti compatiētes, per asperum iter passionis perveniamus ad jucunditatem resurrectionis. Quem ergo suavis gustus vini hujus demulcet, pressuram torcularis non recuset. Ideo et aqua in mysterio nostri vino miscetur, et sic sacrificium acceptabile Deo offertur, quia tunc gratam Deo passionis Christi hostiam immolamus, quando et ipsi passionibus ejus simul patiēdo communicamus. Cum enim Dominus noster corpus suum et sanguinem in mysterio panis et vini sumendum discipulis traderet, mandatum dedit, ut hoc frequentius in sui commemorationem agerent. Tunc enim digne offerimus, tunc digne sumimus, cum multitudinem et magnitudinem charitatis ejus in offerendo et sumendo recolimus, et similia pro eo ipso largiente pati nequaquam subterfugimus. In hujus vini quod de torculari crucis stillat typum, de terræ repromissionis duo exploratorum in vecte deferunt botrum, in cujus mira magnitudine et miranda suavitate repromissæ sibi hæreditatis uberrimos atque dulcissimos fructus populus prægustaret. Duo namque viri in vecte botrum deferunt, quia duo, ut et alia utar similitudine, parietes in unum angularem lapidem conveniunt, et de utroque populo, Judæorum scilicet et gentium, exploratores et prædicatores electi mysterium crucis et potentiam in cruce pendentes circumferunt. In cujus infinita magnitudine, *magnus enim Dominus et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est numerus*, et inenarrabili suavitate, futuræ beatitudinis dulcedinem, in quantum corruptionis nostræ amaritudo admittit, prægustamus. In ejus siquidem mellifluo, ut ita dixerim, quia longe minus est, quidquid dixerim, in ejus itaque mellifluo affectu degustamus terram repromissionis nostræ, vere rivis mellis et lactis fluere, et omnes fructus terræ nostræ eandem semper dulcedinem sapere. Ideo et Propheta, qui hæc degustaverat, seipsum consolans, lætābundus decantat: *Crēdo videre bona Domini in terra viventium.* Et eleganti satis similitudine utrumque mysterium lapidis et botri sibi respondet; quia, sicut lapis angularis utrumque parietem e diverso venientem medius continet, sic et utrumque portitorem præeuntem, scilicet et subsequentem, jungit botrus, qui medius pendet. Sed sunt aliqui qui visibilem sacrosancti mysterii speciem, dum attentius attendunt, in veritate ipsa fide caligant, hæsitantes quomodo manente pristino panis et vini sapore et specie, in substantiam carnis et sanguinis Christi, possit substantia panis et vini alia in aliam transire. Sed huic infirmitati fidei facile potest mōderi consideratio omnipotentis Dei, quod non ai-

omnipotenti impossibile aut difficile creaturarum suarum, aliam in aliam pro placito suo transformare, qui omnia ex nihilo potuit verbo creare. Ut enim quiddam de usu nostro loquar, non de Dei potentia, Deo enim omnia æqualiter sunt possibilia, facilius est in eam quam voluerit formam transformare quod est, quam ex nihilo formare quod non est. Nunquid abbreviata est manus Domini, ut non possit salvare? Nunquid qui cælum et terram verbo creavit hominis in servitutem, non valet miniham panis et vini portionem in verum corpus suum convertere hominis ad salutem? Ne ergo fluctuet de veritate corporis Christi fides Christiani pectoris, ne et frustra portet nomen Christianæ professionis, et frustra celebret sacramenta divinæ religionis. *Sine fide enim impossibile est placere Deo.* Nam licet Ecclesiam quis intret, Ecclesiasticis sacramentis participet, ad solemnem orationem amen respondeat: otiose imo perniciose hæc agit, si fidem eorum quæ geruntur, non habeat. Stultitiæ autem proximum est, omnia fidei nostræ sacramenta, et divinæ virtutis opera, infirmis humanæ sapientiæ ratiocinationibus velle discutere, et omnipotentiam Dei intra angustias impossibilitatis nostræ includere. Omnia enim divinæ virtutis opera humano intellectu velle comprehendere, quid aliud dixerim, quam Deum homini componere, ut ille non possit, quod iste non intelligit? Et unde tantum esset fidei meritum, si per singula humanæ consuetudinis haberet experimentum? Sed Christiana sobrietas magis vult audita pie credere, quam impia in Deum verbis ejus non credendo existere. Habet autem fidei suæ præmium, ipsum cui credidit Deum. Magnum est ergo fidei Christianæ meritum, cui tantum compensatur præmium. His de sacramento salutis nostræ, non pro sua majestate, sed pro nostra tenuitate discussis, qualiter hoc in memoriam Christi agere debeamus, prout ipse donaverit paucis memoremus. Oportet itaque fideliter accedentem, et pie sumentem, de ventre memoriæ cibum vitæ, tanquam mundum animal, sursum revocare, et opus pietatis piæ retractationis gutture ruminare. Memoret pius conviva Christi, qui ad mensam illam magnam consedit, quibus charitatis vinculis de sinu Patris in uterum Virginis Dei Filius sit abductus, quanto salutis nostræ zelo Deus impassibilis et æternus sit affectus, qui homo factus, passibilis et mortalis pro nobis est effectus. Memoret

A quomodo suppliciiis nostris innocens sit addictus, quantis opprobriis, quantis injuriis, quantis sit penis afflictus. Memoret faciem illam, in quam desiderant angeli prospicere sputis illitam, alapis cæsam, crucis ignominiam, fellis amaritudinem, et moriem felle amariorem. Recolat etiam pio compassionis affectu, acerrimam membrorum omnium innocentis agni in patibulo distensionem, atque amarissimam illam clavorum confixionem. Ad hæc omnia, et super hæc omnia miretur spontaneam passionem, et immutabilem patientis mansuetudinem. Nec prætereat vulnus illud saluberrimum, ex quo vulnere nostrorum profluxit medicamentum. Aperto enim latere Domini, jam mortui militis lancea, exivit sanguis et aqua; sanguis redemptionis, aqua baptismatis. De latere itaque mortui, vita prodiit, quia ad hoc in crucis lectulo soporatus est noster Adam, ut Evan illam, quæ vere cunctiorum viventium mater est, de latere suo produceret Ecclesiam. Hæc omnia quam piissimo potest cordis affectu memorans, ac tota spiritus contritione adorans, ad seipsum redeat, et de mensa illa magna tam dulcia charitatis fercula degustans, quid pro his Domino retribuatur, ita secum conferat: *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Et seipsum ad similia exhortans, atque piis charitatis stimulis incitans, calicem volorum suorum Deo offerat, et de ejus adjutorio spe indubitata præsumens, dicat: *Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo.* Tunc namque mysterium passionis Christi in memoriam ejus salubriter homo celebrat, quando ipso opitulante similia præparat, cum falsorum fratrum amarissimo felle potatus sustinet, cum injuriis affectus, non dolet; irrisus, ridet, suppliciiis attritus gaudet, et ea quæ desunt passionum Christi, in corpore suo supplet. Hic de mensa Domini vere vitam comedit, hic de calice Domini vere vitam bibit, et secundum promissum ejus, et ipse in Christo, et Christus vivit in ipso. Hujus charitatis amplitudinem, et hujus gratiæ altitudinem, non est parvitas nostræ comprehendere, pius tamen est ad eam nos semper extendere. Studeamus itaque indesinenter ei gratias agere, qui corpus suum vertit in cibum nostrum, et sanguinem suum in potum nostrum, Jesus Christus Dominus noster, qui

D vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

PRÆFATIO IN LIBRUM UNDECIMUM.

Jam ubi ex confragosis locis gratia Dei cursum nostrum dirigente, salva ut credimus fidei navicula, ad tutiora evasimus, faciliore lapsu ad ulteriora tendimus; nihilominus tamen ad eandem quam præviam sequimur gratiam, oculos intendimus. Is enim, qui in prora ad præcavenda pericula consistit, si aridente æquore securior reditus, oculos post tergum, anteriora negligens reflectit, navis ac rerum omnium,

quas inter scopulos cautius agendo servaverat, in patenti sæpe incurrit æquore dispendium. Et sæpe in portu incauto navis fune religata, ventorum turbine colliditur, et id ipsum in portu religantis negligentia, quod et mediis fluctibus violentis tempestas perpetitur. Nunquam autem est in mari hujus sacra navigatio, quia, etsi nonnunquam ventorum clementia aura sit placidior, sævus tamen pirata

diabolus perditionis nostræ semper avidus, nullo unquam tempore sit mitior. Sed rege nostro in prora consistente, crudelis tyrannus a facie majestatis ejus reveritus, timet propius accedere, et per diversa pavidos fugitans, non audet incursare navigantes, nisi forte dormiente fide nostra, Christus obdormierit, et negligentia nostra clavo fidei perduto, ventus con-

trarius in impias ac sanguinarias crudelis piratæ manus fluctuantem naviculam impulerit. Regis igitur nostri præsidio fulti antennam crucis erigamus, sinumque cordis Spiritui sancto expandamus, accepti operis cursum, in optatum litus Christo gubernante dirigamus.

LIBER UNDECIMUS.

Per totum hujus operis textum illud vel maxime intendimus, ut gratiam Dei attentius commendemus quod cum a principio, et assertionibus et exemplis egerimus, in proximo tamen evidentius, ubi in sacrosancta mysteria narrationis ordine incidentes de unitate Christi et Ecclesiæ, capitis atque membrorum sub exemplo granorum et acinorum disseruimus. Diximus enim, quod sicut multa grana in unum compacta unum panem conficiunt, et multi acini in eundem liquorem confluunt, sic multa membra capiti suo indissolubili compage cohærentia unum corpus efficiunt. Hujus corporis caput Christus est, membra vero capitis hujus Ecclesia ejus est. Hoc autem utriusque naturæ, divinæ scilicet et humanæ, salutare commercium in sacratissimo illo gloriosæ virginis utero est initum, sed in prætorio crucis Novo Testamento sanguinis Christi morte intercedente confirmatum. Felix commercium, in quo infirmitate virtutem, miseria beatitudinem, mortalitate immortalitatem, hominem Deum commutavimus. Omnium autem commutantium ille liberalissimus, qui vilia accepit pretiosa reddidit; qui humana assumpsit, divina erogavit, qui hominem induit, Deo vestivit, qui sine peccato peccati pœnam subiit, nosque a peccato simul, et peccati pœna liberavit. Commercium ergo quod nobiscum Dei Filius inivit, sanguinis sui testamento confirmavit. Neque enim homo Deo conjungi potuisset, nisi paries qui inter Deum et hominem medius dividebat, de medio cessisset. Nec poterat durus et annosus paries peccati, humana manu vel arte subrui, quia omni humana propagine ex traduce natura peccato obnoxia, nullus inveniri poterat inter homines, qui pro peccato hominis satisfaceret. Necessarius ergo erat homo, qui immunis esset à peccato, qui dum innocens peccati pœnam exsolveret, peccatorum omnium in se causam susciperet, et indebita pœna culpa leleta, facturam factori, hominem Deo, ipse mediator Dei et hominum in seipso conjungeret. Æstinato igitur peccato totius mundi, pretio sanguinis Christi suffosso fundamento delicti, paries inimiciorum corruit, et a peccato homo liber, unum cum deo gratia mediante factus est. Pro hujus sanctæ conjunctionis perseverantia, caput pro membris, Christus pro apostolis ita Patri supplicat. Respiciens nim in discipulos suos, *Pater, inquit, sancte, erra eos in nomine tuo quos dedisti mihi, ut sint*

unum sicut et nos. Et paulo post: *Non pro his autem tantum rogo, sed et pro eis qui credituri sunt per eorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu, Pater in me, et ego in te, ita et ipsi unum sint in nobis, ut mundus credat quia tu me misisti. Et ego claritatem quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum sicut et nos unum sumus. Ego in eis, et tu in me, ut sint consummati in unum.* Audi, homo, audi vocem Dei tui; audi, membrum, audi et agnosce affectum capitis tui. Pro homine ut homo postulat, sed ut Deus postulata præstat. *Ut sint, inquit, unum sicut et nos unum sumus. Ego in eis, et tu in me ut sint consummati in unum.* Unicus in adoptivo, Pater in unico, ac per hoc, per unicum et Pater in adoptivo. Hic est fructus orationis unici, consummatio adoptivi. Non est autem alia aliqua forma consummationis, quam in idipsum redintegratio universitatis, cum in ipsum universa se colligunt, a quo creata subsistunt, ut licet in membris singulis varietas sit operationis, in compage tamen charitatis integra permaneat unitas corporis. Ita enim hæc unitas vera complectitur universa creatoris potentia, ita singulis alio atque alio modo illabitur, ut cum omnia impleat, ipsa se non dividat, et cum singulis distribuat, ipsa plenitudinem suam non minuat. Ita etiam ab hac unitate omnia tanquam a capite se membra diffundunt, atque ita in suo singula quæque officio deserviunt, ut nullatenus ab unitate capitis in ipsa etiam administrationis suæ diversitate resillant, sed ita membrum membro cohæreat, atque in tantum omnia unum fiant, ut in uno omnia patiantur, atque in unius gloria omnia glorificentur. In hac summa unitate, omnium creatrice, omnium vivificatrice, quæ omnia continet, omnia implet, Trinitas sancta subsistit; in hac se Dei Filius filia hominis in eadem persona univit. Hoc unitatis bonum ipse summe bonus, non solam terrenis omnibus, sed et ipsius pietatis officio, nec cuilibet sanctorum, sed et ipsi sancto sanctorum exhibito præferebat, quando dicebat: *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Susceperat enim Martha Dominum, ut religiosa femina, ut devota discipula, ut benigna hospita, ideoque sollicita erat circa ea quæ erant religionis, quæ devotionis, quæ hospitalitatis. Ipsa domina, ipsa ancilla, ordinabat, festinabat, præparabat, ministrabat. Sed quia multa erant quæ hospitalitas tam pii domini, tam chari magistri

exigebat, fervebat, discurrebat, anhelabat, et quia ad singula quæque occurrere non poterat, pondere sollicitudinis pressa, anxietate turbabatur. Interpellat ergo ancilla dominum, discipula magistrum, et contra sororem iudicem postulat, quem hospitem susceperat. *Non est, inquit, Domine, non est tibi curæ, quod soror mea reliquit me solam ministrare? Dic ergo illi ut me adjuvet.* Sedebat enim ad pedes Domini Maria, alimentorum verbi pie avida, curasque omnes transitorias ac superfluas, tanquam importunas oculis muscas, manu discretionis abigens, unum illud, quod necessarium erat, ab ipso unitatis fonte hauriebat. Circumvolitabat os Christi prudens apicula, et ex labiis ejus, cujus spiritus super mel dulcis erat, favum distillantem sugebat: et quidquid officiosa audiendi sedulitate rapere poterat, in alvearium cordis convehabat. Itaque verbi dulcedine admodum oblectata, ac veri frumenti adipe saginata, murmurantem sororem aut non audiebat, aut dissimulabat, non leve reputans damnum suavitatis intimæ, querulæ sorori vel momentum aurem commodare. Dissimulata igitur, interpellantis adversum æe Dominum sororis querimonia, quia cum beato Job suspendium elegerat, ab ore Christi pendebat, de labiis ejus defluentibus affluerebat deliciis mentis, contempto murmure ventris. Sed Dominus, qui a sorore contra sororem iudex interpellatus fuerat, in utramque partem sententiam temperat; et sic unius desiderium præfert, ut alterius studium non vituperet. Novit enim Dominus quia etsi dulcior est fructus radice, trahit tamen dulcedinem fructus ex radice. Ita quamvis præmineat contemplatio actioni, plurimum tamen suffragatur pia actio contemplationi. Oportet enim ut primo in studio sanctæ operationis se exerceat, quisquis ad culmen contemplationis ascendere desiderat. *Martha, inquit, Martha, sollicita es, et turbaris erga plurima; porro unum est necessarium.* Sollicita es, turbaris, distenderis; fugacia sunt, quæ apprehendere niteris. Per rimas curarum effunderis, et exhaustam te quereris? More torrentis arva rigantis lutum contrahis et contristaris quia turbaris? Agrum cordis opere pietatis rigas, rigando fecundas, sed oculum pulvere sollicitudinis turbas. *Porro unum est necessarium.* Unum non dividitur, non turbatur, in diversa non rapitur; unum idem semper permanens, alieno nunquam pulvere sordet. In hoc uno quandiu homo pede immoto consistit, nec circumcisionis injuriam subiit, nec baptismi gratiam requisivit. At ubi ex veneno peccati frutices illi pessimi pullularunt, ad resecanda noxia cultellus petrinus est adhibitus, et postquam ex curis sæculi turbine diaboli pulvis convolutus, facies nostras imagine Dei splendidas scedavit, unda salutaris quæ ablueret de latere Christi manavit. Unum ergo est necessarium. Hæc est pars optima, hanc elegit Maria, hæc non auferetur ab ea. In hujus unitatis stabili atque immobili firmitate Christianæ professionis fundamenta subsistunt, fides scilicet atque baptismus, et ipsa spiritualium filio-

rum spiritualis mater Ecclesia. Quia enim unus Deus et unus est Dominus, necesse est ut et una sit, in omni gente et natione, veræ fidei confessio. Et cum una sit in Christo per Spiritum sanctum filiorum Dei adoptio, necesse est ut et uniformis sit omnium in eandem adoptionem regeneratio. Hanc unitatem in diversis gentibus, diversis ætatibus, diversis quoque Christianæ religionis professionibus idem Spiritus conciliat, ut sicut multa membra formis et officiis diversa, unum corpus per eundem Spiritum efficiunt, ita et diversæ gentes, ætates ac professiones, per eundem adoptionis Spiritum in unitatem corporis Christi conveniant. Ideo et in sacramento sanguinis Christi aqua vino misceatur, quia in sacramento Christo conjungimur, adeo ut qui fideliter sumit, ipse quoque unum cum eo fiat, ipso attestante, qui de carne sua ita pronuntiat: *Qui manducat carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet et ego in eo.* Ita fit ut patienti compatiatur, morienti commoriamur, resurgenti conresurgamus, simulque cum glorificato glorificemur. Ad hanc igitur gloriæ participationem divina miseratione pulvis assumptus, ex ipsa assumptionis suæ colligat gloria, quanta assumptis sit gratia, quia ex nulla alia, ut arbitror consideratione, sic elucet splendor et magnitudo gratiæ, quam ex humani meriti et divini beneficii collatione.

Quando ergo passionis Christi et redemptionis nostræ mysteria celebramus, non solum gestorum seriem pia memoria recolamus, sed et nosipsum vitis et concupiscentiis crucifigamus, ut in novum hominem, sepulto vetere, cum Christo resurgamus. *Christus enim resurgens a mortuis,* ait Apostolus, *jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.* Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel, quod autem vivit, vivit Deo. Et quasi sciscitantibus cur ista intulerit, ita et vos, inquit, existimate vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Jesu. Ita existimate vos mortuos esse peccato, Christus enim semel mortuus est peccato, id est ad destructionem peccati, non sui quod non habuit, sed totius mundi, quod moriendo abstulit. Debitum namque peccato supplicium, mors est. Cum ergo debitum peccati innocens solvit, qui peccato nihil debuit, eos qui obnoxii erant et peccato, et peccati supplicio eripuit. Tantum namque erat omnis mortis Christi pretium, quod totius mundi adequaret, imo præponderaret debitum. Necesse itaque jam non est ut secundo moriatur, qui semel mortuus, non solum præcedentium delictorum, sed et futurorum, sanguinis sui conscriptione delevit chirographum. Ait ergo: *Ita et vos existimate vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo, in Christo Jesu.* Sicut Christus semel mortuus est ad destructionem peccati, ita et vos peccato semel moriamini; ut ultra in vobis jam non vivat, nec regnum sicut hactenus in vobis obtineat. Peccatum enim non vivit, quando in nobis consensum non invenit, quando suadenti non cedimus, quando irrumpere volenti libere contradici-

mus. Debet ergo amator Christi, imitator passionis Christi semel peccato, semel mundo mori, ut peccato mortuo, vita Dei in nobis, vita succedat æterna. Hoc est enim Deo vivere, æternaliter vivere, virtutibus studere, retro non respicere, in ea quæ ante sunt se extendere, nec a persequendi unquam studio desistere, donec voti compos dilectum animæ suæ mereatur apprehendere. Hoc est itaque Christo commori, peccato semel mori; hoc autem Christo consurgere, Deo, ut diximus, vivere. Hæc resurrectionis primæ gloria, et hæc beata in corruptibili adhuc corpore vita donum est gratiæ, et prærogativa illius æternæ et immarcescibilis gloriæ. Impossibile est enim quempiam in futuro corpore resurgere ad gloriam, qui in præsentia a somno peccati animo evigilare noluerit ad vitam. Sed in omni disciplina spiritali laboriosa sunt primordia, jucunda novissima, quia ad vesperum demorabitur fletus, et ad matutinum lætitia. Vespera si quidem mortalitatis nostræ quando bonorum operum semina jacimus, exsili nostri ærumnam, et prolixiores ignorantie umbras deflemus: illucescente vero matutino spei nostræ, ac sole justitiæ coruscante, quando de exiguo labore uberes fructus gratiæ messuerimus, lætitia inenarrabili exsultabimus. Ideo et Dominus noster, qui hora nona declinante jam die ad vesperum tradendo spiritum mundo intulit luctum, resurrectionis suæ gaudium distulit in matutinum, ut fletum vespertinum consolaretur, imo aboleret per gaudium matutinum. Ad hoc namque fletum nostrum in se transtulit vespere passionis suæ, ut matutino resurrectionis suæ, discussa nebula tristitiæ nostræ, gaudium nobis infunderet glorificationis suæ. Benignus enim magister discipulorum animos passionis suæ amaritudine turbatos intuens, et de auferendo a se tam pio præceptore mœrentes, data comparatione prægnantis mulieris dolentes ita consolatus est: *Mulier cum parit tristitiam habet, quia venit hora ejus. Cum autem peperit puerum, jam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundo.* Et quæ sit prægnantis mulieris tristitia, aut de nato puero, quæ lætitia, subjiciens, et vos igitur, inquit, nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis. Tradito ad mortem Domino, et amaræ prævaricationis nostræ calice potato, mulier hæc sancta, sancta videlicet Ecclesia, quæ sponso suo ejusdem spiritus inseparabili erat charitate vincta, per os dilecti sui gustum in se traxit amaritudinis: et cum patiente patiens, et morienti commoriens; clavis doloris transfigitur, et quod ille passionis, hoc ista doloris acerbitate patitur. Nullo enim pacto fieri potest, ut cum quo est illi una caro et idem spiritus a dolore ejus sit illi affectus extraneus: *Et erunt duo in carne una, sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia,* ait Apostolus, et, *qui adheret Domino unus spiritus est.* A doloris ergo spiritu mulier hæc sancta concipiens tristitiam habet, et ut

turtur solitaria, comparis solatio destituta, penetralia cordis et communis thalami secretum quæstibus replet. Altum namque gerens sub pectore vulnus amoris, pascitur ut mœrens lacrymis et pane doloris. Lustrat omnia, circumspicit universa et desiderii igne liquescente anima, ipso quo affligitur interim desiderio pascitur. Æstum desiderii lacrymis temperat: et quia dilecti sui faciem videt propter se sputis illitam, faciem lacrymis ubertim rigans, gratiarum hostiam jam dilecto immolat. Sed resurgente Domino, et stola immortalitatis glorificato, de conceptu doloris parit spiritum exultationis: saccum luctus scindit, pallio gaudii se induit, et propter gaudium glorificationis jam non meminit pressuræ passionis. De splendore resurgentis exsultat, de gloria triumphantis tripudiat, nec jam dolet, imo gaudet se ad tempus amisisse, quem tam gloriosum, totque spoliis insignem meruerit recipere. Gaudet in carne sua triumphatum mortis principem, gaudet in Domino primam corporis suæ portionem cum triumphu pompa ad Deum Patrem ascendentem, spe inconcussa confidens, eo se in membris omnibus sublevandam, quo in capite suo jam se gratulatur exaltatam. Gaudet jam in capite completum, quod in membris sperat quandoque complendum. *Absorpta est mors in victoria,* et victæ insultans quæ se victrat gloriabunda ingeminat. *Ubi est, mors, victoria tua? Ubi est, mors, stimulus tuus?* Ubi est nunc stimulus ille peccati, quo pungebas, quo vulnerabas filios meos, iugo servitutis tuæ ex debito primæ prævaricationis astrictos? Ubi est nunc illa insolens gloriatio tua? Universam terram ego congregavi, et non fuit qui moveret pennam, et aperiret os et ganniret? Ecce terra illa Domini sui rigata sanguine, cultori suo fructus affert justitiæ, quæ sub te cultoro spinas afferebat idololatriæ. Respice nunc an in hominibus invenias, qui præ formidine tua pennam movere audeat. Respice nunc, si tamen prævalet præconfusione, impudoratos vultus attollere; quis sit illo homo, qui de inferis tam libero evolat, et cœlestia tam potenter penetrat. Iste est ille inter mortuos liber, qui cassibus tuis pede innocentie ruptis, non solum liber evasit, sed et fideles suos malitiæ tuæ dolis irretitos, te vidente ac stridente, nec tamen contradicente extraxit. Ecce pennam movet, eccolis plaudit, nulloque corruptionis pondere prægravatus, libero alarum remigio æthera sulcat, ac stupentibus ipsis supernis virtutibus novo et inaudito miraculo dexteræ Dei Patris homo se sociat. Ecce ora infantium et lactentium aperit, et in ore eorum laudem perficit, et ex ore eorum non tam gannit quam garrit, fraudem tuam elusam, et virtutem tuam elisam. Ubi est ergo, o mors inimica, ubi est victoria tua? Ubi est gloriatio tua? Exclusa est, attrita est, nihili facta est. Mulier igitur sancta et mater gratia, quæ in dolore parturit, gaudium parit, non gaudium, quod ad horam ætificet, et transeat, sed quod æterna

animæ affectus occupet, et in æternum maneat.

Libet nunc intueri, libet et admirari opus gratiæ, et in extrema manu operis, industriam prædicare artificis. Extrema enim manus operis indicat, quanta artis peritia artifex polleat. Intuemini nunc, o filii gratiæ, et respicite in auctorem gratiæ, et humanam naturam, unde assumpserit, et quo provexerit agnoscite. Hæc est enim natura illa bene quidem ab artifice Deo creata, et ex limi mollitiæ igne divini inspirationis ad æternitatem solidata, quæ si pedi superbiæ vetitum præsumendo innisa non fuisset, ab æternitatis suæ stabilitate, manu peccatoris mota non fuisset. Sed ubi a fervore divini amoris ad frigus et umbram viperæ persuasionis declinavit, divino igne destituta, gelu peccati est contracta, ac demum divini animadversionis dictante sententia in pulveris vilitatem morte conterente resoluta. Cœpit itaque miser homo pulvis factus instabilis, diabolicæ tempestatis turbine raptari, et ad prærupta vitiorum atque errorum violenter impelli atque allidi, adeo ut de vase illo fictili et lagena cœlestis figuli, ne testa quidem esset residua, quæ juxta propheticum eloquium ad portandum de incendio igniculum, et hauriendam de fovea aquam esset idonea. Hæccine est, miser ac miserande, illa beatitudo tua, a seductore tibi promissa? Hæccine est illa divinitatis tuæ gloria? Inanis erat, cui aurem stulte commodasti serpentis sibilus, ideoque et te inania captando misere illusit, nec quod sperabas obtinuisti, nec quod possidebas retinere potuisti. Deus enim, quod rapina appetebas, esse non meruisti; et quod eras, immortalis scilicet, permanere non potuisti. Nec hoc dixerim, ut miseriæ nostræ miser ipse insultem, sed ut miseriæ nostræ magnitudinem insinuem, ut diligentius inspecta deformitate materiæ, amplius miremur potentiam reformantis nos gratiæ. Neque enim magnæ est iniustitiæ ex electo auri metallo pretiosum vas cadere, sed ex vili qualibet et abjecta materia vas formosum educere, hoc artis egregiæ, hoc laudis est eximiæ. Placuit itaque benigno figulo vas suum contritione valida contritum, et in cinerem resolutum, cœlestis rursum gratiæ imbre compluere, et in massam compingere, ac de fragmentis vasis antiqui novum vas priore pretiosius restituere. Sed ne rursum posset dissolvi inundatione torrentis turbidi, atque alluvione peccati, fornacem crucis adhibuit, accensoque passionis igne pervalido, crudum vas intulit, quod quia Spiritus sancti opere compactum atque formatum erat, nequaquam in igne crepuit. Sed quid dico non crepuit? Non solum enim collatam divinitus fortitudinem in igne conservavit, sed et de igne purius evasit, quia qui imperio Patris crucis opprobrium sustinuit, dono Patris cœli terræque potestatem obtinuit. Resurrectionis namque gloria clarificatus, ejusdem glorificationis modum discipulis suis testibus futuris insinuans ait: *Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra. Data est mihi*, inquit, et vide quomodo potestatem suam gratiæ

A ascribit, quam datam sibi esse asserit. Et cum omnia in Patre possideat, et cum Patre omnia tribuat, nihil de divinitatis suæ potentia memorat, sed ad largientis gloriam acceptæ potestatis refert gratiam. Extende itaque nunc, o amator et inquisitor gratiæ, angusti, inquam, cordis sinum latius extende, et de hac tanta amplitudine quantum potes collige: quia tam amplum donum gratiæ nullo sinu humane angustiae totum poteris includere. *Data est mihi*, inquit, *omnis potestas in cœlo, et in terra*. Quis hoc unquam de pulvere futurum crederet? Humana namque natura, quæ divini sententiæ impetu in pulverem morte resolvitur, quod futura est, etiam antequam fiat recte pulvis dicitur. Quis igitur unquam hoc de pulvere crederet, quod potestatem cœli et terræ acciperet? Quis putas, quantus putas est iste artifex, qui pulverem aridum et instabilem sic compingit, sic solidat, tantum exultat, ut non solum terrenis, sed et cœlestibus eum præficiat? Quid putas de electa materia artifex iste faceret, qui de vili æ pene nulla tanta facit et talia? Sed artifex noster materia nec vili, nec pretiosa indiget, cui pia voluntas sua materia est ad omnia sufficiens. Quantum igitur Deo homo debet, cujus dono in capite suo et cœlo præsidet? Hæc est magnitudo gratiæ Dei vere inestimabilis, vere incomprehensibilis, per quam humana natura super omnem principatum et potestatem angelicæ dignitatis est exaltata. Hoc miraculum terris inauditum, cœlis erat insculptum, et homo cœlestia non curru igneo, non angelico minimulo, sed virtute sua potenter ascenderet, ac stupentibus thronis et dominationibus, dextere Dei Patris æquo jure in æternum conregnaturus seipsum conjungeret. Hoc miraculo tam magno, tam insolito, stupefacta dignitas angelica, aliis præcurrentibus et inclamantibus: *Tollite portas, principes, vestras, et elevamini, portæ æternales, et introibit rex gloriæ*. Quis est, inquit, quis est iste rex gloriæ? Quis est, unde est? Regem gloriæ Deum novimus, hunc est iste, quem cernimus. Unde ergo hæc novitas? Unde homini cum Deo regni et gloriæ aequalitas? An forte et hoc opus est omnipotentis gratiæ? An forte gratia ipsa, quæ nos in gloriam istam creavit, hominem quoque in Deum glorificavit? Hæc est illa, hæc illa plane gratia, quæ in secreto sapientiæ Dei nostri a sæculis erat abscondita. Hæc est, quæ ab æterno latuit, quæ in tempore opportuno prodii: quæ quantæ sit clementiæ, quantæve potentiae, demonstret, quando hominem in Deum exultat. Hæc est vere *immutatio dexterae Excelsi*. O quam clementer conversa, o quam feliciter immutata est tristis illa hominis sententia: *Terra es, et in terram ibis*, qui in Deum assumptus ad Deum transivit, et ad dexteram Patris Deus et homo consedit. Quamvis enim utraque natura in sua proprietate sit inconfusa, lancea eadem persona a se invicem utraque permanet indivisa. Hæc est igitur immutatio dexterae Excelsi. Ecce hominem cui terra sua, dictante æquitatis sententia, spinas et tribulos germinabat, jam cœliam

et terra supplex adorat. Ecce natura illa, quæ ob-
scura olim erat et contemptibilis, quia peccatrix,
jam super omnia emicans, omnibus est venerabilis
quia omnium justificatrix. Hanc ergo et nos jure
honoramus, jure adoramus, quia sic assumptæ, et
in hoc glorificatæ, ipsi quoque debemus quidquid
sumus. Congaudendum est igitur nobis tanquam
servis, tanquam vicinis, tanquam amicis: servis
conditione, vicinis contemplatione, amicis devo-
tione. Congaudendum est nobis, et congratulandum
pio pastori, qui pro ovibus suis animam suam po-
suit, qui ovem centesimam ad restaurandam nostræ
integritatis summam de ore leonis semivivam eruit,
qui in uno opere causam nobis præstitit triplicis
lætitiae. Prima quippe et præcipua nobis orta est
lætitia, de ipsius regis nostri victoria; secunda, de
concordis nostri redemptione; tertia, de integritatis
nostræ restauratione. Triumphus iste regis nostri eo
magis est gloriosus, quo magis insolitus; quia cum
semper in prælio virtute utrinque certetur, contra-
rio modo regis nostri victoria infirmitate completur.
Neque enim dignatus est cum invalido hoste majesta-
tis suæ virtute decernere, sed crudeli tyranno homi-
nem captivum aliquando suum opposuit, et per
captivum captivatorem obtinuit. In hac ergo Re-
demptoris nostri et nostra in ipso glorificatione,
divinæ supereminet excellentia gratiæ, quæ nullo
pacio major esse posset, nisi forte (quod absit!) Deo
majus quid inveniri posset. Miremur itaque in uno
eodemque Domino nostro Jesu Christo et assumpti
gloriam, et assumentis gratiam; sciamusque per
oblatam gratiam pertingendum nobis ad promissam
gloriam. Proposita est merces labori, immensa exi-
guo, æterna momentaneo; adoptio cum Unigenito,
semperiterna cum Patre regni possessio. Tantum ut
horantem nos Apostolum audiamus, et gratiam Dei
nequaquam in vacuum recipiamus. Tunc enim in
vacuum gratiam Dei recipimus, cum gratiæ Dei non
cooperantes condignas Deo gratias non referimus.
Tunc in vacuum gratiam Dei recipimus, cum tempus
acceptabile, disæque salutis absque aliquo salutis
nostræ enolumento percurrimus. Væ autem homini
qui in vacuum gratiam Dei recipit, qui opus miseri-
cordiæ Dei in seipso ad nihilum redigit, qui consi-

lium salutis suæ dissipat, qui chirographum re-
demptionis humanæ perditæ vivendo evacuat. Filiis
enim perditionis opus redemptionis erit, quasi non-
fuerit; imo, quod est gravius, incendium gehennæ et
damnationis eis erit cumulus. Melius namque fuerat
viam veritatis non agnoscere, quam post agnitionem
retro redire. Sed sanctorum pedes, testante Ezechiele,
pedes sunt recti, gressus firmi, et de peritura So-
doma angelica visitatione educti, atque uxoris Lot
exemplo edocti, nec ad ardentem retro Sodomam
aciem mentis convertunt, nec ad lubrica carnalium
voluptatum boni operis gressum reflectunt. Illa enim,
quia retro feminea curiositate respexit, in statum
salis obduruit, quæ licet sibi duritiam lapidis ex
pœna prævaricationis contraxerit, lambentibus ta-
men ex gustu salis sapientiæ condimentum tribuit.
Pestilente namque flagellato, stultus sapientior erit.
Et hoc donum est gratiæ, ut sapienti stultus serviat,
pœnaque reproborum electos ad vitam erudiat.
Sancti igitur Sodomiticæ habitationis, et sulphurei
fœtoris pertæsi ad montana contendunt, et in ante-
riora quotidiano seipsos profectum extendunt, donec
anhelo cursu ipsum verticem montium occupent, et
quem cursus sui habuerant adiutorem, habeant et
remuneratorem. Sed quia gratia ipsa de qua agi-
mus speciale est donum sancti Spiritus, et ab initio
Dominicæ Incarnationis ad gloriam usque Resurre-
ctionis atque Ascensionis per ipsius gratiæ vestigia
pervenimus, restat ut et de effusione ipsius sancti
Spiritus, quæ ipse inspirare dignabitur, memoremus.
Sed jam claudendus est sermo, nec infundi debet
pleno jam vasculo ipsius gratiæ plenitudo, sed pro-
prio reservata principio, tomo consignanda est septi-
mo. Congruit etiam jam quam maxime sacramentum
numero, ut quia in donis suis septiformis est Spi-
ritus, laudes ejus sacratus ei canat numerus. Licet
enim sequens Tomus in summa totius sit duodena-
rius, in divisione tamen qua quinque tomos sacra-
mento Veteris Testamenti sequentes, septem Novo
Testamento assignavimus, invenitur septimus, in ho-
norem ipsius septiformis sancti Spiritus, cui est cum
Deo Patre et unigenito Filio ejus Domino nostro Jesu
Christo honor et gloria per infinita sæculorum sæ-
cula, Ame

PRÆFATIO IN LIBRUM DUODECIMUM.

Imminente jam annua expectatione adventus
sancti Spiritus, extremam manum præsentis opusculo
impositurus, ipsius summi artificis angelorum atque
hominum eruditoris gratiam humillimis imploro
precibus, ut trepidantem manum ad normam sa-
pientiæ suæ dirigat; et opus nomini suo devotum,
digne seipso compleat. Qui enim barbam Aaron un-
guento infundit, quod a capite defluit, nec oram
vestimenti ejus ab infusionis suæ largitate immu-
nem derelinquit. Cum ergo barbam nostri Aaron
rore unguenti stillantem videamus, effusi liquoris
stillicidium, nos tenues fimbriæ vestimenti ejus ex-

spectamus. Sicut autem barba hominis virilis indi-
cium est roboris, ita et fimbriæ de vestimento de-
pendentes, totius vestimenti plenitudini ornamento
sunt atque decori. Cujus mysterii latitudo nec an-
gusto includenda est præfatiunculæ, nec brevitæ
præfatiunculæ in latitudinem extendenda allegoriæ.
Latitudinem itaque mysterii campo suo reservemus,
fessisque membris olei salutaris infusione perunctis,
et in pristinum robur nervis et ossibus unctione di-
vina reparatis, exiguum, quod restat, coepti itineris,
ipsa quam prædicamus gratia duce, carpamus.

LIBER DUODECIMUS.

Extremam hujus operis partem ingredientem propheticum illud de barba Aaron testimonium in ipso mox præfatiunculæ limine se obviam tulit, cujus explanationem latius disserendam in præsentis tomi latitudinem distuli. Aaron igitur ille primus in lege pontifex, legalibus cæremoniis in typo futuri deserviens; typum Redemptoris nostri præfert, cui juravit Deus Pater, nec super juramento eum pœnitel: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*. Neque enim necessitatem habet quotidie in alieno sanguine exemplaria verorum sancta sanctorum ingredi, qui æterna redemptione inventa, semel introiit in sancta, pontifex factus et hostia, qui solus in humano genere inventus, in suis innocens ad exhaurienda aliena delicta hostia factus est idonea atque sufficiens. Nec necesse habet pontifex noster pro populi sui ignorantia alienum sanguinem fundere, qui totius mundi delicta sanguinis sui pretio æstimans, longe adhuc supereminet atque præponderat. Consummata igitur in ara crucis hostia redemptionis, in ipsa sanctorum sancta introiit, ac vultui Dei Patris propitiator pro nobis astitit, antiquam servi contumaciam perspontaneam filii expians obedientiam. Quid enim esset quod clementissimus Pater non ignosceret, cum unigenitum Filium suum præmisso libamine passionis suæ pro reis supplicentem cerneret? Cujus delicti supplicanti Filio non indulgeret veniam, cum quo eandem ab æterno possidet voluntatem, eandemque substantiam? Quomodo Unigenito suo hæreditatem suam inique præreptam, juste redemptam libere non restitueret; cui et concessum dexteræ annueret? Glorificato igitur capite nostro, atque oleo exsultationis præ participibus suis perfuso, barba nostri Aaron, quæ dudum rore verbi irrigata effloruerat, salutaris olei stillicidio infundenda erat, ut barba circumfusa ori tanquam domestica verbi defluentis olei gratiam prima exciperet, ac sic demum in subjectam vestem salutaris ille se liquor diffunderet. Nec ab hac inundatione olei sacra ora vestimenti immunis remanere poterat, quæ licet extrema totius vestimenti plenitudini firmamento erat. Barbam autem nostri pontificis super apostolis intelligimus, vestem in reliquis credentibus, extremam vestimenti oram, super humilitate nostra interpretari utinam vere possemus! Lenitatem autem olei atque pinguedinem, gratiam interpretamur Spiritus sancti, qui a capite in barbam defluxit, quando eum a Patre discipulis Dominus noster Jesus Christus, sicut promiserat, misit. Ita enim S. Lucas Actuum apostolorum conscriptor de eo commemorat: *Dum complerentur dies Pentecostes, erant omnes discipuli pariter in eodem loco, et factus est repente de cælo sonus tanquam advenientis spiritus vehementis, et replevit totam domum ubi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispersitæ linguæ tanquam*

A ignis, seditque supra singulos eorum Spiritus sanctus. Et repleti sunt omnes Spiritu sancto et loquebantur variis linguis, prout Spiritus sanctus dabit eloqui illis. Factus est repente de cælo sonus, quia Spiritus sanctus adveniens, cœlestia sunt, quæ docet. Iste est ille spiritus vehemens, in quo naves Tharsis Dominus conterit, cujus omnipotentis vis nulla obsistit, qui dum carnalium corda concutit, turrim superbiæ atque omnem structuram peccati a fundamento subruit. Necessary autem erat ignis divine inspirationis ad resolvendum frigus humanæ infidelitatis, ut corda apostolica humani timoris gelu torpentia divini amoris flammam conciperent, ac sic deum alieni erroris stipulam linguis igneis exrerent. Quia ergo hæc patranda erant Spiritus sancti adventu et gratia, in linguis igneis visus est invisibilis, ut monstraretur ex rebus visibilibus quid intus ageret, qui advenerat invisibilis spiritus. Natura namque ignis exurit, inflamat et illuminat. Amor autem Dei, qui ignis est devorans, exurit noxia, inflamat gelida, illuminat tenebrosa. Exurit veterem hominem cum sordibus suis, inflamat torporem humanæ imbecillitatis, illuminat cæcos, ac reducit in viam veritatis erroneos. Ignis itaque iste salutaris, ubi corda discipulorum invasit, ad perhibendum testimonium Christi facilius amoris inflammavit, et ne præconi Christi exsors remaneret barbaries gentium, accepto spiritu præcones fidei linguis loquuntur omnium. O miranda in docendo Spiritus sancti potentia, qui articulo unius horæ via integræ, et omnem veritatem discipulos docet, et ad testificandum, robur fidei atque animi constantiam confert! O inestimabile donum, et incomparabilis gratia! Apostolica cohors, quæ a facie furentis populi passione Domini territa fugerat, et ob metum Judæorum in conclavi delitescibat, virtute ex alto induta subito emicat, et prophetali cuneo in testimonium assumpto, auctorem vitæ esse eum qui mortuus fuerat, libera confessione prædicat. Ecce ut et illud Salomonis inferam, lepusculus plebs invalida, qui ad sonitum ingredientium antea pavidus trepidabat, ubi cubile suum in petra fortitudinis collocavit, instar leonis de cubili ad prædam in impetu spiritus, fame sancti desiderii urgente se suscitatur. Jam nullius occursum metuit, imo in occursum hostium Christi audacter ruit, clamans et rugiens, conculcans et comminuens: ac tot millia bestiarum saltus, solo rugitus sui terrore sternens. Quantus putas erat ille rugitus Petri apostolorum principis, quam magnus, quam terribilis, cum de Spiritus sancti effusione ad confluentium ac stupentium turbas habita concione, tria millia infidelium sermone stravit, numeroque fidelium confessione nominis Christi adunat: Quantus et ille rugitus, quando solidatis basibus,

plantisque unius claudi ad invocationem nominis Christi solidatæ sunt quinque millium bases et plantatæ in fide Christi. Cujus dono? cujus auxilio? qua demum virtute aut sapientia patrata sunt hæc omnia? Nonquid humana? Imo ipsius concionatoris gratia, atque intus præsentis judicis, ac de ore apostolico gladium utrinque acutum vibrantis, peracta sunt potentia. *Non enim vos estis*, ait Dominus, *qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri*. Quis tamen hoc de Petro crederet, ut quem vilis ancillula jaculo linguæ straverat, verbo tot millia Christo substerneret? Quis crederet columna ariete timoris in foveam negationis dejectam, in antiquum fortitudinis suæ statum restituendam? Sed trina confessione erecta, quæ trina fuerat negatione dejecta firmius stetit, atque in lapsu suo quomodo labentibus succurreret didicit. In cujus, ut ita dixerim, momentaneo lapsu pius pastor gregi suo pie consulit, ut humana præsumptio labente Petro trepidet, et imbecillitas prolapsa resurgente Petro non desperet.

Sed ut ad principium redeam, et ad ipsam de qua agimus gratiam rursus respiciam, ab illo jam tempore in omnia membra corporis Christi copiosius stillavit cornu salutaris olei, et in totam mundi latitudinem latius diffusa est gratia Spiritus sancti. Filiis enim regni degenerantibus, et in tenebras exteriores ejectis, a quatuor plagis cœli, ad nuptias cœlestis regis pauperes ac debiles erant colligendi, qui Judaicæ perfidiæ locum supplerent, et inter duodecim tribus olim repromissæ benedictionis sortem acciperent. *In semine tuo*, inquit Deus ad Abraham, *benedicentur omnes gentes*. Benedictione itaque ista a Deo patre in Christo Jesu per Spiritum sanctum in omnes gentes effusa, cœpit gentilitas voce vocantis Domini audita, de invitatione sua gratias agere, sor-des idololatricæ fonte baptismatis abluere, et antiquæ nuditatis confusionem, nova innocentie stola atque nuptiali charitatis veste contegere. Et insonante tuba evangelica: *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum*; et illa Apostoli, *præterit enim figura hujus mundi*, cœpit prætereuntem quasi jam præteritum contempnere, et florentem ut aridum æque diligere. Pede namque fidei super stabilitatem petræ inconcussæ innixio, atque oculo cordis in oculos dilecti sui irreverberata acie defixo, nec quod præteriret noverat, nec quod deficeret amare jam poterat. Quomodo enim torrentem labentis sæculi sentire poterat, quæ æterno infixæ erat? Quomodo frædum quid amare poterat, quæ superno regi, claritatem solis pulchritudine vultus sui obnubilanti, desponsata erat? Quomodo ad gustum amoris hujus sæculi felle amariorem, labia sua osculo cœlestis sponsi sanctificata, vel admove-re poterat: quæ in mensa cordis dilecto suo inferente mel divinum edebat? Cœpit itaque æternorum desiderio temporalia fastidire, atque de hac turbulenta tempestate ad portum æternæ quietis anxie quotidie suspirare, ac peregrinationis suæ tædio affecta, apostolicum illud querulo gemitu ejulare: *Miser ego homo, quis me liberabit*

A de corpore mortis hujus? Et in dilecti sui pectus, caput languida reclinans, ac desiderii sui æstum futuræ consolationis umbra refrigerans, *Gratia*, inquit, *Dei per Jesum Christum Dominum nostrum*. Non meritum, non legis opera, sed gratia solum. Per quem? Non per hominem, non per legislatorem, non per ipsam denique legem, sed *per Jesum Christum*, qui legem condidit et hominem. Inde evenit ut constantia piorum æternorum inflammata desiderio, tyrannorum minas rideat, divitias et dignitates repromissas respuat, tormentaque carnificum ingressum sibi regni pendentia, læti sustineant, candentesque ferri machinas æterna sibi refrigeria conquiritantes, ultro conscendant. Unde hæc virtus hominis: unde hæc constantia animi? Unde hæc constantia hominis ut qui dudum folia verborum, tyrannico furore agitata pavescebat, nunc vincula et verbera, nunc carcere et cruces, sartagineæ et laminas ardentes, ardente interius flamma sancti Spiritus, non pertimescat? Tua, o Christe, tua, inquam, hæc omnia operatur gratia; quæ sic gratis omnibus datur, ut nullius unquam merito, nullius desiderio præveniat, sed omnes ipsa præveniat, omnibus ipsa subveniat, omnibus præstet, ut perveniant. Testantur hoc ipsum verba ipsius Domini, ubi fideles servos digna mercede remunerans, amicorum eos gratia, et vocabulo honorificat. *Jam non dicam*, inquit, *vos servos, quia servus nescit quid faciat Dominus ejus. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis*. Proprium est amici diligenter observare animum amici sui. Unde et amicus, quasi *animi custos* dicitur. Jure ergo fideles ministros amicitie suæ præconio honorat quibus quæ a Patre audierat, secreta crediderat. Sed ne infirmus animus quod Dei erat sibi ascriberet, et suo se merito ad hanc amicitie Dei gloriam pervenisse crederet, monet eos ad principium viæ post tergum oculos reducere, ac diligenter attendere; quo monstrante viam invenerint, quoque præeunte eo usque pervenerint. *Non vos*, inquit, *me elegistis, sed ego vos elegi, et posui vos ut eatis, et fructum offeratis, et fructus vester maneat*. Igitur amicitie privilegium eligentis est donum, non electi meritum. Fructus quoque insertæ virgulæ munus est inserentis agricolæ. Gratia itaque est quod elegit, gratia quod posuit, gratia quod fructum contulit, gratia quod ad maturitatem usque perduxit. Quidquid ergo in homine virtutis, aut studii spiritualis emicat, de hoc fonte pietatis manat. Cujus rei cum tot pene sint testes, quot fidei professores, libet tamen duos de multis ad medium deducere: in quibus eo clarius fulget subsequens gratia, quo nulla eorum præcesserunt merita.

Primus itaque ingrediatur Paulus apostolus, Christianæ fidei aliquando expugnator, nunc autem propugnator fortissimus, gratiæque Dei assertor fidelissimus, cujus si inspicias opera, inveniuntur iram potius meruisse quam gratiam. Qui filo ductus occidentis litteræ, spiritum vivificantem conatus

est extinguere, legem quidem à Deo per Moysen A datam esse sciens, sed figuris et cæremoniis velatam esse nondum recte intelligens. Nec advertebat quam absurdum esset credere peccata populi pecudis emundari sanguine, nisi subveniente pretio illius sanguinis qui quotidie fide bibitur a credentibus populis. Obscuratus igitur umbra legis, æmulari cœpit filios lucis, testesque veritatis asserebat assertores esse falsitatis, ideoque jure perimendos, tanquam legis et veritatis inimicos. Cœpit itaque ut lupus rapax in oves Christi debacchari, præsentes suffocare, in absentes sævire, et a principibus sacerdotum epistolas in Damascum petere. Nec poterat rabiem vesaniæ suæ insatiabilis bellua devoratis satiare, quandiu vel unum superesse sciret quem suffocare posset. Postquam vero turgido spiritu minas et cædes spirantis traditis epistolis insania principum aspiravit, exsultat, properat, assumptisque ejusdem studii sociis, iter accelerat, ne quod furoris sui detrimentum incurreret, si pigrius iret. Sed quo ruis, immanis bellua? In quem sævis, cruenta bestia? Nescis quia quo celerius curris, in laqueum citius corruis? An ignoras, ut te interim verbis tuis alloquar, quod patientia Dei ad poenitentiam te adducat? De cælo tonat, cui de terra bellum irrogas. Patientia clementiæ abuteris, oportet ut severitatem justitiæ experiaris. Ille Nazarenus, ille crucifixus, cui insultas tanquam mortuo, cervicem tuam adversum se erectam lucis perfodiet jaculo. Factum est autem ut eo appropinquante Damasco, et pusillo grege Christi de cælo invocante auxilium, adversarium lucis circumdaret lux cœlestis, pœnas prius a persecutore cæcitate inflictæ exigens, ac postmodum discussis prioris ignorantiae tenebris, errantem viæ restituens. Nec prius diviniæ correctionis vocem audire meruit, quam supplantato pede superbiæ pronus in terram corruit. Audivit enim vocem de sursum increpantem, terribiliter, cur innocentes, cur supplices deorsum persequeretur tam crudeliter. *Saule, inquit, Saule, quid me persequeris?* Quid egi? quid commerui? Quando te læsi? quando contristavi? An ideo pro te passus sum, ut hæc a te paterer? An ideo manus meas clavis pro te transfigendas tradidi, ut in viscera mea gladio transfigeres? *Quid me persequeris?* Jam dudum, in te mea effluisset indignatio, nisi multa esset, quæ te hucusque servavit, miseratio. Hac voce de cælo inclamante salubriter monitus et sibi redditus, cœpit secum mirari stupidus vox audita quænam esset, cujus esset, unde adesset, quasi dicens: Quidnam hoc est miraculi? Quid audio? Vox, quæ de cælo sonuit, persecutionis me arguit. Quis est, qui me arguit? Ego Nazarenus Nazareni illius discipulos, et hoc zelo legis Dei, persequor, et de cælo arguor? quid crucifixo cum cælo? Quid transgressori legis Dei cum Deo? Sciscitabor tamen quis sit qui me arguit, quia terror auditæ vocis, et pœna inflicte cæcitatæ terribilem esse, qui loquitur, denuntiat. *Quis es, Domine?* Splendor emissæ lucis Dominum te

esse indicat et correctionis meæ pœna tam subita potentiam tuam prædicat. *Quis es, Domine?* Ego præter unum alium in cælo nescio Dominum, cui hoc zelo et studio meo arbitrabar me deferre obsequium. *Quis es, Domine?* Dignare te ipsum manifestare, quis sis, ut et ego scire possim modum servitutis. *Ego sum,* inquit, *Jesus Nazarenus, quem tu persequeris.* Ego sum ille Jesus, ille Nazarenus, ille tibi despectus, a te irrisus, a progenitoribus tuis crucifixus. Sed *durum est tibi contra stimulum calcitrare,* quia quo magis stimulo recalcitras, eo amplius calcem stimulo vulneras. Desine ergo, tandem desine, atque furori tuo modum pone, ne si transgressus fueris patientiæ meæ limitem, non jam correctionem merearis, sed perniciem. B Cæcitas namque quæ de nebula increduli cordis effusa est oculis tuis, pœna est et supplicium ignorantiae prioris, ut, qui me ab unitate Patris perfidiæ tuæ mucrone impie absciso, in fide totius Trinitatis caligabas, caliginem impii cordis triduana oculorum cæcitate luas. Sed ignorantiae tuæ veniam tribuo, et perfidiæ tuæ tenebras, radiis veritatis illumino, ut, ablato velamine et revelata facie, videas et agnoscas quem dudum in lege legebas et ignorabas. Saulus autem tremens ac stupens, stupens quidem ignorantiae suæ profundam cæcitatem, tremens vero tremendam colloquentis majestatem, et reverentiam Deo exhibet, et obsequium Domino spondet, quidquid benignus Dominus velit, quid præcipiat, simplex servus interrogat: *Domine, quid vis me facere?* C Quid vis, Domine, ut faciam, ut, qui persequendo contraxi iram, obsequendo inveniam gratiam? Ne ad merita mea respicias, quæ damnationi sunt obnoxia; sed ad pietatis tuæ remedia, quæ salutis semper sunt proxima. Stulte deceptus, quia carnaliter in lege eruditus, salutis summam in justificationibus legis constitueram, ideoque in te ipsum legislatorem, et ut nunc vere intelligo, gratiæ auctorem manum intuleram. Disciplinam legis nunc sero intelligo prædagogum fuisse Christianæ libertatis, et humana infantia te præceptore provecta ad perfectionem, necessariam jam non esse legis eruditionem. Quid ergo vis, Domine, ut faciam? Paratus sum, quæ servis tuis intuli, ipse perpeti: paratus sum, pro te, quem subsannabam mortuum, mori. D *Surge, ait Dominus, surge, et civitatem ingredi:* ibi ovem invenies, ipsam magistram audies. Mittitur lupus ad ovem, ut discat mansuetudinem, ut fontem, qui de destro latere manat, pariter adeant, et, lupo submerso, ovis emergat. Ecce jucundum gratiæ nostræ spectaculum: trahit captivum ovis lupum. Liugit hispidam, componit hirsutum, lacte potat qui piorum antea sanguinem bibebat. Tactu gaudet ovis, lupus oblitus feritatis

Atque truce vulum ponens, mansuescit in agnum. Nec dolet illa suam morbo succumbere curam. Detrahit ex oculis squamas, visumque refundit. Hinc adhibet lavacrum baptismi nomine sacrum. Quoque perit Saulus, prodit de gurgite Paulus.

Exaltat itaque neophytum suum Gratia mater in Apostolum, et de fornace probationis purissimum producit vas electionis, ut potum fidei Judæis propinet et gentibus, quam prius persequeretur in credentibus. Acceptum autem calicem verbi primum porrigit incredulæ matri, quæ quia calice fellis, quem et Domino suo in cruce porrexerat, erat inebriata, potum salutarem respuit, et mittenti et offerenti ingrata. Conversus igitur ad gentes late diffusas, colligere cœpit ex gentibus oves erroneas, ut ex utroque ovili, collectis in unum ovibus, unum ovile et unus pastor fieret, et qui redemerat, ipse pasceret. Sed ne impar inveniretur contumeliæ obsequium, ab Hierusalem excurrit usque Illyricum; per vicos, per castella, per oppida atque provincias nomen Christi disseminans, summamque salutis humanæ in cultu Christianæ religionis consistere, legalibus atque evangelicis allegationibus affirmans. Verbo docet, exemplo suadet, miroque et inaudito charitatis affectu, pro fratribus anathema esse optat, omnes homines sicut seipsum esse desiderat. Alios Christo gignit, alios a fide abortivos iterum parturit, et ne quid paternæ nobilitatis in filiis degeneret, materna sollicitudine satagit. Parvulus in Christo lacte potat, adultos in fide solido cibo roborat; inter illos nihil, nisi Christum et hunc crucifixum se scire judicat, inter istos de secretis cœlestibus et mysterioris a sæculo absconditis disputat. Inter hæc, imo propter hæc pietatis studia, vinculis alligatur, virgis cœditur, lapidibus obruitur, carcere includitur; sed quia verbum Dei nec alligari potest, nec includi, epistolis ubique advolat, actus vitæ informat; lassos supposita manu consolationis sustentat, pro tribulatione momentanea et felici perseverantia præmia repromittens æterna. Cum infirmantibus infirmatur, pro scandalizatis uritur, et ut breviter concludam omnia, ut omnes lucrifaciat, omnibus sit omnia. Sed ad hoc nequaquam vas electionis gratiæ Dei, super mensam opusculi nostri proposuimus, ut apostolicæ vocationis, sudoris ac passionis, seriem ex integro revolvamus; sed ut in ejus electione atque apostolicæ dignitatis culmine, intueamur magnitudinem ipsius de qua agimus gratiæ. Cujus magnitudinem in se et ipse miratur, atque apostolicæ dignitatis nomine se indignum esse humili confessione testatur. Nam cum de resurrectione Domini ageret, testesque resurrectionis eos, quibus visus est Dominus ascisceret: *Novissime, inquit, omnium tanquam abortivo visus est et mihi. Ego enim sum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei.* Sed ne ingratus gratiæ Dei videretur, collati sibi beneficii reminiscitur, totumque quod est, non meritis suis aut laboribus, sed bonorum omnium largitori tribuit: *Gratia, inquit, Dei sum id quod sum, et gratia ejus in me vacua non fuit.* Sed et si quis velit Epistolarum ejusdem textum percurrere, inveniet cum hoc in omni pene epistola agere, ut eos redarguat, qui ex legalibus ceremoniis aut ex operibus

A suis gratiam Dei sibi arrogant, et gratiæ Dei, cui jure subjecta sunt omnia, subjiat. Quia vero ad finem festinat oratio, quæ Epistolas ejus legentibus in promptu sunt, lectoris fastidio parcens, nunc inserere supersedeo. Sunt et alii catalogo sanctorum quam plures et innumerabiles, in quibus cum pene esset abolitum totius virtutis vestigium, reformante et instaurante eos gratia, subito in Christi Ecclesia velut clara fulserunt luminaria. Nihil enim impossibile occurrit omnipotenti gratiæ, quæ sæpe idcirco desperatos ad vitam revocat, ut aliis æque desperatis spem reviviscendi tribuat. Duos autem me promisi testes exhibiturum, duo de multis millibus, in quibus gratia Dei specialius emineat, quorum cum alterum exhibuerim, altera jam seipsam exhibeat.

Procedat itaque illa in civitate quondam celebri, notissima dico non fama bona, sed infamia, honestatis opprobrium, pudoris naufragium. De qua, cum constet, qualis fuerit, antequam dominicos pedes laverit, terserit, unxerit, videamus de convivio misericordiæ, qualis redierit. Audito enim quod in domo Simonis leprosi salus accubuerit, et ad leprosos usque emundandos oleum gratiæ defluerit, horrorem immundissimæ lepræ intus abhorrens, et seipsam quo clarius intuens, eo gravius erubescens, inter convivantes pio ream obtulit, et quid quæreretur, quid peteret, quid opus haberet, lingua tacente lacrymis prodidit. Noverat enim ad quem venerat, cui prociderat, quem exorabat, quodque apud Deum plus dolor cordis quam clamor vocis ageret, atque apud tam pium iudicem lacrymarum citius quam linguæ preces obtinerent. Infundendo igitur pedes Domini lacrymis, emundabat consuetudinem maculis, et crebro infligendo osculum, sedulæ devotionis obsequio, antiquum conciliabat odium. Et quia nec id, quod insensibile erat, a servitute peccati immune remanserat, idipsum quoque ad satisfactionem peccati, humiliter exhibebat, et pedes, quos lacrymis infundebat, capillis tergebat, quibus antea frequenter quasi quibusdam vinculis, captivos post se juvenum greges trahebat. Adhibet et pedibus sancti unguentum nardi pistici, in pistico nardo integritatem commendans fidei. Sic, sic pedibus Domini peccatrix advoluta, peccatrix, inquam, sed poenitens, sed flens, et seipsam gladio doloris transverberans, pro peccato suo seipsam Deo hostiam immolabat, quia sacrificium contriti cordis et humiliati a Deo sperni non posse, propheta attestante, non ignorabat. Fungitur itaque in seipsa sacerdotis officio, ac primum fuso sanguine peccati, de quo se justus optat liberari, in frusta suam concidit hostiam, dum per singulos actus quasi membratim divisam, in libra cordis examinat vitam pristinam. Diligenter autem intuens singula, et immunda reprensens pene omnia, totum laxat fontem compunctionis in lacrymas: ut quidquid sordium in fundo conscientiæ ex antiqua conversatione resederat, impetus torrentis lacrymarum totum post se trahat. Ideo a

dolore non parcit, ideo a fletu non temperat, ut inquinatam hostiam, unda lacrymarum vice baptismi abluit, totamque lacrymis, ut acceptabilis fiat, commendat osculis. Adhibet et ad effugandum fetorem teterrimum, odorem unguenti suavissimum, quæ per corda satellitum diaboli de antro libidinis tetrum fetorem sparserat, per ora convivarum Christi de alabastro pœnitentiæ odorem suavitatis spargat. Spectare libet opulentum regis nostri convivium, et diversa, quæ inferuntur saporibus suis discernere fercula. Simon ille, qui invitaverat, fercula sua Domino tanquam viro justo dubia fide exhibuerat, de quorum condimento nihil memorat evangelista, quia sinapi non erant condita evangelico. Quia enim granum sinapis minutum in homine Simon videbat, ideo vim sinapis in divinitate latentem, et animas fide condientem, pharisaica cæcus jactantia non intelligebat. Idcirco præjudicio et miseram premit, et misericordiam, illam quæ et qualis esset judicans, istum vero, quasi nescientem quæ et qualis esset vituperans. *Hic si esset, inquit, propheta, sciret utique quæ et qualis es, quæ tangit eum quia peccatrix est.* Sed de ferculis Simonis, quia incondita sunt, ista sufficiant, ad condimentum Mariæ esuries nostra magis inhiat. Maria, ut æstimo, sicut legis alumna, noverat quod hædos arte Rebecce coctos atque conditos libenter Isaac comedat, coctionemque hædorum conversionem prætereundum peccatorum. Forsitan et audierat, disputante in parabolis Domino de pœnitentiæ remedio, quod gaudium sit in coelis super conversione unius pœnitentis, quam super nonaginta novem justis pœnitentiæ remedio non egentibus. Assumpta ergo spei fiducia, convolat ad divinæ pietatis remedia, mortuum cadaver animæ condians mistura compunctionis et pœnitentiæ, ne corruptio incondita putredinem generaret, putredo fetorem exhalaret. Totam autem se in mortariolo cordis pila humilitatis conterens, et more aromatum, quasi in tenuissimum pulverem redigens, gratissimum epulanti Domino exhibet convivium, dum singulis ferculis jucundissimum veræ dilectionis superadjicit condimentum. Maria igitur tam dulcia, tam suavia olia post alia inferente fercula, esuries expletur dominica, qui ad Pharisei quidem domum invitatus venerat, ad mensam consederat, sed quia Judaicas superstitiones fastidiebat, in mediis adhuc epulis jejunos spiritus permanebat. Gaudet itaque oblatis, propter quas venerat, epulis, jucundatur admodum exquisitis pœnitentiæ ferculis, et quia æstus amoris in corde Mariæ incanduerat, vino compunctionis et pœnitentiæ Joseph noster inebriatur meridie. Mirum et inauditum spectaculum! flente misera, ridet misericordia, quia nisi adesset misera, quasi otiosa esset misericordia. Pulsat ream pharisaica, sed falsa justitia, sed trepidante rea, scutum se opponit clementia, et proposita duorum debitorum parabola, plus debentem, quia et plus diligentem absolvit justitia. *Vides, inquit, hanc mulierem?* Cum tu pedes meos aqua non infuderis, ista rigavit eos lacrymis.

A ista ex quo intravit, pedes meos deosculari non desit, cum tu nec more invitantium, invitato osculum dederis. Caput meum non unxisti oleo, ista vero pedes meos unguento tam pretioso, tam copiose perunxit, ut domus tota ejus odore repleta sit. Hæc sunt magnæ devotionis indicia, hæc indubitata veræ dilectionis testimonia. Multum amat, multum diligit, quæ tam officioso studio pietatis inservit. Quia ergo multum dilexit, multum meruit, multorum delictorum veniam obtinuit. O pietas, o misericordia, o gratia, quis audit talia, quis vidit similia? Intraverat peccatrix, peccatorum pannis obsita, procehit subito sancta, stola sanctitatis splendida. Non multa annorum, non multa dierum curricula interfluunt, non crapulam luxuriæ jejunia casta decoquunt, nec alta suspiria arcem peccati pectus quatunt, sed sola interveniente gratia, captiva peccati sit libera, et tanti rea, tanti muneris donatur prærogativa. Audiat mundus, concurrat populus, contempletur, miretur, odoretur, odore unguenti repleta est tota domus. Nullius enormitate peccati peccator desperet de venia, testis astat Maria, qualis, quam pia, quam potens sit, quæ medetur gratia. Qualecunque sit vulnus, quam altum, quam putridum, non est medico nostro insanabile, tantum recipiat quod superinducitur emplastrum pœnitentiæ. Ecce quot vulnera, ecce quam alta, quam putrida subito sanata sunt in Maria, medicante ipsa quam prædicamus Redemptoris gratia. Ecce sana astat, ecce magnitudinem gratiæ, qua sanata est, magna gratiarum actione magnificat. Ecce naufragia luxuriæ passos, ipsa in littore stans, ad portum pœnitentiæ vocat, porrectaque manu piæ intercessionis emergentes juvat. Facta est enim sancta ista peccatrix peccatorum fidelissima reconciliatrix, facta est miserorum benignissima consolatrix: quia acerbitem dolorum in se experta, optime novit quanta indigeant, qui patiuntur, misericordia.

Sed quid diutius collatis Mariæ beneficiis immeramur, qui ejusdem gratiæ dona, quotidie in his, qui salvi sunt ubique terrarum miramur? Nunquid enim otiose in auras evanuit, qui de unguento Mariæ odor spiravit? Unde in domum Ecclesiæ, ubi Redemptor noster in humilitate nostra accubuit, tanta quotidie pœnitentium turba confluit, nisi quia eos odor unguenti trahit? Hoc odore tracti, omnis conditio, omnis ætas, omnis sexus in domum salutis certatim currunt, qui peccato saucii tactum Salvatoris quærunt. Quæ est autem alia, quæ cœlum palset violentia, nisi exercitus suo stipata peccatorum pœnitentia? Quæ dum cupit jus alienum invadere, et indebitam sibi sanctorum sortem armis obtinere, domesticos suos secreti sui optime conscios, lacrymas et suspiria ad cœli clavigeram præmittit gratiam, ut accepta probatæ monetræ, puræ scilicet confessionis, et sanctæ deinceps conversationis pecunia, clausam sibi per culpam regni ipsa aperiat januam. Cui enim unquam regni janua patuit, cui gratia non aperuit? Quis inter supernas unquam tribus funiculum hæreditatis obtinuit, cui sortem

gratia non distribuit? Quis æterni regis solium coronandus adiit, quem gratia non perduxit? Quis ibi coronam victor promeruit, nisi cui gratia imposuit? Ipsa est enim quæ aperit, ipsa quæ perducit, ipsa quæ causam supplicum peragit, ipsa quæ singulis præmia pro meritis restituit. Poenitentia igitur claustra cœli pia volens pulsare violentia, mercede qua dixi gratiæ conducit exercitum, confidens sibi per via fore omnia, si hujus mereatur suffragium. Ipsa itaque suffragante peccatoribus, *regnum cœlorum vim patitur, et violenti diripiunt illud*. Ista est gratia quæ in rebus creandis, vivificandis, vegetandis, principatum ab æterno obtinet; ista quæ tuendi, provehendi, et ad mensuram ætatis plenitudinis Christi perducendi, potestatem in seipsa possidet. Ipsa est quæ in utero matris lutum plasmationis nostræ compingit, ipsa quæ singula sedibus suis membra distinguit, quæ fluxa solidata vivificat, et clausum in carcere ventris parvulum, matre otiosa et ad hæc nutrimenta nondum idonea, spiramento et alimento quo ipsa novit vegetat. Producit deinde parvulum hominem, et adhuc quod homo sit, nescientem, de tenebris ventris in hanc visibilem lucem, ut in hanc vallem lacrymarum projectus exilium damnationis suæ defeat: et alium, de quo beatus renascatur uterum, fletu, gemitu, qua interim potest supplicatione, quærat. Miserrata autem pia mater gratia, flebilem parvuli sui gemitum, et innoxia ætatis originale delictum, infeliciter natum, ut felicius renascatur, mirabili et ineffabili deificæ creationis potentia, Ecclesiæ matris refundit in uterum, in uno eodemque mortificans peccatorem, vivificans hominem, ut qui morti natus erat, renascatur vitæ, qui natus exsilio, renascatur patriæ, qui natus sæculo, renascatur felicius Deo. Sic editum et multo beatus quam prima nativitate genitum, gratulabunda genibus excipit, lactat, fovet, nutrit, adultumque magistris spiritualibus, imbuendum disciplinis cœlestibus tradit, nec tamen ipsa deserit. Docet namque magistros quid doceant, tyronem suum, quomodo instaurantis ætatis florem sæculo ardentem rationis pede conterere, et animos juveniles, fervidos, et infrænes, et in foveam luxuriæ impetu carnis ruentes, freno timoris Domini retinere. Carnem proinde tamquam familiarem vitæ, non enervandam esse deliciis, nec incendium adolescentiæ æstu inflammandum luxuriæ: sed utrumque ita medie temperandum, ut caro spiritui velut ancilla serviens, nec nimis afflicta, sub fasce ruat, nec lasciva nimis, imperium spiritus contumaci cervice respuat. Præmonet et neophytum suum, summopere cavere a pessimo verme illo superbiæ, et ne quem perversa radix in eo inveniat fomitem, semper recolat terram se esse et cinerem. Monet et diligenter observare nequissimum caput colubri illius, quo nullum est nequius, ut contrito venenato capite, nullus supersit metus de reliquo corpore.

His et hujusmodi disciplinis instructum militem, Christi gratia nostra armatura induit apostolica,

A lorica munit præcordia, caput galea, levique loro clypeum collo suspendit, ut facili motu circumferri possit quocunque cura protegendum corporis poscit. Et quia ensis fortium propter timores nocturnos semper est super semur suum, gladio verbi lumbos accingit, ut fluxum luxuriæ cingulo castitatis stringat, et incursus libidinis, gladio spiritus arceat. Nec otiose pendet ensis militis Christi de femore, sed ut documento sit intuentibus, nullum nisi præcinctum castitate, propellere posse incursantes malignos spiritus. Tectum itaque undique armis spiritualibus, spiritu quoque consilii adoptivum suum gratia mater imbuat, quia præclara quoque arma sæpe pugnantem plus onerant, quam juvant, ubi pugnam consilium non gubernat. Necesse est, inquit, fili mi, ut noveris, cum quo hoste congressurus sis, visibilis sit an invisibilis, viribus nitatur an dolis, ut agnita qualitate et pugnae et hostis, facilius ab utroque cavere possis. Hostis tuus est ille antiquus, ille nequissimus, qui tæbe invidiæ ab initio lividus, adoptionis tuæ gloriam tibi invidet, qua spodiante eum superbia sua ita nudatus est, ut nec nudatum se esse doleat. Hanc tuam et suam si humilis perstitisset, gloriam tibi invidet, ad hanc te aspirare dolet, viamque qua ascensurus es, obsidet, ascendenti armatus occurrit, ut ad quod ipse non anhelat, iter regni tibi intercludat. Sed ne terrearis illius armatura, nec metuas spicula, quæ fide Christi ita sunt obtusa, ut nullum jam nocendi effectum habeant, si scuto fidei munitum pectus inveniant. Ne ergo contremiscas aspera minantem, quia invalidum, nec audias leta promittentem, quia fallacem; sed æque minas inanes et vanas promissiones, surda aure prætereas. Si ergo contra faciem intenderit jacula, scuto excipe venientia, et ne obliquum vulnus infligat, adducto clypeo latus quoque munire non negligas. Clavis enim crucis Christi transfixus, et viribus enervatus, ad fraudem se contulit, et quando aperto certamine nil proficit, transfiguratur se in angelum lucis, ministrum salutis se mentiens, et incautos specie virtutis decipiens. Mille namque formas fallaciæ induit, et malitiæ suæ impetu instar molæ circumactus, ovile Christi rugiens circuit, ut quoquo modo, sive manifestis vitiis, sive occultis, et specie boni teotis de grege Christi abductos devoret. *Omni ergo custodia, fili mi, cor tuum serva*, nec claustra cordis tui aliquando reseres callidissimo tentatori quia nullo pacto potest signaculum crucis Christi infringere, nisi forte (quod absit!) fallaciæ ejus blanditiis delinitus, sponte velis intra mœnia tua hostem sævissimum admittere. Hoc itaque modo exclusus, ad alia se vertit fraudis argumenta, tentans scala jactantiæ, arcem cordis tui conscendere, te sanctum, te Deo placitum victoremque sui contestans; se vero velut infirmum, velut invalidum, et prudentia tua supplantatum et virtute dejectum dolose simulans nihil tibi de reliquo mentiens esset timendum, qui hostem tam ævum pede contriveris ut vermem invalidum. Nec sit de

virtute Dei, aut de gratia Christi aliqua mentio ab insidiatore nequissimo, sed virtutem tuam prædicat, victoriam tuam magnifice, sed dolose, occulta suggestione exaltat, ut si blandienti aurem commodaveris, et victoriam Christi aut viribus, aut meritis tuis arrogaveris, base desertus humilitatis, de alto elationis, ruas in profundum perditionis. Quod si mentem tuam alta humilitate fundatam invenerit, et hoc superbix ariete subvertere non potuerit, admovet aliam nocturnæ revelationis machinam, dormienti splendidus assistens, ventura multa prædicens, et interdum vera interserens, ut parem te credas apostolis, qui somno resolutus, spiritu prophetiæ divinitus donatus sis. Sed ne credas mendaci, et qui pater est mendacii, quia valde est indignum veritati falsitatis testimonium: et dum vera loqui creditur gravius elidere nititur. Sic præmonitum, ita præmonitum tironem suum gratia educit ad certaminis stadium, de cælo impreans congregienti auxilium. Protegente itaque militem suum superna clementia et virtute Christi consummata de hoste sævissimo tam insigni victoria, gaudet pia mater, exultat, tripudiat, et æterno Regi victorem suum coronandum representat, legitimumque certamen militis comprobans, præmia victori poscit condigna labori. Ubi qualia et quanta miles Christi emeritus præmia recipiat, non est inter terrigenas qui enarrare sufficiat. Totum est igitur gratiæ Dei, quod sumus, quod vivimus, quod sæculo nascimur, quod Christo renascimur, quod antiquo hoste conditionis lege inferiores, Redemptoris munere efficiamur superiores; quod carnis infirmitate debiliores Spiritus sancti virtute reddimur fortiores; quod inæquali sorte naturæ confingimus, et victoriæ palmam Christo in nobis triumphante obtinemus. Illa autem sanctorum præmia, quæ in præsentī adhuc nobis celantur, et futuræ agnitione reservantur, sicut visu incognita, et usu sunt incomperta, ita effatu quoque sunt inenarrabilia: Sed ne non amarentur, si penitus ignorarentur, speculum quoddam inter caliginem nostram, et claritatem suam divina serenitas nobis interposuit, per quod utcumque fidei transmissa acie, reposita nobis æternæ claritatis gaudia speculemur, et ad hæc promerenda, toto mentis ardore inflammemur. De qua nostra per speculum fidei contemplatione, eleganti humanæ ætatis inducta similitudine, eleganter vas electionis disseruit. Nam cum charitatem Corinthiis commendaret, ac multa de laude ejus apostolica eloquentia perorasset, ad extremum: *Charitas, inquit, nunquam excidit; prophetia evacuabitur, linguæ cessabunt, scientia destruetur, charitas vero nunquam excidit*. Et quasi causam inferens, cur talia ac tanta sancti Spiritus charismata evacuentur atque destruantur; *ex parte enim, ait, cognoscimus, et ex parte prophetamus*. Prophetia evacuatur, scientia destruitur, quia ex parte sunt, quia imperfecta sunt quæ gerunt, quia immatura quæ sapiunt. *Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus,*

lus, cogitabam ut parvulus; quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli. Sic et cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est. Sole rutilante, clara prius absconduntur sidera, non quod claritatem suam perdant, sed quod tantæ claritatis jubare obfusa non pareant. Ita et in æterna claritate prophetia evacuabitur, sed ut impleatur; scientia destruetur, sed ut perficiatur; quæ cum impleta et perfecta fuerint, æternæ plenitudini temporalis hæc exinanitio collata erit quasi non fuerit. Prophetia itaque nunc interim loquitur ut parvulus, scientia sapit ut parvulus, quia nunc per speculum videmus et in ænigmate, cum autem in virum perfectum occurrerimus, tunc facie ad faciem videbimus.

Appendamus nunc si placet partem qua nunc interim sancti cognoscunt et prophetant in libri iudicii, et cum nulla nostra æstimatione partem ipsam poterimus æquare, videbimus totum illud atque perfectum, et sensu incomprehensibile, et verbo ineffabile, nullaque prorsus comparatione æstimabile. Videamus, quæ pars ipsi qui hæc loquitur beato apostolo obvenerit, quam nemo fidelius, quam qui accepit, ostenderit. *Scio hominem, inquit, in Christo ante annos quatuordecim, sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit, raptum huiusmodi usque ad tertium cælum*. Quid est, beate Apostole, quod loqueris? Quid vere vas electionis profundis? Ex parte cognoscis, et tertii cæli secreta rimaris? si totum acceperis, quo penetrabis? Si corpore quod corrumpitur, et aggravat animam ligatus, eousque penetras; solutus quo avolas? Sicut dixit qui ait, *Domine, nescimus quo vadis*, sanctus ille Thomas, dicam et ego, Apostole, nescimus, quo avolas. O pars optima, o pars vere apostolica! *Et scio huiusmodi hominem, sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit quoniam raptus est in paradisum*, et audivit arcana verba quæ non licet homini loqui. Magna pars hominis, ut homo audiat quod homini loqui non liceat. Vides ergo quod ineffabile sit, illud integrum, illud totum, illud perfectum, cum ineffabilis quoque sit pars ipsa totius exigua. Quis igitur a me pauperrimo, et ad hæc mysteria vere elingui, impossibilia exigit, qui sanum sapiat? Quis a me exigit ut enarrem, quæ sint illa æternæ beatitudinis et beatæ æternitatis gaudia, ubi erit Deus omnia in omnibus, cum enarrare non queam quanta sint illa sanctorum charismata, ubi est Deus adhuc in singulis omnia. Est enim modo in hoc imperfectionis tempore Deus omnia in singulis; quando prout vult singulis dividit, alii sermonem sapientiæ, alii sermonem scientiæ, alii gratiam sanitarum, alii operationem virtutum, alii prophetiam, alii discretionem spirituum, alii genera linguarum, alii interpretationem sermonum. Alteri firmitatem fidei, alii certitudinem spei, alii basin humilitatis, alii supereminentiam charitatis, illa illis, alia aliis, quæ postrema salutis charismata sine quibus nemo salvatur, licet in omnibus inveniantur, qui salvantur, in alio tamen mi-

nas, in alio amplius. Datur autem omnibus, ut ait A
Apostolus, manifestatio spiritus ad utilitatem, ad
imperfectiois consummationem, ut qui modo est
omnia in singulis, sit quandoque Deus omnia in
omnibus. Cum ergo in illa æterna sanctorum beati-
tudine unus acceperit, quod modo dividitur sin-
gulis, quantum, putas, erit illud præmium, quale gau-
dium? Non est humanæ angustiae illa æternæ cla-
ritatis gaudia comprehendere, ubi quod contristet
nihil interveniet, nihil deerit quod lætificet :

*Luctus ibi nullus resonat, quia nec dolor ultus;
Nil ibi quod pigeat, tædeat, aut pudeat;
Non ibi peccatum, quod possidet hic dominatum.
Quod servit vitio, non ea scit regio.
Cunctis invisâ mors, ipsa nec est ibi visa,
Nec metuenda tibi; vitâ perennis ibi.
Non opus est aratris illic, aut imbribus atris
Semina qui foveant arida, ne pereant.
Omnibus est unus panis, mirabile munus,
Quem semper comedas, nec comedens mirans.
Mirum, sed verum; facies illic nova rerum,
Qui vere cibus est, panis ibi Deus est,
Anxietas, pestis, morbus, languor, procul estis:
Terrigenas premittis, cœlicolas fugitis.
Qualis ibi vestis sit, adest sacra pagina testis
Christo vestitur, qui lavacro abluitur.
Hanc custodieris, nudus non invenieris,
Nunc clarus sola, tunc in utraque stola.
Urbs ex æterno stat in illo monte superno:
Quæ quam clara gerit mœnia, quis referat?
Vallatur muro quadro, nunquam ruituro.
Stat suffulta fide, non alio lapide.
Turribus est fortis, duodenis pervia portis,
Perpetuo claret lumine, nocte caret.
Pax ibi tranquilla, nullus metus hostis in illa,
Gaudet turba pia perpete lætitia.
Concurrunt gentes, nullus vetat ingredientes,
Promissaque sibi sorte fruuntur ibi.
Accelerant quique, celeri pede, perfacilique,
Fertur turba senum, mista choro juvenum.
Convocat hinc cives ad præmia, gratia dives,
Ut quotquot veniant, debita percipiant.
Erogat his dona, datur unicuique corona.
Sanguine purpureus clarus ibi cuneus.
Durius afflictus, præclarius est et amictus,
In turba nivea, veste micans rosea.
Sunt quoque clara satis tunc præmia virginitalis:
Carnis ab illecebris libera, fit celebris.
Ob meritum magnum niveum sequitur comes Agnum,
Ac removens speculum, figit in hunc oculum.
Hoc visu mentem sic explens esurientem,
Ut sibi quod doleat defore, nil maneat.
Felices cuncti tam largo munere functi,
Ut tantum capiant, plus nihil ut cupiant
Talibus in cœlis donatur quisque fidelis,
Christi corde pio deditus obsequio.
Tanta suis natis confert pia gratia gratis,
Ipsius donam credimus omne bonum.*

Sed percunctaris, si gratis, quid merearis :

Ipsum velle tuum, noveris esse suum.

His ita de gaudiis æternæ beatitudinis, non pro
sua dignitate, sed pro nostra tenuitate digestis, ad
fontem suum reflectam arentem rivulum, illius piæ
memoriæ offerens munus pauperis ingenii, cujus hoc
imperio tractandum suscepi. Suscepi autem hoc
jubente venerabili patre nostro, florentis tunc in
Christi religione Affligemensis cœnobii abbate pri-
mo Fulgentio, qui Christianæ paupertatis, mona-
chicæ humilitatis, atque paternæ charitatis viva
cordibus nostris vestigia vivens impressit, et ad
gaudia paradisi transiens, nobis imitanda reliquit.
Qui prædicti cœnobii fundator, ac monachicæ in-
stitutionis primus in illo informator, in barbara illa,
B non dico fidei confessione, sed operis exhibitione,
gentium solitudine, peregrino Christo, et frequen-
ter illic transeunti diversorium statuit, quo e diver-
eis partibus multis diversæ conditionis; professionis
et ætatis confluentibus, et in diversorio suo Chri-
stum inquirentibus, plures servitio Christi man-
cipavit, ita ut incolatus sui tempore plus quam du-
centorum triginta tam monachorum quam sancti-
monialium ac fratrum obedientiæ lege viventium,
diversis in locis Pater mereretur existere. Quibus
dum more fidelis servi mensuram tritici dividit, nec
minus de temporali subsidio sollicitudinem gerit,
quantos æstus, quantos cordis cruciatus anima illa
sancta tulerit, præter eum qui sustinuit, nemo qui
C noverit. Nec tamen in camino paupertatis frequen-
ter adustus et multo tribulationum igne decoctus
crepuit, sed quo durius arsit, purior evasit. Fulget
itaque nunc, ut optamus et confidimus, in illa æterna
claritate noster Fulgentius, ubi cum nostrum inobe-
dientiæ nostræ flagitamus intercessorem, quem hic
obedientiæ habuimus præceptorem. Ipsi igitur obe-
dientiæ suæ fructum offero, ut corrigat quod corri-
gendum judicaverit, quod veritatis lumine illustratus
me melius utique novit, et correctum auctori gratiæ
munus utinam acceptabile offerat. Nihil enim in me,
nihil prorsus invenio, quod examinandum offerre
audeam districti illius iudicis iudicio, nisi forte in-
terveniente gratia quam prædico, purgari merear
carbone illo desolatorio, quem de altari unus de
D seraphin forcipe tulit, atque Isaïæ prophetæ labia
munda reddidit. Nec labiorum tantum purgatione
egeo, sed et cordis ac totius corporis; et quia inqui-
nata sunt, me iudice, mea omnia, divinæ purgationis
carbonem expectant universa. Ad illius ergo omni-
potentiam emundandus confugio, cujus pietatis præ-
conia in hoc opusculo non condignis laudibus, sed
pro viribus extuli, ut me indignum præconem suum,
Æthiopica pelle et nativa nigredine exuat, et intra
latissimum illum gratiæ solum componat, qui cœle-
stia simul et terrena complectitur, nec tamen latitu-
dinis suæ angustias patitur. Quamvis enim me
miserum, saucium et semivivum, et sacerdos, et
levita prætereat, spero tamen, quod plasma tuum,
o piissime Samaritane, non pertranseas, donec

vulnera alliges, et mordax vinum leni oleo mitiges, debitamque negligenti severitatem, necessaria moribundo clementia temperes, et susceptum ægrum cujusvis ministrorum tuorum manibus, impensis autem tuis sanes. Hanc vero vicissitudinem pro laude gratiæ, te, o auctor gratiæ Domine Jesu Christe, expeto, ut consortio te laudantium, tibi jubilantium atque gratias agentium, me socias, ut collyrio gratiæ clarificata acie vultum tuum, o dulcissime, o affectuose atque omni suavior suavitate, contempler, ut, remoto nullo speculi, in te ipso videam quæ et qualis ac quanta sit illa tua, quæ salvat omnia, gratia. Hæc est namque, quæ coruscat in angelis, thronos disponit apostolis, triumphat in martyribus, palmas distri-

A buit virginibus, justis congratulatur omnibus, dignaque pro omnibus gratiarum actione tibi, o Trinitas sancta, æternis coucelebrat laudibus. Sit nunc in fine operis laus et gratiarum actio ei, qui est principium et finis : a quo cum initium emanant omnia, ad finem quoque consummationis singula in ordine suo ipsius perducuntur gratia. Si quid vero in hac pauperis ingenii mensa lector invenerit, quod vel parvulorum nutrimento commodum judicaverit, gratiæ Dei esse noverit, quidquid vero incoaditum et insipidum, imperitiæ meæ esse sciat, et veniam tribuat. Nihil enim potest palmas sine vine, nec nos sine auctore gratiæ, qui vivit et regnat per infinita sæcula sæculorum. Amen.

FRANCONIS MONACHI

EPISTOLA

QUOD MONACHUS ABJECTO HABITU NON POSSIT SALVARI.

LANTBERTO gratia Dei in adoptionem filiorum Dei vocato, frater FRANCO habitu, utinam actu monachus, non ea quæ prudentiæ carnis sunt, qui inimica est Deo, sed quæ Dei sunt sapere!

Lectis, frater mi, litteris, sive tuis, sive illius, qui ut invius monachus fuit, quique de apostasia relictus habitus sacri per te mihi quæstionem proposuit recordatus sum illius versiculi: *Ad excusandas excusationes in peccatis*. Recordatus sum etiam veteris illius et inobedientis Adæ, qui hodieque in filiis inobedientiæ affectatis et præsumptis vetitis, seipsum erubescens, a serenissima luce vultus Dei, ad latebras tenebrosi cordis confugit, et ad excusanda in peccatis, imo ut verius dicam, cumulanda peccatis peccata, quasi ad operienda verenda, folia fici consuit. De quorum collegio ille tuus nescio quo nomine censendus, quia jam nec clericus nec monachus, utpote qui alterius habitum projecit, alterius illicite usurpavit, sicut a patre suo didicit, in operimentum nuditatis suæ folia fici modo consuit, quæstionem foliorum instar levem omni pondere et soliditate veritatis inanem nobis rusticanis proponit, quidquid libet, licere sibi asserit, ut pridie monachus, hodie sit clericus, cras vel perendie, nisi quod corio suo metuit, miles futurus. O ordo sine ordine, o defectus, non profectus! O quanto melius, o quanto salubrius piissimo illi et omnipotenti medico vulnera sua detegeret, emplastrumque pretioso sanguine Agni incontaminati confectum, putridis vulneribus die nocturne lacrimando, gemendo, suspirando ab eo inquireret! Debuerat recordari Evangelici illius prodigi, et exemplo ejus ductus, porcorum siliquas tandem aliquando nauseans, ad delicias paternæ mensæ suspirare, ut peccatum suum ostendens, non contegens, et

B humiliter cōfiteus, non defendens, indulgentia clementissimi Patris, et primam stolam et anulum paternæ nobilitatis insigne reciperet. His igitur paucis in commonitionem et consolationem fugitivi nostri præbatis, ad objecta me vertam, et araneorum fila infirmis intellectibus lumen veritatis obnubilantia flante Spiritu sancto dissolvam. Quaris a me quid de beatissimi viri Benedicti sententia sentiam, utrum quem ipse damnat, ego absolvam, et de eo, quem irrisorem Dei vocat, ego quid dicam. Absit a me, absit, inquam, prorsus a me, ut sensus meos tanta unquam impietate induerim, quatenus sancto illi contraria prædicem, de quo sanctus sanctæ sedis apostolicæ præsul Gregorius testatur in secundo Dialogorum libro de Vita beati hujus edito, quod spiritum Dei habuerit, quod prophetali gratia præditus fuerit, cujus doctrinam sanctam vita sancta commendat, signa et prodigia omni admiratione digna confirmant! Quid enim aliud docuit, quam quod ab eo didicit, cujus spiritum habuit? *Nemo, ait Dominus, mittens manum ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei*. Monachus itaque renuntians parentibus, facultatibus, voluptatibus, et ad extremum quod et summum est, et propriæ voluntati renuntians, ac jugo obedientie Christi cervicem humiliter inclinans, manum ad aratrum mittit; quæ si aliquando diabolo suadente projecto habitu, repetit, procul dubio retro respicit. Capitulum vero illud Apostoli: *Nolite errare, Deus non irridetur*, ad quid induxeris, non satis intelligo, nisi forte ad infirmendam beati viri juste in desertorem sanctæ summæ professionis prolatam sententiam, quasi non recte appellaverit apostatam monachum irrisorem Dei, qui juxta Apostolum non potest irrideri. Sed alia est plane quæ, ut ait Apo-

stolus, in Deum non cadit irrisio, alia quam legislator noster asserit, Deo irrogari a monacho. Illud autem quod subjungis, habitum sacrum solemnī benedictione consecratum nihil salutis conferre, quomodo patienter audiat, quis æquanimiter ferat? Nunquid frivola esse credenda est sancta sanctæ Ecclesiæ institutio? Nunquid inanis est in vestibus et utensilibus ecclesiastici ministerii ecclesiastico more celebrata benedictio? Nunquid otiosa esse credenda est super huiusmodi sanctæ et individue Trinitatis invocatio? An supervacuum æstimandum est, et salutis nihil continere, nihil conferre, sacramentum chrismatis et olei? Num et baptismatis sacri? Impia sunt hæc, impia plane, et a catholicorum omnium sensu extranea. Vestimenta enim in ministerium, et ministrorum Dei usum, invocatione nominis Christi consecrata, in quo sanctificantur omnia quæ in cœlo, et quæ in terra, salutem præstant, sanctitatem multiplicant, si tamen utentium eis vita et conversatio digna fuerit, quibus invocatio sancti nominis incrementum conferat sanctitatis. Porro perditæ et indigne habitu sancto viventibus, habitus, non diffiteor, nihil confert salutis, sed est eis testimonium et cumulus damnationis. Non potest ergo, ut asseris, monachus habitum professionis suæ absque detrimento salutis suæ abjicere, et habitum clerici assumere, cui jam omnis habitus illicitus factus est, præter eum in quo professus est. Nunc exempla ipsa quibus ad probanda improbanda frustramur videamus, quæ ab illo tuo novæ professionis novo præceptore, qui docet monachum perverso ordine profiteri clericum, ad roborandam falsitatem sunt adaptata; quæ quidem pestilentem doctrinam expugnant potius quam defendunt, enervant magis quam roborant. Abraham, inquis, eremita, neptem suam Mariam a falso monacho deceptam militari habitu assumpto requisivit et lucratus est. Bene, quia Abraham assumpsit secundum tempus adquirendam neptem militarem habitum: ideo ille in perpetuum projecit monachicum? Abraham induit ad quoddam, ut ita dixerim, temporis momentum alienum habitum, non projecit proprium; zelo ductus neptis suæ, non odio aut tædio professionis monachicæ. Excusat in Abraham momentaneam immutationem vestis opus pietatis, et quam grata Deo fuerit pia pro nepte sollicitudo pii senis, testis est illa laude digna conversio neptis. Attamen et in

A ipso temporis articulo opus egit monachi, non militis, consuminatoque opere pietatis, gloriabundus eam præda sua ad eremum rediit; vestem, quam ad occultandum se induerat, exuit, et sicut ad illam usque diem, ita et in reliquum et habitu et exercitio monachicæ professionis Christo laudabiliter militavit. Quod vero beatum Joannem evangelistam fugitivum juvenem non apostolico incessu, sed equo corrente insecutum narras, quo spectat? Num propter equi cursum perdidit apostolicum gradum? Miror autem et iuste, quod opus Redemptoris nostri, et mysterium redemptionis nostræ detestabili facto assimilare præsumpsisti. Quis enim sani capitis bonum malo coæquet? Quis virtutem vitio comparet? Quis sanæ mentis Deum homini et in opere tam dissimili assimilet? Proh dolor! Ille summus virtutum Dominus, cuius magnitudinis non est finis, cuius sapientiæ non est numerus, non dedignatur in forma humilitatis nostræ similis nobis apparere, pauper et infirmus; iste tuus dedignatur monachicæ humilitatis habitum Dominicæ cruci configuratum, insuper et abjecisse se eum gloriatur, et recte egisse philosophatur eleganter, et propositione sua idoneis testimoniis roborata, consequenter infert: Professionis autem transgressio non nocet. Sed si professio monachi sancta est, quod et ipse negare non audet, transgressio autem sanctitatis culpæ reatum non evadit, professionis ergo transgressio noxia est transgressori. Suppetunt mihi, charissime mi, plurima ad suffocandum novum hoc genus monstri de utroque Testamento testimonia, suppetunt etiam sanctorum Patrum in hac professione sancta militantium exempla multa et innumerable, quorum condensam silvam si congerere voluero, brevitate epistolæ in latitudinem libri extendo. Percurre autem memoria, si placet, omnes sanctæ huius professionis professores, et si ex omnibus electis vel unum adduxeris, qui habitum suum reliquerit, et laudabili fine vitam terminaverit, do manus. Procidamus jam nunc in fine operis ei qui est principium et finis, ut pius Pastor solito illo affectu pietatis errabundam ovem requirat, inventam piis humeris imponat, et congratulantibus amicis, et exsultantibus angelis, reliquo gregi redintegrato numero perfectionis restituat. Incolorem et ab omni labe immundi mundi immunem te custodiat qui custodit Israel, frater charissime.

EJUSDEM

Ad moniales ac sorores in Bigardis ad Forestum consolatoria.

Dilectis sibi in Christi dilectione sororibus in paradisum Bigardi a Christo inductis, et a Bigardo in paradisum deliciarum cœlestium ipso duce, ut

PATROL. CLXVI.

optamus, introducendis, ille suus F., frater sacramento, servus officio.

Gratia vobis et abundantia consolationis ab ille

indeficiente fonte dulcedinis Domini nostri Jesu Christi qui, cum universam superficiem terræ, videlicet animarum nostrarum, evangelicis imbribus et rore Spiritus sancti irriget, et irrigando fecundet, nihilominus plenus in se redundat, et plenus semper permanet. Charissimæ filiæ, sorores Germanæ, ex illo virginali utero sanctæ matris Ecclesiæ absque omni fetidæ carnis concupiscentia, Spiritu sancto obumbrante in sororum mihi affectum genitæ, ipse mihi testis est, qui solus conscientiæ testis et iudex intus presidet, quam pia, quam sincera affectione vos diligam, quomodo vos omnes in visceribus Jesu Christi cupiam, quomodo omnes vos in die Domini, vocatione, professione, et desponsatione vestra dignas inveniri optem et orem. Vos enim estis sponsa illa gloriosa, sponsa illa famosa, Filio Regis altissimi in testimonium nimis charitatis suæ sanguine suo desponsata. Vobis, filiæ, vobis evangelicæ illæ nuptiæ regio sunt apparatu præparatæ, vobis tauri mactati, vobis altitia sunt occisa, vobis ille vitulus saginatus omni hostia pingui pinguior est immolatus, et ad nuptiarum vestrarum gaudium digne percelebrandum, symphonia et chorus, et omne genus musicum angelico est ministerio exhibitum. Tanta igitur charitate desponsatæ, tali dote dotata, tanta dignatione electæ, et ad tantum culmen gloriæ provectæ, omni vigilantia observate, sorores meæ, ne quid in vobis ille inevitabilis oculus deprehendat, quod reginam, et tanti regis sponsam deceat, ne quid in cordibus vestris adulterini affectus ille inveniat, qui omnem illicitum cordis appetitum adulterium reputat. Purus ille et simplex oculus nihil potest coinquinatum respicere, nec vult stratum cordis nostri commune cum adultero possidere. *Angustum* namque *stratum*, sicut propheta ait, *utrumque non capit, et pullum breve utrumque non potest operire. Quæ enim conventio Christi ad Belial? Aut quæ communicatio luci ad tenebras?* Nulla plane. O quam longe ab invicem divisi sunt sponsus iste et adulter, et affectus in utrumque quantum sibi sunt dispares, quia et hujus amor omni suavitate est suavior, et illius immundi immundus amor omni fœditate fœdior, atque omni amaritudine est amarior. Omni ergo studio, omnique custodia, amantissimæ mihi filiæ, sensuum nostrorum observemus aditus, ne nobis dormientibus callide irrepât ille hostis antiquus, serpens lubricus, qui cunctis bestiis terræ callidior, et invisibiliter volvitur, et pene insensibiliter labitur. Nempe ille communis bonorum omnium adversarius cum neminem diligit, et omnes oderit, monachorum tamen et sanctimonialium sanctum nomen, et sanctam conversationem singulariter exsecratur, et persequitur, tanquam qui secundo nequissimo capiti renuntiaverint, secundo ei libellum repudii projecerint, primo videlicet in sancto baptismo, secundo in sancta sanctæ conversationis professione. Nec ideo aut sollicitudo nostra minor, aut intentio debet esse remissior, quia de sæculo corpore quidem exivimus, sed utinam

A corde, et parietibus inclusi, a communi sinu hominum cohabitatione divisi. Paradisus parietibus nostris multo firmior, multo fuit tutior, sed, quia ab insidiis hujus lubrici non satis cavil, nec in paradiso Adam tutus fuit. Nullus itaque locus contra indefessum et pervigilem hostem tutus invenitur homini ubi ipse homo torpet, et obdormit a custodia sui. Domestica enim est pugna, quam gerimus, intus est hostis cum quo dimicamus, nec parietibus excluditur, sed sagittis fidei divinitus ignitis cito propellitur, nec tamen funditus exstinguitur, sed victus et Dominico pede contritus, impudorata fronte iterum tentat, iterum congregitur. Non ergo ad tam infestum hostem præcavendum et expugnandum credamus aut vires nostras sufficere, aut industriam prævalere, sed effusis ad Deum cordibus, piis lacrymis, et instanti oratione, auxilium ipsius imploremus, ut ipse, qui omnia novit, et omnia potest, et insidias ejus detegat, et omne robur ejus sub pedibus nostris velociter conterat. Quod si cruenta illa bellua virtute Dei enervata, aliqua nobis requies interdum arriserit, non nostris hoc viribus, aut nostris ascribamus meritis, quasi aut nostra virtute vicerimus, aut nostris meritis victoriam a Deo obtinuerimus. Humilis Dominus non vult servos suos de donis suis intumescere, non vult eos ex collatis sibi beneficiis contra se tyrannidem assumere, ut quod gratiæ est divinæ, dicant esse virtutis suæ. *Quid enim habes, ait Apostolus, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Et propheta: *Nunquid gloriabitur securis contra eum qui secat in ea, aut exaltabitur serra contra eum a quo trahitur?* Ut ergo divinitus nobis collata conservemus, et conferenda promeremur, humilitati ante omnia studeamus, quia et humilitas de terra ad cælum sublevari, et superbia in profundum inferni de cælo præcipitari. Sint enim filiæ meæ invicem benignæ, humiles, sint ad obediendum promptæ, ad serviendum devotæ, sint debiliū manus, cæcorum oculus, infirmorum baculus, ut sponso et Domino suo tanto stant gratiores, quanto ad exhibendum sororibus suis obsequium fuerint pro nomine ipsius ferventiores. Nec hæc agentes, laboris sui mercedem in præsentem aliquam requirant, ut eo uberiorum fructum in futuro inveniant. *Quæ enim seminaverit homo, hæc et metet.* Quidquid lucrifeceritis, Christo conservandum committite, quidquid laboris impenderitis, ante faciem vestram ad regnum cælorum præmittite, ubi quidquid repositum fuerit, nec linea demolitur, nec furto perit. Ad cuius regni beatam æternitatem, et æternam beatitudinem nos dignetur perducere, qui nos dignatus est in filios adoptare, per unigenitum Filium suum Dominum nostrum, qui cum eo et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Orate autem, obsecro, pro his qui mecum sunt dominis meis ac fratribus, quibus ex obedientia debito, tanquam servus deservio, ut in nullo detrimentum sustineant, sed quidquid eis ex officio ser-

vitutis meæ deest, omnipotens Dominus ex abundantia pietatis suæ suppleat.

Orate et pro me peccatore, charissimæ filiæ, ut pius Dominus dignetur ejectum suum jam revocare, et vestimentis his sordidis exutum, annulo quoque in signum mihi reconciliationis restituto, stola prima et calceamentis immortalitatis induere, et porcorum aliquas jamdudum fastidientem, in domum æterni convivii exsultantibus angelis introducere. Valet, sorores dilectissimæ, et lectis litteris nostris, intercedite et pro peccatis nostris.

Obsecro etiam ut hanc charitatis admonitionem lam charissimis mihi in Christo sororibus Forestum

dirigatis, ut quia plurimum de eis confido communi Domino una vobiscum pro me peccatore supplicent, quatenus pius Judex reum suum pedibus suis tot jam annis pro venia postulanda provolutum, et a vinculis peccatorum dignetur absolvere, et de tabernaculo corporis hujus educere, festumque gaudium de perdita ove et inventa angelicis spiritibus exhibere. Quas, quia in eodem spiritu, et eodem affectu quo et vos diligo, eadem ipsis, quæ et vobis, mutato tantum nomine seribo, cum quibus, ut in regno Dei gaudeam, orationes earum sanctæ obtineant. Amen.

APPENDIX AD FRANCONEM. CHRONICON AFFLIGEMENSE

(PERTZ, Monum. Germ. Hist. Script. t. IX, p. 407.)

MONITUM.

Affligemensis prope Ascham et Alostum sili monasterii origines et per proximos annos historiam monachus quidam, cujus nomen latet, post annum 1122 conscripsit. Usus est eam in rem narrationibus fratrum qui rebus ab initio interfuerant et chartis in archivio cœnobii asservatis, nec tamen ad sua usque tempora historiam produxit, sed initio sæculi XII substituit, subiecta una tantum notitia de visione Fulgentii abbatis anno 1109. Libellum eodem sæculo monachus Affligemensis alius, qui Sigeberto auctarium adjecit, evolutum excerpsit: sæculo decimo et septimo ex antiquo codice descripsit Simon Guillelmot S. Gislei Hannoniensis subprior, cujus apographo usi

1) Dacherius opus sub titulo *Historia Affligemensis Spicilegio T. X. 585 sqq. et De la Barre T. II, 769 sqq.* alterius editionis inseruerunt. Quorum textum cum

2) *Auctario Affligemensi* in editione nostra SS. T. VI (Patrol. T. CLX) collatum repetimus. Usum sæculi XII aliquoties in vocibus caritas, dominus, elemosina, inicere, subicere, et nominibus Heinricus, Rodulfus, Odulfus scribendis restitimus. Continuatio quæ apud Dacherium legitur, utpote sæculo XVII medio ab Odone Cambiro composita, omittenda erat.

CHRONICON AFFLIGEMENSE.

PREFATIO. Quia labentium decursus temporum junioribus subducit memoriam præteritorum, perutile mihi visum est ad notitiam posterorum scripto mandare, quomodo, quo tempore, quibusve fundatoribus Afflegemiense cœnobium inchoatum sit, sicut ibi eis accepimus, qui rebus ipsius interfuerunt, et ex eo tempore ad nos usque perduraverunt.

1. Eo itaque tempore quo dissidium ortum est inter papam Gregorium, qui alio nomine Hildebran-

us dictus est, et Heinricum¹ quartum hujus nominis imperatorem, contigit sanctam ecclesiam diversis necessitatibus et adversitatibus opprimi et fatigari, quia capite ipso quod ex regno et sacerdotio constat per morbum discordiæ infirmato, reliquum corpus a languore integrum permanere non potuit. Tunc siquidem simonia, antiquarum hæresum sola superstes, tunc presbyterorum conjugatorum irreverentia adeo in orbe prævaluerant ut sancti Spiritus dona jam

VARIE LECTIONES.

¹ henr. 1. constanter.

apud principes sæculi essent venalia, et inter vitam laicorum et clericorum pene nulla foret distantia. Super hoc sequaces imperatoris a sede apostolica excommunicati, quos sibi communicare nolle videbant, rapinis, tormentis et ipsis etiam mortibus puniebant. Sed pius Dominus miseræ suorum compatiens, plures religiosos suo Spiritu inflammatos excitavit, qui sepem apponerent, et pro domo Israel in prælio starent. Horum unus fuit Wedericus^a sacerdos et monachus sancti Petri Gandensis cœnobii, vir sæculari nobilitate, et quod majus est, divina religione valde conspicuus, qui apostolicæ auctoritatis licentia roboratus, Flandriam et Brabantiam provincias circuibat, verbum Dei disseminando et populum Dei a peccatis sua prædicatione convertendo; cujus admonitione sunt compuncti sex milites, Gerardus scilicet cognomento Niger, in armorum strenuitate per has provincias tunc famosissimus, Cinelinus et Hargerus, necnon Vuldodo, Gekdulfus quoque et Tibaldus. Isti sua omnia quæ injuste acquisierant relinquentes, magistrum pauperum pauperes sequuti sunt, et cum eo tribus fere mensibus permanserunt. Deinde arctioris vitæ desiderio æstuantibus, quid sibi deinceps agendum sit, eundem patrem et magistrum suum interrogant, quomodo remissionem peccatorum sibi jam ab eo repromissam a Domino percipiant.

2. Eodem vero tempore dominus Anno Coloniensis ecclesiæ episcopus^a, qui totius religionis studio præditus^b, actione et nomine apud Deum et homines insignis habebatur: ad quem prædictus Wedericus filios suos propriæ jam salutis avidos destinavit, atque, ut secundum ipsius præceptum et consilium iter suarum dirigerent actionum, constanter admonuit. Illi igitur, ut erant docti, absque mora Coloniæ properantes, ad episcopum perveniunt, prioris vitæ suæ statum detestabilem per humilem confessionem aperiunt, ac deinde pœnitentiæ remedium secundum ipsius exquirunt arbitrium. Quibus, ut erat vir summæ prudentiæ, ut ad locum patrati facinoris redirent persuasit, et ut locum quem rapinis innocentium antea maculaverant, voluntaria afflictione divino servitio manciperent, expedire sibi asseruit. Illic se denique divinæ pietati bonis operibus conciliarent, ubi hanc ad iracundiam per illicita studia provocaverant; illic diabolo et actibus ejus renuntiarent, ubi pernicioso ejus servitio spontanea voluntate socii fuerant. His itaque tam salubribus beati viri animati responsis, ad natale solum conciti redierunt, et locum (1) quemdam desertum, Almegem dictum, in vigilia summorum apostolorum Petri et Pauli (Jun. 28), anno videlicet incarnationis dominicæ millesimo octuagesimo tertio convenerunt, ut secundum viri Dei mandatum ibi pœnitentiæ

A labori insisterent, ubi prius pœnitenda commiserant: qui locus solis latronum conventiculis et conspirationibus tunc aptus erat, tum quia desertus, tum quia itineri publico contiguus, per quem mercatoribus et peregrinis undequaque venientibus transitus erat; de quibus latrones in hoc vicino insidiarum loco constituti prædam agebant. Convenientes igitur, tres tantum panes et ipsos elemosina acceptos, et unum caseum cum paucis fementis secum detulerunt, et illam terram desertam excolere cœperunt. Statuerunt autem primo juxta facultatem virum suarum permodicum oratorium, deinde domum pauperibus, nec non et aliam domum hospitibus supervenientibus, sibi quoque tugurium ad inhabitandum ædificare.

B 3. Porro miles quidam nomine Gerardus, qui dicebatur Albus, in hac provincia crudelitatis et robore opinatissimus exstitit, qui etiam inter alia ferocitatis suæ indicia, Domino permittente, die quadam homicidii reatum ultroneus incidit; cumque peracto scelere domum rediret, inimicus humani generis illi in via apparuit, quem ex more suo horrenda visione afficiens, pene exanimem reddidit. Ille vero Dei super se judicium metuens, jamque illi cui deservierat mancipatum se credens, cogitans tamen si quo modo jus illius posset evadere, ad prædictos fratres concito cursu pervenit, ibique totius feritatis rabie deposita, de lupo in agnum Dei gratia confectum mutatus apparuit, tantæque admirationis apud universos conversio ipsius exstitit, ut alter alterius maximæ novitatis gratia hunc tam crudellem, tam immanem conversum esse referret, et pro tam subita illius immutatione tota provincia summo Deo gratias ageret.

Eodem quoque anno in nativitate sanctæ Mariæ (Sept. 8), venit ad eos miles quidam Henricus nomine, cui æque ex pœnitentia homicidii sæculum omne viluerat, cœpitque explorare loci situm et inhabitantium conversationem; cui cum vitæ laborisque austeritas et laborantium unanimitas placuisset, reversus domum suis omnibus renuntiavit, et in proximo festo sancti Remigii (Oct. 1) veniens, de cætero cum eis remanere disposuit. Illi ergo sicut scriptum est: *Eccæ quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum* (Psal. cxxxii, 1), cum magna dulcedine et tranquillitate cohabitantes, ad nihil intendebant, nisi quod animarum salutis promoveret, corpora vero vel manuum labore vel fidelium elemosinis sustentabant.

4. Ne vero cœptis eorum aliqua ecclesiastica persona vel sæcularis obstaret potentia, petierunt et impetraverunt assensum Gerardi Cameracensis episcopi, Herberti quoque clerici qui in Anglia natus altare de Ascha tenebat, in cujus parochia

VARIÆ LECTIONES.

^a wethericus 2. ^b scil. erat. ^c ita editio princeps, prædictus ed. 2.

NOTÆ.

(1) Cf. chartam Heinrici comitis Brachbantensis a. 1086, ubi *Haffingem* vocatur.

fundo iidem fratres considerant; Adela quoque comitissa Lovaniensis super hoc interpellata, cum duobus filiis Heinrico^a et Godefrido, quorum erat allodium, benigne annuit. Nec iis contenti, imperatorem Heinricum expetunt, et die quo primum coronatus est (*An.* 1084, *Mart.* 31), ipsius comitisque Palatini, ad quem pars allodii respiciebat, assensum querunt et inveniunt.

Dum autem plus quam necesse erat rem persequuntur, nimia et simplici sua curiositate se undique expedire cupientes, impediunt; quia enim audierant quondam ibi mansisse aliquem monachum Lobensem, Lobium ad abbatem venerunt, et ejus licentiam petierunt; qui licet nihil certi vel scripto vel alicujus testimonio de loco haberet, tamen ipsa eorum postulatione in spem ejus adipiscendi inducitur, omnino contradixit, nisi ejus ditioni et obedientiæ et se et locum subicerent; quod fratres renuentes, abierunt ad episcopum Leodiensem Heinricum, rem omnem diligenter aperiunt, rogantes ut abbatem suæ petitioni conciliaret. Episcopus autem, evocato abbate, cum nihil apud eum proficeret, vocati sunt nonnulli seniores ecclesiæ Lobensis, et cum eis de hoc negotio episcopus agere cœpit: cumque et ipsi valde resisterent, nec tamen aliquo argumento quidquam sui juris in loco demonstrare possent, episcopus ad pacem utriusque partis firmandam et controversiæ occasionem posteris amputandam, promisit se daturum ecclesiæ Lobensi commutationem ipsius fundi, et sic abbas et monachi assenserunt et exfestucaverunt. Sic fratres in sua reversi, cœpto instabant operi.

5. Cœperunt post hæc vitam monachicam et habitum desiderare, nil sibi superesse arbitantes, per quod Deo propinquiores efficerentur. Adeuntes episcopum Cameracensem Gerardum, suum pandunt desiderium, postulantes ut eis aliquos provideret, qui eos ad ordinem desideratum instruerent. Episcopus autem ut erat vir pius, eorum devotioni congaudens, ipsos jussit edicere de quo monasterio sibi magistros vellent assumere. Aquiscincti (2) tunc recens exstructi magna habebatur opinio, quia^a erat cæteris monasteriis famosius et fraterna caritate et sanctæ religionis districtione. Hujus ergo cœnobii fratres sibi ad tempus accomodari petierunt; quos episcopus cum mandatis suis et litteris Aquiscinctum dirigens, obsecrat abbatem et conventum ut quod pauperes Dei ad ipsius honorem petebant absque retractatione concederet. Alardus primus abbas ejusdem loci tunc præerat dominico gregi, qui tam episcopali auctoritati quam fratrum caritati obediens, sperans quoque per hanc occasionem locum qui construebatur sibi subiciendi, cum eis priorem suum nomine Titubaldum; et alium fratrem Rodulfum dictum direxit^c: qui, cum venissent, admodum

A delectati sunt loci situ et amœnitate. Nec multo post mandaverunt abbati suo ut veniret et locum consideraret. Abbas vero certum sui adventus denuntians diem, jussit ut Tornaci cum equis sibi occurrerent, et inde Afflegem usque deducerent. Cum ergo sicut disposuerat adductus, in vigilia ascensionis Domini venisset, placuit et ipsi tam cœptum opus quam loci situs.

6. Contigit ut ipsa die superveniret dominus Fulgentius, qui postea Dei dispensatione abbas est constitutus, qui ex Brabantia oriundus, monachus autem Sancti Agerici cœnobii Virdunensis, dominicis castris fere per annos duodecim irreprehensibiliter militaverat. Theoderico autem civitatis ipsius episcopo propter imperatorem excommunicato, cum abbas cœnobii et fratres cæteri ejus se abstinere communionem, nec vellent excommunicati subdi obedientiæ, facta est magna fratrum dispersio, ita ut monasterium tunc celeberrimum pene redigeretur ad nihilum. Tunc itaque et iste, de quo nobis sermo est, discedens, in patriam rediit, adjuncto sibi socio quodam nomine Herimanno. Audita autem fama hujus novellæ constructionis, crebro illuc veniebat, et voluntariam spiritus paupertatem et corporalem in laboribus humiliationem in diversis videns admirabatur, admirans delectabatur, in tantum ut stabilitatem perpetuo inibi firmare deliberaret. Illic itaque, sicut prædictum est, ipsa die quo et abbas Aquiscinctinus advenit, sic quasi deinceps cum eis jam permansurus. Die postera, qui gloriosa Domini ascensione celebris erat, abbas benedixit vestes monachicas, et duobus ex illis, Henrardo scilicet et Gerardo, dedit^a, demoratusque ibi non plus duobus vel tribus diebus abiit. Cum autem post dimidium fere annum monachos suos revocasset, dominus Fulgentius adscito socio suo Herimanno cum iis fratribus remansit, eosque de his quæ monastico ordini et animarum saluti congruebant, instruebat.

7. Anno ædificationis cœptæ quarto (1087) evocaverunt domnum episcopum Gerardum, qui veniens dedicavit locum in præsentia domni comitis Heinrichi, qui eum et libertate donavit et viginti mansis terræ auxit. His felicibus studiis invidens inimicus totius boni diabolus, eos impedire tentabat, quia, si res ad perfectionem venisset, prævidebat multos sibi subripi et dominicis castris aggregari. Corrupti ergo unum ex primis, quos superius nominavimus, fundatoribus, scilicet Vulbodonem, eumque suis suggestionibus supplantatum discedere compulsi, sicut Judam de apostolorum collegio vel Nicolaum de diaconorum consortio eliminavit. Illic ergo, cum abiisset, et quasi canis ad vomitum reversus, sæculo se rursus immersisset, non post multum tempus venit ad monasterium, exquirens ut omnium quæ in loco elaborata fuerant pars sexta sibi daretur, se

VARÆ LECTIONES.

^a henrico 1. *constanter.* ^b qui *ed.* ^c misit *Dacherius supplevit.* ^d *supplevit Dacherius.*

NOTE.

(2) *Anchin.*

priorum sextum, ideoque rerum partem sextam ad A se pertinere affirmans. Cui ex consilio domni Fulgentii fratres responderunt, eum quamdiu cum ipsis permanserat, omnia habuisse communia, quia vero sua sponte discesserat, eum in communibus portionem habere ulterius non posse. Ille cum nihil profecisset, repulsam suam volens ulcisci, perrexit ad Theodoricum Viridunensem episcopum, accensans duos monachos de ipsius episcopatu fugisse, qui in Brabantiam venientes, multa nefanda tam de ipso quam de imperatore diffamarent; ideoque expedire ut inde effugarentur, ne per eorum criminationes et Imperialis majestatis et ipsius auctoritas vilesceret. His mendosis accusationibus nimium credulus episcopus scripsit Gerardo episcopo Cameracensi, ut monachos illos de loco expelleret, nec in finibus episcopatus alicubi consistere permetteret. Episcopus vero Gerardus, licet fratribus et loco, quem ipse jam dedicaverat, multum faveret, tamen propter metum imperatoris, cujus dono episcopatum acceperat, simul propter episcopum Viridunensem, quem apud imperatorem sibi et prodesse et nocere posse sciebat, indixit fratribus ut discederent, nec ulterius in sua diocesi remanerent. Hoc præceptum fratres ægerime ferentes, cum jam alibi auxilium non invenirent, confugerunt ad archiepiscopum Remensem Reonaldum, cui et unde essent, ubi consedisent, quid ab episcopo Cameracensi pro falsa perversi hominis delatione perpassi essent, diligenter exposuerunt. Archiepiscopus autem, audita eorum causa, compassus est injustam eorum afflictionem, mandavitque episcopo Gerardo, præcipiens in virtute obedientiam, ut a pauperum Christi infestatione desisteret, nec eos ultra vexare præsumeret. Sic optata securitate fratres potiti, nullam deinceps molestiam passi sunt ab episcopo. Sic itaque Dominus suorum adjutor et protector in omnibus, cum misericordia maxime in tribulationibus præsto est, cujus providentia in sui dispositione non fallitur, insurgentes adversarii insidias annihilando comminuit, atque injustas suorum oppressiones potenti dextera sedando coercuit.

8. In eodem quoque anno (1087), scilicet inchoante ædificationis quarto, quidam clericus egregie indolis adolescens, nomine Arnulfus, instinctu divino tractus, in assumptiones sanctæ Dei genitricis ac perpetuæ Virginis Mariæ adveniens, pusillo gregi conjungitur: qui in sancta professione annis pluribus irreprehensibilis degens, postmodum industria sua et ingenio, consilio et auxilio, eidem ecclesiæ plurimum profuisse dignoscitur: siquidem ab adolescentia sua usque ad diem mortis suæ annis circiter sexaginta quatuor in vinea Domini haud segniter laborans, ardore sancti propositi succensus, pondus diei et æstus fortiter pertulit, nobisque suæ patientiæ, imo perseverantiæ imitabile satis exemplum reliquit.

Ab anno vero quarto usque ad sextam, duobus scilicet annis, in maxima tranquillitate et quiete secum commorantes, et quam dulcis sit Dominus aliquid jam ex parte prægustantes, in sancto proposito certatim fervebant, numero quidem fratrum his duobus annis non multum augmentati, sed magis ac magis virtutibus adaucti, institoris instar evangelici venditis omnibus pretiosam margaritam tota intentione comparare gestiebant: Quis etenim enarrare sufficiat quanta eos concordia caritatis conjunxerit, cum quis proximum suum tanquam se ipsam ad altiora quæque et meliora virtutum studia promoveri contenderit? Patientiam namque ipsorum enarrare necesse non existimo, quam in laboribus et ærumnis, in tanta virtute ac vestitus austeritate et inopia, in destruendo et construendo omnibus sanum sapientibus esse notissimum non ignoro. Nonnulli etenim qui spiritum Dei non habebant, laborum nimietate in fugam convertebantur; sed hi, quos vera Dei caritas accenderat, visa improborum ruina, ut in Job legitur (xli, 16), territi purgabantur.

Sexto autem anno (1089) odor tantæ religionis diutius latere non valens, foras erupit: per provincias, per civitates, per vicos et castella se tantarum virtutum fragrantia circumquaque respexit, adeo ut externos quoque ac remotos e suis sedibus evocatos, in admirationem ac venerationem sertorum Dei accersierit.

Cœperunt igitur plurimi tam clerici quam laici ad eos confluere, alii quidem conversionis desiderio, alii autem ut servorum Dei se devote commendarent patrociniis; in tantum siquidem illo anno numerus eorum Deo auspice succrevit, ut inter clericos et laicos duodenarii numeri perfectionem collegium ipsorum attingeret.

9. Verum quia patris spiritualis auxilium sub quo sacræ militiæ signa ferrent, cui vice Christi in omnibus obedientes essent, minime habebant, cœperunt super hac re anxie nimis æstuarè, et de electione abbatis sedula secum relatione pertractare. Duo vero prædicti monachi, domnus videlicet Fulgentius, ejusdem socius nomine Herimannus, abbas sui, scilicet domni Rodulphi, in hoc negotio et auxilio niti disponebant, tum quia prudentia et religione pene cunctis temporis illius abbatibus eminebat, tum quia primitus sub ipso sacri propositi habitum susceperant. Consilio igitur inito domno Fulgentio domi a fratribus retento, cum prædicto Herimanno Gerardum Nigrum in festivitate sancti Lamberti in occursum abbatis Leodium dirigunt, quibus ut quemdam ipsius monachum nomine Laurentium de hac provincia exortum, qui dudum in ipsius cœnobio prioratus officio fungebatur, sibi eligerent, inivit. Prædicti autem fratres Leodium venientes, abbatem, ut sperabant, repperunt; quem convenientes, causas sui

VARIE LECTIONES.

* an potius vitæ, aut victualium. *Dachery.* — vitæ legere malim.

Itineris exponunt ejusque consilium et auxilium requirunt, prædictum monachum, si suæ non displiceret prudentiæ, abbatem sibi donari expetunt. His auditis abbas, ut erat vir prudens ac providens, Dei muto sanius atque utilius consilium illis proposuit, illumque potius eligendum quem sibi superna dispensatio destinaverat, domnum videlicet Fulgentium, constanter admonuit. Quod onus ne forte, ut vir mansuetus et humilis, excusare perseveraret, litteras ei sua auctoritate signatas per eosdem fratres in testimonium direxit, mandans ei atque præcipiens, ut omni excusatione remota, Dei voluntati et fratrum electioni quantocius assentiret: monachum vero quem ipsi petebant, se nullatenus accersire posse asseruit, eo quod prædicta ejusdem cœnobii fratrum dispersione, ipse cum aliis in exteram remotamque provinciam abierit. Talibus agitur responsis ejus, atque consiliis prædicti fratres admodum exhilarati litterarumque auctoritate roborati, vale invicem dato, festinato domum redierunt, et rem gestam omnino occultantes atque celantes, tanquam nihil actum esset, paucis diebus conticuerunt: dicebant enim, si ei rei gestæ series alicujus opinionis indicio nota fieret, tale officium declinare malens quam suscipere, clam fugam arriperet.

10. Jam autem circa festum Omnium Sanctorum rursus clamor fratrum exoritur, se nihil absque pastore agere grex devotus conqueritur, atque tandem ex consensu omnium in festività sancti Martini dies electionis constituitur. Prævenientes igitur hunc diem orationibus et elemosinis, jejuniis et vigiliis durisque verberum castigationibus, quotidianis lacrymis interpellabant sancti Spiritus gratiam ne per antiqui hostis invidiam tantam fratrum aliquatenus pateretur dissolvi aut turbari concordiam. At pius Dominus, qui semper prope est omnibus invocantibus se in veritate (*Psal.* cXLIV, 18), timentium se voluntati tantis interpellatus precibus obtemperavit, et, ut sequitur in eodem psalmo (*ibid.*, 20), diligenter se ab omni subreptione discordiæ custodivit. Quid plura? Conducta dies aderat, in qua humilis ille conventus pastorem sibi eligere decreverat. Præmissa igitur oratione, ex more in capitulum veniunt, congrua causæ et tempori tractare incipiunt, miroque modo in unam sententiam omnes voces voluntatesque conveniunt: *Domnum Fulgentium divinitus destinatum hoc honore et officio dignissimum judicamus: hunc nobis pastorem et patrem una voce omnes eligimus.* Ille autem, utpote vir miræ humilitatis, econtra varias ac diversas excusationes prætendit, pastoralis se officio indignum cum lacrymis asseruit: postremo se nulla ratione id onus suscepturum fore multis assertionibus affirmavit. Hæc eo cum lacrymis perorante, prædictus frater Hermannus protinus surrexit, abbatis sui litteras lætæ occultatas in medium protulit, præceptum

A obedientiæ, periculum inobedienciæ ei palam intimavit, et, ut petitioni fratrum in abbatis sui¹⁰ assensum præberet, admonuit. Sed, ut solent simplices, quique in mentis suæ proposito quandoque esse pertinaces, ipse sententiam suam nullatenus immutare voluit, quia plorando, clamando, ejulando petitioni eorum resistere se posse credidit. At illi mira constantia semper in eadem voluntate stabiles persistebant, ac tandem zelo Dei interius commoti, in hanc vocem erumpebant: *Dominus, inquit, qui te nobis servis suis licet indignis provida dispensatione destinavit, qui omnium nostrum voluntates consilio et præcepto abbatis tui concordēs effecit, ipse te procul dubio ei prodesse disposuit. Sed quid multa? Si plus restiteris, compulsus vim patieris: jamque, velis nolis, nobis pater noster efficietis.* His dictis incepta psalmodia¹¹ congrua consurgentes, unanimiter in eum irruunt, manus injiciunt, ac pia violentia ferendo potius quam ducendo ad altare pertrahunt, atque cætera, ut moris est, regulariter in eum per vim adimplentes, in sede abbatis statuunt. Ille vero, ut excusationis et contradictionis suæ humilem pertinaciam spe et effectu frustratam perpendit, timens ne ipse eis prima perturbationis causa existeret, tandem importunitate eorum convictus, acquievit, onusque sibi impositum licet invitatus cum metu et reverentia suscepit.

11. Contigit interea nutu Dei, ut quidam clericus de Flandria oriundus, vir forma, scientia, genere omniique probitate conspicuus, nomine Hugo, hujus cœnobii famam virtutum audiret, audita videnda satageret; visis vero, votis omnibus interesse concupisceret. Veniens igitur, ut dictum est, pene majora quam fama vulgaverat reperit, atque vera esse omnia quæ audierat contestans, de stabilitate sua cum eis firmanda protinus tractare cœpit. Fratres ergo de tam reverendæ personæ adventu summo Pastori gratias innumeras referentes, in Domino plurimum letabantur: atque ut pium desiderium, quod mente conceperat, effectu quantocius adimpleret, crebrius hortabantur. Ille vero monita salubria quem admodum bona terra excepit, et stabilitate sua ut suggerebant apud eos firmata, fructum satis uberem postmodum ex se produxit.

D Abbas autem, quia nondum secundum consuetudinem ecclesiasticam pontificali benedictione confirmatus erat, compulsus a fratribus Cameracum cum suis iter arripuit, atque hunc Hugonem, de quo nobis sermo est, clericali adhuc amictum schemate vitæ suæ comitem habuit. Cameracum igitur venientes (an. 1088), abbas quidem in festività sancti Gregorii¹² anno septimo pontificali benedictione et auctoritate sua confirmatus, prædictus autem clericus diaconatus ministerio sublimatus est. Peractis igitur muneris sui negotiis, cum prosperitate redeunt, comperitoque quod secundo sabbato Toruaci futura

VARIE LECTIONES.

¹⁰ obedientia excidisse videtur. ¹¹ i. q. psalmodia. ¹² Georgi 2.

esset ordinatio, sæpe dictum clericum ordinandum presbyterum sub celeritate eo dirigunt. Adepto autem presbyterii honore, ad prælectum sibi locum concitus rediit, ubi deposita pompa sæcularis habitus, ac diu sibi desideratum capiens indumentum, naufragium sæculi hujus felici cursu nudus evasit. Cœpit itaque totius religionis ac probitatis studio esse primus, qui conversionis ordine fuit extremus. Fratres igitur quando tantarum virtutum germina in eo succrescere conspexerunt, communi consilio et consensu prioratus ei officium conversionis suæ die decimo quinto tradiderunt. Sic denique, ut scriptum est: *Qui se humiliat exaltabitur* (Luc. xiv 11; xviii, 14), quando postposito fastu hujus sæculi ad humilem pauperum monachorum conversionem secundum humanos intuitus descendit, infra unius mensis circulum ad diaconi sacerdotii prioratusque apicem gradatim ascendit. Sublimatus autem hoc honore, studebat per omnia abbati se subdere, præceptis illius in omnibus obedire. At contra abbas non se tanquam dominum aut magistrum illi prætulit, sed humanitatis atque fragilitatis humanæ participium prudenter attendens, se servum ac ministrum per obsequii humilitatem non solum illi sed et omnibus aliis exhibuit. Quanta tunc subjectos caritas et concordia conjunxit, quando ipsos etiam prælatos tam veræ humilitatis pax et amor univit: aut quod discordiæ scandalum subjectis unquam subripere poterat, ubi ipsi etiam præpositi de inferiori loco contendebant? Sic itaque alter alterius onera devotissime portans, cum caritate et sollicitudine gregis sibi commissi curam annis fere triginta quinque, usque ad obitum (3) videlicet domni Fulgentii, gerebant, quem regularibus insistere disciplinis omni tempore, quo pariter incolumes perdurabant, verbis simul et exemplis incessanter commonebant.

12.. (An. 1091.) Contigit interea Dei gratia, qui revera mavult peccatorum conversionem quam mortem, ut princeps quidam vicini castelli, vir secundum sæculi hujus fastum genere inclutus, prædiis et possessionibus ditissimus omni que sæculari dignitate præditus, nomine Heribrandus, transitoria et caduca fastidiret, et veras divitias, quæ non minuuntur, tota aviditate quærere disponderet. Nocturna etenim visione turbatus ac territus, anhelabat conversionis suæ desiderium accelerari quantocius. Ordo autem visionis, ut dicitur, talis erat: Dormiens cum uxore sua nomine Adela, admodum religiosa et honesta femina, videt se subito tremendo Dei judicio præsentatum, auditum, damnatum, atque ab impiis tortoribus ad loca tormentorum violenter pertractum. Ille autem tam tristem pavescens sententiam, cœpit præ nimia spiritus anxietate corporali luctu perpetuam loci sibi designati meditari tristitiam; cumque nullum sibi præsidium, nulla spes superesset, sol-

A jam in horrenda barathri illius voragine se demergendum sibi desperatus crederet, confestim illi sanctus Petrus apostolorum princeps apparuit, tremantemque blande consolans, pavorem ejus his verbis compescuit: *Ne timeas*, inquit, *Heribrande, ne timeas, sed de his tormentis te mea intercessione et auxilio redimendum incunctanter scias*. His visis evigilat, conversusque ad conjugem, gravi se somno territum adhuc spirans affirmabat. Cui illa: *Necio*, inquit, *quod aut quale fuerit somnium, sed magni timoris atque doloris adhuc evidens in te perseverat indicium*. Cui ille visionem ex ordine retulit, atque in fine subjecit: *Decet*, inquit, *certe beatissimo Petro, qui mihi in tanta necessitate licet indigno fideliter adstitit, grates dignas referre, pro innumeris beneficiis devota obsequia rependere, atque deinceps vitam sic agere, ut tam terribilem sententiam possimus evadere: et, ut tibi voluntatem meam potenter optinem, ex hoc jam, si mihi consenseris, relicto sæculo, summo Regi et glorioso ejus apostolo fideliter deserviam*. At illa: *Absit*, inquit, *ut tam piæ voluntati ultatenus resistam, ut saluti tuæ imo meæ contraria existam: quin etiam quidquid boni facere disponis, secundum vires meas cooperatrix effecta libenter assentiam*.

Agnito autem tam facili consensu conjugis, lætus admodum effectus diem perficiendi propositi certum constituit, in quo universæ familiæ suæ comitatum ultimum eis valedicturus, in unum collegit. Accinctus itaque ultimo militiæ cingulo, erectoque vexillo proprio, armatus videlicet contra spirituales nequias, subæquentibus amicis et cognatis, velut ad bellum iturus Afflegem properat; ingressusque ecclesiam beati Petri, non jam cum uxore sed cum sorore sua, deposita veste militiæ, omnipotentem Deum et præelecto ejus apostolo in æternum servum se mancipat, sicque libertatem sæculi pro Dei servitio felici oblatione uterque commutavit. Tradidit ipso die eidem ecclesiæ coram testibus patrimonii sui quod habebat in Flandria quamdam portionem, quæ propter inconvenientiam et distantiam locorum ibidem vendita, eodem argento hic in vicinia sibi aliam terram comparavit. Verum quia filii eorum necdum creverant, sed adhuc parentum consilio et auxilio indigebant, mater ac prospectum imbecillitatis eorum, D licentia domni abbatis interdum ad consulendum eis descendit. Pater vero quoad vixit in Dei servitio stabilis permansit. Ut ergo omnibus notum fieret quanta Dei clementia ac pietate ad sanctum propositum accersitus imo tractus fuerit, infra tricesimam conversionis suæ diem febre correptus, in vera confessione vitæ hujus diem ultimum clausit. Prædicta igitur conjux post admirabilem viri sui conversionem tam celerem subsequi cernens remunerationem misericordie Domino, qui mirabiliter traxit quos 21

NOTE.

(3) Anno 1120 secundum Auctarium Affligemense; anno tamen 1121 Rodulfus Trudonensis eum

vivum adiit, Franco successor ejus in charta anni 1123 occurrit.

vitam præordinavit, tota alacritate ac devotione benedixit, atque in ejus sancto servitio residuum vitæ suæ tempus sub sanctæ religionis habitu per-
egit.

13. Hæc siquidem de domno Heribrando et gene-rosa ejus conjugæ secundum temporis nostri necessi-tatem paucis peratrinximus: nunc autem qualiter filii ejus patris sunt vestigia subsecuti, sermonem protendamus.

Quinque filiorum ejus, diversis licet temporibus et ætatibus, ad nos convenerunt, diversas singillatim patrimonii sui portiones in unum nobis collegerunt, unum universi, Deum videlicet qui dederat, per se heredem reliquerunt. Quorum alius conjugatus carnales voluptates et illecebras vilipendens, relicto sæculo cum uxore et filiis, dominicum gregem majori numero adauxit et ampliori prædiorum possessione ditavit. Alius post obitum conjugis cum filiis et filiabus divinam militiam arripuit. Alius a conjugii im-munis vinculo, eo devotius quo liberius divinis se servitiis mancipavit. Horum duo primi non nativitate quidem sed conversione, Ingelbertus ¹³ videlicet atque Sigerus, primo juventutis flore vernentes, cum jam mundus eis aridendo blandiretur, lenocinia ejus nihil ducentes, eo jugii vinculum velut desiderii sui impedimentum contemserunt, atque in Domino potius quam in mundo delectati, monachi effecti æterna magis quam transitoria appetierunt, possessiones quoque suas ex integro monasterio conferre decre-verunt. Sed divinæ providentiæ sententiam quis im-mutare poterit? Ipsi etenim qui tunc non sua per vim diripuerunt, postmodum non solum injuste sub-lata, verum etiam universa proprio juri debita, imo et ipsi se ipsos eidem ecclesiæ, cui damnum intule-
rant, restituerunt.

Paucis siquidem interpositis annorum circulis, frater eorum domnus Folcardus, qui nativitate pri-mus erat, infirmitate præventus fratrumque suorum juniorum exemplis provocatus, ipsorum vestigia subsequitur. Qui ex eadem infirmitate convalescens, tanto postea in sancta conversatione vixit devotius, quanto diutius fuerat in sæculo commoratus. Octo bovaria patrimonii sui ecclesiæ tribuit, reliqua om-nia filiæ suæ licet invitæ reliquit. Cujus conversioni frater ejus domnus Onulfus adversatus, causæ nostræ et utilitati plurimum restitit, atque inter alia con-tradictionis et elationis verba senunquam monachum futurum, etiamsi sciret se vivum ad tartara deducendum, cum juramento affirmavit. Non post multo autem et ipse Onulfus gravissima infirmitate corri-pitur, metu mortis anxietur, conscientia accusante turbatur, et quia de corporis salute spem prorsus omnem perdiderat, quodcumque animæ suæ reme-dium sollicite perquirebat. Quid plura? Omni timore deposito juramentumque pœnitens temerarii, habitum

A sanctæ religionis, quem pridem detestatus erat, cum omni humilitate et modestia petiit, atque ad sæpe dictam perductus ecclesiam, se et uxorem suam no-mine Gertrudem cum duobus filiis Godefrido et Waltero et una filia cum universis possessionibus et substantiis suis Deo vivo et vero devotissime commendavit, atque in brevi sub eadem pœnitentiæ devotione vitam finivit. Filii autem litteris traditi, subsequente eos gratia divina, gradum sacerdotii sunt adepti. Postremo domnus Arnulfus et ipse divini jaculo timoris salubriter saucius, cum duobus æque filiis et totidem filiabus adveniens, possessiones a fratribus sibi collatas, suis superadditis amplius dilatavit.

14. Horum igitur conversione descripta, necessi-tatis causa ordine præpostero paulisper utamur, atque ad domnum Ingelbertum de Calstert fratrem domni Heribrandi edisserendo regrediamur. Hic itaque Ingelbertus cum quoddam sui juris castellum ab hostibus injuste pervasum cum suis satellitibus viriliter, ut erat vir in armis strenuus, defendere niteretur, ictu lanceæ graviter vulneratus, claudus efficitur. Grandi ergo bellocum impulsu diu multum-que defatigatus, tandem introrsus ad semetipsum prudenter rediit, et quoniam qui foris nullam, reperit interius, secum pacem pacto piæ conversationis confirmare proposuit. Salubri denique exquisito consilio de conversatione suæ secum cogitavit, fra-tresque prædicti cœnobii suæ ædificationis gratia crebra visitatione et colloquutione frequentabat, audiensque ab eis quod salubrius erat, secundum pos-sibilitatem suam factis adimplere gestiebat, sed tamen intolerabilem bonorum suorum jacturam ægre ferebat. Nam ecclesiæ quidem in qua se Deo famulaturum voverat, omnia sua conferre desidera-bat; sed, quia ab hostium impetu et infestatione ea expedire nullo modo poterat, quid utilius sibi eligeret omnimodis ambigebat. Tandem vero perpendens sibi utilius fore atque salubrius ut ex his aliquid saltem commodi fratribus conferret quam universa simul hostibus deprædanda relinqueret, comitem Heinricum, qui summum tunc locum in his finibus obtinebat, adiit, atque universa quæ sui juris erant in manus ipsius tradidit: pro quibus idem comes quatuor suos milites in confinio prædictæ ecclesiæ cohabitantes cum universis possessionibus suis in usum fratrum illi retribuit, Sigerum videlicet atque fratrem ejus Herminianum (4) de Eccelegem, Titu-baldum de Thidalmont, atque Renizonem cogno-mento Ridderman, venatorem scilicet suum. Post hæc licentia ab eo accepta affligemium reversus, statim sæcularem habitum mutavit, et jam cunctis superior hostibus perpetuæ sibi pacis firmavit chi-rographum.

15. Sub quanta vero humilitate et mansuetudine

VARIE LECTIONES.

¹³ iggelbertus 2

(4) Herimannus?

NOTÆ.

sanctum peregerit propositum, ad nostram ædificationem paucis intimandum videtur. Siquidem virtutis nobilitatis et nominis asinos cum annona fratrum ad molendinum minavit, et ut mos est infimis servulis, panem suum in sinu gestans hora prandii super saccum suum tanquam super sedile stratum tapetibus residens, epulas quas sibi attulerat cum gratiarum actione sumpsit, omnibus et servulis quos illic reperit, qui servitio ejus pene videbantur indigni, cen fratribus benigne communicavit. Sed hæc parva sunt; nam calceamenta fratrum ipse lavit, ipse egregiis manibus suis perunxit, famulorum suorum pedes insuper ipse sæpissime abluvit. Sed et hoc parum est; unum adhuc referam, quod totius humilitatis mihi videtur transcendere normam. Quadam denique die, nullo sciente aut præcipiente, locum necessarium inferius a sordium fœtore mundare cœpit, cum ecce unus e fratribus id forte aspiciens ad abbatem venit, domnum Ingelbertum illic stare, id agere nuntiavit. Territus abbas concitus foras exiit, atque venerabilem virum prædicto insistentem operi reperit, ac præ stupore nimio stupefactus in hanc vocem erupit: *Quid agis, inquit, frater, quid agis?* At ille, demisso in terram vultu: *Operi, inquit, valde necessario, venerande Pater, insisto.* Abbas autem tantam illius admirans humilitatem, quantocius eum exire compulit, ac ne diutius huic operi insisteret sub interminatione prohibuit. Tunc ille: *Libenter, inquit, Pater amabilis, cœptum opus perfecterem, nisi mandatum vestræ sanctitatis transgredi formidarem; verumtamen ut jubetis faciam.*

16. Magna siquidem secundum sæculum nobilitas et dignitas ejus exstitit, sed, ut veram dignitatem acquireret, oblitus quodammodo quod fuit, omnibus se inferiorem et viliozem per humilitatem constituit. Nunquam quis illum iratum vidit, nunquam murmur ex ore ejus personuit, nunquam plus se alio honorari permisit. Quadam denique die ex itinere rediens, tam corporis debilitate quam siti et esurie pene defecerat, cum unus de fratribus illi occurrens, si comedisset interrogat; qui nequaquam se comedisse affirmabat. Cui frater ait: *Ibo igitur et prandium vobis præparabo.* Ipse autem quasi ludendo respondit: *Ite, inquit, ite, et bonam nobis refectionem præparate.* Sequenti vero die se de hoc verbo recognovit, ac tantillum propriæ voluntatis ac desiderii sibi subrepsisse graviter ingemuit. Talibus igitur ac tantis virtutibus pollens, ac possessiones ecclesiæ quotidie dilatare cupiens, prædictum comitem Heinricum rursus adiit, atque ¹⁴ ea quæ pridem dederat, augmentanda suggestit, cujus precibus pius comes benigne, ut decebat, annuit, eique ea quæ nunc Wawere possidemus, in usus ecclesiæ in perpetuum tradidit.

17. (An. 1096.) Contigit interea ut duo filii domus illæ Boloniensium comitissæ, dux videlicet

A Godefridus et frater ejus Balduinus, qui uterque postea unus post alium regni sceptro potiti sunt, Jerosolymam proficisci disponent, in id ut loca sancta, quæ ab infidelibus et impiis obsessa tenebantur, Dei adjutorio per manum validam christianæ religioni restituerent. Coadunantes igitur longe lateque fidelium exercitum, in hujus quoque provincie terminos convenerunt, in qua plerisque pauperibus cœnobiis de propriis patrimoniis larga beneficia contulerunt. Quo comperto frater Godefridus cognomento Niger, quoniam ante conversionem suam memorato duci Godefrido notus erat, Gandavum ubi forte tum venerat, illi obviam properat; quem ut in reditu suo hospitandi gratia Afflegemium divertat, multis precibus exposulavit.

B Dux autem religiosus ac pius preces tam devotas parvipendere noluit, sed mox disperso pene exercitu hac illacque, ne multum per ipsum fratres gravarentur, cum fratre suo comite Balduino atque comite Godefrido, qui postea ducatus vexillum strenuus gessit, et cum reliquis quos secum detinuit, ad memoratum cœnobium declinavit. Susceptus igitur a fratribus cum debito honore et reverentia, omnique illi humanitate exhibita, volens beneficiis fratrum vicem rependere, cum optimatibus suis ad altare sancti Petri accessit, ibique quinque patrimoniis sui mansos in loco qui Huglintrau dicitur, concedente fratre suo Balduino, eidem ecclesiæ juxta statuta principum legaliter obtulit. Verum quia frater eorum comes Eustachius huic donationi non intererat, non parvus metus fratribus omnibus in-

C erat, ne post discessum eorum aliquid ab eo pateretur adversitatis incommodum. Initio itaque consilio, fratres quidam ex ipsis Boloniam properant, atque hoc fratrum suorum beneficium sua auctoritate corroborari exposulant. Ille autem non solum fratrum suorum donationi non restitit, verum etiam quidquid sui juris erat superaddens, ratam et inconcussam, matre sua annuente inio compellente, in perpetuum statuit. Porro nobilium filiorum mater æque generosa ac nobilis in his postea finibus iter agens, apud idem cœnobium hospitium sibi elegit, atque inter cætera largitatis suæ beneficia altare de Genapia, quod sui juris erat, libere et ab omni absolutum exactione fratribus devotissime tradidit.

D 18. (An. 1099.) Frasnæ ¹⁵ autem post hæc dedit nobis quædam matrona nobilis, nomine Erembergæ, cum filiis suis pro sua parentumque suorum animabus. Ansele vero domni Fulgentii abbatis frater carnalis, nomine Adin, ante conversionem suam propriis impensis construxit, terram circumjacentem, quam nunc usque possidemus, suo argento comparavit, perfectisque ibidem velut ad ipsum usum proprium omnibus, fratris sui sequens vestigia, sub ipso sacræ religionis habitum suscepit. Duas quoque alodii partes, cujus apud Vertegie

VARIÆ LECTIONES.

¹⁴ utque edd. ¹⁵ cellam Fraxiniam 2.

heredes sumus Hillinus de Baltersem cum quodam filio suo nomine Gisleberto nostro monacho nobis tradidit, tertiam vero ipsius partem quædam matrona Lovaniensis nomine Geva gratis nobis adimplevit. Apud Eversberghe quoque erga Arnulfum de Stenherbe ¹⁶ aliud allodium viginti duabus marcis emimus: pro quo tres alterius alodii partes, quibus nunc apud Esschen fruimur, erga Franconem castellanum Bruxellensem commutavimus; quod videlicet allodium tanto valebat amplius, quod quartam partem erga Godesonem de Wesenbecca viginti tribus marcis et dimidia comparavimus. Helricus etiam quidam civis Lovaniensis apud nos monachus factus, mansum unum terræ dedit nobis apud Levedale. Rembaldus etiam de Dofle in hoc loco sanctæ religionis habitum suscepit, secumque alodium in quo curtis quædam, quæ dicitur Berchem, sita est, nobis attulit. Miles quoque quidam de Ascha nomine Gislebertus Clinhleunt cum uxore sua nihilominus ad conversionem venit, atque etiam omne phœdum quod de duce Godefrido habebat, cujus et servus erat, nobis dedit. Idem vero dux omnia hæc libertati nostræ donavit, in cujus possessione curtim Colried statuimus. Filii quoque Onulfi de Meltburch, Walterus videlicet et Emelinus, eorumque avunculus nomine Wiscolo de Putige et ejus filii, allodium quod inter se commune erat vendiderunt, in quo curtim, quod dicitur Jeten superior, constituimus. Præterea Rodulfus de Gunchelberga quæ mundi sunt relinquens, sanctioris vitæ flagrans desiderio, apud nos monachus efficitur, partemque allodii sui quod habebat apud Zellehe nobis largitur; alteram vero partem, quæ filix suæ et viro ipsius sorte ceciderat, ab utrisque pretio dato comparavimus; in cujus allodii possessione duas curtes ibidem construximus.

19. Sciendum autem quoniam quæque ex hac parte Aschæ in agris obtinemus, fere omnia a servis ducis Godefridi seu beneficio seu jure hereditario inhabitantibus particulatim mercati sumus, quorum omnium ab eodem pio duce libertatem consequuti sumus. Porro allodium in Cobbeghem in bosco et in plano ab Arnulfo de Vilvord caro admodum pretio, centum videlicet et quadraginta marcis emimus, quod cooperante duce Godefrido in ecclesia nostra pacto stabili perpetualiter confirmavimus. Præterea domina Remundis de Alost, ejusque duo filii Balduinus et Ivamus apud Erenbodeghem loca duorum molendinorum nobis concesserunt, atque altare ejusdem villæ, quod sui proprii juris erat, nostræ ecclesiæ obtulerunt. Porro nos de manu laicarum personarum Dei donum suscipere metuimus, adeoque ut ab episcopo potius donationem hanc consequeremur solerter institimus. Illis autem juxta petitionem nostram idem altare episcopo Ca-

A mcracensi dedentibus, nos ab episcopo, et sub ipso donatione rata et auctoritate episcopali confirmata canonice suscepimus.

Terram quoque ante portam nostram jacentem spatio duorum mansorum in longitudine porrectam, idem duo fratres nobis contulerunt. Postea vero senior illorum Balduinus videlicet infirmitate gravi corripitur, ante mortem suam monachus efficitur, eoque volente atque petente ad nos usque transvehitur. Tunc itaque assentiente fratre suo, dedit nobis in Flandria apud Testreet quoddam allodium in pascuis, cujus fiscus singulis annis decem libris argenti appenditur.

20. Apud Oesterzeel dedit nobis Arnulfus de Wintica tres allodii sui mansos, æternum potius quam temporale pro his expectans commodum, qui post hæc ictu belli graviter vulneratus, relicto sæculo apud nos monachus est effectus; uxor quoque ejus defuncta apud nos jacet humata. Willelmus quoque de Volsar vir nobilis, eodem succensus desiderio, apud nos sanctæ conversationis habitum sumsit, ac tertiam allodii cujusque partem apud Sconart nobis tradidit; duas autem residuas pretio comparavimus. Sigerus quoque de Erenbodeghem, et ipse conversus, ibidem mansum unum adjecit. Robertus comes junior sancti Andreae ¹⁷ locum nobis in eleemosynam tribuit (an. 1100); altare vero ejusdem loci licet sui foret juris, tamen quia spiritale donum est, ab episcopo Noviomensi, in cujus diocesi locus ipse situs est, nobis firma stabilitate donari fecit. Filius autem ipsius, Balduinus videlicet comes inclutus, largitatis suæ beneficium nobis conferre desiderans, cogitabat apud se quid necessitati nostræ utilius tribueret atque vicinius: comperiens igitur allodium quoddam vicinum nobis a fratribus sancti Bertini possideri, conventu facto cum eis vicissitudinem hujus in confinio sui eis plenam restituit, nobis autem prædictum allodium magnitudinis sex mansorum ob memoriam sui tradidit.

Duo carnales germani, conditione liberi, apud Rodenburch castellum Flandriæ simul indivisi commanebant, qui adhuc ambo a consortio conjugii immunes perseverabant: uno itaque uterque succensi desiderio, de salute animarum suarum inter se sedulo conferebant, terrena omnia æternorum respectu quam sint parva atque despicienda sibi invicem proponebant: postremo sæculo sæculique actibus se renuntiatiuros unanimiter disponebant. Relicto igitur solo patrio cum omnibus quæ habebant, exules effecti, veram patriam inquirunt, transitisque nonnullis ditioribus ac vicinioribus cœnobiiis, nostræ paupertatis consortium adipisci maluerunt, domumque suam quam pariter inhabitaverant, cum universa suppellectili sua, cum armentis videlicet

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶ Stenherke? ¹⁷ cellam S. A. prope Brugas sitam 2.

et pecoribus, cum agris et possessionibus tradiderunt ubi usque hodie curtum adauctis postea prædiis, possidemus.

Vrojiendjic etiam a comite Theoderico atque a comitissa Clementia duo prædia, quæ secundum linguæ suæ consuetudinem pecoribus appellant, pretio grandi comparavimus, quorum donationem sigillo comitis munitam ac perpetua stabilitate firmatam

A coram primatibus ac baronibus terræ ab utrisque suscepimus. Super hæc multa emolumenta in prædiis et argento Flandria nobis miniatavit. Prædia quidem plurima propter distantiam et inconvenientiam locorum ibidem vendidimus, pretium vero in emendis aliis possessionibus vicinioribus nobis utiliter expendimus.

VISIO DOMNI FULGENTII HUIUS LOCI ABBATIS PRIMI.

Fulgentius primus Aflegemiensis abbas duo grabata ad cælum deferri videbat, quorum unum archiepiscopum Cantuariensem, alterum Cluniacensem abbatem esse dicebatur. Unum ascendebat quarta feria unius hebdomadæ; alterum similiter alterius hebdomadæ eadem feria. Quod paucis transcurtis diebus rei probavit eventus : nam dom-

inus Anselmus archiepiscopus quarta feria ante dominicam cœnam die (An. 1109, Apr. 21) illescenscente migravit; sanctus vero senex Hugo abbas dominica, ut supra dictum est, peracta resurrectione eadem feria, 8 scilicet die advesperascente (Apr. 28), corne solutus.

ANNO DOMINI MCXXV

HUGO DE RIBODIMONTE

NOTITIA

(Hist. litt. de la France, XI, 113)

Hugues de Ribemont ne nous est connu que par une excellente lettre, adressée à G. d'Angers, qui lui avait fait quelques questions touchant la nature et l'origine de l'âme. Hugues, n'ayant désigné celui à qui il écrit que par la première lettre de son nom, nous ne pouvons donner là dessus que des conjectures. Il nous paraît cependant très-vraisemblable que par la lettre G. il faut entendre Graphion d'Angers, qui professait à Reims sous l'épiscopat de Rainaud de Martigné, archevêque de cette ville. C'est ce qu'on voit par un acte de ce prélat de l'an 1127 (MARTEN. *anecd.* t. 1, p. 368), où l'on trouve la souscription de Graphion professeur : *Signum magistri Graphionis Andegavensis*, etc. Mais, quoi qu'il en soit de la personne à qui Hugues a adressé cette lettre, c'est une pièce très-importante, et qui fait honneur à l'auteur. Il y répond à plusieurs questions très-subtiles et très-embarrassantes, d'une manière qui fait voir qu'il était habile philosophe et théologien très-éclairé. On y trouve en abrégé les différents systèmes sur l'origine et la nature de l'âme, et la doctrine de l'Eglise touchant le péché originel clairement établie. Il y fait voir que l'âme n'est pas une partie de la Divinité, comme quelques-uns l'ont faussement avancé, puisqu'elle est sujette au changement et au péché; que c'est une erreur de dire qu'elle est corporelle, puisqu'elle est esprit; que c'est une autre erreur de croire que les âmes soient jointes à des corps, pour expier des fautes qu'elles ont commises dans une autre vie; puisque, selon l'Apôtre, Jacob et Esau n'avaient fait ni bien ni mal avant de naître. Graphion lui avait demandé d'où venaient les âmes de chaque particulier. Il répond que les sentiments sont partagés, mais que l'Ecriture ne nous apprend point expressément si les âmes des descendants d'Adam tirent leur origine de celle que Dieu créa dans le premier homme; ou s'il en créa de nouvelles pour chaque homme. Sur quoi il fait cette question, par rapport au péché originel : si les âmes ne tirent point leur origine de celle d'Adam, et si elles sont sans péché lorsqu'elles s'unissent aux corps, comment contractent-elles le péché originel? car comment pourrait-on imputer ce péché à la chair seule qui vient d'Adam, et qui, étant sans raison, ne peut être capable de péché? Comment celui, qui n'a point péché, peut-il être puni pour le péché d'autrui? Mais nous savons, dit notre auteur, qu'après qu'Adam eut péché, son corps éprouva les mouvements de la concupiscence, et qu'il contracta une pente au péché. C'est pourquoi lorsque l'âme est unie à la chair qui a une pente vers le péché, elle ne la trouve point à la vérité coupable de péché, mais disposée à le commettre; l'âme y consent elle-même en s'unissant à la chair, elle lui donne la vie, elle l'aime, elle abandonne la raison, et se livre d'abord totalement aux sens; ainsi, en se laissant entraîner à cette pente qui porte au péché, elle y consent, et en y consentant, elle le contracte. Elle pèche donc par sa volonté, non par nécessité, et puisqu'elle pèche, elle mérite de souffrir la peine due au péché. C'est donc avec justice qu'elle est damnée, si l'Eglise ne la secourt en la purifiant par le baptême qui lui est nécessaire, comme la foi nous l'apprend. Il cite ensuite l'autorité de saint Augustin, pour prouver que le péché ne vient point de Dieu, que l'homme ne le commet point par nécessité, mais par sa volonté.

Hugues répond à plusieurs autres questions sur le même sujet de l'origine de l'âme, qui lui avaient été proposées par Graphion, ou qu'il se proposa lui-même; il cite encore saint Augustin, dans les écrits duquel cette seule lettre montre suffisamment qu'il était très-versé. D. Martenne l'a donnée au public dans son *Trésor d'anecdotes*. Il est fâcheux qu'un écrivain qui avait autant de talent pour écrire, de lumière et d'exactitude, ne nous ait pas laissé d'autres productions de sa plume, ou qu'elles ne soient pas parvenues jusqu'à nous.

HUGONIS DE RIBODIMONTE

EPISTOLA

AD G. ANDEGAVENSEM.

Respondet propositæ quæstioni, An anima primi nominis facta fuerit ex nihilo; et quomodo contrahatur peccatum

(MARTENE, *Ampl. Coll.* I 481, ex ms. Clarimariscei.

Hugo Ribodimontensis G. Andegavensi.

Quæstioni tuæ rescribere amor imperat, imperitia denegat; dilectio jubet, negligentia prohibet; benevolentia suggerit, difficultas negat: sed, qui vere diligit, toto affectu se totum ei quem diligit totus impendit, difficultatem pro amico spernit, negligentiam abjicit, imperitiam non præterdit. Quærenti itaque tibi non ut debeo, sed pro captu meo, respondeo. Quæris a me utrum anima primo homini data, de nihilo facta sit, an de præjacenti materia? Dicimus autem si ex materia: vel corporea? vel incorporea? Si ex corporea facta dicitur, videtur quidem ex corpore posse fieri corpus, non autem ex corpore spiritus. Quomodo enim ex corporea materia potest fieri rationalis essentiae intellectualis vita? Si vero dicis ex incorporea, quæ est illa? Si rationalis erat illa materia, quem usum rationis habebat? Si sine peccato erat, videtur quidem non in animam esse formata, sed deformata, cum toties anima peccatum incurrat. Si vero rationalis erat, quomodo irrationale rationalis animæ erit materia? Si autem vivebat, utrum beata, vel misera? Si beata, ibi quidem melius erat; hic enim per animam plures incurrit molestias: si vero misera, quæ mala præcesserant merita? Errant quidem qui credunt animam esse partem divinæ substantiæ, cum anima et mutabilis existat, et peccatum incurrat, et pro peccatis Domino pœnas luat. Errant etiam qui animam dicunt esse corpus, cum ipsa sit spiritus, non creator, sed creatus. Errant quoque, qui animas pro malo vitæ merito dicunt in corpore pœnaliter infusas, cum nondum natos Jacob et Esau nihil egisse boni, aut mali dicat. Apostolus.

Quæris etiam unde singulorum singulæ fiunt animæ? Respondemus: A diversis diversa sentiuntur; sed manifesto sanctæ Scripturæ diffinitum non legimus, utrum ex anima prima, primo homini data, cæteræ tra-ducantur, an novæ singulis increentur an

A ab initio jam existentes, vel a Domino missæ, vel spontanea voluntate corporibus illabantur. Si ergo animæ, nisi ex traduce veniunt, et sine peccato sunt, cum in corpora veniunt, unde originale peccatum incurrunt? carni namque soli ex Adam venienti, cum sine ratione sit, quis ei peccatum imputabit? Quomodo autem qui peccatum non facit, in debitam peccati alterius pœnam incurrit? Scimus autem quia postquam Adam peccavit, corpus ejus motum concupiscentiæ, et fomitem peccati contraxit. Anima itaque, cum unitur carni peccati fomitem habenti, non eam peccatricem, sed ad peccandumabilem invenit; huic unita consentit, hanc vivificat, hanc diligit: unde et rationem aliquando postponit, et corporeis sensibus primo se totam impendit. Dum autem fomiti peccati consentit, et consentiendo contrahit. Peccat itaque voluntate, non necessitate; sed quæ peccat, peccati pœnam juste tolerat: juste ergo damnatur, nisi per ecclesiam ei subveniatur. Sed dicimus: Si peccat voluntate, potest non peccare, potest sine peccato esse; non igitur necessario peccat, non ergo necessaria est nostræ redemptionis hostia. Sed quorsum ista? siquidem fides Ecclesiæ attestatur, quia necessarius est Christus; quia necessaria baptismi gratia, necessaria est redemptio nostra. Quare necessaria est et culpa? Si autem necessaria, quomodo voluntaria? sed omne peccatum est ex voluntate. Augustinus quippe dicit: Certus sum animam nulla Dei culpa, nulla Dei necessitate, vel sua, sed propria voluntate, in culpam esse collapsam. Quid ergo? Attende diligentius quæ jam præmisimus: Omnis namque anima invisibilibus nexibus unita carni peccati fomitem habenti, consentit quidem carni motum concupiscentiæ contrahenti. Omnis ergo peccat. Si omnis peccat, quantum ad actum, necessaria est culpa: quare necessaria et redemptio nostra; sic et quibusque fidelibus in hac vita viventibus pœnitentiam necessariam esse dicimus: necessariam quidem, non quia boni per

gratiam reparati, adiutrice gratia, sine peccato esse possint, sed quia fomes peccati et lex membrorum ad agonem in hac vita semper relinquitur. Unde semper cadimus, semperque a Domino debitam nostram dimitti petimus; semper ergo, dum vivimus, necessario veniam rogamus, quia, quantum ad actum, necessario peccamus.

Quæris etiam: Si de nihilo quotidie novæ sunt animæ, quomodo verum quod scriptum est: Qui vivit in æternum, creavit omnia simul? Dicimus autem, quia vere simul omnia facta sunt; tunc enim, vel in actu proprio, vel in materia, facta sunt singula. Animæ ergo quæ modo, ut quidam volunt, de nihilo sunt novæ, per consimilitudinem ibi quoque sunt factæ. Prima enim anima ad imaginem et similitudinem Dei facta est; hæc vero natura in singulis animabus ipsa est. Quæris quoque si anima non ex traduce propagatur, quando corpori infunditur, utrum quando semen emittitur: an emissum, quando concipitur: an conceptum, quando formatur? Legimus quidem in Moyse: « Qui percusserit mulierem prægnantem, et illa abortierit; si formatus fuerit, reddat animam pro anima; si formatus non fuerit, mulctetur pecunia (Exod. xxi). » Per hæc igitur volumus intelligi prius formato corpori nunquam animam infundi: quia prius convenit domum præparari, et sic habitatorem ingredi. In Adam quippe prius formatum est corpus, deinde spiritus insufflatus. Sed forsitan secundum spontaneum motum formato jam corpore, incipit anima vigere, quæ quieta motu ibi et antea potuit inesse. Quomodo enim concreescere et coagulari, et ad formam usque provehi potuit, si prius inanimatum fuerit? Qui autem animam ex parente cum semine carnis infundi asserunt; si animam ex anima corporeo semine trahunt, quid aliud animam, quam corpus esse convincunt? Si autem ex incorporea incorpoream trahunt, quid dicunt? an pars ex anima infunditur quæ concreseat in animam quæ formetur? sed extendi atque concreescere, et in partes dividi, nec animæ quidem convenit, sed corpori. Quod si patris anima se totam in filium transferat, ut et in filio sine sui detrimento animam faciat, quid est aliud dicere, quam non multas animas, sed unam omnium animam esse? Augustinus quidem

A dicit: Mirum, si ullus sensus humanus comprehendit, quonam modo tanquam lucerna de lucerna accendatur, et sine detrimento alterius alter ignis existat, sic anima de anima parentis fiat in prole, vel traducatur in prole, utrum incorporeum semen animæ sua quadam occulta et invisibili via seorsum ex patre in matrem fluat, cum sit conceptus in femina; aut, quod est incredibilius, in femine corporis lateat. Cum autem fluunt irrita sine ullis conceptis semina, utrum semen animæ non simul exeat, an summa celeritate, atque atomo temporis unde exierat recurat, an pereat; et si perit, quomodo ipsa, cuius semen mortale est, immortalis est anima; an immortalitatem tunc accipit quando formatur, ut vivat. Item, si origo animæ lateat, dum tamen redemptio clareat, periculum non est. Neque in Christum credimus, ut nascamur, sed ut renascamur, quomodocunque nati fuerimus. Item, etsi utrum anima ex traduce descendat, vel non, quemadmodum explicari possit ignorem, illud tamen credo quod et hinc divinatorum eloquiorum clarissima auctoritas esset, si homo id sine dispendio promissæ salutis ignorare non posset. Item, Mediatoris animam nullum ex Adam traxisse dubitare fas non est. Si enim nulla propagatur ex altera, ubi omnes tenentur propagatæ carne peccati, quanto minus credendum est ex propagine peccati eis animam Christi venire potuisse, cuius caro venit ex Virgine, non libidine concepta, sed fide? Si autem peccato primæ animæ peccatricis, ideo cætera tenentur obnoxia, quia ex illa sunt propagatæ, profecto illa quam sibi Unigenitus coaptavit, aut peccatum inde non traxit, aut omnino inde non tracta est. Neque enim non potuit animam sibi trahere sine peccato, qui solvit nostra peccata, aut qui novam creavit animam ei carni quam sine parente fecit, ex terra non potuit novam creare carni, quam sine viro sumpsit ex femina.

Ista dilectioni tue scribere volui, qui tibi nihil omnino negare potui. Si ex his ergo dubitare incipias, a sapientibus dubitata requiras. Si qua vero meliora, Deo volente, super his invenire poteris, amoris debito mihi quoque rescribere non graveris. Vale, charissime.

ANNO DOMINI MCXXV

PONTIUS ABBAS CLUNIACENSIS

NOTITIA

(Gallia Christiana nov. edit. IV, 1134)

Pontius de Mergueil, filius Petri Merguliensis comitis, prior quondam S. Martialis, vel, ut alii vo-

lunt, S. Pontii monachus, ex *Biblioth. Clun.*, col. 1310, seu alterius ecclesiæ monachus, quam Clunia

censis ex Chronico S. Bertini, tom. III Anecd., col. 605 (quæ quidem inter se non pugnant), successor tandem B. Hugonis electus 1109, vi Idus Maii, benedictionem percepit a Guidone Viennensi archiepiscopo. Sane hoc ipso anno, qui primus alicubi dicitur ordinationis Pontii, Hugo de Liziniaco, ipsius consobrinus, de quadam ecclesia ei se munificum præbuit; (1) Paschalisque II papa eidem privilegia confirmavit anno pontificatus decimo, ind. II. Insequenti Petrus Santonensis episcopus abbatiam S. Stephani, quam Ranulfus decessor sancto Hugoni tradiderat, eidem Pontio confirmavit. Item Amelius episcopus Tolosanus, Bernardus Ato vicecomes (Biterrensis), Petrus Raymond, frater dicti episcopi et Adela uxor Petri Raymond, soror Pontii abbatis Cluniac., ei restitunt eodem anno ecclesiam S. Columbæ cum suis annexis et appendicibus, ex tabul. Moissiacensi (2). Eodem Amelio consentiente, cum Rainundo præposito et canonicis S. Stephani, Pontius abbas Cluniacensis et Ansguitinus Moissiacensis ecclesiam S. Mariæ de la Dalbade dono recipiunt a Geraldo xenodochii S. Mariæ Deauratæ præceptore, ex tabulis B. Mariæ Deauratæ. An. 1116 Henricus imperator misit legatos ad Paschalem II, quorum primus erat Pontius, qui papæ consanguineus dicebatur; hac autem legatione optime prudenterque functus est, ut et multis aliis negotiis pro pace procuranda in Ecclesia. Una præsertim ex his legationibus disertis verbis exprimitur in charta Guidonis episcopi Gebennensis, Pontio abbati *amico nostro*, inquit, ecclesiam de Condominio cum omnibus appenditiis pro anima sua et animabus antecessorum suorum largientis an. 1119, etc., « præsertim quoque Wilhelmo Catalaun. episcopo, qui cum prædicto abbate pro pace regni et sacerdotii ad dominum imperatorem Henricum proficisceretur, » etc. Pontius iste dicitur ab Orderico Vitali, *Hist. lib. XII*, « consulis Merguliensis filius, regum et imperatorum consanguinitate proximus, Paschalis papæ (II) filiolus, cujus imperio inter Cluniacenses educatus est, a pueritia docilis, affabilis, in virtutibus stabilis; statura ejus erat mediocris, facies candida. » Concinit Joannes Iperius in Chronico S. Bertini, t. III Anecd. col. 605: « Quidam, inquit, juvenis Pontius nobilis genere et alterius ecclesiæ monachus ad episcopatum fuerat electus, sed, reclamantibus altioris consilii viris, papa substituit alium episcopum, et hunc Pontium venerabili Hugoni Cluniac. abbati commendavit attente. » Porro ipsius mores, religio, et peritia litterarum cæteris dotibus consimiles erant: quibus præsidii munitus, modeste quidem, sed fortiter sui monasterii privilegia defendit in celeberrima synodo Remensi an. 1119, mense Octobri, cujus orationem in hanc rem habitam coram concilio refert idem Ordericus libro laudato. Id quoque tum ejus religionem, tum generis nobilitatem luculenter probat,

A quod videns vinum, infra sacra missarum sollemnia Cluniaci libatum, ex communi vino esse, admonuerit anitam suam dominam Judith Arvernensem comitissam, quæ dedit centum aureos ad emendam vineam, et pro hac eleemosyna venerabilis abbas domnus Pontius eidem comitissæ pro filio ejus Wilhelmo Arvernorum comite et ipsius conjuge, necnon pro filiis Wilhelmi comitis Roberto et Wilhelmo et filia Judith anniversarium in Cluniaco jugiter persolvendum promisit. Ad Pontium exstat epistola xxxii Paschalis II, de non porrigenda communione intincta, seu qua præcipit ita sumendam Eucharistiam, ut corpus et sanguis seorsim sumantur, exceptis infirmis et *infantibus*; unde probatur tunc communionem sub utraque specie fuisse in usu, ac perseverasse etiam pro infantibus. Est et alia ejusdem summi pontificis epistola XLVII qua Pontio abbati pontificalia concedit ornamenta. Ejus autem successor Gelasius papa II, cui ex Italia fugienti Pontius abbas triginta equos liberalissime dederat, quique vicissim Cluniacense monasterium insigni privilegio donaverat, pie moritur in eodem cœnobio ac sepelitur, ibidemque ipsius loco Calixtus II pontifex acclamatur, qui Pontio et successoribus abbatibus concessit, ut cardinalis Romani officio ubique fungi posset, eidemque Pontio indulsit, ut omne genus monachorum, præter excommunicatos, in suum valeret monasterium admittere, ac insuper ecclesias monasterii, omnesque possessiones confirmavit. Data est bulla viii Kal. Martii, indict. XIII, anno C 1120, pontific. secundo. Alteram habes ejusdem papæ ad eundem abbatem datam 1122, in Bullario Cluniacensi. Neque vero prætermittendum est Hildebertum Cenomanensem episcopum eidem Pontio vitam S. Hugonis ipsius decessoris nuncupasse, ipsique Wilhelmo Petragoricensem antistitem anno 1121 ecclesiam S. Theodori de Rocaboucort tradidisse (3).

Cæterum pluribus narrat illius gesta Petrus Venerabilis, lib. II *Miracul.*, capp. 12 et 13, ex quo sequentia describit Spondanus in Annalibus: Hugone fati functo, cum in ejus sedem a Cluniacensibus electus fuisset Pontius, per aliquot annos satis modeste cum suis religiosis conversatus est; insequenti tempore monasterium labefactare, ac variis perturbationibus fratrum animos a se paulatim avertere cœpit; quapropter cum per decennium circiter dissensio perdurasset, Romam Pontius ad Calixtum profectus est, ibique abbatiali officio renuntiavit (abnuente papa, mense circiter Aprili anni 1122 (4), postquam sedisset annis XIII), et mox Jerosolymam mansurus se recepit; postea vero mutata mente in Gallias reversus, armis Cluniacum invasit, monachos dire vexavit et expulit, vasa aurea, argentea, villas et dominia abbatiae velut barbarico more deprædatus, igne, ferro, rapinis et cædibus in religiosum locum impune desævit. Quod scandalum audiens Honorius papa, misit Petrum

(1) Vide Bibliot. Sebus., pag. 440 et 413.

(2) Ibid. pag. 411.

(3) Tom. II novæ Gall. Christ. col. 486, instr.

(4) Vide Chronicon Alberici ad hunc an. 1122.

cardinalem, qui cum Humbaldo Lugdunensi archiepiscopo anathemate percussit Pontium et eos qui ipsi adhærebant. Deinde Romam ad subeundum controversiæ iudicium citatur Pontius, ut sese purgaret, sed lata sententia idem ut invasor ac sacrilegus ab omni ecclesiastica dignitate depositus est. Exstant ea de re plures Honorii papæ ad Petrum abbatem et ad monachos Cluniacenses epistolæ; quarum in altera sic loquitur: « Pontius siquidem B. Benedicti præceptionibus inimicus et monastici ordinis malleus, qui Cluniacensem abbatiam in manu prædecessoris nostri felicis memoriæ papæ Calixti sine spe recuperationis refutaverat, et se perpetuo Jerosolymis victurum voto astrinxerat, contra voluntatem Dei et nostram Cluniacense monasterium superba obstinatione et presumptione sacrilega occupavit. » Hinc altera ad ipsos Cluniacenses monachos scripta vetat, ne ad Pontium olim abbatem sine Petri tunc abbatis licentia convertantur. Habentur autem Acta depositionis et excommunicationis ejusdem Pontii in codice Celsiniacensi, ex quo ipsa eruita noster D. Claudius Estiennot inseruit tom. IV *Fragmentorum histor.*, fol. 31.

Denique, vix elapso mense ab isto infortunio, diem postremum obiit Romæ anno 1125, iv Kal. Jan., ex notis ad *Biblioth. Cluniac.*, Kalendario sancti Leonorii Bellimontis, et ex Necrologio abbatiæ S. Egidii, quod habetur in bibliotheca Fratr. Prædicatorum Chamberiaci, non iv Idus, uti legitur in Chronico Cluniac. Francisci de Rivo. Alibi tamen dies obitus ejus notatur 28 Decembris, et annus 1126: qui quidem magis convenit; nam in Bullario

(5) *Biblioth. Labb t. II, pag. 301.*

A Cluniacensi habetur epistola Honorii papæ ad Petrum abbatem, data xiii Kal. Nov., ind. 3, an. 1126, pontificatus secundo, ex qua constat Pontium adhuc superstitem fuisse. Historiam Pontii concludo verbis Chronici Vosiensis (5): « Jussu apostolici frater comitis de Melgoir sine audientia captus, in turre, quæ dicitur ad Septem salas, usque ad obitum, videlicet v Kal. Jan., in custodia tentus est: sepultus vero fuit quasi pauper, imo captivus apud S. Andream, qui optime per quatuordecim annos Cluniacense monasterium rexerat olim. » Hæc autem verba ex aliis sic interpretari libet: sine audientia, idcirco scilicet non fuit auditus, quod recusasset absolvi ab excommunicatione; contendens se a nemine posse excommunicari, quæ responsio insipientis visa est; in custodia tentus est: ita etiam Joannes Iperius tom. III. *Anecd.*, col. 660, quasi pauper. Honorius II papa scribens ad Petrum abb. Cluniac. epist. 1, de Pontio sic loquitur: « Qui quamvis de malis Cluniaco illatis sæpe commonitus, poenitentiam agere noluerit, nos tamen pro reverentia hujus monasterii cujus monachus fuit, eum honeste sepeliri fecimus. » Revera primum sepultus fuit apud S. Andream, sed postea Cluniacum translatus est, ubi visitur ejus sepulcrum in majori ecclesia prope S. Martini oratorium, hominem exhibens pedibus ligatis, quia excommunicatus interiit, et manu ac pede amputatis. Exstat ipsius Vita in *Biblioth. Cluniac.* pag. 551. Vide etiam observationes Hugonis Menardi in *Martyrologium Benedictinum* ad diem 20 Decemb., pag. 129.

PONTII ABBATIS STATUTA.

(BALUZ. *Miscell.* ed. Luc. II, 183.)

In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Noverint omnes fratres et filii sancti Cluniacensis cœnobii, præsentibus et futuri, quia ego frater Pontius peccator, abbas indigne vocatus, perpendens qualiter beatus Odilo sancto dictante Spiritu omnium fidelium defunctorum generalem staverit memoriam, qualiterque pius antecessor noster dominus Hngo abbas fratrum suo tempore defunctorum per aliquot annos celebraverit anniversarium, primo anno nostræ ordinationis communi decrevi consilio et in capitulo Cluniacensi coram omnibus per præsentem paginam confirmavi ut cunctorum fratrum atque sororum congregationis nostræ ab ipsius loci fundatione defunctorum deinceps in vigilia Sanctorum Omnium universalis memoria solemniter recolatur. Quod idcirco maxime in vigilia Sanctorum Omnium constituimus, quia illa generalis cunctorum fidelium

defunctorum commemoratio statim secutura est, rectumque nobis videtur ut prius nostrorum specialis recordatio pio inter nos agatur affectu, sicque postmodum et pro nostris et pro omnibus fidelibus defunctis universalis intercessio subsequatur. Hac etiam de causa ut iidem omnes sancti et electi Dei, quorum festivitas prævenitur et honoratur, isto fraternæ pietatis officio divinæ majestati eorumdem fratrum animas sua sancta interventione commendare dignentur. Hanc igitur memoriam tali tenore præcipimus observari ut non solum Cluniaci, verum etiam in cunctis abbatibus nostris, prioratibus, atque cellis, nunc et quandiu Cluniacense cœnobium in sancta religione persisterit, annuatim in eodem die solemne officium cum missa secundum locorum fratrumque convenientiam devote peragatur, fratresque omnes juxta ordinem suum, prout Deus unicuique gratiam

dederit, missas psalmosque fratribus suis defunctis hilariter persolvant, quatenus per ignorantiam vel negligentiam defunctis per annum fratribus redditum non fuerit, totum ad laudem Dei recompensetur. Quod ut devotius complere satagant, adjunximus huic misericordiæ parentes et consanguineos defunctos omnium fratrum nostrorum, orantes ut Deus omnipotens horum et cæterorum honorum congregationis nostræ participes eos faciat. Prima vero pro fratribus oratio dicatur : *Deus veniæ largitor*; secunda pro sororibus : *Quæsumus, Domine*; tertia pro parentibus : *Inclina, Domine*. Quando autem vigilia acciderit die Dominica, fiat hæc defunctorum fratrum celebritas præcedenti Sabbato sive feria sexta. Ad cuius etiam institutionis beneficium dignum fore duximus ut sicut divinæ majestati pro defunctorum requie pia repræsentabitur intercessio, ita etiam vivis tam ad corporum quam animarum salutem fraterna impendatur misericordia. Statuimus igitur ut ego per me quoad vixero nostrique per sæcula successores die illo, vigilia scilicet omnium sanctorum, generalem conventui Cluniacensi in omnibus refectionem de nostro administremus, dieque subsequenti, festivitate videlicet sanctorum omnium, pro unoquoque fratrum qui Cluniacensi tunc præsentis fuerint, tres pauperes pane et carne reficiamus. Quod si festivitas sexta acciderit feria, fiat ipsa pauperum refectio de pane et carne Sabbato sequenti vel Dominica. Quam itidem pauperum refe-

ctionem per omnia loca nostra fieri mandamus, ut scilicet abbates vel priores seu decani diligenter provideant qualiter pro singulis fratribus quos secum in locis suis habuerint tribus pauperibus refectio secundum temporis et loci opportunitatem exhibeatur. Cujus misericordiæ constitutio non illis gravis videatur, quam Christus Jesus, qui seipsum pro nostra dedit salute, hoc a nobis quasi proprium exigit, ut si eum placibilem habere volumus, in pauperibus et egenis illum reficiamus. Locus etiam noster semper Deo miserante bonis sanctorum Patrum institutionibus crevit in melius. Ipsi denique fratres et ad spirituale et ad temporale officium promptiores erunt atque devotiores, cum recogitaverint tantam sibi misericordiam annuatim quasi ex debito persolvendam. Unde et magna erit charitas si abbates vel priores atque decani sub hac generali memoria aliquam die illo fratribus suis specialem exhibuerint refectionem, quatinus diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Agatur igitur diei hujus memoria, sicut diximus, in psalmis, missis, orationibus, et eleemosynis; ut Deo annuente, cunctisque intercedentibus sanctis, et vivi ad beatum finem pervenire et defuncti æternis gaudiis perfrui mereantur, mihi que peccatori in hac injuncta obedientia virtus detur et gratia, nobisque in omnibus in magni iudicii die inter sanctos defunctos misericordia concedatur. Amen.

PONTII ABBATIS PRÆCEPTIONES PIÆ.

(BALUZ., *Miscell.* III, 63.)

Concessio quam Pontius abbas Cluniacensis fecit Bernardo archiepiscopo Toletano.

Notum sit universæ congregationi hujus venerabilis cænobii, tam præsentium quam futurorum, præcepisse dominum Pontium hujus monasterii reverendum abbatem de domno Bernardo Toletano archiepiscopo, ut post obitum ipsius tricenarius missarum illi a fratribus studiose persolvatur, resonantibus signis, cum officio pleno et missa generali. Refectionem vero quam fecit decanus de Galliniaco in vigi-

lia beati Matthæi post obitum ipsius, faciat in die anniversarii ejus.

II.

Alia concessio facta Eskilo archiepiscopo Lundensi.

Noverint universi quod totus conventus hujus Ecclesiæ concessit illustri viro domno Esquilo Lundensi archiepiscopo, quæ est totius Daciæ metropolis, post obitum ejus tantundem per omnia beneficiorum quantum persolvitur uni ex fratribus Cluniacensibus, tam in Cluniaco quam in omnibus locis ejus. Fuit enim hujus loci magnus amator.

HUGONIS MONACHI CLUNIACENSIS

EPISTOLA

AD DOMNUM PONTIUM ABBATEM CLUNIACENSEM

IN QUA

*Nonnulla de S. Hugone ipsoque Pontio abbate : quomodo cardinalis factus, et quam devote cineres BB. apostolorum Petri et Pauli, tempore S. Majoli abbatis Cluniacum delatos, re-
vereretur.*

(Biblioth. Cluniac. p. 537.)

Patri serenissimo Cluniacensi abbati Pontio do-
mino suo servus Hugo.

Dum tuam, Pater, excellentiam penso, injussus coram te loqui non audeo. Sed quoniam memoranda quædam de magno Hugone sancto præcessore tuo tacita video, si tua jubeat me fari dignatio, pauca de plurimis, parva de maximis, brevi expedio. Ista quidem diffusos scriptores illos miror omisisse, qui de eo tanta volumina conscripsere. Quæ refero præsentibus notissima sunt, sed posterorum memoria, ut jubes, mandata sunt. Beatus Hugo ad Francigenas, eos visitaturus, olim exiverat. Veniens autem Belvacense territorium, intravit Gornacum super Aronam fluvium. Ibi eum Albertus vir illustris honorifice suscepit. Uxor viri nomine Ermengardis, et ipsa tanto hospiti reverenter occurrit. Quam sanctus ut vidit, prophetico afflatus spiritu dixit : « Domina, tu gravis es, filium paries qui, sicut Deo placuerit, monachus erit. » Audiens mulier quæ de se ante non noverat, mirabatur. Præsentibus audita signantes oracula, lætabantur. Postmodum juxta servi Dei verbum, gravis illa peperit filium. Crevit puer, et armatorum deputatus officio, militiam adeptus, ut id hominum genus male consuevit, perniciosus evasit. Interea sanctus, plenus dierum pariter et virtutum, diem in Domino clausit extremum. Erat tunc in Italia apud Papiam decus pontificum Godefredus Ambianensis episcopus, doctrina præclarus, sanctitate perspicuus. Dum itaque beatus Hugo præsentis vita defungitur, æterna donatur, vidit episcopus ad præcedendum conventus eximios præparari cum luminaribus, et cæteris quæ in processione solemniter solent exhiberi. Episcopo inquirenti quis esset, quem tantæ triumphus gloriæ expectaret, responsum est quia ad deducendum dominum Hugonem Cluniacensem abbatem, illa sanctorum devotio festiva procederet. Quod cum episcopus admirans sociis revelaret, tempusque quo id viderat adnotaret in Galliis reversus, eodem invenit tempore in Cluniaco sanctum migrasse, quo sibi fuerat monstratum Papiæ. Postquam vero sanctus decessit, tu feliciter electus, et in officium tanti Patris digne subrogatus, Domino ducente, ad supradictas Franciæ partes

A descendisti. Ubi pro tua illa nobili consuetudine, quibusque bona prædicans, istum de quo sanctus prædixerat, juvenem invenisti, inventum vocasti, vocatum eduxisti. Ipsum in Cluniaco monachum nomine Landricum plurimis annis vidimus bonis pollentem moribus. Sic, Pater benignissime, sic præcessor tuus abbas Hugo sanctissimus, quem plurimum dilexisti, imo quem diligis, sic inter alias virtutes suas etiam prophetia claruisse probatur : sic in sui dissolutione corporis, pontifici revelatus, supercælestium concivis esse dignoscitur. Sed mea modo sileat parvitas, tua magis, ista quam alta sint, perpeadat charitas. De hac enim altitudine loqui ego tam infimus timere debui. Anno denique Verbi de Virgine nati 1118 defuncto papa Paschali, qui Romanæ sedis apicem x et viii annis, et eo amplius gubernavit, assumptus est electione Catholica, et consecratus est Gelasius papa, vir apprimè eruditus, eleemosynis largus, consilio providus. Hic Henrico IV Romanorum imperatore contra Ecclesiam sæviante, declinans ad mare descendit, navigio Gallias expetivit, tibi primum cursore a Pisa emissio, suam prænuntiari fecit adventum. Te enim, Cluniaci scilicet abbatem, in partibus Galliarum habet pontifex Romanus proprium et specialem filium. Huic apud Sanctum Ægidium occurristi, huic et multo comitatu suo equitaturas et alia quam maxima elegantissime ministrasti. Hunc pro maris molestia infirmatum, in tuæ solo nativitat, quod pater tuus Petrus potens et nobilis comes Mergliensis juri apostolorum Petri et Pauli contradidit, et inde accepit, tu papam officiosissime confovisti. Qui denuo convalescens, et Cluniacum suum pervenire desiderans, Lugdunum Galliæ pertransiit : Ne-tisconam descendit, ubi, gravissima ægritudine confectus, se Cluniacum perferri instantissime præcepit. Quo deportatus, summaque reverentia susceptus, completo episcopatus sui anno i et diebus iv, in medio fratrum circumstantibus episcopis cardinalibus in propria domo, proprius pastor in pace Cluniaco quievit. Post hunc reverendus Wido, Viennensis Archiepiscopus, ab Ecclesia catholica est in Cluniaco electus, sicque in papam Calixt. ordinatus. Hic

terrenæ nobilitatis celsitudine præcellit, sed celestium nitore charismatum pulchrius elucescit. Ille secundo Cluniacum rediit, ibique festum Dominicæ Circumcisionis et Apparitionis devote peregit. Qui cum inter cætera sæpius ageret de vita et miraculis B. Hugonis, non quorumlibet chartulas super his profusius exaratas attendit, sed personas authenticas in medio Cluniacensis capituli præsentatas, de sancto quæ viderant et audierant validius attestatas, grater acceptit. Episcopis vero et cardinalibus pariter assentientibus ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi natalem tanti confessoris tot et tantis virtutibus approbati festinum fieri papa decrevit. Die autem Epiphaniæ Domini processit papa solemniter coronatus, copioso pontificum et cardinalium choro constipatus. Huic Romana præsens militia more suo famulabatur. Hunc quam multi Burgundiæ nobiles sequebantur. Hunc celeberrimo apparatu suscepit obivus sacer Cluniacens. fratrum conventus, quem exaltat humilitas, dilatat charitas, disciplina erudit, discretio munit. Eadem die communi snorum assensu assidentium largitus est felix papa Calixtus Cluniacensi Ecclesiæ speciali et propriæ suæ ut abbas Cluniacens. semper et ubique Romani fungatur officio cardinalis, manuque propria ipse te papa annulo vestivit : ut sic manifestum appareat cunctis, quia tecum et tua Cluniacus solius papæ Romani propriæ propria censetur, quæ sub alterius jure pontificis, seu cujuslibet potestatis, providente Domino nec fuit aliquando, nec erit in futuro. Discessurus papa in crastinum, intrans Cluniacense capitulum, humilitate sua laudabili fratrum se orationibus commendavit, quos et benedictionibus confirmavit, et prædicti confessoris memoria recensita recessit. Ista me dixisse sufficiat, tuæque mihi gratia veniam tribuat. Sed ne tuam, precor, paternitatem offendant dum quiddam rogare te mea

A præsumit indignitas. Nosti, Pater, quia papæ Cornelius martyr gloriosus Petri et Pauli ossa de Catacumbis levata, Pauli via Hostiensi, Petri in Vaticano sagaciter posuit. Eorum vero cineres studiose congruo recondens vasculo in monasterio Sancti Pauli tradidit venerandos. Hoc autem monasterium sequentibus annis commissum est sancto Oddoni, tuo prædecessori, ubi per eum aliquandiu Cluniacensis vigor ordinis radiavit. Tandem seditiosus urbe turbata motibus, quos illa civitas infausto usu creberime patitur; malis urgentibus monachi discedentes vas illud apostolicorum cinerum sacra secum pignora detulerunt, sicque Cluniacum prope pervenerunt. Diebus vero sancti Majoli monasterium Cluniacens. venerabilis Hugo Bituricensis archiepiscopus dedicavit, vasque prædictum apostolicorum cinerum in columna sub principali ara digne recondidit. Cum vero dieb., Pater, tuis, novo mirabili opere constructo monasterio, illud antiquum destrui, et claustra dilatari mandasti, tu prædictam aram immotam provide reservasti, et pro ea veteris caput monasterii divino usus consilio manere fecisti. Ibi enim, expertis sane credimus, orationis gratia et lacrymarum ubertas commode reperitur. Ibi correctione pia peccatorum sarcina deponitur. Ibi cineres apostolici, thesaurus, Pater, inestimabilis, frequenti reverentia visitantur. Quos quia sæpius orando requiris, te precor, licet trepidus, sed tua misericordia roboratus, ut ante sacrosanctos cineres illos apostolicos mei aliquando memorari digneris, qui tuorum misereri non desinis. Sanctum quoque confessorem beatum Hugonem, dum prece supplici sæpe commemoras, ut et matri illi, quam cum tribus filiis de Francia tecum adduxisti, matrem in Marci-niaco, filios ejus in Cluniaco pie suscepisti, subvenire dignetur, obtineas precor. Et quia multum locutus sum, condones obsecro.

DONATIONES PIÆ

CLUNIACENSIBUS FACTÆ SUB REGIMINE PONTII ABBATIS.

I.

Petrus Burgensis episcopus Cluniaco concedit et confirmat ecclesiam de Carandigna.

(MARTEN. Anecd. 1. 246, ex chartario Cluniac. D Colbert.)

Reverendissimo sanctæ Cluniacensis ecclesiæ conventui. Pæ., Dei gratia Ecclesiæ Burgensis episcopus, salutem, et sincerum in Christo amorem.

Quam sit pium et justum, ac fidei Christianæ consentaneum, viros religiosos honorare, juvare atque diligere, quantumque sit malum atque nefarium, animarum saluti contrarium, illos infestare, molestare, eisque jura sua auferre, prudentiam vestram non credimus ignorare. Hac igitur consideratione sollicitus ecclesiam vestram, cujus ordo

bonæ opinionis longe lateque dilatatur, honorare, juvare, atque diligere proposui. Dono itaque vobis et Ecclesiæ vestræ Cluniacensi, et concedo et confirmo ecclesiam de Carandigna cum omnibus pertinentiis suis, quam quondam Aldefonsus, bonæ memoriæ imperator, pro remedio animæ suæ et parentum suorum vobis et Ecclesiæ vestræ contulit.

II.

Epistola Balduini comitis Flandrensis ad Pontium abbatem Cluniacensem. — Confirmat ei abbatiam Sancti Bertini.

(MARTEN. *ibid.* p. 334.)

Domno P. reverendo sanctæ Cluniacensis Ecclesiæ abbati, BALDUINUS Flandrensis comes et CLEMENTIA comitissa, æternam in Christo felicitatem.

Cupientes ea quæ ad religionem pertinent firma permanere, ne videlicet bene inchoata callidus hostis valeat pessundare, serenitati vestræ notum facimus, concessionem illam, quam de ecclesia Sancti Bertini dominus meus Robertus comes adhuc vivens, me quoque annuente prædecessori vestro domno Hugoni piæ memoriæ abbati concessit, scriptoque firmavit, nunc etiam pro remedio animarum nostrarum, tam me, quam filium meum, jam libenter vobis vestrisque successoribus iterato concedere, ratamque per omnia, omni occasione seposita, fore. Porro ut hæc concessio nostra firma permaneat in conspectu principum, cum eorumdem assensu eam firmavimus, atquesigilli nostri impressione subtersignari fecimus. S. Lamberti abbatis, S. Galterii thesaurarii, S. Rainerii notarii, S. Bernardi capellani, S. Alardi, S. Rotgerii castellani insulani, S. Galterii castellani Cartiacensis, S. Raigori dapiferi, S. Willelmi dapiferi, S. Ulrici pincernæ, S. Widonis.

Actum anno Domini 1112, in villa Yprensi, pridie Idus Aprilis.

III.

Charta Guillelmi Bisuntinensis archiepiscopi de Alta-Petra.

(*Bibl. Cluniac.*, p. 577.)

GUILLELMUS, Dei gratia sanctæ Bisuntinensis Ecclesiæ archiepiscopus, venerabili Patri domno Pontio Cluniacensi abbati, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum,

Pastoralis officii est ut evellat et destruat, ut disperdat et dissipet, ut ædificet et plantet. Quia ergo ad hoc nos præfecit populo suo omnipotens Deus, ut vineam Domini Sabbathi disciplinis regularibus excolamus, ut vitia evellere, superflua destruere, virtutumque plantaria inserere studeamus; dum hoc viribus nostris sine coadjutoribus adimplere non possumus, oportet nos agricolas peritos virtutum viros undecunque conducere, qui usque ad vespere viriliter laborantes ad ubera nostræ consolationis sub umbraculo divinæ protectionis confugiant, et nobiscum labores manuum suarum manducantes, æternæ beatitudinis denarium sibi et nobis adquirant. Et quoniam Cluniacensis Ecclesia præ cæteris Galliarum Ecclesiis hujusmodi spiritalis agriculturæ peritissimos agricolas, et multo plures habere cognoscitur; venerabilis fratris nostri Walcherii Gigig. prioris petitionibus annuens, Alta-Petrensem ecclesiam religionem quondam monastica destitutam, tibi Deo dilecte Cluniacensis abbas, sanctissimoque ejusdem loci conventui delimus, concessimus ad inhabitandam, et in religione monastici ordinis Deo auctore vigilantius informandam. Actum Bisuntii in ecclesia S. Joannis, laudante Pontio Alta-Petrensi priore, domno Stephano ejusdem Ecclesiæ canonico et Bisuntino cantore, domno Mainerio decano, domno Bernardo magistro, domno Manasse archidiacono, Stephano thesaurario, Burchardo et Hugone archidiaconis, et aliis multis. Postea Cluniaci id Idus Augusti per memetipsum in

capitulo vestro interfui, et idipsum cum his qui mecum aderant, laudavi et confirmavi, salvis justitiis et debitis consuetudinibus nostris. Nunc quoque per præsentis privilegii paginam præfatam Alta-petrensem ecclesiam vobis vestrisque successoribus cum omnibus appenditiis suis laudamus, concedimus, et confirmamus, salvis ut prædiximus justitiis et debitis consuetudinibus nostris. Sane si qualibet persona potens vel impotens hujus nostri privilegii paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, donec satisfactione congrua emendaverit, aliena a corpore et sanguine Domini fiat, et in extremo examine districtæ ultioni subiaceat; conservantibus hæc, pax et tranquillitas. Amen.

IV.

Charta Amelii episcopi Tolosani, ac ecclesiæ Sanctæ Columbæ.

(*Ibid.*)

Ego AMELIUS, Dei gratia Tolosanus episcopus. Recognoscentes ecclesiam Sanctæ Columbæ, quæ in Tolosano sita est territorio Cherorbensi juxta fluvium Herz, juris esse S. Petri Cluniacensis cenobii, in manu domni Pontii abbatis ipsam ecclesiam Sanctæ Columbæ cum ecclesiis ad eam pertinentibus Cluniaco restitui, salva justitia Tolosana Ecclesiæ. Hoc autem feci pro multa multumque chara dilectione, quæ inter nostros majores et Cluniacenses Patres ab olim usque nunc conservatur, et pro sincera vereque germana amicitia, quam cum prædicto abbate specialiter habeo et habere semper curaho: et ut particeps esse merear Cluniacensis fraternitatis in cunctis beneficiis eorum. In quo bono omnes legitimos successores meos, qui hoc factum et hanc chartam laudaverunt, particeps esse volo et oro. Hoc factum laudaverunt canonici nostri Tolosanae sedis, Arnaldus Willelmus archipresbyter cum cæteris. Vicecomes quoque Bernardus Atton ipsam ecclesiam cum pertinentiis suis reddidit, et novam inde donationem fecit Cluniaco in manu nostra, et in manu prædicti abbatis, quantum ad ipsum pertinere poterat: concedens ut quicumque feudaliū suorum de bonis prædictæ ecclesiæ Sanctæ Columbæ aliquid possidebat, se volente restitueret. Sed et frater meus Petrus Reimundus, et uxor ejus Adila, quæ soror erat prædicti abbatis, quidquid de bonis ecclesiæ habebant, gratis restituerunt: simulque et filium suum puerum, Willelmum nomine, in Cluniaco futurum monachum donaverunt.

Signum Amelii Tolosani episcopi, qui ecclesiam Sanctæ Columbæ cum pertinentiis suis Clun. redonavit, et laudavit, et chartam istam inde firmavit.

Signum Raimundi Ausciorum archiepiscopi, qui ad utramque donationem, episcopi scilicet atque vicecomitis præsens fuit.

S. Arnaldi Raimundi præpositi.

S. Arnaldi Willelmi archipresbyteri.

S. Isarni Frigidensis prioris.

S. Willelmi capellani.

S. Bern. Atton. vicecomitis.

S. Bern. de Villamodi.

Porro alii quamplures monachi, et clerici, et milites, exstiterunt testes.

Actum apud Sanctam Eulaliam prope Carcassonem in manu domni Pontii Cluniacensis abbatis, anno ab Incarnatione Domini 1110, sub domno Paschali secundo, regnante Ludovico, rege Francorum.

Albertus Theutunicus rogatus scripsit.

V.

Charta Riquini provisoris Tullensium, de Frondonensi cella.

In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti, Riquinus, Dei gratia provisor Tullensium, Pontio abbati Cluniacensi, ejusque successoribus regulariter promovendis in perpetuum.

Apostolicæ dignitatis sublimitas tanto propensiori studio a cunctis est fidelibus incessanter honoranda, quanto constat evidentius quoniam eorum meritis et doctrina, ut sol et luna sancta refulget Ecclesia, quæ fundata super petra hæreticæ pravitatis irritamenta respuit, nec recipit blandimenta. Cum igitur omnibus, quos Rex cælestis regni, et gloriæ suæ consortes instituit, piæ devotionis sit adhibendum studium; instantius tamen ei præcordialis desiderii licet vigilantè impendere famulatum, cui Deus Ecclesiæ sanguine suo redemptæ specialiter constituit principatum, qui post Deum custos gregis et pastor exstat ovium, janitor cœli, et princeps apostolorum. Denique beati Petri nomine et titulo triæphaliter insignita, sub prærogativa religionis fulget incomparabiliter sancta Cluniacensis Ecclesia: quæ clausis et depressis oculis carnalibus, fervore spirituali docet inhiante contemplari cœlestia, quæ summi Patrisfamilias, ut vere dicam, universalis domus est, et curia in qua Deo sacra laudum resultant præconia. Ab hac siquidem felicitur, et inexpugnabili exercitu, Jerusalem superna ægmina sibi assumit purpuræ, quæ super thronos judicantium ordinum residendo gestant florentia certa. Felix satis et beata devotio tam celeberrimæ congregationis, et Ecclesiæ obsequiis, et cultui fideliter inservire. Cujus ego licet indignus beneficii, et orationum exsecutor et particeps cupiens existere, hanc pro modulo meo necessariis ampliare sumptibus, et quæ in nostra diocesi possidebant tenore canonico proposui stabilire. Ad perpetuam itaque monasterii tui pacem, Ponti in Christo dilectissime fili, manifestamus posterorum notitiæ determinationem causæ Frondoni cellæ nostris temporibus definitæ. Abbas denique Mediani Monasterii Bertricus nomine in generali synodo nostram censuram adiens querimoniam movit super Wicardo priore Frondonensis cellæ, asserens quoniam Odoinus vir illustris sancto Petro Mediani monasterii coram liberis testibus de cella illa donum et investituram

A fecisset; sed facta postmodum retractatione, Cluniacensis Ecclesia eam irrationabiliter, etiam præsumptuose invasisset: præfatus siquidem Odoinus ibidem tunc præsens hoc omnimodis denegavit, etiam se nunquam Ecclesia Mediani Monasterii inde donationem fecisse, productis liberalibus testibus jurare proposuit. Prior autem usus prudentiori consilio, abbatem suum, ut res exigebat, super hoc consulturus, usque ad proximam synodum inducias petiit, quas cum prolixitate itineris, tum remotione abbatis, usque ad tertiam synodum, ingruente rei difficultate protraxit. Tandem igitur in medio totius synodalis conventus, protulit chartam felici prædecessoris nostri piæ memoriæ Pibonis sigillo insignitam, in qua continebatur, quod per manum prædicti pontificis domnus Odoinus de cella Frondonensi, etiam omnibus appenditiis suis, sancto Petro Cluniacensi liberaliter donationem fecisset, et etiam abbas Cluniacensis jam sæpe per xxx annos sub sua dispositione quiete possedisset. Super hoc et ipse Odoinus ultimo se constanter intulit, et hæc ita se habere, adhibitis sex liberalibus testibus jurejurando probavit. Tam evidenti ratione, tam probabili discussione abbas Mediani monasterii, vana spe frustratus, recessit. Prior vero Cluniacensis, quod nostri erat officii super hoc fieri postulavit. Banno ergo Dei et nostro, auctoritate etiam pontificali sancimus, et interdicens, ne aliquis deinceps Ecclesiæ Cluniacensi pro cella Frondonensi calumniam moveat: alioquin maledictionem extremæ distictionis in anima sua inveniat, nec habeat partem in sorte electorum Dei, nisi digne satisfaciens respiscat. Tibi autem et omnibus tuis in suo sancto servitio concedat divina miseratio perseverantiam propositi salutaris: detque Dominus faciem vestram ut adamantem et silicem, ut cum magna libertate possitis objurgare domum exasperantem. Ad excludendam itaque omnem inposterum controversiam, fieri decrevimus hujus descriptionis paginam, quam sigillo nostro legitime confirmantes, signis et testimonio nostrorum fidelium tradidimus roborandam.

Signum Riquini episcopi.

S. Theomari abbatis S. Mansueti.

S. Vindrici abbatis.

S. Apri.

S. Stephani primicerii.

S. Berengarii decani.

S. Hugonis archid.

S. Gotberti archid. et cantoris.

S. Odoini.

S. Theoderici de S. Hilario.

S. Theoderici de Calvo-monte.

S. Equini de Barbani-villa.

S. Girardi de Blanteriis.

S. Adelini de Girancort.

S. Galteri de Calvo-monte.

S. Galteri et Theoderici fratris ejus de Vincort.

Acta sunt hæc Tulli in synodo generali, in ma-

Jori Ecclesia S. protomartyris Stephani, anno ab Incarnatione Domini 1111, ordinationis vero nostræ indictione iv, epacta ix, concurrente vi, imperante Henrico IV, regnante Domino nostro Jesu Christo feliciter. Amen.

VI.

Willelmus Petragoric. episcopus. dat Cluniaco et Pontio abbati ecclesiam S. Theodori de Rocaboucourt.

(Gall. christ. nov. II, 486.)

Willelmus, Dei gratia Petragoricensis episcopus, venerabili abbati Cluniacensis monasterii domino Pontio, et successoribus ejus regulariter substituendis in perpetuum.

Sapientium auctoritate provisum est temporum sanorum gesta styli officio perpetuare, ne posteritis memoria obliterari futurorum intercapedine queat. Notum itaque tam presentibus quam absentibus presentis scripturæ apicibus fieri volo, quod ego ex officii nostri necessitate erga omnes diocesis nostræ ecclesias curam gerens, et in eis religionis fura conservari desiderans, dono et in perpetuum habendam concedo, Deo et sancto Petro apostolorum principi, domno quoque Pontio abbati supradicti monasterii et successoribus suis, ecclesiam

S. Theodori de Rocaboucourt, consilio clericorum Petragoricæ sedis, Willelmi scilicet de Nancelart, Arnaudi, Willelmi, Iterii de Sauzet, et aliorum plurimorum qui nobiscum intererant, dantibus pariter et concedentibus canonicis ejusdem ecclesiæ, Iterio videlicet, Gardra, et Helya de Sauzet, Petro Iterio, Geraldo Ferrono, atque Petro Hugone aliisque quam pluribus; laudante etiam atque confirmante domno Girardo Engolismensi episcopo, et sanctæ Romanæ ecclesiæ legato, presentibus clericis Engolismensis ecclesiæ Ricardo, et Willelmo fratre suo ejusdem legati nepotibus, Eudardo vero capellano, atque Theaumo ejus notario. Ut autem donum istud absque alterius cakumia certum habeatur, et ratum perduret, hanc cartam sigilli nostri munimento consigno, et prædictum abbatem Cluniacensem investio; sub eorundem clericorum nostrorum testimonio: monachorum vero Pontii prioris de Berbezil, Geraldi Roberti prioris de Monte-Berulsi, Arnaudi prioris de Rocenac. Factum est autem hoc donum anno ab Incarnatione Domini 1121, Calixto papa in sede apostolica presidente, atque in Francia Ludovico rege regnante, ubique Domino Jesu Christo imperante. Amen.

ANNO DOMINI MCXXV

PETRUS LEONIS

ET

GREGORIUS

S. R. E. LEGATI

PETRI LEONIS ET GREGORII EPISTOLÆ

(MARTÈNE, Ampliss. Collect. I, 687 et 697, ex. ms. S. Vedasti)

I.

Epistola Petri Leonis (1) presbyteri, et Gregorii S. Angeli diaconi, cardinalium, ad Angelrannum episcopum Ambianensem. — Ut curet S. Vedasto Attrebatensi restitui altare de Campaniolis.

(Anno 1125.)

P. Leonis presbyter et G. S. Angeli diaconus, sedis apostolicæ cardinales et legati, venerabili fratri A. Ambianensium episcopo salutem.

Charissimus frater noster abbas Sancti Vedasti plurimum nobis conquestus est, quod Wido miles quoddam altare de Campaniolis de jure Sancti Vedasti in potestatem Mosteriolensis monasterii transulerit, quod omnino rationi et auctoritati sancto-

rum repugnat; propterea fraternitati tuæ mandamus atque præcipimus, ut idem altare in prædicti S. Vedasti monasterii jus et potestatem restitui facias.

II.

Epistola Petri Leonis presbyteri et Gregorii sancti Angeli diaconi, cardinalium, ad A. Aquicinctum abbatem. — De hospitibus a relictis Balduini ecclesiæ beatæ Mariæ concessis.

(Circa 1130.)

P. Leonis presbyter et G. Sancti Angeli diaconus, sedis Apostolicæ cardinales et legati, venerabili fratri A. Aquicinctensi abbati, salutem et dilectionem.

Actionem negotii inter beatæ Mariæ canonicos et

(1) Postmodum Anacleti antipapæ, qui de papatu cum Innocentio II contendit.

abbatem sancti Vedasti, quod nobis tra significavit A sidendi fuerint adjudicati, donatio illi nihil valebit. fraternitas, perlegimus; et secundum ipsius scripti quem ad nos misisti tenorem, hoc nobis videtur. Si abbas sancti Vedasti probare potuerit, quod priusquam relicta Balduini hospites illos ecclesiae (2) Beatae Mariae dederit, per iudicium scabinorum civitatis eidem mulieri et filiis ejus praedicti hospites sint adjudicati, et Beato Vedasto cum quiete pos-

Item si potuerit ostendere quod prior donatio Beati Vedasti monasterio non conditionaliter, sed absolute facta fuerit, secunda virium nihil habebit. Item si fundus terrae in qua hospites manent, Beati Vedasti est, non poterunt iidem hospites sine assensu abbatibus in alteram transferri ecclesiam.

(2) Hoc est ecclesiae cathedrali quae Beatae Mariae est sacra.

ANNO DOMINI MCXXVIII

JOANNES MICHAELENSIS

NOTITIA

(Hist. litt. de la France, XI, 67)

Tout ce que l'on sait de Jean *Michaelensis*, c'est qu'il assista, au mois de janvier 1128, à un concile tenu à Troyes, dans lequel il remplit les fonctions de secrétaire. Effectivement lui-même semble l'insinuer dans le prologue sur la Règle des Templiers qu'on lui attribue. Aubert Le Mire, qui a donné au public cette Règle pour la première fois dans sa Chronique de l'ordre de Cîteaux, sur un manuscrit de l'abbaye de Saint-Victor de Paris, prétend que saint Bernard en est l'auteur. En quoi il a été suivi de tous ceux qui ont eu depuis occasion de parler des chevaliers du Temple et de leur règle. Haeflen (*Disq. Mon.* t. ix, *disq.* ix, p. 86), après Stellartins, remarque que cette Règle leur a été donnée par saint Bernard, mais dans un style très-différent de celui de ce saint docteur; et qu'on pourrait dire qu'il a voulu se mettre à la portée de ces bons chevaliers, si son discours adressé aux mêmes chevaliers n'était aussi éloquent que les autres ouvrages du saint abbé. Manrique, à l'an 1128, cite deux textes pour prouver que la Règle en question est l'ouvrage de saint Bernard; mais D. Mabillon fait voir dans l'avertissement qu'il a mis à la tête d'un écrit de ce saint (*Op. S. Bern.* t. I, p. 574), *De laude novae militiae, ad milites Templi*, que les deux textes n'ont rien de favorable à ce sentiment, qu'au contraire ils le renversent absolument. Il paraît (1) par le premier, que le concile de Troyes ayant chargé saint Bernard de composer une règle pour les chevaliers du Temple, le saint s'en déchargea sur Jean *Michaelensis*. C'est ainsi que l'explique D. Mabillon; et c'est effectivement son véritable sens. On disputera, si l'on veut, sur le terme de *scriba*, on soutiendra que Jean *Michaelensis* n'a été que copiste ou secrétaire, mais du moins est-il certain, qu'il n'est point fait mention dans le texte que saint Bernard ait composé aucune règle pour les Templiers. Quant à ceux qui pourraient prétendre que Jean *Michaelensis* ne se donne que la qualité de secrétaire, et non d'auteur, nous les prions de nous dire si la fonction que le concile de Troyes avait proposée à saint Bernard n'était que celle de scribe ou de secrétaire: or, Jean *Michaelensis* témoigne qu'il a rempli la fonction dont on avait voulu charger ce saint abbé, et qui lui était due, *cui creditum ac debitum hoc erat*. Il a donc composé lui-même la Règle, et n'a pas été un simple copiste. Il faut néanmoins avouer qu'il y a dans le premier texte une certaine obscurité, qui a pu donner occasion à Le Mire, Manrique et autres, de se tromper; mais un peu d'attention leur eût fait éviter cette méprise.

Pour ce qui est du second passage, il porte bien que le concile de Troyes ordonna qu'on dresserait une Règle pour les Templiers, mais l'auteur de la Règle n'y est désigné ni de loin, ni de près. Monsieur de Villefore, dans la Vie de saint Bernard (*Lib. II*, p. 124, 125), dit que ce projet de donner une règle à ces chevaliers parut vaste et merveilleux à tous les prélats assemblés; et que, pour faire honneur aux lettres du pape Honorius et du patriarche de Jérusalem, ils invitèrent Bernard à composer la Règle que ces chevaliers demandaient; mais il ne jugea pas à propos, ajoute monsieur de Villefore, de se charger de ce soin, et elle fut faite par un autre. Guillaume de Tyr (*l. XII*, c. 7), et Jacques de Vitri (*l. I*, c. 65) font mention de la Règle donnée aux chevaliers du Temple dans le concile de Troyes. Si saint Bernard en avait été l'auteur, ces deux historiens auraient-ils manqué de le dire? Cependant ils gardent un profond silence sur l'auteur. Un manuscrit de la bibliothèque Cottonienne porte que cette règle a été dressée et écrite par Jean *Michaelensis*, par ordre du concile et de saint Bernard. D'ailleurs Albéric, moine de Cîteaux, dit qu'on donna à ces chevaliers la Règle de saint Augustin; ainsi le *Monasticum Anglicanum* les place-t-il sous l'ordre de Saint-Augustin. Il serait assez surprenant qu'un moine de Cîteaux, tel qu'Albéric, qui demeurerait dans l'abbaye de Trois-Fontaines, peu éloignée de Clairvaux, eût ignoré que saint Bernard avait composé cette Règle, s'il en eût réellement été l'auteur.

Mais ce qui démontre sans réplique que la règle des Templiers ne peut être l'ouvrage de saint Bernard, c'est la différence qu'il y a entre le style de cette Règle et celui du saint abbé de Clairvaux. La Règle est

(1) « Sane autem propterea, licet nostri dictaminis auctoritatem permaximus numerus religiosorum Patrum qui in illo concilio divina admonitione convenissent, commendat; non tamen debemus silenter transire, quibus videntibus et veras sententias pro-

ferentibus, ego Joannes Michaelensis praesentis paginae, jussu concilii ac venerabilis abbatis Clairvaullensis, cui creditum ac debitum hoc erat, humiliter scriba esse divina gratia merui. »

remplie de termes barbares, et de la plus basse latinité; on n'y voit rien de cette élévation d'esprit, de cette noblesse de style, de ce goût pour la piété, de cette onction, qui règnent dans tous les écrits de saint Bernard, et caractérisent ses véritables productions. Nous ne nous arrêterons pas davantage à combattre un sentiment qui se détruit par lui-même; et il suffit de jeter les yeux sur l'ouvrage en question pour se convaincre qu'il n'est point de saint Bernard. Il est bien vrai que le concile de Troyes, pour entrer dans les vues du pape Honorius II et du patriarche de Jérusalem, voulant dresser une Règle pour les Templiers, jeta les yeux sur saint Bernard comme étant plus capable que tout autre de le bien faire. Mais le saint abbé s'en déchargea sur Jean Michaelensis qui la dressa pendant le concile même, puisqu'elle y fut lue et approuvée, comme l'assure l'auteur. Mais il y a eu depuis plusieurs additions. Elle consiste en soixante et douze chapitres, autant qu'il y en a dans la Règle de saint Benoît, dont l'auteur a emprunté plusieurs choses. Le but de cette Règle est d'allier la vie monastique avec la profession des armes. Il y est défendu de recevoir des enfants, de crainte qu'il ne vissent dans la suite à se repentir de leurs engagements; les chevaliers du Temple n'étaient encore en l'an 1128 qu'au nombre de neuf, dont six se présentèrent au concile de Troyes, ayant à leur tête Hugues des Payens leur premier grand maître: il est à présumer, qu'ils emportèrent avec eux en Palestine, où ils retournèrent l'année suivante, la Règle qu'on leur avait dressée. Elle a été publiée dans différents recueils. André Favyn l'a donnée dans son *Théâtre d'honneur et de chevalerie* (lib. iv, p. 16; 4, 1659), imprimé à Paris, chez Robert Fouet en 1620, in-4°. L'éditeur l'attribue à saint Bernard, quoique de son propre aveu, elle ne se trouve point parmi ses œuvres. Elle a été imprimée dans le *Nécrologe de l'ordre de Cîteaux*, avec une lettre de Baudouin, roi de Jérusalem, par laquelle ce prince prie saint Bernard de donner une Règle aux chevaliers du Temple: dans le *Fasciculus sanctorum ordinis Cisterciensis* de Chrysostome Henricquez, dans le dixième volume des conciles des Pères Labbe et Cossart, etc.

M. Le Bœuf (*Diss. sur l'hist. de Paris*, t. II, p. 119) parlant des compositeurs de chant ecclésiastique dans le XII^e siècle, cite un certain Michalus fort vanté par le docteur Alain, comme ayant corrigé les erreurs commises dans cet art:

*Musica lætatur Michalo doctore, suosque
Corrigit errores tui dictante magistro.*

Y aurait-il de la témérité à conjecturer que ce Michalus pourrait être le même que notre Jean Michaelensis. Du reste, ce musicien nous est absolument inconnu.

JOANNIS MICHAELENSIS REGULA TEMPLARIORUM.

(LABBE *Concil. X*, 925.)

CONCILIIUM TRECENSE⁽²⁾

In quo Templarii militibus, anno suæ institutionis nono, una cum Regula assignatus est habitus albus, anno Domini 1128, tempore Honorii papæ II.

MONITUM.

(MABILL. *Annal. Bened. I*, LXXV, n. 28.)

Matthæus, ex priore S. Martini a Campis creatus ab Honorio cardinalis et episcopus Albanensis, sub finem anni superioris cum legati potestate in Galliam missus, incunte hoc anno Trecentis concilium habuit

(2) Acta concilii, tempus et locum enarrans Tyrinus, lib. XII, cap. 7, ista scribit: « Concilio in Francia apud Trecentis habito, cui interfuerunt dominus Remensis, et dominus Senonensis archiepiscopi, cum suffraganeis suis, Albanensis quoque episcopus, apostolicæ sedis legatus, alibates quoque Cisterciensis et Clarevallensis, cum aliis pluribus, instituta est eis regula et habitus assignatus, albus videlicet, de mandato domini Honorii papæ, et domini Stephani Hierosolymitani patriarchæ. Cumque jam annis novem in eo fuissent proposito, non nisi novem erant: ex tunc cepit eorum numerus augeri, et possessiones multiplicabantur. Postmodum vero tempore domini Eugenii papæ, ut dicitur, cruces de panno rubeo, ut inter cæteros essent notabiliores, mantellis suis corperunt assuere, tam equites quam eorum fratres inferiores, qui dicuntur servientes: quorum res adeo crevit in immensum, ut hodie trecentos plus minusve in conventu habeant equites, albis chlamydis indutos, exceptis aliis fratribus, quorum pene infinitus est numerus. Possessiones autem tam ultra quam citra mare adeo dicuntur habere, ut jam non sit in orbe Christiano provincia, quæ prædictis fratribus bonorum suorum portionem non contulerit, et regis opulentis pares hodie dicuntur habere copias. Qui, quoniam juxta Templum Domini, ut prædiximus, in palatio regio mansionem habent, fratres militiæ Templi dicuntur. Qui cum diu in honesto se conservassent proposito, professioni suæ satis prudenter satisfaciens, arguta humilitate, quæ omnium virtutum custos esse dignoscitur, et in imo sponte sedens non habet unde

cui Rainaldus Remorum, et Henricus Senonum cum suis suffraganeis interfuere, multique abbates, in primis Stephanus Cisterciensis et Bernardus Clarevallensis. Tempus habiti concilii discimus ex prologo Regulæ militum Templi, quæ in illo concilio approbata fuit, *firmum in solemnitate S. Hilarii, anno 1128 ab incarnato Filio Dei, ab inchoatione prædictæ militiæ nono*, quæ a magistro Hugone de Paganis sumpsit exordium. Hunc prologum scripsit, et Patrum sententias Joannes Michaelensis *jussu Concilii ac venerabilis abbatis Clarevallensis, cui creditum ac debitum hoc erat*, nempe ut scriba concilii esset. Idem auctor singulos episcopos et abbates commemorat qui concilio adfuerunt. Abbates hi sunt: *abbas Vezeliacensis, scilicet Raynaldus, qui non multo post factus est Lugdunensis archiepiscopus ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ legatus; abbas Cisterciensis, scilicet Stephanus, abbas Pontiniacensis Hugo, abbas Triumfontium Rogerius, cui Guido anno sequenti successit; abbas S. Dionisii de Remis, abbas S. Stephani de Dicione, abbas Molismensis Guido. Nec defuit supra nominatus abbas Bernardus Clarevallensis, cujus sententiam præscripti libera voce collaudabant.* Hunc ad concilium repetitis litteris invitaverat Mathæus, excusantem quod *serientis acutæ febris exusta ardoribus et exhausta sudoribus non valeret sufficere spiritui prompto caro infirma* (BEN. ep. XXI); sed tandem jubenti legato parendum fuit. Præter episcopos et abbates eidem etiam concilio interfuere Albericus Remensis et magister Fulgerius; et ex laicis comes Theobaldus, comesque Nivernensis, et Andreas de Baudimento; denique Hugo militiæ magister cum aliquot e suis discipulis, qui modum et observantiam instituti sui Patribus exposuit. Placuit itaque concilio ut eorum Regula a Patribus examinata et approbata, scripto commendaretur. Quod a Joanne Michaelensi scriba concilii factum est. Hæc Regula fere tota ex verbis Regulæ S. Benedicti contexta est, constatque totidem capitulis, scilicet septuaginta duobus. Ejus auctor a plerisque creditur S. Bernardus; at sufficit ei tribuere librum *De laude novæ militiæ, ad milites Templi*, qui Hugoni magistro inscriptus est.

casum patitur, domino patriarchæ Hierosolymitano, a quo et ordinis institutionem et prima beneficia suscepserant, se subtraxerunt, obedientiam ei, quam eorum prædecessores eidem exhibuerant, denegant-

tes; sed et ecclesiis Dei, eis decimas et primitias A subtrahentes, et earum indebite turbando possessiones, facti sunt valde molesti. »

REGULA

PAUPERUM COMMILITONUM CHRISTI

TEMPLIQUE SALOMONICI.

PROLOGUS.

Omnibus in primis sermo noster dirigitur, quicumque proprias voluntates sequi contemnunt, et summo ac vero regi militare animi puritate cupiunt, ut obedientiæ armaturam præclaram assumere, intentissima cura implendo præceptis, et perseverando impleant. Hortamur itaque, qui usque nunc militiam sæcularem, in qua Christus non fuit causa, sed solo humano favore amplexati estis, quatenus horum unitati, quos Dominus ex massa perditionis elegit, et ad defensionem sanctæ Ecclesiæ gratuita pietate composuit, vos sociandos peremitter festinetis. Ante omnia autem, quicumque es, o Christi miles, tam sanctam conversationem eligens, te circa professionem tuam oportet puram adhibere diligentiam, ac firmam perseverantiam; quæ a Deo tam digna, sancta et sublimis esse dignoscitur, ut si pure et perseveranter observetur, inter militantes, qui pro Christo animas suas dederunt, sortem obtinere mereberis. In ipsa namque reffloruit jam et relaxit ordo militaris, qui despecto justitiæ zelo, non pauperes aut Ecclesias defensare, quod suum erat, sed rapere, spoliare, interficere contendebant.

Bene igitur nobiscum agitur, quibus Dominus et salvator noster Jesus Christus amicos suos a civitate sancta in continuum Franciæ et Burgundiæ direxit, qui pro nostra salute veræque fidei propagationi non cessant animas suas hostiam Deo placentem offerre. Nos ergo cum omni gratulatione ac fraterna pietate, precibusque magistri Hugonis, in quo prædicta militia sumpsit exordium, cum Spiritu sancto intimante, ex diversis Ultramontanæ provinciæ mansionibus in solemnitate sancti Hilarii anno 1128, ab incarnato Dei Filio, ab inchoatione prædictæ militiæ nono ad Trecas, Deo duce, in unum convenientes, modum et observantiam equestri ordinis per singula capitula ex ore ipsius magistri Hugonis audire meruimus, ac juxta notitiam exiguitatis nostræ scientiæ, quod nobis videbatur absurdum, omneque quod in præsentis concilio nequivit esse nobis memorabiliter relatum ac computatum, non levitate, sed consulte, providentiæ et discretioni venerabilis Patris nostri Honorii, ac inclyti patriarchæ Hierosolymitani Stephani, fertilitate ac necessitate non ignari orientalis religionis [f. regionis], nec non

pauperum commilitonum Christi, consilio communis capituli unanimiter commendavimus. Sane autem prorsus licet nostri dictaminis auctoritatem permaximus numerus religiosorum Patrum, qui in illo concilio divina admonitione convenerunt, commendat; non debemus silenter transire, quibus videntibus, et veras sententias proferentibus, ego Joannes Michaelensis presentis paginæ, jussu concilii ac venerabilis abbatis Clarævallensis (3), cui creditum ac debitum hoc erat, humilis scriba esse divina gratia merui.

Nomina Patrum residentium in concilio Trecensi.

Primus quidem resedit Mathæus Albanensis episcopus, Dei gratia sanctæ Romanæ Ecclesiæ legatus, deinde Rainaldus archiepiscopus Remensis, tertius Henricus archiepiscopus Senonensis, dehinc coepiscopi eorum, Ranckedus Carnotensis episcopus, Godenus Suessionum episcopus, episcopus Parisiensis, episcopus Trecensis, præsul Aurelianensis, episcopus Antisiodorensis, episcopus Meldensis, episcopus Catalaunensis, episcopus Laudunensis, episcopus Belvacensis, abbas Vezeliacensis, qui non multo post factus est Lugdunensis archiepiscopus, ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ legatus; abbas Cisterciensis, abbas Pontiniacensis, abbas Trium Fontium, abbas sancti Dionysii de Remis, abbas sancti Stephani de Divione, abbas Moles.... [Molismensis]; supra nominatus abbas Bernardus Clarævallensis non defuit, cujus sententiam prescripti libera voce collaudabant. Fuerunt autem et magister Albericus

Remensis, et magister Fulgerius, ac complures alii, quos longum esset enumerare. Cæterum vero de non litteratis idoneum nobis videtur ut testes amatorum veritatis adducantur in medium. Comes Theobaudus, comesque Nivernensis, ac Andreas de Bandineto, intentissima cura quod erat optimum scrutantes, quod eis videbatur absurdum temperantes, in concilio sic assistebant. Ipse vero magister militiæ, Hugo nomine, revera non defuit, et quosdam de fratribus suis secum habuit, verbi gratia, fratrem Godefridum, fratrem Rorallum, fratrem Gasfridum Bisol, fratrem Paganum de Monte Desiderii, Archembaudum de Sancto Amano. Iste vero magister Hugo cum suis discipulis modum et observantiam exiguæ inchoationis sui militaris ordinis, qui ab illo qui dicit: *Ego principium, qui et loquor vobis* (Joan. viii), sumpsit exordium, juxta memoriæ suæ notitiam supra nominatis Patribus intimavit. Placuit itaque concilio, ut consilium ibi lima et consideratione divinarum Scripturarum diligenter examinatum, tamen cum providentia papæ Romanorum patriarchæ Hierosolymitarum, nec non etiam assensu capituli pauperum commilitonum Templi, quod est in Jerusalem, scripto commendaretur, ne oblivioni traderetur, et inenodabiliter servaretur, ut recto cursu ad suum conditorem, cujus dulcedo tam mel superat, ut ei comparatum velut absinthium sit amarissimum, pervenire digne mereantur, præstante cui militant, et militare queant per infinita sæculorum sæcula. Amen.

INCIPIT REGULA

PAUPERUM COMMILITONUM SANCTÆ CIVITATIS.

I. — *Qualiter divinum officium audiant.*

Vos quidem propriis voluntatibus abrenuntiantes, atque alii pro animarum salute vobiscum ad terminum cum equis et armis summo regi militantes, matutinas, et omne servitium integrum, secundum canonicam institutionem, ac regularium doctorum sanctæ civitatis consuetudinem, pio ac puro affectu audire universaliter studeatis. Idcirco vobis, venerabiles fratres, maxime debetur, quia præsentis viæ luce despecta, contemptoque vestrorum corporum cruciati, sævientem mundum pro Dei amore vilesce-re perenniter promisistis; divino cibo refecti ac satiati, et dominicis præceptis eruditi et firmati, post mysterii divini consummationem nullus pave-scat ad pugnam, sed paratus sit ad coronam.

II. — *Quot orationes Dominicæ, si Dei servitium audire nequiverint, dicant.*

Cæterum, si aliquis frater negotio orientalis

(3) S. Bernardum intellige.

Christianitatis forte remotus (quod sæpius evenisse non dubitamus) pro tali absentia Dei servitium non audierit: pro matutinis, tredecim orationes Dominicas; ac pro singulis horis, septem; sed pro vesperis, novem dicere collaudamus, ac libera voce unanimiter affirmamus. Isti etenim in salutifero labore ita directi, non possunt accurrere hora competentem ad divinum officium. Sed, si fieri potest, horæ constitutæ non prætereant ante institutum debitum.

III. — *Quid agendum pro fratribus defunctis.*

Quando vero quilibet fratrum remanentium, mori, quæ nulli parcat, impendit quod est impossibile auferri: capellanis ac clericis vobiscum ad terminum charitative summo sacerdoti servientibus, creditum officium et missam solemniter pro ejus animæ Christo animi puritate jubemus offerre, fratres autem ibi astantes, et in orationibus pro fratribus defuncti salute pernoctantes, centum orationes Domi-

nicae usque ad diem septimum pro fratre defuncto percipiant; ab illo die quo eis obitus fratris denuntiatus fuerit, usque ad praedictum diem, centenarius numerus perfectionis integritatem cum fraterna observatione habeat. Adhuc nempe divina ac misericordii charitate depreremur, atque pastorem auctoritate jubemus, ut quotidie, sicuti fratri in vicibus dabatur et debetur, ita quod est necessarium sustentationi hujus vitae, in cibo et potu tantum, cuidam pauperi donec ad quadragesimum diem impendatur. Omnes enim alias oblationes, quas in morte fratrum, et in Paschali solemnitate, ceterisque solennitatibus, Domino, pauperum commilitonum Christi spontanea paupertas indiscrete reddere consueverat, omnino prohibemus.

IV. — Capellani victum et vestitum tantum habeant.

Alias vero oblationes, et omnia eleemosynarum genera, quoquo modo fiant, capellanis, vel aliis ad tempus manentibus, unitati communis capituli reddere pervigili cura praecipimus. Servitores itaque ecclesiae victum et amictum, secundum auctoritatem tantum habeant, et nihil amplius habere praesumant, nisi magistri sponte charitative dederint.

V. — De militibus defunctis qui sunt ad terminum.

Sunt namque milites in domo Dei, templique Salomonis, ad terminum misericorditer nobiscum degentes. Unde ineffabili miseratione vos rogamus, deprecamur, et ad ultimum obnixi jubemus, ut si interim tremenda potestas ad ultimum diem aliquem perduxerit, divino amore, ac fraterna pietate, septem dies sustentationis, pro anima ejus, quidam pauper habeat.

VI. — Ut nullus frater remanens oblationem jactat.

Decrevimus, ut superius dictum est, quod nullus fratrum remanentium aliam oblationem agere praesumat: sed die noctuque mundo corde in sua professione maneat, ut sapientissimo prophetarum in hoc se aequipollere valeat: *Calicem salutaris accipiam* (Psal. cxv), et in morte mea in mortem Domini imitabor: quia sicut Christus pro me animam suam posuit, ita et ego pro fratribus animam ponere sum paratus. Ecce competentem oblationem: ecce hostiam viventem Deoque placentem.

VII. — De immoderata statione.

Quod autem auribus nostris verissimus testis insonnit, videlicet immoderata statione et sine mensura stando divinum officium vos audire: ita fieri non praecipimus, imo vituperamus: sed finito psalmo *Venite exsultemus Domino*, cum invitatorio et hymno, omnes sedere tam fortes quam debiles, propter scandalum evitandum, nos jubemus. Vobis vero residentibus, unoquoque psalmo finito, in recitatione *Gloria Patri*, de sedibus vestris ad altaria supplicando, ob reverentiam sanctae Trinitatis ibi nominatae, surgere, et debilibus inclinare demonstramus. Sic etiam in recitatione evangelii, et ad *Te Deum* laudamus, et per totas laudes, donec finito *Benedicamus Domino*, stare ascribimus, et eandem

A regulam in matutinis sanctae Mariae teneri jubemus.

VIII. — De refectioe conventus.

In uno quidem palatio, sed melius dicitur refectorio, communiter vos cibum accipere credimus, ubi, quando aliquid necessarium fuerit, pro signorum ignorantia, leniter ac privatim quaerere oportet. Sic omni tempore quae vobis necessaria sunt cum omni humilitate et subiectione reverentiae petite ad mensam, cum Apostolus dicat: *Panem tuum cum silentio manduca* (II Thess. iii). Et Psalmista vos animare debet, dicens: *Posui ori meo custodiam*, id est apud me deliberavi, *ut non delinquerem in lingua* (Psal. xxxvii), id est, custodiebam os meum ne male loquerer.

IX. — De lectione.

In prandio et cena semper sit sancta lectio recitata. Si Dominum diligimus, salutifera ejus verba atque praecepta intentissima aure desiderare debemus. Lector autem lectionum vobis indicat silentium.

X. — De carnis refectioe.

In hebdomada namque, nisi Natalis dies Domini, vel Pascha, vel festum sanctae Mariae, aut Omnium Sanctorum evenierit, vobis ter refectio carnis sufficiat: quia assueta carnis comestio intelligitur honorosa [scilicet onerosa] corruptio corporum. Si vero in die Martis tale jejunium evenierit, ut esus carniarum retrahatur, in crastino abundanter vobis impendatur. Die autem Dominico omnibus militibus remanentibus, nec non capellanis, duo fercula in honorem sanctae resurrectionis bonum et idoneum indubitanter videtur. Alii autem, videlicet armigeri et clientes, uno contenti, cum gratiarum actione permaneant.

XI. — Qualiter manducare milites debeant.

Duos et duos manducare generaliter oportet, ut solerter unus de altero provideat, ne asperitas vitae, vel furtiva abstinentia ipso omni prandio intermisceatur. Hoc autem juste judicamus, ut unusquisque miles aut frater aequalum et aequipollentem vini mensuram per se solus habeat.

XII. — Ut aliis diebus duo aut tria leguminum fercula sufficiant.

Aliis nam diebus, videlicet secunda et quarta feria, necnon et Sabbato, duo aut tria leguminum vel aliorum ciborum fercula, aut, ut ita dicam, cocta pulmentaria, omnibus sufficere credimus; et ita teneri jubemus, ut forte qui ex uno non potuerit edere, ex alio reficiatur.

XIII. — Quo cibo sexta feria reficere oportet.

Sexta autem feria cibum quadragesimalem ob reverentiam passionis omni congregationi, remota infirmorum imbecillitate, semel sufficere a festo Omnium Sanctorum usque in Pascha, nisi natalis dies Domini vel festum sanctae Mariae aut apostolorum evenierit, collaudamus. Alio vero tempore, nisi generale jejunium evenierit, bis reficiantur.

XIV. — Post refectionem semper gratias referant.

Post prandium vero et cenam semper in ecclesiae,

si prope est, vel si ita non est, in eodem loco, summo procuratori nostro, qui est Christus, gratias, ut decet, cum humiliato corde referre inenodabiliter præcipimus; famulis aut pauperibus fragmenta, panibus tamen integris reservatis, distribuere fraternæ charitate debent et jubentur.

XV. — *Ut decimus panis semper eleemosynario detur.*

Licet paupertatis præmiū, quod est regnum celorum, pauperibus procul dubio debeatur, vobis tamen, quos Christiana fides de illis indubitanter fatetur, decimum totius panis quotidie eleemosynario vestro dare jubemus.

XVI. — *Ut collatio sit in arbitrio magistri.*

Cum vero sol orientalem regionem deserit, et ad Ibernā [f. Iberiam] descendit, audito signo, ut est ejusdem regionis consuetudo, omnes ad completas oportet incedere vos, ac prius generalem collationem sumere peroptamus. Hanc autem collationem in dispositione et arbitrio magistri ponimus, ut quando voluerit de aqua, et quando jubeat misericorditer ex vino temperato competenter recipiatur. Verum hoc non ad nimiam satietatem oportet et in luxu fieri, sed parcius, quia apostatare etiam sapientes videmus.

XVII. — *Ut finitis completis silentium teneatur.*

Finitis itaque completis ad stratum ire oportet. Fratribus igitur a completoriis exeuntibus nulla sit denuo licentia loqui in publico, nisi necessitate cogente; armigero autem suo quæ dicturus est, leniter dicat. Est vero forsitan ut in tali intervallo vobis de completorio exeuntibus, maxima necessitate cogente, de militari negotio, aut de statu domus nostræ, quia dies ad hoc vobis sufficere non creditur, cum quadam fratrum parte ipsum magistrum, vel illum cui donus dominium post magistrum est debitum, oporteat loqui. Hoc autem ita fieri jubemus, et ideo quia scriptum est: *In multiloquio non effugies peccatum* (Prov. x), et alibi: *Mors et vita in manibus lingue* (Prov. xviii). In illo colloquio scurrilitates et verba otiosa ac risum moventia omnino prohibemus, et vobis ad lectulum euntibus Dominicam orationem, si aliquis quid stultum est locutus, cum humilitate et puritatis devotione dicere jubemus.

XVIII. — *Ut fatigati ad matutinas non surgant.*

Fatigatos nempe milites non ita, ut vobis est manifestum, surgere ad matutinas collaudamus; sed assensu magistri, vel illius cui creditum fuerit a magistro, eos quiescere, et tredecim orationes constitutas sic cantare, ut mens ipsorum voci concordet, juxta illud Prophetæ: *Psallite Domino sapienter* (Psalm. xlviii); et illud: *In conspectu angelorum, psallam tibi* (Psalm. cxxxvii): vos unanimis collaudamus. Hoc autem in arbitrio magistri semper consistere debet.

XIX. — *Ut communitas victus inter fratres servetur.*

Legitur in divina pagina: *Dividebatur singulis, prout cuique opus erat* (Act. ii). Ideo non dicimus, ut sit personarum acceptio sed infirmitatum debet

esse consideratio. Ubi autem qui minus indiget, agat Deo gratias, et non contristetur; qui vero indiget humiliet se pro infirmitate, non extollatur pro misericordia, et ita omnia membra erunt in pace. Hoc autem prohibemus, ut nulli immoderatam abstinentiam amplecti liceat, sed communem vitam instantanter teneant.

XX. — *De qualitate et modo vestimenti.*

Vestimenta autem unius coloris semper esse jubemus, verbi gratia alba, vel nigra, vel, ut ita dicam, burella. Omnibus autem militibus professis in hieme et in æstate, si fieri potest, alba vestimenta concedimus, ut qui tenebrosam vitam postposuerint, per liquidam et albam suo conditori se reconciliari agnoscant. Quid albedo, nisi integra castitas? Castitas securitas mentis, sanitas corporis est. Nisi enim unusquisque miles castus perseveraverit, ad perpetuam requiem venire, et Deum videre non poterit; testante apostolo Paulo: *Pacem sectamini cum omnibus et castimoniam, sine qua nemo videbit Dominum* (Hebr. xii). Sed quia hujusmodi indumentum, arrogantiae ac superfluitatis æstimatione carere debet: talia habere omnibus jubemus, ut solus leniter per se vestire et exuere, et calceare ac discalceare valeat. Procurator hujus ministerii pervigili cura hoc vitare præsumat, ne nimis longa aut nimis curta, sed mensurata ipsis utentibus, secundum uniuscujusque quantitatem, suis fratribus tribuat. Accipientes itaque nova, vetera semper reddant in præsentem, reponenda in camera, vel ubi frater, cujus est ministerium, decreverit, propter armigeros et clientes, et quandoque pro pauperibus.

XXI. — *Quod famuli vestimenta alba, hoc est pallia, non habeant.*

Hoc nempe, quod erat in domo Dei ac suorum militum Templi, sine discretionem ac consilio communis capituli, obnixè contradicimus, et funditus quasi quoddam vitium peculiare amputare præcipimus. Habebant enim olim famuli et armigeri alba vestimenta, unde veniebant damna importabilia. Surrexerunt namque in ultramontanis partibus quidam pseudofratres, conjugati et alii, dicentes se esse de Templo, cum sint de mundo. Hi nempe tactas contumelias totque damna militari ordini assiderunt, et clientes remanentes plurima scandala oriri inde superbiendo fecerunt. Habeant igitur etiam si due nigra: sed si talia non possint invenire, habeant qualia inveniri possunt in illa provincia quæ degunt, aut quod vilius unius coloris comparari potest, videlicet burella.

XXII. — *Quod milites remanentes tantum alba habeant.*

Nulli ergo concessum est candidas chlamydes deferre, aut alba palla habere, nisi nominatis militibus Christi.

XXIII. — *Ut pellibus agnorum utantur.*

Decrevimus communi consilio, ut nullus frater remanens, pelles perenniter, aut pelliciam, vel aliquid tale, quod ad usum corporis pertineat, etiam

que coopertorium, nisi agnorum vel arietum, habeat.

XXIV. — Ut vetusta armigeris dividantur.

Procurator vel dator pannorum omni observantia veteres semper armigeris et clientibus, et quandoque pauperibus, fideliter æqualiterque erogare intendat.

XXV. — Cupiens optima, deteriora habeat.

Si aliquis frater remanens, ex debito, aut ex motu superbiæ, pulchra vel optima habere voluerit, ex tali præsumptione procul dubio vilissima merebitur.

XXVI. — Ut quantitas et qualitas vestimentorum servetur.

Quantitatem secundum corporum magnitudinem largitatemque vestimentorum observare oportet : D

XXVII. — Ut dator pannorum in primis æqualitatem servet.

Longitudinem, ut superius dictum est, cum æquali mensura, ne vel susurrorum vel comminatorum [i. criminatorum] aliquid oculos notare præsumat; procurator fraterno intuitu consideret, et in omnibus supradictis, Dei retributionem humiliter cogitet.

XXVIII. — De superfluitate capillorum.

Omnes fratres, remanentes principaliter, ita tonsos habere capillos oportet, ut regulariter ante et retro, et ordinate, considerare possint; et in barba, et in gremionibus eadem regula indeclinabiliter observetur, ne superfluitas, aut faciliæ vitium de-notetur.

XXIX. — De rostris et laqueis.

De rostris et laqueis manifestum est esse gentilitium. Et cum abominabile hoc omnibus agnoscat, prohibemus et contradicimus, ut aliquis ea non habeat, in quo prorsus careat. Aliis autem ad tempus famulantibus, rostra, et laquea, et capillorum superfluitatem, et vestium immoderatam longitudinem, habere non permittimus, sed omnino contradicimus. Servientibus enim summo conditori munditia interius exteriusque valde necessaria, eo ipso attestante, qui ait : *Estote mundi, quia ego mundus sum.*

XXX. — De numero equorum et armigerorum.

Unicuique vestrorum militum tres equos licet habere, quia domus Dei templique Salomonis eximia paupertas amplius non permittit impræsentiarum augere, nisi cum magistri licentia.

XXI. — Nullus armigerum gratis servientem feriat.

Solum autem armigerum singulis militibus, eam causa concedimus. Sed si gratis et charitative ille armiger cuicumque militi fuerit, non licet ei eum verberare, nec etiam qualibet culpa percutere.

XXII. — Qualiter ad tempus remanentes recipiantur.

Omnibus militibus servire Jesu Christo animi unitate in eadem domo ad terminum cupientibus,

A equos in tali negotio quotidiano idoneos, et arma, et quicquid ei necessarium fuerit, emere fideliter jubemus. Deinde vero, ex utraque parte æqualiter servata, bonum et utile appreciari equos iudicavimus. Habeatur itaque pretium in scripto, ne tradatur oblivioni : et quicquid militi, vel ejus equis, vel armigero, erit necessarium, adjunctis et ferris equorum secundum facultatem domus, ex eadem domo fraterna charitate impendatur. Si vero interim equos suos miles aliquo eventu in hoc servitio amiserit, magister, prout facultas domus hoc exigit, alios administrabit. Adveniente autem termino repatriandi, medietatem pretii ipse miles divino amore concedat, alteram ex communi fratrum, si ei placet, recipiat.

XXXIII. — Quod nullus juxta propriam voluntatem incedat.

Convenit his nempe militibus, qui nihil sibi Christo charius existimant, propter servitium, secundum quod professi, et propter gloriam summæ beatitudinis, vel metum gehennæ, ut obedientiam indesinenter magistro teneant. Tenenda est itaque, ut mox, ubi aliquid imperatum a magistro fuerit, vel ab illo cui magister mandatum dederit, sine mora, ac si divinitus imperetur, moram pati nesciant in faciendo. De talibus enim ipsa Veritas dicit : *Ab auditu auris obediit mihi (Psal. xvi).*

XXXIV. — Si licet ire per villam sine jussu magistri.

Ergo hospitales milites propriam voluntatem relinquentes, et alios ad terminum servientes, deprecamur, et firmiter eis jubemus, ut sine magistri licentia, vel cui creditum hoc fuerit, in villam ire non præsumant, præterquam noctu ad sepulcrum, et ad stationes quæ intra muros sanctæ civitatis continentur.

XXXV. — Si licet eum ambulare so.um.

Hi vero ita ambulantes, non sine custode, id est milite aut fratre remanente, nec in die nec in nocte iter inchoare audeant. In exercitu namque postquam hospitati fuerint, nullus miles, vel armiger, aut alius, per atria aliorum militum causa videndi, vel cum aliquo loquendi, sine jussu, ut dictum est superius, incedat. Itaque consilio affirmamus, ut in tali domo ordinata a Deo, nullus secundum proprietatem militet aut quiescat : sed secundum magistri imperium totus sic incumbat, ut, illam Domini sententiam imitari valeat, qua dicit : *Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui me misit (Joan. v).*

XXXVI. — Ut nullus nominatim quod ei necessarium erit quærat.

Hanc proprie consuetudinem inter cetera ascribere jubemus, et cum omni consideratione obquærendi vitium teneri præcipimus. Nullus igitur frater remanens, assignanter et nominatim equum aut equitaturam, vel arma quærere debet. Quomodo ergo ? Si vero ejus infirmitas, aut equorum suorum debilitas, vel armorum suorum gravitas, tali

Cupientes ea quæ ad religionem pertinent firma permanere, ne videlicet bene inchoata callidis hostis valeat pessundare, serenitati vestræ notum facimus, concessionem illam, quam de ecclesia Sancti Bertini dominus meus Robertus comes adhuc vivens, me quoque annuente prædecessori vestro domno Hugoni piæ memoriæ abbati concessit, scriptoque firmavit, nunc etiam pro remedio animarum nostrarum, tam me, quam filium meum, jam libenter vobis vestrisque successoribus iterato concedere, ratamque per omnia, omni occasione cõposita, fore. Porro ut hæc concessio nostra firma permaneat in conspectu principum, cum eorundem assensu eam firmavimus, atque sigilli nostri impressione subtersignari fecimus. S. Lamberti abbatis, S. Galterii thesaurarii, S. Rainerii notarii, S. Bernardi capellani, S. Alardi, S. Rotgerii castellani insulani, S. Galterii castellani Carriacensis, S. Raigéri dapiferi, S. Willelmi dapiferi, S. Ulrici pincernæ, S. Widonis.

Actum anno Domini 1112, in villa Yprensi, pridie Idus Aprilis.

III.

Charta Guillelmi Bisuntinensis archiepiscopi de Alta-Petra.

(*Bibl. Cluniac.*, p. 577.)

GUILLERMUS, Dei gratia sanctæ Bisuntinensis Ecclesiæ archiepiscopus, venerabili Patri domno Pontio Cluniacensi abbati, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum,

Pastoralis officii est ut evellat et destruat, ut disperdat et dissipet, ut ædificet et plantet. Quia ergo ad hoc nos præfecit populo suo omnipotens Deus, ut vineam Domini Sabbaoth disciplinis regularibus excolamus, ut vitia evellere, superflua destruere, virtutumque plantaria inserere studeamus; dum hoc viribus nostris sine coadjutoribus adimplere non possumus, oportet nos agricolas peritos virtutum viros undecunque conducere, qui usque ad vespere viriliter laborantes ad ubera nostræ consolationis sub umbraculo divinæ protectionis confugiant, et nobiscum labores manuum suarum manducantes, æternæ beatitudinis denarium sibi et nobis adquirant. Et quoniam Cluniacensis Ecclesia præ cæteris Galliarum Ecclesiis hujusmodi spiritalis agriculturæ peritissimos agricolas, et multo plures habere cognoscitur; venerabilis fratris nostri Walcherii Gigig. prioris petitionibus annuens, Alta-Petrensem ecclesiam religionem quondam monastica destitutam, tibi Deo dilecte Cluniacensis abbas, sanctissimoque ejusdem loci conventui delimus, concessimus ad inhabitandam, et in religione monastici ordinis Deo auctore vigilantius informandam. Actum Bisuntii in ecclesia S. Joannis, laudante Pontio Alta-Petrensi priore, domno Stephano ejusdem Ecclesiæ canonico et Bisuntino cantore, domno Mainerio decano domno Bernardo magistro, domno Manasse archidiacono, Stephano thesaurario, Burchardo et Hugone archidiaconis, et aliis multis. Postea Cluniaci id Idus Augusti per memetipsum in

capitulo vestro interfui, et idipsum cum his qui mecum aderant, laudavi et confirmavi, salvis justitiis et debitis consuetudinibus nostris. Nunc quoque per præsentis privilegii paginam præfatam Alta-petrensem ecclesiam vobis vestrisque successoribus cum omnibus appenditiis suis laudamus, concedimus, et confirmamus, salvis ut prædiximus justitiis et debitis consuetudinibus nostris. Sane si quælibet persona potens vel impotens hujus nostri privilegii paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, donec satisfactione congrua emendaverit, aliena a corpore et sanguine Domini fiat, et in extremo examine districtæ ultioni subiaceat; conservantibus hæc, pax et tranquillitas. Amen.

IV.

Charta Amelii episcopi Tolosani, de ecclesia Sanctæ Columbæ.

(*Ibid.*)

Ego AMELIUS, Dei gratia Tolosanus episcopus. Recognoscentes ecclesiam Sanctæ Columbæ, quæ in Tolosano sita est territorio Clieri orbensi juxta fluvium Herz, juris esse S. Petri Cluniacensis cenobii, in manu domni Pontii abbatis ipsam ecclesiam Sanctæ Columbæ cum ecclesiis ad eam pertinentibus Cluniaco restitui, salva justitia Tolosane Ecclesiæ. Hoc autem feci pro multa multumque clara dilectione, quæ inter nostros majores et Cluniacenses Patres ab olim usque nunc conservatur, et pro sincera vereque germana amicitia, quam cum prædicto abbate specialiter habeo et habere semper curabo: et ut particeps esse merear Cluniacensis fraternitatis in cunctis beneficiis eorum. In quo bono omnes legitimos successores meos, qui hoc factum et hanc chartam laudaverunt, participes esse volo et oro. Hoc factum laudaverunt canonici nostri Tolosane sedis, Arnaldus Willelmus archipresbyter cum cæteris. Vicecomes quoque Bernardus Atton ipsam ecclesiam cum pertinentiis suis reddidit, et novam inde donationem fecit Cluniaco in manu nostra, et in manu prædicti abbatis, quantum ad ipsum pertinere poterat: concedens ut quicunque feudaliū suorum de bonis prædictæ ecclesiæ Sanctæ Columbæ aliquid possidebat, se volente restitueret. Sed et frater meus Petrus Reimundus, et uxor ejus Adila, quæ soror erat prædicti abbatis, quidquid de bonis ecclesiæ habebant, gratis restituerunt: simulque et filium suum puerum, Willelmum nomine, in Cluniaco futurum monachum donaverunt.

Signum Amelii Tolosani episcopi, qui ecclesiam Sanctæ Columbæ cum pertinentiis suis Clun. redonavit, et laudavit, et chartam istam inde firmavit.

Signum Raimundi Ausciorum archiepiscopi, qui ad utramque donationem, episcopi scilicet atque vicecomitis præsens fuit.

S. Arnaldi Raimundi præpositi.

S. Arnaldi Willelmi archipresbyteri.

S. Isarni Frigidensis prioris.

S. Willelmi capellani.

S. Bern. Atton. vicecomitis.

S. Bern. de Villamodi.

Porro alii quamplures monachi, et clerici, et milites, exstiterunt testes.

Actum apud Sanctam Enlaliā prope Carcassonem in manu domni Pontii Cluniacensis abbatis, anno ab Incarnatione Domini 1110, sub domno Paschali secundo, regnante Ludovico, rege Francorum.

Albertus Theutunicus rogatus scripsit.

V.

Charta Riquini provisoris Tullensium, de Frondonensi cella.

In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti, Riquinus, Dei gratia provisor Tullensium, Pontio abbati Cluniacensi, ejusque successoribus regulariter promovendis in perpetuum.

Apostolicæ dignitatis sublimitas tanto propensiori studio a cunctis est fidelibus incessanter honoranda, quanto constat evidentius quoniam eorum meritis et doctrina, ut sol et luna sancta refulget Ecclesia, quæ fundata super petra hæreticæ pravitatis irritamenta respuit, nec recipit blandimenta. Cum igitur omnibus, quos Rex cœlestis regni, et gloriæ suæ consortes instituit, piæ devotionis sit adhibendum studium; instantius tamen ei præcordialis desiderii licet vigilanter impendere famulatum, cui Deus Ecclesiæ sanguine suo redemptæ specialiter constituit principatum, qui post Deum custos gregis et pastor exstat ovium, janitor cœli, et princeps apostolorum. Denique beati Petri nomine et titulo tricéphaliter insignita, sub prærogativa religionis fulget incomparabiliter sancta Cluniacensis Ecclesia: quæ clausis et depressis oculis carnalibus, fervore spirituali docet inhianter contemplari cœlestia, quæ summi Patrisfamilias, ut vere dicam, universalis domus est, et curia in qua Deo sacra laudum resultant præconia. Ab hac siquidem felicitur, et inexpugnabili exercitu, Jerusalem superna ægmina sibi assumit purpurea, quæ super thronos judicantium ordinum residendo gestant florentia sarta. Felix satis et beata devotio tam celeberrimæ congregationis, et Ecclesiæ obsequiis, et cultui fideliter inservire. Cujus ego licet indignus beneficii, et orationum executor et particeps cupiens existere, hanc pro modulo meo necessariis ampliare sumptibus, et quæ in nostra diocesi possidebant tenore canonico proposui stabilire. Ad perpetuam itaque monasterii tui pacem, Ponti in Christo dilectissime fili, manifestamus posterorum notitiæ determinationem causæ Frondoni cellæ nostris temporibus definitæ. Abbas denique Mediani Monasterii Bertricus nomine in generali synodo nostram censuram adiens querimoniam movit super Wicardo priore Frondonensis cellæ, asserens quoniam Odoinus vir illustris sancto Petro Mediani monasterii coram liberis testibus de cella illa donum et investituram

A fecisset; sed facta postmodum tractatione, Cluniacensis Ecclesia eam irrationabiliter, etiam præsumptuose invasisset: præfatus siquidem Odoinus ibidem tunc præsens hoc omnimodis denegavit, etiam se nunquam Ecclesia Mediani Monasterii inde donationem fecisse, productis liberalibus testibus jurare proposuit. Prior autem usus prudentiori consilio, abbatem suum, ut res exigebat, super hoc consulturus, usque ad proximam synodum inducias petiit, quas cum prolixitate itineris, tum remotione abbatis, usque ad tertiam synodum, ingruente rei difficultate protraxit. Tandem igitur in medio totius synodalis conventus, protulit chartam felicitis prædecessoris nostri piæ memoriæ Pibonis sigillo insignitam, in qua continebatur, quod per manum prædicti pontificis domnus Odoinus de cella Frondonensi, etiam omnibus appenditiis suis, sancto Petro Cluniacensi liberaliter donationem fecisset, et etiam abbas Cluniacensis jam fere per xxx annos sub sua dispositione quiete possedisset. Super hoc et ipse Odoinus ultimo se constanter intulit, et hæc ita se habere, adhibitis sex liberalibus testibus iurejurando probavit. Tam evidenti ratione, tam probabili discussione abbas Mediani monasterii, vana spe frustratus, recessit. Prior vero Cluniacensis, quod nostri erat officii super hoc fieri postulavit. Banno ergo Dei et nostro, auctoritate etiam pontificali sancimus, et interdicens, ne aliquis deinceps Ecclesiæ Cluniacensi pro cella Frondonensi calumniam moveat: alioquin maledictionem extremæ districtiois in anima sua inveniat, nec habeat partem in sorte electorum Dei, nisi digne satisfaciens resipiscat. Tibi autem et omnibus tuis in suo sancto servitio concedat divina miseratio perseverantiam propositi salutaris: detque Dominus faciem vestram ut adamantem et silicem, ut cum magna libertate possitis objurgare domum exasperantem. Ad excludendam itaque omnem imposterum controversiam, fieri decrevimus hujus descriptionis paginam, quam sigillo nostro legitime confirmantes, signis et testimonio nostrorum fidelium tradidimus roborandam.

Signum Riquini episcopi.

S. Theomari abbatis S. Mansueti.

S. Vindrici abbatis.

S. Apri.

S. Stephani primicerii.

S. Berengarii decani.

S. Hugonis archid.

S. Gotberti archid. et cantoris.

S. Odoini.

S. Theoderici de S. Hilario.

S. Theoderici de Calvo-monte.

S. Equini de Barbani-villa.

S. Girardi de Blanteriis.

S. Adelini de Girancort.

S. Galteri de Calvo-monte.

S. Galteri et Theoderici fratris ejus de Vincort.

Acta sunt hæc Tulli in synodo generali, in ma-

iori Ecclesia S. protomartyris Stephani, anno ab Incarnatione Domini 1111, ordinationis vero nostræ indictione iv, epacta ix, concurrente vi, imperante Henrico IV, regnante Domino nostro Jesu Christo feliciter. Amen.

VI.

Willelmus Petragoric. episcopus dat Cluniaco et Pontio abbati ecclesiam S. Theodori de Rocaboucort.

(Gall. christ. nov. II, 486.)

Willelmus, Dei gratia Petragoricensis episcopus, venerabili abbati Cluniacensis monasterii domino Pontio, et successoribus ejus regulariter substituentis in perpetuum.

Sapientium auctoritate provisum est temporum snorum gesta styli officio perpetuare, ne posteritatis memoria obliterari futurorum intercapedine queat. Notum itaque tam præsentibus quam absentibus præsentis scripturæ apicibus fieri volo, quod ego ex officii nostri necessitate erga omnes diocesis nostræ ecclesias curam gerens, et in eis religionis fura conservari desiderans, dono et in perpetuum habendam concedo, Deo et sancto Petro apostolorum principi, domino quoque Pontio abbati supradicti monasterii et successoribus suis, ecclesiam

S. Theodori de Rocaboucort, consilio clericorum Petragoricæ sedis, Willelmi scilicet de Nancelart, Arnaudi, Willelmi, Iterii de Sauzet, et aliorum plurimorum qui nobiscum intererant, dantibus prater et concedentibus canonicis ejusdem ecclesiæ, Iterio videlicet, Gardra, et Helya de Sauzet, Petro Iterio, Geraldo Ferrono, atque Petro Hugone aliisque quam pluribus; laudante etiam atque confirmante domino Girardo Engolismensi episcopo, et sanctæ Romanæ ecclesiæ legato, præsentibus clericis Engolismensis ecclesiæ Ricardo, et Willemo fratre suo ejusdem legati nepotibus, Eudardo vero capellano, atque Theaumo ejus notario. Ut autem donum istud absque alterius calumnia certum habeatur, et ratum perduret, hanc cartam sigilli nostri munimento consigno, et prædictum abbatem Cluniacensem investio; sub eorumdem clericorum nostrorum testimonio: monachorum vero Pontii prioris de Berbezil, Geraldi Roberti prioris de Monte-Berulfi, Arnaudi prioris de Rocenac. Factum est autem hoc donum anno ab Incarnatione Domini 1121, Calixto papa in sede apostolica præserte, atque in Francia Ludovico rege regnante, ubique Domino Jesu Christo imperante. Amen.

ANNO DOMINI MCXXV

PETRUS LEONIS

ET

GREGORIUS

S. R. E. LEGATI

PETRI LEONIS ET GREGORII

EPISTOLÆ

(MARTÈNE, Ampliss. Collect. I, 687 et 697, ex. ms. S. Vedasti)

I.

Epistola Petri Leonis (1) presbyteri, et Gregorii S. Angeli diaconi, cardinalium, ad Angelrannum episcopum Ambianensem. — Ut curet S. Vedasto Attrebatensi restitui altare de Campaniolis.

(Anno 1123.)

P. Leonis presbyter et G. S. Angeli diaconus, sedis apostolicæ cardinales et legati, venerabili fratri A. Ambianensium episcopo salutem.

Charissimus frater noster abbas Sancti Vedasti plurimum nobis conquestus est, quod Wido miles quoddam altare de Campaniolis de jure Sancti Vedasti in potestatem Mosteriolensis monasterii transulerit, quod omnino rationi et auctoritati sancto-

rum repugnat; propterea fraternitati tuæ mandamus atque præcipimus, ut idem altare in prædicti S. Vedasti monasterii jus et potestatem restitui facias.

II.

Epistola Petri Leonis presbyteri et Gregorii sancti Angeli diaconi, cardinalium, ad A. Aquicinctensem abbatem. — De hospitibus a relictis Baldini ecclesiæ beatæ Mariæ concessis.

(Circa 1130.)

P. Leonis presbyter et G. Sancti Angeli diaconus, sedis Apostolicæ cardinales et legati, venerabili fratri A. Aquicinctensi abbati, salutem et dilectionem.

Actionem negotii inter beatæ Mariæ canonicos et

(1) Postmodum Anacleti antipapæ, qui de papatu cum Innocentio II contendit.

abbatem sancti Vedasti, quod nobis tua significavit A sidendi fuerint adjudicati, donatio illi nihil valebit. fraternitas, perlegimus; et secundum ipsius scripti quem ad nos misisti tenorem, hoc nobis videtur. Si abbas sancti Vedasti probare potuerit, quod priusquam relicta Balduini hospites illos ecclesiae (2) Beatæ Mariæ dederit, per iudicium scabinorum civitatis eidem mulieri et filiis ejus prædicti hospites sint adjudicati, et Beato Vedasto cum quiete pos-

Item si potuerit ostendere quod prior donatio Beati Vedasti monasterio non conditionaliter, sed absolute facta fuerit, secunda virium nihil habebit. Item si fundus terræ in qua hospites manent, Beati Vedasti est, non poterunt iidem hospites sine assensu abbatibus in alteram transferri ecclesiam.

(2) Hoc est ecclesiae cathedrali quæ Beatæ Mariæ est sacra.

ANNO DOMINI MCXXVIII

JOANNES MICHAELENSIS

NOTITIA

(Hist. litt. de la France, XI, 67)

Tout ce que l'on sait de Jean *Michaelensis*, c'est qu'il assista, au mois de janvier 1128, à un concile tenu à Troyes, dans lequel il remplit les fonctions de secrétaire. Effectivement lui-même semble l'insinuer dans le prologue sur la Règle des Templiers qu'on lui attribue. Aubert Le Mire, qui a donné au public cette Règle pour la première fois dans sa Chronique de l'ordre de Cîteaux, sur un manuscrit de l'abbaye de Saint-Victor de Paris, prétend que saint Bernard en est l'auteur. En quoi il a été suivi de tous ceux qui ont eu depuis occasion de parler des chevaliers du Temple et de leur règle. Hæften (*Disq. Mon.* t. ix, *disq.* ix, p. 86), après Stellartius, remarque que cette Règle leur a été donnée par saint Bernard, mais dans un style très-différent de celui de ce saint docteur; et qu'on pourrait dire qu'il a voulu se mettre à la portée de ces bons chevaliers, si son discours adressé aux mêmes chevaliers n'était aussi éloquent que les autres ouvrages du saint abbé. Manrique, à l'an 1128, cite deux textes pour prouver que la Règle en question est l'ouvrage de saint Bernard; mais D. Mabillon fait voir dans l'avertissement qu'il a mis à la tête d'un écrit de ce saint (*Op. S. Bern.* t. I, p. 574), *De laude novæ militiæ, ad milites Templi*, que les deux textes n'ont rien de favorable à ce sentiment, qu'au contraire ils le renversent absolument. Il parait (1) par le premier, que le concile de Troyes ayant chargé saint Bernard de composer une règle pour les chevaliers du Temple, le saint s'en déchargea sur Jean *Michaelensis*. C'est ainsi que l'explique D. Mabillon; et c'est effectivement son véritable sens. On disputera, si l'on veut, sur le terme de *scriba*, on soutiendra que Jean *Michaelensis* n'a été que copiste ou secrétaire, mais du moins est-il certain, qu'il n'est point fait mention dans le texte que saint Bernard ait composé aucune règle pour les Templiers. Quant à ceux qui pourraient prétendre que Jean *Michaelensis* ne se donne que la qualité de secrétaire, et non d'auteur, nous les prions de nous dire si la fonction que le concile de Troyes avait proposée à saint Bernard n'était que celle de scribe ou de secrétaire: or, Jean *Michaelensis* témoigne qu'il a rempli la fonction dont on avait voulu charger ce saint abbé, et qui lui était due, *cui creditum ac debitum hoc erat*. Il a donc composé lui-même la Règle, et n'a pas été un simple copiste. Il faut néanmoins avouer qu'il y a dans le premier texte une certaine obscurité, qui a pu donner occasion à Le Mire, Manrique et autres, de se tromper; mais un peu d'attention leur eût fait éviter cette méprise.

Pour ce qui est du second passage, il porte bien que le concile de Troyes ordonna qu'on dresserait une Règle pour les Templiers, mais l'auteur de la Règle n'y est désigné ni de loin, ni de près. Monsieur de Villefore, dans la Vie de saint Bernard (*Lib. II*, p. 124, 125), dit que ce projet de donner une règle à ces chevaliers parut vaste et merveilleux à tous les prélats assemblés; et que, pour faire honneur aux lettres du pape Honorius et du patriarche de Jérusalem, ils invitèrent Bernard à composer la Règle que ces chevaliers demandaient; mais il ne jugea pas à propos, ajoute monsieur de Villefore, de se charger de ce soin, et elle fut faite par un autre. Guillaume de Tyr (l. XII, c. 7), et Jacques de Vitri (l. I, c. 65) font mention de la Règle donnée aux chevaliers du Temple dans le concile de Troyes. Si saint Bernard en avait été l'auteur, ces deux historiens auraient-ils manqué de le dire? Cependant ils gardent un profond silence sur l'auteur. Un manuscrit de la bibliothèque Cottonienne porte que cette règle a été dressée et écrite par Jean *Michaelensis*, par ordre du concile et de saint Bernard. D'ailleurs Albéric, moine de Cîteaux, dit qu'on donna à ces chevaliers la Règle de saint Augustin; aussi le *Monasticon Anglicanum* les place-t-il sous l'ordre de Saint-Augustin. Il serait assez surprenant qu'un moine de Cîteaux, tel qu'Albéric, qui demeurait dans l'abbaye de Trois-Fontaines, peu éloignée de Clairvaux, eût ignoré que saint Bernard avait composé cette Règle, s'il en eût réellement été l'auteur.

Mais ce qui démontre sans réplique que la règle des Templiers ne peut être l'ouvrage de saint Bernard, c'est la différence qu'il y a entre le style de cette Règle et celui du saint abbé de Clairvaux. La Règle est

(1) « Sane autem propterea, licet nostri dictaminis auctoritatem permaximus numerus religiosorum Patrum qui in illo concilio divina admonitione convenierunt, commendat; non tamen debemus silenter transire, quibus videntibus et veras sententias pro-

ferentibus, ego Joannes Michaelensis presentis pagine, jussu concilii ac venerabilis abbatis Clannavallensis, cui creditum ac debitum hoc erat, humiliter scriba esse divina gratia merui. »

remplie de termes barbares, et de la plus basse latinité; on n'y voit rien de cette élévation d'esprit, de cette noblesse de style, de ce goût pour la piété, de cette onction, qui régnaient dans tous les écrits de saint Bernard, et caractérisent ses véritables productions. Nous ne nous arrêterons pas davantage à combattre un sentiment qui se détruit par lui-même; et il suffit de jeter les yeux sur l'ouvrage en question pour se convaincre qu'il n'est point de saint Bernard. Il est bien vrai que le concile de Troyes, pour entrer dans les vues du pape Honorius II et du patriarche de Jérusalem, voulant dresser une Règle pour les Templiers, jeta les yeux sur saint Bernard comme étant plus capable que tout autre de le bien faire. Mais le saint abbé s'en déchargea sur Jean Michaelensis qui la dressa pendant le concile même, puisqu'elle y fut lue et approuvée, comme l'assure l'auteur. Mais il y a eu depuis plusieurs additions. Elle consiste en soixante et douze chapitres, autant qu'il y en a dans la Règle de saint Benoît, dont l'auteur a emprunté plusieurs choses. Le but de cette Règle est d'allier la vie monastique avec la profession des armes. Il y est défendu de recevoir des enfants, de craindre qu'il ne vissent dans la suite à se repentir de leurs engagements; les chevaliers du Temple n'étaient encore en l'an 1128 qu'au nombre de neuf, dont six se présentèrent au concile de Troyes, ayant à leur tête Hugues des Payens leur premier grand maître: il est à présumer, qu'ils emportèrent avec eux en Palestine, où ils retournèrent l'année suivante, la Règle qu'on leur avait dressée. Elle a été publiée dans différents recueils. André Favu l'a donnée dans son *Théâtre d'honneur et de chevalerie* (lib. IV, p. 16; 4, 1659), imprimé à Paris, chez Robert Fournier en 1620, in-4°. L'éditeur l'attribue à saint Bernard, quoique de son propre aveu, elle ne se trouve point parmi ses œuvres. Elle a été imprimée dans le *Nécrologe de l'ordre de Cîteaux*, avec une lettre de Bandouin, roi de Jérusalem, par laquelle ce prince prie saint Bernard de donner une Règle aux chevaliers du Temple: dans le *Fasciculus sanctorum ordinis Cisterciensis* de Chrysostome Henricquez, dans le dixième volume des conciles des Pères Labbe et Cossart, etc.

M. Le Boeuf (*Diss. sur l'hist. de Paris*, t. II, p. 119) parlant des compositeurs de chant ecclésiastique dans le XII^e siècle, cite un certain Michalus fort vanté par le docteur Alain, comme ayant corrigé les erreurs commises dans cet art:

*Musica lætatur Michalo doctore, suosque
Corrigit errores tui dictante magistro.*

Y aurait-il de la témérité à conjecturer que ce Michalus pourrait être le même que notre Jean Michaelensis. Du reste, ce musicien nous est absolument inconnu.

JOANNIS MICHAELSENSIS REGULA TEMPLARIORUM.

(LABBE Concil. X, 923.)

CONCILIIUM TRECENSE⁽²⁾

In quo Templariis militibus, anno suæ institutionis nono, una cum Regula assignatus est habitus albus, anno Domini 1128, tempore Honorii papæ II.

MONITUM.

(MABILL. *Annal. Bened.* I. LXXV, n. 28.)

Matthæus, ex priore S. Martini a Campis creatus ab Honorio cardinalis et episcopus Albanensis, sub finem anni superioris cum legati potestate in Galliam missus, incunte hoc anno Treccis concilium habuit

(2) Acta concilii, tempus et locum enarrans Tyrinus, lib. XII, cap. 7, ista scribit: « Concilio in Francia apud Treccas habito, cui interfuerunt dominus Remensis, et dominus Senonensis archiepiscopi, cum suffraganeis suis, Albanensis quoque episcopus, apostolicæ sedis legatus, albates quoque Cisterciensis et Clarevallensis, cum aliis pluribus, instituta est eis regula et habitus assignatus, albus videlicet, de mandato domini Honorii papæ, et domini Stephani Hierosolymitani patriarchæ. Cumque jam annis novem in eo fuissent proposito, non nisi novem erant: ex tunc coepit eorum numerus augeri, et possessiones multiplicabantur. Postmodum vero tempore domini Eugenii papæ, ut dicitur, cruces de panno rubeo, ut inter ceteros essent notabiliores, mantellis suis corperunt assuere, tam equites quam

eorum fratres inferiores, qui dicuntur servientes: quorum res adeo crevit in immensum, ut hodie trecentos plus minusve in conventu habeant equites, albis chlamydis indutos, exceptis aliis fratribus, quorum pene infinitus est numerus. Possessiones autem tam ultra quam citra mare adeo dicuntur habere, ut jam non sit in orbe Christiano provincia, quæ prædictis fratribus honorum suorum portionem non contulerit, et regis opulentiis pares hodie dicuntur habere copias. Qui, quoniam juxta Templum Domini, ut prædiximus, in palatio regio mansionem habent, fratres militiæ Templi dicuntur. Qui cum diu in honesto se conservassent proposito, professioni suæ satis prudenter satisfaciens, neglecta humilitate, quæ omnium virtutum custos esse dignoscitur, et in imo sponte sedens non habet unde

cui Rainaldus Remorum, et Henricus Senonum cum suis suffraganeis interfuere, multique abbates, in primis Stephanus Cisterciensis et Bernardus Claravallensis. Tempus habiti concilii discimus ex prologo Regulæ militum Templi, quæ in illo concilio approbata fuit, *fimirum in solemnitate S. Hilarii, anno 1128 ab incarnato Filio Dei, ab inchoatione prædictæ militiæ nono*, quæ a magistro Hugone de Paganis sumpsit exordium. Hunc prologum scripsit, et Patrum sententias Joannes Michaelensis *jussu Concilii ac venerabilis abbatis Claravallensis, cui creditum ac debitum hoc erat*, nempe ut scriba concilii esset. Idem auctor singulos episcopos et abbates commemorat qui concilio adfuere. Abbates hi sunt: *abbas Vezeliacensis, scilicet Raynaldus, qui non multo post factus est Lugdunensis archiepiscopus ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ legatus; abbas Cisterciensis, scilicet Stephanus; abbas Pontiniacensis Hugo, abbas Triumfontium Rogerius, cui Guido anno sequenti successit; abbas S. Dionisii de Remis, abbas S. Stephani de Divione, abbas Molismensis Guido. Nec defuit supra nominatus abbas Bernardus Claravallensis, cujus sententiam præscripti libera voce collaudabant.* Hunc ad concilium repetitis literis invitaverat Matthæus, excusantem quod *serientis acutæ febris exusta ardoribus et exhausta sudoribus non valeret sufficere spiritui prompto caro infirma* (BÉRN. ep. xxi); sed tandem jubenti legato parendum fuit. Præter episcopos et abbates eidem etiam concilio interfuere Albericus Remensis et magister Fulgerius; et ex laicis comes Theobaldus, comesque Nivernensis, et Andreas de Bandimento; denique Hugo militiæ magister cum aliquot e suis discipulis, qui modum et observantiam instituti sui Patribus exposuit. Placuit itaque concilio ut eorum Regula a Patribus examinata et approbata, scripto commendaretur. Quod a Joanne Michaelensi scriba concilii factum est. Hæc Regula fere tota ex verbis Regulæ S. Benedicti contexta est, constatque totidem capitulis, scilicet septuaginta duobus. Ejus auctor a plerisque creditur S. Bernardus; at sufficit ei tribuere librum *De laude novæ militiæ, ad milites Templi*, qui Hugoni magistro inscriptus est.

casum patitur, domino patriarchæ Hierosolymitano, a quo et ordinis institutionem et prima beneficia suscepserant, se subtraxerunt, obedientiam ei, quam eorum prædecessores eidem exhibuerant, denegan-

tes; sed et ecclesiis Dei, eis decimas et primitias subtrahentes, et earum indebite turbando possessiones, facti sunt valde molesti. »

REGULA

PAUPERUM COMMILITONUM CHRISTI

TEMPLIQUE SALOMONICI.

PROLOGUS.

Omnibus in primis sermo noster dirigitur, quicumque proprias voluntates sequi contemnunt, et summo ac vero regi militare animi puritate cupiunt, ut obedientiæ armaturam præclaram assumere, intentissima cura implendo præceptis, et perseverando impleant. Hortamur itaque, qui usque nunc militiam sæcularem, in qua Christus non fuit causa, sed solo humano favore amplexati estis, quatenus horum unitati, quos Dominus ex massa perditionis elegit, et ad defensionem sanctæ Ecclesiæ gratuita pietate composuit, vos sociandos perenniter festinetis. Ante omnia autem, quicumque es, o Christi miles, tam sanctam conversationem eligens, te circa professionem tuam oportet puram adhibere diligentiam, ac firmam perseverantiam; quæ a Deo tam digna, sancta et sublimis esse dignoscitur, ut si pure et perseveranter observetur, inter militantes, qui pro Christo animas suas dederunt, sortem obtinere mereberis. In ipsa namque reffloruit jam et relaxit ordo militaris, qui despecto justitiæ zelo, non pauperes aut Ecclesias defensare, quod suum erat, sed rapere, spoliare, interficere contendebant.

Bene igitur nobiscum agitur, quibus Dominus et salvator noster Jesus Christus amicos suos a civitate sancta in continuum Franciæ et Burgundiæ direxit, qui pro nostra salute veræque fidei propagationis non cessant animas suas hostiam Deo placentem offerre. Nos ergo cum omni gratulatione ac fraterna pietate, precibusque magistri Hugonis, in quo prædicta militia sumpsit exordium, cum Spiritu sancto intimante, ex diversis Ultramontanæ provinciæ mansionibus in solemnitate sancti Hilarii anno 1128, ab incarnato Dei Filio, ab inchoatione prædictæ militiæ nono ad Trecas, Deo duce, in unum convenientes, modum et observantiam equestris ordinis per singula capitula ex ore ipsius magistri Hugonis audire meruimus, ac juxta notitiam exiguitatis nostræ scientiæ, quod nobis videbatur absurdum, omneque quod in præsentis concilio nequivit esse nobis memorabiliter relatum ac computatum, non levitate, sed consulte, providentiæ et discretionis venerabilis Patris nostri Honorii, ac inclyti patriarchæ Hierosolymitani Stephani, fertilitate ac necessitate non ignari orientalis religionis [f. regionis], nec non

pauperum commilitonum Christi, consilio communis capituli unanimiter commendavimus. Sane autem prorsus licet nostri dictaminis auctoritatem permaximus numerus religiosorum Patrum, qui in illo concilio divina admonitione convenerunt, commendat; non debemus silenter transire, quibus videntibus, et veras sententias proferentibus, ego Joannes Michaelensis presentis paginae, jussu concilii ac venerabilis abbatis Claraevallensis (3), cui creditum ac debitum hoc erat, humilis scriba esse divina gratia merui.

Nomina Patrum residentium in concilio Trecensi.

Primus quidem resedit Mathæus Albanensis episcopus, Dei gratia sanctæ Romanæ Ecclesiæ legatus, deinde Rainaldus archiepiscopus Remensis, tertius Henricus archiepiscopus Senonensis, dehinc coepiscopi eorum, Ranckedus Carnotensis episcopus, Godenus Suessionum episcopus, episcopus Parisiensis, episcopus Trecensis, præsul Aurelianensis, episcopus Antisiodorensis, episcopus Meldensis, episcopus Catalaunensis, episcopus Laudunensis, episcopus Belvacensis, abbas Vezeliacensis, qui non multo post factus est Lugdunensis archiepiscopus, ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ legatus; abbas Cisterciensis, abbas Pontiniacensis, abbas Trium Fontium, abbas sancti Dionysii de Remis, abbas sancti Stephani de Divione, abbas Moles.... [Molismensis]; supra nominatus abbas Bernardus Claraevallensis non defuit, cujus sententiam prescripti libera voce collaudabant. Fuerunt autem et magister Albericus

Remensis, et magister Fulgerius, ac complures alii, quos longum esset enumerare. Cæterum vero de non litteratis idoneum nobis videtur ut testes amatorum veritatis adducantur in medium. Comes Theobaudus, comesque Nivernensis, ac Andreas de Bandineto, intentissima cura quod erat optimum scrutantes, quod eis videbatur absurdum temperantes, in concilio sic assistebant. Ipse vero magister militum, Hugo nomine, revera non defuit, et quosdam de fratribus suis secum habuit, verbi gratia, fratrem Godefridum, fratrem Rorallum, fratrem Gaudridum Bisol, fratrem Paganum de Monte Desiderii, Archembaudum de Sancto Amano. Iste vero magister Hugo cum suis discipulis modum et observantiam exiguae inchoationis sui militaris ordinis, qui ab illo qui dicit: *Ego principium, qui et loquor vobis* (Joan. viii), sumpsit exordium, juxta memoriam suam notitiam supra nominatis Patribus intimavit. Placuit itaque concilio, ut consilium ibi lima et consideratione divinarum Scripturarum diligenter examinatum, tamen cum providentia papæ Romanorum et patriarchæ Hierosolymitarum, nec non etiam assensu capituli pauperum commilitonum Templi, quod est in Jerusalem, scripto commendaretur, ne oblivioni traderetur, et inenodabiliter servaretur ut recto cursu ad suum conditorem, cujus dulcedo tam mel superat, ut ei comparatum velut absinthium sit amarissimum, pervenire digne mereantur, præstante cui militat, et militare queant per infinita sæculorum sæcula. Amen.

INCIPIT REGULA

PAUPERUM COMMILITONUM SANCTÆ CIVITATIS.

I. — Qualiter divinum officium audiant.

Vos quidem propriis voluntatibus abrenuntiantes, atque alii pro animarum salute vobiscum ad terminum cum equis et armis summo regi militantes, matutinas, et omne servitium integrum, secundum canonicam institutionem, ac regularium doctorum sanctæ civitatis consuetudinem, pio ac puro affectu audire universaliter studeatis. Idcirco vobis, venerabiles fratres, maxime debetur, quia præsentis vitæ luce despecta, contemptoque vestrorum corporum cruciatu, sævientem mundum pro Dei amore vilescere perenniter promisistis; divino cibo relecti ac satii, et dominicis præceptis eruditi et firmati, post mysterii divini consummationem nullus pave-scat ad pugnam, sed paratus sit ad coronam.

II. — Quot orationes Dominicas, si Dei servitium audire nequiverint, dicant.

Cæterum, si aliquis frater negotio orientalis

(3) S. Bernardum intellige.

Christianitatis forte remotus (quod sæpius evenisse non dubitamus) pro tali absentia Dei servitium non audierit: pro matutinis, tredecim orationes Dominicas; ac pro singulis horis, septem; sed pro vespers, novem dicere collaudamus, ac libera voce unanimiter affirmamus. Isti etenim in salutifero labore ita directi, non possunt accurrere hora compententi ad divinum officium. Sed, si fieri potest, hora constitutæ non prætereant ante institutum debitum.

III. — Quid agendum pro fratribus defunctis.

Quando vero quilibet fratrum remanentium, morti, quæ nulli parcat, impendit quod est impossibile auferri: capellanis ac clericis vobiscum ad terminum charitative summo sacerdoti servantibus, creditum officium et missam solemniter pro ejus animæ Christo animi puritate jubemus offerre, fratres autem ibi astantes, et in orationibus pro fratre defuncti salute pernoctantes, centum orationes Domi-

nicae usque ad diem septimum pro fratre defuncto persolvant; ab illo die quo eis obitus fratris denuntiatus fuerit, usque ad praedictum diem, centenarius numerus perfectionis integritatem cum fraterna observatione habeat. Adhuc nempe divina ac misericordii charitate deprecamur, atque pastorem auctoritate jubemus, ut quotidie, sicuti fratri in vicibus dabatur et debetur, ita quod est necessarium sustentationi hujus vitae, in cibo et potu tantum, cuidam pauperi donec ad quadragesimum diem impendatur. Omnes enim alias oblationes, quas in morte fratrum, et in Paschali solemnitate, ceterisque solennitatibus, Domino, pauperum commilitonum Christi spontanea paupertas indiscrete reddere consueverat, omnino prohibemus.

IV. — *Capellani victum et vestitum tantum habeant.*

Alias vero oblationes, et omnia eleemosynarum genera, quocumque modo fiant, capellani, vel aliis ad tempus manentibus, unitati communis capituli reddere pervigili cura praecipimus. Servitores itaque ecclesiae victum et amictum, secundum auctoritatem tantum habeant, et nihil amplius habere praesumant, nisi magistri sponte charitative dederint.

V. — *De militibus defunctis qui sunt ad terminum.*

Sunt namque milites in domo Dei, templique Salomonis, ad terminum misericorditer nobiscum degentes. Unde ineffabili miseratione vos rogamus, deprecamur, et ad ultimum obnoxie jubemus, ut si interim tremenda potestas ad ultimum diem aliquem perduxerit, divino amore, ac fraterna pietate, septem dies sustentationis, pro anima ejus, quidam pauper habeat.

VI. — *Ut nullus frater remanens oblationem jaciatur.*

Decrevimus, ut superius dictum est, quod nullus fratrum remanentium aliam oblationem agere praesumat: sed die noctuque mundo corde in sua professione maneat, ut sapientissimo prophetarum in hoc se aequipollere valeat: *Calicem salutaris accipiam* (Psal. cxv), et in morte mea mortem Domini imitabor: quia sicut Christus pro me animam suam posuit, ita et ego pro fratribus animam ponere sum paratus. Ecce competentem oblationem: ecce hostiam viventem Deoque placentem.

VII. — *De immoderata statione.*

Quod autem auribus nostris verissimus testis innuit, videlicet immoderata statione et sine mensura stando divinum officium vos audire: ita florere praecipimus, imo vituperamus: sed finito psalmo *Venite exsultemus Domino*, cum invitatorio et hymno, omnes sedere tam fortes quam debiles, propter scandalum evitandum, nos jubemus. Vobis vero residentibus, unoquoque psalmo finito, in recitatione *Gloria Patri*, de sedibus vestris ad altaria applicando, ob reverentiam sanctae Trinitatis ibi nominatae, surgere, et debilibus inclinare demonstramus. Sic etiam in recitatione evangelii, et ad *Te Deum* laudamus, et per totas laudes, donec finito *Benedicamus Domino*, stare ascribimus, et eandem

A regulam in matutinis sanctae Mariae teneri jubemus.

VIII. — *De refectioe conventus.*

In uno quidem palatio, sed melius dicitur refectorio, communiter vos cibum accipere credimus, ubi, quando aliquid necessarium fuerit, pro signorum ignorantia, leniter ac privatim quaerere oportet. Sic omni tempore quae vobis necessaria sunt cum omni humilitate et subiectione reverentiae petite ad mensam, cum Apostolus dicat: *Panem tuum cum silentio manduca* (II Thess. iii). Et Psalmista vos animare debet, dicens: *Posui ori meo custodiam*, id est apud me deliberavi, *ut non delinquerem in lingua* (Psal. xxxviii), id est, custodiebam os meum ne male loquerer.

IX. — *De lectione.*

In prandio et cena semper sit sancta lectio recitata. Si Dominum diligimus, salutifera ejus verba atque praecepta intentissima aure desiderare debemus. Lector autem lectionum vobis indicat silentium.

X. — *De carnis refectioe.*

In hebdomada namque, nisi Natalis dies Domini, vel Pascha, vel festum sanctae Mariae, aut Omnium Sanctorum evenerit, vobis ter refectio carnis sufficiat: quia assueta carnis comestio intelligitur honorosa [f. onerosa] corruptio corporum. Si vero in die Martis tale jejunium evenerit, ut esus carnum retrahatur, in crastino abundanter vobis impendatur. Die autem Dominico omnibus militibus remanentibus, nec non capellani, duo fercula in honorem sanctae resurrectionis bonum et idoneum indubitanter videtur. Alii autem, videlicet armigeri et clientes, uno contenti, cum gratiarum actione permaneant.

XI. — *Qualiter manducare milites debeant.*

Duos et duos manducare generaliter oportet, ut solerter unus de altero provideat, ne asperitas vitae, vel furtiva abstinentia ipso omni prandio intermiscatur. Hoc autem juste judicamus, ut unusquisque miles aut frater aequali et aequipollentem vini mensuram per se solus habeat.

XII. — *Ut aliis diebus duo aut tria leguminum fercula sufficiant.*

Aliis nam diebus, videlicet secunda et quarta feria, necnon et Sabbato, duo aut tria leguminum vel aliorum ciborum fercula, aut, ut ita dicam, cocta pulmentaria, omnibus sufficere credimus; et ita teneri jubemus, ut forte qui ex uno non potuerit edere, ex alio reficiatur.

XIII. — *Quo cibo sexta feria reficere oportet.*

Sexta autem feria cibum quadragesimalem ob reverentiam passionis omni congregationi, remota infirmorum imbecillitate, semel sufficere a festo Omnium Sanctorum usque in Pascha, nisi natalis dies Domini vel festum sanctae Mariae aut apostolorum evenerit, collaudamus. Alio vero tempore, nisi generale jejunium evenerit, bis reficiantur.

XIV. — *Post refectionem semper gratias referant.*

Post prandium vero et cenam semper in ecclesiae,

si prope est, vel si ita non est, in eodem loco, summo procuratori nostro, qui est Christus, gratias, ut decet, cum humiliato corde referre inenodabiliter præcipimus; famulis aut pauperibus fragmenta, panibus tamen integris reservatis, distribuere fraterna charitate debent et jubentur.

XV. — *Ut decimus panis semper eleemosynario detur.*

Licet paupertatis præmium, quod est regnum celorum, pauperibus procul dubio debeatur, vobis tamen, quos Christiana fides de illis indubitanter fatetur, decimum totius panis quotidie eleemosynario vestro dare jubemus.

XVI. — *Ut collatio sit in arbitrio magistri.*

Cum vero sol orientalem regionem deserit, et ad Iberniam [f. Iberiam] descendit, audito signo, ut est ejusdem regionis consuetudo, omnes ad completas oportet incedere vos, ac prius generalem collationem sumere peroptamus. Hanc autem collationem in dispositione et arbitrio magistri ponimus, ut quando voluerit de aqua, et quando jubebit misericorditer ex vino temperato competenter recipiatur. Verum hoc non ad nimiam satietatem oportet et in luxu fieri, sed parcius, quia apostatare etiam sapientes videmus.

XVII. — *Ut finitis completis silentium teneatur.*

Finitis itaque completis ad stratum ire oportet. Fratribus igitur a completoriis exeuntibus nulla sit denuo licentia loqui in publico, nisi necessitate cogente; armigero autem suo quæ dicturus est, leniter dicat. Est vero forsitan ut in tali intervallo vobis de completorio exeuntibus, maxima necessitate cogente, de militari negotio, aut de statu domus nostræ, quia dies ad hoc vobis sufficere non creditur, cum quadam fratrum parte ipsum magistrum, vel illum cui domus domini post magistrum est debitum, oporteat loqui. Hoc autem ita fieri jubemus, et ideo quia scriptum est: *In multiloquio non effugies peccatum* (Prov. x), et alibi: *Mors et vita in manibus lingue* (Prov. xviii). In illo colloquio scurrilitates et verba otiosa ac risum moventia omnino prohibemus, et vobis ad lectulum euntibus Dominicam orationem, si aliquis quid stultum est locutus, cum humilitate et puritatis devotione dicere jubemus.

XVIII. — *Ut fatigati ad matutinas non surgant.*

Fatigatos nempe milites non ita, ut vobis est manifestum, surgere ad matutinas collaudamus; sed assensu magistri, vel illius cui creditum fuerit a magistro, eos quiescere, et tredecim orationes constitutas sic cantare, ut mens ipsorum voci concordet, juxta illud Prophetæ: *Psallite Domino sapienter* (Psalm. xlviii); et illud: *In conspectu angelorum, psallam tibi* (Psalm. cxxxvii): vos unanimes collaudamus. Hoc autem in arbitrio magistri semper consistere debet.

XIX. — *Ut communitas victus inter fratres servetur.*

Legitur in divina pagina: *Dividebatur singulis, prout cuique opus erat* (Act. ii). Ideo non dicimus, ut sit personarum acceptio sed infirmitatum debet

A esse consideratio. Ubi autem qui minus indiget, agat Deo gratias, et non contristetur; qui vero indiget humiliet se pro infirmitate, non extollatur pro misericordia, et ita omnia membra erant in pace. Hoc autem prohibemus, ut nulli immoderatam abstinentiam amplecti liceat, sed communem vitam instanter teneant.

XX. — *De qualitate et modo vestimenti.*

Vestimenta autem unius coloris semper esse jubemus, verbi gratia alba, vel nigra, vel, ut ita dicam, burella. Omnibus autem militibus professis in hieme et in æstate, si fieri potest, alba vestimenta concedimus, ut qui tenebrosam vitam postposuerint, per liquidam et albam suo conditori se reconciliari agnoscant. Quid albedo, nisi integra castitas? Castitas securitas mentis, sanitas corporis est. Nisi enim unusquisque miles castus perseveraverit, ad perpetuam requiem venire, et Deum videre non poterit; testante apostolo Paulo: *Pacem sectamini cum omnibus et castimoniam, sine qua nemo videbit Dominum* (Hebr. xii). Sed quia hujusmodi indumentum, arrogantiae ac superfluitatis æstimatione carere debet: talia habere omnibus jubemus, ut solus leniter per se vestire et exuere, et calceare ac discalceare valeat. Procurator hujus ministerii pervigili cura hoc vitare præsumat, ne nimis longa aut nimis curta, sed mensurata ipsis utentibus, secundum uniuscujusque quantitatem, suis fratribus tribuat. Accipientes itaque nova, vetera semper reddant in præsentem, reponenda in camera, vel ubi frater, cuius est ministerium, decreverit, propter armigeros et clientes, et quandoque pro pauperibus.

XXI. — *Quod famuli vestimenta alba, hoc est pallia, non habeant.*

Hoc nempe, quod erat in domo Dei ac suorum militum Templi, sine discretionem ac consilio communis capituli, obnixè contradicimus, et funditus quasi quoddam vitium peculiare amputare præcipimus. Habebant enim olim famuli et armigeri alba vestimenta, unde veniebant damna importabilia. Surrexerunt namque in ultramontanis partibus quidam pseudofratres, conjugati et alii, dicentes se esse de Templo, cum sint de mundo. Hi nempe tantas contumelias totque damna militari ordini acquisierunt, et clientes remanentes plurima scandala oriri inde superbiendo fecerunt. Habeant igitur si sive nigra: sed si talia non possint invenire, habeant qualia inveniri possunt in illa provincia quæ degunt, aut quod vilis unius coloris comparari potest, videlicet burella.

XXII. — *Quod milites remanentes tantum alba habeant.*

Nulli ergo concessum est candidas chlamydes deferre, aut alba pallia habere, nisi nominatis militibus Christi.

XXIII. — *Ut pellibus agnorum utantur.*

Decrevimus communi consilio, ut nullus frater remanens, pelles perenniter, aut pelliciam, vel aliquid tale, quod ad usum corporis pertineat, etiam

que coopertorium, nisi agnorum vel arietum, habeat.

XXIV. — Ut vetusta armigeris dividantur.

Procurator vel dator pannorum omni observantia veteres semper armigeris et clientibus, et quandoque pauperibus, fideliter æqualiterque erogare intendat.

XXV. — Cupiens optima, deteriora habeat.

Si aliquis frater remanens, ex debito, aut ex motu superbiæ, pulchra vel optima habere voluerit, ex tali præsumptione procul dubio vilissima merebitur.

XXVI. — Ut quantitas et qualitas vestimentorum servetur.

Quantitatem secundum corporum magnitudinem largitatemque vestimentorum observare oportet: dator pannorum sit in hoc curiosus.

XXVII. — Ut dator pannorum in primis æqualitatem servet.

Longitudinem, ut superius dictum est, cum æquali mensura, ne vel susurronum vel conminatorum [scilicet criminatorum] aliquid oculos notare præsumat; procurator fraterno intuitu consideret, et in omnibus supradictis, Dei retributionem humiliter cogitet.

XXVIII. — De superfluitate capillorum.

Omnes fratres, remanentes principaliter, ita tonsos habere capillos oportet, ut regulariter ante et retro, et ordinate, considerare possint; et in barba, et in gressibus eadem regula indeclinabiliter observetur, ne superfluitas, aut faciliæ vitium de-notetur.

XXIX. — De rostris et laqueis.

De rostris et laqueis manifestum est esse gentilitium. Et cum abominabile hoc omnibus agnoscat, prohibemus et contradicimus, ut aliquis ea non habeat, imo prorsus careat. Aliis autem ad tempus famulantibus, rostra, et laquea, et capillorum superfluitatem, et vestium immoderatam longitudinem, habere non permittimus, sed omnino contradicimus. Servientibus enim summo conditori munditia interius exteriusque valde necessaria, eo ipso attestante, qui ait: *Estote mundi, quia ego mundus sum.*

XXX. — De numero equorum et armigerorum.

Unicuique vestrorum militum tres equos licet habere, quia domus Dei templique Salomonis eximia paupertas amplius non permittit impræsentiarum augere, nisi cum magistri licentia.

XXXI. — Nullus armigerum gratis servientem feriat.

Solum autem armigerum singulis militibus ealem causa concedimus. Sed si gratis et charitable ille armiger cuiquam militi fuerit, non licet ei eum verberare, nec etiam qualibet culpa percutere.

XXXII. — Qualiter ad tempus remanentes recipiantur.

Omnibus militibus servire Jesu Christo animi puritate in eadem domo ad terminum cupientibus,

A equos in tali negotio quotidiano idoneos, et arma, et quicquid ei necessarium fuerit, emere fideliter jubemus. Deinde vero, ex utraque parte æqualiter servata, bonum et utile appreciari equos iudicavimus. Habeatur itaque pretium in scripto, ne tradatur oblivioni: et quicquid militi, vel ejus equis, vel armigero, erit necessarium, adiunctis et ferris equorum secundum facultatem domus, ex eadem domo fraterna charitate impendatur. Si vero interim equos suos miles aliquo eventu in hoc servitio amiserit, magister, prout facultas domus hoc exigit, alios administrabit. Adveniente autem termino repatriandi, medietatem pretii ipse miles divino amore concedat, alteram ex communi fratrum, si ei placet, recipiat.

XXXIII. — Quod nullus juxta propriam voluntatem incedat.

Convenit his nempe militibus, qui nihil sibi Christo charius existimant, propter servitium, secundum quod professi, et propter gloriam summæ beatitudinis, vel metum gehennæ, ut obedientiam indesinenter magistro teneant. Tenenda est itaque, ut mox, ubi aliquid imperatum a magistro fuerit, vel ab illo cui magister mandatum dederit, sine mora, ac si divinitus imperetur, moram pati nesciant in faciendo. De talibus enim ipsa Veritas dicit: *Ab auditu auris obedivit mihi (Psal. xvii).*

XXXIV. — Si licet ire per villam sine jussu magistri.

Ergo hospitales milites propriam voluntatem relinquentes, et alios ad terminum servientes, deprecamur, et firmiter eis jubemus, ut sine magistri licentia, vel cui creditum hoc fuerit, in villam ire non præsumant, præterquam noctu ad sepulcrum, et ad stationes quæ intra muros sanctæ civitatis continentur.

XXXV. — Si licet eum ambulare so.um.

Hi vero ita ambulantes, non sine custode, id est milite aut fratre remanente, nec in die nec in nocte iter inchoare audeant. In exercitu namque postquam hospitati fuerint, nullus miles, vel armiger, aut alius, per atria aliorum militum causa videndi, vel cum aliquo loquendi, sine jussu, ut dictum est superius, incedat. Itaque consilio affirmamus, ut in tali domo ordinata a Deo, nullus secundum proprietatem militet aut quiescat: sed secundum magistri imperium totus sic incumbat, ut, illam Domini sententiam imitari valeat, qua dicit: *Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui me misit (Joan. v).*

XXXVI. — Ut nullus nominatim quod ei necessarium erit quærat.

Hanc proprie consuetudinem inter cetera ascribere jubemus, et cum omni consideratione obquærendi vitium teneri præcipimus. Nullus igitur frater remanens, assignanter et nominatim equum aut equitaturam, vel arma quærere debet. Quomodo ergo? Si vero ejus infirmitas, aut equorum suorum debilitas, vel armorum suorum gravitas, tali

esse agnoscitur, ut sic incedere sit damnum commune, veniat magistro, vel cui est debitum ministerium post magistrum, et causam vera fide et pura ei demonstrat; inde namque in dispositione magistri, vel post eum procuratoris, res se habeat.

XXXVII. — *De frenis et calcaribus.*

Nolumus ut omnino aurum vel argentum, quæ sunt divitiæ peculiares, in frenis et pectoralibus, nec calcaribus, vel in strevis, unquam appareant, nec alicui fratri remanenti emere liceat. Si vero charitative talia vetera instrumenta data fuerint, aurum vel argentum taliter coloretur, ne splendidus color vel decor cæteris arrogantia videatur. Si nova data fuerint, magister de talibus quod voluerit faciat.

XXXVIII. — *Tegimen in hastis et clypeis non habeatur.*

Tegimen autem in clypeis et hastis, et furellis in lanceis, non habeatur, quia hoc non proficuum, imo damnum nobis intelligitur.

XXXIX. — *De licentia magistri.*

Licet magistro cuiquam dare equos, vel arma, vel quamlibet rem cuilibet dare.

XL. — *De mala et sacco.*

Sacculus et mala cum firmatura non conceduntur; sic exponentur, ne habeant absque magistri licentia, vel cui creduntur domus post eum negotia. In hoc præsentis capitulo procuratores et per diversas provincias degentes non continentur, nec ipse magister intelligitur.

XLI. — *De legatione litterarum.*

Nullatenus cuiquam fratrum liceat a parentibus suis, neque a quoquam hominum, nec sibi invicem, accipere vel dare, sine jussu magistri vel procuratoris. Postquam licentiam frater habuerit, in præsentia magistri, si ei placet, legantur. Si vero et a parentibus ei quidquam directum fuerit, non præsumat suscipere illud, nisi prius indicatum fuerit magistro. In hoc autem capitulo magister et domus procuratores non continentur.

XLII. — *De fabulatione propriarum culparum.*

Cum omne verbum otiosum generare agnoscatur peccatum, quid ipsi jactantes de propriis culpis ante districtum judicem dicturi sunt? Ostendit certe propheta, si a bonis eloquiis propter taciturnitatem debet interdum taceri, quanto magis a malis verbis propter pœnam peccati debet cessari. Vetamus igitur et audacter contradicimus, ne aliquis frater remanens, ut melius dicam, stultitias, quas in sæculo in militari negotio tam enormiter egit, et carnis delectationes miserrimarum mulierum, cum fratre suo, vel alio aliquo, vel de alio commemorare audeat; et, si forte referentem aliquem talia audierit, obmutescere faciat, vel quantocius poterit cito pede obedientiæ inde discedat, et olei venditori aurem cordis non præbeat.

XLIII. — *De quæstu et acceptione.*

Verum enimvero si aliqua res sine quæstu cui-

A libet fratri data gratis fuerit, deferat magistro vel dapifero; si vero aliter suis amicus vel parens dare nisi ad opus suum noluerit, hoc prorsus non recipiat, donec licentiam a magistro suo habeat. At cui res data fuerit, non pigeat illi, si alteri datur, imo pro certo sciat, quia si inde irascitur contra Deum agit. In hac autem prædicta regula ministratores non continentur, quibus specialiter hoc ministerium debetur et conceditur de mala et sacco.

XLIV. — *De manducariis equorum.*

Utilis res est cunctis, hoc præceptum a nobis constitutum ut indeclinabiliter amodo teneatur. Nullus autem frater facere præsumat manducaria linea vel lanea, idcirco principaliter facta; nec habeat ulla, excepto profinello.

B XLV. — *Ut cambiare vel quærere nullus audeat.*

Nunc aliquid restat, ut nullus præsumat cambiare sua, frater cum fratre, sine licentia magistri; et aliquid quærere, nisi frater fratri, et sit res parva, vilis, non magna.

XLVI. — *Ut nullus avem cum ave capiat, nec cum capiente incedat.*

Quod nullus hactenus avem cum ave accipere audeat nos communiter judicamus. Non convenit enim religioni sic cum mundanis dejectionibus inhærere, sed Domini præcepta libenter audire, orationibus frequenter incumbere, mala sua cum lacrymis vel gemitu quotidie in oratione Deo confiteri. Cum homine quidem talia operante cum accipit, vel alia ave, nullus frater remanens hac principali causa ire præsumat.

XLVII. — *Ut nullus feram arcu vel balista percutiat.*

Cum omni religione ire decet, simpliciter, et sine risu, humiliter, et non multa verba, sed rationabilia loqui, et non sic clamare in voce. Specialiter injungimus et præcipimus omni fratri professo, ne in bosco cum arcu aut balista aut jaculari audeat; nec cum illo qui hoc fecerit ideo pergat, nisi gratia eum custodiendi a perfido gentili, nec cum canis: ausus clamare vel garrulare; nec equum suum, cupiditate accipiendi feram, pungat.

XLVIII. — *Ut leo semper feriat.*

Nam est certum, quod vobis specialiter creditum est et debitum, pro fratribus vestris animas ponere atque incredulos, qui semper Virginis Filio militantur, de terra delere. De leone enim hoc legimus quia ipse circuit, quærens quem devoret (I Par. v. et manus ejus contra omnes, omniumque manus contra eum (Gen. xvi).

XLIX. — *De omni re super vos quæsitâ judicium audite.*

Novimus quidem persecutores sanctæ Ecclesiæ innumerabiles esse, et hos, qui contentionem non amant, incessanter crudeliusque inquietare festinant. In hoc igitur concilii sententia serena consideratione pendeat, ut si aliquis in partibus orientalium regionis, aut in quocunque alio loco, super vos rem aliquam quæsierit vobis per fideles et veri

amatores iudices audire iudicium præcipimus; et quod justum fuerit, indeclinabiliter vobis facere præcipimus.

L. — *Ut hæc regula in omnibus teneatur.*

Hæc eadem regula, in omnibus rebus vobis immerito ablatis, perenniter iubemus ut teneatur.

LI. — *Quod licet omnibus militibus professis terram et homines habere.*

Divina, ut credimus, providentia a vobis in sanctis locis sumpsit exordium hoc genus novum religionis, ut videlicet religioni militiam admisceretis, et sic religio per militiam armata procedat, hostem sine culpa feriat. Jure igitur iudicamus, cum milites Templi dicamini, vos ipsos, ob insigne meritum et speciale probitatis, domum, terram et homines habere, et agricolas possidere, et juste eos regere, et institutum debitum vobis specialiter debetur impendi.

LII. — *Ut de male habentibus cura pervigil habeatur.*

Male habentibus fratribus supra omnia adhibenda est cura pervigil, ut quasi Christo eis serviat: ut illud Evangelicum: *Infirmus sui, et visitastis me*, memoriter teneatur. Hi etenim diligenter ac patienter portandi sunt, quia de talibus superna retributio indubitanter acquiritur.

LIII. — *Ut infirmis necessaria semper dentur.*

Procuratoribus vero infirmantium omni observantia atque pervigili cura præcipimus, ut quæcumque sustentationi diversarum infirmitatum sunt necessaria, fideliter ac diligenter juxta domus facultatem eis administrent, verbi gratia, carnem et volatilia, et cætera, donec sanitati restituantur.

LIV. — *Ut alter alterum ad iram non provocet.*

Præcavendum nempe non modicum est, ne aliquis aliquem commovere ad iram præsumat: quia propinquitatis et divinæ fraternitatis tam pauperes quam potentes, summa clementia æqualiter astrinxit.

LV. — *Quomodo fratres conjugati habeantur.*

Fratres autem conjugatos hoc modo habere vobis permittimus: ut, si fraternitatis vestræ beneficium et participationem petunt, uterque suæ substantiæ portionem, et quidquid amplius acquisierint, unitati communis capituli post mortem concedant, et interim honestam vitam exerçant, et bonum [agere] fratribus studeant, sed veste candida, et chlamyde alba non incedant. Si vero maritus ante obierit, partem suam fratribus relinquat: et conjux de altera, vitæ sustentamentum habeat. Hoc enim injustum consideramus, ut cum fratribus Deo castitatem promittentibus fratres hujusmodi in una eademque domo maneat.

LVI. — *Ut amplius sorores non habeantur.*

Sorores quidem amplius periculosum est coadunare, quia antiquus hostis femineo consortio complures expulsi a recto tramite paradisi. Itaque, fratres charissimi, ut integritatis flos inter vos semper appareat, hac consuetudine amodo uti non licet.

LVII. — *Ut fratres Templi cum excommunicatis non participant.*

Hoc, fratres, valde cavendum atque timendum est, ne aliquis ex Christi militibus homini excommunicato nominatim ac publice, aliquo modo se jungere, aut res suas accipere præsumat, ne anathema maranatha similiter fiat. Si vero interdictus tantum fuerit, cum eo participationem habere, et rem suam caritative accipere, non immerito licebit.

LVIII. — *Qualiter milites sæculares recipiantur.*

Si quis miles ex massa perditionis, vel alter sæcularis, sæculo volens renuntiare, vestram communionem et vitam velit eligere, non ei statim assentiantur, sed juxta illud Pauli, *probate spiritus si ex Deo sunt*, et sic ei ingressus concedatur. Legatur igitur regula in ejus præsentia: et si ipse præceptis expositæ Regulæ diligenter obtemperaverit, tunc si magistro et fratribus eum recipere placuerit, convocatis fratribus desiderium et petitionem suam cunctis animi puritate patefaciat. Deinde vero terminus probationis in consideratione et [providentia] magistri, secundum honestatem vitæ potentis, omnino pendeat.

LIX. — *Ut omnes fratres ad secretum consilium non vocentur.*

Non semper omnes fratres ad consilium convocare iubemus: sed quod idoneos et consilio providos magister cognoverit. Cum autem de majoribus tractare voluerit, ut est dare communionem terram, vel de ipso ordine disceptare, aut fratrem recipere; tunc omnem congregationem, si magistro placet, convocare est competens; auditoque communis capituli consilio, quod melius et utilius magister consideraverit, illud agatur.

LX. — *Quod cum silentio orare debeant.*

Orare fratres, prout animi et corporis affectus postulaverit, stando vel sedendo, tamen summa cum reverentia, simpliciter, et non clamose, ut unus alium non conturbet, communi consilio jus habemus.

LXI. — *Ut fidem servientium accipiant.*

Agnovimus nempe complures ex diversis provinciis, tam clientes, quam armigeros, pro animarum salute animo ferventi ad terminum cupientes in domo nostra mancipari. Utile est autem, ut fidem eorum accipiat, ne forte veteranus hostis in Dei servitio aliquid furtive vel indecenter eis intimet, vel a bono proposito repente exterminet.

LXII. — *Ut pueri, quandiu sunt parvi, non accipiantur inter fratres Templi.*

Quamvis regna sanctorum Patrum pueros in congregatione permittat habere, nos de talibus non collaudamus vos unquam onerare. Qui vero filium suum, vel propinquum, in militari religione perenniter dare voluerit, usque ad annos, quibus viriliter armata manu possit inimicos Christi de terra sancta delere, eum nutriet; dehinc secundum regulam in medio fratrum pater vel parentes eum statuunt, et suam petitionem cunctis patefaciant. Melius est enim

in pueritia non vivere, quam, posteaquam vir factus fuerit, enormiter retrahere.

LXIII. — *Ut senes semper venerentur.*

Senes autem pia consideratione secundum virium imbecillitatem supportare ac diligenier honorare oportet: et nullatenus in his quæ corporis sunt necessaria districte teneantur, salva tamen auctoritate Regulæ.

LXIV. — *De fratribus qui per diversas provincias proficiunt.*

Fratres vero qui per diversas provincias diriguntur, Regulam, in quantum vires expetunt, servare in cibo et potu et cæteris studeant, et irreprehensibiliter vivant, ut ab his qui foris sunt bonum testimonium habeant, religionis propositum nec verbo nec actu polluant, sed maxime omnibus, quibus se conjunxerint, sapientiæ et bonorum operum exemplum et condimentum præbeant. Apud quem hospitari decreverint, fama optima siq̃ decoratus: et, si fieri potest, domus hospitis in illa nocte non careat lumine, ne tenebrosus hostis occisionem, quod absit inferat. Ubi autem milites non excommunicatos congregari audierint, illuc pergere, non considerantes tam temporalem utilitatem quam æternam affirmarum illorum salutem, dicimus. Illis autem fratribus in ultramarinis partibus spe subvectionis ita directis, hac conventionem eos qui militari ordini se jungere perenniter voluerint recipere collaudamus: ut in præsentia episcopi illius provincie, uterque conveniat, et voluntatem petentis præsul audiat. Audita itaque petitione, mittat eum frater ad magistrum et ad fratres qui sunt in Templo quod est in Jerusalem, et si vita ejus est honesta talique consortio digna, misericorditer suscipiatur, si magistro et fratribus bonum videtur. Si vero interim obierit, pro labore et fatigatione, quasi uni ex fratribus, totum beneficium et fraternitas pauperum et commilitonum Christi ei impendatur.

LXV. — *Ut victus æqualiter omnibus distributur.*

Illud quoque congrue et rationabiliter manutenendum censemus, ut omnibus fratribus remanentibus victus secundum loci facultatem æqualiter tribuatur: non enim est utilis personarum acceptio, sed infirmitatum necessaria est consideratio.

LXVI. — *Ut milites Templi decimas habeant.*

Credimus namque relictis affluentibus divitiis vos spontaneæ paupertati esse subjectos, unde decimas vobis communi vita viventibus juste habere hoc modo demonstravimus. Si Episcopus Ecclesie, cui decima juste debetur, vobis charitative eam dare voluerit, assensu communis capituli de illis decimis quas tunc Ecclesia possidere videtur vobis tribuere debet. Si autem laicus quilibet adhuc illam vel ex patrimonio suo damnabiliter amplectitur, et seipsum in hoc valde redarguens, vobis eandem reliquerit, ad nuntium ejus qui præest tantum, sine consensu capituli id agere potest.

LXVII. — *De levibus et gravibus culpis.*

Si aliquis frater loquendo, vel militando, aut ali-

ter, aliquid leve deliquerit, ipse ultro delictum suum satisfaciendo magistro ostendat. De levibus, si consuetudinem non habeant, levem poenitentiam habeat. Si vero eo tacente per aliquem alium culpa cognita fuerit, majori et evidentiori subjaceat discipline et emendationi. Si autem grave erit delictum, retrahatur a familiaritate fratrum, nec cum illis simul in eadem mensa edat, sed solus refectionem sumat. Dispensationi et judicio magistri totum incumbat, ut salvus in judicii die permaneat.

LXVIII. — *Qua culpa frater non amplius recipiatur.*

Ante omnia providendum est ne quis frater potens aut impotens, fortis aut debilis, volens se exaltare et paulatim superbire, ac culpam suam defendere indisciplinatus maneat: sed, si emendare noluerit, ei districtior correptio accedat. Quod si piis admonitionibus, et fuis pro eo orationibus, emendare noluerit, sed in superbia magis ac magis se crexerit, tunc, secundum Apostolum, de pio eradicetur grege: *Auferte malum ex vobis (I Cor. v)*; necesse est ut a societate fratrum fidelium ovis morbida removeatur. Cæterum magister, qui baculum et virgam manu tenere debet (baculum videlicet, quo aliorum virium imbecillitates sustentet, virgam quoque qua vitia delinquentium zelo rectitudinis seriat), consilio patriarchæ et spiritali consideratione id agere studeat, ne, ut ait beatus Maximus, aut solutior lenitas cohibentiam peccantis, aut immoderata severitas a lapsu non revocet delinquentem.

LXIX. — *Ut a Paschali solemnitate usque ad festum Omnium Sanctorum unam camisiam lineam tantum sumere habeat.*

Interea, pro nimio ardore orientalis regionis, misericorditer consideramus, ut a Paschali festivitate usque ad Omnium Sanctorum solemnitatem unicuique una camisiam lineam tantum, non ex debito, sed sola gratia detur, illi dico qui ea uti voluerit: alio autem tempore generaliter omnes camisias lineas habeant.

LXX. — *Quot et quales panni in lecto sint necessarii.*

Singulorum quidem, non aliter, per singula lecta dormientium dormire, nisi permaxima causa vel necessitas evenerit, communi consilio collaudamus.

D Lectualia vel lectisternia moderata dispensatione magistri unusquisque habeat: credimus enim potius saccum, culcitram, et coopertorium unicuique sufficere. Qui vero ex his uno carebit, carpitam habeat, et in omni tempore tegmine lineo, id est veluso, frui bene licebit: vestiti autem camisiis dormiant, et cum femoralibus semper dormiant. Dormientibus itaque fratribus, jugiter usque mane nunquam desit lucerna.

LXXI. — *De vitanda murmuratione.*

Æmulationes, invidias, livorem, murmur, susurationes, detractiones, divina admonitione, vitare, et quasi quamdam pestem fugere, vobis præcipimus. Studeat igitur unusquisque vigilante animo, ne fratrem suum culpet aut reprehendat, sed illud

Apostoli studiose secum animadvertat : *No sis criminator, nec susurro in populo* (Levit. xix). Cum autem fratrem liquido aliquid peccasse agnoverit, pacifice et fraterna pietate, juxta Domini præceptum, inter se et illum solum corripiat : et, si eum non audierit, alium fratrem adhibeat : sed si utrumque contempserit, in conventu publice objurgetur coram omnibus. Magnæ enim cæcitatibus sunt, qui aliis detrahunt ; et nimis infelicitatis sunt, qui se a livore minime custodiunt : unde in antiquam versuti hostis nequitiam demerguntur.

LXXII. — *Ut omnium mulierum fugiantur oscula.*

Periculosum esse credimus omni religioso vulgum mulierum nimis attendere, et ideo nec viduam, nec virginem, nec matrem, nec sororem, nec amitam, nec ullam aliam feminam aliquis frater osculari præsumat. Fugiat ergo seminea oscula Christi militia, per quæ solent homines sæpe periclitari ; ut pura conscientia et segura vita in conspectu Domini perenniter valeat conversari.

ANNO DOMINI MCXXVII

0

GUALTERUS

TARVANNENSIS ECCLESIE CANONICUS

ET

GALBERTUS BRUGENSIS

DE VITA

ET MARTYRIO BEATI CAROLI BONI

FLANDRIÆ COMITIS

(BOLLAND. *Acta sanctorum*, Martii tom. I, die 2, pag. 152)

COMMENTARIUS PRÆV'US

§ 1. *Vita B. Caroli ab auctoribus coævis aliisque scripta. Nomen martyrologis inscriptum. Ossa elevata.*

1. Brugis, celeberrima Flandrorum urbe, anno 1127, die 2 Martii, occubuit martyr B. Carolus Bonus, nobilissimæ illius provincie marchio, seu comes, ab aliquot seditiosis hominibus in templo S. Donatiani interemptus : cujus mox virtutem divina clementia, patris ad ejus corpus miraculis, eminentiorem orbi ostendit : unde plerique principes Flandriæ in vindictam sceleratissimæ necis quamprimum advolarunt. Suberant in regimine ecclesiastico ditionis Flandriæ eo tempore potissimum episcopi Tornacensi et Tarvanensi. Horum prior, qui simul episcopus erat Noviomensis, appellabatur Simon filius Hugonis Magni, fratris Philippi I, Francorum regis : eratque Simonis patruelis Ludovici VI, Grossus dictus, qui tunc Francis imperitabat, eodem avo Henrico I rege prognatus. Apud Galbertum infra in

B Vita B. Caroli, num. 38, dicitur *Simon episcopus, uxoris Caroli Boni frater*, scilicet uterinus. Nam mater ejus Adelada, sive Aleidis, mortuo Tarsi in Cilicia 18 Octobris, anno 1102, Hugone Magno priore marito, iterum nupta est Rainaldo comiti Claromontano, eique peperit Margaretam, dein a Carolo Bono in uxorem acceptam. Familia regia Caroli Boni infra in Actis explicatur.

2. Alter episcopus, qui Ecclesiæ Tarvanensi præerat, erat B. Joannes, vir eximia et sanctitate et doctrina clarus anno 1130, die 27 Januarii mortali hac carne exutus : cujus illustria Acta ab auctore coævo conscripta ad illum diem edidimus. Hujus beati episcopi mandato, comitis Caroli genus, vitam, necem et vindictam magno cum judicio scripsit Gualternus, ejusdem Ecclesiæ Tarvanensis canonicus, ac dignitate, ut post ipsa Acta in codicibus antiquis legitur, archidiaconus et ipsi B. Carolo ante familiaris. In ms. Chronico universali Theodoricus Pauli

PATROL. CLXVI.

Gorcomiensis dicitur *Walterus presbyter Brugensis*. Asserit ipse infra in Vita, num. 29, se ex mandato Caroli comitis Ipram evocatum, ipsi tertio Kalendas Martii, id est, triduo ante necem, adfuisse: et num. 40 narrat quæ eodem die colloquens cum comite, ab ipso de affectu et desiderio martyrii acceperat. Quia tamen Brugis non adfuerat, cum sanctus comes occideretur, num. 45: « Deum testatur se quæ de morte ejus et miraculis retulit, viri religiosi domini Heliæ Brugensis decani, Frumoldi Furnensis præpositi, et aliorum clericorum et laicorum, qui se ea vidisse affirmabant, cognovisse testimonio. » Et num. 56 asserit se « cognovisse ex relatione clerici, asciti a Bertulpho præposito, cum Ipras abiret. » Et num. 70 ait « testatos esse sibi sciscitanti plerosque, qui adfuerunt, viros veraces et religiosos, quorum unum, Absalonem scilicet S. Amandi abbatem, pro suæ sanctitatis merito nominari dignum » censuit. Prosecutus est illa quæ uti in fine ante epilogum scribit, « infra duos fere post mortem comitis menses consummata sunt. » Videtur plane Gualterus proximis post obitum mensibus Vitam hanc a se conscriptam in lucem edidisse. Meminit frequenter Guilielmi Iprensis, patre Philippo comite prognati, filio Roberti Frisii, quem num. 73 solum tradit a Ludovico rege Galliarum et Guilielmo Northmanno in comitem Flandriæ assumpto, « commendatum fuisse castellano Insulæ custodiendum, » quod factum fuit 27 Aprilis; at silentio premit eundem Guilielmum circa 9 Septembris Brugas captivum fuisse abductum, ut scribit Galbertus in altera Vita, num. 131. Damus hanc Vitam ex pervetustis codicibus manuscriptis Brugensis ecclesiæ cathedralis S. Donatiani et abbatiæ Dunensis, et alio ms. nostro, contulimusque cum ea quam anno 1615 Parisiis ex bibliotheca S. Mariæ Igniacensis edidit, sed tacito nomine, Jacobus Sirmundus: cui interim eam editionem ascribunt Philippus Alegambe in Bibliotheca Societatis Jesu, Valerius Andreas in Bibliotheca Belgica, Authbertus Miræus in Fastis Belgicis, Antonius Sanderus De sanctis Flandriæ, alique. Exstat eadem Vita in Hagiologio ms. bibliothecæ Rubens-Vallis canonicorum regularium prope Bruxellas, et in codice ms. Tornacensi monasterii S. Martini. •

3. Alteram B. Caroli Vitam conscripsit Galbertus Brugensis, et urbis suæ publicus notarius, et in plerisque testis oculatus: quem summa diligentia omnia coram observasse colligimus ex iis quæ num. 59 scribit his verbis: « Inter tot noctium pericula et tot dierum certamina, cum locum scribendi ego Galbertus non haberem, summam rerum in tabulis notavi, donec aliqua noctis vel diei expectata pace, ordinarem secundum rerum eventum descriptionem præsentem, et secundum quod videtis et legitis, in jareto positus fidelibus transcripsi: neque quid singuli agerent præ confusione et infinitatione notavi; sed hoc solum intenta mente notavi, quod in obsidione communi edicto et facto ad pugnam et ejus

A causam congestum est: atque ad hoc quasi me invitum, ut scripturæ commendarem, coegi. » Magna eo tempore valuisse apud comites auctoritate similes notarios, constat ex iis quæ in hac Vita, num. 51 et sequentibus, narrantur de Fromaldo notario: quem dein anno 1130 inter illustriores viros subscripsisse Theoderici Alsatii donationi monasterio Queretano factæ indicat diploma a Miræo in Notitia Ecclesiarum Belgii, c. 139, publicatum. Damus hanc Vitam ex antiquissimo codice ms. quem ante ipsius Galberti tempore aut non diu post exaratum habemus, contulimusque cum duplici ms. Brugensi. Alium ms. codicem habuit Andreus Chesnæus, ex quo plurima allegat in Historia genealogica familiarum Gisenensis, Ardrensis, Gandensis et Calceacensis, a se anno 1651 edita. Habuit dein eundem codicem Oliverius Uredius, ac sæpius in Genealogia comitum Flandriæ eo usus est, et modo asservatur Ipris apud hujus generum Joannem Baptistam Bonart, urbis illius syndicum: ex quo curavi loca nonnulla conferri. Est eadem Vita olim Gallicè translata, cujus codicem manuscriptum se in sua bibliotheca habere testatur Petrus Scriverius in Principibus Hollandiæ æri incis et commentariis antiquorum auctorum illustratis, et nonnulla pagina 42 transcribit, « ex Galberti Brugensis, inquit, oculati testis fide, qui Caroli Boni Vitam et eadem peculiari libello exsequitur. » Quod tamen eum arbitretur Gallica lingua scripsisse, minus probamus, cum nitor linguæ, qui in parte ab illo transcripta elucet, non videatur fuisse istius sæculi, maxime apud externos Flandros. Dein codices antiquissimi et quamplurimi sunt idiomate Latino, quo eum scripsisse non dubitamus, uti illo tempore acta publica solebant a notariis conscribi. Deducitur hæc historia, ut num. 25 dicitur, « per distinctiones dierum et gestorum, quæ in ipsis facta sunt diebus, usque ad vindictam subnotatam in fine opusculi. » Ob quæ verba possent videri postea ab auctore adjecta esse quæ de defectione Flandrorum a Guilielmo Northmanno comite, et electione Theoderici Alsatii et variis utrinque bellis gestis usque ad obitum Guilielmi narrantur quæ nos eum ad B. Carolum non adeo spectent, mallemus omittere, si typæ excusa alibi exstarent. Verum cum aliqua inde excerpta ab Andrea a Chesnæo et Oliverio Uredio allegentur, et nos etiam infra aliqua proferamus, ut recta familiæ Stratensium notitia habeatur, integram damus, ut plenam lector rei gestæ scientiam hauriat.

4. Florebat eodem tempore cum Carolo comite Sugerius, abbas S. Dionysii prope Parisios errans anno 1123, vita functus anno 1152. Hujus calamo habemus exarata Acta Ludovici Grossi Francorum regis, quibus interserit compendium rerum in nec B. Caroli ejusque vindicta gestarum editum eisdem fere verbis in Auctario Aimoini, lib. v, c. 51, quod infra aliis jam indicatis Actis majoribus præposuimus. Habemus præterea antiquum rhythum, quo lamentatio de morte Caroli comitis ejusque vindicta conti-

netur : quem in pervetusto codice reperit memoratus ante Jacobus Sirmundus, descripsit ac Parisiis Antverpiam anno 1654 transmisit. Sunt etiam aliquot epitaphia olim de B. Carolo facta, et a Jacobo Mejero lib. IV Annalium Flandriæ excusa.

5. Vitam et martyrium S. Canuti regis Daniæ paucis post mortem ejus annis descripsit Ælnothus monachus Cantuariensis, quam Hafniæ sub initium hujus sæculi excusam, iterum accurate correctam notationibus suis illustravit, ediditque etiam Hafniæ anno 1631 Joannes Meursius. Huic S. Canuti Vita in codice ms. adjuncta fuit *Passio S. Caroli comitis Flandriæ*, dicti Canuti filii, et his etiam cum illa excusa, auctor illius anonymus est et forsán Danus, certe familiarum Gallicarum, Flandricarum et etiam Anglicanarum non satis gnarus. Ea scriptoris menda non observavit Meursius, vir in antiquitate Græca magis eruditus quam in harum regionum historiis, uti de rebus Danicis alias observavimus. Cæterum illa acta, ne moles excrescat, omittimus, cum curiosus lector excusa possit perlegere.

6. Vixit ante trecentos annos Joannes Iperius, abbas Bertinianus in urbe Audomaropolitana, qui studio delectatus historico conscripsit Chronicon sui monasterii, quod apud nos manu exaratum habemus. Hic capitulo 41, parte 2, agit de vita et nece B. Caroli, ac nonnulla suo monasterio præstita beneficia addit ab aliis non indicata : quæ reliquis omnis ad priorem vitam adnotamus, uti etiam quæ narrantur aliter in Chronico ms. monasterii S. Andreæ apud Brugenses. Arnoldus Bostius, carmelita Gandensis, qui a ducentis annis inter Belgas eruditos habebatur, libro De patronatu beatissimæ Dei Genitricis semperque virginis Mariæ de Monte Carmeli cap. 7 appellat « Carolum martyrem, Canuti Danorum regis martyrisque filium, scutum justorum, maiorum gladium, qui tirocinii sui primitias in Hierosolyma, Novi et Veteris Testamenti matre nostræque salutis officina tutanda, Jesu Christo consecravit. »

7. Auctor ms. Florarii sanctorum medium inter alios sanctos memorat comitem Carolum cum hoc elogio : « In Flandria apud oppidum Brugas depositio B. Caroli martyris Flandrorum comitis, filii B. Canuti martyris, inelyti regis Daciæ, patris pauperum et Ecclesiarum protectoris devotissimi : qui circa annum salutis millesimum centesimum et vicesimum septimum, anno principatus sui octavo in ecclesia S. Donatiani coram altari S. Mariæ psalterium quinquagesimum, tribus prioribus poenitentia-lum dictis, recitans, eleemosynasque pauperibus tribuens, manu servorum suorum propter justitiam occiditur ; Christo, quod acceptus ei fuerit, compluribus statim signis innotescente. » Eundem celebrant Hermannus Groven et Joannes Molanus in suis ad Usnardum additionibus. Galesinius in suo Martyrologio Romano ista habet : « Burgis (imo Brugis) S. Caroli martyris. Hic Canuti regis martyris filius non minori gloria martyrii coronam accepit. » Pe-

trus Canisius Martyrologio lingua Germanica edito inscripsit his verbis : « Item beata memoria sancti martyris Caroli, comitis Flandriæ, qui Brugis in æde cathedrali apud S. Donatianum quiescit. » Saus-sajus in Martyrologio Gallicano inter alios hujus regionis sanctos eundem refert his verbis : « Brugis in Flandria, tum sub metropoli Remensi, S. Caroli, cognomento Boni, provinciæ hujus comitis et martyris, filii S. Canuti Daniæ regis, itidemque martyris gloriosi. » Atlexitur dein compendium vitæ et necis : et basilica S. Domitiani dicitur, quæ est S. Donatiani episcopi Remensis : alia quæ infra rejiciemus, adduntur ex citato Mejero et Molano in Indiculo sanctorum Belgii et Natalibus eorumdem sanctorum. Celebrant eundem Miræus in Fastis Belgicis, Balduinus Wil-lotius in Hagiologio Belgico, Antonius de Balinghem in Fastis Marianis, alique.

8. « Sacra ejusdem ossa, inquit Miræus, e tumulo levata, in sacrario canonicorum cathedralis ecclesiæ S. Donatiani religiose asservantur. Fuit vir proceræ admodum statura, novem scilicet pedes longus : cui longitudini corporis membra et ossa, quæ hodie magna cum admiratione ibidem spectantur, respondebant. » Addit Molanus : « Eodem die in sacrario sermo de ejus meritis habetur, et reliquæ populo exhibentur. Ex vulnerato cranio sæpius bibunt febribritantes. Ad locum dejectionis supra summum altare erecta est a majoribus crux cum quatuor clavis in memoriam ejus : quomodo passum in viis crucis erigi solent in memoriam cæсорum erectæ. » Ille Molanus : « Carolus Philippus de Rodan IV episcopus Brugensium, zelo devotionis et pii affectus, quem habebat ad ossa illustrissimi quondam comitis Caroli Boni ante altare sacelli B. Mariæ virginis in ambitu supra chorum, ubi certa capellania sanctissimæ Trinitatis fundata est, crudeliter interfecti, decrevit cum consensu dominorum de capitulo honeste exornari facere capsulam dicta ossa continentem rubro holoserico, et transferri ac collocari supra altare prædicti sacelli suis etiam sumptibus ocludendi et ornandi. Domini de capitulo, habita desuper deliberatione, in prædictum capsulæ ornatum et sacelli occlusionem, ejusdemque capsulæ (occlusionem sacelli prius facta) translationem condescenderunt die 23 Februarii, anno 1516. At postea dicti domini de capitulo, ad propositionem et instantem requisitionem ejusdem reverendissimi episcopi, ob varias causas allegatas animos eorum moventes, ordinarunt die 1 Martii, anno 1590, quod cras et in posterum in memoriam quondam Flandriæ comitis Caroli Boni injuste occisi, missa solemnis de sanctissima Trinitate celebretur, prout celebrata fuit. » Sunt hæc allegatis verbis registro actorum capitularium ejusdem ecclesiæ Brugensis inscripta, quorum extractum etiam a D. Matino secretario subsignatum nobis procuravit archi diaconus Brugensis, D. Arnoldus Craheels juris utriusque et sacræ theologiæ licentiat. Ne ulla enim nobis deesset rerum gestarum et scriptarum notitia, ipsi Brugas profecti coram singula observa-

vimus; et sacra ossa B. Caroli in sacrario canonicorum cathedralis ecclesiae S. Donatiani venerati sumus.

§ II. *Fabellæ de nece B. Caroli in Annalibus vernaculis Flandrorum reperta, et posteriorum scriptorum historiis inserta.*

9. Quæ hactenus expendimus circa auctores qui vitam et necem B. Caroli, et vindictam de sceleratis homicidis sumptam descripserunt, ejusmodi sunt ut vix ulla possint solidiora de quocunque sancto sperari. Nam litteris tradiderunt ut plurimum ea quibus interfuerunt ipsi, quæque geri viderant, aut certe narrarunt quæ ab aliis acceperant, qui suis ista oculis fuerant contemplati. Dein varii auctores distinctis procul locis sua quique Acta, ignari aliorum scriptiõis exararunt, utpote Tarvanæ Gualterus archidiaconus, Brugis Galbertus notarius, Parisiis Sugerius abbas S. Dionysii: quibus consentiunt auctores rhythmici antiqui et epitaphiorum, chronologus monasterii S. Andreae, Iperius abbas Bertinianus, et in nece B. Caroli anonymus Danus. Addi potest Joannes Brando Flander, ordinis Cisterciensis ac sacre theologiæ doctor, in Dunensi refugio Brugis anno 1428 vita functus, qui in Chronodromo ms. plane consentit. Exstat opus illud tribus tomis Lovanii in collegio Atrebatensi nitidissime in pergameno exaratum. Aliud exstat Chronicon ms. in collegio Lovaniensi Societ. Jesu de comitibus Flandriæ, usque ad Ludovicum Malanum sive annum 1381, quod convenit. Omitto Robertum Gaguinum, Nicolaum Gilles, aliosque rerum Francicarum antiquiores scriptores, in hac controversia consentientes. Præterea in nostris adnotationibus contulimus particularium personarum actiones cum plerisque historicis cœvis, qui res tunc temporis in Belgio, Gallia, Germania, Dania, Anglia, Italia et procul dissita Palæstina gestas, scripto posteris reliquerunt: ad quod plurimum juverunt antiqua diplomata regum, principum, episcoporum, et potissimum comitum Flandriæ progenitorum B. Caroli ejusque postmodum successorum, ut veritas undequaque appareat stabilita.

10. Interim hisce omnibus neglectis conflatum est ex contrariis diversisque atque inter se repugnantibus studiis monstrum, quod quasi divinum oraculum apud quam plurimos, etiam viros non ineruditos, susceptum est, et Flandriæ Chronicis insertum. Exstat simile Chronicon idiomate vulgari Belgico typis Antuerpiensibus anno 1531 excusum: cujus priorem partem ad annum usque 1488 deductam reperimus Brugis manu exaratam in codice sub finem aliquot foliis mutilo. Quæ vero in hisce Chronicis de nece B. Caroli leguntur, eadem seorsim circumferuntur, atque etiam nunc singulis annis Brugis pro foribus templi leguntur, inflati prius sex cornibus a dominis totidem prædiorum rerumve clientelarium denuntiationi huic obnoxiiarum: ut ea leguntur in Commentario Jani Lernutii de natura et cultu Caroli comitis, necnon de cæde ipsius et vindicta in percussore mox secuta. Fuit Lernutius viris litterarum humaniorum amantibus annumeratus, quem Justii

A Lipsii individuum socium Galliæ, Italiæ et Germaniæ academias atque antiquitates lustrasse, et trahe post alios Valerius Andreas in Bibliotheca Belgica; sed fallitur, dum libellum de Caroli Boni Vita ab eo conscripta tradidit Parisiis editum: quem filius ejus Jacobus Lernutius a se auctum curavit post mortem parentis Brugis anno 1621 excudi, præfatus se excussa patris papyracea suppellectile, enim multum incorrecte et festinanter exaratum reperisse, ideoque se limam adhibuisse, interpolasse, necnon quædam adjectisse quæ rei congruere cœnsuerat. Ob quæ veris arbitramur seniores Lernutium ista in juventute composuisse, cum ne vel unum ex supra allegatis auctoribus legisset, quorum nusquam etiam meminisse; ac dein nactum horum notitiam, illum commentarium abjecisse deformem et necdum adhibita ultima limâ impolitum, imo viro erudito indignum, ut istis fabellis nomen apponeretur. Marginibus adscripti leguntur, Terentius, Salustius, Cicero, Apuleius, Cuias ob verba formulasque loquendi incertias, sed non absque juvenilis animi nota.

11. B. Carolus vix suscepit gubernacula Flandriæ regenda, quando Clementia, mater comitis Balduini defuncti, tunc duci Lovaniensi nupta, variis sibi adjunctis principibus, conata fuit eum regimine dejicere. Hinc exortum, inquit Lernutius, bellum atrox. . . Cum Aldenardum resisteret mlieri, et dominantis imperium agnoscere nollet, invasit violenter oppidum Nerviorum vetus, et militibus in prædam concessit, interfectis ferro civibus ad unum, a calvo, ut dicitur, ad calvum, et domibus igne funditus assumptis. Sunt tamen ex rerum nostrarum scriptoribus nonnulli, qui mitius actum cum urbe et civibus narrent, velintque punitos rebellium primos, civitate incolumi, bonisque incolentium salvis. Quidquid horum est, fides sit penes auctores. Ego Annales, quos vidi vernaculos secutus sum, nec judicium interpono in re controversa. hæc Lernutius, qui ex eisdem Annalibus vernaculis ita progreditur: « Ad facinus tam crudele hortatores fuerunt et adjutores comes Montanus et fani S. Pauli comes, cum Hesdinio comite. . . qui præter Aldenardæ exitum plura mala Flandriæ intulerunt. » Hæc ibi, sed judicio suo non interposito fidem relinquunt penes auctores, scilicet istius Chronici vernaculi Flandricarum rerum et nonnullorum, quos mitius actos esse cum urbe et civibus narrare dixi, visus indicare Mejerum et Marchantium, quos postmodum allegat, et de quibus infra latius agemus. Silet de his Marchantius. Verba Mejeri sunt ista: « Aldenardam invasit Clementia atque incendiis ibique cives quosdam ultimo affectisse fertur supplicio. » Ita mitius explicat Chronicon Mejerus, in quo solum « occisos esse cives » legitur. Adjungit Lernutius, « ad unum, a calvo ad calvum, » ut hoc posset uti adagio. At nos plane nihil actum fuisse circa Aldenardam arbitramur: sed quæ post necem B. Caroli contigerunt, hunc non recte esse translata. Gualterus archidiaconus, qui tunc vir-

bat, infra cap. 3 Vitæ B. Caroli accurate describit tumultus bellicos a dicta Clementia excitatos, nulla huius excidii Aldenardensis facta mentione. At post necem B. Caroli « in Aldenarda comes de montibus se et suos introductos munierat, ad invadendum regnum Flandiarum, quod sibi jure cognationis iustius pertinebat. » Mox circa 17 Aprilis « Baldwinus ex Alst et Razo cum gravissimo Gandensium exercitu obsederunt castrum Oldenarda. Tunc comes de Montibus cum burgensibus ejusdem loci et militiæ impetu irruiit super Gandenses et conversos in fugam, alios interemit, alios vulneribus infecit et multos cepit. Major quidem fugientium pars submersa est fluctibus ipsius, qui navibus devecti, obsidionem præordinaverant. Dein sub initium Maii Ludovicus rex ibat versus Oldenardam, ubi comes ex Montibus infestaverat terram nostram, ibatque per Gandavum. Sed et comes noster Guilielmus Northmannus præcesserat regem, et incenderat manu violenta suburbium usque ad turrim lapideam : et plures igitur, qui suffugerant, in ecclesiam illius loci, concremati sunt ad trecentos, ut aiunt. Quarto Nonas Maii, feria quinta circa meridiem comes rexit. » Ita Galbertus, qui tunc Brugis degebat, infra in Vita num. 108, 114 et 122. En ipsum in illud usque tempus suburbium intactum et integrum permanserat : quod tunc non a comite Montensi, sed Guilielmo Northmanno, creato Flandriæ comite, combustum est. Interim Mejerus ausus est hæc scribere : « Montensis hostiliter in Flandros reversus, Aldenardam per iram incendit, ubi in principe æde permulti exusti feruntur mortales. » Verum in ecclesia suburbii concremati erant. Hæc dicta sint occasione Lernutii, adhærentis vernaculis Annalibus.

12. Oliverius Uredius Brugensis, strenuus indagator antiquitatis rerum Belgicarum, ac potissimum Flandricarum, quarum cognitionem et veritatem principum diplomatibus et scriptoribus coævīs eruere ac stabilire conabatur : is prelo parabat commentarium *De primis comitibus Flandriæ usque ad Carolum Danum, explosa Forestariorum fabella* : uti titulus iste expressus est in Bibliotheca Belgica Valerii Andreæ. At morte præventus eum tractatum non vulgavit, aut forsā non absolvit. Interim recte *Explosam volebat Florestariorum fabellam* : quam interim ut principium omnis veritatis proponunt Annales vernaculi et cum hisce Mejerus et Marchantius. An voluerit Uredius Actis B. Caroli commentarium illum concludere an potius illa excludere, hactenus assequi non licuit. Certe ubi quæ de B. Carolo illis Annalibus inseruntur, accuratius legisset et cum coævīs scriptoribus contulisset, ut ineptissimam fabellam etiā explosisset ; potissimum illa quæ de sancti comitis cæde, et huius occasione, ac vindicta de parricidis sumpta tam in illis Annalibus leguntur, quam in proclamatione anniversaria apud Brugenses publice fieri solita. Fabellæ huius eternatæ originem plane arbitramur referri debere

A in comœdias vernaculas, quæ vulgo rhetoricorum romancæ appellabantur, solebantque proposito brævio in publico urbium accursu exhiberi. Tempus dicti dramatis assignamus sæculum Christi decimum quintum quando Brugensis urbs præ reliquis Belgii civitatibus celeberrimum habebatur emporium, ac septemdecim numerabat regnorum ac nationum tribus, quæ ædes hic suas ac collegia habere solebant. Ex his suam scenam in hac comœdia habuerunt Hanseatici, quos Lernutius *lucripetam gentem Oosterlingarum* appellat, qui centum et pluribus post necem B. Caroli elapsis annis coeperunt exire, interim quasi ex septentrione magni frumenti copiam navibus advexissent, in theatrum inducti, emptores habuisse finguntur Bertulphum præpositum ejusque fratrem Lambertum. Suberant societates hæ sive respublicæ Hanseaticæ quatuor celeberrimis urbibus, Lubecæ, Colonia, Brunsvicæ et Dantisco. Sub Lubeca censebantur Hamburgum, Rostochium, Wismaria, Stralsunda, Luneburgum, Stetinum, aliæque his vicinæ civitates, inter quas primum mercatorum sædus coepit sæculo duodecimo, ac potissimum circa annum Christi 60 aut 70 supra millesimum et ducentiesimum et dein confœderatarum inter se civitatum corpus aliquod firmatum est circa annum Christi 1322, nisi potius integri corporis primum membrum appelletur : cui postea circa annum 1564 secundum membrum metropolis Coloniensis adjectum asserit Joannes Isaacus Pontanus lib. viii Rerum Danicarum, pag. 494. Hæc fere tempora sunt quo urbs Brugensis paulatim excrecebat in Flandriam emporium, quando cum singulis nationibus Mercuriale, ut vocant, sædus iniit, et pacta concepit : quod factum esse cum Hanseaticis civitatibus anno 1392 tradit Sanderus lib. i Rerum Brugensium, cap. 2. Elapsi tunc erant a cæde B. Caroli anni ducenti quinquaginta quinque : et proximo fere sequenti sæculo xv permansit apud Brugenses ea mercimoniorum affluentia : quod tempus assignatæ comœdiæ supra tribuimus : quo tamen sæculo non reperio ullum floruisse historicum qui vel unicum mendum ex hac fabella decerpit

13. Vixit sæculo decimo sexto Paulus Æmilius, patria Veronensis, Parisiis canonicus S. Mariæ mortuus anno 1529. Hic res gestas Francorum laudato a pluribus Commentario complexus, lib. v in Ludovico VI, Crasso dicto, infandam B. Caroli necem inseruit, et dictam fabellam e vernaculis Annalibus Flandrorum decerptam in compendium redegit : veniam vel ideo apud lectorem obtenturus quod Gualterum archidiaconum et Galbertum notarium, præcipuos Vitæ B. Caroli scriptores, non viderat, credebaturque Flandricos Annales præ Sugerio et continuatore Aimoini sequendos. Paulo Æmilio aliquanto junior est Jacobus Mejerus, Flander, ex agro Belliofano oriundus, mortuus anno 1552, et Brugis ad S. Donatianum sepultus. Hic lib. iv Annalium Flandriæ asserit « de vita et morte huius Caroli scripsisse quemdam Walterum monachum ad Joannem Mori

norum episcopum, sed multo melius ac fusius Galbertum Brugensem; sed fallitur dum Walterum monachum facit, quem Ecclesie Tervanensis archidiaconum alii statuunt, et a quo magno judicio Vitam hanc fuisse scriptam diximus. Caterum non possumus satis mirari quod hisce auctoribus passim neglectis, adhæserit suis Annalibus vernaculis Mejerus, in quem videtur quadrare censura quam ipse lib. xvii sub finem anni 1473 tulit de Roberto Gaguino, scilicet « commentarios eos, quos provinciali scriptos lingua secutus est, ineptos prorsus esse et multis locis falsos. » Forsan acriorem mereretur hi Flandrorum Annales vernaculi in hac B. Caroli historia censuram, cum continuata appareat fabella. Interim Mejerum sequuntur Petrus Ondegerstius, in Annalibus Flandriæ Gallice typis Plantiniani anno 1571 editis, Jacobus Marchantius in Flandriæ libris quatuor Commentariorum descripta, et eisdem typis anno 1596 vulgata. Joannes Georgius, canonicus Brugensis, in Vita Flandrica B. Caroli. Antonius Sanderus in Flandria illustrata nuper splendidis tomis vulgata, alique similes, qui absque nulla rerum discussione, quasunque fabellas miscent: ex quibus pauculas profereimus.

§ III. *Fabella cadem de Nece B. Caroli ulterius discussa.*

14. Gualterus et Galbertus describunt famem et inedia[m] quæ duobus ante necem B. Caroli annis grassabatur in Flandria, et commendant singularem ejusdem comitis erga pauperes liberalitatem. Ab hac publica fame incipit fabulosa comœdia, seu formula proclamationis, ac primo statuitur comitis elemosynarius quidam, Tammardus nomine, diciturque cum ipso comite eodem die interemptus: adeoque caset Themardus castellanus Brugburgensis, cujus et duorum filiorum Gualteri et Gilleberti necem describunt Gualterus num. 42, et Galbertus num. 26 et seqq. Verum ex iis quæ mox subjunguntur apparet hunc Themardum castellanum Brugburgensem, et Thanemarum de Straten (de cujus familia infra agemus) in unum eundemque hominem conflatum fuisse in dicta formula proclamationis in Annalibus vernaculis Flandrorum; quos sequuntur Paulus Æmilius, Ondegerstius, Lernutius: at Mejerus recte ab Themardo Brugburgensi alium statuit Tagmarum et ipsum tamen comitis elemosinam: a quo titulo abstinere antiqui. Occasio videtur data a Gualtero, dum num. 25 tradit eum « in elemosynis pauperibus et præcipue monachis expendendis, magnum studium habuisse. » Hac scena peracta introducuntur in theatrum Bertulphus præpositus ejusque frater Lambertus et Stratii cognominantur (quod infra perperam illis attributum nomen demonstrabimus) et ab ante indicatis Hanseaticis sive Oosteringanis mercatoribus frumenta navibus e Septentrione advecta coemunt. Decimas item omnes ad vicina monasteria pertinentes comparant, in horrea evehunt, et granaria acervatim stipant. Tunc comes, egehorum lacrymis excitatus, sanxit ut

A Tammardus frumenti vim ingentem in eorum noris inventam, partim justo pretio venderet, partim, si egeni forent, gratis metiretur, relicta illis ad vendendum sufficiente portione: pecuniam item e frumento vendito collectam, cum illi plane indignati accipere nollent, jussit in pauperes distribui. Est hæc plane plausibilis scena, ab omnibus recentioribus, etiam Mejero, Marchantio, Sanderò exhibita: cujus nulla apud antiquos scriptores reperitur mentio. Ob indicatam ante inedia[m] pretium panis a Carolo comite imminutum et potationes prohibitas tradit Gualterus, imo prohibitam cocturam cerevisiarum, pretium vino impositum, et ut legumina sererentur, præceptum fuisse laudat Galbertus; nulla Bertulpho præposito ejusve familie inusta coacti frumenti ignominia, cum alias odii causas accurate ambo inquirent, imo scelera omnia et Bertulphi præpositi et Erenbaldi patris delegant: quæ infra lucè clarius patebunt.

B 15. Ira odioque accensis Bertulpho ejusque fratre Lamberto, filius hujus Burchardus, seu Borsiardus, injuriam vindicaturus, ex consilio patris, partem villæ Tammardi adversarii occupat, terminis autem ad agros dispartiendos recte dispositis, per fraudem ad loca sibi commoda ac opportuna translatis. At ne scena hæc nimium jejuna spectatoribus appareret, inducuntur villani, jussu Boscardi matura omnia cerasa ex pomario Tammardi collecta auferre furto conantes. Occurrunt famuli Tammardi, resistunt audacter, pugnis et impetunt et repelluntur, cerasibus vi ereptis et ad Bertulphum deportatis: ob victoriam delatam applauditur. Querela a Tammardo ad principem delata, citatur cum Burchardo filio Lambertus ad tribunal: sed hi contumaces non comparere: jubent per suos fores Tammardi perfringi poma ex arboribus decenti et furto auferri. Verum Burchardi servi dum fructus colligunt alios, a clientibus Tammardi impetu in illos facto graviter læduntur, et curru revecti sunt domum. At eorum heri cladem hanc vindicaturi ad rus Tammartianum properant, et arbores a stirpe eximè imperant, arcemque funditus destrui: quo facinore perpetrato ferro interficiunt avuncululum Tammardi, et hujus filiam prægnantem. Crimen delatum ad principem et quæstione excussa reus pronuntiat Burchardus, et damnum omne resarciendum. Omittit reliqua hujus scenæ, quæ in formula citata proclamationis, et dictis Annalibus vernaculis, et apud Lernutium legi possunt. Unum sufficit monuisse: nihil horum ab antiquis vitæ scriptoribus tradi, imò Tangmarum in monumentis monasterii S. Andree, quæ infra referemus, dici successione prolis eluisse etiam tempore Roberti Hierosolymitani: id quod ad monasterium illud exstruendum voluisse possessiones suas conferre.

D 16. Joannes Iperius, ut pietatem B. Caroli erga ecclesiasticos et religiosos viros comprobet, narrat abbatem Bertinianum festo Epiphaniæ ad comitem accessisse, et de oppressione a milite quodam illam

fuisse conquestum. Et hæc materia exornandæ comœdiæ apta est visa. Comes ergo Carolus, ut fert Belgica ejus diei celebrandi consuetudo, rex per lasum creatus, in omnem lætitiâ hilaritatemque effusus, inter epulas et pocula variis invitatis, officia magistratusque jocando distribuit. Deposita ab abbate querela, oppressor fingitur Lambertus cum Burchardo filio. Evocatus Bertulphus præpositus advolat gaudens, qui se splendide illi convivio interfuturum speraret. At repetita ab abbate querela, acriter objurgatur, gravior cum fratre mulctandus, nisi prompte abbati ejusque cœnobio satisfaceret. Quæ omnia cum aliis ante citatis prosequitur pluribus Paulus Æmilius.

17. His gestis traditur conspiratio de comite interimendo Ipris facta, in eamque præter consanguineos induci finguntur octo canonici Iprenses, et necis patrandæ opportunus statuitur dies Veneris, quo per singulas septimanas recurrente comes solo cerevisiæ potu et panis usu esuriem arcere solitus, cilicio indutus et vestitus cubaret, pedibus nudis, talari veste amictus, marsupio ad latus dependente, templum adiret, ibidem moraturus, dum sacra omnia essent peracta, et hora prandii evocaret. Martis die, Bacchanalium ultimo, quique illo anno Februarium clausisset, Brugas comes reversus, cum sequente feria sexta, quæ Martii mensis tertia fuerit dies, absque ullo comitatu in templo oraret, a Burchardo fuisset interfectus. Quam illa solerter atque ingeniose apparent excogitata, tam aliena a veritate sunt. Comes Ipras evocavit barones suos, ad tertium Kalendas Martii, qui tunc in primam Quadragesimæ Dominicam incidebat, ac postridie ex eorum sententia munitionem Burchardi dejici jussit, ac Brugas reversus est, Kalendis Martii superbæ legationi præpositi respondit, et restitutionem urisit. In necem ejus conspirarunt nocte sequenti sicarii, ac mane die 2 Martii feria quarta post primam Dominicam Quadragesimæ, in templo mactatus est. Ita Gualterus archidiaconus, qui tunc Ipras evocatus a comite, potuit quæ acta sunt scire, et pluribus Galbertus notarius, qui Brugis oculis suis omnia spectabat. Paulus Æmilius ipso sacrorum Cinerum die mactatum scribit. Mejerus in die assignando secutus est Galbertum notarium. Sed dum Robertum et Lambertum fratres Bertulphi, jam ante vita functos, conspiracyonis reos facit, plurimum aberrat, uti infra ostendetur. Idem Mejerus triduo post necem elapso tradit corpus comitis in æde D. Christophori apud forum honorifice sepultum fuisse. Verum illo die, qui erat quartus Martii, corpus nobile in solario ecclesiæ B. Donatiani transportatum est, et clausum in sepulcro pro necessitate illius temporis constructo. Ita Galbertus num. 41. At 14 Aprilis occupato solario inventum est in eo corpus B. Caroli, ad cujus caput stabat cereus ardens, quem posuerant in honorem domini sui traditores illi. Ita iterum Galbertus num. 105; at num. 119 asserit idem Galbertus, et x Kalendas

A Maii feria sexta, præteritis jam septem hebdomadis primæ ejus sepultura, sepulcrum comitis destructum esse in solario, et corpus ipsius inde venerabiliter sublatum. . . ac rege comitante ab episcopo et tribus abbatibus in ecclesiam S. Christophori suis delatum. Maluit Mejerus sequi recentiorum narrationulas, quam oculatum testem Galbertum Bruggensem, quem tamen pronuntiarat multo melius ac fusius scripsisse.

18. Comœdia hactenus proposita in luctuosam mutata est tragœdiam, et vindicta de sicariis cepta sumi. Omnia in formula proclamationis, Annalibus Flandriæ, Commentariis Pauli Æmilii et Lernutii, mendis et erroribus oppleta sunt, quorum varios Mejerus alique describere nolumus iis inhærere ne tædium lectori afferatur. Qui veritati a Gualtero, Galberto aliisque propositæ nolunt acquiescere, conferant ipsi quæ de singulis proferuntur: nos nonnulla in notationibus attingemus: pauca hic observamus. Lamberto fratri præpositi ac patri Burchardi, jam ante vita functo, plurima tribuuntur quæ a fratre ejus Desiderio Hacheto, castellano tunc Bruggensi, de quo plerique tacent, fuerant peracta. Interim silentio noctis dicitur e turri Donatiana evasisse, at detectus comprehensusque, in scamno lanionis collocatus, post manus cruraque truncata ac ferramenta candentia illorum fistulis immissa, in patibulo suspensus, avibus pabulum futurus: uti ex Annalibus Flandricis etiam retulit Mejerus. Galbertus num. 80 de quodam Lamberto Archei agit, qui fuga etiam elapsus, captus et in custodia detentus dicitur. Quæ forsân huic Lamberto tributa sunt, cum supplicio illato militi Georgio, traditorum maximo, qui cum Borsiardo Lamberti filio occiderat comitem; qui post utrasque manus truncatas, gladio percussus et per pedes in cloacarium projectus est submersusque, uti ea Galbertus habet num. 51. At quid sit de occasione erroris, nulla tunc supersistit Lamberti Nappin mentio sit in ullo antiquo scriptore.

19. Simile huic figmentum assumitur in vindicta de reis et sceleratis homicidis sumpta. In vernaculis Annalibus Flandriæ, in Formula proclamationis, in Commentario Lernutii aliorumque omnia circa dictam vindictam præclare peracta attribuuntur. Guilielmo Iprensi seu Loano, filio Philippi comitis, fratris Roberti Hierosolymitani: cui præ B. Carolo jus erat succedendi in comitatum Flandriæ, nisi illegitimo toro natus fuisset, uti infra clare constabit. Hic ergo fingitur audita nece B. Caroli mox Brugas advolasse ac sæpius redivisse, facinoris patrati et ordinem et causas investigasse, milites evocasse, arx seu burgum ut obsideretur præcepisse, novum magistratum creasse, supplicium de Lamberto capto aliisque reis sumendum præscripsisse, ac tandem cum rem Flandricam, tanquam verus successor per septimanas novem gubernasset, quarta vice Brugas venisse, exposuissèque regi Ludovico, quot et quibus modis supplicium de complicibus necis B. Caroli sumpsisset. Quæ aliaque figmenta in dictis Annali-

bus vernaculis et Lernutianis commentariis legi possunt. At contra cum 16 Martii, duabus a cæde B. Caroli elapsis hebdomadis, apud principes obsidionis sparsum fuisset, « Guilielmum Ipreensem comitatu a rege donatum, indigne ferebant. Conjurabant ergo et fide sese taxabant, nunquam sub illo, comite Flandriæ manente, sese militaturos. Nam omnibus suspectus erat, et notatus in traditionem domini consulis. » Ita Galbertus num. 57. Sciebant etenim 6 Martii « Godescalcum Thalhals ab Ipra internuntium ad præpositum aliosque proditoris complices Brugas venisse, et a Guilielmo ex Ipra intimo amico salutem et amicitiam atque in omnibus promptissimum auxilium, quantum in se est, aperte demandasse; cætera vero, quæ pudet palam referre, introductum in cameram, denudasse: unde tota domus fiduciam in Guilielmo habebat, et comitem eum vocabat et assumebat. In quo sapientes notabant traditionis conscium Guilielmum, qui traditores in maturitate sceleris sui sic salutasset, et cum tota potentia sua ipsis auxilium promptissimum fide et scripto et securitate obtulisset, » ut illa refert num. 44 Galbertus. Addit Gualterus num. 64, « Guilielmum mox ut comitis mortem audivisset, eadem die sibi comitatum vindicasse, Ariam oppidum monitissimum occupasse, S. Venantium, Casletum, Bellulam, Ipram, Bergensem quoque et Furnensem terram sibi subegisse. » Cum interim videret proditores ab aliis Flandriæ optimatibus arcte obsideri, et ipse Guilielmus se iis adversarium simulavit. Cum Isaacus præpositi ex sorore nepos captus esset et Teroana Ariam abduceretur, « expectabat eundem Guilielmum, credens per illum evadere se posse, eo quod traditionis conscius fuisset. At postquam venerat, comes ille, dissimulans conscientiam suam ream fuisse, præcepit Isaacum suspendi. » Quod contigit 23 Martii, uti idem Galbertus habet num. 80 et 127. Quin et ipse præpositus, qui pre Guilielmo curarat « brevia et notationes de redditibus conservari, » extremo supplicio afficiendus, ab eo interrogatus, quinam « adhuc latenter nocentes et culpabiles in morte Caroli comitis forcent, respondit coram universis æque illum ac se novisse. Tunc furore arreptus Guilielmus ille præcepit illum interfici. » Quæ num. 83 apud eundem Galbertum leguntur.

20. Interim Guilielmus Northmannus et a rege oblatus, et ab optimatibus assumptus erat in comitem Flandriæ; sed quod a Guilielmo Iprensi despectui haberetur, « rex ægre tulit superbiam et contemptum adulterini comitis Iprensis, » uti ab eodem num. 90 traditur. Hinc Ipra a rege obsessa est et intercepta, ac reliqua Flandria subacta, et Guilielmus Ipris Insulas abductus, ubi a die 26 April. in captivitate detentus fuit, usque ad 9 circiter Septembris, quo Brugas abductus est et « in suprema camera inclusus, appositis vigilibus et custodibus qui illum cautissime observarunt. » Iterum 8 Octobris « Brugas abductus est Insulas et commendatus castellano illius loci. » Ita Galbertus num. 121,

A 131 et 135. Hæc fuerunt primæ vices, quibus post necem B. Caroli Brugas ingressus fuit. Mejerus de Guilielmo ista scribit, ad eundem annum 1127: « Guilielmus Iprensis iuratus in Northmanni verba, depositoque regeniis nomine, custodia eductus; cæterum contra fidem Northmanno præstitam, ad Stephanum Anglorum regem transfugit, statimque cum ampla Anglorum manu mari reversus, Schusam petit, in agrosque circumjectos populabundus incurrit, incertum patriæ in Northmanno gravior hostis. » Unde hæc somnia Mejerus hauserit, non reperimus. Annales vernaculi habent, capta Ipra, Guilielmum hunc Audomaropoli detentum captivum, at precibus optinatum liberatum; dein in Angliam profectum, et apud regem de injuria sibi illata conquestum: ab eo comitatu Cantii donatum circiter xxiv annos resedissee. Fuisse Guilielmum in Anglia, ac pro Stephano rege militasse circa ann. 1140 ex Chronicis Northmannicæ, Huntindoniensi, et donatione Bertiniano monasterio facta, apud Uredum in Genealogia comitum, pag. 147 constat. Sed agitur hic de anno 1127, quo eum Brugas et potissimum Insulis in custodia detentum diximus.

21. Imo anno sequente 1128, cum magna pars Flandriæ ad Theodoricum Alsatum defecisset, « Guilielmus Iprensis » (uti 27 Martii Brugas scitum est) « a captivitate productus, Cortracum venit, ut consilio et viribus suis et suorum juvaret Guilielmum Northmannum. » Ita Galbertus num. 152. Verum Guilielmo comite a vulnere 27 Julii defuncto, pacificam accepit totius Flandriæ possessionem Theodoricus Alsatus, relicto Guilielmo Iprensi pristino Loensi domino: qui 22 Augusti ejusdem anni litteris Theodorici, quibus consuetudines Audomarenses confirmantur, subscripsit Willelmus de Lo, et quidem ante Iwanum de Gandavo et Daniclem de Tenremunda, per quos potissimum evocatus Theodoricus comitatum acceperat. Litteras illas vulgavit Chesneau lib. iv. Probationum familie Gandensis, pag. 208. Miræus etiam in Notitia Ecclesiarum Belgii cap. 141 profert litteras ejusdem comitis Theoderici, quibus anno 1130 confirmavit prædia Loensi monasterio concessa, coram testibus, Willelmo filio Philippi comitis aliisque. Est is Guilielmus Iprensis seu Loensis, quem asserit Mejerus « fatalem diem in cœnobio Loano obiisse 19 Kalendas Februarias anni 1172, ejusque sepulcrum fuisse suo tempore apertum, ac peles cruraque jacuisse adhuc integra multo quam cujusquam tum viventis majora. » Hæc ibi. Robertus Willelmi filius de Lo memoratur in Philippi Alsatii diplomate, quod ex archivio abbatiæ Furnensis edidit citatus Uredius, pag. 148. Hinc etiam patet aberrare plurimum Paulum Emiliū, Mejerum aliosque dum omnes in perpetuum possessiones adeptas iis tradunt, qui quocunque modo in necem B. Caroli conspirassent. Quod in sequentibus ut plane inane commentum refelleatur. De gestis Guilielmi Iprensis in Anglia et ejus consulum Cantii legi possunt Chronica Northmann æ et Angliæ.

§ IV. *Cædes B. Caroli, ab Erembaldinis patrata, A* occupavit, et Cameracum Antverpiamque urbes a se occupatas per pacem factam Henrico Cæsari restituit : uti illa leguntur apud Jacobum Mejerum lib. in Annalium Flandriæ ad annos 1046, et 1050. At Sigebertus bellum illud exorditur anno 1047 eique per Victorem papam anno 1057 finem impositum tradit. scribitque Balduinum Hagionensium Comitatum invasisse, Hojum oppidum incendisse, Andoverpum obsedisse; contra vero Henricum Cæsarem Balduino fugiente, Scaldim transiisse, et multos Flandrensiū primates intra urbem Tornacum obsessos cepisse. E quibus tempus Baldranni castellani Brugensis in Scaldim projecti, et Erembaldi in ejus locum successi satis superque ostenditur : penes quem ejusque posteros ea castellani dignitas per annos octoginta mansit.

22. Dum totam hanc seriem variorum scriptorum de vita et neco B. Caroli Boni prelo apparamus, et singula quæque suis notationibus illustramus; admiratione defixi stetimus magna, quod nonnulli ex recentioribus rerum Flandricarum scriptoribus, qui hæc ipsa se legisse innuunt, reos infandi homicidii tanti principis acclamarent Stratenses seu Stratiannos, dicerentque præpotentem apud Brugenses hanc Stratensium familiam tunc floruisse, cum nullus antiquorum scriptorum, si eorum monumenta accurate legantur, vel minimam ista scribendi dederit occasionem. Erat Stratiana prope Brugas progenies, eaque illustris et Carolo comiti grata, cui vicinum urbi Stratenum dominium prope abbatiam S. Andree, quæ ex illo decerpta est, nomen peperit. Huic odio inveterato infesta atque inimica erat altera eaque admodum potens familia, quam a suo genitore, ut mox patebit, Erembaldinam appellamus. Dissidia crescebant in aliquod intestinum bellum. Stratenæ domus ab Erembaldinis oppugnata et vastata fuit, et violata comitis auctoritas. Evocatis ad iudicium ferendum optimatibus Flandriæ, declarati Stratenses insontes, Erembaldini rei, eorumque aliqua domus dejecta. Quo facto Erembaldini in iram furoremque acti, B. Carolum, tanquam Stratiannorum protectorem, crudeliter mactarunt. Hoc posito utramque familiam aggredimur continua rerum oppositione distinguere.

23. Homicidas hosce quos Erembaldinos appellamus, scribit abbas Sugerius, infra num. 39 fuisse « genere humiles, et de fece conditionis servilis : eosque de servili conditione secundum suæ cognationis lineas fuisse, et ideo eos omnibus modis se a servitute comitis, qui ipsos suæ servituti vindicabat, enixos subtrahere » tradit Galbertus n. 12. Addit Gualterus n. 24, « hanc primam visam fuisse interfectionis occasionem : hinc namque eos gravissima contra comitem corpisse exercere odia. » Ex hac ergo *servilis conditionis fece* erat Erembaldus, a quo reliqui prognati. Galbertus n. 113 a serit « Erembaldum de Furnis natum, » venisse Brugas, et factum « Boldranni Castellani in Brugis hominem et militem, et sæpe adulterio abusu uxore domini sui castellani illamque adulteram promississe adultero suo vicecomitatum, si vir ejus cito moreretur : unde adulterum semper domino suo machinatum mortem, in imperata a comite expeditione facto noctis silentio in profundum Scaldis præcipitasse; reversum ergo adulteram suam duxisse uxorem, et facultatibus domini sui emisse vicecomitatum. » Hæc Galbertus. Vicecomitatus appellatur ipsa castellani dignitas. Ast indicata, expeditio comitis, fuit Balduini Pii sive Insulensis, proavi B. Caroli Boni, qui in societatem belli a Godefrido Magno Lotharingæ Mosellanæ duce attractus, arma contra Henricum III imperatorem sumpsit, et in imperiali ripa Scaldis Einhamam arcem diruit, castrumque Gandense diu obsessum

24. Miræus lib. II Donationum Belgicarum, cap. 25, et in Notitia Ecclesiarum Belgii, cap. 98, edidit donationem ejusdem comitis Balduini Insulensis factam anno 1067, indictione Vmonachis Bergensibus ad S. Winocum : cui post comitem Balduinum, ejusque conjugem Adelam, ac filios Balduinum et Robertum aliosque subscripserunt Erembaldus castellanus de Brugis, Erkenbertus præpositus, alique multi, quorum nomina omisit Miræus. At Sanderus in Flandria illustrata, ac ditione Franco-natus pag. 292 asserit hisce temporibus « Stratianorum familiam potentem et opulentam fuisse, et memorari in litteris Balduini Insulensis » ad annum 1067, de quibus egimus, Athelardum de Stratis cum Abbone de Rodanburch. Aliud Miræus in eadem Notitia cap. 112 profert diploma Roberti Hierosolymitani, quo Rainerum præpositum ecclesiæ S. Donatiani creat perpetuum Flandriæ cancellarium anno 1089, cui post Rainerum præpositum, et plures canonicos aliosque subscripserunt Erembaldus Castellanus Brugensis et Rodbertus filius ejus : item Athelardus de Stratis. Mejerus sub initium libri IV recenset præcipuos optimates, qui hisce temporibus floruerunt, inter quos leguntur Eremboldus castellanus Brugensis, Albo, qui supra Abbo Rodenburgen-sis, Adelardus Stratensis. En familiam Erembaldinam a Stratiana plane diversam, et utramque magna apud Flandros existimatione florentem.

25. Fuerunt Erembaldo quinque filii, memoratus ante Rodbertus seu Robertus ab obitu patris Castellanus Brugensis, Lambertus Nappin, qui duo primogeniti statuuntur, et antenecem B. Caroli defuncti; Bertulphus præpositus S. Donatiani; Desiderius Hakket etiam, ut infra ostendetur, Castellanus Brugensis; et Welfricus, sive Wilfricus, aut Guelricus cognomento *Cnop*. En varia cognomina, *Haket*, *Nappin*, *Cnop* ab antiquis indicata, at nusquam de *Straten* aut quid simile innuitur : quod cognomen cum dominio permansit apud posteros Athelardi de Straten, et fuerunt Thagmarus, sive Thancmarus, qui non habuit liberos, tum Berenvoldus, aut certe alii anonymi, ex quibus fuerunt prognati nepotes Taginari, de quibus infra agitur. Cum Robertus Hiero-

solymitanus in terra sancta militaret, facto voto A albatiam S. Andreæ extrui per uxorem jussit in fundo de Betterkerca; ad illud illustre opus fuerat a Tagmaro de Straten, ante incitatus; quia etiam plurima bona eisdem monachis donavit, secundarius fundator habitus, uti ex antiquis hujus monasterii monumentis ipsi descripsimus. Exstat in Notitia Miræi cap. 123 diploma Baldrici episcopi Noviomensis et Tornacensis, quo « anno 1105 indictione viii, condonavit altari de Betterkerca jus libertatis, ea conditione, quod monachi inibi constituantur. » Subsignarunt inter alios Berthulphus præpositus, Robertus Castellanus, et Lambertus Nappin, tres fratres Erenbaldo patre progenati. Item memoratus Tagmarus de Stratis. Quo artificio Bertulphus factus præpositus fuerit, explicat Galbertus num. 92 his verbis: « Poterat reminisci Bertulphus, quomodo violenter intrusus et viventi præposito Ledberto, viro honesto et propter Deum omnia patienti, superpositus, injuste et contra Deum in templo Dei prælationem usurpasset, » etc. At Robertus castellanus Brugensis apud Sanderum lib. 1 Rerum Brugensium cap. 7, « signat litteras Balduini (imo Balderici) Noviomensis ac Tornacensis episcopi, quibus ad annum 1096 altare de Oostburch cum capella ipsum respiciente, sita in Isendica, datur Blandiniensibus. » Verum quia Baldericus, Radbodone anno 1098 vita functo, creatus est episcopus, in assignato anno mendum est. Iterum apud Sanderum: « Alius, imo idem, Robertus castellanus Brugensis ad annum 1109 signat litteras Roberti Hierosolymitani devotionis cujusdam factæ cœnobio Formissellensi. Idem anno 1101 confirmat privilegia ecclesiæ S. Donatiani. » An recte? Mejerus ad illum annum asserit privilegia isti ecclesiæ a Roberto comite donata subsignasse Erenbaldum castellanum Brugensem cum Roberto filio, Athelardum Stratensem, aliosque. Galbertus num. 113 inter filios Erenbaldi statuit Robertum post ipsum quoque castellanum secundo loco, et dein post ipsum Robertum asserit filium ejus Walterum, castellanum tertio vicecomitatus loco heredem successisse. Andreas Chesnæus lib. 11 Probationum ad Historiam genealogicam familiæ Gandensis et Cismensis, pag. 67, edidit partem litterarum Balduini Securis Flandrarum comitis, quibus permutationem villæ d'Oosterseele ab ecclesia S. Bertini pro aliis bonis factam confirmat anno 1113. Huic donationi subscripsit inter alios Walterus, castellanus Brugensis.

26. Verum eo admodum juvene mortuo successit patruus ejus Desiderius Haket, filius Erenbaldi, ac frater Bertulphi præpositi. Illic litteris ejusdem Balduini pro ecclesia Formeselensi apud memoratum Chesnæum, pag. 138, subscribit anno 1115 Haket castellanus Brugensis, uti aliis litteris in favorem ejusdem ecclesiæ Formeselensis apud Chesnæum, pag. 68, anno 1117, indict. x, Haket castellanus Brugensis. Item Chesnæus, lib. 11 Probationum ad Historiam genealogicam familiæ Bethuniensis, p. 19

edidit litteras Caroli comitis, quibus anno 1122, confirmavit privilegia a decessoribus suis concessa Vulverico abbati S. Bavonis Gandensis ecclesiæ, ubi inter testes est Haket castellanus de Brugis. Et sunt hæc solius Haketi. Idem comes Carolus Bonus, ejusque buticularius, seu pincerna, Walterus cum Conone fratre dotant Aldenburgensem abbatiam, et diplomati ea super re xvi Kal. Augusti anno 1119, indictione xii, signato subscripserunt Bertulfus Brugensis præpositus, Desiderius Haket castellanus, et Lambertus Nappin tres fratres ac filii Erenbaldi: item Thangmarus de Straten et Berenvoldus de Straten. Consule Miræi Notitiam, cap. 168. Dico Berenvoldo nati videntur Walterus de Straten et duo fratres ejus, passim Thangmari nepotes dicti, quod patre horum mortuo cum ipso degerent in dominio suo de Straten, uti ex sequentibus constabit. Mortuo etiam Lamberto Nappin, supererant filii Burchardus, sive Borziardus, aut etiam apud Anonymum Danum Fromoldus cognomento Borchardus, et Robertus, eidem Anonymo Lambinus Morannater dictus. Ex Roberto, dein Castellano, nati sunt Walterus, quem castellanum in juventute diximus, et Albertus ac dein ex secunda conjugē Robertus passim puer dictus. Huic dominium fuit in Ravenscot in agro Brugensi « in defensionem valde præmunitum, » ut testatur Galbertus num. 47. At Borziardus domum, quam munivit, habuit haud procul Straten, aut forte in dominio dominorum de Straten. Hinc odia, lites et bellicæ irruptiones inter utramque familiam cœperunt, et quia, ut ait Galbertus num. 15, « Thangmari de Straten justæ parti comes favebat; Berthulphus præpositus universos milites pretio, potentia et petitione accivit in auxilium nepotum suorum contra Thangmarum, et quidem quingentos milites armigeros et pedites infinitos inluxit, ferramenta et secures jussit deferri, » etc. In hac oppugnatione domicilii Thangmari occubuit, teste Galberto num. 26, Robertus frater Borziardi, quem occisum suspicabantur ab Henrico de Locris, milite pro dominis de Straten. Quid actum sit de Alberto, quem tertium Bertulphi nepotem memorat idem Galbertus, num. 11, nusquam indicatur, ut videatur etiam occubuisse, dum « cum copiosa et valida manu collecta (verba sunt Gualteri num. 28) omnes fere incursant circa regionem, domos infringunt, mobilia quæque diripiunt, pauperes expoliant, quosdam suspendunt, plerosque in ferro trucidant, » et hæc absente in Francia comite Carolo, qui ipse reversus, e sententia optimatum Flandriæ munitionem Borziardi curat everti, incendi et funditus destrui. Intercessores pro Borziardo admittit Brugis reversus; novam ei domum, sed alibi addidit, procul a Stratena possessione: « eo quod, » uti asserit B. Carolus apud Galbertum, num. 16, « usque tunc iuxta Thangmarum manens, nunquam nisi lites et seditiones cum rapina et cæde ageret. » E quibus magna utriusque familiæ potentia colligi potest.

27. His peractis conspirant in necem Caroli comi-

tis sex principes factionis, quibus præerat suo concilio Bertulphus præpositus, erantque Guelricus sive Wilfricus, frater præpositi, et hujus duo nepotes Burchardus, seu Buziardus, filius Lamberti Nappin, et Robertus puer, filius Roberti castellani, sed satis invitus ab aliis attractus; tum Isaac præpositi consanguineus, Guilielmus Viroviacensis et Ingrasnus Esnensis. Ita cum Galberto Gualterus, num. 34. Mejerus tres adiungit factionis principes Robertum et Lambertum Nappin, fratres Bertulphi, sed jam ante vita functos, et Guilielmum Lamberti filium, verum hunc ob altum antiquorum scriptorum silentium non arbitramur unquam in rerum natura exstitisse, et solum in fabulosis Flandrica scriptis lingua Annalibus procreatam. Interempto die 11 Martii B. Carolo comite manu impiissimi Borziardi, e eodem die, inquit Galbertus num. 35, excursum fecerunt traditores illi in hostes suos, scilicet contra Thangmarum et suos apud Straten et repperunt oppida eorum vacua et curtes vacuas. Nam audito scelere, quod factum est in morte comitis, timuerunt sibi, maxime quod defensorem suum perdidissent... Tunc traditores illi invadentes tam oppidum quam curtem Thangmari, omnia arma et suppellectilem intro diripientes simul cum maxima rapina pecudum et vestium rusticorum villæ illius, atque sic rapina exercitata per totum diem in vespera redierunt. » Hæc Galbertus, testis oculatus, asserit gesta in *Straten*, non, ut Mejerus, in *Orscampo*, sive *Oostcampo*, procul inde, prope novam fossam Gandensem.

§ V. *Gesta utriusque familiæ Ere baldinæ et Stratianæ post necem B. Caroli.*

28. Accessit dein in defensionem Ere baldinorum, fratrum et nepotum suorum Desiderius Haket, castellanus Brugensis, quo duce suburbia a civibus munita fuisse tradit Galbertus, num. 46. Contra eos arma sumpsit e Gervasius, camerarius S. Caroli, et vii Martii obsedit oppidum Ravenschot in defensionem traditorum valde præmunitum, et viii Martii Roberto puero, cujus oppidum erat, frustra contra obsidentes excurrente, destructum est Ravenschot igne et armis, et juxta Brugas domus Wilfrici Cnop, fratris præpositi, qui mortem comitis juraverat, combusta est. » Ita Galbertus, num. 47 et 48, qui dein tradit e Gervasium intra suburbium susceptum ix Martii, traditores intra castrum obsedis, » quod Brugenses expugnaverunt xix Martii, uti dein inferius S. Donatiani templum. Tunc test. Galberto, num. 74, » nepotes Thanemari de Straten in domo præpositi præfixerunt signa sua superbe et gloriose et potenter, et quidquid intus reppererunt, quasi proprium possidebant, frumenta et vinum quod obtinuerant apud rus suam in Straten emiserunt. Verum cives vas vini truncarunt, portas suburbii clauserunt, ut nemo aufugeret, clamantes Thanemarum et nepotes ejus jure suspendi debere, eo quod eorum causa comes occisus, et præpositus et ejus nepotes obsessi, et plures de ipsorum familia interfecti et morte turpissima dampnati fuissent. Et obsessi castellanus Haket

A et Robertus puer alique ex turri altiore annuebant brachiis et manibus obsecrantes, ut inimicos illos perderent, quorum causa gravissimum nefas perpetratum : qui ita arroganter in domum præpositi conscenderant, signa victricia affixerant, cum eo tempore, quo castrum expugnatum, dormirent domi et in rure suo, » scilicet in Straten, quo sub tutela principum abducti fuerunt. Captus 23 Martii Isaac consanguineus præpositi et suspensus. At 30 Martii Guilielmus Northmannus declaratus est comes Flandriæ, a quo in locum Desiderii Haket (qui Kalendis Aprilis e turri evasit et latuit Liswegæ apud generum suum) constitutus est 2 Aprilis castellanus Brugensis Gervasius. Dein 11 Aprilis Bertulphus præpositus Ipris suspensus, et 14 ejusdem mensis occupatum B est solarium templi S. Donatiani, ejusque turris dedita die 19, et sumptum supplicium 5 Maii, quando Wilfricus frater præpositi alique xxvii complices e turri dejecti perierunt. Bursiardus dein suspensus est, et Robertus puer Casleti capite plexus.

29. Anno sequente 1128 assumpto in comitem Theodorico Alsatii paulatim defecerunt Flandri a Guilielmo Northmanno : cui adhæserunt Stratenses, etiam contra Brugenses qui 26 Martii pro excepto Theodorico e excursum fecerunt ante domum Thangmari. At postridie summo mane Thanemarus, et nepotes ipsius domum et mansiones proprias in Straten combusserunt, quia si hoc non fecissent, Daniel et Juan cum suo Theodorico fecissent, » uti ea testatur Galbertus num. 151 et sequente. Ast e 11 C Aprilis nepotes Thanemari cucurrerunt super Brugenses apud Harebas, evocantes cives ad militias faciendas : et 23 Aprilis nepotes Thanemari incendunt domum Fromoldi junioris in Berenhen, et 12 Junii incendunt domum vicinam castro Brugensi. At castellanus Brugensis Gervasius occurrens, cepit Walterum nepotem Thanemari, per quem occasio et causa seditionis et pugne totius originem habuit inter Borsiardum traditorem comitis Caroli et Thanemarum. Cives vero Brugenses manus præ gaudio complosas conferebant, quod captus esset Walterus, qui caput et principium fuit totius mali terræ nostræ, pro cuius dolis Carolus consul traditus est, non quod ipse tradidisset, sed hostes suos Borsiardum et suos ad tradendum compulisset. » Ita Galbertus num. 174, addens se e hæc dicere secundum sensum vulgi, et secundum furorem animi illorum, qui modo captivum Walterum præfatum suspendere (voluissent) aut novo et inaudito mortis fine dissipassent, si comes permississet. » Dein 11 Julii ut e vulnere convalesceret Walterus e captivitate educitur, factis obsidibus duobus fratribus, quos 25 die ejusdem Julii liberavit Walterus in captivitatem reductus, ut plenius Galbertus narrat : e cuius verbis e secundum sensum et furorem vulgi, Walterus de Straten, caput et principium totius mali » proclamatus, videtur perperam principibus factionis Ere baldinorum annumeratus, et occasionem dedisse hos appellandi Stratenses aut Stratianos.

30. Mortuo ex vulnere adhuc eodem mense Julio

Guilielmo Northmanno, pacificam Flandriæ possessionem accepit Theodericus Alsatus, & regibus etiam Franciæ et Angliæ approbatam : qui anno 2 comitatus, Christi 1129, confirmavit donationes monasterio Aldenburgensi factas, quibus cum aliis subscripsit Thancmarus de Straten, qui eodem modo subscripsit litteras donationum ejusdem Theoderici comitis pro abbacia Quercetana anno 1130. Videndus Miræus in Notitia Ecclesiarum Belgii, cap. 139 et 168. « Erat Thancmarus, sive Tachmarus, vir potentia et divitiis clarus, qui successione proles carens, bonorum suorum Christum constituit hæredem, ea conferens monasterio S. Andreæ : cujus devotio in tantum crevit, ut ibidem monachatum professus, laudabiliter vixerit et sancte mortuus sit; » uti ea ex relatione Henrici Zypæi dicti monasterii S. Andreæ abbatia describit Sanderus in citata Flandria illustrata, pag. 292. Ex quibus constat hunc Thangmarum alium recte a nobis constitui a Themardo castellano Brugburgensi cum B. Carolo occiso. Apud eundem Sanderum litteris dicti Theoderici Alsatii postmodum subscripsit Riquardus vander Straten, alter forsitan fratrum Walteri vander Straten, de quibus supra egimus. Alius etiam Richardus dominus vander Straten anno 1230 vixisse traditur. Addit Sanderus toparchiam de Straten postmodum pertinuisse ad Costerios, Ducezelios, Halmalios, Ghistellanos. At Brugis didicimus nunc spectare ad principem Chimacensem et comitem Middelburgensem.

31. Hæc de familia Stratiana dicta sufficiant; aliqua solum restant de Erembaldina seu proditrice dicenda. Paulus Æmilius asserit « nulli conjuratorum temperatum nec noxiorum modo morte piacula cersi comitis expetita, sed quicunque aliqua necessitudine eos contingebant, atque adeo paulo notiores, aut ferro pulsos, aut metu voluntarium sibi exsilium longinquumque constituisse, finitimis eos detestantibus, execrantibusque. » Mejerus addit « apud quosdam memoriæ proditum, partem horum parricidarum patria extorres pervenisse in Hiberniam, permissuque regis Angli, quamdam ibi coluisse insulam, nomine Gerinam, ibique in tantam excrevisse gentem, ut ipsi aliquando regi ausi sint rebellare. In Flandria diruta fuere funditus eorum ædificia, adempta in perpetuum restituendi potestate. Agri possessionesque universæ gravissimis damnatæ tributis, execrata damnataque in æternum progenies. » Hæc Mejerus, alique eum secuti : quæ nobis plane improbantur, uti constat ex supra dictis de Guilielmo Iprensi filio Philippi comitis, sed res clarissima fiet in Desiderio Haketto castellano Brugensi, fratre Bertulphi præpositi, et patruo Burchardi seu Bursiardi. Ille mox, atque B. Carolus fuerat interemptus, « in ejus domum cum suis ad eam obtinendam conscendit, » et fratrum nepotumque, atque aliorum conjuratorum protectionem tutelamque suscepit : dein « claves omnes B. Caroli de domo, de scriniis et cistis quæ in domo erant, cum aliis violentè extorsit, et in suam potestatem relegit. » Quæ primo

die facta narrat Galbertus num. 26 et 36. Cum aliis dein intra burgum inclusus obsessusque in tanto aliorum odio fuit, ut « quidam ex curte ejus nomine Robertus, cursor et serviens ejus, interceptus fuerit in medio fori occisus et in paludes attractus. » Admitti etenim ab Aldenburgensibus in novum comitem non potuit Guilielmus Northmannus, quin promitteret et ipse et rex, « Haket castellanum et reliquos traditores nunquam deinceps hæredes fore in comitatu Flandriæ, » quæ apud eundem Galbertum n. 51 et 89 leguntur. Impetrata interim ab obsessis fuit alloquii facultas, in qua peroravit Haketus pro omnium liberatione, reis efflagitans perpetuum exsilium, sibi vero, Bertulpho præposito et Roberto puero, quos secum innocentes volebat, plenam securamque libertatem. Respondit nomine multitudinis obsidentis Walterus miles, ac nemine excepto omnes reos probavit : « Itaque deinceps, subjungebat, fidem et hominia, quæ hactenus vobis servavimus, exstercamus, damnamus, abjicimus. Finita responsione omnes arreptis festucis, exstercaverunt illorum obsequium, hominum, fidem et securitatem. » Ita Galbertus num. 64 et 65. At « Kalendis Aprilis, ni asserit num. 86, feria sexta in die Parasceve castellanus Haket a turri evasit solus, et transivit apud Liswega, et ibi latuit cum filia sua, quam ibidem duxerat olim miles magni generis et divitiarum plenus. Expectabat enim ille fugitivus quid deinceps ageret. » Postridie « in sabbato sancto Paschæ » in hujus locum « constitutus est Gervasius Castellanus in castro Brugensi, »

32. Memoratus miles vocabatur Walterus Crommelin, sive Clomlin : qui contra Guilielmum Northmannum primum suppetias attulit Burgensibus, teste Galberto num. 119, qui et gener Haket et filius Robertus superstites tempore Theoderici Alsatii fuerunt, et pacificam rerum suarum possessionem detinuerunt. Cujus rei illustra duo testimonia exhibet Andreas Chesnæus in Probationibus ad librum II Historiæ Genealogicæ familiarum Gandensis et Gisleusis. Hic cum pagina 70 protulisset litteras Theoderici Alsatii, quibus possessiones abbatie Gandensis S. Petri confirmavit, ista pag. 71 subiungit : « Litteræ aliæ Theoderici comitis Flandriæ, quibus curat sopire et penitus decidere, præsentibus præcipuis baronibus suis, querelam inter abbatem S. Petri et Haketum quondam castellanum Brugensem, super eo quod intra ambitum parochiæ quæ dicitur Lidnga, præfata ecclesia ex antiquo Bercænas super lius maris possidet, quibus per maris alluvionem nota quædam terra conglutinata est et conercta. Ille acta sunt sub sigillo et signo prædicti comitis Theoderici. Testes Juanus de Alost, Daniel de Tenremunda, Gerardus de Oldenarde, Wenemarus Castellanus Gandensis, Balduinus de Belle, Everardus de Gant, Christianus de Gistella. Actum Brugis anno Verbi incarnati 1133. » Hæc ibi. Ex nominatis baronibus Juanus de Alost, Daniel de Tenremunda et castellanus Gandensis, cum suo singuli milite obsederant a 10

et 11 Martii burgum Brugense, et cum aliis « exsecraverant Haketi castellani aliorumque obsequium, hominum, fidem, et securitatem, » et modo iidem barones querelam de certa possessione Haketi sopiunt et decidunt cum comite suo Theoderico. Qualia de Haketi filio et genero adduntur apud eundem Chesnæum eadem pag. 71 his verbis : « Litteræ ejusdem Theoderici comitis Flandriæ, quibus sopit querelam quæ erat inter Giselbertum abbatem S. Petri Gandensis et Robertum filium Haketi quondam castellani Brugensis et Walterum Crominelin generum ejus super terra in Testrep et decima de Groede. Signum Theoderici comitis, et S. Iwani de Alost, S. Danielis de Tenremonde, S. Gerardi de Aldenarde, S. Rasonis buttellarii, S. Theoderici camerarii, S. Michaelis constabularii, S. Wenemari castellani Gandensis, S. Ghisleberti castellani de Berghes, S. Balduini castellani de Lens, S. Walteri de Nivella, S. Balduini de Belle, S. Gervasil de Ythelhem, S. Everardi de Gandt, S. Walteri Crommelin. Actum hoc Brugis. Verbi incarnati anno 1133, indict. xi, regnante rege Ludowico in Francia, Theoderico principante in Flandria, anno sui principatus vi. » Hæc ibi. In memorata superius donatione ejusdem comitis Theoderici anno 1130 abbatæ Quercetanzæ, subsignavit idem Haketi gener Walterus Clomliin.

33. Plura omittimus congerere, cum ex his satis colligamus sub Theoderico comite factam fuisse *amorticiam*, sive obliitterationem injuriarum et præteritorum in perpetuum oblivionem : neque execrationem tam damnatamque in æternum mansisse eam progeniem, uti ex fabulosa formula proclamationis, quæ præ foribus templi legitur, conati fuere probare, Mejerus, Marchantius, Lernulius; et hic quidem, quod die Veneris fingeretur comes occisus, refert eam execrationem solitam fieri « prima ac secunda die Veneris mensis Martii. » At quia ex Gualtero et Galberto aliisque antiquis scriptoribus B. Carolum die secundo Martii et feria quarta interemptum fuisse certo constabat, *damnatio sexto Nonas Martii cæpta dirigari*, et si Mejero credatur, *ad tubæ cantum, at per cornicinem execrari progeniem* scripsit Marchantius. Quæ omnia viso hoc scripto melius omittentur, cum Deus prima Veritas tot confertis mendaciis non honoretur.

§ VI. *Series castellanorum urbis Brugensis et præpositorum S. Donatiani, ad hanc historiam spectans, recte ordinata.*

34. Quia posteriores scriptores nullam fere notitiam habuerunt castellanorum et præpositorum Brugensium, de quibus jam egimus, eorum repeto catalogum; et fuerunt castellani Boldrannus sub Balduino Insulensi circa annum 1050; Erembaldus per annos quadraginta et plures; Robertus ejus filius; tum Walterus dicto Roberto natus; Desiderius Hakettus, Erembaldi etiam filius, quo deposito Gervasius camerarius B. Caroli, et hoc defuncto Radulfus, qui et Gervasius de Prætel, subscripserunt anno 1143 litteris Theoderici comitis pro ecclesia S. Mariz

A Trunchinensis. An hic secundus Gervasius fuerit prioris filius, num potius posterioribus occasionem aberrandi dederit dum illum de Prætel cognominant, relinquimus aliis excutiendum. Degebat inter vivos eodem tempore Gervasius de Ythelhem, jam ante relatus. Sanderus castellanus Gervasius, *de Brugis* cognominatur, quod etiam non admittimus. Nam idem Sanderus lib. i Rerum Brugensium, cap. 7, dum antiquos castellanos Brugenses proponit, magnam incertitiam seriei ostendit : Boldrannum ignoravit, Robertum præponit Erembaldo, et iterum tanquam alium subjungit, imo filium fuisse Erembaldi non prodit : uti neque hujus filium statuit Walterum, cui recte subjungit Haket, sed quis fuerit siletur; sed pessime illo subnoto ad annum 1120 statuitur Arnulfus de Nielles vel castellanus vel castellanorum Brugensium affinis, memoratus in litteris Manassis comitis Giscensis et Emmæ uxoris. Litteras illas edidit Chesnæus in ante indicatis Probationibus, pag. 39, sed Arnulpho aliisque testibus omissis. At mox pag. 40 et 41 inter testes profertur Arnulphus, sive Ernulphus, de Niele ad annum 1120 et 1128, nulla prorsus addita aut dignitate castellani aut affinitate cum castellanis. Verum excluso Arnulpho fuisse Brugensium castellanum Desiderium Hakettum ab anno 1115 ad annum 1127 ex supradictis certissimum est : cui tunc deposito successit Gervasius, et huic defuncto Radulfus.

35. Indicavimus etiam ecclesiæ Donatianæ præpositos Erkenbertum, Rainerum, Ledbertum et Bertulphum : in cujus locum infra apud Galbertum num. 120 substituitur Rodgerus, anno 1157 mortuus, uti ipsi in choro S. Donatiani in sepulchrali lapide legimus. Interim Sanderus lib. ii Rerum Brugensium, cap. 1, et ex eo Sammarthani tomo II Galliarum Christianarum in episcopis Brugensibus ineptam seriem, licet « accurate collecta » dicatur, proponunt, et onisso Ledberto adhuc octo enumerant : et sunt hi : Erkenbertus, Rainarius, Bertulfus, Guido cancellarius, Bertulphus, Rodgerus, Arnulphus Stratensis, Rogerius. Ex his unus idemque est qui aliis interpositis ut diversi nominantur Bertulfus, et littera una mutata Bertulphus ac Arnulphus Stratensis, « quando Carolus Bonus fuit trucidatus; » item unicus est

D Rodgerus et Rogerius, perperam distincti : et ultimi obitus non debuit referri in annum 1147, cum decem annis serius mortuum fuisse inscriptio sepulchralis indicet. Interponitur Guido cancellarius, quia « subsignavit foundationi Roberti Hierosolymitani factæ anno 1105 abbatæ S. Andreæ. » Verum non videntur litteras fundationis legisse, quas subsignasse Bertulphum præpositum cum duobus fratribus supra diximus. Hugo cancellarius de Rogia subscripsit ad annum 1130 donationi monasterio Aldenbourgensi factæ, non tamen ideo inter præpositos Brugenses numerandus, etiamsi nullus præpositus reperitur donationem subsignasse, quæ videri potest apud Miræum in Notitia Ecclesiarum Belgii, cap. 139.

§ VIII. *Cardes B. Caroli, ex Actis Ludovici Grossi regis Francorum, auctore Sugerio abbate.*

36. « Egrege factum, quo nobilius ab adolescentia sua usque ad vitæ limitem nullum perpetravit, vitando fastidium, cum multa egeat, brevi narratione memorare non quomodo, sed quid fecerit, significantes proposuimus. Famosus comes vir potentissimus Carolus, de amita domini regis Ludovici, Donorum regis filius, cum successisset jure consanguinitatis fortissimo comiti Balduino, Hierosolymitani Roberti filio, Flandriæ terram valde populosam tam strenue quam diligenter administrabat : Ecclesiæ Dei illustris defensor, eleemosynarum liberalitate conspicuus, justitiæ tutor insignis. Qui, cum debitor honoris adepti, potentes quosdam, genere humiles, opibus elatos, dominio ejus lineam consanguinitatis absentare superbe innitentes (erant enim de fece conditionis servilis) judicio curiæ convenienter satis repeteret; ipsi, videlicet Brugensis ecclesiæ præpositus et sui, viri superbissimi et famosi proditores, crudelissime ei insidiabantur. Cum igitur quadam die Brugas venisset, summo mane ecclesiæ Dei assistens, pavimento prostratus, librum orationum manu tenens orabat : cum subito Burchardus quidam, nepos præpositi præfati, satelles truculentus, cum aliis de caulem sceleratissima radice, et aliis traditionis pessimæ complicitibus oranti, imo Deo loquenti tacite retro cedit, et caute gladio evaginato collum terræ prostratum comitis suavissimo tangens, ut paululum erectum ferientis gladio se inopinate dirigeret, ense ei applicans, uno ictu impius pius, servus dominum sceleratissime detruncat. Qui autem astabant necis impiæ cooperatores, sanguinem ejus si lentes, tanquam canes in relicta cadavera debacchantes, innocentem laniare gaudebant, summo pere gloriantes, quod opere complere potuerant, quem conceperant dolorem, et quam pepererant iniquitatem. Et apponentes iniquitatem super iniquitatem, utpote malitia sua exæcati, quoscunque castellanos, quoscunque nobilioris comitis barones, sive in eadem ecclesia, sive extra in castro offendere poterant, infelicissimo miseræ mortis genere impetratos, nec confessos trucidabant. Quibus tamen prodesset valde arbitramur, quod pro fidelitate domini sui taliter mactati in ecclesia orantes sunt reperti, cum scriptum sit : « Ubi te invenero, ibi te iudicabo (Ezech. xxiv, 14). »

« Comitem vero truces in ipsa ecclesia tumultantes (ne honorifice extra deplangeretur et sepeliretur, et pro gloriosa vita, et gloriosiore morte devotus populus in ejus ultionem incitaretur) ecclesiam ipsam speluncam latronum statuantes, tam ipsam quam comitis domum ecclesiæ inhærentem muniverunt, et quibuscunque paratis victualium alimentis, et se ipsos exinde protegere, et terram sibi allicere summa superbia deliberant. Tanti igitur et tam scelera: horrore facti attoniti, qui his non assenserant, Flandriæ barones lacrymabiles exequias persolven-

tes, notam proditoris evitant, dum hoc domino regi Ludovico, nec ei tantum, sed fama volante per universum orbem cœnuntiant. Rex autem, et amore justitiæ et consanguinitatis affectu, in ultionem tantæ proditoris excitatus; nec regis Anglici, nec comitis Theobaldi guerra detentus, Flandriam animosus intrat, ut nequissimos atrocissime perdat, toto animi et operis nisu exæstuat. Comitem Flandriæ Guillelmum Northmannum, filium Roberti Hierosolymitani Northmanniæ comitis (ad eum enim jure consanguinitatis spectabat) constituit. Ut autem Brugas descendit, non veritus terræ barbariem, nec sedam proditoris consanguinitatis lineam, ipsos proditores in ecclesia et turre obsessos coaretat; victualia præter sua, quæ divino nutu eorum etiam usui importuna repugnabant, prohibet. Ut autem fame, peste et gladio aliquantisper eos contrivit, ecclesiam relinquentes, turrim tantum ut eos turris retineret, retinuerunt. »

37. « Jam ergo de vita eis desperantibus, cum jam in luctum verteretur cythara eorum, et organum eorum in vocem flentium, nequissimus Burchardus sociorum consensu, fuga lapsus, terram exire volens, nec valens (sola iniquitate propria prohibente, in firmitate cujusdam amici et familiaris reversus, interceptus regis imperio, exquisito miseræ mortis genere alta rota superligatus, corvorum et alium rapacitati expositus, desuper oculis defossus, et tota facie dilaceratus, inferiorum sagittis et lanceis et jaculis millies perforatus, miserrime interfectus, in cloacam projectus est. Bertoldus vero, caput iniquitatis, cum similiter effugere decrevisset, cum hac illucque satis licenter deambulasset, sola superbia reversus (dicebat enim : Quis ego, aut quid ego sum ?), etiam capitur, et regis arbitrio expositus, merita et miserrima morte est damnatus. Fuscis enim cum cane suspensus, quoties canis perculiebatur, in eum iram retorquens, totam faciem ejus masticando devorabat : aliquando etiam, quod horribile dictu est, stercorabat, sicque miseram vitam, miserior miserrimo, morte perpetua terminavit. Quos autem in turre incluserat, multis angustiis ad deditionem cogens, sigillatim unum post alium eorum sui fractis cervicibus dejecit. Quemdam etiam eorum, Isaac nomine, timore mortis in monasterio quodam tonsoratum, demonachatum patibulo affixit. Potius itaque Brugensi victoria rex cum suis, Ipram peroptimum castrum contra Guillelmum Bastardum, proditoris fautorem, ut et in eum ulciscatur, accelerat. Brugenses tam minis, quam blanditiis, directis ad eos nuntiis allicit. Dumque Guillelmus cum trecentis militibus ei obviat, altera pars regalis exercitus in eum irrumpit, altera ex obliquo alia porta castellum audacter occupat, eoque retento Guillelmum a tota Flandria exheredatum exterminat. Et quia pro litione ad possidendam Flandriam aspiraverat, merito in tota Flandria nihil obtinuit. Us ergo, et diversis ultionum modis, et sanguinis moduli effusione lota et quasi rebaptizata Flandria, Gal-

elmo Northmanno comite constituto, rex in Franciam, Deo auxiliante, victor remeavit. »

38. Dicitur *amita Ludovici regis*, mater B. Caroli Adela, soror uterinæ Berthæ filie Florentii primi comitis Hollandiæ, quæ nupta Philippo I regi Francorum, peperit illi dictum Ludovicum. At Gertrudis mater Berthæ mortuo primo suo marito Florentio comite, iterum nupta fuit Roberto Frisoni, ex qua hic genuit Robertum juniorem Hierosolymitanum,

A Adeam matrem B. Caroli et Gertrudem matrem Theoderici Alsatii, dein comitis Flandriæ. Cæterum quæ de cane adducitur in supplicio Bertulphi, ita narrat Galbertus num. 94 : « Iprensium turba furens in mortem præpositi canis viscera contorserat circa collum ejus, et os canis ad os ejus vitalem spiritum expirantis opposuerunt, æquiparantes cani ipsum et facta ipsius. »

VITA PRIOR

AUCTORE GUALTERO ARCHIDIACONO ECCLESIAE MORINORUM.

(Ex tribus mss. codicibus et editione Jacobi Sirmundi.)

PROLOGUS.

Domino suo et Patri merito sanctitatis, totius reverentia devotionis excolendo, JOANNI (1) sanctæ Tarvanensis Ecclesiæ episcopo, frater GUALTERUS, dignationis ejus inutilis servus, debitum omnimodæ subjectionis obsequium.

1. Præcepit humilitati meæ auctoritas reverenda paternitatis vestræ, ut, quia his nostris temporibus horrenda nimis a nefandis hominibus in partibus istis perpetrata sunt crimina, universo mundo execrabilia; et in ultionem eorumdem formidanda multum divinæ justitiæ eminuerunt judicia, pro eorum immanitate æquissima retributionis lance ponderata: et hæc omnia quantum præteritis generationibus inaudita, tantum præsentibus mirabilia, sicut gesta sunt, cuncta stylo percurram, et ad notitiam posterorum scribendo transmittam. Quæ omnia i. l. e. scribi, et scripto futuris temporibus manifestanda servari, decrevit providentia vestra, ut eis lectis vel auditis, et boni, tanta superni Judicis æquitate considerata, in amorem ipsius ardentius exerescant; et mali, tam terribili divinæ ultionis judicio cognito, per timorem ipsius a sua se pravitate compescant. Accessit etiam vestræ jussioni, domini Goscelini decani et fratrum nostrorum amica mihi et omni cum honore semper suscipienda petitio: cui in cunctis Deo placitis obtemperare servente opto desiderio. Vestræ igitur sanctitatis auctoritate et fraterna cogente charitate, aggrediar (ipso qui linguas infan-

gium facit disertus adjuvante, ac meæ ariditatem linguæ rose suæ gratiæ irrigante et irrigando secundante) quod injungitis agere: virtute magis fretus obedientiæ, quam ejus, quam necdum adeo, ut id audere debeam assecutus sum, litteralis scientiæ.

2. Conabor autem, quia etiam sic placet vobis, omni nævo falsitatis et vulgaris incerto opinionis evitato, simplici tamen, ut potero, quæ acta sunt narratione referre: quatenus et superfluis verborum phaleris, et rhetoricorum ornamentis colorum exquirendis minus intentus, fastidiosam sic caveam prolixitatem, ut nec nimis brevitati studens, eorum, quas vel ipse vidi, vel virorum veracium testimonio indubitanter cognovi, rerum lectoris cognitioni duntaxat necessariam occultare inveniar veritatem (2). Et, ut facilius elucescat omne quod dicitur, totam sequentis seriem opusculi, compendiosis comprehensam titulis, numeris singulorum pagina præfixis, disposui designare: quo videlicet lectori cæra quodammodo pagina lædium nequaquam pariat, et ad inveniendum quod quaeritur expeditior aditus pateat. Quod si singula naturali non perstrinxero ordine, lectorem precor nequaquam id moveat; sed et posteriora cum se intulerit, opportune aliquando anticipando præmittere, et priora liceat ordine artificiali quandoque recapitulando subungere: dum tamen, ubi exegerit ratio, satis appareat, quid quo gestum sit tempore.

INDEX CAPITUM.

CAP. I. De tempore et loco mortis Caroli.

CAP. II. De martyrio patris ejus, et morte fratris ejus, et primordiis virtutum Caroli.

CAP. III. Memoria probitatis Roberti junioris.

CAP. IV. De reversione ejus ab Hierusalem et morte.

CAP. V. De propectu filii ejus Balduini.

CAP. VI. De defectu ejusdem et sepultura.

CAP. VII. De substitutione Caroli.

CAP. VIII. De tempestate guerrarum oborta.

CAP. IX. De eadem auxilio Dei sedata.

CAP. X. De mansuetudine ejus, et aliorum elatione.

CAP. XI. Qualem se correctoribus et subditis exhibuit, et pauperibus.

CAP. XII. De severitate ejus erga superbos ac barbaros, et sagacitate in causis.

CAP. XIII. De perversorum malitia adversus eum excitata.

omissa est: nos capitum titulos huic præfationi sub-
junctos indicamus, ac postea more nostro distinguimus, ipsis tamen auctoris capitibus margini ascriptis.

(1) Mortuum esse B. Joannem anno 1130, 27 Januarii, necdum triennio a cæde S. Caroli elapso, diximus supra § 1.

(2) Hæc periphrasis in editione 4. Suriana ultro

CAP. XIV. De præsposito Brugenſi, et domesticis ejus. A
CAP. XV. De calumnia serenitatis.
CAP. XVI. De inimicitia Burchardi et Tangmari.
CAP. XVII. De conditione treugarum et infractione earum
CAP. XVIII. De querela Tangmari et contumelia præpositi.
CAP. XIX. De rapina præpositi absente comite.
CAP. XX. De reversione comitis et vindictæ deliberatione.
CAP. XXI. De destructione munitioſis Burchardi.
CAP. XXII. De legatis a præposito ad comitem missis pro Burchardo.
CAP. XXIII. De furore præpositi, et suorum, et nequitia legatorum.
CAP. XXIV. De conjuratione eorum, et quod comiti non potuit persuaderi.
CAP. XXV. De elemosyna comitis, et oratione ac interfectione.
CAP. XXVI. Comparatio sceleris perfidorum et sceleris Judæorum.
CAP. XXVII. Commendatio martyrii comitis.
CAP. XXVIII. De morte castellani et filiorum ejus et Gualteri.
CAP. XXIX. Præpositales corpus ejus alibi decernunt tumulari.
CAP. XXX. De contracto sanato.
CAP. XXXI. De populi veneratione et præpositi obduratione.

CAP. XXXII. De sepultura corporis ejus.
CAP. XXXIII. De obsidione Brugenſium.
CAP. XXXIV. De fuga Isaac et latebra ejus.
CAP. XXXV. De vulgatione ejus, et monachatu, et captione, et interitu.
CAP. XXXVI. De obsidione aucta, et munitione interrupta.
CAP. XXXVII. De effugio præpositi et latibulis ipsius.
CAP. XXXVIII. De proditione ejus et morte.
CAP. XXXIX. De pugna Guidonis et amborum irrisione.
CAP. XL. De fuga Burchardi, et miraculo in navi.
CAP. XLI. De proditione ipsius.
CAP. XLII. De comprehensione ejus et patibulo et morte.
CAP. XLIII. De perturbatione post mortem comitis et pace.
CAP. XLIV. De adventu regis et ordinatione comitatus.
CAP. XLV. De impedimentis regie dispositioni obstantibus, et comitis processibus.
CAP. XLVI. Brugenſium deditio, et miraculum in elementis, et ecclesie purgatio.
CAP. XLVII. De miraculo in corpore comitis ostentis, et eo tumulato.
CAP. XLVIII. De expeditione regis, et traditione Yprenſi.
CAP. XLIX. Guillelmus capitur, Ypra incenditur, Flandria subigitur.
CAP. L. De supplicio deditioſum Brugenſium.
CAP. LI. De improbitate Ingrasni, et fuga
CAP. LII. De Guillelmo Viromiacensi, et fuga ejus.
CAP. LIII. Conclusio libelli.

PARS I.

Acta B. Caroli in juventute sub Flandriæ comitibus Roberto Frisio, et Roberto juniore: iter Hierosolymitanum.

3. (CAP. I.) Anno itaque Verbi incarnati 1127, indictione v, sexto Nonas Martii, terræ nostræ pace sublata, quiete turbata, deleta honestate, extincta omni fere felicitate mortalium; guerrarum, laborum, turpitudinum, et totius infelicitatis detestabile cœpit exordium. Eodem enim ipsius anni die, in unius vite multorum vitæ periclitatæ: et ex unius indebita morte, multorum justo Dei judicio mortes debitæ terribili quadam generatione sunt propagatæ. Tunc namque, secundum prophetam (Ps. cviii, 14), in memoriam rediit iniquitas patrum nostrorum in conspectu Domini, et antiqua peccata nostra nova cœperunt ultione feriri: ut, in cujus manu post Deum hæcenus constiterat salus populi, eo de medio sublato, manifeste daretur intelligi quod divini jam in publicum prodiret censura judicii, quæ prius latuerat in occulto præscientiæ Dei. Ipso enim die in

plurimorum perniciem execrabili quorundam scelere interfectus est Brugis in ecclesia S. Donati Carolus comes Flandriæ, filius Canuti martyris (3), regis quondam Daciæ (4), et Adelæ reginæ, quam postea duxit uxorem Rogerius dux Apuliæ. Ut autem interfectionis ejus occasionem, et cœlestis vindictæ animadversionem, in mortis ejus auctores terribiliter exertam, evidentius possimus ostendere, narratiunculæ nostræ exordium paulo superius libet repetere.

4. (CAP. II.) Pater ergo ipsius rex prædictus, postquam suorum perfidia, in ea, ad quam timore mortis confugerat, occisus est ecclesia (5), Domino per eum operante signa et prodigia, inter martyres computatus apud Dacos, ex tunc et hæcenus in magna veneratione est habitus. Regina vero cum hoc filio suo parvulo ad patrem suum Robertum (6), strenuissimum marchionem (7), Roberti (8) quondam Francorum regis ex filia (9) Adela nepotem, cognomento (10) Frisonem, et matrem nobilissimam Ger-

(3) Colitur S. Canutus rex Daniæ martyr, 10 Julii, quo occisus est: ad quem diem varia ejus Acta habemus. Ex hujus S. Canuti fratre Erico Bono, iidem rege Daniæ, natus est S. Canutus Lawaricus rex Obotritorum et dux Sleswicensis, occisus 7 Januarii, quo die ejus gesta illustravimus.

(4) Daciam pro Dania passim scripsero omnes istius temporis auctores. Petrus abbas Cellensis, lib. viii, ep. 19, quæ est ad archiepiscopum Lundensem: « Vestra Dacia remota est a nostra Francia; » et mox: « Species illi una et in Dacia et in Francia. »

(5) Anno Christi 1086, in civitate Ottonia, sive Othensia in ecclesia S. Albani martyris Britanni; cui 22 Junii sacer est.

(6) Invasit Robertus comitatum anno 1072, de ejus genealogia et erepto vi comitatu plura a Galberto proferuntur, num 109 et seq.

(7) Comites Flandriæ olim marchiones dicebantur, quod limitem regni Franciæ occidentis protegerent.

(8) Illic est Robertus filius Hugonis Capeti, cui anno 997 defuncto successit et vixit usque ad annum 1031.

(9) Adela nupta est Balduino Pio, sive Isacensi, anno 1027, et eo mortuo sanctimonialis facta vita in monasterio Messinensi prope Ipras a se fundito, ibidem anno 1079 defuncta. Ab hac avia sua mater S. Caroli appellata est Adela.

(10) Friso seu Frisius cognominatur, quod præ-

trudem clara (11) Saxonum stirpe progenitam, in A Flandriam reversa; ibique aliquando tempore morata, memorato duci (12) Rogerio a parentibus est nuptum data. Cui et filium nomine (13) Guillelmum peperit, qui patri defuncto in ducatum successit, et honorem acceptum, morum ingenuitate ac strenuitate, multipliciter nobilitavit. Sed audito unci sui germani exitu, primum quidem inconsolabiliter dolore, deinde etiam ipse cepit lethaliter languere. Qui, ut se periclitari cognovit, Salernitanum archiepiscopum (14) et Trojanum episcopum advocavit, atque quod antea, dum incolumis esset, fecerat, eorum quoque testimonio desiderans confirmari, quidquid mobilium vel immobilium in terra possidere videbatur; beato apostolorum principi Petro, ejusque vicario sanctissimo papæ Honorio (15), ex B

5. Hic autem noster Carolus annis pueritiæ transactis adultus, postquam militiæ cingulum accepit, Hierusalem sanctam (17) sepulcrum Dominicum visitaturus, devotus adivit; ibique adversum paganos fidei nostræ inimicos arma ferens, Christo Domino aliquanto tempore strenue militavit, et ei, cui præ omnibus serviendum esse prudenter advertibat, suorum primitias laborum et actuum dedicavit: mox divina ordinante dispositione, ad avunculum suum Robertum juniorem marchionem (18), in Flandriam revertitur, et ab illo eo, quo talem juvenem decebat, honore suscipitur.

Hollandiam eo tempore adhuc sub nomine Frisiæ continerentur Zelandia, et huic vicina ditio quatuor Ambactorum, nunc Flandriæ adjuncta, quæ loca a patre suo acceperat, huic a Cæsare Henrico anno 1057 data, uti tradit ad eum annum Mejerus. Galbertus num. 110: Robertum consulem aquaticum: ideo appellat.

(11) Viduam Florentii I, comitis Hollandiæ, duxit anno 1063, et tutor privigni sui Theodorici factus, Hollandis Frisisque præfuit, ut vel ideo aliis videatur cognomen Frisiæ acquisivisse. Dicitur Gertrudis filia Hermannii, sive Heymannii, ducis Saxonum, quem Ægidius a Leodio Auræ Vallis monachus Bernardum appellat. Mortua est Gertrudis anno 1113, Furnis sepulta.

(12) Rogerius, filius Roberti Guiscardi Northmanni, felici expeditione contra Saracenos notissimus. Roberti obitum refert Baronius ad annum 1085, alii citius, serius Parisius. At dicto anno 1085, mense Octobri præfuisse Rogerium indicat oblatio facta Ecclesiæ Salernitanæ S. Sophiæ apud Ughellum tomo VII Italiæ sacræ in S. Alphano archiepiscopo Salernitano. Mortuum esse Rogerium anno 1111 tradidit ex Petro Diacono Baronius num. 15.

(13) Guillelmus dux Apuliæ et Calabriæ creatus a Paschale II et Gelasio II. Consulendus Baronius ad annum 1114 et 1118.

(14) Is est Romualdus ordinatus an. 1121 mense Septembri, mortuus an. 1136, 21 Januarii: de quo plura Ughellus.

(15) Honorius II consecratus anno 1124, 21 Decemb., mortuus 1130, 16 Februarii. Hinc discat lector quare papa Rogerio Siciliæ comiti initio negavit titulum ducis Apuliæ.

(16) 26 Julii eodem anno 1127, quo S. Carolus erat occisus. Consule Falconem Beneventanum in

6. (CAP. III.) Cujus gloriosi principis quia mentionem nunc incidenter fecimus, operæ pretium videtur esse ut quedam ejus virtutum insignia vel breviter commemoremus. Hic est enim Robertus ille comes inclytus, superioris Roberti Frisonis filius, qui audito illo sancti et omnium sanctorum memoria recolendi (19) Claremontensis concilii decreto, da venerabili scilicet Dominicæ passionis et resurrectionis loco a paganorum manibus eruendo, et Christianæ fidei vindicando; continuo uxorem et liberos, postremo cuncta quæ in mundo possidebat, Christi Domini servitio postponenda, evangelice doctus judicavit, et crucis ejus in humeris bajulando insignia, ac ipsius etiam corporalia qua poterat sequendo vestigia, illud apostolicæ sedis mandatum tota fidei adimplere constantia, cum (20) aliis quos eadem inspiraverat gratia, alacriter properavit. In qua expeditione, et urbium terræ illius, præsertim (21) Antiochiæ et sanctæ (22) Hierusalem expugnatione, innumera fortitudinis et probitatis suæ præclara dedit indicia: quorum nonnulla illa, quæ de gestis Francorum Hierusalem pro Christo expugnantium scripta est, comprehendit historia. Ex qua ad laudem ejus hoc solum his satis est commemorari, quod ob invincibilem animi constantiam ab ipso quoque Arabibus ac Turcis (23) Georgii filius scribitur appellatus.

7. (CAP. IV.) Igitur incredulis nationibus manu Domini valida debellatis, et in sancta civitate Arnulfo patriarchatus honore, Godefrido duce regni diademate sublimatis, Domino (24) prosperante in pro-

suo Chronico.

(17) Postquam hæc anno 1099 intercepta fuit: hinc illi, comiti postea constituto, regnum Hierosolymitanum oblatum tradit Galbertus num. 9.

(18) Junior dictus, quia cum patre 17 circiter annos rexit Flandriam, ast hoc anno 1094 mortuo, solus præfuit.

(19) Habitum id concillium est anno 1095, mense Novembri, instigante B. Petro Eremita.

(20) Primus a Guilielmo Tyrio, lib. I, cap. 17, refertur: Hugo Magnus, frater Philippi regis Francorum, secundus Robertus comes Flandrensiū..... octavus Godefridus dux Bulloniū. Roberti iter describitur lib. II, cap. 16, et deinceps, uti etiam apud Tudebudam aliosque hujus expeditionis scriptores.

(21) Capta est Antiochia an. 1098, 3 Junii, cujus muros inter primos ascendisse dominum Flandrensiū comitem et D. Tancredum, quorum doctrina cæteri regebantur, scribit Tyrius lib. I, cap. 21.

(22) Expugnata est Hierosolyma an. 1099, 15 Julii, feria 6, hora 9. Tyrius lib. VIII, cap. 18: « Ingressi sane statim post ducem Godefridum sunt Flandrensiū comes et dux Northmannorum. » Hinc Robertus Hierosolymitanus cognominatur.

(23) Tudebodus lib. IV refert pugnam cum Turcis initam, præeuntibus duce Godefrido, et Flandrensi comite Roberto et Hugone Magno, quando illis ex caelo ductores fuerunt SS. Georgius, Theodorus et Demetrius, et terribili Turci ceperunt fugam ut vel hinc potuit dici ab his S. Georgii filius; quod etiam notatur in ms. Chronico monasterii S. Andree ab ipso fundati.

(24) Tyrius lib. IX, cap. 15: « His ita gestis, Deo amabiles Deoque devoti principes, domini Northman-

pria remeavit, et terram suam reliquo vitæ suæ tempore magna insignis modestia feliciter gubernavit.

PARS II.

A Balduino comite, Flandriæ oblata B. Carolo, ejusque susceptio.

8. (CAP. V.) Post prælibatam autem Caroli nostri susceptionem brevi tempore evoluta, in Francia apud urbem Meldorum paucis diebus agrotans obiit, (25) et in monasterio B. Vedasti, civitate Atrebatum magno cum luctu universorum sepultus, filium suum, quem ex nobilissima conjuge sua Clementia (26) susceperat, Balduinum adolescentulum heredem reliquit. Qui non multo post a rege Ludovico (27) muneris militaris et paternæ hereditatis donum adeptus, domini Caroli præcipue consiliis usus et institutionibus instructus, ad tantam fortitudinis et strenuitatis eminentiam in brevi excrevit, ut omnibus probitatem ejus attendentibus appareret mirabilis, et finitimis quibusque non solum comitibus ac ducibus, sed ipsais quoque regibus omnino fieret formidabilis. Cujus sicut virtus supra modum ætatis ejus subitaneis incrementis enituit, sic occulta Dei dispositione ceptis ejus obviant, diu durare non potuit. Eo enim tempore Guillelmum (28) exheredatum, filium scilicet Roberti (29) comitis, filii Guillelmi regis Anglorum, cognomento Pileati (quem videlicet Robertum ex Mathilde regina præfati Roberti Frisonis germana, sicut et fratres ejus Guillelmum et Henricum genuerat, quemque idem frater ejus Henricus rex Anglorum captivum tenebat) ipsum, inquam, Guillelmum adolescentem in sui tutelam patrocinii susceperat, et armis ejus militaribus instruxerat: Et, quia ei hereditatem suam Northman-

norum et Flandrensiū comites, consummato feliciter assumptæ sibi peregrinationis itinerario, ad propria redire disponunt.

(25) Prudenter aucter dissimulat necis tanti viri occasionem, scilicet quod in bello Northmannico, de quo mox agitur, adversus Anglos dimicans, ad urbem Meldensem ad Matronam fluvium ex equo lapsus, oppressusque, tertio post die decesserit. Annum mortis 1111 arbitratur Mejerus; at diploma anno sequenti 1112, ab eo signatum ostendit Oliverius Uridius de sigillis comitum Flandriæ, pag. 9, eoque anno obiisse statuit: quo adhuc anno Balduinus filius signavit diploma pro monasterio Alciacensi in Artesia apud Miræum in notitia Ecclesiarum Belvii cap. 128.

(26) Clementia erat filia Guillelmi et soror Stephani principum Burgundiæ, soror item Guidonis archiepiscopi Viennensis, anno 1119 creati pontificis Romani, assumpto Calisti II nomine.

(27) Hic est Ludovicus VI, Grossus cognominatus, Balduini consobrinus, natus matre Bertha, sorore uterina jam dicti Roberti Hierosolymitani et matris Caroli comitis Franciæ ab anno 1108 ad 1137.

(28) Hic est Guillelmus Northmannus, qui a cæde S. Caroli factus est comes Flandriæ.

(29) Robertus secundo genitus Guillelmi Conquestoris regis Angliæ, 6 Septembris anni 1087 mortui, ab eo Northmanniam obtinuit, et una cum comite Flandriæ et aliis Antiochiam et Hierosolymam expugnavit: Interim fratre seniore Guillelmo Rufo rege Angliæ atque liberis 2 Augusti anno 1100 vita functo,

nam, patruo ipsius, qui eam post patris ipsius captionem obtinuerat, totis renitente viribus restituere proposuerat, gravibus eam et crebris incursionibus infestabat. Cujus jam partem magnam cum oppidis et munitionibus sibi subegerat; reliquam fere omnem, ipso rege Henrico nec armorum fortitudine nec opum amplitudine defendere valente, gladii sui timore mirum in modum contremiscere cogebat. Sed vero, ut ait Propheta, « Non est fortitudo, non est consilium contra Deum (Prov. xxi, 30): » vere solus potens est, qui omnium potentiam quando vult et quomodo vult, annihilare potens est.

9. (CAP. VI.) Cum enim tanta ageret et multe majora disponderet, acuto ipsius, ut aiunt, ictu adversi cujusdam militis fronti ejus eliso, et ex ipsa illusione modico in eo, quo salutiferum crucis signum imprimi consueverat, loco, tumore oborto, totum illud tantæ potestatis, quod quasi in montem magnum tam cito exereverat, culmen citius detumuit et sicut fumus ad modicum parens evanuit. Nam medicorum cura quotidie in pejus proficisciente agrotare cepit et tandem in villa Rosilaria (30) monachatus habitum summa cum devotione humilique supplicatione adeptus, cum illo, quo circiter decem mensibus fatigatus fuerat languore, anno Domini 1119, xv Kal. Julii vita defecit, et ad monasterium S. Bertini (31) delatus, cum immenso omnium procerum terre fletu et miserabili placentia, ante altare sanctæ crucis tertio decimo Kal. ejusdem mensis sepulturam accepit.

10. (CAP. VII.) Verumptamen, quamvis matre sua cum quibusdam aliis assentientibus ob amorem Guillelmi (32) filii comitis Philippi (33), filii prælibati Roberti Frisonis (qui neptem ipsius comitis uxorem (34) duxerat, quamque ipsa filio succedere

regnum Angliæ invasit fratrum ultimus Henricus I, festo Assumptionis B. Mariæ coronatus: quo adhuc anno Robertus in Northmanniam reversus, regnum Angliæ, sibi uti seniori debitum, frustra repetiit, et anno 1106 in prælio victus et captus est, et sequenti anno oculis privatus, misere anno 1134 extinctus. Quæ apud Matthæum Parisium aliosque leguntur.

(30) Oppidum satis amœnum Flandriæ in ditione Iprensi versus Brugas, aliquibus *Rollarium* dictum, Carolo Calvo *Rossat* in terra *Menapiorum*. Flandris *Rousselare*, Gallis *Roulers*.

(31) In urbe Audomarensi situm.

(32) In altera Vita Wilhelmus Iprensis dicitur, et ipse in diplomatis apud Uredium in genealogia Flandrica pag. 147 se *Wilhelmum de Ipra* et *Wilhelmum filium Philippi comitis* appellat, a Sugerio aliisque *bastardus*, *spurius* *ethnotus* cognominatur. *Mater ignobilis*, quæ lanas carpere, dum viveret, non cessaret dicitur a Galberto num. 77. Quæsi Marebantiū legisset, non tanto conatu dixisset legitimum cum matrimonio prognatum fuisse.

(33) Hic passim Philippus comes Iprensis aut Loensis dicitur, et *Lo* ipse vicum suæ possessionis appellat apud Uredium in probationibus ad genealogiam Flandricam pag. 146. Est *Loa* in agro Furnensi, ubi illustris abbatia, cui varia ab eo donata indicat diploma ejus apud Miræum in Notitia Ecclesiarum Belgii, c. 114.

(34) De filio Roberto Loensi ex eo matrimonio prognato egimus supra.

maxime optabat) plurimum renitente, antequam ab hac luce migraret, hunc virum gloriosum, de quo agere proposueramus, Carolum, cujus probitatem prius et industriam in multis sæpe probaverat, sibi ipse (35) instituerat, eique rerum omnium summam regendam ac disponendam tradiderat: cui etiam prius nobilem puellam Margaretam (36), Rainaldi comitis Claremontensis filiam, matrimonio copulaverat, et comitatum Ambianensem (37) cum castello Incrensi (38) donaverat. Quæ omnia non tam illius juvenis quam superni Iudicis æstimaverim gesta ordinatione: qui juvenilis animi et maturis consiliis minus idonei voluntatem, qui voluit, occulta sua inclinavit inspiratione. Scriptum quippe est « Cor regis in manu Domini et quo voluerit inclinat illud. » (*Prov. xxi, 4*). Nisi enim hæc ita fieri divini decretum arbitrii ordinasset, nequaquam apud illum talem animum unius dilectionis et hoc matris et consobrinæ ac consobrinæ amoris præponderasset. Quod etiam consequentium signis eventuum evidentissime declaratum est. Nam quis, rogo, tantos bellicarum fluctus procellarum contra eum enormiter exaltatos tanta velocitate deiecit, nisi qui hujus hominis ministerio ad tempus tranquillitati providere voluit eorum quos fecit? Unde Psalmista: « Statuit procellam ejus in auram et siluerunt fluctus ejus (*Psal. cvi, 29*). »

PARS III.

B. Caroli animus generosus, in malos severus, in bonos et miseros benevolus, maxime tempore famis.

11. (CAP. VIII.) Etenim, postquam eo, quo præmissum est ordine, istius gubernacula terræ regenda suscepit, continuo Clementia comitissa, prætaxatam ob causam cæca stimulata Invidia, Lovaniensi (39) duci quorundam etiam procerum terræ sibi suffra-

(35) Hinc illo adhuc vivo anno 1117 subscribit Carolus consanguineus et successor comitis Balduini. Ita Uredius in Sigillis comitum Flandriæ, pag. 40.

(36) Rainaldus natus est patre comite Claremontensi, et matre Margarita, cui sorores sex fuerunt: ex his Felicia nupta sancto regi Aragoniæ, Adelada mater Bartholomæi episcopi Laudunensis, adjutoris S. Norberti, in fundanda ecclesia et cœnobio Præmonstratensi. De hac stirpe ex historia ms. restaurationis ecclesiæ Laudunensis agit Andreas Chesnæus lib. II Genealogiæ Castellionensis cap. 6, pag. 18 in probationibus, ubi Carolus præclarus ille Flandrensis comes appellatur.

(37) Fuerant ante comites Ambianenses Ingelramnus ejusque filius Thomas, Codiclacenses dicti. Sed quod hic ob sceleratam vitam esset a Ludovico rege dejectus, odio exacerbatus in B. Carolum semper fuit, ut infra dicitur.

(38) Castrum Encres a Balduino comite donatum fuisse Carolo consobрино suo anno 1115, legitur in auctario ad Chronicon nostrum ms. Sigeberti Gemblacensis ad annum 1164 deducto. Est *Incra*, sive *Encra* in eadem cum Ambiano Picardia versus Artésiam ad annum Cognominem, qui prope Corbelam Sommonæ miscetur, Albretti nomen nuper inditum in odium Itali Couchini, qui inde marchionis titulum habuerat.

(39) Est is Godefridus Barbatus, seu Junior, comes Lovaniensis, cui Henricus IV imperator, Henrico Limburgensi ob rebellionem capto et exaucto, ducatum Brabantie et inferioris Lotharingie itemque marchionatum Antuerpiensem anno 1116

gaute perfidia, matrimonii fœdere se sociavit: et pactum concordie, quod inter Carolum et eam filius ejus marchio Balduinus in ultimis agens composuerat, dissipavit, ac marito sibi cum comite Montensi (40) annuente, et rege Franciæ Ludovico, occulte tamen, ut a multis putatum est, ceptis ejus favente, de finibus Flandriæ, cujus circiter duodecim oppida tunc ipsa tenebat, eum expellere paravit. Hugo (41) quoque comes S. Pauli, cognomento Campus avenæ, hac suæ malitiæ exercendæ opportunitate perspecta, antiqua et inveterata prius contra eum odia renovare, et partes sibi terræ contiguas incursare, et tam incendiis quam rapinis vehementius solito ceptis more suo omnia devastare.

12. (CAP. IX.) His ergo omnibus in exterminium ejus unanimiter conspirantibus, et sævos guerrarum tumultus circumquaque in perniciem nostræ gentis exultantibus, ipse, qui occulto suæ virtutis judicio dissipat consilia gentium, reprobat autem cogitationes potentum, et reprobat consilia principum, prospexit de excoelo sancto suo: « Dominus de coelo in terram aspexit, ut audiret gemitus compeditorum, et solveret filios interemptorum » (*Psal. lxxv, 10*). « Fidei namque suo Carolo, et contra eos bellandi importerritam confidentiam, et universos debellandi insuperabilem propitius concessit potentiam. Omnia enim ille bellorum circumfrequentium strepitus, quanta suscitatus fuerat superbiæ feritate tanta, in brevi repressus est victoriæ celeritate. « Mirabiles siquidem elationes maris, mirabilis in altis Dominus. » (*Psal. xci, 6*). » Neque enim tam mirandum arbitror, quod tantorum motus principum, et eos pertinacissimo insurgentes in brevi represserit, quam quod universis illis, absque omni fere sanguinis effu-

donarat. Mortuus is est anno 1140 et Affligemii sepultus, relictis ex Ida priore conjugē quatuor liberis.

(40) Erat tunc comes Montensis, sive Hannoniæ, Balduinus III, Balduino Hierosolymitano et Ida natus, cui debebatur, Flandria, ut nepoti Balduino VI, comitis Flandriæ.

(41) « Hugo Candavenna » in prædicto ms. Auctario Sigeberti, « e castro Eucre anno 1115 pulsus, » quod dñm R. Carolo diximus, « cum anno 1117 Flandriam rapinis et incendiis vastaret, obsedit castrum S. Pauli Balduinus comes, sed Eustathio comite Boloniæ mediante reconciliatus est. » Post obitum B. Caroli subscripsit diplomati, quo Godefridus Northmannus Audomaropoli 17 Aprilis susceptus (ut Galbertus tradit 107) consuetudines urbis approbavit apud Chesnæum in Genealogia familiæ Bethuniensis lib. II Probationum pag. 21. Apud Galbertum num. 154 ad hæret Theoderico contra Northmannum 30 Martii anni 1128. At teste Anselmo Gemblacensi in Chronico, anno 1131 « oppidum et ecclesiam S. Richarii in pago Pontivo combussit. » Interim quod *Campus Avenæ* aut *Candavenna* cognominetur, Janus Lernutius in Vita B. Caroli scribit « rumorem ad eum pervenisse ex Hannonia, in arce Avenniana plurimos prædones sedem fixisse sub Hugone comite arcis hærede, quam arcem D. Pauli vulgo nuncupabant, » etc. Est *Avenna*, sive *Avesna*, oppidum Hannoniæ in confinibus Picardiæ. Sed quid ad B. Carolum, cum nihil domini haberet in Hannonia? Agitur hic de fano S. Pauli, Artésie illi tunc subjectæ oppido, quod Arebate octo miliaribus, sex Audomaropoli distat.

sione, summum sui terrorem incusserit; in tantum A ut post qualescunque pacis conditiones ab eo impetratas, nullus eorum rebellionem vel semel reparare, aut id de se suspicandi tenuissimam dare occasionem ausus fuerit.

13. Comitissa itaque, et infelicius jam ducissa, inopinatis viri successibus pressa, pacem ab illo petere, et quatuor oppidorum suorum, scilicet Dichesmudam (42), et Bergium (43), Ariam (44), et S. Venantium ei guerpire (45) coacta est. Et quæ prius per guerram disposuerat aliena injuste obtinere, suis magna ex parte amissis, reliquo contenta didicit pace gaudere. Ipse tamen ei, sicut omnibus fidem integram conservavit, et cum omni honore eam deinceps et humanitate tractavit.

14. Hugone vero in sua protervia perseverante, B S. Pauli castrum postmodum sibi traditum destruxit, et munitiones omnes in planitiem redegit, et ipsum in posterum quietius degere, et agriculturæ, quam prius circumquaque debacchando inhibuerat, operam dare invitum coegit. Sed postea, ut dicunt, necessitate in voluntatem commutata, hic ipsum visus est libenter amplecti, et quandiu idem princeps advixit, commodius arbitratus est pacis securitate gratulari, quam rapinarum et incendiorum jacturæ turbare et turbari.

15. Gualterus quoque Hesdinii (46) comitem, consuetam fatuitate et vecordia, etiam ipsum rebellionem parare, et cum Hugone conspirare deprehensum, non solum castro, sed et patria expulit, et C alium ei successorem statuit (47). Verum, ultimo

(42) Dichesmuda, Dicasmuda et Dicimuda, nunc passim *Dixmuda*, liras inter et Neoportum.

(43) Bargium aliis et Bragium, vulgo *Berqa* S. Winoci, nota prope Dunkercam civitas.

(44) Aria, munitissimum Artesiæ oppidum haud procul Lisa fluvio, cui in Flandria vicina adjacet sanum S. Venantii.

(45) *Guerpire*, seu *werpire*, e Teutonica voce *werpen*, id est, proficere, derivatum, quod jactu festucae jus dominiumque transferretur et abdicaretur: ita « terra feodalis legitime vendita et guerpita » dicitur in Miraculis B. Bertilæ a nobis in Addendis ad 3 Januarii editis. Vide plura apud Vossium De vitiiis ærmonis, lib. II cap. 23.

(46) Hesdinum, sive Hesdinium, antiquum hodiernæ Artesiæ oppidum, suos olim habuit comites. Ex his anno 1065 Walterus comes (forsan hujus avus) subscripsit diplomati comitis Gisenensis apud Chesnæum in hac familia. Dein Ingelramus sive Ingelramnus, comes Hesdiniensis ecclesiam monasterii Alciacensis a barbaris destructam anno 1072 restauravit, et anno 1079 ratificavit donationes huic monasterio factas. Hunc avunculum Gualteri asserit Balduinus comes Flandriæ in diplomate anno 1112 signato, « redditque ei terram suam, » ut sæpius rebellasse videatur.

(47) Anselmus comes de Hesdino memorato ante pro Audomarensibus diplomati Guillelmi Northmanni anno 1127 suscripsit, forsan expulso Gualtero substitutus.

(48) Codiciacum, seu Cociacum, vulgo *Conci*, in agro Laudunensi, olim pertinuit ad archiepiscopos Remenses a rege Chlodoveo donatum S. Remigio. In hoc Thomas a Ludovico Grosso obsidendus, « ad mortem sauciatus, regique præsentatus, Laudunum deportatus, spiritum terribem, devinæ expers Eu-

petentes ei concessit, ad sustentationem necessariam victus. Comitem quoque Montensem, et Thomam comitem Codiciacensem (48), partes nostras pro viribus inquietare consuetos, tanta strenuitate perdomuit, ut non tantum ab injuriis aliis inferendis temperarent, sed et sibi fortuito illatas, vellent, nolent, quieti tolerarent. Sic ergo universa perturbatione guerrarum auxilio Dei sedata, in conspectu ejus siluit terra.

16. (CAP. X.) Qua pacis tranquillitate potius, qualem se quantumque exhibuerit, verbis explicare nequaquam sufficio. Deo namque devotus, cunctis servis ejus, Ecclesiarum videlicet prælatis, et quibuslibet religionis (49), omni se humilitate substernebat; et eorum mandatis reverenter obediens, correptiones, quibus eum pro loco et tempore redarguendum arbitrabantur, patienter et humiliter sustinebat, et emendationem in posterum et cautelam tota cum mansuetudine promittebat. Quod ideo in ejus moribus magis laudabile videtur, quia hoc in aliis non solum hujus mundi, verum etiam ecclesiasticæ dignitatis primoribus, raro et difficile invenitur. Quorum plerique, postquam alicujus vel modica fuerint potestatis culmen adepti, et a subjectis quibuslibet inceperint honorari, naturalis mox conditionis et propriæ fragilitatis obliti, et quasi quodam fastigio vanitatis elati, cæteros despiciunt, quos naturæ sibi ordine æquales minime recognoscunt. Sapientiores se et probiores omnibus credunt, quos dignitatis sorte præcedunt. Qui dum mundi voluptu- charistiae, exhalavit, homo perditissimus, Deo et hominibus infestus, qui nec clero timore ecclesiasticæ ultionis, nec populo aliqua humanitate pepercit, omnia trucidans, omnia vastans. » Quæ aliæque ejus scelera describunt Sugerius et Guido abbas Nogentinus tractatu De nece Galdrici episcopi Laudunensis.

(49) Iperius capitulo 41, parte II, ista huc referenda tradit: « Erga Deum et viros ecclesiasticos ac religiosos sic fuit humilis et devotus, ut sæpe rogaret eos quod eum tempore et loco de suis defectibus reprehenderent, et pro eo Deum exorarent. In curia sua religiosorum, et Ecclesiarum causas primo semper expediri fecit, dicens quod hi qui servitio Dei invigilant, non deberent in curia principum teneri. Unde semel contigit, vel hunc Joannem abbatem ingredi curiam comitis in die Epiphaniæ, cui comes ait: Domine abbas, quis pro vobis hodie cantat magnam missam hac sancta solemnitate in ecclesia vestra? » Abbas inquit: « Domine, sunt in monasterio centum monachi, unde poterit ab aliquo probo viro celebrari. » Et comes: « Debeatis in tanto festo in collegio vestro cum psallentibus psallere, et cum prandentibus epulari, et monachos vestros recreare, qui in Dei servitio laboraverunt: nam ad hoc parentes nostri vobis redditus assignaverunt. » — « Domine, ait abbas, necessitas me cogit, nam milles quidam nos opprimit. » Respondit comes: « Suffecisset hoc mihi per chartam, vel nuntium intimari; nam meum est defendere, et vestrum pro me Deum exorare. » Et vocato milite, dixit ei: « Per fidem quam teneor Balduino prædecessoris mei, aio: Si plus de hoc audiero, faciam te bulliri, sicut ille fecit militem viduam depradantem. » — « Sic miles destitit, et abbas rediit consolatus. »

tibus dediti, vitiorum sordibus inquinantur, et superbæ tumoribus inflati, inaniter eleuantur, reprehensionibus quorumlibet corrigi omnino dedignantur: quibus etiam frequenter asperantur magis quam emendantur. Sicque, dum nec Deum nec homines metuunt, velut equi effrenes in vitia per præceps ruunt. Et ut qui in sordibus sunt, secundum Scripturam (*Apoc. xxii, 11*), amplius sordescant, tremendo omnipotentis agitur iudicio, ut non solum eis, quæ reprimat, desit correptio, sed et plerumque, quæ vitia nutriat, adsit adulatio: dum videlicet subditi, quæ ab ipsis perperam aguntur, non solum non reprehendunt, verum etiam, ut laudetur peccator in desideriis animæ suæ, laudant sæpe placendi studio, quæ rectitudinis zelo vituperare debuerunt. Unde et Ezechieli dictum est: « Linguam tuam adhærescere faciam palato tuo, et eris mutus, nec quasi vir obijurgans, quia domus exasperans es (*Ezech. iii, 26*). » Et per prophetam: « Popule meus, qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt (*Isai. iii, 11*). »

17. (CAP. xi.) Verum hic noster marchio venerabilis Carolus suis correptoribus mansuetum se et humilem exhibebat, et frequenter etiam gratias agebat; et ut auxilium ei divinum, quomodo id quod dicebant operaretur aulis precibus impetrarent, devota supplicatione petebat. In quo nimirum non tam hominibus quam Deo, cujus ipsi legatione funguntur, se obtemperare ac deferre arbitrabatur: sciens, et prudenter advertens quod ipsius ore Veritatis in Evangelio dictum est: « Qui vos audit me audit; et qui vos recipit, me recipit (*Luc. xi, 16*). » Ecclesias etiam et suæ potestatis homines, secundum pravam aliorum principum consuetudinem, exactionibus quibuslibet non solum non gravabat, sed publicis omnium utilitatibus intente providendo multipliciter relevabat, omnibusque in commune pii more patris sollicitè providebat.

18. Quod sane vel per hoc probari potest, quia cum illis (50) duobus annis ante mortem ipsius præteritis, terræ sterilitas et messium raritas magnam alimentorum penuriam induxisset, ipse agricolis suorum reddituum, unde ipse vivere et familiam suam alere debebat, magnam partem misericorditer condonavit, et non tantum superfluas, sed et plerumque necessarias cervisiarum confectiones et potationes prorsus ad tempus interdicens, et parcitatis modum immoderatis imponendo, necessariam universis vitæ sustentationem paterna sollicitudine prudenter procreavit. Decrevit etiam, ut quicumque venalem faceret panem non unum, ut fieri solebat, sed duos quamlibet parvos singulis nummis distraheret, ut pauperi cuius nummum forte non habenti, vel obolo emendi facultas suppeteret.

19. Quid, oro, faceret de maximis qui tantopere providebat de minimis? Tempore quo, quia multos

(50) Anselmus Gemblacensis ad annum 1125: « Hiems asperrima sex hebdomadibus continua et valde noxia. Fames valida ubique, multis utriusque sexus pereuntibus. »

A esse videbat egenos, per singulas curtes suas, quas multas habebat, eos deputavit centenos, et de suo quotidianam eis stipem administrari Imperavit. Præterea in quacunque urbe, oppido, vel villa esset, innumeri quotidie ad eum confluebant: quibus ille alimenta, nummos et vestimenta propriis præcipue manibus distribuebat: adeo ut apud Ypram uno die septem millia octingentos panes eum erogasse, ipsorum qui adfuerunt memoria prodiderit. Neminem enim frustratum a se recedere patiebatur, vestesque etiam, quibus pretiosis admodum utebatur, sibi detractas eis frequenter largiebatur. Audierat enim evangelicum illud: « Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur (*Matth. xxv, 40*). » Et illud: « Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis (*Matth. v, 7*). » Quorum misericordiis ita afficiebatur, ut, cum eos in aliquo vexari vel affligi videret, ex totis eis visceribus condoleret, implens et ipse pro modo suo quod Apostolus ait de seipso: « Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror? » (*II Cor. ii, 29*). Ne autem in his omnibus quasi de tanta liberalitatis excellentia pro singularitate notabilis censeretur, alios quoque ad ipsum pietatis opus non solum exemplo, sed etiam exhortationis verbo crebro invitabat. Aiebat enim tantam regni Dei comparandi opportunitatem piis fidelium mentibus prorsus nequaquam esse negligendam; sed ideo ad præsens in benedictione seminandum, ut de benedictione in futuro metant vitam æternam.

PARS IV.

Occasio odii in B. Carolum concitati.

20. (CAP. xii.) Verum, ut secundum eundem apostolum omnibus omnia fieret (*I Cor. ix, 12*), sicut humilibus mansuetus, sic superbis apparebat severus; illos videlicet agnina lenitate demulcens, istos leonina severitate deterrens. Quorum etiam filias, quibus pauperes opprimere consueverant, calumnias injustas, tanta rigoris distinctione coercibat, ut et secundum Prophetam egenos de manu peccatorum liberaret (*Psal. lxxxi, 4*), et pravorum malitiam, ne supra modum sæviret, refrenaret: ut, quam non temperabat amor justitiæ, saltem reprimeret timor vindictæ. Barbarorum autem, maritimas Flandriarum partes inhabitantium, indomitam ante id temporis feritatem, humanum, posthabito Dei timore, assuetam crudeliter fundere sanguinem, mira severitate coercuit. Signa quoque, quibus in sublime levatis ad pugnas in id confederatos accersirent, quæque ob insaniam nimirum bellandi furentium bacchas (51) lingua illa vocare solebant, prorsus erigi vetuit. Ab universis autem eatenus aut amabatur aut timebatur, ut in tanta efferæ multitudine gentis vix aliquis inveniretur, qui statutis ejus,

(51) Baccha etiamnum lingua Belgica *bake* dicitur et est specula, pharus, signum vel vas littorale, pro nocturno navium accessu.

publicam ob utilitatem promulgatis, vel in minimo A
contraire totum arbitraretur.

21. Veritatis autem et iustitiæ quantus æmulator fuerit hinc colligi potest quod in promissis implendis efficacem, et in causarum meritis indagandis omnino se studebat exhibere sagacem. Nec ei in hoc deerat gratia Dei, qua instruente, quæcunque tractanda essent negotia, mirabili subtilitatis acumine examinabat, et iniquitatem deprehendens et reprehendens, æquitatem vero exaltans et defendens, iustitiam in cunctis pro viribus exaltabat. In quibus omnibus hunc ordinem sæpius observabat, ut, si quando clerici vel monachi religiosi, necessitate aliqua cogente, in curia ejus causas agere haberent, eorum ante alia et querelas audiret, et causas terminaret, et sic demum ad alia se tractanda converteret. Indignum namque prorsus et incongruum judicabat, ut qui lectioni vacare debent vel orationi, curiæ vel hujusmodi negotiorum immorentur actioni, juxta quod Apostolus ait: « Nemo militans Deo, implicat se secularibus negotiis (1 Tim. ii, 4). »

22. (CAP. xxi.) Cum ergo his et aliis multis vir inclytus polleret virtutibus, quibus enumerandis vel explicandis non sufficit omne quod dicimus, bonis ejus studiis quanto amplius boni delectabantur, tanto magis mali torquebantur: quippe cum ejus probitate, eorum quibus invidabant, vitam muniri, et suos viderent et dolerent conatus impediri. Et quia in aliorum perniciem nequitia eorum, timoris ipsius catenis impedita, non permittebatur pro voluntate grassari; ejus sibi videbantur salute periclitari: et quidquid alienis videbantur accrescere, suis commodis arbitrabantur deperire. Quibus nimirum cupiditatis, incontinentiæ, et rapacitatis aculeis incitati, prius quidem invidere, deinde occulta adversus eum odia exercere, et sic demum detractionibus linguas latantes, justis vitam caninis dentibus lacerare cœpere. In quo nimirum patrum suorum Judæorum rite æquebantur vestigia, qui Dominum Salvatorem eadem persequi probantur malitia, quam tanto ante commemoravit Propheta, dicens in eorum persona: « Circumveniamus justum, quoniam inutilis est vobis, et contrarius operibus nostris (Sap. ii, 12). »

23. (CAP. xiv.) Erat illis temporibus præpositus quidam Brugensis, Bertulfus nomine, archicapellanus et cancellarius Flandrensis curiæ; qui cum immensas, arridente sibi sæculo, congregasset divitias (quippe qui et ex paterna hæreditate, et principum, Caroli scilicet et antecessorum ejus, liberalitate, possessiones haberet amplissimas) ne quid temporalis ei deesse videretur prosperitatis; propinquorum, amicorum et hominum suorum, quos innumerabiles habebat, turba magna sibi obediente, culmen

adeptus est maximæ potestatis. Quibus omnibus nimium exsaturatus in superbiam miser est elevatus. Quod profecto, ut fidenter arbitror, gratia Dei protegente, ei nequaquam contigisset, si bona Dei creatura, ad viaticum hac in valle lacrymarum nobis concessa, humiliter uti, non autem ordine perverso, frui ac delectari voluisset. Exstirpa, bone agricola, spinas de terra cordis mei, ut in eo, si non centesimum vel sexagesimum aut ut minus tricenum, afferat fructum semen verbi tui. Exaudi me cum illo sapiente tuo deprecante te (Prov. xxi, 8): Tantum victui meotribus necessaria; et, sicut opat patriarcha Jacob (Genes. xxviii, 20), panem ad edendum, et vestimentum quo operiar. Cum autem, ut ad propositum redeam, omnibus istius mundi bonis B
floreret lucis hujus filius, divitiarum affluentia potentiam, potentia vero parturivit ei et peperit superbiam. Qua elatus cæteros despiciebat, et timore nimio inflatus jam sese non capiebat. Et quia, qualis paterfamilias, tales sunt et domestici ejus; nepotes et domestici ejus, quos nimis carnaliter contra suam salutem infelix nutriebat et diligebat, dum prodiret quasi ex adipe iniquitas eorum, eadem qua ipse peste laborare cœperunt.

24. (CAP. xv.) Accidit autem ut quidam niles nobilis adversus alium nobilem in curia comitis de treugarum (52) infractione placitaret (53), et ille, nota ei servilis conditionis objecta, eo quod consanguineam illius præpositi, quæ ancilla comitis esse diceretur, uxorem duxisset, respondere ut libero C
refutaret. Quamobrem omnis illa præpositi cognatio etiam intolerabili adversus comitem Carolum et militem illum exarsit ira. In omnes enim hæc redandare videbatur calumnia. Causa ergo hæc diu quidem ventilata, sed tandem tali est ratione terminata, ut illa, quæ notata fuerat matrona, duodecima nobilium manu libertatem suam personaliter assensu (54) comitis evendicaret, et querela comitis in reliquam illam parentelam salva maneret. Illius ergo calumniæ talis suspensio domino Carolo prima fulsisse visa est interfectionis occasio. Hinc namque gravissima contra eum cœperunt exercere odia.

25. (CAP. xvi.) Serpens itaque ille antiquus et D
humani generis inimicus, hanc suæ malitiæ exercendæ opportunitatem speculatus, medium se malignantibus et superbientibus statim ingessit; et quia in ipsorum mentibus, qui se regem gloriatur super universos filios superbiæ, sui thronum regni collocavit; alimels, quo sæpius irretirentur et deficerentur, laqueum callidus præparavit. Quidam enim Borchardus nepos (55) præpositi illius, filius videlicet Lamberti fratris ejus, homo nimis elatus, et in oculis suis magnus adversus Thancmarum vicinum suum (qui in elemosynis pauperibus et præcipue monachis

(52) Treugæ, induciæ seu fides temporaria hosti data, a Græcis posterioribus τριβᾶ, et τριβᾶ dicta. Germanis treuwe, fides.

(53) Placitare, id est disceptare, litigare, judicio experiri. Ita Vossius lib. iv. De Vitiis sermonum,

cap. 16, ubi hunc locum adducit.

(54) De utriusque familia controversia actum est § 4 et 5.

(55) Illic arreptam occasionem fingendi elemosynarium B Caroli fuisse supra dictum est.

expendendis, magnum, ut ferebatur, studium habebat) et nepotem ejus Gualterum, graves, licet minimis ex causis ortas, exercebat ininicitias, et ex utraque parte cedes hominum faciebant non minimas. Sed calor Dei Carolus treugiarum conditiones ab eis saepe pro potestate sibi a Domino commissa exigebat, et ad pacem etiam invitos crebro compellebat: in eorum studens numero inveniri, quibus promittitur ipsa Veritate dicente: « Beati pacifici, quoniam illi Dei vocabuntur (Matth. v, 9). »

26. (CAP. XVII.) Verum præpositus et sui, qui sibi valldiores et superbiores videbantur, ad tutelam alterius partis eum intendere suspicabantur; et quia malesibi consilii livore mentis interius torquebantur, quod ad communem utilitatem facere laborabat, ad suam depressionem fieri querebantur. Itaque invidia stimulante incitati, ira sæviēte exasperati et superbia inflante elati, Thagmarum inopinatum, et gratia treugiarum nihil adversi formidantem, ex improviso, fœdere pacis destructo, invadunt, et curte inferius irrupta, in superiorem eum munitionem anxie satis confugere compellunt, virgulta succidunt, et cuncta in inferioribus reperta dissipant, demoliuntur, et pessumdant. Qua injuria Thagmarus accepta, querelam comiti non injustam depromit, damnum sibi non sine contemptu illius illatum, seque graviter periclitatum exponit. Illi vero a comite die et loco determinato in causam vocati, contemptum contemptui superaddere, quam vel per responsalem suam absentiam excusare, elegerunt.

27. (CAP. XVIII.) Quam quidem injuriam vir prudens patienter dissimulavit, et eos interim expectare, et ad correctionem tanti excessus leniter adhuc invitare deliberavit. Qui cum postea Brugis præpositum super omnibus his familiariter convénisset, et modeste satis, ut ei moris erat, corripuisset, et ille tam ex sua quam suorum parte omnem emendationem in crastinum spondidisset, nihilominus neglexit, et nec ipse venit nec eos ad satisfactionem adduxit. Sed comes iterum et iterum provocatus, licet in despectum sui omnia fieri non dubitaret, æquanimitè ferens, etiam tunc in contumaces justam depromere vindictam dissimulavit, et emendationem iterum longanimitè expectavit.

PARS V.

Publica latrocinia et consilio baronum a B. Carolo compressa.

28. (CAP. XIX.) Sed hæc frustra. Etenim patientia ipsius abutentes, et ejus occasione in reliquum sibi impunitatem promittentes, in deterius superbia impellente prolapsi sunt, et quos oportnerat priores erratus pœnitendo emendare, et justam Domini sui iram vel æro satisfaciendo placare culpas, magis culpis accumulare, et excessus excessibus audacter statuunt exaggerare. Nam captata, cum in Franciam forte perrexisset, comitis absentia (omnibus enim iniquitatis operariis semper gravis erat, et quasi

A carcer quidam intolerabilis, ejus presentia) copiosam congregant et validam militum manum, et omnem fere incurstantes circa regionem, domosque infringentes, et mobilia quæque diripientes, pauperes exspoliant, et quosdam suspendunt, plerosque in ferro trucidant. Quod quia præteritis temporibus fieri nequaquam consueverat, cunctis intolerabile nimis et crudele apparebat. Ab antiquo enim et comitibus terræ nostræ statutum, et hactenus quasi pro lege est observatum, ut quantacunque inter quoslibet homines guerra emergeret, nemo in Flandria quidquam prædari, vel aliquem capere aut exspoliare præsumeret.

29. (CAP. XX.) Igitur reverendus tutor patris reversus, tantorum criminum atrocitate commotus, B graviter indoleuit. et quia in sancta pace, videlicet infra Septuagesimam, hæc gesta fuerant, non tam suam quam Dei injuriam, et dignum erat, ulam ire statuit. Verum quia quonam modo id vindicare oporteret gestiebat, barones suos, ut tertio Kal. Martii Ypram (ubi et ego ex ejus mandato, pro alio tamen negotio, præsens fui) convenirent, et quid opus esset facto ex sententia definirent, invitavit, et universa eo quo facta fuerant ordina in auribus eorum explicavit; et ne se solus vindicare videretur, eorum de omnibus consilium flagitavit. Nec defuerunt qui se a Brugenais laique spoliatos, verberibusque et contumeliis affectus deplorarent, et justitiam ignominie lacrymosis quesibus implorarent. Ubi diversis diversa dicentibus, tandem in hoc omnium convenit sententia, ut comes ipse partes illas præsentialiter visitaret, et quæ gesta fuerant, visu et auditu certius exploraret, et sic pro modo culpe modum temperaret vindictæ. Qui licet malignas eorum adversum se machinationes nequaquam penitus ignoraret: præsertim cum prædictus Burchardus jampridem dixisset accusaretur: « Si quis comitem occideret, quis eum vindicaret? » ire tamen decrevit, et milites non paucos aciem ire præcepit.

30. (CAP. XXI.) Cum quibus in crastinum profectus, cum domos everas, res omnes direptas et dispersas vidisset, et ne minima quidem vitæ subsidia pauperibus relicta cognosceret, hinc miserorum lacrymis, inde ingentis sibi miserationis compassionem permotus, atq ingenuit, et ex limis viscerum medullis longa trahens suspiria, lacrymisque suffusus obortis mirabiliter doluit. Et primum quidem munitionem ipsius Burchardi, quam juxta habebat, quasi tanti mali seminarium et radicem incendit, evertit, et funditus destruxit; ac deinde tam de his quam de aliis diligentius tractaturus Brugas eadem die, heu! nunquam reversurus, perrexit. Sequenti die, scilicet Kalendas Martii, eo ibidem morante, et causas singulorum cum æquitate more suo examinante, dies in vesperam declinavit, et sol tam perversas pravorum hominum mentes veritatis lumine destitutas ostendens, eas quas suis radiis illustrare consueverat, mundi partes relin-

quens, illis spiritualem, his autem corporalem A lucem subduxit, et filiis tenebrarum opera tenebrarum facendi opportunitatem optatam induxit: Qui enim male agit, odit lucem.

31. (CAP. XXII.) Tunc, ut ferunt, præpositus (56) Guldorem de Stenfordo, et alios paucos qui familiares comitis videbantur, sibi ascivit, eisque legationem suam injungens, ad aulam ejus quasi veniam pro nepotibus suis petitorios misit. Et illi quidem quod jussi fuerant exsequentes, comitem statim adierunt, et hujusmodi apud eum, sicut aiunt, non tam pacem quam querelam deposuerunt: « Sufficiat, inquit, domine, magnanimitati vestræ, Burchardi pœna et ignominia iram vestram vos hactenus exsaturare; sufficiat vobis receptaculum ejus ad ipsius et totius generis sui injuriam vos incendisse. Jam vestræ motus iracundiæ adversus eum frustra excitatos compescite, et juveni afflicto jam parcentes, et nimis contumeliis lacessito nunc saltem sero ignoscite. Jam nunc, si placet, apud vos misericordiæ locum inveniat, quem pœna indebite illata satis superque contristat et cruciat. Sed et circa genus ipsius odii vestri et iræ impetus refrenate, et quos graviter offendistis vel nunc sera satisfactione placate. »

32. His responsum perpaucis ita reddidit heros: « Quid est quod me motibus meis tantopere asseritis indulsisse, et Burchardo vestro immerito injurias contumeliosas intulisse? Quid enim dignum tantis Burchardi excessibus rependi, si unam domunculam ejus, ipso nondum punito, incendi? Nonne multo magis justitia exigebat eum quæ abstulit pauperibus ex integro restituere, et tantorum criminum in carne propria pœnas luere? Quæ ergo injuste rapuit, juste restituat, et conditionem sui generis agnoscat, et sic misericordiam quam quærit inveniat. Nam qua ratione poterit indulgentiam obtinere, et rapinam pauperum retinere? »

33. (CAP. XXIII.) His præposito perlatis, quamvis hæc comitis allegatione nihil justius dici valeret, ut pote quæ et legis et Evangelii mandatis congrueret, ille tamen, cum veritati debuisset ac rationi acquiescere, cæcata mente magis cœpit insanire, et suis motibus nimium exasperatus, et diabolico spiritu inflammatus, dira immurmurans, et graves minas spirans, stimulos suis currentibus et arma sævienti- D bus ministravit, et quos refrenare, debue-

rat, suæ aculeis iracundiæ amplius incitavit. Auxit quoque furorem dementium, et dementiam furor- a tiam, quod præfati legati non sinceriter egerunt, sed verba comitis depravantes et superbos juvenum animos deterius exacerbantes, dixerunt quod nunquam misericordiam a comite consequerentur, nisi servos ejus se esse omnes profiterentur.

PARS VI.

B. Caroli ultima pia opera. Cædes illata.

34. (CAP. XXIV.) Illi ergo ex stultis jam insani, præposito cum legatis illis, ut qui totum faciebant ac si nihil facere videretur, corporaliter amoto, pestiferum consilium mox inierunt, et de morte domini sui detestabili scelere tractare cœperunt. Diabolo autem consilia eorum aspirando præveniente, et cooperando prosequente ac instigando provehente, in hanc tandem iniquitatis sententiam sex principes factionis eorum, videlicet Guelricus frater præpositi, præfatus Burchardus, et alterius fratris ejus Roberti filius Robertus, (57) Guillelmus quoque Viroviacensis, et Ingrasnus (58) Esnensis, et Isaac præpositi consanguineus (59) conspirant ut comitem quam citius potuerint occidant, et idipsum perficiendum, et donec perficiatur celandum, fidei, de dicam perfidiæ, pactione conjurant.

35. Et hæc quidem in nocte sunt gesta, utpote lucis, sed tenebrarum opera. Quæ omnia licet in occulto facerentur, latere tamen non potuerunt. Nam rumusculis quorundam delatum, et ipsi quod de periculo ejus ageretur est nuntiatum. Illi autem ut hæc crederet nequaquam potuit persuaderi. Quippe quem conscientia sua non solum perperam hac in causa quidquam gessisse non accusabat, verum etiam de recititudinis opere veraciter justificabat. Quod nimirum justo et occulto Dei iudicio actum fuisse facile crediderim quatenus ejus meritis, nostris peccatis, eorum quoque criminibus nefandis exigentibus, illi palma, nobis tristitia, et illis perfidis justa acceleraretur vindicta. Sic enim, ut credi pie fas est, et illum requie optata donari, et nos, quo indigni eramus, defensore et protectore orbari, et illos nefarios condigna oportuit pœna multari. O mira in omnibus omnipotentis Dei dispensatio!

36. (CAP. XXV.) Nocte itaque illa exacta, cum gloriosus princeps paulo diutius solito in stratu suo

(56) Steenvordia, antiquis *Stenasforda* et *Stenasfordt*, celebre in Cassellana ditione municipium: hujus toparcha Wido seu Guido, subscripsit literis B. Caroli comitis pro monasterio Loensi anno 1123 in Notitia Miræi, cap. 134. Uxor Guidonis dicitur infra num. 49 soror Isaaci consanguinei Bertulphi præpositi: at neptis hujus appellatur a Galberto num. 94. Ut videantur Isaacus et hæc Guidonis uxor nati matre, præpositi sorore.

(57) Viroviacum ad Legiam, seu Lisam fluvium, municipium inter Menenas et Cortracum. Subsignarunt dictus supra Wido de Steinfort et Willelmus de Wervi litteris B. Caroli comitis pro abbacia Marchianensi datis anno 1125, indict. III, et concur. 3 apud Chesnæum De familia Bethuniensi,

lib. II, Probationum, pag. 20.

(58) Essena est prætorium prope Dixmudam, illustratum a Sanderio in Franconatu pag. 316, cujus toparcha Ingrasnus ab Iperio. *Ingrasnus de ossun* dicitur. Infra num. 75 dicitur ejus patruus *Theodericus Discamudensis, vir potens*. Donationi abbatis S. Andreæ anno 1105 subscripsit Theodericus de Esne, forsan hujus pater.

(59) Hæc conspiratio facta Ipris in festo S. Vincentii, 22 Januarii fingitur in Chronico vernaculo Flandriæ, in formula proclamationis et apud Lernutium, et princeps conspiracy habetur Bertulphi præpositi frater Lambertus, jam ante vita sanctus, uti supra de hoc et aliis adjuuctis actum.

gemuisset, surrexit, manus lavit, et sic ad opus misericordiae more solito devotus properavit. Sic quippe vitam suam ordinaverat, ut omnibus diebus operum suorum initia Domino dedicaret; ut scilicet antequam ad ecclesiam procederet, eleemosynam propriis manibus pauperibus dispensaret. Quod etiam ob ingentem in Christum devotionem nudis consueverat pedibus celebrare, ita ut neminem in hoc pietatis officio sibi pateretur ministrare: sed singula fercula singulis deferens, singillatim singulorum manus summa osculabatur veneratione. Huic quoque religiosae consuetudinis cumulo nuper adiecerat, ut omni die quinque pauperes novis vestimentis indueret et calceamentis. Quo eleemosynae sacrificio super sacrae aram fidei humiliter oblato, seipsum mox victimam placationis superimpensurus ad ecclesiam, nullis comitatus militibus (quippe per hospitia et oratoria ubique dispersis), procedit; et coram altari sanctae Dei Genitricis Mariae, quod in superiore parte ecclesiae S. Donatiani constitutum erat, in orationem se prostravit. In quo loco cum genua frequenter flectendo diutius oraret, ac semetipsum attentius Domino commendaret, tandem primum se in pavimento projecit, et septem penitenciales psalmos pro suorum ablutione peccatorum, libello suo appposito, supplex decantare incepit.

37. Interim autem clero, capellani ejus videlicet, horas diei primam et tertiam more ecclesiastico, canente cum Oratione Dominica jam dicta illi preces tertiae, et ille quinquagesimum psalmum, et ipsum quartum penitentialem, tribus jam dictis, recitaret (nam ita orare consueverat, ut a circumstantibus audiri valeret), magister fraudis, et ductor sceleris Burchardus, sex sibi spatariis ex clientela praepositi et sua adjunctis, lateri ejus retro improvisus astitit, et nudo eum gladio, ut caput ferendum porrigeret, prius leniter tetigit. Qui cum faciem elevato capite ad eum converteret, frontem illam reverentissimam, superbiorum dejectricem, humilium erectricem, furibundus valido ictu percussit, et cerebrum ejus in pavimentum excussit, complicitibus quoque ejus in hoc ipsum perpetrandum concurrentibus, et eum unanimiter, nequidquam tamen, cum primus ad mortem ejus suffecisset, ieiun, ferientibus, pluribus caput ejus vulneribus, conciderunt, et brachium ejus dextrum cum manu, qua eadem hora pauperi mulieri eleemosynam petenti nummum vel potius nummos porrexerat, et alios petitis porrigendos tenebat, fere amputaverunt.

38. (CAP. XXVI.) Sed jam libet stylum a narrationis serie parumper declinare, et enormitatem tanti facinoris, ac facinorosorum illorum crudelissimam immanitatem pro modo nostro vel tenuiter considerare. O nefandissime Burcharde, quid fecisti? O insanissime Bertulfe, quid consensisti? O omnes

A sceleratissimi hujus criminis complices et ministri, quid disposuistis, quid egistis, quid peregistis? Quem, quare, quando, ubi, et quomodo occidistis? Certe dominum vestrum, certe pro sua justitia, certe in Quadragesima, certe in ecclesia, et hoc certe sine aliqua reverentia. Comparetur igitur, si placet, facinus vestrum facinori patrum vestrorum detestabilem Judaeorum. Illi nempe Dominum suum non tam manibus quam lingua extra portam civitatis occiderunt, quem tamen Dominum suum esse nequaquam cognoverunt. « Si enim, ut Apostolus ait (I Cor. II, 8), cognovissent, nunquam Deum gloriae crucifixissent. » Vos autem, quem dominum vestrum esse sine dubio cognovistis, in loco sancto, in tempore sancto et lingua et manibus occidere non horruistis. Igitur scelus patrum vestrorum vestro scelere non solum adaequastis, sed etiam, si dici fas est, superastis. Unde timendum vobis, et valde timendum est, ne quos supergressi videmini in culpa, illis quoque gravius cruciemini in poena. Quorum etiam exemplo locum et gentem congrue perdidistis, quae ne perderetis, tantum piaculum committere non timuistis. Et haec quidem, nisi dignae, poenitueritis, initia sunt dolorum.

39. (CAP. XXVII.) Sed jam ab his tristibus convertamur, et de Caroli nostri exitu felici, quae laeta sunt, et omni gaudio recolenda intueamur. Quem profecto si diligenti cum discretione attendimus, cum martyribus eum nonnihil habere commune, ut salva eorum reverentia loquamur, non absurde perpendimus. Nam ut scriptum est, « martyr non tam facit poena quam causa (60). » Sed hujus rogo, ut ita dicam, martyrii, quae fuit causa nisi justitia! Qui enim ideo occisus est, quia a rectitudine non declinabat aequitatis, pro testimonio utique occisus est veritatis.

40. Et ut noveris eum hoc mortis periculum sibi ab illis flagitiosissimis jam olim intentatum nequaquam prorsus ignorasse, et tamen justae confidentia causae non declinasse, in conventu procerum Yprae tertio Kal. Martii, sicut praedictum est, congregatorum, cum de hoc pessimo Burchardi proposito mentio facta fuisset, audi quod de bonae thesauro conscientiae margaritam (justus quippe ut leo confidit) protulerit: « Ego, inquit, ibo, et Deo protectore, securus ibo. Ubi etsi me forte occidi contigerit, pro justitia certe occumbere non tam periculosum quam gloriosum erit. De vindicta vero Deus providebit. » Ut autem conjicere possis hoc ipsum eum non trans-eunter vel leviter, sed prudenter dixisse, accipe quod ipse ab eo accepi. Cum siquidem eodem die ad vesperam praepositus clericorum regularium, in eodem loco commorantium, minas quorundam saecularium sibi, superbia ipsorum impellente, intentatas mihi exposuisset, meque quid super his facere deberet consultuisset, communi consilio ad eum, utpote defensorem humilium, rem ipsam detulimus:

et huiusmodi ab ore, imo ut post patuit, per os de corde ejus responsum accepimus: « Quascunque, inquit, vobis minas intentent, certus sum quia quandiu vixero, in nullo vos lædere præsumet. Quod etsi contingeret vos occidi pro veritate, quid hac, quæso, gloriosius morte? Quid enim martyrio excellentius in gloria? » Quod procul dubio, quantum ego conjicio, non dixisset, nisi martyrii amore flagraret?

41. Vidisti igitur quæ fuerit causa mortis ejus: nunc vide si placet, quod fuerit opus ejus. Utique peccata sua jam pridem confessus fuerat, et pro eis tunc poenitentiam agebat. Orationi eadem hora, ut dictum est, incumbebat; quam etiam eleemosyna acceptabiliorem Domino faciebat. Sed et si de terrenis contagiosis aliquæ ei maculæ adhæserunt, sanguinis effusione et mortis amaritudine credibile est quod deleri potuerunt. Igitur interfectores ejus sibi quidem mortis foveam effoderunt, sed eum per portam mortis ad vitæ Januam introduxerunt, illum mortalitatis tunica exuerunt, et se confusione sua sicut diploide induerunt.

PARS VII.

B. Caroli factores occisi. Corpus seretro illatum. Miracula, veneratio, sepultura.

42. (CAP. XXVIII.) Hac namque cæde peracta sanguinem adhuc sitientes Themardum Brugburgensem (61) castellanum, qui forte prope aderat, cæteris diffugientibus invaserunt, et multis vulneribus confoderunt. Quo facto continuo, quos supra memoravimus, conjurati singuli cum suis satellitibus adfuerunt, et universam villam, quæ instar civitatis frequens erat et ampla, nemine resistente, perscrutantes, reliquos morti jam pridem ab eis destinatos, circumquaque persequi studuerunt. Quorum duos, præfati videlicet castellani filios, Gualterum adhuc in hospitio remanentem, et heu! frustra fortiter repugnantem, et Gillebertum extra villam habitu mutato cum castellano Curtriensi (62) effugere conantem, crudeliter interemerunt; et sic demum ad perquirendum Gualterum (63) dapiferum, quem elapsam fuga timebant, redierunt. Sed cum castellanum confessionem sacerdoti fecisse, et corporis ac sanguinis Domini mysteria percepisse, et necdum obisse cognovissent, in ecclesia ad eum rursus concurrerunt, et per pedes eum arripientes, ac per

A confragosam graduum inæqualitatem impetose trahentes, caput ejus singulis illis gradibus confregerunt, et sic eum ante ipsius fores ecclesiæ pertrahentes, palpitantem adhuc in extremis, lateralitæ ejus spiritum ejecerunt. Gualterum autem cum diu quæsitum non invenirent, et de inventione ejus jam desperarent, quidam puer eum dicitur prodidisse, et latibulum quod eum in tanta necessitate opportune satis occultabat, persecutoribus ostendisse. Qui ut se proditum sensit, veloci cursu protinus fugam inivit, et usque ad altare S. Donatiani currendo anxius pervenit; et velo, quod altari opansum erat, se quantum potuit operuit. Quo in loco ministri diaboli persecuti arripuerunt, et confessionis faciendæ, quam solam petebat, sibi facilitate superbe negata, de ecclesia extrahentes occiderunt.

43. (CAP. XXIX.) Corpus itaque domini Caroli, ministris ejus passim latentibus, ac præ timore mortis nusquam apparere audentibus, cum non esset qui sepeliret, in eo quo interfectus est loco, aliquandiu jacuit, sed tandem clericorum inferius est delatus obsequio; et in chori positus medio, tristi mœrentium frequentabatur officio. Rari tamen erant qui eum manifeste lugerent, vel qui aliqua super morte ejus tristitiæ signa ostendere aut doloris auderent. Tantus erat metus perfidorum, qui etiam decreto decreverant eum ibi nullatenus esse tumultandum, ne ejus monumentum ad posteritatis coram appareret opprobrium. Quo audito, Arnulfus (64) abbas monasterii Blandiniensis sequenti die relictus adfuit, et eum in monasterio suo sepelendum deportare voluit. Quod cum præpositus cum suis libenter concessisset, et abbas seretrum composuisset, continuo spiritu Dei excitati tam clerici quam laici, resistendi audaciam sumpserunt, et vehementer ne fieret, contradicere, et cum armis etiam violenter eis in faciem obsistere et impropere coeperunt. « Si nobis, inquit, dominum nostrum non viveret abstulistis, nunquid et mortuum auferre debetis? Qui ergo fecistis ne haberemus vivum, si nite habere vel defunctum. Confidimus enim quod, quem vivum habuimus patronum et protectorem, interfectum etiam martyrem multo magis habere poterimus fidelem apud Deum intercessorem. » Quid plura? Tandem præpositilibus et abbatibus

Redegerus litteris Theoderici anno 1145.

(63) *Walterus de Locris* dicitur Galberto: subscripsit donationi factæ ecclesiæ Furnensi S. Nicolai anno 1120, et monasterio S. Winocel anno 1131. Est duplex Lokera, alia in Wasia ad Durmanum fluvium, alia in territorio Iprensi versus Belluacum, quæ ut propior Furnis et Bergæ S. Winocel, et in propria Flandriæ sita, hic intelligitur.

(64) Fuit Arnulfus, aliquibus *Arnoldus*, abbas ab anno 1117 ad annum 1132. Cum Castellano Gandensi missus fuerat Aquisgranum, et Lothario imperatori adfuerat festo Epiphaniæ hujus anni 1127, eique nuntiavit B. Carolum comitem paratum ad omnem ei exhibendam subjectionem. Ita Auselensis Gemblacensis.

(61) Brugburgum, seu Barburgum, Flandriæ occidentalis prope Gravelingam oppidum. De familia hujus castellani pluribus agitur in Historia ms. Gismensium, ex qua plurima excusa apud Chesnæum, lib. iv Probationum. Subscripsit Theinardus, subinde Thevardus castellanus de Brocburgh diplomatis B. Caroli signatis anno 1119, 1121 et 1125, uti et subinde filiis ejus Walterus et Gillebertus eum ipso occisi, et Henricus qui supervixit, a Galberto num. 150 relatus successor patris Brocburgensis castellani. Interim hunc eum Tengmaro unum eundemque haberi supra correximus. In editione Parisiensi editum erat *Thangmarus Brugensis*.

(62) Cortracum, seu Curtriacum, illustris Flandriæ ad Lisam fluvium civitas: ejus castellanus Galterus subscripsit diplomati Balduini comitis anno 1115, et

præstauerunt, et corpus domini sui in superiora ecclesie tumulandum reportaverunt: Qua hora populi fide fervente, et venerabilis Caroli, ut vere credi decet, merito exigente, quod divina operata est clementia miraculum, non silebo.

44. (Cap. xxx.) Puer erat a cunabulis nervis claudus contractis, qui non solum non incedere, sed nec etiam ullo pacto a terra se valebat erigere. Persona quidem modica, sed occasione miserie sue plurimis satis nota. Nam et in eleemosyna monachorum S. Andrea Brugensis (65) circiter octo annis commoratus, et eorum fuerat beneficiis sustentatus. Cum cum prior loci instrumentum quoddam fecisset, quo adjutus non tam ambulare quam reptare valeret; qualitercunque se promoveret paulatim cepit, et Brugas usque hoc perveniens in domo Reingeri (66) telonearii aliquandiu mansit (67). Hic ergo cum illa hora juxta illud venerabile corpus adesset, et sub ejus feretro supplex, et optatae manus sanitatis devote mendicans, procubisset, subito nervi illi dñi contracti, virtute prorsus divina laxati, et membra illa debilia erigi, et in usum ambulandi firmari ac solidari cœperunt; sicque gratia Dei, et merito viri sancti, plenam sanitati ad integrum restituta est, ut nullæ antiquæ debilitatis reliquie in eo remiderent. Itaque qui debilis et tristicus advenerat, sanus et gaudens, et Deo gratias agens recessit. Et quia hoc in frequentia gestum fuit latere profecto non potuit.

45. (Cap. xxxi.) Igitur qui presentes fuerant, et tam evidenti miraculo gloriam martyris cognoverunt, tantæ largitori gratiam Domino immensas in júbilo laudes reddiderunt. Videres itaque continuo innumerabiles promiscui sexus, diversæ ætatis viros et mulieres, certatim undique occurrentes, sanguinem ejus lintula reverenter extergere, et ferramentis etiam de pavimento abraderet, pillos capitis ejus vel barbe gladiis furentium laceratos cum veneratione colligere, et hæc omnia ad tutelam sui in posterum servanda omni cum diligentia et devo-

(65) Chronicon ms. monasterii S. Andrea, cap. 5 ista sic exponit: « Anno xix fundationis monasterii nostri, tempore venerabilis P. Alardi secundi prioris nostri, advenit ad portam monasterii nostri pro eleemosyna quidam puer a cunabulis nervis adeo contractus, ut non solum non incedere, sed nec a terra sese valebat elevare: cujus miserie paupertatique prior noster Alardus, in pauperes elementissimus, condolens, eum intra monasterium duxit, ac per octo annos de victu et vestitu abundanter provexit. »

(66) Lernutius ex suis fabulosis Annalibus contractum appellat *Rogekinum telonarium*. Mejerus ait, « adolescentem, Rogerium nomine, asportatum esse ab Reingeri teloneo. »

(67) Idem ms. Chronicon addit: « Et interim crebras a præfato comite Carolo eleemosynas accepit. At cum mortis iniquissimæ fama undique percolaret, amarissimas hic claudus, ob tam clementissimi patroni amissionem et mortem iniquam, effudit lacrymas, atque urgente affectu ecclesiam B. Donatiani, in qua facinus illud nefandissimum perpetratum fuerat, adiit: atque eo, quo valuit modo gradus conscendit, et beati comitis et martyris cor-

poratione recondere. Nec frustra. Nam et plenus ejus a quodam reservatus multa febricitantibus per Dei gratiam affirmatur sanitatis, fide præveniente, contulisse beneficia. Ne quis vero incredulus calumnietur hæc omnia commentari, et loqui ex proprio, Deum testor quia, quæ de morte ejus et miraculis retuli, viri religiosi domni Heliae Brugensis decani (68), Fromoldi Furnensis præpositi, et aliorum clericorum et laicorum, qui se ea vidisse affirmabant, cognovi testimonio. Verum primo illo patrato miraculo cum fideles gratulantes admirarentur, et admirantes gratularentur, et campanæ in laudem Dei pulsarentur, Bertulfus quidam sibi vellet strepitibus ille dicitur inquisisse. Qui, cum res ut contigerat exposita fuisset, non solum credere vel pontifice recusavit, sed ad subsannandum et deridendum conversus, etiam januas ecclesie, ne populus devotus conflueret possent, obserari imperavit.

46. (Cap. xxxii.) Et hæc quidem cum sexto Nonas Martii, quarta feria interfecit fuisset, quinta feria, ut prælibavimus, gesta sunt. Itaque tempore præpositi, cleri et plebis repressa est confluentia, et domini Caroli sepultura usque in sextam feriam protelata. Quo die aene pauci ex hominibus ejus et clientibus convenerunt, et in illo quo occisus fuerat loco, sarcophago ex lapidibus et cœmento super pavimentum composito, in eo illum sepelierunt. Porro sacerdotes et clerici, quia id in loco homicidii et humano sanguine polluto fieri ratio et auctoritas non sinebat, in alia ecclesia eum (69) miserrum et orationum solemnitate Domino commendaverunt.

PARS VII.

Vindicta impiis malefactoribus; viros illorum occisi.

47. Præpositus autem et sui dam quasi adversario suo dejecto exultat, et de regno sibi comparando, ac si non sit qui contradicat, trahant et cogitant; tremendo divine distractionis iudicio quæ sibi vindicta preparatur, ignorant. Illis nampe gaudentibus de sanguine, et thesaurorum ejus,

pus ibidem solum derelictum, ac suo sanguine infectum reperit. Qui longa ex luno pectore diutissime trahens suspiria, cœlum gemitibus ob tam grande piaculum replere non destitit, et tandem ob defuncti amorem cuncta membra sua debilitate emortua ipsius sanguine linivit: non quod aliquam spem haberet, ut ipse postmodum fateretur, adipiscendæ sanitatis; sed solummodo hoc egit ex pio amoris affectu, quem habuerat erga eum, qui sibi tanta bona fecisset. Sed omnipotens Deus volens demonstrare, cujus apud meriti esset, qui defunctus plangebatur, subito integerrimæ redditus est sospitati is qui sibi id fieri nec suspicari quidem potuisset: ita ut reliquis ibidem instrumentis, suis velut caprea de gradibus desiliret pedibus, ac per totam urbem, in qua ob eam singularum miseriam notissimus erat, discurrens, cunctis sese integerrimæ sanitati redditum demonstraret.

(68) Fromoldus præpositus Furnensis subscripsit Ionationi factæ cœnobio Formesensi prope Ipras anno 1117 et ecclesie Furnensi S. Nicolai anno 1120.

(69) Ecclesiam S. Petri extra muros scribit Galbertus num. 42.

quas invaserant, direptione, justas Index et equissimos retributor occulte disponit de ultione. O ineffabilis bonitas et justitia Dei! Persecutores suos impies Judæos usque ad (70) quadragesimum secundum annum post passionem suam, hoc poenitentiae spatio eis misericorditer indulto expectavit. Sed quia illi, non attendentes quod patientia Dei ad poenitentiam eos invitaret, thesaurizantes sibi iram in die iræ, poenitere neglexerunt, horrendis suppliciis eodem anno interierunt. His autem justis persecutoribus tempus juste abbreviavit, et usque ad octavum diem ultionem vix protelavit. Illi enim quia primitiva in eis nutriebatur, diutius, ut credo, fuerunt misericorditer tolerandi; hi autem, quia profecta jam Ecclesia in eis, et per eos scandalizabatur, citius exstiterunt juste judicandi.

48. (CAP. XXXIII.) Nam ecce octavo die, quasi domino Carolo in sui vindictam quodammodo resurgente (71), Gervasius vicinus eorum, vir honestas et probus congregato suorum circiter triginta equitum numero, castrum Brugense invasisit, et illis resistere, quippe timore Dei super eos irridente, non audentibus, intravit, et eos in interiorem munitionem refugere coegit. Quod nimirum virtute divina factum non dubitaverim, cum illi et numero et viribus et munitione plurimum præstarent. Verum manus Domini paucorum fidelium confortabat, et multorum infidelium vires et animos effeminabat. Sed et Brugensium corda municipum ita superna immutavit gratia, ut non solum injuste dominorum suorum parti non faverent, vel auxilium faventes præberent, quinimo eorum consortium penitus abhorrerent, et eos continuo in munitione qua confugerant, Gervasio juncti obsiderent. (72) Duo autem eorum, qui necis Domini Caroli cooperatores exstiterant, intercepti et comprehensi in conspectu aliorum, in poenam nimirum et confusionem eorum, diversis suppliciis improbris, ut dignum erat, tormentati, et sic tandem sunt necati, ac partim in cloacas, ubi a dominis suis de muris prospectantibus videri posset, jactati.

49. (CAP. XXXIV.) Porro Isaac, unus de conjuratis, homo potens et dives, cum paulo remotus in loco multum munito habitaret, et illa hora in ecclesia B. Mariæ injuste et irreverenter ingressus fuisset (nam qui ecclesiam non timuerat superbe violare, ecclesiae introitum debuisset humiliter vitare), ab obsidione hoc eventu forte interclusus, et nec ad modicum quidem domui suæ disponens, vitæ quippe

(70) Censentur hi anni a consulatu duorum Geminorum, usque ad annum 2 Vespasiani ut solebant multi numerare.

(71) Gervasius camerarius subscripsit anno 1123 litteris B. Caroli pro monasterio Gandensi S. Petri.

(72) Scilicet Burchardi et miles Georgius et servus Fromaldus, ut Galbertus num. 51. Occisus etiam ibidem refertur Robertus cursor castellani Haket eodem die 9 Martii.

(73) Monasterium S. Joannis a Theoderico rege Francorum in explantationem necis S. Leodegarii exstructum creditur. Deleta urbe migrarunt monachi

A suæ consulere cupiens, fuga protinus est elapsus. Cujus domum frater ejus Desiderius, qui contra se Gervasio in ultionem sanguinis justis conjunxerat, mox irrupit, et omnem munitionem ejus propriis manibus incendio tradidit. Qui ipsum quoque hæc si in ea reperisset, haud dubium quin eum obviadam tanti criminis interfecisset. Vide quantum inspiratum eis fuerit odium iniquitatis, quod etiam naturalis vincebat affectum pietatis. In eo enim qui se complicem fecerat tam nefandæ immanitatis, nec Gervasius propinquitatis, nec Desiderius necessitudinem attendebat germanitatis. Ille vero diurnis ubi augebat latitans, et nocturnis horis qua poterat fegitans, ad domum sororis suæ, quam præmemoratus Guido et Stenfordo uxorem habebat, devenit, et B ejus conductu usque ad (73) monasterium S. Joannis Tervanensis in monte nostræ civitati imminere constructum profugit. Nam, quia monachus feni-vino vel humano coactus timore volebat, monachum quemdam (74) Einhamensem, qui ipsum ei habitum donaret, ibidem operiri proposuerat, sed latere non potuit.

50. (CAP. XXXV.) Fama quoque volante delatum, et per totam urbem confestim est divulgatum, quod in monasterio S. Joannis laterent, qui patrem patris Carolum occidissent. Arnulfus (75) ergo, filius Eustachii advocati, volens et ipso sanguinem comitis vindicare, in cujus ultionem jam orbem ipsum sediebat conspirare, nocte imminente apparitores suos eo dirigit, qui abbatiam circumquaque tota nocte custodiant, ne qui latebant in tenebris usquam eligere valeant. Isaac autem, ubi insidias sibi parum esse cognovit, ad dominum abbatem (76) Folquinum tremebundus confugit, et ut optatum sibi monachi habitum ipse concederet, humili supplicatione a importuna satis tandem obtinuit. Verumtamen Arnulfus sequenti die cum suis monasterium adit, et illum eductum et ex ipsius confessione deprehensum, continuo veste monachali exspoliari, et nudum et discalceatum revinctis post tergum manibus ad civitatem cum tumultu protrahi præcepit. Ubi dum, et qua monachus in eo vestigia reppererent, capiti ejus omnes penitus abrasi fuissent, citius utriusque sexus et diversæ ætatis undique circumstantibus, et, « Perfidus et traditor statim suspendatur, vel vivus incendatur, » vociferantibus; sed a ipso Arnulfo hoc idem adimplere totis viribus adtente, tandem pater ejus cum matre obstitit, et a vivus aliquandiu servaretur, filio invito, extorsit

Bellio, unde postea Ipras, ubi etiamnum monasterium S. Joannis appellatur.

(74) Einhamum ad Scaldim fluvium prope Alienardam monasterium est, cujus abbas Gislebertus subscripsit diplomati B. Caroli anno 1122.

(75) Lervutius cum suis Annalibus et formula proclamationis loco Arnulfi statuit equitem Hermannum ab Heydino. Pater Arnulfi Eustachius subscripsit litteris B. Caroli apud Ariam anno 1125.

(76) Diplomati B. Joannis Morinorum episcopi subscripsit anno 1122 Ingebertus abbas S. Joannis, cui Folquinus successit.

Quod etiam divinitus factum fuisse credibile est: quatenus prævaricator, et labore poenæ præsentis, et timore mortis imminantis diutius torqueretur: et velut impoenitens æternis, vel poenitens purgatoris tormentis interim cruciaretur.

51. Diebus igitur aliquot evolutis Dominus Guilelmus, Philippi comitis filius, cujus superius mentionem fecimus, qui jam post mortem comitis magnam terræ hujus partem occupaverat, Tervannam venit, et eundem Isaac sibi reddi ab uxore advocati, nam ipse cum filio suo tunc aberat, impetravit. Quem fune collo ejus illigato, Ariam secum duci, et ad audientia totius populi (77) scelera sua constituentem, seseque omni supplicio dignum adjudicantem, tertio decimo Kalendas Aprilis suspendi (78) fecit.

PARS IX.

Supplicium sumptum de Bertulpho præposito et Guidone de Stenfordo.

82. (CAP. XXXVI.) Obsidione autem præfata, sicut dictum est, per Gervasium et Desiderium Brugis inhabitata, Balduinus Gandensis (79) et Daniel Tenremundensis (80) ab oriente, Gualterus Lilarienis, (81) Riquardus Walnensis (82), et Theodoricus (83) Discamudensis ab occidente, exercitu collecto, eundem se obsidioni adjuverunt, et inde se non discessuros donec homicidas illos caperent et punirent, iurejurando confirmaverunt. Paucis itaque diebus exactis, et assultibus aliquibus factis, die quodam morum ab australi parte ascendentes, et sese intus audacter projicientes, perfidos illos vienter aggressi sunt, et eos omnes intra ecclesiam S. Donatiani, quam fœda prius cæde contaminaverant, fugere compulerunt. Digne sane pro meritis conveniebat namque in eo potissimum loco, quem in contemptum Dei et sanctorum ejus non fuerant crudeliter infamare reveriti, diuturnæ lædio obsi-

(77) Lernutius ait: « Isaacum tormentis adactum, libere poenæ exemptum fuisse confessum, a se eo die quo comes occisus est, manu sua plus quam xxv ænatores et principis administratos trucidatos, » et item « classarios conjurationis auctores » recenset. Quæ ex formula proclamationis et fabulosis Annalibus proferuntur.

(78) Idem Lernutius cum suis asserit: « caudæ equi feri alligatum nudum, et ad exitum cujusque date virgis cæsum, in foro manus et pedes amputatos, et sic ad furcam vectum, et præciso capite affixum patibulo sub axillis loro astrictum. » Hoc igitur non ausus proferre Mejerus, « post varios cruciatus patibulo suffixum. »

(79) Antiquissima hæc familia Gandensis integre opere illustratur a Chesnéo, et lib. iv agit de proavo ejus Rodolpho, avo et patre Balduino, uti et ipse dictus, cognomento Luscus et Barbatus. Omnes hii fuerunt comites Alostani. Galbertus num. 53 et 54 asserit fratrem hujus Balduini Javanum cum castellano Gandensi accessisse 10 Martii, postridie quatuor alios sic memoratos. Et num. 156 ait Balduinum 24 Octobris hujus anni mortuum esse. Mejerus tradit: « anno 125 obiisse Balduinum Gandensem ejusque successisse Javanum fratrem ejus. » Interim inter eos, qui Brugas venerunt obsessum parricidas, numerat Balduinum Gandensem, ac dein sub finem anni 1127 addit: « Eodem anno Balduinum Gandensis, optimam Flandricorum multo clarissimus, mundanis omnibus salutem dixit rebus, religioni in totum sese

dionis, vigiliarum et famis incommoditates et sitis, et assiduos imminentes timores mortis poenalius tolerare cogerentur inviti.

53. (CAP. XXXVII.) Verum pridie quam hoc contingeret, illis intrinsecus inclusis, et aliis forinsecus obsidentibus, incertum utrum negligentia obsidentium vel industria (aiunt enim, quod et certius est, quodam eorum corruptos fuisse pecunia (84), præposito effugendi permissa est copia. Nam de fastigio muri ad terram fûne demissus, et (85) quorundam auxilio ab obsidione latenter eductus, noctibus ambulando, et diebus delitescendo, ad domum Alardi Warnestunensis (86), qui neptem illius Agantrudem, castri, quod dicitur S. Audamari, quondam castellanam, habebat uxorem, miser jam et miserandus confugit. Quo in loco cum per tres fere septimanas jam delituisset, et præsentia ejus rumoriculis quibusdam dubiis, et incerta vulgi opinione diffamari cœpisset, jam cum ulterius inibi retinere non audentes, singulis noctibus eum per diversa loca transmittiebant, ut vel sic fugam ejus celarent, quam deprehendi multipere metuebant.

54. Diebus igitur Paschæ peractis, octava videlicet Dominicæ resurrectionis die, præfata domo Guillelmo Ypræ forte tunc constituto, hujus occultationis fama innotuit. Qui ut audivit, protinus exsilivit, equum ascendit, et eundem præpositum perquirere magno cum strepitu et festinatione intendit. Domum itaque Alardi, et omnia ejus latibula, necnon et domum filiae ejus, in qua proxima nocte præterita miser ille quiescere asserebatur, scrutati, cum quem querebant non invenissent, vehementer sunt irati, et primum quidem utramque domum illam, quasi pestiferi præsentia viri contaminatæ, et ob hoc igne purgandæ fuissent, incendunt, et deinde filiam ejus, præfata in crastino, nisi præpositus redderetur,

addixit, obiitque postea in cœnobio Affligemiensi. » At Galbertus ait eum « monachialem habitum accepisse, cum suprema vita spiraret. »

(80) Est Teneramunda civitas ad Teneræ ac Scaldis fluminum confluentes, Gandavum inter et Antuerpiam. Porro Daniel hujus dominus, ex dicta Gandensi familia prognatus, ejus proavus Reingotus de Gandavo erat frater Rodulphi, quem etiam proavum Balduini et Juvani diximus.

(81) Lilarium Artesiæ oppidum haud procul Ariæ. Ejus dominus Gualterus a Galberto dicitur *comitis Butelgir*, id est, œconomus seu pincerna. Idem cum Balduino, Juvano et Daniele jam nominatis subscripsit litteris Guillelmi Northmanni pro Audomarensibus ante citatis.

(82) Galberto dicitur *Riquardus ex Woldman*, cujus filiam duxerat nepos Thangmari de Sraten.

(83) Theodericus patruus erat Ingrasni, qui in necem conspirarat.

(84) Galbertus num. 70 ait dicto Waltero Butelgir, sive Lilarienti, datas 400 marcas, aliis pecuniam datam tradit num. 156.

(85) Idem num. 76 asserit « datum conductorem militem astutum, fratrem Fulconis canonici Brugensis. »

(86) Warnestunum, seu *Wastena*, ad Legiam fluvium inter Cominium et Armenterium. Consensit Galbertus n. 76 et Warnestum appellat, Annales vernaculi *Watene* habent, et Lernutius *Watenum*. Sed id Castellum inter et Audomarum est.

quos invaserant, direptione, justus Judex et æquissimus retributor occulte disponit de ultione. O ineffabilis bonitas et justitia Dei! Persecutores suos impios Judæos usque ad (70) quadagesimum secundum annum post passionem suam, hoc poenitentiae spatio eis misericorditer indulto exspectavit. Sed quia illi, non attendentes quod patientia Dei ad poenitentiam eos invitaret, thesaurizantes sibi iram in die iræ, poenitere neglexerunt, horrendis suppliciis eodem anno interierunt. His autem justis persecutoribus tempus juste abbreviavit, et usque ad octavum diem ultionem vix protelavit. Illi enim quia primitiva in eis nutriebatur, diutius, ut credo, fuerunt misericorditer tolerandi; hi autem, quia protracta jam Ecclesia in eis, et per eos scandalizabatur, citius exstiterunt juste judicandi.

48. (CAP. XXXIII.) Nam ecce octavo die, quasi domino Carolo in sui vindictam quodammodo resurgente (71), Gervasius vicinus eorum, vir honestus et probus congregato suorum circiter triginta equitum numero, castrum Brugense invasit, et illis resistere, quippe timore Dei super eos irruente, non audentibus, intravit, et eos in interiorem munitionem refugere coegit. Quod nimirum virtute divina factum non dubitaverim, cum illi et numero et viribus et munitione plurimum praestarent. Verum manus Domini paucorum fidelium confortabat, et multorum infidelium vires et animos effeminabat. Sed et Brugensium corda municipum ita superna immutavit gratia, ut non solum injustae dominorum suorum parti non faverent, vel auxilium faventes praeberent, quinimo eorum consortium penitus abhorrerent, et eos continuo in munitione qua confugerant, Gervasio juncti obsiderent. (72) Duo autem eorum, qui necis Domini Caroli cooperatores exstiterant, intercepti et comprehensi in conspectu aliorum, in poenam nimirum et confusionem eorum, diversis suppliciis improbris, ut dignum erat, tormentati, et sic tandem sunt necati, ac partim in cloacas, ubi a dominis suis de muris prospectantibus videri possent, jactati.

49. (CAP. XXXIV.) Porro Isaac, unus de conjuratis, homo potens et dives, cum paulo remotus in loco multum munito habitaret, et illa hora in ecclesia B. Mariæ injuste et irreverenter ingressus fuisset (nam qui ecclesiam non timuerat superbe violare, ecclesiae introitum debuisset humiliter vitare), ab obsidione hoc eventu forte interclusus, et nec ad modicum quidem domui suæ disponens, vitæ quippe

A suæ consulere cupiens, fuga protinus est clapsus. Cujus domum frater ejus Desiderius, qui contra nos se Gervasio in ultionem sanguinis justis conjunxerat, mox irrupit, et omnem munitionem ejus propriis manibus incendio tradidit. Qui ipsum quoque Isaac si in ea reperisset, haud dubium quin eum ob vindictam tanti criminis interfecisset. Vide quantum inspiratum eis fuerit odium iniquitatis, quod etiam naturalis vincebat affectum pietatis. In eo enim qui se complicem fecerat tam nefandæ immanitatis, nec Gervasius propinquitatis, nec Desiderius necessitudinem attendebat germanitatis. Ille vero diurnis nequie audebat latitans, et nocturnis horis qua poterat fagitans, ad domum sororis suæ, quam praeemortuus Guido et Stenfordo uxorem habebat, devenit, et B ejus conductu usque ad (73) monasterium S. Joannis Tervanensis in monte nostræ civitati imminere constructum profugit. Nam, quia monachus fieri vino vel humano coactus timore volebat, monachum quemdam (74) Einhamensem, qui ipsum ei habitum donaret, ibidem operiri proposuerat, sed latere non potuit.

50. (CAP. XXXV.) Fama quoque volante delatum, et per totam urbem confestim est divulgatum, quod in monasterio S. Joannis laterent, qui patrem patris Carolum occidissent. Arnulfus (75) ergo, filius Eustachii advocati, volens et ipso sanguinem comitis vindicare, in cujus ultionem jam orbem ipsum adiebat conspirare, nocte imminente apparitores suos eo dirigit, qui abbatiam circumquaque tota nocte custodiant, ne qui latebant in tenebris nequam cingere valeant. Isaac autem, ubi insidias sibi parari esse cognovit, ad dominum abbatem (76) Folquinum tremebundus confugit, et ut optatum sibi monachi habitum ipse concederet, humili supplicatione et importuna satis tandem obtinuit. Verumtamen Arnulfus sequenti die cum suis monasterium accessit, et illum eductum et ex ipsius confessione deprehensum, continuo veste monachali exspoliari, et nudum discalceatum revinctis post tergum manibus ad civitatem cum tumultu protrahi præcepit. Ubi dum, qua monachatus in eo vestigia reperiarent, capitis ejus omnes penitus abrasi fuissent, circumstantibus, et, « Perfidus et traditor statim supplicetur, vel vivus incendatur, » vociferantibus; et ipso Arnulfo hoc idem adimplere totis viribus attemptente, tandem pater ejus cum matre obstitit, et vivus aliquandiu servaretur, alio lavito, exsternit.

Belholum, inde postea Ipras, ubi monasterium S. Joannis appellatur.

(74) Einhamum ad Scaldim, quod nunc nardam monasterium est, cui Arnulfus subscripsit diplomati B. Caroli.

(75) Lernutius cum suis Arnulfo in clamationis loco Arnulfo obviam abiit ab Heysdino. Pater Arnulfi Arnulfus litteris B. Caroli apud Arnulfo.

(76) Diplomati B. Joannis Arnulfo subscripsit anno 1122 ludo Folquinus successit.

(70) Censentur hi anni a consulatu duorum Geminorum, usque ad annum 2 Vespasiani ut solebant nulli numerare.

(71) Gervasius camerarius subscripsit anno 1123 litteris B. Caroli pro monasterio Gandensi S. Petri.

(72) Scilicet Burchardi et miles Georgius et servus Fromaldus, ut Galbertus num. 51. Occisus etiam ibidem refertur Robertus cursor castellani Haket eodem die 9 Martii.

(73) Monasterium S. Joannis a Theoderico rege Francorum in explantationem necis S. Leodegarii constructum creditur. Deleta urbe migrarunt monachi

quod etiam divinitus factum fuisse credibile est: A quatenus prævaricator, et labore pœnæ præsentis, et timore mortis imminenti diutius torqueretur: velut impenitens æternis, vel pœnitens purgato- riis tormentis interim cruciaretur.

51. Diebus igitur aliquot evolutis Dominus Guil- elmus, Philippi comitis filius, cujus superius men- tionem fecimus, qui jam post mortem comitis ma- nam terræ hujus partem occupaverat, Tervannam venit, et eundem Isaac sibi reddi ab uxore advocati, nam ipse cum filio suo tunc aberat, impetravit. nem fune collo ejus illigato, Ariam secum duci, et i audientia totius populi (77) scelera sua constitu- em, seseque omni supplicio dignum adjudicantem, artio decimo Kalendas Aprilis suspendi (78) fecit.

PARS IX.

Supplicium sumptum de Bertulpho præposito et Guidone de Stenfordo.

52. (CAP. XXXVI.) Obsidione autem præfata, sicut ictum est, per Gervasium et Desiderium Brugis in- obata, Balduinus Gandensis (79) et Daniel Tenre- undensis (80) ab oriente, Gualterus Lilarien- s, (81) Riquardus Walnensis (82), et Theodori- as (83) Discamudensis ab occidente, exercitu collecto, dem se obsidioni adjuverunt, et inde se non iscessuros donec homicidas illos caperent et pu- irent, iurejurando confirmaverunt. Paucis itaque iebus exactis, et assultibus aliquibus factis, die odam murum ab australi parte ascendentes, et se intus audacter projicientes, perfidos illos vio- nter aggressi sunt, et eos omnes intra ecclesiam . Donatiani, quam fœda prius cæde contaminave- ant, fugere compulerunt. Digne sane pro meritis. onveniebat namque in eo potissimum loco, quem contemptum Dei et sanctorum ejus non fuerant ueliter infamare reveriti, diuturnæ lædio obsi-

(77) Lervutius ait « Isaacum tormentis adactum, ere pœnæ exemptum fuisse confessum, a se eo e quo comes occisus est, manu sua plus quam xxv natorēs et principis administratos trucidatos, » et in « classarios conjurationis auctores » recenset. nā ex formula proclamationisq̃ fabulosis Annalibus vleruntur.

(78) Idem Lervutius cum suis asserit « caudæ equi ri aligatum nudum, et ad exitum cujuscunque alæ virgis cæsum, in foro manus et pedes ampu- tos, et sic ad furcam vectum, et præciso capite llium patibulo sub axillis loro astrictum. » Hoc mentum non ausus proferre Mejerus, « post varios vocatur patibulo suffixum. »

(79) Antiquissima hæc familia Gandensis integro ere illi stratur a Chesuzæo, et lib. iv agit de proavo dolpho, avo et patre Balduino, uti et ipse gnomento Luscus et Barbatas. Omnes hi mites Alostani. Galbertus num. 53 et 54 as- em hujus Balduini Javanum cum castellano accessisse 10 Martii, postridie quatuor alios atos. Et num. 156 ait Balduinum 24 Octo- anni mortuum esse. Mejerus tradit « anno se Balduinum Gandensem eique successisse fratrem ejus. » Interim inter eos, nerunt obsessum parricidas, nume andensem, ac dein sub iacem odem anno Balduinum c- corum multo clari- lem dixit rebus.

dionis, vigilarum et famis incommoditates et sitis, et assiduos imminenti timores mortis pœnaliter tol- lerare cogerentur inviti.

53. (CAP. XXXVII.) Verum pridie quam hoc con- tingeret, illis intrinsecus inclusis, et aliis forinse- cus obsidentibus, incertum utrum negligentia obsi- dentium vel industria (aiunt enim, quod et certius est, quosdam eorum corruptos fuisse pecunia (84), præposito effugiendi permissa est copia. Nam de fastigio muri ad terram fune demissus, et (85) quo- rundam auxilio ab obsidione latenter eductus, noc- tibus ambulando, et diebus delitescendo, ad do- mum Alardi Warmestunensis (86), qui neptem illius Agantrudem, castri, quod dicitur S. Audamari, quondam castellanam, habebat uxorem, miser jam B et miserandus confugit. Quo in loco cum per tres fere septimanas jam delituisset, et præsentia ejus rumuseculis quibusdam dubiis, et incerta vulgi opinio- ne diffamari cœpisset, jam eum ulterius inibi reti- nere non audentes, singulis noctibus eum per diversa loca transmittiebant, ut vel sic fugam ejus celarent, quam deprehendi multopere metuebant.

54. Diebus igitur Paschæ peractis, octava videli- cet Dominicæ resurrectionis die, præfato domo Guillelmo Ypræ forte tunc constituto, hujus occupa- tionis fama innotuit. Qui ut audivit, protinus exiit, equum ascendit, et eundem præpositum perque- rere magno cum strepitu et festinatione intendit. Domum itaque Alardi, et omnia ejus latibula, domum et domum filix ejus, in qua proxima nocte peracta. C miser ille quiescisse asseriebatur, scrutati, cum qua querebant non invenissent, vehementer am- et primum quidem utramque domum illam. pestiferi præsentia viri contaminata, et ab his purgandæ fuissent, incendunt, et deinde de- præfata in crastino, nisi præpositus. addixit, obiitque postea in castris. At Galbertus ait eum « monachum. » pisse, cum suprema vita spirare.

(80) Est Teneramunda civitas a dis fluminum confluentis. tuerpiam. Porro Daniel hujus Gandensi familia prognatus. de Gandavo erat frater. vum Balduini et Javanum.

(81) Lilarium Arionem. Ejus dominus Gualterus. Butelgir, id est, Balduino. Javanum litteris Guillelmi ante citatis.

(82) Gallicum. Jus filium.

(83) Tervandensium. necem.

(84) Gallicum. ante citatis.

(85) Gallicum. ante citatis.

(86) Gallicum. ante citatis.

(87) Gallicum. ante citatis.

(88) Gallicum. ante citatis.

(89) Gallicum. ante citatis.

membris debilitandam comprehendunt. Unde et idem A domnus Guillelmus hominem Alardi querpivit, et eo diffudciato (87), totum feodum ejus saisivit (88), et de filiis ejus deobestatione, conditione qua supra diximus, fide et sacramento securitatem fecit, et sic inde recessit.

55. (CAP. XXXVIII.) Re itaque in arcto posita, quid facto opus esset Alardus et sui tractare coeperunt, et cum hinc filiae suae non parcendum, inde praeposito ipsius detrimento nihil sentirent salutis conferendum, tandem praepositum decreverunt reddere, ut sic salutem lucrarentur vel filiae suae. Ut ergo quod ipse fecisse accusabatur, iuste perpeti cogeretur, de domo in qua eum retruserant cujusdam mulierculae ministerio eum educl, et sic his qui ad eum capiendum praeparati fuerant, tradi fecerunt. Igitur ad castrum Wamestunense eadem nocte perductus, et ibi usque ad lucem servatus est. Ubi et presbyterum ad se vocari postulavit, et peccatorum suorum poenitentiam agens, confessionem Deo et illi in conspectu omnium fecit, et solo prostratus, et pectus pugnis percutiens, indulgentiam sibi a Domino tribui suppliciter oravit.

56. Die autem facto, cum jam Ypram equo peregrare, ab his qui eum ceperant, moneretur, equitare quidam omnino recusavit, sed natis pedibus, cum tamen gelu esset, incedere maluit. Et cum iter arripisset, quemdam de clericis, cujus haec ipsa relatione cognovimus, sibi accivit, et hymnum Ambrosianum, *Te Deum laudamus*, cum ipso antiphonatum decantare cepit. Quo dicto, horas B. Mariae, eadem supplicationis devotione cantando complevit, et sic ad psalmodiam conversus, secum ipse cum silentio attente psallere studuit. Iprensibus igitur obviam eum suscipientibus, et Ipram ducentibus, passimque pugnis, virgis, lapidibus, et marinorum piscium, qui illis in partibus grandes admodum capiuntur, capitibus cadentibus, omni genere contumeliarum afficientibus, semper in patientia, ne dicam quod quidam, duritia et silentio perseverabat, et fere usque ad ipsam mortem psalmos indesinenter ruminabat. In patibulo (89) igitur collo et brachiis suspensus, et multa ferientium caede mactatus, tali ad ultimum exitu est examinatus. De quo hic silentium non censeo, quod quandiu in prosperitate fuit

hujusmodi contumelias et irrisiones plurimum abhorruit. Nam quibusdam ipsius familiaribus relictis certo cognovi quod saepe, cum de passionis solatiferam Domini nostri Jesu Christi communis animo inter domesticos incidenter haberetur, et patientia ejus ab aliis praedicaretur, dicere consuevit: « Mirum cur Dominus talia pati voluerit. Certe mihi hujusmodi garciones (90), taliter insularent injurias meas, praesertim si opus esset, impigre vindicarem, et illudenti mihi saltem sputaculum in faciem jactarem. » Vide quod quae intolerabilia minus solebat judicare, ea ipsa ad augmentum miseriae coactus est tolerare.

57. (CAP. XXXIX.) Eadem autem hora domus Guillelmi Ipra egreditur, et ad causam Guidonis de Stenfordo, qui nuper eodem crimine, quod videlicet in mortem comitis consilium et assensum prebisset pulsatus fuerat, examinandam proficiscitur. Qui videlicet Guido, cum contra impetitorem suum Hermannum, cognomento Ferreum, monasterium haec pro causa inisset, et primo quidem congruus, et secundo superior in pugna fuisset, et eundem Hermannum armorum nimio pondere caesum, ipse aequae gravi armatus lorica et galea, terrae prostratus, et proprii corporis et tanti oneris ruina depressus, virtute confortatus, ac si nullum sentiret pondus, Hermannus surrexit, et eum qui, ut dictum est, secundo superior fuerat, versa vice subjiciens ad confessionem patrati sceleris urgere coepit. Quid plura? Divino tandem judicio victus, et de crimine quo impetebatur convictus, et sic demum supplicio mortis est addictus. Quod cum apud Reningas (91) factum fuisset, continuo eum comprehenderunt, et Ipram pertrahentes juxta miserabilem filium praepositum in eodem patibulo ipsum quoque jam miserrimum eodem die tertio Idus Aprilis (92) suspenderunt.

58. Dum aliquandiu pependissent, et fletu saerem corrumpere inceperant, burgenses iterum consilium inierunt, et eos extra villam ejicientes (93), et ibi diligentius reponendos esse decernunt. Nam enim a tormentis vel mortuorum et irrisionibus sustinere poterant, quorum perfidia tali patre et domo se orbatos esse plangebant. Itaque arborem erectam erexerunt, et rota plaudri desuper imposita, coram boum quo diutius servari possent insutos

(87) Diffudciare est inimicitias aut hostilitatem inducere. Sunt usi ea voce Ivo Carnotensis, Matthaeus Parisius, Thomas Walsingham (citati a Vossio De Villis linguae pag. 679).

(88) Malmaesburiensis De gestis pontificum Angliae lib. 1. « Rex episcopatum saisivit, » id est invasit, manum injectit, et passim alii.

(89) Ex Annalibus vernaculis et formula proclamationis ista scripsit creditique Lernetius. « Per noctem avectus Ipra in silvam fuit milliari distantem ab urbe, corio exenterati bovis insutus, et vivus inter deserta ab infelici arbore pependit, die quarto inventus est exanimis. » Maluit Mejerus Gualterum sequi, quod is ex ore clerici, qui Berthulpho id roganti adfuerat, descripsit.

(90) Vox Gallica *garçon* adolescentem significat: hinc *garciones* saepius habuimus.

(91) Reninga in agro Iprensi vulgo *Reninga*: de eo egimus 2 Februarii ad Vitam S. Adalaldi ducs. § 3. Diplomati Theoderici comitis pro Loensi monasterio subscripsit anno 1150 Lambertus de Reninghes cum Anselmo et Baldewino fratre suo. Mirum cap. 130. Ms. nostrum habet hic *Rinningas*.

(92) Lernetius ex dictis fabellis ait: « Guidonem et decem cum eo canonicos. S. Martini, quia interfuerant consiliis a Guillelmo Lejo ex merito punitus. Guidonem capitis damnatum, jussuque interfecti. canonicos in carcerem compactos, panno et aqua transisse vitam in pudore et dolore atri specus, sine spe ulla lucis videndae; ex his in latomii episcopilibus, quinque apud Tornacum, totidem Terneberg detentos. » Quod in eodem commentum est.

(93) Ergo ab initio non suspensus fuit Berthulphus extra urbem, ut fabella indicat.

per eam illos invicem conjunctos, et quasi mutuo A complexu colligatos, sedere fecerunt. Verum paucis diebus evolutis, cadavera eorum fortim inde sublata et tumulata sunt (94). O tremenda nimirum divinae districtiois judicia! Quis enim suspicaretur unquam, ut de Guidone taceam, Brugensem praepositum, hujus quidem saeculi illum splendidissimum, et omnibus istius mundi divitiis affluentissimum, et post comitem solum fere totius terrae hujus potentissimum, ad tantam unquam miseriam esse deveniturum, ut nec inhoneste vivero, nec honeste saltem ei liceret hanc vitam finire? Sed qui potentes deponit de sede, et alta a longe cognoscit, ac discretissimo aequitatis suae iudicio secundum opera sua singulis retribuit, ipse eorum celsitudinem dejicere, et potentiam ad nihilum redigere, quando et quomodo valuit, singulariter potens fuit.

PARS X.

Supplicium inflictum Burchardo occisori B. Caroli.

59. (CAP. XL.) Porro Burchardus ille, quem primum marchionis venerabilis Caroli caput percussisse commemoravimus, cum multas sustinuisset angustias obsessus, humano quidem ad modicum usus auxilio fugit; sed divino coepit ejus obviante consilio, effugere minime valuit. Nam, sicut post ex ejus claruit confessione, de turre illa egressus, primum quidem aliquandiu latuit (95), ac deinde nocturno tempore sociis quibusdam itineris, quos sibi fideles non dubitabat, secum assumptis, fugam iniiit consul- itas arbitratu longinquas petere regiones, ut inco- gnitus apud extraneos securius se occultaret, et C egenam ac miseram vitam sic saltem protrahendo qualitercunque protelaret. Cum igitur ad aquam (96) quamdam quam navigio eum transire oportebat, devenisset, naviculam in ripa praeparatam invenit, et eam ascendit. Quam cum ut in ulteriorem dirigeret ripam, a terra repellere tentaret, illa occulto livinae virtutis pondere pressa immobilis stetit, et oco moveri non potuit. Quod ut sensit, totis coepit viribus uti, et ut eam a ripa seduceret, quanto potuit conamine niti. Cumque diu luctatus nihil prorsus profecisset, socios advocat, et ad auxilium sibi erendum invitat. Quibus statim cum admiratione occurrentibus, et ad illam unam modicam naviculam promovendam, omnes quas habebant vires impendentibus, illa nihilominus velut murus immobilis perse- erat, quippe quam vis divina omnino immobilem aciebat. O detestandam Burchardi dementia! Bur-

chardus sceleris sui immanitatem parvipendit et negligit, quam lignum insensibile exsecratur et refugit: Navicula modica robustorum validis impulsibus viro- rum resistit, quae unius manu pueri facile moveri et circumduci consuevit. Verum haec tua, Christe, sunt opera, qui errantes ad viam veritatis convertis, et superbientes ad gratiam humilitatis infectis; qui, ne in aeternum damnēs, plerumque temporaliter punis. Tu enim nunc per navicolae immobilitatem hunc virum iniquum, ut suam nequitatem recognosceret et tuam justitiam expavesceret; monuisti; qui olim per asinae loquelam prophetae Balaam insipientiam corripuisti.

60. Miser itaque ille hoc tandem miraculo compunctus, et ad cor quandoque reversus, navigium deseruit, et in terram se prosternens, et reum pectus pugno percutiens, ac ubertim lacrymas fundens, reatus sui poenitudinem multo cum gemitu gerere coepit. Prius namque eum hujus peccati nunquam poenituerat. Cumque post lamentum naviculam iterum movere tentasset, et eam ut prius immobilem vidisset, voluntate Dei certius jam comperta, coepit desperare de temporali salute sua, et confestim tristis et moerens consueta repetivit latibula.

61. (CAP. XLI.) Cum autem diversis in locis diebus non paucis jam latuisset, et juxta Insulam (97) in quoddam tugurium ductu conjusdam servi sui casu divertisset, servum eundem itineris sui ducem ad domum Bernardi avunculi sui, ut panem sibi, quo famelicam animam refocillaret, peteret (esuriebat enim) transmisit. Et ille quidem quod jubeat exsequi cupiens, mandato ejus libenter obedivit, et ad eandem perveniens domum, ad opus domini sui, ut puta hominis deliciis assueti, delicatum panem petivit. Sed miro Omnipotentis iudicio, qui domini sui querebat salutem, invenit mortem, et esurienti conferre cupiens quibus egebat alimenta, reo praeparavit quae meruerat tormenta. Haec etenim occasione praefato Bernardo domum suam, simpliciter tamen, quamvis per alias personas prodidit; cui ut puta avunculo, nepotem suum nequaquam occultandum credidit. Justo autem Dei agebatur examine, ut qui dominum suum occidere non fuerat veritus, ipsum quoque occidendum suus proderet dominum servus. Bernardus (98) vero Hugoni fratri suo hoc idem protinus nuntiavit. Hugo ergo communicato cum fratribus suis consilio, licet nepotem suum servare magis, si tamen auderet, quam prodere maluisset, Insulano

(97) Insulae primariae urbs Gallo-Flandriae intelligitur.

(98) Lernutius ex consuetis fabellis rem ita adornat: « In urbe Risela tres habuit avunculos, Hugonem Alwenii toparcham, Bernardum dominum Robaisium, Oliverium Baudevennii potentem. Cum venit ad illos, pransuri simul convenerant, utque adventus sui aliquam rationem praetexeret honestam, dixit se Cyprium cogitare, quo domicilium in ea insula sibi et sedem figat. Antequam abiret in oras tam remotas, venisse se valedicturum propinquis, petitque certam pecuniae summam, qua numerata iter illud longinquum perficere posset. » Haec ibi.

(94) « In monasterio de Formisele, » Iperius, at Lernutius « in templo S. Martini. »

(95) Lernutius ex Annalibus vernaculis, et formula proclamationis: « Boscardus Brugis in monasterium Quercetanum fugit cum famulis aliquot: ibi in cubiculo canonici regularis quatuor diebus delinuerunt, tecti albae vestis injecta, tonsura grandi in- gressi se corarunt, tanquam si monachi essent, ad rescriptum viventes, ejusmodi schemate sperantes abstantiam, et evadere persequentem Nemesin. » Hae Mejerus, sed omissis sociis, descripsit. Fides est penes eos.

(96) « Liem vscat Iperius, at Scaldim Mejerus, et videant prope Antuerpiam Lernuti

tamen castellano (99) et burgensibus Burchardum sententiavit invenisse, et cito venirent, ac tanti criminis reum, ultione, quam dignam arbitrantur, punirent, mandavit. Cui profecto si parcere voluisset, haud dubium quin et ipse magnum salutis suae periculum incurrisset.

62. (CAP. XLII.) Insulani vero, mandato Hugonis audito, cum magno protinus tumultu perrexerunt, et Burchardum comprehensum Insulam duxerunt, et in foro ei patibulum paraverunt. Verum ille aeternae formidine damnationis, ut timeret excitatus et supernae iutuitu miserationis ut speraret animatus, seipsum districte admodum accusare, et cunctis dignum supplicii coepit publice inclamare. Denique manum suam dexteram, quae in effusione sanguinis justici cruentum exhibuerat ministerium, ob poenam tanti criminis abluendam, et indulgentiam promerendam abscidi flagitavit. Cum autem nemo esset qui hoc faceret, ipse sibi saltem eam amputandi facultatem postulavit concedi. Verum utrumque sibi denegari consentiens, iterum ad sui accusationem, et supernae miserationis invocationem conversus est. Reatum ergo suum manifeste confitendo et plangendo, et divinae respectum misericordiae implorando, ac ad hoc ipsum fiducialius sperandum misericordias antiquis peccatoribus exhibitas commemorando, omnium viscera assistentium ad pietatem et miserationem commovit, et ad lacrymarum effusionem universos pene lugubri sua lamentatione coegit, et ut per temporales carnis molestias aeternas evaderet poenas, modis quibus potuit sategit. Itaque membra ipse tormentis sponte aptavit, et rotæ radiis intricatus (100), et in excelso stipite exaltatus, in eadem devotione, confessione et supplicatione ab hora diei nona, usque ad crepusculum diei sequentis, perseverans expiravit (101).

PARS XI.

De successore B. Caroli in comitatu Flandriae variae concertationes. Guillelmus Northmannus constitutus.

63. (CAP. XLIII.) Sed jam dignum est ut articulum ad superiora tempora convertamus, et ea quae prius quidem gesta, sed a nobis hactenus sunt praetermissa, referamus. Neque enim quaecunque eodem tempore contigerunt, eodem etiam tempore dici potuerunt. Interfecto igitur Brugis, ut dictum est, marchione, fama mali tanti confestim circumquaque diffunditur, et ipsa eadem die usque ad triginta fere leugas extenditur. Ubique ergo luctus, ubique gemitus

(99) Is erat Rogerius, qui sequenti mense Castellanus insulis, et Robertus filius ejus subscripserunt litteris supra memoratis Guillelmi Northmanni, pro Audomarensibus.

(100) Lernutius fabellas consuetas ita proponit: « Rotæ radiis insertus, totum corpus melle ac favis perlitus sedit stipite in excelso, impotens movere membra. Super ipsum densi ex luco clathri arcendis corvis positi aliisque carnivoris volucris, ne discerperetur eorum rostris, sed aculeis morsibusque pateret muscarum, apium et crabronum qui cutem carnemque viventis exederent, lancinantes eum minutatim ad intima ossa. Duravit tormentum per sex dies et amplius. » Maluit, his fabellis rejectis,

tus et dolor ingens clericorum, monachorum, rusticorum, pauperum postremo omnium in pace et tranquillitate degere et aequitatem servare et servari cupientium. Raptores autem quilibet et iniqui, utpote vinculis quibus tenebantur diruptis soluti (magis enim, sicut etiam tunc evidenter patuit, Caroli refrenati fuerant timore quam Dei), universa turbare, mercatores quosque et viatores rebus suis exspoliare, et ipsos plerumque ligare et incarceratione coeperunt. Tanta namque fuit perversorum hominum rabies et nequitia, ut nec sancti temporis (nam Quadragesima erat) eos cohibere valeret reverentia.

64. Verum omnipotentis Dei subveniente clementia, in brevi repressa est eorum dementia. Praefatus enim Guillelmus, domini Caroli consobrinus, mortem comitis nuntio deferente cognovit, eadem die sibi comitatum, frustra tamen, vindicavit, et Ariam oppidum munitissimum occupavit, et oppidanos omnes sibi fidelitatem jurare fecit. Cumque et S. Venantium, Casletum, Bellulam, Ipram, Bergensem quoque et Furnensem terram pari modo sibi subegisset, motus raptorum in finibus illis cito repressit, et pacem servari mandavit. Ceteri quoque barones terrae invicem collocuti, Deo inspirante, praecensenserunt, et singuli partes suas defensare stuerunt.

65. (CAP. XLIV.) Porro magnificus rex Francorum Ludovicus, audito quod consobrinus suus Carolus interiisset et Guillelmus honorem sibi indebitum, praesertim ipso non assentiente, invasisset, et graviter tulit, et tam illum ea, quam usurpaverat, dignitate privare, quam amici mortem desiderans vindicare, ad urbem Atrebatum circa mediam Quadragesimam venit. Quo etiam Guillelmum juvenem, dictum Northmanniae comitem, a patruo suo Henrico Anglorum rege, sicut initio hujus opusculi commemoravimus, impie exhaereditum, qui reginae sororem (102) nuper duxerat uxorem, venire mandavit. In qua urbe cum diebus ferme quindecim commoratus fuisset, et plures qui sibi comitatum terrae nostrae competere assererent, Arnulfus (103) scilicet nepotus domini Caroli, Balduinus Montensis, et praefatus Guillelmi, qui jam partem terrae nostrae praetibatam violenter tenebat nuntii frequentes hoc ipsum expectantes ad regem venissent, tandem regina, Dei, ut arbitror, occulta, sed tamen justa dispositione prevaluit, et animis procerum quorundam multo ingenio

Gualterum describere Mejerus.

(101) Addit Lernutius: « Unus ex servorum familiaribus Everardus, audiens herum jam rapti ad poenas, eripuit se fuga in Ardennam silvam ibique in puteum cecidit lapsu non fortuito, et nersus est. » Haec ibi ex Annalibus vernaculis, quae aliter narrat Mejerus: « Servus autem ejus Everardus, accepta Casleti a nominibus domini sui pecunia, fugiit in Arduennam, ubi in flumen quoddam ex equo praecipitatus interiit. » Silent Antiquiores.

(102) Ea erat Joanna soror Adelaïdis uxoris Ludovici regis, de qua agit Vitalis Ordericus, lib. II, Historiae ecclesiasticae, fol. 884.

(103) Arnolau Galberto dicitur: natus est erat in

ad sibi consentiendum inclinatis, sororio suo Northmanno comiti, decimo Kalendas Aprilis, comitatus dominium obtinuit.

66. (CAPUT XLV.) Cujus potentiam (104) patruus ejus ad sui detrimentum veritus crescere, eam totis visceribus et artibus quibus poterat contendit imminuere. Nepotem ergo suum Stephanum Blesensem, (105) Bononiæ (106) et Moritonii comitem (107), transmittens, et per ipsum et alios partis suæ legatos multa tribuens, et plura promittens, multorum animos potentium sollicitat, Flandriam suam hæreditatem esse, et ex parte Roberti Casletensis avunculi sui sibi jure competere affirmat, et hismodis in suum eos favorem conciliat, ac ducem (108) Lovaniæ socerum suum, et Montensem comitem, et Thomam Codiciacensem, necnon et sæpeditum Guillelmum, sibi confœderat. Hos omnes et eorum auxilios regis voluntati et ordinationi contraire, et profectus novi comitis modis omnibus impedire hortatur et instigat; non tam ut ipse Flandriam, quod forsitan fieri posse jam desperabat, obtineat; quam ut vires comitis, quas sibi periculosas suspicabatur, enervet et destruat.

67. Rex autem cum comite Atrebatum civitate post aliquantum tempus egressus, primo insulam, deinde Gandavum et Brugas, ægre tum (nam ubique fere Anglici fautores plurimum impediabant) recepit, et obsidionem sua præsencia roboravit. Unde comes et post Pascha reversus per Insulam et Betuniam, usque ad urbem nostram Tarrvennam pervenit, et ibi cum magno Cleri et populi gaudio susceptus biduo mansit. Postea cum castrum, quod dicitur S. Audomari, castellano et burgensibus eum gratanter (109), conditionibus tamen quibusdam promissis, suscipientibus obtinisset, et ibi paucis diebus moram fecisset, iterum Tarrvennam transiens Insulam revertitur.

PARS XII.

Ecclesia Brugensis reconciliata. Corpus B. Caroli repositum. Miracula. Flandria pacata.

68. (CAPUT XLVI.) Interea rex Robertum reliquos-

Dania ex sorore B. Caroli, sive ea Ingerta fuerit, sive Cæcilia; de quarum matrimonii agit Pontanus l. v Rerum Danicarum. fol. 198 et seq.

(104) Henricus I rex Angliæ, qui patrem Guillelmi, ut supra dictum, detinebat captivum.

(105) Natus est Stephanus, postea rex Angliæ matre Adela, sorore Henrici regis, et patre Stephano comite Blesensi.

(106) Bononia, sive Bononia, urbs Galliæ Belgicæ ad mare Britannicum, cujus comitatum Stephanus acceperat ob ductam in uxorem Mathildem, unicam filiam et hæredem Eustachii comitis Bononiensis.

(107) Moretonium castrum inexpugnabile in confinio Britannicæ et Neustriæ. Ita Rigordus in Gestis Philippi Augusti. Hujus comitatum, capto ejus loci comite, dono Henrici regis acceperat Stephanus teste Orderico l. II, fol. 814. Neustria ibi pro Normannia ejus parte accipitur.

(108) Godefridum Barbatum, cujus filiam Aleidem duxerat uxorem Henricus rex.

(109) Chesnæus in Probationibus ad lib. II Familiæ genealogicæ Betuniensis, pag. 20, allegat par-

tem illos homicidas Brugenses, de turri, in quam confugerant, egredi, et sese dedere coegerat, et in carcerem et vincula universos retruserat. Quorum narratione innotuit miraculum quod narro. Ex quo enim in eadem ecclesiæ turri obsessi morati sunt, nullo alimentorum, quorum non modicam illuc copiam contulerant, sicut nec si terram gustarent, sapore delectati sunt; sed postquam sese dedentes exierunt, continuo quem tanto tempore perdiderant gustum receperunt. Cum enim Roberto sitienti de eodem, quo ibi inclusus bibere consueverat, vino propinassent; optimum ejus sorem laudavit, æque ab ipsius initio obsidionis de bono vino non bibisse juravit. Nesciebat quippe quod de hoc ipse quo solebat bibisset. Quod cum ei indicatum fuisset, opus Dei in suorum castigatione peccatorum recognovit, et divinam cum cæteris bonitatem collaudavit.

69. Rex vero ecclesiam S. Donatiani non solum sanguinis effusione, verum etiam eorum execrabili et immunda habitatione multipliciter pollutam, cunctis inde spurciis eliminatis purgari, corpusque venerabile, quod ibi negligentius quam decebat tumulatum fuerat, in aliam (110) ecclesiam præcepit deportari, quatenus funus ejus ibi diligentius curaretur, et deinde congruo sibi honore in ecclesia rursus humaretur. Quod et factum est.

70. (CAPUT XLVII.) Verum quid ibi miraculi divina ostenderit dignatio, non videtur præterendum silentio. Testati sunt enim mihi sciscitanti plerique qui affuerunt, viri veraces et religiosi, quorum unum, Dominum scilicet Absalonem (111) S. Amandi Abbatem, pro suæ sanctitatis merito dignum est hic nominari; quod, cum venerabile illud corpus, eo, in quo illud ante (112) quinquaginta tres dies repositum fuerat, monumento dirupto, detexissent, ad gloriam Dei et Martyris sancti ostendendam, in tantum a corruptione alienum inventum est, ut nec tenuissima quidem modici fœtoris nebula exinde ascenderet, quæ nates circumstantium, sive idem funus contrectantium et curantium, vel in minimò aliquatenus offenderet. Verumtamen, cum quantum

tem litterarum, quibus Guillelmus comes ait: « Petitioni burgensium S. Audomari contraire nolens, pro eo maxime quia meam de consulatu Flandrensi petitionem libenti animo receperunt, et quia honestius et fidelius ceteris Flandrensibus erga me semper se habuerunt; leges seu consuetudines subscriptas perpetuo eis jure concedo, et ratas permanere præcipio... Actum anno 1127, xviii Kalend. Maii, feria v die festo SS. Tiburtii et Valeriani, » Subsignant Osto Castellanus ejusdem urbis et Guillelmus filius; item Stephanus comes Bononiæ, et alii quam plurimi a nobis hæcenus citati.

(110) S. Christophori ecclesiam in foro scribit Galbertus num. 119.

(111) Absalon abbas subscripsit litteris Theodoric comitis, quibus anno 1135 confirmavit res Marchianensis monasterii. De S. Amando et hac abbatiâ late egimus 6 Februarii, quo colitur.

(112) « Præteritis jam septem hebdomadis, » inquit Galbertus, die scilicet 22 Aprilis. Errorem Lernutii, Mejeri cum suis vernaculis Annalibus et formula proclamationis supra indicavimus.

diximus jam tempus in monumento haberet, sic erat vulneribus crudis et omnino recentibus tractabile, ac si eodem die interfectus fuisset. Tanta quoque suavissimi odoris fragrantia totum illum locum divinitus infudit et implevit, ut nulli fore dubium videretur, quod Deus fidelem suum glorificare voluerit. A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris. Quod nimirum eo amplius mirabile judicatur, quod humanorum cadaveribus corporum vix aliquid aliud foetidius æstimamus.

71. Ecclesia igitur Domini (113) Simonis Tornacensis episcopi ministerio, qui in hoc ipsum a rege de Francia fuerat accersitus, more ecclesiastico reconciliata. Sed et memoratum corpus summa reportatur cleri et populi devotione et reverentia, et septimo Kalendas Maii in ecclesia media tumulatur, in extremo examine resurrecturus in gloria.

72. (CAPUT XLVIII.) Quibus omnibus solemniter (114), et eo quo dignum erat honore, adimpletis, rex cum exercitu, quem congregare poterat, Ypram contendit, et sequenti die, sexto videlicet Kalendas Maii, comite sibi ex condito cum exercitu ex parte alia impigre occurrente, circa horam diei sextam illuc usque pervenit. Porro sæpe memoratus Guillelmus Philippi filius, regis majestatis celsitudinem minus quam oporteret reveritus, extra oppidum ei, multorum et fortium quos sibi confederaverat virorum et armis fretus et animis, audacter occurrit; et contra universum illum exercitum acerrime dimicare coepit. Sed ille fortiter se agere arbitratus, dum hostibus obstinatissime repugnat, dum in adversos aciem dirigit et instaurat, quæ sibi infelicitatis temporalis et adversitatis fovea præparata sit, miser ignorat. Etenim jampridem aliqui burgenses, qui sacramentis ei non semel tantum, sed frequenter fidelitatem fecerant, cum quibusdam aliis hominibus ipsius de proditione ejus conspiraverant, legatos inde ad Regem direxerant, seque ei portas aperturos, et Guillelmum tradituros juraverant. Væ anundo a scandalis! imo, væ Flandriæ a proditionibus! Mirandum, nec minus miserandum, quod terra infelix, cui domino suo per proditionem orbari contigerat, non aliter quam per proditionem alium acquirere valebat. Et hanc quidem pauci Ypresium disposuerant faciendam. Judicaverant namque commodius regis voluntati parere, quam imperiis Guillelmi, et sibi suspectæ potestati subiacere. Neque ideo, ut ferunt, quod ipsius personam in aliquo culparent: sed quorundam assinium ejus dominium intemperantius futurum formidarent.

73. (CAPUT XLIX.) Itaque cum ab hora diei sexta usque ad nonam utrinque diversis concursibus ab aquilonali parte et orientali pugnatum fuisset, vexillo, quod in signum futuræ proditionis super summum ecclesiæ S. Petri fastigium ex proposito

(115) De Simone episcopo, fratre uterino uxoris B. Caroli, supra § 4 actum.

(114) In Annalibus vernaculis Flandriæ sequentia de Ipra intercepta, et Guillelmo capto silentur: ut-

A constituerant adversæ partis cuneos accersierunt; et porta meridiana aperta eos in oppidum susceperunt. Quibus protinus totam villam percurrentibus, et rapinis ac incendiis universa vastantibus, Guillelmus destitutum se tum demum præsentiens, quod solum superesse videbat, fugam arripuit: sed fuga sera fuit. Fugientem enim cum Daniel Tenremundensis consecutus comprehendit, et armis exutum comiti Guillelmo captivum reddidit. Ypra igitur eodem die a porta septentrionali usque ad portam australem spoliata, et incensa ac multitudine militum innumerablem comprehensa, rex et comes Messinas monasterium advenit, Guillelmum captum secum adducunt. Quem cum postera die castellano Insulæ custodiendum commendassent, Ariam perrexerunt, et ea in deditione recepta, Casletum et reliquam illam interiorem Flandriam facillime subegerunt: et sic tandem ad ulciscendam honorandi Caroli mortem Brugas iterum redierunt.

PARS XIII.

Reliqui complices cordis S. Caroli puniti; duo sup elapsi.

74. (CAPUT L.) Fratrem quoque præpositi Gericum, quem in mortem ejus conjurasse supra memoravimus, cum aliis fere viginti octo deditiis et carcere productis (115), de excelsa turri precipitare fecerunt: sicque homicidæ illi condignis tantæ iniquitati cruciatibus interierunt. Qui quamvis non omnes consilio vel facto peccaverant æqualiter, iniquitati tamen consentiendo, et iniquis auxilium ferendo, paribus quodammodo iniquitatis nexibus se omnes obligaverant. Et ideo, quorum non abhorruerant jungi consortio, eorundem non immerito sunt puniti supplicio. Robertum autem, quem et ipsum ex conjuratis fuisse supra ostendimus, quique iidem eo quod a populo vehementer diligeretur, et modis quibusdam excusabilior cæteris videretur, tute satis puniri posse non æstimabatur, secum abducere decreverunt. Quem cum Casletum usque perduxissent, et ille reatus sui multam poenitudinem gereret, extra oppidum cum capitis abscissione animadverti fecerunt.

75. (CAPUT LI.) Dum ea geruntur, Ingrasus Esnensis, unus ex prænominatis conjuratoribus, qui patrui sui Theoderici Discanudensis præsidio fretus, usque in id temporis excusationes in peccatis excusaverat, et perfidiæ suæ tenebris obæcatus, ipsius regis aspectibus et comitis impudenter se ingerere non erubuerat, et si quis eum super hoc crimine impetere auderet, viriliter sese defensurum jactaverat, diffidere coepit: et primum quidem apud suos aliquandiu se latendo continuit, ac deinde opportunitatem temporis nactus, omnibus postpositis suæ saluti consulere gestiens e patria profugit, et pote cui tributa sunt omnia, quæ hactenus præclare gesta, ut supra § 3 diximus.

(115) Quod factum est 5 Maii, et late describitur a Galberto teste oculato num. 123.

in terra nostra usque in hæc tempora, me scilicet A hæc scribente, nusquam ultra comparuit (116).

76. (CAPUT LII.) At Guillelmus Viroviacensis, et ipse, sicut aliorum claruit confessione, conjurato- rum unus, quem nimirum aliis attentus, et finis ipsius expectatione suspensus, intactum fere reli- queram, iniquitatem suam nequaquam tandiu oc- culare valuit. Sed quod in occulto perpetraverat, indicis continuo manifestis apparuit. Statim enim post comitis occisionem et thesauri ejus direptionem Viroviacum regressus, non minimam inde secum attulit partem. Verum hoc suæ nequitiae fructu in longum lætari permissus non est. Cum enim de ad- versario dejecto tripudiaret, et de damnis alienis insolenter exsultaret, repentinus eum pavor invasit, et territum de Flandriæ finibus exturbavit. Audito B namque quod frater suus Lambertus (117), qui tan- tum, ut ex fine monomachiae, quam inde in curia sæpe fati Guillelmi inierat, claruit, innocens erat, super morte comitis impeteretur, et quod ipse ab eodem Guillelmo, cui jam per subreptionem homi- nium fecerat, diffiducaretur, timere cœpit. Et pri- mum quidem ad defensionem se paravit, se in cras- tino reæ tantum stimulis conscientiae eum exagi- tantibus, cum nemo eum adhuc persequeretur, uxore et paucis suoribus, rebusque, quas evehere poterat, secum assumptis, sexto post mortem comitis die fugæ se credidit. « Fugit nempe, ut Scriptura dicit, impius, nemine persequente (Prov. xxviii). »

77. Castellanus autem Curtriensis, qui antea ei exsisterat inimicus, statim ut fugam ejus audivit, armata multorum militum manu munitus, Virovia- cum contendit; et omnibus quæ ipsius fuerant mo- bilibus direptis, munitionem totam evertit, et ne- mine resistente, in tantum ut nec stipes in loco re- maneret, incendit. Ipse vero cum juxta Tornacum ad villam quamdam devenisset, Tornacensibus eum insectantibus, et comprehendere ac punire tentantibus, uxore et majore suorum parte, rebusque fere omnibus amissis, vix equum nactus evasit, et in partes Nerviorum (118), duobus tantum sociis con- tentus secessit. Ubi monasterium quoddam mona- chorum adiit: et timore magis, ut postea patuit, humano quam divino compunctus, monachus tonsuram habitumque præsumpsit. Postea vero oc- casione uxoris, sine consensu cujus hoc fecisse C asserebatur, paucis evolutis diebus monachatum deseruit, et ad seculum, et ad arma derelicta sine retractatione mox rediit. In quo quidem facto satis

(116) De eo Lermius ex Annalibus Flandriæ: « Ingelramus Eeseneus abierat porro in Germaniam, et habitabat Moguntie ad Rhenum: quo in oppido controversia incidit ei cum cive quodam, cui inter altercandum vulnus indixit lethale, nam mors sub- secuta est. Ob facinus ad prætorem tractus, sacco- que inclusus, et in flumen projectus obiit, fato cri- minibus suis debito. » Hæc ibi, quæ credidit et de- scripsit Mejerus, fides sit penes illos.

(117) Forsan Lambertus ex Reddenburch, de quo similia narrantur cujus filius Walterus numeratur a Galberto num. 70 inter capita eorum, qui obsessi

evidenter declaravit illud religionis propositum quam fictus arripuerit. Si enim vinculum uxoris vinculum compellebat solvi religionis, eis quibus tanto abusus fuerat tempore cur non abstinuit armis? Nunquid et hoc lex conjugii cogebat? Nequaquam. Nam si vere eum suorum reatuum pœniteret, armis relictis, uxori, cum tantum illa maritale debitum exigeret, adherere, et in sudore sui vultus pane suo vesci, districto fatigatus jejunio debuisset. Nunc autem, ut multorum relatione comperimus, iram Dei non solum pœnitendo non curat placare, sed corde ob- stinato excusationes in peccatis excusare, et Deum magis irritans quam placans, peccatis peccata non veretur augmentare. Timendum est igitur ei, et pro eo etiam nobis, ne quia tardat converti ad Domi- num, subito veniat ira Dei, et in tempore vindictæ disperdat eum. Forsitan et ideo ibi tamdiu aliis in- vitis servatur, ut, si tempore sibi indulto non pœ- nituerit, et dono misericordiæ Dei superbe abusus fuerit, justo Dei judicio gravius in fine feriat (119). Quod etiam de præfato Ingrasno non absurde sentiri potest. Et hæc quidem omnia infra duos fere post mortem comitis menses consummata sunt.

EPILOGUS.

78. Ecce voluntati vestræ, reverende Pater, inio- jussioni, ac fratrum meorum piæ petitioni, prout valui, parui: et materiam mei modum ingenii pariter et eloquii, ut in ipso apparet effectu, tan- topere transcendentem vel contingere præsumens, multorum me reprehensioni simul et irrisioni ex- posui. Etenim stultus dum non loquitur, plerumque sapiens esse creditur. Silentium nempe ejus non tam putatur sensus inopia, quam humilitatis custo- dia. Unde et ego si omnino siluissem, sapiens qui- dem putari potuissem: sed non eo amplius sapiens fuisset. Nunc autem, quia imperitiam meam scri- bendo prodidi, sapientes, in quorum manus hæc forte pervenerint, indignabuntur mihi: et alii qui- dem calumniabuntur insipientem, alii subsannabunt præsumptorem, alii idiotam judicabunt, nonnulli quoque stultum merito inclamabunt. Quid ergo erit, Pater sancte, quod me tanta rerum evidentia con- victum poterit excusare? Possum equidem obe- dientiae, vestra mihi auctoritate impositæ, non in congruam causam obtendere: sed commodius arbi- D tror calumnias hujusmodi (120), etiamsi quo modo possem evadere, quam insipientiam meam pertina- citer excusando, tanto meorum cumulo peccatorum etiam fallaciam addere, fructumque mihi humilitatis

detinebantur in turre S. Donatiani.

(118) Nervios hos bene a Tornacensibus distin- gui, et in Hannonia constitui debere, uti hic fit, alias docuimus.

(119) Mejerus et Marchantius tradunt « Guiliel- mum Viroviacensem fugatum a præfecto Cortracensi ex Viroviaco, captum tandem esse in Germania, atque apud Argentinam longis cruciatibus con- tectum: uxorem ejus Tornaci vivam defossam. » Fides sit penes auctores.

(120) Videtur deesse tolerare aut aliquid simile.

et hujusmodi ab ore, imo ut post paluit, per os de corde ejus responsum accepimus: « Quascunque, inquit, vobis minas intendent, certus sum quia quandiu vixero, in nullo vos lædere præsumet. Quod etsi contingeret vos occidi pro veritate, quid hac, quæso, gloriosius morte? Quid enim martyrio excellentius in gloria? » Quod procul dubio, quantum ego conjicio, non dixisset, nisi martyrii amore flagraret?

41. Vidisti igitur quæ fuerit causa mortis ejus: nunc vide si placet, quod fuerit opus ejus. Utique peccata sua jam pridem confessus fuerat, et pro eis tunc poenitentiam agebat. Orationi eadem hora, ut dictum est, incumbebat; quam etiam eleemosyna acceptabiliorem Domino faciebat. Sed et si de terrenis contagiis aliquæ ei maculæ adhæserunt, sanguinis effusione et mortis amaritudine credibile est quod deleri potuerunt. Igitur interfectores ejus sibi quidem mortis foveam effoderunt, sed eum per portam mortis ad vitæ Januam introduxerunt, illum mortalitatis tunica exuerunt; et se confusione sua sicut diploide induerunt.

PARS VII.

B. Caroli sanctores occisi. Corpus seretro illatum. Miracula, veneratio, sepultura.

42. (CAP. XXVIII.) Hac namque cæde peracta sanguinem adhuc sitientes Themardum Brugburgensem (61) castellanum, qui forte prope aderat, cæteris diffugientibus invaserunt, et multis vulneribus confoderunt. Quo facto continuo, quos supra memoravimus, conjurati singuli cum suis satellitibus adfuerunt, et universam villam, quæ instar civitatis frequens erat et ampla, nemine resistente, perscrutantes, reliquos morti jam pridem ab eis destinatos, circumquaque persequi studuerunt. Quorum duos, præfati videlicet castellani filios, Gualterum adhuc in hospitio remorantem, et heu! frustra fortiter repugnantem, et Gillebertum extra villam habitu mutato cum castellano Curtriensi (62) effugere conantem, crudeliter interemerunt; et sic demum ad perquirendum Gualterum (63) dapiferum, quem elapsam fuga timebant, redierunt. Sed cum castellanum confessionem sacerdoti fecisse, et corporis ac sanguinis Domini mysteria percepisse, et necdum obisse cognovissent, in ecclesia ad eum rursus concurrerunt, et per pedes eum arripientes, ac per

confragosam graduum inæqualitatem impetuosè trahentes, caput ejus singulis illis gradibus confrugerunt, et sic eum ante ipsius fores ecclesiæ pertrahentes, palpitantem adhuc in extremis, iterata cæde ejus spiritum ejecerunt. Gualterum autem cum diu quæsitum non invenirent, et de inventione ejus jam desperarent, quidam puer eum dicitur prodidisse, et latibulum quod eum in tanta necessitate opportune satis occultabat, persecutoribus ostendisse. Qui ut se proditum sensit, veloci cursu protinus fugam inivit, et usque ad altare S. Donatiani currendo anxius pervenit; et velo, quod altari opansum erat, se quantum potuit operuit. Quo in loco ministri diaboli persecuti arripuerunt, et confessionis faciendæ, quam solam petebat, sibi facilitate superbe negata, de ecclesia extrahentes occiderunt.

43. (CAP. XXIX.) Corpus itaque domini Caroli, ministris ejus passim latentibus, ac præ timore mortis nusquam apparere audentibus, cum non esset qui sepeliret, in eo quo interfectus est loco, aliquandiu jacuit, sed tandem clericorum inferius est delatus obsequio; et in chori positus medio, tristi mœrentium frequentabatur officio. Rari tamen erant qui eum manifeste lugerent, vel qui aliqua super morte ejus tristitiæ signa ostendere aut doloris auderent. Tantius erat metus perfidorum, qui etiam decreto decreverant eum ibi nullatenus esse tumelandum, ne ejus monumentum ad posteritatis eorum appareret opprobrium. Quo audito, Arnulfus (64) abbas monasterii Blandiniensis sequenti die velociter adfuit, et eum in monasterio suo sepeliendum deportare voluit. Quod cum præpositus cum suis libenter concessisset, et abbas feretrum composuisset, continuo spiritus Dei excitati tam clerici quam laici, resistendi audaciam sumpserunt, et vehementer ne fieret, contradicere, et cum armis etiam violenter eis in faciem obsistere et improperare coeperunt. « Si nobis, inquit, dominum nostrum ne viveret abstulistis, nunquid et mortuum auferre debetis? Qui ergo fecistis ne haberemus vivum, si nite habere vel defunctum. Confidimus enim quia, quem vivum habuimus patronum et protectorem, interfectum etiam martyrem multo magis habere poterimus fidelem apud Deum intercessorem. » Quid plura? Tandem præpositis et abbatibus

(61) Brugburgum, seu Barburgum, Flandriæ occidentalis prope Gravelingam oppidum. De familia hujus castellani pluribus agitur in Historia ms. Gismensium, ex qua plurima excusa apud Chesnæum, lib. iv Probationum. Subscripsit Theinardus, subinde Thevardus castellanus de Brocburgh diplomatis B. Caroli signatis anno 1119, 1121 et 1125, uti et subinde filiis ejus Walterus et Gillebertus eum ipso occisi, et Henricus qui superfuit, a Galberto num. 150 relatus successor patris Brocburgensis castellanus. Interim hunc eum Tengmaro unum eundemque haberi supra correximus. In editione Parisiensi editum erat *Thangmarus Brugensis*.

(62) Cortracum, seu Curtriacum, illustris Flandriæ ad Lisam fluvium civitas: ejus castellanus Galterus subscripsit diplomati Balduini comitis anno 1115. et

Rodegerus litteris Theoderici anno 1145.

(63) *Walterus de Locris* dicitur Galberto: subscripsit donationi factæ ecclesiæ Furnensi S. Nicolai anno 1120, et monasterio S. Winocel anno 1131. Est duplex Lokera, alia in Wasia ad Durum fluvium, alia in territorio Iprensi versus Bellinham, quæ ut propior Furnis et Bergæ S. Winoci, et in propria Flandriæ sita, hic intelligitur.

(64) Fuit Arnulphus, aliquibus *Arnoldus*, abbas ab anno 1117 ad annum 1132. Cum Castellano Gandensi missus fuerat Aquisgranum, et Lothario imperatori adfuerat festo Epiphaniæ hujus anni 1127, eique nuntiavit B. Carolum comitem paratum ad omnem ei exhibendam subjectionem. Ita Auselius Gemblacensis.

prevaenerunt, et corpus domini sui in superiora ecclesia tumulandum reportaverunt: Qua hora populi ille fervente, et venerabilis Caroli, ut vere credi decet, merito exigente, quod divina operata est clementia miraculum, non sillebō.

44. (CAP. xxx.) Puer erat a cunabulis nervis claudus contractis, qui non solum non incedere, sed nec ullam ullo pacto a terra se valebat erigere. Persona quidem modica, sed occasione miserie sue plurimis satis nota. Nam et in eleemosyna monachorum S. Andreæ Brugensis (65) circiter octo annis commoratus, et eorum fuerat beneficiis sustentatus. Qui cum prior loci instrumentum quoddam fecisset, quo adjutus non tam ambulare quam reptare valebat; qualitercunque se promovere paulatim cepit, et Brugas usque hoc perveniens in domo Reingeri (66) telonearii aliquandiu mansit (67). Hic ergo cum illa hora juxta illud venerabile corpus adesset, et sub ejus feretro supplex; et optatæ munus sanitatis devote mendicans, procubisset, subito nervi illi dñi contracti, virtute prorsus divina laxari, et membra illa debilia erigi, et in usum ambulandi firmari ac solidari cœperunt; sicque gratia Dei, et merito viri sancti, plenæ sanitati ad integrum restitutus est, ut nullæ antiquæ debilitatis reliquie in eo remanerent. Itaque qui debilis et tristis advenerat, sensus et gaudens, et Deo gratias agens recessit. Et quia hoc in frequentia gestum fuit latere profecto non potuit.

45. (CAP. xxxi.) Igitur qui præsentibus fuerunt, et am evidenti miraculo gloriam martyris cognoverunt, tantæ largitori gratiæ Domini immensas in abilo laudes reddiderunt. Videres itaque continuo innumerabiles promiscui sexus, diversæ ætatis viros et mulieres, certatim undique occurrentes, sanguinem ejus linteis reverenter extergere, et ferramentis liam de pavimento abraderi, pilos capitis ejus et barbæ gladiis furentium laceratos cum veneratione colligere, et hæc omnia ad tutelam sui in osterum servanda omni cum diligentia et devo-

(65) Chronicon ms. monasterii S. Andreæ, cap. 5 ita sic exponit: « Anno xix fundationis monasterii nostri, tempore venerabilis P. Alardi secundi prioris nostri, advenit ad portam monasterii nostri pro eleemosyna quidam puer a cunabulis nervis adeo intractus, ut non solum non incedere, sed nec a terra sese valebat elevare: cujus miserie pauperumque prior noster Alardus, in pauperes clementissimus, condolens, eum intra monasterium duxit, per octo annos de victu et vestitu abundanter ovidit. »

(66) Lernutius ex suis fabulosis Annalibus contractum appellat *Rogekinum telonarum*. Mejerus ait, adolescentem, Rogerium nomine, asportatum esse Rengero teloneo.

(67) Idem ms. Chronicon addit: « Et interim abbas a præfato comite Carolo eleemosynas accepit. At cum mortis iniquissimæ fama undique periret, amarissimas hic claudus, ob tam clementissimi patroni amissionem et mortem iniquam, effudit lacrymas, atque urgente affectu ecclesiam B. natiani, in qua facinus illud nefandissimum perpetratum fuerat, adiit: atque eo, quo valuit modo idus conscendit, et beati comitis et martyris cor-

poratione recondere. Nec frustra. Nam et plenus ejus a quodam reservatus multa fabricantibus per Dei gratiam affirmatur sanitatis, videri præveniente, contulisse beneficia. Ne quis vero inordinatus calumniatur me hæc omnia commentari, et loqui ex proprio, Deum testor quia, quæ de morte ejus et miraculis retuli, viri religiosi domni Heliae Brugensis decani (68), Fromoldi Furnensis præpositi, et aliorum clericorum et laicorum, qui se ea vidisse affirmabant, cognovi testimonio. Verum primo illo patratō miraculo cum fideles gratulantes admirarentur, et admirantes gratularentur, et campanæ in laudem Dei pulsarentur, Bertulfus quidam sibi vellet strepitus ille dicitur inquisisse. Qui, cum res ut contigerat exposita fuisset, non solum credere vel ponitum recusavit, sed ad subsannandum et deridendum conversus, etiam januas ecclesiarum, ne populus devotus confluere posset, obsideri imperavit.

46. (CAP. xxxii.) Et hæc quidem cum sexto Nonas Martii, quarta feria interfectus fuisset, quinta feria, ut prælibavimus, gesta sunt. Itaque tempore præpositi, cleri et plebis repressa est confluentia, et domini Caroli sepultura usque in sextam feriam protelata. Quo die sane pauci ex hominibus ejus et clientibus conveniunt, et in illo quo occisus fuerat loco, sarcophago ex lapidibus et cœmento super pavimentum composito, in eo illum sepelierunt. Porro sacerdotes et clerici, quia id in loco homicidii et humano sanguine polluto fieri ratio et auctoritas non sinebat, in alia ecclesia eum (69) missarum et orationum solemnibus Domino commendaverunt.

PARS VII.

Vindicta impijs malefactoribus; res illorum occisi.

§ 47. Præpositus autem et sui dum quasi adversario suo defecto exultans, et de regno sibi comparando, ac si non sit qui contradicat, tractant et cogitant; tremendo divine distractionis iudicii quæ sibi vindicta præparetur, ignorant. Illis nampe gaudentibus de sanguine, et thesaurorum ejus,

pus ibidem solum derelictum, ac suo sanguine infectum reperit. Qui longa ex lino pectore diutissime trahens suspiria, coelum gemitibus ob tam grande piaculum replere non destitit, et tandem ob defuncti amorem cuncta membra sua debilitate emertus ipsius sanguine linivit: non quod aliquam spem haberet, ut ipse postmodum fatebatur, adipiscendæ sanitatis; sed solummodo hoc egit ex pio amoris affectu, quem habuerat erga eum, qui sibi tanta bona fecisset. Sed omnipotens Deus volens demonstrare, cujus apud meriti esset, qui defunctus plangebatur, subito integerrimæ redditus est sospitati is qui sibi id fieri nec suspicari quidem potuisset: ita ut relietis ibidem instrumentis, suis velut caprea de gradibus desilirot pedibus, ac per totam urbem, in qua ob suam singularem miseriam notissimus erat, discurrens, cunctis sese integerrimæ sanitati redditum demonstraret.

(68) Fromoldus præpositus Furnensis subacripit donationi factæ cenobio Furnesensi prope Ipram anno 1117 et ecclesiæ Furnensi S. Nicolai anno 1120.

(69) Ecclesiam S. Petri extra muros scribit Galtbertus num. 42.

quos invaserant, direptione, justus Judex et aequissimus retributor occulte disponit de ultione. O ineffabilis bonitas et justitia Dei! Persecutores suos impios Judæos usque ad (70) quadragesimum secundum annum post passionem suam, hoc poenitentiae spatium eis misericorditer indulto exspectavit. Sed quia illi, non attendentes quod patientia Dei ad poenitentiam eos invitaret, thesaurizantes sibi iram in die iræ, poenitere neglexerunt, horrendis suppliciis eodem anno interierunt. His autem justis persecutoribus tempus juste abbreviavit, et usque ad octavum diem ultionem vix protelavit. Illi enim quia primitiva in eis nutriebatur, diutius, ut credo, fuerunt misericorditer tolerandi; hi autem, quia propecta jam Ecclesia in eis, et per eos scandalizabatur, citius exstiterunt juste judicandi.

48. (CAP. XXXIII.) Nam ecce octavo die, quasi domino Carolo in sui vindictam quodammodo resurgente (71), Gervasius vicinus eorum, vir honestus et probus congregato suorum circiter triginta equitum numero, castrum Brugense invasisit, et illis resistere, quippe timore Dei super eos irruente, non audentibus, intravit, et eos in interiorem munitionem refugere coegit. Quod nimirum virtute divina factum non dubitaverim, cum illi et numero et viribus et munitione plurimum præstarent. Verum manus Domini paucorum fidelium confortabat, et multorum infidelium vires et animos effeminabat. Sed et Brugensium corda municipum ita superna immutavit gratia, ut non solum injuste dominorum suorum parti non faverent, vel auxilium faventes præberent, quinimo eorum consortium penitus abhorrerent, et eos continuo in munitione qua confugerant, Gervasio juncti obsiderent. (72) Duo autem eorum, qui necis Domini Caroli cooperatores exstiterant, intercepti et comprehensi in conspectu aliorum, in poenam nimirum et confusionem eorum, diversis suppliciis improbris, ut dignum erat, tormentati, et sic tandem sunt necati, ac partim in cloacas, ubi a dominis suis de muris prospectantibus videri possent, jactati.

49. (CAP. XXXIV.) Porro Isaac, unus de conjuratis, homo potens et dives, cum paulo remotus in loco multum munito habitaret, et illa hora in ecclesia B. Mariæ injuste et irreverenter ingressus fuisset (nam qui ecclesiam non timuerat superbe violare, ecclesiae introitum debuisset humiliter vitare), ab obsidione hoc eventu forte interclusus, et nec ad modicum quidem domui suæ disponens, vitæ quippe

A suæ consulere cupiens, fuga protinus est elapsus. Cujus domum frater ejus Desiderius, qui contra mores se Gervasio in ultionem sanguinis justis conjunxerat, mox irrupit, et omnem munitionem ejus propriis manibus incendio tradidit. Qui ipsum quoque hæc si in ea reperisset, haud dubium quin eum obviadam tanti criminis interfecisset. Vide quam inspiratum eis fuerit odium iniquitatis, quod etiam naturalis vincebat affectum pietatis. In eo enim qui se complicem fecerat tam nefandæ immanitatis, nec Gervasius propinquitatis, nec Desiderius necessitudinem attendebat germanitatis. Ille vero diurnis hæc autem latitans, et nocturnis horis qua poterat fugitans, ad domum sororis suæ, quam præmemoratus Guido et Stenfordo uxorem habebat, devenit, et ejus conductu usque ad (73) monasterium S. Joannis Tervanensis in monte nostræ civitati imminente constructum profugit. Nam, quia monachus fieri divino vel humano coactus timore volebat, monachum quemdam (74) Einhamensem, qui ipsum ei habitum donaret, ibidem operiri proposuerat, sed latere non potuit.

50. (CAP. XXXV.) Fama quoque volante delatum, et per totam urbem confestim est divulgatum, quod in monasterio S. Joannis laterent, qui patrem patris Carolum occidissent. Arnulfus (75) ergo, filius Eustachii advocati, volens et ipso sanguinem comitis vindicare, in cuius ultionem jam orbem ipsum adiebat conspirare, nocte imminente apparitores suos eo dirigit, qui abbatiam circumquaque tota nocte custodiant, ne qui latebant in tenebris usquam effugere valeant. Isaac autem, ubi insidias sibi paratas esse cognovit, ad dominum abbatem (76) Folquinum tremebundus confugit, et ut optatum sibi monachi habitum ipse concederet, humili supplicatione et importuna satis tandem obtinuit. Verumtamen Arnulfus sequenti die cum suis monasterium adit, et illum eductum et ex ipsius confessione deprehensum, continuo veste monachali exspoliari, et nudum et discalceatum revinctis post tergum manibus ad civitatem cum tumultu protrahi præcepit. Ubi dum, ne qua monachatus in eo vestigia remanerent, capiti ejus omnes penitus abrasi fuissent, civibus utriusque sexus et diversæ ætatis undique circumstantibus, et, « Perfidus et traditor statim suspendatur, vel vivus incendatur, » vociferantibus; sed et ipso Arnulfo hoc idem adimplere totis viribus adstante, tandem pater ejus cum matre obtulit, et vivus aliquandiu servaretur, filio invito, extorsit.

Belgium, inde postea Ipras, ubi etiamnum monasterium S. Joannis appellatur.

(74) Einhamum ad Scaldim fluvium prope Alienardam monasterium est, cujus abbas Gislebertus subscripsit diplomati B. Caroli anno 1122.

(75) Lernutius cum suis Annalibus et formula proclamationis loco Arnulfi statuit equitem Hermannum ab Heysdino. Pater Arnulfi Eustachius subscripsit litteris B. Caroli apud Ariam anno 1125.

(76) Diplomati B. Joannis Morinorum episcopi subscripsit anno 1122 Ingebertus abbas S. Joannis, cui Folquinus successit.

(70) Censentur hi anni a consulatu duorum Geminorum, usque ad annum 2 Vespasiani ut solebant multi numerare.

(71) Gervasius camerarius subscripsit anno 1123 litteris B. Caroli pro monasterio Gandensi S. Petri.

(72) Scilicet Burchardi et miles Georgius et servus Fromaldus, ut Galbertus num. 51. Occisus etiam ibidem refertur Robertus cursor castellani Haket eodem die 9 Martii.

(73) Monasterium S. Joannis a Theoderico rege Francorum in explantationem necis S. Leodegarii constructum creditur. Deleta urbe migrarunt monachi

Quod etiam divinitus factum fuisse credibile est: A quatenus prævaricator, et labore pœnæ præsentis, et timore mortis imminenti diutius torqueretur et velut impœnitens æternis, vel pœnitens purgatoriis tormentis interim cruciaretur.

51. Diebus igitur aliquot evolutis Dominus Guilelmus, Philippi comitis filius, cujus superius mentionem fecimus, qui jam post mortem comitis magnam terræ hujus partem occupaverat, Tervannam venit, et eundem Isaac sibi reddi ab uxore advocati, (nam ipse cum filio suo tunc aberat,) impetravit. Quem fune collo ejus illigato, Ariam secum duci, et in audientia totius populi (77) scelera sua confitentem, seseque omni supplicio dignum adjudicantem, tertio decimo Kalendas Aprilis suspendi (78) fecit.

PARS IX.

Supplicium sumptum de Bertulpho præposito et Guidone de Stemfordo.

82. (CAP. xxxvi.) Obsidione autem præfata, sicut dictum est, per Gervasium et Desiderium Brugis incohata, Balduinus Gandensis (79) et Daniel Tenremundensis (80) ab oriente, Gualterus Lilariensis, (81) Riquardus Walnensis (82), et Theodericus (83) Discamudensis ab occidente, exercitu collecto, eidem se obsidioni adjuverunt, et inde se non discessuros donec homicidas illos caperent et punirent, jurejurando confirmaverunt. Paucis itaque diebus exactis, et assultibus aliquibus factis, die quodam murum ab australi parte ascendentes, et rese intus audacter projicientes, perfidos illos violentè aggressi sunt, et eos omnes intra ecclesiam C Donatiani, quam fœda prius cæde contaminaverat, fugere compulerunt. Digne sane pro meritis. Conveniebat namque in eo potissimum loco, quem a contemptum Dei et sanctorum ejus non fuerant radeliter infamare reveriti, diuturnæ lædio obsi-

(77) Lernutius ait « Isaacum tormentis adaectum, libere pœnæ exemptum fuisse confessum, a se eo die quo comes occisus est, manu sua plus quam xxv enatotes et principis administratos trucidatos, » et in « classariis conjurationis » auctores recenset. hæc ex formula proclamationis et fabulosis Annalibus referuntur.

(78) Idem Lernutius cum suis asserit « caudæ equi pri alligatum nudum, et ad exitum cujuscunque lateæ virgis cæsum, in foro manus et pedes amputatos, et sic ad furcam vectum, et præciso capite fixum patibulo sub axillis loro astrictum. » Hoc gmentum non ausus proferre Mejerus, « post varios ruciatu patibulo suffixum. »

(79) Antiquissima hæc familia Gaudensis integre pere illustratur a Chesnæo, et lib. iv agit de proavo vjus Rodolpho, avo et patre Balduino, uti et ipse ietus, cognomento Luscus et Barbatu. Omnes hie runt comites Alostani. Galbertus num. 53 et 54 asserit fratrem hujus Balduini Javanum cum castellano andensi accessisse 10 Martii, postridie quatuor alios ic memoratos. Et num. 156 ait Balduinum 24 Octobris hujus anni mortuum esse. Mejerus tradit « anno 125 obiisse Balduinum Gandensem eique successisse rvanum fratrem ejus. » Interim inter eos, qui Brugas venerunt obsessum parricidas, numerat Balduinum Gandensem, ac dein sub finem anni 1127 idit: « Eodem anno Balduinum Gandensis, optimam Flandricorum multo clarissimus, mundanis omibus salutem duxit rebus, religioni in totum sese

et assiduos imminenti timores mortis pœnaliter tollerare cogerentur inviti.

53. (CAP. xxxvii.) Verum pridie quam hoc contingeret, illis intrinsecus inclusis, et aliis forinsecus obsidentibus, incertum utrum negligentia obsidentium vel industria (avint enim, quod et certius est, quosdam eorum corruptos fuisse pecunia (84), præposito effugiendi permissa est copia. Nam de fastigio muri ad terram fune demissus, et (85) quorundam auxilio ab obsidione latenter eductus, noctibus ambulando, et diebus delitescendo, ad domum Alardi Warnestunensis (86), qui neptem illius Agantrudem, castri, quod dicitur S. Audomari, quondam castellanam, habebat uxorem, miser jam B et miserandus confugit. Quo in loco cum per tres fere septimanas jam delituisset, et præsentia ejus rumusculis quibusdam dubiis, et incerta vulgi opinione diffamari cœpisset, jam eum ulterius inibi retinere non audentes, singulis noctibus eum per diversa loca transmittabant, ut vel sic fugam ejus celarent, quam deprehendi multopere metuebant.

54. Diebus igitur Paschæ peractis, octava videlicet Dominicæ resurrectionis die, præfato domino Guillelmo Ypræ forte tunc constituto, hujus occultationis fama innotuit. Qui ut audivit, protinus exsilivit, equum ascendit, et eundem præpositum perquirere magno cum strepitu et festinatione intendit. Domum itaque Alardi, et omnia ejus latibula, necnon et domum filix ejus, in qua proxima nocte præterita C miser ille quievisse asserebatur, scrutati, cum quem querebant non invenissent, vehementer sunt irati, et primum quidem utramque domum illam, quasi pestiferi præsentia viri contaminatæ, et ob hoc igne purgandæ fuissent, incendunt, et deinde filiam ejus præfatam in crastino, nisi præpositus redderetur, addixit, obiitque postea in cœnobio Affligemiensi, » At Galbertus ait eum « monachialem habitum accepisse, cum suprema vita spiraret. »

(80) Est Tencramunda civitas ad Teneræ ac Scaldis fluminum confluentes, Gandavum inter et Antuerpiam. Porro Daniel hujus dominus, ex dicta Gandensi familia prognatus, cujus proavus Reingotus de Gandavo erat frater Rodulphi, quem etiam proavum Balduini et Juvani diximus.

(81) Likarium Artesiæ oppidum haud procul Ariæ. Ejus dominus Gualterus a Galberto dicitur comitis D Butelgir, id est, œconomus seu pincerna. Idem cum Balduino, Juvano et Daniele jam nominatis subscripsit litteris Guillelmi Northmanni pro Audomarensibus ante citatis.

(82) Galberto dicitur Riquardus ex Woldman, cujus filiam duxerat nepos Thangmari de Sraten.

(83) Theodericus patruus erat Ingrasni, qui in necem conspirarat.

(84) Galbertus num. 70 ait dicto Waltero Butelgir, sive Lilariensi, datas 400 marcas, aliis pecuniam datam tradit num. 156.

(85) Idem num. 76 asserit « datum conductorem militem astutum, fratrem Fulconis canonici Brugensis. »

(86) Warnestunum, seu Wastena, ad Legiam fluvium in er Cominium et Armenterium. Consensit Galbertus n. 76 et Warnestum appellat, Annales vernaculi Watene habent, et Lernutius Watenum. Sed id Castetum inter et Audomarum est.

membris debilitandam comprehendunt. Unde et idem A domnus Guillelmus hominem Alardi gesserit, et eo diffiduciato (87), totum secundum ejus saisivit (88), et de filia ejus deobestatione, conditione qua supra diximus, fide et sacramento securitatem fecit, et sic inde recessit.

55. (Cap. xxxviii.) Re itaque in arcto posita, quid facto opus esset Alardus et sui tractare coeperunt; et cum hinc filiae suae non parcendum, inde praeposito ipsius detrimento nihil sentirent salutis conferendum, tandem praepositum decreverunt reddere, ut sic salutem lucrarentur vel filiae suae. Ut ergo quod ipse fecisse accusabatur, iuste perpeti cogeretur, de domo in qua eum retraxerant cujusdam misericordis ministerio eum educi, et sic his qui ad eum capiendum praeparati fuerant, tradi fecerunt. Igitur ad castrum Warnestunense eadem nocte perductus, et ibi usque ad lucem servatus est. Ubi et presbyterum ad se vocari postulat, et peccatorum suorum poenitentiam agens, confessionem Deo et illi in conspectu omnium fecit, et solo prostratus, et pectus pugnis percussus, indulgentiam sibi Domino tribus supplices oravit.

56. Die autem facto, cum jam Ypram equo pergere, ab his qui eum ceperant, moneretur, equitare quidam omnino recusavit, sed nudis pedibus, cum tamen gelu esset, incedere maluit. Et cum iter arripulisset, quemdam de clericis, cujus haec ipsa relatione cognovimus, sibi accivit, et hymnum Ambrosianum, *Te Deum laudamus*, cum ipso antiphonatum decantare cepit. Quo dicto, horas B. Mariae, eadem supplicationis devotione cantando complevit, et sic ad psalmodiam conversus, secum ipse cum silentio attente psallere studuit. Iprensibus igitur obvia eum susipientibus, et Ipram ducentibus, passimque pugnis, virgis, lapidibus, et marinorum piscium, qui illis in partibus grandes admodum capiuntur, capitibus caedentibus, omnique genere contumeliarum afficientibus, semper in patientia, ne dicam quod quidam, duritia et silentio perseverabat, et fere usque ad ipsam mortem psalmos indesinenter ruminabat. In patibulo (89) igitur collo et brachiis suspensus, et multa ferientium caede mactatus, tali ad ultimum exitu est examinatus. De quo hic silentium non censeo, quod quandiu in prosperitate fuit

luxusmodi contumelias et irrationes plurimum abhorruit. Nam quibusdam ipsius familiaribus referentibus certo cognovi quod saepe, cum de passione salutiferi Domini nostri Jesu Christi communis sermo inter domesticos incidenter haberetur, et patientia ejus ab aliis praedicaretur, dicere consuevit: « Mirum cur Dominus talia pati voluerit. Certe si mihi hujusmodi garciones (90), taliter insularent injurias meas, praesertim si opus esset, impigre vindicarem, et illudenti mihi saltem sputaculum in faciem factarem. » Vide quod quae intolerabilia maxime solebat judicare, ea ipsa ad augmentum miseriae conatus est tolerare.

57. (Cap. xxxix.) Eadem autem hora domus Guillelmi Ipra egreditur, et ad castrum Gaidem de Stenfordo, qui nuper eodem crimine, quod videlicet in mortem comitis consilium et assensum prebuisset pulsatus fuerat, examinandum proficiscitur. Qui videlicet Guido, cum contra impetitorum suum Hermannum, cognomento Ferreum, monachum hae pro causa inisset, et primo quidem congressu, et secundo superior in pugna fuisset, et eundem Hermannum armorum nimio pondere onustum, ipse aequae gravi armaturae lorica et galea, terrae prostratum, et proprii corporis et tantae oneris ruina depressum, virtute confortatus, ac si nullum sentiret pondus, Hermannus surrexit, et eum qui, ut dictum est, secundo superior fuerat, versa vice subjectionis ad confessionem patrati sceleris urgere coepit. Quid plura? Divino tandem iudicio victus, et de crimine quo impetebatur convictus, et sic demum supplicio mortis est addictus. Quod cum apud Riningas (91) factum fuisset, continuo eum comprehenderunt, et Ypram pertrahentes iuxta miserabilem filium praepositum in eodem patibulo ipsum quoque jam miserrimum eodem die tertio Idus Aprilis (92) suspendendum.

58. Dum aliquandiu pependissent, et forte si aerem corrumpere incepissent, burgenses iterum consilium inierunt, et eos extra villam ejiciendos (93), et ibi diligentius reponendos esse decernunt. Neque enim a tormentis vel mortuorum et irrationis abstinere poterant, quorum perfidia tali patre et domine se orbatos esse plangebant. Itaque arborem excelsam erexerunt, et rota plaustris desuper imposita, coriis boum quo diutius servari possent insulos in-

(87) Diffiduciare est inimicitias aut hostilitatem inducere. Sunt usi ea voce Ivo Carnotensis, Matthaeus Parisius, Thomas Walsingham (citati a Vossio De Vitiis linguae pag. 679).

(88) Malmesburiensis De gestis pontificum Angliae lib. 1. « Rex episcopatum saisivit, » id est iavasit, manum injectit, et passim alii.

(89) Ex Annalibus vernaculis et formula proclamationis ista scripsit creditque Lernetius. « Per noctem avectus Ipra in silvam fuit milliari distantem ab urbe, corio exenterati bovis insutus, et vivus inter deserta ab infelici arbore pependit, die quarto inventus est exanimis. » Maluit Mejerus Gualterum sequi, quod is ex ore clerici, qui Berthulpho id roganti adfuerat, descripsit.

(90) Vox Gallica *garçon* adolescentem significat; hinc *garciones* saepius habuimus.

(91) Reninga in agro Iprensi vulgo *Reninga*: de eo egimus 2 Februarii ad vitam S. Adalaldi dactis. § 3. Diplomati Theoderici comitis pro Loensi monasterio subscripsit anno 1130 Lambertus de Rininghes cum Anselmo et Baldewino fratre suo. Miraeus cap. 130. Ms. nostrum habet hic *Rininges*.

(92) Lernetius ex dictis fabellis ait « Gaidem et decem cum eo canonicos. S. Martini, qui interfuerant consiliis a Guillelmo Lojo ex mortis periculis, Gaidem capitis damnatum, iussunq; interici. canonicos in carcerem compactos, pane et aqua traxisse vitam in pudore et morore atri specus, sine spe ulla lucis videntae; ex his in latomias episcopilibus, quinque apud Tornacum, totidem Teerburgi detentos. » Quod merum commentum est.

(93) Ergo ab initio non suspensus fuit Berthulphus extra urbem, ut fabella iudicat.

per eam illos invicem conjunctos, et quasi mutuo A complexu colligatos, sedere fecerunt. Verum paucis diebus evolutis, cadavera eorum factim inde sublata et tumulata sunt (84). O tremenda nimirum divinae districtioris judicia! Quis enim suspicaretur unquam, ut de Guidone taceam, Brugensem præpositum, hujus quidem sæculi illius splendidiſſimum, et omnibus istius mundi divitiis affluentissimum, et post comitem solum fere totius terræ hujus potentissimum, ad tantam anquam miseriam esse deveniturum, ut nec inhoneste vivero, nec honeste saltem ei liceret hanc vitam finire? Sed qui potentes deponit de sede, et alta a longe cognoscit, ac discretissimo æquitatis suæ iudicio secundum opera sua singulis retribuit, ipse eorum celsitudinem dejicere, et potentiam ad nihilum redigere, quando et quomodo voluit, singulariter potens fuit.

PARS X.

Supplicium inflictum Burchardo occisori B. Caroli.

59. (CAP. XL). Porro Burchardus ille, quem primum marchionis venerabilis Caroli caput percussisse commemoravimus, cum multas sustinisset angustias obsessus, humano quidem ad modicum usus auxilio fugit; sed divino cœptis ejus obviantem consilio, effugere minime valuit. Nam, sicut post ex ejus claruit confessione, de turre illa egressus, primum quidem aliquandiu latuit (95), ac deinde nocturno tempore sociis quibusdam itineris, quos sibi fideles non dubitabat, secum assumptis, fugam inivit consulens arbitratuſ longinquas petere regiones, ut incommittus apud extraneos securius se occultaret, et C genam ac miseram vitam sic saltem protrahendo ualitercunque protelaret. Cum igitur ad aquam (96) uandam quam navigio eum transire oportebat, devenisset, naviculam in ripa præparatam invenit, et in eam ascendit. Quam cum ut in ulteriorem dirigeret ripam, a terra repellere tentaret, illa occulto iuvine virtutis pondere pressa immobilis stetit, et eo moveri non potuit. Quod ut sensit, totis cœpit viribus uti, et ut eam a ripa seduceret, quanto potius conamine niti. Cumque diu luctatus nihil prorsus profecisset, socios advocat, et ad auxilium sibi rendum invitat. Quibus statim cum admiratione currentibus, et ad illam unam modicam naviculam omovendam, omnes quas habebant vires impendentibus, illa nihilominus velut murus immobilis perse- rat, quippe quam vis divina omnino immobilem ciebat. O detestandam Burchardi dementiam! Bur-

chardus sceleris sui immanitatem parvipendit et negligit, quam lignum insensibile exsecratur et refugit: Navicula modica robustorum validis impulsibus virorum resistit, quæ unius manu pueri facile moveri et circumduci consuevit. Verum hæc tua, Christe, sunt opera, qui errantes ad viam veritatis convertis, et superbientes ad gratiam humilitatis inflectis; qui, ne in æternum damnēs, plerumque temporaliter punis. Tu enim nunc per naviculæ immobilitatem hunc virum iniquum, ut suam nequitiam recognosceret et tuam justitiam expavesceret; monuisti; qui olim per asinæ loquelam prophætæ Balaam insipientiam corripuisti.

60. Miser itaque ille hoc tandem miraculo compunctus, et ad cor quandoque reversus, navigium deseruit, et in terram se prosternens, et reum pectus pugno percutiens, ac ubertim lacrymas fundens, reatus sui poenitudinem multo cum gemitu gerere cœpit. Prius namque eum hujus peccati nunquam poenituerat. Cumque post lamentum naviculam iterum movere tentasset, et eam ut prius immobilem vidisset, voluntate Dei certius jam comperta, cœpit desperare de temporali salute sua, et confestim tristis et mœrens consueta repetivit latibula.

61. (CAP. XLI.) Cum autem diversis in locis diebus non paucis jam latuisset, et juxta Insulam (97) in quoddam tugurium ductu conjusdam servi sui casu divertisset, servum eundem itineris sui ducem ad domum Bernardi avunculi sui, ut panem sibi, quo famelicam animam refocillaret, peteret (esuriebat enim) transmisiſt. Et ille quidem quod jubebat exsequi cupiens, mandato ejus libenter obedivit, et ad eandem perveniens domum, ad opus domini sui, ut puta hominis deliciis assueti, delicatum panem petivit. Sed miro Omnipotentis iudicio, qui domini sui quærebat salutem, invenit mortem, et esurienti conferre cupiens quibus egebat alimenta, rebus præparavit quæ meruerat tormenta. Hæc etenim occasione præfato Bernardo dominum suum, simpliciter tamen, quamvis per alias personas prodidit; cui ut puta avunculo, nepotem suum nequaquam occultandum credidit. Justo autem Dei agebatur examine, ut qui dominum suum occidere non fuerat veritus, ipsum quoque occidendum suus proderet dominum servus. Bernardus (98) vero Hugoni fratri suo hoc idem protinus nuntiavit. Hugo ergo communicato cum fratribus suis consilio, licet nepotem suum servare magis, si tamen auderet, quam prodere maluisset, Insulano

(94) « In monasterio de Formisele, » Iperius, at Ernutus « in templo S. Martini. »

(95) Lernutius ex Annalibus vernaculis, et formula proclamationis: « Boscardus Brugis in monasterium Quercetanus fugit cum famulis aliquot: ibi cubiculo canonici regularis quatuor diebus delin- gunt, tecti albæ vestis injectu, tonsura grandi in- furi se corarunt, tanquam si monachi essent, ad æscriptum viventes, ejusmodi schemate sperantes abantiam, et evadere persequentem Nemesin. » Mejerus, sed omisso sociis, descripsit. Fides penes eos.

(96) Lisam vocat Iperius, at Scaldim Mejerus, et idem prope Antwerpiam Lernuti

(97) Insulæ primaria urbs Gallo-Flandriæ intelli- gitur.

(98) Lernutius ex consuetis fabellis rem ita adorna- rat: « In urbe Risela tres habuit avunculos, Hugonem Alwenii toparcham, Bernardum dominum Robaislum, Oliverium Baudevonnii potentem. Cum venit ad il- los, pransuri simul convenerant, utque adventus sui aliquam rationem prætexeret honestam, dixit se Cy- prum cogitare, quo domicilium in ea insula sibi et sedem figat. Antequam abiret in oras tam remotas, venisse se valedicturum propinquis, petiitque certam pecuniæ summam, qua numerata iter illud longi- quum perficere posset. » Hæc ibi.

tamen casteliano (99) et burgensibus Burchardum se-
necitavit invenisse, et cito venirent, ac tanti criminis
reum, ultione, quam dignam arbitrarentur, puni-
rent, mandavit. Cui profecto si parcere voluisset,
haud dubium quin et ipse magnum salutis suae peri-
culum incurrisset.

62. (CAP. XLII). Insulani vero, mandato Hugonis
audito, cum magno protinus tumultu perrexerunt,
et Burchardum comprehensum Insulam duxerunt, et
in foro ei patibulum paraverunt. Verum ille aeternae
formidine damnationis, ut timeret excitatus et su-
pernae iutuitu miserationis ut speraret animatus,
seipsam districte admodum accusare, et cunctis di-
gnum supplicii coepit publice inclamare. Denique
manum suam dexteram, quae in effusione sanguinis
justi cruentum exhibuerat ministerium, ob poenam
tanti criminis ablucendam, et indulgentiam promeren-
dam abscidi flagitavit. Cum autem nemo esset qui
hoc faceret, ipse sibi saltem eam amputandi faculta-
tem postulavit concedi. Verum utrumque sibi dene-
gari consentiens, iterum ad sui accusationem, et su-
pernae miserationis invocationem conversus est.
Reatum ergo suum manifeste confitendo et plangendo,
et divinae respectum misericordiae implorando, ac ad
hoc ipsum fiducialius sperandum misericordias anti-
quis peccatoribus exhibitas commemorando, omnium
viscera assistantium ad pietatem et miserationem
commovit, et ad lacrymarum effusionem universos
pene lugubri sua lamentatione coegit, et ut per tem-
porales carnis molestias aeternas evaderet poenas,
modis quibus potuit satagit. Itaque membra ipse tor-
mentis sponte aptavit, et rotæ radiis intricatus (100),
et in excelso stipite exaltatus, in eadem devotione,
confessione et supplicatione ab hora diei nona, usque
ad crepusculum diei sequentis, perseverans expira-
vit (101).

PARS XI.

*De successore B. Caroli in comitatu Flandriae variae
concertationes. Guillelmus Northmannus constitutus.*

63. (CAP. XLIII.) Sed jam dignum est ut articu-
lum ad superiora tempora convertamus, et ea quae
prius quidem gesta, sed a nobis hactenus sunt præ-
termissa, referamus. Neque enim quaecunque eodem
tempore contigerunt, eodem etiam tempore dici po-
tuerunt. Interfecto igitur Brugis, ut dictum est,
marchione, fama mali tanti confestim circumquaque
diffunditur, et ipsa eadem die usque ad triginta fere
leugas extenditur. Ubique ergo luctus, ubique gemi-

(99) Is erat Rogerius, qui sequenti mense Castel-
lanus insulis, et Robertus filius ejus subscripserunt
litteris supra memoratis Guillelmi Northmanni, pro
Audomarensibus.

(100) Lernutius fabellas consuetas ita proponit :
« Rotæ radiis insertus, totum corpus melle ac favis
perlitus sedit stipite in excelso, impotens movere
membra. Super ipsum densi ex luco clathri arcendis
corvis positi aliisque carnivoris volucribus, ne di-
scerperetur eorum rostris, sed aculeis morsibusque
pateret muscarum, apium et crabronum qui cu-
tem carnemque viventis exederent, lancinantes eum
minutim ad intima ossa. Duravit tormentum per
sex dies et amplius. » Maluit, his fabellis rejectis,

tus et dolor ingens clericorum, monachorum, rustico-
rum, pauperum postremo omnium in pace et tranqui-
litate degere et aequitatem servare et servari cupien-
tium. Raptores autem quilibet et iniqui, utpote vinculis
quibus tenebantur diruptis soluti (magis enim, sicut
etiam tunc evidenter patuit, Caroli refrenati fuerant
timore quam Dei), universa turbare, mercatores
quosque et viatores rebus suis exspoliare, et ipsos
plerumque ligare et incarceratione coeperunt. Tanta
namque fuit perversorum hominum rabies et ne-
quitia, ut nec sancti temporis (nam Quadragesima
erat) eos cohibere valerent reverentia.

64. Verum omnipotentis Dei subveniente clem-
tia, in brevi repressa est eorum dementia. Præfatus
enim Guillelmus, domini Caroli consobrinus, mortem
comitis nuntio deferente cognovit, eadem
die sibi comitatum, frustra tamen, vindicavit, et
Ariam oppidum munitissimum occupavit, et oppi-
danos omnes sibi fidelitatem jurare fecit. Cumque et
S. Venantium, Casletum, Bellulam, Ipram, Berga-
sem quoque et Furnensem terram pari modo sibi
subegisset, motus raptorum in finibus illis cito re-
pressit, et pacem servari mandavit. Cæteri quoque
barones terræ invicem collocuti, Deo inspirante, paci
consenserunt, et singuli partes suas defensare stu-
duerunt.

65. (CAP. XLIV.) Porro magnificus rex Francorum
Ludovicus, audito quod consobrinus suus Carolus
interiisset et Guillelmus honorem sibi indebitum,
præsertim ipso non assentiente, invasisset, et gravi-
ter tulit, et tam illum ea, quam usurpaverat, digni-
tate privare, quam amici mortem desiderans vindic-
care, ad urbem Atrebatum circa mediam Quadra-
gesimam venit. Quo etiam Guillelmum juvenem, dictum
Northmanniae comitem, a patruo suo Henrico An-
golorum rege, sicut initio hujus opusculi commemo-
ravimus, impie exheredatum, qui reginae sororem
(102) nuper duxerat uxorem, venire mandavit. In
qua urbe cum diebus ferme quindecim commorari
fuissent, et plures qui sibi comitatum terræ nostræ
competere assererent, Arnulfus (103) scilicet nepos
domini Caroli, Balduinus Montensis, et præfatus Guil-
lelmi, qui jam partem terræ nostræ præfatum
violenter tenebat nuntii frequentes hoc ipsum expe-
tentes ad regem venissent, tandem regina, Dei, ut
arbitror, occulta, sed tamen justa dispositione præ-
valuit, et animis procerum quorundam multo ingenio

Gualterum describere Mejerus.

(101) Addit Lernutius : « Unus ex servorum fa-
miliaribus Everardus, audiens herum jam rapi ad
poenas, eripuit se fuga in Ardennam silvam ibique
in puteum cecidit lapsu non fortuito, et mersus est. »
Hæc ibi ex Annalibus vernaculis, quæ aliter narrat
Mejerus : « Servus autem ejus Everardus, accepta
Casleti a nominibus domini sui pecunia, fugit in
Ardennam, ubi in flumen quoddam ex equo præci-
pitatus interiit. » Silent Antiquiores.

(102) Ea erat Joanna soror Adelaidis uxoris La-
dovici regis, de qua agit Vitalis Ordericus, lib. XII,
Historiæ ecclesiasticæ, fol. 884.

(103) Arnolaus Galberto dicitur : natus is erat in

ad sibi consentiendum inclinatis, sororio suo Northmanno comiti, decimo Kalendas Aprilis, comitatus dominium obtinuit.

66. (CAPUT XLV.) Cujus potentiam (104) patruus ejus ad sui detrimentum veritus crescere, eam totis visceribus et artibus quibus poterat contendit innuere. Nepotem ergo suum Stephanum Blesensem, (105) Bononiæ (106) et Moritonii comitem (107), transmittens, et per ipsum et alios partis suæ legatos multa tribuens, et plura promittens, multorum animos potentium sollicitat, Flandriam suam hæreditatem esse, et ex parte Roberti Casletensis avunculi sui sibi jure competere affirmat, et hismodis in suum eos favorem conciliat, ac ducem (108) Lovaniæ socerum suum, et Montensem comitem, et Thomam Codiciacensem, necnon et sæpeditum Guillelmum, sibi confederat. Hos omnes et eorum auxiliarios regiae voluntati et ordinationi contraire, et profectus novi comitis modis omnibus impedire hortatur et instigat; non tam ut ipse Flandriam, quod forsitan fieri posse jam desperabat, obtineat; quam ut vires comitis, quas sibi periculosas suspicabatur, enervet et destruat.

67. Rex autem cum comite Atrebatum civitate post aliquantum tempus egressus, primo insulam, deinde Gandavum et Brugas, ægre tum (nam ubique fere Anglici fautores plurimum impediabant) recepit, et obsidionem sua præsentia roboravit. Unde comes et post Pascha reversus per Insulam et Betuniam, usque ad urbem nostram Tarvennam pervenit, et ibi cum magno Cleri et populi gaudio susceptus biduo mansit. Postea cum castrum, quod dicitur S. Audomari, castellano et burgensibus eum gratanter (109), conditionibus tamen quibusdam promissis, suscipientibus obtinisset, et ibi paucis diebus moram fecisset, iterum Tarvannam transiens Insulam revertitur.

PARS XII.

Ecclesia Brugensis reconciliata. Corpus B. Caroli repositum. Miracula. Flandria pacata.

68. (CAPUT XLVI.) Interea rex Robertum reliquos-

Dania ex sorore B. Caroli, sive ea Ingerta fuerit, sive Cæcilia; de quarum matrimoniis agit Pontanus l. v Rerum Danicarum. fol. 198 et seq.

(104) Henricus I rex Angliæ, qui patrem Guillelmi, ut supra dictum, detinebat captivum.

(105) Natus est Stephanus, postea rex Angliæ matre Adela, sorore Henrici regis, et patre Stephano comite Blesensi.

(106) Bononia, sive Bononia, urbs Galliarum Belgicarum ad mare Britannicum, cujus comitatum Stephanus acceperat ob ductam in uxorem Mathildem, unicam filiam et hæredem Eustathii comitis Bononiensis.

(107) Moretonium castrum inexpugnabile in confinio Britanniarum et Neustriarum. Ita Rigordus in Gestis Philippi Augusti. Hujus comitatum, capto ejus loci comite, dono Henrici regis acceperat Stephanus teste Orderico l. II, fol. 814. Neustria ibi pro Normannia ejus parte accipitur.

(108) Godefridum Barbatum, cujus filiam Aleidem duxerat uxorem Henricus rex.

(109) Chesneus in Probationibus ad lib. II Familiæ genealogicæ Betuniensis, pag. 20, allegat par-

A que illos homicidas Brugenses, de turri, in quam confugerant, egredi, et sese dedere coegerat, et in carcerem et vincula universos retruserat. Quorum narratione innotuit miraculum quod narro. Ex quo enim in eadem ecclesiæ turri obsessi morati sunt, nullo alimentorum, quorum non modicam illuc copiam contulerant, sicut nec si terram gustarent, sapore delectati sunt; sed postquam sese dedentes exierunt, continuo quem tanto tempore perdiderant gustum receperunt. Cum enim Roberto sitiienti de eodem, quo ibi inclusus bibere consueverat, vino propinassent; optimum ejus saporem laudavit, sequo ab ipsius initio obsidionis de bono vino non bibisse juravit. Nesciebat quippe quod de hoc ipse quo solebat bibisset. Quod cum ei indicatum fuisset, opus B Dei in suorum castigatione peccatorum recognovit, et divinam cum ceteris bonitatem collaudavit.

69. Rex vero ecclesiam S. Donatiani non solum sanguinis effusione, verum etiam eorum execrabili et immunda habitatione multipliciter pollutam, cunctis inde spurciis eliminatis purgari, corpusque venerabile, quod ibi negligentius quam decebat tumultatum fuerat, in aliam (110) ecclesiam præcepit deportari, quatenus funus ejus ibi diligentius curaretur, et deinde congruo sibi honore in ecclesia rursus humaretur. Quod et factum est.

70. (CAPUT XLVII.) Verum quid ibi miraculi divina ostenderit dignatio, non videtur prætereundum silentio. Testati sunt enim mihi sciscitanti plerique qui affuerunt, viri veraces et religiosi, quorum C unum, Dominum scilicet Absalonem (111) S. Amandi Abbatem, pro suæ sanctitatis merito dignum est hic nominari; quod, cum venerabile illud corpus, eo, in quo illud ante (112) quinquaginta tres dies repositum fuerat, monumento dirupto, detexissent, ad gloriam Dei et Martyris sancti ostendendam, in tantum a corruptione alienum inventum est, ut nec tenuissima quidem modici fœtoris nebula extende ascenderet, quæ nares circumstantium, sive idem funus contrectantium et curantium, vel in minimo aliquatenus offenderet. Verumtamen, cum quantum

tem litterarum, quibus Guillelmus comes ait: «Petitioni burgensium S. Audomari contraire nolens, pro eo maxime quia meam de consulatu Flandrensi petitionem libenti animo receperunt, et quia honestius et fidelius ceteris Flandrensibus erga me semper se habuerunt; leges seu consuetudines subscriptas perpetuo eis jure concedo, et ratas permanere præcipio... Actum anno 1127, xviii Kalend. Maii, feria v die festo SS. Tiburtii et Valeriani, » Subsignavit Osto Castellanus ejusdem urbis et Guillelmus filius; item Stéphanus comes Bononiæ, et alii quam plurimi a nobis hactenus citati.

(110) S. Christophori ecclesiam in foro scribit Galbertus num. 119.

(111) Absalon abbas subscripsit litteris Theodorici comitis, quibus anno 1135 confirmavit res Marchianensis monasterii. De S. Amando et hac abbacia late egimus 6 Februarii, quo colitur.

(112) «Præteritis jam septem hebdomadis, » inquit Galbertus, die scilicet 23 Aprilis. Errorem Lernautii, Mejeri cum suis vernaculis Annalibus et formula proclamationis supra indicavimus.

diximus jam tempus in monumento haberet, sic erat vulneribus crudis et omnino recentibus tractabile, ac si eodem die interfectus fuisset. Tanta quoque suavissimi odoris fragrantia totum illum locum divinitus infudit et implevit, ut nulli fore dubium videretur, quod Deus fidelem suum glorificare voluerit. A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris. Quod nimirum eo amplius mirabile judicatur, quod humanorum cadaveribus corporum vix aliquid aliud foetidius aestimamus.

71. Ecclesia igitur Domini (113) Simonis Tornacensis episcopi ministerio, qui in hoc ipsum a rege de Francia fuerat accersitus, more ecclesiastico reconciliata. Sed et memoratum corpus summa reportatur cleri et populi devotione et reverentia, et septimo Kalendas Maii in ecclesia media tumulatur, in extremo examine resurrecturus in gloria.

72. (CAPUT XLVIII.) Quibus omnibus solemniter (114), et eo quo dignum erat honore, adimpletis, rex cum exercitu, quem congregare poterat, Ypram contendit, et sequenti die, sexto videlicet Kalendas Maii, comite sibi ex condito cum exercitu ex parte alia impigre occurrente, circa horam diei sextam illuc usque pervenit. Porro saepe memoratus Guillelmus Philippi filius, regiae majestatis celsitudinem minus quam oporteret reveritus, extra oppidum ei, multorum et fortium quos sibi confederaverat virorum et armis fretus et animis, audacter occurrit; et contra universum illum exercitum acerrime dimicare coepit. Sed ille fortiter se agere arbitratus, dum hostibus obstinatissime repugnat, dum in adversos aciem dirigit et instaurat, quae sibi infelicitatis temporalis et adversitatis fovea praeparata sit, miser ignorat. Etenim jampridem aliqui burgenses, qui sacramentis ei non semel tantum, sed frequenter fidelitatem fecerant, cum quibusdam aliis hominibus ipsius de proditione ejus conspiraverant, legatos inde ad Regem direxerant, seque ei portas aperturos, et Guillelmum tradituros juraverant. Vae mundo a scandalis! imo, vae Flandriae a proditionibus! Mirandum, nec minus miserandum, quod terra infelix, cui domino suo per proditionem orbari contigerat, non aliter quam per proditionem alium acquirere valebat. Et hanc quidem pauci Yprensium disposuerant faciendam. Judicaverant namque commodius regiae voluntati parere, quam imperiis Guillelmi, et sibi suspectae potestati subiacere. Neque ideo, ut ferunt, quod ipsius personam in aliquo culparent: sed quorundam affinium ejus dominium intemperantius futurum formidarent.

73. (CAPUT XLIX.) Itaque cum ab hora diei sexta usque ad nonam utrinque diversis concursibus ab aquilonali parte et orientali pugnatum fuisset, vexillo, quod in signum futurae proditionis super summum ecclesiae S. Petri fastigium ex proposito

(113) De Simone episcopo, fratre uterino uxoris B. Caroli, supra § 4 actum.

(114) In Annalibus vernaculis Flandriae sequentia de Ipra intercepta, et Guillelmo capto silentur: ut-

A constituerant adversae partis cuneos accersierunt; et porta meridiana aperta eos in oppidum susceperunt. Quibus protinus totam villam percursantibus, et rapinis ac incendiis universa vastantibus, Guillelmus destitutum se tum demum praesentiens, quod solum superesse videbat, fugam arripuit: sed fuga sera fuit. Fugientem enim cum Daniel Tenremundensis consecutus comprehendit, et armis exutum comiti Guillelmo captivum reddidit. Ypra igitur eodem die a porta septentrionali usque ad portam australem spoliata, et incensa ac multitudine militum innumerablem comprehensa, rex et comes Massinas monasterium adeunt, Guillelmum captum secum adducunt. Quem cum postera die castellano Insulae custodiendum commendassent, Ariam perrexerunt, et ea in deditione recepta, Casletum et reliquam illam interiorem Flandriam facillime subegerunt: et sic tandem ad ulciscendam honorandi Caroli mortem Brugas iterum redierunt.

PARS XIII.

Reliqui complices carnis S. Caroli puniti; duo super elapsi.

74. (CAPUT L.) Fratrem quoque praepositi Guericum, quem in mortem ejus conjurasse supra memoravimus, cum aliis fere viginti octo deditiis et carcere productis (115), de excelsa turri precipitare fecerunt: sicque homicidae illi condignis tantae iniquitati cruciatibus interierunt. Qui quamvis non omnes consilio vel facto peccaverant aequaliter, iniquitati tamen consentiendo, et iniquis auxilium ferendo, paribus quodammodo iniquitatis nexibus se omnes obligaverant. Et ideo, quorum non abhorruerant jungi consortio, eorumdem non immerito sunt puniti supplicio. Robertum autem, quem et ipsum ex conjuratis fuisse supra ostendimus, quique iidem eo quod a populo vehementer diligebatur, et modis quibusdam excusabilior ceteris videretur, tute satis puniri posse non aestimabatur, secum abducere decreverunt. Quem cum Casletum usque perduxissent, et ille reatus sui multam poenitudinem gereret, extra oppidum cum capitis abscissione animadverti fecerunt.

75. (CAPUT LI.) Dum ea geruntur, Ingrasnus Esdunensis, unus ex praenominatis conjuratoribus, qui patrui sui Theoderici Discamudensis praesidio fretus, usque in id temporis excusationes in peccatis excusaverat, et perfidiae suae tenebris obcaecatus, ipsius regis aspectibus et comitis impudenter se ingerere non erubuerat, et si quis eum super hoc crimine impetere auderet, viriliter sese defensurum jactaverat, diffidere coepit: et primum quidem apud suos aliquandiu se latendo continuit, ac deinde opportunitatem temporis nactus, omnibus postpositis suae saluti consulere gestiens e patria profugit, et pote cui tributa sunt omnia, quae hactenus praeter gesta, ut supra § 3 diximus.

(115) Quod factum est 5 Maii, et late describitur a Galberto teste oculato num. 123.

in terra nostra usque in hæc tempora, me scilicet A hæc scribente, nusquam ultra comparuit (116).

76. (CAPUT LII.) At Guillelmus Viroviacensis, et ipse, sicut aliorum claruit confessione, conjurato- rum unus, quem nimirum aliis attentus, et finis ipsius expectatione suspensus, intactum fere reli- queram, iniquitatem suam nequaquam tandiu oc- cultare valuit. Sed quod in occulto perpetraverat, indicis continuo manifestis apparuit. Statim enim post comitis occisionem et thesauri ejus direptionem Viroviacum regressus, non minimam inde secum attulit partem. Verum hoc suæ nequitiae fructu in longum lætari permissus non est. Cum enim de ad- versario dejecto tripudiaret, et de damnis alienis insolenter exsultaret, repentinus eum pavor invasit, et territum de Flandriæ sinibus exturbavit. Audito namque quod frater suus Lambertus (117), qui tan- tum, ut ex fine monomachiae, quam inde in curia sæpe fati Guillelmi inierat, claruit, innocens erat, super morte comitis impeteretur, et quod ipse ab eodem Guillelmo, cui jam per subreptionem homi- nium fecerat, diffiducaretur, timere cœpit. Et pri- mum quidem ad defensionem se paravit, se in cras- tino reæ tantum stimulis conscientiae eum exagi- tantibus, cum nemo eum adhuc persequeretur, uxore et paucis suorum, rebusque, quas evehere poterat, secum assumptis, sexto post mortem comitis die fugæ se credidit. « Fugit nempe, ut Scriptura dicit, impius, nemine persequente (Prov. xxviii). »

77. Castellanus autem Curtriensis, qui antea ei exstiterat inimicus, statim ut fugam ejus audivit, armata multorum militum manu munitus, Virovia- cum contendit; et omnibus quæ ipsius fuerant mo- bilibus direptis, munitionem totam evertit, et ne- mine resistente, in tantum ut nec stipes in loco re- maneret, incendit. Ipse vero cum juxta Tornacum ad villam quamdam devenisset, Tornacensibus eum insectantibus, et comprehendere ac punire tentantibus, uxore et majore suorum parte, rebusque fere omnibus amissis, vix equum nactus evasit, et in partes Nerviorum (118), duobus tantum sociis con- tentus secessit. Ubi monasterium quoddam mona- chorum adiit: et timore magis, ut postea patuit, humano quam divino compunctus, monachus tonsuram habitumque præsumpsit. Postea vero oc- casione uxoris, sine consensu cujus hoc fecisse asseretur, paucis evolutis diebus monachatum deseruit, et ad seculum, et ad arma derelicta sine retractatione mox rediit. In quo quidem facto satis

evidenter declaravit illud religionis propositum quam fictus arripuerit. Si enim vinculum uxoris vinculum compellebat solvi religionis, eis quibus tanto abusus fuerat tempore cur non abstinuit armis? Nunquid et hoc lex conjugii cogebat? Nequaquam. Nam si vere eum suorum reatum pœniteret, armis relictis, uxori, cum tantum illa maritale debitum exigeret, adherere, et in sudore sui vultus pane suo vesci, districto fatigatus jejunio debuisset. Nunc autem, ut multorum relatione comperimus, iram Dei non solum pœnitendo non curat placare, sed corde ob- stinato excusationes in peccatis excusare, et Deum magis irritans quam placans, peccatis peccata non veretur augmentare. Timendum est igitur ei, et pro eo etiam nobis, ne quia tardat converti ad Domi- num, subito veniat ira Dei, et in tempore vindictæ disperdat eum. Forsitan et ideo ibi tamdiu aliis in- vitis servatur, ut, si tempore sibi indulto non pœ- nituerit, et dono misericordiæ Dei superbe abusus fuerit, justo Dei judicio gravius in fine feriat (119). Quod etiam de præfato Ingrasno non absurde sentiri potest. Et hæc quidem omnia infra duos fere post mortem comitis menses consummata sunt.

EPILOGUS.

78. Ecce voluntati vestræ, reverende Pater, imo jussioni, ac fratrum meorum piæ petitioni, prout valui, parui: et materiam mei modum ingenii pariter et eloquii, ut in ipso apparet effectu, tan- topere transcendentem vel contingere præsumens, multorum me reprehensioni simul et irrisioni ex- posui. Etenim stultus dum non loquitur, plerumque sapiens esse creditur. Silentium nempe ejus non tam putatur sensus inopia, quam humilitatis custo- dia. Unde et ego si omnino siluissem, sapiens qui- dem putari potuissem: sed non eo amplius sapiens fuisset. Nunc autem, quia imperitiam meam scri- bendo prodidi, sapientes, in quorum manus hæc forte pervenerint, indignabuntur mihi: et alii qui- dem calumniabuntur insipientem, alii subsannabunt præsumptorem, alii idiotam judicabunt, nonnulli quoque stultum merito inclamabunt. Quid ergo erit, Pater sancte, quod me tanta rerum evidentia con- victum poterit excusare? Possum equidem obe- dientiae, vestra mihi auctoritate impositæ, non in congruam causam obtendere: sed commodius arbi- tror calumnias hujusmodi (120), etiamsi quo modo possem evadere, quam insipientiam meam pertina- citer excusando, tanto meorum cumulo peccatorum etiam fallaciam addere, fructumque mihi humilitatis

(116) De eo Lermius ex Annalibus Flandriæ: « Iugelramus Eeseneus abierat porro in Germaniam, et habitabat Moguntiae ad Rhenum: quo in oppido controversia incidit ei cum cive quodam, cui inter altercaudum vulnus infixit lethale, nam mors sub- secuta est. Ob facinus ad prætorem tractus, sacco- que inclusus, et in flumen projectus obiit, fato cri- minibus suis debito. » Hæc ibi, quæ credidit et de- scripsit Mejerus, fides sit penes illos.

(117) Forsan Lambertus ex Reddenburch, de quo similia narrantur cujus filius Walterus numeratur a Galberto num. 70 inter capita eorum, qui obsessi

detinebantur in turre S. Donatiani.

(118) Nervios hos bene a Tornacensibus distin- gui, et in Hannonia constitui debere, uti hic fit, alias docuimus.

(119) Mejerus et Marchantius tradunt « Guiliel- mum Viroviacensem fugatum a præfecto Cortracensi ex Viroviaco, captum tandem esse in Germania, atque apud Argentinam longis cruciatibus conte- ctum: uxorem ejus Tornaci vivam defossam. » Fides sit penes auctores.

(120) Videtur deesse tolerare aut aliquid simile.

adimere, et in fastum me vanitatis inaniter extollere. Utilius enim est mihi, ut sciar insipiens, quod sum, quam ut aestimer sapiens, quod non sum. Illud namque non infructuosum humili timorem, istud vero

A ruinosum superbo parere poterit, quod absit, timorem. Quem cum omnibus aliis vitiorum sordibus propitius a me dignetur avertere, qui omnem omnino superbiam sua damnavit humilitate. Amen.

VITA ALTERA AUCTORE GALBERTO NOTARIO.

(Ex aliquot mss.)

PROLOGUS.

1. Cum inter regnorum principes quos circa nos cognovimus, summum gloriæ ac laudis sibi adscribendi studium per militiæ facinora enitisset: et eisdem affectus consimilis ad bene regendum inesset; minoris potentiæ et famæ principabatur Imperator Romanorum Henricus (121), qui, cum annos plures sedisset, sine hærede diem obiit. Minoris quoque famæ ac virium rex Anglorum (122) sine liberis degebat in regno, quam comes Carolus Flandriarum marchio, naturalis noster dominus et princeps; qui quod militiæ fama, et generis nobilitatis regia sanguine septennis in comitatu pater et advocatus Ecclesiarum Dei præerat, erga pauperes largus, inter proceres suos jucundus ac honestus, adversus hostes crudelis et cautus, qui etiam sine hærede a suis, imo nefandissimis servis, traditus et occisus pro iustitia occubuit. Tanti quidem principis mortem descripturus, non elaboravi eloquentiæ ornatum, seu diversorum colorum distinguere modos, sed rerum veritatem solummodo exsequi, quæ quamquam stylo arido, tamen memoriæ fidelium scribendo commendavi peregrinum mortis ipsius eventum. Neque equidem locum et temporis opportunitatem, cum animum in hoc opere intenderem, habebam; quandoquidem noster locus eodem tempore sollicitabatur metu et angustia, adeo ut sine aliorum exceptione tam Clerus quam populus indifferenti periclitabatur occasu et rerum suarum et vitæ. Igitur inter tot adversa et angustissimos locorum fines, corpi mentem fluctuantem, et quasi in Euripo jactatam compescere, et juxta scribendi modum cohibere. In qua animi mei exactione una charitatis scintillula, suo igne fota et exercitata, omnes virtutes spirituales cordis funditus ignivit, et subsequenter hominem meum, quem aforis timor possederat, scribendi quadam libertate donavit.

2. Super hoc igitur mentis studio, quod in tam arcto positus (123) vestro et omnium fidelium auditui in communi commendavi, si quis quidquam ob-

(121) Intelligitur Henricus V, Ultrajecti anno 1125 mortuus, a Calisto II papa olim excommunicatus.

(122) Henricus I rex Angliæ, de quo actum supra cap. 2.

B garrire et detrahare contendat, non multum curæ. Securum enim me facit quod veritatem omnibus apertam, qui mecum eodem percellebantur periculo, loquor, et eam posteris nostris memorandam commendando. Rogo ergo et moneo, si cui hujus styli ariditas, et hujus opusculi exiguus manipulus ad manus venerit, non derideat et contemnat: sed nova admiratione, quæ scripta sunt et Dei ordinatione congesta, nostro solummodo tempore admiretur, et discat potestates terrenas non despiciere vel morti tradere, quas credendum est Deo ordinante nobis esse prepositas; unde apostolus: « Omnis anima omni potestati subjecta sit, sive regi tanquam præcellenti, sive ducibus tanquam a Deo missis (I Petr. ii, 13), » tanquam enim non est similitivum, sed confirmativum: tanquam vero dicitur in Scriptura sancta pro eo quod vere est: sicut est ibi, tanquam sponsus, hoc est vere sponsus. Non quidem promeruerant homicidæ et potatores et scortatores et omnium vitiorum servi nostræ terræ ut præesset eis bonus princeps, religiosus et pius, catholicus, post Deum pauperum sustentator, Ecclesiarum Dei advocatus, patriæ defensor, et talis in quo terreni imperii reliqua potestas bene regendi formam et Deo serviendi materiam assumeret. Videns ergo diabolus Ecclesiæ et fidei Christianæ profectum, sicut subsequenter audituri estis, commovit terræ, hoc est, Ecclesiæ Dei stabilitatem, et conturbavit eam dolis, traditionibus et effusione innocentium sanguinis.

CAPUT PRIMUM.

Illustria in comitatu gesta B. Caroli. Imperium Romanum et regnum Hierosolymitanum oblatum.

3. Carolus itaque filius Cuntionis regis Daniæ (124) et matre oriundus quæ terræ Flandrensis comitum de sanguine processerat: ea affinitate cognationis puero in patria nostra altus est usque ad virile robur corporis et animi. Postquam vero militiæ titulis armatus est, egregium facinus in hostes arripuit.

(123) Videtur cives Brugenses alloqui.

(124) Cnut, Cnuto aut Canutus, promiscue reges Daniæ appellati: horum pater B. Caroli S. Canutus ejus nominis quartus fuit.

famam bonam et gloriam sui nominis pene gnorum potentes obtinuit. Quem quidem per plures annos in principem peroptaverant proceres nostri, si forte sic evenire potuisset. Igitur comes Baldunus adolescens fortissimus moriendo nepoti suo Karolo regnum simul et principibus contradidit, et sub fidei securitate commendavit.

4. Coepit utique majoris consilii prudentia pius comes de pacis reformatione disponere, leges et jura regni revocare, ita ut paulatim pacis statu undecumque collecto, in quarto sui comitatus anno, per illum omnia florerent, omnia riderent, omnia justitiæ et pacis securitate et multiplici jucunditate fruerentur. Tandem videns gratiam pacis omnibus jucundam, iudixit per terminos regni, ut sub quiete et securitate absque armorum usu communiter degerent, quicumque aut in foro aut infra castra manerent et conversarentur: alioquin ipsis plecterentur armis, quæ ferrent. Sub hac ergo observantia arcus et sagittæ et subsequenter omnia arma postposita sunt in forinsecis locis, sicut et in pacificis. Qua pacis gratia legibus et justitiis sese regabant homines, omnia ingeniorum et studiorum argumenta ad placita componentes: ut in virtute et eloquentia rhetorices unusquisque se defensaret, cum impetitus fuisset: vel cum hostem impeteret qua colorum varietate oratorie fucatum deciperet. Tunc vero habuit rhetorica sua exercitia et per industriam et per naturam: erant enim multi illiterati, quibus natura ipsa eloquentiæ modos et rationabiles præstiterat conjecturandi et argumentandi vias, quibus nullatenus illi, qui disciplinati erant et docti artem rhetoricam, obviare vel avertere poterant. Sed quia iterum suis fallaciis minus cautis fideles et oves Christi in placitis illi conveniunt, Deus, qui omnia ab alto speculatur, corripere fallaces suos non desepxit; ut quibus eloquentiæ bonum præstiterat ad salutem, ipsis per flagella insinuaret, quia eo bono usi sunt ad propriam perditionem.

5. Immisit ergo Dominus flagella famis, et postmodum mortalitatis, omnibus qui in regno debebant nostro, sed prius terrore signorum revocare dignabatur ad poenitendum, quos pronos præviderat ad malum. Anno ab incarnatione Domini milleno centeno vicesimo quarto, in Augusto mense universis terrarum habitatoribus in corpore solari, circa nonam horam diei apparuit (125) eclipsis, et luminis non naturalis defectus, ita ut solis orbis orientalis obfuscatus, paulatim reliquis partibus ingereret nebulas alienas, non simul tamen totum solem obfuscantes, sed in parte: et tamen eadem nebula totum pererravit solis circulum, pertransiens ab oriente usque ad occidentem tantummodo in circulo solaris essentia: unde qui statum pacis et placitorum injurias notabant, futuræ famis et mortis periculum mina-

A bantur universis. Cumque, neque sic correcti sunt homines, tam Domini quam servi, venit repentinæ famis inedia, et subsequenter mortalitatis irruerunt flagella (126). Unde in psalmo, « et vocavit famem super terram, et omne firmamentum panis contrivit (Psal. civ, 16). » Quo tempestate non poterat solito moresese quisque cibo et potu sustentare, sed contra morem tantum panis insumpsit epulator semel in prandio, quantum ante hoc tempus famis in diversis diebus sumere consueverat, atque sic per insolentiam est gurgitatus, et omnes naturales receptaculorum meatus distenti nimietate repletionis cibi et potus, natura languebat. Cruditate quoque et indigestione tabescebant homines et adhuc fame laborabant, donec spiritum exhalarent ultimum.

B Multi quoque inflati sunt, quibus cibis et potus fastidiebat; quibus tamen utique abundabant. Quo tempore famis, in media Quadragesima, etiam homines terræ nostræ, circa Gandavum et Legionem (127) et Scaldum fluvios commorantes, carnes comederunt, eo quod panis eis prorsus defecisset: quidam vero ipso itinere cum transitum facerent ad civitates et eastra, in quibus panem sibi compararent, nondum semiperfecto transitu suffocati fame perierunt: circa villas et curtes divitum, et castra seu munitiones, pauperes cum ad eleemosynas misero gressu devoluti venissent, mendicando mortui sunt. Mirabile dictu! nulli in terra nostra manserat naturalis color, sed talis pallor affinis et proprius mortis inerat universis. Languebant similiter sani et ægri, quia qui sanus erat in compositione corporis, æger effectus est, visa miseria morientis.

C 6. Neque sic quidem correcti sunt impii, qui eodem tempore, sicut aiunt, in piissimi comitis Caroli mortem conspiraverant. At comes egregius satagebat omnibus modis pauperes sustentare, eleemosynas largiri in castris et in locis suis, et præsens ipse et per ministros suos. Eadem tempestate centum pauperes in Brugis omni die sustentabat, singulis illorum unum panem admodum grandem tribuens, ab ante Quadragesimam prædictam usque in novas ejusdem anni messes. Similiter in aliis castris suis idem disposuerat. Eodem anno edixerat dominus comes quod, quicumque duas mensuras terræ seminarent tempore sementis alteram mensuram terræ seminarent faba et pisa, eo quod hoc genus leguminis citius et tempestivius fructum proferret, unde pauperes citius sustentari potuissent, si famis miseria atque inedia anno non cessaret. Similiter per omnem comitatum suum præceperat, per hoc in futuro consulens pauperibus quantum poterat: illos etiam ex Gandavo turpiter redarguit, qui passi sunt ante ostium domus suæ mori pauperes fame, quos pavisse poterant. Cervisiā quoque interdixit confici, ut eo levius et melius abundarent pauperes,

(125) Eclipsin hanc inter alios astronomos annovavit Sethus Calvisius ab Anglicis scriptoribus observatam contigisse 17 Augusti, eamque accurate describit.

(126) Anno 1125, biennio ante obitum B. Caroli, uti indicat Gualterus.

(127) Legia, aliis Legia et Lisa, Gandavi Scaldi immiscetur.

si a cervisia conficienda cessarent tempore famis cives et incolae terrae. Nam ex avena panes fieri jussit, ut saltem in pane et aqua vitam continuarent pauperes. Vini quartam sex pro numinis vendi praecepit, et non carius, ideo ut cessarent negotiatores ab abundantia et emptione vini, et merces suas commutarent pro necessitate famis; pro victualibus aliis, quibus levius abundarent et facilius pauperes sustentarent. A propria mensa sibi quidem subtraxit quotidie victum, unde centum pauperes et tredecim sustentabantur: indumenta insuper nova, scilicet camisiam (128), tunicam, pelles, cappam, braccas, caligas, subtulares (129), a principio illius Quadragesimae et devoti jejunii sui, in quo statim traditus in Domino obdormivit, quotidie uni pauperum erogavit usque ad diem quem obiit in Christo atque dispensatione tali et misericordii erogatione in pauperes parata, sic ibat ad ecclesiam, ubi in oratione decumbens psallebat Deo psalmos, ibique audito ex more sacro denarios pauperibus distribuit sic Domino prostratus.

7. Cumque in comitatu suo Flandriarum marchio Carolus pacis et gloriae decore degeret (130), Henricus Imperator Romanus diem obiit, et desolatum est regnum imperii illius et sine haerede exhereditatum. Igitur sapientiores in clero et populo regni Romanorum et Teutonicorum satagebant omnibus modis, quem sibi ad Imperium regni providerent, virum nobilem tam genere quam moribus. Igitur circumspectis terrarum et regnorum principibus, considerate inierunt consilium, quatenus illi sapientiores et potentiores in regno, legatos idoneos, scilicet cancellarium archiepiscopi (131) Coloniensis civitatis, et cum eo comitem Godefridum (132) solemniter transmitterent ad consulem Flandriarum Carolum pium, ex parte totius cleri et ex parte totius populi regni et imperii Teutonicorum exposulantes et obsecrantes potentiam et pietatem ipsius, ut imperii honores et dignitates regias cum suis facultatibus pro sola charitate assumeret. Omnes enim meliores tam in clero quam in populo eligendum sibi eum justissimo desiderio expectabant, ut Deo donante ad ipsos dignaretur adscendere, coronatione et Imperii exaltatione unanimiter sublima-

rent, ac regem illum lege praedecessorum Catholicorum imperatorum constituerent.

8. Cumque legationem et expostulationem audisset Carolus comes, consilium cum nobilibus et Paribus suae terrae subiit, quid super hoc ageret. At illi, qui ipsum justo amore, et dilectionis virtute dilexerant, et ut patrem venerabantur, coeperunt dolere, et discessum ejus de flere, et ruinam patriae gravem fore, si forte eam desereret. Tandem illi traditores pessimi, qui vitae ipsius inimicabantur, consulerunt ei, ut regnum et ejus honores praeberet inter Teutonicos, persuadentes ei quantae gloriae et quantae famae sibi foret regem Romanorum esse. Laborabant miseri illi, qua astutia, quibus dolis carerent eo, quem postmodum, dum amovere non poterant, viventem tradiderunt, pro lege Dei et hominum cum ipsis decertantem. Remansit itaque in comitatu suo Carolus comes pro expostulatione suorum dilectorum, pacem et salutem patriae, quantum in se erat, omnibus demandans et constituens, Catholicus, bonus, religiosus, cultor Dei, hominumque rector providus. Qui cum saecularis militiae facinora acturus foret, non habebat hostes circa terram suam, sive in marchis, sive in confinibus et terminis suis: quia timebant eum, aut pacis et dilectionis foedere conjuncti, potius munera et donaria in invicem transmiserant, sed certamina militiae saecularis pro honore terrae suae, et pro exercitio militum suorum apud aliquem comitem vel principem Northmanniae vel Franciae, aliquando vero ultra regnum Franciae arripuit, illicque cum ducentis equitibus tornationes exercuit: qua in re famam suam, et comitatus sui potentiam ac gloriam sublimavit. Quidquid ergo levitatis hujus culpa deliquit, eleemosynarum multiplici redemptione apud Deum emendavit.

9. Hujus quoque vitae tempore contigit (133) regem Hierosolymorum in captivitatem Saracenorum currisse, et desolata sedebat civitas Hierusalem absque rege suo: quem sicut didicimus, Christiani nominis milites, qui militiae Christianae ibidem studuerant, odio habebant, eo quod tenax et parvus fuisset rex ille captus, nec bene rerisset populum Dei. Inierunt ergo consilium et communi consensu

(128) *Camisia* pro indusio usurpata olim in lege Salica tit. 6, et apud Fortunatum lib. 1 Vitae S. Radegundis. Unde postea in lingua hodierna Francica, quae illis temporibus necdum erat, vox *chemise* exorta. Forte olim *cama*, uti jam Hispanis, in usu fuit apud Gothos et antiquos Germanos pro lecto, ut *camisia* dicta sit vestis in qua dormitur.

(129) *Subtulares* in antiquis codicibus, an *subtulares* substituendum, ut sint calcei, quasi *sub talis*. In Vita S. Gudilae 8 Januarii num. 8 *subtulares* legitur, ubi Garnevelti *subtulares* arbitratur restituendum: sed mutata solum vocali facile voces istae possunt confundi.

(130) « *Henricus V anno 1125, feria quinta, in Pentecoste Ultrajecti vitam cum regno amisit.* » Anselmus Gemblacensis in Chronico. Biduo post aliqui obiisse asserunt.

(131) *Coloniensis archiepiscopus erat Fredericus,*

ab anno circiter 1100 aut paulo citius, usque ad annum 1151, qui Lotharium Saxonem 23 Septemb. hujus anni 1125 imperatorem Agnisgrani coronavit. Ab illo S. Norbertum sacris ordinibus initiatum fuisse tradit anonymus coaevus in hujus Vita.

(132) *Comes Godefridus* videtur esse *Namurcensis*, frater S. Alberti episcopi Leodiensis, quem cum dictus Fredericus archiepiscopus Coloniensis contra intrusum Alexandrum constituisset, Godefridus comes armis defendit.

(133) Balduinus filius comitis de Reitesta, Balduino fratre Godefridi Bullonii anno 1118 mortuo, factus est rex Hierosolymitanus, dein anno 1123 captus, at non diu post liberatus. Scriptores expeditionis terrae sanctae hunc satis laudant, ut videatur hic ex fama publica de rebus procul a Flandria gestis nonnulla relata.

litteras direxerunt comiti Carolo, ut ascendens Hierosolimam, regnum Iudæe assumeret, et in loco et in sancta civitate imperii catholici coronam dignitatemque regiam possideret. Noluit igitur, super hoc accepto fidelium suorum consilio, deserere patriam Flandriarum, quam vita comite bene rectorus foret, et satis melius quam adhuc rexisset, nisi traditores illi pessimi pleni dæmonio, dominum et patrem plenum spiritu pietatis et consilii et fortitudinis enecassent. Proh dolor! quod tantum virum ab Ecclesia Dei tollerent, de quo regem Ecclesiæ et populus Orientalis imperii et Hierosolymorum civitas sancta simul cum populo Christianorum peroptaverat et disposuerat, simul expostulaverat consistere.

CAPUT II.

Odii in S. Carolum concitati occasio.

10. Deficiunt quidem mihi vires animæ, et ejus memoria simulque major vis in anima, scilicet ratio ad laudandum bonum consulem Carolum : cujus meritis imparæ omnes estis vos terrarum principes, minus potentes, imperiti, indiscreti, incompositi moribus. Nam talis erat comes Carolus in fine vitæ apud religiosos filios Ecclesiæ, qualis in meritis suis præcelsabat rectores et plures philosophos fidei Christianæ : et quamvis olim peccator et criminis fuerit, in fine vitæ bonæ ex poenitentiae fructu omnia cooperabantur ei in bonum et salutem animæ perpetuam. Unde et ille ait :

dicique beatus,

Ante obitum nemo supremaque funera debet.

(Ovid. *Metam.* III. 136.)

Et apostolus : « Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti (*Rom.* VIII, 28). » In sacro loco igitur, et in sacris orationibus, et in sacra cordis devotione, et in sacro Quadragenarii tempore, et in sacra eleemosynarum largitione, (134) et ante sacrum altare, et inter sacras reliquias S. Donatiani archiepiscopi Remorum et (135) B. Basilii Magni et S. Maximi trium mortuorum suscitatoris, canes immundi, dæmoni pleni, servi dominum suum jugulaverunt. Nemo quippe ita est absurdus, ita hebes, ita stolidus, qui non adjudicaret traditores illos poenis infimis et inauditis; qui inaudita traditione dominum suum, ipsi servi, qui observasse debuerant, disperdiderunt. Igitur mirandum erat et singulariter memorandum, quod et multos viderimus imperatores, reges, duces ac consulares viros, nullum vidimus vel audivimus adhuc, quem ita deceret fuisse dominum ac patrem, advocatum Ecclesiarum

(134) Servantur etiam nunc reliquiae horum sanctorum Brugis in summa veneratione et argenteis mausoleis aut capitis inclusæ, quas ipsi ibidem non absque admiratione eximii splendoris intuiti sumus. S. Donatianus est urbis et diæcesis totius patronus, eique templum cathedrale sacratum. Festus illi dies etiam in populo est VII Octobris, quando de translatione ejus corporis agemus.

(135) S. Basilii pars magna spinæ dorsi, ut nobis dictum, adservatur. At S. Maximi duæ costæ, crus,

A Dei, sicut ipsum condecuit. Sciebat enim esse dominus, pater, advocatus, pius, mitis, exorabilis, ad honorem Dei et decorem Ecclesiæ idoneus, quod vere satis probabile est, quia post mortem tanti viri protestati sunt super ipsius meritis omnes, et amici et inimici, extranei et vicini, nobiles et ignobiles; et cujuscunque terræ habitatores, qui saltem egregiam famam de ipso audierant, quanti meriti foret credendus apud Deum et homines, qui propter justitiam Dei exsequendam, et propter salutem eorum quos regebat, more Christiani Rectoris occubuit. Quem homines suæ pacis super illum magnificantes supplantationes tradiderunt, ut in psalmo, « Etenim homo pacis meæ, qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationes (*Psal.* XL, 10). »

B 11. Postquam igitur clementia Dei flagella subtraxerat, et molestiam temporis prorsus remotam frustraverat, coepit suæ dignationis copiam terris commodare, et jussit vegetabilitate frugum horrea repleri, vino et cæteris victualia mundum redundare, et quadam amœnitate temporum, jussu divino tota terra reffloruit. Volens itaque comes pius iterum revocare honestatem regni, perquisivit, qui fuissent de pertinentia sua proprii, qui servi, qui liberi in regno. Dum placitorum negotia agebantur, sæpe comes præsens aderat, audiens de disceptatione libertatis sæcularis et conditione servorum, scilicet quod in magnis negotiis et generalibus causis liberi responsa non dignabuntur reddere servis. Quos quidem comes de pertinentia sua perquirere poterat, sibi vindicare laborabat. Unus præpositus Bertulfus Brugensis, et frater ejus Castellanus in Brugis, cum nepotibus suis Borsiaro, (136) Roberto, (137) Alberto, et cæteria de illa cognatione præcipuis, elaborabat omni astutia et ingenio, quomodo a servitute et pertinentia comitis sese absentaret et subterfugeret : nam et ipsi de comitis pertinentia erant conditione servili.

12. Accepto tandem consilio præpositus ille neptes suas nobiles, quas educaverat in domo sua, militibus liberis in conjugium tradidit; ut quasi occasione illa nubendi ad libertatem sæcularem quodammodo accederent ipse et sui. Sed contigit quod miles, qui neptem præpositi duxerat in uxorem, ad singulare bellum alium quemdam in præsentia comitis appellaret militem qui secundum suæ cognationis propagationem liber erat : at appellatus indignationis sibi repulsa viliter respondit : scilicet se non fuisse de servili conditione, imo liberæ dignitatis, secundum lineas sui generis propagatum, et ob hoc ad bellum singulare non se fore parem appellanti congressu-

duo ossa brachii, et quinque ossa digitorum. Ita Sanderus lib. II Brugarum. Colitur S. Maximus, 27 Novemb. S. Basilii, 14 Junii.

(136) Robertus frater Borsiard, infra num. 26 dicitur in velitatione occisus.

(137) Albertus in Vita per anonymum Danum dicitur filius Roberti Castellani, ergo Borsiard et dicti Roberti patruelis. De eo nulla amplius mentio fit.

rum. Quicumque enim secundum jus comitis ancillam liber in uxorem duxisset, postquam annuatim eam obtinisset, non erat liber : sed ejusdem conditionis erat effectus, cujus et uxor ejus. Indoluit ergo miles ille, qui propter uxorem suam libertatem amiserat, per quam liberiores se fore crediderat, cum eam accepisset. Indoluit ergo præpositus et sui : et ideo enitebantur omnibus modis se subtrahere a servitute comitis. Igitur cum veritatis iudicio et seniorum regni relatu, comes intellexisset, quod sibi sine cunctatione pertinui sent, conabatur ipsos suæ servituti vindicare : et tamen quia præpositus et cognati ejus a comitis prædecessoribus, usque ad hoc tempus de servili conditione non interpellatus nec pulsatus fuit, quasi sopitum et multis temporibus neglectum foret, omnium oblivioni tradebatur, nisi in prædicta belli appellatione ad recordationis veritatem revocatum fuisset.

13. Cæterum præpositus cum tota nepotum successione post comitem in regno potentior, et fama atque religione gloriosior, se liberum fuisse et cognationis tam antecessores quam successores suos confirmabat, et quadam superstitione et arrogantia sic se contendebat. A comitis igitur mancipatione et pertinentia se et suos subtrahere consilio et potentia laborabat, et ideo sæpe improperabat comiti sic : Iste Carolus de Dacia nunquam ad comitatum conscendisset, si ego voluissem. Nunc ergo, cum per me sit comes effectus, non recordatur quod bene sibi fecerim, imo laborat prorsus me cum toto genere meo retorquere in servum, perquirens a senioribus utrum simus ejus servi : sed quærat quantum velit, nos semper erimus et sumus liberi, et non est homo super terram qui possit nos constituere servos. Frustra tamen jactanter loquebatur : nam consul præcautus detractationem præpositi et suorum intellexerat, et fraudem simul et traditionem audierat. Quandoquidem defensionis suæ effectum habere non poterat præpositus et sui, quin libertate sibi usurpata carerent ; maluit ipse cum tota nepotum, successione perire quam servitute comitis mancipari. Perverso tandem et nefandi consilii dolo cœperunt de morte piissimi consulis seorsum tractare, et tandem locum et opportunitatem occidendi illum prætere.

14. Lætus ergo præpositus erat, quod lites et seditiones ortas inter nepotes suos et Thancmarum, cujus parti justæ comes favebat, occasiones haberet tradendi comitem : nam universos milites provincie nostræ, tum pretio, tum potentia, tum petitione acciverat in auxilium nepotum suorum contra Thancmarum. Quem quidem obsedit circumquaque in loco quo se vallaverat, et tandem collecta manu invasit validissime obsessos, et claustra portarum confringens detruncavit pomeria et sepes inimicorum suorum. Absens tamen, et quasi nihil fecisset, consilio et dolo omnia fecit, omnem benevolentiam a foris prætebat : et inimicis dicebat, sese dolere quod nepotes sui tot lites, tot homicidia peragerent, quos

A quidem ad omnia nefaria animaverat. In congressione ergo prædicta utrinque ceciderunt eodie pluri mi vulnerati et mortui. Quod cum intellexisset præpositus quod jam congressio fieret, ipsemet descendit ad carpentarios qui in claustro fratrum operabantur, et jussit ferramenta eorum, scilicet secures, illic deferri, quibus detruncarent turrem et pomeria et domos inimicorum suorum. Misit ergo per singulas domos in suburbio ad colligendas secures, quæ illic citissime delatæ sunt. Cumque in nocte rediissent nepotes ejus cum quingentis militibus armigeris et peditibus infinitis, induxit eos in claustrum et fratrum refectorium, in quo refecit universos, diverso ciborum et potuum apparatu, et super hoc lætus et gloriosus erat. Cumque assidue sic affligeret inimicos, et maximam in eis expensam faceret, qui nepotes suos juvarent ; cœperunt primo armigeri, postea milites deprædari rusticos, adeo ut pecudes et armenta villicorum raperent et devorarent. Quidquid in suum usum possederant rustici, hoc nepotes præpositi violenter rapiebant et suorum sumptui deputabant. Sed a principio regni nullus comitum perpessus est rapinam fieri in regno, eo quod maxima mors et pugna inde contigisset.

15. Audierunt ergo rustici comitem venisse apud Ipram, ad quem nocte et clanculo usque ad ducentus transierunt, pedibusque ipsius convoluti obsecrantes paternum et consuetum ab eo auxilium, ut res ipsorum reddi juberet, scilicet pecudes et armenta, vestes et argentum, insuper omnem cæteram suppellectilem domuum suarum, quæ omnia rapuissent nepotes præpositi, et illi qui in expeditionem illius obsidionis cum illis et nocte et die pugnassent. Quas proclamorum conquestiones comes graviter ferens, convocavit consiliatores suos et plures etiam, qui de cognatione præpositi fuere, perquirens ab eis qua vindictæ et quo rigore justitiæ hoc facinus justificaret. At illi consilium dederunt ut sine dilatione domum Borsiardus incendio destrueret, eo quod rapinam in rusticos comitis exercuisset : atque ideo maxime consiliati sunt domum præfatam destrui, quæ quandiu staret, tandiu lites et rapinas Borsiardus insuper et homicidia perageret, et sic viciniam illam prorsus vastaret. Descendit ergo super hoc consultus consul, et incendit domum et funditus mansionem ejus destruxit. Tunc ille Borsiardus et præpositus et ipsorum complices ultra modum indoluerunt, tum quia comes in hoc facto videbatur consensum et auxilium præstitisse inimicis eorum : tum quia comes quotidie ipsos de servili conditione pulsaret, et ad sibi mancipandos omni modo lateraret.

16. Sicque domo conflagrata, comes Brugas ascendit. Concessa igitur domo cum consedisset venerunt ad eum qui familiares erant ei et præcautum reddiderunt dicentes quod nepotes præpositi eum traderent, eo quod jam occasionem aptam prætebarent a conflagratione domus præfatæ, quamquam, etsi hoc non fecisset, comes, non minus tamen ab

illis traderetur. Postquam vero comes cœnaverat, ascenderunt coram eo intercessores ex parte præpositi et nepotem ipsius qui exorarent comitem ut indignationem suam ab eis averteret, et sub amicitia sua miseratus eos reciperet. At consul omnia justa secum illis acturum et misericorditer etiam respondit, si lites et rapinas postponere deinceps voluissent, et meliorem domum insuper restituere Borsiardo se debere promisit. In loco tamen, in quo domus combusta est, jurabat, se comitatum obtenturum, eo quod usque tunc, juxta Thancmarum manens, nunquam nisi lites et seditiones in hostes et in cives cum rapina et cæde ageret. Qui vero intercessores fuere partim conscii traditionis, non multum super reconciliandis vexabant comitem, et quando propinatum ibant ministri, rogabant comitem ut de vino meliore afferri juberet. Quod cum ebibissent, sicut potiores solent, rogabant semel sibi propinari et abundanter adhuc, ut posteriore licentia et ultima a consule accepta, quasi dormitum abirent: et jussu comitis abundanter propinatum est omnibus illis qui aderant, donec accepta licentia ultima ipsi abiissent.

CAPUT III.

Conspiratio nocturna in cædem S. Caroli. Hujus enorme scelus ponderatum.

17 (138). Igitur Isaac et Borsiardus et Willelmus ex Wervi, Ingrannus et eorum complices, accepto assensu a præposito, quod nec necessitate divinæ ordinationis per liberam voluntatem quidem facturi erant, accelerabant: nam statim hi, qui mediatores et intercessores erant inter comitem et nepotes præpositi, concessa domo ejusdem præpositi denuntiaverunt responsum comitis; scilicet quod nullam gratiam potuissent acquirere aut nepotibus aut eorum fautoribus prædictis, sed hoc solum cum eis ageret, quod justitiæ distictione censura primatum terræ constituisset. Tunc præpositus et sui nepotes intro cameram abeuntes; accitis quos voluissent, custodiente ipso præposito cameræ januam, dederunt dexteram in invicem ut traderent consulem, et ad hoc facinus advocaverunt (139) Robertum puerum, convenientes illum ut daret dexteram, id idem simul cum ipsis peracturus, quod et ipsi peractum irent, pro quo et dexteram in invicem contradidissent. At puer nobilis animi virtute præcautus animadvertibat grave fore, pro quo ipsum urgerent: restitit nolens ignoranter in taxationem illorum subduci, nisi præsciret quid rerum acturos sese confirmassent,

(138) Ut narratio præcedentis et hujus capituli plane congruit cum iis quæ Gualtero, imo et Sugerio descripta retulimus, ita toto cœlo discrepant ab iis, quæ in Annalibus vernaculis Flandriæ, in Formula proclamationis Brugensis, et in Commentario Lernutii congesta sunt. Nonnulla in Commentario prævio attingimus.

(139) Robertus puer, filius Roberti Castellani, fratris Bertulphi Præpositi. Ac cognomen illi patrique Puer, seu Belgice Kindt, datum, quo agnomine variorum familiæ appellantur? Neutrius mentio fit in dictis

et cum adhuc cogerent illum, subtrahens se exire januam festinabat. Sed Isaac et Willelmus et cæteri proclamabant præposito, qui tunc janitor erat, ne Robertum exire permitteret, donec jussu ipsius coactus, quod ab eo postulassent, perageret. Statim præpositi blanditiis et minis juvenis circumventus rediit et dedit sub eorum conditione dexteram, ignarus quidem quid cum illis acturus foret et statim confirmatus cum traditoribus requisivit quid fecisset. At illi: Comes iste Carolus laborat omnibus modis ad destructionem nostram, et ut in servos sibi nos vindicet, festinat: cujus traditionem jam conjuravimus: et debes amodo nobiscum eandem traditionem tam consilio quam opere peragere.

18. Igitur territus puer et totus in lacrymas fusus, ait: Alsit a nobis ut dominum nostrum tradamus et patrie consulamus. Imo revera, si non desistitis, ego vadam et aperte traditionem vestram comiti et universis eloquar, nec super hoc pacto consilium vel auxilium, volente Deo, unquam præstabo. At illum fugientem ab eis, violenter retinuerunt, dicentes: Audi, amice, quasi serio facturi essemus præfatam traditionem, jam eam intimavimus: ut per hoc probaremus, utrum in aliquo gravi facto nobiscum velis peruanere. Est quidem aliud quiddam, quod adhuc tibi celavimus, causa cujus obligatus es nobis fide et taxatione, quod in futuro dicemus: et quasi in risum conversi, dissimulabant traditionem. Descendit utique in locum suum unusquisque illorum, exeuntes a camera. (140) Isaac cum tandem domum venisset, quasi dormitum ibat (expectabat enim silentium noctis) et mox conscenso equo rediit in castrum, descendens in hospitium Borsiardi et evocans eum cæterosque quos voluit, seorsum descenderunt in aliud hospitium, scilicet Walteri militis. Et cum introissent, ignem prorsus qui in domo erat extinxerunt, ne forte per ignem accensum innotesceret expergefactis in domo, qui essent, et quid negotii contra morem illa noctis tempestate agerent. Securi igitur in tenebris consiliabantur traditionem fieri statim in mane, eligentes de familia Borsiardi animosiores et audaces ad hoc facinus, et spondebant eis divitias multas. Militibus vero qui interficerent comitem (141) marcas quatuor, et servientibus qui idem agerent marcas duas obtulerunt, et confirmaverunt sese nequissima rerum taxatione. Reversus est itaque Isaac in domum suam circa crepusculum diei, postquam suo consilio cæteros animaverat et promptos ordinaverat in tantum scelus.

19. Igitur cum dies obvenisset obscura valde et

Annalibus aliisque fabellis. Contra Mejero cum filio etiam patrem Robertum; sed ante 12 aut plures annos mortuum, ut ex supra dictis constat.

(140) Lernutius hanc conspiracyonem ipris factam ait die S. Vincentii 22 Januarii, et hæc ex fabulis Annalibus.

(141) Quomodo marca debeat æstimari, non facile statui potest. Matthæus Parisius in Historia ad annum 1235 asserit computari quamlibet marcæ 15 solidis et 4 sterlingis. Sed varia apud singulas gentes videtur æstimatio fuisse.

nebulosa, ita ut hastæ longitudine nullus a se discernere posset rem aliquam, clanculo servos aliquot misit Borsiardus in curtem comitis præcavere exitum ejus ad ecclesiam. Surrexerat quidem comes multo mane, et distribuere pauperibus, sicut consueverat, in propria domo, et sic ad ecclesiam ibat. Sed sicut referebant capellani ejus, nocte cum in lectum se composuisset ad dormiendum, quadam vigilantia sollicitudine laborabat, mente quidem confusa et turbata, ita ut multiplici rerum meditatione pulsatus, modo in altero cubans latere, modo residens in stratu, totus languidus sibi ipsi videretur. Cumque in itinere versus ecclesiam B. Donatiani processisset, servi qui ejus exitum præcavebant recurrentes, denuntiaverunt traditoribus consulem in solarium ecclesie conscendisse cum paucis. Tunc ille furibundus Borsiardus et milites et servientes ejus, simul acceptis gladiis nudis sub palliis, persequerantur comitem in in eodem solarium : dividentes se in duas partes, ita ut ex utraque via solarium nullus eorum aufugeret quos tradere voluissent : et ecce comitem prostratum suo more juxta altare in humili scabello viderunt, ubi Deo psalmos decantabat et orationes devotus, simul et pauperibus denarios erogabat.

20. Et sciendum quam nobilem virum et egregium consularem tradiderunt servi impiissimi et inhumani. Meliores et potentiores qui a principio sanctæ Ecclesie, sive in Francia, sive in Flandria, sive in Dacia, sive tandem sub Romano imperio floruerant, progenitores ejus fuerunt, de quorum traduce comes pius nostro tempore concretus et in virum perfectum a puero educatus, nunquam paternos et regios excessit nobiles mores et naturales vite honestates. Cumque ante comitatum multa insignia et egregia fecisset, arripuit sanctæ peregrinationis viam Hierosolymorum, atque maris profunda transnavigando, tandem post multa pericula et vulnera pro amore Christi sæpe perpessa, voto peroptato et lætissimo, in Hierusalem ascendit, ubi etiam contra hostes Christianæ fidei strenue dimicavit, et sic, veneranter adorato Domini sepulchro, repatriavit. In qua peregrinationis necessitate et angustia didicit pius Domini vernaculus, sicut in comitatu sedens sæpe retulit, quanta egestate pauperes laborarent, qua superbia divites extollerentur, et tandem quanta totus mundus miseria concuteretur : unde condescendere solebat egentibus, et fortis fieri in adversis, non elevari in prosperis, et sicut Psalmista docet : « Honor regentis judicium diligit (Psal. xcvm) ; » judicio principum et virorum prudentium comitatum regebat.

21. Cumque tam gloriosi principis martyrium vita suscepisset, terrarum universi habitatores infamia traditionis ipsius perculsi, nimis indoluerunt, et mirabile dictu, occiso consule in castro Burgensi in mane unius diei scilicet feriæ quartæ fama impiæ mortis ejus in Londonia civitate, quæ est in Anglia

A terra, secundo die postea circa primam diei perculsi cives, et circa vesperam ejusdem secundæ diei (142) Laudunenses turbavit, qui in Francia a nobis longe remoti sunt. Sicut didicimus per scholares nostros, qui eodem tempore Lauduni studuerunt, sic etiam per negotiatores nostros intelleximus, qui eodem die Londoniæ mercaturæ intenti fuere. Intervalla ergo, vel temporum vel locorum prædictorum nec equo, nec navigio quisquam transiisse tam velociter poterat.

22. Ad hoc quoque traditionis facinus peragendum, dispensatum est a Deo ut audaces et presumptuos de sanguine prædecessorum præpositi Bertoldi relinquerentur, cæteris morte præventis ; qui potentes in patria dum viverent, fuerunt personæ graves et divitibus affluebant, sed prædictus præpositus in cetero severitate gravissima degebat et non modice superbus. Nam sui moris erat cum in præsentiam ejus aliquis accessisset, quem optime novisset, ut superbia animi sui dissimulante, ex indignatione juxta se sedentes interrogaret, quisnam esset : at tunc primum si placuisset ei, accitum salutaret. Cum vero alicui præbendam vendidisset canonicam, nulla electione canonica, imo violenter illi investituram dedit. Non enim aliquis canonicorum suorum audebat vel tacite ipsum redarguere vel aperte. In prædicto fratrum loco ecclesie B. Donatiani canonici valde religiosi et perfecte litterati olim, scilicet in principio præpositura hujus arrogantissimi prælati, fuerunt, qui ejus superbiam reprimentes, consilio et doctrina catholica constrictum tenebant, ne quid inhonestum in Ecclesia præsumeret. Postquam vero in Domino obdormierunt, relictus sibi ille præpositus, ad quidquid sibi videbatur et quo eum impetus arrogantia impulit, ferebatur. Siquidem cum esset caput sui generis, nepotes suos admodum enutritos et tandem militia præcinctos omnibus in patria præferre studuit, et ut fama eorumdem ubicunque innotesceret, laboravit : unde ad lites et seditiones cognatos suos armavit, hostes eis quos impugnavit opposuit, ut sic fama per universos volaret, scilicet quantæ potentia ac virum ipse et nepotes ejus fuissent, cui nullus in regno resisteret vel prævaleret. Tandem de servorum conditione pulsatus in præsentia comitis, et simul a comite ad hoc elaborante, ut probaret eum cum tota successione servum fuisse, sugillatus, sicut prædictum est ; satagebat qua fuga et qua astutia sese servituti opponeret, et qua virtute libertatem usurpatam conservaret. Et cum aliter obstinatus non posset, traditionem, quam diu detraherat, tam inter suos quam inter regni partes nefando exitu consummavit per se et per suos.

23. Sed piissimus Deus iterum suos revocare dignatus est per terrorem signorum : nam circa viciniam nostram in fossatis aquæ cruentæ apparuerunt in signum futuræ cædis, per quod a suo scelere evitari poterant, si indurato cordis zelo non conspi-

(142) Laudunum in Picardia superiore ad confinia Campaniæ est : dicitur etiam Lugdunum Clavatum

vulgo Laon. Procul inde ad confluentiam Arari et Rhodani est emporium nobilissimum Lugdunum.

rasent in tradendo comitem. Insuper sæpius conferebant, si comitem interficerent, quis enim vindicaret; et quævis ignorarent quid dicerent, Quis? infinitum nomen, infinitos, et qui sub certo numero non adscriberentur, notavit; quandoquidem rex Franciæ cum gravi exercitu et simul principes terræ nostræ cum infinita multitudine, ad vindicandam consulis piissimi mortem, convenerunt. Sed adhuc nondum huius fati miseria devoluta est ad finem: quin de die in diem non desinant vindicare præfatam comitis mortem, in omnes suspectos et reos et ubicunque profugos et exules.

24. Nos itaque terræ Flandriarum incolæ, qui consulis et magni principis mortem deflemus, vitæ ejus memores obsecramus, monemus et rogamus, ut audita vera et certa descriptione et vitæ et mortis ipsius, quæcunque audiveritis, deposcatis animæ ejus vitæ æternæ gloriam et beatitudinem cum Sanctis perennem. In hac passionis subscriptione consequenter inveniet lector distinctiones dierum et gestorum, quæ in ipsis facta sunt diebus, usque ad vindictam subnotatam in fine opusculi, quam solus Deus exercuit in principes terræ, quos ab hoc sæculo mortis districtione exterminavit, quorum consilio et auxilio traditio incepta est et ad finem usque perducta.

CAPUT IV.

Cædes S. Caroli et quatuor aliorum. Aliquorum fuga aut captivitas.

25. Anno milleno centeno vicesimo septimo, (143) sexto Nonas Martii, secundo die scilicet post introitum mensis ejusdem, præteritis duobus diebus de secunda hebdomade Quadragesimæ, feria quarta subsequenter lucescente, (144) Concurrente quinto, epacta sexta, circa mane; dum pius comes Brugis in ecclesia B. Donatiani, Remorum quondam archipræsulis, in oratione decumberet, ut matutinalem missam audiret; ex pia consuetudine eleemosynarum suarum largitiones pauperibus erogabat, fixis oculis ad legendos psalmos et manu dextra porrecta ad largitiones eleemosynarum: plures enim denarios capellanus suus, qui hoc procurabat officium, comiti apposuerat, quos in orationis actione pauperibus distribuebat. Primæ horæ quoque obsequium finitum erat, et de Tertia hora responsum finitum, quando *Pater noster* oratum est, quando comes more suo officioso et aperte legendo orabat, tunc tandem post tot consilia et juramenta et securitates inter se factas, primum in corde homicidæ et traditores pessimi comitem devote orantem et eleemosynas dantem, divinæ majestati suppliciter prostratum, gladiis confossum et sæpius transverberatum, mortuum dimisere: sic sui sanguinis rivulis

(143) Neglecto hoc accurato calculo, in Annalibus vernaculis, Formula proclamationis et Lernutii scripto, dicitur occisus die 3 Martii, feria 6 post diem Cinerum. Paulus Æmilii aliique, ipso Cinerum die: sed non indigent refutatione.

(144) Loco septem Concurrentium assumptæ sunt litteræ Alphabeti scilicet F, E, D, C, B, A, G. Ergo Concurrente quinto erat littera Dominicalis B.

A a peccatis abluto, et in operibus bonis vitæ cursu terminato, martyrum palma Deus comitem donavit. In supremo ergo articulo vitæ et mortis accessu vultum dignissime atque regales ad cælum manus inter tot verbera, ictus gladiatorum, quantum potuit, converterat, sicque suum Domino universorum spiritum tradidit, et seipsum Deo obtulit sacrificium matutinum. Jacebat quidem corpus cruentum tanti viri et principis solum, sine veneratione suorum et debita reverentia servorum. Unde quicumque eventum ejus mortis audierunt, miserandum funus lacrymis exsecuti, tantum principem illo martyrii fine functum Deo commendaverunt defunctum.

26. Occiderunt quoque castellanum ex Brudburch, prius ad mortem vulneratum, postea per pedes a solario, in quod conscenderat comes et ipse, viliter detractum, in januis ecclesiæ foras gladiis dismembrabant. Illic tamen castellanus confessionem peccatorum suorum presbyteris ecclesiæ ipsius confessus, corpori et sanguini Christi communicatus est more christiano. Nam statim occiso comite, gladiatores illi, relicta comitis glebâ, et ad mortem castellano isto reducto in solario, excursu fecerunt in hostes illos qui erant præsentibus de curia comitis, ut eos vagantes in castro interficerent, sicut vellent. Henricum militem quemdam, quem suspectum habebat Borsiardus de morte fratris sui nomine Roberti, fugabant in domum comitis. Qui prostratus est pedibus castellani (145) Haket, qui et ipse in eandem domum cum suis conscenderat ad eam obtinendam, suscepitque Henricum et simul cum eo fratrem Walteri ex Locris, et ab invadentibus illos vitæ conservavit.

27. Ipso momento proditi sunt eisdem gladiatoribus duo filii castellani ex Brudburch, interim in solario ecclesiæ peccata sua sacerdotibus confitentes: quorum scilicet filiorum militia bene apud omnes et simul eorum conversatio commendabatur. Walterus et Giselbertus dicti sunt, fratres genere, militia pares, elegantioris formæ nobilitate digni ut ab omnibus amarentur qui eos agnovissent. Qui mox audita cæde in comitem et patrem, suffugere satagebant: sed illos apud (146) Harenas in exitu suburbii persequabantur equo excurrentes post illos traditores pessimi. Quorum alterum fratrem, Eric nomine, nefarius miles, unus quidem illorum qui comitem tradiderant, ab equo, quo insidens fugeret, dejecit, et dejectum simul cum persecutoribus interfecit. Alterum quoque fratrem, in ostio hospitii sui in fugam prosilientem, ex opposito et occurrentes gladiis trajecerunt. Quem unus civium nostrorum, nomine Lambertus Berakin, cadentem securi suæ quasi li-

Consuli potest Petavius de Doctrina temporum lib. 6, cap. 28.

(145) Nulla Haketti mentio est in dictis Annalibus aliisque, sed ejus loco substituitur Lambertus pater Borsiardus; sed jam ante vita functus.

(146) Harenæ locus vulgo jam forum diei Vereris appellatur.

gnum aliquot detruncavit : sicque illos fratres occisos beatitudini sanctæ, quæ in supercoelesti vita est, transmiserunt.

28. Cæterum Riquardum ex (147) Woldman illius oppidi virum potentem (cujus filiam nepos duxerat Thancmari, contra quem lites et seditiones hactenus præpositus et nepotes ejus exercitaverant) per leugam unam persequiebantur fugientem, qui cum suis militibus ad comitis curiam ascenderat, sicut plures principum qui eodem die sese præparabant ad curiam ituros. In qua persecutione frustrati proditores, redierunt usque in castrum, in quod clerus et populus loci nostri confluerant, et attoniti quidem pro eventu rerum vagabantur. Qui vero in comitis amicitia prius, scilicet dum viveret, constituti erant, timebant procul dubio et ad horam latitantes ab aspectu illorum traditorum declinabant. Qui vero de curia comitis ab amicitia ejus pendebant, in fugam celeriter conversi, interim dum tumultuabat populus, fugerunt. Gervasius camerarius comitis, quem priorem ad vindicandum domini sui mortem dextera Dei armavit, interim versus Flandrenses cognatos suos equo aufugit. Ioannes quidam serviens comitis, qui cameram observare consueverat, et quem præ servis dilexerat comes, fugit a mane equo currendo per devia usque in meridiem, et eo tempore meridiei pervenit in Ipram, divulgans ibidem mortem comitis et suorum. Quo tempore negotiatores omnium circa Flandriam regnorum ad Ipram confluerant in Cathedra S. Petri, ubi forum et nundinæ universales feriabantur : qui sub pace et tutela piissimi comitis securi negotiabantur. Eodem tempore ex Longobardorum regno mercatores descenderant ad idem forum, apud quos comes argenteam (148) kannam emerat maris viginti una, quæ miro opere fabricata, suis spectatoribus potum, quem in se continebat, furabatur; in cujus fori confluxu, cum fama universos de diversis locis percelleret, accinctis rebus suis, et die et nocte fugerunt, secum infamiam nostræ terræ ferentes et ubicunque divulgantes.

29. Planxit ergo illum consulem pacis et honoris omnis homo, quicumque vel famam ejus audierat. Sed in castro nostro, in quo occisus jacebat dominus noster et pater piissimus Carolus, nullus audebat aperte deffere eventum mortis ejus : quasi ignotum, suum insipientes dominum, et quasi peregrinum, suum videntes patrem, dolores et suspiria sine lacrymis reprimebant : quos tamen dolores tanto gravius iatus tolerabant, quanto sibi per lacrymas et ejulatus mederi non audebant. Nam nepotes præpositi et ille sceleratissimus hominum Borsiardus cum complicitibus suis, statim post fugam inimicorum suorum in castrum reversus, Walterum ex Locris requirebant sui milites et ipse, quem maxime oderant. Nam de

consilio comitis fuit, et nocivus eis in omnibus, qui instigaverat ad hoc comitem ut in servos sibi subjigaret totam illam cognationem præpositi. At idem Walterus quoque permotus angustia, se in organostro, scilicet in domicilio quodam organorum ecclesiæ in eodem solario, quo occisus jacebat consul, occultaverat ab eo tempore, quo interficiebatur comes, usque ad reversionem nefandorum illorum in castrum, scilicet quando post fugatos hostes suos circa meridiem redierunt. Irruerunt igitur per januas intra templum, et discursitantes nudis gladiis et adhuc cruentis, clamore maximo et armorum fragore circa scrinia et subsellia fratrum ecclesiæ requirebant, Walterum ex nomine vociferantes, et invenerunt castellanum ex Brudburch, quem in solario vulneraverant ad mortem, adhuc spirantem. Hunc per pedes abstractum, tunc tandem in januis ecclesiæ occiderunt. Cujus annulum Abbatissa ex (149) Auriniaco ab eo in solario dum spiraret eo dante susceperat, quatenus deferret uxori suæ in signum suæ mortis et in signum omnium eorum, quæ per Abbatissam denandasset uxori et liberis, quorum mortem ipse nisi post mortem suam ignorabat.

30. Interea per loca et intra et extra ecclesiam requirebatur Walterus ex Locris. Unus vero ex custodibus temoli occultaverat illum, cui et ipse pallium dimiserat. Sed de loco in quo latuit, dum sursum armorum audiret, et se ex nomine vociferatum, angustia mortis confusus, putans in ecclesia melius salvari, excurrit, et deorsum ab alta testudine scholarum saltans, inter medios inimicos fugit, usque infra chorum templi, magno et miserando clamore interpellans Deum et Sanctos. Quem ad manus persecuti sunt ille miser Borsiardus et (150) Isaac, servus et camerarius simul et homo comitis Caroli, furentes in sacro loco extractis gladiis et horribili et cruentatis. Erant quippe valde furibundi et ferocissimi vultus, grandes in statura et torvi et tales quos sine terrore aspicere nemo poterat. Borsiardus igitur crine capitis arreptum, et vibrato gladio se extendebat ad pereutendum, et nullo intervallo differre hoc voluit, eo quod tam optatum hostem in manus teneret. Tamen clericorum interventu distulit ejus mortem, donec sicut ipsum arripuerat, educeret ab ecclesia. At ille captivus et mortis securus, ibat clamitans : Miserere mei, Deus. Cui illi responderunt : Talem tibi rependere debemus misericordiam, qualem erga nos promeruisti : et a se propulso cum in curte castri eduxissent, illum servis suis interficiendum projecerunt. At servi quam citissime morti tradiderunt gladiis et fustibus et clavis et lapidibus obrutum.

31. Interim recurrentes in sanctuarium circa altare requirebant si quis latitaret, quem interficiendum

(147) Woldman, sive Woman, pagus circa Dixmudam.

(148) Kanna vox Belgis et Germanis notissima, idem quod Latinis et Græcis, Cantharus, poculum, infra num. 100 argentarium vas vinarium dicitur.

(149) Auriniacum monasterium Flandriæ occidentalis, iterum num. 66 refertur.

(150) Hoc fundamentum commentum aliorum est, quod 25 Senatores aut Principis ministres sua manu occidisset : verba Lernutii supra dedimus.

praedictassent, et servientes intromiserunt qui requirerent illud. Erant in priore sanctuario latitantes juxta altare Balduinus capellanus et sacerdos, et Godebertus comitis clericus, qui solo timore angustiat, sic permanserunt confidentes ad altare. In secundo vero sanctuario subterfugerant Odgerus clericus et Fromoldus junior notarius, et cæteris de curia familiarior comiti Carolo, et idcirco magis suspectus erat præposito et suis nepotibus, simulque cum illis Arnoldus camerarius comitis latuit. Nam Odgerus et Arnoldus sub tapete uno sese cooperuerant, et Fromoldus subtus palmarum manipulos latibulum sibi composuerat, atque sic mortem expectabant. Tunc servi, qui intromissi erant, perquirentes et revolvētes omnes cortinas, pallia, libros, tapeta et palmas, quas in ramis palmarum annuatim fratres detulerant, invenerunt primo Odgerum et Arnoldum, fratrem quoque Walteri ex Locris Eustachium clericum invenerant prius cum Balduino et Godeberto sedentem, ignorantes quis esset. Perquirentibus servis illis spoponderant, qui inventi erant pecuniam se daturus postea, si per eos celarentur.

32. Cumque tandem rediissent in chorum ad Borsardum et Isaac et ceteros, hi qui intromissi erant adjuraverunt illos ut accusarent si quos reperissent, et facta revelatione, commotus est Isaac vehementissime in Fromoldum juniorem furore repentino et gravi, ita ut juraret Deum et Sanctos, vitam ejus non posse redimi auro tantæ quantitatis quantæ ipsum templum fuisset. Omnium quoque furorem in Fromoldum illum convertit clamando: neminem magis præposito et nepotibus suis apud comitem detraxisse. Tunc discussis foribus irruerat statim Isaac, et arripuit Fromoldum cominus, et educere disposuit. Quem cum vidisset, non credebat se ab Isaac capi, sed per illum a morte redimi, et ait: Amice mi Isaac, te obsecro per eandem quæ hactenus fuit inter nos amicitiam, observa vitam meam et liberis meis, scilicet tuis nepotibus, per me conservatum consule, ne forte me occiso, ipsi fiant sine tutore. At ille respondit: Illam habiturus es veniam, quam detrahendo apud comitem nobis promeruisti. Interim quidam sacerdotum seorsum venit ad Fromoldum, consulens ei, ut confessione peccatorum suorum Deo et sibi profiteretur. Quod cum fecisset, extraxit anulum aureum a digito suo, vitæ desperans, et per sacerdotem mandavit eum filiae suæ. Interim consiliabatur Isaac cum Borsiar. o, quid melius faceret, utrum ibidem occideret, an vitæ adhuc reservaret, donec extorquerent ab eo omnem comitis thesaurum simul et ab Arnoldo camerario, quem præsentem captivaverant.

33. Interea canonici loci illius cucurrerunt ad Avunculum illius Fromoldi junioris consulentes ei ut præpositum conveniret pro vita nepotis sui, quem infra mortis actionem positum viderant, cujus mortem Isaac adjurasset. Tunc ille senior properando ad præpositum in domum ipsius conscendit cum fratribus ecclesiæ, provolutus pedibus ejus rogans, et ob-

A secrans, ut nepotis sui vitam defensaret. At ille tandem misit nuntium, qui interdicere nepotibus suis ne Fromoldum juniorem læderent. At illi audito nuntio remandaverunt, hoc non posse fieri, etsi præsens adesset. Quo relatu audito, interim senior ille procidit ad genua præpositi, exostulando ut ipsemet descenderet ad salvandum illum, et ibat quidem non celeri gressu, sed nimis tardo, utpote ille qui parum de illo curaret, quem valde suspectum habebat. Tandem pervenit in sanctuarium, in quo nihil sanctum, sed omnia perversa agebantur. Rogatu ergo clericorum in suum ducatum suscepit omnes ibidem captos; sub hac conditione tamen, ut quando Isaac et nepotes ejus requirerent commendatos sibi, ipse præpositus redderet captivos illos.

B 34. Reversus est ergo præpositus et in suum ducatum commendatos, in cameram domus suæ induxit, observavitque illos cautissime, atque Fromoldo, quem captum abduxerat: Scias, Fromolde, te in proximo pascha præposituram meam non possessurum, sicut sperabas: neque hoc apud te promerueram, ut sic detraheres mihi, et ille se innocenter egisse jurabat. Verumtamen fuit, quod nullus de curia comiti ita familiaris esset cum viveret, neque ita carus sicut præfatus Fromoldus. Nam domum regali ædificio funditus post combustionem sui re-ædificavit meliori et decentiori compositione, quam unquam constitisset prius. Comparatione quoque illius, nulla æstimabatur in mundo melior vel utilior. C Igitur cum intus clausi et obserati in captivitatem custodirentur, habuerunt saltem locum et tempus deffendi consulem pium, non dominum, sed patrem, et in familiaritate sibi ipsis parem, misericordem, humilem, mansuetum, divitibus et pauperibus in regno utilem. Loqui ergo ad invicem captivi illi non poterant præ dolore, nisi suspiriis et singultibus, quos a profunda tristitia mentis trahabant. Miserandum facinus in quo non licuit servis cum domino et patre suo mori; sed ad majorem miseriam post ipsum vivere, cum quo egregia et honestissima morte erga Deum et erga homines a sæculo melius transissent, quam cum dolore mortis domini sui viverent, et sub alio præsidente consule, quod absit, traditores florere viderent. Et dum in hoc mentis languorē consternarentur, nullus amicorum audebat vel latenter accedere illis, qui consolationis verba faceret, in quo si quis accessit, a vita desolabatur.

CAPUT V.

Sepultura B. Caroli et aliorum. Miraculum claudi sanati. Direptiones bonorum.

35. Inter hæc cadavera occisorum, scilicet castellani et Walteri ex Locris, e castro efferebantur, et simul navibus imposita sunt castellanus et dilectissimi filii ejus et devehebantur ad proprias et domus et castra. Præpositus vero in domo sua cum canonicis suis deambulabat, excusans se verbis quantum potuit, quia nihil hujus traditionis prænovisset. Eodem die excursus fecerunt traditores illi in hostes

suos, scilicet contra Thangmarum et suos apud (151) A Straten, et repperunt oppida eorum vacua et curtes desertas. Nam audito scelere quod factum est in morte comitis, timuerunt sibi maxime, eo quod defensorem suum perdidissent; et si forte obsidione angustiati includerentur a traditoribus, nullus foret ipsis adiutor, cum tandem intellexissent omnes regni Pares in tradendo assensum præstitisse. Credebant enim multo graviora pericula in futuro et sibi et toti regno imminere, nihil possessiones suas curantes, sed hoc solum reputantes, si vitam propriam conservarent, atque ad tutiora loca fugerunt. Tunc traditores illi invadentes tam oppidum quam curtem Thangmari, omnia arma et suppellectilem intro diripientes simul cum maxima rapina pecudum et vestium rusticorum villæ illius, atque sic rapina exercitata per totum diem in vespera redierunt. Et non solummodo isti circa viciniam nostram rapinam fecerunt, sed plures qui traditionem præsciverant, statim præcurrentes ad transitus mercatorum, qui ad forum in Ipra seriatum ibant, ipsos simul cum oneribus suis rapuerunt. Audita quoque mortis traditione, Wilhelmus ex Ipra obtinere comitatum se credidit deinceps, et universos negotiatores cujuscunque loci fuissent, securitatem et fidelitatem sibi et suis jurare coegit, quos in foro capere potuisset. Alioquin a se recedere non permisit, sed tam diu captivavit donec omnia et securitates sibi peregrissent, et hoc totum fecit consilio præpositi et traditorum nepotum ipsius.

36. Jam eodem declivo ad vesperam die, ex communi consilio præpositi et nepotum ejus et complicum suorum, claves de thesauro comitis a Fromoldo juniore, quem captivum tenebant, requirebant, et similiter claves omnes de domo, sive de scriniis et cistis, quæ in domo erant, violenter extorserunt. Quas quidem Borsiardus et castellanus Haket et Walterus filius Lamberti ex Reddenburch in suam potestatem susceperunt.

37. De corpore quidem comitis (animæ ejus commendationem sacerdotes eo tempore fecerant, quando et castellanum ejus Christo communicabant, latenter tamen) nihil intermactum est: quia corpus ejus adhuc in ipsa occisionis positione cruentum et solum jacebat. Tractabant ergo fratres ecclesiæ sollicitè quid inde agerent, et quas sibi exsequias præpararent, cum in eadem ecclesia divinum officium nullus auderet vel latenter agere, in qua tanta cædes et facinus factum fuisse constabat. Tandem accepta licentia a præposito, ex consensu fratrum, Fromoldus senior, linteo corpus nobile involutum, in medio

A chori in feretro positum, debita veneratione composuit, appositisque cereis quatuor, sicut mos noster est, accurate de cetero sollicitabatur. Quod funus mulieres solæ circumsedentes pia lamentatione per illum diem et subsecutam noctem vigilanter observabant. Interea traditores illi iniernunt consilium cum præposito et castollano suo, qua astutia corpus comitis asportaretur, ne opprobrium ipsis moveret sempternum corpus, quod in præsentia eorum fuisse humatum: et habito callide consilio, miserunt propter Abbatem in Gandavum, qui comitis corpus a loco nostro auferret, et in Gandavum translatum humaret: et sic clausus est ille dies plenus doloris et miserrum, in quo materia totius mali et perturbationis regnorum circa nos factæ et maximæ futuræ emergeret.

B 38. Nocte vero subsequente jussit præpositus ecclesiam undique armis et vigiliis præmuniri, solarium et turrim templi; in quæ loca si forte a civibus insultus fieret, sese reciperent ipse et sui. Et introierunt illa nocte milites ex præcepto præpositi in solarium ecclesiæ armati, præmunientes turrim et exitus ejus continuis vigiliis, timentes impetum et incursum civium fore contra se die sequenti et deinceps. Dominica post mortem consulis præpositus transmisit episcopo nostro Simoni Noviomensis sedis salutem. Lator ergo litterarum Radulfus (153) monachus S. Trudonis erat, in quibus obsecrabat episcopum illum ut Deo reconciliaret ecclesiam, in qua comes traditus eo ignorante jaceret. Obtulit quoque excusationis suæ argumenta, quibus canonice innocentiam suam coram universo clero et populo probaret. Igitur lator ille captus et ab jumento jactatus, non pervenit ad episcopum. Quod audiens præpositus valde timuit sibi. Feria quarta, et quinta præpositus mandavit per quemdam garcionem Walters et Frordesto (153), ut perfidem quam sibi et nepotibus suis dederat adjuratus, in auxilium sibi cum potentia sua festinaret: et transmisit ei quadringentas marcas argenti. At ille accepta pecunia simulabat se venturum, et nunquam venit, nisi ut ei et suis nepotibus noceret. Episcopus vero Simon qui (154) frater erat uxoris comitis Caroli, persequabatur ecclesiam Bruggensis castelli, gladioque anathematis sacrilegus et traditores illos percussit; et ne quis fidelium in eorum conspiracy et auxilium declinaret proventus prohibuit: sin vero, sub anathemate omnes adjutores eorum in malo præfato damnavit.

39. Quinto Nonas Martii feria quinta (155) abbas ille, pro quo transmiserant in Gandavo, tota nocte equitando summo mane venit in castrum ad præpositum et nepotes suos, exposcullans comitis corpus,

(151) De Straten loco, et progenie actum supra § 4.

(152) S. Trudonis monasterium, fuit olim in vico de Oedeghem, ubi nunc sanctimoniales degunt: inde in urbem ad locum Querquetum dictum, est translatum, ubi etiamnum abbatia canonicorum regularium exstat. Miræus lib. 4 Donationum Belgicarum cap. 51 exhibet litteras donationis huic monasterio anno 1130 a Theoderico comite factæ. S. Trudo, loci hujus

patronus, colitur 23 Novemb.

(153) MS. Brugense, *Forerdesto*. Videtur esse *Ulaerslo*, prope Dixmudam.

(154) Frater uterinus, uti supra explicatum.

(155) Lernutius ex suis narrationibus asserit præsulem S. Petri, sive Blandiniensem, cum aliis nobilibus corpus in forum ad ædem S. Christophori transulisse et sepelivisse: ac dein proditores obsedis-

sicut ei spoponderant. Exiverat ergo præpositus, et convocatis castellano et nepotibus ipsius, qui comitem tradiderant, consilium habebat cum eis, quæ astutia sine tumultu abbas auferret corpus. Statim vero pauperes, qui eleemosynas exspectabant pro anima comitis distribuendas a præposito (qui citius consilium intellexerant, eo quod præter pauperes nullus civium cum eis vellet ire, vel eos amplius frequentare) coeperunt diffamare quod idcirco abbas venisset subdole et consilio traditorum, ut asportaret funus. Fecerat is parari feretrum, in quod ponendum erat corpus, et equis transferendum. Interea pauperes insequabantur præpositum, quocumque ibat clamantes: Domine, ne fiat unquam, ut patris nostri, et tam gloriosi martyris gleba a loco nostro auferatur: quia si hoc fuerit, locus et ædificia ejus sine miseratione posthac destruentur. Aliquid enim pietatis et miserationis habebunt hostes et persecutores, qui superveniant huic castro, ne prorsus destruant ecclesiam, in qua fuerit corpus beati consulis venerabiliter sepultum. Et exivit rumor maximus inter cives de auferendo corpore. Festinabat quidem præpositus et abbas ille, antequam rumor excitaretur in urbe, et fecit feretrum novum et nuperrime factum ad ablationem funeris usque ad ostium ecclesiæ afferri. Introierant quidem milites, qui illud feretrum, quod in medio chori stabat, cum consule sublevarent, et in alterum feretrum, quod ad ostium stabat, transporterent.

40. Tunc canonici loci ejus accurrentes, violenter C reposuerunt feretrum chori, dicentes se prius audire a præposito quæ de causa hoc jussisset. Et exierunt in castrum ubi stabat præpositus et nepotes sui, et simul maxima civium turba cum eis, qui audierant rumorem tollendi corporis, et loquebatur unus seniorum coram omni populo. Domine præposite, si juxta volebatis egisse, non sine fratrum consensu et consilio dedissetis tam pretiosum martyrem, tantum regni rectorem, tantum ecclesiæ nostræ thesaurum, quem nobis divina misericordia et dispensatio concessit martyrem. Nulla ergo ratio est quare debeat a nobis auferri, inter quos maxime et nutritus et conversatus est, et inter quos Deo ordinante pro justitia traditus est, imo si auferatur timemus destructionem et loci et ecclesiæ. Ipso enim interveniente parcat Deus nobis et miserebitur nostri; ne forte ablato eo a nobis, sine omni miseratione Deus vindicet traditionem inter nos factam. At præpositus et traditores in indignationem conversi jusserant tolli corpus. Igitur clamore magno irruerunt fratres ecclesiæ ad fores templi, vociferantes non se dimissuros corpus piissimi Caroli consulis et martyris, quamdiu viverent; quin potius ibidem morerentur, quam permetterent auferri. Tunc quidem poteras vilisse clericos armatos tabulis et scabellis et candelis et omnibus utensilibus ecclesiæ, quibus reputare poterant. Loco ergo tubæ campanas pulsabant, et sic evocaverant omnes cives loci: qui cum rem intellexissent, armati accurrentes, extractis gladiis

A circumierunt feretrum comitis, parati ad resistendum, si quis auferre moliretur.

41. Cumque tumultus fieret et intra et extra ecclesiam, voluit divina misericordia sedare filios suos ab insania et strepitu armorum. Nam cum subitus feretrum debiles et claudi jacerent, in ipso tumultu claudus, cui pes ad nates cohæserat, coepit clamare et benedicere Deum, qui naturalem eundi motum pro meritis pii comitis reddiderat sibi in conspectu omnium astantium. Igitur fama illius miraculi sedavit universos. At præpositus et castellanus et traditores illi conscenderant in domum comitis timentes tumultum, et mandabant civibus, quod contra velle eorum nihil agerent de tollendo corpore. Reversus est ergo abbas ille, lætus quod evasisset. Præpositus B vero ibat et redibat consulens cum traditoribus et disponens quid acturi essent secundum rei eventum. Et continuo fratres ecclesiæ requirebant artifices et operarios, qui scirent pro articulo temporisque necessitate speluncam sepeliendi comitem construere in loco illo, quo martyrii palmam assumpserat. Et ad hoc faciendum festinabant modis super hoc exquisitis, ne forte per aliquem dolum subriperetur eis corpus adhuc inhumatum et adhuc magis habile ad tollendum. Clausus est ergo ille dies plenusurbationum et dolositatis pro auferenda gleba miserandi funeris.

42. Quarto Nonas ejusdem mensis, sexta feria, canonici et præpositus ad explendas de more funeris exsequias, et sepulcro jam præparato, in ecclesia S. Petri extra muros convenerunt, ubi missa fidelium defunctorum pro anima pii comitis est celebrata; ubi admodum pauci præter canonicos offerebant. nam de curia nullus obtulit, nisi Balduinus capellanus, Odgerus junior et Godebertus clerici comitis. Redierunt postea et præpositus et fratres in ecclesiam. B. Donatiani ubi funus aderat, et intromissis pauperibus in ecclesiam Fromoldus senior dispersit denarios, per manus tamen præpositi, omnibus, qui volebant recipere, egentibus pro salute animæ Caroli pii consulis. Quod quidem non sine lacrymis ille senior Fromoldus fecit: imo plures impendit pietatis lacrymas quam denarios. Quippe maximus pauperum erat conventus, qui eleemosynas susceperunt. Distributione vero eleemosynarum consummata, corpus nobile in solario transportatum est, et præsens juxta monumentum consistens præpositus, deflebat tunc tandem consulem, quem rationis ductu recognovit patrem fuisse universæ regionis Flandiarum, et talem illum planxit, qualem quidem recognoscere obstinato animo indignabatur: et clausus est in sepulcro pro necessitate illius temporis constructo; et si non sicut decebat, tamen consequente opere et artificio infra positus claudabatur. Nimirum anima ejus, martyrii purgata poenis, suorum meritorum præmia possidet penes ipsum, qui sibi hoc ordine sæculo mori dispensavit, et vivere in Comitatu superno cum ipso Deo ac Domino, cui imperium, laus, honor, et gloria per infinita sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT VI.

Insolentia proditorum accrescens, caepa reprimi a Gervasio Camerario comitis.

43. Tertio Nonas Martii sabbato dimissus est Fromoldus junior a captivitate, circa diei illius vespere. Atque hoc factum est maximo labore intercessorum pro eo apud præpositum ejusque nepotes. Dimiserunt tandem sub conditione tali, quatenus infra octo dies post exitum a captione proximos, aut eis reconciliaretur nefariis, in quorum manus inciderat, aut patriam abjuraturus deinceps exsularet. Descendit quidem in domum suam cum amicis et familia sua: quæ super quam dici possit dolore et timore mortis fatigata erat pro illo et pro seipsa. Nam priusquam captus est, servientes ejus nusquam prodire ausi sunt, quin se statim persequendos fore crederent, quia de ejus familia erant. Epulabatur igitur cum amicis suis et familia, reputans pro certo se patriam abjuraturum, priusquam in captivitatem proditorum reversurum, qui Dominum suum præ ceteris se diligentem, et quem ipse præ seipso fere diligebat, tradiderant. In eorum ergo amicitia antequam se unquam componeret, exsilium perpetuum sibi delegisset. Gravissimum enim est viro cum inimico concordem esse, et contra naturam, cum omnis creatura sibi inimica, si possit, effugiat. Cum utique cœnasset, disposuit domui et rebus suis, et licentia a singulis accepta, frumentum, caseos et carnes servientibus distribuit ad se sustentandos per tempus, in spe habens, quod adhuc omnia, quæ modo præ necessitate relinqueret et præ dilectione piissimi consulis, dispensante Deo gaudens et securus possideret. Et abscessit cum socero suo extra castrum et extra suburbium, in quo hactenus habitaverat: quem quidem amici ejus et planctu et lacrymis Deo commendatum, quantum liceret, persequebantur. Eadem tempestate illi præfati proditores obstinatissimi in omne nefas, excursus agebant in hostes Thanemaru et suos, ubi vilissimam repulsam passi, cum timore et verecundia in castrum redierunt.

44. Priore die ante Nonas primi mensis Dominica, Godescale Thalhals ab Ipra internuntius ad præpositum Brugas venit in hæc verba: « Dominus meus et intimus amicus vester (155*) Willelmus ex Ipra salutem et amicitiam, atque in omnibus promptissimum auxilium, quantum in se est, vobis et vestris aperte demandat. » Cætera vero, quæ pudor erat palam referre, postquam omnes ei applausissent, introductus in cameram denudavit præposito et Willelmo ex Wervi et Borsiardo et eis quos intro ad se asciverant paucos, unde tota domus læta deinceps fiduciam obtinebat in Willelmo, adeo ut comitem cum vocaret et assumeret. In quo mandationis oc-

A culto sapientes et qui conjecturas componebant, notabant traditionis nota Willelmum, qui traditores loci nostri in maturitate sceleris sui salutasset, et cum tota potentia sua ipsis auxilium promptissimum fide et scripto et securitate obtulisset. Cum ergo reversus est nuntius, captivi sunt mercatores Flandriæ, de quocumque loco apud forum convenissent in Ipra, et constricti ut in Willelmo fidem, securitatem et hominia facerent, et sic in comitem sibi assumerent. Quod quidem consilio præpositi et suorum factum erat, sperantes se sic frustra (156) traditissimum comitem Carolum: et quidem in consulatum sublimatus fuisset Willelmus eodem tempore, si ratiun Brugas descendisset ad faciendam vindictam domini sui et nepotis traditi consulis. Sed quia non sic erat a Domino dispositum, necesse erat divinam sequi ordinationem tam principes alios quam populum terræ, et unanimes omnes feri ad ulciscendam mortem consulis piissimi. Adhuc suburbani nostri loci aperte introierunt ad consilia dominorum illorum, præpositi scilicet et castellani et nepotum suorum nefandorum, et secreta consiliorum suorum perquirebant, ut sic astute relictis eorumdem dolis et machinationibus cautiore in posterum forent. Quo tempore non cessabat præpositus et sui consulere et circumvenire quoscunque, ut sibi faverent, dando et promittendo plurima. Nam mandavit Willelmo comitatum se donaturum, et ideo hominia et securitates exhortatus est illum ab omnibus accipere Flandrensibus, quos aut vi aut pretio cogere potuisset. Transmandavit Furnensibus præpositus, qui in ejus amicitia steterant, ut securos et homines sese Willelmo constituerent.

45. Mandavit quoque episcopo Noviomensi litteras, quibus excusationem suam obtulit, quod in traditione comitis nihil conscius fuisset consilio vel facto quin et summa dilectione filiis ecclesiæ sibi scilicet et canonicis suis consulendo succurreret, reconciliando ecclesiæ loca, et ad celebranda divina officia sui pontificatus auctoritate et præsentia ipse celeriter adventaret. Sub eodem tenore litteras direxit episcopo Morinorum Joanni. Apud (156*) Kemseca Galberto, qui neptem ipsius præpositi duxerat, mandavit, ut domum et loca sua firmissime præmunit, donec constitueret Willelmum Ipreensem in comitem. Erat autem ille Robertus miles liber, antequam uxorem accepisset neptem præpositi, sed postquam annuatim illam tenuisset, secundum legem comitum Flandriæ, servili conditione ad comitem pertinebat: unde conflictus inter comitem Carolum piæ, et præpositum et suos de servitute et libertate exortus est perniciosissimus. Mandavitque idem pro Flandrensibus illis, qui circa mare sibi vicini manerent

(155*) In annalibus vernaculis et formula proclamationis, unus et fere solus sua auctoritate contra proditores: quam recte, hinc et ex sequentibus constat.

(156) Id est, impune.

(156*) Kemseca, etiam Kaseka legitur. Quid si Kem-

seca in Wasia ditione? Hujus toparcha Hugo de Kemseca memoratur in litteris Philippi Alsatiensis ad annum 1166 apud Sanderum in Wasia. Suggestit non nemo forsitan legendum Kacscherka, vel Kacsikinskercka, nomen pagi circa Dixemdam, et tura loci ad quamlibet munitionem apti.

ut cum sua potentia, sibi et nepotibus suis in auxilium venirent, si forte in regno et comitatu aliquis ad vindicandum insurgeret.

46. Præcepit potenter civibus nostris, ut loca suburbii circumsepirent fossatis et sepibus, quatenus contra quoscumque sese defenderent. Consepserant tempore eodem suburbium cives quidem, sed prorsus alia intentione, quam ipsis et consultum et imperatum fuisset, sicut postmodum fuit manifestum. Igitur sepes et ligna comitis occisi et Fromoldi junioris (qui proscriptione suarum rerum exsilium suum expectabat) extra suburbium, et insuper universa quæ ad opus sepiendi utilia sibi videbantur, castellano duce, diripiebant cives, et fabricabantur ad defensionem communem turres et propugnacula [et] exitus contra hostes. In quo ergo perficiendo omnes festinabant, tam clerus quam populus. Itaque nulla fuit requies nocte in vigilando et die operando, donec consummato opere circumsepiendi suburbium, custodes ordinarent ad singulas portas et turres et propugnacula, quatenus nemo exiret nisi cognitus, et nemo intromitteretur nisi civis.

47. Nonas Martii feria secunda, divinæ ultionis gladios evaginavit contra inimicos ecclesiæ suæ Deus, et commovit cor cujusdam militis Gervasii in exercendam vindictam acrius et celerius, quam eo tempore æstimabatur, et sic collecta ira sua, cum tota potentiæ manu miles ille sæviebat contra sceleratos illos, qui optimum principem pium et justum in servitio Dei ad venerationem sui et sanctorum suorum prostratum humiliter, in sacro tempore Quadragesimæ, et in sacro loco, et in sacra oratione dominum suum pessimi servi tradiderunt morti, intra quos tutum se semper fore crediderat. Gervasius igitur, qui familiaris erat et fidelis domino suo piissimo Carolo, utpote qui camerarius ejus exstiterat, et ad ejus consilia et dispositiones secreto et aperte accesserat, pro morte charissimi sui domini dolens et iratus, cum peditum exercitu truculento et militum corona et armorum densitate succinctus, circumvallavit se contra hostes Dei, et accurrens obsedit oppidum, quod in defensionem traditorum stabat præmunitum valde, nomine (157) Ravenscot : quod quidem et ex loci difficultate et ex ipsa munitione invincibile fuit et inaccessibile : et accepit prædam magnam in pecudibus castri illius et vicinorum. Nam eodem tempore securi debebant universi, qui ad illos sceleratos pertinuissent, credentes neminem in toto mundo vel velle vel posse insurgere contra dominos suos, eo quod tantæ audaciæ facinus illi miseri in dominum suum comitem peregissent. Excæcaverat enim illos Deus, ita ut nihil rationis et consilii obtinerent, sed præcipitati in omne malum, ira et furore debriati, timore et pavore errarent, tam illi qui tradiderant comitem, quam omnes qui in eorum auxilio manerent. Quandoquidem secures

A se crediderant, et omnes in regno vel inferiores se vel amicos putabant, non erant præcauti de incursione aliquorum contra se : et ideo cum Gervasius incursum ageret apud Ravenscot, maximam prædam exercuit. At illi, qui obsessi fuere, ex inopinato incursum intercepti valde attoniti, eo maxime quod pauci fuissent, qui contra tot millia se defenderent, desperantes vitæ suæ, sese statim reddiderunt Gervasio, ea conditione ut sua vita et membris salvis abirent. Irruerunt itaque expulsis illis, equites et pedites qui obsederant oppidum, et vastabant quæcunque intro repererant. At illi qui sese reddiderant in obsidione, homines scilicet traditorum, aufugi nocte usque ad nos fugerunt, narrantes eventum rei præposito et suis : unde deinceps timore timuerunt assidue, statum mentis mutantes ab illa superbia et tumiditate, qua usque ad hoc tempus feroces et sine modo et sine humilitate paruerant. Robertus puer, cujus oppidum destruendum igne et ferro fuerat in brevi spatio, conabatur cum paucis excurrere contra obsidentes, sed cum tantam multitudinem præscivisset, omisit incursum. Quanto ergo timore et dolore laborarent traditores illi, et econtra quanto gaudio exsultarent præter eosdem omnes alii, supersedere longum erat, eo quod pari intentione Deum ipsum incepiisse vindictam omni ex parte intellexissent.

48. Octavo Idus Martii feria tertia, Ravenscot oppidum conflagratum est, et destructum igne et armis, et juxta Brugas domus (158) Wulfrici Cnop fratris præpositi, qui mortem comitis juraverat, combusta est. Proinde accessum fecit Gervasius cum potentia sua versus castrum, in quo sese præmunierant traditores, circumiens excursus, et præveniens transitus illorum circa suburbium castri. Burgenses igitur nostri, audito quod Deus vindictam tam cito incepiisset, in sola conscientia gaudebant, nunquam ausi aperte congratulari vindicantibus propter traditores, qui adhuc securi et potenter inter illos ibant et revertebantur. Seorsim vero gratias Deo referebant, qui misericordiæ suæ oculis dignabatur revivere fideles suos in loco horroris et confusionis, qui et exterminare festinabat homicidas pessimos, qui hactenus flagellaverant populum Domini rapina, incendiis, vulneribus, omnimodis perturbationibus. Submiserunt autem secretos internuntios ad Gervasium et suos, componentes de fide et amicitia et fidissima securitate in invicem. Insuper conjuraverunt vindictam comitis sui, et ut die subsequenti intromitterent exercitum Gervasii ad se infra suburbium, et reciperent eos sicut fratres intra munitiones suas. Audita ergo legatione Gervasius et sui, quam lætiore et justiore animo susceperunt internuntiorum verba non potero explicare, scientes dispensatum a Deo fuisse, quidquid in vindicando agerent. Conjuraverunt equidem Gervasius et sui cum

et jam igne et armis destructus deslisse.

(158) Hujus Wulfrici Cnop nulla etiam mentio fit in Annalibus citatis aut formula promulgationis.

(157) Est Ravenscot in agro Brugensi, seu Francanatu prope Liviam fluvium e regione Ekeloi. Verum videtur hic locus urbi Brugensi vicinior fuisse,

internuntiis civium nostrorum, et compositi sunt sub eodem sacramenta fidei et securitatis, in vindicando dominum suum et aequissimum consulem terræ nostræ. Hoc totum latebat traditores illos, et plurimos civium nostrorum prorsus, præter paucos sapientiores loci, qui seorsum et nocte composuerunt huiusmodi consilium salubre universis.

CAPUT VII.

Obsidio castri Brugensis cepta. Copiæ militares adiunctæ. De aliquot proditoribus captis supplicium sumptum.

49. Septimo Idus Martii die quarta. quando octava dies illius illuxerat beati consulis, qui ad veram octavam e terris transmigraverat; Gervasius ex conducto a civibus nostris infra suburbium susceptus est, apud Harenas versus occidentem castri, quod illis traditoribus maximus occasus erat futurus. Sed ante hoc per domorum incendia terruerat eodem die Borsiardum et Robertum puerum et complices eorum, qui visis domorum conflagrationibus undique exiverant a castro, ut perspicerent incensores illos, si forte invadere possent. Namque orientem versus castri, tres domus altiores incensæ vibrantibus flammis ventis ardebant, et ad spectandum cives simul cum Borsiardo et militibus suis, ignorantem compositionem factam inter Burgenses et Gervasium, excursitabant et eorum pars plurima armata manu cum nefariis illis. Isaac quoque, qui vivente Carolo pio consule camerarius et de consilio et familiaritate comitis exstiterat, qui caput traditionis erat, in exercitu cum militibus suis serebatur equo. Tandem cum sibi ad invicem approximassent ex utraque parte milites, traditores videntes se non posse continere contra tantum exercitum, eo quod paucissimi essent, convertebantur in fugam. At persecutores illocum extentis cursibus insecuti usque in castrum profugos reddiderunt. Cum tandem in suburbium devenissent, Borsiardus et sui ante domum Desiderii fratris Isaac restiterant paulisper, consilium perquirentes quid jam agerent. Interim Gervasius, violenter persequens illos, venit occidentem versus ad portas suburbii et ibi, fide data et accepta a civibus, irruit infra cum validissima manu. Adhuc cives quieti soliti in domibus suis substitutebant. Nam circa vesperam erat et consederant cives plurimi ad prandium, quibus non erat nota hæc actio.

50. Cum igitur traditores illi consulerent sibi et de fuga sua starent perturbati, minus prospiciunt irruere persecutores suos per plateas, qui hastis et lanceis, sagittis et universis armis impetebant illos. Porro tumultus maximus et armorum fragor et clamorum tonitrua omnes conturbaverant cives, qui ad arma ruentes parabant se; alii ut defenderent locum et suburbium contra Gervasium, qui prorsus ignora-

verant pactum: alii quibus res fuerat nota irruerant cum Gervasio totis viribus et fugabant illos traditores fugientes in castrum. Cumque inter cives res est manifestata de compositione et fide et iuramento Gervasii ad ipsos; tunc primum simul irruerunt per pontem castri super illos, qui in partem sceleratorum e castro ad pugnam resistebant. In alio quodam ponte, qui versus domum præpositi dirigebatur, magnus conflictus pugnae fuit, in quo cominus pugnabant lanceis et gladiis. In tertio vero ponte, qui in orientali parte iacebat a castro et usque ad portas castri se tenebat, fortissimus congressus fiebat, adeo ut non tolerantes pugnae acerbitatem, illi, qui intro stabant frangerent pontem, et portas super se clauderent. Ubique ergo cives accessum habuerant ad castrum, fortissime pugnatum est, quoad usque illi non poterant sustinere, eo quod intercepti et a civibus traditi essent, vellet nollet quidem, agitati sunt infra castrum miseri illi, quorum magna pars vulnerata est, et simul exanimati metu et dolore, atque lassitudine pugna defatigati.

51. Interim Isaac in principio incursus Gervasio in suburbium fugiens a loco, in quo consiliabatur, recepit se in domum suam ferentem satis. Et cum pontem transisset, qui iacebat a suburbio ad domum ipsius, disiecit pontem et fregit, ne quis persequeretur eum fugientem. Qua tempestate interceptus est Georgius miles traditorum maximus, qui et ipse simul cum Borsiardo occiderat comitem, quem Desiderius miles, frater Isaac traditoris, equo deiecit et ei utrasque manus truncavit. Hic Desiderius quamvis frater traditoris fuisset (159), non tamen conscius traditionis fuerat. Fugerat truncatis membris in locum ille miserimus Georgius, in quo se sperabat latere, sed statim accusatus cuidam Waltero militi Gervasii extrahitur. Nam sedens in equo miles ille præcepit cuidam juveni gladiatori ferpissimo, ut occideret. At ille irruens in Georgium, percussit gladio et deiecit eum in terram: deinde per pedes in cloacarium projectum submergi ex malo periculo suo gladiator ille coegit. Interceptus erat et quidam ex curie castellani Haket, nomine Robertus, cursor et serviens ejus et occisus in medio fori in paludes trahebatur. Interceptus est quoque quidam nefandissimus servorum Borsiardi Fromaldus nomine, qui fugiens latuerat inter duas culciras, indutus superpellicium mulieris, quo se dissimularet. At inde retractus, ductus est in medium fori, inspectantibus universis, suspensus est, syste transit per suffragines et crura capite dejecto deorsum, ita ut verecundiora adverterentur versus castrum ad dedecus et ignominiam illorum traditorum, qui obsessi stabant ad (160) lobium comitis et ad propugnacula, inspectantes hæc fieri sibi ipsi in equo-

(159) Laudatur etiam a Gualtero Desiderius: inusta tamen illi aliqua nota infra num. 73 e verbis Roberti Pueri. At num. 137 dicitur mortuus 17 Decemb. et conscius conjurationis.

(160) Lobium est exstans pars domus ultra murum aut parietem infra totum.

brum. Non interim cessabant (161) trahere sagittas ad invicem et jacere lapides et contorquere jacula a muris.

52. Tandem clauso die, noctis tempore metus et vigilie utrobique agebantur et insidiabantur sibi, si quisquam se furaretur, ut fugeret ab obsessis, vel aliquis latenter per muros illaheretur ad obsessos in eorum auxilium. Proinde per omne tempus obsidionis utrobique vigilie et insidie agebantur. Sæpissime vero invasionem fecerunt, obsessi singulis noctibus obsidentibus fortissimo congressu, et acrius pugnatum est nocte quam die, eo quod ob turpe facinus sese in die non auderent manifestare obsessi, qui quoquo modo celari et evadere posse sperabant, ut, si forte evaderent, nemo de eis crimen traditionis suspicaretur, et ideo in nocte pugnabant tanto acrius, quanto se crediderant per principes obsidionis, qui eis assensum annuerant, forte postmodum exire et a crimine facilius purgari. At principes non curabant quid obsessis promitterent, et quota juramenta facerent, solummodo ut pecuniam et thesaurum boni comitis ab eis extorquerent. Et jure quidem sic fecerunt accipientes ab obsessis thesaurum comitis et insuper donaria multa, quandoquidem nulla fides et juramenta nulla illis debebant observari, qui legitimum et naturalem dominum suum impiissimi servi tradiderant. Et nimirum ab inimicis suis fidem et juramenta, quæ nulla illis debebant, quærebant sibi salubriter observari, qui domino suo et patri totius comitatus mortem intulerant. Justius ergo illi, qui consulem dilexerunt, etiam in morte, quid et ad vindictam convenerant et ibi sustinuerunt metus, vigilias, vulnera, agressus et omnia quæ in obsidione perpeti solent adversa; justius, inquam, obliuissent castrum et thesaurum et comitalia post domini sui mortem, quam traditores pessimi, qui utrumque et locum et divitias loci destruxerant. Hujusmodi ratione sæpe colloquebantur sibi obsidentes et obsessi. At obsessi solam in responsabilibus suis excusationem traditionis prætendebant.

53. Sexto Idus Martii, feria quinta ad obsidendum accucurrit castellanus (162) ex Ghendt cum sua potentia et frater Baldevini ex Alst, nomine Iwan. Nocte igitur præterita ejusdem feriæ quintæ, quia Isaac se conscium sceleris sciebat et damnabat (urgebat enim eum timor mortis) cum solo armigero suo aufugit, simul et uxor ejus et servi et pedisequæ universaque familia ipsius, et ubi contigit eos manere in tam arcto noctis aufugio lauerunt: domum quidem et curtem et majorem supellectilem et reliquas res, quas hactenus potenter et libere possederant, desertas et sine consilio in prædam hostibus

A reliquerunt. Quo audito summo mane Castellanus ex Ghendt, et Iwan cum multitudine obsidionis irruerant, diripientes omnia quæ usui suo ad asportandum invenerant. Tandem faculis igneis tectis suppositis (163) incenderunt domus et curtes et quæcunque igne consumi poterant ibidem reperta. Quæ quævis citissime omnia conflatione et ventorum fomentis, et insania tempestatis ignis destructa sunt, et omnia admiratione testificatum est, scilicet nihil tanti ædificii et lignorum tam calorem passum fuisse adnihilationem.

54. Quinto Idus Martii feria sexta, Daniel unus de paribus regni, qui ante traditionem comitis in amicitia alte fuerat cum præposito et nepotibus ejus, acceleravit ad obsidionem, simul et Riquardus ex B Woldman, Theodoricus castellanus Dikasmotis oppidi, Walterus Butelgir (164) comitis. Unusquisque itaque istorum principum cum tota sua potentia venerat ad vindicandam mortem comitis et domini sui. Qui quidem omnes postquam convenerant, cum civibus nostris, accitis quoque omnibus in obsidione primatibus, conjuraverunt, antequam permitterentur introgredi in suburbium, sese inviolabiliter observare loca et possessiones suburbii ad salutem et profectum civium nostrorum: deinde uno animo impetuque adversarios et homicidas impiissimos aggredi, expugnare et Deo volente evincere, et nulli reorum parcere ad vitam, nec aliquo suo ingenio educere et salvare reos, sed disperdere et communi procerum judicio agere ad honorem regni et ad salutem habitantium in eo, simul confirmaverunt: salvis quidem rebus civium et suis, et salva omnium re, qui in obsidione laborarent pro morte consulis vindicanda.

55. Quarto Idus Martii Sabbato, edictum exiit a principibus, ut castrum ex omni parte, qua accessum haberent, invaderent omnes, qui in obsidione consedisent: et quidem circa meridiem armaverant se milites simul cum civibus, et circuibant impetentes igne portas castri. In quo aggressu posticum, quod juxta domum præpositi stabat, incenderunt. Cæterum cum majores portas castri invaderent, subducta feni et stipularum arida congerie, et accito milite, qui ignem stipulis ingereret, abintus castrum lapidibus, sudibus, lanceis, sagittis obruti sunt hi qui aggrediebantur: ita ut quasi molaribus petris a propugnaculis dejecti innumeri læsi et conquassati, galeas et scuta, yix a portarum testudine, sub qua latitabant ut incendia administrarent, cum salute vitæ aufugerent. Quemcunque igitur persequabatur lapis ab alto dejectus, quantæcunque fuisset virtutis et virium, passus est sui ruinam gravissimam, ita ut totus prostratus et confractus, moribundus et exanti-

(161) Id est jaculari, phrasi Gallica *tirer*. Ita et cap. 8, n. 61.

(162) *Sigerus* Castellanus Gandensis litteris donationum B. Caroli subsignavit.

(163) Gualterus n. 49 tradit domum Isaaci a proprio fratre Desiderio incensam, scilicet adjuto ab his militibus in ejus tutelam advocatis.

(164) *Butelgir* Belgis *butelier*, Francis *boutillier*, vox a *butone* seu *buttono* deducta. Apud Anastasium Bibliothecarium « Leo III papa fecit buttonem argenteum cum canistro suo. » Hinc *butica* et *buticula*, vel etiam *butellarius* et *buticularius*, qua voce hinc marus atque sunt usi et significatur oeconomus, promus-condus, seu pincerna, ut mox patebit.

mis caderet. Qua infestatione armiger unus aforis A sagitta trajectus cor expiravit. Tumulus et clamor utrinque grandis, et gravissimus congressus fuit, stridor quoque armorum et fragor in altiori aeris repercutiebatur concavitate. Inferebatur tandem pugna vespertino tempore: et cum nihil præter mortem et damnum obtinuissent aforis, subtraxerunt se, a muris et propugnaculis castri, et collecta multitudinis sive parte, de futuro noctis periculo sollicitabantur, de quo aggressu obsessi magis et magis animati sunt, eo quod invasores suos, tot ruinis et vulneribus infectos, a muris propulsos vidissent.

CAPUT VIII.

Vires obsidentium auctæ. Accessus comitissæ Hollandiæ. Reliquiæ e templo delatæ. Castrum ab obsessis munitum.

56. Tertio Idus Martii Dominica sub specie pacis utrobique observabatur. Priore die ante Idus Martii feria secunda et feria tertia postea convenerunt Burgenses ex Ghend, et avidissima turba prædonum simul cum ipsis ex circa sibi adjacentibus villis ad obsidendum. Nam pro ipsis mandaverat Castellanus ipsorum, ut collecta virtute et communione sua, armati et ad pugnandum insultum facerent ad castrum singulariter et per se, utpote viri gloriosi in certamine et pugnae habentes scientiam demolendi obsessos. Cumque sese singulariter in obsidione insultum facturos audissent, associaverunt sibi universos sagittarios et ingeniosos operum artifices et audaces raptores, homicidas, latrones et quoscunque præsumptores in omne belli nefas, atque triginta plaustra oneraverunt armis; pedes et equo accurrebant, sperantes se obtenturos maximam pecuniam, si forte se sibi redderent obsessi. Erat quippe validus et infinitus exercitus eorum. Qui cum juxta portas suburbii accessissent, violenter ingredi ausi sunt: sed in faciem restitit eis omnis obsidionis, quæ intro occurrebat, multitudo, et pene pugnatum fuisset undique, nisi quod sapientiores sese composuissent in utraque acie. Nam datis dextris et acceptis, fide et sacramento juramenti sese taxabant, quatenus eadem intentione eisdemque armis, et eodem consilio in obsidione cum ipsis jungerentur, salvo loco et rebus nostrorum civium, atque vernaculos et sagaces in pugna secum tantum retinerent, alios vero retrorsum remandarent. Ingressi sunt ergo cum maxima multitudine Gendenses illi et compleverunt locum circa castrum. Deinde paraverunt operatores et artifices eorum scalas, quibus muros conscenderent. Eodem tempore reversus est (165) Razo Butelgir a S. Ægidio, et venit

(165) Hic est *Razo de Gavera*, qui plurimis diplomatibus B. Caroli et successorum comitum subscripsit, etiam subinde *Razo butellarius* et *Razo pincerna*. Est *Gavera* in agro Alostano.

(166) Hoc est initium missæ feria iv post Dominicam 4 Quadragesimæ, quæ feria x anno in noctem, ut hic dicitur, sive vigiliam sanctæ Gertrudis incidit, id est 16 Martii.

justissime dolens pro morte domini sui consulis cum sua potentia ad obsidionem.

57. Septimo decimo die ante Kalendas Aprilis, feria quarta (166) cum sanctificatus, in nocte S. Gertrudis (167), comitissa Hollandensis ad obsidionem accessit cum filio suo, et multa multitudine cum ipsa. Sperabat enim omnes obsidionis principes electuros filium ejus in comitem, eo quod illud ei cives nostri et plures principum suggessissent. Habebat quippe magnas gratias eis comitissa, et laborabat omnium procerum animos convertere in amicitiam sui, dando et promittendo multa. Qua die Froolsus et Bolduvinus ex Somerenghem milites quasi a Willelmo Iprensi se venisse simulabant; denuntiantes principibus obsidionis regem Franciæ dedisse comitatum ipsi Willelmo Iprensi, et super hoc universos sollicitos reddidit, qui filium comitissæ præfatæ eligendum spoponderant. Astute ergo hujusmodi mendacium et simulatæ milites illi pro veritate annuntiaverunt, ut ea astucia differret concessionem principum obsidionis de suscipiendo filio prædictæ comitissæ in comitem. Quo audio, principes indigne ferebant, si forte verum fuisset. Willelmum Iprensensem comitatu a rege donatum. Conjurabant ergo et fide sese taxabant nunquam, sub illo comite Flandriæ manente, sese militaturos: nam omnibus suspectus erat et notatus in traditionem domini consulis.

58. Sexto decimo Kalendas Aprilis feria quinta, canonici S. Donatiani in meridionali parte castri per scalas muros conscenderunt, in qua parte scrinia, et feretra sanctorum et reliquiarum suarum emiservunt, accepta principum super hoc licentia et consensu, transtuleruntque in ecclesiam B. Christophori, quæ in medio fori consita est, cortinas et aulearia quoque tapeta, cappas palliatas et sericas, vestes sacras, et librorum aggerem et utensilia templi, et cætera quæ de pertinentia ecclesiæ erant, elata sunt. De redditibus comitis brevia et notationes, quæ præpositus sibi et suo conservaverat Willelmo Iprensi, quia fortunam suam prorsus mutatam vidit, interventu Fromoldi senioris efferi perpeusus est, sicut omnia sanctorum scrinia et armamenta templi invitius permisit auferri. Stabat igitur ecclesia S. Donatiani sola et deserta tandem relicta traditoribus, qui in ea scortum haberent et cloacaria sua, et coquinas, et furnos; et omnia immunda immundi agerent. Jacebat quoque ipse piissimus et Dei servus Carolus comes solus adhuc in loco, quo martyrium susceperat, relictis suis traditoribus. Igitur postquam elata sunt omnia,

(167) Hæc est Petronilla, ducis Saxonie filia, nupta Florentio II, comiti Hollandiæ, cognomento Crasso, quo in flore ætatis anno 1122 mortuo, hæc vidua pro filio suo Diederico VI, regimen comitatus sibi crediti, tutorio nomine, strenue ac supra sexum administravit. A morte in monasterio Reinsburgensi a se constructo, honorifice anno 1144 sepulta. Sicut Mejerus de accessu hujus comitissæ; de quo errore reprehenditur a Scriverio.

quæ permissa sunt efferri, canonici flentes, et sine consuetâ veneratione portabant reliquias sanctorum in dolore et suspiriis et planctu. Nullusque præter clericum, et paucos in efferendo ea sacra permissus est ad muros ecclesiæ: utrobique enim stabant armati præcavescentes sibi, et inter tot arma tamen sanctos venerati sunt, pacem et viamen latoribus sanctorum offerendo. Extranea fuit quædam et rara valde talis processio, in qua Algerus camerarius præpositi cappam juxta morem clerici indutus, crucem ferebat. Nam cum vitæ desperaret, tali dissimulatione evasit. Indoluerunt ergo omnes boni et universi civium de tali rerum eventu: læti quidem quod reliquias sanctorum obtinuissent, qui in prædam inimicis et raptoribus loci relictæ in ecclesia fuissent, si remansissent, sicut cum captione castri et invasione ecclesiæ postmodum apparuit.

59. Et notandum quod in tanto tumultu rerum et tot domorum incendiis, quæ per ignitas sagittas nocte tectis suburbiorum injecerant ab intus, et etiam latrunculi exterius, ut sibi aliquid furarentur et inter tot noctium pericula et tot dierum certamina, cum locum scribendi ego Galbertus non haberem, summam rerum in tabulis notavi, donec aliqua noctis vel diei expectata pace, ordinarem secundum rerum eventum descriptionem præsentem, et sic secundum quod videtis et legitis, in arcto positus fidelibus transcripsi: neque quid singuli agerent præ confusione et infinitatione notavi, sed hoc solum intentâ mente notavi, quod in obsidione communi edicto et facto ad pugnam et ejus causam congestum est, atque ad hoc quasi me invitum, ut scripturæ commendarem, coegi.

60. Scalæ igitur structura talis erat. Primum latior scala cum suis claviculis fabricata est, juxta altitudinem murorum castri. A dextris et a sinistris vero conceptæ sunt virgæ tenacissimæ ad modum parietis. In fronte vero scalæ consimilis paries consertus est, super quam scalam altera scala strictior et longior simili opere constructa super imposita est jacendo, ut post erectionem scalæ majoris minor scala infra murum laberetur, atque parietes dextrorsum et sinistrorsum et in fronte concepti, in defensionem ascendendum undique starent.

61. Hic non est prætereundum, quod plures inclusi fuerant intra castrum, qui in morte comitis rei non fuere opere vel consensu, sed vel intercepti erant simul cum reis, eo die quo clausi sunt infra muros primum. Itemque plures erant, qui sponte introierant simul cum sceleratis, qui licet in opere et materiali occisione non adfuissent, assentiebantur tamen reis. Itemque plures et in prima et subsequentibus obsidionis ingressi erant diebus causa pretii et lucri. Inter quos immanis et in sagittando sagax et velox tirunculus unus, nomine (168) Benkin, aderat. Hic circumibat muros pugnando, modo hac modo illac discurrens, quandoque solus ipse

(168) Infra num. 117 et 119 Coterellus cognominatur, ubi de ejus fuga et supplicio agitur.

A videbatur fuisse plures, qui tot ab intro vulneribus inficeret, et nunquam cessaret. Cumque ipse ad obsidentes traheret, tractus ipsius discernebatur ab omnibus, quia vel percuteret gravi vulnere nudos, vel jactata sagitta, quos persequabatur armatos sine vulnere contusos, stupefactos in fugam vertebat. Adfuit etiam cum reis illis miles Weriot, qui a tempore juventutis suæ fur et latro manserat, hic stragem maximam inter extra muros insultum facientes fecerat in obruendo et dejiciendo lapides, qui sola manu sinistra utebantur. Ad hæc vero nefanda infinitus erat reorum et coadjutorum infra muros numerus, die ac nocte vigiliis, pugna, insultibus, labore quoque diverso desudantium. Nam portas castri terræ et lapidum et florum comportationibus introrsum humaverant ab imo usque ad summum: ne exustione et incendio portarum facto ad eos forte ingrederentur aforis. Utique appositis ignibus in parte orientis, portæ grandes pene perustæ fuerant, ita ut foramen maximum patuisset, nisi prædicta materiarum mole obserassent. Tandem cum intrinsecus exitus portarum lapidibus et terræ aggeribus obruissent, aforis destruxerant utrobique pontes, tam obsessi quam obsidentes, qui ad castrum directi olim fuerant, et ita nullus aditus relictus est inimicis, vel exitus obsessis.

62. Igitur cum securos fecissent se obsessi in exitibus suis, instabant obstruere fores templi ad meridiem et fores domus comitis, quæ exibant in castrum, foresque quæ a claustro se porrexerant in castrum: ut si aliquo suo infortunio curtem comitis perdidissent, sese reciperent in domum comitis et in domum præpositi, simulque in refectarium et claustrum fratrum et infra ecclesiam. Stabat autem ecclesia B. Donatiani ædificata in (169) rotundum et altum, contexta fictitio opere, ollis et lateribus cæminata. Nam olim tegumen ecclesiæ lignorum compositione astruebatur et elevata materia campanarii in altitudinem artificiosum opus eadem susceperat basilica. Unde de honestatis suæ fulgore præminēbat, velut regni sedes, et in medio patriæ securitate et pace, jure et legibus undique terræ patribus salutem et justitiam demandans. Quippe ignis dispendio, omnis lignorum materies consumpta est olim, et ideo contra ignis molestiam lapideum et tale opus confinxerant ex ollis et lateribus, quod elementum igneum exurere non potuisset. In parte quoque ejusdem templi occidentem versus, turris fortissima in eadem templi essentia altiore statura eminebat, in supremis dividens se in duas turres acutiores. Murus quidem circumcinxerat et domum præpositi et dormitorium fratrum et claustrum et pariter omne illud castrum, atque ille murus, quem tandem obtinere sibi præsumperant, propugnaculis et circumcursu ad extra pugnandum altior et fertior stabat. Et quanquam in se murus fortis, et ascensoria firma fuissent, elaborabant nocte et die sese tutiores

(169) Cum scilicet posterior pars templi necdum esset adjuncta.

intrinsecus reddere, qui pugnatos se fore contra A
universum mundum amodo intellexerant.

CAPUT IX.

*Colloquia inter partes de compositione irrita. Interce-
ptum castrum. Fuga obsessorum in templum.*

63. Tunc tandem reminisci poterant proverbii
sui: « Si interfecerimus Carolum, quis vindicaturus
veniet illum? » Et vere infiniti erant, et eorum ad
vindictam venientium incertus hominum præter
Deum numerus erat, et ideo, *quis*, nomen interro-
gativum et infinitum in proverbio eorum vim rectam
et plenam obtinuit. Et sciendum quia milites illi
strenui intus quidem cum reis fuere, quibus semper
animus exeundi vel extra a muro cadendi et labendi
erat promptior, si forte locum habuissent; eo quod B
communiter sub nota traditorum ascriberentur,
quicunque obsessi sunt cum reis. Quo rescito prin-
cipes obsidionis, collectis consiliariis et optimatibus
majori prudentiæ, accesserunt ad muros, et usi sunt
colloquio cum omnibus intro obsessis. Jusserunt
igitur sibi ad spectaculum murorum evocari illos
obsessos qui rei non fuerant, et obtulerunt eis licen-
tiam et potestatem, si vellent, exeundi ab obsessis,
salva vita et membris eorum, quorum quidem aperta
foret innocentia. Cæterum præter reos, si aliqui
exire vellent et probare innocentiam suam secundum
judicium principum, eadem libertate exirent. Reis
vero nulla dispensatione subveniretur, qui tantum
facinus, et ante hoc inauditum perfecerant crimen;
immo inaudito plecterentur exterminio, et ante hoc
inaudita moriendi acerbitate. Igitur secundum edi-
ctum et pactum hujusmodi exierunt per plures, qui
serum erat aperta innocentia, aut parati fuerunt,
quibus minus credebatur, probare innocentiam.

64. Tandem præpositus vultu tristiore et omisso
majestatis suæ rigore et superbia, mente consternatus
accessit ad colloquium, et frater ejus castellanus
Haket usi sunt humili ratione in verbis hujus-
modi. Responsalis quidem præpositi et omnium
obsessorum erat castellanus Haket, qui solus pro
omnibus loquebatur, et respondit ita principibus:
« Domini et amici nostri, qui nostri miserentur, si
aliter nobis accidisset aliquo vestigio dilectionis an-
tiquæ, debent pietatis officia erga nos exhibere, p
quantum poterunt, salvo honore suo et facultate.
Rogamus ergo vos et obsecramus, principes terræ
hujus, et mementote quantæ dilectionis bona conse-
cuti fueritis a nobis: miseremini nostri, qui mortem
domini comitis vobiscum conquerimur, deflemus,
reos damnamus, et prorsus expelleremus a nobis,
nisi quod nostri sanguinis propinquitatem inviti
quidem servamus in ipsis. Tamen obsecramus poten-
tiam vestram, audite nos super nepotes nostros,
quos reos dicitis: ut liceat eis per vos exeundi ob-

tinere libertatem jam a castro, et deinde, instituta
eis poena pro tam inhumani facinore ab episcopo et
magistratibus, abeant in exilium perpetuum, ut sic
quoquo modo in cilicio et poenitentia Deo mereantur
reconciliari, quem graviter offenderunt. Nos vero,
ego et præpositus, et Robertus puer, cum hominibus
nostris parati sumus secundum universi generis
judicium satisfacere omnibus, quod innocentes su-
ntus ab opere et consensu traditionis, et super hoc
innocentiam nostram probare omnimodo parati su-
mus, si quis sub cælo hominum dignetur suscipere
probationis nostræ argumenta. Dominus meus præ-
positus coram universo clero suæ innocentiae proba-
tionem quantumcunque gravem se facturum offert,
eo quod conscientiam suam mundam testetur. Re-
quirimus iterum a vobis ut salva vita et membris
suis permittatis nepotibus reis et in traditione no-
tatis habere in exilium eundem libertatem, et nobis
veræ probationis sententia purgari, militibus secun-
dum jus sæculare, clericis secundum scripta divi a
examinari liceat. Quod si fieri abominaveritis, vo-
lumus melius sic obsessi simul cum reis vivere,
quam ad vos exire et turpiter mori. »

65. Cumque complisset orationem castellanus
Haket, exorsus est quidam militum obsidionis, no-
mine Walterus, respondere prædictis: « Nullius
beneficii inmemores esse vestri, nulliusque dilectionis
antiquæ vestigia jure observare deinceps debemus,
qui dominum comitem tradidit, a nobis sicut di-
gnum fuit tumultandum et deflendum, violenter se-
clusistis, simulque cum reis participastis thesaurum
regal, et regalem aulam ipsius injuste possidetis,
impiissimi traditores domini vestri, ad quos amodo
nihil pertinet de regno et comitatu. Omnia enim
tam vitam propriam quam rem extrinsecam injuste
possidetis, quoniam quidem sine fide, sine lege vos
fecistis; et ideo omnes Christiani nominis profes-
sores contra vos armastis, quoniam principem terræ
hujus pro justitia Dei et hominum tradidistis in sacro
Quadragesario, in sacro loco, in sacris orationibus
Deo prostratum. Itaque deinceps fidem et hominibus,
quæ hactenus vobis servavimus, exfestucamus (170),
damnamus, abjicimus. » Aderat huic colloquio
totius obsidionis multitudo, qui statim finita respon-
sione ista, arreptis festucis exfestucaverunt illorum
obsessorum hominum, fidem et securitatem, et
separati sunt ab invicem colloquentes sibi animo
irato et obstinato, utrobique hinc ad expugnandum,
illinc ad resistendum.

66. Eodem die ab armigeris abbatissæ Auris-
censis cænobii audivimus eventum Isaac, qui eadem
nocte qua fugerat, cum se credidisset venisse Gan-
davum, venerat juxta Ipram. Fugit ergo inde usque
in Steenvordam villam Widonis generi sui (171).
ubi accubito consilio, nocte Terranniam descendit. et

(170) *Exfestucare*, abdicare jus, possessionem,
aut dominium, virgæ aut festucæ arreptione, ut mox
dicitur, et traditione sive abiectione, ut diximus vi
Februarii ad Acta B. Hildegundis pag. 920.

(171) Imo sororii, quia ut infra num. 94 dicitur:
« Wido duxerat uxorem, sororem Isaaci, nepotem
præpositi. » Consentit Gualterus num. 49.

latenter et furtim monachicū habitum assumpsit. Cæterum rumor et requirementia universorum persequabatur fugientem, ut nullatenus lateret, quin statim veritatem rescirent. Igitur advocati Tervannix filius (172), cum Isaac resciret, irruit in claustrum fratrum, et reperit in cuculla latentem in ecclesia, et quasi psalmos ruminantem. Cumque captum eduxisset Isaac, virgis et vinculis coactum et flagellatum constrinxit; et ita extorsit ab eo, ut reos in comitis traditione proderet. Et respondit confitens de se, et aliis nōminatim reis, superaddens plures fuisse, qui conscii sceleris et administratores fuissent reorum, tradentium actualiter comitem, scilicet gladio materiali. Subiunxit quoque de conjuratione proditiōis suæ cum Bosiaro et Wilhelmo ex Wervi, Ingranno de Esna et Roberto Puero, Wilfrico fratre præpositi et paucis simul annumeratis homicidis pessimis. Et retulerunt aliqui dixisse Isaac, in suffossione unius quercus in pomerio, domui suæ adjuncto, pecuniam radicitus abscondisse, quam milites loci nostri perscrutando et circumquaque fodiendo usque in viscera terræ ibant frustrati.

67. Quinto decimo die ante Kalendas Aprilis, sexta feria, adluctæ sunt scalæ adversus muros et impetebant utrobique sese sagittis et lapidibus. Illi vero qui scalas adduxere, clypeis defensi et loricas induti progrediebantur. Multi equidem consequantur ad spectandum, quomodo erigerentur ad muros scalæ, eo quod ex viredine et humiditate graves essent, et ponderis magni, in altitudinem habentes circa mensuras sexaginta pedum hominis, et in latitudinem pedum duodecim scala inferior, et scala superior admodum strictior, sed longior parumper existit. Cumque trahebantur scalæ, inibat manus, vox et clamor trahentium, et resonabant clamores in aere altiori. Tunc Gendenses armata manu protegebant illos clypeis qui scalas traherent. Nam audito et viso tractu, obsessi super muros ascenderunt, et ad propugnacula prodibant, obruentes lapidum infinitos jactus et sagittarum densitatem contra scalarum attractatores. Cæterum animosi juvenes et audaces, appositis parvulis scalis, quas decem homines solebant ferre, volentes prævenire insultum majorum scalarum, ascenderunt ad murum unus post alium; sed cum aliquis in summitatem ascensum et super murum intentaret, illi qui ab intus latitabant, insidiantes ascensoribus, hastis et conto et telis defecerunt hærentem in scala, ita ut nullus tam audax, tam velox amplius foret, qui auderet ingredi ad obsessos per scalas minores. Interim murum perforare satagebant cæmentariorum malleis et universis ferramentis alii, et magnam partem muri avellentes frustrati recesserunt. Sed cum trahentium multitudo prope muros conscendisset, et acrius utrinque pugnaretur in obruendo moles lapidum ab intus, deperæ noctis tenebræ prohibebant

(172) Arnulfus filius Eustachii, ita Gualterus num. 50.

A utrosque a pugna, et multa læsione accepta Gendenses expectabant diem crastinum, quando universa simul cum ipsis obsidio, violenter erectis majoribus scalis, ingrederentur ad obsessos.

68. Quarto decimo Kalendas Aprilis, Sabbato, cum lucescente mane obsessi in diversa vexati parte castris, post pugnas quotidianas membra dedissent quieti; et cum paulisper securiores forent, quod hesterno die egregie pugnassent contra forinsecos Gendenses (namque ea securitate vigiles murorum præconato die introierant in domum comitis ad ignem tepefacere se propter asperitatem frigoris et ventorum, in vacuum relicta curte castris), cives nostri in meridionali parte, qua sanctorum reliquæ elatæ fuerant, intro conscenderunt per subiles scalas et latrices, quas solus homo ferret. Intus quippe sine sonitu et clamore sese collegerunt in magnas acies et præmunitas ad pugnandum. Statimque ordinabant minores inter se ituros ad portas majores, ut terræ et simul lapidum congeriem sustollerent a portis et introitum facerent extra consistentibus universis, qui hoc factum adhuc ignorabant. Portam quoque unam castris in parte occidentis repperant clausam firmiter clavis et sera ferrea, nullaque terræ et lapidum objectione obrutam; quam ideo liberam observaverant, ut per illam reciperent et emitterent quos vellent traditores illi. Quam statim ipso accessu gladiis et securibus nostri Burgenses aperuerant, et, circa concitato clamore et strepitu armorum, intrinsecus in tumultum et concursum contulerunt exercitum in circuitu castris. Igitur irruerat gravissima obsidionis manus intra castra; alii ut pugnarent; alii ut raperent quæcunque infra reperi rent; alii ut intra ecclesiam ingressi corpus B. comitis Caroli obtinentes Gandavum transferrent.

69. Tunc traditores illi, qui in domo comitis gravi sopore soluti jacebant, terrore et clamore infinito exasperfacti, ignari rerum eventus, discurrebant visum quidnam clamorum causa foret. Et cum rerum pericula sibi imminere cognovissent, prosilientes ad arma instabant præ foribus expectantes congressum. Quidam ex ipsis in ingressu civium nostrorum inter castrum intercepti sunt ad unam portarum, milites quidem plures quibus custodia earundem portarum deputata fuerat in parte orientis, qui cum ingressis civibus tumultum subeuntes, cum nihil ulterius possent, sese reddiderunt misericordiae et pietati captivantium. Quidam vero eorum diffidentes vitæ suæ, si a civibus caperentur, a muris dilapsi sunt, unus quorum in labendo præcipitatus Gisbertus miles expiravit. Quem cum mulierculæ traxissent in domum, et exsequias sibi prepararent, castellanus Theodoricus (173) et sui rescitum mortuum illum caudæ equi copulatum, per omnes plateas suburbii tractum, tandem in cloacarium in medio fori projectum deturbavit. Igitur cum cives intellexissent illos velle resistere præ foribus in domo

(173) Supra num. 84 dicitur Castellanus Dixmudanus.

comitis, conscensis gradibus, quibus itum est ad easdem fores, securibus et gladiis detruncabant januas, et introgressi ad obsessos, fugabant eos per mediam domum eandem usque ad transitum, quo transire consueverat comes de domo sua in ecclesiam B. Donatiani. In hoc ergo transitu, qui arcuatus erat et ex lapidibus constructus, congressus maximus fuit; ubi cives cominus gladiis tantummodo pugnabant, eo quod obsessi ulterius fugere aspernarentur. Satis vires et animos suos tentantes, utrinque stabant immobiles, sicut ipse murus; donec collecta manu cives non pugnando, sed ruendo in obsessos, in fugam converterent ipsos, scilicet Borsiardum, qui immanis et iracundus, ferox et imperterritus, robore corporeo validior, restitit civibus semper in faciem, multos vulnerans, sternens, et ictu malleatorio gladii sui attonitos plurimos dejiciens. Simulque fugabant Robertum Puerum, in quem nemo manum mittere volebat, eo quod audissent de eo quod innocens traditionis diceretur; atque imo magis, quod omnibus in regno et ante traditionem et post dilectior permanserat, fugere ille nobilis neglexerat; sed rogatu amicorum secutus est fugientes, et nisi causa ipsius fuisset, ibidem Borsiardum et suos milites, simulque omnes reos traditionis comprehendissent. Cumque sese traditores infra templum recepissent, non ulterius persecuti sunt eos cives; sed ad prædam et spolia reversi sunt, discurrentes per domum comitis et domum præpositi et dormitorium fratrum et claustrum. Consimiliter fecerunt universi qui in obsidione aderant, sperantes thesaurum comitis se forte obtenturos, et suppellectilem domorum infra muros positarum. Et quidem in domo comitis culcitras plures, tapeta, lintheamina, scyphos, caldaria, catenas, ferrea claustra, vincula, compedes, nervos, boias, manicas, universæ captivitatis adminicula ferrea, et fores ferreas thesauri comitis et plumbeos ductus aquarum, qui a tectis aquas deduxerant, diripiebant, sine aliqua culpa credentes se rapere potuisse. In domo præpositi etiam lectos, scrinia, sedilia, vestes, vasa et universam suppellectilem ejus rapuerunt. In cellario tam comitis quam præpositi et fratrum quoque cellario, frumentorum et carni et vini et cervisiorum copiam, quantam rapuerint in infinitum, relinquo. In dormitorio fratrum, quod vestibis pretiosis et charis stratum stabat, tam magnam rapinam exercuerunt, ut non cessarent a tempore ingressus in castrum usque in noctem ire et redire ad asportandum.

CAPUT X.

Fuga præpositi. Obsidentium dissidia. Templum inferius captum. Turris ab obsessis detenta, cum solario templi.

70. Obsessis ergo nihil præter solum templum relictum est, et absque eis quæ in templo secum comportaverant victualibus, scilicet vino et carnibus,

(174) *Mor*, aut potius *Moer*, Belgis est locus palustris et uliginosus. Simili infra notatur num. 89 esse

A farina, caseis, leguminibus et cæteris necessariis vitæ. Hic prætereundum non est qui erant capiti inter obsessos, scilicet castellanus Haket, Borsiardus, Robertus Puer, Walterus filius Lamberti in Reddenburg, Wilfricus Cnop. Nam præpositus Bertulfus tertia nocte, id est nocte diei Jovis ante captionem castri, data pecunia Waltero butelgir usque ad quadringentas marcas de subulis lobium suum funibus appensus elapsus est solus, melius confidens illi Galtero quam ulli homini super terram, qui tamen ipsum transductum in desertum locum, scilicet Mor (174), solum reliquit expositum inimicis suis et derelictum fugæ; cum tamen in loco illo sibi ignoto, nesciret quo fugeret, et quem fugeret. Igitur obsessi in templo conscensa turre molares lapides obruebant super vagantes in castris, et prædam universæ suppellectilis ferentibus gravem iniecerunt casum, ubi plures obruti lethaliter perierunt. Sagittas statim direxerant contra fenestras turris vicines castri, ut non posset in turri quisquam caput per fenestras emergere, cui non injicerentur mille sagittæ, mille fundarum jactus, ita ut tota turris sagittis inhærentibus hirsuta staret. Cumque nihil super hoc proficerent utrinque, obsessi flammam iniecerant in tectum scholarum quod templo adiacebat; per hoc volentes domum præpositi exurere, cui idem tectum vicinum fuit. At in illo facto frustra, deorsum in pavementum templi, et in choro, et in sanctuario interiore discursitantes, armati et præcauti sollicitabantur, ne auderet aliquis per fenestras introgredi ad ipsos aut per januas ecclesiæ violenter irrumperere.

71. Summo igitur mane unus ex Gendensium turba juvenis per scalam ascendens ad capitalem sanctuarii ecclesiæ fenestram, gladio et conto perfringens opus vitreum et ferreum illapsusque audaciter aperuit scrinium unum sanctuarii, ut prædam quæreretur. Inclinus quoque revolvere cœperat, et manum hac et illac deducere, cum janua scrinii gravis, et in casum præceps percuteret forem et prædonem illum, et rejecit a se amotuum. Sed idem mortuus plumarum congerie contactus, et ibidem jacuerat; nam maximus plumarum cumulus in sanctuario jacebat. Interea dum diu a Gendensibus exspectaretur ille juvenis, et non rediret, volebant violenter conscendere per fenestram. Nam juvenem illum præmiserant velut audacissimum, per quem tentarent ingressum templi, et sic comitis corpus obtinere crediderant; contra quos nostri cives armis occurrebant, nec unquam perpassi sunt Gendenses vel etiam loqui coram se de auferendo comitis corpore. Valde et supra quam mihi credat aliquis, indignati sunt cives nostri, quod aliquis hominum a loco nostro corpus auferre moliretur. Contententibus illis exerebant gladios ad invicem, et factus est tumultus et concursus universorum ad pugnam. Cæterum obsessi tunc quantum poterant, in territorio Ardenburgensi, quo forsitan abductus fuit præpositus.

infestabant victores, quorum sapientiores audito tumultu, et de victoria et lite, scilicet quod Gendenses contenderent se jure corpus comitis secum apud Gandavum transferre debere, eo quod suis scalarum instrumentis perterritis obsessos et coegissent eos fugere a castro; et quod nostri cives contra assererent nihil valuisse instrumenta eorum, nihil aliud in obsidione fecisse quam furari, et sumptum gravem facere in loco nostro, dirimendo lites sedabant tumultum dicentes: Nolite contendere, sed potius simul expectemus quoadusque Deus nobis et regno contradiderit comitem bonum et legitimum, cujus et principum regni et episcopi nostri et totius cleri consilii de corpore fiat dispensatio.

72. Atque in hunc modum pacificati, instituerunt invasores templi viros armatos et audaces ad invasionem. Collecto ergo robore, impetuose introierunt et irruerunt ad januam templi versus claustrum, et fugaverunt obsessos a pavimentis inferius usque in solarium, in quo impie et fraudulenter tradiderant dignissimum terræ consulem, simulque cum domino suo servi arctati sunt, quanquam siue velle ipsorum cum domino suo consule clausi forent. Tunc tandem Gendenses in sanctuarium ingressi, requirebant juvenem illum, quem in mane præmiserant per capitalem sanctuarii fenestram, et repperunt in plumis conquassatum et mortuum quem alii mentiebantur occisum a Borsiardo, cum illaberetur incaute in templum. Neque enim describere locus est quantus jactus fuisset lapidum a solario super victores pavimentorum templi, et quot obruti, conquassati, telis et sagittis vulnerati; ita ut totus chorus templi plenus jaceret cumulo lapidum et nusquam pavimentum appareret. Parietes et vitrea fenestrae in circuitu, et status simul, et sedes fratrum dejectæ sunt, et ita totum erat confusum et dirutum, ut nulla in templo facies sancta et integra maneret; sed turpi et infirmi deformitate horribilior staret quolibet carcere. Nam in solario obsessi præparaverant sibi propugnacula ex scriniis et tabulis altarium, et formis, et scamnis et cætera suppellectile templi, et colligaverant ea funibus campanarum. Campanas quoque in frusta et plumbum, quo antiquitus connecta erat ecclesia, diviserunt, cum eo obruentes alios. Infra enim ecclesiam, scilicet in choro, pugnabatur acerrime; sed a turri et a januis turris tanta strages facta est, ut non sufficiat mihi describere neque percussorum et vulneratorum multitudinem prosequi.

73. Igitur domum comitis superiorem obtinuit Gervasius miles et camerarius atque consiliarius comitum regni cum fortitudine magna, et jussit affigi signa sua in summa arce domus. Namque ex invidia obsessorum hoc factum est qui statim primo die obsidionis, etiam in die qua dominum suum servi impii tradiderant, signa contra inimicos ferebant. Unde Willemus ille Iprensis signa, quasi dominus et terræ consul, ferebat contra quosdam qui sibi reditus consulares solvere denegaverant, quia illum

A consulem fere aspernati sunt. Traditores quidem illi die primo obsidionis nihil humiliter agentes, quia principes regni sibi conscios in scelere suo et securos in eadem fide et amicitia crediderant cum ipsis, signa sua in summa arce camerae comitis et in summitate turris ecclesiae, et in minoribus tribus, et in lobio præpositi, simul in exitu portarum superbe præfixerant; ut per hoc appareret ipsos fuisse dominos, qui exspectarent regni procures, amicos et conscios suos, per quorum potentiam obsidionem destruerent, et inultum maneret quod consulem tradidissent. Desiderius, frater Isaac, obtinuit inferiorem domum comitis cum civibus nostris, et fixerat signum suum in lobio comitis majore. Quem cum transeuntem Robertus puer in castro vidisset a turri, impropere taliter: « O Desideri, non es memor quod tu hactenus nobis consulisti tradere dominum consulem; fidem super hoc et securitatem tradidisti, et nunc viso infortunio nostro gaudes et persequeris nos. O utinam liceret mihi exire! ad singulare bellum te evocarem! Deum testor quod tu magis sis traditor quam nos, eo quod olim dominum, modo nos tradidisti! Quod improperium non sine omnium nota tulit! »

74. In domo quoque præpositi nepotes Thanemari, quorum causa in parte traditio facta est, ut aiunt, præfixerant signa sua superbe et gloriose ac potenter. Quod valde ægre ferebant omnes, et cives nostri nimis indoluerant, eo quod præpositus et sui ante tempus traditionis viri essent religiosi, amicabiliter se habentes erga eos, et cum honore omnes tractassent in loco nostro et in regno commanentes. Ili ergo prædicti postquam obtinuissent domos et signa affixerant, quidquid intus repperant, quasi proprium possidebant. Intumuit ergo cor civium nostrorum contra nepotes Thanemari, et quærebant occasionem pugnandi et interficiendi illos. Igitur ad vesperam Sabbati illius, cum frumenta et vinum quod obtinuerant in domo præpositi apud rus suam emitterent nepotes Thanemari, occurrerunt eis cives nostri in claustrum et extractis gladiis vas vini truncabant, et concitatus est tumultus infinitus et clausurunt cives portas suburbii, ut nemo aufugeret nepotum illorum. At obsessi evocaverant cives, olim amicos suos, obsecrantes ut inimicos illos perderent, quorum causa gravissimum nefas perpetrassent. Nepotes igitur Thanemari in eadem domo præpositi resistere cum non potuissent civibus, quærebant subterfugere. Thanemarus ipse fugiendo pervenerat ad exitum unius portæ, et quia clausa fuit, cum quæreretur ab eo quid causa fuisset tanti tumultus, mentitus est congressum fieri inter obsessos ac obsidentes. Tandem latuit in domuncula una, quousque videret quid de nepotibus suis ageretur. Cumque cives per pontem Sancti Petri et per pontem castri armata manu transirent, obviam eis occurrit Walterus butelgir et cæteri principes obsidionis, conatu gravi compescerent tumultum. Tot equidem lanceati stabant in foro, ut crederet aliquis perniciem hastarum silvam

fuisse densissimam. Nec mirum, cum universi totius A regni eodem die, tum pro præda, tum pro vindicta, tum magis pro auferendo consulis funere, tum pro admiratione omnium, quæ ibidem fiebant, in suburbium confluerant. Clamabant itaque omnes, Thancmarum et nepotes ejus jure suspendi debere, eo quod eorum causa comes occisus, et præpositus et ejus nepotes obsessi, et plures de ipsorum familia intercepti et turpissima morte damnati fuissent; ideoque non posse eos perpeti, ut parcerent eis, imo turpiori et magis crudeli nece damarent, qui dominos suos, præpositum et fratres simulque ejus nepotes, potentiores et nobiliores in comitatu, fraude, seditione, coemptione facta, apud comitem deposuissent. Vix ergo turbatos cives principes cohibebant, quia castellanus Haket et Robertus puer cum amicis et propinquis ipsorum civium, in turri altiore stantes, annuebant brachiis et manibus, ut insultum facerent in nepotes Thancmari, qui ita arroganter in domum præpositi conscenderant, signa victricia affixerant, quasi suis viribus castrum expugnassent; cum eo tempore quo cives ingressi sunt violenter in castrum, nepotes Thancmari domi et in rure suo dormirent. Illa tandem conditione sedatus est tumultus, quatenus ipsa hora exirent domum, et signa quæ affixerant, verecunde tollerent et discederent. At illi cum ductu principum periculoso sibi recesserunt inde, in tantum diffidentes civibus ut unusquisque nepotum Thancmari equo et suo secum ductore insidente abscederet: et sic relicta est domus sub tutela C militum et civium nostri loci, et frumentum et vinum dispersitum est inter principes obsidionis et cives, quorum viribus victoria illò die consummata est.

75. Et tandem clausus ille dies sollicitos nimis reddidit super noctis subsequentis temporibus observandis, et in curte castri et in clastro fratrum, simulque in domo præpositi et refectorio atque fratrum dormitorio. Nam illo usi sunt consilio obsessi, ut claustrum et domorum tecta circa templum flammis destruerent ne accessum aliquo modo ad ipsos obsidentes haberent. Inde stupefacti custodes noctis sollicitudine et metu pervigilabant. Sæpe obsessi clanculo egressi nocturnis horis incusserunt timores custodibus. Cæterum in tam arcto loco turris templi, D traditores vigiles suos omni nocte obsidionis tubis et buccinis resonare jusserant et cornu canere, adhuc evadere sperantes, eo quod principes regni per litteras in turrim sagitta transjectas, amicitiam et auxilium offerrent.

76. Præpositus vero conductorem habens fratrem Fulconis canonici Brudgensis, militem subdolum, ex præcepto Walteri butelgir, nocte præscripta dici Jovis pervectus est equo apud Kaihem (175) villam ejusdem Wakeri et Borsiardi. Cumque parum ibi de-

lituisset, et accusatus fuisset, cum uno comite nocte Furnas ad uxorem suam fugit, et inde iterum, quia latere non poterat in nocte sancta Parasceve, transivit apud Warnestum, sicut audivimus eadem nocte, et fugam institit, et nudis pedibus poenam peccatorum suorum sponte perpessus ibat, ut tanto peccatori Deus indulgeret, quod contra consulem pius deliquerat. Satisque probabile fuit quia postea statim cum captus fuisset, pedum ipsius plantæ excorticate apparuerunt, quia in itinere nocturno ad lapides in tantum offenderat pedes, ut sanguis ex eis efflueret. Et vere gravissime vir iste dolebat, qui pridem omnibus imperitabat, divitiis et honore sæculi pollebat, et cum in voluptate floreret, punctum pulicis in jaculum formidaret; ecce solus, et infra terminos suos exsul solus pererrabat. Revertamur ergo ab excursu isto ad vigilias noctis præfatæ, in qua timores nocturnos cum ad invicem incuterent sibi tam obsidentes quam obsessi, pertæsi et fatigati utrinque diem, pro nocte transposuerant ad dormitandum.

CAPUT XI.

B. Carolo successor in comitatum Flandrie datus Guillelmus Northmannus: alii competitores. Eju de corpore Gandavum transportando insidie dispositæ.

77. Tercio decimo Kalendas Aprilis Dominica in nocte Benedicti abbatis, ex Atrebato rex Franciæ Lodewicus mandavit principibus et baronibus obsidionis prædictæ salutem, fidem et auxilium, insuper omnem gratiam pro vindicando nepote suo et Flandriarum æquissimo consule Carolo, quem justius decuerat fuisse regem, quam pessimorum traditorum comitem: « Non habeo quidem ad vos ad præsens transeundi opportunitatem, eo quod festinantius cum paucis huc descenderem, auditum et scitum eventum rei et obsidionis. Non enim sapienter mihi agere visum est in manus traditorum terræ incidere; quoniam, sicut intelleximus, plures sunt adhuc qui super obsessos dolent, et eorum scelera defendunt, et ad eorum evasionem omni modo laborant. Igitur quia terra conturbata est et conjurationes jam factæ sunt in personam Willelmi, ut violenter regnum obtineat, et contra eum omnes fere de civitatibus adjuraverint, se nullo modo Willelmum illum in comitem recepturos, eo quod spurcius sit (176), natus scilicet ex nobili patre et matre ignobili, quæ lanas carpere, dum viveret ipsa, non cessaret. Volo et præcipio vobis, sine dilatione coram me convenite et communi consilio eligite comitem utilem, quem vobis æqualem, et terræ et incolis præesse consenseritis. Nec poterit diu terra sine consule fore, nisi cum graviore periculo quam modo immineat. »

78. Cumque perlectæ sunt litteræ coram universis, ecce dum nondum respondissent litteris regis,

(175) Kaihem seu Kejem, infra Dixmudam, haud procul ab ipsa fluvio.

(176) Sugerius abbas, supra bastardum vocat.

Corrigendus Marchandus, qui hac eam labe vult purgare.

utrum irent an non, supervenit alius nuntius nepotis (177) comitis Caroli, demandans principibus obsidionis salutem et naturalem erga omnes terræ inhabitatores dilectionis affectum : « Certum est vobis omnibus meæ sorti et potestati regnum Flandriæ post mortem domini mei consulis jure cognationis pertinere. Idcirco considerate et caute agere vos volo, super electionem meæ personæ, et præmonitos vos rogo ne me aliam a regno faciatis, qui jure et ex debito propinquitatis, si mihi remandaveritis, comes futurus, justus, pacificus, tractabilis, et utilitatis communis atque salutis provisor accurro. » Tunc principes simulque omnes qui audierant litteras ab Elsatā a nepote consulis transmissas, ficitias asserentes, nulla animadversione responsionis agebantur, eo quod respublica laboraret, et rex e vicino conventum acceleraret, neque sine longa opera pro eligendo nepote illo se tractare posse præviderent.

79. Utillimum ergo præanticipantes consilium, ex imperio regis præparabant se ituros feria secunda et tertia. Postea tamen ex industria et consilio singulari, principes convocatis civibus, promuerunt in eadem Dominica ad arma et invaserunt obsessos in turri. Quodque ideo factum est ut perterritos obsessos magis exanimarent et pavidos redderent, quod in discessu subito ad regem a principibus factio, non auderent a turri exire vel aufugere. Congressus quidem gravis utrinque factus est, et adhuc obsessos latebat cur in Dominica insultum facerent in eos, cum omnes cæteras de præterito tempore Dominicas in pace observassent. Exierunt igitur secunda, et tertia feria apud Atrebatum locutum regi, ordinatis illis qui turrim nocte ac die armati caute et fideliter, ne quis obsessorum subterfugeret, observarent.

80. Decimo Kalendas Aprilis feria quarta, Isaac captus est et suspensus liberator meus, finitis tribus hebdomadis ab occisione comitis, ante Annuntiationem S. Mariæ et ante in Ramis palmarum Lambertus (178) Archet a turri elapsus evasit, fugiens apud Michem villam navicula devectus. Hic de consilio Borsiardi fuit, et nequiter semper egit consiliando, agendo et ad omne nefas instigando dominos suos; idcirco odiosus erat omnibus qui in obsidione dolos illius audierant. Cumque a tempore obsidionis intra castrum clauderetur usque ad tempus quo fugam subiit, ad omne negotium quod intus agebatur strenuus erat, in sagittando peritissimus, in jaculando hastas et universa tela fortior, qui quidem stragem mortalem fecerat in hostes. Qui cum fugeret, a civibus requisitus est diluculo, et per totum illum quo fugerat diem. Nam, a turri cum se furaretur,

(177) Hic est Theodericus Alsatus consobrinus B. Caroli, quod ambo ex duabus sororibus, iisque Roberti Fristi filius, essent prognati.

(178) An hinc fabella exorta de Lamberto Nappin patre Borsiardi inter complices reconstituta in Annalibus vernaculis, Formula proclamationis, Mæjoro, aliisque?

A exclamabat eis qui obsederant turrim Borsiardus, quando et ad quem locum suus consiliarius et tam familiaris fugisset. Tandem cives constipaverant villam in qua fugitivus ille latuit, et a latibulo extractum reduxerunt eum captivum, et suspendio in foro nostro illum perdidissent si eo tempore adfuissent primates obsidionis, qui in Atrebato regno consuluerunt. Cuidam tandem Gerberto civi nostro sub fidel securitate commendatus, cujus ille cognatus fuit, qui illum cantelæ custodia in vinculis constrictum usque ad præsentiam primorum comitatus conservavit, ut illorum iudicio constaret, quidquid fieri percenserent de illo.

81. Nono Kalendas Aprilis, feria quinta, Woltra cruval retulit nostratibus, regem Anglorum cum filio Iprensi Willelmo concordiam laudasse, pecuniam infinitam simul et milites trecentos præstitisse in auxilium ad obtinendum comitatum Flandriæ. Quod cum falsum foret, tamen simulata fraude quasi credibile diffamavit. Nam vere constitit illum Willelmum Iprensensem suscepisse de thesauro comitis Karoli Anglicæ monetæ quingentas libras per manus nepotum præpositi Bertolphi, qui impiissimi traditores sibi et regno præferre conati sunt eundem Willelmum; qui ab eis quidem pecuniam, consilium et auxilium obtinuerat, et quotidianis litteris missis in invicem et remissis, mutuas voluntates et conscientiarum secreta loquebantur. A rege ergo Anglorum mentitus est miles præfatus Willelmum suscepisse donaria pecuniarum, volens tegere traditiosam conscientiam Willelmi, qui vere a traditoribus submissam pecuniam acceperat, per quam solidarios (179) compararet, et sic cum virtute eum comitatum obtinuisset, traditores suas voluntates consequenter per ipsum consummassent. Nullus vero primatum obtenturus in regno, voluit aliquid consilii vel internuntii traditorum aperte suscipere, eo quod statim sub nota traditionis conscriberetur. Ideo ille Willelmus tegelat conscientiam suam, et pecuniam a rege mentitus est sibi fuisse transmissam, quasi nihil commune haberet vel secreti cum traditoribus, qui tamen manifeste ante tempus obsidionis salutem et auxilium litteris signatis mandaverat præposito et suis. Qua tempestate Giselbertus (180), nepos traditorum, castellanus Burgensis, qui sub nota traditionis erat, ad castellanum S. Audomari subterfugerat, offerens excusationem suam et innocentiam se paratum probare coram rege et patribus regni.

82. Octavo Kalendas Aprilis, feria sexta, Annuntiatio Domini, quo etiam die passus est Dominus,

(179) Solidarii dicti milites, aut quod iis solidus pro stipendio daretur, aut certe stipendio solidarentur. Consule Vossium.

(180) Froluphus castellanus Bergensis subscripsit litteris B. Caroli anno 1121. Huic successit Giselbertus, nepos traditorum.

celebrata est Sabbato in Ramis palmarum, machinamento et dolis Gendensium actum est, ut per ducatum magni præconis, et Ansboldi militis et civium quorundam nostrorum assensum, simulque ex consensu traditorum, nocte hujus Sabbati transacta, introirent in castrum et corpus piissimi comitis per manus traditorum a fenestris solarii ejusdem Gendensis cœnobii fratres susciperent, et manticis, et saccis collectum transferrent. Expectaverant quidem monachi duo per totum illud tempus opportunitatem furandi corpus. Cum igitur armati circa turrin deambularent illi qui monachis ducatum præstiterant, vigiles perterriti cornua circumquaque personuerunt, et evocati cives et observatores turris irruerunt contra præconem magnum, et Ansboldum militem, et suorum complices, fugantes illos et vulnerantes quosdam timore mortis nimis affectos. Pepigerant vero monachi coadjutoribus suis centum marchas argenti se daturus, si forte per illos glebam consulis obtinerent. Igitur rescito eo quod furtim et pretio aut quoquo modo alio monachi vellent corpus consulis auferre, cives præcauti cum vigilanti turba sollicitæ magis sese observantiæ dedere.

83. Sexto Kalendas Aprilis, Dominica in Ramis palmarum, conveniunt Burgenses nostri in agrum quod suburbio adjacet, intra septas villæ, convocatis undecunque Flandrensibus circa nos, conjuraverunt simul super sanctorum reliquias, sic: « Ego, Folpertus iudex, juro me talem electurum comitem terræ hujus qui utiliter rectorus est regnum prædecessorum suorum comitum, jura potenter contra hostes patriæ obtinere poterit: affectuosus et pius in pauperes, Deo devotus, semitam gradiens rectitudinis, et talis fuerit qui utilitati communiter patriæ velit et possit prodesse. Consequenter ergo omnes meliores civium juraverunt: ex Isandica Alardus Scabinus cum sua potentia; ex Ostburg Hajolum cum illius loci potestatibus; ex Reddenburg (181) Hugo Bertensis, et illius loci fortioribus; ex Lapscura, Ostkerca, Utkerca, Liswega, Slipen, Gistella, Oldenburg, Lichtervalda, Jadbeca, omnes fortiores et meliores simili sacramento juraverunt. » Eratque multitudo maxima conjurantium in idipsum.

84. Tertio Kalendas Aprilis, feria quarta in succinatione campanarum reversi sunt ex Atrebatu principes nostri, qui ad regem exiverant pro consulendo regno et eligendo consule secundum consilium regis Ludewici Franciæ imperatoris atque omnium baronum ipsius et terræ nostræ electionem, et juxta prudentem et patriæ utilitati probabilem examinationem, cum tali relatu læti et gaudentes, salutem et fidem ex parte regis et baronum denun-

tiantes nobis et omnibus terræ incolis atque illis præcipue, qui, ad faciendam vindictam pro morte domini Caroli consulis assidua obsidione desudaverant: « Rex Franciæ Ludovicus omnibus regni filiis bonis salutem et gratiam, et cum regali potentia in virtute Dei et fortitudine armorum, invictissimum suæ præsentis subsidium. Quia patriæ ruinam simul cum comite tradito gravem prævidentes, indoluimus, severitatis rigore et inaudito ante hoc tempus supplicio vindictam actui convenimus: et, ut deinceps terra suo consule noviter per nos electo reconcilietur et convaleat, quid in subsequenti litterarum serie audientis, obedite et facite. » Igitur Walterus butelgir litteras protulit regis signatas coram universis civibus nostris, qui confluerant simul in agrum prædictum, ad auscultandum regis mandatum: atque viva voce litteris testimonium confirmando ait: « Audite, o cives nostri, quid consilii et negotii apud regem et ejus barones actum sit et prudenti examinatum iudicio. Principes Franciæ et primi terræ Flandriarum, jussu et consilio regio, elegerunt vobis et terra hujus consulem Willelmum puerum, natum ex Northmannia, nobilem quidem genere et hactenus inter vos ab infantho educatum in puerum, et inde in juvenem fortem. Quem juxta omnem consuetudinem bonam consuescere liquet, et qualem vultis talem habilitate flectere poteritis ad omnes bonos mores mansuetum et docilem. Ego quidem elegi ipsum Robertus (182) Bethuniæ, Baldwinus ex Alst et hinc frater ejus, castellanus ex Lusulis et cæteri barones sublimaverunt illum in comitatu, fidem, securitatem et hominia ei fecimus secundum omnem modum prædecessorum suorum comitum Flandriæ. Ipse etiam nos pro merito nostri laboris donavit terris et prædiis traditorum, qui secundum principum omnium iudicia proscriptione damnati sunt, nihilque ipsis rerum vel miserationis præter gravissimam et inexcogitatum adhuc mortem relictum constat. Præcipio ergo et volo ac consulo absque dolo vobis suburbanis simul omnibus qui assistitis, ut suscipiatis noviter electum comitem Willelmum et a regis comitatu donatum, in dominum et consulem vobis. Cæterum et si quid est quod suæ potestatis jure donari poterit, sicut teloneum et census terræ, libenter vobis condonari teloneum volentibus simul et censum mansionum vestrarum infra suburbium, meipso denuntiante ex parte regis et comitis novi, condonabit absque dolo et malo ingenio. » Auditis ergo litteris, et voce litterarum latoris, cives procrastinaverunt responsum de receptione seu electione novi consulis concedenda sibi, ut accitis Flandrensibus cum quibus eligendi sacramenta constituerant simul aut concessionem facerent sui

(181) Reddenburg, aliis Rodenburgum, nunc Ardenburgum, oppidum Flandriæ versus Zelandiam, ubi sunt Isendica et Ostburgum. Reliqua loca sunt circumquaque in territorio Brugensi seu Franco-natu.

(182) Hic est Robertus IV Crassus cognominatus, cujus illustria Acta referuntur a Cheneau lib. II Familiz Bethuniensis cap. 4, et in Probationibus a pag. 15 ad pag. 23.

legationis regiae litteras refutarent, et quia tenuerant diem sermonum longis protractibus, reversi sunt cives a loco oratorio ex communi consilio mandantes pro Flandrensibus tota illa nocte, ut electionem in persona novi consulis factam concederent aut reprobarent.

CAPUT XII.

Adventus Guillelmi comitis cum rege in Flandriam et Brugas. Juramenta utrinque facta.

85. Pridie Kalendas Aprilis, feria quinta, postquam convenerant cives cum Flandrigenis, ex communi consilio consenserunt, ut in Sabbato sanctae Paschae viginti milites, et duodecim e civibus seniores et prudentiores exirent obviam nuntiis regis apud Ravenschot oppidum ad colloquium; ibique Gendenses expectarent adventum nostrorum. Nam ex civitatibus Flandriae et castris Burgenses stabant in eadem securitate et amicitia ad invicem, ut nihil in electione, nisi communiter, consentirent aut contradicerent. Qua in re Burgenses nostri, non sine Gendensium consilio agebant, qui a latere sibi vicinior assederant. Ibant itaque sicut praedixerant in eodem Sabbato sancto. Rex quoque, sicut in Atrebatu praedixerat, cum noviter electo comite descendit apud Insulas, ubi hominia facta sunt comiti, sicut in Atrebatu. Et inde descendit in villam, nomine Dinsa (183), in itinere quo iturus erat in Gandavum. In eadem vero villa expectabat rex Gendenses, qui reciperent novum comitem secundum praceptum suum et electionem primorum terrae. Igitur concorditer actum est inter nostros et Gendenses de receptione novi electi, ut susciperent eum in consulem et terrae totius advocatum.

86. Kalendis Aprilis, feria sexta, in die Parasceve astellanus Haket a turri evasit solus, et transivit ad Liswega, et ibi latuit cum filia sua, quam ibi duxerat olim miles (184) magni generis et ditiarum plenus. Expectabat enim ille fugitivus id deinceps ageret. Quarto Nonas Aprilis, in abbato sancto Paschae, quidam cives nostri et Gendenses, qui a colloquio reversi sunt, elegerunt Willelmum in comitem sibi et patriae, hominia, fidem securitatem facientes comiti secundum morem predecessorum suorum comitum. Eodem die Gervasius constitutus est castellanus in castro nostro nensi a rege et comite novo, cui suum meritum nunc per hoc meritum recompensatum est, cum et tanta in obsidione egisset, quae memoriae vix commendo lectorum. Nam in ipsa hora a tradebatur comes Carolus, ipse flendo et crines resque discerpendo, complosis manibus clamabat currens in castro haec: « Heu! quod solus vindi-

A care non possum dominum meum et æquissimum principem terrae nostrae; quem etiam nullus hominum defensare aut vindicare praesumit; ibique principium vindictae ipse solus Gervasius constituit, et postmodum secum Deo ipso pugnante, feliciter consummavit. »

87. Tertio Nonas Aprilis, Dominica sancta Paschae in Theodosiae (185) virginis (186), littera Dominica B. in expectationes suspensus erat et clerus et populus pro adventu regis et comitis apud nos. Quo die illi traditores pessimi communicaverunt se corpori et sanguini Christi. Nescitur tamen per quem sacerdotem hoc factum fuerit. Eodem die sagittis infestabant in castro transeuntes obsessi et pessimi traditores, nullius fidei et reverentiae termino, sub expectatione turpissimae mortis sibi futurae vitam continuantes

88. Nonas Aprilis, feria tertia, *Aqua sapientiae* (187), in crepusculo noctis, rex simul cum noviter electo consule Willelmo Flandriarum marchione Bruggas in suburbium nostrum venit, cui obviam processerant canonici S. Donatiani, reliquias sanctorum afferentes et in solemni processu, regio more regem et comitem novum cum gaudio suscipientes. Octavo Idus Aprilis, feria quarta, conveniunt rex et comes cum suis et nostris militibus, civibus, et Flandrensibus multis in agrum consuetum; in quo scrinia et reliquiae sanctorum collatae sunt. Et silentio indicto, lecta est charta libertatis ecclesiae et privilegiorum B. Donatiani coram universis in praesentia regis et comitis: ut contra ea quae privilegiorum paginis conscripta, et a catholicis Romanis pontificibus sancita et a nemine catholicorum regum et comitum corrupta consisterent, rex in sua persona, simul et comes, nullo temerario ausu se opponeret; sed potius regiae dignitatis prerogativa veneraretur sancita et suae potentiae corroboraret imperio. Libertatem vero eligendi canonice, et sine simonia praepositum ex concessione domini papae, sicut privilegii sui inscriptione contentum est, se habere protestati sunt fratres ejusdem Ecclesiae, quem quidem praepositum rex si praesens adforet canonice et sine simonia electum protestative officii sui ministerio et dignitate praelationis sublimaret, et in locum praelationis subrogaret: « Quod si rex non adforet, comes ejusdem potestatis officio functus, concessionem canonice electi praepositi, et in locum subrogationis, et in propria persona et suorum faceret secundum predecessorum suorum catholicorum principum morem. » Lecta est quoque chartula conventionis inter comites et cives nostros factae de teloneo condonato et censu mansionum eorumdem; quatenus pro pretio electionis et susce-

183) *Dinsa*, seu *Densa*, in litteris Theoderici nitiis ad annum 1152 castrum et villa dicitur, ad am fluvium Gandavum inter et Cortracum, cui marchionatus titulus adhæret.

184) *Robertus Crommelin*, ut supra ex litteris Theoderici comitis dictum.

185) *Theodosia* virgo Tyria, passa est Caesarea

in Palaestina, refertur a quamplurimis ad hanc III Aprilis, ab aliis pridie.

(186) In alio nostro apographo quinto: littera, ut videtur V, titulum Virginis indicante, pro numerali accepta.

(187) Verbis illis incipit isto die Introitus missae. Qui modus loquendi saepius notatur.

ptionis personæ novi consulis, reciperent a comite libertatem hujusmodi, ne teloneum aut censum deinceps ipsi aut successores loci nostri, comiti vel ejus successori solverent; sed perpetua illa libertate donati, sicut in charta conventionis conscriptum erat, ad confirmandam libertatem eandem, juramentum a rege simul et a comite expositulatum susceperunt: scilicet ne rex aut comes amplius per se vel per ministros pro solvendo teloneo et censu, cives nostros aut ipsorum in loco nostro successores inquietaret; sed bono animo et sine malo ingenio et non subtracto, tam privilegia canonicorum quam condonationem teloneorum et census inviolabiliter conservaret. Sub hac ergo conditionis compositione juraverunt rex et comes super sanctorum reliquias in audientia cleri et populi. Subsequently quoque cives juraverunt fidelitatem comiti, sicut moris erat, et hominia fecerunt ei et securitates, sicut prius prædecessoribus suis naturalibus principibus terræ et dominis. Ut igitur benevolos sibi comes cives nostros redderet, superaddidit eis, ut potestative et licenter consuetudinarias leges suas de die in diem corrigerent, et in melius commutarent, secundum qualitatem temporis et loci.

89. Tandem sacramento jusjurandorum confirmatis omnibus, reversi sunt rex et consul in hospitium; ubi delatæ sunt in omnium audientia litteræ hujusmodi ab iis qui obsidionem fecerant in Reddenburg, primatibus: « Nos quoque hujus obsidionis exactores, electum novum Flandriarum consulem electuri erimus ex nostra parte, sub hac conditione quidem, ut in consuetas expeditiones, insuper pravas principum exactiones et telonea nova, quæ doloso consilio Lamberti in Reddenburg noviter et præter jus consuetudinarium terræ instituta sunt, a nobis et a nostris vicinæ incolis amplius amota, damnes et destruas; et libertatem obtineant rustici nostri exundi et depascendi pecudes suas super terram, quæ dicitur *Mor* sine coemptione prava instituta a Lamberto. Insuper de coemptione gravissima mansionum in Erdenburg, volumus quoddam medium regem et comitem ponere, ut per duodecim nummos tantummodo redimatur unusquisque nummorum illorum, quos secundum positionem mansionum hactenus sedecim nummis redimebant filii post mortem patrum suorum. Nobis ipsis quidem legem statuimus, ut si expeditio ex parte comitis nostri fuerit indicta, ille qui excusationem non habuerit legitimam, emendabit comiti viginti solidos. Super iis omnibus assensum tuum, domine rex, et concessionem et confirmationem comitis novi expositulamus, quatenus juramento confirmet omnia quæ in hac charta conscripsimus et in audientia omnium promulgata constant. Monemus et obsecramus tam regis quam comitis personam et ejus omnipotentiam, ut Bertolphum præpositi-

atum et ejus fratres Ulficum Cnop, Haket castellum, Robertum puerum, Lambertum ex Reddenburg cum filiis ipsorum, Borsiardum et reliquos traditores nunquam hæredes fore permittant deinceps in comitatu Flandriæ. » Cumque perfecta fuisset charta hujusmodi in conspectu universorum, juravit comes novus, se confirmare et concedere bono animo, et sine malo ingenio et non subtracto, omnia quæ expositulaverant ab ipso. Ac deinceps per totum reliquum diei tempus, hominia fecerunt consuli illi, qui feodati fuerant prius a Carolo comite piissime, suscipientes nunc similiter feoda sua et officia et quæcunque obtinuerant ante jure et legitimo.

90. Septimo Idus Aprilis, feria quinta, iterum hominia facta sunt comiti, quæ hoc ordine, sive fidei et securitatis termino consummata sunt. Primum hominia fecerunt ita: Comes requisivit, si integre vellet homo suus fieri; et ille respondit, « Volo, » et junctis manibus amplexatus a manibus comitis, osculo confederati sunt. Secundo loco fidem dedit is qui hominum fecerat prolocutori comitis in iis verbis: « Spondeo in fide mea de fidelem fore amodo comiti Willelmo, et sibi hominium integraliter contra omnes observaturum fide bona et sine dolo. » Idemque super reliquis sanctorum tertio loco juravit. Deinde virgula, quam manu consul tenebat, investituras donavit eis omnibus qui hoc pacto securitatem et hominum simulque juramentum fecerant. Eodem die Eostachius ex Stenvordia, in S. Audomaro prius interemptus a civibus, et postea in conflagrationem illius domus, qua suffugerat injectus, in cineres combustus est. Ipse enim sub nota traditionis talem perpetuam mortem promeruit. Eadem die in Brugis comitatus dedit Baldwinus ex Alst quadringentas libras præter viginti, eo quod ipsius viribus et consilio maxime post regem in comitatu valuerit. Sexto Idus Aprilis feria sexta, similiter hominia facta sunt comiti. Quinto Idus Aprilis Sabbato, rex ibat apud Winendala (188) locutum Willelmo illi Iprensi adulterino comiti, pro concordia facienda inter ipsum et verum novumque comitem. At illi adulterino concordiam indignum fuit supra modum inire concordiam et vero Flandriarum consule, vel aliquam pacis compositionem se facturum, quia eum despectui habebat: « Rex igitur egre ferens superbiam et contemptum adulterini Iprensis comitis, ipsamque dignatus ad nos usque reversus est. » Quarto Idus Aprilis Dominica, comes noster secum lectum consulem regis et principum iterum fuerat apud S. Audomari, sed quia paucos habebat secum in via in qua confideret, nocte ad nos rediit.

CAPUT XIII.

Supplicium sumptum de Bertolpho præposito a Ludovico de Stenfordo. Tumultus civium Brugensium sedatus.

91. Tertio Idus Aprilis, feria secunda, præpositus

(188) Winendala prope Thoroltum.

Bertolphus traditus est in manus illius adulterini comitis, qui ideo magis studuerat et labore assiduo perquisierat, quo loco latuisset, ut captivato eo, et divulgato quod præpositum Burdensem cepisset, suæ potestatis famam præcipue emendaret, si de eo vindictam fecisset gravem. Nam, sicut præscripsimus, in maturitate traditionis ab ipso audiverat eidem præposito apertam salutationem et suis; in quo famam suam turpissimam et traditionem reddiderat per omnes regnorum fines. Igitur cum cepisset eum profugam et exulem in patria ei inter parentes; tamen non satis poterat excogitare quo mortis supplicio perderet, cuius conscius traditionis dicebatur. Et quamvis ille adulterinus calliditatis et astutiæ taliter argumentis videretur probare innocentiam suam; tamen Deus, cui nihil resistit, cuius auctoritate dictum est: « Nihil occultum quod non reveletur (Matth. x, 26), » hanc inhumanam turpitudinem et tanti principis sui traditores fidelibus suis manifestavit, damnavit, proscripsit, præcipitavit. Tantus erat tumultus, clamor et concursus Iprensium; et totius viciniae circa captivum unum hominem, ut non possimus æquiparare eum. Et, sicut aiunt, saltando, choros ducendo, diversis applausibus præbeant et conquebantur præpositum, trahentes eum funibus longioribus a dextris ejus et sinistris, ita ut ordo trahentium in longum, et ab invicem in latum procederet, ut sic ab omnibus olim vir ille dignus et potentissimus, verecunde et ignominiose derideretur, nudus prorsus præter braccas, luto et lapidibus obrutus traheretur. Præter clerum et paucos qui dudum religiosum virum cognoverant, nemo miseratus est illum.

92. At ille tot injuriis fatigatus, totque opprobriis et tusionibus læsus, mortis suæ supplicium minus expectabat, ante cuius mentis faciem poterant ad memoriam merito reduci omnia quæ egerat, aliquod vivendi spatium turba in ejus mortem orruens præstitisset. Poterat quidem reminisci, si ebulit, quomodo violenter intrusus, et viventi præposito Ledberto, viro honesto et propter Deum unia patienti, superpositus injuste, et contra Deum templo Dei prælationem usurpasset, præbendas moniaca hæresi commutasset, nepotes suos stindis Ecclesiæ in omne facinus armasset; et nunc inde Catholicum et de regum stirpe progenitum, bilissimum principem Carolum, suo aut assensu consilio morti tradiderit; qui sicut inter sui supplicii angustias profitebatur, si voluisset, dedisse a traditione poterat. Ante mentis quidem illos præfixisse poterat quantam in clero gratiam, intumque honorem, famam, divitias, vires, erentias, Deus ultro contulisset, cuius dispensicis Dei gratiæ, dum eam quasi propriam et uralem possidet, penitus non est recordatus. uque sic fuerat xxxvi annis implicitus omnibus dictis virtutibus et vitis, ut nullo modo explicari e videretur. Si quis velit audire multipliciter

A qui generis et magnitudinem factorum, mirabilem magis pugnam Dei et manum ejus, quam contra ipsos destruendos exereuit, credere liquet. Et quamquam locum genealogiæ ejus describendæ hic obtinere videar, tamen videor mihi satis operam inceptæ labori sufficere, et ejus descriptionibus supersedere: in qua eventum obsidionis, et non adulterinum exordium generationis præpositi et suorum proposui me exsecuturum.

93. Proinde ibat vir, ille olim gloriosus nunc ignominiosus, olim venerabilis nunc turpis, immoto vultu et oculis in cælum directis, et nisi fallor Deum miseratorem humanæ conditionis, qua ipse indutus in regno mundi homines regit, invocabat sine strepitu vocum, sed in secreto mentis sibi invocaverat semper adiutorem. Tunc unus persecutorum percusso capite ejus fuste, ait: « O superbissime hominum, cur indignaris respicere et loqui principibus et nobis, qui habent potestatem perdendi te. » At ille nec respicere curabat eos, et suspensus est in medio fori Iprensium juxta supplicia furum et latronum in patibulo, et braccas detraxerunt ei, ut illa verecundiora corporis apparerent. Nihil turpe vel ignominiosum erat, quod in ejus supplicium non inferrent. In quo patibulo brachia in crucem extensa, et manus insertæ sunt, et caput transjectum per foramen ejusdem patibuli, ita ut reliquum corpus viri prædictis suis membris suspensum quasi alienis laqueis suffocatum moreretur. Cumque primo loco suspenderetur, et in ipso instrumento patibuli adhuc vir ille pedum articulis summatim sustentaret corpus, ut saltem sic vitæ miserandæ prolongaret spatium, venit ad eum inter tot millia lapidantium et jacturam facientium ille adulterinus comes Willelmus, et indixit omnibus silentium et ait: « Dic ergo mihi, o præposite, per salutem animæ tuæ, te obtestor; dic, inquam, quæso, qui sunt præter te et Isaac, et præter apertos traditores adhuc latenter nocentes et culpabiles in morte domini mei Caroli comitis? » Et ille coram universis respondit: « Equæ tu sicut et ego, nosti. » Tunc furore arreptus Willelmus ille præcepit lapides et latum jacere in præpositum illum, et interfici. Et ecce qui pro piscibus emendis in foro conveniant, uncis ferreis, fustibus et sudibus corpus viri dissipabant; nec in eo instrumenti adminiculo, quo pedum articulis se sustentabat, sinebant diutius sustentari; sed propulso eo a sustentaculo suspendium, et vitæ dispendia sub acerrimæ mortis tenebris inferebant. At ille moriens conquestionem fecit pro traditione, qua ipsum Walterus, miles ex Sarra et homo suus, tradiderat in eandem mortem qua jam emoriebatur; qui cum ducatum præstitisse debuit, decepit. Iprensium igitur turba furens in mortem præpositi, capis viscera contorserat circa collum ejus, et os canis ad os ejus jam vitalem spiritum expirantis opposuerunt, æquiparantes eam ipsum et facta ipsius

94. Eodem tempore Wido, miles sagax et fortis,

qui de consilio comitum Flandriæ præcipuus fuerat, in eandem traditionem conspiraverat, eo quod neptem præpositi uxorem duxisset, scilicet sororem Isaac. Unde quidam Hermannus ferreus, miles fortis, statim occiso Carolo consule in præsentia illius Iprensis adulterini comitis ad singulare bellum Widonem evocavit, quid dominum suum nequiter tradidisset. At Wido paratum se defendere de superimposita traditione semper fore prosilivit. Et determinatus est eis dies, quo prædictus præpositus mortis suæ etiam pertulerat tormenta. Statimque mortuo præposito, omnes qui adfuerant, reversi sunt ad curtem, in qua bellum indictum fuit inter Hermannum ferreum et Widonem, et pugnatum est acriter ab utrisque. At Wido dejecerat equo adversarium suum, et lancea resurgere conantem, quoties voluit, stravit. Tunc adversator ille propius accursitans, equum Widonis gladio trajiciens evisceravit. De quo tandem lapsus Wido, extracto gladio impetiverat adversarium. Erat quidem occursus alternis ictibus mucronum continuus et acerrimus, donec fatigati pondere et sarcina armorum, uterque rejectis clypeis luctaminis viribus pugnae victoriam accelerarent. Et cecidit ille Hermannus ferreus in terra prostratus, cui Wido incumbebat maniculis ferreis ora et oculos contundens militis. At ille prostratus, sicut legitur de Antheo, a frigiditate terræ vires paulatim resumpsit (*Æneid.* 1, § 14), et callide dum quiesceret Widonem de victoria securum reddidit. Interim manum suavius subducens usque ad inferiores lorice oras, in qua parte non fuerat Wido præmunitus, raptum per testiculos, collectis viribus ad puncti unius momentum, a se propulit. In quo rapticio pulsu tota de subitus natura corporis rupta, ita prostratus defecit Wido, ut victum et mortuum se fore exclamaret. Tunc comes volens per omnia famæ suæ in hoc bello consulere, jussit eundem Widonem juxta præpositum suspendi in eodem patibulo jam mortuum; ut, sicut pares fuerant in tradendo, ita pares morerentur in tormento.

95. Post hæc vero utrorumque corpora virorum rotæ plaustris superposita, in malo altissima fixæ, videnda universis transeuntibus proposuerunt, brachiaque mutuis quasi amplexibus ad colla flectentes, imaginem tradendi et consulendi de morte domini et gloriosi ac piissimi consulis Caroli, illis jam per tres dies mortuis, insignibant. Venit itaque ad nos, et in præsentia regis armiger unus, qui eodem die intererat et viderat utrosque suspensos in Ipra, præpositum et Widonem, annuntians eventum eorum. Acclamatum est statim illis qui in turri obsessi sunt, quomodo captus et mortuus fuerit dominus illorum præpositus, et quia amodo nihil restaret eis, nisi quod se redderent regi tractandos secundum quod nequiter egerant. Igitur dolor et anxietas, et luctus et suspiria vexabant miseros illos, et omni spe vitæ destitutos: fortius quam principes obsidionis, obsederant eos metus et desperatio.

96. Eodem die Gervasius jusserat carpentariis tur-

rim ligneam disjungere, quæ erecta erat ad invadendos muros prius, et nunc inutiliter stabat. Cujus trabem fortissimam specialiter separatam ab aliis præparari jusserat, et arietem fieri, quo pertunderetur paries templi. At obsessorum sagittarii sagittas mittendas cum ex percussione nervorum arcubus curvatis intentarent operariis, ab arce turris, in qua degebant, arcus et sagitta imposita, eo ipso tractu quo trahere festinabat, decidit a manibus trahentis. Quod factum insipientes milites, qui citati præsentis, et oppositi in omni opere artificum astiterant, protegente illos artificiose operantes machinas rerum, sicut sunt arietes, sues, jactatoria, scalæ et consimilia, quibus muros et lapideas compositiones destruere solent, eventum pessimum fore vaticinati sunt, ex casu arcus et sagittæ obsessorum.

97. Eodem die ad vesperum gravis tumultus obortus est inter Gervasium et suos, et cives nostros. Nam ex imperio regis et præcepto eorum principum obsidionis, qui cito perditionem obsessorum accelerare tentabant, quique sumptus magnos omni obsidionis tempestate expenderant, vigiliis et impugnationibus assidue laboraverant, ex communi, inquam, ipsorum consilio et edicto regio universale decretum confirmatum erat; ne aliquis auderet e tota obsidentium multitudine accedere ad turrim et loqui obsessis; ne forte intimaretur eis quo ingenio caperentur. Lex quoque posita est propter transgressores talis, ut si quis contra hoc decretum faceret, in captivitatem projiceretur, et communi principum judicio plecteretur. Igitur unus e civibus, qui sororem cujusdam militis obsessi duxerat, clanculo accessit ad turrim, requirens ab illo genero suo vestes et vestes quas sibi præstiterat; et ille quæ habuit reddidit vasa. Cum in reditu civis ille transiret per forum, miles Gervasii unus, qui præceptum regis et principum et domini sui susceperat, et potestatem etiam capiendi transgressores præcepti; persecutus est civem illum, et tantum violenter captivumque reduxit secum usque ad domum comitis. Continuo tumultus infinitus factus est inter cives, et prosilientes ad arma, invaserunt domum comitis et familiam Gervasii, quæ se ab intus fortiter defendebant. Clamaverunt enim se nunquam velle pati dominium cujuspiam imo in sua potestate stare, hoc malefactum corrigere. Cumque diutius tumultuassent, Gervasius in medio eorum protulit hæc verba: «Nostis, o cives et amici mei, quod secundum vestram petitionem et rex et comes jam constituerunt me vicecomitem loci nostri, et secundum regis et principum decretum actum est, quod miles meus jam civem et vicinum vestrum ceperit decreti transgressorem, meamque personaliter dignitatem contempsistis in hoc facto, domum comitis et familiam meam invastis in ea, et tandem sine ratione, armata manu in præsentia regis prosiluistis. Nunc ergo, si vultis, vicecomitatum causa injuriæ mihi illatæ omitte, eadem et securitatem inter vos firmatam dissolve, et

patet omnibus vobis, quia dominium super vos A
obtinere non quero. Si ergo placet, coram rege
sepositis armis conveniamus, ut iudicetur inter
nostros et vestros. Cumque finisset orationem,
ascenderunt simul coram rege et compositi sunt lite-
rum fide et amicitia ad invicem sicut prius.

CAPUT XIV.

*Obsidio promota. Solarium templi occupatum. Vene-
ratio sepulchri B. Caroli comitis.*

98. Secundo Idus Aprilis feria tertia, rex in dor-
mitorium fratrum cum prudentioribus et consiliariis
suis conscendit consideratè prænotare in qua parte
ingeniose aggressum præsignarent in templum. Erat
namque dormitorii domus adjuncta templo, ita ut
ingeniorum instrumenta præpararentur in illa, qui-
bus parietem templi pertunderent et Ingredere-
ntur ad obsessos. Namque cum illi miseri inferiora templi
obtinere non poterant, gradus quibus in solarium
ascenderetur, lignis et lapidibus obstruxerant, ut
nullus ascendere vel ipsi descendere possent, tan-
tummodo sese a solario et turribus templi defendere
conantes. Inter columnas quippe solarii specula et
status suos ex scriniorum aggeribus et cumulis sea-
morum prostituerant, e quibus lapides, plumbum
et rerum moles dejicerent super invasores templi.
In turri quoque consequenter præ foribus fenestra-
rum tapeta et culcitra suspende-
rant, ne funda et
arbalistis (189) forsitan percuterentur intrinsecus,
cum turris a foris aggrederetur. In suprema quidem
turrium arce stabant fortiores juvenes obsessorum,
qui molares lapides sternerent super discurrentes in
curiam castrì. Atque sic inordinabiliter in templo
Dei ordinatis rebus suis, expectabant mortis suæ
finem, nihil reverentiæ et honoris conferendo beato
funeri, quod in solario inter ipsos sepultum jacebat,
præter hoc solum quod vix dominum suum recogno-
scentes, quem tradiderant, ejus ad caput cereum
præfigerent, qui assidue in honorem boni consulis
arderet a die obsidionis primo, usque ad diem quo
introgressum est violenter ad ipsos. Nam farinam et
legumina circa tumbam comitis reposuerant, quibus
quotidie in usus suos assumptis vitam continuabant.

99. Cumque rex et sui studiosius exquirerent et
præsignarent locum pertundendi templum, Robertus
puer per unam fenestrarum templi caput efferens lo-
quebatur militibus regis, obsecrans eos, ut inter-
nuntii ejus forent ad regem, humiliter inquires
omne iudicium principum terræ et baronum, domini
sui regis velle subire, ut in lege ipsorum merito suæ
excusationis, aut vivere promereretur, aut supplicio
damnationis, si se non excusaret, exterminari. Nec
ullus hominum ausus est internuntiorum verba in
regis præsentiam proferre, tam graviter indignatus
est rex illos traditores vel etiam videre. Cæterum
cives nostri et milites regis et universi qui audierant
quam humili oratione exorasset juvenis dominum
regem, in lacrymas fusi condoluerunt ei, imprecantes
pro eo domini misericordiam.

(189) *Arbalistis quasi arcubalistis, hinc Gallica vox Arbalète, arcus instructus scapo seu balista.*

PATR. CLXVI.

100. Idus Aprilis feria quarta, confinxerant men-
daciū obsessi de morte Borsiardi, quatenus exorta
lite inter Robertum puerum et ipsum, gladio occu-
bisset trajectus, existimantes per hoc animos prin-
cipum a se veritate mitigari, ne tanto furore invaderent
deinceps, sicut prius; et a turri evocabant mortem
Borsiardi, quam mendose diffamabant. Alii eum eva-
sisse asserebant. Quo audito, rex percepit obsessos
illos jam diffidere sibi, timore et anxietate deficere,
constantique animo edixit ut milites sui se arma-
rent et invaderent templum. Quod ideo factum est,
ut in congressu illo deficientes et lassati, in poste-
rum obsessi illi non valerent toties tot assultus et
invasiones sustinere, sed magis cedere et locum victo-
riæ christianæ catholico regi Ludowico et militi-
bus suis dare. Erat quidem in obruendo lapides et
mittendo jacula, utrinque gravis aggressus a meri-
die usque in vespere.

101. Quo die rex accepit claves a decano Helia
de sanctuario Ecclesiæ B. Christofori, eo quod ac-
cusatus ei fuerat thesaurus comitis Caroli in eodem
sanctuario fuisse repositus. Et cum introisset rex,
nihil præter sanctorum reliquias invenit. Verum
quippe fuit cuppam auream cum suo operculo et cau-
nam, scilicet argenteum vas vinarium, præpositum
de rapina comitis a nepotibus suis quasi pro dono
in partitione rapinæ accepisse, et eadem vasa pro
salute animæ suæ ad operam ecclesiæ Deo obtulisse.
Cum ergo obsidio fieret, et fratres reliquias et feretra
sanctorum a castro efferrent, in quodam scrinio illa
duo vasa secreto et sub simulatione reliquiarum
sanctarum imposita extulerant pariter cum cæteris
reliquis sanctorum, atque custodiendum illud scri-
nium commendavit decanus præfatus cuidam simplici
presbytero Eggardo in ecclesia Domini Salvatoris,
signatum sub veneratione dignissimarum reliquia-
rum. Quod quidem scrinium quam devote ille sim-
plex sacerdos susceperit, et posito eo in sanctuario
preces effuderit, atque animæ suæ salutem depo-
poscerit, testantibus compresbyteris ejusdem eccle-
siæ manifestam fuit, omnique nocte candelas, ce-
reos et luminaria et lampades accensas præposuit,
non satis se venerari reliquias illas posse credens.
Revera satis Sacerdos ille promeruerat, ut cum novo
comiti redderentur vasa illa, semel aut plus ex
eisdem vasis presbyter ille bonum vinum bibisset.
Hunc igitur thesaurum rex quærens circumquaque,
miserat investigatores et insidiatores, qui latenter
thesaurum Caroli comitis recolligerent, nihilque
super hoc profecit. Unde rex etiam Robertum pue-
rum secundo die ante discessum suum apud Fran-
ciam flagellis cæsum coegit, ut si quid de thesauro
meminisset, quis partem aliquam possideret, regi
intimaret. Cujus accusatione eodem die comes no-
vus et rex obtinuerunt vasa prædicta, sicut in
subsequenti dicturi sumus. Alii obsessorum evoca-
verunt Borsiardum aufugisse, ut sub illo mendacio
parcius impugnarentur.

102. Decimo octavo Kalendas Maii, feria quinta, aries, qui instrumentum factus est ad pertundendum parietem templi, adductus est in fratrum dormitorio in eadem septa extrinsecus, juxta quam intrinsecus corpus boni consulis sepulturæ commendatum Deo suo jacebat. Statimque artifices arietis ascensoria graditiva erexerant in altum, et, ablato pariete ligneo dormitorii, qui propinquior templo steterat, summitatem ascensoriorum ibidem subduxerant; quatenus usque ad murum et parietem templi gradatim possint armati progredi quicumque auderent. Nam fenestra in ædificio templi primo, ex ordine antiqui operis illo patuit, quo jam artifices ascensoria direxerant. Sed paulisper inferius temperabant instrumentorum aditus, ita ut subtus fenestram percussiones arietis præordinarent, et pertuso pariete lapideo, eandem fenestram quasi pro ostio libere ingressuri obtinerent: erantque gradus latissimi, in quorum fronte decem milites simul in latum ad pugnandum starent. Quibus præordinatis trabem maximam funibus suspensam in eadem parte super gradus illos ad perforandum templum direxerant, et laqueos eidem innexos, et simul armatos juxta laqueos quibus trahere retrorsum a templo in altum reductam, et in virtute et fortitudine retractam ad parietem templi percutere callide et argumentose constituerant. Super capita quoque ascendentium tegmina ex virgis inserta trabibus et connexa fuerant, ut, etsi tectum dormitorii aliquo ingenio ab obsessis infringeretur, sub contextura virgarum securi agerent arietis impulsores; et parietes ligneos simul ante se proposuerant ad defensionem sui, ne jaculorum et sagittarum percussione ab intrinsecus læderentur. Igitur retro a muro et pariete templi reducto per laqueos ariete, quantum extensis brachiis suspensi possent, uno impetu et uno clamore arietis ruinam et casum valde ponderosum, virium suarum fortitudine et maximo conatu templo appulere; ex cujus singula percussione maximus lapidum cumulus in terram corruit, donec tota maceries et paries in eo loco, quo contusus est, perforaretur. In capite ejus quoque arietis ferramenta solidissima trabem præmunierant, ita ut nullo ingenio offensam aliam pateretur, quam illam, quæ vi molis et roboris sui sibi a se ingereretur. Longus igitur labor tundendi fuit a meridie inceptus, et post vesperam finitus.

103. Interim obsessi illi præsentientes debilitatem parietis, et perfossionem citius futuram; quid agerent dubii et inconstantes, tandem intus ardentes composuerant carbones pice et cera et butyro delinitos, quos tecto dormitorii infecerant. At in momento carbones adhærentes tegulis, flammam vento flante vibrabant, ita ut maximæ flammæ concitatz, circumquaque tectum corripere. A superiori itaque turri jaciebant molares lapides super tectum dormitorii, in ea parte qua aries pertundebat templum, ut utrumque et ignem injectum tecto, ne quis exstinguere, defenderent et lapidibus obrutis et de alto

A præcipitatis super perfossores templi a periculo introitus sese observarent. Tot et tanti lapides obrui non impediabant exactores arietis. Cum igitur super capita sua ignis flammam vibrantes conspicerent milites, unus ex illis tectum ascendit, et inter tot jactus lapidum et jaculorum ignem vix exstinxerat. Patuit igitur post tot percussiones arietis foramen maximum in pariete templi, qui citius satis quam credebatur perfossus est, eo quod a tempore antiquæ exarsionis templi, pluvia et inundatione inbrium totum ædificium ecclesiæ quasi putridum staret, quia hactenus sine tecto ligneo nudum fuit. Tunc clamor infinitus elevatus est extrinsecus, et universi qui et in foribus impugnaverant obsessos, et in choro inferius, et undique per fenestras et in omni parte, qua accessum poterant sibi præstisse, rescito eo quod perfossum fuisset templum, aciori animo et cupidissima victoriæ audacia decertant, qui quidem omnes a merilie usque in vesperam constanter utrinque aggressi sunt, pene deficientes labore pugnz et armorum ponderositate.

104. Sed jam intellecta arietis perfossione, recreati et animositate confortati, quasi jam ad arma proruisent primum, infestare cœperunt obsessos et sine simulatione persequi. At miseri obsessi cum numero fuissent pauci, satis pauciores erant in pugna, qui simul in uno loco pugnandi non habuerant gratiam, sed ad omnes accessus, scilicet in foribus, fenestris, choro et in eo maxime loco quem aries jam possederat, incommoda vitæ perpassi jam divisim undique repugnantes, ab iniuriis suis dispendium et perditionem deinceps suspiciebant. Illi quidem qui in templo contra arietis exactores lapides, sagittas, contos, sudes, et universi generis tela contorserant, timidiore ideo fuerant, quod pauci essent et quod complices illorum divisim et pene deficientes præ labore diutino, contra tam gravem exercitum pugnarent; insuper armorum egentes, unde se tuerentur, non haberent: quantum tamen ausi sunt, obstiterunt. At quidem illi exactores arietis et cæteri milites regis et nostri loci juvenes armati et audaces, avidique pugnz, cum ex adverso inspexissent obsessos, jam animos revocaverant suos, præ oculis cordis habentes quam egregie pro patre et patria moriendum foret, et quam honesta victoria vincentibus proposita esset, quamque scelerati et facinorosi fuissent traditores illi qui de templo Christi speluncam sibi fecissent, et quod magis videbatur, quam avide et cupide propter thesauri et pecuniæ domini consulis rapinam irruerent super obsessos ipsi, et idcirco solummodo festinabant. Sed cujuscunque animi fuissent sine ordine, sine pugna, absque omni respectu armorum sese uno impetu per medium foramen præcipitaverunt, ita ut simul irruentes locum et tempus auferrent obsessis pugnandi vel aliquos interficiendi. Non enim cessabant ruere, donec sine interruptione quasi pontem seipsos fecissent, et quod mira Dei gratia dispositum est, sine vitæ suæ periculo mortali ingressi

sunt, alii ruendo, alii offendendo, alii intrusi violenter, alii surgere conantes a casu prosternentes, alii, sicut solet fieri in tanto tumultu, sine ordine irruentes, vocibus et clamoribus, atque cursuum et ruinæ armorumque stridore et fragore, non solum templum, sed omne castrum et viciniam ejus replentes introrsum, sicut exterius Deum laudantes et benedicentes pro victoria qua victores suos honestavit, regem et suos sublimavit, super omnia majestatis suæ Deus nomen glorificavit, Ecclesiamque suam ab inquinatoribus in parte mundavit, et gloriosum illum martyrem suum consulemque honorum tunc primum deßendum pia veneratione et oratione fidelium suorum circumfultum donavit.

105. Quod igitur prius non licuit, tunc tandem Fromoldo juniore licuit, ex longo desiderio et ardenti animo vota Deo pro salute domini sui consulis offerre, lacrymis et cordis contritione sacrificium mactare et gaudio gaudere pro inspectione loci in quo dominus suus humatus quiescebat; et tunc primum exsequias præparabat domino suo, quem per tot dies sepultum, id est, quadraginta quatuor, videre non poterat. Neque enim corpus ejus, sed solum vidit aforis sepulcrum: optabat quidem, et oris et cordis oratione deprecabatur, ut Deus in die resurrectionis communis inter rectores fideles et summos suæ præsentis Ecclesiæ principes, concederet sibi tandem dominum suum Carolum principem duplici gloria sublimatum videre et cum ipso manere et gloria contemplationis Trinitatis sanctæ cum illo perenniter beatificari. Reputaverat igitur pro grandi dono, quod juxta tumbam domini sui liceret sibi mortem deßere, casum totius patriæ conqueri et quem viventem dilexerat, jam traditum a servis summa dilectione exsequi. Non sine lacrymis quidem hoc faciebat. « O Deus! quot eo die tibi vota tuorum fidelium dignaberis suscipere: et quidquid intermissum fuerat in eadem ecclesia culturæ divinæ nimirum recompensatum fuit ea hora magnitudine et multiplicitate justorum votorum. » Stabat itaque cereus ardens ad caput consulis, quem posuerant in honorem et venerationem domini sui traditores illi. Postquam ergo irruerat in templum super obsessos et clamor concitatus est fugiendo, retraxerant se tam a pertusione quam a foribus et a propugnaculis suis pessimi hominum, consensaque turre ad se defendendos in gradibus resistebant persequentibus. Igitur victores christianissimi milites regis Franciæ gradus obstruere et intercludere festinabant, lapidibus et lignis, scriniis et trabibus et cæteris supplementis, ita ut nullus obsessorum decedere posset in solarium, in quo consul jacebat. Et ascendens rex in templum, planxit mortem nepotis sui Caroli; et apposuit custodiam, quæ cantius observaret turrim. Alternis ergo vigiliis regis milites observabant turrim cum obsessis. Quidquid

(190) Grandberga et Grandmontium voces contra, pro Gerardiherga et Gerardimontio, quod est oppidum intra territorium Alostanum. In Chronico

igitur inventum est in solario illo quod rapi potuit, omnium præda fuit. Tandem canonici ejusdem templi per scalas a choro in solarium conscendentes, ordinaverunt quosdam de fratribus qui singulis noctibus vigiliis circa sepulcrum comitis agerent. Cumque, contractis utensilibus templi, nihil in priori statu permansisset, circumspexerunt altaria et mensas altari Deo custode permansisse innota, et congaudentes congaudio fratres quidquid deinceps obtinuerunt, non jure vel merito, sed pro solo Dei dono obtinuerunt. Conclisit ergo Deus diem illum in conclusionem (sic) inimicorum suorum et in victoriam fidelium, exaltando nomen imperii sui in omnes terrarum fines. Non tamen desistebant obsessi illi vigiliis suas sibi in turre instituere, cornibus canere, et quasi adhuc aliquid hominii obtinuissent, in tam arcto imperiose agere, seipsos non recognoscentes, fuisse miserrimos. Dati enim fuerant in reprobum sensum. Quidquid ergo deinceps egerunt, nec Deo nec hominibus probabile fuit, sed reprobatum et odiosum.

106. Decimo septimo Kalendas Maii, feria sexta, convenerunt Burgenses coram rege proni in terram et adoraverunt ejus dignitatem, quatenus pro precum et servitorum suorum meritis, Robertum puerum exeundi ab obsessis libertate donaret, et ejus innocentie purgationem legitimam susciperet. At ipse rex petitiones eorum se facturum assensu, salvo honore et gratia propriæ personæ simulque principum terræ, sine quo consilio nihil super eo acturum statuerat. Decimo sexto Kalendas Maii Sabbato, castellanus Gandensium cum Arnaldo ex Grandberga (190), et collectis proceribus vicinæ suæ autevenit, regem obsecrans omni modo pro liberatione Roberti pueri. Cui rex ait nihil cum honore suo posse eis consentire absque principum communi consilio; alioquin contra fidem et juramentum suum ageret.

CAPUT XV.

novus comes Audomaropoli susceptus. Jus competitorum. Posteritas Baldvini Insulensis comitis indicata. Familia Bertulphi præpositi adulterio et homicidio infamis.

107. Decimo quinto Kalendas Maii, Dominica Surrexit Pastor bonus, nuntiatum est regi comitem novum Flandriæ in S. Audomaro cum honore, more prædecessorum comitum terræ, gratanter susceptum. Nam obviam processerant pueri, arcus et sagittas ferentes, ad occursum comitis agiles et velociores, turmatim procedentes, quasi per pugnam resistere simulantes, succincti et præparati arcubus intensis et nervis, quibus, si expediret, sagittando invaderent comitem et suos. Viso ergo puerorum occurso, consul et sui, quidnam sibi voluissent, per internuntium requisivit. Et acclamaverunt comiti, quatenus feodum quod a prædecessoribus suis sem-

S. Bavonis dicitur terra Alostensis et Grandimontis. Ita Joannes van Waesbergh in Gerardimontio, quod libro singulari descripsit.

per pueri nostri obtinnerant, hoc a te obtinere juris erat nostri, circa nemorum saltus in festis Sanctorum et ætatis tempore licenter vagari, aviculas capere, spuriolos et vulpes sagittare, et hujusmodi puerilia recreando satagere. « Hæc ergo licenter egimus hactenus et volumus eadem a te licentia ludorum nostrorum mores deinceps renovare. » Proinde succedenter cives obviam armata manu processerant, expectantes puerorum suorum reditum et comitis novi adventationem. Igitur comes Willelmus, qui ætate juventæ pubescebat, puerilia vix tempora excedens, jucundo animo ludicra pueris morose concessit, et plausu et adjocatione cum pueris, vexillum et signum puerorum arripiens, jucundabatur. Cui laudes canere et tripudiorum voces personare cœperant, cum cives eminus prospicientes viderunt a pueris solemniter comitem susceptum, et cum plausu et pacis veneratione circumfultum ad ipsos usque descendentem. Igitur postquam simul convenerant et comes et populus, cum processione clerus loci ejus honoris ac gloriæ sublimatione obviam venit in thure et cereis, sicut mos est in susceptione comitatum noviter obtinentium, vocum jubilatione et melodiarum consonantiis personantes, omnibus civibus applaudentibus susceperunt et usque infra ecclesiam eadem melodiarum suavitate solemniter perduxerunt. Ubi debitum orationis Deo obsequium catholice electus devote obtulit, simulque pro eo populus et clerus, ut ipso administrante comitatum, Deus ita regeret et protegeret, quatenus deinceps pace et salute, et comiti et Deo sua redderent. Post susceptionem vero, hominia et securitates fecerunt. A Terrannorum urbe quidem descenderat in S. Andomarum.

108. Illa quoque tempestate Hugo Campus-Avenæ et Walterus ex Frorcedeflo cum suis apud Ariam castrum insultum fecerant, ubi Willelmus ille adulterinus comes Ipremsium intus se et suos receperat, et locum et castrum præmunierat. Ipse enim comitatum arripuerat, violenter obtinuerat Flandriarum castra et munitiones adhuc plures, scilicet Ipram castrum, Formeslam oppidum, Casletum castellum, Furnum castrum, Ariam castrum et omnem viciniam circa castra prædicta, et Bergas castrum, et cætera. Ipse namque de linea comitum spurius erat, atque ea affinitate cognationis comitatum obtinuisse existimaverat. Duos igitur milites præfati principis dejecerunt et equos quinque lucrati sunt. Eadem tempestate Baldewinus ex Alst et Razo cum gravis-

A simo Gendensium exercitu obsederant castrum Oldenarda, in quo comes de Montibus se et suos introductos præmunierat, ad invadendum regnum Flandriarum quod sibi jure cognationis justius pertinebat.

109. Nam, ut paulo altius relexamus comitum prædecessorum suorum originem, Baldewinus comes barbatus (191) principium generis subsequentium comitum fuit. Hic vero cum diem obierat, in insulis humatus est; habuit itaque duos filios post se heredes terræ Flandrensium: Baldewinum et Robertum. Utrosque quidem pater, dum viveret, uxores ducens præcepit; et Baldewinum (192) in Hænau Richildem comitissam de Montibus accipere in conjugem fecit, de qua genuit filios duos vir ejus; alter eorum vocatus est Baldewinus, et alter eorum Arnoldus. Robertus igitur duxit Gertrudem comitissam Hollandensem uxorem, de qua post peractam traditionem genuit abbatissam Messinis, et Gertrudem (193) matrem Simonis et Gerardi, quæ quidem duci sa fuit in Elsatam: Theodericus dux eam duxerat. Genuit etiam matrem Caroli comitis Adalam quæ a primo viro soluta in Salerniam duci nupsit. Vir quoque ejus primus rex Daciæ Cauto, a suis traditus, in ecclesiâ occisus, martyrium pro justitia moriendo, cum sanctis possidet. Cumque ille primus pater Baldewinus viveret, filios suos alterum a sinistra et alterum a dextera, quasi duas alas, quibus per omnes terras suas volaret, expanderat. Ipse quoque medium, scilicet Flandriam, solus regabat.

C 110. Cumque plenus dierum bonorum obisset, senior filius ejus Baldewinus comes de Montibus cum uxore sua Richilde comitatum obtinuit Flandriæ. Igitur timens ne aliqua inquietudo vel traditio per fratrem suum Robertum sibi fieri posset et filiis, hominum et securitatem a fratre sibi fieri requisivit et filiis suis. Cumque super hoc cum principibus consilio habito utile fore tam patriæ quam sibi prænosset, accessit fratre suo consule Aquatico (194) Roberto, in Brudgis curiam suam convocavit, simulque pares et barones totius sui comitatus. In quorum omnium præsentia promulgavit hujuscemodi verba: « Ego, Flandriarum comes Baldewinus, in posterum volens præcavere patriam huic et liberis meis, ne a fratre meo per dolos et traditiones filii mei et incolæ terræ meæ aliquid injuriæ et exheredationis patiantur: obsecro et præcipio fratri meo Roberto, comiti Aquarum, ut fidem et securitatem juret filiis meis post mortem meam,

(191) Hoc *Barbati* cognomen ab aliis fere tribuitur patri hujus Balduino IV, Arnulphi Junioris filio, et sic diplomati Roberti regis Francorum anno 1134 additum signum *Balduini comitis Flandriæ, honestæ-barbæ*, cui ipso eodem anno mortuo successit filius Balduinus V, *Pius et Insulanus* cognomine. et decessit 1067.

(192) Balduinus VI *Montensis* dictus, quia per uxorem Hannoniam obtinuit, mortuus anno 1070, in monasterio Hasnoniensi sepultus, uti et Richildis uxor, mortua anno 1086.

(193) Gertrudis nupta Theodorico duci Lotha-

ringiæ superioris, seu Mosellaniæ, filio Gerardi Alsatii genuit Simonem, Theodericum, Gerardum et Henricum: ex his Simon patri anno 1115 mortuo in Lotharingia successit, defunctus anno 1129. Theodericus præfuit Alsatiæ, ac postea Flandriæ. *Legende Origines Alsatiæ et Lotharingiæ* ab Hieronymo Vignier editæ, pag. 112 et seqq. Henricus fuit episcopus Tullensis.

(194) Robertus Frisius dicitur *Aquaticus*, quia obtinebat insulas Zelandiæ cum vicina bodieræ Flandriæ parte, quam Quatuor ambactorum appellant, loca undequeque inter aquas sita

ut neque fraude vel subtractio vim et dolum inferat A filiis meis post obitum meum, sed in sua et suorum persona fidem filiis meis, scilicet nepotibus suis, jurabit et tenebit, ipso vivente, sicut melius sciri poterit. Et dabo sibi munera et donaria multa sub eadem conditione. » Igitur in ecclesia B. Donatiani in Brudgis juramentum factum est super sanctorum reliquias infinitas, quas afferri comes Baldewinus praeceperat, in praesentia omnium qui eo tempore tam pares quam principes erant in terra, et acceptis donariis consul rediit.

111. Igitur cum Balduinus vir Richildis in Brugis obiisset, filius ejus Arnoldus, cui patria pertinebat, cum mater versus Montes et viciniam maris rediit, circa Casletum et S. Audomarum et illas partes conversabatur. Nondum enim juvenis ille arma acceperat, sed militiae virtutem arripuerat. Audierat namque Robertus comes Houldlandensis, patriam relictam nepotibus suis adhuc parvulis ætate, et matrem puero- rum simul se a confinio circa Bruggas jacente sub- traxisse, habuit occasionem per hoc, et principium opportunitatemque traditionis. Misit latenter et in dolo a. l. principes et majores viciniae circa mare, scilicet in Isendica, Ostburg, Reddenburg, et Brugis, et ad Flandrenses marinos, et pretio et sponsionibus conföderavit sibi eos, quatenus ipse per illos patriæ comitatus obtineret, nepotesque, qui parvuli et in- utiles existissent, propelleret. Habuit quemdam cle- ricum in familia sua, qui internuntius hujus tradi- tionis fidelis fuit. Qui cum toties Brugas veniret et circa confinia Flandriæ, cœpit rumor diffamari, quod clericus ille traditionis internuntius esset. Tunc ille subterfugiens alio tempore iterum mandata domini sui deferens principibus, simulaverat se fuisse cæcum, et præeunte duce suo, ipse subsequebatur suspensis manibus, et palpitans baculo, sicque peregit corde et oculis cæcus traditionem mortis et cæcitatatis. Igitur cum omnium principum patriæ animos, fidem et securitatem comes Houldlandiæ obtinuisset, navibus insidens, cum armata manu clanculo tantummodo venit in Flandriam, accitisque omnibus traditori- bus clanculo, nocte quadam signum dederunt com- plicibus suis, ut in loco qui dicitur Clipello, domum incenderent, et illic ad signum flammæ convenirent. Cumque eodem signo omnes convenissent, fuit eorum turba multiplex et valida, et abierunt dein- ce ps aperte persequendo puerum Arnoldum, qui eo tempore in Casleto rem ignorans, debebat cum paucis qui etiam conscii traditionis puerum domi- num suum exhortabantur, ut cum patruo suo tradi- tore bellum iniret, et quia juste resisteret ei, victo- riam ei promittebant a Deo concedendam. Igitur puer Arnoldus animatus ad bellum cum militibus ad- modum paucis occurrit, quem in ipso tumultu belli, ipsi servi sui, qui eum armaverant et armorum cæla curas prænoverant, quasi extranei et alii essent

quam servi, deiecerunt puerum dominum suum et gladiis jugulaverunt (195) : traditoque domino suo, universi, qui in parte pueri pugnaverant, in fugam conversi, alii interfecti, ibidem exspiraverunt; alii lethaliter vulnerati, mortem in paucis vitæ flatibus perpassi sunt. Multi quidem mortui, multi vulnerati, multique capti sunt. Securus ab hoste comes Robertus cum exercitum suum pererraret, quidam Vulfricus Kabel, qui fidelis adhuc permanserat cum puero, quem interfectum ignoraverat, in virtute et cum potentia sua cœpit Robertum consulem tradito- rem illum et coniecit in captivitatem. Sedato ergo tumultu illius diei, convenerunt omnes pares patriæ, et obsederunt undique castellanum illum Wulfricum in S. Audomaro, et coegerunt illum reddere Robertum comitem : quem cum reddidisset, in consulem patriæ præstiterunt. Frater igitur Arnoldi traditi pueri, qui superstes remansit, nomine Baldewinus (196), hæredes post se reliquit, de quorum linea iste puer de Montibus comes et miles strenuus, jure patriam obtenturus Flandriarum, nunc audita tradi- tione consulis Caroli, pro jure hereditario requirit patriam et hæreditatem suam Flandriam totam. Facit igitur quod potest, et novo Comitæ nostro suum facere parum est, et notandum id hoc facto antiquæ traditionis illud propheticum : « Quoniam Deus ini- quitates patrum solet vindictæ severitate corrigere in tertiam et quartam generationem (Deut. v, 9). »

112. Robertus itaque ille, qui nepotem suum tra- didit primus numeratur, filius quoque ipsius, Robertus qui in Atrebato jacet, secundus et successione e. comitatu. Post quem filius ejus Baldewinus comes, qui in S. Audomaro jacet, tertius fuit. Post illum vero comes, optimus omnium consulum consul, ter- renæ dignitatis sidus et lumen præcipuum, quartus fuit, in cujus traditione et martyrio Deus antiquæ traditionis terminavit vindictæ correctionem, et pro justitia patriæ occisum transduxit in requiem san- ctorum, in eodem loco, in quo olim juratum est. Utrumque Deus in secunda traditione dispensavit, et antiquæ traditionis vindictam exercuit, et pro justitia morientem statim inter sanctos martyres suscepit. Igitur postquam Robertus comes ille, qui nepotem suum tradiderat, in consolatui sedisset, tra- ditores Flandriæ, qui sibi comitatum tradiderant, semper suspectos habuit et ad suum consilium nullo modo accedere permisit. Igitur videntes se a consule suo contemni et despici, seorsum inierunt consilium, ut dolo interficerent consulem, et fratrem Arnoldi pueri traditi, nomine Baldewinum, in consulem sus- ciperent, sicut justum erat, quia justior hæres Flandriarum erat; iterum sicut olim in desertum locum convenerunt, tractantes mortem inferendam domino suo. Cumque accepta opportunitate tradendi rediissent, unus militum, qui intererat traditioni, ad pedes comitis provolutus accusavit cæteros nefandas

qui ex solenta Gerardi Wassenbergii filia genuit Bal- duinum IV, hic puerum dictum.

(195) Anno 1072.

(196) Balduinus Hierosolymitanus dictus ex Ida filia regis IV imperatoris filia reliquit Balduinum III,

traditionis illius complices, qui mortem comitis juraverant. Igitur ad bellum accusati, per consulem evocati et convicti decollati sunt alii, et alii exilio damnati, plures quippe proscripti. Tandem si dignum esset auditu, quod vere non est, sed admiratione sola scribendum in quarta vel tertia generis linea, Deus vindicavit consequenter in genere traditorum, scilicet antiquam traditionem novis periculis novo genere præcipationis,

143. Paulo superius igitur principium generis præpositi, et nepotum suorum recognoscere libet. Boldranus castellanus fuit in Brudgis, cujus uxor erat nomine Dedda vel Duva. Hujus Boldranni homo miles fuit Erembaldus (197) de Furnis natus. Imperata fuit quædam expeditio (198) Flandrensibus, et itum est equis et navibus pro defensione patriæ usque ad locum periculi et insultus terræ. Cum vero navibus perlaberentur Scaldim fluvium, Boldrannus castellanus et Erembaldus miles suus, cui præ cæteris confidebat, cæterique plures omnes loricas induti et ad pugnam præparati, venit nox, et fixerant anchoram in medio amne ut diem expectarent. At præfatus ille Erembaldus adulterio abutebatur sæpe uxore domini sui castellani. Illa quoque adultera, sicut aiunt, promiserat adultero suo vicecomitatum, si forte vir ejus cito moreretur. Unde adulter semper domino suo machinabatur mortem. Facto quoque noctis silentio, dum castellanus ad mingendum in ora stetisset navis, ille Erembaldus retro accurrens, longe a navi projectum dominum in profundum torrentis aquosi præcipitavit. Hoc vero dormientibus cæteris factum est, et nemo præter adulterum illum sciebat quo devenisset castellanus ille, qui absque liberis submersus erat. Reversus ergo Erembaldus, adulteram suam duxit uxorem, et facultatibus opum domini sui emit vicecomitatum. De qua uxore genuit præpositum Bertulfum, Haket, Wifricum Cnop, Lambertum Nappin patrem Borsardi, Robertum quoque castellanum post ipsum secundo loco, post ipsum Robertum filius ejus Walterus castellanus tertio vicecomitatus loco hæres successit; post hunc Haket castellanus fuit, sub cujus tempore Carolus comes traditus est. In hoc ergo gradu quarto puniæ est in successores suos antiqua præcipitatio Boldranni nova ista præcipatione, quæ facta est a propugnaculis cameræ comitis in Brudgis, et forsitan dispensante Deo punitum est in eis peccatum parentum, sicut in Exodo legitur, ubi ait Dominus ad Moysen in xxxiii capitulo ejusdem Exodi, ubi leges de universis protulit Deus dicens: « Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filiis, in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me. »

144. Revertamur igitur ad describendum in Oldenarda eventum, quia comes de Montibus cum Bur-

(197) De hac familia supra § 3 actum.

(198) Sub Balduino pio, sive Insulensi, uti ibidem probatum.

A gensibus ejusdem loci et militiæ impetu irruit super Gendenses, et conversos in fugam, alios interemit, alios vulneribus infecit, et multos cepit. Major quidem fugientium pars submersa est fluctibus ipsi, qui navibus devecti obsidionem præordinaverant. Prævaluerunt enim comes et sui circa fines illos. Castrum quoque Ninive (199) obtinuerat, et satellites suos in eo posuerat acutiores et fortiores. Eodem die in Brugis arniger unus a turre per funem elapsus est, qui statim captus trahebatur ad carcerem et in eo intrusus diem suæ perditionis quamvis nolens, expectabat.

CAPUT XVI.

Deditio obsessorum in turri. Reconciliatio ecclesie S. Donatiani. Exsequiæ B. Caroli. Ipse intercepta.

B 145. Decimo quarto [Kalendas Maii, feria secunda, iterum cives nostri ad genua regis devoti deprecabantur pro Roberti liberatione. Indignatus vero rex despexit eos, qui toties ipsum vexarent. Et iratus jussit servos suos accelerato ire et ferramentis turrim succidere. Statimque ferramentis demoliebantur turrim inferius. Quibus succidentibus obsessos timor mortalis invasit, ita ut sine modo stupore laborarent, cibus eis et potus fastidiret, omnes seusus hebetarent et languerent. Proinde macerati esurie et siti, cum sufficienter haberent, quo vitam continuarent, evocabant illos quos foras viderant vagantes in curte castri, qui casum et ruinam turris succisse jam in parte expectabant, quia vehementi sitis ariditate arescerent, simulque esurie et fame languerent, et mira Dei dispensatione factum est, ut ipsis traditoribus vinum suum acidum et sine sapore jam haustum et potatum feteret, fragmenta et panes putrida saperent, et aqua insipida eis nihil prodesset, ita ut gustu et odore putrido fastiditi, fame et siti pene defecissent. Hac igitur egestate coacti, quærebant exeundi a turre licentiam, et abeundi in quemcunque alium locum, quo principes decernerent ipsos ituros. Succiores igitur turris jam gradus avulserant, et parumper restabat, quod in brevi succisum, casum et ruinam gravissimam faceret.

D 146. Decimo tertio Kalendas Maii, feria tertia cum intellexissent turris majores partes succisas et periculum ruinæ imminere. Namque ad singulas mal-leorum percussiones in summitate turris senserunt repercussiones et nutationes, et turrem jam quasi trepidantem et contrementem, timore infinito timentes inierunt consilium ut ante sese regis potestati redderent, quam oppressi in ruina et casu turris suffocarentur. Evocabat ergo Robertus puer se et complices suos regi reddendos, illa tamen conditione, ut ipse Robertus absque carcere teneretur quamquam et cæteri truderentur in carcerem. Habito ergo principum super hoc consilio, rex secundum expostulationem obsessorum concessit exeundi libertatem.

(199) Ninive aliis *Nienhovia*, oppidum ad Tameram fluvium in ditione Alostana.

eo quod utilissimum erat illos sponte se reddere, et sine periculo mortis obsidentium et turrim succulentium. Exierunt ergo singulus et singulus usque ad xxvii versus domum præpositi per fenestram in gradibus turris obliquatam. Cæterum qui corpulentiores erant per funes elapsi sunt a majori fenestra ejusdem turris. Robertus puer commendatus est militibus regis custodiendus in camera comitis superiore; at cæteri omnes in carcerem detrusi sunt. Voluit tandem pro civibus nostris rex quasi magnum quiddam facere, et commendavit ois Robertum puerum eustodiendum in compede et nervis, ea conditione, ut iudicio principum postmodum tractandum regi et comiti redderent. Cives vero pro grandi dono sub prædicta conditione susceperunt in custodiam juvenem adhuc ephæbum.

117. Hic vero notandum, quomodo Deus traditores illos in paucitatem redegerit et genere et loco. Ante hoc facinus quidam fortiores et meliores ejusdem sanguinis prædecessores obierant quos ex nomine retexere longum esset. Ad ultimum isti pessimi relictæ sunt, per quos dispensatio Dei consummata est, traditio completa, patria desolata, rapina exercitata, manus omnium contra omnes armata. Cum igitur impune fecisse existimassent omnia, quæ traditiose egerant, et nullus hominum auderet vindictam inferre, soli Deo relicta est vindicta; qui statim coarctavit eos, et timore concussit, ut non auderent extra vicum nostri loci prodire, sed magis consiliati sunt villam et suburbium nostrum sepius et circumfodere, sicut supra memoravimus. Statim die octavo post mortem consulis, per obsidionem in castro clausi, deinde cum castrum fuisset invasum a nostris, in turrim fugati, magis coarctati sunt: deinde in carcerem trusi, in tantum arctati sunt, ut non possent simul omnes sedere, nisi tres quatuor ad minus stetissent. Tenebræ, calor et fetor et sudor inficiebat illos, et desperatæ vitæ horror et incertæ mortis futuræ turpitudine. Maximæ eis fuisset pietatis quidem donum indultum, si sic mori licuisset, quomodo fures aut latrones suspendio perierunt. Igitur cum in turri sese præpararent exituros, unus juvenum per fenestram altiore turris, gladio projecto, prosilire præsumpserat, et sese raptim in cursu animaverat. Quem quidem reatus conscientia condemnauerat, fortis animi sui libertatem corpore exsequi paratus erat. In ipso ergo raptu, alii eum retinuerunt, et simul cum ipsis in carcerem ire perpressus est. Multi vero ex nostris civibus viso periculo juvenis et miseria captivorum, flebant, quia sine lacrymis dominos suos captivos ire in carcerem videre non poterant. Exierunt tandem pallidi illi miseri, signa traditionis in facie portantes, livore et inedia deformiter signati. Tunc quippe in exitu ipsorum concurrentium in turrim infinitus erat

A numerus, et omnia quæ ibidem repererant, pro præda abstulerant. Tumultuantibus vero et discurrentibus nostris in turri, Benkin coterellus fure a turri in terram demisso, elapsus est, et latuit qua potuit donec per noctem transfugisset apud insulam in mari, quæ dicitur Wulpem (200). Quem quidam unanimiter requirentes etiam in cloacariis et in imundis locis latuisse illum crediderant. Spe lucri et obtinendi thesaurum comitis fere omnes, qui in obsidione tunc aderant, in turrim conscendere satagebant. Tunc Gervasius castellanus milites suos armatos intus posuit, qui tumultuantes et ascendere volentes deinceps prohiberent. Et obtinuit vinum traditorum optimum, etiam coctum vinum quod consulis erat, bacones (201), caseorum pisas (202) viginti duas, legumina, farinam triticeam, ferramenta etiam optima quibus panes excoquerent, omnemque suppellectilem et vasa quibus utebantur, optima. Tamen de thesauro comitis nihil ibidem reperit est.

118. Duodecimo Kalendas Maii, feria quarta, rex ibat ad Reddenburg, videre situm loci, et qualiter ille Lambertus se circumvallaverat, qui traditionis nota et crimine culpatus, obsessus erat. Quo die fulgore solis et leviter aeris Deus mundum circa nos renovavit, quia traditores et templi et ecclesiæ coinquinatores expulerat a sacro loco, concludens eos in carcerem. Hujus ergo gratiæ Dei donis lætificati fratres templi, omnimodis ablutionibus pavimenta et parietes et altaria templi, mundando, nihil reliquere quod non abluerent: gradus qui succisi fuerant reedificaverunt, et quasi renovato templo, novis utensilibus et reedificationibus locum suum exornaverunt.

119. Undecimo Kalendas Maii, feria quinta, consutum est corium cervinum in quo corpus comitis imponderetur, et scrinium quoque fabricatum est, quo imponderetur et clauderetur.

Decimo Kalendas Maii, feria sexta, præteritis jam septem hebdomadis primæ ejus sepulturæ, sepulcrum comitis destructum est in solario, et corpus ipsius inde cum thymiamate et thure, et pigmentis venerabiliter sublatum est. Nam fratres illius ecclesiæ crediderant corpus comitis jam fetere et neminem posse perpeti mortalem fetorem, eo quod per septem hebdomades a die sepulturæ in solario factæ, in feria sexta primo, usque in feriam sextam quæ fuit succedenter in x Kalendas Maii, sepulchro commendatum esset. Igitur præordinaverant ut in sublatione corporis a tumulo, incenso igne, juxta positionem comitis thymiamata et thus posita in igne concremarent, et ita si quid fetoris a tumulo spiraret, virtute odoris salutiferi reprimeretur. Cumque sublato lapide nihil fetoris sensissent, corpus in corium cervinum involutum in medio chori feretro imposuerunt. Rex ergo collecta civium et universorum

(200) Flandriæ extrema ex adverso Selandiæ: vix tenuis rivuli interjectu distincta a Cadsandia.

(201) *Bacones* laridum seu caro porcina: Gallice et Anglice *bacon*. *Flantris* *baecke-speck*.

(202) *Pisa caseorum*, certa eorum quantitas. Ita Theodoricus comes inter alias donationes anno 1150. monasterio Quereetano Brugis factas, concedit quatuor pisas caseorum de elemosynis mensæ suæ.

multitudine in templo exspectabat, donec episcopus et cum ipso abbates tres ab ecclesia S. Christophori cum omni clero procedendo cum scriniis SS. Donatiani, Basilii, Maximi, obviam funeri et regi in ponte castri occurrerent, et in eandem S. Christophori ecclesiam cum lacrymis et suspiriis referrent corpus beatum. Ibi episcopus cum omni sacerdotum choro celebravit commendationem et missam omnium fidelium defunctorum, pro salute animæ boni comitis. Eodem die captus est Benkin coterellus (203), et in rota malo superinfixa ligatus, disperditionem vitæ perpeßus, omnium spectaculum fuit. Apud Harenas quidem illo tormento miserabiliter mori promeruerat.

120. Nono Kalendis Maii, Sabbato, edictum exiit a rege et principibus, ut apud Ipram et Stathan (204) expedirent se cives et præpararent ad obsidendum. Octavo Kalendas Maii, Dominica, consecrata est ecclesia S. Salvatoris in Brugis. Ignis enim conflagratione exusta erat illa ecclesia, et altaria confracta. Septimo Kalendas Maii, feria secunda, quia ecclesiæ B. Donatiani altaria non fuerant confracta, episcopus reconciliationem celebravit ecclesiæ summo mane. Deinde rex et populus, præcedente episcopo et abbatibus et omni clero loci ejus, processit ad ecclesiam S. Christophori, et relato corpore beati consulis, domini et patris nostri Caroli ad ecclesiam B. Donatiani, in medio chori celebriter Deo suo commendatum corpus, tumba decenter clausurunt. Exsequiis igitur solemniter completis, rex et episcopus introduxerunt in statum prælationis Rodgerum (205) præpositum in medio fratrum ejusdem ecclesiæ. Eodem die rex et castellanus noster Gervasius cum magno exercitu versus Stathan et Ipram simul cum civibus nostris transierunt. Eodem die festum erat Marci Evangelistæ. Et notandum quod tria maxima dona contulit Deus ecclesiæ S. Donatiani illo die, quoniam reconciliari sibi Deus dignatus est ecclesiam illam: corpus boni consulis in ea custodiri concessit, eidemque ecclesiæ in præpositum Rodgerum accommodavit.

121. Sexto Kalendas Maii, feria tertia, rex et comes cum gravi exercitu obsedit Ipram, et facta est tornatio, et militiæ utrinque acriter occursum, quando ille adulterinus comes Wilhelmus cum trecentis militibus ad unam portarum pugnaret contra comitem novum. Igitur pessimi illi Iprenses, sicut seotsum pepigerant cum rege in alia parte villæ, introduxerunt regem et ejus exercitum infinitum. Et introeuntes concitaverunt clamores et incendia domorum ex abrupto. Rapinam quoque exercuerunt, quando ille adulterinus comes Wilhelmus obviam

raptoribus occurreret, ignorans traditum fuisse castrum, simulque seipsum et suos. Quem igitur comprehendit rex et comes, et captivum apud Insulas traduxerunt custodiendum. Multi quidem post mortem Caroli consulis ascenderant ad illum, sicut capellani et ministri, et solidarii et servi de familia quotidiana comitis, eo quod isdem adulterinus comes Iprensis de lipea comitum progenitus fuisset. Furenenses quoque cum ipso militabant, ea de causa, ut si forte perstitisset in consulatu, inimicos suos disperderent ejus viribus et potentia. Sed quia Deus pravorum mentes percussit, in contrarium illis accidit. Nam inimici eorum, audito eo quod Iprensis Wilhelmus captus fuisset, incursum fecerunt in possessiones et domos et familias hostiles, et igne et ferro demoliti sunt omnem substantiam eorum, quæ oderant. Et ita non fuit miseria illis satis, quod capti sunt, quin etiam dispendia rerum suarum domi paterentur. Ergo et militiæ et domi persequabatur Deus traditores illos, qui cum suo Ipreni consule in mortem domini et advocati terræ consp-raverunt. Omnia ergo quæ ille Iprensis Wilhelmus possederat, comes noster obtinuit, milites quoque captivavit et plures a terra fugavit. Victorious itaque a nostris eo die actum est, et reversi sunt cum plausu et rapina maxima.

CAPUT XVII.

Supplicium sumptum de plurimis reis. Vasa B. Caroli restituta. Nova inquisitio in complices.

122. Kalendas Maii Dominica, relatum est nobis in Insulis Borsiardum captum fuisse, et rotæ malo superinfixæ alligatum, vixisse diem illum et subsecutam noctem, et tunc turpi mortis suæ dispendio periisse. Qui equidem promeruerat infinite mori si toties mori potuisset, cum causa sui sceleris tot post ipsum sunt puniti, proscripti, præcipitati, suspensi et decollati, de ejus interitu omnes fideles gratias Deo obtulerunt, qui tantum homicidam ab ecclesia sua exterminare dignatus est. Et bene dispensatum est in transacta temporum molestia, cum amoenitate Maii mensis gratiam pacis et status terre nostræ Deus restitueret, suspensio Borsiarco et captivatis suis complicitibus. Igitur divertens se rex ibat versus Oldenardam, ubi comes ex Montibus infestaverat terram nostram, ibatque per Gandavum. Sed et comes noster præcesserat regem, et incenderat manu violenta suburbium (206) usque ad turrim lapideam. Et plures igitur qui suffugerant in ecclesiam illius loci, simul concremati sunt usque ad trecentos, ut aiunt.

123. Quarto Nonas Maii, feria quarta, rex absque

(203) *Coterelli* dicuntur viliores homines, quod in casis et tuguriis degant unde et *cota* seu *cotta* repetitur. Rigordus De gestis Philippi Augusti *comes Pictaviensis multitudinem cotarellorum ad castellum Radulphi pro succursu miserat.*

(204) *Stathan* aliis *Staden*, tertia itineris hora ab Ipris versus Brugas, cujus prætorium æri incisum exhibet Sanderus in Castellania Iprensi pag. 398.

(205) *Rodgerus*, sive *Rogerius*, præpositus Brugensis subscripsit litteris Theoderici Alsatii anno 1130 et 1136; mortuum esse anno 1157 supra probavimus.

(206) Quam inepte hæc referantur a Mejero, imo ab eo et Annalibus vernaculis aliisque transferantur ad initium comitatus B. Caroli, late supra § 3 detectum est.

comite rediit Brudgas. Tertio Nonas Maii, feria quinta, postea circa meridiem comes rediit ad nos, quem Fratres ecclesiæ S. Donatiani cum processione susceperunt primitus, ubi oratione et oblatione in altari secundum morem prædecessorum suorum Deo perlata, reversus in domum comitis Caroli ipse comes potenter ascendit, ibique pransus est. Erat tumultus et turba maxima circa et infra castrum expectantium quid de Roberto et captivis fieret, igitur rex de hospitio suo egressus pervenit usque ad comitem. Quia vero domus plena fuerat populo et ministris et militibus, descendit comes in plateam et curtem castri. Et consecuti sunt eum universi, qui in aula constiterant. Cumque vidissent domum vacuum, sicut præordinaverat, fecit fores obserari domus suæ, et assumptis sibi principibus solis præcendit. Tunc disposuerunt quidem a qua parte tradijores illi a torre cameræ deicerentur. Quo præordinato, misit rex et comes spiculatores ad carcerem, qui callide evocarent primum Wlfricum Gnop, fratrem præpositi Bertulphi, et sub dissimulatione, qui missi fuerant mentiebantur carceratis, quod rex misericorditer acturus foret cum ipsis. Sub illa ergo misericordiæ spe, sine dilatione, e carcere egressi sunt. At non simul egredi captivos permiserant. Nam primo illum Wlfricum eduxerant, et per intrinsecus domus usque ad propugnacula turris suprema traductum, ligatis manibus retro dorsum, et sic mortis suæ principium deorsum prospicientem, spiculatores deiecerunt. At ille miser nihil indutus præter solam camisiam, et solas braccas, decidit in terram toto corpore fractus et destructus, parum vitæ reservans, qui statim lethaliter expiravit: spectaculum quidem factus et opprobrium sempiternum sui generis, quo totius terræ Flandrensis, a nemine defletus periit. Secundo loco eduxerunt Walterum militem, filium Lambertii ex Reddenburg usque ad præcipitum, et ligatis manibus illius ante et non retro, ipso momento voluerunt eum præcipitare. At ille rogabat milites regis qui juxta stabant causa Dei, ut spatium sibi Deum orandi præberent: et miserati illum, dimiserunt eum orare. Cumque perorasset, projectus est juvenis elegantioris formæ, et in terram decedens suæ mortis periculum insumpsit, et statim expiravit. Subductus est quoque miles nomine Eric, et similiter præcipitatus decidit super ascensorium ligneum, et avulsit gradum ascensorii, qui quinque clavibus fixus erat. Et mirabile erat quod de tam alto præcipitatus adhuc sedens in terra, signo sanctæ Crucis se signavit. Quem cum mulieres vellent palpare, unus militum a domo comitis projecit inter illas lapidem grandem, et sic prohibuit accessus earum. Non utique totus intrinsecus poterat longius vivere, cui hoc ipsum quod vixerat post casum, non vita, sed miseria moriendi fuit. Ut igitur enumerandi omiserim ordinem, similiter omnes reliqui præcipitati sunt simul viginti et octo. Quorum quidam sperabant evadere, quia immunes traditionis exstiterant. Sed quia fata eos trahebant, in o-

A divina ultio coegit, cum illis, qui traditionis rei fuerant, præcipitati sunt.

124. Pridie Nonas Maii, feria sexta, in festo S. Joannis, quando in dolum missus est, rex repatriare incipiens, a Brudgis discessit, duxitque secum Robertum puerum captivum. In exitu ergo juvenis illius, Burgenses nostri prosequabantur illum oculorum lacrymis et planctu gravi, quia multum dilexerant illum. Non enim propter infaniam viri nostri loci ausi sunt ipsum sequi. Qui respiciens fletum et miserationem civium, ait: « En amici mei, quia vitæ meæ subvenire non poteritis, tandem rogate Deum, ut animæ meæ dignetur misereri. » Haud longe abierat a castro, quo pedes militis copulari rex jusserat de subtus ventrem equi, in quo ascenderat captivus. Posquam ducatum comes regi præbuerat, rediit ad nos in castrum.

125. Nonis Maii, Sabbato. Postea decanus Helias, reddidit novo comiti cannam argenteam et cuppam auream Caroli consulis cum operculo aureo, quæ præpositus Bertulfus, cum in fugam se daret, decano commendavit. Robertus puer comiti insinuaverat thesaurum istum, antequam a Brudgis discessisset, quia, ut aiunt, per flagella rex extorsit ab eo ut insinuaret si quid de thesauro comitis repositum novisset. Super hoc multi admirati sunt simplicitatem decani Helias, qui cum cujusdam quasi sanctitatis rigore hactenus degisset, per susceptionem rapinæ hujus nimis declinavit (cum ea auctoritate Dei interdictum sit: immundum ne tetigeris...) qua suæ sanctitatis ac simplicitatis tenorem simulaverat. Namque thesaurum illum invitus comiti reddidit, per hoc satis ostendens, quantum rapinam illam amaverat. Dicebat quoque præpositum Bertulfum vasa illa ecclesiæ S. Donatiani pro salute animæ suæ contulisse, per hoc excusare credens innocentiam suam. In hoc quoque omnes aperte cognovimus quod præpositus ille in suum usum vasa consulis in partitione thesauri susceperat, et non valens secum deferre, cum fugeret, reliquit illam miserrimam rapinam decano suo.

126. Licebit subsequenter subfugere de poenitentia Borsiardi et eorum, qui cum ipso comitem tradiderant Isaac et aliis. Asserunt quod Borsiardus ille recognosceret peccatum suum, et pro eo doleret et poeniteret, ita ut obsecraret omnes inspectatores patibuli sui, quatenus manus ei truncarent, quibus Dominum suum Carolum occiderat. Et exoravit omnes, ut saltem deprecarentur et expostularent Deum pro salute animæ suæ, cum nullam in vita ista salutem promeruisset; et Deum omnipotentem, quantum scivit et potuit, sibi propitium fore interpellavit. Cæterum hi qui præcipitati sunt, cum in propugnaculis proni despicere, signo sanctæ Crucis se signabant, et nomen Christi Jesu invocando, in ipso adhuc casu ruentes, vociferabantur. Sed quia statim post facinus peractum excommunicati sunt traditores illi, propter rigorem justitiæ non sunt ante perditionem nec post ab episcopo absoluti, et ideo

in triviis et locis campestribus (207) extra cœmeteria sepulti jacent.

127. Isaac ergo cum inter monachos monachali habitu lateret et prævidisset irruentem in se turbam, ait abbati: « Domine mi, si animus mihi esset pugnandi, non sine multorum strage capi me permitterem, sed quia me reum fateor traditionis, omnia mala et ipsam mortem temporalem amplector, ut in hoc præsentī in me puniatur, quod in dominum meum graviter peccavi. » Accessit ergo filius advocati Tervanniæ (208) comprehendens Isaac et in vincula projecit, donec adulterinus ille Iprensium comes adveniret et de eo judicaret. Isaac quoque expectabat eundem Willelmum, credens per illum evadere se posse, eo quod traditionis conscius fuisset. At postquam venerat comes ille, dissimulans conscientiam suam ream fuisse, præcepit Isaac suspendi, quia Carolum comitem tradiderat. Isaac vero in via qua apud Ariam castrum trahebatur ad suspendium, prostebatur aperte quia tradiderat dominum suum. Et rogabat tumultum populi ut obruerent ipsum luto et lapidibus et fustibus, nihil satis poenæ credens sibi potuisse inferri in hac vita, qui tantum facinus perpetrasset. Venerabatur ergo jacturas, ictus, lapides, et omnes punitores suos, et eis gratias egit, quia dignabantur tam gravem peccatorem disperdere. Tandem cum pervenisset ad locum suspendii, salutabat stipitem arboris, et laqueos simulque arborem osculabatur, et ipse suo innexuit collo, dicens: « In nomine Domini meæ mortis supplicium amplector et precor vos omnes, ut mecum exoretis Deum, quatenus ista mortis acerbitate punitum fiat in me quidquid miser ego in dominum meum deliqui; » sicque laqueo subductus, morti turpiter promeruit (209).

128. Bertulfus præpositus a Deo multa acceperat suæ mortis signa. Nam cum Brugis custos ecclesiæ in camera langueret, introivit præpositus ut visitaret illum, statimque confractæ sunt trabes, quæ tectum subrelexerant super caput ipsius, ita ut vix evadere a camera se credidisset. Alio quoque tempore trabs magna domus suæ in Brugis decidit, nec ab homine aut vento impulsæ, recte super cathedram et sedilia juxta posita, ubi præpositus potenter et imperiose sedere consueverat. Ipse vero eodem tempore Furnis erat, et funditus confracta sunt omnia quæcunque in ipsa ruina comprehensa fuerant. Alio quoque tempore, cum præpositus transiret per Ipram juxta patibulum in foro positum, in quo postmodum suspensus est, ait militibus suis: « Deus omnipotens, quid est quod hac nocte somniaverim. Vidi ego per somnium quod in hoc eodem patibulo fixus starem: » derisitque hujusmodi visionem, et pro nihilo eam

A reputavit. De ipsius vero poena et non de poenitentia quidquam audivimus. Robertus puer usque in Castellum ductus, jussu regis decollatus est; sed confessus peccata sua, percussori suo condonavit, quod cum morti daturus erat.

CAPUT XVIII.

Inquisitio in complices et adjuutores traditorum a raptores pecuniæ B. Caroli. Varii conscii traditionis mortui.

129. Duodecimo Kalendas Junii, Sabbato in vigilia Pentecostes, Eustachius noviter in Furnis a novo consule Flandriæ castellanus constitutus, Oldgerum olim camerarium Bertulphi præpositi secum captivum Brugas in præsentia omnium de Curia comitis adduxit, ut ille captivus insinuaret comiti, qui de canonicis vel laicis obtinuissent a præposito Bertulpho thesaurum et prædam Caroli consulis, sive a nepotibus ejusdem præpositi. Inculpavit ergo decanum Heliam pro trecentis marcis, Litteram canonicum pro ducentis marcis, Robertum custodem ecclesiæ pro culcitris et palliis et argento, Radulphum magistrum pro sex scyphis argenteis, Robertum filium Lidgardis, pro centum marcis argenti. Hujusmodi mendacia confinxerat sibi ille Oldgerus, ut sic gratiam mereretur evasionis suæ obtinere. Simile veri tamen videbatur multis (eo quod ille decanus Helias jam antea per accusationem Roberti pueri reddidisset cannam argenteam pensæ viginti unius marcæ et cupam auream cum aureo ejus operculo pensæ auri septem marcarum ipsi comiti) multum argenti adhuc retinere tam decanum illum quam quosdam ejus canonicos, sicut postmodum patuit. Nam custos ecclesiæ Robertus introiens et libere exiens ad traditores illos in omni tempore obsidionis, accepit ab ipsis maximam pecuniam ea conditione ut si traditores illi evasisent, ille presbyter et custos eis redderet quæ in custodiam acceperat. Postquam ergo damnati sunt miseri illi, voluit custos ille astute dissimulare pecuniam. Finxit igitur se Hierosolyniam iturum, et oneravit tres palefros (210) sortes et dimidium et abiit a castris nostris summo mane, et sic asportavit prædam Caroli comitis offerendam Christo in Hierusalem. Pro hujus ergo facto, omnium suspicio retorsa est in canonicos illos. Eodem die reddidit Littera tres marcas argenti ipsi comiti, quas detinuerat ex argento præpositi.

130. Undecimo Kalendas Junii, Dominica sancta Pentecostes, comes et castellanus Gervasius et Walterus ex Frerdesflo et milites Flandriæ qui aderant, juraverunt pacem sese pro posse suo conservaturos per totam terram Flandriarum.

131. Post festum S. Mariæ in Nativitate, quod est

(207) Lernutius ex suis Annalibus asserit: *Mandato regis auctos extra urbem in campos, D. Bavonis et S. Andrew limitibus adsitos; et suspensos sedum viatoribus diu spectaculum præbuisse.*

(208) Hæc referenda sunt ad num. 80, ubi paucis agitur de ejus supplicio illato 23 Martii.

(209) Hæc quoque ad cap. 13 spectant, ubi de præpositi supplicio actum.

(210) Palefros, vel Palefros pro equis accipi indicavimus ad Vitam Caroli abbatis Villariensis, 29 Januarii num. 16. De vocis origine disputant Vossius et alii.

sexto Idus Septembris, Sabbatō scilicet, comes noster fecit secum adduci apud Brugas Willelmum illum Ipresem, quem in invasione Ipræ captivaverat, et clausit eum in suprema camera castri Brugensis cum fratre suo Thiebaldō Sorel (211); qui cum per sex dies commorati sunt concaptivati, Thiebalduſ commendatus est Everardo militi cuidam ex Gend ad custodiendum. Moxque prohibitum est Willelmo illi Ipreſi, ne per fenestras foras prospiceret, sed intra domum tantummodo spatiaſetur. Appositi sunt etiam vigiles et custodes cum illo, qui cautissime observabant illum.

132. Decimo sexto Kalendas Octobris, feria sexta, in nocte S. Lamberti, ex unaquaque vicinia circa nos et ex civibus Brugensibus meliores et magis fideles, simulque castellanum Gervasium jurare præcepit comes pro honore terræ, ut vera assertionē profiterentur, quis Carolum comitem occiderit, vel quis eos interfecerit, qui cum ipso præfato consule occisi sunt: quis rapinam comitis et secum occisorum vel hominum et familiæ comitis rapuerit; quis in auxilium eorum traditorum post mortem domini totius patriæ se associaverit; vel quis cum implissimis illis ante obsidionem vel post permanserit; vel quis illos traditores et eorum complices sine licentia principum, qui castrum et ipsos infra obsederant, eduxerit, et ideo ab eis pecuniam et thesaurum comitis Caroli acceperit clanculo; quis illos postea detinuerit et auxilium præstiterit, quos rex et comes communi consilio terræ baronum reos condemnarent, et proscriptioni decreverant. Igitur post conjurationem consederunt simul in domo comitis, et accensaverunt apud nos centum viginti quinque. Et in Reddenburg cum Lamberto, quem traditionis reum notaverant, triginta septem.

133. Decimo quinto Kalendas Octobris Sabbato, in die S. Lamberti, comes iturus versus Ipram, requisivit a Burgensibus nostris teloneum. At illis ingratus erat comes, ideo quod de redditibus telonei milites sui feudati fuerant a tempore omnium prædecessorum suorum comitum. Vexabant enim consulem milites sui, eo quod Burgensibus condonasset teloneum, quo ipsi hactenus feodi existerant. Et illud non posse confirmabant comitem juste sine suorum militum assensu condonare, nec juste ipsos cives, ut eis condonaret, consulem expostulasse. Unde invidia concitata est inter cives et inter comitem militesque suos. Secundum legem ergo obsidionis quam principes decreverant, comes et sui post accusationem agere studuerunt. Namque lex et decretum tale statutum fuit: Quicumque eduxerit contra assensum principum obsidionis quemquam de obsessis, quali poena erat mulctandus eductus, tali tormento damnabitur eductor. Itaque cum multi fuissent de obsessis clanculo et pro pretio educti, jam

A parentes illorum, qui in obsidendo traditores occisi erant, flectebant se ad genua comitis, obsecrantes ut sibi ad occidendum vel puniendum daret illos qui clanculo et furtim et traditiose obsessos eduxerant, aut illos seductores a terra ejiceret. Sicque constrictus ratione consul, accusatos ante se præcepit stare, volens ipsos secundum legem obsidionis tractare. At illi responderunt sese non fuisse legitime accusatos, sed causa invidiæ et odii, et non causa veritatis: summopere tamen rogabant consulem, ut secundum iudicium Scabinorum terræ ipsos tractaret, tam de nota traditionis quam de cuiusque suspicionis respectu. Plures quidem reconciliati sunt comiti de accusatis quos adhuc persequabantur nepotes et filii et cognati eorum qui in obsidione occisi fuerant, vel quia traditores subdlexerant, qui dominum terræ Carolum, simulque patrem ipsorum tradiderant: sicut fuerant filii castellani ex Brudburg, qui in præsentia etiam novi comitis appellare festinabant Everardum ex Gend; qui obsessos scilicet illos eduxerat causa pecuniæ, qui patrem et fratres occiderant suos simul cum comite patriæ. Audito illo, major pars accusatorum se subtraxit, quos conscientia mordebat propria. Accepit ergo comes consilium, et convocatis baronibus suis decrevit, quatenus illos proscriberet accusatos qui hominum Carolo comiti fecerant, et insimul auxilium præbuerant traditoribus obsessi cum ipsis, sed et alios ad satisfactionem susciperet, et alios misericorditer sine iudicio reciperet in gratia sua.

134. Factum est ergo Dei districto et horribili examine, quod Walterus ex Frerdeslo, unus parium terræ, in quadam militiæ expeditione, ex proprio cursu suo ab equo præcipitatus, totus confractus langueret, et postmodum in paucis diem obierit. Verum quippe fuit illum conscium fuisse traditionis domini sui et patris universæ terræ Flandrensis. Qui etiam ut certissima securitate cum traditoribus consisteret, adoptivum quemdam filium auctoris, quem uxor eius sibi mentita est filium fuisse, copulavit conjugio nepti præpositi Bertulfi. Crediderat enim verum fuisse sibi filium pater, quem olim fraudulenter mater, quasi uxor Walteri præfati, peperisse dissimulabat. At infans, quem pepererat, statim in ipso partu obierat. Supposuit ergo filium auctoris, qui circa idem tempus genitus fuerat, et emortuum, quem pepererat, clanculo uxori auctoris submisit, dans ei pecuniam ut fateretur se peperisse illum emortuum, et viro suo, quod factum erat, celaret. Cumque crevisset ille furatus et adoptivus filius, et omnes crediderant vere filium fuisse illius Walteri, venit præpositus et dedit neptem suam, filiam fratris sui illi furtivo filio uxorem, ut firmiter ad omnem fortunam simul per illud conjugium consisterent, audaciores, fortiores ac potentiores

(211) Nulla uspiam Thiebaldi huius mentio: forsitan solum frater uterinus fuit. Fuit nomen eo tempore satis commune. Nam Thiebalduſ de Vitri et Thiebalduſ de Vermela signarunt litteras Theoderici

comitis pro monasterio Marchianensi anno 1135, apud Chesnæum lib. II Probationum familiæ Bithuniensis pag. 24.

forent. Igitur post mortem ipsius Walteri, profitebatur publice uxor ejus puerum illum non esse verum filium suum, sed adoptivum, quem isdem Walterus apud Brugensem quemdam posuerat in vadimonium pro trecentis libris. Sicque arte Dei delusa est ars praepositi, qui cum vellet superbe et gloriose per illud conjugium cognationem suam extollere; filio auctoris, Dei arte deceptus, eam copulavit. Nemo vero ausus fuit manum mittere contra Walterum, quamvis traditionis conscius fuisset. Erat enim par terrae illius, alter a comite. At Deus, cui vindicta relinquebatur, morte languida a fidelium aspectu exterminavit illum.

135. Octavo Idus Octobris, Sabbato ante festum S. Richarii, jussu comitis abductus est Willelmus (212) ille Iprensensis ad Insulas, et commendatus castellano illius castri. Timuit cives nostros, et etiam a terra proscriptos, ne aliquo dolo ejicerent in Brugis a captivitate Willelmum, et vi irruerent in eastrum. Notandum quod occiso comite Carolo, Borsiardus et sui sceleris participes, more paganorum et incantatorum, nocte qua primo sepultus erat comes Carolus, acceperunt scyphum plenum cerevisiae et panem, considerentes circa sepulcrum, posuerunt potum illum et panem in mensa sepulcri, edentes et bibentes super B. comitis corpus ea fide, ut nullo modo illum quis vindicaret.

136. Nono Kalendas Novembris, feria secunda, ante festum S. Amandi, Baldwinus ex Alst obiit, qui unus etiam par parium Flandriae, domini sui Caroli traditionis notatus malo, non longe post hac vita potitus exspiravit. Leviori occasione mortis, dum scilicet cornu flaret, et jam vento arteria intrinsecus turgente, totius capitis sui vires ad flandum laborarent, ex abrupto medulla cerebri a naturali loco concussa, erupta est per vulnus antiquitus factum in fronte. Quod cum ventorum et proprii spiritus tumor disruperat, ebullierant medullae, quae in cerebro jacuerant, ita ut meatus narium, oculorum et simul gutturis suffocarent, et sic mortuus ense Dei plagas mortales sustinuit. Tandem cum suprema vita spiraret, monachilem habitum accepit, et sic more christiani militis a saeculo migrabat. Igitur isti duo praescripti principes terrae, cum e vicinis et interposito intervallo obiissent, omnibus terrae incolis in ore et memoria fuerant, ita ut de subita morte eorum tractarent, quos post mortem domini Caroli, Deus tam veloci sententia a vita privaverat, et tam levis causae moriendi ipsis occasionem ordinemque disposuerat. Contra morem christianum quidem in obsidione egerant cum praeposito et aliis, quos a captivitate eduxerant. Nam accepta pecunia a praeposito et suis, postquam subductos contra regis et principum decreta per devia diverterant, nudos et solos in locis campestribus dimiserunt, quosque

A ipsi vagantes et peregrinantes campos et villas, capti sunt, et miserrimae mortis exterminio dispersi.

137. Decimo sexto Kalendas Januarii, Sabbato, tertia hebdomada finita Adventus Domini, eodem anno in Quatuor temporibus Desiderius, frater Isaac illius praedicti traditoris mortuus est; qui traditionis conscius, non promeruit ulterius vitae felicitate perfrui. A tempore ergo obsidionis nusquam ausus est prodire ad Curiam comitis, nisi latenter. Nam plures fuerant in comitatu nostro, qui illum appellasset ad bellum, et reum traditionis convicissent, si aperte ad curiam exiisset. Insuper interdictum est a comite novo eidem Desiderio, quanquam forte ad curiam ascenderet, ut sibi propinaret; nam in curia unus ex propinatoribus ipse constiterat.

CAPUT XIX.

Occasio defectionis Flandrorum a Guillelmo Northmanno comite.

138. Idus Augusti retro, itaque in festo sancti Petri in Augusto, habitis nundinis in Insulis, cum comes voluisset quemdam de servis suis ibidem in foro capere, et jussisset capi, cives Insulenses ad arma ruebant, comitem et suos extra suburbium fugerunt, alios de curia verberantes, et Northmannos in paludes praecipitantes, plures aliis et aliis affecerunt lacionibus. Statimque comes obsedit Insularum omnia loca, et coegit cives sibi reddere marchas argenti mille et quadrigentas, si saltem illo modo repacificarentur. Unde concitata est invidia maxima inter cives illos et comitem, ita ut deinceps sibi suspecti utrinque starent.

139. Tertio Nonas Februarii feria sexta post festum Purificationis matris Domini, insurrexerunt Burgenses in S. Audomaro contra comitem, eo quod injuste volebat comes praeferre illis castellanum loci illius, qui violenter res et substantiam civium illorum diripuerat, et adhuc rapere satagebat; obsedit quoque S. Audomarum cum gravi exercitu. At cives subintroduxerunt Arnoldum nepotem Caroli consulis et hominibus ei fecerant et securitates ut, si forte perduraret comes novus in injusta obsidione, ad illum Arnoldum se converterent. Eadem tempestate nix et glacies et frigus et orientis ventus simul inhorruerant super faciem terrae, et ideo timebant insultum comitis, reddiderantque pro repacificatione sexcentas marchas argenti. Unde maxima invidia excitata est inter cives illos et comitem, et deinceps facti sunt sibi suspecti.

140. Decimo quarto (213) Kalendas Martii, feria quinta ante Septuagesimam, insurrexerunt Gandenses contra castellanum suum, eo quod injuriose et perverse semper egisset contra ipsos: qui transiit se ad consulem, quem ad repacificandum se et cives adduxit. Igitur comes volens opprimere cives et

et carcere dicitur.

(213) Excerpta ex sequentibus usque ad finem edita sunt a Chesneau in Probationibus familiae Gandensis a pagina 205.

(212) Mejerus eum jam tum fugisse in Angliam et eum copiis regis interceptisse Silius scripsit. Quod signum hinc optime refelli diximus, si conferatur cum num. 152, ubi 27 Martii anni sequentis eductus

eisdem violenter anteponero castellanum præfatum, ibidem per aliquot dies expectabat. Tunc cives, sicut pepigerant cum Daniele principe et Iwanno fratre Baldwini, posuerunt comitem ad rationem; et, convocatis universis in Gandavo, Iwan prolocutor civium statutus est, et sic orsus est: « Domine comes, si cives nostros et vestros Burgenses, et nos amicos ipsorum jure volueratis tractasse, non aliquas exactiones pravas et infestationes debueratis nobis intulisse, imo ab hostibus defendisse et honeste tractasse. Nunc ergo contra jus et sacramenta, quæ pro vobis juravimus de condonato teloneo, de confirmanda pace et de cæteris justitiis, quæ homines hujus terræ obtinuerant a prædecessoribus bonis terræ consulibus, et maxime tempore domini Caroli, et a vobis, vos in propria persona fregistis et fidem vestram et nostram, qui in idipsum vobiscum conjuravimus, violastis. Manifestum est quantam violentiam et rapinam in Insulis fecistis et quantum cives in S. Audomaro persecuti sitis injuste et perverse. Nunc quoque in Gandavo cives, si potueritis, male tractabitis. Sed cum sitis dominus noster et totius terræ Flandriæ, decet vos nobiscum rationabiliter agere, non violenter, non perverse. Ponatur curia vestra, si placet, in Ipra, qui locus est in medio terræ vestræ, et convenient principis utrinque nostrique compares, ac universi sapientiores in clero et populo in pace et sine armis, tranquillo animo et bene considerato, sine dolo et malo ingenio, et dijudicent. Si potueritis comitatum salvo honore terræ deinceps obtinere, volo ut obtineatis. Sin vero tales estis, scilicet exlex, sine fide, dolosus, perjurus, discedite a comitatu, et eum nobis relinquitur idoneo et legitimo alicui viro commendandum. Nos enim mediatores sumus inter regem Franciæ et vos, ut sine honore terræ et nostro consilio nihil in comitatu dignum ageretur. Ecce tam nos fidejussores vestros apud præfatum regem, quam Burgenses totius pene Flandriæ perverse tractastis contra fidem et jusjurandum, tam ipsius regis quam nostri, et subsequenter nostrorum omnium principum terræ. »

141. Igitur comes prosiliens exfestucasset Iwanum, si ausus esset præ tumultu civium illorum, et ait: « Volo ergo rejecto hominio, quod mihi fecisti, parem me tibi facere et sine dilatione bello comprobare in te, quia bene et rationabiliter adhuc per omnia in comitatu egerim. » At Iwan renuit, et determinavit diem; feria quinta in capite jejuniorum, octavo Idus Martii, quando pacifice in Ipra convenirent. Igitur comes descendit Brugas, et convocatis vicinæ illius militibus, præcepit ut ad diem positum secum et ad ipsum armata manu festinarent: convocatisque civibus in Brugis, conquestus est eis quam inhoneste ipsum a terra expelleret Iwan et sui, si possent, exoravitque eos ut secum fideliter starent. At illi annuerunt. Igitur ad diem ascendit comes manu armata et implevit Ipram militibus

A et coterellis (214), præparatis et ad pugnandum accinctis. Ascendit quoque Iwan et Daniel juxta Ipram, scilicet in Roslara, et præmisit internuntios ad comitem dicens: « Domine comes, quia dies in sacro jejuniorum tempore positus est, cum pace et sine dolo et armis, sed rationabiliter venisse debueratis et non fecistis, imo contra homines nostros pugnaturus præsto estis: mandant vobis Iwan et Daniel et Gendenses, quia dolose ipsos interficere venistis, hominia, quæ inviolabiliter hactenus vobis servaverunt, exfestucare per nos non differunt. » Et exfestucaverunt ex parte dominorum suorum internuntii illi, et abierunt

142. Ante hoc tempus Iwan et Daniel transmiserant per castra Flandriæ mandantes salutem: « Obsides, et fidejussores dabimus ad invicem, si vos vultis cum honore vivere in terra, ut si violenter velit comes irruere super vos vel nos, undique ad mutuam nostram defensionem concurramus. » Annueruntque eis id libentissime se facturos, si cum honore terræ et suo, comite isto tam perverso carere possent qui nulli rei intenderet, nisi quo astu cives suos persequi potuisset. Et adjunxerunt: « Ecco patet quomodo mercatores et universæ terræ Flandriæ negotiatores obsessi sunt causa comitis istius, quem vos in comitatum dignissimi patris Caroli subrogastis; et jam per annum istum consumpsimus substantias nostras et insuper quidquid in tempore alio sumus lucrati, aut iste comes abstulit aut nos infra terram istam clausi et obsessi ab inimicis ejus consumpsimus. Videte ergo qua ratione isto carcamus raptore et persecutore nostro, salvo tamen honore terræ et vestro. » Interim comes in Ipra insidiabatur Danieli et Iwanno congregans sibi universos terræ milites.

143. Quinto Idus Martii, Dominica prima Quadragesimæ, fama vera nos percellebat, quod juvenis Theodoricus, nepos Caroli consulis, ex Elsatan venisset in Gandavum. ibique expectaret, donec propulso isto comite cum suis Northmannis, ipse in consulem susciperetur. Et valde mirandum est, quod Flandria tot dominis susciperet, et eodem tempore puerum de Montibus, et Arnoldum quem in S. Audomaro subintroduserant, et istum qui jam exspectat Gandavi, et istum nostrum abusivum comitem se recepturum parata foret. Nam istum Northmannum consulem nostrum, Theodericus castellanus et ipsius cognati et amici, Arnoldum vero illi in S. Audomaro, comitem de Montibus illi de Atrebato et in consulis; Theodericum istum Iwan et Daniel et Gendenses in comitem assumere festinabant.

144. Decimo septimo Kalendas Aprilis, feria sexta, cives Burgensium corruerunt in castrum. inquires, si Fromoldus junior domum comitis impleisset frumento et vino et cæteris victualibus ad opus comitis Wilhelmi observandam. Eodem die audito, eo quod comes veniret in suburbium Brugis, obviam ei,

(214) Coterellis, id est villioribus hominibus, ut cap. 16 dictum.

si forte venisset, clausurunt portas, nolentes illum A deinceps tenere pro comite.

145. Sabbato in Quatuor Temporibus, jam transacta plena prima jejuniorum hebdomada, in XVI Kalendas Aprilis, Gertrudis virginis, castellanus Gervasius imperavit sese præparare omnes qui in Vicecomitatum ejus habitarent, ut in Toreholt expediti ad bellum conscenderent feria quarta post Sabbatum præscriptum, ibidem expectantes donec comes noster Willelmus ipsos deduceret contra Danielem et Iwan pugnatueros.

146. Duodecimo Kalendas Aprilis, in Benedicti abbatis, castellanus noster Gervasius a Toraholth in Brugas rediit cum suis, retulitque quod Arnoldus, nepos Caroli comitis jam secunda vice subinductus erat in S. Audomarum fraudulenter a quibusdam B civium. Quo rescito, comes Flandriæ Willelmus cum potentia valida ab Ipra accurrit in S. Audomarum, ac in ecclesiam S. Bertini obsessum fugavit, volens incendere ecclesiam; coegitque, ut Arnoldus ille abjuraret prorsus Flandriam, simulque illi qui cum ipso obsessi fuerant.

147. Et hoc eodem die reversus est comes in Ipram præparans se, ut sequente die invaderet Iwanum et Danielem cum expeditione imperata in Toraholt. Eodem die, scilicet feria quarta, cives nostri et maritimi Flandrenses nostri conjuraverunt, ut simul deinceps starent pro tuendo honore loci et patriæ.

148. Decimo Kalendas Aprilis feria sexta, transmissis litteris, illi ex Gend simul Iwan et Daniel dicebant nostris Burgensibus, ut usque in diem lunæ proximum præviderent sibi utrum deliberarent prorsus permanere cum Gendensibus, et prorsus exfestucare comitem; an prorsus persisterent cum consule Willelmo et contradicerent Gendensibus et ipsorum dominis ac amicis. Ultra præscriptum diem igitur noteabant in ambiguo suspendi cum Brugen- C sibus.

149. Nono Kalendas Aprilis Sabbato Dixit Rebecca (215). Audierant Brugenses quod comes ex Alstra (216) satageret descendere Brugas, contradixerunt ei locum et castrum suum. Remandaverunt comiti per castellanum Gervasium, ut alias se diverteret, donec inimicos suos extirpasset a Flan- D dria, et tunc primum redderent ei locum et castrum in Brugis. Requirebant quoque ab eodem Gervasio castellano, ut profliteretur ipsis, utrum deliberasset, an prorsus remanere in fide et securitate eadem cum ipsis, an prorsus ab ipsis cum suo consule recedere. Eodem die circa vesperam viderunt transitum comitis apud nos versus Maldenghem, statim ad

A arma prosilientes cives nostri in exitibus portarum restitissent comiti in faciem, si ad Brugas descendisset, et portas undique clausurunt contra illum. Eodem die Cono frater Walteri mortui ex Freresdeslo introivit ad cives nostros, et in medio fori coram universis jurabat se cum sua potentia deinceps cum civibus fideliter persistere. Erantque civibus nostris coadjutores milites Walterus (217) ex Liswega et sui, et illi ex Ostkerca Hugo Snaggaerd et fratres sui.

CAPUT XX.

Electio Theodorici Alsatii in comitem Flandriæ. Interitus Lamberti Reddenburgii.

150. Octavo Kalendas Aprilis, in Dominica, in Annuntiationem S. Mariæ, Evangelium legebatur: B *Omne regnum in se divisum desolabitur*: ad Burgenses nostros, tam ad clerum quam ad populum vicinæ nostræ mandarunt Hollandiæ comitissa (218) et frater ejus Theodoricus adoptivus (219) comes, Gendensium et nostrorum civium salutem. Quidquid a prædecessoribus nostris consulibus legitime possidetis et per me firmiter obtinebitis, si quidem me in comitatum subrogatis. Mercatoribus vestris et totius Flandriæ pacem et liberum negotiandi præbebo transitum, simulque soror mea comitissa idem præbebit eatenus tamen, ut obsides demus invicem recipiendi me a vobis et liberam præstandi vobis negotiationem. Statim castellanus Gervasius transivit ad comitem in Maldenghem consulens ei ut reversus Ipram ascenderet, quia in Maldenghem quasi obsessus teneretur, si Gendenses in eum excursum forte fecissent. Statimque Brugenses transierunt propter Danielem, ut cum sua potentia ad ipsos in Brugas descenderet, Interim cum castellano ex Brudburg Henrico (220), Arnoldus, quem in S. Audomaro olim susceperant in comitem, satagebat cum auxilio et consilio regis Angliæ, ut comitatum Flandriæ obtineret. Itaque terra Flandriæ divisa est, ut alii adhuc fidem conservantes et hominia comiti Willelmo, cum ipso militarent; alii peroptarent Theodoricum, sicut Daniel, et Iwan, et Gendenses, ac Brugenses; alii Arnoldum, sicut illi in S. Audomaro, et vicinia illa; alii comitem ex Montibus præferendum crederent. Igitur in tanta divisione desolata est terra.

151. Septimo Kalendas Aprilis, feria secunda, castellanus Gervasius noluit cum Brugenibus nostris deinceps commanere, eo quod comiti Willelmo contradixissent locum et castrum suum et portas obstruxissent contra eum, et superadoptassent Theodoricum sibi in consulem. Igitur extra castrum Brugarum Gervasius mandavit pro melioribus civium, et habuit

(215) Id est Sabbato ante Dominicam in Quadragesimâ, quando in missa loco Epistolæ legitur pars cap. XVII libri Genesios.

(216) Alstra, vulgo Alteren, in agro Gandensi prope dexterum latus novæ fossæ, qua Brugas navigatur.

(217) Walterus Crommelin, gener Haketti Castellani.

(218) Petronilla, mater Diederici VI, de qua actum cap. 8.

(219) Quod cum sorore pro hujus filio ad tempus præisset.

(220) Henrichus filius Themardi cum B. Carolo occisi, qui constabularius et Castellanus Broeburgensis signavit litteras Theodorici Comitissæ anno 1151, in Probationibus familiæ Gandensis pag. 203.

cum eis hujusmodi orationem : « Quia fidem unico domino meo, comiti Willelmo, adhuc servo, a quo separari secundum legem sæculi non potero, salvo honore meo, non potero vobiscum commanendi licentiam habere, qui tantum feceritis comiti contemptum. Sed quia vos amo, ibo ad comitem, perorabo pro vobis, quatenus usque in Dominicam proximam induciat de vobis, ne aliquam inferat molestiam vobis, ita ut si vos comiti potuero compozere, faciam; sin vero, cautos vos faciam de omni molestia, quam comes inferet vobis, si eam præscire potero. Uxorem meam, filios et filias et res meas adhuc infra castrum habitantes, precor honeste conservetis usque in determinatum diem. » Et concesserunt ei omnes cives nostri fideliter sese observaturos. Eodem die Steven ex Boularia (221) introivit ad nos cum circa quadraginta militibus. Excursum fecerunt milites nostri ante domum Thancmari. Eodem die Iwan (222) et Daniel Brugas induxerunt Theodoricum ex Elsatan, ut in comitem assumeretur. Occurrerant ei cives nostri applaudentes ei.

152. Sexto Kalendas Aprilis, feria tertia, in mane Thancmarus et nepotes ipsius domum et mansiones proprias in Straten combusserunt, quia si hoc non fecissent, Daniel et Iwan cum suo Theodorico combussissent. Didicimus revera quod Iwan et Daniel illi Theodorico hominum et securitatem non fecerant adhuc, sed ducendo eum per castra Flandriæ populum et milites commoverent ad eligendum illum in consulem. Nam sine licentia et assensu ducis Lovaniæ electionem facere Iwan et Daniel non poterant. Sic enim fidem duci utrique dederant, ne Theodoricum illum in consulem eligerent sine consensu ducis. Eodem die audivimus, quod Willelmus Iprensis a captivazione productus, Cortracum venisset, ut consilio et viribus suis et suorum forte juvaret consulem Willelmum, a Brugis et a Gandavo propulsum. Quia ergo Iwan et Daniel duo ex paribus et principibus Flandriæ a rege Angliæ donaria plurima susceperant et plura erant pro expulsionem nepotis sui, scilicet nostri consulis Willelmi, accepturi, nihil absque consilio regis facere deliberarant, sed absque consilio ducis Lovaniæ, cujus filiam rex Angliæ et idem dux daturus erat Arnolde nepoti consulis piissimi Caroli, quem eodem tempore Furnenses et castellanus ex Brodburg in comitem susceperant; et hoc consilio et auxilio regis Angliæ. Interrogabant tandem cives nostri ipsos Iwanum et Danielelem : « Cur ergo istum Theodoricum ad nos usque perduxistis, si fidem, securitatem et hominia ei vos priores, et nos secundo loco non fuerimus facturi? » Responderunt : « Quia cum apud Brugas veniret, nobiscum venit, et nos cum ipso, ut videret situm loci, et tentaret quo animo eum susciperent Brugenses et

A qui cum ipsis stabant amicitia et securitate conjuncti. » Quarto Kalendas Aprilis, feria quinta, illi milites ex Ostkercka ex nomine inscriptos pergamenos, sese et plures alios transmiserunt consuli Willelmo in Ipra, et exfestucaverunt fidem et hominia, quæ olim fecerant ipsi eidem consuli.

153. Tertio Kalendas Aprilis, feria sexta, expectabant Brugenses reditum Danielis et Iwani, quæ antea exiverant suburbium clanculo cum militibus suis. Nam determinaverant civibus nostris hunc diem, in quo hominia et securitates facerent Theodorico ex Elsatan, simulque Gendenses et Brugenses et qui cum ipsis conjuraverant. Hæc ante feriam sextam anno bissextili, in anno præterito erat feria quarta ante diem Paschæ proxima. Eodem die in vespere, reversi sunt ad nos in Brugis Iwan et Daniel et Hugo Campus avenæ. Et relatum est quod Willelmus Iprensis ille captus, libertate donatus fuerit a consule Willelmo Northmannorum. Statim postquam pransi sunt, tam principes quam populus convenerunt in exitu castri apud Harenas omnes, ibique elegerunt Theodoricum ex Elsatan in consulem totius Flandriæ; feceruntque ei hominia Iwan et Daniel in præsentia universorum; lexque data est omnibus qui pro traditione comitis Caroli proscripti habebantur, revertendi in curiam hujus novelli comitis, et, si auderent, secundum judicia principum et feudatorum terræ, si miles erat et ad curiam comitis pertinuisset, excusationem facerent; sin vero, secundum judicia Scabinorum terræ sese quisque notatus purgaret. Superaddita est a consule, principibus suis et populo terræ libertas de statu reipublicæ et honore terræ, meliorandi omnia jura et judicia et mores et consuetudines ipsorum terram inhabitantium. Et notandum quod in anno præterito ista eadem feria reversi sunt principes obsidionis ex Atrebato, qui exiverant a nobis, pro eligendo consule terræ secundum regis Lodewici consilium ac præceptum, Iwan et frater ejus Baldevinus ex Alst, Walterus ex Frorderdeslo, et cæteri terræ compæres, redeuntes ad nos cum alacri animo denuntiaverunt nobis sese cum rege Franciæ elegisse Willelmum puerum ex Northmannia libere et legitime in comitem et dominum universæ terræ nostræ. Et quod consule Willelmo cum baronibus suis considente in Ipra in solario quadam, ut consilium acciperet quid facturum foret contra noviter electum Theodoricum, consulem solummodo, decidit ipsum solarium in terram, et corruerunt simul confidentes in eo, ita ut unus ipsorum pene casu ipso præfocatus exspirasset.

154. Pridie Kalendas Aprilis Sabbato. Interim clerus et populus reversi sunt apud Harenas, et super feretrum S. Donatiani juravit comes, sicut prædixi-

(221) Boularia prope Gerardimontium, hoc tempore baronatus complectens sub se 12 pagos. Stephanus de Boularia comitatus fuerat in Terram sanctam Robertum comitem. Willelmus de Boulær signavit litteras Iwani de Gand anno 1139 pro mo-

nasterio Trunchinensi apud Miræum in Cod. Donat. cap. 94.

(222) Duxit Iwan uxorem Laurettam filiam Theodorici anno 1140.

mus, et dati sunt inter consulem et clerum et populum obsides, Iwan et Daniel, illa omnia consulem adimplere et scienter non fraudare quæ juraverit. Deinde Gendenses fidelitatem jurabant, et deinde Brugenses consuli et hominia fecerunt. Eodem die Lambertus ex Reddenburg venit Brugis, ut se a traditione excusaret. Kal. Aprilis, Dominica *Lactare Jerusalem*, in medio Quadragesimæ, Theodoricus susceptus est in consulem, et cum processione in ecclesia S. Donatiani in Brugis, et more prædecessorum suorum comitum ascendit, et pransus est in aula et domo comitum et per totum diem Brugenses nostri elaborabant pro introducendo castellano Gervasio quem fideliter dilexerant. Erant tamen aliqui Burgensium, homines quidem ejusdem Gervasii, qui nequiter agebant contra, seorsum inito consilio cum quodam Waltero genero Haketti castellani, quem superponere Gervasio moliebantur.

155. Quarto Nonas Aprilis, quæ feria in præterito anno erat Sabbatum sanctum Paschæ, modo vero feria secunda, introivit Gervasius castellanus in castrum Brugarum ad consulem Theodoricum in multitudine militum suorum et Burgensium, qui fideliter ipsum dilexerant, stansque coram universis ait : « Domine comes Theodorice si Deus hanc gratiam contulisset nobis et patriæ, ut vos statim post mortem domini nostri et nepotis vestri Caroli præsentem habuissemus, neminem in comitatum præter vos suscepissemus. Notum ergo facio omnibus, quod a consule Willelmo prorsus discesserim; hominum et fidem et securitatem, quam hactenus sibi servaverim, rejecerim, eo quod pares terræ et omnis populus illum condemnâverint sine lege, sine fide, sine justitia Dei et hominum adhuc in terra errantem. Vosque hæredem naturalem et dominum terræ justum, cum honore et dilectione suscepistis. Volo ergo hominum et fidem vobis facere, sicut domino naturali terræ, et de cujus conditione nos sumus, officium et feoda, quæ a prædecessoribus vestris hactenus tenui, a vobis recipere volo. Si quis vero vicecomitatum contra me impetit, ex parte Haketti, qui ante me castellanus proxime fuit, in præsentia vestra et parium terræ satisfactorius præsto ero. » Sicque finita oratione factus est homo Theodorici consulis, deinde per reliquum diem fecerunt hominia consuli, omnes qui feodati fore debuerant in comitatu et per aliquos dies deinceps. Statim pacem ipse consul componere festinabat in omni comitatu suo inter illos qui hactenus in invicem discordias et lites gravesque pugnas exercuerant.

156. Octavo Idus Aprilis, feria sexta, Lambertus ex Reddenburg ferro ignito purgabat se in præsentia comitis Theodorici a traditione et morte domini Caroli consulis : Daniel et Iwan non interfuerunt.

157. Quinto Idus Aprilis, feria secunda, quidam Iprensium venerant coram consule Theodorico in lobio domus suæ in Brugis, denuntiantes quod idem

(223) Imo amittæ. Erant consobrini duarum sororum filii.

A comes in auxilium veniret civibus Iprensibus, ea conditione, ut si cives consulem Willelmum ab Ipra expellerent, statim die altero comes Theodoricus in auxilium civium eorundem intraret ad ipsos.

158. Quarto Idus Aprilis, feria tertia, consul Theodoricus cum feodatis suis et Burgensibus Burgensium excursus fecit versus hostes suos, qui in Oldenburg et Gistella consederant, et quia undique præmuniti erant fortiter ad resistendum, comes cum civibus in media via rediit. Eodem die misit rex Franciæ litteras hujusmodi civibus nostris : « Volo, ut in Dominica Palmarum octo viros discretos a vobis mihi in Atrebatu transmittatis, de singulis quidem castris Flandriæ totidem sapientiores erocabo : coram quibus et universis baronibus meis retractare velim rationabiliter, quid sit quæstio et pugne inter vos et comitem vestrum Willelmum, et statim laborabo pro pacis conformatione inter vos et ipsum. Si quis de civibus non ausit venire ad me, conductum secure præbebo veniendi et redeundi. » Statim cives super remittendis litteris rationis et consilii studium inierunt, dicentes : Quia rex juraverat ante susceptionem Willelmi comitis, nullam coemptionem vel pretium se velle et debere accipere pro electione consulis ejusdem, et postmodum mille marcas pro pretio et coemptione aperte suscepit, perjurus est. Item quidquid civibus in telonio condonavit et quidquid super hoc simul cum rege juravit se inviolabiliter conservaturum, violenter fregit. Et cum obsides dedisset, ipse comes pro confirmatione omnium eorum quæ civibus condonaverat et dederat, ipsos fefellit obsides. Igitur tandem apud Ipram diem nobis determinasset a paribus terræ, ut se componeret nobiscum, sicut omnes sciunt terræ incolæ, armata manu prædictum castrum anticipavit, ut violenter nobiscum ageret, et ad quidquid vellet nos constringeret. Itaque sine ratione, sine lege Dei et hominum, nos in terra hæc clausit, ne negotiari possemus; imo quidquid hactenus possedimus, sine lucro, sine negotiatione, sine acquisitione rerum consumpsimus. Unde justam habemus rationem expellendi illum a terra. Nunc ergo justiore terræ hæredem in consulem nobis elegimus, filium sororis (223) consulis Caroli, virum

D fidelem et prudentem, secundum morem terræ sublimatum, fide et hominio nostro stabilitum, naturam et mores et facta prædecessorum suorum digne imitantem. Notum igitur facimus universis, tam regi quam ipsius principibus, simulque præsentibus et successoribus nostris, quod nihil pertinet ad regem Franciæ de electione vel positione comitis Flandriæ.... (224) sine hærede aut cum hærede obisse, terræ compares et cives proximum comitatus hæredem eligendi habent potestatem, et in ipso comitatu sublimandi possident libertatem. Pro jure ergo terrarum, quas in feodum tenebat a rege, cum obierit consul, pro eodem feodo dabit successor comitis

(224) Videtur desiderari si cum contigerit aut quid simile.

armaturam tantummodo regi. Nihil ulterius debet A consul terræ Flandriæ regi Franciæ, neque rex habet rationem aliquam ut potestative seu per coemptionem seu per pretium nobis superponat consulem, aut aliquem præferat. Sed quia rex et comites Flandriæ cognationis natura hactenus conjuncti stabant, eo respectu milites et procures et cives Flandriæ assensum regi præbuerant de eligendo et ponendo illo Willelmo sibi in consulem. Sed aliud est prorsus quod ex cognatione debetur, aliud vero quod antiqua prædecessorum Flandriæ consulum traditione ad justitiæ examinatur instituta.

159. Tertio Idus Aprilis, feria quarta Leonis papæ, nepotes Thancmari cucurrerunt super Brugenses apud Harenas, evocantes et allicientes cives adhuc impransos et comitem Theodoricum et suos milites ad militias faciendas. Igitur campanas custodes templorum, et milites lituos pulsantes, fugabant eos procul a Brugis. Subsequenter vero expeditiones militum nostrorum et civium ascenderunt iterum adversus hostes suos in Gistella, et coegerunt quosdam, ut læti fuissent, si forte liceret eis hominia facere comiti nostro Theodorico, et super hoc obsides dare, ne unquam fraudem sibi facerent.

160. Nono Kalendas Maii, feria secunda, post Dominicam Paschæ, comes noster Theodoricus equitabat ad Insulas et vicinias illas obtinuit. Interim Lambertus ex Wingihina cum paucis militibus excursus fecit contra Brugas, et simul cum illo nepotes Thancmari, incenderunt domum Fromoldi junioris notarii comitis, quæ domus defensabiliter steterat in Berenhem. At consul Willelmus ad regem Franciæ ascenderat eadem tempestate apud compendium, qui locus est in Francia, quatenus a rege acciperet consilium et auxilium, quomodo Flandriam obtineret. Episcopo nostro Simoni Noviomensis sedis libere reddidit duodecim altaria, quæ in feodum acceperat, ut advocatus et defensor staret ecclesiarum Dei, quæ in Flandria sunt, eo tenore quatenus episcopus banno et excommunicationis verbo damnaret omnes, quicumque Flandrensibus terræ cives suscepissent consulem Theodoricum, et ad potentiam consulatus promoverent, atque comiti Willelmo violenter et sine iudicio superposuissent. Hoc ergo pacto episcopus misit litteras in Gandavum, et suspendit inibi ecclesias a divino officio.

161. Pridie Kalendas Maii, feria secunda, Lambertus ex Reddenburg, qui sub nota traditionis fuerat, usque dum satisfecisset comiti Theodorico per gutti ferri examen, in Ostbure obsederat inimicos suos in validissima manu. Etenim asciverat sibi ex insulis maris circumquaque homines et amicos conatosque suos fere tria millia. At contra illum illi ex Reddenburg collegerant et peditum et equitum tantum validam. Cum igitur utrinque accessissent illi ad obsidendum et isti ad liberandum obsessos, intervenit nuntius comitis Theodorici scilicet castellanus Gervasius, volens differre bellum, quousque comitis in præsentia pacificarentur. Sed quia perti-

naces fuerant Lambertus et sui ad occidendos obsessos; noluerunt aliquo modo differre, quin obsessos percuterent. Igitur dum insultum tot millia facerent, et obsessi egregie sese defensarent, ex improvviso illi milites ex Reddenburg, qui in auxilium obsessorum in alia domo eventum belli expectaverant, armati equis et pedibus alii et alii, tamen respectu obsidentium pauci, prosiliebant. Statimque strepitum et clamores infinitos in aera moventes illi qui prosilierant, perterritos et prorsus attonitos reddiderunt obsidionem facientes, in tantum ut fugam inirent, et clypeis et armis abjectis, ad cursitandum in fuga sese succingerent. Tunc illi prius obsessi in armorum virtute egressi, simulque et illi ex Reddenburg a tergo persequentes eos, qui sese fugæ dederant, omnium inimicorum illorum capitales et duces truncabant. Cæterum de peditibus quos voluerunt, eneabant. Sed et vulneratorum infinitus erat numerus et occisorum liberorum virorum numerus erat

162. In hac ergo pugna notandum, quia Lambertus ille, qui nuper excusaverat se ferro ignito, non tradidisse Carolum consulem, modo occisus est. Nam quandiu erga Deum humiliter egit, Deus illi, quod in Domini sui morte egerat, indulxit. Igitur post liberationem igniti examinis, cum isdem Lambertus et sui sine aliquo respectu misericordiæ superbe cum tribus millibus paucos obsedisset, et eis obstinatus quantum in se erat non parceret, nec propter Deum nec propter sacramentum jurandi, quod comiti Theodorico fecerat ut nullam in propria vel suorum persona seditionem moveret, voluisset pugnam et irragem obsessorum differre; merebatur ipse occidi, oblitus misericordiæ Dei et dispensationis, quæ eum reservaverat vitæ, cum omnibus occidendus videretur, si tamen dignos poenitiæ fractus, sicut promiserat Deo et Ecclesiæ institisset. Cum enim servus humiliter agit cum Domino pro suo restu, Dominus indulget servo secundum legem poenitiæ agentis. Cum vero homo juste agens, in alium hominem perverse egerit, et Deus iudex inter utrosque asciscitur, fidem juste agentis Deus juvat, injustum hominem a causa prosternens, et in obstinatione sua confundens. Unde fit ut in bello alter iniquus prosternatur; in iudicio aquæ vel ferri iniquus poenitens tamen non cadat. Notandum vero quod isti occisi in Ostburg, primitus consilio et dolis suis Theodoricum comitem in Gandavo et Brugis præstituerunt et Willelmo comiti supposuerunt. Et quamvis Theodoricus hæres sit naturalis Flandriæ et justus comes et pius, Willelmus vero comes Flandriæ sit inhonestus et civium terræ persecutor, tamen non juste consuluerunt ii qui nunc miserabiliter jacent occisi, nec a traditione domini sui poterunt dici innocentes, quorum consilio et violentia dolique adhuc comes Willelmus erat in terra sua Flandrensi.

CAPUT XXI.

Pugna et irruptiones bellicæ inter Guillelmum Northmannum et Theodoricum Alsatum.

163. Sexto Nonas Maii, in nocte feriæ quartæ, illi,

qui in Gandavo in domo comitis a civibus illis adhuc obsessi tenebantur, eo quod in parte Willelmi consulis persistenter, exierunt, et platearum domos plurimas incenderunt. Cumque cives pro ignis destructione laborarent, securibus exciderunt jactatoria ingenia, scilicet mangunellas (225), quibus lapideam domum et turrim, in qua debebant obsessi, prosternerent. Eodem die, scilicet quarta feria Gervasius castellanus Brugensis cum milibus obsidere voluit in Wingchina in parte comitis Willelmi agentes. At illi strenui milites occurrerunt Gervasio, et ipsum illum vulneraverunt, et de armigeris duos ceperunt, equos et palefridos lucrati sunt.

164. Tertio igitur in Nonis Maii, Sabbato revoluti anno, instabat dies anniversarius omnium illorum qui de turri præcipitati erant pro morte Caroli comitis. Et notandum quod in hac eadem septimana occisi sunt in Ostburch Lambertus filius Ledewif et cum ipso plures, quorum consilio et traditione Theodoricus Flandriæ superpositus violenter est Willelmo Northmannensi. In hac eadem hebdomade satagebat rex Franciæ in pridie Nonas Maii, Dominica *Misericordia Domini*, convocare archiepiscopos, episcopos et omnes synodales personas in clero et abbates et discretissimos, tam in clero quam in populo, comites et barones ceterosque principes, ut ad se in Atrebatum convenirent, habiturus consilium de istis duobus consulibus, quem eorum cum regia potentia expelleret, aut quem stabiliret. Quo tempore Theodoricus in Insulis et Willelmus errabat in Ipra. Tota vero terra in periculis agitabatur, in rapinis, incendiis, traditionibus, dolis, ita ut nemo discretus viveret securus. Igitur utrobique expectabant, quod consilium, aut quæ sententia daretur in curia et conventu tot prudentum et discretorum virorum, et quæ pericula in futuro timerent, cum omnia pericula sibi superventura timerent. Et notandum quod omnes fere, quibus terra Flandrensis prohibita erat propter traditionem Caroli consulis, et hoc secundum iudicia principum et baronum terræ, hoc tempore reversi sunt in terram hac simulatione et dolo, ut si quis esset, qui eos auderet interpellare de traditione, ipsi interpellati responderent secundum vel quod miles erat in curia comitis, vel secundum quod inferioris conditionis eorum scabinis et iudicibus terræ. Igitur adhuc nullus interpellatus est nec respondit.

165. Et memorandum quod cum jam primo comes Theodoricus in Insulas conscendisset, quædam incantatrix occurrit illi descendens in aquam illam, quam comes transurus erat per pontem juxta incantatricem. At illa conspersit consulem aquis. Igitur, ut aiunt, comes Theodoricus languebat in corde et visceribus, ita ut comestionem et potum fastidiret. Cumque milites ejus indoluisse super eo, ceperunt incantatricem, et ligatis manibus et

A pedibus, stipulis et straminibus succensis impositam combusserunt. Ab illo ergo tempore usque in septimum Idus Maii, Cono ex Frerendeslo in Winendab, et illi qui in Winchina cum Lamberto arma ferebant contra comitem Theodoricum et suos, non desistebant deprædari villas circa se et rusticos, simulque cum rebus ipsorum violenter auferre. At Brugenses fossatis novis circumdederunt se, vigiliis et insidiis suis et suorum militum sese defensabant. Quo tempestate villa Orscamp depradata est prorsus a militibus Willelmi consulis.

166. Pridie Idus Maii, feria secunda, Brugenses impetebant illos in Winchina, et vulnerati sunt utrinque plurimi et mortui quidam. Non tamen oppidum illorum obsessorum destructum est.

B 167. In Idibus Maii, feria tertia, Willelmus comes, collectis militibus suis, invasit præconem in Orscamp, et fugavit illum in ecclesiam ejusdem ruris, et clausum intus obsedit eum, apposituque ad fores templi ignibus ipsas fores conflagravit. Interim burgenses nostri occurrerunt ei armati in Orscamp, et cum perspexissent et consulem et milites ejus et flammæ ignium in templo, perterriti fugerunt et plures capti sunt eodem die. Cum ergo in fugando et in persequendo cives nostros comes excurreret, præco ex Orscamp cum paucis e templo prosiliebat, et evasit periculum ignis, et captus est unus militum, qui in exasione eadem exiverat a templo; Burgenses vero nostri fugerunt timore et pavore perterriti, simulque quia conscii erant sibi, quod eundem comitem Willelmum injuste expellerant et tradiderant; et quidam eorum in hunc campestris latuerunt, de quibus extracti, captivi sunt abducti.

C 168. Duodecimo Kalendas Julii, feria secunda, fama retulit ex Lens, regem Franciæ fugisse ab Insulis, ubi comitem nostrum Theodoricum obsederat per quatuor dies. Eadem tempestate Gendenses evisceraverant quamdam incantatricem, et monachum ejus circumferebant circa villam suam.

169. Quarto Kalendas Junii, feria tertia, comes Willelmus, collecta maxima manu militum et positum, invasit Brugas, et usque in portis et cingulis et infra fossata nostra insultum impetuose et animose inferebat. Utrobique alii interfecti, alii per plures sunt vulnerati. Tandem in vespere reversus est apud Jadbeca (226).

170. Tertio Kalendas Junii, feria quarta, comes Willelmus rapuit iterum apud Orscamp rusticos et milites cum armatis, et violenter abduxit apud Winendala et Oldenburg.

171. Pridie Kalendas Junii, in die Ascensionis Domini, ex Oldenburg misit quemdam monachum, nomine Basilium, comes Willelmus præcipiens notario suo Basilio, ut ad se festinaret, eo quod in præsentiam suam berquarū et custodes carium et

(225) Beka De episcopis Trajectensibus in Joanne II: *Applicando manginellas ad quassandum turres. Idem manganas sæpe scribit ut infra num. 181 mangnella dicitur.*

(226) Jadbeca hora itineris Aldenbargo distat, ut e. Stratenio.

reddituum suorum rationem debitorum suorum reddidit venissent. Igitur monachus ille detentus est in Brugis per Iwanum, et Gervasium castellanum et Arnoldum nepotem Caroli consulis, qui priore die a Bruburg venerat Brugas. Eodem tempore comes Willelmus Oldenburg circumsepi et fossatis firmari præcepit, ubi se et suos recipere ordinaverat. Igitur nemo rusticus circa nos securus erat, sed cum omni suppellectile sua, aut ad nemora subterfugerat et latitabat, aut infra Brugas ascendit, vix ibidem vitæ suæ aut rerum securus.

172. Quarto Idus Junii, Dominica sancta Pentecostes, comes Theodoricus venit Brugas, conquisitis circumadjacentiis villarum circa Gandavum, et in maximo gaudio susceptus est a nostris.

173. Tercio Idus Junii, feria secunda, milites et latrunculi quidam, qui erant in parte Willelmi consulis, ex Jadbeca prodibant, et quasi speciem pacis ferrent, cum milite quodam ex nostra parte manente, sermones et salutationes conferebant. Hujus ergo equitis nostri domus defensabilis et firmissima stabat: in quam omnes circummanentes, et plures ex civibus Brugensibus res suas comportaverant, quas ibidem tutius salarent. Interceperunt ergo equitem illum in curie sua secure vagantem, et traditum vulneribus interfecerunt, et domum, eodem expulso equite, violenter obtinuerunt. Statim comes Theodoricus lætus cum innumera multitudine advolans obsedit eos, coegitque eos obsessos ut sese redderent. Quos tamen salvis membris abire dimisit, et equitem dominumque illius domus bene in propria domo restituit, feria tertia scilicet, pridie Idus Junii.

174. Eodem pridie Idus Junii, audientes milites consulis Willelmi, qui in Oldenburg, et Jadbeca, et Straten jacuerant, ut insidias pararent nostro comiti Theodorico et nostris, quod cum tota potentia sua obsidionem Theodoricus fecisset extra in remotis villis a Brugis, accurrentes circa sexaginta præcursores, incenderunt domum vicinam castro Brugensi, allicere volentes cives nostros, quos fortassis sic caperent. Magis vero ideo nos impetebant, ut Theodoricum consulem per ignis fumum et flammam ab obsidione revocarent. Igitur castellanus Gervasius cum militibus occurrens ad insultum insidiatorum, coepit duos milites strenuos, Walterum nepotem Thancmari, per quem occasio et causa seditionis et pugnae totius originem habuit inter Borsiardum, illum traditorem comitis Caroli, et Thanemarum; coepitque alium cum Waltero militem. Sed isdem Walterus lethaliter vulneratus erat in captione illa. Cives vero Brugenses manus præ gaudio complosas conferebant, animi exhilarationem non satis sibi invicem

ostendentes pro tam bono suo successu. Nam tandem post tot mala, post tot prædas et domorum incendia, et post tot homicidia in nostro perpetrata, captus est Walterus ille a nostris, qui caput (227) et principium fuit totius mali terræ nostræ, pro cuius dolis Carolus consul traditus est; non quod ipse tradidisset, sed hostes suos Borsiardum et suos ad tradendum compulisset. Hæc quoque dico secundum sensum vulgi et secundum furorem animi illorum, qui modo captivum Walterum præfatum suspendenderent aut novo et inaudito mortis fine dissipassent, si comes permisisset. Nam viso igne juxta Brugas, comes Theodoricus jam ab obsidione revertens, cum tota multitudine accurrit, sed ante accursum ipsius capti sunt illi duo et cæteri insidiatores retro fugati

175. Eodem die Walterus ex Somerengem (228) et milites et pedites cum eo, qui quidem ex nostra parte militabant, apud Haltras capti sunt. Eodem die Daniel et Iwan apud Ruplemunda super ducem Lovaniæ quinquaginta milites ceperunt. Eodem die miserunt Iprenses secreto litteras Brugensibus, quatenus privatim et in tuto loco aliquos sapientiores nostros et suos vellent convenire, et de honore comitatus utiliter agere.

176. Quarto decimo et decimo tertio Kalendas Julii, comes Theodoricus ascenderat cum comite Frederico (229) in Gandavum, et collegit sibi infinitum exercitum de Axla et Buchold et Was et consiliis illis; adduxit quoque instrumenta jactatoria, quibus dejiceret domos defensales et oppida inimicorum suorum. Applicuitque cum gravi exercitu ad Tiled (230), et obsedit domum Folket militis. Igitur duodecimo Kalendas Julii, feria quarta, Brugenses occurrerunt comiti cum suo castellano Gervasio et cum infinita Flandrensium multitudine, qui cum ipsis conjuraverant. Consederunt ergo foris nocte sequente circa domum prædictam. Igitur comes Willelmus juxta subsequens exercitum circumspexit, quanta foret turba et exercitus qui militem suum obsederant. Nec parum indoluit de injuria illa, et grassanti arrogancia obsidentium. Elegerat namque Willelmus comes prius emori, quam tantum opprobrium sui sustinere. Igitur undecimo Kalendas Julii, feria quinta, et die quarto ante festum S. Joannis Baptistæ, circa mane, in Oldenburg ab abbate illius loci, religioso et prudenti viro, poenitentiam suorum peccatorum devotus suscepit, et vovit Deo ut deinceps pauperum foret advocatus et Ecclesiarum Dei. Similiter omnes strenui milites ejus voverunt, circumcisisque crinibus et rejectis vulgaribus indumentis, camisia et lorica, cæteris armis induti sunt, humili voto apud Deum et fortis-

(227) Hinc data occasio scribendi ab Stratensibus occisum esse B. Carolum, ut supra dictum.

(228) Somerghem in agro Gandensi tertio ab urbe milliari. De cujus familie antiquitate agit Sanderus Bib. iv Rerum Gandavensium pag. 177, asserit Bernardum et Walterum de Somerghem vixisse sub Philippo Alsatio.

(229) Fredericus ut frater Theoderici nominatur apud citatum supra Vignerum in Originibus Alsatiæ pag. 115.

(230) Tiletum, in agro Curtracensi oppidum, civium Harlebecanorum jure ac privilegiis a Guilielmo Northmanno donatum, uti ex Graminajo tradit Sanderus in Flandria illustrata, pag. 427.

simo zelo progredientes ad bellum, veneruntque in vertices montis, qui eminebat juxta exercitum Theoderici consulis; ibique præordinabant sese ad bellum.

177. Fecit ergo Willelmus comes tres turmas equitum, et obtinuit primam suorum aciem, cujus ipse dux primum insultum facere se constituit. Ex adverso itaque Theodoricus comes similiter ordinaverat acies suas; in quarum una ipse et Gervasius castellanus capita erant, in altera comes Fredericus; curtatisque hastis ntrinque paulatim sese aggressi sunt in virtute hastæ et gladii, cecideruntque infiniti. Cominus pugnabant, non aliter quam morti se offerrent, in media arma inimicorum corruiebant. Ante quidem sese præjudicaverant mori in bello, quam a comitatu expelli. In agresso enim primo Daniel, qui caput erat militiæ Theoderici consulis, volebat se inferre cuneis Willelmi consulis, ibique dejectus est comes Fredericus, et contra illum victus Riquartus ex Woldman in priore vincitura: plures quippe et infinitæ stebant in invicem vincituræ. Tandem gladiis contendebant.

178. At pars et cuneus ille, in quo Willelmus comes pugnabat, deficere incipiens, retro in fugam se convertit, quam Daniel persequabatur cum suis. Cumque utrinque laborarent, illi in fugiendo, illi in persequendo, secunda pars cuneorum Willelmi consulis, quæ ad insidiandum latebat, prosiluit in adversas facies Danielis et suorum; et, quia recenti virtute et unanimi consensu exhortati fuerant et instructi ad bellum, in nullo hæsitantes, hastis et gladiis persecutores illos interruperunt. Tunc comes Willelmus a fuga velociter resiliens, sese cum suis recepit, unoque cursu et animo virili ac robore corporum suorum crudelitati armorum et dispersioni inimicorum insistebat. Igitur universi qui cum consule Theodorico pericula belli sibi imminere præviderant, in diversa armis disiectis, nudique prorsus fugerunt: adeo ut cum comite suo præter decem milites nulli commanerent. Willelmus quidem comes et sui loricas projicientes, leviores equis insidentes, tunc tandem victoriæ suæ fructum consecuti, hostes alios occiderunt, alios ceperunt.

179. Circa mediam noctem ad Brugas rediit comes Theodoricus: cæterum quo Willelmus comes redierit, non audivimus. Tunc nostri loci conjuges viros suos, filii patres, servi et ancillæ dominos suos perditos desebant, casum et infortunium belli perquirentes, tota nocte et deinceps flatibus et suspiriis languebant. Summo dilicnto igitur cum exirent nostri ad mortuos suos, iterum a militibus Willelmi capti sunt. Tam gravis persecutio et multiplex captivitas nostrorum nunquam audita est contigisse in nostris partibus ante hoc facinus belli. Infinita vero pecunia data est pro captivatis nostris redimendis Willelmo comiti et suis, et sic quodammodo iterum terra nostra deprædata. Tandem audientes nostrates, quod Willelmus comes ante ingressum belli se

A Deo humiliter subiecisset, pœnitentiæ remedium insumpsisset, crines et superfluas vestes ipse et omnes sui truncassent post belli infortunia sua, cives nostri simul cum suo consule Theodorico crines et vestes circumciderunt, et ipsi quoque presbyteri nostri ad exemplum inimicorum tandem pœnitentiam prædicaverunt, et post tot damna, spolia et captivitates in nostros peractas indixerunt jejunium universale, et ferebant cruces et scriinia sanctorum in ecclesiam B. Mariæ in Brugis, ibique excommunicaverunt omnes sacerdotes Brugenses ex nomine Willelmum comitem Northmannum, Thancranus decanus, Eggardus, Sigebodo, Heribertus, Fromoldus senior, Theodoricus presbyteri, feceruntque vota consulem Theodoricum coram universis, quod si aliqui ex Iprensibus sese ad ipsam converterent, misericorditer eos susciperet, sive de omni comitatu, quicumque se converterent similiter ad ipsum, non exheredaret eos.

180. Octavo Kalendas Julii, Dominica, in die S. Joannis Baptistæ, in ecclesia B. Mariæ crucifixus, qui stabat in pavimento ad adorandum fidelibus, per seipsum et Dei virtute a loco in quo firmiter situs steterat, sursum levatus decidisset in pavementum, nisi quidam custodum ecclesiæ casum manibus præripuisset. Qui quidem custos iterum solito loco infixit crucifixum illum, et cum abiisset, iterum sicut primitus, ab inflexione levatur et ruere coepit idem crucifixus. Tunc omnes, qui ad adorandum stabant accurrentes, iterum infixerunt, putantes casum illum evenisse ex incuria insipientis. Sed circumquaque conspectantes, incuriam nullam hoc fecisse probaverunt.

181. Quarto Nonas Julii mensis, feria quarta, in translatione Martini episcopi Turonensis Ecclesiæ obsedit comes Willelmus Northmannensis cum gravi exercitu domum magni præconis in villa Orscamp, adducens instrumenta jactatoria, magnellam et pyrra, quibus dejiceret domum præfatam. Sed Theodoricus comes cum civibus Brugensibus et Malingenis circa Brugas et infra fossata et aepes ejusdem domus, simulque Arnoldus Wineth, sese opposuerunt, utrumque vero exercitum fluvius diviserat, qui domum illam prædictam orientem versus muniēbat. D At ex illa parte in qua Willelmus insatium fecit domus illa sepibus et fossatis firma fuit. Multi igitur in agresso belli et pugnae in invicem, utrinque mortui seu vulnerati sunt, sed domus et fossata et sepes ejus firmiter persisterunt. Tandem turrim et una et turrim ex altera parte oppositam erexerunt, quibus consensu acriori modo pugnaverunt. Tunc exercitus Willelmi eo quod ventus ex occidente duriter perflaret oppositum sibi hostium cuneum, comportari jussit undecunque fenum, herbam, tecta domorum, fruteta et omnem materiam, quæ subministraret impletionem fossatorum, ut sic intrarent ad hostes oppositos. At illi de intus ignem picæ et necto veteri et cera levius ardentem machinæ injecerunt, et ita igne consumptum est quidquid conjectum fuit.

Ejusdem quidem machinæ ardentis fumus ventorum A stridore agitatus, in oculos irruit eorum, qui ignem injecerant ab intrinsecus; hastis et telis et sagittis multi occubuerunt infecti. Sedit igitur Willelmus ille sex dies in obsidione illa; in quibus diebus tot militias, tot tornationes exercitabant milites utriusque exercitus. Nam cum fluvius profundus esset inter utrumque hostem, quærebant omni tempore obsidionis milites Willelmi vada et transitus fluvii, quibus transire non differebant, avidi pugnae et belli, utpote illi, qui fortiores armis et numerosiores erant multitudine. Sexto ergo die, qui erat septimo Idus Julii, feria secunda, circa vesperam, videns Willelmus quod nihil proficeret in obsidione domus illius, transire jussit milites quadringentos per vada fluvii, et combusserunt domum Ausboldi militis et domos B fratris et sororum ejus. Tunc exercitus ejus recessit; at nostri fugerunt in Brugas, et vicini, qui circa nos commanebant, cum omni suppellectili sua et pecudibus fugientes, intraverunt ad nos in Brugas, tremore et pavore attoniti, noctemque illam insomnem duxerunt. Eadem die monachi S. Trudonis et eorumdem cellula juxta Orscamp sita, prorsus depredata est, ut nec libri vel calix sacrificii ibidem remaneret.

182. Notandum quidem quod nullus sapientum inter nostros Brugenses ausus erat vera profiteri de casu et infortunio et fuga nostra. Quicumque enim aliquid veritatis profitebatur, illum traditorem loci nostri et fautorem Willelmi consulis deturpabant, C mortemque subito minati sunt. Nec mirum, quia Deus obstinabat corda eorum, ne omnem veritatem vellent audire. Tamen cruce et processiones per ecclesias a clero delatas subsequentes, magis Deum ad iram, quam ad pacationem provocaverunt; quia in obstinatione animi, in malis et in superbia et pugna contra potestatem a Deo ipsis prælatam exerant. Omni quidem potestati omnis anima debet esse subdita, sicut ait Apostolus (Rom. xiii, 1). Igitur si in loco illo, unde pessimæ traditiones emerant, infortunia contingerent, bella, seditiones, homicidia, opprobria sempiterna totius Flandriæ, nonne jure idem locus debetur omnibus malis? Et si Ecclesia fratrum patitur, quæ in Brugis est, nonne D merito, quia præpositus ejusdem Ecclesiæ causam malorum intulit? Et, quamvis nemo auderet annuntiare bannum, et anathema archiepiscopi nostri et episcopi cæterorumque suffraganeorum episcoporum ejus, audivimus et cognovimus quidem vere, et nos fuisse merito in banno positos, et in prohibitione divini officii, eo quod superposueramus comitem comiti, et infinitas mortes per hoc intulimus universis. Presbyteri nostri et clerus nostri loci præparaverunt sese ad pugnam cum populo et turba, male illius memores quod starent quasi murus pro domo Israel.

(231) Abostum Flandriæ imperialis præcipua civitas, Gandavum inter et Bruxellam sita, cum illustri territorio; olim Brachante annumerata.

183. Quarto Idus Julii, feria quarta, in translatione Benedicti abbatis, Christianus de Gistela et fratres Walteri Pennati mendacii venerunt Brugas per conductum Danielis. Et posuit Christianus filium suum in obsidem, et fratres præfati duo remanserunt obsides, pro Waltero fratre suo compediti in domo comitis, quæ est in Brugis. Ferebant igitur secum Christianus et milites ejus Walterum illum, donec viderent, si aut convalesceret aut moreretur, utpote illum qui vulneratus ad mortem languebat.

CAPUT XXII.

Mors Guilielmi Northmanni. Regimen pacificum Theodorici.

184. Quarto Idus Julii, feria quinta, dux Lovaniæ obsedit Alst (231) cum gravi exercitu, et venit sibi in auxilium comes Flandriarum Willelmus cum quadringentis militibus. Interim apud Brugenses multa mendacia volitabant de negotio obsidionis præfatæ.

185. Contigit interim quod in Brugis molendinum aquis immersum undique dilapsumque destrueretur, et aqua, quæ ad plagam meridiei muniunt castrum et suburbium Brugense, in loco, quo molendinum concluserat aquas, elaberetur fere tota. Inde commoti cives accurrebant, et fumo, lignis, terra aquas effluentes obstruebant. Imputabant igitur suffocationem molendini factam fuisse furtive ab inimicis suis, eo quod ita post defluxum aquarum, castrum et suburbium ipsorum ad ingressum pateret hostibus. Multi aderant divinatores et laici et sacerdotes, qui adulabantur civibus nostris, prædicantes eis, quæcunque sciebant cives voluisse audire. Si quis vero sapiens de negotio obsidionis, aut de loci et civium periculis imminentiis verum profitebatur, vilissima repulsa impetitus ab ipsis obmutuit. Adhuc vero languebant cives nostri in extorquendo pecuniâ ab invicem, quam comiti Theodorico transmitterent in expeditionem obsidionis præfatæ. Similiter illi ex Gend laborabant. Erantque in Alst obsessi Iwan et Daniel, et comes Theodoricus cum forti milite, satisque in bello probato.

186. Octavo Kalendas Augusti, feria quarta, in die S. Christophori reductus est Walterus Pennatum mendacium in captivitatem in Brugis; et redditi sunt obsides, qui pro eo dati et usque ad id temporis observati fuerant.

187. Sexto Kalendas Augusti, sexta feria, post transfigurationem Domini in monte Thabor, dignabatur dominus suæ prævisionis et nostræ simul persecutionis ponere in hac seditione quodammodo suam, quia comes Willelmus Northmannus, dum in assultu præfatæ obsidionis se prætulisset hostibus penes castrum Alst, dejectus ab equo, dum sese in pedes recepisset et manum dexteram ad oras armorum deduceret, quidam peditum ab hostibus prosiliens, lancea eandem dexteram consulis la-

palma perficiens, medium brachii, quod adjunctum A
manui cohaeserat, perfodit et lethali vulnere infecit.
Quem milites sui collegerunt, utpote dominum suum
miserando occasu morientem, ac per totum illum
diem mortem celando inimicis, sine planctu et
ejulatu, voces et clamores dolorum compresserant
tanto acriori mentis angustia confusione. Dux
igitur Lovaniae quærere satagebat, ut se et suos
componeret cum comite nostro Theodorico, et totius
discordiae in invicem habitae, causas in iudicio Iwan
et Danielis et regis Angliae commendavit. Conces-
sione ergo compositionis utrinque laudata, dum ro-
gabat comitem nostrum Theodoricum, ut ducatum
præberet consuli Willelmo revertendi cum suis pa-
ciulce ab obsidione; cumque omnem comes Theo-
doricus duci super hoc assensum præstitisset, ait
dux: « Ecce, quem in tantum virtus tua persequitur
hostem, Willelmus comes e vulnere lethali expira-
vit. » Igitur prosiluit unusquisque utrinque alius ad
descendendum tanti et tam præcipui militis occasum,
alius ad excitandum hostes in exultandum, alius
ad denunciandum his qui domi remanserant; ut sibi
præcauti rerum suarum non nisi vigilanter et præ-
considerati agerent. Volitabat enim undique rumor
et fama mortis principis illius, et qui in fide et secu-
ritate ejusdem consulis decertaverant, ad tutiora
loca sese conferebant. Tunc cum planctu infinito et
clangore excelso corpus militis strenui feretris im-
positum ad S. Audomarum humandum transtule-
runt.

188. Cæterum Theodoricus comes inimicos suos
persequabatur ubique, et conflagratione ignis eos
vastavit, captivavit, disperdidit, nisi qui gratiam ejus
ante conflagrationem ipsam, aut pecunia, aut aliter
conquisierant. Ascendit igitur Theodoricus comes
apud Ipram quarto Kalendas Augusti, Dominica,
cum infinito militum auxilio et obtinuit Ipram. Cives
vero Brugenses et milites et solidarii eorum exierunt,
et deprædati sunt villam Ridevorda, et domos com-
busserunt. Igitur Lambertus ex Ridevorda et Lam-
bertus ex Winchina, aliqui ex Folketh et Tileth
(232), et plures alii de confiniis nostris, qui in au-
xilium consulis Willelmi certaverant, sese in oppido
Winendala receperunt. Illi quoque qui in Ipra cives
in parte constiterant Willelmi, cum Isaac (233) apud
Formesela sese contra comitem Theodoricum firma-
verunt; ubi exercitata est militia maxima. Et no-
tandum quod cum in tantis periculis Brugensium
locus fuisset, ut cives nullo consilio sibi posse, nisi
a solo Deo, mederi credidissent, et ideo cordis sa-
crificio Deum placassent, dispensatione solita Deus
subvenit ipsis. Nam consulem Willelmum gladio sui
iudicii enecavit, sed illo quippe modo, ut non in
propria sed in alienae pugnae causa, scilicet ducis
illius, cujus in auxilio militabat, emoreretur. Proinde
nos Brugenses a morte illius innoxii deputabamur;

(232) Folquet domus in Tileto supra num. 176
statuitur.

quoniam quidem nemo e nostris ipsi intulerat mor-
tem, imo eodem tempore quo functus est a vita nos
timebamus illum procul dubio ad nos obsidendo
futurum. Illi etiam ex Ostkercka milites qui de
consilio comitis Theodorici et nostro pendebant,
eadem die qua obiit consul Willelmus, impropria-
bant nobis, quod traditores fuisset et recesserunt
a nobis. Interea apud Brugas nuntius venit, qui
mortem denuntiaret Willelmi consulis. Quo audito
cives et omnes nostrates Deo referebant gratias pro
tanta liberatione sua et rerum suarum.

189. Igitur mirabilis dispensatio Dei, quæ hoc
modo principem illum mori dispensavit, ut in ducis
præfati obsidentis Alst auxilio obiret extra consu-
tum nostrum. Et quanquam contra nostrum comi-
tem et nostrates in parte pugnaret, non fuit quidem
alicujus alterius causa illius pugnae et obsidionis
quam ducis. Et licet Willelmus comes libenter qua-
cunque occasione nostrates impugnaret et ideo in
auxilium ducis maxime conscendisset, ejus pugna aut
ejus mors ibidem a Deo præfixa, non imputabatur
nisi duci. Ducis enim miles in hoc fuerat, nec ibi-
dem pro comitatu primo, sed pro salute et honore
ducis velut alius quislibet solidarius, mortuus est. Con-
tendunt aliqui quod nostrates, postquam expulerant
Willelmum consulem, superopposuerunt ei Theodo-
ricum comitem et eundem argento et consilio et omni
facultate tam consilii quam pecuniae, undique confir-
matum in castris et omnibus locis, in quibus præve-
nire poterant, Willelmo illi opposuerunt ad resiste-
dum. Illo enim modo non potuerunt innocentes a
morte illius probari. Alii dicunt ducem impetisse
Theodoricum quia præciebat, si ipse Theodoricus
forte regnaret et persisteret in consulatu Flandrensi,
multa mala posset in posterum inferre sibi et for-
tassis a ducatu expelleret, aut saltem dotem illam,
pro qua comes Theodoricus satagebat ducem coram
imperatore appellare, violenter auferret. Comes Wil-
helmus pro consimili causa in prædicta ducis ob-
sione impugnabat comitem Theodoricum, quia scie-
bat hunc emolliri, quo astu a consulatu expellere
ipsum potuisset; attamen sibi iniuste et traditio-
ne sciebat illum Theodoricum sibi superpositum fuisse,
et ideo utrique poterant rationabiliter et comes
Willelmus pro causa ducis et pro propria injuria ibi-
dem recte occubuisse, et comes Theodoricus pro
dote a duce expostulata iuste et pro comitatu obli-
que tradito, ibidem restituisse duci et Willelmo co-
mitti.

190. Quærat ergo cum per mortem alienius
Deus pacem vellet restituere patriæ, cur magis dis-
pensavit, ut moreretur Willelmus comes, qui iustio-
rem causam regendi terram obtinuit, et quare non
citius mortuus fuit Theodoricus comes, qui iniuste
superpositus videbatur, aut qua iustitia Deus con-
cessit ei consulatum, qui violenter arripuit dignita-

(233) Isaac de Formeselo subscripsit litteris B.
Caroli anno 1121 sæpe citatis.

tem? Si igitur neuter eorum bene suscepit comitatum, jure utrique erat auferendus. Attamen quia jure hereditario Theodorico consuli pertinebat comitatus jure eum possidet. Et si injuste videatur arripuisse, tamen quia olim ante electionem illius Willelmi, qui mortuus est, per litteras directas primatibus Flandriæ requisiverat, quod sibi pertinebat: quanquam et tunc non sit exauditus ab illis, non minus debebat petere et conquirere hereditatem suam, quæ injuste sibi ablata est, et alii injuste a rege Franciæ vendita. Igitur post tot controversias præponimus justiorum causam Theodorico comiti, qui non injuste dicitur superpositus consuli Willelmo: imo ille comes mortuus ipsi Theodorico injustissime superpositus est, et per coemptionem ex regis potestate, potestative comes effectus. Igitur illum ex antiqua justitia Theodoricum vitæ reservavit et suæ hereditati restituit, illamque morte a consulatu removit, qui quantumcunque potenter viveret, totam terram vastaret, omnesque terræ incolas ad bellum civile provocaret, legesque Dei et hominum confunderet: quem lege districta Deus, viam universæ carnis ingredi non sine malis meritis suis adjudicavit. Nec enim comes Willelmus de omnibus, quæ in vita possedit, secum post mortem permanere fatebitur inter umbras, quas ad pœnalia loca præmisit, nisi militiæ, laudem: bonus enim in militia dicebatur. Igitur tantam injuriam, quia nulla potestas humana corrigere aut potuit aut noluit, secundum lineam districti examinis sui Deus correxit. Ideoque in homines Flandriæ iram et fla-

gella indignationis suæ intulit, quia omnium erat in arbitrio positum ante deliberare, prævidere, et discutere, et summa diligentia perquirere; Deumque contrito corde et piæ mentis sacrificio super hoc placare, quem sibi et patriæ Dominum præstituerent, et electum amarent et venerarentur. Quia ergo hoc neglexerunt, eum, quem incaute Dominum susceperunt, tyrannum et vastatorem totiusque mali exactorum perpessi sunt, eundemque post electionem et susceptionem in consulatu nullam viam vel mores honestos prædecessorum comitum, principes et bajuli (234) aut consilarii terræ docuerunt; sed ad prædam et argutas fallacesque causas instruxerunt, quibus pecunias infinitas super cives et burgenses terræ conquirent, et quandoque violenter extorquerent.

191. Igitur Theodoricus Flandriarum marchio ab illo mortis Willelmi tempore regnavit, et peragratia castris, scilicet Atrebato, Tervannia, S. Audomaro, Insulis, Aria, in quibus locis more bonorum prædecessorum suorum venerabiliter susceptus est a clero et populo et fide et hominio confirmatus, tandem ad reges Franciæ et Angliæ ascendit, suscepturus ab ipsis feoda et donaria regalia. Complacuit ergo sibi utriusque regni scilicet rex Franciæ et rex Angliæ super comite nostro Theodorico, et investituræ feodorum et beneficiorum, quæ ab ipsis sanctissimus, et piissimus comes Carolus obtinuerat, grante dederunt.

RHYTHMUS ANTIQUUS

Ex ms. Jacobi Sirmundi Soc. Jesu

§ I. Lamentatio de morte B. Caroli comitis Flandriæ.

Proh dolor! ducem Flandriæ et defensorem Ecclesiæ,

Bonum tutorem patriæ, et cultorem justitiæ,
Traditorum versutia, impiorum nequitia,
Plena gravi invidia, peremit pro justitia,
O infelix Flandria! o crudelis, o impia!
Quæ te cepit dementia? quæ perversa nequitia?
Ut ducem tuum sperneres, mortem illius quæreres,
Et laqueos prætenderes, protectorem perimeres?
Tu per eum florueras, et decorem indueras,
Primum obtinueras, multis honore præeras,
Sed quia fornicata es, prævaricatrix facta es,
Et non audenda ausa es, præ cæteris spernenda es,
O infelix! o misera! crudelis et pestifera!
Cur intulisti vulnera? patris fundendo viscera?
Cur hoc scelus perpetrasti, pacis jura conturbasti,

Justitiam violasti, patrem tuum jugulasti?
Quid vobis deerat, impii crudelitatis filii,
Tanti sceleris conscii, timoris Dei nescii?
Non aurum, vestes, prædia, non equorum subsidia:
Ergo pro multa copia perpetratis flagitia,
O ucerore plena dies, nostri luctus materies!

C Qua finitur nostra quies, per malignas progenies,
Omni privanda lumine, tetra fuscanda turbine,
Quo patriæ munimine, privatur et regimine,
Impudens luge, Flandria, gravi digna miseria,
Tibi manent supplicia, mortis inscrutabilia,
Prius eras præcipua, modo facta es fatua,
Exigente culpa, tua, strages reddetur mutua.

§ II. Lamentatio alia.

Carole, gemma comitum, dux inclyte, flos militum,
Te dolemus inmeritum, pertulisse interitum,
Cujus prudens modestia, et solers vigilantia,
Sollicita pro patria, tuta servabat omnia,
Te exhorrebant impii, amabant pacis filii,
Bonis locus refugii, malis eras supplicii,
Te lugei dulcis Gallia, pro te gemit Burgundia,
Et proxima Britannia, insuper nostra patria,
Quæ lacrymarum flumine, exuberans sine fine,
Flet vacua regimine, privata et munimine,
O quam bona constantia, quam constans patientia!
Moritur pro justitia, per quem constabat patria,
Cum esset in Ecclesia, intentus in psalmodia,
Orans Deum mente pia, emersit cohors impia,
Mox exeruntur gladii, jugulant patrem filii,
Perimuntur innoxii, una quatuor socii.

(234) *Bajuli* potius legendum, de cujus vocis origine et significato, multa reperies in Glossario Spelmani.

Junguntur amore pio,
Eorum internecio
Ilic cum duobus filiis
Qui eruti ab impiis
Mox istorum cognatio
Luget, gemit corde pio,
Cesset amodo luere,
Constat animas querere,
Pia Dei clementia,
Transfer ad cœli gaudia,
moris dantur exitio:
sit Flandria confusio.
pater truncatur gladiis,
cœli fruuntur gaudiis,
compatiens exitio,
ut exigit conditio.
studeat preces fundere,
juvari precum munere.
casos pro tua gratia
ut tecum sint in gloria.
[Amen.]

§ III. Vindicta æ morte ejusdem comitis.

Descripta morte consu-
lis, cunctis invisæ populis,

Lacrymis flenda sedulis,
Describuntur crudelia
Quæ pro sua nequitia
Justa Dei potentia
Supplicis obnoxia
Mittit ab Austro indicem,
Et nequitie vindicem,
Venit igitur Franciæ
Inimicus nequitie,
Init grande consilium,
Puniat, quod dissidium
Cum principibus loqui-
tur,

Consilium revolvitur,
Hortantur mentem regiam,
Punitura nefariam
Rex fretus hoc consilio,
Hos daturus exitio
Hoc audientes noxii
Querunt locum refugii,
Intrant castrum tutissi-
mum,

Cor habentes promptissi-
mum
Sed Isaac subtractus est,
Ovina pelle tectus est,
Captus fatetur peccasse,
monachus simulatus est,
qui ferox lupo intus est.
tantum scelus perpetras-
se,

Mortem comitis tractasse,
Ore suo convincitur
Sic in altum suspenditur,
Intrat ergo rex Flan-
driam,
De his per Dei gratiam
Venit potestas regia,
Aggreditur palatia,
cum delavit honorasse.
ad tormentum deducitur,
quod meruit assequitur.
cohortem querens im-
piam,
expleturus, justitiam.
machinis vallat mœnia,
quibus latet gens impia.

A Utrunque bellum geri-
tur, hostis hostem aggreditur,
Alter mucrone cœditur,
Istis dat vires charitas,
Illi animum dat æquitas,
Qui privati consilio,
Tanto pro homicidio
Caput hujus nequitie
Per fenestram maceræ
Dum desperat de venia
Fugit nequam per devia,
Huc et illuc progreditur,
Sed latere non fruitur,
Comptum est præpo-
situm,

Fugisse, ne interitum
Passim per terras quaeri-
tur,

Ad judicium traditur,
B Tortores tenentes eum,
Trahitur ad equuleum,
In equuleo pœnitur,
Sæva flagella patitur.
Iste postquam mortuus
est,

Ita tractari dignus est,
Redeamus ad alios
Proditionis conscios,
Audita fama miseri,
Non cessant intus conque-
ri,

Burgardus mox exponitur,
Captus ad mortem trahi-
tur,

Audiens cohors impia,
Desperando de venia,
Intrat castrum rex incli-
tus,

De consule sollicitus,
C Adducit tradi tumultum,
Flet, plangit gemmam con-
sulum,

His expletis doloribus,
Alligantur compedibus,
Tractatur de supplicio,
Placet vultui regio,
Ruunt, ab arcis selio,
Hoc sunt digni supplicio,
et captis proditoribus,
mancipandi tortoribus.
exquiritur confusio,
hos mori præcipio,
mortis dantur exitio,
quibus placet proditio.

EPITAPHIA ANTIQUA

a Jacobo Mejero ex mss. edita.

I.

Hic pupillorum pater, adjutor viduarum,
Salvator patriæ, zelator et Ecclesiarum,
Pax et vita suis, formido et mors inimicis.
Rebus pace suis undique compositis,
Flandrorum consul, Dacorum regia proles,
Carolus hic obiit, innocuus perijt.
In prece prostratus, Domini tractatus ad aram,
Fit pro justitia victima grata Deo.
Qua vivus vixit, defunctus pace quiescat.

II.

Carolus excessit comes ense doloque suorum,
D Ultio successit, mors dura gravisque reorum.

III.

Repertum in monasterio ad Rhenum hanc præci
Andernaco.

Per te viventem tua Flandria, Carole subit
Fama, pace, bonis, clara, beata, potens.

Te moriente perit pax, fama jacet, dona quisque
 Raptor habet, passim vis sine lege furit.
 Militis officium non iudicis evacuavit
 Miles iudexque fortis et æquus eras.
 Tempa, Deum, viduas, reparando, colendo, cibando,
 Martha, Maria, pius Samaritanus eras.
 Armis, lege, minis, hostesque tuosque domabas:

A Corripuens poena facta, futura metu
 Dona bonis, veniam miseris, poenam sceleratis,
 Largus, mansuetus, jura tuenda dabas.
 Armorum, pacis quia fortiter et sapienter
 Res pertractasti, Cæsare major eras.
 Servus, iustitia, templum, Martisque secunda
 Cæsar, causa, locus, lux tibi mortis erant.

ANNO DOMINI MCXXX

BALDRICUS

DOLENSIS ARCHIEPISCOPUS

NOTITIA HISTORICA

(Gall. Christ. vet. t. II, p. 566)

Baldricus, abbas Burguliensis in Andibus, ævo suo celebris scriptor, ad Dolensem præsulatum electus ipsomet die natalitiorum sacratur anno 1114, de quo hæc scribit Ordericus Vitalis, Anglus, *Historia ecclesiastica* l. ix: « Præfatum seniore, quam bene agnovi, veneranter honorare decrevi. Hic civis fuit Aurelianensis, monachus et abbas Burguliensis, liberalibus imbutus studiis, et religiosæ meritis vitæ venerabilis: inde pro religione et sapientia ad gradum Dolensis archiepiscopatus electione proventus est ecclesiastica; in episcopatu monachatum servavit, et cum monachis, prout sors dabat, plerumque habitabat. Indomitis enim Britonibus præerat, quorum perversitatem tolerare non poterat, unde protervos et exleges frequenter deserebat; et in Northmanniam fugiebat, ubi Dolensis Ecclesia super Riselam fluvium a temporibus S. Samsonis, regnante Hildeberto rege Francorum, fundos habebat, et quiete pacificeque possidebat. Ibi scriptis et dogmatibus suis auditores suos ad Dei cultum incitabat, et vicina cœnobita, Fiscannum scilicet ac Fontinellam, atque Gemmeticum, aliaque plura visitabat; in timore Dei, sacris sermonibus confortabat. Tandem in senectute bona defunctus est; et Pratellis in basilica S. Petri apostoli ante crucifixum sepultus est. » Pallium vero acceperat a papa Paschali II in concilio Remensi, cui adfuit; nominatur et archiepiscopus, investitura cuiusdam Ecclesiæ facta, a Girardo Engolismensi episcopo et apostolico legato; item in compluribus chartis tabularii Burguliensis ac Fontebraldensis. Varia reliquit operum monumenta, de quibus Ordericus libro ix, citato, imprimis quatuor libris Historiam Hierosolymitanam, quæ in volumine Orientalium expeditionum per Francos edita est, in collectione Jacobi Bongarsii, eruditi auctoris Galli. In præfatione operis ait ipse Baldricus se hoc prope sexagenarium cœpisse; orditur autem ab anno 1095, quo initium habet memorabilis ista in Orientem peregrinatio, et desinit in expugnatione Hierosolymitanæ urbis: ex eadem etiam liquet ipsum interfuisse concilio Claramontano; sed audi verba Orderici: « Baldricus Dolensis

B archiepiscopus quatuor libros luculenter conscripsit, in quibus integram narrationem ab initio peregrinationis ad primum bellum post captam Hierusalem veraciter et eloquenter descripsit. » Vitam quoque B. Samsonis episcopi elucubravit, uti et pontificum Dolensium gesta, item S. Hugonis Rothomagensis archiepiscopi vitam ms. in quibusdam bibliothecis; præterea Viam Roberti Arbrissellensis, ordinis Fontebraldensis institutoris, juvante Petronilla prima abbatissa, et in præmio sic loquitur: « Sarcinam grandem et gravem imbecillitati nostræ, domina Petronilla, imposuisti, cum me et multa mundi fluctu vagi inquietet procella, et maxime minoris Britannicæ, in qua cum scorpionibus habito, bestialis geminæque circumvallaverit ferocitas. » Hoc opus primum eruit, notisque recensuit Michael Cosnier, Pictaviensis parochus. Poesi delectabatur quoque, et nonnulla carmina historica condidit, in quibus sese Baldricum Andegavensem, ac abbatem Burgulii indigitat. Cæterum Aurelia ipsa non oriundum, prout citatur ab Orderico, at Magduno ad Ligerim natum, ex quodam ipsius poemate observavit in suis *Analectis* Cosnierus. Carmina autem Baldrici e veteri codice Petaviano primum edidit, ac publicavit Franciscus Duchesnius, regius historiographus, tom. IV *Historiæ Francorum Scriptor. Andreæ*, patris doctissimi viri. Mortalitatem explevit tandem die 7 Januarii 1131, et hoc habet epitaphium in æde S. Samsonis supra Rillam: *Natum sit præsentibus et futuris, quod Baldricus bonæ memoriæ Dolensis Ecclesiæ archiepiscopus dedicavit hanc ecclesiam in honorem B. Virginis Mariæ et B. Petri apostolorum principis, et S. Samsonis beatissimi confessoris, vii Idus Decembris, anno ab Incarnatione Domini 1129. Eodem anno dedicavit ecclesiam S. Laurentii de Marisco, vi Idus Decembris, quæ sunt juris sanctæ Dolensis Ecclesiæ. Qui Baldricus rexit Ecclesiam Dolensem xxii annis et xlii diebus; tricesimo autem die post consecrationem hujus præsentis ecclesiæ obiit in Christi confessione, et Pratellis dormit. Cujus anima æternam requiem possideat.*

NOTITIA LITTERARIA.

(Histoire littéraire de la France, t. XI, p. 103.)

1° Baudri a fait grand nombre d'ouvrages, tant en vers qu'en prose. Il avait dans sa jeunesse du goût pour la poésie, à laquelle il continua de s'appliquer, non-seulement lorsqu'il eut renoncé au monde, mais même étant abbé de Bourgueil. Il ne paraît pas cependant qu'il y ait excellé, si ce n'est relativement à son siècle, dans lequel il s'est fait de la réputation : *Fuit is haud incelebris suo tempore poeta*, dit de lui le P. Mabillon (1), qui convient d'ailleurs qu'il y a peu de choses utiles dans les poésies qui nous restent, sinon qu'elles servent à nous faire connaître les grands hommes de son temps, en l'honneur desquels il a fait des vers, soit de leur vivant, soit après leur mort. M. Duchesne en a fait imprimer une partie dans le quatrième tome des *Historiens de France*, depuis la page 232 jusqu'à la page 278.

D. Mabillon, dans le supplément de sa *Diplomatique* (2), dit avoir vu dans un ancien manuscrit, appartenant aujourd'hui à la bibliothèque Ottobonienne, des poésies de Baudri, dont une partie n'a point encore été imprimée. Parmi celles qui n'ont pas encore vu le jour, il y en a une dans laquelle Baudri témoigne sa douleur de ce que le stylet, dont il se servait depuis dix ans pour écrire sur ses tablettes, s'était cassé. D. Mabillon n'a pas regardé comme assez sérieuse pour son sujet, cette pièce où l'auteur décrit l'usage du stylet, pour la donner au public. Mais il rapporte quelques vers d'une autre poésie, dans laquelle Baudri fait la description de ses tablettes, qui n'étaient point, selon l'usage ordinaire, de cire noire, mais de cire verte, apparemment parce que cette couleur fatigait moins la vue. Il plaisante sur le stylet qu'un certain Lambert d'Angers lui avait fait pour écrire sur ces tablettes, et loue l'abbé de Séez, qui lui avait fait présent d'un sac pour les mettre.

Parmi les manuscrits de M. Duchesne que l'on conserve aujourd'hui dans la Bibliothèque du roi, on trouve, dans le dix-neuvième volume, p. 537, des vers de Baudri, qui ne sont que l'extrait d'un poème plus considérable qu'il avait fait sur la conquête de l'Angleterre par Guillaume, et qu'il avait adressé à la comtesse Adèle, fille de ce conquérant (3). Ce fragment est ainsi intitulé : *Balderici Burgaliensis abbatis versus de conquestu Angliæ per Guillelmum Normannorum ducem ex majore poemate nuncupato ad Adalam comitissam*. Nous ne nous arrêterons pas à indiquer ici différentes épitaphes de notre auteur, qui ont été données séparément dans différents auteurs; comme celle de Bérenger imprimée dans D. Martène (4), etc. « Baudri, dit M. Le Bœuf (5), est plus connu par l'abondance que par la délicatesse de ses poésies. Ce fut lui qui donna le ton aux autres pour le style des éloges, qu'il était bien aisé de faire, en se contentant d'exprimer en vers qu'un tel était un second Cicéron, un autre Virgile, un Aristote, qu'il surpasse Homère; que Nestor, Ulysse, Crésus, Quintilien étaient réunis en la personne de tel; que cet autre fut le Platon et le Socrate de son siècle. » Ce n'est pas là faire l'éloge de

A la poésie de Baudri; nous ne croyons pas non plus qu'elle en mérite. Quant à sa prose, il a un peu mieux réussi; mais non jusqu'à mériter d'être appelé un admirable Cicéron, titre qui lui est donné par un de ses amis dans une lettre, dont nous aurons occasion de parler.

2° L'ouvrage le plus considérable que nous ayons de Baudri est son *Histoire de la croisade*, qui tient le troisième rang dans le Recueil de Bongars. L'auteur avait environ soixante ans lorsqu'il le composa, comme il le dit dans sa préface, et sa vue était affaiblie par la vieillesse, *seniles oculos*; ainsi il ne fit, ou du moins il n'acheva cet ouvrage que depuis qu'il fut placé sur le siège de Dol; et même nous pouvons dire en général que tous ceux que nous avons de lui, excepté quelques-unes de ses poésies, sont des productions de sa vieillesse, qui ne l'empêcha ni d'écrire, ni de faire de longs voyages. Pour revenir à son *Histoire de la croisade*, elle est divisée en quatre B livres, qui contiennent les principaux événements de cette célèbre expédition, depuis le concile de Clermont, où elle fut publiée, jusqu'à la victoire que les croisés remportèrent sur les infidèles peu après avoir pris Jérusalem, c'est-à-dire le 12 du mois d'août suivant. L'auteur fait une faute de chronologie considérable, en marquant la prise de cette ville l'an 1098; car il est certain par le consentement unanime de tous les historiens qu'elle fut emportée par les croisés le 15 juillet de l'an 1099. Baudri n'avait point été témoin des faits qu'il raconte dans son histoire, n'ayant point accompagné les croisés dans leur expédition, quoiqu'il eût assisté au concile de Clermont. Son ouvrage (6) est composé sur celui d'un anonyme qui lui était tombé entre les mains. Comme personne ne faisait de cas de l'écrit anonyme, parce que le style en était très-mauvais, Baudri, qui le croyait d'ailleurs exact, entreprit de le retoucher, afin d'en rendre la lecture supportable (7). Mais il ne se borna pas à en châtier le style, il y inséra ce qu'il avait appris d'ailleurs de cette fameuse croisade. voulant encore s'assurer davantage de la vérité des faits, il envoya son ouvrage à Pierre, abbé de Mailleis, son intime ami, qui avait fait le voyage de la terre sainte, et le pria de vouloir bien y donner la dernière main. La lettre qu'il lui écrivit à ce sujet, et la réponse de cet abbé sont immédiatement avant le prologue de Baudri sur son histoire (8), qui fait partie du recueil de Bongars. Tant de précautions, que prit Baudri, pour perfectionner son histoire, en doivent donner une idée avantageuse. Le P. Mabillon (9) la regarde comme son principal ouvrage, et c'est en effet celui qui fait le plus d'honneur à l'auteur. Elle commence, comme celle de l'anonyme, au concile de Clermont, et finit, ainsi que nous l'avons déjà dit, à la grande victoire que les croisés remportèrent le 12 d'août 1099 sur le sultan de Babylone. Ainsi il faut corriger son texte, qui porte, par une D erreur manifeste, que ce fut en 1098. Ordric Vi-

(1) An. l. LXV, n. 68.

(2) Mab. c. 11, n. 8, p. 51.

(3) Le Long. Bibl. Fr., p. 747.

(4) Mart. Thes. Anec., c. IV, p. 102.

(5) Diss. sur l'Hist. de Paris, t. II, p. 61.

(6) Hist. lit. t. I.

(7) Gest. Dei per Fr. p. 80 et seq.

(8) Ibid.

(9) An. l. LXXV, n. 95.

tal (10) en faisait un si grand cas, qu'il y puisa tout ce qu'il rapporte de la croisade; et Le Baud (11), à son exemple, en a tiré la plus grande partie de ce qu'il dit de la prise de Jérusalem dans son *Histoire de Bretagne*. A l'égard de l'histoire, dont s'est servi Baudri, et qui est la première de la collection de Bongars, tout le monde sait aujourd'hui que c'est l'ouvrage de Theudbode originaire du Poitou, lequel a été gâté par un anonyme, qui a supprimé le nom de l'auteur. C'est ce qui a déterminé M. Duchesne à le lui restituer dans son recueil des *Historiens de France* (12). Il y est précédé d'une savante préface de la façon de M. Besli, illustre magistrat de Poitou, auquel nous sommes redevables de cette découverte, dont il avait fait part à M. Duchesne. Ainsi, pour juger sainement du travail de Baudri, on peut conférer son *Histoire* avec les deux éditions, dont la plus exacte est celle qui est dans la collection des historiens de France. Car l'anonyme s'est donné des libertés qui gâtent l'ouvrage de Theudbode; et comme Baudri n'en a pas eu d'autres devant les yeux, il pourrait être corrigé lui-même sur cette édition.

3° C'est ici le lieu de parler d'un écrit que M. Mesnard (13), dans son histoire manuscrite d'Anjou, et le P. Le Long (14) attribuent à Baudri; ce sont des gloses sur le Pentateuque. *Scriptis*, dit M. Mesnard, *glossulas super Pentateuchum nondum editas*. Ce qui a donné occasion de lui attribuer des gloses sur le Pentateuque, est sans doute ce qu'il dit dans sa lettre à l'abbé de Maillezais, où il le prie de lui envoyer des gloses sur le Pentateuque de Moïse, qu'il lui avait fait voir étant chez lui, et dont il lui avait lu une partie, sans lui en nommer l'auteur. Elles avaient beaucoup plu à Baudri, qui témoigna le désir de les avoir tout entières, et pria son ami de les faire transcrire en caractère qui ne fatiguât pas sa vue affaiblie par la vieillesse, *tali compactum caractere talibusque figuris quæ seniles oculos non offendant* (15). Baudri ajoute que si son ami lui accorde l'effet de sa demande, ce sera une semence dont il recueillera une abondante moisson, parce qu'il mettra lui-même des observations entre les lignes, et en développera les sens cachés (16). Si l'abbé de Maillezais satisfait là-dessus l'évêque de Dol, comme il est à croire, et comme il le lui fit espérer par sa réponse (17), il est vraisemblable que le prélat de son côté aura tenu parole, en mettant ses observations sur l'écrit qu'il demandait. C'est là sans doute ce qui aura donné occasion de lui attribuer des gloses sur le Pentateuque, quoiqu'il soit visible qu'elles ne sont point de lui. Elles pouvaient être de l'abbé de Maillezais lui-même, qui en lui faisant lecture d'une partie, ne voulut peut-être pas, par modestie, faire connaître qu'il en était l'auteur.

4° *Gesta pontificum Dolensium*. Cette histoire des archevêques de Dol, n'est pas vraisemblablement différente des chroniques de Baudri, que Le Baud (18) cite souvent dans son histoire de Bretagne; et dont Symphorien Guyon (19) parle ainsi dans celle d'Orléans : *Baudri écrit les annales de son Eglise depuis saint Samson jusqu'à son temps*. Les extraits qu'on en trouve dans Le Baud font juger que Baudri s'y proposa particulièrement d'établir, au moins par la

A possession, son prétendu droit de métropolitain de Bretagne, qu'il fait remonter jusqu'à saint Samson. Le P. Le Long (20) suppose les actes des archevêques de Dol imprimés dans les notes de Cosnier sur la Vie de Robert d'Arbrissel, à la Flèche in-4° en 1644. Cependant ils ne se trouvent pas dans cette édition.

5° Le même motif, qui porta Baudri à donner les actes des archevêques de Dol, lui fit écrire la Vie de saint Samson, qui est fort différente de celle que du Bosc, ou du Bois, a donnée dans sa *Bibliothèque de Fleury*; ainsi que de celle qui se trouve dans le premier siècle des saints bénédictins, parmi leurs actes publiés par D. Mabillon (21). Dans la Vie de saint Samson, qui est dans la Bibliothèque de Fleury, il n'a que le titre d'évêque. Saint Dubrice lui imposa les mains vers l'an 501, dit Adrien Baillet (22), et le fit évêque régional, c'est-à-dire missionnaire apostolique, sans lui assigner de siège particulier. Ce qui renverse le système de Baudri, qui le fait archevêque de Dol, où certainement il n'y a eu d'évêque que longtemps après sa mort. Baronius (23) ne donne aucun siège à ce saint prélat. Bollandus s'est contenté d'insérer dans sa collection la Vie de saint Samson publiée par le P. Mabillon.

6° Après la mort du bienheureux Robert d'Arbrissel, arrivée l'an 1117, Pétronille, première abbesse de Fontevrault, écrivit à Baudri pour l'engager à composer la Vie de ce saint instituteur, qu'il avait connu particulièrement (24). Le prélat voulut d'abord s'en excuser, sur ce qu'étant dans un âge décrépit, exposé aux flots orageux du monde, obligé de vivre parmi un peuple indocile, il serait accablé sous le poids d'une telle entreprise. Cependant il se rendit, et ne tarda pas à satisfaire la pieuse abbesse, en écrivant la Vie du bienheureux Robert (25), qui peut être regardée comme un précieux monument de l'histoire monastique du XI^e siècle. On y remarque surtout un caractère de vérité qui frappe. Baudri s'applique uniquement à donner une idée parfaite de la vie pénitente du missionnaire apostolique, de la discipline qu'il établit à Fontevrault, et de la pauvreté de ses premiers disciples. Il entre peu dans le détail de ses actions, et y a tellement négligé les dates qu'il n'a pas même fixé l'année de la fondation du monastère. Ainsi c'est moins une vie qu'un éloge funèbre du bienheureux Robert. Baudri avait manqué de mémoires; il s'en plaint même dans son épître dédicatoire à Pétronille. Nous avons sous le nom d'André, confesseur de Robert et compagnon de ses voyages, une relation fort détaillée sur sa dernière maladie et sa mort, dont il avait été témoin. Ces deux ouvrages ont toujours été joints ensemble dans toutes les éditions qui ont paru jusqu'à présent. Bollandus a inséré ces deux écrits dans sa collection (26), au 25 de février, avec des notes qui lui avaient été envoyées de Fontevrault. Il y eut une édition à la Flèche en 1641, avec ce titre : *Fontis-Ebraldi exordium, seu Balderici Dolensis præsulis opusculum de B. Roberto Arbrissellensi, et Fr. Andreæ supplementum ad historiam Vitæ B. Roberti Arbrissellensis, studio et opera Michaelis Cosnier*

rimus transcriptas illius venerandæ paternitati transmittimus.

(18) Le Baud, p. 70, 74, 112, 115, 118, 119, 120, 150, etc.

(19) Guyon Src. xi, p. 337.

(20) Le Long. *Bib. Fr.*, p. 203.

(21) Mab. *Act. SS. Ben.*, p. 166.

(22) Bail. 28 juillet.

(23) Bar. an. 559, n. 33.

(24) Cosn. in not. ad Bala., p. 125. Bolland., *epist. dedic.*, ep. Cosn. Boll. *ibid.*

(25) Boll. 25 fev. p. 603; Bail. Co.m.

(26) Pag. 633.

(10) Ord. l. ix, p. 776.

(11) Le Baud, c. xxiv, p. 170.

(12) Tom. IV, p. 777.

(13) Mesn. *Hist. ms.*, p. 219.

(14) Le Long, *Bibl. Fr.* p. 203.

(15) *Gest. Dei per Fr.* p. 82.

(16) Puto si quidem quod, postquam mihi in hoc acquieveris, studiosum me parituri, et de facto semine meum multiplicem recipies. Apponam si quidem et sententias interlineares, et excerptam, sicubi latent, medullas interiores, etc.

(17) *Glossulas super Pentateuchum*, quas irrequeius indagator pulsando querit, quam citius pote-

sacerdotis Pictaviensis, in eodem loco parochi. Il y a dans cette édition des notes de la façon de l'éditeur, et des questions sur le pouvoir de l'abbesse.

Nous trouvons une traduction de la Vie de Robert imprimée à Paris, en 1585, et l'année suivante à Angers, sous ce titre : *Chronique de Fontevrault, contenant la Vie de Robert d'Arbrissel*, par Balderic de Dax, et André, moine de Fontevrault, traduite en français par Yves Magistri, ou Yves Michel de l'ordre des Frères Mineurs (27). La même Vie traduite du latin, par Jean Chevalier, Jésuite, in-8° à la Flèche en 1647, chez Griveau (28). L'année suivante, dans la même ville, chez le même imprimeur, parut encore la vie du bienheureux Robert, par les soins de Sébastien Ganoi, religieux de Fontevrault, avec une épître dédicatoire à la reine régente (29). Dans cette édition le latin et le français sont en deux colonnes.

7° La vie de saint Hugues, archevêque de Rouen, suivit de près celle du bienheureux Robert, si elle ne la précéda pas (30). Il est du moins certain qu'elle parut avant l'an 1120, puisqu'il la dédia à Ursion, abbé de Jumièges, mort vers cette année; il ne l'avait même entreprise qu'à la prière de cet abbé et de ses religieux. Saint Hugues avait été moine et abbé de Jumièges, avant d'être placé sur le siège de Rouen; et après sa mort, il fut inhumé l'an 730, dans l'église de cette abbaye qu'il avait comblée de bienfaits pendant son vivant. C'est ce qu'on peut voir dans la chronique de Fontenelle écrite au temps de Louis le Débonnaire. Ursion et ses religieux voulant renouveler la mémoire de ce grand homme, qui semblait ensevelie dans l'oubli depuis les incursions des Normands, qui avaient ravagé le pays vers le milieu du ix^e siècle, prièrent Baudri d'écrire sa vie. Mais quel succès pouvait-on attendre? Tous les anciens monuments avaient été dissipés par les barbares. On n'avait qu'une Vie du saint, mal rédigée, écrite vers le milieu du x^e siècle (31); c'est-à-dire deux cents ans après la mort de saint Hugues, par un religieux, qui, manquant des mémoires nécessaires, ne put que recueillir des traditions populaires ordinairement sujettes à une infinité de fautes grossières et d'anachronismes. Ce fut sur une telle vie que Baudri travailla, et qu'il composa celle de saint Hugues. S'il avait eu de la critique, il aurait pu remarquer les fautes grossières, dont elle était remplie, en la comparant avec la chronique de Fontenelle (32), qui ne rapporte rien que d'exact touchant le saint archevêque de Rouen. Mais bien loin d'avoir aucun soupçon sur les faits faux et supposés, dont cette Vie est pleine, il les regarda comme vrais; et l'auteur dans sa simplicité lui parut exact. *Scripta illa, dit-il, non diffiteor simplicia, sed tamen scio veracia.* Ainsi, en retouchant la Vie de saint Hugues, il n'y corrigea rien, et adopta tous les faits faux qui y étaient répandus; ce qui a causé une grande confusion dans l'histoire des archevêques de Rouen. Au lieu du véritable saint Hugues, archevêque de Rouen, qui était fils de Drogon, duc de Champagne, et d'Adaltrude ou Anstrude fille de Waraton, maire du palais, il nous a donné sur des actes remplis de faits faux, supposés et rejetés aujourd'hui de tous les savants, un autre prétendu saint Hugues, fils de Charlemagne, qui ne fut jamais archevêque de Rouen. Il est vrai que Charlemagne eut un fils naturel, nommé Hugues, mais on sait, par le témoi-

gnage des meilleurs historiens, que ce Hugues a été simplement prêtre et abbé, et non évêque, et qu'il périt l'an 844 dans un combat livré entre les troupes de Pépin, fils de Pépin, roi d'Aquitaine, et celles de Charles le Chauve. Nous ne nous arrêtons pas à relever ici la fausseté des faits rapportés par l'anonyme, et adoptés par Baudri. Les auteurs, qui en ont parlé avant nous, nous ont prévenu; et d'ailleurs on l'a déjà fait, en parlant de la chronique de Fontenelle, et de l'anonyme, dont on conserve deux manuscrits dans la bibliothèque de Jumièges.

Les continuateurs de Bollandus n'ont pas cru devoir donner une place dans leur collection à la Vie de saint Hugues, écrite par l'anonyme ni à celle de Baudri; ils se sont bornés, de même que D. Mabillon, à en relever les fautes grossières, et à faire un extrait de la chronique de Fontenelle, qui contient l'abrégé de la vie de ce saint archevêque de Rouen. Arthur du Moutier a publié dans sa *Neustria pia* la Vie écrite par l'anonyme de Jumièges et retouchée par Baudri.

8° Ce fut vers l'an 1120 que Baudri composa l'histoire de la translation faite de Rome à Jumièges, du chef de saint Valentin, prêtre et martyr à Tarni en Ombrie (33). Il déclare, au commencement de son ouvrage, que l'exposé simple et ingénu, que les religieux de Jumièges lui firent de ce qu'ils en savaient, portait un caractère de vérité qui lui tenait lieu de mémoires authentiques, et que les miracles qu'il rapportait à la suite de sa relation, étaient aussi fondés sur leur témoignage (34). Bollandus, qui a donné cette relation au public, observe que saint Valentin était évêque de Tarni, et non un simple prêtre, comme Baudri l'a cru; et que saint Valentin prêtre et martyr n'est pas celui de Tarni, mais de Rome, où il est honoré. M. Baillet (35) marque que l'histoire de la translation du chef de saint Valentin, de Rome à Jumièges, a été écrite par Baudri l'an 1020. C'est une faute de l'auteur, ou plutôt de l'imprimeur: il faut lire 1120.

9° M. Duchesne (36) attribue à Baudri trois écrits sur la célèbre abbaye de Fécamp, ainsi intitulés: le premier, *Nonina et acta abbatum, qui monasterium Fiscannense rezeruat.* Le second, *De revelatione monasterii Fiscannensis.* Le troisième, *Descriptio monasterii Fiscannensis, auctore Baldrico archiepiscopo Dolensi.*

Le second de ces trois écrits, qui est imprimé dans la *Neustria pia* (37), est dédié à Guillaume de Ros, troisième abbé de Fécamp, mort l'an 1107. Cette époque, sans parler de la différence qu'il y a entre le style de cet écrit et celui des autres ouvrages de Baudri, paraît suffire pour prouver qu'il n'en est pas auteur. A l'égard du premier et du troisième, ce n'est qu'un même écrit, revêtu de deux titres différents. Outre ces deux titres, il en a même encore d'autres: *Relatio de monasterio Fiscannensi; Epistola Baldrici ad Fiscannenses; Itinerarium.* On est surpris de tant de titres donnés à un même écrit (38). Cependant il n'y en a pas un qui ne lui convienne. Dans l'écrit en question, qui est une lettre aux religieux de Fécamp, Baudri fait le récit de ses voyages; ainsi on peut l'appeler, *Itinerarium.* Il y parle de plusieurs abbés qui ont gouverné l'abbaye de Fécamp; il fait la description de cette maison, sur laquelle il entre dans un grand détail: ainsi on a pu revêtir cette lettre des différents titres que nous

nov. sur le mot *Colonia*, t. II, ad 14 Feb., p. 758.

(34) *Monachorum Gemeticensium non discrepandam sinceritatem, antiquam simplicitatem puramque relationem pro auctoritate recompensans, et pia miraculis testimonia.*

(35) Bail., 14 fev.

(36) Duchesne in *Serie auct.*, p. 152.

(37) *Neust.*, p. 193.

(38) Du Cang. nov. ed., t. IV, p. 491.

(27) Langl. *Meth. hist.* t. III, p. 146.

(28) Le Long. *Bib. Fr.*, p. 280.

(29) *Bibl. Fontebr.*

(30) Possev. ap. t. I; *Neust. pia*, p. 282; Mab. *Act. SS.* t. III, p. 498; Pomeraye *hist. des Arch. de Rouen*, p. 189.

(31) Mab. *Act. SS.* t. III, p. 499.

(32) *Chr. Pont. Spicil.*, t. III, p. 495.

(33) Boll. ad diem 14 Feb., p. 758. Cang. ed.

avons rapportés : *Descriptio monasterii Fiscannensis*, etc. ; *Relatio de monasterio*, etc. Voilà donc les trois écrits sur l'abbaye de Fécamp, attribués à Baudri, réduits à un seul. C'est un monument glorieux pour ce célèbre monastère. L'auteur fait remarquer, à propos de la générosité avec laquelle on exerçait l'hospitalité à Fécamp, que c'était une coutume établie d'y faire des présents aux hôtes à leur départ. Il y avait dès ce temps un orgue dans l'église, ce qui n'était pas alors commun, et Baudri applaudit beaucoup à cet usage. Il s'étend fort sur Guillaume de Ros; il rapporte qu'on le pleurait encore, quoiqu'il se fût déjà écoulé plusieurs années. Il fait un bel éloge de Roger, successeur de Guillaume : Orderic Vital en parle ainsi dans son histoire (39) : *Ejus peculiare virtutes graphice perstrinxit Baldricus episcopus Dolensis*. D. Mabillon dans ses *Annales* (40) rapporte les louanges que Baudri donne aux abbés Guillaume et Roger dans sa lettre aux religieux de Fécamp. Le P. Arthur du Moutier a inséré cette lettre tout entière dans sa *Neustrie piense* (41).

10° Baudri passe pour être auteur d'une Histoire de saint Valérien, qui souffrit le martyre sous l'empereur Commode, au château de Trenorque ou Tournus entre Châlons et Mâcon. Garnier et Falcon, moines de l'abbaye de Tournus, qui est aujourd'hui une collégiale de chanoines séculiers, écrivirent les actes de saint Valérien vers le commencement du XII^e siècle. On a les actes de Garnier, et d'autres encore sans nom d'auteur; mais qui semblent être les mêmes, à quelques termes près, qu'on a changés. M. du Bosquet, évêque de Lodève, puis de Montpellier, a donné ceux-ci dans son *Histoire gal-*

licane (42); et le P. Chifflet, dans l'*Histoire de Tournus* (43). On les voit encore dans les deux histoires de Châlons connues sous le nom de l'*Illustre Orban-dale*, avec cette différence, que dans l'une ils ont une préface et une conclusion, qui manquent dans l'autre. MM. Baillet et de Tillemont font peu de cas de ces actes (44). « On croit, dit M. Baillet, que les seconds (actes), qui ont été publiés par M. du Bosquet, ont pour auteur Baudri, évêque de Dol, qui vivait à la fin du XI^e siècle. » Le P. Chifflet le prétend ainsi, mais sans en donner aucune preuve. L'abbé Juenin les croit plus anciens, et tâche de prouver qu'ils ont été écrits pour le plus tard au commencement du IX^e siècle (45). 1° Parce qu'il n'y est point parlé de la translation de saint Valérien, qui se fit en 980; 2° Adon semble les avoir vus, et y avoir pris ce qu'il dit de saint Valérien dans son *Martyrologe*. Nous laissons au lecteur à juger si ces raisons sont décisives. Mais soit que les actes de saint Valérien publiés par M. du Bosquet soient l'ouvrage de Baudri, ou d'un écrivain plus ancien que lui, ils n'en ont ni plus ni moins d'autorité. Et quand bien même nous aurions l'histoire de l'évêque de Dol, qui paraît être différente, elle ne leur en donnerait pas davantage; ainsi il est aisé de se consoler de ce qu'elle n'est pas parvenue jusqu'à nous.

11° On conserve dans la bibliothèque de Lambeth (46) un manuscrit dans lequel se trouve un traité *De la visite des malades*, attribué à Baudri. On voit encore le même traité, sans nom d'auteur, dans un manuscrit de la bibliothèque de Vienne en Autriche. Le lecteur est en état de juger de la personne et des écrits de Baudri par ce que nous en avons rapporté.

(39) Ord. lib. XII. an. 1118.

(40) An. I. LXXI, n. 33.

(41) Page 227.

(42) Lib. v, p. 102-205.

(43) T. II, p. 33.

C (44) Bail. ad 4 sept.; Till. t. III Hist. eccl., p. 602.

(45) Juen. 1 part., v. 11.

(46) Cave, p. 568.

BALDRICI

ARCHIEPISCOPI DOLENSIS

HIEROSOLYMITANÆ HISTORIÆ

LIBRI QUATUOR.

(FRONGARS, *Gesta Dei per Franco* I. 81.)

BALDRICI EPISTOLA NUNCUPATORIA

AD PETRUM ABBATEM MALLEACENSEM.

Amor mihi silentium interdicat, et in verbositate inducat : amor aufert otium, et trahit in negotium; amor vetat ut sileam, cogit ut loquar et scribam. Totum hoc agit amor non novus, sed inveteratus et continuus, quodam tamen modo renovatus. Quemdam amicam singularem habui et unicum, qui me

sibi totum peculiaverat, et in me sibi duntaxat ipso complacebat, dominum Gaufridum dico, virum venerabilem, parentibus Ebredunensem, abbatem Malleacensem, hominem memorandum et describendum, nisi temporis ingruentis molestia suum mihi peperisset obstaculum. Ego ei revera, in quantum

poteram, diligendo respondebam, quoniam in eum amando nullatenus inferior esse volebam. Is tandem laudabili sine quievit : abbatem tamen sponte prius exiit, ut et liberius theoriæ vacaret, atque ipsi Deo exoccupator deserviret. Hunc in eodem regimine, ipso tamen volente, successit Petrus, ejus consanguineus, pastor postmodum idoneus, vir satis industrius, et tantæ sollicitudini multum opportunus. Hunc etenim monachi Malleacenses elegerunt, et sibi rapuerunt, et quantum dominum mentem Gaufridum dilexerant, in eo ipso monstraverunt, quem pro patri amore abbatem sibi præfecerunt, quamvis et multæ utilitates ipsum abbatia dignum prædicarent. Is sicuti avunculo suo successivus subintravit in honore, sic et hæres ei perstitit in morum decentissima liberalitate. Habemus igitur hunc Petrum, Deo gratias, bono Gaufrido supersitem, moribus et temporibus nostris satis concordem. Ad hunc ergo modo scribo, ego Baldricus, Dei gratia Dolensis archiepiscopus; Petrum quoque meum, meum inquam et vestrum, tota voluntate saluto. Saluto te, Petre mi, sicuti Malleacensem rectorem; saluto te sicuti fratrem meum charissimum, saluto te sicut oratorem et viatorem Jerosolymitanum. Gratias ago Deo meo, frater dulcissime, qui te duxit et reduxit : Gratias ago Deo meo qui pedem tuum bene direxit; qui omnia tua dispensat, et huc usque dispensavit : dispenset etiam obsecro, et ut tibi vultum suum serenet efflagito. Gratias etiam ago tibi quarum tenorem forsitan huc usque non audisti, cum nondum quod præcepturus sum audieris; et tamen quodam modo jam factum sit, quod tibi imperare decreverim : ac si jam mihi responderis : Puta dictum, puta factum. Imperare tibi decerno, non rogare, quia malo imperiosus ei esse in quo confido, quam suggillator tædiosus immineam ei a quo desperare compellor. Gratias ago quia talis es in quo confidam, quem rogare, vel cui jubere debeam. Petre, quæso, meus, sacerdos reverende, gratiarum mearum actiones ea qua loquor dilectione munificus accipe : quas et si quilibet ex obliquo remordebit præproperas, homo tamen sani cerebri judicabit tempestivas. Nihil enim poterit esse intempestivum, quod erit insignis amoris comitate et titulo decusatum. Parit enim perpulchra et urbana ludicra, splendens amicitiarum prærogativa. Neque enim vere sunt amici, qui inter

A se dubitant; nam amicabilem fascinator ideatus, ubi lividatur alterutra securitas. Ne vero velut ingratus mihi ipsi redarguar (ingratitude siquidem totius bonæ opinionis est noverca), mihi ipsi gratias actito, qui cui imperare possum, quemlibet habeo. Non enim omni amicorum destitutus solatio, qui erga te potestativo utor imperio. Quod autem impero hujusmodi est : glosulas exposituras mihi super Moysi Pentateuchum in camera tua ostendisti, ipsemet legisti, auctorem vero nuncupare non nosti; complacere mihi, quia et verborum connexionem exprimebant; et si quid erat caliginosum, elucidabant. Nunc igitur fraternitati tuæ præcipiendo præcipio quatenus libellum illum transcriptum obsecranti mihi dirigas, tali compactum characterem, talibusque figuris quæ seniles oculos non offendant, quæ iter legenti præbeant, ne se duplex littera findere videatur, quæ intellectum nostrum inconcinna non obtundat. Si vero residuum quod deest alicubi reperire poteris, sive illud mihi resinuendo significa, ut totum obtineam; sive bene prodigus, tuis sumptibus mihi redimi jubeas. Puta siquidem quod postquam in hoc mihi acquieveris, studiosum me parturires, et de facto semine messem multiplicem recipies. Apponam siquidem et sententias interlineares, et excerptam sicubi latent medullas interiores. Adjiciam adhuc, si quid decurtatum est; castigabo, si quid superfluum est. Totum autem illud nomini tuo destinabo, et libello tuo præeunte posteritati legentium illud profuturum, irrequietus indagator, commendabo. Quod præcepi, non diffido quin solemniter exsequaris : sed est aliud quod precor, quod desidero, quo valde jucundabor. Non mihi sis sterilis quin rescribas, ut tali legato me visites; meque peregrinum ac exulem, in ceteriori Britannia sic salutes. Complectar illud tanquam alterum me : tu vero me tibi vicinum semper exopta, tanquam alterum te. Libellum quem *De Jerosolymitano itinere* quoquo modo composui, ad castigandum tibi transmisi, quem regulari censura volo compescas et polias, et epistolam hanc cum ipso mihi non irremuneratam remittas. Salutemus nos interim invicem, ut alteruter vivamus et valeamus, et iterum nos mutuo videamus.

D Amen.

PETRUS ABBAS MALLEACENSIS

BALDRICO ARCHIEPISCOPO DOLENSI.

Sicut autem experientia tua subtiliter satisque succincte prælibavit sanctitas, et amorem silentium nullatenus diligere, diu est ex quo, reverendissime Pater, experimento didicimus. Otia siquidem eliminando expellit, atque ad ea quæ sci juris sunt

amantis animum, et in his jucundantis, indicibiliter trahendo accendit. Sed unde hoc mihi, ut veniat epistola domini mei ad me? Ecce enim ut facta est auditio ejus in auribus meis, exultaverunt omnia interiora in utero meo. Quemadmodum etenim tecti

atque caliginos aeris ad Boræ impetum effugantur A
nubila, sic sic ad visionem illius, omnium phanta-
smata cogitatum, quarumlibet etiam mordacium
expulsa sunt pondera curarum. Nullius quippe tri-
stitiæ locus remansit, ubi tantæ lætitiæ tam deside-
rabilis materies supervenit. Legant alii, atque desudent
ingentia philosophorum revolvendo volumina : mihi
siquidem mei admirandi Ciceronis scripta sufficiunt,
suaque inexplicabili obdulcoratione animam legentis
reficiunt. Credat itaque, quidquid veteres cecinere
poetæ, amantissimus duntaxat meus prosa vel pede
me visitet, atque diversorum fatigationibus et nego-
tiationibus prægravatum, suarum crebra dulcique
consolatione epistolarum relevando relevet. Hujus
ego si benignissimam morum benignitatem atque
præclarissima facta describere aggrederer, ad tantæ
rei magnitudinem obstupescens, non ea explanando,
sed potius inescitiæ meæ incuria attenuando obfusca-
re metuerem. Satis igitur et consultius est tot et
tanta pili Patris contemplando admirari, et in ejus
totius mentis brachiis amplexando atque amando
amore delectari. Verumtamen hujus indissolubilis
dilectionis, cui grates referam? Ascribamne meæ
probitati, an ejus sibi quoslibet incorporanti chari-
tati? Illi prorsus assignandum, illi totum est impu-
tandum, qui formicam sibi copulavit, et perpetuæ
fraternitatis glutino conglutinavit. Ea propter quid-
quid placuerit, quidquid cordi advenit, servo suo
emptitio indubitanter præcipiat : et non præcepti
sui expletionem, sed implentis devotionem, conside-
rans perpendat : Sum, fateor, sum emptitius illius :
sed cujus illius? Ejus sine dubio quem ab ineunte
ætate laudabilis vitæ laudabilia commendant præ-
conia; qui etiam de virtute in virtutem ascendens,
ad summum sacerdotii apicem sublimari meruit;
populumque sibi subjectum, tam prædicationis san-
ctæ vomere, quam honorum operum ostensione ar-
guendo, obsecrando, pennis virtutum ad sublimia
provehit. Felix revera, et Deo amabilis terra Britan-
niæ, tanti sideris illustrata coruscationibus. Exsul-
tat Oriens, apostolicorum Patrum doctrinis seu glo-
riosissima palma decorata; lætetur nihilominus et
Occidens, primatis tanti titulis insignata. Deponat
gens effera genuinam quodammodo ferocitatem,
cursitans ad sui speculatoris mellificam affabilita- D

tem. Non imputetur ei ulterius fatuitas quædam na-
turalis, tam sapientissimi antistitis documentis in-
formata. O admiranda atque prædicanda supernæ
dispensationis clementia! Ut ferocium miseretur,
fatuitatemque excluderet, patronum mitissimum, at-
que incomprehensibilis sapientiæ, sale conditum, ad
edomandam belluinam eorum cervicositatem dire-
xit. Illos visitando ditavit, nos vero gratissima ejus
visione exspoliavit. Visitando, inquam, plebem bar-
baricam, diuque sub ignorantie tenebris sepultam,
incomparabili thesauro ditavit, ac nobis pastorem,
quasi Luciferum inter nostrates refulgentem, sub-
traxit. Ad hunc sermo meus prolixior sese direxis-
set, nisi tam instantis persecutionis et adversum nos
intonantis procellosa tempestas intercidisset. Ad
B præsens itaque id tantillulum benignus benigne sus-
cipiat; videat, nec legere dedigneur, non attendens
litteraturæ superficiem, sed mittentis, seseque pe-
dum ipsius vestigiis toto corde et corpore subster-
nentis, considerans affectionem. Et quoniam divinæ
astipulatione paginæ, « thesaurus absconditus et sa-
pientia occulta frivola sunt, » glossulas super Penta-
teuchum, quas irrequietus indagator pulsando quæ-
rit, quam citius poterimus transcriptas illius vene-
randæ paternitati transmittemus. Non enim diffidi-
mus quin de parvissimo manipulo multiplicatæ
segetis centesimum fructum, successivæ posteritati
profuturum, recolligantus. Porro præ omnibus effla-
gitamus, quatenus sicut ad unguem eas promisit
C corrigat, superflua quæque abradendo, et si qua
desunt diligenter interserendo. Librum quoque
Jerosolymitanum, Jerosolymitano mihi directum,
cum epistola in fronte ipsius apposita miraue dul-
cedine referta remittimus. Non minimum vero ob-
stupescendo miror, quo animo libellum præfatum ad
compscendum et poliendum direxerit insciolo, et
pene nullius scientiæ gutta rigato, cum præsertim
nullus poetarum id præsumere audeat. Quippe ubi
concatenatio multiplicium sententiarum consonat,
partium quoque junctura regulari censura liberoque
gressu discurrit, nihilque lector diligens absonum
inibi reperiat. Verum cum salute submissa jam fi-
nem sermonis facimus, et ut Patrem desideratum
videre mereamur intento exposcimus.

HISTORIA HIEROSOLYMITANA

BALDRICI ARCHIEPISCOPI.

INCIPIT PROLOGUS DOMINI BALDRICI ARCHIEPISCOPI IN HISTORIA HIEROSOLYMITANA

BALDRICUS, Burguliensium fratrum abbas, postea
vero Dei misericordia Dolensium archiepiscopus, li-
cet indignus, omnibus Christianis pacem et verita-
tem diligere.

Benedictus Dominus noster Jesus Christus, Chri-
stiani nominis auctor et rector invictissimus, et
amplitudinis Christianæ sapientissimus propagator.
Hunc ut benedicatis, et in omnibus suis operibus

laudetis oportet, fratres charissimi, et indeficientis suae erga nos misericordiae nullatenus obliviscamini. Ipse reges mutat, et tempora; ipse pios corrigit, ut provehat; ipse punit impios, ut corrigat; quippe, in quo nihil est immisericordiae. Ipse temporibus nostris Christianitatem suam, ubicunque terrarum erat, pene totam excitavit: et ut ad eruendam in qua passus est Jerusalem, de spurcorum manibus Turcorum, qui ei velut captivae dominabantur, Christiana concurreret militia, fideles suos unanimiter incitavit. Non enim sine divina inspiratione credendum est, ab occidentali ad orientalem plagam, omnium rerum copiosos velle militatum iri; et contra barbaras nationes, relictis praediis et domibus, filiis et uxoribus, pugnatos brachio suo, inter innumeras calamitates gaudenter proficisci. Quis enim tot principes, tot duces, tot milites, tot pedites sine rege, sine imperatore dimicantes eatenus audivit? Neque siquidem in isto exercitu, alter alteri praefuit, alius alii imperavit: nemo quod sibi peculiare videbatur disposuit, nisi quod sapientium commune consultum decrevit, nisi quod plebis scitum collaudavit. Certum est ergo quia Spiritus sanctus, qui ubi vult spirat, et ut tantos labores arriperent eos animavit, atque indiscissam eis concordiam inspiravit.

Huius Historiae seriem posteræ successioni stylo nostro, licet non satis expolito, nisus sum commendare, quamvis tantum onus ingenioli nostri tenuitas non suffecerit convenienter explicare. Sed quoniam diebus nostris magna erat Sallustiorum et Ciceronum copia, qui tamen huic otio non ignobili assidere vellet, sterilis imminebat inopia: maioribus nostris, qui dormitabant et pigritabantur, velut indignatus, hoc opus aggressus sum: et ne invidiae oblivioni cederet historia digna relatu, ad scribendum pene sexagenariam appuli manum. Sane si melius facundiores id ipsum attentaverint, ipsorum nequaquam praedico, si me castigaverint, facundiae:

Explicit prologus.

INCIPIT HISTORIA JERUSALEM

Qualiter Christiani a remotis partibus mundi cum maximo labore eam exquisiverunt, expugnaverunt et tenuerunt.

LIBER PRIMUS.

Jerusalem, totius Iudaeae metropolim, non ignobilis nec ignotam civitatem, regalibus honorificentibus in immensum multoties decoratam, multoties a tyrannis hostibus obsessam, et ad solum usque dirutam, et a propriis filiis in captivitatem abductis orbatam, variasque temporum tumultationes ante Salvatoris adventum perpessam, noverunt qui vel historiographorum libros saltem tenuiter legerunt; vel qui computantium relationi aures audiendi

tantum precor ut nostro non derogent labori, cassa invidentiae vel culpae insolentiae. Non tamen haec beatae interesse promerui militiae, neque visa narravi; sed nescio quis compilator, nomine suo suppresso, libellum super hac re nimis rusticarum ediderat; veritatem tamen texerat: sed propter inurbanitatem codicis nobilis materies viluerat, et simpliciores etiam inculta et incompta lectio confectum a se avocabat. Accessi igitur ad hoc studium, non inanis gloriae cupidus, non supercilii tumor inflatus, sed quod successivae placeat Christianitati, membranulis indidi curiosus. Et quamvis, Christianus ego, Christianis processerim atavis, ut jam nunc tanquam haereditate possideam sanctuarium Dei, et haereditarium Christianae mihi possessionis vindicaverim titulum; paganismum autem, utpote a lege Dei extorrem, totis viribus abominaverim, tamen in proferenda historiae veritate, in neutram amor vel odium, vel caetera vitia, me scientem praecipitabunt partem: ut scilicet pagani detrahendo, Christianis, mendax et mendosus, temere faveam; et si quid fortiter et audacter gentiles egerunt, eorum fortitudini et audaciae zelando aliquid decerpam: proferenda siquidem veritati temperanter studebo; et animi mei favorem, quem tamen maxime Christianis debeo, veritatis censura castigabo. Si enim gentilium robur plus justo attenuarem; Christianorum fortitudini et laboribus detraherem, dum tanquam adversus gentem imbellem, genus nostrum hiatu temerario dimicasse declamarem. Succincte igitur quae in codice praedicto perpendi, recapitulabo; et partium narrantium quae ibi adfuerunt relatione fretus, quae audiavi interseram, sicque juvante Deo aggressum opus consummabo. Jam igitur ad praelibatum negotium stylum expectantem applicemus. Emolumentum praesumpti opusculi, bonorum omnium retributor, in bonum mihi retribuatur Deus. Amen.

Davidas accomodaverunt. Jam vero Christum praedicantem super eam fuisse, et ejus abolitionem denuntiasse, nullus ignorat, nisi si quis forte paginam Evangelii imprudens et impudens vecorditer conculcat. Quod quomodo acciderit, legenti gesta Tui et Vespasiani indifficiliter patebit: quam lectionem vir eloquentissimus Josephus, stylo celebri curaverat. Ipsam iterum reaedificatam et Christianis insignibus insignitam, et ecclesiarum aedificiis decora-

tissimis honoratam, ipsa adhuc loquuntur ædificia, et quibus tota civitas circumvallatur provecta testantur mœnia; quæ civitas, quoniam in ipsius suæ Christianitatis temporibus, Christo suo quam oportuit minus obtemperavit, terreno Regi subjugata rursum servivit, quia cœlesti imperatori militare pedetentim contempsit. Facta est igitur Babylonico admirandi diutino tempore tributaria, quæ superba cervicositate à Christo suo deviarat; quamobrem servierunt dominis profanis hi qui mortem evaserunt vel captivitatem, ejusdem urbis coloni; et dominati sunt filiis indigenis gentiles adventitii. Pollutum est nimirum sanctum Dei templum; et facta est aula Dei gentium convenarum irreverenter conventiculum: Domus orationis spelunca latronum facta est, et filiis suis mater Ecclesia, in novercam alienata est. Sane Sancti Sepulcri ecclesiam, paulo servari sinebant honorificentius: non quia multum de religione christiana curabant; sed quoniam taliter utilitatibus et cupiditatibus suis satisfaciebant. Adventabant siquidem a remotis orbis partibus Christiani, orationis gratia, et honorabant sanctuarium illud largifluis oblationibus, confluentes autem Christianos multimodis gentiles angariis affligebant, et opimis evectionibus quas attulerant, peregrinos funditus emungebant, utpote quos et de vecturis conducendis invitos in via compellebant; et ab introitu desideratæ et diu quæsitæ civitatis quousque ingrediendi pretium dedissent coercabant, et sic variis exactionibus eos pauperabant; ad extremum vero, ab injuriatis corporibus animas plerumque tormentis profligatas extorquebant. Ecclesiarum etiam alias in usus peculiares gens barbara reduxerant, aut in ipsis jumenta sua stabulantes, aut si quid est ignominiosius in eis operantes. Exacerbaverunt itaque contra se Deum, qui Deum abominabiliter inhonoraverunt, et loca sancta illicitis et fœdis actibus dehonestaverunt. Decrevit igitur eos divinum consilium castigare; et per eos quibus imperitaverant deliberavit eos a Deo locis dicatis eliminare. Jam enim gentiles usque Antiochiam imperium suum dilataverant, et similiter ipsius sanctæ civitatis loca gloriosa fedaverant. Idcirco irritaverant in se furorem Omnipotentis, quoniam operum suorum fetorem emisserant in cœlum. Videbamus aliquando cives ipsius Jerusalem, inter nos, mendicos et exules: videbamus indigenas Antiochiæ, casum locorum sanctorum deplorantes, sibi que pauperatis suppliciter stipem publicam implorantes. Aliqui condolebamus egenis; id ipsum siquidem per nos, siquando revertebantur, audiebamus peregrinos. Publicæ prædicationis causa, papa Romanus, Urbanus nomine, venit in Gallias, et prout erat disertus seminivervius, verbum Dei passim seminabat. Sane Placentiæ concilio generali celebrato, prælibatus paulo post Arvernus advenit, ibique cum multis Galliarum episcopis et abbatibus, iterum generalem synodum celebravit, in qua, quæ ad idem pertinebant præmissi, de Christianorum Je-

rosolimitanorum et Antiochenorum casibus ærumnosis, hujusmodi sermonem subjunxit. Confluxerant etiam ad concilium e multis regionibus viri potentes et honorati innumeri, quamvis cingulo laicalis militiæ superbi. Itaque residens in pulpito sic peroravit.

« Audivimus, fratres dilectissimi, et audistis quod sine profundis singultibus retractare nequaquam possumus quantis calamitatibus, quantis incommoditatibus, quam diris contritionibus in Jerusalem et in Antiochia et in cæteris Orientalis plagis civitatibus, Christiani nostri fratres nostri membra Christi flagellantur, opprimuntur, injuriuntur. Germani fratres vestri contuberniales uteri vestri: nam et ejusdem Christi, et ejusdem Ecclesiæ filii estis; in ipsis suis domibus hæreditariis, vel alienis, dominis mancipantur, vel ex ipsis exploduntur, aut inter nos mendicant, aut, quod gravius est, in ipsis suis patrimonii venales exsulant et vapulant. Effunditur sanguis Christianus, Christi sanguine redemptus, et caro Christiana carni Christi consanguinea nefandis ineptiis et servitutibus nefariis mancipatur. Illis in urbibus ubique luctus, ubique miseria, ubique gemitus. Suspiriosus dico, Ecclesiæ in quibus olim divina celebrata sunt sacrificia, prohi dolor! ecce animalibus eorum stabula præparantur: nequam homines sanctas occupavere civitates; Turci, spurci et immundi, nostris fratribus dominantur. Antiochiæ beatus Petrus primus resedit episcopus: ecce in ipsa ecclesia gentiles suas collocavere superstitiones, et religionem Christianam, quam potissimum coluisse debuerant, ab aula Deo dicata turpiter eliminaverunt. Prædia sanctorum stipendiis dedita, et nobilium patrimonionia sustentandis pauperibus contradita, paganæ tyrannidi subjiciuntur, iisque in proprios usus redactis domini crudeles abutuntur. Sacerdotium Dei humotenus conculcatum est; sanctuarium Dei, prohi nefas! ubique profanatum est. Si qui ibi adhuc latitant Christiani, inauditis exquiruntur tormentis. De sancta Jerusalem, fratres, huc usque quasi loqui dissimulavimus, quod valde loqui de ea pertimescimus et erubescimus: quoniam ipsa civitas, in qua, prout omnes nostis, Christus ipse pro nobis passus est, peccatis nostris exigentibus, sub spurcitiam Paganorum redacta est, Deique servituti (ad ignominiam nostram dico) subducta est, quod enim ita est improprietatis nostri cumulus est, Christianorum, qui ita promeruimus, magnum dedecus est. Cui servit nunc ecclesia B. Mariæ in qua ipsa pro corpore sepulta fuit in valle Josaphat? Sed quid templum Salomonis, imo Domini præternisimus, in quo simulacra sua barbaræ nationes contra jus et fas modo collocata venerantur? De sepulcro Dominico ideo reminisci supersedimus, quoniam quidam vestrum, oculis vestris vidistis quantæ abominationi traditum sit. Inde violenter abstrahunt Turci quas pro eleemosyna illic multoties intulistis oblationes, ibi nimirum multas et innumeras religioni nostræ ingerunt irrisiones. Et tamen illo in loco (non

ignota loquor), requievit Deus, ibi pro nobis mortuus est, ibi sepultus est. Quam pretiosus sepultura Domini locus concupiscibilis, locus incomparabilis: Neque si quidem ibi Deus adhuc annum prætermisit facere miraculum; cum in diebus Passionis suæ, extinctis omnibus et in sepulcro et in ecclesia circumcirea luminibus, jubare divino lampades extinctæ reacconduntur. Cujus pectus silicinum, fratres, tantum miraculum non emolliat? Credite mihi, bestiolis homo et insulsi capitis est, cujus cor virtus divina tam præsens ad fidem non everberat. Et tamen gentiles cum Christianis ista vident communiter, nec emendantur: perterrentur equidem, sed non convertuntur ad fidem: nec mirum, quoniam mentis obcecatio illis dominatur. Quantis afflictionibus vos qui adestis, qui redistis injuriaverint, vos ipsi melius noctis, qui substantias vestras, qui sanguinem vestrum inibi Deo immolastis. Hæc idcirco, charissimi, diximus, ut vos ipsos sermonis nostri testes habeamus. Plures supersunt et fratrum nostrorum miserie, et Ecclesiarum Dei depopulationes, quæ singulatum poscimus referre, sed instant lacrymæ et gemitus; instant suspiria, et singultus. Ploremus, fratres, etiam ploremus et cum Psalmista medullitum plorantes ingemiscamus. Nos miseri, nos infelices quorum prophetia ista completa est: «Deus, repperit gentes in hereditatem tuam; polluerunt templum sanctitatis tuæ; pauperum Jerusalem in pomorum custodiam; dederunt morticina servorum tuorum escam volatilibus cæli, carnem sanctorum tuorum bestiis terræ. Effuderunt sanguinem ipsorum, tanquam aquam in circuitibus Jerusalem, et non erat qui sepeliret (*Psal. lxxviii*). » Vae nobis, fratres: nos, qui jam facti sumus opprobrium vicinis nostris, subcannatio et irrisio his qui in circuitu nostro sunt, caedoleamus et compatiemur fratribus nostris, saltem in lacrymis; nos abjectis plebis facti, et omnium deteriores, immensissimam sanctissimæ terræ plangencia devastationem. Quam terram merito mœciam dixerimus, in qua non est etiam passus pedis quem non illustraverit et sanctificaverit, vel corpus vel umbra Salvatoris; vel gloriosa presentia sanctæ Dei genitricis; vel amplectendus apostolorum comœtus; vel martyrum ebibendus sanguis effusus. Quam beati, o Stephane protomartyr, qui te laureaverunt lapides? quam felices, o Baptista Joannes, qui tibi ad Salvatorem baptizandum servierunt Jordani latites? Filii Israel ab Ægyptiis educti, qui Rubro mari transitu vos præfiguraverunt, terram illam armis suis, Jesu duce, sibi vindicaverunt; Jebusens et alios convenas inde expulerunt, et instar Jerusalem cœlestis, Jerusalem terrenam incoluerunt. Quid dicimus, fratres? audite et intelligite. Vos accincti cingulo militiæ, magno superbitis supercilio; fratres vestros laniatis, atque inter vos dissecamini: Non est hæc militia Christi, quæ discerpit ovile Redemptoris. Sancta Ecclesia, ad suorum opitulationem sibi reservavit militiam, sed eam male depravastis in malitiam. Ut veritatem fateamur,

A cujus præcones esse debemus, vere non temitis viam per quam eatis ad salutem et vitam, vos pupillorum oppressores, vos viduarum prædones, vos homicidæ, vos sacrilegi, vos alieni juris disceptatores; vos per effundendo sanguine Christiano expectatis herodianorum stipendia; et sicut vultures edorantur cadavera, sic longinquarum partium anaploamini et ætarni bella. Certo via ista pessima est, quoniam a Deo omnino remota est. Perro, si vultis animabus vestris consuli, aut istiusmodi militiam cingulum quociens deponite, aut Christi militiam audacter procedite, et ad defendendam Orientalem Ecclesiam velocius concurrite. Hæc est enim de qua totius vestra salutis emanaverunt gaudia, quæ distillavit in os vestrum divini lactis verba, quæ vobis propinavit Evangeliorum sacrosancta dogmata. Hæc ideo, fratres, dicimus, ut et manus homicidæ a fraterna nos continentis, et pro fidei domesticis, vos exteris nationibus opponatis. Et sub Jesu Christo decem nomines Christiana, acies invictissima, melius quam ipsi veteres Jacobitus, pro vestra Jerusalem decertatis; et Turcos qui in ea sunt, nefandiores quam lebusmos, impugnetis et expugnetis. Pulchrum sit vobis in illa civitate mori pro Christo, in qua pro vobis Christus mortuus est. Ceterum si vos cito mori contigerit, id ipsum animante mori in via si tamen in sua Christus vos invenit militis. Denique ejusdem denarii retribuet est, prima et hora ultionis (*Matth. xx*). Horrendum est, fratres, horridum est, vos in Christiana rapacem manum extendere: minus malum est in Sarracenos gladium vibrare; singulare bonum est: quia et charitas est, pro fratribus animas ponere. Ne vero de cranialibus exectionibus solliciti sitis, sciatis quod timens Deum nihil deest, neque his qui eum diligunt in veritate. Facultates etiam inimicorum vestra erunt: quoniam et illorum thesauros expoliabitis, et vi victoriosi ad propria remanabitis, vel sanguine vestro purpurati, perenne bravium adipiscimini. Tali imperatori militare debetis, cui omnis non deest potentia, cui quæ rependat nulla deest stipendia. Vis brevis est, labor perennitius est, qui tam immarcescibilem vobis rependet coronam. Jam nunc ipsius auctoritate loquamur Prophetica. «Accingere, o homines, unusquisque, egladie tuo super femur tuum, potentissime (*Psal. xlv*, 4): » Accingimini, inquam, o casti filii potantes, quoniam malum est vobis mori in bello, quam videre mala gentis vestrae et sanctorum. Non vos demulceant illecebre blandimenta mulierum, rerumque vestrarum, quin castis, nec vos deterreant perfarandi labores, quatenus remaneatis. Et conversus ad episcopos: «Vos, inquit, fratres et coepiscopi, vos consacerdotes et coheredes Christi, per Ecclesias vobis commissas idipsum annuntiate, et viam in Jerusalem toto ore viriliter predicatæ. Confessio peccatorum suorum ignorantiam, secreti de Christo cœlestem paciamini veniam. Vos autem qui ituri estis, habebitis nos pro vobis oratores; nos habeamus vos pro populo Dei pugatores. I-

strum est orare, vestrum sit contra Amalecitas A pugnare; nos extendemus cum Moyse manus indefessas orantes, in cœlum; vos exerite et vibratis intrepidi præbatores in Amalech gladium. »

Hic vel huiusmodi alii a Domino apostolico, hic qui aderant luculenter intimatis, alii suffundebantur ora lacrymis, alii trepidabant, alii super hac re disceptabant. Inter omnes autem in eodem concilio, nobis videntibus, vir magni nominis et summe ingenuitatis episcopus Podiensis nomine Naimarus, ad dominum papam vulgi iucundus accessit, et genu flexo, licentiam et benedictionem eundi poposcit et impetravit; insuper et ab apostolico mandatum promeruit, ut omnes ei obedirent; et ipse pro officio suo in omnibus, exercitui patrocinaretur, atque quem omnes magnæ strenuitatis et singularis industriæ præselem noverant. Dignus itaque exercitui Dei invente præloquio, præbuit assensum multitudine militum, et statim omnes in vestibus superamictis conseruunt sanctæ crucis vexillum. Sic cœnim papa præceperat, et iturus hoc signum facere complacuerat: quippe prædicaverat summus pontifex Dominum dixisse sequacibus suis: « Si quis non bajulat crucem suam et venit post me, non potest meus esse discipulus. Idcirco, debetis, inquit, vobis crucem coaptare vestris in vestibus, quatenus et ex hoc testes faciat, et his qui viderint, exemplum et incitamentum suggeratis. »

Dum hæc agerentur, ecce ex improviso adfuerunt legati comitis Tolosani, Raimundi videlicet de sancto Egidio, qui ipsam iterum jamque sibi crucem coaptasse retulerunt, et in concilio testati sunt. « Adjuncti sunt etiam ipsi, inquit, milites innumeri, et populum in ducatu suo conducet quam plurimum. » Et adjunxerunt: « Si quis est Dei, iungatur ei, quoniam opes suas indigentibus communiabit, et auxilium et consilium suum, nemini viantium donegabunt. Ecce, Deus gratias, jam Christianis ituris, duo ultionum processere duces; ecce sacerdotium et regnum; clericali ordo et laicali ad exercitum Dei conducendum concordant. Episcopus et comes, Moysen et Aaron nobis reimaginantur. » His auditis si qui pusillanimes heri exstiterant, hodie animabantur, et sanctæ crucis passim pallabantur. Solutum est concilium, et nos unusquisque properantes rediimus ad propria. Prædicabant episcopi, et voce liberiori jam illud idem vociferabantur laici: verbum Dei seminabatur, et quotidie numerus Hierosolymitanorum augebatur; verecundabantur qui remanebant, et jam coram gloriabantur qui peregrinatum ire disponebant: Alii alios cohortabantur; et in angulis et in comitis, inde singuli sermocinabantur. Nimirum pro his agentis dicunt quædam divinitus obligatæ signa, quæ nos omnino non ignoramus vera.

(An. D. 1095.) Anno siquidem ab incarnatione millesimo nonagesimo quinto, pridie Nonarum Aprilium, feria quarta, luna vigesima quinta, visus est ab innumeris inspectoribus in Gallis, tantus stella-

rum discursus, ut granis, nisi lucerent, pro densitate putarentur: opinabantur etiam quidam eas cecidissas, nos tamen de earum occubitu nihil temere præsumimus affirmare. Novimus tamen, Veritate testante, quod quandoque stellæ cadent de cœlo (Matth. xxiv, 29). De discursu autem vel earum coruscationibus, si quis dubitat, vel nobis credat, vel annalibus nostris, in quibus id notatum reperiet, saltem acquiescat. Quid autem concursus iste præcipue portenderit minime diffidimus: præsertim cum nobis nondum datum sit nosse mysterium regni Dei, sed per parabolas et quasdam competentias, motus stellarum Christianitatis motum comparabant. Quippe anno subsequente (1096) et synodus Arvernensis habita est, et via inchoata est. Præter hæc omnia, quædam Christianis intima inspirabatur voluntas, ut pene omnes iter arripere, ei stipendiorum facultas eis suppeteret. Lætabantur patres, filii abscedentibus; gaudebant uxores, abeuntibus maritis dilectissimis, pluresque tristabantur quod remanebant. Plures tamen abierunt, quam quod vel vir vel mulier redituri earum viri properabant. Et mirram in mellis, quod fieri solet in mortibus charorum, lacrymas hic et illic extorquebat iucunditatis affectus. « Excessit » tamen « medicina modum, » quia plusquam debuit in quibusdam eundi voluntas sarropisit. Nam et multi eremitæ et reclusi et monachi, domicilliis suis non satis sapienter relictis, ire viam porrexerunt: Quidam autem orationis gratia, ab abbatibus suis accepta licentia, profecti sunt; plures autem fugiendo, se subdixerunt. Multi etiam de gente plebeia, crucem sibi divinitus innatam iactando ostentabant; quod et idem quædam ex mulierculis præsumpeerunt: hoc enim falsum deprehensum est omnino. Multi vero ferrum calidum instar crucis sibi adhibuerunt, vel peste iactantia, vel bonæ suæ voluntatis ostentatione. Sed de his, ut libet. Talibus enim numeribus concursus euntium in tantum augmentabatur, ut jam esset numerus innumerus. Hæc idcirco inseruimus, ne vel aliquid præterisse videamur; vel nostratibus, in vanitatibus suis pepercisse redarguamur. Nec tantummodo populares, citramontanos homines is rumor excivit, sed palatinos consules et regios tyrannos cievit, videlicet Hugonem Magnum, fratrem Regis Francorum; Robertum Northmanniæ comitem, Anglorum Regis Wilhelmi filium; iterum Robertum Flandrensem. In Alamanniæ partibus Dux Godofridus, cum fratre suo Balduino et Eustachio, sermonem hunc recepit, et iterum alius Balduinus comes de Monte. Ultra montes quoque, in Apulia scilicet, verbum istud percrebuit: et Boamundum, virum admodum industrium, Roberti Gulschardi filium, ducis Rogerii fratrem vocavit, eique Tancredum nepotem suum, et Ricardum de principatu sociavit. Porro si de viris consularibus loqui attentarem, nec de Radulpho Balgentiacensi tacerem, nec de Ebrardum de Paisat prætermitterem, nec de Centorio de Bieria, nec de Wilhelmo Amanuel aliquid

dissimularem, nec multos alios stylus noster fastidiret, qui tamen præclaris facinoribus suis seipsum magnificaverunt, et in exercitu Dei se laudabiliter habuerunt. Nec tamen hos vel alios æmula præteribit oblivio, ubi se opportuna offeret occasio. Prædicti itaque viri, expeditionem Dei aggressi, Constantinopolim, imperatoris dignitatis civitatem, cum populis innumeris appropinquaverunt. Neque siquidem Angliam, vel alias maritimas insulas, licet a nobis undisoni maris abyssu ab orbe remotas, tonitruum istud latere potuit; imo et Britannos et Guascones, et extremos hominum Gallios, fama perneciter succrescens animavit et armavit. Venedi quoque et Pisani, et Genuani, et qui vel Oceani vel maris Mediterranei litus incolebant, navibus onustis armis et hominibus, machinis et victualibus mare sulcantes operuerunt, et qui terra ibant, universæ terræ faciem, tanquam locustæ, occulerunt.

Transeundum fuit prædictis Alamannis per Hungariam, et transierunt. Petrus quidam, magnus Eremita, cum multis Alamannis et Francis plurimis, subsequens agmen præcesserat, et regiam ad urbem applicuerat: Invenit tamen multos Lombardos et Longobardos et iterum Alamannos qui eum præcesserant; et ex imperatoris responso, venientem exercitum sustinebant. Imperator autem interim his mercatum dari jusserat, sicut erat rectum, in civitate. Mandando quoque mandaverat, ne quemdam sinum maris, quem Brachium Sancti Georgii vocant, transfretarent, quousque maximus qui subsequeretur advenisset exercitus. Si enim, ait, aliter egeritis, efferi gentiles in vos irruent, et imbellem hanc periment legionem; quod et sic postea contigit. Gens etenim illa, sine rege, sine duce, variis aggregata locis indisciplinate viventes, in res alienas rapaciter involabant, et plumbum, de quo ecclesiæ cooperiæ fuerant, asportabant et vendebant, necnon et palatia destruebant, et in omnibus se nequiter agebant. His cognitis imperator iratus est valde, quippe qui beneficiis suis illos jam videbat ingratos. Coegit itaque eos transfretare expulsos a civitate. Qui transfretati multis iterum illicitis in Christianos patris: nam et donos eorum, et Ecclesias, hostiliter terra deprædata, cremaverunt: tandem venerunt Nichomiam. Illic Lombardos, Longobardos et Alamannos a Francis separantes: Franci siquidem ferociiores et intractabiliiores erant; et ob id, ad omne malum procliviores; præfecerunt sibi gentes aliæ, Francia remotis, quemdam Raginaldum; et sub ejus ducatu ingressi sunt Romaniam. Ultra Nicenam autem civitatem progredientes, quatuor itinere dierum, invenerunt quoddam castellum cui nomen Exerogorga, (incertum an timore an industria) incolis omnibus vacuum: illud igitur intrantes causa hospitandi, ibi demorati sunt, quippe ipsum invenerunt omnium victualium redundantia plenum. Quo Turci per exploratores suos cognito, haud mora circumvallare castellum festinaverunt. Raginaldus

A cum suis castellum exierat, ut Turcis venientibus prætenderet insidias. Prævaluerunt autem Turci, et multos ex eis gladio ceciderunt; si qui vero poterunt, fuga elapsi in castellum recepti sunt, quo undique obsessio aquam illis confestim abstulerunt. Fons etenim et puteus, quo castellum sustentabatur, extra erat, quem utrinque viriliter circumseptum Turcorum exercitus indesinenter observabat. Nihil est laborantibus aquæ penuria durius: nihil citius tuta expugnant loca, quam intolerabilis sitis injuria. Coacti sunt ergo Christiani suorum sanguinem elicere et bibere jumentorum. Alii pannos in cisternas limosas deponebant, et si quid humoris invenissent, in os suum exprimere non erubescabant. Dictum est, quod nimis turpe est, quod quidam in manibus suis micturiebant et sorbebant. Alii si forte reperissent terram humidam vel frigidam, fodiebant; et in ipsa vel nudi supinabantur, vel suis apponebant pectoribus, ut saltem sic quoquomodo refrigerarentur. Quis in tantis anxietatibus vivere potuit? Sustinuerunt tamen moribundi magnam hanc per octo dies incommoditatem, Sacerdotibus qui aderant sic interim sermocinantibus: « Sustinete, fratres, ut enim vos tentet adest Deus. Nolite itaque desperare in his etiam magnis tribulationibus; sed efflicite gnaviter, ut qui ejus provocastis iram, vel in arcto positi nunc, ejus largifluam vobis everberetis misericordiam. Promereri poteritis in tali angustia positi ejus beneficium, si ad ipsius toto corde confugietis auxilium. Ipse olim percuti jussit in deserto Sina, petram, et fluxerunt aquæ, et biberant patres nostri in saturitate. Adhuc est ejusdem potentia, adhuc est ejusdem misericordia. Si vos modo non exaudierit, culpa nostra est; si vos modo non respexerit, nostra est negligentia. Reminiscamini quoniam eum graviter offendimus et irritavimus, qui in rerum fraternarum rapacitate et in ecclesiarum destructione inexplicabiliter crassati sumus. »

Hæc illis sacerdotes quotidie referebant, sed illi nullo vino compunctionis potari poterant. Computruerant illi tanquam jumenta in stercore suis, ideoque de peccatis suis, indurati corde cum Pharaone, Deo satisfacere nequaquam potuerunt: quocirca perierunt. Obluraverunt igitur aures suas, aspidibus surdiores, contra vocem incantantium sapienter, et idcirco revera operati sunt insipienter. Quin et eorum Raginaldus cum Turcis consiliatus est, et ut eis si posset fratres suos proderet pactus est. Erit itaque cum multis, fingens se ad bellum procedere, et transfuga fugit ad Turcos. Qui remanserant, inhonestam coacti fecerunt deditionem; et, o miserum facinus! versi in desperationem, contra Dominum abominabilem commiserunt apostasiam. Illi vero qui fidei suæ testimonium perhibuerunt, vel capitalem subiere sententiam, vel in signum positi, sagittati sunt, vel ab invicem divulsi, pro vili pretio venundati sunt vel in captivitatem abducti sunt, alii in Antiochiam, alii in Corrosanum, alii in Aleph, aut ubi de eis triumphantibus, et captivantibus

captivos captivatum ire magis complacuit; qui tamen pro fidei Christianæ inconvulso tenore, glorioso sine quieverunt. Hanc persecutionem primam perpassi sunt Christiani tertio Kalend. Octobris. Audientes iterum Turci quod Petrus Eremita et Walterius cognomento *Sine habere*, in alia civitate cui nomen Civitot prope Nicenam essent, persequi aggressi sunt illos, pro secundis successibus rabi-diores, et more luporum debacchantium vel feræ tigridis, sanguine effundendo proclivius incumben-tes. Jam igitur, securi de triumpho, accurrentes obviaverunt Walterio, quem et multos qui cum eo erant, obtruncaverunt. Petrus enim Eremita jam Constantinopolim redierat, quoniam illum auscultare gens litigiosa non acquiescebat. Et quoniam eos imparatos Turci repperunt, ideo facilius superave-
runt. Decollaverunt etiam quemdam Domini sacer-
dotem, Missarum solemniam suppliciter celebrantem. Si qui potuerunt evadere vivi, fugerunt, vel in ca-
rectis vel sylvis, vel in montanis delitescen-tes; alii Civitot castellum, quatenus se defenderent, tenu-
erunt; quod et Turci protinus obsederunt, lignisque
quamplurimis undequaque allatis, incendium et
castello et hominibus præparabant. Christiani autem,
extrema jam in desperatione positi, animosiores :
« Desperatio siquidem aliquando audaciores facit; »
audenter in ligna jaculati sunt ignem. Sic ergo
evaserunt incendium, sed non omnino evaserunt
imminens mortis periculum. Apprehenderunt si-
quidem Turci totam castri munitionem, et Chri-
stianos apprehensos vel occiderunt, vel capti-
vaverunt, vel in quodlibet opprobrium subsan-
naverunt. Hæc iterum passio contigit eis in me-
se Octobri. Ecce modico temporum intervallo,
parvo terrarum interstitio Christianitas bis profligata est, bis multata, bis castigata : quod pro
expiatione facinorum suorum illis contigisse non
ambigimus; et pro reprimenda minus cautorum
stoliditate, et pro subsequenti exercitus necessaria
castigatione. Qui enim adhuc citra Constantinopolim
castra metati fuerant, hoc audito (multi etenim
profugi redierant, quorum omnium arma imperator
emerat, quatenus inermes suis minus nocere pos-
sent) alii alios exspectabant, quatenus consilio com-
municato, auxiliariis freti ducibus, et copiis sti-
pati militaribus, terram inimicorum ingrederentur,
Deitate sibi, precum pura confessione, prius complacata.

Dum hæc agerentur, dux Godefridus et Balduinus
atque Eustachius fratres, et Balduinus de Monte
cum turmis suis per Hungariam comineantes, Con-
stantinopolim appropinquabant. Podiensis namque
episcopus et comes Raimundus per Sclavariam gra-
diebantur. Hugo Magnus et Flandrensis comes, et
Robertus Northmannorum dux, cum suis commilito-
nibus Romam prætereuntes, in Apuliam devenerunt.
Boamundus autem tantas Francorum frequentias
audiens adventare, neque siquidem tantum homi-
nem huiusce rei ignarum, tam divulgata fama per-

transire poterat, singulorum probitatibus signisque
perscrutatis, pallium optimum præcepit afferri;
quod per particulas concisum, crucem unicuique
suorum distribuit, suamque sibi retinuit. Tantus
igitur militum concursus ad eum subito factus est,
quatenus comes Rogerius in obsidione (erant siqui-
dem uterque in quadam obsidione) pene solus re-
maneret; dolensque se suam amisisse gentem,
Siciliam cum paucis reversus est. Boamundus au-
tem, ut erat vir per omnia modestissimus, modeste
viam suam et evectiones præparavit, et cum opti-
matibus suis et cum affluentibus armatorum copiis
transfretavit, et tandem tranquillo remige in Bul-
garicæ partibus applicuit. Nomina vero suorum qui
ei in itinere hoc adhæserunt, eique aliis cohæse-
rant in bellis, hæc sunt : Tancredus Marchionis
filius; Richardus de principatu, Ranulfus frater
ejus, Robertus de Anxa, Ermannus de Canni; Ro-
bertus de Surda valle, Robertus filius Turstani,
Hunfredus filius Radulfi, Ricardus filius comitis
Rannulfi, et comes de Rusinolo, cum fratribus suis,
et Boellus Carnotensis, Alberedus de Caguano, et
Gunfredus de Monte scabioso. Hi omnes unanimiter
Boamundo conjuncti sunt, eique se devotissime in
via Dei obedituros, inseparabiliter juraverunt. Hugo
vero Magnus et Wilhelmus Marchisi filius ad por-
tum Bari pelagus præpropere ingressi sunt, et na-
vigantes applicuerunt Duracium. Dux autem civita-
tis illius de principibus imperatoris unus, arbitratus
eos, ut revera erant, viros magnos et gnaros, ap-
prehendi jussit eos, utpote qui nondum erant cunei-
s militariibus et auxiliariis peditum manipulis satis
præmuniti. Fecit ergo eos sub excubanti custodia
Constantinopolim solerter deduci : quatenus impe-
rator pro libitu suo super eos decerneret, sicque
vellet hominum et fidelitatem ab eis reciperet. Hoc
autem dux ille idcirco maxime fecisse visus est, ut
et devotionem quam erga imperatorem suum habe-
bat, res ipsa talibus iudiciis approbaret; eumque
sibi vehementius conciliaret.

Dux autem Godefridus, ducum omnium primus
Constantinopolim venit, duos dies ante Natale Do-
mini, et prope illam castra metatus est. Boamun-
dus enim suos exspectando, qui eum subsequi sata-
gebant, pedetentim gradiebatur; proinde callide
eos paulatim eundo in dies operiebatur. Imperator
autem in suburbio civitatis, duci paulo post man-
davit hospitium. Armigeri vero ducalis exercitus,
sine qualibet cautela, ad subvehendas paleas, vel
cætera sibi necessaria, extra civitatem cursitabant.
Quippe nondum aliquid de imperatore suspicaban-
tur sinistram, utpote qui eis voluntarius præbisset
hospitium. Imperator vero absconse suis mandave-
rat Turcopolis et Pincinatis, quatenus in dies ex-
euntes invaderent, et perimerent, et curiosissime
super hoc excubarent. Duci, suorum defectus nun-
tius est, et inopinatæ Turcopolorum ei patuerant
insidiæ. Exivit igitur Balduinus ad suorum pro-
tectionem, et si posset ad insidiantium deletionem;

Invenit autem eos insequentes suos, et ex impro-
viso incautos invasit et superavit; partem occidit,
sexaginta quoque ex iis vivos comprehensos, fra-
tri suo duci imperterritus præsentavit. Audiens
hoc imperator Alexius (Alexius enim vocabatur),
valde iratus, malum exercitui Christi in corde suo
indiescens machinabatur. Dux de imperatoris
furibunda perturbatione certus, præcavens in futu-
rum, civitatem exivit, et ubi prius sua fixerat
tentoria collocavit. Nocte superveniente, jussu im-
peratoris invasa sunt castra ducis, et exercitus ejus
multis laceratus injuriis. Dux autem, sicut erat
hujusce rei sagacissimus, et pugnator acerrimus,
excubatores qui tentoris excubarent prudenter
disposuerat, et unumquemque vigilare sibi man-
daverat: versutias enim imperatoris non nescie-
bat. Repulsi sunt quantocius invasores, et ex illis
septem peremptis, usque ad portam civitatis au-
dacter dux fugavit fugientes. Ad tentoria itaque
sua reversus, fuit ibi pene quinque diebus. Impera-
tor enim interim in eum malum moliri; dux sollici-
tus sibi suisque consilii: imperator ei transitum
per civitatem regiam prohibere; dux subsequen-
tium optimatum adventum exspectare. Imperator
tandem ut nihil intentatum relinqueret (erat nam-
que vir perspicax et industrius), sub pacis obtentu
pactus est cum duce, quod si transfretaret Bra-
chium, copiosum ei semper mitteret mercatum; et
omnibus indigentibus, alpeim impertiret necessa-
riam, tantum de eo juramento esset securus. Ideo
sic fecit imperator, ut duce a regione illa cum
suis amoveret copias, ne posset contra supervento-
rum principum consiliis et auxiliis. Transivit itaque
dux, imperatori facta et ab eodem accepta identi-
dem promissorum fidelitate.

Boamundus interim in vallem de Andrinopolin
venit ibique suos concionando taliter allocutus:
« Optimates et commilitones nostri, oportet caute
nos omnes dehinc abeamus. Cautela nobis est
pernecessaria, præsertim cum pro Deo a nostra pere-
grinamur patria. Peregrini pro Deo sumus, Christi mi-
lites sumus, a Christianorum penetibus diripiendis
manus rapaces cohibeamus. Tempus erit cum ter-
ram hostilem intrabimus, cum de eorum spoliis
optimis utamur et letabimur. Christiani quicun-
que nobis mercatum præstiterint, securi veniant et
securi redeant: terra in qua sumus Christianorum
est, ideo vobis eam depredari non licet. Tantum-
modo in ea pro benedictione cibaria capiamus; nec
ultra quam usus vivendi postulat, fratrum suppel-
lectilem discerpamus. Vos autem, procures nostri,
familiares nostri, qui expeditores estis, de pediti-
bus vigilantius procurate, et ne deficiant in via, eos
exspectando maturius procedite, et tentoria vestra
tempestive figite. Et quoniam, Deo gratias, opulen-
tiores estis, opes vestras pro eleemosyna pauperi-
bus effundite, Dominum ante oculos præsentem
semper habete. » His dictis heros prudentissimus
conticuit, et moveri castra de valle præcepit. Tan-

dem perventum est Castoriam, in qua Natale Do-
mini solemniter peregerunt; ibique per aliquot
morali dies, quæsitumque morantem habere
non potuerunt. Præstendebant enim homines civi-
tatis illius eos nequaquam peregrinos, sed gla-
diatores et tyrannos. Compulsi sunt ergo, inedia
cogente, boves, equos et æstiva rapere, et ei quid
quod mandi posset conveniens inveniebant.
Egressi subinde Castoria castrametati sunt in Pela-
goniam. Castellum autem Hæreticorum ibi era
munitissimum, abunde bonis omnibus refectum:
quod undique aggressum, habitatoribus ejusdem
cum eo combustis, omnino pessum dederunt, hære-
ticis nimirum inimicantes. Omnes siquidem illi
viatores, Judæos, hæreticos, Sarracenos æqualiter
habent exosos, quos omnes appellant inimicos Dei.
Castello igitur illo radicitus diruto, extinctisque
omnibus habitatoribus ejus, tentoria collecta per-
venerunt ad flumen Bardanum, quod Boamundus
cum parte sui exercitus pertransivit: pars etenim,
comes videlicet de Rosinolo, cum fratribus suis
remansit. Homines autem imperatoris qui vias ob-
sidentes, palantes explorabant, videntes exercitum
divisum, impetu facto irruerunt in comitem et in
suos, sperantes se in eos indifficiliter prevalerent,
exercitu duntaxat a se disgregato. Quo Tancredus
sive per legatum sive per tumultum cognito, ne-
dum enim multum ab illis aberant, rapidam cal-
caribus urgens cornipedem fulmineos adolat; a
fluvio qui intererat evadato, sed potius enatus,
festinum comiti contulit presidium. Deo siquid-
dem millia militum Tancredum subsequuti sunt,
qui similiter amne transitu eis auxilium præbe-
runt: qui confestim, contra spem Turcopolorum,
ipsis prævaluerunt, et eos de prælio fugaverunt, et
de fugatis gloriose triumphaverunt. Nonnullis ite-
m peremptis, plures apprehensos, victos præ-
sentaverunt Boamundo, qui eos percunctatus quare
tam crudeliter suæ resisteret expeditioni, præse-
ntem cum suo non inimicaretur imperatori, ipsi
respondentibus audivit: « Nos in roga imperatoris
locati, nihil aliud quam quod ipse imperat posu-
mus. » Boamundus autem imperatori indignum, re-
ipsum tamen reprimens, eos quidem impunitos di-
misit, sed ne suis de cætero nocerent, interminando
eos compescuit. Dixisse tamen suis familiaribus
putatur: « Nos transitori per imperatorem, teme-
rem animi compescamus, et ne eum injuste exacer-
bemus, prout possumus evitemus. Extrema impe-
ritiæ genus est, hominem ibi totum efflare spiri-
tum, ubi commotus animus nullum habebit ob-
jectum. Porro prudentiæ modus est potestatum
hominem seipsum dissimulare, ubi potentia non
nequit satisfacere. Prudentiæ est, in tempore af-
ferre, quod continuo non possis implere. Rursus
sacordie et ignavia redarguendus est, qui cum iura
non possit, intonat minis; cum vero possit, illam
obliviscitur improbitatis. Si possumus, imperatorem
beneficiis superemus; sin autem, mala nobis illa

conqu岸miter diastimulamus. » Hæc ait, et iram animi tacitus continuit. Hos bellum factum est quarta feria in capite jejuniorm. Nulli dubium quin illa die inviti pugnaverint peregrini, nisi quod se defendendi necessitas eis incubuit. Inter ea imperatoris legati obviaverunt Boamundo (Boamundus enim jam suqs ad eum diraxerat) qui eum per terram illam secure deducerent, et eis ubique mercatum impenderent. Misit autem ad hoc quemdam suum corporalium, valde sibi familiarem, hominem admodum solertem. Iste semper præibat, et ex imperatore regionarios allocutus, forum rerum venalium semper eis præparabat. Ad quoddam ventum est castellum, quod quia frumento, caseo, vino et oleo redundabat, aggredi contendebant; castellani siquidem, neque eis mercatum præparabant, et in tantum eos verebantur, quod neminem eorum recipiebant. Boamundus autem viriliter illud prohibuit, ne forte imperator in eo aliquam inveniaret perperam: licet ei Tancredus et alii multum in faciem resisterint; prævaluit tamen sententia prohibentia.

Mane facto obviam illi exierunt castellani, cruces præ manibus gestantes, et indulgentiam deprecantes, et ei quæcunque placuissent offerebant; ille autem libenter eis indulsit et pertransiit. Venit autem ad civitatem quæ Serra dicitur, et ibi sufficiens habuerunt mercatum. Boamundus tunc prudenter egit, quoniam cum duobus corporalibus, sine aliqua amaritudine concordatus est, et amicissimi in die illa facti sunt; pro illorum denique amicitia, cuncta reddi animalia jussit quæ sui rapuerant, quæcunque fuerunt inventa. Corporalibus autem, hominibus omnia quorum fuerant, reddiderunt: luctus itaque plangentium, versus est in gaudium. Denique prout tempus posebat, de loco in locum castra metati sunt, et usque Rusam civitatem venerunt: ibi quæcunque necessaria erant sufficienter comparatis (Græcorum quippe gens Boamundum videre desiderabat iabinster), suos tetenderunt papilionem, feria quarta ante Cœnam Domini. Boamundus ibi sua gente dimissa, cum paucis ad imperatorem profectus est, suisque dixit hominibus: « Modeste vos agite: ego vos præibo, vobis transitum præparaturus; vos autem moderanter appropinquate civitatem, et omnia sapienter agite. » Tancredus autem caput et princeps militiæ Boamundane, videns Christianos in expeditione pauperatos et mendicos, eis in immensum condoluit; et illos, qua cibaria invenirent, per aliam viam conducere cogitavit. Intraverunt igitur in vallem uberæ glebæ gaudentem, et nutrimentis corporalibus refectam, ubi Pascha Domini celebraverunt. Imperator audiens, quem nimium verebatur, advenisse Boamundum (frequenter enim de prudentia et audacia ejus audierat, ipseque semel et iterum cum patre suo Guischarde pugnauerat et superaverat), honorifice suscepit eum, et extra civitatem, prout utrumque decebat, copiose procuravit. Dum autem imperator de colloquio Boamundi præcepisset, duo Godefridus,

A Constantinopolim, suis ultra brachium relictis, redierat: quoniam imperator, ut ei pepigerat, mercatum nullum transmittabat. Episcopus vero Podiensis et sancti Egidii comes, sua iterum post se intermissa multitudine, aderant. Imperator a suis accepto consilio (gens quippe Græcorum multum callet in consiliis), heroas singulos per internuntios allocutus est, quatenus ei omnes et hominum et fidelitatem facerent, et sic securi transfretarent. Optimates enim regiæ civitatis sibi præcavescentes, ne forte Franci congregati in eos insurgerent, bonisque suis eos privarent, illud imperatori consuluerant, ut saltem a Francis taliter securi viverent. Franci siquidem omnino perjurium vitant. Ille imperator ingeniose quærere, Franci viriliter negare; Franci prætereundere se juramentum nulli nisi Deo debere, cuius milites erant in via. Ad hæc imperator transitum abdicare, de cætero et mercatum et conductum polliceri, seque ipsum post eos iturum, et lis cum omnibus suis copiis subventurum affirmare. Angustiabantur Franci, juramentum facere renuentes, præsertim cum Græci aliter eis meatum nequaquam consentirent. Quid facerent? contra Christianos pugnare volebant; transitum pacifici habere non poterant: imperfecto ad quod ierant negotio, ad propria regredi abominabantur. Tandem multi compulsi necessitatibus in hanc devenere sententiam, pollicitationibus imperatoris aliquantulum allecti, quatenus eo tenore satisfacerent imperatori, si ipse de quibuscunque eis promittebat, eis jurari præciperet, quod ita totum factum est. Juraverunt igitur Alexio imperatori vitam et honorem, quod neutrum ei auferrent, quoad ipse quod jurabat bona fide teneret. Comes autem Sancti Egidii plus aliis relictus; imo, quomodo de imperatore suos ulcisceretur, irrequietus cogitabat. Prævaluit tamen communis Heroum sententia; et ab hac intentione animosum comitem revocaverunt. Juravit itaque, sed ad hominum nequaquam deductus est: dixit enim se malle mori, quam hominum faceret imperatori. Dicunt Græcis sacramentum comitis satis fuisse, quandoquidem illud quod amplius exigebant extorquere non potuerunt; præceptum est igitur illico de navigio. Tancredus interim cum exercitu sibi commisso advenerat. Audiens itaque quod Imperator a majoribus natu sacramentum exegerat, cum Riccardo de Principatu inter plebeios delituit; puppi-busque acceleratis, properus pertransiit. Boamundus tamen suis transfretaturis, succincte dixit: « Maturate gradum, nec aliquid incaute factatis: demorabor adhuc de mercato locuturus, ne aliquid inconsulte fecisse videamur; vos prudenter ambulato, nec nimis remisse, nec insipienter militate. Plerumque contingit, ut quorundam insipientia, sapientium causas impediat. Videte ergo quomodo caute ambuletis omnes et singuli, et alius alium attentius commonete. Hæc ait, et de transitu festinanter mandavit. Ecce iterum legationes episcopi Podiensis pariterque comitis aderant Tolosani. Re-

mansit itaque comes cum sua gente, donec ei et Boamundo satisfactum est de mercato.

Dux Godefridus cum aliis Nicomediam venit ibique cum Tancredo tribus diebus fuit. Cognitoque quod nulla, qua tot et tantæ gentes possent procedere, pateret via, misit dux qui rupium et montium complanarent præcipitia, hominum tria millia, qui acceptis securibus ascis et vidulis, aliisque multimodis ferramentis, ad carecta et fruteta stirpanda, et ad prærupta montium cœquanda, viam exercitui præparaverunt, positisque in altum signis, quæ subsequentes agnoscere possent, ne forte deviant, venerunt Niceam, pridie Nonas Maii. Nicea autem totius Romanicæ caput est. Castris itaque metatis, locatisque tentoriis, obsessa est Nicea, quæ est civitas munitissima, utpote quam ostentabant inexpugnabilem in cœlum porrecta mœnia lacusque adjacentes civitatem a latere cingens. Passi sunt igitur ibi Christiani calamitosam panis inopiam, ita ut ai quando panis unus inveniebatur, viginti vel triginta denarios emeretur: nondum enim mercatum ad eos ab imperatore fuerat directum. Sed Deo de suis procurante, venit confestim Boamundus copiosum terra marique deducens mercatum; facta est itaque inopina et repentina victualium ubertas, in tota Christi militia. In die autem Ascensionis Dominicæ, aggressi sunt civitatem expugnare, et contra murem altitudinem machinas ligneas erigere. Per duos igitur dies infestantes acriter civitatem, conati sunt etiam murum effodere. Gentiles qui intus erant, e contra viriliter instare, muros penatesque suos magna vi defensare; lapides et spicula dirigere, clypeis se protegere, et supervenienti telorum nimbo se audaciter opponere. E regione Galli nihil intentatum relinquere; consertorum testudine scutorum se occultare, et sic jaculorum ingruentiam devitare; at sic persæpe fatiscientes obsessos lacessere. Cives interim missis nuntiis, neque siquidem qua lacus extendebatur, civitas observari poterat, a contribulibus et confinibus suis adiutorium convocaverunt dicentes: «Accelerate, per meridianam portam, nihil formidantes intraturi. Porta, inquit, enim meridianam, adhuc ab omni vacat obsidione.» Ipsa autem die, porta eadem comiti Tolosano et Podiensi episcopo, Sabbato scilicet post Ascensionem Domini, commissæ fuit; nam eadem die uterque advenerant. Comes itaque Saracenis secure accurrentibus, ex improvise armatus obviavit; et ejus exercitus totus in armis speciosus; et omnes signo sanctæ crucis confissi, barbaram viriliter repulerunt stoliditatem. Quæ gens non paucis suorum amissis, in fugam turpiter versa est, et a Francis indifficiliter superata. Comes itaque cum magno trophæo, eadem die tentoria sua ingressus est. Cives obsessi alios rursus direxere nuntios, qui de auxilio loquerentur; et spem pugne et certitudinem victoriæ, jurando testarentur. Veniebant igitur catervatim congaudentes, et victoriam in manibus autumantes, et de spoliis inimicorum diripiendis jam lætantes. Effere-

bant itaque suos unusquisque funiculos, quibus victos ad suam captivatum ducerent Christianos. Confidebant namque, et in magnis nationum congregatarum copiis, et in suæ viribus animositalis, parvipendebant etiam gentem Christianam, utpote et itineris longinquitate molestatam; et fame et siti, multisque aliis incommoditatibus profligatam. Ex montium igitur cacuminibus incaute conglobati descendebant, et ad civitatem usque discurrere satagebant. Quibus iterum obviantes Franci: Franci siquidem nihil negligentes, vias omnes observabant, eos rursus invaserunt, rursus superaverunt, rursus fugaverunt; multis autem internecioni deditis victoriosi redierunt, attulerunt etiam plurima cæsorum capita, quæ fundibularii projecerunt in civitatem, ad obsidentium exultationem, ad obsessorum perturbationem. Non tamen gentiles minus animosiores Christianis resistebant; sed modo de propugnaculis jacula dirigere, muros defendere; modo progredientes, ipsa castra perturbare. Contra comes Raimundus et Podiensis episcopus homines ordinaverunt, qui turrem quæ tentoriis suis porrecta præminebat, incessanter suffoderent et infractis viribus operi injuncto insisterent. Aggressi itaque civitatem, colonos rebellantes, balistas et arcubus et fundis deterrentes (grandinem etenim supervenientia tela putares), homines præparatos ad muros usque direxerunt, et ne quid eis mali possent oppidani moliri, sagaciter eos tuebantur; suffoderunt itaque turrem radicitus, immissisque lignis, et qui in muro terebrato succenso, indemnes redierunt ad suos. Ignis extemplo lignis prævaluit. Quibus combustis, turris dependens extabuit, et per rimas dehiscens, ruinæ machina tota succubuit. Sed quoniam nox erat, non potuerunt nec voluerunt Christiani contra urbem præliari, quod mane futuro se facturos disponebant. Dilatio autem ipsa multum obsessis profuit, multum vero Christianis obfuit. Nocte siquidem gentiles murum irrequieti remissiverunt, noctemque illam insonnem duxerunt, li nullo pigritantes, sed de civitatis suæ tuitione se invicem cohortantes. Facto diluculo Franci de inopina muri ædificatione vehementer admirati sunt, et eorum irrequietudinem laudaverunt, et tamen qui diutius ibi morari compulsi sunt, doluerunt. De repente siquidem maceriam eo usque inaltaverant, ut Christiani eos ex illa parte neutiquam nocere possent. Cassatus itaque Christianorum labor hoc modo fuit, quibus illa mœniorum suffossio nihil profuit. Ecce advenerat comes Robertus de Northmannia. Isti omnes urbem obsederunt, tentoria sua propolantes. Ex una parte obsederant eam Boamundus et Tancredus: juxta quos dux Godefridus, cum fratre suo Balduino atque Eustachio. Deinceps autem comes Flandrensis, vir quidem strenuus et miles audacissimus. Juxta hunc etiam comes Robertus Normannus atque Stephanus Carnotensis, et comes de Sancto Paulo, et Chonanus filius comitis Godefridi, et Radolphus de Guzer, et Rogerius de Bar-

villa, et alii quamplures. A porta vero meridiana Tolosanus et Podiensis, ut dictum est, excubabant. Ita circumcirca eam vallaverant, quatenus nemo vel ingredi vel egredi possit, nisi qua lacu civitas eingeatur. Per lacum enim Christianis videntibus, securi navigabant, sibiue necessaria navigio devectabant. Porro Christi militia taliter urbem obsederat. « O castra speciosa! o tentoria imperiosa! quis unquam similia vidit tabernacula? Cesset illa adulabilis fabula de Troja, vilescant illa Pelasgorum tentoria, obscurantur ulterius procerum illorum actus et nomina. Illic Ulysses suam exercuit astutiam; Ajax suam ostentavit audaciam; Achilles suam manifestavit duritiam. Hic columbinam Christiani prae-
tendebant simplicitatem, et in armis mundam et gloriosam exercebant militiam: mundi moribus, vegeti corporibus, animosi pectoribus dimicabant; quippe animabus suis praecebebant, carnisque voluntatibus et voluptatibus omnia illicita abdicabant; fulgebant in armis, maximeque in morum ornatu erant decentissimi. » Fateor et verum fateor, quoniam si Balaam (Num. xxiv, 3) huic tam formosae speculationi adesse meruisset, tentoria ista tentoriis Israeliticis praeponisset. In castris siquidem Christianis, nec Phinees Medianitidem (Num. xxv, 6), quem pugione confodere deberet, inveniret; nec serpens malignus quem pro malignitate sua torreret, haberet. Ut breviter dicam, militia illa formosae Ecclesiae iustar erat; et forma, ut de tali non temerarius Salomonem decantasse autumaverimus: « Ecce tu pulchra es, amica mea, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis (Cantic. i, 4). » In ista siquidem expeditione duces ipsi militabant, ipsi duces excubabant, ut noscires quid dux a milite, quid miles differret a duce. Praeterea ibi erat tanta omnium rerum communitas, ut vix aliquis aliquid sibi diceret proprium; sed, sicut in primitiva Ecclesia, ferme illis erant omnia communia. Lupanar et prostibulum omnino a castris suis procul eliminaverant, et potissimum de morum honestate disceptabant. Ibi tamen cum hominibus mulieres habitabant, sed vel in conjugio vel in legali ministerio. Si quis enim alicujus convincebatur inhonestatis, vel in faciem, ut caeteris metus incenteretur, castigandus increpabatur, vel graviter de eo vindicabatur: quotidie siquidem de continentia sermocinabantur episcopi, et omne scortum et abusum de medio castrorum abominabantur. Opponebant se certatim castrenses illi pro fratribus, inimicorum gladiis; et mirum in modum laetabantur, si mori mererentur pro ulciscendis proximorum injuriis: « O super omnes regiones extolenda Gallia! quam pulchra tabernacula tua ecce in Romania! Ab occidentali Europa armata iter arripuisti, et in Asia tentoria tua et Conopeorum tuorum paxillos collocasti. Conservet ac perennet Deus hanc bonae voluntatis tuae unitatem; quatenus tuto procedere possis ad quam suspiras Jerusalem. » Turci interim et pro civitate defendenda desudabant, et a moeniorum restauratione nullatenus quiescebant.

A Terra undique obsessi, lacui victualia subvecturi securi se committebant. Ibant et redibant Christianis videntibus, nec eis nocere poterat. Francorum quantuslibet exercitus. Sed quis eorum sollicitam evasit solertiam? Franci, viri per omnia prudentissimi, consilium acceperunt, quatenus oppidanis auferrent etiam lacum. Direxerunt itaque legationem suam Constantinopolim, quae vocabulo antiquiori Byzantium dicta fuit, unde et adhuc monetæ civitatis illius, denarios *byzanteos* vocamus, quatenus imperator imperio potestativo, navigium copiosum Civitot dirigeret, ubi portus erat opportunus; et quoniam nocuit differre paratis, nullas in remittendo innecteret moras. « Insuper, inquit, boves et plaustra nobis trans mitte, ad rates per montana et silvas ad lacum usque subvehendas. Si enim taliter egeris, civitatem Niceam, quam obsedimus, quam Turci tibi violenter abstulerunt, indubitanter recuperabis: nullum enim habent effugium, si suum eis interdiciamus navigium. » Ex imperatoris praecepto et boves festinanter adducti sunt, et naves velivolæ portum Civitot appulerunt; Turcopoli etiam imperatoris adfuerunt. Scaphæ carrucis superpositæ, bobus huic operi ministrantibus, usque ad crepidinem lacus magno labore deductæ sunt. Ea vero die noluerunt eas impingere in lacum, quod commodius duxerunt noctem exspectare. Hoc autem ideo fecisse videntur, quatenus ex improvise civitati per lacum approximarent; navigiumque castellanorum, dum nescirent, diriperent. Sole ruente nocteque terris incumbente, naves in lacum impeerunt, easque Turcopolis mandaverunt. Crepusculo diei albescente, lacum sulcantes, ordinate tendebant puppes ad civitatem. Cives lacum navibus opertum eminus aspicientes, admirabantur; et si forte sibi veniret adiutorium suspicabantur. At postquam fides eis facta est naves illas contra se præparatas, neque navigio suo sicut heri et nudius tertius, illis patebat de cætero commentus, dirigere metu, et exsanguis facti desperaverunt: repentino siquidem casu perturbatis, præter spem omnia contigerant. Rebello etiam nequaquam ulterius resistere poterant, super quos confluerant gentes innumeræ: urbi, terra lacuque obsessæ, nulla spes erat salutis; nullus locus effugii, præter, quod omnibus adjacet victis, dedecus deditionis. Exterrebant eos arma incognita, et ipse fulgor armorum obsessos exanimabat: noverant Francorum gentem ferocem et bellicosam; nec eos ab incepto desistere, donec eis omnia pro voto contigerint. Sciebant illos penitus immisericordes, quos ipsi exacerbaverant gentis suæ preemtores. De imminente ergo tractantes periculo ad imperatorem dirigunt, utque sibi sub lege deditionis respondeat satisfaciunt. « Securos, inquit, nos faciat, imperatoria fides tua non violanda, de familiaribus et substantiis nostris, urbemque deditam suscipe pacto tuæ protectionis; impune Iudeas recedamus, urbemque tuam tibi reddemus. Tuo nos ab istis carnificibus qui adhuc te graviter infestant,

tuisque nos fac presentari conspectibus. Obtemperabimus tuis mandatis, si nostris æque respondeas voluntatibus; liceat nos tibi servire; liceat nos vivos in tuum Imperium vel in tuum caput Insurgentes dimicare. Ne nobis imputes, quoniam dum licuit contra te pugnavimus, quod tum lege belli vivebamus: fac nos tibi obnoxios vltā concessa; ex inimicis præpara nos tibi devotos servos. Si, quod absit, posthac nos tibi senties ingratos, Ingratitudini nostræ, plexis corporibus et tandem capitibus amputatis, digna repende. Tanto aliquidem erimus tibi fideiiores, quanto parturires nos beneficiis tuis obnoxiores. Larga liberalitas imperatoris parcat vitiis, debeat superbos. » His imperator auditis, Christianorum profectui postea rei probavit eventus, occulte invidens, obsessorumque legationi satisfaciens, satellitibus suis imperavit, quatenus et se et sua dedentes, Constantinopolim impunitos deducerent, deque civitate servanda curiosi procurarent. Juxta præceptum imperatoris omnia facta sunt, et civitas reddita est, gensque gentiliū ad urbem imperatoriam indemnis deducta est: quam, ut dictum est, non modo captivitatis, sed honorificentia libertatis suscepit Imperator, magnisque dapilitatibus educatam honoravit. Hoc autem idcirco facisse dicitur, quatenus et liberatos sibi affectaret, aliosque ad deditionem invitaret, eosque contra Christianos tempore opportuno animaret; ac per eos in quibus etiam invidabat, occasione se præbente, rebellaret. Pauperibus tamen Christianis multa largitus est donaria ut taliter quod apud se occultabat, clandestino dissimularet sigmento, sequæ suaque commenta, in futurum per competentes reservaret machinationes. Civitate reddita, Christianorum gens ab obsidione recessit. Mortui sunt ibi multi Christiani, alii fame, alii gladio, alii quolibet alio exterminio. Hos autem existimant felici laureatos martyrio, quoniam pro fratrum compassione sua corpora tradiderunt. Gentiliū etiam, pro variis bellorum eventibus, pro ingruentibus incurritantium infortunis, multa trucidata videres corpora, multa passim reperires inhumata cadavera. Per septem hebdomadarum circūlū tresque dies, ibi Christiani demorati sunt; et capta seu magis reddita civitate, pedem alias direxerunt. De non publicandis etenim civitatis illius penatibus Imperator mandaverat; nolissent ibi etiam tot dies expendisse, quoniam rebus suis multisque diebus in cassum expensis, ut videbatur, imperatori totum immolaverant, quod vel sanguinem suum effuderant vel quod quas attulerant facultates in immensum attenuaverant; nec etiam, quæ multimodis mortibus acquisierant, spoliis opimis gratulabantur. Poenitebat igitur eos longæ obsidionis, quandoquidem non dominati sunt urbi, more subjugatæ civitatis; nam si saltem publicarentur facultates inimicorum, et paupertas egenorum temperaretur, et absumptæ aliquantulum resarcirentur impense. Non igitur sequanimiter Alexii mandatum pertule-

runt; et tamen quod tunc nihil proficerent, in tempus finierunt. Hic primum patuit odiorum seminaria; hic comportum est inimicitiarum fomentum; hic discordiarum cæperunt incentiva pullulare; hic similitum simulacra visa sunt succrescere. Nam quoniam Alexius non recte contra eos egerat, qui contra eum de ultione cogitabant. Hic igitur primus liber claudatur, ubi prima civitate devicta, quamvis ea pro voto positi non fuerint, Christianos alius militatum ire disponit exercitus. Vadant interim Christiani, nosque ad inceptam opes accingamur, cum luce surgentis auroræ.

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

Qua in die soluta est obsidio, ad quendam perventum est pontem, ubi sua exercitus Christianos collocavit tentoria. Fecerant autem ibi duos dies; tertia vero die, antequam matutinus lucifer exalbesceret, iter præproperi arripuerunt: et quoniam nox erat tenebrosa, incertam incerti arripuerunt viam. Divisi ergo ab invicem duorum consummaverunt iter dierum, Boamundus et Robertus Northmannus Blesiensisque comes, Stephanus et Tancredus, necnon comes de Sancto Paulo, et Walterius de Sancto Valerio, Bernardusque filius ejus, et Girardus de Cornuio, et Wilhelmus, filius vice comitis Ranall, et Wilhelmus de Ferreras, et Hervetus, filius Dodemani, et Chonans, filius comitis Gaufridi, et Radulfus de Guzer, et Alanus filius ejus et Rioldus de Loheel, et Alanus dapifer sacre Ecclesiæ Dolensis archiepiscopi, et alii plures erant in uno agmine. In altero Tolosanus et Podiensis episcopus, duxque Godofridus, et Baldinus, et Hugo magnus, et Flandrensis, cum copiosis comitantium examinibus. Die altera post secundam, Turci, tanquam arena maris innumeri contra Boamundum confluxerunt. Videntes autem Christianos, magna quidem consilii multitudinē, intrepidi unanimiter ipsos impetebant. Animabat enim eos ira, furorque; indignabantur etiam quod eorum possessiones depopularentur alienigenæ; denique nimis ægre ferebant quod Niceam præsumpserant expugnare. Boamundus autem, videns innumerablem inimicorum multitudinem, suis et ore rapido et effero gladio minitantem et insultantem, stetit imperterritus, suique satis consulte dixit comitibus: « Fortissimi Christi milites, ecce dimicandi tempus est. Metum omnem qui etiam viros effeminat abijcite, et de vobis ipsis defensandis, viriliter procurate; ictus impugnantium indefossi sustinete, et ex Jesu Christi consilii adjutorio, manus bellicosas exerite, viresque avitas ecce, dum tempus est, ostentate. Ne, quæso, deturpetur propter nostram negligentiam laus Francorum; non vilescat propter nostram segnitiam sanctum nomen Christianorum. Res in arcto est, bellum ex adverso est, hostis multus in proximo est; nihil tamen præter spem seu voluntatem vestram contigit vobis: omnia vobis ex voto proveniunt. Ad hoc patriam egressi estis; ad hoc venistis: Bellum semper desiderastis.

Ece quod diu optatis et orastis; ecce undique nos vallaverunt. Sed, o genus infractum, o gens invictissima! ne terreantini, quoniam revera nobiscum est Deus. Si quis meticulosus est, seu audacem animum, in angusto positus, sibi mutuet seu saltem, præ pudore, metum dissimulet. Nunc armis et animis opus est; non est tempus socordiae, nec imperitiæ. Quid moror verbis? Jam nunc sibi quisque loquatur. » Jubet denique celeriter aptari tentoria mandatque sociis qui ab eo longiusculo recesserant, quatenus ad eos juvandos præponerent. » Instat enim nobis, ait, nisi acceleraveritis inevitabile mortis periculum. Non est ambigua de conflictatione fama, quam oculis intuemur, quam ieli corporibus persentimus. Age, jam Christiani accurrite, et nos et vestram rempublicam defendite: commune periculum est in quo sumus, commune discrimen est in quo laboramus. Deinde dixit: Qui pedites estis, impigre et prudenter tentoria figite, qui milites estis, obviam eis moerens procedite et laborem certaminis indefessi sustinete. Pro Christo præfatiōres advenimus; in isto Christi prælio ne deficiamus. Unusquisque sibi dicat quod in tali negotio faciendum non ignorat. »

Interim Turci declamantes advenerant, et seu sagittando seu jaculando, seu continus feriendo, Christianos acerrime infestabant; nulla fatigatis dabatur requies; sed omnia Christianorum corpora vel cruore vel sudore liquentia conspiceres. Franci enim e contra, pondus belli indiescenter sustinere; incursus in hostes aliquando prudenter differre; gladiis interdum resistere; socios vocatos expectare nec in aliquo titubare. Hanc conflictum violentiam ab hora diei tertia usque in horam nonam per-tulerant Christiani. Illa die fuerunt mulieres bellantibus pernecessarias: quas et aquam sitientibus perniciēter porrigebant, et pugnantēs exhortando confortabant. Martia campus incanduerat, nam utrinque totis viribus certabatur: agebantur Christiani, nam plerumque in ipsiis castris impugnabantur. Alius exercitus, Boamundi legati diseredebat, de belli certitudine ambigens. Nullam siquidem gentem sperabat esse, quæ contra exercitus sui partem decimam, de bello auderet anhelare. Postquam tamen rumor iste per totum percrebuit exercitum et legati legati superadditi sunt, dux, ut erat miles acerrimus, comes quoque Stephanus vir prudens et modestus, necnon Hugo Magnus cum suis advolant commilitonibus; Balduinus quoque atque Eustachius frater ejus, intrepidi advolant cum suis commilitonibus; Podiensis episcopus illos pone sequebatur, comesque Tolosanus Raimundus. Mirabantur jam fatiscientium Christianorum corda unde tanta gens, tamque repentina præter spem in eos emersisset. Cooperuerant enim montes et valles, et si qua plana erant densis terrarum cuneis omnia frequentabantur. Erant enim Saraceni, Agulani, Perse, quorum numerum computaverunt trecenta sexaginta milia, præter Arabes, quorum concursus

A fuit indeterminatus. Interea necessarium desiderabatur et expectabatur adiutorium. Dicebant ergo: O si venisset! Loquebantur autem mutuo: « Secretum habeamus quod inbianter opinamur; Deo hodie juvenis de istis nos nunc atrociter infestantibus, triumphabimus; hodie de ipsorum opulentis ditabimur et lætabimur; sileamus interim et duremus. » Taliter se cohortabatur; et gladiis exerts et in mortem vibratis, res duntaxat gerebatur. Et nisi Deus in castris suorum tunc adfuisset, subsidiumque jam defessis præparasset, ipsa dies totius expeditionis finem peperisset. Adsunt repentini quos advocaverant socii. Podiensis cum suo magno exercitu, a tergo præoccupavit inimicos, parte altera, comes Sancti Egidii et Balduinus atque Eustachius festinanter equitabant; a dextera dux Godofridus irruit, et Hugo magnus, et Flandrensis Rothbertus, per omnia miles expeditissimus. Rothbertus namque Northmannus jam cum Blesensi Stephano, necnon Tancredo atque Balduino pugnabat. Gentiles obstupescunt quoniam hostiliter et a facie et a tergo inopine præmebantur, fugæ se crediderunt; et terga cadentibus consenserunt. Cecidit autem eos usque ad inter-necionem Christianorum gladius et multi multimodis oppetierunt moribus. Nam et si qui potuerunt, latibulis delituerunt; cæsa sunt ibi Barbarorum multa milia, quoniam in eos vehementer erassati sunt, quos tota die immisericorditer insectati fuerant. Wilhelmus marchio, Tancredi frater ex die oppetit, et Godofridus de Monte Scabioso, viri multum militares, bonæ indolis et illustres. Præter hos multi ceciderunt milites ex Christianis et pedites.

C Non enim Turcos imbelles nudamus dicere, qui astu nimio præpotentes audaci vigent animo et irreverberato configunt gladio. Mortes etiam omnes inimicis creberrime infligunt, quia utuntur arcibus et multis instrumentis bellicis nituntur. Sed tamen multum tunc dederant usum præliandi, quoniam habuerant diuturnum tempus ferendi. Jaculant tamen se de Francorum stirpe duxisse genealogiam, eorumque proavos a Christianitate des-cisse. Dicunt etiam nullos naturaliter debere militare nisi se et Francos. Si tamen ad Christianitatem redirent, tunc demum de Francorum prosapia exortos sese gloriarentur recte. Hoc ad præsens sufficiat quoniam indubitanter viri sunt callidi, ingenui et bellicosi; sed prohi dolor! a Deo alienati. Obscatur igitur ingenuitas illa qua, sicuti dicunt, oriendi emanaverunt, quia veræ olive, quæ Christus est, nontiquam inserti sunt. Factum est hoc prælium Kalendis Julii. Christiani Christo suo gratias egerunt, qui eos de inimicantium eripuit manibus, eosque suis replevit consolationibus. Duxerunt ergo diem illam solemnem, Deoque dignam immo-laverunt laudem.

His ita pesumdati et procul effugatis, ad eorum tentoria diripienda conversi sunt Christiani, quoniam ipsis fugientibus non utique ibi diu licuit immorari. Laventum est ibi et auri et argenti plurimum,

subjugalia, mulas et equos, boves et camelos, verveces et asinos, et copiosam suppellectilem in eorum papilionibus reperierunt; et diversis onusti gazis, cum triumpho et inenarrabili gaudio, redierunt ad suos. Facta est igitur lætitia magna in Christianorum tentoriis, et celebrem habuerunt diem illam, gratias agentes prosperatori viæ et vitæ suæ, Domino nostro Jesu Christo. Solemnis igitur habitata est victoria qua liberati sunt non manu sua, sed virtute divina, ex omni angustia, et omni affluentia bonorum referti. Nec fama fuit contenta circumstitas urbes excire, sed longinquas et exterarum nationes cœpi deterrere, et titulum Christianitatis remotorum populorum auribus infundere; divulgabantur Christianorum præclara facinora, sibi que superventuram eorum militiam, omnes et singuli formidabant. Unde factum est ut Solimanus, senioris Solimani filius, de Nicea Iuglens, invenerit Arabum decem millia qui, comperto quod fugeret, dixerunt ei: « Excors et miser, quid fugis? » Quibus Solimanus: « Olim, ait, putabam me Francorum posse superare et vincere populum, sed versa vice superati sumus, et ea propter vagabundi huc et illuc diffugimus. Vidimus enim, seu nos vidisse putamus, tam diffusam eorum multitudinem, ut nullus eorum æstimare sufficiat apparatus; mirari potuissetis et obstupescere, quoniam cœli sideribus innumerabiliores sunt. Nos autem adhuc tremuli, vix eorum legiones evasimus. Hac de nimio terrore concussi, palpitando vix adhuc respiramus. Si ergo nobis creditis, priusquam vos deprehenderint delitescetes, aufugietis. Neque enim civitatulæ quælibet poterunt obsistere, quandoquidem Niceam metropolim nostram prævaluerunt expugnare. » Qui, cum audissent Solimanum, fugere tentaverunt. Venientes autem ad castella vel civitates quibus morabantur Suriani, qui et ipsi titulo Christianitatis erant insigniti, subdole ad eos loquebantur et dicebant: « Devicimus Francos; ita omnino defecerunt, ut omnino eraserimus de terra ista memoriam eorum, si qui supervixerunt in cuniculis absconditi sunt. » Sic incautos alloquebantur et intra portas recipiebantur. Ingressi autem, insciorum municipia, domos eorum et ecclesias deprædabantur; quidquid erat pretiosum et concupiscibile, et filios et filias, auferebant, et sic eis passim illudebant; Francorum etenim præoccupabant adventum, et antequam isti accessissent, illi recesserant.

His auditis, Christiani eos insequentes, iter suum moliebantur. Intraverant autem terram inaquosam et inhabitabilem, in qua fame et siti defecerunt usque ad mortem. Si forte tamen segetes immaturas inveniebant, spicas vellebant, et fricantes masticabant et glutiebant. His tam parvis victualibus multis deficientibus, alii utcumque sustentabantur, illic eorum defecerunt subjugales equi et asini, multique gloriosi milites coacti sunt ire pedites; et qui potuerunt pro vehiculis adhibuerunt sibi boves, vel ad se vel ad sua subvehenda. Nec multo post uberri-

mam ingressi sunt terram, victualibus et bonis omnibus refertam: excepto quod equinas nequaquam sibi potuerunt reparare vecturas. Ventum est autem ad Ichonium; habitatorum vero terræ illius persuasionem, quoniam colonia illa penuriam aquarum patitur, repleverunt utres suos ad refocillandum; post hæc itinere diei confecto venerunt ad quemdam fluvium, ubi duos dies hospitati recreati sunt. Curiosiores, qui semper exercitum præcurrebant seu ut exercitui præviderent, seu ut paleas vel alia necessaria diriperent, præcurrebant ad Erachiam, in qua civitate multus erat Turcorum conventus, si qua possent obesse Christianis expectans. Collocaverant nocivas igitur, si potuissent, cursitantibus insidias. Quos inventos audacter aggressi sunt Franci et fugatos indifficiliter disperserunt. Civitas ergo Erachia, Turcis abjectis, confestim in dominationem Christianorum redacta est; ibique quatuor confecerunt dies.

Mi se disgregaverunt Tancredus ab aliis, vir equidem singularis strenuitatis, et Balduinus, frater ducis Godefridi, vir nequaquam Tancredo probitate dissimilis; et cum suis expeditionibus vallem intraverunt de Betrentot. Tancredus autem iterum a Balduino separatus, Tharsum venit cum suis militibus. Turci vero de civitate progressi, obviaverunt eis ad resistendum præparati. Quos Tancredus hostiliter aggressos viriliter cecidit, eosque fugientes in ipsam præliando refugavit civitatem. Tancredus autem, vir æque per omnia imperterritus, laxis habenis castra metatus est prope mœnia civitatis. Nec mora Balduinus adfuit, postulans ut se ad capiendam amicabiliter sociaret civitatem; quod Tancredus omnino prohibebat. Nocte insecuta, Turci exeuntes civitatem, inierunt fugam. Habitatores autem civitatis illius sub ipso noctis articulo, post Turcos civitatem egressi, alta voce clamabant: « Franci triumphatores orbis et dominatores, Turci recesserunt; urbs patet, accedite. Currite, Franci invictissimi, recepturi civitatem; currite, ne meminerini: cur tardatis? » Hæc castrorum excubitores audiebant illos, nec clam nec submisce, vociferantes; sed quoniam nox erat, et consilium et negotium illud in diem dilatum est.

Aurora illucescente, venerunt civitatis majores, seque suæ Christianis dedentes. Volentes igitur, quas audiebant litigantium compescere simulates, non inconsulte responderunt: « Optimates incliti, ab his in præsentiarum absistite controversiæ. Nos volumus et oramus, pacifici veniatis; sin autem, Tancredus ille nobis dominetur, qui heri tam gloriose, nobis admirantibus contra Turcos dimicavit. » Noluit Balduinus acquiescere, sed volebat vel eam sibi dimidiare, vel saltem eam totam communiter diripiendo publicare. « Absit, inquit, Tancredus, ut fratrum nostrorum facultates diripias nobis peculietur. Ipsi me rogant, ipsi me desiderant, ipsi vitam suam mihi committunt, et ego lupo rapaci assimilis prædam mihi commissam devorabo? Absit

hoc, inquam, a me. » Suriani enim, qui civitates illas incolebant, Christiani erant, sed eis Turci principabantur. Balduinus nolebat Tancredi sermonibus acquiescere, sed in suam anhelans sententiam, in urbis publicationem deliberabat pronis pedibus currere. Totus erat vel in penatum depopulatione, vel nitebatur civitatem dimidium vindicare. Nec voluit nec potuit Tancredus, refraganti Balduino diutius oblectari, quoniam copiae majores illius exercitus erant; datoque signo suis lituisque claugentibus, aliquantum amaricatus abscessit. Temperavit tamen, prout erat moderatus iræ suæ, et nequam intendebat iter in Jerusalem, pro injuriis etiam sibi illatis, perturbare. Ita Balduinus Tarsum totam solus obtinuit. Tancredo autem, nec mora, redditæ sunt duæ civitates optimæ, Azera et Ma-

ministra, et castella plurima. Optimates alii cum suis exercitibus, Armeniorum terram intraverant. Invenierunt autem ibi municipium munitissimum; et quoniam noluerunt ibi diutius demorari, illo illæso præterito abierunt: nec enim pro uno castello totum exercitum fatigare commodum ducebant. Erat non longe quædam civitas Alſia quæ venientibus confestim est reddita. Quidam autem vir ex militari cingulo, nomine Simeon, terræ illius indigena, ad defensandam terram, urbem illam petit et accepit; qui cum quibus potuit ibi remansit. Porro major exercitus pertransivit: venerunt quoque ad Cæsaream Cappadociæ, quæ ad solum usque diruta erat; ruinæ tamen utnunque subsistentes, quanta fuerit illa Cæsarea testabantur. Inde digressi, pedem direxerunt ad aliam civitatem pulchram et uberæ glebæ opimam Placentiam quam Turci paulo ante tribus obsederant hebdomadibus; quæ, quoniam erat inexpugnabilis, a Turcis nullatenus potuit expugnari. Hæc igitur illico non ingratanter Christianis patuit. Hanc quidam Petrus de Alſia petitam ab optimatibus indifficiliter obtinuit, ad tœndam et expugnandam terram, in fidelitate Sancti Sepulcri et Christianitatis. Auditum est in illa expeditione, quod Turci qui civitatem obsederant, haud longe præirent exercitum, si qua possent eis nocituri. Boamundus autem, negotiorum militarium vir industrius, de suis quos voluit accitis militibus, eos curiose insecutus est, sicubi forte posset eos invenire et lædere. Nihil tamen profecit, quoniam eos invenire non potuit. Ventum est deinceps ad Coxon, nobilem et copiosam civitatem, quam alumni loci illius cum fratribus suis Christianis libenter reddiderunt. Ibi tribus diebus fatigatus pausavit exercitus. Relatum est comiti Tolosano quod Turci, qui fuerant in Antiochiæ custodia, discedentes aufugissent. Igitur, cum suis consiliatus, elegit quos præmitteret, qui rem diligenter investigarent, et cætera curiosi explorarent; ad hoc directi sunt consulares viri disciplinæ militaris non ignari, vicecomes de Castellone, Wilhelmus de Monte Piserio, Petrus de Roasa, Petrus Raimundi, cum militibus multis. Venerunt autem in-

dierunt enim quod se Turci copiose præparassent ad civitatem defendendam. Petrus autem de Roasa, declinans ab aliis, introivit vallem de Rugia. Inventisque Turcis quam plurimis, eos graviter cecidit, superavit, fugavit. Armenii illi, auditis Christianorum secundis successibus paganorumque frequentibus infortuniis, reddiderunt Petro Rusam civitatem et quædam castella. Illis autem sic prospere, at non æque majori provenit exercitui. Iter enim aggressi, gradiebantur rependo per montana, nimis aspera et scopulosa, per quæ nec eorum phalanges poterant, sicut heri et nudius tertius, seriatim procedere, nec eorum clitelariis dabatur saltem repere posse, sed miserrime hi et illi prægravabantur, neque siquidem illis in angusto positis, aliud erat aliunde diverticulum. Collidebantur ergo et quassabantur laborantes et deficientes per viam inviam. Qui, præ nimia tristitia, strictim complosis manibus et stridentes dentibus ingemiscebant; labebantur equi in immane præcipitium, et trames artissimus pepererat omnibus debiscens offendiculum, multi vel equis, vel clitelariis cum rebus superpositis illic amissis, pauperati sunt. Alii pro vili pretio venditabant, vel ancilia vel loricas, vel galeas; alii procul a se jactitabant; quippe ibi nullus, etiam inermis, esse poterat exoccupatus. Unica eis erat nec sine formidine cura de suis conducendis corporibus. Postquam illas calamitosas vix evaserunt angustias, ad quamdam diverterunt civitatem, quæ vocatur Marafin. Convenæ autem civitatis illius cæpiusum illis detulerunt mercatum; ibi autem aliquantis per demorati, donec quantumlibet recrearentur, dominum sustinebant Boamundum, qui et ipse, ut dictum est, ut Turcos insequeretur, nuper ab eis abscesserat.

Posthæc ingressi sunt vallem illam inclytam, vallem spatiosam et uberem, in qua regia et famosa civitas Antiochia sita est, quæ totius Syriæ metropolis et princeps est, in qua primicerius apostolorum Petrus, cathedram decoravit pontificalem. Nunc, occulto Dei iudicio, sed non injusto, plurimis in ea dirutis ecclesiis, quibusdam usibus humanis irreverenter applicatis, Turcanis scditatibus, prohi dolor! mancipabatur. Cursitores autem, qui subsequentem exercitum præcurrere solebant, Pontem ferreum propinquantes, Turcos invenerunt innumeros, munitum Antiochiam festinantes. Itaque, repentino impetu in eos facto, semper enim Christiani proficiscebantur armati, subito conflictu eos consternaverunt. Multis itaque deletis, eorum burdones quos multimodis onustos victualibus et diversis gazis ad civitatem adducebant, ad propria reduxerunt castra, quæ super fluminis ripam metati fuerant. Factum est igitur immensum gaudium in castris, tum pro victoria, tum propter optima quæ ad eos reportaverant, cursitores spolia; nec cessabant Deo gratias agere, ne ingrati viderentur, cujus ope fatebantur tam felices successus eis contingere. Dicebant ergo: « Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam (Psal. cxv). » Quotidianas ergo et continuas

Deo reddebant laudes, et omnium agendorum suorum, devotis preclibus et submissis cordibus eum implorabant protectorem.

Boamundus, pigritiæ vel somnolentiæ nunquam acquiescens (irrequietus enim homo erat), cum quatuor millibus militum, caute prope portam Antiochiæ, clandestinus venit, si qui forte lateenter ingrederentur vel egrederentur expectans. Summo vero diluculo exercitus de loco in quo erant, tentoria coilegit, iter arripuit, Antiochiam accessit; et quarta feria, duodecima Kalend. Novembris, tentoria sua coaptavit, et a tribus portis civitatem viriliter obsedit. Parte namque alia nequaquam fuit obsessa, quoniam tam porrectis et inaccessis coangustabatur acopulis et montanis, ut nullus illac se accommodaret obsidendi locus. Tantus autem timor invasit Antiochenos et omnes in circuitu positos, ut nullus eorum, cursorum auderet exspectare occursum. Silerunt itaque ferme diebus quindecim. Terra vero quæ circa Antiochiam adiacebat, prout vallis est fertilis, erat uberrima, vineis referta, fructibus et frugibus jucunda, arboribus nemorosa, hortis opima, pascuis opulenta. Erant autem in civitate Armeni multi et Suriani; ipsi equidem Christiani, sed Turcis multum obnoxii; ipsi fugam simulantes, audacter exhibant in castra, mendicantes et stipem publicam postulantes. Hi, quoniam mulieres eorum erant intra civitatem, ad familiares redibant lares; et exploratores maligni, quæcunque in castris audiebant, Turcis fideliter insinuabant: quod non mediocriter obfusisse dicant Christianis: « Nihil enim magis nocet bellantibus, quam inimicorum rescire secreta, et contra præparata, obviantia præparare machinamenta, et inimicorum exinanire vel prævenire consilia. » Ubi Antiochenis castrensiumpatefacta sunt consilia, ceperunt paulatim forinsecus intrepidi prodire et peregrinos homines aggressos coangustare. Aggredebantur siquidem et trucidabant, si prævalerant, incautos; et, patratilatrocinis, vel in civitatem redibant, vel indemnes ad tutiora secedebant loca. Sic circumcirca omnes obsidebant vias, ut et a mari et a montanis omnia clauderentur Christianis. Sicque factum est ut jam pejus qui fors erat obsiderentur quam qui intrinsecus latitabant. Erat ibi non longe castellum satis munitum, nomine D

A Porro Boamundus, præliator fortissimus, de loco in quo diverterant concitus surrexit; Turcosque aggressos multos peremit, et quosdam vivos retinuit, quos ante portam civitatis solemniter in spectaculum decollari præcepit. Hoc ideo fecisse dicitur, ut qui erant in civitate, pro multis contribulibus suis, terrerentur, si forte ab insectatione Francorum taliter avocarentur. Sæpe namque pro pœnis aliis illatis, alii exanimantur. Qui tamen erant in civitate, magis efferati, plerumque turres editiores ascendeabant, a propugnaculis Christianos sagittabant, et quibuscunque modis poterant eos procul ab urbe repellebant. Sagittæ namque eorum coram Boamundi tentoriis advolabant; ibi siquidem ictu sagittæ percussa mulier occubuit, quia prope civitatem castra sua Christiani locaverant. Consilio iterum Castrenses accepto, super verticem montis qui vocatur Margard, qui Boamundi tentoriis imminet, castellum ædificaverunt, quo a Turcorum incursionibus castra tutarentur; quod per dierum successiones, heroum unus, quisque in ordine vicis suæ, custodiebant. Interim attenuata sunt victualia, quia neque cursitare audebant, neque mercatum habebant, quod enim in valle reperierant, dum de crastino non prospectaverunt, affluenter consumpserant. In castris tamen eorum parum quid erat residuum, quod quotidie absumptum minuebatur. Itaque cibaria omnino erant percaræ. Et jam inatabat Dominici Natalis solemnitas.

C Locuti sunt ad invicem procures illi, consilium quo gentes alerentur accepturi. Affectu quippe paterno majores minoribus patrocinebantur. Jam vero fames inhorrescebat, quoniam pabula omnia de die in diem deficiebant. Dixerunt ergo: « Pars nostrum procul frumentatum et prædatum excedat; pars deprædantes, succenturiata custodiat; pars in castris remaneat, et nihil relinquamus intentatum. Milites Christi, nunquam tepescamus otiosi. Quid etiam moramur? Jamjam gens Christiana, magna ex parte periclitatur. » Boamundus itaque primus adjecit: « Si vobis sanum videtur, optimates et domini, ego et Flandrensis comes foras exhibimus, et si quid Deus præstiterit, vos videbitis; interim pro castris exco-bate, et nihil negligenter agite. » Collaudatum est consilium, et solutum est concilium. Celebrata igitur diligenter Christi Nativitate, Flandrensis et Boamundus armati, non sine remanentium lacrymis processerunt, et cum eis milium ac peditum plusquam viginti millia, et perniciousiter dispersi sunt per Sarracenorum colonias. Sarraceni autem et Arabes et Turci, ab Jerusalem et Damasco et ab aliis regionum multarum municipiis, congregati erant, gentes ingentes, quatenus Antiochiæ subvenirent. Audientes autem Christianos per regionem suam dispersos, admodum gavisi sunt, sperantes se illis pro certo prævalituros, utpote quos opinabantur paucos et adventitios. Inimpesta igitur nocte, duas acies ordinaverunt in insidia, unam a facie, alteram a tergo; quatenus facto diluculo, ubi eos aggrederen-

tur in neutram Christiani partem effugerent, imo illis ab utroque incumbere latere. Comes autem Flandrensis, vir armipotens et Boamundus, hi eos unanimiter irruerunt, et invocato nomine Jesu, et erecto quod semper præferebant sanctæ crucis signo, constantissime præliati sunt, et inimicos suos graviter afflixerunt. Mortui sunt ergo multi ex illis; sed de spoliis eorum parum ditati sunt Christiani. Non enim otium habuerunt vel eos persequendi vel spoliandi. Interea Turci, qui stabant in præsidio civitatis, audientes Boamundum abcessisse, audacius exhibant de civitate, et jam in ipsis discurrerant castris. Exploraverunt igitur qua tentoria languidiora reperirentur.

Quadam ergo die, irruerunt unanimiter in castris; et cominus unanimiter impegerunt Christianos. Necdum enim suos audierant superatos. Die ergo illa, multi ex Christianis perempti sunt, quoniam Ismaelice illi vehementer in castris perstiterunt. Ea die Podiensis suum amissit signiferum, qui ejus deferrebat vexillum; et nisi luteæ interessent salebræ quæ civitatem a castris dirimebant, et ideo transitus vel nullus erat vel difficilis, laxis habenis frequenter ipsa protererent tentoria, et debaccharentur in Christianorum gentem, quæ jam aliquantulum marcuerat. Boamundus de Sarracenorum regionibus regrediens, bello peracto, sed modico, quod deprædaretur invento, alia conscendit montana, si forte quidlibet alias inveniret, quod deprædatum vel suis comitibus, vel exspectantibus se proficeret. Sed in tantam jam terra redacta erat vasilitatem, ut multi vacui remeaverint. Incassum ergo laboraverant, nisi quod de Turcis solemniter triumphaverant. Sed nulla victoria famem exstinguit, ubi totum quod mandi debeat deficit. Parum durat lætitia, quam panis egestas contristat. Reversi sunt autem ad castra, quæ perhorrescens inedia sauciabat.

Armeni et Suriani, homines terræ illius indigenæ, et lucris inexplēbiter inhiantes, videntes Christianos rediisse vacuos, ad opportuna et remotiora discurrerant loca, quæ reperiebant, coementes cibaria, in castra deferrebant; et multo pretio quod vili comparaverant, venditabant. Aselli quidem onus octo vendebant purpuratos, qui appretii, denariorum centum viginti solidos valebant. Ergo morbi lues contaminabat castra; et passim quibus facultas comparandi deerat, fame calamitosa moriebantur. Qui tamen ditiores erant, multa indigentibus et hostiarum postulantiis conferebant donaria. Sed tamen non poterant multis diebus sustentare tot millia. Cogitaverunt igitur aliqui castra subterfugere. Consiliati sunt ergo Wilhelmus Carpentarius et Petrus Eremita quatenus latenter fugerent: et fugerunt; quos inventos Tancredus apprehendit, et inhoneste conviciatos et coactos ad hostem redire compulsi. Juramentum enim et fidem ab eis extorsit, ut redirent et fratribus satisfacerent; Wilhelmus ad Boamundi tentoria deductus est. Quem probrosis Boamundus coercuit verbis et condignis castigavit

angariis. Dicebat ergo: « Quid, o dedecus et totius improperium Franciæ, facere præsumpsisti? cur enervare voluisti tuorum corda confratrum, ut exemplo tuo hostem Dei, non redituri dimitterent? An tu solus tutum tibi arripuisti pavorem, ut tu nobis dimissis sanus effugeres? Omnium miserrime, decuerat te in Castris Dei permanere, et pro fratribus gloriosam animam ponere. Nunc igitur, omnibus diebus vitæ tuæ super terram eris ignominiosus. »

Interim ad Boamundum accesserunt Franci, et pro Wilhelmo quem tenebat rogaverunt, qui eis quantocius adquevit: ne tamen de cætero discederet, ipsis collaudantibus, Wilhelmus juravit. Tunc etiam in tantum Christianorum defecerunt equi, ut vix in toto et tanto exercitu mille milites invenirentur qui caballis uterentur; homines namque et equi pari laborabant incommodo, nec erat ulla spes evadendi, nisi Deus eis suspirantibus et clamantibus propitiaretur. Ad Dominum enim eorum fugiebant corda et ora; et quia terreno desperaverant adjutorio, in Deo totam spem suam collocaverant. « Taliter autem Deus redarguebat eos misericorditer, ut ad eum toto corde converterentur; et si quid in eis impenitentia latitabat, igne compunctionis et infortunio supervientis necessitatis excocti, purgarentur. » Fames augebatur in dies, et omnes timore perterriti labescabant. Accedebat ad metum exaggerandum fama, præsaga mali et rumorum augmentatrix, quæ Turcos prænuntiabat superventuros. Quidam igitur Constantinopolitanus natione Græcus, nomine Tagingus, ab imperatoris latere venerat, qui satellitibus quos imperator in exercitum legaverat principando præerat. Illic metu mortis plus aliis renes dissolutus, ad optimates venit; et quod enormiter verebatur dissimulans, ad eos sic exorsus est: « Video vos, egregii proceres, summa in anxietate positos, et omnibus angustiis circumventos: omnia victualia consumpta sunt, equi mortui sunt, castra obsessa sunt. Gravius nos obsidemur qui obsidemus, quam illi quos obsedimus: ipsi equitant, ipsi cursitant, ipsi graviter nos impugnant: nos undique circumvallamur, ut nullatenus egredi audeamus. Nullum adiutorem exspectamus. Omne mercatum nobis inhihetur. Ista diu tolerare nihil est aliud quam per singula momenta deficere. Misereor liberalitatis vestræ, patres conscripti, qui ab extremis terræ regionibus advenistis in his exteris nationibus morituri, nisi vel mihi credideritis vel melius consilium acceperitis. Cujus pectus ferreum non moveat tot Christianorum defectus? Mihi credite, patres conscripti; non ignota loquor: in terra mihi non incognita sum. Satis mihi possem consulere, si cogitarem vos deserere. Sed deleatur anima mea de libro viventium, si vestræ sanctitudini unquam me subtrahō; nisi necessitatibus vestris semper communicabo: sed interim tædet animam meam miseriarum vestrarum et nisi vobis potero subvenire, totus moriar in amaritudine. Accipite igitur meum, dum bene dixerō, consilium. Nolo vivus, ut præli-

batum est, ab hoste recedere, nisi contubernalibus nostris melius excogitassem prodesse. Ego domesticus sum, ut nostis, imperatori; ego percognitus sum omni Græcæ nationi. Ascendit igitur cor meum cogitatio, quam, licet mihi molestum et laboriosum sit, quod cogito, vobis insinuo. Paratus sum et ad portus et ad imperatorem evolare; et ubi decretum imperiale dirigere, ut omnes ad adiutorium vestrum festinanter conveniant; farinam et vinum, carnem et caseum abundanter debebant; et quidquid victualium habent fideles imperatoris, vobis largiter suppedient. Equos etiam elaborabo, vita comite, plurimos adducere. Ne autem de me diffidatis, in veritate loquar: quidquid ultroneus offero, fideliter exsequar. Papiliones autem et comites meos, mox rediturus, hic dimitto, et sic me omnia bona fide prosecuturum super hæc sacrosancta juro.

Sic juravit, et abiit. Credidit enim ei multitudo, et de reditu accelerando omnis populus eum obnixius obtestabantur. Abiit autem, sed male perjurus nunquam rediit. Tali enim occasione consuluit miserimæ vitæ suæ. Gens interim pauperata furtim discedebat, vadens quo vivere se putabat. Ad mare nullus audebat procedere, quoniam viæ et avia servabantur. In portu autem naves adnaverant, quæ illis possent prodesse, si accessus ad eas patefieret. Ecce iterum fama recens percerebuit Turcos innumeros adventare, et ingruentiam mortis confestim omnibus imminere. Tot enim erant, quod vix multorum stadiorum sufficeret eis quaquaversum porrecta capacitas. Ecce iterum novus timor, ecce de repente timebant, ac si nullatenus ea usque timuissent; excordes et exsanguis facti pallebant, et multi eorum colla marcida circulabant. Nobilitas tamen de bello disputare causa est. Confluxerant omnes de quibus supra meminimus optimates; omnes se invicem de bello cohortabantur, quoniam inter eos nec aliquis tepidus, nec aliquis pusillanimus inveniebatur. Boamundus tamen suum depromens consilium adjecit: « Video vos, Deo gratias, omnes unanimes, nec aliquis hac in re dissentit ab aliquo. Superfluum ergo reor, tot optimates, tot viros prudentes ducere per ambages, quos jam video in eadem voluntate complices. Omnes quidem anhelatis ad pugnam, omnes id ad communem profuturum creditis salutem. Ego vero id ipsum collaudo; ego id ipsum vehementer efflagito. Nam rogo ne sicut segnes moriamur vel imbelles: non simus improperium, vel omnium infamia Christianorum. Si mori contigerit, gloriose saltem moriamur in bello. Tantum est si moriamur inglorii, ac si comparemur jumentis insipientibus, brutis assimiles peculibus. Nam quoad populum Dei qui se nobis commisit, multum mori conspicabimur. Quid differt dominus a servo, nobilis a plebeio, dives a paupere, miles a peditē, nisi nostrum qui præsidemus eis prosit consilium, et patrocinetur auxilium? si Turci mihi dominabuntur impune, nolo amplius vivere. Vos, domini consulares et illustres viri, lux et flos victo-

riosæ Franciæ, decus et speculum pugnatricis militiæ, pro vobis ipsis decertate, et pro fratribus vestris animas ponite. Invocemus nomen Domini Jesu; et, vel spoliis lætabimur opimis, vel morio moriemur insigni! quando saltem de animarum nostrarum securi, non moriemur sicut mori solent ignavi. Denique non sumus tot nec tanti, qui duo valeamus bella sustinere. Sed, o milites omnes egrediamur castra: sic enim mihi videtur pulchrum et utile; et intrepidi procedamus iis obviam: vos autem omnes in castris remanete pedites, castris munimentum; eis qui in civitate sunt, obstaculum. Omnes insomnes pernoctate; vel vicarii, alii alii succedite: vobismetipsi fulcite vos et unusquisque vestrum pugnate pro vobis, imo alius alium defendite: præcipue portas civitatis quæ coram vobis sunt, diligenter observate, ne illis reseratis possint in vos libere discurrere. Amodo sicut fuerit voluntas in cælo, sic fiat.

Hic dictis armati, et communione sancta præmuniti, processerunt e castris, non sine gravibus utriusque catervæ lamentis. Neuter de se confidebat, nec sacerdos, nec mulier; nec populus, nec miles; nec isti, nec illi sperabant se de cætero, posse frui aspectu mutuo. Hi et illi proruebant in charorum oscula, et omnes in lacrymas ciebanur. Milites hospitati sunt inter fluvium, qui in antiquo vocabulo, Daphnes nuncupatus est, qui præterfluit Antiochiam, et lacum: audierant siquidem Turcos in castello Areth convenisse, ultra Pontem Ferreum. Optimates antelucani convenerunt; nec enim in tanto discrimine coarctati somnum capere poterant. Et aurora prima illucescente, gnaros præmisserunt exploratores, qui eis de Turcis renuntiarent. Nec mora viderunt eos ex altera ripa fluminis accelerantes. Fecerant autem duas copiosas acies. Post vero sequebatur maxima virtus illorum. Reversi sunt ergo celeriter speculatores, acclamantes: « Quid opus est verbis? Ecce eos, ne moremini, prope enim sunt. » Locuti sunt optimates de bello ordinando, et negotium illud commiserunt Boamundo. Eia, inquit Boamundus, « singuli vos convocate, et signo dato unusquisque vestra cum acie militate; ubi autem opus fuerit lanceis et gladiis, rem peragite; et actuum, et ictuum paternorum ne obliviscamini. » Ordinatæ sunt itaque sex acies. Quinque ex illis præcesserunt quæ belli pondus sustinerent, et inimicum agmen efficaciter feriendo propellerent. Boamundus postremus cum acie sua paulatim gradiabatur, omnibus provisorius et subventurus; et si Turci prioribus prævalerent, totam belli ingruentiam excepturus. Litui clangebant, buccinæ reboabant, utriusque multitudinis clamor audiebatur; et jam clypeo clypeus, jam umbone umbo repellebatur; hastis contractis, enses mutilabantur, et cominus utraque instabant legiones. Supervenere Turcorum succenturiæ qui graviter Christianos cœperunt impellere. Nequibant Franci tantum impetum, tot examinatorum nationum, sustinere; sed titubantes

cogebantur cedere. Tanta enim erat et clamor et strepitus, et telorum imber, ut ipsum etiam obnubilarent aërem. Ingemuit Boamundus, qui undique prospiciebat eis, tanquam totus oculatus, et ait: «Christe, tuos sustenta Christianos.» Et adjecit: «Roberte,» Robertus siquidem, Girardi filius, suum detulerat vexillum, «rapidum calcaribus urge cornipedem; et Christianis tuillantibus imperterritus esto juvamen. Memor esto, obsecro, parentum nostrorum, et ne lividaveris in aliquo rutilantem titulum Francorum. Scito nobis illico de cælo auxilium futurum: sed vult Deus ut nos, tanquam fortes athletæ, promereamur et adipiscamur bravium.» Robertus, sanctæ crucis signo munitus, et auxiliariis constipatus manipulis, præproperus affuit; Turcisque crucenis, miles audacissimus obstitit. In tantum enim perfidos aggressus est illos, ut vexilli Boamundi lingulas in ora Turcorum volitare faceret, altoque clamore suo Turcos aliquantulum deterreret. Ad illius primipilaris impetum et clamorem, Franci, animo resumpto, in Turcos irruerunt unanimiter; et pugionibus vibratis instabant effracius in instantes: fragor armorum multus erat, et ab ære cassidibus, ignis elucubratus scintillabat: vulnera vulneribus illidebantur, et campi nimio sanguine purpurabantur. Intestina videres dependentia; videres et cæsa capita, et trunca corpora passim oppotentia. Exterriti sunt autem Turci præ timore nimio; et repente, cuneis eorum labantibus, fugæ se commiserunt. Persecuti sunt ergo Christiani ultra Pontem Ferreum, sternendo, proterendo, mactando. Cæsi sunt ibi Turcorum multi milites: quoniam prælium illud non habuerat pedites. Christiani autem magno politi tropheo, reversi sunt ad suos, secum adducendo equos multos, quibus singulariter indigebant; et spolia multa quæ sibi ipsi pepererant manu sua in prælio: factum est igitur gaudium magnum in castris, Deoque dignas omnes edidere gratias. Turci vero ad castellum suum Areth, satis inglorii regressi sunt animo contrito vultuque dimisso. Quod omnino despoliantes, succenderunt et aufugerunt. Quod Armenii videntes et Soriani arcta præoccupare loca; Turcisque fugitantibus magnum intervenire nocumentum: multos enim peremerunt, quosdam etiam vivos reduxerunt, castellum etiam prædictum Christianis subjugatum reddiderunt. Franci quoque in castris centum capita peremptorum attulerunt ad consolationem suorum et ad defectionem obsessorum; quæ etiam legatis admirabilis Babylonii præsentaverunt, qui tunc forte a Babylonia ad eos missi, juxta eos suis morabantur in tentoriis. Illi autem qui remanserant in castris, in Antiochenos tota die pugnauerant: utpote qui tres portas civitatis, ne foras erumperent, indesinenter servaverunt.

Prælium hoc actum est Idus Februarii, feria tertia, quæ caput jejunii quadragesimalis præcedebat. Qui vero civitatem munierant magis in iram effrati, Christianos ardentius impetebant; et ab incursionationibus in eos nullatenus absistebant. Et quamvis in præliis hucusque semper superati fuerint,

A alii mortui, alii vulnerati, alii capti, residui omnes fugati defecerint; tamen tanta erat in civitate multitudo, ut incessanter ipsa castra perturbarent; frequenter insilirent, et frequentius eos quibuslibet mortibus funestarent. Christiani præter hæc magnis affligebantur incommodis: quia nec obsidionem descendere, nec procul a castris audebant procedere. Regionem autem circumsitæ in tantam redactæ erant solitudinem ut nullam eis suppeditarent pabulorum subministrationem. Turci nimirum, quibus locorum opportunitates erant percognitæ, et frumentatum cursitabant, et Christianis attentius insidiabantur. Porro quæcunque civitates, quæcunque castella, quæcunque municipia, quilibet homo, quælibet mulier; omnes qui vel prope vel procul erant, Christianis inimicabantur. Omnis locus obstructus erat, ne forte negotiatores ad eos accederent. Itaque perhorrenda periclitabantur eduliorum inopia. Nobilitas igitur, ut plebi consulerent, misericorditer anxiantur. Dixerunt ergo: «Videtis quod nihil proficimus. Civitas hæc inexpugnabilis est. Nos non possumus eam saltem circumvallare. Ipsa intrinsecus cibarium ubertate redundat. Nos forinsecus calamitosa fame periclitamur. Pene plures sunt qui latitant intus, quam nos qui sumus exterius. Tamen, si de prælio loquerentur, illud gratanter audiremus. Ecce ipsa incenia, etiamsi dormierint, ipsos defendunt. Nobis videntibus, ubique discurrent. Denique quid mali patiuntur? imo nos patimur, qui tam graviter coarctamur; faciamus igitur unum quid, nobis omnibus profuturum, illis præcipue, ut videtur, obsuturum. Cernitis Machomariam illam, ante portam civitatis ædificatam? Illic pons est eorum commeatibus sufficienter opportunus. Ibi ergo castrum erigamus, quo munito, iis facilius resistere valebimus, et genti nostræ subvenire: quippe postquam inimici nostri et pontem et transitum amiserint, nos autem et liberius et securius discurremus, vel etiam in castris tutiores pernoctabimus.» Bonna igitur visus est sermo iste in oculis eorum. Ad quos Tholosanus: «Faciamus, ait, sicut dicitis, castellum: et ego munitum illud custodiam.» Boamundus etiam subjunxit: «Si consilium meum acceptabile volis, patres conscripti, videbitur, eamus ad Sancti Symeonis portum: nam et ego vadam vobiscum, et adducam illam, quæ illic nos exspectat, quantulamcunque gentem, quæ fideliter nobis subveniat, atque efficaciter hoc opus prædestinatum perficiat. Illic et multe sunt naves, et multi nostri sunt comites: sed accersiti non audent accedere, quia loca omnia impio plena sunt crassatore. Nos autem militemus, semper securi de bello, et cauti et providi simus nostris quæ adfluxerimus in adiutorio; qui vero remanebunt ad sarcinas, et de castris tutandis non negligenter procurent, et operi denotato indeficienter iusistant. Nihil segreter aggrediendum est. Sed hoc et illud graviter tentandum est.» Comes S. Egidii Boamundo adjunctus est: et ad portum S. Symeonis acceleratum est. Qui vero in castris remanserunt, accincti gladiis, ad castellum inclaudendum unanimiter se præparaverunt.

Turci nec minus expediti, nec numero, nec armis impares, intrepide Francis obviaverunt. In tantum igitur imperterriti Christianos aggressi sunt, quatenus eos in fugam compulerint, multosque peremerint. Facta est ergo tristitia magna in castris: doluerunt itaque in tentoriis, et die illa siluerunt.

Turci denique, comperto quod Tholosanus et Boamundus ad portum abcessissent, insidiis clandestinis competenter collocatis, qualiter Christianis nocere potuissent machinati sunt. Ecce a portu redibant Christiani, secum adducentes gentem nec satis armatam, nec multum pugnacem: quos Sarrazeni undique circumpseptos et circumventos, immaniter aggressi sunt, et omnimoda telorum ingruentia impugnare moliti sunt. Impetebant igitur eos nunc sagittis, nunc ensibus, nunc lanceis, nunc missilibus. Obtruncabant eos immisericorditer, et clamitabant in eos dentibus stridentes. Non potuerunt Christiani, utpote pauci, debacchantium crudelitatem diutius perpeti; et, quoniam non poterant rebellare, fuga compulsi sunt semetipsos præripere. Si qui potuerunt, seu latitare, seu effugere, viventes evasere; alii lethali sorte præventi, pro dolor! occubuerunt. Perempti sunt itaque in illo conflictu plusquam mille Christiani: et ecce duplicatus augmentabatur moeror in castris: heri et hodie triumphavit de Christianitate gentilitas; ecce per insolentiam elata gentilitate et plaudente, humiliata est hodie lugubris Christianitas. Tales tamen sunt bellorum eventus, tales sunt vicissitudines, et hominum et temporum. Nulli unquam semper successit feliciter, nemo unquam de continua prosperitate vel lætabitur vel lætatus est. Hac de re et cavenda est in prosperis adversitas, et speranda et optanda est in adversis prosperitas. Ruinor de Christianis superatis aures eorum qui remanserant impleverat; et ideo pariter omnis populus lamentabatur. Nesciebant enim vel quos vivos vel quos autumarent mortuos. Plurimi tamen, per montana repentes, evaserant, et ad tentoria quantocius redierunt. Boamundus autem per compendiosorem reversus viam, Tholosanum prævenit; et de Christianorum defectu verus interpres nuntiavit. Christiani vero magis in iram concitati quam exterriti, contra Turcos unanimiter exierunt, eosque viriliter aggressi sunt: et regione Sarrazeni restiterunt, putantes se posse prævalere, sicuti nuper Tholosano et Boamundo prævaluerant. Credebant etiam Gallos ex ipso timore defecisse et seipsos pro felici successu succrescere. Utrinque igitur acerrime dimicatum est. Turci pontem transierant, et Christianis audacter obviaverant: Christiani, tanquam singularis ferus, vel canum morsibus irritatus, vel venabuli cuspide sauciatus, occisione commilitonum et confratrum excitati, Turcorum sanguinem inhianter sitiabant; et ad ulciscendos suos penitus elaborabant. Gentiles, quoniam eis præter spem acciderat expavecti, læta ferientibus, nec mora, præbuerunt, et fugiendo elabi voluerunt: fuga igitur inita, legio tota irreverenter effemina-

A batur. Oberat ipsis fugientibus sæpius pons angustus, seu fluvius rapidus et profundus. Nam vel per utrumque vel per alterum instabat eis transeundum. Fluvium circa pontem evadare nemo, enatare vix aliquis poterat. Tanta multitudo equitantium pontem pariter conscenderunt, ut alius alium impediret; multi alter alterum suffocarent. Facilius enim singulatim quam conglobati transirent. Denique cedentibus præsto aderant Christiani, fraternarum suarumque injuriarum nequaquam immemores; sui sanguinis effusi avidissimi ultores; et victoriæ cupidi, et de civitate subjuganda solliciti. Instabant itaque illis insatiati preceptores, et lanceis et ensibus in eos cominus utebantur. Quoscunque poterant vel in fluvium præcipitabant, vel lethalibus gladiis confodiebant; ita ut ipse fluvius et cruentatus videretur, et cadaveribus supertegetetur. Si qui siquidem, vel enatare moliebantur, vel reptare circa pontem conabantur, ab instantibus necabantur, et omnimoda calamitate pessumdabantur. Dies mortis, dies illa gentilibus illuxerat, in qua vix aliquis moriem evitare poterat. Instabant Christiani fugientibus, instabant enatare molientibus, superincumbebant procumbentibus. Nullus a sanguine suam manum prohibebat; sed omnis Christianus gladium suum occisorum sanguine inebriabat. Mulieres a murorum et propugnaculorum spectaculis, et suorum miseras prospectabant, et successivis Francorum prosperitatibus invidebant. Illo in prælio mortui sunt principes duodecim de Turcorum agminibus quos admiratos vocant, illustres et egregii proceres; et mille quingenti milites, viri industrii et fortissimi, qui diu solerter invigilaverant defensandæ civitati. Porro alios timor altus compescuit, ne de cætero arroganter contra Christianos clamitarent, vel presumptuosi super eos cursitarent. Prælium autem illud nox intempesta diremit. Qui vero vivi potuerunt evadere, civitatem exsanguis intraverunt; neque dein vires pristinas resumere potuerunt. Christiani quoque ad suos victoriosi rediere, equis multis et spoliis copiosis, quibus non mediocriter indigebant, secum et adductis et allatis. Lætabantur autem in Domino Jesu; et gratias agentes, de die in diem proficiebant in melius.

D Facta die crastina, Turci de civitate procedentes, summo diluculo cadavera collegerunt, quæcumque reperire potuerunt; et ea sepelierunt ultra pontem ad Machomariam ante civitatis portam. Murina vero submersa in fluvio dimiserunt, super quibus dicere potuerunt: « Fluvio tegitur qui non habet urnam. » Quæ autem subturnulaverunt, palliorum et pretiosarum exuviarum gazis persecuti sunt; et arcus et pharetras et plurimos byzanteos, mortuorum procuratori adjecerunt. Quo Christiani comperto, partim exuviarum cupiditate allecti, partim ut dolorem Turcis apponerent, incitati, sepultos desepelierunt; et corporibus egestis satis ignominiose insultaverunt. Quidquid autem substantiæ concupiscibilis cum ipsis reportum est, rapuerunt.

et corpora congregata in foveam unam contumeliose A
 proiecunt. Burdones vero quatuor caesorum capi-
 tibus onustos miserunt ad portum, quatenus ea
 legati de Babylonia qui ibi forte aderant viderent,
 et dolentes obstupescerent. Porro cives ista viden-
 tes, in immensum doluerunt, et ad mortem usque
 constrictati sunt. Ingemiscebant igitur tota die et
 ululabant, et lamentabantur, et quotidie deficiebant.
 Tertia vero die castellum, de quo supra memoratum
 est, ædificare coeperunt; et de lapidibus ipsis, quos
 de sepulchris dehumatorum abstraxerant, munire
 deliberaverunt. Quo satis munito, jam coangusta-
 bant arcibus inimicos suos, et ne forte foras exce-
 derent tota sedulitate observantes insistebant.
 Franci autem securiores ad montana cursitabant;
 et paleis, vel aliis quibuscumque victualibus devehen-
 dis jam liberius vacabant. Ex altera namque parte
 fluminis, ubi Christiani nondum sua locaverant
 tentoria, Turci securum habebant discursum, utpote
 ubi nullum verebantur Christianum. Consiliati sunt
 ergo ad invicem Christiani: « Si, inquit, aliqui
 ex nobis essent, qui castellum illac ædificatum in-
 habitarent, ac defensarent, et nos essemus secu-
 riores; et ista civitas sollicitius obsessa, facilius
 tabesceret: nimirum eis et commicandi facultas
 omnis interdiceretur, et omnino eis palula prohi-
 berentur. » Omnes istud collaudant consilium:
 omnes tamen, et unusquisque præcipue, transire
 fluvium hospitandi gratia formidabant. Unus et al-
 ter sibi metuebat; neque aliquis de castello defen-
 sando sibi præsumebat. Alius, se subtrahendo, C
 invitabat et incitabat alium; nullus tamen illud sibi
 ambiebat castellum. Tancredus demum locutus est,
 et de castello illo servando, cum primoribus Fran-
 corum pactus est. Excitis itaque commilitonibus,
 suisque manipulis, et si quos alios asciscere potuit
 sodalitati suæ adjunctis, castellum munitum obti-
 nuit; et qualiter obsessæ civitati acriter obstaretur
 instituit. Observabant namque satellites ejus vias
 et invia; et ubicumque sui complices irrequieti excu-
 bant. Quadam vero die, sicut heri et nudiustertius,
 Suriani et Armenii, quæcumque necessaria in
 civitatem abundanter deferebant: quos inventos
 Tancredus celeriter aggreditur; et omnibus quæ
 devehabant ablati, opimis et spoliis et victualibus
 victorioso gratulatur. Extunc pavor tam magnus
 civitatem invasit, ut et cives, sed et omnes qui ci-
 vibus subvenire cogitabant, exterrerentur. Civitas
 que omnibus jam indigebat stipendiis, et in multa
 miseria jam periebat: utpote quæ pene omnia
 sua consumpserat, nec aliquid in illam invehi pote-
 rat. Undique siquidem circumvallabantur, et præ-
 cipue illi totus negotiationis commeatu inhibebatur.
 Nec tamen omnes singulatim, vel quas oppidani, vel
 qui morabantur in castris, passi sunt calamitates,
 explicamus: quoniam non omnia possumus omnes.
 Illi et illi magna vicissim patiebantur infortunia:
 frequentius tamen castrensibus dum præliarentur
 serenior affidebat fortuna, Franci siquidem moribus

ferociore, natura animosiores, usu in bello expe-
 ditiores erant; et ad hoc in longinquas regiones et
 exteras nationes iter arripuerant. Longanimitate
 igitur præditi, quosvis lætabundi perferebant labo-
 res. Deum autem in angustiosis necessitatibus suis
 adiutorem invocabant, eique frequenter pro huma-
 nis suis excessibus devoti satisfaciebant.

Erat in obsessa civitate quidam admiratus, Tur-
 corum prosapia oriundus, nomine Pirrus, qui sædus
 amicitie per fideles internuncios cum Boamundo
 inierat: non quod, ut reor, Boamundum aliquando
 viderit; sed quoniam de eo fama volans ad eum
 multa bona detulerat, et de prudentia ipsius neuti-
 quam ambigebat. Frequenter igitur per fidos inter-
 pretes, et nota intersigna loquebantur ad invicem.
 B Ilunc Boamundus aliquando ad Christianitatem
 incitabat; aliquando ad civitatem reddendam multi-
 modis pollicitationibus suadebat: et ut vir callens,
 nihil intentatum relinquebat. Nunc enim cum pro
 infortunio civitati imminenti deterrebat; nunc
 eum pro præmiis copiosis, quæ a Deo gloriose des-
 tinantur Christianitati, alliciebat. Aiebat itaque
 Boamundus. « Persuasurum iri, inquam, volo tibi,
 Pirre mi charissime, quatenus juxta morem veræ
 amicitie agas omnia: ut scilicet mea secreta quam
 tibi transfundo, in te sepelias; neque cuiquam
 proditorum arcana nostra tibi solus habeas, neque
 posthac amicus amico, unicus unico discredas. Fac
 igitur omnia de quibus sermo est, celeriter: et de
 mihi reddenda civitate, et de tibi adipiscenda liber-
 tate, et imprimis de suscipienda Christianitate cogita
 vivaciter. Non deerunt tibi quæcumque volueris:
 nosque tibi paciscimur quæcumque mandaveris. Quæ
 nisi omnia feceris, cum sint et utilia et honesta; et
 in immensum errabis, et te non nostrum fuisse
 amicum procul dubio demonstrabis. » His vel hujus-
 cemodi dictis acquievit Pirrus; et sciscitantibus
 legationibus autem credulam accommodans, tandem
 in hæc prorupit mandata. Jam etenim ei Deus
 aspiraverat quid agere deberet; et ut Boamundo pro
 voluntate responderet, in aure cordis ejus stillave-
 rat: « Assentior, inquit, mandatis tuis, mi charis-
 sime. Novi enim te virum modestum et honestum.
 Deinde non incognitum habeo quanti debeamus
 D facere nomen et virtutem amicitie, cujus ideam velle
 et ideam nolle summus gradus est. Casus quoslibet
 imminentes urbi, posthac mihi præendas nolo. Non
 sumus qui minis vestris deterreamur. Civitas enim,
 ut vides, inexpugnabilis est. De Christianitate tua,
 ad quam vehementer suspiro, quam invictissimam
 video, et gloriosam nequaquam diffitcor, loquaris
 volo. Denique, ut compendiosius loquar, utque tibi
 satisfaciam, et animam meam in manibus amici mei
 pono; et civitatem istam in fide amici mei colloco.
 Sunt sub mea custodia tres turres satis munitæ,
 quas tuis reddam apparitoribus. Neve mihi in aliquo
 discredas, filium meum obsidem tibi transmittam,
 ut quos miseris, securiores accelerent. At ne proditi-
 tionis redarguar, quidquid agere dispono, totum

Christianitati vestre imputo. Nolo autem ita incipias, quatenus fallacens, imperfecto negotio succubas; sic etenim mors mihi meisque immineret; et de cætero, de civitate reddenda nulla daretur alicui facultas. Ne differas ergo, neve dissimules: quoniam nocuit differre paratis: sed accepto atque accelerato consilio, vel ex toto dimitte, vel rem maturatam perfice. » Ilis Boamundus auditis, nimium gavisus est: attamen vultum et os ad tempus compescuit, ne ex inepta lætitia deprehenderetur intestinus animi motus: locutus autem ad optimates, sic demum ora resolvit: « Videtis, Patres conscripti, quod sine profundis singulis enucleare non possum, quantis affecti sumus calamitatibus, quantis incommoditatibus populus iste percellitur. Sed quid plebeios homines commemorem, cum vos, o illustris sanguinis stemmata, iuedia pallescit, tædio tabescatis, laboribus marcescatis? Gravis lues castra nostra contaminat, gravibus indigentis contracta. Jamdiu est ex quo sub dio vigilatur, puro sub aëre dormitur: algidae noctes valde nos infestant: omnis ista terra nobis inimicatur agri in solitudinem reducti, vel nullo vel raro excoluntur vomere. Tempore quo alii messes suas colligent, nos spicas nullas metemus; nec mercatum quod nostris alimoniam suppeditet habemus. Cives, quibus hæc regio nota est, quin eant et redeant non possunt cohiberi. Civitatem istam inexpugnata dimittere contumeliosum est: et o utinam omnes potius moriamur, quam non dedita vel deleta civitate recedamus. De infelicibus jam securi, utrum felices successus nobis proveniant ignoramus. Sed quam diu hic mortem continuam patiemur? Civitas hæc, ut videtis, inexpugnabilis est. Nam quid hic arietes, quid balistæ, quid quolibet ad expugnandam civitatem hic prodessent machinæ? Restat ergo ut ad consiliorum divertamus experimenta, quandoquidem nobis non prosunt, vel quorumlibet armorum congressum machinamenta. Tentet ergo unusquisque vestrum, Patres conscripti, an pecunia, an amicitia an viuis a quibuslibet civitatem hanc sibi vindicare prævalebit angariis: eamque illi ultronei concedamus, qui hoc efficere quolibet potuerit ingenio. Nam quid hic tanto moramur tempore? An quæ erunt civitatis subjugatæ emolumenta, si antequam subjugabitur, totus exercitus Christianus, quibuslibet mortibus exterminabitur? Igitur si, meis, seniores optimi, acquiescendum censueritis consiliis, in medium consulite; et ei qui urbem istam sibi subjungere poterit, concedamus et concedite; et ut etiam id efficaciter quilibet nostrum exsequatur, rogato. »

Tandem vero eloquens heros conticuit. Procerum autem convocatorum hujusmodi fuit responsum. Opinor et ipse quia jam suspicando sermonem illum intelligentes præoccupaverant; Boamundum scilicet, tanquam sibi soli locutum, autumabant. Quamobrem illi velut ex obliquo taliter responderunt: « Absit, inquirunt, a nobis ut alter præponatur alteri, ut videlicet alicui nostrum civitas hæc specialiter cou-

A donetur. Fratres sumus et pares jure fraterno et sorte parili, postquam eam obtinuerimus, dividemus. Dignum et justum est ut, sicut participes sumus laboris, participes simus et honoris: pariter eam expugnemus, pariter de illa sortiamur. » In his sermonibus solutus est ille conventus; Boamundus autem siluit et interim res dilata ad nullum provenit effectum: sibi ergo ipsi vir apprimè prudens temperavit, ne si quid quod noluisse audierat, mutatione sui vultus illud addisceretur. Nec multo post fama, præsaga mali, percerebuit in castris, Turcos, Publicanos, Agulanos, Azimitas, et plurimas alias gentilium nationes adventare, et de bello in Christianos condixisse; jamque certi eruperant nuntii, qui de certitudine imminenti testabantur periculi. B Locuti sunt igitur ad invicem Christianorum duces, et sponte sua Boamundo subintulerunt: « Vides quo in articulo res nostra posita sit. Si civitatem ergo istam vel prece vel pretio, nobis etiam juvenibus poteris obtinere, nos eam tibi unanimiter concedimus; salvo in omnibus quod imperatori, te caullaudante, fecimus sacramento. Si ergo imperator nobis adiutor advenerit, juratasque pactiones custodierit, perjuri vivere nolumus: sed quod pace tua dictum sit, nos illi eam concedimus; sin autem, tuæ semper sit subdita potestati. » Mox Boamundus iteratis sermonibus cœpit interpellare Pirrum; neve moras innecteret, suum sedulo propulsabat amicum. Pirrus autem nihil peremctatus, ita consulendo festinanti festinus respondit; misit etiam filium suum obsidem in hæc verba: « Præco vester in castris vestris intonet alta voce, ut gens Francorum hodie præparata, cras ingrediatur Sarracenorum terram deprædandi causa, et sic nostris et vestris dissimulabitur causa nostra. Nostri siquidem minus solliciti quiescant, utpote sperantes longiuscule abiisse majorem gentis vestræ multitudinem. Postquam vero vestra exterior tentoria, noctis sub silentio per loca revertantur opportuna: vos interim clandestini, scala muris admoti accelerate, tumultumque omnem compe-scite, murumque velociter et confidenter ascendite, quoniam turres meas, ut vobis promisi, mandabo. Vos autem de reliquis agendis procurate, rerumque eventus gladiis perficite, nec aliquid quod agendum sit, tanquam segnes, negligite. Ego vero insomnis et sollicitus, vestrum præstolabor adventum. » Boamundus, officium præconandi cuidam suo in jumentis servienti, quem nescio de qua re Malam coronam et eupabant: qui vadens per omnia castra, clamorosa voce perstrepebat tempus ab optimatibus indicere, ut irent deprædatam terram inimicorum suorum. Secretum autem omnium agendorum suorum Boamundus credidit duci Godefrido, et comiti Flandrensi, et comiti de Sancto Egidio, atque Podiensi episcopo, Robertoque Northmanno, et quibusdam aliis optimatibus. Tancredus enim suique consilarii etiam totam ab origine noverant. Stephanus Blesensis aberat, qui magna sicut assererat detentus inviolabile, ad Alexandretam, recreationis gratia, decesset

convalesceret, discesserat. Exercitus igitur Christianus huiusce rei ignarus, die vespascente castra egressus est; et per quædam devia deductus, aurora nondum illucescente, prope civitatem per compendiosa repedavit diverticula. Boamundus autem interim suis familiaribus mandavit: « Hanc quam præparavi muro illi, quem cernitis, prudenter apponite scalam et taciturni sapienter vos agite, et confidenter ascendite. Faciet vos tutos Pirrus amicus noster, inque suis turribus potestativos collocabit vos. Filium suum mecum obsidem habeo. Vos autem postquam turres ascenderitis, rem reliquam peragite gladio. Nullus timeat, nemo stupeat; scala muro adjuncta est, et vincula cum propugnaculis desuper. Properate igitur et intrepidi ascendite. » Ascendit primus quidam Langobardus, nomine Paganes, non tamen omnino intrepidus: nec mirum, cum et de prædione timeret, atque ad loca incognita transscenderet; et de quibuslibet eventis formidaret, ac moris horrorem sibi præsentem semper imaginaret. Subsecuti sunt tamen eum homines fere sexaginta, quibus diligentissime Pirrus collectis, atque suis in turribus collocatis, postquam vidit plures numero nequaquam subsequentes, materna dixisse fertur lingua, « Michro Francos echome, » hoc est, heu, heu! paucos habemus Francos. Verebatur enim, quoniam quidem pauci erant ad defendendum, nedum ad congregandum, ne illi cum ipso in manus inciderent Turcorum. In Boamundum ergo tanquam ineffeminatum et segnem, suam retorquebat querelam; eumque amicabilibus conviciis lacesciebat. Descendit præproperus ille Langobardus, per quam primum ascenderat scalam: dixitque eminus expectanti Boamundo: « Quid agis? an dormis? mitte quos velociter missurus es, quoniam jam indemnes obtinimus tres turres. Alioquin et nos, et civitatem, et amicum tuum qui totam spem et animam suam in sinum tuum expandit, amisisti. » Lætatus est, et qui cum eo erant, Boamundus, et dicto citius festinanter cursum arripiunt, ascensum præoccupant; et commonendo, jam alius alium præveniebat. Itaque jam multi ascenderant, multi adhuc ascendeant, cum qui in turribus et in aliis mœniorum erant propugnaculis, vocibus altisonis exclamarent. Occupaverunt etiam turres alias, et jam discurrebant personantes per muros et plateas. Quoscunque vero reperire poterant, trucidabant; et nemini obvianti parcebant. Cives enim vix expegefacti et adhuc somnolenti: laboribus enim longæ obsidionis fatigati, supini desiciebant; rem ignorantes, domos suas inermes exibant, et somno et sono elementum stupefacti, cauti incautis occursabant, et suos esse sperantes, Christianos; ac si suos, convocabant: illi autem ubicunque obviabantur, tanquam oves procumbebant, et obtruncabantur. Tunc etiam, fortuito, mactatus est Pirri costerinus frater. Tales sunt, caeca et intempesta nox, (ui) eventus! tales sunt, horæ caliginosæ, vestræ tumultuosiones!

A Interea tantus erat per scalam repentinum concursus, ut ipsa scala dissiliens dissolveretur: quod et ad luctum et ad magnum impedimentum Christianis accidisse, nemo sani capitis dubitat. Phalanges siquidem Francorum, visum propter muros aderant: sed eis qui sursum et intus pugnabant, nullum auxilium conferre poterant. Orta est igitur ibi non modica tristitia. Eratautem non procul a scala quoddam porta, quam retroactis diebus Christiani explorantes viderant. hanc a sinistra parte palpantes invenerunt; et ipsa fracta, quantocius ingressi sunt. Tunc major exortus est fragor, et uberior succrevit Christianis dimicandi occasio, Turcisque somno vinoque sepultis, crudelior necis obvenit angustia. Gentiles illi, dum periculum imminens effugere vel-
B lent, impeerunt in Christianos, et impetum evitare satagentes, dum nesciunt, in repentinum ceciderunt mortis discrimen. Boamundus, quoniam animo cupienti nihil satis festinatur, morarum impatiens, vexillum suum efferri mandavit in civitate, et collocari contra municipium quod erat in urbe, in editiori colle. Tanto siquidem examine urbem introierant Franci, gentique illi circumcisæ prævaluerant, ut innumeris interemptis, quidquid residuum esse potuit, vel in castellum quod imminabat urbi abigerent, vel in alia quælibet diverticula effugarent, nec ætati nec sexui, nec cuivis conditioni nocte illa indultum est. Nox erat ambigua et ideo promiscui sexus nullum exceperat. Dies illuxit, et qui morabantur in castris, tumultuantibus populis, et rebo-
C antibus exciti lituis, vexillum Boamundi viderunt et agnoverunt, et de capta civitate gavisii sunt. Cucurrerunt igitur ad portas, et introeuntes, si quos invenerunt Turcos subterfugere molientes, ceciderunt, et facta est illa die maxima gentiliū strages. Nox illa et mane illud lethalem peperit Antiochenis fortunam. Quidam etiam per portas vivi effugerunt, quoniam impetuosius Franci incogniti fuerunt. Cassianus autem Turcorum dominus inter fugientes delituit; et nescio quomodo, non minori tamen infortunio, sed dilato, vivus aufugit. Pervenit enim in Tancredi terram, ultra quam credi potest palpitans. Incertum habetur, an totius expers confugii disceserit, an ad disquirendum a contribulibus suis adiutorium discurrerit. Illud certum habetur, quoniam si castellum suum introisset, sibi suisque opportunius consulisset. Equis ergo suis sodaliumque suorum ad extremum fatigatis, coactus substituit; et in quoddam tugurium divertit, ibique non satis fideliter delituit. Hoc etenim regionis illius accolæ comperto, Suriani videlicet vel Arinenii, concursu in eum facto, superfacubuerunt: et apprehensi caput amputaverunt, et amputatum coram Boamundo detulerunt, ut scilicet taliter ipsius promererentur gratiam, ipsique libertate donarentur et potirentur optata. Cassiani autem, viri clarissimi, finis fuit obscurus et miserabilis. Tales sunt lux remunerationes, mundana prosperitas! huiusmodi sunt tua stipendia, fallax et deceptiva fortuna! Gentiles fatiis et fortunæ minis

acquiescunt. Ecce Cassianus infelix, dux et admirabilis Antiochenus, hodie miserabili sorte, miserabili praeventus infortunio, fatisque infestis delusus, perimitur. Ecce germen regium, tanquam quilibet in stercore natus, indecenter corpore inhumato plectitur. Balteum autem ejus et vaginam, sexaginta byzantos appretiaverunt. Gentes enim illae hujusmodi faleris et fibulis valde gloriantur. Plateae

A vero et omnes civitatis intercapedines ita densae erant occupatae cadaveribus, ut liber nemini daretur incessus, compita nimirum et viculi, cressis impediabantur corporibus. Horror itaque et fetor nimius quibuslibet incumbere viatoribus. Civitas itaque Antiochia, excepto municipio, capta est; et Cassianus, ut dictum est, deformiter obruncatus est, quarta feria, tertio Nonas Junii.

INCIPIT LIBER TERTIUS.

Cum obsideretur Antiochia, multi ad ejus adiutorium confluerant, multi adhuc confluebant: sed qui confluerant, capta civitate, alii pereempti sunt, alii in municipium recepti, alii vero, vitae suae fuga consuluerunt: qui autem confluebant, audito de Antiochenorum casu rumore, subsisterunt, deliberantes an procul discederent, an propius accederent. Discedere suadebat fama, quae felices Christianorum passim praeuntiabat successus, et ex felicibus feliciores auspicabantur, et idcirco, metus quam maximus singulorum pectoribus inseriatur. Accedere vero eos exhortabatur ira, pro contribulium suorum inimica interfectione; pudor, pro peregrinorum nullatenus adhuc repressa temeritate. Confluebant etiam in nationum coagularum diffusa multitudo; et in sua, sicuti jactitabant, singulari animositate. Praeterea ingloriose se esso dicebant, nisi multi paucorum stoliditatem compescerent, nisi adventitios indigenae a suis finibus dissiscerent, nisi suorum sanguinem hostiliter effusum ulciscerentur, nisi filios et uxores penatesque suos larumque suorum residuam suppellectilem desides tulerent. Horum princeps et dux Curbarannus erat, vir quidem bellicosissimus, nulli audacia secundus, prudentia praeditus, divitiis copiosus, militaribus auxiliis constipatus, cupidus laudis, inflatus supercilio jactantiae, magni nominis homo, militiae soldani Persiae magister. Hunc Cassianus Antiochiae admiratus, dum obsideretur, multis invitaverat legationibus, quatenus ad Antiochiam liberandam festinaret; nam illum multis honoratum denariis remitteret. Curbarannus autem, tum ut stipendia promissa reciperet, tum maxime ut nomen suum dilataret, a Caliphis, gentis suae apostolico, accepta licentia seviendi in Christianos, sibi gentes innumeras, Turcos videlicet, Sarracenos, Arabes, Publicanos, Azimitas, Curtos, Perses, Agulanos, et alios innumeros coagulaverat, et exercitum immensum conflaverat. Contractis itaque undequaque viribus copiosis quas dinumerare nemo poterat, adjunctis adhuc eidem collegio, Jerosolymitanorum admirato, Damascenorum quoque rege, Curbarannus ad Antiochiam proficiscebatur. Erant in expeditione eadem, ut dictum est, Agulani, circiter tria millia, qui toti ferro loricati, neque sagittas neque lanceas timebant; neque praeter gladios in bellum arma ferebant. Iis Antiochiam appropinquantibus

B obviavit Sensadulus, Cassiani filius, et pro capta civitate lugubris, et pro morte contabescens. Videres lacrymas per pubescentia stillantes ora, quae pectus etiam adamantinum ad misericordiam commoverent, et ad adiutorium incitarent. Is igitur hujusmodi verba in sinum Curbaranni profudit: « Princeps invictissime, inimica laesus fortuna supplex ad te compellor accedere; et auxilium a liberali munificentia tua rogare. Moveat te, quæso, debita miseris misericordia, cogat te mutuae carnalitati humanus affectus. Cogita, inquam, in quos devenerim casus, perpende humanæ tribulationis vicissitudines. Quæ me modo fortuna obliquo respicit intuitu, mihi nuper arridebat; et tunc patre optimo et civitate inclita gratulabar. Idem infortunium tibi timeas oportet. In tuis secundis successibus praemeditaris necesse est de praecavendis adversitatibus. Fortunati et liberalis hominis est alienas calamitates autumare suas; alienae miseriae, largam impendere misericordiam. Succurre ergo mihi, quo tibi succurri velles animo, si te fortuna meo tetigisset incommodo. Si de Christianis triumphare volueris, potes etenim eos indifficili disperdere, et tibi nomen magnum acquires, et gentem nostram libertati restitues. Quod si contra eos dimicare dissimulaveris, quid restat nisi ut domum et cognationem tuam perditum ire contendant? Gens enim ista nisi viriliter reprimatur, Corrosanum ire anhelat; et mirum in modum ultra vires suas attentat, et minatur grandia. Ecce Antiochiam inexpugnabilem civitatem ingeniosa prodicione obtinuerunt; et municipium quod imminet urbi, populus temerarius obsederunt, hiatoque Coturnoso contra gentem nostram, quisquitiæ riles, ogganniunt. Propera igitur, et de mihi subveniendo festina, quoniam non recedes irremuneratus, nec ero beneficiis tuis ingratus. Praeterea perpes tibi faciam hominum, et in tua fidelitate civitatem quam mihi reddideris, tenebo. »

« Non, » inquit Curbarannus, « ita facere disposui. Sed si volueris ut totis viribus pro te contendam, Castellum in manu nostra committe; et illud satellitibus meis delegabo. Postquam de te, sicut dixi, securus ero; plebecula illam totis nisibus impugno: sin autem, terræ meae tantummodo patrocinator. » Sensadulus indignus auxilium Curbaranni postulationibus acquievit, et quanti-

pium potestati protectoris contradidit. Tertia vero die postquam civitas Christianis est tradita, municipium quoque Curbarannus obtinuit; prædictique principis cursores prope civitatem cursitaverunt: exercitus reliquus pone sequebatur, et castra metati sunt ad Pontem Ferreum: et firmitatem illam confestim expugnaverunt, et omnes extemplo interfecerunt, reservato illius castelli domino, ferreisque vinculis alligato. Is etiam bello, de quo post dicitur, peracto, vivus et victus inventus est. Facta est dies crastina, et Curbarannus inter flumen et lacum metatus est castra: et ibi duos fecerunt dies. Castellum autem sibi redditum cuidam familiari suo commisit, et ait: «Novi fidem tuam, et audaciam, et temperantiam; et ideo civitatem hanc vigilantiae tuae committam. Sciebam, inquam, te nostro congnavisurum honore; et ideo hunc honorem quam maximum tuae concedo fidei. Prudenter igitur observa illud, et super injuncto tibi negotio vigilantem procura. Sunt multi, ut nosti, mihi admirati, qui in omnibus dicto citius nostris obtemperarent mandatis: sed illorum fidei, fidem tuam præponero, eorum solertiae solertiam tuam præpono, nullum enim sagacitati tuae æquiparo.» Ad quem admiratus ille: «Si, inquit, salva gratia tua, sententiam hanc tuam evitare possem, in quemlibet alium præsens mandatum transferres optarem. Sin autem, antequam infidelitatis cujuslibet me redarguas, animumque tuum erga me impacatum sentiam, castellum hoc recipiam, tati tamen conditione, ut si in campo manibus prælio consertis superaberis vitæ meæ consulens, castellum Francis patefaciam.» Ad quem Curbarannus: «Prudentiam et probitatem tuam non inexpertam habeo: quaecunque futura sunt, ex dispositione tua concedo.» Commisso et accepto, ut dictum est, castello, Curbarannus qui cum quibusdam suis advenerat, reversus est ad castra, in valle ubi suus exercitus papiliones suos locaverant. Agareni autem illi, quædam arma vilissima, ense rubiginosum videlicet, lanceolam quoque satis inutilem, quibusdam pauperculis diripuerant Christianis. Hæc Curbaranno ad Francorum improperium obtulerunt, dicentes: «Hæc sunt arma bellica, arma nimis pretiosa, quæ attulerunt locustæ illæ de mendica Gallia. His nos expugnare minantur, his contra nos oblectantur.» Curbarannus vero subridens et in manus arma suscipiens, subsannando sic aiebat: «Franci nullos adhuc invenerunt viros. Hæcine sunt arma in quibus confidunt? Hæcine sunt armorum simulacra, in quibus Antiochiam proditione deceptam expugnasse se credunt? Sed, o inaniter, super hoc gloriantur; quoniam municipium, quod præsidet Antiochiæ, munitum propugnaculis et militibus retinimus, et eos inclusos quibuslibet injuriis afficiemus. Expergiscamur igitur, o gens nostra semper invictissima, et in primo conflictu qui sumus, an jumenta, an homines, gens infelix experiantur. Abigamus abjectionem plebis a finibus nostris et,

A o genus infractum, indeficientes prosequamur eos etiam in nationibus suis. Censeo dedecus quammaximum, optimates nostri, in terra nostra nos defendisse et superasse, nisi talionem reddentes eis, in terra sua nobis contigerit eos et quæcunque sunt eorum delere. Antiochia, civitas regalis et inclyta, totius Syriæ caput est, quam proditione non armis, quam pollicitationibus et adulationibus suis, non bello præoccupaverunt. Hanc igitur dimicando excutiamus, et ipsis explosis eorum terras aggrediamur.» Accito itaque notario suo, sic ait: «Scribe chartas in Corrosano recitandas, quæ hunc modum contineant:

«Caliphæ nostro papæ, et Solimanno regi magno, perpes salus, et honor immensus. Noveritis quoniam locustæ illæ, quæ propriam non habent mansionem, qui Christiani dicuntur, latibula sua irreverenter exierunt; et prout audistis, terram nostram aggredi irreverentius præsumperunt; sed nos ad reprimendam gentis illius stoliditatem, benevolentia vestra et brachio nostro confisi, exivimus; et eos indifficenter in servitutem redigimus. Sed hoc parum nobis esse censemus, nisi etiam fides eorum manipulis nostris operiemus, et omnia bona eorum absorberimus. Interim gaudeatis omnes amici nostri, et filios generetis oportet, qui dum in longinquam militabimus regionem, illi quos nobiscum adduxerimus resarciant, et donec redibimus, regiones nostras possideant. Nos autem municipium, quod urbi Antiochenæ imminet, nobis redditum munivimus et modo contra eos quatinus dimicemus, consiliantes tractamus. Ut ergo videatis in quos pugnare habeamus, eorum gloriosa vobis direximus arma, in quibus notare poteritis quam nugaces sint armorum istorum geruli. Ut etiam plenius letari possitis, eos qui Antiochiam suis occupare præstigiis, jam inclusos habemus, nec de illorum ditione ambigimus. Indulgete igitur affluenter voluntatibus et voluptatibus vestris, et valete omnes amici et consilarii nostri. Valeat præcipue Solimannus, rex potens et magnus. Juro enim me nullatenus reversurum, donec Syria et Romania in libertatem redacta, Apuliam quoque meo subdiderim dominio.»

Dum hæc aguntur prædicti Curbaranni mater, quæ erat in civitate Aleph, ad prædictum accessit filium, de his quæ audierat pro filio gemebundus. Erat enim senex et plena dierum, utpote centenaria, et præsaga futurorum. Colligebat etiam multa, mulier sortilega, de constellationibus; et geniculorum non erat ignara, et multarum disciplinarum erat conscia. Flebilis igitur ad filium aiebat: «Ut quid, me inconsulta, fili charissime, negotium aggressus es bellicum? An quoniam sum decrepita, me desipuisse putasti? Crede mihi, viget sensus effectus in visceribus; et laxa cutis, et ruga senilis, vivacem adhuc fovet animum. Denique tuum nulli fidelius poteris reserare consilium, quæ te vel arctius diligeret, vel quæ tibi discretius consulere. Quid enim affectui materno comparari poterit?

Quid igitur matrem inconsultam, matrem insalutam, o homo plumbi cordis, aufugere præsumpsisti! o pectus silicinum et jecur adamantinum, quod non emollivit matris memoria, quod non everberavit ad colloquium affectuosæ matris reverentia! Si enim emarcuit corpus, vivit et viget adhuc irreverberatus sensus. Ad extremum, fili dulcissime, quam grande, quam inefficax aggressus es negotium sine me saltem cantus libripens, prius debueras præponderare. Decuerat te metiri, cum qua insuperabili dimicaturus es gente: oportuerat te perpendere, quam insuete sunt præliandi, quas undequaque torrogasti copiae. Ut enim veritatem nullatenus taceam; nostra gens aurea est, illa ferrea. Nostra tamen satis animosa est; sed manu, minus inefficax, inexperta et experta est multum huiusce laboris: quoniam admodum in pace effloruit senectus istius nationis. Præterea Deus Francorum revera Omnipotens est, quem nisi ipsi graviter offenderint, semper eos victoriosos protegit. Nostris in regionibus, os meum et caro mea, nomen tuum satis dilatatum est; sed in Christianos brachium tuum nondum satis approbatum est. Quo nisi impugnare desieris, de duobus alterum erit, seu de Christianis triumphans gloriosior eris; seu titulum tuæ probitatis superatus, quod absit, lividabis. Porro si matri consulenti acquiesceres, ab hac temeritate respiciens absteres; teque gentemque tuam huic præsumptivo labori, qualibet occasione non inhonesta subtraheres. Sin autem, periculosum est certe ancipiti te committas fortunæ. Dubium est enim cui potius Mars arriserit parti, nostris tamen timeo, quoniam et carnificum illorum ferocitas, et usus præliandi assuetus, suaque calliditas me vehementer exanimat. Hæc igitur omnia discretiori essent considerata cautela; sed quoniam tuo sic inchoasti arbitrio, nec ab his amoveri poteris inceptis: obstinatus enim homo es: ne aliquid adulatoria præteriniserim. In isto, si commiseris, superandus es prælio, et gazis opimis tuus exspoliabitur exercitus. Multis autem interfectis, tu vivus evades: hoc tamen morieris in anno, heu mihi! morte subita. Veterana illa in lacrymis deficiens loquendi finem fecerat, cum filius ejus jactabundus sic paucis respondit: « Miror, mater mi, qua fronte de Christianorum prouuntiaveris victoria, cum ipsi nec numero, nec armis nec animis genti nostræ debeant comparari. Plures enim solus ego habeo admiratos potentes, bellicosos, quam ipsi sunt cum tota sua expeditione. Quis tamen falsus interpretes hæc annuntiavit tibi? Interim tamen sileas volo, ne forte nostri exercitus animos tuis euerves sermocinationibus. Reverte igitur, mater dulcissima, eventumque rei meliora desiderans, expecta. Ipsi homines sunt, sicut et nos; et contra homines impuros, et incircumcisos, non contra Deum, nec Deus contra nos, pugnabimus. Aequalis sorte mortalitatis circumdamur. Illi duntaxat ociosus morientur, quorum manus segiores erunt; quorum animi ad non defendendum, frigescunt minus audaces. Tu autem, mater, tota

A digna reverentia, vale; et necdum tempus illud quod portendunt sortes et auguria nostra, quod scilicet Christiani terram nostram possessuri sunt, credas adesse. » His dictis belliger heros conticuit; materque, filio deosculato, genas suffusas lacrymas, ad lares suos curiosa remeavit, et opes quas undequaque corrogare potuit, in Aleph, civitatem munitissimam conservandas intulit.

Tertia die post hæc, Curbarannus armatus in oppidum sibi commissum equitabat. Christiani vero videntes acies ordinate procedentes, ubique appropinquantes, exierunt eis obviam; et prælio præparato se iis posse resistere autumabant. Tanta vero fuit Ismaelitarum illorum multitudo et fortitudo, quod extemplo coacti sunt Franci refugere in civitatem, pertimescentes impetuosas sustinere gentes. Et quoniam non poterat eis portarum angustiam ingressum præbere liberum, ex ipso impetu multi suffocati perierunt. Aggressi sunt eos Turci vehementer; jamque deficiebat dies, neque lassus dabatur requies. Sic exhausta die, nox oplata terras obumbravit. Incubuit igitur Christianis magna desperatio: alii tamen consolabantur alios, et in diem crastinum concionabantur de prælio. Aliqui tamen ultra jus et fas meticulosiores, et fratrum affectus immemores, noctu de fuga cogitaverunt; et ad locum suæ consanguinitatis et successionis ignominiam ignominiosiores aufugerunt. Non enim meminere quantum fuerit dedecus, fratribus et commilitonibus dimissis, amicis insalutatis, proceribus inconsulis, per murum funibus dimitti, virile robar turpiter effeminari, homines antequam oporteat dementari. Nam qui quondam a præliis, sociis dimissis, fugebant, sociorum proditores vocabantur, et plerumque capitibus in eis vindicabatur. Horum quosdam nominare non prætermittam: licet omnes nominarem, si omnes ex nomine nossem. Non enim eorum parcere debemus infamiae, qui suæ nimis formidolosi non pepercerunt famæ. Wilhelmus de Grenta Maisnil, et albericus frater ejus, et Guido Trosellus, et Lambertus Pauper. Hi hesterni bellum timore perterriti, et ut crastinum aufugerent solliciti, funibus per murum dimissi sunt; et ad perpetuam suam ignominiam *furtivi funambuli* vocati sunt. Noctis igitur illius conticinio, et funibus elapsi sunt, et ad partem Sancti Symeonis pedites, manibus et pedibus excoriatis, devenerunt. Ambulaverunt tota nocte per præcipitiorum abrupta; et cum multis comitibus ad portum præfatum ambulantes, defessi substiterunt: et nautis in portu vacillantibus dixerunt: erant nempe in portu naves multæ: « Quid hic agitis, gens miseranda? Omnes quos expectatis, decollati et deleti sunt Christiani. Et nemo præter nos vivus evasit: et vos adhuc desidiosi moras agitis. Turci Antiochiam quam subegeramus, obsederunt; imo ceperunt. Alios omnes decollaverunt; et nos vix eorum gladios evasimus, dum nocte hæc ad vos usque viam direximus. Rumpite igitur funes. quautocius, inquam, rumpite, remisque mare per-

cellite : quoniam si moras innoxeritis, quod dieimus videbitis. » Nantæ, hujuscemodi rumoribus excitati, alii anchoris abruptis, mare velivolum jam suleabant, et carbasa crepitantes in auras obliquabant. Dum hæc aguntur, ecce Turci repentini littora explorantes advolant; et imparatos et timoratos nautas truce dant; rates in portu remorantes ignibus appositis depopulantur, et spoliunt; et desidiosos homines pro voto dilacerant. Qui vero remanserant in civitate, pondus belli Turcani tota die sustinere, nec jam diutius fatigati tantos poterant perferre labores, cum subitum arripientes consilium, murum de lapidibus impositis, et sine cæmento inter civitatem et oppidum ædificaverunt, ne Turcis in eos liber daretur excursus. Ipsa enim maceria opportunum Christianis præstitit auxilium; importunum autem Turcis peperit impedimentum. Ad murum usque siquidem oppidani discurrabant, sed statim a Francis repellebantur; et ita congressus gentilium frustrabatur. Franci siquidem, tota sedulitate, propter murum armati assistebant; nec somno, nec cui-libet aliis curandis indulgebant. Fames interim pedetentim convaleuit : et ut equos et asinos, et si quid aliud inmundum erat, devorarent, compulsi sunt Christiani. In magna constituti miseria, plerique desperabant; alii tamen ad Deum medullitus suspirabant. Necessitatem enim qualiter evadat, circumspiciens homo cogitare non desinit. Nec facilius quilibet evadit, quam qui sibi Dominum coadjutorem efficit. Invocabant igitur Dominum, et ipse exaudivit eos : et misit eis quemdam sacerdotem, ita sermocinantem : « Fratres, et amici mei, audite visionem quam videns vidi : quam ne putetis phantasiam, vel somniorum ludificationem, si mentior, meam volo delectis impendiam. Dum in ecclesia sanctæ Dei Genitricis pernoctare decrevissem, pro vobis, inquam, intercessurus : nescio vel vigilans vel senii sopitus : nescio, Deus scit : Dominum nostrum Jesum Christum vidi, nec tamen agnovi. Aderat etiam sanctissima sua Genitrix, et princeps apostolorum Petrus sanctissimus. Hos omnes aspiciebam, neque, ut dictum est, homo dementatus, Dominum meum sanctumque illud collegium agnoscebam. Dixitque mihi Dominus : « Agnosce me ? » Cui ego, vocem quippe percussantis intelligebam, sed personam interrogantis nondum agnoscebam : « Nequaquam, Domine mi. » Interim crux splendida super caput ejus resplenduit apposita. Interim interrogavit me eundem sermonem, et ego : « Si bene, Domine mi, percipio, ex signo crucis capiti tuo impositæ crucifixum et Redemptorem nostrum te intelligo. Qui dixit : « Ita est plane ut dicis. » Ego vero suffusus lacrymis genas ad pedes ejus singuluosus cecidi, et adjeci : « Domine, miserere nostri. Domine, memor esto populi tui, Domine Deus, adjuva nos. » Et Dominus ad me : « Ego huc usque vos juvi; nam et Nicheam obstinere vos permisi, et in multis vos protexi præliis; neque duce vicistis, et Antiochiæ prævaluistis, et

A in ipsa obsidione multa pro voto vestro vobis indulsi : vos, beneficiis meis ingrati, contra me intumultistis ; et tanquam ex adipe iniquitas vestra prodiit ; meque, gens injuriosa, gentiliter exacerbastis, dum cum mulieribus vel alienigenis, vel vestræ professionis, sed illicitis, fornicati estis. Iste siquidem singularis pavor cælos attingit, et oculos meos a vobis avertit. Retribuam igitur ego vestræ ingratitude, nec parciam prostitute et lupananti multitudini. » Tunc misericordiæ mater Petrusque beatus ad pedes misericordes ceciderunt Redemptoris ; et his supplicationibus iram mitigabant minitantis : « Domine, tot annis gens pagana domum istam, quæ domus erat orationis, obtinuit : suisque spurciis, pro pudor ! eam delegavit : et ecce, paucorum culpis exigentibus, omni Christianitati tuæ, quæ domum istam suo sanguine exinde liberavit, eam deleturus irasceris ? Parce, Domine, parce ; parce populo tuo ; et ne des hæreditatem tuam in perditionem, ut dominentur eis nationes. » Acquievit Sanctus sanctorum supplicantis matris et apostoli precibus, jamque vultu jucundior dixit mihi : « Vade, et dic populo meo : Lupanar, et prostibulum, et omnem a vobis removete abusum ; et vestra lacrymis eluite facinora ; et ad me revertimini, et ego revertar ad vos : et infra quinque dies opportunum providebo vobis auxilium. Quia Deus nihil habens immisericordiæ, ipse sum. Interim quotidie decantent : Congregati sunt inimici nostri et gloriantur in virtute sua. Contere fortitudinem illorum, Domine, et disperge illos : ut cognoscant quod non est qui pugnet pro nobis, nisi tu, Deus noster. Disperge illos in virtute tua ; et depone eos, protector noster Domine, Hæc et alia capitula, Deitatem complacantia, indesinenter psallant. » Hæc sacerdos dixit, et adjecit : « Fratres et domini mei, nolite meæ discredere parvitati : quoniam non fictis loquor ambagibus ; nec fantasticis elusus fallo vos imaginationibus. Si vultis, etiam hujusce rei faciam experimentum, ne forte, quod absit, contemnatis quod vobis edixi, Redemptoris mandatum. Vel de turris cujuslibet summitate me præcipitate, vel in ignem projicite ; et dum vobis illæsus videbor, tunc demum acquiescite. Alioquin, me figmenta locutum scitote. » Podiensia Evangelium et crucem coram afferri mandavit : super quæ presbyter, satis faciens populo, juravit ita visionem seriatim se vidisse, sicut testatus fuerat in eadem concione. Populus omnis statim ad lamentum convertitur ; et de reatus sui confessione alius alium cohortatur : videres suffusa fletibus Christianorum ora : capitibus cineratis, et nudis pedibus, passim orationis gratia, omnis ætas, nulla excepta persona, maturabant per ecclesias : petunt auxilium, rogant consilium. Inspiravit autem Dominus eis hoc consilium, quod unanimiter acceperunt. Dixit enim quispiam illorum : « Optimates nostri, juremus ad invicem, quod nullus nostrum deinceps de isto sancto, quoad vixerit, subter fugiat

collegio : donec Sepulcro Domini Dei nostri, pro quo viam hanc ingressi sumus, deosculato. Tunc, etiam consalutatis fratribus, qui voluerint ad propria revertantur. » Placuit itaque sermo iste communi conventui. Juraverunt igitur omnes duces, quorum vocabula superius habes prænotata. Tancredus idem juravit et adjecit : Quod quandiu posset sexaginta secum habere milites, a Jerosolimitano itinere nequaquam recederet. Animata est igitur et corroborata tota Christianorum congregatio, et in immensum ex hilarata est, tali communicata juramento.

Erat etiam ibi quidam peregrinus, nomine Petrus, cui, antequam Antiochia præoccuparetur, sanctus apparuerat Andreas, interrogans eum et dicens : « Quid agis, bone vir ? » Cui Petrus : « Quis enim es tu, demine mi ? » Dicit ei : « Ego sum Andreas apostolus Christi. Noveris igitur volo, quoniam postquam ingressus civitatem istam, beati Petri Ecclesiam intraveris, invenies illo in loco, » locumque demonstravit, lanceam quæ latus Salvatoris in cruce perforavit. Quidquid enim in patibulo crucis salutare illud Spiritus sancti domicilium tetigit sacrosanctum est, et Christianis omnibus specialiter amplectendum est. » Illis dictis, beatus disparuit apostolus. Peregrinus, his auditis, siluit. Responsum enim apostoli nemini propalare voluit : aestimabat enim se somniantis more visionem vidisse istam. Beatus tamen Andreas, sicut postea peregrinus referebat, eum ad locum usque deportaverat ; ibique quod diu latuerat totum demonstraverat. Capta igitur civitate, et, ut dictum est, multum profligata Christianitate, iterum apparuit ei beatus Andreas dicens : « Quare, pusillanimitas, lanceam non abstulisti ? » Cui Petrus : « Equis, inquit, domine, meo crederet auditui. — Noli desperare, » ait apostolus, « noli desperare. Sed scito pro certo ut dixi, tibi quæ demonstravi, omnia vera esse ; scias enim quoniam hæc revelatio multum proderit fatigatis Christianis : utpote quibus pro lancea, confidentia profluet salutaris. Infra enim quinque dies visitabit eos Dominus, et potenter eruet eos a persequentium manibus. » Petrus autem consilium hoc sibi divinitus insinuatam suis patefecit comitibus. Populus autem discredabat, et testificanti subsannabat. Perstitit ille, et jurejurando affirmavit bis ei sanctum Andream apparuisse, sibi quæ talia denuntiasset ; et ne ulterius secretum sibi concreditum absconderet vehementer adjurasse. Tandem crediderunt juranti, viresque pristinas animo resumpserunt, tanquam expegerant a somno. Jam enim duo præcones emerant, qui de sua salute, Deique propitiatione concordabant. Jam ergo de Dei securiores adjutorio, velut jam vicissent, congratulabantur in Domino.

Interea Turci, qui erant in castello, a Christianorum infestatione nullatenus absistebant ; sed tota sedulitate Francos incursabant. Incluserunt itaque quadam die, Francis videntibus, tres Christianos

A in quadam turre, nec ausi fuerunt Franci subsidium inclusis conferre. Defecerant enim multis afflicti tribulationibus ; et adhuc tabescebant, nullis nisi in spe relevati consolationibus. Duo igitur ex eis graviter vulnerati, exierunt de turre ; tertius quoque viriliter tota die se defendebat solus de Turcorum invasione : stravit itaque duos Turcos, nullis coadjutus auxiliis : sed sola manu persequentium obstitit turmis. Hæc idcirco dixerimus, ut quantum jam exterriti fuerint Christiani, dicere non omiserimus : quoniam fratres suos videbant impugnari, nec audebant pro iis, coram positi, oblectari. Ille præliator fortissimus, Hugo Forsenatus dicebatur, de exercitu Godefridi de monte Scabioso ; vir quidem magnanimus et audax, et inter omnes bellicosos præcipua laude dignus. Hunc igitur quem suorum non juverunt arma, successivis saltem generationibus, militem gloriosum, nostra commendaverit pagina. Heu ! quot et quantis calamitatibus Francorum emarcuerant animi, qui unum ex suis tota die viderunt pugnantem, nec succurrerunt ; audierunt clamantem, nec responderunt. Quos cum duces vocarent, non conveniebant ; cum litui clangere, in domibus latitabant : imo inermes et exanimati, bellum diu rogatum detestabantur ; et jam velut exanimæ, imbelles et inglorii, mori præoptabant. Boamundus et duces sic exercitum defectum ire videntes, quod neque se volebant defendere ; nec saltem ad murum usque qui civitatem ab oppido utcumque tenui discrimine separabat, poterant eos conducere : ignem copiosum mandaverunt accendi ; civitatem ex parte cremari : quatenus vel sic domos exirent, et latibula in quibus ad ultimum evirati, satis invereconde delitescabant. Accensus est itaque ignis in urbe qua parte Cassiani palatium proeminabat. Duces enim molestabantur et agere ferebant quod more solito nullam eis reverentiam, ad pugnam acciti, exhibebant. Ignis itaque, nec mora, prævaluit : quoniam flammis crepitantibus, alimenta præbebat lignorum antiqua congeries : ventus autem urens, suppedibat incitamentum et vires. Quicunque igitur in domibus illis hospitati fuerant, spoliis suis vix arreptis, ad duces suos coacti confugiebant, qui ad portas civitatis excubandi causa sibi unusquisque locum acceperant. Ab hora diei tertia usque ad mediam noctem incendium non defecit ; et combustæ sunt vel domus vel ecclesiæ circiter ad duo millia. Sopitus igitur est ignis, quoniam omnis ventorum feritas evanuit. Turci oppidani, jam omnino Francis se vix tutantibus, prævaluerant, quos penes invicem nihil nisi arma separabant. Jam enim res brachio manuque duntaxat gerebatur, et jam cominus utrinque certabatur ; nec bellum vel ad momentum interrompebatur. Turci plures numero, et impensiore confortati cibo, vicibus sibi succedere, nihil intentatum prætermittere, Francos audacter aggredi, ultro se congressibus ingerere ; alius alium comonere. Franci e regione, immoderanter angustati vacillare ; nec cibum nec somnum capere, quippe

quibus nulla dabatur requies : qui enim panem habebat, comedere non licebat; aqua quoque reservata nullus os squalidum refrigerare sibi poterat; quippe quibus nec respirare vacabat. In tanta igitur constituti miseria, murum alium silice et calce aggressi sunt provehere : quoniam quem ipsi incementatum erexerant, indifficiliter Turci prostraverant. Ligneam insuper erexere machinam, quo securiores Christiani se tutare potuissent. Nec etiam bellum interim deerat, quoniam ne murus ageretur, Turci indefessi omnimodis elaborabant. Nox caliginosa rerum omnium colores occuluerat; et ignis ab occidente de cœlo, visus est imminere, et inter Turcorum castra tanquam cadens desævire. Non enim multum eorum castra differebant a civitate, qui sua locaverant tentoria proxima in valle. Et licet ignis indemonis et innoxius eis fuerit, multum tamen eis incussit terrorem, et mœstitiā, Christianis autem solamen et lætitiā : utrisque siquidem populis signum illud de cœlo enituit. Quidam autem eorum, castris continuo relictis, pavitantes hospitati sunt ubi potuerunt, videlicet prope Boamundi portam. Qui vero in municipio remanserant, tota die cum Christianis confligebant, nec ab eorum vel mortibus vel fatigationibus avelli poterant : instabant lanceis et missilibus, et illidebant vulnera vulneribus. Pars autem quæ morabatur in castris ita civitatem circumvallavit, ut nemini pateret in die vel introitus vel exitus. Nocte siquidem aliquando aliquis poterat exire; sed occulte, nec tamen siue timore. Igitur fames in dies invalescebat, et Christianorum exercitum ultra quam credi vel dici potest vehementer angebat : multi siquidem expiraverunt fame. Qui vivi, vix palpitabant, lurida videbatur eorum facies, quos enormiter deformabat exhausta, protelatis jejuniis, attenuata macies. Nullos in illa calamitate videres prodigos; imo quosque ditiores, etiam videres indigos : et omnes obesis carnibus, et tenuata inedia macilentos. Panis enim paximatus et permodicus, si quando inveniebatur, byzanteo comparabatur. De vino melius puto silere quam dicere : cum vinum ibi vix aliquis ducum libaverit. Equinæ carnes vel asininæ pro imperialibus computabantur delitiis. Gallinæ pretium quindecim erat solidorum; ovum, duobus solidis; nux juglans uno appretiabatur denario : multos stateres quæque vilia valebant : folia ficulnearum, vitium et cardonum, et si quæ inveniebantur aliarum arborum, avidius decerptas bulliebant et vorabant : coria caballorum, asinorum et camelorum, sive bufalorum, sicca coquebant, et manducabant : et præterea multas alias ibi passi sunt calamitates et penurias. Coacti sunt etenim cibos olim fastiditos, fame perurgente, dentibus avidis masticare, et deglutire. Nihil enim fuit tam sœdum, tam insipidum, cui fames saporem non attribuerit; cui verecundiam ut gustaret non abstulerit. Hanc passionem continuam toleraverunt gens miseranda diebus triginta sex. Nemo igitur vera dixisse nos ambigat, nemo submurmuret : cum quibus eduljis

A vivere potuerint qui messem non collegerant, qui horrea nulla reppererant, qui urbem longa obsidione depopulatam, et tandem combustam incolebant, qui forum venalium rerum ab indigenis non accipiebant, nullus convenienter excogitare queat. Admirari quidem potest, sed unde tandiu vixerint competentem definire non posset. Neque Deo, pro quo talia passi sunt, calumniose imputandum est; qui castigat ut corrigat; flagellat autem paterno affectu omnem filium quem recipit (*Hebr.* xii, 6). In ipsis etenim flagellis misericors est; et bonitas ejus secreta nihil agit perperam vel immisericorditer : Dei namque judicia nunquam sunt injusta. Sed Christus de suis Christianis ita disponebat, ut in ipsis afflictationibus, præter spem barbarorum, convalescerent : et cum eos putarent defecisse, superarent. In oppressionibus siquidem suis, quæ eis ut ad liquidum examinarentur contingebant, indesinenter decantabant : « Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam (*Psal.* cxiii). » Hæc redarguti, misericorditer, de profundis clamabant et exaudiebantur; et super inimicos suos elevabantur.

Stephanus interim comes Carnotensis quem majores natu elegerant debere præesse consiliis et publicis agendis, homo facundus et singularis scientiæ, aliquantula, ut dicebat, detentus infirmitate, ut dictum est, ad Alexandretam secesserat convalescendi gratia : hujus reditum omnes exspectabant, utpote quem ducem, quem consiliarium sibi præficerant. Sperabant etiam, si rediret, ejus peritiam omnibus valde jucundam. Is autem, nondum capta civitate, ut dictum est, ægrotaverat et abierat. Ubi vero audivit Turcos civitatem circumvallasse his et aliis exercitus rumoribus (non enim Alexandreta multum remota est ab Antiochia), montana latenter conscendit quæ declivæ præminebant civitati, quatenus pleniter addisceret exercitus utriusque, vel defectus vel apparatus. Vidit itaque Turcorum innumera tentoria; et ipsos tanquam arenam maris per stadia plurima diffusos : civitatem etiam vidit circumvallatam, et parvam Christianorum manum agnovit inclusam. Arbitratus itaque consodales suos, vel jam omnes deletos vel omnes extemplo delendos : quid enim aliud expertus homo arbitrari poterat? cum suis qui aderant, timore non modico perterritus, cursim fugam iniit et clandestinus discessit. Satis tamen inconsulte, quia nullum allocutus fuerat de Christianorum expeditione. Debuerat siquidem de suis aliquem clanculo prius mittere, nihil temere negligere; quid intus ageretur, revera dignoscere; si posset, eos diligenter consulere : non metum qui omnibus immincebat, sibi soli totum arripere; nec ut quilibet ex popularibus indecenter aufugere. Gloriosius enim ei fuerat mori cum fratribus, quam fugitivum supervixisse, et in patriam rediisse. Quam offensam postea, lectus cordis contritione, rediens a patria in Jerusalem, piavit; et sic omnibus satisfecit. Sed ad tempus, timor inconsultus eum ad inhonestam præcipitavit fugam. Quod ad improprium ei multum imputatum fuit.

donec culpam diluit; inclusis etiam nimis obfuit. Postquam enim castellum suum, reversus spoliaverat, et fugam initam accelerabat, imperatori ad Philomenam obviavit; eique seorsum vocato dixit: « Antiochiam pro certo captam fuisse noveris a Christianis: sed castellum, quod munitissimum proeminet urbi sibi retinuerunt Turci; et ecce, civitatem circumvallatam obsident, et ex municipii propugnaculis expugnant: seu magis, ut-reor, jam expugnaverant eam, et omnes viri perierunt. Consule igitur et tibi, et quam conducis genti: Consulo ita et ego: et quam citius revertere, ne forte incidatis in manus insequentium nos; et vos omnes in ictu oculi pereatis. Quod si secus egeris, dico tibi, in proximo, sed sero, temeritatis hujusce te punietur. » Imperator confestim accito consilio suo, et Francis, qui multi cum eo aderant; quia utrinque populus Gallus et Græcus ad obsessorum adiutorium copiosus confluebat: rem eis ex ordine patefecit et dixit: « Franci, ad quos succurrendum festinamus, majore quam nostro nunc egerent auxilio: quia vel omnes in morte jam absorpti sunt, vel in captivitatem abducti sunt. Indigerent ergo, seu qui eos vivificare posset auxiliatore; vel qui eos redaceret virtute prævalida, in quam minati sunt ex longinqua captivitate. Nam ita comes iste, qui adest, testificatur: nos autem neutrum horum possumus. Auxilium quod eis præparabamus, præproperum anticipavit tempus. Ecquid amplius possumus? Postquam omnes deleti sunt, quid eis nostrum proficeret auxilium? Illuc quippe laboriose et dispendio magno tendere, ubi nihil proicias, extremæ dementiæ est. Visum est igitur nobis, ut ocius revertamur; ne forte et nos inutiliter exterminemur. Ecce enim Turci plus solito insolentiores, et præ sanguine effuso tigridibus effraciores, si nobis irruant, facillime prævalebunt: quia nostri, rumoribus his auditis, excordes illico titubabunt. Revertamur igitur, et rem nostram in tempus crastinum differamus. Veniet, inquam, dies cum sanguinem effusum, de Turcis perfidis ultum iri proficiscemur: Volo ad præsens moriantur nostri, morte repentina; sed regrediantur, ut vivant; et reservemus et reparemus eos, ad irascendum et ulciscendum. Interim, post terga terram istam, edicto Imperiali, devastatam iri præcipimus: ut si quando Turci in nos cinserint, dum nihil hic invenerint coacti recedant. Porro gentem istius regionis incolam transferri mandamus in Bulgariam: ut nullius rei redarguamur immemores. » Itaque Franci revertentur inviti, et amarissime lamentabantur. Multi etiam a pauperibus peregrinis passim moriebantur, ægroti diutius invale tudinibus. Guido Boamundi frater erat cum imperatore, donec rumigerulus comes loquebatur: hic, audito loquentis vaticinio, valde contristatus est; et ex ipsis præcordiorum conquestus medullis, lacrymatus est. Ejulans ergo clamabat: « Heu! mi frater et charissime domine Boamunde, quid contigit? Quomodo spes populi Dei cecidisti? Putamusne

A sic promeruisti? Vae mihi! cur ipse non potius perii? O Deus, quare sic judicasti? Cur populum tuum sic abominatus es? Ut quid improprium facti sumus gentium? Quis mihi det, Boamunde frater dulcissime, ut ego moriar pro te? Moriatur anima mea, gens Dei, duces totius laudis titulo digni, morte vestra. » Hæc dicens et aduncis unguibus pubentes genas dirimebat, flavamque cæsariem decerpebat; et omnes ad lamenta ciebat auditores. Vix autem consolatus, non tamen lenito dolore, cum imperatore compulsus est redire. Obrepsit etiam inextimabilis mæstitudo in populo Dei. Nam episcopi et abbates et presbyteri, pene triduo a precibus et laudibus Dei cessaverunt, et profundis gemitibus suspirabant, Guido etiam semper in ipso itinere conquerebatur: et gemebat; et in prædictum comitem convicia multa evomebat. Interim etiam omnis exercitus ille, die illo facti sunt stupidi, ut stupore mentis perterriti pene a seipsis desipuerint: tandem tamen redierunt ad se; et voces querulas et preces placabiles, et lugubres querelas, denuo ad Deum devotius emisere. Imperator autem, nimis festine verbis credulus Blesiensis, in illa singulari necessitate, nullo Christianis obsessis auxilio collato, Constantinopolim suæ quieti satisfaciens reversus est. Ecce quantum nocuit exercitui Dei Stephanus Carnotensis, qui dum sibi soli consuluit, fratribus et commilitonibus suis dimissis, imperatoris auxiliarem præsentiam ab eis avertit; et rumores alios quam eum decuit, non veridicus portitor eructavit. Ex Dei tamen dispositione factum non dubitamus, qui disponit omnia suaviter; nec casu fortuito permittit, vel unum passerem ad terram cadere. Si enim Alexius imperator advenisset, Turcosque superasset, triumphus genti suæ, non exercitui Dei ascriberetur; et Græcorum multitudini deputaretur, non Francorum fortitudini.

Qui autem erant in civitate, ad Deum conversi, totam suam spem in supernis collocare: quoniam ab humano adiutorio coacti sunt diffidere. Locati sunt ergo ad invicem de lancea Domini disquirendo, magnam enim habebant in illa fiduciam, si inveniretur; quoniam ita ex Deo promiserat Andreas apostolus. Ventum est igitur in ecclesiam Beati Petri, et ibi diligenter notato loco super hac re dicitur altercatum; prævaluit autem sententia plurius, et tredecim laboriosis et strenuis hominibus, qui ibi curiose foderent, opus illud commiserunt: foderunt ergo a mane usque ad vespem: et tandem, eodem Petro cui revelatum fuerat præsent, repperunt lanceam. Qua cum digna reverentia levata, publicus clamor exoritur; et ut debebatur, lætandus ad eam sit concursus, et tota devotione deosculatur. Videres populos lacrymis irroratos, quos extorquebat gaudium: perpenderes gaudium, quod pepererat tantæ rei experimentum. Est igitur inter eos tanta fœticia, ut, remota omni accidia, decem nullius meminerint mæstitiæ. Et extunc amiserunt de bello tractare.

Consiliati sunt ergo ut nuntios suos ad Turcorum principes dirigerent, qui per interpretem ad eos sua responsa referrent. Miserunt autem duos, Petrum Heremitam, et quemdam Herluinum, linguæ Turcæ non expertem. Hi duo, satis gnari et industrii viri ex Christianis, Curbaranno suisque ita dixerunt : « Mittunt nos ad vos Christianorum duces, et omnis Christianorum exercitus, rogantes ut ab eorum infestatione dein abistatis : et Christianos insectari a modo desinatis. Ut quid enim contra eos tentoria vestra locastis, et arma bellaturi vibrando parastis? Quid enim vobis male faciunt? Nam quid ad vos de Antiochia, pro qua congregati estis? Si iudicio contendere vultis, nunquid terra ista, dictante iustitia, Christianorum non est? Nonne eam prædicatione sua beatus Christianitati destinavit Petrus? Nunquid in ipsa eadem ipse præsedet episcopus? Vos autem frei superba tyrannide, fratribus nostris peremptis, ipsam vestro coagulastis imperio. Ecce iterum ausu temerario in eos militare disponitis. Itane vobis iustum videtur, quod si suam terram modo recuperare volunt, neque quidquam de vestro vobis auferre moliantur, vos e regione gladiis accincti in insontes insurgatis? Mandant igitur quod si pacifici recederitis, omnia vestra vobis abspoliare permitterent; et si quid velletis de suo gratis contraderent. Si autem, quod melius esset, ad baptismum suspiraretis, sacramentum illud vobis libenter impertirent; et terram istam ditioni vestræ restituerent; et semetipsos inimicis vestris, pro vobis, tanquam uterini fratres, opponerent. Sin autem accingimini gladio et si audetis cogitare de prælio, pugnet securius, quem ejusdem causæ, pro qua pugnatur, iustitia tuetur : sed nos, in voluntate Dei, et Deum promerebimur adiutorem, et iustitiam habebimus assistricem. Si quid respondere habetis, respondentes audiemus. » Tunc Curbarannus torvo vultu respondisse fertur : « Longè aliter trutinamus : Christianitatem enim vestram, quæ idololatria et abominatio est, omnino respuimus et abominamur. Crucifixus vester, quem prætenditis, qui se crucis improprio non potuit eripere, vos nostris eripiet manibus? Miramur, quo hiatu erram, quam diu possedimus, vestram vocare præsumitis, quam ante Petrum illum supersticiosum vestrum, progenitores nostri possederunt : sed illos fallariis suis, a Deitatis suæ cultura avertit; eosque in nugacissimam sectam vestram deceptos seduxit. Porro, et terra nostri juris est ab antiquo, et virtus nostra, vobis erasis, nobis eam mox restituet. Quod si nobiscum velletis Turci fieri, quod nobis ad vitam tutandam esset pernecessarium, et istam civitatem, et multas alias regiones vobis committeremus : et quicumque pedites sunt equites sublimaremus; et pro vobis ubique pugnaremus. Quod si et hoc respuitis, vos cogitate de fuga : nos enim providebimus nobis de terra subigenda, imo jam subacta. » Legati retrogradum iter arripientes, festini redierunt; et exercitum Christianum de bello imminente certicrem reddiderunt : interim fames invalescebat,

A et timor Turcorum corda pavitantium Christianorum adhuc aliquatenus evirabat. Tandem, sacerdotum edicto, triduanis expletis jejuniis, processionibusque per ecclesias cum lætantiis celebratis, et Christianorum singulis sacrosancto viatico munitis, pugnam ordinarunt. Sex igitur acies in ipsa civitate stabiliverunt. In acie prima fuit Hugo Magnus cum Francigenis et comite Flandrensi : in secunda, dux Godefridus cum suo bellicoso exercitu : in tertia, Robertus Northmannorum dux : in quarta, Podiensis episcopus, secum portans lanceam, quam Christiani sibi præferri desiderabant; et præsidium et tutamentum sibi magnum credebant : Rainundus quoque comes Sancti Ægidii remansit, quatenus observaret ne Turci de castello descenderent, et in civitatem pede libero irruerent. Acie quintam regebat Tancredus, princeps et miles strenuus : aciei sextæ præsedet Boamundus, ut omnibus provideret, atque singulorum in necessitatibus totus adesset. Episcopi et presbyteri sermocinabantur, et orabant, et signo reverendæ crucis, editioribus stantes in locis, omnes consignabant. Exhibant autem ordinate per portam quæ est ante Machomariam. Nec illud silentio suppressendum arbitror : quod dum exirent de civitate, pluviola, tanquam roscida stilla, cecidit : quæ, quasi ros matutinus, irroratos equos et equites ita lætificavit ut equi tanquam exhilarati hinnire cœperint : equitum animi dulcorati, vegetiores et alacriores fuerint; et omnes se ipsos promptiores et expeditiores senserint. Fuit tamen pluvia illa tam subtilis et modica, ut vix pluviam fuisse dixerint; sed quasdam guttulas rorantes plus senserint, quam viderint. Hoc enim nobis a multis relatum est probabilibus personis. Quis autem hoc divini muneris largitatem dubitaverit? Quis guttularum irrorantiam Dei suos visitantis benedictionem nescierit? Ad bellum igitur jam majori fiducia procedebant animati. Curbarannus dixisse fertur : « Plus ad fugam hi properant quam ad pugnam. » Tantæ siquidem animositatis et stoliditatis erat, ut nullam generationem audere sibi obviam venire arbitraretur. Postquam tamen illos vidit nec hac nec illac formidolosos deviare, sed gressu maturato procedere, iterum non erubuit dicere : « Hæ contemptibiles caniculæ de bello forsitan audebunt præsumere? » Dicitur etiam aliquantulum timuisse, et præ ira efferam expalluisse. Prius enim dixerat suis dum Christianos videret exeuntes : « Sinite eos huc usque accedere, ut liberius deglutiant eos in nostra potestate. Exeant; veniant : nos enim eos statim circumcingemus, et prævalebimus, et suffocabimus. » Christiani vero gradatim ibant, nec alius alium inordinatè præproperabat. Idcirco Curbarannus, ut dictum est, majori metu dirigit, solutisque solitis viribus corporis, animo frigit. Mandavit igitur clam procuratori suo, quem admiralium vocant, qui suis rebus præerat, ut si videret in capite sui exercitus ignem accensum fumigare, suos sciret superatos; et ille confestim dato signo, suisque omnibus sublati, recederet : ne forte

populus qui cum eo erat, vel in papilionibus, totus A deperiret. Curbarannus autem acies ordinatas speculatus, et majores quam audierat copias intuitus, pedem paulatim astutus ad montia retrahere coepit, ut eos fugere putantes, Franci præcipites insequerentur; et ob id exordinati, possent facilius lædi. Tunc et Turci, cum nihil ita proficerent, disgregati sunt ab invicem: pars a mari veniebat; alii stabant in loco, sperantes includere posse se Christianos. Econtra Franci hostilium insidiarum non ignari, ex acie ducis Godefridi et Roberti Northmanni partem assumpserunt, quam aciem septimam statuerunt; et illis quendam Reinaldum præfecerunt, qui venientibus a mari gentilibus confestim obviaverunt. Turci vero in eos instantes præliabantur, et multos ex illis sagittaverunt, seu illis quælibet alia mortis genera atrociter intulerunt. Aliæ Christianorum turma ordinaverunt se extendendo a mari usque ad montana: quod interstitium quasi duorum dicitur esse miliariorum. Et a montanis et a mari sagaciter instabant Turci, Christianos circumcingentes, et eos undique infestantes.

Ecce, Deo gratias! ab ipsis montanis visus est exire exercitus innumerabilis, equis albis insidentes et vexilla candida in manibus præferentes. Hoc multi viderunt Christianorum, et sicut putant, gentilium; et hæsitantes, mirabantur quidnam esset. Tandem utrique cognoverunt signum de cælo factum. Cognoverunt enim duces illius agminis, Sanctum Georgium, et Sanctum Demetrium, et Sanctum Mercurium, sua signa ferentes, præcedere. Sarracenis ergo visio hæc multum incussit timorem; Christianis autem spem auxit meliorem. Istos animavit, illos exanimavit. Hoc qui affuerunt multi contigisse testati sunt: non tamen id omnes videre potuerunt; sed quibus Dominus voluit arcanum suum revelare. Revelavit autem aliis ad confusionem, aliis ad instantis triumphi ostensionem. Porro mendacii nemo nos redarguat; quia nihil ex corde nostro fingimus, sed quod audivimus, id testamur et testimonium nostrum, ex ore eorum qui affuerunt, verum est. Gentiles e regione maris pugnantes, postquam pondus belli sustinere non poterant, sicut Curbarannus prædixerat, in herbam ignem miserunt; ut videntes qui erant in tentoriis, fugam inirent; et spolia quæcunque possent, secum asportarent. Signo autem quod diximus cognito, perniciem et irrequietam aufugiebant; et tremuli suppellectilem pretiosiore diripiebant. Christiani autem qui ex adverso pugnabant, jam ad eorum tentoria pugnam divertebant, ubi majorem eorum virtutem remansisse non nesciebant. Obstabant adhuc Turci, tota qua poterant obstinatione; alii siquidem pugnabant, alii tendis spoliandis intendebant. Dux Godefridus, et Robertus Flandrensis, et Hugo Magnus, juxta flumen equitabant, ubi rursus maxima pugnantium erat copia. Hi constanter eos aggressos, unanimiter repellebant; instabant gentiles illi pertinaciter, et utrinque pugnabatur irremediabiliter. Resonabant æneæ cassides, tanquam percus-

sæ incudes, minutatim scintillabat ignis, multabantur enses, eliso cerebro humi procumbabant homines; rumpebantur lorice, fundebantur exta; fatiscentes sudabant equi, nec equis nec equitibus ulla præstabatur requies. Agmina conserta, tenui armorum discrimine vix a seipsis jam distabant; alii siquidem alios, cominus impingebant; et manus manibus, pedes pedibus, corpora corporibus repellebant. Timor tamen super Turcos illapsus divinitus, eos exterruit; et constantia Francorum invincibilis illos admirari et obstupescere fecit, et in fugam coegit. Coepit ergo legio tota labare, nec buccina, nec tympanum, nec lituus, nec præco poterat eos revocare. Impossibile siquidem est tot gentes, fuga inita, denuo reverti, denuo præliari: ipse quippe impetus, et communis metus eos exanimat, et in fugam elapsos præcipitat. Declinaverunt autem Turci fugitantes ad tentoria, ubi multos suorum quos ibi dimiserant succenturiatos æstimabant; sed illi, dum isti decertabant, fugam inierant, postquam, ut dictum est, ignem succensum prospexerant. Franci vero de spoliandis papilionibus manus et oculos ad tempus continentes, eosque diligenter et immisericorditer occidendo persequentes, et ad Pontem Ferreum usque fugaverunt; et adhuc ad Tancredi castellum, passim obtruncando persecuti sunt. Tandem ad tendas eorum revertentes, quidquid erat concupiscibile diripuerunt; et gazas omnimodas, et equos et jumenta innumera, et oves lanigeras et alimenta copiosa, et quæcunque indigentibus erant necessaria, detulerunt in civitatem. Hanc etenim gentiles habent consuetudinem, ut, si quando vadant in hostem, vel causa necessitatis suæ suppleant, vel supercilio jactantiae, opes copiosas secum devehant: et equos et asinos et camelos ad subvehendum clitellarios faciant; et oves et boves ad comedendum deduci præcipiant; nec annonam, nec farinam, nec fabam, nec oleum, nec vinum prætermittant. Illis igitur omnibus in civitate abundanter illatis, optoque triumpho potiti, condignis laudibus Deum benedixerunt; eumque sui protectorem ac defensores præsentialiter cognoverunt; hymnosque gratulabundos in cælum extulerunt. Suriani etiam et Armeni qui illas incolebant regiones, videntes Turcos irrecuperabiliter in bello superatos, notos montaneorum anfractus oppilabant, callesque angustos præoccupabant; et illis immensam deletionem, strictis gladiis, parturiebant. Mactabant siquidem eos velut oves errantes, utpote, præ pavore nimio, lotius defensionis immemores. Admirabilius quoque qui in municipio civitatis remanserant, cui Curbarannus castellum illud commiserat, videns suos longe lateque indecenter effusos, antequam omnes Franci redissent timore perterritus, Christianorum vexillum rogavit et accepit, et in municipio in loco editionis collocavit. Hoc autem ideo fecisse dignoscitur, ut sic et suis et sibi parceretur, nec de municipio reddendodubitaretur. Erat autem signum illud; quoniam dum rogaretur præscutior aderat, comitis Sancti Egidii. Quod

Longobardi videntes vehementer indignati sunt: quoniam non erat illatum Boamundi vexillum, cui confratres illi civitatem prælibatis pactionibus concesserant. Admiralius autem ille pro controversia pacificanda illa, reddito comitis signo, Boamundi in turre sublimavit; et tempore colloqui petito, de pace commilitonumque suorum salute locutus est. Pacti sunt ergo Boamundus et admiralius ad invicem quod illi castellani, qui Christiani fieri vellent, de vita securi liberalitate Christiana tractarentur: qui vero legem suam servare voluissent, indemnes ad tuta loca conducerentur; nec ibi ab eis quæ secum detulissent dolosis exactionibus privarentur. Pactum hoc ab omnibus firmatum est et municipium Boamundo confestim redditum est. Admiralius autem ille nec multo post baptizatus est, et liberali Francorum munificentia donatus est. Solebat autem dicere postea, quod sibi Christianitatem peculiariter adoptasset a diuturno tempore. Qui fidei Christianæ recalcitraverunt, Boamundi conductu in terram suam remigraverunt. Hoc prælium factum est quarto Kalend. Julii, in vigilia apostolorum Petri et Pauli. Gentilibus autem sic devictis, et aliis a civitate procul explosis, et Christianis, Christo suo duce, glorioso triumpho positis, et condignis Deo laudibus exhibitis, duces illius speciosæ Christianitatis in unum convenerunt; et communicato consilio, Hugonem Magnum, virum non imperitum, ad Alexium imperatorem, Constantinopolim direxerunt quatenus ad civitatem recipiendam, quam calamitosis passionibus ei acquisierant, festinaret; iisque similiter juratas pactiones illibatas conservaret: ipsi etenim a suis declinare nullatenus volebant: veniret ergo, quatenus neuter a promissis et debitis fraudaretur. « Ad nos, inquit, veniat, et sicut nobis pactus est, et irremotum comitem a modo se nobis in Jerusalem impertiat. Nolumus de sacramento quod ei fecimus adhuc aliquas prætere occasiunculas, quod tamen certe possemus; nec ipse quin veniat et iuramentum suum teneat, ullam excusationem præferat. Perjurii siquidem ipsa res est, non simulacrum perjurii, nisi ultra vires, etiam omni dolositate remota, observare iuramentum elaboras. » Igitur Hugo Magnus huiusce legationis officio functus; sed, quamvis in ipsa expeditione gnaviter multa manu consilioque peregerit, ibi tamen multum deliquit, ubi ad fratres sicut promiserat et debuerat, corvini generis legatus, postea non rediit.

Postquam Hugo prædictus ad imperatorem recesserat, Francorum duces consilium ordinaverunt, et de conducendo in Jerusalem populo Dei consiliati sunt. Dixerunt ergo: « Populus iste qui multas passus est calamitates, ut sepulcrum Domini Dei sui videre promereatur, jam multis fatigatus infortuniis, de accelerando itinere palam conqueritur; et nos itidem multo affecti tædio conquerimur. Proindeanus igitur ipsis quid magis utile sit. Moras nequaquam ulterius quaslibet censemus innectendas, præter quas inevitabilis opposuerit necessitas. Sed

A tamen singula non impetuose, sed diligenter et modestè sunt æstimanda. Terra per quam ituri sumus, inaquosa est; æstas ultra modum torrida est; aeris adpræsens inclementiam ferre non possemus. Longa obsidione, et viribus, et sumptibus exhausti sumus. Sileamus ergo, et quiescamus; et vulneratos et infirmos nostros reparemus; et interim pauperum nostrorum misereamur. Expectemus humida solstitia; et declinemus Cancris et Leonis nocivos successus. Calendis Novembribus, tempus refrigerabitur; et tunc congregati, unanimiter conductum iter aggrediamur. Alioquin totum populum intempestivis ardoribus affligeremus. Hoc autem consilium, turbis flagitantibus, enucleatius disseratur. Tempus intractabile necesse est declinemus, et hoc omnibus utilissimum perpendimus. » Id in toto exercitu annuntiatum est, et tandem ab omnibus collaudatum est. Dispersi sunt ergo duces et familiæ per finitimas regiones, æstivandi gratia; et egeni eos subsequiebantur, vivendi causa. Dixerant enim duces: « Si quis egenus est et corpore vegetus, jungatur nobis, et nos omnibus, datis unicuique stipendiis, subsidiabimur; infirmi publica stipe donec convalescerint, sustententur. »

Erat in eodem exercitu miles quidam pectoris non modici, de familiaribus comitis Sancti Egidii, cui nomen Raimundus Pileus. Hic collegit sibi plures homines, milites ac pedites. Collecto igitur quantum potuit exercitu, Sarracenorum audacter introivit terram; et ultra duas civitates profectus, ad quoddam devenit castrum, cui nomen Thalamania. Habitatores autem illius castri, quoniam erant Suriani, sponte sua se reddiderunt ei. Requieverunt autem eo in loco fere diebus octo. Nuntiatum est igitur illis, quoniam non longe aberat castellum Sarracenorum plenum. Cingulis itaque militaribus accincti, pannisque objectis protecti, castellum undique aggredientes coangustaverunt; et prævaluerunt, et deprædati sunt, et colonos illos humotenus pessum dederunt: si qui tamen ad catholicam voluerunt converti fidem, illos reserverunt illæsos. Reversi sunt ergo ad prius castellum, victorum potiti gaudio. Iterum die tertia exierunt; et venerunt ad quandam civitatem nomine Marram, quæ prope eos erat. Convenerant ibi multi gentiles ab Aleph, et aliis circumscitis civitatibus, qui contra eos exierunt ad bellum. Franci pugnatueros eos arbitrati, ad pugnam se, nec mora, castrensi more militum præparaverunt; sed delusit eos exanimata spes illorum. Turci namque versum civitatem caute reversi sunt, non fugientes neque cominus propugnantes; sed quodam astu se pugne subducentes, et iterum Francos celeri gestu impugnantes. Invadebant eos et gyro facillimo revertebantur et mox reducti equi rursus indifficiliter gyabantur. Franci frequentes sustinebant impetus, nec tuto devitare poterant instantium concursus: si enim attentarent recedere, gentiles a tergo, quod et accidit postea, cedentibus insisterent. Sustinuerunt igitur usque ad

vesperam et laborem et sitis ardorem : æstus quippe erat quammaximus. Postquam amplius nec laborem poterant sustinere, nec sitis pestem compescere, quoniam ad refocillandum nulla inveniebatur aqua, conati sunt et condixerunt ad castellum suum conglobati gratia latini redire. Sed gens invalida et indocta, pedites videlicet et Suriani, ordine spreto, et edicto militum neglecto, coeperunt disgregati fugere, nimio correpti pavore. Instabant eis gentiles indefessi, et terga præbentes insequiebantur, et cedebant; et lupis atrociores, nemini parcebant. Suggerebat illis vires optata victoria, et præsentis temporis opportunitas. Multi itaque de gente plebeia et pusillanimi, perempti sunt; alii necati gladio, alii suffocati sitibundarum faucium incommodo. Qui vivi evaserunt, cum suo Raimundo ad castellum suum redierunt, feceruntque ibi dies aliquot : facta est illa occisio in prædicto mense Julio. Neque enim semper feliciter successit Christianis; castigabat siquidem eos Dominus de insolentia, ne forte, propter frequentes victorias, mentes eorum aliquantula lividerentur superbia. Qui vero in Antiochia remanserant, votorum compotes, potiti sunt quiete et lætitia; excepto quod dux et patronus eorum Podiensis episcopus, gravi corporis detentus incommodo, coepit ægrotare; et infirmatus, ægritudinis lecto recubuit. Paterno igitur ore filios lugubres allocutus, et affatim eos consolatus, viam universæ carnis ingrediens, ingravescente morbo, migravit in Domino. Factus est itaque luctus immoderatus in tota Christi militia : quoniam ipse fuerat consilium nobilium, spes orphanorum, imbecillium sustentamentum; militibus homo militaris, clericis clericaliter educebat et educabat; singulari prudentia prælucebat, eloquens et jucundus, omnibus omnis erat. Unde factum est ut eum sicut patrem et dominum toto venerarentur animo, quoniam singulis affectu patrocinabatur interno. Celebraverunt autem singultuosus exercitus ejus exsequias episcopali honorificentia; et condito ejus corpore quibus potuerunt aromatibus, imperialibus exeniis illud prosecuti sunt; et pupillorum examina patrem defunctum, lacrymabiliter et solemniter in ecclesia Beati Petri sepelierunt. Vix autem ab ejus sepulcro populi, crines et ora discerpentes, avulsi, episcopo defuncto, diutinas immolavere lacrymas, quibus extersis rursum sibi consulere.

Comes enim Sancti Egidii, nullatenus acquiescens pigritiæ vel socordiæ, quin gentilibus zelo continuo inimicaretur, Sarracenorum ingressus est terram; et pervenit ad Albaram non ignobilem eorum civitatem : quam exercitus ejus violenter expugnatam apprehendit, et omnes utriusque sexus civitatis incolas ad nihilum perimendo redegit; urbemque subactam suo dominio mancipavit. Electum autem in ea pontificem, virum prudentem et honestum, consecrandi gratia miserunt Antiochiam : præferunt igitur eum in eodem loco antistitem, et populo Christiano dignum dispensatorem. Ordinatis igitur ibi quæ ad religionis cultum attinebant, mensis No-

vember appropinquabat. Instabat igitur eundi jam conditum tempus; ac de peragendo itinere omnes sollicitabantur. Conveniebant ergo omnes optimates in Antiochiam, in qua major pars exercitus assiderat. Invenerunt autem eos lætantes et exultantes, excepto quod Kalend. Augusti Podiensem tumultuaverant pontificem. Coeperunt autem, postquam omnes convenerant, de imminente negotio disserere, ne videlicet ulterius disturberentur ab itinere. Boamundus interim in propatulo conquerebatur de civitate, quod nondum totam eam haberet in sua potestate. Alloquebatur enim eos de fœderatis, quas ei fecerat, pactionibus, dum necdum capta civitas obsideretur. Pepigerant enim ei totius civitatis dominationem, donec res ex integro referretur ad imperatorem : comes Sancti Egidii nullo modo poterat emoliri, quin semper de sacramento loqueretur, quod imperatori fecerat; sicuti Boamundus ipse collaudaverat : « Perjurii, aiebat, nusquam volo redargui; nec intorim patiar ut tu solus huic urbi domineris. Sit duratæ civitas sub communi custodia, et de via peragenda exoccupatus disceptemus. Sin autem, pares et cœquales nostri, quod justum est determinando dijudicent. » Hæc erat insopibilis altercatio inter Boamundum, et comitem de Sancto Egidio. Congregati sunt ergo omnes majores natu, et quorum præminebat peritia, in ecclesia Beati Petri, si qua posset sopiri tanta similitudo. Auditis sunt diligenter utriusque litigantis quæstiones, expectantes iudicum priorum diffinitiones. Itum est in partem, et a viri peritis luculenter et abunde disputatum; dilata est sententia, ne augmentaretur discordia. Dixerunt ergo et dux Godefridus, et Flandrensis comes, et Robertus Northmannus et alii majores : « Quoniam ad præsens nullam dare possumus sententiam, quæ alteri non displiceat, prout poterimus causam istam sub pacis obtentu procrastinemus; interim fiet aliquid. » Responderunt autem expectantibus : « Nullam in præsentiarum dare possumus sententiam; sed volumus et collaudamus, quatenus ista re pacifice induciata, viam nostram acceleremus, quæ peracta, vel ordine judiciario vel consilii nostri auctoritate, postquam Deo prosperante redierimus (tantum nobis credite) vos ad invicem concordabimus. » Id tam hæc concessum est, et sic se simpliciter prosecutos, manu in manu episcoporum, Gratum est Boamundus itaque munivit quod ei redditum fuerat castellum, alimentis et hominibus, armis et excubitoribus; comes similiter, quod præoccupaverat palatium Cæsariani admiralii, et turrem quæ est supra pontem, et portam Sancti Simeonis. Tantæ enim erant et ambitiones et similitates, ut neuter alteri crederet, nec sub palliata ambitione civitatem sibi attentaret. Nec mirum quantum ad honorem et utilitatem.

Antiochia siquidem civitas est pulcherrima et munitissima, et copiosorum reddituum opulentissima. Sunt intra ipsam quatuor montaneæ satis altæ, in quarum una, sublimiori scilicet, castellum est, quod omni civitati præeminet. Deorsum civitas est decem

ædificata et duplici muro circumambita : murus interior amplius et in æra porrectus est, et magnis quadris lapidibus compactus et compaginatæ est : in qua muri compagine turres sunt quinquaginta quadringentæ, formosis venustatæ mœniis, et defensæ propugnaculis; murus exterior non tantæ est celsitudinis, sed tamen admirandæ venustatis. Continet in se trecentas et quadraginta ecclesias. Pro suo magno primatu patriarcham habet, cujus patriarchatui subijciuntur centum quinquaginta et tres episcopi. Ab Oriente quatuor clauditur montaneis; ab Occidente vero, civitatis muros præterfluit fluvius, cui nomen Farfar. Octoginta et quinque reges eam constituendo sublimaverunt et nobilitaverunt : quorum maximus et primus emersit Antiochus, de cujus nomine Antiochia nuncupata videtur. Et quoniam tantæ fuit auctoritatis et nobilitatis, noluerunt eam devictam temere dimittere Franci, utpote quæ caput totius Syriæ existerat; et primatum suum longe lateque protulerat, et regiones etiam longinquas eis erat subjugatura. Hanc Christiani per octo menses et diem unum obsederant, et apprehenderant. Iterum in ipsa civitate jam capta, Gentiles obsessos eos tenuerunt per tres hebdomadas. In qua obsidione diuturna tantus confluit Gentilium conventus, ut nullus meminerit copiosiore vel se vidisse vel audisse populorum frequentiam. Requieverunt igitur in ea quinque mensibus et novem diebus. Tot rebus occurrentibus, noluerunt eam incaute dimittere, sed fidei delegaverunt tutelæ. Comes tamen et Boamundus peculiariter super ea sibi cogitabant. Civitatem ergo, ut dictum est, munierunt; et in mense Novembri, alias profecturi, rebus quibuscumque compositis, Antiochia exierunt. Comes Raimundus cum suo exivit exercitu et pertransiit duabus civitatibus, Rugia et Albaria, quinto Kalend. Decembris, applicuit ad Marram, civitatem munitam et opimam, et multis Agarenorum nationibus refertam. Die vero crastina civitatem expugnare adorsus est; sed obstantibus mœniis et defensoribus, tunc quidem nihil profecit. Subsecutus est Boamundus et in die Dominica prædictam venit ad urbem. Altera vero die, feria scilicet secunda, urbem viriliter aggressi sunt. Nam et scalas pro muro civitatis erexerunt, et tutores mœniorum tota die variis assultibus infestaverunt, et similiter parum eis nocuerunt. Nam et scalæ ad murum erant erectæ, sed Turcis acclamantibus et oppugnantibus, nemo præsumebat scandere. Credebant etiam cives illi se similiter istis obstare posse, sicut et Raimundo Pileto ludum obstiterant; sed ad ultimum spes præsumptuosa scellit eos. Raimundus enim comes ligneam compaginari machinam fecit, quæ, ut habilior esset ad conducendum, super quatuor eam collocaverat rotulas; fuit autem tantæ proceritatis, ut mœniorum culmen despiceret, turrium quoque porrecturam æquaret. Admoverunt igitur struem illam propter quandam turrem. Lituorum et tubarum clangebant

A classica; phalanges armatæ circumvallabant mœnia, balistarii et sagittarii spicula dirigeabant, et qui in arce lignea erant, lapides immensos sursum jactabant; sacerdotes et clerici Deum suppliciter exorabant quatenus suam defenderet Christianitatem, præstans illis sospitatem et victoriam. Wilhelmus de Monte Piserio erat in machina, et alii multi. Et quoniam ædificium illud erat muris porrectius, facilius eis nocebant, utpote super quos lapides jaculati desursum ruebant. Percussi vero vel in ancilibus vel in galeis vel in capitibus, indifficiliter oppetebant et omnimodis deficiebant. Habebant etiam uncinos ferreos, quibus sine intermissione infestabant alii alios. Turci nihilominus qui erant in turribus, Christianos sagittis et lapidibus impugnare; ignem, quem Græcum vocant, in machinam jacere, et nihil otiosum admittere. Christiani e contra, oleum quod maxime illum ignem exstinguit, effundere; ascensum attentare, pedemque retrahere; qui muris supererant, formidare, in nullo tamen deficere. Sic prælium illud usque ad vesperam protelatum est. Tantum siquidem erat infatigata virtus Agarenorum, ut audacter refellerent versutias Christianorum. Gulferius tamen de turribus, vir alti sanguinis et audaciæ mirabilis, Lemovicensis oriundus prosapiæ, primus audacter scalam ascendit et usque in murum pedem tetendit. Ascenderunt post eum aliquot, sed non multi; scala siquidem contracta dissiluit. Defensabat tamen murum viriliter; et, Paganis expugnatis, socios et nutu et voce convocabat. Interim alia scala festinanter erecta est, et per eam gradiebantur multi pedites ac milites; denique tot ascenderunt ut murum magna ex parte præoccupaverint, et cives expugnando rejecerint. Insurrexerunt tamen Pagani, totisque viribus Christianos aggressi sunt. Tanta siquidem virtute illos aliquoties impetierunt, ut Francorum aliqui e muro se dimiserint, timore subacti. Plures tamen in muro remanserunt, qui tandiu frequentes impetus toleraverunt et recompensaverunt, quousque Christiani murum suffodissent et aditum patefacerent. Quo Turci cognito ad desperationem usque immuerunt et in fugam irrevocabiliter præcipitati sunt. Capta est igitur Marra civitas opulenta, hora vespertina, die Sabbati, tertio Idus Decembris. Vismu est majoribus civitatis, in tanta trepidationis miseria, filiis et uxoribus suisque suppellectilibus ascitis, coire in palatium quod supra portam erat, ut sic saltem mors repentina dilata temperaretur, et ad vivendum lucrarentur momentum. Sperant enim omnes morituri summum lucrum si possint prolongare vitam ad modicum. Christiani vero urbem devictam ingressi sunt, et quidquid gazarum, vel in domibus vel in foveis invenire potuerunt, rapaciter abstulerunt. Sarracenis autem perimendis, tanto conatu institerunt ut vix aliquem vivere permiserint. Non itaque in tota civitate vel platea, vel angulus, vel domus, vel locus aliquis vacabat a cadaveribus; gressus quoque vianum graviter

offendebantur ab extinctis et condensis corporibus. Pavor qui, vivis oriri solet ex mortuis, ibi nullus erat; quoniam mortuos, ubique locorum, tanquam vivos sibi contiguos didicerant. Fœtor illis duntaxat officiebat; nam sentire, vel videre, vel inter mortuos dormire sine fastidio, jam illis consuetum erat. Qui in palatio congregati erant, alii perempti sunt, alii in Antiochiam, Boamundo iubente, vel servitium, vel venum deducti sunt, et omnes ita, opibus eorum direptis, dissipati sunt; nam qui deficiebant in via, vel lapidibus obruebantur, vel gladiis confodiebatur. Passi sunt itaque Marrenses cives infelices exterminium quod diximus. Morati sunt autem Franci in eadem civitate mensem integrum et tres dies. Oriensis episcopus infirmatus ibi recessit a superis et ad superos evolavit. Ex illa mora successit exercitui fames valida, quoniam omnia quæ in civitate invenerant, equi vel equites consumpserrant; nec extra civitatem, tota terra depopulata, tantulumcunque invenire poterant, et mercatum nullum habebant, unde factum est ut ex ipsa diuturnitate, fames ista, fami quam in Antiochia perpessus sunt, præmineret. Compulsi sunt ergo quælibet inhonesta vel inconsueta, vel austera, vel etiam illicita, dentibus infastiditis attingere. Relatum est enim et compertum, quod multi carnes Turcinas, carnes scilicet humanas, verutatas et ignibus assas, inverecundis morsibus tetigere. Exhibant itaque furtim a civitate, et procul ignibus accensis coquebant, et nefandis dapibus sumptis, sic etenim miseræ consulebant vitæ, tanquam nihil egerint ejusmodi, revertebantur. Palam tamen hoc verbum factum est in exercitu: sed quoniam fames prævalebat, ultio suspendebatur. Majores tamen pectus

et os percutiebant, et horrentes silebant: nec tamen imputabatur eis pro scelere, quoniam famem illam pro Deo alacriter patiebantur, et inimicis manibus et dentibus inimicabantur. Patrabant equidem illicita, sed legem violari compellebat angustiosa necessitas. Fames enim castrensium omnia appetit, nihil respuit. Quid enim non cogis, sava fames? Hæc enim lues incurabilis est, et cibus abbat fames augmentatur in dies. Nullam enim gravedinem minus potest homo tolerare quam famem: qua de re multoties contigit, ut quidam famelici, tanquam somniantes, seipsos suis dentibus appetierint. Nihil enim homini, fame est intolerabilius. Alii qui vere volebant honestius, timebant Turcorum corpora; quoniam in eorum visceribus byzantos inveniebant, et aurum illud quod glutierant, Christiani sibi tollebant. Tantam inedia pestilentiam Christiani passi sunt in Marra; plerique autem fame perierunt prævalida. Ibi rursus de concordia locuti sunt inter Boamundum et comitem Raimundum; quæ res postquam nihil profecit, Boamundus confestim iratus Antiochiam reversus est, et iter in Jerusalem ad populorum detrimentum disturbatum est. Privatæ siquidem principum similes subjectos pessumdant et affligunt, dum alter ab altero dissentiant. Dum enim unusquisque quod suum est querit, a communi providentia tepescit: populi quoque ad communem perniciem desolantur, ubi consules seipsos non consolantur. Populus itaque Jerosolimitanus multum erat impeditus pro ducum suorum querelis particularibus. Jam igitur liber iste tertius finiatur, et ad quartum inchoandum rursus accingamur.

LIBER QUARTUS.

Causa similitudinis mutæ inter principes revera erat Antiochia. Porro querelarum occasiones erant, quod alius sacramentum imperatori factum, palam omnibus prætendebat, quod prævaricari nullatenus volebat; alius donum sibi ab omnibus factum de civitate dicebat, et idcirco donum sibi factum obtinere volebat. Utrumque tamen verum erat; et quamvis ita se res haberet, quoniam tamen nequibant pacificari, magnum impedimentum hoc erat omni exercitui. Postquam Boamundus ad Antiochiam recesserat, Raimundus comes per legatos suos principes qui erant Antiochiæ prosecutus est, et ut ei ad Rugiam confabulandi gratia obviarent, illos allocutus est. Venerunt Rugiam convocati principes, dux videlicet Godfridus et Robertus Northmannus et Robertus Flandrensis, et Boamundum secum adduxerunt. Locuti sunt sicuti heri et nudi tertius de concordandis proceribus. Postquam iterum res ad nullum processit effectum, principes illi contristati Antiochiam redierunt, quoniam de via

maturanda nihil adhuc profecerunt. Nec comes nec Boamundus ire volebant, quoniam adhuc vehementer de civitate disceptabant. Boamundus ire nolebat, nisi civitas ei tota redderetur; neque comes, nisi Boamundus eos comitaretur. Comes Marram reversus est, ubi Christianus exercitus fame periclitabatur. Compunctus autem corde, animo suo liberaliter dominatus est, et ut Dei militibus consuleret, eundo in Jerusalem ingressus est. Præposuit enim causam Dei suæ voluntati vel utilitati. Summa quidem virtus est in principibus, si sibi ipsis dominantur, nisi pertinaciter obstinentur; in ducibus enim nimis obstinatio, subditorum omnium est periclitatio. Imperavit igitur comes sibi ipsi, ne omnino noceret Christianitati. Procuravit ergo mandando hominibus suis, de palatio Cassiani curiose manendo. Exivit igitur Marram, Idus Januarii, nudis pedibus, et coagulavit se spontaneus peregrinis hominibus: hoc enim signum susceptæ peregrinationis, humiliatus comes ostendit. Facta est itaque in populo

Dei magna lætitia; et proniscentibus illis adiunctus est ad civitatem Capharda, comes de Northmannia, et ibi tres quieverunt dies. Rex ergo Cæsariæ, pactionem pacis pactus est cum comitibus. Multoties enim legatos suos ante Marram direxerat, conventionem hanc condixerat quod pacificus esset Christianis, et multa de his libenter eis impertiret, nisi ad eum exhæredandum, vel ad regnum suum depopulandum Francorum genus indomitum anhelaret. Fiduciam iusuper eis fecit, quod quandiu suum dilataretur regnum, nullum omnino Christianis fieret offendiculum, eisque copiosum mandaret mercatum. Hanc fidelitatem a rege Cæsariæ susceperunt, et confidentiores ire perrexerunt. Exeuntes a Capharda, castrametati sunt secus fluvium Pharfar prope Cæsaream. Cumque videlicet rex Francos prope civitatem suam hospitatos, vehementer indoluit, quoniam castrorum alienigenarum, juxta se eum puduit. Dixitque: « Nisi summo diluculo castra vestra a civitatis nostræ suburbio removeritis, vos fœdus initum violabitis; nosque vobis mercatum promissum vetabimus, nosque nobis providebimus. » Mane igitur facto duos de suis ad eos direxit, qui eos evadere fluvium edocerent, et exercitum in terram fertilem deducerent. Intraverunt ergo quamdam vallem opimam et locupletem, cui super erat castellum, quod extemplo fecit comitibus securitatem. Deprædati sunt igitur ibi animalium tanquam ad quinque millia. Repertum est etiam ibi multum diversorum alimenterum, et præ ubertate gratuita refecta est tota Christi militia. Castrenses etiam exercitui dederunt equos, aurumque purissimum, multamque pecuniam; et juraverunt se peregrinis nullatenus deinceps nocituros, neque subinde mercatum eis prohibituos. Manserunt autem ibi diebus quinque; porro inde digressi, ad quoddam Arabum applicuere castrum. Exivit igitur continuo castelli dominus cum eis locuturus, et de pace paciscenda tractaturus; facta vero pace, quæ utrique complacuit parti, ad aliam demigraverunt civitatem, muris pulcherrimam et bonis omnibus opulentam, in quadam valle sitam, nomine Cephalia. Cives autem urbis illius, adventum Francorum pertimescentes, urbem pavitantes exierunt, et hortos oleribus refertos, et domos alimenterum et opum plenas, absterriti reliquerunt et inconsulti aufugerunt. Quibus omnibus Franci gratulanter potiti, die tertia inde processerunt; et altam et immensam montaneam præcipitando transcenderunt, et iterum in vallem uberem descenderunt, ubi dies duodecim quieverunt. Erat autem haud procul a valle castellum, Sarracenorum plenum, quod Christiani viriliter aggressum apprehendere nitebantur; et revera illud devicissent, nisi gentiles animalium et jumentorum et pecorum greges foras ejecissent, quibus Christiani direptis, sic a castello nocte illa quieverunt. Reversi sunt ergo ad sua tentoria, deducetes secum quæ castrenses emiseraut animalia. Die crepusculo Franci, suis collectis papilionibus, ad idem castrum redibant,

A putantes se ibi sua metatum iri castra. Gens autem pagana nimium perterrita, noctu secessit et castellum hominibus reliquit. Introeuntes ergo festinanter Christiani, quamvis vacuum esset hominibus, illud tamen invenerunt copiosum omnium abundantiarum consolationibus; neque siquidem deerat frumentum, nec vinum, nec farina, nec hordeum, nec oleum. Si quis egens ibi remansit, egestatis molestiam ignaviæ infortuniam ei peperit. Ibi celebraverunt devotissimi Purificationem Sanctæ Mariæ die altera Februarii. Venerunt ibi ad comites nuntii regis de Camela civitate. Mandavit enim comitibus rex illius civitatis larga donaria, et de pace cum eis constituit; dixit etiam quod nunquam Christianos offenderet, imo diligeret ac honoraret; tantum populus Christianus ei talionem retribuere. Rex autem Tripolis suos ad comites acceleravit nuntios, deducetes eis decem equos, et mulas quatuor, et auri pondus immensum. Quibus oblatis, subintulerunt nuntii: « Rex Tripolis in hæc verba ista dirigit, ut scilicet pacem et amicitiam cum illo habeatis, et eum tanquam ipse vos in veritate diligatis. » Comites cum eo nec pacem fecerunt, nec oblata receperunt, imo fiducia-liter responderunt: « Hæc omnia ex te respuimus, quousque fieri satagas Christianus. » Exeuntes autem de valle illa optima, transierunt ad quoddam castrum quod Arche dicitur, pridie Idus Februarii; juxta quod castra locaverunt. Oppidum autem illud innumerabili Paganorum gente munitum erat, et Arabum et Publicanorum frequentis. Defendebant igitur se viriliter. Iverunt autem quatuordecim milites Christiani versus Tripolim, quæ non multum ab exercitu differebat; hi Turcos invenerunt sexaginta qui ante se multos conducebant homines, Sarracenos, Turcos et Arabes, mille circiter quingentos, et animalia plurima. Hos pertinaciter invaserunt Christiani, et ex illis sex occiderunt, et equos totidem abstulerunt, et alios fugaverunt, et animalia reduxerunt. Francorum siquidem invincibilis ferocitas et finitimos et procul positos omnes deterrebat. Deus etenim sic operabatur in illis, ut etiam nunc quatuordecim sexaginta superaverint et residuam multitudinem fugaverint, animalibus ex ipsorum faucibus abstractis. De exercitu Sancti Egidii comitis exierunt Raimundus Piletus et Raimundus vicecomes; et cum militibus non multis, ante Tortosam civitatem discurrebant; ibi autem erat paganorum multitudo non modica. Sero jam facto, secretum recesserunt ad locum, et opportunis in locis pluribus accensis ignibus, tanquam totus ibi adventasset exercitus, in loco pernoctaverunt. Orto jam sole Franci convenerunt, quatenus civitatem aggredierentur; quam vacuum inventam inhabitaverunt, quousque ad castellum fuit obsidio. Erat alia civitas non longe ab ista, quæ dicitur Maraclea. Admiralius autem qui ei præsidebat, pactus cum Christianis, invexit in illam Francorum vexilla. Dux Interea Godefridus, et Flandrensis comes, et Boamundus venerunt usque ad Lichiam civitatem.

Boamundus iterum ab illis segregatus reversus est Antiochiam, quam multum desiderabat esse suam. Dux autem et comes quamdam obsederunt civitatem, cui vocabulum fuit Gibellum. Audivit comes *Raimundus* gentiles cum magnis militantium cuneis adventare, bellumque Christianis non anceps præparare. Misit ergo ad socios qui Gibellum obsederant, dicens: « Bellum nobis imminet non incertum, et super nos conveniunt agmina paganorum. Cum civitate ergo quam obsedistis, agatis volumus de pace; fratribus tutandis expeditiores adestote. Melius est nos convenire et pugnare, quam nos a nobis separari et superari. In bellis mora modica est, sed vincentibus lucrum quam maximum; obsidiones multa consumunt tempora, et vix obsessa subjungantur municipia. Bella nobis subdent nationes et regna: bello subacti evanescent tanquam fumus inimici: bello peracto et hoste devicto, vastum imperium nobis patebit. Bonum est ergo ut conveniamus, quoniam si Deum promereri poterimus decem, et præambulum, non indubitanter statim de inimicis nostris triumphabimus. Accelerate, inquam, ne nos inveniant æmuli nostri, dum venerint, imparatos. » Dux et comes legationem gratanter audiebant, quoniam bellum inhianter esuriebant; foecerunt pacem cum Gibellensi admiralio, et acceptis ab eo muneribus, auro et burdonibus, et aliis quæ complacuerunt pactionibus, civitate relicta, confratrum ad auxilium profecti sunt; sed tunc minime Turcos quos sperabant invenerunt. Frustrato igitur quod desiderabant prælio, frustrata est illorum præliandi voluntas in illa die; hospitati sunt autem ultra fluvium, et ex illa parte castellum illud obsederunt. Nec multo post equitaverunt ex Christianis quidam ad Tripolim, si qua possent obsesse Gentilibus illis attentantes. Invenerunt igitur gentem illam effusam extra civitatem, Arabes et ipsos Tripolitanos et Turcos, excursus Christianorum similiter expectantes, et velut in insidiis latitantes. Alii vero pertinaciter invaserunt alios: Agareni siquidem illos primos impetus aliquantulum sustinuerunt, et diutius obstricti sunt. Tandem percutientibus, terga dedere; et in tergiversatione illa e suis multos amisere. Ceciderunt etiam ibi multi ex nobilioribus civitatis. Mulieres, matres et virgines a pinnarum spectaculis, mala Christianis imprecabantur, et pro suis anxiebantur et ingemiscebant; et tamen forsitan earum aliquæ prohibitæ Francorum in cordibus suis applaudebant. Tanta fuit eo die Paganorum occisio, et cruoris effusio, ut fluvius, qui civitatem alluebat, rubuisse visus fuerit; et cisternæ civium, quæ in urbis erant sinu, quas ille fluvius alebat, sanguine illo contaminatæ sorduerint. Incubuit igitur mæror et luctus Tripolitanis quam maximus, tum pro trucidatis suis maioribus, tum pro cisternis fœda sanguinis incursione pollutis. Porro die illa duobus affecti damnis, duplices profuderunt lacrymas: angustabat eos quod inopinabiliter Franci potiti sunt triumpho; contristabat eos cisternarum suarum, quas

A magnipendebant, sanguinolenta fœdatio. Exterriti sunt usque ad defectionem Tripolitani, et alterius sine obsidione obsessi, non audebant exire civitatis portam. Tripolitanorum finitimi eisdem percellabantur infortuniis. Franci gratulabunda potiti victoria, hymnizantes Deo, reversi sunt ad suos. Die altera milites de exercitu equitaverunt ultra vallem Desem, deprædatum terram; et inventis bobus et asinis, ovibus et camelis, quorum fuit numerus fere ad tria millia, tanta onusti præda, cum gaudio remearunt ad castra. Sederunt ergo ad castrum illud, nam nimis erat inexpugnabile, tribus mensibus et una die. Celebraverunt etiam ibi Pascha suam, quarto Idus Aprilis. Naves enim Christianorum, de quibus uprius diximus, ad quemdam applicuerant portum satis tutum et castello vicinum; quæ suppeditabant castrensibus illis frumentum et vinum, caseum et oleum, fabam et lardum, et totius ubertatis mercatum. Idcirco et illuc tandiu consederant, quoniam et navigium eos sustentaverat, et terram opulentam deprædatum frequenter exhibant. Exhibant, inquam; et quoniam nullatenus a suo fraudabatur voto, ob id lætiores revertebantur, et ad discurrendum iterum vehementer incitabantur. Ibi etiam multi ex Christianis perempti sunt, quoniam et Sarracenorum gladii non semper fuerunt obtusi, nec semper eorum militia fuit otiosa, nec manus invalida, quoniam et occiderunt Anselmum de Babamonte, et Wilhelmum Picardum, viros alti sanguinis et gnaros rei militaris, quorum præclara facinora evidentiter comperta sunt in illa Christi militia. Di plures alii ceciderunt, quorum nomina in memoriali vitæ suæ contineat; nos enim, non omnia possumus omnes. Tripolitanus autem rex per internuntios sæpe Christianorum duces alloquebatur, et omnimodis eorum animos pertentabat, ut datis ei muneribus secum paciscerentur, castrum dimitterent, et pacitas acciperent pecunias. Christiani de Christianitate illi proponebant, nec aliter a proposito suo divelli poterant. Rex ille Christianitati nimium recalcitrabat, quoniam patrum leges et atavorum consuetudines verebatur et verecundabatur.

D Tempore procedente novæ fruges exalbuant, quoniam tractus ille terrarum majoribus quam citra montanus vaporat fervoribus; et idcirco properantior æstas properantiores maturat messes. Martio mediante, fabæ colligebantur novellæ; Idus Aprilis, frumenta secabantur, et vindemiarum redibat autumnus. Locuti sunt igitur et dux Northmannus et Flandrensis, et Tolosanus, et Taucredus de via peragenda, quoniam jam instabat, imo pœne transierat temporis opportunitas. Dimisso igitur quod du obsederant castello, ventum est ad Tripolim, perctique sunt cum Tripolitanis: rex siquidem quindecim millia Byzantiorum dedit illis, et quindecim equos magni pretii, et reddidit eis trecentos peregrinos, quos ex diu tenuerat captivos. Denique sub obtentu pacis, mercatum eis præstitit, unde relecti sunt universi; et firmiter eis pepigit, quod si bellum

quod eis Admiralius Babylonicus præparabat allquando evincere possent, ipsemet Christianus efficeretur et terram suam in eorum fidelitate retineret.

Itaque discesserunt a civitate, Maio mediante. Eundem illis erat, et iverunt tota die per arctam et arduam atque inviam viam; et sero pervenerunt ad castrum cui nomen Bethoron: deinde appropinquaverunt civitati sitæ in littoribus maritinis, quæ dicitur Zebaris. Ibi propter aquarum penuriam perpessi sunt sitis immoderatam angustiam, qua nimis defecti cursum præparaverunt ad fluvium Braim: ibi recreati sunt quantum ad potum, et homines et jumenta. Die vero Ascensionis Dominicæ commeari illos oportuit per viam angustam; ibi discursum Gentilium tota die metuebant; metuendo tamen, ab eundo non vacabant. Signiferi et milites, armati præcedebant; et toto exercitui ab insidiatoribus præcavebant; subsequiebantur sarcinarum provisores, et clielliariorum sublevatores: pone properabat ordo militaris, et omnes omnium aderant necessitudinibus. Sic quotidie sarcinarii mediestini properabant, et eos imbelliam turmarum comitabantur greges. Audiebantur buccinæ, et gradatim, ne debiliores deficerent, in via pergebatur: Excubabant vicissim noctibus; et ubi major Ingruebat metus, ibi vigilantior præparabatur excubitus. Nihil enim inconsultum, nihil inordinatum ad mittebant: indisciplinati castigabantur, inscii erudiebantur, rebelles objurgabantur, incontinentes de incontinentia sua redarguebantur, et omnes in commune ad eleemosynam incitabantur. Omnes etiam frugalitati et pudicitie studebant; et, ut ita dixerim, quædam schola disciplinæ moralis in castris erat. Is erat modus et hæc erat forma in Jerusalem ambulantium. Dum hunc disciplinæ rigorem tenuerunt, et affectu charitativo redundaverunt, evidenter inter eos Deus conversatus est, et per eos bella sua bellatus est. Hæc ideo dixerimus quatenus indisciplinatorum illorum, qui huic expeditioni gloriosæ, superciliosi successerunt, illos extollentes, vitam et viam redarguerimus. Nihil enim est inter homines atillius disciplina.

Montaneis illis, in quibus timebantur hostes, sine hoste transcensis, venerunt ad civitatem secus mare, cui nomen Baruch; et de illa ad aliam, quæ nuncupatur Sagitta; et exinde ad aliam, quæ Sur dicitur, et de Sur, ad Acra; et de Acra, ad castellum quod vocatur Cayphas; et exinde hospitandi venerunt juxta Caesariam, ubi die Pentecostes, quarto Kalend. Junii quieverunt. Quo die solemniter, ut Christianorum mos est, exhausto, collectis papilionibus et itinere rursus quod instabat emenso, ad civitatem quæ Ramula vocatur, devenerunt; ibique via fatigati substituerunt; quorum adventum cives civitatis illius reverentes, quoniam illo in vico contra Christianos configere ausi non sunt, ipsa vacua dimissa, fuga elapsi sunt. Juxta quam civitatulam honorabilis monstrabatur ecclesia, in qua pretiosissimum Beati Georgii martyris corpus quieverat, quoniam

A a paganis ibi detentus, cursum irroratum felix agnista compleverat. Habuerat hesternis temporibus episcopum locus iste; sed gentilitati modo mancipatus, amissa pontificis dignitate, Sarracenorum cervicositati subdebatur inglorius. Ingemuerunt Christiani, amore invictissimi Georgii duntaxat allecti; quem enim audierant et viderant in bello Antiocheno præambulum et præcursorem, et contra gentem erroneam propugnatorem, volebant etiam semper promereri socium et defensorem: solent enim dicere Gentiles, quoniam et eis semper infestus est. Videbant ecclesiæ parietes venustatos ædificiis, eamque desertam populls; restituerunt igitur civitati desolatæ suam pristinam dignitatem et electum ei præfecerunt pontificem. Confidebant enim in Domino, subdendam sibi regionem illam, et ideo satagebant ad Christianitatis plenitudinem restaurandam. Sed quoniam restitutus episcopus, quibus vivere posset, possessionunculas nondum habebat, quoniam veprosa fructificabant universa ecclesiæ illius prædia; Christiani facultatum suarum ei decimas obtulerunt, quibus collatis dapsilitatibus, prædictus pontifex vivere, et ecclesiam redire potuisset. Rogaverunt autem eum et de fidei castitate conservanda; et de plebe ad fidem catholicam convocanda. Suggerebant ei, quatenus æquanimiter pauperatæ regionis desolationem pateretur; quoniam qui pro Christianis instaurandis olim pauper factus fuerat, non habens ubi caput suum reclinaret, ecce invocatus, utpote non inexcusabilis cum eo efficaciter cooperaretur. Sciret enim suis eum dilasse cooperariis: *Ecce ego vobiscum sum, omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi* (Matth. xxviii, 20).

Apud Ramulam his ita compositis, iter in Jerusalem accelerandum diluculo consuerunt; signo dato, viam ingressi sunt; et sicut diu desideraverant, ea die ad civitatem usque pervenerunt. Non enim multum distat a Ramula Jerusalem, sed quasi viginti quatuor milliariis. Nocte illa qua in crastinum venerunt in Jerusalem, nulla nox, ut credo, fuit eis in via importunior, seu tædiosior; quæ inveteratæ famis quasi quoddam fuit irritamentum. Cum enim esurienti a nudius tertius cibus ostenditur, nec porrigitur, quanto censes desiderio, quasi novo, horum afficitur? sic qui viam in Jerusalem arripuerant, et tot noctes intempestivas propter hoc toleraverant, postquam se die crastina cognoverunt illic adfuturos, quantum impedimentum putas eis nox morosa præstitit? Noctes aliæ, vel algores, vel metus, vel bella illis intulerant; nox ista, quod gravius est, dilatum succedebat desiderium. Vix autem abant diem illam adfuturam, quam tamen adfuturam non ignorabant, quæ votis suis satisfaceret, quæ desideratam civitatem eis ostenderet. Expectabatur illud mane et mox illucescendum non nesciebatur; sed quoniam quasi differebatur, et ideo dilatus affectus augmentabatur: animo siquidem cupienti nihil, satis festinatur. Illuxit dies, et montana quæ instabant Dei populus indefessus conscendit; ibat ergo

gaudenter, quoniam annuis laboribus ea finem fuerat collatura dies. Ea dies erat desiderabilis, tanquam dies postrema mercenarii. Ubi vero ad locum ventum est, unde ipsam turritam Jerusalem possent admirari, quis quam multas ediderint lacrymas digne recenseat? quis affectus illos convenienter exprimat? Extorquebat gaudium suspiria et singultus generabat, immensa lætitia. Omnes visa Jerusalem substituerunt, et adoraverunt; et flexo poplite terram sanctam deosculati sunt; omnes nudis pedibus ambularent, nisi metus hostilis eos armatos incedere debere præciperet. Ibant et flebant; et qui orandi gratia convenerant, pugnaturi prius properi arma deferebant. Fleverunt igitur super illam, super quam et Christus illorum fleverat, et mirum in modum, super quam flebant, feria tertia, octavo Idus Junii, obsederunt. Obsederunt, inquam, non tanquam novercam privigni; sed quasi matrem filii. Obsederunt enim, non illa obsidione qua dixerat Dominus: *Ecce venient dies in te, et inimici tui circumdabunt te, et coangustabunt te et filios tuos qui in te sunt* (Luc. xix). Nunc e converso circumdederunt eam amici, et filii coangustaverunt advenas et adulterinos. Ecce enim nullos habebat in se filios, qui ei consulentes principarentur; sed modo patiebatur dominos extorres et peregrinos, discolas et impuros, qui ei captivæ, iugo abusivo dominabantur. Obsederunt igitur eam, non ut liberam captivarent, sed ut captivam liberarent.

Obsedit eam Rothbertus dux Northmannorum a septentrionali parte, juxta ecclesiam beati Stephani Protomartyris, ubi lapidatus a Judæis obdormivit in Domino: hunc juxta comes Flandrensis sua tentoria collocavit: ab occidente obsederunt eam dux Godefridus et Tancredus: a meridie obsedit eam comes Sancti Egidii, videlicet in monte Sion, circa ecclesiam beatissimæ Dei genitricis Mariæ, ubi Dominus Jesus cum suis cœnavit discipulis. Jerusalem itaque sic obsessa filiis suis occludebatur; intus autem a populo Mazelinis profanabatur, Die tertia exierunt castrâ milites e Christianis, Raimundus videlicet Pileus, et Raimundus de Taurina cum aliis pluribus, vel causa circumspectiendi vel deprædandi; et inventos Arabes ducentos superaverunt et fugaverunt; multos autem occiderunt, et ibi triginta equos apprehenderunt. His ita gestis, alacres reversi sunt ad suos. Feria secunda, constanter impetierunt civitatem; et, ut putabant, revera tunc prævaluissent, si scalas sufficienter præparassent. Straverunt tamen murum exteriorum, et scalam unam erectam admo-verunt ad interiorum. Super illam autem vicissim ascendebant milites Christiani; et cominus præliabantur in muro cum Sarracenis, et eos percutiebant ensibus et lanceis. In illa congressione ex utroque populo multi precepti sunt, plures tamen ex gentilibus perierunt. Audito retrahendi lituo, Christiani ab impetu illo tandem destiterunt, et ad castra remearunt. Victualia vero quæ secum detulerant, interim defecerant; nec jam inveniebatur panis ad

A emendum, nec ire poterant frumentatum, vel quia regio illa nullatenus est irrigua, imo torrida et per-arida, et ideo minus jumentis et animalibus opportuna, utpote pascuis inopima, nec terra illa est nemorosa, et idcirco minus fructifera, excepto quod palmam alit et olivam: patitur autem et vineam. Jordanus ab Jerusalem stadiis fere triginta, ut putant, sejungitur; lacus habet, sed remotos. Civitas suas habet cisternas unde alitur. Ad radicem montis Sion Siloe fons est, sed vix paucos poterat sustentare homines; juvabat tamen; et magnis expensis modica comparabatur aqua. Equos potum ducebant, non sine pavore nimio, per sex millia. Interim nuntiatum est in castris, naves Christianorum onerarias in portu Japhi, quam antiquo vocabulo Joppe dictam putamus, applicuisse; quod valde omnibus complacuit castrensibus. Consiliati sunt principes, quomodo euntes et redeuntes intus facerent, qui e navibus necessaria deveherent; Joppe siquidem vel Japhi a Ramula, quasi octo distat milliariis. Porro Ascalonitæ, vel Indigenæ, qui vagabantur seu in montaneis seu in excisis præruptorum cuniculis, viatores aliquoties incursitabant et obtruncabant. Motus iste, vel rumor, negotiatorum commeatus disturbabat. Ad hoc exsequendum summo diluculo de exercitu comitis Sancti Egidii, Raimundus Pileus, et Acardus de Montinerio, et Wilhelmus de Sabra, et centum milites exierunt, et quidam pedites, ad mare procedentes. Ibat autem, sua confisi audacia, militantes ad portum: incertum habemus an industria, an post agitando moras, viæ ignorantia, divisi sunt ab invicem. Triginta namque milites, aliam viam gradientes, sejuncti sunt ab aliis; qui triginta centum Arabes invenerunt, Turcos et Sarracenos nonnullos, de Admiralli exercitu, et audacter eos aggressi sunt, et in prælium convenerunt. Illi vero e regione pertinaciter restiterunt, confisque multitudine sua, multi paucos circumcinxerunt: Sarracenis enim is modus est pugnandi. Jam incluserant Christianos, et jam de mortibus eorum garrientes confidebant; cum nuntius Raimundum Pileum vociferans, sic exivit: « Nisi citissimus ad commilitones tuos evolaveris, auxilium eis perhibiturus, omnes pro certo amisisti; jam enim circumvallati sunt ab inimicis; adhuc tamen utcumque se defendunt. » Habenas laxant, et calcaribus cornipedes urgent æneis; et dicto citius omnes advolant; et scutis pectoribus oppositis, turbas contis depellunt, et oppositos disjiciunt, et unusquisque suum sternit humi. Ex improvviso siquidem ignaris supersunt, et rem totam gladiis committunt. Prævalebant igitur illis: qui duo rursus statuentes agmina, putaverunt se posse resistere; nec quidquam proficere. Franci siquidem denuo ferociter eos invaserunt, suosque ab impetu illo taliter liberaverunt, excepto quod Acardum de Montinerio, militem audacissimum, ibi amiserunt, et aliquot ex pedites. Dederunt ergo Turci scapulas, et fugam initam maturaverunt, sed plures cuspidibus insequentium con-

fossi sunt : insecuti sunt enim eos fere ad quatuor millia. Retinuerunt etiam ibi centum et tres equos et unum hominem vivum, qui quaecunque Christianis preparabantur coactus enarravit per ordinem. In obsidione interim Ierosolimitana sitis vehemens grassabatur, et perurgebat Christianorum castra; consuebant tamen et boum et bufalorum et equorum coria recentia, et consutis utribus aquam per sex referebant milliaria. Ducebant equos suos illuc ad aquatum : sed Gentiles eis insidiabantur, et ex locorum angustiis graviter eos adversabantur. Aqua tamen quam velut direptam devehebant, in tantum erat olida, ut equi etiam illam aspernarentur, quia odorata nares contractas rugabant, et prae fastidio nausae, sternutabant. Erat autem haec passio fatigabilis : diutius enim possunt homines famem dissimulare, quam sitim. Si qua fontium signa reperiebantur, vel illa Gentiles obstruxerant, et per alios commeatus derivaverant; vel ipsi latitantes nocituri latrunculi observabant. Cedron et alii torrentes aestu torrido aruerant. Panis ordeaceus in castris, erat pretiosus. Indigetes siquidem in cavernis vel in speluncis delitescerent, omnes commeatus abdicaverant. Exercitus itaque Christianus de die in diem in tanta periclitabatur miseria. Designati principes ad consilium convenerunt, et quid eis in tantis calamitatibus agendum instaret, elocuti sunt. Dixerunt ergo : « Angustiae undique : panis defecit, aqua deest. Nos ipsi graviter obsidemur, dum civitatem istam obsedissemus, putamus. Extra castra egredi vix audemus, et tunc vacui redimus. Ex longa mora penuriam hanc contraximus; et nisi praecavebimus graviores contrahemus. Armis et brachiis, sine machinis civitatem hanc expugnare nequimus. Obstant muri, obstant propugnacula, obstant turres; obstant rebelles, qui intrinsecus redundant, defensores. Quid ergo, patres conscripti, censetis? Misereamur populo huic; et tandem aggrediamur aliquid quod nostris prosit omnibus, quod inclusis obsit civibus; quod nos etiam ab his laboribus expediat. Gravissimum tamen est quod hujusmodi agendis necessarium est. Terra ista non est arborifera; nam si arbores alicubi reperire possemus, machinas equidem facere satageremus, quae ista despicerent moenia, quae turres coaequant altiores. Quæramus igitur, vel tigna de domibus, vel trabes de ecclesiis asportemus, vel de qualibet alia materia machinas compactas erigamus, et civitatem hanc totis nisibus aggrediamur; alioquin tempus incassum consumimus. Invenerunt tandem ligna, quamvis a loco procul distantia, quae quidem grandi labore attulerunt. Acciti sunt de toto exercitu artifices lignarii, quorum artificio machinae compaginantur. Jam igitur instant operi, et alii lignorum inconcinnam superficiem componunt; atque alii dolant, alii terebrant, alii ligna lignis copulant; et jam in modico machinas erigebant. Dux etenim Godefridus unam de suis constituebat facultatibus : nec non alteram comes Tolosanus de suis sumptibus statui mandaverat.

A Instabant igitur artifices istis operibus sagaciter. Nec minus Agareni illi indefessi, de civitate munienda sollicitabantur; et nocte turribus inaltandis insistebant, et urbi defensandae irrequieti vacabant. Exploraverunt interim viri perspicaciores qua parte civitas immunitior erat; et illuc quodam Sabbato, nocte intempesta ducis Godefridi machinam transtulerunt, quam sole exorto erexerunt ab Oriente. Hanc quoque prima et secunda et tertia feria, tota sedulitate preparaverunt et coaptaverunt. Comes autem Sancti Egidii a meridiana parte suam erigebat machinam, quas machinas pro suo magno munimine castra lignea possumus appellare. Comes autem castrum suum prope murum conduxit; sed inter murum et castrum quoddam profundum patebat praecipitium, quod omnino castello supervenienti erat invium; neque siquidem tales machinas ad declivia posses conducere loca, neque contra montuosos dirigere; sed ut possit conducere semper aequam exspectat planitiem. Clamaverunt itaque per exercitum praefatos : ut « quicumque in foveam istam tres lapides jaceret, jactis lapidibus unum denarium haberet. » Omnes igitur quibus illae morae fuerunt taediosae, vix enim ad linguam refrigerandam pro denario paucillum aquae invenires, vel lapidibus divendendis libenter insistebant, vel urbi aggrediendae inhiant. Antequam ergo civitatem aggredierentur pontifices et sacerdotes amictus amicti sacerdotales, allocuti sunt populares; et aliquis in loco constitutus editiori sic orditus est : « Audite, fratres et domini. Quamvis omnia quae vobis ad praesens dicturi sumus, vos ipsi noveritis, jam enim ista multoties audistis; attamen perpulchrum et dulce et voluptuosum est, de Domino Deo nostro semper sermocinari : semper audire, et efficaciter intelligere vos indesinenter oportet. Vos in ista civitate quae coram est, Christus redemit, in hac Christianismus Deus instituit; ex hac Christianitatis sacramentum ad nos usque emanavit. A finibus nostris, ut hic oraremus, et sepulcrum Dei nostri deoscularemur, advenimus. Haec, quam videtis, totius nostri est causa laboris. Haec tamen, Jerusalem coelestis instar est. Haec civitatis illius, ad quam suspiramus, forma est. Videtis quanta pertinacia, viles et insulsi et adeo extorres, hanc nobis contradicunt? Videtis quanta stoliditate, quorum juris non est, quod nostrum eas debet nobis contendunt? Nostis denique quam temeritate sanctuarium Dei polluant, quam innumeris sceditatibus sanctam civitatem subdiderunt. Certe, si bene et recte considerare volueritis, ista Jerusalem, quam videtis, cui advenistis, cui adestis, illam civitatem coelestem, et praefigurat et praetendit : hanc nobis hostes ecce contradicunt visibiles : porro semitas ad illam perpendentes invisibiles obsident inimici, adversus quos spiritualis constat conflictus. Et gravius est nobis oblectari contra spiritualia nequitiae in coelestibus, quam adversus carnem et sanguinem quos videmus. Hi qui in civitatula illa gannunt, illorum umbra

sunt, et suis magistris inferiores et imbecilliores sunt. Quod si isti, qui prope nihil sunt, poterunt vincere, et civitatem quam videmus nobis auferre, quid putas domini facient, «audent cum talia servi?» Pro certo timendum est ut civitas illa cœlestis nobis claudatur, nobis auferatur, si nobis desidiosus, a malignis hospitibus nostra domus abdicabitur. Imbelles omnino et inefficaces in lucta spirituali erimus, si contra canes insipidos, nec oblatrare valentes, effeminatos et inermes, pro quibuslibet mortibus meticolosi, non assurgemus. Expergiscimini igitur, familia Christi; expergiscimini, milites et pedites expediti: et civitatem hanc, rem quidem publicam nostram, constanter capessite et Christum, qui adhuc hodie in civitate ista proscribitur et crucifigitur, attendite; et de cruce, cum Joseph, vobis illum deponite; et in sepulcro cordis vestri, thesaurum illum incomparabilem, thesaurum concupiscibilem, collocaute; et istis impiis crucifixoribus illum viriliter eripite. Quoties enim isti mali iudices, Herodis et Pilati complices, fratribus vestris illudunt vel angariant, toties Christum crucifigunt: quoties eos tormentant et occidunt, toties lateri Christi cum Longino lanceam insigunt. Hæc quidem omnia faciunt; et, quod pejus est, ipsi Christo legique nostræ subaannant et impropere, et ore temerario nos exacerbant. Quid igitur agitis? æquumne est vos hæc audire, vos ista videre, nec ingemiscere? Patribus et filiis et fratribus et nepotibus dico: Nunquid si quis externus vestrum aliquem percusserit, sanguinem vestrum non ulciscimini? Multo magis Deum vestrum, Patrem vestrum, fratrem vestrum ulcisci debetis, quem exprobrari, quem proscribi, quem crucifigi videtis; quem clamantem et desolatum et auxilium poscentem auditis: «Torcular calceavi solus, et de gentibus non est vir mecum (Isa. LXIII, 3).» Agite ergo, et arma vestra confidenter vobis coaptate; et civitatem hanc constanter, Dei coadjutores, impetite, et pulchrum sit mori vobis pro Christo, in ista regione, pro quibus Christus mortuus est in ista civitate. Vos igitur inchoate bellum; ipse, dux vester, belli dabit supplementum, et bonæ voluntatis et gloriæ actionis emolumentum.

Finem dicendi fecerat heros, et omnes jam armis accincti, urbem unanimiter impetebant, unusquisque jam sibi sermocinabatur, unusquisque sibi erat et sacerdos et episcopus. Quarta igitur et quinta feria, nocte et die civitati insistebant. Præmissis ergo et orationibus et jejuniis, singulis et elemosinis, et ipsis sacri viatici communionem munitis, sexta feria civitatem summo diluculo aggrediuntur; nec prævalere poterant: qui enim in turribus vel in mœnibus erant, sibi invicem opitulabantur, et ignem et lapides continuo jaculabantur. Tholosanus fovea completa, tribus enim diebus et noctibus, vix illam consummaverat, conduxit castrum ad murum, mora que suis succensebat. Hora vero qua Dominus pro Judæorum voluntate passus est, Christiani non immemores illius passionis, tanquam viribus re-

sumptis recentibus, et quadam nova eis superveniente audacia, dux Godefridus et frater ejus Eustachius, omnium manibus suisque fortiter præliabantur: duces enim illos reliqui subsequebantur. Tunc quidam miles, nomine Letaldus, murum ascendit, et constanter dimicans, exclamavit. Subsecuti sunt illum illico et alii. Qui vero muros illuc usque defenderant, passim diffugebant, nec amplius de civitate tutanda procurabant. Christianorum multitudo, civitatem ingressa, persequabatur fugitivos, et nemini parcebat Admiralius, qui Turri David præsidebat, tremefactus, se comiti reddidit; eique portam confestim aperuit, ad quam peregrini suis pecuniis ut intrarent violenter emungebantur: ibi siquidem vectigalia reddere solebant; alioquin, immisericorditer coercerentur a porta. Cives ad templum Salomonis fugientes convenerunt; et adhuc in illo se defendere præsumperunt. Dederunt igitur ibi magnos impetus Christianis, sed postquam se nihil viderunt proficere, gladiis projectis, colla neci submittere. Numerum eorum qui perempti sunt nemo novit; sed sanguis eorum qui per templum defluebat, usque ad suras ambulantium attingebat; et cadaverum per totam civitatem magni acervi erant, quoniam nec ætati, nec sexui, nec nobilitati, nec cuilibet conditioni miserabantur Christiani. Tanto siquidem odio persequabantur eos, quia templum Domini et sancti sepulcri ecclesiam, et templum Salomonis, et alias ecclesias suis usibus illicitis peculiaverant ac indecenter contaminaverant. Super Salomonis templum quidam diffugerant, qui Tancredi signo, ut saltem sic liberarentur, rogato et accepto, fortunam quamlibet opperiebantur: sed parum vel nihil profecerunt, quia nec eis Christiani pepercerunt: excepto quod qui mortuos efferrent, ad tempus vivos aliquos reservaverunt, quos denique vel vendiderunt vel a superis alienaverunt. Et tamen Tancredus inde multum contristatus est: nec tamen super hoc contra Christianos efferatus est: siluit ergo, et a commotione illa totus quievit. Tolosanum Admiralium, qui ei se commiserat, et arcem David sibi reddiderat, et alios qui cum illo erant, usque Ascalonam illos conduci præcepit. Ita enim eis pepigerat, patrumque suum illibatam conservare volebat. Civitatem autem illam non more subjugatæ urbis spoliaverunt, vel cremaverunt; sed sicut domos omnibus bonis refertas invenerunt, suis necessitudinibus eas peculiatas reservaverunt, et multi dapsiliter inventa pauperioribus communicaverunt. Jam vero diu desiderato lætificati triumpho, manibus a cæde ablutis, multi pedibus discalciatis gaudentes, et præ gaudio plorantes, ad Sepulcrum Salvatoris deosculandum, catervatim properaverunt; et ibi gratulibunda donaria, et hostias pacificas obtulerunt. Quis vero jam convenienter illud explanabit gaudium? Melius ergo unusquisque cogitet in se, et perpendat quantum debuit esse, quam sterilem et verborum inopem me causetur interpretem: unumquemque

ergo transmittit ad se, ut sic saltem neuter insurgat contra me. Fuit enim immensum gaudium, ubi omnes quod diu expectaverant adepti sunt. Ibi finem laboris sui videbant; et jam securiores, ex praesentibus de futuris bonis sibi retributiones adfuturas imaginabant. De efferendis autem cadaveribus procuraverunt, quoniam horror et fetor invalescebat immanissimus: vivis ergo gentilibus illud opus mandaverunt, et quoniam non sufficiebant, pauperibus Christianis, dato pretio, idem negotium iterum commiserunt: illos vero per pyras coacervatos postea combusserunt, et ita civitatem ab immunditiis emundaverunt. Sederunt autem in civitate condignas Deo gratias referentes, itineris et laboris sui prosperatori, et de perfidis gentilibus magnifico triumphatori. Non enim viribus suis hanc ascribebant victoriam, sed Deo qui operatus est in eis et velle et posse, totum illud attribuebant. Restituerunt etiam dignitates suas ecclesiis, et singulas eas coaptaverunt ad opus orationis. Profundeabant igitur lacrymas in earum singulis; et vota sua reddebant tota die cum incenso compunctionis. Ducebant equidem dies illas solennes, et velut sabbatizabant, ferias cuiusdam subitici celebrantes. Diem autem illam, qua civitatem recuperaverunt, celebrem instituerunt, quintadecima die Julii, feria sexta. Diem quippe illam triumphalem merito diligunt, quicumque, liberationi civitatis illius, et victoriae populi Christiani eongaudentes applaudunt. De constituendo etiam ibi rege consiliati sunt; et huiusmodi sermonem ad invicem majores habuerunt: « Gratias agimus Domino nostro, procures egregit, qui nomini suo dedit gloriam; nobis autem servis suis praestitit victoriam. Videtis, optimates nostri, ad quem portum requietionis, publicam itineris nostri causam Deus perduxit: videtis quo in statu, summam nostrae voluntatis mutae collocaverit: quid autem singula quae per nos ipse, vel nos per eum operati sumus recapitularemus? Ecce tempus instat quatenus aliqui nostrum, quae diu desideravimus jam expletis, ad propria redire cogitemus. Sed antequam iste sanctus solvatur conventus, providendum nobis est, cui haec civitas regenda committatur: ad quem plebs quae hic remanebit respiciat, qui ei tuitionis curam sagax provisor impendat. Quid enim prodest civitatem hanc mille mortibus nos obtinuisse, si, quod absit! contigerit eam nos nequaquam conservare? Sed, cur a finibus orbis huc adventavimus? cur tot et tantos labores, ad alium solis axem properantes, sustinuimus, si tandem urbe inconsulta revertimur? Prius ergo consulamus urbi, ut postea qui reversuri sunt vacantius consulant sibi. Civitas haec ab antiquo, regiam habuit dignitatem et simul patriarchatus obtinuit sublimitatem. Ut enim Melchisedech, Abraham contemporaneum quasi praetermiserimus, si ad moderniora tempora veniamus, et a David in Josiam, et a transmigratione Babylonis, genealogiam et lineam regum computaverimus, fabulam satis lon-

gam texuisse videbimur; et tamen civitatem hanc reges habuisse comprobaverimus. Porro in hac eadem Jacobum, fratrem Domini, episcopum praedisserisse non ambigimus. Qua de re hanc Apostolico dignam approbamus, quod dignitatis nomen in patriarcham usurpavit modernior Christianitas. Consideremus igitur virum qui virtute regali competenter praemineat: qui quantum ad Deum se servum exhibeat, quantum ad homines se regem sentiat; Dei cultum diligat, populum foveat, militiam teneat. Neque siquidem, quae Sarracenis adjacet ista monarchia, potest defendi sine militia. Idem de patriarcha dicimus: quoniam his duabus consulendum est necessitatibus. Regnum sacerdotio indiget; sacerdotium regno sustentandum et tutandum est. Et quoniam haec singula non ignoratis pernecessaria, et alia iterum nobis supersunt pertractanda negotia, verbis omissis, ad effectum veniamus; et Godefridum ducem eligamus, quem huic civitati subrogatum praeficiamus. Multa siquidem in eo conveniunt, quae regiae dignitati competunt. Est enim, ut omnes novimus, vir regii sanguinis, a proavis Christianae professionis, more Gallico militiae peritus, pectore et brachio vir in re militari efficacissimus: qua de re per omnia est in hac expeditione singulariter approbatus. Serenitas in eo specialiter praefulget, clementia in eo floret, quae geminae sorores praecipue decent principes. Dapsilitatem unice diligit, quia totum patrimonium suum et quidquid ex se habuit, in ista militia largiter effudit; imo in Dei servitio prudenter collocavit. Iste gentilibus hostiliter inimicabitur; et Christianis viriliter patrocinabitur. Denique ut alienis utamur verbis, et in brevi comprehenderimus plenitudinem opportuni principis: iste est, qui novit « parcere subjectis et debellare superbos. » Hunc igitur jam divino alloquamur oraculo, et potestativo ei mandemus praecepto: « Audi, fili, et vide et obliviscere « populum tuum et domum patris tui, et veni in « terram quam demonstravi tibi, faciamque te in « gentem magnam (Psal. XLIV, 12). » Ipse fratres habet, ipse cognatos et notos et affines habet; ipse sub se multos habet milites qui omnes cum eo spontanei remanebunt, et bella Dei, cum eo bellabunt. Tu autem, princeps optime, quem hodie Deus elegit in regem, esto miles Dei et praeliare praelia Domini: ex Deo tibi id injungimus. Et manibus injectis eum apprehenderunt dicentes: Et ecce te regem post Deum designamus: Dominus sit tecum actusque tuos dirigat et prerogativam morum tuorum in bonum adaugeat: hostesque suos in manibus tuis affligat. Id ipsum et de patriarcha dicimus: erit enim et populo Dei et ipsi regi pernecessarius. Porro, de persona eligenda nihil ad praesens occurrit melius, quam ut dominum Arnulfum, virum litteris apprime liberalibus eruditum, conveniamus; et huic huic curae vicarium praeficiamus, quousque consilio deliberativo, vel ipsum vel alium inthronizandum creverimus. Novimus enim eum

justitiæ censura præminentem, linguæ facundia pollentem : insuper plurima quæ conveniunt episcopo in eo concurrunt. Sed quoniam non possumus in præsentiarum hoc statuere consilium (ad alia siquidem properamus), rem istam (de quolibet videlicet inthronizando) censemus induciendam : excepto quod domnum Arnulfum nominamus, qui vices suppleat episcopi, et interim respondeat ore pastoris : ipsemet, vel post cras, si forte rogantibus adqueverit, inthronizabitur ; vel quoquo modo res provenire debeat, consiliabitur. Ecce siquidem, jurans et ejulans, ne et ipse fiat pontifex irrefragabiliter obluclatur, sed, saltem dandis consiliis præsidabitur. Nunc interim episcopetur consilio : donec quem Deus idoneum sibi providerit, episcopetur officio. » Die octavo, postquam civitas capta est, facta electio est ducis in regem.

Interea nuntii venerunt Tancredo, et comiti Eustachio, ut expedite procederent ad recipiendam Neapolitanam civitatem : habitatores nempe civitatis illius, in manibus eorum se dedere volebant ; qui assumptis satellitibus, et multis clientibus, ad urbem venerunt : quæ confestim eis et pacificata et reddita est. Manserunt autem ibi, et lætantes quieverunt, quousque dux, imo rex, ad eos legatos direxit velocissimos, qui eis dicerent : « Audivimus, et certum est, quoniam Admiravus Babilonius Ascalone est, et ibi contra nos bellum ingens præparat. Accelerate igitur, et venite, ut et nos iis audacter possimus obviare, antequam nos possint in urbe concludere. Jam tunc enim non possemus ex æquo decertare contra eos. Inclusis etiam gravis est et exitus et introitus, et frequenter objurgat eos inconveniens motus. Porro si in aperto concurrerimus campo, Deo gubernante, liberior et faciliior nobis succedet effectus. Expeditiores equidem sumus armis et manu quam illi. Et volumus illis obviare, ubi nihil adhuc sperabunt se timere. » Illi civitatem exeuntes, continuo discurrerant per montana, investigantes si forte alicubi Sarracenos invenirent, quos modo quolibet nocere potuissent. Venerunt itaque juxta mare ad civitatem Ramulam ; multosque reppererunt Arabes, exercitum Admiravisi præcurrentes : quos tota mentis aggressos confidentia, nec mora, disgregaverunt ab invicem, et quibusdam peremptis, quosdam vivos reservaverunt qui eis nova referrent, et de Admiraviso et ejus exercitu quæque nuntiarent, quibus auditis ipsi sibi solertiores præcaverent. Ad unguem igitur singula rimati sunt : qui essent, quam infinita gens essent, quid præpararent, quo in loco se prævalituros disponerent. Quibus diligenter auditis, captivi siquidem pro vita pacta enucleatim loquebantur. *Tancredus*, regi et principibus per nuntios ita locutus est : « Scitis indubitanter contra nos Ascalone bellum paratum ; et pene totum orbem convenisse et conjurasse, qui violenter putant nos opprimere et subjugare. Venite igitur, et collectis omnibus vestris viribus, « dirumpamus » vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipso-

rum (*Psalm.* II, 3). » Si enim, prout mandastis, imperterriti eis obviaverimus, pro eo ipso ipsis longe facilius prævalebimus. Ipsi conveniunt ad obsidendum nos, et ad civitatem expugnandam suas deferunt machinas : nos ex insperato insurgamus eis. Nam postquam præter spem suam viderint rem procedere, obstupescunt, et arescent ; et sic ubi poterunt, diffugient. Nos autem in ipsorum visceribus, capulotenus enses nostros impingemus, et ex ipsis victoriosi triumphabimus. »

Rex per præconem clamavit quatenus omnes de bello præmunirentur, de quo præmonebantur ; et vexillum regis omnes impigre subsequerentur. « Inimici siquidem, ait, nostri omnes Ascalone conveniunt, in prælium super nos adfuturi : procedite ergo illis obviam omnes, et nullus nisi invalidus remaneat. » Exivit itaque rex, et patriarcha conductus, et comes Flandrensis et Martaronensis episcopus, feria tertia civitate. Comes namque Sancti Ægidii, et Robertus Northmannorum dux noluerunt exire, donec certiores fierent de Admiravisi incursione : « Quid enim, inquit, frustra fatigaremur ? Præmo rem compertam habeamus, et jam tunc confidentiores exhibimus. » Miserunt tamen exploratores de suis, milites qui certa renuntiarent ut et ipsi renuntiantibus incunctantius crederent eis. Qui visis omnibus quæ parabantur, pernicii redierunt cursu, et quæ viderant fidei testati sunt relatu. Rex etiam, illorum non satis credulus legationi, Martaronensem episcopum direxit in Jerusalem, qui in principibus testaretur quæcunque parabantur. Ille siquidem rem competentius acceleraret, qui oculis suis ea vidisset, atque a latere regis eadem die discessisset. Martaronensis, ut indicta verba comitum referret patriarchæ et regi (jam enim Tolosano et Northmanno locutus fuerat), in manus devenit paganorum ; et dubium est an abductus an peremptus ; sed postea non comparuit. Tolosanus autem et Northmannus, cum multis reliquis ad bellum profecti sunt ; et quarta feria Jerusalem exierunt. Clerus et rara populi imbecillis frequentia, qui in civitate remanserant, et Petrus Eremita, et genus imbelles mulierum, processiones de Ecclesia in Ecclesiam agitabant, orationibus et jeuniis intenti, quatenus Deus populo suo propitiaretur, atque illorum inimicos, coram eis, forti manu, irrecuperabiliter prosterneret, eosque ab inimicis defensos, cum gaudio sospitatis et triumpho reduceret. Clerici, sicut dictum est, missis et reliquis orationibus vacabant. Primores itaque cum suis exercitibus congregati sunt ad flumen quod est contra Ascalonem : illic inventis armentis copiosis, opima prædâ ditati sunt, et quicumque indigebant recreati sunt. Venerunt itaque trecenti Arabes, Francos prosequentes : contra quos irruerunt Christiani ; eosque duobus ex ipsis apprehensis, usque ad exercitum suum fugaverunt. Nec jam de pugna rumor erat incertus : quod enim solet anceps fama auribus intinere, illud totum, res non anceps, oculis insinuabat singulorum,

cum alii alios indubitanter vidissent : Christiani post illum incursum ad castra reneantes, illa nocte quieverunt, nisi quod potius omnes excubiis et orationibus incubuerunt. Sero, ex patriarcha clamatum et interdictum est : « Ne in crastinum ad pugnam procedentes Christiani quilibet, spoliis diripiendis intenderent, quo minus expediti bello instarent, et ipsa spoliis onera ipsis ad vincendum efficerent : prælio peracto, spoliis lætarentur opimis et sarcinis, hostibus devictis incumberent diripiendis. »

Sol terris illuxerat, et populus Dei de bello ineundo cogitabat, intraverunt autem vallem unam, secus littus maris, formosa planitie venustam : illic unusquisque suas acies gregatim ornaverunt et ordinaverunt. Rex suam accurate instruxit aciem; comes Northmannorum Rotbertus, suam; Tolosanus, suam; Flandrensis et Guaston, suam; comes Eustachius, suam; Tancredus, suam : horum unusquisque sagittarios et pedites suos ordinaverunt : et ipsis præmissis pedetentim pergeant. Edocebantur autem qualiter acclamarent, qualiter obstarent, qualiter impenetrabiles inimicos feriendo penetrarent; et ut ad signa sua, nihil reverentes, frequenter respicerent, et seipsum ad ictus hostiles sufferendos obdurarent : licet hæc omnia in aliis bellis bene gestis didicissent. Nec minus e regione gentiles cuneatim, stellis innumerabiliores densabantur; et per agmina innumera legiones a latere in latum extendebantur. Præmiserunt autem quamdam gentem, quam Æthiopes vocabant, quos in loco statuerunt, et immotos eos manere mandaverunt. Hi genibus humi defixis, dextro tamen postposito, ancilibus corpora superiora tutantes, sagittis utebantur et gladiis : his imperatum fuerat ne vel ad momentum recederent, vel locum occupatum saltem ad passum excederent. Porro manipuli militares prout erant instructi, loca condita tenebant. Et quoniam sitis immoderantiam, propter æstum et pulverulentam nebulam, et propter laborem et diuturnitatem præliandi, metuebant, aquarum cantarulos plenos a collo suspenderant : quibus recentati, vel constantius obsisterent, vel fugientes indeficientius persequerentur. De fuga quippe sua nulla mentio fuerat, quoniam jam se vicisse putabant. Confidebant siquidem et in multitudinibus suis innumeris; et in pectoribus gentium animosis, et in imperialibus, ne unquam fugerent, edictis. Dixerant enim : « Fugientes capitum animadversione inevitabiliter puniantur. » Bello utrinque parato, ut ventum est ad locum unde Franci gentiles aliquantulum jam propiores inspicerent, relatum est nobis quoniam Christiani parumper substituerunt; et oculis in cælum erectis, genibus in terram defixis, oraverunt : erant enim auxilium de cælo sperantes. Ubi vero breviter oratum est, et signum salutiferæ crucis reverenter eorum frontibus admotum est, majori confidentia equitaverunt. Gentiles enim jam substituerant, et immoti expectabant. In dextro cornu juxta mare, Tholosanus equitabat : In parte

A sinistra rex cum suis expeditionibus properabat : porro Northmannus in medio, et Flandrensis, et Tancredus, et alii militabant : sed, quid unus ad centum? quid decem ad mille? sed revera ille qui aliquando in choro cantari fecerat, « Saul percussit mille, et David decem millia (I Reg. xviii, vii) : » ipse die illa operatus est haud dissimiliter in Christianis. Christiani siquidem, in nomine Domini Jesu Christi exclamantes, illos viriliter aggressi sunt. Comes Normannorum, ecce, pro re bene gesta proprio nomine sæpe dicendus, Robertus, Admiravisi stantiarum a longe considerans, quod in summitate hastæ pomum aureum habebat; hasta vero argento cooperta decenter albicabat, ut ipsum esse deprehendit, audacter per medias acies super eum irruit, et graviter ad mortem vulneravit. Quod non mediocrem gentilibus incussit timorem. Comes etiam Flandrensis hostiliter eos invasit. Tancredus per medium tentoriorum ipsos imperterritus impetivit. Milites pagani confestim fugam inierunt. Æthiopes stupefacti substituerunt. Rex autem et Francorum quidam ad Æthiopes conversi, et ibi aliquantulum demorati, eos tanquam segetem in transverso gladiis secabant, et eorum corpora detruncentes, dimidiabant. Irrorabantur, sed potius inundabantur campi sanguine; et passim morticina gentilium obvolvebantur. Insecuti sunt fugientes eos Christiani : nam gentiles, Dei virtute tremefacti, respirandi locum non habebant, nec aliquatenus respirabant. Si enim credendum est gentilibus, ipsi frequenter retulerunt postea quoniam ita stupefacti fuerunt, ut apertis oculis Christianos vix possent videre, nihil autem omnino eis nocere. Non audebant se contra Christianos erigere, nec multi contra paucos oblatrare : fugiebant ergo, et alii conscensis arboribus vel scopulis, mortem evitare volebant; alii cavernarum latibula, eadem de causa, introibant. Christiani contra insistentes satagebant, alios in præcipitum cogeant, alios pugionibus transfodiebant, alios jugulabant, in commune nulli parcebant. Incubuerat itaque gentilibus lethalis dies, qua nec uni dabatur evadendi occasio; illi duntaxat evaserunt, qui effugere quoquo modo potuerunt. Comes Sancti Ægidii a mari militans interfecit innumeros, et fugientes ad civitatem arcebat; sed quoniam ab ipsis civitas aliquatenus distabat, qui fatigati remanebant, vel confestim percussi oppetebant, vel in mare se præcipitabant, et sic præcipientes a morte in mortem ruebant. Quos enim Franci cursu poterant prævenire, illis nullæ dabantur induciæ. Navigium Admiravisi mare totum occuluerat, et gens illa finem belli expectabat : videntes autem aliam, quam speraverant, suis imminere fortunam, scaphis ascensis, in ventum obliquaverunt vela, et sic remigraverunt ad patriam. Dies itaque illa Babylois illis nimium fuit adversa. Fuit enim dies tribulationis et dispersionis; dies mortis, et confusionis. Si qui tamen potuerunt, ad civitatem fugerunt. Dicunt autem Admiravisi, vix palpitantem alte ingemuisse, et sic

planxisse : « Omnium Creator, quid est hoc? quid accidit? quod fatum nobis infestum nocuit? Hei mihi! quam ineffabile dedecus! quam diuturnum improprium genti nostræ contigit! Gens mendica, gens modica, genti nostræ prævaluit! unde hoc? Conventionem facta, huc adduxi militum ducenta millia, et peditum non erat numerus, quos omni mundo credebam prævalituros : nunc autem, ut non mentiar, a minus quam a mille militibus et triginta millibus peditum tam indecenter superati sunt. Aut Deus illorum omnipotens est, et pro eis pugnat; aut noster nobis iratus est, et nos nimis austero furore redarguit, et castigat. Quidquid sit, unum erit : in eos denuo non erigar, sed potius ad patriam meam, ignominiosus donec vixero, revertar. » His dictis, lacrymabiliter conquerebatur; et ab intimis lamentabatur. « Juro, inquit, per Machomet, et per omnia deorum numina, quod ulterius non retinebo milites conventionem aliqua : quoniam expulsus sum a gente aliena et advena. Conduxi omnia armorum genera et machinamenta, ut eos obsiderem in Jerusalem, et ipsi prævenirent me ad bellum itinere duorum dierum. Heu mihi! quid amplius dicam? Inhonoratus ero semper in terra Babylonica. » Christiani, cæde peracta, reversi sunt ad Ismaelitarum tentoria diripienda. In-

(1) Legendum nono.

A venerunt Igitur, ut breviter dixerim, quidquid bonæ suppellectilis excogitari potest : argentum, aurum, annonam, farinam, et oleum ; armenta pecorum innumerabilium, omnem pompam ornamentorum, cumulos armorum; et si quid aliud potest esse melius. His omnibus direptis, in civitatem sanctam Jerusalem, cum gaudio reversi sunt, condignasque Deo gratias, per singulas retulerunt Ecclesias. Comes Northmannorum Robertus emit stantarum ab his qui illud ab Admiraviso sauciato retinuerunt, viginti marcas argenti, et intulit in Sepulcrum Domini, ad monumentum memorandi triumphi : alter emit ense ejusdem Admiravisi, sexaginta byzanteos. Factum est igitur gaudium inenarrabile in universa Christianitate.

Sic Christiani Jerusalem a manibus Turcorum impiorum, anno ab Incarnatione Domini, millesimo nonagesimo octavo (1), liberaverunt, et multoties ex ipsis, Christo duce, triumphaverunt. Hoc autem bellum ingens factum est pridie Idus Augusti; et Christianitas ubique terrarum, Deo gratias, exaltata est.

Nos autem librum quartum istius historie in pugnam, post captam civitatem infra paucos dies, mirabiliter devictam, opitulante Deo, claudimus : et sic soluto promisso quiescimus.

Explicit historia Hierosolymitana a Baldrico Dolensium archiepiscopo edita.

ACTA

TRANSLATIONIS CAPITIS S. VALENTINI MARTYRIS

GEMMETICUM IN GALLIA

AUCTORE BALDRICO EPISCOPO DOLENSI.

(BOLLAND. Acta SS., Febr. t. II, p. 758.)

MONITUM.

1. Gemmeticum ordinis Benedictini antiquum monasterium in Sequanæ fluminis peninsula, a Rothomago, in cujus situm est diocesi, quinque circiter leucis distat. In hujus monasterii ecclesia asservatur caput S. Valentini martyris, Roma eo delatum : quod pluribus miraculis clarum, ac venerationi publicæ expositum, annuo festo honoratur. Translationis hujus et miraculorum historiam scripsit Baldricus urbis Dolensis in Britannia Armorica episcopus, sive, ut ipsemet scribit, pontifex metropolitanus, qui sub initium sæculi XI floruit : a cujus calamo habemus Historiam Hierosolymitanam libris quatuor distinctam, et inter Cesta Dei per Francos editam. Orditur eam ab anno 1095 a quo initium habet militaris illa in Oriente expeditio, desinit vero cum captis Hierosolymis, quod quinquennio post contigit. Eam describit Ordericus Vitalis in Historia ecclesiastica, l. ix, ubi sub finem hæc de auctore tradit : « Civis fuit Aurelianensis, monachus et abbas Burguliensis, liberalibus imbutus studiis, et religiosæ meritis vitæ venerabilis. Inde pro religione et sapientia ad gradum Dolensis archiepiscopatus, delectione proventus est ecclesiastica. In episcopatu monachatum servavit, et cum monachis, prout fors dabat, plerumque habitavit. Indomitæ enim Britonibus præerat, quorum perversitatem tolerare non poterat. Unde protervos et exleges frequenter deserebat, et in Northmanniam fugiebat : ubi Dolensis Ecclesia super Riselam fluvium a temporibus S. Sampronis regnante Hildeberto rege Francorum fundos habebat, et quiete pacificeque possidebat. Ibi scriptis et dogmatibus suis auditores suos ad Dei cultum incitabat, et vicina cœnobîa, Fiscannum scilicet ac Fontinellam atque Gemmeticum aliaque plura visitabat, et in timore Dei sacris sermonibus confortabat. Tandem in senectute bene defunctus est, et Prætelis in basilica S. Petri apostoli ante Crucifixum sepultus. » Hæc Ordericus, qui historiam suam absolvit anno Christi 1041. De aliis Actis sanctorum ab eodem Baldrico scriptis suo tempore ægnum.

2. Hanc historiam translationis capituli S. Valentini et miraculorum ex codice ms. ecclesiæ S. Audouani nobis

communicavit Federicus Flovetus noster. Baldricus episcopus pro scriptionis hujus auctoritate allegat num. 1. « Gemmeticensium non discredendam sinceritatem, antiquam simplicitatem, puram relationem, et pro miraculis testimonia. » Ac num. 17, relato miraculo valetudinis redditæ fratri Hugoni præcentori, addit : « Hoc ex ipsius ore hausimus, fratribus aliis, qui cum eo illud attestati sunt, audientibus. »

3. Cujus S. Valentini illud caput sacrum censi debet, non æque liquet. Appellatur num. 2, « presbyter Interamnensis. » Ast « Interamnensis episcopus » fuit : et S. Valentinus presbyter Romanus traditur fuisse, ejusque apud Romanos in S. Sebastiani æde usservari caput. Anno autem 1605 corpus S. Valentini episcopi apud Interamnenses in arca plumbea inventum est, quod iidem in monasterio S. Benedicti Bagensis ad urbem Rubricatam prope Barcinonem opinati sunt Hispani asservari, ejusque caput, ad Taurum urbem Zamorensis diœcesis devectum, argentea capsula custodiri. Quæ de altero sancto ejusdem nominis Valentino accipienda esse videntur.

INCIPIT HISTORIA TRANSLATIONIS.

CAPUT PRIMUM.

S. Valentini caput Roma Gemmeticum delatum. Agri incursu bestiarum liberatis veneratio accessit.

1. Qualiter beatissimi Valentini caput Gemmeticum usque allatum sit successivis temporibus, stylus noster, licet admodum impolitus, scribere non pigritetur, sicut nobis retulit fratrum non discredenda sinceritas, et ipsis illud promulgaverat antiqua Patrum et mira simplicitas. Ego igitur sanctæ Dolensis Ecclesiæ sacerdos, quamvis indignus, dignitate pontifex metropolitanus, nomine Baldricus, monachorum Gemmeticensium puram relationem pro auctoritate recompensans, litteris perstringere procuravi, quod de capitis translatione audiui; nec non et pauca, quæ de multis miraculis, quæ per eum Dominus operari dignatus est, ipsorum testimonio credulus cognovi.

2. Quidam qui sacerdotio fungebatur, orandi gratia ad apostolorum limina properans, Romam perrexit, et iter arreptum, Deo prosperante, consummavit. Quasdam tamen ascensiones in corde suo disposuerat, ut, si quomodo sanctorum pignora reperisset, ea diligenter apportaret et diligenter conservaret. Et sacerdos in domo cujuslibet hospitatus est, patefecit alicui desiderium suum; si quod forte sui desiderii solatium inveniret. Dum super his confabularentur, quispiam adfuit qui de Valentino presbytero Interamnensi mentionem fecit : « Illius caput, chare mi, tibi possem largiri, non cupiditate lucri allectus, sed Ultramontana ut inde gaudeat et illustretur provincia, valde sollicitus. Quod si mihi dicenti discredis, saltem juranti credas volo, quia, quod dico, sic verum esse profiteor. » Et illico juravit igitur id ita sacerdoti ultroneus, et caput Valentini, quod absconditum sciebat, post sacramentum exocculit, et illud presbytero tradendo satisfecit. Nam ei presbyter ei de honorifice tractando capite adjuratus spondidit, et sic alter ab altero salutat discessit. Intellexit ergo sacerdos, quia Dominum itineris sui habuerit prosperatorem, quia voti sui eum effecerat compotem.

A 3. Redit sacerdos thesauri diu desiderati bajulus, spemque suam totam collocat in Valentini orationibus, aspera et invia montium et rupium indemnitas transvolat, et demum Neustriam applicat. Commendavit presbyter illud sanctissimi capitis patrocinium, ubi libuit; quod aliquanto post tempore Gemmeticum ad cœnobium allatum, ecclesiæ illius alumnis tradidit, ibique monachum induit. Reposuerunt autem illud pro tempore retro secus altare beatæ Dei genitricis semperque virginis Mariæ, quoniam non audebant de eo adhuc publice prædicare. Multa consumpta sunt tempora et hos rumores senescens pene obliteravit vetustas; creber tantum inter fratres illos de Valentino fiebat sermo et frequens confabulatio. Noverant quidam eorum locum in quo caput erat absconditum, quod tamen nemini exterorum volebant propalare. Differebant igitur in tempus, usquequo temporum Moderator eis opportunum indulgeret tempus. Timebant quatenus ab eis exigeretur, quod occultatum servabatur. Jam tantum illud pignus nobile in theca reposuerant ehurnea, et inter alias veteres capsas collocaverant. Quidam siquidem dubitabant ne forte pro Valentini capite caput aliud haberent. De sacramento tantum audierant, sed perjurium suis in cordibus avidissime timebant. Beatus etiam Valentinus nondum quibuslibet auditus evidenter eis innotuerat.

4. Contigit aliquando quatenus benignus Deus colonos Gemmeticenses visitaret, eosque clementer corripere; nec jam famulum suum ulterius volebat absconditum, quem Neustriæ decreverat profuturum. Misit ergo Rex regnum, artifex mirabilis, quemdam suæ ultionis exercitum, Gemmeticensibus valde nociturum, et omnes suas segetes, nisi cito ad eum clamaverint, exterminaturum. Misit, inquam, bestiolas ad genus humanum impugnandum et expugnandum, muribus assimilés, quas vocant mulotes; quæ totam agriculturam depopulabantur, et mirum in modum hominibus cunctas truces inimicabantur, sata secabant, grana consumeabant, et terram excultam in vastitatem redigebant. Sic sic

~~servantibus~~ aliquoties contra nos immissiones malas præparat, ut corrigamur, ut clamemus, nec deficiamus, quatenus exaudiamur. Clamaverunt autem Gemmeticenses ad Dominum, ad quem et clamare oportebat, quia jam ab animalibus illis vix aliquid residuum erat. Non enim vel in die vel in nocte a segetum consumptione absistebant, sed inimicum examen inimico dente omne messium culmen secabant. Videres illas feras legiones per agros lascivientes, nec erat qui ultioni divinæ resisteret. Clamaverunt igitur ad Dominum meditulitius, qui tandem exaudivit eos, et hoc modo liberavit afflictos; etenim fateri compellebantur, non aliunde passionem illam illudve flagellum, nisi ex Dei vindicta, processisse.

5. Erat in ecclesia Gemmeticensi quidam inter fratres religiosos religiosus, cui semel in ecclesia et denovo sanctus apparuit Valentinus. Erat autem honesta persona, pallio comptus candido, sacerdotali decoratus indumento; voce quoque imperiosa dicit ei: « Vade, inquit, et dic fratribus, ut caput nostrum, de quo quidam ambigunt (Valentinus siquidem ego sum), per agros et regionem istam deferant, compita vel plateas circummeant, quia revera Deus eis propitiabitur, si nostri ex hoc nunc festinus reminiscuntur. » Contempsit homo, quoniam arbitrabatur de somnio. Die altera Valentinus eadem visus est replicare verba. Nec tunc monachus acquievit, sed adhuc taciturnus expectavit. Nocte subsequenti dum fratres pene matutinas consummarent orationes, increpativus adfuit Valentinus, et voce, quæ a multis audiri potuit, monachum desidiosum ita redarguit: « Usquequo dissimulas? usquequo pigritaris? nonne vides quantæ terræ isti imminet clades? Vade, loquere: jam noli tardare. Sin autem... » Audierunt aliqui homines loquentem, et strepitum, sed tamen non intellexere verbum. Adest, cui erat imperatum, evocatus, minis Valentini terribiliter excitus, enarrat primam et secundam visionem, suamque redarguit negligentiam.

6. Postquam is de tertia colloquutione locutus est, crediderunt ei, quoniam audierunt vocem increpantis. Statim omnes accelerant moras, exornant B. Valentini capsulam, ut portari debeat; coaptant illi, venerando subdunt colla gestatorio, quia id præsumebant de Domino. Confluunt accolæ catervatim, fundunt preces et lacrymas, aliquatenus castigati, agunt processionem, per beati suffragia Valentini expetunt et expectant pietate sua liberationem. Peragunt litanias, et Christianas in circuitu deducunt choreas. Feretrum illud sanctissimum, nobile illud propitiatorium, quod vehebatur, continebat; in quo post Deum singulariter confidebant. Mira res! Agmen inimicum hominibus, et satis inimicum, mulotes illi, ac si Valentini sensissent increpationem, ex tunc indemnes conglobati, ad Sequanæ fluvium properabant, vel ultronei, vel Valentini jussu coacti, alveum fluminis inextrica-

A bilem ingrediebantur, et mergebantur, et vastis gurgitibus intercepti, suffocabantur. Omnipotens etenim, ad ostendendam chari sui virtutem, illum exterminatorem cuneum exterminabat, et Valentini sui nomen per hoc propagabat.

7. Mirabantur et obstupescabant piscatores inconsuetam providentiam retibus suis retinentes. Sic paucis diebus mulotes illi altis hiatibus absorpti sunt, et de eorum absentatione omnes indigene gavisi sunt. Nam nondum ille malus exercitus usque ad interneccionem totum triturerat, quoniam Valentini oratio lumen illam anticipaverat. Messuerunt igitur quod residuum invenerunt, plus de tam præsentis miraculo hilarati quam de præcedenti damno fere contristati, siquidem secum habebant fidelem patronum, exauditorum promptum, adiutorem efficacissimum, cui se commiserant, dominum suum Valentinum. Confidebant etiam, quia de omnibus aliis angustiis per B. Valentinum liberaret eos Dominus, quoniam promittebant se illum posthac habituros honorificentius. Divulgatum est istud circumcirca miraculum, et jam in ore omnium frequentari, beatissimum audire Valentinum. Apparatum igitur extemplo præordinant venustiore in quo requiesceret vel circumferretur et capsulam deargentant suis munificis largitionibus.

CAPUT II.

Ope S. Valentini incendia extincta. Pestis et siccitas sublata.

8. Ad ignes autem nocivos sopiendos experta fuit in hujusmodi virtus sæpe nominandi martyris. Officinæ famulorum amplæ et porrectæ monachorum officinis erant conterminæ et contiguæ, ita ut vix angustum spatium a se ipsis dirimeret utrasque. Ignis incaute subcineratus incanduit, et totam domum illarum fabricarum illico corripuit. Flamis erepitanibus furebat incendium, et graviter minabatur domibus monachorum, quod etiam esset ipsius ecclesiæ detrimentum. Ventus tectis monachilibus erat contrarius et prosilientes scintillæ et flammæ invehebantur in Dei servorum ædibus. Monachi matutinos psallebant, sed ignis necessitate cogente, psallentium illud interrupperunt, quia quod imminabat periculum formidabant. Jam vero totam spem evadendi amiserant, cum quidam eorum ferculum Valentini advehunt, et pene flammis ingerunt incensibusque furentibus opponunt. Deseruerunt autem thecam illam inter domos propinquiores et discesserunt, quia vim et calorem ignis exciti ferre non potuerunt. Eodem momento ventus ille desipuit, et ventus ei contrarius sufflare cœpit, ita et ignis in seipsum retortus extabuit et defecit. Videres cujusdam domus tignum altera parte combustam, altera manere illæsum. Ad tam præsentis miraculi præbendum testimonium gaudebant omnes, quis enim adeo non gauderet? Deum et B. Valentinum alta voce colaudantes? Quanto enim erat martyr ille in miraculis copiosior tanto erat eis populisque finitimis gloriosior.

9. Iterum contigit quatenus temporibus nocturnis furtivus ignis escam in domo sibi præparatam invenerit et corripuerit; nec jam clandestinus domus fastigia transilivit, sed tetrus vaporibus, quidquid ligneum erat, consumendo invasit. Vis vaporantis incendii sidera revorberabat, et densarum favillarum globus ipsi ecclesiæ periculum intentabat; nam et ventus contrarius scintillas in ipsam ecclesiam retorquebat. Allatæ S. Valentini reliquiae, et ventus confestim tanquam erubuit, et ignis a furore suo descendit, et omnis fervor immanissimus illico siluit.

10. Sancti martyris Valentini virtutem in aliis etiam expertam habemus miraculis. Nam et immoderatam hominum mortalitatem sæpe mansuetavit; et quanti sit apud Deum meriti, manifestis indicibus insinuavit. Ut vero de multis pauca reducamus ad memoriam, adhuc aliquid addam, quatenus et in his glorificetur Deus, beatus quoque magnificetur Valentinus. Modernis temporibus mortalitas horribilis cujusdam villæ, quæ Durclerus videtur, hominibus incubuit, quæ sic mortalibus illis gravis lues irrepsit ut quotidie vel decem vel ad minus septem vel sex efficerentur cadavera, vix a superstitionibus tumulanda. Qui enim aliquando sani putabantur, veloci morbo afflicti, appetebant et subsequerantur quos heri vel perendie humanos extulerant. Sic erat in illa clade ut quicumque parum quid doleret, nihil nisi mortem intempestivam expectaret. Desierant aliquatenus consuetas exsequias celebrare, quia vel omnis vel unus quilibet sibi timebat in commune. Lacrymas quoque, quas residui solent immolare sepultis, quas a charis suis humanitatis extorquet affectus, ordine præposterato, ex se impendebant vivis, quia jam securi de mortuis; et tanquam eorum exsiccatis lamentis, postquam aliquis suorum morbo percelleratur, ipsi diminueret, mox migraturo duntaxat plorabatur. Luctum suum et lamentationes gens tremula, gens anxia convertunt ad Dominum, et supplicant sibi beatum afferri Valentinum; erat enim et est locus ille fratrum Gemmeticensium. Quid longius morer? Fertur illuc illud ad amplectendum propitiatorium, et sancti Dei sentiunt adiutorium. Qui enim ægrotabant, Deo gratias, confestim convalescere, nec postea nisi naturali morte et diuturniori infirmitate aliqui migraverunt. Lætatur et exultat plebs illa, quia aufugerat pestis iniqua; gratias agunt Deo, seque corde tenus beatissimo commendant Valentino.

11. Quia semel de mortalitatis effugio per divum Valentinum fecimus mentionem, quoniam huic rei interfuimus, aliam per Valentinum hominibus impensam referamus consolationem. In loco, qui dicitur Blinguitutum, mortalitas cœpit deservire, et potestatem illam profligare. Mittitur Gemmeticum; rogat populus, et colonie illius majores, illuc sanctissimum debere dirigi Valentinum, utpote vico illi satis conterminum. Valentinus illuc dirigitur et quantum apud Deum valeret confestim ostenditur. Sedata lues tepuit, divus quoque Valentinus ad sua

rediit magna cum alacritate et ingenti processione cui et nos interesse promeruimus. Quia in nulli inefficax Valentinus invenitur, die tertia subsequuntur illum terræ illius habitatores, gratia agentes, et quod cessavit pestis illa, nuntiantes Adjiciunt etiam: Qui in lectulis decubabant, et velut in exstasi, dum nobiscum essetis, extabuerant, ecce per divum nostrum Valentinum convalescerunt.

12. Unum aliquid, licet multa supersint, scripto adjiciendum autumo, quod nullatenus deputari possit, nisi miraculo. Herbæ marcuerant, segetes exalbuerant, quoniam terram intempesta siccitas siccaverat; omnis ager pulverulentus sterilitatem minabatur, et omnis homo timoratus conquerebatur. Inducunt Gemmeticenses processionem, ad quam populorum conspiceret devotionem, nec remanere potuit Valentinus processionem necessariarium (sic) comes opportunus, et idcirco irremotus; per illum siquidem spem omnes habebant in Domino. In honore S. Philiberti quædam est ecclesia, aliquanto interstitio a Gemmetico semota, tamen orantibus idonea: illuc pedem dirigunt, et ad atrium perveniunt. Sol in nimio fervore suo coruscabat, et nubium nullum polus ostendebat; imo serenus erat. Ibant interim monachi per B. Valentinum suum collegam, ad Deum conquesturi et pluvias impetraturi; neque super hoc diffidebant. Quis enim diffideret qui Valentinum propter se intercessorem statueret? Intraverunt ecclesiam, et sacrificare accelerabant (tanto dum scribo vel relego concutior tripudio ut vix explicem quod sentio), cælum ex se nubeculis obscurari cœpit et modicum, et iterum modicum intonuit, statim pluvia copiosa distillare cœpit. Missa celebrata chorus ille monachorum sedit, expectans si forte pluvia cessabit; non enim poterant ad monasterium redire, nimia disturbati imbrium distillatione. Ea re nudus aer modicum quid exalbuit, et nubium densitas latuces suos sustinuit, et tempus illis fratribus redeundi opportunitatem permisit. Revertebantur, et pluvias imminentes reverebantur; nec tamen a pluviarum elapsu fatigabantur, videlicet quæ magis stupeas, pluviae a dextra et a læva ipsis videntibus cadebant, nec tamen processionem offendeant. Reversi sunt ad monasterium, et a pluvia pro qua supplicaverant exhilarati, et a pluvia illa in nullo læsi.

CAPUT III.

Varii ægri, implorato S. Valentini patrocinio, sanati.

13. Impium est silere de Valentino, plium est autem, sicut coactus fuerit, de Valentino loqui. Taciturnitatis impiæ et ingratiitudinis redarguendi sunt, et præcipue sui [sunt] qui vident hæc et alia, et silent, qui contegunt Valentini gloriam quam decet amplificare, qui offuscant quem decet publice commendare. Corrigant igitur culpam suam et loquantur, adiciant scriptis scripta, quia summus Opifex

non cessat adiacere miraculis miracula. Modo ad A pluviam iterum postulandam fratres cum Valentino suo exierant et redibant. Abbatis agaso, quem magistrum equorum intelligimus, jam diu videndi usum amiserat, et jam super hoc in desperationem exciderat. Vident propinqui sui capsam Valentini presentem, et cucurrerunt, ut adducerent ingemiscientem; quem tenentes manibus generosum quid intonuerunt auribus, et sistunt eum coram Valentini occursibus. Substitit parumper processio, quoniam suo condolebant mancipio, circumdant famuli colum ligno ad candelam faciendam, et adiungunt ad illud sancti mausoleum. Capsam tangit, et tenerime deosculatur, et pro infirmitate sua singultuosus deprecatur. Subjungebant qui aderant (aderant autem et multi) suas preces ejus precibus, et nullatenus vacabant a supplicationibus. Vovet et immolat pro se ipso Ranulphus (Ranulphus etenim vocabatur), utpote pro se ipso gemebundus. Parvo dierum intervallo postquam de se ipso satisfecit Valentino, utrumque ex integro recuperavit sensum, quia sibi separaverat Valentinum.

14. Hæc quidem pauca sunt, quia plura et ampliora supersunt. Nepos ejusdem agasonis ætate juvenis, nec multo post valetudine gravi detentus, in lecto decubuit, et vehementer ægrotavit; ægrotavit, inquam, quoniam et visum et auditum amisit, insuper et amentie passionem incurrit. Parentes adolescentuli dolebant, et corde et voce pro neciente Valentinum invocabant. Per parentum invocationem visus ei redditus est, seu auditus aliquatenus obstupefactus est. Amentia quoque parum quid siluerat, sed adhuc omnimodis ægrotabat. Per manus ad Valentinum adducitur, et pro eo ingemiscitur. Subjiciunt eum sancti feretro, et quid agere debeat, illi plus indicitur signo, quam verbo, aures siquidem ejus oppilate claudiebantur. Parumper obdormivit, et totus illico sanus surrexit.

15. Mulier quædam tempore meridiano ad suas ægetes visendas exivit, sed nescio quid vidit, quoniam dementiam incurrit. Tenta est gratis a suis et alligata vinculis, quoniam aliter nequaquam poterat cohiberi. Adducta est vincta Gemmeticum, ubi non nesciebant dominum cum Deo perennare Valentinum. Adducta est, inquam, et vesano spiritu sauciata, in ecclesiam illam immunda semina inducta est. Pro sua vero immunditia de cœnobio illam miserunt, et extra in atrio locaverunt; lotum est illud sancti domicilium, et insanæ præbuere loturam ad sorbendum. Sorbuit et extemplo convaluit; et post gratiarum actiones ad proprios lares incolumis repedavit.

16. Quoniam de in amentiam versis et per beatum illum curatis quælibet parvula facta est mentio, aliud hæc ei dissimile occurrit animo, quod nec præterire vel dissimulare non audemus, ne forte frustremur ejusdem protectoris patrocinio. Quædam annis [anus] illa, de qua dictum est superius, junior, amens casu accidente effecta est, et ultra modum effrata est, vel pro amicorum inopia, vel pro gravi

nimis injuria, vel pro vicinorum incuria passim vagabatur, et a nomine compescebatur. Idcirco semper invalescebat furor, quoniam agitabatur vagabunda per compita et per agros, quidam subsequabantur eam illudentes, et super ejus stultitia plerumque ridentes. Talis est enim inscitia sæcularis, et levitas puerilis, ut inde persæpe rideant unde dolere debuerant. Erat jam horrore et timori omnibus timensibus ut malum aliquod singularis hominum inimicus per ipsam ipsis machinaretur, et nox erat nocte et die, quoniam talium insensatorum abdicatur dormire. B. Valentini festivus dies advenerat, et populus aliquantulus confluxerat, adducunt eam, dum missas celebrant, ante sanctum, et dum adhuc celebrarentur, pristinum dementata illa recuperavit sensum. Egerunt Deo gratias, et B. Valentino voluntaria immolavere præconia.

17. Agamus et nos Valentino laudes, qui omnibus Christianis et specialiter Gemmeticensibus semper præsto est promptus exauditor. Quod miracula miraculis nova veteribus proponimus nemo causetur, quoniam non ignorantur. Tempora temporibus anticipamus, dum et a narrantibus, sed modeste ingredientibus, anticipamus. Quidam præcentor in Gemmeticensi ecclesia, Hugo nomine, gravi corporis in infirmorum domo deprimebatur infirmitate; Valentini solemnitas aderat et de vespertina synaxi fratres Hugoni suggerebant: « Non poteris, inquit, ad ecclesiam pergere, quocirca te oportet hic secum vespas celebrare. Hic tecum remanebimus, et prout poterimus, solemnizabimus; infirmus enim et nudius tertius multis anxiaris passionibus. — Absit, inquit, ut hic audiam, quia, ut illic, quod est caput Valentini domini mei, vadam, me ipsum cogam! » Ibat ut audiret, ibat ut capsam deoscularetur, ibat ut oraret et rediret; non ad usque monasterium pervenit, quia pro devotione sua ei sanitas obtinuit, et ut laudibus peractis sanus rediret et ut gustaret famelicus obtinuit, appetitum siquidem comedendi retroactis diebus amiserat quem curatus recuperaverat. Ad matutinos quoque choro fratrum interfuit, et ac si nihil passus fuisset tota nocte, sequenti quoque die præcentoris officium explevit. Hoc et ipsius ore hausimus, fratribus aliis, qui cum eo illud attestati sunt, audientibus.

18. Frater alius, Turaldus nomine, ætatis aliquantulum provecus, sacerdotalis dignitatis et ipse, in sinistra mamilla graviter patiebatur, multisque diebus affectus affligebatur. Vix tamen stare poterat, vix poterat anhelare, quia corpus et lectus ei versabatur in infirmitate. Tempus adfuit, quo Valentini solemnitatem celebrari oportuit. Turaldus, qui sui ipsius compos non erat, quoniam dominabatur ei infirmitas, ut ad ecclesiam properaret, secum deliberavit, sed per se non potuit, donec infirmario accito, super eum incubuit, et sic ad ecclesiam tremulo gressu maturavit. Spem enim habebat in S. Valentino, nec ab ipsius volebat defraudari festo. Subjacuit feretro, et post septem psalmorum exple-

tionem ac litaniarum consummationem ad capsam A deosculandam erigitur, sed quia statura pusillus erat, ipsam minime deosculatur. Strepitum dedit illa tamen quam maximum, ita ut famulus ille, qui longiuscule abscesserat, tinnitum illum audierit, et expavit monachus, quod aliquod infortunium capse accidisset veritus est; sed postquam omnia solerter perspexit et aliter esse perpendit, factus securior, in seipsum reversus, et sanus factus est. Alluserat enim sibi Valentinus exultationis signo strependo, non loquendo.

19. Tempora mihi deficient, vel ego temporibus, si recapitulare singula præsumo, quæ per B. Valentinum operari disposuit Dominus. Multis autem prætermisissis, saltem ad pauca succingamur. Frater quidam Ursio magnæ opinionis homo, et prior ecclesiæ Gemmeticensis erat, qui et honestate vitæ et litterarum peritia affatim perlucebat. Sed sicut imperium imperatorem, regnum regem, principatus principem nequaquam defendit a morte, ita honor et littera neminem tuetur ab infirmitate; possumus tamen differre et exinde quodlibet emolumentum habere, sed tandem non omnino possumus aufugere. Passus est itaque prior, quem non satis munierat vel littera vel honor. Jacobat pene per duodecim dies impastus, quoniam privatus ab eo abscesserat appetitus. Imbecillis membris omnibus tabescebat et per momenta singula deficiebat. In mente ei venit Valentini pia recordatio, quia nec erat negligendum etiam insipido de tanti patroni patrocinio. Rogat famulum, ut se ad thecam beati viri ducendo vel bajulando sustentet, quia per se pedes ire non valeret. Discalceatus erat caligis monachilibus, quoniam vehementer imperitabat ei morbus, toto corpore sustentatus, adductus est, et capsam alte sublatam subingressus est. Oravit, vovit, ploravit; sanasque effectus sine sustentante, quo voluit, reversus est. Nemini siquidem Valentinus est inexcusabilis, qui eum tetigerit unguento pietatis, adest desolato, adest afflicto, adest quibuslibet miserris.

20. Humores mali hominibus aliquoties dominantur, per quorum immoderantiam vapores ignitos patiuntur. Procedit autem hæc passio vel ex inordinato phlegmatis vel sanguinis vitio, multoties vero D provenit occulto Dei iudicio. Est autem huiusmodi, ut calor ille igneus vix possit exstingui, nisi vel usque in mortem, vel plerumque per misericordiam invocati Dei. Aufert autem illa passionalis infirmitas somnum patientibus, quoniam semper stridentibus dentibus, duntaxat ululant. Est autem morbus ille furoris assimilis, quia caro marcida putet, sumat et deficit. Huiusmodi duo patientes, alter homo, mulier altera, beato astiterunt Valentino, horrendam vociferantes, et tamen auxilium ejus efflagitantes. De sua paupertate obtulerunt alter pedem cereum, alter manum, quia et in his auxiliabantur membris: et sani facti uterque ad propria remeavit incolumis. In nullo siquidem Valentinus

impotens est, nisi si quis ei ingratus et inconveniens est.

21. Vere mirabilis Deus in sanctis suis, qui et ipse facit mirabilia magna solus; in quo sane vivit Valentinus, operarius et ipse per eum non otiosus. Non etenim potest otiosus esse quicunque Deo nescitur adhærere. Ecce iterum per B. Valentinum, imo Valentinus per Deum cuidam subvenit miscellæ quam prius Dominus Deus percusserat cæcitate. Sanctæ quippe percussiones omnipotentis Dei multæ sunt, et ejusdem sanitates innumeræ. Est tamen in utroque gratia Dei tam multiformis, ut sit etiam indicibilis. Ipse percutit ut sanet, sanat ut salvet, salvat ut coronet et glorificet. Ipse prædictam mulierem orbavit lumine, cui per Dominum Valentinum B decreverat subvenire. Et credo, ipsa peccaverat, sed occultum Dei iudicium hoc ad laudem suam et ad fidelis sui memoriale futurum esse providebat. Scriptum quippe est: *Neque hic peccavit, neque parentes ejus, sed ut manifestentur opera Dei in illo* (Joan. ix, 3). In illo fuit autem sic. « Uxor cujusdam famuli Gemmeticensis, famuli videlicet monachi eleemosynarii, gravissimam incurrit invaletudinem, ita ut pene omnibus dissoluta membris multo tempore debilis in lectulo quieverit, imo laboraverit; erat namque languor fortissimus, ita ut vix in ea remanserit halitus. Eadem urgente incommoditate, oculorum lumine privata est, magnæque miseriæ irremediabiliter addicta est. Processit tempus et C tempus, et mulier inopibilibiter conquerebatur. In somnis enim vix quolibet somno potiebatur, vel magis senimortuo suo marcebat orba lumine: quæviscunque sua sanitas, infelix erat, quoniam in lamenti tota subsistebat. Tempus diuturnum ita processit, et ipsa ab oculis pene desperavit. Locutus est tamen vir ad conjugem, et ita blandiloque consolatus est lugentem. Jam quoque stillare inceperant oculorum pupillæ, ut magis desperaretur a salute. « Si, mea, inquit, mulier, te voveres B. Valentino, cujus dies ista festiva, ut sancti te servam illius profitearis, ut ei capitale tuum reddas quotannis, credo convalesces, quia apud Omnipotentem adjutor efficacissimus est. » Mulier lugubris, cujus specialiter mentem præcordiales corrodebant injuriæ, libenter acquievit, et præambulum gradu maturato subsequens, ad ecclesiam in die festo cucurrit. Vovit, oravit, dormivit, et mirum in modum applaudentibus populis sine duce domum suam illuminata redivit, promissumque capitaneum annuatim B. Valentino reddidit, nec immerito, quoniam Valentinum valens sibi repererat refugium. Luctus ipsius diuturnus diuturnum reversus est in gaudium, quia fugatis tenebris deinceps habuit lucis oculare subsidium. Fratres præ gaudio flentes ad Dei laudem signa pulsaverunt, et quoddam jubilæum cecinerunt canticum, quia super his virtutibus tacuisse autumabant sacrilegium.

22. Frater alius ægrotavit, et pene usque ad ultimum defecit; ab aliis obnixè fratribus amabatur,

quoniam bona conversatione decorabatur. Quadra-
gesimale tempus adfuit, ipsum tamen carnibus sus-
tentari oportuit. Tandem de morte fratris dubi-
taverunt, et juxta christianitatis consuetudinem,
infirmorum oleo delibutus est. Ipse tamen in se

A utcumque reversus plus signo quam verbo famulos
exhortatus est, quatenus eum coram beato sisterent
Valentino, si forte ipsius adjuvaretur precario. Fa-
ctum est, et illico ab infirmitate illa curatus sanus
egressus est.

VITA SANCTI HUGONIS

ROTHOMAGENSIS EPISCOPI (2)

AUCTORE BALDRICO DOLENSI.

(Edidit R. P. Arturus du MONSTIER, *Neustria pia*, p. 282, ex ms. codice S. Vedasti Atrebatensis.)

INCIPIT PROLOGUS.

I. BALDRICUS, Dei gratia Britannorum archiepi-
scopus, URSIONI, venerabili Gemmeticensium abbati
ejusdemque loci reverendae congregationi, obedi-
entiam et benedictionem.

Omnis materies nullius politoris artificio com-
mendata, minoris apud intuentes est pretii. Aurum
enim et argentum, ebur et lignum, marmor et omne
genus lapidum, nulla decusata sculptura, vel poli-
tura, quod esse videbantur, duntaxat sunt; quibus
si accesserit manus politoris, statim ex pretiosis
pretiosiora fiunt. Haud dissimiliter quaelibet nobilis
historia, nisi urbane recitetur, vilesceat; nisi disertus
eam coloraverit stylus, a nobilitate sua deperit.
Cantilenas etiam nisi commendaverit modulatio
lectionem quoque nisi venustaverit sonoritas et
faceta distinctio, ipsa eam deturpat inconcinnitas,
et fastidiosa subripit ei vilitas. Evidens est igitur
quia tantum in singulis superaddita valet euphonia,
quantum in omnibus nocet negligentia vel imperitia.
Vos autem, fratres Gemmeticenses, gemma coeno-
bialis, gemma laudabilis, humilitati nostrae impe-
rando et obsecrando injunxistis, quatenus de con-
versione et conversatione D. Hugonis, Rothomagen-

B sis archiepiscopi, viri pene ab utero matris sanctis-
simi, aliquid scribam, ex libello qui super hoc ab
annis et annis conscriptus est, correctorie censoris
oculum adjiciam. Librum autem illum, vel laudare,
vel lividare supersedeo, corrigere vero non praesumo,
quoniam ad hoc opus et onus nequaquam sufficit.
Beatus siquidem Hugo, regale germen eluxit, et ideo
regali urbanitate calamoque palatino tanta res de-
bet praesumi. Nam quis ego qui scribam? Quis, in-
quam, ego, quem nullus color Tullianus associat,
qui ad hoc sufficiam? Sed quis ego, qui D. abbati
vestro vobisque fratribus nostris et dominis, imo
ipsi charitati, non obediam? Totus igitur vester,
vobis acquievi, et de gestis domini mei Hugonis,
prout potui, paucis absolvam. Forsitan etiam Spiri-
tus sanctus dispensavit quatenus ego Britannorum
archiepiscopus, Northmannorum archiepiscopum,
monachus monachum praedicem, et veritate servata
extollam, et de nobili materia parum quid excer-
pam, Spiritum autem paraclitum mihi cooperatorem
et coadjutorem ipse beatissimus Hugo precesque ro-
strae, charissimi fratres, implorent. Amen.

INCIPIT VITA.

II. Lecturos quod de B. Hugone succincte digessi-
mus, persuasos et obsecratos volo ne nimis invecim
nobis insurgant, ne simplicitatem nostram violent;

D qui tanquam praesumptivus nova de veteribus elici,
et scriptis eorum velut occlamavi. Scripta illa non
difficior simplicia, sed tamen scio veracia. Quod

(2) Vide Notitiam litterariam in Baldricum, supra, col. 1055, n. 7.

autem illuc manum nostram applicui, charitas et A obediencia coegit. Nec ego in scribendis quæ Deus per D. Hugonem miraculis operatus est, diutius immoror, cum tamen multa sint; sed sanctitudinem ipsius modumque conversationis prout potero, explicabo. De miraculis autem libando, quasi dissimulabo quæ possunt fidelibus et infidelibus esse communia; sicut scriptum est quia se de miraculis jactantibus, *Nescio vos*, dicturus Dominus. Enimvero Hugo infantiam et adolescentiam, insuper et ætatem suam reliquam, ita sanctificavit, ut quoad vixit longum martyrium duxerit, inter spinas rosa formosa floruerit, cleemosynis et jejuniis, lacrymisque suis roscidus, tanquam suo sanguine purpuratus rubuerit, et nihil quod religiositati competeret, neglexerit. Nam juxta sui Jesu conductum, crucem suam bajulavit, B quousque crucifixus, ad Jesum crucifixum migravit.

III. Quibus autem parentibus Hugonis genealogia processerit, illis difficillimum est ignorare qui regum Francorum prosapiam successivam (scriptum est enim) curaverunt legere. Inter siquidem regum illorum nobilissimam computationem, quidam nobilium nobilissimus emersit, Galliarum et Italiæ imperator, Carolus Magnus, Pipini patricii filius, bellis invictissimus, et tamen incessanter bellicosus. Istius Caroli Magni exercitus quemdam Bajoariæ ducem, nomine Tassilonem, in quodam conflictu devicit et cepit, et captum in Frauciam, imperatori præsentavit, quia non sine damno et labore gravi de eo tandem triumphavit. Quem rex exilio damnatum, ut tamen ei vitam concederet, monachum in Gemmetico monasterio fieri permisit; qui locus, et tunc, et multo post, magna rerum copiositate et ordinis rigore effloruit. Anstrudem vero, Tassilonis filiam, thalamis suis imperator ascivit, et exinde filium genuit, quem Hugonem vocari voluit. Anstrudis autem prædictum liberum suum tenerrime dilexit, et suis uberibus educavit, quousque jam in anno quarto regis Caroli eum delegavit in palatio alendum, et ut filium imperatoris ibidem salutandum et honorandum, super quem paterno spiritu exilaratus dominus imperator, multum exultavit, et infantulum custodiæ fideli commendavit. Puer autem provehebatur ætate, et apud palatinos magna proficiebat gratia.

IV. Tempus adfuit quo puer regii germinis litteris D imbuendus destinari debuit. Mandatum est de eo, qui curam super hæc impenderet, magistro. Adjunctus est itaque Hugo cœtaneo exercitui, quatenus libentius vacaret scholis; ut mos est artis litterariæ, prima videt elementa, quæ illi præsentabantur in membranula. Nondum quinquennis erat, et jam in isto tirocinio desudabat. Exercitium autem illud ultra collegas suos haurire videbatur: et in ejus pectusculo tanquam in molli cera, formabatur quidquid invehebatur. Erat siquidem animus ejus miræ capacitatis, et tenacis vivacitatis, et ultra tempus infantile, industriæ sagacitatis: non tamen sine magistri ipsius admiratione, qui jam aliquid magnum auspicari cogeatur de Hugone.

A Jam quoque Spiritus sanctus aliquid præsignabat in puerulo, quod olim Galliarum profuturum eesset omni populo. Transcendebat siquidem ætatulam puerilem, et anticipabat magistri solliciti curiositatem. Nec tantum erat in litterarum perceptione laudabilis, sed jam aliquatenus facundus erat in colloquiis. Redimebat aliquando magistrum suum promissis et quibusdam hortationibus, quatenus insisteret magis sedulus super eum, studiis scholaribus. Jam enim videbatur agere septennium, et tamen ultra septennis agebat tirocinium.

V. Audivit rex hujusmodi de filio (neque si quidem genitoris animus a primogenito suo diu poterat esse longinquus) eumque ad se deductum complexatur et deosculatur, et de tam tenelli infantuli sagacibus responsis admiratur, etiam quod magnum quid in filiolis pectusculo latitaret. Præter enim perceptionem doctrinæ, venustabat eum quædam honestas vitæ. Neque siquidem jocos puerilibus assidebat, neque spectaculis regalibus inhiabat; sed pedestem ad provectiora maturabat. Imperator de filii sui gavisus indole, ad ecclesiam beatissimi Dionysii eum direxit, quatenus ibi inter servos Dei educaretur et doceretur; prospiciebat siquidem rex filio suo utile ut ibi nutriretur ubi nulla mali thecna macularetur. Susceptus est in scholis, et accurate alebatur filius regis. Tanto autem videbatur capacioris ingenii, quanto et altioris erat sanguinis. Nec propter regalem celsitudinem dedignabatur disciplinam, sed deditus scholæ, subditus erat et ferulæ. Diligebat quippe virgam, quo facilius assequeretur disciplinam. Nam nullo mens ejus instabatur supercilio pro eo quod erat oriundus germine regio. Putares illum inter conscholares unum de inferioribus, quia nullatenus extollebatur pro sublimitibus utriusque parentelæ discursibus. Magistros et condiscipulos sæpenumero matutinus præveniebat, ut plane daretur intelligi in tam studiosi discipuli novitate discipulatus novitas. Nam quidquid audiebat pectore sitibundo ultra humanum ingenium sibi rapiebat; et de paucis multa conjiciebat. Erubescibat enim non mediocriter, si unquam otiosus inveniretur. Mirabantur enim magistri, mirabantur omnes, quoniam nec admirari non poterant quid talis et tanta litterarum abyssus portendebat. Ipse siquidem magistros suos precibus per se redimebat, vel quovis pretio conducebat, seu etiam compellebat quo lectionibus instarent, ipsumque famelicum quoquomodo satiarent. Erat igitur de eo multus et frequentissimus sermo; interim ad annos quindenos Hugo pubescebat et provehebatur; et Ciceronis Varronisque libris decursis, jam in aliis cogitationibus versabatur in ejus pectore, quam olim conceperat, Dei dilectio, et ex [f. add. tunc] instabat istius conceptionis parturitio. Nolebat amplius occupari garrulitatis sophismatibus, sed de cætero vacare deliberabat divinis occupationibus.

VI. Subintravit autem ejus animum hujusmodi cogitatio, quatenus ad apostolorum limina propa-

ret, ipsorum fulciendus patrociniis; dignum siquidem autumabat tantis doctoribus prius suum propagare desiderium, quos principes noverat apostolorum omnium. Decernebat etiam sibi magistrum ascribendum, Petri, imo Dei specialem vicarium. Arbitrabatur etenim voti sui promereri quodlibet incrementum per ipsos senatores qui totius apostolatus obtinuerant principatum. Accepta igitur a magistro suo ad palatium redeundi licentia (magistris quippe suis semper subditus esse volebat), venit ad patrem ut ei confisteretur voluntatem. Alacri vultu susceptus est, et cum clericis palatinis aliquantulum conversatus est. Die quadam, ad missas clerici sustinebant imperatorem, et interim, ut assolet, de quibusdam divinis ambiguum habuere confabulationem. Dixit unusquisque quod sentiebat; nec tamen quilibet ad sententiæ medullam pertingebat. Audiebat Hugo uniuscujusque taciturnus sensum; nec redarguebat istum vel illum. Elationem vitabat, dum, nondum rogatus, silebat. Tandem ad illum perventum est, et ab illo responsum quesitum est. Pendebant ab ore sermocinantis, et admirabantur prudentiam exponentis. Non videbatur enim loqui ore hominis, sed loquebatur tanquam plenus Spiritu Dei. Placuit igitur omnibus, nec defuit qui de filii prudentia patri nuntiaret, super quæ in immensum gavisus est. Ex tunc Carolus Magnus cepit eum habere chariorem ei que maiorem a suis lateralibus impendi decernebat honorem. Ex tunc vocabat eum familiaris; et si grande quid emergebat, audiebat eum attentius. Dedit ei tunc imperator in duabus abbatibus omnia sua regalia, Resbacensem videlicet locum, et Crucem S. Audoeni, villas videlicet perpulchras, et ad ejus redditum opportunas. Cognovit etiam quod Romam proficisci disponebat, quod statim ei concessit; et erectiones quæ regis filium decerent dapsiliter præparavit. Scripsit etiam Leoni papæ venerabili, quatenus Hugonem susciperet prout competebat filium imperatoris. Erat siquidem ei charissimus et omni acceptione dignus. Si quid etiam Hugo a papa postularet, mandabat rex quatenus ei indifficiliter impertiret; diligeret ipsum paterno affectu, et in omne bonum confirmaret eum charitatis affectu.

VII. Jam vero qualem se conviatoribus suis exhibuerit, quam jucundum, quam dapsilem, quam benignum, quam omnibus indigentibus magnificum, quam sobrius in conviviis, quam indigus sibi inservierit, quam affabilis fuerit, quam rarus in verborum, quam sedulus in oratione et pernoctatione, non est nostrum edicere, quia non omnia possumus omnes. Ubi quoque Romam ventum est, quam singultuosas lacrymas immolaverit, quanto mœrore se in auribus Dei et B. Petri affecerit, ipse novit melius, cui se totum volebat, bonæ indolis juvenchulus. Putares illum carne præmortuum, tanta soliditate deosculabatur solum. Commendabat se suppliciter omnium sanctorum patrociniis in quorum conversabatur domiciliis. A Domino papa tandem Hugo

A solemniter excipitur, et in omnibus tanquam regis filius honoratur. Alloquitur alter alterum spirituali jucunditate, seque sibi communicant reciproca vicissitudine. Inter alia piæ confabulationis colloquia, Hugo domino papæ secretum sui pectoris desiderium aperit, et de se clericando delegit. Audit papa juvenis voluntatem; et dubitat an ipsius debeat favere petitionibus. Veretur imperatorem in utroque: timet enim si, rege inconsulto, filium tondeat; identidem veretur si filii regiam voluntatem offendant. Ascendit tandem in cor apostolici quia melius erat juveni acquiescere, ubi Deo serviretur, quam tantam rem negligere, ubi Deus offenderetur. Regem post offensam providebat sibi reconciliandum, si duntaxat Deum promereretur propitium. Et adjecit: Rex per chartas suas nobis mandavit quatenus in omnibus filii sui satisfaciamus voluntati. De tonsura non expressit; sed qui dicit in omnibus, nihil excepit. Faciamus igitur in quo Deo lucremur. Nos jaciamus fundamentum, Deus dabit incrementum. Et statim admotis forcipibus, arreptam Hugo suam ipse cesariem confestim amputavit, ipsamque singultuosus Domino Deo libavit. Videres astantes pia compunctione collacrymantes, et de Hugone altius prægredientes. Factus est itaque Hugo, domini papæ filius adoptivus, ejus se totum bonus adolescens mancipaverat præceptionibus. Promotus itaque clericus, prostravit se Hugo humillimus domini Leonis pedibus, ut ubicunque de cætero specialiter fuleiretur ipsius orationibus. Cincinnos autem capitis sui B. Petro obtulit, ut per hoc signum totus diceretur clericatus. Dixit etiam: « Processu dierum, Deo cooperante, me monachum futurum profiteor, in nostra patria, in quodam Dei contubernio, in Gemeticensi videlicet monasterio. Tempore opportuno usque levitam per manum summi pontificis (diu siquidem cum eo mansit) ordinatus est; et tandem multis sanctorum reliquiis, quas uniceque flagitaverat, honoratus, in Franciam prospero [s. proprio] pede regressus est.

VIII. Non tamen silentio suppressendum est quod, dum Roma exiret, per ipsum Dominus Deus operari dignatus est. Neque siquidem ulterius militem suum volebat absconditum, qui Deum suum jam prædicabat per publice assumptum clericatum. Dæmoniacus quidam, caute catenatus (nam nimio dæmonis furore angebatur), multis suorum concitatus, ante sanctissimum Hugonem adducitur, et pro eo instanter supplicatur. Interim se miser ille dilaniabat, horrendumque clamabat; et si quid attigisset, violenter discerpebat; erat enim furor immensus. Substitit Hugo sanctissimus, instinctu sancti Spiritus afflatus: nec poterat carere misericordiae prærogativa, in quo Spiritus sancti vivebat affluentia. Quem videns dæmoniosus, confestim tanquam obstupuit, et concitus in terram corruit. Jam enim spiritus malignus commentabatur quod Spiritus sanctus ordiebatur. Rogat Hugo beatissimus episcopos qui aderant, qui cum deducebatur,

quatenus benedicant quoniam et præsignare debebant. Ipse autem intrepidus ad furiosum accessit, eique lignum sanctæ crucis supposuit; et in nomine Domini spiritui maligno increpatus imperavit quatenus innoxius discederet, neque denuo illum vexare præsumeret. Dedit ei etiam ad potandum aquam benedictam; ipse quoque illum manu sua signavit, et perturbatorem servi Dei a non propria sede expulit. Mirati sunt universi, neque post hæc de sanctitate Hugonis taceri potuit. Ad confirmationem quoque miraculi, furibundus ille, sui compos effectus, sanus et lætus, cum illo sancto collegio proficiscebatur; et in laudes Dei cum aliis, incolumis gratulabatur.

IX. In redeundo sanctus ille nunquam fuit otiosus. Jugis ei oratio, iuge jejunium, iuge exercitium psallentium, eleemosyna larga, contemplatio crebra. Et quamvis hæc et singula Hugo ante clericatus assecutum tirocinium consuevisset, tamen detonso capite, et ordine suscepto, tanquam immutatus est, quoniam ex tunc in omnibus bonis sedulo spiritus ejus contribulatus est. Eo in tempore Carolus Treviris in palatio suo residebat. Aduit quispiam qui regi de filii sui adventu nuntiavit, eique ut quantocius ad se maturaret, mandans. Afficiebatur etenim magno videndi eum desiderio. Misit quoque illi obviam magnam domus suæ partem: adjuncti ei et plures, de illius mutatione mirantes. Alii dolebant et flebant; alii quibus mens sanior erat, gaudebant. Erat in regis curia Hugonis frater germanus, Drogo nomine, laudabili et ipse venustatus conversatione. Illic fratri festinus obviavit, eumque deosculatus ulnisque fraternis complexatus, uberrime ploravit: ploravit, inquam, tanquam jam videret mortuum, quem videbat clericatum; non quia clericatui derogaret, cum ad idem opus anhelalet: sed fraternus affectus lacrymas extorquebat, singultusque nimios repererat (sic). Plorabat igitur et plorando tabescebat. Ad quos Hugo, et ad fratrem præcipue: « Gaudendum est, inquam, de me, tibi, frater, et vobis, quoniam talis est mutatio dexteræ Excelsi. » Venienti filio pater assurgit, eumque deosculatum sibi consedere fecit: maduerunt oculi regi pro quasi redivivo et reduce filio, hæsitque diu in complexati osculo. Delectabatur filio imperator in utroque, præcipue tamen in Hugone.

X. Sedentibus eis juxta patrem ad mensam, allatæ sunt epistolæ; alia de Rothomagensis, alia de Metensis Ecclesiæ infortunio, unaquæque conquerens, et pastorem illius populi migrasse intimans. Dicebant etiam clerus et populus illius et istius Ecclesiæ: « Rex, concordii supplicatione precantur, ut duos liberos suos pontifices sibi mereantur (nam et Drogo, de quo modo sermo, admodum litteratus erat). Canonice, inquirunt, eos elegimus, tantummodo non desit nobis magni Cæsaris assensus. » Litteris recitatis, Augustus interim siluit, donec super hoc accitis multis episcopis et optimatibus

A suis, consuluit. Aquisgrani concilium propterea specialiter Carolus celebravit, in quo super Ecclesiis desolatis consilium quæsit. Non enim tunc temporis reges inclyti super tali re temere vel præcipitanter agebant, sed cum episcopis virisque religiosis considerate et morose conferebant, Deique voluntatem humanis intrusionibus semper præferabant. Et litteræ denuo recitatæ sunt, et legati sapienter distincte locuti sunt. Cognovit sancta synodus quod hujusmodi rei dux et præambulus existerat Spiritus sanctus: neque siquidem sensus humanus tam opportunam tamque consonam fecisse potuerat electionem. Adducti sunt duo fratres, duæ olivæ, duo magna luminaria, in medio: et de ipsis, prout Spiritus sanctus dictaverat, est institutum. Rex autem electionem factam et conductum episcoporum nutu suo confirmavit, et Rothomagensibus Hugonem, Metensibus vero Drogonem destinari mandavit. Subdidit etiam Hugoni, qui major natus erat, abbatias, et omnia regalia quæ in diocesi illa rex jure hæreditario possidebat, sumptibus illi sui et usibus pauperum Christi temporibus suis profutura. Drogoni etiam Metensem cum suis regalibus, eodem tenore, subjugavit provinciam. Facta est hæc synodus Aquisgrani tertio decimo Kalendar. Octobrium, anno ab Incarnatione Domini 702, regnante Magno rege Carolo. Fratres prædicti, quibus ultra spem et voluntatem contigerat, obstupefacti, dubitabant quid potissimum deberent, acquiescere an reniti: reniti, inobeditioni; acquiescere hujusmodi deputabant vel humanæ ambitioni. Reniti tamen præsumpsissent, nisi ex Deo adjurati coactive fuissent. Nec quilibet poterat refellere rem, tam secunde progredientem, ex divina providentia processisse. Quoniam igitur die crastina Sabbatum illucescebat, et autumnale jejunium erat, eos sancta synodus presbyteros ordinare, et die subsequenti, Dominica videlicet, episcopos consecrare. Sciebant equidem dilationem in hujusmodi nocivam. Emisit eos imperator augustus ad sibi prædestinatas a Deo sedes, adjungens unicuique legatos idoneos, sumptusque necessarios et ex thesauris regalibus copiosos.

XI. Suscepit Hugonem Rothomagus cum magno tripudio; et obviaverunt ei omnes cum exultatione et gaudio: successit itaque isdem vir venerandus Hugo in sede Rothomagensis Ecclesiæ vicesimus tertius a Mallone, primo pontifice ejusdem urbis; porro in regimine cœnobii Fontanellensis, a S. Wandregesilo, et a B. Phileberto, in regimine cœnobii Gemeticensis, septimus, et a D. Aichardo, sextus. Mensa sua tantæ lætitiæ condigna, die illa, prius refocillavit pusillos pauperes, deinde pavit majores. Nec illa nec aliis diebus mensæ suæ defuit lectio, ne forte loquacitas subreperet in convivio. Dein ecclesiis Dei reedificandis coepit insistere; et ecclesiam in honore Jacobi apostoli, a fundo diruptam, decrevit reedificare. Tabernas meretricales, lupanar et prostibulum, et omnem abusum, quæ publica erant in civitate, destrui mandavit, ut h-

berius munditiæ vacaretur et castitati. Mandavit etiam ad se ex tota diœcesi sua Dei servos clericos et monachos, sanctimoniales et viduas, ut sanctam illorum conversationem sigillatim dignosceret, et illorum paupertati subveniret, si quid forte deesset. Commendavit etiam se notitiæ singulorum et orationibus. Vocabat certis temporibus Hugo sanctus et disertus plebem suam, et disserens de Scripturarum jucunditate, sæpe docebat eam, et ad cœleste desiderium eos accendebat. Celebrabat inter episcopos suos concilia, in quibus affluenter et affatim de morali sanctitate disputabat. Nolebat enim ut se quodlibet tempus præteriret quo a divinis operibus otiosus esset. Nec spero quod aliquis a conciliorum conventu discesserit donec in evocationum usibus salutationem et benedictionem illius largilluam perceperit. Quippe nolebat aliquid proprium, sed faciebat omnia sua communia, maxime tamen pauperibus profutura. Nec illud silendum est quod ideo in Hugonis curia copiosa quotidie parabantur convivia, quoniam et Ecclesiæ Rothomagensis dignitas, et regii sanguinis celsitudo illud exposcebat. Quæ convivia pauperibus et supervenientibus communicabat; ipse tamen a mensa copiosa semper vel jejunos vel esuriens surgebat. Mensæ suæ lectionis condimentum non deerat, quoniam suus homo interior ex hac maxime delectabatur et vivebat. Accidit igitur ut quadam die lector in principio lectionis hujusmodi exordium dederit: *Væ vobis divitibus, qui habetis consolationem vestram, quoniam facilius est camelum transire per foramen acus, quam divitem intrare in regna cœlorum*, statimque subiunxit: *Beati pauperes spiritu, quoniam vestrum est regnum Dei*. Et iterum: *Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini*. Quæ lectio viro Dei incussit formidinem, ut se vir Dei specialiter increpatum intellexerit, quatenus a Septuagesima usque in Ramis Palmarum, cum fratribus Gemmeticensibus habitaret, silentio, jejuniis et orationibus vigilaret. Adhuc indutus clericum, jam vivebat monachum (sic).

XII. Deinde, paucis evolutis diebus, mortuo patre, diversarum regionum convocato populo, indignum se esse episcopum, præ humilitate reputans, et proclamans, postquam per viginti sex annos, Rothomagensi rexerat Ecclesiam, licentia a populo suo accepta, Gemmeticum migravit: et ibi factus monachus archiepiscopalem exiit dignitatem. Ubi fere decennio in hoc carnis vixit exterminio, et gerwen regale seipsum deposuerat in totius utilitatis

A sterquilinio. Die quadam, matutinum expleta solemnitatem, beatus ille peculiare ex more celebrans orationes, remansit in ecclesia, lacrynis rigans pavimentum, precibus pulsans cœlum; nudus pedes marmoris et hiemis despiciebat algores. Totus in cœlo, nihil de terreno curabat incommodo. Febres igitur Hugonem aggressæ sunt; quæ illi mortem contiguam nuntiaverunt. Febribus igitur quatiabatur: sed quoniam ab itinere patrum aliquantulum coercebatur adhuc, angustabatur. Desiderabat enim cum Apostolo, *dissolvi et esse cum Christo*. Accersiri tamen ad se mandavit abbatem, et fratres Gemmeticenses: vocavit etiam successorem suum, archiepiscopum Rothomagensem; quibus sui corporis dissolutionem prædixit, seque ipsorum orationibus commendavit. Munitus autem corporis et sanguinis Dominici perceptione, sed primum delictus olei sancti liquore et aliis Christianæ religionis insignibus, Deo spiritum reddidit: corpusculum quoque, sanctis operibus profligatum, pallida monachorum turba aromatibus condivit. Migravit autem sæpe nominandus Hugo pridie Idus Aprilis, in confessione veræ fidei et in consummatione veræ religionis. Totus vero B. Hugonis conversationis et agonis cursus quædam fuit Deo acceptabilis militia, quæ mox in ipsa rutilare cœpit pueritia. Fuit autem copiosus in eleemosynis, in prædicatione discretus et subtilis, amator paupertatis, continuus conservator jejunii, alumnus, et vas honestum sobrietatis, contemplator totius carnalitatis. Obedientiam et humilitatem, duas videlicet sorores egregias, sibi conglutinas prælegit et peculiavit: et inter monachos Gemmeticos monachus mansuetissimus habitavit et dormivit. Multorum autem miraculorum patrator enituit, quæ tamen semper esse abscondita voluit. Nos autem illa stylo celebriori digerenda dimisimus, manumque nostram quieti prospectantes, a tanta fæce subtraximus. Vixit autem ille beatus annis septuaginta quatuor, semper militans in procinctu, duntaxat ut togam mereretur. Evolvit autem ad locum a Deo sibi destinatum senex plenusque dierum. Sconnectus est enim venerabilis, non diuturna, neque numero annorum computata, sed Deo placens et bene disposita. Fecerunt autem ei exsequias celebres et lugubres, grex flebilis et pupillus Rothomagensis et Gemmeticus, quos omnes paterno educaverat affectu; cum tamen scirent rationabiliter de eo magis gaudendum, quem Deus deorum vocaverat ad cœlum, cujus regnum et imperium sine fine permandum in sæcula sæculorum. Amen.

BALDRICI ITINERARIUM

SIVE

EPISTOLA AD FISCANNENSES.

(Neustria pia, p. 227.)

BALDRICUS, Dolensis archiepiscopus, Fiscannen-
sibus.

I. Mentis raptus in culmine, colonias, quas hospes aliquando transieram, libuit retractare; et per earum singulas cœpi delitieri et deambulare. Descendi in hortum pomorum, ut viderem mala punica (*Cant. vi*). Videbam cedrum altam Libani, Cluniacum, et arridebam; inspiciebam odorem cupressum, Majus-Monasterium, et exultabam: admirabar paradisum opimam, quæ me inter mala sua granata diu nutrierat, Burgulium, et jucundabar; præsertim, quoniam horto illi, ferme sex lustris custos et hortulanus exstiteram. Occasione autem accepta non inhonesta ultroneus minorem migravi ad Britanniam, et præcipue, quia roseto nostro, plerumque ut assolet, adulterina suboriebantur fruteta, quæ, cum evellerem, vel dissimularem, vel non possem, aufergi: quia malui transmigrare, quam vepribus exuendis insistere. Timebam si quidem sub fasce laborioso deficere: et jam inquietus Pictaviensis turbo inchoaverat nequiter efflare. Altius igitur sublatum, et in cathedra pontificali collocatus, ego Guillelmus, olim Burguliensis abbas, et in Dolensi sede pallio archiepiscopali decoratus, Britannorum citeriorum fines cœpi deambulare; sed rosas Burguliensibus assimilares illis in campestribus nequaquam potui reperire; seu enim aliquantulum emarcuerant, seu penitus aruerant, seu radicibus extirpata nulla signa, quod saltem fuerint, proferebant; sed deserta, inculta, et squalidas salsugines solitudo illa prætendebat. Cum Axa, Caleb filia, super asinum sedens, cœpi suspirare (*Jos. xv*), non quia migrationis nostræ me poenituerit, et ad gazas pristinas reverti voluerim; sed quia copiosiores florum ubertatem quam videbam, videre voluerim. Institi paulisper agris exossandis, oleis plantandis; sed terræ maritimæ barbara mephita devictus, substiti; et quia incassum laboraveram, vehementer erubui.

II. Rubore confusus, in Angliam velivolus remigravi, si forte illic possem invenire quod, operibus derelictis, hand dissimile rerum amissarum imagine, me saltem posset recreare. O quantum auri et argenti ibi reperi! quantum ciborum crapulorum copiositatis! quantum lætitiæ et exultationis, quam dapsiles fratres, quam facundos, quam jucundos, quam admirandos! Lætatus sum, et ad Angliæ

A comparisonem, Britanniam, quam incolere cœperam, autumavi exsilium. Gavisus sum, inquam, quia religionis odore, quo pene illa tota regio flagrabat, exhilaratus sum. Bone Deus! quam olentes rosas, quam albicantia lilia ibi persensi! quam ditium aromatum redolentiam ibi hausi; quam amicis complexibus astrictus, quam non fictis obscuratibus, quatenus cum eorum singulis manerem adjuratus! Non tamen, sicut arbitror, me magnum aliquid, præter peregrinum, æstimabant: sed charitate, quæ in eis redundabat, cogente, cogebar. Paschale siquidem illud responsorium cantabant: « Mane nobiscum, quoniam advesperascit, et inclinata dies tua jam ad occasum vergit. Dignum est igitur ut amodo in isto Dei requiescas contubernio. » B Excusationes et excusatiunculas forsitan in paucis opposui, et non siue communibus lacrymis reditum maturavi.

III. Northmannia quædam provincia est terræ Brittonum contigua et continua, utpote quas a se quidam fluviolus Coisnarus duntaxat dirimit et collimitat; hanc intrare et explorare disposui, et intravi: ibi revera mansiones paradisiacas inveni: ibi jam nubium incolas, cœnobarum choreas vidi: ibi a deicolis illis immensa suscipiebar lætitia, et ad pausandum compellebar. Explorabam singulorum mores, si forte per industriam transeunti mihi ad horam facti fuissent hilares, an propter personæ nostræ reverentiam nobis existerent affabiles, an potius propter Deum venerarentur hospites, an ad oculum, an ad charitatis experimentum. Quid dicam? prima die adventus nostri boni fuerunt, die vero crastina tanto meliorati sunt ut, nisi quos heri videram vultus agnovissem, non ipsos sed alteros æstimarem. Gratias egi: et quoniam Deus septem milia sibi reliquisset, qui non curvassent genua ante Baal (*III Reg. xix*), indubitanter recognovi, in gratiarum actione et mentis exultatione Northmanniam peragrabam; et ad Becci gratissimam cohabitationem accedere oportuit: et ibi revera totius religiositatis plenitudinem assistricem inveni: quia nullatenus ibi deprehendi poterat, seu fictio, seu adulatio, seu mutatio, sed quædam sincera temperies naturalis honestatis, quo in loco, pro certo, dici posset: Ne quid nimis. Ibi postquam peractaveram, ab abbate venerabili recedendi licentiam

poposci, sed non accepi: nam illud sancti Spiritus A et charitatis organum illico respondit: « Pater, et nos legimus, nec oblivioni tradimus, imo ad exemplum duximus: *Et coegerunt eum: Mane nobiscum* (Luc. xxiv). Certe, tua salva reverentia, verba ista fuere pusillanimitatis, non amplitudinis charitatis. Cogendus es igitur, et cogimus te. » Tanquam divinum responsum, ludicrum illud accepi, et acquievi: et quia Deus apud homines inhabitaret, et in eis loqueretur, recognovi, meamque pusillanimitatem redargui.

V. Demum tandem avulsus a longe, velut ortum surgentis auroræ, Fiscannum de quo multa per peregrinos audieram, vidi; et ipso limpidiissimi domicilii vestibulo, fateor, obstupui. Præter enim ædificiorum venustatorum composituram decentis- B simam inter parietum lapides, pompis regalibus, condignos in occursum nostrum fratres, parcimonia monachali dediti, prodierunt: parvitatem nostram salutantes, et tanquam charitativo pede saltantes, non tanquam ignotum, sed velut ab ipsis incunabulis familiarem venerabantur atque domesticum. Mirum in modum, quem tunc usque nec viderant, nec audierant, me singuli complexabantur, et gratulabantur; senes cum junioribus properabant, et unusquisque se ultimum adventare erubescibat. Excusabat se, si quis advenisset ulterior de sua ultimitate: et omnes applaudebant mihi in commune. Venerabilis abbas prius advolaverat, quoniam prior de adventu nostro audierat; loqueretur pro omnibus, sed singuli pro ipso, et pro se loquebantur. Anticipabat alius alium, ut id ipsum exprimeret, humanitatis affectum. Dulcedo gentis, et plenitudo charitatis, ita disponebat: sed nostra gens ferrea tale quid abominaretur, quæ veræ charitatis distillante favo privatur. Siquidem beata simplicitas nescit suspicionem: sed suspiciosa protervitas ignorat simplicitatem. Melior tamen est censura charitatis, quam dispositio humanæ traditionis. Susceptus sum in claustrum, invitatus sum in animarum fornacem, purgatoriam, capitulum, sermocinantis mei dependebant ab ore: quidam autem in lacrymas ciebantur, non quia sermo noster aliquid saporis habuerit, sed charitas omnia sperat, omnia credit, charitas neminem negligit. Quidam nobis seorsim locuti sunt, et super animabus suis suspiriose quæsti sunt; in omnibus Spiritum sanctum habitatorem inveni: qui (Deus scit) nulli reperti sunt vitiosi. Non enim vitiosus est, qui jam vitii, si quod fuit, reprehensor est.

V. Quædam persona, Adelelmus nomine, litteris liberalibus apprime eruditus, mihi dux et custos deputatus est et minister, qui, quandiu ibi fui, nobis familiariter lateralis adhæsit. Hunc de rebus monasterii familiaribus segregatim percunctabar; et ore diserto per singula respondebat. De abbate superstitie, utpote de noviter sublimato, bona multa insinuavit, potiora promisit, et tandem ad eum qui super obierat, sermonem suum singultuosus ita di-

vertit: « Ecclesia ista, domine, memorandos habuit rectores; sed bonæ memoriæ, qui nuper decessit D. abbas Guillelmus, prædecessoribus suisque provincialibus tantum enituit conspectior, quantiam cæteris huminaribus sol rutilat eminentior. Iste siquidem, magna litterarum peritia præditus, primus Bajocensis archidiaconus, postea Cadomensis monachus, demum Fiscannensis abbas, reverenda et cana persona, quondam religionis majestas, domum istam morum suorum extulit censura, parietibus dilatavit, et quod ei specialiter præcipuum fuit, fratrum conventu ditavit. Multi siquidem nobiles laici et clerici, religionis ejus odore provocati, ad conversionem exuti sunt, et ultronei monachum induerunt, et sanctis ipsius institutis informati sunt. Ego ipse, qui vobiscum loquor, in longinquo positus, bonam domni nostri Guillelmi opinionem audiui: qua ille-ctus, per licentiam nostri abbatis (abbatem siquidem alium habebam et habeo) gratia ei adherendi, Fiscannum adii, gratanter susceptus sum, licet homuncio nullius momenti. Omnes nos, quos vides, penes ipse aggregavit, sed plures quam modo sumus, fuimus: quoniam ducem suum, post ipsius transitum; quidam nostrum, pene centum secuti sunt. Domine Pater, conjice et cogita qualis et quanta fuerit mensa, cujus adhuc tales intueris reliquias, Ordinis ipse vigor perstitit; verbis et exemplis nos instruxit, paterno affectu sibi nos omnes invisceravit. Nam, ne veritatem tacuerim, propter Deum omnibus omnis fuit; idcirco subsequuntur eum nostræ lacrymæ, propterea comitantur eum suspiria nostra. Quis enim ejus reminisci potest siccis oculis? Immolamus tibi, reverende Pater, nos ipsos, quoniam, ut credimus, ad curiam Dei nostri te patronum promissimus, non amisimus. Quis enim dum noster eras, in lacrymis fuit uberior! In lectulo tuo suspirando, tecum litigabas; in turba nobiscum quietus eras: in angulo ecclesiæ, vel in grabati solitudine, totus turbatus eras; disceptabas siquidem tecum pro nostris excessibus, et, o pater dulcissime, crucifigebas teipsum immisericorditer, si qui contigissent, pro fratrum reatibus. Cujus enim excessum compatiendo non fecisti tuum? Toties teipsum mactasti, quoties aliquis vel ego miser percavi; in orationibus frequenter pernoctabas, Deumque quietissimum genubundus inquietabas, sine offensa cum eo litigabas, et per amicum litigium, ipsum tibi nobisque, velut alter Salomon, pacificabas; redimebas eum nobis elemosynis, quia quod tibi committebat, fideliter erogabas. Cujus enim pauperis necessitas manum tuam sterilem sensit! quæ Ecclesia non habuit munificentiam? Circuibas angulos et compita lepro-rum etiam, cum ipsis familiariter locuturus, manus etiam elephantiosas plerumque doosculaturus: impuriola subintrabas, ut omnium necessitatibus adesses, ut te miselli cujuslibet angustia cognovisset: amplitudinem pectoris tui, chare Pater, quis explicet? Melius igitur fecero, si a modo, de te loqui supersedero. Non enim potest enucleari verbis sanctitas

tux bonæ conversationis. Habemus tamen, Deo gratias, unum de tuis, tuæ dignitatis hæredem, nobis abbatem, olim tibi familiarem, virum satis industrium, D. Rogerium, ministrum, ut speramus, idoneum, magistrum nobis profuturum. Sed mutata sunt ipsa, mutati sunt principes, mutati sunt et mores: humanum est plangere quod amisimus, quoniam de melioratione omnino diffidimus. Ilis dictis, heros luculentus siluit; sed a lamenti statim non destitit. Mihi etiam maduerunt oculi, quoniam compatiebar enarranti. Colloquium intermisimus, et ad alia procuranda festinavimus.

VI. Iuspiciebam templi porrecturam, decoram domus Dei capacitatem, copiosam ornamentorum speciositatem; prædiorum etiam enarrabat amplitudinem, et per singula mirabar. Gratiam tum actitabam, quia Deo, cujus omnia fuerant, ut tot et tanta fideles contulerant pauperum usibus profutura. Ut autem de fratrum conventu non tacuerim, vidi multos homines unius moris illa in domo, unius animi, unius identitatis, ut ibi jure legeretur: *Multitudinis credentium erat cor unum et anima una* (Act. iv). Si quempiam interrogares, Quis est ille? tantis eum efferebat laudibus, quatenus ei vix alium comparari posse crederes: non quod mentiretur, quoniam in uno quoque erat, unde merito extolleretur. Sed alius alium sibi præferebat; et hoc totum de mutua dilectione, et de Regulæ monachilis institutione procedebat. Litterarum notitia sic redundabant, ut Scripturæ sanctæ affluentiam pleniter plures attigerint, memoriæ commendaverint: non ob id minus avide alios loquentes audiebant, neque ceteros tanquam minus sciotos aspernabantur; sed humilitatis gratia quoslibet supervenientes complexabantur. Videns illos orationi frequenter deditos, lacrymis sæpius irroratos, parcimoniæ convenienter intentos, silentio ædificationis verba proferentes, conventibus monasticis assistentes, et nihil officii sui negligentes. Dei milites cum antiquo serpente pugnabant, ideoque semper in procinctu erant; togam expectabant, et idcirco indefessi dimicabant. Talis legio, talis exercitus, tale collegium D. abbatem Guillelmum, ut dominum timuerant, ut magistrum audierant, ut patrem dilexerant; et adhuc omnes pro eo suspirabant.

VII. Illa in ecclesia unum quid erat quod mihi non mediocriter complacuit, quod ad Deum laudandum et exultandum, David canticis suis inseruit: *Laudate, inquit, Dominum in chordis et organo* (Psal. 150), ibi siquidem instrumentum vidi musicum, fistulis æneis compactum, quod follibus excitum fabrilis suavem reddobat melodiam, et per continuam liapason, et per symphonice sonoritatem, graves, et medias, et acutas voces uniebat, ut quidam concinentium chorus putaretur clericorum, in quo pueri, enes, juvenes, jubilantes convenirent et continerentur: organa illud vocabant, certisque temporibus excitabant. Non tamen ignoro quia sunt multi qui ille quid in suis non habentes ecclesiis, eos qui

A habent, murmurando dilapidant quos nos obloquentes et detrahentes audemus nuncupare: qui quod organa nobis innuant, nesciunt exponere. Hi dederunt oblivioni, quoniam psalterium lyrici componere pedes. Hi forsitan non legerunt David sanctissimum Saul arrepticii chordarum modulatione furorem mitigasse (I Reg. xvi). Hi pro certo didicerunt quod Elisæus ad seipsum, quem graviter rex Israel exacerbaverat, complacandum, suis jussit: *Adducite mihi psalterem: dum vero psalter caneret, super eum ita mansuetum facta est manus Domini* (IV Reg. iii), videlicet Spiritus sanctus venit; in iracundam enim animam et malivolam spiritus sapientiæ nequibat introire. Intravit igitur in exilaratum, per psalterii ministerium. Non igitur aberramus, si tantorum patrum vestigia, ut possumus, imitamur: non tamen in his Dominum non oblectari ambigimus, sed hujusmodi multa viscera sunt ecclesiastica, sicut aurea, vel argentea, vel serica ornamenta, ad laudem Dei et ad sollicitandam hebetudinem corporis humani. Ego siquidem in modulationibus organicis non multum delector, sed per hoc ad intelligendum excitior: quod sicut multimodæ fistulæ varii ponderis et diversæ magnitudinis, in unam vento agitatam conveniunt cantilenam; ita homines in unam debent convenire sententiam, a Spiritu sancto inspirati, in eandem convenire voluntatem. Porro, si ligna indolata dolando; si lapides impositos poliendo, ad commodum opus compellimus: quid de hominibus autumas agendum intelligibilibus? ut cunctantur, dolendi sunt; ut conveniant, bituminandi sunt charitatis glutino, ne dissideant: id totum me docent organa quæ sistuntur in ecclesia. Nonne et nos organa sumus Spiritus sancti? Denique, qui hæc eliminat ab ecclesia, omnem eliminat ab eadem vocalem strepitum; et cum Moyse innotis oret labiis; sustineat, donec ei dicat Dominus: *Quid clamas ad me?* (Exod. xiv.) Quod si jubilum, quod si vocum sonum concordent non refutamus, dicant æmuli, dicant reprehensores, dicant qui a seipsis dissident, quid agendum est. Nos absolute dicimus quia bona sunt organa, si intelligamus mystica, si ex eis spiritualem hauserimus harmoniam; harmoniam etenim hanc omnium moderator insinuavit nobis, cum elementa a seipsis multum dissona simul associavit, et rhythmo consona colligavit. Hoc mihi præstant organa, hoc tympana, hoc cymbala, quod psalterium, quod voces jubilantium: excepto, cum syllabatim et distincte Scripturas proferimus. Si igitur organa habemus, eis uti ecclesiastica consuetudine promittimus; sin autem, sine sacrilegio eis carere possumus. Audientes organa, interiori uniamur harmonia, et bituminemur dilectione bifaria.

VIII. Porro, in eadem ecclesia vidi rotam, quæ, nescio qua arte conductâ, descendebat et ascendebat, semper rotabat; quod prius vanitatem putavi, donec ab hoc intellectu me ratio avocavit. Intellexi tandem per hæc veteranorum indicia pa-

trum, quod fortunæ rota omnium sæculorum adversatrix, nos ad ima plerumque dejicit; iterum blanda deceptrix, ad cacumen altitudinis nos extollere se promittit, sed tamen in circuitu vergit, ut nos de instabili fortunæ vertigine caveamus, neque ardentis, et male blandientis rotæ volubilitate confidamus. Sapientes illi doctores veterani nihil inconsultum egerunt. Sed talia faciendo, nos ad intelligentiam invitaverunt. Sic Moyses insinuavit, cum per enigmata loqueretur, et de pecudibus ruminantibus, et non ruminantibus, manducandis et non manducandis testaretur; idipsum de adipibus, idipsum de renunculis, dum scriberet, significavit (*Levit. xi; Deut. xiv*). Quidquid ejusmodi fecerint, et facimus, lectio nobis esse potest, si quis rationis capax est; sollicitamur, in singulis ut provideamus de periculis. Hæc fratres illi sæpe vident, et admirantur, et quid opus facto sit, taliter edocentur; nobiscum autem, qui jam desipimus, ista viluerunt et idcirco detractamus, quoniam intellectuali oculo caremus. Non cuique difficile dicere: Hoc nigrum est, si nescierit discernere, quod hoc candidum est: plus tamen id insipientiæ præsentis deputo, quam imperitiæ inventorum imputo. Projiciam casulam, si nesciero quid sit casula? Quidquid de institutionibus patrum indagationi nostræ residuum est, non illico contemnamus, sed, ut scriptum est (*Levit. xix*) igne comburamus.

IX. Abbas Fiscannensis, inter morulas illas, nobiscum frequens protelabat colloquium, in qua confabulatione mihi satis compertum est illum simpliciter Dei servum esse, qui de animarum salute frequenter volebat disputare. Quærimoniae suas in sinum nostrum expendebat, et de multis conquirebatur et gemebat. Onus grave et grande confitebatur abbatiam; et si posset inculpabiliter, et sine pudore, dimitteret libenter eam. Omne vitiosum perfecto odio oderat; neque tamen zelotypus erat. Quantum experire potui, largus, non prodigus, erat; et in ipsi convivii sobrius. Discedendi licentiam postulavi, et vix impetravi, quoniam, ut adhuc multis secum diebus requiescerem, obnixè precabatur. Victus tamen instantia et improbitate nostra, tandem assensum præbuit: et interim seorsim accito cubiculario nostro, manticam nostram largitate sua implevit, et me nesciente, famulo nostro taliter intinnavit: « Hæc quidem ad præsens, pauca sunt, sed si Deus vitam præstiterit, nos emendabimus. » Minister noster, apprehensa pecunia, secreto locuturus ad nos accessit; et pium furtum abbatis auri nostræ propalavit. Miratus sum, nec tamen indignatus, sed cur ista fecerit, inquirere cœpi. « Istius, ait, monasterii consuetudo est, et a prædecessoribus nostris ad nos usque manavit, nec persona quælibet a nobis indonata recedat, quin istius Ecclesiæ charitatem sentiat. Sensissetis autem, Pater reverende, largius; sed me disturbat, quod in hac dignitate sum adhuc novus, et ad comparisonem D. abbatæ Guillelmi, Patris nostri, idiota et nescius.

A Non tamen recedatis jejunos, quia hiems est, et scriptum est: *Si dimisero eos jejunos in domum suam, deficient in via* (*Marc. viii*). Post mensam recedebam, cum forte in itinere reperi birolam onerariam victualibus D. abbatis refertam, quæ ad locum, quo hospitandus eram, sulcabat. Ad dictum, inquam, et ipsum hospitium jam abbas mandaverat, et qui comitatui nostro deservirent, nepotem suum, suosque ministros comites nobis adiunxerat; nec etiam, quin quædam indumenta mihi contulisset, prætermiserat. Accurate servitum est nobis, et summo diluculo, vix ab invicem avulsus sumus, et nos ad Britanniam nostram repedavimus.

X. Biennio elapso, Fiscannum reversus sum, nec minori lætitia, quam ante susceptus sum. Tunc etiam discedenti mihi dedit abbas scyphum Maurelimum, quem tota aviditate suscepi, quoniam et ille suscepturus erat: gula et tornum, et formam, et materiam decentissimam prætendebat, et lapis pretiosus, scilicet chalcedonius, summum coopertorii decorabat; adjecit etiam quædam alia. Neve remitteret manu vacua, Romam ituro, mihi, eodem anno, auream consolationem transmisit; ut sic ostenderet, quod adhuc mei meminerit. Hæc videlicet dixerim, ut largitatem Ecclesiæ Fiscannensis, et liberalitatem prædicaverim, et abbatis meminerim, meque non immemorem accepti beneficii demonstraverim. Reversus sum tertio, et, ut mihi visum est, majori, quam tunc usque nobis obvium est gaudio; et quamvis in proverbio soleat dici: *Pisces et hospites solent post tres dies*, tertia vice accuratus acceptus sum; tertio accessu, diligentiori studio procuratus sum. Non fatigati sunt Fiscannenses, quin seipsos probaverint alacriores, vultuque jucundiores: testabantur, et jurabant quia quantum ad se, falsum erat proverbium, quod eis ludendo dixeram, quia nunquam eos mei tæduerat, quoniam et reditum frequentiore nostrum exorabant. Exoraverunt igitur, quatenus ad dedicationem Ecclesiæ, quam annuam et festivam agere habebant, recurrerem, quæ et proxima erat, et de tardio nullatenus dubitarem. « Plus etenim, inquirunt, tristamur in nostro abscessu, quam in nostro accessu: simpliciter loquimur, quoniam corde et corde loqui erubescimus. Non est nostrum loqui aliquid fictitium, quia puritatem novit Fiscannense collegium. Possessiones nostræ, Deo gratias, dilatæ sunt, res sanctuarii nobis commissi copiosæ sunt: et quid contra hospitalitatem murmuraremus, nunquid hilarem datorem non diligit Deus (*II Cor. ix. 11*); et hospitales invicem esse, sine murmuratore jubemur (*I Petr. iv*)? Grande periculum est, si a bono hospitalitatis tepuerimus, quia quod hospitale nostrum sustentet, abundanter Ecclesiæ nostræ suppeditat Deus. Locus noster huc usque neminem novit creditorem; novit dare, sed ignorat fecerare. » Petitionibus poscentium acquievi et de redito nostro pepigi: abbas autem defuit, quia necessitas inevitabilis cum detinuit; sed ego tot inveni abbates,

pene quot fratres, non quia inordinate se habuerint, sed quia nostro servitio singuli et omnes studuerant? Erat ibi quidam Robertus, unus ex prioribus, adhuc imberbis, prolixi tamen temporis, canus animo, ingens capillo, capellanus abbatis, vir amplectendæ castitatis; qui tanta curiositate ministrabat, et missæ celebrandæ summo mane tanta diligentia præparabat, ut pene quotidie celebrare ipse coegerit, et ad ecclesiasticas prosecutiones ne compulerit.

XI. Ut autem Fiscanni situs, non prætermittam, de loco Fiscannensi paucis absolvam. Locus ille velut quidam paradisi hortus, in formosa convalle sistitur, inter duas colles, abhinc agriculturæ, abhinc silvula gratissima circumseptus. Quæ tantæ æqualitatis esse videtur ut vel in eadem die orta putetur, vel a proceritate sua ad æqualitatem recisa intelligatur; brachiorum et frondium et ramusculorum cacumina tantæ sunt densitatis, ut ex obumbratione, et virore suo, terram et visum gratificent, solis ardores repellant, pluviarum ingruentiam sustineant. Arbores a caudicibus aliquantulum eriguntur, non tamen multæ proceritatis, sed amœnæ decambulationis. Mare Oceanum Fiscanno proximum est, non enim distat a loco saltem milliario, piscibus abundat, recessus et accessus quotidianos generat, portum habet tranquillum: vallum aqua dulcis aluit et lympida. Fontes habet, et hortis habilis est, nutritque pomiferas arbores. Rivus, qui ca-

stellum præterfluit, gratiosos et utiles habet excursus: castrum nobilissimum, munitissimis ambitum est mœnibus. A Fiscanno Sequana fluvius naturalis distat quasi quindecim milliariis: piscatura redundat, et Fiscannum præda illa sustentat. Monasterium altis et decentissimis in altum parietibus, et magna ex parte plumbo coopertum est: Porta cœli, et Palatium ipsius Dei aula illa dicitur, et cœlesti Jerusalem assimilatur, auro et argento refulget; seriis honestatur pluvialibus, sanctorum reliquiis, præcipue invocatione sanctæ Trinitatis, et custodia sanguinis Domini Jesu, humati a Nicodemo, ut testatur B. Joannes (*Joan. xix*), de membris recollecti gloriatur: solemniter et catervatim ad ipsam conflunt peregrini, et maxime, quia locus dicatus est in honore summi Dei. Locum illum complector, diligo, extollo, toto meo conatu veneror: vos fratres nostri, commilitones mei, abbas, et monachi, nostra de parte salvete, et me, quæso, inter amicos et fideles vestros computate. Non tantum diligo vos quia mihi estis duntaxat munifici; sed quia, ut credo, vera religione polletis, et omnibus, pro Christo, adesse satagitis. Diligo vos propter communitatem vestram, commendo me vobis, propter necessitatem meam: angeat Dens desiderium meum, ad vobis satisfaciendum; serenet mihi benignitatem vestram, ad me diligendum; et nos et vos juvet et excitet ad sibi serviendum. Amen.

VITA B. ROBERTI DE ARBRISSELLO

AUCTORE BALDRICO.

(Vide Patrologiæ tom. CLXII, in Roberto de Arbrissello.)

BALDRICI DOLENSIS EPISCOPI

CARMINA HISTORICA.

(Edidit DUCHESNE, *Script. hist. Franc.*, IV, 151, ex veteri codice ms. bibliothecæ viri et Alexandri Petavii, senatoris Parisiensis.)

In rotulo Natalis abbatis.

In rotulo multum cum sollicitudine quædam
Dicendi seriem semper metantur ab Adam.
At dum pro primi plasmatis crimine plorant,
Sæpius incassum subnectere multa laborant.
Sed pro Natali nunc est abbatem loquendum.
Ergo quod prosit scriptis fuit adjiciendum.
Cultor Natalis monachorum religionis
Cœli jungatur Christo miserante colonis.

(3) Al. sit ei cœlestis alumna.

C Hunc Nicolæ tuis precibus meritisque tuere,
Quem sibi patronum vivens delegit habere.
Nos pro Natali carmen faceremus anhelis,
Si multum carmen posset prodesse fideli.
Sed quia non prosunt odorum garrulitates,
Odorum, quæso, seponamus levitates.
Intenti precibus breviter loca substitulæ,
Ne calamus vehemens pariat dispendia chartæ.
Illic fuit Ecclesiæ dum vixit firma columna.
ergo Hierusalem vivat mens ejus alumna (3).

De Natali abbate.

Abbas Natalis has ædes amplificarat,
Et noviter factas Urbanus papa sacrarat,
Cum, Nicolae, tum Deus accersivit alumnum,
Cui dedit æternum solemnem funere somnum.
Hic modo Natalis pro carne jacet cineratus,
Cui noceat nullus pro carnis sorde reatus.

Item unde supra.

Abbas Natalis flos abbatum specialis
Signat quid sit homo factus humus sub humo.
Vir capitis cani, meriti vir sanctus opini,
Huic vivens late profuit Ecclesiae.
Defunctus vero sacris hanc ossibus ornat,
Quæ tanquam nutrix confovet iste lapis
Hic, Nicolae, tibi servus devotus adhesit,
Idcirco servi nunc memor esto tui.
Christo commenda quem mundo Christus admisit,
Huncque patrocinii jure ruere tui.

In rotulo Rainaldi Remensis.

Si quid defunctos posset mea musa juvare,
Debueram Musam revera continuare.
Sed pro defunctis potius duo sunt facienda,
Usus quæ nobis et jus designat agenda.
Nam pro defunctis jus et compassio plorat,
Et pro salvandis animabus proximus orat.
Ergo brevem Musam ponamus pro monimento,
Resque procul nostro sit inutilis a documento.
Fientes Rainaldo Remensi compatiamur,
Orantes autem patriarchæ subveniamus.
Pro te nostra madent, Pater optime, fletibus ora.
Oramus pro te, pro nobis, quæsumus, ora.
Colligit ultra fas rotularis epistola multa,
Quæ quasi parcentes nugis transimus inulta.
Et fuit exigua condignum parcere chartæ.

In rotulo Cenomannensi.

Singultus duplices rotularis pagina profert,
Primum namque Johel, denique flevit Hoel.
Abbas alter erat, alter fuit ordine præsul,
Hi Cenomannis sol scilicet exsisterant.
Hos quoque morte pari modico Deus attigit ambos,
Ut sint translati sidera magna poli.
Amborum pariter nobis exempla refulgent,
Ambo nunc nostras irradiant tenebras.
Si vero maculas dedit illis quilibet error,
Erroris veniam Cunctipotens det eis.
Interea tantis urbs desolata patronis
Pro te funde preces, atque memento tui.
Enge quos mavis, tamen elige qui tibi prosint,
Quorum subjectis proficiat regimen.
Quorum sermo duo tibi testamenta propinet,
Cælebs cœlicolis vita coaptet eos.
Hæc rescripta tibi transmittunt Burguliani,
Pro te præmissis quas decuit precibus.
Te quoque fraternæ pietatis viscera cogant.
Commendes nostros nosque precando Deo.
Epitaphium super Hoelum Cenomannensem.
Intempestivo casu defecit Hoelus,
Sol Cenomannorum, pontificumque decus.
Alloquio dulcis, nulli pietate secun-
dus,

A Omnibus exemplar religionis erat.

Hunc plangit sua plebs et vicinæ regiones,
Quem venerabantur jure patrem patriæ.
Hic igitur positum solemnem more revisunt,
Et coram sancto vota vovent tumulo.

Aliud.

Ora madent, et corda gemunt, et corpora marcent,
Cum tumulo titulus sculptus in hoc legitur.
Iste refert titulus quia morte gravatus Hoelus
Fecit pupillos morte sua populos.
Urbs Cenomannensis flevit specialiter ipsum,
Illis pontificem quem dederat Dominus.
Pausat in hoc tumulo sanctus pro corpore præsul,
Præsul is obtineat spiritus astra poli.

Epitaphium Simonis Agennensis.

B Præsul Agennensis vir canus nomine Simon
In causis Cicero, moribus ipse Cato.
Ad natale solum rediens, ad Biturigenses,
Occidit, inque sua subtumulatur humo.
Præsul is ossa sovet modo sancta Maria Dolensis,
Foverat et puerum terra Dolensis eum.

In rotulo pro archiepiscopo Biturigensi.

Cum velut examen rotulorum venerit ad nos,
Mortem non vitam rotulus mihi nuntiat omnis.
Nuntius ergo serus qui semper nuntiat illud,
Quo semper lacrymis nos impetit atque dolore.
Mortem Remensis rotulus dixit Rainaldi.

Durandi siquidem pallentes vidimus artus,
Cum nos Arvernus Urbanus papa vocasset.

C Nos Cenomannensis rotulus commovit Hoelia.

Aurelianensis superest jam charta Joannis.
Si tamen abbates his adnumerare velimus,
Multos abbates rotularis pagina deflet.
Pictava Geraldum, Cenomannisque Ioelum,
Andegavis vero Natalem deflet obisse.
Multos prætereo vel quos incuria tollit,
Vel quos res alias curanti oblivio demit.

Venit ad extremum rotulus de præsule magno,
Quem mihi præcipui res commendabat amoris.

Is qua promeruit duplici fulgebat honore,
Si pondus geminum geminum dicamus honorem.

Abbas ipse Dolis, Biturix et episcopus ipse
Sedibus ambabus præerat non ambitiose :

D Ambarum domuum magis utilitate coactus,

Et domini papæ sancto moderamine victus.
Hunc Audebertum validum juvenilibus annis
Effera mors rapuit, quæ nulli parcere novit.
En mihi dat lacrymas rotularis epistola vivas.
Has lacrymas reduces faciet mea quæstio semper,
Audeberte meo nec pectore dimovearis,
Nec si quid valeant nostris precibus reproberis.
Vos igitur, fratres, de vobis substituendo
Procurate viro, Biturix urbs, grexque Dolensis
Et pro defunctis offerte precamina nostris,
Communemque Patrem communi tangite voto,
Ut det pastori sedem super æthera vestro.

Invectio in rolligerum.

Obsecro jam parcat tani sæpe venire veredus.

Per nimios usus nimium sua verba veremur.
 Vivant prælati, pro quorum morte vagatur
 Vultur edax, corvusque niger, volitansque vcredus,
 Necnon habo canens dirum mortalibus omen.
 Significant mortes, præsaganturque cadaver.
 Sic rotulus semper mortem cujuslibet affert.
 Ergo sit a nostris penitus conventibus exul,
 Qui semper mortem, qui nuntiat anxietatem.
 Nam si sæpe venit, nummi mercede carebit.
 En Audebertum dicit mihi nuper obisse,
 Et mundi solem sub nube delituisse.
 Quid facies, Biturix, tanto pastore perempto?
 Quid facies obito tu grex abbate Dolensis?
 Arripe lamentum suffusus stertibus ora,
 Ambo patrono caruistis inæquiperando.
 Me quoque collegam gemitus superesse velitis
 Cujus non sapiet vehemens querimonia finem.
 Participet lacrymis qui participavit amori.
 Consors viventis, consors essem morientis.

Epitaphium.

Pro merito vitæ duplici donatus honore
 Audebertus erat vir sanctus, præsul et abbas,
 Pontificem Biturix, abbatem Dolis habebat.
 Dictis et factis ambobus-sufficiebat.
 In sanctum modico corpus concluditur antro.
 Munere nunc duplici, duplici decoratus honore,
 Audeberte, vale, sit pax tibi luxque perennis.

De eodem.

Illa dies felix felici sole refulsit,
 Qua connexi sunt et Dolis et Biturix.
 Hæc geminæ sedes tandem pastore sub uno,
 Unum sunt factæ post mala dissidia.
 Urbs Audebertum Biturix in pontificatum,
 Tunc Dolis abbatem, mutuo vix rapuit.
 Pontificem factum per amicæ jurgia litis,
 Ipsum detinuit grex suus in quot erat.
 Hic Audebertus gemino perfunctus honore,
 Morti succubuit præditus hoc onere.
 Hic pausat sancti sanctissima gleba patroni.
 Tu Pater a superis sæpe revise tuos.

De eodem.

Audeberte pater, pater et sanctissime præsul,
 Te Dolis ecce dolet, te dolet urbs Biturix.
 Illis Pater, his præsul, loca sic præfata regebas,
 Ut neuter vacuus esset amore tuo.
 Ecce jaces, corpus si sit cinis, ossaque corpus,
 In Domino requiem spiritus inveniat.
 Ipsum cujus in hac corpus tellure quiescit,
 Ditarat dives littera pontificem.
 Abbas ipse Dolis, Biturix simul ipse sacerdos,
 Unus utrique loco proderat et præerat.
 Huic Audeberto licet in juvenilibus annis
 Curam communem mors inopina tulit.
 Ille igitur positum corpus fovet hoc monumentum,
 Omnipotens animam pontificis foveat.

De eodem.

Audeberte, tuo Biturix pro funere marcet,
 n te quam vehemens amor excitat, et dolor arcet.
 Non tamen impetitur gemitu Dolis inferiore,

A Cujus grex in te nimio fervebat amore.
 Charus eras abbas his, archiepiscopus illis:
 Nam poteras plenis ambos refovere mamillis
 Vadis; te Christo per idonea signa vocante,
 Et velut e merito tibi præmia digna parante.
 Omni momento nostri, patrone, memento,
 Et succurre gregi vitali morte redempto.

Idem de eodem.

Auditor vatum, vatum moderator et ipse,
 Præsul Bituricas, Dolis autem præsul et abbas.
 Qui juvenum proprios transcendens moribus annos,
 Se juvenem vocit monachorum religioni.
 Hic Audebertus solemnem more sepultus
 Dormit, qui vitam condigno sine sacra vit.
 Nunc quoque cum Christo nos sæpe revisat ab alto.

B *Super Reginaldum clericum.*

Quem sovet hic tumulus Rainaldus nomine, nulli
 Novit adulari, clericus egregius.
 Nemo fidelis plus unquam fuit inter amicos,
 Utque tenor fidei nunc titulus sit ei.
 Hic Andis tandem lacrymas in morte relinquit
 Dormit in Christo, Christus et adsit ei.

De eodem.

Secula reformato gaudebant nostra Catone,
 Donec Rainaldum promeruerit sibi.
 Acer enim verbis, et justis actibus acer,
 Omnibus exemplum sobrietatis erat.
 Ad decus hunc morum ditarat littera multa,
 Copia quam torrens extulit ingenii.
 Ecce cinis, Rainalde, jaces, cui si quid adhæsit
 Crimjinis, id purget gratia summa Dei.

De eodem.

Scripta solent veterum mores efferre Catonum,
 Mirandos nostris temporibusque suis.
 At tua magna fides centum, Rainalde, Caton
 Longe præcessit, justitiæque tenor.
 In factis alacer, in verbis promptus et acer,
 Tu decus in clero, tu decus in populo.
 Ecce jaces modico, Rainalde, solutus in antro;
 Omnipotens veniam det tibi cujus eges.

Super Widonem.

Guido Hierusalem modicum post tempus iturus,
 Mente, gerens sanctæ munia militiæ:
 Morte bona vir plenus opum, cadis anticipatus,
 D Natalisque soli redderis hic gremio.
 Illa dies mensem quæ sextum sexta præibat,
 Morte tua populum terruit Andegavum.
 Nunc igitur Wido cælestis sis duce Christo
 Cujus Hierusalem pace locatus, amen.

Super Radulfum.

Vir dives multum, neque servus divitiarum,
 Pauperibus largus, compatiens miseris,
 Radulfus jacet hic factus de divite pulvis,
 Andegavis olim copia consilii.
 Morte tua, Radulfe, tuam dolor occupat urbem,
 Utque Deo vivas suppliciter rogital.

Super Radulfum.

Terra futurus homo quid inaniter ecce superbis,
 Quid sis Radulfus te docet hic positus,

Civibus Andegavis majoribus isie coæquus
Eloquio, sensu, cum locuplete penu.
Quod tamen et multis largus divisit egenis,
Tunc homo, nunc sit humus, cui miserere Deus.

Item de eodem.

Andegavis populus casu concussus acerbo,
Magnum concivem flebilis hic posuit.
Hic ergo, Radulfe, jaces, ditissimus olim
Andegavæ plebis portio non modica.
Tu tamen in Christo tua largiter exposuisti.
Quod Deus et melius nunc tibi retribuati.
Sol matutinus Maique dies duodenus,
Heu! nimium properas intulit exsequias.

In titulo domus.

Qui fabricis inhians Romana palatia laudas,
Hoc potius lauda grande Joannis opus.
Hic sculptura decet, saxorum convenit ordo.
Tantum laudatur Pictavis hoc opere,
Quantum marmoreis laudatur Roma columnis:
Hoc si quidem rerum copia fecit opus.

De eadem domo.

Nosse potest istas quisquis considerat ædes,
Quam prudens, quam plenus opum fuit ille Joannes.
Qui disponendo latomis sumptusque pluendo
Hanc statuit fabricam fabricis regalibus æquam.

Super Rainaldum abbatem.

In sibi dilecto requievit philosophia
Rainaldo, quem vas fecerat esse suum.
Hic igitur Sancti Cypriani floruit abbas,
Ecclesiam ditans ordine, rebus, agris.
Pene loci quæcunque fuit possessio primum,
Hanc duplicem peperit sollicitudo patris.
Tandem Rainaldi pars promptior astra petivit:
Hic quæ terra fuit portio, terra fuit.

Super Benedictam reclusam.

Hic latuit multos Benedicta reclusa per annos,
Contemplativa læta quiete diu.
Sponsa Dei, sponsique sui complexibus hærens,
Inter complexus pace quievit ovans.
Hic modicus carcer, jocunda domus fuit illi,
Hic modo gleba jacet, spiritus astra tenet.

Super Clarembaldum.

Prudens in causis, miles robustus in armis,
Ingenuo natus sanguine, plenus opum.
Nunc ex parte cinis hic Clarenbaude quiescis,
Tu dolor et gemitus civibus Andegavis.
Spiritus astra colat, dum terram terra fovebit
Tandem possideas jam nova terra polum.

Super Urbanum papam.

Urbanum papam, quem Francia dixit Odonem,
Quæ regio tenerum protulerat puerum,
Vitales auræ morientem deseruere,
In quo sic orbis lingua diserta ruit.
Ut simili careat doctore superstitie mundus
Hic igitur posuit flens sua Roma suum.

Super regem Anglorum.

Indice qui cælo, qui præ sagante cometo
Anglos innumeris stragibus obtinuit:
Qui dux Northmannis, qui Cæsar præfuit Anglis,

A Qui quasi mananti fonte profudit opes:
Imperio pollens Willelmus, conjuge, natis,
Occidit, et simul hæc omnia deseruit.

Super supradicti filium.

Nobilitas, regnum; prudentia, copia rerum,
Tollere Willelmo non potuere mori.
Belligerando pater Northmannos vicit et Anglos,
Ambos pacifice filius obtinuit.
Heu fortuna gravis! dum cervos insequeretur
Intercepit eum jacta sagitta feris.

De eodem.

Qui regum magnus fuit admirabilis orbi,
Qui probitate sua rexque comesque fuit.
Consul Northmannis, rex Anglis, filius ejus

B Anglos Northmanno milite qui domuit
Dum cervos agitat, socii stridente sagitta
Willelmus cecidit, rex fuit, ecce cinis

Item de eodem.

Qui legis hunc titulum, subtilis agnosce sepultum
Anglorum regem nunc modicum cinerem.
Hic Willelme jaces, Willelmi filius, Anglos
Qui ferus ense fero belliger edomuit.
Dum sequeris cervos, alter quoque destinat ictum,
Cervo directam passus es ipse necem.

Item de eodem.

Sub ejus nutu tremuit Northmannus et Anglus,
Qui locuplete manu sæpe pluebat opes:
A patre Willelmo neque re neque nomine distans
Qui consul, qui rex inclytus exstiterat:
C Morte nova cervis intensum pertulit arcum,
Hac quoque magnus homo subcineratur humo.

Super Ramnulfum.

Magne pater Ramnulfe senex, reverende sacerdos,
Virtutum thalamus, cella Dei locuples
Postquam vicisti tota probitate malignum,
Protinus ad superos carne solutus abis.
Hic tua magne senex solemniter ossa quiescunt,
Et datus est tumulus ossibus iste tuis.
Spiritus ecce tuus gaudens super astra perennat,
Tu pater a superis sæpe revise tuos.

De eodem.

Alter Tobias Ramnulfus tempore longæ
Amissis oculis mente Deum coluit.
D Pauperibus saties, lassis requies, via lapsis,
Presbyter ipse fuit victima grata Dei.
Thuris odor gratus thuris quoque more crematus,
Dans animam cælo reddidit ossa solo.
Hic Ramnulfe jaces solemniter more sepultus,
At plus sollemnis vivis in arce poli.

Perpes lamentum mors contulit Andegavinis;
Martellum juvenem cum tulit a superis.
Tempora reddiderat princeps bonus aurea mundo,
Bellis sedatis sæcula pacificans.
Dum pacem læsam rursus sanare laborat,
Intentum paci sæva sagitta ferit:
Hic, Martelle, jaces, Martelli nobilis hæres
Res a Marte quibus digna dedit titulum:

Iracis amator eras, et eras sic pacis amator,
 Illector ut ipse tamen belliger existeris.
 Ipse reformabas tempus, gentemque togatam,
 Si modo vixisses Octavianus eras.
 Subjectis parcens, et colla superba refrenans
 Principis egregii culmen adeptus eras.
 Sæva sagitta tuos successus anticipavit,
 Quam clam direxit proditor architenens.
 Martia Martellum te fecit causa vocari,
 Gosfredum vero nominis impositi.

Hic pausat virgo, quæ scilicet innuba Christo
 Nupsit, sponsa Dei, nescia conjugii.
 Pectore constanti Constancia nomine fulsit,
 Præclaro patrum stemmate nobilium.
 Ipsius pectus dilavit littera dives,
 Ut potuit credi dia Sybilla tibi.
 Ecce sub hoc tumulo cinerascit mortua virgo,
 Ejus ad astra volans spiritus alta colat.

Post Lugdunensis præsul prius Hugo Diensis.
 Magnus Romanæ filius ecclesiæ.
 Quem sibi legatum Romanus papa rogavit,
 Ad synodum veniens, prohi dolor! occubuit.
 Virtutum cellam, divini nectaris aulam,
 Hac tumulavit humo Segusiensis homo.
 Lætatus Justus hospes bonus hospite tanto,
 Quem Deus eximium misit ei socium
 Lugdunum luge, solemnina conciliorum
 Occubitu Patris occubuerunt tibi.

INSCRIPTIONES

SUBNOTATIS DEFUNCTIS COMPETENTES.

Super Joannem Dolensem archiepiscopum.
 Splendidus ex atavis, atavorum splendor et ipse,
 Gente Britannus homo conditur hoc tumulo.
 Hic armis, patria, natis cum matre relictis,
 Dux modo, continuo de duce sit monachus.
 Metropolitane sedi, quia vixit honeste,
 Cui Dolus est nomen, præsul hic eligitur:
 Ut quibus existerat consul, de consule præsul,
 Præsul quam consul consuleret melius.
 Ad papam venit, sacrari poscit ab ipso:
 Quod dum differtur in Domino moritur.
 Ponitur hic cultor et religionis amator,
 Quemque dolent Britones sancta Sophia fovet.
 Si quæras nomen, nomen sibi scito Joannem,
 Sique diem mortis, da decimam decimi.

Super Guillelmum de Montesorelli,
 Aggregat absque mora non extricabilis hora
 Servos nobilibus, et pueros senibus.
 Quod si nobilitas posset producere vitas,
 Nobilitante domo non moreretur homo.
 Heu! Willelme, satis fuerat tibi nobilitatis,
 Attamen a superis nobilis abstraheris.
 In modica fossa sunt magni stemmatis ossa,
 Artus ingenuos hæc habet ossa tuos.
 Si quem læsisti, si quid male promeruisti,
 Christus adestque tamen; pace fruaris, amen

Super domnum Berengarium.
 Tota Latinorum facundia marcida floret,
 Dum Berengario Turoni viguere magistro.
 Porro Latinorum facundia florida marcet,
 Invida sors Turonis ubi tantum lumen ademit,
 Clauditur in Jano tibi doctor janua vitæ,
 Vel magis in Jano patuit tibi janua vitæ.
 En tua magne senex jacet hoc sub fornice gleba,
 Ad reditum propriæ suspirans conditionis,
 Promittatque licet veniam tibi spes meritum
 Hanc tamen acceleret lector pia vota rolando.

De Frodone Andegavensi.
 Quod de quadrivio norat trivioque Latinus,
 Id totum Frodo pleniter audieras.
 Sollers auditor superaras pene Latinos,
 Cum te morte gravi perculit hora brevis.
 Raptus ab Andegavis, tumulisque sepultus in Anglis,
 Anglos Andegavo pulvere lætificas.
 Frodonis cineres Angli reverenter habete,
 Ac votis animam lætificate suam.

Item de eodem.
 Frodo quid prodest te nosse profunda librorum,
 Nocte dieque tuus tritus Aristoteles?
 Fabula Nasonis tibi quid tot adhæsit in annis?
 Quid tibi nunc Cicero, Statius atque Maro
 Hæc tibi Frodo simul spondebant aurea secla
 Attamen ista simul abstulit atra dies.
 Sacra fames auri te duxit ad Anglica regna
 Liuera multa lucri spes tibi multa fuit.
 Indigetis corpus jubet Anglis flebilis Andus
 Lectores jubeant cœlicolis animam.

Item de eodem.
 Frodo labor magnis te vatibus æquiparat,
 Quem modo mors umbræ quæ fugit æquiparat.
 Exul ab Andegavis peragraras impiger orbem
 Litterulas rapiens, atque vacans studiis.
 Aurea te tandem spes invitavit ad Anglos,
 Quo te spemque tuam mors inopina tulit.
 Frodo te plangent studiis quicumque vacabant,
 Quorum dum moreris portio summa ruit.
 Mortuus ecce jaces factus de pulvere pulvis.
 Quæso propitius sit tibi Frodo Deus.

Super Petrum Dolensem priorem.
 Petre prioratus decoratus honore Dolensis
 Providus in factis, ordinis ipse rigor.
 Postquam pontificem superaras Biturigensem,
 Hunc enitentem dilacerare locum:
 Pace reformata, re fratrum multiplicata,
 Tandem præpropera morte gravatus obis.
 Mors peperit lacrymas nobis tua perpetuandas,
 At specialis amor sedula vota rogat.
 Iste lapis Petrum fovet, heu! heu! jam cineratum:
 Christe lapis vivus tu foveas animam.

Item de eodem.
 Jure priorarat te coetus, Petre, Dolensis,
 Namque sibi probitas te tuæ prætulera.
 Prædictum Biturix Richardus ovile fatigans,
 Succubuit victus ex probitate tua.
 Emeliorasti subjectos, ordine, rebus,

Pollens consilio, præditus eloquio.
Ecce lapis nostrum tegit hic pro corpore Petrum
Tu vero foveas omnipotens animam.

Item de eodem.

Petre, decanus eras, et eras, Petre, jure decanus,
Namque ut debueras omnibus omnia eras.
Te graviter fratres lugent obisse Dolenses,
Quorum res nimio munieras studio.
Taliter obstiteras Richardo Biturigensi,
Præsul ut ipse tuo cesserit eloquio.
En, Petre, suffossum tabescens incolis antrum.
Spiritus alta petens incolat astra tuus.

De canonico sine proprio.

Rainaldus cleri vernans rosa Pictaviensis,
Facundus, verax, religionis amans.
Qui promulgavit tibi primus Pictava tellus
Canonicam; quæ nil proprietatis habet,
Tam bene dispositæ consummans tempora vitæ,
Exanimis tandem subditur huic tumulo.
Cujus spiritui sis mansio, summe sacerdos,
Atque sacerdotis, Christe, memento tui.

De Godefrido Remensi.

Jocundus magnæ thesaurus philosophiæ,
Magnaque musa perit, cum Godefredus obit.
Iste decus cleri, sol alter idoneus orbi,
Orbi sufficeret, viveret ipse diu.
Sed mors effrenis super hunc sua frena gravavit,
Et jubar a superis invida grande tulit.
Remis habet corpus, animæ sit mansio cælum,
Divitibus dives ossibus urna vale.

Item super eundem.

Orbi defendus tamen et specialiter urbi
Quam Remis dicunt, hic, Godefrede, jaces.
Præcipue cleri lacrymis comitatus opimis
Hic tandem matris redditus es gremio.
Remensis populi clerique lucerna Latini,
Omnibus extorques dum moreris lacrymas.
Gallia te tanto complexabatur amore,
Ut doleat se non accubuisse simul.
Nunc igitur pedibus quibus ire licet gemebundæ,
Te comitatur adhuc planctibus et precibus.

Item de eodem.

Quem tegit iste lapis non Tullius æquiperaret,
Si tamen ejusdem temporis ambo forent.
Hunc etenim vatem sapientia tanta repleat,
Ut bene Romuleis antefuisse putes.
Denique tantus erat quantos vulgata per orbem
Fama volans fecit, quos libet esse viros.
Mortis livor edax hunc, proh dolor! abstulit orbi.
Heu! scrobe sub modica nunc, Godefrede, jaces.
Divinos cineres genitrix sua Remis habeto,
Tu quoque, Christe, suæ mansio sis animæ.

Item de eodem.

Quæ natura potens vix omnia contulit ulli,
Omnia contulerat hæc, Godefrede, tibi.
Formam, divitias, mores, monumenta nepotum,
Discretum pectus, ingenium locuples.
Os par ingenio, studii florentis amorem,
Nec tamen ista tibi cuncta tulere mori.

A Egregios artus en parvula continet urna,
Remis te genuit, te quoque Remis habet.
Urbs venerare tuum felici pulvere felix,
Cives concivem cœlicolæ foveant.

Item de eodem.

Hos apices donec oblitteret ipsa vetustas,
Aut inimica manus celebri relegetur honore
Ille Godefredus, quem lucida musa secundum
Nasoni peperit, quem littera multa replevit,
Ecce perennis adhuc Godefredum fama perennat,
Atque perennabit dum fama volare valebit.
Remis eum genuit, et Remis eum sepelivit:
Terra colit terram, sed spiritus incolat astra.

Super Alexandrum Turonensem.

Fletus innumeros cum mors ingesserit orbi,
B Fletus majores ingerit ipsa modo.
Alexander enim juvenum specialis honestas,
Intempestiva morte gravatus obit.
Nondum bis denos adolescens vixerat annos,
Cum rosa formosa marcuita quod erat.
Canonicus Turonensis erat puer indolis altæ,
Flos olim roseus, nunc cinis est luteus.
Sique sibi maculas species attraxit et ætas,
Tu tamen indulge rex utriusque dator.

Super eundem.

Cum titulos multis dederit mea cura sepulcris,
Nullum flebilius quam delit hunc titulum.
Alexander enim luctus generaliter orbi,
Præcipueque suis flos juvenum jacet hic.
Cujus plus juvenum cedebat forma decori,
C Quam saluunca rosæ, quam citius violæ.
Tandem defuncti sic marcida colla videres,
Tanquam stipitibus lilia trunca suis.
Istæc plorat clerus Turonensis, plorat et omni
Ætati quisquis compauit teneræ.

Item de eodem.

Quidquid majoris potuit natura decoris,
Clud Alexandro contulerat pariter.
Contuleritque licet quæcunque decora potantur,
Mortuus attamen est, ecce cinis jacet hic.
Supra quindenos vix quatuor attigit annos,
Illi cum pariter omnia mors rapuit.
En fœtet vilis speciosæ gloria carnis,
At, Deus, indulge quod male promeruit.

Item de eodem.

D Qui properus properas præsentis ad atria templi,
Sta si nosse cupis quem tegit iste lapis.
Ilic Alexandri cujusdam gleba quiescit,
Quem mundo species unica prætulera
Ilic inter juvenes quasi conspectissima stella
Gratus erat clero, gratus erat populo.
Hic cum bis denis vel circiter esset in annis
Tactus sole gravi flos tener occubuit.
Qui legis hos apices, si compateris cinerato,
Dic orans, tenere parco Deus puero.

Super Guillelmum Engolismensem episcopum.

Nobile nobilium specimen, Guillelme, decusque,
Proh dolor! hic propea cineratus morte quæcis,
Ordine præsul eras, atavorum sanguine consul,

Providus in factis, nulli sermone secundus.
Engolisma, dole, tanto viduata patrono,
Languet ecce tui moderamine præsulis orba.
Interitum timeas, dempto moderamine languet,
Huic siquidem nullum non nescis æquiparandum.
Urbs tamen infelix artus venerare paternos.
Dic quoque, transcendat Guillelmi spiritus astra.

Super Erilandum.

Littera quem dives magnum jubar extulit orbi,
Orbi defensus hic, Erilande, jaces.
Magne senex, lingua pariter jocundus et actu,
Sufficeret orbi si diuturnus eras.
Nec mors, nec senium quemquam nocuisse, ut ipse
Nescisses mortem taliter aut senium.
Sed quoniam commune mori est, et labitur ætas,
Parcatur lacrymis, sitque locus precibus.
Dum te terra fovet tua molliter ossa quiescant,
Sit quoque cum Christo pax, Erilande, tibi.

Ut supra super Petrum priorem.

Mors velut effrenis ruptis bacchatur habenis.
Tollit enim juvenes, tollit et ipsa senes.
Sed quidquid tulerit, quæcumque nefanda patrarit,
Est feriendo Petrum grandius ausa nefas.
Iste quidem Petrus et cœnobita Dolensis,
Ejusdemque domus ipse decanus erat.
Qui prudenter agens domui sic præfuit illi,
Defuncto ut vivas vivus agat lacrymas.
Hic modo, Petre, jaces, si sint Petrus ossa cinisque,
Mausio spiritui sit domus ampla Dei.

Super Geraldum Aurelianensem.

Egregius doctor magnusque sophista Geraldus,
Ecclesiæ robur, cleri populique columna,
Spes pupillorum, vir munificus viduarum,
Aurelianorum lux et specialis honestas.
Vir cani capitis, morum moderamine pollens,
Cui nihil a sensu tulit antiquata senectus.
Tandem communis contactus imagine mortis
Exiit hoc quod erat, datur hic sua portio terræ,
Spiritus in tenues vivens elabitur auras,
Cui tamen e rebus lutulentis si quid inhæsit,
Expiet id totum clemens miseratio Christi,
His precibus, lector, amen adjiungendo faveto.

Super Odonem abbatem Engeriacensem.

Qui properus transis hujus monumenta sepulchri,
Ut relegas titulum comprime, quæso, gradum.
Hic jacet abbatum decus et specialis honestas,
Pauperibus saties, indigus Odo sibi.
Qui pietatis amans, monachorum forma, decenter
Ingeriacensi profuit Ecclesiæ,
Tandem pace bona sopitus morte quievit,
Ecclesiæ robur, ordinis Odo vigor.
Qui legis hæc duo fac Odoni, fac pia vota
Deque metu mortis sollicitare tibi.

Super Radulfum Pictaviensem archidiaconum.

Archidiaconi perfunctus honore decenter,
Consilium plebis, lux cleri Pictaviensis,
Quem satis egregiæ ditarat summa sophiæ,
Radulfus jacet hic factus de pulvere pulvis.
Pictavia urbs, luge, tanto viduata ministro.

A Tunde dolens pectus, laceros tibi diripe crines,
Dummodo persona careas huic æquiparanda.
Nec tamen in lacrymis unquam tua vota coerce.
Spiritus ut veniam Radulfi promereatur,
Id puer, idque senex, lector quoque poscat idipsum.

Super præulem Durandum.

Nomine Durandus jacet hic præsul venerandus,
Quem commendavit vita benigna Deo,
Exsequias celebres, quæ forma fuere triumphi,
Dispensavit ei gratia summa Dei.
Urbanus synodo generali papa vocata,
Patres bis centum movit ad obsequium.
Tertia quæ decimam lucem præit ante Decembrem
Vitæ præsentis lumen ademit ei.
Arvernus sanctos cineres reverenter habeto

B Atque patrocinio tutior esto suo.

Super eundem Durandum.

Temporibus luteis vir magnæ strenuitatis,
Aurea Durandus sæcula restituit.
Arvernus præsul dignissima præsulie fecit,
Fecit digna Deo religiosus homo.
Ipsius exsequias dicas similasse triumphum,
Et dispensantis signa fuisse Dei.
Adfuit Urbanus centeno præsule septus,
Abbatum vero major erat numerus.
Tertia cum decima tunc lugubris ante Decembrem,
In reditu luctus est modo festa dies.

Super comitem Pictavensem.

Gloria si mundi pareret monumenta fideli,
Nulli commodius quam tibi dux pareret.

C Vir generosus eras, decus orbi, dux Aquitanis,
Hosti terribilis, ipse Pater patriæ.
Sed tibi sit titulus, Guillelme, tuumque sciatur
Istius Ecclesiæ qua sepeliris opus.

Super militem juvenem.

Nulli Goffredus genio formave secundus,
Intempestiva sopitus morte quiescit.
Plus animo validus quam possent membra tenella,
Militis ante dies, assumpsit militis arma.
Dormiit in Christo puer altæ nobilitatis.
Non quindennis erat, sed erat quindennis ut esset,
Si ter quinque dies sibi vivere plus licuisset.
In Maio vernante rosa, rosa marcuit ista,
Quinta dies a luce diem sibi clausit et annos.

D Hunc commendatum sibi continet hoc monumentum,
Goffredusque suis lacrymabile sit monumentum.

Super Elpem comitissam.

Non dempsit metas tibi mortis forma vel ætas,
Vel proavi reges, quæ sic tibi fata locarant,
Elpes ut neutrum reginam dedecisset.

Super Burchardum bonum militem.

Si centum linguas pro te, Burcharde, moverem,
Non possem laudes æquiparare tuas.
Nam tibi nullius virtus erit æquiparanda,
Quantoscumque tamen carmina magnificent.
Tu Taurinenses solus sic edomasti,
Ut te crediderint mille fuisse viros.
Agnitis viduæ tutor, domitorque reorum,
Corruis uxoris ultor adulterii.

Quod genuit Turonus hic pausat nobile corpus,
Spiritu vero sit domus in Domino.

Iterum super eundem.

Si quis Achilleos mirando recenseat actus,
Actus Burchardi pluris habens recolat.
Corporis aut animi nulli virtute secundus,
Viveret ipse diu, Julius alter erat.

.
.

Item de eodem.

Quicquid multarum natura potens probitatum
Divisit multis, constituendo probos :
Il, Burcharde, tibi dederat bene prodiga totum,
Heroes in te quosque simul replicans.
Quicquid sunt alii sortiti particulatim,
Tu totum solus pleniter assequeris.
Providus in verbis, robustus et acer in armis,
Causidicus Cicero, belliger Hector eras.
At dum pro parvo Turonus ducis dominatum,
Ad Langobardos fulmineus properas.
Quam gentem verbis tibi domi subjungis et armis,
Gentis et uxoris proditione cadis.
Ecce nihil de te superest nisi pulvis et ossa.
Pax tibi, bella quidem causa fuere necis.

Super Raherium audacissimum.

Inscribi tumulis Heroum facta solebant,
Ut quanti fuerant posteritas legeret.
Sed tua deberent speciali facta, Raheri,
Inscribi calamo, nam specialis eras.
Nam natura tibi nullum sic æquipararat,
Omnibus ut solus præfueris ducibus.
Insidiosa latus tibi lancea fodit utrumque,
Militibus tutor dum cupis esse tuis.
Felix urna fove qui vastum terruit orbem,
Nec sit ei terror corporis aut animæ.

Super eundem.

Alite sis equo properus dum fulminat hostes,
Se scutum præbens auxiliare suis,
Raherius cecidit, quo non audacior ullus,
Hostili telo fixus utrumque latus.
Emisit flatum subito cum sanguine mixtum,
Exemplum factus lugubre militibus.
Militiæ graviter stipendia sæva remisit,
Propter quam corpus contulit atque animam ;
Quod si sponsa Dei sponso pro talibus audet,
Et pro Raherio supplicet ipsa Deo.

Sicut supra.

Raherius miles fortis velut alter Achilles,
Dispar in nullo laudibus Hectoris.
Quem natura potens toto decorarat in orbe
Militiæ titulis et probitate sua.
Militis unius, heu! mortuus occidit ietu,
Tam grave merceus militiæ reditus.
Militibus superest pro tanto milite planctus.
O utinam lacrymæ proficiant animæ!
Magnanimum modicæ corpus committitur urnæ,
Spiritus inveniat quam meruit melius.

Item super eundem.

Robustum pectus, flavusque per ora capillus,

A Et gena pubescens, rarus et annus adhuc.
Vivendi leviter tibi causa fuere, Raheri,
Vivendique diu spem tibi contulerant.
Nulli contulerat potius natura cor audax,
Atque manum validam quam tibi contulerat.
Militis unius totum simul abstulit ictus,
Quippe coegit te morte mori subita.
In modico tandem pulvis modo clauderis antro,
Notus namque Deo nunc locus est animæ.
Quod si vota fides audax pro talibus offert,
Offerat ei pro te vota benigna fides.

Ad scutum ejusdem

A domino viduata tuo jam parma quiesce,
Cui par Raherio nullus erit dominus.
Vive; dies festos longum visura per ævum,
B Nam metuenda quidem lancea nulla tibi.
Nam si Raherius vel par sibi viveret ullus,
Non deberentur otia tanta tibi.
Mors ejus requiem, faceret tibi vita laborem.
Sed labor ille tibi dignus honore foret.
Posterior nunquam, prior ires semper in hostem,
Cedere nec scires anxia, nec fugeres.
Qui te conspiciet pro tanto milite plorent,
Tuque diu valeas in titulo posita.

Super quem venerit.

Qui supra vestros legitis lamenta sepultos,
Quinque minora premi casu lugere soletis,
Et mihi dilapso fletus infundite vestros.
Consul eram magnus, patriæ pater, hostibus hostis,
C Nomine Guillelmus, vitæ status omnibus omnis.
At nunc extrema, ceu singula, sorte potitus,
Occubui non lege mea, sed lege jubentis,
Omnia cujus lex aliud demutat in esse.
Hei mihi! nunc, lector, nil plus de consule restat,
Quam quod ego feci tua vota quod emeliorant.
Hoc nunc inclusus sub fornice lege sepultus.
Qua sepelitur homo communi lege resurgam.

Super Osannam.

Lector, quid fuerim, quid sum si forte requiris,
Nata puella fui, sum modo facta cinis.
Conjugio favi tantummodo prolis amore,
Occubui decimum dum parerem puerum.
Nec puer antiquo nascendi nascitur usu,
Cæsa matre quidem filius extrahitur.
D Causaque nubendi mihi causa fuit moriendi.
Consulis uxor ego, nomen Osanna mihi.
Sed quid honor, quid opes, quid prolis copia prodest?

Christe mihi prosis, tu mihi mansio sis.

Super Guidonem.

Exsul ab urbe mea dum me velut effugientes
Insequor ipse libros, dumque vaco studiis,
Proh dolor! incubuit mihi lamentabilis hora,
Quippe supervenit mors inopina mihi.
Ecce sub hoc tumulo cineratus corpore pauso.
Spiritus obtineat quam meruit melius.
Me tamen et fidei tenor, et confessio culpæ,
Quandoque securum de venia faciunt.
Quod tamen exspecto poterit mihi turba legentium,

Et votiva simul præproperare cohors.
Civis eram Turonensis ego de nomine Guido,
Gentis patriciæ, me modo Remis habet.

Super Johannem

Intempestiva moritur dum morte Johannes,
A mortis sævo solvitur imperio.
Nam potius vivit qui sic obisse videtur.
Nulla voluptatis technæ cohæsit ei.
Ætas ipsius vix annum dimidiarat,
Ipsa dies lavacri mortis et ipsa fuit.
Profuit ergo sibi tantummodo gratia Christi,
Quæ tamen et juste prævenit inmeritis.
Ergo lætandum satis est in morte Johannis,
Qui nullis moriens indiguit precibus.

Super Odonem puerum.

Urna brevis modicusque lapis super additus urnæ,
Signant materiam quod foveant modicam.
Quod premit iste lapis pueri sunt ossa tenelli,
Si tamen una satis duruit ossa dies.
Pene fuit natus puer hic simul atque reuatus,
Vivere vix potuit; moxque mori meruit.
Quod tamen imposuit nomen properantia mortis
His pateat signis: Otto puer jacet hic.

Super Burchardum iterum.

Romuleos Turonus licet exsuperaverit actus,
Militiæ titulis et probitate sua
Tu, Burcharde, tamen Turonenses exsuperabas,
Militiæ titulis et probitate tua.
At Longobardæ dum tandem proditiōi
Occurris vindex, persequerisque reos.
Boetibus atque reis te prodit adultera conjux,
Sicque cadis modico vulnere magnus homo.
Corpus magnanimum modo contegit hoc monumen-
[tum,

Spiritui vero parce, benigne Deus.

Super Troilum.

Nulla sit immunis ætas a vulnere moris,
Hic jaceo juvenis Troilus exanimis.

Super Rainaldum Remensem archiepiscopum.

Remensi populo lumen firnamque columnam,
Rainaldum Christi gratia contulerat.
Hic quoque Martini sublatus ab æde beati,
Remensi multum profuit ecclesiæ.
Hunc mors in tanto florentem pontificatu
Attigit, et vacuam fecit item cathedram.
Pupilli cives pro tanto præsule flentes,
Corpus pontificis hic posuere sui.
Hic populus glebæ dignos dispensat honores,
Dispenset veniam cunctipotens animæ.
Hunc duodena dies Februi præeunde kalendas,
Destituit mundo, substituitque polo.

In rotula de Guillelmo abbate.

Guillelmus quoniam verum properavit ad esse,
Ad non esse licet sit visus primitus isse.
Si tamen et properans properavit tramite recto.
Omnibus Ecclesiæ gaudendum censeat amicis
Si vero læsit properantem quilibet error,
Poscat ei veniam pia fratrum sollicitudo,
Quæ votiva Deum supplex et ædula pulset.

A Diximus ergo sibi, Guillelmo parce, Redemptor,
Ut nostris itidem concedat, dicite nobis,
Ut procul absentes oratio mutua jungat.

In rotula de Adam abbate.

Hæc desolatis solatia Burguliani,
Profluit ex Adam quod vester pertulit Adam.
Sed quati pro nihilo fieret de morte querela,
Præsertim cum sit mors Christi nostra medela.
Nec deerit medicus nisi desit cui medeatur.
O felix morbus mors Christi cui medicatur.
Vos quoque luxistis quia patre bono caruistis.
Nimirum patri plus quam vobis doluistis.
Nec mirum, lacrymas extorsit viscus amoris.
Sed cadat iste dolor. Deus est medicina doloris.

Patri consulite pia pro Patre vota vovendo,
B Necnon et vobis jam de Patre substituendo

De magistro suo plangens.

Doctorum speculum, doctor amande,
Majorum titulis æquiparande,
O Huberte tuis vir venerande,
Inmolo perpetuas exsequiis lacrymas.

Mors tua dura mihi.

Ablato mihi te, quæ mihi gaudia?

Gaudendi subiit deficientia.

Lugendi datur, heu! pessima copia,

Et perpes querimonia.

Væ mea vita mihi.

Hubertus patriæ cura paterna,

Magduni cecidit clara lucerna.

Ex quo mœsta mihi lux hodierna,

Vix aliquando scio quid faciens facio.

Mors tua dura mihi.

Urit nostra dolor corda medullitus,

Vix rarus recreat viscera spiritus.

Huberti gemitus causa sit exitus.

Hinc est creber anhelitus.

Væ mea vita mihi.

Quo nos alter ego, sed magis idem.

Hoc univit amor fœdere pridem,

Nec sortis modo mors subdit eidem.

Esset obisse mihi gloria, teque frui.

Mors tua dura mihi.

Ex quo cum lacrymis plus ego lugeo,

Hinc plus ipse quod est res nova gaudeo.

D

Quanto displicuit res lacrymarum,

Tanto triste placet pondus earum.

Displicet atque placet illud, utrumque placet.

Væ mea vita mihi.

Singultus peperit carmina lubrica.

Haud arcent elegos claustra poetica

Te, doctor, replicat nostra querela,

Hunc morbum leni, ait, nulla medela.

Mors mihi te tibi me compositura placet.

Mors, rogo, sera veni.

De Gerardo Laudunis subrepto.

Tantum Gerardus laudes dum laudibus auxit,
Quod dignum magnis laudibus Andus habet:
Quantum doctrinis Ciceroque, Maroque Latinis,
Nam nobis alter fulsit Aristoteles.

Lux et laus cleri, sol qui suffecerit orbi,
Orbi quadrivium protulit et trivium.
At fortunatus fuit abbas Burgulianus,
Qui sibi Gerardum vindicat in proprium.
Lausdunis obiit, sed vivit Burgulianis,
Utque diu vivat jam redimunt precibus.
Hunc igitur terræ speciali mandet honore,
Quisquis defuncto corpore dives erit.

Item de eodem.

Uberibus, Manegaude, tuis lactatus abunde
Tempore posterior, pene legendo prior:
Atque tuis sinibus abstractus venit ad Andos,
Ardua Gerardus planaque dicta gerens.
Laude sua laudes Lausduni multiplicavit,
Artes exponens commoditate levi.
Hunc quoque Lausdunis invidit Burguliensis,
Et quibus invidit blandiloquens rapuit.
Jam nunc Gerardus pauset cum Burguliensi,
Donec mandetur alteruter tumulto:
O utinam neque mors neque casus separet ipsos,
Donec nigrescat primitus albus olor:
Et donec pennis corvus niger evelet albis,
Lausdunum refusus donec eat Ligeris;
Et donec querulæ sileant valeantque cicadæ,
Et noceat senium sive dolor neutrum.

Ad eundem ut monachus fiat.

Ipse locum novi qui floridus otia gignit,
Libros et cartas et cuncta studentibus apta.
Burgulius locus est, et Cambio dicitur amnis
Flumine perpetuo qui vitreus irrigat hortos,
Hocque loco locus est a turbis pene remotus.
Qui tutat fratres a sollicitudine mundi,
Et sovet in gremio diuturnos pacis alumnae.
Prata virent juxta, quibus est contermina silva.
Hunc emat, hunc redimat quisquis probus esse la-
[borat.

Super abbatem Silve Majoris.

Cum pro defunctis soleant orare fideles,
Proque sibi caris perpetuent lacrymas.
Pro patre Geraldo nihil est utriusque necesse,
Qui cœli civis incola vixit humi.
Silvam Majorem monachis Dominoque dicavit,
Exsul sponte sua finibus a patriis.
Francia natalis sibi sorduit, hancque reliquit,
Silvestres saltus Burdegale veniens.
Pullulat ecce polo silvestris terra colonos,
Quæ per Geraldum floruit agricolam.
En felix anima cœli lætatur in aula,
Artus hic positi lætificent populos.

Item de eodem.

Silvæ majoris jacet hic sanctissimus abbas,
Abbatum splendor, et monachile decus.
Hic silvas coluit, Christoque novalia fecit,
Ut salunca rosam, poma salix generet.
Iste locus primum silvestris et effera tellus,
Ipsius exemplis est modo porta poli.
Vir cani capitis, vir perfectæ probitatis,
Cœlorum civis dormiit in Domino.

A Plebs Aquitana, Patris corpus complectere tanti,
Qui tibi vivit adhuc religionis odor.
Gallia congaude Geraldo quem genuisti,
Ac cineres sanctos hic venerare suos.

Item de eodem.

Mente columbinus, zeli fervore severus,
Alloquio dulcis, moribus egregius.
Pauperibus largus, sibi parvus, fronte serenus,
Cunctis compatiens pectore largifluo.
Abbas Geraldus jacet hic pro carne sepultus,
Liber enim cœlos spiritus obtinuit.
Gallica plebs genitrix plebi dedit hunc Aquitanæ,
Et silvas veteres Burlegalæ coluit.
Qui tantum terræ, genti quoque profuit illi,
Ut modo gens per eum terraque fructifera.
B Ossibus hic locus est dives decoratus opinis,
Prosit honor populis ossibus exhibitus.

De eodem abbate.

Alba columba Dei maculis rugisque remotis,
Quem nocuit culpæ nulla nigredo suæ.
Miles ut emeritus ad regis præmia raptus,
Spiritus abbatis vindicat astra sibi.
At qui de terra cinis est adjunctus eidem,
Hac requiescit humo jure vocatus homo.
Hic natale solum, quod erat sibi Francia dulcis,
Ultro deseruit pone sequens Abraham.
Silvæ Majoris probus hospes et incola primus,
Hos tenuit saltus excoluitque Deo.
Nomine Geraldus vir strenuus alta sitivit,
Hic pausat corpus, spiritus alta tenet.

De eodem abbate.

Prudens ut serpens, simplex Geraldus columba,
Angelicus specie, gratus olor capite.
Vir leo zelando, supplex agnus patiendo,
Mitis, mansuetus, religione probus.
Hanc ubi divino domuisti vomere terram,
Ad te collectis fratribus innumeris:
Tandem communis contactus imagine mortis,
Das animam cœlo, membra soli gremio.
Ora pro nobis, Geraldus, Pater reverende.
Non opus est pro te nos aliud petere.

Audeberto Cenomannensi archidiacono.

Censeo famosis te vatibus æquiparandum,
Quamvis præniteas re, fama, vatibus ipsis.
D Nec tu dissideas a commoditate Maronis.
De Berengario Turonensi pauca locutus,
Es nobis visus, nisi fallor, magnus Homerus.

Ad comitis Stephani fratrem.

Lampadis os, Philippe, vale, puer indolis altæ,
Lux olim cleri clara futurus, ave.
Me tibi quem præfert gradus et provector ætas,
Ad te compellit scribere solus amor.
Scribo quod puero surgenti profore possit.
Quodque dies nostros quodque gradum deceat.
Tu quod cudit amor, quod amici more paciscor.
Sic ut amicus habe, solus habendo lege.
In triviis siquidem nolo mea dicta vagantur,
Nemo nisi infelix invidia caruit.
Sicut nobilitat te linea sanguinis alti,

Sic quoque te morum linea nobilitet.
 Subditus esto libens virgæ manibusque magistris,
 Dum vacat, assiduus disce, revolve libros.
 Tempus erit subito cum te tua provehet ætas,
 Cum te nobilitas avocet a studiis.
 Nam si nescieris tunc respondere rogatus,
 Si Præsul fias, mutus asellus eris.
 In condiscipulos nimium sævire caveto,
 Immo magis recolas te fore discipulum.
 Quod tecum gessit nec cuiilibet improperebis,
 Nec tibi quod soli dixit amicus homo.
 Si sis iratus, nulli tamen objice crimen,
 Pacatus siquidem forsitan alter eris.
 Nobilitas et lingua præcax, moresque protervi,
 Nec sibi concordant, nec bene conveniunt.
 Nobilibus siquidem proavis Odonibus ortus,
 Ortus es Odoes ut veteres renoves.
 Qui sic vixerunt, fuerint ut Julius armis,
 Augustus pace, divitiis Salomon.
 Addidit Octodorum sibi scilicet unus eorum,
 Augustamque suis juribus obtinuit.
 Isque Theobaldum generavit pacis alumnus,
 Quo, Philippe, venis principe progeuitus.
 Ergo quem decorant antiquæ nobilitatis
 Tot proavique duces, et comites atavi :
 Da condigna tuæ præsentia nobilitati,
 Moribus ipse tuis præniteas atavis.
 An sim jocundo, Philippe, locutus amore,
 In serie sensus ipse notare potes.
 Quod si dicta sonant incomptam rusticitatem,
 Crede mihi melius dicere non potui.
 Est ignorantis vitium, non culpa volentis :
 Si bene non dixi, dicere quod volui.
 Denique quod sentis, quod gestit nostra voluntas,
 Ac si protulerint carmina nostra puta.
 Dicta meis votis industria vestra coaplet,
 Dictaque votorum vis magis appreciet.
 Appræciet cartam, quod cartam misit amicus,
 Dilige quod præfert nomen amicitiae.
 Jam memor esto mei, memoris memorabor et ipse,
 Nec nos a nobis mors etiam dirimat.
Adde comitissæ.
 Vadis ut insolitos videas, mea cartula, fastos,
 Ut regum thalamos et comitum videas.
 Vadis ut egregiam mihi gratifices comitissam,
 Si tamen ipsa prius gratificeris ei.
 Gratificeris ei, dicens comitissa valete,
 Reginæ potius nomine digna vale.
 Hæc est illius si nescis filia Regis,
 Anglos indomitos qui domuit gladio.
 Qui sibi Northmannos inhiibentes jura paternæ
 Perculit ense fero, supposuitque jugo.
 Iste procellosas pro litore duxit abyssos,
 Et quasi conduxit littora littoribus.
 Iste licet sumptus superaverit imperiales,
 Tantæ plenus erat fertilitatis opum.
 Ut vix thesauros aliquis perpenderit ejus,
 Largus militiæ, largus et Ecclesiæ.
 Denique tantus erat, ut solus fecerit orbem

A Nomen ad imperii subtrepidare sui.
 In dubio tamen est quæ stirps utriusque parentis,
 Cum mage par fuerit clarior extiterit.
A patribus proavis pater editus, utpote consul,
 Extulerat proavos ex probitate sua.
 Addideratque suis nunc tantum rebus honoris,
 Quantum res olim patribus addiderant.
 Sed neque distabat a tanto conjugis conjux,
 Quam sublimabat regia nobilitas.
 Quæ deducta potens a nobilitate potenti,
 Terræ Flandrensis mobile germinis erat.
 Illosque pares geminos sibimet sic fata dicant,
 Ut speciale forent conjugii specimen.
 Regem regina, reginam rex decorabat,
 Et decus alter erat, et decor alterius.
B Non virtute minor successit filia patri,
 Excepto quod non militis arma gerit.
 Arma tamen gereret nisi mos opus hoc inluberet,
 Nec fas est ferro membra tenella premi.
 Una tamen res est qua præsit filia patri,
 Versibus applaudit, scitque vacare libris.
 Hæc etiam novit sua merces esse poetis,
 A probitate sua nemo reddit vacuus.
 Rursus inest illi dictandi copia torrens,
 Et præferre sapit carmina carminibus.
 Ergo ne timeas, nimis est affabilis ipsa,
 Ipsa dabit tempus, et dabit ipsa locum.
 Utque reor non te comitissa remittet inanem
 Sis licet ipsa rudis, more suo faciet.
 Nec tibi præstabit tantillum quod meruisti,
C Præstabit quod sit lausque decusque suum.
 Pene sua est orbi jam munificentia nota,
 Extremos homines jam sua dona vocant.
 Ipsa mihi nota est, nec ego sum cognitus illi,
 Occuluit sibi me rustica simplicitas.
 Nec nunc auderem præmittere carmen ad illam,
 Sed voluit mandans carmen habere meum.
 Quidlibet audit nuper de carmine nostro,
 Innuit applaudens quatenus adjiciam.
 Adficio non quod par esse suæ probitati
 Possit, sed vigeat ex probitate sua.
 Materies grandis mea carmina nobilitavit,
 Non mea nobilitant carmina materiam.
 Hanc morum probitas, hanc castum pectus honestat.
D Nobilis hanc soboles ornat, amorque viri.
 Sunt tamen et multi, quos commendare puellis
 Et decus et probitas et sua forma queat.
 Hanc qui tentassent? sed quid tentasse juvaret?
 Servat pacta sui non violanda tori.
 Hanc decor insolitus, et inæquiparanda venustas,
 Commendatque simul gratia colloqui.
 Sed quis tam duram silicem mollire valeret?
 Inspiciunt sine re, sed juvat inspicere.
 Præmia magna putant dum spe pascuntur inani,
 Irritantque suos hanc inhiando oculos.
 Nec mirum, quoniam species sua tanta refulget,
 Debeat ut cunctis præfore virginibus.
 Hanc ego vidissem nisi rusticus erubuissem,
 Ipsam quippe loquens inspicere erubui.

Tunc nisi pa.antes obliquarentur ocelli,

Mox exhausisset omnia verba mihi.

Gorgone conspecta quamplures destituuntur

Taliter a propriis protinus officiis.

Et coram Circe sic multi diriguere.

Non etenim poterant lumina ferre deæ.

Vix ideo vidi, vidisse tamen reminiscor,

Ut reminiscor ego somnia visa mihi.

Sic me sæpe novam lunam vidisse recordor,

Vel dum vix video meve videre puto.

Vix ipsam vidi, sed sicut et ipse recordor

Dianæ species anteferenda sua est.

Ad eandem, pro cappa quam sibi promiserat.

Quam peto, quam petii, si reddas, Adela, cappam,

Quæ deceat dantem, deceat simul accipientem :

Nulla mihi major, melior mihi femina nulla,

Nam Regina mihi tu fies ex comitissa.

Te quoque majorem formabunt carmina nostra,

Carmine tu nostro latum spargeris in Orbem,

Ut te nosse queat et Cyprus et ultima Tyle,

Æthiopes, Indi, Getulus, et insula quæque.

Grandia dico quidem, sed grandia dicere novi,

Ex quo materiam mihi sumpsi de comitissa.

Ipsa mihi carmen, calamum mihi suggeris ipsa,

Ipsa dabis flatus, os ipsa replebis hincum.

Emeritas solvis mercedes ipsa Poetis,

Tu cogis vates taciturnos esse loquaces.

Ergo tuum Vatem, Comitissa, revise loquentem,

Et refer, o domina, scribenti præmia cappam,

Cappam quæ phrygium rutilans circumferat aurum,

Cappam quæ gemmis ambitum pectus honestet :

Ut te habeat pectus hæc dum super induet artus

Cappam quæ pretium comitissæ præferat instar,

Quam merito valeam comitissæ dicere cappam.

Sicut et excellis reginas et comitissas,

Sic Reginarum comitissarumque lacernas

Hoc excellat opus, quod te super astra perennet.

Magna peto, si non majora rependere nosses.

Ipsa pusillanimes fastidis parva petentes.

Non nimis alta peto, non ad nimis alta relabor

Quolibet ornatu debes ornare ministros,

Et ditare simul thesauros ecclesiarum.

Id petisse meum est, id te præstare tuum sit.

Sic mihi responde juri ut faveas utriusque,

Et cave ne desit etiam sua fimbria cappæ.

Ceciliæ regis Anglorum filiæ.

Regia virgo, vale, vale, inquam, regia virgo,

Virgo Romuleis tunc anteferenda puellis,

Virgo virginibus nunc anteferenda coævis,

Quam pater augustus æquavit regibus Anglis.

Quam species formæ cum virginitatis amorè,

Et morum probitas ingenti laude venustat.

Quam satis exornat sua sollicitudo legendi,

Quam patre nobilior sponsus sibi gratificavit.

Ergo placere tuo virgo contende marito.

Nam neque nupsisti quasi cuilibet e grege sponso:

Sed magis egregio, cujus te forma perennet.

Quod tibi quæ multa est librorum lingua loquitur,

Ecce tibi, virgo, si quid tamen ipse valebo,

A Offero me pro posse meo, vel si placet ultra.

Audivi quamdam te detinuisse sororem,

Cujus fama meas aliquando perculit aures

Nomen it elapsum, vidisse tamen reminiscor.

Bajocensis erat, sed tunc erat Andegavensis,

Quam, tibi si placeat, nostra de parte saluta,

Atque mihi nomen rescribe tuumque summe.

De duce Rotgerio.

Cui probitas patris peperit bellando ducatum,

Quem pax, quem probitas patri sua multa correat,

Salve, Rogeri, longum dux inclyte, salve,

Ut speciale tibi salve fac Burguliani.

Attamen anticipant nostros tua facta colonos

Namque tuum nomen totum vulgatur in orbem,

Vel quia militiæ stipendia fundis opima,

B Vel quia tractas rem consultus homo popularem,

Quæ stat firma tuis non concutienda diebus :

Sive quod Ecclesias immenso munere ditas,

Sive quod invitas hac tempestate Camœnas

Dapsilitate tua, ne possit Apollo tacere.

De Hostiensis episcopo

Odas, o utinam cui mittuntur placituras

Odoni magno dirigo parvus ego.

Odo pontificum decus et specialis honestas

Consilium papæ, regula justitiæ.

Ecclesiæ robur, non concutienda columna;

Mittit quod placeat Burgulianus ave.

Burgulianus ave magno dicit patriarchæ,

Quod mihi notitiam præsulis obtineat

C Odo, Wido mea mihi te celebravit in aure,

Pluribus indicitiis te mihi significans.

Guido tuum nomen nostrum devexit in orbem,

Utque viri tanti præco vir ille mihi.

Te mihi procerum statura significavit,

Quæ non excedat effligata modum.

Mores jocundos Wido tibi dixit inesse,

Et quod conveniat moribus alloquium.

Utque mihi dixit, ditat te littera dives,

Et vatum Musas deliciosos amas.

Si cantare velis cantas modulamine dulci;

His superest vultus et facies hilaris.

Affatu suavis, communis et omnibus omnis,

Exhilaras mœstos, et stolidos reprimis.

D Os Oratorum modo vivis Tullius alter;

Callidus in verbis vivis Aristoteles.

Tempora quæ modosunt, quæ sunt sine remigantem,

Rectorem statui te voluere sibi.

Qui te fecerunt Odo velut Hostia Romæ;

n modico Romæ te facient dominum.

Hic jam cœperunt ordiri provida fata :

Hic intelligimus, jamque favemus eis.

Odoni factus hæres in pontificatum,

Mox in papatum substituendus eris.

Hoc locus, hoc nomen, hoc signat copia linguæ;

Hoc alti sensus præcinit integritas.

Innuit hoc habitus tunicatæ religionis,

Vos ambos idem Cluniacus genuit.

Ambos vos fovit, vos Hostia sustulit ambos,

Alter papa fuit, nec minus alter erit.

O si tunc merear florere superstitie vita ;
 Ut tunc te toto pallidus ore canam
 Tunc Orpheus nostram nequeat superare Camœnam;
 Si pleno flatu buccina nostra sonet.
 Velis furtivis vehitur modo nostra carina,
 Namque piratarum perstrepat omne genus.
 Insontem lacerant me dentibus obloquiorum,
 Meque reum mortis clamitat invidia.
 Objiciant quod ego tabulas post tempora tango,
 Quod non demisso vado supercilio.
 Ipse susurro tamen, mecum quoque rumino psalmos,
 Atque obliquatis vultibus intueor.
 Ut fur invidiæ prohibiti est sæva noverca,
 Quocirca teporæ sæpius a studio.
 Quod si me vellet defensio vestra tneri,
 Ut mea duntaxat carmina diligeres :
 Repentes hederæ mox serpent uberiores,
 Si quando audaci fretus ero gladio.
 Audaci si quando lyras moderamine tangam,
 Si musas pleno pectine discutiam.
 Si quando impavidus vates audeo vocari,
 Si calamos teneam non trepidante manu.
 Si verbo nostris signisve quibuslibet Odis
 Illudas, Odo, fulmina non timeo.
 Fulmina quæ timeat, quem maxima Roma tuetur
 Quid timeat tua quem proteget Odo manus?
 Me sub amore tuo digneris, maxime Pastor,
 Tutior ut Romam si sit opus videam.
 Tutior ut duce te Romana palatia cernam,
 Quem mea rusticitas terreat absque duce.
 Jam nunc de vestro tanquam securus amore,
 Vobis commendo quod penitus cupio.
 Me præsumptem de te confundere noli,
 Debita posco quidem, da mihi, namque potes
 Si quotcumque molis aures obstruxerit aspis,
 Ut nolis nostras insinuare preces.
 Si quæsitæ neques, possisque negata referre,
 Si tua claudantur corda meis precibus :
 Ut dare tu nolis sine damno quod dare possis,
 Non es quem spero, quem tuus ipse cano.
 O quam sperabam vivis procul et procul alter,
 Quod Deus avertat ut mihi tu facias.
 Unicus est Odo mihi filius, imo coabbas,
 Pro quo devotus asto tuis pedibus.
 Namque manum super hunc nimis aggravat ille
 [Remensis]
 Iram qui papæ funditus emeruit.
 Imposuit siquidem regi diadema Philippo
 Nunc et in hoc papæ negligit imperium,
 Propterea fundo mea viscera funditus Odo,
 Ut mihi perficias hanc tibi rem facilem.
 Abbatis partem sustentens ordine recto,
 Ut restauretur filius ille meus.
 Quod confirmavi in eo Romana potestas,
 Inconvulsum sit, permaneatque ratum,
 Et potes et debes, nisi me contempseris, Odo
 Abbatem sancto reddere Remigio.
 Non ingratus ero, superaddam gratificandus
 Munera carminibus, carmina muneribus.

A Ecce fatigatus nimium remeare nequivit,
 Sed si mandabis ut veniat veniet.
 Jam securus erit, redeat si scripseris illi,
 Noverimus quoniam restituendus erit.
 Si mandare velis quod penses utile nobis,
 Guidonem nostro noveris esse loco.
 Guido mihi vivit, magnus, bonus, atque fidelis,
 Magni momenti, nominis haud modici.
 Hunc venerare modo quo nos veneramur eodem,
 Namque bona morum simplicitate viget.
 Odam dilatat occasio multa precandi,
 Sed modo sine brevi sis memor, Odo, mei.

Item de eodem.

Odonem salvere meum sine fine præcepto :
 Odo mi, salve, papa futurus, ave.
 B Quod te dico meum, præsumptio dicere cogit,
 Tantum tantillus pontificem monachus.
 Quem nunquam vidi, quem solis auribus hausi,
 Dicere præ nimio cogor amore meum.
 Visceribus totum te nostris insinuavi,
 Te siquidem novi carmina diligere.
 Et laudas vates, et præmia vatibus offers,
 Jocundus, prudens, felle columba carens.
 Compatiens miseris, peregrinis auxiliator,
 Morum præ cunctis asperitate cares.
 Maximus orator, vatum specialis amator,
 Invitas nostros ad studium calamos.
 Talem te cupio, mihi te desidero talem,
 Qualis es, et qualem te volo promereor.
 C Quæso mihi debe quod debet amicus amico,
 Quos indiscussus consolidavit amor.
 Inter quos unquam non est alterna voluntas,
 Qui sapiunt, vivunt et moriuntur idem.
 Ecce tibi talem, me si dignare, paciscor,
 O utinam votis faveris, Odo, meis !
 Si mihi te dederis, si te dignabere nostrum,
 Inter cantores Orpheus alter ero.
 Jam quoque de vestro nimium confusus amore,
 Audeo pro caris insinuare meis.
 Burchardum commeado meum, quem diligo multum
 Tutelæque tuæ, consilioque tuo.
 Urli Guidonis penuria multa penates,
 Odo, roriferas cui plue divitias.

Domine Emma.

D Cœnobarum decus et decor Emma sororum,
 Suscipe quod mandat Burgulianus ave.
 Burgulianus ave tibi mandat, et immolat illud,
 Quod te contiguet perpetuetque mihi.
 Utpote quam proprio sic fovit melle sophia,
 Ut nunc emanent ubera lacte tua.
 Quod nuper patuit mihi carmina vestra legenti
 Quæ tu gratuito nectare condieras.
 Ad te concurrunt examina discipularum,
 Ut recreentur apes melle parentis apis.
 Quod si discipulos vester concederet ordo,
 Vellem discipulus ipsemet esse tuns.
Amato archiepiscopo.
 Pontificum lex est veniam præstare roganti,
 Dissolvit legem qui prohibet veniam.

Optime pontificum, mihi sic applaude roganti,
 Ut mihi pontificem te tua facta probent.
 Aures ergo diu pulsatas pande benignus,
 Quamque rogo supplex inveniam veniam
 Nubibus ablatis me respice fronte serena,
 Quidlibet emendo si veniam mereor.
 Sin autem, certe querimonia nostra coæquos
 Tanget ut emendent talis pontifices.

Versus Odonis ad abbatem.

Hanc, Baldrice, tibi mittit tuus Odo salutem,
 A te rescribi quam cepit ipse sibi.
 Nuper, amice, tuum tenui legique libellum,
 Credere vix potui temporis hujus opus.
 Tantum pondus erat verbis, facundia tanta,
 Posset ut hæc credi composuisse Maro.
 Inter amicorum scribi mea nomina sperans,
 Devolvi librum terque quaterque tutum.

Vel levis ulla mei non est ibi mentio facta,
 Commovit mentem res nimis ista meam.
 Scilicet indignum me, vir facunde, putasti,
 Carmine quem velles perpetuare tuo.
 Attamen urna, lepus, corvus quoque, cancer, aselli,
 In cælo stellæ te quoque teste nitent.
 Et post tantorum tot nomina clara virorum
 Viles bestiolæ cœfica regna tenent.
 Me quoque multorum post nomina clara virorum,
 Fac tua cœlestis pagina suscipiat.
 Hæreat in libri, rogo, margine distichon unum,
 Inscriptus valeat quo tuus Odo legi.
 Si meritis precibusque meis quæsita negabis,
 Extorquebo tamen improbitate mea.
 Hæc mea sæpe tibi trivialia carmina mittam,
 Sic indignanti quod precor excutiam.

CARMEN BALDRICI DE TABULIS SUIS.

FRAGMENTUM.

(MABILLON, *De re diplomatica*, Supplem., p. 51, num. 41, *De instrumentis quibus veteres notarii et antiquarii ad scribendum utebantur.*)

Quod attinet ad stylum, eo maxime utebantur veteres ad scribendum in tabulis ceratis. Legimus in veteri codice, modo bibliothecæ Ottonianæ, carmina Baldrici Burguliensis abbatis, partim edita, partim haud vulgata, in quibus unum est lugubre, imo festivum carmen de graphio fracto, quo Baldricus ad scribendum in tabulis ceratis per annos decem usus fuerat. Ni res parum seria esset ad propositum nostrum, integrum illud carmen referrem, in quo auctor totum styli artificium et usum describit. Hic venit in mentem Leonis Allatii, qui amisso calamo, quo ad græce scribendum unico per annos quadraginta usus fuerat, adeo indoluit, ut vix lacrymas continerit. In alio carmine Baldricus ludit in tabulas suas, quæ non cera nigra de more, sed viridi oblitæ erant, ad recreandos scilicet oculos: ludit et in stylum eis accommodatum, quem fecerat quidam Lambertus Andegavensis; laudatque abbatem Sagiensem, cujus dono acceptat sacculum, quibus illæ tabulæ, vix semipedales, inclusæ erant. Earumdem vero brevitate atque formam præ cæteris commendat his versibus

*In latum versus vix octo pagina vestra;
 In longum vero vix capit hexametrum.
 Attamen in vobis pariter sunt octo tabellæ,
 Quæ dant bis geminas paginulasque decem.
 Cera namque carant altrinsecus exteriores;
 Sic faciunt octo quattuor atque decem.
 Sic bis sex capiunt, capiunt et carmina centum;
 Id quoque multiplices paginulæ faciunt.*

Idem versibus suis celebrat Girardum et Hugonem notarios seu scriptores suos, qui carmina sua e tabulis ceratis in membranas referebant.

OPUSCULA DUBIA.

DE REVELATIONE ABBATUM FISCANNENSII.

(Vide Patrologiæ tom. CLI, col. 699.)

ACTA S. VALERIANI MARTYRIS

AUCTORE, UT VIDETUR, BALDRICO.

(CHIFFLET, *Histoire de l'abbaye de Tournus*, preuves, p. 33, ex codicibus mss. Acceyensi, Cabilonensi, et aliis ouibusdam)

Beatissimorum martyrum gloriosa certamina, ob honorem Christi Domini ac Dei nostri assiduis cultibus et solennitate annua celebrantur, ut dum fidem martyrum plebs devota cognoscit, et illos triumphasse gaudeat, et se patrocinio eorum protegendam esse confidat. Celebre enim habetur, sanctae recordationis Eusebium historicum, Caesariensis urbis episcopum, egregiae vitae beatissimum sacerdotem, ecclesiastica quoque institutione doctissimum, et praecipua sollicitudine venerandum per omnem orbem, in quantum divino adjuvante Spiritu, ut gestum est rei veritate decursa valuit reperire; prout singularum provinciarum urbes, loca, vel oppida, illustrari triumphis martyrum coelestibus meruerunt, quorumque principum tempore ordinata officiorum instantia innumerae persecutiones actae fuerint, declarasse: qui etsi martyrum singulorum integras non explicuit passiones, tamen Christianis devotis atque fidelibus unde scribi vel celebrari debeant, veraciter intinavit. Dei itaque gratiam toto orbe diffusam fidelis cultor excoluit; dum velut exiguo tritici semine copiosae messes agri fertilitate gignuntur, et multiplicata ubertate proficiunt, ita supradicti viri relatione, ab unius codicis fonte diffusae scriptis manantibus fidelium, totum orbem celebrandae passiones martyrum rigaverunt. Nos tamen rei ordinem exsequentes passionem sancti Valeriani martyris ea scribere devotione curavimus, quam triumphante Christo perfectam certissima veritate comperimus.

Igitur Antonini imperatoris temporibus gravissima persecutionis instantia pullulabat; adeo ut cunctis imperii sui provinciis generali fuerit auctoritate vulgatum et decretis imperialibus constitutum, ut ubicunque Christianae religionis, indiscreto honore, sexu vel genere persona fuisset inventa, diversis afflicta suppliciis capite puniretur. Tunc in Lugdunensi urbe maxima vel praecipua Galliarum, sanctae recordationis Photinus episcopus, cujus vitae merita consummatio martyrii declaravit, institutor Christianorum doctissimus habebatur: qui ut praefatus historicus refert, cum aliis quadraginta et octo martyribus, persecutorum instantia comprehensus, ergastularibus, tenebris mancipatur: et quinquaginta animae Christi gloriam confitentes, in unum carcerem pariter reclusuntur. Ex quibus sanctus Marcellus, et sanctus Valerianus nocturno tempore annuntiante angelo evocati pariter et soluti, alter

eorum Sequanorum, alter Aeduarum provincias interjecto Arari petierunt: divinae utique provisionis instinctu, ut eorum institutione et gentilium corda ad coelestis religionis gratiam pervenirent, et nominatae provinciae proprio semper martyrum patrocinio munirentur.

Illo in tempore, post sancti Marcelli gloriosum certamen martyrii, Prisci praesidis examinatione confectum, nec longo intervallo, dum ipse praeses ad Lugdunensem urbem sub voce praekonis, et per aggerem publicum mularibus vehiculis, et per annum Sagone navali cursu, diviso agnine properaret Trenorchium, quod tunc in erogandis militum annonis castrense horreum vocabatur, die jam vespertinis horis declinante pervenit. Ubi dum de passione sancti Marcelli quae in Cabilonensi urbe acta fuerat, insana relatione denuntiat, suggestione gentilium cognovit, sanctum ibi Valerianum orationis secretissimam habere cellulam, et multos jam Christicolae effecisse

Tunc nequissimus praeses eadem nocte atroci cogitatione versatus, adventante jam luce ut mentis crudelitas flagitabat, sanctum perquiri Valerianum ab officio, et suis conspectibus statui imperavit. Ad cuius tugurium cum directi milites pervenissent, ille eos aestimans Christianos gratia charitatis, more hospitalitatis invitat. Quem illi primitus intrentes, signum crucis et intra cellulam suam habere, et suis adhibuisse vultibus, conspexerunt; statimque comprehensum dixerunt sagaci inquisitione solliciti, quod esset signum illud quod intra suum tugurium invenissent, aut illis venientibus in suam signasse faciem videretur. Tunc sanctus Valerianus respondit: « Hoc est signum salutis, in quo Dominus caeli et terrae Jesus Christus, una cum Patre et Spiritu sancto regnans ante saecula, et in aeternum permanens, nos sua passione redemit, et moriendo contritis mortis vinculis, aeternae vitae praemia condonavit. » Tunc illi dixerunt: « Ergo et tu, Marcelli socius, Christianum te esse denuntias? » Sanctus Valerianus respondit: « Me et socium sancti Marcelli, et Christianum esse, libera et usque in finem mansura voce profiteor. »

Impositis itaque vinculis, et post tergum manibus vinctis veluti scelerati criminis reus, Prisco praesidi ab officio praesentatur. Quem cum ille intueretur belluini cordis severitate inflammatus sic ait: « Tu es Valerianus, Christi nomen praedicans errore au-

perduo periturus? An fortasse quæ acta fuerint de socio tuo Marcello, simili errore decepto, ad tuam minime notitiam pervenerunt? Consule tibi, deorum immortalium numina venerando. Cognosce quæ adorari sacratissimi imperatoris dererunt auctoritas: quæ et patres nostri viderunt, et nos eorum effigies sanctissimas adoramus, et quorum progenies cœlis manifestissime dominatur. Omnipotentem itaque Jovem, et Junonem ejus conjugem ac sororem: Venerem etiam tanti dei filiam, Vulcanum et Martem fratres ipsius pariter et maritos adora. Quod si non feceris, longe a collega tuo Marcello gravioribus suppliciis punieris.

Sanctus Valerianus respondit: « Præsidentem te esse, et judicem provinciarum, circumstans declarat officium; sed omnis scientiæ, error gentilium reddit ignarum. Quomodo imperatoris tui nefaria religione, imperatorum decreta convellis? Quæ sunt numina ista quæ loqueris? Incesta puniri legum præcipiunt statuta; et tu deum esse omnipotentem voce sacrilega profiteris, quem germaniæ suæ fuisse conjugem non negasti; filiamque ejus Venerem, fratris uxorem a me æquas adorandam? Hæc crimina in numinibus veneranda, et in hominibus damnanda pronuntias? Tuo te satis abundeque errore confundis. Et beatissimi fratris mei Marcelli supplicia mihi te illaturum minaris, glorioso certamine superata? Atque utinam te victum et illius virtute, et tua pronuntiatione cognosceres, et Deum cœli ac terræ dominatorem omnium rerum atque factorem, de bonis sensibus adlores; qui sine crimine passus est; ut sua nos morte ab æterno mortis crimine liberaret et sua resurrectione fiduciam nobis perpetuæ salutis ostenderet, cujus regni nec finis nec principium invenitur! Hic est Deus verus, qui non

in metallis, nec in lapidibus, sed in templo fidei et æternæ beatitudinis gratia reperitur. »

Priscus præses dixit: « Circumstantia puniendi supplicia non pavescis? Et velut justificatus [et, judicatus] judicem vana quædam deliramenta pronuntias? Nunc evidentius approbabis morum virtutem numinum, aut vanam Dei tui potentiam, in tormenta deficiens. » Sanctus Valerianus respondit: « Tormenta ista quæ nominas, jam a prædentibus meis sunt commilitonibus superata. » Tunc sævissimus præses stipiti appensum sanctum Dei martyrem unguibus jussit ferreis laniari: et cum auxilio Christi nullis fatigatus suppliciis in laude Domini perduraret, ac nequissimus præses, per illius perseverantiam et ad veram Christianæ fidei religionem pervenire plurimos veneretur, solum exinde, in locum quo nunc venerandi corporis reliquias excolimus, gladio feriente jussit interfici.

Tunc sanctus Valerianus primi martyris et lenis sancti Stephani habens gratiam et gloriam remiscens, cœlos intuens illum vidit oculis sibi offerre coronam, cui moriendo non metuit martyrii præbere victoriam. Sic itaque sanctus martyr locum illum corpore consecravit, cœlorum spiritu regi conscendens. Cujus festivitatem annuam celebrat: patrociniū de bonis mentibus exoremus, ut si omnis plebis augeat, provinciam propriam teneatur, cunctumque populum suis cultibus adhærentem per intercessionem conservet: et qui ejus triumphum devotus ac fidelis scriptor excoluit, in præsentem sæculo, vel in futuro, patrociniū ejus æterna gratia muniat, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est imperium et potestas cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

DE VISITATIONE INFIRMORUM

(In codice ms. bibliothecæ Lambethanæ Londinensis Baldrico vindicatur hoc opusculum, quod esse nunc illis quæ inter supposita Augustino leguntur jam suspicatus fuerat Oudin. Hanc conjecturam suo testimonio confirmat D. Pitra, qui nuper codicem Lambethanum evoluit, ex cujus auctoritate libellum hæc adscriptor hucusque, Baldrico restituendum censet. — Vide Patrologiæ tom. XL, Operum S. Augustini VI, col. 1117.)

BALDRICI DOLENSIS

DIPLOMA

Quo omnia bona monasterii S. Florentii confirmat.

(Anno 1109.)

[Spicil. edit de la Barre, t. III, p. 459.]

Quoniam antiquorum bene gesta a modernis multoties depravantur, nec sæcularia tantum, sed etiam ecclesiastica jura ignorantium seria sæpe perturbat cupiditas: non incongruum hinc arbitrari justorum necessitudinem, et temporum rationem, præcedentium instituta succedentium consensu

quibusdam fukire sustentamentis, atque quibusdam munire præsidiis, ut qua manum inferre possit alieni cupidus appetitor, nihil reperiat. Hac quidem consideratione a monachis S. Florentii res quædam gesta est. Dum dominus Baldricus Dolensis archiepiscopus, Roma rediens, in secundo ordinationis suæ anno pallium, sui scilicet ordinis perfectionem, secum deferret, pridie Nonas Martii Salmuro apud Sanctum Florentium hospitatus est. Qui in crastina die, quæ tunc Dominica evenit, capitulum ingressus, cum sermonem cum fratribus habuisset, ab ipsis rogatus est ut ea omnia quæ in suo episcopio possidebant, et suæ dignitatis consensui pertinebant, firmissime eis concederet, et sua auctoritate protegeret: quibus ipse se facturum sponndit. Post triduum ergo, die scilicet quo discessurus erat, summo mane tabulam pulsare fecit, et fratribus

A congregatis capitulum ingressus est, et eis omnia sicut poposcerant concessit, salva tamen querela canonicorum S. Sansonis, et ecclesiæ Sanctæ Mariæ, quæ in castro Dolis sita est. Hujus concessionis testes sunt Joannes episcopus S. Briochi, qui cum eo venerat et præsens aderat; dominus abbas Guillelmus ejusdem cœnobii, Orgerius prior, et omnes alii fratres qui tum in conventu S. Florentii aderant, quos longum est enumerare. Ipse quoque Joannes episcopus concessit nobis et quidquid in episcopio suo habebamus, et quidquid exinde acquirere possemus.

B Actum est hoc anno ab Incarnatione Domini 1109, indictione Romanorum II, cyclo lunari VIII, termino Paschali XIV, Kalendas Maii, die ipsius Paschæ, VII Kalendas Maii, luna ipsius diei vicesima prima.

ANNO DOMINI MCXIX

HONORIUS II

PONTIFEX ROMANUS

[Lambertus] 130-
Bononiensis.

NOTITIA HISTORICA

(Mansi, Concil. XXI, 319)

Honorius, dictus ante Lambertus, Bononiæ natus, C diensis episcopus, qui Wormatiensi principum adventu resignantem libere investituram episcoporum imperatorem Henricum, auctoritate sedis ostolicæ, cujus legatione fungebatur, vinculo athematis absolverat, electus est pontifex XIX kalendas Januarii, anno Christi 1124, tempore Henrici regis Germaniæ V et imperatoris ejusdem nominis IV. Contra eum in schismate creatus est pseudopontifex Theobaldus sanctæ Anastasiæ cardinalis, destini II nomine insignitus. Verum quia cum norio pars potior erat, inquit Chronicon Cassinese, fautores Theobaldi rerum eventum cernentes Honorium se contulerunt. Idem iisdem fere verbis Urspergensis, addens eundem in Romana ecclesia diutissime probatum, et in ea legatione, ipse dudum in reconciliatione regni et sacerdotii Germanicis in partibus strenue laboraverat, citraque notificatum, tam illorum qui longe, quam prope erant, sacerdotum unanimi favore consecutum, moreque sedis illius vere tanto honore dictum, Honorium appellatum esse. Unus Tyrius lib.

XIII Belli sacri, cap. 15, de electione hujus pontificis ait: « Eodem anno 1124 dominus Calistus bonæ memoriæ papa secundus vita decessit, cui substitutus est quidam Lambertus, patria Bononiensis, Ostiensis episcopus, qui dictus est Honorius. Ille electus est sub contentione cum quodam Theobaldo presbytero cardinali tituli Sanctæ Anastasiæ; et quia electio ipsius Honorii minus canonice processerat, post duodecim dies in conspectu fratrum mitram et mantum sponte refutavit atque deposuit. Fratres vero tam episcopi quam presbyteri et diaconi cardinales, videntes ipsius humilitatem et prospicientes in posterum ne in Romanam Ecclesiam aliquam inducerent novitatem, quod perperam factum fuerat in melius reformarunt, et eundem Honorium denuo auctorizantes ad ejus vestigia procederunt, et tanquam pastori suo et universali papæ consuetam obedientiam sibi exhibuere. » Hæc de Honorii electione Tyrius. Eadem iisdem fere verbis Pandolphus apud Baronium: « Willelmum Tyri archiepiscopum ex Latinis primum a Guaremundō Hierosolymitano patriarcha consecratum pallio do-

navit, scriptisque ad episcopos et clericos Tyri nec non ad prædictum Guaremundum Hierosolymitanum patriarcham epistolis mandavit, ut suum illi archiepiscopum a se jure pallii donatum benigne accipiant, et religiose observent. » — « Misit etiam cum eodem, inquit Tyrius, dominum Ægidium Tusculanum episcopum, apostolicæ sedis legatum, virum eloquentem et admodum litteratum, per quem Antiocheno patriarchæ Bernardo epistolam scripsit, monens ut domino Tyrensi suos quos detinebat, sub pœna suspensionis, restitueret suffraganeos. Initio pontificatus Olerisium abbatem Cassinensem, ob contemptum sedi apostolicæ iteratis vicibus illatum, excommunicavit, et deposuit. » Petrus Diaconus : « Sanctum Bernardum hac ætate mirabilem ac velut quoddam sidus terris illapsum, Hidelbertum Turonensem archiepiscopum, Norbertum multarum gentium apostolum, Hugonem de S. Victore Parisiensem theologum, aliosque viros ingenio, doctrina, religione ac pietate præstantes, mirifice coluit. Decreta synodi Nannetensis, quibus duo jura Conano comiti Britannicæ consentienti eripiebantur, rescripto quodam velut sancte et legitime constituta confirmavit : pravamque illam corruptelam potius quam consuetudinem, qua, decedente marito vel uxore, universa decedentis mobilia, quæque ex naufragio emergerant, non ad filios vel legitimos heredes, sed ad fiscum transibant, magno beneficio totius Britannicæ plene abrogavit. » Papirius Massonus : « Ottonem Halberstadensem episcopum a suis canonicis accusatum et convictum quod pro consecratione cujusdam ecclesiæ triginta solidos accepisset, deposuit, etque Rodolphum substituit. » Chronicon Hirsaugense : « Wilhelmo duce Apulicæ et Calabriæ sine liberis defuncto, Rogerium Siciliæ comitem ejusdem invasorem, vi et armis coegit ad juramentum fidelitatis more solito Ecclesiæ Romanæ præstandum. Ludovicum Crassum Franciæ regem bonorum et jurum ecclesiasticorum usurpatorem, a Stephano Parisiensi

episcopo justis censuris innodatum, male informatum, ideoque a S. Bernardo binis litteris graviter suis reprehensus, absolvit. Hujus tempore Tanchelmus quidam Adamitarum hæresim condens, multos Antverpiæ sua eloquentia et sedulitate seduxit. Negabat enim corporis et sanguinis Christi perceptionem ad salutem prodesse : nibili faciebat sacerdotes et episcopos : suis hæresibus non assentientes per suos sectatores, habebat enim circiter tria millia milium qui eum ubique sequebantur, occidi jubebat. Ad eam hæresim ex hominum animis eradicandam, illius loci episcopus constitutus est Norbertus Præmonstratensis ordinis : qui suis concionibus adeo profecit, ut fere omnes ad fidem catholicam converterint, afferentes in ecclesiam corpus Dominicum, quod per decem annos in cistis et foraminibus secluserant. » Robertus continuator Sigeberti : « Ejusdem temporibus universa fere Pomeranorum natio a Boleslao Poionorum duce subacta, magnusque rex Gothorum prædicatione Ottonis Bambergensis episcopi Christianam fidem complexus, in Christi castra transierunt. » Helm. cap. 41. Olavus lib. II, *De gentibus septentrionalibus* cap. 7 : « Cumque eadem Honorius papa post obitum Henrici V, qui sine hærede decesserat, anno Domini 1125, Lotharium ducem Saxonie, communi procerum consensu regni et imperii successorem designatum, a rebellantibus contra eum Henrici nepotibus ex sorore, Conrado nimirum et Friderico Suevorum ducibus, ut testatur Frisingensis, sententia excommunicationis in eos prolata, ab intestino bello liberasset, defunctus est XVI. Kalend. Martii, anno 1130 : cum tenuisset pontificatum annis quinque, mense uno, et diebus septemdecim. » — « Hic fecit, inquit Pandolphus apud Baronium, ordinationes in Urbe plures, » etc. Egrotus deferri se fecit ex Lateranensi palatio ad monasterium S. Andreæ, ibique in pace defunctus est ; sepultus vero in basilica Salvatoris.

NOTITIA DIPLOMATICA.

(Philippus Jaffé, *Regesta pontif. Rom.*, pag. 549.)

† Honorii sententia hæc est : OCULI DOMINI SUPER JUSTOS (1, 3, 4, 6, 18, 21, 22, 23, 24, 39, 42, 43, 66.)

Bullis ejus subscripserunt :

ep. Albanensis	Vitalis	a	7 Mart. 1125	ad 28 Mart. 1126
« Ostiensis	Joannes	d	24 Mart. 1129	
« Portuensis	Petrus	a	2 Apr. 1125	ad 7 Mai. 1128
« Prænестinus	Guilielmus	a	2 Apr. 1125	ad 24 Mart. 1129
« Subinensis	Crescentius	a	2 Apr. 1125	ad 21 Jul. 1126
	Conradus	a	7 Mai. 1128	ad 24 Mart. 1129
« Tiburtinus	Guido	a	7 Mart. 1125	ad 21 Jul. 1126
« Tusculanus	Ægidius	a	7 Mart. 1125	ad 24 Mart. 1129
pr. card. tit. S. Anastasiæ	Petrus	a	7 Mai. 1128	ad 24 Mart. 1129
« SS. Apostolorum	Gregorius	a	2 Apr. 1125	ad 24 Mart. 1129
« SS. Aquilæ et Priscæ	Cerardus	a	4 Mai. 1125	ad 21 Mart. 1129
« S. Bulbinæ	Gregorius	a	2 Apr. 1125	ad 21 Mart. 1129
« S. Gæcilie	Joannes	d	28 Mart. 1126	

				<i>Goselinus</i>	<i>d 24 Mart. 1129</i>	
		S.	<i>Calixti</i>	<i>Petrus</i>	<i>a 2 Apr. 1125 ad 24 Mart. 1129</i>	
		S.	<i>Chrysogoni</i>	<i>Joannes</i>	<i>a 28 Mart. 1126 ad 24 Mart. 1129</i>	
		S.	<i>Clementis</i>	<i>Anastasius</i>	<i>d 7 Mart. 1125</i>	
				<i>Ubertus</i>	<i>a 28 Mart. 1126 ad 24 Mart. 1129</i>	
		S.	<i>Cyriaci</i>	<i>Rusticus</i>	<i>d 24 Mart. 1129</i>	
		S.	<i>Equitii</i>	<i>Petrus</i>	<i>a 7 Mai. 1128 ad 24 Mart. 1129</i>	
		S.	<i>Eudoxiæ</i>	<i>Benedictus</i>	<i>a 2 Apr. 1125 ad 21 Jul. 1126</i>	
		S.	<i>Laurentii in Damaso</i>	<i>Deusdedit</i>	<i>ab 1125 (bull. 30) ad 24 Mart. 1129</i>	
		S.	<i>Luciæ</i>	<i>Gregorius</i>	<i>d 2 Apr. 1125</i>	
pr. card. tit.	S.	<i>Marcelli</i>		<i>Petrus</i>	<i>ab 1125 (bull. 30) ad 21 Jul. 1126</i>	
	SS.	<i>Marcellini et Petri</i>		<i>Crescentius</i>	<i>d 2 Apr. 1125</i>	
				<i>(Sigito ?)</i>	<i>d 21 Jul. 1126</i>	
	S.	<i>Marci</i>		<i>Bonifacius</i>	<i>a 4 Mai. 1125 ad 21 Jul. 1126</i>	
	N.	<i>Pamachii</i>		<i>Aldericus</i>	<i>d 28 Mart. 1126</i>	
		<i>Pastoris</i>		<i>Conradus</i>	<i>d 21 Jul. 1126</i>	
	S.	<i>Prædixis</i>		<i>Desiderius</i>	<i>a 7 Mart. 1125 ad 28 Mart. 1126</i>	
	S.	<i>Sabinæ</i>		<i>Gregorius</i>	<i>d 21 Jul. 1126</i>	
	S.	<i>Sixti</i>		<i>Sigizo</i>	<i>a 7 Mart. 1125 ad 24 Mart. 1129</i>	
	S.	<i>Stephani</i>		<i>Sezo</i>	<i>a 2 Apr. 1125 ad 24 Mart. 1129</i>	
	S.	<i>martyris Susanne</i>		<i>Petrus</i>	<i>a 7 Mart. 1125 ad 7 Mai. 1128</i>	
diac. card.	S.	<i>Adriani</i>		<i>Matthæus</i>	<i>a 2 Apr. 1125 ad 4 Mai. 1125</i>	
	S.	<i>Angeli</i>		<i>Gregorius</i>	<i>a 2 Apr. 1125 ad 24 Mart. 1129</i>	
	SS.	<i>Cosmæ et Damiani</i>		<i>Jonathas</i>	<i>a 2 Apr. 1125 ad 24 Mart. 1129</i>	
	S.	<i>Georgii ad velum aureum</i>		<i>Rossemanus</i>	<i>a 2 Apr. 1125 ad 4 Sept. 1128</i>	
	S.	<i>Luciæ</i>		<i>Stephanus</i>	<i>a 2 Apr. 1125 ad 28 Mart. 1126</i>	
	S.	<i>Mariæ in Aquiro</i>		<i>Comes</i>	<i>d 2 Apr. 1125</i>	
	S.	<i>Mariæ in Cosmedin.</i>		<i>Stephanus</i>	<i>a 28 Mart. 1126 ad 21 Jul. 1126</i>	
	S.	<i>Mariæ in Dominica</i>		<i>Angelus</i>	<i>a 2 Apr. 1125 ad 21 Jul. 1126</i>	
	S.	<i>Mariæ in Porticu</i>		<i>Romanus</i>	<i>a 2 Apr. 1125 ad 21 Jul. 1126</i>	
	S.	<i>Mariæ in via lata</i>		<i>Petrus</i>	<i>d 28 Mart. 1126</i>	
	S.	<i>Nicolai de carcere</i>		<i>Joannes</i>	<i>a 28 Mart. 1126 ad 21 Jul. 1126</i>	
	SS.	<i>Sergii et Bacchi</i>		<i>Gregorius</i>	<i>a 2 Apr. 1125 ad 24 Mart. 1129</i>	
	S.	<i>Theodori</i>		<i>Hugo</i>	<i>a 7 Mart. 1125 ad 21 Jul. 1126</i>	

prior subdiaconorum sacræ basilicæ *Hincmarus* d. 21 Jul. 1126.

sacræ basilicæ subdiaconi *Joannes*, *Rodolphus* (d. 7 Mart. 1125), *Hermannus*, *Nicolaus*, *Matthæus* (d. 21 Jul. 1126).

prior subdiaconorum de Cruce *Silvius* d. 21 Jul. 1126

sacri palatii subdiaconus *Bobus*, *Stephanus* d. 21 Jul. 1126

subdiaconi *Petrus*, *Caleph*, *Joannes*, *Gerardus* d. 21 Jul. 1126

clericus *Bonifacius* d. 21 Jul. 1126

Datæ bullæ sunt p. m.

Aimerici (al., *Almerici*, *Armerici*, *Imerici*, etc.) S. R. E. diac. card. et cancellarii a 19 Febr. 1125 ad 19 Dec. 1129.

Aimerici S. R. E. diac. card. ac bibliothecarii vice domini *Friderici*, archicancellarii et *Coloniensis* archiepiscopi.

HONORII II

PONTIFICIS ROMANI

EPISTOLÆ ET PRIVILEGIA.

I.

Ecclesiæ S. Vincenti Bergomatis canonicorum protectionem suscipit et possessiones juraque confirmat.

(Anno 1125, Febr. 19.)

[UGHELLI *Italia sacra*, IV, 450.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis ALBERTO archipresbytero et fratribus in matrice Bergomensi ecclesia S. Vincentii canonicis viventibus eorumque successoribus in eadem religione manentibus in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura, etc. Quapropter

A vestris in Domino filii postulationibus elementi pietate annuimus, et B. Vincentii ecclesiam una cum vestræ congregationis collegio, ac omnibus ad ipsum pertinentibus sub tutela apostolicæ sedis recipimus. Per præsentis igitur privilegii paginam apostolica auctoritate statuimus ut quæcunque bona seu possessiones a catholicis episcopis sive religiosis regibus Ecclesiæ vestræ tradita, quæque in præsentiarum jure possidet, et quæcunque in futurum largiente Domino juste et canonice poterit adipisci in ecclesiis, oppidis, villis et decimis, in nundinarum peditibus, sive aliis rebus, tam vobis quam vestris

successoribus regulariter viventibus firma semper et integra conserventur. Decernimus ergo ut quando in canonicæ disciplinæ observantia permanseritis, nulli omnino hominum liceat eandem ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia conserventur eorum pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Interdicimus etiam ut nec episcopo, nec alicui personæ facultas sit communitalis vestræ bona in proprios usus deflectere, sive in beneficium aliis dare, vel modis aliis ad præbenda fratrum, vel communi utilitate alienare; locationes vero, commutationes, vel investitiones prædiorum communi fratrum consilio pertractentur, nec hujusmodi jus ab episcopo vel personis quibuscumque invadatur, salva tamen canonica catholici episcoporum Bergomens. reverentia. Si quis autem in futurum, etc. Amen.

Dat. Laterani per manum Aimerici S. R. E. diac. card. et cancellarii xi Kal. Martii, ind. iii, Incar. Dominicæ 1125, pontificatus autem domini Honorii secundi papæ anno primo.

II.

Bona et privilegia monasterii Rhenaugiensis confirmat.

(Anno 1125, Febr. 24).

[ZAPP, *Anecdota Monumenta hist. Germaniæ illustrantia* tom. I, p. 471, Aug. Vindel. 1783, in-4*].

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio DIETMARO abbati Rhenaugiensis monasterii, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum (1).

Sicut iuxta poscentibus nullus est tribuendus effectus, sic legitima desiderantium non est differenda petitio. Eapropter, fili charissime Dietmare, tuis petitionibus annuentes per præsentis privilegii paginam vestro venerabili Rhenaugiensi monasterio confirmamus, quæcunque ad idem monasterium legitimis fidelium donationibus pertinere noscuntur, quæcunque etiam in posterum concessione pontificum, liberalitate principum, vel oblatione fidelium, juste atque canonice poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Decernimus itaque sub divi interminatione judicii ut nulli omnino hominum liceat idem monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, aut in beneficium dare, sed omnia integre conserventur eorum, pro quorum sustentatione ac gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Nullus advocatus constituitur, nec aliquis quolibet ingenio se inge-

(1) Duplex inscriptionis clausula in pontificiis rescriptis usuenit, nempe *in perpetuum et salutem et apostolicam benedictionem*: prior quidem in bullis majoris momenti, et quæ in longum tempus valituræ erant: posterior vero in aliis brevioribus rescriptis, quæ in præsens exsequenda. Ita Mabill. *De re diplomatica*, lib. vi.

(2) Substituere indictionem quartam. Qua de re

A rat, vel intromittat, nisi quem abbas elegerit. Quasi in aliquo ei resisterit, concessa potestate careat, et alium auctoritate apostolica abbas eligat. Obveniente te nunc ejusdem loci abbate, vel quolibet tuo successore, nullus ibi qualibet astutia vel violentia ponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel pars consilii sanioris elegerint. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularive persona hæc nostræ constitutionis paginam sciens contra eam venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non emendaverit, honoris potestatisque suæ dignitate careat, reamque se divino judicio esse cognoscat, et a sacratissimo corpore Domini aliena fiat, sitque anathema in die Domini extremo igne comburenda. Amen.

B Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Datum Lateranis per manus Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis ac bibliothecarii, vice domni Friderici archicancellarii, et Colonien- sis archiepiscopi, vi Kal. Martii, anno ab incarnatione Domini 1126, indict. iii (2), pontificatus domini Honorii papæ II anno i.

III.

Confirmatio super abbatiis et electionem abbati in Salfeld secundum quod institutum est ab Hanno Coloniensi et a Sigefrido archiepiscopo Moguntino: et incorporatio super parochiam Neuhsfen et Crötup, et quod nullus in territorio vel-jurisdictione domni abbatis ecclesiam fundet seu consecrat, neque canes pascantur, nec venatoribus stipendia dentur.

(Anno 1125, Febr. 24.)

[*Thuringia sacra*, 698.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio WALTHERO Salfeldensi abbati et omnibus post eum promovendis in perpetuum.

Quando dignitas et auctoritas apostolica sedis, cui Domino dispensante præsidemus, ad hoc maximum spectat, ut universæ Ecclesiæ per totum mundum inde prospiciatur et cunctæ congregationes et loca sanctorum per illam disponantur, stabiliantur et defensentur, notum facimus omnibus filiis nostris, cunctis scilicet fidelibus Christi, et volumus pro remedio animæ nostræ et pro interesse sanctorum apostolorum Petri et Pauli ut locus eorum et abbatia, quæ vocatur Salfeld, ita permaneat et confirmetur secundum quod eam instituit venerabilis Hanno archiepiscopus Coloniensis constructor ejus et cooperatore ejus Sigefridus Moguntinensis archiepiscopus in cujus parochia sita est super fluvium, qui Sala dicitur. Volumus ergo et sub interminatione perpetui anathematis constituimus et præcipimus ut locus ille perpetua pace sit

Mabill. citat. lib. II, cap. 25, n. 9, scribit: «veniuntur quædam bullæ quarum calculus recentiorum nostrum prævertit,» ubi exempla circa hos ipsos annos affert. Aimericus seu Emericus cardinalis sæpius in bullis subscriptus reperitur, namquam tamen cum titulo bibliothecarii, alias consue-

stabilis et quietus, et ab omni violatione, et ab omni perturbatione, et in favore tutus et inunitus. Monachi qui ibi secundum regulam S. Benedicti vivunt et secundum consuetudinem cœnobii Sigebergensis, et habent liberam electionem de abbate suo, si fuerit inter eos, qui dignus sit esse abbas, eligant eum, sin annon de cœnobio Sigebergensi unde consuetudines habent, abbatem accipiant, quem et constitutum nullus ad aliquod curiale servitium constringat. Res et possessiones istius loci, quas venerabilis Hanno vel alii episcopi et fideles illic tradiderunt, et ad me tradituri sunt auctoritatis nostræ banno confirmamus. Parochiam, quæ dicitur Neuhausen, et parochiam quæ dicitur Crölup, et alias omnes parochias et ecclesias quæ sunt in illa terra locus ille sub jure suo firmiter habeat, sicut venerabilis Hanno disposuit, et nullus in illa provincia vel ecclesia construat vel consecret sine abbatis consensu. Et queniadmodum gens illius terræ priusquam venerabilis Hanno archiepiscopus per illud cœnobium et per alias quas construxit ecclesias aggressus est, pagana fuit et adhuc semipagana videtur, concedimus et damus auctoritatem sicut idem Hanno episcopus et Sigefridus archiepiscopus testamento sanxerunt, ut abbas illius loci et monachi, quos ad hoc procuravit, habeant ibi potestatem prædicandi verbum Dei, baptizandi, sepeliendi, infirmos visitandi, confessiones percipiendi, ut scintilla Christianitatis quæ per eos adhuc ibi viget, nequaquam extinguatur, sed magis ac magis ad honorem sanctæ ac summæ individuæ Trinitatis accendatur. Montem, qui dicitur Coburg, cum omnibus prædiis ad eum pertinentibus monachi Salfeldenses possideant, et villam quæ dicitur Sevrinveidlin et aliam Sidemaresdorff, et mercatum quod est in Moderin (3) et prædia cujusdam Reginaldi, quæ prope ad xii mansos ibi habent, et alibi villam, quæ dicitur Ilmina cum molendino, et omnibus utilitatibus suis, nemus et silvam quæ quondam ad cameram pertinuit, sicut Hanno archiepiscopus contradidit, ita habeant cum omnibus villis et novaliis ibi elaboratis; et si quis a temporibus ejusdem Hannonis archiepiscopi usque nunc aliquod ibi novale sine abbatis licentia usurpavit, vel deinceps usurpare voluerit, ni respiscat, et nisi sanctis apostolis Petro et Paulo et eorum monachis sua recognoscat, sit anathema in perpetuum. Similiter et de illis censemus qui decimam illam quæ per terram datur de singulis mansis cum duobus tantum modis vel auferre vel subtrahere voluerint monachis illis, quia specialiter *dos monasterii* est, et quotidiana Domino militantium sunt parata stipendia. Nullus ergo episcopus, nullus episcopi villicus, nullus miles amplius de illa decimatione se intromittat, si voluerit Ecclesiæ matris gremio cor.soveri. Interdicimus etiam in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, ut in bonis monasterii se-

(3) *Moderin*, Medera dicitur, non longe a Wiesenfelda in Franconia.

secundum consuetudinem provincie illius neque canes pascantur, neque stipendia venatoribus dentur, nec episcoporum, nec advocatorum, nec aliorum quorumlibet hominum violentia locus ille gravetur et opprimatur, cum sit ibi vinea Domini Sabaoth quæ per nos et successores nostros munita et septa sit intus et foris, ubi Martha possit ministrare, ubi Mariæ detur pacare et videre quam suavis est Dominus, ubi *Glória in excelsis Deo et in terra pax hominibus bonæ voluntatis*, et pro omni populo Domini et nostro sæpius auditur et præcantatur. His consuetudinibus, et illud adjicimus, et auctoritatis nostræ banno cunctis fidelibus notificamus, quod quidam ingenuus vir nomine Adelbertus de Conize et uxor ejus nomine Christina pro remedio animarum suarum, et parentum et affinium suorum tradiderint Domino et apostolis ejus Petro et Paulo ibi in Salfeld prædia sua quæcunque habuerint in illa terra, quæ dicitur Orla, videlicet Coniza in Buchio, in Brisinnice, vel in Quezin et alibi ubicunque jacent cum omnibus utilitatibus suis, viis et inviis, exitibus et redditibus, agris et silvis, terris cultis et incultis, aquis et aquarum decursibus, molendi-^{is}, pratis, pascuis et familiis. Hæc omnia eo jure tradiderunt ut quicumque est abbas Salfeldensis habeat sub manu sua ipsorum bonorum advocatum, et cuicumque voluerit committat eam sine beneficio, et sine alicujus hæredis successione, et ex ipsis bonis nullus habeat beneficium, præter eos homines qui excepti sunt, cum suis beneficiis quando ista facta est delegatio. Qui autem ex familia traditi sunt, ut vocentur *serrientes*, qui ex abbacia S. Michaelis in Sigeberge, et ex abbacia S. Pantaleonis in Colonia. Qui autem ita delegati sunt, ut sint sicut fuerunt tantum ex familia tali jure potiantur, ut quicumque eorum culpabilis in judicio pronuntiatur, cum xxx tantum denariis emendetur et eorundem denariorum medietatem, hoc est, xv persolvat. Ipse vero prænominatus miles Adelbertus et conjux ejus Christina habeant advocatiam ipsorum prædiorum, et ipsa prædia cum omni utilitate quandiu vivunt nisi sponte voluerint ea dimittere. Post mortem autem amhorum, abbas et fratres sui ea libere et potestative possideant in eleemosynam et utilitatem monasterii, et pauperum et hospitii Christi. Si quis hanc infringere, vel violentiam aliquam his decretis inferre voluerit, sciat se per auctoritatem apostolorum Christi Petri et Pauli, et per nostrum potestatis bannum anathemate et igne perpetuo cum omnibus iniquis et raptoribus, et invasoribus dammandum, nisi cito pœnitentia digna commotus resiniscere curaverit.

Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Data Laterani vi Kal. Martii per manum Dilmatici cancellarii bibliothecarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ; anno ab Incarnatione Domini 1125, indict. iii, pontificatus domni Honorii II papæ anno 11 (4).

(4) Signa chronologica sunt corrupta. Jaffé.

IV.

Privilegium pro congregatione Camaldulensi.

(Anno 1125, Mart. 7.)

[METTARELLI *Annal. Camaldul.* t. III, p. 306, ex codice antiquo S. Michaelis Pisarum.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis JOANNI priori Camaldulensi, et ejus fratribus, tam presentibus quam futuris in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a providore omnium honorum Deo commissa est, ut religiosas diligamus personas, et beneplacente Deo religionem studeamus modis omnibus propagare. Nec enim Deo gratus aliquando famulatus impenditur, nisi ex charitatis radice procedens a puritate religionis fuerit conservatus. Oportet igitur omnes Christianæ fidei amatores religionem diligere, et loca venerabilia cum ipsis personis divino servitio mancipatis attentius confovere. Quapropter, charissimi in Domino filii, justis petitionibus vestris assensum præbentes locum vestrum cum omnibus ad se pertinentibus in beati Petri tutelam, nostramque protectionem suscipimus, et apostolicæ sedis patrocinio commonimus. Per præsentis igitur privilegii paginam constituimus, ut Camaldulensis Eremitæ status semper in religionis suæ vigore permaneat, et monasticæ observantiæ ordo in tota vestra congregatione statutus a nullius protervia commutetur, et ne cui fratrum vestræ congregationis post monasticam professionem exhibitam, absque prioris et rationabili fratrum licentia egredi liceat, prohibemus; quod si exire præsumpserit, et secundo tertiove commonitus redire contempserit, usque ad condignam satisfactionem excommunicationis sententiæ submittatur. Ecclesiis vero ab ejusdem congregationis fratribus rectis a nullo episcoporum absque canonica examinatione divinum interdicitur officium. Liceat et ecclesiarum vestrarum monachis in communi civitatis, seu parochiæ interdicto, clausis januis, et non admissis diocesanis, divina officia celebrare. Porro qui propter obsequium servorum Dei, qui in Camaldulensi Eremito degunt, perrexerint, in eundo et redeundo, et stando a nemine molestantur. Quæcunque vero in præsentiarum juste ac legitime possidetis, apostolica auctoritate vobis vestrisque successoribus in eadem religione permanentibus, confirmamus. In quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda: ecclesiam Sancti Donati, quæ Fonsbonys dicitur, cum hospitali et omnibus suis bonis; monasterium Sanctæ Mariæ in Poplena; monasterium Sancti Salvatoris secus civitatem Florentiæ. Monasterium Montis-Muri; monasterium Sancti Petri in Cerreto; monasterium Sanctæ Mariæ in Policiano; monasterium Sancti Petri in Fontiniano; monasterium Sancti Iusti in Vulterris; monasterium Sanctæ Mariæ in Morrona; monasterium Sancti Frigidiani et monasterium Sancti Michaelis infra civitatem Pisarum. Monasterium Sancti Savini in territorio ejusdem civitatis. Monasterium Sancti Stephani in Cintoria;

monasterium Sancti Salvatoris in Cantignano; monasterium Sancti Petri in Puteolis. Monasterium Sancti Salvatoris in Salvamunda; monasterium Sanctæ Mariæ in Agnano. Monasterium Sancti Petri in Rota; monasterium Sancti Salvatoris Berardingorum; monasterium Sancti Vigili, in Burgo Senensi; monasterium Sancti Petri in vivo Montis Arniati; monasterium Sancti Quirici in Rosa. Monasterium Sancti Savini in Clio. Eremitum de Fleri, cum suo monasterio. Monasterium Sancti Viriani; monasterium Sancti Bartholomæi in Anglari; monasterium Sanctæ Mariæ in Trivio; Eremitum Sancti Petri in Fajolo; monasterium Sanctæ Mariæ in Insula; monasterium Sanctæ Mariæ in Lacu; monasterium Sancti Angeli juxta castrum Bristi; monasterium Sanctæ Christinæ in eadem curte. In Marchia Camerina, monasterium Sancti Georgii; monasterium Sancti Martini in Accole, cum ecclesia, quæ dicitur Heremita. In Sicilia insula monasterium Sanctæ Trinitatis in Zaccari; ecclesia Sanctæ Eugeniz in Samanar; ecclesia Sancti Michaelis et Sancti Laurentii in Vanari; ecclesia Sanctæ Mariæ et Sancti Joannis in Altazar; ecclesia Sanctæ Mariæ in Contra; ecclesia Sancti Joannis et Sancti Simonis in Salverano; ecclesia Sancti Nicolai in Trulla. Ecclesia Sancti Petri in Scano. Ecclesia Sancti Pauli in Cotroniano. Ad hæc adjicientes statuimus, ut quæcunque in futurum largiente Domino, concessione pontificum, liberalitate principum vel oblatione fidelium juste atque canonicè poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat prædictum eremum et congregationem vestram tenere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuire, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur religiosorum fratrum, et pauperum usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica secularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra ea non temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careamque se divino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem prædictæ eremo vel congregationi justa servantibus, sit pars Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum iudicem præmium æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

† OCULI DOMINI SUPER JUSTOS.

Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

† Ego Guida Arretinus episcopus SS.

† Ego Ægidius Tusculanus episcopus SS.

† Ego Guido Tiburtinus episcopus SS.

† Ego Vitalis Albanensis episcopus SS.

† Ego Petrus cardinalis presbyter tituli Sanctæ A
Susannæ SS.

† Ego Anastasius presbyter cardinalis tituli S.
Clementis, SS.

† Ego Desiderius presbyter cardinalis tituli San-
ctæ Praxedis, SS.

† Ego Sigizo presbyter cardinalis tituli Sancti
Xisti, SS.

† Ego Hugo diaconus cardinalis S. Theodori, SS.

† Ego Joannes sacræ basilicæ subdiaconus SS.

† Ego Rodolphus sacræ basilicæ subdiaconus SS.

Datum Laterani per manum Aimerici sanctæ
Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii,
Nonis Martii, indictione III, anno Dominicæ Incar-
nationis 1125, pontificatus autem domni Honorii
secundi papæ anno I.

V.

*Ad Henricum Viridunensem episcopum. — Ut Lau-
rentio abbati S. Vitoni ablata restituat aut restitui
faciat. Addit se gravari quod vocatus Romam ve-
nire contempserit.*

(Anno 1125, Mart. 11.)

[D. BOUQUET *Recueil*, t. XV, 257.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, vene-
rabili fratri HENRICO Viridunensi episcopo, salutem et
apostolicam benedictionem.

Veniens ad nos filius noster Laurentius abbas S.
Vitoni, conquestus est mercatum de Monte S. Vitoni,
et teloneum cum pugillo frumenti, placitum et cor-
rectionem mensurarum, decimas foratici vini civi-
tatis, quæ amissis tempore discordiæ (5), a prædeces-
sore tuo sibi ablata fuisse; unde tuæ fraternitati
mandamus ut ei ablata restituas. De Richerio de Bu,
qui alodium suum in Baronis curte invasit, et alias
ei nonnullas molestias intulit, debitam justitiam
facias. Quod si jura monasterii sui, quæ a præde-
cessoribus nostris confirmata sunt, reddere negle-
xeris, nobis hoc esse grave non dubites. Gravamur
autem vehementer, quod a prædecessore nostro feli-
cis memoriæ papa Calixto et a nobis vocatus, venire
ad nos, et ad Romanam Ecclesiam contempsisti.

Datum Laterani, XIII Kal. Aprilis.

VI.

*Ad Petrum Cluniacensem abbatem. — Privilegium
Cluniacense.*

(Anno 1125, April. 2.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 323.]

HONORIUS episcopus servus servorum Dei, dilecto
in Christo filio PETRO abbati venerabilis monasterii
Cluniacensis, ejusque successoribus regulariter sub-
stituendis in perpetuum.

Incomprehensibilis et ineffabilis divinæ miserationis
potestatis, nos hac providentiæ ratione in apostolicæ
sedis administratione constituit, ut paternam de om-

(5) Discordiæ pro investituris, Viriduni tempore
Richardii episcopi agitata, longam tenuit historiam
Laurentius de Leodio in *Historia Viridunensium epi-
scoporum*, tom. II Spicilegii in-fol., p. 247 et seqq.

PATROL. CLXVI.

nibus Ecclesiis sollicitudinem gerere studeamus.
Siquidem sancta Romana Ecclesia, quæ a Deo sibi
concessum omnium Ecclesiarum retinet principatum,
tanquam diligens mater, singulis debet Ecclesiis
instanti vigilantia providere. Ad ipsam enim, quasi
ad caput et matrem, ab omnibus est concurrendum
ut ejus uberibus nutriantur, auctoritate defendan-
tur, et a suis oppressionibus releventur. Concedet
igitur, ut ecclesiæ et venerabilia loca, maxime quæ
ad speciale jus et singularem proprietatem sanctæ
Romanæ, cui Deo auctore deservimus, spectant Ec-
clesiæ, specialioris prærogativæ sortiantur honorem,
et apostolicæ auctoritatis munimine roborentur.
Quamobrem, dilecte in Christo fili PETRE abbas, ju-
stis postulationibus tuis clementius inclinasti, quid-
B quid libertatis, quidquid tuitionis, quidquid aucto-
ritatis, prædecessores nostri Ecclesiæ Romanæ pon-
tifices, præsertim apostolicæ memoriæ nom. Grego-
rius VII, Urbanus, et Paschalis II, discretionis ra-
tione, vestro monasterio et locis ad id pertinentibus
contulerunt: nos quoque præsentis decreto, auctore
Domino, confirmamus. In quibus hæc propriis
sunt visa nominibus annotanda: abbatia S. Egidi-
ii, etc.

In omnibus autem prioratibus et cellis, quæ nunc,
sine proprio abbate, vestro regimini subjectæ sunt,
nullus futuris unquam temporibus abbatem ordinare
presumat. Liceat quoque vobis seu fratribus vestris,
in Ecclesiis presbyteros eligere: ita tamen, ut ab
episcopis, vel episcoporum vicariis, animarum cu-
ram absque venalitate suscipiant. Quam si commit-
tere illi, quod absit, ex pravitate noluerint: tunc
C presbyteri ex apostolicæ sedis benignitate officia
celebrandi licentiam consequentur. Ecclesiarum vero
seu altarium consecrationes, ab episcopis, in quo-
rum diocesis sunt, locorum vestrorum fratres
accipiant, si quidem gratis ac sine pravitate vo-
luerint exhibere. Alioquin a catholico, quem malue-
ritis, episcopo, consecrationum ipsarum sacramenta
suscipiant. Neque cuilibet facultas sit aut claustrum
vestri, aut locorum vestrorum fratres, pro vivorum
seu defunctorum eleemosynis justis ob salutem datis
inquietare: sed tam virorum, quam mulierum obla-
tiones, quæ ad eos afferuntur, in usu servorum Dei
D pauperumque profecturas recipere liceat. Statuimus
etiam ne cellarum vestrarum ubilibet positarum
fratres, pro qualibet interdictione vel excommuni-
catione, divinorum officiorum suspensionem patian-
tur: sed tam monachi ipsi, quam et famuli eorum,
et qui se monasticæ professioni devoverunt, clausis
ecclesiarum januis, non admissis diocesanis, di-
vinæ servitutis officia celebrent, et sepulture de-
bita peragant. Concedimus etiam vobis, clericos
seculares, seu laicos, nisi qui pro certis criminibus
excommunicati sunt, ad conversionem per loca ve-

Vide Laurentii abbatis libellum supplicem ad Adel-
bertum Moguntinum archiepiscopum, apostolicæ sedi
legatum, apud Martenium, t. I. Anecd., col. 574.

Optime pontificum, mihi sic applaude roganti,
 Ut mihi pontificem te tua facta probent.
 Aures ergo diu pulsatas pande benignus,
 Quamque rogo supplex inveniam veniam
 Nubibus ablatis me respice fronte serena,
 Quidlibet emendo si veniam mereor.
 Sin autem, certe querimonia nostra coæquos
 Tanget ut emendent talia pontifices.
Versus Odonis ad abbatem.
 Hanc, Baldrice, tibi mittit tuus Odo salutem,
 A te rescribi quam cupit ipse sibi.
 Nuper, amice, tuum tenui legique libellum,
 Credere vix potui temporis hujus opus.
 Tantum pondus erat verbis, facundia tanta,
 Posset ut hæc credi composuisse Maro.
 Inter amicorum scribi mea nomina sperans,
 Devolvi librum terque quaterque tuum.

A Vel levis ulla mei non est ibi mentio facta,
 Commovit mentem res nimis ista meam.
 Scilicet indignum me, vir facunde, putasti,
 Carmine quem velles perpetuare tuo.
 Attamen urna, lepus, corvus quoque, cancer, aselli,
 In coslo stellæ te quoque teste nitent.
 Et post tantorum tot nomina clara virorum
 Viles bestiolæ cœlica regna tenent.
 Me quoque multorum post nomina clara virorum,
 Fac tua celestis pagina suscipiat.
 Hæreat in libri, rogo, margine distichon unum,
 Inscriptus valeat quo tuus Odo legi.
 Si meritis precibusque meis quæsita negabis,
 Extorquebo tamen improbitate mea.
 Hæc mea sæpe tibi trivialia carmina mittam,
 Sic indignanti quod precor excutiam.

CARMEN BALDRICI DE TABULIS SUIS.

FRAGMENTUM.

(MABILLON, *De re diplomatica*, Supplem., p. 51, num. 11, *De instrumentis quibus veteres notarii et antiquarii ad scribendum utebantur.*)

Quod attinet ad styrum, eo maxime utebantur veteres ad scribendum in tabulis ceratis. Legimus in veteri codice, modo bibliothecæ Ottonianæ, carmina Baldrici Burguliensis abbatis, partim edita, partim haud vulgata, in quibus unum est lugubre, imo festivum carmen de graphio fracto, quo Baldricus ad scribendum in tabulis ceratis per annos decem usus fuerat. Ni res parum seria esset ad propositum nostrum, integrum illud carmen referrem, in quo auctor totum styli artificium et usum describit. Hic venit in mentem Leonis Allatii, qui amisso calamo, quo ad græce scribendum unico per annos quadraginta usus fuerat, adeo indoluit, ut vix lacrymas contineret. In alio carmine Baldricus ludit in tabulas suas, quæ non cera nigra de more, sed viridi oblitæ erant, ad recreandos scilicet oculos: ludit et in styrum eis accommodatum, quem fecerat quidam Lambertus Andegavensis; laudatque abbatem Sagiensem, cujus dono acceptat sacculum, quibus illæ tabulæ, vix semipedales, incluse erant. Earundem vero brevitate atque formam præ cæteris commendat his versibus

*In latum versus vix octo pagina vestra;
 In longum vero vix capit hexametrum.
 Attamen in vobis pariter sunt octo tabellæ,
 Quæ dant bis geminas paginulasque decem.
 Cera namque carent altrinsecus exteriores;
 Sic faciunt octo quattuor atque decem.
 Sic bis sex capiunt, capiunt et carmina centum;
 Id quoque multiplices paginulæ faciunt.*

Idem versibus suis celebrat Girardum et Hugonem notarios seu scriptores suos, qui carmina sua e tabulis ceratis in membranas referebant.

OPUSCULA DUBIA.

DE REVELATIONE ABBATUM FISCANNENSIIUM.

(Vide Patrologiæ tom. CLI, col. 699)

ACTA S. VALERIANI MARTYRIS

AUCTORE, UT VIDETUR, BALDRICO.

(CHIFFLET, *Histoire de l'abbaye de Tournus*, preuves, p. 33, ex codicibus mss. Acceyensi, Cabilonensi, et aliis ouibusdan

Beatissimorum martyrum gloriosa certamina, ob honorem Christi Domini ac Dei nostri assiduis cultibus et solemnitate annua celebrantur, ut dum fidem martyrum plebs devota cognoscit, et illos triumphasse gaudeat, et se patrocinio eorum protegendum esse confidat. Celebre enim habetur, sanctæ recordationis Eusebium historicum, Caesariensis urbis episcopum, egregiæ vitæ beatissimum sacerdotem, ecclesiastica quoque institutione doctissimum, et præcipua sollicitudine venerandum per omnem orbem, in quantum divino adjuvante Spiritu, ut gestum est rei veritate decursa valuit reperire, prout singularum provinciarum urbes, loca, vel oppida, illustrari triumphis martyrum cœlestibus meruerunt, quorumque principum tempore ordinata officiorum instantia innumeræ persecutiones actæ fuerint, declarasse : qui etsi martyrum singulorum integras non explicuit passiones, tamen Christianis devotis atque fidelibus unde scribi vel celebrari debeant, veraciter intimavit. Dei itaque gratiam toto orbe diffusam fidelis cultor excoluit; dum velut exiguo tritici semine copiosæ messes agri fertilitate gignuntur, et multiplicata ubertate proficiunt, ita supradicti viri relatione, ab unius codicis fonte diffusæ scriptis manantibus fidelium, totum orbem celebrandæ passionis martyrum rigaverunt. Nos tamen rei ordinem exsequentes passionem sancti Valeriani martyris ea scribere devotione curavimus, quam triumphante Christo perfectam certissima veritate comperimus.

Igitur Antonini imperatoris temporibus gravissima persecutionis instantia pullulabat; adeo ut cunctis imperii sui provinciis generali fuerit auctoritate vulgatum et decretis imperialibus constitutum, ut ubicunque Christianæ religionis, indiscreto honore, sexu vel genere persona fuisset inventa, diversis afflicta suppliciis capite puniretur. Tunc in Lugdunensi urbe maxima vel præcipua Galliarum, sanctæ recordationis Photinus episcopus, cujus vitæ merita consummatio martyrii declaravit, institutor Christianorum doctissimus habebatur: qui ut præfatus historicus refert, cum aliis quadraginta et octo martyribus, persecutorum instantia comprehensus, ergastularibus, tenebris mancipatur: et quinquaginta animæ Christi gloriam confidentes, in unum carcerem pariter retrahuntur. Ex quibus sanctus Marcellus, et sanctus Valerianus nocturno tempore annuntiante angelo evocati pariter et soluti, alter

A eorum Sequanorum, alter Æduorum provincias interjecto Arari petierunt: divinæ utique provisionis instinctu, ut eorum institutione et gentilium corda ad cœlestis religionis gratiam pervenirent, et nominatæ provinciæ proprio semper martyrum patrocinio munirentur.

Illo in tempore, post sancti Marcelli gloriosum certamen martyrii, Prisci præsidis examinatione confectum, nec longo intervallo, dum ipse præses ad Lugdunensem urbem sub voce præconis, et per aggerem publicum mularibus vehiculis, et per annum Sagone navali cursu, diviso agmine properaret Trenorchium, quod tunc in erogandis militum annonis castrense horreum vocabatur, die jam vespertinis horis declinante pervenit. Ubi dum de passione sancti Marcelli quæ in Cabilonensi urbe acta fuerant, insana relatione denuntiat, suggestione gentilium cognovit, sanctum ibi Valerianum orationis secretissimam habere cellulam, et multos jam Christicolos effecisse

Tunc nequissimus præses eadem nocte atroci cogitatione versatus, adventante jam luce ut mentis crudelitas flagitabat, sanctum perquiri Valerianum ab officio, et suis conspectibus statui imperavit. Ad cuius tugurium cum directi milites pervenissent, ille eos astimans Christianos gratia charitatis, more hospitalitatis invitat. Quem illi primitus intrentes, signum crucis et intra cellulam suam habere, et suis adhibuisse vultibus, conspexerunt; statimque comprehensum dixerunt sagaci inquisitione solliciti, quod esset signum illud quod intra suum tugurium invenissent, aut illis venientibus in suam signasse faciem videretur. Tunc sanctus Valerianus respondit: « Hoc est signum salutis, in quo Dominus cœli et terræ Jesus Christus, una cum Patre et Spiritu sancto regnans ante sæcula, et in æternum permanens, nos sua passione redemit, et moriendo contritis mortis vinculis, æternæ vitæ præmia condonavit. » Tunc illi dixerunt: « Ergo et tu, Marcelli socius, Christianum te esse denuntias? » Sanctus Valerianus respondit: « Me et socium sancti Marcelli, et Christianum esse, libera et usque in finem mansura voce profiteor. »

Impositis itaque vinculis, et post tergum manibus vinctis veluti scelerati criminis reus, Prisco præsidi ab officio præsentatur. Quem cum ille intueretur belluini cordis severitate inflammatus sic ait: « Tu es Valerianus, Christi nomen prædicans errore au-

perfluo periturus? An fortasse quæ acta fuerint de socio tuo Marcello, simili errore decepto, ad tuam minime notitiam pervenerunt? Consule tibi, deorum immortalium numina venerando. Cognosce quæ adorari sacratissimi imperatoris decernit auctoritas : quæ et patres nostri viderunt, et nos eorum effigies sanctissimas adoramus, et quorum progenies cœlis manifestissime dominatur. Omnipotentem itaque Jovem, et Junonem ejus conjugem ac sororem : Venerem etiam tanti dei filiam, Vulcanum et Martem fratres ipsius pariter et maritos adora. Quod si non feceris, longe a collega tuo Marcello gravioribus suppliciis punieris. »

Sanctus Valerianus respondit : « Præsidem te esse, et judicem provinciarum, circumstans declarat officium; sed omnis scientiæ, error gentilium reddit ignarum. Quomodo imperatoris tui nefaria religione, imperatorum decreta convellis? Quæ sunt numina ista quæ loqueris? Incesta puniri legum præciunt statuta; et tu deum esse omnipotentem voce sacrilega profiteris, quem germanæ suæ fuisse conjugem non negasti; filiamque ejus Venerem, fratris uxorem a me æstimas adorandam? Hæc crimina in munibus veneranda, et in hominibus damnanda pronuntias? Tuo te satis abundeque errore confundis. Et beatissimi fratris mei Marcelli supplicia mihi te illaturum minaris, glorioso certamine superata? Atque utinam te victum et illius virtute, et tua pronuntiatione cognosceres, et Deum cœli ac terræ dominatorem omnium rerum atque factorem, de bonis sensibus adorares; qui sine crimine passus est; ut sua nos morte ab æterno mortis crimine liberaret et sua resurrectione fiduciam nobis perpetuæ salutis ostenderet, cujus regni nec finis nec principium invenitur! Hic est Deus verus, qui non

in metallis, nec in lapidibus, sed in templo fidei et æternæ beatitudinis gratia reperitur. »

Priscus præses dixit : « Circumstantia puniendi supplicia non pavescis? Et velut justificatus [et, judicaturus] judicem vana quædam deliramenta pronuntias? Nunc evidentius approbabis meorum virtutem numinum, aut vanam Dei tui potentiam, in tormenta desiciens. » Sanctus Valerianus respondit : « Tormenta ista quæ nominas, jam a præcedentibus meis sunt commilitonibus superata. » Tunc sævissimus præses stipiti appensum sanctam Dei martyrem unguibus jussit ferreis laniari : et cum auxilio Christi nullis fatigatus suppliciis in laude Domini perduraret, ac nequissimus præses, per illius perseverantiam et ad veram Christianæ fidei religionem pervenire plurimos vereretur, solum exinde, in locum quo nunc venerandi corporis reliquias excolimus, gladio feriente jussit interfici.

Tunc sanctus Valerianus primi martyris et levitæ sancti Stephani habens gratiam et gloriam reminiscens, cœlos intuens illum vidit oculis sibi offerre coronam, cui moriendo non meliùs martyrii præbere victoriam. Sic itaque sanctus martyr locum illum corpore consecravît, cœlorum spiritu regna conscendens. Cujus festivitatem annuam celebratis patrocinium de bonis mentibus exoremus, ut si cui plebis augeat, provinciam propriam tneatur, cunctumque populum suis cultibus adhaerentem pia intercessione conservet : et qui ejus triumphum devotus ac fidelis scriptor excoluit, in presenti sæculo, vel in futuro, patrocinio ejus æterna gratia muniatur, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est imperium et potestas cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

DE VISITATIONE INFIRMORUM

(In codice ms. bibliothecæ Lambethanæ Londinensis Baldrico vindicatur hoc opusculum, quod esse unum ex illis quæ inter supposita Augustino leguntur jam suspicatus fuerat Oudin. Hanc conjecturam suo testimonio confirmat D. Pitra, qui nuper codicem Lambethanum evoluit, ex cujus auctoritate libellum hanc adiutorio hucusque, Baldrico restituendam censet. — Vide Patrologiæ tom. XL, Operum S. Augustini VI, col. 1147.)

BALDRICI DOLENSIS

DIPLOMA

Quo omnia bona monasterii S. Florentii confirmat.

(Anno 1109.)

[Spicil. edit de la Barre, t. III, p. 459.]

Quoniam antiquorum bene gesta a modernis multoties depravantur, nec sæcularia tantum, sed etiam ecclesiastica jura ignorantium seria sæpe perturbat

D cupiditas : non incongruum hinc arbitror juxta rerum necessitudinem, et temporum rationem, præcedentium instituta succedentium consensu quod

quibusdam fulcire sustentamentis, atque quibusdam munire praesidiis, ut qua manum inferre possit alieni cupidus appetitor, nihil reperiat. Hac quidem consideratione a monachis S. Florentii res quaedam ita gesta est. Dum dominus Baldricus Dolensis archiepiscopus, Roma rediens, in secundo ordinationis suae anno pallium, sui scilicet ordinis perfectionem, secum deferret, pridie Nonas Martii Salmuro apud Sanctum Florentium hospitatus est. Qui in crastina die, quae tunc Dominica evenit, capitulum ingressus, cum sermonem cum fratribus habuisset, ab ipsis rogatus est ut ea omnia quae in suo episcopio possidebant, et suae dignitatis consensui pertinebant, firmissime eis concederet, et sua auctoritate protegeret: quibus ipse se facturum spondidit. Post triduum ergo, die scilicet quo discessurus erat, summo mane tabulam pulsare fecit, et fratribus

A congregatis capitulum ingressus est, et eis omnia sicut poposcerant concessit, salva tamen querela canonicorum S. Sansonis, et ecclesiae Sanctae Mariae, quae in castro Dolis sita est. Hujus concessionis testes sunt Joannes episcopus S. Briochi, qui cum eo venerat et praesens aderat; dominus abbas Guillelmus ejusdem coenobii, Orgerius prior, et omnes alii fratres qui tum in conventu S. Florentii aderant, quos longum est enumerare. Ipse quoque Joannes episcopus concessit nobis et quidquid in episcopio suo habebamus, et quidquid exinde acquirere possemus.

Actum est hoc anno ab Incarnatione Domini 1109, indictione Romanorum II, cyclo lunari VIII, termino Paschali XIV, Kalendas Maii, die ipsius Paschae, VII Kalendas Maii, luna ipsius diei vicesima prima.

ANNO DOMINI MCXXX

HONORIUS II

Lambertus Bononiensis.

PONTIFEX ROMANUS

NOTITIA HISTORICA

(Mansi, Concil. XXI, 319)

Honorius, dictus ante Lambertus, Bononiæ natus, Ostiensis episcopus, qui Wormatiensi principum conventu resignantem libere investituram episcoporum imperatorem Henricum, auctoritate sedis apostolicæ, cujus legatione fungebatur, vinculo mathematis absolverat, electus est pontifex XIX Kalendas Januarii, anno Christi 1124, tempore Henrici regis Germaniæ V et imperatoris ejusdem nominis IV. Contra eum in schismate creatus est pseudopontifex Theobaldus sanctæ Anastasiæ cardinalis, Celestini II nomine insignitus. Verum quia cum Honorio pars potior erat, inquit Chronicon Cassiense, sanctores Theobaldi rerum eventum cernentes ad Honorium se contulerunt. Idem iisdem fere verbis abbas Urspergensis, addens eundem in Romana ecclesia diutissime probatum, et in ea legatione, ut ipse dudum in reconciliatione regni et sacerdotii Germanicis in partibus strenue laboraverat, sic citraque notificatum, tam illorum qui longe, quam qui prope erant, sacerdotum unanimi favore consecratum, moreque sedis illius vere tanto honore dignum, Honorium appellatum esse. Unus Tyrius lib.

C XIII Belli sacri, cap. 15, de electione hujus pontificis ait: « Eodem anno 1124 dominus Calistus bonæ memoriæ papa secundus vita decessit, cui substitutus est quidam Lambertus, patria Bononiensis, Ostiensis episcopus, qui dictus est Honorius. Ille electus est sub contentione cum quodam Theobaldo presbytero cardinali tituli Sanctæ Anastasiæ; et quia electio ipsius Honorii minus canonice processerat, post duodecim dies in conspectu fratrum mitram et mantum sponte refutavit atque deposuit. Fratres vero tam episcopi quam presbyteri et diaconi cardinales, videntes ipsius humilitatem et prospicientes in posterum ne in Romanam Ecclesiam aliquam inducerent novitatem, quod perperam factum fuerat in melius reformarunt, et eundem Honorium denuo auctorizantes ad ejus vestigia procederunt, et tanquam pastori suo et universali papæ consuetam obedientiam sibi exhibuere. » Hæc de Honorii electione Tyrius. Eadem iisdem fere verbis Pandulphus apud Baronium: « Willelmum Tyri archiepiscopum ex Latinis primum a Guaremundi Hierosolymitano patriarcha consecratum pallio do-

navit, scriptisque ad episcopos et clericos Tyri nec non ad prædictum Guaremundum Hierosolymitanum patriarcham epistolis mandavit, ut suum illi archiepiscopum a se jure palli donatum benigne accipiant, et religiose observent. » — « Misit etiam cum eodem, inquit Tyrius, dominum Ægidium Tusculanum episcopum, apostolicæ sedis legatum, virum eloquentem et admodum litteratum, per quem Antiocheno patriarchæ Bernardo epistolam scripsit, monens ut domino Tyrensi suos quos detinebat, sub pœna suspensionis, restitueret suffraganeos. Initio pontificatus Oderisium abbatem Cassinensem, ob contemptum sedi apostolicæ iteratis vicibus illatum, excommunicavit, et deposuit. » Petrus Diaconus : « Sanctum Bernardum hac ætate mirabilem ac velut quoddam sidus terris illapsum, Hidelbertum Turonensem archiepiscopum, Norbertum multarum gentium apostolum, Hugonem de S. Victore Parisiensem theologum, aliosque viros ingenio, doctrina, religione ac pietate præstantes, mirifice coluit. Decreta synodi Nannetensis, quibus duo jura Conano comiti Britannicæ consentienti eripiebantur, rescripto quodam velut sancte et legitime constituta confirmavit : pravamque illam corruptelam potius quam consuetudinem, qua, decedente marito vel uxore, universa decedentis mobilia, quæque ex naufragio emergerant, non ad filios vel legitimos heredes, sed ad fiscum transibant, magno beneficio totius Britannicæ plaue abrogavit. » Papirius Massonus : « Ottonem Halberstadensem episcopum a suis canonicis accusatum et convictum quod pro consecratione cujusdam ecclesiæ triginta solidos acceperat, deposuit, eique Rodulphum substituit. » Chronicon Hirsaugense : « Willelmo duce Apulicæ et Calabriæ sine liberis defuncto, Rogerium Siciliæ comitem ejusdem invasorem, vi et armis coegit ad juramentum fidelitatis more solito Ecclesiæ Romanæ præstandum. Ludovicum Crassum Franciæ regem honorum et jurium ecclesiasticorum usurpatorem, a Stephano Parisiensi

A episcopo justis censuris innodatum, male informatum, ideoque a S. Bernardo bis litteris graviter suis reprehensus, absolvit. Hujus tempore Tanchelmus quidam Adamitarum hæresim condens, multos Antverpiæ sua eloquentia et sedulitate seduxit. Negabat enim corporis et sanguinis Christi perceptionem ad salutem prodesse : nihil faciebat sacerdotes et episcopos : suis hæresibus non assentientes per eos sectatores, habebat enim circiter tria millia milium qui eum ubique sequebantur, occidi jubebat. Ad eam hæresim ex hominum animis eradicandam, illius loci episcopus constitutus est Norbertus Præmonstratensis ordinis : qui suis concionibus acce profecit, ut fere omnes ad fidem catholicam conversi fuerint, afferentes in ecclesiam corpus Dominicum, quod per decem annos in cistis et foraminibus secluserant. » Robertus continuator Sigeberti : « Ejusdem temporibus universa fere Pomeranorum natio a Boleslao Poionorum duce subacta, magnusque rex Gothorum prædicatione Ottonis Bambergensis episcopi Christianam fidem complexus, in Christi castra transierunt. » Helm. cap. 41. Olaus lib. II, *De gentibus septentrionalibus* cap. 7 : « Cumque tandem Honorius papa post obitum Henrici V, qui sine hærede decesserat, anno Domini 1125, Lotharium ducem Saxonie, communi procerum consensu regni et imperii successorem designatum, a rebellantibus contra eum Henrici nepotibus ex sorore, Conrado nimirum et Friderico Suevorum ducibus, ut testatur Frisingensis, sententia excommunicationis in eos prolata, ab intestino bello liberasset, defunctus est xvi. Kalend. Martii, anno 1130 : cum tenuisset pontificatum annis quinque, mense uno, et diebus septemdecim. » — « Ille fecit, inquit Pandolphus apud Baronium, ordinationes in Urbe plures, » etc. Agrotus deferri se fecit ex Lateranensi palatio ad monasterium S. Andreæ, ibique in pace defunctus est : sepultus vero in basilica Salvatoris.

NOTITIA DIPLOMATICA.

(Philippus Jarré, *Regesta pontif. Rom.*, pag. 549.)

† Honorii sententia hæc est : OCULI DOMINI SUPER JUSTOS (1, 3, 4, 6, 18, 21, 22, 23, 24, 39, 43, 66.)

Bullis ejus subscripserunt :

ep. Albanensis Vitalis	a	7 Mart. 1125 ad 28 Mart. 1126	
« Ostiensis . . Joannes	d	24 Mart. 1129	
« Portuensis . Petrus	a	2 Apr. 1125 ad 7 Mai. 1128	
« Prænестinus. Guilielmus	a	2 Apr. 1125 ad 24 Mart. 1129	
« Subinensis. Crescentius	a	2 Apr. 1125 ad 21 Jul. 1126	
« Conradus	a	7 Mai. 1128 ad 24 Mart. 1129	
« Tiburtinus . Guido	a	7 Mart. 1125 ad 21 Jul. 1126	
« Tusculanus. Ægidius	a	7 Mart. 1125 ad 24 Mart. 1129	
pr. card. tit. S. Anastasiæ	a	Petrus a 7 Mai. 1128	ad 24 Mart. 1129
« SS. Apostolorum	a	Gregorius a 2 Apr. 1125	ad 24 Mart. 1129
« SS. Aquilæ. et Priscæ	a	Gerardus a 4 Mai. 1125	ad 21 Mart. 1129
« S. Balbinæ	a	Gregorius a 2 Apr. 1125	ad 24 Mart. 1129
« S. Ecciliæ	d	Joannes d 28 Mart. 1126	

				Goselinus	d 24 Mart. 1129	
		S.	Calixti	Petrus	a 2 Apr. 1125 ad 24 Mart. 1129	
		S.	Chrysogoni	Joannes	a 28 Mart. 1126 ad 24 Mart. 1129	
		S.	Clementis	Anastasius	d 7 Mart. 1125	
				Ubertus	a 28 Mart. 1126 ad 24 Mart. 1129	
		S.	Cyriaci	Rusticus	d 24 Mart. 1129	
		S.	Equitii	Petrus	a 7 Mai. 1128 ad 21 Mart. 1129	
		S.	Eudoxie	Benedictus	a 2 Apr. 1125 ad 21 Jul. 1126	
		S.	Laurentii in Damaso	Deusdedit	ab 1125 (bull. 30) ad 24 Mart. 1129	
		S.	Lucie	Gregorius	d 2 Apr. 1125	
pr. card. tit.	S.	Marcelli	Petrus	Petrus	ab 1125 (bull. 30) ad 21 Jul. 1126	
	SS.	Marcellini et Petri	Crescentius	(Sigitto ?)	d 2 Apr. 1125	
					d 21 Jul. 1126	
	S.	Marci	Bonifacius	Bonifacius	a 4 Mai. 1125 ad 21 Jul. 1126	
	S.	Pamachii	Aldericus	Aldericus	d 28 Mart. 1126	
		Pastoris	Conradus	Conradus	d 21 Jul. 1126	
	S.	Praxedis	Desiderius	Desiderius	a 7 Mart. 1125 ad 28 Mart. 1126	
	S.	Sabinæ	Gregorius	Gregorius	d 21 Jul. 1126	
	S.	Sixti	Sigizo	Sigizo	a 7 Mart. 1125 ad 24 Mart. 1129	
	S.	Stephani	Sazo	Sazo	a 2 Apr. 1125 ad 24 Mart. 1129	
	S.	martyris Susannæ	Petrus	Petrus	a 7 Mart. 1125 ad 7 Mai. 1128	
diac. card.	S.	Adriani	Matthæus	Matthæus	a 2 Apr. 1125 ad 4 Mai. 1125	
	S.	Angeli	Gregorius	Gregorius	a 2 Apr. 1125 ad 24 Mart. 1129	
	SS.	Cosmæ et Damiani	Jonathas	Jonathas	a 2 Apr. 1125 ad 24 Mart. 1129	
	S.	Georgii ad velum aureum	Rossemanus	Rossemanus	a 2 Apr. 1125 ad 4 Sept. 1128	
	S.	Lucie	Stephanus	Stephanus	a 2 Apr. 1125 ad 28 Mart. 1126	
	S.	Marie in Aquiro	Comes	Comes	d 2 Apr. 1125	
	S.	Marie in Cosmedin.	Stephanus	Stephanus	a 28 Mart. 1126 ad 21 Jul. 1126	
	S.	Marie in Dominica	Angelus	Angelus	a 2 Apr. 1125 ad 21 Jul. 1126	
	S.	Marie in Porticu	Romanus	Romanus	a 2 Apr. 1125 ad 21 Jul. 1126	
	S.	Marie in via lata	Petrus	Petrus	d 28 Mart. 1126	
	S.	Nicolai de carcere	Joannes	Joannes	a 28 Mart. 1126 ad 21 Jul. 1126	
	SS.	Sergii et Bacchi	Gregorius	Gregorius	a 2 Apr. 1125 ad 24 Mart. 1129	
	S.	Theodori	Hugo	Hugo	a 7 Mart. 1125 ad 21 Jul. 1126	

prior subdiaconorum sacre basilicæ Hyacinthus d. 21 Jul. 1126.

sacre basilicæ subdiaconi Joannes, Rodolphus (d. 7 Mart. 1125), Hermannus, Nicolaus, Matthæus (d. 21 Jul. 1126).

prior subdiaconorum de Cruce Silvius d. 21 Jul. 1126

sacri palatii subdiaconus Robus, Stephanus d. 21 Jul. 1126

subdiaconi Petrus, Caleph, Joannes, Gerardus d. 21 Jul. 1126

clericus Bonifacius d. 21 Jul. 1126

Datæ bullæ sunt p. m.

Aimerici (al., Almerici, Armerici, Imerici, etc.) S. R. E. diac. card. et cancellarii a 19 Febr. 1125 ad 19 Dec. 1129.

Aimerici S. R. E. diac. card. ac bibliothecarii vice domini Friderici, archicancellarii et Coloniensis archiepiscopi.

HONORII II

PONTIFICIS ROMANI

EPISTOLÆ ET PRIVILEGIA.

I.

Ecclesiæ S. Vincentii Bergomatis canonicorum protectionem suscipit et possessiones juraque confirmat.

(Anno 1125, Febr. 19.)

[UGHELLI *Italia sacra*, IV, 450.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis ALBERTO archipresbytero et fratribus in matrice Bergomensi ecclesia S. Vincentii canonicis viventibus eorumque successoribus in eadem religione manentibus in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura, etc. Quapropter

A vestris in Domino filii postulationibus clementi pietate annuimus, et B. Vincentii ecclesiam una cum vestræ congregationis collegio, ac omnibus ad ipsam pertinentibus sub tutela apostolicæ sedis recipimus. Per præsentis igitur privilegii paginam apostolica auctoritate statuimus ut quæcunque bona seu possessiones a catholicis episcopis sive religiosis regibus Ecclesiæ vestræ tradita, quæque in præsentiarum jure possidet, et quæcunque in futurum largiente Domino juste et canonice poterit adipisci in ecclesiis, oppidis, villis et decimis, in nundinarum peditibus, sive aliis rebus, tam vobis quam vestris

successoribus regulariter viventibus firma semper et integra conserventur. Decernimus ergo ut quando in canonicæ disciplinæ observantia permanseritis, nulli omnino hominum liceat eandem ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuire, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia conserventur eorum pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Interdicimus etiam ut nec episcopo, nec alicui personæ facultas sit communitatis vestræ bona in proprios usus deflectere, sive in beneficium aliis dare, vel modis aliis ad præbenda fratrum, vel communi utilitate alienare; locationes vero, commutationes, vel investitiones prædiorum communi fratrum consilio pertractentur, nec hujusmodi jus ab episcopo vel personis quibuscumque invadatur, salva tamen canonica catholici episcoporum Bergomensis reverentia. Si quis autem in futurum, etc. Amen.

Dat. Laterani per manum Aimerici S. R. E. diaconi card. et cancellarii xi Kal. Martii, ind. iii, Incarn. Dominicæ 1125, pontificatus autem domini Honorii secundi papæ anno primo.

II.

Bona et privilegia monasterii Rhenaugiensis confirmat.

(Anno 1125, Febr. 24.)

[ZAPP, *Anecdota Monumenta hist. Germaniæ illustrantia* tom. I, p. 471, Aug. Vindel. 1785, in-4°.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio DIETMARO abbati Rhenaugiensis monasterii, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum (1).

Sicut iusta poscentibus nullus est tribuendus effectus, sic legitima desiderantium non est differenda petitio. Eapropter, fili charissime Dietmare, tuis petitionibus annuentes per præsentis privilegii paginam vestro venerabili Rhenaugiensi monasterio confirmamus, quæcunque ad idem monasterium legitimis fidelium donationibus pertinere noscuntur, quæcunque etiam in posterum concessione pontificum, liberalitate principum, vel oblatione fidelium, juste atque canonice poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Decernimus itaque sub divi interminatione iudicii ut nulli omnino hominum liceat idem monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuire, vel temerariis vexationibus fatigare, aut in beneficium dare, sed omnia integre conserventur eorum, pro quorum sustentatione ac gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Nullus advocatus constituatur, nec aliquis quolibet ingenio se inge-

(1) Duplex inscriptionis clausula in pontificiis rescriptis usu venit, nempe *in perpetuum et salutem et apostolicam benedictionem*: prior quidem in bullis majoris momenti, et quæ in longum tempus valiturae erant; posterior vero in aliis brevioribus rescriptis, quæ in præsens exsequenda. Ita Mabill. *De re diplomatica*, lib. vi.

(2) Substituere indictionem quartam. Qua de re

A rat, vel intromittat, nisi quem abbas elegerit. Qui si in aliquo ei resisterit, concessa potestate careat, et alium auctoritate apostolica abbas eligat. Obveniente te nunc ejusdem loci abbate, vel quolibet tuo successore, nullus ibi qualibet astutia vel violentia ponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel pars consilii sanioris elegerint. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularive persona hæc nostræ constitutionis paginam sciens contra eam venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non emendaverit, honoris potestatisque suæ dignitate careat, reamque se divino iudicio esse cognoscat, et a sacratissimo corpore Domini aliena fiat, sitque anathema in die Domini extremo igne comburenda. Amen.

B Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Datum Lateranis per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis ac bibliothecarii, vice domni Friderici archicancellarii, et Colonien- sis archiepiscopi, vi Kal. Martii, anno ab Incarnatione Domini 1126, indict. iii (2), pontificatus domini Honorii papæ II anno i.

III.

Confirmatio super abbatum et electionem abbatum in Salfeld secundum quod institutum est ab Hanno Colonien- si et a Sigefrido archiepiscopo Moguntini: et incorporatio super parochiam Neuhoften et Crötup, et quod nullus in territorio vel jurisdictione domni abbatis ecclesiam fundet seu consecrat, neque canes pascantur, nec venatoribus stipendia dentur.

(Anno 1125, Febr. 24.)

[*Thuringia sacra*, 698.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, clarissimo in Christo filio WALTHERO Salfeldensi abbati et omnibus post eum promovendis in perpetuum.

Quando dignitas et auctoritas apostolicæ sedis, cui Domino dispensante præsidemus, ad hoc maximum spectat, ut universæ Ecclesiæ per totum mundum inde prospiciatur et cunctæ congregationes et loca sanctorum per illam disponantur, stabiliantur et defensentur, notum facimus omnibus filiis nostris, cunctis scilicet fidelibus Christi, et volumus pro remedio animæ nostræ et pro interesse sanctorum apostolorum Petri et Pauli ut locus eorum et abbatia, quæ vocatur Salfeld, ita permaneat et confirmetur secundum quod eam instituit venerabilis Hanno archiepiscopus Colonien- sis constructor ejus et cooperatore ejus Sigefridus Moguntinensis archiepiscopus in cujus parochia sita est super fluvium, qui Sala dicitur. Volumus ergo et sub interminatione perpetui anathematis constituimus et præcipimus ut locus ille perpetuo pace sit

Mabill. citat. lib. ii, cap. 25, n. 9, scribit: «Inveniuntur quædam bullæ quarum calculus recentior nostrum prævertit,» ubi exempla circa hos ipsos annos affert. Aimericus seu Emericus cardinalis sæpius in bullis subscriptus reperitur, nunquam tamen cum titulo bibliothecarii, alias consecutus, prout fit in præsentī bulla,

stabilis et quietus, et ab omni violatione, et ab omni perturbatione, et in favore tutus et inunitus. Monachi qui ibi secundum regulam S. Benedicti vivunt et secundum consuetudinem cœnobii Sigebergensis, et habent liberam electionem de abbate suo, si fuerit inter eos, qui dignus sit esse abbas, eligant eum, sin annon de cœnobio Sigebergensi unde consuetudines habent, abbatem accipiant, quem et constitutum nullus ad aliquod curiale servitium constringat. Res et possessiones istius loci, quas venerabilis Hanno vel alii episcopi et fideles illic tradiderunt, et ad me tradituri sunt auctoritatis nostræ banno confirmamus. Parochiam, quæ dicitur Neuho-fen, et parochiam quæ dicitur Crölup, et alias omnes parochias et ecclesias quæ sunt in illa terra locus ille sub jure suo firmiter habeat, sicut venerabilis Hanno disposuit, et nullus in illa provincia vel ecclesia construat vel consecret sine abbatis consensu. Et quemadmodum gens illius terræ priusquam venerabilis Hanno archiepiscopus per illud cœnobium et per alias quas construxit ecclesias aggressus est, pagana fuit et adhuc semipagana videtur, concedimus et damus auctoritatem sicut idem Hanno episcopus et Sigefridus archiepiscopus testamento sanxerunt, ut abbas illius loci et monachi, quos ad hoc procuravit, habeant ibi potestatem prædicandi verbum Dei, baptizandi, sepeliendi, infirmos visitandi, confessiones percipiendi, ut scintilla Christianitatis quæ per eos adhuc ibi viget, nequaquam extinguatur, sed magis ac magis ad honorem sanctæ ac summæ individuæ Trinitatis accendatur. Montem, qui dicitur Coburg, cum omnibus prædiis ad eum pertinentibus monachi Salfeldenses possideant, et villam quæ dicitur Sevrin-veldin et aliam Sidemaresdorff, et mercatum quod est in Moderin (3) et prædia cujusdam Reginaldi, quæ prope ad xii mansos ibi habent, et alibi villam, quæ dicitur Ilmina cum molendino, et omnibus utilitatibus suis, nemus et silvam quæ quondam ad cameram pertinuit, sicut Hanno archiepiscopus contradidit, ita habeant cum omnibus villis et novalibus ibi elaboratis; et si quis a temporibus ejusdem Hannonis archiepiscopi usque nunc aliquod ibi novale sine abbatis licentia usurpavit, vel deinceps usurpare voluerit, ni respiscat, et nisi sanctis apostolis Petro et Paulo et eorum monachis sua recognoscat, sit anathema in perpetuum. Similiter et de illis censemus qui decimam illam quæ per terram datur de singulis mansis cum duobus tantum modis vel auferre vel subtrahere voluerint monachis illis, quia specialiter *dos monasterii* est, et quotidiana Domino militantium sunt parata stipendia. Nullus ergo episcopus, nullus episcopi villicus, nullus miles amplius de illa decimatione se intromittat, si voluerit Ecclesiæ matris gremio corloveri. Interdicimus etiam in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, ut in bonis monasterii se-

(3) *Moderin*, Medera dicitur, non longe a Wiesenfelda in Franconia.

A cundum consuetudinem provincie illius neque canes pascantur, neque stipendia venatoribus dentur, nec episcoporum, nec advocatorum, nec aliorum quorumlibet hominum violentia locus ille gravetur et opprimatur, cum sit ibi vinea Domini Sabaoth quæ per nos et successores nostros munita et septa sit intus et foris, ubi Martha possit ministrare, ubi Mariæ detur pacare et videre quam suavis est Dominus, ubi *Glória in excelsis Deo et in terra pax hominibus bonæ voluntatis*, et pro omni populo Domini et nostro sæpius auditur et præcantatur. His consuetudinibus, et illud adjicimus, et auctoritatis nostræ banno cunctis fidelibus notificamus, quod quidam ingenuus vir nomine Adelbertus de Conize et uxor ejus nomine Christina pro remedio animarum suarum, et parentum et affinium suorum tradiderint Domino et apostolis ejus Petro et Paulo ibi in Salfeld prædia sua quæcunque habuerint in illa terra, quæ dicitur Orla, videlicet Coniza in Buchio, in Brisinnice, vel in Quezin et alibi ubicunque jacent cum omnibus utilitatibus suis, viis et inviis, exitibus et redditibus, agris et silvis, terris cultis et incultis, aquis et aquarum decursibus, molendiis, pratis, pascuis et familiis. Hæc omnia eo jure tradiderunt ut quicumque est abbas Salfeldensis habeat sub manu sua ipsorum bonorum advocatum, et cuicumque voluerit committat eam sine beneficio, et sine alicujus hæredis successione, et ex ipsis bonis nullus habeat beneficium, præter eos homines qui excepti sunt, cum suis beneficiis quando ista facta est delegatio. Qui autem ex familia traditi sunt, ut vocentur *servientes*, qui ex abbacia S. Michaelis in Sigeberge, et ex abbacia S. Pantaleonis in Colonia. Qui autem ita delegati sunt, ut sint sicut fuerunt tantum ex familia tali jure potiantur, ut quicumque eorum culpabilis in judicio pronuntiatur, cum xxx tantum denariis emendetur et eorumdem denariorum medietatem, hoc est, xv persolvat. Ipse vero prænominatus miles Adelbertus et conjux ejus Christina habeant advocatiam ipsorum prædiorum, et ipsa prædia cum omni utilitate quandiu vivunt nisi sponte voluerint ea dimittere. Post mortem autem amborum, abbas et fratres sui ea libere et potestative possideant in eleemosynam et utilitatem monasterii, et pauperum et hospitii Christi. Si quis hanc infringere, vel violentiam aliquam his decretis inferre voluerit, sciat se per auctoritatem apostolorum Christi Petri et Pauli, et per nostrum potestatis bannum anathemate et igne perpetuo cum omnibus iniquis et raptoribus, et invasoribus damnandum, nisi cito poenitentia digna commotus resiniscere curaverit.

Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Data Laterani vi Kal. Martii per manum Dilmarici cancellarii bibliothecarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ; anno ab Incarnatione Domini 1125, indict. iii, pontificatus domni Honorii II papæ anno ii (4).

(4) Signa chronologica sunt corrupta. JARRÉ.

IV.

Privilegium pro congregatione Camaldulensi.

(Anno 1125, Mart. 7.)

[METTARELLI *Annal. Camaldul.* t. III, p. 306, ex codice antiquo S. Michaelis Pisarum.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis JOANNI priori Camaldulensi, et ejus fratribus, tam presentibus quam futuris in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a providore omnium honorum Deo commissa est, ut religiosas diligamus personas, et beneplacente Deo religionem studeamus modis omnibus propagare. Nec enim Deo gratus aliquando famulatus impenditur, nisi ex charitatis radice procedens a puritate religionis fuerit conservatus. Oportet igitur omnes Christianæ fidei amatores religionem diligere, et loca venerabilia cum ipsis personis divino servitio mancipatis attentius confovere. Quapropter, charissimi in Domino filii, justis petitionibus vestris assensum præbentes locum vestrum cum omnibus ad se pertinentibus in beati Petri tutelam, nostramque protectionem suscipimus, et apostolicæ sedis patrocinio communimus. Per præsentis igitur privilegii paginam constituimus, ut Camaldulensis Eremiti status semper in religionis suæ vigore permaneat, et monasticæ observantiæ ordo in tota vestra congregatione statutus a nullius protervia commutetur, et ne cui fratrum vestræ congregationis post, monasticam professionem exhibitam, absque prioris et rationabili fratrum licentia egredi liceat, prohibemus; quod si exire præsumpserit, et secundo tertiove commonitus redire contempserit, usque ad condignam satisfactionem excommunicationis sententiæ submittatur. Ecclesiis vero ab ejusdem congregationis fratribus rectis a nullo episcoporum absque canonica examinatione divinum interdicatorum officium. Liceat et ecclesiarum vestrarum monachis in communi civitatis, seu parochiæ interdicto, clausis januis, et non admissis diocesanis, divina officia celebrare. Porro qui propter obsequium servorum Dei, qui in Camaldulensi Eremito degunt, perrexerint, in eundo et redeundo, et stando a nemine molestantur. Quæcunque vero in præsentiarum juste ac legitime possidetis, apostolica auctoritate vobis vestrisque successoribus in eadem religionem permanentibus, confirmamus. In quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda: ecclesiam Sancti Donati, quæ Fonsbonys dicitur, cum hospitali et omnibus suis bonis; monasterium Sanctæ Mariæ in Poplena; monasterium Sancti Salvatoris secus civitatem Florentiæ. Monasterium Montis-Muri; monasterium Sancti Petri in Cerreto; monasterium Sanctæ Mariæ in Policiano; monasterium Sancti Petri in Fontiniano; monasterium Sancti Justi in Vulterris; monasterium Sanctæ Mariæ in Morrone; monasterium Sancti Frigidiani et monasterium Sancti Michaelis infra civitatem Pisarum. Monasterium Sancti Savini in territorio ejusdem civitatis. Monasterium Sancti Stephani in Cintoria;

monasterium Sancti Salvatoris in Cantignano; monasterium Sancti Petri in Puteolis. Monasterium Sancti Salvatoris in Salvamunda; monasterium Sanctæ Mariæ in Agnano. Monasterium Sancti Petri in Rota; monasterium Sancti Salvatoris Berardingorum; monasterium Sancti Vigili, in Burgo Senensi; monasterium Sancti Petri in vivo Montis Armiati; monasterium Sancti Quirici in Rosa. Monasterium Sancti Savini in Clio. Eremitum de Fleri, cum suo monasterio. Monasterium Sancti Viriani; monasterium Sancti Bartholomæi in Anglari; monasterium Sanctæ Mariæ in Trivio; Eremitum Sancti Petri in Fajolo; monasterium Sanctæ Mariæ in Insula; monasterium Sanctæ Mariæ in Lacu; monasterium Sancti Angeli juxta castrum Bristi; monasteriolum Sanctæ Christinæ in eadem curte. In Marchia Camerina, monasterium Sancti Georgii; monasterium Sancti Martini in Accole, cum ecclesia, quæ dicitur Heremita. In Sardinia insula monasterium Sanctæ Trinitatis in Zaccari; ecclesia Sanctæ Eugeniæ in Samanar; ecclesia Sancti Michaelis et Sancti Laurentii in Vanari; ecclesia Sanctæ Mariæ et Sancti Joannis in Altazar; ecclesia Sanctæ Mariæ in Contra; ecclesia Sancti Joannis et Sancti Simeonis in Salverano; ecclesia Sancti Nicolai in Trulla. Ecclesia Sancti Petri in Scano. Ecclesia Sancti Pauli in Cotroniano. Ad hæc adicientes statuimus, ut quæcunque in futurum brigiente Domino, concessione pontificum, liberalitate principum vel oblatione fidelium juste atque canonicè poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat prædictum eremum et congregationem vestram tenere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuire, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur religiosorum fratrum, et pauperum usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica secularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra ea temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultionis subiaceat. Cunctis autem præfate eremo vel congregationi justa servantibus, sit pars Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum iudicem præmium æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

† OCULI DOMINI SUPER JUSTOS

Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

† Ego Guida Arretinus episcopus SS.

† Ego Ægidius Tusculanus episcopus SS.

† Ego Guido Tiburtinus episcopus SS.

† Ego Vitalis Albanensis episcopus SS.

† Ego Petrus cardinalis presbyter tituli Sanctæ A
Susannæ SS.

† Ego Anastasius presbyter cardinalis tituli S.
Clementis, SS.

† Ego Desiderius presbyter cardinalis tituli San-
ctæ Praxedis, SS.

† Ego Sigizo presbyter cardinalis tituli Sancti
Xisti, SS.

† Ego Hugo diaconus cardinalis S. Theodori, SS.

† Ego Joannes sacræ basilicæ subdiaconus SS.

† Ego Rodolphus sacræ basilicæ subdiaconus SS.

Datum Laterani per manum Aimerici sanctæ
Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii,
Nonis Martii, indictione III, anno Dominicæ Incar-
nationis 1125, pontificatus autem domni Honorii
secundi papæ anno I.

V.

*Ad Henricum Viridunensem episcopum. — Ut Lau-
rentio abbati S. Vitoni ablata restituat aut restitui
faciat. Addit se gravari quod vocatus Romam ve-
nire contempserit.*

(Anno 1125, Mart. 11.)

[D. Bouquet *Recueil*, t. XV, 257.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, vene-
rabili fratri HENRICO Viridunensi episcopo, salutem et
apostolicam benedictionem.

Veniens ad nos filius noster Laurentius abbas S.
Vitoni, conquestus est mercatum de Monte S. Vitoni,
et teloneum cum pugillo frumenti, placitum et cor-
rectionem mensurarum, decimas foratici vini civi-
tatis, quæ amisit tempore discordiæ (5), a prædeces-
sore tuo sibi ablata fuisse; unde tuæ fraternitati
mandamus ut ei ablata restituas. De Richerio de Bu,
qui alodium suum in Baronis curte invasit, et alias
ei nonnullas molestias intulit, debitam justitiam
facias. Quod si jura monasterii sui, quæ a præde-
cessoribus nostris confirmata sunt, reddere negle-
xeris, nobis hoc esse grave non dubites. Gravamur
autem vehementer, quod a prædecessore nostro feli-
cis memoriæ papa Calixto et a nobis vocatus, venire
ad nos, et ad Romanam Ecclesiam contempsisti.

Datum Laterani, XIII Kal. Aprilis.

VI.

*Ad Petrum Cluniacensem abbatem. — Privilegium
Cluniacense.*

(Anno 1125, April. 2.)

[Mansi, *Concil.*, XXI, 323.]

HONORIUS episcopus servus servorum Dei, dilecto
in Christo filio Petro abbati venerabilis monasterii
Cluniacensis, ejusque successoribus regulariter sub-
stituendis in perpetuum.

Incomprehensibilis et ineffabilis divinæ miseratio
potestatis, nos hac providentiæ ratione in apostolicæ
sedis administratione constituit, ut paternam de om-

(5) Discordiæ pro investituris, Viriduni tempore
Richardii episcopi agitata, longam tenuit historiam
Laurentius de Leodio in *Historia Viridunensium epi-
scoporum*, tom. II Spicilegii in-fol., p. 247 et seqq.

PATROL. CLXVI.

nibus Ecclesiis sollicitudinem gerere studeamus.
Siquidem sancta Romana Ecclesia, quæ a Deo sibi
concessum omnium Ecclesiarum retinet principatum,
tanquam diligens mater, singulis debet Ecclesiis
instanti vigilantia providere. Ad ipsam enim, quas
ad caput et matrem, ab omnibus est concurrendum
ut ejus uberibus nutriantur, auctoritate defendan-
tur, et a suis oppressionibus releventur. Condecet
igitur, ut ecclesiæ et venerabilia loca, maxime quæ
ad speciale jus et singularem proprietatem sanctæ
Romanæ, cui Deo auctore deservimus, spectant Ec-
clesiæ, specialioris prærogativæ sortiantur honorem,
et apostolicæ auctoritatis munimine roborentur.
Quamobrem, dilecte in Christo filii Petre abbas, ju-
stis postulationibus tuis clementius inclinati, quid-
quid libertatis, quidquid tuitionis, quidquid aucto-
ritatis, prædecessores nostri Ecclesiæ Romanæ pon-
tifices, præsertim apostolicæ memoriæ nom. Grego-
rius VII, Urbanus, et Paschalis II, discretionis ra-
tione, vestro monasterio et locis ad id pertinentibus
contulerunt: nos quoque præsentī decreto, auctore
Domino, confirmamus. In quibus hæc propriis
sunt visa nominibus annotanda: abbatia S. Ægi-
dii, etc.

In omnibus autem prioratibus et cellis, quæ nunc,
sine proprio abbate, vestro regimini subjectæ sunt,
nullus futuris unquam temporibus abbatem ordinare
presumat. Liceat quoque vobis seu fratribus vestris,
in Ecclesiis presbyteros eligere: ita tamen, ut ab
episcopis, vel episcoporum vicariis, animarum cu-
ram absque venalitate suscipiant. Quam si commit-
tere illi, quod absit, ex pravitate noluerint: tunc
presbyteri ex apostolicæ sedis benignitate officia
celebrandi licentiam consequuntur. Ecclesiarum vero
seu altarium consecrationes, ab episcopis, in quo-
rum diocesis sunt, locorum vestrorum fratres
accipiant, si quidem gratis ac sine pravitate vo-
luerint exhibere. Alioquin a catholico, quem malue-
ritis, episcopo, consecrationum ipsarum sacramenta
suscipiant. Neque cuilibet facultas sit aut claustrī
vestri, aut locorum vestrorum fratres, pro vivorum
seu defunctorum eleemosynis justis ob salutem datis
inquietare: sed tam virorum, quam mulierum obla-
tiones, quæ ad eos afferuntur, in usu servorum Dei
pauperumque profecturas recipere liceat. Statuimus
etiam ne cellarum vestrarum ubilibet positarum
fratres, pro qualibet interdictione vel excommuni-
catione, divinorum officiorum suspensionem patian-
tur: sed tam monachi ipsi, quam et famuli eorum,
et qui se monasticæ professioni devoverunt, clausis
ecclesiarum januis, non admissis diocesanis, di-
vinæ servitutis officia celebrent, et sepulturæ de-
bita peragant. Concedimus etiam vobis, clericos
seculares, seu laicos, nisi qui pro certis criminibus
excommunicati sunt, ad conversionem per loca ve-

Vide Laurentii abbatis libellum supplicem ad Adel-
bertum Moguntinum archiepiscopum, apostolicæ sedi
legatum, apud Martenium, t. I Anecd., col. 374.

astra suscipere. Sane terminos immunitatis loci vestri, qui a præfato antecessore nostro Urbano papa constituti sunt, præsentis decreti nostri pagina confirmamus. Ne videlicet ullus homo cujuscunque conditionis ac potestatis, invasionem, prædam, aut rapinam facere, sive homicidium perpetrare præsumat infra ipsorum limites terminorum. Præterea decernimus, ut nulli omnino hominum liceat vestrum venerabile monasterium, et loca subdita, temere perturbare: sed eorum possessiones et bona cætera, quæ pro animarum salute jam data sunt, vel in futurum Deo miserante dari contigerit, firma vobis, vestrisque successoribus et illibata permaneant. Si qua igitur in futurum ecclesiastica secularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, etc.... salvo in omnibus Romanæ Ecclesiæ jure, et sedis apostolicæ reverentia. Amen.

Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus, subscripsi.

Ego Crescentius Sabiniensis episcopus, subscripsi.

Ego Petrus Portuensis episcopus subscripsi.

Ego Unalis Albanus episcopus, subscripsi.

Ego Wilhelmus Prænестinus episcopus, subscripsi.

Ego Ægidius Tuscanus episcopus consensi, subscripsi.

Ego Gregorius presbyt. cardin. tit. Apostol. subscripsi.

Ego Rossemagnus diacon. card. S. Gregorii, subscripsi.

Ego Cosmus sanctæ Mariæ in subscripsi.

Ego Gregorius S. Angeli diaconus card. subscripsi.

Datum Laterani per manum Aymerici S. R. E. diaconi cardinalis et cancellari, iv Non. Aprilis, indict. iii, incarnat. Dominicæ anno 1125, pontificatus nostri anno 1.

VII.

Monachis Cluniacensibus significat Petram abbatem a sese benigne receptum. Præcipit ne accedant ad Pontium quondam abbatem invito Petro.

(Anno 1125, April. 2.)

[MABILLON, *Annal. Bened.* VI, 140.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Cluniacensibus monachis, salutem et apostolicam benedictionem.

Laudes et gratiarum actiones divinx miserationi persolvimus, quoniam, sua protegente virtute, in unitate concordix, vestram permanere constantiam et in vobis religionis observantiam splendere cognovimus. Rogamus autem ut in bono quod inchoastis principio firmiter persistentes, pervigili studio laboretis quæ Deo placabilia sunt efficaciter operari. Venientem ad nos charissimum filium nostrum Petrum abbatem, pro vestra reverentia et ejus dilectione paterna benignitate suscepimus, et tam ipsius quam vestras postulationes diligenter admi-

simus, abbatas siquidem S. Ægidii, et S. Bertini et S. Benedicti super Padum ad reformandam et conservandam in eis religionem, sibi et Cluniacensi monasterio, salvo jure sanctæ Romanæ Ecclesiæ, restitimus. Ipsum igitur cum litterarum nostrarum prosecutione ad vos remittentes, charitatem vestram rogamus ut eum affectione præcipua diligatis, et tanquam patrem et a Deo constitutum animarum vestrarum custodem obedientia et humili subjectione unanimiter honoretis. Obsecramus autem in Domino, ut et nos vestræ orationibus adjuvetis. Præcipimus autem ut nullus Cluniacensis professionis monachus ad Pontium olim abbatem sine prædicti filii nostri Petri abbatis consensu ire præsumat. Si quis vero id facere seu tentaverit, vel attentare præsumperit, sententiam quam in eum præfatus abbas dederit, ratam habebimus.

Data Lateranis iv Nonas Aprilis.

VIII.

Petro abbati S. Ægidii mandat ut ad obedientiam Cluniacensium redeat.

(Anno 1125.)

[*Gall. Christ.*, VI, instr., 190.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Petro abbati S. Ægidii et monachis, salutem et apostolicam benedictionem.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a provisor omnium bonorum Deo commissa est, ut religiosas diligamus personas, et beneplacentem Deo religionem studeamus modis omnibus conservare; nec enim Deo gratus aliquando famulatus impenditur, nisi ex charitatis radice procedens a puritate religionis fuerit conservatus. Hoc nimirum charitatis intuitu olim prædecessores nostri apostolicæ memoriæ Romani pontifices Sancti Ægidii monasterium ad instituendum sive conservandum religionis nitorem Cluniacensi cœnobio commiserant. Cæterum moderno tempore, defuncto Hagone abbate vestro, dum locus vester guerrarum incursu oppressus, et multis persecutionibus agitat-
us sine pastoris solatio stare non posset, prædecessor noster felix memoriæ papa Calixtus 10, dilecte filii Petre, abbatem constituit, quod profecto, sicut ex ejus voluntatis arbitrio litteris ipsius Cluniacensi abbati missis percipimus salvo Cluniacensi monasterii jure atque reverentia fecisse cognoscitur. Unde universitati vestræ mandamus atque præcipimus ut sine contradictione ad charissimi filii nostri Cluniac. abbatis subjectionem et obedientiam redeatis. Tu vero, Petre abba, infra quadraginta dies post harum acceptionem litterarum supplici devotione ad Cluniacense monasterium pergens abbati obedientiam promittas, et eidem monasterio, remota omni occasione, professionem facias, salvo tamen in omnibus Romanæ Ecclesiæ jure abbatis benedictione et sanctæ sedis apostolicæ reverentia. Quod si contemptor exstiteris, B. Petri et nostram indignationem incurres.

Datum Laterani.

IX.

Ad abbatem et monachos Sancti Bertini.—Mandat ut ad subjectionem et obedientiam Petri Venerabilis abbatis Cluniac. redeant.

(Anno 1125.)

[*Bullar. Cluniac.*, p. 41.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio abbati Sancti Bertini, et monachis, salutem et apostolicam benedictionem.

Pax Ecclesie, fratrum concordia, religionis unitas ima supernis et terrenis sociare cœlestia consuevit. Vos igitur unanimiter divino famulatu mancipatos ex religiosa devotione Deo et hominibus placere paternæ charitatis debito congaudemus. Hoc siquidem non meritis aut vestræ imputandum prudentiæ, sed Deo et sollicitudini Cluniacensis ecclesie ascribatis, cui videlicet a nostris antecessoribus est injunctum ut religionem in vestro monasterio institueret et servaret; quod divina favente clementia, et in temporalibus et in spiritualibus etiam magnum contulit incrementum. Unde mandamus vobis atque præcipimus, ut sine contradictione ad charissimi filii Petri Cluniacensis abbatis subjectionem et obedientiam humiliter redeatis: tu vero, fili abba, infra quadraginta dies post harum acceptionem litterarum supplici devotione ad Cluniacense monasterium pergens, abbati obedientiam promittas, et eidem monasterio remota omni occasione professionem facias. Quod si contemptor exstiteris, beati Petri et nostram indignationem incurres.

Datum Laterani, etc.

X.

Ad monachos S. Benedicti super Padum. — Mandat ut obedientiam et reverentiam Petro Venerabili Cluniacensi abbati exhibeant, et abbatem quem eis cum consilio Cluniacensis capituli dederit, suscipiant.

(Anno 1125.)

[*Bullar. Cluniac.*, 41.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis monachis Sancti Benedicti super Padum, salutem et apostolicam benedictionem.

Pax Ecclesie, fratrum concordia, religionis unitas ima supernis et terrenis sociare cœlestia consuevit. Vos igitur unanimiter divino famulatu mancipatos ex religiosa devotione Deo et hominibus placere paternæ charitatis debito congaudemus. Hoc siquidem non meritis aut vestræ credatis imputandum prudentiæ, sed Deo et sollicitudini Cluniacensis ecclesie ascribatis; cui videlicet a nostris antecessoribus est injunctum, ut religionem in vestro monasterio institueret et servaret; quod divina favente clementia, et in temporalibus et in spiritualibus etiam magnum contulit incrementum. Unde mandamus vobis atque præcipimus quatenus charissimo filio nostro Petro Cluniacensi abbati obedientiam et reverentiam sine refectione aliqua deferatis, abbatem nimirum quem ipse consilio Cluniacensis capituli dederit, reverenter suscipiatis, et ei sicut

A animarum pastori humiliter obedire curetis, salvo in omnibus jure et reverentia Romanæ Ecclesie. Quod si per vos abbatem constituere præsumpsistis, nos factum vestrum ducentes irritum plenam de vobis justitiam faciemus. Ideoque præsentibus vos litteris commonemus, atque præcipimus, ut post earum acceptionem infra quadraginta dies Cluniacense monasterium adeatis, et abbati quem vobis Cluniacensis abbas et fratres dederint irrefragabiliter pareatis.

XI.

Ad Turstinum archiepiscopum Eboracensem.

(Anno 1125, April. 5.)

[*Monastic. Anglic.* tom. III, p. 143.]

B Honorius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Turstino archiepiscopo Eboracensi, salutem et apostolicam benedictionem.

Gratias clementiæ divinæ persolvimus, quia sani et incolumes cum pacis tranquillitate in Urbe sumus. Et quia personam tuam diligimus, controversiam illam de primatu inter Eboracensem et Cantuariensem Ecclesias in nostra tantum volumus præsentia terminari.

Data Laterani Nonis Aprilis

XII.

Archiepiscopis, episcopis, etc., Joannem legatum apostolicum commendat.

(Anno 1125, April. 12.)

[*Manst. Concil.*, XXI, 327.]

C Honorius episcopus, servus servorum Dei, dilectis fratribus et filiis, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, proceribus, et cæteris tam clericis quam laicis per Angliam constitutis, salutem et apostolicam benedictionem.

Quamvis in extremis terrarum positos, ad Petri tamen apostoli curam Christianæ fidei vos facit universalitas pertinere. Cum enim Petro dictum est, *Pasce oves meas, pasce agnos meos* (Joan. xxi), profecto nulla ovium, nullus agnorum exceptus est ad Christi consortium pertinentium, qui non Petri commissus sit pastioni speciali. Præter hoc, sorte regnum Angliæ B. Petro et Romanæ Ecclesie pertinere sanctissimi Patris nostri Gregorii papæ auctoritas, et B. Augustini prædicatio manifestat. Hoc igitur dispositionis debito provocamur, vobis, scilicet longe positis, sollicitare diligentia providere. Quamobrem Christianum filium nostrum Joannem cardinalem sanctæ Romanæ Ecclesie sacerdotem, in partem nostræ sollicitudinis vigilantem, vices ei nostras in partibus vestris commisimus. Qui nimirum de Ecclesiarum correctione et stabilitate, de religionis augmento, et de cæteris quæ probanda vel improbanda visa fuerint, cum vestræ dilectionis auxilio, cooperantibus sanctorum apostolorum patrocinis, pertractabit. Rogamus ergo vos, et moneamus, atque præcipimus, ut eum tanquam S. Petri vicarium reverenter suscipiatis, humiliter audiat, atque ad ipsius vocationem, synodales cum eo conventus solemniter celebretis: quatenus per ipsius et

vestram industriam, in regno vestro quæ corrigenda A
sunt corrigantur, quæ firmanda sunt, sancto in-
spirante Spiritu, firmentur.

Data Laterani iv Idibus Aprilis.

XIII.

*Ad canonicos Turonenses. — Confirmat sententiam
excommunicationis in Fulconem comitem Andega-
vensem.*

(Anno 1123, April. 12.)

[Mansi, Concil., XXI, 322.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis clericis Turonensis matris ecclesie S. Mauricii, salutem et apostolicam benedictionem.

Sicut boni et humiles filii sunt paternæ dilectionis nexibus arctius astringendi, ita ingrati et inobedientes, sunt rigore iustitiæ coercendi. Siquidem compertum habuimus quod Fulco Andegavensis comes divortium illiciti matrimonii filie suæ et Guillelmi filii Roberti comitis, a dilecto filio nostro I. cardinali presbytero apostolicæ sedis legato, et ab aliis fratribus nostris coepiscopis, et sapientibus viris, accepta idoneorum probatione testium, iudicatum, servare contempsit, præterea quod gravius est, uti accepimus, ad B. Petri et sanctæ aque apostolicæ Romanæ Ecclesiæ injuriam, prædicti legati nuntios ad eum directos capiens, et in arcta custodia per duas septimanas retinens, barbas eorum et capillos flammis exurere, et litteras in conspectu hominum sub dio cremare præsumpsit. Unde legatos idem in propriam comitis terram, interdictionis, et in personam ejus, excommunicationis sententiam promulgavit. Nos ergo habito fratrum consilio, eandem, usque ad eandem satisfactionem, sententiam ratam habemus. Interdictum autem præcipimus observari.

Datum Laterani pridie Idus Aprilis.

XIV.

Joanni apostolicæ sedis legato. — Mandat ut legationem a Calixto II acceptam in Angliâ studiose gerat.

(Anno 1123, April. 3.)

[Mansi, Concil. XXI, 327.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Joanni presbytero cardinali, apostolicæ sedis legato, salutem et apostolicam benedictionem.

Quemadmodum bonorum filiorum est, subjecta devotionis humilitate patribus obedire: ita patrum interest, benigno charitatis affectu filiis providere. Curam igitur et sollicitudinem tibi a prædecessore nostro felicitis memoriæ papa Calixto II Angliæ regno commissa providentiæ dilectionis tuæ committimus. Obsecramus autem in Domino, ut tanquam sapiens et discretus Romanæ Ecclesiæ filius, quæ ad honorem Dei et sedis apostolicæ pertineat, honestate studiosus opereris.

Data Laterani, Idibus Aprilis.

XV.

David, Scotorum regi, commendat Joannem cardinalem, legatum suum.

(Anno 1123, April. 13.)

[Mansi, Concil., XXI, 329.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio David illustri Scotorum regi, salutem et apostolicam benedictionem.

Oportet devotos et humiles B. Petri discipulos, quæ ad honorem S. R. E. spectare cognoverint, attentius operari. Unde nobilitati tuæ rogando mandamus, ut dilectum filium nostrum Joannem cardinalem, cui vices nostras in partibus illis commisimus, reverenter suscipias, et honores: episcopos etiam terræ tuæ, cum ab eo vocati fuerint, ad concilium suum facias convenire. Controversiam, quæ inter Turstanum Eboracensem archiepiscopum et episcopos terræ tuæ diu agitata est, eidem legato nostro diligentius indagandam discutiendamque committimus. Finitam vero sententiam apostolicæ sedis iudicio reservamus.

Datum Laterani Idibus Aprilis.

XVI.

Ecclesiam Montis Feretranam, petente Petro episcopo, tuendam suscipit.

(Anno 1124, April. 21.)

[Ughelli, Italia sacra, II, 844.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Petro Feretrano episcopo, ejusque successoribus canonice promovendis in perpetuum.

Officii nostri nos hortatur auctoritas pro Ecclesiarum statu satagere, et earum quieti, et utilitati salubriter auxiliante Deo providere. Proinde, charissime in domino, frater Petre, sanctam Feretranam Ecclesiam, cui Deo auctore præses, in beati Petri tutelam nostramque protectionem suscipimus, statuantes, præsentis privilegii auctoritate ut Ecclesiæ possessiones et bona quæcunque, quæ vestra Feretrana Ecclesia in præsentiarum juste et legitime possidet, sive in futurum largiente Domino juste atque canonice poterit adipisci, firma ei et infibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus nominibus exprimenda, videlicet S. Paneratii capellam, S. Martini in Monte, capellam Sanctæ Sophiæ, capellam S. Mariæ in Plebe cum curte sua, plebem S. Laurentii in Folia cum pertinentiis suis, capellam S. Michaelis cum curte sua, monasterium S. Mariæ in Scriptino cum omnibus suis pertinentiis, plebem S. Joannis in Carpinea cum suis pertinentiis, capellam S. Marini, et possessionem quæ est in Carpinea, plebem S. Cassiani in Pisho cum omnibus suis pertinentiis, et fundum suum integrum, capellam S. Theodori cum suis pertinentiis, et terram in valle Cava et Molledano, plebem S. Theonisti in loco qui dicitur Corma, cum omnibus pertinentiis suis, plebem S. Marini cum castello, et pertinentiis suis omnibus, plebem S. Agathæ cum omnibus pertinentiis suis, et curte quæ vocatur Farnito in loco qui

dicatur Ovillione, plebem S. Martini in Murisiano cum pertinentiis suis, plebem S. Hilarii cum pertinentiis suis, plebes S. Mariæ in Vico cum pertinentiis suis, plebes S. Stephani in Murlo cum pertinentiis suis, monasterium S. Martini in saltu cum pertinentiis suis, plebes S. Petri in cultu cum pertinentiis suis, plebem S. Petri ad Missam cum pertinentiis suis, fundum Hermannum in integrum, fundum Adinum in integrum, monasterium S. Salvatoris in fundo, cellam Fausti in integrum cum suis pertinentiis, plebem S. Martini in Vivedo cum omnibus suis pertinentiis, cum castello quod vocatur Casale d'Illice, plebem S. Cassiani in campo Juvenici cum pertinentiis suis in integrum, plebem S. Mariæ in Romanis cum omnibus suis pertinentiis, plebem S. Mustiolæ cum pertinentiis suis, monasterium S. Severipi cum pertinentiis suis, capellam S. Proculi cum pertinentiis suis, et tertiam partem de fundo Atiliano, tertiam partem de fundo Bacugiano, tertiam partem de fundo stabulo, tertiam partem de fundo jectorum, cum campo, qui vocatur Martii in integrum, tres petiolas de terra fundi Atiliani, qui vocatur Plegæ, fundum Plegni in integrum, fundum Allidiarum, qui vocatur campus Planus, fundum frigi in integrum, fundum Antimaria in integrum, fundum Columnella in integrum, fundum post Collina, capellam Sancti Archangeli in integrum, fundum vallis Donatuli, massam Licinianam in integrum, fundum Ausi in integrum, cellam Fausti, Scannullas majores et minores in integrum, capellam Sanctæ Agathæ cum castro, quæ vocatur Petra Anellaria, capellam S. Georgii in integrum, fundum Cervianum in integrum, fundum Capicianum, curtem quæ vocatur Grilena cum omnibus pertinentiis suis in castello felicitatis, capellam Sancti Martini in Castagnolo, capellam S. Sophiæ in Aquatario, capellam Sanctæ Mariæ in Methavistis in integrum, ecclesiam Floræ in Scapinio, fundum Silitianum, fundum campo planum cum omnibus suis pertinentiis, castellum novum, quod vocatur Petrella, salva in omnibus Romanæ Ecclesiæ justitia, et reverentia. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat, etc. Si qua, etc., cunctis autem, etc. Amen.

Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Americi S. R. E. diaconi cardinalis et cancellarii, xi Kal. Maii, indictionis anno Dominicæ incarnationis 1125, pontificatus autem D. Honorii II papæ anno 1.

XVII.

Ad Didacum archiepiscopum Compostellanum.

(Anno 1125, Maii 1.)

FLOREZ, *Esp. sagr.* XX, 430.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, DIDACO archiepiscopo Compostellanæ Ecclesiæ, salutem apostolicamque benedictionem.

Vestra siquidem, filii (6), præsentia hunc sacerdotem (6) Frater legerem.

A dotem Bernardum nomine, vestris de partibus ad nos usque pervenisse, et de vobis multa nobis bona quam maxime retulisse, procul dubio noscat, atque eum in præsentia nostri a militibus Salmantinis, imo Dei inimicis, qui quamdam ecclesiam quam ipse pro posse regebat, inhumanius invaserunt, et ei cuncta sua bona rapuerunt, fore conquestum: quocirca obedientiæ jussionem vobis imponimus, vosque utpote nostrum filium rogamus obnixè, quatenus Salmantinum episcopum, qui vobis suffraganeus est, apostolica sententia admonere minime recusetis, ut præfata ecclesiæ huic clerico bona sua faciat restitui, in eosque raptores quod canonicum est exhibere neutiquam prætermittat: quod si facere contempserit, canonica justitia feriat. Vos autem rogamus ut huic ad tantam paupertatem perducto aliquid pro Dei misericordia succurrere dignemini.

Datum Laterani Kal. Maii.

XVIII.

Privilegium pro canonica Portuensi.

(Anno 1125, Maii 4.)

[FANTUZZI, *Monum. Raven.*, tom. VI, p. 41.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis JOANNI præposito et ejus fratribus in ecclesia S. Mariæ in Portu canonicam vitam professis ejusque successoribus in eadem religione permansuris in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis commissa est a provisorio omnium honorum Domino ut religio diligamus personas, et beneplacentem Deo religionem studeamus omnimodis propagare, nec enim Deo gratus aliquando famulatus impenditur nisi ex charitatis radice procedens a puritate religionis fuerit conservatus. Oportet ergo omnes Christianæ fidei amatores religionem diligere et loca venerabilia cum ipsis personis divino servitio mancipatis attentius confovere, ut nullis pravorum hominum inquietentur molestiis vel importunis angariis fatigentur. Quapropter vestris in Domino, charissimi filii, petitionibus assensum præbentes, tam vos quam ecclesiam vestram cum omnibus ad eam pertinentibus in B. Petri tutelam nostramque protectionem suscipimus. Statuentes ut quæcunque in præsentiarum legitime possidetis, sive in futurum, largiente Domino, juste et canonice poteritis adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat eandem ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuire, vel temerariis vexationibus fatigare, sed quæ integre conserventur, eorum pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt usibus omnimodis profutura. Ad hæc adjicientes præsentia privilegii auctoritate statuimus, ut præfata ecclesia ab omnibus sit extraordinaria functione immunis, ut videlicet si quando archiepiscopus Ravennatis,

seu, discedente eo, clericos aut laicos ejusdem ecclesiæ ad Romanum pontificem cujuslibet rei gratia, vel ad imperatorem proficisci contigerit, nullam eis exactionem in argento aut equitaturis, vel hujusmodi aliquibus de eadem ecclesia liceat facere, aut ibidem hospitando aliquod unquam gravamen inferre. Præterea cum ingruente bello Ravennatis cives, vel pro militibus, vel pro munienda civitate collectam fecerint, sæpe dictam ecclesiam ab omni exactione nihilominus decernimus esse immunem, salva tamen in omnibus Ravennatis Ecclesiæ justitia per sanctorum Patrum sanctiones stabilita. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem ecclesiæ jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus, SS.

Ego Crescentius episcopus Sabinensis, SS.

Ego Petrus Portuensis episcopus, SS.

Ego Ægidius Tusculanus episcopus, SS.

Ego Gregorius S. Angeli diaconus cardinalis, SS.

Ego Bonifacius presbyter cardinalis, SS.

Ego Mattheus diaconus cardinalis, SS.

Ego Gerardus SS. Aquilæ et Priscæ, SS.

Ego Gregorius SS. Sergeri et Bacchi diaconus cardinalis, SS.

Ego presbyter cardinalis S. Balbinæ, SS.

Datum Laterani per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi et cancellarii, iv Nonas Maii, indictione iii, Incarnationis Dom. anno 1125, pontificatus vero D. Honorii secundi papæ anno i.

XIX.

Paschalis II et Calixti II privilegia pro abbacia S. Walburgis renovantur et amplificuntur.

Anno 1125, Jul. 11.)

[WERTHEIM, *Nova subsidia diplom.*, tom. VII, p. 56.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio BERTHOLFO abbati monasterii quod in honore sanctorum apostolorum Philippi et Jacobi et sanctæ Walpurgæ virginis constructum est, in Argentinensi episcopatu, in loco videlicet qui Sacra Silva dicitur, ejusque successoribus regulariter substituendis in posterum.

Quoniam sine veræ cultu religionis, nec charitatis unitas potest subsistere, nec Deo gratum exhiberi servitium, expedit apostolicæ auctoritatis religiosas personas diligere, et religiosa loca, maxime quæ beati Petri juris existunt, et ad Romanam specialiter spectant Ecclesiam sedis apostolicæ munimine con-

A fovere. Ideoque, dilecte in Domino fili Bertholfe abbas, justas postulationes tuas clementius admit- tentes, monasterium Sacræ Silvæ cui Domino auctore præses, quod beato Petro et ejus sanctæ Romanæ Ecclesiæ sub annuo unius aurei censu oblatum, et ad honorem omnipotentis Dei et sanctorum apostolorum Philippi et Jacobi, et sanctæ Walpurgæ virginis dedicatum est, ad exemplar prædecessorum meorum Paschalis et Calixti secundi Romanorum pontificum beati Petri et sanctæ Romanæ Ecclesiæ patrocinio communimus. Statuimus enim ut universa quæ a religiosis principibus Friderico duce et Petro ejusdem loci fundatoribus, vel ab aliis fidelibus de suo jure monasterio eidem collata sunt, aut in futuro, largiente Deo, dari, offerri, vel aliis justis modis acquiri contigerit, quieti vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Nulli vero omnino hominum liceat eundem locum temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, eorum pro quorum sustentatione ac gubernatione concessa sunt usibus omnimodis profutura. Obeunte autem ejusdem loci abbate, vel suorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia, seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars consilii sanioris secundum Dei amorem et beati Benedicti regulam elegerint. Ad hæc juxta prædecessoris nostri papæ Calixti definitionem decima animalium sive fructuum vestrorum, quos per totam Sacræ Silvæ terram vestris laboribus sumptibusve colligitis, Salsensium fratrum vel aliorum hominum contradictione qualibet habeatis, Rustici autem vestri decimas suas presbyteris parochiæ suæ contribuant. Confirmamus etiam Deo ibidem servantibus fratribus usum ejusdem silvæ, tam ad ædificandum quam ad calefaciendum ad eorum licitum, et usum aquarum adipiscendum et suum commodum faciendum et pasca eorum animalibus per totam silvam, quemadmodum supradicti filii nostri Henrici imperatoris, et nepotis ejus Friderici ducis, necnon et comitis Petri liberalitate concessus est. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem sæpe dicto monasterio justa servantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant et apud districtum judicem præmium æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Datum Beneventi per manum Aimerici sanctæ

Rouanne Ecclesie diaconi cardinalis, v Idus Julii, iudictione III, Incarnationis Dominicæ anno 1125; pontificatus autem domini Honorii II papæ anno primo.

XX

Ad Henricum Virdunensem episcopum. — Mandat ut proxima Epiphaniarum festinitate ad se veniat responsurus de ordinatione Conradi Tullensis episcopi et de querelis abbatis S. Vitoni; interim ab episcopali officio abstineat.

(Anno 1125, Octobris 3.)

[D. Bouquet, *Recueil*, tom. XV, p. 258.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Henrico Virdunensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Prædecessor noster piæ memoriæ papa Calixtus tuis te litteris evocavit, ut ad eum mediante quadragesima præterita venires, et de ordinatione illius Conradi (7) Tullensis intrusi rationabiliter responderes. Nos quoque post ejus obitum pro eadem causa veniendi ad nos tibi terminum dedimus; tu vero elationis tumore inflatus, venire ad nos penitus contempsisti. Præterea, ut abbati S. Vitoni quod juris erat sui monasterii restitueres tibi præcepimus, et ablata redderes. Postmodum auferre illi ea ipsa et quædam insuper alia præsumpsisti. Pro tantis igitur excessibus per præsentia tibi scripta præcipiendo mandamus, ut proxima Epiphaniarum festinitate ad nostram præsentiam venias responsurus, interim vero ab episcopali officio prorsus abstinere.

Datum Beneventi v Nonas Octobris.

XXI

Monasterii S. Pauli de Argon patrocinium suscipit bonaque confirmat.

(Anno 1125, Nov. 21.)

[Vide Lupi, *Cod. diplom. Bergom.*, II, 923.]

XXII

Monasterii S. Martini Ahusani primam fundationem confirmat.

(Anno 1125, Nov. 27.)

[Petri Sueria *ecclesiastica*, 190.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis monachis monasterii S. Martini de Ahusen, salutem et apostolicam benedictionem.

Sicut irrationabilia poscentibus negari debet assensus, sic iusta petentium votis benigna debemus assensione concurrere. Ea propter nobilium virorum Adelberti palatini comitis et ejus fratrum Udalrici et Gualteri devotioni duximus annuendum. In Augustensi equidem episcopatu in pago Albæ juris sui prædium, quod Ahusen dicitur, ubi domus fiat beati Martini ecclesia fabricata est... una cum patre suo egregiæ recordationis Manegoldo palatino comite pro salute animæ suæ beato Petro apostolorum principi in alodium proprium cum omnibus ad eundem locum pertinentibus obtulerunt. Quam oblatio-

(7) Conradus electus fuerat anno 1107 Tullensis episcopus a quibusdam canonicis, dum ab aliis Riquinus de Commercio eligeretur, qui mox utriusque

A nem nostra postulant auctoritate firmari. Nos igitur præsentis decreti auctoritate sancimus, ut tam præfatus locus, quam omnia ad eum pertinentia sub apostolicæ sedis tutela integra semper et illibata permaneant. Nulli ergo omnino hominum liceat idem monasterium perturbare aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuire, vel temerariis vexationibus fatigare; sed omnia integre conserventur, eorum pro quorum sustentatione concessa sunt usibus omnimodis profutura.

Obeunte ipsius loci abbate nullus ibi quilibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars consilii sanioris secundum Dei timorem regulariter providerint eligendum. In advocati autem vestri electione abbas liberam habeat potestatem cum fratrum suorum consilio talem eligere, quem ad defensionem libertatis monasterii bonum et utilem esse cognoverit.

Sepulturam quoque ejusdem cœnobii omnino liberam esse sancimus, ut eorum qui se illic sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat.

Pari etiam modo concambium, quod de loco, in quo monasterium vestrum situm est, cum ecclesia Sancti Petri in Tetingen, ad cujus parochiam pertinebat, utriusque partis consensu et fundatorum conventientia factum esse dignoscitur, confirmamus. Ordinationes præterea monachorum, consecrationes altarium sive basilicarum ab episcopo in cujus diocesi estis accipietis, si quidem gratiam atque communionem apostolicæ sedis habuerit, ac sine pravitate postulata voluerit exhibere. Alioquin liceat vobis catholicum, quem malueritis antistitem adire, et ab eo sacramenta ipsa suscipere, qui apostolicæ sedi fultus auctoritate indulgeat. Ad iudicium autem perceptæ a Romana Ecclesia libertatis, aureum unum per singulos annos Lateranensi palatio persolvatis.

Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam violaverit, aut sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove communita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultionis subiaceat. Cunctis autem eidem loco iusta servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum iudicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Datum Laterani per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii.

partis suffragia sibi conciliavit. Conradus vero abque consecratione mansit usque ad Calixti II tempora, prout ex hac epistola discimus.

quinto Kalendas Decembris, indictione quarta, anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo vicesimo quinto, pontificatus autem sanctissimi Honorii secundi papæ anno primo.

XXIII.

Confirmatio fundationis cellæ S. Mariæ Brisacensis.
(Anno 1125, Nov. 27.)

[PETRI Suevia ecclesiastica p. 232.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis OTTONI abbati ejusque fratribus canonicam regulam professis in ecclesia S. Mariæ, sita in Brisacensi comitatu, in loco qui Nigra Silva dicitur, eorumque successoribus in eadem religione per omnipotentis Dei gratiam permansuris in perpetuum.

Ad hoc in apostolicæ sedis regimen nos promotos esse Deo disponente conspiciamus, ut aures nostras istis petitionibus commodemus et religionem propagari in quantum dederit Dominus debeamus. Quia igitur vos, filii in Christo charissimi, per divinam gratiam aspirati mores vestros sub regularis vitæ disciplina confirmare et communiter secundum SS. Patrum instituta Deo omnipotenti deservire proposuistis, nos votis vestris paterno congratulamur affectu, unde petitioni vestræ benignitate devota plenissimum impertimus assensum, et tam vos quam locum vestrum in tutelam apostolicæ sedis recipimus, quem videlicet Romanæ Ecclesiæ censualem facere decrevistis consilio et instinctu Argentinensis præpositi Brunonis egregiæ strenuitatis viri, qui ecclesiam vestram impensis suis in alodio suo construxit, et honorum suorum ac possessionum collatione dotavit, vitæ quoque canonicæ ordinem, quem professi estis, privilegii auctoritate firmamus, et ne cui post professionem exhibitam pro suis quid habere, neve sine abbatis vel congregationis licentia de claustris discedere liceat, interdicimus. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia, seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem regulariter providerint eligendum; nullusque ibi electioni se ingerat, nisi quos religiosa congregatio vestra vocaverit. In advocati autem vestri electione abbas liberam habeat potestatem cum fratrum suorum consilio talem eligendi, quem ad defensionem libertatis monasterii bonum et utilem esse cognoverit; qui si calumniator potius quam advocatus existens bona monasterii pervaserit, et non magis ea defenderit, abbas habeat facultatem cum fratrum consilio alium sibi utiliorem statuendi advocatum. Ordinationes clericorum, consecrationes altarium sive basilicarum ab episcopo in cujus diocesi estis accipietis, si quidem gratiam et communionem apostolicæ sedis habuerit, et ille sine pravitate ea vobis exhibere voluerit; alioquin liceat vobis catholicum quemcunque mavultis adire antistitem et ab eo sacramenta ipsa suscipere, qui ea sedis apostolicæ auctoritate fretus indulgeat.

A Sane circa cœnobii vestri ambitum occasione qualibet assultum fieri prohibemus. Si vero, quod absit, contingit in atrio vestro, vel in effusione sanguinis, vel in verberum elatione, sive in aliqua hujusmodi violentiam irrogari, nequaquam propter hoc a divinis ecclesia vestra prohibeatur officiis, nisi commune fuerit interdictum. Porro laborum vestrorum vel animalium decimas, quæ penes ipsum locum vestris sumptibus et laboribus excoluntur, quietas vobis et illibatas manere debere censemur, nec vos super hoc aut ab episcopo ejusdem diocesis, aut ab aliquo inquietari permittimus. Concambium, quod factum est inter ecclesiam vestram et S. Galli apostolica præcipimus auctoritate in omne dehinc tempus inviolatum fore. Sepulturam quoque ipsius cœnobii omnino liberam esse censemur, ut eorum, qui illic sepeliri desideraverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus adversetur. Ad hæc adjicientes statuimus, ut quæcunque bona in futurum concessione pontificum, largitione regum, vel oblatione fidelium juste atque canonice acquirantur, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant, quoad scilicet illic canonici ordinis tenor Domino præstante viguerit. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat eandem ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuire, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integre conserventur, eorum pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Ad indicium autem perceptæ hujus gratiæ a Romana Ecclesia stolam sacerdotalem per singula biennia Romano pontifici persolvatis. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam violaverit, aut sciens contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sanctissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi aliena fiat. Cunctis autem eidem loco jura sua servantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic in futurum fructum beatæ remunerationis percipiant, et apud districtum iudicem præmia æternæ pacis inveniant. Salva justitia episcopali. Amen

Datum Laterani per manum Almerici Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et capellarii, quinto Kalendas Decembris, indictione quarta, anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo vicesimo quinto, pontificatus autem domini Honorii secundi papæ anno primo.

XXIV.

Monasterii S. Udalrici Neresheimensis possessiones et privilegia confirmat.

(Anno 1125, Nov. 27.)

[Vide *Württembergisches Urkundenbuch*, Stuttgart 1849, I, 367.]

XXV.

Ad Gaufridum abbatem Savigniensem. — Confirmat boni monasterio Savignienſi concessa.

(Anno 1125, Dec. 9.)

[MARTENE, *Theſ.* I, 361, ex. ms. Savignienſi.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GAUFRIDO abbati S. Trinitatis de Savignio, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Ad hoc nobis a Deo pastoralis officii cura commissa est, ut et bene placentem Deo religionem laboremus statuere, et stabilitam exacta diligentia conservare. Ea propter, dilecte in Domino filii Gaufride abbas, venerabilis fratris nostri Turstini Eboracensis archiepiscopi precibus inclinati, tuis rationabilibus postulationibus duximus annuendum. Statuimus enim, ut monasterium B. Trinitatis de Savignio, cui, Deo auctore, præsese cognosceris, quæcunque impræsentiarum juste et legitime possidet, firma tibi tuisque successoribus, et illibata permaneant; quæcunque præterea in futurum, largiente Deo, concessione pontificum, liberalitate regum, largitione principum, poteritis adipisci, firma vobis et integra conserventur, salva nimirum diocessani episcopi justitia et reverentia. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablata retinere, minuire, vel temerariis vexationibus fatigare; sed et omnia integra conserventur eorum pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si quis autem huic nostræ constitutioni sciens temerario ausu contraire tentaverit, anathematis sententiam se noverit incursum.

Datum Lateranis v Idus Decembris.

XXVI.

Ad S. Norwegiæ regem. — Ut Radulphum episcopum Orcadensem in integrum restituat.

(Anno 1125, Dec. 9.)

[*Monastic. Anglic.* III, 144.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio S. illustri Norwegiæ regi, salutem et apostolicam benedictionem.

Auribus nostris intimatum est, quod venerabilis frater noster Thomas Eborum archiepiscopus Radulphum Orcheneia ipsum consecravit. Postmodum vero sicut accepimus, alius est ibidem intrusus. Cæterum episcopalem cathedram aut unus obtinebit, aut nullus. Ideoque per præsentia scripta nobilitati tuæ mandamus, quatenus prænominato Radulpho sedem episcopalem Orcheneiam videlicet, cum parochia et cæteris pertinentiis suis, tanquam proprio illius loci episcopo et pastori restituas. Et de cæterosollicitudo custodiat, ne ob hoc iram Dei incurrat.

Datum Laterani v Idus Decembris.

XXVII.

Ad episcopum Candidæ Casæ. — Adeat Thomam [leg. Thurstanum] archiepiscopum Eboracensem, a quo consecretur.

(Anno 1125, Dec. 9.)

[*Ibid.* p. 145.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio electo de Candida Casa, salutem et apostolicam benedictionem.

Cui alii a Domino præesse conceditur, nulla suis dignis subesse prælatis superbia communicatur; ideoque per præsentia scripta tibi mandamus, ut ad charissimum fratrem nostrum Thomam Eboracensem archiepiscopum, tanquam ad proprium metropolitanum tuum consecrandus accedas; et ab ipsius manu, præsentis sancti Spiritus gratia, cum humilitatis devotione consecrationem accipias.

Data Laterani quinto Idus Decembris.

XXVIII.

Ad G. Cantuariensem archiepiscopum, etc., et ad regem Anglorum.

(Anno 1125, Dec. 9.)

[*Ibid.*, p. 147.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus G. Cantuar. archiepiscopo, sedis apostolicæ legato, et universis episcopis per regnum Angliæ constitutis, et charissimo in Christo filio II. illustri Anglorum regi, salutem et apostolicam benedictionem.

Quemadmodum nostrum... ita dignitatem suam illibatam, vestris debetis fratribus conservare, ideoque vobis mandamus, quatenus charissimo fratri nostro Thomæ [leg. Thurstano] Eborum archiepiscopo, juxta antiquam consuetudinem et Eborum Ecclesiæ prærogativam crucem ante se deferri absque contradictione aliqua permittatis, et regem more solito coronare.

Data Laterani v Idus Decembris.

XXIX.

Privilegium pro Ecclesia Eboracensi.

(Anno 1125.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 335.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri THURSTANO, Eboracensi archiepiscopo, ejusque successoribus canonice promovendis in perpetuum.

In eminenti apostolicæ sedis specula, disponente Domino, constituti, injuncto nobis apostolatus officio fratres nostros episcopos intima charitate diligere, et ecclesiis sibi a Deo commissis quam debemus justitiam conservare, pro ipsarum quoque volumus statu satagere, atque earum quieti et utilitati, salubriter, auxiliante Domino, providere. Ideoque charissime frater, Thurstane archiepiscope, tibi tuisque successoribus, et per vos Ebor. Ecclesiæ, cui auctore Deo præses, Eboracensis Ecclesiæ metropol. suffraganeos, et quidquid parochiarum vel episcopali vel metropolitico jure ad eandem cognoscitur Ecclesiam pertinere, in perpetuum confirma-

mus. Antiquam sane Ebor. Ecclesiæ dignitatem integram conservari auctore Deo cupientes, auctoritate apostolica prohibemus, ne ulterius, aut Cantuar. archiepiscopus Eboracen. professionem quamlibet exigat, aut Eboracen. Cantuariensi exhibeat; neque quod penitus a beato Gregorio prohibitum est, ullo modo Ebor. Cantuar. ditioni subiaceat, sed juxta ejusdem patris constitutionem, ista inter eos honoris distinctio in perpetuum conservetur, ut prior habeatur, qui prior fuerit ordinatus. Ad hæc si Cantuar. archiepiscopus Ebor. electum gratis, et sine subjectionis exactione consecrare noluerit, electus Ebor. a suffraganeis suis, aut a Romano pontifice libere consecratur. Porro antiquas libertatis consuetudines, et possessiones quas vel in præsentis legitime obtinetis, vel in futuro, largiente Deo, juste poteritis adipisci, Ecclesiæ Ebor. præsentis privilegii auctoritate firmamus, statuentes, ut nullus eas auferre, imminuere, vel temerarijs audeat vexationibus infestare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Illud quoque capitulo presenti subjungimus, ut ecclesiæ S. Andreae Hagulstadens. S. Joh. Beverlac. S. Wilfridi de Ripn. S. Mariæ de Suthewel. S. Oswaldi de Gloucestr. in omnibus possessionibus et libertatibus, et consuetudinibus vobis vestrisque successoribus, nec non Ebor. Ecclesiæ integre semper et quiete permaneant. Si quæ igitur ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove communita, nisi præsumptionem suam satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sanctissimo corpore ac sanguine Dei et Domini redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultionis subiaceat. Cunctis autem eidem Ecclesiæ justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

XXX.

Ecclesiæ Ravennatis jura confirmat.

(Anno 1125.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, II, 365.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri GUALTERIO Ravennati archiepiscopo, ejusque successoribus canonice promovendis.

Sacrosancta Romana apostolica Ecclesia ab ipso Salvatore nostro Domino Jesu Christo caput et cardo est omnium instituta. Non decet igitur a capite membra discedere, sed eminenti rationi, et superni provisioni capitis obedire: moderatrix autem discreti capitis singulorum membrorum officiosas actiones considerans uniuscujusque jus, et ordinem, et natura constitutum distincte reservat, et quibuscunque nobilibus vetustatis suæ dignitatem, sine invidia sociali charitate custodit. Hac igitur inducti ratione

A honorem famosæ Ravennatis Ecclesiæ apostolicæ sedis propriæ specialis filiæ sine diminutione aliqua volumus conservare, ideoque, venerabilis frater Gualteri, quem pro Ecclesiæ strenuitate doctrinæ, religionis, et morum honestate plena in Christo charitate diligimus, tuis rationabilibus postulationibus paternæ pietatis affectu annuimus. Per præsentis itaque privilegii paginam confirmamus episcopatu videlicet Æmiliæ provincię, id est Parmæ, Placentiæ, Regii, Mutinæ, Bononiæ, Ferrariæ, Adriæ, Comacini, Imolæ, Faventiæ, Forolivi, Foripompili, Bobii, Cæsennæ, Ficocollæ. Præterea confirmamus vobis exarchatum Ravennæ, qui Romanæ Ecclesiæ juris est, et monasteria S. Alberti, S. Hilarii, et cætera monasteria, et possessiones ad vestram Ecclesiā pertinentes per authentica privilegia ab antecessoribus nostris, et catholicis regibus tradita. Pomposiani quoque monasterii curam personæ religionis tuæ, salvo Ecclesiæ nostræ jure, committimus, ut regulari disciplina per quam industriam reformetur. Nulli ergo omnino hominum facultas sit nostram Ravennatem Ecclesiā temere perturbare, aut possessiones ejus auferre, vel ablatas retinere, minuire, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur tam tuis, quam clericorum et pauperum usibus profutura. Si qua igitur ecclesiastica in futurum sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove communita, nisi præsumptionem suam satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultionis subiaceat. Cunctis autem eidem Ecclesiæ justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Honorius catholice Ecclesiæ episcopus.

Ego Bonifacius card. S. Marci subsc.

Ego Gregorius Card. SS. Apostolorum ss.

Ego Benedictus cardinalis tit. Eudoxiæ subsc.

D Ego Anastatus presb. card. tit. S. Clementis ss.

Ego Conradus presb. card. tit. Pastoris subsc.

Ego Desiderius presb. card. tit. S. Prædixis subsc.

Ego Deusdedit card. presb. tit. S. Laurentii in Damaso ss.

Ego Petrus Pisanus presbyter cardinalis S. martyris Susannæ subsc.

Ego Petrus card. tit. S. Callixti subsc.

Ego Petrus presb. card. S. Marcelli subsc.

Ego Vitalis Albanensis episcopus subsc.

Ego Petrus Portuensis episcopus subsc.

Ego Guilelmus Prænестinus episcopus subsc.

Ego Ægidius Tusculanus episcopus subsc.

Ego comes S. Mariæ in Agro diac. subsc.

Ego GG. diac. card. S. Mariæ in Porticu subsc.

Ego Romanus diaconus card. S. Angeli subscr.
Ego GG. diaconus cardinalis sanctorum Sergii, et
Bacchi, subscripsi, et alii quamplures.

Dat. Laterani per manum Aimerici, au. 1125
Dominicæ Incarnationis.

XXXI.

Ad episcopos Provinciæ. — Pro Lerinensi monasterio,
ut ablata restituant, et ab aliis restitui faciant.

(Anno 1125.)

[D. BOUQUET, *Recueil*, XV, 265.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus AUGERIO Regiensi, BERENGARIO Forojuliensi, PETRO Niclensi, et MANFREDO Antipolitano, episcopis, salutem et apostolicam benedictionem.

Filii nostri Lerinensis (Gorinus abbas) et monachi, ante Saracenorum fauces positi, captiones, catenas, et mortis pericula metuentes, de vobis lacrymabiliter conqueruntur, quod eis quasdam ecclesias violenter auferre præsumitis. Cum enim de vobis necessarium expectarent præsidium, ordine in contrarium verso, importabile sentiunt detrimentum. Unde fraternitati vestræ mandamus quatenus præfatas ecclesias Lerinensi monasterio sine dilatione restituant in integrum, Conqueruntur etiam satis miserabiliter super parochianis vestris, Petro scilicet de Alansone, uxore Guillelmi Angeri, et militibus de Montebrisone, qui villam illorum deprædantes incendio vastavere et desolaverunt; et super eadem uxore Guillelmi, quæ aliam villam cum monasterio in solitudinem omnino redegit. Quamobrem vobis præcipimus quatenus eos, ut monasterio Lerinensi et fratribus satisfaciant, compellatis. Tu vero, Antipolitane episcopo, Fulconem (8) parochianum tuum commoneas, ut de pecunia quam Hierosolymitano itineri, quod facturum se devoverat, præparata prædecessor noster bonæ memoriæ Paschalis papa Lerinensi monasterio dari præcepit, cum ejusdem loci fratribus in pace conveniat; pecuniam quam de thesauro cœnobii fratres pro ipso a Saracenis redimendo dederunt, et quam se redditurum juravit, et villam quæ juris monasterii est, ab eo ablatam restituat, et de castro Aureiluci [Arluc], quod devastare præsumpsit, abbati et monachis satisfaciat. Alioquin nos cessare a nostri officii sententiâ non poterimus.

Datum Laterani.

XXXII.

Ad Gerardum episcopum Teatinum.

Anno 1125-1126.)

[MURATORI, *Rer. Ital. Scrip.*, II, II, 1007.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri G. Teatino episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Veniens ad nos filius noster Giso abbas monasterii Sancti Clementis de Piscaria, in præsentia nostra adversus parochianum tuum Rainaldum de

(8) Fulconem de Grassa, Guillelmi fratrem.

A Tocco conquestus est, quod ei ecclesiam Sanctæ Mariæ in Pesile violenter auferat. Unde fraternitati tuæ mandamus quatenus eundem Rainaldum commoneas, ut abbati prædicto ecclesiam restituat. Alioquin, si contemptor exstiterit, plenariam de eo non differas exercere justitiâ. Nos enim, auctore Domino, quod a te super hoc canonice factum fuerit, ratum habebimus.

XXXIII.

Ad Didacum archiepiscopum Compostellanum.

(Anno 1126, Jan. 10.)

[FLOREZ, *España sagrada*, XX, 442.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Didaco Compostellano archiepiscopo, salutem et apost. benedict.

B Nuntios cum litteris a tua fraternitate nobis transmissos, qua debuimus charitate, suscepimus. Cæterum quoniam multa nobis incumbabant negotia, et propter novitatem nostram, tuis postulationibus in præsentem non potuimus respondere. Prævideat autem discreta fraternitatis tuæ prudentia, ut dignitate pallii, quod signum humilitatis est, concessa tibi a sanctæ matris tuæ Ecclesiæ Romanæ clementia, uti studeas non abuti.

Dat. Laterani iv Idus Januarii.

XXXIV.

Ad eundem.

(Anno 1126, Jan. 10.)

[*Ibid.*]

C HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Didaco Compostellano archiepiscopo, salutem et apost. benedict.

Quamvis de persona tua sinistra quædam et superstitiosa nostris sint auribus nuntiata, quia tamen devotissimum te Romanæ Ecclesiæ filium profiteris, nos te vera volumus diligere charitate, et delatori alicui facilem de persona tua nolumus præbere auditum. Tu vero ita humiliter et devote te habeas, ut plenarie gratiam B. Petri et nostram valeas retinere.

Data Laterani iv Idus Jan.

XXXV.

Ad Alexandrum episcopum Lincolnensem. — Lincolnensis Ecclesiæ privilegia confirmat.

(Anno 1126, Jan. 30.)

[WILKINS, *Concilia M. Britann.*, tom. I, p. 406.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri ALEXANDRO, Lincolnensi episcopo, ejusque successoribus legitime promovendis, in perpetuum.

Pia et diligens materuæ cura sollicitudinis teneros filios consuevit dulciter educare, et adultis, unde sustentari valeant, sagaciter providere. Proportionaliter itaque sancta Romana Ecclesia in fide Petri fundata omnium Ecclesiarum obtinet principatum, parvulos et imbecilles lacte sapientiæ suæ nutrit; provecis autem et devotis profundioris scientiæ pæ-

bula subministrat, et, ut liberius divinis vacare possint obsequiis, apostolicæ sedis munimine ab hostium incursione defendit. Hac igitur inducti ratione, Lincolnensem Ecclesiam, cui Deo auctore, dilecte in Domino frater Alexander episcopo, præsidet, sub apostolicæ sedis tutelam excipimus, et contra pravorum hominum molestiam, auctoritate ejus, defensione et privilegio communimus. Bona ergo et possessiones quas juste et legitime possidet, vel in futurum largiente Domino, canonice poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus, et per vos Ecclesiæ Lincolnensi et illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus nominibus adnotanda: videlicet in civitate Lincolnæ burgum quod vocatur Willington, Hundegatam, ecclesiam omnium sanctorum Netellam, Ludam, Stou, Noritonam, Newercam, Staford, Lidentonam, Spaldewic, Buchendaram, manerium situm juxta Legrecestam civitatem, Chileshei, Eroposeiam, Banebiriam, Tamam, Nundentonam, Dorchecestriam, Woburnam, abbatiam de Egeuesham, cum omnium supradictorum pertinentiis, parochiam episcopalem Lindesiam, Nicholasira, Lecestrasira, Hamtonasira, Buchinghamsira, Oxinafordsira, Huntendonasira, Herefordsira pars. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum clerico vel laico, præfata Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur usibus ecclesiasticis profutura. Si qui igitur ecclesiastica secularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens contra eam temere venire tentaverit; secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultionis subiaceat. Cunctis autem eidem loco jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen.

Datum Laterani per manus Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, 10 Kal. Februarii, indictione iv, Incarnationis Dominicæ 1126, pontificatus autem domini Honorii II papæ anno i.

XXXVI.

Privilegium confirmationis possessionum et bonorum monasterii S. Theoderici Remensis.

(Anno 1126, Febr. 10.)

[VARIN, *Archiv. admin. de Reims*, tom. I, p. 279.]
HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio GUILLELMO abbati monasterii Sancti

Theoderici, quod situm est in territorio Remensi, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Desiderium quod ad religionis propositum et animarum salutem pertinere monstratur, auctore Deo, sine aliqua est dilatione complendum. Quamobrem, dilecte in Christo fili Guillelme abbas, rationabilibus tuis petitionibus assensum præbentes, monasterium Sancti Theoderici, cui auctore Domino præesse cognosceris, in beati Petri tutelam, nostramque protectionem suscipimus. Universas igitur possessiones et bona omnia quæ locus idem in præsentiarum legitime possidet, tibi tuisque successoribus secundum Dei timorem ibi promotis, præsentis decreti pagina confirmamus. In quibus hæc propriis visa sunt nominibus exprimenda: ipsam videlicet totam villam Sancti Theoderici quietam et liberam, et ab advocatia, comitatu, vel vicecomitatu, sive ab omni exactione seculari, secundum præcepta regum Lotharii, Caroli, et Henrici absolutam, cum adjacente villula quæ dicitur villare sub silva; item magnum indominicatum in villa Pullione, mansum indominicatum in villa Tillio cum terris appendentibus, et in his omnibus bannum, et justiciam et furnum cum decima tota; villam Francorum cum decima tota; cumque hæc omnia sub una parochia contineantur, hac ratione est libera ut annus illa obsonia in synodo persolvat; et presbyteri qui inibi abas habere statuerunt, ad conventus decanorum quos Kalendas vocant, non accedant nisi sponte voluerint, alias autem canonicam ex eis exhibeant obedientiam; mansum indominicatum in villa Triniaco vel Mazzella, et justiciam, et bannum, et furnum bannilem in tota villa cum decima tota et quibusdam terris in villa Cavalio jacentibus et ad ipsum Triniacum pertinentibus, decimam villæ Chalon quæ est de parochia ipsius Triniaci; decimam villæ Chanadii quæ est de parochia Sancti Theoderici sicut et villa Francorum. Tres molendinos in Vidula cum tota aqua et piscatione ipsius fluminis, a divisione ipsius fluminis super molendinum Maschot, usque ad molendinum Macele, cum quarta parte ipsius molendini, et paludem adjacentem ipsi aquæ, pro cujus herbaria rustici de Chalon corveiam solvunt Sancto Theoderico in Triniaco; villam Nocturniacum cum banno et justitia; mansum indominicatum in Brimerici curte; terras censuales in villa Mairiaco, similiter in Gaugiaco, in diocesi Remensi, altaria hæc: de Triniaco, de Herimundivilla (9), de Summopi, de Spoia, de Seilisais, de Ida, de Thelina (10). In episcopatu Laudunensi, altaria hæc: de Wreivilla, de Hupenci curte, de Berturi curte, de Agubi curte, de Condein, de Domnamaria (11), de Ansoldi curte, de Sancto Theodulfo, quod (sic) dicitur Guast. In episcopatu

(9) Un privilège d'Eugène, donné en 1148, et qui se trouve Cart. de Saint-Thierry, fol. 391, ajoute ici de Puteolis. Voir l'indict. de ce même privilège dans Morlot, n. 358.

(10) Le privilège de 1148 ajoute: ... « Cum capella

de Vosiers, cum duabus partibus decimæ et tribus molendinis. »

(11) Le privilège de 1148 ajoute: ... « Cum manso indominicato et tribus partibus totius terre adjacentis ipsi villæ. »

Noviomensis altaria duo et ecclesias, et decimas totas de Atheis et de Emina, septem mansos terræ in ipsa villa Atheis. In episcopatu Tornacensi, altaria hæc : de Quartengen, de Kercova cum capella Guarnereia (12). In episcopatu Cameracensi, altaria hæc : de Bernis cum capella de Quadromonte (13), de Elefella. Quæcunque præterea futuris temporibus idem monasterium juste atque canonice poterit adipisci, firma ei et illibata permaneant; et prædicta altaria libera sint, et absque personis. Salvo in omnibus jure ac reverentia Remensis archiepiscopi, atque aliorum episcoporum, et consuetudinibus canonicis. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat idem monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, eorum pro quorum sustentatione ac gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua vero ecclesiastica secularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui careat dignitate, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultionis subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem, præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus, s.

Data Laterani, per manum HaimERICI sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, iv idus Februarii, indictione iv, anno Dominicæ Incarnationis 1126, pontificatus autem domini Honorii secundi papæ anno ii.

XXXVII.

Fratrum S. Mariæ Præmonstratensis disciplinam possessionesque confirmat.

(Anno 1126, Febr. 16.)

HUGO, *Annales sacri ord. Præmonstrat.* tom. I, Pr. p. 9.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei dilectis filiis NORBERTO fratri in Christo, et canonicis Præmonstratæ ecclesiæ Sanctæ Mariæ, eorumque successoribus regularem vitam in perpetuum professis. Apostolicæ disciplinæ sectantes vestigia mundanis videm pompis et possessionibus abrenuntiant, et omnino totis visibus famulantur. Isti ergo si bonum iud incoeperint, consummarint, in extremo examine judicis sunt immortalitatis stolam et perpetuam oriam adepturi. Quia igitur vos religiose vivere et monicam vitam secundum beati Augustini institutum ibidem ducere, inspirante divina gratia crevistis, propositum vestrum sedis apostolicæ

Auctoritate confirmamus, et firmos vos in remissionem peccatorum vestrorum in eo persistere adhortamur. Statuimus itaque, ut in ecclesiis vestris, in quibus fratres vitam canonicam professi degunt, nulli omnino hominum liceat secundum beati Augustini regulam ibidem constitutum ordinem commutare; nullus etiam episcoporum futuris temporibus audeat ejusdem religionis fratres ab ecclesiis vestris expellere, nec professionis canonicæ quispian ex eisdem ecclesiis aut claustris audeat sine communi congregationis permissione discedere: discedentem vero, nullus episcoporum, nullus abbatum, nullus monachorum sine communium litterarum cautione suscipere. Bona etiam et possessiones quas juste et legitime possidetis, præsentis nostri scripti pagina confirmamus, in quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda: ecclesiam videlicet Sancti Martini Laudunensis in Laudunensi episcopatu, Vivariensem ecclesiam Sanctæ Mariæ in Suessionensi episcopatu, Floressiensem ecclesiam Sanctæ Mariæ in Leodiensi, Capenberg ecclesiam Sanctæ Mariæ et beatorum Petri et Pauli in Monasteriensi, Wollar ecclesiam Sanctæ Mariæ in eodem episcopatu, Clotat [Elcostad], ecclesiam Sanctæ Mariæ in Moguntiensi, ecclesiam Sancti Annalis in Metensi, Antuerpiæ ecclesiam Sancti Michaelis in Cameracensi; ambitum ejusdem vallis a loco qui dicitur *Halterprê*, usque ad vallem Rochardi, cum tribus adjacentibus vallibus, et a rivo versus *Vois*, sicut valles propertant. Duas partes decimæ quas in villa de Crespi per Laudunensem episcopum habetis, et cætera quæ in eadem villa largitione dilecti filii nostri Ludovici regis Franciæ possidetis. Alodium Clarfontis, alodium Romengeis cum molendino; tres mansos apud Bolmont; Anisi mansum unum cum molendino; Fraisme mansum unum, Versigny mansum unum, Souppy tres mansos et dimidium; totum alodium quod dicitur Bonnuet. Suessionensi domum unam cum vineis et terris; vineas in Laudunensi pago in villa quæ dicitur Broiencourt, et Ursignicourt, et Montarcome. Quæcunque præterea in futurum, concessionem pontificum, liberalitate regum vel principum, vel aliis justis modis canonice poteritis adipisci, firma votis vestrisque successoribus in sanctæ religionis proposito permansuris, et illibata servantur. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat easdem ecclesias temere perturbare, aut eorum possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare sed omnia integra conserventur, regularium fratrum et pauperum usibus profutura, salva diocesanorum episcoporum canonica justitia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica secularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui careat dignitate, reamque se divino iudicio

(12) La bulle de 1148 ajoute : « ... de Dotheniis in capella de Coengio; ecclesiam de Petengio. »

(13) La bulle de 1148 ajoute : *de Scalnasia*.

cie existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sanctissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eisdem ecclesiis jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant Amen.

Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Haimerci sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, decimo quarto Kal. Martii, indictione quarta, anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo vicesimo sexto pontificatus autem domni Honorii secundi papæ anno secundo.

XXXVIII.

Confirmatio foundationis ecclesiæ Capenberensis.

(Anno 1126, Febr. 27.)

[Hugo, *ibid.* Pr., p. 369.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo fratri Norberto, et ejus fratribus, in ecclesia Sanctæ Mariæ de Capenberg regularem vitam professis, eorumque successoribus in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a provisor omnium honorum Deo, commissa est, ut religiosas diligamus personas, et bene placentem Deo religionem studeamus modis omnibus propagare. Pro enim Deo gratus aliquando famulatus impenditur, nisi ex charitatis radice procedens, a puritate religionis fuerit conservatus, hoc nimirum charitatis intuitu rationabilibus tuis postulationibus duximus annuendum. Statuimus itaque, et apostolica auctoritate firmamus, ut in ecclesia Capenberg, cujus construendæ fundum comes Godefridus, et fratres ejus atque cohæres Otto, Deo et Sanctæ Mariæ, sanctisque apostolis obtulerunt, et Varlas et Hofstadt, in quibus fratres vitam canonicam professi degunt, nulli omnino liceat secundum B. Augustini regulam in eisdem ecclesiis constitutum ordinem mutare. Nullus etiam episcoporum futuris temporibus audeat ejusdem religionis fratres de eisdem ecclesiis expellere neque professionis canonicæ quispiam ex eisdem ecclesiis, aut claustris audeat sine communi congregationis permissione discedere. Discedente vero, nullus episcoporum, nullus abbatum, nullus monachorum, nullus omnino hominum sine communium litterarum cautione suscipere; prohibemus igitur et omnino interdiciamus, ut nulla ecclesiastica sæcularisve persona Capenberg et ejus ambitum vi, vel fraude intrare, occupare, vel incastellare præsumat. Bona etiam et possessiones, quas supradicti tuis, et aliorum, quæ alii fideles eisdem ecclesiis ex justis elemosynis, in usus canonicorum legitime contulerunt, præsentis scripti pagina confirmamus. In quibus hæc propriis nominibus duximus adnotanda: videlicet, Werne, Nette, Alstedten, Heile, Ca-

penberg, Mangethe, Currete, Sorbeke, Wifede, Wisheim, Spelchorp, Hasela, Lancklar, cum universis usibus earum, scilicet pratis et pascuis, viis et inviis, rivis et irriguis, molendinis nemorosis et campestribus, quæcunque præterea in futurum concessionem pontificum liberalitate regum, vel principum, vel aliis justis modis canonice poteritis adipisci firma vobis vestrisque successoribus in sanctæ religionis proposito permansuris, et illibata serventur. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat easdem ecclesias temere perturbare, aut eorum possessiones auferre vel ablatas retinere, minuire vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur regularium fratrum et pauperum utilibus profutura, salva diocesanorum episcoporum canonica justitia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eisdem ecclesiis justa servantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem, præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis, iii Kal. Martii, indict. iv, anno Dominicæ Incarnat. 1126, pontificatus domni Honorii II papæ anno ii.

XXXIX.

Privilegium pro monasterio S. Evangelistæ Kaltenborniensi.

(Anno 1126, Febr. 27.)

[*Thuringia sacra*, p. 304.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis Godescalco præposito et ejus fratribus in ecclesia Sancti Joannis evangelistæ de Coldenbrunna canonicam vitam professis, tam presentibus quam futuris in perpetuum.

Apostolici moderaminis clementiæ convenit religiosos diligere, et eorum loca apostolicæ protectionis munimine defensare. Prædecessor noster felicitis memoriæ Calixtus, PP., sicut ex ejus scripto comperimus vestram Sancti Joannis ecclesiam quam in Alberstatensi episcopatu vir nobilis Wimanus de prædiis suis ad regularem vitam instituit apostolicæ tuitionis protectione munivit. Et nos itaque vestris postulationibus clementer annuentes, et ejusdem domini vestigiis inherentes, canonicæ vitæ ordinem quem professi estis apostolica auctoritate firmamus; et ecclesiam vestram præsentis scripti pagina communimus. Statuimus enim quæcunque possessiones, et quæcunque bona eidem

loco, aut a prædicto Wigmanno, aut a quibusque fidelibus de suo jure juste collata sunt, sive in futurum largiente Deo juste et canonice conferri contigerit firma semper vobis vestrisque successoribus, et inconvulsa permaneant. Nullique omnino hominum liceat prædictam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuire, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum pro quorum sustentatione ac gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Obeunte vero te ipsius loci præposito, nullus ibi qualibet astutia vel violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars consilii sanioris secundum Deum elegerint. Si quis igitur decreti hujus tenore cognito temere, quod absit, contraire tentaverit, honoris et officii sui periculum patiat, aut excommunicationis ultione plectatur, nisi præsumptionem suam digna satisfactione correxerit. Amen.

Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Almerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi card. et cancellarii, 11 Kal. Martii, indict. iv, anno Dominicæ Incarnationis 1126, pontificatus domni Honorii secundi papæ anno 11.

XL.

Privilegium pro ecclesia S. Mariæ Placentinæ.

(Anno 1126, Mart. 9.)

[CAMPI, *Dell. Historia di Piacenza*, tom. I, probationes, p. 528.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis matricis ecclesiæ Placentinæ Sanctæ Mariæ, et Sanctæ Justinæ canonicis, salutem et apostolicam benedictionem.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a providore omnium bonorum Deo commissa est, ut de Ecclesiarum statu sollicitè cogitemus, earumque utilitatibus provide paternæ affectionis vigilantia studeamus; quatenus et ipsæ per nostri laboris instantiam in bonis spiritualibus, et temporalibus augeantur, et nos debitam inde mercedem a Deo recipere valeamus: Quapropter vestris, charissimi in Christo filii, per venerabilem fratrem nostrum Arduinum Placentinæ civitatis episcopum supplicationibus clementius inclinati, matricem sanctæ Dei genitricis ac virginis Mariæ, et sanctæ Justinæ martyris Placentinam ecclesiam, in qua Domino deservitis, apostolicæ defensionis auxilio decrevimus communire. Possessiones ergo, et bona, quæ a religionis Placentinis episcopis, qui de hoc sæculo decesserunt, vel ab eodem fratre nostro episcopo, qui vestræ ad præsens Ecclesiæ præsidet, vobis concessæ, sive a fidelibus viris de suo jure oblata, seu modis aliis acquisita juste et legitime possidentis: præsentis scripti nostri pagina vobis, vestrisque successoribus confirmamus, salva nimirum piscoporum vestrorum justitia et debita reverentia.

Pari quoque modo firmamus capellam de Goso-

longo, et plebem de Verdeto, cum pertinentiis earum; quas prædictus frater Arduinus episcopus paterna vestris usibus benignitate concessit. Quæcunque præterea in futuris temporibus, largiente Deo, juste atque canonice poteritis adipisci, firma vobis, vestrisque successoribus, et illibata permaneant. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat eandem Ecclesiam temere perturbare; aut ejus possessiones auferre, vel ablata retinere, minuire, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, eorum pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum, ecclesiastica sæcularive persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscatur, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem Ecclesiæ justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Almerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, vi Idus Martii, indictione iv, anno Dominicæ Incarnationis 1126, pontificatus vero domni Honorii II papæ anno secundo.

XLI.

Monasterium S. Blasii in protectionem apostolicam recipit, et confirmat liberam advocatiam.

(Anno 1126, Mart. 28.)

[GERBERT, *Hist. Nigræ Silvæ*, tom. III, p. 59.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio BERROLDO abbati monasterii S. Blasii, quod in Constantiensi episcopatu, in loco videlicet qui Nigra Silva dicitur, situm est, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a providore omnium bonorum Domino commissa est, ut religiosas diligamus personas, et bene placentem Domino religionem modis omnibus propagemus, nec enim Domino gratus aliquando famulatus impenditur, nisi ex charitatis radice procedens a puritate religionis fuerit conservatus. Proinde nos supplicationi tuæ clementer annuimus, et B. Blasii monasterium, cui Deo auctore præses, cum omnibus ad ipsum pertinentibus apostolicæ sedis tuitione munimus. Statuimus enim, ut quæcunque hodie idem monasterium juste et legaliter possidet, sive in futurum concessione pontificum, liberalitate principum, vel oblatione fidelium juste atque canonice poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus, et illibata permaneant. Nulli igitur omnino homi-

num liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuire, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Consecrationes altarium sive basilicarum, ordinationes monachorum, chrisma, oleum sacrum, et cætera ad opus episcopale officium pertinentia, a Constantiensi episcopo, in cujus estis diocesi, accipiat, si tamen catholicus fuerit, et gratiam ac communionem apostolicæ sedis habuerit, et si ea gratis ac sine pravitate voluerit exhibere, alioquin liceat vobis catholicum, quem malueritis adire antistitem, et ab eo consecrationis sacramenta percipere, qui apostolicæ sedis auctoritate fultus, quæ postulastis, indulgeat. Sepulturam quoque ejusdem loci omnino liberam esse decernimus, ut eorum qui illic sepeliri delibaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat. Porro laicos sive clericos sæculariter viventes ad conversionem suscipere nullius episcopi vel præpositi contradictio vos inhibeat. Obveniente te nunc ejus loci abbate vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi quolibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars consilii sanioris secundum Dei timorem, et B. Benedicti regulam elegerint. Ad hæc salva Constantiensis episcopi reverentia, confirmamus vestro monasterio cellam de silva Swarzwalt a S. Reginberto constructam cum omnibus possessionibus, prædiis, et terris ad eam pertinentibus (14). Confirmamus etiam dispositionem illam, quam bonæ recordationis Henricus IV imperator de monasterii vestri libertate et advocatia constituit, et prædecessor noster felicia memoriæ papa Calixtus auctoritatis suæ privilegio roboravit, atque dilectus filius noster Lotharius rex præcepti sui firmitate munivit, et nos communi fratrum nostrorum episcoporum et cardinalium deliberatione ratam habuimus, ut videlicet in advocati electione abbas liberam habeat potestatem cum fratrum suorum consilio talem eligere, quem ad defensionem libertatis monasterii bonum et utilem esse cognoverit, qui non pro terreno commodo, sed pro Dei amore ac peccatorum suorum venia, nec non et æternæ benedictionis mercede advocatiam ipsam bene habere cupiat et tractare. Si autem calumniator potius quam advocatus existens monasterii bona pervaserit, et non magis ea defenderit, et semel, secundo tertiove commonitus nullatenus emendaverit, abbas habeat facultatem cum fratrum consilio alium ibi utiliore statuere advocatum, quatenus sicut a prædicto Heinricho imperatore, et a præfato filio nostro Lothario rege judicio definitum est, cenobii vestri libertas modis omnibus a jure sit alienata Basileensis ecclesiæ. Ad indicium autem nostræ tuitionis et concessæ

A vestro monasterio libertatis, aureum unum quolibet annis Lateranensi palatio persolvitis. Si quæ igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita; si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultionis subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructus bonæ actionis percipiant; et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen.

Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Ego Crescentius Sabinensis episcopus

Ego Petrus Portuensis episcopus.

Ego Vitalis Albanus episcopus.

Ego Guilielmus Prænestinus episcopus.

Ego Bonifacius presbyter cardinalis tituli S. Marci.

Ego Gg. presbyter cardin. tit. Apostolorum.

Ego Benedictus presbyter cardinalis tituli Eudoxiæ.

Ego Joannes presbyter cardinalis tituli S. Cecilie.

Ego Desiderius presbyter cardinalis tituli S. Prædixedis.

Ego Petrus cardinalis presbyter tituli S. Sannæ.

Ego Saxo presbyter cardinalis tituli S. Stephani.

Ego Joannes presbyter cardinalis tituli S. Grigoni.

Ego Sigizo presbyter cardinalis tituli S. Xisi.

Ego Aldericus presbyter cardinalis tituli Præmachii.

Ego Hubertus presbyter cardinalis tituli S. Clementis.

Ego Petrus tituli Calixti presbyter cardinalis.

Ego Petrus presbyter cardinalis tituli S. Marcelli.

Ego Deusdedit presbyter cardinalis tituli S. Laurentii in Damaso.

Ego Gregorius S. Angeli diaconus cardinalis.

Ego Stephanus diaconus cardinalis S. Mariæ in Cosmedin.

Ego Jonathas diaconus cardinalis SS. Cosmæ et Damiani.

Ego Gregorius diaconus cardinalis SS. Sergii et Bachi.

Ego Joannes diaconus cardinalis S. Niccolai in carcere.

(14) En iteratam cellæ S. Reginberti confirmationem S. Blasii monasterio factam.

Ego Angelus diaconus cardinalis S. Mariæ in A
Donnica.

Ego Stefanus diaconus cardinalis S. Lucie.

Ego Petrus diaconus cardinalis S. Mariæ in via Lata.

Ego Hugo diaconus cardinalis S. Theodori.

Datum Laterani per manum Aimerici S. Romanæ
Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii v Kal.
Aprilis, indictione iv, Incarnationis Dominicæ anno
1126, pontificatus autem domni Honorii II papæ
anno secundo.

XLII.

*Monasterium Wiblingense ejusque bona confirmat et
in protectionem apostolicam recipit.*

(Anno 1126, Mart. 28.)

[Ubi supra, p. 55.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto
filio WARNERO, abbati monasterii S. Martini, quod
Wiblingen dicitur, ejusque successoribus regulariter
promovendis in perpetuum.

Desiderium, quod ad religionis propositum, et
animarum salutem pertinere monstratur, auctore
Deo sine aliqua dilatione est complendum. Quam-
obrem nos, dilecte in Christo fili, tuis per venera-
bilem fratrem, nostrum Udalricum Constantiensem
episcopum postulationibus inclinati, B. Martini
monasterium, cui disponente Deo præsidere cogno-
sceris, quod videlicet a prædecessore nostro felicis
memoriæ Urbano papa in speciale sedis apostolicæ
jus ac tutelam susceptum est apostolicæ auctoritatis
privilegio communimus, statuentes ut quæcunque
prædia, et quæcunque bona tam ex fundatorum
suorum, Hartmani comitis et Othonis fratris ejus
largitione, quam cæterorum fidelium justa obla-
tione prædicta ecclesia in præsentiarum possidet,
sive in futurum jure atque canonice poterit adipisci,
arma tibi, tuisque successoribus, et illibata perma-
neant. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum
iceat idem monasterium temere perturbare, aut
jus possessiones auferre, vel ablatas retinere,
minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed
omnia integre conserventur, eorum pro quorum
ustentatione concessa sunt, usibus profutura, salva
immo Constantiensis episcopi canonica reverentia,
si tamen omnino non liceat exactionem aliquam
et consuetudinem, quæ regularium quieti noceat,
B rogare. Advocatiam ipsius cænobii post Hartman-
um religiosum comitem hæres ejus, quem abbas
in fratribus elegerit, administrare debet, qui si
istmodum monasterio inutilis fuerit, remoto eo
um præficiant. Sepulturam ejusdem loci omnino
eram esse decernimus, ut eorum qui illic sepe-
i elegerint, devotioni et extremæ voluntati, nisi
communicati fuerint, nullus obsistat. Præterea,
insuro in perpetuum decreto sancimus, ut nulli
nino viventium liceat in vestro monasterio ali-
is proprietatis condiciones, non hæreditarii juris,
investituræ, nec cujuslibet potestatis, quæ

15) Porendus hic est annus 1126, ubi indictio iv et annus secundus pontificatus Honorii II,
decemb. an. 1124 electi, currebat.

PATROL. CLXVI.

A libertati et quieti fratrum noceat, vindicare. Chri-
sma, oleum sacrum, consecrationes altarium, sive
basilicarum, ordinationes monachorum qui ad sa-
cros ordines fuerint promovendi, ab episcopo in
cujus diocesi estis, accipietis, si quidem gratiam
atque communionem apostolicæ sedis habuerit, et
si ea gratis et sine pravitate voluerit exhibere;
alioquin liceat vobis catholicum, quem malueritis,
adire antistitem, et ab eo consecrationum sacra-
menta suscipere, qui apostolicæ sedis fultus aucto-
ritate, quod postulatur indulgeat. Obeunte te nunc
ejus loci abbate, vel tuorum quolibet successorum,
nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia
præponatur, nisi quem fratres communi consensu,
vel fratrum pars consilii sanioris secundum Dei
timorem, et B. Benedicti regulam elegerint. Ad
indictum autem perceptæ a Romana Ecclesia liber-
tatis bizantium aureum quotannis Lateranensi pa-
latio persolvatis. Si qua igitur ecclesiastica sæcula-
risve persona hanc nostræ constitutionis paginam
sciens, contra eam temere venire tentaverit,
secundo tertiove commonita, si non satisfactione
congrua emendaverit, potestatis honorisque sui
dignitate careat, reamque se divino judicio existere
de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sanctissimo
corpore et sanguine Dei et Domini nostri Jesu
Christi aliena fiat, atque in extremo examine di-
strictæ ultioni subiaceat. Cunctis autem eidem loco
justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi,
quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant,
et apud districtum judicem præmia æternæ pacis
inveniant. Amen, amen.

C Data Laterani per manum Hiemerici sanctæ
Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii,
v Kalendas Aprilis, Incarnationis Dominicæ 1125
(15) indictione iv, pontificatus autem domni Hono-
rii II, papæ anno II.

XLIII.

* *Monasterii S. Lamberti protectionem suscipit pos-
sessionesque ac jura confirmat, annuo bizantii unius
censu monachis imposito.*

(Anno 1026, Mart. 29.)

[In tabulario Cæsareo Vindobonensi, ex schedis
Pertzi. JAFFÉ, *Regesta Rom. pont.*, p. 553. Inci-
pit: « Quoniam sine vere. »]

XLIV.

*Breve ad omnes episcopos et proceres Galliæ, ut Pon-
tium olim abbatem Cluniacensem coerceant*

(Anno 1126, April. 24.)

[Mansi, *Concil.*, XXI, 336.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, véné-
rabilibus Patribus, archiepiscopis, episcopis, baro-
nibus et aliis fidelibus per Franciam, Aquitaniam,
et Burgundiam constitutis, salutem et apostolicam
benedictionem.

Universæ bonitatis inimicus diabolus ut religionem
fratrum Cluniacensium cribret sicut triticum, ex-
petivit. Pontium namque ad perturbandos fratres

divino famulatu mancipatos arrogantiae spiritu tumidum de ultra marinis partibus unco ambitionis adduxit, et ut ab eo monasterium Cluniacense occuparetur efficit. Quamobrem dilectum filium nostrum Petrum diaconum cardinalem ad vos ex gremio sanctæ Romanæ Ecclesiæ dirigentes, charitati vestræ mandando præcipimus, ut ipsius consilio invasorem Pontium a Cluniacensi monasterio et obedientiis, atque omnibus pertinentiis ejus eliminare summo-pere procuretis; idem enim filius noster Petrus vice nostra in Pontium et in omnes fautores ejus anathematis confirmabit sententiam. Dilecto vero filium nostrum Petrum Cluniacensem abbatem manu tenere et honorare curetis.

Data Lateranis viii Kal. Maii.

XLV.

Ad monachos Cluniacenses. — Ut Pontium abbatem rejiciant.

(Anno 1126, April. 24.)

[MANSI, *ibid.*, p. 337.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, Universis monachis et conversis ad Cluniacense monasterium pertinentibus, salutem et apostolicam benedictionem.

Gravamur admodum quoniam, sicut accepimus, sacri collegii unitatem et statum religionis Pontius, diabolico agitatus spiritu, visus est ausu temerario perturbare. Quamvis ergo vix sit homini illi per quem scandalum venit, ad probationem tamen, et purgationem honorum necesse est scandala prove-nire; vis enim et audacia militis in bello cognoscitur, et fidei religiosæ constantia in adversis comprobatur. Quocirca dilectum filium nostrum Petrum cardinalem ad vos e gremio sanctæ Romanæ Ecclesiæ dirigentes, mandando præcipimus ut in charitatis unitate firmiter persistentes, eidem Pontio nullum omnino consilium vel auxilium præbeatis; sed potius ab ipso tanquam a schismatico et invasore vos omnimodis abstinete. Idem namque filius noster Petrus, vice nostra, in Pontium et in omnes fautores ejus anathematis confirmabit sententiam. Præcipimus autem, ut dilecto filio nostro Cluniacensi abbati, tanquam pastori vestro, et animarum vestrarum rectori, humiliter obedientiam et reverentiam exhibeatis.

- Datum Laterani viii Kal. Maii.

XLVI.

Ad Humbaldum archiepiscopum Lugdunensem. — Ejusdem argumenti.

(Anno 1126, April. 24.)

[MANSI, *ibid.*]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili Hu...., Lugdunensi archiepiscopo, apostolicæ sedis legato, salutem et apostolicam benedictionem.

Dolemus quoniam, sicut accepimus, religionem Cluniacensem Pontius temere perturbavit. Gratias ergo tuæ referimus fraternitati, quod tanquam religionis amator ei viriliter restitisti. Instanti igitur vigilantia tam per Ecclesiæ ministros, quam per

A exteras potestates illum de monasterio trahere, et in carcerem ponere omnibus modis elaboras. Nos autem de latere nostro legatum e vestigio transmittimus, qui tibi ad hoc explendum consilium et auxilium præbeat.

Data Lateranis viii Kal. Maii.

Formula excommunicationis in Pontium et Pontianos.

Hæc est excommunicatio, quam fecit Petrus cardinalis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ legatus, in virtute Spiritus sancti et auctoritate domni papæ Honorii, cujus vice fungitur, in Pontium invasorem, et schismaticum, et in burgenses Cluniacenses, et in omnes eorum fautores, in Lugdunensi synodo vii Kal. Junii, in præsentia episcoporum consentientium, et abbatum, et presbyterorum multorum, et clericorum

B Quoniam contra voluntatem Dei, et domni papæ Honorii, totiusque Romanæ Ecclesiæ Pontius Cluniacense monasterium irrationabilis laicorum violentia invasit, Romanæ Ecclesiæ misericordiam magis quam justitiæ severitatem sequentes, tertio tam litteris, quam nuntiis eum ad nos vocavimus, ut voluntatem domni papæ Honorii ex ore nostro super hoc audiret, eique veluti totius orbis universali Patri in omnibus obediret; verum quia domino papæ Honorio, cujus vice fungimur, obedire, et de perstrato invasionis Ecclesiæ scelere noluit penitere, hanc injuriam Deo, et apostolicæ sedi illatam ulterius inultam non ferentes, auctoritate apostolorum Petri et Pauli, et domni papæ Honorii qui nobis plenam, et in hoc negotio sua vice tradidit potestatem, excommunicationis sententiam domni Humberti archiepiscopi Lugdunensis S. R. E. et domni papæ Honorii legati, et ejus suffraganeorum in eundem Pontium et in omnes fautores ejus juste iterum prolatam in præsentem confirmamus synodo, quam iterum renovantes, prædictum Pontium ac monachos ei coherentes, nec non et burgenses Cluniacenses anathematis vinculo innodamus, quousque resipiscant et ad condignam redeant satisfactionem. Præcipimus etiam sub anathemate ut nullus, in ecclesiis vel in officinis infra ambitum muri Cluniaci, aut deforis infra claustra vel pertinentiam totius burgi constitutis, campanas pulsare, vel officia celebrare divina, vel capitulum facere præsumat quousque Pontius inde exeat, et ab hac infestatione quiescat. Ejusdem anathematis vinculo insuper eos innectimus, qui de thesauro ecclesiæ Cluniacensis quidquid causa donationis vel venditionis seu pignorationis acceperunt, ac deinceps acceperint, vel dederint. Præterea obedientias, in quibus Pontius suos priores intrusit, scilicet Silviniacum cum Eustorgio priore et suis fautoribus, Massiliam cum priore, Laziacum et ejus priorem, Parrona cum priore, ne divina officia ibi celebrentur, interdicimus. Denique omne christianitatis officium supradictis locis interdiximus, excepto baptismo puerorum, et penitentiam morientium, volentium ab hac nequitia converti, data securitate in manibus Lefaldi Vincentii, et

aliorum, qui obedientiam Romanæ Ecclesiæ et Petri abbatis fidelitatem servant. Eodem vinculo ligamus eos qui victualia vel arma burgensibus Cluniaci pretio, vel dono, in defensione hujus sceleris portant.

XLVII.

Rogério, archiepiscopo Pisano, restituit jus consecrandorum episcoporum Corsicanorum, palliumque concedit.

(Anno 1126, Jul. 21.)

[MANSI, Concil., XXI, 343.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri ROGERIO Pisano archiepiscopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Ad hoc in sancta matre catholica et universali Romana Ecclesia, quæ justitiæ sedes est, nos auctore omnium honorum Deo cognoscimus constitutos, ut suam Ecclesiis omnibus justitiam conservemus, si quid perperam gestum esse noverimus, rationis consilio ad rectitudinis tramitem reducamus: quatenus et quæ corrigenda sunt, ordine judiciario corrigantur, et quæ recte statuta noscuntur, in suo vigoris robore perseverent. Prædecessor equidem noster sanctæ memoriæ Urbanus papa, justitiæ ac charitatis intuitu, consilio episcoporum et cardinalium, et aliorum fidelium assensu Pisanæ Ecclesiæ et Dajaberto, qui ei præsidebat, ejusque successoribus canonice intrantibus, Corsicanæ insulæ episcopatus regendos et disponendos commisit atque subiecit. Eundemque Dajabertum in archiepiscopum insulæ Corsicanæ promovit, et Corsicanis episcopis, ut ei tanquam metropolitano suo obedirent, per obedientiam præcepit. In magna namque et diuturna schismaticorum tempestate, quam Romana tunc temporis patebatur Ecclesia, Pisanorum civitatem multis laboribus fecit obnoxiam. Corsicana vero tam prolixitate spatiorum, quam negligentia pastorum, dominorum insolentia, et desuetudine legatorum sedis apostolicæ a subiectione, et obedientia Romanæ Ecclesiæ deferbuerat, et dissolutioni ac dissipationi delicta, ecclesiastici ordinis pene deseruerat disciplinam. Proinde idem prædecessor noster tot a Pisanis collatorum beneficiorum meritis digne respondit, et Corsicanæ Ecclesiæ, quæ Pisanis prior est, debita charitate providit. Postmodum vero successor ejus papa Gelasius ejusdem charitatis respectu, idem juris et dignitatis, quod a domino Urbano papa Pisanæ Ecclesiæ collatum fuerat, auctoritate sui privilegii confirmavit. Quo de hac luce assumpto prædecessor noster Papa Calixtus ejusdem rationis consideratione, et quod ab antecessoribus ejus Urbano, et Gelasio datum, et confirmatum Pisanæ Ecclesiæ fuerat, privilegii sui munimine roboravit. Januenses autem honori Pisani populi invidentes, et eorum incrementum æquo animo non ferentes, hujus rei sumpta occasione guerram contra Pisanos moverunt. Unde sedes, incendia, et multæ Christianorum captivitates, peccatis exigentibus, contigerunt, et debacandi in Christianos Saracenis multa crevit audacia. Præterea Januenses ad Urbem venientes, Romanum clerum et populum sollicitare attentius

studuerunt, suadentes eis magnum esse Romanæ Ecclesiæ detrimentum, nisi concessa dignitas Pisanæ auferretur Ecclesiæ. Asserebant enim Romanam Ecclesiam hujus guerræ causam, et fomentum existere, et si Corsicanorum episcoporum consecratio ad proprium dominium Romanæ revocaretur Ecclesiæ, indubitanter inter se, et Pisanos pacem, et concordiam provenire. His igitur causis dominus papa Callistus, pacis amator, inductus, donationem illant Pisanæ Ecclesiæ a suis antecessoribus factam, et a seipso firmatam pacis intuitu revocavit, et scripti sui pagina irritavit. Cæterum neque suis, neque nostris temporibus inter Pisanos et Januenses est adhuc concordia consecuta. Post commissum vero nobis a Deo Romanæ Ecclesiæ regimen, te, frater Rogeri Pisane archiepiscope, et consules ad nos venientes, ut de consecratione Corsicanorum episcoporum, quæ Pisanæ Ecclesiæ a prædecessoribus nostris Urbano, Gelasio, et aliis collata fuerat, et sine præcedente ipsorum Pisanorum culpa, et absque judicio ablatam justitiam faceremus suppliciter rogavistis, præsentibus etiam Pisanis. Januenses postea ad præsentiam venientes, ut eisdem sacræ ablatio a papa Calixto facta per nos firmaretur nihilominus postularunt. Nos autem utrosque ad pacem faciendam diligenter monuimus, sed pacem ab eis prece vel monitis impetrare nequivimus. Januenses enim, qui ad nos venerant, se ad hoc non esse a populo suo missos, neque ejus mandata posse transgredi asserebant. Habito igitur fratrum nostrorum episcoporum et cardinalium consilio, quod uterque populus ad pacem cogi rationi deberet, convenimus. Legatum ergo nostrum comitem tunc diaconum cardinalem cum scriptis nostris Januam et Pisas misimus, præcipientes ut in manu ejus juramento firmarent, et de sacra Corsicæ et guerra usque ad tunc proximum sancti Michaelis festum nostris jussionibus obedire. Transacto itaque termino utraque pars ad nostram venit præsentiam. Nos autem diligenti studio ad pacem inter eos statuendam, quamvis non profecerimus, laboravimus: demum cum ab eis quæreremus, ut juramento firmarent se nostris obedire mandatis, Januenses se id implere non posse dixerunt, eo quod sui consulatus terminus esset expletus. Tunc communis deliberatione consilii Pisanorum super hac causa juramentum recepimus, et ne Januenses aliquam rationabilem contra nos occasionem prætenderent secundum eis, et tertium per nostros nuntios, et litteras terminum dedimus. Qui profecto neque venerunt, neque pro se excusationem canonicam direxerunt. Cum ergo inter Romanam Ecclesiam, et Pisanam quæstio remaneret, et Pisani ad requirendam Ecclesiæ suæ justitiam non desisterent, fratres nostros archiepiscopos, episcopos et abbates, qui causam, et modum rei gestæ a prædecessore nostro Calixto plene prænoverant, convocavimus. Quibus in sacro Lateranensi palatio in nomine Domini congregatis regesta prædecessorum nostrorum Urbani, Gelasii, et Calixti tradidimus, et quid inde a nobis post-

quam apostolicæ sedis onus assumpsimus, factum fuerat, et quantum pro pace inter eos componenda laboraveramus, diligenter ostendimus, rogantes in charitate qua venerant, ut juxta quod eis sancti Spiritus gratia revelaret, nobis consulerent. Postmodum vero, adjurati in fide quam beato Petro et Romanæ debebant Ecclesiæ, responderunt se nulla alia causa nisi divina charitate ad id quod dabant consilium fuisse astrictos, quod nimirum consilium per scriptum proprii roboratum manibus ediderunt. Cujus videlicet scripti verba hæc sunt: « Spiritus sancti dictante gratia: Dominus Honorius sacratissimæ, et apostolicæ sedis episcopus, diversarumque provinciarum archiepiscopis, et episcopis ac abbatibus, quid de negotio Pisanæ Ecclesiæ juste canoniceque faciendum foret, petiit consilium. Quibus rationabiliter visum est, quatenus et beatæ memoriæ Urbani, Gelasii, Calixti privilegia, et decreta inconcussa permaneant, et Pisanam Ecclesiam debere restitui Corsicanis episcopatibus, absque judiciario proprio ordine spoliata. » Et scriptio huic subscribere archiepiscopi Gualterius Ravennas, Romualdus Salernitanus, Otho Capuanus, Rofredus Beneventanus, et episcopi Guillelmus Urbevetanus, Guido Aretinus, Gregorius Terracinensis, Pandolphus Tianensis, Clarissimus Assisiensis, Robertus Aversanus, Richardus Cajetanus, Transmundus Siguinus, Joannes Calenas, Gualfredus Senensis, Gaufridus Suessanus, Ranulphus Casertanus, Jacobus Faventinus, Otho Sutrinus, Petrus Castellana civitatis, Benedictus Nepesinus, Ildito Soanensis, Gherardus Ameliensis, Benno Cæsenas, et Petrus Tuscanus, et abbates Sancti Laurentii Aversani, Matthæus, et Joannes Sanctæ Sophiæ, atque Joannes Camaldulensis prior; interfuere etiam alii episcopi Benedictus Lucanus, et Andreas Lunensis, Mlandus Massanus, Petrus Clusinus, et Otho Tudertinus: Absentes quoque Oldegarius Tarraconæ archiepiscopus, Gualterius Magalonæ, et Gottfredus Florentinus episcopi assensum et consilium suum per proprias litteras præbuerunt. Præterea collaterales fratres nostri episcopi et cardinales in unum convenientes in Domino, inter se consulere cœperunt, et ab omnibus præter unum diaconum judicatum est, quod papæ Urbano, ex auctoritate Romanæ Ecclesiæ, etiam contra voluntatem episcoporum ipsius insulæ licitum fuit Pisanum episcopum provisorem, et metropolitanum Corsicane Ecclesiæ constituere, successoribus autem ipsius domino Gelasio, et domino Calixto id ipsum itidem licuit suis privilegiis confirmare. Et quia Pisanæ Ecclesiæ a tot pontificibus Romanis collata et confirmata dignitas sine manifesta culpa et judicio auferri non debuit, iterum judicatum est eandem ei dignitatem debere restitui, et facta de donatione illius Romanorum pontificum privilegia inconcussa servari: in hoc etiam honoratorum virorum Petri præfecti, consulum et aliorum Romanæ urbis sapientium, atque nobilium convenit assensus. Nos ergo quod ab archiepiscopis et abbatibus collaudatum, a

A cardinalibus judicatum, et a baronibus approbatum fuerat, justum esse noscentes in conspectu omnium, te, charissime in Christo frater Rogeri Pisane archiepiscopo, de consecratione episcoporum Corsicane insulæ per baculum investivimus. Nunc itaque secundum iudicium fratrum nostrorum episcoporum et cardinalium et secundum consilium et collaudationem archiepiscoporum, episcoporum et abbatum, et nobilium Romanorum assensum, prædecessorum nostrorum Urbani, Gelasii et Calixti privilegia Pisanæ Ecclesiæ facta et inconcussa permanere statuimus, et præsentis privilegii pagina consecrationem episcoporum Corsicæ tibi et per te Pisanæ Ecclesiæ restituimus, quatenus secundum jam dictorum privilegiorum tenorem, tanquam proprius ejusdem insulæ metropolitanus episcopatus, et episcopi ipsius regendi, ordinandi, consecrandi, atque ad synodum tam in metropolitana Pisana Ecclesia, quam in ipsa insula convocandi ad honorem Dei, et ejusdem Pisanæ Ecclesiæ habeas potestatem. Pallii vero usum, qui prædecessoribus tuis pro ipsius insulæ prælatione a nostris antecessoribus est concessum, nos tam tibi quam tuis successoribus confirmamus his videlicet diebus qui superscripti sunt, id est Nativitate Domini, Epiphania, Hypopanton, Cœna Domini, Pascha, Ascensione, Pentecoste, tribus solemnitatibus beatæ Genitricis et Virginis Mariæ, natalitiis S. Joannis Baptistæ, et sanctorum Apostolorum, commemoratione Omnium Sanctorum, consecratione basilicarum, suffraganeorum episcoporum, et clericorum, annuo natalitii sui die, et festivitate S. Sixti, in Inventione et Exaltatione S. crucis, in anniversario dedicationis Pisanæ Ecclesiæ, in festivitate sanctorum martyrum Stephani, et Laurentii, et Ephisi, cujus corpus in eadem ecclesia requiescit, et in solemnitate beatæ Agathæ virginis et martyris, sane per Pisanam parochiam, et insulam Corsicanam crucem ante te, et tuos successores deferri concedimus. Si igitur in futurum ecclesiastica secularisve persona hanc nostræ constitutionis legem sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sanctissimo corpore et sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem Ecclesiæ iustis servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniunt. Amen, amen, amen.

Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus ss.
Ego Crescentius Sabinensis episcopus subscripsi.
Ego Guillelmus Prænестinus episcopus ss.
Ego episcopus Guido Tiburtinus subsc.
Ego Bonifacius card. presb. tit. S. Marci ss.
Ego Gregorius card. presb. SS. Apostolorum ss.
Ego Benedictus presb. card. tit. Eudoxiæ ss.

Ego Conradus presb. card. tit. Pastoris interfui, A
et ss.

Ego Deusdedit presb. card. tit. Damasi ss.

Ego Sasso presb. card. tit. S. Stephani ss.

Ego Petrus presb. card. tit. S. martyris Susan-
næ ss.

Ego Joannes presb. card. tit. S. Chrysogoni ss

Ego Petrus presb. card. tit. S. Callixti ss.

Ego Petrus presb. card. tit. S. Marcelli ss.

Ego Sigito presb. card. tit. SS. Marcellini et
Petri ss.

Ego Gregorius presb. card. tit. S. Sabinæ ss.

Ego Gerardus presb. card. tit. SS. Aquilæ, et
Priscæ ss.

Ego Ubertus presb. card. tit. S. Clementis ss.

Ego Gregorius S. Angeli diac. card. ss.

Ego Romanus diac. card. S. Mariæ in Porticu ss.

Ego Hugo diac. card. S. Theodori ss.

Ego Stephanus diac. card. S. Mariæ in Cosme-
din ss.

Ego Joannes diac. card. S. Nicolai ss.

Ego Angelus diac. card. S. Mariæ in Domni-
ca ss.

Ego Hyacinthus prior subdiac. sacræ basili-
cæ ss.

Ego Hermannus sacræ basilicæ subdiaconus ss.

Ego Nicolaus sacræ basilicæ subdiac. ss.

Ego Silvius prior subdiaconorum de Cruce ss.

Ego Petrus subdiac. subsc.

Ego Caleph subdiac. subscripsi.

Ego Mathæus sacræ basilicæ subdiaconus ss.

Ego Joannes qualiscunque subdiaconus ss

Ego Bobus subdiac. sacri palatii ss.

Ego Gerardus subdiac. ss.

Ego Stephanus sacri Palatii subdiac. ss.

Ego Bonifacius clericus ss.

Datum Laterani per manum Aimerici S. R. E.
diac. card. et cancellarii, xii Kal. Augusti, ind. iv,
Incarnationis Dominicæ an. 1126, pontificatus autem
D. Honorii papæ II an. ii.

XLVIII.

*Petro abbati abbatiam Cluniacensem asserit, Pontium-
que, « excommunicatum, invasorem, deprædatorem,
sacrilegum et schismaticum, » damna*

(Anno 1126, Oct. 20.)

[Mansi, Concil., XXI, 338.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto
in Christo filio Petro Cluniacensi abbati, salutem et
apostolicam benedictionem.

Universalis Ecclesiæ sollicitudo nobis a dispensa-
tione omnium bonorum Deo commissa, mentis inten-
tionem incessanter urgere non desinit, religionis
statum incon vulsum servare, et religiosi loci liber-
tatem debitam custodire. Sancta tamen mater Eccle-
sia, quæ ad tempus ex parte peregrinatur in terris,
multarum oppressionum purgatur turbine, et validæ
persecutionis examinatur fornace, cœlumque inspi-
ciens, gemebunda suspirat, donec illi cœlesti præsen-
tialiter uniatur, quæ de immarcescibilis coronæ re-

munerata præmio, sui creatoris contemplatione læ-
tatur. Cæterum navis B. Petri cœlorum clavigeri,
cui Christus præsidet gubernator, quamvis multis
collidatur procellis, et horrendis ventorum flatibus
agitetur, nunquam tamen naufragii damnum incur-
ret; sed ad portum tranquillitatis cum eis qui ei
adhærent, secunda perveniet. Pontius siquidem B.
Benedicti inimicus, præceptionibus et monastici
ordinis malleus, qui Cluniacensem albatiam in manu
prædecessoris nostri felicitis memoriæ papæ Calisti
sine spe recuperationis refutaverat, et se perpetuo
Jerolymis victurum voto astrinxerat, contra vo-
luntatem Dei et nostram, Cluniacense monasterium
superba obstinatione et præsumptione sacrilega oc-
cupavit: nitorem vero religionis Cluniacensium fra-
trum, quæ per totam Galliam claruerat, perturbans,
corda simplicium veneno suæ pravitatis infecit. Præ-
terea sacrilegium et rapacitatis flagitium præteritis
superaddens peccatis, vasa sacra, et thesaurum mo-
nasterii, qui ex voto fidelium ad pauperum usus,
cum foret opportunum, fuerat destinatus, diripuit, et
ejus maximam portionem pro retinendis militibus,
sagittariis et balistariis dissipavit. Quia igitur in
tanta pertinacia induratus, nequaquam resipiscere vo-
luit, venerabilis frater noster Humbaldus Lugdunen-
sis archiepiscopus, apostolicæ sedis legatus, in eum
excommunicationis sententiam promulgavit. Cæte-
rum, postquam tantum periculum tantamque reli-
gionis stragem Cluniacensi monasterio imminere
veridica relatione cognovimus, dilectum filium no-
strum Petrum diaconum cardinalem de gremio
sanctæ Romanæ Ecclesiæ ad partes illas mittendum
duximus, qui præcepto et auctoritate nostra Pontium
invasorem, et fautores ejus vinculo anathematis
innodavit. Post hæc autem, tu, dilecte filii Petre
Cluniacensis abbas, et idem Pontius proximis B.
Michaelis octavis, ad nostram venire præsentiam, et
de prædicta controversia et excessu nostro et Ro-
manæ Ecclesiæ obedire judicio statuistis, et ne super
hoc vestrum aliquis fulleretur, utrinque obsides in
præsentia prænominati dilecti filii Petri cardinalis
diaconi præbuisistis. Statuto itaque termino, nostro
te conspectui præsentasti. Pontius vero cum mona-
chis, et burgensibus, nondum tamen cum suis ab

excommunicationis vinculo absolutus ad Urbem ve-
nit. Ut autem secundum usum ecclesiasticum de
excessu pro quo excommunicatus fuerat, satisfacere
et postmodum, juxta rationis ordinem, ad cau-
sam suam permitteretur agendam, a nostris fratribus
est sæpenumero requisitus; ipse vero spiritu elatio-
nis tumidus in inficiationes et verborum involucra
assueto more linguam extendens, satisfacere nobis
et Ecclesiæ Romanæ contempsit: nos siquidem
quosdam monachos qui cum eo venerant, post
acceptam satisfactionem recipimus, et ad causam
suam agendam admisimus. Tunc ergo te in Clunia-
censem abbatem canonice, et secundum beati Bene-
dicti regulam electum, ac per prædecessorem no-
strum felicitis memoriæ papam Calistum, et per nos

ipsos confirmatum, modo vero per Pontium invasorem, et complices suos infideles burgenses fuisse expulsum, bona etiam monasterii, et thesaurum fuisse distractum, per charissimum filium nostrum Mathæum priorem S. Martini de Campis, quem advocatum et causæ tuæ patronum statueras, supplicem allegasti, et ut tibi de ablatis restitutio, et de irrogata injuria justitia fieret postulasti. Cæterum monachi, qui cum Pontio venerant, ex adverso pastorem suum Pontio sibi fraudulenter ablatum, nec unquam eum Cluniacensis monasterii regimen dimisisse acclamabant. Qui statim productis apostolici viri regestorum papæ Calisti voluminibus, et assertionem testium, qui tunc præsentibus fuerunt, convicti sunt. Ut igitur verba ipsius ad Pontium directa ponamus, hæc sunt : « Tibi præcipimus ut ab hujusmodi levitate desistas, et quam in manu nostra sine recuperationis spe refutasti Cluniacensem abbatiam nullatenus molestare præsumas. Si vero nostri præcepti transgressor exstiteris, gratiam beati Petri, et nostram amittes; et si quando ad nos clamaveris, non exaudieris. » Item ad conventum Cluniacensem inter cætera : « Zelum inter vos et contentiones agitari multorum relatione comperrimus, et vehementius aggravamur. Pontius enim qui olim vestro monasterio præfuit, concordem unitatem vestram dividere, et simplicitatem mentium vestrarum sollicitare non desinit : unde universitati vestræ præcipimus, ut sicut per obedientiam beati Petri salvare animas vestras cupitis, protinus abjectis omnino schismatibus charissimo filio nostro Petro Cluniacensi abbati unanimiter et devote humilitatis subjectionem et obedientiam deferatis, et in Pontio illo, qui in nostris manibus sine spe recuperationis abbatiam Cluniacensem penitus refutavit, nullam de cætero spem habeatis; cum quod de eo in causa hac constituimus, nulla prorsus ratione mutabimus. Si quis autem vestrum hujus præcepti nostri temerario exstiterit, si abbatæ vel alicujus prælationis nomine insignitus fuerit, vel ordinis promotionem habuerit, dignitatis, et ordinis sui detrimentum sustinebit, et anathematis sententiæ subiacet. » Idem de eodem ad te, Petre fili charissime : « Quod autem de Pontio illo qui olim abbatæ Cluniacensi præfuit, quam omnino sine recuperationis spe in manibus nostris refutavit constituimus, nulla volumus ratione mutare. » Quocirca quemadmodum judicis postulabat officium, diligentius indagato negotio, habito consilio, et communi assensu fratrum nostrorum episcoporum et cardinalium, Petro præfecto urbis, et aliis nobilibus Romanis, et legisperitis collaudantibus, ex sententiâ de Cluniacensi abbatia, de monachorum obedientia, de omnibus tam exterius, quam interius ad eandem abbatiam pertinentibus, plenarie te per abundantem justitiam investivimus : obsides vero quos pro executione justitiæ dederas absolventes, illos quos Pontius et burgenses pro parte sua obligaverant, alligavimus. Burgenses etiam de thesauro Cluniacensi monaste-

rio restituendo, et alio damno restaurando in manu tua, ad quem cura spectare cognoscimus, damnavimus, pœna legali adhibita : verum ipsius pœnæ relaxatio est tuæ discretioni commissa. Præterea Pontium excommunicatum, invasorem, depradatorem, sacrilegum, et schismaticum condemnantes, sententiam beatæ recordationis prædecessoris nostri domini papæ Calisti in ipsum Pontium datam, et videlicet nullo tempore Cluniacensem abbatiam recuperet, apostolica auctoritate firmavimus. Si quis autem in posterum hanc nostræ diffinitionis sententiam violare tentaverit, laicus anathematis gladio feriatur, clericus honoris et officii privatione multetur.

Ego Honorius, catholicæ Ecclesiæ episcopus.

B Ego Portuensis interfui.

Datum Laterani per manum Aymerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis cancellarii, xiii Kal. Novembris, indictione iiii, anno Domini incarnationis 1126, pontificatus autem domini Honorii II papæ secundo.

XLIX

Privilegium pro parthenone Fontis Ebraldi.

(Anno 1126, Nov. 1.)

[Pavillon, *Vie du B. Robert d'Arbrissel*, preface, p. 625.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectæ in Christo filiæ P., abbatisse monasterii S. Mariæ de Fonte Ebraldo filiabusque succedentibus regulariter substituendis in perpetuum.

C Ad hoc universalis Ecclesiæ cura nobis a provisor omnium Domino commissa est, ut religiosas personas et beneplacentes Deo religiones studeamus omnibus modis propagare : nec enim Deo gratus aliquando famulatus impenditur, nisi ex charitatis intuitu, dilecta in Domino filia P. abbatisa, rationabilibus postulationibus tuis inclinati misericorditer perhibemus assensum. Monasterium ergo S. Mariæ Fontis Ebraldi cujus regimen tibi a Domino speramus esse commissum, ne aliquibus fatigaret angariis, vel pravorum hominum vexationibus infestetur, et ut mundo corde, et puramente liberis valeatis Dei servitium exercere, tutela ac defensione sedis apostolicæ duximus muniendum. Quicunque ergo liberorum hominum pro salute animæ suæ apud vestrum monasterium, aut in oratoriis, aut locis ad ipsum pertinentibus Deo servire se voto et titulo professionis astrixerit secundum institutionem felicis recordationis Roberti presbyteri, sine communi conventus assensu, locum ipsum deserere, et ad alium transire nullatenus habeat facultatem. Præterea oratoria quæ a vobis episcopi concessione constructa sunt, vel in posterum construantur, nulli hominum omnino occupare liceat, vel ausu temerario infestare. Sane qui in vestris oratoriis divinis sunt famulatus mancipati, liberam ibidem habeant sepulturam. Porro decimas animalium vestrorum, et frugum quæ vestris propriis sumptibus excoluntur, a vobis exigere nemo præsumat. Statui-

mus autem ut quæcunque bona, quascunque possessiones idem cœnobium hodie legitime possidet, sive in futurum præstante Deo concessione pontificum, liberalitate regum, largitione principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis poterit adipisci, firma vobis et his quæ vobis successerint, et illibata permaneant, salva diœcesani episcopi iustitia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica, sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem monasterio iusta servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis accipiant, et apud districtum iudicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Datum Laterani, per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardin. et cancellarii, Kal. Novemb., indict. v, Incarnat. Dominicæ anno 1126, pontificatus autem domni Honorii II papæ anno ii.

L.

Ad Didacum archiepiscopum Compostellanum.
(Anno 1126.)

[FLOREZ, *España sagrada*, XX, 445.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri DIDACO Compost. archiep., salutem et apost. bened.

Nobilis et famosa Compostellana Ecclesia pro reverentia B. Jacobi apostoli a religiosis viris et Christiani nominis amatoribus honoratur. Quia igitur divinæ dispensationis placuit te ad tantæ Ecclesiæ regimen convocare, fraternitatem tuam exhortamur in Domino, ut ita sapienter, mansuete et cum humilitate personam tuam regas, et quæ fuerint agenda pericias, quatenus Deo et B. Petro sanctæque R. E. et populo tibi commisso gratus effici merearis. Litteras et nuntios tuos paterna charitate recepimus. Cæterum quid tuis postulationibus respondeamus, consilium nondum habuimus.

LI.

Ad Adelbertum archiepiscopum Moguntinum.
(Intra 1125-1127.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 351.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri A. Moguntino archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Super causa Gebhardi, de quo nos rogavit tua fraternitas, fratrum nostrorum episcoporum, et cardinalium consilium requisivimus. Ex eorum ergo deliberatione provisum est, quod in Herbipolensi

(16) Sc. in Creuzlingen; ejus collegii canonicorum regularium O. S. A. extra muros urbis Constantiæ memoriae eorundem sanctorum ecclesia dedi-

A ecclesia idem Gebhardus episcopatus. apicem non ulterius debeat obtinere.

Datum Lateran. iv Non. Martii.

LII.

Ad canonicos S. Frigidiani Lucensis.

(Intra 1125-1127, Maii 17.)

[BALUZ. *Miscell.*, ed. Luc., IV, 588.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis A. priori et fratribus S. Frigidiani, salutem et apostolicam benedictionem.

Quemadmodum ea quæ irrationabiliter acta sunt, nulla debent ratione subsistere, ita ea quæ canonice definita sunt, firma debent stabilitate manere. Concordem itaque sententiam venerabilis fratris nostri B. Lucani episcopi inter vos et hospitale Altipassus de silva de colle Sacci prolatam ratam habemus et irrefragabiliter præcipimus observari.

Dat. Laterani xvi. Kal. Junii.

LIII.

Monasterii S. Udalrici et S. Afræ Creuzlingensis disciplinam, possessiones, privilegia confirmat.

(Intra 1125-1127.)

[NEUGART, *Cod. diplom. Aleman.*, II, 60.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis HENRICO præposito et fratribus in hospitali et ecclesia S. Udalrici confessoris, et S. Afræ martyris (16) regularem vitam professis tam præsentibus quam futuris in posterum.

Religiosorum fratrum religiosis petitionibus nos annuere tam fraternæ charitatis affectus, quam piæ voluntatis devotio persuadet; quocirca venientibus ad nos dilecti et venerabilis fratris nostri UDALRICI Constantiensis episcopi postulationibus benignum præbentes assensum, vitæ canonice ordinem, quem ipse in ecclesia vestra et xenodochio secundum regulam B. Augustini constituit, inviolabilem decernimus futuris temporibus conservari. Beneficia vero quæ ipse vobis de mensa episcopali, pro majore tamen parte de aliis bonis suis pro communis victus sustentatione ac pauperum Christi refectioe concessit, præsentis decreti pagina confirmamus. Confirmamus præterea concambium, quod cum canonicis majoris ecclesiæ S. Mariæ Constantiensis et cum canonicis S. Stephani (17) ejusdem episcopi assensu et collaudatione fecistis. Quæcunque etiam liberalitate principum, oblatione fidelium, aut aliis modis in præsentiarum legitime possederitis, sive in futurum largiente Deo juste atque canonice acquirere poteritis, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur clericorum et pauperum usibus omnimodis profutura, salva nimirum in omnibus ecclesiasticis Con-

cata est.

(17) Ecclesia S. Stephani, prima post cathedralem Constantiæ.

stantiensis episcopi reverentia. Obvante vero ecclesiæ vestræ præposito, fratres omnes communi consensu, vel fratrum pars consilii sanioris secundum Dei timorem, personam idoneam sibi provideat regulariter eligendam. Sepulturam sane illius loci liberam esse censemus, ut illorum qui illic sepeliri delibaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat. Si qua ergo in futurum ecclesiastica sive sæcularis persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove communita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino indicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultionis subiacet. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi quatenus et hic fructus bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

LIV.

A[delbertum] archiepiscopum Moguntinum reprehendit quod designatum Ecclesiæ Wirziburgensis episcopum ante dijudicatam causam contra canones excommunicaverit.

(Intra 1126-1127.)

[MANSI, Concil., XXI, 349.]

H., servus Dei, A. venerabili fratri Moguntino archiepiscopo et apostolicæ sedis legato, salutem et apostolicam benedictionem.

Scimus quidem zelum Dei vos habere, quem tamen, salva charitate condire debetis, ut nihil indiscreta, sed omnia rationabiliter, et secundum Deum agere valeatis. Wurtzburgensis quippe Ecclesiæ designatus episcopus, se a vobis contra justitiam gravari et præjudicium sustinere querelas nobis deposuit, quod ipsum neque accusatoribus, neque testibus legitimis convictum, neque sponte confessum, neque canonice examinatum, tanquam Ecclesiæ invasorem, in qua se electum asseverat, et Simoniacum pronuntiatum, communione ecclesiastica privaveritis. Quod si ita est, fraternitatem vestram a canonicis regulis divinitus inspiratis liquido constat deviasse. Ait igitur sacra canonum auctoritas adimi episcopo episcopatum non debere, antequam causæ ejus exitus appareat. Item ex epistola papæ scripta Anastasio, et cæteris episcopis in Alexandrina synodo congregatis: « De judiciis episcoporum, unde nos consultuistis, diversas a Patribus regulas invenimus constitutas. Quidam egitur ad repellenda impetitorum machinamenta, et suas præparandas responsiones, et testes confirmandos, et concilia episcoporum querenda, annum et vi menses mandaverunt concedi; quidam autem annum, in quo plurimi concordant. » Minus vero quam vi menses non reperi, quoniam hæc laicis indulta sunt, quanto magis sacerdotibus? Induciæ namque non sub angusto tempore, sed sub longo spatio concedendæ sunt, ut accusati se præpa-

A rare atque contra insidiatores pleniter se munire valeant. Judices autem et accusatores tales esse debent, qui omni careant suspicione, et ex charitatis radice suam desiderent sententiam promere.

LV.

Ad Petrum Cluniacensem abbatem. — De Pontii invasoris obitu et sepultura.

(Anno 1127.)

[MANSI, Concil., XXI, 321.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecti filio PETRO Cluniacensi abbati, salutem et apostolicam benedictionem.

Præterito mense Decembri Pontius viam universæ carnis ingressus est. Qui quamvis de malis Cluniaco illatis sæpe communitus pœnitentiam agere noluerit, nos tamen pro reverentia ejusdem monasterii, cujus monachus fuerat, eum honeste sepeliri fecimus.

Data Laterani.

LVI.

**Pandulpho, Landonis comitis Aquinensis filio, interdicit ne in possessione B. Petri castrum edificet.*

(Anno 1127.)

[Vide PETRI Chron. Cassin., l. iv, c. 93.]

LVII.

Episcopis, abbatibus, baronibus, etc., per Angliam constitutis significat se Guillelmo archiepiscopo Cantuariensi legationem Angliæ Scotiæque commississe.

(Anno 1127, Jan. 25.)

[WHARTON, Anglia sacra, I, 729.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis fratribus et filiis episcopis, abbatibus, baronibus, et cæteris clericis et laicis per Angliam et Scotiam constitutis, salutem et apostolicam benedictionem.

Sponsa Christi sacrosancta Ecclesia, in firmamento apostolicæ fidei radicata, tanquam devota mater et propitia, consuevit mitibus et humilibus filiis vitæ pabula ministrare, tam iis qui longe positi sunt quam iis qui prope. Propinqui siquidem per exhibitam sibi nostræ personæ præsentiam, longinqui vero per legatorum nostrorum ministerium visitantur. Cum igitur vos tanquam unicos et speciales B. Petri filios fore cognoscimus, charissimo fratri nostro Guillelmo Cant. archiepiscopo in Anglia et Scotia vices nostras commisimus, quatenus constitutis illic a nobis apostolicæ sedis legatus charitatis vestræ fretus auxilio, ad honorem Dei et S. Romanæ Ecclesiæ, et animarum vestrarum salutem, corrigendâ corrigere, et firmandâ valeat, operante Domino, confirmare. Quapropter universitati vestræ mandando præcipimus, ut ei sicut legato nostro humiliter obedire, et cum ab eo invitati pro Ecclesiarum statu et Christianæ religionis incremento fueritis, ad ejus vocationem unanimiter convenire, et synodales cum eo studeatis celebrare conventus.

Data Laterani viii Kal. Februarii.

LVIII.

Privilegium pro cœnobio S. Petri Carnotensis de pluribus ab eo confirmatis ecclesiis.

(Anno 1127, Mart. 8.)

[*Gall. Chr.*, VIII, 325.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio WILELMO abbati monasterii sanctorum apostolorum Petri et Pauli, quod in suburbio Carnotensis urbis situm est, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Equitatis et justitiæ ratio persuadet nos ecclesiis perpetuam rerum suarum firmitatem et vigoris inconcussi monumenta conferre. Non enim convenit Christi servos divino famulatu deditos perversis pravorum hominum molestiis agitari, et temerariis quorumlibet vexationibus fatigari, similiter et prædicia usibus cœlestium secretorum dedicata, nullas potentium angarias, nihil debent extraordinarium sustinere. Hoc nimirum charitatis intuitu, dilecte in Domino filii Willelme abba, venerabilisque fratris nostri Gaufridi Carnotensis episcopi precibus inclinati, tuis rationabilibus postulationibus annuentes, monasterium beatorum apostolorum Petri et Pauli in Carnotensi suburbio constitutum, cui Domino auctore præses, præsentis scripti nostri pagina communimus; statulimus enim ut quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium impræsentiarum concessione episcoporum Carnotensium, liberalitate regum, largitione principum et oblatione fidelium juste et legitime possidet, sive in futurum largiente Deo justis modis poterit adipisci, firma vobis vestrique successoribus et illibata permaneant: in quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda. Ecclesiam videlicet S. Germani de Alogia, cum capella de Domna petra. Ecclesiam Sancti Leobini de Braiaco. Ecclesiam Sancti Petri de Arro cum capellis suis. Ecclesiam Sanctæ Mariæ de Evorea. Ecclesiam Villævillonis. Ecclesiam Sanctæ Mariæ de Stellionibus. Ecclesiam de Luigniaco. Ecclesiam de Domna petra. Ecclesiam Sancti Leobini de Castro duni. Ecclesiam Sancti Stephani de Spelterol. Ecclesiam de Tornesiaco. Ecclesiam de capella Osane. Ecclesiam de Verrigniaco. Ecclesiam de Billoncellis. Ecclesiam de Sonnenchiis. Ecclesiam de Puteosa cum capella. Ecclesiam de Mansellaria. Ecclesiam de Resuntis. Ecclesiam de Morivillari. Ecclesiam de Mutionisvillari. Ecclesiam de Capella Fortini. Ecclesiam de Rivellonio. Ecclesiam de Furionisvillari. Ecclesiam de Vitraico. Ecclesiam de Belchia. Ecclesiam de Rudeto. Ecclesiam de Alneto. Ecclesiam de Monasteriolo. Ecclesiam S. Martini de Firmericuria. Ecclesiam de Nantilliaco. Ecclesiam de Olins. Ecclesiam de Aneto. Ecclesiam de Salecto. Ecclesiam Sanctæ Mariæ de Moncellis, cum capella de Sorel. Ecclesiam de Chalgeto. Ecclesiam de Vi. redditum præbendæ ecclesiæ S. Martini de Vallo. In episcopatu quoque Aurelianensi ecclesiam Sancti aterni. Ecclesiam de Niz. In Ebroicensi episcopatu ecclesiam de Belloloco. Ecclesiam Sancti Chri-

A stophori. Ecclesiam de Canziaco. Ecclesiam de Heleis. Ecclesiam Sancti Georgii. Ecclesiam de Pur-laico. In episcopatu Sagiensi ecclesiam de Planchis. Ecclesiam Sancti Laurentii. Ecclesiam de Broglio amaro. Et in Rothomagensi episcopatu ecclesiam de Leoniscuria. Ecclesiam de Guerriaco. Ecclesiam de Aldoenivilla. Ecclesiam de Gundelicuria. Præterea in præfato Carnotensi episcopatu ecclesiam de Treione. Ecclesiam Sancti Germani de Guastina. Ecclesiam de Isis. Hæc vero tres præfatæ ecclesiæ ab omni exactione et redditu synodi et circadæ immunes salvo jure episcopali in sua permaneant libertate. Decernimus ergo, etc. Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Aimerici Sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, vii Idus Martii, indictione v, Incarnationis Domini anno 1127, pontificatus autem domni Honorii II papæ anno tertio.

LIX.

Bulla, seu diploma quo fundatio abbatiæ Sponheimensis confirmatur.

Anno 1127, Mart. 23

[*Gall. Chr.* V, 448.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio BERNHELMO abbati monasterii Sancti Martini in Sponheim, ord. S. Bened. Moguntinensis diocesis, ejusque successoribus regulariter instituendis in perpetuum.

Religiosis desideriis dignum est facilem præbere consensum. Ea propter, dilecte filii, tuis fratrumque tuorum justis postulationibus annuentes, præfatum monasterium Sponheimense, cui, auctore Deo, præses, sub apostolicæ sedis tutela et protectione suscipimus, atque præsentis scripti pagina communivimus, decernentes et statuentes, ut regularis vita in eodem loco tam noviter instituta secundum regulam S. Benedicti, futuris temporibus inviolabiliter conservetur. Nulli etiam facultas sit post factam apud vos professionem sine abbatis licentia, majoris vel minoris religionis obtentu ad alium locum transmeare. Quod si quis contra hanc prohibitionem nostram quocunque tempore in futurum discesserit, nullus abbas, aut quilibet audeat eum retinere. Quoties, abbate obeunte, de successore fuerit inter fratres ipsius loci tractandum, nullus inibi qualibet subreptionis astutia, seu violentia cujusvis potestatis, sive ecclesiasticæ, sive temporalis, intrudatur, nisi quem fratres communi consensu, aut pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et B. Benedicti regulam, de eodem collegio, vel de alio, si quod absit, idoneum inter se non invenerint, duxerint eligendum. Porro altarium consecrationem, chrisma, oleum sanctum, benedictionem abbatum et ordinationem monachorum a diocesano ejusdem parochiæ archiepiscopo, si quidem gratiam et communionem apostolicæ sedis habuit, et si ea gratis et absque pravitate aliqua voluerit exhibere, suscipiatur. Alioquin liceat vobis et posteris vestris, catholicum,

quem volueritis, adire antistitem, et ab eo consecrationes et sacramenta suscipere. Sepulturam quoque istius loci liberam esse omnino censemus, ut eorum, qui illic sepeliri desideraverint, nisi forte excommunicati fuerint, devotioni et voluntati nemo obsistat. Possessiones quoque omnes quas justo titulo possidetis, et in futurum quorumcunque oblatione acquiratis, auctoritate apostolica confirmamus, decernentes, quod nulli omnino hominum liceat prefatum cœnobium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel quomodolibet ablatas retinere, minnere, aut aliquibus vexationibus perturbare, sed omnia integra vestris et pauperum usus conserventur profutura. Si quis autem in posterum archiepiscopus, episcopus, rex, dux, vel comes, vel cujuslibet ordinis princeps, seu quælibet ecclesiastica, sæcularisve persona hanc constitutionis nostræ paginam sciens contra eam temere venire tentaverit, et si non subito satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui careat dignitate, reamque se devino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Domini Dei nostri Redemptoris Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco iusta servantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Data per manus diaconi sanctæ sedis apostolicæ, x Kalend. Aprilis, indictione quinta, Incarnat. Dom. 1127, pontificatus nostri anno tertio.

LX.

Ad Richardum Bajocensem episcopum — Ne amplius jura monasterii S. Benigni Divionensis infringat.

(Anno 1127, Maii 6.)

[PÉRARD, *Recueil de pièces pour servir à l'histoire de Bourgogne*, p. 219.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, RICHARDO Bajocensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Inter plures correctione dignas quas audivimus de tua fraternitate querelas, ad augmentum indignationis processit in medium clamor Divionensis Ecclesiæ, quam ideo non possum non audire, quia anterioribus nostris semper existitit venerabilis, et religionis suæ merito et dilectionis in nos antiquæ quodam privilegio causatur. Si quidem et queritur, te transire suos, et transferre terminos præfixos, illi ab antecessoribus tuæ sedis et nostræ, novo cœmeterio suum vetus et antiquum evacuare, præbyteros sui juris in jus contra jus trahere, synodales et consuetudinarios et extraordinarios etiam redditus ab eis exigere, et multa id genus agere, quæ plano videntur justitiæ reclamare. In argumentum itaque fidei, jussimus in medium chartas et decretalia produci, quibus videbatur inniti, in quorum dum versaremur lectione, surrexerunt e latere nostro graves, et fide dignæ personæ dicentes se audisse, se vidisse, quan-

do Bajocensis episcopus illud donum quod significatur in Scriptura, dederit monachis Divionensibus, Arvernensis primo, deinde Romæ, per manum Urbani papæ cum omnimoda libertate, absque ulla exceptione, nisi solius obedientiæ quæ debetur universaliter omni pontificali reverentiæ. Quod et ipse me vidisse memini, cum essem tunc temporis in obsequio ejusdem papæ beatissimi. Quæ cum ita sint, et res nondum exiderit memoria, quia recens gesta, et quod gestum est, multis adhuc superstitionibus et idoneis comprobatur testibus, et quod testificatum est, apostolicis confirmetur apicibus; miror, quæ temeritate tam solemne jus, vel in modico sis ausus infringere; cum etiam, si deesset auctoritas testium et Scripturæ, facile tamen conjici possit ex ingenita viri magnitudine, nil eum tam celebri, tam devoto dono quod dari potuerit, decerpisse. Sciebat enim, eleemosynam danti magis quam accipienti prodesse. Si igitur prudens esse poterat ad pietatis opus informare te ratio, si pius pia tanti pastoris recordatio, si timoratus prædecessoris tui Toroldi, præter hoc ipsum in parte justa dejectio. Et quia tot aequitatis lineas excedere non pertimescis, nostrum est corrigere quod excedis. Monachis itaque Divionensibus, monasterium S. Vigoris, cum appendiciis suis, et quidquid continet charta pontificalis et Roberti ducis Northmanniæ, ea qua possumus auctoritate firmamus, sicut fecerunt sancti Patres nostri, Urbanus scilicet, Paschalis et Calixtus, cum plenaria rerum suarum libertate, ita ut, tam ipsi quam eorum Ecclesiæ, et presbyteri et quæcunque sunt juris eorum, longe remotissima sint a tua vel tuorum pensione, exactione, actione etiam, justa vel injusta; sed quidquid illud erit, totum persistat ad integrum, penes jus et arbitrium monachorum. Quod enim senel Ecclesiæ donatum est, a datoris potestate prorsus alienatum est, nec cuiquam quod dedit, repetere licitum est, et si fiat sacrilegium est. Nulli etiam pontificum, juxta decretum Hormisdæ, liceat divinum in eorum cœnobiis officium interdicere, dum eos constiterit apostolicæ sedi communicare. Sic autem monachis suum roboramus tenorem ut totum abolere non velimus honorem, sed sic enim limitamus, ut ipsi tibi sincere dilectionis exhibeant obsequium, et tu eis gratuitum, non mercenarium impendas patrocinium, sitque inter vos benevolentie concertatio, non pretii cujusquam licitatio. Nam qui primus eos ascivit amicos, sibi non vectigales esse valuit, et ut ipse dulcium pater fieret filiorum non auctionator alienorum. Si quis igitur decreti hujus limitem sciens transgressus fuerit, nisi resipuerit, anathema sit. Canonicoz autem, si quis alibi quam in præfixo beati Vigoris cœmeterio tumulari se fecerit, et sepultus, et sepeliens, transgressionis rei fient, ipsi viderint. Omni vero obedienti et cooperanti sit nostra et benedictio, et in coelestibus æterna mansio.

Datum Laterani ii Nonas Maii, per manus Iherici

sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis, in-
dictione v, anno Dominicæ Incarnationis 1127, pon-
tificatus domini Honorii secundi papæ anno iv.

LXI.

Ad Ottonem Halberstadensem episcopum.

(Anno 1127, Oct. 18.)

[Mansi, *Concil.*, XXI, 477.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, vene-
rabili fratri OTTONI Halberstadensi episcopo,
salutem et apostolicam benedictionem.

Gravis ad nos de persona tua querela pervenit.
Acceptimus igitur quod Halberstadensem episcopatum
per violentiam laicalem, et quod detestabilis est,
per Simoniacam hæresim occupasti: quantum autem
flagitiosam istam pestem simoniacæ hæreseos sancta
Dei Ecclesia abhorreat, Petrus apostolus in princi-
pio nascentis Ecclesiæ manifestat, qui Simonem Spi-
ritum sanctum vendere volentem cum sua pecunia
condemnavit. Si ergo hujus sceleris te reum esse
cognoscis, salius est ut cedas, et delictum tuum
punias in hac vita per poenitentiam, quam ante
oculos districti judicis judicandus appareas.

Datum B. x Kal. Novemb.

LXII.

Sanctorum Faventinorum bona confirmat.

(Anno 1128, April. 4.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, II, 494.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, dile-
ctis filiis Faventinæ Ecclesiæ canonicis, salutem et
apostolicam benedictionem.

Pastoralis officii nos pia sollicitudo constringit
apostolicæ sedis tutelam postulantibus, et prote-
ctionis suffragia impertiri. Proinde vestris, dilectis-
simi in Christo filii Ecclesiæ Faventinæ canonici,
petitionibus annuentes, tam vos ipsos quam et om-
nia vestra bona in B. Petri et nostram tutelam sus-
cipimus, atque præsentis privilegii pagina commu-
nimus. Statuimus enim, ut bona omnia, quæ in
præsentiarum cujuscumque largitione personæ habetis,
vel in futurum quocunque modo divinis, et huma-
nis legibus cognito poteritis adipisci, firma vobis, et
inlibata permaneant. Decernimus ergo, ut nullus un-
quam archiepiscopus, episcopus, dux, marchio,
comes, vicecomes, castaldio, aut alia quælibet ma-
gna, vel parva, cujuscumque ordinis, aut dignitatis
persona, vos, seu omnia, quæ habetis, audeat per-
turbare, aut auferre, vel ablatas retinere, minuere,
seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed omnia
integra conserventur, eorum pro quorum sustenta-
tione, ac gubernatione concessa sunt, usibus pro-
futura. Si quando autem ab aliqua prædictarum
personarum vos senseritis occasione qualibet præ-
gravari, tunc vobis liceat sedem apostolicam libere
appellare. Si qua igitur ecclesiastica sæcularive
persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens
contra eam temere venire tentaverit, secundo ter-

(18) Controversia erat de cellis Clarimontis et Van-
gionis rivi (Vignori). Qua de re vide notitiam com-
positionis factam anno 1129 apud Perardum, p. 224,

tiõe commonita, si non satisfactione congrua emen-
daverit, officii atque ordinis sui dignitate careat,
reamque se divino judicio existere de perpetrata in-
iquitate cognoscat. Qui vero custos et observator
exstiterit, apostolicæ benedictionis gratia repleatur,
et æternæ felicitatis præmio gloriatur. Amen, amen,
amen.

Ego Honorius catholicæ et Ecclesiæ episcopus
subscr.

Datum Laterani per manum Aimerici S. R. sedis,
et universalis curiæ cancellarii pridie Non. Aprilis,
indictione sexta, Incarnationis Dominicæ anno 1128,
pontificatus D. Honorii papæ II.

LXIII.

*B Ecclesiæ Trevirensis privilegia possessionesque con-
firmat, et Mainero archiepiscopo concedit ut pallio
præferendaque cruce utatur, atque in constitutis
ecclesiæ stationibus cum nacco albo equitet.*

(Anno 1127, April. 9.)

[GÜNTHER, *Cod. diplom. Rhen. Mosell.*, I, 206.]

LXIV.

*Diæcesis Mutinensis fines et Ecclesiæ possessiones
petente Dodone episcopo, confirmat*

(Anno 1128, April. 27.)

[TIRABOSCHI, *Memorie storiche Modenesi*, Modena
1793, 4^o, II, 99.]

LXV.

*C Ad Matthæum Albanensem episcopum, apostolicæ
sedis legatum. — Pro monasterio Luxoviensi,
ut ablata eis a Divionensibus monachis resti-
tuantur.*

(Anno 1128, Maii 4.)

[D. BOUQUET, *Recueil* XV, 266.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, vene-
rabili fratri M[ATTHÆO] Albano episcopo, aposto-
licæ sedis legato, salutem et apostolicam benedi-
ctionem.

Animadvertat fraternitatis tuæ discretio quoniam
Luxoviense monasterium, Divionensibus hoc facien-
tibus monachis a prædecessorum nostrorum tempo-
ribus, Urbani videlicet et Paschalis apostolicorum
virorum, multis est, prout accepimus, oppressioni-
bus fatigatum. Ipse vero felicissimæ memoriæ papa
Paschalis, ut Divionenses Luxoviensibus ablata red-
derent, per apostolica scripta mandavit. Cæterum
hoc nondum effectui mancipatum est. Experientiæ
igitur tuæ mandamus, ut causa diligenter cognita (18)
juxta beatæ recordationis papæ Paschalis tenorem,
salva Divionensis monasterii justitia si quam habet
Luxoviense monasterium investiat. Cæterum Divio-
nenses, ut suam valeant habere justitiam, evocatis
Luxoviensibus, proxima B. Mariæ Purificatione
nostro se conspectui repræsentent

Data Laterani iv Nonas Maii.

et litteras Wilenci Lingonensis episcopi, rei gestæ
seriem describentis ibid., p. 228.

LXVI.

Ecclesie S. Frigidiani Lucensis possessiones et privilegia confirmat.

(Anno 1128, Maii 7.)

[Vide *Bullarium Lateranense* editum Romæ 1727 fol., p. 8.]

LXVII.

Ad episcopos provincie Turonensis, ut observent statuta concilii Namnetensis.

(Anno 1128, Maii 20.)

[Mansi, *Concil.* XXI, 354.].

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Turonensis metropolis suffraganeis episcopis, salutem et apostolicam benedictionem.

Charissimus frater noster Hildebertus, Turonensis episcopus, sicut bonus pastor pro grege suo vigilans, evocatis fratribus et aliis religiosis viris, quemadmodum ex suarum litterarum inspectione cognovimus, in Namnetensi civitate de more metropolitico concilium celebravit. Ibi de incestis nuptiis, et de spuris sacerdotum filiis, et de his qui quasi hæreditaria successione, ecclesiastica petebant beneficia, et de aliis diligenter pertractatis, corrigenda correxit, et statuenda constituit. Universitati ergo vestre mandamus quatenus ea quæ ab ipso juxta sanctorum Patrum decreta ibi ad honorem Domini et salutem populi statuta esse noscuntur, irrefragabiliter observetis. Sicut enim in humani compage corporis membra famulantur et obediunt capiti, tanquam supremo provisorio, ut sic persona servetur incolumis, ita fidelium mentes, unius effectæ voluntatis, pro custodienda unitate fidei et statu Ecclesiæ suis debent humiliter parere prælati. Ad hæc pravas illas consuetudines a comite Britannie clarissimo in manu præfati archiepiscopi [*al. additur in aspectu synodi*] refutatas, quarum una fuit quod maritis, vel uxoribus decedentibus, bona eorum mobilia a potestate sæculari diripiebantur; altera, qua illis qui naufragium evaserant, etiam quæ in portu postmodum inventa erant auferebantur, damnamus, et ne quis eas futuris temporibus renovare præsumat, auctoritate apostolica interdicens. Iniquum enim censemus esse ut quem divinæ clementiæ magnitudo a sævientis pelagi voracitate exuit, hominum sæva rapacitas audeat spoliare. Piorum namque imperatorum emanavit auctoritas, ut etiam earum rerum quæ in tempestate maris levandæ navis causa ejiuntur, non amittatur dominium. Non enim eas aliquis eo animo abjicit quod habere nolit, sed quo periculum effugere possit, et qui res ipsas lucrandi animo abstulerit, furtum committit.

Datum Laterani xiii Kal. Junii.

LXVIII.

Ad Balduinum Hierosolymorum regem.

(Anno 1128, Maii 29.)

[Eug. de Rozière, *Cartulaire du Saint-Sépulchre de Jérusalem*, Paris 1849, 4^e, p. 17.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, cha-

arissimo in Christo filio BALDUINO, illustri Hierosolymorum regi, salutem et apostolicam benedictionem.

Laudes et gratiarum actiones auctori omnium bonorum Domino persolvimus, qui te ex admirabili ordinatione suæ providentiæ regem Hierosolymitanum constituit. Referentibus siquidem fratribus nostris Guillelmo, Tyrensi archiepiscopo, et Rogerio, Ramensi episcopo, sapientibus viris atque discretis nobilitatis tuæ legatis, accepimus te et cultorem esse justitiæ et religionis amatorem; unde magna cordi nostro est innata lætitia. Illis autem duabus subnixis virtutibus, quæ a prædecessoribus tuis, gloriosis viris duce Godofredo et rege Balduino, per sudores bellicos parata sunt in pace regali prudentia retines, et multa alia præstita tibi de cælo victoria per plurimas fatigationes viriliter acquisisti. Multa namque mortis subeundo pericula, amaritudinem vulnorum et sævientium paganorum tetros carceres, serviles etiam catenas pro Christi nomine, qui, cum sit æqualis Patri, formam servi accepit, sustinisti. Tu ergo, jactata spe tua in Domino atque fiducia, cui nullus inremuneratus servivit, in bono proposito humiliter persevera. Nos vero, qui in cathedra beati Petri sedemus, licet indigni, personam tuam vera in Domino charitate diligimus, et regnum Hierosolymitanum cum dignitate a prædecessore nostro felicitis memoriæ, papa Paschali, antecessori tuo, regi Balduino, atque Hierosolymitanæ Ecclesiæ justæ discretionis moderamine tandem concessa apostolica tibi auctoritate concedimus. Præcipimus quatenus honor debitus Hierosolymitani regni et Ecclesiæ integer conservetur. Ad hæc charissimum filium nostrum Fulconem, Andegavensem comitem, strenuum quidem et sapientem virum, qui, postposito baronum suorum et innumeri populi dominio atque relicta copia terræ propriæ ubertate, Deo et tibi servire decrevit, prudentiæ tuæ attentius commendamus.

Datum Laterani, iv Kalendas Junii.

LXIX.

Ad Tyros. — Significat se Willelmum Tyri archiepiscopum lectum, et a patriarcha Hierosolymitano consecratum, pallio donasse.

(Anno 1128.)

[Mansi, *Concil.*, xxi, 321.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus suffraganeis episcopis, clero et populo Tyri, salutem et apostolicam benedictionem.

Venientem ad nos charissimum fratrem nostrum Willelmum archiepiscopum vestrum debita charitate recepimus: et quem canonice electum, et a venerabili fratre nostro Guarimundo Hierosolymitano patriarcha consecratum accepimus, pallii dignitate, plenitudine videlicet pontificalis officii, decoravimus. Quia vero de persona sua maximum fructum matri Ecclesiæ vestræ Tyri, divina suffragante misericordia, credimus proventurum, ipsum cum gratia sedis apostolicæ et nostrarum litterarum prosecutione ad vos duximus remittendum. Universitati ergo vestra

mandando præcipimus quatenus cum benigne recipiatis, et tanquam proprio metropolitano, et animarum vestrarum episcopo, subjectionem, obedientiam, et reverentiam humiliter deferatis.

LXX.

Ad Guaremundum Hierosolymitanum archiepiscopum — Ejusdem argumenti.

(Anno 1128.)

[Mansi, *ibid.*]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri GUAREMUNDO Hierosolymitano patriarchæ, salutem et apostolicam benedictionem.

Susceptis fraternitatis tuæ litteris, fratrem nostrum Willelmum, quem in Ecclesia Tyri consecrasti archiepiscopum, benigne suscepimus: et eum dignitate pallii, plenitudine videlicet pontificalis officii, decoravimus. Suffraganeis etiam ecclesiæ suæ præcepimus, quatenus ei tanquam proprio metropolitano subjectionem et obedientiam deferant.

Data in territorio Barensi, octavo Idus Julii.

LXXI.

Bernardo, patriarchæ Antiocheno, per Egidium episcopum Tusculanum, apostolicæ sedis legatum, præcipit ut Ecclesiæ Tyriæ restituat quos detineat suffraganeos.

(Anno 1128. Fragmentum.)

[Willelm. *Tirensis*, l. xiii, c. 23.]

... Unde per apostolica scripta et venerabilem fratrem nostrum Egidium, Tusculanum episcopum, apostolicæ sedis legatum, tibi mandamus quatenus suffraganeos Tyrensis Ecclesiæ sibi restituas; quod nisi infra quadraginta dies post earum inspectionem litterarum, quas ad eos direximus, debitam ei subjectionem exhibuerint, nos ex tunc eos ab officio episcopi suspendimus.

LXXII.

Privilegium pro ecclesia S. Sepulcri Hierosolymitani.

(Anno 1128, Sept. 4.)

Eug. de ROZIÈRE, *Cartulaire du Saint-Sépulcre*, p. 18.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis GUILLELMO, priori Dominici Sepulcri, ejusque fratribus canonicam vitam professis, tam presentibus quam futuris, in perpetuum.

Habitanter in domum Domini, in sinceritate charitatis unanimes, conservant unitatem spiritus in vinculo pacis; puræ namque mentis religio et indissolubili divini amoris glutino confirmata vultum clementissimi Creatoris, ut terrena conjungantur et ana supernis socientur, mundis orationibus incessanter profusis inclinat; sicut enim humani compagem corporis spiritus interior regit atque vivificat, ita religiosæ mentis vegetatio et salus existit moderatrix inspirationis divinæ benignitas. Quia igitur, dilecti in Domino filii, gloriosi Dominici Sepulcri anonici, divinis vos mancipatos servitiis vivere eligiose cognovimus, interventu etiam charissimi confratris nostri Guaremundi, Hierosolymitani pa-

triarchæ, vestris rationabilibus postulationibus assensum præbentes, personas vestras, possessiones et bona, quæ in præsentiarum juste et legitime possidetis sive in futurum, largiente Deo, justis modis poteritis adipisci, sub beati Petri tutela nostraque protectione suscipimus, et scripti nostri pagina communimus. In quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda: in episcopatu Hierosolymitano videlicet ecclesiam Beati Lazari cum castello et omnibus pertinentiis suis, castrum Maome cum ecclesia et omnibus pertinentiis suis; in episcopatu Cesaræ Palæstinæ castrum Feniculi cum ecclesia et omnibus pertinentiis suis; in civitate Joppe ecclesiam Beati Petri cum omnibus pertinentiis suis; in civitate Tyro ecclesiam Sanctæ Mariæ antiquæ sedis cum omnibus pertinentiis suis; in episcopatu Tripolitano, in castro Montis Peregrini, ecclesiam Sancti Sepulcri cum omnibus pertinentiis suis; in eodem episcopatu ecclesiam Sancti Georgii, quæ est in montanis, cum omnibus pertinentiis suis; item villam quæ dicitur Bivora cum omnibus pertinentiis suis; in Apulia, in civitate Brundusina, ecclesiam Sancti Sepulcri et ecclesiam Sancti Laurentii cum omnibus pertinentiis earum; in episcopatu Ebreduensi ecclesiam Sancti Sepulcri de Kayocas, ecclesiam Sancti Sepulcri, Sancti Petri et Sancti Pontii de Sedena; ecclesiam Sancti Joannis de Espinaciæ et ecclesiam Sancti Petri de Avanzo cum omnibus pertinentiis suis; in episcopatu Magalonensi ecclesiam Sancti Salvatoris de Rubro cum omnibus pertinentiis suis; in episcopatu Albiensi ecclesiam Sanctæ Mariæ de Sepfacta cum omnibus pertinentiis suis, villam etiam quæ dicitur Lugan, mansum qui dicitur Cantol, mansum Lubusreth et mansum Dei, mansum Alaphenazem cum ecclesia [Sanctæ] Mariæ et omnibus pertinentiis suis, mansum Las Cruces de Sancto Amaranti, mansum Castandel, mansum Viarlar, mansum qui dicitur Villa Godor, ecclesiam Sancti Osmerii cum omnibus pertinentiis suis; in episcopatu Santonensi ecclesiam Sancti Petri de Macapzhana cum omnibus pertinentiis suis; in episcopatu Basatensi ecclesiam Sancti Osmerii cum omnibus pertinentiis suis; in episcopatu Barcinonensi ecclesiam Sancti Sepulcri de Lathablatha cum omnibus pertinentiis suis; in eodem episcopatu, in Palma ecclesiam Sancti Petri et ecclesiam Sancti Joannis cum omnibus pertinentiis suis, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Patris; in episcopatu Ausonenst ecclesiam Sanctæ Mariæ de Coseoliis cum omnibus pertinentiis suis et ecclesiam Sancti Andree cum omnibus pertinentiis suis; in episcopatu Urgellenst medietatem castri Mirabel cum pertinentiis suis; in episcopatu Nagerensi ecclesiam Sanctæ Mariæ de Gronio cum omnibus pertinentiis suis, hospitale de Villa Rubea cum omnibus pertinentiis suis; in episcopatu Burgensi ecclesiam Sancti Clementis de Covas cum omnibus pertinentiis suis, ecclesiam Sancti Michael de Quantana cum omnibus pertinentiis suis; in castro Sorizh ecclesiam Sancti Andree

et ecclesiam Sanctæ Mariæ cum omnibus pertinentiis suis; in villa quæ dicitur Clunia, ecclesiam Sancti Andree cum omnibus pertinentiis suis; in episcopatu Palentino ecclesiam Sanctæ Mariæ de Pisorga cum omnibus pertinentiis suis, ecclesiam Sancti Alexandri de Valtanas cum omnibus pertinentiis suis; in castro Verde ecclesiam Sancti Michaelis et monasterium Sancti Romani cum omnibus pertinentiis suis; in castro Corel ecclesiam Sancti Iusti, ecclesiam Sanctæ Mariæ, ecclesiam Sanctæ Eugratie cum omnibus pertinentiis suis; in castro Portel ecclesiam Sancti Michael de Vega cum omnibus pertinentiis suis; apud civitatem Palentiæ ecclesiam Sancti Emiliani de Veruesca cum omnibus pertinentiis suis, ecclesiam Sancti Pelagii de Valle de Pero cum omnibus pertinentiis suis, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Sandronas cum omnibus pertinentiis suis, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Pilelas cum omnibus pertinentiis suis; in villa Feles ecclesiam Sancti Michaelis cum omnibus pertinentiis suis; in episcopatu Secoviano ecclesiam Sancti Sepulcri in Coca, ecclesiam Sancti Salvatoris et ecclesiam Sanctæ Mariæ, quæ vocatur Bovada, cum omnibus pertinentiis suis; in civitate Avila ecclesiam Sanctæ Mariæ Novæ cum omnibus pertinentiis suis; in Arevalo ecclesiam Sancti Petri in villa veteri cum omnibus pertinentiis suis; in episcopatu Salernanico ecclesiam Sancti Christofori, extra civitatem sitam, cum omnibus pertinentiis suis; in Medina ecclesiam Sanctæ Crucis cum omnibus pertinentiis suis; in episcopatu Zemonitano, in castro qui dicitur Thoro, ecclesiam Sancti Sepulcri cum omnibus pertinentiis suis; in villa Lali ecclesiam Sanctæ Eugeniæ cum omnibus pertinentiis suis; in civitate Legionensi ecclesiam Sancti Sepulcri cum omnibus pertinentiis suis; in Rivo Siccio ecclesiam Sancti Iusti de Paralelos cum omnibus pertinentiis suis; in Medina ecclesiam Sancti Petri cum omnibus pertinentiis suis, ecclesiam Sancti Laurentii de Oterolo cum omnibus pertinentiis suis; in villa Morel ecclesiam Sancti Pelagii cum pertinentiis suis, ecclesiam Sancti Iusti de Villa Vela cum omnibus pertinentiis suis; in episcopatu eodem villam Golpigar cum omnibus pertinentiis suis, villam Versadam cum omnibus pertinentiis suis; in Mazella hospitale cum omnibus pertinentiis suis, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Nava cum pertinentiis suis, ecclesiam Sancti Petri de Castro Olfereth cum pertinentiis suis; in episcopatu Astoricensi ecclesiam Sancti Petri de Cabaneros cum omnibus pertinentiis suis, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Zohtes cum omnibus pertinentiis suis; in episcopatu Sancti Jacobi ecclesiam Sancti Sebastiani de Tavairoas cum sua eremita et aliis pertinentiis suis, monasterium Sanctæ Mariæ de Nogaria cum pertinentiis suis, monasterium Sancti Salvatoris de Sobradel cum omnibus pertinentiis suis; in episcopatu Tudensi ecclesiam Sancti Petri de Nogaria, quæ dicitur

A Sardoma, cum omnibus pertinentiis suis; salva nimirum diocesanorum episcoporum iustitia et reverentia. Ad hæc adicientes decernimus ut nulli omnino hominum liceat prædictas possessiones et bona auferre vel ablatas retinere, minuere aut temerariis vexationibus fatigare; sed omnia integra et illibata servantur tam vobis quam successoribus vestris canonice substituendis omnimodis profutura. Si qua igitur in posterum ecclesiastica sæculariæ persona, hæc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi Redemptoris aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat; cunctis autem vobis justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum iudicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Honorius, catholicæ Ecclesiæ episcopus, subscripsi.

Ego Joannes, presbyter cardinalis tituli Sancti Grisogoni, subscripsi.

Ego Ubertus, presbyter cardinalis tituli Sancti Clementis, subscripsi.

Ego Rossemannus, diaconus cardinalis Sancti Georgii ad Velum Aureum, subscripsi.

Datum Beneventi, per manum Aimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi et cancellarii, 11 Nonas Septembris, indictione vi, Incarnationis Dominicæ anno 1128, pontificatus autem domini Honorii II papæ anno iv.

LXXIII.

Floressensem abbatiam suscipit in tutelam sedis apostolicæ, ejusque possessiones confirmat.

(Anno 1128, Nov. 4.)

[Hugo, S. ord. Præmonstr. Annal., tom. I, præv., p. 52.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis RICHARDO abbati Sanctæ Mariæ de Floressia, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Cum sine..... religionis nec charitatis unitas potest subsistere, nec Deo gratum exhiberi servitium expedit apostolicæ auctoritati religiosas personas diligere et religiosa loca sedis apostolicæ munimine confovere; ideoque, dilecte in Domino filii Richardi, tuis rationalibus postulationibus annuentes, monasterium Beatæ Mariæ de Floressia, cui, Domino auctore, præsides, in B. Petri tutelam, nostramque protectionem suscipimus, et scripti nostri pagina communimus. Statuentes ut quascunque ecclesiæ et possessiones idem monasterium in presentiarum juste et legitime possidet, sive in futurum largiente Domino, concessione pontificum, liberalitate regum, largitione principum, oblatione fidelium seu

justis aliis modis poteritis adipisci, firma tibi, A
tuisque successoribus, et illibata permaneant. Statuimus etiam, ut liberas S.... a discretione venerabilis fratris nostri Alberonis Leodiensis olim episcopi attributa, perpetuis temporibus conservetur, salva diocessani episcopi justitia, et reverentia. Sane chrisma oleum, consecrationes altarium, sive basilicæ, ordinationes clericorum a Leodiensi accipietis episcopo, si gratiam sedis apostolicæ habuerit, et ea vobis gratis, et sine exactione aliqua exhibere voluerit. Obeunte vero te, nunc ejus loci abbate, nullus ibi qualibet subreptionis astutia, seu violentia præponatur; sed quem fratres, omnium consensu, seu fratrum pars consilii sanioris secundum Dei timorem et B. Augustini regulam providerint eligendum. Ad hæc adjicientes decernimus ut nulli B
omnino hominum liceat prædictum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa fuerunt, usibus omnimodis profutura, salva in omnibus sedis apostolicæ auctoritate, et diocessani episcopi justitia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica, sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Redemptoris nostri Jesu Christi, aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem cœnobio justa servantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmium æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani, per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, 11 Nonas Novembris, indict. vii, anno Incarnationis Dominicæ 1128, pontificatus autem domini Honorii II papæ anno iv.

LXXIV.

Ad Alexandrum episcopum et clerum Leodiensem. — D
Damnat summus pontifex pravam consuetudinem exigendi pecunias ab his qui recipiuntur in canonicos.

(Anno 1128, Nov. 7.)

[D'ACHERY, *Spicileg.*, t. III, p. 479.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, ALEXANDRO episcopo et clero Leodiensi, salutem et apostolicam benedictionem,

Relatione fratrum vestrorum ad nos venientium comperimus hanc in vestra Leodiensi Ecclesia detestabilem ex antiquo fieri consuetudinem, ut quicumque ibi canonicus fieri voluerit, oporteat eum præpositio et decano determinatam pecuniam exhibere, et hoc de investituris ecclesiarum et altarium

A archidiaconos et decanos facere accepimus. Scriptum est in Evangelio quia Dominus noster vendentes et ementes ejecit de templo. Ideoque per præsentia scripta firmiter præcipiendo mandamus, quatenus tam prava consuetudo de cætero apud vos nullatenus conservetur, sed modis omnibus annihiletur. Quod si quis deinceps præsumpserit agere, nos et dantem et accipientem jubemus locum in Ecclesia ulterius non habere.

Datum Laterani vi Id. Novemb.

LXXV.

Clerum, consules et populum Pistoriensem hortatur ut Il[deprando] episcopo ad ecclesiam B. Petro construendam pecuniam tribuant.

(Intra 1125-1129, Mart. 29.)

[BALUZ., *Miscell.* ed. Luc., IV, 588.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis clero, consulibus et populo Pistoriensi, salutem et apostolicam benedictionem.

Venerabilis frater noster Il, episcopus vester, amore religionis quamdam ecclesiam, prout accepimus, ad honorem Dei et B. Petri juxta Pistoriensem civitatem construxit, ibique religiosos viros qui divinis mancipientur famulatibus, dicitur statuisset. Ut ergo votum et religiosum desiderium pastoris et episcopi vestri integre compleatur, universitati vestræ rogando mandamus quatenus de facultatibus vobis a Deo commissis ad tam salubre opus perficiendum, opem et consilium charitativo studio præbeatis, ut tam sacrificiorum quam orationum, quæ ibi ante conspectum divinum fundentur, participes cum Propheta psallere valeatis: Domine, dilexi decorem domus tuæ, et locum habitationis gloriæ tuæ; et cum eodem immortalitatis præmio coronari.

Datum Lateran. iv. Kal. Aprilis.

LXXVI.

Ad Ludovicum VI Francorum regem. — Henricum regis filium clericum in suam protectionem suscipit.

(Intra 1125-1128, Mart. 31.)

[MANSI, *Concil.*, XXI, 322.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio LUDOVICO illustri et glorioso Francorum regi, salutem et apostolicam benedictionem.

Internæ charitatis dilectio, qua personam tuam paternæ affectionis visceribus amplexamur, aures nostras ad admittendas tuas petitiones inclinat. Amor enim et piæ reverentia devotionis, quam B. Petro et S. R. E. defers, ut ad tuam et regni tui utilitatem intendamus, hortatur. Tuum itaque filium Henricum, quem divinis mancipare vovisti servitiis, et in B. Petri, et in nostram protectionem suscipimus. Ipsum igitur tanquam specialem sedis apostolicæ filium, et bona quæ vel regia tua liberalitate, vel aliis modis divina præstante gratia poterit adipisci, auctoritatis nostræ robore confirmamus: nullique hominum fas sit personam suam et bona ejus temere perturbare: sed omnia quieta ei et libera

sub B. Petri et R. E. patrocinio conserventur. Si autem hujus nostræ confirmationis temerator exstiterit, nisi congrua satisfactione correxerit, animadversione sedis apostolicæ feriatur.

Datum Laterani pridie Kalendas Aprilis.

LXXVII.

Ad Odalricum Constantiensem episcopum. — Monet ut hortetur Rodolphum comitem de Lenzburg, ut a vexatione monasterii Rhenaugiensis desistat.

(Intra 1125-1129, April. 7.)

[HERGOTT, *Genealogia diplomatica augustæ gentis Habsburgicæ*. Viennæ Austriæ 1737, t. II, 1 42.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri ODALRICO episcopo Constantiensi salutem et apostolicam benedictionem.

Quemadmodum cultores justitiæ, et religionis amatores, sunt veræ charitatis brachiis amplexandi, ita raptores et persecutores Ecclesiæ Dei dignis sunt animadversionibus coercendi. Ea propter strenuitati tuæ mandamus ut Rodolphum comitem de Lenzburg diligenter admoneas, et quatenus ab infestatione monasterii Rhenaugiæ desistat, et in antiqua et concessa sibi libertate omnino dimittat. Quod si tuis admonitionibus parere contempserit, debitam de eo justitiam facias.

Datæ Lateranis vii Idus Aprilis.

LXXVIII.

Ad Burchardum Meldensem episcopum. — Pravam illam consuetudinem diripiendi post episcoporum obitum Ecclesiæ bona, assentiente Tebaldo, comite Blesensi, abolitam nuntiat.

(Intra 1125-1129, April. 15.)

[D. DU PLESSIS, *Hist. de l'Eglise de Meaux*, II, 24.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri BURCHARDO Meldensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem, etc.

Pravum igitur usum et iniquam consuetudinem, qua in Meldensium episcoporum obitu bona vestra diripiebantur Ecclesiæ, a dilecto filio nostro illustri viro Thebaldo Blesensi comite vacuam et scripti sui firmitate assatam, in præsentis scripti nostri robore abolemus; et ne ulterius in vestra Ecclesia teneatur, omnino præcipimus, etc.

Datum Laterani xvii Kalendas Maii.

LXXIX.

Ad parochianos ecclesiæ S. Frigidiani Lucensis.

(Intra 1125-1129, Apr. 29.)

[BALUZ, *Miscell.* ed. Luc., IV, 588.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, universis B. Frigidiani parochianis salutem et apostolicam benedictionem.

Gratias universitati vestræ referimus, quoniam sicut relatione dilecti filii nostri A. prioris vestri comperimus, tam ipsum quam fratres, ibidem divino famulatu mancipatos, diligitis et honoratis, et de facultatibus, a Deo vobis præstitis sustentatis. Quapropter rogamus vos et hortamur in Domino, et in remissionem peccatorum vestrorum injungimus

ut in bono quod inchoastis principio firmiter perdetis, nec ab ejusdem ecclesiæ reverentia et dilectione ullatenus declinetis.

Datum Laterani iii Kal. Maii.

LXXX.

Bulla pro confirmatione ecclesiæ et bonorum Steinfeldi.

(Intra 1125-1129, April. 29.)

HUGO, sacri ord. Præmonst. Ann., tom. II, prob., c. 521.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis BERWINO præposito monasterii Sanctæ Mariæ, quod est situm in loco qui Steinfeldem nuncupatur, ejusque fratribus canonicam vitam professis, salutem et apostolicam benedictionem.

Quoties illud a nobis petitur quod rationi pertinere cognoscitur, animo nos decente libenti concedere, et congruum impertinere suffragium. Ea propter, dilecti in Domino filii, rationabilibus postulationibus vestris assensum præbentes locum vestrum, qui Steinfeldem dicitur, scripti nostri pagina communimus, statuentes ut quæcunque bona, quascunque possessiones idem locus in præsentiarum juste et legitime possidet, sive in futurum, largiente Domino, justis modis poterit adipisci, firma vobis et illibata permaneant, salva diocæsani episcopi justitia et reverentia. Statuimus etiam, ut canonicus ordo, secundum beati Augustini regulam, perpetuis ibi temporibus inviolabiliter conservetur. Ad hæc adjicientes decernimus, ut nulli omnino

hominum liceat eundem locum temere perturbare, et ejus possessiones auferre, ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare; quod si quis huic nostræ confirmationi contraire tentaverit, apostolicæ sedis animadversionem indubitanter se noverit incursum, nisi præsumptionem suam digna satisfactione correxerit.

Datum Laterani iii Kal. Maii.

LXXXI.

Ad Bernardum Melgoriensem comitem. — Præcipit ut Melgoriensis moneta non alibi quam Melgori fiat.

(Intra 1125-1129 Maii 23.)

[D. BOUQUET, tom. XV, pag. 265.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio BERNARDO illustri Melgoriensi comiti, salutem et apostolicam benedictionem.

Quod irreprehensibile est defendit Ecclesia. Nos autem te tanquam specialem B. Petri filium man tenere volumus et juvare, et quod Melgoriensis moneta Melgorii tantum fiat apostolica auctoritate præcipimus. Tua igitur interest ut, si protectionem nostram habere desideras, in fabricanda moneta nihil falsitatis admisceas, et ne aliter quam tempore Calixti constitutum est, eam de cætero facias fabricari.

Datum in territorio de Columna, x Kal. Junii, pontificatus nostri (19) anno tertio.

(19) Verba pontificatus nostri, etc., manus aliena addidit. JARRÉ.

LXXXII.

Hospitalem domum et ecclesiam S. Mariæ diœcesis Cenetenensis sub protectione sedis apostolicæ suscipit.

(Intra 1125-1129, Nov. 28.)

[CORNELIUS, *Ecclesiæ Venetæ*. Venetiis, 1749, 4°, X, iii, 29.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis RAINERIO præposito, et ejus fratribus tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Religiosis desideriis dignum est facilem præbere consensum, ut fidelis devotio celere sortiatur effectum. Quamobrem, dilecti in Christo filii, petitiones vestras clementer admittimus, et hospitale quod in territorio Cenetensi, in loco qui dicitur Talpone, constructum cum omnibus appendiciis suis, et domum ibidem in honorem beatæ Mariæ semper virginis, ut fiat ecclesia fabricatam, quod sanctæ Romanæ Ecclesiæ per chartulam oblationis contulistis, in jus et proprietatem B. Petri suscipimus, et illud apostolicæ sedis robore communimus. Statuentes ut quæcunque bona idem hospitale in præsentiarum juste possidet, vel in futurum largiente Domino justis modis contigerit adipisci, firma et illibata ei permaneant: ad indicium autem protectionis ipsius hospitalis hanc ei pensionem solvendam statuimus, ut unoquoque anno duas libras unam incensi et alteram ceræ Lateranensi persolvat palatio. Si quis igitur in futurum, ecclesiastica sæcularive persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove communita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco usta servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant.

Datum Laterani iv Kalend. Decembris.

LXXXIII.

d A[dalberonem] archiepiscopum Hamburgensem. — D Commendat E., presbyterum cardinalem.

(Intra 1126-1129, Maii 23.)

[LAPPENBERG, *Hamburg. Urkund.*, I, 130.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri A. Bremensi archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Quoniam absque quiete et tranquillitate animi nullo potest Deo gratum impendere famulatum. ut controversia, quæ inter te et fratrem nostrum A. Oldensem archiepiscopum agitur, valeat, propente Domino, debito fine concludi, dilectum filium nostrum E. presbyterum cardinalem ad partes ve-

stras de nostro latere duximus delegandum, eique negotium ipsum diligenter inquirendum discutendumque commisimus. Ideoque tibi mandamus quatenus ipsum benigne recipias, et loco et tempore quo ab eo vocatus fueris, ad ejus præsentiam venias, de supra nominato negotio tractaturus.

Datum Laterani x Kal. Junii.

LXXXIV.

Ad archidiaconum et præcentorem Agathensem.

(Intra 1126-1129, Maii 31.)

[GABRIEL, *Series præsul. Magalon.*, p. 142.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis archidiacono et præcentori Agathensi, salutem et apostolicam benedictionem.

B Significavit nobis frater noster Magalonensis episcopus, quod abbas Anianensis suæ diœcesis, ipsius jurisdictioni subjectus, suis recusat synodis interesse, in ejus et suæ Ecclesiæ præjudicium et gravamen; ideoque discretionis vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus, partibus convocatis et auditis, quæ duxerint proponenda, quod canonicum fuerit, appellatione postposita statuat, facientes quod censueritis per censuram ecclesiasticam firmiter observari.

Datum Laterani, ii Kalendas Junii, pontificatus nostri v (19).

LXXXV.

Ad clerum et populum Tullensem. — Servandam mandat excommunicationis sententiam in Theodericum de Imbercurte prolatam.

(Intra 1127-1129, Mart. 17.)

[D. BOUQUET, *Recueil*, tom. XV, p. 266.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, clero et populo per Tullensem parochiam constituto, salutem et apostolicam benedictionem.

Theodericus de Imbercurte, ad sedem apostolicam veniens, questus est se a venerabili fratre nostro Henrico Tullensi episcopo Romanam audientiam appellanti in iuste excommunicatum fuisse. E contra archidiaconi Tullenses, Hugo Gundricurtensis, Hugo Albus et Oldericus presbyteri, asseruerunt se in eum, quoniam castrum de Commerceio Ecclesiæ Tullensis violenter abstulerat, longo ante tempore excommunicationis sententiam promulgasse. Potestatem autem et licentiam excommunicandi rerum suarum raptos a Richinio Tullensi episcopo sibi concessam, et postmodum a prædecessore nostro felicitis memoriæ papa Calixto II scripti pagina confirmatam, in nostra præsentia asseverare cœperunt; et ut nos certiores efficerent, munita in medium protulerunt. Nos igitur auditis et inquisitis utriusque partis rationibus, habito fratrum nostrorum episcoporum et cardinalium consilio, Theodericum, quoniam longe antequam Romanam appellaret audientiam, a canonicis quibus ex apostolica concessione licebat, excommunicatus

fuerat, non absolvimus. Universitati ergo vestræ A
mandamus quatenus ab eo tanquam ab excommuni-
cato, donec Ecclesie Tullensi satisfaciat, abstineatis.

Datum Laterani xvi Kalendas Aprilis.

LXXXVI.

*Ad Willelmum archiepiscopum Cantuariensem, apo-
stolicæ sedis legatum.*

(Intra 1127-1129, April. 19.)

[WARTHON, *Anglia sacra*, II, 674.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, vene-
rabilibus fratribus WILLELMO Cantuariensi archiepi-
scopo et apostolicæ sedis legato et omnibus episco-
pis per Angliam constitutis, salutem et apostolicam
benedictionem.

Frater noster Urbanus Landavensis episcopus ad
sedis apostolicæ elementiam veniens, se in convenit
et ante vestram præsentiam super episcopis Ber-
nardo Sancti Dewi et Ricardo Herefordensi de pa-
rochia episcopatus sui ab eis detenta querelam de-
ponisse asseruit. Cæterum fratres ipsi nullum ei-
dem querimoniæ suæ responsum reddentes, ordine
transposito, eundem super aliis cøperunt impetere.
Quod tam sacrorum statutis canonum quam legali-
bus sanctionibus obvium esse non exstat ambiguum.
In iudicio namque et unius disceptatione negotii
reus nisi per exceptionem actor effici nequaquam
potest. Ipse vero ordine iudicii postulans, ut prius
de his quæ objecerat sibi rationabiliter responsum
daretur, a tua discretione, frater archiepiscopo, C
qui pro iudice residebas, expellit. Quia vero quod
optabat obtinere non potuit, magnum sibi grava-
men sentiens irrogari, Romanam audientiam, quæ
oppressis commune suffragium est, appellavit; et
prænominatos episcopos Bernardum et Ricardum,
ut in nostra præsentia mediante Quadragesima suis
responderet querimoniis, invitavit. Verum ipse
nobiscum aliquandiu moratus est; invitati vero
præfixo termino nec venerunt, nec responsales
miserunt. Nos igitur ex communi fratrum nostro-
rum et episcoporum et cardinalium deliberatione,
audita super hoc duorum testium assertionem, eam
de parochia unde conquestio fuerat, videlicet He-
rigin, Hstratewi, Goher, Cadwell, Cantrebocan,
salva iustitia ecclesiarum Herefordensis et Sancti D
Dewi, investimus. Terminum vero tam Urbano
Landavensi quam Bernardo et Ricardo episcopis
proximam Quadragesimam statuimus: et tunc utra-
que pars expositis suis querimoniis in nostra præsentia
rationibus, quod iustitiæ ratio dictaverit obtinebit.
Interim autem precipimus ut frater Urbanus paro-
chiam illam, de qua disceptatio fuerat, integre,
quiete et absque alienius contradictione obtineat.
Tu ergo, frater archiepiscopo, supradictos episco-
pos Bernardum et Ricardum parochiam ipsam oc-
cupare aut pervadere vel se vel officiales suos nullo
modo permittas.

Datum Laterani xiii Kal. Maii.

LXXXVII.

*Regulares canonicos in monasterio Agaunensi consti-
tutos confirmat.*

(Intra 1128-1129, Nov. 7.)

[*Gall. Chr.* XII, instr., 430.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis
filiis Agaunensis ecclesiæ B. Mauriti martiris, salu-
tem et apostolicam benedictionem.

Apostolica doctrina et sanctorum veneranda nos
adhortatur auctoritas ut, si Deo vere placere volu-
mus, religiose vivere studeamus. Quis enim Deo
absque puritate religionis placere potuit, vel quis
ad contemplationem deitatis nisi padico et mundo
corde ascendit? Nos igitur qui in B. Petri cathedra
residemus, licet indigni, commissa nobis a Deo ad-
B ministratione suæ ecclesiæ, et religionem statuere
et stabilitatem sedis apostolicæ volumus robore com-
munire. Placet ergo nobis, quod per inspirationem
divinam in ecclesia vestra canonicos regulares sta-
tuere, et vobis obeuntibus semper religiosos subro-
gare unanimiter, quemadmodum ex litterarum ve-
strarum inspectione cognovimus, decrevistis. Pia
vero desideria vestra et rationabile propositum ha-
dantes, ut canonici regulares ibi de cætero deservien-
tes Deo, et ut canonicus ordo futuris ibi temporibus
irrefragabiliter conservetur, præcipimus ac auctori-
tate B. Petri ac nostra firmamus. Statuimus enim
ut, postquam regularium virorum in præfata ecclesia
sufficiens numerus fuerit, constituatur abbas ibi re-
ligiosus et sapiens, qui scientia et moribus sacro
noscat digne præesse collegio, invocata divina gratia
eligatur.

Datum Laterani vii Idus Novembris.

LXXXVIII

*Ad Matthæum Albanensem episcopum, apostolicæ se-
dis legatum. — Litem et dijudicandum committit in-
ter Henricum Virdunensem episcopum, multis
accusationibus impetitum, et ejus accusatores.*

(Anno 1129.)

D. Bouquet, *Recueil*, tom. XV, p. 269.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, vena-
bili fratri MATTHÆO Albanensi episcopo, apostolicæ
sedis legato, salutem et apostolicam benedictionem.

Quemadmodum tua novit fraternitas, Virdunenses
D canonicos olim ad nostram præsentiam venientes,
episcopum suum Henricum de dilapidatione bonorum
Ecclesiæ et thesauri, et de simonia accusarunt. Nos
autem quia tantum flagitium silentio præterire non
potuimus terminum utrique parti præfiximus; ipsi
vero, die statuta, se nostro conspectui præsentarunt.
Tandem accusatores per advocatum suum quendam
de electione episcopi et vite incontinentia interlo-
quentes, demum inscriptione facta de simonia et di-
lapidatione bonorum et thesauri Ecclesiæ, episcopum
præsentem per proprias personas accusarunt. Cæte-
rum, pars altera quæ cum episcopo venerat, suam
de accusatoribus illis, quod in diaconatu concubi-
nam habuerit per scriptum accusans, repellere nite-
batur. E converso autem qui cum accusatoribus ve-

nerant, istum ab accusatione, imponendo crimen perjurii, repellebant. Quia igitur in contumeliosa verba nimis irrationabiliter prorumpebant, ne propter tot replicationes accusantium lis extenderetur ad infinitum (20), causam experientiae fraternitatis vestrae commisimus terminandam. Tu vero tam praedictum episcopum quam partem adversariam ad tuam praesentiam evocans, Catalaunum adeas; ibique adscitis tibi Trevirensi archiepiscopo, et aliis episcopis, sapientibus etiam et religiosis viris, negotium studiose audias, et diligenti indagatione perquiras. Quod si accusatores et testes idonei apparuerint, communicato fratrum consilio, canonice causam definias; alioquin in facie quam laesit Ecclesiae, juxta tuum et aliorum fratrum qui tecum erunt consilium, innocentiam suam evidenter ostendat; postmodum vero de querimoniis suis per justitiam aut concordiam pacem inter eos componas.

LXXXIX.

Privilegium pro ecclesia S. Petri Bononiensis.

(Anno 1129, Mart. 15.)

[SAVIOLI, *Annali Bolognesi*, Appendice, I, II, p. 174.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis LAMBERTO archipresbytero et ceteris Bononiensis Ecclesiae B. Petri canonicis tam praesentibus quam futuris, salutem.

Quoties illud a nobis petitur quod intime pertinere cognoscitur, animo nos decet libenti concedere et optatum impertiri suffragium. Proinde, dilecti in Domino filii, vestris rationabilibus postulationibus inclinati Bononiensem B. Petri ecclesiam in qua divino mancipati estis servitio in B. Petri tutelam nostramque protectionem suscipimus et scripti nostri pagina communimus. Statuentes vobis quaecunque bona juste habetis vel habere debetis tam in terris et vineis quam et in diversis possessionum speciminibus per singula loca et territoria constitutis, undecunque vobis per quemcunque modum vel titulum advenisse noscuntur, vel in antea acquisieritis. Insuper etiam obnoxias constituimus vobis omnes decimationes totius plebis Sanctae Mariae quae vocatur de Buida et ecclesiam Sanctae Mariae quae est sita in monte Palensi cum oblationibus et suis omnibus pertinentiis, et quidquid a Deum timentibus ibidem pro vivorum et defunctorum salute oblatum fuerit. Oliveta quoque quae sunt in territorio quod vocatur de Garda, domum quoque prope palatium episcopi ejusdem ecclesiae. Omnes autem domus quae ubique sunt ejusdem canonici juris seu quidquid de ejusdem ecclesiae jure nunc habetis, vel ipsi, vel successores vestri juste acquirere deinceps potueritis. Dominicatum etiam ejusdem ecclesiae totum; ecclesiam quoque Sancti Joannis Baptistae

A juxta majorem ecclesiam positam; medietatem vero decimarum omnium totius plebis Sancti Petri quae vocatur in Barbarorum; nec non concedimus vobis cunctas res mobiles quae vobis aliquo modo pertinere dici et nominari rite videntur. Per hanc decreti nostri vel concessionis paginam ut quiete, pacifice tenere, possidere, remota omnium hominum contradictione aut molestatione secure valeatis. Decernimus ergo ut nullus archiepiscopus, episcopus, dux, marchio, comes, vicecomes, nullaque magna parvaque persona ejuscuque ordinis in rebus et possessionibus vestris placitum tenere, aut injuriam residentibus supra terras vestras facere praesumat, nec illos disstringere aut molestare aut pignus tollere, aut flagellare audeat. Sed liceat vobis et successoribus vestris omnibus rebus et possessionibus vestris omni tempore sub tuitionis nostrae munimine quiete frui, remota totius potestatis inquietudine. Si quis autem temerarius contra hoc nostrum confirmationis decretum ire tentaverit, aut aliquam molestationem inferre praesumpserit, et supradicta non observaverit, secundo tortiore commonitus, si non satisfactione condigna emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reumque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtae ultioni subjaceat. Cunctis autem praenominatae Ecclesiae justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonae actionis percipiant et apud districtum judicem praemia aeternae pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Honorius catholicae Ecclesiae episcopus.

Dat. Lat. per manus Aimerici sanctae Romanae Ecclesiae diaconi cardinalis et cancellarii, Id. Martii, indict. VII, Incarnationis Dominicae an. 1129, pontificat. autem domni Honorii II papae an. V.

XC.

Bulla pro Vindocinensi monasterio.

(Anno 1129, Mart. 24.)

[MABILLON, *Annal. Bened.*, VI, 653, ex authentico.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GAUFRIDO Vindocinensis monasterii abbati ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Sacrosancta Romana Ecclesia, quae a Deo sibi concessum omnium Ecclesiarum retinet principatum, tanquam diligens mater singulis debet Ecclesiis instanti vigilantia providere. Justum est igitur et rationabile ut ecclesiae et venerabilia loca, maxime quae ad speciale jus et proprietatem sanctae Romanae, cui Deo auctore servimus, spectant Ecclesiae,

(20) Eadem verba in suos commentarios retulit Laurentius a Leodio, qui addit: « Honorius a venerabili Laurentio (abbati S. Vitoni), qui et ipse praesens aderat, requisivit: Tu pater, quid dicis de criminibus episcopo illatis? Et ille: Domine, ait, ego non vidi, sed populus clamat. Rapuit papa verbum ex ore ejus, et quia faventibus episcopo cardinalibus,

et ita nihil certi sumente, nullam poterat determinare sententiam, causam ipsam discutiendam Matthaeo Albanensi episcopo, legato suo in Gallias, mandavit. Porro quid Matthaeus in hac causa Catalauni egerit, scriptis mandavit Laurentius idem a Leodio.

fuera, non absolvimus. Universitati ergo vestræ A
mandamus quatenus ab eo tanquam ab excommuni-
cato, donec Ecclesiæ Tullensi satisfaciat, abstinence.

Datum Laterani xvi Kalendas Aprilis.

LXXXVI.

Ad Willelmum archiepiscopum Cantuariensem, apo-
stolicæ sedis legatum.

(Intra 1127-1129, April. 19.)

[WARTON, *Anglia sacra*, II, 674.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, vene-
rabilibus fratribus WILLELMO Cantuariensi archiepi-
scopo et apostolicæ sedis legato et omnibus episco-
pis per Angliam constitutis, salutem et apostolicam
benedictionem.

Frater noster Urbanus Landavensis episcopus ad
sedis apostolicæ clementiam veniens, se in conventu
et ante vestram præsentiam super episcopis Ber-
nardo Sancti Dewi et Ricardo Herefordensi de pa-
rochia episcopatus sui ab eis detenta querelam de-
ponisse asseruit. Cæterum fratres ipsi nullum ei-
dem querimoniæ suæ responsum reddentes, ordine
transposito, eundem super aliis cæperunt impetere.
Quod tam sævorum statuti canonum quam legali-
bus sanctionibus obvium esse non exstat ambiguum.
In iudicio namque et unius disceptatione negotii
reus nisi per exceptionem actor effici nequaquam
potest. Ipse vero ordine iudicii postulans, ut prius
de his quæ objecerat sibi rationabiliter responsum
daretur, a tua discretione, frater archiepiscopo,
qui pro iudice residebas, expetivit. Quia vero quod
optabat obtinere non potuit, magnum sibi grava-
men sentiens irrogari, Romanam audientiam, quæ
oppressis commune suffragium est, appellavit; et
prænominatos episcopos Bernardum et Ricardum,
ut in nostra præsentia mediante Quadragesima suis
responderet querimoniis, invitavit. Verum ipse
nobiscum aliquandiu moratus est; invitati vero
præfixo termino nec venerunt, nec responsales
miserunt. Nos igitur ex communi fratrum nostro-
rum et episcoporum et cardinalium deliberatione,
audita super hoc duorum testimonio assertione, etiam
de parochia unde conquestio fuerat, videlicet He-
rigin, Hstratewi, Goher, Cadwell, Cantrebocan,
salva iustitia ecclesiarum Herefordensis et Sancti
Dewi, investimus. Terminum vero tam Urbano
Landavensi quam Bernardo et Ricardo episcopis
proximam Quadragesimam statuimus: et tunc utra-
que pars expositis suis querimoniis in nostra præsentia
rationibus, quod iustitiæ ratio dictaverit obtinebit.
Interim autem precipimus ut frater Urbanus pa-
rochiam illam, de qua disceptatio fuerat, integre,
quiete et absque alienius contradictione obtineat.
Tu ergo, frater archiepiscopo, supradictos episco-
pos Bernardum et Ricardum parochiam ipsam oc-
cupare aut pervadere vel se vel officiales suos nullo
modo permittas.

Datum Laterani xiii Kal. Maii.

LXXXVII.

Regulares canonicos in monasterio Agaunensi consti-
tutos confirmat.

(Intra 1128-1129, Nov. 7.)

[*Gall. Chr.* XII, instr., 430.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, dilectis
filiis Agaunensis ecclesiæ B. Mauritii martyris, salu-
tem et apostolicam benedictionem.

Apostolica doctrina et sanctorum veneranda nos
adhortatur auctoritas ut, si Deo vere placere volu-
mus, religiose vivere studeamus. Quis enim Deo
absque puritate religionis placere potuit, vel quis
ad contemplationem deitatis nisi pudico et munde
corde ascendit? Nos igitur qui in B. Petri cathedra
residemus, licet indigni, commissa nobis a Deo ad-
B ministratione suæ ecclesiæ, et religionem statuere
et stabilitatem sedis apostolicæ volumus robore com-
munire. Placet ergo nobis, quod per inspirationem
divinam in ecclesia vestra canonicos regulares sta-
tuere, et vobis obeuntibus semper religiosos subro-
gare unanimiter, quemadmodum ex litterarum vo-
strarum inspectione cognovimus, decrevisistis. Pia
vero desideria vestra et rationabile propositum la-
dantes, ut canonici regulares ibi de cætero deservien-
tes Deo, et ut canonicus ordo futuris ibi temporibus
irrefragabiliter conservetur, precipimus ac auctori-
tate B. Petri ac nostra firmamus. Statuimus enim
ut, postquam regularium virorum in præfata ecclesia
sufficiens numerus fuerit, constituatur abbas ibi re-
ligiosus et sapiens, qui scientia et moribus sacro
noscat digne præesse collegio, invocata divina gratia
eligatur.

Datum Laterani vii Idus Novembris.

LXXXVIII

Ad Matthæum Albanensem episcopum, apostolicæ se-
dis legatum. — *Litem et dijudicandum committit in-
ter Henricum Virdunensem episcopum, anti-
quæ accusationibus impetitum, et ejus accusatores.*

(Anno 1129.)

D. BOUQUET, *Recueil*, tom. XV, p. 269.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, venera-
bili fratri MATTHÆO Albanensi episcopo, apostolicæ
sedis legato, salutem et apostolicam benedictionem.

Quemadmodum tua novit fraternitas, Virdunenses
D canonicos olim ad nostram præsentiam venientes,
episcopum suum Henricum de dilapidatione bonorum
Ecclesiæ et thesauri, et de simonia accusarunt. Nos
autem quia tantum flagitium silentio præterire non
potuimus terminum utrique parti præfiximus; ipsi
vero, die statuta, se nostro conspectui præsentarunt.
Tandem accusatores per advocatum suum quendam
de electione episcopi et vitæ incontinentia interro-
quentes, demum inscriptione facta de simonia et di-
lapidatione bonorum et thesauri Ecclesiæ, episcopum
præsentem per proprias personas accusarunt. Cæte-
rum, pars altera quæ cum episcopo venerat, anam
de accusatoribus illis, quod in diaconatu concubi-
nam habuerit per scriptum accusans, repellere nu-
batur. E converso autem qui cum accusatoribus ve-

nerant, istum ab accusatione, imponendo crimen A perjurii, repellebant. Quia igitur in contumeliosa verba nimis irrationabiliter prorumpabant, ne propter tot replicationes accusantium lis extenderetur ad infinitum (20), causam experientiae fraternitatis nostrae commisimus terminandam. Tu vero tam praedictum episcopum quam partem adversariam ad tuam praesentiam evocans, Catalaunum adeas; ibique adscitis tibi Trevirensi archiepiscopo, et aliis episcopis, sapientibus etiam et religiosis viris, negotium studiose audias, et diligenti indagatione perquiras. Quod si accusatores et testes idonei apparuerint, communicato fratrum consilio, canonice causam definias; alioquin in facie quam laesit Ecclesiae, juxta tuum et aliorum fratrum qui tecum erunt consilium, innocentiam suam evidenter ostendat; B postmodum vero de querimoniis suis per justitiam aut concordiam pacem inter eos componas.

LXXXIX.

Privilegium pro ecclesia S. Petri Bononiensis.

(Anno 1129, Mart. 15.)

[SAVIOLI, *Annali Bolognesi*, Appendice, I, II, p. 174.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis LAMBERTO archipresbytero et cæteris Bononiensis Ecclesiae B. Petri canonicis tam praesentibus quam futuris, salutem.

Quoties illud a nobis petitur quod intime pertinere cognoscitur, animo nos decet libenti concedere et optatum impertiri suffragium. Proinde, dilecti in Domino filii, vestris rationabilibus postulationibus inclinati Bononiensem B. Petri ecclesiam in qua divino mancipati estis servitio in B. Petri tutelam nostramque protectionem suscipimus et scripti nostri pagina communimus. Statuentes vobis quaecunque bona juste habetis vel habere debetis tam in terris et vineis quam et in diversis possessionum speciminibus per singula loca et territoria constitutis, undecunque vobis per quemcunque modum vel titulum advenisse noscuntur, vel in antea acquisicistis. Insuper etiam obnoxias constituimus vobis omnes decimationes totius plebis Sanctae Mariae quae vocatur de Buida et ecclesiam Sanctae Mariae quae est sita in monte Palensi cum oblationibus et suis omnibus pertinentiis, et quidquid a Deum timentibus ibidem pro vivorum et defunctorum salute oblatum fuerit. Oliveta quoque quae sunt in territorio quod vocatur de Garda, domum quoque prope palatium episcopi ejusdem ecclesiae. Omnes autem domus quae ubique sunt ejusdem canonici juris et quidquid de ejusdem ecclesiae jure nunc habetis, vel ipsi, vel successores vestri juste acquirere deinceps potueritis. Dominicatum etiam ejusdem ecclesiae totum; ecclesiam quoque Sancti Joannis Baptistae

A juxta majorem ecclesiam positam; medietatem vero decimarum omnium totius plebis Sancti Petri quae vocatur in Barbarorum; nec non concedimus vobis cunctas res mobiles quae vobis aliquo modo pertinere dici et nominari rite videntur. Per hanc decreti nostri vel concessionis paginam ut quiete, pacifice tenere, possidere, remota omnium hominum contradictione aut molestatione secure valeatis. Decernimus ergo ut nullus archiepiscopus, episcopus, dux, marchio, comes, vicecomes, nullaque magna parvaque persona cujuscunque ordinis in rebus et possessionibus vestris placitum tenere, aut injuriam resistentibus supra terras vestras facere praesumat, nec illos distringere aut molestare aut pignus tollere, aut flagellare audeat. Sed liceat vobis et successoribus vestris omnibus rebus et possessionibus vestris omni tempore sub tuitionis nostrae munimine quiete frui, remota totius potestatis inquietudine. Si quis autem temerarius contra hoc nostrum confirmationis decretum ire tentaverit, aut aliquam molestationem inferre praesumpserit, et supradicta non observaverit, secundo tertiove commonitus, si non satisfactione condigna emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reumque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtae ultionis subjaceat. Cunctis autem praenominatae Ecclesiae justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonae actionis percipiant et apud districtum judicem praemia aeternae pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Ego Honorius catholicae Ecclesiae episcopus.

Dat. Lat. per manus Aimerici sanctae Romanae Ecclesiae diaconi cardinalis et cancellarii, Id. Martii, indict. VII, Incarnationis Dominicae an. 1129, pontificat. autem domni Honorii II papae an. V.

XC.

Bulla pro Vindocinensi monasterio.

(Anno 1129, Mart. 24.)

[MABILLON, *Annal. Bened.*, VI, 653, ex authentico.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GAUFRIDO Vindocinensis monasterii abbati ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Sacrosancta Romana Ecclesia, quae a Deo sibi concessum omnium Ecclesiarum regnet principatum, tanquam diligens mater singulis debet Ecclesiis instanti vigilantia providere. Justum est igitur et rationabile ut ecclesiae et venerabilia loca, maxime quae ad speciale jus et proprietatem sanctae Romanae, cui Deo auctore servimus, spectant Ecclesiae,

et hinc nihil certi sientis, nullam poterat determinare sententiam, causam ipsam discutiendam Matthaeo Albanensi episcopo, legato suo in Gallias, mandavit. Porro quid Matthaeus in hac causa Catalauni egerit, scripsit mandavit Laurentius idem a Leodio.

(20) Eadem verba in suis commentariis retulit Laurentius a Leodio, qui addit: « Honorius a venerabili Laurentio (abbati S. Vitoni), qui et ipse praesens aderat, requisivit: Tu pater, quid dicis de riminibus episcopo illatis? Et ille: Domine, ait, ego non vidi, sed populus clamat. Rapuit papa verbum ex ore ejus, et quia faventibus episcopo cardinalibus,

specialioris prerogativæ sortiantur honorem, et apostolicæ auctoritatis munimine roborentur. Quocirca, dilecte in domino fili Gaufrede abbas, tuis rationalibus postulationibus non immerito annuendum censuimus, ut Vindocinense monasterium cui Deo auctore præsidet, quod videlicet ab ipsis fundatoribus Gaufrede Andegavensium comite et Agnete Pictavensium comitissa sedi apostolicæ oblatum est, ad prædecessorum nostrorum sanctæ memoriæ Alexandri, Urbani, Paschalis et Calixti Romanorum pontificum exemplar, apostolicæ sedis privilegio muniremus. Possessiones itaque et bona quæ idem monasterium in præsentiarum juste et canonice possidet, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant, in quibus hæc propriis nominibus duximus adnotanda: ecclesiam videlicet Sanctæ Mariæ de Surgeriis, ecclesiam Sanctæ Mariæ de castro Oleronis, et ecclesiam Sancti Nicolai, ecclesiam Sanctæ Mariæ de Castellis, ecclesiam Sancti Clementis de Credone, ecclesiam Sancti Salvatoris juxta muros Andegavis, et capellam Sancti Eutropii. Quæcunque præterea in futurum largiente Domino concessione pontificum, liberalitate regum, largitione principum, oblatione fidelium seu aliis modis juste et legitime poteritis adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et integra conserventur. Ad hæc, sicut iidem fundatores denuntiarunt et in eorum charta continetur sub apostolicæ sedis defensione ac Romana libertate ab omni conditione aliarum personarum absolutum semper et liberum idem monasterium permanere sancimus; ita videlicet ut inter Romanum pontificem et te tuosque successores nulla cujuscunque dignitatis vel ordinis persona sit media habeatur, nec ipse Vindocinensis abbas ad concilium ire ubi papæ persona non aderit, ullatenus cogatur. Porro ecclesiam Beatæ Priscæ in monte Aventino sitam, cum universis pertinentiis suis, sicut tempore prædecessorum nostrorum antecessores tui possedissee noscuntur, tibi tuisque successoribus cum omni dignitate quæ ad eandem ecclesiam pertinet, confirmamus, sancti Spiritus judicio decernentes, ut nulla deinceps ecclesiastica sæcularisve persona prædictam Beatæ Priscæ ecclesiam seu ecclesiæ dignitatem tibi tuisve successoribus qualibet astutia vel occasione auferre præsumat. Quod si forte contigerit Romanæ legatum Ecclesiæ prædictæ Vindocinense monasterium visitare, charitative ibi suscipiatur, et ei juxta loci possibilitatem diligenter quæ corpori fuerint necessaria ministrentur. Sane legatus ipse in eodem loco per se nihil disponere vel corrigere audeat, neque occasione legationis rectorem loci vel fratres molestare præsumat; sed si quid forte corrigendum cognoverit, papæ notificare licebit. Si quis autem adversus locum illum pro aliquibus rebus causari voluerit, nullatenus abbas vel fratres ei respondeant antequam Romanum pontificem consulant, quia quod sine nostro vel successorum nostrorum judicio distractum vel diffinitum fuerit, irritum erit. Ad iudicium vero perceptæ hujus a Romana Ecclesia

A libertatis, duodecim solidos monete vestre quotannis Lateranensi palatio persolveris. Si quis igitur in posterum ecclesiastica sæcularisve persona, hæc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove communita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christiana fiat, atque in extremo examinae districtæ ultionis subiaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

B Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ego GG. card. tit. Sanctorum Apostolorum subs.

Ego Petrus presbyter card. tit. Calixti subs.

Ego Petrus presbyter card. tit. S. Marcelli subs.

Ego Girardus card. presbyter tit. Fasciolæ subs.

Ego Gregorius presbyter card. tit. S. Balbinæ subs.

Ego Rusticus presbyter card. S. Cyriaci subs.

Ego Guilielmus Prænестinus episc. subs.

Ego Egidius Tusculanus episc. subs.

Ego Joannes Ostiensis episc. subs.

Ego Conradus Sabinensis episc. subs.

C Ego Joannes presbyter card. tit. S. Grisogoni subs.

Ego Gregorius S. Angeli diaconus card. subs.

Ego Saro card. presbyter tit. S. Stephani subs.

Ego Petrus presbyter card. tit. S. Equitii subs.

Ego Petrus presbyter card. tit. S. Anastasiæ subs.

Ego Goselinus presbyter card. tit. S. Ceciliae subs.

Ego Sigizo presbyter card. tit. Sancti Sixti subs.

Ego Eibertus presbyter card. tit. S. Clementis subs.

Ego Deusdedit presb. card. tit. S. Laurentii in Damaso subs.

Ego Jonathas diaconus card. SS. Cosmæ et Damiani subs.

Ego Gregorius diaconus card. SS. Sergii et Bachi subs.

D Datum Laterani per manum Americi sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, ix Kal. Aprilis, indict. vii, Incarnationis Domini anno 1129, pontificatus autem domni Honorii II papæ anno v.

XCI.

Sugerio abbati S. Dionysii mandat ut prospiciat disciplinæ parthenonis Argentoliensis, a Stephano episcopo Parisiensi monasterio S. Dionysii restituti.

(Anno 1129, April. 23.)

[Gall. Chr. VII, instr., 52.]

HONORIUS, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio SUGERIO abbati S. Dionysii, salutem et apostolicam benedictionem.

Tunc religionis amor et charitatis unitas in sui status perfectione servabuntur, si quod a membris Ecclesiæ rationabili dispositione restituitur, a capite roboretur. Nos igitur in sede B. Petri apostoli, cui Christus contulit Ecclesiarum omnium principatum, licet indigni a Domino constituti, unitatem spiritus in vinculo pacis conservare volumus, et quæ a fratribus nostris constituta sunt, propensiori studio auctoritate apostolica confirmamus. Venerabilis siquidem frater noster Stephanus Parisiensis episcopus, sicut ex litterarum suarum inspectione cognovimus, monasterium Argentoilum, in quo quædam malæ vitæ, prout dicebatur, mulieres vivebant, quod etiam ex antiquis regum præceptis cognoverat jure monasterio S. Dionysii pertinere, in præsentia venerabilium fratrum nostrorum Matthæi Albanensis episcopi, et apostolicæ sedis legati, Rainaldi Remensis archiepiscopi, Gaufridi Carnotensis, Gosleni Suessionensis episcoporum, hortatu etiam charissimi filii nostri Ludovici (21) illustris et gloriosi regis Francorum, dilecte in Domino filii Sugerii abbas, intuitu religionis tibi et monasterio S. Dionysii, salvo jure Parisiensis Ecclesiæ concessit, ita tamen ut mulieribus in religiosis locis ubi animas possint salvare provideas. Quod ergo pro reformando religionis amore de præfato monasterio a prædicto Stephano Parisiensi episcopo statutum est, auctoritate nostra firmamus, et firmum volumus futuris temporibus permanere. Tuæ igitur dilectioni mandamus, ut religionem et monasticam in præfato loco statuere diligentem vigilantiam studeas; et ne prædictarum mulierum aliqua in tua culpa depereat, in locis religiosi sollicita cura provideas.

Datum Laterani nono Kalendas Maii.

XCII.

Pro monasterio S. Martini Nivernensis.

(Anno 1129, April. 27.)

[*Gall. Chr. XII, instr. , 338.*]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio STEPHANO priori ecclesiæ S. Martini in suburbio Nivernensi constitutæ, et ejus fratribus tam præsentibus quam futuris canonicam vitam ibidem professis, in Domino salutem.

Apostolici moderaminis clementiæ convenit religiosos viros diligere et eorum loca paternæ pietatis munimine defensare. Ideoque, dilecte in Domino filii, Stephane prior, ecclesiam B. Martini Nivernensis, cui Deo auctore præesse dignosceris, sub B. Petri tutelam et apostolicæ sedis protectionem suscipimus, et præsentis scripti nostri pagina roboramus. Possessiones igitur et bona quæ eadem ecclesia in præsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum, largitione principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis largiente Domino poterit adipisci firma vobis vestrisque successoribus, et illibata permaneant, salva Nivernensis episcopi justitia et reverentia; in quibus hæc

A propriis nominibus duximus exprimenda, videlicet duas ecclesias de Luciniaco cum pertinentiis suis, capellam de Baillas, ecclesiam de Buciaco, ecclesiam de Moresca, ecclesiam de Coloncello, ecclesiam de Bazolis, ecclesiam de Spiriaco, ecclesiam de Monte Rumilionis, ecclesiam de S. Audoeno. Confirmamus etiam vobis donationem annuæ quæ in dedicationibus ecclesiarum offertur a Fromundo Nivernensi episcopo ecclesiæ vestræ collatam. Sane ordo canonicus ibi positus futuris perpetuo temporibus inviolabiliter conservetur. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, tam vestris quam pauperum usibus profutura. Si qua ergo in posterum, etc.

Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Aimerici S. Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, v Kalendas Maii, indictione vii, anno Incarnationis Domini 1129, pontificatus autem domini Honorii papæ II anno v.

XCIII.

Monasterium S. Mariæ de Curatio tuendum suscipit, quique diebus quibusdam monasterium adierint, iis centum et quinquaginta annos de injunctis pœnitentiis relaxat.

(Anno 1129, Sept. 13.)

[UGHELLI, *Italia Sacra*, IX, 274.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, universis et singulis Christi fidelibus, salutem et apostolicam benedictionem in perpetuum.

Desiderium, quod religionis [amore?] proponitis, et ad animarum salutem pertinere monstratis, auctore Deo, semper est aliqua dilectione complendum. Eapropter, dilecti in Domino filii... monasterii, siti in loco qui dicitur de Curatio, ad honorem Virginis dedicatum, quod quidam filius noster Rogerius de Marturano construxit, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ obtulit, ad exemplar antecessorum nostrorum fel. record. Alexandri II, Gregorii VII, Urbani II, Paschalis II, Calixti II, sanctæ apostolicæ sedis auctoritate protegimus, et indulgentiæ privilegio communimus. Eapropter cupientes indulgentiis et gratiis spiritualibus ditari, et pro Virginis honoribus frequentari, omnibus et singulis vere pœnitentibus, et confessis, qui eum locum in festivitibus ipsius Virginis gloriose, videlicet Nativitatis, Purificationis, Annuntiationis, et Assumptionis ejusdem, et Innocentium visitaverit reverenter, et in reparatione ecclesiæ ipsius eleemosynam tribuerint, manusque porrexerint adjutrices, de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum apostolorum ejus Petri et Pauli auctoritate confisi, centum et quinquaginta annos de injunctis sibi pœnitentiis, et etiam per octavas præ-

(21) Ratam habuit hanc restitutionem an. 1129, indictione vii, apud Remos, in solemni unctione D. Philippi gloriosi regis, filii Ludovici.

dictarum festivitatum misericorditer in Domino A
relaxamus.

Dat. apud S. Mariam de Carstis per manus Aimorici S. R. E. diae. cardinalis et cancellarii, Idib. Septemb. ind. iii, Inc. Dominice anno millesimo centesimo tricesimo, pontificatus nostri anno septimo (22).

XCIV.

Privilegium pro monasterio S. Mariæ Amelnxbornensis.

(Anno 1129, Dec. 5.)

[LECKFELD, *Antiquit. Michaelsteinenses et Amelnxbornenses*, Wolfenbüttel 1710, 4°, p. 21.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio..... abbati monasterii S. Mariæ in Amelnchgesborn diocesis Hildesheimensis, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Pium desiderium, quod ad ampliandæ religionis propositum pertinere monstratur, Deo auctore, siue ulla dilatio est complendum. Ideo, dilecte in Domino fili abbas, tuis justis et rationabilibus postulationibus æquum et gratum præbentes assensum, monasterium cui, Deo auctore, præesse dignosceris, sub B. Petri et nostram protectionem suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus. Sane scientes ut in eo ordo monasticus, secundum regulam S. Benedicti et reformationem Cisterciensem inibi institutus, perpetuis futuris temporibus inviolabiliter observetur. Stantes insuper ut quascunque possessiones, et quæcunque bona idem monasterium in præsentiarum juste et rationabiliter possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum, vel principum, aut oblatione aliorum fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma, quieta et integra, tibi tuisque successoribus maneant, semper salva tamen diocesanæ episcopi canonica justitia et debita reverentia. Obiit vero te, nunc ejusdem loci abbate, seu tuorum quolibet successorum, nullus tibi qualibet subreptionis astutia vel violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, seu tamen pars fratrum consilii sanioris, aut de suo seu alieno, si necessitas postulet, collegio, secundum Dei iuramentum, et ordinis vestri rigorem, providerint eligendum. Et sicut personæ tuæ specialiter mitram, dalmaticam, sandalia et anulum portare concedimus, ita omnibus successoribus tuis regulariter electis in omnibus sanctorum solemnitatibus atque in festivis processionibus a synodis, eadem auctoritate apostolica permitimus et confirmamus in perpetuum. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum, seu parvæ vel magnæ existimationis vel auctoritatis fuerit, liceat præfatum monasterium temere perturbare, seu ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliis temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra, firma, et inconcussa servantur eorum, pro quorum sustentatione

et gubernatione curam nos habere modo profutura. Si quis igitur in præsentis constitutionis paginam sciens temere contra nos contempniverit, secundo tertio ammonitus, si non tam suum congruam satisfactionem contulerit, a testatibus honorisque sui dignitate careat, nunc a divino iudicio de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi alienus sit, in extremo iudicio districtæ ultionis subiacet. Nullius vero eidem sancto loco iura seu servitia sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et fructum bonæ actionis percipiant, et qui scriptum iudicem præsentis æternæ pacis merentur. Amen.

Dat. Laterani, Non. Decembris, ind. ix, Incarnationis Dominicæ 1129, pontificatus ut domini Honorii III papæ, anno quinta.

XCV.

Privilegium pro ecclesiâ S. Martini Turonis.

(Anno 1129, Dec. 19.)

[*Défense de l'église de Saint-Martin à Tours, pièces justif.*, p. 14.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, electis in Christo filiis Beati Martini Turonis ecclesiæ canonicis tam presentibus quam futuris in perpetuum instituendis.

Apostolicæ sedis speciali dispensatione Deum constituti, ex inuncto nobis officio universis locis debemus diligere et honorare, illis tam præcipue, quæ specialiter ad ius et proprietatem sanctæ Romanæ spectant Ecclesiæ. Ideo, dilecti in Domino filii, vestris rationabilibus postulationibus præbentes, Ecclesiæ beati Martini Turonis quæ proprie juris beati Petri est, et specialiter sanctæ Romanæ adheret Ecclesiæ, protectione sedis apostolicæ communimus, et scripti nostri paginam roboramus, statuentes ut quæcunque bona, quæcunque possessiones eadem Ecclesiæ in præsentiarum juste et legitime possidet, firma vobis et debita permaneant, in quibus hæc propriis nominibus duximus adnotanda: burgum videlicet Sancti Petri Puellaris cum pertinentiis suis a dilecto filio nostro Lodoico illustri Francorum rege vobis concessum; ecclesiā Sancti Pauli Cornariacensis, ecclesiā Sanctæ Mariæ de Bellomonte, ecclesiā Sancti Cosmæ cum appendiciis eorum, libertatem civium et immunitatem, honores et beneficia eidem Ecclesiæ vestre beati Martini per antecessorum nostrorum Adeodati, Leonis, Adriani, Sergii, Gregorii, Paschalis et Calixti Romanorum pontificum, vel per Turonensem archiepiscopum Crothberti, thesaurarii et Airardi scripta, siue per regum præcepta collata. Quæcunque præterea in futurum largiente Deo, concessione pontificum, liberalitate regum, largitione principum, oblatione fidelium seu aliis justis modis

poteritis adipisci, integra vobis et inviolata serventur. Sane claustrum vestrum usque ad muri cuneos liberum quietumque permaneat, sicut hactenus cognoscitur permansisse; presbyteri quoque infra Ecclesiæ ambitum in cellulis, in oratoriis vestris, in Ecclesia Sancti Venantii et in ecclesia Sancti Petri quæ de Cardoneto dicitur, commorantes in ea, qua præteritis temporibus mansisse noscuntur, libertate consistant, nulli omnino hominum liceat prædictam beati Martini Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuire, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia cum integritate serventur, eorum pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Chrisma, oleum sanctum, ordinationes canonicorum qui ad sacros fuerint ordines promovendi, a Turonensi accipietis archiepiscopo, si quidem gratiam atque communionem sedis apostolicæ habuerit, et sic ea gratis ac sine pravitate voluerit exhibere; alioquin liceat vobis catholicum quem malueritis adire antistitem, et eadem ab eo sacramenta suscipere. Porro canonicus vester, si ecclesiarum archiepiscopi canonicus fuerit, beneficio refutato, excommunicandi eum archiepiscopus non habeat facultatem. Si quis igitur in posterum ecclesiastica secularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertioque commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem ecclesiæ justis servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

OCULI DOMINI SUPER JUSTOS.

Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani per manum Aimerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis et cancellarii, xiv Kalend. Januarii, indictione vii, Incarnationis Dominicæ 1129, pontificatus autem domini Honorii secundi papæ anno quinto.

XCVI.

Ad P[elagium] archiepiscopum Bracarensem. — Proxima Dominica, qua legitur: « Ego sum pastor bonus » ag sese venire jubet.

(Anno 1129.)

[FLOREZ, *España sagrada*, XX, 492.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri P. Bracarensi archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Placuit Romano pontifici Compostellanam Ecclesiam honorare, et venerabili fratri nostro Didaco archiepiscopo Emeritanæ metropoli suffraganeos concedere: verum defuncto Colimbriensi episcopo

A G., præfata metropolis suffraganeo, episcopum in eadem Ecclesia, posthabita sedis apost. reverentia, tua fraternitas, prout accepimus, consecrare præsumpsit; et quia injuriam venerabili fratri nostro Didaco Comp. archiep. super hoc irrogatam, et contemptum S. R. E. indiscusse præterire non possumus, fraternitati tuæ mandando præcipimus, quatenus proxima Dominica qua legitur *Ego sum pastor bonus*, de tantis excessibus ad nostram præsentiam venias respondere paratus.

XCVII.

Didaco, archiepiscopo Compostellano, gratias agit quod ipsum et S. Romanam Ecclesiam visitaverit, etc.

(Anno 1129.)

[FLOREZ, *ibid.*, p. 491.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Didaco Compostellano archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Super eo quod nos et sanctam matrem tuam Romanam Ecclesiam visitasti, fraternitati tuæ grates referimus: nuntios autem tuos ad nos directos benigne recepimus, et quod in tuis continebatur litteris diligenter attendimus. Verum nos dilectum filium nostrum Hu. [Humbertus sive Hubertus] cardinalem presbyterum de latere nostro ad partes Hispaniæ missum destinavimus, et ei vices nostras commisimus. Tua ergo fraternitas illum benigne recipiat, honeste portrectet, et in negotiis ecclesiasticis ad honorem Dei et B. Petri ei diligenter assistat. Cæterum cum ad nos Domino præstante redierit, super his quæ dilectus noster filius rex A. et nuntii tui pro te postularunt, consilium habebimus. Bracarensi autem archiepiscopo, ut de præsumptione quam in consecratione Colimbriensis episcopi commisit, proxima Dominica qua legitur: *Ego sum pastor bonus*, ad nostram præsentiam veniat responsurus, per scripta nostra mandavimus.

XCVIII.

A[defonso] Hispaniarum rege commendat legatorem suum, Hubertum presbyterum cardinalem.

(Anno 1129.)

[FLOREZ, *ibid.*, p. 491.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio A., illustri Hispaniarum regi, salutem et apostolicam benedictionem.

Quanto affectu quantaque devotione avus tuus illustris memorie rex A. B. Petrum, et S. R. Ecclesiam dilexerit, interroga seniores tuos, et dicent tibi, quod ob hoc victoria sibi a cœlesti numine præstita Saracenos Christiani nominis inimicos sæpe præliando devicit. Quod autem ipsius inherendo vestigiis Ecclesias et ecclesiasticas personas venerari et diligis, gratulamur, et ut de bono in melius proventum percipias, divinæ clementiæ supplicamus. Hubertum cardinalem presbyterum de latere nostro ad partes Hispaniæ delegavimus, et ei vices nostras commisimus: tua ergo nobilitas pro reverentia S. Petri et nostra, benigne recipiat, ut regis potestatis

fretus auxilio enormitates regni tui sancti Spiritus A gratia cooperante corrigat, et quæ bene sunt statuta confirmet. Verum cum ad nos (præstante gratia) redierit, super eo quod pro fratre nostro Didaco Compostellano archiepiscopo postulasti, liberius poterimus habere consilium. Pro charitate autem tua præfate legato nostro mandamus, ut M. Auriensi archidiacono pro quo rogasti justitiam faciat.

XCIX

Ad Norbertum archiepiscopum Magdeburgensem. — Confirmat substitutionem Præmonstratensium clericis minus religiose viventibus.

(Anno 1129.)

[Hugo, *Annal. sacri ord. Præmonst.* tom. II, c. 109.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri NORBERTO Magdeburgensi archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Quæ a fratribus nostris juste et rationabiliter statuta esse cognoscimus, animo libenti auctoritate apostolica confirmamus. Quemadmodum autem ex scriptorum tuorum, quæ ad nos tua direxerit fraternitas, inspectione, et nuntiorum tuorum relatione percepimus, clericorum, qui in ecclesia Sanctæ Mariæ Magdeburgo minus religiose vivebant, et ob hoc etiam bona ipsius ecclesiæ fuerant imminuta, in locis aliis, necessitatibus suis tanquam pius pater providens posuisti, et in eadem Ecclesia beatæ Mariæ religiosos viros canonicam vitam professos statuisti; quod quia a prudentia tua zelo Dei in religionis intuitu juste factum esse dignoscitur, ratum jubemus.

Datum Laterani, anno 1129.

C.

Ad Conradum Salzburgensem archiepiscopum.

(Anno 1129.)

[MEICHELBECK, *Hist. Frising.* t. I, 1, 309.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri CONRADO Salzburgensi archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Frisingensis Ecclesia, et Henricus episcopus per litteras et nuntios suos in præsentia nostra adversum te graviter questi sunt, quod videlicet ordinationes ab eo post adeptam gratiam prædecessoris nostri felicitis memoriæ papæ Calixti et Romanæ Ecclesiæ factas, evacuare contendis: altaria etiam, quæ ab ipso sunt consecrata, subvertis, et de parochia sua, non sicut metropolitanus, sed tanquam proprius episcopus judicas et disponis. Nos autem nec sua, nec alterius alicujus peccata, sicut nec debemus ullatenus defendere volumus. Verum si Frisingensem Ecclesiam de prædicta persona, prout zelo justitiæ agere videris, desideras liberari, rationabile est ut in causa ista canonice procedas. Nos enim et eam audire, et præstante Domino definire parati sumus. Interim vero ab omni infestatione tam personæ quam parochiæ suæ abstineas.

CI.

Monasterii S. Petri (in Nigra Silva) protectionem suscipit et privilegia confirmat.

(Intra 1125-1130.)

[SCHANNAT, *Vindiciæ litter.*, I, 1, 162.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio EPPONI abbati monasterii, quod in Nigra Silva, in loco qui cella Sancti Petri dicitur, situm est, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Incomprehensibilis et ineffabilis divina misratio nos hac providentiæ ratione in apostolicæ sedis administratione constituit, ut paternam de omnibus ecclesiis gerere sollicitudinem studeamus, si quidem hæc Romana Ecclesia, quæ a Domino sibi concessum omnium ecclesiarum retinet principatum, tanquam diligens mater singulis debet Ecclesiis instanti vigilantia providere, ad ipsam enim quasi ad caput et matrem ab omnibus concurrendum, ut ejus uberioribus nutriantur, et ab oppressionibus releventur; condecet ergo ut ecclesias et alia venerabilia loca, maxime quæ ad speciale jus et ad singularem proprietatem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, cui auctore Domino servimus, spectant, specialioris prærogativæ sortiantur honorem, et apostolicæ auctoritatis communimine roorentur. Quia igitur egregiæ nobilitatis vir Berchtoldus dux in comitatu Brisacensi, in Constantiensi episcopatu, in Silva quam dicunt Nigram, ad honorem B. Petri apostolorum principis, monasterium ædificavit, ipsumque alodium Romanæ Ecclesiæ juri mancipavit, nos ejus devotionem apostolica auctoritate firmantes, et tui, dilecte filii Eppo abbas, postulationibus annuentes, ad exemplar Domini prædecessoris nostri felicitis memoriæ Urbani II papæ, ipsum locum sub apostolicæ sedis tutela specialiter fovendum suscipimus, et præsentis iterum privilegii pagina, apostolica auctoritate statuimus, ut quæcunque prædia sive possessiones præfatus dux Berchtoldus cum sua uxore Agnete, et filiis tradiderit, et alii viri ex suo jure nostro monasterio obtulerint, sive in futurum concessione pontificum, liberalitate principum, seu oblatione fidelium juste et canonice poteritis adipisci, firma vobis et illibata permaneant; decernimus ergo ut nulli hominum liceat idem monasterium temere perturbare, et ei subditas possessiones auferre, minuere, aliquibus temerariis fatigare vexationibus, sed omnia integra conserventur, eorum pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt usibus omnimodis profutura. Porro.

Sumptibus et laboribus excoluntur vel nutriuntur, quietas et illibatas vobis manere censemur, nec res super hoc aut ab episcopo ejusdem diocesis aut ejus ministris inquietari permittimus; sepulturam ipsius cœnobii omnino liberam sancimus, ut eorum qui illic sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ voluntati nisi forte excommunicati sint nullus obstat; ordinationes monachorum, consecrationes

altarium sive basilicarum ab episcopo in cuius A. etia' valeatis, vos et bona vestra sub protectione diœcesi estis, accipiat, siquidem gratiam atque communionem sedis apostolicæ habuerit ac sine pravitate postulata voluerit exhibere, alioquin liceat vobis catholicum quem malueritis adire antistitem et ab eo sacramenta suscipere, qui apostolicæ sedis fultus auctoritate indulgeat. Obeunte te, nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu vel fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem regulariter providerint eligendum. Advocatus quem vestris juribus decreveritis nullam in monasterio vestro aliquid disponendi habeat potestatem.

CII.

Ecclesiæ Hadmerslebensis possessiones confirmat.
(Intra 1124-1130.)

[LEUCKFELD, *Antiquit. Katelenburgenses*. Leipzig u. Wolfenbüttel 1713, 4°, p. 83.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio THIETMARO Hamerslebenensis Ecclesiæ præposito ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Habitantes in domo Domini in sinceritate charitatis unanimes conservant unitatem Spiritus in vinculo pacis, puræ namque mentis clementissimis Creatoris, ut terrena cœlestibus jungantur, et una supernis socientur, mundis orationibus incessanter profusis inclinati; sic enim humani compaginem corporis spiritus interior regit atque revivificat, ita religioſe mentis vegetatio et salvus existit moderatrix inspirationis divini benignitas (22'). Quia ergo te, dilecte in Domino fili Thietmare præposite, divinis mancipatum obsequiis vivere religiose accepimus, tuis rationabilibus postulationibus duximus annuendum. Loca igitur vestra, claustrum videlicet Hamerslebenense, claustrum S. Joannis Baptistæ in Halberslady, claustrum S. Laurentii in Sceninge, claustrum Caldenburnen, claustrum Richenberg, claustrum S. Georgii in Berk, claustrum Becigeroth, claustrum Ammensleve, necnon personas fratrum Deo ibidem famulantium cum bonis et possessionibus quæ in præsentiarum juste et legitime possidetis, sive in futurum largiente Domino justis modis poteritis adipisci, tutela et protectione sedis apostolicæ committimus, statuantes ut religiosus ordo secundum Deum et sanctos apostolos, et beati Augustini regulam in eisdem claustris institutus, et sacra institutionis a vobis ad religionis observantiam stabilitæ, futuris perpetuo temporibus inviolabiliter observentur: scilicet ut unusquisque fratrum aut canonicè prælatus, aut regulariter subiectus in locis prædictis religioſe vivat, nullus episcopus, sive alia ecclesiastica sæcularive persona personas vestras vel claustra exactione, aliqua violentia aut strepitu violare præsumat, sed ut liberius et absque omni inquietudine divino vacare famu-

(22') Decet aliquid

sedis apostolicæ recepta, in libertate debita persistatis. Facultas præterea vobis sit sæculares clericos undecunque venientes, si excommunicati non fuerint, et petita a propriis prælatis licentia, vobiscum Deo famulari decreverint, in vestra congregatione suscipere. Si quis autem huic nostræ confirmationi ausu temerario contraire præsumperit, nisi digne satisfecerit, tanquam apostolici contemptor præcepti, honoris et officii dignitate privetur.

Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

CIII.

Ad Bituricensem, Turonensem, Burdegalensem, Auxiensem, et Dolensem archiepiscopos.

(Intra 1124-1130.)

[MARTENE, *Anecd.*, III, 885.]

Divina disponente clementia nos, licet indigni, in patrum nostrorum Petri et Pauli apostolorum specula constituti, necesse habemus Ecclesiæ filiis paternæ affectionis studio imminere. Ideo de omnibus, quantum possumus, piam cum Deo sollicitudinem gerimus, et quibus vel propter nimiam terrarum marisve distantiam, vel propter emergentia Ecclesiæ Romanæ diversa negotia, nostram offerre præsentiam non valemus, eos missis legatis sedis apostolicæ visitamus. Eapropter dilectum fratrem nostrum G. [Gerardum] Engolismensem episcopum, quem tanquam providum et sapientem virum Domini et prædecessores nostri sanctæ memoriæ Paschalis et Calixtus pontifices et nos ipsi veneratione habendum censuimus, pro quo universitatem vestram rogantes monemus atque præcipimus, ut eum reverenter suscipiatis, eique utpote legato nostro et apostolicæ sedis vicario humiliter obedire curetis, etc.

CIV.

Privilegium pro Ecclesia Meldensi.

(Intra 1124-1130.)

[Du PLESSIS, *Hist. de l'Eglise de Meaux*, tom. III, p. 24, ex tabulario Ecclesiæ Meldensis.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri BURCHARDO Meldensi episcopo, ejusque successoribus canonice promovendis in perpetuum, etc.

. . . Statuimus ut omnes tam clerici quam laici in villa Resbacensi et Jotrensi commorantes, Meldensi Ecclesiæ jure parochiali subiaceant, et ex quæ de eis ad jus parochiale pertinent, tibi tuisque successoribus libera et inlibata serventur. Decernimus etiam ut abbas Resbacensis et Jotrensis abbatissa canonicam tibi, tuisque successoribus obedientiam persolvant. Benedictio quoque eorum sicut per tuos antecessores hactenus celebrata consuevit, sic per te, tuosque successores, deinceps exhibeatur. Promotiones etiam monachorum ad ecclesiasticos ordines per Meldensem administrantur episcopum, si videlicet gratis eas et sine pravitate voluerit exhibere, etc.

CV.

Privilegium pro monasterio S. Georgii Pruefeningensis

(Intra 1125-1130, Jan. 21.)

[Monum. Boica, tom. XIII, p. 146.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio HERR. abbati monasterii Sancti Georgii Pruefeningensis, quod situm est inter Ratisponam et Danubium, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Apostolici moderaminis clementiæ convenit religiosas personas diligere, et earum loca apostolicæ protectionis munimine defensare. Ideoque, dilecte in Domino filii Herb. abbas monasterii Sancti Georgii Pruefeningensis interventu venerabilis fratris nostri Ottonis Babebergensis episcopi, tuis rationabilibus postulationibus annuentes, idem monasterium Sancti Georgii cui auctore Deo præsidet in tutelam beati Petri, nostramque protectionem suscipimus, et præsentis scripti nostri pagina communimus. Bona igitur et possessiones, quas præfatum monasterium Sancti Georgii in præsentiarum juste et legitime possidet, sive in futurum largiente Domino liberalitate regum, largitione principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus regulariter substituendis, et illibata permaneant. Præterea decimam vobis a prænominato fratre nostro Ottone Babebergensi episcopo concessam, quam ab Arthrico (23) Ratisponensi episcopo per gratum concambium obtinuisse cognoscitur, confirmamus. Statuimus etiam ut religiosus ordo secundum beati Benedicti regulam in cœnobio vestro constitutus futuris perpetuo temporibus inviolabiliter observetur. Obeunte vero te nunc ejus loci abbate nullus ibi qualibet subreptionis astutia, seu violentia præponatur, sed quem fratres communi consensu, vel fratrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et beati Benedicti regulam providerint eligendum. De laboribus siquidem vestris qui propriis sumptibus excoluntur, et de hortis et pomeriis, decimas a vobis exigere nemo præsumat. Et ne aliquis occasione advocatiæ monasterio vestro exactiones facere, bona vestra dare, vendere, aut inbeneficiare attentet, omnimodis prohibemus. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat idem monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra serventur eorum pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt usibus omnimodis profutura, salva diocæsani episcopi reverentia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a

A sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem, præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

† Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus,
Data Laterani xii Kal. Februarii.

CVI.

Privilegium pro ecclesia Sanctæ Margarete Baumburgensis.

(Intra 1125-1130, Jan. 27.)

[Monum. Boica, tom. II, p. 180.]

B Honorius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio GODISCALCO præposito ecclesiæ Sanctæ Margarete de Baumburg, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum,

Quoties illud a nobis petitur, quod rationi convenire cognoscitur, animo nos deest libenti concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Proinde, dilecte in Domino filii Godiscalce præpositi, ecclesiam Beatæ Margarete de Baumburg, cui Deus auctore præesse dignoscaris, sub beati Petri tutelam et apostolicæ sedis protectionem suscipimus, et scripti nostri pagina roboramus. Statuimus etiam ut quod a comite Berengario vestræ prædictæ Ecclesiæ devotionis intuitu collatum est, et quæcunque possessiones, quæcunque bona in præsentiarum juste et legitime possidet, firma tibi, tuisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hæc propriis nominibus diximus exprimenda, videlicet: Megilingen, cum pertinentiis suis, Perhenno, Handburt cum molendino et curte una; Holfus cum curte una. Quæcunque præterea in futurum concessione pontificum, liberalitate regum, largitione principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis poteritis adipisci, quieti vobis, vestrisque successoribus et integra conserventur, salva diocæsani episcopi justitia et reverentia. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat eandem ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, eorum pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt usibus omnimodis profutura. Ad indicium autem hujus ab apostolica sede perceptæ tuitionis aureum unum quotannis Lateranensi palatio persolvitis. Obeunte vero te nunc ejusdem loci præposito, vel quorumlibet tuorum successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia, seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu aut pars fratrum consilii sanioris secundum Dei timorem canonice providerint eligendum. Sane post professionem exhibitam nemini vestrum liceat proprium habere, nec sine præpositi vel con-

(23) Vide Laurent Hochwart in Catalogo Ratispon. episcop. lib. II, cap. 22, apud Oefele Scrip. Boic. I. I, p. 186, 6.

gregationis licentia de claustris discedere. Decimas A vero novallium vestrorum vobis vestisque successoribus habendas remota episcopaliū ministrorum contradictione concedimus, ut quiete in eo, quod assumpsistis, proposito largiente Deo in perpetuum maneatis. Si qua vero in posterum ecclesiastica secularisve persona hanc constitutionis nostræ paginam sciens contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultionis subiaceat. Cunctis autem eidem loco iusta servantibus sit pax Domini nostri B Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum iudicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Datum Laterani vi Kal. Februarii.

CVII.

Confirmatio fundationis ecclesiæ Denckendorffensis.
(Intra 1125-1130, Jan. 27.)

[Suevia ecclesiastica, pag. 260.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis suis CONRADO præposito ejusque fratribus in ecclesia Sancti Sepulcri de Denckendorff sita, canonicam vitam professis, tam presentibus quam futuris in perpetuum.

Injuncti officii nostri hortatur auctoritas pro ecclesiarum statu salagere, et earum quieti et utilitati salubriter auxiliante Domino providere, dignum namque et honestum conveniens esse cognoscitur, ut qui ad Ecclesiarum regimen assumpti sumus, eas et a pravorum hominum nequitia tueamur, et beati Petri atque sedis apostolicæ patrocínio muniamus. Proinde, dilecte in Domino fili Conrado præposito, tuis rationabilibus postulationibus annuentes ecclesiam Sancti Sepulcri de Denckendorff cum bonis suis ab illustrissimo viro Bertholdo comite promissæ suæ remedio, glorioso Jerosolymitano sepulchro Domini oblata, cui Deo auctore præesse cognosceris, in beati Petri tutela nostraque protectione accipimus, et scripti nostri pagina communimus, statuantes ut quascunque possessiones, quascunque bona eadem ecclesia inpresentiarum iuste et legitime possidet, sive in futurum concessione pontificum, liberalitate regum, largitione principum et blatione fidelium, seu aliis iustis modis poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus, et libata permaneant, salva diocessani iustitia et reverentia. Obveniente vero te, nunc ejus loci præposito, alios ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia reponatur, sed quem fratres communi assensu vel atrum pars consilii sanioris, secundum Dei timorem et B. Augustini regulam providerint eligendum. Irisina, oleum, consecrationes altarium, sive baptismorum, ordinationes clericorum a Constantiensi

accipietis episcopo, siquidem gratiam et communionem sedis apostolicæ habuerit, et ea gratis vobis et absque pravitate voluerit exhibere, alioquin eadem sacramenta a quocunque malueritis, accipietis episcopo, qui Romanæ Ecclesiæ sit fultus auctoritate. Porro in advocati electione præpositus liberam habeat potestatem cum fratrum suorum consilio, talem eligere quem ad defensionem libertatis monasterii bonum et utilem esse cognoverit, qui non pro terreno commodo, sed pro Dei amore ac peccatorum venia, nec non æternæ beatitudinis mercede advocatiam ipsam bene habere cupiat et tractare. Ad hæc adjicientes decernimus ut nulli omnino hominum liceat eandem Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare; sed omnia integra conserventur, eorum pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica secularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui careat dignitate, reamque se divino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultionis subiaceat. Cunctis autem eidem loco iusta servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum iudicem, præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen.

Honorius catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Datum Laterani, septimo Kal. Februarii.

CVIII.

Ad canonicos ecclesiæ S. Frigidiani Lucensis.

(Intra 1125-1130, Jan. 29.)

[BALUZ. Miscell. ed. Luc. IV, 533.]

Honorius episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis ecclesiæ S. Frigidiani canonicis, salutem et apostolicam benedictionem.

Veniens ad nostram præsentiam clarissimus filius noster A. prior vester multis visibus, et magna precum instantia laboravit, ut eum et fratres suos a sollicitudine Lateranensis Ecclesiæ solveremus. Nos autem gravi ejusdem Ecclesiæ necessitate commoti, non solum eos solvere ab onere isto nolimus, verum et priorem ipsum invitum et renitentem nobiscum aliquantulum morari coegimus, ut per ejus industriam eidem provideamus ecclesiæ. Mandamus igitur vobis atque præcipimus, ut in Dei, sicut coepistis, servitio persistatis, et si quem vestrum prædictus prior ad hoc vocaverit, ut Lateranensi canonicæ præferatur, nullus vestrum resistat. Imo cuicumque hoc injunctum ab eo fuerit, sive de his qui vobiscum sunt, seu de aliis, qui in vestris obedientiis commendantur, omni contradictione remota, obedientiam

istam ad honorem Dei, et præfatæ Ecclesiæ utilitatem suscipiat.

Datum Laterani iv Kal. Februarii

CIX.

Ad eosdem.

(Intra 1125-1130, Febr. 5.)

[*Ibid.*]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis A. priori S. Frigidiani, et ejus fratribus, salutem et apostolicam benedictionem.

Quod bonarum intentionum vestrarum puritas et religionis fortitudo Deo et hominibus beneplacens splendere non desinit, gratum nobis esse noveritis; desideramus enim ut de virtute in virtutem fraternæ vestræ charitatis provehatur dilectio, ut de fructu bonorum operum mercedem valeatis accipere, et exemplo bonæ vitæ alios etiam imitatores vestigiorum vestrorum possitis efficere. Obsecramus autem vos in Domino Jesu Christo, ut nos protius Ecclesiæ cura et sollicitudine laborantes vestris orationibus adjuvetis.

Datum Lateran. Nonis Februar., etc.

CX.

Heinrici quondam imperatoris de jurejurando a clericis non dando legem, die 3 mensis Aprilis Arimini datam, confirmat.

(Intra 1125-1130.)

[Mansi, Concil., XXII, 362.]

Inhærentes vestigiis prædecessorum nostrorum, dicentium graviores per summum pontificem terminari debere quæstiones, nostrorum fratrum consilio diligenter inquisito, hujus causæ speciem irrefragabiliter Deo opitulante terminantes decidimus. Legibus itaque cautum esse comperimus, ut nullus clericus jurare præsumat: alibi vero reperitur scriptum, ut omnes principales personæ in primo litis exordio jurejurandum de calumnia subeant. Nonnullis legisperitis et aliis sapientibus venit in dubium utrum clericus jurejurandum præstare debeat, an alii personæ liceat hoc officium delegare. Quia [Cum] enim illud constitutionis edictum, ut clerici jurare prohibeantur, a Marco [Marciano] Augusto Constantino præfecto prætorio de Constantinopolitanis clericis constitutum promulgatum fuisset, idcirco ad alios pertinere non creditur. Ut ergo dubietas ista penitus auferatur ab omnibus, secundum decisionem etiam filii nostri H. quondam imperatoris [al., ab omnibus decisionem quondam clerici filii nostri H. imp.], anno sui imperii, ut accepimus, factam tertio: nos ejus, inquam, interpretationem corroboramus, et D. Marci [/.., Marciani] constitutionem ita interpretari debere decernimus, ut ad omnium ecclesiarum clericos generaliter pertinere judicetur. Nam cum imperator Justinianus decreverit, ut canones Patrum vim legum habere oporteat, et in nonnullis canonibus reperiatur, ut jurare clerici omnino non audeant: dignum est ut totus clericalis ordo a præstando juramento immunis esse procul dubio censeatur. Præterea statuti principalis [prin-

cipis] tenor penes nos talis esse dignoscitur: « Non itaque utriusque legis divinæ et humanæ intentioni servata decernimus, et imperiali auctoritate irrefragabiliter [irretractabiliter] diffinimus, ut non episcopus, non presbyter, non cujuslibet ordinis clericus, non abbas, non monachus, non sanctimonialis, in quacunque causa vel controversia, sive criminali, sive civili, jurejurandum compellatur qualibet ratione subire: sed aliis defensoribus idoneis, si expedit ecclesiæ suæ noverint, hujusmodi officium liceat delegare: verum cum hac moderatione, ut episcopus inconsulto Romano pontifice, vel quilibet clericus inconsulto prælato suo, minime jurare audeat. » Omnibus autem episcopis, ac generaliter cunctis sacerdotibus, ac universo clero, ita custodiri debere mandamus, ut si quis in hanc constitutionem commiserit, veniam sibi deinceps noverit denegari, Non sumentes exemplum sive formam a nobis, quod aliter in causa fratrum et coepiscoporum nostrorum Areanæ et Senonensis Ecclesiæ nuper fecimus, quoniam eorum voluntati et postulationi annuimus.

CXI.

Confirmatio fundationis Beyronensis canonice, cum benedictionis abbatis et investitura cum virgi pastoralis concessio.

(Anno 1124, Oct. 10.)

[*Suevia ecclesiastica*, p. 213.]

HONORIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis canonice vitæ professoribus in ecclesia cui vocabulum est Buron, quæ consecrata est in honorem beatæ Virginis Mariæ Dei Genitricis inter duos Montes ad ripam Danubii fluminis in territorio Constantiensi, eorumque successoribus canonice victuris in perpetuum.

Sicut irrationabilia poscentibus negari debet assensus, sic justa petentibus vobis benigna debemus assensione concurrere. Vestris igitur, filii charissimi in Christo, justis petitionibus annuentes Ecclesiam beatæ Dei Genitricis et semper virginis Mariæ, quam piæ memoriæ Peregrinus illustris et nobilis in proprio fundo suo constructam B. Petro apostolo eiusque sanctæ Romanæ Ecclesiæ in allodium proprium obtulit, in qua vos, filii charissimi, sub regularis vitæ disciplina Deo militatis, sub apostolicæ sedis protectione specialiter confovendam, tanquam proprium suscipimus, et contra pravorum omnium nequitiam ejusdem privilegii auctoritate communi-
mus. Præsentī itaque decreto statuimus ut quæcunque hodie illa vestra ecclesia juste possidet, sive in futurum concessione pontificum, liberalitate principum, vel oblatione fidelium juste atque canonice poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata sub apostolicæ sedis tutela permaneat. Et quoniam ex relatione nuntiorum vestrorum Ecclesiam vestram vacantem modo cognovimus permanere, decernimus ut nullus ibi qualibet subreptionis astutia vel violentia præponatur, nisi quem conventus vester communi consensu, vel con-

ventus vestri pars sanioris concilii secundum Dei timorem, vel ex vestra congregatione, vel ex alia ejusdem professionis providerit eligendum, quod et deinceps in Ecclesia vestra erit observandum. Electus vero prælatus vester ab episcopo Constantiensi, si tamen catholicus fuerit, et in gratia apostolicæ sedis exstiterit, cura pastoralis investiat, sed et si vestræ placuerit fraternitati, idem prælatus, vester abbatum ordinatione et virgæ pastoralis gestamine ab episcopo vestro nostra auctoritate insigniatur, a quo etiam chrisma, et sacros ordines, et basilicarum dedicationes, siquidem, ut dictum est, catholicus fuerit, sumetis, sin autem ab alio quolibet ea accipietis, salvo tamen per omnia catholici episcopi vestri jure canonico et reverentia. Cæterorum autem quorumlibet hominum obnoxietate fraternitatem vestram nostra auctoritate emancipamus, liberam etiam sepulturam, id est, ut eos qui ibi sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ petitioni nullus obsistat, ecclesiæ vestræ concedimus. Ad hæc adjicientes sancimus, ut nemini inter vos professione exhibita proprium quid habere, nec sine prælati vestri totiusque congregationis licentia de claustris vestris discedere liberum sit; quod si quis discesserit, et commonitus redire contempserit, præposito vestro facultas sit, ejusmodi transgressores ubilibet a suis officiis et a communione interdicere, interdictum vero nullis episcoporum, abbatum seu præpositorum suscipiat; obeunte vero quolibet tam cenobii vestri, quam quorumlibet prædiorum vestrorum advocato, nullus sibi advocatiam tanquam jure hæreditario usurpare præsumat, nisi quem prælatus vester, consilio fratrum utilem et idoneum perspicuus ad id eligat, electoque advocatiam ipse committat. Electus vero advocatus, si negligens et inutilis in negotiis vestris exstiterit, si commissum sibi officium male tractaverit, et si admonitus non emendaverit, ab injuncto officio petente prælato vestro cessare debet, et alius, qui Dei amore et pro animæ suæ redemptione id strenue peragat, illi subrogandus erit. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat eandem ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, ablatasve retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integre conserventur vestris vestrorumque successorum usibus, et pauperum eleemosynis peregrinorumque receptionibus omninode profutura. Ad indicium autem perceptæ hujus à Romana sede liberalitatis, bizantium aureum aut ejusdem pretii argenteum quotannis Lateranensi palatio persolvatis. Et ut hæc tuitionis nostræ auctoritas firma in perpetuum permaneat et inconvulsa manuscriptum hoc inde fieri et sigilli nostri impressione fecimus insigniri. Si quis igitur in crastinum archiepiscopus, episcopus, imperator aut rex, dux aut princeps, comes aut vicecomes, judex, advocatus, seu cujusunque ordinis homo hanc nostri decreti paginam violaverit, aut sciens contra eam temere venire tentaverit, potesta-

tis honorisque sui dignitate careat, reumque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sanctissimo corpore et sanguine Dei et Domini nostri Redemptoris Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Data Romæ per manum Hymmerici vices agentis cancellarii, anno Dominicæ Incarnationis 1124, vi Idus Octobris, indictione iv, luna ii

CXII.

Monasterii Altahensis (superioris) libertatem confirmat.

(Anno 1126, Mart. 22.)

[*Monumenta Boica*, XII, 98.]

Honorius papa II, servus servorum Dei, cunctis fidelibus, apostolicam benedictionem et salutem.

Privilegium libertatis Altahensis monasterii uti scriptum est, nostra auctoritate confirmamus et sub banno sancti Petri et nostri constringimus ne quisquam eidem loco et bonis ad eum pertinentibus aliquam vim injuste inferat, aut mali aliquid faciat; quod si quis hoc transgressus fuerit, æterno anathemate se damnatum sciat.

In nomine sanctæ et individuae Trinitatis, ad comprobendam et declarandam bonorum industriam notum facimus, et memoriæ posteris tradimus, ut universi Ecclesiæ filii præsentés et futuri sciant et recognoscant, qualiter locus superior Altha nominatus, omnipotentis Dei servitio sit institutus, et Romanæ libertati traditus. Anno ab Incarnatione Domini 1125, indictione viii, iii Idus Decembris, imo anno Lotharii regis Saxonici, Deo annuente, et Lindegero ejusdem loci abbate plurimum annitente, convenerunt ad eundem locum cum plurimis amicis, et nobilibus viris, et inclytis suis, Fridericus advocatus Ratisbonensis Ecclesiæ, cum consensu contectalis suæ, et Albertus comes de Windeberch cum uxore et filiis admodum parvulis, ad quorum ditionem idem locus hæreditario jure pertinebat. Ergo per Spiritum sanctum admoniti, et compuncti eundem locum cum omnibus appendiciis suis, agris, vineis, silvis, pascuis, cultis et incultis, quæ ipsi aut parentes eorum dederant, aut aliquo consanguinitatis et propinquitatis eorum deditionis jure ad eundem locum pertinebant, vel a militibus suis, vel ab ullo antecessorum eorum, vel a quoquam hominum eo collata sunt, omnino usui suo atque potestati abalienaverunt, et absque omnium hominum retractatione et contradictione, Deo et sancto Petro dederunt, tradiderunt, condonaverunt, et perpetuo liberum esse decreverunt, nimirum pro animarum suarum et parentum suorum salvatione et absolutione. Ne ergo hæc traditio et confirmatio ab ullo hominum, vel ab ipsis, vel a posteris nepotibus suis unquam possit infringi, aut annullari,

communī consilio decreverunt ut eundem locum in manu prædicti Adelberti comitis pariter delegarent, scilicet ut ipse Romam iens hanc delegationem supra altare sancti Petri in conspectu apostolicæ sedis episcopi, et Romanorum principum confirmaret et stabiliret, ea videlicet conditione, quatenus singulis annis exinde aureus nummus in testimonium persolvatur, et ne cuiquam hominum, regum, principum, episcoporum, locus ipse cuiusquam servitii amplius subiaceat. Cæterum hæc traditio eo tenore facta est, ut monachi ibidem Deo servientes habeant potestatem eligendi abbatem secundum regulam sancti Benedicti, quemcunque velint, aut inter se, aut aliunde, qui tamen electus accipiat baculum de altari. Hæc etiam conditio inter eos facta est de advocatione, videlicet ut Fridericus, qui tunc temporis advocatus erat, si filium genuerit, ipsi et posteris ejus jura advocationis semper retineant; si autem absque liberis excesserit, jura advocatus ad Adelbertum comitem, et ad posteros ejus pertranseat, et quisquis inter eos natus major fuerit, ipse advocatus consistat; qui tamen advocatus nil aliud juris aut potestatis, quam quod subscriptum est, inibi retinebit. Semel in anno rationationem cum familia habere debet, et non alibi nisi in eodem loco hanc exercere valebit. Si autem loci utilitas poposcerit, ut illo adveniat, hæc ei in servitio suppeditabunt: sex urnæ vini, et una mellis; et viginti urnæ cervisiæ; quatuor modii frumenti, et totidem porci, et duodecim modii avenæ; ita tamen, ut si ibi rationem habeat, hæc

ei omnia dentur; nec alieni alio deferantur, nec habeat potestatem hæc cuiquam in beneficium dare, aut præstare. Qui tamen advocatus si fratribus gravis et monasterio inutilis fuerit, amoto eo, alius substituatur.

Harum rerum omnium testes per aurem attracti sunt: Fridericus advocatus, duo filii Adelberti comitis Perchtoldus et Adalbertus, Dietricus de Ponchusen, Dietmarus et frater ejus Ekkeric de Sillchigin, Dietmar de Weniggesdorf, Marchwart de Elbermundesdorf, Werigant de Wolfsha, Raspo de Slipphingen; Eberhart de Rota; Willelhm de Grepnheim; Werinheri de Holzen, alius Werinheri et Gotfchalch de Heninchouen; Altman de Welichinberch, Swiker de Perindorf, Ovdalrich de Alahorsen; Liupolt de Uhesigen, Gozpolt de Routenbach. Hi omnes nobiles viri eum militantes: Adalhart de Hiltze, Gotpolt de Rovberdof, Goswin de Hagabach; Engelschalch de Landoldesdorf; Landold de Landoldesberch; Wolchmar de Mennaba; Cospreth de Harda; Gumpolt de Herimutesdorf; Eppo de Drahfala, Rovdolf de Fremichesherech; Adalbrecht de Houedorf; Megingoz et frater ejus Niltibolt; Marchwart et Werinheri de Nuzbach, Perinhart de Gebinchoven, Marchwart de Niuenchirichen; Sigibot de Chounenzhella, Pabo de Geswenta, Hagano de Gczhusen, et alii quamplurimi.

Datum est Laterani in palatio, anno Dominicæ Incarnationis 1126, indictione III, XI Kal. Aprilis, Ottone cancellario sanctæ Romanæ sedis.

APPENDIX AD EPISTOLAS HONORII II PAPÆ.

(Mansi, Concil., XXI, 325.)

I.

Papa Honorius domino Salzburgensi archiepiscopo de rebus quibusdam certis etiam definitis per legatum suum sedem apostolicam consulenti inquit:

Sunt scripta jam olim super his causis promulgata penes ipsum dominum archiepiscopum. Non illi est necesse de his quærere, aut expectare novum ex nostri parte aliquod scriptum. Scriptis antiquis utatur, quia sedem Dei habens, nostrum habebit auxilium, in quibuscunque illi favent antiquæ traditiones Patrum (24).

II.

Idem Gerhous hanc narrat traditam ab eodem Honorio fidei definitionem.

Primus astitit mihi beatæ memoriæ Honorius, cum in ejus curia fuisset magister Luitinus inter magistros Franciæ. Hic dum astruere conaretur, Christum, secundum quod homo est, hominis qui-

dem filium esse naturalem, sed Dei Patris Filium adoptivum: et ego e contrario astruerem, non enim hominem assumptum pertinere adoptionem, quod Filius Dei esset, prædictus papa Honorius astitit mihi concitatus ad hoc ipsum per quemdam libellum a quodam canonico Lateranensi, valenter literato, ipsi porrectum, et a me perlectum, in quo diligenter fuit investigatum, quæ differentia esset inter filios optatos, quos etiam proprios et naturales dici constat, et filios adoptatos filiis naturalibus minime comparandos. Tuuc ergo refutato adoptionis vocabulo in Christo Dei et hominis proprio et naturali filio, ego in petra exaltatus, et in fide Petri firmatus, ab urbe redii cum lætitia, certum tenens, verum esse, quod Petrus de Filio hominis hominibus errantibus ipse non erraverit, dicens: Tu es Christus Filius Dei vivi.

(24) Qua de re ageretur vide in sequenti definitione.

III.

Decretum Honorii (25).

Cura sit omnibus episcopis excommunicatorum omnino nomina tam vicinis episcopis, quam suis parochianis pariter indicare, eaque in celebri loco

A posita præ foribus ecclesiæ cunctis venientibus inculcare, quatenus in utraque diligentia excommunicatis utique ecclesiasticis adiutis denegatur, et excusationis causa omnibus auferatur.

DIVERSORUM AD HONORIUM EPISTOLÆ.

I.

Matthæi Albanensis episcopi apostolicæ sedis legati epistola ad Honorium. — Sexagesimæ quintæ Honorii respondet, gestaque in concilio Remensi significat.

(Anno 1127.)

[Dom Bouquet, *Recueil*, XV, 266.]

Reverendissimo Patri et domino Honorio, divina disponente clementia sanctæ Romanæ Ecclesiæ summo et universali pontifici, MATTHÆUS Albanensis Ecclesiæ minister, licet indignus, cum salute fidelium orationum instantiam.

Pro causa Luxoviensium, quos investiri secundum tenorem litterarum felices memoriæ papæ Paschalis nostræ parvitati vestra præceperat paternitas, causa tamen eorum diligenter investigata, atque salva Divionensi iustitia si quam habent, utramque partem, Kalend. Augusti, Remis (26) convocavimus; ibique quæcumque illius terræ episcopis et abbatibus pro negotiis (27) quæ ibi emergerant congregatis, causam istam diligenter in communi fratrum audientia investigare secundum litterarum vestrarum tenorem cœpimus; litterasque (28) quibus præfatus papa Paschalis eos investiri, ut aiebant, præceperat, diligentius inspeximus, ubi de hac investitura denominatim nihil continebatur. Econtrario Divionenses dominorum nostrorum privilegia, ejusdem scilicet papæ Paschalis et bonæ recordationis papæ Calixti (29), in quibus hæc possessiones distincto firmabantur, in medio protulerunt, et quod nunquam de illis quas exigebant possessionibus investiti essent, aliis scriptis et rationibus proponebant. His auditis, fratribus nostris Remensi (Rainaldo) et Senonensi (Henrico) archiepiscopis, Carnotensi (Gaufrido), Parisiensi (Stephano), Belvacensi (Petro), Suessionensi (Josleno), Laudunensi (Bartholomæo), Noviciensi (Simoni), Catalaunensi (Elberto), Trecenti (Autoni) atque Meldensi (Burchardo) episcopis in partem ire præcipimus. Qui communicato ad invicem consilio, secundum illas quas præmisimus rationes et multas alias, investituram Luxoviensibus adjudicaverunt, ita sane quod in eo statu Luxovienses remanerent quo erant

B quando sanctitatis vestræ litteras acceperunt. Et ut causam istam termino a vobis constituto in vestra terminetur per Dei gratiam præsentia, ita eos remittimus ad vos. Illud autem vestræ paternitatis prudentiam latere minime volumus, quod omnes pene illius terræ, exceptis Luxoviensibus, iustitiam Divionenses habere testantur; quam, charissimo Pater, ut manu teneatis attentius rogamus.

II.

Adalberti Moguntini archiepiscopi et apostolicæ sedis legati. — Epistolæ quinquagesimæ quartæ Honorii respondet.

(Anno 1127.)

[Mansi, *Concil.*, XXI, 350.]

H. sanctissimo et universali papæ, A. Dei gratia sanctæ Moguntinæ Ecclesiæ humilis minister et apostolicæ sedis legatus, debitam, ut tanto apostolicæ obedientiam, et devotissimam, ut tanto Patri reverentiam.

Acceptis sanctitatis vestræ litteris super causa fratris illius, si tamen frater dici debet, qui sanctæ Wrzeburgensis Ecclesiæ episcopatum usurpat, intelleximus totius ecclesiæ ordinem longe aliter, quam severitas habet summo apostolatus vestro innotuisse, quoniam multa solent per subreptionem fieri. Idem namque sanctitati vestræ contra nos querelas deposuit, dicens se a nobis præjudicium sustinere, et contra iustitiam prægravari. Nos vero in hac causa, Deo teste, et conscientia nostra, nihil egimus, quod canonice regulis possit obviare, nihil unde sanctitati vestræ suspecti esse debeamus, nihil unde aliquis, qui causam ipsam plenius tractaverit, possit reprehendere; sed quidquid in hac causa egimus, non zelo amaritudinis, sed zelo iustitiæ; non aliquo odio permoti, sed officii nostri intuitu; non contra sanctorum Patrum canones, sed secundum canones egimus. Scimus quidem, juxta sanctorum Patrum regulas divinitus inspiratas, episcopo episcopatum non adimi debere, antequam causæ ejus exitus appareat. Sed optime novit sanctissimus apostolatus vester, hæc sanctorum Patrum sententiam de dubiis episcoporum causis, non de manifestis debere intelligi. Ejus vero, quo de agitur, impudentissima causa, et

(25) Habet S. Thomas Cantuariensis, epist. 97, p. 118.

(26) In hoc concilio Remensi editum fuit decretum Matthæi Albanensis episcopi, quod recitat Mariotus, tom. II, p. 301.

(27) Maxime pro ferali dissidio quod eatenus fue-

rat inter Guillelmum Flandriæ comitem et competitorum ejus Theodericum Alsatium.

(28) Eas Paschalis II litteras non habemus.

(29) Litteras Calixti, anno 1124 datas, vide apud Perardum p. 216 (vel *Patrologiæ* t. CLXIII).

certum crimen nullum legitimæ defensionis, nullum justæ excusationis colorem recipit. Luce igitur clarius patet omnibus, quod nullis meritorum privilegiis, nulla præeunte electione ad tanti sacerdotii gradum est assecutus; sed tyrannica violentia intrusus in ovile Domini, cum non per ostium intravit, sed aliunde per ambitionem et simoniacam hæresim tanquam fur et latro impudentissime irrupit; et quod sine magno dolore et cordis compunctione dicere non possumus, locum legitimi pastoris sibi usurpavit, quem sibi sancta Wrtzeburgensis ecclesia de filiiis suis communi voto et consensu cleri, et plebis, nobisque laudantibus, et consentientibus canonice intronizandum elegerat, utpote natalibus, et moribus nobilem, ecclesiastica disciplina adprime eruditum, fide catholicum, natura prudentem, vita castum, sobrium, humilem, affabilem, litteratum, in lege Dei instructum, in sensibus Scripturarum cautum, et per omnia sacerdotali nomine et honore dignissimum.

III

Cleri Rothomagensis. — De electione Hugonis in archiepiscopum Rothomagensis.

(Anno 1130.)

[*Spicileg.* ed. de Labarre, III, 484.]

Domino et papæ universali honore, Rothomagen-

EPISTOLÆ HILDEBERTI CENOMANENSIS AD HONORIUM

(Vide in Hildeberto, infra.)

(30) Vide epistolam Henrici I, Anglorum regis, ad Innocentium II papam, in Innocentio II, ad an. 1143.

ANNO DOMINI MCXXX

VIVIANUS PRÆMONSTRATENSIS

HARMONIA

SIVE

TRACTATUS DE LIBERO ARBITRIO ET GRATIA.

(MARTENE, *ampl. Collect.* IX, 1075, ex ms. codice collegii regali Navarrae.)

OBSERVATIO PRÆVIA.

Ignotus hactenus prodit Vivianus Præmonstratensis, cum Harmonia sua seu Tractatu de libero arbitrio. Ignotus, inquam, utpote cujus nullam mentionem facit Præmonstratensis Joannis Pagii Bibliotheca, nullam Casimirus Oudin, Præmonstrati et ipse olim alumnus, qui ordinis sui auctores diligenter perquisitos accurate recensuit in Supplemento ad librum Bellarmini De scriptoribus ecclesiasticis; nullam denique alii bibliothecarum concinnatores. Fuit autem Vivianus, uti conjicere licet, unus ex primis S. Norberti discipulis, scripsitque non multo post jacta ordinis sui fundamenta; id saltem non obscure videntur hæc ejus verba: « Vivianus pauperum Præmonstratæ Ecclesiæ minimus, » quæ nascentem religionem omnino sepulchrit. Fundatum est autem deserto in loco Laudunensis diocesis, divinitus antea præmonstrato, primum S. Norberti cænobium anno Christi 1120, ac proinde Vivianum Harmoniam suam circa annum 1130 scripsisse existimamus, paulo postquam S. Bernardus ejusdem argumenti tractatum, cujus ille meminit, concinnavit, id quod Mabillonio teste contigit ante annum 1128. In hoc autem tractatu Vivianus Clarevallensis abbas doctrinam secutus est, quam et aliorum cathedram magisterii nominatorum fuisse asserit. Cæterum hoc ejus opusculum debemus humanitati clarissimi viri domini Davole bibliothecæ regii Navarrae collegii præfati, qui codicem auctoris fere ævo exaratum nobiscum communicavit.

PROLOGUS

AD GERARDUM B. QUINTINI DECANUM.

GERARDO ecclesiae Beati Quintini decano et magistro, VIVIANUS pauperum Præmonstratæ Ecclesiæ minimus, futuræ libertatis donativum feliciter expectare.

Inter duos controversiam de libertate arbitrii novisti et novimus; alterius quorum sententiæ vos consensum tribuisse forsitan recolitis et nos recolimus. Postea quemdam librum, quem dominus Bernardus Clarevallensis abbas de libero arbitrio et gratia composuit, inter manus habuimus, ubi prædictam sententiam, quam et ab aliis antea ventila-

A tam audieramus, reperimus. Mittimus itaque vobis ipsam secundum verba præmemorati sapientis et quorundam aliorum cathedra magisterii nominatorum in hoc tractatu comprehensam, quatenus inspiciatis eam et attendatis, non quia vos sapiens, audiens, sapientior inde sitis; per vos enim in huiusmodi satis sapitis; sed putamus quod sententia quæ in transitu ac semel audita discretionis vestræ complacuit, attentius inspecta et decies repetita placebit.

HARMONIA.

1. Omne bonum, ut scriptum invenitur, pulchrius B elucescit quando in commune deducitur. Hinc est quod Creator noster, qui extrinsecus nullo administrationis adminiculo indigebat, imo qui summum bonum, summa beatitudo, et sibi usquequaque sufficiens est et erat, utpote cuius potentia, sapientia, bonitas, quemadmodum ne crescere, sic nec minui potest vel poterat. Ille, inquam, Dominus tam potenter sapiens, et tam sapienter bonus, creaturam rationalem, videlicet angelum et hominem condidit, quibus rationis et intelligentiæ lumen iufudit. Voluit enim hic illuminata oculis creatura creatorem suum inspicere, inspectum cognosceret, cognitum diligeret, dilectum imitaretur quantum posset. Siquidem non hoc voluit, ut pulchrius posset elucescere. Hoc enim impossibile est quantum C ad se, nec hoc fecit, quia inde posset ditior esse, cui nihil poterat deesse; sed ut pulchram, divitem, ac beatam rem creatam faceret, cui se pulcherrimum ostenderet, cui divitias ac beatitudinem suæ divinitatis demonstraret. In hac prædicta creatura, in mundiali etiam fabrica, ut ipsi homini tota subserviret præparata, consideratur et noscitur anti artificis potentia, per ipsarum scilicet magnitudinem, sapientia per earum pulchritudinem, bonitas per earum utilitatem. Quæ omnia etsi in hoc universaliter conveniant, quod a bono scilicet Deo ona creatura fieret, secundum quod Deus vidit cuncta quæ fecerat, et erant valde bona: tamen quantum rationalis creatura ab irrationali vel insensibili differat, non est nostrum docere vel dicere, cum D unis qui dote rationis utitur, si attendere velit, ac discernat. Hæc enim secundum libertatem arbitrii penes quod omne consistit meritum, ad sui creatoris imaginem creata, sola misera fieri potest

vel beata; misera, peccando, a Deo suo alienata; beata, poenitendo, confitendo, satisfaciendo, suo principio reformata; secundum hoc quod dixi, diffinitio liberi arbitrii ipsi congruere videtur, quod sic a quibusdam diffinitur: Liberum arbitrium est voluntarius et liber consensus; vel sic: Liberum arbitrium estabilitas rationalis voluntatis, qua bonum eligitur, gratia cooperante, et malum ipsa deserente; ut liberum ad voluntatem, arbitrium referatur ad rationem. In his enim duobus consistit, voluntate scilicet et ratione. Rationis est videre quid sit eligendum vel non; voluntatis est appetere. Et ideo ratio tanquam pedisequa viam docet, illud quod videt faciendum consulendo, suumque contrarium dehortando. Voluntas tanquam domina rationem secum trahit, ad quodcumque declinata fuerit. Non enim trahitur voluntas a ratione, sed solummodo monstrat ratio quid appetere debeat: ratio vero a voluntate trahitur, et in his quæ ipsi rationi contraria sunt ducitur. Et cum ipsius sit naturaliter voluntati in malo contradicere, hoc est non illud esse faciendum iudicare, et vinci tamen et consentire. Ipsa enim data est voluntati ut instruat illam, non destruat: destrueret autem si necessitatem ei ullam imponeret. quominus libere pro arbitrio, sive in bonum sive in suum contrarium sese verteret. Quod si horum quodlibet ratione repugnante fieret, scilicet ut quo vellet voluntas seipsam vertere non posset, voluntas ipsa jam non esset. Quippe ubi necessitas, jam non voluntas, nec libertas, et ideo nec meritum. Sola namque voluntas quæ libera semper est, et nunquam cogi potest, apud Deum iudicatur, ac beatitudinem sive miseriam promeretur. Sensus vero, ut appetitus, nec beatum nec miserum faciunt; alioquin bruta ani-

malia beatitudinem vel miseriam essent participantia. Ingenium etiam et memoria, vel huiusmodi cætera, nec justum constituunt, nec injustum, et sic etiamsi tarditatem vel labilitatem habeant, non habent imputari.

2. Et ut convenientius quod volumus ostendamus, paulo altius repetendum æstimamus. In rebus corporeis non id vita quod sensus, nec sensus quod appetitus, nec ille quod consensus. Est enim in quolibet corpore vita internus ac naturalis motus, vicens tantum intrinsecus: sensus vero vitalis in corpore motus, vigilans et extrinsecus; appetitus autem naturalis vis in animante movendis avide sensibus attributa. Verum consensus nutus est voluntatis spontaneus, vel etiam habitus animi liber sui. Porro voluntas est motus rationalis sensui præsidens et appetitui, habens quocunque se volverit rationem semper comitem, et quodammodo, ut diximus, pedissequam, non quod semper ex ratione, sed quod nunquam absque ratione moveatur: ita ut multa faciat per ipsam contra ipsam. Hoc est per ejus quasi ministerium contra ejus consilium sive judicium; unde est illud: *Prudentiores filii sæculi hujus filiiis lucis in generatione sua* (Luc. xvi, 8). Et iterum: *Sapientes sunt ut faciant mala* (ibid.). Neque enim prudentia seu sapientia inesse creaturæ potest vel in malo, nisi per rationem. Itaque nos habentes vitam cum arboribus, sensum et appetitum, et æquam vitam cum volucribus, id quod dicitur voluntas ab utroque discernit. Cujus voluntatis consensus utique voluntarius, non necessarius, dum aut justos probat aut injustos, etiam merito facit beatos vel miseros. Is ergo talis consensus ob voluntatis inamissibilem libertatem, et rationis quod secum semper et ubique portat indeclinabile judicium, non incongruum dicitur liberum arbitrium. Ipse liber sui propter voluntatem, ipse iudex sui propter rationem. Ideoque quia nulla vi, nulla necessitate cogitur, merito, ut diximus, apud Deum judicatur, ac bonum vel malum promeretur. Cæterum quod sui liberum non esse agnoscitur, quo pacto ei bonum vel malum imputatur. Excusat namque utrumque necessitas, quæ ubi fuerit, nulla est libertas. Sic nec meritum, ac per hoc nec judicium. Sed in talibus locis semper excipitur originale peccatum, quod aliam constat habere rationem.

3. *Libertas est triplex. Libertas a necessitate.* — Postquam quæ præmittenda erant, quædam præmissimus, aliquid de triplici libertate videamus. Inde quorundam ponemus sententias, aliquantulum quibusdam diversas. Diversa quidem dicunt, sed tamen quasi quamdam harmoniam efficiunt. Cum enim dicatur harmonia diversorum sonorum in unum, redacta concordia, ipsam quasi efficere videntur, qui, etsi diversa sentiant vel proferant, tamen a tramite veritatis recedere nequaquam inveniuntur. Libertas igitur alia a necessitate, alia a peccato, alia a miseria. Libertas a necessitate æque et indifferenter Deo universæque tam bonæ quam malæ

congruit rationali creaturæ, nec peccato nec miseria amittitur vel minuitur, nec major est in justo quam in peccatore, nec in angelo quam in homine. Quomodo itaque ad bonum conversus per gratiam humanæ voluntatis consensus eo libere bonum et in bono liberum hominem facit, quo voluntarius efficitur, non invitus pertrahitur: sic sponte devolutus in malum, in malum nihilominus tam liberum quam spontaneum constituit, sua utique voluntate ductum, non aliunde coactum ut malus sit. Et sicut celestis angelus aut etiam ipse Deus permanet libere bonus, nec aliqua necessitate extrinseca; sic profecto diabolus æque libere in malum corruit et persistit suo utique voluntario nutu, non alieno impulsu. Et est quidem sciendum quod non ideo dictum sit liberum arbitrium quod æqua inter bonum et malum potestate vel facilitate discurrat aut versetur, cum cadere per se potuerit, et adhuc possit, non autem resurgere nisi per Domini Spiritum. Alioquin nec angelus, nec angeli sancti, cum ita sint boni, ut non possint esse et mali; nec prævaricatores angeli, cum ita sint mali, ut non valeant esse boni, liberi arbitrii esse dicerentur. Sed et nos post resurrectionem illud amissuri sumus, quando utique inseparabiliter alii bonis, alii malis admisti fuerimus. Cæterum nec Deus libero caret arbitrio, nec diabolus, quoniam quod non potest ille esse malus, non infirma facit necessitas; sed firma in bono voluntas et voluntaria firmitas: quodque is non valet in bonum respirare, non aliena facit violenta oppressio, sed sua ipsius in malo obstinata voluntas et voluntaria obstinatio. Igitur potius ex eo liberum dicitur arbitrium, quod sive in bono sive in malo æque liberum faciat voluntatem, cum nec bonus quisquam, nec item malus dici debeat aut esse valeat, nisi volens. Tali etiam ratione non incongrue dicitur ad bonum se et ad malum habere æqualiter, quod utrobique videlicet par sit ei non in electione facilitas, sed in voluntate libertas. Hæc sane dignitatis divinæ prerogativa rationalem creaturam singulariter conditor insignivit, quod queniadmodum ipse sui juris erat, suæque ipsius voluntatis, non necessitatis, quod bonus erat. Ita quoque et sui illa quodammodo juris existeret, quatenus nonnisi sua voluntate sui mala fieret, aut juste damnaretur; aut bona maneret et merito salvaretur; non quod ei sufficere posset voluntas ad salutem, sed quod eam nullatenus sine sua voluntate consequeretur. Nemo quippe invitus salvabitur, nam quod legitur in Evangelio: *Compelle intrare* (Luc. xiv, 23), item in alio loco: *Nemo venit ad me, nisi Pater meus traxerit eo* (Joan. vi, 44), nihil impedit; quia profecto quancunque compellere et trahere videbatur ad salutem, benignus Pater, qui omnes vult salvos fieri, nullum probat salute dignum, quem ante non probaverit voluntarium. Hoc quippe intendit, cum terret ac percutit, ut faciat voluntarios, non ut salvet invitos, quatenus dum malam in bonam mutat voluntatem, transferat non auferat libertatem, cum voluntas co-

semper individua comes est libertas, mutari non possit, nisi in aliam voluntatem. Ipsam vero voluntatem ita ubique sequitur liberum arbitrium, ut, nisi illa penitus esse desinat, ipso non careat. Voluntas vero sicut in bono ita et in malo æque perdurat: æque profecto liberum arbitrium tam in malo quam in bono integrum perseverat. Et quomodo voluntas etiam posita in miseria non desinit esse voluntas; sed dicitur et est misera voluntas, sicut et beata voluntas: ita nec liberum arbitrium destruere, sive quantum in se est aliquatenus imminuere poterit quæcunque adversitas vel necessitas. Manet ergo voluntas libertatis, ubi etiam sit captivitas mentis, tam plena quidem in malis quam in bonis; sed in bonis ordinatur: tam integra quoque pro suo modo in creatura quam in suo creatore, sed in illo potentior quod de Deo, quod ipse liberum habeat arbitrium, Ambrosius ostendit sic scribens ad Gratianum: *Spiritus ubi vult spirat* (Joan. III, 8). Apostolus quoque dicit, quia *omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult* (I Cor. XII, 11). Prout vult, inquit, id est pro liberæ voluntatis arbitrio, non pro necessitatis obsequio; nec est aliud liberum arbitrium in Deo, nisi voluntas divina, quæ non necessitate, sed sola bonitate omnia facit. Ejus enim natura bonitas est. Ad hoc autem quod diximus angelos non posse peccare, solent quidam opponere hoc quod dicit Hieronymus: « Solus Deus est in quem peccatum cadere non potest, cætera, cum sint liberi arbitrii, in utramque partem suam possunt flectere voluntatem. » Sed qualiter hoc intelligendum sit ex his verbis Isidori conjicere possumus: « Angeli mutabiles natura, immutabiles gratia. » Unde concedendum est, boni angeli possunt peccare ex natura sua, id est eorum natura ad hoc non repugnat; nec tamen concedendum est, boni angeli possunt peccare, sed potius non possunt peccare, id est gratia per quam sunt confirmati ad hoc repugnat.

4. *Libertas a peccato.* — Sequitur de libertate a peccato. Est libertas a peccato, de qua dicit Apostolus: *Ubi spiritus, ibi libertas* (II Cor. III, 17). Et alibi: *Cum servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ. Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo* (Rom. VI, 18), etc. Et hoc est quod sonat Augustinus: « Homo mali utens libero arbitrio, se perdidit et ipsum, non est amissa libertas a necessitate; sed libertas a peccato. Qui enim facit peccatum servus est peccati (Joan. VIII, 34). Hæc libertas a peccato eorum tantum qui dono gratiæ reformantur, non quod penitus sine peccato sint, sed quia non dominatur in eis peccatum, et hæc proprie appellatur libertas. In malo faciendo, ut quibusdam placet, non proprie liberum dicitur arbitrium, cum ratio a voluntate discordet. Voluntas namque appetit quod ratio contradicit. Hinc non est prætermittendum, quod ante peccatum, ad bonum nihil impediebat, ad ejus contrarium nihil coercerat; sine difficultatis obice voluntas bonum appetebat. Post pec-

catum vero antequam liberum arbitrium sit restitutum, premi potest a concupiscentia et vinci: post restitutionem ante confirmationem quæ in futuro erit, premi potest, sed non vinci; post confirmationem nec poterit vinci, nec premi. Est qui dicat quod nemo in hoc sæculo sibi libertatem a peccato possit vindicare; sed verum dicit, si levia aut venialia non excipit: *Si enim dicimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus* (I Joan. I, 8). Sed qui illam posse vindicare asserit, libertatem a criminibus intendit. »

5. *Libertas a miseria.* — Sequitur de libertate a miseria, de qua dicit Apostolus: *Et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei* (Rom. VIII, 21). De hac, ut quidam asserunt, [nemo] liberabitur; sed, ut aiunt, semper pœna peccati nos in hac vita comitatur. Sed est qui dicat, sanctos homines, qui jam primitias spiritus acceperunt, qui cum Maria optimam partem elegerunt, quandoque per excessum contemplationis raptos in spiritu, quantumcunque de felicitatis supernæ dulcedine, licet raro et raptim, degustare, et tunc a miseria liberos esse. Qui enim jam tenent partem quæ auferenda non est, experiuntur utique quod futurum est. Sed quod futurum est felicitas est. Porro felicitas et miseria eodem tempore simul esse non possunt. Quoties igitur per spiritum illam participant, toties istam nec sentiunt nec degustant. Sed ut mihi videtur, tantummodo in hoc expertis credendum est. Sed quidquid sit de aliis, Filius, qui non a necessitate, sed a peccato et pœna peccati, liberum liberare venit arbitrium, de quo dictum est Judæis: *Si filius vos liberaverit, vere liberi eritis* (Joan. VII, 36), utramque habuit, libertatem videlicet a peccato et a miseria. Illam potentia et actu, quia peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (Isa. LIII); istam non actu, sed potentia, quia nemo tollebat animam ejus ab eo, sed ipse ponebat eam. Denique teste propheta: *Oblatus est, quia ipse voluit* (Isa. LIII, 7), sicut cum natus ex muliere factus sub lege, videlicet miseriæ, ut eos qui sub eadem lege erant redimeret, et solus liber inter miseros et peccatores, utrumque jugum a fratribus cervicibus excuteret. Libertatem, a necessitate ipse etiam ex humana habuit natura, reliquas ex divina potentia. Primam autem nobis contulit in conditione naturæ, in secunda restauramur a gratia, ultima reservatur nobis in patria. Dicatur igitur prima libertas naturæ, secunda gratiæ, tertia vitæ vel gloriæ. Primo quippe in liberam voluntatem, ac voluntariam libertatem conditi sumus nobilis creatura. Secundo, reformamur in innocentia nova in Christo creatura. Tertio, sublimamur in gloria perfecta in spiritu creatura. Prima ergo libertas habet multum honoris, secunda plurimum et virtutis, novissima cumulum jucunditatis. Ex prima quippe præstamus cæteris animantibus, in secunda carnem, per tertiam mortem subjicimus, vel certe sicut in prima subiecit sub pedibus nostris oves et

ovines et pecora campi, ita quoque per secundam spirituales bestias hujus aeris, de quibus dicitur : *Ne tradas bestiis animas confitentes tibi* (Psal. lxxiii, 19), prosternit æque ac conterit sub pedibus nostris. In ultima tandem plenius nos ipsos nobis submissurus per victoriam corruptionis et mortis, quando scilicet novissima mors destruetur, et nos transibimus, ut dictum est, in libertatem gloriæ filiorum Dei : *Qua libertate Christus nos liberabit, cum nos tradet regnum Deo et Patri* (Gal. v, 1).

6. *Sancti post mortem liberi a peccato et miseria. Homo in hoc sæculo non est liber a peccato et miseria.*

— Est etiam indubitanter sciendum libertatem a peccato et miseria perfectam perfectis inesse animabus carne solutis, cum Deo pariter et Christo atque angelis supercœlestibus, nam sanctis animabus, etsi nondum corpore receperunt, deest quidem de gloria, sed nihil prorsus inest de miseria. Ab hac autem libertate, scilicet a peccato, vel ab illa quæ a miseria dicitur, liberum arbitrium nequaquam nominatur, sed ab ea prorsus quæ libertas a necessitate nuncupatur, eo scilicet quod voluntarium necessario contrarium esse e converso videatur. Nam ex illa quæ dicitur a peccato congruentius forsitan liberum consilium; et item ex illa quæ dicta est a miseria, liberum potius complacitum posset dici, quam liberum arbitrium. Arbitrium quippe iudicium. Sicut vero iudicii est discernere quid liceat, sic profecto consilii est probare quid expediat vel non expediat. Sic complaciti quoque experiri quid libeat vel non libeat. In hac vita sola plena et integra tam post peccatum quam ante peccatum manet in hominibus libertas arbitrii. Nam libertas consilii ex parte tantum, et in paucis spiritualibus, qui carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis, quatenus jam non regnet peccatum in eorum mortali corpore. Porro ut non regnet, libertas facit consilii, ut tamen non desit ex integro, captivitas est liberi arbitrii. Cum autem venerit quod perfectum est, tunc evacuabitur quod ex parte est, hoc est cum plena fuerit libertas consilii, nulla jam erit captivitas arbitrii. Et hoc est quod quotidie petimus in oratione, cum dicimus : *Adveniat regnum tuum*. Regnum hoc necdum ex toto pervenit in nos, quotidie tamen paulatim adventat, sensimque magis ac magis dilatat terminos suos, in his duntaxat, quorum per Dei adiutorium interior homo renovatur de die in diem. Soli vero, ut jam dictum est, contemplativi, quando in excessu mentis penna contemplationis sublevantur, utcumque libertate complaciti fruuntur et hoc ex parte satis modica, viceque rarissima.

7. *Omnem libertatem habuit primus homo in paradiso, sed in gradu inferiori.* — Deinceps videndum est qualiter vel quatenus primus homo in paradiso totas tres illas quas diximus libertates, id est arbitrii, consilii, complaciti, vel aliis nominibus a necessitate, a peccato, a miseria habuerit. Arbitrii utique libertatem tam post peccatum quam ante pec-

catum semper tenuit inconcussam. Reliquas autem duas, si plenarie habuisset, nunquam a paradiso exsul esset. Habet siquidem unaquæque illarum duos gradus, superiorem et inferiorem. Superior libertas consilii est non posse peccare; inferior posse non peccare. Item superior potestas complaciti non posse turbari, inferior posse non turbari. Itaque inferiorem utriusque libertatis gradum, simul cum plena libertate arbitrii homo in sui conditione accepit, et de utroque corruit cum peccavit. Corruit autem de posse non peccare in non posse non peccare, amissa ex toto consilii libertate. Itemque de posse non turbari in non posse non turbari, amissa ex toto complaciti libertate. Sola remansit ad penam libertas arbitrii, per quam utique cæteras amisit. Ipsam tantum amittere non potuit. Per propriam quippe voluntatem servus factus peccati, merito perdidit libertatem consilii. Porro per peccatum factus debitor mortis, quomodo jam retinere valuit libertatem complaciti? De tribus ergo libertatibus quas accepit, abutendo illa quæ dicitur arbitrii, reliquis sese privavit. In eo autem eo abusus est quod illam, cum accepisset ad gloriam, convertit sibi in contumeliam, juxta testimonium Scripturæ dicentis : *Homo cum in honore esset* (Psal. xlviii, 13), etc. Soli inter animantia datum est homini posse peccare ob prærogativam liberi arbitrii; datum autem, non ut inde peccaret, sed ut gloriosior appareret, si non peccaret cum peccare posset. Quid namque gloriosius ei esse poterat, quam si de ipso diceretur quod Scriptura perhibet, dicens : *Quis est hic et laudamus eum?* (Eccli. xxxi, 9.) Unde ita laudabilis : *Fecit enim mirabilia in vita sua* (ibid.). Quæ? *Quia non transgredi, et non est transgressus* (ibid.), nulum latere et non fecit. Hunc ergo honorem quandiu ab utroque peccato fuit, servavit; cum peccavit, amisit. Peccavit autem, quia liberum ei fuit, nec aliunde profecto liberum, nisi ex libertate arbitrii, de qua utique inerat ei possibilitas peccandi. Nec fuit tamen culpa dantis, sed abutentis, qui ipsam videlicet facultatem convertit in usum peccandi, quam acceperat ad gloriam non peccandi. Nam, etsi peccavit, et posse quod accepit, non tamen quia potuit, sed quia voluit. Nec enim prævaricante diabolo et angelis ejus, etiam alii prævaricati sunt, non quia non potuerunt, sed quia noluerunt. Peccantis ergo lapsus, non dono est ascribendus potestatis, sed viæ voluntatis. Lapsus tamen ex voluntate, non jam tamen ex voluntate liberum habet resurgere, qui etiam ante casum nullo suo conatu sine superapposita gratia in melius poterat proficere. Nempe datum fuit voluntati posse stare ne caderet, non tamen resurgere si caderet. Non enim tam facile quis valet exire de fovea quam facile in eam labi. Cedit sola voluntate homo in foveam peccati, sed non ex voluntate sufficit et posse resurgere, cum jam, etiamsi velit, non possit non peccare. Quid ergo? Perdidit liberum arbitrium, quoniam non potest non peccare? Nequaquam. Sed liberum consilium perdidit.

per quod prius habuit non posse peccare, quomodo et quod non valet utique non turbari, inde misero accidit quod complaciti quoque libertatem amiserit, per quam habuit et antea posse non turbari. Manet ergo et post peccatum liberum arbitrium, et si miserum, tamen integrum, et quod se per se homo non sufficit excutere a peccato, sive miseria, non liberi arbitrii signat destructionem, sed duarum reliquarum libertatum privationem. Neque enim ad liberum arbitrium, quantum in se est, pertinet, aut unquam pertinuit posse vel sapere, sed tantum velle, nec potentem facit creaturam, nec sapientem, sed tantum volentem. Unde apostolus: *Ut non quaecunque, ait, faciatis (Coloss. iii, 22)*. Velle, ut dixi, inest nobis ex libero arbitrio non dico velle bonum aut velle malum, sed velle tantum; velle enim bonum profectus est, velle malum defectus, velle vero simpliciter ipsum est quod vel proficit, vel quod deficit. Porro ipsum ut esset, creans gratia fecit ut proficiat, salvans gratia facit ut deficiat, ipsum se dejicit. Ipsum liberum arbitrium nos facit volentes, gratia benivolos. Ex ipso nobis est velle, ex ipsa bonum velle. Simples nempe affectiones insunt nobis tantquam ex nobis, ut velle, timere; additamenta ex gratia, ut velle bonum timere et amare Deum. Nec aliud profecto est, nisi quod gratia ordinat quas donavit creatio, ut nihil aliud sint virtutes, nisi ordinate affectiones. Affectio autem alia ordinata, alia inordinata; inordinata, ut voluntas; unde dictum est: *Nescitis quid petatis (Marc. xi, 33)*. Ordinatam docebat qui dicebat: *Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? (Matth. xx, 22)*. Hoc tunc quidem verbo, sed postmodum etiam exemplo, dicens ad Patrem: *Non quod ego volo, sed quod tu vis (Matth. xxvi, 39)*. Similiter timor inordinatus fuit, quando ibi quidam trepidaverunt, ubi non fuit timor. Timorem ordinatum docebat qui dicebat: *Timete eum qui potest animam et corpus mittere in gehennam (Matth. x, 28)*. Amor inordinatus; unde dictum est: *Dilexerunt homines magis tenebras quam lucem (Joan. iii, 19)*. Ordinatus, quem sponsa postulat in Canticis dicens: *Ordinate in me charitatem (Cant. ii, 4)*. Ubi simile invenitur, simile dicitur. Tam alias quam prædictas affectiones accepi-mus in conditione naturæ, ut essemus aliqua creatura. Earum vero ordinationem in visitatione gratiæ, ut simus Dei creatura. Inde est quod libera voluntas nos faciat nostros, mala diaboli, bona Dei. Quamobrem sentiens Apostolus quid ex natura esset, quid ex gratia expectaret, aiebat: *Velle adjacet mihi, perficere non invenio (Rom. vii, 18)*. Sciebat profecto velle sibi inesse ex libero arbitrio; sed et ipsum velle perfectum haberet, gratiam sibi necessariam esse. Ad hoc autem duplici gratiæ munere indigemus, videlicet vero sapere quod est voluntas ad bonum conversio; et etiam pleno posse, quod est ejusdem in bono confirmatio. Porro perfecta conversio est ad bonum, ut nihil libeat nisi quod deceat vel liceat. Perfecta in bono confirmatio, ut

nihil desit jam quod libeat. Tunc demum perfecta erit voluntas, cum plene fuerit bona et bene plena, quod in futura vita expectamus, ubi erit verum sapere, quantum ad justitiam, verum posse quantum ad gloriam. Verum et plenum addita sunt: alterum ad distinctionem sapientiæ carnis, quæ mors est, itemque sapientiæ mundi, quæ stultitia est apud Deum; alterum ad differentiam illorum de quibus dicitur: *Potentes potenter cruciabuntur (Sap. vi, 6)*. Et quoniam, ut dictum est, homo et libertate arbitrii verum sapere vel plenum posse habere non potest; igitur habet necessarium Dei virtutem et Dei sapientiam Christum, qui ex eo quod sapientia est, verum ei sapere infundat in restauratione liberi consilii; et ex eo quod virtus est, plenum posse restituat in reparatione liberi complaciti, quatenus ex altero perfecte bonus peccatum jam nesciat; ex altero plene beatus adversi nihil sentiat; sed hoc in futuro expectamus, quando utraque nunc amissa libertas libero arbitrio plenarie restaurabitur: non quomodo iusto cuius in hoc sæculo quantumque perfecto, non quomodo vel ipsis primis hominibus datum fuit eas habere in paradiso, sed sicut eam nunc angeli possident in cælo.

8. *In tribus libertatibus continetur creatoris imago et similitudo.* — Puto in his tribus libertatibus, scilicet arbitrii, consilii, complaciti, ipsam ad quam conditi sumus conditoris imaginem atque similitudinem contineri; et imaginem quidem in libertate arbitrii; in reliquis autem duabus bipertitam quamdam consignari similitudinem. Hinc est fortassis quod solum liberum arbitrium sui omnino defectum seu diminutionem non patitur, quod in ipso potissimum æternæ et incommutabilis divinitatis substantiva quædam imago impressa videatur. Nam, etsi habuerit initium, nescit tamen occasum, nec de justitia vel gratia capit augmentum, nec de peccato sive miseria detrimentum. Quid æternitati similis? Porro in duabus aliis libertatibus, quoniam non solum ex parte minui, sed etiam ex toto amitti possunt, accidentaliter quædam magis similitudo sapientiæ atque divinæ potentiæ imagini superducta cognoscitur. Denique et amisimus illas per culpam, et per gratiam recuperaverimus, et quotidie alii quidem plus, alii minus, aut in ipsis proficimus, aut ab ipsis deficimus. Possent etiam sic amitti, ut jam non valeant recuperari. Possunt et ita possideri, ut nec amitti valeant aliquo modo vel minui. Hujus bipertitæ similitudinis sapientiæ et potentiæ Dei, non quidem in gradu summo, sed qui ipsi tamen esset proximior, homo in paradiso conditus est. Quid enim vicinior ad non posse peccare vel turbari, in qua utique jam sanctos angelos stare et Deum semper esse dubium non est, quam posse et non peccare et non turbari, in quo homo profecto creatus est? A quo illo per peccatum, imo nobis in illo et cum illo corruentibus, rursus per gratiam non quidem ipsum, sed pro ipso quemdam inferiorem gradum recepimus. Neque enim hic possumus penitus esse sine peccato

seu miseria; possumus tamen gratia juvante nec peccato superari nec miseria. Divinæ igitur similitudinis summum gradum summi angeli tenent, nos infimum, Adam tenuit medium, porro dæmones nullum. Supernis nempe spiritibus datum est sine peccato et miseria perdurare; Adæ autem absque his quidem esse, sed non etiam permanere: nobis vero nec esse quidem absque his, sed tantum ipsis non cedere. Cæterum diabolus et membra ejus, sicut nunquam volunt reluctari peccato, sic nunquam possunt declinare pœnam peccati. Cum igitur istæ duæ libertates, consilii scilicet atque complaciti, per quas rationali creaturæ vera sapientia et potentia ministratur, ita Deo, prout vult, dispensante, quibusque pro causis, locis et temporibus variantur, quatenus in terris modice, in cœlestibus plenarie, mediocriter in paradiso, apud inferos nullatenus habeantur. Libertas vero arbitrii de ipso quoque quo condita est statu aliquatenus non mutetur, sed aliquoties semper, quantum in se est, a cœlis, terris, inferis possidetur; merito duæ illæ similitudini, hæc imagini deputatur. Et quidem apud inferos quod utraque libertas perierit, illæ scilicet quæ ad similitudinem pertinere dicuntur, Scripturarum testatur auctoritas. Nam verum illic sapere, quod utique de consilii libertate concipitur, omnino non esse locus ille manifestat, ubi legitur: *Quodcumque potest manus tua operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia est apud inferos, quo tu properas (Eccl. ix, 10)*. Et alibi: *In malivolam animam non introibit sapientia (Sap. i, 4)*. Porro de potentia, quæ per libertatem complaciti datur, Evangelium sic loquitur: *Ligate illi pedes et manus, et projicite illum in tenebras exteriores (Matth. xxv, 30)*. Quid nempe manuum pedumque ligatio est, nisi omnimoda potestatis ablatio? Sed neque in hoc sæculo inveniri etiam posset similitudo, sed adhuc hic scæda et deformis jacuisset imago, si non evangelica illa mulier lucernam accenderet, id est sapientia Dei in carne appareret, everreret domum, videlicet vitiorum; drachmam suam requireret quam perdiderat (Luc. xv, 8), hoc est imaginem suam, quæ nativo spoliata decore, sub pelle peccati sordens, tanquam in pulvere latitabat, inventam tergeret, et tolleret de regione dissimilitudinis, pristinamque in speciem renovatam, similem faceret illam in gloriam sanctorum, imo sibi ipsi quandoque redderet per omnia conformem, cum illud Scripturæ compleretur: *Scimus quia, cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est (I Joan. iii, 2)*. Et revera cui potius id operis congruebat quam Dei Filio, qui cum sit splendor et figura substantiæ Patris, portans verbo universa, ex utroque facile munitus apparuit, et unde reformaret deformem, et unde debilem confortaret, dum et de splendore figuræ fugans tenebras peccatorum, redderet sapientem, et ex virtute Verbi contra tyrannidem dæmonum potentem efficeret? Venit ergo ipsa forma, cui reformandum erat liberum arbitrium, quia ut pristinam reciperet formam, ex

A illa erat reformandum ex qua erat formatum. Forma autem sapientia est, conformatio ut faciat imago in corpore, quod forma facit in orbe. Porro illa attingit a fine usque in finem fortiter, et disponit omnia suaviter (Sap. viii, 1). Attingit a fine usque ad finem, hoc est a maximo angelo usque ad minimum vermiculum, a maxima creatura usque ad minimam, vel a summo cœlo usque ad inferiores partes terræ. Attingit autem fortiter, non quidem discursione vel locali diffusionem, sed substantiali quadam et ubique præsentis fortitudine, qua utique universa potentissime movet et ordinat et ministrat. Et hoc suaviter, id est nulla difficultate, sed placida voluntate, vel attingat a fine usque in finem, hoc est ab ortu creaturæ usque ad finem destinatum a Creatore, sive in quem urget natura, sive quem accelerat causa, sive quem concedit gratia. Sic ergo et liberum arbitrium suo conetur præesse corpori, ut præest sapientia orbi, et hoc fortiter faciat vitis resistendo, et suaviter in conscientia quiescendo, hoc est non ex tristitia aut ex necessitate, quod est initium, non plenitudo sapientiæ; sed prompta et alacri voluntate, quod sacrificium facit acceptum, quoniam *hilarum datorem diligit Deus (II Cor. ix, 7)*.

9. Est etiam sciendum quod inter divinum Spiritum et carnis appetitum tenet quemdam medium locum, id quod dicitur in homine liberum arbitrium, id est humana voluntas, et tanquam in dextero montis latere admodum ardui, inter utrumque pendens; ita in appetitu infirmatur per carnem, ut nisi sedulo Spiritus adjuvet ejus infirmitatem per gratiam, non solum non valeat justitiæ, quæ est juxta Prophetam, *sicut montes Dei (Ps. xxxv, 7)*, ascendendo de virtute in virtutem, apprehendere culmen; sed etiam de vitio in vitium, sui ipsius pondere devoluta, semper ruat in præceps, non solum lege peccati originaliter membris insita, verum etiam consuetudine terrenæ inhabitationis usualiter affectionibus inolita. Hoc loco potest opponi de verbis Apostoli dicentis: *Video aliam legem repugnantem in membris meis legi mentis, et captivum me ducentem in legem peccati, quæ est in membris meis (Rom. vii, 25)*. Hæc putari possunt cogere voluntatem, et præripere libertatem. At vero quantiscunque quis iustus foris tentationibus urgeatur, libera semper, quantum ad arbitrium spectat, voluntas erit, quippe nihilominus de suo consensu judicabit; quantum autem pertinet ad consilium, sive complacitum, carnis interim concupiscentia vitæque miseria reluctante, minus quidem se liberam sentit, sed prorsus non malum, dummodo non consentit. Simile est quod solent quidam homines conqueri et dicere: *Volo habere bonam voluntatem, sed non possum. Sed hoc nequaquam præscribit libertati arbitrii, ut quasi vi vel necessitatem voluntas in hac parte patiatur, sed plane illa libertate, quæ dicitur a peccato, se carere testatur. Nam qui vult habere bonam voluntatem, probat se habere voluntatem. Non enim vult habere bonam, nisi per voluntatem; quod si voluntatem et*

libertatem, sed libertatem non a peccato, sed a necessitate: nempe, ut non valeat cum velit habere bonam, sentit quidem deesse libertatem sibi, sed profecto libertatem a peccato; quo utique dolet premi non perimi voluntatem, quanquam jam procul dubio utcumque bonam habet, ubi habere vult. Bonum quippe est quod vult, nec posset bonum velle, nisi bona voluntate, sicut nec velle malum, nisi mala voluntate. Cum bonum volumus, bona est voluntas; cum malum volumus, mala est voluntas: utrobique voluntas, utrobique libertas. Cedit namque voluntati necessitas. Cum autem non valemus quod volumus, sentimus quidem ipsam quodammodo libertatem a peccato esse captivam vel mixtam, non tamen amissam. Si opponatur de peccato, quod visus sit Petrus liberum amisisse arbitrium, quando pro timore negavit, jam tunc procul dubio talis erat, quando ab illo quem latere nihil poterat, audivit: *Præquam gallus cantet, ter me negabis* (Matth. xxvi, 75). Illa utique voluntatis infirmitas per incussum timorem nota, non orta, notum fecit qualiter se, qualiter Christum amaverit; notum autem non Christo, sed Petro. Nam Christus sciebat et ante quid esset in homine. Peccavit non odiendo aut spernendo Christum; sed seipsum amando. Voluntas siquidem quæ cogi non potest, nisi a seipsa; nec mutari, ut longe ante dictum est, in aliam voluntatem, ipsa sese coegit. Quod si sese ipsa coegit, compulsam et compellens, ubi amittere, ibi et recipere visa est libertatem. Vim quippe, quam ipsa sibi intulit, a se pertulit. Porro quod a se voluntas pertulit, ex voluntate fuit: quod ex voluntate fuit, jam non ex necessitate, sed voluntarium fuit, si autem voluntarium, et liberum. Quem sua denique ad negandum voluntas compulit, compulsus est quia voluit; imo non compulsus est, sed consensit; et non alienæ potentia, sed voluntati propriæ, illi utique qua mortem omnimodis evadere voluit. Negavit quidem dolens, non tamen nisi volens. De illis in quibus erat sana voluntas, scriptum est: *Ocidi possunt, flecti autem nequeunt*.

10. *Liberum arbitrium quid agat in homine.* — Diximus quod liberum arbitrium, nulla necessitate vel adversitate sua libertate privetur. Sed tamen licet ita stabile permaneat, sciendum est quod ipsum tantummodo salutem hominis operetur, imo Dei gratia in ipso sive per ipsum. Hic forsitan quæret aliquis, quid in homine agat liberum arbitrium. Breviter respondemus: *Salvatur*. Tolle liberum arbitrium, non erit quod salvetur; tolle gratiam, non erit unde salvetur. Opus sine duobus effici non potest; uno, a quo fit; altero, cui vel in quo fit. Deus auctor salutis est, liberum arbitrium tantum capax, nec dare illam nisi Deus, nec capere potest nisi liberum arbitrium. Quod ergo a solo Deo et soli datur libero arbitrio, tam absque consensu non potest esse accipientis quam absque gratia dantis, et ita gratia operanti salutem cooperari dicitur liberum arbi-

trium, dum consentit, hoc est dum salvatur. Consentire enim salvari est.

11. *Quid gratia. Deus operatur salutem per creaturas tribus modis.* — Et est considerandum quod gratia liberum excitat arbitrium, cum seminat cogitatum; sanat, cum mutat affectum; roborat, cum perducit ad actum; servat, ne sentiat defectum. Sic autem ista cum libero arbitrio operatur, ut tamen illud in primo præveniat, in cæteris comitetur; ad hoc utique præveniens, ut jam sibi deinceps coope- retur; ita tamen quod a sola gratia cœptum est, pariter ab utroque perficiatur, ut mistim, non sigillatim; simul, non vicissim per singulos profectus operentur; non partim gratia, partim liberum arbitrium; sed totum singula opere individuo peragunt.

Totum quidem hoc, et totum illa; sed ut totum in illo, sic totum ex illa. Itaque faciendum [f., fatendum] est, quod non liberi arbitrii, sed Domini est salus. Ipse tamen ad condenda merita nostra, sibi dignatur adhibere creaturarum ministeria, non quibus egeat, sed per quæ vel de quibus proficiat. Operatur ergo illorum salutem, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ: aliquando per creaturam sine ipsa, aliquando per creaturam contra ipsam, aliquando per creaturam cum ipsa. Multa profecto sunt hominibus salubria per insensibilem creaturam, et item per irrationalem, quæ idcirco dicuntur fieri sine ipsa, quod non queat intellectu carens esse inde conscia. Multa quoque saluti utilia facit Deus per malos sive homines sive angelos; sed quoniam invitos, ideo contra ipsos. Nam, dum nocere cupientes juvant, quantum aliis valet utilis actio, tantum ipsis nocet perversa intentio. Porro per quos et cum quibus operatur Deus, boni sunt angeli vel homines, qui quod Deus vult, et agunt pariter et volunt; qui enim bono quod opere complent, voluntate consentiunt, opus omnino quod per eos Deus explicat, ipsis communicat. Creatura per quam et sine qua fit aliquid, quid mereri potest? Quid autem illa per quam et contra quam fit, nisi iram? Quid autem illa per quam et cum qua fit, nisi gratiam? In prima itaque nulla, in sequenti mala, in ultima bona conquiruntur merita. Sed fatendum est hæc in illis fieri, quos gratia prævenit. Deus enim hæc tria operatur in nobis, bonum cogitare, velle, perficere. Primum profecto sine nobis, secundum nobiscum, tertium per nos facit. Cavendum autem est, cum hæc intra nos aut nobiscum actitari sentimus, ne nobis, sed soli Dei gratia attribuamus. Quid aliud nostra sonant verba, nisi quod Apostolus ait: *Neque volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.* (Rom. ix, 16.) Quod sane non ideo dicit, quasi quia velle aut currere possit in vanum; sed quod is qui vult aut currit, non in se, sed in eo a quo accepit et velle et currere, debeat gloriari: Quia, o tu homo, quid habes quod non accepisti? (I Cor. iv, 7.) Creatura, sanaris, salvaris. Quid horum tibi ex te, o homo? quid horum non impossibile libero arbitrio? nec creare qui non eras, nec justificare peccator, nec

mortuus teipsum poteras suscitare. Igitur si recte sapias, triplicem constiteris operationem, non quidem liberi arbitrii, sed divinæ gratiæ, in ipso sive de ipso. Prima est creatio, secunda reformatio, tertia consummatio. Primo namque, in Christo creati in libertatem voluntatis. Secundo, reformamur per Christum in Spiritum libertatis, deinde cum Christo confirmandi in statum æternitatis. Siquidem quod non erat, in illo creari oportuit qui erat, per formam reformari deformem, membra non perfici, nisi vel cum capite, quod tunc complebitur, cum omnes occurreremus in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, quando apparente Christo vita nostra, apparebimus et nos cum ipso in gloria. Cum autem consummatio fieri habeat de nobis, sive etiam in nobis, non autem a nobis; creatio vero sit et sine nobis: sola, quæ nobiscum quodammodo sit per consensum voluntarium, immerita reputabitur nobis reformatio. Ipsa sunt jejunia nostra, vigiliæ, continentia, opera misericordiæ, cæteraque virtutum exercitia, per quæ utique constat interiorem homi-

nem nostrum renovari de die in diem. In his nempe tribus interior renovatio consistit, rectitudine scilicet intentionis, puritate affectionis, recordatione bonæ operationis, per quam sibi bene conscia memoria evigilesceat. Quia vero certum est hæc in nobis fieri divino Spiritu, Dei sunt munera. Sed quia cum nostræ voluntatis consensu, nostra sunt merita, a Deo autem voluntas et meritum. Non est enim dubium quin a Deo et velle et perficere pro bona voluntate. Alioquin si recte appelletur, ea quæ nostra dicimus merita, spei sunt quædam seminaria, charitatis incentiva, occultæ prædestinationis indicia, futuræ felicitatis præsentia, via regni, non causa regnandi. Nec in hac re longa disputatione indigemus, cum humana consummatio sit potius inchoatio nominanda, et Paulus dicat: *Si ex operibus, jam non ex gratia* (Rom. xi, 6).

Explicit tractatus de libero arbitrio et gratia, qui si placet, inde HARMONIA dicatur, quia in ipso diversorum sonorum in unum redacta concordia colligatur. Amen.

ANNO DOMINI MCXXX

EPISTOLA G. ABBATIS

AD

A. PRIOREM S. VICTORIS MASSILIENSIS

Arguit Massilienses fratres quod mortuum extumulaverint, queriturque quod debitam sibi non impendant reverentiam.

(Ex archivis S. Victoris eruit D. Furnerius, edidit D. MARTENE, ampliss. Collect. t. I, col. 691.)

A. suo præcordiali amico Massiliensi priori et omni sancto conventui, peccator G. (1), recta sapere, intelligere et opere complere.

Scriptum mihi, tua dulcis fraternitas se sincero mentis affectu parvitalis meæ dilectioni quondam inhæsisse, quodque verum esse fateor, multimodas pietati tuæ gratias refero, adjiciens me tibi ejusdem charitatis spontaneam reddidisse vicissitudinem, quod reali argumento facile probari potest, quod nunquam voluntati tuæ contrarius esse volui; imo forsitan contra quorundam persuasiones te semper ad meliora informare atque provchere studui. Quod vero scripsisti me te et alios charissimos fratres nostros quasi despectissimos servos dimisisse, salva pæce tua dico quod hoc modestius dici posset, quoniam

nullatenus vos deserens contempsi, iam semper corde et animo vobiscum sum. Verum cogente necessitatis articulo, corpore tantum non longe accessi a vobis, et negotio vobis noto locum præbere volens, quod corpore præsens facere nequirem. Conquestus est tua dilectio quod non transmissi tibi speciales litteras: quod non fuit, charissime frater, charitatis oblivio, sed rei familiaris assidua occupatio, et præcipue quod laboriosum est mihi scribere, cum visus oculorum meorum aliquantulum ex ægitudine capitis obtenebretur. Propterea quod querimonie tuæ, charissime frater, rationabiliter respondere caravi, nec, si placet, verbis meis tuæ benignitatis aures accommodare non renuas, sed sicut pro te et pro aliis conquestus es, ita pro te et pro aliis,

(1) Is est haud dubium Gausselmus abbas, qui unico duntaxat anno præfuisse dicitur in brevi chronico Massiliensi apud Labbeum, quique statim studio

perfectionis ad Sanctam Balmam se recessit, contemplationis exercitiis vacaturus; quod mihi hactenus a scriptoribus prætermisum.

ut universaliter respondeas, justa ratio poposcit. Quæro igitur a te, charissime frater, quo peccato merui contra sanctorum decreta pontificum, et contra omnem ecclesiasticam institutionem, tam crueti a vestra paternitate feriri sententia, ut ad omnipotentis Dei contemptum et beatæ Virginis Mariæ, deinde ad nostrum dedecus, corpus cujusdam miseri paralytici defuncti in cœmeterio hujus speluncæ a vobis sepeliri prohibetur, et post sepulturam multo sudore fabricatam? Quis vestrum, si alicui injuriæ hic imputari posset, infra capitulum vestrum vel extra me appellavit? vel cujus audientiam vel iudicium, sive et regularem correctionem subterfugere tentavi? Quis vestrum potest me notare, ut postquam ad hanc veni speluncam, cupiditatis vitio vinctus aliquid exigerem vel acciperem a defunctis? quo igitur commissio tanta multari merui contumelia, ut sepultura vacua hiatus suo ridiculum transcuntibus præbeat? Certe, charissime frater, aut vos quorum præcepto, ut sanctissimus frater noster dominus Guido testatur, neminem vestrum excipiens, hoc factum est manifeste..... mihi canonicam auctoritatem, cujus fulti præsidio hæc fieri præcepistis, aut ego, antequam sopiatur tam contumeliosa injuria, coram metropolitano circumstantibus suffraganeis episcopis, sanctorum auctoritate canonum probabo vos ordinis vestri incurrisse periculum adiciendo tunc.... supersedeo. Præterea dic mihi, charissime frater, quis vestrum postquam in hac spelunca pauperrime inclusus sum, excepto W. Biterrensi, proprio compellente negotio, spontaneæ visitationis gratia... sive lætificare sua præsentia voluit? Nescis tu, charissime frater, quod nuper nulla ratione, nullis precibus potui a vestra paternitate impetrare ut transmitteretur mihi Berengarius sacrista citissime reversurus? Breve colloquium valde necessarium fuerat. Et ne..... a vestra beatitudine mihi charitatis janua clauderetur, scit vestra sanctitas quod nullo modo a vobis peccatis meis exigentibus impetrare merui, ut in tam sancto B. Joannis festo mitteretur mihi aliquis ex fratribus ad concelebrandum tantæ solemnitatis officium: sed vix transmissa est mihi cappa curta, vetus et disrupta, sub maxima comminatione ut in crastinum solemnitatis reportaretur, et quod aliquantula, falsa tamen reverentia obstante, per vos ipsos me adhuc ex toto dehonestare erubescitis. Elegistis ex vobis qui mihi frequentes inferendo contumelias, desiderio vestro satisfaciat, dominum videlicet Guidonem, virum illustrissimum, huncque virtutum flore decoratum, cujus vita gloriosa et admirabilis religio non solum nos peccatores circumstantes, verum etiam omne Massiliense monasterium illustrat. Ipsi a vestra laudabili prudentia, ut proprio perhibet ore, injunctum est, ut irritando me ad iram saltem defun-

ctorum corpora..... temerari prohibeat, quia, vir clarissimus ac veræ obedientiæ amator, quod vere præceptum est, nullatenus facere negligit, sed ad obedientiæ cumulum adjicit plurima derisoria ac contumeliosa verba. Quid enim, charissime frater, ista mihi innuunt, nisi ut dicam cum propheta: *Filios enutrivisti et exaltavi, ipsi autem spreverunt me?* Et alibi: Isti labiis me honorant, cor autem eorum longe est a me. Et in Evangelio: Ecce quomodo amabant eum. Sed hæc ad præsens omittenda censeo, quod ad reseranda cordis mei arcana tempus meum nondum advenit, tempus autem vestrum ad me floccipendendum, ad me vituperandum, semper est paratum. Verumtamen, nisi vestra sanctitas circa me caute egerit, ego sanctitatis vestræ servus, qui hactenus contemptus tacui, læsus silui, quandoque sicut parturiens loquar, proindeque fraternitatis tuæ laudabilis dulcedo in proximo B. Victoris festo jubet me venire ad se; non recuso venire, si quis honeste me deducere voluerit, paratus ex toto corde puraque mentis devotione ad honorem Dei et B. Virginis Mariæ et præfati gloriosi martyris, necnon et sanctæ matris nostræ Massiliensis utilitatem, remoto omnino totius amaritudinis zelo, corroborare et confirmare quod melior pars, præeunte Spiritus sancti gratia, elegerit, secundum B. Patris nostri Benedicti præceptum et animarum nostrarum desiderabilem salutem. Si vero, quod absit! aliqui sinistrae partis contra B. Benedicti normam, sive contra consilium domnorum et fratrum nostrorum Dominum timentium, pravitates suas fovere cupientes aliquid religioni adversum agere voluerint, scito quod ego qualiscunque peccator monachus quondam a vobis catholice electus, et adhuc a nemine depositus, nulli tradam pastoralis officii virgam, imo fortissimus præliator ascendam ex adverso, opponens me murum pro domo Israel, et stabo in prælio in die Domini, clamans cum Legislatore: *Si quis Domini est, jungatur mihi.* Postremo quod laudabilis amicitia tua, sicut quondam fidelis mihi fuit et jucunda, et humiliter obediens, ita in eodem se semper perseveraturam asserit, debitas tibi grates persolvo, et si in aliquo tibi necessarius fuero, necessitudini tuæ ultroneum me offero. Denique reddens vicem tuæ dilectioni, licet tibi specialiter scripserim litteras, tamen si in conspectu omnium fratrum eas legere volueritis, satis mihi placet, hoc tantummodo tuæ discretionis committens, ut simpliciter intelligas et intelligendo prudenter discernas quorum respectu superius scripta querimonia a me sit promulgata, et sicut in prima fronte epistolæ ita et in fine omnes domnos nostros et charissimos fratres per te iterum salvari optamus. Vale, valeant et ipsi, et ut pro me servo tuo omnipotentem Dominum exorare dignentur, flexis genibus humiliter imploro.

ANNO DOMINI MCXXX

DOMNIZO

PRESBYTER ET MONACHUS CANUSINUS

NOTITIA HISTORICA

(FABRIC. *Bib'ioth. med. et inf. lat.* II, 55)

Domnizo, aliis Donizo, vel Donnizo, presbyter et monachus Canusinus, ordinis S. Benedicti, scripsit *libris duobus* carmine hexametro et magnam partem leonino *Vitam Mathildis* comitissæ, celeberrimæ principis Italiæ, quæ anno Christi 1115 obiit. Edita est primum a Sebastiano Tegnagelio in veterum monumentorum sylloge, Ingolstadii 1612, in-4°; deinde emendatior ex codice Romano in G. G. Leibnitii Scriptoribus Brunsvicensibus, tom. I, pag. 629; denique ex codicibus Padolironensi et Regiensi castigatior, et versibus multis locupletior, cum laudati Leibnitii et clarissimi Muratorii notis in tomo quinto Thesauri Mediolanensis Scriptorum Italiæ pag. 335. Plerisque eorum quæ scribit Domnizo, ipsum interfuisse, et papæ partibus contra imperatorem Henricum IV impensius favere jam notatum Vossio, pag. 773. Nemo autem adhuc protulit quod memorat Sandius, scriptum Domnizonis soluta oratione, in quo de *Theobaldi*, episcopi Aretini, castitate aliisque virtutibus, et nonnulla eadem, quæ in vita Mathildis metro condita leguntur.

[Domnizonis historiam soluta oratione conscriptam ex Lucensi Francisci Mariæ Florentini codice prior divulgavit Leibnitius, tum ex illo Muratorius *Rer. Ital.* tom. V, pag. 389; ibi vero occurrunt ea omnia de virtutibus et castimonia Theobaldi episcopi Aretini, quæ Sandius hic apud Fabricium adnotavit. Hæc est igitur historia Domnizonis soluta oratione conscripta non quidem ipso Domnizone, sed alio quopiam auctore. Quare non est cur Fabricius dicat a nemine memorari opus illud Domnizonis soluta oratione; non enim commemoratum est, ut a Domnizone confectum, sed ex Domnizone petitum perquam notissimum est. MANSI.]

DOMNIZONIS

VITA MATHILDIS COMITISSÆ.

(Vide Patrologiæ t. CXLVIII, in append. ad Gregorium VII.)

ANNO DOMINI MCXXX

ABBAUDUS ABBAS

NOTITIA

(FABRIC. *Biblioth. med. et inf. lat.*, I, 1)

Abbaudus abbas circa annum 1130, De fractione corporis Christi, contra Petrum Abælardum brevis tractatum edidit. Non aliunde notus.

DOMNI ^{u2}ABBAUDI ABBATIS

TRACTATUS

DE FRACTIONE CORPORIS CHRISTI.

(MABILLON, *Analect.* nov. edit., p. 52.)

MONITUM.

Damnata Berengarii hæresi, ex formula confessionis, ei per Ecclesiam in concilio Romano proposita, de Eucharistiæ sacramento varix exortæ sunt quæstiones et controversiæ, etiam inter Catholicos, de sensu verborum quibus ista formula proposita est. Una ex his quæstionibus erat circa fractionem corporis Christi. Nonnulli fractionem illam tantum in signo seu symbolo, non in ipso Christi corpore fieri sentiebant, alii contra in ipso corpore fieri contendebant, propter illa verba primæ confessionis Berengariæ, anathematizantis tanquam hæresim, corpus Christi non posse sensualiter, nisi in solo sacramento, manibus sacerdotum tractari, vel frangi, vel dentibus fidelium atteri. Prioris sententiæ auctores in Eucharistia post substantiæ conversionem panis species seu accidentia, in quibus fractio fieret, superesse asserebant: alii negabant, rati (quod hoc loco dicit Abbaudus) albedinem seu rotunditatem ab ipso corpore, quod vel album vel rotundum est, separari non posse.

Inter primos non ultimus erat Petrus Abælardus, quem hoc nomine, tanquam hæreticum, adortus est Walterius abbas Victorinus apud Parisios; cuius auctoris libri quatuor exstant in ms. codice Victorino contra quatuor labyrinthos (sic ipse vocat) Franciæ, id est Abælardum, Petrum Lombardum, Petrum Pictaviensem, et Gislebertum Porretanum. Sic vero habet in lib. III, cap. 41, in Abælardum agens: *Demum venit ad Berengarium. Hic enim hæreticus asserebat in figura et in sacramento totum fieri, nihil in veritate. Postea vero convictus coram Nicolao papa et pluribus episcopis confessus est, etiam et iuravit, panem scilicet et vinum post consecrationem, non solum sacramentum, sed etiam verum corpus et sanguinem Christi esse; et sensualiter non solum sacramento, sed etiam veritate manibus sacerdotum tractari, et frangi, et fidelium dentibus atteri. Ecce catholica fides. Iste autem scholasticus sic exponit: « Vere quidem, ait, est, sed in sacramento [id est fractio, infra] tantum. » Item ait: « Sane dici potest fractio illa et partitio, non in substantia corporis, sed in ipsa forma panis sacramentali fieri, ut vera fractio et partitio sit sibi, quæ fit non in substantia, sed in sacramento, id est in specie. » Item: « Est ibi vera partitio [fractio?] et partitio quæ fit in pane, id est in forma panis. » Item: « Fractio et partes illæ, quæ ibi videntur fieri, in sacramento fiunt, id est in specie visibili. Ideoque illa Berengarii verba ita distinguenda sunt, ut sensualiter, non modo sacramento, sed in veritate dicatur corpus Christi tractari manibus sacerdotum, frangi quoque et atteri dentibus. Vere quidem, sed in sacramento tantum. Vera est igitur ibi attritio et partitio. » Ecce, dum catholicam fidem, nulla prorsus distinctione indigentem, solitis sibi argumentationibus distinguit, alterum se probat Berengarium. Nam, sicut ille asserebat, « Omnia fiunt sed in sacramento tantum, » sic, et hic. Ille vero correctus addidit sacramento et fractioni, attritioni etiam dentium, veritatem quam negabat: iste econtra in omnibus veritatem subtrahit, dum asserit omnia fieri, non in substantia, sed in specie visibili et forma panis et sacramento tantum. At sincera non est hoc in loco Walterii obiectio in Abælardum, qui verum Christi corpus in Eucharistia admittebat, sed fractionem atque attritionem non in corpore ipso, sed in specie panis fieri asserebat.*

Walterii sententiæ de vera corporis Christi fractione consentit Abbaudus abbas in hoc tractatu, quem ex ms. codice, Christiani abbatis sermones continente, excepimus. Christianus mihi fuisse videtur abbas monasterii S. Petri Carnutensis; at cuius loci abbas fuerit Abbaudus, necdum mihi compertum est, tamen si is, eodem quo Abælardus sæculo, id est undecimo, vixit.

Dominus Jesus Christus qua nocte tradebatur, A accepit panem, benedixit, fregit, dedit discipulis suis, dicens: Accipite et comedite. Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. Credo itaque quod panem quem accepit, benedicendo corpus suum fecit. Ideoque corpus suum fregit et de eodem corpore suo jam benedicto et fracto discipulis dixit: Hoc est corpus meum. Nec minus firmiter credo fregit, quam benedixit, quam dedit discipulis, quam denique hoc est corpus. Sed fortasse quis dicit tunc vere potuisse frangi corpus Domini, quia adhuc mortale

erat: nunc non posse, quia jam est immortale. Quid est ergo quod Paulus apostolus ait: Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Domini est? Sed movet forte quem, quod non dixit, Corpus quod frangimus, sed panis quem frangimus. Attende quid in alio loco dicit: Probet autem se ipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat; ubi itaque nemo Christianus dubitat eum de corpore et sanguine dicere Christi. Lucas enim in Actibus apostolorum, Erant, inquit, perseverantes in doctrina apostolorum et communicatione panis fra-

atōnis. Intende, obsecro. Certe Idem panis benedicitur, sonitur, distribuitur. Et tamen Apostolus maluit dicere, *Panis quem frangimus*, quam, panis quem benedicimus, sive quem sumimus, sive quem distribuimus. Deinde cum idem panis quotidie Deo in salutem totius mundi offeratur, cur non saltem panem quem offerimus, potius quam panem quem frangimus dixit, cum utique convenientissime dici potuerit? Et evangelista æque cur non potius panem benedictionis, sive panem communicationis, seu panem distributionis, aut certe panem oblationis, quam panem fractionis posuit? Nempe ubi id potius apostolicus sermo atque evangelicus sua auctoritate roboraret, unde citius dubitari posse constaret: demum fortasse quod et magis congruebat mysterio huiusmodi pronuntiatio.

Namque ipsa Dei sapientia, quæ hoc corpus, unde agimus, animatum sibi in unitate personæ assumptum, cum in seipsa integerrima maneat, nobis tamen frangitur, cum exponitur: nosque illi spiritualiter communicando, veraciter vivimus Deo. Quo contra de defectu doctorum per Jeremiam plangitur: *Parvuli petierunt panem, et non erat qui frangeret eis*. Sed aliud est, cum de veritate cujuslibet rei secundum proprietatem facti quæritur; aliud, cum facti ejusdem mystica ratio allegorice discutitur. Verbi gratia legitur in Evangelio, quod Dominus post resurrectionem clausis januis ad discipulos ingressus sit. Primo secundum proprietatem facti quæritur, quomodo verum corpus fuit, quod ad discipulos clausis foribus introduxit: deinde mystica ratio ejusdem facti subsequitur, scilicet nisi quod conclusus fuerit hortus, frustra sponsa sponsum exorabit: *Veniat dilectus in hortum suum*. Et, ut apertius atque compendiosius dicatur; nisi contra mundi cupiditates fores cordis tui clausæ fuerint, spiritualis gratia te illustrare non poterit. Verum in hoc loco ubi de proprietate agimus, spirituales rationem intermiscuimus: quia sapientiam Dei, quæ disponit omnia suaviter, congrue corporalia facta secundum spiritualium rationem ordinare accipimus, Psalmista quoque attestante: *Omnia in sapientia fecisti*. Igitur, secundum fidem Evangelii, quod dixit, *benedixit et fregit*; Apostoli quoque qui dicit, *Panis quem frangimus*; Lucæ etiam evangelistæ qui dicit, *Panis fractionis*: contestante nihilominus spirituali ratione fultus, corde credo, ore confiteor ad salutem, quia veraciter corpus Christi manibus frangitur sacerdotia.

Hic mihi forte insultatur ab illis qui noverunt Christum a dextris Patris sedere non utique dimidium aut debilem, sed totum integrum. Quasi vero Apostolus cum diceret, *panem quem frangimus, communicatio corporis Domini est*, oblitus fuerit de quo toties memoraverit, quod sedet ad dexteram Patris; oblitus fuerit de quo cum tanta constantia dixit, quod *resurgens a mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur*. Quomodo ergo de uno eodemque corpore quæritur, quod integrum ma-

neat in cœlo, et frangatur in terra? Hic maxime apparet quod superius dixi, ideo Apostolum et evangelistam verbum fractionis præcipue posuisse, ut hoc sua auctoritate firmaretur, unde facilius cor humanum dubitaret. Valde enim sibi ipsi adversa videtur assertio, cum de uno eodemque corpore prædicatur, quod integrum maneat et frangatur. Sed has angustias non patitur humana inopia: divinæ autem potentie metas præfigere non valet humana infirmitas, etsi conetur temeritas. Quæ enim impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Alioquin nunquid hoc solum de Christi corpore asseritur humanæ rationi contrarium, et juxta legem humanorum corporum impossibile? Nonne de eodem corpore asseritur, quod per nativitatis suæ mysterium ad humanos oculos clauso utero Virginis exivit, et ad discipulos ejus per resurrectionem clausis januis introivit; seque ipsum et palpabile et tamen incorruptibile demonstravit? Ecce tria, ut hoc jam non sit solum, sed quartum eorum quæ ratio non comprehendit; fides tamen divinæ potentie concedit. At alii quidem unusquisque quid sentiat, videatur: mihi autem piæ et bonum est sentire, quia illud corpus, quod magna illa et nimis incomprehensibilis sublimitas Deitatis suum proprium esse voluit, ineffabili quadam ac singulari atque divina potentia non solum mortalia, sed etiam immortalia ac cœlestia corpora longissime excedat. Cæterum de illo corpore secundum legem aliorum corporum rationari velle, viventem cum mortuis quærere est. Desinat ergo homo, qui proprii corporis infirmitates investigare atque enumerare non sufficit, de Dei corpore alta sapere; discat humilibus consentire. Meminerit quod quidam sapiens cum de eo loqueretur, dixit: Et in pluribus operibus ejus non fueris curiosus.

Verumtamen ponamus aliquem concessisse, quod vere non frangatur corpus Christi ut videamus qui fructus inde nascatur. Dic ergo mihi, obsecro te, unde potero scire quod verum loquatur evangelista, cum dicit: *Hoc est corpus meum*, si sefellit quando dixit, *fregit*? Identidem si mentitur Apostolus dicens, *Panis quem frangimus*, unde credam ei quod verum dicat, quando sequitur, *communicatio corporis Christi est*? Itaque qui vere frangi corpus Christi non concedit, totam fidem tanti sacramenti, quantum in se est, fregit. Sed absit, ut evangelica atque apostolica falsa credantur! absit ut impossibile credatur apud Deum omne verbum!

Dicat aliquis non omnia divinæ potentie ascribenda; rationis acie multa investiganda. Ego cum Apostolo nunc cognosco ex parte, exspectans, ut cum in Galileam venero, ibi eum videam facie ad faciem. Si quis tamen humile pusilli consilium non aspernatur, hoc divini corporis mysterium nullatenus ratione discutiat, sed evangelicæ auctoritati sine dubitatione credat. Abscondit hæc a sapientibus Dominus et prudentibus, et revelavit ea parvulis. *Averte, inquit, oculos tuos a me; ipsi me ardent*

fecerunt. Putaveram et ego quondam parvulus, nullo unquam intellectu ex quantulacunque parte attingi posse, qualiter panis terrenus in corpus Christi verteretur: tantum autem ex divina potentia firmissime credendum, et nullatenus rimandum decreveram. Postea vero Deus meus illuminavit tenebras meas ut viderem, licet per speculum et in ænigmate, quod, antequam vidissem, firmissime credideram. Ait enim propheta: Nisi credideritis, non intelligetis. Ita et de hoc quod modo habemus in manibus, non video quomodo unum idemque corpus et frangatur, et integrum maneat: sed tamen certissime credo. Potens est enim Deus facere omnia superabundantius quam petimus aut intelligimus: ut quod non video, et credo, quandoque videam et gaudeam. Beati enim qui non viderunt et crediderunt. Verumtamen, ne cui ad incredulitatem proficiat tam molesta et violenta contrarietatum dissensio, cum unum idemque corpus frangi et integrum manere astruatur, putetque nil tale in Scripturis posse reperiri: attendat quid in Evangelio Lucæ scriptum sit. Non est, inquit Jesus, mortua puella, sed dormit. Et mox evangelista: Et deridebant, inquit, eum, scientes quia mortua est. Ecce qualis contrarietas. Si enim secundum Jesum mortua non erat, quomodo eam mortuam esse sciebant? Nam si mortuam, cum non esset, putabant, aliud est profecto putare, aliud scire. Quod si pro certo tenebant mortuam esse quæ vivebat, errare hoc erat, non scire: ac per hoc aut mortua erat, et contraria Veritati. Veritas locuta est, dicens: Non est mortua: aut Veritas verum dixit, et evangelista falsum, scientes, inquit, quia mortua est. Sed neuter horum recipitur. Et certe majorem contrarietatem habet, aliquem mortuum esse et non esse, quam frangi quid et integrum manere. Multo enim facilius est fractum reintegrare, quam mortuum suscitare. Hoc enim hominis aliquoties, illud vero semper solius Dei est.

Recurritur ergo ad alium Evangelii locum, ubi Dominus de mortuis loquens, *Non est, inquit, Deus mortuorum, sed vivorum. Omnes enim vivunt ei.* Nota quod non dixit absolute *vivunt*, sed *vivunt ei*, scilicet non negans hominibus esse eos mortuos, sed Deo. *Æternitas* enim cui, quæ futura sunt, facta sunt; cui etiam omnium rerum consummatio jam nota est, cum sibi libet, non secundum eam instabilitatem de rebus loquitur, quam nunc de naturali sua mutabilitate patiuntur: sed, secundum eum statum, quem de immutabilitate Creatoris sui in æternum mutuabuntur. Bene ergo de mortuis, si tamen post resurrectionem in æternum cum Deo victuris dicitur: *Omnes vivunt ei*, quia ille immortalitatis status incommutabiliter eos manet: mors vero, quæ eos nunc temporaliter tenet, aliquando non esse habet. Et puellam, quam non morti dimittere, sed vitæ reddere disponebat, non immerito mortuam negat qui semel et simul omnia fecit, quæ nec semel nec simul fieri temporis ratione permittuntur.

A Vide ergo ne forte similiter dici possit, quod nobis frangitur, Deo integrum manere. Qui enim de corporibus servorum suorum locutus est, dicens: *Capilli capitis vestri omnes numerati sunt; et capillus de capite vestro non peribit*; cum secundum nos pene omnes capilli perierint, mirum sit apud eum aliqua proprii corporis particula quamlibet minuta possit perire: eum tamen idem corpus in multas partes frangendo dividatur, et a multis comedatur. Ei ergo corpus suum semper integrum est, cujus providentia nulla ejus particula perire potest. Et apud nos quidem localis divisio fractionis comprobatio est, quia membrum quod a se invicem disjunctum et localiter divisum videmus, fractum esse tenemus. Porro apud Deum, sicut veraciter dictum est, secundum tempus mille anni sicut dies unus, et unus dies sicut mille anni: ita æque veraciter dici potest, secundum locum mille, sive quot vis aut certe omnia loca, apud Deum, quasi unus locus. Ei quippe, qui semper ubique totus præsens est, localis abstantia nil absentare, localis longinquitas nil longinquare, localis divisio nil potest dividere. Quod ergo apud nos fractum est, quia localiter divisum est, apud Deum integrum manet, cui omnia loca unus locus est. Quod cum etiam de aliis rebus corporalibus dici possit, quanto magis de illo corpore, quod personaliter illi substantiæ conjunctum est, quæ semper ubique tota præsens est? quod ob id solum, et cum frangitur integrum manere non usquequaque improbabilius possit asseri, quia miro et ineffabili modo unum cum illa substantia factum est, et unum cum illa etiam in ipso tempore fractionis suæ manet, quæ nullam ullo modo fractionem recipiens, semper integerrima manet; qui est ipse semper infracta et indivisa deitas.

Potest et ob aliud. Apud nos quippe membrum quod fractum et a corpore suo divisum est, mortuum esse constat. Illius vero corporis etiam fracti quælibet particula non modo viva, sed etiam vita est, si quis fideliter accipit. Quod ergo vim et plusquam vim integri obtinet, etiam cum frangitur, integrum jure dici potest. Hæc tamen non ita dixerim, ut per me tantum mysterium revelatum, tanta quæstio soluta videatur: hoc tantum effecerim, ut ipsa fractionis et integritatis assertio omnino absurda judicetur. Dicatur hinc melius a melioribus, et doctius a doctioribus. Utinam audirem ab aliquo certissimam tanti mysterii declarationem!

Superius sane fractionem Dominici corporis evangelica atque apostolica auctoritate defendimus; testimonium oculorum nostrorum interim omisimus. Revera enim certius est testimonium evangelicæ veritatis quam visio oculorum nostrorum. Facilius quippe concedimus ut oculi nostri fallantur, quam ut Evangelium mentiatur. Verumtamen ipse Dominus noster Jesus Christus, quando beatus Thomas de ejus resurrectione dubitavit, non tam propheticiis testimoniis quam propriorum oculorum ei satisfacit. Non igitur penitus mihi videtur contemnendum.

oculorum nostrorum testimonium. Urgendus est A igitur qui negat corpus Domini frangi, utrum illud, quod in altari sacramus et frangimus, credat esse corpus Christi. Si concesserit, fractioni corporis Christi non contradicit. Si negaverit, judicet quisque fidelis, si ille fidelis judicandus sit: videat ipse cui credere velit, qui nec auctoritati evangelicæ, nec propriis oculis credit. Nos vero cum discipulis cognoscamus Dominum in fractione panis

Cogitavimus et illis aliqua respondere, qui dicunt ipsum corpus non frangi, sed in albedine ejus et rotunditate aliquid factitari; sed recogitans ineptum esse in Evangelio Christi de albedine et rotunditate disputare, amaturis talia auribus dimovens, diale-

cticis aut certe pueris talia permisi, præsertim cum quivis facile videat albedinem seu rotunditatem ab ipso corpore, quod vel album vel rotundum est, separari non posse, ita ut ab ipso non fracto hæc per se singulariter non frangantur. Et revera quid opus cuique fideli in fide sua hac circutione verborum? Pure et simpliciter profiteatur, quisque quidem credat, utrum vere corpus Christi manibus sacerdotum frangatur necne. Rogo sane ne quis me præsumptionis judicet, quod de tanta re tantillas scribere præsumpserim; qui, cum non recte credere creditus sum, non potui fidem meam qualicumque sermunculo non defendere.

ANNO DOMINI MCXXX

BRUNO

ARGENTINENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA

(*Gall. Christ. nov.*, V, 797)

Bruno antea præpositus Haunogiensis, quo nomine B vini venditionem instituit an. 1104, ex canonico deinde Babenbergensis Ecclesiæ, electus fuit in episcopum Argentinensem an. 1123, loco Cunonis depositi, ex archivo canonicorum Honaugiensium. Subscripsit an. 1125 chartæ Henrici V imperatoris, fortasse pro Luxovio, subscriptus enim legitur B. episcopus Argentinensis chartæ ejusdem imperatoris pro Luxovio, v Kal. Julii, anno 1123, ind. xiii, ubi legendum 1125, indiet. iiii. Sane hoc anno, v, vel vi

Kal. Jan. subscripsit apud Argentinam privilegio quod imperator Henricus S. Blasii monasterio concessit. Anno seq. 1126 Bruno et Eberhardus, qui Brunoni successit, de episcopatu Argentinensi contendebant, ex charta de fundatione et dedicatione monasterii S. Joannis prope Tabernas diocesis Argentinensis, nimirum Bruno, incertum qua ratione, depositus fuit, et in ejus locum substitutus ab imperatore Lothario Eberhardus.

BRUNONIS EPISTOLA

AD GERHOHUM PRÆPOSITUM.

(R. P. Bernardus Pez, *Thesaur. Anecd. nov.*, tom. I, part. II, pag. 221.)

Domino G. præposito, viro religioso et erudito, C B. peccator, edere de manna abscondito.

Inter pressuras graves et varios tumultus mundi labentis et suos dilectores secum volventis, quantum licuit, scripta vestra asperi; zelum vestrum, studia

vestra, agonem et eruditionem adverti, et quod regina Austri de rege Salomone dixit, de vobis veraciter et fiducialiter pronuntiandum judicavi. Videbit, quod minor est fama quæ de vestris laudibus loquitur, quam thesaurus sapientiæ qui propriis

accedenti et altius fodienti manifestatur. Joannes Baptista Agnum Dei secundum aliquid sciebat et demonstrabat; et secundum aliquid nesciebat quod per columbam descendantem et manentem super eum cogniturus erat. Utique mihi tale aliquid circa vos accidit, quia vos cognoscebam, sed nec talem, nec totum. Scriptis igitur vestris, quamvis raptim et in superficie gustatis, multo et ardenti desiderio

A exopto scriptorum vestrorum mihi gratiam, pariter et vestram præsentiam dulcissimam exhiberi: ut, quæ clausa sunt, vel quæstionem afferre videntur, mutua collatione et amica colloctione, quasi quibusdam clavibus aperiantur. Incolumitatem vestram et omnium vobiscum id Christo degentium, memorem nostri omnipotens Deus longo teneatur ævo.

ANNO DOMINI MCXXXI

FRIDERICI COLONIENSIS ARCHIEPISCOPI EPISTOLÆ ET DIPLOMATA

(D. MARTENE, *ampl. Collect.* 1, 661, 674, 681)

I.

Epistola Friderici archiepiscopi Coloniensis ad clerum Leodiensem.—Increpat eos, quod præcipiti electione, admissis etiam in suo conventu excommunicatis, in Alexandrum vota sua contulerint, eosque ad suum citat tribunal ad Indam monasterium.

(Anno 1121.)

[Ex ms. S. Laurentii Leodensis.]

F., gratia Dei sanctæ Coloniensis Ecclesiæ humilis minister, toti clero qui Leodii est, scrutari testimonia Domini ut in toto corde exquirant eum.

Litteras vestras, ad nos per fratrem Nicolaum directas, paterno affectu recepimus, qui in his et nostram desiderare videmini præsentiam, et tanquam filii obedientiæ nostro corrigendum obtulistis consilio, si quid vestro excessistis arbitrio. Unum vobis notum fieri volumus, quia ad vos descendere et debita pietate vobis consulere parati fuisset, si excessus vestros tam manifestos, tam contrarios decretis sanctorum canonum nostræque auctoritati et vestræ salutis non perspexissemus. Defuncto enim beatæ memoriæ domno Frederico episcopo vestro, litteras consolatorias vobis direximus, desolationem vestram paternis lacrymis deplorantes, et ut in Domini consolatione spem vestram defligeretis affectuose vos exhortantes. Sed, quia tunc temporis occupati tenebamur magnis Ecclesiæ et imperii negotiis, ut vestram ad nostrum consilium et reditum differretis electionem debita auctoritate monuimus, quia vestræ pusillanimitati et temporali pace et nihilo minus canonica electione consulum esse volumus.

(1) Majori præposito, qui postea Trajecti fuit episcopus.

(2) Illic Alexander, ut supra vidimus, mortuo Otberto pecunia episcopatum obtinere voluerat, tuam extincto veneno S. Friderico, iterum amb-

B Vos autem interim divinæ institutioni, et nostræ admonitioni non acquiescentes, in conventum vestrum multitudinem eorum qui vestra petitione a domno papa, a nobis, a vestro etiam episcopo excommunicati habebantur, admisistis, ibique nostræ auctoritati præjudicantes, communicato cum excommunicatis consilio, ea quæ destruxeratis reedificando, quod sine gravi dolore loqui non possumus, vos ipsos prævaricatores, excommunicatorum consortio contaminatos constituistis. Habemus quidem hujus miserabilis culpæ evidens argumentum, litteras vestras tam Coloniensi Ecclesiæ quam venerabili filio vestro (1) Andreæ missas, in quibus (2) Alexandrum dominum et episcopum vestrum vos recepisse satis inconsiderate significastis, et ad cumulum inexcusabilitatis vestræ conspirativa confederatione subjungendo affirmastis, nullum vos velle vel posse contra eum recipere consilium. Quod si in hoc conspirastis, ut quid queritur descensionis ad vos vel consilii nostri præsentia? Ut quid ore et scriptis vestris frequens et assidua nobis demandatur obedientia, quam destruit conspirationis hujus, ut asseritis, fixa cordibus vestris insolentia? Miramur et non parum miramur quomodo vos scribendo appellatis totam Leodiensem Ecclesiam. Nam, ut laceamus de archiepiscopi dignitate, qua membrum excellentius debemus esse Leodiensis Ecclesiæ, fraternitatis nostræ dilectio, quæ hactenus particeps et socia fuit tribulationum vestrarum, contemptuose videtur repudiata. Si iterum Ecclesia, quorum

ivit; sed Deus, qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, non Alexandrum ambitiosum, sed Alberonem humilem, Metensem primicerium, Godofridi ducis Lovaniensis fratrem, in sede Leodicensi sublimavit.

excluditis eam quam tantum cognoscimus et fateamur A Leodiensem Ecclesiam? Præpositum Andream, et archidiaconos (3) Henricum et Stepponem, magistrum Stephanum et religiosos abbates (4), aliosque qui, licet locorum diversitatibus disjuncti, tamen in unitate spiritus vobiscum sunt fratres. Hos procul dubio Leodiensem Ecclesiam testatur bonæ simplicitatis obedientia, et persecutio quam passi sunt, et quotidie patiuntur pro iustitia. Sed et hoc reticere non possumus, quod contra sanctorum canonum statuta, neglecto, imo contempto chrismate anni præsentis et oleo, de veteri plures annos reservato, per quorundam vestrum archidiaconatus adhuc sunt unctiones a sacerdotibus, contra canones et nostram auctoritatem, per inobedientiam cum excommunicatis divina celebrare præsumptionibus. B Longum est enumerare quot et quantis excessibus Domini provocastis longanimitatem, et in nostram præsumptuose egistis auctoritatem; quia non solum ab Ecclesia Dei vos alienastis, sed et eos qui sincere nobiscum usque nunc permanserant, in prævaricationis vestræ consortium pertraxistis. Quia ergo his excessibus tam manifestis et Deo odibilibus non debetur paternæ consolationis visitatio, sed magis infligenda est condignæ severitatis increpatio; ad sedem Coloniensem, cui tam grave intulistis præiudiciū, vos invitamus, ut si excessus vestros sicut scripsistis, nostro corrigere volueritis consilio, exemplo Patris evangelici, prolem quæ perierat grater recipiamus, sub utriusque, Coloniensis videlicet et Leodiensis Ecclesiæ quæ nobiscum est, C testimonio. Verumtamen ex superabundanti, si vestra hæc efflagitat humilitas, apud Sanctum Cornelium Indæ (5) cum filiis prædictarum Ecclesiarum vobis occurremus iv Nonas Septembris, parati misericorditer recipere in spiritu lenitatis et correctos instruere. Et, quoniam Alexander per Godescalcum Trajectensem clericum obedientiam et subjectionem nobis præsentem Ecclesia demandavit, et se velle de omnibus suis excessibus nostro acquiescere consilio per eundem nobis insinuavit, iii Nonas Septembris nos in prædicto commoratos cœnobio eidem remandavimus, ut si forte velit aliquid rationabiliter deferre, ad aures Ecclesiæ, audiat. Si quis autem inter vos habet zelum Domini, eundem admonere, D

(3) Hic corrigendus Brusthemius, qui inter perfidos fautores Alexandri Henricum archidiaconum numerat et Repponem sive Stepponem. Hujus loco legendum forte Emmonem, qui ibidem inter Fredericianos collocatur.

(4) Rodolphum S. Trudonis et Heribrandum S. Laurentii Leodiensis.

(5) Monasterium ordinis S. Benedicti duabus horis ab urbe Aquisgrano distans, fundatum a Benedicto abbate Anlausensi, Ludovici Pii imperatoris confessoris, in quo S. Cornelii papæ caput asservari creditur.

(6) Moguntina nationali anni 888, qua scilicet cantum est: *Ne ecclesiæ antiquitus constitutæ, decimis aut aliis possessionibus priventur, et novis oratoriis attribuantur.* Ea in synodo confirmata Corbeiensium et Herivordensium privilegia solemniter decreto, cui

arguere, increpare, obsecrare, orare non dissimulet, ut sibi ipsi propitius parcat Christi Ecclesiæ, ne incipiat infamis haberi, toties per domnum apostolicum, per nos, per suum episcopum ejectus a sancta matris Ecclesiæ liminibus. Plures enim repulse personam ejus infamem sicque reddunt Ecclesiæ notabilem, ut non solum id quod male nititur non apprehendat, sed et honoris et ordinis periculum subeat, quod adhuc retinere ex affectu maternæ pietatis Ecclesiæ mansuetudo tolerat. Hæc vobis, fratres charissimi, scribimus in spiritu charitatis, non ut vos confundamus, sed, sicut per priores litteras præmisimus, ut tam spirituali quam temporali pacæ consolandos ad sinum unitatis Ecclesiæ reducamus.

M.

Diploma Friderici Coloniensis archiepiscopi pro Corbeia Nova. — Confirmat ei decimas de mensis dominicatis in suo episcopatu, olim in solenni concilio tempore Arnolphi imperatoris concessas.

(Anno 1120.)

[Ex ms. Corbeie novæ.]

In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Notum fieri volumus tam præsentis quam futuri ævi fidelibus, quod venerabilis abbas Corbeiensis Eclabertus pro infestatione quorundam contra se et monasterium suum noviter exorta, patrocinium nostrum adiit, orans ut privilegium ei pro confirmandis decimis quæ monasterio ipsius de dominicatis mansis in episcopatu nostro ab antiquis temporibus solvantur, concederemus juxta consensum et subscriptionem Williberti archiepiscopi Coloniensis ad [f. ac] decem et novem episcoporum, qui in synodo (6) tempore Arnolphi imperatoris conveniant et juxta concessionem omnium successorum ejus, Cujus rationabili petitioni ego Fridericus Dei gratia Coloniensis archiepiscopus, tam pium quam iustum consensum exhibens, hoc ei auctoritatis nostre chyrographum, tam ad innovanda quam roboranda priorum auctoritatum instituta fieri præcepi; in quo non solum subscriptionem prænominati archiepiscopi cæterorumque archiepiscoporum in synodo prædicta congregatorum, sed etiam omnium antecessorum meorum concessionem ratam esse decrevi, recognoscendo et permittendo Ecclesiæ ipsius deci-

subscribere cum Williberto Coloniensi episcopo reverendissimi. Horum nomina quia nec a Lahben et Cossartio in Conciliis generalibus, nec a Sirmundo, Serrario et aliis reperta sunt, ex ipso decreto in Annalibus Paderbornensibus edito hic producimus. Fulco Rhemensis, Willibertus Agrippinensis, Thamarus Salzburgensis, Redbodo Trevirensis, Joannes Rothomagensis archiepiscopus, Hildegimus Halberstadiensis episcopus, Adalcarius Hamaburgensis archiepiscopus, Arn. Virtzburgensis, Liwardus Verceilensis, Rodbertus Metensis, Adalhelmus Wurzburgensis, Godethaneus Spirensis, Wicbertus Hildeshemensis, Deth. Virdunensis, Dothilo Cameracensis, Honoratus Belvacensis, Herdilo Noviomagensis, Baltramnus Stratzburgensis, Waldo Frisingensis, Thiadolphus Curacensis episcopi.

mas quas in episcopatu Coloniensi ante tempora possedit, præcipue quas Lachem dominicali suo vel in Rheno vel in alijs dominicatis mansis tenuisse dignoscitur, de quibus injustam et insolitam contradictionem adversum se moveri querebatur. Cui auctoritatis nostræ decreto ut amplior fides et reverentia exhibeatur, et ipsorum quibus traditur defensionem magis astipuletur, tam sigilli nostri impressione, quam hanni nostri tremenda animadversione, irrefragabile robur addidimus. Sanctimus etiam et decernimus in virtute et in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, ut ex auctoritate beatissimi Petri apostolorum principis, ut præsens testamentum omnibus sæculis immutabile et inconvulsum permaneat, violatores ejus anathematis et æternæ maledictionis districtione, nisi resipuerint, ferientes, conservatoribus vero et defensoribus ejus perpetuæ remunerationis spem certam promittentes. Actum est hoc et in celebri curia et conventu Gollariæ confirmatum, anno singularis nativitatis millesimo centesimo vigesimo, indictione septima, imperante Heinrico quinto Romanorum Imperatore Augusto, presidente sedi apostolicæ domino Calisto, anno nostri episcopatus nono decimo, Corbeiensis Ecclesiæ curram aurigante Erckenberto reverendissimo abbate feliciter.

III.

Diploma Friderici Coloniensis archiepiscopi pro monasterio Graffchatensi.

(Ex autographo)

In nomine sanctæ et individue Trinitatis. FRIDERICUS, divina favente elementia sanctæ Coloniensis Ecclesiæ archiepiscopus.

Sacrarum Scripturarum commonemur auctoritate, et prædecessorum nostrorum hujus sanctæ sedis Coloniensis archiepiscoporum erudimur exemplis, loca sanctorum et cœnobîa fratrum manu charitatis visitare, ut pio prædecessorum nostrorum fundamento aliquid superædificantes, apud summum pastorem præmii ipsorum inveniamur consortes. Hoc studio cœnobium Graffchap a domno Annone felicis memoriæ archiepiscopo fundatum visitantes, quædam de nostris possessionibus ad usus fratrum prædictæ ecclesiæ contulimus, sperantes cum ipso ejusdem loci fundatore portionem in terra viventium obtinere. Unde cum infra terminum curiæ nostræ Badelich quidam Jalen nomine, allodium suum abbati Wichberto prædicti cœnobii vendidisset, nos idem allodium S. Alexandro (6*) confirmavimus, adjicientes ecclesiæ quicquid ex jure nostro prædictus Jalen habuit in communione omnium itamini, quibus sub nostra potestate degentes habent perfui. Præterea cum tres libras et dimidium decimationis Sotatii obtineret ex dono venerabilis

A nostri prædecessoris domni Annonis sepelita ecclesia, et locationem ejusdem decimationis usurpasset sibi villicorum injusta violentia, locationem ei resignavimus, et ne amplius ea privetur, debita auctoritate confirmavimus. Sed et decimam de vinea Thielbach, quam prædecessor noster domnus Sigewinus in dotem ecclesiæ Graffchapsensi in die consecrationis ejus contulerat, ab ipsa ecclesia per villicos de Bacharach alienatum restitutum, et et vinea seu decimatio perpetua libertate fratribus conservetur, pari auctoritate stabilivimus. Et ut hæc præscripta sine omni inquietudine possideat præscripta Graffchaphensis ecclesia, seu et illa quam contulit eidem sæpius recolendæ memoriæ domni Annonis munificentia, B. Petro collata potestate, et hanni nostri confirmavimus auctoritate. Conservatoribus quæ nec oculus vidit, nec auris audivit pollicentes gaudia, et injustis calumniatoribus seu invasoribus comminantes gehennæ supplicia, ubi vermis eorum non moritur, et ignis non exstinguitur. Et ut hæc nostræ traditionis confirmatio ad posterorum transeat inconvulsa potitiam, presentis privilegii astipulatione et sigilli nostri impressione corroboramus, subscribentes etiam jura et possessiones quas piæ memoriæ domnus Anno contulit eidem ecclesiæ, quas eidem confirmamus eadem quam præfati sumus auctoritate. Hæc autem nostra confirmatio Coloniæ est acta presentibus et assensum præsentibus multis B. Petri fidelibus et honestis personis, quorum nomina in hujus confirmationis testimonium adnotari dignum duximus. Præpositi Henricus de (7) Domo S. Petri, Ekkebertus decanus ejusdem loci, Godesfridus de S. Severino, Henricus de SS. Apostolis, Theodericus de S. Maria in Gradibus. Abbates (8) Gerhardus de S. Pantaleone, Albanus de S. Martino, Rupertus Tuitiensis et Cuno Sigeburgensis. Liberi Hermannus ejusdem ecclesiæ advocatus, et filius ejus Gerhardus, et Thietmarus, Gerhardus comes Juliacensis, Engelbertus de Kent. Ministeriales sancti Petri Herimannus Sancti Petri advocatus, Almarus, Henricus de Aldentorph et multi alii.

Hæc autem sunt possessiones Graffchaphensi cœnobio collatæ a munifico fundatore suo domno Annone, ecclesiæ Worumbach, etc.

IV.

Epistola Friderici archiepiscopi Coloniensis ad Mediolanenses. — Hortatur ad resistendum Ecclesiæ inimicis.

(Ex ms. S. Germant a Pratis.)

Consulibus, capitaneis, omni militiæ, universoque Mediolanensi populo, FRIDERICUS Dei gratia Coloniensis Ecclesiæ humilis minister, viriliter agere

(6*) Id est monasterio Graffchatensi, quod in honorem S. Alexandri conditum est.

(7) Id est de ecclesia cathedrali S. Petro dicata, quæ hæctenus domus Gallice *le Dôme* vocatur.

(8) Hinc emendabis Bucelinum in *Germania sa-*

cra, qui administrationis Gerardi abbatis S. Pantaleonis initium consignat anno 1138. Nam cum Fridericus archiepiscopus, hujus diplomatis conditor, obierit anno 1151, prævertendum est necessario initium abbatialis dignitatis Gerardi.

et confortari in Domino et in potentia virtutis A
ejus.

Magnus Dominus et laudabilis nimis in hac Dei
quæ condecoratur gloriosa libertate, ideoque in
exultatione universæ terræ fundatur, dum quibus-
libet injustis potestatibus prosterni dedignatur. Hæc
itaque gloriosa cum per universum orbem de te
sint dicta, civitas Dei inclita, conserva libertatem,
ut pariter retineas nominis hujus dignitatem, quia
quandiu potestatibus ecclesiæ inimicis resistere ni-
teris, veræ libertatis auctore Christo Domino adju-
tore perfrueris. Firmet ergo vestram constantiam,
carissimi, prædicanda æquitas et a patribus vestris
usque ad nos deducta nominis dignitas, insuper
nostra omniumque honorum applaudens unanimitas.
Quicumque enim sumus Lotharingæ, Saxonie, B
Thuringiæ, imo totius Galliæ principes ad dilectionem
vestram sumus unanimes: quia sicut in uno
regni corpore sociamur, ita in eadem justitia, eadem
legum libertate, una vobiscum vivere parati
semper inveniemur. Porro si auxilio vel consilio
nostro egueritis, qualiter id velitis fieri, discretionis
vestræ ordinet prudentia, ad quod exsequendum
promptissima invenietur nostra diligentia. Ergo
quidquid vobis in commune placuerit, nobis deside-
ramus rescribi, non quidem vobis diffidentes, sed
in responsis vestris jocundari volentes, ut quod
corporali hoc tempore fieri nequit præsentia, saltem
two beneficio nobis exhibeat epistola, cujus est of-
ficium absentes quasi præsentis efficere, et inter
amicos tam dulcia quam secreta colloquia miscere. C
Valeto. Cæteras civitates quæ vobiscum sunt, con-
fortate in Domino.

IV.

*Epistola Frederici Coloniensis archiepiscopi ad Eccle-
siam Leodiensem. — Mandat ne intrusum per Si-
moniam nominatione regia in sede Leodiensi reci-
piant.*

(Ex ms. S. Trudonis.)

F., Dei gratia sanctæ Coloniensis Ecclesiæ humi-
lis minister, Leodiensis Ecclesiæ archidiaconus,
præpositis, decanis, scholasticis, cantoribus, om-
nibusque catholicis, a proposito sancto nullius ne-
cessitatis occasione declinare.

Ex autoritate evangelica, necesse est ut veniant D
scandala, ut dum revelatur filius perditionis, mani-
festi fiant et probati, quotquot præordinati sunt in
sortem supernæ retributionis. Unde fraternitatem

vestram præmonentes, pia sollicitudine monemus,
obtestamur et præcipimus ex debito sanctæ obedien-
tiæ, ne recipiatis regie intrusionis
violentia, sub nomine designati episcopi ad vos
venientem: quia temeraria invasione sedem nostram,
quantum in ipso fuit, privavit archiepiscopali honore,
vosque contempsit, quibus imponi voluit sine cano-
nica electione, non veritus prævenire Simoniacæ
ambitione inducias electionis vestræ denominata
die præordinatas, quas et vestra Ecclesia expetiit,
et sedis nostræ auctoritas concessit. Igitur in
promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam, in
ipsum et in omnes ipsius sequaces, vel eidem com-
municantes paravimus anathematis sententiam a
qua liberari desideramus fraternitatis vestræ
obedientiam

VI.

Frederici Coloniensis archiepiscopi litteræ formate.

(Spicil. III, 474.)

Reverendissimo (9) cultuque almiſſiſſe religionis
sincerissimo BRUNONI sanctæ Treverensis archi-
episcopo, FREDERICUS reverendæ Coloniensis Eccle-
siæ ac plebis ipsius humilis famulus in Christo
pastorum principe, mansuram cum gaudio prosp-
eritatis et perpetuitatis gloriam.

Decreta sanctorum trecentorum octo decem Pa-
trum Nicææ constitutorum saluberrima servantes,
Deo dignam piamque paternitatem vestram cano-
nice aggredimur, et sub nomine formate epistolæ
reverenter vestram sanctitatem adimus, vobis vide-
licet intimando quia præsentis cuiſdam diacono nostro
nomine BALDUINO has dimissorias delimus litteras,
quem in vestra diocesi canonicè educatum, de or-
dine clericatus ad diaconatus proveximus gradum,
ut his canonicis munitus apicibus cum nostra licen-
tia ei in vestra parochia sub defensione ac regimine
vestræ charæ dilectionis degere liceat, et ut cum i-
morum probitas et doctrinæ dignitas suppetit, ad
presbyteratus ordinem promoveatis fideliter annui-
mus, illumque in sinu sanctæ matris Ecclesiæ ca-
nonice fovendum ad regendum vobis committimus.
Hanc ergo epistolam Græcis litteris hinc inde ma-
nere decrevimus, et annulo nostræ Ecclesiæ bullare
censuimus. Christus pastorum Princeps fraterni-
tem vestram ad custodiam sui gregis diu comen-
vare dignetur incolumen. I XL VIII I. [cccc lxxx
ccc].

(9) Reverendissimo. In hac epistola non repe-
riuntur numeri in fine apponi soliti, inscitia haud
dubie scriptoris. Etenim duplex est ordo numero-
rum in formulis antiquis litterarum ejusmodi, ut
patet in exemplis, tomo II Concil. Gal. a Sirmundo
relatis. Primus exprimit litteras verbi AMEN Græce
scripti. Secundus ordo, summam numerorum tam
communium quam propriorum cujusque epistolæ
formate: uterque ordo in epistola Frederici vitiatus
apparet, uti et quinque elementa Græca, postremo
ordine in apographo subiecta, quæ hic præ forma-
rum typographicarum defectu reddere æquimus.

Erant autem, primo duplex nota, ea quæ ab antiquis
enacros dicitur, signatque numerum nongentesi-
mum; tum litteræ T, II, et E, seu C, sic enim in-
quiritus pingebatur. Attamen ex regulis formularum
hæ subscribi debnerant litteræ: Φ, P, A, O; nimirum
Φ, pro prima littera scribentis Frederici; P, pro
secunda Brunonis cui scribitur; A, pro tertia scri-
pientis Balduini; O, pro quarta civitatis Coloniensis
de qua scribitur. Et si quinta esset adhibenda, erat
E, pro quinta civitatis Treverensis, ad quam scri-
bitur. Quibus omnibus addenda erat indicio.

RICHARDUS

ABBAS PRATELLENSIS

NOTITIA HISTORICA IN RICHARDUM

(MABILL. *Annal.* lib. LXX, n. 41)

Pratellense monasterium Goisfredus seu Gaufridus abbas, ordine quartus, septem annis administravit, cujus loci ecclesiam dedicari curavit xvi Kal. Novembris, quo die in veteri Kalendario notatur *dedicatio ecclesiae Sancti Petri de Pratellis*. In eodem Kalendario Gaufridus iii Kal. Septembris obisse dicitur, non Decembris, ut in *Nenatria pia* (1), ubi ejus obitus hoc anno consignatur. Ejus successor Richardus, vir eximie pietatis et non mediocris pro tempore doctrinae, de Furnellis nuncupatus, in Bajocensi Sancti Vigoris monasterio in monastica disciplina et in litteris primum institutus fuerat sub Roberto Tumbalensiensi, ejus loci ultimo abbate, qui, Odone episcopo monasterii Sancti Vigoris conditore in vinculis detento (2), ad Montem Sancti Michaelis, cujus coenobita erat, reversus est. Post ejus discessum nova illa monachorum congregatio, rectore orhata, brevi dispersa est. In his Richardus, ut erat sciendi avidus, doctos et religiosos viros in aliis monasteriis quæsit, Anselmum Beccensem, Gerbertum Fontanellensem, et Gontardum Gemeticensem, in quorum contubernio aliquandiu habitavit. Mortuo demum Gaufrido Pratellensi abbate ad regimen illius abbatiae cooptatus, sacrarum litterarum studium non intermisit, ut testantur variae ejus in plerosque divinae Scripturae libros commentationes morales necdum editae, quas composuit inter molestas praefecturae occupationes, in quibus se his studiis relevari passim testatur. Jam annos viginti octo in sacris illis studiis insumperat, cum suos in Genesim Commentarios dedicavit *Anselmo Cantuariensis Ecclesiae archiepiscopo* quidam, ut se ipse passim dicitur, *Dominicae crucis servus*, tametsi Ordericus ait, illos commentarios, forte illorum partem, Mauricio S. Launomari Blesensium abbati inscriptos fuisse. In illa ad Anselmum epistola quis fuerit ejus studiorum scopus explicat his verbis: *Ceterum Dominus inopiam meae scientiae novit, cui non fide loquitur testimonium meae conscientiae vel intentionis, quia nec praesumo viribus meis, nec ad plausum mortuorum, nec ad fructum transitoriae remunerationis operam impendo, ad expianandum perplexa mysteria Moisaicae legis; in cujus siquidem amabili contubernio et contuberniali amore, sermo jam sunt transacti viginti et octo anni, totum me retrusi; in cujus nimirum mandulis prosequendis dum desudo, valde requiesco; cumque ab illius amplexibus importunitate negotiorum mundanorum praevalente frequenter avellor, non modicum laborem incurro. Eundem animi sui sensum fusius explicat in prologo commentarii super librum Numerorum, editi post expositionem ab ipso factam Deuteronomii, qui prologus inscriptus est Adelelmo, eruditissimo presbytero, ut Ordericus (3) testatur, et Flaviacensi monacho, qui cum *Fiscannusibus sanctae Trinitatis reverenter militans consensuit*. Patiantur lectores, ut illius prologi initium hic referam ad illustrandum pium auctorem, cujus opera nunquam, ut quidem opinor, prodibunt in lucem. *Post sollicitudinem, inquit, curae pastoralis, post strepitalem dispensationem forensium rerum, post importunissimam alterationem rusticanae multitudinis ferme ratione carentis, vixdum ego revisens penetrale meae mentis, et dispendium vitae meae perpendens, nec aspiciam exitum aliquem reprensus; valde, fili Adelelme, conqueor atque contristor, quoniam ubi prius tranquillitatem animi et claritatem assidue lectionis solitus fueram intueri; ibi procul dubio in intimo cordis mei tumultuantem cogitationum turbam et pulverem mundanae commorationis compellor perpeti. Novit enim ille qui renes et corda cunctorum rimatur, quia gestare malleum austeritatem praelati, quam virgam pastoralis regiminis, etc. Quod attinet ad alios Richardi commentarios, Proverbia Salomonis Pontio Cluniacensi abbati, expositionem in Cantica canticorum filio suo Mauricio dedicavit. In his porro aliisque commentariis se morosos censores passum esse testatur.**

(1) Page 509.

(2) Orderic. lib. II, p. 709.

(3) Ibid

PROLOGUS RICHARDI

IN LEVITICUM

AD ANSELMUM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

(Circa an. 1100.)

(MARTENE, *Ampliss. Collect.*, I, 575, ex ms. Vedastino Atrebatensi.)

incipit prologus in libro Levitici editus a quodam Cantuariensis Ecclesiae archiepiscopo, hostiam vivam, Dominicae crucis servo.

sanctam, rationabilem offerre summo pontifici.

Quoniam ex aerolis domus filiorum Israel ANSELMO Can-

Quoniam quidem in te diversa dona sancti Spiritus

tus non amoigo vigere, amantissime et inter membra Christi plurimum venerande, tum quia positus inter sollicitudines rerum ecclesiasticarum, non solum quotidianis, verum etiam furtivis horis noctium operam sapientiæ perscrutandas vigilanter impendis; tum etiam quia quæ sentis in lege Domini, luculento sermone, suppeditante quidem facundia, potis es proferre. Item, quia turbam imperitorum atque discolorum mirabiliter muro tuæ patientiæ compescis, et eorum importunis assultibus immobilis permanes. Quia ergo tantam prærogativam virtutum insitam tibi considero, explanationem in librum Levitici experientiæ tuæ committere decrevi. Ne id quidem volo, ut aliquis arbitretur me in tuis laudibus efferendis declamasse, et tuum caput oleo peccatoris oblinisse: quo te tutorem ac defensorem mearum ineptiarum, uti quibusdam videtur, citius quam alio lucro asciscerem; quod si verbis meis non credunt, vel operibus credant. Porro si verus es amator sapientiæ divinæ, nescies parcere cuiquam quem comperis dilaceratorem illius esse: quæ quidam res tanto mihi sit odibilis, quanto magis deludo delectabilis amplexus ejusdem experiri. Cæterum vehementer reverens os loquentium iniqua, qui potius dispendia vitæ dormitando certatim unusquisque amplectuntur, quam circa mysteria sacrarum Scripturarum explananda compendium gratissimi laboris prosecui moliantur, quæso vos, domine mi, ut istud opus animo vigilantissimo transcurratis, et totum quod sanum intellectum offendit, cultro catholice fidei amputetis, et sic ubi minus fuerit quam decet, prout vobis placuerit, quæso iterum ut suppleatis, ut postmodum sibilus quorundam reprimatur, et dens lividus atque corrosarius retundatur, et vestra auctoritate, diligenti quoque examine, liber iste commendatus, auribus plurimorum tutius divulgetur. Quod si quando quilibet me præsumptorem et opus vires ingenii mei transcendens aggredientem aestimaverit, unum quidem prorsus abnegans diluo, alterum vero mihi inesse profiteor. Quia vero vitium præsumptionis me incidisse quamplures autumant, dum textum Levitici conatus sum explanare, et stylo scatenti prolixum opus assignare; tandem fatiscat virosa lingua, et potius tela super incudem livoris fabricata retorquæat in quemdam ar-

A chipræsulem, et in multitudinem personarum religiosarum, quas munus gratiæ divinæ filiis supernæ Jerusalem præesse voluit. Illorum namque præceptis parvi. Stylo currenti atque commentatorio totum opus in decem et septem libris consummavi. Testimonia vero Scripturarum quibus ea quæ dictando scribebam, cingere frequenter procuraveram, more quidem meo, prout simplex turba fidelium flagitabat, tanquam verba libri exponere studui. Itaque dextram committens dextræ Excelsi, qui suscitavit de terra inopem, et de stercore elevavit pauperem, quod ipse mihi subministravit, totum quidem diuturnum laborem prona mente suscipiens, poscentibus libens porrexit. Noverint trutinatores alienorum opera, quia Dominus per infirma vasa suis filiis plerique bona nonnunquam ministrare soleat, maxime cum quispiam pauper et amator sapientiæ floribus illis incubat, et pectore gemituando, crebris quoque suspiriis, item rivulo lacrymarum interdum subsequente aures ejusdem pulsant. Quis, quæso, mortaliū adeo tenax volaticarum rerum posset tolerare importunitatem ejuslibet indigentis, et ante portam illius alimoniam crebro clamore postulantis biennio seu triennio, quin vel micæ a mensa decedentes transmitteret. Profecto me jactasse ante portam summæ sapientiæ viginti et quinque annos nocte ac die, quibus poteram desideriis implorare, ut me sitientem in cellam viariam introuderet, et vino incomparabilis lætitiæ meam inopiam relevaret. Et quoniam frequenter, sicut Veritas protestatur, dicens: *Pulsate et aperietur vobis*, mihi quoque suum ostium divina clementia pulsanti resecavit, et pro meo affectu plurima propinavit, quæ alia propinare procuravi. Omnis qui indiget sapientia, postulet a Deo et dabitur illi. Certe nonnunquam viderim pauperem cæteris in postulando stipem corporis necessariam paulisper importuniorem, et idcirco persæpe vi clamoris continue id quod desiderabat obtinuisse, et idipsum quod extorserat collegis suis torpescitibus distribuisse. Hunc itaque ritum imitando perhibeor esse importunus Domino meo deo Christo, qui si non dat mihi, eo quod amicus ejus sim, surget tamen propter improbitatem, et dabit mihi panes quotquot habeo necessarios.

EPITAPHIUM RICHARDI

(Neustria pia, 510.

Lux, flos, vas, patriæ, monachorum, philosophiæ,
Abbas Richardus, tota domus jacet hic.
Quidquid contexit lex, ejus lingua retexit,
Et veterum quod quis implicat, explicuit.
Qui Februi ternas assignat morte Kalendas
Cui det perpetuum vivere vita Deus,

ANNO DOMINI MCXXXIII.

SANCTUS STEPHANUS

ABBAS CISTERCIENSIS III

NOTITIA HISTORICA

(Acta Sanctorum Bolland., Aprilis tom. II, pag. 496)

CAPUT PRIMUM.

Ortus, Vita monastica : peregrinatio. Accessus ad Molisiam et Cistercium : ejus prioratus.

1. Præcipui auctores Cisterciensis ordinis fuerunt S. Robertus, B. Albericus, et jam indicatus S. Stephanus, quem Romani Martyrologii tabulæ hoc die memorandum proponunt. Vitam S. Roberti abbatis Molismensis, et fundatoris habitû ordinis Cisterciensis, dedimus die 29 hujus mensis Aprilis (1), ubi latius primordia ordinis totius examinamus : atque allegamus varia de S. Stephano, hic non nisi obiter attingendo, ad quæ, ne moles operis accrescat, benevolum Lectorem remittimus. Vitam B. Alberici, sed ex Fasciculo sanctorum ordinis Cisterciensis a Chrysostomo Henriquez collecto, dedimus 26 Januarii. Habebat illam lib. 1, distinct. 2, eique subjunxit distinct. 3 Vitam S. Stephani, quam curiosus Lector ibidem reperiet. Nos ex variis, et potissimum ex libro atroque Exordii Cisterciensis, præcipua seligimus.

2. De origine S. Stephani Angelus Manrique, in sua introductione ad Annales Cistercienses cap. 2, tom. 4, ita loquitur : « Stephanus, cognomento Harlingus, genere nobilis, natione Anglus, professione vit monachus ; quod vitæ genus ab adolescentia ectabatur, ad Shirburnense monasterium induto habitu. Ex Anglia studiorum causa primum Scotiam, inde in Galliam Parisios transfretaverat. Ibi rofanis litteris libatis, sacras penitus hausit disciplinas ; labore assiduus, ingenio profundus, meditatione præcipuus : et in quo (ut Malmesburiensis b. iv De regibus Anglorum verbis utar) « scientia litterarum cum religione quadrabat ; sermone comis, acie jucundus, animo semper in Domino lætus. His solidioribus jactis fundamentis, post aliquot annos omnem prædiscitur, sacris liminibus visitandis venerandisque, clerico studiorum sibi socio adjuncto. Irum in juvene, quamvis religioso : quominus legum Psalterium singulis diebus devotus decanaret, nullis occupationibus distractionibusve, nullis negotiis potuit impediri : inter ipsa etiam viarum

A incommoda, naturæ obsequia, et quæ hominem traherent erga proximos opera pietatis utriusque tabulæ, decantando Psalterio tempus et locus fuit, eodem clerico alternis respondente, fidei socio et prompto ad omne bonum. » Ita Exordium magnum Cisterciense lib. 1, c. 27, sæculo duodecimo a monacho Claravallensi scriptum : ex quo asserit idem Manrique ad an. 1106, cap. 1, n. 5, « S. Stephani historiam summe illustrari. » At n. 5, cap. 2, in Introductione, ista addit :

3. « Post visitata Romæ loca sacra, crediderim et perfectioris adhuc vitæ ab Stephano Hardingo conceptum votum, lætus uterque Gallias repedabat ; cum ecce pervium Lingonense territorium, et in eo Molismus recentis fama ad monachos divertendi occasio fuit. Sensit Stephanus se deberi novæ fabricæ : novo cœnobio, sive quod verius dicam futuro ordinarum : et Roberto Albericoque deerat tertius, triplici illi fasciculo texendo, rumpendo nunquam, tot homines cœlestibus vinculis ligaturo. Non tamen defuit ferventi tunc spiritui, sub validiore pietatis specie, acris tentatio : vetus societas solvenda dirimendaque, tum primum clerico ab ipso dissentiente, nec acquiescente remanere apud Molisium. Parentes olim fratresque dimissi relictaque opes, gloria mundi spreta, oblectamenta et delicia superata minus negotii facesserunt viro Dei, quam unius præbi ac probati amiei jactura imminens, vel tot sanctorum convictu compensanda. Sed vicit tandem animum hærentem occulta vis, quæ Stephanum Cistercio præparabat. Auxit Molismensem conventum recens hospes, lætantibus angelis, tabescentibus dæmonibus, Roberto Albericoque, abbate et priore, et cæteris fratribus suis æque gaudentibus. »

4. Deformata postmodum Molismus præ abundantia, nec corrigibilis, a S. Roberto deseritur, cura B. Alberico relicta : sed hic, verbera et carcerem perpassus, cum S. Stephano in eremum, cui Unicus nomen erat, secessit. Verum ad Molisium omnes revocati multa reformarunt : quia tamen non possent omnia, novum cœnobium construere meditantur, et

ad id facultate legato apostolico impetrata, Cistercium eligant, actore potissimum S. Stephano: de quo in allegato supra Exordio cap. 10, lib. 1, ista leguntur: « Cum verbum innovandæ religionis motum fuisset, ipse Stephanus primus inter primos ferventissimo studio laboravit, ac modis omnibus institit, ut locus et ordo Cisterciensis institueretur: cujus postmodum, ordinante Deo, pastor ac doctor erat instituendus. » Forsan etiam ad Odonem ducem Burgundiæ, auxilium petiit, missus fuit. Quæ omnia ad S. Roberti Vitam deduximus.

5. Cœptum ergo incolæ cœnobium anno millesimo nonagesimo octavo a die 21 Martii, sub S. Roberto primo abbate: sed hoc jussu pontificis sequenti anno reverso Molisium, B. Albericus in abbatem promotus, et S. Stephanus ab eo prior suffectus est: qui simul cum eo vigorem disciplinæ auxit, confirmationemque monasterii apud Paschalem promovit, juxtaque in primis Cistercii statutis formandis: et sic initium reformationis Cisterciensis datum, atque vestis alba assumpta est. In obitu B. Alberici, ab hac vita anno 1109 subtracti, habitum a S. Stephano sermonem fuisse, aliqua traditio est: et is, cum reliquis Alberici Actis, habetur 26 Januarii.

CAPUT II.

Abbas creatur: prima ejus statuta. Paupertas domus divinitus sublevata. Attentio ejus in oratione. Humilitas.

6. Auctor Exordii magni Cisterciensis, lib. 1, cap. 27, a Manrique citatus ad annum 1109, cap. 2, scribit: « Post mortem vero secundi sui pastoris, Cisterciensis Ecclesia adhuc pauper et modica convenit de electione abbatis sine personarum acceptione tractare. Et mediante gratia Spiritus sancti, elegerunt virum bonum, nomine Stephanum, natione Anglicum, qui cum eis de Molismo exierat; virum conspicuæ sanctitatis; omniumque virtutum gratia decoratum, crementi amatorem et ferventissimum sanctæ paupertatis æmulatorem. Quod cum donante Domino, sicut præfati sumus, factum fuisset, tanquam fidelis et prudens dispensator, cœpit illico devotissimam mentis intentione tractare qualiter ordinem suum noviter fundatum, et adhuc in multis vacillantem (quippe nondum perfectis et meram paupertatem redolentibus excultum) in melius proveheret et extolleret, talique moderatione roboraret, ut Domino Jesu fructum plurimum adferre valeat. Convocatis itaque fratribus suis, et habito cum eis consilio, tam ipse quam fratres ejus interdixerunt ne dux terræ illius seu aliquis alius princeps curiam suam in aliquo tempore in Ecclesia illa teneret, sicut antea in solemnitatibus agere solebant. Deinde ne quid in domo Dei, in qua die ac nocte Deo servire cupiebant, remaneret quod superbiam aut superfluitatem redoleret; aut paupertatem virtutum custodem, quam sponte propter Deum elegerant, aliquando corrumpere, confirmaverunt etiam, ne retinerent cruces aureas vel argenteas, sed tantum ligneas coloribus depictas, neque candelabra, præter

unum ferreum; neque thuribula, nisi cuprea vel ferrea; neque casulas, nisi de sustaneo vel lino strepanno, sed sine auro vel argento; neque albus vel amictus, nisi de lino, similiter sine auro vel argento. Pallia vero omnia et cappas atque dalmaticas tunicasque ex toto dimiserunt. Calices non aureos, sed argenteos, et si fieri posset deauratos; fistulam argenteam, et si possibile sit deauratam; stolas quoque ac manipulos de panno tantum, sine auro et argento, haberi voluerunt. Pallæ quoque altarium, ut de lino fierent, et planæ sine pictura, statuerunt: et ut ampullæ ad ministerium altaris sine auro et argento essent. »

7. Hactenus ex citato Exordio, in quo indicati decem terræ illius, erant duces Burgundiæ, a Roberto rege Francorum prognati; ex quibus Roberti ipsius pronepos Odo primus, fundator hujus monasterii, obierat anno 1102, et tunc vivebat filius Odonis Hugo, mortuus anno 1142; cui successit Odo secundus, dicti Hugonis filius; qui superfuit usque ad annum 1152. Horum trium epitaphium exstat Cistercii in sacello ecclesiæ ad dexteram. De sacris vestibus, potissimum rejectis et non admittendis imposterum, varia inquit Manrique, et pallia videntur potissimum generice sumpta, sub quibus quasi species palliorum sumuntur cappæ, de choro scilicet, seu pluvialis, pro presbyteris; dalmaticæ, pro diaconis et subdiaconis; et tunicæ, pro thuribulario et censerariis. *Fistula* in usu erat pro iis qui præter crucificantem hauriebant sanguinem Christi. Quoniam ritum adhuc in solemnibus sacris vidimus observari apud Cluniacenses: et Cajetanus par. 1, quest. 86, art. 12, qu. 3, indicat, « in ordine Cisterciensi alibi communionem fieri sub utraque specie: quod etiam ad sanctimonialia ejusdem ordinis pertinet, vidimus 13 Aprilis in Vita Vener. Idæ de Lorca lib. III, num. 10.

8. De ordinis sub S. Stephano paupertate usque ad mendicitatem, ista habet dictus auctor Exordii lib. 1, cap. 23, et ex eo Helinandus monachus Cisterciensis (qui circa annum 1212 in Monte-Frigido mortuus) apud Vincentium Bellocacensem, lib. XXVI Speculi historialis, c. 2: « Memini me audivisse magistrum Petrum cantorem Parisiensem, virum justissimum atque doctissimum, referentem de Abbate isto Stephano Cisterciensi, quod cum ei quadam die nuntiatum esset a suo cellario, nihil haberi in monasterio unde vel una die fratrum necessitas sustentari posset, respondit: *Sternite nobis duos asinos*. Qui cum statim essent, fecit secum ascendere conversum unum, et jussit ei ut in quodam vico panem ostium mendicaret, et ipse similiter in alio faceret; et postquam fecissent, ad unum locum, quem ei designatum convenirent. In loco prædicto sibi jam redolentibus obviabant, cum ecce abbas vidit sacculum cum multo pleniorum quam suum; et subridens ait: « Ubi mendicasti? ut video, in crassiori panis legisti quam ego. — Respondit Conversus: Præ-

« ter ille, quem vos optime nostis, sacculum meum
« implevit. Quod audiens abbas, ingemuit et ait :
« Væ vobis, quare ibi aliquid accepistis? Nesciebatis
« quod presbyter ille Simoniaci ordinatus sit? et
« quod accepit est lepra et rapina? Vivit Dominus,
« quia de omni, quod dedit, nihil gustabimus. Absit
« quod peccatum illius comedamus, et nobis incor-
« poretur. » Convocatisque pastoribus ovium, qui
non longe erant, totum conversi sacculum in sinus
eorum evacuavit. » Hæc ibi, quibus similia plura
narrat auctor Exordii, et lib. I, cap. 31, ista dicit :

9. « Instabat sancta solemnitas Pentecostes, et in
ipsa sacratissima die vix tanti panes in eadem domo
inveniri poterant, qui fratribus sufficerent. Tum vero
fratres vehementer exilarati, tanquam si de ipsa
paupertate sua, quam propter Deum sustinebant,
saginarentur, missam tantæ solemnitatis cum summa
devotione in jubilo cordis cantare cœperunt. Et ecce
necdum finita missa, de promptuariis gratiæ Dei
largam benedictionem repente, unde non sperabant,
sibi transmissam cum multa gratiarum actione sus-
ceperunt. In his et similibus vir Dei perpendens quam
veraciter Scriptura dicit, « Quoniam nihil deest ti-
« mentibus eum; » largitatem et miserationem Domini
super se et super fratres suos admirans, magis ac
magis in sancta religione proficiebat et beatæ pau-
pertatis angustiis gloriabatur sicut in omnibus divi-
tiis. » Dein cap. 34 sequentia, his subnectenda, tra-
dit idem auctor exordii.

10. « Quodam tempore cum domus Cistercii magna
fuisset paupertate adstricta, ven. abbas Stephanus
vocavit unum ex fratribus suis, et loquens ad eum in
spiritu Dei dixit : « Vides, charissime frater, quia
« magna coarctati sumus inopia, et prope est ut
« fratres nostri fame et frigore cæterisque molestiis
« periclitentur. Vade ergo ad nundinas Vercelliaci,
« quæ proxime instant : et compares ibi quadrigas
« tres, et earum singulis ternos equos fortes atque
« tractatores, quibus maxime egemus ad onera nostra
« portanda. Cumque quadrigas illas pannis et ali-
« mentis aliisque rebus necessariis oneraveris; ad-
« duces eas tecum, cum gaudio et prosperitate re-
« vertens ad nos. Respondens autem frater dixit :
« Paratus sum, domine Pater, ut tuis jussionibus
« obsequar, si pretium dederis ad illa subsidia com-
« paranda. » Cui venerandus abbas, in paupertate
sua de misericordia Dei magnifice præsumens, re-
spondit : « Vere, frater, scias, quia cum sollicitus
« et anxius quærerem, unde necessitatibus fratrum
« nostrorum subvenirem, tres tantum denarii isti in
« domo ista reperti sunt : hos si volueris tolle : reli-
« qua vero quæcunque defuerint, tibi Domini nostri
« Jesu Christi misericordia providebit. Securus ita-
« que vade, quia mitte Dominus angelum suum
« tecum, et prosperum faciet iter tuum. » Profectus
itaque Vercelliacum frater ille, a quodam viro fide-
li amorato hospitio receptus est. Qui dum itineris
causas et fratrum indigentiam agnovisset, abiit
instanti ad quendam locupletissimum eorum vici-

num suum, qui desperate languens ac pene jam mor-
iturus, facultates suas pauperibus erogabat. Comque
Cisterciensium monachorum, quorum jam in parti-
bus illis sanctitas celebris habebatur, eidem infirmo
penuriam indicasset : vocatus ad domum ejus su-
pradictus frater, tantam pecuniæ summam ab ipso
moriente recepit, ut cuncta quæ injunxerat ei abbas
sufficienter ex ea compararet.

11. « Acceptis itaque tribus rhedis cum novem
quadrigariis equis, ornavit atque oneravit eas cun-
ctis quæ fratrum usibus opportuna esse cognovit. Et
ita qui vacuus venerat, secundum prophetiam abba-
tis, plenus et gaudens ad suos remeavit. Cumque
Cistercio appropinquaret, nuntium misit qui abbati
ejus significaret adventum pariter et proventum.
Quo audito venerabilis pater exsultavit in Domino
vehementer, et convocatis in unum fratribus, ait :
« Deus miserationum Dominus, Deus miserationum
« libere ac liberaliter egit. Vere nobiliter, vere ele-
« ganter fecisti, Procurator et Pastor noster, ape-
« riens manum tuam, et implens benedictione tua
« penuriam nostram. » Tunc ordinata processione
occurrerunt obviam venienti fratri usque ad por-
tam, ita ut ipse abbas procederet indutus vestibus
sacris cum pastoralis virga, ministris præcedentibus
eum cum cruce et aqua benedicta. Exceperunt ergo
solemniter et cum multa gratiarum actione cleemo-
synam, non ut ab homine præstitam, sed tanquam
collatam missam a Domino et misericordiam a Deo
salutari suo. Porro vir iste prudens et spiritualis,
sicut intelligi datur, in hac tam celebri susceptione
beneficii, filios suos tam præsentis, quam posteros
admonere voluit, ut hujus miraculi gratiam jugi
meditatione retinerent, atque ex eo discerent in
cunctis necessitatibus suis pia confidentia præsumere
de misericordia Dei; qui nunquam deserit sperantes
in se, sed est semper pauperum suorum piissimus
consolator, atque adjutor in opportunitatibus in tri-
bulatione. » Hactenus auctor Exordii apud Manrique
ad annum 1110. Huic annectimus quæ eidem Ste-
phano ægro post apertam venam contigerunt ac
referuntur lib. II Exordii, cap. 30, his verbis :

12. « Minuerat aliquando sanguinem propter Chri-
stum pauper abbas Stephanus, et propter inopiam
domus cellarius, cui ex præcepto regulæ pauperum
et infirmorum cura incumbit, nihil ad manum habe-
bat, unde pauperi et infirmo abbati suo lautius ali-
quod edulium præpararet. Et sincera charitate abba-
tem suum diligens, discurrebat si forte alicubi ali-
quid inveniret : unde charitatem qua intus ardebat,
etiam foris ostenderet. Cum ecce avis quædam gran-
dis advolat, non mediocris quantitatis piscem ungu-
ibus ferens in quem continuo coram mirantium o-
culis projecit et recessit, copiosam prædam cellario
relinquens, unde abbatis sui minutioni sufficeret ac
provideret. » Sed ex libro I ejusdem Exordii adden-
dum illud, quod cap. 32, narratur :

13. « Cæterum quam non surdus Stephanus fuerit
auctor sanctæ regulæ, præcipientis, ut sic stemus ad-

psallendum, ut mens nostra concordet voci nostræ, ex eo quod subdimus, liquebit. Mos erat ei, ut lecta collatione cum ecclesiam intraret, ostium ecclesiæ manu teneret, et digitos firmius quasi pro signo premeret: sicut solent homines signum aut modum facere, quatenus per hoc admoniti, memoriæ arctius imprimant, quod oblivisci nolunt. Cumque hoc frequenter faceret, quodam die unus de fratribus, cui familiaritas ausum præbuit, interrogavit eum cur hoc faceret. Cui Pater sanctus: « Oninibus, inquit, cogitat: omnibus meis, quas ex injuncto officio pro dispositione domus per diem admittere cogor, dico: ut foris remaneant, nec prorsus ingredi præsumant, sed expectent usque cras, ut dicta prima hic eas inveniam. » Hæc ibi, quibus similia de S. Bernardo narrantur; qui potuit illud a S. Stephano suo abbate didicisse. Dein cap. 33, ista adduntur: « Quantæ vero humilitatis fuerit, quamque odio habuerit omnem fastum superbiæ; ferula pastoralis ejus, cum qua in festivis processionibus incedere solebat, satis indicat: quæ usque hodie in Cisterciensi sacrario ob reverentiam tanti Patris conservata, et in magna veneratione habita, non multum a communibus sustentatoriis, quibus senes et debiles fuiti fere solent, distare videtur. »

CAPUT III.

In lædio deficientis posteritatis consolatio ab apparente Monacho defuncto, et a visione moribundi. Adventus S. Bernardi et aliorum.

14. Guilielmus abbas S. Theodori lib. i Vita S. Bernardi, cap. 3, ista scribit: « Eo tempore novellus et pusillus grex Cisterciensis, sub abbate viro venerabili Stephano, cum jam graviter ei lædio esse inciperet paucitas suæ, et omnis spes posteritatis decideret, in quam sanctæ illius paupertatis hæreditas transfunderetur, venerantibus omnibus in eis vitæ sanctitatem, sed refugientibus austeritatem; repente divina visitatione tam læta, tam insperata lætificatus est, ut in die illa responsum hoc a Spiritu sancto accepisse sibi domus illa videretur: Lætare sterilis quæ non pariebas, et clama quæ non parturiebas, quia multi filii desertæ magis quam ejus quæ habet virum (Isai. LIV, 4), de quibus postmodum visura es filios filiorum usque in multas generationes. » Hæc ibi. At quomodo in ea desolatione moribundum monachum sit allocutus S. Stephanus, ita narratur in Exordio magno lib. III, cap. 28: « Vides, charissime, in quanto lædio et defectione mentis versamur, quia arctam et angustam viam, quam in Regula beatissimus Pater Benedictus proposuit, utcumque ingressi sumus. Sed utrum hæc nostra conversatio, Deo placeat, non satis constat nobis: præsertim cum ab omnibus vicinis monachis, tanquam novarum rerum adinventores, et scandali schismatisque inceptores dijudicemur. Super omnia vero mœroris acerbissimi jaculo transigit cor meum paucitas nostra, quoniam singuli morte interveniente quotidie tollimur e medio; et sicut valde pertimesco, nobiscum pariter hæc nova cœpta religio finem accipiet: quoniam personas in-

dustrias, et ad humilitatem sanctæ paupertatis idoneas, usque ad præsens Dominus associare nobiscum nequaquam dignatus est, per quas hujus nostræ institutionis formulam ad posteros transmittere valeamus. Quapropter, in nomine Domini nostri Jesu Christi, pro ejus amore arctam et angustam viam, quam in Evangelio sequacibus suis proponit (Matth. VII, 13), ingressi sumus, et in virtute obedientie ubi præcipio, quatenus post obitum tuum (tempore et modo quo ejusdem Domini nostri gratia decereret) ad nos redeas, et de statu nostro, quantum ipsius misericordia voluerit, nos certos facias. » Ad quem infirmus: « Faciam, inquit, libenter, domine Pater, quod præcipis, si tamen tuis precibus adjuto, mandatum tuum licuerit adimplere. »

15. « Quo mortuo pauci fluxerant dies, et venerabilis abbas cum conventu fratrum in labore positus, sicut moris est, pausandi dederat signum: ipse quoque paululum remotus ab aliis, orationi insistens, caput coopertus caput, sedebat. Et ecce frater ille defunctus, magna claritatis gloria perfusus, coram ipso astitit, ita tamen ut magis in aere levaretur, quam in terra consistere videretur. Requisitus quomodo se haberet, vel qualiter sibi esset, respondit: « Bene. » « Optime Pater, bene mihi est: bene sit et tibi, quia per doctrinam et sollicitudinem tuam, filius interminabilis gaudii, illius incomprehensibilis pacis Dei quæ exsuperat omnem sensum, participasse merui, pro qua adipiscenda duros novi ordinis nostri labores patienter et humiliter sustinevi. Et nunc juxta tuum præceptum redi, gratiam et misericordiam Domini nostri Jesu Christi tibi Patri et fratribus tuis annuntians. Quia vera præceptis de statu vestro vos certificare debere; omni certulo dubietatis excluso certum teneatis, quod sanctum et Deo placens est vita et conversatio vestra. Porro mœror, qui de non relinquenda posteritate præcordia tua nimium depascitur, quantocius a te repellatur, et in jubileum et exultationem eradat. Quoniam adhuc dicent filii sterilitatis tue in auribus tuis: Angustus est nobis locus, fac spatium ut habitare possimus. Ecce enim jam ex hoc tempore magnificavit Dominus facere vobiscum mitens vobis personas multas: inter quas erunt nobiles et litterati viri plurimi, qui ita domum istam replebunt, ut hinc, tanquam examina apum æstuantia et redundantia, evolantes; plerique mundi partes penetrent; et de semine Domini, quod in hoc loco coaruit, multiplices sanctarum animarum manipulos, ex universis mundi partibus collectos, cœlestibus granariis inferant. His auditis abbas sanctus, gaudio et exultatione repletus, divinæ pietatis gratias ex intus modis cordis retulit, felici experimento probans, quam recte Scriptura testatur, « Quoniam nos decitavit Dominus sperantes in se (Psalm. XXXII, 3). »

16. « Parabat interim nuntius cœlestis abbas: sine benedictione Patris spiritualia, quod mirum dictum est, minime præsumpsit. Dixit itaque abbas:

« Tempus est, Domine Pater, ut revertar ad eum, A
 « qui me misit : et propterea peto, quatenus bene-
 « dictione tua firmatum me dimittas. » Cui stupens
 « et pavens abbas, respondit : « Quid est quæso quod
 « loqueris? Tu de corruptione ad incorruptionem,
 « de vanitate ad veritatem, de tenebris ad lucem,
 « de morte ad vitam transisti ; et a me, qui sub his
 « omnibus adhuc miserabiliter gemo, benedictio-
 « nem petis? Hoc contra ornem juris et rationis
 « integritatem esse videtur. Ego potius a te debeo
 « benedici, et propterea obsecro te, ut benedicas
 « mihi. » Cui ille : « Non ita convenit, Pater : tibi
 « enim a Domino collata est benedicendi potestas,
 « utpote in apice dignitatis et spiritualis magisterii
 « constituto. Mihi vero discipulo tuo, qui per salu-
 « tarem doctrinam tuam hujus mundi inquinamenta
 « devitavi, benedictionem accipere optabile est :
 « neque enim prorsus hinc recedam, nisi benedi-
 « ctionem tuam meruero. » Abbas vero stupore et
 admiratione repletus, neque ausus ultra pertinaciter
 reniti, elevata manu benedixit ei : sicque illa sancta
 anima disparsens, speciem visibilem quam assump-
 serat, secretis invisibilibus restituit.

17. « Altera vice, cuidam ex fratribus viam uni-
 versæ carnis ingressuro, apparuit in visione innu-
 mera multitudo hominum, prope oratorium ejusdem
 ecclesiæ, juxta fontem quemdam lucidissimum, la-
 vans vestimenta sua : et in ipsa visione dictum est
 ei, quia fons ille fons Ennon vocaretur. Quod cum
 indicasset abbati, protinus intellexit vir magnificus
 per hoc divinam consolationem significari. » Hactenus
 auctor Exordii, ex quibus ultima leguntur in
 Vita S. Bernardi citata cap. 3, additurque : « Et
 multum quidem tunc abbas de promissione, sed plu-
 rimum postea de exhibitione lætatus egit gratias
 Deo per Jesum Christum. S. Hieronymus in locis
 Hebraicis : Ennon, inquit, ubi baptizabat Joannes,
 sicut in Evangelio scriptum est (Joan. III), et osten-
 ditur nunc usque locus, octavo lapide Scythopoleos
 inter Sakim et Jordanem. »

18. Guillelmus præfatus ita auspicatur caput 4
 Vitæ S. Bernardi : « Anno ab Incarnatione Domini
 1113, a constitutione domus Cisterciensis xv, ser-
 vus Dei Bernardus, annos natus circiter viginti tres,
 Cistercium ingressus cum sociis amplius quam tri-
 ginta sub abbate Stephano, survi jugo Christi col-
 lum submisit. Ab illa autem diē dedit Dominus be-
 nedictionem, et vinea illa Domini Sabaoth dedit
 fructum suum, extendens palmites suos usque ad
 mare, et ultra mare propagices suas. » Hæc ibi,
 quibus consonant quæ in Exordio parvo (quod tra-
 ditur anno 1120, a primis Patribus Cisterciensibus
 fuisse compositum) cap. 18 his verbis proferuntur.
 « Ergo istis temporibus Dominus visitavit locum
 illum. Nam tot clericos litteratos, et nobiles laicos,
 etiam in sæculo potentes et æque nobiles, uno tem-
 pore ad illam Dei gratia transmisit ecclesiam ; ut tri-
 ginta insimul in cellam novitiorum alacriter intra-
 rent, ac bene contra propria vitia et incitamenta

A malignorum spirituum fortiterque decertantes cur-
 sum suum consummarent. Quorum exemplo senes
 et juvenes diversæque ætatis homines, in diversis
 mundi partibus animati (videntes scilicet in istis
 possibile fore, quod antea impossibile formidabant)
 illuc concurrere, superba colla jugo Christi suavi
 subdere, dura et aspera regulæ præcepta ardentem
 amare, ecclesiamque illam mirabiliter lætificare et
 indeficienter corroborare coeperunt. »

CAPUT IV.

*Varia sub eo monasteria constructa. Statuta nova.
 Charta charitatis dicta.*

19. Quomodo ordo Cisterciensis coepit extra
 primum domicilium propagari ita legitur apud Man-
 rique, verbis ex Tabulario Firmitatis depromptis :
 « Tantus erat numerus fratrum apud Cistercium,
 quod neque substantia quam habebant eis sufficere,
 nec locus in quo manebant eos convenienter capere
 posset. Placuit itaque fratribus, ut locum alium quæ-
 rerent, in quo pars ipsorum, ab aliis corpore non
 anima separata, Deo devote et regulariter deserviret.
 Quem locum dum abbas Stephanus sollicite ac
 studiose perquireret, ad notitiam domini Gualteri
 Cabilonensis episcopi et canonicorum ejusdem civi-
 tatis, nec non ad aures duorum comitum, Gaudelrici
 videlicet et Guillelmi, aliorumque illustrium virorum,
 ista pervenit discussio. Qui vehementer inde gau-
 dentes, et terram suam undequaque perlustrantes,
 Deo volente tandem locum idoneum prædictis mona-
 chis, ad Deo serviendum et regulariter vivendum,
 inveniunt. Quibus inibi collocandis duo supradicti
 comites partem silvæ, quam incolæ loci illius Bragne
 appellant, læto animo præbuerunt. Pix posteritati
 ergo notatum sit quod decimo octavo mensis Maii,
 anno Domini millesimo centesimo decimo tertio,
 monasterium Firmitatis supra Grosnam situm, prima
 filia ordinis Cisterciensis, in diocesi Cabilonensi,
 ab illustrissimis comitibus, Ganderico videlicet et
 Guillelmo, fundatum est. Cujus quidem ecclesiæ bea-
 tissimæ Mariæ Virginis per reverendissimum Gual-
 terum episcopum Cabilonensem, presentibus Josce-
 lino Lingonensi episcopo, dictis venerabilissimis
 comitibus, aliisque viris quamplurimis conspicuis
 pietate, consecrata fuit. Quo decimo sexto Maii,
 vigilia dedicationis ejusdem, venerabilis Pater Ste-
 phanus, abbas tertius Cisterciensis, sese conferens,
 fratrem Bertrandum cum aliis duodecim religiosis,
 propagandæ religionis causa, secum adduxit. » Hæc
 ex Tabulario Firmitatis, quibus similia habentur in
 Exordio magno lib. 1, cap. 35, et dein ista subjungun-
 tur : « Nec dubitamus quin prius sollicitudine pa-
 terna Stephanus eis, non dico pretio, sed virtutum
 odore locum ipsum cum ædificiis acquisierit, atque
 etiam ex Cistercii patrimonio reliquias, calices, orna-
 menta, vestimenta, libros ad divinum officium, ad
 mensam et ad lectionem claustrii necessarios, cæte-
 raque ad religionis statutum, juxta morem per ipsum
 in suo ordine institutum requisita, ministraverit. »

Distat hoc cœnobium Cabillone circiter decem passuum milibus.

20. Accessit anno sequente 1114 alterum cœnolium, Pontiniacum dictum, quatuor leucis ab urbe Autissiodoro distans, in cujus diœcesi fundatum est: atque hæc est secunda Cistercii filia, cui circiter centum monasteria traduntur subjecta, uti Firmitati triginta. At tertia filia Claravallis in diœcesi Lingonensi, a qua urbe quinque leucis distat, præesse aut saltem præfuisse traditur octingentis circiter monasteriis. De hujus origine ista habet Guillelmus lib. 1 Vitæ S. Bernardi, cap. 5: « Cum autem complacuit ei qui eum segregavit a sæculo et vocavit, ut ampliore gratia revelaret in eo gloriam suam; et multos filios Dei, qui erant dispersi, per eum congregaret in unum; misit in cor abbatis Stephani, ad ædificandam domum Claræ-vallis mittere fratres ejus. Quibus abeuntibus ipsum etiam dominum Bernardum præfecit abbatem; mirantibus sane illis, tanquam maturis et strenuis tam in religione quam in sæculo viris; et timentibus ei, tum pro tenuioris ætate juventutis, tum pro corporis infirmitate et minori usu exterioris occupationis. » Hæc ibi. Fuimus nos anno 1661 per plures dies Cistercii, et cum veneratione adivimus oratorium in quo S. Bernardus cum aliis novitiis pia exercitia egisse dicebatur. Fuimus tunc etiam in monasteriis Firmitate et Pontiniaco, ubique benevola charitate excepti, et in Vitis sanctorum colligendis adjuti. In veteri monasteriorum chronologia ista leguntur: « Anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo decimo quinto, septimo Kalendas Julii, fundata est abbatia Morimundi: eodem et eodem die abbatia Morimundi. » Quæ de dimissis a Stephano ex Cistercio ad dicta cœnobia monachis videntur esse intelligenda. Est autem Morimundus quarta Cistercii filia, in Lingonensi etiam diœcesi sita, in confiniis Lotharingæ et Comitatus Burgundiæ. Subsecutæ sunt constructiones plurimorum monasteriorum, quæ Carolus de Visch in Bibliotheca Scriptorum Cisterciensium, ex antiquissima Chronologia, recenset ultra nonaginta tempore S. Stephani erecta, non solum per omnes Galliarum provincias, sed etiam in Italia et Hispania, in Anglia, Germania et Suetia; atque ita, ut supra dictum est, « Ordo extendit palmitem usque ad mare et ultra mare propaggines suas. » Verum infra solum erecta fuisse viginti indicatur.

21. Ex istis illustris est Bona-Vallis, a Guidone archiepiscopo Viennensi, postea summo pontifice, Callisto II dicto, fundata, ut ex Chronico Bonavallensi his verbis refertur: « Anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo decimo septimo, cum dominus Guido, sanctæ Romanæ Ecclesiæ legatus, Viennensis Ecclesiæ archiepiscopus, nunc autem papa catholicus, rediret a concilio quod apud Divionense castrum, cum multorum episcoporum et abbatum aliarumque religiosarum personarum conventu celebraverat, veniens ad novum monasterium, quod usitato vocabulo Cistercium nuncupabatur, rogavit

A Dominum Stephanum abbatem illius loci, ut in Viennensi suo archiepiscopatu monasterium construeret: ubi monachi sub regula et abbate viventes, pro se omni Clero et populo sibi commissio misericordiam Dei devote exorarent. Cujus petitioni idem abbas, communicato monachorum sibi commissorum consilio, annuens venit Viennam; et consilio et auxilio præscripti domini papæ Calixti, in valle quadam cœpit cœnobium ædificare, quod Bonam vallem idem papa dictavit vocari. Et sciendum, quod omnes sumptus ad hoc opus necessarii ejusdem papæ providentia seu administratione provenerunt. » Hæc ibi.

22. Cum ita monasteria inciperent fundari et ordo Cisterciensis dilatari, Stephanus capitulo Cistercii celebrato, insignes leges seu statuta (*Chartam charitatis appellant*) suis præscripsit. « Considerans autem (uti in utroque Exordio legitur) hæc statuta nequaquam inconsulta sedis apostolicæ auctoritate firma esse posse, prædecessoris quoque sui imitatus exemplum, cum convenientia abbatum et fratrum suorum, Romam misit: a domino Calisto secundo tunc apostolicæ sedis pontifice, suppliciter petens, quatenus ea quæ cum coabbatibus et fratribus suis ad roborandam monastici ordinis disciplinam statuerat, auctoritate apostolica rata et inconcussa fore decerneret. Cujus petitioni summus pontifex clementer annuens, ad confirmationem ordinis decretum promulgavit, decimo Kalendas Januarii, indictione xiii, Incarnationis Dominicæ anno 1109, Pontificatus anno primo. » Hæc ibi. Continet autem hæc Charta charitatis capitula triginta, quæ ad dictum annum apud Manrique legi possunt, cap. 4, ubi ex manuscripto Clari loci cap. 5 ista adduntur: « Venerabilis Pater Stephanus, sagacitate pervigil ac mire providus, ad præcidendos schismatum sarculos, qui succrescentes exoriturum mutæ pacis præfocare poterant fructum, eximias leges condidit; et scriptum illud Chartam charitatis competenter voluit vocari, quod ea tantum quæ sunt charitatis, tota ejus series redolet: ita ut nihil pone aliud ubique prosequi videatur, quam nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis. Quæ quidem charta, sicut ab eodem Patre digesta, a præfatis abbatibus confirmata, sigilli quoque apostolici auctoritate munita est. » Hæc ibi. Ipsum pontificis diploma habetur cap. 7. At quæ deinceps a S. Stephano statuta sunt, a morte ejus in unum collecta fuerunt: eademque in capitula 87 distincta edidit idem Manrique ad annum 1134, cap. 6. Quæ omnia apud eum videri possunt.

CAPUT V.

Onus abbatiale depositum: morbus, obitus, cultus.

23. « Cum beatus Pater Stephanus, vii in Exordio magno lib. 1, cap. 37, legitur, officium sibi commissum, secundum veram humilitatis Domini nostri Jesu Christi regulam, strenue administrasset, longo confectus senio, ita ut caligarent oculi ejus, et videre non posset, curam pastorem deposuit. Sec-

cessit itaque ei quidam indignus, nomine Wido; qui donis externis, adinstar sepulchri dealbati, non mediocriter poffens, interius erat putredine vitiorum sordens. Cum in ipso promotionis suae primordio fratrum de more professionem reciperet, ideam Dei famulus Stephanus vidit in spiritu immundum spiritum ad illum venientem, atque in ejus os ingredientem. Vix mensis praetererat unus, et ecce revelante Domino, denudata est impuritas ipsius, et eradicata est mox de paradiso plantatio spuria, quam Pater celestis non plantaverat; et substitutus est vir sanctissimus Raynardus.

21. Instante tempore quo emeritorum laborum senex in gaudium Domini sui introducendus, et de ultimo paupertatis loco, quem secundum consilium Salvatoris in hoc mundo elegerat, ad summi Patris familias convivium ascensurus documberet; conveniunt fratres quidam, etiam ex abbatibus ordinis sui (quorum numerus eo tempore usque ad viginem excrevisse traditur) ut amicum fidelem et Patrem humillimum repatriantem devotissimis obsequiis et precibus prosequerentur. Cum vero jam in agonia constitutus, morti approximeret, coeperunt fratres inter se loquentes, tanti meriti hominem beatificare, dicentes eum secure posse pergere ad Deum, qui tantum fructum in Ecclesia Dei temporibus suis fecisset. Quo audito, et recollecto prout potuit spiritu, quasi increpantis voce dixit: « Quid est quod loquimini? In veritate dico vobis, quia sic trepidus et sollicitus ad Deum vado, quasi qui nunquam aliud quid boni fecerim. Nam si aliquid boni in me fuit, vel si fructus aliquis per parvitatem meam prove-nire potuit, cooperante gratia Dei; timeo et valde contremisco, ne forte minus digne minusve humiliter gratiam apud me detinuerim. » Hoc ergo perfectae humilitatis scuto, quae in ore sonabat et in corde vigeat, munus, hominem exiit: et omnia nequissima adversarii tela, quamvis ignea, quamvis

Asulphurea, potentior repellens, aciem tempestates, socurva pertransiit, et ad portas paradisi coronatus accessit. Sacra corporis ejus aravia, iuxta praecessoris ejus reliquias venerabiliter condita sunt: ut quibus in hac vita non fuerat spiritus et fides, sic etiam in aeterna beatitudine non disparescat gloria. » Hactenus dictum Exordium.

25. Tabulae antiquae Cistercienses produnt eum obisse anno millesimo centesimo tricesimo quarto, die vicesimo octavo Martii: ad quem diem cum referunt Henríguez et Buelius in suis Monologiis, et Saussius in Martyrologio Gallicano, cujus hoc est elogium: « Item ipso die depositio S. Stephani, tertii abbatis Cisterciensis, viri conspicuae sanctitatis omniumque virtutum gratia decorati: qui sanctae paupertatis emulato ferventissimus, et eremi amator cupidissimus, feliciter exacta religiosae professionis militia; postquam multos in Christi castra tirunculos, et in his aliorum ducem S. Bernardum transcripsisset, ovens ad supernae gloriae evocatus est bravium: cujus beata memoria sacris Ecclesiae tabulis inscripta, fulget inter sanctorum natalitia insignis, decimo quinto Kalendas Martii. » Ad praesentem diem 17 Aprilis, ista leguntur in Martyrologio Romano: « Cistercii in Gallia S. Stephani abbatis, qui primus eremum Cisterciensem incoluit, et S. Bernardum cum sociis ad se venientem laetus excepit. » Eodem die passim in Martyrologiis monasticis celebratur. Visitur hodie sarcophagum ad ingressum ecclesiae Cisterciensis, versus claustrum capituli, cum hac inscriptione: « Sancti et venerabiles Patres, abbates monasterii et ordinis Cisterciensis fundatores et amplificatores, hic simul reconditi sunt, D. Albericus, D. Stephanus, D. Raynardus, D. Gozwinus, D. Fastradus, etc., quorum felices animae, omnipotenti Deo viventes, nostri semper memores existant.

SANCTI STEPHANI

ABBATIS CISTERCIENSIS III

CENSURA DE ALIQUOT LOCIS BIBLIORUM.

(MABILL., Opp. S. Bernardi, III, xi.)

Frater STEPHANUS, Novi monasterii abbas, et D libro invenimus, scripsimus. Qua digesta, non modice de dissonantia historiarum turbati sumus, quia hoc plena docet ratio, ut quod ab uno interprete, videlicet beato Hieronymo, quem, ceteris interpretibus omissis, nostrates jamjamque susceperant, de uno Hebraicae veritatis fonte translatus est, unum debeat sonare. Sunt tamen quidam Veteris Testamenti libri, qui non de Hebraico, sed de Chaldaico

presentibus et futuris servis Dei salutem.
Hanc historiam scribere disponentes, inter plurimos libros quos de diversis ecclesiis congregavimus ut veraciorem sequeremur, in quemdam fere ab omnibus multum dissonantem impegimus. Et quia illum pleniorum ceteris invenimus, fidem ei accommodantes, hanc historiam, secundum quod in eodem

libro invenimus, scripsimus. Qua digesta, non modice de dissonantia historiarum turbati sumus, quia hoc plena docet ratio, ut quod ab uno interprete, videlicet beato Hieronymo, quem, ceteris interpretibus omissis, nostrates jamjamque susceperant, de uno Hebraicae veritatis fonte translatus est, unum debeat sonare. Sunt tamen quidam Veteris Testamenti libri, qui non de Hebraico, sed de Chaldaico

sermone ab eodem nostro interprete sunt translati; A quibus turbabamur, minime repperunt. Quapropter quia sic eos apud Judæos invenit, sicut ipsemet in prologo super Daniele scribit, nosque illos sicut ceteros libros secundum ejus translationem suscepimus. Unde nos multum de discordia nostrorum librorum, quos ab uno interprete suscepimus, admirantes, Judæos quosdam in sua Scriptura peritos aditimus, ac diligentissime lingua Romana inquisivimus de omnibus illis Scripturarum locis, in quibus hæc partes et versus, quos in prædicto nostro exemplari inveniebamus, et jam in hoc opere nostro inseriebamus, quosque in aliis multis historiis Latinis non inveniebamus. Qui suos libros plures coram nobis revolventes, et in locis illis ubi eos rogabamus, Hebraicam, sive Chaldaicam scripturam Romanis verbis nobis exponentes, partes vel versus, pro

quibus turbabamur, minime repperunt. Quapropter Hebraicam atque Chaldaicam veritati, et multis libris Latinis, qui illa non habebant, sed per omnia duabus illis linguis concordabant, credentes, omnia illa superflua prorsus abrasimus, veluti in multis hujus libri locis apparet, et præcipue in libris Regum, ubi major pars erroris inveniebatur. Nunc vero omnes qui hoc volumen sunt lecturi rogamus, quatenus nullo modo prædictas partes vel versus superfluos huic operi amplius adjungant. Satis enim lucet in quibus locis erant, quia rasura pergarerent eadem loca non celat. Interdicimus etiam auctoritate Dei et nostræ congregationis, ne quis hunc librum, magno labore præparatum, inhoneste tractare, vel ungula sua per scripturam vel marginem ejus aliquid notare præsumat (2).

(2) Infra legitur :

Ex actis capituli generalis ord. Cisterc. anni 1106.

Ad petitionem Domini quondam Lugdunensis archiepiscopi, qua petit emendari lectionem evangelicam de Passione Domini, quæ juxta Matthæum in Ramis Palmarum legitur, injungitur abbati de Firmitate, ut in Cluniacensi et Lugdunensi ecclesia quid inde sentiant, diligenter inquirat, et in sequenti Capitulo studeat nuntiare.

Anno 1200.

Scribatur in textu beati Matthæi evangelistæ ubi docet, *Diviserunt sibi vestimenta mea.*

Hæc censura invenitur in codice Bibliorum apud Cisterciense monasterium; cujus abbas secundus Stephanus prædictum codicem exarari curavit, ut testatur hæc clausula : *Anno 1109 ab incarnatione Domini liber iste finem sumpsit scribendi, gubernante Stephano II abbate cœnobium Cisterciense.*

SERMO BEATISSIMI STEPHANI

IN OBITU PRÆDECESSORIS SUI.

(MARRIQUÉ, *Annal Cisterc.* ad. an. 1109, c. 4, n. 19.)

Si in amissione tanti boni æquales nos reddidit tristitia, debilis consolator erit, qui indiget consolatione. Amisistis venerabilem Patrem et rectorem animarum vestrarum; amisi ego non solum Patrem et rectorem, sed socium et commilitonem, et in bellis Dei singularem athletam; quem venerabilis Pater Robertus ab incunabilis religionis, unica domo singulari doctrina, pater pietatis nutritus. Deest nobis, sed non Deo; et si non Deo, nec nobis deerit. Hoc enim peculiare et proprium sanctorum est dum a vita discedunt, relinquere corpus amicis, et amicos in mente deferre Corpūsculum et singulare pignus dilectissimi Patris habemus, et ipse nos omnes pio affectu in mente deduxit. Et si ipse deductus ad Deum, inseparabili amore conjunctus est cum eo; et nos qui in eo sumus, similiter conjungitur. Quid amplius dolendum? Felix sors, felicius cu-

taliter contigit, felicissimi nos ad talem præsentiam evecti: nihil enim jucundius evenisse potest Christi athletis, quam trabea carnis relicta ad eum evolare, pro ejus amore tot perpessi sunt labores. Accepit pugnator bravium, apprehendit cursor præmium, victor assecutus est coronam, possessor nobis postalat palmam. Quid igitur dolemus? Quid lugemus gaudentem? Quid tristamus super plaudentem? Quid incensis votibus queruli eorum Domino provolvimus, si evectus ad sidera, dolet de hoc (si dolere possunt beati) ille qui assiduo desiderio similem nobis deprecatur finem. Non doleamus super militem securum, doleamus super nos constitutos in prælio, et tristes moestaque voces in orationes vertamus, deprecantes triumphatorem Patrem, ne rugientem leonem, et sævum adversarium de nobis triumphare patiatur

SANCTI STEPHANI EPISTOLÆ.

I.

Stephani abbatis et Cisterciensium epistola ad Ludovicum regem cognomine Crassum.

(Exstat inter epistolas S. Bernardi numero quadragesima quinta. Vide Opera S. Bernardi, infra.)

II.

Stephani abbatis, Hugonis Pontiniacensis, Bernardi de Clara-Valle ad Honorum papam.
(Est epistola S. Bernardi quadragesima nona.)

ADMONITIO IN CHARTAM CHARITATIS.

Hanc Cisterciensis ordinis primam constitutionem, CHARTÆ CHARITATIS nomen a suis auctoribus accepisse, testantur in primis omnia illius manuscripta, ac subinde plures Romani pontifices; maxime vero Eugenius III, Anastasius IV, Adrianus IV, Alexander III et Clemens IV. Qui dum illam singuli confirmarunt, hoc illi nomen constanter asseruerunt. Nec sane desunt hujus tam honorificæ nuncupationis rationes. Nam præter quam quod Clemens IV hoc eam nomine insignitam ait, a CHARITATE quam undecunque spirant illius decreta: Calixtus II, qui primus eam singulari diplomate consecravit, eandem omnium tam abbatum et monachorum ejusdem ordinis, quam episcoporum in quorum parochiis prima illorum monasteria constituta fuerant consensu ac deliberatione communi ac mutua charitate sancitam fuisse declarat. Tantum vero abest ut aliquam illius auctores, terrenæ alicujus, ut ipsi loquuntur, commoditatis seu rerum temporalium exactionem suis fratribus per illam imponere tentaverint, quin potius illis, si quando penuriam aut ruinam eorum aliqui incurrerent, subsidium a cæteris maxima cum charitate suppeditari voluerunt. Adde quod quemadmodum eorum successores in ejusdem constitutionis prologo censuerunt, hac ipsa constitutione mutuae pacis præcavens naufragium, statuerunt quo pacto quove modo, imo qua CHARITATE, monachi eorum per abbatias, in diversis partibus mundi constitutas corporibus divisi, animis indissolubiliter conglutinerentur. Hæc de nomine hujus constitutionis.

Quod autem spectat ad decreta quæ in illa continentur, omnia illa ad duo potissimum capita referuntur: nempe ad morum institutionem et ad regimen ordinis seu administrationem. Ac primum quidem illius caput moribus instituendis Regulam S. Benedicti præscribit, eamque unicam, utpote sufficientem, si accurate et ad litteram observetur. Cætera vero illius capita regimini personarum ac monasteriorum administrationi subserviunt, dum visitationes monasteriorum, electiones abbatum, Patrum abbatum auctoritatem, capituli generalis celebrationem et alia id genus sapientissime moderantur; quibus, ut hoc obiter moneam, omnem hujus ordinis jurisdictionem, superioritatem et auctoritatem ad abbates proprios, ad Patres abbates et ad capitulum generale revocare velle videntur.

De auctore vero hujus constitutionis hoc nobis apparet vero similis, nimirum S. Stephanum Cistercii tertium abbatem, præcipuum quidem illius fuisse auctorem, non tamen unicum. Nam, ut supra meminimus, eadem constitutio consensu ac deliberatione communi omnium abbatum et monachorum sancita est, quemadmodum Calixtus II, Eugenius III et Clemens IV disertis verbis profitentur.

Cæterum etsi non constet quo præcise anno conscripta sit, certissimum est eam anno millesimo centesimo decimo nono ab eodem summo pontifice Calixto II fuisse confirmatam.

CHARTA CHARITATIS

Nomasticon Cisterc. Paris. 1664, fol.)

Antequam abbatia Cistercienses florere inciperent, dominus Stephanus abbas et fratres sui ordinauerunt, ut nullo modo abbatia in alicujus antistitis Diocæsi fundarentur, antequam ipse decretum inter Cisterciensium cænobium et cætera ex eo nata exaratum et confirmatum, ratum haberet, propter scandalum inter pontificem et monachos devitandum. In hoc ergo decreto prædicti fratres mutuae pacis futurum præcaventes naufragium elucidaverunt et statuerunt, suisque posteris reliquerunt, quo pacto quove modo, qua charitate, monachi eorum per abbatias in diversis mundi partibus corporibus divisi, animis indissolubiliter conglutinerentur. Hoc etiam decretum chartam charitatis vocari censebant, quia ejus statutum omnis exactionis gravamen propulsans, solam charitatem et animarum utilitatem in divinis et humanis exseruitur.

INCIPIT CHARTA CHARITATIS.

CAPUT PRIMUM.

De singulari inter personas hujus ordinis consensione circa sensum et praxim Regulæ S. Benedicti ceterosque alios usus ac caeremonias.

Quia unius veri Regis, et Domini, et Magistri, nos omnes servos licet inutiles, cognoscimus, idcirco abbatibus et confratribus nostris monachis,

A quos per diversa loca Dei pietas per nos miserimos homines sub regulari disciplina ordinaverit, nullam terrenæ commoditatis, seu rerum temporalium exactionem imponimus. Prodesse enim illis, omnibusque sanctæ Ecclesiæ filiis cupientes, nihil quod eos gravet, nihil quod eorum substantiam minuat, erga eos agere disponimus: ne dum nos abundantes

de eorum paupertate esse cupimus, avaritiæ malum, quod secundum Apostolum idolorum servitus comprobatur, evitare non possumus. Curam tamen animarum illorum gratia (3-5) charitatis retinere volumus: ut si quando a sancto proposito et observantia sanctæ Regulæ, quod absit, declinare tentaverint, per nostram sollicitudinem ad rectitudinem vitæ redire possint.

I. *Regula servetur sine novo sensu.* — Nunc vero volumus, illisque præcipimus, ut Regulam beati Benedicti per omnia observent, sicuti in Novo Monasterio observatur. Non alium inducant sensum in lectione sanctæ Regulæ, sed sicut antecessores nostri sancti Patres, monachi scilicet Novi Monasterii (6) intellexerunt et tenuerunt, et nos hodie intelligimus, et tenemus: ita et isti intelligant et teneant.

II. *Mores idem sint in omnibus cœnobiis.* — Et quia omnes monachos ipsorum ad nos venientes in claustris nostris recipimus, et ipsi similiter nostros in claustris suis, ideo oportunitatem nobis videtur, et hoc etiam volumus, ut mores et cantum et omnes libros ad horas diurnas et nocturnas, et ad missas necessarios, secundum formam morum et librorum Novi Monasterii possideant: quatenus in actibus nostris nulla sit discordia, sed una charitate, una regula, similibusque vivamus moribus.

III. *Procul privilegia contra ordinis statuta.* — Nec aliqua Ecclesia vel persona ordinis nostri adversus communia ipsius ordinis instituta privilegium a quolibet postulare audeat, vel obtentum quomodo libet retinere.

CAPUT II.

De visitationibus Patrum abbatum, ac mutua ipsorum ad invicem honoris prosecutione.

IV. *Abbas Cistercii ut matris ordinis abbas excipiat.* — Cum vero abbas Novi Monasterii ad aliquod horum cœnobiolorum visitandi gratia venerit, illius loci abbas, ut ecclesiam Novi Monasterii (7) suæ Ecclesiæ esse matrem recognoscat, cedat ei in omnibus locis monasterii, et ipse abbas adveniens locum illius abbatis, quandiu ibi manserit, teneat: excepto, quod non in hospitio, sed in refectorio cum fratribus, propter disciplinam servandam, comedet, nisi abbas illius loci defuerit.

V. *Abbates hospites ut recipiendi.* — Similiter et omnes abbates supervenientes nostri ordinis faciant; quod si plures supervenerint, et abbas loci defuerit, prior illorum in hospitio comedat. Et hoc excipitur, quod abbas loci illius, etiam in præsentia majoris abbatis novitios suos post regularem probationem benedicet.

VI. *D. Cisterciensi quid cavendum in filiationibus.* — Abbas quoque Novi Monasterii caveat, ne quidquam præsumat tractare, aut ordinare, aut contin-

(3-5) Et hæc est prima ratio cur huic constitutioni nomen *Chartæ Charitatis* indiderunt.

(6) Et hinc oritur secunda ratio cur hoc statutum nuncupari possit *Charta Charitatis*.

gere, de rebus illius loci ad quem venerit, contra abbatis vel fratrum voluntatem.

VII. *Quid possit in eisdem.* — Si autem præcepta Regulæ vel nostri ordinis intellexerit in eodem loco prævaricari, cum consilio præsentis abbatis charitative studeat fratres corrigere. Si vero abbas loci illius non adfuerit, nihilominus quod sinistrum invenerit, corrigat.

VIII. *Pater abbas visitet filias.* — Semel per annum visitet abbas Majoris ecclesiæ, vel per se, vel per aliquem de coabbatibus suis, omnia cœnobia quæ ipse fundaverit: et si fratres amplius visitaverit, inde magis gaudeant.

IX. *Cistercium quatuor primi visitent.* — Domum autem Cisterciensem simul per seipsos visitent quatuor primi abbates, de Firmitate, de Pontignaco, de Claravalle, de Morimundo, die quam inter se constituerint, præter annum capitulum, nisi forte aliquem eorum gravis ægrotudo detineat.

X. *Reverentia abbatibus exhibetur, cum Cistercium venerint.* — Cum autem aliquis nostri ordinis abbas ad Novum Monasterium venerit, reverentia congrua abbati ei exhibeatur; stallum abbatis illius teneat, in hospitio comedat, si tunc abbas defuerit. Si vero præsens fuerit, nil horum agat, sed in refectorio comedat. Prior autem loci negotia cœnobilii disposat. Inter abbatias illas quæ se non genuerunt alterutras, ista erit lex. Omnis abbas in omnibus locis sui monasterii coabbati suo cedat advenienti, ut alimpeatur illud: *Honore invicem prævenientes* (Rom. XII).

XI. *Cum multi convenerint, quis primus.* — Si duo aut eo amplius convenerint, qui prior erit de advenientibus locum superiorem tenebit. Omnes tamen præter abbatem præsentis loci in refectorio comedent, ut supra diximus. Alias autem ubicunque convenerint, secundum tempus abbatiarum ordinem suum tenebunt; ut cujus ecclesia fuerit antiquior, ille sit prior. Ubicunque vero consederint, humiliet sibi mutuo.

CAPUT III.

De institutione, auctoritate et forma capituli generalis.

XII, XIII. *Abbatia quæ aliam fundavit, in eam jus habet. Abbates ad capitulum generale veniant.* — Cum vero aliqua Ecclesiarum nostrarum Dei gratia adeo creverit, ut aliud cœnobium construere possit, illam definitionem, quam nos inter confratres nostros tenemus, et ipsi inter se teneant, excepto quod annum capitulum inter se non habebunt: sed omnes abbates de nostro ordine singulis annis ad generale capitulum Cisterciense, omni postposita occasione convenient, illis exceptis, quos corporis infirmitas retinuerit; qui tamen idoneum nuntium delegare debebunt, per quem necessitas remotionis eo-

(7) Tertia ratio cur hæc constitutio *Charta Charitatis* nuncupetur, nempe mutua hæc honoris et reverentiæ quam præcipit exhibitio.

rum capitulo valeat auctari. Et illis item exceptis, qui in remotioribus partibus habitantes, eo termino venerint, qui eis fuerit in capitulo constitutus. Quod si quis quacunque alia occasione quandoque remanere a nostro generali capitulo præsumpserit, sequentis anni capitulo pro culpa veniam petat, nec sine gravi animadversione pertranseat.

XIV. *In capitulo generali quæ agenda.* — In quo capitulo de salute animarum suarum tractent : in observatione sanctæ Regulæ vel ordinis, si quid est emendandum vel augendum, ordinent : bonum pacis et charitatis inter se reforment.

XV. *In eodem capitulo abbatum lapsus corrigantur.* — Si quis vero abbas minus in Regula studiosus, vel secularibus rebus nimis intentus, vel in aliquibus vitiosus repertus fuerit, ibi charitative clametur (8), clamatus veniam petat, pœnitentiam pro culpa sibi indictam adimpleat. Hanc vero clamationem non nisi abbates faciant.

XVI. *Si in correctione alicujus sit dissidium, cujus judicio standum.* — Si forte aliqua controversia inter quoslibet abbates emergerit, vel de aliquo illorum tam gravis culpa propalata fuerit, ut suspensionem aut etiam depositionem mereatur : quidquid inde a capitulo fuerit definitum, sine retractatione observetur. Si vero pro diversitate sententiarum in discordiam causa devenit, illud inde irrefragabiliter teneatur, quod abbas Cisterciensis, et hi qui sauioris consilii, et magis idonei apparuerint, iudicant : hoc observato, ut nemo eorum, ad quos specialiter causa respexerit, definitioni debeat interesse.

XVII. *Cœnobii penuriam patientia ab aliis juventur.* — Quod si aliqua causa Ecclesia pauperiem intolerabilem incurrerit : abbas illius cœnobii coram omni capitulo hanc causam intimare studeat (9). Tunc singuli abbates maturo charitatis igne succensi, illius Ecclesiæ penuriam rebus sibi a Deo collatis, prout habuerint, sustentare festinent.

CAPUT IV.

De electionibus abbatum.

XVIII. *Mortuo abbate, ut fiat electio successoris.* — Si quæ domus ordinis nostri abbate proprio fuerit destituta, major abbas de cujus domo domus illa exivit, omnem curam habeat ordinationis ejus, donec in ea abbas alius eligatur : et præfixa die electionis, etiam ex abbatibus, si quos domus illa genuit, advocentur, et consilio et voluntate patris abbatis, abbates et monachi domus illius abbatem eligant.

XIX. *Mortuo D. Cisterciensi, qui successoris electioni interesse debeant.* — Domui autem Cisterciensi, quia mater est omnium nostrum, dum proprio abbate caruerit, quatuor primi abbates, scilicet, de Firmitate, de Pontignaco, de Claravalle, et de Morimundo, provideant, et super eos sit cura domus

illius, donec in ea abbas electus fuerit et statutus. Ad electionem autem Cisterciensis abbatis præfixa et nominata die, ad minus per quindecim dies convocentur ex abbatibus, quorum domus de Cistercio exierunt : et ex aliis, quos prædicti abbates et fratres Cistercienses idoneos noverint : et congregati in nomine Domini abbates et monachi Cistercienses eligant abbatem.

XX, XXI. *Quis in abbatem matris ecclesiæ (10) eligi possit. Nullus in abbatem alterius ordinis eligatur.* — Liceat autem cuique matri ecclesiæ nostri ordinis, non solum de monachis filiarum suarum ecclesiarum, sed de ipsis quoque abbatibus earum, libere sibi si necesse fuerit, assumere abbatem : personam vero de alio ordine nulla de nostris ecclesiis sibi eligat in abbatem : sicut nec nostrarum aliquam liceat aliis monasteriis, quæ non sunt de ordine nostro, dari.

CAPUT V.

De cessione et depositione abbatum.

XXII. *Abbas volens cedere ut sit admittendus.* — Si quis abbas pro inutilitate seu pusillanimitate sua, a patre suo abbate domus illi, unde sua exivit, postulaverit, ut ab onere abbatis suæ relaxetur : caveat ille, ne facile ei sine causa rationabili et multum necessariâ acquiescat. Sed et si tanta fuerit necessitas, nihil inde per se faciat : sed vocalis aliquibus abbatibus aliis nostri ordinis, eorum consilio agat, quod pariter noverint oportere.

XXIII. *Abbas ut deponendus, si culpæ exigant.* — Si quis vero abbatum contemptor sanctæ Regulæ, aut ordinis esse prævaricator, vel commissorum sibi fratrum villis consentiens innotuerit : abbas matris ecclesiæ per seipsum vel per priorem suum, aut quomodo opportunius potuerit, de emendatione eum admoneat usque quater. Quod si nec ita correctus fuerit, nec sponte cedere voluerit : congregato aliquanto numero abbatum nostræ congregationis, transgressorem sanctæ Regulæ ab officio suo amoveant : ac deinceps alter qui dignus sit, consilio et voluntate majoris abbatis a monachis illius Ecclesiæ simul et abbatibus, si qui ad eam pertinent, sicut supra dictum est, eligatur.

XXIV. *Depositus si recalcitret, ut puniendus.* — Si autem is qui deponitur, aut monachi ejus, quod Deus avertat, contumaces et rebelles esse voluerint, ut sententiis minime acquiescant, ab ipso abbate matris ecclesiæ, et a cæteris coabbatibus ejus, excommunicationi subdantur : ac deinceps ab eo coaccendantur, prout potuerit, et noverit expedire.

XXV. *Resipiscentes quo se possint conferre.* — Ex hoc sane si quis illorum ad se reversus, de mortis animæ resurgere, et ad matrem redire voluerit tanquam filius pœnitens suscipiatur.

(8) Clametur, idem est hoc loco ac accusetur vel denuntiatur.

(9) En tibi adhuc et nova ratio nominis *Chartæ Charitatis*, nimirum ex subsidio, monasterio penuriam patienti concesso.

(10) Per abbatem *Majoris Ecclesiæ* intellige *Patrem abbatem* seu abbatem domus illius quæ alteram genuerit.

XXVI. *Nu'lus alio m'igret invito abbate.* — Nam A
sive hac causa multo semper studio devitanda, nul-
lus abbas monachum alterius cujuscunque abbatis
ordinis nostri sine ejus assensu retineat : nullus in
donum alterius cujuslibet, sine ejus voluntate, subs
ad inhabitandum monachos introducat.

XXVII. *D. Cisterciensis quomodo corrigendus.* —
Eodem etiam modo si forte, quod absit, abbates
nostri ordinis matrem nostram Cisterciensem Eccle-
siam in sancto proposito languescere, et ab ob-
servatione Regulæ vel ordinis nostri exorbitare co-
gnoverint, abbatem ejusdem loci per quatuor primos
abbates, scilicet de Firmitate, de Pontinac, de
Claravalle, de Morimundo, sub cæterorum abbatum
nomine, usque quater, ut corrigatur ipse, et alios
corrigere curet, admoneant, et cætera quæ de aliis
dicta sunt abbatibus, si incorrigibiles apparuerint,
circa eum studiose adimpleantur : excepto quod si
cedere sponte noluerit, nec deponere, nec contu-
maci anathema dicere poterunt ; donec in generali
capitulo, aut si illud forte jam visum fuerit expe-
ctari non posse, in conventu allo, convocatis abba-

tibus qui de Cistercio exierunt, et aliquibus aliorum,
virum inutilem ab officio suo deponant : et tam ipsi
quam monachi Cistercienses idoneum abbatem eli-
gere studeant.

XXVIII. *Quid si ipse et ejus monachi non acquies-
cant.* — Quod si abbas ille et monachi Cistercienses
contumaciter recalcitrare voluerint : gladio excom-
municationis eos ferire minime vereantur.

XXIX. *Resipiscientes quo possint confugere.* —
Postea vero si quis horum prævaricatorum tandem
resipiscens, et animam suam salvare cupiens, ad
quamlibet quatuorstrarum ecclesiarum, sive ad
Firmitatem, sive ad Pontinac, sive ad Claram-
vallem, seu ad Morimundum, confugerit : sicut do-
mesticus et coheres ecclesiæ cum regulari satisfac-
tione recipiatur, quoadusque propriæ ecclesiæ,
sicut iustum fuerit, reconciliatæ, quandoque reddi-
tur.

XXX. *Capit. generale ubi tunc habendum.* — In-
terim annum abbatum capitulum non apud Cister-
cium, sed ubi a quatuor supra nominatis abbatibus
prævisum fuerit, celebrabitur.

USUS ANTIQUIORES ORDINIS CISTERCIENSIS.

(Nomasticon Cisterciense seu antiquiores ordinis Cisterciensis consuetudines, Paris. 1664.

ADMONITIO.

Cum, ut superius vidimus, primæ constitutionis ordinis Cisterciensis seu Chartæ Charitatis auctores,
eamdem vivendi et agendi rationem omnibus monasteriis ac personis ejusdem ordinis præscripsissent, libellum
hunc ex usibus ac ceremoniis quas illæ usque tulerant concinnatum singulis monasteriis, iisdem moribus
ac ritibus inter se colligendis, imperarunt. Cujus subinde libelli directionem universus ordo ita complexus est,
ut de alio sibi comparando, vix ab eo tempore cogitaret. Hunc ergo librum, et si jam semel et iterum in lucem
prodierit, pluribus illius manuscriptis inter se collatis, in ea quam primum habuit forma, non nudum tamen
ut hactenus, sed notis et observationibus adornatum, ac in quinque veluti partes juxta diversitatem materie
quam pertractat, majoris perspicuitatis gratia distributum, additis ac notatis illis quæ illi aliquando pro
quarundam festivitatum celebratione instituenda identidem accesserunt, sine ulla sive titulorum sive capita-
lorum immutatione, nova hac editione et accessione in publicum rursus abire permittimus.

Ac ut illius in ipso limine lectori rudem ob oculos ponamus imaginem :

I^a illius parte Breviarii ac Missalis Cisterciensis dispositionem tradidit, eamque juxta Regulam
S. Benedicti.

II^a quæ incipit a cap. 52, ceremonias tam in horis canonicis quam in missarum celebratione observandas,
usque ad cap. 70, juxta antiquiorem usum Ecclesiæ prosequitur.

III^a quæ a cap. septuagesimo usque ad octuagesimum nonum se extendit, modum agendi ac ritus in cæteris
exercitiis regularibus tenendos demonstrat.

IV^a quæ ab eodem capite octuagesimo nono usque ad centesimum secundum protenditur, infirmorum
curam, mortuorumque suffragia persequitur.

V^a Denique, quæ ab eodem capite centesimo secundo usque ad finem ejusdem libri pertingit, hebdomada-
riorum seu ministrorum sibi invicem in ecclesiasticis regularibusque obsequiis qualibet hebdomada succeden-
tium, superiorum item ac officialium quorumlibet munia fuisse sapienterque describit.

His autem de fine ac ordine libelli hujus utcumque prælibatis, si quis tempus illius ac ætatem inquirat.
antiquitatem illi potius quam certum aliquem annum asseremus. Verosimilius tamen est eum, aut simul cum
Charta Charitatis, aut immediate post fuisse concinnatum, ut vel ex eo patet, quod inter libros necessarii
habendos in prima cujuslibet monasterii fundatione recenseatur capite duodecimo institutorum ejusdem ordinis
quæ anno millesimo centesimo tricesimo quarto edidit sanctus Raynardus, Cistercii quartus abbas, quindecim
circiter annis post confirmationem Chartæ Charitatis. De auctore vero seu conscriptore nihil certum.

PARS PRIMA.

breviarii ac Missalis Cisterciensis secundum Regulam S. Benedicti dispositio.

CAPUT PRIMUM.

De Adventu Domini.

In Adventu Domini, Dominica prima *Esayas* incipiat ad Vigiliis, et deinceps totus legatur per Adventum, non solum ad Vigiliis, sed et in refectorio prout tempus expetierit. Eisdem quoque diebus cum post Vesperas et Laudes et ad missam de ipso Adventu et aliquo sancto facienda est commemoratio, prius de Adventu, et postea de sancto fiat commemoratio. In tertia vero septimana ejusdem Adventus, jejunia Quatuor Temporum omni anno sunt agenda; et homilia Evangeliorum ad ipsos tres dies jejuniorum pertinentes ad Vigiliis legendæ: quarum primæ lectiones a diaconis, quos cantor voluerit, pronuntiandæ sunt; et feria quinta ejusdem septimanæ sermones sancti *Augustini* de Incarnatione Domini, videlicet *Legimus sanctum Moysen*; et, *Vos, inquam, convenio (o Judæi)* ad Vigiliis sunt recitandi.

Si quando vero festività sancti *Thomæ* apostoli in eadem feria quinta evenierit, tertia feria ejusdem septimanæ, prænotati sermones legantur. Sciendum tamen quod Antiphona illa, quæ quinta die ante diem Nativitatis intitulatur ad *Benedictus*, sicut in Antiphonario notatur, id est *Nolite timere*, etiamsi ipsa dies quinta Dominica evenierit, non obmittitur, sed dicitur ad *Benedictus*. Illa vero de Dominica, scilicet *Ave Maria*, remaneat.

CAPUT II.

Quomodo per hiemem privatis diebus ad Vigiliis dividuntur Responsoria.

Omnia Responsoria quæ cantantur a Kalendis Novembris usque in Pascha Dominicis diebus, et Responsoria Apparitionis, scilicet *Hodie in Jordane*, dividuntur trina per singulos dies privatis diebus usque ad sextam feriam. Sexta vero feria repetantur a capite, exceptis illis diebus qui habent propria Responsoria: scilicet ante Natale Domini et post, et ante Pascha et dum cantantur Responsoria, *Domine, ne in ira*. Porro *Aspiciens* quod in Dominica cum tribus versibus canitur, quoties privatis diebus repetetur, cum solo ultimo versu cantabitur. Quod si aliqua festività duodecim lectionum intervenerit, illa tria Responsoria, quæ dicenda fuerant in ipsa die quam occupavit festività, dicantur ea die quæ vacua successerit festività.

CAPUT III.

De vigilia Nativitatis Domini.

In Vigilia Nativitatis Domini post Nocturnos more solito Vigiliæ pro defunctis agantur: et cætera omnia sicut aliis privatis diebus persolvantur, cum exione genuum usque ad Vesperas Natalis Domini; excepto quod missa illius diei post Primam sine flexione genuum, et ea veneratione qua Dominicis die-

bus canitur, sit celebranda. Ad quam una tantum oratio dicatur; nisi forte præsens defunctus fuerit. Et prophetia *Esayæ* ante Epistolam a quolibet fratre rogato a cantore legatur.

In capitulo autem post primum versum primæ lectionis quæ sic incipit, *Jesus Christus Filius Dei in Bethlehem Judæ nascitur*, totus conventus pro veneratione sanctæ Nativitatis prostratus, orationem brevem faciat: et abbatem vel priorem, si Abbas defuerit, surgente, cæteri etiam se erigant et resideant, lectorque tunc reliqua lectionis prosequatur.

Si autem Vigilia Nativitatis Domini evenierit die Dominica, ita celebretur. Invitatorium, *Levate capita vestra*. In primo nocturno Antiphona, *Domine, in virtute*. Psalmus, *Domine, in virtute*, et, *Deus Deus meus, respice*, et cætera ut in Breviariis. Versus, *Hodie scietis quia veniet Dominus*. Lectiones vero dicantur quæ in ipsa Dominica quarta in Adventu Domini in libro Lectionari scriptæ sunt, id est, *Audite me, qui sequimini quod justum est*. Et in eodem primo nocturno legantur Responsoria *Canite tuba. Non auferetur. Me oportet minui. Ecce jam venit*.

In secundo nocturno, Antiphona, *Dominus defensor*. Psalmus, *Dominus illuminatio*, et *Ad te clamo*, etc. Versus, *Crastina die delebitur iniquitas terræ*. Responsoria, *Virgo Israel. Juravi, dicit Dominus. Non discedimus a te. Intuemini quantus sit*.

Ad Cantica, Antiphona, *Alleluia*. Canticum, *Domine, miserere nostri*. Versus, *Egredietur virga*. Evangelium, *Cum esset desponsata*. Homelia Origenis; ex qua homelia legantur quatuor Lectiones, sicut designatæ sunt in libro; quarum primam legat die quidem Dominico diaconus hebdomadarius; privatis vero diebus, quem cantor voluerit. Responsoria, *Sanctificamini. Constantes estote. Sanctificamini, filii Israel. Nascetur vobis*. Evangelium post *Te Deum* laudamus, *Cum esset desponsata mater Jesu*. Collecta, *Deus qui nos Redemptionis*.

In laudibus, *Alleluia*. Psalmus, *Miserere mei, Deus*, et, *Confitemini Domino*, etc. Capitulum, *Ecce venio cito*. Responsorium, *Hodie scietis*. Hymnus, *Splendor paternæ gloriæ*. Versus, *Constantes estote*. Ad Canticum de Evangelio: Antiphona, *Orietur sicut sol*. Collecta, *Deus qui nos redemptionis*. Pro Commemoratione Dominicæ: Antiphona, *Ave Maria*. Versus, *Emitte agnum, Domine*. Collecta, *Excita, Domine, potentiam*.

Missa matutinalis de Dominica, id est, *Memento nostri, Domine*, cum sua collecta dicatur, nisi præsens defunctus fuerit. Major vero missa de Vigilia, id est, *Hodie scietis*. *Alleluia* dicatur, et *Credo in unum Deum*. Prophetia *Esayæ* ante Epistolam non obmittatur.

Ad horas diei *Alleluia*. Versiculi autem de Vigilia scilicet, Ad Tertiam : versus, *Hodie sciatis*. Ad Sextam : versus, *Crastina die delebitur iniquitas terræ*; Ad Nonam, versus, *Constantes estote*. In Tertia vero capitulum et Collecta de Vigilia. Ad Sextam et ad Nonam, sicut in aliis tribus Dominicis diebus tractatis.

Ad Vesperas super Psalmos dicatur sola prima antiphona, scilicet, *Antequam convenirent*, Psalmum, *Dixit Dominus. Confitebor. Beatus vir. Laudate, pueri*, quatuor scilicet Psalmi sub una Antiphona. Capitulum, *Paulus servus Christi Jesu*. Responsorium, *O Juda et Jerusalem*. Hymnus, *Intende, qui regis*. Versus, *Benedictus qui venit in nomine Domini*. Ad Magnif. Antiph. *Cum esset desponsata*. Collecta, *Deus qui nos redemptionis*. Post quas Vesperas non fit commemoratio de Dominica.

CAPUT. IV.

De Nativitate Domini.

In nocte Nativitatis Domini cellerarius provideat de duobus conversis, qui ignem in calefactorio monachis ad intervallum calefaciendis præparent, si tamen frigus hoc exegerit. Finita namque post Evangelium Collecta, exhibet conventus de ecclesia : et lapn padibus in claustrum et in lavatorio accensis, ab illo fratre qui in capitulo per intervalla post Nocturnos lumen solet deferre, sedebunt fratres in claustrum, et qui voluerit calefaciat se.

Dehinc, ut tempus dictaverit, pulsato modice signo a sacrista, præparent se ministri altaris ad missam, *Dominus dixit ad me*. Ad quam missam adjuvent ad induendum et exuendum illi duo fratres qui postea ad missam matutinalem, scilicet post Laudes, hoc iterum facturi sunt. Præparatis vero ministris, iterum signo pulsato ut conveniant fratres in chorum, supradicta missa sicut in natali unius apostoli celebratur. Expleta missa, factoque intervallo atque sedentibus fratribus in claustrum, eo ordine quo supra taxavimus signum a sacrista pulsetur, et Matutinarum Laudes inchoentur.

Post Matutinarum Laudes fratres lege suprascripta in claustrum sedeant. Secretarius (11) vero signo solito altaris ministros ad præparandos se accersat, temperato sic hoc intervallo post Matutinarum Laudes, ut incipiente diei aurora, incipiat missa, *Lux fulgebit*. Ad quam missam non cantentur missæ privatae donec Offerenda compleatur, exceptis missis pro communicandis conversis. Porro ista missa in mane sicut in diebus Dominicis agatur, et fratres infirmi et diversis officiis deputati ad communionem eant. Qua missa celebrata mox exeuntibus fratribus de choro, signum pulsetur a sacrista : et uti mos est festis diebus intervallum custodiri, inter Matutinarum Laudes et Primam : ita teneatur inter hanc missam, *Lux fulgebit*, et Primam. Iterum pulsato signo ad Primam veniant fratres in chorum, et faciant soli-

tam orationem. Post Primam autem incipit capitulum.

CAPUT V.

De octavis Domini.

In tribus autem sequentibus diebus missa matutinalis erit, *Puer natus est nobis*. In prima die istorum trium dierum scilicet sancti *Stephani*, ad hanc prædictam missam prima Collecta erit, *Concede, quæsumus, omnipotens Deus*. Secunda vero, *Da nobis, quæsumus*. Deinde Epistola, *Apparuit gratia Dei*. Evangelium, *Exiit edictum*.

In secunda autem die, videlicet in die sancti *Joannis* evangelistæ, prima Collecta erit, *Concede, quæsumus, omnipotens Deus*; secunda vero, *Ecclesiam tuam*; tertia, *Da nobis, quæsumus*: Deinde Epistola, *Apparuit benignitas*; Evangelium, *Pastores loquebantur*.

In die sanctorum Innocentium prima Collecta erit, *Concede, quæsumus, omnipotens Deus*, secunda : *Deus, cujus hodierna die*; deinde, *Da nobis, quæsumus*; In quarto loco, *Ecclesiam tuam*; Epistola, *Apparuit gratia*; Evangelium, *Exiit edictum*.

Notandum tamen quia si in die sancti *Stephani* dies Dominica occurrerit, vel præsens defunctus ad missam matutinalem supervenerit in die sancti *Joannis* : Epistola, *Apparuit gratia*; Evangelium, *Exiit edictum*, dicatur. In die vero Innocentium Epistola, *Apparuit benignitas*; Evangelium, *Pastores loquebantur*. Similiter si in die sancti *Joannis* dies occurrerit Dominica, vel præsens defunctus supervenerit in die Innocentium : Epistola, *Apparuit benignitas*; Evangelium, *Pastores*.

Ipso die ad Vesperas prima commemoratio fiat de sancto *Thoma* (12); postea de Nativitate et de octavis sanctorum. Cætera omnia de sancto *Thoma* sicut in libris adnotatum est, fiant. Cujus festivitas tam in nocte quam in die plenarie agatur. Et observatur illa ratio quæ in tribus præcedentibus festivitibus est assignata : scilicet de commemorationibus faciendis, de matutinalis missæ dispositione de Dominica si occurrerit, de mortuo si præsens fuerit. Ad introitum vero majoris missæ, *Letetur justus*. Collecta, *Adesto, Domine*, etc., sicut in festo sancti *Vincentii*. Quod si Dominicus dies fuerit, post Laudes fiat primitus commemoratio diei Dominicæ, id est *Dum medium silentium*; postea de Nativitate : deinde de octavis sanctorum per ordinem. Missa matutinalis, *Dum medium silentium*. Prima Collecta, *Omnipotens sempiternæ Deus*, dirige. Secunda, *Adesto, Domine*. Tertia, *Concede*. Postea de octavis sanctorum. Ad Vesperas super Psalmos dicatur una Antiphona, *Iste sanctus pro lege*.

In crastino sancti *Thomæ*, nisi dies Dominicus fuerit, peractis nocturnis mox pergant fratres more solito ad luminare legere, et post Laudes sint in-

(11) Secretarius, id est sacrista.

(12) Memoria et festivitas *S. Thomæ Cantuariensis*, non erat in primis Usibus, sed hic addita est anno

D. 1191, quo quidem anno ejus festivitas recepta et imperata est a capitulo generali.

tervallo Prima sequatur. Qua dicta, missa celebretur ut in Dominicis diebus, scilicet *Puer natus est nobis*. Collectæ, *Concede, quæsumus : Da nobis, quæsumus : Ecclesiam tuam : Deus cujus hodie*. Epistola, *Apparuit gratia* : Evangelium, *Exiit edictum*.

Post missam vacent fratres lectioni, usque ad horam secundam. Deinde dicta tertia, eant in capitulum, et postea ad opera manuum. Sed et hoc notandum, quod ad Vigiliis hujus diei expositio Evangelii, scilicet *Exiit edictum*, legenda sit et pronuntianda a quolibet diacono; ut in duodecim lectionibus. Si dies hæc Dominica fuerit, sicut in libris continetur, ita fiat.

CAPUT VI.

Quomodo a Nativitate Domini usque ad Septuagesimam, diebus Dominicis officia missarum assignantur singulis annis.

Prima semper Dominica quæ post diem Nativitatis Domini venerit, officium, *Dum medium silentium*, ad missam matutinalem dicatur. Similiter prima semper Dominica quæ post diem Apparitionis venerit, officium, *In excelso throno*, ad missam matutinalem cantetur, excepto quod si eadem Dominica officium *Omnis terra* simul cum historia, *Domine ne in ira*, propter celeritatem instantis Septuagesimæ fuerit canendum, *In excelso throno*, in crastino Apparitionis dicitur. Et notandum quia cum dies Dominicus tertia die post Epiphaniam, et deinceps usque ad Octavam Apparitionis venerit, omni die post Octavam Apparitionis, ad Laudes et ad Vesperas, Collecta, *Vota, quæsumus, Domine*, usque in subsequentem Dominicam, qua *omnis terra*, cani debet, continuatur. Eadem quoque missa, id est *In excelso throno* per eosdem dies, videlicet post Octavam Apparitionis secundum quod in sententia (13) de missis diebus privatis dicendis ordinatum est, dicitur : si tamen officium *Omnis terra*, in ipsis Octavis Apparitionis vel ante dictum non fuerit.

Cum autem inter septimanam illam qua cantatur, *In excelso throno*, et Septuagesimam quinque veniunt hebdomadæ, tunc, *Omnis terra*, duabus primis : *Adorate Deum* vero tribus ultimis canatur hebdomadis ; ita scilicet ut unaquæque septimanarum illarum, quibus, *Omnis terra* canetur, suam propriam habeat Collectam, cum Epistolis et Evangelii ad eam pertinentibus : et tres ultimæ septimanæ quibus, *Adorate* canetur, similiter ; hoc scilicet modo. Prima hebdomada dicitur officium *Omnis terra*. Collecta, *Omnipotens sempiterne Deus, qui cælestia simul* : Epistola, *Habentes donationes* : Evangelium, *Nuptiæ factæ sunt*. Secunda hebdomada item officium, *Omnis terra* : Collecta *Omnipotens sempiterne Deus, infirmitatem* : Epistola, *Nolite esse prudentes apud vosmetipsos* : Evangelium, *Cum descendisset Jesus*. Tertia hebdomada officium, *Adorate Deum* : Collecta, *Deus qui nos in tantis* : Epistola, *Nemini quidquam debea-*

tis : Evangelium, *Ascendente Jesu*. Quarta hebdomada item Officium, *Adorate Deum*. Collecta, *Familiam* : Epistola, *Induite vos* : Evangelium, *Simile est regnum cælorum homini qui seminavit*. Quinta hebdomada item officium *Adorate* cum supradicta Collecta, Epistola et Evangelio.

Cum vero infra prædictum terminum quatuor veniunt hebdomadæ, tunc, *Omnis terra* duabus primis : *Adorate* vero duabus ultimis canatur. Cum vero non nisi tres infra prædictum terminum veniunt hebdomadæ : *Omnis terra*, prima trium illarum hebdomada, cum primis duabus collectis, scilicet *Omnipotens sempiterne Deus, qui cælestia* : et *omnipotens sempiterne Deus, infirmitatem* cum Epistolis et Evangelii ad ipsas pertinentibus, dicatur ; ita scilicet ut feria quinta *Omnipotens sempiterne Deus, infirmitatem*, ad Laudes incipiatur. Ipsaque die Missa *Omnis terra*, cum Epistola et Evangelio ad ipsam pertinentibus cantetur : et usque in Sabbatum tam ad Vesperas quam ad Laudes teneatur ; reliquis vero duabus ultimis hebdomadis ut supra in quatuor hebdomadis descriptum est, agatur.

Et cum infra sæpe memoratum terminum ab *In excelso throno* usque ad Septuagesimam, non nisi duæ eveniunt hebdomadæ : in prima quidem, ut in tribus descriptum est, fiat. Secunda vero qua cantabitur, *Adorate Deum*, de duabus Collectis, scilicet *Deus qui nos in tantis*, et, *familium tuam* : cum Epistolis et Evangelii ad eas pertinentibus, agatur similiter. Cum vero una sola hebdomada inter illam de, *In excelso throno* et Septuagesimam venerit, tuncamboilla officia cum supra memoratis Collectis, Epistolisque et Evangelii ad eas pertinentibus, illis duabus hebdomadis prima scilicet qua cantatur, *In excelso throno*, et secunda quæ est ante Septuagesimam, Cantor ut melius potuerit exsolvere, procuret : si tamen in eadem secunda hebdomada quæ est ante Septuagesimam propter aliquam solemnitatem duodecim Lectionum, vel propter commemorationem alicujus sancti qui proprietatem (14) habet in graduali persolvi non potuerunt.

Quod vero ob brevitate temporis, de duabus Collectis in una septimana dicendis cum suis Epistolis et Evangelii, et de secunda Collecta feria quinta incipienda diximus observandum : si ob præsentem defunctum vel duodecim lectionum solemnitatem, vel commemorationem alicujus sancti, qui proprietatem habet in graduali feria quinta venientem, id impeditum fuerit prima die quam, post illam feriam quintam ante Dominicam ab hujusmodi expeditam, cantor invenerit totum persolvat. Quod si etiam feria sexta aliquo horum occupata fuerit : tunc quidem Sabbato Dominicalis missa canatur. Itaque feria quinta vel sexta, vel Sabbato ubi prius vacuum a proprietate sancti, locum invenerit : Dominicale Officium persolvatur ; nec pro presenti defuncto differatur, sed utraque missa dicatur. Simili-

(13) In sententia, id est in cap. de missis.

(14) Proprietatem, id est officium proprium.

teretiam observetur quoties aliqua Dominicalis missa A dicta non fuerit in conventu.

CAPUT VII.

De sancto Silvestro.

Festivitas sancti *Silvestri* tam in nocte quam in die plenarie agatur, et commemoratio Nativitatis Domini teneatur. Missa vero ita agatur. Ad Introitum, *Sacerdotes tui, Domine*. Collectæ, *Da, quæsumus, omnipotens Deus ut beati Silvestri : Concede, quæsumus, omnipotens Deus : Da nobis, quæsumus, Domine : Ecclesiam tuam : Deus cujus hodierna die.*

Quod si Dominicus fuerit dies, post matutinales Laudes fiat primitus commemoratio diei Dominici, id est *Dum medium*, et postea de Nativitate : deinde de octavis sanctorum per ordinem. Missa matutinalis erit, *Dum medium silentium* : Collecta. I : *Omnipotens sempiterne Deus, dirige actus nostros*. II : *Da, quæsumus, omnipotens Deus ut beati Silvestri*. III : *Concede, quæsumus, omnipotens Deus*, postea de Octava sanctorum.

Ad Vesperas super Psalmos dicatur una Antiphona de confessore, id est *Cognovit eum Dominus* : Capitulum vero et deinceps usque ad finem, de Octava Dominicæ Nativitatis. Commemoratio fiat in primis de sancto *Silvestro*, postea de Dominica et deinde de Octavis sanctorum.

CAPUT VIII.

Quid post Circumcisionem Domini usque ad Septuagesimam ad Vigiliis sit legendum.

Post Circumcisionem Domini privatis diebus legantur Epistolæ Pauli ad Vigiliis usque ad Septuagesimam : non tamen Dominicis diebus, sed authenticorum Patrum Sermones de Nativitate Domini, sive de Circumcisione, sive de Epiphania Domini, donec canantur Responsoria *Domine, ne in ira tua*. Quod si tempus a Circumcisione usque ad Septuagesimam breve fuerit, non solum in ecclesia, sed etiam in refectorio legantur Epistolæ Pauli ; quod fiet secundum quod cantor ordinaverit.

CAPUT IX.

In Vigilia Epiphaniæ.

In Vigilia Epiphaniæ Domini missa, *Puer natus* ; Collecta, *Corda nostra* : et post, *Deus qui salutis et cæteræ usitatæ*. Et sciendum quod Collecta, *Concede nos famulos* inter usitatas non reputatur : quæ etiam a Vigilia Nativitatis Domini usque in crastinum Epiphaniæ intermittenda est. Epistola, *Apparuit benignitas* : Evangelium, *Defuncto Herode*.

Quod si Vigilia Epiphaniæ in Dominica venerit, hæc suprascripta missa cum sua Collecta, Epistola et Evangelio post Tertiam canatur : Matutinalis vero Missa sit, *Puer natus est*, cum Collecta, *Deus qui salutis* : Epistola, *Apparuit benignitas* : Evangelium, *Pastores loquebantur* : Et notandum quia cum hæc

(15) *Alleluia*, etc., usque ad Quadragesimam. Hoc secundum Regulam S. Benedicti, cap. 15.

(16) *Usque ad Dominicam qua*, etc., id est usque ad

Vigilia in Dominica venerit, Collecta *Deus qui salutis æternæ* : in nocte post Evangelium ad Laudes et ad Tertiam dicitur : Collecta vero, *Corda nostra* tantum ad majorem missam.

CAPUT X.

De « Domine, ne in ira, » et « Benedicam Dominum. »

Ab Octavis Epiphaniæ usque ad Septuagesimam, Dominicis diebus ad Vigiliis dicantur Responsoria, *Domine, ne in ira tua*, et privatis diebus *Benedicam Dominum*, etc., ut inveniuntur in Antiphonario. Antiphonæ vero de Dominica ad Nocturnos et privatis diebus ad primum Nocturnum usque ad Pascha dicantur, et ad Vesperas super Psalmos usque ad Cœnam Domini, et ab Octava Pentecostes usque ad Nativitatem Domini. Quæ vero privatis diebus secundo Nocturno attitulantur, tantum in Quadragesima dicantur.

Alleluia vero ab Octava Pentecostes usque ad Quadragesimam (15). Invitatoria privatis diebus attitulata usque ad Passionem Domini, et a Kalendis Novbris usque ad Adventum. Parva Responsoria ad Nocturnos, ab Octava Pentecostes usque ad Kalendas Novbris. Parva Responsoria ad Laudes et ad Vesperas usque Septuagesimam, et ab Octava Pentecostes usque ad Adventum Domini. Antiphonæ ad Benedictus et Magnificat et omnes versiculi usque ad Quadragesimam, et ab Octava Pentecostes usque ad Adventum. Antiphonæ ad Laudes super Psalmos ad Primam, ad Tertiam, Sextam et Nonam usque ad Dominicam in Palmis : et ab Octava Pentecostes usque ad Adventum.

Quod si festivitas duodecim Lectionum intervenire, post festivitatem nihilominus hæc his quibus attitulata sunt diebus dicantur. Similiter fiat post Octavas Assumptionis sanctæ Mariæ. Et notandum quod quando *Domine, ne in ira tua* quinque canitur : ultimæ Lectiones et ultimæ Antiphonæ, si necesse est, repetuntur : et cum quater canitur, ultima Antiphona repetitur.

CAPUT XI.

De Septuagesima.

Responsoria, *In principio*, dicantur in Septuagesima et Sexagesima tam Dominicis diebus quam privatis hoc tempore. A Septuagesima scilicet usque ad Dominicam qua libri dividuntur (16) : pars Genes ad Vigiliis legatur ea, quæ Vigiliarum lectionibus per totum hoc tempus ad arbitrium cantoris convenienter sufficere possit. Reliqua vero pars si quid ab his Vigiliis residuum est, alique libri qui sequuntur usque ad libros Regum in Refectorio legantur. Ubi hoc sollicite provideatur ut ante Dominicam qua canitur officium, *Judica me, Deus*, perfecti sint.

Verumtamen in Dominicis diebus legantur pri-

Dominicam primam Quadragesimæ, in qua monachi libri dividuntur secundum Reg. S. Ben., ut infra dicetur.

in Refectorio *Homilia Evangeliorum* Dominicalium : vel si aliud aliquid de aliqua festivitate fuerit legendum qualibet die. Prima igitur Dominica Septuagesimæ, lecta in Refectorio homilia vel alio aliquo de aliqua festivitate (si adest) ut dictum est, incipiatur lectio *Genesis*, vel aliorum librorum ut diximus ibi, ubi cantor Lectionem Vigiliarum usque ad Quadragesimam debere finire præviderit.

A prima autem Dominica Quadragesimæ qua scilicet libros dividimus, ad Vigiliis in Ecclesia privatis diebus utimur tractatibus sancti Augustini super Psalmos usque ad Dominicam qua *Hieremias* inchoatur. Si vero Dominica Septuagesimæ, evenierit, Purificatio sanctæ Mariæ, feria secunda inchoetur Historia ad Vigiliis, videlicet liber *Geneseos* cum Præfatione et Responsoriis, *In principio Deus* : et sequenti Dominica dicantur Lectiones ad Vigiliis, *Tulit ergo Dominus hominem*.

CAPUT XII.

De Tractibus.

In Septuagesima et exinde omnibus Dominicis diebus et festivitibus duodecim Lectionum, ad majores missas usque ad Pascha omnes Tractus ab utroque choro alternatim cantentur. Et similiter in Parasceve fiat de Tractu, *Eripe me*. In Vigiliis etiam Paschæ et Pentecostes, *Laudate Dominum, omnes gentes*; et in Sabbatis quatuor temporum similiter Tractus, *Benedictus es*, ab utroque choro alternatim canitur. Qui quidem Tractus incipitur a choro Invitatorii : et alter chorus subjungat, *Et laudabitis*, etc., et sic fiat in singulis versibus. In fine vero, primus versus repetatur ab illo qui incipit : et totus ab utroque choro simul decantetur ; sed et in fine prædictorum Tractuum, ambo chori simul cantent : cæteros Tractus totus simul chorus et conventus cantet.

Non est autem consuetudo ut privatis diebus extra Quadragesimam dicatur Tractus, exceptis Sabbatis Quatuor Temporum, et Vigiliis Pentecostes et missis defunctorum præcipuis et privatis ; sed nec in matutinalibus missis Dominico die tam infra Quadragesimam quam extra : nisi matutinalis missa de Dominica fuerit, propter missam de festo, post Tertiam non repetenda. Nam privatis diebus in Quadragesima *Domine, non secundum*, et Tractus ille, *De necessitatibus meis* ; et, *Domine, exaudi orationem* : Feria quarta ante Pascha pro qualibet solemnitate, non omittuntur. Tractus qui alternatim canuntur, in illo choro in quo est Invitatorium incipiantur. Alios Tractus cantor vel qui ejus ad missam gerit officium in quocunque choro sit incipiat.

CAPUT XIII.

De Capite Jejuni.

Feria quarta in capite jejunii (17) dicta Prima exant fratres in claustrum, et altaris ministri ut cæteris

(17) Caput Jejuni accipitur pro die Cinerum.

(18) Super formas scilicet super partem superiorem inferioris chori.

A diebus se ad celebrandam missam præparent. Tunc sacerdote alba et manipulo induto, signoque pulsato fratres in claustro se discalceent, atque in eodem calceamenta dimittentes loco ecclesiam intrent, et in ordine suo versis vultibus ad altare stent. Altaris itaque hebdomadarii in vestiario se discalceantes in chorum veniant. Post hæc cantor incipiat Antiphonam, *Exsurge*, quam dum incipit vertant vultus ad invicem : et subsequatur versus *Deus auribus nostris*, et *Gloria Patri*. Deinde hebdomadarius missæ dicat versum, *Ostende nobis, Domine* : et fratribus superformas (18) prostratis subsequatur, *Kyrie eleison*, et *Pater noster*, et *ne nos inducas*, atque totus psalmus *Deus misereatur cum Gloria Patri*. Versus, *Et veniat super nos ; Dominus vobiscum : Oramus, Concede nobis, Domine, præsidia*. Postea surgant et stent versis vultibus ad altare usque ad introitum missæ.

Postquam ergo abbas accepta a secretario stola et pastoralis virga in presbyterio (19) verso vultu ad Aquilonem benedixerit cineres antea in ipso presbyterio a secretario positos, atque aqua eos benedicta asperserit, cantetur Antiphona, *Exaudi nos, Domine*, et aliz ut in libris habentur. *Exaudi nos, Domine* incepta : abbas, stola deposita, veniens ante gradum et sub illo flexis genibus, ab Hebdomadario missæ prius sacros accipiat cineres. Quibus acceptis erigens se, resumpta stola stet supra gradum ; et versus ad chorum, super singulorum capita mittat cineres benedictos, incipiens a ministris altaris, omnibus flectentibus genua in terra. Et dum mittuntur, sedeant qui voluerit. Si tamen congregatio major fuerit, secundum dispositionem abbatis per diversa loca distribuantur cineres. Cumque omnes per impositionem cinerum suæ corruptionis memores esse admoniti fuerint, tunc abbas stola deposita veniat in chorum.

Quod si abbas hebdomadarius missæ fuerit, cantor alii missam injungat. Absente abbate, hebdomadarius missæ cineres benedicat. Quibus benedictis primus eos a quolibet sacerdotum stola induto a cantore præmonito accipiat cum ministro, et ipse hebdomadarius ei a quo accepit imponat, et post in locum suum revertatur. Et qui ei cineres dedit, det et cæteris omnibus secundum ordinem conversionis suæ accedentibus. Sciendum autem quia dum hoc officium cinerum agitur, ille cui cantor injunxerit, eos ante abbatem tenere debet.

Inchoata vero Antiphona, *Immutemur habitu*, sacerdos et minister calceent se, et signo pulsato accedant ad missam celebrandam. Cæteri vero omnes discalceati remaneant donec missa peragatur, tunc que se recalceent in claustro. Porro cineres hos extra chorum familiæ et hospitibus si affuerint, prior adjuncto sibi aliquo fratre imponat.

Sciendum est quia Tractus *Domine, non secundum*,

(19) Presbyterium hic accipitur pro ea parte quæ a primo gradu chori astat ipsi altari.

tam in hac die quam in aliis tribus diebus per Quadragesimam scilicet secunda et quarta et sexta feria, usque ad quartam feriam ante Pascha dicitur : excepta tantummodo feria quarta post primam Dominicam Quadragesimæ, quia in ipsa feria quarta Tractus *De necessitatibus* canitur. Canonialis præfatio videlicet, *Qui corporati jejunio* tam hac die quam aliis omnibus Quadragesimæ diebus ad missam de jejunio, usque ad comam Domini dicatur.

CAPUT XIV.

De festis sanctorum quæ a Capite Jejunii usque ad Dominicam in Palmis evenerint.

Si festivitas duodecim Lectionum in qua laboramus privatis diebus a capite jejunii usque ad Dominicam in Palmis evenerit, primo dicatur missa de jejunio dimissis usitatis Collectis, quam cantet hebdomadarius hebdomadæ præteritæ : eamque conventus ex toto audiat. Qua finita ac recalceato conventu, si quarta feria in Capite Jejunii fuerit, sequatur missa de festa canenda a præsentis hebdomadæ hebdomadario. Et post Offerendam privatæ missæ agantur. Ad quam missam ad induendum et exuendum juvent illi qui ad præcedentem hoc idem fecerunt. Huic missæ conversi non intererant. Idipsum teneatur de festo sancti *Mauricii*, cum in jejuniis Quatuor Temporum in Septembri evenerit.

Conventus ad *Te igitur* prioris missæ in Quadragesima super formas prosternatur : horæ vero totius diei sine flexione genuum peragantur et de festo fiant. Quod si festum in quo non laboramus fuerit ; prima missa de jejunio erit, sed non solemniter : et ad *Te igitur* prosternentur fratres. Quod ad missam solemnem post Tertiam non fiet. Sane memoriæ commendandum est, quod flexio genuum ad *Te igitur*, in die duodecim Lectionum non fit, nisi in Quadragesima.

CAPUT XV.

De Dominica prima Quadragesimæ et observatione ejusdem temporis.

Dominica prima Quadragesimæ post Primam cantor adjunctis sibi fratribus, si necesse habuerit, quos ejus petitione prior ei assignaverit, interim dum missa matutinalis cantatur, deferat libros qui dandi sunt in capitulo et ante sedem abbatis aliqua re substrata honeste ordinet : lectio vero regularis de observatione Quadragesimæ, videlicet, *Licet omni tempore* (20), et pars ultima præcedentis sententiæ, scilicet, *In Quadragesimæ vero diebus*, illa die in capitulo legatur. Qua lecta et exposita, cantor jussu abbatis cum solatio suo vel etiam aliis si necesse fuerit libros distribuat ; quos monachi duabus manibus præ gaudio divinarum Scripturarum suscipientes, singuli profunde et lætanter inclinent. Et sciendum quod huic capitulo intererunt monachi infirmi, libros cum aliis accepturi. Postea abbas designet fratres qui se-

cundum Regulam horis quibus vacant fratres lectioni per totum annum circumeant monasterium : cum tamen necesse esse intellexerint, de his scilicet providentes officinis, *claustris, oratorio, capitulo, dormitorio, calefactorio, refectorio, coquina, auditoriis*, ne forte aliquis inconvenienter se habere inveniat : et propter hoc officinas prædictas ingredi poterunt exceptis auditoriis (21).

Hac die post Completorium cruces cooperiantur et *cortina* (22) ante presbyterium tendatur, quæ ita omnibus diebus privatis per Quadragesimam usque ad quartam feriam ante Pascha post Completorium remanebit. In Sabbatis vero et in Vigiliis sanctorum duodecim Lectionum ante Vesperas a conspectu presbyterii, est cortina retrahenda : et in crastino post Completorium est remittenda. Similiter retrahatur ad missam pro præsentis defuncto : et ad exequias, *non intres in judicium* : donec septem Psalmi finiantur post sepulturam, et ad benedictionem Novitii. Ad missam vero privatis diebus, ut sacerdos libere ab abbate si adfuerit ad Evangelium legendum benedictionem petat, subdiaconus cornu cortinæ in parte abbatis modice retrahat : et data benedictione ut prius erat remittat. Diaconus vero accedat ad cortinam ubi sublevata est, quærens benedictionem.

His vero sanctis diebus Quadragesimæ secundum beati Benedicti Patris nostri monita, orationibus intenti esse debemus peculiaribus. Et ideo omni die unusquisque fratrum certa consuetudine orationem privatam tempore lectionis in Ecclesia Domino offerat : nisi præsens defunctus impedierit. Si acciderit per hos dies Quadragesimæ ut crux quæ est retro altare cooperta tollatur inde pro quolibet defuncto, vel infirmo communicando sive inungendo, disoperatoriatur quoadusque proprio loco, scilicet super altare, restituiatur.

CAPUT XVI.

De duabus hebdomadis ante Pascha.

Duabus Dominicis ante Pascha, *Gloria Patri* ad *Asperges me* non dicatur : sed post Versum a capite repetatur. Aliis temporibus post *Gloria* fit repetitio ad *Lavabis me*. Per hos quatuordecim dies in quibus, *Gloria Patri*, non dicitur ad Introitum Missæ, exceptis missis solemnitatum et privatis quæ non sunt de Quadragesima, ministri altaris qui quando ille Introitus cantatur, stant ad aditum chori expectantes horam ingrediendi : ubi audierint inchoare Versum psalmi post Introitum semel percantatum, statim introeant procedentes ad altare.

Librum *Hieremias* prophetæ his diebus tam in ecclesia quam in refectorio legendum dividat cantor in duas partes, et una pars legatur in ecclesia privatis diebus ad Vigiliis usque ad quintam feriam ante Pascha. Quæ pars inchoetur prope initium

cum priore colloquerentur.

(22) *Cortina*, id est velum, quod inter oborum et presbyterium hoc solo Quadragesimali tempore expanditur.

(20) Ex cap. 49 Reg. S. Ben. et ex cap. 48.

(21) Per *auditoria* intellige locum claustris reglari adjacentem, in quem juxta cap. 72 hujus lib. accedere solebant monachi ut de sibi necessariis

ipsius libri paulo ante ubi Dominica nocte ad Vigiliis octava Lectio finem fecerit, id est *Videte Verbum Domini. Nunquid solitudo factus sum.* Et ab eo loco designet cantor de illa prophetia secundum longitudinem vel brevitate noctium per unumquemque annum quantum existimaverit sufficere posse ad hoc quod dictum est. Ubi autem partem illam non nisi in ecclesia legendam, judicaverit finiendam, faciat ipsam die Dominica qua ipsa prophetia ad Vigiliis incepta est, in refectorio inchoari: perlecta tamen prius homilia beati Gregorii papæ de Evangelio, *Quis ex vobis arguet me de peccato*, et percurratur usque ad finem libri: procurans ante omnia ut infra istos dies totus liber perlegatur.

CAPUT XVII.

Ordo in Ramis Palmarum

Dominica in Palmis ab abbate exorcismus aquæ agatur: deinde tertiam ipse incipiat. Qua finita, accepta pastoralis virga, super presbyterii gradum arborum ramos, ante horam tertiam a secretario ibi locatos benedicat, et postea aqua benedicta aspergat. Quibus practis, cantor postquam ramum abbati obtulerit, incipiat Antiphonam, *Pueri Hebræorum*: moxque secretarius cum solatio suo, et quibus a priore jussum fuerit, ramos benedictos monachis ac novitiis distribuat, reliquam partem fratribus laicis et familiæ ac hospitibus si adfuerint porrigat. Interim prænotata Antiphona finita, cantetur alia, *Pueri Hebræorum*.

His ergo ita ordinatis, incipiente cantore Antiphonam, *Occurrunt turbæ*, exeat subdiaconus cum aqua benedicta, subsequente diacono cum cruce discooperata, quem subsequatur conventus eo ordine quo stat in choro laicis monachis præeuntibus, ita ut abbas vel sacerdos hebdomadarius si abbas defuerit, eat posterior, et post ipsum novitii, post novitios vero laici fratres: et fiat processio tantum per claustrum. Prior autem provideat ne quid inconveniens inveniatur in claustro, dum ista processio vel alia in Purificatione vel in Ascensione agitur. Finita Antiphona, *Occurrunt turbæ*, incipitur Antiphona *Collegerunt*: Et dum hæc canitur fiat prima statio in parte quæ exstat juxta dormitorium. Qua finita et æquente mox versu, *Unus autem*, moveant se fratres ab illo loco: et agatur juxta refectorium statio secunda. Ad repetitionem vero hujus Antiphonæ, scilicet *Quid facimus quia hic homo*, procedatur ad ultimam stationem juxta ecclesiam: et in unaquaque statione diaconus et subdiaconus habeant vultus suos versos et crucem versam ad conventum, et in ambulando et in stando subdiaconus ante diaconum sit. Porro in ultima statione incipiente cantore, *Ave, rex noster fili David*, inclinet ad crucem conventus genibus et manibus in terra positus: et omnes erecti deinceps stent conversi ad crucem usque dum incipiatur, *Gloria, laus*.

Interea dum hæc Antiphona *Ave rex noster* cani-

(23) *Jusum* seu *Jussum ponat*, idem est ac in terram deponat.

A tur, secretarius analogium, quod ipse ante Tertiam collocavit in capitulo cum textu Evangeliorum et stola, ad locum ubi diaconus Evangelium lecturus est, deferat: hoc est ante ostium ecclesiæ. Circa finem itaque antedictæ antiphonæ *Ave, rex noster*, diaconus crucem sanctam subdiacono porrigat. Qui et ipse interim subdiaconus aquam benedictam *jussum ponat* (23). Cum vero stola amictus diaconus fuerit parum se movendo ab analogio, ab abbate benedictionem petat: et postea versus circa orientem Evangelium legat, subdiacono ante eum cum cruce astante: et ad conventum vultum suum habente. Quo perlecto stolam deponat et crucem recipiat: atque subdiaconus aquam benedictam resumat. Tunc etiam conventus stet versis vultibus ad invicem. Duo autem fratres, qui jam a cantore præmoniti esse debent, circa finem Evangelii ecclesiam intrent: et clauso ostio stantes versa facie ad processionem, Versus *Gloria laus*, uti in libro ordinati sunt cantent. Quibus finitis et ab eisdem fratribus principio eorumdem Versuum *Gloria laus* repetito, revertantur ad processionem: et stent in ordine suo. His igitur peractis inchoet abbas Responsorium, *Ingre-diente Domino*: et ecclesiam omnes illud cantando intrent. Ramos quoque quos manibus gestant intrantes chorum super gradum presbyterii deponant, quos secretarius continuo auferat. Ubi vero diaconus crucem deposuit, usque post Completorium discooperata ibi remaneat.

C Postea missa celebretur sicut in natali unius apostoli. Et sciendum quod ad processiones quæ sunt per claustrum, non liceat hospitibus interesse, nec ad sermones in capitulum intrare, nisi aliqua fuerit tam reverenda persona, cui hoc permitti debeat. Et hanc septimanam de Evangelio nullus diaconus secundum ordinem accipiat, nec sacerdos hebdomadam missæ: sed quibus cantor hæc officia in tabula consilio abbatis commendabit. Diaconum tamen in Sabbato, si necesse fuerit, mutare licbit.

CAPUT XVIII.

Quomodo incipiendæ sunt Passiones.

Ad Passionem vero hujus missæ, et *Dominus vobiscum*, et *Gloria tibi, Domine*, dicitur. Ad Passiones feriæ tertiæ et feriæ quartæ, *Dominus vobiscum* dicitur. sed *Gloria tibi, Domine* non dicitur. Feria autem sexta nec *Dominus vobiscum*, nec *Gloria tibi, Domine*, dicitur. Et quando non dicitur ad Passionem *Gloria tibi Domine*: non se muniunt fratres signo crucis.

CAPUT XIX.

De feria quarta ante Pascha.

Feria quarta ante Pascha post Vesperas regulares officium pro defunctis cum suis Antiphonis et Collectis sicut aliis diebus dicatur. Cortina (24) post Completorium auferatur.

CAPUT XX.

De Cæna Domini et Parasceve et Vigilia Paschæ.

Feria quinta ante Pascha usque ad feriam secun-

(24) *Cortina* id est Velum quod tempore Quadragesimæ ante majus altare expansum percuderat.

dam post octavam Paschæ; nihil agatur pro defunctis; excepta quotidiana missa, quam tamen intermittimus in die Parasceve et sequenti Sabbato et die Paschæ, in qua tamen die hebdomadarius quotidianæ missæ cantans de Resurrectione dicat Collectam, *Inclina, Domine*, et si Tricenarium fuerit, subjungat, *Deus cui proprium est*.

Feria quinta et sexta et Sabbato ante Pascha, postquam nocturna laus peracta fuerit, et fratres ad luminaria in claustrum sederint, et sacrista viderit advenisse tempus, quo regulariter (25) circa diem Laudes sunt canendæ: candelam unam accendat, ac in primo gradu presbyterii super candelabrum ponat, sicque, signo feria quinta, Feria vero sexta et Sabbato tabula vocentur fratres ad horam. Interim vero dum hymnus illius horæ canitur omnia luminaria ecclesiæ a secretario (excepta illa prædicta candela) exstinguantur. Dum cantor Antiphonam ad *Benedictus* incœperit, etiam candelam illam idem sacrista exstinguat. Et dum abbas, *Pater noster* incœperit candelam ardentem quæ antea quam illa ad *Benedictus* exstinguatur, in absconsa occultari debet: ad Collectam dicendam in chorum deferat.

CAPUT XXI.

Item de Cæna Domini.

Feria quinta ante Pascha, missa celebretur post primam solemniter ut in natali unius apostoli et sine flexione genuum: omnesque tam conversi quam cæteri ad magnum altare communicent; nisi aliter multitudo exegerit. Diaconus autem tot hostias consecrandas apponat, ut et ipsa die fratribus omnibus sacra communio sufficiat: et tam pro officio sequentis diei, quam pro infirmis pars sacræ communionis reservari possit. Post pacem vero corpus Domini de vasculo supra altare sumatur: et super patenam illa hora sumendum ponatur. Linteum etiam mox de eodem vasculo auferatur, aliudque a sacrista illa hora præsentatum in eodem ponatur: illoque mutato ab eodem secretario, mox abbas vel qui cantat missam, partem sacræ Communionis in crastinum æservandam in vasculo ante notato honorifice recondat. Et tunc linteum vetus in patenâ diligenter excussum super piscinam comburatur, cineresque ejus in eam projiciantur. Et sciendum quod hac die, privata missa non sit ab aliquo cantanda: nisi pro conversis communicandis, ubi multitudo exegerit, et ipsa missa de die sit. Missa autem de sancta Maria, ad quam nullus hac die communicet, et quotidiana pro defunctis cantabitur.

Post sextam horam portarius (nisi alteri abbas jussu) tot pauperes eligat, quot monachi sunt in cœnobio. Hi vero omnes ad orationem non suscipiantur, sed in uno loco maneant donec ad mandatum ducantur, et interim dum Nona cantatur, conversus laicus adjutor monachi hospitalis, et cæteri fratres laici quos cellarius advocaverit, ducant pauperes in claustrum, ibique eos sedere et discalciari

(25) Regulariter, id est secundum Regulam S. Benedicti.

A faciant: incipientes ab ostio ecclesiæ quo monachi exire et claustrum intrare solent. Vasa et lintea sentersoria ad Mandatum necessaria, aquamque calidam illuc deferant, et omnia ordinate disponent, quæ vasa et cætera necessaria cellarius provideat.

Dicta vero Nona exeant fratres de ecclesia, incipientes a prioribus eo ordine quo *privatis diebus*, et in die Natalis Domini, scilicet unus post unum, vadunt in capitulum: ita ut abbas omnes transeat pauperes usque ad ultimum, et mandatum faciant in claustrum pauperibus. Porro fratres laici, ut illius sancti Mandati cooperatores existant, aquam et tersoria monachis Mandatum facientibus competenter et diligenter administrent, cellarius autem, qui denarios ad opus pauperum monachis porrigit, extremis in ordine monachis innuat: ut in pauperibus infirmorum et absentium monachorum, et portarii qui in ultimo ordine pauperum collocandi sunt, Mandati officium adimpleant: infirmis de infirmatorio qui adesse poterunt sedere liceat. Et postquam abluerint, et exterserint et osculati fuerint pauperum pedes, proprias monachi manus lavent. Hoc expleto a singulis fratribus singuli nummi singulis dentur pauperibus. Qui denarii flexis genibus sunt dandi: et manus pauperum osculandæ. Postea vero simul se erigant fratres, iterumque veniam ante pauperes petentes (26) dicant: *Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui*: et postea eant ad opus manuum si tempus permiserit. Deinde deducantur pauperes ad cellam hospitum, ubi abbas cum coadjutoribus suis aquam fundat in eorum manibus ac postea reficiant. Et sciendum quod omnes supervenientes hac die pro reverentia Dominici Mandati charitative hora competenti pane et pulmento sunt reficiendi.

Expleto pauperum Mandato sacrista mox ascitis sibi fratribus quot necessarios habuerit, altaria discooperiat: et pallas, quas inde tulerit honeste aptet et recondat. Vespera itaque tabula pulsetur lignea, et ipsa hora alte cantetur uti aliis diebus. Abhinc non pulsetur campana in ecclesia usque ad missam in Vigilia Paschæ; sed nec in refectorio nec in horologio. Et illud sciendum quod abbas versus in refectorio ante cibum et post cibum ac *Benedicite* cum benedictione potus ante collationem: versus quoque in capitulo remissius voce humili usque post Vesperas in Vigilia Paschæ sunt dicendi.

Postquam conventus a mensa surrexerit, fratres, qui in ipso die in capitulo ad Mandatum illius dici sunt per tabulam vocati, aquam calidam quam ipsimet antea calefacere debent, in claustrum deferant. Ubi tamen abbas in trahenda et calefacienda aqua ac in claustrum deferenda, adjutorio conversorum opus esse viderit: cellarius sufficienter per conversos subministret. Et facto parvo intervallo eant

(26) *Veniam petentes*, id est genuflectentes, manibus ad terram positis.

fratres more solito in refectorium bibere. Deinde sacrista tabulam ad Mandatum percutiat : monachorum quoque conventu in clauastro residente sicut in Sabbatis ad Mandatum, ac priore locum abbatis tenente, incipiat cantor Antiphonam, *Domine Jesus* presentibus infirmis qui adesse poterunt : et conversis hinc inde residentibus : scilicet post ultimos monachos et postremos novitios. Tunc abbas et coadjutores sui, linteis præcincti, lavent, tergant, et osculentur pedes omnium; ita ut abbas duodecim tantum, id est quatuor monachorum, quatuor novitiorum, et quatuor fratrum laicorum pedes lavet. Quod si numerus defuerit novitiorum, de fratribus laicorum suppleatur. Servitores vero lavatoribus deputentur hoc modo : abbati duo, cæteris autem unicuique unus, qui et aquam et linteamina eis sufficienter administret. Quoties vero ante priorem transierint inclinent se, tam abbas quam cæteri. Peracto itaque obsequio, abbas duorum servitorum suorum pedes lavet, cæterique sibi invicem lavent. Novissime vero alter ex sibi deputatis, prior scilicet in eodem loco abbatis pedes lavet, alter vero tergat et osculetur. Post hoc tam abbas quam cæteri sibi vicissim aquam in manibus fundant. Deinde cucullis induti veniant ad locum, in quo septimanarii coquinæ solent inclinare Sabbatis post Mandatum, et ibidem inclinent. Et tunc priore assurgente abbatiue cedente, omnes pariter assurgant, eoque residente cuncti sedeant. Ad collationem autem lectio Evangelii, scilicet *Ante diem festum Paschæ* ab illo diacono cui cantor præceperit sedente, sicuti aliis diebus, legatur. Cujus lectionis finis in providentia est abbatis. Hinc Completorium remissius mediocri voce dicatur; ita tamen ut psalmodiæ sonus clare et distincte resonet. Quod etiam abhinc omnibus horis in psalmodia et cantu, exceptis Vigiliis et Laudibus usque ad Vesperam Paschæ fiat.

CAPUT XXII.

De Parasceve.

In Parasceve, parvo (post Laudes) intervallo facto discalciant se fratres in dormitorio, et infirmi in infirmitorio, nisi nimis graventur. Deinde pulsatur tabula, et conventus veniat in chorum, oratioque fiat brevis (27) super formas : solemniter vero oratio ante Tertiam persolvatur ex more. Dicta autem prima sequantur omnes abbatem eo ordine quo stant in choro et intrent capitulum, sedeatque abbas ad dexteram cum choro suo, priorque ad sinistram cum suo in introitu capituli : et post eos, omnes eo ordine sedeant quo processerunt, ac Psalterium ex integro persolvant. Expleto Psalterio per totam diem vacent fratres lectioni. Post Nonam induant se abbas et ministri ad officium.

Interim autem, secretarius altaris superficiem mundis cooperiat pallis et ab uno ministrorum duo luminaria circa altare accendantur, ut mos est fe-

stivis diebus. Deinde pulsata tabula veniat conventus in chorum et legatur sine titulo lectio, *In tribulatione sua*, a quodam fratre a cantore præmonito. Quam dum inceperit ingreditur abbas cum ministris ad altare nudis pedibus, orationem solitam prætermittentes ante altare. Lectione autem finita dicatur Tractus, *Domine, audivi*, postea Collecta *Deus a quo et Judas* : sed non *sectamus genua*. Deinde legatur lectio, *Dixit Dominus ad Moysen et Aaron*, a subdiacono cum manipulo similiter absque titulo. Quam non ut Epistolam, sed plane legat ut aliam Lectionem. Qua dicta canatur Tractus, *Eripe me Domine* : et subsequatur Passio et orationes solemnes, id est *Oremus, dilectissimi*.

Et circa finem earumdem orationum secretarius aliquod grossum linteum in presbyterio ante altare sternat, ubi crux est adoranda. Et duo presbyteri vel diaconi a cantore præmoniti albis se induant ad officium crucis; et antequam, *Per Dominum nostrum* ultimæ Collectæ finiantur, retro altare venientes, crucem coopertam jam ante Nonam a sacrista ibidem depositam, finita oratione accipientes ad gradum altaris portent : abbate et ministris ab altari discedentibus. Postea crucem aliqua re ab hoc convenienti subnixam, unus ad dexteram et alter ad levam tenentes, flexis poplitibus cantent, *Popule meus*. Et duo fratres ante gradum presbyterii ter dicant *Agius*, semel in primo flectentes genua, *finis O Theos*, et erecti cætera prosequantur. Et chorus *Sanctus* ter repetat. Similiter ad primum flectentes genua, dicto *Sanctus Deus* : et hoc tam a choro quam a fratribus tertio similiter fiat. Et dum ultimum *Sanctus Deus* incipitur, qui crucem tenent eam breviter adorent. Qui cantu finito delegendes eam inchoent Antiphonam *Ecce lignum crucis* : moxque omnes veniam petant econtra. Et cruces aliæ a sacristis discooperiantur, Abbas vero solus et post illum insimul diaconus et subdiaconus in altis sine manipulis : ac deinde duo et duo monachi et novitii universique laici toto corpore prostrato in presbyterio crucem adorent et osculentur tantummodo et breviter. Et dum adoratur stent versis vultibus ad altare : sedeat tamen qui voluerit. Portarius vero ipsa hora veniat et adoret, et recedat : moxque ad portam redeat. Et sciendum quod illum ordinem, quem ad pacem et communionem accedentes servant, in adoranda et osculanda cruce servare debeant. Interim autem cantus ad hoc pertinens officium persolvatur. Et sciendum quod liceat vltra cruces ad adorandum tam monachis quam conversis ad alia altaria prout abbas ordinaverit exhibere. Et dum hæc aguntur prior aliam crucem cum reverentia comitante illum sacrista, vel alio fratre quem signo vocaverit, hospitibus si affuerint et familiæ extra chorum ad adorandum præsentet. Postquam igitur omnes adoraverint, qui crucem tenent levantes eam inchoent Antiphonam, *Super omnia et pro-*

(27) Oratio brevis, id est *Pater noster, Ave Maria*. Solemnis oratio, id est *Pater, Ave et Credo*.

tinus conventus econtra veniam petat. Monachi autem crucem in suum super altare locum restituant.

Tunc abbas et diaconus resumptis, quæ deposuerant ad altare cum subdiacono sicut erant, nudis pedibus accedant, et orationem faciant, confessionemque dicant. Quo facto diaconus corporale super altare ponat a sacrista prius super ministerium positum. Abbas vero corpus Dominicum cum vasculo in quo est, ad altare deferens juxta corporale ponat: et cum diaconus calicem cum vino aqua misto abbati oblatum super altare, uti ad missam solitum est, ordinaverit, abbas incenso prius adhibito, deinde aperto vasculo digitos suos lavet, et extractam de vasculo sanctam Communionem super corporale ponat. Et tunc nec corpore Domini, nec calice levato, mediocri voce dicat, *Oremus. Præceptis salutaribus moniti et Libera nos, quæsumus, Domine*: illoque dicente, *Per eundem Dominum nostrum, etc.* Corpus Domini in tres partes dividat, ac postea, *Per omnia sæcula sæculorum*, submissa voce dicat, atque cunctis respondentibus, *Amen*, ipse etiam partem in calicem mittat nihil dicens. Porro diaconus facta thurificatione, ablutis manibus cum subdiacono stet ubi stare solet ad Collectas, donec communicaturus accedere debeat ad altare. *Pax Domini* nec dicetur, nec dabitur, nec venia a conventu petetur, nec *Agnus Dei* cantabitur. Deinde abbas et ministri communicent. Interim fratres habeant facies versas ad altare. Et postquam ministri communicaverint, conventus exeat, pedesque suos calciamenti muniat. Aqua autem in claustro a cellerario calida sit procurata, ut qui voluerit pedes ablueri possit.

Sacrista vero ante Vesperam pallas auferat de altari. Deinde pulsata tabula vespere celebrentur. Et laici fratres refectionis hora ecclesiam mudent. Monachique in refectorio more servitorum gratias redant: et prædicti fratres laici post Completorium claustrum et capitulum mudent.

CAPUT XXIII.

De Vigilia Paschæ.

In Sabbato Vigiliæ Paschæ, anni Domini et epactæ concurrentes, et indictiones in chartula a cantore præparata cereo benedicendo ipsa die affigantur. Post sextam secretarius altaria omnia adornet. Post Nonam vero tabula ab eo modice pulsata abbas et ministri vestibus se induant sacris, et sacrista deferat Analogium (28) super quod legitur Evangelium et librum Evangeliorum superpositum super gradum presbyterii; ubi abbas peragere solet benedictiones. Et deferat cereum benedicendum super candelabrum, similiter non excedentem pondus trium librarum panis regularis, ponens illum in dextera parte Analogii.

Quibus paratis ut in chorum convenient fratres, iterum tabula percutiatur. Tunc ignis in patella carbonibus allatus vivis benedicatur: et aqua benedicta aspergatur ab abbate stante super gradum presby-

terii. Interim omnia ecclesiæ luminaria extinguantur: et de igne benedicto postea accendantur. Cum vero de eo candela accensa fuerit, a diacono stola accincto et vultu ad altare verso Paschalis benedicatur cereus: astante ad dexteram ejus subdiacono candelam manu tenente. Cum autem diaconus legendo venerit ad locum illum, *Suscipe, sancte Pater, incensi hujus sacrificium vespertinum*: cantor quinque grana incensi crucem formando in eum imprimere curet. Ubi vero idem levita hoc prompserit *ut ille accendit*, lumen de manu Subdiaconi sumens cereum flammescere faciat. Deinde subdiaconus candela exstincta eat in locum suum. Cereus autem ardeat usque post completorium in crastinum, in loco ubi benedictus fuit, usque ad diem Ascensionis Domini permansurus.

Benedictione ergo consummata, sequatur lectio, *In principio Deus creavit cælum et terram*, et cætera sine titulo. Levita quoque stolam deponat, et cum manipulo in locum suum revertatur. Et sciendum quod patella cum prædictis carbonibus non sit de presbyterio efferenda, donec cereus accendatur: ut si forte candela accensa exstincta fuerit, de eisdem carbonibus possit reaccendi. Abbas vero casula indutus, jam inchoata lectione, *In principio creavit Deus cælum et terram*, solus accedat ad altare, orationem tamen solitam ante illud minime faciat. Tunc etiam chori habeant vultus suos ad invicem versos, reliquas autem lectiones cum Collectis et Tractibus, uti in codicibus constant, ordinate persolvant. Et sciendum est quia ordo fratrum has lectiones legendum incipitur a prioribus, in Sabbatis vero Quatuor Temporum a minoribus. In quibus tamen a cantore considerandum est, ut hi qui legunt (secundum Regulam) (29) possint ædificare audientes. Lectionibus vero cantuque atque Collectis celebratis, abbas regressus ad vestiarius, casulam ibidem relinquit, et sic in locum suum eat. Quo ab altari discedente Letania dicatur a duobus fratribus ante gradum presbyterii, utroque choro simul respondente. Cum autem ventum fuerit ad illum locum, *Peccatores rogamus, audi nos*, abbas et ministri vestiariam ingressi ad missam se præparent.

Cantore itaque vel succentore, si Invitatorium in choro ejus fuerit, post Letaniam solemniter incipiente *Kyrie eleison*: tres lampades et duæ candelæ circa altare de igne benedicto accendantur, et abbas cum plenario ministrorum officio ad altare accedat, ac solitam orationem, deinde confessionem faciat. Illoque hymnum *Gloria in excelsis* pronuntiante, et cantore *pax hominibus* prosequente, campana pulsatur, quousque dicatur *Domine Deus, rex cælestis*. In hac die nulla missa privata ab aliquo est dicenda. Ad hanc missam *Pax Domini* dicatur, sed non *Agnus Dei*. Et post *Pax Domini*, statim unusquisque in loco suo vertant vultus ad altare, donec abbas dicat *Oremus post Dominum vobiscum*. Quod si cantor præ-

(28) Analogium, id est pulpitum ad legendum.

(29) Vide Reg. S. Ben., cap. 48.

spexerit tempus diei non sufficere ut lumine dei omnia impleantur, procuret ut aliquantulum minus morose quam aliis diebus vespertinales Laudes psallantur. Post refectionem more solito faciant Mandatum.

CAPUT XXIV.

De festis sanctorum quæ post Sabbatum ante Dominicam in Psalmis usque ad Octavas Paschæ occurrunt.

Si festivitas beati Benedicti Patris nostri, seu alia festivitas duodecim lectionum qua non laboramus post Sabbatum quod præcedit Dominicam Palmarum usque ad feriam quintam septimanæ Paschæ illuxerit, ipsa feria quinta agatur. Si duæ, quæ prima est, agatur quinta feria, sequens in Sabbato. Quod si post Sabbatum quod præcedit Dominicam in Ramis palmarum usque ad Cœnam Domini, et a quinta feria Paschæ usque post Octavas, festivitas duodecim lectionum in qua laboramus evenierit: pro festo duodecim lectionum ad Vesperas in Vigilia, et ad Laudes, ad missam et ad Vesperas illius diei commemoratio fiat. Festum vero de quo commemoratio fieri solet, assueta commemoratione terminetur. Si autem a Cœna Domini usque ad feriam quintam Paschæ festivitas duodecim lectionum occurrerit in qua laboramus, vel unde commemorationem agimus, nulla inde fiat mentio.

CAPUT XXV.

De septimana Paschæ.

Tribus diebus qui Paschæ diem sequuntur, erunt fratres in lectione, nec laborabunt, quia hos tres dies pro veneratione sanctæ Resurrectionis solemnes habemus, sicut festum alicujus apostoli. Invitatoria tamen nunquam nisi in duodecim lectionibus a duobus fratribus canentur. Aliis vero tribus diebus qui sequuntur laboramus, sed tamen missam quotidianam solemnem agimus. In qua etiam missa adsunt duo ministri, diaconus videlicet et subdiaconus: et duæ candelæ ardentes juxta altare, et incensum post Offerendam. Sciendum etiam quod die Paschæ et tribus sequentibus diebus *Gloria in excelsis Deo*, et Præfatio, *Te quidem, Domine, omni tempore*: ac *Communicantes*, et *Hanc igitur oblationem*, ad utramque missam repetuntur. Cæteris vero sequentibus diebus quando laboramus, una missa quotidie post Tertiam celebrabitur, ad quam *Gloria in excelsis Deo*, ac prædicta Præfatio, et *Communicantes*, et *Hanc igitur oblationem* quotidie dicentur. *Credo in unum Deum*, tantum in die Paschæ canitur.

Illud memoriæ commendandum, quod feria secunda Paschæ ad matutinalem missam non dicitur Collecta de die sicut in aliis diebus sequentibus, quia Collecta in die Paschæ, et Collecta in feria secunda habent unam secretam, et eandem post Communionem. Cæteris vero diebus, scilicet feria tertia quarta, ad missam matutinalem prima Collecta sit de resurrectione: et secunda de ipsa die. Porro una sola missa tribus diebus sequentibus celebrabitur: per tres dies istos post primam Collectam de feria, di-

catur de Resurrectione, *Deus qui hodierna die per Unigenitum tuum.*

CAPUT XXVI.

De octavo die Paschæ.

Dominica autem in Octavis Paschæ, prima missa erit *Resurrexit*, et secunda *Quasi modo geniti*, et Præfatio *Te quidem, Domine, omni tempore*, et *Communicantes*, et *Hanc igitur oblationem* ad utramque missam dicantur. Secunda hujus diei missa ea veneratione agatur, qua fit in festo unius apostoli. Et sciendum est quia Evangelium quod legitur in hac die ad majorem missam, scilicet *Cum esset sero die illa*, postquam ex integro Dominica die lectum fuerit: in cæteris privatis diebus ipsius septimanæ mos est illud in duas partes dividere. Prima autem pars a capite incipiens usque ad, *Thomas unus ex duodecim* se extendit: secunda vero ab eodem loco usque ad finem.

CAPUT XXVII.

De tempore resurrectionis.

Ab Octavis Paschæ usque ad Rogationes, *Alleluia* quæ dicta sunt in Dominica ad majorem missam, privatis diebus vicissim repetantur. Similiter per Octavas Ascensionis Domini. Et sciendum quod a Pascha usque ad Ascensionem Domini, omnibus Dominicis diebus missa matutinalis debeat esse de Resurrectione Domini, videlicet *Resurrexit*, nisi festivitas alicujus sancti hoc impedierit. Ad quam missam tamen minime dicatur Præfatio *Te quidem, Domine, omni tempore*, et *Communicantes*, et *Hanc igitur oblationem*. Et si forte fuerit (ut dictum est) de aliquo sancto ipsa missa matutinalis, tunc dicatur Collecta de Resurrectione Domini, id est *Deus qui per unigenitum tuum* post Collectam de sancto, scilicet ante Dominicalem.

Quod si festum duodecim Lectionum in ipsa Dominica evenierit, ipsa missa erit de Dominica, et Collecta de Resurrectione, post illam de festo dicetur. Si tamen dedicatio ecclesiæ, vel Inventio sanctæ crucis hoc tempore die Dominica evenierit, missa Dominicalis differatur. In Dominica tamen ante Ascensionem Domini nullo modo differatur.

Porro hebdomada post Septimanam Paschæ leguntur *Actus apostolorum* in Refectorio. Et dum Responsorium *Dignus es, Domine* in ecclesia cantatur, liber *Apocalypsis* inchoatur. Cum autem Responsorium *Si oblitus fuero tui* incipitur, Epistolæ Canonice legantur.

A Sabbato primæ hebdomadæ Paschæ usque ad Octavas Pentecostes non dicatur Responsorium ad missam, nisi pro defunctis. Verumtamen privatis diebus et ad matutinales missas dicatur unum *Alleluia*, excepto Sabbato infra Octavas Paschæ, quando in eo duodecim Lectionum festivitas in qua non laboramus evenierit. Ad majores vero missas duo dicantur *Alleluia*.

CAPUT XXVIII.

De Rogationibus.

Post Tertiam in diebus Rogationum pulsato signo

sicut ad missam pulsari solet, duo fratres ante gradum presbyterii stantes cantent *Litaniam* : fratribus in utroque choro insimul respondentibus et stantibus ad invicem versis vultibus sicuti ad missam solent : et ad *Peccatores, te rogamus*, ministri exeant, sequo ad missam præparent, diaconus scilicet si affuerit, stolam sumens et sacerdos casulam. Si aliqua autem festivitas duodecim Lectionum in qua non laboramus, in uno trium dierum Rogationum illuxerit, ipsa festivitas plenarie, eadem die agatur. Si festum sancti *Petri Tarentasiensis* (30) his diebus evenierit, duæ missæ canentur post Tertiam. Post Primam vero *Letania*, et postea missa de jejuniis cum commemoratione festi præsentis, et alia post Tertiam de solemnitate. In his tribus diebus mistum non sumitur.

CAPUT XXIX.

De Ascensione Domini.

In Ascensione Domini ad Vesperas cereus paschalis accensus, non exstinguatur usque in crastinum post Completorium. Tunc vero ab ecclesia sublevetur. Commemorationes vero sanctorum, quæ ea die evenire possunt intermittendæ sunt; nisi in crastino subsequatur alicujus sancti commemoratio. Tunc enim ad Vesperas in die Ascensionis flet commemoratio. Similiter flet feria quarta infra Octavas Paschæ et Pentecostes.

Ad processionem quæ fit in claustris, in prima statione dicatur Responsorium *Viri Galilæi* cum versu. In secunda Responsorium *Pater cum essem*. In tertia versus, *Pater sancte* cum repetitione : et ubi necesse fuerit dicatur *Gloria Patri* cum repetitione. Ad Introitum Ecclesiæ Antiphona, *O Rex gloriæ*. Duobus sequentibus diebus post Octavas non dicitur *hodierna die* in Collecta.

CAPUT XXX.

De Vigilia Pentecostes.

In Vigilia Pentecostes vacent fratres lectioni a Tertia usque ad Sextam, et cantent missas qui voluerint : non tamen de Vigilia. Ante Nonam celebratur officium, et cætera ut in Vigilia Paschæ aguntur, excepto quod nec ignis nec cereus benedicuntur, et excepto quod signum ad *Kyrie eleison* missæ non sonatur; et quod *Agnus Dei* canitur.

CAPUT XXXI.

De Octavis ejusdem.

Et sciendum quod post diem Pentecostes, Antiphona scilicet *Filiæ Hierusalem*, et cæteræ quæ proprie per Resurrectionem canuntur, dimittantur; et *Alleluia* in nullius cantus fine ponatur, nisi ubi in libris scriptum invenitur. De solemnitatibus autem sanctorum, quæ in hac septimana evenierint, quemadmodum de festis in hebdomada Paschæ ordinavimus, ita teneatur.

Feria quarta infra octavas missa matutinalis de jejuniis : major vero de festo erit, videlicet *Spiritus*

A Domini replevit, quæ post Tertiam solemniter agitur. Feria quinta et sexta et sabbato ejusdem septimanæ in conventu non celebretur nisi una missa post Tertiam. Tribus autem diebus in quibus jejunamus non dicimus *Gloria in excelsis Deo*, nisi feria quarta ad majorem missam, quæ post Tertiam celebretur : sed tamen Præfatio *Qui ascendens super omnes cælos* : et *Communicantes*, et *Hanc igitur oblationem* omnibus diebus illius septimanæ teneamus. Missa vero per totam septimanam Pentecostes solemniter celebretur, sicuti in hebdomada Paschæ.

Et quidem tribus diebus qui Dominicam sequuntur, ad Missam matutinalem duæ tantum Collecte dicantur quarum una sit, *Deus qui hodierna die corda fidelium*, et altera de die præsentis. Feria quinta una Collecta dicatur, id est *Deus qui hodierna die*. Feria sexta duæ, prima de die, secunda, *Deus qui hodierna die*, quæ Sabbato intermittatur. In quo Sabbato nihil est ad Vesperas cantandum de festo Pentecostes, sed de sancta Trinitate. Historia vero, *Deus omnium* incipienda est in Dominica secunda post Pentecosten vel in alia, si illa vacua fuerit.

CAPUT XXXII.

De Dominicalibus officiis ab Octavis Pentecostes usque ad Adventum.

Ab Octavis Pentecostes usque ad primam Dominicam Adventus Domini, sunt Septimanæ viginti octo, quando prolixius est spatium temporis : quando vero brevius, viginti tres. Dominicalia officia sunt viginti quatuor. Proinde in majori spatio temporis quatuor extrema officia singula per binas dicantur hebdomadas, id est *Omnia quæ fecisti*, cum sua collecta, Epistola et Evangelio, duabus dicatur hebdomadis. *In voluntate tua*, duabus. *Si iniquitates*, duabus. *Dixit Dominus, ego cogito*, duabus. Si tres hebdomadæ numerum exceßerint officiorum, similiter fiat de tribus ultimis Officiis; si duæ, de duobus idem fiat; si una, *Dixit Dominus* bis dicatur. Cum vero hebdomadarum numerus minor fuerit numerus officiorum, *In voluntate*, et *Si iniquitates*, in una dicantur hebdomada. *Dixit Dominus* bis in ultima : ita tamen quod in Dominica dicatur Collecta, *Deus, refugium nostrum et virtus*; Epistola, *Invitatores mei estote*; Evangelium, *Abeuntes Pharisæi*. Infra hebdomadam collecta dicitur, *Excita, Domine*. Epistola, *Ecce dies veniunt*; Evangelium, *Cum sublevasset*.

Hoc autem observandum est, quod omnes Dominicales Collectæ quæ binæ dicuntur, per hebdomadam sic disponantur, ut illa quæ Dominica dicta fuerit, sequentibus feriis repetatur ad Laudes et ad Vesperas usque dum alia incipiat. Quæ cum incæpta fuerit, ad Laudes et ad Vesperas dicatur usque ad sequentem Dominicam. Incipienda autem erit si fieri potest a quinta feria.

(30) Quod hic de S. Petro Tarent. notatur antiquis usibus additum est a capit. general. an. D. 1197.

CAPUT XXXIII.

De solemnitatibus quibus non laboramus et quæ Dominica non evenerint.

Omnibus solemnitatibus quibus non laboramus et quæ Dominica non evenerint, etiam si commemoratio alicujus sancti fiat, nihilominus utraque missa de solemnitate sit, præter quam in festo beati Bernardi (31), et in Decollatione sancti Joannis Baptistæ : et exceptis Festivitatibus quæ a Capite Jejuniis usque post octavas Paschæ, et Jejuniis Quatuor Temporum, et Rogationum, et in septimana Nativitatis Domini et Pentecostes evenerint. In Inventionem vero et Exaltationem sanctæ Crucis, quia Vigiliæ partim de sanctis sunt, partim de sancta cruce : de sanctis missa matutinalis sit, etiamsi Dominica evenerit, et de cruce major. Inventus sanctæ crucis si Dominica ante Ascensionem evenerit, missa matutinalis erit de Dominica, et de cruce major.

CAPUT XXXIV.

De solemnitatibus quibus non laboramus et quæ Dominica evenerint.

In solemnitatibus iterum quibus non laboramus et quæ Dominica evenerint, nisi fuerint illæ festivitates quibus sermo sit in capitulo, missa matutinalis erit de Dominica, nisi propter proprietatem alicujus sancti, vel propter præsentem defunctum differenda sit, et major de solemnitate. In Purificatione tamen beatæ Mariæ, si in Septuagesima vel Sexagesima aut Quinquagesima evenerit : missa matutinalis erit de Dominica, et major de solemnitate. Ante Adventum autem cum unum Dominicale officium duas tenere contingit hebdomadas, illud officium secunda non repetitur Dominica ad Missam matutinalem, si in ea duodecim Lectionum solemnitas celebratur, sed utraque missa erit de festo. Simili modo fiet ante Septuagesimam (32).

CAPUT XXXV.

De solemnitatibus quibus laboramus et quæ Dominica evenerint.

In solemnitatibus quibus laboramus et quæ Dominica evenerint, similiter missa matutinalis erit de Dominica, nisi propter præsentem defunctum differatur, et major de solemnitate præterquam in Octavis Apparitionis Domini, cum instans Septuagesima coegerit ut in ipsis, Domine, ne in ira tua cantetur, et in Adventu, Septuagesima, Quinquagesima et Quadragesima. Dominica tamen in Palmis et in Octava die Paschæ si festivitas sancti Ambrosii evenerit, ad missam matutinalem Collecta dicatur de eo.

CAPUT XXXVI.

De Dominicis diebus quibus duodecim Lectionum solemnitas non celebratur.

Dominicis vero diebus quibus duodecim Lectio-

(31) Nomen et memoria S. Bernardi non erant in antiquis usibus, addita sunt autem a capit. generali ann. D. 1165, post canonizationem illius quæ contigit anno præcedenti, ut patet ex bulla Alexandri III Rom. pontif. qui hunc S. P. sanctorum catalogo ascripsit.

num solemnitas non celebratur, utraque missa erit de Dominica, nisi forte alicujus sancti fuerit commemoratio, qui officium habeat in Graduali designatum, vel Vigilia alicujus sancti hoc impedierit, vel præsens defunctus supervenerit. Dominica tamen in Palmis etiam si alicujus sancti fuerit commemoratio, missa matutinalis erit de Dominica, et in Octava die Paschæ de Resurrectione. In illo vero uno die, qui festum sequitur sancti Thomæ martyris (33), si dies Dominicus evenerit, prima missa erit de Dominica; secunda de Octavis Domini, scilicet *Puer natus est nobis*.

In illis autem tribus diebus qui Circumcisionem Domini sequuntur, si dies Dominicus evenerit, prima missa erit de Octavis sanctorum, secunda de Octavis Domini, scilicet *Puer natus est nobis*. Si vero infra Octavam sancti Joannis Baptistæ vel apostolorum Petri et Pauli illis quatuor diebus qui deputati sunt ad missas eorundem sanctorum dies Dominicus evenerit, missa matutinalis erit de Octavis, et major de Dominica. Dominica vero infra Octavam Apparitionis, missa matutinalis erit de Dominica et major de Octava : nisi forte, *Omnis terra*, in eadem Dominica cantandum fuerit. Quod cum acciderit, missa matutinalis erit de Octavis, et missa major de Dominica.

Similiter Dominica infra octavam Ascensionis Domini et Assumptionis beatæ Mariæ, si nulla duodecim Lectionum solemnitas evenerit, missa matutinalis erit de Dominica, et major de Octava. Si vero aliis diebus infra has Octavas duodecim Lectionum solemnitas qua non laboramus evenerit, nisi forte in ipsa sermo fieri debeat in capitulo, missa matutinalis erit de Octava et major de festo.

CAPUT XXXVII.

Quo ordine missæ agantur privatis diebus.

Ab Octavis Theophaniæ usque in Caput Jejuniis, et ab Octavis Pentecostes usque ad Adventum Domini, omni feria secunda missa pro *Defunctis* in conventu dicatur. Feria tertia et quinta Dominicalis. Feria quarta pro *familiaribus*. Feria sexta de *sancta cruce*. Sabbato de *beata Maria*.

Ab Octavis autem Paschæ usque ad Dominicam ante Ascensionem, et in Adventu usque ad Nativitatem Domini, idem ordo servabitur, excepto quod ab Octava Paschæ usque ad supradictam Dominicam omni feria quarta, missa pro familiaribus ommissa, missa *Resurrexit* dicatur. Et in Adventu feria sexta, quia missa de sancta cruce non dicitur, missa Dominicalis repetatur, nisi forte aliqua solemnitas duodecim Lectionum aliquem horum occupaverit diem, aut talis commemoratio alicujus sancti, cui missa in Graduali sit attributa, aut Vigilia alicujus solemnitatis, aut dies Quatuor Temporum sive Rogationum

(32) Simili modo, etc. Hæc ultima verba addita sunt antiquis Usibus, quippe quæ non reperiuntur in omnibus antiquioribus manuscriptis.

(33) Quod hic de B. Thoma martyre præscribitur additum est antiquis usibus an. D. 1191, jussu cap. gen., ut jam supra monuimus.

vel præsens defunctus, aut tales commemorationes defunctorum quas præcipuas agimus, et exceptis illis diebus qui deputati sunt ad illa Dominicalia officia quæ post diem Epiphaniæ, vel post *In voluntate tua*, vel *Dixit Dominus*, aliquando propter instantem Septuagesimam vel Adventum privatis diebus restant persolvenda : et quando aliqua Dominicalis missa in sua propria Dominica dici non poterit pro alicujus solemnitate vel præsents defuncti necessitate.

Et cum hoc contigerit ut aliqua missa in sua propria Dominica dici non possit, prima die quam post illam Dominicam cantor a supradictis eventibus occupatam invenerit, canatur. Infra octavas vero Domini et sanctorum, uti in sententia (34) de octavis eorum scriptum est, teneatur. Feria sexta post octavas Ascensionis de *sancta cruce* missa canatur : nisi illius missæ venerit occasio, propter quam aliis temporibus intermitteri solet. Notandum vero quia si missa pro defunctis feria secunda pro aliquibus supradictis eventibus in conventu dici non potuerit; prima ejusdem septimanæ die, quæ vacua fuerit a supradictis eventibus, dicatur.

CAPUT XXXVIII.

De numero Collectarum ad missas.

Privatis diebus non amplius quam quatuor Collectæ ad missam in conventu dicantur, exceptis octavis Domini et commemorationibus octavisque sanctorum, et illis quatuor diebus qui sequuntur diem Circumcisionis, et feria sexta post octavas Ascensionis : aut si abbas unam tantummodo Collectam licendam adjunxit vel præsens defunctus fuerit, excipitur etiam Tricenarium quod fit post generale abbatum capitulum, cujus Collecta, id est *Deus venia largitor*, per omnes triginta dies, exceptis solemnitatibus duodecim Lectionum, tam ad Vesperas quam ad Laudes et ad Missas continuetur.

Verumtamen et si plures in una die missæ fiant, ad unam tantum dicetur. Et notandum quia nunquam in missa Collectam de Dominica vel de *sancta cruce*, id est *Deus qui unigeniti Filii tui*, dicimus nisi illa die missa in conventu de ipsis agatur. In Adventu tamen quotidie dicatur Collecta de Dominica ad missam, exceptis missis pro defunctis et Quatuor Temporum jejuniis et Vigilia Natalis Domini.

Cum tamen Dominicales commemorationes in aliqua solemnitate quæ Dominica venerit post matutinas Laudes cantatæ fuerint in crastino, licet Dominicalis missa forte differri debeat, Collecta tamen ad missam matutinalem dicatur. Et notandum quia ad omnem missam matutinalem, si eadem quæ major missa non fuerit, vel de eodem sancto : Collecta de majori missa prima post Collectam missæ matutinalis dicetur, excepto cum Vigilia Nativitatis Domini vel Apparitionis, seu Vigilia Assumptionis

A beatæ Mariæ die Dominica evenerit. Collecta vero *Deus qui per Unigenitum tuum*, sicut in sua sententia (35) ordinata est dicatur.

In aliquibus manuscriptis additur, et Collecta de Spiritu sancto non dicatur in missa de Trinitate.

CAPUT XXXIX.

De quatuor historiis quæ cantantur a Kalendis Augusti usque in Adventum Domini.

Si Kalendæ evenerint die Dominica, eadem die inchoetur historia. Si vero Kalendæ in secunda vel tertia aut quarta feria evenerint in Dominica quæ easdem Kalendas præcedit, assumatur Historia. Quod si Kalendæ in quinta vel sexta feria, aut Sabbato apparuerint, Dominica sequenti imponatur historia. Et ideo si festivitas *Omnium Sanctorum* quinta aut sexta feria illuxerit, legendum et cantandum est de libris *Machabæorum* ad Vigiliis usque ad Dominicam sequentem, in qua incipiendum est legere et cantare de *Ezechiele* propheta.

Si autem festivitas *Omnium Sanctorum* evenerit die Dominica, ipsa die celebretur, et sequenti nocte, scilicet feria secunda inchoetur *Ezechiel* propheta, et Responsorium, *Vidi Dominum*. Sequenti vero die Dominico non legantur Lectiones ad initium illius libri pertinentes propter præfationem, quia non est consuetudo ut his legantur, sed legantur aliæ in libro Lectionarii diei Domini secundi intitulatæ. Qui propheta legendus est per tres hebdomadas tam privatis quam Dominicis diebus. Quod vero de his restat legendum ad Vigiliis, ex quo ibi legi desierit, legatur in refectorio. Finito *Daniele*, legantur in refectorio duodecim prophetæ.

CAPUT XL.

Qua septimana jejunia Quatuor Temporum in mense Septembri agenda sunt.

Si prima dies Kalendarum mensis Septembris in secunda feria aut tertia vel quarta evenerit, tunc agendi sunt dies jejuniorum hebdomada *Exaltationis* sanctæ crucis. Si vero Kalendæ Septembris in quinta feria vel sexta vel Sabbato sive Dominica evenerint, tunc in illa septimana, in qua festivitas sancti *Matthæi* apostoli evenerit, agendi sunt

CAPUT XLI.

Quomodo legantur libri in refectorio a Pentecoste usque ad Kalendas Novembris.

Tempore illo quo canitur, *Deus omnium exultator est*, usque ad Kalendas Augusti, legantur quatuor libri *Regum*, et postea duo libri *Paralipomenon*. A Kalendis vero Augusti usque ad Kalendas Septembris interim dum canitur, *In principio Deus*, legimus *Proverbia Salomonis*, et postea *Ecclesiasten*, et deinde *Cantica canticorum*, et librum *Sapientie*, *Diligite justitiam*, et postea librum *Jesu filii Syrach*, id est *Omnis sapientia*.

In Kalendis Septembris quando canitur, *Si bona suscepimus, Job*. In eodem mense mutatur historia

(34) In sententia, id est in cap. 47 hujus libri.

(35) In sua sententia, id est in cap. 27 hujus libri.

alia, id est, *Peto Domine*, et tunc legitur prius liber *Tobia*, deinde *Judith*, postea *Hester*, ac postremo *Esdras*. Hanc autem historiam, id est *Peto Domine*, nec ante pridie Idus Septembris, nec post decimum quartum Kalendas Octobris, sed in his septem diebus ubicunque dies Dominica evenierit incipimus, excepto quod quando solemnitas sanctæ crucis die Dominica evenierit : Dominica præcedente festum, dicatur *Peto, Domine*. In Kalendis Octobris leguntur duo libri *Machabæorum* dum canitur, *Adaperiat Dominus*. Et cum perlecti fuerint, legimus quatuor libros Evangeliorum in refectorio tantum usque ad passionem, et dimissis passionibus quod reliquum est legatur. Alii vero libri aliis temporibus perlegendi, superius per diversa capitula dispositi sunt.

Et notandum quod quando renovatur historia, liber ille qui tunc cum Responsorii inchoatur cum sua Præfatione incipiendus sit in ecclesia, legendus tamen in refectorio ubi octava lectio fecit finem. In libro autem Machabæorum primo, ibi lector in refectorio incipiat ubi quarta lectio fecit finem. De aliis libris qui eodem tempore in refectorio postquam primus perlectus fuerit, sunt similiter legendi, non est hoc observandum quod de illo primo dicimus in ecclesia primitus inchoando.

Si autem (festo interveniente) differatur historia, liber nihilominus cum sua Præfatione legatur ad mensam, reincipiendus in ecclesia cum historia cantabitur.

Et sciendum quod Responsorium de historia quod intitulatur *ad Vesperas*, quamvis semel aut iterum festo interveniente differatur, ubi prius Sabbatum vacuum invenerit dicetur, nisi forte ipsa historia vel in Dominica vel per septimanam jam decantata fuerit.

CAPUT XLII.

De Antiphonis in Sabbatis dicendis.

Antiphonæ veterum librorum et Epistolarum Pauli quæ ad *Magnificat* dicuntur, id est *Loquere, Domine*, *Cognoverunt omnes*, et *Hæc autem scripta sunt*, et *Fratres, confortamini*, et consimiles, Sabbatis quibus intitulatæ sunt, vel ad *Magnificat*, vel in commemoratione dicantur. Si quæ superfuerint, eo anno dimittantur. Si quæ defuerint, ultimæ repetantur. Quotiescunque autem aliqua Dominicalis missa, quæ in sua Dominica dici non potest, aliquo privato die solvitur : Antiphonæ de eodem officio ad *Magnificat* et ad *Benedictus* intitulatæ eodem die dicantur, si tamen in sua Dominica dici non possunt. Quod ante Adventum et Septuagesimam propter brevitate temporis aliquando contingit.

Notandum tamen quod quando pro brevitate temporis Sabbato ante Septuagesimam dicetur ad *Benedictus* Antiphona, *Domine, nonne bonum semen*; ad *Vesperas* ejusdem diei intermittatur Antiphona, *Colligite primum sizaria*. Similiter fiet de Antiphonis *Nuptiæ factæ sunt*, et *Deficiente vino*, quando Se-

ptuagesima decimo Kalendas Februarii evenierit. Cæteræ omnes Antiphonæ Dominicales, ad *Benedictus* et ad *Magnificat* intitulatæ cum suis Collectis, cum in sua Dominica aliqua duodecim Lectionum solemnitas celebrabitur : post *Benedicamus Domino* de Laudibus et Vesperis ob commemorationem Dominici diei dicantur. In illo tamen Sabbato non dicentur quando in crastino nihil agetur de Dominica : quod ante Adventum contingit, cura unum Dominicale officium duas tenet hebdomadas : tunc enim Antiphonæ illius officii secunda non repetentur Dominica, si in ea duodecim Lectionum solemnitas celebratur.

CAPUT XLIII.

De festis sanctorum quæ Dominicis diebus vel in Ascensione Domini evenierint.

Festivitates sanctorum in quibus non laboramus, si in octavo die Paschæ vel die Ascensionis vel in Septuagesima, vel in Dominica in qua aliqua historia incipienda est quæ sequentem Dominicam non habuerit, evenierint, in crastinum celebrabuntur. Purificatio tamen beatæ Mariæ nunquam differatur. Et si illa historia duas Dominicas vel plures habuerit, et illæ Dominicæ festivitates fortasse præcipuas habuerint, historia dicatur in illa festivitate quæ minoris videtur auctoritatis, et festivitas in crastino dicatur.

Minores autem festivitates, in quibus duodecim Lectiones habemus et operamur, in tali necessitate intermittantur, et commemoratio ad Vesperas et ad Laudes ac missa matutinalis fiat de sanctis et iterum commemoratio ad Vesperas illius diei. Missa tamen matutinalis non erit de sancto *Ambrosio*, si Dominica in Palmis vel octavo diē Paschæ evenierit, sed Collecta dicetur de eo. Ubi vero supradicta necessitas non intervenerit, minores festivitates non omittantur nec differantur : sed suo die celebrentur, etiamsi quælibet historia incipienda est, quæ aliam habeat Dominicam in qua cantari possit, excepto si in Dominica Septuagesimæ hujusmodi evenierit festum.

CAPUT XLIV.

De festis sanctorum quæ evenierint Sabbatis.

In Sabbatis Adventus Domini, et Septuagesimæ, Quinquagesimæ et Quadragesimæ si festum fuerit, Vesperæ de Dominica dicantur, et fiat de sancto commemoratio. Si festum Purificationis et Annuntiationis beatæ Mariæ, et festum sancti *Benedicti* et Dedicationis ecclesiæ, et aliquod festum in quo non laboramus Sabbato infra octavam Paschæ evenierit, excipiantur ab ista lege, et habeant festa ista plenarie Vesperas suas, et commemoratio fiat de Dominica. In Sabbatis cæteris habeant omnia festa plenarie Vesperas suas, nisi supervenerint aliæ solemnitates quæ eis debeant anteferri. Et notandum quia festum sancti *Mathiæ* (quod secundo die bisexti semper debet agi) si in aliquo Sabbato præter Sabbatum quod præcedit Sexagesimam eo anno quo

contingit bissextus evenerit, in ipso Sabbato, hoc est prima die bissexti agatur.

CAPUT XLV.

De Vigiliis sanctorum.

Cum Vigilia Assumptionis beatæ Mariæ die Dominica evenerit, missa matutinalis de Dominica, et major de Vigilia erit. Nam in Vigilia sancti *Joannis Baptistæ*, sive apostolorum *Petri et Pauli* seu aliorum apostolorum, vel sancti *Laurentii* aut *Omnium Sanctorum*, si Dominica fuerit, missa matutinalis de vigilia erit, major de Dominica. In Vigilia *Omnium Sanctorum*, prima Collecta erit de ipsa Vigilia, scilicet *Domine Deus noster, multiplica*. Secunda de Dominica, si Dominica fuerit. Tertia de sancto *Quintino*. Si non fuerit Dominica, secunda de sancto *Quintino*: tertia, *Omnipotens sempiterne Deus, qui vivorum*.

CAPUT XLVI.

De Octavis Domini et sanctorum.

Per octavas Apparitionis, Ascensionis Domini, et Assumptionis beatæ Mariæ, quotidie celebretur missa de Octavis, nisi interveniat festum alicujus sancti, quod habeat in Graduali officium designatum, vel aliquo die aliqua Dominicalis missa, quæ in sua Dominica dici non potuit, dicenda evenerit, vel solemnitas duodecim Lectionum quæ id impedire debeat, evenerit: vel præsens defunctus fuerit, aut missa pro defunctis more solito in conventu dicenda occurrerit: sive talis commemoratio defunctorum quam solemnem agimus intervenierit.

Et notandum si Inventio sanctæ crucis Dominica infra Octavam Ascensionis evenerit, ad Laudes dicto, *Benedicamus Domino*, fiat primitus commemoratio de martyribus, deinde de Dominica, post de Ascensione Domini. Missa matutinalis erit de martyribus: post quorum Collectam dicetur Collecta de *sancta cruce*: deinde de Dominica, post de Ascensione. Ipsa vero missa Dominicalis, id est *Exaudi, Domine, vocem*, differatur. Dominica infra octavas Assumptionis et nativitatis beatæ Mariæ et Ascensionis Domini totum sicut in libris ordinatum est, tam per diem quam per noctem de octavis dicatur.

Verumtamen si in hac Dominica festivitas beati *Bernardi* (36) evenerit, totum de festo fiet, præter missam matutinalem, quæ de octava erit. Dominicalis vero missa differetur in septimana dicenda. Sabbato tamen ad Vesperas et die Dominica ad Laudes et ad Vesperas post commemorationem de octava, fiet commemoratio de Dominica. Cum autem in octava sancti *Laurentii* hæc ipsa Dominica evenerit, totum de Dominica dicatur, et ad Laudes fiat in primis commemoratio de octava, deinde de sancto *Laurentio*, post de sancto *Mammete*. Missa matutinalis erit de Dominica: post cujus Collectam Collecta de Octava dicetur, deinde de sancto *Laurentio*; post de sancto *Mammete*. Major missa erit de octava.

Infra octavam Nativitatis sancti *Joannis Baptistæ*:

(36) Missa in festivitate S. Bernardi dicenda, a generali anni D. 1202 toti ordini imperata est.

A prima die post solemnitatem, de ipsa Nativitate missa in conventu canatur, nisi præsens defunctus prohibuerit, seu forte Dominicalis missa, quæ sua Dominica dici non potuit, solvenda tunc fuerit. Et cum aliquid horum ea die de sancto *Joanne* missam cantari impedierit: quarta die ab ipsa Nativitate missa de sancto *Joanne* cantetur, nisi forte et hoc ipsum aliqua de prædictis causis impediat. Si vero prima die post solemnitatem de ipsa Nativitate missa in conventu dicta fuerit, quarta die ab ipsa Nativitate, missa in conventu pro defunctis dicatur nisi forte in eadem septimana ante ipsam Nativitatem dicta fuerit, vel forte ipsa quarta die, dies fuerit Dominicus. Quod si in eadem septimana ante ipsam Nativitatem dicta fuerit, missa iterum de sancto *Joanne* in ipsa quarta die dicatur: nisi forte in ipsa feria secunda evenerit. Quod si feria secunda fuerit, missa pro defunctis dicatur. Quæ tamen non cantetur, nisi prius de octavis semel cantatum fuerit.

Infra vero octavas apostolorum *Petri et Pauli* quinta vel septima die ab eorumdem solemnitate similiter observetur: ut missa de eisdem apostolis cantetur, nisi forte aliqua de prædictis causis illud prohibeat. Reliquis vero diebus a Nativitate beati *Joannis Baptistæ* usque ad octavam diem apostolorum *Petri et Pauli*, missæ de sanctis qui in Calendario scripti sunt cantantur. Notandum sane in his Octavis, quia in commemoratione sancti *Pauli* dicto *Benedicamus Domino*, ad Laudes fit in primis commemoratio de sancto *Joanne Baptista*, de sancto *Petro* et ad missam in eadem die. Similiter commemoratio de sancto *Stephano*, et beato *Joanne evangelista*, et sanctis *Innocentibus*, atque de sancto *Andrea* apostolo quotidie ad Laudes et ad Vesperas et ad missam per octavas suas agatur, et missa in octava die de eis celebretur. De octavis sanctæ *Agnetis* virginis, et sancti *Laurentii* martyris, nil aliud agatur nisi tantum in octavo die commemoratio ad Vesperas et ad Laudes: et missa quæ ea die proprietatem habet, de his persolvatur.

Sanctorum commemorationes, scilicet *Joannis et Pauli*, et *Leonis* papæ, necnon et cæterorum sanctorum quæ per octavam sancti *Joannis Baptistæ*, seu apostolorum *Petri et Pauli* sive *Andree* apostoli plerumque eveniunt, semper debent pronuntari in primo loco post Vesperas regulares, deinde vero sequuntur commemorationes aliæ, quæ pertinent ad istas prædictas sanctorum octavas. Sanctorum *Cæsarii* atque *Benigni* commemoratio non ad Vesperas neque ad Laudes, sed tantum ad missam matutinalem fiat.

Quando tres Antiphonæ tantum habentur super Psalmos in Vigiliis, et occurrant Psalmi qui dividuntur in quarto loco, ut *Noli emulari*, et *Attendite popule meus*: sub secunda Antiphona dicantur tertius psalmus et quartus totus. Porro quintus solus,

summo pontifice Innocent. III composita et a cap-

id est *Domine ne*, et similiter *Deus venerunt gentes*, A sten, nisi aliud festum celebretur, et in die Ascensionis Domini, et octavo die ipsius, et die Pentecostes.

CAPUT XLVII.

De Purificatione sanctæ Mariæ.

In Purificatione sanctæ Mariæ post Tertiam abbas benedicat candelas jam antea a secretario delatas, postea vero aqua benedicta aspergat. Cantor itaque cum abbati candelam accensam obtulerit, imponat Antiphonam *Lumen ad revelationem*, cui etiam subiungat versum *Nunc dimittis* ut in libris invenitur. Interim secretarius suo adjutus solatio et quibus a priore jussum fuerit, reliquas candelas monachis et novitiis, ac conversis laicis, familiæ etiam atque hospitibus si adfuorint, distribuat.

Deinde fiat processio per claustrum, ad quam diaconus crucem, subdiaconusque aquam benedictam bajulent et sicut in processione Palmarum prænelavimus. ita in hac processione in eundo et in stando se habeant. Porro cantor ad exitum processionis, Antiphonam *Ave gratia plena* imponat. Qua finita sequatur alia Antiphona, *Adorna thalamum tuum*; post quam subrogetur Antiphona *Responsum accepit Simeon*, et fiant tres stationes, per unamquamque scilicet Antiphonam una statio. Ad introitum vero ecclesiæ abbas incipiat Antiphonam *Hodie beata Virgo*. Et omnibus introgressis et prædicta Antiphona finita missa solemniter celebretur.

Igitur postquam diaconus Evangelium legerit, et abbat munus Deo sacrandum obtulerit, ipseque diaconus idem munus more solito super altare ordinarit : abbas candelam suam reddat sacristæ, et diaconus abbati suam offerat, et postea subdiaconus. Deinde veniat abbas ad gradum presbyterii, et cæteri offerant candelas suas a prioribus incipientes, manum abbatis vel sacerdotis (si abbas defuerit) osculando. Quas candelas sacrista et solatium ejus a manu abbatis suscipientes extinguant. Deinde abbas ad altare revertens, thurificet illud et manus abluit. Si vero die Dominica festum Purificationis sanctæ Mariæ evenerit, more solito ante Tertiam abbas exorcismum faciat aquæ, et post Tertiam fiat processio.

CAPUT XLVIII.

De canticis.

Cantica de Nativitate Domini, scilicet *Populus qui ambulabat in tenebris* in die Nativitatis Domini, Circumcisionis, Theophaniæ, et octavo die ipsius Theophaniæ, omnibus etiam Dominicis diebus infra istos dies, nisi in ipsa Dominica festum alicujus sancti duodecim Lectionum agatur, et in Purificatione sanctæ Mariæ dicantur. Cantica vero de Pascha scilicet, *Quis est iste qui venit de Edon* dicantur omnibus diebus Dominicis a Pascha usque ad Penteco-

(37) In antiquis Usibus præter hos dies numerantur et isti, sanctorum scilicet Greg. papæ, Ambr. s. episcopi, Petri episcopi, Augustini episcopi, Hieronymi presbyteri et sanctæ Catharinæ virginis et mar tyris; sublatis sunt autem ex hoc capitulo, cum

PATROL. CLXVI.

sten, nisi aliud festum celebretur, et in die Ascensionis Domini, et octavo die ipsius, et die Pentecostes.

In Dedicatione ecclesiæ dicantur cantica, scilicet *Lætatus sum*, et *Nisi Dominus*, et *Lauda Hierusalem*. In Inventione sanctæ crucis et Exaltatione, *Domine audi*, *Gloria Patri* : *Pro iniquitate*, *Gloria Patri* : *Egressus es in salutem*. In Annuntiatione et Assumptione et Nativitate, et Dominica infra octavam Assumptionis beatæ Mariæ et in octava die ejusdem, necnon in natali unius Virginis, *Audite me divini fructus*. In festivitate sancti Michaelis archangeli, *Domine miserere nostri*, et in omnibus Dominicis diebus, exceptis illis quos supra diximus. In Nativitate et Decollatione sancti Joannis Baptistæ, et in natali unius martiris et unius confessoris, *Beatus vir cui in sapientiâ*. In natali apostolorum et evangelistarum et plurimorum martyrum *Vos sancti Domini*.

CAPUT XLIX.

De festis in quibus laboramus

Dies festi duodecim Lectionum in quibus laboramus, hi sunt : festum sancti Silvestri : Octava Epiphaniæ : festum sanctorum Fabiani et Sebastiani : Agnetis virginis et martiris : festum sanctæ Agathæ martyris : Cathedra sancti Petri : Thomæ confessoris : Octava Ascensionis : Joannis et Pauli : Commemoratio sancti Pauli : Octavæ sancti Joannis Baptistæ, et apostolorum Petri et Pauli : Inventio sancti Stephani : Dominici confessoris Octavæ sanctæ Mariæ : Mauricii cum sociis suis : Remigii episcopi : Cæciliæ virginis : Clementis papæ : Lucie virginis (37).

CAPUT L.

Quibus temporibus, et quo ordine celebrandum est officium defunctorum.

Officium defunctorum quotidie agitur, exceptis diebus duodecim Lectionum, et uno die infra octavas Nativitatis Dominicæ, et tribus diebus ante Pascha, et tota septimana Paschæ et Pentecostes. A Kalendis igitur Novembris usque ad primam Dominicam Quadragesimæ in intervallo quod sequitur Vigiliis, privatis diebus agatur officium pro defunctis.

In quo officio dum frater hebdomadarius incipiet Antiphonam stando contra alterum chorum, residueant fratres in sedibus suis, et ipse hebdomadarius incepta Antiphona, postquam inclinaverit versus altare residueat. Cæteras vero Antiphonas incipiant fratres alternatim sicut ad Vesperas regulares, stantes et inclinantes sicut hebdomadarius fecit. Qui hebdomadarius dicturus versiculum post Psalmos surgat, et stans contra altare dicat versiculum. Quo dicto inclinet se et sedeat iterum dum *Pater noster* dici-

in illis duæ missæ conventuales celebrari coeperunt : et ideo sublatis, quia secundum hos Usus his festis duarum missarum monachi lectioni et orationi, non autem operi manuum vacabant.

dur. Postea surgens et levans sedem, et inclinans ad altare incipiat Lectionem. Qua finita iterum inclinet. Similiter inclinet ad finem singularum lectionum et singulorum versuum. Et versu tertii Responsorii dicto resideat. Finito *Laudate Dominum de cœlis*, dum fratres dixerint *Requiem æternam*, surgant. Similiter faciant ad Vesperas post *Confitebor*, dicentes *Requiem æternam*. Quem versum, id est *Requiem æternam*, semper dicat solus ille chorus cui competit. Dicta autem Antiphona post *Laudate Dominum de cœlis*, hebdomadarius incipiat *Ego sum resurrectio et vita*, et *Benedictus* dicatur aliquantulum productus, et *Magnificat* similiter ad Vesperas pro defunctis.

Ergo Antiphona cantata post *Benedictus*, prosternant se fratres super formas, si tempus fuerit prosternendi; sin autem, reclinent se super misericordias (38), et dicant *Pater noster* sub silentio. Deinde incipiat hebdomadarius sacerdos psalmum *De profundis*, qui semper dicatur ad Laudes pro defunctis tam in æstate quam in hieme, quem percurrer uterque chorus alternatim. Quo expleto et dicto *Requiem æternam* sicut ad cæteros primos psalmos, dicat sacerdos *A porta inferi*, et *Dominus vobiscum*, et postea Collectas ordine consueto. Quibus expletis, et *Dominus vobiscum* et *Requiescant in pace*, respondeant omnes, *Amen*, antequam surgant: et tunc surgentes et inclinantes ad altare, discedant. Post Vesperas vero diei dicantur Vesperæ pro defunctis et psalmus *Lauda, anima mea, Dominum*, aut Collectas a sacerdote hebdomadario inceperas.

A prima Dominica Quadragesimæ usque ad festivitatem *Omniium Sanctorum* celebretur officium defunctorum post Vesperas diei: ita scilicet ut prius dicantur Vesperæ pro ipsis defunctis, et deinde subsequatur Vigilia. Et dicto tertio Responsorio, dicat hebdomadarius *Audivi vocem de cœlo dicentem*, habens faciem ad alterum chorum: nec inclinet ante vel post. Et responso a conventu, *Beati mortui qui in Domino moriuntur*, prosternantur aut resideant sicut superius dictum est. Circa vero finem vigiliæ, scilicet post *Pater noster*, dicatur psalmus *Lauda, anima mea, Dominum*, quem incipiat hebdomadarius sacerdos. Laudes vero ipsorum defunctorum peragantur in crastino, inter Matutinas, Laudes et Primam.

Quod totum officium defunctorum eo ordine dicatur in æstate, quo ordinavimus in hieme. Quod officium tali ordine celebratur in hebdomada, ut secunda feria dicantur tres psalmi, id est *Verba mea*, et cæteri nisi in præcedenti Dominica dicti fuerint: et tres primæ Lectiones, id est *Parce mihi, Domine*, et cæteræ. Tertia autem feria tres medii psalmi, id est *Dominus regit me*, et cæteri cum lectionibus, id est *Responde mihi*, et cæteris. Quarta feria tres ultimi psalmi, id est *Exspectans expectavi*, et cæteri cum lectionibus, id est *Spiritus meus attentabitur*:

(38) *Reclinent se super misericordias*, scilicet assidendo sedilibus suis, cucullarum manicis super genas decussatis.

et cæteris: et sic repetantur per singulos dies si necesse fuerit.

Quod si aliqua festivitas duodecim Lectionum occupaverit secundam feriam in ea quæ vacua succederit festivitati, iidem primi psalmi dicantur: si autem postquam dicti fuerint iidem psalmi primi, alia festivitas duodecim Lectionum intervenerit, non mutetur ordo, sed ea feria quæ expedita sequetur, dicantur tres medii psalmi, et alia die tres ultimi: in sequenti vero repetantur a capite.

CAPUT LI.

Quo ordine dicantur Collectæ pro defunctis.

Omnipotens sempiterne Deus cui nunquam, pro fratribus congregationis, necnon pro patribus, matribus, sororibus et familiaribus nostris dicatur prius: deinde *Fidelium Deus omnium*. Quæ duæ dicantur assidue tam ad Vesperas quam ad Laudes sive ad Vigiliam Vesperis conjunctam. In Tricenario quod fit post generale capitulum præponatur *Deus veniæ largitor*, et ad missam pro defunctis in conventu nisi præsens defunctus fuerit. Si alio tempore Tricenarium aliud agimus, *Deus cui proprium*; si præsens defunctus fuerit, in primo loco semper dicatur *Inclina* singulariter, exceptis præcipuis officiis defunctorum, in quibus post primam Collectam hæc sola sequi debet.

Ad missam vero tantum duæ, scilicet *Omnipotens sempiterne Deus cui nunquam sine spe*, et *Omnipotens sempiterne Deus qui vivorum*. Si præsens defunctus fuerit et missa pro eo dicatur, dicetur Collecta *Inclina, Domine*, et *Omnipotens sempiterne Deus qui vivorum*, nisi fuerit solemne Tricenarium, in quo interponitur, *Deus veniæ largitor*. Si pro eo missa celebrari non potest, dicetur tamen ipsa collecta. Si autem præsens defunctus episcopus fuerit, *Deus qui inter apostolicos*, die tantum sepulturæ ejus dicetur.

Ad missam quotidianam pro omnibus fratribus et familiaribus ordinis nostri defunctis dicetur Collecta *Inclina, Domine*: si defunctus præsens fuerit, dicatur pro eo secunda *Omnipotens sempiterne Deus cui nunquam* singulariter. Deinde si Tricenarium agimus, dicetur *Deus cui proprium est*, vel *Deus veniæ largitor* si fuerit solemne Tricenarium. Ad missam enim in conventu nullum Tricenarium agimus nisi illud solemne quod fit post generale capitulum. Sciendum quia in tribus missis quas pro quolibet defuncto debemus, dicatur Collecta *Inclina, Domine* singulariter, nisi in Capitulo pluraliter dic præcipiatur.

CAPUT LII.

De officiis defunctorum præcipuis.

In commemoratione omnium fidelium defunctorum, et in commemoratione parentum nostrorum, fratrum et sororum omniumque consanguineorum et benefactorum nostrorum, eo quoque de quo post annum capitulum solemne facimus me-

memoriam omnium monachorum, novitiorum, conversorum et familiarium nostri ordinis præterito anno defunctorum : sed et in anniversario omnium defunctorum ordinis nostri episcoporum et abbatum, quod sit quarto Idus Januarii, solemne facimus officium cum Vesperis, Vigiliis et Laudibus, et Psalmi stando cantantur et aliquanto morosius, tam ad Vesperas quam ad Vigiliis et ad Laudes.

Dicto autem versu ante Lectiones ab hebdomadario, resideant super misericordias dicentes *Pater noster*, sub silentio, deinde incepta lectione resideant super sedes usque ad tertiam repetitionem *Libera me, Domine, de morte* : quod Responsorium debet cantor stando incipere. Quo incepto statim inclinet, et subsequentes versus cantet, post ultimum tantum inclinans. Quibus officiis et missis debent interesse omnes monachi qui conventum tenent, nisi gravis causa eos prohibuerit.

Ad officium omnium defunctorum et ad missam

A *Fidelium Deus* tantummodo dicitur, nisi præsens defunctus fuerit. In commemoratione autem parentum nostrorum, *Deus cui proprium*, tantum : et in anniversario episcoporum et abbatum, *Præsta, Domine, quæsumus*, tantum. In solemni Tricenariis, quod sit post generale capitulum, Prima *Deus veniæ largitor* ; Secunda, *Præsta, Domine, quæsumus*, pro rege Francorum (39), ad officia et ad missam dicantur tantum, nisi præsens defunctus fuerit. In anniversario episcoporum et abbatum qui privatim cantare pro eis noluerit, Collectam dicat.

Ad istas igitur missas cantantur Responsorium, *Si ambulem*, et Responsorium *Absolve*, communiter ab utroque choro in conventu. Qui vero privatim cantat Responsorium *Requiem æternam*, et Tractum *De profundis*, dicat, quod si quilibet horum dierum in secunda feria, sive in crastina die alicujus festivitatis duodecim Lectionum evenierit : post Vesperas regulares Vesperæ defunctorum agentur.

PARS SECUNDA.

De cæremoniis tam in horis canonicis quam in missarum celebratione observandis.

CAPUT LIII.

Quomodo se agant Sacerdos et Ministri ad missas festivas.

In duodecim Lectionibus sacerdos induat se ad celebrandam missam cum diacono et subdiacono, quos adjuvent ad induendum præteritæ septimanæ hebdomadarii. Quibus indutis, diaconus et subdiaconus cum manipulis cant præparare altare : petentes veniam ad gradum altaris, et ponentes Textum (40) super analogium, et Missale super altare in dextro cornu. In sinistro vero ponant tersorium sub palla, cui benedicta superponitur. Quatuor enim pallæ absque sudario super altare poni debent. Postea præparent ministerium quod est juxta altare in quo ministratur, ponentes calicem desuper cum corporali et offertorio, et sedes in quibus sedent sacerdos et ipsi ministri, et piscinam. Ad Tertiam ambo maneant in presbyterio cum sacerdote ubi eis et sedere ad Psalmos liceat. Finita Tertia exeant, et unus ministrorum qui adjuverunt eos ad induendum pulset signum, et accendat duas candelas quæ solent ardere juxta altare hinc et inde, et absconsam cum lumine super altare si necesse fuerit præparet. Alter vero deserviat sacerdoti in induenda casula. Postea infundat ei aquam in manibus. Diaconus vero sumat stolam et aspergat manus aqua data sibi a ministro, et subdiaconus similiter. Quas tergant sacerdos et diaconus ad tersorium sibi deputatum : subdiaconus vero ad alterum.

Et pulsato signo a ministro exeant de vestiario et

C ordinentur ante altare quod est in prima statione, habentes vultum ad ingressum chori ; ita ut subdiaconus prior sit, et diaconus posterior. et sacerdos novissimus, et sic mæneant usque ad *Gloria Patri*. Et cum inde se moverint, inclinent ante ipsum altare. Deinde ingredientiæ inclinent rursus ad gradum presbyterii, et sic ascendentes, divertat diaconus ad dexteram, et subdiaconus ad sinistram. Sacerdos vero inter illos transeat ad altare, et dum transit inclinet ei. Tunc sacerdos incurvus ante medium altaris faciat orationem, et diaconus similiter retro ipsum, et subdiaconus post diaconum. Qua completa, erigant se. Deinde sacerdos, osculato altari, signet se. Diaconus vero signans se inclinet, et pergat osculari sinistrum cornu altaris. Quo osculato, inclinet et eat in dexteram partem, stans sub gradu altaris paululum remotus a pariete : et subdiaconus retro ipsum.

Sacerdos autem descendens sub gradu altaris inclinet circa medium altaris ad dicendam confessionem, diacono existente ad dexteram, subdiacono ad sinistram, et dicant invicem confessionem, sacerdote incipiente. Ministri vocent sacerdotem *patrem*, et sacerdos eos *fratres*, licet sit ordine junior, quod alias non fiat. Qua dicta, erigant se, et sic accedat sacerdos ad librum qui est super dextrum cornu altaris. Quam confessionem si ea hora complere non poterint, dicant postea cum eis vacuum fuerit. Diaconus vero si spatium habuerit antequam sacerdos dicat *Dominus vobiscum*, ponat corporale super altare, et

(39) Pro rege, scilicet Philippo Augusto, Francorum rege, cujus hic memoria antiquis Usibus ad-

data est jussu cap. gen. an. 1223.

(40) Per Textum intellige librum Evangeliorum.

liniens calicem intus aqua, ministret panem super patenam et vinum in calice, subdiacono ei subministrante.

Et notandum quia sive diaconus, sive subdiaconus sit qui ministrat, prius vinum infundat, deinde ampullam cum aqua sacerdoti tradat quando eum viderit magis expeditum, et sacerdos aquam in calicem fundat : deinde posita patena super calicem, cooperiat eam de offertorio : postea descendat sub gradu altaris in dextera parte. Quod si sacerdos dum diaconus ministraverit dixerit *Gloria in excelsis Deo*, vel *Dominus vobiscum*, intermittens ministrare eat post sacerdotem : quod si *Gloria in excelsis Deo* dicitur, dicto illo breviter inclinet et sic revertatur ministrare. Post *Dominus vobiscum*, trahat ei reverenter deorsum medium casulæ (41) : et tunc divergens in locum suum inclinet se, et subdiaconus post eum. Quod si restant aliæ Collectæ, redeant ad ministrandum quod restat. Quo completo, revertantur ubi prius steterant, non tamen inclinantes, nisi ad primam Collectam : si autem nulla Collecta super fuerit, subdiaconus descendat legere Epistolam ante gradum presbyterii contra medium altaris, versa facie ad ipsum altare, inclinans priusquam incipiat legere, et postquam legerit. Qui si forte in ipsa Epistola erraverit, perfecta Epistola satisfaciatur ibidem : prius tamen posito libro super formam, ponens manus ad terram sub gradu super albam sine flexione genuum, tam festis diebus quam privatis. Interim sacerdos usque ad Evangelium sedere et in Missali legere potest, et diaconus ad nutum ejus sedere, et in textu legere si voluerit. Perfecta Epistola, subdiaconus sedeat juxta diaconum, aut eat in chorum cantare cum aliis si necesse fuerit : quod si sacerdos sederit, et diaconus prævidere Evangelium voluerit, super analogium prævideat.

Cum autem fuerit hora legendi Evangelium surgant, et sacerdos redeat ad dextrum cornu altaris superponens Missale. Diaconus vero ponens textum super analogium vertat se ad abbatem, humiliter petens benedictionem sub silentio dicens, *Domne jube benedicere*, sive ad sacerdotem si abbas defuerit ; ad quem sacerdos conversus, dicat hanc benedictionem : *Dominus sit in corde et in ore tuo, ut digne annunties Evangelium Christi*. Qua data, reducat vultum suum ad altare sicut erat prius, ita se habens usque post *Gloria tibi, Domine*. Quod dum dicitur signet, et convertat faciem suam ad Evangelium stans cum tremore. Diaconus vero, accepta benedictione, vertat se ad librum. Qui cum dixerit, *Sequentia sancti Evangelii*, signet se sicut alii se signant quando dicitur *Gloria tibi, Domine*. Perfecto autem Evangelio, si forte erraverit in ipso, vertat se ad orientem satisfaciens eo modo quo subdiaconus. Deinde inclinet se versus orientem. Postea ferat librum apertum sacerdoti ad osculandum, ostendens ei digito initium Evangelii quod legit : quem et ip-

sum osculetur post sacerdotem, et clausum super analogium sub palla reponat. Sacerdos vero post finem Evangelii referens vultum ad altare, ibidem incipiat *Dominus vobiscum*, vel *Credo in unum Deum*. Interim vero dum *Credo in unum Deum* dicitur a conventu, stet in eodem loco donec illo cantato dicat *Dominus vobiscum*, et *Oremus*. Deinde sumens librum ponat ad sinistram cornu. Diaconus autem post Evangelium displicet corporale habens tres plicatus in latum et quatuor in longum, medium latitudinis ponens in medio altaris. Et statim post *Oremus*, opertis manibus de offertorio tenens sinistra manu pedem calicis, dextra autem patenam offerat sacerdoti simul utrumque, manum ejus semel osculans. Sacerdos simul utrumque assumens, deponat juxta corporale ad dexteram partem, relinquens ea diacono præparanda, et postea trahat se ad sinistram cornu altaris, ibidem consistens donec recipiat thuribulum ad thurificandum calicem. Diaconus vero posito offertorio super altare ponat calicem super corporale in secundo plicatu anterioris, et sinistra dextraque partis, et panem ante calicem, revolvens super eum corporale. Quod si plures hostiæ fuerint, unam separatim, alias insimul mittat ; deinde reportet patenam et offertorium super ministerium. Interim dum hæc aguntur a sacerdote et diacono, unus ministrorum cujus officium est, teneat thuribulum ante abbatem vel ante sacerdotem si abbas deest, subdiacono incensum tenente. Posito itaque incenso in thuribulo, qui thuribulum tenet offerat illud sacerdoti osculans ei manum. Quod sacerdos accipiens, thurificet calicem isto modo. Semel volvat illud circa calicem, semel thurificet dexteram partem altaris desuper, semel et sinistram, semel quoque anteriorem. Quod dum fecerit, diaconus ponat manum suam sub asella ipsius teneus ei casulam ut expeditius possit agere. Quo facto, reddat thuribulum diacono. Deinde ablutis digitis aqua, sibi a subdiacono de ampulla data, et in pelvi ad hoc præparata recepta, et tersis ad linteum ad hoc deputatum, incurvus ante altare faciat orationem. Diaconus autem thurificet prius dexteram partem ipsius altaris bis de foris ; deinde elevans manum thurificet bis crucem, et inde transiens per retro altare ad sinistram partem thurificet eam, similiter et crucem. Deinde reddat thuribulum subdiacono qui ponat illud ubi poni solet. Ipse autem retro redeat sub gradu altaris in dextra parte, ut cum sacerdos se verterit ad chorum dicens : *Orate, fratres, pro me*, trahat ei deorsum medium casulæ. Deinde supplicans ei sedeat in locum suum, ubi stet donec sacerdos dicat *Per omnia sæcula sæculorum*. Qui sacerdos dicens *Orate, fratres*, mediocriter, ut possit audiri, reducat vultum ad altare eadem parte qua se vertit ad chorum. Postea trahat se ad librum qui est in sinistram cornu dicens sub silentio *Oremus*, ad primam Secundam et ad secundam si una vel plures sequantur.

(41) *Medium casulæ*, scilicet partem anteriorem.

Interim autem minister ille qui thuribulum obtulit sacerdoti, deferat diacono et subdiacono aquam ad lavandum manus suas. Sacerdos vero provideat ne disjungat illos digitos quibus debet tractare corpus Domini, postquam eos aqua abluerit, nisi dum fecerit cruces super hostiam et calicem vel quando se signaverit.

Ut autem finierit Secretas, retrahat se contra medium altaris dicens *Per omnia secula seculorum*, sed non elevans manus usque ad sursum corda. Diaconus autem audiens *Per omnia secula seculorum*, veniat post ipsum sacerdotem supplicans ad altare, et stet habens faciem ad sacerdotem usque ad *Pater noster*. Subdiaconus eadem hora accipiat patenam offertorio coopertam, et veniat post diaconum supplicans (42) circa altare. Deinde erigens se, supponat sinistram manum brachio dextro, ut levius ferat ipsam patenam. Qui subdiaconus signet se ad *Sanctus* de ipsa patena. Diaconus similiter signet se, manens curvus dum ipse dixerit *Sanctus, sanctus, sanctus*, breviter sub silentio. Finita vero Præfatione, sacerdos inclinet se ante altare dicens *Sanctus, sanctus, sanctus*, breviter: et signans se, mox incipiat *Te igitur clementissime Pater* usquequo dicat, *Uti accepta habeas*: et tunc se erigat percurrens Canonem sicut habetur in libro. Qui cum pervenerit ad *Qui pridie quam pateretur*, sumat hostiam, et elevans ante calicem paulo altius inter alios digitos quos ad hoc conservavit benedicat eam. Si vero plures fuerint, non deponens ipsam quam tenet simul omnes benedicat, et iterum utraque manu eam teneat usquequo dicat, *Hoc est enim corpus meum*: et tunc remittet eam in loco suo. Cum autem dixerit, *Simili modo postquam cenatum est*, accipiat calicem stringens corporale cum calice inter utramque manum, et sic eleveit eum paululum usque ad signum faciendum (43), et tunc deponat faciens signum crucis desuper. Quod postquam fecerit, eleveit sicut superius donec dicat, *In mei memoriam facietis*: et tunc dimittat. Incipiens autem, *Supplices te rogamus omnipotens Deus*: incurvet se ante altare donec dicat, *Ex hac altaris participatione*: et tunc erigat se osculans labium altaris ante calicem signans se, post signatum corpus et sanguinem: quando videlicet dixerit, *Omni benedictione*. Et quando dixerit, *Nobis quoque peccatoribus*, tundat semel leviter pectus suum. Diaconus vero quando viderit eum secundo post incurvationem calicem signare, scilicet quando dixerit, *Sanctificas*, accedat ad dexteram sacerdotis. Et osculans prius altare, componat se honeste ad discooperiendum calicem a dextera parte, dextera manu, sacerdote tamen incipiente a sinistra parte, sinistra manu. Porro ipse diaconus sinistra manu posita sub brachio suo ad constringendam manicam albæ ne contingat corporale, supponat digitos dexteræ suæ digitis Sacerdotis ad tenendum calicem dum sacerdos tres cruces fecerit super calicem dis-

A coopertum dicens, *Per ipsum, et cum ipso, et in ipso*: et quartam ante oram ipsius calicis dum dixerit, *Est tibi Deo*. Cum autem dixerit, *Omnis honor et gloria*, teneat utraque manu corpus Domini super calicem. Quo incipiente cunctis audientibus, *Per omnia secula seculorum*, sublevent calicem ipse et diaconus parum usque post dictum, *Oremus*: tunc deponatur et iterum cooperiatur ab utroque hinc et inde. Et sic diaconus inclinans ante aram, recedat ubi stabat. Et cum sacerdos dixerit, *Panem nostrum quotidianum*, accedens subdiaconus ad diaconum offerat ei patenam discoopertam osculans ei manum. Postea secedat paululum versus parietem in dextera parte. Diaconus autem, accepta patena, offerat eam sacerdoti post *Sed libera nos a malo*, osculans ei manum. Qua oblata, veniat in locum, ubi stetit ante Præfationem, reddens Offertorium subdiacono. Subdiaconus vero recondat illud plicatum. Quo recondito, revertatur post diaconum. Sacerdos autem accipiens patenam ponat eam sub corporali. Quod si talis missa fuerit, in qua conventus vadit ad pacem, ponat eam super corporale. Et dicto *Libera nos quæsumus, Domine*, priusquam dicat *per eundem Dominum nostrum*, ponat corpus Domini super patenam, amovens eam parumper in dextera parte calicis: et dicendo, *Per eundem Dominum nostrum*, frangat corpus Domini super calicem in tres partes, et dicto, *Per omnia secula seculorum*, faciat ad *Pax Domini* intra calicem unam crucem; aliam ad *Sit semper*, tertiam ad *Vobiscum*. Et postquam ter dixerit *Agnus Dei*, et dimiserit in calicem illam partem Dominici corporis quam tenet in dextera manu dicens *Hæc sacrosancta commistio*, totam orationem sub silentio: divertat os suum ad diaconum osculans illum, et diaconus subdiaconum sibi invicem supplicando, et subdiaconus similiter alium, si pacem quæsierit eundo ad gradum. Sacerdos autem, data pace diacono, eam partem hostiæ de qua ministri communicandi sunt, super patenam ponat; qua posita dicat orationem *Domine Jesu Christe*; qua dicta statim sumens corpus Domini cum calice utraque manu applicet ad se, et sic percipiat corpus Domini super calicem, deinde sanguinem. Itaque, deposito calice super corporale non cooperto, vertat se ad dextrum cornu altaris, et, posita ibi patena cum hostiis, sumat hostiam de vasculo præparato a diacono, quam ponat super patenam: et unam vel plures, ubi necesse fuerit, ex illis quæ ibi sunt recondat in illo vasculo. Hoc autem fiat tantum Dominicis diebus, et in Cœna Domini. Vasculum autem illud super altare dimittatur usque post missam. Quo facto, sacerdos communicet diaconum et subdiaconum de tertia parte. Deinde de aliis hostiis cæteros qui communicaturi sunt. Provideat autem quantum poterit, ne aliqua pars Dominici corporis remaneat.

D Diaconus vero accedens ad communionem, non sacerdotes hostiam post consecrationem elevare et omnes astantes *Veniam petere* seu genuflectere.

(42) *Supplicans*, id est inclinans.

(43) In capit. gen. an. 1210 et an. 1232 jussi sunt

osculans manum sacerdotis, sublevet albam ab anteriori parte, flectens genua juxta altare, et resupinato capite sub manu sacerdotis convenienter aperto ore percipiat corpus Domini. Quo percepto surgat et supplicet : similiter et subdiaconus quod postquam fecerit sumens fistulam (44), si tunc necessaria est, eat ad sinistram per retro altare. Quod si tunc necessaria non fuerit, sequatur diaconum. Qui diaconus veniens ante calicem inclinet et ad nutum sacerdotis accipiat illum, sumatque sanguinem eadem parte calicis qua et sacerdos : nec tangat eam manu donec vino abluatur, quod si unus vel duo tantum post eum communicaturi sunt, ministret eis sanguinem eadem parte calicis qua ipse recepit, ita ut ipse dextera manu calicem tenens, sinistram mento illorum supponat. Qui vero percepturi sunt diaconi vel subdiaconi sinistra manu pedem calicis tenentes, ad os suum sicut sibi viderint expedire coaptent. Quod si plures fuerint, diaconus percepto sanguine, ibidem ponat calicem super sinistrum cornu altaris, tenens illum, subdiacono sibi assistente, atque adjuvante hoc modo, scilicet ut dextram manum teneat expansam juxta labium calicis deforis : sinistra vero teneat pedem ipsius calicis ; diaconus autem teneat utraque manu in calice fistulam a subdiacono antea præparatam. Qui subdiaconus percipiat sanguinem cum fistula priusquam se componat ad tenendum calicem eo modo quo diximus. Dum autem fratres percipiunt sanguinem, infundatur vinum in calice a diacono cum opus fuerit de ampulla a subdiacono autæ præparata juxta altare. Si quid autem residuum fuerit de ipso sanguine, hibat illud cum calice postquam fistulam reddiderit subdiacono. Quam fistulam autem reddat in quantum potuerit ab utraque parte sugendo a sanguine Domini evacuet, et calicem reddat sacerdoti : non osculans ei manum. Subdiaconus vero tenens fistulam contra faciem suam in transverso, eat ad sacerdotem per retro altare ministrare ei vinum in calice. Sacerdos autem antequam recipiat calicem, si quæ hostiæ integræ superfuerint communicatis, reponat in vasculo. Qui, recepto calice, respersit digitos suos in ipso calice : quem ponens super altare eat ad piscinam abluere in ipso digitos aqua. Quibus tersis ad medium linteam ad hoc ipsi præparatum, redeat ad altare sumere vinum quod dimisit in calice. Quo sumpto, iterum aspergat calicem vino. Quo hausto, ponat illum non reclinatum super altare juxta patenam. Similiter nec ad privatas missas reclinetur. Ex hinc subdiaconus tenens fistulam, assistat altari,

A habens faciem in patena usque ad finem Collectæ. Interim diaconus complice corporale super altare, et vertens ad post communionem, referat Missale ad dextrum cornu altaris.

Cum autem sacerdos Collectam inceperit post *Dominus vobiscum*, trahens ei casulam incurvet se usque ad *Per omnia sæcula sæculorum*. Tunc erigens se et dicto *Benedicamus Domino*, vel *Ite missa est*, inclinet. Deinde iens ad altare transferat inde calicem et patenam super ministerium, sumens ibi lingua sua si quid de corpore Domini remanserit super patenam. Et postea accipiens fistulam abluat eam vino, et postea patenam; quod bibens infundat aliud vinum circumliniens ipsum calicem intus, quod iterum percipiat. Tertio infundat vinum eo modo circumliniens, quod percipiat subdiaconus. Et adhuc etiam alia vice infundat si necesse fuerit. Quibus lotis et deteris ad linteam, quo sacerdos paulo ante digitos suos deteris, recondat ea et corporalia cum calicibus. Finita missa sacerdos incurvet se ante medium altaris, faciens orationem solus sine diacono. Qua facta erigat se, et osculans altare signet se.

Quod si Dominicus dies fuerit, det benedictionem *lectoris mensæ*, quæ in libro continetur (45). Deinde inclinans recedat casula demissa, quam ante missam tulit in brachiis sublevatam ad altare. Si diaconus et subdiaconus jam compleverint quæ compleda erant : præcedent eum eo ordine quo ad altare venerunt ad introitum missæ. Sacerdos autem exutus sacerdotalibus indumentis veniat ad gradum (46) ubi legitur Epistola, et petat veniam sicut in festis diebus. Privatis vero diebus flectat genua in oratione (47).

CAPUT LIV.

De missis in quibus tantum unus minister fuerit.

Ad missam si unus tantum minister fuerit, sacerdos indutus stola, et manipulo cum ministro est præparare altare. Quod si minister diaconus fuerit, officium altaris compleat, quantum ad se et ad subdiaconum pertinet. Perlecta tamen Epistola non egrediatur de choro, sed ipsemet infundat sibi aquam de ampulla in pelvim, et tergat ad mapulam ad quam tergit sacerdos ante Secretas. Quis priusquam communicatus sanguine de calice sumpto ad sinistrum cornu secesserit : ille qui sacerdotem adiuvit ad induendum, accedat cum fistula antepreparata, adjuvans eum in omnibus sicut subdiaconus facere solet. Si autem subdiaconus fuerit, rundo ad altare præcedens sacerdotem divertat ad dexteram

(44) Per *fistulam*, id est per instrumentum Christi sanguini sumendo, in modum fistulæ præparatum. Hæc porro sub utraque specie communio sublata est quoad ministros altaris et laicos, tum per concilia Ecclesiæ ut infra notabitur ad cap. 58 hujus libri, tum per cap. generalia ordinis, ut patet ex sequenti definitione capit. gen. ann. 1261, quæ sic habet : « Cum ex perceptione sanguinis Domini quem post sanctam communionem in calice solent accipere personæ ordinis pericula gravia jam evenerint et possint evenire in posterum graviora, ordinat cap. gen.

quod monachi conversi et moniales ordinis, exceptis ministris altaris, ad calicem more solito non accedant. »

(45) Vide Reg. S. Ben., cap. 38.

(46) Ad gradum scilicet presbyterii.

(47) Cæterum nota hæc fere omnes ceremonias inolevisse et in eorum locum Ecclesiæ Romanæ ritus a capitulis generalibus ordinis successores esse. Nimirum a capitulis generalibus annorum 1618 et 1628, et subsequentibus.

supplicans sacerdoti. Ad confessionem stet ad dexteram. Missale in dextro cornu altaris, Textum in sinistro ponat, quod post Evangelium auferat. Post Epistolam manus lavet, ubi et diaconus. Panem et vinum ministret, et patenam et calicem offerat. Casulam trahat, pacem et communionem semper accipiat, excepta missa defunctorum, in qua nec pacem sumere, nec communicare licet. Lecturus Epistolam ferat Epistolare in ecclesiam antequam induatur, et post missam inde referat. Sacerdos vero ad legendum Evangelium petat benedictionem ab abbate, non tamen descendens de gradu altaris. Perfecto Evangelio ibidem, dicat *Credo in unum Deum*, si dicendum fuerit. Et mox secedat ad dextrum cornu altaris ibidem dicturus, *Dominus vobiscum*. Quando vero *Credo in unum Deum* non dicitur, ibi dicat *Dominus vobiscum*, ubi legit Evangelium.

Sciendum vero quod omnibus diebus quibus conventus communicat, possunt ubi necesse fuerit, ad missam matutinalem plures hostiæ consecrari, et super patenam communicaturis distribui, et tunc minister si fieri potest diaconus sit, ille scilicet qui præcedenti hebdomada Evangelio fuerat ascriptus. Nam cæteris tam privatis quam festivis diebus ad omnes missas una tantum hostia consecratur, cujus tertiam partem sacerdos super calicem tenens communicaturis distribuat, et postea sanguinem, eo modo quo diaconum facere superius diximus, nisi diaconus adfuerit. Et sciendum quod nunquam osculatur manus abbatis vel sacerdotis nisi ad missam, et hoc tantum in locis supra determinatis, et quando datur in conventu abbati virga pastoralis, et in Purificatione beatæ Mariæ ad oblationem candelarum.

CAPUT LV.

Quo ordine benedicatur aqua.

Dominico die pulsato signo ad Tertiam, servitor ecclesiæ præparata formula super gradum presbyterii, ponat sal et aquam desuper cum sparsorio, et indutis ministris et sacerdote, præparatoque altari sicut supra diximus, iterum pulsetur signum ad convocandum conventum. Qui venientes ordinentur sicut ad missam. Quod semper faciant ad Tertiam cum mox secutura est missa. Et dimisso signo ad sonitum prioris fiat oratio. Qua completa, accedat sacerdos ante gradum presbyterii tenens collectaneum. Qui cum ibi advenerit inclinet ad altare. Deinde benedicat sal et aquam similiter: sicut in collectaneo habetur: tenens manum desuper dum exorcismum dixerit. Et misso in modum crucis sale in aqua exorcismoque perdicto, reddat librum subdiacono, qui et auferat salinum, ponens illud seorsum super gradum presbyterii. Cantore igitur imponente Antiphonam,umat sacerdos sparsorium, qui intigens in aqua ascendat ad altare inclinans ad gradum ipsius altaris. Deinde aspergat aquam ante

A ipsum altare, et incipiens a dextra parte circumcat illud aspergendo quousque perveniat in anteriorem: ubi inclinans aspergat presbyterium hinc et inde. Interim vero minister recipiat aquam in quolibet vase de urceolo in quo est aqua benedicta, et habens sparsorium aliud claustrum aspergat, et officinas scilicet capitulum, auditorium, dormitorium et dormitorii necessaria, calefactorium, refectarium, coquinam, cellarium (48). Rediens autem de officinis si quid superest ei de ipsa aqua, infundat in receptaculum quod est ad introitum Ecclesiæ ad hoc deputatum. Vas autem quod tenet et aspersorium reponat in vestiario. Sacerdos vero stans supra gradum presbyterii aspergat prius abbatem, postea seipsum, deinde ministros et cæteros accedentes a superiori parte chori inter formas et sedilia, sicut ea hora stant in choro. Qui revertentes deorsum per medium chorum ascendat unusquisque ad locum suum: et novitii qui ante formas consistunt aspersi aqua revertentur ibidem. Qui vero extra chorum vel in retro chorum fuerint, tam monachi quam novitii, veniant per superiorem introitum chori, et per medium chorum revertantur. De conversis vero unaquæque ecclesia faciat secundum positionem ipsius oratorii.

Finita Antiphona sacerdos intermittens aspersionis officium, versus ad altare dicat Collectam, *Exaudi nos*, in loco quo stat. Et incepta Tertia post *Gloria Patri*, cœptam subsequatur aspersionem. Quæ si forte ad *Gloria* primi psalmi nondum peracta fuerit, presbyter stans in eodem loco usque post *Gloria Patri* aspersionem intermittat: qua peracta, redeat in locum suum et sedeat cum ministris. Deinde secretarius portet aquam hospitibus et familiæ, et ponat inde in vas unde semper aquam accipere solent, deinde in vas conversorum. Dicta autem Tertia tam Dominicis diebus, quam solemnitatibus quibus non laboramus omni tempore et festis quibus laboramus in æstate, mox cantor incipiat Introitum, etiam pulsante tunc tabula pro mortuo. Similiter faciat privatis diebus in æstate, nisi forte talis fuerit missa, quæ pro præsentis defuncto debeat intermitteri.

CAPUT LVI.

Quomodo conventus se agat ad missas.

Omnibus diebus quibus duæ missæ celebrandæ sunt, in secunda missa *Kyrie eleison* incipiatur in illo choro in quo est *Invitatorium*: in prima vero missa inchoetur in altero. In Nativitate Domini ad missam de nocte in choro *Invitatorii* incipiatur. Quo finito, convertant se ad altare. Si sacerdos dixerit *Gloria in excelsis Deo*, dum cantor incipit, *Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* reducant vultus sicut erant. Cum autem dixerint *Adoramus te*, incurvent se, erigentes se ad *Glorificamus te*, et similiter inclinent ad *Suscipe deprecationem nostram*. Ad *Cum sancto Spiritu* vero signent se et convertantur

(48) Nota antiquitatem usus aquæ bened. non solum in personas, sed in quælibet loca monasteriorum.

ad altare, et cum responderint *Et cum spiritu tuo*, post *Dominus vobiscum*, reclinent se super misericordias donec inchoetur Epistola. Et tunc surgentes stent usque ad Evangelium sicut stabant dum cantabant Introitum. Interim tamen ad maiorem missam permissum est sedere simul si voluerint. Ad missam vero matutinalem post primum *Dominus vobiscum* usque ad Evangelium, sedeat qui voluerit, et post *Sanctus* usque ad finem missæ, præter *Agnus Dei*. In omnibus præcipuis festivitibus, sicuti et cæteris diebus, *Responsoria* et *Alleluia* cantantur communiter ab utroque choro. In fine vero *Responsorium* et *Versuum* ad omnes missas totum *neuma* dicatur propter dissonantias evitandas. Sciendum etiam quia quoties unum solum *Alleluia*, sive dicatur *Responsorium* sive non, ad missam dicitur: primum *neuma* de *Alleluia* intermittatur, sed post versum in repetitione idem *Alleluia* cum suo *neuma* integro cantatur. Cum vero duo vel plura *Alleluia* in una missa dicuntur, cum suis *neumatibus* integre sine repetitione canantur, excepto eo quod proximum est Evangelio, quia repetitur. Et notandum quod in Vigilia Paschæ et Pentecostes, unum solum *Alleluia* dicitur sed non repetitur.

Ad finem vero cantus ante Evangelium, reducant fratres facies suas ad altare, et signent se cum dixerint *Gloria tibi, Domine*: quod si *Credo in unum Deum* dicendum est, cantore subjungente, *Patrem omnipotentem*, vertat se chorus contra chorum. Et cum venerint ad *Homo factus est*, petant veniam sicut in festis diebus. Et cum dixerint *Adoratur*, inclinent se, erigentes se ad *Et conglorificatur*. Et cum dixerint *Et vitam futuri sæculi*, reducant facies ad altare. Cantore autem incipiente Offerendam, convertant se stantes sicut ante erant. Qua cantata, vertant se iterum ad altare, donec dicat sacerdos *Orate, fratres*, et sic redeant super misericordias usque ad *Per omnia sæcula sæculorum*. Tunc autem surgant et versis vultibus ad altare, stent ita usque ad *Sanctus*. Postea convertantur et inclinent se chorus contra chorum dicentes, *Sanctus, sanctus, sanctus*; et incipientes *Pleni sunt cæli*, erigant se, et signent se cum dixerint in nomine Domini: et dicto extremo *Hosanna in excelsis*, versis vultibus ad altare stent ita (49) usque ad *Per omnia sæcula sæculorum*, et tunc reclinent se super misericordias donec respondeant, *Et cum spiritu tuo* post *Pax Domini sit semper*. Moxque surgentes, stent facie ad faciem usque post primum *Agnus Dei*. Et tunc petant veniam unusquisque in loco suo flectentes genua (50), præter ministros altaris: et facta tanta mora ut dici possit unum *Pater noster*, incipiat cantor secundum

Agnus Dei. Quod si dies fuerit prosternendi, dicto *Sanctus*, incumbant super formas quousque respondeant, *Et cum spiritu tuo* post *Pax Domini*. Deinde faciant sicut modo diximus.

CAPUT LVII.

De Pace.

Pacem (51), nisi communicaturus, nemo accipiat, nisi forte prior cum necesse fuerit ut hospitibus porrigat, aut subprior absente priore, aut qui superior tunc fuerit ex omnibus in choro, si uterque defuerit. Diebus vero Dominicis et festis quibus solent ire fratres ad communionem, prior illorum qui communicare voluerit, veniens ad gradum accipiat a subdiacono pacem: quo redeunte ad altare, qui communicaturi sunt ordine suo accedant ad priorem, ita ut prior stet ad gradum ubi pacem accepit, quousque qui post eum primus est pacem ab eo acceperit. Qua data, secedat in dextrum chorum novitiorum, relicto ad gradum cui dedit. Qui et ipse ubi sequenti pacem dederit, manente ibi similiter cui dedit, cedat post priorem. Et istis interim facientibus ad invicem confessionem, cæteri sequantur per ordinem eo modo quo descriptum est de primis, pacem ab invicem accipientes, ordinatim post priorem sese collocantes binii et bini alterutrum confitentes, vultus suos post confessionem ad altare vertentes, nec ad sua stalla usque post perceptam communionem revertentes. Porro novissimus novitio dabit pacem occurrenti sibi in medio chori, qui portabit et converso cum se ad ostium chori ostenderit. Deinde ordinans se ultimus cum penultimo confiteatur.

CAPUT LVIII.

De communione.

Interim qui primi sunt, ordine suo accedant ad communionem. Venientes vero ad gradum altaris proximum, incumbant super articulos manuum: ascensoque gradu, flexoque genu juxta cornu altaris et suscepta Eucharistia, cum se erexerint, inclinent, et sic per retro sacerdotem accedant ad calicem (52), ubi iterum inclinantes hauriant, et rursus inclinent. Regredientibus ab altari, sacrista stans in capite sinistri chori novitiorum vinum propinet inclinans singulis, sicut et ipsi inclinatur a singulis ante et post susceptionem. Quod non solum hic, sed etiam ubique quoties vel dant vel suscipiunt aliquid faciendum est. Quibus peractis, inclinantes ad altare ascendunt ad stalla sua. Hic ordo de pace et communione ad utramque missam tenebitur.

Quod si quis aliquando solus communicare voluerit, sumpta pace a ministro confiteatur aut abbati si adfuerit, aut illi quem primum in dextro choro stantem invenerit. Dicta communione si conventus

per amplexum, semper tamen per osculum communicaturus datur, ut patet ex rubricis Missalis et ex his capitibus.

(52) *Ad calicem*. Hic usus sacramenti Eucharistiæ sub utraque specie percipiendi, sublatum est ab Ecclesia, sicut jam diximus, ut videre est in concilio Constant., sess. 13 in conc. Basil., sess. 30, et in conc. Trid., sess. 5, sub Pio IV, can. 1.

(49) *Stent ita*, et hoc quia tunc temporis non elevabatur neque hostia neque calix post consecrationem.

(50) *Petant veniam flectentes genua*. Hic perpetuus ordinis Cisterciensis usus, ut ad recordationem et mentionem peccatorum prosternantur monachi in signum poenitentiae et in spem veniæ.

(51) *Pacem*. Hæc pax sive per instrumentum sive

communicat, sedeant interim qui voluerint usque ad *Dominus vobiscum* : qui vero steterint, reducant facies suas ad altare donec dicatur a sacerdote *Dominus vobiscum* : et tunc resideant super *misericordias* usque ad ultimum *Dominus vobiscum*. Tunc vero surgant contra altare, et responso *Deo gratias*, inclinent et recedant. Si autem Dominicus dies fuerit, non inclinent nec recedant usque post benedictionem lectoris.

CAPUT LIX.

De privatis missis.

Per totum annum possunt fratres cantare missas privatim (53) tempore lectionis : et post offerendam missæ in conventu, etiam in Quadragesima excepta feria quarta in Capite Jejunii. In festis autem Quadragesimæ quibus laboramus, et in festo sancti *Mauricii* quando dies jejunii evenerit, teneatur sicut in decimo quarto capite continetur. Diebus tamen quibus duæ missæ canuntur (54), statim post primam possunt sacerdotes cantare privatim ubi ablati visum fuerit, exceptis missis jejuniorum. Porro in Quadragesima si festivitas in qua non laboramus per septimanam evenerit, non cantant nisi post offerendam : quod si habuerint spatium cantandi ante majorem missam, non permittatur eis ipsam missam dimittere.

Omnibus vero diebus in quibus jejunamus nec laboramus, potest cantare missam usque ad Nonam, et in Quadragesima usque ad Vesperas, qui voluerit et cui vacuum fuerit. Qui quoties dubitaverit ne ab hora præoccupetur si cantaverit, interroget sacristam per signum; si annuerit, cantet; si contradixerit, dimittat. Qui autem cantare voluerit duos testes (55) habeat, unum clericum qui ei ministrare possit. Qui si acoluthus tantum fuerit, non præsumat calicem deferre super altare, neque panem et vinum ministrare, neque sacerdoti offerre : cætera vero potest adimplere. Quod si sacerdos vel diaconus vel subdiaconus fuerit, potest panem et vinum in calice ministrare, atque sacerdoti offerre; aquam tamen non nisi sacerdos qui cantat admisceat. Alter vero frater, si laicus est, nihil horum præsumere debet, nisi aquam afferre et sacerdoti infundere antequam induatur sacerdotalibus vestibus, candelam vel lampadem accendere. Presbyterium potest ascendere tam ipse quam cæteri laici, non solum ad missam, sed quoties necesse fuerit : gradum tamen altaris non ascendunt (56), nisi propter aliquam necessitatem eis præcipiatur, vel quando communicant. Missæ quoque pro defunctis non solent cantari Dominicis diebus et solemnitatibus, quibus sermo fieri solet in capitulo, nisi præsens defunctus fuerit. Missa vero quotidiana quæ solet dici pro fratribus nostris

A defunctis, tantum intermittenda est die Parasceve et sequenti Sabbato, et die Paschæ et Pentecostes, et Natalis Domini : diebus tamen Paschæ, Pentecostes et Natalis Domini hebdomadarius missæ illius quotidianæ cantet de festo ad altare, ubi missa eadem cantari solet, et dicat Collectam *Inclina* in secundo loco : si Tricenarium fuerit, subjungat *Deus cui proprium*. Quod si his tribus diebus præsens defunctus supervenerit, supradictus hebdomadarius dimittat missam de festo et agat missam pro eo, et dicat primam Collectam pro eo, scilicet *Inclina*, secundam vero *Omnipotens sempiterne Deus, cui nunquam*, pro illis quibus *Inclina* dicebatur; et si Tricenarium fuerit, dicat tertiam *Deus cui proprium*. Ad utramque vero missam in conventu quando præsens fuerit, dicatur Collecta pro eo. Qui cantant privatim, Collectam tantum dicant pro eo tam ante sepulturam quam postea : poterit tamen cantare pro eo qui voluerit.

Qui autem cantant privatas missas, moderentur ita voces suas tam ipsi quam adjutores eorum, ut alii impedimentum non patiantur. Si quis vero viderit tersorium altari superpositum, non præsumat super illud cantare, nisi ad notum illius qui ipsum tersorium ibi posuit, neque faciat apparatus circa altare in quo debet cantare, postquam missa generalis (57) incepta fuerit donec Offerenda sit cantata : nisi ad missam matutinalem quando sacerdotes possunt cantare post Primam. Sacerdos autem indutus et aspersis digitis aqua, dicat confessionem ante gradum altaris, medius inter adjutores suos, ita quod clericus sit ad dexteram, laicus ad sinistram. Qui cantaverit pro defunctis, potest intermiscere alias Collectas pro qualibet necessitate, ita tamen ut numerum trium Collectarum non excedat, nisi jussu abbatis quartam adjunxerit. Collectæ vero de sancta *Trinitate* vel de *Spiritu sancto* vel de *Sanctis* non dicantur. Sed et ad cæteras missas, exceptis diebus quibus non licet cantare pro defunctis, interponi possunt Collectæ pro defunctis. Pacem non dabit, nisi forte præsentibus fuerint illi missæ hospites vel frater communicaturus. De cætero se agat ut sacerdos in conventu. In omnibus missis tribus tantum vicibus sacerdos osculetur altare, totiesque ei trahatur casula. Notandum vero quod abbates, monachi et conversi quando missas audiunt in ecclesiis quæ non sunt de ordine nostro, sicut cæteri pacem accipiunt, si eis offertur.

CAPUT LX.

Quibus diebus duæ missæ canuntur.

(58) In die *Nativitatis* Domini. In *Circumcisione* et *Epiphania* Domini. In die *Paschæ* et tribus se-

(53) Nota ab initio hujus ordinis missas privatas in usu fuisse monachis nostris, etiam in Quadragesima.

(54) *Canuntur*, scilicet in conventu.

(55) *Duos testes*, id est duos assistentes.

(56) *Gradum tamen altaris*, etc. Nempe propter reverentiam SS. sacramenti.

(57) *Generalis*, id est conventualis.

(58) In antiquis manuscriptis inter hos dies festos non recensentur dies sanctorum Roberti, Bernardi, Augustini, Ambrosii, Hieronymi, undecim millium virginum, Catharinæ nec spinæ Coronæ : imo nec sanctorum Eligii, Edmundi et Matthei. Et ratio est quod nondum institutæ, aut saltem ab or-

quentibus diebus. In *Ascensione Domini*. In die *Pentecostes* et tribus sequentibus diebus. In natalibus sancti *Stephani* : et sancti *Joannis*, et sanctorum *Innocentium* : et sancti *Thomæ* martyris : et sancti *Guttelmi* episcopi : in omnibus solemnitatibus beate *Mariæ*, in die sancti *Vincentii*, ad cujus *Vesperas* Responsorium dicetur duodecimum, scilicet *Gloria et honore*. In conversione sancti *Pauli* : in die *S. Matthæ* apostoli : in solemnitate sancti *Benedicti*. In natali sancti *Marci* evangelistæ : *Augustini*, *Gregorii*, *Hieronymi*, *Ambrosii*, *Roberti* abbatis, *Philippi* et *Jacobi*. In Inventione et Exaltatione sanctæ *crucis*. In Natali et Decollatione sancti *Joannis Baptistæ*, apostolorum *Petri* et *Pauli*, *Mariæ Magdalene*, *Jacobi* apostoli, sancti *Petri* ad Vincula, sancti *Laurentii* : sancti *Bernardi* abbatis : *Bartholomæi* apostoli : *Matthæi* apostoli : *Michaelis* archangeli : *Coronæ Domini* : *Dionysii* sociorumque ejus : *Undecim millium virginum* : *Lucæ* evangelistæ : *Simonis* et *Judæ* : *Omnium Sanctorum* : sancti *Malachiæ* episcopi : *Martini* episcopi : sancti *Edmundi* : *Andræ* apostoli : sanctæ *Catharinæ* virginis : *Eligii* episcopi : *Nicolai* episcopi : *Thomæ* apostoli : *Dedicationis ecclesiæ* : in festis episcopatus, et omnibus Dominicis diebus canuntur duæ missæ, et vacant fratres lectioni. Sed nec vestimenta excutuntur, nec ad solem extenduntur.

CAPUT LXI.

Quando sacerdos et ministri debeant ascendere ad altare.

Ad missam pro defunctis, et ad matutinalem missam quando duæ missæ canendæ sunt, ad initium introitus sacerdos et ministri ingrediantur ad altare. Ad reliquas autem usque ad *Gloria* sustineant,

CAPUT LXII.

De *Kyrie eleison*.

Ad missam *Kyrie eleison* semper incipitur in illo choro in quo est Invitatorium, excepto ad matutinalem quando duæ missæ canuntur, et hoc alternatim novies : ita ut chorus in quo incipitur, quater dicat *Kyrie eleison*, interposito semel *Christe*

eleison : alter vero bis dicat *Kyrie eleison*, interposito bis *Christe eleison*. Ultimum *Kyrie eleison* utique simul chorus finiat. Ad horas vero regulares et ubique, totus conventus semel dicat *Kyrie eleison* et pauset, semel *Christe eleison* et pauset, et iterum semel *Kyrie eleison*.

CAPUT LXIII.

Quando canitur « *Gloria in excelsis Deo* » et « *Ite Missa est*. »

In Vigiliis Paschæ et Pentecostes, et omnibus Dominicis diebus et festis duodecim Lectionum extra Adventum et Septuagesimam et per totam septimanam Natalis Domini et Paschæ et Pentecostes, ad omnes missas, *Gloria in excelsis Deo* et *Ite Missa est* dicitur, exceptis missis jejuniorum, quæ Dominica non eveniunt.

CAPUT LXIV.

Quibus diebus intermittendæ sunt usitatæ Collectæ.

In Vigilia Natalis Domini et deinceps usque ad Circumcisionem : in Coena Domini deinceps usque ad octavam Paschæ : in Vigilia Pentecostes et deinceps usque ad Octavas : Dominicis diebus et festis omnibus duodecim Lectionum, etiamsi duæ missæ in conventu celebrentur, ad utramque missam intermittendæ sunt usitatæ Collectæ. Item in Sabbato quatuor Temporum, et omnibus præcipuis officiis defunctorum eadem Collectæ similiter intermittuntur.

CAPUT LXV.

Quibus diebus « *Credo in unum Deum* » dicatur.

In die Natalis, Circumcisionis et Epiphaniæ Domini : in die Paschæ, Ascensionis et Pentecostes, et omnibus diebus Dominicis, et ad omnes missas, nisi sint pro defunctis, *Credo in unum Deum* dicitur. Porro in Inventionem et Exaltationem sanctæ *crucis*, et in solemnitate sanctæ *coronæ Domini* (59) : in omnibus solemnitatibus sanctæ *Mariæ*, et in omnibus solemnitatibus apostolorum et evangelistarum : in festivitate *Omnium Sanctorum*, et *Dedicationis ecclesiæ* tantum ad propriam missam ipsius solemnitatis dicatur.

dine nondum receptæ essent hujusmodi sanctorum festivitates cum hi Usus in lucem prodierunt. Cæterum si quis scire cupiat quibus tandem annis, et a quibus capit. generalibus receptæ sint et ordini imperatæ pleræque Sanctorum illorum festivitates. Festa *S. Malachiæ* episcopi et *S. Thomæ* archiepiscopi Cantuariensis recepta et imperata sunt a capitulo gen. an. 1191. Festum *S. Juliani* Cenomaniensis a cap. gen. an. 1193. Festum *S. Petri Tharentasiensis* archiepiscopi a cap. gen. an. 1197. Festum *S. Joannis* ante Portam Latinam a cap. gen. an. 1222. Festum *S. P. nostri Roberti* Molismensis fundatoris ord. Cister. a cap. gen. an. 1222 et 1259. Festum *S. Eligii* a cap. gen. 1230. Festum *S. Dionysii* a cap. gen. 1232. Festum susceptionis *Coronæ Domini* a cap. gen. an. 1240. Festum *S. Edmundi* Cantuariensis archiepiscopi a cap. gen. an. 1247. Festum *S. Joannis Chrysostomi* concessum collegio Bernarditarum ubi præcipua pars capituli illius asservatur a cap. gen. a 1251. Festum *B. Dominici* fundatoris ordinis Prædicatorum a cap. gen. an. 1255. Festum *S. Petri* martyris ejusdem

ordinis a capitulo gen. an. 1256. Festum *S. Francisci* Institutoris ordinis Fratrum Minorum non nisi a cap. gen. an. 1259. Receptum legitur : ejus tamen commemoratio longe ante fuerat imperata scilicet a cap. gen. an. 1218. Festum *S. Ursulæ* et sociarum ejus concessum fuit scholasticis collegii *S. Bernardi* Parisius an. 1258, ac subinde toto ordini permissum a cap. gen. an. 1262. Festum autem *S. Patris nostri Bernardi* repositum est inter festa quibus secundum usum ordinis sermo fieri debet in capitulo, id est inter festa præcipua ordinis, a cap. gen. an. 1260, cum longe ante celebrari cœpisset ut supra notavimus sed minori cum solemnitate. In hujus autem capituli textu ubi legitur *millium virginum* melius forte legeretur *martyrum virginum*. Hoc enim festum ab Ecclesia Romana celebratur sub nomine sanctæ *Ursulæ* et sociarum ejus, non autem sub nomine *undecim millium virginum*.

(59) *Coronæ Domini*, id est susceptionis coronæ Domini, quod festum ad petitionem *S. Ludovici* regis instituit cap. gen. an. 1240.

CAPUT LXVI:

Quando debeant fratres ad pacem et communionem ire.

In die Nativitatis Domini, Coenae, Paschae, Pentecostes, debent fratres pacem sumere et communicare, omni occasione remota, nisi forte abbas aliquem prohibuerit. Omnibus vero Dominicis diebus communicet qui potuerit. Sacerdotes tamen, qui per septimanam cantant, si die Dominico non cantant, in eorum sit potestate communicare vel non. Cæteris vero diebus qui forte Dominica non communicaverit, poterit communicare si voluerit.

CAPUT LXVII.

Quibus diebus ardeant tres lampades, et quibus habeantur sermones in capitulo.

Lampades non habeantur in oratoriis ultra quinque, ex quibus una ponatur ad gradum presbyterii, altera in medio chori, tertia in retro choro. Quæ tres accendi debent ad Vigiliis, ad missam, et ad Vesperas Natalis Domini : Apparitionis : in Ramis Palmarum : Paschæ : Ascensionis : Pentecostes : Trinitatis : omnium solemnitatum sanctæ Mariæ : Nativitatis sancti Joannis Baptistæ : natalis apostolorum Petri et Pauli : in solemnitate sancti Benedicti : Omnium Sanctorum : sancti Bernardi : Dedicationis ecclesiæ : in commemoratione omnium fidelium defunctorum : et ad Vigiliis eorumdem et ad missam tantummodo accenduntur. In his etiam diebus exceptis festis transpositis, et excepta commemoratione defunctorum, habentur sermones in capitulo. Et præter hoc in Dominica prima Adventus Domini, et in Dominica Palmarum. Duas, quæ restant, lampades potest habere qui voluerit propter conversos et hospites, et accendere quando voluerit. Ubi tamen necesse fuerit, liceat plures habere propter privatas missas.

CAPUT LXVIII.

Qualiter se habeant fratres Dominicis et festis diebus.

Audito signo ad Vigiliis surgant fratres, præparati intrent ecclesiam inclinantes ad primum altare : quod semper faciant, quoties coram quolibet altari transeunt : et rursus inclinantes ad majus altare, intrent chorum a superiori parte. Nam ab inferiori non solent intrare, nec etiam exire, quando priores stant in choro deorsum præter abbatem et priorem, et alios qui ex utraque parte propinquiores astant abbati vel priori. Porro abbate præsentem vel etiam absente tam ab inferiori quam a superiori parte tot intrent vel exeant, et inter stallum abbatis et prioris tam ad suam lectionem legendas, quam ad benedictiones accipiendas eant vel redeant, quot unusquisque abbas pro sui oratorii positione judicaverit expedire. Et notandum quod abbati chorum intranti non inclinatur nisi a duobus, sive abbates sint sive monachi, quorum alter in suo choro, et alter qui in altero est ei propinquior. Similiter de choro novitiorum unus hinc et unus inde. Abbati etiam stanti in stallo suo a nullo superveniente inclinabitur, nisi ab his quatuor. Id tamen observandum, ut si, his qui propinquiores abbati stare solent, nondum ingressis, alii intraverint, inter quos

A et abbatem nullus adhuc medius stet, quot de talibus ex utralibet parte chori intraverint, tot inclinent ei. Cum autem pervenerint ad loca sua, stent versis vultibus ad altare donec signum remaneat. Similiter autem stent ante omnes horas diei et missas. Dimisso autem signo, faciant solitam orationem super misericordias, id est *Pater noster*, et *Credo in Deum*, et facto sonitu erigant se omnes, et versi ad altare signent se, et rursus inclinantes stent ibidem. Dicto itaque *Deus in adiutorium meum intende*, morose et trahendo a sacerdote, cancellatis manibus incurventur profunde, donec *Ad adjuvandum me festina*, eadem morositate et gravitate compleatur : quod similiter faciant ubicunque inclinaverint, sed et omni tempore quando conventus est in ecclesia, ad omnes horas reverenter et morose dicatur a sacerdote *Deus, in adiutorium meum intende*, et a conventu subjungatur *Domine, ad adjuvandum me festina*, etc. Facta pausatione ante *Gloria Patri*, et ante *Sicut erat*, etiamsi sequentia citius dicenda sint. Dehinc celebretur opus Dei. *Venite, exultemus Domino* cum invitatorio dicatur ante gradum presbyterii a duobus fratribus, illo videlicet qui præsentem facit hebdomadam invitatorii, et illo qui præteritam fecit. Qui venientes ad gradum inclinent, inceptoque invitatorio rursus inclinent, et sic deinceps ad finem singulorum versuum tantum inclinent. Post repetitionem vero invitatorii iterum inclinent et sic redeant in ordinem suum. Privatis tamen diebus qui canit invitatorium, non inclinet antequam illud incipiat : Fratres vero habeant vultus ad altare ex quo invitatorium incipitur, donec *Gloria Patri* dicatur, et tunc humiliet se chorus contra chorum usque ad *Sicut erat in principio*. Eodemque modo inclinent se quotiescunque dicitur in conventu *Gloria Patri*, excepto ad aquam benedictam, et ad benedictionem novitii, et in Purificatione sanctæ Mariæ dum candelæ distribuuntur, et in Capite Junii dum cineres dantur, et ad *Gloria et honor Deo* dum crux in Parasceve adoratur.

Abbas vero si acciderit ut ad *Gloria* post *Venite* non occurrat, satisfaciat ante presbyterium sicut solet ad alias horas cum ad *Gloria* primi psalmi non occurrat et ad stallum suum veniat. Post inchoationem vero hymni, nullus exeat de choro donec finiat, excepto pro inevitabili causa. Sed neque ad cæteros hymnos, excepto *Jam lucis orto sidere*, quando post matutinas sine intervallo Prima cantatur. Nec etiam sacerdos matutinas infirmis cantaturus exeat antequam hymnus incipiatur. Sed nec se deat aliquis ex quo incipitur *Deus in adiutorium*, usque post hymnum : et tunc plicatis manibus super genua sedeant simul primum psalmum, et secundum stent, et sic percurrant cæteros, et similiter in secundo Nocturno : quam legem abbas tenere non cogitur. Quod si quis exierit non reversurus ad opus illud, inclinet antequam exeat. Si vero abbas exierit, sequatur eum quilibet de monachis conversis cum lumine in absconsa. Abbas inclinat primam *Antiphonam*, vel *Alleluia* in primo No-

cturno. Qui si defuerit : ille qui prior est in illo choro in quo est *Invitatorium*. Cætera vero *Alleluia*, hebdomadarius. Qui autem incipit Antiphonam aut *Alleluia*, reverenter ei paululum a podio (60) semotus, stet usque ad metrum, nec inclinet donec primus versus impleatur. Psalmum autem incipiat et intonet qui juxta eum stat inferior, tam per diem quam per noctem similiter semotus a podio usque ad metrum : illo tamen qui novissimus est clericorum incipiente suam Antiphonam, tunc tantum qui superior illo est psalmum imponat. Similiter observandum est ad omnia defunctorum officia, excepto quod qui psalmum incipit, aliis sedentibus minime se erigit. Et qui Antiphonam imponit non expectato fine versus, inclinet et resideat. Ad officia tamen defunctorum præcipua, expectato fine versus, inclinet. Et notandum quia quotiescunque ille qui novissimus in choro est Antiphonam suam imposuerit, tunc penultimus et alii superiores ordine retrogrado Antiphonas, quotquot supersunt in eodem choro dicendæ, etiam si quis eorum aliam Antiphonam ad idem officium imposuit, incipiat. Id ad officia defunctorum contingere potest vel forsitan ad regulares Vigiliis, aliquando pro paucitate monachorum. Quod si Antiphona ascripta fuerit abbati et ipse defuerit, si *Invitatorium* in dextro choro fuerit, ille qui juxta eum stat, incipiat eam : deinde suam. Si autem in sinistro, similiter faciat. Eodem modo unusquisque incipiat Antiphonam illius, qui superior illo stat, si defuerit. Nullus superveniens præter abbatem, qui primam incipit, incipiat Antiphonam alii in capitulo datam, sed illi cui data fuerit. Ad finem vero ultimæ Antiphonæ primi et secundi et tertii Nocturni, tam festis diebus quam privatis, vertant se fratres ad altare, et dicatur versiculus ab hebdomadario inclinante tantum post versiculum. Et ita fiat ad omnes versus qui dicuntur ad cæteras horas. Porro lector si debet dicere versiculum nominans alium ut dicat, dum dicitur penultimus versus sexti psalmi ante *Gloria Patri*, contra medium altaris inclinans incedat per medium chorum cum gravitate, humilians se ante abbatem. Quod si alter abbas fuerit in sede prioris, inclinet semel inter eos, et accedens ad librum humiliato corpore versus abbatem, non tenens lucernam, plicatis etiam manibus, eadem voce qua lecturus est petat benedictionem tam ibi quam alibi. Qua percepta non legat, donec tumultus residentium conquiescat. Rediens itaque de lectione, humiliet se inter stallum abbatis et prioris vertens paulisper caput versus abbatem : quod si duo abbates fuerint, humiliet se semel inter eos versus altare, et sic veniens ante gradum incurvetur. Festivis quidem diebus super articulos manus, privatis vero super genua prosternatur, ponens cucullam sub manibus, et sic inclinans revertatur ad sedem.

(60) A podio, id est ab assere cui pedes psallentium insident.

A Similiter super articulos manuum satisfaciant omnes in loco in quo sunt, quoties fallaciam in oratorio incurrerint, non divertentes dextrorsum vel sinistrorsum. Pro nota cantus tantum non solemus satisfacere. Ita igitur se agat, qui primam, quintam et nonam leget lectionem. Nam qui cæteras legunt, eant legere dum Responsorium canitur ante versum. Provideant autem omnes qui legunt, ut ardens candela sequenti lectori possit sufficere. Qui autem canunt Responsoria tali hora surgant, ut sedile levare antequam incipiant Responsorium possint. Quo incepto inclinent, et similiter post versum : quod si *Gloria* dicendum est, non post versum, sed post *Gloria* inclinent.

Quando autem Responsorium *Aspiciens* canitur cum tribus versibus, qui cantat post tertium versum tantum inclinet. Nemo legat duas Lectiones, aut cantet duo Responsoria, seu Lectionem et Responsorium infra unum nocturnum, nisi necessitas coegerit : similiter nec prior ante minorem, nisi Evangelium. Quod dum incipit lector, vertant se fratres ad illum stantes sic, donec dicat *Et reliqua*. Qui autem legerit duodecimam lectionem, lecta ea, quæ in Lectionario terminata est, dicat *Tu autem*, nisi forte cantor ei aliquid quod conveniat diei, sive aliud aliquid indixerit ad legendum. Solet enim sacrista cum se viderit temperius quam debuerat surrexisse, cantorem signo præmonere, ut duodecimam lectionem faciat prolongare. Et tunc qui eam legerit, non eam finiat usque ad nutum sacristæ vel sonitum horologii. Qua lecta, nec candelam exstinguat, nec librum claudat, si Evangelium in eo legendum fuerit. Porro fratres dum cantant *Te Deum laudamus*, humiliet se ad *Sanctus, sanctus*, surgentes ad *Pleni sunt* : et dum finiunt canticum, vertant se ad altare. Cum vero dixerint *Gloria tibi, Domine*, signantes severtantur ad legentem Evangelium, quod debet legi super analogium, in quo et Lectiones ad Nocturnos leguntur. Dicto *Te decet laus* vertentes se ad alterutrum inclinent usque post *Cum sancto Spiritu* : et tunc resideant super *misericordias* usque post finem Collectæ. Porro qui Evangelium legit, si fallaciam incurrit, inter sedem abbatis et prioris satisfaciat.

CAPUT LXIX.

De Laudibus.

In Laudibus finito *Deus misereatur nostri* et ad Vigiliis finito hymno, nullus sedeat in choro donec primus versus finiatur sequentis psalmi (61) nec exeat : qui vero exierit, reversus duos versus sustineat antequam sedeat. Similiter sustineat ad Vigiliis et ad Primam duos versus qui de choro exierit. Nam et ad Primam omni tempore, excepta Dominica, eo ordine quo ad Vigiliis sedere cunctis permissum est. Ad Primam quippe Domini-

(61) *Donec primus versus*, etc. Et hoc notandum, eo quod a multis vel ignoratur vel negligitur.

eis diebus, ad Vesperas omni tempore ad primum et tertium psalmum stamus, et ad cæteros sedemus. Caveant autem qui de choro egrediuntur, ne plus foris quam duos psalmos morentur, et ne amplius quam duo juxta se stantes simul exeant.

Qui cantat Responsorium, antequam illud incipiat inclinet, et post versum iterum inclinet. Ad cujus repetitionem vertat se chorus ad invicem. Si *Invitorium* fuerit in dextro choro, cantor incipiat hymnos omnibus festis diebus, tam ad Vigilias quam ad cæteras horas, excepta Sexta et Nona, quos inchoet qui solet privatis diebus incipere. Si cantor defuerit, ille cui injunctum est *Benedictus* et *Magnificat* imponere. In sinistro si fuerit succentor incipiat; qui si defuerit, ille cui injunctum est supradicta cantica incipere. Privatis vero diebus tam ad Vigilias quam ad cæteras horas diei, ille hymnos inchoare debet, qui psalmum incipit, quando hebdomadarius incipit Antiphonam. Omni tempore autem quicumque hymnos incipit, stet semotus a podio. Ad *Kyrie eleison* resideant super *miser cordias* sicut ad cæteras horas. Hebdomadario incipiente *Benedicamus Domino*, erigant se

A omnes, quo dicto inclinent. Nam ad cæteras horas non surgunt, nisi post *Deo gratias*, excepto ad Vesperas. Si Dominica fuerit, stent versis vultibus ad altare, donec benedictiones (62) super cocos compleantur: quod si fiat commemoratio, stent ita usque ad *Oremus*, et tunc resideant super *miser cordias*, nec surgant nisi post *Deo gratias*.

In hieme si dies laboris simul et jejunii fuerit, responso *Amen* statim subsequatur *Prima*: sin autem, post *Deo gratias* inclinent et exeant. Tunc sacrista pulset modicę signum, si dies fuerit; si nondum apparuerit, non pulsetur: sed interim fratres sedeant in claustro ad lumen accensum a servitore ecclesię, sed non legant. Cumque dies claruerit, pulsetur signum modicę et fiat intervallum, ut qui voluerint possint se calciare, vel ad secessum ire: aut infirmitates remutare, aut manus abluere, et qui voluerit poterit in claustro sedere. Revertentes ad *Primam* aspergant se aqua benedicta, excepta Dominica, et stent in stallis suis donec signum remaneat, et tunc faciant eandem orationem quam ad Vigilias fecerunt, et eodem modo cantata *Prima* sequatur missa.

PARS TERTIA.

De ritibus in exercitiis regularibus observandis.

CAPUT LXX.

De capitulo et confessione.

Postmissam matutinam sacrista pulset signum ad convocandum fratres in capitulum (63): nec dimittat illud donec data sit benedictio. Fratres autem audito signo conveniant in capitulum, inclinantes ante sedes suas. Et cum sederint, humilient se mutuo. Veniente vero abbate vel quolibet alio qui capitulum tenere debet, ei omnes assurgant inclinantes tantum abbati transeunti, eoque sedente resideant. Sed ille qui juxta abbatem sessurus est, humiliet se profunde de loco suo versus abbatem, nec tamen super genua vel articulos, et sic resideat. Et ita faciat in omnibus locis qui juxta eum sedere voluerit, excepto in ecclesia. Nam nec fratres in ecclesia sibi supplicant, neque ad mensas, sed nec nocturno tempore. Lector vero veniens ante analogium, aperiat librum et inclinet se ad benedictionem. Post primam lectionem non dicat *Tu autem, Domine*, sed postquam perdixerit *Et aliorum plurimorum sanctorum* surgant fratres, et vertant se ad orientem dicentes versum qui in collectaneo habetur, id est

C Pretiosa in conspectu Domini, sacerdote hebdomadario incipiente. Qui dum dixerit *Gloria Patri et Filio*, prosternantur super sedes superiores, aut incurventur super genua secundum tempus dicentes simul *Kyrie eleison*. Illi autem qui sedent juxta ingressum capituli, hinc et inde, prosternant se ad terram versus orientem; incurvi vero sint sicut illi qui sunt in sede abbatis: cæteri autem incurventur ex adverso. Et quando sacerdos dixerit *Et ne nos inducas in tentationem* erigantur, donec sacerdos dicat *Dirigere et sanctificare*, et tunc incurventur. Quę incurvatio fiat æqualiter omni tempore. Lector quoque ita se incurvet vel prosternat ante analogium, sicut illi qui sunt juxta ingressum capituli. Dieto autem *Qui fecit cælum et terram* resideant, ita tamen ut prius assideat qui tenet capitulum. Qui dum resederint, non humilient se invicem sicut prius. Postquam omnes resederint, incipiat lector lectionem de Regula. Qua finita dicat *Tu autem, Domine*: et accipiens tabulam legat breve (64), si ipso die legendum fuerit. Quod si subprior capitulum tenet, et qui legit prior ipsius fuerit, si eum pronun-

(62) *Benedictiones*. De his benedictionibus vide cap. 35 Reg. S. Benedicti, et hujus libri cap. 108.

(63) *In capitulum*: de hoc capitulo intelligendus est S. Bened. cap. 46 suę Regulę, cum eum qui in aliquo deliquerit jubet ante congregationem venire,

ibique publice delictum suum prodere ac poenam sibi injunctam subire.

(64) *Legat breve*, id est schedulam nomina officiorum subsequentis hebdomadę continentem.

tiaverit, fratrem eum nominet : et sic etiam aliquando A faciat clamationem ipsa die super illum qui eum nominet. Et dum breve recitatur, qui nomen suum intellexerit, inclinet. Cui autem hebdomada aliqua ascripta fuerit, si intelligit se illam propter quamlibet incommoditatem non posse complere, potest inde misericordiam in præsenti Capitulo quærere, nam extra non licet : quod tamen si pro gravi necessitate fieri contigerit, sequenti capitulo veniam petat, et necessitatem intimet. Lecta itaque tabula pronuntiatur commemoratio fratrum hoc modo : *Commemoratio omnium fratrum et familiarium defunctorum ordinis nostri*. Deinde dicat qui tenet capitulum, *Requiescant in pace* : et dicto *Amen*, inclinet lector et offerat librum abbati. Abbas vero vel accipiat et exponat, vel alii innuat deferendum. Cui lector ostendat sententiam quam exponere debet, et sic eat in locum suum. Ubi cum advenerit, non inclinet ante sedem, sed postquam resederit, humiliet se sicut alii fecerunt quando primo consederunt. Quod si a sinistra parte ad dexteram, vel a dextra ad sinistram transiturus est, cum venerit ante analogium humiliet se ad orientem, et tunc transeat ad locum suum. Et dicto *Benedicite* ab illo qui capitulum tenet, exponatur sententia etiam in *Parasceve*. Quod si aliquis advenerit antequam *Benedicite* dicatur, humiliet se ante sedem suam. Et cum resederit, inclinet sicut faceret si primæ confessioni interesset : si autem post occurrerit dum assidens inclinaverit, dicat *Benedicite* submissa voce, ita ut illi possint respondere *Dominus* qui circa eum sedent.

Exposita vero sententia nemo loqui præsumat, neque veniam petat, donec ille qui capitulum tenet dicat *Loquamur de ordine nostro*. Et tunc si absolvendus est defunctus, ad admonitionem cantoris absolvatur. Postea si dies ultimus Tricenarii commemorandus fuerit, cantor eum commemoret. Deinde si aliquod breve (65) pro defuncto legendum fuerit, legatur a cantore, ipso tamen iubente qui capitulum tenet. Quo pronuntiato dicat abbas *Requiescat in pace*. Et dicto *Amen* ab omnibus, instituat quod ei visum fuerit pro anima ejus. Postea vero petat veniam qui se in aliquo reum noverit. Deinde fiant clamations (66) si faciendæ sunt. Qui autem clamaverit, non quærat circutiones in clamazione sua, sed aperte dicat : ille fecit hoc. Sed qui clamatus fuerit, mox ut audierit nomen suum, non respondens, in sede sua petat veniam (67). Tenenti capitulum eumque interroganti, *Quid dicitis* ? Respondent prostratus *Mea culpa* : et ad jussum illius erectus, si reus fuerit humiliter culpam suam confiteatur, et de reliquo emendationem promittat. Si autem culpabilem se non intelligit, qui eum clamaverit ipsam clamationem non repetat, nisi interrogatus : alius tamen si novit quod culpabilis sit, potest illud dicere. Et sciendum quod qui clamatus fuerit, non

clamavit : quando autem aliquis surgit in iudicium clamatus ab alio, quoties clamabitur in ipso iudicio toties satisfaciatur. Qui dum in terra jacuerit, nemo loquatur. Sed postquam erectus fuerit dicatur de eo in ipso iudicio quod dicendum est, ne compellatur surgere postquam resederit, nisi aliquis notabilis causa in capitulo contra eum postea succreverit. Si quis sponte sua in iudicium venerit, sub una venia confiteatur omnes negligentias quas confessus est : quod si alius eum clamando surgere compulerit, illo clamore pertractato si de seipso aliquid dicere voluerit, iterum petat veniam. Porro si plures insimul fuerint in iudicio, qui prior fuerit stet in medio et prius loquatur. Et cum locutus fuerit statim iudicetur, et de iudicio dimittatur : nisi forte abbas eum ibi remanere fecerit vel quolibet ex ipsis, cæteris dimissis, ut majus iudicium sustineat, si majorem quam cæteri culpam habeat. Similiter iudicentur cæteri singulariter, et singulariter dimittantur, nisi eandem causam omnes habuerint ut simul dimittantur.

Dimissi vero de iudicio, per post stantes redeant ad sedes suas. Nemo etiam amplius quam a tribus clametur, nisi forte ab eo qui capitulum tenet : et nisi etiam postea in ipso capitulo aliquid deliquerit. Nec pro uno clamante quis plus quam unam veniam petat, licet plures super eo culpas loquatur, nisi rursum sicut exceptum est in eodem aliquid excesserit capitulo. Nemo præsumat loqui in ipso capitulo, nisi clamando alium, aut clamatus ab alio : vel quando quis aliquid perdiderit, præter abbatem et priorem, et quosdam de senioribus quibus abbas consenserit : nisi forte jussus vel interrogatus ab abbate, aut ipse aliquid de ordine quæsiturus.

Quod si forte aliquis jussu abbatis salutationem *Domini papæ* capitulo præsentaverit, assurgendo conventus inclinet profunde. Ad salutationem regis, episcopi, abbatis et aliarum quarumlibet similium personarum, sedendo profunde inclinatur : similiter inclinatur quando abbas indicit eis facere aliquam communem orationem. Similiter quos voluerit promovere vel degradare, vel in gradum suum restituere, seu quos decernit ligare per poenitentiam vel solvere (68). Et similiter omnes quibus aliquid jussit facere.

Nullus faciat clamationem super aliquem ex sola suspitione : nisi de hoc quod audierit, vel viderit, vel referri audierit. Quando clamatio facta fuerit de aliquo, si in ipso iudicio verberandus fuerit, caveat ille qui capitulum tenet ne ab eo verberetur, qui super eum clamavit (69). Qui verberandus postquam ab abbate exui jussus fuerit, mox assideat in eodem loco in quo stat, et exuens cucullam ponat eam ante se super genua sua : per caputium vero tunica

(65) Breve hoc loco sumitur pro schedula nomen alicujus recentis defuncti continente.

(66) Clamations, id est accusationes seu denuntiationes, de quibus vide cap. 46 Reg. S. Bened.

(67) Petat veniam, id est prosternat se in terram.

(68) Vide cap. 2 Reg. S. Ben.

(69) Ibid. et cap. 28.

exerat brachia et totum corpus usque ad cingulum, et consistens inclinato capite nihil dicat nisi tantum, *mea culpa, ego me emendabo*, quod crebrius repetat. Sed neque alius interim loquatur, nisi forte aliquis de prioribus pro eo humiliter intercedat. Qui autem eum verberat, non cesset a verberare usque ad jussionem abbatis; qui dum quieverit, adjuvet illum fratrem ad induendum: qui indutus et erectus, non se moveat donec abbas dicat, *ite sessum*, et tunc inclinans eat in locum suum. Hoc quoque sciendum est, quod ille qui inferioris gradus est, non debet verberare superiorem, id est diaconus sacerdotem, sed æqualis æqualem, vel superior inferiorem. Hoc etiam caveatur ne aliquis extra capitulum loquatur alicui, vel significet de culpis, seu de secretis quæ in capitulo pertractantur.

Quod si episcopus vel abbas monachorum seu clericorum regularium, vel etiam rex aliquando capitulum intraverit, assurgentes ei omnes inclinent cum ante eos transierit; quod si societatem quæsierit, assurgentibus omnibus concedatur ei per librum (70): et responso *Amen*, similiter abbas quærat ab eo partem beneficii sui. Qui postquam demoratus fuerit quantum tenenti capitulum placuerit, deducat eum ad hospitium prior vel cui jusserit abbas, antequam conventus egrediatur, nisi abbas usque ad finem capituli eum retinere voluerit. Quod si monachus vel clericus, vel etiam laicus fuerit, sedendo concessa ei societate a quolibet fratre deducatur.

Si quis ex quo fratres ingressi sunt capitulum inde exierit nisi jussus, aut sanguinem de naribus fluens, vel etiam vomens, sive pro tabula ad legendum afferenda, satisfacere debet. Sed nec licentiam exeundi quis quærat, nisi cocus aut obedientialis fuerit, aut necessitas naturæ compulerit, vel cui abbas ante indixerit, aut qui in via dirigendus fuerit. Isti itaque cum necesse habuerint, solent pro officio quo signo exeundi licentiam quærere. Tractatis igitur quæ tractanda sunt, surgentes omnes vertant se ad orientem, et sic qui tenet capitulum dicat, *Adjutorium nostrum in nomine Domini*: et responso ab omnibus *Qui fecit cælum et terram*, inclinent ad orientem et exeant omnes, nisi aliquis remoretur causa confessionis vel infirmitatis. Quandiu tamen aliquis confitetur, nullus ibi remaneat, nisi qui simili occupatur opere. Nam omni tempore lectionis, non tamen nisi ante prandium et etiam in intervallo ante Primam, possunt ibi consistere.

Postquam ergo resederint, dicat prior *Benedicite*: et responso *Dominus*, subsequatur prior, *Deus sit nobiscum*: et responso *Amen*, confiteatur breviter

(70) *Per librum*, id est per Regulam S. Bened., cum ea fere cæremonia quæ in libello antiq. descripta dist. 15, cap. ultimo.

(71) *Juxta hoc caput licitum erat monachis nostris*, tempus omne quod illis ab officio divino et opere manuum supererat, vel lectioni vel orationi assumere, idque secundum Reg. S. Bened. cap. 48, et cap. 53.

A culpas pro quibus veniam petit. Quibus dictis, statim subsequatur, *De his et omnibus aliis meis peccatis me reum confiteor et veniam deprecor*. Tunc prior facia super eum absolutione injungat pœnitentiam. Deinde potest eum confortare, vel monere, vel increpare prout viderit ei expedire si voluerit, breviter tamen. Si quis causa confessionis aliquem eorum qui confessiones audivit, post signum missæ detinuerit, vel de missa evocaverit in capitulo, utroque stante breviter confiteatur.

CAPUT LXXI.

Qualiter se habeant fratres tempore lectionis.

(71) Fratres egressi de capitulo sedeant ad lectionem, exceptis illis quibus procurantibus officia legere non vacat. Quæ tamen postquam expleverint, redeant ad lectionem. Ad orationem vero ire possunt in Ecclesiam, non solum tunc, sed et omni tempore lectionis, et ad omnia intervalla ubi non sedeant, nec caputia in capitibus habeant, nec legant, nec librum teneant. Similiter cum opus Dei in ecclesia celebratur, nec caputia habeant in capitibus, nec legant præter illos qui Psalterium nesciunt, et qui ad præsens opus prævidere, legere aut cantare aliquid necesse habuerint. Qui vero in claustris sederint, religiose se habeant, singuli in singulis libris legentes, exceptis illis qui in Antiphonariis, Hymnariis, Gradualibus cantaverint, et illis qui lectiones suas præviderint, quas auscultet cantor vel quilibet frater ad hoc idoneus ab ipso monitus. Neque inquietent se invicem in quæstionibus faciendis, nisi de productis et correptis accentibus, et de dictione quam legere ignoraverint, et de principiis lectionum ad mensam, et collationem, et ad Vigiliis cum necesse fuerit, quæ brevissime fiant. Si quis habuerit capitulum in capite dum legerit, taliter habeat se ut possit perpendi si dormiat. Quod si aliquis necesse habuerit divertere alicubi, librum suum in armario (72) reponat; aut si sede sua eum dimittere voluerit, faciat signum fratri juxta sedenti ut illum custodiat. Quod signum etiam post Vesperas facere licet. Porro si quis ab aliquo librum in quo legit vel cantat accipere voluerit, necesse habens in eo videre, tradat ei alium, et ille cui tradiderit, in pace ei dimittat. Quem si ei accommodare noluerit, ille qui petit in pace ferat, donec super eo in capitulo inde proclamationem faciat. Ita se habeant dum sedent.

Dum vero ambulant humiliter incedant, et disco-operto capite supplicantes (73) invicem obviando: quod si abbati obviaverint, divertant se in partem supplicantes ei. Quæ supplicatio ubique fiat extra dormitorium, quoties abbati vel sibi invicem obvia-

(72) *Armarius* erat colla seu locus inter ecclesiam et capitulum libris conservandis præparatus.

(73) *Supplicantes*. Hæc supplicatio eadem est ac benedictio de qua S. Benedictus loquitur cap. 63 suæ Regulæ. Utraque autem sit capitis apertione et corporis inclinatione. In qua Petrus Venerabilis constituit 13 discrimina Cisterciensium a Cluniacensibus.

verint. In labore tamen cum sibi obtriant, nec mutuo sibi supplicant, nec *Benedicite* dicunt. Et notandum quod nulli supervenientium abbatum in claustrum inclinatur, nisi sicuti monacho: nisi illi tantum qui sedem abbatis tenet, et proprio abbati. Nemo per caputium signum faciat, nec quis vocet aliquem de longe per vocem vel per sonitum. Et notandum quod omni tempore lectionis possunt esse fratres in nocturnalibus (74). Si quis aliquo modo fratrem suum scandalizaverit cum quo loqui non solet, dicat priori: et tunc si prior jusserit, vocato illo tandiu ante pedes ejus prostratus jaceat (75), quousque ille placatus erigat eum.

CAPUT LXXII.

Quas officinas ingredi fratres debeant, et quando.

§ I. *De coquina.* — Nullus ingrediatur coquinam, excepto cantore et scriptoribus ad planandam tabulam: ad liquefaciendum incaustum (76): ad exsiccandum pergamentum: et sacrista vel quolibet alio pro accendendo lumine in ecclesia, vel prunis in thuribulo vel patella imponendis, vel sale benedicens: sed nec isti intrare debent, si in calefactorio ignem sufficienter invenerint. Exceptis etiam cocis abbatis et infirmario pro officio suo, et ille quem cocus vocaverit, ad ponendam super ignem caldariam vel deponendam.

§ II. *De refectorio.* — In refecturium similiter nullus ingrediatur, excepto infirmario et cocis utriusque coquinae, abbatis scilicet et fratrum, pro officio ministerii sui: et cum a refectorio ad se adjuvandum vocati fuerint, et ceteris omnibus qui bibere indiguerint, et servitore ecclesiae pro salino.

§ III. *De calefactorio.* — Calefactorium possunt ingredi et ad illa quae superius diximus facienda, et ad subtilares ungendos, ad se minuendum, ad calefaciendum. Quod honeste et non nudis pedibus praesente aliquo faciendum est. Notandum tamen quia has tres supradictas officinas ingredi poterunt fratres illi, qui secundum Regulam (77) per annum circumveniunt claustra monasterii.

§ IV. *De auditorijs.* — Auditoria nunquam ingreditur; quod si aliquod opus habuerint, quaerant signo vel sonitu ad ostium, et tunc si concessum fuerit, ingradientur. Ubi non loquantur plures quam duo simul cum priore tempore lectionis, nisi forte prior pro aliqua necessitate plures sibi convocandos judicaverit. Completo pro quo ingressi sunt, cito exeant nisi detineantur.

§ V. *De dormitorio.* — Dormitorium ingradientur quoties opus habuerint, in quod ingredienti ponant caputia in capitibus suis. Intrantes autem do-

num necessariam quantum possunt abscondant vultus in capitibus suis, et ita assideant manicis ante se plicatis, et cuculla ad pedes demissa. Si quando vero sederint in scapularibus, nihilominus quantum potuerint se ab anteriori parte cooperiant. In dormitorio non sedeant, nisi quando se calciant vel discalciant, vel quando mutant tunicas si sedendo hoc facere voluerint, et tunc in lectis suis vel in suppedaneis. Exeuntes et induentes se, honeste et caute faciant, ne nudi appareant: quod non extra dormitorio, sed ad lectum suum facere solent. Et qui extra jacent, similiter ad lectos suos hoc faciant. Cucullas autem et scapularia deponere scriptoribus, cellerariis, infirmariis, cocis utriusque coquinae, abbas licentiam dare potest, quibus et ubi visum fuerit. Hoc etiam provideant, ut ad minus quando poterunt sine cuculla vel scapulari sint. Nam sine altero horum vel cingere se cuiquam non licet. Nullus in lectum ascendat rectus, sed de sponda (78) divertat pedes in ipsum lectum. Nec jaceant super colos, praeter minutos et infirmos qui extra chorum sunt, quos possunt omnes in aestate in perticis ponere si voluerint. Nullus ibi excutiat indumenta vel faciat signa, nisi forte cum abbate vel priore, seu quando quis vocat alium ex parte abbatis vel prioris.

CAPUT LXXIII.

De misto.

Si dies fuerit prandii ad mistum (79) percussit signum in ecclesia tribus ictibus ante Sextam. Si autem jejunii, totidem post Sextam. Quo audito mensae lector et cocus veniant in refecturium: quod si alter defuerit, qui praesens est non eum expectet. Si ambo aderint, qui inferioris gradus est dicat *Benedicite*: qui majoris, benedicens dicat *Largitor omnium bonorum benedicat cibum et potum servorum suorum*. Post mistum dicat sub silentio, *Retribuere dignare, Domine, omnibus nobis bona facientibus propter nomen tuum vitam aeternam*. Similiter faciant adolescentes qui ante Tertiam mistum sumunt. *Mensura misti sit quarta pars librae panis et tertia pars heminae vini*. Sumpto itaque misto si quid residuum fuerit, referant panem in arcam et vinum in vas. Et sciendum quod a Capite Jejunijs usque ad Pascha (exceptis Dominicis diebus) et tribus diebus Rogationum, et quatuor Temporum, et Vigilijs et Domini et sanctorum, mistum non sumitur.

CAPUT LXXIV.

Qualiter se habeant fratres in hieme privatis diebus a Vigilijs usque ad Tertiam.

A Kalendis Novembris usque ad Pascha, excepto a Nativitate usque ad Octavam Epiphaniae privati

ex quo subinde in lectum monachi pedes suos colligerent.

(79) Quid sit mistum de quo hic et in cap. 38. Reg. S. Bened. At mentio, infra describitur; est enim quarta pars librae panis et tertia pars heminae vini et nihil aliud. Huic enim misto seu pentaculo nihil aliud S. Benedictus permittit quam biberes et potus ut patet ex cap. 35.

(74) In nocturnalibus, id est in calceamentis et indumentis quibus nocte utuntur.

(75) Prostratus jaceat secundum cap. Reg. S. Ben. 91.

(76) Incaustum, id est atramentum.

(77) Cap. 48.

(78) Sponda, id est suppedaneum de quo supra, aut si malueris latus lecti anterius cui assiderent et

diebus ad Vigiliis prosternantur (80) fratres *ad orationem* et ad *Domine, ad adjuvandum me festina*, super formas, et ad *Kyrie eleison* sicut ad cæteras horas. Cætera compleantur secundum Regulam (81), sicut superius diximus. Post Vigiliis vero, vel post *Officium Defunctorum* si dicendum fuerit, accenso lumine a servitore ecclesie ante armarium et in capitulo, sedeant fratres in ipso capitulo, et legant qui voluerint: nec sedeant in angulis nisi legentes. Qui taliter habeant capitula in capitibus, ut possit agnoscere si dormiant, an non. Audito horologio eant ad necessaria qui necesse habuerint, ut dum signum pulsaverit, omnes ingredi chorum parati sint. Servitor vero Ecclesie providere debet, ut per omne spatium illud lumen ardeat ante armarium. Si autem abbas voluerit in claustrum lumen ardere, dum fratres in ecclesia noctibus opus Dei agunt, licet ei. Sacrista vero non dimittat signum quousque abbas faciat sonitum ad faciendam orationem (82). Sed nec ad cæteras horas, nisi ad Vigiliis et ad Primam omni tempore, et ad Tertiam ab Idibus Septembris usque ad Pascha, quando laboramus et jejunamus.

Quicumque autem ad orationes, quæ ante regulares horas fiunt, non adfuerint, veniam petant in capitulo, excepto priore, vel alio qui conventum tenuerint, et exceptis cellerariis et monacho hospitali, et cantore tempore lectionis, et his qui missas audiunt. Omnes tamen interesse debent orationibus quibus *Pater noster* et *Credo in Deum* dicitur. Sed nec aliquis horum excipitur ab illis orationibus, quæ fiunt ad utrasque Vesperas in festivitibus: quod si forte post matutinas, dies nondum claruerit, accenso lumine a sacrista fiat intervallum, et fratres qui voluerint sedeant in claustrum, sed non legant.

Apparente autem die (83) pulsetur signum: et facta oratione, super formas aut misericordias, si tale tempus fuerit, signantes se inclinent: et similiter faciant omnibus horis post factam orationem. Dum autem sacerdos finierit *Deus in adjutorium*, ad *Gloria Patri* incumbant super formas aut incurvantur, sicut tempus dixerit: et similiter ad omnes horas diei faciant. Dicta itaque Prima, *cantetur missa*. Post missam pulsato signo ad Tertiam, fratres intrantes ecclesiam aspergant se aqua benedicta, et dimisso signo fiat oratio sicut ad Vigiliis. Cantata tertia eant in capitulum, sicut superius diximus, et si-

A militer fiat diebus festivis quibus laboramus. Monacho liceat portare scapulare cum una vel pluribus tunicis, sub una vel duabus cucullis cum necessa fuerit.

CAPUT LXXV.

De labore.

Finito capitulo (84) et præparatis fratribus ad laborem (85), pulsetur tabula a priore vel a subpriore, vel certe ab alio si prior jusserit: ipsis tamen majori utilitate forsitan occupatis. Ad cujus sonitum conveniant omnes (86), exceptis infirmis et variis officiis deputatis. Servitor tamen infirmorum, nisi apparatu infirmorum detentus fuerit, et cantor, et sacrista, et hospitalis, et magister novitiorum, sicut et alii conveniant, nisi aliquos horum pro majori forte occupatione abbas in capitulo inde absolverit. Prior si domi fuerit, semper tabulam (87) pulset, et ordinet laborem suum in auditorio. Si vero extra chorum fuerit, subprior vel cui injunctum fuerit pulset tabulam: prior tamen nihilominus residens in auditorio ordinet laborem suum. Tunc si quis pro qualibet necessitate remanere voluerit, ostendat ei causam suam et quod priori visum fuerit, faciet: quod si concesserit remanere, provideat ipse, illo fratre commonente, quid facere debeat, postquam illud compleverit pro quo remanserit. Quod si aliqua gravi necessitate impediens tabulam pulsare, et laborem, sicut dictum est, ordinare non poterit; subprior vel cui injunctum fuerit idem faciat, signo (88) si potest universa ordinans: quod si signo non potuerit, verbum faciat omnino brevium, et de labore tantum. Si vero abbas vel prior aliquem retinere voluerit; qui retinetur, signum faciat ei qui tabulam percutit: si ante laborem facere non poterit, post laborem innuat. Ferramenta et alia instrumenta ad laborem necessaria prior dividat prout viderit expedire.

Exeuntes autem sequantur priorem, vel quem prior jusserit: similiter post laborem. Egressus ad laborem initium et finis pausationis et reditus a labore, sonitu cujuscunque rei potius significetur quam voce. Provideat autem abbas aliquem maturum fratrem qui conventum subsequatur cum ad laborem ierit, vel inde redierit. Pervenientes vero ad laborem non multiplicent inter se signa: nec præsumant loqui, nisi forte de ipso labore breviter et necessario

(80) *Prosternantur*, scilicet super formas chori. *d orationem* id est, ad *Pater noster* et *Credo in eum*.

(81) *Secundum Regulam*, id est secundum cap. 8. 9. Reg. S. Ben.

(82) *Ad faciendam orationem*, id est ad *Pater* et *re dicendum*.

(83) *Apparente*, etc., ut nimirum secundum cap. Reg. incipiente luce matutini seu laudes exsolventur. Itaque Laudes excipiebat Prima, et Primam *ssa* et missam tertia, post quam capitulum ingredebantur: et hoc a Kalendis Novembris usque ad Pascha, diebus scilicet privatis et festis quibus *la* seu operi manuum vacabant.

(84) *Finito capitulo*, id est circa horam fere sextam, secundum Reg. S. Bened. cap. 48

(85) *Ad laborem*. Hoc nostrorum a Cluniacensibus octavum discrimen, quod nostri non illi, operi manuum vacarent juxta Reg. S. Ben. Vide Petrum Clun. epist. 47. lib. iv Epistol.

(86) *Conveniant omnes*, etc. Vide prædict. cap. Regul.

(87) *Tabula*, id est instrumentum ligneum ad convocandos fratres destinatum.

(88) *Signo*, etc. His signis quæ ad longum et fusa R. P. Julianus Varnier transcripsit in suo super S. Benedicti Regulam Commentario, occasionem dedit S. Benedictus, tum jure silentium suis monachis imperando, tum forte permittendo ut necessaria comedentibus signo potius peterentur quam voce. (cap. 38.)

et silenter cum priore seorsum a fratribus. Sed et prior raro loquatur absente abbate, praesente vero ob reverentiam ipsius rarissime. Notandum tamen quia prior absente abbate ibi confessionem recipere poterit, si necesse fuerit. Subpriori vero etiam abbate et priore absentibus confessionem ibi recipere non liceat, nisi de aliqua re, utpote de illusionem somnii, vel cum ibi quis aliquid deliquerit, et hoc tamen breviter stando: nam illis praesentibus nullo modo se intromittet. Non repaudent nec digrediantur alicubi quacunque necessitate sine licentia. Sed si contigerit digredi, expleta necessitate ad laborem citius revertantur. Si lector vel cocus vel refectorarius ibi fuerint, auditio signo ad mistum vel antequam signum pulsetur, secundum quod longius a monasterio vel propius laboraverint, quaerant a priore licentiam eundi: quid etiam post mistum facere debeant. Cum repauserint secundum quod qualitas aeris et situs loci permiserit, circa priorem repaudent. Quando autem repauserint, inter se non significant. Et sciendum quod tempore laboris nec legere, nec etiam ad laborem librum deferre cuiquam liceat. Nullus etiam sine cuculla vel scapulari, vel ibi vel alibi loquatur vel significet. Audite signo ad horam (89) intermittant opus, etiamsi ibi horam cantaturi sunt. Et qui in ecclesia fuerint, citius contenti, servato tamen moderamine gravitatis. Similiter fiat quando conventus in claustro vel infra terminos laborat. Si prior signum non audierit, qui audit tam tempore secationis quam alio significet ei. Qui laborem servat etiamsi sacerdos non fuerit, orationes ante horas semper ipse terminet. Versiculos et responsoria ipse per se dicat aut alii injungat: si vero sacerdos fuerit, absente hebdomadario, etiam horas incipiat, *Capitula*, *Pater noster* et *Collectas* aut ipse suppleat aut alii injungat. Prior tamen et subprior, si diaconi fuerint, *Pater noster* sibi reservent: si infra, qui cantat horam totum compleat. Cum conventus infra terminos laboraverit et forte bajulaverit ligna vel tale quid quod sine damno relinqui possit: quando audierint signum quod ante horam pulsatur, dimittant ibi quod bajulant, et festinent ad horam venire. Si intra auditorium vel claustrum fuerint quando praedictum signum audierint, onera sua ad destinatum locum bajulent, et sic se ad horam praeparare festinent. Et si quid portaverint quod sine damno negligenter relinqui non possit, sicut panem vel vinum vel annonam vel caetera hujusmodi, aptum locum quaerant et ibi dimittant. Si extra terminos laboraverint, et ad horam in monasterium occurrere

non debuerint, dicant ibi horam, et postea onera resumant.

Revertentes autem de ipso labore, ponant instrumenta quae detulerant, ubi ad laborem praeparari solent, aut priori reddant, exceptis forcipibus, sarculis, furcis, rastris et facillis, quae per totum tempus tonsionis, sarculationis, secationis, vel messionis unusquisque sua, circa lectum custodire solet. Quod si tunc hora operis Dei in oratorio celebratur, omnes festinent se ad Opus Dei praevenire. Si autem *Gloria* primi Psalmi dicta fuerit, nisi *Kyrie eleison* jam inceptum est, si fieri potest in unum congregati, priore praeeunte, veniant ad gradum (90), prioribus ordinatis in medio: ubi absente abbate et priore, custos laboris in medio sit. Et tunc petant veniam ante gradum aut flexis genibus in terra, aut tantum manibus super cucullam in terra demissis secundum tempus. Ad *Kyrie eleison* prosternantur super genua vel incurvantur secundum tempus usque ad finem horae. Quod si licentiam eundi in stalla habuerint, inclinent prius deferenti, et postea versus altare: et sic pergant in stalla ibi satisfaciendo super articulos manuum. Hoc enim modo semper debent satisfacere inter stalla: excepto illo qui pro graviore culpa satisfacit. Et notandum quod licentiam deferens non inclinet ad altare priusquam signum licentiae fecerit: sed dextra manu extensa atque resupinata, ducat eam a sinistra sua per ante pectus suum in dexteram: et tunc sibi mutuo inclinent, deinde versus altare. Qui in claustro remanent, ex quo conventus egressus est foras laborare, quandiu conventus foris est, inter se non significant. Cocci tamen et qui refectorium faciunt et qui libros emendant, de sibi necessariis inter se significare poterunt. Similiter etiam illi quibus ob aliquod sibi injunctum officium significandi licentia data fuerit, ubi et cum quibus eis ordinabitur significare poterunt.

CAPUT LXXVI.

De refectioe.

Post Horam (91) prior pulset signum, vel cui injunxerit ipse: quod si forte per negligentiam cibus nondum paratus fuerit, non pulset donec paratus sit: nec fratres abluant manus, sed interim se deant in lectione donec signum pulsetur. Quod et ad omnes refectiones similiter teneatur. Ablatis igitur manibus et detergis intrent refectorium, et venientes ante sedes suas inclinent se versus principalem mensam: deinde erigantur, et sic stent donec prior veniat. Si autem prior diu moratus fue-

(89) *Ad horam*, scilicet tam sextae quam nonae.

(90) *Ad gradum*, scilicet presbyterii, ad quem se sistere nostri jusserunt eos qui tardius ad opus Dei occurrerent, idque juxta Regulam S. Benedicti, cap. 43 quae hujusmodi negligentes vult in ultimo loco consistere aut in alio loco seorsum ab aliis in poenam suae negligentiae. Huic ergo poenitentiae seu satisfactioni exsolvendae nostri Cistercienses gradum presbyterii assignarunt, tanquam locum ad id ma-

xime idoneum in quo seorsum ab aliis et omnium ultimi starent et ex quo ab omnibus facile videri possent hujusmodi negligentes, quod utrumque posulat S. Benedictus.

(91) *Post horam*. Nota nostros solitos immediate post horam officii divini ad mensam accedere: non nisi per orationem et post cibum spirituales, a corporis refectioem transirent.

rit, quod omnino debet cavere prior, sedeat interim A qui voluerit. Cum ergo prior venerit, assurgant ei. Qui prior inclinet se ante sedem suam antequam pulset campanam; quæ tandiu pulsetur ad utramque refectionem, ut *Miserere mei Deus* totus psalmus dici possit. Et dum pulsatur, qui in loco suo est, non divertat alicubi donec versus perdicatur. Qua dimissa dicat conventus *Benedicite*, et dicto versu cum dixerit *Gloria Patri*, incurvetur chorus contra chorum dicentes, *Gloria Patri, Kyrie eleison*, et sub silentio *Pater noster*. Cum autem sacerdos dixerit *Et ne nos erigat se*, et stans versus principalem mensam dicat *Oremus, Benedic, Domine, dona tua*, etc. faciens unam crucem, et sic compleat totam benedictionem, qua completa erigant se fratres, et ingrediantur mensas.

Porro Cellerarius et coci provideant ut ambo pulmentaria (92) priusquam campana pulsetur (si sicut tamen abbas viderit expedire) per mensas disponant. Ex quo autem campana pulsatur, si quid adhuc de pulmentis deferendum est, non feratur donec lector incipiat legere. At si lectore incipiente legere totum unum adhuc pulmentum per mensas deferendum est, hoc feratur ordine; scilicet ut duæ scutellæ prius deferantur, una scilicet priori vel abbati, si adfuerit, et post *Defunctis tres* (93). Deinde duæ in dextera parte, et duæ in sinistra, et sic duæ hinc, et duæ inde usque ad ultimum. Apposito itaque communi cibo, si cellerarius voluerit superaddere (94) pro misericordia illis, de quibus indictum est ei ab abbate, ipsemet deferat eis, et sicut voluerit distribuat; hoc idem faciat et minutis. Incepta ergo lectione fratres discooperiant panes, priore tamen prius hoc faciente. Ex hinc nullus exeat de refectorio, nullus etiam incedat comedendo. Nullus ibi abluat scyphum manu, sed liniæ qui voluerit. Nullus tergat manus vel cultellum ad mapulam, nisi prius terserit cum pane. Qui voluerit sal accipere, cum cultello accipiat. Qui bibit, duabus manibus teneat scyphum. Si quis viderit alicui deesse quod habere debet, requirat a coco

vel a cellerario. Qui aliquid apponit, et cui apponitur, invicem sibi inclinent. Cui autem prior aliquid miserit, prius inclinet deferenti, deinde assurgens humiliet se versus priorem. De cibo communi (95) nemo dividat alicui. Quod si cui aliquid superadditum fuerit, nisi pro minutione vel infirmitate ei datum fuerit a cellerario, tantum potest dare juxta sedenti ad dexteram et ad sinistram: illi vero nulli dare debent. Si autem uni tantum dederit, ille potest dare juxta se posito, sed ultra non procedat. Hanc legem pitantiarum omnino teneat prior, sicut et cæteri. Verumtamen hospites de potu suo generali alii non dent, nec alius accipiat. Si quis de comedentibus vel de servitoribus offenderit aliquo modo, petat veniam ante gradum. Et facto sonitu a B priore cum cultello, surgat et inclinet, et redeat ad locum suum. Remotis scutellis, colligat cocus colearia prius a dextera parte, incipiens a priore: dehinc ad sinistram, incipiens juxta priorem.

Cum prior finiri voluerit lectionem, lectori dicat: *Tu autem*: et responso *Deo gratias*, cooperiant quod superest de pane. Inclinato lectore, pulset prior campanam, et mox surgentes stent ante mensas eo ordine quo ante refectionem steterunt, dicentes versum quem cantor incipiat campana dimissa: quo dicto inclinent, et exeant cantantes *Miserere mei, Deus*, quem incipiat cantor, illis cum eo cantantibus qui stant in dextro choro in Ecclesia: secundum vero versum dicat sinister chorus. Et sic cantent cæteros alternatim, bini et bini euntes, junioribus scilicet præcipientibus: ita tamen ut prior, vel quilibet conventum tenens, solus eos in medio utriusque chori sequatur. Sed si abbas aliquis adfuerit, eat prior cum socio, abbas autem solus: si duo abbates fuerint, eant simul. Fratribus itaque intrantibus ecclesiam, qui prior clericorum chororum intraverit, si hoc convenienter implere possit, pulset signum. Ingredientes vero chororum ordinentur sicut ad missas versis vultibus ad altare usque ad *Gloria Patri*: et tunc prosternantur super formas: vel, si tale tempus

(92) *Ambo pulmentaria*. In hoc fuit constitutum quantum discrimen nostrorum a Cluniacensibus, quod nostri, non illi, duobus pulmentis regularibus contenti essent juxta cap. 39 Reg. S. Bened.

(93) *Defunctis tres*. En pietatem nostrorum erga defunctos. Dabantur autem hæc eorum pulmenta pauperibus.

(94) *Superaddere*. Hoc intellige de pitantiis quæ ex pietate et misericordia minutis et infirmioribus ultra regularia pulmenta permittabantur, de quibus in sequentibus sæpius recurret mentio.

(95) *De cibo communi*, hoc est de pulmentis regularibus. Cæterum ut de victu nostrorum antiquorum monachorum quotidiano nonnulla hoc in loco perstringam. 1^o Constat ut patet ex pluribus libri hujus capitulis et maxime ex cap. 76, 84 et 90. Libram panis communis et heminam vini ad quotidianum victum eos habuisse, idque juxta Regulam S. Bened. cap. 39 et cap. 40. 2^o Constat eos sive bis sive semel tantum redierent, singulis diebus, coacta duo pulmentaria habuisse, quæ, teste Stephano episcopo Tornacensi, in epistola ad Robertum Pontigniacensem, ager ex leguminibus aut ex oleribus hortus illis subministraret. 3^o Constat eos minutis, debilibus et

infirmis pitantias aliquas ex pietate et misericordia aliquando indulsisse easque teste Jacobo cardinali de Vitriaco in sua *Historia Occidentis*, capite decimo quarto ex piscibus, ovis, lacte et caseo præparari solitas. 4^o Constat eos in æstate, messis tempore, diebus quibus laborabant unum pulmentum ad prandium et alterum ad cœnam illudque coctum habuisse, ut patet ex cap. 84 hujus libri. Ac consequenter aliis diebus si quando cœnarent, nonnisi fructus, olera aut nascentia leguminum, eaque cruda accepisse. Ut vel ex his appareat hos pauperes Christi non solum labore manuum suarum, rusticanorum more, sibi victum comparasse, sed in victu pauperum alimenta æmulatos esse, et, quod majus est, eos, eodem Cardinali de Vitriaco teste, tanquam boves de armento Domini paleam manducantes, grana supervenientibus reservasse, quippe qui hospitibus panem album apponerent, cibarium et secundarium sibi reservantes. Quod si cui durius videatur, sciat ex S. P. nostro Bernardo quod *sapores rebus reddit exercitium quos tulit inertia. Ovis enim, ut ipse ait in epistola ad Nep., faba, pulses, panisque cibarius cum aqua, quiescenti quidem fastidio sunt, sed exercitatio magnæ videntur delicia.*

fuerit, inclinent : et post resideant super *misericordias*. Finitis gratis surgentes inclinent, et sic recedant, tamen cum reverentia.

CAPUT LXXVII.

De servitoribus.

Tunc pulsetur campana ad convocandos servitores : qui congregati dicant versum vocis mediocri. Absente abbate et priore, qui prior est ordine conversionis, nisi ibi sit aliquis superioris gradus, cibum semper benedicat. Ab eo autem qui superioris vel equalis gradus fuerit mensæ lector petat benedictionem, et dicat lectionem, *Deus charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo, ante refectionem*. Et post, *Deus pax et dilectionis semper manent cum omnibus nobis*. Quod si ipse lector superioris gradus fuerit, aliquis clericorum ab eo petat benedictionem, et dicat utramque lectionem : si vero nullus clericus ibi fuerit, laicus petat benedictionem, et ipse lector dicat lectionem. De pitantiis, sicut supra ordinavimus, fiat : si tamen in ea parte refectorii nullus præter eum fuerit, licet ibi eam transire in aliam partem, et dare cui voluerit. Post refectionem, dicta lectione, versum dicant ibidem vocis mediocri adjungentes *Miserere mei, Deus*, versis vultibus ad invicem, nullo tempore se ibidem prosternentes. Sicque finitis gratis, lector mensæ omni tempore post refectionem servitorum, excepto quando fratres in æstate post prandium dormierint, ne tam tandiu pulset, ut unum *Pater noster* perdisci possit. Quo expleto non pulsentur Vesperæ, donec ad necessaria ire, et lectiones prævidere, si hora permiserit, possint.

CAPUT LXXVIII.

De Vesperis.

Ad Vesperas incipit hebdomadarius primam Antiphonam, secundam qui ante omnes stat in altero choro, exceptis abbatibus : tertiam ille qui stat post hebdomadariam : quartam vero qui est secundus in altero choro. Absente vero hebdomadario quicumque primam Antiphonam inceperit, sive sit superior hebdomadario sive inferior : si alius juxta se inferius supervenerit, tertiam Antiphonam ei imponendam nominet (96). Si nullus inferior fuerit, et alius post primam Antiphonam juxta se superius advenerit, tertiam Antiphonam ei incipiendam nominet ; similiter faciat qui secundam Antiphonam incipit in alio choro. Qui autem cantat Responsorium, antequam illud incipiat, inclinet ; et post versum iterum inclinet. Quando vero canitur Responsorium de aliqua historia, postquam inceptum fuerit vertant vultus ad invicem, tam ille qui incipit quam cæteri : hymnus sic incipiatur, ut ad Laudes diximus. Si bene-

A dictio de via regressis dada fuerit, ante commemorationes, si adfuerint, detur : et stent fratres versis vultibus ad altare, donec benedictio compleatur. Quod similiter ad omnes horas, sive euntibus sive regredientibus fiat, præter Completorium quando super formas jacemus.

CAPUT LXXIX.

Quomodo se habeant fratres post Vesperas cum tempore.

Post Vesperas sedentes in claustrum omni tempore, non alte legant vel cantent, non significant nisi de mandato hospitum vel de petenda licentia bibendi : aut quando quis ex parte abbatis vel prioris aliquem vocat, sive cum aliquis facit signum juxta sedenti ut librum suum custodiat : nec jungantur simul, nec vestimenta virga excutiant, nisi tempore secessionis et missionis, quando tempus lectionis ante Sextam non habuerint.

CAPUT LXXX.

De bibere (97) post Vesperas.

Sacrista autem pulsante in ecclesia signum, conveniant in refectorium ad bibendum (98), et inclinantes ante sedes resideant, priore tamen prius residente : a quo pulsata campana, dicto prius *Benedicite* a cantore, dicat benedictionem hebdomadarius : qui vero postea occurrerit veniens ante gradum querat licentiam bibendi ; qua percepta inclinet ibi, et eat ad sedem amplius non inclinans : nec se admisceat his qui in superioribus sedibus sedent, sed in sedibus quæ ante mensas sunt assideat, et ibi bibat, nisi forte ad caput alicujus mensæ sedere debeat. Deinde prior percutiat (99) campanam uno ictu, post quem nemo ingrediatur refectorium, et facto intervallo sequantur tres alii ictus, ad quos surgentes et ante mensas vel ad capita mensarum inclinantes, exeant. Qui vero huic bibere defuerit, in capitulo satisfaciat, exceptis cellerariis, infirmariis, hospitali, portario, his etiam qui in suscipiendis occupantur hospitibus, sed et illis quos certis ex causis abbas hinc absolvendos judicaverit. Qui tamen omnes competenter adesse poterunt, deesse non debent. Ad hos bibere, sicut et ad illos qui sunt in æstate post Nonam, si quis ante ictum nolæ aliquid deliquerit, ibi satisfaciat : si vero post, in crastino capitulo veniam petat.

CAPUT LXXXI.

De collatione.

Accedentes vero ad collationem (100) inclinent : et sic resideant, licet nondum signum pulsetur. Frater autem ibi lecturus ex quo venerit eat sessum ad analogium, et aperto codice usque ad abbatis adventum, ibi sub silentio si voluerit, legat. Sabbatis quando pedes lavantur, quamvis interim in illa sede sedeat,

bibere inciperent.

(100) Ad collationem, id est ad lectionem collationum Joan. Cass. juxta cap. 42. reg. S. Ben., qui has collationes aut vitas SS. Patrum hac ipsa hora, ut est ante Completorium legi voluit, in præsentia totius conventus potius quam alios sacræ Scripturæ libros, utpote intellectu faciliores.

(96) *Imponendam nominet*. Nimirum fratri hospiti seu supervenienti, idque evitandæ confusionis causa in officio divino.

(97) *De bibere*, id est de potu.

(98) *Recte ad bibendum*, quia nihil præter potum accipiebant.

(99) *Percutiat*. Nimirum ut data per hoc signum bibendi licentia, nonnisi simul et post superiorem

legere tamen ibi non solet. Adveniente abbate assurgant omnes et inclinent illi ante quos transierit : priori vero assurgant tantum, vel illi qui conventum tenuerit, quo residente resideant. Tunc lector accepta benedictione legat. Huic benedictioni intersint omnes : exceptis priore, vel alio qui conventum tenuerit, cellerariis, refectorario et adjutoribus ejus, grangiario, hospitali, magistro novitiorum, servitoribus abbatis, et his qui signum pulsant ad collationem. Interim qui biberi defuerit, solus et sine licentia in refectorio potest bibere, etiam in scapulari. Abbas autem si expedire judicaverit, provideat maturum aliquem fratrem, qui tempore lectionis post prandium prope ostium refectorii sedeat jugiter, ut si quis bibere voluerit, signum ei faciat, et ille eat cum eo ad solatium ejus : si forte ille defuerit (quod tamen cavere debet) sine signo aliquo eat bibere qui necesse habuerit. In illis autem abbatibus ubi talis frater non fuerit constitutus, ab aliquo de maturioribus fratribus signo licentiam petat, et sic intret et bibat. Abbas non quærat licentiam hibendi vel minuendi, nec prior nisi ab abbate : sed nec subprior, nisi ab abbate vel priore. Lectione igitur finita surgant omnes, et stantes versi ad orientem dicat abbas, *Adjutorium nostrum in nomine Domini* : et conventus respondeat, *Qui fecit cælum et terram* ; et inclinantes omnes ingrediantur ecclesiam. Quod si quis ad collationem non occurrerit, ita ut antequam *Tu autem* dicatur, sedeat : cum incipietur hymnus Completorii, eat ante gradum presbyterii, et versus ad altare ibi permaneat, de cætero se habens sicut illi qui sunt in choro usque ad finem orationis post Completorium. Si vero alicui de via reverso benedictio datur, ille qui hujusmodi facit satisfactionem in partem prope gradum divertat, et data benedictione ibidem solitam orationem faciat.

CAPUT LXXXII.

Qualiter se agant fratres post Completorium.

Dicto Completorio, cum sacerdos dixerit, *Benedictio Dei omnipotentis*, signent se fratres, et dicto *Amen*, dicant orationem *Pater noster*, et *Credo in Deum*. Quod si reverso de via benedictio danda fuerit, si conventus super formas prostratus fuerit, nequaquam sargat, sed nec sacerdos qui benedictionem lederit. Si vero super misericordias sederint, erigant se et stent versi ad altare dum dicitur benedictio ; qua dicta iterum residentes super misericordias solitam orationem faciant. Ipse autem frater quo benedictionem accepit et orationem faciat : si tamen cum aliis in choro ad Completorium fuerit. Impleta autem oratione exiens abbas aspergat singulos aqua benedicta post se ordinatim egredientes : illi mox mittentes caputia in capitibus, et nusquam revertentes præter sacristam, et eos qui extra Dormitorium jacent : et eos qui ad vigilias remanent presentis defuncti omnes ingrediantur dormitorium, de nullus, excepto sacrista, cellerario hospitali, 101) Sine cuculla, tunica, etc., scilicet ut juxta, 22 Regulæ vestiti dormient.

A custode infirmorum, et ad faciendum mandatum, exeat. Sine cuculla vero, tunica, caligis (101), jacere non debent.

CAPUT LXXXIII.

Qualiter se agant fratres in æstate, de vigiliis et usque post Vesperas.

A Pascha usque ad Octavas Pentecostes privatis diebus cantatur *Venite exsultemus Domino* ab uno fratre cum invitatorio : et ab Octava Pentecostes usque ad Kalendas Novembris alternatim ab utroque choro, sicut *Domine, quid multiplicati sunt* : quo tempore, scilicet ab Octava Pentecostes usque ad Kalendas Novembris, prosternantur fratres super formas ad orationem, exceptis Octavis Assumptionis sanctæ Mariæ. Cætera vero, sicut superius diximus, secundum Regulam compleantur. In intervallo vero post nocturnos sedeant in claustro qui voluerint, lumine accenso a servitore ecclesiæ, si necesse fuerit. Post Matutinas dicant Laudes pro defunctis, quibus dictis et facto intervallo sicut festis diebus calcient se diurnalibus et sumant cuitellos : quod et faciant quoties calciant se diurnalibus consuete. Deinde aspersi aqua benedicta et facta oratione secundum tempus dicant Primam. Deinde eant in capitulum, post hæc in laborem usque ad primum signum Tertiarum, quo audito præparent se qui missam cantaturi sunt. Interim possunt ire ad confessionem in capitulo, possunt et orare et legere (102). Indutis ministris cantetur Tertia. Si vero aliquis ministrorum hebdomadarius luvitatorii fuerit, officium ejus impleat, qui eo absente implere debet. Post Tertiam cantetur missa, post missam sedeant in claustro : quod si dies jejunii fuerit omnibus (ordine prædicto) celebratis, post Sextam laicis fratribus præeuntibus intrantes dormitorium pausent in lectis suis usque ad horam octavam, et tunc sacrista ad sonitum horologii excitatus pulset campanam, sicut aliis diebus fieri solet : ad quam fratres excitati, scapularibus induti, abluant qui voluerint manus suas. deinde tabula pulsata laborent usque ad primum signum horæ Nonæ. Quod si dies fuerit, quo debeant hebdomadarii mistum sumere, sacrista in illo spatio quantum viderit competere, pulset mistum : refectione autem paracta reliquum diei paragent sicut privatis diebus per hiemem. In vigilia vero Pentecostes dormitionis spatium post Sextam sacrista sic debet temperare, ut subsequens interval- lum officio quod ante Nonam celebrandum est, sufficere possit : fratribus vero solito signo excitatis, statim ministri altaris ad officium se præparent : interim autem conventus vacet lectioni, et ministris indutis pulsetur signum. Quod si dies jejunii non fuerit, post Tertiam cum hora fuerit ad percipiendum mistum, pulsetur signum a sacrista modo quod diximus. Post Sextam eant in refectorium : post refectionem ad orationem perguntibus, nullus fiat obivus, nec quando post versum exierint, vel quando

102) Possunt orare et legere, quia utrumque illis promiscue in his intervallis licitum erat.

post Nonam in refectorium, vel quando post Completorium in dormitorium, seu etiam quando capitulum ingrediuntur. Exeuntibus omnibus de ecclesia et sequentibus priorem eo ordine quo stant in choro, nullus se disjungat a conventu, donec intrent dormitorium; præter sacristam et eos qui extra dormitorium jacent; unde nullus exeat sine licentia, excepto sacrista, cellerario, hospitali, solatio (105). Cocis abbatis, custode infirmorum, subportario vel portario, si tunc adfuerit causa officii sui. Servitores vero post refectionem cantantes *Miserere mei, Deus*, versum ibidem compleant, nullo tempore se prosternentes. Deinde intrent dormitorium. Porro cellerarius referat scutellas servitorum in coquinam, ne post Nonam a fratribus in refectorio inveniantur. Moxque ut expeditus fuerit, colloctet se in dormitorio sicut et alii: facto vero signo ad surgendum, coci festinent parare aquam in lavatorio ad lavandum, et in refectorio ad potandum. Cæteri vero præparati et manus abluți, aut intrent chorum, aut sedcant in clauistro donec signum pulsetur.

CAPUT LXXXIV.

De bibere post Nonam.

Dicta Nonā eant in refectorium, præeuntibus junioribus eo ordine quo stant in choro, bini et bini incedentes. Prior vero sequatur solus, vel subprior, si prior defuerit: qui venientes ante sedes inclinent, et sic ingrediuntur mensas stantes donec prior assideat. Coci vero præteritæ septimanæ mox, ut ingressi fuerint circumlinientes scyphos interius aqua impleant ipsos: et stent versi ad principalem mensam donec prior pulset campanam. Quo pulsante veniant ad gradum. Dimissa campana, et dicto *Benedicite*, hebdomadarius det benedictionem, responsoque *Amen*, ille qui prior est ad dexteram prioris offerat ei scyphum. Qui vero ad sinistram offerat illi qui est in eadem parte juxta priorem. Et qui voluerint, bibant de potu justitiæ suæ (104). Ubi vero necesse fuerit ut etiam coci præsentis septimanæ cum istis serviant: priores in medio ordinati quibus diximus deferant. Juniores vero a junioribus ultimo loco positos incipiant. Qui interim, dum fratres bibunt, parumper semoti habeant facies ad bibentes. Qui postquam biberint, quisque ministrorum bibere voluerit apponat sibi met scyphum quo aliis ministravit. Dehinc venientes ad gradum inclinent ante priorem. Quo percutiente uno ictu campanam, recedant non inclinantes ante sodes suas et bibant si voluerint ad capita mensarum vel ante mensas. Qui postquam biberint repercutiat prior campanam tribus continuis ictibus: Et tunc surgentes et iterum supplicantes recedant. Ministri autem recondant scyphos quibus aquam porre-

A runt, ubi reponendi sunt. Mox venientes in dormitorium si necesse habent ire ad necessaria, eant antequam exuantur cucullis. Quod et post laborem observandum est, ne scilicet eant ad necessaria antequam induantur cucullis. Qui ordo semper et ante et post laborem teneatur. Qui tamen post Completorium de mandato hospitum redeunt, possunt ire ad necessaria antequam resumant cucullas. Quibus præparatis ad laborem pulsetur tabula.

Post Vesperas expleto officio defunctorum, et pulsato signo, sicut superius diximus, accedant ad cenam. Quod si poma, vel herbarum crudarum vel aliud tale quid fratribus generaliter distribuendum est, potest cellerarius deferre per mensas ante versum, quando ei vacuum fuerit. Si vero post versum distribuerit, feratur a cocis vel ab aliis eos adjuvantibus. Deinde recolligentes scutellas ponant super ministerium.

CAPUT LXXXV.

De tempore secationis et messonis.

In tempore secationis et messonis sacerdos et ministri præparent se statim post capitulum ad candelam missam: ad quam conventus tempore secationis potest interesse, et missas privatas cantare dum illa cantatur, si abbati vel priori visum fuerit. In vigiliis autem et festis duodecim Lectionum qui primitim cantare debent, non nisi post offerendam incipiant. Et missa in conventu cantata statim exeant ad laborem. Tempore vero messonis ad hanc missam quando conventus non adest, adjuvare debent infirmi et infirmi extra chorum, et de infirmitario per omnia secundum gradus suos sicut necesse fuerit. Qua cantata ipsi ministri insimul congregati sequantur alios ad laborem. Prior autem provident quomodo sciant quo conventum sequi debeant et quia eam illuc ducat. Utroque vero tempore missa cantata si pluit, licet monachis post Tertiam esse in lectione: et missas privatas celebrare, si tamen abbati vel priori visum fuerit. Et sciendum quod in omnibus duodecim Lectionum solemnibus quibus laboramus et vigiliis sanctorum, conventus missam audire debet. His temporibus solet conventus usque ad Sextam laborare. Et ante Primam si opus fuerit exire, et extra monasterium prandere et dormire, si necesse fuerit, cocus et lector mistum sumere. Qui autem in abbazia remanent et in refectorio comedunt, semper in Ecclesia gratias referant præter servitores.

Unicuique in die libra panis communis et dimidia dari potest ubi opus fuerit, et distribui singulis prout tempus et locus exegerit. Hoc tempore exceptis diebus, quibus fratres vacant lectioni, unum portamentum habeant ad prandium, et alterum ad cenam

(105) *Solatio*. Per solatium intellige eum qui juxta Regulam S. Bened. debet concedi cuilibet officialium adjuvando, in iis quæ ad ejus officium pertinent, cum opus fuerit.

(104) *Qui voluerint bibant*, etc. Nihil igitur, ut plurimum, nisi aquam puram hac ipsa hora accipiebant, aut si quis aliquid aliud bibere voluisset, tantumdem sibi de suo potu consueto præcipiebat. *Justitia*

autem de qua hic fit mentio, sumitur pro messura et quantitate potus secundum Regulam cuilibet concessi; seu pro hemina de qua S. Bon. in cap. 11. Regula loquitur, quæ *Justitia* nomen adeptæ sit iusta moderatione qua idem sanctus monachorum suorum potum sic temperavit, ut non usque ad ebrietatem vinum biberent sed parcius.

si fieri potest. Lac si habuerit conventus sive coctum sive crudum, pro uno generalium pulmentorum reputabitur. De melle autem nunquam et nusquam fiat generale, nisi id abbati visum fuerit pro pulmentorum penuria, et mellis abundantia. Et notandum quod hoc tempore quando unum pulmentum datur in cœna ad iussum abbatis : hebdomadarius coquinæ cellerarium adjuvare poterit et cum servitoribus reficere. Ubi vero sunt quatuor hebdomadarii coquinæ, duo serviant per diem integrum : ubi duo, unus similiter serviat. Si longe fuerint ab oratorio, possunt, si necesse fuerit, laborare post signum ad Vesperas seu ad quamlibet horam pulsatum : quod nunquam alio tempore fieri debet. Vesperis ibi cantatis, eant ad monasterium. Quod si necesse fuerit, poterit prior quosdam ibi relinquere ; qui tamen a cœna servitorum deesse non debent : quod tunc quidem raro, sed alio tempore nunquam fiat.

Qui monachos suos ad grangias dirigit, videat omnibus modis quatenus illic eundo vel inde redeundo, maximeque ibi remorando silentium servant. Videat etiam ut præparatas habeant domos ubi possint honeste ordinateque simul comedere : simul etiam dormire : et singuli per singula lecta secundum Regulam. Candela ardeat ubi dormiunt. Caveant etiam ne cum conversis vel cum familia significent. Inter se etiam horis et locis incompetentibus signa non faciant. Nullus positas metas absque licentia transeat, nec vagando et diverticula quærendo incedat : mensæ eorum cui prior jusserit, legat. Dominicis et festis diebus lectioni vacent. Nullus abbas monachorum conventum aliquem ad grangiam mittat, nisi pro frugibus colligendis. Hæc et cætera huic tempori congrua, quia ubique æqualiter observari non possunt : unaquæque abbatia faciat secundum positionem locorum et dispositionem abbatis vel prioris sui. In abbatia tamen cum conventus adfuerit, si mane festinare ad laborem debuerint, ad arbitrium abbatis citius cantare licebit.

CAPUT LXXXVI.

De rasuris (105).

In *Natali Domini* : ad Dominicam *Quinquagesimæ*, sive ad *Pascha* : ad *Pentecosten* : ad festum *S. Mariæ Magdalenæ* : ad *Nativitatem sanctæ Mariæ* : ad *festivitatem Omnium Sanctorum* tondendi et radendi sunt fratres. Cocci calefaciant et deferant aquam in claustrum, pectines, forcipes, rasoria et affilatorias cutos eorum acuat et præparet. Fratres tondeant quibus jusserit abbas. Tonsi alterutrum radant et in

(105) *Petitio rever. Patris nostri D. Joannis S. Laurentii in Lucina presbyteri cardinalis qui ad mandatum domini papæ requisivit a capitulo generali ut propter reverentiam sacramenti altaris percipiendi ugeretur numerus rasurarum in ordine, exauditur unc modum : quod duodecim sint rasuræ, scilicet in Natali Domini, in Purificatione B. Mariæ, prima dominica mensis Martii, in Pascha, in Ascensione, in Vigilia S. Joannis Baptistæ, in Vigilia sanctæ Mariæ Magdalenæ, in Vigilia Assumptionis B. Mariæ, in Vigilia Nativitatis ejusdem, in Vigilia sancti Dio-*

A clauastro, præter infirmos qui in infirmitorio sunt. Rasura coronæ fiat non exigua tonsura per desuper aures. Nullus nisi invitatus aliquem radere præsumat, vel se velle facere signet : nullus vero invitatus audeat refutare. Signum autem radendi alter alteri non faciat, nisi post tabulam pulsatam.

CAPUT LXXXVII.

De processione episcoporum.

Ad suscipiendum episcopum convocentur fratres in chorum campana (106). Tunc sumat aliquis aquam benedictam nutu cantoris, quæ præcedente sequatur abbas, deinde conventus et novitii bini et bini, sacerdotibus præeuntibus eo ordine quo in choro stant. Cunctisque egressis et stantibus ordinatim ante fores monasterii, portarius vel alius quilibet ad hoc idoneus ab abbate jussus, interim obvium eis adducat episcopum, quo appropinquante floctant omnes genua ante eum : quibus erectis porrigat abbas episcopo sparsorium, osculans ei manum. Et incipiente cantore Responsorium *Audi Israel* si unus, vel *Sini lumbi* si plures fuerint episcopi introeant primum novitii, deinde cæteri, laicis monachis præeuntibus, ita ut abbas eat posterior, manu tenens episcopum. Cum autem venerint in chorum episcopo incumbente orationi, abbas veniat in locum suum, cæteris post eum sicut ad missam ordinatis. Percantato vero Responsorio, abbas erigens episcopum ducat in capitulum, ubi cunctis ordinatim residentibus, accepta benedictione ab episcopo, legat lectionem (107) cui cantor innuerit : qua finita dicto *Benedicite*, osculetur abbas episcopum et comites ejus, nisi prius episcopus voluerit aliquid dicere pro ædificatione. Deinde surgentes omnes et inclinantes ad benedictionem episcopi, quam abbas debet requirere, nisi antea in oratorio dederit : responso *Amen*, egrediantur, et deducatur episcopus ad hospitium. Sciendum autem quod ad nullum recipiendum vadit conventus, nisi ad proprium episcopum et archiepiscopum, et sedis apostolicæ legatos, et regem, et dominum papam, et proprium abbatem. Nulli horum omnium, nisi domino papæ, plusquam semel hæc fiet processio.

CAPUT LXXXVIII.

De hospitibus suscipiendis.

Hospites abbati præsentis loci, sive priori, si abbas defuerit, nuntiandi sunt. Quod si dum sedent ad collationem nuntiandus hospes fuerit, quicumque tenuerit collationem illi nuntietur, et ad ejus nutum portarius uni de fratribus ad hoc opus ab abbate monasterii sibi designatis signum faciat. Abbas

nostri, in Vigilia omnium sanctorum, et prima Dominica Adventus. Rasura conversorum in suo antiquo statu permanente. Ex cap. Gen. an. 1257.

(106) Nota ex sancto Petro Mauricio abbate Cluniacensi in hoc positum fuisse discrimen decimum nostrorum a Cluniacensibus : quod nostri, non illi proprium episcopum agnoscerent (ep. 17, lib. v).

(107) *Legat lectionem*, scilicet sacræ Scripturæ iuxta cap. 53 Reg. S. Bened., præcipientis ut coram se legatur lex divina ut ædificetur.

namque quilibet in suo monasterio portario suo aliquos quos ad hoc idoneos perspexerit, designare debet. Si hospes supervenerit dum Completorium cantatur, portarius sumpto libro et lumine in absconsa, si opus fuerit circa finem Completorii præsens sit ad stallum abbatis, et ei hospitem nuntiet, ad cujus nutum signum alicui de sibi designatis faciat : qui; Portario secum accepto, hospitem recipiat. Aliis vero horis, cui signum factum fuerit hospitem recipere, sumens librum ducat secum alium fratrem. Occurrentes vero hospitibus deponant caputia de capitibus, si tunc superposita fuerint, et sic prostrati super genua (108) ducant ad orationem. Ingressi vero ecclesiam aspergat illos aqua benedicta ille cui officium illud injunctum est : postea faciant orationem incurvi vel prostrati, sicut tempus exigit. Sed si episcopus vel abbas fuerit qui eum suscipit, offerat ei sparsorium osculando manum, et ducto eo ad locum ubi orare debet, subtrahat se paululum cum socio post ipsum orantem, faciens orationem sicut supra dictum est, qua completa signent se et exeant. Dicat *Benedicite* qui sententiam debet legere : deinde flectant semel coram omnibus genua, et erecti osculentur eos, et postmodum resideant. Et lecta sententia si expositione indiget hospes, exponatur ei : deinde ducatur ad hospitium, vel præsintetur hospitali : Fratres autem redeant in claustrum. Et sciendum quod missi ad hospites suscipiendos, si tempestive redire non potuerint, nec verum amittant, nec collationem. Ii etiam non amittent, qui infirmos communicant vel inungunt, sive confessionem eorum audiunt cum in extremis agunt.

CAPUT LXXXIX.

De dirigendis in via.

Nullus in via dirigatur nisi pro utilitate monasterii. Dirigendus vero ad Laudes, nisi quando statim subsequitur Prima, et ad cæteras horas præter Completorium privatis etiam diebus ad Nocturnos potest accipere benedictionem, quam accepturus surget pergens ad gradum, et circumvolvens se secundum tempus, vel se inclinet vel prosternatur. Reversus vero non circumvolvat se, sed omni tempore prosternatur. Si cum abbate fuerit exiens sive revertens, ad benedictionem seu ad orationem post Completorium, siye ad satisfactionem post *Gloria* psalmi primi, post abbatem semper se collocet. Qui si majorem missam expectare nequiverit, ad matutinalem communicare poterit. Quem si intra monasterii portam primum horæ canonicæ signum, vel capituli sive collationis præoccupaverit, revertatur (109). Egrediens de monasterio non comedat ante portam monasterii, nec alicubi infra dimidiam leu-

(108) *Prostrati super genua*. In hoc fuit nonum discrimen nostrorum a Cluniacensibus quod nostri non illi in salutatione hospitum prosternerentur juxta cap. 64 Reg. S. Bened.

(109) *Revertatur*, ut nimirum nihil operi Dei præponeretur secundum cap. 43 Regul.

(110) *Genua flectat*. Hoc etiam fuit nostrorum a

cam a monasterio : transeunti autem, et eadem die non regressuro liceat. Egrediens vero sive etiam regrediens, intra monasterium nemini sine licentia loquatur.

Dicturus horas per diem si dies prosternendi fuerit, in terram orationi incumbat dicens *Gloria Patri*, rursum genua flectat (110), silentium tenens quousque locatus ceptam prosequatur horam. Tam die quam nocte dum non æquitaverit, stans horas si non multum gravatur, dicat. Qui vero ad grangias vel ad cellaria, sive ad aliquam habitationem domus illius de qua exit, vadit, nisi se extra pernoctaturum crediderit, benedictionem non accipiat. Similiter et qui inde redit, nisi extra pernoctatus fuerit sive in villa comederit. Benedictiones autem danda superegre dientes in via et revertentes, dicantur eadem voce qua collecta horæ canonicæ dicta fuerit præter ad Laudes et ad Vesperas. Et sciendum quod solis hospitibus accepta benedictione egrediendi licet missam cantare ante Evangelium missæ conventus. Abbati quoque egressuro in viam ante Tertiam in æstate, aut revertenti post Tertiam usque ad Novam in hieme, licet missam cantare vel audire in diebus jejuniorum et festis duodecim Lectionum, et in septimana Paschæ et Pentecostes, et Nativitatis Domini, et præcipuis defunctorum officiis.

Jejunia consuetudinaria tam æstate quam hieme juxta consuetudinem teneant, nisi forte abbas quispian eum secum prandere fecerit, et hoc in eis tantummodo monasteriis, aut quilibet episcopus vel archiepiscopus : seu etiam sedis apostolicæ legatus. At jejunia præcipua quibus videlicet in ordine nostro cibus tantum quadragesimalibus vesci mos est, juxta morem custodiat : ad mensam non loquatur : sagimine non vescatur : in plumis non jaceat, nisi forte stramen vel aliud tale quid super quod jacet sine magno labore aut sumptu habere non possit. Et sciendum quod tam abbates quam monachi sagum, quod vulgo dicitur stratum, secum possunt deferre (111) et cervical. Qui autem pro strato sagum portare voluerit, liceat ei : tantum observet ne sit pretiosa vel curiosa. Porro rediens domum, nisi eadem qua exiit die redierit, mox ad orationem ex ingressurus oratorium aqua se benedicta aspergat orationem in choro (si conventum non invenerit) pronus vel prostratus secundum tempus faciat, quod si invenerit, non tamen canonicam horam facientem, oret extra chorum : nam ad horam regulari rem mox ut venerit intrare debet, vel sociantibus psallentibus, si ante *Gloria* venerit : vel si post gradum satisfactorius, nisi jam *Kyrie eleison* invenerit. Si ostium oratorii observatum invenerit, ibidem oret. Si intra curiam monasterii fuerit de

Cluniacensibus discrimen undecimum, quod aut non illi, ipso etiam Petro Cluniacensi teste, ad horas canonicas genua flecterent in via constituti, cap. Reg. S. Bened. 50.

(111) *Possunt deferre*. Hoc eis concessum secundum Reg. etiam in via constituti super stratum et sagum dormirent. Vide c. ejusdem Reg. 33.

signum pulsatur in ecclesia ad refectionem, versum A perdet si non occurrerit. Si mensæ campanam pulsari invenerit, divertat in refectory, ut cum aliis versum incipiat : quem si jam inceptum invenerit, oratum vadat. Post orationem facto signo coco vel cellerario an intrare debeat, si annuerit, intret et versum dicat sub silentio, stans et inclinans sicut in conventu fieri solet, benedictionem dicat, nec tamen signum crucis faciat. Hoc autem ad utrumque prandium et ad utramque cœnam sequi semper custodiat, excepto quod ad servitorum refectionem intrandi signum non faciat. Quod si ad refectionem ipsorum servitorum tardius venerit, non eum expectent, nec eis discedentibus ipsa se moveat. Similiter propter conventum si ad *biberes* venerit, vel propter signum collationis, non se moveat : sic tamen ut ad collationem ante finem veniat. Quod si ad signum collationis vel ad ipsam collationem venerit, statim conventui se jungat, cum eis compleat,

et post Completorium comedat. Si ad Completorium venerit, similiter faciat : si post completorium, similiter comedat, et sic ibi in capitulo compleat. Quod vero de refectione diximus, etiam ipsi teneant qui ea die redeunt qua egressi sunt : qui tamen sollicitè provideant ut ad primam semper refectionem veniant.

Et sciendum quod in quacunque abbatiarum nostri ordinis monachus vel conversus nostri ordinis venerit, per omnia sicut in monasterio suo ordinem tenebit. In ecclesia tamen psalmum aut Antiphonam non imponat, lectionem vel responsorium non dicat, nec quidquam de officio sacerdotis hebdomadarii, invitatorii, seu hebdomadarii, quousque abbas jubeat. Quod si prioratum vel aliam obedientiam habuerit, pro obedientia sua nihil faciet. Prior tamen post priorem illius loci primum locum tenebit.

PARS QUARTA.

De cura infirmorum et suffragiis mortuorum.

CAPUT XC.

De vomentibus et sanguinem fluentibus, et servitoribus eorum.

Si sacerdoti ad missam sanguis de naribus fluxerit, afferatur ei aqua in presbyterium a servitoribus ad sanguinem recipiendum et ad se lavandum : quod si ministris contigerit, extra chorum eis similiter serviatur. Alias autem quoties alicui hoc vel etiam vomitus contigerit, frater, cui hoc opus injectum est, sequatur eum euntem in Claustrum : et si nox fuerit, cum lumine assistat ei et serviat : donec ablutus in chorum revertatur. Quod si *Venite, exultemus* vel primus psalmus alterius horæ tunc in ecclesia canitur, ad *Gloria* revertatur in chorum. Qua dicta citius ad eum redeat. Ille vero si ad *Gloria* non fuerit, et in conventu hoc ei contigerit, non satisfaciens eat in stallum suum. Quod si extra conventum ei contigerit, non quidem ad gradum satisfaciatur : sed veniens per medium chorum ante abbatem facto signo necessitatis suæ, in stallum suum redeat. Quod si in refectorio contigerit, servitor ejus non inde redeat : sed coco vel cellerario ut eum adjuvet significet. Ille vero si antequam conventus exeat, ad mensam redierit : quod onestus erat comedat : quem nec conventus expectet, nec ipse si surrexerit propter hoc comedere desinat. Quod si postquam conventus exierit, revertitur : non servitores expectet, sed statim comedat et dicto versu sub silentio, discedat. Si contigerit ut aliquem vomentem, aut sanguinem fluentem servitor eorum non viderit : significet ei si quando viderit.

(112) *Minutio*, vel a sanguine minuendo vel a minuendis viribus dicitur.

CAPUT XCI.

De minutione (112).

Fratres tempore messonis et in Adventu et in Quadragesima et per tres primos dies Nativitatis Domini, Paschæ et Pentecostes, et quando secunda vel tertia die præcipuum jejunium evenierit, minui non debent : similiter qui extra chorum pro infirmitate est, donec chorum intraverit. Hebdomadarii quoque missæ aut coquinæ vel lectionis mensæ non se minuant, nisi pro gravi necessitate misericordiam in capitulo petentibus concessum fuerit. Reversus vero de via eadem die non se minuat, nisi de concilio abbatis. Et notandum quia quater in anno minui possunt, et si fieri convenienter potest, his minuantur mensibus : Februario, Aprili, Septembri. Quarta vero minutio circa festivitatem sancti *Joannis Baptistæ* fiat. Cum autem pars conventus minui debuerit, dicat prior in capitulo : Illi qui sedent ad illam vel ad illam tabulam, minuantur : caveatur ne secunda vel tertia, seu etiam quarta die duodecim Lectionum veniat dies. Erit tamen in abbatis arbitrio propter hoc non dimittere quin illi de quibus judicaverit, minuantur. Observet tamen ut ii minuantur, sine quibus possunt vigiliæ competenter celebrari.

Si tempus prandii fuerit inter Tertiam et Sextam, scilicet post Evangelium vel ante si necesse fuerit : Si dies jejunii, inter Sextam et Nonam, utroque etiam tempore post Nonam, si necessitas exegerit : accenso igne in calefactorio ab eo cui prior jusserit, præparent se ad minuendum : interim veniat minutor jussu prioris. Qui minuti fuerint pergant præ-

CAPUT XCIV.

Quo ordine inungantur infirmi.

Ad inungendum infirmum pulsetur signum tandiu donec unum *Pater noster* dici possit. Et facto parvo intervallo iterum pulsetur signum eadem mora : et tunc induatur abbas alba, stola et manipulo, Virgam sumens pastorem. Qui si defuerit, aut cantor faciat, aut cui innuerit. Quo induto et signo semel pulsato, veniat conventus in chorum : et sic incipientes psalmum *Beatus qui intelligit*, deinde *Judica me, Deus*, et post *Vocem* 2. unicuique psalmo adjungentes *Gloria Patri*, procedant eo ordine quo stant in choro, sacerdotibus sequentibus abbatem post crucem, et lumen in absconsa et aquam benedictam. Si autem necesse fuerit, psalmus ultimus repetatur. Sacrista vero pergens in ordine suo, ferat oleum et stupas vel pannum ad detergendum unctionem. Quoties dicitur *Per istam sanctam unctionem*, stupæ mittentur vel pannus, quas postea in piscinam ad hoc deputatam comburat. Et cum pervenerint ad infirmum finitis psalmis, qui unctionis agit officium dicat *Pax huic domui* : et conventus respondeat, *Amen*. Et statim sacerdos subsequatur *Dominus vobiscum*, et dicat hanc orationem, *Omnipotens sempiterne Deus, qui per beatum Jacobum. Qua finita et responso Amen*, dicat infirmus suum *Confiteor* : et si illud dicere nescierit vel non quiverit, tundens pectus dicat *Mea culpa, de omnibus peccatis meis, precor vos, orate pro me* : tunc dicatur ei ab omni conventu, *Misereatur tui*, etc. Et post abbas si adfuerit dicat hanc absolutionem, *Dominus Jesus Christus*, etc. Si vero abbas defuerit, dicat ipse qui inungit *Indulgentiam et remissionem* : quo dicto qui inunxerit offerat ei crucem ad osculandum. Quo facto et cruce reddita, dicat *Per istam sanctam unctionem*, etc. Et sic inunctionis impleat officium : et inuncto infirmo, dicat conventus psalmum *Benedic* primum : deinde dicantur *Pater noster* et preces, ut in *Collectaneo* scriptæ sunt et postea orationes ; prima quidem *Oremus Dominum nostrum Jesum Christum, fratres* : secunda, *Propitiatur Dominus* : tertia, *Da veniam, Domine, famulo tuo* : quarta, *Benedicat te Deus Pater sanctus* : quinta, *Benedicat te Deus cæli* : sexta, *Benedicat te Deus Pater qui in principio*, etc.

Quibus expletis, omnes exeant : quod si statim communicari debuerit, eat cum ministris ad ecclesiam qui eum perunxit, aut alius pro eo, si necesse fuerit. Et ablutis manibus in piscina, deferat sanctam communionem cum calice offertorio cooperto, præeunte cruce, lumine, aqua benedicta. Alius etiam inter lumen et aquam deferat ampullam vinariam ad conspergendos digitos in calice. Cum ad infirmum veniunt, qui fert aquam aspergat eum. Sacerdos vero dicat ei . *Ecce, frater, corpus Domini nostri Jesu Christi quod tibi deferimus ; credis hoc illud esse, in quo est salus, vita et resurrectio nostra ?* quo respondente, *Credo*, moneat dicere *Confiteor*, si monachus est. Quo dicto sacerdos cum his qui

A aderunt, dicat : *Misereatur tui*, et postea solus subjungat *Indulgentiam* : deinde communicet eum dicens, *Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat te in vitam æternam*. Si conversus est vel monachus qui non intelligit litteras idem illi Romane exponat sacerdos : et conversus romane confiteatur se peccasse cogitatione, locutione et opere. Similiter monachus romane confiteatur, si suum nescierit *Confiteor*. Idem quoque fiat, quoties gravi necessitate quis tenetur. Quod enim de fide sua infirmus interrogari præcipitur, non de omnibus infirmis : sed tantum de inunctis et de his qui in extremis videntur agere, intelligimus. Similiter etiam aliis vicibus quando communicant infirmi monachi vel conversi, non permittat sacerdos aliquam evenire negligentiam, sed de his quæ ad hoc necessaria sunt loquatur : quo communicato, discedant.

CAPUT XCV.

Quomodo agatur circa defunctum.

Cum aliquis morti penitus appropinquaverit, ponatur ad terram super sagum, supposito prius cinere in modum crucis, et aliqua matia, vel straminis aliquanto. Dehinc percussa crebris ictibus tabula in claustrum, et pulsato signo in ecclesia ubicunque conventus fuerit quater, quomodo his fieri ad inungendum infirmum determinatum est : si conventus intra claustrum fuerit, occurrant omnes velociter ad morientem, *Credo in Deum* dicentes his vel ter, tum alte ut possint audiri. Si vero extra, quam citius poterit, cum gravitate tamen occurrat : nisi forte tempore secationis vel messionis tantum, pro aliqua gravi necessitate abbati deferat *Collectaneum* : et sacrista stolam et baculum ducens secum qui deferat crucem, lumen, thuribulum et aquam benedictam.

Si ad collationem sederint, audita tabula dicat lector, *Tu autem, Domine*, et abbas, *Adjutorium nostrum*. Qui tunc forte præsens non fuerit, non satisfaciatur ad gradum, sed in crastino veniam petat in capitulo : si in oratorio ad missas vel ad canonicas horas vel Sabbato ad *Mandatum* fuerint, abbas aut prior et quos abbas jusserit, eant. Si autem viderit cantor quod pro festinatione possint cæteri ad defunctum convenienter occurrere, solito citius impleant opus inceptum et alios subsequantur. Quod si præcipua fuerit solemnitas, propter hoc Vesperæ vel Nocturni celerius non dicantur. Quod maxime in præcipuis solemnitatibus observetur. Et sciendum quia Dominicis et festis diebus Laudes sive Matutini, qui secundum Regulam post Nocturnos statim debent subsequi, licet ea hora tabula pulsaverit, non intermittuntur ; similiter nec Prima privatis diebus post Laudes in hieme. Officium quoque defunctorum ubicunque sequi debuerit, quamvis pulset tabula, non intermittetur. Dicta itaque *Litania* si adhuc vixerit, dicantur septem *Psalmi penitentiales* : quod si nondum obierit, discedant, relinquentes ibi crucem et aquam benedictam.

Egressa anima incipiat cantor, *Subvenite*, cæteri

eundem cantum subsequentibus, et deinde *Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison*. Dehinc *Oremus, Tibi, Domine, commendamus*. Post illam Collectam deferatur mortuus ad lavandum : provideat autem prior a quibus et quomodo abluatur et involvatur. Interim fratribus seorsum a defuncto ordinatis circa abbatem sicut in choro prout locus permiserit et quisque abbas in suo dictaverit monasterio, conversis laicis seorsum existentibus, abbas ceteras quæ sequuntur subsequatur Collectas : scilicet, *Deus pietatis, et diri vulneris, viam tuam, Omnipotens sempiternus Deus, qui humana : Suscipe, Domine, animam servi tui, adjuncta ei illa, Partem beatæ resurrectionis*, et post hanc responso a conventu *Amen*, incipiat mox Psalterium *Beatus vir*.

Post lavationem corporis allato corpore abbas aspergens illud aqua benedicta et thurificans, dicat omnibus audientibus *Pater noster*. Dicto igitur ab abbate, *Et ne nos inducas*, et responso a cæteris, *Sed libera nos a malo*, dicat abbas, *A porta inferi* : deinde, *Nihil proficiat inimicus in eo* : et post *Dominus vobiscum, Oremus, Deus cui soli competit* : quam cum inceperit, procedant ad caput processionis ministri cum cruce, absconsa, thuribulo et aqua benedicta. Dicta itaque Collecta, et responso a conventu *Amen*, imponat cantor Responsorium *Libera me, Domine, de morte* : et sic efferant corpus in ecclesiam sequentes crucem eo ordine quo stant in choro, ita ut laici monachi præcedant clericos, post quos incedat abbas cum stola et baculo, vel quicumque officium fecerit : postea Novitii, deinde defunctus a quatuor vel pluribus quibus prior jusserit, sublatus, quos et conversi subsequantur. Dum vero defunctus effertur ad ecclesiam, si cantatur hora canonica, videat cantor quid canitur. Si dicitur *Evangelium*, vel *Te Deum laudamus*, vel aliquod Responsorium, subsistant parumper in claustrum donec finitum sit, et tunc intrent cantantes. Si vero aliud chorus cantaverit, non differant intrare : et chorus intermisso quod cantabat, cantet cum eis donec post Collectam resument quod fuerat intermissum. Qui venientes ad ecclesiam deponant corpus in choro, nisi ita sit fetidum, ut in ecclesia poni non possit. Abbas autem provideat ubi corpus ponatur. Finito cantu et fratribus ordinatis ad caput defuncti cum cruce, et thuribulo, et aqua benedicta eo ordine quo in ecclesia venerunt, et lumine super candelabrum posito ad caput defuncti, abbas stans post eos faciat commendationem. Interim fratres habeant vultus ad alterutrum, facta commendatione, deponant ibi aquam benedictam et crucem. Quo facto qui ab hora exierant eant in capitulum, et reincipiant horam et compleant. Vigiliis, Laudes et Vesperas non incipiant a capite, sed ubi dimiserunt. Et quod omissum erat implentes usque ad id quod cantatur in Choro, redeant in conventum, sine satisfactione tamen, quandoque exierint.

Porro, si tabula pulsatur quando dicitur officium

A pro defunctis, relictis paucis in choro quibus cantor innuerit, conventus exiet ad defunctum, nisi forte officium præcipuum fuerit, quod intermittere non licet : de quo faciendum est sicut diximus de horis canonicis. Si capitulum intermiserant, revertantur illuc complentes quod remanserant, et ibi præsens defunctus absolvatur : quod si abbas tunc defuerit in primo Capitulo cui adfuerit absolvat eum. Si refectory intermiserant, revertantur ad refectorem, etiam in Quadragesima, ita ut nec signum in ecclesia, campana in refectory pulsetur, nec versus repetatur, nec Lector benedictionem petat, sed incipiat ubi finierat : qui vero nondum inceperant comedere, manentes ad corpus, postea comedant. Porro omnimodis abbas provideat, ut corpus nunquam solum remaneat. Statim autem finita commendatione residentes in choro eo ordine quo intraverunt, et quo ad omnia intervalla æqualiter se debent habere, ibi incipiant psalterium ubi in infirmitory dimiserant, si tamen inceptum fuit : quod si inceptum non fuit, incipiant a capite semper dicentes : *Requiem æternam* totum versum, dum signum pulsatur ad horam. Quod si psalterium finierint antequam corpus sepeliatur, dicant plenarium officium defunctorum ab hora prandii usque ad noctem, *Placebo* et *Verba* : post secundum psalterium *Placebo* et *Dominus regit* : post tertium *Placebo* et *Exspectans*. Ex quo nox fuerit usque post Sextam sequentis diei, *Verba mea*, et *Exsultabunt, Dominus regit me*, et *Exsultabunt, Exspectans*, et *Exsultabunt*, hebdomadario lectiones legente (si dies fuerit) legat eas cui cantor injunxerit : quo percantato iterum incipiant psalterium : quod si et ipsum finierint, eodem modo secundum officium, id est *Dominus regit me*, persolvant : quod si adhuc defunctus supererit, iterum incipiant psalterium, quo finito eodem modo tertium officium compleant. Hæc autem officia omnia cantando dicantur voce mediocri, et Responsorium *Libera me, Domine*, non dicatur, nisi in tertio officio, et cum primo tantum Versu et una Collecta singulariter dicatur scilicet *Inclina, Domine*, et Psalteria cum *Requiem æternam* singulariter dicto terminentur. Et quidquid pro eo dicitur, quandiu insepultum fuerit, singulariter dicatur.

Cum præsens defunctus est in ecclesia, si conventus officium defunctorum post Laudes et Vesperas celebrat, similiter celebrent qui sunt in infirmitory : et qui in Capitulo vigilas dixerint, dicant officium defunctorum quale est dicendum in choro. Qui vigiliant circa defunctum, nisi prius finito psalterio dixerint officium defunctorum post Vigiliis et Laudes regulares, quas ibidem dixerint, idem officium non omitant. In consuetudinario vero, officio quod agitur post Vesperas sive post Nocturnos, dicatur prima Collecta pro eo : deinde consuetæ, nisi fuerit solemne officium defunctorum, in quo solemni officio post primam Collectam hæc tantum debet sequi tam ad Vesperas et ad Laudes, quam ad missam. Si vero

missa fuerit pro eo, in conventu dicatur ejus Collecta A prima, id est *Inclina, et Omnipotens sempiterne Deus qui vivorum*, quod si fuerit solemne Tricenarium, interponatur *Deus veniæ*.

CAPUT XCVI.

Item de defunctis postquam sunt in ecclesia.

Omni die quo jejunamus tam æstate quam hieme si ab initio Nonæ usque ad principium Laudum obierit aliquis, dicta missa post Primam sepeliatur. Si ab initio Laudum usque ad finem Primæ transierit, post Tertiam tumuletur. Si inde usque ad Tertiam mortuus fuerit, post Sextam sepeliatur. Si ab initio Tertie usque ad Sextam, ita ut ante Sextam missam habere possit, ante Nonam sepeliatur. Si ante Sextam missam habere non potest, post Sextam eam habeat, et inter Nonam et Vesperas sepeliatur. Si inter Sextam et Nonam, dicatur missa ante Nonam, et Nona si necesse est, differatur, et post secundam refectionem sepeliatur. Tempore Quadragesimæ post Nonam poterit dici missa pro defuncto, et post primam refectionem sepeliatur. Tempore autem quo non jejunamus, si a prandio usque ad Laudes sequentis diei obierit, post Primam dicta missa sepulture mandetur. Si a Laudibus usque ad finem Primæ, dicta missa post Tertiam tumuletur. Si inde usque ad Tertiam, ante Sextam sepeliatur. Si a Tertia usque ad Sextam, dicta missa post Nonam sepeliatur. Si vero a signo Sextæ horæ usque ad refectionem, hora et missa velerius dicantur, et post missam reficiant fratres; post Nonam vero mortuus sepeliatur. Si duo mortui diversis horis sepeliendi supervenerint, et missam simul habere potuerint, hora qua secundus sepellendus est, simul sepeliatur, si convenienter fieri potest.

CAPUT XCVII.

De vigiliis circa defunctum.

Cum agendæ sunt vigilie circa defunctum, si spatium s'ippetit, cantor designet in tabula qui vigilari sunt. Quibus in duas partes divisus, pars prima vigilet dimidium spatium quod est a Completorio usque ad Nocturnos, aliis interim dormientibus; et secundum quod opportunum viderit agat sibi matutinas. Circa primi spatii finem eat cui a priore injunctum est: et inspecta hora in horologio secundum quod sacrista indicaverit, si tempus est, eat ad lecta singulorum qui vigilare debent et excitet eos. Quibus chorum ingressis primi recedant: et ipsi matutinas agant sibi, et sic vigilent usque ad Nocturnos. Et veniente conventu, designato cantori psalmo ubi dimiserant, ad lecta redeant dormituri.

Si vero ad conscribendum vigilaturos cantori spatium defuerit: manu designet in choro qui primi vigilare debent: secundos conscribat, et conscriptos alicui de primis ostendat qui eos excitet: et ab utrisque sic agatur ut dictum est. Si prope vigilias conventus ad defunctum surrexerit: vigilet usque ad vigilias. Hora vero prandii qui ad corpus

remanserant, conventu veniente ad gratias, decanant intransantibus psalmum ubi dimiserant, et excentes per retro chorum eant in refectorium cum servitoribus reficiendi. Si autem in æstate post prandium vigilandum est, qui ante Nonam vigilaverint post Nonam dormiant. Nullus dirigatur in via et quo frater mortuus fuerit usque post reconditum corpus, nisi gravis necessitas urgeat, quod et ipsam sine abbatis licentia non fiat. Qui officiis deputati sunt, assistant defuncto quantum ratio dictaverit. In conventu, si fieri potest, missa pro eo solemniter dicatur cum Responsorio *Si ambulem* et Tracta *Absolve, Domine*.

CAPUT XCVIII.

Quo ordine missæ vel Collectæ pro præsentis defuncti dicantur.

Omni diebus quibus duæ missæ in conventu canuntur, si præsens defunctus fuerit, prima dicatur pro eo solemniter cum duabus Collectis, scilicet *Inclina, Domine, et Omnipotens sempiterne Deus qui vivorum*: secunda vero cum Collectis, quæ ad primam missam dici debuerunt. In Quadragesima tamen et jejunis Quatuor Temporum: et Dominicis in quibus de aliqua vigilia mane dicenda est missa: et Dominicis diebus: et a Septuagesima usque ad Pascha, et in octavo die Paschæ: et in Adventu Domini cum solemnitas duodecim Lectionum, in qui laborare solemus, in Dominica evenerit: et cum vigilia Nativitatis Domini die Dominica fuerit: et Dominica quando dicitur *Dum medium silentium*: et tribus Dominicis diebus ante Quadragesimam: et Dominica ante Ascensionem cum solemnitas ferienda supervenerit: et Dominica quando aliqua historia incipitur: et sexta die a Nativitate Domini: et illis tribus diebus in quibus laboramus in hebdomada Paschæ et Pentecostes: et Dominicalibus officiis, quæ differri non possunt: in jejunis etiam præcipuis, et præcipuis defunctorum officiis: et Octavis sanctorum, et proprietatibus eorum, qui in Graduali designatum habent officium, præter *Alexandri, Eusebii et Theoduli*, cum in Dominica ante Ascensionem evenerint: et in octava sancti *Laurentii* cum in ea dies Dominica fuerit: In omnibus, inquam, his diebus missa de die et Collecta propria pro præsentis defuncto dicatur, et nihilominus pro præsentis defuncto in conventu dicatur. Tribus tamen diebus ante Pascha, nec privatim nec in conventu missa pro præsentis defuncto celebretur. In Cæna tamen Domini et Sabbato, si præsens defunctus fuerit, Collecta pro eo ad missam dicatur. In die vero Nativitatis Domini, Paschæ et Pentecostes omnes missæ in conventu de festo fiant, et Collecta dicatur pro præsentis defuncto: privatim autem qui ex devotione voluerit cantare, licebit pro eo. Qui de festo contulerint, Collectam dicant pro defuncto, tam post sepulturam quam ante.

Quia vero cavendum est omnimode, ne sine propria missa quisquam fratrum sepulture mandetur, si convenienter fieri potest, præsens defunctus sit

sam habeat in conventu, etiamsi eadem die una vel duæ missæ cantatæ fuerint aut cantandæ. Quod si necessitas temporis aut solemnitatis præcipuæ non permiserit, saltem privata missa pro eo dicatur, si hora non impedierit, et secundum distinctiones horarum, quas diximus, sepeliatur. Sciendum autem quod pro hac necessitate omnibus diebus jejuni-
rum extra Quadragesimam usque ad Nonam, in Quadragesima usque ad Vesperas, tempore quo non jejunamus usque ad prandium poterit missa dici pro defuncto.

Si defuerit in conventu qui hanc more solito cantare valeat, frater de via veniens (si est) hoc adimpleat. Si ille defuerit, aliquis de Infirmitorio. Si et iste non aderit, frater quamvis illusionem (117) passus hoc faciat. Si vero et iste defuerit, liceat abbati vel uni de fratribus sacerdotibus monasterii secundam missam cantare. Præsente nihilominus defuncto vel ante sepulturam vel post, eadem die, exceptis supradictis tribus diebus, nullus nisi pro eo missam cantare præsumat: nisi secundum dispositionem abbatis, quando fratres communicare debent, aut officiales audire convenit missam in aliqua præcipua festivitate.

CAPUT XCIX.

Quo ordine efferatur ad tumulum.

Dum efferendus fuerit ad tumulum, induatur abbas alba, stola, manipulo cum baculo: et pulsato signo sicut ad missam, qui psalmos cantant, finito psalmo vertant se ad altare. Abbas vero et qui crucem, lumen, incensum, cum thuribulo et aquam benedictam ferunt: ordinentur ad caput defuncti hoc modo. Prius aqua, postea lumen: deinde crux, ultimus abbas. Thuriferarius vero juxta abbatem: ut quoties abbas corpus thurificaverit ad finem uniuscujusque Collectæ, paratum tribuat ei thuribulum. Cantor vero vel cui ipse injunxerit, teneat ei *Collectaneum*. Interim fratres vertant se ad alterum. Expleto itaque officio, eat thuriferarius in ordinem suum, scilicet inter lumen et aquam. Et tunc imposita Antiphona a cantore, exeant cantando Psalmos, scilicet *In exitu Israel; Confitemini 4. Quemadmodum; Memento, Domine, David; Domine, probasti; Domine, clamavi; Voce mea 2.* Et post Psalmos dicatur Versus *Requiem æternam*, et Antiphona *Chorus angelorum*, et statim *Clementissime Domine*, cantando, et dum dicitur, *Domine, miserere super peccatore*, omnes petant veniam. Incedant autem eo ordine quo stant in choro sacerdotibus præeuntibus: ita ut abbas eat primus scilicet post crucem, novitii vero post monachos. Sed et quatuor fratres vel plures a priore provisi, induti scapularia subtilis cucullas sustollant corpus. Aliquis autem remaneat qui et ecclesiam et claustrum custodiat. Dum ad tumulum pervenerint, abbas et ministri ordinentur ad caput fossæ. Qui vero corpus deferunt

(117) *Illusionem*, ergo excepta hujusmodi necessitate non solebant illusionem passi missam celebrare.

A ponentes illud a parte meridiana, exuant cucullas et sint parati ad corpus sepeliendum. Quo tumultu reinduti cucullas, revertantur ad chorum in ordine suo. Fratres vero vertentes facies ad alterutrum seorsum ab abbate post eos cantantes ita ordinentur, ut priores sint a parte defuncti.

Interim abbas officium peragens, solis ministria sibi respondentibus, si tumultus nondum paratus est cum ad *Temeritatis quidem* venerit, dicat desequentibus Collectis, hac reservata. Quo præparato antequam inchoet ipsam Collectam, aspergat corpus, postea fossam. Deinde thurificato corpore, tradat thuribulum illi qui est in fossa, ut eam thurificet. Moxque deponatur corpus, et iterum aspergatur ab abbate, et ab illo qui in fossa est thurificetur. Quo aperto, abbas super eum terram semel projiciat. Quo facto, retrahat se contra sepulcrum, incipiens *Temeritatis quidem* ordinatis ante eum cruce, lumine, thuribulo, aqua benedicta, et sic consummet cetera que restant. Quibus consummatis, incipientes *septem Psalmos penitentiales*, revertantur ad ecclesiam verso ordine, scilicet laicis monachis præeuntibus, et si fuerint novitii, eant primi: et ingressi medium chorum, stent eo ordine quo venerunt, donec sacerdotes a superiori parte prosternantur. Interim abbas exutus veste sacerdotali prosternat se in presbyterio ante altare, et priores post eum. Quod si alius fecerit obsequium, exutus veste sacerdotali prosternatur in primo ordine inter priores. Post psalmos dicto *Requiem æternam* et quod in *Collectaneo* habetur, discedant.

Fratres qui extra chorum sunt pro infirmitate, et minuti ad exitum morientis et ad sepulturam, et ad septem Psalmos post sepulturam, si possint, ordine suo consistent. Sin autem, impossibilitatem suam abbati suggerant: ab his vero quæ in ecclesia pro eo aguntur, permittantur abesse. Qui in infirmitorio sunt, si potuerint, similiter ordine suo exeant ad tumulum. Reversi vero in ecclesiam extra chorum, se prosternant sicut et novitii. Conversi autem in suo choro vel in retrochoro. Dehinc fiant plura brevina (118), quæ dentur portario distribuenda peregrinis. Quidquid vero pro eo sit antequam terræ tradatur, erit extra debitum quod ei debetur. Hoc est autem debitum, ut Collecta pro eo dicatur in conventu ad officium defunctorum, in Vesperis et Laudibus usque ad tricesimum diem: scilicet *Deus cui proprium est*, et hæc eadem in missa quotidiana diebus totidem repetatur. Quibus finitis, tricesima die commemorante cantore absolvatur in capitulo, et tunc conjungatur in Collectam, scilicet *Omnipotens sempiternus Deus cui nunquam*. Et ab unoquoque sacerdote *tres Missæ* privatim, et ab unoquoque clerico *Psalterium*; et qui ipsum ignorant, centies quinquagies *Miserere mei, Deus*. Qui etiam ipsum ignorant, toties *Pater noster* dicant. Si qui nostri ordinis

(118) *Brevia*, id est schedulæ, orationes et suffragia pro defuncto ab aliis monasteriis postulantes.

supervenerit et ibi obierit : tantum pro eo agatur, ac si illius domus professus fuisset, nihilominus tamen pro eo in propria domo agatur.

Tempore Cisterciensis capituli sequenti die post Exaltationem sanctæ crucis, post sermonem habitum in capitulo, cum devotione stantibus omnibus, ab eo qui capitulum tenet, absolvantur defuncti nostri, ita dicente, *Animæ fratrum et familiarium nostrorum hoc anno defunctorum requiescant in pace, et respondentes omnes Amen, dicant De profundis : et post flectentes genua, etiam Dominicis diebus, dicant Pater noster, et qui præsidet, dicat Et ne nos inducas in tentationem : A porta inferi : Dominus vobiscum : Oremus, Deus veniæ largitor, etc., in fine post Dominus vobiscum, Requiescant in pace, Amen. Eodem modo fiat absolutio decimo quinto Kalendis Octobris in unaquaque abbazia ordinis nostri commemorante cantore, et eodem die ad Vesperas incipiatur solemne Tricenarium, nisi forte in crastino dies præcipui jejunii vel Dominica dies occurrerit. Quod cum contigerit, absolutio quidem non differetur, sed in diæ sancti Mauricii, nisi forte et ipsum dies Dominica sequi debuerit, ad Vesperas incipietur solemne Tricenarium, et sequens dies quæ tunc prima erit Tricenarii, solemniter agetur. Post absolutionem defunctorum prosequatur qui capitulum tenet, et dicat quid amplius pro eis fieri debeat, et hoc est debitum. Tres præbendæ omni die in unaquaque nostri ordinis abbazia : ab unoquoque etiam sacerdote viginti missæ infra annum : a cæteris decem psalteria : ab iis qui Psalterium nesciunt, mille quingentis vicibus *Miserere mei, Deus, vel toties Pater noster.**

In quibus omnibus, si priusquam persoluta fuerint, de parentibus seu de familiaribus nostris, vel etiam de fratribus nostri ordinis aliquis obierit, recipi poterit, nisi forte ea aliquis per negligentiam suam nondum persolverit. Si quis tamen, quamvis adhuc debito teneatur capituli : vel etiam aliis temporibus, quandiu debet aliquam missam pro defunctis, de præsentī solemnitate ex devotione cantare voluerit : non ei reputabitur pro negligentia. Et ex quo hæc absolutio facta est, unusquisque quod fratribus suis debet, non expectato reditu abbatum de capitulo, devote, ut Dominus cuique dederit, solvere satagat.

Et cum abbates de Cisterciensi capitulo venerint, prima die qua in suo quisque fuerit capitulo, ad admonitionem cantoris iterum absolvantur cum flexione genuum, etiam Dominicis et festis diebus. Omnibus quoque Tricenarii diebus Collecta Tricenarii pro eis in conventu (exceptis duodecim lectionum diebus) tam ad missas quam ad officia dicatur. Super hæc omnia, missa una quotidie, excepto *Natali Domini, Parasceve, Sabbato Paschæ, et ipso die Paschæ et Pentecostes* tam pro eis quam pro aliis omnibus de ordine nostro, qui ab hoc sæculo migraverunt vel quotidie migrant, dicatur.

Forma Brevium pro Defuncto scribendorum.

Prima Augusti obiit in monasterio N. Nonnus N. de N. sacerdos et sacrista ejusdem monasterii : pro cuius anima, vestras precamur orationes ex charitate, et orabimus pro vestris. Et sic de similibus, mutatis mutandis ; die scilicet, loco, nomine, ordine et officio, prout continget.

CAPUT C.

De parentibus nostris.

Patres, matres, fratres, sorores et consanguinei defuncti fratrum ordinis nostri, in Cisterciensi capitulo in conventu abbatum extremo die nominatim absolvi debent. Similiter fiet in omnibus abbatibus ordinis nostri decimo quinto Kalendas Octobris post solemnem absolutionem fratrum nostrorum, et prima die qua quisque abbas a Cistercio rediens, suum ingreditur capitulum : in quibus tamen absolutionibus dicetur tantum *Requiescant in pace.* Participes quoque fiant omnium eorum, quæ in generali capitulo statuuntur facienda pro fratribus. Pro eis quoque semel in anno communiter duodecimo Kalendas Decembris per omnes abbatias nostras præcipuum officium fiet solemniter. Quando vero monachus misericordiam quaerit pro patre, matre, fratre et sorore, quia pro aliis parentibus petere non licet, absolviatur defunctus, et unusquisque sacerdos in missa privata Collectam pro eo dicet : reliqui fratres septem *Psalmos penitenciales, vel totidem Misere mei, Deus, aut Pater noster* totidem.

CAPUT CI.

Quomodo communicentur hospites infirmi

Quando hospitalis viderit hospitem debere communicari, dicat priori, qui provideat qui sacerdos hoc faciat, et qui cum eo eant. Sacerdos vero ablatiis manibus, indutus alba, stola et manipulo, sumat partem Dominici corporis de vasculo in quo reservatur, quam tenens super calicem utraque manus offertorio cooperta, eat ad infirmum, fratribus præeuntibus hoc modo : primus cum aqua benedicta et igne in absconsa : secundus cum vino in ampulla. tertius vero cum cruce discooperta. Porro illi ante quos transeunt, prosternantur super genua : redeuntibus vero, inclinent tantum.

Cum autem pervenerint ad infirmum, inquirent fidem ejus, communicet eum sacerdos, postea aspergat digitos suos vino in calice, quod ministret ei, tenens sinistram manum sub mento illius, et iterum liniens calicem vino, det ei. De sibi autem ad hoc opus necessariis loqui poterit. Quod si viderint eum nondum propinquare morti, dimittentes ibi crucem et aquam benedictam, redeant eo ordine quo venerunt.

CAPUT CII.

Quomodo hospes sepeliatur.

Cum hospes nuntius fuerit obisse, provideat prior qualiter anima commendetur, hospitalis qualiter apte præparetur. Prior vero quando viderit competere, mittat sacerdotem cum collectaneo et stola et duos fratres cum cruce et aqua benedicta et lumine in absconsa, et thuribulo, et quod voluerit ad

deferendum eum in ecclesiam, cantando voce mediocri. Prior vero provideat, ne corpus solum vel sine lumine remaneat. Si interim Officium pro defunctis vel missa cantatur, pro eo Collecta secundo loco dicatur. Ad aliam vero missam eo loco dicatur, quo solent dici Collectæ pro defunctis. Quacunque nora sepulcrum paratum fuerit, potest sepeliri, etiam post refectionem. Tunc signo pulsato, ordinentur fratres circa defunctum. Quando vero conventus est in labore, ad sepeliendum mortuum non tenetur occurrere; minor campana bis tantum pulsetur.

Sacerdos vero cui cantor injunxerit, habens stolum super cucullam, et cæteri quos ipse providerit, cum cruce et aqua benedicta, et igne in absconsa, et thuribulo, ordinati more solito, compleant officium plane, scilicet non cantando, nisi forte abbati visum fuerit pro reverentia personæ debere cantari. Quo expleto, sicut mos est, efferatur ad tumulum. Quo tumultato, si cantor viderit expedire, interrumpat psalmodiam et dicat *Requiem æternam*, deinde *Chorus angelorum*, postea *Clementissime*. Quo finito, sacerdos, expleta Collecta quam dicit, dicat alte *Pater noster*, deinde *Et ne nos: Requiem æternam: A porta inferi: Ne tradas, Domine, bestiis animas: Domine, exaudi orationem: Dominus vobiscum: Collectam, Absolve, Domine*, et post eam, *Deus cujus miseratione*. Qua dicta discedant.

Ab hoc obsequio possunt remanere infirmi et minuti, et qui diversis officiis deputati sunt, cum necesse fuerit. Et sciendum quod omnes presbyteri et omnes religiosi qui in hospitio moriuntur, deferuntur in chorum, et nullus alius, nisi abbati visum fuerit, et eorum exsequiæ cantando fiunt: venia tamen ad *Clementissime*, non petitur, nec *septem Psalmi* post sepulturam dicuntur; eo quod hæc tantum pro monacho vel converso, aut novitio nostri ordinis faciendæ sunt. Fugitivis vero tam monachis quam conversis, in infirmitorio pauperum decumbentibus, detur habitus cum in extremis agere videbuntur, et deportentur in infirmitorium monachorum, si monachi fuerint: si conversi in infirmitorium conversorum (119).

CAPUT CIII.

De novitiis.

Monachus quis fieri volens, facta petitione, non nisi post quatuor dies ducatur in capitulum: qui dum adductus fuerit, prosternat se ante Analogium (120). Interrogatus ab Abbate, quid quærat, respondeat, *Misericordiam Dei et vestram*. Cui ad jussum abbatis erecto, exponat abbas asperitatem ordinis, voluntatem ejus exquirens: quod si responderit se velle cuncta servare, dicat abbas post cætera: *Qui caput*

A in te, Deus ipse perficiat, et responso a conventu *Amen*, inclinet, recedens ad hospitium. Eodem modo se agat quoties post lectam Regulam venerit in capitulum. Tertio vero die ducatur in cellam novitiorum. Et abhinc annus incipiatur probationis.

In ecclesia, in labore, ad collationem ordine suo, sicut monachi, conventum teneat. Ante monachos de choro post horam exeat, post Completorium orationem extra chorum faciat. Iisdem horis quibus monachi, laboret, quiescat, legat, dormiat. Iisdem cibis vescatur, iisdem pannis induatur, excepto habitu monachali, pro quo cappam et mantellum vel pelles habeat: cum monachis non significet, nec coronam, nec ordines accipiat. Si contigerit ut aliquis conjugali nexu ligatus, monachis hoc ignorantibus suscipiatur, dum cognitum fuerit, ejiciatur: quod si postea sigillum episcopi sui, vel certum testem adduxerit, quod uxor ejus castitatem vovens eum absolverit, recipi poterit, annum integrum in probatione denuo peracturus: quod si habitum monachi jam accepit, similiter recedat. Si in cella moritur, de eo sicut de monacho fiat. Si novitius laicus monachalem habitum non ausus suscipere, conversum se fieri petierit, potest recipi.

Qui vero monachus fieri voluerit, completo anno probationis (121), vocatus in Capitulo coram omnibus, quid de rebus suis, si quas habet, fieri debeat disponat. Postea benedicatur ei corona ab abbate in ecclesia si laicus fuerit assistente ei cantore et sacrista, compleatque benedictionem sicut in Collectaneo habetur. Capillos vero comburat sacrista in piscinam ad hoc deputatam. Deinde tondeatur in monachum: quod si missa ea die postea celebranda est, statim post Evangelium accedens ad gradum presbyterii legat professionem, si legere scit (122); sin autem, magister suus pro eo legat: qua lecta ipse novitius crucem faciat in ipsa, et tunc inclinans accedat ad altare, petens veniam ad gradum ipsius. Deinde erectus ponat professionem super dextrum cornu altaris osculans illud; et iterum inclinans, revertatur ad gradum.

Abbas vero interim stans in dextro cornu altaris, tollat inde chartulam: interim novitius ter dicat, *Suscipe me, Domine*, totum versum, petens veniam, manibus et genibus in terra positis, tam festis diebus quam cæteris, quoties finierit ipsum. Et conventus eundem versum ter respondeat adjungens *Gloria Patri*, et *Kyrie eleison*, et *Pater noster*. Abbas autem dicat, *Et ne nos*, fratribusque respondentibus *Sed libera nos a malo*, incipiat cantor psalmum *Miserere mei, Deus*, decantandum alternatim ab utroque choro

(119) Nota fugitivos tunc temporis in infirmitorio duntaxat pauperum recipi solitos, nisi ante infirmitatem ad monasterium rediissent. Quanquam hæc forte de fugitivis plusquam tertio a monasterio profugis intelligi possunt quibus nostri secundum Regulam S. Benedicti, cap. 29 reversionem negabant nisi in extremis agerent. Et hoc est teste Petro Venerabili sextum nostrorum a Cluniacensibus discrimen Ep. 17 lib. iv. Epistolarum ejusdem).

(120) Vide cap. 58 Reg. S. Ben.

(121) *Completo anno*, etc. Hoc primum nostrorum a Cluniacensibus discrimen teste Petro Venerabili in sua Epist. 17, lib. iv Epist. ejusdem, quod illi suos, ante completum probationis annum, novitios ad professionem admitterent.

(122) *Si legere scit*. Ergo et a nostris tunc illiterati nonnunquam recipiebantur, idque juxta Regulam S. Benedicti (*ibid.*).

cum *Gloria*, ad quam non est inclinandum, sicut nec A ad illam quæ dicitur post *Suscipe me, Domine*. Novitius vero ter petita venia post *Suscipe me, Domine*, statim *humiliet se ad pedes* abbatis (123), et abbatum, si plures fuerint, et ministrorum. Postea *humiliet se ante priorem* et percurrat chorum ipsius, *humilians se ad pedes singulorum* : et iterum rediens per medium chorum, percurrat dextrum sicut fecit et sinistrum. Porro absente priore, nisi abbas in sinistro choro fuerit, prius percurrat dextrum chorum quam sinistrum : et inde exiens in retrochorum, prosternat se ad pedes infirmorum, si adfuerint : quo facto, revertens per medium chorum, prosternatur sub gradu.

Circa finem vero psalmi, abbas cum baculo accedens ad gradum, dicat *Salvum fac servum tuum*, etc., et sequantur quatuor Collectæ, quibus expletis, erigatur novitius. Deinde benedicta cuculla et aqua benedicta aspersa, exuens abbas propriis vestibus novitium, dicat *Exuat te Dominus*, etc., et fratribus respondentibus *Amen*, induat eum cucullam, dicens *Induat te Dominus*, etc., fratribus respondentibus *Amen*, et sic statuatur in chorum. Post hæc abbas revertens ad altare, dicat *Credo in unum Deum*, vel *Dominus vobiscum*. Porro si ad missam benedicendas non fuerit, statim post Sextam benedicatur. Et sciendum quod, quilibet abbas, etiam in præsentia majoris abbatis proprium novitium benedicit (124).

PARS QUINTA.

De hebdomadariorum, superiorum et officialium muniis.

CAPUT CIV.

De Hebdomadario sacerdote et ministris ejus.

Hebdomadarius sacerdos horas incipit et omnia capitula ; ad Laudes, et ad Vesperas *Dominus vobiscum*, *Oremus* et Collectas : et in commemorationibus, versiculos, *Oremus* et Collectas. Ad nullius autem commemorationis Collectam dicit *Dominus vobiscum*, nec *Per Christum Dominum nostrum*, nisi post ultimam quando nihil subsequitur. Cum vero Prima vel *Exultabunt* subsequitur, dicit quotidie *Per Dominum*, sed non *Dominus vobiscum*, nec *Benedicamus Domino*. Dat autem cocis et in via euntibus et redeuntibus benedictiones, sicut in libro habentur : hæc omnia dicit stando, nec inclinat nisi post capitula. Ad cæteras vero horas prostratus, vel residens super *misericordias*, dicat *Dominus vobiscum*, *Oremus* et *Benedicamus Domino* ; et ad officium defunctorum Psalmos, scilicet *De profundis* et *Lauda, anima mea*, *Dominum* incipiat : *A porta inferi*, etc., dicat. In Capitulo et in refectorio versus et benedictiones dicat. Absente etiam abbate, priore, subpriore, per omnia subprioris officium in ecclesia suppleat, excepto quod nec fratres excitabit, nec de loco suo se movebit. Quod si defuerit, sacerdos qui supra eum stat in choro, hæc omnia pro eo compleat : si nullus supra eum fuerit, qui subtus juxta eum steterit. Quod si in illo choro nullus sacerdos extiterit, qui prior fuerit in altero choro hæc eadem faciat. Qui ordo non tenebitur, si in via directus aut in infirmitorio fuerit.

In labore horas, si adfuerit, incipiat. Candela in Purificatione sanctæ Mariæ : cineres in Capite jejuniæ : ramos in Palmis : ignem in sancto Sabbato benedicat, et missas solemnes cantet. In sua septimana missas generales, et in sequenti cum duæ missæ fuerint matutinales cantet, et ad generales ad in-

(123) *Humiliet se ad pedes*, scilicet ut per hanc cæremoniam secundum Regulam congregationi so-

B duendum et exuendum et ad cætera ibi necessaria adjuvet. In tertia vero septimana, cum duæ missæ fuerint, ad matutinalem similiter faciat. Cum diaconus solus sanguinem fratribus distribuerit, sicut longe superius diximus, loco subdiaconi eum adjuvet : minister, si subdiaconus fuerit, Epistolam ; si diaconus, Epistolam et Evangelium in sua septimana ad generalem missam legat, et in sequenti ad matutinalem. In secunda et tertia hebdomada ad missas, sicut diximus de sacerdote, adjuvet.

CAPUT CV.

De hebdomadario invitatorii.

Eo tempore quo privatis diebus *Invitatorium* canitur, debet hebdomadarius quotidie in sua hebdomada, *Venite exultemus Domino* solus privatis diebus cantare, et in eadem atque in sequenti in duodecim Lectionibus cum socio. In sequenti si extra chorum fuerit, alii commendet officium suum. Versus per omnes horas et Responsoria in Laudibus et in Vesperis in ecclesia cantet. In secundo Nocturno *Alleluia* : ad cantica, et ad horas diei Antiphonas et *Alleluia* : ad Vesperas vero primam Antiphonam debet imponere : ad Laudes et ad Vesperas *Benedicamus Domino* dicere : in capitulo legere. Ad officium vero defunctorum primam Antiphonam incipere versiculos, lectiones, Responsorium versus dicere : ad *Benedictus* et ad *Magnificat* Antiphonas imponere.

Qui si defuerit, qui juxta eum superius steterit, hæc omnia pro ipso compleat, nisi in via directus aut in infirmitorio fuerit : si superiorem non habet, inferior faciat. Quod si forte ille qui superior hebdomadario est, hebdomadarius missæ fuerit, vel horas pro alio cantare debuerit : innuat alicui qui Responsoria et versus loco hebdomadarii compleat. Similiter faciat qui inferior illo est, si hebdomadarius ciaretur.

(124) Vide *Chartæ Charitatis* cap. 2.

missæ fuerit, et ad eum aliquo casu officium invitatorii venerit.

Semper autem ille qui inferior hebdomadario invitatorii est, Psalmos et canticâ intonet, hebdomadario incipiente Antiphonam. In æstate ad Nocturnos privatis diebus post lectionem Responsorium cantet, *Domine, labia*; *Deus misereatur nostri, Qui-cunque vult, Cum invocarem*, et omnes hymnos privatis diebus, et in festis ad Sextam et Nonam incipiat. Notandum tamen quia, cum ultimus clericorum hebdomadarius Invitatorii fuerit, qui supra juxta eum est, hæc omnia complere debet.

CAPUT CVI.

De servitore ecclesiæ.

Servitor ecclesiæ in Nocturnis ad lectiones et Responsoria, et in Laudibus ad *Kyrie eleison*, nisi clarus dies fuerit, ad Collectam candelas accendere debet. Similiter ad intervalla in claustrum et in capitulo, et lampadem ad Completorium quando necesse est accendere. Ad ipsum etiam pertinet lampades in ecclesia quoties expedierit reficere: lumen si deerit: carbonem in patella: aquam ad manus abluendas ante missas: sal et aquam ad benedictionem Dominica die ante Tertiam: prunas in thuribulo ante Evangelium vel post, si *Credo in unum Deum* dicitur, in ecclesiam deferre. Salinum quoque in Refectorium unde sumpserat, post missam referre. Et pro his omnibus si intra claustrum non invenerit, foras exire poterit.

CAPUT CVII.

De hebdomadario lectore.

Mensæ lector Dominico die post majorem missam provolvens se ante gradum presbyterii incipiens a dextra parte, dicat ter *Domine, labia mea* totum versum, et accepta benedictione inclinet. Qui significet cantori, quid et ubi legere debeat. Mistum, auditosigno, sicut superius diximus,umat: librum antequam Prior refectorium ingrediatur super analogium ponens, proviso convenienti principio, adveniente Priore apertum habeat. Dum versus dicitur ibidem sedeat: quo finito, surgat, et versus ad priorem simplex de eodem loco benedictionem petat: qua percepta, si homiliam lecturus est, incipiat *In illo tempore*: et intermisso *et reliqua*, subsequatur, *homilia lectionis ejusdem*. Dum legit, aurem accomodat priori, ut, si quando eum emendaverit, intelligere possit. Si intelligit quid emendet, humiliter dicat: si non intelligit, versum reincipiat; et hoc toties faciat, quoties priorem propter hoc grunnire cognoverit. Finita lectione, ferens librum non firmatum, sine mora descendat, et posito libro inclinet: quo resumpto, in tali loco discedat ubi a conventu non videatur. Quando Biblia leguntur in refectorio, nominetur capitulorum numerus ab eodem. Finitis gratiis in ecclesia pulset nolam, nisi aliquis abbas aut prior loci illius, aut subprior, absente priore, cum servitoribus comesturus est. In sequenti hebdomada ad

(125) In hoc humilitatis et charitatis officio teste Petro Cluniacensi positum fuit nonnum discrimen

A collationem legat: si autem extra chorum, vel in infirmitorio, vel in via directus fuerit, ut ad mensam legere non possit, cantor alii injungat, qui, quandiu ille absens est legat et mistumumat.

CAPUT CVIII.

De hebdomadariis ad Mandatum hospitum.

Percussa tabula ad Mandatum post Completorium, fratres qui die Dominica ad hoc pronuntiati sunt in capitulo, induentes scapularia sequantur ordine quo hospitalem, et venientes ad hospites deponant caputia. Qui prior est, prima die abluat pedes (125), junior tergat, sed non osculentur: secunda die fiat e converso, et sic percurrant cæteros dies alternatim: quo facto abluant manus et tergant. Deinde ordinati, ita ut priores sint in medio, flexis poplitibus, et manibus in terra demissis ante hospites dicant, *Suscipimus Deus misericordiam*, et sic surgentes inclinent et discedant, retractis caputis in capitibus.

CAPUT CIX.

De hebdomadariis coquinæ.

Dominico die post matutinos egressi de coquina, provolvant se ante gradum presbyterii incipientes a parte dextra: deinde incurviter dicant *Benedictus es, Domine*: et accepta benedictione erigentes se, iterum inclinent, et sic revertantur in chorum. Quos subsequantur ingredienti eo modo se provolventes, et incurvi ter suum versum dicentes. Qui benedictione accepta, et sicut anteriores, inclinantes exeant, nisi commemoratio dicenda fuerit. Et ubi abbat visum fuerit, in illo intervallo induti diurnalibus et scapularibus suis, si spatium habuerint, hauriant aquam ad manus lavandas, ubi necesse fuerit: et ingredienti coquinam agant si quid tunc agendum est. Cum duæ missæ canendæ sunt, si ambo clerici vel laici fuerint, qui ipso die servituri est, audiat primam, alter vero secundam, et communice si voluerit: si clericus et laicus, laicus primam, clericus secundam. Quod si quis horum missam aut Evangelium aut Epistolam habet dicere, ipsam ad quam pertinet suum officium audiat, et alter alteram: in præcipuis jejuniis ambo missam audiant.

D Quod si in præcipuis jejuniis feriendus dies evenierit, ad majorem missam eat in coquinam qui eadem die est serviturus. Prima die illorum prior mistum sumens serviat: secunda, junior: et sic cæteris diebus vicissim serviant. Tempore lectionis ambo simul in coquina operentur, nisi ille cujus dies est, scilicet qui primum serviturus est, alteri signum, ut legat, fecerit. In Quadragesima ante Tertiam non vadunt in coquinam, excepta Dominica. Ad ipsos pertinet in refectorio ad bibendum, ad utramque refectionem, et ad utrosque biberes, et in lavatorio ad abluendum manus, aquam præparare. Et cum acre gelu imminet, aquam calidam cum nostrorum a Cluniacensibus, quod nostri, non illi, pedes hospitibus lavarent.

scutellis in claustro, juxta lavatorium ubi necesse fuerit ministrare : aquam ad rasuram fratrum præparare.

Qui ad refectionem servit novitiis, priusquam monachis pulmenta deferat sonitu eos advocans, fratribus qui propter negligentiam versus extra refectory comedunt necessaria præparet : et quæ supererunt, postquam comederint, iterum colligat. Si quid sibi deerit, a cellerario per signum requirat. Alter vero post refectionem indutus scapulari in coquinam veniens, scutellas novitiorum, si in claustro cum reliquiis eorum invenerit, cum scutellis servitorum mundet et custodiat : quod tamen in æstate non faciat usque post Nonam.

Ubi autem quatuor hebdomadarii coquinæ fuerint, duo una die, et duo alia vicissim serviant. Die vero qua in coquina non laborant, cum conventu eant in laborem, ubi abbati visum fuerit. Sabbato vero tertia manu ac pedum prius aqua calida, post, frigida lavent. Lavatorium quoque et receptaculum aquæ quod est in coquina debent abluere, necessaria scopare, et quod ibi opus est ponere. Coquinam scopare, et quisquilias in locum designatum deferre. Aquam ad *Mandatum*, cum opus fuerit, calefacere. Ligna incisa ad ignem in crastino accendendum præparare. Statim post Vesperas, si dies jejunii fuerit : aut post refectionem servitorum, si Quadragesima : vel post cœnam eorundem, si dies fuerit prandii : vasa et cætera quæ in coquina receperunt, cellerario reddant, et cellerarius intranti. Quod si aliqua de his quæ reddenda sunt desunt, in capitulo satisfaciant, et quæ defuerint notificent.

Quibus redditis, præparent quæ ad *Mandatum* necessaria sunt. Mox autem ut signum pulsaverit, induti scapularibus deponant cucullas in capitulo, et sic veniant in claustrum. Incipiente ergo abbate Antiphonam, scilicet *Postquam*, vel cantore, absente abbate, prior intrantium in coquinam abluat pedes abbatis, et junior tergat, hoc modo percurrentes cæteros in sinistra parte ; junior vero exeuntium pedes lavet, et prior tergat, similiter percurrentes cæteros in dextra parte. Et ne hic ordo perturbetur, si duo abbates fuerint, minor abbas in dextra parte sedeat. Qui citius percurrerint, in alteram partem transeunt, alios adjuvent. Qui quoties ante eum qui collationem tenet, transeunt ; reverenter inclinent. Qui pedes lavat, et cui lavantur, post ablutionem invicem sibi inclinent. Similiter qui tergit, et cui terguntur. Porro nemo se discalciet, donec abbas se discalciet. Discalcianti vero observent quantum possunt, ne pedes nudi appareant : sed sub cuculla recondantur. Nec sedentibus manicæ defluant, sed apte eas ante se componant. Ante lectionem, omnes sint recalcianti.

Expleto itaque *Mandato* et ablutis manibus et vasis, reponant vasa et tertia ubi poni solent ; et sic

in capitulo cucullas resumentes, et scapularia in claustro super sedes deponentes : tali ordine veniant ante abbatem, ut qui ultra abbatem ultimus sessurus est, sit primus in eundo : et sic succedant cæteri in ordine quo sessuri sunt : ita ut qui ultimus sessurus est in ea parte qua venerunt, incedat et tunc insimul ante abbatem inclinantes veniant ad sedes suas non inclinantes, sed, postquam resederint, caput humilient. Quod si alter eorum aliqua necessitate coactus, officium suum complere non poterit, quandiu necessitas durat, aliquis alius pro eo serviat, et mistum sumat. Ipse tamen, etiamsi extrachorum fuerit, Dominica benedictionem accipiat : quod si infirmitorium introierit, ille accipiat qui pro eo complevit.

CAPUT CX.

De cocis abbatis

Coci abbatis coquinam per septimanas vicissim faciant. Si quando vero solus implere nequiverit, socium suum in auxilium vocare poterit : sed ad refectionem ambo non serviant, silentium more solito teneant. In coquinam nullum intromittant, cujus clavem custodiant. Necnon et laicus hospitalis alteram habeat, qui ipsos in omnibus debet adjuvare, et utensilia illius coquinæ sicut et monachi custodire. Coquinam monachorum et refectory pro officio suo licet eis intrare. Missas, sicut superius de cocis ordinavimus, audiant. Qui septimanarius est, mane post Primam, scapulari et diurnalibus indutus, tantum leguminis (126) accipiat ut abbat et supervenientibus sufficere possit.

Ante horam refectionis mensam abbatis præparet ; si hospites defuerint, duos quos abbas secum comæere voluerit monachos, per signum advocet, eorumque scyphos et justitias deferat : quod si forte pro aliqua causa redire contigerit, non eis imputabitur quod versum perdiderint. Qui monachi mox ut versum post refectionem compleverint, inclinantes et licentiam non expectantes discedant, nisi abbas eos retinuerit. Quod si relectio abbatis ultra fratrum refectionem producta fuerit, cognito quod conventus ad ecclesiam ierit, accepta ab abbate licentia revertantur in claustrum.

Porro socius ejus mox ut a conventu ordinate divertere potuerit, ad ostium refectorii veniens socio suo se præsentet, et nutu ejus remaneat ad serviendum abbati, si necesse fuerit ; exiens postquam perfecerit mappulas et vasa recolligat, scyphos et justitias monachorum, si adfuerint, in refectory referat, et cætera quæ socius ejus faceret, omnia compleat. Ante collationem vero vel refectionem potum abbati hebdomadarius in refectorio præparet, aut si jusserit abbas, in hospitio. Sabbato eadem hora qua generales coci, clavem et utensilia coquinæ intranti socio reddat. Et sciendum quod ad lectio-

(126) *Tantum leguminis*, quia nempe iisdem pulmentis utebantur abbates quibus et monachi.

nem mensæ tam absente quam præsentē abbate A scribantur.

CAPUT CXI.

De abbate.

Abbas debet primum et proprium locum in choro dextro habere : orationes terminare : primam Antiphonam ad Nocturnos imponere : benedictiones legentibus dare : duodecimum Responsorium cantare : *Te Deum laudamus* incipere : Evangelium legere : per totam septimanam Nativitatis Domini, Paschæ et Pentecostes, et in duodecim Lectionibus ad *Benedictus* et ad *Magnificat* Antiphonam imponere : ad processiones in Purificatione sanctæ Mariæ, *Hodie beata Virgo* : in Palmis, *Ingrediente Domino* : et in Ascensione Domini, *O Rex gloriæ* incipere : *Pater noster* ad Matutinas et ad Vesperas cunctis audientibus dicere : de missis sicut alii hebdomadam facere, et etiam in Vigilia Nativitatis Domini, et ipso die : in Epiphania : Dominica in Palmis : tribus diebus ante Pascha, et in ipsa die : in Ascensione : in vigilia Pentecostes, et in ipso die : in omnibus solemnitatibus sanctæ Mariæ, et in Vigilia Assumptionis ejus : in die sancti Benedicti : in Nativitate sancti Joannis Baptistæ : et apostolorum Petri et Pauli : et *beati Bernardi* : in Dedicatione ecclesiæ : in festivitate Omnium Sanctorum : et in omnibus præcipuis officiis defunctorum, et pro præsentī defuncto, missas solemnes debet cantare, etiamsi nocturno somnio illusus fuerit.

In Purificatione sanctæ Mariæ candelas : in Capite C Jejunii cineres : Dominica in Palmis ramos : in Sabbato Paschæ ignem : coronas novitiorum, et ipsos novitios benedicere : Capitulum et Collationem tenere. Prioris et subprioris et cantoris officia : et pœnitentias levis et gravioris culpæ debet in capitulo fratribus injungere, et ab eis absolvere : similiter et quem voluerit promovere et degradare. Cætera potest intus et foris injungere et absolvere : confessiones recipere : aquam benedictam post Completorium de ecclesia exeuntibus dare : in dormitorio jacere : in *hospitio comedere* (107). Si jejunium propter hospitem fregerit, nihilominus hora solita, scilicet post Nonam comedat. Cum hospites defuerint, duos ad minus monachos ad mensam debet habere, silentium ad mensam teneat in quantum rationabiliter poterit. Cum post Completorium deforis venerit in Refectorio comedat, nisi hospites adsint. Similiter et post Tertiam cum minutus fuerit : in ipso etiam potest bibere quoties voluerit.

Et sciendum quia, cum abbas alicui aliquid negaverit, ab alio id petere vel recipere non præsumat. Si quis vero a cellerario aliquid petierit quod ei dare noluerit, si illud idem postea a priore postulaverit, videat ne illi celaverit cellerarium id sibi negasse. Similiter qui Abbatem super aliqua re conve-

(107) *In hospitio comedere*, hoc fuit duodecimum discrimen Cisterciensium a Cluniacensibus : quod abbates Cisterciensis ordinis cum hospitibus com-

nerit, quam ei prior dare noluerit : nullatenus omit-
tat quin in ipsa petitione abbati dicat priorem id sibi denegasse. Qui aliter præsumperit, doli reum se esse noverit.

Et notandum quia, quando monachi osculantur abbatem, coram eo genua flectent, et post osculum profunde inclinent. Hujusmodi pacis osculum intra abbatias nostri ordinis venienti de via non porrigimus, nisi prius oraverit. Qui cum in infirmitorio fuerit, non cantet missas nec privatim nec in conventu, nisi forte pro devotione, cum præsens defunctus fuerit : et hoc qui poterit et voluerit. Qui vero assidue in infirmitorio fuerit, per capitulum Cisterciense cantare poterit, tam privatim quam in conventu. Et sciendum quod abbas in levi culpa constitutus, totum officium suum implere poterit tantum ne impediatur satisfactio ejus.

CAPUT CXII.

De priore.

Prior in ecclesia in primo loco sinistri chori debet stare : in capitulo vero et ad collationem juxta abbatem in dextra parte sedere : hebdomadam invitatorii facere, nec tamen in capitulo legere : duodecimam lectionem legere : tabulam ad laborem pulsare, et fratres illuc, si abbas non ierit, ducere, nec quando non ierit, nisi subpriori, si subprior ad laborem ierit, committere : ad convocandos in capitulo fratres, cum necessitas exegerit, tabulam percutere, et signum ad lavandum pulsare : nalam rectorii in conventu et ad servitores cum adfuerit, pulsare. Si vero contigerit ut deforis veniens nalam pulsari vel versum dici invenerit, ingrediatur, subprior nola sufficienter pulsata in locum suum revertente. Quod si subprior jam resederit, ingrediatur ut cæteri monachi, et retrahente paululum se subpriori, ad nalam sedeat, et suum officium deinceps exequatur : quod etiam ad capitulum et ad collationem faciat. Septimanam de coquina faciat, si major utilitas non impedit, et suo die serviat. Si in infirmitorio jacuerit, restrictius se agat, nec loquatur cum pluribus simul quam cum duobus, et hoc in loco determinato, nisi forte absente abbate necesse fuerit aliquando pro aliquo consilio pluribus loqui, aut pro tenendo capitulo infirmis. Nam et ad tenendum commune capitulum, conventus poterit ire, si magna necessitas emergerit, absente abbate. Confessiones in capitulo etiam, si abbati visum fuerit, recipiat.

De cætero præsentē et absente abbate intus et foris de omnibus et in omnibus pro voluntate abbatis se agat, excepto quod locum ejus in ecclesia non occupabit : nec missas solemnes pro eo cantabit : nec candelas, cineres, ramos, ignem, coronam et novitium benedicet : nec ad Evangelium benedictionem dabit. Infirmum non unget : mortuum non sepe-
ederent juxta cap. Reg. S. Ben. 56, non autem Cluniacenses.

let : nullum. promovebit vel degradabit, nec ordinare faciet : nullum in gravi culpa mittet aut inde absolvet : monachum de monasterio non ejiciet, nec novitium recipiet, nisi jusserit abbas : nec confessionem de criminalibus, nisi in extremis positi, recipiet. Non ei committetur cura operum vel gregum aut grangiarum, sufficit enim ei officium suum. Quod si sacerdos non fuerit sed tantum diaconus, liceat ei benedictionem dare lectori in capitulo, in refectorio, ad Collationem; quod in ecclesia facere non debet. Licet etiam ei in ecclesia *Pater noster* dicere, *Te Deum laudamus* incipere, et lectionem de Evangelio dicere.

CAPUT CXIII.

De subprior.

Ad subpriorem pertinet fratres in choro excitare, præsente etiam priore, et cætera quæ ad cantorem et sacristam pertinent, cum necesse fuerit, emendare. In claustrum tempore lectionis, et in capitulo ad intervalla, ut fratres se ordinate habeant, sollicite procurare. Confessiones, si ei jussum fuerit, tempore lectionis recipere, monachorum scilicet in capitulo, novitiorum vero et laicorum fratrum et infirmorum de infirmitorio, ubi ei constitutum fuerit. Quando prior ad refectionem servierit, ad nolam sedere : ad gratias solus posterior ire : in choro superior stare, et absente abbate etiam ad *mandatum* sedere. Sed post *mandatum* inclinante ante eum cum sociis suis priore, paulisper cedat.

Egreaso priore de monasterio, subprior nec loquatur, nec quidquam faciat de officio ejus, nisi ad *mandatum* ipsius, donec aliquid eorum quæ nominatim pertinent ad officium prioris occurrat : ut est tenere capitulum, si defuerit abbas : pulsare tabulam ad laborem : pulsare signum ad refectionem, vel nolam ad *biberes*. In absentia vero ejus nihil de vel disponat, nisi in quo prior convenienter expectari non potest, vel casu aliquid acciderit quod differri non debeat, nec possit. Quod si forte prior in infirmitorio fuerit, pro arbitrio abbatis vel consilio prioris, si abbas defuerit, intus et foris se agat.

In ecclesia locum suum mutare, duodecimam lectionem legere, ad ejus non pertinet officium. Similiter nec in capitulo, nec ad Collationem locum mutabit, si abbas præsens fuerit. Si quando prior de via regressus cum servitoribus comederit, interim intus et foris loqui poterit. Si in infirmitorio fuerit, nihil plus cæteris præsumat. Si prior extra monasterium vel in infirmitorio fuerit, subprior ad vigiliis et in capitulo vicem prioris agat, et cum servitoribus comedens, vel cum minutis in hieme mistum sumens ad nolam sedeat.

CAPUT CXIV.

De magistro novitiorum.

Magister novitiorum debet novitios suos ordinem suum docere : in ecclesia excitare, et ubicunque se negligenter habuerint verbo vel signo, quantum po-

nerit, emendare. In labore tamen nisi tunc prior conventus fuerit, non loquatur cum eis, nisi prius accepta licentia, nec in cella ipsorum cantet aut legat. Necessaria eis, quantum potuerit, debet procurare. In capitulum ad audiendum sermones adducere. De apertis negligentia, cum ante eum veniam petierint, poenitentiam dare. Diem primum ingressionis in cella scriptum habere : et quando eis legenda sit Regula abbati pronuntiare, quam quisque legerit, tempore lectionis et laboris seorsum ab aliis legat. Et cum lecta fuerit, abbati in capitulo debet dicere, et ad jussum ejus vocare. Et anno evoluto ad benedictionem adducere, etiam ipsa die qua intravit, si tamen ante capitulum Regulam audierit. Quod si in audienda Regula capitulum prævenire non potuerit, in crastino vel deinceps ex quo Regulam audierit, benedicatur. Pro ipsis novitiis qui legere nesciunt professiones in ecclesia legere, ad crucem apponendam, incaustum præparatum habere, sicut et peregrinis monachis : ad pedes monachorum, si necesse fuerit, eum ducere et reducere : aquam benedictam et cucullam præparare : et ad eum ibi exuendum et induendum adjuvare. Post hæc scyphum ejus et justitiam in refectorium deferre, et lectum ei quem prior jusserit ostendere, et ipsa die ibi cum eo de necessariis significare. Deinde per duos menses in auditorio juxta capitulum, sicut et cum peregrinis monachis, cum eo loqui.

CAPUT CXV.

De sacrista et solatio ejus.

Sacrista debet horologium temperare, et ipsum in hieme ante Laudes privatis diebus (nisi dies fuerit) facere sonare, et ante vigiliis ad se excitandum quotidie. Qui postquam surrexerit, lumen dormitorii et ecclesiæ clarescere faciat, et in claustrum si necesse fuerit ponat : ostia ecclesiæ reseret ; ad ipsum enim pertinet omnia ipsius ecclesiæ ostia quoties necesse fuerit, firmare, claudere et aperire : Capitulum, mistum, *biberes*, Collationem et omnes horas sonare, nec nisi ad sonitum prioris dimittere, præter mistum et *biberes* et excepto ad Vigiliis, et ad Primam omni tempore, et ad Tertiam in hieme quando jejunamus et laboramus. Capitulum tamen et Collationem non intermittere sonare, nisi post datam benedictionem. Quæ si citius vel tardius quam debent, sonuerit, vel ad Collationem lumen fuerit : in sequenti capitulo satisfaciatur. Quod si in Vigiliis duodecim lectionum tantum tardaverit, ut citius cantaretur et lectiones abbreviare necesse sit, ante gradum presbyterii satisfaciatur stans incurvus a *Kyrie eleison*, usque post *Deo gratias*. Ipse etiam debet duodecimam lectionem, si ultra quam in Breviario terminata est, prolongata fuerit, signo vel horologio terminare. Quando Vigiliæ vel horæ citius canendæ fuerint, cantori significare : candelas et cereos facere, et in diversis locis ecclesiæ sufficienter ponere. Ad mensam, ad collationem, cum negligentia evenierit, portare Cellerario et infirmario, et quibus opus fuerit distrib-

uere, necnon et candelas de sepo habere et distribuere. Stolum et baculum abbati quoties necesse fuerit, præparare. Candelas, cineres, ramos, ignem ad benedicendum super gradum presbyterii convenienter aptare. Candelas et ramos post benedictionem cum solatio suo, et cum quibus iussum fuerit, omnibus distribuere. Ramos post processionem tollere : candelas post offerendam de manu abbatis suscipere.

Ad inungendum infirmum oleum sacratum, ad tergendum stupas vel pannum lineum portare, et postersionem in piscina comburere. Ad benedictionem coronæ abbati adesse, et capillos in aliquo loco secreto ecclesiæ comburere. Textum, Missale, vasa, vestimenta, linteamina, et cætera utensilia in ecclesia et ad altare necessaria servare, parare, et quoties expedit, mutare. Corporalia, offertoria, tersoria, quibus digiti sacerdotis post communionem terguntur, et pallam altaris super quam extenditur corporale, in vase ad hoc deputato separatim lavans, singulas lavaturas in piscinam projiciat. Pallam quidem cum cæteris linteis lavandam cellerario reddat, cætera vero in olla ad hoc deputata, aqua cinerica calefacta, ipsemet abluat. Quibus lotis et diligenter exsiccatis, indutus alba cum petra, quæ vulgo *lisca* vocatur, corporalia poliat : quæ complicans, latitudinem in tres partes dividat, et sinistram partem mediæ superducens dextram superponat, cætera plicata recondat.

Similiter alba indutus, hostias faciat in loco mundis linteis cooperto, etiam extra terminos, si necesse fuerit, in silentio tamen. Cui duo fratres scapularibus induti ita subministrent, ne aliud quam ipsas hostias manibus tractare cogatur. Quorum unus ignem sollicitè faciat : alter vero instrumentum ferreum ad coquendas hostias teneat, et cum eas faciunt, non loquantur. Quæ cum peractæ fuerint, sacrista convenientes ab inconvenientibus studiosè secernens, in repositoio mundissimo conservet. Quæ si forte aliquando humectatæ fuerint, in claustro convenienter exsiccantur

Semel in hebdomada calices, si sacerdos fuerit vel diaconus, digitis suis intus et foris cum solatio suo, prius tamen manibus ablutis, honeste lavare studeat, et lavaturas in piscinam projiciat. Postea digitos suos super piscinam abluat, ipsos et calices ad tersorium quod inter duo linteas desuper pendet, tergat, et hoc tempore lectionis. Quod si sacerdos vel diaconus non fuerit, priorem moneat, ut hæc alii facere jubeat. Similiter semel in hebdomada ampullas et justitiæ ministerii sui debet abluere. Pavimentum presbyterii, quoties expedit, scopare : ecclesiæ negligentias extinguere.

CAPUT CXVI.

De cantore et solatio ejus.

Cantor debet stare in dextro choro, et succentor in sinistro. Et unusquisque in choro suo fratres ad vigilandum et cantandum excitare. Negligentias de

Antiphonis, Psalmis, Responsoriis parvis, hymnis, atque versiculis imponendis, unusquisque in choro suo et in altero, si alter non emendaverit, corrigere : ut fratres ordinate stent vel sedent, providere : ad missas *Kyrie eleison* et festis diebus, excepto ad Sextam et Nonam incipere. Porro cantor pro qualibet negligentia, succentor vero pro intolerabili, in alterum chorum possunt transire, et etiam de suo in altero negligentias, si necesse fuerit, emendare. Cætera ad cantorem pertinentia, cantore præsentem et exoccupato facere succentor non præsumat. Qui si defuerit vel occupatus fuerit, cuncta pro illo compleat.

Cantoris enim est libros in ecclesiam ferre et referre : infirmis et quibus necesse fuerit præparare : operi Dei in oratorio ante omnes providere : ad nuntium sacristæ citius cantare et lectiones abbreviare : quod utrumque tamen cum opportunum fuerit, sine signo sacristæ facere poterit. *Alleluia* et Antiphonas post Psalmos : ad commemorationes et repetitiones invitatorii et Responsiorum : et Responsoria mortuorum, et repetitiones eorum : et post Psalmos Antiphonas, incipere. Libros in ecclesia, prout oportuerit, distribuere : legenti duodecimam lectionem, quod dici conveniat ad legendum, præparare : Antiphonam ad *Benedictus* et ad *Magnificat* imponere et abbati quam incepturus est, cantando pronuntiare. et tunc canticum incipere. Ad Missas Introitum, Responsoria, Alleluia, Tractus, Offertorium, Sanctus, ter Agnus Dei, et Communionem incipere. Ad *Gloria in excelsis Deo*, et ad *Credo in unum Deum* post sacerdotem : *Et in terra pax hominibus* et *Patrem omnipotentem* subjungat. Omnes qui in ecclesia falluntur, exceptis illis qui lectione super analogium ad nocturnos legunt, per omnia emendare. Extra vero nusquam præsumat, nisi in capitulo lunam et breve pronuntiantes, nisi jussus. Lectiones ad missas in jejuniis : *Gloria, laus et honor* et *Popule meus*, et *Agnos* : et quando bini et bini cantant, *litanias* illos qui dicturi sunt, in tabula scribere. Cum vero una tantum ad missam legenda est lectio, signo præmonere.

Ad cætera vero officia, id est ad missam de sancta Maria : ad missam pro defunctis : ad missam in conventu : ad Evangelium : ad Epistolam : ad Invitatorium : ad servitium ecclesiæ : ad lectionem mensæ : ad faciendam coquinam : ad faciendum *mandatum* hospitum, fratres in tabula designabit. Qui per quatuor dies fecerint officia sua, pro Hebdomada reputabitur : si minus, iterum faciant Hebdomadam. In Cæna quoque Domini ad *mandatum* monachorum : ad lectiones legendas in Ecclesia et Responsoria canenda : ad missas in die Natalis Domini : in Vigilia Paschæ et Pentecostes : et ad illa quæ ad ipsas missas dicuntur, in tabula scribere debet. Quod si quid horum, postquam in capitulo recitatum breve fuerit, mutare opus sit : et illi quem debet, et illi quem scribit debet indicare. Horum negligentias (excepto de coquina) vel per se vel per

alium debet extinguere (128). Officia vero illorum qui A in via directi vel in infirmitorio fuerint, ex toto providere, præter coquinam. Qui antequam in viam dirigantur vel in infirmitorium ingrediantur, si quid habent officii, priori debent suggerere, et ille cantori.

Lectiones in clauastro terminare : legentibus monstrare, et per se aut per alium auscultare. Professiones de manu abbatís recipere et servare. De chartis et libris faciendis et enstodiendis provideat abbas, cui hanc curam iungat. Pro libris dandis et accipiendis usque ad ostia scriptorum ire, sed non introire. Similiter pro communibus libris, scilicet Antiphonariis, Hymnariis, Gradualibus, Lectionario, Collectaneo, Kalendario, et illis qui in refectorio et ad collationem leguntur, potest usque ad ostium novitiorum et infirmorum et scriptorum ire, et illic signo quærere, sed non ultra procedere, nisi ei ab abbate jussum fuerit. Post Collationem armarium debet firmare, et tempore laboris, dormitionis et refectionis, et dum Vesperæ cantantur obseratum tenere. Ad aquam benedictam : ad *mandatum* : in Capite Jejunií : ad omnes processiones : omnes versus et Antiphonas incipere, excepto quod si abbas adfuerit. *Postquam surrexit* incipiat ipse abbas, et etiam *Hodie beata Virgo*, et *Responsorium Ingre-diente*, et Antiphonam *O Rex gloriæ*, quæ tria ipse cantor ei pronuntiet.

In prima Dominica Quadragesimæ, dum missa matutinalis canitur, libros in capitulo ponere, et ad nutum Abbatis Fratribus cum solatio suo postea distribuere. In Vigilia Paschæ annos Domini, epactas concurrentes, indictiones in chartula scripta, et quinque grana incensi cereo affigere. Ad communicandum vel iungendum infirmum, quis aquam, quis ignem, quis crucem ferre debet, providere. Si abbas defuerit, infirmum inungat, mortuum sepeliat, aut cui injunxerit. Ad officium defunctorum *Kyrie eleison* quoties ibi dicitur debet incipere. Cum abbas hebdomadam de missis fecerit, in refectorio versus et benedictiones pro eo dicere. Ad benedictiones et infirmorum inunctionem Collectaneum ei præparare, et ante eum apertum tenere. *Kyrie eleison* quoties ibi dicitur incipere. Tricesimum diem defunctorum a sequenti die post sepulturam eorum computare, et in capitulo dicere, *Brevia* pro ipsis mittenda scribere, et in capitulo etiam *Brevia* legere. Et sciendum quod, si ante finem Completorii defunctus abierit, in *Brevibus* pro eo mittendis præsens designanda est dies. Si vero a fine Completorii transierit, in *Brevibus* sequens dies designabitur. Si quando abbas, monacho vel converso moriente, monasterio defuerit : in primo capitulo quo adfuerit eum commonere faciat, ut defunctum absolvat.

(128) *Horum negligentias extinguere.* Per negligentias hoc in loco aliqui candelas intelligi volunt sic dictas a negligentia significandæ horæ divini officii. Sed qui attente legerit prima hujus cap. verba quibus cantori iungitur *negligentias de Psalmis, Antiphonis, Responsoriis parvis, hymnis atque versiculis im-*

CAPUT CXVII.

De infirmario.

Servitor infirmorum solet matutinalem missam audire, et ad eam communicare. Et quando infirmus vadit in infirmitorium, debet afferre scyphum, *justitiam* (129), stramenta lecti ejus in infirmitorium. Exinde loqui cum eo de necessariis ejus potest in loco determinato, sicut supra dictum est. Ad matutinas candelam accendere, libros ad hoc necessarios ferre, et in ecclesiam debet referre. Diebus Dominicis dicta Tertia in infirmitorio, debet illuc aquam benedictam afferre. Qui expeditius ibi horas cantare et lectiones legere possit, debet providere et illi iungere. Libros qui in infirmitorio fuerint ante Completorium in armarium referre.

B Orationes quæ in capitulo pro vivis et mortuis generaliter cunctis injectæ fuerint, vel si quid statutum vel mutatum in communi fuerit, vel in ipsos clamatum fuerit, hæc prima hora ad quam post capitulum cantatum convenerint percantata, eis recitare : illis tamen silentium tenentibus. Cætera vero quæ ibi dicta vel acta fuerint, omnino tacere. Legere ibi non debet, nec laborare, nisi apparatu vel gravi infirmitate eorum detentus fuerit. Necessaria a celerario signo requirere, vel etiam verbo, ubi et quando abbatí visum fuerit.

Si plures fuerint comedentes et omnia parata ante se habentes ministrare sibi mutuo potuerint, pergat ad horam vel ad refectionem : quod si unus tantum, si ipse infirmus voluerit, cum eo remaneat, non solum quando reficitur, sed etiam ad Collationem et Completorium, si prope noctem peracta fuerint : et ad vigiliis, nisi prior ipso annuente, alium miserit. Post *Gloria* primi psalmi ad horas, nisi pro omnino infirmis, silentium teneat. Coquinam et refectorium pro servitio eorum ingredi potest. Sabbato pedes illorum qui voluerint lavet et indumenta excutiat. Cum in chorum redierit, quæ detulerat in refectorium et in domitorium referat.

Cum vero morti penitus propinquaverit, ad terram super sagum ponat, et mox tabulam crebris ictibus ante ostium in clauastro feriat. Aquam ad lavandum corpus calefaciat, feretrum præparet, de fossa reportet et custodiat. Ad ipsum etiam pertinet, nisi alii injunctum fuerit, minutorum sanguinem condere : vasa ab ipso sanguine mundare : ignem in calefactorio per hiemen post vigiliis vel post matutinas vel Primam facere. Et sciendum quod infirmarius ex quo ire cœperit ad refectionem non revertetur, quamvis ante versum non possit occurrere, sed versum perdet, nisi forte causa supervenientium hospitum redire cogatur. Qui vero serviunt abbatibus vel

nendis emendare : per has negligentias nihil aliud quam defectus occurrentes in hujusmodi rebus, intelligendas esse judicabit.

(129) *Justitiam*, id est vas in quo potus regulari infundatur.

episcopis nostri ordinis, extra conventum post completorium in conventu cantatum, possunt bibere aquam in refectorio vel ante refectorium.

CAPUT CXVIII.

De cellerario et solatio ejus.

Cellerarius potest loqui omnibus præter monachos et novitios nostri ordinis. Ad ipsum etiam pertinet, præparare pulmenta cocis utriusque coquinæ, et mittere sal in pulmentis generalibus, et hæc per scutellas dividere, nisi ubi abbati aliquando visum fuerit, quod non possit fieri. Nulli, nisi minutis communem cibum vel potum mutare, vel ei aliquid addere debet, nisi jussu prioris. Qui tamen prior in hoc ipso, sicut et in omnibus pro voluntate abbatis, ut supra dictum est, se agat. Excipiuntur etiam hospites ordinis nostri (130), quibus prima die tantum potest pitantiam facere cellerarius. Et quando fecerit, ipsemet debet portare.

Panem et vinum vel siceram hora competentis in Refectorio ad distribuendum præparare. Illis qui ad prandium usque ad tertiam partem panis comedunt, ad cœnam de grossiori pane ubi habetur superaddere. Comedentes fratres tam ad prandium quam ad cœnam, semel ad minus invisere. De dormitorio quoties voluerit, et cum servitoribus comedens, de refectorio potest exire. De reliquiis ciborum, si necesse habuerit, accipere potest: cætera vero portario relinquat. Quando fratres post Sextam dormiunt, servitorum scutellas de refectorio auferat. Sabbato vasa et utensilia coquinæ ab exeuntibus de Coquina numerando recipiat, et ingredientibus reddat. Nec quidquam horum absque nutu cocorum de coquina transferat.

Si aliquis eorum qui officium coquinæ compleverunt, ad benedictionem post Matutinas deerit, benedictionem pro eo debet suscipere. Diebus quibus fratres lectioni vacant, in coquina duos conversos qui eos adjuvent, tam in scutellis lavandis quam in cæteris necessariis, et in nocte Nativitatis Domini in calefactorium ad faciendum ignem, duos similiter mittat. In Parasceve post Vesperas ecclesiam, et post Completorium claustrum et capitulum conversos mundare faciat. In capitulum novitios conversos ad petitionem, et post annum ad professionem faciendam adducat; et hoc ipsum tenenti capitulum denuntiet prius. Ad missam matutinalem communicet. In Cœna Domini conversos ad calefaciendum aquam, vasa et lintea ad *mandatum* pauperum necessaria præparet, et ad *nandatum* monachorum, conversos in claustrum leducat. In Parasceve post officium aquam calidam in claustro ponat.

Hæc omnia faciat ille qui assidue servit ad primam refectionem; nam ubi cellerarius majoribus

(130) *Ordinis nostri*. Quia nempe non licebat tunc alios, maxime laicos, in refectoria nostra introducere. Proressu tamen temporis id monachis

A utilitatibus occupatus est, quantum abbas utile judicaverit, poterit subcellerarius, præseente etiam cellerario servire, et tunc laicis fratribus et familiæ loqui. Ipsi etiam cellerario tantum in auditorio juxta coquinam, et in cellario hospitibus, si cellerarius in monasterio fuerit, non loquatur. Infirmario ille tantum qui servit loquatur, ubi et quandiu Abbati visum fuerit. Quod si cellerarius defuerit, officium illius per omnia peragat. Caveat autem omnino ne quidquam contra voluntatem cellerarii faciat, sed de omnibus eum consulat, et ad consilium ejus cuncta distribuât. Et notandum quia cum cellerario vel ejus solatio non loquantur intra abbatiam conversi amplius quam duo simul, nisi forte ab ipso, aliqua necessitate cogente, vocati.

CAPUT CXIX.

De refectorio.

Refectorarius potest ad matutinalem missam communicare. Ad cujus officium pertinet quando fratres bis comedunt ante Sextam; et quando semel comedunt ante Nonam vel ante Vesperas, novitiis panem et vinum vel siceram in loco designato præparare. In refectorio mapulas, coclearia, panem et vinum vel siceram per mensas distribuere. Ad quod faciendum cocum poterit vocare. Reliquias panis novitiorum et potus cum in claustro reperit, reservet. Quando fratres semel comedunt, ante *biberes* mapulas, et post *biberes* potum recolligat. Si tempus fuerit cœnæ, post cœnam servitorum hæc faciat. Claustrum non exeat, nisi cellerarius fuerit.

CAPUT CXX.

De hospitali monacho.

Monachus hospitalis potest loqui cum hospitali converso et omnibus hospitibus, et qui manducant, vel dormiunt in hospitio: extra portam vero neque cum hospitali converso neque cum hospitibus loquatur. Ad ipsum pertinet quid vel quando comedant hospites, quomodo vel ubi jaceant providere, ad refectionem servire: sed dum conventus comedit, non poterit, nisi jussus. *Mandatum* autem per se aut per alium debet præparare. Et cum paratum fuerit, tabulam in claustro tribus ictibus tractim percutere, et monachos vel etiam abbatem eundo et redeundo præire, et si nox fuerit, cum lumine ad *mandatum* faciendum, si necesse fuerit, adjuvare. Hospitum infirmorum tam pauperum quam aliorum sollicitudinem debet gerere. Si postquam monachi in lectis pausaverint *mandatum* oportuerit fieri, cum cellerario faciat ut poterit. In Cœna Domini, ut pauperes ad *mandatum* in claustro bene se præparent, provideat.

CAPUT CXXI.

De portario et solatio ejus.

Portarius post Laudes eat ad portam. Quod si

quorundam monasteriorum nigri ordinis et Carthusianis concessum fuisse legitur in lib. Antiquar. Institutionum et in libello Defin.

quando fit ut per negligentiam Prima dicatur antequam lux diei clarēscat, post Primam eat. Cum hospes pulsaverit, responso *Deo gratias* januam aperiat. Et postquam *Benedicite* dixerit (131), humiliter quis sit vel quid velit, ab eo requirat. Et cum recipiendum intellexerit, genua flectens intra januam recipiat. Deinde faciens eum juxta cellam sedere, dicat ei : *Expectate me paululum hic, donec vos abbati nuntiem, et postea revertar ad vos.* Pergens igitur ad abbatem si eum non invenerit, potest per omnes officinas monasterii quærere, excepto quod in infirmitorium non intrabit, sed ad ostium sonitu vel signo quærat. Qui hospite nuntiato, tam abbati quam ei qui recepturus est, ad hospitem citius redeat : et qualiter se agat, cum ei fratres obviam venerint, doceat. Cui ulterius non loquatur, nisi discedenti.

Cum autem hospes discedens januam egredi voluerit, humiliet se ad eum, eo modo quo ad ingressum diximus. Quod si de vicinis vel notis aliquis ad portam venerit, postquam quid velit agnovit, extra portam eum demorari faciat, donec ab abbate quid de eo agatur agnoscat. Si autem talis fuerit quem nec nuntiare nec ibi remanere deceat, intrare et quo voluerit ire permittat. Cum monachis et conversis nostri ordinis postquam cognoverit, non loquatur. Quod si, dum hora in ecclesia celebratur hospes ad portam pulsaverit, more solito *Deo gratias* et *Benedicite* dicat : et postquam receperit, si necesse fuerit, dicat non esse ei consuetudinis dum hora celebratur loqui, rogans eum ut expectet donec ei post horam respondeat. Hospites possunt usque ad secundum signum nuntiari.

Pueri parvuli non solent duci ad orationem. Sed nec qui cum mulieribus veniunt intra claustrum recipi, sed foris cum mulieribus victus datur eis. Vicinis vero mulieribus nihil ibi datur, nisi tempore famis, si abbas hoc præceperit. Portarius vero debet habere panes in cella sua ad distribuendum transeuntibus. Qui etiam operetur ad portam scapulari indutus, et mox ut ad horam signum audierit, induat se cucullam, manens ibi cum reverentia dum hora celebratur, agens se, ut potuerit, sicut Fratres in Ecclesia. Qua die duæ missæ habentur, eat subportarius ad portam ante Primam, et portarius audiat primam missam et communicet, si voluerit et talis dies fuerit, et tunc sit in capitulo. Interim vero subportarius sit ad portam : diebus tamen quibus habetur sermo in capitulo, vicissim eant ad sermones. In Parasceve cum cæteris portarius adoret crucem in ecclesia.

Cum servitoribus solet comedere, et solatium ejus interim portam servare, et eleemosynam transeuntibus dare, qui solet etiam vasa sua ad colligendas reliquias ciborum in coquinam deferre, et pulmenta defunctorum et cætera quæ cellerarius

(131) In hac benedictione et salutatione positum fuit duodecimum discrimen Nostrorum a Clunia-

A dederit in ipsis recipere. Qui postquam a refectione surrexerit, debet ad portam pauperibus distillare. Quam distributionem non debet propter suisque opus Dei dimittere sed paucis utens verbis et moderatis citius quod incæperat perficere : et postquam perfecerit, opus Dei quod distulerat, prout poterit persolvere. In æstate post Primam vel Nonam, si voluerit, in dormitorio dormiat, et solatium ejus interim portam custodiat. Usque post Completorium ad portam maneat, et tunc in claustrum veniens si ostium ecclesiæ obseratum invenerit, deforis orationem faciat, quam fratres finis Completorio fecerunt in choro : deinde aspergens se aqua benedicta intret dormitorio. Qui si quando minutus vel infirmus vel ad officium coquinæ, sive B alio aliquo negotio detentus fuerit, hæc omnia, quæ supra diximus, solatium ejus pro eo compleat. Cui etiam subportarius cum missam audierit vel in refectorio comederit, prior provideat qui pro eo portam custodiat. Subportarius præsentem portarium cum hospite non loquatur.

CAPUT CXXI.

De versu refectionis.

Quando fratres his comedunt, dicitur ad prandium post *Benedicite*, *Oculi omnium* totus versus. *Gloria Patri*, *Kyrie eleison*, *Pater noster*, et postea a sacerdote dicto, *Et ne nos*, et responso ab omnibus *Sed libera nos a malo*, subsequatur sine Dominus vobiscum, *Oremus*, *Benedic*, *Domine, dona tui*, quæ de tua largitate sumus sumpturi : Per Dominum, etc. Postea lectori det prior benedictionem, scilicet *Mensæ celestis participes faciat nos rex æternæ gloriæ*. Post prandium dicatur *Confiteantur* totus versus, *Gloria Patri et Filio*, et tunc sacerdos dicat, *Agimus tibi gratias, omnipotens Deus, pro universis beneficiis tuis, qui vivis*, etc. Deinde cantato psalmo *Miserere mei, Deus*, dicatur *Gloria*, *Kyrie eleison*, *Pater noster*. Et dicto a sacerdote, *Et ne nos inducas*, responsoque *Sed libera nos a malo*, subsequantur ii quinque versus, sacerdote primam partem dicente, et conventu ultimam respondente, scilicet *Dispersit dedit pauperibus*, *Benedicam Dominum*, *In Domino*, *Magnificate*, *Sit nomen Domini benedictum*. Et tunc sacerdos absque Dominus vobiscum et *Oremus* dicat, *Retribuere dignare, Domine, omnibus nobis bona facientibus propter novam tuam vitam æternam, et Benedicamus Domino*, conventu respondente *Amen* et *Deo gratias*.

Ante coenam vero dicatur, *Edent pauperes* totus versus, et benedictio super lectorem, *Ad coenam perpetuam perducatur nos rex æternæ gloriæ*. Post coenam versus *Memoriam* totus, et postea *Benedictus Deus in donis suis, et sanctus in omnibus operibus suis, qui vivit*, etc., sicut superius diximus. Quando vero semel reficimur, dicitur ante refectionem, *Edent pauperes*, et post *Memoriam*. Cætera sicut ad prandium diximus.

censibus, teste Petro Cluniacensi ep. 17, lib. IV.

Hæc benedictio in capitulo lectori datur, *Divi A potens et misericors Dominus. Hæc ad biberes, num auxilium maneat semper nobiscum. Hæc ad Largitor omnium bonorum benedical potum servorum suorum. Amen.*

ADMONITIO IN EXORDIUM CŒNOBII ET ORDINIS CISTERCIENSIS.

(Nomasticon Cisterciense.)

Hæc nascentis ordinis Cisterciensis historia brevis quidem, sed certa et antiqua, quippe ipsi ordini cœva, et ab iisdem, a quibus ipse ordo conditus est, et eodem tempore conscripta. Hanc igitur, jam olim ab Auberto Miræo in suo Chronico traditam, et a nobis quibusdam in locis illustratam, intueri lubenter hoc in loco, et inter legendum attende non solum primam hujus ordinis simplicitatem ac humilitatem, verumetiam primorum ejus institutorum zelum ac religionem erga sinceram ac litteralem Regulæ sanctissimi Patris nostri Benedicti praxim et observantiam.

PRIMA NASCENTIS CŒNOBII ET ORDINIS CISTERCIENSIS

HISTORIA

VULGO INSCRIPTA

EXORDIUM CŒNOBII ET ORDINIS CISTERCIENSIS.

PROLOGUS.

Nos Cistercienses primi hujus ecclesiæ fundatores, successoribus nostris stylo præsentis notificamus quam canonicè, quanta auctoritate, a quibus etiam personis, quibusque temporibus cœnobium et tenor vitæ illorum exordium sumpserit, ut hujus rei propalata sincera veritate, tenacius et locum et observantiam sanctæ Regulæ in eo a nobis, per gratiam Dei, utcunque inchoatam ament; pro nobisque, qui pondus diei et æstus indefesse sustinimus, orent; in arcta et angusta via quam Regula demonstrat usque ad exhalationem spiritus desudent; quatenus, deposita carnis sarcina, in requie sempiterna feliciter pausent.

CAPUT PRIMUM.

Quo primum tempore S. Robertus abbas Molismensis fundamenta jecit sive cœnobii sive ordinis Cisterciensis.

Anno ab Incarnatione Domini millesimo nonagesimo octavo, beatæ memoriæ Robertus Molismensis Ecclesiæ (132) in episcopatu Lingonensi fundatæ primus abbas, et quidam ejusdem cœnobii fratres, ad venerabilem Hugonem tunc apostolicæ sedis legatum, ac Lugdunensis Ecclesiæ archiepiscopum venerunt, vitam suam sub custodia sanctæ Regulæ Patris Benedicti se ordinaturos pollicentes: et idcirco ad hoc liberius exsequendum, ut eis sui juvenis apostolicæque auctoritatis robur porrigeret, constanter flagitantes; quorum voto legatus lætan-

ter favens, tali epistola exordii eorum fundamentum jecit.

CAPUT II.

Epistola Hugonis legati ad Robertum abbatem Molismensem.

« Hugo (133) Lugdunensis archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus, Roberto Molismensi abbati, et fratribus cum eo secundum Regulam sancti Benedicti, servire Deo cupientibus. Notum sit omnibus de sanctæ matris Ecclesiæ profectu gaudentibus, vos et quosdam filios vestros Molismensis cœnobii fratres, Lugduni in nostra præsentia astitisse, ac Regulæ beatissimi Benedicti, quam illic huc usque tepide ac negligenter in eodem monasterio tenueratis, arctius deinceps atque perfectius inhærere velle professos fuisse. Et primum quidem ipsam Regulam, monachorum instituta et mores honestos et religioni convenientes vos velle imitari, in Dei et nostro conspectu statuistis. Quod quia in loco prædicto, pluribus impediens causis, constat adimpleri non posse: Nos utriusque partis salutem, videlicet inde recedentium atque illic remanentium providentes, in locum alium quem vobis divina largitas designaverit, vos declinare, ibique salubrius atque quietius Domino famulari, utile duximus fore.

« Vobis ergo tunc præsentibus, videlicet Roberto abbati, fratribus quoque Alberico, Odoni, Joanni, Stephano, Letaldo et Petro, sed et omnibus quos regulariter et communi consilio vobis sociare decre-

(132) Est Molismus cœnobium ordinis sancti Benedicti, in ducatu Burgundiæ et episcopatu Lingonensi, a S. Roberto fundatum.

(133) Hugo iste, antea episcopus Diensis et Gregorii septimi legatus in Gallis sub eodem factus est

archiepiscopus Lugdunensis anno D. 1080, ac rursus sub Urbano II eodem legati munere fungens in iisdem partibus, hæc S. Roberto et fratribus ejus litteras concessit, quibus novi cœnobii Cisterciensis fundandi facultatem fecit.

veritis, hoc sanctum propositum servare et tunc consuevimus, et ut in hoc perseveretis præcipimus, et auctoritate apostolica per sigilli nostri impressionem in perpetuum confirmamus.

« Illam vero professionem quam feci in præsentia vestra in Molismensi monasterio, eandem professionem et stabilitatem confirmo coram Deo et sanctis ejus, in manu vestra me servaturum, in hoc loco qui vocatur Novum Monasterium (134) sub obedientia vestra et successorum vestrorum vobis regulariter substituendorum. »

CAPUT III.

Egressus monachorum Cisterciensium de Molismo, et eorum ad Cistercium adventus.

Post hæc, tali ac tanta, antedictus abbas et sui, auctoritate freti, Molisimum redierunt, et de illo religioso fratrum collegio socios votum in Regula habentes elegerunt, ita ut inter eos qui legato Lugduni fuerant locuti, et illos qui de cœnobio vocati sunt, viginti et unus monachi essent, talique stipati comitatu ad eremum quæ Cistercium dicebatur, alacriter tetenderunt. Qui locus in episcopatu Cabilonensi situs, et præ nemoris spinarumque tunc temporis opacitate, accessui hominum insolitus, a solis feris inhabitabatur. Ad quem viri Dei venientes, locumque illum tanto religioni quam animo jam jam conceperant, et propter quam illuc advenerant habiliorem, quanto sæcularibus despicabiliorem et inaccessibilem, intelligentes: nemoris spinarumque densitate præcisa ac remota, monasterium ibidem voluntate Cabilonensis episcopi, et consensu ipsius cuius ipse locus erat, construere cœperunt.

Nam isti viri apud Molisimum adhuc positi, sæpius inter se Dei gratia aspirati, de transgressione Regulæ beati Benedicti Patris monachorum loquebantur, conquerebantur, contristabantur, videntes se cæterosque monachos hanc Regulam solemnem professionem servaturos promississe, eamque minime custodisse, et propter hoc, uti prælibavimus, apostolicæ sedis legati auctoritate ad hanc solitudinem, ut professionem suam observantia sanctæ Regulæ adimplerent, veniebant. Tunc Dominus Odo (135), dux Burgundiæ, sancto fervore eorum delectatus, sanctæque Romanæ Ecclesiæ præscripti legati litteris rogatus, monasterium ligneum quod incœperant, de suis totum consummavit, illosque inibi in omnibus necessariis diu procuravit, et terris ac pecoribus abunde sublevavit.

CAPUT IV.

Quomodo locus ille in abbatiam surrexit.

Eodem tempore abbas qui advenerat, ab episcopo diocesis illius virgam pastorem cum cura monachorum, jussu prædicti legati suscepit, fratresque qui secum advenerant, in eodem loco stabilitatem

(134) *Novum Monasterium*, id est Cistercium.

(135) Hic Odo quadriennio post, cum in Asiam ire cogitasset et expeditionem adornasset, jam jam exercitum traducturus, inquit Paradinus, immatura morte interce tus est, et in Cistercio sepultus, ubi

regulariter firmare fecit; sicque Ecclesia illa in abbatiam canonice et apostolica auctoritate crescendo surrexit.

CAPUT V.

Quod Molismenses monachi aures domini papæ pro reditu Roberti abbatis inquietarunt.

igitur haud multo elapso temporis spatio, Molismenses monachi voluntate domni Godefridi abbatis sui qui Roberto successerat, Dominum Urbanum papam Romæ adeuntes postulare cœperunt, ut sepedictus Robertus in locum pristinum restitueretur: quorum importunitate motus papa mandavit legato suo, venerabili scilicet Hugoni, ut si fieri posset, idem abbas reverteretur, et monachi eremum diligentes in pace consisterent.

CAPUT VI.

Epistola domini papæ pro reditu Roberti abbatis.

« Urbanus (136) episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri et coepiscopo Hugoni apostolicæ sedis vicario, salutem et apostolicam benedictionem. Molismensium fratrum magnum clamorem accepimus in concilio, abbatis sui reditum vehementius expostulantium. Dicebant enim religionem in suo loco eversam, seque pro abbatis illius absentia, odio apud principes et cæteros vicinos haberi. Coacti tandem a fratribus nostris dilectioni tuæ per præsentia scripta mandamus, significantes gratum nobis existere, ut, si fieri possit, abbas ille ab eremo ad suum monasterium reducat. Quod si implere nequiveris, curæ tibi sit, ut et qui eremum diligunt conquiescant, et qui in cœnobio sunt regularibus disciplinis inserviant. » His apostolicis litteris lectis, legatus viros authenticos et religiosos convocavit, et de præsentis negotio quæ subter sunt exarata definivit.

CAPUT VII.

Decretum legati de toto negotio Molismensium atque Cisterciensium.

« Hugo Lugdunensis Ecclesiæ servus, charissimo fratri Roberto Lingonensium episcopo, salutem. Quid de negotio Molismensis Ecclesiæ in colloquio apud portum Ansillæ nuper habito, definierimus, etc. Vide in Hugone Lugdunensi, *Patrologia* t. CLVII, col. 524.

Hæc omnia abbas ille laudavit et fecit, absolvendo Cistercienses ab obedientia quam ei in illo vel in Molismensi loco promiserant, et dominus Galterus Cabilonensis episcopus abbatem a cura illius Ecclesiæ liberum dimisit; sicque reversus est, et quidam monachi cum eo, qui eremum non diligebant. Hæc ergo ratione apostolicæ dispensatione, istæ abbatiae in pace et libertate summa remanserunt. Rediens vero abbas secum pro scuto defensionis, has litteras episcopo suo detulit.

et Henricus ejus filius secundo genitus monachus effectus est.

(136) Is est Urbanus II. anno D. 1088 ex ordine Cluniacensi assumptus.

CAPUT VIII.

Commendatio abbatis Roberti.

« Dilectissimo fratri et coepiscopo Roberto Lingonensi episcopo, Galterus Cabilonensis Ecclesie servus, salutem. Notum sit vobis fratrem Robertum, cui abbatiam illam in nostro episcopatu sitam, quæ Novum Monasterium dicitur, commiseramus, a professione quam Cabilonensi Ecclesie fecit, et ab obedientia quam nobis promisit, secundum domini archiepiscopi Hugonis definitionem a nobis esse absolutum. Ipse autem monachos illos qui in præfato Novo Monasterio remanere decreverunt, ab obedientia quam sibi promiserant, absolvit et liberos dimisit. Illum igitur amodo suscipere et honorifice tractare ne vereamini. Valete. »

CAPUT IX.

De electione Alberici primi abbatis Cisterciensis Ecclesie.

Viduata igitur suo pastore Cisterciensis Ecclesia, convenit ac regulari electione quemdam fratrem, Albericum (137) nomine, in abbatem sibi promovit: virum scilicet litteratum, in divinis et humanis satis gnarum, amatorem Regulæ et fratrum, quique prioris officium, et in Molismensi et in illa diutius gerebat Ecclesia, multumque diu nitendo laboraverat, ut ad illum de Molismo transmigrarent locum; et pro hoc negotio, multa opprobria, carcerem et verbera perpassus fuerat.

CAPUT X.

De privilegio Romano.

Præfatus Albericus cura pastoralis, licet multum renitens, suscepta, cogitare coepit, veluti vir mirabilis prudentiæ, quæ tribulationum procellæ, domum sibi creditam aliquando concutientes, vexare possent: et præcavens in futurum, cum consilio fratrum transmisit monachos duos, Joannem et Ilboddum Romam, dominum papam Paschalem per eos exorans, ut Ecclesia sua sub apostolicæ protectionis alis quæta et tuta, ab omnium ecclesiasticarum sæculariumve pressura personarum perpetuo sederet. Qui fratres prædicti Hugonis archiepiscopi, Joannisque et Benedicti Romanæ Ecclesie cardinalium, Galterique Cabilonensis episcopi litteris sigillatis reti, Romam prospere ierunt et redierunt, antequam ppe Paschalis papa (138) in captione positus imperatoris peccaret, reportantes ejusdem apostolici privilegium juxta votum abbatis sociorumque ejus per omnia exaratum. Has epistolas, privilegium etiam Romanum congruum duximus in hoc opusculo relinquere, ut posteri nostri intelligant, quam magno consilio et auctoritate eorum Ecclesia sit fundata.

(137) Etsi hic Albericus dicatur primus abbas Cistercii, nihilominus non nisi secundus dicendus est, item si pro primo illius loci abbate S. Robertum numeres, ut vel ex contextu capitis numerandum esse patet. Porro electus est Albericus ann. D. 1099, et ut ad annum et tres aut quatuor duntaxat menses æfuerit Cistercio sanctus Robertus.

(138) Paschalis papa, hujus nominis II, ex ordine

A

CAPUT XI.

Epistola Joannis et Benedicti (139) cardinalium.

« Domino Patri Paschali et undique laude eximia prædicando, Joannes et Benedictus seipsos per omnia. Quia nostri moderaminis est omnibus Ecclesiis providere, et justis poscentium votis manum porrigere, vestræque justitiæ adjumento religio Christiana fulta, debet incrementa sumere, vestram sanctitatem obnixius deprecamur, quatenus harum litterarum bajulis, nostro consilio, a quibusdam religiosis fratribus paternitati vestræ missis, aures vestræ pietatis flectere dignemini. Petunt enim ut præceptum quod de quiete et suæ religionis stabilitate a prædecessore vestro domino nostro beatæ memoriæ papa Urbano acceperunt, et quod secundum ejusdem præcepti tenorem, archiepiscopus Lugdunensis tunc legatus et alii coepiscopi et abbates inter eos et Molismensium abbatiam, a qua religionis causa discesserunt, definierunt, vestræ auctoritatis privilegio in perpetuum maneat inconvulsum; ipsi enim vidimus, eorumque veræ religioni testimonium perhibemus. »

CAPUT XII.

Epistola Hugonis Lugdunensis.

« Reverendissimo Patri et Domino suo Paschali papæ, Hugo Lugdunensis Ecclesie servus, per omnia seipsum. Fratres isti præsentium geruli, » etc. Vide ubi supra, col. 525.

CAPUT XIII.

Epistola Cabilonensis episcopi.

C « Venerabili Patri papæ Paschali, Valterus Cabilonensis episcopus, salutem et debitam subjectionem. Sicut sanctitas vestra, ut fideles in vera religione proficiant, ardentè desiderat, sic eisdem vestræ protectionis umbram, et vestræ consolationis fomentum deesse non expedit. Suppliciter ergo petimus quatenus quod factum est de fratribus illis qui arctioris vitæ desiderio a Molismensi Ecclesia sanctorum virorum consilio recesserunt, quos in nostro episcopatu divina pietas collocavit, a quibus transmissi præsentium bajuli vobis præsentés adsunt, secundum prædecessoris vestri præceptum, et Lugdunensis archiepiscopi apostolicæ sedis tunc legati, et coepiscoporum et abbatum definitionem et scriptum; cui rei nos præsentés et ejus auctores cum aliis exstitimus, vos approbare, et ut locus ille abbatia libera in perpetuum maneat (salva tamen personæ nostræ successorumque nostrorum canonica reverentia) auctoritatis vestræ privilegio corroborare dignemini. Sed et abbas quem in eodem loco ordinavimus et cæteri fratres, totis viribus hanc confirmationem in suæ quietis tutelam a vestra flagitant pietate. »

item Cluniacensi in summum pontificem electus ann. Dom. 1099, dicitur peccasse, ob investituras beneficiorum, quas ultra citroque imperatori Henrico IV, vel ut aliis placet V, concessit.

(139) Hi duo cardinales agebant tunc in Galliis, illuc missi a Paschali II, ut Bertam reginam Philippo Francorum regi reconciliarent.

CAPUT XIV.

Privilegium Romanum.

« Paschalis episcopus, servus servorum Dei, venerabili Alberico Novi Monasterii abbati, quod in Cabilonensi parochia situm est, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum. Desiderium quod ad religiosum propositum et animarum salutem pertinere monstratur, » etc. *Vide in Paschali, Patrologiæ t. CLXIII.*

CAPUT XV.

Instituta monachorum Cisterciensium de Molismo venientium.

Dehinc abbas ille et fratres ejus non immemores sponsonis suæ, Regulam beati Benedicti in illo loco ordinare, et unanimiter statuerunt tenere; rejicientes a se quidquid Regulæ refragabatur, froccos videlicet et pellicias, staminias et caputia, stramina lectorum ac diversa ciborum in refectorio fercula, fagimen etiam et cætera omnia quæ puritati Regulæ adversabantur. Sicque rectitudinem Regulæ super cunctum vitæ suæ tenorem ducentes tam in Ecclesiasticis quam in cæteris observationibus, Regulæ vestigiis sunt adæquati seu conformati. Exuti ergo veterem hominem, novum se induisse gaudebant. Et quia nec in Regula, nec in Vita Sancti Benedicti, eundem doctorem legebant possedissee ecclesias vel altaria, seu oblationes, aut sepulturas vel decimas aliorum hominum, seu furnos, vel molendina, aut villas, vel rusticos, nec etiam feminas monasterium ejus intrasse, nec mortuos ibidem, excepta sorore sua, sepelivisse. Ideo hæc omnia abdicarunt dicentes, ubi S. Pater Benedictus docet, *ut monachus a sæcularibus actibus se faciat alienum* (140), ibi liquido testatur, hæc non debere versari in actibus vel cordibus monachorum, qui nominis sui etymologiam, hæc fugiendo, sectari debent.

Decimas quoque aiebant a sanctis Patribus, qui organa erant Spiritus sancti, quorumque statuta transgredi sacrilegium est committere, in quatuor partes distributas: unam scilicet episcopo, alteram presbytero, tertiam hospitibus ad illam ecclesiam venientibus, seu viduis et orphanis, seu pauperibus aliunde victum non habentibus, quartam denique restaurationi ecclesiæ. Et quia in hoc computo personam monachi, qui terras possidet suas unde et per se et per pecora sua laborando vivat non reperiebant, idcirco hæc veluti aliorum jus sibi usurpare detrectabant.

Ecce hujus sæculi divitiis spretis coeperunt novi milites Christi, cum paupere Christo pauperes, inter se tractare quo ingenio, quove artificio, seu quo exercitio in hac vita se, hospites, divites ac pauperes supervenientes, quos ut Christum suscipere præ-

A cipit Regula, sustentarent. Tuncque definierunt se conversos laicos (141) barbatos ex licentia episcopi sui suscepturos, eosque in vita sua et in morte, excepto monachatu, ut semetipsos tractaturos, et homines etiam mercenarios; quia sine adminiculo istorum non intelligebant se plenarie sive die sive nocte, præcepta Regulæ posse servare; suscepturos quoque terras ab habitatione hominum remotas, et vineas et prata et silvas, aquasque, ad faciendā molendina ad proprios tantum usus et ad piscationem, et equos, pecoraque diversa necessitati hominum utilia, et cum alicubi curtes ad agriculturas exercendas instituissent, decreverunt, ut prædicti conversi domos illas regerent non monachi, quia habitatio monachorum secundum Regulam (142) debet esse in claustro ipsorum.

Quia etiam beatum Benedictum non in civitatibus, nec in castellis aut in villis, sed in locis a frequentia populi semotis cœnobis construxisse, sancti viri illi sciebant, idem se æmulari promittebant. Et sicut ille monasteria constructa per duodecim monachos adjuncto patre abbate disponebat, sic se acturos confirmabant.

CAPUT XVI.

De mœstitia eorum.

Illud virum Dei prædictum, scilicet abbatem et suos, aliquantulum mœstitiæ subdidit, quod raro quis illis diebus illuc ad eos invitandos veniret. Viri enim sancti thesaurum virtutum cœlitus inventum, successoribus ad multorum salutem profuturum committere gestiebant. (143) Sed fere omnes videntes et audientes vitæ eorum asperitatem insolitam, et quasi inauditam, plus corde et corpore elogare, quam eis approximare se festinabant, et de perseverantia ipsorum titubare non cessabant. Sed Dei misericordia, qui hanc militiam spiritalem suis inspiravit, ad multorum profectum, eam amplificare et consummare non cessavit, sicuti sequentia declarabunt.

CAPUT XVII.

De morte primi abbatis (144) et promotione uradi, et de institutis eorum.

Vir autem Domini Albericus in schola Christi per novem annos et dimidium regulari disciplina firmiter exercitatus, migravit ad Dominum, fide et virtutibus gloriosus, et ideo in vita æterna a Deo merito beandus. Huic successit quidam frater, Stephanus nomine (145), Anglicus natione, qui et ipse cum aliis de Molismo illuc advenerat, quique auctor Regulæ et loci erat. Hujus temporibus interdixerunt fratres una cum eodem abbate, ne dux illius terræ seu alius aliquis princeps curiam suam ab quo tempore in ecclesia illa tenerent, sicuti antea

140) S. Bened. in Reg. cap. 4, de instrum. bonorum operum.

(141) De his conversis seu fratribus laicis agitur plenius in eorum Usibus.

(142) Reg. S. Bened., cap. 66.

(143) Vide Guillelm: Sancti Theodorici abbatem in

libro primo Vitæ S. Bernardi cap. 8.

(144) Nota iterum hic non numerari sanctum Robertum inter abbates Cistercii.

(145) Vocabatur Stephanus Harungus, S. Alberico successus an. D. circiter 1109, cum abbas esset, inquit Guillel. Malmesb.

in solemnitatibus agere solebant. Deinde ne quid in A lomo Dei in qua die ac nocte Deo servire devote cupiebant remaneret, quod superbiam aut super- sultitatem redoleret, aut paupertatem virtutum cu- stodem quam sponte elegerant, aliquando corrump- peret. Confirmaverunt etiam ne retinerent cruceas aureas seu argenteas, sed tantummodo ligneas co- loribus depictas, neque candelabra nisi unum fer- reum, neque thuribula nisi cuprea vel ferrea, neque casulas nisi de fustaneo vel lino sine pallio auroque, et argento, neque albas vel amictus nisi de lino, similiter sine pallio, auro vel argento, Pallia vero atque dalmaticas, cappas, tunicasque ex toto dimi- serunt. Sed et calices argenteos non aureos, sed si fieri poterit deauratos, et fistulam argenteam, et si possibile fuerit deauratam: stolas quoque ac mani- pulos de pallio tantum, sine auro et argento reti- nerunt. Pallia autem altarium, ut de lino fierent et sine pictura plane præcipiebant, et ut ampullas vinarie sine auro et argento fierent.

Illis diebus in terris et vineis ac pratis curtibus- que eadem ecclesia crevit, nec religione decrevit. Ergo istis temporibus visitavit Dominus locum illum viscera misericordie sue effundens super se peten- tes, ad se clamantes, coram se lacrymantes, die ac

(146) Hæc duodecim cœnobita ex Cistercio nata, his nominibus indigitantur. Firmitas, Pontignia- cum, Claravallis, Morimundus, Prulliacum, Tres

nocte longa profunda que suspiria trahentes, et fere ostio desperationis appropinquant, pro eo quod successoribus pene carerent. Nam tot clericos liti- ratos et nobiles, in sæculo potentes æque et nobiles, uno tempore ad illam Dei gratia transmisit eccle- siam, ut triginta simul in cellam novitiorum alacri- ter intrarent, ac bene contra propria vitia et incita- menta malignorum spirituum fortiter decertando, cursum suum consummarent. Quorum exemplo se- nes et juvenes, diversæque ætatis homines in diver- sis mundi partibus animati, videntes scilicet in istis possibile fore, quod antea impossibile in custodienda Regula formidabant, illuc concurrere, superba colla jugo Christi suavi subdere, dura et aspera Regulæ præcepta ardenter amare, ecclesiamque illam mira- B biliter lætificare et corroborare cœperunt.

CAPUT XVIII.

De abbatibus quas extruxerunt.

Abhinc abbatias in diversis episcopatibus ordina- verunt, quæ tam larga potentique benedictione Do- mini in dies crescebant, ut infra octo annos, inter illos qui de Cisterciensi cœnobio specialiter fuerant egressi, et cæteros qui ex eisdem fuerant exorti, duodecim cœnobita (146) constructa fuerint inventa.

Fontes, Curia Dei, Bonavallis, Bonus radius, Cadu- nium, Fontanetum, Mansus Adæ seu Mansiada.

CIRCA ANNUM MCXXXII

JOANNIS MONACHI

EPISTOLA

AD ADALBERONEM TREVIRENSEM ARCHIEPISCOPUM

De tribus missis in Nativitate Domini celebrandis, deque festis infra ipsius octavam recolendis

(D. MARTENE, *Ampl. Collect.*, I, 712, ex ms. Epternacensi)

Archiepiscopo Trevirorum et apostolicæ sedis le- C gato ADALBERONI (1), JOANNES, æternam salutem et gloriam.

Quoniam ante hos annos edidi ad quosdam ami- cos libellum de missali officio Dominici Adventus, non est cordi repetere ea quæ dixi; ea potius ex- planabo quæ ab inde sequuntur, et quæ necdum te- tigi. Primum scilicet de missali officio Dominicæ Nativitatis. Ubi primum quæstio agitur cur in ipsa die tria officia missarum celebrentur, una scilicet

missa in galli cantu, altera in summo diluculo, tertia jam plena die. Cur enim tunc sit, quod per totum annum nusquam agitur, ut Ecclesia duas ge- neraliter missas in nocte una solemnizet, quod nun- quam in alia nocte consuevit. Sunt qui ita solvunt, quod istæ tres missæ tria tempora significant, unam ante legem et gratiam, et ideo totum in tenebris; secundum sub lege, quæ obscura per ænigmata, de- mum in lucem gratiæ finivit, unde et in tenebris jam tamen inclinatis inchoatur, sed in luce jam aspi-

(1) Trevirenses archiepiscopi Adalberonis nomine exstiterunt duo; unus, qui anno 1005 sedem Trevi- rensem invasit, alter anno 1132 ex primicerio Me-

tensi assumptus, vir pius, Himerodensis monasterii fundator, ad quem potius quam ad primum scri- ptam fuisse epistolam hanc existimamus.

rante finitur; tertium vero in plenitudine diei, quod nunc præsens tempus est splendentis gratiæ. Sed hac eadem ratione et eodem ordine tres missæ similiter debuerant celebrari in Pascha maxime, quæ est solemnitas solemnitatum, vel in omni festo Domini, vel etiam singulis diebus. Alia alii dicunt, et unusquisque in suo sensu abundat.

At nos, salvo sensu omnium aliorum, dicimus omne officium trium missarum agere de ipsa Domini Nativitate. Et quod duæ missæ in nocte peraguntur, significari duas natiuitates Jesu Christi, unam sempiternam de Patre, aliam temporalem de Matre, utramque nobis incomprehensibilem, et oculos nostræ infirmitatis quasi sub quibusdam tenebris latentem. Nam si ad divinam generationem de Patre respiciamus, quis posset ad plenum sentire vel exprimere quid sit Filium hominis de Patre Deo gigni, ut ait propheta: *Generationem ejus quis enarrabit?* ut subintelligas, nullus. Dicit enim B. Ambrosius, quod hæc natiuitas super scientiam sit angelorum et archangelorum, principatum et dominationum, et omnium coelestium virtutum, et eorum qui inhabitant in domos luteas et terrenum habent fundamentum. Merito igitur prima missa hanc natiuitatem Christi plenam innuens, tota agitur in tenebris, quia cum supernis spiritibus omnia scientibus incomprehensibilis sit, maxime nos terrenis tenebris involutos per omnia pene latet, nisi quantum luminaria Scripturarum in medio radiantia cum oculis nostris revelant, quæ luminaria a toto ipsius missæ officio procedentia, nostris cordibus insplendent, ut sempiterna Verbi Dei natiuitas sicut ipso noctis tempore, ut diximus, innuitur, ita et testimoniis ipsius missæ officialibus declaretur.

Nam ut breviter singula ventilemus, Introitus qui est: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te*, nonne luce manifestius modum tantæ generationis ex ore ipsius nati de Patre Filii protestatur? Quid enim dicit aliud *Dominus dixit ad me*, nisi, Deus Pater me Verbum bonum eructavit de suo corde? Et quid aliud *Filius meus es tu*, quam in principio erat Verbum; Deus Filius apud Deum Patrem de ipso Patre genitus. *Ego hodie genui te*, quid sibi vult, nisi quod illa generatio inenarrabilis, nec principium, nec finem habet, et semper perfectissima est. Nam *hodie*, quod est præsentis temporis, declarat in illa summa generatione nihil præteritum aut futurum esse, cui omne suum semper in præsentiarum adest. Et *genui*, quod est perfecti temporis, insinuat illam semper esse sui plenissimam, cujus perfectioni in omnibus integerrimæ nihil majus aut minus unquam possit accidere semper idem permanenti. Graduale quoque quod est: *Tecum principium, in die virtutis*, etc., vox est Patris ad eundem Filium de ipsa sui generatione testantis,

A quod Filius sit semper consempiternus sibi Patri pari virtute divinitatis, et ad perfectum æternæ beatitudinis omnium sanctorum processerit, genitus ex substantia Patris, ante omnem angelorum seu mundi creaturam. *Alleluia, Dominus dixit*, unde in introitu diximus. Evangelium quamvis humanati Verbi generationem contextat, tamen uno verbo, et divinam maxime complectitur, dum dicit de beata Virgine: *Et peperit Filium suum primogenitum*. Bene *primogenitum*, ut prudens lector intelligat, quia quem Virgo peperit, jam primogenitus a Patre. Offertorium et versus ejus, omnibus esse letandum et cantandum prædicant, quia Dominus in mundum venerit, qui est annuntiandus dies de die, id est Filius de Patre, et salutare Dei Patris. Communio est *In splendoribus*, sed superius expositum est. Ita hæc missa primam Christi natiuitatem et ipso tempore, et ipsius sui officii omnibus membris denuntiat. Missam secundam et diei require in Ammalario.

Nunc ad officium missale trium subsequentium dierum articulum divertamus. Nam ibi quoque quæstio est, quæ expositione indiget, cur scilicet natalitia S. Stephani protomartyris, itemque sancti Joannis evangelistæ, et demum sanctorum Innocentium in suis singulis diebus præferantur natalitiis Christi Salvatoris, cum per quatuor dies natalitiis dominicis nulla servorum natalitia, cujuslibet dignitatis sint, debeant præferri. Verbi gratia si infra Paschæ et Pentecostes quatuor primos dies occurrat natale alicujus sancti, cujuscunque meriti sit, intermittitur, aut in alium diem transfertur, et celebritas Domini in omnibus præfertur. Eadem lege natalitia istorum sanctorum non præferri, sed supponi Dominico natali debuerant, nisi certa ratio mysterii in eis lateret. Præterea assumptio sancti Joannis apud Ephesum, ubi jacet, vii Kalendas (2) Julii celebratur, et facta traditur. Protomartyr est quoque Stephanus, et sanctos Innocentes in ipsis diebus fuisse passos nulla certitudine historiarum probatur. Sed ut proposita quæstio solvatur, dicimus mysterium inesse in his solemnitatibus ordinibus. Est autem hoc mysterium, quod in Christi Nativitate nobis datum est, ut Christus et Ecclesia in Christo renata sint unum corpus et unus spiritus, et sint duo in carne una. Ecclesia igitur Christo incarnato est renata et concorporata, celebrat pariter Nativitatem Christi propter se factam, et suam in Christo, id est capitis et membrorum suorum. Primo die celebratur natale Christi, qui est caput Ecclesiæ, cujus tres ordines sunt, martyrum unus, aliter doctorum, tertius omnium fidelium et subjectarum plebium. Sed ne aliqua fieret ex innumera multitudine indiscreta confusio, ideo innumeri martyres honorantur omnes sub celebrato nomine unius protomartyris Stephani, qui primus calicem pas-

(2) In pervetusto Kalendario Epternacensi, ante annos mille exarato, consignatur vii Kal. Julii *Receptio S. Joannis apostoli ad Ephesum*. Similiter in veteri Martyrologio sancti Hieronymi Spicilegii tomo IV,

viii Kal. Julii, *In Epheso S. Joannis apostoli et evangelistæ*. Et in veteri Gellonensi: *Festum dormitionis S. Joannis apostoli*.

sionis, quam Salvator Christus pro omnibus gustaverat, reddidit eidem Salvatori, et cujus exemplum sequuntur omnes alii. Similiter innumerabilis ordo omnium doctorum glorificatur sub nomine unius dilecti Christo Joannis, qui apostolus evangelista primus et præcipuus doctor est Ecclesiarum. Innumera quoque multitudo omnium subjectorum fidelium commemorantur sub nomine Infantium et lactentium, qui sua innocentia jam præimaginabant simplicem fidem justorum.

Quia igitur sancta Dei Ecclesia, sicut jam in Adam portaverat imaginem terreni, ita et nunc in Christo portat imaginem coelestis: et quæ in primo Adam, qui erat de terra terrenus, sordebat terrena, nunc in secundo Adam qui de cælo coelestis venit, coelestis facta est, merito in natali capitis sui felicia coelestia omnium membrorum suorum natalitia concelebrat, ut totius ecclesiastici corporis nativitas ad æternam vitam simul solemnizetur. Nam etiam hanc hujusmodi nativitatem totius ecclesiastici corporis divina lex Moysi sub figura innuit, quæ omnia Ecclesiæ sacramenta continens, dum trium solemnitatum, quæ præcipuè in anno celebrantur, id est Paschæ, Pentecostes atque Tabernaculorum ritus et cæremonias per singula describeret, demum festi Tabernaculorum cultum tradens, ita inter cætera ait: *Assumatisque vobis die primo fructum arboris pulcherrimæ, spatulasque palmarum, et ramos ligni densarum frondium, et salices de torrente, et lætabimini coram Domino*. Luce quidem manifestius est, quod illud in lege Pascha et Pentecosten jam prætendebant sub figura nostrum Pascha et Pentecosten in Evangelii gratia. Solemnitas quoque Tabernaculorum præimaginabat natale Christi, quando in sole posuit tabernaculum suum, dum visibilis mundo apparuit sub tegmine carnis, et nos omnes in se credentes sub ipsis incarnationis sive tentoriis per fidem introductos ab insidiis spiritualis nequitiæ semper protegit ac protegit. Unde et in ipsa lege ita admonet dicens: *Discant posteri vestri, quod in tabernaculis habitaverunt filii Israel*, ut omnes fideles pro certo teneant, quod sub fide incarnati Verbi, cui per aquam renati concorporamur, protegemur a facie maligni hostis,

A qui circuit quærens quem devoret. Ad hæc igitur tabernacula construenda, primo die sumitur fructus arboris pulcherrimæ, id est primo die celebratur Incarnatio Christi, qui carne et sanguine suo, qui sunt fructus vitæ nostræ, nos pascit. Ipse enim est arbor nostræ salutis, quæ in primo psalmo et in Apocalypsi describitur super fluentia aquarum. Post assumptionem arboris pulcherrimæ assumuntur ad constructionem tabernaculorum et spatulæ palmarum, hoc est post celebrationem nati Salvatoris ad consummationem ecclesiasticorum ordinum celebrantur et coronæ victoriosorum martyrum, quod innuitur in commemoratione protomartyris ipsorum. Deinde assumuntur rami ligni densarum frondium, id est doctores qui de ipso Christo, qui est lignum vitæ cum multiplici doctrina veritatis, quasi rami cum densis frondibus progrediuntur, quod imaginatur in solemnio beati Joannis summi doctoris. Sequuntur salices de torrente, quæ quamvis infructuosæ sint, frondent tamen et virent, quæ sunt vulgares plebiculæ, quæ licet in mundo positæ, vix ullum justitiæ fructum ferant, tamen vivunt et salvantur in fide, quæ designatur in celebritate Innocentium, qui nec loqui nec cooperari adhuc novant.

His finitis, rationem Dominicæ diei, quæ infra dies Dominici Natalis occurrit, breviter in calce scripti attingamus, ut de missali officio hujus festi nihil prætermittamus. Hæc missa incerto die occurrit et agitur, et significat fidem Synagogæ in fine, incertum est quando, in Christum credituræ, ut cum reliquo corpore Ecclesiæ et futura assumptio Synagogæ jam celebratur in Christi natale. Introitus *Dum medium silentium*, vox est ipsius Synagogæ testantis quod cæcata sit infidelitate quando Christus natus est. Graduale *Speciosus forma et Eructavit* vox Patris est, quasi ipsis Judæis testantis quod Christus Deus et Filius ejus est, quod illi modo non credunt Evangelium et communio sumpta de Evangelio dum puerum Jesum narrant de Ægypto relatum. Judæam innuunt fidem Christi in fine mundi ab ipsis gentibus fore ad Judæos reversuram extincta infidelitate eorum.

ANNO DOMINI MCXXIV ET MCXXIII

DROGO CARDINALIS

ASTIENSIS EPISCOPUS

NOTITIA HISTORICO-LITTERARIA

(FABRIC. Biblioth. med. et inf. lat., II, 65)

Drogo, ex monacho Benedictino monasterii Nicasiani apud Remenses priore et abbate Laudunensi, episcopus Ostiensis et cardinalis ab anno 1130 ad 1138, scripsit *De sacramento Dominicæ Passionis* librum, sive sermonem, obvium in Orthodoxographis utrisque, et in Bibliothecis Patrum: in novissima autem Lug-

PATROL. CLXVI.

48

duensi tomo XXI. Huic subiungitur, pag. 341, liber *De creatione et redemptione primi hominis*, editus primum an. 1622 e ms. codice bibliothecae Elnensis: nec non, pag. 344 *De septiformi gratia Spiritus sancti ac de beatitudinibus*, et pag. 345 *De divinis officiis seu horis canonicis*.

oratio Orationis
DROGONIS CARDINALIS

SERMO

DE SACRAMENTO DOMINICÆ PASSIONIS.

(Biblioth. Patr. Lugdun., XXI, 329.)

Noli timere, filia Sion; ecce rex tuus venit tibi A si audis et vides, et inclinas aurem tuam. Audis mansuetus, et sedens super pullum filium subjugalis (*Matth. xxi; Zach. ix*). Veni, Domine Jesu, veni, desiderate cunctis gentibus, quia dormitavit anima mea præ tædio moræ tuæ; et oculi mei languerunt præ inopia luminis tui. Orere, sol amabilis, ut exeat homo ad opus suum et ad operationem suam usque ad vesperam, et operetur non cibum qui perit, sed qui permanet in æternum. *Noli timere, filia Sion*. Timere pusillorum est; ideo adhuc filia, quia times. Nondum Jerusalem, sed filia Sion; hoc est, specula. Ergo, discas speculari; noli timere, quia timor oculum turbat. Hilaris pupilla lucide speculatur. Fides, pupilla est oculi tui. Quomodo pupilla oculi est subtilissima: et nisi impigre ac sollicitè custodiatur a palpebris, levissimi et tenuissimi pulveris tactu confunditur; sic acie fidei, nisi pervigilem semper habeat custodiam, nihil citius conturbatur. Sed noli timere, filia Sion; ecce rex tuus venit tibi: oritur tibi sol, qui te et custodiat et illuminet et perducatur ubi pulvis non est. *Venit tibi mansuetus*: qualis ipse est, talem te esse vult; mansuesce jugum ejus portare. Et ipse sedeat super te asinam suam, et pullum filium subjugalis. Et quæ est hæc asina? Ipsa quæ caro vocatur et mulier, et virago quia de viro sumpta est. Et quis est pullus ejus? Masculus vir. Et quomodo pullus ejus est? Quia non prius quod spirituale sed quod animale, deinde quod spirituale (*I Cor. xv*). Sedet prius rex mansuetus super asinam, postea super pullum: prius caro donatur ut jugo habilis sit, deinde nascitur pullus et nutritur et roboratur ut sessorem suum portare possit. Et quare filius subjugalis? Quia sub viro est mulier, et mulieris caput vir (*I Cor. xi*), et tamen filius est subjugalis, quia per mulierem vir, sed in dolore ipsa pariet. Sedeat super utrumque rex mansuetus faciens pacem, nec hæc sibi invicem adversentur. Venit tibi mansuetus, et tu non vadis ei? *Egredere de terra* (*Gen. xii*) carnis tuæ, et de cognatione matris tuæ: *ei de domo* (*ibid.*), id est, memoria patris tui. *Pater tuus Amorrhæus est, et mater tua Chanaanæ* (*Ezech. xvi*). Hujus patris obliviscere, et tunc concupiscent rex decorem tuum. Decor magnus est, per obedientiam, vides per intelligentiam, inclinas aurem tuam per humilitatem. Hic decor, hic omnis gloria ab intus est in fimbriis aureis (*Psal. xlvii*): hunc decorem tuum rex mansuetus concupiscit. Egredere ergo de civitate; quia vidit, inquit, iniquitatem et contradictionem in civitate (*Psal. liv*). Egredere cum pueris Hebræis, qui transeunt simplicitè in occursum Domini. Sterne in via ramos olivarum (*Matth. xxi*), et opera misericordiæ pedibus ejus accommodes. Accipe frondes palmarum, ut triumphes de principibus tenebrarum. Nihil in te resideat quod in occursum Jesu non prodeat, quia nec ungula in Ægypto, Pharaoni relinquenda est. Manus et eor, linguæ concinant *Osanna in excelsis*. B Videns vidisti, Domine Deus, afflictionem populi tui qui est in Ægypto, et inclinasti caelos tuos, et descendisti liberare nos. Indulta est mihi, Domine, modica quies ab operibus tenebrarum durissimis, quibus mentem meam vehementer affixit importunus exactor. Pharaonis, et Sabbati tui præparatio jam lætificavit animam meam. Verumtamen nondum usque ad speluncam perveni, ubi plenius intelligam pustulas et nævos qui maculant faciem meam, quæ valde displicent in oculis tuis; quoniam et si laverò me nitro (*Jer. ii*), et multiplicavero mihi herbam Berith (*ibid.*), maculata sum iniquitate mea. Et nunc, Domine, passionis tuæ dies urgere nos debent magis quam præpositi Pharaonis: quoniam in operibus tuis justitia est et pax et gaudium in Spiritu sancto. Nos autem dormitamus, te, Domine, pro nobis orante, quia oculi nostri tempore nostro gravati (*Matth. xxvi*) sunt. Suscita nos ut vigilemus et oremus, ne incedamus in tentationem; quoniam tribulatio proxima est nobis. Quam cito clauditur oculus ne te videat, collabatur pes noster in hoc mare magnum et spatiosum manibus [navibus], ubi sunt reptilia quorum non est numerus; quæ somniorum suorum phantasias intentam ludificant animam, et trahunt in cor maris, unde non facilis ad superiora reditus est, nisi tu emittas manum tuam de alto et libera nos de aquis multis. Suscita nos, Domine, ut tecum vel una hora vigilemus et oremus.

Quis autem est qui tecum una hora vigilet? *Avulsus* enim es a nobis *quantum jactus est lapidis*, et agonizas prolixius, ita ut gutta sanguinis tui decurrat in terram (*Luc. xxi*). Longe avulsus es a nobis quia lapis est abscissus de monte sine manibus, et jactus est lapis, et percussit Goliam in fronte, et statuum in pedibus. Iste est jactus tuus longe a nobis, quia etiam adusque interiora velaminis præcursor introisti pro nobis, ubi semper interpellas Patrem. Sed utinam gutta sanguinis qui de agone tuo sudat, usque ad terram decurrat; et aperiat terra os suum, et bibat illum et clamet ad te, et tecum ad Patrem, melius quam sanguis Abel! (*Gen. iv.*) Quis autem, est, Domine, qui tecum una hora vigilet? Etiam in celo non est factum silentium (*Apoc. viii*), nisi quasi media hora; quanto minus in terra, una hora (*Matth. xxi*), vigilabimus tecum? Quoties et redis ad nos, et invenis dormientes (*Ibid.*), et tamen benigne suscitās nos, et iterum abis secundo et tertio eundem sermonem dicens? (*ibid.*) Statim autem ut recesseris, iterum somnus occupat nos, nec vigilare possumus nisi quandiu nobiscum es et suscitās nos. Venis in secunda et tertia vigilia (*Luc. xii*), sed beatus ille servus quem tunc inveneris vigilantem (*ibid.*). Jam primæ et quartæ vigiliæ nulla mentio fit; quia nec primæva ætas sensum recipit vigilandi, nec ultima spem prolixius dormiendi. Et quid est, Domine, quod tertio rediens, copiam dormiendi præstas? Dormite jam, inquis, et requiescite (*Matth. xxi*). Nunquid alium concedis somnum, ubi requiescitur; et alium prohibes in quo oculi gravantur? Ita est: qui enim vigilat in te, suaviter dormit, et silet, et somno suo requiescit; qui autem dormit, a te, sicut ebrius nocte (*Jer. xxi*) nesciens graviter agitur. Tristis est, inquis, anima mea usque ad mortem (*Matth. xxi*). Anima tristis est quæ expectat mortis tribulationem: quis enim sciat utrum ad sinistram an ad dextram eat? Quis enim sciat quomodo respondeat ad arguentem se, quando iudex sicut parturiens (*Isai. xli*) loquitur? Ideo tristis anima, similis fiat pellicano solitudinis, qui odit civitatem, conventicula eorum de sanguinibus, et macie solitudinis pallet, et sicut nycticorax in parietinis Scripturæ quærat sibi escam tota nocte, et evolet in passerem super tectum vigilantem et caventem quando veniat fur. Vel Judam non videtis, quomodo non dormit? Quam pervigiles habet oculos avaritia! Quomodo circuit orbem terræ! Non cessat manus ejus, non cessat pes, et coacervat sibi iram in die iræ. Et tamen dormit Simon, dormit Jacobus et Joannes. Quare? Quia non attendunt quid post paululum futurum sit; periculi magnitudo somnum fugat! Nunquid dormivit Petrus in atrio? Nunquid dormierunt qui relicto eo fugerunt? Nunquid dormivit adolescens quando tenuerunt eum, et ille, rejecta sindone, nudus (*Marc. xvi*) profugit? Et tamen frigus erat, quia stabat Petrus et calefaciebat se (*Joan. xvi*): magnitudo periculi, et frigus et famem facit oblivisci. Evigila tandem, evigila, mise-

rabilis anima; si non amore, saltem timore. Cogita saltem cruciatum quem jam passura es in morte; certe nulla crux est durior quam mors. Mors, inquam, ipsa est durissima crux quæ tibi paratur; ad quam quotidie tu festinas, et non attendis: vide quomodo te mors crucifigit, corpus rigescit, crura distenduntur, manus et brachia decidunt, pectus anhelat, cervix languescit, labia spumant, oculi stupescunt, facies exsudat, vultus horrescit, et velut testa pallescit. Ista te manet crux, nescio utrum in lectulo molli, an in cruce rigida suavius moriatur. nisi quod crux citius dolorem abscindit. Quæ videmus et sentimus levia sunt ad ea quæ intus anima jam prægustat. Nam sensus a corpore citò recedit, animam sua mors semper comitatur. Cum ambularent animalia, ambulabant pariter et rotæ juxta ea (*Ezech. i*). Si vita nostra proficeret, tota sanctæ Scripturæ nobiscum ambularet, sed quia per paludes et saxa pedibus euntes offendimus vix rotæ nos sequuntur. Passio Domini celebratur, et nos voluptati operam damus! Clamat nobis de cruce: O vos omnes qui transitis per viam, attendite et videte si est dolor similis sicut dolor meus (*Thren. i*), et nemo est qui audiat, nemo est qui consoletur, nemo est qui respondeat. Sitio (*Joan. xxi*), inquit. Domine, quid sitis? Ergone plus cruciat sitis quam crux? de cruce siles, et de siti clamas? Sitio: Quid? Vestram fidem, vestram salutem, vestrum gaudium; plus animarumstrarum quam corporis mei cruciatu me tenet. O vos omnes qui transitis per viam, attendite et videte si est dolor similis sicut dolor meus. Attendite dolorem meum, ut in dolore meo videatis dolorem vestrum; dolor meus imago vestri doloris est. Quod attenditis in corpore meo, attendite et vos si similis dolor non est in corde vestro, transit a vobis ad me; transite a me in vos, et videte si similis dolor in vobis sit sicut dolor meus. Nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, filie Jerusalem (*Luc. xxi*). Nam ille dolor, quem transitis et non attenditis, magis est flendus quam dolor meus: propter scelus enim vestrum percussus sum. Hæc nobis de cruce tua clamas, o benigne Jesu; et si non verbis, tamen ipsa re: quid tibi respondeam? quid loquar? aut quid retribuam? fecisti ergo mihi de corpore tuo speculum animæ meæ. Nesciebam contumelias et terrores, et colaphizantem me incessanter Satanam, nisi viderem artem medicinæ tuæ similia similibus curantem, et appenderem in statera (*Job vi*) hinc calamitatem tuam, illinc iniquitatem meam. Dedisti corpus tuum percutientibus, et genas tuas vellentibus, faciem tuam non avertisti a conspuentibus in te (*Isa. l*), ut alapæ tuæ alapas meas removeant, et flagella flagellis expiantur, et opprobria exprobrantium quæ ceciderunt super te auferant a me opprobrium sempiternum. Hæc sunt linteamenta mundissima carnis tuæ, quibus vulnera mea alligasti, o Samaritane misericors, ut imponeres me super jumentum tuum et perduceres in stabulum, quoniam vere languores nostros ipse tulisti,

et dolores nostros ipse portasti, *cujus livore sanati sumus* (Isa. lxxv). In domo ergo principis sacerdotum, velata facie colaphizatur Christus, quia in domo conscientiae cæcata mente colaphizatur Christianus. Quod enim Christus in publico, ego patior in occulto; quod ille foris a ministris Caiphæ, ego intus a negotiis Satanæ; quia *super dorsum meum fabricaverunt peccatores* (Psal. cxxviii): faciem mihi velaverunt, faciem meam in terra deflexerunt, et dorsum incudem suam fecerunt, et super dorsum meum fabricaverunt peccatores: sed adhuc intra domum contineor, ubi puella moritur et suscitatur, nam et ibidem Petrus negavit, dicens: O homo, *non sum* (Matth. ix); hominem attendo, non Deum; hominem timeo, non Deum *cujus veritatem nego*. Nonne tibi Petrus in his verbis velatam habuisse faciem videtur? Unde tertio colaphizatus est? quia tertio negavit, Et Paulus tertio rogavit *Dominum ut auferret a se angelum Satanæ qui* (II Cor. xii) eum colaphizabat. Uterque ergo apostolus colaphizatus est, uterque naufragium passus; ille intus, iste foris. Voluisset quidem Satanæ (si tamen licuisset) tandiu Petrum colaphizando cribrare *sicut triticum* (Luc. xxii), donec omnem ab eo fidei medullam excussisset, sed *ego* inquit, *Petre, rogavi pro te, ut non deficiat fides tua* (Matth. xxvi), unde respexit Christus, et egressus foras flevit amare. Tandiu faciem habuit velatam Petrus, donec respexit eum Christus. Sed nunquid non etiam prius respiciebat? etiam, sed Petrus respicientem se Christum non respiciebat, quia velatam faciem habebat. Unde bene alius evangelista, *et recordatus est*, inquit, *Petrus* (ibid.); recordatus Petri, respectus fuit Christi. Ergo cum peccatorum fiendo, recordaris, a Christo videris; imo sublato velamine Christum vides. *Et egressus foras* (ibid.): propterea negabat, quia intus esse nolebat; et tamen quando negavit, foras egressus est. Unde, foras? de domo Christi, de domo fidelium. At ubi de domo Caiphæ foras egressus est, in domum Christi intramissus est. Quot sunt hodie qui dicunt: Nos sumus de domo Christi, nos sumus de domo Ecclesiæ; et sunt de domo Caiphæ: hoc est, hypocrisis? Quod Petrus negando, hoc isti faciunt affirmando, sed nisi confitendo exeant foras et amare fiant, non intrant in Ecclesiam Christi. Amaritudo fletuum velamen diluit oculorum. In domo ergo Caiphæ colaphizatus est Christus, quia in domo Caiphæ colaphizatur Petrus, et quod Petrus a Satana intus passus est, hoc Christus a ministris Satanæ foris pertulit. Attende et vide: *si est dolor similis sicut dolor meus* (Thren. i). Vide quis graviora pertulit opprobria, Christus foris in corpore, an Petrus intus in corde? Sed jam ad Pilatum eatur. *Mane autem facto* (Matth. xxvii), vinetus adducitur ad Pilatum: quandiu culpa latet, nox est, at ubi exeperit innotescere, mane sit. Tunc jam ligatur a principibus sacerdotum, et traditur Pilato, hoc est principi tenebrarum: sicut et Apostolus jubet *hujusmodi tradere Satanæ in interi-*

tum carnis (I Cor. v). Effertur adolescens de domo ad portam civitatis (Luc vii), ubi sedet Pilatus pro tribunali, in porta enim civitatis iudicium solebat fieri. Pilatus autem apprehensum flagellavit. Sepe dum culpa retegatur per impudentiam peccatorum effrenatur; augentur flagella, plagæ multiplicantur, multa enim *flagella peccatorum* (Psal. xxxi). Illis *flagellis* (Exod. v) sæculi Pharaeo cædebat filios Israel. Post hæc traditur militibus *ad illudendum* (Matth. xx), ipsa est malitia spiritualis nequitie. Vide ordinem miserie: A principibus sacerdotum traditur principi tenebrarum, qui flagellis suis sibi mancipatum, militibus suis exposuit altius illudendum, et postea novissime crucifigendum: post crucem enim non restat supplicium, quia peccatum morte terminatur, sed vitata jam morte, majori demerito ludibrio peccator agitur. Exuentes quippe eum veste totius Christiani decoris, quasi pro regio splendore chlamydem coccineam (hoc est, vestimentum mistum sanguine) circumdant, cum propter crudellem sanguinolentiam a plerisque et honoratur et circumcitur: unde et *plectentes coronam de spinis* (Matth. xxvii), ponunt super caput ejus, cum de rapina pauperum spineas ei divitias coacervantes, caput ejus ad regnum elationis efferunt. Vindicat enim pecunia, quod Sapientia sibi dicere solebat: *Per me reges regnant et conditores legum iusta decernunt* (Prov. viii); ubi pecunia, ibi rex, ibi clientium copia. Unde et arundinem in dextra ejus posuit (Matth. xxvii). Potestas enim et regnum impiorum arundo est, vento agitata; regnum autem Christi, virga ferrea. Et bene in dextera arundo ponitur: quia *dextera eorum, dextera iniquitatis* (Psal. lxxviii). Jam quod sequitur luce clarius est, quia genu flexo talibus illuditur potius quam servitur. *Ave, rex Judæorum, et exspuentes in eum* (Marc. xv), laudibus supervacuis [*laudatur enim peccator in desideriis animæ suæ, et iniquus benedicitur* (Psal. x)]. Acceperunt arundinem et *percutiebant caput ejus* (Marc. xv). A talibus rectoribus, milites eorum potestatem accipiant nocendi et devorandi pauperes, quod totum tamen redundabit in caput ejus, cujus auctoritate se tumentur. Hæc tertia mors est, quando sedet *setens in cathedra pestilentie* (Psal. i): his mortibus infelix anima, ante extremam crucem morte afficitur, et quod miserabilius est, talibus opprobriis quasi pro magnis honoribus delectatur, et talis quietudine ducitur ad crucem, hajulans ipse sibi sæpe damnationis supplicium. Sed quid est quod post illusionem, chlamyde exuitur, et suis vestibus reinduitur; nisi quod sæpe superbus Adam, cum per dolorem carnis confinia mortis ingreditur, deposita elatione, ad putredinis suæ considerationem revertitur? ubi videlicet vel miseratione divina penitentia fluctus invenit, vel post tremendum iudicium duplici contritione conteritur. Sic Herodes cum veste regi præfulgidus, plusquam decuit a populo ei acclamaretur, mox percussus ab angelo, exutus chlamyde vestem suam reinduit, et consumptus a vermis,

exspiravit. Rectene illusus est? *Ave, Rex Judæorum* (Marc. xv), *quid superbis terra et cinis?* (Ecck x.) quid veste nitida gloriaris? Subter te sternetur tineæ, et operimentum tuum vermis est (Machab. ix); hæc tua vestis est; illuserunt tibi qui chlamyde coccinea circumdederunt. Sic Antiochus et Domini natalis hostis Herodes, alienis vestibus depositis, in suis vermibus exspirarunt. Redi ad cor tuum tandem aliquando; redi, vetus Adam; vide ubi et quomodo te requisivit et invenit novus Adam, ostendam tibi in corpore ejus ignominias animæ tuæ. Non satis fuit quod per colaphos et nova irrisionem genera, post te fugientem, clamitans et miserans percurrit, et usque ad novissimum crucis supplicium, te animam efflantem consecutus invenit et apprehendit? Quis enim latro ille nisi Adam fuit? Qui ex quo primum in paradiso sui ipsius homicidium perpetravit; tandiu a Christo fuit reus et abscondit se, donec in crucis articulo novissime consumptus et comprehensus fugere et latere amplius non potuit. Ibi tandem comprehensus ad te, bone Jesu, conversus est; culpam suam confessus est; poenam libenter amplexus est: tu enim admonebas ne pati abhorreret, quod te quoque secum pati videret. Ille ergo tibi de toto hoc mundo solus et unus adhæsit, et ideo solus de toto hoc mundo tecum in paradysum intravit, ubi et tam firmiter non jam custos paradisi sed civis et domesticus Dei collocatus est, ut amplius inde cadere jam non possit. O beatissimum latronem, imo non latronem sed martyrem et confessorem! necessitatem enim vertit in voluntatem, et poenam commutavit in gloriam et crucem in triumphum. In te, beatissime confessor, martyr, de totius mundi sterilitate, fidei reliquias tollit Christus: tu, fugientibus discipulis et Petro negante, socius et comes passionis ejus fieri gavisus es; tu, Petrus in cruce fixisti; et Petrus in domo Caiphæ, latro. Tandiu hio Petrus latro fuit, quandiu intus latitans Christum foris negavit: et ideo et Petrum præcessisti in paradysum, quia qui te cruce complexus est dux et rector tuus, eadem die qua ipse ingressus est, fidelem et gloriosum militem secum te pariter introduxit.

Egenus et pauper ego sum (Psal. lxi), Domine; et *claudus ex utero matris meæ* (Act. xiv), et ecce sedeo ad portam templi tui quæ dicitur speciosa (Act. iii), non valens nec volens introire, quin potius egestate honorum tuorum mendicans foris alimoniam carnis meæ, æreas et falsas imagines hominum, ubi coarctem mihi talentum iniquitatis, fasciculos deprimentes. Et ecce hora orationis nona (ibid.) est; ascendunt Petrus et Joannes. (ibid.) apostoli tui ut orent ad templum sanctum tuum, ego hæreo terræ et luto, terrena et vana sapiens, et aliis introeuntibus ego foris remaneo non quærens cum eis ea quæ Patris tui sunt, sed quæ primi patris mei, quæ me sive foras quotidie ponunt, et male concupierunt. Ecce jam hora orationis nona est, inclinata est dies, prope est nox; cum surrexero mane diluculo, de

A his quæ nunc mendico nihil in manibus meis repariam. Hora, inquam, orationis nona est; orasti hac hora pendens in cruce; orasti, *inclinato capite clamans voce magna* (Joan. xix), et expirasti; orasti, inclinato capite in spiritu humilitatis, et clamans voce magna, altissimo et secretissimo affectu paterno et nostræ charitatis; in illo, Domine, clamore valido expirasti, et eundem quem de nobis tunc habebas compassionis animum tecum adhuc reservas, quia charitas tua refrigescere nescit. Erat autem hora orationis nona. Et quare nona orationis erat hora? quia circa horam nonam tenebræ factæ sunt [tenebræ factæ sunt usque in horam nonam]. Repellendus erat horror tenebrarum, qui universam opererat terram; repellenda caligo populorum, quæ ex tunc coeperat abundare ex quo te coepisti ad auram postmeridie deambulare; ex quo tunc non cessasti clamans, *ubi es Adam?* (Gen. iii.) Sequens post tergum fugientis et abscondentis se quantum in ipso fuit qui et dimissus est de paradiso voluptatis, et pervenit usque ad condignum suæ cruciatum iniquitatis. Sed nos, inquit, *digna factis recipimus, hic autem quid fecit?* (Luc. xxiii.) O Adam, quam sero in hæc verba prorupisti! Modo te primum inveniri. Amen amen dico tibi, *hodie tecum eris in paradiso* (ibid.): ideo est hora orationis nona. Nona oravit: nam decima paradysum intravit. Propterea non introibat claudus in templum, quia nondum usque ad decimam generationem pervenerat, sed Petrus ad eum: *In nomine, inquit, Jesu Christi surge et ambula* (Act. iii). Vere vos estis montes ad quos levavi oculos meos, unde veniet auxilium mihi: sed auxilium meum a Domino (Psal. cxv), quia dixisti: *In nomine Jesu Christi surge et ambula*. In verbo Christi laxas rete, et in verbo Christi claudum levas. In verbo Christi solidantur bases ejus et plantæ. Quæ sunt bases ejus? Fides et timor: et quæ plantæ? Spes et charitas: ideo bene Petrus et Joannes simul ascendebant; quorum alter fidei alter charitatis insigne ferebat. Ascendebant a templum tuum, Domine, tecum simul oraturi ut et ipsi tecum simul introeant in paradysum sanctuaril tui. Quia scissum est in morte tua velamentum quod erat super faciem Moysi (Exod. iv). Sed noluerunt introire soli, quia nec tu, Domine, solus paradysum introisti. Tu latronem, isti claudum introducunt. Sed neque jam latro in paradiso est, neque claudus in templo: quomodo enim claudus est qui stat et ambulat, exsilit et Dominum laudat? Aut quomodo latro est, si cum Christo in paradiso? Non enim *juxta te habitabit malignus* (Psal. v). Latro fuerat quando latebat ante confessionem; justus autem post orationem, quid enim oravit? *Memento mei dum veneris in regnum tuum* (Luc. xxiii). O magna fides, o magna charitas! orat pro futuris, non præsentibus; non vult de cruce deponi, sed in regno Christi reponi: quid enim est aliud dicere quam, *cupio dissolvi et cum Christo esse* (Philip. i). Nescio quid Paulus magis isto latrone cupierit. *Memento mei!* Cor contritum et humiliatum! Quid minus vel hu-

millius potuit rogare, quam ut sui memor esset? *Memento mei!* ejus mei, inquam, tam indigni, tam peccatoris : iniquitatem meam ego cognosco et peccatum meum contra me est, confundor oculos meos ad te levare ; tibi soli peccavi, tu solus potes a peccato meo me mundare : malum contra te feci, cum me tibi volui celare ; latro sum animæ meæ, homicidium quidem feci ; volui occultare, sed malum coram te feci ; memento mei, miserere mei, merito in hanc miseriam deveni, qui tuam beatitudinem deserui ; dives eram, et ecce quam pauper factus sum ! De omni ligno paradisi poteram comedere et delectari, et ecce crucior et morior in hoc ligno, memento mei, tui oblitus eram, sed tu, cum iratus fueris, misericordiæ memor eris. *Miserere mei secundum magnam misericordiam tuam* (Psal. l.) : video in te, magnam et tuam ; hoc est competentem tibi misericordiam, quæ te mihi, ad mei consimilem condescendere fecit miseriam. Ego *digna factis* (Luc. xxiii) recipio ; tu autem quid fecisti ? Video te mihi in pœna similem, quem in actu video tam dissimilem ! Non potuisti me longius sequi. Unde venisti ? *A summo caelo* (Psal. xviii) egressus es, et de utero Virginis, speciosus forma processisti, et mecum pendes in ligno ! Quis huc te adduxit ? sola misericordia. *Secundum hanc magnam misericordiam tuam miserere mei, Deus.* Deus es, non homo tantum : Deus es, ego homo, ego plasma tuum, ego quem fecisti ad imaginem et similitudinem tuam ; imaginis tuæ, Deus, miserere. Sed in quo te agnoscam misereri ? in eo quod imaginem meam in te video similem, et eandem mecum miseriam pati ; quid ergo restat nisi ut sperem de tanta misericordia ? Quis, inquam, possit desperare ? Ergo memento mei dum veneris in regnum tuum. Vadis ad regnum tuum, implesti negotium tuum ! ad hoc venisti ut me reducas tecum ; tecum ire concupisco, et hanc amarissimam mortem pati non contremisco, non erubesco. Quomodo enim contremiscerem, ubi te mecum esse viderem ? etiamsi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es, aut quomodo erubescerem quod te Dominum cœli portare viderem ? Qui enim te erubuerit et tuos sermones, hunc erubescas cum veneris in majestate tua, et Patriis et sanctorum angelorum. *Qui non habuit crucem suam* (Luc. xiv), et sequitur me, non est meus discipulus ; hic est sermo tuus : qui hunc sermonem erubuerit, hunc tu erubescas : qui enim erubescit crucem tuam, erubescit gloriam tuam ; mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi. Crux gloria tua est, crux imperium tuum est : ecce imperium tuum super humerum tuum ; portas portantem te. Qui portat crucem tuam, portat gloriam tuam ; qui portat gloriam tuam portat te ; portantem autem te, tu portas super humerum tuum, quia *imperium tuum super humerum tuum* (Isai. ix) : ergo qui te portant imperium tuum sunt in ipsis enim tu regnas. O maxime imperator ! sed quomodo, aut quo portas imperium tuum super

humerum tuum ? humerus tuus altus est, humerus tuus fortis, humerus tuus pertingit usque ad Patris concessum super omnem principatum et potestatem et virtutem. Illuc perducis ovem centesimam, illuc deducis ovem Joseph (Psal. lxxix). Ad dexteram Patris deducitur ovis Joseph. Valde jam secuta ovis Joseph ; Christus te portat super humerum suum ; fortis est humerus ejus, noli timere ; altus est, noli ad ima respicere, quia *nemo mittens manum suam ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei* (Luc. ix). *Grave jugum super filios Adam a die nativitatis eorum, usque ad diem reversionis in matrem omnium!* (Eccl. xl.) Quandiu sum filius veteris Adam, grave jugum porto. Si essem filius novi Adam, leve jugum portarem. Quod est jugum grave ? talentum plumbi ; et quod est onus leve ? crux Christi. Illud sicut scriptum est, submergitur in aquis vehementibus (Exod. xv) ; istud enatat super aquas. Mira res ! nihil formidolosius homini quam crucem pati. Sed quare timent homines crucem ? Quia latrones sunt : si latrones non essent, crucem non timerent ; ergo qui timet, latro est. Quomodo, inquis, latro est ? audi Christum : *Vos autem, inquit, fecistis eam* id est, domum meam *speluncam latronum* (Matth. xxi). Templum Dei sanctum est, quod estis vos ; faciunt ergo homines seipsos speluncam latronum : jugulant homines et trahunt in speluncam suam. Quod enim majus homicidium, quam ut seipsum interficiat homo ? vel quod gravius homicidium, corpus occidere an spiritum ? O quoties homo spiritum suum interficit ! quot homicidia in semetipso perficit ? quoties voluntarie et ex studio peccatum perpetrat, quid aliud quam seipsum jugulat ? *Omnis enim qui acceperit gladium, gladio peribit* (Matth. xxvi). Gladius animæ peccatum est ; peccatum animæ mors est ; qui hunc gladium manu propriæ deliberationis acceperit ; hoc est acceptum habet et gratum ; primus in seipsum manum mittit, primus semetipsum interficit : *Gladius, inquit, eorum intret in corda illorum* (Psal. xxxvi). Nec satis est semel occidere et quiescere ; millies et millies crudeles in se manus convertant ; et veloces sunt pedes eorum ad effundendum sanguinem suum viri sanguinum et dolosi. Quomodo dolosi ? Quia congerunt cadavera mortuorum in speluncam suam, et operiunt aggere terræ ne vel ipsi videant, vel ab aliis videantur. Nolunt ipsi videre, ne horrorem vel pudorem ingerant eis in faciem, morticina fetentia ; nolunt videri, ne forte deprehensi tanquam latrones homicidæ ad horrenda supplicia pertrahantur. Quid autem in omnibus suppliciis tam horrendum quam crux ? Ideo timent crucem latrones, quia crux scelerum vindex est, crux impiorum pœna est, crux æqua lance judicat et remunerat, hinc nocentes, illinc innocentes, ideo crux impiis formidolosa, piis autem super omnia ligna paradisi gratiosa est. Nunquid enim Christus crucem timuit ? nunquid Petrus ? nunquid Andreas ? imo et optavit, *exultavit enim ut gigas ad currendam riam* (Psal. viii) : Et, *desiderio*, inquit, *deside-*

ravi hoc pascha manducare vobiscum antequam pasciatur (Luc. xxii). Manducavit pascha cum discipulis, manducavit et pascha cum passus est, quando transiit ex hoc mundo ad Patrem: Ego, inquit, habeo cibum manducare quem vos nescitis; meus cibus est ut faciam voluntatem Patris mei (Joan. iv), et voluntas Patris est ut calicem bibam. Ergo in cruce manducavit et bibit, et ebriatus est, et dormivit. Risit verenda ejus maledictus Cham; et filii, avum referentes, altissimi soporis mysterium pallio contexerunt: Immisit quippe Dominus soporem in Adam et tulit unam de costis ejus, et edificavit in mulierem et adduxit eam ad Adam (Gen. ii). Manifesta res est, quia dormitavit Christus, et soporatus est Christus, et de latere ejus quotidie edificatur, et pascitur, et nutritur Ecclesia, et adducitur a finibus terræ, ut assistat Regina a dextris in vestitu deaurato circumdata varietate. In cruce ergo pascha manducavit, quia ascendit in palmam, et collegit fructus ejus. Cum exaltatus, inquit, fuero, omnia traham ad me (Joan. xii), quæ omnia? cælum, terram, et inferos. Traxit ad se Patrem, quia clamor ejus introivit in conspectum ejus, in aures ejus; et contremuisti terra, et petrae scissæ sunt, et monumenta aperta sunt, quia vocem Filii Dei audierunt. Sic Mediator Dei et hominum, medius inter cælum et terram, pascha manducabat, et fructus arboris undique colligebat, quos in corpus suum trajiciebat; quia confluebant omnia ad arborem vitæ, quæ erat in medio paradisi; restincta enim erat framea, quæ viam intercluserat. Quid ergo amplius crucem timeat? in cruce enim pendet omnis fructus vitæ, quia ipsa est arbor vitæ quæ est in medio paradisi; ipsa est altitudo, latitudo, sublimitas et profundum; ipsa bonos colligit et remunerat; ipsa malos disperdit et condemnat; ipsa est mœstorum consolatio, esurientium refectio, peccatorum gloriatio. Circuire possum, Domine, cælum, et terram, et mare et aridam, et nusquam te inveniam nisi tantum in cruce; ibi dormis, ibi pascis, ibi cubas in meridie (Cant. ii). Crux enim tua fides est cujus latitudo charitas, longitudo longanimitas, altitudo spes, profundum timor. In hac cruce te invenit quicumque te invenit, in hac cruce anima suspenditur a terra, et dulcia poma de ligno vitæ decerpit; in hac cruce Domino suo adhærens dulciter decantat: Susceptor meus es tu, gloria mea et exaltans caput meum (Psal. iii).

Nullus ergo te quærit, nullus te invenit, nisi crucifixus. O gloriosa crux, radicare in me, ut ascendam in te! Sed ubi crucifixerunt eum? (Joan. xix.) in Calvariae loco. Beatus vero locus in quo figitur crux. Bona calvitie quæ tali fronde vestitur. Ad hanc calvitium Elisæus ascendebat: Ascende, calve. Ascende, calve (IV Reg. ii). Vide si non calvus est et noster Elisæus: Filius hominis, inquit, non habet ubi reclinet caput suum (Luc. ix). Ecce quam calvus est qui non habet ubi caput reclinet! calvus est, quia regnum ejus non est de hoc mundo; calvus est noster Elisæus, quia discipuli ejus relicto eo omnes fuge-

runt (Matth. xxvi), quid enim discipuli, nisi capiti capitis, qui omnes numerati sunt? (Matth. x.) Ergo in Calvariae loco vexillum crucis erigitur. Pro eo, inquit, quod ambulaverunt filiae Sion extenso collo et nutibus oculorum, decalvabit Dominus verticem filiarum Sion (Isa. iii). Decalvet Dominus verticem capilli perambulantium in delictis suis (Psal. lxxvii). Decalvabit, inquit, verticem filiarum Sion, et faciet ibi Calvariae locum, ut ibi figatur gloriosa Christi crux, ubi sedem sibi superbia locaverat. Dilata, inquit, calvitium tuum sicut aquila (Mich. i). Aquila decalvata, perspicuo sole fruitor; sic animæ calvitie quanto dilatatur, tanto se purius in eam vera lux infundit; qui autem sibi comam nutriunt, cæcitate et gravitatis sibi damnationem acquirunt. Propterea lucis hujus beatæ visionem perdidit Absalon, quia gravabat eum cæsaries, et non nisi semel in anno tondebatur, et crines suos ponderabat ducentis siclis pondere publico (II Reg. xiv), unde in eodem crine suspensus ad arborem interiit. Absalon, patris pax, ipse est et Judas, et quicumque in pace, Christo est amaritudo amarissima (Isa. xxxviii). Ave, Rabbi (Matth. xxvi), voce et osculo, Patri pacem ferebat, ore suo benedicebant, et corde sua maledicebant (Psal. lxi). Homo, inquit, pacis meæ, in qua speravi, qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem (Psal. xl). Unus est et multi sunt. Ecce Absalon, ecce Judas, ecce corpus Satanae. Sed quomodo comam nutrebat? fur erat, et oculos habebat (Joan. xii). Ista eum cæsaries gravabat, et semel in anno tonsus, quando semel retulit triginta argenteos et projecit eos in templo; quos ponderavit ducentis siclis, qui numerus immundorum est, et hoc, pondere publico, non pondere sanctuarii; poenitentia enim ductus peccatum suum valde ponderavit. Peccavi tradens sanguinem justum (Matth. xxvii). Singula verba plena sunt ponderibus, sed pondere publico, non pondere sanctuarii, quia plus erubuit infamiam quam conscientiam, plus suam nequitiam quam Dei misericordiam ponderavit. Audi pondus sanctuarii: Peccavi, malum coram te feci, dele iniquitatem meam (Psal. i). Hinc iniquitatem meam ego agnosco (ibid.), illinc misericordiam tuam magnam attendo; miserere mei, Deus (ibid.). Audi et pondus publicum: Major est, ait Cain, iniquitas mea quam ut veniam merear (Gen. iv). Retulit ergo triginta argenteos, et projecit in templo (Matth. xxvii). Vide quam magni ponderabat eos, non projecit eos in sterquilinio, sed in templo, nimirum talibus semper diis templum suum devoverat: Avaritia enim, simulacrorum servitus est (Gal. v), et avaritia excæcat oculos sapientum (Deut. i). Ecce infelix qualiter excæcatus est! maluit seipsum perdere, quam denarios perire. Denarios templo, seipsum laqueo addixit; amabat hæredes suos qui eosdem denarios exinde colligerent, qui etiam nunc reservant in suo Corban. Projecit eos in templo, et abiens laqueo se suspendit. Jamdiu erat quidem quod a Christo recesserat et avaritiæ laqueo se suspenderat: sed quod

fecerat, in occulto, palam, omnibus innotuit (*Matth. x*).

Exterioris poenae qualitas, supplicii modum aperuit; quia *per quae peccaverit homo, per haec punietur* (*Sap. xi*). *Suspensus crepuit medius* (*Act. i*), plenus erat venter, et ruptus est. Uter crepuit medius ubi sedes erat Satanæ, crepuit ergo vas contumeliae, quia non erat de vasis figuli quæ probantur in fornace (*Eccli. xxvii*): propter quod in agro figuli in sepultura peregrinorum (*Matth. xxvii*) sortem non habuit: sed velut testa crepitans per inane dissolvitur, et diffusa sunt omnia viscera ejus (*Act. i*). Pecuniae viscera sunt avari; illa diffunduntur et perduntur, sed viri misericordiae colliguntur. Pendet adhuc Judas et Absalon per comam capitis sui, et mulus cui sederat pertransiit (*II Reg. xviii*). Nolite fieri sicut equus et mulus, quia mundus transit et concupiscentia ejus. Crinis Absalon quo suspenditur, radix omnium malorum avaritia est (*I Tim. vi*), ubi hæc radicaverit, omnium malorum cæsaries abundabit. Mulus vero ex equo et asino mistus est duplex animus qui foris ostentat quod intus non servat. Talis erat Judas, talis Absalon: foris pietas intus malitia; duplex iniquitas. Equus manifeste timet, asinus simpliciter ambulat, mulus nequam et subdolos, incautum præcipitat.

Aperi nobis, Domine, aperi nobis ostium lateris tui quod est in arca tua, ut introducas nos cum mundis animalibus septena et septena. Tu es verus Noe quem solum invenit Deus Pater tuus justum coram se (*Gen. vi*). Hic est, inquit, *Filius meus dilectus in quo complacui* (*Matth. iv*): Tu cognoscis oves tuas, et ipsæ te agnoscunt, quia sunt animalia munda septena et septena qui septiformi gratia et operibus lucis. Sabbatum ex Sabbato adepti jam digni sunt octavæ conscribi; qui numerus tantum in arca salvatus est.

Introduc et nos ad te per ostium lateris tui, quod est fides Ecclesiae, et claude ostium a foris (*Gen. vii*) donec pertranseat iniquitas. Et cessante diluvio, iterum nobis aperias ostium, non jam fidei sed spel; ostium contra ostium quod in montis ædificio Ezechielii prophetae monstratum est (*Ezech. xl*). Interim tamen et fenestram habes in arca, per quam dilectus mittit manum suam (*Cant. v*), et columbam suam excitat: Surge, inquiens, amica mea, speciosa mea, et veni (*ibid.*). Et cum evolat post te ut apprehendat te, tu effugis et ascendis super cherubin, et volas, super pennas ventorum (*Psal. xvii*), ut non inveniat pes columbæ tuæ solidum quid de te ubi requiescat, nisi iterum ad arcam tuam revertatur, et tu manu apprehensam iterum in sua mansiuncula reponas (*Gen. viii*). Tutius est enim in portu fidei interim præstolari et quiescere, quam te nimis et frustra insequendo in aquas diluvii intransmeabiles decidere et submergi. Aquæ enim quæ a dextro templi latere effluunt (*Ezech. xlvii*), mille passus mensurae, usque ad talos veniunt; et post alios mille passus, usque ad genua; iterum post alios mille, usque ad venter ascendunt; post alios autem mille passus, in

A tantum crescit et intumescit fluvius ut transvadari non possit (*ibid.*); sed oporteat retro potius redire ad solidum ripæ, ideo sancta animalia ibant et revertantur (*Ezech. i*). Columba quoque cum non inveniret ubi pes ejus requiesceret, ad arcam reversa est (*Gen. viii*). At vero corvus semel emissus nescit reverti (*ibid.*), quia non simplici oculo persequens vanitatis diluvio interceptus est, et merito. Quid enim columbæ et corvo? Quid candido et nigro? Quid Judæ et Joanni? Quid Christo et Belial? (*II Cor. vi*.) Et tamen Christus inter Judam et Joannem medius sedet inter electum et reprobum latronem medius, et Noe inter corvum et columbam; sed corvus semel emissus non est reversus, quia Judas egressus in aere submersus est. Sed quid, o Domine, quod unus ex militibus lancea latus tuum aperit? (*Joan. xix*.) Quis est ille unus ex militibus, nisi forte ille qui tunicam tuam inconsutilem sorte accepit; ipsa est nimirum unitas fidelium, quæ tibi soli militat; ejus lancea prædicationis cunctis credentibus latus tuum aperuit. Vivus est enim sermo Dei et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti (*Hebr. iv*). Hæc est illa lancea quam Habacuc propheta fulgurantem hastam nominat (*Habac. iii*); hanc hastam cum urceo aquæ tulit David a capite Saulis inimici sui dormientis (*I Reg. xxvi*), quia superbis et invidis ac negligentibus sermo sapientiæ simul cum gratia subtrahitur; sed dormientem, filius Sarvix confodere voluit semel, ut secundo opus non esset, nisi hunc David benigne prohibuisset; quia peccatorem pigrum et contemneutem nisi misericors et longanimis patientia Dei sustineret, gladius Satanæ (hoc est, iniquitas sua) in æternum interficeret: Vult enim improbus Satan, quatenus qui dormit, non adjiciat ut resurgat (*Psal. xlii*). At vero misericors David de longinquo vertice sæpius inclamat; nonne respondebis, Abner? (*I Reg. vi*.) Retribuis enim peccatori mala pro bonis, mitissime David, et admones et expectas diutius ut respondeat tibi unum pro mille; illis autem vox tua improba videtur, quia inquietum eorum somnum inquietas. Quis es tu, inquit, qui clamas et inquietas regem? (*I Reg. xxvi*.) Ab increpatione tua, Domine, dormitaverunt qui ascenderunt equos (*Psal. lxxv*), nec evigilare eos vult auriga ipsorum, donec præcipitet in profundum. Rex enim impiorum superbia, in umbra dormit, in secreto calami, in locis humentibus, et protegent umbræ umbram ejus (*Job xl*). Ipse est Abner qui protegit Saul. Cur, inquit, inquietas regem? Compungitur tamen aliquando et superbum cor, ad vocem David, sed non usque ad correptionem. Flectitur humillimis sermonibus superbus Saul, dicente David: Quem persequeris, rex Israel; quem perdis in montibus (*I Reg. xxiv*). Non sine causa, vel cani mortuo vel pulci se comparat David, melior est enim canis vivus leone mortuo (*Eccli. ix*): melior est canis vivus Deo, mortuus mundo, quam leo superbus et reprobus, mortuus Deo, vivens sæculo. Pulex parvulus

et mordet et saltit, sic humilis justus, carnalium vitia mordet confidenter, et saltit in montibus ubi tutissimum habet refugium, ut non timeat perdicem adulteram quæ persecuta est Eliam (*III Reg. xix*), et Joannem Baptistam interfecit (*Matth. xiv*). Da mihi, Domine, portionem in terra viventium, in sepultura peregrinorum in agro Aceldama (*Matth. xxvii*), qui pretio magno sanguinis tui emptus est; ibi enim sepulti sunt omnes Patres nostri, qui super terram hanc advenæ fuerunt et peregrini; ibi Abraham, pulcherrimam conjugem suam Saram in spelunca duplici sepelivit (*Gen. xxiii*). Sed quid est quod nec gratis agrum ipsum accipere voluit, nec in electis eorum sepulcris mortuorum sepelire? Quia nec sine pretio sanguinis Christi, gratis se per seipsum salvandum credidit, nec bonum sibi æstimavit esse, si in fetentibus mundi sepulcris habitaret. In electis, ait, sepulcris nostris sepeli mortuum tuum (*ibid.*). Habet mundus electa sepulcra; illos utique quos elationis fastigium, vel superstitionis operositas perspicuos reddit. Tota Ægyptus sepulcris plena est, neque enim erat domus in qua non jaceret mortuus (*Exod. xii*). Illa sepulcra in deserto desiderabant filii Israel: *Deerant nobis*, inquit, *in Ægypto sepulcra* (*Exod. xiv*), ut cadavera nostra jaceant in deserto nuda et inhumata. In talibus sepulcris noluit mortuum suum sepelire sanctissimus patriarcha, sed ubi? in spelunca duplici; ubi spes honorum operum, et amor contemplativæ requiescit; ibi enim et Lia condita jacet: ergo Sara et Lia in spelunca duplici, simul absconditæ sunt. Illa prius sterilis, postmodum jam senex, filium gaudii unum tantummodo peperit; hæc post sex filios parere cessavit, nisi quod novissime filiam (sacri generis ignominiam) peperit. Mira res! hæc quæ sex habuit filios, parere cessare dicitur (*Gen. xxix*); illa quæ unum tantummodo, parere cessare non memoratur. Sed activa finem habet, contemplativa semper parit; illa in dolore, ista in gaudio parturit, et tamen utraque in eodem agro sepulta est. Nam Rachel juxta Bethlehem subter siliem crucis superposita est (*Gen. xxxv*), nimirum ædet ad pedes Jesu, ut de domo panis semper fecunda pariat. Ergo Sara et Rachel nunquam parere cessabunt. Lia vero, post sex filios, aut omnino parere cessat, aut filiam parit; ipsa est carnalis voluptas, quæ sub specie discretionis nonnunquam subrepat activæ; sed tamen si vere vidua fuerit, salvabitur; non per filiam, sed per generationem filiorum (*I Tim. ii*).

In spelunca itaque duplici patriarchæ nobiles una cum suis conjugibus sepulti sunt; habitaverunt enim in tabernaculis sicut advenæ et peregrini super terram; ideo sepulturam peregrinorum, tam ipsi quam tota eorum successio, hæreditate possident. Sed quid est quod Jacob grandævus, majore quam cæteri ambitione, suavitate, et gloria ibidem a filio suo Joseph sepultus est? (*Gen. l.*) Per Jacob grandævum, perfecta charitas exprimitur; in qua Pater a Filio, imo cum Filio consepelitur, dicente ipso, quia si

quis diligit me sermonem meum servavit, et Pater meus diligit eum, et ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus (*Joan. xiv*). Hæc est illa gloriosa et suavis sepultura Patris. Antiqui dierum, qui diligentes se sibi consepelivit, et abscondit eos in abscondito faciei suæ a contradictione hominum. Illud et ossa Joseph (Salvatoris nostri memoria) ex Ægypto, quotidie referuntur a filiis Israel (*Exod. xiii*). Non enim in Ægypto ossa Joseph Deus reliquit, qui fetentia et dealbata sepulcra detestatur (*Matth. xxiii*). Et Moysen Deus sepelivit; sed sepulcrum ejus usque in hodiernum diem ab homine non invenitur (*Deut. xxxiv*). Denique quis poterit illuc ascendere ubi ille ascendit per medium nebulae in altissimum montem; et fuit ibi quadraginta diebus et quadraginta noctibus, et vidit, et perscrutatus est exemplar tabernaculi admirabilis quod fixerat Deus et non homo? Propterea usque hodie dum legitur Moyses (*II Cor. iii*), velatam habet faciem, quia ab homine mortali sepulcrum ejus non invenitur. In eodem agro et sanguinis, et gloriosa regum linea sortem recepit, qui sepulti sunt in sepulcro patrum suorum in Jerusalem. Illic et prophetarum visio, et Machabæorum bellicosa virtus gloriose decorata est. Comparetur jam, si placet, huic sepulture peregrinorum (*Isai. xlii*), illa quondam gloriosa in regnis, incluta in superbia, Chaldæorum turris Babel. Quid simile huic nostræ sepulture reperitur? Ibi, in plures lingua discinditur; hic, quinque civitates Ægypti non jam lingua Ægyptia nec Chananitide loquuntur, sed civitas solis vocatur una. De illa siquidem turre Babel projecta est meretrix Jezabel, fortificationum mater, idolorum cultrix, avaritiæ artifex (*IV Reg. ix*); et cum eam sepelire vellent, quia erat filia regis, non invenerunt nisi tantum calvariam et manuum summitates, et sanguine respersum parietem. Hæc sane est impiorum sepultura, hæc digna retributio; quod ex eis non nisi manuum summitates, hoc est operum vix extrema vestigia, remanent, et calvaries, qui fuerat locus superbiæ, spoliatus capillorum gloria, quia vidi impium superexaltatum, et elevatum sicut cedros Libani, et transivi et ecce non erat (*Psal. xxxvi*). Hæc est calvaries Jezabel, quæ vestita erat decore meretricio et perunxerat oculos suos stibio (*IV Reg. ix*). Decalvatus est superbiæ vertex, non est qui jam dignetur aspicere nisi qui voluerit nefas ejus abhorre, ut lavet manus suas in sanguine peccatoris, et, velut equus fortis et velox, meretricem projectam ungula sua confodiat et conculcet et prætereat. Hic et paries adhuc sanguineus relictus est, ut terreat viros sanguinum et dolosos; qui propter avaritiam suam lapidant humilem Naboth. Sed canes impudentissimi, amatores cadaverum, carnes sibi fornicarias incorporant, unde et sanguinem ejus consequenter lambunt, quia sicut libidinis, ita et ultionis participes erunt. Alii vero sunt canes qui sunt ex inimicis abyssi, qui famem justitiæ patiuntur, qui circumeunt civitatem, non Babyloniam sed Ec-

clesiæ; et quod mortuum a vitis ibidem reperiunt, comedunt, et sibi consepeliunt. Unde autem hi quos extra civitatem mortuos, volucres, hoc est demones, per inane volantes comedunt, quales fuerunt Achitofel, et Absalon, et Jezabel, et Judas, qui accipientes in vano animam suam, in vano etiam efflaverunt eam. Sed redeamus ad agrum Aceldema, ut admiremur et æmulemur potius beatorum mansionum gloriam, quoniam memoria impiorum cum sonitu, memoria vero justorum vivet in sæcula sæculorum, quales fuerunt *Joseph, qui erat decurio vir justus et bonus (Luc. xxiii) et Nicodemus, qui quondam noctis, sed jam diei minister, ad perungendum corpus Dominicum, ferebat misturam myrrhæ et aloes quasi libras centum (Joan. ixx).* Tales sepulturae suæ ministros amabat Jesus, qui corpus ejus audacter eripiant de potestate tenebrarum, et sibi vindicent, *ut sciat unusquisque vas suum possidere in sanctificatione et honore (I Thess. vi),* ligantes illud castitatis legibus et disciplinæ linteis, et a vermium putredine conservantes *per misturam myrrhæ et aloes.* Sunt enim hæ species amaræ quidem, sed corruptelam removeantes: laboriosa quidem est castigatio carnis, sed aliter neque mens, neque ipsa caro servatur imputribilis. *Quasi libras centum.* O mensuram bonam et confertam! librandum sane est inter corpus et animam, discretionem subtilissimam, ut unumquodque plenum sinum se habere gaudeat, et sit pax et æqualitas inter carnem et spiritum, quatenus et mensura teneatur, et non deseratur perfectio. Hæ sunt quasi libræ centum quæ corpus Jesu in sepulcro fidelium, integrum semper et suave custodiunt. *En lectulus Salomonis sexaginta fortes ambiunt, omnes tenentes gladium et ad bella doctissimi (Cant. iii).* Lectulus tuus, Jesu Christe, plusquam Salomon; sepultura tua est, in qua Sabato requiesti ab omni opere quod patrast. Est autem monumentum tuum in horto novum (*Joan. xix*) et in petra excisum; quia amica tua fidelis anima, hortus conclusus est, et renovatur quotidie in agnitione tua, et solidatur in petra amoris tui consepeliens scipsam tibi in interiore homine, in secreta tabernaculi tui: ibi te ambiunt sexaginta fortes ex fortissimis Israel, in quibus opera sex dierum, opera Iona et valde perfecta sunt, ut in scenario et denario legis, imaginem et similitudinem tuam conservent. Isti melius te custodiunt quam fallax impiorum custodia, qui sunt ad bella doctissimi, non solum carnis illecebras, sed etiam potestates aereas, nocturnosque timores abigere. Illi autem qui nocte sicut ebrii sepulcrum obsident, illi trepidaverunt timore ubi non est timor, quoniam potestas tenebrarum lucem non est sustineas, ad nuntium vitæ facti sunt veluti mortui (*Malach. xxviii*). Non ergo te custodiunt filii noctis, sed filii diei: illis enim horrorem incutit splendor tuus, ut fugiant a te; istis autem gaudium ne approximent ad te. *Nobis, aiunt, dormientibus venerunt discipuli ejus, et furati sunt eum (Matth. xxviii).* O mendaces! verum dixistis, sed

A mentita est iniquitas tibi (Psalm. xxvi). Dormientes enim, Christum custodire non possunt; sed qui mane, inquit, *vigilaverint ad me, invenient me (Prov. viii).*

Vobis quippe dormientibus, quid nisi somnia apparent? Ecce habetis copiosam in manibus pecuniam; illam, si potestis, custodite ne fures effodiant vel furentur: nam discipuli Christi suum thesaurum diligenter custodient: unusquisque quod amat, hoc servare studet. Certe Michol amabat David magis quam patrem suum Saul, ideo per fenestram demisit eum et servavit (*I Reg. xix*). Quid est hoc? Michol filia Saul, filia quondam superbæ; postquam nupserat specioso David, incipit odisse patrem suum, cui dicitur in psalmo: *Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam et obliviscere domum patris tui, et concupiscet rex decorem tuum (Psalm. xlv).* Unde per fenestram demittit David; illam intellige fenestram per quam dilectus mittit manum suam (*I Reg. x*); per hanc fenestram demittitur ab amica sua ad amicum suum, hoc est ad seipsam, et absconditur in interiore homine, ubi et securus vivat, et iniquos lateat. Abscondit enim se et exiit de templo perfidæ; quoniam dum citharizat coram Saul, ut spiritum Domini malum faciat ab eo recedere, ille impius hasta eum cum pariete tentat configere. Sed declinante David (*I Reg. xvi*), quid est quod parieti hasta infigitur, nisi quod recedente Christi gratia, mens indurata, suæ malitiæ telo confoditur? Quid autem ita hodieque perosum habet rex tenebrarum Saul, quam David generum suum? Propter quod, absente David, filiam suam tulit, et dat alteri marito ignobili (*I Reg. v*) sed manu fortis, cum rediit, et acceperit regnum, rursus suam sibi vindicat, quia desponderat sibi eam ducentis præputiis, a qua non solum carnis sed et mentis immunditias abscederat. Væ peccatoribus, Domine, sepulcrum tuum obsidentibus; quoniam vere declinas ab eis, et non inveniunt te in lectulo tuo suavi et florido, sed potius offendunt statnam cordis sui tenebris involutam, habentes ad caput suum pellem caprinam (*I Reg. xix*), peccatorum suorum memoriam fetentem. Beatus autem qui vigilat ad monumentum tuum, et custodit te, et luctatur mane cum angelo resurrectionis, nec dimittit eum donec audiat aliquid de nomine ejus quod est mirabile: ut et nomen Jacob commutetur in Israel (*Gen. xxxv*), et transmissio amne doloris, statim oriatur ei sol justitiæ. *Qui revolvat nobis lapidem ab ostio monumenti? (Matth. xxvii).* Clausum est, Domine, ostium mentis meæ, et premit intellectum meum lapis mortalitatis prægravatus pondere iniquitatis meæ; nec humane prorsus vires valent amovere, nisi omnipotens sermo tuus a regalibus sedibus veniat, angelus consilii, qui diruat maceriam inimicitiarum, et aperiat nobis sensum ut intelligamus Scripturas, et videamus linteamina posita ante nos, humilitatis et resurrectionis tuæ verissima testimonia: in quibus qui te scrutari, te adjuvante, potuerit, prægestabit aliquid de gloria resurrectionis quam præparasti

diligentibus te; cujus primitias in sinu tuo jam collegisti, offerens eas semper in conspectu Patris tui tostas igni Spiritus sancti. Et ille quidem angelus tanti gaudii prænuntius, qui revolvit lapidem et impias mentes perterruit, pias autem blande leniens timere prohibuit: ille, inquam, angelus non tantum verbo, sed et vultu, habitu vel tactu, beatæ resurrectioni testimonium perhibuit. *Revolvit enim lapidem et super eum sedit* (Matth. xxviii): lapidem, inquam, qui et nunc advolutus est super nos, et faciem nostram deprimit: quod in prima resurrectione quæ est animæ, fieri non dubium est, ut prementem se corruptionis sarcinam versa vice spiritus subjiciat, et velut iudex ac Dominus inferioris sui regimen accipiat. Quid autem per candorem nivis, et vestimentorum speciem, nisi corporis nostri frigida et mundissima castitas signatur, quæ præsendenti in se angelicæ claritati similis, et testimonium præbet et obsequium? Porro aspectus ejus interior, ubi subsignatum est lumen vultus tui, Domine, sicut fulgur terribilis est et lucidus: terribilis ut inimicos animæ scindat medios et perterreat; lucidus autem, ut tibi vero lumini, eum justitia semper appareat. Talis erat facies Moysi (Exod. iii) ex consortio sermonis tui: hoc est, luminosa et terribilis, quia cornuta erat ad ventilandum inimicos, et velata propter splendorem, quem carnales oculi ferre non poterant. Et nunc, Domine, scimus et gaudeamus quia resurrexisti vere a mortuis, et longe divisus es a nobis adhuc mortalibus, quia ascendisti *super equos tuos* (Habac. iii) igneos et currum igneum, qui *decem millibus multiplex* (Psal. lxxvii) est: verum tamen cecidit nobis a te, et apud nos usque hodie remansit pallium tuum quæ sunt linteamina corporis tui, quibus potentia tuæ opem experiamur in tempore opportuno, ut spiritus tuus duplex fiat in visceribus nostris, quatenus in te et Deum et proximum diligamus. Circumdederunt nos dolores mortis, et tribulationes inferni conturbaverunt nos; circumdederunt nos, mortalitatis nostræ vestimentum scaturiens vermis, qui me assidue comedunt et non dormiunt, qui sunt dolores prænuntii doloris illius maximi, qui venit super nos velut armatus, et improvisos molitur obruere. Et quis tam providus, ut terrorem illius possit sustinere? Attamen velimus nolimus, certe sustinendus est, certe transmeandus. Sed noli oblivisci pallium Eliæ, alioquin torrens tibi sine illo non dividetur. Sunt et alii torrentes iniquitatis (pelagus peccatorum meorum) qui conturbant me; atque utinam sic conturbarent, ut cum dolore clamarem: *Pater mi, pater mi, currus Israel et auriga ejus!* (IV Reg. ii.) Conturbant enim me torrentes iniquitatis, auferentes mihi lumen oculorum meorum, ut non possim videre piissimum Eliam, quando tollitur a me: si enim viderem, profecto spiritus ejus duplex fieret in me, et clamarem: *Pater mi, pater mi? Misit Deus spiritum filii sui in corda nostra*, ait Apostolus, *clamantem: Abba, Pater* (Galat. iv). Duplex spiritus, duplo cla-

mat: *Pater mi, pater mi*; pater mi, creator; pater mi, reformator. Pater mi, pater mi! o vox affectuosa! *currus Israel et auriga ejus* (IV Reg. xiii): portas et regis, sustines et gubernas: quem? Israel credentem in te, sperantem in te, suspirantem ad te. Ecce sublatus es, amplius te tuus non videbit Eliseus: remansit tamen ei pallium tuum in memoriam tui, ut præsentia absentia tuæ dolorem ejus semper et augendo leniat, et leniendo augeat. *Hoc sumite*, ait, *in meam commemorationem* (Luc. xxii): hoc est sacramentum corporis tui, quod sumimus in tui commemorationem corporis tui donec venias. Pallium tuum est caro tua qua vestitus ad nos processisti; et latuisti quidem perfidus, sed fidelibus tuis te ipsum ostendisti sicut et usque hodie. Sub hoc pallio *abscondita est maxima fortitudo tua* (Habac. iii), o fortissime Samson, quam etiam dilectæ et non diligenti te, ad ultimum non celasti, ut inimicam verteres in amicam. In tantum amasti mulierem non amantem te, sed persequentem, ut propter amorem ejus sapientia tua stultesceret, et fortitudo tua infirmaretur. Sed *quod stultum est Dei sapientius factum est hominibus, et quod infirmum Dei fortius hominibus* (I Cor. i), quoniam voluntarie te ipsum Patri sacrificans, et ex potestate tua moriens concussisti principes tenebrarum et regnum eorum attrivisti; facta est crux tua, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitia, his autem qui credunt, Dei virtus et Dei sapientia. Quamdiu sumus in hoc corpore, peregrinamur a te, Domine; ambulas quidem cum his qui diligunt te, et loquuntur et tristantur super te; sed tamen peregrina est facies tua, et cum cognoscas eos, non tamen cognosceris ab eis. Vere tu es ille Joseph (Gen. xlii), qui ad fratres tuos quasi ad alienos durius loquebaris, non indignatione, sed miseratione, dum illos duos in via ambulantes, et dolebas, et arguebas: *O stulti et tardi corde ad credendum!* (Luc. xxiv.) Veniunt ergo ad te quasi alieni fratres tui, sed tu benigne appropinquas eis: veniant ad te cum asinis stultitiæ et tarditatis suæ, et cum saccis vacuis præ inopia; sed non solo frumento repleas eos, quia et pecuniam reddis ligatam in ore sacculi. *Aporto*, inquit, *unus sacco, ut daret jumento pabulum, invenit pecuniam in ore sacculi: reddita est*, ait, *mihi pecunia, en habetur in sacco, quidnam est quod fecit nobis Deus?* (Gen. xlii.) Vacui et stulti veniunt ad te, sed tu remittis eos onustos et abundantes frumento sapientiæ tuæ, insuper et eloquentiæ pecuniam reddis ligatam auctoritate Scripturæ; quia linguas infantium facis disertas, ut dent jumentis nondum intelligentibus te, pabulum, et mensuram tritici in tempore suo. Gradere nunc et nobiscum, Domine, ne decolemur et tristemur in via hac qua ambulamus, quoniam tu ipse quondam præcedebas filios Israel in columna nubis per diem, et in columna ignis per noctem (Exod. xiii), et ad nutum tuum deponebant tentoria, et rursus erigebant. Quæ est nubes quæ præcedit veros Israe-

litas, nisi verissimum et sanctissimum corpus tuum, A XIX), frangis et ipsam corpus nostrum, quod in quod in altari sumimus, in quo velatur nobis altitudo Dei, immensitas majestatis tuæ, cujus et calorem et splendorem mortalis infirmitas sustinere non posset, nisi mediatrix nubes interposita, et ardorem temperaret desuper, et tutam subtus te viam præmonstraret? Hanc nubem totus exercitus tuus sequitur, Domine rex Sabaoth; qui autem non sequitur eam, in tenebris est, et in tenebris ambulat, et nescit quo eat: relucet enim de hac semita quæ ducit ad vitam, semita humilitatis et patientiæ, semita mansuetudinis et misericordiæ, et quidquid humano generi per Incarnationis tuæ mysterium revelare dignatus es. Relucet nobis ex hac luce, legis et prophetiæ gloria, quoniam Moyses et Elias tecum apparuerunt in monte, sed *nubes lucida obumbravit eos* (Matth. xvii): nec enim ipsi sicut et nos, sine tua protectione salvari potuissent; verumtamen illis sicut amicis et domesticis (imo domesticorum et amicorum tuorum præcipuis) sacramenti tui nubes erat perlucida quæ nobis jacentibus et projectis a facie oculorum tuorum valde subobscura est, sed imperfectum meum viderunt oculi tui, et in libro tuo omnes scribentur, quoniam sub nube tua nutris et perficis, et deducis velut ovem Joseph. Hæc est columna nubis, quæ per diem præcedebat filios Israel; columna vero ignis per noctem, Spiritus sanctus est qui super apostolos in igneis linguis apparuit, qui cæcitatibus nostræ caliginem illuminat et sursum erigit, ut sapiamus ea quæ sursum sunt, non quæ super terram. Nubes ergo per diem et columna ignis per noctem, quia et caro tua divinitatis æstus temperat et Spiritus sancti lux tenebras nostræ mentis illustrat. Igitur dum loqueris in via duobus discipulis tecum pariter euntibus, et nubes peregrina faciem tuam tegeret: *Nonne*, inquiunt, *cor nostrum ardens erat in nobis, dum nobis loqueretur in via et aperiret nobis Scripturam?* (Luc. xxiv.) Ardebat nimirum intus columna ignis, quia foris columna nubis loquebatur ad eos. Sed ubi tandem cognoverunt? in *fractione panis* (ibid.); et vere non cognosceris, Domine, nisi in fractione panis: panis, caro tua est; fregisti manibus tuis corpus tuum, quia potestatem habebas ponendi animam tuam, et iterum sumendi eam: fregisti corpus quod foris apparebat, et ostendisti medullam quæ intus latebat; nisi enim patiaris, non cognosceris: *ibi*, inquit, *abscondita est fortitudo ejus* (Habac. iii). Quæ est autem fortitudo tua, nisi mansuetudo, nisi humilitas, nisi sapientia et obedientia? Has virtutes fortissimas et suavissimas, in fractione panis, hoc est, in passione tua, nobis ostendisti. His virtutibus caro tua (quod nos sumus) nutritur paulatim et perficit et perficitur. Et primum quidem inter duas molas spei et timoris, molitur sicut frumentum, ut fiat nova conspersio: deinde cum in formam panis transierit, coquitur in clibano passionum, postea cum benedixeris ei omni benedictione spirituali, et dixeris, *Consummatum est* (Joan.

manibus tuis est, et in manus tuas committimus: et ibi agnosceris, non specie peregrina, sed in facie propria, ut jam non lancea nobis latus tuum aperiat, sed digito palpare et videre possimus, quia tu es, Domine, Deus noster, pater orphanorum et iudex viduarum. Nunquid non vides viduam hanc pauperculam, et desolatam animam meam non habentem aliquos, neque fratres, neque amicos, neque vicinos, a quibus mutua accipiam vasa vacua, non pauca, quæ mihi filii mei suggerant, et ego infundam de modico olei, quod mihi de te residuum est, ut tu benedictionis tuæ plenitudinem omnibus exhibeas? Intelligo enim, Domine, vasa vacua esse litterales quosdam et historicos sensus Scripturæ tuæ, quæ non pauca sunt, ut totus mundus ea capere non possit. Quæ quidem vasa sanctissimi templi tui, Babylonius rex, hoc est, superbiæ principatus captiva sibi ducit, suisque conviviis, non ad gloriam, ad ignominiam suam servire cogit (IV Reg. n); usurpans sibi scientiam legis tuæ, et bibens in vasis sanctuarii vinum prostitutionis suæ, unguentisque meretricis donaria tua commaculans. Propter quod et ex adverso parietis, crudelis, sed justa contra eos sententia conscribitur (Dan. v), quia omne regnum in seipsum divisum desolabitur, et tradetur Medi et Persis qui argentum non quærant, nec aurum relinunt, sed venenatis et ardentibus sagittis parvulos et stultos eorum sensus interficiant. Tu autem Domine, pauperis et desolatæ viduæ micereberis, ne pessimus, et importunus foenerator, quod ad usum perditionis meæ, multa mihi iniquitatis suæ talenta credidit, duos filios meos interioris animæ sensus ad serviendum sibi tollat. Bonum et salutare tutum, ut petam mutuo vasa non pauca, et benedictione superabundantis olei redimam peccata mea, de reliquo autem vivam cum filiis meis.

Sed quia nec vicinos habeo nec liberos a quibus commodem exercitium mentis meæ, statim ut remisero manus, invadit me creditor ille improbus, et duos filios meos, hoc est intellectum et affectum, inertæ vanisque illusionibus suis deservire cogit. Tu ergo misericors, ut viduarum defensor, quoniam dives es nimis, et das omnibus affluenter: tu, inquam, ipse mihi commoda, et vasa quæ nosti ad hoc esse utilia, et oleum, ut tua sint omnia, et omnia serviant tibi: quia nolo in Ægyptum oleum tuum deferre ut non peccem tibi, sed tantummodo ne penem otiosa comedam, quin potius tota die exercear in justificationibus tuis et vivam. Ecce quod filius memoriæ meæ mihi obtulit, sicut primum inter manus meas incidit, arripiam. Stabat Elias in vertice montis, et mittitur ad eum quinquagenarius primus, qui igni consumptus est, et secundus similiter, tertius tamen, humilitatis et devotionis merito reservatus est (IV Reg. i). Ecce vas, sed vacuum, quia potius sic acceptum crudelitatem resonat, impleatur oleo, et gravis ex eo sonus cessabit. Quis enim Elias stans in vertice montis nisi tu, Do-

mine Jesu, qui sursum Patri assistis, venit ad te A
 quinquagenarius primus, quem tibi aridus præ nimia
 siccitate mundus transmittit, et clamat ad te : *Homo
 Dei, descende de monte?* (ibid.) Mundus enim cogno-
 scit, quia salvari sine te non potest. Homo Dei et
 Deus homo, moveat te quem quæris homo, ut ho-
 mini condescendas. *Descende de monte*, nullus tibi
 potest appropinquare, nisi tu appropinquaveris ei,
 nullus ad te potest ascendere, nisi tu descendas ad
 eum. *Homo Dei, descende de monte*: tu es mons ele-
 vatus super verticem montium, descende et compa-
 tere nobis in convalle lacrymarum. Si homo, inquit,
 Dei sum, descendat ignis de cælo (ibid.), etc. — *Ignem
 enim veni mittere in terram* (Luc. xii), quem volo, ut
 accendat et devoret te et quinquaginta tuos. Obse-
 cro, Domine, et super me descendat ignis ille, et de-
 voret in me veterem hominem cum actibus suis. Hic
 est quinquagenarius primus quem tuus ignis devo-
 rat, ut ab omni opere servili requiescere faciat.
 Quinquagenarius autem secundus ipsa est activa
 vita quæ similiter finem habet, Sabbatum ex Sab-
 bato; hanc quoque in holocaustum, ignis tuus absum-
 mit, et in primo quidem quinquagenario erematur
 hircus, in secundo aries incenditur; tertius autem
 qui est resurrectionis vel contemplationis, finem non
 habet, sed cum Elia semper vivit. Unde bene lectum
 est in Evangelio, de magnis piscibus centum et quin-
 quaginta tribus, qui omnes in unum piscem redacti
 sunt, quem super prunas positum septem discipuli
 viderunt, et una cum Jesu qui octavus erat, præsi-
 sunt (Joan. xxi). Ipse numerus, hoc est centum et
 quinquaginta, qui sunt tres quinquagenarii et septem
 discipuli, requiem concorditer sonat, et sicut singuli
 quinquagenarii, ad unitatem; ita septem, ad octa-
 vam, hoc est ad Christum, tendunt, et in uno omnes
 consentiunt. Sicut autem unum corpus, unus panis,
 unus homo vel unus piscis Christus et omnes elec-
 ti: ita diabolus cum omnibus reprobis unum cor-
 pus et unus hostis. Est enim *aquila grandis, magna-
 rum alarum*, etc. (Ezech. xvi). *Aquila*, propter ni-
 miam naturæ spiritualis perspicaciam; *grandis*,
 propter superbiam altitudinem; *magnæ alæ adhæ-
 rentes sibi et extolles eum*, malignorum spirituum
 potestates; *longo membrorum ductu*, pessimi homi-
 nes, quorum ministerio fungitur ad pugnandum D
 contra bonos. Et bene, *longo*: quia adhuc quotidie
 veniunt, et durant usque in finem sæculi, ducatum
 superbiam sequentes: *plena plumis*, fallaciæ dolis, et
 avaritiæ, quia easdem artes variis modis ad deci-
 piendum transfigurat. *Venit ad Libanum*, animam
 semel fidei et vitæ merito candidatam. *Tulit medul-
 lam cedri*: cedrus imputribilis, altitudo spei, cujus
 medulla est charitas, quam singulariter nititur expu-
 gnare diabolus. *Summitatem frondium ejus avellit*,
 et sermonem sapientiæ qui excellentissimus est, evel-
 lit ab amore Dei. *Et transportavit in terram Sennar*:
 hoc est fetoris eorum, quod significat inanem glo-
 riam. *In die illa sibilabit Dominus muscæ, quæ est
 in extremo fluminum terræ Egypti, et apī quæ est in*

terra Assur (Isa. vii). Sibila, Domine, et huic muscæ
 immundæ, animæ meæ peccatrici, ut spiritus tuus
 bonus deducat me in viam rectam, ut vadam ad
 excelsam et montuosam promissionis terram, quæ
 de superioribus tuis irrigatur, et de cælo expectat
 pluviam, non sicut terra Egypti, quam fluvius de
 terra ebulliens totam cooperit. Non est enim mons
 oppositus; non est aliquod obstaculum concupiscen-
 tiis Egypti; sed sicut de terrena mente ebulliunt
 super detectam animæ superficiem, sine mora de-
 currunt. Habet enim septem ostia fluvius Egy-
 ptius, quæ de uno capite, id est superbia, derivan-
 tur. Horum extremum intelligitur luxuria carnis, de
 qua muscæ immunditiæ semper amatrices nascun-
 tur: nec istam despiciat superabundantia gratiæ, sed
 B sibilat et evocat eam de extremo fluminum, et jun-
 git apī quæ erat in terra Assur: *Et venient et requie-
 scent simul in torrentibus vallium: et in cavernis pe-
 trarum, et in omnibus frutetis, et in universis fora-
 minibus* (ibid.). Apis virgo est, sed quandiu est in
 terra Assur, hoc est elationis, mel non potest ope-
 rari; sola enim repromissionis terra lacte et melle
 fluit: sibilante ergo gratia, musca et apis conve-
 niunt, et simul requiescunt in torrentibus vallium.
 In illis torrentibus, et apis de superbiam, et musca
 de luxuriæ sordibus emundantur. Torrentes val-
 lium, disciplinæ sunt humilitatis. Quare torrentes?
 Quia si quis moror, si qua gravitas in corrigendis
 vitiis, cito prætereunt: unde *mulier cum parit, tri-
 stitiam habet; cum vero peperit, jam non meminit
 pressuræ* (Joan. xvi): nam labor vertitur in amo-
 rem, et tedium in desiderium, et amaritudo in dul-
 cedinem; sicque de torrentibus vallium proficiunt
 ad cavernas petrarum. Petræ, firmissimi atque for-
 tissimi in fide patres sunt, in quorum passionibus
 velut suis exemplaribus, musca et apis quasi co-
 lumbæ nidificantes requiescunt, unde non cessat ma-
 nus eorum, non cessat pes; sed in omnibus frutetis
 bonorum operum jugiter exercitæ, sic demum ad
 contemplationis foramina perveniunt. Hæc sunt
 opera tua, Domine Jesu, quia sunt bona valde. Sic
 Mariæ Magdalene sibilasti, de qua non unum, sed
 septem Egypti flumina ejecisti. Vide quomodo re-
 quievit in torrentibus vallium; intravit inter epulas
 discumbentium, cucurrit ad pedes Jesu; effundebat
 super eos torrentes lacrymarum: ad lavanda sui
 Domini vestigia, non alias quam oculorum suorum
 undas attulit, capillis suis pro linteis usa est, tum
 vero ubi affectus vehementior incanduit et ubera-
 vit, carbo lacrymarum imbre respersus fortius exar-
 sit (Matth. xxvi; Luc. vii). Videres ab illa sacratis
 vestigiis celeberrima et insatiabilia oscula infigi;
 videres effusæ unctionis suavitate totam domum
 compleri.

Quid igitur illa nisi in torrentibus vallium requie-
 scebat, de qua tot et tanti gratiæ torrentes effue-
 bant? unde et dimissis ei peccatis multis, quia mul-
 tum dilexerat, jam, sicut columba quæ lacte est lota,
 residebat ad pedes Jesu juxta fluentia plenissima;

cum quidem soror ejus Martha satageret circa frequens ministerium. Quid memorem de sepulturæ officio quod prævenit: de pedibus ascendens ad unctionem capitis, cum in ea fremeret illud avaritiæ sepulcrum fetens, odorem pietatis ferre non sustinens? Non potuit amor tantus, Christo etiam moriente mori: fugientibus et latentibus viris (hoc est apostolis) mulier imperterrita *stabat ad monumentum, plorans* (Joan. xi). Non habebat vinum, et tota super mortuum ardebat. Corpus erat sublatum, et a monumento recedere non valebat; quo plus de manibus et oculis auferebatur, eo ardentius animus insequabatur. Si fieri potuisset, redimendo corpori sepulcrum lacrymis implesset; *stabat*, inquit, *plorans*, id solum ei de te residebat; corpus erat sublatum, sed quis auferat ei ploratum? Indulge domina, indulge totis habenis, et effundere procurrens in infatigabiles lacrymas, donec sublatum, imo resurgentem, Dominum tuum consequaris; iterum et iterum inclinare, vel locum vacuum ubi positus fuerat sæpius intueri; amplius et amplius ipse te ad plorandum locus irritat, dum ejus quem quæris absentiam tibi præsentat. *Vidit*, inquit, *duos angelos in albis sedentes, unum ad caput, et unum ad pedes, ubi fuerat positum corpus Jesu; mulier*, inquit, *quid ploras? quem quæris?* (Ibid.) Equidem benenoveratis, o piissimi angeli, quid ploraret et quem quæreret; quare illam commemorando iterum in fletus excitastis? Sed prope erat insperatæ consolationis gaudium, ideo tota vis doloris et plorationis excurrat. *Conversa retrorsum vidit Jesum stantem, et nesciebat quia Jesus est* (Ibid.). O pium, o delectabile pietatis spectaculum! Ipse qui quæritur et desideratur, et occultat se et manifestatur: occultat se ut ardentius requiratur, et requisitus cum gaudio inventiatur, inventas cum sollicitudine teneatur, et tentus non dimittatur; donec in amoris sui cubiculo mansionem facturus introducatur. Hac arte ludit sapientia in orbe terrarum, et deliciae ejus esse cum filiis hominum. *Mulier, quid ploras? quem quæris?* (Ibid.) habes quem quæris, et ignoras? habes verum et æternum gaudium, et ploras? habes intus quem foris requiris? Vere stas *ad monumentum foris plorans* (Ibid.): mens tua monumentum meum est, illic non mortuus, sed in æternum vivens requiesco, mens tua hortus meus est. Bene existimasti quia hortulannus sum, secundus Adam ego sum, operor cum custodiō paradysum meum. Fletus tuus, pietas tua, desiderium tuum, opus meum est: habes me intra te, et nescis; ideo quæris foris, et ecce ego foris apparebo, ut te intro reducam, et invenias intus quem foris quæris. Maria, novi te ex nomine, discite me cognoscere ex fide. *Rabboni*, id est, *Magister*: quod est dicere, doce me quærere te, doce me tangere et ungere te. *Noli, ait, me tangere* sicut hominem, nec sicut prius tetigisti et unxisti mortalem: *nondum ascendisti ad Patrem meum*; nondum credidisti me Patri conequalem, coæternum et consubstantialem: hoc igitur: crede, et tetigisti me. Hominem vides,

A ideo non credis: quod enim videtur, non creditur. Deum non vides, crede et videbis, credendo me tanges, sicut illa mulier quæ vestimenti mei ambrium tetigit, et confestim sanata est (Matth. ix); quare? quia fide sua tetigit me. Hac manu tange me, his oculis quære me, his pedibus festina currens ad me, nec longe a te sum, Deus enim appropinquans ego sum, verbum in ore tuo et in corde tuo sum, quid propinquius homini quam cor suum? Illic intus invenior a quibuscunque invenior, nam quæ foris videntur, opera quidem mea sunt, sed transitoria sunt, sed caduca sunt, ego autem, horum artifex, in secretissimis et mundissimis cordibus inhabito. *Data est tibi, Domine Jesu, omnis potestas in celo et in terra* (Psalm. viii), rex magne, rex virtutum; quia B factus es obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis. Ecce *elevata est magnificentia tua super calcos* (II Reg. ii), et omnia subjecta sunt sub pedibus tuis. Regnavit David prius in Hebron septem annis super Judam, postea vero unctus est super universum Israel, et regnavit in Israel triginta tribus annis. Cum autem super Judam tantum orgereris, fortissime David, in Hebron, jam mortuus erat in eis Saul rex superbiæ: alioquin vivente illo, et dominante eis peccato, non dicerent tibi, *Os nostrum et caro nostra es*. Quis enim membrum Christi, et membrum simul potest esse meretricis? aut quæ conventio Christi ad Belial? Ecce nos (inquit) os tuum et caro tua sumus (II Cor. vi); sed et beri et nudius tertius cum esset Saul rex super nos, tu eras educens et reducens Israel, et vere sic est: regnante adhuc principe tenebrarum super nos, tu stans in multa patientia vasa iræ apta in interitum, et exis ante nos provocans ad bellum contra vitia, et liberas, et educis indignos de manu peccatorum. Idcirco primus Judas, id est, confessio, ungit te super se regem in Hebron; mortuus quippe Saul, beneficiorum tuorum reminiscitur, et, errorem suum confitendo, transitum facit de peccatis ad te, rex justitiæ? Regnas autem super Judam septem annis in Hebron, quoniam reddis eis septuplum in sinu eorum, et septuplum vitii expiatis, quibus præerat superbus Saul, tua virtute septemplici reformas. Postea transitus regni tui sit in Jerusalem super universum Israel, quia per negotium confessionis, illuminatis jam sensibus pervenitur ad visionem pacis, in qua factus est locus, et ipse est mons quem constitueras discipulis, ut irent in Galilæam, ut viderent et adorarent te ibi post resurrectionem tuam, quia jam unxerat te Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis, istam despiciit superabundantia gratiæ, sed sibi regum terræ. Porro in Jerusalem regnas triginta tribus annis: triginta tres habet decades, lex quæ decem præceptis consistit, in ternario triplex animæ profectus accipitur, quæ vivendo, meditando, vel amando legem Dei custodit. De primo dicitur: *Laudabo Deum in vita mea* (Psalm. cxlv); de secundo: *Lex tua meditatio mea est* (Psalm. cxviii); de tertio:

Quomodo dilexi legem tuam, Domine (ibid.). Tres vero qui super triginta sunt, quosdam contemplativorum excellentissimos indicant, qui puritate conscientiae, plenitudine sapientiae, perfectione charitatis, summæ Trinitati approximant. Hic est etiam numerus fortissimorum, qui sunt in exercitu tuo potentissimi; quorum tamen eminentissimi usque ad sapientiam et fortitudinem tuam non perveniunt, quoniam *quis in nubibus æquabitur Domino, similis erit Domino in filiis Dei? (Psal. lxxxviii.)* Tu es quasi *tenerimus ligni vermiculus (II Reg. xiiii)*; qui virginaliter editus, humilitate et charitate tua omnem perforas duritiam, imo impetu Spiritus tui octingentos interficis principes malitiæ. Quis ita fortis, ut tu? quis ita misericors, qui flecti super Jerusalem, planctum fecisti super interitu inimicorum tuorum? Et nunc, Domine, doles tu super Saul et Jonatham filium ejus, qui occumbunt quotidie super montes Gelboe. Nisi enim doleres, non clamares de cælo: *Saule, Saule quid me persequeris? (Act. ix.)* quos enim, Saul, nisi superbos in Ecclesia tua prælatos significat, qui ab humero et sursum eminere sibi videntur super universum populum? Quid vero per Jonathan, nisi dociles et elegantis ingenii adolescentes, qui moribus et colloquiis majorum depravati, amicitiam suam non possunt excolere cum David, nisi furtim et quasi caventes ab insidiis detrahentium et illudentium sibi? Merito ergo ploras, o benigne David, super Jonathan filium ejus, plorandi enim non essent, si bene occubuissent. Sed *super montes Gelboe* qui decurrunt in profundum, *nec ros gratiæ, nec pluvia doctrinæ* venit amplius, quia *ibi abjectus est clypeus fortium (II Reg. i)*, clypeus Saul. Clypeus fortium, spes est divinæ protectionis, quo ignita diaboli jacula repelluntur, quibus graviter vulneratus est Saul a sagittariis, in tantum ut seipsum desperatione interficeret. Clypeus autem Saul, propriæ virtutis confidentia est, quæ non valet resistere sagittis incircumcisorum: væ autem his qui amiserunt sustententiam! hoc est, clypeum fortium. Et, maledictus homo qui confidit in homine, quod est, clypeus Saul, erit enim sicut myricæ in deserto, quia nec ros, nec pluvia veniunt super vos, montes Gelboe. Quomodo ceciderunt fortes? Etenim si fortes, quomodo ceciderunt? et, si ceciderunt, quomodo fortes? *Non gloriatur sapiens in sapientia sua, neque fortis in fortitudine sua (Jer. ix; I Cor. i)*; sed: *Qui gloriatur, in Domino gloriatur (II Cor. x)*, et qui stat, videat ne cadat (*I Cor. x*). Nam etsi sint aquilis velociores, ut contemplativos velocitate intellectus supervolent: etsi leonibus fortiores, ut in fortitudine operis veros prædicatores superent, tamen si de se præsumentes, clypeum salutis abijciunt: erunt corruentes coram inimicis suis; qui autem confidit in Domino, sicut mons Sion non commovebitur in æternum. Sed maluit Saul incumbere super hastam suam, quam inniti super Dominum, ideoque baculus Ægypti arundineus perforavit manum ejus. Suam iusta, et suus auriga, qui cursum insolentis

A ejus agitabat, interfecit. Sciebam, inquit, quomodo vivere non posset (*II Reg. i*). Nescit enim humiliari arrogantis obstinatio, ut vivere possit. Jube, rex justissime David, jube puero tuo (id est spiritui puræ discretionis) ut interficiat in me Amalechitam hæc armigerum Saulis, qui ausus est etiam nunc quotidie manum mittere in Christum Domini. Ne pluas super nos coturnices, Domine, desideria carnis nostræ, quæ non nisi duobus cubitis levantur a terra, quia non attingunt dona Spiritus sancti. Ne pluas super nos, sicut pulverem, carnes, quia caro pulvis est, et in pulverem deducit. *Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, et in secessum emittitur (Matth. xv)*: talis est omnium voluptatum carnalium finis, et sicut *arena maris, volatilia pennata (Psal. lxxiii)*: gaudet edacitas, pennulas movet, sed mox in arenam maris convertitur: gaudet luxuria, modicum volitat, sed mox in arenam maris transit: omnis dulcedo carnis in amaritudinem finit; modicum levant infelicem animam, sed mox aggravant in arenam. Tu autem, Domine, manna nimirum es *sicut semen coriandri (Exod. xvi)*, quod fractum mola candorem producit, et dulcedinem quasi panis oleati: hic est panis angelorum, quem manducavit homo. Dicunt adhuc increduli: *Manna, quid est hoc? (Ibid.)* quia minutum et humilem vident, et quasi despectum sermonem tuum, et ideo redeunt et concupiscunt carnes magnas Ægyptias, quia nesciunt, neque gustaveront absconditum intus mannae saporem, *habentem omne suavitatis delectamentum (Sap. xvi)*, redeunt ad carnes, exsiccant eas ad solem in circuitu castrorum. Mira res, uno eodemque sole, et carnes indurantur, et manna liquescit! (*Exod. xvi*) siccantur carnes, ut amplius durabiles sint; indurantur iniqui, ut suas diutius expleant voluptates: tuum autem manna liquefiebat, cum sol incalesceret, quia *anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est (Cant. v)*. Incalesce super nos, sol meridiane, ut liqueat manna, et fluant aromata illius *sicut torrens in anatro (Psal. cxxv)*. Colligite, filii Israel, colligite manna, et frangite mola, et replebitur sicut adipe et pinguedine anima vestra. Molestus est labor, sed fructuosus: *Labores manuum tuarum manducabis*, et jam *beatus es, et bene tibi erit (Psal. cxxvii)* in futuro; frangite, inquam, mola, corpus et animam, et invenietis modullatum corpus, jejuniis, laboribus, vigiliis; animam, divinæ legis studiis. Non excidat tibi lex de ore cordis tui, volve, revolve, versa et reversa, et tunc intelliges quid sapiat manna. Sic faciebat ille qui dicebat: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel et favum ori meo (Psal. cxviii)*. Esto apis virginea, collige de flosculis man: habes hortum voluptatis plenum rosis et liliis, mira varietate depictum; quidquid illic invenies, suave est et odoriferum; conde abundanter alveolo tuo: et quid amplius dicam? unus idemque cibus et apud apem, et apud cervum fons aquæ, et panis qui cor hominis confirmat, hic est panis oleatus: sanat ægrotum, roborat sanum, faciem exhilarat: omne delectamentum et su-

nem saporem suavitatis habet. Ubi sunt coturnices? A ubi sunt carnes exsiccatae? certe putruerunt in dentibus edentium. Si in dentibus putruerunt, quanto magis in ventribus? imo etiam computruerunt iumenta in stercore suo, panis autem angelorum quem manducavit homo, putrescere nescit; non vadit in secessum, sed tendit in excelsum; illuc reducit hominem, unde traxit imaginem. Dives es, Domine, et indeficiens est horreum tuum? ciba hodie pauperem tuum de micis quæ cadunt de mensa filiorum tuorum: clamat egenus tuus ad fores tuas, quia non habet hodie quod manducet. Domine, sic infirmus etiam sum, quod os meum aperire non possum. O quam sanus erat qui dicebat: *Os meum aperui, et attraxi spiritum!* (*Ibid.*) Ergo, Domine, aperi labia mea, et ciba me laude tua, verus est cibus: de alio cibo non vivit tota civitas tua Jerusalem, quoniam tu adipe frumenti satias, et torrente voluptatis tuæ inebrias. Væ his qui jejunt a laude tua, nimirum sedent super stercora sua, ut bibant urinam peccatorum suorum, hoc est, temporalibus inbiant, ut carnis illecebras expleant: talibus enim das terram æneam et cælum ferreum, ut non pluat eis annos tres et menses sex, quia nec fidei, nec bonorum operum fructum faciunt. Terram habent æneam, quia labia eorum sicut cymbalum tinniunt, et cælum ferreum, quia cor durum et inflexibile gerunt. De quibus Psalmista: *Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum* (*Psal. LXXIX*); non vivunt isti de laude tua, Domine, sed moriuntur fame, non panis et aquæ, sed verbi tui. Non autem interficies fame animam iusti, quia in tempore siccitatis præcepisti corvo et viduæ Sareptanæ, ut pasceret servum tuum Eliam (*III Reg. XVII*). Tu enim pascis, Domine, pascentes te: unde etiam hydia farinæ et lecythus olei non deficit viduæ pascenti te. Pascit te corvus, pascit et vidua, sed vidua, pane subcinericio; corvus, carne vespertina. Peccator, corvus est: corvus erat Zachæus publicanus; unde volavit in arborem sycomorum. *Hodie*, inquit, *oportet me apud te manere* (*Luc. XIX*), hodie corvus pascet Eliam. Quomodo pavit? *Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus* (*ibid.*), ergo pavit Christum, et pauperes cum Christo; imo in pauperibus, Christum. Unde? de carnibus: hoc est, de temporalibus: temporalia enim et carnalia pro Christo relinquere, hoc est, Christum carnibus pascere. Et hoc vespere sit, in confinio tenebrarum et lucis, ut proficiat et dicatur, *vespere et mane dies unus* (*Gen. I*). Prius pascit corvus, deinde vidua; corvus enim, vidua fit; corvus mutatur in columbam, et gemitus edit. Quare? quia vidua est, quia mortuus est Sponsus, quia lavit eam a peccatis suis, hoc est, a nigredine corvi. Sponsus ejus mortuus est, unde etiam in memoriam ejus duo ligna colligit, ut faciat sibi et filio suo (hoc est, spiritui) modicum viatici, et moriatur cum sponse suo. Sed prius pascendus est Elias, et de ipsa farinula novæ conspersio, faciendus est subcinericius panis par-

atus, et non ut alta sapiamus, sed humilibus consecramus, caventes a fermento Phariseorum, quod est *hypocrisis* (*Matth. XVI*). Iste simplex et humilis intellectus, subcinericius panis est parvulus, quem a nobis exigit Christus: nec sine farina vel modico olei debet esse bona mulier, quia *hilarem datorem diligit Deus* (*II Cor. IX*). Sed quisquis habet farinæ vel olei paululum, sibi videtur, quia esurit et siti justitiam. *Non habeo*, inquit, *nisi quantum pugillus capere potest farinæ in hydria, et paululum olei in lecytho* (*III Reg. XVII*). Pugillus, exigua est capacitas; farina, mundus et subtilis fidei candor; hydia, humilitatis circumspecta custodia, ne ventus superbæ tantam gloriam in pulverem deducat et dispergat. Qui modicum in se habet, intelligit, quibus armis debet custodire, ne et hoc ipsum amittat. Ergo, Domine, corvus et vidua pascunt te in Sarepta Sidoniorum, cui ficus maledicta aruit in terra Iedæorum. Publicani, rueretrices, et peccatores præcedunt Phariseos in regnum cælorum. In domo Pharisei foris discumbis, in domo peccatricis intus operaris. *Pasce*, Domine, *pullum corvorum* (*Psal. CXLVII*), filium peccatorum clamantem ad te, quoniam *pater meus et mater mea dereliquerunt me* (*Psal. XXVI*), tu autem *LOU* relinquis sperantem in te. Indurasti, Domine, cor nostrum, indurasti cor nostrum, ne timeamus te, opposuisti unguem, ne transiret arctus. Aufer a nobis, Domine, sicut et promisisti *et lepideum* (*Ezech. XXXVI*), et da nobis carneum, ut spiritum tuum ponas in medio nostri. Spiritus tuus adveniens, initium sapientiæ, timorem Domini quasi basim et fundamentum ponit: timor autem Domini stabile cor facit, ut domus septemplex gratiæ superædificata perseveret immobilis. Tu nosti, Domine, quam inquietum est cor meum, et instabile sicut pulvis et velut arena maris, ut quidquid moliar superædificare, potius in ruinam capitis videar coacervare. Quam bene dictum est: *Peccatum peccati Hierusalem, propterea instabilis facta est* (*Thren. I*). Peccatum peccavit, scelus coacervavit, propterea instabilis facta est, nunc foris, nunc intus, nunc in angulis platearum garrula et vaga, quietis impatiens nec valens in domo consistere pedibus suis. *Ecce* quam bene depicta est meretricialis vecordia animæ meæ, et quid faciam? Revertere ad priorem virum tuum, et noli divaricare pedes tuos omni transeunti; propterea instabilis et vilis facta es, nimis iteras vias tuas: peccatum peccavit Hierusalem, vias suas nimium iteravit! Redi ergo ad virum tuum priorem, et dic ei: *Confige timore tuo carnes meas* (*Psal. CXVIII*): et ille tibi: *Prohibe linguam tuam a malo* (*Psal. CXXXIII*), coerce gulam, jugula luxuriam, omnes corporis tui illicitos motus amputa. *Quicumque sunt Christi, carnem suam crucifixerunt* (*Gal. V*): non satis est hoc; fecerunt hoc philosophi, fecerunt hoc inanis gloriæ cupidi, faciunt hypocritæ; carnem suam crucifixerunt, sed mercedem a Christo non acceperunt: quare? quia timorem Domini non habuerunt

Confige timore tuo carnes meas, multi carnes confixerunt, non tui timore, sed vanitatis tumore: non satis est hoc; *confige timore tuo*, non solum carnis, sed animæ luxuriam. Animæ luxuria, est inanis gloria: *Perdidisti omnes qui fornicantur abs te* (Psal. LXXII). Quid refert perire carnis immunditia, an animæ luxuria? Ergo non solum carnis, sed et animæ crux tollenda est. Membrorum mortificatio, crux carnis est; crux animæ, timor Domini: timor Dei configit animam, ut non respiciat ad dexteram neque ad sinistram. Est et tertia crux Spiritus, quæ est charitas. Christo, ait Apostolus, *confixus sum* (Gal. II), *quis me separabit a charitate Christi* (Rom. VIII)? illa crux (hoc est, charitas) cor meum carneum et molle et tenerum facit, unde et per vitulum tenerrimum Christum intelligamus, præ nimia charitate crucifixum. Ad illam ergo crucem qui pervenit, compositam nubem transit, et in conspectu Dei orationem effundit. Unde etiam Moysen in monte Sinai sex diebus nubes operuit, *septimo autem die vocavit eum Dominus de medio caliginis*. Erat autem, inquit, *species gloriæ Domini, quasi ignis ardens super verticem montis, in conspectu filiorum Israel*. Ingressusque Moyses medium nebulae, ascendit in montem (Exod. XXIV). Quid enim per sex dies, quibus nube tegitur Moyses, intelligitur, nisi sex illæ virtutes quibus ascenditur ad sapientiam? in solo autem vertice sapientiæ, ignis charitatis ardentissimæ speciem divinæ gloriæ declarat: quidquid infra septimum sapientiæ gradum est, caligo reputatur et nubes. Prima igitur crux, per timorem et pietatem, et scientiam, carnem crucifigat: secunda crux, animæ fortitudinem, consilium et intellectum possideat; ut fortitudine terreat diabolus, consilio dirigat proximum, intellectu custodiat semetipsum: nam tertia crux, hæc omnia transcendit, et collecta in unitate charitas, in pace in idipsum dormiens requiescit. In principio, Domine, *cælum et terram* (Gen. I), hoc est, angelicam et humanam naturam creasti, sed facta hac brevi mentione de angelis, ad solum hominem sermo tuus convertitur: *Terra autem erat inanis et vacua, et tenebræ super faciem abyssi* (ibid.). Videmus, Domine, et præsto est sensibus nostris, magna et mirabilis hæc machina mundi, quæ sua pulchritudine et magnitudine, sapientiam, et virtutem, et bonitatem immensam, et incomprehensibilem et æternam prædicare non cessat. Verum et hæc quamvis omnium et sensum et facundiam mortalium superent, ad novum potius cælum et terram novam, quæ tu modo creare te asseris, aciem mentis intendere libet. Dicis enim in Evangelio, quia *Pater meus usque modo operatur, et ego operor* (Joan. V): quid nisi novum cælum et novam terram? De abyssi enim terram formas, et de terra cælos: peccator, abyssus est; sed cum de tenebris facis lumen splendescere, ut abjiciant opera tenebrarum, et induantur arma lucis (Rom. XIII); novam terram, et novum cælum creasse cognosceris. Ecce animadverto, Domine, quia terra mentis meæ adhuc inanis

PATROL. CLXVI.

A et vacua est, et tenebræ super faciem abyssi: inanis est, quia fluitat misera inquietitudine, per inania nugarum, et phantasmatum suorum, vacua bonorum operum fructibus. Vel, sicut habet alia Translatio, *invisibilis et incomposita*. Est enim velut quoddam chaos, confusione sua teterrimum et involutum, ignorans tam finem suum quam principium, et naturæ suæ modum, nisi quod a summo Creatore de nihilo mirabiliter factam se credit, et post hanc vitam, vel ad inferos pro suis meritis, vel ad cælos pro misericordia sui auctoris transferendam. Incomposita sane est, quæ virtutum decorem et divinæ imaginis, cui assimilata est, speciem non servat. Ideo in abyssum cæcitatæ suæ retunditur, et tenebris illusionum suarum facies illius obscuratur. Talis est anima mea, Deus meus, talis est anima mea; terra est inanis et vacua, invisibilis et incomposita, et tenebræ super faciem abyssi. Verumtamen ait: *Abyssus dedit vocem suam* (Habac. III), et: *Abyssus inferior et obscura, invocat abyssum superiorem* (Psal. CLI); te qui exsuperas omnem sensum. Invocat te, Domine, abyssus mentis meæ, ut etiam de me novam terram et novum cælum crees. Hoc invocabat David, et nos cum David invocamus: *Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis* (Psal. L). Jam aliquid se factum esse sciebat, sed nova creatura, novum cælum et terram fieri se poscebat. *Auribus nostris audivimus, et patres nostri narraverunt nobis opus quod operatus es in diebus eorum* (Psal. CLIII): hoc opus est in diebus, unde dicit: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor* (Joan. V). Finxisti enim sigillatim corda eorum, creans in eis lucem, et dividens lucem a tenebris, appellans lucem diem, et tenebras noctem: hoc est quod operatus es in diebus eorum, et in diebus antiquis; horum dierum, senex Abraham, et alii quamplures pleni fuisse commemorantur, sicut et illi quibus dicebat Apostolus: *Fuistis aliquando tenebræ; nunc autem lux in Domino* (Ephes. V). O Creator optime, si usque modo operaris opus hoc quod operatus es in diebus antiquis, quare et in anima mea opus hoc non operaris? Anima enim mea inanis et vacua est, et tenebræ super faciem abyssi, dic ut fiat lux (Gen. I), et fiet! jam creasti eam, ut aliquid sit, crea eam, ut lux sit. Dic ut fiat lux, et fiet lux. Hoc opus et in Lazaro et in Paulo operatus es; illius facies sudario ligata erat, quia tenebræ erant super faciem abyssi. Hujus ab oculis (cum baptizaretur) *tantumquam squamæ ceciderunt* (Act. IX), ut revelata facie gloriam Domini specularetur; quæ cor meum assidue coram te faciunt dormire, per has, apostoli et in agonetuo dormitabant: *erant enim, inquit, oculi eorum gravati* (Marc. XIV). Sed jam hora est, Domine, de somno surgere (Rom. XIII), tuba tua crebrius intonante, *Surge, qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus* (Ephes. V). Illumina, Christe, tenebras meas; dic animæ meæ: Fiat lux, et fiet lux.

DROGONIS CARDINALIS

LIBER

DE CREATIONE ET REDEMPTIONE PRIMI HOMINIS.

(*Biblioth. Patr. ibid., p. 341.*)

Beata illa et sempiterna Trinitas, Pater et Filius A et Spiritus sanctus, unus Deus, scilicet summa potentia, summa sapientia, summa benignitas, creavit quamdam trinitatem ad imaginem et similitudinem suam, animam videlicet rationalem, quæ in eo præfert vestigium quoddam illius summæ Trinitatis, quod ex memoria, ratione, et voluntate consistit. Creavit autem hoc modo, ut manens in illo, participatione ejus esset beata, aversa ab illo, quocunque se conferret, remaneret misera. Sed hæc trinitas elegit potius per motum propriæ voluntatis cadere, quam ex gratia Conditoris per arbitrium stare. Cecidit ergo per suggestionem, delectationem consensum ab illa summa et pulchra Trinitate, scilicet potentia, sapientia, puritate, in quamdam contrariam, et foedam trinitatem, infirmitatem, cæcitatem, immunditiam. Memoria enim facta est impotens et infirma ratio imprudens et tenebrosa voluntas impura.

Porro memoria quæ simplicis divinitatis potentiam stans cogitabat, ab illa cadens, et velut super saxa corruens, in tres partes confracta dissiliit, scilicet in cogitationes affectuosas, onerosas, otiosas. Affectuosas voco illas in quibus illa afficitur, ut in curis rerum necessariarum, edendi, hibendi, cæterarumque innumerabilium; onerosas, ut in exterioribus administrationibus; otiosas, quibus nec afficitur, nec oneratur, et tamen ab æternorum contemplatione per illas distenditur, ut si cogitem equum currentem, aut avem volantem. Rationis quoque C triplex casus est, ejus siquidem est examinare bonum et malum, verum et falsum, commodum et incommodum. In quibus discernendis tanta caligine cæcatur, ut sæpe in contrarium ducat judicium, capiens malum pro bono, falsum pro vero, noxium pro commodo, et e converso. Nunquam vero in his falleretur, si nunquam lumine quo creata est privaretur, sed quia ipsa inde cecidit, procul dubio nihil aliud quam tenebras suæ cæcitatibus invenit. Unde factum est ut etiam instrumentum perderet, quo illa administraret, scilicet illud trivium sapientiæ, ethicam, logicam, physicam, quas nos possumus aliis nominibus nuncupare, moralem, inspectivam, naturalem scientiam. Si quidem per ethicam eligitur bonum, id est virtutes; reprobat malum, id est vitia. Per logicam cognoscitur verum et falsum. Per physicam commodum et incommodum, id est quid

in usum assumendum sit, quid respuendum. Sequitur voluntas, cujus ruina similiter tripartita est. Quæ enim summæ benignitati et puritati inhærere, et eam solam diligere debuit, per propriam iniquitatem a supernis in hæc infirma lapsa; concupiscentiam carnis, et concupiscentiam oculorum, et ambitionem sæculi dilexit. Quid hoc infelicius casu potest æstimari? ubi pereunte memoria, ratione, voluntate, tota animæ substantia pariter perit. Verumtamen hanc tam gravem, tam sordidum, tam tenebrosam lapsum nostræ naturæ reparavit illa beata Trinitas, memor misericordiæ suæ, immemor culpæ nostræ. Venit ergo a Patre missus Dei Filius, et dedit fidem. Post filium missus est Spiritus sanctus, et docuit, deditque charitatem. Itaque per hæc duo, id est fidem et charitatem, facta est spes redeundi ad patriam. Et hæc est trinitas, scilicet fides, spes, charitas, per quam, velut per tridentem, reduxit de limbo profundi ad amissam beatitudinem illa incommutabilis et beata Trinitas, mutabilem, lapsam, et miseram trinitatem. Et fides quidem illuminavit rationem, spes erexit memoriam, charitas vero purgavit voluntatem. Cum igitur venit, ut dictum est, Filius Dei factus homo, qui erat Deus, tanquam bonus medicus dedit præcepta, quibus observatis reformaretur salus amissa. Ut ergo præceptis fidem faceret, exhibuit signa, ut eorundem præceptorum persuaderet utilitatem, promissit beatitudinem. Est autem fides, alia præceptorum, alia signorum, alia promissorum, id est qua credimus in Deum, qua credimus Deum, qua credimus Deo. Per fidem præceptorum credimus in Deum. Credere autem in Deum est in eum sperare, et eum diligere. Per fidem signorum credimus Deum qui talia potest, et omnia potest. Per fidem promissorum credimus, qui quidquid promittit, veraciter cõplet. Similiter quoque spes triplex est, et procedit de prædicta triplici fide; nam de fide præceptorum oritur spes veniæ, de fide signorum, spes gratiæ, de fide promissorum, spes gloriæ. Charitas itidem ternario numero colligitur, de corde puro, de consensu bona, de fide non ficta. Puritatem debemus proximo, conscientiam nobis, fidem Deo. Puritas autem est, ut quidquid agitur, aut ad utilitatem proximi, aut ad honorem fiat Dei, maxime tamen exhibenda est proximo, quia Deo omnino manifesti sumus; proximo, autem non possumus, nisi quantum nos illi cor nostrum aperimus. Con-

scientiam bonam in nobis faciunt duo, poenitentia et continentia, quoniam scilicet per poenitentiam commissa peccata punimus, et per continentiam deinceps punienda non committimus, et hanc debemus nobis. Post hæc sequitur fides non ficta, quæ Deo vigilanter exhibenda est, ut nec propter proximum, cui nos impendimus, offendamus Deum, nec propter conscientiam, quam per poenitentiam, et continentiam in humilitate custodire volumus, minus exsequamur mandatorum Dei obedientiam, et hæc est fides non ficta. Non ficta autem ponitur ad differentiam mortuæ fidei, et factæ. Mortua fides est, quæ sine operibus est. Fides ficta est, quæ ad tempus credit, et tempore tentationis recedit. Unde et fides ficta, id est fragilis dicitur.

Est præterea et alius resurgendi modus sub eodem numero comprehensus, primi hominis casui compositus. Adam quippe in paradiso positus, primo perdidit circumspectionem Dei. Testatur enim beatus Augustinus quod nequaquam hominem tentator de paradiso eiecisset, nisi aliqua elatio in anima hominis præecisset, cum verissime scriptum sit. *Ante ruinam exaltatur cor* (Prov. xvi). Secundo perdidit justitiam, quoniam uxoris vocem plus quam divinæ obedivit. Justitia enim est virtus, quæ sua cuique reddit. Tertio amisit iudicium, cum post peccatum correptus, oblique per mulierem retorsit propriam culpam in actorem dicens: *Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedi* (Gen. iii). Eisdem ergo virtutum gradibus redeundum est homini in exilio posito, quibus privatus expelli meruit de paradiso. Primum itaque faciendum est iudicium; deinde exercenda justitia, tandem circumspectio adhibenda. Et iudicium quidem nobis, ut nos ipsos iudicemus, et accusemus justitiam proximo; circumspectionem vero debemus Deo. Hanc redeundi viam ostendit nobis Michæas propheta, dicens: *Indicabo tibi, o homo, quid sit bonum, et quid Dominus requirit a te: utique facere iudicium, et diligere misericordiam, ambulare sollicitum cum Deo tuo* (Mich. vi). Hanc salutis viam testatur Apostolus docuisse Christum, dicens: *Apparuit gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem et sæcularia desideria, sobrie, et iuste, et pie vivamus in hoc sæculo* (Tit. ii). Sobrie scilicet quantum ad nos, iuste ad proximum, pie ad Deum. Qui etiam manifestius intulit circumspectionem Dei subjungens: *Expectantes adventum gloriæ magni Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi* (ibid.). Et in multis aliis sacræ Scripturæ locis hic ordo vitæ, et institutio, si diligenter quæretur, potest inveniri, ut illud: *Beatus vir qui in sapientia morabitur, et qui in justitia sua meditabitur, et in sensu cogitabit circumspectionem Dei* (Eccli. xiv). Moratur quippe in sapientia, et sapiens est, qui semetipsum hic semper dijudicat ut æternum Dei iudicium evadat. Si enim ait Apostolus, *nosmetipsos dijudicemus, non utique iudicemur; cum iudicamur autem a Domino, corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur*

(I Cor. ii). Sapiens est enim non secundum sapientiam huius sæculi, sed secundum illam sapientiam quæ trahitur de occultis, per quam utique miræ Dei opere agitur, ut electi quique tensionibus et pressuris hic attriti in ædificio veri Salomonis sine sonitu mallei postea coustruantur.

Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris (Isa. xi. Pro paradiso, quem perdidimus, restitutus est nobis Salvator Christus. Sicut ergo de uno fonte paradisi quatuor flumina ad irrigandum paradisum derivantur, ita de peccatoris ejus arcano procedunt quatuor fontes, ex quibus oriuntur quatuor genera aquarum, unde tota per universum mundum irrigatur Ecclesia. Sunt autem quatuor fontes veritas, sapientia, virtus, et charitas. Ex his ergo fontibus hauriuntur aquæ, ex singulis scilicet singulæ. Nam de fonte veritatis sumuntur aquæ iudiciorum; de fonte sapientiæ, aquæ consiliorum; de fonte virtutis, aquæ præsidiorum; de fonte charitatis, aquæ desideriorum. In aquis iudiciorum cognoscimus quid liceat vel non liceat; in consiliis discernimus quid expediat vel non expediat. Sed quia electis viris recte per hæc gradientibus non desunt tentationes: tentantur autem de duobus: aut enim terroribus concutiuntur, aut blandimentis seducuntur. Idcirco armandi sunt contra terrores præsidii divinæ virtutis contra blandimenta desiderii supremæ charitatis. Desideriis enim meliorum superantur, ut ait quidam sanctus, desideria deteriorum; vel sic possumus procedere. Quid prodest nosse quid liceat et expediat, quod utique docent iudicia atque consilia, si posse perfici minime contingat? Idcirco post aquas iudiciorum et consiliorum quærendæ sunt aquæ præsidiorum. Rursum et nosse et posse quid valeat, si horum omnium non est finis charitas? Recte itaque post iudicia, post consilia, post præsidia hauriuntur de fonte charitatis desideria, ut videlicet quidquid sapimus et loquimur, quidquid operamur aut patimur, finis vitæ æternæ concludat. Sed ut hæc quæ dicta sunt de fontibus et aquis clarius eluceant, Scripturarum exemplis esse comprobanda puto, aurique similitudines, quas protulimus vermiculandas argento. Ac primum quod dictum est, quatuor illos fontes de pectore Jesu manare, nullum arbitror ambigere. Quomodo autem ex eisdem fontibus hauriuntur prædictæ aquæ, id elaborandum est. Veniat ergo David et dicat: Ut quid ex fonte veritatis procedant iudicia. Hoc certe videtur: sensitse, cum diceret: *De vultu tuo iudicium meum prodeat* (Psal. xvi). Neque enim vir sanctus iudicium suum diceret, quod de vultu Dei, id est de veritate non prodiret. Noverat enim electos veritatis iudiciis, tanquam virga ferrea regi, quia sub eorum regimine se esse sentiebat, exultans psallebat: *Iudicia Domini vera, justificata in semetipsa, desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum* (Psal. xviii). A quibus, ne forte per incuriam deviant, audiant vocem Patris, per eundem Prophetam comminantis. Si in

judiciis, inquit, meis non ambulaverint, et mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum (Psal. LXXXVIII). Hæc mysteria divini iudicii reserabat cœlestis regni clavicularius, cum diceret : *Tempus est ut iudicium incipiat de domo Dei* (I Petr. IV). Si autem primum a nobis quis finis illorum qui non credunt Dei Evangelio? et hoc de electis dictum est. Cæterum est aliud de reprobis iudicium, quod nihilominus ab ipsa veritate procedit; unde et per Paulum dicitur : *Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt* (Rom. II). Et utrumque quidem iudicium complectitur ipsa Veritas, dicens : *In iudicium ego veni in hunc mundum, ut qui non vident videant, et qui vident cæci fiant* (Joan. IX). Utrumque autem discernit, cum item dicit : *Et ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam* (Matth. XXV). Si vidimus quomodo de fonte veritatis hauriantur iudicia, videamus quomodo de fonte sapientiæ propinentur consilia. Quis dubitet apostolum Paulum esse sapientem, cum et Petrus ejus coapostolus sapientiam ei datam astruat (II Petr. III), et ejusdem apostoli tota verborum series nihil aliud quam sapientiam redoleat? Proferat igitur consilia, et per ipsa nos doceat, quid peregrinantibus et ad cœlestem patriam festinantibus expediat. De virginibus, inquit, *præceptum Domini non habeo : consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus a Deo, ut sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem; quoniam bonum est homini sic esse* (I Cor. VII). Si de virginibus præceptum haberet, nihil aliud quam quod præeiperetur niceret. Nunc vero cum utrumque liceat, vel nubere vel non nubere, quid compendiosius dici potuit, quam *bonum est homini sic esse*, hoc est in virginitate manere; præsertim cum et necessitatis instantia frequenter opprimere soleat; et cito mori ipsa temporis brevisitas urgeat, totiusque mundi figura prætereat? Item cum de vidua loqueretur : *Beatior, inquit, erit si sic*, id est, innupta permanserit secundum meum consilium (I Cor. VII); ac ne de proprio corde, quin potius de fonte sapientiæ videretur hoc ipsum consilium deprompsisse, subiecit dicens : *Puto autem quod et ego spiritum Dei habeo* (ibid.). Sed cur ego paucis immoror exemplis? cum in ejus verbis omnis sexus, omnis ætas, omnis conditio consilium inveniat, si diligenter quærat, salutis? Quod si quis curiosius velit prospicere utrum verum sit quod dictum est de sapientia consilia manare, legat libros qui inscribuntur *Sapientiæ*, ubi totus orationis contextus consilia videtur spirare. Si vero consultius et utilius studeat inde vitam elicere, audiat ipsam salubriter invitantem Sapientiam : *Si vis, inquit, ad vitam venire, serva mandata* (Matth. XIX). Quæris cujus? *Deum, inquit, time, et mandata ejus observa* (Eccle. XII). Audiat, inquam, eandem ipsam materno affectu inclamantem : *Du mihi, fili, cor tuum* (Prov. XXIII). O quantum vellem et ego cor meum in ejus verbum suspendere, de cujus ore mirifico tam dulcia vitæ consilia

A audio personare! O utinam et linguæ meæ calamus in ejus fonte possem intingere, quo idoneus essem ea quæ restant de duobus fontibus, id est *virtutis et charitatis*, utiliter exarare. Et quoniam quatuor isti fontes ita sibi invicem saporem suum transfundunt, ut qui de uno hiberit, quadam ineffabili dilectionis dulcedine invitetur ad alium, libet jam de Sapientia ad virtutem transire, et qualiter illinc hauriantur aquæ præsidiorum, quantum ab ipsa virtute adjuvor, ostendere. Sicut autem superius dixi, gemina esse veritatis iudicia : quia scilicet decernunt quid liceat vel non liceat; itidemque sapientiæ consilia duo docere, hoc est quid expediat vel non expediat, ita et hic agnoscimus de fonte virtutis hauriendas duplices aquas præsidiorum, quæ vel abluant electos a culpis, vel refrigerent in tormentis. De utrisque sumamus exemplum. Refert Lucas evangelista quod quædam mulier quæ fluxum sanguinis patiebatur, erogata in medicis tota substantia sua, cum minime curari potuisset, accessit retro, et tetigit sinubus vestimenti Domini, et confestim stetit fluxus sanguinis. Jesum vero dixisse : *Quis me tetigit?* cumque discipuli responderent : *Turbæ te comprimunt et affigunt, et dicis : Quis me tetigit?* rursum respondisse : *Tetigit me aliquis; nam ego novi virtutem de me exisse* (Luc. VIII). Ecce quas aquas præsidii hauserit mulier illa de fonte virtutis Salvatoris; quibus abluta est a profluvio sanguinis, quæ nulla medicorum arte poterat sanari. Quod si quis obijciat prolatum testimonium nihil ad rem præsentis operis pertinere, eo quod illa mulier nequaquam abluta esse videatur a culpis, sed tantum ab ægritudine carnis; noverit moris esse Divinæ virtutis prius cordi mederi quam corpori. Unde et alibi cum quidam ei paralyticus offerretur curandus, tanquam bonus et pius medicus, volens sanare prius quod erat potius, id est *mentem quam carnem*, ait eidem paralytico : *Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua* (Matth. IX). Itaque sanata conscientia, consequenter etiam sanatur corpus, cum dicitur : *Surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam* (ibid.). Sic ergo et ejus cor mulieris prius abluit infus domum fidei, per quam meruit exterius impetrare salutem corporis. Hoc enim innuit ipse Dominus cum dicit : *Filia, fides tua te salvam fecit, vade in pace* (Luc. VIII). Quod autem de hoc ipso fonte virtutis hauriantur aquæ præsidii in tormentis, ostendunt et illi tres pueri in fornacis æstuantis incendio positi, quibus ipsa flamma friguit (Dan. III); et præcipue ille inclitus martyr Vincentius, qui cum graviter torqueretur, non solum tolerasse, verum etiam tortorem suum constanter provocasse fertur his verbis : *Insurge, inquit, et toto malignitatis spiritu debacchare, videbis me De virtute plus posse dum torqueor, quam possis ipse qui torques*. Possent plura de hoc fonte virtutis copiose dici, sed cum succincte prætereo : quia jam de fonte Charitatis bibere potius, quam scribere, inhianter desidero. Ad hunc enim fontem invitamur Redemptoris nostri voce dicentis : *Si quis sitis, veniat, et bibat*,

et de ventre ejus fluent aquæ vivæ (Joan. vii). Et A secutus evangelista exposuit, ad quem potum nos invitaret, dicens: *Hoc autem dixit de spiritu quem accepturi erant credentes in eum (ibid.)*. Quem, nisi spiritum charitatis, quem mundus non potest accipere, sed soli accipiunt qui vere credunt in eum? Ex hoc ergo fonte hauriamus nobis aquas desideriorum, ipsasque partiamur in geminos rivulos; ut, sicut unius ejusdemque charitatis sunt duo præcepta, ita sint et gemina desideria, quibus impleantur ipsa præcepta. Aliud est enim desiderium, quo Deus propter seipsum, aliud quo proximus diligitur in Deo, vel propter Deum. In illo nullus modus, sed ex toto corde, tota anima, tota virtute diligitur Deus: in hoc autem præscribitur modus quidam, cum dicitur: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum (Matth. xix)*. Illo flagrabat Propheta, cum diceret: *Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus (Psal. xli)*; et item: *Concupiscit, et deficit anima mea in atria Domini (Psal. lxxxiii)*. Hoc exhibebat Paulus Romanis, quibus scribebat: *Desidero enim videre vos, aliquid ut impertiar vobis gratiæ spirituales (Rom. i)*. Et Dominus in Evangelio discipulis suis: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare*

vobiscum, antequam patiar (Luc. xxi). Et notandum quod ad illud excitatur mens humana spiritualiter tribus affectionibus, ac provehitur. Unde etiam Deum diligere toto corde, tota anima, tota virtute jubetur, et quidem prima dulcis, secunda prudens, tertia est fortis. Primam habebat Petrus, cum Domino mori dissuaderet, ex corde enim dulciter diligebat, cujus passionem expavescebat; sed cum audiret *Vade retro, Satana, non sapis ea quæ Dei sunt, sed quæ hujus mundi (Marc. viii)*, his verbis correptus, et intelligens quid boni haberet mors Christi, coepit tota anima prudenter diligere, quem prius tantum dulciter diligebat ex toto corde: necdum vero diligebat tota virtute, quod si faceret, nec propter mortis discrimen eum negaret. At vero post resurrectionem et ascensionem dato desuper Spiritu, tunc demum tota virtute dilexit; pro quo etiam horrendum crucis supplicium postmodum subire non expavit. Erga charitatem quoque proximi exercemur tripliciter, ut vel ædificetur ipsa charitas, ubi non est; vel augeatur ubi est; vel certe caveamus ne pereat, aut minuatur ubi est. Quisquis autem hanc puro affectu erga proximum operabitur, illam procul dubio, quæ Dei est uberius promerebitur.

DROGONIS CARDINALIS

OPUSCULUM

DE SEPTEM DONIS SANCTI SPIRITUS

SEU

De septiformi gratia Spiritus sancti, ac de beatitudinibus.

(Biblioth. Patr. Hæd., p. 344.)

Prima gratia est timor Domini; qui hanc habet, C omnem odit iniquitatem, juxta illud Psalmistæ: *Iniquitatem odio habui et abominatus sum, omnem viam iniquitatis odio habui (Psal. cxviii)*. Scriptum namque est: *Timor Domini odit malum (Prov. viii)*; et item: *Time Deum, et recede a malo (Prov. iii)*. Et de Job dicitur: *Vir timens Deum, et recedens a malo (Job i)*. Sine hac gratia, gratiarum prima, quæ totius religionis exordium est, nullum bonum pullulare vel manere potest. Sicut enim securitas, vel desidia, causa et mater est omnium delictorum; sic timor Domini radix et custos est omnium bonorum: unde scriptum est: *Si non in timore Domini tenueris te instanter, cito subvertetur domus tua (Eccli. xxvii)*. Omnium namque virtutum ædificium illico vergit in præcipitium, si hujus gratiæ amiserit præsidium: unde Salomon ait: *In timore Domini esto tota die, quia habebis spem in novissimo, et præ-*

stolatio tua non auferetur (Prov. xiii). Hinc et Apostolus dicit: *Cum metu et timore vestram salutem operamini (Philipp. ii)*. Et quid plura? Connexa sunt simul timor et religio; non manere potest alterum sine altero. Unde Simeon est dictus *vir justus, et timoratus (Luc. ii)*. Hinc etiam in lege scriptum est: *Dominum Deum tuum timebis, et illi soli servies; ipsi adhærebis (Deut. vi)*. Unde Salomon ait: *Deum time, et mandata ejus observa (Eccli. xii)*. Hæc autem taliter habere debemus; qualiter se asserit habuisse Job beatissimus: *Semper quasi tumentes fluctus super me Dominum timui (Job xxxi)*. Per hunc Dei timorem universa deserimus, mundo abrenuntiamus, nosque ipsos, sicut Dominus ait, abnegamus: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum (Matth. iv)*. Iste ergo divinus timor, qui eum quem perfecte imbuat, paupertati subjicit, et a malo dividit, ita est primus in ordine gratiarum, sicut paupertas in serie beati-

tudinum. De qua Dominus eam in cæterarum fundamento virtutum ponens, ait: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum* (Matth. v).

Secundum charisma est spiritus pietatis, illi secundæ quæ in Evangelio ponitur beatitudini consimilis: De qua Dominus sic ait: *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram* (Matth. v): De talibus Dominus in Isaia dicit: *Spiritus Domini super me, ad annuntiandum mansuetis misit me* (Isa. vi). Moyses quoque mitissimus erat super omnes homines qui morabantur in terra (Num. xii): de talibus Job dicit: *Dominus ponit humiles in sublime, et mærentes erigit et aspicit* (Job v.) Hinc Salomon ait: *Gloriam præcedet humilitas, et humilem spiritum suscipiet gloria* (Prov. xv). Unde illud de Domino dicitur: *Humiles spiritu salvabit* (Psal. xxxiii); e contra de superbis dicitur: *Deus superbis resistit* (Jac. iv). — Ante ruinam exaltabitur spiritus: *superbum sequitur humilitas* (Prov. ii). Superbia de supernis ad ima præcipitat: humilitas de imis ad superna elevatur. Angelus enim in cælo superbiens ad tartara corrui: homo in terra se humilians ad cælos ascendit. Tanto vero quisque debet esse humilior, quanto est sublimior; unde scriptum est: *Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et coram Deo invenies gratiam* (Eccli. iii). Hinc ipse Dominus ait: *Qui voluerit inter vos esse primus, erit vester servus* (Matth. xx). Item: *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus* (Luc. xvii). Iterum ipse ait: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde* (Matth. xv). Sine hac humilitatis virtute, et reliquæ virtutes nequeunt prodesse: unde beatus ait Gregorius: *Qui virtutes sine humilitate congregat, est quasi qui in vento pulverem portat*. Sicut enim pulvis venti validi dispergitur flatu: sic omne bonum inanis vento gloriæ rapitur. Multo etiam melius est peccatorem esse humilem, quam justum arrogantem: quod a Domino evidenter ostenditur, ubi Publicanus et Pharisæus in exemplum adducitur (Luc. xviii). Sicut enim quidam sapiens ait: *Melior est in malis factis humilis confessio, quam in bonis superba gloriatio*.

Tertium donum est spiritus scientiæ, de qua legitur in Salomone: *Qui addit scientiam, addit et dolorem* (Eccle. i). Vera namque scientia est, scire nos mortales et caducos et fragiles esse, et in hoc exsilio, in hoc ergastulo, in hac peregrinatione, in hac valle lacrymarum, in hoc loco miseriarum dolere atque lugere. Unde dicitur in tertia beatitudine, huic tertio dono congruente: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur* (Matth. v). Item: *Væ vobis qui nunc ridetis, quia lugebitis* (Luc. vi)! Hinc Salomon ait: *Risus dolori miscebitur, et extrema gaudii luctus occupat* (Prov. xiv). — *Risum reputavi errorem, et gaudium dixi: Quid frustra deciperis?* (Eccle. xxii). — *Cor sapientium ubi tristitia, et cor stultorum ubi lætitia* (Eccle. vii). Vera igitur scientia est scire omnia mundana caduca ac momentanea et incerta esse, juxta id quod legitur in Salomone: *Cuncta subjacent*

A vanitati, de terra facta sunt, et in terram pariter revertentur (Eccle. i). Item: *Vidi quæ sunt cuncta sub sole, et ecce universa vanitas, et afflictio spiritus* (Eccle. i).

Quarta est gratia spiritus fortitudinis quartæ in Evangelio beatitudini similis, de qua dicitur: *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur* (Matth. v). Qui enim justitiam esurit, et sitit, contra quælibet adversa factus est insuperabilis, et imperterritus existit. Unde Salomon ait: *Iustus quasi leo confidens absque terrore erit* (Prov. xxviii). Item: *Non contristabit justum quicquid ei acciderit* (Prov. xii). Hoc spiritu fortitudinis pleni fuere omnes prædicti illi, de quibus Apostolus loquitur sic: *Sancti ludibria et verbera experti, insuper et vincula et carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt. Circue-runt in pelotis, in pellibus caprinis, egentes, angustii, afflicti: quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus, et in speluncis, et in cavernis terræ* (Hebr. xi). Hoc spiritu prædixit confidenter aiebat Apostolus: *Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius* (Rom. viii)? etc. Iste spiritus omnem Ecclesiam sustinet et regit, atque adversus hostiles insidias instruit ac munit. Unde sponsus in sponsæ preconio sic dicit: *Pulchra es, amica mea, suavis et decora sicut Hierusalem: terribilis ut castrorum acies ordinata* (Cant. vi).

Quintum donum est spiritus consilii, qui aliis facit compati ac misereri, illi competens de qua dicitur quintæ beatitudini: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur* (Matth. v). Hinc et Salomon ait: *Qui pronus est ad misericordiam, benedicitur* (Prov. ii). Hanc autem principaliter trifariam exercemus: vel quando sex ejus, quæ in Evangelio leguntur, opera implemus, vel quando delinquentes corrigere et ad bonum reducere studemus: vel quando injurias nobis illatas facillime indulgemus. Iste secundus clementiæ modus, sive consilii spiritus, Deum fecit semetipsum exinanire, et formam servi accipere (Philipp. ii): scilicet ut sic posset orem errantem corrigere, et ad proprium ovile reducere: unde Apostolus ait: *Semetipsum dedit pro peccatis nostris, ut nos eriperet de præsentis sæculo nequam* (Gal. i). Huic vero consulendi modo sic oportet insistere, ut injungitur ab Apostolo monente: *Iniis opportune, importune; argue, increpa, obsecra* (I Tim. iv). Et est alius consulendi modus, scilicet discretionis virtus, qua veras a palliatis vel simulatis virtutibus discernimus: qua etiam ipsum Satanam hypocrisis auctorem caute dignoscimus: *Ipsæ enim Satanas, ut ait Apostolus, transfiguratur se in angelum lucis* (II Cor. xi); et juxta beati Cypriani dictum: Ministros suos subornat, velut ministros justitiæ, noctem asserentes pro die, interitum pro salute. Ista quidem virtus, cæterarum virtutum magistra et domina, omnes alias proinde temperat ac superna

gubernat, et ne citra vel ultra licenter evagentur, A imperialiter ac discrete conservat. Unde Boetius ait : Virtutes medium tenent; si vel infra vel ultra quam oportuerit fiat, a virtute disceditur.

Sexta gratia est *spiritus intellectus*. Hic sextæ beatitudini, de qua in Evangelio dicitur, congruus : *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (Matth. v). Nisi enim mentis intuitus diligenter purificatus fuerit, mystica, ac divina liquide intelligere nequit. Nam sicut scriptum est : *Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, et auferet se a cogitationibus quæ sunt sine intellectu* (Sap. i); unde Salomon ait : *Abominatio Domini, cogitationes malæ* (Prov. xv). Hinc alibi dicitur : *Perversæ cogitationes separant a Deo* (Sap. i). Qui ergo vult sincerum ac lucidum intellectum habere, pravæ cogitationum phantasias ac nebulas studeat B effugare, omni diligentia et cautela cor suum servare. Unde Salomon ait : *Omni custodia serva cor tuum; quia ex ipso vita procedit* (Prov. iv).

Septimum donum est *spiritus sapientiæ*, scilicet quidam internus sapor ac suavissimus gustus; unde

in Ecclesia psallitur : *Gustate, et videte quoniam sua vis est Dominus; vacate, et videte: Accedite ad eum et illuminamini* (Psal. xxxiii, xlv). Hoc divinæ sapientiæ interno gustu superna prælibamus, videlicet contemplantes quam amœnum, quam jucundum sit cœlicolis interesse? ubi nil poterit quod displiceat, adesse, nil quod placeat abesse. Ista septima gratia illi septimæ beatitudini congruit, de qua Dominus dicit : *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur* (Matth. v). Qui enim mentem pacificam et serenam habent, de supernis dulcius sapiunt et subtilius vident. Nam quo quisque est potentior, eo probatur esse et sapientior. Unde Salomon ait : *Doctrina viri per patientiam noscitur* (Prov. xix). De talibus alibi dicitur : *Pax multa diligentibus legem tuam, et non est illis scandalum* (Psal. cxviii). Hæ septem gratiæ sunt septem mulieres virum unum apprehendentes, septem spiritus super florem requiescentes, septem in candelabro lucernæ lucentes, septem in lapide oculi, septem spiritus ante thronum Dei.

DROGONIS CARDINALIS

LIBER

DE DIVINIS OFFICIIS

SEU

HORIS CANONICIS.

(Biblioth. vet. Patr. ibid., p. 345.)

Cur matutinæ laudes a fidelibus celebrantur.

Dominus filios Israel dura de servitute Ægypti, et de sub manu Pharaonis educturus, post multa miracula quibus induratum cor Pharaonis emollire non potuit, unum et hoc ultimum potenter operatus est; primogenita Ægyptiorum angelo percutiente interficiens; quo et Pharaonem cum suis vehementer exterruit, et populum suum mirabiliter liberavit. Præcepit enim per Moysen populo Israel, ut omnes singuli per familias et domos suas agnum immaculatum tollerent, ejusque carnibus, juxta id quod eis mandatum est, comestis, de sanguine ipsius super postes domorum suarum ponerent; ut hoc signo angelus percutiens, quæ ipsorum erant intacta præteriret. Media vero nocte vastator angelus adveniens ubi signa, sanguinis in postibus conspiciebat, pertransiens, domosque Ægyptiorum ingrediens, per singulas earum necabat primogenita, primogenitis filiorum Israel reservatis omnibus. Hac virtute miraculi compulsus est rex Ægyptius dimittere populum Domini (Exod. xii, xiii). Quo in facto liberatio nostra

C figurabatur, quam in nobis quotidie Dominus spiritaliter operatur; per quam viri filii Israel efficimur. Israel enim *videns Dominum* interpretatur. Filii autem qui a sanctis Patribus Dominum videntibus in fide, et cæteris quibus Deus videtur, generati sumus. Quia igitur miraculum illud medio noctis actum est, nos quoque ad nocturnas vigilias cum Propheta dicente : *Media nocte surgebam ad confitendum tibi* (Psal. cxviii), consurgere debemus, ut ab invisibili Pharaone, id est diabolo, et ab Ægypti servitute, a tenebrarum scilicet operibus, cooperante Divina gratia, liberemur. Nocturnis ergo vigiliis orandum est Dominus, ut gladio verbi sui invisibiliter penetrantis, opera vitæ nostræ prioris tenebræ in nobis percutiat et adnihilat, quæ per Ægyptiorum primogenita D significari novimus : in quibus etiam Pharaoni, id est regi tenebrarum, captivati servivimus. *Qui enim facit peccatum, servus est peccati* (Joan. viii). Dum enim propriis obediremus voluptatibus, sicut ait Apostolus, *Fuistis aliquando tenebræ* (Ephes. v), malignis spiritibus excæcati obedivimus; nunc autem conversi, et

facti lux in Domino, ante ipsum intuitu vigili per- A
noctantes, id etiam postulemus ut ipsum fide cerna-
mus, quæ per Israelis primogenita signabatur, quia
prima est et fundamentum omnium virtutum; in
nobis sanguine veri agni conservet inviolabilem, ne
vastator ille angelus, qui *tanquam leo rugiens circuit
quærens quem devoret* (I Petr. v), aut per errorem
pravæ opinionis eam in nobis feriat, aut, per desi-
diam a bene operando torpescere faciens, eam occi-
dat. *Fides enim sine operibus mortua est* (Jac. ii). Ab
illo autem sic tuti esse poterimus, si adhibito studio
per vestigia Dominicæ humilitatis, patientiæ atque
mansuetudinis incedentes, imitationem passionis
sanguine agni designatæ, vita et moribus ubique te-
neamus. Hæc enim signa si diabolus in nobis pro-
spexerit veraciter, nulla in nobis prævalens virtute,
exterritus disparebit.

De eodem.

Celebraturi laudes matutinas, quæ ob honorem
et reverentiam Dominicæ resurrectionis, quæ primo
mane facta est, aurora diei institutæ sunt celebrari,
ad memoriam revocemus etiam transitum filiorum
Israel per mare Rubrum, primam resurrectionem
nostram, quæ in baptismo nobis datur, significan-
tem, cum eos Dominus a servitute Ægypti, et de
manu Pharaonis liberaret; ut inde per deserta trans-
euntes terram promissionis tandem ingrederentur.
Transitus autem ille in vigilia matutina, cujus extre-
ma pars aurora diei est, factus esse perhibetur.
Quæ omnia cum in figura illis contingerent, verita-
tem nobis adventuram præsignabant: Quia enim per
mare Rubrum baptismus noster sanguine Christi con-
secratus intelligitur, competenter per transitum po-
puli Dei ablutio nostra in baptismo figuratur; ubi
et veteris erroris tenebrosa exuentes contagia, et a
maligno emancipati pervasore, Domino commersi
commorimur, et a morte prima educti, reviviscentes
ipsi consurgimus, ut resurrectionis ejus, quæ pri-
mo mane facta est, participes existamus. Nemo au-
tem in secunda resurrectione ad claritatem resurgere
poterit, nisi primam in hac vita habuerit. Est autem
sicut prima mors sordere vitiis, et propriis involvi
upiditatibus; secunda vero perpetuis subjacere do-
loribus. Ita quoque prima resurrectio a vitiis in hac
vita resurgere; secunda vero de corruptela ad incor-
ruptionem, de exilio ad patriam, de tenebris ad lu-
cem, de pœnis ad requiem introire. Patet ergo quia,
sicut secunda mors primam inevitabiliter sequitur,
sic etiam secunda resurrectio primam misericordiam
comitatur. Meditemur itaque cum David in matuti-
nis in Domino, præveniamusque eum diluculo, me-
ditantes in eloquia ejus, ut ipse nos sua misericordia,
sic a prima morte resurgere concedat, quatenus sibi
configuratos, suæ resurrectionis, cum secundo ad-
venerit, participes faciat; sicque per hujus vitæ de-
serta immaculato calle transeamus, ut ad terram
veræ promissionis, cœlestem scilicet Hierusalem, ipso
ducente pervenire valeamus.

De hora Prima.

Horæ primæ laudatio, hymno ipsius attestante, quo
dielmus: *Jam lucis orto sidere*, a sanctis patribus
exoriente sole constituta est celebrari; quæ si ali-
quando tardius aut celerius, negotiis exigentibus,
celebretur, nobis horæ debitæ congruo tempore per-
solventibus officium, hujus similiter et cæterarum
statutus terminus penes eum cui cuncta sunt præ-
sentia, relinquatur. Ad hanc igitur horam conve-
nientes celebrandam, Creatori nostro benedicamus,
et referamus gratias, qui etiam exterioribus nostris
necessitudinibus providet et procurat, in tantum ut,
præter cætera quæ multa sunt suæ benignitatis be-
neficia, solem istum visibilem, tam spectabilem vide-
licet sua pulchritudine creaturam, corporisque usi-
B bus nostris et sensibus illustrandis tot modis necer-
sariam, nobis accommodare dignatus est. Sol etenim
iste corporeus, (ut plura taceam, quæ per eum ope-
ratur divina providentia) mundum purgans a tene-
bris, accessu suo cœli plagam hanc quam incolimus,
depulso frigore, clementiorem reddit, terram quoque
secundans, arbores fructificare facit. Quæ cum ad-
miracione digna sint, non debet tamen vel utentes
retinere hujus utilitas, vel pulchritudo intuentes. In
his enim corporalibus, quæ ad modicum proficiunt,
etsi plura sint in suo genere, remanere non debe-
mus; sed sicut scriptum est: *Invisibilia ipsius a
creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta con-
spiciuntur* (Rom. i): per creaturam ipsum invitantem
C Creatorem, Solem Justitiæ, videlicet Dominum Chri-
stum fide ac dilectione inquiramus; quem ad ostium
mentis nostræ pulsantem invenire quotidie poter-
mus. Ipse enim per corporalia beneficia nobis præ-
stita, quæ motibus subjacent, et transeunt, summum
bonum, quod ipse est, incommutabile semperque
mapens admonet inquirendum, fideliterque quæren-
tibus et amore pulsantibus veraciter promittit inve-
niendum. Scriptum est enim: *Quærite et invenietis;
pulsate et aperietur vobis* (Matth. vii). Ut igitur a no-
bis valeat inveniri, sincero corde quæramus, dile-
ctione pulsemus, piissimam ejus exorantes clemen-
tiam, ut, qui verus est Sol Justitiæ, cæcitatibus et igno-
rantia depellens tenebras, dignetur in nostris ex-
oriri et inhabitare mentibus; et, quia mediator et
D advocatus noster fieri dignatus est pro nobis, acce-
dens ad Patrem, eum nobis clementiorem, et, vicio-
rum depulso frigore, faciat esse propitium; et ter-
ram nostram (corda ipsa videlicet) sanctarum cogi-
tationum radicibus germinare, exteriusque per ope-
ra Deo suaviter redolentia faciat infatigabiliter fru-
ctificare; quatenus veram justitiam per omnia
sitientes, ad seipsum ipse nos, per seipsum indecli-
nabiliter perducatur, et ad illam felicem et plenam
satietaem nos pertrahat; quoniam fidelibus suis
promittit dicens. *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam,
quoniam ipsi saturabuntur* (Matth. v).

De hora Tertia.

Christus Agnus innocens pro nobis peccatoribus
ante Pilatum vilissimum mancipium hora diei tertia

ad judicandum stare dignatus est, ne nos in extremi A
 iudicii terrore, peccatis accusantibus, rei judicemur. Ipse enim crudelem sententiam sustinuit a Judæis, qui et ob id eum hora ipsa crucifixisse ab Evangelistis dicuntur, clamantibus, *Crucifige, Crucifige eum* (Joan. xix) : ne super nos caderet illa ultima valde terribilis sententia, qua dicitur reprobis : *Ite, maledicti, in ignem æternum* (Matth. xxv). Ipse alapas, sputa, flagella, coronam spineam, irrisionesque patientissimè pertulit, ut suo nos exemplo ad patientiam invitaret ; quatenus, in hac vita probati, spem per patientiam haberemus vitæ æternæ. Ad sacramentum etiam hujus horæ attinere probatur, quod Spiritus sanctus hora tertia a cœlo missus ad illuminandam Ecclesiam, discipulorum cordibus infusus est. Nos itaque in ista hora Salvatorem nostrum, gratias B
 agentes, adoremus, qui tam necessaria nobis et tam mirifica voluit beneficia præparare. Eandem etiam gratuitam bonitatem, qua sic voluit, exoremus, ut, eodem Spiritu nos vivificante interius, ipse, qui caput est suorum, per bona opera exterius sua nos membra faciat ; sicque, pro modulò nostro, sui nos imitatores, his quæ pertulit, communicare concedat, ut ab auditione mala, ubi justo non timere promittitur, liberati, auditum bonum et suavem audire mereamur, quoniam dicturus est : *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est a patre meo* (Matth. xxv).

De hora Sexta.

Testatur evangelicæ veritatis historia quod salus C
 nostra Christus hora sexta crucem ascenderit, et a carnifice sævissimo manus innoxias pedesque transforari permiserit, ut vulneribus suis, nostris mederetur vulneribus, atque crucis, patibulo cruciatus a nobis amoveret æternos. Æquum est igitur et nobis salutare, hora qua Dei Filius membra, quæ ipsis summa divinitas pro nobis assumpserat, pro nobis etiam doloribus passionum atque crucis ignominie supposuit, tantæ Majestati reparatrici nostræ naturæ gratias referre. Et quia, ut ipse asserit, sine ipso facere nihil possumus, in hora suæ sanctæ crucifixionis, laudibus ejus assistentes, ipsius pietatis nulli negare auxilium efflagitemus : ut, quia duo sunt crucis genera, cum aut caro cum vitis crucifigitur et concupiscentiis, aut mens et voluntas a vanis cogitationibus et illicitis, divinitus adjuta refrenatur, nos faciat homines crucifixos corpore et anima : quatenus sic ipsius timore configamur, ne nos insidiator callidus immanitate vitiorum superet, sed amoris ejus igne, meridiano fervore succensi, ad bene operandum juxta mandatorum ipsius obedientiam informemur et perficiamur : ut, qui per lignum vetitum a vita decideramus, per lignum obedientiæ redire valeamus.

De hora Nona

Non sine lacrymis atque singultibus semper, si nostra sufficeret fragilitas, ad horæ nonæ mysteria celebranda convenire deberemus. Hæc est enim hora illa qua Christus, vita viventium, in quo quidquid

factum est vita erat, pro nobis pendens in cruce, consummatis omnibus quæ de ipso usque ad horam mortis ejus prædicta fuerant, inclinato capite, tina manus Patris commendans, tradidit spiritum. Revochemus ita quotidie in hac hora ante mentis oculos illud salutiferum et venerabile crucis, et crucifixi spectaculum, et animam ejus a corpore exeuntem cum gratiarum actione pronis mentibus adorantes, ejus piam et indeficientem deprecemur misericordiam ; ut qua charitate propter peccata nostra mori, et propter justificationem resurgere voluit : ea ipsa nos faciat in hac vita peccato mori, et vivere justitiæ ; ac in summa nostra necessitate cum anima corpus reliquerit, nobis subveniens, et interpositione suæ mortis unice nos a morte animæ protegens, vitæ nos illi beatæ tandem restituat, quam de ovibus suis loquens promittit : *Et ego vitam æternam do eis* (Joan. x).

De hymnis vespertinis.

Post peracta horæ nonæ mysteria, jam spe divinæ misericordiæ confidentiores, alacrioribus animis ad hymnos vespertinos festivius convenimus celebrandos. Credimus enim et confitemur propitiationem totius dispensationis, quam Dominus Jesus pro nobis in corpore gesserat usque ad mortem, mortem autem crucis (Philipp. ii), ad conspectum Patris, die qua passus est, hora ipsa ascendisse : per quam humano generi, universaliter pax apud eum restituta est. Omnes enim quantum ad largam Salvatoris nostri misericordiam salvati sunt, nec aliquis, nisi sponte sua perire malit, a tanto beneficio secluditur. Eadem quoque hora pridie quam pateretur, duo nobis beneficia, minime tacenda et valde necessaria præparavit, et actu ipso imitanda reliquit. Unum cum a cœna surgens pedes discipulis lavit, in quo figuravit nostram conversationem terrenam, quæ pedum nomine designatur, ut cum eo partem habeamus ab ipso quotidie necessario abluendam, et detergendam ab offensarum pulvere, quas indesinenter contrahimus. Alterum autem est, cum sui corporis et sanguinis sacramentum, quod nobis hora ipsa consecrationis in sui commemorationem faciendum dimisit : quatenus Ecclesia sua in hujus mundi peregrinatione, ne deficeret, vitale habens viaticum, eo confortata interim aleretur, donec illi occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi (Ephes. iv), cum scilicet capiti membris suis cohærentibus universis Christi corpus adimplebitur, et erit Deus omnia in omnibus (I Cor. xv). Quod ergo tantis et tam universalibus vespertina hora decorata est sacramentis, eam promptioribus et dilatatis frequentantes affectibus, propitiatori omnium debitas persolventes gratias oris et cordis instemus precibus, ut quidquid terrenæ sæcis hic conversando contrahimus, fonte pietatis abluat, et suam in nobis perficiens bonitatem, sic sui nos sacrosancti corporis viatico in hac vita pascat et vegetet, ut migrantes hinc, in illorum conscribi numero mereamur pro quibus reconcili-

liandis Deo Patri tantam obtulit propitiationis hostiam, et quorum nomina in libro vite conscripta sunt ante tempora:

De Completorio.

Completorium, quæ hora diem terminat abeuntem, celebrat sancta Ecclesia in honorem Dominicæ sepulturæ, dum fideliter Joseph et Nicodemus (qui ad eum venerat nocte primum) ipso de cruce deposito, circa corpus ejus illud aromatibus condientes, et lintels involventes, sanctis mulieribus, a longe ubi poneretur conspicientibus, officiosissime compleverunt. Non enim prætereunda est illa mulierum devotio, quem quia vivum ardentem dilexerant, ipsumque in cruce non sine nimio mœrore et lacrymis obisse conspexerant: dum sepeliretur locum notabant diligenter ubi eum denuo repeterent, cum unguenta, quibus eum inungerent, reditura præparassent. Quarum devotiones, et obsequia dum animo recolimus; quis est qui non fervore maximo cum eis optet reverenter assistisse, et accuratissime ministrasse; quia quod jam non potest contingere, cum et corporalibus spiritualia præstare noverimus; nihil obest illi Dominicæ sepulturæ Domini

A corporis, corporaliter, quod non potuimus non interfuisse: sed quod illic actum est fide colentes, et amore consepulsi ei, ad ea quæ mundi sunt, in secreto nostri pectoris requiem ei præparare satagamus, in qua non defunctus jaceat, sed jam vivens in sæcula vita nostra delectetur, et moribus requiescat. His igitur beneficiis gratias referentes, exoremus ut qui corda scrutatur et renes, ipse domum nostram interiorem a sordibus emundet vitiorum, quatenus eam ingredi et inhabitare sibi complaceat. Nos autem, ne nihil studii adhibuisse videamur, priusquam obdormiscamus in somnum, quod nos in die peccasse cognoscimus, lamentis abluentes et poenitentia, quæ Dei sunt meditemur, et sancta meditatione locum ipsi in nobis præparemus, cum David dicentes: *Si dederò somnum oculis meis, et palpebris meis dormitationem, donec inveniam locum Domino (Psal. cxxx).* Si igitur nobis obdormiscentibus tantus hospes penetralia cordis inhabitaverit: rursus nobis evigilantibus, ad nocturnas vigiliis illum quærentibus, haud longe aberit; quem fidelis anima in cubili pectoris paratum reperiet, ubi obdormiscens illum collocaverat.

ANNO DOMINI MCXVIII

SANCTUS HUGO

GRATIANOPOLITANUS EPISCOPUS

NOTITIA IN SANCTUM HUGONEM

(BOLLAND., *Acta sanctorum*, April. t. I, p. 36)

Inter illustres viros qui eximio sanctitatis splendore sæculo Christi XI et XII floruerunt, censeri potest S. Hugo, episcopus Gratianopolitanus in Delphinatu superiore, familiaris S. Brunoni Carthusiæ fundatori, et S. Bernardo abbati Claravallensi. Natus est S. Hugo anno Christi 1053, episcopus ordinatus anno 1080; cum ferme annorum esset viginti septem, ut in Vita num. 5, legitur. Ad Dominum migravit anno ætatis suæ LXXX, consecrationis in episcopum XXXII, Christi 1132, Kalendis Aprilis, sexta ante Dominicam Palmarum feria. Erat annus ille bissextilis, quo cyclo lunæ XII, solis XXI, litteris Dominicalibus CB, Pascha celebratum fuit die 10 Aprilis. Hæc de ejus ætate.

Nomen S. Hugonis exstat variis fastis sacris ascriptum, tam manu exaratis quam prelo editis. Ex his sunt Grevenus et Molanus, in Auctario Usuardi; Maurolycus, Galesinius, Canisius; et ex monasticis, Wion, Menardus Dorganus, Bucelinus ei longum encomium texuit; Natalibus canonicorum ascripsit Constantinus Chinius; in Martyrologio Gallicano plurimum eum laudat Saussains, cum quibus omnibus ita celebratur in Martyrologio Romano: « Gratianopoli S. Hugonis episcopi, qui multis annis in solitudine vitam exegit et miraculorum gloria clarus migravit ad Dominum.

NOTITIA ALTERA.

(MABILL. *Annal. Bened.* tom. V, pag. 188.)

Erat Hugo filius Odonis, nobilis Valentiniensis, viri in militari habitu admodum religiosi, qui in protractissima ætate Carthusiense institutum arripuit; annisque in eo circiter decem et octo exactis, fere centenarius in-

ter manus filii sui Hugonis. qui ipsi unctionem et sacrum viaticum ministraverat, animam Deo reddidit. Non minus pia fuit Hugonis mater, quæ post mariti sui excessum, cum sæculum itidem deeerere vellet, filii sui consilio, quia tunc rara erant seminarum religiosa monasteria, in privata domo reliquum vitæ suæ in pietatis officiis impendit. His parentibus ortus est Hugo, in pagi Valentiniensis loco, cui Castrum nomen est, juxta Isaram sito. Scholis Valentie arthibitus, studiis expletis, cum ab omni contaminatione se immunem servare vellet, ab Hugone Diensi episcopo et sedis apostolicæ legato, in ejus familiam adoptatur, et ad extirpandas simoniæ aliorumque ejus temporis vitiorum tum in clericis, tum in laicis propagines adjutor adhibetur. Interim contigit ab eodem legato concilium Avenione celebrari, ad quod Gratianopolitani canonici, qui præsule destituti erant, pastorem postulaturi convenerunt. His oblatus a legato Hugo, nihil non tentavit ut hanc dignitatem declinaret. Sed tandem eam subire coactus, cum a Guarmundo Viennensi archiepiscopo, qui simoniæ insimulatus erat, consecrari nollet, cum legato Romam profectus est, ut a Gregorio papa ordinaretur. Inde pontificis consiliis gravi, qua vexabatur, tentatione relevatus, et Mathildis comitissæ, quæ ei pastorem baculum et quosdam sacros codices dono dedit, benevolentia honoratus, ad Ecclesiam suam venit, in qua clerum et populum valde incompotum, sacerdotes incontinentes et Simoniacos, laicos usvræ addictos et ecclesiarum invasores invenit, ex negligentia ejus antecessorum episcoporum, qui domus episcopalis substantiam devoraverant. His corruptelis emendandis quantum laboris et sollicitudinis impenderit Hugo, non facile est edicere. Verum, cum forte votis suis fructum non respondere animadvertisset, vitæ quietioris studio, necdum duobus post consecrationem expletis annis, ad Casam Dei secessit: ubi factus monachus, sanctorum, quorum ibidem aderat copia, virorum succensus exemplis, suisque eos viciis succendens, cunctorum imitatione pariter et veneratione dignum se præbuit. Verum, post unius anni spatium, jussu Gregorii pontificis ad Ecclesiam redire coactus est cum multo fenore virtutis ac fervoris; sicque deinceps vitam instituit, ut monachi vitam in episcopatu retineret, viris religiosus suo contubernio adjunctis, quos inter unus fuit vir venerabilis Guillelmus, tunc prior Sancti Laurentii, postea Sancti Theotfredi abbas. In episcopatu eam modestiam et sensum, maxime oculorum, castigationem præ se tulit, ut oculos in mulieres nunquam defigeret; eam devotionem, ut excipiendis confessionibus penitentes profusis lacrymis ad compunctionem provocaret.

Juvat ad rerum consequentium illustrationem hoc loco disquirere quo præcise anno Hugo factus et consecratus sit episcopus. Hujus nodi solutio ex duplici capite pendet: ex anno scilicet habiti concilii Avenionensis, in quo electus fuit ad episcopatum; et anno fundatæ Carthusiæ Majoris, quæ anno ejus episcopatus fere sexto facta est. Ad primum quod attinet, Avenionense concilium celebratum fuit post scriptam a Gregorio papa epistolam ad Arelatenses (1) quos ad eligendum sibi episcopum hortatur, qui in prædicto concilio electus fuit, uti et Hugo, ut constat ex Chronico Hugonis Flaviniacensis. Atqui hæc epistola scripta est: Kalendis Martii, indictione 11 adeoque anno 1079. Non ergo ante hunc annum aut insequentem utraque electio facta est. Ut vero potius anno 1079 factam existimem, mihi duo persuadent argumenta: unum est, quod pro comperto habeam Carthusiæ fundationem, quæ anno Hugonis episcopatus fere sexto facta est, collocandam esse anno 1084. Alterum est quod Hugo decesserit, teste Guigone, anno 1133, Kalendis Aprilis, ætatis suæ anno ad minus octogesimo (erat autem annorum fere viginti septem quando electus fuit), consecrationis autem suæ ad minus quinquagesimo secundo, Quos calculos si compares, ejus electionem anno 1079, consecrationem ineunte anno sequenti factam admittas necesse est.

(1) Greg., Registr. lib. vi, ep. 21.

VITA S. HUGONIS

AUCTORE

GUIGONE CARTHUSIÆ MAJORIS PRIORI V.

(Vide Patrologiæ tom. CLIII, col. 759, in Guigone.)

EXCERPTA E CHARTULARIO ECCLESIAE GRATIANOPOLITANÆ.

(MABILLON, Opera posthuma, t. III, p. 358.)

I.

De injuriis quas fecit Guido Viennensis archiepiscopus Ecclesiæ Gratianopolitanæ et ejusdem Ecclesiæ episcopo Hugoni de pago Salmoriacensi.

Ego Hugo, Gratianopolitanus episcopus, posterorum notitiæ trado qualiter Viennensis archiepiscopus Guido calumniam movit de Salmoriacensi pago

A adversus Gratianopolitanam Ecclesiam præfatum pagum injuste possidere, quoniam juris erat Viennensis Ecclesiæ. Ad quam querimoniam diffinientiam Viennam convenimus, sed causa tunc discussa diem aliam placito constituimus, in qua die apud Rotmanos iterum convenerunt cum eo Goultardus Valentiniensis et Guido Genevensis, nobiscum

Pontius Belicensis et Landricus Matisconensis episcopi; ubi et scriptis et aliis testimoniis ostendimus quod pagum illum Ecclesia Gratianopolitana per centum annos et eo amplius possedisset. Ex quo vero primum possederit penitus ignorare. Econtra Viennenses objecerunt quod eo tempore in quo Gratianopolitana Ecclesia a paganis desolata erat, ejusdem civitatis episcopo ab archiepiscopo Viennensi ad tempus concessum est. A quibus cum requisissent præfati episcopi si super hac responsione aliqua chartarum monimenta haberent, responsum est nullum exinde scriptum habere, sed solum vulgi rumorem sufficere. At Gratianopolitani canonici postulaverunt ut præsentibus episcopi super hoc judicarent utrum nuda et sola Viennensium verba Gratianopolitanam Ecclesiam a possessione tam antiqua excluderent. Sed Viennensis archiepiscopus noluit audire judicium, quoniam eo tempore milites illius terræ ad pacem faciendam conjuratos in manu sua tenebat, quod judicio non potuit opportunitate accepta violenter abstulit, pro qua invasione domino papæ Urbano secundo proclamationem fecimus. Unde Lugdunensi archiepiscopo Hugoni, qui tunc legatus Romanæ Ecclesiæ erat, litteras destinavit. Lugdunensis itaque archiepiscopus, fretus apostolica auctoritate, utrumque nostrum ad tantam diffiniendam apud Barnem ante præsentiam suam ex præcepto domini papæ venire fecit. Qui utrinque audita ratione, plenam investituram Gratianopolitanæ Ecclesiæ, quæ, sicut diximus, violenter exspoliata fuerat, judicavit, et primo concilio in Galliis celebrando calumniam se determinaturum promisit. Investituram autem Viennensis archiepiscopus, spreto apostolici legati judicio, reddere nobis noluit, quoniam eo tempore Romam ad dominum papam Urbanum legatum cum litteris suis miserat, postulans ab eo ut quæ juris erant Viennensis Ecclesiæ privilegio confirmaret, pro cujus impetratione, sicut ipse nobis postea confessus est, quingentos solidos in Romana curia dispensavit. In quo inter Salmoriacensem pagum quem noviter arripuerat, fraudulenter et per subreptionem scribi fecit, domino papa ipsius pagi querimoniam prorsus ignorante. Quam privilegii fraudem ubi persensimus, cum summa festinatione Romam misimus apud dominum papam conquerentes, et de contemptu super investitura legati sui judicio, et de fraudulenta privilegii subreptione. Unde dominus papa Urbanus Lugdunensi archiepiscopo Hugoni legato suo litteras mandavit, quarum exemplum infra scriptum est.

« Urbanus... dilecto fratri et episcopo Hugoni Lugdunensi, etc.

« Sollicitudinis nostræ, » etc. *Vide in Urbano II, Patrologiæ tom. CLI.*

Nobis vero per eundem legatum litteras in hunc modum misit :

« Urbanus.. Hugoni Gratianopolitano episcopo, etc.

« Pro negotio tuo, » etc. *Vide ubi supra, sub num. 117.*

Interea Lugdunensis archiepiscopus Hugo apud Eduensem civitatem concilium disposuit celebrare, ubi nos interesse præcepit, paratos ad dirimendam totius concilii judicio querimoniam. Tandem in concilio ad causam nostram ventum est. Ubi post multa verba, ut causam nostram injustam esse Viennensis archiepiscopus comprobaret cum insultatione scripturarum quasi multa vetustate contritam protulit, quæ continebat quod Barnuinus Viennensis archiepiscopus, Isarno Gratianopolitano episcopo ecclesiam Sancti Donati et Salmoriensem pagum concessisset, donec Gratianopolitanæ Ecclesiæ pax a persecutione paganorum qua tunc vastabatur, redderetur. Qua perlecta, a timore quem nobis incusserant, respiravimus, rogantes apostolicum legatum ut chartam illam ipse servaret, quæ sine dubio falsum testimonium dabat, quoniam Barnuinus Viennensis archiepiscopus et Isarnus Gratianopolitanus pontifex non contemporanei fuerunt, sicut ex catalogo Lugdunensi, et ex aliis multis scriptis collegimus. Præterea chartam illam infirmavimus et cassavimus, ex eo quod Alcherius Gratianopolitanus episcopus, antecessor Isarni episcopi, prædictum pagum Salmoriacensem possedissee multis chartarum testimoniis cognoscitur, et ecclesiam Sancti Donati Gratianopolitana Ecclesia non per Barnuinum obtinisset, sed largitione regum, videlicet Bosonis et Lodovici filii sui, quod præceptis eorum regalibus declaratum est. Cognita autem a nobis ipsius scripturæ falsitate, et ejus taliter infirmata, Viennensis archiepiscopus judicium, quod primum quadam importunitate requirebat, suffugere cepit, et charta illa e conspectu concilii et ipsius legati repente sublata, ad præfati privilegii auctoritatem spreto judicio recurrit, quod nihil ei suffragari potuit, quoniam dominus papa illud privilegium per subreptionem sibi extortum litteris suis intimaverat, et causam nostram canonico judicio diffiniendam legato suo commiserat. Et ita hoc refugio qui injustitiam suam defendere moliebatur Viennensis destitutus est. Tentaverunt autem archiepiscopi præsentibus et episcopi rogatu apostolici legati, qui concilii turbationem formidabat, pacem inter nos et concordiam reformare; sed quoniam nostra quæ invaserat ex integro nobis restituere noluit, satius intellexa (2) synodale judicium, quam inutilem concordiam recipere. Quod ille plurimum formidans, et quasi imminentem judicii sententiam evadere cupiens, jus Ecclesiæ nobis commissæ sicut cum antecessoribus nostris melius possederat Viennæ consilio canonicorum suorum nobis restituere promisit. Igitur die constituta Viennam veni; sed quod, ipse promiserat, minime implevit. Interea domus

(2) Sic in exemplo nostro.

papa Urbanus Placentiæ disposuit celebrare concilium, ubi Gallicanos episcopos præcepit interesse; qui super tanta injuria querimoniam facturus cum pergerem, Viennensem archiepiscopum in Italiam apud Sanctum Ambrosium reperi, quod ut me ab incepto itinere revocaret hebdomada qua concilium Placentinum papa celebrare disposuerat, consilio Lugdunensis archiepiscopi se obediturum de causa nostra spondit. Hac intentione ab itinere domum regressus, cum Lugdunum venire determinata die præpararem, Viennensis placitum renuntiavit. Et sic ab illo turpiter illusum, dolos ipsius cognoscens, iter quod intermiseram statim arripui, et ultima die concilii summa cum festinatione Placentiam veni, ubi coram papa et universo concilio, violentiam quam nobis Viennensis intulerat, et dolos ejus, et apostolicæ sedis contemptum exposui, et qualiter apostolici legati judicio de investitura nostra obedire noluerat. Quo audio, totius concilii judicio, plenam investituram Salmoriacensis pagi papa nobis reddidit, privilegium quod, sicut supra positum est, per subreptionem Viennensis extorserat, cassavit, et super hoc ei litteras destinavit, quarum exemplum infra scriptum est.

« Urbanus episcopus... Guidoni Viennensi archiepiscopo, etc.

« Necessitati et utilitati, » etc. *Vide ubi supra, sub num. 134.*

Quibus litteris Viennensis noluit obedire, imo litterarum portitorem minis atque conviciis dehonestavit. Unde ad papam sub brevi tempore Mediolanum accedens præsumptionem et contumaciam archiepiscopi Viennensis contra sedem apostolicam ostendi. Apostolicus itaque me ab ipsius subjectione abstraxit, et clericis ac laicis in pago Salmoriacensi commorantibus, ne Viennensi archiepiscopo obediunt interdixit litteris quas hic subiungere curavimus.

« Urbanus, etc., dilectis filiis tam clericis quam laicis in pago Salmoriacensi commorantibus, etc.

Quoniam frater Viennensis, » etc. *Vide in Urbano.*

Contigit inter ea domnum apostolicum Gallicanam Ecclesiam visitare, qui Valentiam ad dedicandam majorem ecclesiam veniens, ibique Viennensem archiepiscopum allocutus, ad dirimendam litem quæ inter nos erat apud Rotmanos utrumque ante præsentiam suam die constituta adesse præcepit. Cumque juxta præceptum ipsius, antiquis chartarum testimoniis onustus, episcoporum et clericorum laicorum quoque consilio sufficienter munitus, illuc adventassem, archiepiscopus Viennensis, spiritu superbiz afflatus, arcem loci et munitionem cum armatis occupavit militibus, ut si quid contra voluntatem suam papa loqueretur, ipse apud se in sua potestate permaneret. Et ideo papa suo etiam jure, abbatia videlicet Romanensi taliter exspoliatus, cau-

A sam nostram diffinire non potuit. Ego autem, injuriæ propriæ non immemor, in Arvernensi concilio, quod papa eodem anno celebravit, querimoniam nostram adversus archiepiscopum jam diu agitatam papæ et universo conventui representare curavi. Apostolicus vero injuriæ nostræ et labori compatiens, Salmoriacensem pagum Gratianopolitanæ Ecclesiæ ex integro restituit, et me et Gratianopolitanam Ecclesiam ab ipsius obedientia subtraxit, quando super hac restitutione apostolico præcepto obedire contemneret, et exinde comiti et parochianis nostris litteras hujusmodi delegavit.

« Urbanus episcopus..... Guigoni comiti, clero et populo Gratianopolitano, etc.

« Querelam venerabilis, » etc. *Vide ubi supra.*

B Guigo quidem comes, apostolicis litteris excitatus, archiepiscopum adire, et apud eum minis ac precibus effecit quatenus Salmoriacensem pagum, secundum præceptum apostolici nobis et Gratianopolitanæ Ecclesiæ restitueret. Cui restitutioni apud Capellam arearum interfuerunt Gualterius Albanensis, et Leodegarius Vivariensis episcopi, Viennensis Ecclesiæ, et Gratianopolitanæ canonici, Guigo prædictus comes, necnon et principes ipsius terræ; quam investituram, quoniam corporis infirmitas fere per biennium in Apulia me detinuit, archiepiscopus iterum præsumpsit invadere. Quod postquam per legatum nostrum papæ nuntiatum est, litteris suis legatum suum Lugdunensem archiepiscopum commonuit ut ab injuriâ Gratianopolitanæ Ecclesiæ et nostræ archiepiscopum Viennensem auctoritate apostolica omnino coerccret, quarum litterarum exemplum infra subposui.

« Urbanus episcopus..... Hugoni apostolicæ sedis vicario, etc.

« Quam arroganter, » etc. *Vide ubi supra, sub num. 223.*

Innotuit eodem tempore, divina nobis favente clementia, chartam illam quam in Augustodunensi concilio archiepiscopus Viennensis adversum nos de Salmoriacensi pago protulerat, certioribus indiciis falsam esse, ille enim cui scriptor ejusdem chartæ infirmitate detentus confessus fuerat, nobis patefecit, quem scriptorem nomine Sigibodum, Sancti Ragnaberti monachum, per amicos nostros ejusdem cœnobii monachos evocatum apud monasterium quod Granarium dicitur, ante altare beatæ Mariæ sub invocatione divinæ præsentiz excommunicationem intendendo adjuravi.

Finita tandem est controversia, diviso communis partium consensu in duas æquales partes pago Salmoriacensi, quarum una archiepiscopo Viennensi, altera Gratianopolitano episcopo cessit, quod Lugduni iv Kalendas Februarii factum est anno 1107, in præsentia multorum antistitum, confirmatumque est paulo post a Pascali II, cujus ea de re bulla ex chartario Gratianopolitano edita est post Theodori Penitentiale tomo II, pag. 536 (Patrologiæ t. CLXIII).

SANCTI HUGONIS EPISTOLÆ ET DIPLOMATA.

I.

Ad archiepiscopum et canonicos Ecclesiæ Turonensis.—Epistolam Cruciferorum de rebus in Oriente

(Exstat hoc S. Hugonis epistolium ad calcem epistolæ Cruciferorum ducum, quæ est inter litteras Godefridi regis quarta. Vide Patrologiæ tom. CLV.)

I.

Charta Hugonis episcopi Gratianopolitani, vetantis ne mulieres Carthusiam accedant.

(MABILLON, *Annal. Bened.*, t. V, p. 646, ex archivo Carthusiæ Majoris.)

Hugo Gratianopolitanæ Ecclesiæ vocatus episcopus, presbyteris et laicis in Gratianopolitano episcopatu commorantibus, æternam in Domino salutem.

Quomodo fratres nostri Chartusiæ monachi Deo placere desiderant, mundus quem fugiunt, et loci in quo habitant asperitas et solitudo satis probant. Quorum desiderio, quoniam pax et quies maxime necessariæ sunt, supra pontem, qui terminus possessionis eorum est, ad removenda ea quæ proposito eorum contraria sunt, domum ædificari consulimus et præcepimus. Rogamus itaque dilectionem vestram, et auctoritate divina injungimus ut feminae per terram eorum nullatenus transeant, neque viri arma portantes. Præter ea infra terminos ipsorum possessionis, piscationem et venationem et avium captionem, ovium vel caprarum, atque omnium domesticorum animalium pascua et transitum prohibemus. Obedientes monitis nostris divina clementia in gratia sua multiplicet, et in omnibus bonis quæ ibidem a servis Dei geruntur, vel usque in sæculi finem gerenda sunt, eandem, quam habere ipsi cupiunt, partem tribuat. Inobedientes vero divino judicio reos relinquimus, et sæculari potestate puniri faciemus.

Datum mense Julii, anno 1084.

III.

Charta Leotardi filii Willelmi pro feudo cellariæ episcopalis.

(*Ibid.* ex tabular. Ecclesiæ Gratianopolitanæ.)

Ego Hugo Gratianopolitanus episcopus, notum facio omnibus, quod Humbertus Pilosi, et Dodo de Gratianopoli, et Guigo Lacensis, et Rostagnus fuerunt mecum in placito quod primum fecit mihi Willelmus Leotardus; dereliquit igitur mansum unum, quem sicut ibidem testibus comprobatum fuit, mentitus fuerat se habere pro feudo cellariæ; et quia mansum dereliquerat, et nihil aliud se habere pro cellaria dicebat, prædictis viris laudantibus, dedi ei

A quoque anno pro feudo cellariæ decem solidos, et victum sibi soli in domo mea quamdiu ego ibi manerem, et prorsus nihil aliud dedi vel conveni ei. Postea vero Guigo Geraldus fecit ei fori factum in cabanaria quam habebat Miseriaci, et in placito quod habuit cum Guigone Geraldo, ante me confessus est istam cabanariam esse feudum antiquum cellariæ quam celaverat, in primo placito, cum reliquit mansum, et cum mentitus est nihil habere pro feudo cellariæ; et cum injuste et per subreptionem extorsit nobis decem solidos in unoquoque anno, post mortem vero ejusdem Willelmi fecerunt mihi placitum filii sui Beto, Leotardus et alii fratres eorum, et dedi eis antiquum et verum feudum, scilicet cabanariam Miseriaci quam celaverat pater eorum, et quam sub testimonio bonorum virorum confessus fuit esse antiquum et verum feudum episcopalis cellariæ, ipsam dedi eis pro feudo cellariæ, et casamenta et cortilia quæ habent Gratianopoli, et unum furnum qui est juxta Calomentum illorum, sive juxta domum Stephani Coaiz, et in domo mea quamdiu ego ibi manerem victum uni soli, decem vero solidos quos pater eorum extorserat, mihi retinui, et prorsus nihil aliud dedi eis, et hoc fuit in placito et conventionem constitutum, ut Leotardus in officio cellariæ nullum alium prorsus per se vel sub se habeat, sed si Leotardus in suam personam claves tenere noluerit, vel si tenuerit, et res episcopales defraudaverit, ego committam eas cuicunque voluero, similiter omnes successores mei; ipse vero habeat feudum, et alii utilitati nostræ domus deserviant. Testes sunt istius chartæ, Rostagnus, Guigo de Lanz, Odolricus, Gualdinus, Fulco, canonici Gratianopolitanæ Ecclesiæ, et Guigo conversus, et alii plures, postea reddidi eis in feudum decem solidos quos retinueram.

IV.

Chartæ quirpillonis factæ per Leodegarium de Clariaco et alios, Hugoni episcopo Gratianopolitano, de tota terra de Fabriis.

(*Mémoires pour l'histoire du Dauphiné* tom. I, p. 154.)

In nomine Patris, etc.

Ego Leodebarius de Clariaco, et Petrus Malleus, et Jarento Rufus, et mater et uxor ipsius, et Largierus presbyter frater ejus, et Silvius de Clavaissone nos omnes per fidem et sine enganno quirpivimus, et donavimus totam terram de Fabriciis Deo et R. Mariz, et S. Vincentio, et B. Donato, et Hugoni Gratianopolitano episcopo cui pro jure episcopatus Rotmanis adjudicata fuerat, et omnibus successoribus suis in perpetuum tenendam et possidendam. Et

nos juravimus quod prædictam terram, neque bona A
quæ ex terra procedunt, tollamus episcopis Gratia-
nopolitanis, nec aliquis consilio vel consensu nostro:
hujus guirpilionis sunt testes, ipse Hugo Gratiano-
politanus episcopus, in cujus manu fuit factum, et
Vilhelmus de Clariaco, et Obrías Gratianopolitanus
Ecclesiæ decanus, Guigo prior S. Donati, Vilhelmus
monachus S. Gotfredi, Petrus Stephanus Magalo-
nensis Ecclesiæ canonicus, qui hanc chartam scrip-
sit, Oldricus procurator episcopi, Ademarus Ca-
biscolus S. Donati, Atenulphus Guaniola, Bortellus
episcopalis et duo filii ejus Hugo et Petrus, Vilhelmus
Bruno, Petrus de sancto Andrea, marescallus epi-
scopi, Rodulphus de Alavardo nepos prædicti de-
cani.

Facta est charta ista in mense Maio anno ab In- B
carnatione Domini 1128, feria v, luna xxi.

V.

*Guerpittio de decima facta a Petro Gorga Hugoni
episcopo Gratianopolitano.*

(*Ibid.* p. 135, ex tabulario Ecclesiæ Gratianopolitanæ.)

Notum sit filiis Gratianopolitanæ Ecclesiæ præ-
sentibus et futuris quod Petrus Gorga, et ejus uxor,
et soror uxoris ejus reddiderunt et guerpiverunt Deo
et beatæ Mariæ, et S. Vincentio, et episcopo Hugoni,
et successoribus suis decimam quam ipsi habo-
bant in cabanaria quam tenent de Almone vetulo,
sicut ipse Hugo melius intellexit ad utilitatem suam
et successorum suorum. Hæc guerpittio facta est in
manu ejusdem, in præsentia Petri de Visilia, et
Geraldii de Savoia, et Guidonis conversi et Malleni
cellarii comitis.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

COSMAS PRAGENSIS.

CHRONICA BOHEMORUM.	
Prolegomena.	9
Prologus ad severum Melvicensem.	53
Item ad magistrum Gervasium præfatio.	53
LIBER PRIMUS.	57
Proœmium libri II.	121
LIBER SECUNDUS.	121
Apologia in librum tertium.	187
LIBER TERTIUS.	187
CANONICI WISSEGRADENSIS CONTINUATIO CO-	
SM.E.	243
MONACHI SAZAVENSIS CONTINUATIO.	275
De chronica sancti Jheronimi et compositione anno-	
rum.	275
De exordio Sazavensis monasterii.	276
De probitate Wladislai regis et fratris ejus Theobaldi	
ucis.	293
CANONICORUM PRAGENSIIUM CONTINUATIONES	
— Wenceslai I regis historia.	299
II. — Annalium Pragensium pars I.	309
III. — Annales Otokariani.	313
IV. — Annalium Pragensium pars II.	323
V. — Annalium Pragensium pars III.	359
	365

ALBERICUS AQUENSIS.

Notitia.	387
HISTORIA HIERSOLYMITANÆ EXPEDITIONIS.	389
LIBER PRIMUS.	
CAPUT PRIMUM. — Proœmium operis.	389
CAP. II. — Quomodo Petrus eremita primus auctor existi-	
it expeditionis in Jerusalem.	389
CAP. III. — Quomodo patriarcham adierit.	390
CAP. IV. — Quid patriarcha Petro responderit, et quomodo	
cilia Christianorum invitaverit.	390
CAP. V. — Quomodo majestas Domini Jesu in somnis	
tro apparuerit eumque allocuta sit.	391
CAP. VI. — Quomodo Petrus Romam venerit, legationem	
stolicam retulerit, et de terramotu.	391
CAP. VII. — De quodam Waltero eunte Hierosolimam,	
et egerit vel quid pertulerit.	392
CAP. VIII. — Quomodo Petrus, cum copioso exercitu	
iens Jerusalem, vindictam sociorum in Hungaria fe-	
cit.	393
P. IX. — Quomodo Maroam fluvium cum difficultate	

transierit.	394
CAP. X. — Quomodo duci Bulgarum obsides dantur:	
quibus receptis gravis contentio cum Bulgaris oritur.	395
CAP. XI. — Quomodo dux exercitum insecutus plu-	
rima diripuerit.	396
CAP. XII. — Quomodo, Petro cum exercitu causa pacis	
obviam duci regresso, plurima juvenus prostrata sit.	396
CAP. XIII. — Qualiter exercitus ex magna parte di-	
spersus sit, et iterum ad triginta millia adunatus.	397
CAP. XIV. — Quomodo imperator Petro legatos di-	
rexerit, ut veniret Constantinopolim.	398
CAP. XV. — Quomodo Petrus secundam Imperatoris le-	
gationem acceperit, ut Constantinopolim munitur iter.	399
CAP. XVI. — Quomodo Petrus et exercitus ab impera-	
to bene susceptus sit, et deinde mare transierit.	399
CAP. XVII. — Quomodo in terra urbis Nicæe juvenus	
predam fecerit, et castellum quoddam Solymani cepit.	400
CAP. XVIII. — Quomodo Solymanus dux, congregatis	
Turcis, prædictum castrum expugnaverit, quosdam capti-	
vos duxerit, reliquos occiderit.	401
CAP. XIX. — Quomodo exercitus per dies octo Petrum	
expectaverit, et quomodo quosdam Turci de exercitu	
decollaverunt.	402
CAP. XX. — Quomodo exercitibus, ad ultionem socio-	
rum armatis, Solymanus cum multa manu occurrerit pu-	
gnaturus.	402
CAP. XXI. — Quomodo Turci cum Christianis graviter	
confluxerint.	403
CAP. XXII. — Quomodo Turci infinitam multitudinem	
Christianorum peremerint.	404
CAP. XXIII. — Quomodo tria millia Christianorum qui	
evaserant, a Turcis obsessi, imperatoris auxilio liberaban-	
tur.	404
CAP. XXIV. — Quomodo quidam Godescalcus magnam	
manum in eandem expeditionem contraxerit.	405
CAP. XXV. — Qualiter omnis exercitus Godescalci in-	
solenter agens in Hungaria peremptus sit.	406
CAP. XXVI. — Quomodo ex diversis regnis copiosa gens	
in eandem expeditionem adunata sit.	407
CAP. XXVII. — De strage Judæorum Coloniae.	407
CAP. XXVIII. — De simili strage facta Moguntia.	407

CAP. XXIX. — Quomodo exercitus, negato transitu, cum Hungaris conflixerit. 408
CAP. XXX. — Qualiter subito disturbato exercitu innumera multitudo perierit. 409

CAP. XXXI. — De superstitione anseris et capillæ. 410

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM. — Cum quibus et quo tempore dux Godfreydus secundam interit protectionem. 409

CAP. II. — Principes per internuntios conveniunt Pannoniæ regem, quare perdidit populum Domini. 411

CAP. III. — Responsio regis, quomodo ducem accersierit. 411

CAP. IV. — Dux Pannoniam ingrediens quam docenter susceptus sit, et quid inter eum et regni primores convenerit. 412

CAP. V. — Ubi exercitus jussu ducis castra posuerit. 413

CAP. VI. — Obsidibus datis, qualiter Hungariam transierint. 413

CAP. VII. — Ubi rex obsides reconsignat, et qualiter rex Græciæ ducem per internuntios interpellaverit. 414

CAP. VIII. — Quid dux resalutato regi mandaverit, et pro retentis principibus quid egerit. 415

CAP. IX. — Rex Græcorum quomodo captivis principibus absolutis, regno suo consuluerit, ducem simul accersens. 415

CAP. X. — Post aliquantas utrinque animositates tandem dux cum imperatore pacem componit. 416

CAP. XI. — Causa imperatoris dux castrorum loca mutat: benevolentia nuntios ad eum mittit, rogatus venire dissimulat. 416

CAP. XII. — Imperator alimenta emenda subtrahit, exercitus partes Græciæ invadit. 417

CAP. XIII. — Frater ducis cum periculo populum ducis transduxit, dicantes inter se partes dirimit. 417

CAP. XIV. — Imperator, promissis obsidibus, ducem ad se luvit, et quid ipse dux legatis Boemundi responderit. 418

CAP. XV. — Filio imperatoris obside accepto, dux curiam ingreditur. 419

CAP. XVI. — Quam gloriose dux ab imperatore susceptus sit et exhibitus, et quid inter eos convenerit. 419

CAP. XVII. — Monitu imperatoris populus Domini in Cappadociam migrat. Dux imperatorem pro necessariis rebus sæpius interpellat. 420

CAP. XVIII. — Boemundus adveniens ægre persuasus est imperatoris homo fieri. 420

CAP. XIX. — Nepos Boemundi clanculo digreditur. Dux cum suis decenter ab imperatore dimittitur Robertus comes. 421

CAP. XX. — Exercitus versus Nicæam iter dirigit; de Raymundo comite et Petro Eremita et de quibusdam aliis principibus. 421

CAP. XXI. — De obsidione urbis Nicææ. 422

CAP. XXII. — Item dispositio obsidionis; quibus principibus quæ partes civitatis delegatæ sint. 422

CAP. XXIII. — Item de eadem. 423

CAP. XXIV. — De viris sacri ordinis et vulgo inermi et de lacu civitatis. 424

CAP. XXV. — De principe urbis Nicææ et de exploratoribus ejus. 424

CAP. XXVI. — Item de uno exploratorum illorum, et quam sollicitè populus Domini gentiliū præstoleratur adventum. 425

CAP. XXVII. — Adventus Solymani: exhortatio Podiensis episcopi: conflictus et victoria populi Christiani. 426

CAP. XXVIII. — De munificentia imperatoris in principes et de Turco falsi nominis Christiano. 427

CAP. XXIX. — De viris capitaneis in eadem obsidione occumbentibus. 428

CAP. XXX. — Item de aliis ibidem pereuntibus. 428

CAP. XXXI. — De murorum et præcipue cujusdam turris oppugnatione. 428

CAP. XXXII. — Populus Domini supradictum lacum navali obsidione circumdat. 429

CAP. XXXIII. — Profani resistentes valde Christicolæ defatigant. Ubi dux ipse Turcorum bellicosissimum sagitta trajecit. 430

CAP. XXXIV. — De occiso Christiano bellatore qui ad ludibrium fidelium in muro suspenditur. 430

CAP. XXXV. — Quomodo Longabardus quidam novum genus machinæ operatus sit. 431

CAP. XXXVI. — De eversione immanissimæ turris, et domina civitatis quomodo capta sit. 432

CAP. XXXVII. — Deditio civitatis Nicææ et de quadam

sacrimoniali femina captiva. 433

CAP. XXXVIII. — Qualiter ex consulta principum populus Dei in duas partes divisus sit. 434

CAP. XXXIX. — De immanissima cæde Christianorum per insidias principis Nicæni. 434

CAP. XL. — De nuntio fidelium Christi ad ducem. 435

CAP. XLI. — Ubi dux et qui cum eo erant subveniunt pereuntibus. 435

CAP. XLII. — Ubi dux et alii quidam procerum ex nomine notantur, qui tunc fortiter pro Deo egerunt. 436

CAP. XLIII. — Post victoriam quid inter fideles Domini convenerit, et quomodo sacer ordo curaverit cadavera prostratorum. 437

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM. — Post victoriam Christi fideles ubi castra locaverint, et miserabili siti cruciati, quanti exspiraverint. 437

CAP. II. — Item de eodem. 437

CAP. III. — Ultra progrediuntur; exercitus in geminas partes dividitur primores venatui vacant. 438

CAP. IV. — Dux cum urso configit, graviter associatur; sed auxilio alterius militis perempta bestia vivus eripitur. 439

CAP. V. — Tankradus fixis juxta Tarsum civitatem tentoriis, apud cives de urbis traditione nunc minis nunc blanditiis agit. 440

CAP. VI. — Cives deditionem pollicentur; viri exercitus Dei longe a se divisi, hostes adesse de alterutris suspicantur. 441

CAP. VII. — Obsides fœdus rumpunt; Tankradus et Baldewinus mistis copiis obsidionem reparant, et de situ urbis. 441

CAP. VIII. — De mutas quorundam principum altercatione, ubi et Tarsenses Tankradum sibi præesse desiderant. 442

CAP. IX. — De eadem re. 442

CAP. X. — De eodem et qualiter Tankradus urbem Aram intraverit. 443

CAP. XI. — Ubi Baldewinus princeps civitatis factus, Christianos partis Tankradi intrmittere non vult. 443

CAP. XII. — Christiani extra portam civitatis manentes, noctu a gentilibus extincti sunt. 444

CAP. XIII. — Hujus necis populus Dei Baldewinum simulans, ad arma ruit, cui satisfaciens, contra reliquos Dei inimicos vehementer insurgit. 444

CAP. XIV. — Ubi viri Baldewini cum piratis Christianis fœdus ineunt, et Tarsum simul petunt. 445

CAP. XV. — Tankradus Mamistram civitatem armis capit, et de instinctu cujusdam Richardi castra Baldewini hostiliter invadit. 446

CAP. XVI. — Baldewinus et Tankradus bellum committunt, in quo Tankradus inferior inventus est. 446

CAP. XVII. — Tankradus et Baldewinus pacem inter se reformant. 447

CAP. XVIII. — De prospero eventu Baldewini in expugnandis munitionibus, et de perfidia cujusdam Armeni Jam invitatus idem Armenius commissum sibi præsidium reddit. 448

CAP. XIX. — Dux civitatis Rohas-Baldewinum in auxilium vocat; Baldewinus vocatus, ire perrexit; a Turcis vetitus iterato repropert. 448

CAP. XX. — Baldewinus qualiter in urbe Rohas exceptus sit, et quam magnanime ducis illius dona respoñdit et petitio seniorum. 449

CAP. XXI. — A duce urbis Rohas Baldewinus in filium adoptatus, petitione ipsius Samusart civitatem impugnat; sed infecto negotio reversus est inanis. 449

CAP. XXII. — Conspiratæ plebis consilium in ducem suum Baldewinum volens reprimere, nihil proficit. 450

CAP. XXIII. — Quam misere idem dux interfectus sit. 451

CAP. XXIV. — Occiso duce, Baldewinus subrogatum eandem arcem Samus temere primo contempsit, postmodo consilio suorum rebus pretiosissimis comparavit. 451

CAP. XXV. — Præsidium Sororgia in manus Baldewini non sine labore traditur, et Baldus fraudulentia notatur. 452

CAP. XXVI. — Tankradus damnosa Christianis præstia destruit, et oblata sibi ab hostibus munera prudenter ponit. 452

CAP. XXVII. — De civitate Maresch, ubi et uxor Baldewini obiit. 453

CAP. XXVIII. — De civitate Arthusia, ubi Christiani Armenii secum manentibus Turcis capita desecantes fratres benigne recipiunt. 454

CAP. XXIX. — Populus Dei profana multitudine circumplexi, ferro sibi viam aperiunt, et vix evadunt, obsec-

si fiducialiter agunt. 454
 CAP. XXX. — Profani Arthesiam obsidentes, de adventu Christiani exercitus per exploratores edocui, nequaquam, usque in noctem, obsidionem solvunt. 453
 CAP. XXXI. — Exercitu Dei adveniente, Arthesia fidelium tuitione munitur; Baldewinus triumphis clarus novis nuptiis illustratur. 455
 CAP. XXXII. — Christi populus adunatus non ultra dividitur, quem Podiensis episcopus circumspectum fore, paterne alloquitur. 456
 CAP. XXXIII. — Reverta Romania, præelectos sequentes signiferos ad pontem usque fluvii Farfar perveniunt, ubi a Turcis bellicose excepti sunt. 457
 CAP. XXXIV. — Dura conflictio fidelium et Turcorum pro transitu pontis. 457
 CAP. XXXV. — Monitu Podiensis episcopi pontem superant; commisso prælio bellatores Christi victores redeunt; principem Antiochiæ nuntia dura percellunt. 458
 CAP. XXXVI. — Iter Antiochiam indicitur; antistes populum alloquitur et per eum qui principes exercitus præcedere, qui extremas custodias observare debeant, ordinantur. 459
 CAP. XXXVII. — Antiochiam pervenientes quid egerint et quantus aestimatus sit exercitus Dei. 459
 CAP. XXXVIII. — Descriptio qualiter obsessa sit urbs. 460
 CAP. XXXIX. — Item de eadem re. 460
 CAP. XL. — De ponte fluminis ad cuius destructionem machinæ exquisitæ componuntur. 461
 CAP. XLI. — Congressio valida pontis, ubi machina Christianorum in favillam redigitur, et instaurantur alia instrumenta. 462
 CAP. XLII. — De navali ponte fidelium ad evitandas Turcorum insidias. 462
 CAP. XLIII. — Qualiter Turci Christianos, ad equorum pabula missos, clam invaserint. 462
 CAP. XLIV. — Fideles in ultionem suorum consurgentis, post mutuum eadem partim gladiis consumpti, partim in flumine submersi sunt. 463
 CAP. XLV. — Custodia portæ pacto pecuniæ Tankrado mandatur. 463
 CAP. XLVI. — De clerico et matrona, qui dum aleis luderent, insidiosè perempti sunt. 464
 CAP. XLVII. — De milite propria incuria prostrato et de pomario, quod fidelibus nocum succiditur. 465
 CAP. XLVIII. — De Hugone comite qui fidelium nece dolens, Turcorum fraudibus prudenter occurrit. 465
 CAP. XLIX. — Ubi comitis ejus filius Turcorum sævisimum post nonnulla vitæ discrimina prosternit victorque regreditur. 466
 CAP. L. — Deficientibus victui necessariis, principes in hoc electi de circumpositis terris prædas innumeras abducunt. 467
 CAP. LI. — Ubi a gentilibus præda excutitur. 467
 CAP. LII. — De præda Roberti comitis, et, invalescente fame, minores quid egerint, vel quid passi sint. 468
 CAP. LIII. — Mors atrocissima cujusdam archidiaconi et comitum ejus. 468
 CAP. LIV. — De morte filii regis Danorum, et Florinæ cujusdam matronæ, et eorum, qui in balneis occisi sunt. 469
 CAP. LV. — Porta Christianis mortifera; Reymundus comes profanos aliquantum a fidelium invasione coercet. 470
 CAP. LVI. — Pro redemptione cujusdam captivi juvenis, parentes ejus volentes turrim suam Christianis tradere, expulsi sunt, et juvenis a Christianis occisus est. 470
 CAP. LVII. — Decretum populi Dei, et denotatio duorum qui in adulterio deprehensi sunt. 471
 CAP. LVIII. — Dux Godefridus jam recuperata salute, et Reymundus comes, per regiones divisi, ad contrahendas prædæ copias destinantur. 472
 CAP. LIX. — Legatio Babylonici regis ad populum Dei, et quomodo Winemarus Laodiceam et strenue cepit, et stulte amiserit. 472
 CAP. LX. — Consilium obsessæ Antiochiæ catholicis proditur; episcopus Podiensis et dux Godefridus populum Dei verbis consolatoris adhortantur. 475
 CAP. LXI. — Electi milites hostilia castra invadere, multitudine gravi superveniente, non terrentur. 473
 CAP. LXII. — Pontificis sermone peregrini roborati, septingentos hostium palam triumphant, scutisque cervicibus debonant. 474
 CAP. LXIII. — Boemundus et comites ejus dum pontem ostibus incommensabilem facere nituntur, partim cæsi par-

PATROL. CLXVI.

tim læsi sunt, et hoc duci Godefrido flebiliter nuntiat. 475
 CAP. LXIV. — Fidelibus in ultionem suorum consurgentibus, anceps utrinque pugna diutius agitur. 476
 CAP. LXV. — Ubi dux loricatorum Turcum uno ictu medium dividit; et post cruentam pugnam fideles victoria comitatur. 477
 CAP. LXVI. — Quidam obsessorum Antiochiæ ad Christianos clanculo confugerunt, et præsidium juxta pontem exstructum custodiæ Reymundi delegatum est. 478
 LIBER QUARTUS.
 CAP. I. — Audiens princeps Antiochiæ Christianorum victoriam, quid facto opus sit, a suis fidelibus sciscitat. 479
 CAP. II. — Innotatio nuntiorum Darsiani, et qui sint quos ad auxilium invitat. 479
 CAP. III. — Allegatio causæ apud regem Corrozan. 479
 CAP. IV. — Qualiter ipse rex accepit verba nuntiorum. 480
 CAP. V. — Insultatio Corbahan contra populum Dei in conspectu vocatorum regis. 481
 CAP. VI. — Expugnata Nicæa princeps virtutem prædicat Christiani exercitus. 481
 CAP. VII. — Corbahan in superbia magna minatur se in brevi Christianam fortitudinem experturum. 483
 CAP. VIII. — Rex Corrozan de belli eventu magos consulit, et Turcorum principes ex nomine vocantur. 483
 CAP. IX. — De munificentia Baldewini in principes, et de tentorio duci transmissio. 484
 CAP. X. — De conventu nationum, ad obsidionem Christianorum festinantium, et de accusatione Baldewini. 488
 CAP. XI. — Profanis Rohas obsidere parantibus Baldewinus obviat, dimicat et triumphat. 485
 CAP. XII. — Corbahan triduo Robas frustra obsidet; Baldewinus recedentem bellicose insequitur. 485
 CAP. XIII. — Christiani exercitus quidam castris se subtrahunt et viri industrii in occursum gentilium exploratum pergunt. 486
 CAP. XIV. — Percepto nationum apparatu, quod principes inierunt consilium. 487
 CAP. XV. — Mysterium arcani consilii Boemundi de traditione Antiochiæ. 487
 CAP. XVI. — Quam prudenter ipsum consilium inter primates ventilatum sit, cæteris ignorantibus. 488
 CAP. XVII. — Quam caute sibi convenerint fidelium interpretes et traditor civitatis. 489
 CAP. XVIII. — Godefridus et Robertus electos in hoc bellones, ne primum murorum ascensum horreant, adhortantur. 489
 CAP. XIX. — Viri cordati qualiter per coriaceam scalam intromissi sint. 490
 CAP. XX. — Scala dirupta, nonnulli perierunt, sed de novo reparata fiducialiter ascendunt. 490
 CAP. XXI. — Immissi stragem custodum operantur; gentiles alii somno expergefacti Christianos impugnant. 491
 CAP. XXII. — Tumultuantibus hinc inde partibus, principes primum traditam esse civitatem multitudini indicant. 491
 CAP. XXIII. — Fideles portas urbis aperiunt: vexillum Boemundi in arce præminet: prima luce geritur bellicosissimus Mars. 492
 CAP. XXIV. — Pagani, quo quisque poterat, fugam ineunt: aliqui de altissimis rupibus cadentes elisi sunt et extincti. 492
 CAP. XXV. — De opibus inventis in civitate, et qua die capta sit urbs. 493
 CAP. XXVI. — De fuga et nece regis Antiochiæ. 493
 CAP. XXVII. — De Rotgero qui gentiles, exercitum præcedentes, bellator excipiens, insperata morte præventus est. 494
 CAP. XXVIII. — Excusatio fratrum, quare non subvenirent coram se pereunt. 494
 CAP. XXIX. — Obsidio nationum circa Antiochiam. 495
 CAP. XXX. — Dux Godefridus bellans in fugam vertitur, et plurimi comitum ejus diversis mortibus profugantur. 496
 CAP. XXXI. — Boemundus acriter impugnetur; sed auxilio fratrum superior efficitur: et qua necessitate profani remotius castra locarint. 496
 CAP. XXXII. — Ubi Corbahan hos et illos per singulas portas distribuit, et Tankradus mœnia oppugnantem aggredditur. 497
 CAP. XXXIII. — Christiani præsidium se retinere posse desperantes demoliuntur incendio. 497
 CAP. XXXIV. — De magnitudine famis in populo Dei,

et quam esse vendebantur vilissima. 498
 CAP. XXXV. — Turci urbem latenter recuperare volentes, dejecti sunt : qui post diutnam colluctationem muro depulsi, misere perierunt. 499
 CAP. XXXVI. — De quibusdam Christianis victum extra muros quærentibus, et de nece nautarum obsessis alimenta vendentium. 500
 CAP. XXXVII. — Quomodo primorum quidam desperatione vivendi de civitate clam fugerint. 500
 CAP. XXXVIII. — Verba consolatoria clerici cujusdam ad populum. 501
 CAP. XXXIX. — Item exhortatio principalium virorum, et fugitivi principes quomodo Constantinopolin navigare ceperint. 502
 CAP. XL. — Quomodo prædicti viri Græcum imperatorem ab auxilio fratrum revocaverint. 503
 CAP. XLI. — An quidam principes fugam meditantibus bonorum virorum exhortationibus retinentur. 503
 CAP. XLII. — De milite Christiano cujus equus cum fugiente cecidit. 504
 CAP. XLIII. — De inventione Dominicæ lanceæ. 505
 CAP. XLIV. — Ubi Petrus legatione fungitur apud Corbahan, principem obsidionis. 505
 CAP. XLV. — Item de eodem et quam tumide princeps verba legationis acceperit. 505
 CAP. XLVI. — Petrus revertitur; responsio majoribus aperitur, et quid facto opus sit in commune discutitur. 506
 CAP. XLVII. — Bellum indicitur, omnes quasi morituri in crastinum præparantur, et distributæ acies sub ducibus ordinantur. 506
 CAP. XLVIII. — Relicto in urbe Reymundo comite, fideles portis erumpunt, quibus gentiles a magistra arce signo accepto occurrunt. 507
 CAP. XLIX. — Christi populus in prima acie victor gentilium fumo impeditur. 508
 CAP. L. — Peregrini multifarie dissipantur; acies Boemundi in mortis articulo posita Godefrido duci nuntiatur. 509
 CAP. LI. — Dux hostes fugat et proterit, fratres a porta mortis educit. 509
 CAP. LII. — Item de eodem. 510
 CAP. LIII. — Corbahan, victis suis, spem vivendi ponit in fuga, quem Podiensis episcopus insectatur. 511
 CAP. LIV. — Ubi notantur principes qui præ inopia mendicant. 511
 CAP. LV. — De eadem re, et fuga et cæde hostium. 511
 CAP. LVI. — De direptione castrorum et diversitate vinculorum. 512
LIBER QUINTUS.
 CAP. I. — De diviorum mysteriorum restitutione et de patriarchæ recollatione. 513
 CAP. II. — Quibus principibus subjecta sit Antiochia. 513
 CAP. III. — De duobus principibus directis, quorum unus periit, alter vix evasit. 514
 CAP. IV. — De plaga mortalitatis, quæ facta est in populo Dei. 515
 CAP. V. — De insidiis Turcorum et de quodam Fokere et uxore ejus. 515
 CAP. VI. — De inimiciis inter Brodoan de Alapia et principem Hasart. 516
 CAP. VII. — Concilium Turci Christianæ mariti de adipiscenda Christianorum amicitia. 516
 CAP. VIII. — Legatio principis Hasart ad Godefridum ducem, et quomodo dux hæsitat cum Turcis fœdus inire. 516
 CAP. IX. — Mahumet, filius principis, duci Godefrido datur obses; columbæ fœderis nuntiæ emittuntur. 517
 CAP. X. — Brodoan Hasart obsidet; Christianorum supervenit exercitus. 517
 CAP. XI. — Boemundus et Reymundus duci Godefrido associantur: obsidio solvitur sed per insidias quidam de Christianis occiduntur. 518
 CAP. XII. — A principe Hasart cum magna gratiarum actione suscipitur dux Godefridus: fœdus renovatur. 519
 CAP. XIII. — Dux, invalescente pestilentia, coactus necessitate temporis recessit ab Antiochia. 519
 CAP. XIV. — Dux ipse cum paucis Christianis præsidia inimica subvertit. 519
 CAP. XV. — Baldewinus confluentes ad se Christianos donis plurimis munerat, Turcos edomat. 520
 CAP. XVI. — Baldewinus conspirantes adversus se prescribit, et custodiæ mancipat. 520
 CAP. XVII. — Baldewinus nimia datione exhaustus pro redemptione captivorum munera suscipit, quosdam excruciat, et urbe depellit. 521
 CAP. XVIII. — De socero Baldewini et de docto Ra'as in

præsidio Amacha. 521
 CAP. XIX. — Quomodo quidam viri sensati Baldewinum contra perfidiam Turci muniunt. 522
 CAP. XX. — Quomodo Baldewinus perfidiam Turci in captione suorum experitur. 522
 CAP. XXI. — Baldewinus graviter torquetur de captione suorum militum. 523
 CAP. XXII. — Baldus capite truncatur; sex de sociis Baldewini restituuntur. 523
 CAP. XXIII. — Multitudo Teutonicorum superveniens prædicta mortalitate consumitur. 523
 CAP. XXIV. — Sansadonias matrem cum filiis redimit; Winemarus reducitur; Mahumet obses diligenter custoditur; navigia reparantur. 524
 CAP. XXV. — De prodigio cœlitus ostenso, et de variis super hoc conjecturis. 524
 CAP. XXVI. — De gestis principum, et Boemundi dominio in Antiochia. 525
 CAP. XXVII. — Qualiter dux Godefridus Turcorum deprehendit insidias, et in paucis prostravit plurimos. 526
 CAP. XXVIII. — De murmure Christianorum et colloquio principum. 526
 CAP. XXIX. — De horrenda famis angustia in obsidione Marræ. 527
 CAP. XXX. — Quomodo comes Reymundus castellum dejecerit et Marram cepit. 527
 CAP. XXXI. — Quomodo Reymundus, Turcorum et Sarracenorum præsidis expugnatis, præsidium Archas obsederit, et de difficultate ejusdem obsidionis. 528
 CAP. XXXII. — Quomodo quæstio facta est de lancea Dominica, et quomodo puer Mahumet obses mortuus, et a Godefrido duce patri honorifice remissus. 528
 CAP. XXXIII. — Quomodo dux Godefridus et Robertus Flandrensis civitatem Gybel obsederunt, et quomodo Reymundus comes, pecunia corruptus, eosdem principes dolosa legatione ab obsidione revocavit. 529
 CAP. XXXIV. — Quomodo principes ab obsidione Gybel castra moverunt, et Reymundo in auxilium properaverunt. 530
 CAP. XXXV. — Prædicti principes falsa legatione seducti, a societate Reymundi se separant, quos ille blanditiis et donis revocat ad concordiam. 530
 CAP. XXXVI. — Qualiter crevit murmur in populo Dei, quod tam diu differrent viam in Jerusalem. 531
 CAP. XXXVII. — Obsidio ab Archas solvitur; principes procul ab urbe Tripolis signum tentoria; calamellos meliores per plana repertos suxit populus. 532
 CAP. XXXVIII. — Initio fœdere, præses civitatis Tripolis ductorem viæ populo Dei concessit, cujus ducta loca difficillima pertransiit. 533
 CAP. XXXIX. — De difficultate itineris et quomodo fœdus interint cum incolis urbis Baurim. 533
 CAP. XL. — Quomodo a serpentibus multi perierunt in regione Sidonis, et de amissione cujusdam Walteri. 534
 CAP. XLI. — Quomodo transierint civitates Tyram, Ptolemaida, Cayphas Casaream, hique Pentecosten celebraverint. 534
 CAP. XLII. — Quomodo civitatem Romam invenerunt et possederunt, ac episcopum in ea constituerunt. 535
 CAP. XLIII. — Dum ad montana progreditur exercitus, nocte eclipsis lunæ apparuit. 536
 CAP. XLIV. — Quomodo Christiani incolæ urbis Bethlehem duci Godefrido legatos dirigunt, ut maturaret ad subveniendum, et de gratulabunda susceptione sociorum. 536
 CAP. XLV. — Qualiter exercitus maturaverit Jerusalem comperta legatione a Bethlehem, et de præda a finitimis urbis abducta, et qualiter ante muros Jerusalem in laudibus et hymnis constiterint. 537
 CAP. XLVI. — Qualiter et a quibus principibus civitas obsessa sit. 538
LIBER SEXTUS.
 CAP. I. — Prima die congressionis diversi varie affliguntur. 539
 CAP. II. — Consilium primorum, quomodo civitas capi possit. 539
 CAP. III. — De instrumentis vincendæ urbi appositis. 540
 CAP. IV. — Quidam e populo, dum victum longius quærerent, mortem incurrunt. 540
 CAP. V. — Ubi unus gentilium illustris, et duo nobiles Christianorum trucidantur. 540
 CAP. VI. — Quando obsessa sit urbs, et de raritate patius. 540
 CAP. VII. — Consilium inclusi cujusdam super negotio incepto. 541
 CAP. VIII. — De indicta processione et quæ tunc facta sint. 541

Cap. IX. — Machinis muro applicitis, ingenia partium inter se configunt.	542
Cap. X. — Arietem muros perforantem obsessi dissipare moliantur.	543
Cap. XI. — Qui undique machinæ præsent, disponuntur.	543
Cap. XII. — Quanta instantia cives a machinis forinsecus fatiguntur.	543
Cap. XIII. — Ubi portæ, quæ Babylonicis nuntiis pervis erant, custodiæ deputantur.	544
Cap. XIV. — De duobus regis Babyloniæ nuntiis diversis montis genere pereuntibus.	544
Cap. XV. — De instrumentis profanorum contra machinas fidelium.	545
Cap. XVI. — De crucifixo, cui perfidorum insania nocere non potuit.	545
Cap. XVII. — Item de diversis perfidorum machinis.	545
Cap. XVIII. — Ubi ignis aceto sopitur, et catena gentium vi extorquetur.	546
Cap. XIX. — Qui sanctam civitatem obtinuerint primi.	547
Cap. XX. — De diffugio et interitu perditorum.	547
Cap. XXI. — Quid factum sit per portas toto irruente populo.	548
Cap. XXII. — De cisterna regis palatii.	548
Cap. XXIII. — Item de generali cæde civium et directione templi Domini.	548
Cap. XXIV. — Relatio de templo Domini.	549
Cap. XXV. — De oratoriis sanctæ civitatis, et quam devote dux sepulcrum Domini visitaverit.	550
Cap. XXVI. — Visio ejusdem de duce.	550
Cap. XXVII. — Interpretatio somnii.	551
Cap. XXVIII. — De avaritia Reymundi et Tankradi, et de nece quorundam gentilium.	551
Cap. XXIX. — Ubi consilio majorum ira Tankradi sedatur.	552
Cap. XXX. — Interneccio superstitem gentilium.	552
Cap. XXXI. — De anteriore Turcorum dominio in urbe Jerusalem.	552
Cap. XXXII. — Quomodo Turci eliminati sint, et de mendosa Babylonicis regis promissione.	553
Cap. XXXIII. — Promotio gloriosi ducis in Jerusalem.	553
Cap. XXXIV. — Somnium cujusdam militis de duce.	554
Cap. XXXV. — Solutio somnii.	554
Cap. XXXVI. — Item visio ejusdem Aquensis clerici de duce.	555
Cap. XXXVII. — Explanatio visionis.	555
Cap. XXXVIII. — Qualiter inventa sit portio ligni salutaris.	555
Cap. XXXIX. — De obitu patriarchæ Hierosolymitani.	556
Cap. XL. — De clericis et campanarum signis apud Dominicum sepulcrum institutis.	556
Cap. XLI. — Quomodo dux coplis hostium occurrerit.	557
Cap. XLII. — Populus a præda gentilium præmunitus abstinet.	557
Cap. XLIII. — Prefecto gentili dux exponit cur populus pergat ad prælium.	558
Cap. XLIV. — Plebs Christianorum cruce signata in occursum pergit armatis.	559
Cap. XLV. — Qualiter fuerit eorum acies ordinata.	559
Cap. XLVI. — Post altera discrimina pars inimica diffugit.	560
Cap. XLVII. — De nece et spoliis occisorum.	560
Cap. XLVIII. — Populus rapinis inhians sternitur, manus continens superior efficitur.	561
Cap. XLIX. — Item de nece perditorum.	561
Cap. L. — Quando prælium hoc commissum sit, et de ibidem gestis.	562
Cap. LI. — Comes Reymundus Ascalonem et Assur contra Christianos consilio suo obfirmat.	562
Cap. LII. — Dux et comes Reymundus pacificantur.	563
Cap. LIII. — Principibus repatriare cupientibus dux valedicit, et cives Assur duci confederantur.	563
Cap. LIV. — De cæteris fidelibus repatriantibus.	564
Cap. LV. — Boemundus Laodiceam, Christianorum urbem obsedit.	564
Cap. LVI. — Episcopus Pisanus redeuntes peregrinos humiliter salutat.	566
Cap. LVII. — Mutua collocutio episcopi et peregrinorum.	566
Cap. LVIII. — Boemundus, nolens obsidionem solvere, deseritur ab omnibus.	567
Cap. LIX. — Armati fideles Laodiceam pervenientes,	

Boemundum fugisse reperiunt.	567
Cap. LX. — Boemundus Laodicensibus reconciliatur, et quibusdam aliis.	567
LIBER SEPTIMUS.	
Cap. I. — Cives Assur transgressores federis dux obsidet iterato.	567
Cap. II. — Lacrymosa narratio de Gerharo milite.	569
Cap. III. — Ubi, ducis machina procumbente, plurimi Christianorum pariter conflagrant.	569
Cap. IV. — Exhortatio ducis ad milites.	570
Cap. V. — Populo poenitentia indicitur, sed concremata simili machina, iterum plectitur.	571
Cap. VI. — Soluta obsidione, Assur, Boemundus et Baldwinus sanctam civitatem ingrediuntur.	571
Cap. VII. — De ambitione patriarchatus Pisani episcopi.	572
Cap. VIII. — Principes cum duce Jordanem adierunt.	572
Cap. IX. — Ubi cives Assur gravi membrorum abscissione multantur.	573
Cap. X. — Milites decem Christiani triginta equites gentilium fugant et necant.	575
Cap. XI. — Apud Assur iterum Babylonicis a ducis militibus detrunquantur.	574
Cap. XII. — Assur civitas facta est tributaria, et Joppe instauratur.	574
Cap. XIII. — Principes circumjacentium civitatum munerarios se duci sponte afferunt.	575
Cap. XIV. — De eodem, et quod dux pacem statuerit per terram.	575
Cap. XV. — Supradictus Gerhardus incolumis remissus beneficiis honoratur.	576
Cap. XVI. — De pertinacia Grossi Rustici.	576
Cap. XVII. — Tankradi nuntios princeps Damascenus perdidit; terram ejus dux invadens, Grossum Rusticum ad fœdus coegit.	577
Cap. XVIII. — Ubi dux gloriosus cœpit ægrotare.	578
Cap. XIX. — Venetorum muneribus dux honoratur ac deinde vehementius æritudine premitur.	578
Cap. XX. — Consilio ducis castelli Caiphas obsidio præparatur.	579
Cap. XXI. — Obitus gloriosi ducis et Werneri militis.	579
Cap. XXII. — Obsidio castelli Caiphas.	580
Cap. XXIII. — Tankradi hortatu obsidio lentata paululum reparatur.	580
Cap. XXIV. — Quanta pertulerint illic fortissimi milites.	580
Cap. XXV. — Oppidum Caiphas expugnatur.	581
Cap. XXVI. — Gelmarus expulsus, et Tankradus castellum obtinuit.	582
Cap. XXVII. — Consilio majorum Boemundus ad regnandum in Jerusalem vocatur, sed in itinere capitur.	582
Cap. XXVIII. — Donimanus princeps Turcorum obsessis Malatinæ Christianis contemnitur.	583
Cap. XXIX. — Baldwinus liberare volens Boemundum, nihil proficit.	583
Cap. XXX. — Baldwinus per legatos convenitur ut fratris loco regnum Hierosolymitanum suscipiat.	584
Cap. XXXI. — Baldwinus Jerusalem profecturus, æquicivum suum civitati Rohas præfecit.	584
Cap. XXXII. — Baldwinus, diro imminentis prælii nuntio pulsatus, cum paucis obviam pergit.	585
Cap. XXXIII. — De eodem.	586
Cap. XXXIV. — Ipse fugam simulans, reversus gloriosam adeptus est victoriam.	587
Cap. XXXV. — Quam sagaciter Baldwinus versutiam Tankradi prævenit.	588
Cap. XXXVI. — Tankrado solo adventu Baldwinus perterritus, Baldwinus sanctam ingressus est civitatem.	588
Cap. XXXVII. — Perquisitis rebus defuncti fratris, a viris fortibus tentare fortia suadetur.	589
Cap. XXXVIII. — Urbem Ascalonem obsidens, post aliquot dies infecto negotio obsidionem solvit.	589
Cap. XXXIX. — Quam ingeniose vicerit gentem Azopart sub terra latentem.	590
Cap. XL. — De eadem re.	591
Cap. XLI. — Cum per difficilia loca militem agit, plures frigore extinguuntur.	591
Cap. XLII. — Civitas Susum igne deletur.	592
Cap. XLIII. — In natali Domini apud Bethlehem Baldwinus unctus est in regem.	592
Cap. XLIV. — Prima sessio regis, Tankradus accusatur, vocatur et adesse dedignatur.	593
Cap. XLV. — Rege cum Tankrado pacificato, Tankradus, dux electus, Antiochiam proficiscitur.	593

- CAP. XLVI. — Rex contra patriarcham sedem apostolicam appellat. 594
- CAP. XLVII. — Dominus apostolicus cardinalem Mauritium cognitorem Hierosolimam mittit. 594
- CAP. XLVIII. — Patriarcha multis et gravibus a rege capitulis impetitus, ab officio suspensus est. 595
- CAP. XLIX. — In cena Domini dolens patriarcha se eo die officio suo privari, regem donis promissis placat. 595
- CAP. L. — Rex cardinalem alloquitur de restituendo patriarcha. 595
- CAP. LI. — De amicitia inter cardinalem et patriarcham, et regis concordia et de conventionem gentilium cum rege. 596
- CAP. LII. — De mutuis legationibus gentilium. 596
- CAP. LIII. — De redemptione Turcorum. 597
- CAP. LIV. — Quomodo civitas Assur subjugatur. 597
- CAP. LV. — Cæsarea civitas obsidetur. 597
- CAP. LVI. — Tandem civitas Cæsarea superatur. 598
- CAP. LVII. — Quomodo rex, audita fama Babyloniorum, eorum præstolator adventum. 599
- CAP. LVIII. — Quomodo rex patriarcham convenit, ut vel ipse milites procuraret, vel ad procurandum eos, sibi aliquid pecuniæ impertiret. 599
- CAP. LIX. — Qualiter orta sit contentio inter regem et patriarcham. 600
- CAP. LX. — Contentio inter regem et patriarcham præsentem cardinale Mauritio. 600
- CAP. LXI. — Patriarcha ratione victus, milites se procurare promisit, quod tamen implere contempsit. 601
- CAP. LXII. — Patriarcha potestate et oblatione sepulchri Domini privatur. Pecunia patriarchæ regi aperitur. 601
- CAP. LXIII. — Rex pecuniam militibus dividit, crudelis legatio a Babylonia venit. 601
- CAP. LXIV. — Tres regis acies a Babyloniis attritæ deficiunt. 602
- CAP. LXV. Rex a pontificibus admonitus, coram cruce Dominica prosternitur. 602
- CAP. LXVI. — Post confessionem delictorum, episcopo Gerharδο crucem Domini præferente, rex per medios hostes irrupit. 603
- CAP. LXVII. — Mira Domini Jesu et sanctæ crucis ejus victoria. 603
- CAP. LXVIII. — Renovato bello, catholici regis ad suos hortatio. 604
- CAP. LXIX. — De gloriosa regis victoria et reditu in Jerusalem. 604
- CAP. LXX. — De obitu Wickeri militis Alemanni egregii. 604
- LIBER OCTAVUS.**
- CAP. I. — Quod, primo Baldewini regis anno, innumera Longobardorum multitudo per Bulgariam profecta sit Hierosolimam. 605
- CAP. II. — Ubi Constantinopolitanus imperator eosdem Longobardos vendere et emere per castella Bulgarorum permittit, et eis rapinam interdixit. 605
- CAP. III. — Longobardi regis edictum negligentes, Græcos et Bulgaros invadunt: sed mox ab imperatore convocati, Constantinopolim tendunt. 606
- CAP. IV. — Imperator a Longobardis injuriatus, vendere eos et emere laibi prohibet: illi palatium ejus unanimiter obsident. 607
- CAP. V. Imperatore tandem per episcopum Mediolanensem pacificato, Longobardi Constantinopolim relinquentes, Nicomediam applicuerunt civitatem. 607
- CAP. VI. — Conradus, imperatoris Henrici stabularius, cum nonnullis occidentalis Franciæ principibus Nicodemiam Longobardis associatur. 608
- CAP. VII. — Quod in diebus Pentecostes innumerabilis Christianorum ab urbe Nicomedia exercitus egressus, versus regionem Flaganæ iter suum direxit. 609
- CAP. VIII. — Ubi populus in itinere suo illicite luxuriatur, præsidium Ancras funditus diruens, sata et segetes vicinas Turcorum succidens. 609
- CAP. IX. — Reymundus comes, donis Turcorum corruptus, exercitum duxit per viam solitudinis: et Christiani per vires agunt custodiam in exercitu. 610
- CAP. X. — Turci cum Reymundo prælio decertant et turmæ Christianorum propter hostes in unum conglobatæ mistim per solitudinem gradiuntur. 610
- CAP. XI. — Qualiter exercitus in solitudine quindecim diebus vagando, sitiis et inedia miseria pertulerit gravissimas. 611
- CAP. XII. — De mille peditibus Christianorum, qui in valle bordeum colligentes, circumventi sunt et combusti igne Turcorum. 611
- CAP. XIII. — Turci in viginti millibus cum duci-

- bus suis, Donimano et Solymano, cum Christianis dimicantes, ad septingentos corruerunt. 612
- CAP. XIV. — Ubi Christiani quoddam præsidium Turcorum comminuerunt sed insidiis eorum excepti, ad septingentos perierunt. 612
- CAP. XV. — Episcopus Mediolanensis omnem exercitum ad confessionem delictorum suorum cohortatur, et universa multitudo ad bellandos hostes in quinque acies cum ducibus suis ordinatur. 613
- CAP. XVI. — Longobardi, in prima fronte pugnantes, deficiunt, post quos reliquæ acies cum ducibus fugientes, diffugiunt. 613
- CAP. XVII. — Reymundus comes prælio victus, versus montana fugiens cum decem militibus, silicem quandam præcelsam occupat: de qua per socios liberatus, media nocte cum suis omnibus fugam inijt. 614
- CAP. XVIII. — Post fugam Reymundi universi duces exercitus, cum reliqua multitudine tentoris et uxoris suis in via relictis, celerem fugam arripiunt. 615
- CAP. XIX. — Quomodo Turci fugientium tentoria dirpuerint, et uxores eorum quasdam jugularint, quasdam captivarint. 615
- CAP. XX. — Quod post depraedationem mulierum Turci fugientes Christianos insecuti, diversa eos cæde laceraverint, plurima eorum spolia in itinere relicta colligentes. 616
- CAP. XXI. — Quod Christiani exercitus centum et sexaginta millia siti ac fame, fuga et sanguine a Turcis in bello occisa sunt. 616
- CAP. XXII. — Qualiter residuus Christianorum populus vagus et profugus cum ducibus suis Constantinopolim repedaverit. 617
- CAP. XXIII. — De quadringentis Christianis qui Turcos insequentes evaserunt, et de aliis mille militibus qui, in regressione Turcorum, gladiis eorum jugulati ceciderunt. 617
- CAP. XXIV. — Quomodo duces ac comites exercitus dispersi, ad Constantinopolim fugientes, imperator benigne suscepit: et quod Reymundo infestus, postea eidem amicus exstiterit, et quod ibi Mediolanensis episcopus obiecit. 618
- CAP. XXV. — Qualiter eodem tempore nobilissimus princeps Wilhelmus, de regno occidentalis Franciæ egressus, quindecim millibus peditum adjunctis, per ardam Bulgariam descenderit. 618
- CAP. XXVI. — Quod idem comes cum omni apparatu suo Constantinopolim veniens, susceptus ab imperatore donariis multis sit honoratus. 618
- CAP. XXVII. — Quomodo comes et exercitus ejus Constantinopolim relinquentes, ad Stanconam, civitatem Turcorum, pervenerint. 619
- CAP. XXVIII. — Ubi Turci eis occurrentes, bello eos vexabant, comitem unum Longobardorum sagitta perimentes. 619
- CAP. XXIX. — Christiani Turcis resistentes, et Stanconam frustra oppugnantes, Reclæ urbem applicuerunt, ubi siti æstuant ad trecentos perierunt. 619
- CAP. XXX. — Turci cum Christianis decertantes, victum fugientemque Wilhelmum insecuti sunt; et de fuga Roberti et alterius Wilhelmi. 620
- CAP. XXXI. — Quomodo post fugam ducis Turci residuos Christianos occiderint, uxores eorum captivantes. 620
- CAP. XXXII. — Qualiter Wilhelmus comes a Turcopolis deceptus, cum magno discrimine Antiochiam pervenerit. 621
- CAP. XXXIII. — T. nkradus, novus princeps Antiochie, Wilhelmum profugum remunerat. 621
- CAP. XXXIV. — Quomodo Wilhelmus, princeps Pictaviæ, et Welfo dux Bawariorum, et Ida comitissa, cum milia Bulgariam intraverint. 621
- CAP. XXXV. — Quod in prælio pontis Rudolfus obierit, et quod dux Bulgarorum se dedit. 621
- CAP. XXXVI. — Bulgarorum duce placato, Wilhelmus Constantinopolim rediens, ab imperatore donis sublimatus est. 622
- CAP. XXXVII. — Exercitu Wilhelmi Stanconam urbeni veniente, Turci fontes et cisternas obstruunt. 622
- CAP. XXXVIII. — Wilhelmus et Welfo cum duce Turcorum ante urbem Reclæ præliantur, et Christiani fugam ineunt. 622
- CAP. XXXIX. — De fuga Arvernensis episcopi et duci Welfonis, et de interitu Ida comitissæ. 623
- CAP. XL. — Quomodo Wilhelmum per montana fugientem Tankradus princeps Antiochiæ receperit. 623
- CAP. XLI. — Quomodo principes bello dispersi, cum exercitu Antiochiæ convenerint. 625
- CAP. XLII. — Reymundus, precibus principum a Tur-

krado vinculis absolvitur, et expugnatae urbi Tortosæ prædictur. 624

CAP. XLIII. — Welfo dux Hierosolymis adorato sepulcro Domini, in Cyprum reversus obiit. 624

CAP. XLIV. — Quomodo principes, devicta urbe Tortosa, cum Baldewino rege Palmas Joppe celebraverint. 624

CAP. XLV. — Principes Pascha Hierosolymis celebrato inter imperatorem et regem pacem componunt. 625

CAP. XLVI. Fama volat in populo imperatoris consilio Longobardos fuisse occisos. 625

CAP. XLVII. — Baldewinus imperatori munera mittit se de perfidia excusanti. 626

CAP. XLVIII. — Imperator regi Baldewino dona dirigens, Romæ de perfidia sua apud papam incusatur. 626

LIBER NONUS.

CAP. I. — Quod quidam de Christianis principibus ad propria repedaverint, quibusdam cum rege in Jerusalem remanentibus. 626

CAP. II. — De incenso a Babylonis templo S. Georgii, et de fuga Roberti, episcopi urbis Rames. 626

CAP. III. — Rex Baldewinus contra Babylonios militiam congregat. 627

CAP. IV. — Rex Baldewinus contra Babylonios congregatur, quibusdam ex suis optimatibus in bello occumbentibus. 627

CAP. V. — De obsidione urbis Rames et de fuga vel salvatione regis Baldewini. 627

CAP. VI. — Ubi Sarraceni, expugnata turri urbis Rames, quosdam Christianorum principum interficiunt, Conradum stabularium captivantes. 628

CAP. VII. — Quomodo cives Jerusalem propter fugam Baldewini regis contreriti, consolationem receperint. 629

CAP. VIII. — Ubi, Conrado stabulario carcerato, Babylonii Japhet civitatem et Baldewini regis uxorem obsidione terruerunt. 629

CAP. IX. — Baldewinus rex navigio applicans Japhet, cum gaudiosus capitur a civibus. 629

CAP. X. — Sarraceni Baldewinum regem regressum paululum declinantes, ad obsidionem Japhet denuo revertuntur. 630

CAP. XI. — De classe Christianorum. 630

CAP. XII. — Qualiter Baldewinus rex cum Sarracenis dimicans tria millia ex eis prostravit. 631

CAP. XIII. — Quomodo Baldewinus cum triumpho Jerusalem rediit, et post primam suorum interfectionem auxilia Christianorum principum per legatos impetravit. 631

CAP. XIV. — Quod Baldewinus rex advenientibus principibus necessariis subministrans, eis pro Dagoberto patriarcha intercedentibus annuerit. 632

CAP. XV. — Qualiter Baldewinus rex cum principibus ab eo susceptis Ascalonem obsidens, ammiraldum Babyloniorum bello extinxerit. 632

CAP. XVI. — De investitura Dagoberti patriarchæ, et de concilio super ipso Hierosolymis habito. 633

CAP. XVII. — De depositione patriarchæ præfati, et de ordinatione Evermeri, in locum ejus subrogati. 633

CAP. XVIII. — Qualiter principibus cum centum et quadraginta militibus Christianorum in sua de Jerusalem renavigantibus, trecentis ex ipsis naves partim ab hostibus, partim fluctibus interierunt. 634

CAP. XIX. — Qualiter tertio regni sui anno Baldewinus rex urbem Accaron obsederit, sed minime devicerit. 634

CAP. XX. — Quod Reinoldo, sagittario regis, in bello pereunte, ipse rex ab obsidione urbis Accaron recesserit. 635

CAP. XXI. — Baldewinus rex venationi aliquantulum vacans cum decem sociis Sarracenos sexaginta aggreditur. 635

CAP. XXII. — Baldewinus rex a quodam Sarraceno latenter inter fruteta vulneratur, et Jerusalem reportatus, curatur. 636

CAP. XXIII. — Qualiter a Babylonis obsessa urbs Japhet, et quod Christiani navigio appulsi contra Sarracenos præfati sunt. 636

CAP. XXIV. — De altera nave Christianorum, quæ naufragium faciens, penitus ab hostibus consumpta sit. 636

CAP. XXV. — Quomodo Sarraceni, adveniente Baldewino, obsidionem urbis Japhet dimiserint, et utrinque agros suos excoeruerint. 637

CAP. XXVI. — Quod civitas Gibelot, a Pisanis expugnata, Reymundo comiti subjugata sit. 638

CAP. XXVII. — Pisani regis precibus evocati cum eo urbem Accaron obsidione vexant. 638

CAP. XXVIII. — Ammiraldus urbis Accaron consulens civibus suis, Baldewino regi urbem tradere decrevit, rex et patriarcha de obsessis, et dextris petentibus, consultant. 639

CAP. XXIX. — Qualiter Pisani Sarracenos urbem egredientes injuste occiderint. 639

CAP. XXX. — De quingentis Arabibus qui, Joppen bello aggressi, Othonem jugulaverunt. 640

CAP. XXXI. — De sexaginta Arabibus, urbem Caesaream deprædantibus, quos Baldewinus rex superavit. 640

CAP. XXXII. — Quod Reymundus contra Tripolin novum præsidium extruxerit, in quo moriens sepultus sit. 641

CAP. XXXIII. — Ubi Alexius imperator pro redemptione Boemundi copiosam promisit pecuniam. 642

CAP. XXXIV. — Solymanus propter pecuniam ab imperatore promissam Donimanum bello fatigat. 642

CAP. XXXV. — Ubi Boemundus de omnibus his consilium dedit. 642

CAP. XXXVI. — Donimanus accepto consilio amicorum, Boemundum sub promissione pecuniæ pristinae restituit libertati. 643

CAP. XXXVII. — Solymanus propter redemptionem Boemundi principis inimicas Donimano litteras mittit. 644

CAP. XXXVIII. — Ubi, Boemundo Antiochiam reverso, Turci Rohas urbem obsidere conantur. 645

CAP. XXXIX. — Baldewinus comes, Boemundus et Tankradus peccata sua confitentes, exercitum congregant, et contra Turcos acies ordinant. 645

CAP. XL. — De decollatione octodecim clericorum et de captivitate Baldewini comitis principis Rohas. 646

CAP. XLI. — Boemundus et Tankradus, captivato Baldewino, fugiunt, et Tankradus in locum Baldewini præficitur. 647

CAP. XLII. — Turci Rohas urbem obsidione cingunt, quibus Tankradus pro viribus resistit. 647

CAP. XLIII. — Tankradus litteras Boemundo mittit pro redemptione Rohas, ad quem ille cum trecentis properat. 648

CAP. XLIV. — Tankradus, nondum veniente Boemundo, ante solis ortum castra Turcorum cum omnibus suis in fugam vertit. 649

CAP. XLV. — Ubi Boemundo Turcis fugientibus obviam facto, nobilissima matrona a sociis Tankradi capta est. 649

CAP. XLVI. — Qualiter Turcorum principes et rex Baldewinus pro matrona interpellaverint Boemundum et Tankradum et quid responderint illi. 649

CAP. XLVII. — Quomodo Boemundo contra regem Græcorum in Italiam profecto, Tankradus Turcos bello devicerit. 650

CAP. XLVIII. — De præparatione belli inter Baldewinum regem et ammiraldum Babyloniorum. 651

CAP. XLIX. — Quod, advocato patriarcha Jerusalem, rex Baldewinus in Domino confortatus de Babylonis triumphaverit. 652

CAP. L. — De septem millibus gentitium cæsis, et de Wilhelmo comite. 653

CAP. LI. — Quomodo rex Baldewinus, devictis Babylonis, sata Ascalonia succenderit, bestis silvarum clamore exercitus pertrexit. 653

CAP. LII. — De Arnolfo, nobilissimo juvene, in montibus interempto, cujus caput Ascalonitis cum litteris regi Baldewino remiserunt. 654

LIBER DECIMUS.

CAP. I. — Qualiter anno septimo regni Baldewini regis gens multa Hierosolymam navigans conductum ejusdem regis petierunt. 655

CAP. II. — Rex cum magno gaudio peregrinos suscipiens, cum suis consulit qualiter eorum auxilio contra Sarracenos utatur. 655

CAP. III. — Rex suorum usus consilio, ad obsidendam Sidonem Anglos in Japhet jubet expectare. 656

CAP. IV. — Ubi rege machinas præparante, Sidonii regi copiosam pecuniam, ne obsiderentur, promiserunt. 657

CAP. V. — Quod, Hugone comite regionem Suet deprædante, Sarraceni prædam sociis ejus excusserunt: et qualiter Hugo eadem cæde sagittatus, animam exhalavit; et de obitu fratris ejus. 657

CAP. VI. — Quomodo rex pecuniam a Sidonitis perceperit, et Anglicum exercitum ad propria remisit. 658

CAP. VII. — Rex pecunia Sidoniorum sublevatus, Tabariam rediit, et Gervasium loco Hugonis restituit. 659

CAP. VIII. — Rege Tabariæ commorante, Ascalonitis quingentos Christianos juxta flumen Rames peremerunt. 659

CAP. IX. — Ubi Ascalonitis Rames expugnantibus Rotgerus cum militibus obviavit in pugnam. 659

CAP. X. — De insidiis Ascalonitarum, et de virtute Rotgeri et militum ejus in prælio. 660

CAP. XI. — De Gerhardo equite, cujus instinctu fuga pervenit ad urbem Japhet Christianus exercitus. 660

CAP. XII. — Sarraceni Rotgerum fugientem insecuti, quadraginta Christianos ante urbem necaverunt. 661

CAP. XIII. — Quomodo Sarraceni castellum Arnolphi obsidione diruerunt, præpositum ipsius arcis captivantes. 661

CAP. XIV. — Ubi Sarraceni victoria potiti, cum octo Galeidis navibus unam navem Dromonem Christianorum in portu Japhet invaserunt. 661

CAP. XV. — Quod rex istorum malorum fama excitatus, cum sex millibus de Tabaria contra Ascalonita profectus est. 662

CAP. XVI. — Quod rex suorum consiliis sine bello Jerusalem redierit, et Rorgius de Calphas obierit. 662

CAP. XVII. — De quodam principe urbis Femis occiso per socium suum Botherum, quem cives sui persequuntur. 662

CAP. XVIII. — Bothero auxilium Brodoan implorante, Tankradus a civibus invitatus non tamen intrinseus est. 663

CAP. XIX. — Tankradus ad tempus recedens post Pascha urbem Femiam obsidione vallavit. 663

CAP. XX. — Quomodo Tankrado Femiam expugnante, duo filii principis occisi auxilium illi dederunt contra Botherum. 663

CAP. XXI. — Ubi a Christianis urbe vallata, Botherus cum civibus suis se tradidit manibus Tankradi. 664

CAP. XXII. — Ubi filii principis occisi Tankradum rogant ut Botherus occidatur. 664

CAP. XXIII. — Quomodo Tankrado victore Antiochiam reverso, filii principis occisi persecuti sint amicos Botheri. 665

CAP. XXIV. — Qualiter Baldwinus rex exercitum Turcorum contra se venientium cum quindecim armatis exploraverit. 665

CAP. XXV. — De quinque Turcis a rege Baldwinio honorificatis, quorum instructu tria millia Turcorum in fugam versa sunt. 665

CAP. XXVI. — Rex, Turcis fuga dispersis, convocato exercitu, Hierosolymam tendit, et in capite jejunii morem cineris implevit. 666

CAP. XXVII. — Quomodo rex contra tria millia Turcorum properans, conductum habuerit sacerdotis Christianorum Syrorum. 666

CAP. XXVIII. — Quomodo sacerdos Syrorum in castra veniens Turcorum, suasionibus suis omnes fugere compulerit. 666

CAP. XXIX. — De Arabibus in cavernis montium absconditis, quos rex igne et fumo exire coegit. 667

CAP. XXX. — Rex adeptus victoriam, præda onustus, Jerusalem revertitur, et loca regni sui visitans consolatur. 667

CAP. XXXI. — Quomodo Ascalonitis Joppen obsidentibus, cives urbis a rege consolati, contra eos portis egressi prævaluerunt. 667

CAP. XXXII. — Ubi Ascalonitis contra Christianos præsidium ædificare, volentes, rex in fugam coegit. 668

CAP. XXXIII. — Christianis prædæ intentis, et ab hostibus pene præventis, rex adfuit auxilio, hostibus plurimum spoliatis. 668

CAP. XXXIV. — Ascalonitis ante Jerusalem assultus facientes, ad quinque corruerunt. 668

CAP. XXXV. — Quod rex Baldwinus negotiatores Babylonis juxta Jordanem invaserit et expoliaverit. 669

CAP. XXXVI. — Ubi Baldwinio comite per Gozelinum de captivitate redempto, Tankradus inimicus ejus factus est. 669

CAP. XXXVII. — Baldwinus a Tankrado victus obsidetur, sed Gozelini industria, et Geigremich, principis Turcorum, instantia liberatur. 669

CAP. XXXVIII. — Qualiter Henricus, Romanorum imperator, Conradum stabularium suum per regem Græcorum receperit. 670

CAP. XXXIX. — Quod Boemundus de Italia cum exercitu reversus, Dyrrhachium, Græcorum urbem, obsederit. 670

CAP. XL. — Qualiter Conrado in Italia commorante, Boemundus moenia Dyrrhachii urbis impugnaverit. 670

CAP. XLI. — Quomodo regi Græcorum adventienti Boemundus in bello occurrerit, Dyrrhachium amplius impugnans. 671

CAP. XLII. — De trecentis militibus Boemundi occisis a Turcopolis. 671

CAP. XLIII. — Ubi principes Italiam, donis Græcorum corrupti, Boemundum ab obsidione averterunt. 671

CAP. XLIV. — De reconciliatione Boemundi cum rege Græcorum, data per ipsum licentia Jerusalem temptantibus. 672

CAP. XLV. — Baldwinus rex, contractis copiis, Sidonem obsedit. 672

CAP. XLVI. — De nobilissima matrona gentilium, quem Baldwinus rex per milites suos cepit cum quatuor millibus camelorum. 672

CAP. XLVII. — De duabus turribus Sidonis, quarum altera divino nutu subversa est. 673

CAP. XLVIII. — Quod Christiani navale certamen inierunt contra Babylonios, in auxilium Sidonis missos. 673

CAP. XLIX. — Rex cum Babylonios dimicans victoriam obtinuit, plurimis sociorum occisis. 674

CAP. L. — Rex propter Turcos tentoria sua incendens et ab obsidione recedens, venationi paulisper induxit. 674

CAP. LI. — Populus Christianus de reditu regis lætitia perfunditur. 674

CAP. LII. — Requisitio Turcorum a Sidonis de promissione pecuniarum taxatarum. 674

CAP. LIII. — De quatuor millibus Turcorum, quos Gervasius, princeps Tabariæ, cum octoginta loricatis insecutus est. 674

CAP. LIV. — Gervasius, suis in bello cæsis, vivus captus, rege Baldwinio multum mœrente. 675

CAP. LV. — Legatio Turcorum ad regem Baldwinium pro Gervasio, et pro civitatibus Caïpha et Ptomelaide. 676

CAP. LVI. — Damasceni, non impetratis a rege civitatibus, Gervasium in medio urbis illudentes interficiunt. 676

CAP. LVII. — Qualiter Evermerus a Romana synodo litteras apostolice pro restitutione sua detulerit regi Baldwinio. 676

CAP. LVIII. — Rege suam sententiam confirmante, Evermerus deponitur, Gobelino sedem illius obtinente. 677

CAP. LIX. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LX. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXI. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXII. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXIII. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXIV. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXV. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXVI. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXVII. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXVIII. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXIX. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXX. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXXI. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXXII. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXXIII. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXXIV. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXXV. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXXVI. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXXVII. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXXVIII. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXXIX. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXXX. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXXXI. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXXXII. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXXXIII. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXXXIV. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXXXV. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXXXVI. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXXXVII. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXXXVIII. — De patriarchæ peculatu. 678

CAP. LXXXIX. — De patriarchæ peculatu. 678

- proficiscitur, et pro liberatione Rohas principes hortatur. 684
- CAP. XIX. — Ubi exhortante rege Bertrannus cum reliquis ad urbem Rohas profectus est. 684
- CAP. XX. — Quomodo rege adveniente, Turci Rohas dimiserunt, et quomodo Baldwinus comes Tankradum incusaverit. 685
- CAP. XXI. — Legatio regis Baldewini ad Tankradum et collatio. 685
- CAP. XXII. — Allocutio regis ad Tankradum de reconciliationis gratia cum principibus. 685
- CAP. XXIII. — Ubi rex principibus pacificatis, Turcos effugavit, Christianos omnes in circuitu reconcilians. 686
- CAP. XXIV. — Rex et Tankradus flumen Euphratem enavigant, quinque millibus Christianorum ex altera parte ab hostibus occisis. 686
- CAP. XXV. — Quod rex Baldwinus comitem, de bello fugientem, sanum in Rohas reduxit. 687
- CAP. XXVI. — De Magno, rege Norwegiæ, qui venit adorare regem Jerusalem. 687
- CAP. XXVII. — De Babylonis contra Baurim navigantibus, et de navibus Christianorum cum eis decertantibus. 687
- CAP. XXVIII. — Qualiter Ascalonitæ Jerusalem debellantes, a Christianis superati sunt. 688
- CAP. XXIX. — Ubi navalis exercitus Babyloniorum Ptolemaidem impugnat, rege civibus succurrente. 688
- CAP. XXX. — Ubi rex Baldwinus regem Magnum Hierosolymam gloriose perduxit. 689
- CAP. XXXI. — Qualiter bi duo reges Sidonem obsederint, Babylonis in sua reversis. 689
- CAP. XXXII. — Rex Baldwinus et sui Sidonios coronantes machinas plures apposuerunt. 690
- CAP. XXXIII. — Sidonii obscura cavatione machinam regis moluntur incendere, et ab ipso callide prævenitur. 690
- CAP. XXXIV. — Sidonii post longam obsidionem regi Baldwinus se dedentes, ad quinque millia urbem egressi sunt. 690
- CAP. XXXV. — Quomodo ammiraldus Ascalonis occulte Jerusalem venerit, et Ascalonem tradiderit. 690
- CAP. XXXVI. — Legatio Baldwinus comitis ad regem Baldwinum de adventu Turcorum, et fama filii Babylonii regis, Ascalonem descendens. 691
- CAP. XXXVII. — Rege Baldwinus Ascalonem descendente, regis Babylonii filius a civibus intromissus Christianos ibi repertos occidit. 691
- CAP. XXXVIII. — Qualiter ducenta millia Turcorum Turbaysel obsidentes, et Antiochiam tendentes, Gozeinus comes insecutus sit. 692
- CAP. XXXIX. — De centum millibus Turcorum, qui filium Brodoan, principis Alapiæ, obsidem nequiter jugularunt. 692
- CAP. XL. — Congregatio Baldwinus regis et Christianorum principum facta Antiochiæ contra Turcos. 692
- CAP. XLI. — Quod sedecim millia Christianorum contra Turcos acies direxerint, multa fame periclitati. 693
- CAP. XLII. — Quod sæpius utrinque ordinatis aciebus Turci fugam inierint. 693
- CAP. XLIII. — Ubi Tankradus post discessum Turcorum præsidium Gerez multis diebus obsedit. 694
- CAP. XLIV. — Ubi Tankradus urbe Gerez tandem multis artibus devicta, regionem illius totam obtinuit. 694
- CAP. XLV. — Qualiter Tankradus aliud præsidium, nomine Vetule, obsederit, ammiraldo quodam sibi confederato. 695
- CAP. XLVI. — Ammiraldus idem cum Tankrado Vetule obsidione cingens, civibus urbe erumpentibus, vix fuga elapsus est. 695
- CAP. XLVII. — Quod Tankradus obsidione longa urbem Vetule et omnem illius regionem obtinuit. 696
- CAP. XLVIII. — De obitu Boemundi ducis. 696
- LIBER DUODECIMUS.**
- CAP. I. — Qualiter rex Baldwinus super obsidione Tyri consilium inierit. 695
- CAP. II. — Quod Tyri contra regem cum principe Damascenorum fœdas inierunt et pepigerunt. 696
- CAP. III. — De Reinfrido milite Christiano, cujus conductu nobiles Tyriorum a rege catenati sunt. 697
- CAP. IV. — Quomodo princeps Damascenorum Tyris inveniit, et qualiter eosdem rex obsederit. 697
- CAP. V. — Quod rege urbem vallante, Tyrii portis aggressi, sex mox mirabiliter a rege repressi, quosdam eorum intrantes occiderunt. 697
- CAP. VI. — Tyrii duas machinas Christianorum pice et sulphure mirabiliter combusserunt. 698
- CAP. VII. — Legatio Tyriorum ad principem Damasce-
- norum, et reversio regis in Jerusalem post adventum eorum. 699
- CAP. VIII. — Qualiter rex Baldwinus Idumæos mercatores spoliaverit, et quod Tankradus, princeps Antiochiæ obierit. 699
- CAP. IX. — De adventu Turcorum contra Jerusalem et quod rex e contrario militiam adunavit. 700
- CAP. X. — De mille quingentis peregrinis Christianorum, propter quos rex attrivit in pugna ducentos Turcorum. 701
- CAP. XI. — Rex cum Turcis congregiens, fuga dilabitur, quibusdam suorum in bello cadentibus. 701
- CAP. XII. — Rex, sedecim millibus congregatis, in secundo congressu Turcos a Jordane potenter effugavit. 702
- CAP. XIII. — Quomodo conjux ducis Siciliæ ad thalamum regis Baldwinus cum magno apparatu properavit. 702
- CAP. XIV. — Cum quali gloria rex eandem matronam sibi copulaverit, militibus ab ea largiter remuneratis. 703
- CAP. XV. — Ubi post reditum Christianorum Turci, devastantes terram Græcorum, urbem Stamiariam subverterunt. 702
- CAP. XVI. — e septem millibus Christianorum qui mare transeuntes, omnes navigio perierunt. 704
- CAP. XVII. — Quod milites Baldwinus regis navali prælio contra Babylonios gloriose decertaverunt. 704
- CAP. XVIII. — Quomodo princeps Damascenorum fraude occiderit alium principem Turcorum. 705
- CAP. XIX. — De copioso apparatu gentiliū versus Antiochiam, quem Baldwinus rex disperdidit per suam militiam. 706
- CAP. XX. — Ubi Baldwinus rege redeunte Hierosolymam, Turci readunatis viribus funduntur. 707
- CAP. XXI. — Quod Baldwinus rex cum manu parva profectus sit in montem Sina. 707
- CAP. XXII. — Rex Baldwinus suorum monitionibus a monte Sina revertitur Jerusalem providus. 708
- CAP. XXIII. — Quomodo rex Baldwinus Ptolemaide aggravatus, per multas eleemosynas de infirmitate sit alleviatus. 708
- CAP. XXIV. — Qualiter eundem regem patriarcha corripuerit, et quod ipsas illicitas nuptias repudiaverit. 709
- CAP. XXV. — Quomodo Pharamia civitas capta sit. 709
- CAP. XXVI. — Rex Baldwinus, capta Pharamia, usque ad montem ægrolavit. 710
- CAP. XXVII. — Consolatio et jussio regis ad milites habita de morte et sepultura ejus. 710
- CAP. XXVIII. — Inquisitio militum, qui post eum debeat tenere coronam : et corporis ipsius reportatio in Jerusalem. 711
- CAP. XXIX. — Quod regali sepulcro regem condierunt, et quod statim dominus patriarcha infirmatus obierit. 712
- CAP. XXX. — Quomodo sepulto rege Baldwinus nepos illius, Baldwinus de Burg, ab omnibus in regem sit electus et unctus, Germundo novo patriarcha consecrato. 715
- CAP. XXXI. — De quatuor millibus Idumæorum pastorum, quos in die sancto Paschæ Christiani milites dum insequuntur, passim occiduntur. 715
- CAP. XXXII. — Rex Baldwinus secundus, in ultionem inimicorum militiam congregavit, quem Idumæi pecunia placant. 715
- CAP. XXXIII. — De septuaginta Christianis peregrinis, qui post visitationem Domini sepulcri in redeundo occisi sunt a nequissimis Sarracenis. 716
- FRANCO ABBAS AFFLIGEMENSIS.**
- Notitia. 715
- DE GRATIA DEI LIBRI XII. 715
- Epistola abbatis Fulgentii ad Franconem monachum. 717
- Registrum Franconis monachi ad abbatem Fulgentium. 717
- LIBER PRIMUS.** 719
- Præfatio in librum secundum. 725
- LIBER SECUNDUS.** 725
- Præfatiuncula in librum tertium. 727
- LIBER TERTIUS.** 727
- Præfatio in librum quartum. 731
- LIBER QUARTUS.** 731
- Præfatiuncula in librum quintum. 735
- LIBER QUINTUS.** 735
- Præfatio in librum sextum. De gratia Novi Testamenti. 741
- LIBER SEXTUS.** 745
- Præfatio in librum septimum. 749
- LIBER SEPTIMUS.** 749
- Præfatio in librum octavum. 757

LIBER OCTAVUS	757
Præfatio in librum nonum.	763
LIBER NONUS.	763
Præfatio in librum decimum.	771
LIBER DECIMUS.	771
Præfatio in librum undecimum.	779
LIBER UNDECIMUS.	781
Præfatio in librum duodecimum.	789
LIBER DUODECIMUS.	791
FRANCONIS EPISTOLA. Quod monachus abjecto habitu non possit salvari.	807
EPISTOLA ejusdem ad moniales ac sorores in Bigardis ad Forestum consolatoria.	809
Appendix ad Franconem.	813
Chronicon Amigemense.	813
Monitum.	813
Incipit Chronicon.	813

HUGO DE RIBODIMONTE.

Notitia.	831
EPISTOLA AD G. Andegavensem. An anima primi hominis facta fuerit ex nihilo; et quomodo contrahatur peccatum.	833

PONTIUS ABBAS CLUNIACENSIS.

Notitia.	833
Statuta.	839
PRÆCEPTIONES PLÆ.	841
I. — Concessio quam Pontius abbas Cluniacensis fecit Bernardo archiepiscopo Toletano.	841
II. — Alia concessio facta Eskilo archiepiscopo Lundensi.	843
Hugonis monachi Cluniacensis epistola ad Pontium.	843
DONATIONES PLÆ.	843
I. — Petrus Burgensis episcopus Cluniaci concessit et confirmat ecclesiam de Carandigna.	843
II. — Epistola Balduini comitis Flandrensis ad Pontium abbatem Cluniacensem. — Confirmat ei abbatiam Sancti Bertini.	843
III. — Charta Guillelmi Bisuntinensis archiepiscopi de Alta Petra.	847
IV. — Charta Amelii episcopi Tolosani, de ecclesia Sanctæ Columbæ.	848
V. — Charta Riquini provisoris Tullensium, de Frondonsensi cella.	849
VI. — Vilhelmus Petragoric. episcopus dat Cluniaci et Pontio abbati Ecclesiam S. Theodori de Rocaboucort.	849

PETRUS LEONIS ET GREGORIUS S. R. E. LEGATI.

EPISTOLÆ.	851
I. — Epistola Petri Leonis presbyteri, et Gregorii S. Angeli diaconi, cardinalium, ad Angelrannum episcopum Ambianensem. — Ut curet S. Vedasto Attrebatensi restitui altare de Campaniolis.	851
II. — Epistola Petri Leonis presbyteri et Gregorii sancti Angeli diaconi, cardinalium, ad A. Aquicinctensem abbatem. — De hospitibus a relicta Balduini ecclesiæ beatæ Mariæ concessis.	852

JOANNES MICHAELENSIS.

Notitia.	853
Prolegomena.	853
REGULA TEMPLARIORUM	853
Prologus.	857
INCIPIT REGULA.	859
I. — Qualiter divinum officium audiant.	859
II. — Quot Orationes Dominicas, si Dei servitium audire nequiverint, dicant.	859
III. — Quid agendum pro fratribus defunctis.	860
IV. — Capellani victum et vestitum tantum habeant.	861
V. — De militibus defunctis qui sunt ad terminum.	861
VI. — Ut nullus frater remanens oblationem faciat.	861
VII. — De immoderata statione.	861
VIII. — De refectione conventus.	862
IX. — De lectione.	862
X. — De carnis refectione.	862
XI. — Qualiter manducare milites debeant.	862
XII. — Ut aliis diebus duo aut tria leguminum fercula sufficiant.	862
XIII. — Quo cibo sexta feria reficere oportet.	862
XIV. — Post refectionem semper gratias referant.	862
XV. — Ut decimus panis semper eleemosynario detur.	863
XVI. — Ut collatio sit in arbitrio magistri	863
XVII. — Ut finitis Completis silentium teneatur.	863

XVIII. — Ut fatigati ad Matutinas non surgant.	863
XIX. — Ut communitas victus inter fratres servetur.	863
XX. — De qualitate et modo vestimenti.	864
XXI. — Quod famuli vestimenta alba, hoc est pallia, non habeant.	864
XXII. — Quod milites remanentes tantum alba habeant.	864
XXIII. — Ut pellibus agnorum utantur.	864
XXIV. — Ut vetusta armigeris dividantur.	865
XXV. — Cupiens optima deteriora habeat.	865
XXVI. — Ut quantitas et qualitas vestimentorum servetur.	865
XXVII. — Ut dator pannorum in primis aequalitatem servet.	865
XXVIII. — De superfluitate capillorum.	865
XXIX. — De rostris et laqueis.	865
XXX. — De numero equorum et armigerorum.	865
XXXI. — Nullus armigerum gratis servientem feriat.	865
XXXII. — Qualiter ad tempus remanentes recipientur.	865
XXXIII. — Quod nullus juxta propriam voluntatem incedat.	866
XXXIV. — Si licet ire per villam sine jussu magistri.	866
XXXV. — Si licet eum ambulare solum.	866
XXXVI. — Ut nullus nominatim quod et necessarium erit quærat.	866
XXXVII. — De frenis et calcaribus.	867
XXXVIII. — Tegimen in hastis et clypeis non habeatur.	867
XXXIX. — De licentia magistri.	867
XL. — De mala et sacco.	867
XLI. — De legatione litterarum.	867
XLII. — De fabulatione propriarum culparum.	867
XLIII. — De quæstu et acceptione.	867
XLIV. — De manducariis equorum.	868
XLV. — Ut cambiare vel quærere nullus audeat.	868
XLVI. — Ut nullus avem cum ave capiat, nec cum capiente incedat.	868
XLVII. — Ut nullus feram arcu vel balista percutiat.	868
XLVIII. — Ut leo semper feriat.	868
XLIX. — De omni re super vos quæsitæ judicium audite.	868
L. — Ut hæc regula in omnibus teneatur.	869
LI. — Quod licet omnibus militibus professis terram et homines habere.	869
LII. — Ut de male habentibus cura pervigil habeatur.	869
LIII. — Ut infirmis necessaria semper dentur.	869
LIV. — Ut alter alterum ad iram non provocet.	869
LV. — Quomodo fratres conjugati habeantur.	869
LVI. — Ut amplius sorores non habeantur.	869
LVII. — Ut fratres Templi cum excommunicatis non participant.	870
LVIII. — Qualiter milites sæculares recipientur.	870
LIX. — Ut omnes fratres ad secretum consilium vocentur.	870
LX. — Quod cum silentio orare debeant.	870
LXI. — Ut fidem servientium accipiant.	870
LXII. — Ut pueri quandiu sunt parvi non accipiantur inter fratres Templi.	870
LXIII. — Ut senes semper venerentur.	871
LXIV. — De fratribus qui per diversas provincias proficiscuntur.	871
LXV. — Ut victus aequaliter omnibus distribuatur.	871
LXVI. — Ut milites Templi decimas habeant.	871
LXVII. — De levibus et gravibus culpis.	871
LXVIII. — Qua culpa frater non amplius recipientur.	872
LXIX. — Ut a Paschali solemnitate usque ad festum Omnium Sanctorum unam camisiam lineam tantum mere habeat.	872
LXX. — Quot et quales panni in lecto sint necessarii.	872
LXXI. — De vitanda murmuratione.	872
LXXII. — Ut omnium mulierum fugiantur oscula.	872
GUALTERUS TAVARNENSIS ECCLESIAE CANONICUS ET GALBERTUS BRUGENSIS.	872
DE VITA ET MARTYRIO B. CAROLI BONI, FLANDRIÆ COMITIS.	873
Commentarius prævius.	873
§ I. — Vita B. Caroli ab auctoribus cœvis aliisque scripta. Nomen martyrologiis inscriptum. Ossa elevata.	873
§ II. — Fabella de nece B. Caroli in Annalibus veraculis Flandrorum reperta, et posteriorum scripturam	873

historiis invenia	879	CAP. XVIII. — Inquisitio in complices et adjuvatores	
§ III. — Fabella eadem de nece B. Caroli ulterius discussa.	883	traditorum, et raptores pecuniarum B. Caroli. Varii consilii traditionis mortui.	1020
§ IV. — Cædes B. Caroli ab Erembaldinis patrata perperam Stratianæ familiæ tributa.	889	CAP. XIX. — Occasio defectionis Flandrorum a Guillelmo Northmanno comite.	1024
§ V. — Gesta utriusque familiæ Erembaldinæ et Stratianæ post necem B. Caroli.	893	CAP. XX. — Electio Theodorici Alsatii in comitem Flandriæ. Interitus Lamberti Reddenburgii.	1028
§ VI. — Series castellanorum urbis Brugensis et præpositorum S. Donatiani, ad hanc historiam spectans, recte ordinata.	897	CAP. XXI. — Pugnae et irruptiones bellicæ inter Guillelmum Northmannum et Theodoricum Alsatum.	1034
§ VII. — Cædes B. Caroli ex Actis Ludovici Grossi regis Francorum, auctore Sugerio abbate.	899	CAP. XXII. — Mors Guillelmi Northmanni. Regimen pacificum Theodorici.	1042
VITA PRIOR, AUCTORE GUALTERO.	901	RHYTHMUS ANTIQUUS.	1043
Prologus.	901	§ I. — Lamentatio de morte B. Caroli comitis Flandriæ.	1043
PARS PRIMA. — Acta B. Caroli in juventute sub Flandriæ comitibus Roberto Frisio, et Roberto Juniore : iter Hierosolymitanum.	903	§ II. — Lamentio alia.	1046
PARS II. — A Balduino comite Flandriæ oblata B. Caroli ejusque susceptio.	907	§ III. — Vindicta de morte ejusdem comitis.	1047
PARS III. — B. Caroli animus generosus, in malos severus, in bonos et miseros benevolus, maxime temporis famis.	909	Epitaphia antiqua.	1047
PARS IV. — Occasio odii in B. Carolum concitati.	914	BALDRICUS DOLENSIS ARCHIEPISCOPUS.	
PARS V. — Publica latrocinia e consilio baronum a B. Carolo compressa.	917	Notitia historica.	1049
PARS VI. — Beati Caroli ultima pia opera. Cædes illata.	920	Notitia litteraria.	1051
PARS VII. — B. Caroli fautores occisi. Corpus feretro oblatum. Miracula, veneratio, sepultura.	923	HIEROSOLYMITANÆ HISTORIÆ LIBRI QUATUOR.	
PARS VIII. — Vindicta impiis malefactoribus; tres illorum occisi.	926	Epistola nuncupatoria ad Petrum abbatem Malleacensem.	1057
PARS IX. — Supplicium sumptum de Bertulpho præposito et Guidone de Stenfordo.	929	Petrus abbas Malleacensis Baldrico.	1059
PARS X. — Supplicium indictum Burchardo occisori B. Caroli.	933	Prologus in historia Hierosolymitana.	1061
PARS XI. — De successore B. Caroli in comitatu Flandriæ variæ concertationes. Guillelmus Northmannus constitutus.	935	LIBER PRIMUS.	1063
PARS XII. — Ecclesiæ Brugensis reconciliata. Corpus B. Caroli repositum. Miracula. Flandria præcata.	937	LIBER SECUNDUS.	1063
PARS XIII. — Reliqui complices cædis S. Caroli puniti; duo fuga elapsi.	940	LIBER TERTIUS.	1107
Epilogus.	942	LIBER QUARTUS.	1151
VITA ALTERA AUCTORE GALBERTO.	943	ACTA TRANSLATIONIS capitis S. Valentini martyris Gemmeticum in Gallia	1151
Prologus.	943	Monitum.	1151
CAP. I. — Illustria in comitatu gesta B. Caroli. Imperium Romanum et regnum Hierosolymitanum oblatum.	944	CAP. I. — S. Valentini caput Roma Gemmeticum delatum. Agris incurso bestiarum liberatis, veneratio accessit.	1153
CAP. II. — Odii in S. Carolum cruciati occasio.	949	CAP. II. — Ope S. Valentini incendia extincta. Pestis et siccitas sublata.	1156
CAP. III. — Conspiratio nocturna in cædem S. Caroli. Hujus enorme scelus ponderatum.	953	CAP. III. — Varii ægri, implorato S. Valentini patrocinio, sanati.	1158
CAP. IV. — Cædes S. Caroli et quatuor aliorum. Aliorum fuga aut captivitas.	957	VITA SANCTI HUGONIS ROTHOMAGENSIS EPISCOPI.	
CAP. V. — Sepultura B. Caroli et aliorum. Miraculum claudis auri. Directiones bonorum.	962	Prologus.	1163
CAP. VI. — Insolentia proditorum accrescens, cepta a primis a Gervasio Camerario comitis.	967	Incipit vita.	1163
CAP. VII. — Obsidio castri Brugensis cepta. Copiæ militares adjunctæ. De aliquot proditoribus captis supplicium sumptum.	971	ITINERARIUM SIVE EPISTOLA AD FISCANNENSES.	1173
CAP. VIII. — Vires obsidentium auctæ. Accessus commissa Hollandiæ. Reliquiæ e templo delatæ. Castrum ab obsessis munitum.	975	VITA B. ROBERTI DE ARBRISSELLO.	1181
CAP. IX. — Colloquia inter partes de compositione irrita. Interceptum castrum. Fuga obsessorum in templum.	979	CARMINA HISTORICA.	1181
CAP. X. — Fuga præpositi. Obsidentium dissidia. Templum inferius captum. Turris ab obsessis detenta, cum solarario tempore.	983	Carmen de tabulis suis (Fragmentum).	1207
CAP. XI. — B. Carolo successor in comitatu Flandriæ datus Guillelmus Northmannus : alii competitores. Ejus de corpore Gandavum transportando insidiæ dispositæ.	988	ACTA S. VALERIANI MARTYRIS.	1209
CAP. XII. — Adventus Guillelmi comitis cum rege in Flandriam et Brugas. Juramenta utrinque facta.	993	DE VISITATIONE INFIRMORUM.	1211
CAP. XIII. — Supplicium sumptum de Bertulpho præposito et Guidone de Stenfordo. Tumultus civium Brugensium sedatus.	996	DIPLOMA quo omnia bona monasterii S. Florentii confirmat.	1211
CAP. XIV. — Obsidio promota. Solarium templi occupatum. Veneratio sepulcri B. Comitis.	1001	HONORIUS II PONTIFEX ROMANUS.	
CAP. XV. — Novus comes Audomaropoli susceptus. Jus competitorum. Posteritas Balduini Insulensis comitis, infirmitas. Familia Bertulphi præpositi adulterio et homicidio infamis.	1006	Notitia historica.	1215
CAP. XVI. — Deditio obsessorum in Turri. Reconciliatio ecclesiæ S. Donatiani. Exsequiæ B. Caroli. Ipsa intercepta.	1012	Notitia diplomatica.	1215
CAP. XVII. — Supplicium sumptum de plurimis reis, a B. Carolo restituta. Nova inquisitio in complices.	1016	EPISTOLÆ ET PRIVILEGIA.	1217
		I. — Ecclesiæ S. Vincentii Bergomatis canonicorum protectionem suscipit et possessiones confirmat.	1217
		II. — Bona et privilegia monasterii Rhenaugiensis confirmat.	1219
		III. — Privilegium.	
		IV. — Privilegium pro congregatione Camaldulensi.	1223
		V. — Ad Henricum Viridunensem episcopum. — Ut Laurentio abbati S. Vitoni ablata restituat aut restitui faciat. Addit se gravari quod vocatus Romam venire contempserit.	1225
		VI. — Ad Petrum Cluniacensem abbatem.	1225
		VII. — Monachis Cluniacensibus significat Petrum abbatem a sese benigne receptum. Præcipit ne accedant ad Pontium quondam abbatem invitæ Petro accedere.	1229
		VIII. — Petro abbati S. Ægidii mandat ut ad obedientiam Cluniacensem redeat.	1228
		IX. — Ad abbatem et monachos Sancti Bertini. — Mandat ut ad subjectionem et obedientiam Petri Venerabilis abbatis Cluniacensis redeant.	1229
		X. — Ad monachos S. Benedicti super Padum. — Mandat ut obedientiam et reverentiam Petro Venerabili Cluniacensi abbati exhibeant, et abbatem quem eis cum consilio Cluniacensis capituli dederit, suscipiant.	1229
		XI. — Ad Turstinum archiep. Eborac.	1230
		XII. — Archiepiscopis, episcopis, etc. — Joannem legatum apostolicum commendat.	1230
		XIII. — Ad canonicos Turonenses. — Confirmat sententiam excommunicationis in Fulconem comitem Andegavensem.	1231
		XIV. — Joanni apostolicæ sedis legato. — Mandat ut legationem a Calixto II acceptam in Angliâ studiose gerat.	1232
		XV. — David, Scotorum regi, commendat Joannem cardinalem, legatum suum.	1232

XVI. — Ecclesiam Monte-Feretranam, petente Petro episcopo, tuendam suscipit. 1232
 XVII. — Ad Didacum archiep. Compostel. 1233
 XVIII. — Privilegium pro canonico Portuensi. 1234
 XIX. — Paschalis II et Calixti II privilegia pro abbata S. Walburgis renovantur et amplificuntur. 1235
 XX. — Ad Henricum Virdunensem episcopum. — Mandat ut proxima Epiphaniarum festivitate ad se veniat responsurus de ordinatione Conradi Tullensis episcopi et de querelis abbatis S. Vitoni; interim ab episcopali officio absteineat. 1236
 XXI. — Monasterii S. Pauli de Argon patrocinium suscipit bonaque confirmat. 1237
 XXII. — Monasterii S. Martini Almsani primam fundationem confirmat. 1237
 XXIII. — Confirmatio fundationis cellæ S. Mariæ Brissacensis. 1238
 XXIV. — Monasterii S. Udalrici Neresheimensis possessiones et privilegia confirmat. 1240
 XXV. — Ad Gaufridum abbatem Savigniensem. — Confirmat bona monasterio Savignienensi concessa. 1241
 XXVI. — Ad S. Norwegiam regem. — Ut Radulphum episcopum Orcadensem in integrum restituat. 1241
 XXVII. — Ad episcopum Cardiacæ-Casæ. — Adeat Thomam [leg. Thurstanum] archiepiscopum Eboracensem, a quo consecratur. 1242
 XXVIII. — Ad G. Cantuariensem archiepiscopum, etc., et ad regem Anglorum. 1242
 XXIX. Privilegium pro Ecclesia Eboracensi. 1242
 XXX. — Ecclesie Ravenatis jura confirmat. 1243
 XXXI. — Ad episcopos Provincie. Pro Lerinensi monasterio, ut ablata restituant, et ab aliis restitui faciant. 1243
 XXXII. — Ad Gerardum episcopum Teatinum. 1245
 XXXIII. — Ad Didacum archiep. Compostel. 1246
 XXXIV. — Ad eundem. 1246
 XXXV. — Ad Alexandrum episcopum Lincolnensem. — Lincolnensis Ecclesie privilegia confirmat. 1246
 XXXVI. — Privilegium confirmationis possessionum et bonorum monasterii S. Theoderici Remensis. 1247
 XXXVII. — Fratrum S. Mariæ Præmonstratensis disciplinam possessionesque confirmat. 1249
 XXXVIII. — Confirmatio fundationis ecclesie Capenbergensis. 1249
 XXXIX. — Privilegium pro monasterio S. Evangelistæ Kaltenborniensi. 1252
 XL. — Privilegium pro ecclesia S. Mariæ Placentinæ. 1253
 XLI. — Monasterium S. Blasii in protectionem apostolicam recipit, et confirmat liberam advocatam. 1254
 XLII. — Monasterium Wiblingense ejusque bona confirmat et in protectionem apostolicam recipit. 1257
 XLIII. — Monasterii S. Lamberti protectionem suscipit, possessionesque ac jura confirmat, annuo b'zantii unius censu monachis imposito. 1258
 XLIV. — Breve ad episcopos et proceres Gallie, ut Pontium olim abbatem Cluniacensem coerceant. 1258
 XLV. — Ad monachos Cluniacenses. — Ut Pontium abbatem rejiciant. 1259
 XLVI. — Ad Humbaldum archiepiscopum Lugdunensem. — Ejusdem argumenti 1259
 XLVII. — Rogerio, archiepiscopo Pisano, restituit jus consecrandorum episcoporum Corsicanorum, palliumque concedit. 1261
 XLVIII. — Petro abbati abbatiam Cluniacensem asserit, Pontiumque, « excommunicatum, invasorem, depravatorem, sacrilegum et schismaticum, » damnat. 1265
 XLIX. — Privilegium pro Fontes Ebraldi. 1268
 L. — Ad Didacum archiep. Compostel. 1269
 LI. — Ad Adelbertum archiep. Mogunt. 1269
 LII. — Ad canonicos S. Frigidiani Lucensis. 1270
 LIII. — Monasterii S. Udalrici et S. Afræ Creuzlingensis disciplinam, possessiones, privilegia confirmat. 1270
 LIV. — A[delbertum] archiepiscopum Moguntinum reprehendit quod designatum Ecclesie Wirzburgensis episcopum ante adjudicatam causam contra canones excommunicaverit. 1271
 LV. — Ad Petrum Cluniacensem abbatem. — De Pontii invasoris obitu et sepultura. 1272
 LVI. — Pandulpho, Landonis comitis Aquinensis filio, interdicit ne in possessione B. Petri castrum ædificet. 1272
 LVII. — Episcopis, abbatibus, baronibus, etc., per Angliam constitutis significat se Guillelmo archiepiscopo Cantuariensi legationem Angliæ Scotiæque commisisse. 1272
 LVIII. — Privilegium pro cœnobio S. Petri Carnot., de pluribus ab eo confirmatis ecclesiis. 1273

LIX. — Bulla seu diploma quo fundatio abbatie Sponheimensis confirmatur. 1274
 LX. — Ad Richardum Bajocensem episcopum. — Ne amplius jura monasterii S. Benigni Divion. infringat. 1275
 LXI. — Ad Ottonem Halberstad. episc. 1277
 LXII. — Canonic. Faventin. bona confirmat. 1277
 LXIII. — Ecclesie Trevirensis privilegia, possessionesque confirmat, et Mainero archiepiscopo concedit ut pallio præferendaque cruce utatur, atque « in constitutis ecclesie stationibus cum nacco albo equitet. » 1278
 LXIV. — Diocesis Mutinensis fines et ecclesie possessiones, petente Dodone episcopo, confirmat. 1278
 LXV. — Ad Matthæum Albonensem episcopum, apostolicæ sedis legatum. — Pro monasterio Luxoriensi, ut ablata eis a Divionensibus monachis restituantur. 1278
 LXVI. — Ecclesie S. Frigidiani Lucensis possessiones et privilegia confirmat. 1279
 LXVII. — Ad episcopos provincie Turonensis, ut observent statuta Concilii Nannetensis. 1279
 LXVIII. — Ad Balduinum Hiercosolymorum regem. 1280
 LXIX. — Ad Tyrios. — Significat se Willelmum Tyri archiepiscopum lectum, et a patriarcha Hierosolymitano consecratum, pallio donasse. 1281
 LXX. — Ad Guaremundum Hierosolymitanum archiepiscopum. — Ejusdem argumenti. 1281
 LXXI. — Bernardo, patriarchæ Antiocheno per fidium episcopum Tucculanum, præcipit ut Ecclesie Tyria restituit quos detineat suffraganeos. 1281
 LXXII. — Privilegium pro ecclesia S. Sepulchri Hierosolymitani. 1281
 LXXIII. — Florentinensem abbatiam suscipit in tutelam sedis apostolicæ, ejusque possessiones confirmat. 1284
 LXXIV. — Ad Alexandrum episcopum et clerum Laudensem. — Damnât pontifex pravam consuetudinem exigendi pecuniis ab his qui recipiuntur in canonicis. 1285
 LXXV. — Clerum, consules et populum Pistoriensem hortatur ut illi [deprando] episcopo ad ecclesiam B. Petri construendam pecuniam tribuant. 1286
 LXXVI. — Ad Ludovicum VI Francorum regem. — Henricum regis filium clericum in suam protectionem suscipit. 1286
 LXXVII. — Ad Odalricum Constantiensem episcopum. — Monet ut hortetur Rodolphum comitem de Lenzburg, ut a vexatione monasterii Rhenaugienensis desistat. 1287
 LXXVIII. — Ad Burchardum Meldensem episcopum. — Pravam illam consuetudinem diripiendi post episcoporum obitum Ecclesie bona, assentiente Tebaldo, comite Bessensi, abolitam nuntiât. 1287
 LXXIX. — Ad parochianos ecclesie S. Frigidiani Lucensis. 1287
 LXXX. — Bulla pro confirmatione ecclesie bonorum Steinfeldie. 1288
 LXXXI. — Ad Bernardum Melgoriensem comitem. — Præcipit ut Melgoriensis moneta non alibi quam Melgori fiat. 1289
 LXXXII. — Hospitalem domum et ecclesiam S. Mariæ diocesis Cenetenensis, sub protectione sedis apostolicæ suscipit. 1289
 LXXXIII. — Ad A[dalberonem] archiep. Hamburg. — Commendat E., presbyterum cardinalem 1289
 LXXXIV. — Ad archidiaconum et præcentorem Aachenensem. 1289
 LXXXV. — Ad clerum et populum Tullensem. — Servandam mandat excommunicationis sententiam in Theodoricum de Imbercurte prolatam. 1290
 LXXXVI. — Ad Willelmum archiepiscopum Camerariensem, apostolicæ sedis legatum. 1291
 LXXXVII. — Regulares canonicos in monasterio Apennini constitutos confirmat. 1291
 LXXXVIII. — Ad Matthæum Albanensem episcopum, apostolicæ sedis legatum. Item ei adjudicandum committit inter Henricum Virdunensem episcopum, multis accusationibus impetitur, et ejus accusatores. 1292
 LXXXIX. — Privilegium pro ecclesia S. Petri Bononiensis. 1293
 XC. — Bulla pro Vindocinensi monasterio. 1294
 XCI. — Sugerio abbati S. Dionysii mandat ut propiciat disciplinæ parthenonis Argentoliensis, a Stephano episcopo Parisiensi S. Dionysii restituti. 1296
 XCII. — Pro monasterio S. Martini Nivernensis. 1297
 XCIII. — Monasterium S. Mariæ de Curatio tuendam suscipit, quique diebus quibusdam monasterium adveniens « annos etc. de injunctis penitentibus relaxat » 1298
 XCIV. — Privilegium pro monasterio S. Mariæ Lunxbornensis. 1299
 XCV. — Privilegium pro ecclesia S. Martini Turonensis. 1299

XCVI. — Ad P[elagium] archiepiscopum Bracarensem. — Proxima Dominica, qua legitur: « Ego sum pastor bonus » ad sese venire jubet.	1501
XCVII. — Didaco, archiepiscopo Compostellano, gratias agit quod ipsum et S. Romanam Ecclesiam « visitaverit, » etc.	1502
XCVIII. — A[defonso] Hispaniarum regi commendat legatum suum, Hubertum presbyterum cardinalem.	1502
XCIX. — Ad Norbertum archiepiscopum Magdeburgensem. — Confirmat substitutionem Præmonstratensium clericis minus religiose viventibus.	1503
C. — Ad Conradum Salzburgerensem archiep.	1503
CI. — Monasterii S. Petri (in Nigra Silva) protectionem suscipit et privilegia confirmat.	1504
CII. — Ecclesiæ Hadmerslebensis possessiones confirmat.	1505
CIII. — Ad Bitoricensem, Turonensem, Burdegalensem, Auxiensem et Dolensem archiepiscopos.	1506
CIV. — Privilegium pro Ecclesia Meldensi.	1506
CV. — Privilegium pro monasterio S. Georgii Pruefeningensis.	1507
CVI. — Privilegium pro ecclesia Sanctæ Margarietæ Baumburgensis.	1508
CVII. — Confirmatio foundationis ecclesiæ Dencken-donensis.	1509
CVIII. — Ad canonicos ecclesiæ S. Frigidiani Lucensis.	1510
CIX. — Ad eosdem.	1511
CX. — Heinrici quondam Imperatoris de jurejurando a clericis non dando legem, die 3 mensis Aprilis Arimini datam, confirmat.	1511
CXI. — Confirmatio foundationis Beyronensis canonicæ, item benedictionis abbatialis et investituræ cum virga pastoralis concessio.	1512
(XII. — Monasterii Altahensis (superioris) libertatem confirmat.	1514
Appendix ad epistolas Honorii II papæ	1515
DIVERSORUM AD HONORIUM EPISTOLÆ.	1517
I. — Matthæi Albanensis episcopi apostolicæ sedis legati epistola ad Honorium. — Sexagesimæ quintæ Honorii respondet gesta que in concilio Remensi significat.	1517
II. — Adalberti Moguntini archiepiscopi et apostolicæ sedis legati. — Epistolæ 54 Honorii respondet.	1518
III. — Cleri Rothomagensis. — De electione Hugonis in archiepiscopum Rothomagensis.	1519
VIVIANUS PRÆMONSTRATENSIS.	
HARMONIA SIVE TRACTATUS DE LIBERO ARBITRIO ET GRATIA.	1519
Observatio prævia.	1519
Prologus ad Gerardum Quintini decanum.	1521
INCIPIT HARMONIA.	1521
G. ABBAS.	
EPISTOLA ad A. priorem S. Victoris Massiliensis.	1535
DOMNIZO PRESBYTER ET MONACHUS CANUSINUS.	
Notitia historica.	1539
VITA MATHILDIS COMITISSÆ.	1539
ABBAUDUS ABBAS.	
Notitia.	1539
TRACTATUS DE FRACTIONE CORPORIS CHRISTI.	1541
BRUNO ARGENTINENSIS EPISCOPUS.	
Notitia.	1547
Epistola ad Gerhohum præpositum.	1547
FRIDERICUS COLONIENSIS ARCHIEPISCOPUS.	
EPISTOLA ET DIPLOMATA.	1549
I. — Epistola Friderici archiepiscopi Coloniensis ad clementem Leodiensem. Increpat eos, quod præcipiti electione, admissis etiam in suo conventu excommunicatis, in Alexandrum vota sua contulerint, eosque ad suum citatibunal ad Indam monasterium.	1549
II. — Diploma Friderici Coloniensis archiepiscopi pro Corbela Nova. — Confirmat ei decimas de mansis dominicatis in suo episcopatu, olim in solemnî concilio tempore Arnolphi imperatoris concessas.	1552
III. — Diploma Friderici Coloniensis archiepiscopi pro monasterio Groffschatensi.	1553
IV. — Epistola Friderici archiepiscopi Coloniensis ad Mediolanenses. — Hortatur ad resistendum Ecclesiæ inimicis.	1554
V. — Epistola Frederici Coloniensis archiepiscopi ad Ecclesiam Leodiensem. — Mandat ne intrusum per Simoniam nominatione regia in sede Leodiensi recipiant.	1555
VI. — Friderici Coloniensis archiepiscopi litteræ formatæ.	1556
RICHARDUS ABBAS PRATELLENSIS.	
Notitia historica.	1557
Prologus in Leviticum	1557
Epitaphium Richardi.	1559
STEPHANUS ABBAS CISTERCIENSIS III.	
Notitia historica.	1561
CENSURA DE ALIQUOT LOCIS BIBLIORUM.	1575
SERMO IN OBITU PRÆDECESSORIS SUI.	1575
EPISTOLÆ.	
I. — Ad Ludovicum regem cognomine Crassum.	1575
II. — Stephani abbatis, Hugonis Pontiniacensis, Bernardi de Clara-Valle ad Honorium papam.	1578
CHARTA CHARITATIS.	
CAP. I. — De singulari inter personas hujus ordinis consensione circa sensum et praxim Regulæ S. Benedicti ceterosque alios usus ac caeremonias.	1577
CAP. II. — De visitationibus Patrum abbatum, ac mutua ipsorum ad invicem honoris prosecutione.	1579
CAP. III. — De institutione, auctoritate et forma capituli generalis.	1580
CAP. IV. — De electionibus abbatum.	1581
CAP. V. — De cessione et depositione abbatum.	1582
USUS ANTIQUIORES ORDINIS CISTERCIENSIS.	1583
Admonitio.	1583
PARS PRIMA. — Breviarii ac Missalis Cisterciensis secundum Regulam S. Benedicti dispositio.	1585
CAP. I. — De adventu Domini.	1585
CAP. II. — Quomodo per hiemem privatis diebus ad Vigiliis dividuntur Responsoria.	1585
CAP. III. — De vigilia Nativitatis Domini.	1585
CAP. IV. — De Nativitate Domini.	1587
CAP. V. — De octavis Domini.	1588
CAP. VI. — Quomodo a Nativitate Domini usque ad Septuagesimam, diebus Dominicis officia missarum disponantur singulis annis.	1589
CAP. VII. — De sancto Silvestro.	1591
CAP. VIII. — Quid post Circumcisionem Domini usque ad Septuagesimam ad Vigiliis sit legendum.	1591
CAP. IX. — In Vigilia Epiphaniæ.	1591
CAP. X. — De « Domine, ne in ira » et « Benedicam Dominum. »	1592
CAP. XI. — De Septuagesima.	1592
CAP. XII. — De Tractibus.	1593
CAP. XIII. — De Capite jejuni.	1593
CAP. XIV. — De festis sanctorum quæ a Capite jejuni usque ad Dominicam in Palmis evenierint.	1595
CAP. XV. — De Dominica prima Quadragesimæ et observatione ejusdem temporis.	1595
CAP. XVI. — De duobus hebdomadis ante Pascha.	1596
CAP. XVII. — Ordo in Ramis Palmarum.	1597
CAP. XVIII. — Quomodo incipiendæ sunt Passiones.	1598
CAP. XIX. — De feria quarta ante Pascha.	1598
CAP. XX. — De Coena Domini et Parasceve et vigilia Paschæ.	1598
CAP. XXI. — Item de Coena Domini.	1599
CAP. XXII. — De Parasceve.	1401
CAP. XXIII. — De vigilia Paschæ.	1403
CAP. XXIV. — De festis sanctorum quæ post Sabbatum ante Dominicam in Palmis usque ad Octavas Paschæ occurrunt.	1405
CAP. XXV. — De Septimana Paschæ.	1405
CAP. XXVI. — De octavo die Paschæ.	1406
CAP. XXVII. — De tempore Resurrectionis.	1406
CAP. XXVIII. — De Rogationibus.	1406
CAP. XXIX. — De Ascensione Domini.	1407
CAP. XXX. — De Vigilia Pentecostes.	1407
CAP. XXXI. — De Octavis ejusdem.	1407
CAP. XXXII. — De Dominicalibus officiis ab Octavis Pentecostes usque ad Adventum.	1408
CAP. XXXIII. — De solemnitatibus quibus non laboramus et quæ Dominica non evenierint.	1409
CAP. XXXIV. — De solemnitatibus quibus non laboramus et quæ Dominica evenierint.	1409
CAP. XXXV. — De solemnitatibus quibus laboramus et quæ Dominica evenierint.	1409
CAP. XXXVI. — De Dominicis diebus quibus duodecim Lectionum solemnitas non celebratur.	1409
CAP. XXXVII. — Quo ordine missæ agantur privatis diebus.	1410
CAP. XXXVIII. — De numero Collectarum ad missas.	1411
CAP. XXXIX. — De quatuor historiis quæ cantantur a Kalendis Augusti usque in Adventum Domini.	1412
CAP. XL. — Qua septimana jejunia Quatuor Temporum in mense Septembri agenda sunt.	1412
CAP. XLI. — Quomodo legantur libri in refectorio a Pentecoste usque ad Kalendas Novembris.	1412

CAP. XLII. — De Antiphonis in Sabbatis dicendis.	1415
CAP. XLIII. — De festis sanctorum quæ Dominicis diebus vel in Ascensione Domini venerint.	1414
CAP. XLIV. — De festis sanctorum quæ venerint sabbatis.	1414
CAP. XLV. — De Vigiliis sanctorum.	1415
CAP. XLVI. — De Octavis Domini et sanctorum.	1415
CAP. XLVII. — De purificatione Sanctæ Mariæ.	1417
CAP. XLVIII. — De canticis.	1417
CAP. XLIX. — De festis in quibus laboramus.	1418
CAP. L. — Quibus temporibus et quo ordine celebrandum est officium defunctorum.	1418
CAP. LI. — Quo ordine dicantur collectæ pro defunctis.	1420
CAP. LII. — De officiis defunctorum præcipuis.	1420
PARS SECUNDA. — De caeremoniis tam in horis canonicis quam in missarum celebratione observandis.	1421
CAP. LIII. — Quomodo se agant sacerdos et ministri ad Missas festivas.	1421
CAP. LIV. — De missis in quibus tantum unus minister fuerit.	1423
CAP. LV. — Quo ordine benedicatur aqua.	1429
CAP. LVI. — Quomodo conventus se agat ad missas.	1430
CAP. LVII. — De Pace.	1432
CAP. LVIII. — De Communione.	1432
CAP. LIX. — De privatis missis.	1433
CAP. LX. — Quibus diebus duæ missæ canuntur.	1434
CAP. LXI. — Quando sacerdos et ministri debeant ascendere ad altare.	1435
CAP. LXII. — De « Kyrie eleison. »	1435
CAP. LXIII. — Quando canitur « Gloria in excelsis Deo » et « Ite missa est. »	1436
CAP. LXIV. — Quibus diebus intermittendæ sunt usitæ Collectæ.	1436
CAP. LXV. — Quibus diebus « Credo in unum Deum » dicatur.	1436
CAP. LXVI. — Quando debeant fratres ad Pacem et Communionem ire.	1437
CAP. LXVII. — Quibus diebus ardeant tres lampades, et quibus habeantur sermones in capitulo.	1437
CAP. LXVIII. — Qualiter se habeant fratres Dominicis et festis diebus.	1437
CAP. LXIX. — De laudibus.	1440
PARS TERTIA. — De ritibus in exercitiis regularibus obervandis.	1439
CAP. LXX. — De capitulo et confessione.	1439
CAP. LXXI. — Qualiter se habeant fratres tempore lectionis.	1446
CAP. LXXII. — Quas officinas ingredi fratres debeant, et quando.	1447
CAP. LXXIII. — De misto.	1448
CAP. LXXIV. — Qualiter se habeant fratres in hieme privatis diebus a Vigiliis usque ad Tertiam.	1448
CAP. LXXV. — De labore.	1450
CAP. LXXVI. — De refectione.	1452
CAP. LXXVII. — De servitoribus.	1455
CAP. LXXVIII. — De Vesperis.	1455
CAP. LXXIX. — Quomodo se habeant fratres post Vesperas omni tempore.	1456
CAP. LXXX. — De bibere post Vesperas.	1456
CAP. LXXXI. — De collatione.	1456
CAP. LXXXII. — Qualiter se agant fratres post Completorium.	1457
CAP. LXXXIII. — Qualiter se agant fratres in æstate, de vigiliis et usque post Vesperas.	1458
CAP. LXXXIV. — De bibere post Nonam.	1459
CAP. LXXXV. — De tempore secationis et messonis.	1460
CAP. LXXXVI. — De rasuris.	1451
CAP. LXXXVII. — De processione episcoporum.	1462
CAP. LXXXVIII. — De hospitibus suscipiendis.	1462
CAP. LXXXIX. — De dirigendis in via.	1463
PARS QUARTA. — De cura infirmorum et suffragiis mortuorum.	1463
CAP. XC. — De vomentibus et sanguinem fluentibus, et servitoribus eorum.	1463
CAP. XCI. — De minutione.	1466
CAP. XCII. — De infirmis extra chorum.	1469
CAP. XCIII. — De infirmis qui sunt in infirmatorio.	1469
CAP. XCIV. — Quo ordine inungantur infirmi.	1471
CAP. XCV. — Quomodo agatur circa defunctum.	1472
CAP. XCVI. — Item de defunctis postquam sunt in ecclesia.	1473
CAP. XCVII. — De vigiliis circa defunctum.	1473
CAP. XCVIII. — Quo ordine missæ vel collectæ pro præsentis defuncto dicantur.	1476
CAP. XCIX. — Quo ordine efferatur ad tumulum.	1477
CAP. C. — De parentibus nostris.	1480
CAP. CI. — Quomodo communicentur hospites infirmi.	1480

FINIS TOMI CENTESIMI SEXAGESIMI SEXTI.

CAP. CII. — Quomodo hospes sepeliatur.	1480
CAP. CIII. — De novitiis.	1481
PARS QUINTA. — De hebdomadariorum, superiorum et officialium munitis.	1483
CAP. CIV. — De hebdomadario sacerdote et ministris ejus.	1483
CAP. CV. — De hebdomadario Invictorii.	1484
CAP. CVI. — De servitore ecclesiæ.	1485
CAP. CVII. — De hebdomadario lectore.	1485
CAP. CVIII. — De hebdomadariis ad Mandatum hospitum.	1486
CAP. CIX. — De hebdomadariis coquinae.	1486
CAP. CX. — De cocis abbatibus.	1488
CAP. CXI. — De abbate.	1489
CAP. CXII. — De priore.	1490
CAP. CXIII. — De subpriore.	1491
CAP. CXIV. — De magistro novitiorum.	1491
CAP. CXV. — De sacrista et solatio ejus.	1492
CAP. CXVI. — De cantore et solatio ejus.	1493
CAP. CXVII. — De infirmario.	1496
CAP. CXVIII. — De cellerario et solatio ejus.	1497
CAP. CXIX. — De refectorio.	1498
CAP. CXX. — De hospitali monacho.	1498
CAP. CXXI. — De portario et solatio ejus.	1498
CAP. CXXII. — De versu refectionis.	1500

EXORDIUM COENOBII ET ORDINIS CISTERCIENSIS.

CAP. I. — Quo primum tempore S. Robertus abbas Molismensis, fundamenta jecit ordinis Cisterciensis.	1501
CAP. II. — Epistola Hugonis legati ad Robertum abbatem Molismensem.	1503
CAP. III. — Egressus monachorum Cisterciensium de Molismo, et eorum ad Cistercium adventus.	1503
CAP. IV. — Quomodo locus ille in abbatiam surrexit.	1505
CAP. V. — Quod Molismenses monachi aures domini papæ pro reditu Roberti abbatis inquietarunt.	1504
CAP. VI. — Epistola papæ pro reditu Roberti abbatis.	1504
CAP. VII. — Decretum legati de toto negotio Molismensium atque Cisterciensium.	1504
CAP. VIII. — Commendatio abbatis Roberti.	1505
CAP. IX. — De electione Alberici primi abbatis Cisterciensis ecclesiæ.	1505
CAP. X. — De privilegio Romano.	1507
CAP. XI. — Epistola Joannis et Benedicti cardinalium.	1507
CAP. XII. — Epistola Hugonis Lugdunensis.	1507
CAP. XIII. — Epistola Cabilonensis episcopi.	1508
CAP. XIV. — Privilegium Romanum.	1507
CAP. XV. — Instituta monachorum Cisterciensium a Molismo venientium.	1507
CAP. XVI. — De molestiis eorum.	1508
CAP. XVII. — De morte primi abbatis et promissionibus secundis, et de institutis eorum.	1508
CAP. XVIII. — De abbatibus quas extruxerunt.	1508

JOANNES MONACHUS.

EPISTOLA ad Adelberonem Trevirensensem archiepiscopum de tribus missis in Nativitate Domini celebrandis, quæ festis infra ipsius octavam recolendis.

DRAGO CARDINALIS ASTIENSIS EPISCOPI Notitia historico-litteraria.

SERMO DE SACRAMENTO DOMINICÆ PASSIONIS.

LIBER DE CREATIONE ET REDEMPTIONE PRIMI HOMINIS.

DE SEPTEM DONIS SPIRITUS.

LIBER DE DIVINIS OFFICIIS.

SANCTUS HUGO GRATIANOPOLITANUS EPISCOPUS.

Notitia.

Notitia altera.

VITA, auctore Guigone.

EXCERPTA E CHARTULARIO ECCLESIAE GRATIANOPOLITANÆ. — De injuriis quas fecit Guido Viennensis archiepiscopus Ecclesiæ Gratianopolitanæ et ejus Ecclesiæ episcopo Hugoni de Salmoriacensi.

EPISTOLÆ ET DIPLOMATA.

I. — Ad archiepiscopum et canonicos Ecclesiæ Viennensis. — Epistolam Cruciferorum de rebus in Oranestis transmittit.

II. — Charta Hugonis episcopi Gratianopolitani, vetustis ne mulieres Carthusiam accedant.

III. — Charta Leotardi filii Willelmi pro feudo ecclesiæ episcopalis.

IV. — Chartæ guirpillonis factæ per Leodegaram Clariaco et alios, Hugoni episcopo Gratianopolitano tota terra de Fabriis.

V. — Guerpillio de decima facta a Petro Gorga episcopo Gratianopolitano.